

СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
КЊИГА LX

ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
et
INSTITUT DE LA LANGUE SERBE DE
L'ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

RECUEIL
DE DIALECTOLOGIE
SERBE
LX

TRAITÉS ET MATÉRIAUX

Comité de rédaction

*Dr Nedeljko Bogdanović, dr Milan Dragičević,
dr Miroslav Nikolić, dr Dragoljub Petrović,
dr Slobodan Remetić*

Rédacteur en chef
SLOBODAN REMETIĆ

BELGRADE
2013

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

СРПСКИ
ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ
ЗБОРНИК
LX

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

Уређивачки одбор
*Др Недељко Бојдановић, др Милан Драичевић,
др Мирослав Николић, др Драгољуб Пејровић,
др Слободан Реметић*

Главни уредник
СЛОБОДАН РЕМЕТИЋ

БЕОГРАД
2013

У финансирању ове књиге учествовало је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Издају
Српска академија наука и уметности, Београд, Кнез Михаилова 35
и
Институт за српски језик САНУ, Београд, Кнез Михаилова 36

Израда програма и компјутерска припрема за штампу:

Штампа:
Colorgrafx
Београд, Драгана Јефтића 66
colorgrafx@gmail.com

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

80

СРПСКИ дијалектолошки зборник – Recueil de dialectologie serbe / главни уредник Слободан Реметић. – 1905, књ. 1–. – Београд : Српска академија наука и уметности : Институт за српски језик САНУ, 1905 – (Београд : Colorgrafx). – 24 cm.

Годишње

ISSN 0353-8257 – Српски дијалектолошки зборник

COBISS.SR-ID 18167554

САДРЖАЈ

Монографије, расправе и чланци

- Драгољуб Петровић, Ивана Ћелић, Јелена Капустина:
Речник Куча 1–461
- Саво Пујић: Херцеговачка пчеларска лексика
(на општесловенској основи). 463–801

Прикази и критике

- Бранкица Марковић: Међународни научни скуп Путеви и
домети дијалекатске лексикографије (Ниш, 12–13. април 2013). . . 803–804

Драгољуб Петровић, Ивана Ђелић и Јелена Капустина

РЕЧНИК КУЧА

Кучима којих више нема

САДРЖАЈ

УВОД	7
О речнику (7). – О Кучима и њиховом говору (7). – О Кучима и – другима (8). – Неке особености говора Куча (9).	
1. Г л а с о в и	10
1.1. Акцент	10
1.1.1. <i>Неакцентировани квантификатори</i>	13
1.1.2. <i>Преношење акцената на проклитику</i>	14
1.2. Вокали	17
1.2.1. <i>Вокалске групе</i>	20
1.3. Консонанти	21
1.3.1. <i>Сонанти</i>	21
1.3.2. <i>Консонанти</i>	22
2. О б л и ц и	24
2.1. <i>Именице</i>	24
2.2. <i>Заменичко-придевска деklinација</i>	25
2.3. <i>Глаголи</i>	25
2.4. <i>Прилози</i>	26
2.5. <i>Предлози</i>	26
3. Напомене о синтакси	27
4. Р е д р е ч и	33
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	34
СКРАЋЕНИЦЕ	35
ТЕХНИЧКЕ СКРАЋЕНИЦЕ.	35
РЕЧНИК.	37
А	39
А°	45
Б	45
В	66
Г	78

Д	94
Ђ	111
Е	114
Ж	115
З	119
И	150
Ј	167
К	173
Л	201
Љ	210
М	212
Н	229
Њ	251
О	252
П	278
Р	347
С	360
Ѓ	392
Т	394
Ђ	407
У	411
Ф	430
Х	434
Ц	435
Ч	438
Џ	447
Ш	449
Карте	459-461

У В О Д*

О речнику. Речник који се овде објављује „настајао“ је више од педесет година, а његова почетна картотека почела се уобличавати током фебруара и марта 1986. године;¹ грађа која је тада исписана износила је неколико хиљада картица, у следећих 25 година наставила је да се интензивно шири, а пошто је почела њена обрада, током јесени 2011, допуњавана је у „више таласа“ и пред читаоцем сада се налази око 12.000 лексичких чињеница. Та се грађа овде доноси, може бити, у нешто „сировијем облику“, а разлога за то има више и на њих се није могло утицати. Кад је, наиме, први аутор ове књиге пензионисан, имао је више делимично припремљених коауторских пројеката и обавезу да најпре њих заврши, а кад је на ред дошао овај посао, на њега је у великој мери већ почела утицати и „крштеница“; у таквим приликама превладало је схватање да је целисходније грађу објавити у облику у каквом се нашла него је остављати да у неком депоу „скупља прашину“ или буде бачена као стари папир.

О Кучима и њиховом говору. О Кучима постоји обимна и врло разноврсна литература, а од ње ће се овде помињати само понешто од онога што се нашло у изворима за речник. Занимање за Куче и њихову прошлост својим списима покренуо је Марко Миљанов и може се рећи да се данас о њима зна више него о било ком другом племену у Црној Гори. Наша почетна амбиција била је да саберемо сву ту литературу, али смо од ње одустали и тај посао оставили будућим истраживачима.²

По многим својим обележјима кучки говор³ улази у ред вишеструко занимљивих реалности на српском дијалекатском простору, пре свега по томе што је у њима сачуван врло архаичан двоакцентски систем (од њега је архаичнији једино онај у деловима југоисточног појаса Боке которске), али и по томе што се налази на српској језичкој периферији и може представљати основу за врло занимљива истраживања међудијалекатских и, посебно, међујезичких контаката. Од оних првих

* Рад је настао у оквиру пројекта Дијалектолошка истраживања српског језичког простора, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Било је то време кад је први аутор, због вербалног деликта, био изложен двомесечној „идеолошкој репаратури“ у Дунавској 35 у Новом Саду.

² Рачунајући с тим да ће се једног дана, можда, приредити и речник Марка Миљанова, ми смо исписали понешто грађе једино из његовог списка Живот и обичаји Арбанаса, али сад морамо признати да већ не знамо по којем је то издању било будући да је та књига страдала од неког прокишњавања у Матици српској и била бачена с некима другим, а нама остала само њена скраћеница [Ж] – коју почесто наводимо и у својој грађи.

³ Уз Куче, истом дијалекатском типу припадају и Пипери и Братоножићи и ми сав тај појас одређујемо као „средњоморачки“ јер захвата средњи део тока Мораче (од Платија до Подгорице).

овде би се могле поменути неке изоглосе које се од зетске равнице пружају и на Куче (такав је систем сонаната /л/ ~ /л'/ и /н/ ~ /н'/ или социјатив без предлога *са*: *шеџа њерјаницима*), али су много занимљивије оне које се тичу српско-арбанашких или српско-македонских односа.

О Кучима и – другима. Када је реч о српско-арбанашким односима, овде можемо рећи да је тај проблем темељитије разматран на другом месту,⁴ тамо је прегледан лексички репертоар из више лексичко-семантичких система и утврђен огроман број словенских (највише српских и понешто романских) позајмљеница у арбанашком језику, а овде бисмо томе списку могли додати и знатан број таквих појединости које смо исписали из Дучићевог етнографског описа Куча [2]: *баљови* – бал'ов; *болешчина* 'болештина, тифус' – болеш'ина; *булер* – бур'ило; *буцела* – бок'ола; *газај* – газ'ап / газ'ап 'невреме, олујина'; *дирекун* – дйр'ек; *заклај* 'каблић' – зăкл'оп 'поклопац'; *засџоница* – засобница; *јемјеш* 'лемеш, раоник' – јемј'еш („У Срба зетске равнице и Арбанаса“); *калдрм* – к'адома, к'алдрма; *кайр* – четвртина, черек'; *качимак* – качам'ак; *кјори* 'глада' – кл'ора; *кл'ачница* – кл'ачница 'кречана'; *клијес* – кл'јс 'дечја, чобанска игра'; *кова* – к'офа; *конак* – кон'ак; *конџари* – кант'ар; *којан* 'карлица' – коп'ања; *којица* – копил'ица; *коџец* – кот'ац; *коши* 'кош, крошња' – к'ош; *кошић* 'багаш' – кош'ић; *кошун* 'крошња' – каш'ун; *куле* – к'ул'а; *кулоштра* 'млечни коагулат, кулоштра'; *лишај* 'гљивично обољење коже' – лиш'ај; *лужни* ерсет – *лушка* грозница; *љојаш* – лоп'ата; *љује* – л'уг 'луг, шумарак'; *мајасил* – мајас'ил 'екцем'; *мурови* 'пас' – мур'ов; *насијени* – нăс'еница, нăш'еница 'треда у основи кровне конструкције'; *обор* – об'ор 'ограђено двориште уз кућу'; *ојраја* – 'ограђа; *јловка* – пл'бвка 'танка камена плочица у одговарајућој чобанској игри'; *јријече* – преч'авина, пр'ијечњаџи 'опанци опутњаци'; *јруи* – фр'ус 'мале богиње, varicellae'; *јуја* 'јаштерица' – 'пуфа, 'пуфица 'бубуљица, мала гнојница на кожи'; *јуриа* – п'рга 'толокача, напиток од јечма'; *ралле* 'рало' – р'ало 'старински плуг', 'мера за површину земљишта'; *розје* 'притка' – р'озга; *сафиц* – сафица; *скудла* – скудла; *сџајанице* – планинка; *сџуриа* – струга; *шавони* – таван 'под, патос'; *шејци* – тепција, тепсија; *шрај* – трап; *шрећак* 'увотка' – трећак; *шрој* – троп, комина; *јјанику* – ул'аник; *фрунс* – фрус 'мале богиње'; *чибрић* – ча'брић; *чуке* – чука 'животиња с малим ушима'; *џуљеша* – џупелета; *шара* – шара 'шаруља'; *шаре* – шара 'шароњање, трепанација'; *шарови* – шаров; *шешун* – шешун, в. *удараш*; *шијез* – шиљег; *шијашке* – штатка; *шијер* 'неплотка' – штирка, штиркиња.

Мноштво словенске лексике у арбанашком језику, уз доминантну словенску *макројойонимију* и у Арбанији уопште⁵ и у Кучима посебно [12: 6–15], као и тек назначено присуство арбанашке антропоније почетком XIV века,⁶ основа су за закључак да на својим садашњим просторима Арбанаси не могу бити староседеоци, при чему се данашњи изразити арбанашки *микројойонимијски* слој у Кучима објашњава врло једноставно: у времену које је претходило турским освајањима Арбанаси су били запосели и Куче, али су после прекида сталних влашких комуникација од Проклетја према Карпатима и територијализације катуна били потиснути на своје садашње просторе.

⁴ Драгољуб Петровић, *Арбанаси дошли – с Кавказа?* – Летопис Матице српске, Нови Сад, 2011, Год. 187, Књ. 487, св. 1–2 (јануар–февруар), 154–167.

⁵ Проф. А. М. Селицев, *Славјанско население в Албани*. Софија, 1931 (карта).

⁶ Митар Пешикан, *Зейско-хумско-рашка имена на њочешку џурскоја доба*. Београд (САНУ), 1984.

У светлости тих појединости могу се посматрати и неспорне сродности зетско-ловћенских говора са западномакедонским,⁷ што упућује на чињеницу да су они у прошлости чинили *јединствен* ареал који је, у више последњих векова, прекинут ширењем арбанашког живља према северу и темељитом асимилацијом затеченог староседелачког становништва – међу којим се нашао и врло изразит влашки слој. На то указују многе особености говора Куча, али и ономастичке прилике у Малесији, у којој је побележено, рецимо, мноштво „немотивисаних“ антропонима, таквих као што су *Cal, Cubo, Curo, Dak, Gil; Bala, Bece, Biba, Cake, Cale, Care, Coke, Cole, Dika, Dila, Dude, Duke* и сл., за чију се главнину показује да имају јасне румунске паралеле, што значи да су им носиоци били поарбанашени Власи.⁸

Помињемо овде све те појединости зато што су оне врло изразито уграђене у структуру кучкога говора, пре свега кад је реч о гласовима [л] / [л'] и арбанашкој „преради“ неких топонима, таквих као што је *'Ел'аџм* 'вис изнад Фундине' (<хлџ-цџ), али *'Ўм ор'авскџ*, или свођење српских палаталних гласова на [j] у арбанашком (*ograje : oiraђa, rosproje : расјоље, nevoje : невоља, vojna : воњ, воња*), а нејасно је да ли у ред сличних појава улази и *-ђ -ђ > -j* (*куј, јој, џрејџеј, реј, џровуј*). Могао би се, међутим, импулс за успостављање односа [ll] : [l] у *арбанашком* тражити у паралелизму словенског (тј. македонског) веларизованог [л] и палатализованог [л'] у оном облику у коме је он и данас сачуван у појасу од доње Зете до скадарске околине.

Неке особености говора Куча. Прегледаћемо овде тек неке најизразитије карактеристике кучкога говора, као основу за његов будући монографски опис. О говору Куча прве потпуније информације налазимо у невеликој расправи Михаила Стевановића о источноцрногорским говорима,⁹ али треба рећи да је у њој аутор захватио *све* те говоре (Васојевиће, Братоножиће, Пипере, Куче и Зету), али се тежиште његових истраживања зауставило на Пиперима (СТИЈЕНА ПИПЕРСКА) и Кучима (Врбица) док је остале зоне осветлио неједнако: Зету – донекле, Васојевиће – тек узгред покоји податак, а о Братоножићима – готово ништа. Такав је поступак тешко разумети, пре свега зато што се у зони обухваћеној истраживањем срећемо са три структурално различита говорна типа: а) Пипери, Кучи, Братоножићи – као најархаичнији („средњоморачки“) појас; б) Зета – са битним средњокатунским особеностима; в) Васојевићи – са доминантним шестовокалским системом и новоштокавским акцентима на последњој слоговnoj граници. Тако се, дакле, показује да су се „источноцрногорском“ простору могле посветити макар три монографије, али смо уместо њих добили опис говора Куча и Пипера, с тим да је у Пиперима остала једна врло крупна недоумица: има ли тамо дугог узлазног акцента испред краткога крајњег слога? Наша су истраживања, наиме, показала да у делу доњих Пипера та-

⁷ Драгољуб Петровић, *Божидар Видоески и истраживање српско-македонских дијалекатских контакта*. У: Ареална лингвистика – теорији и методи. Материјали од научнате конференција по повод петгодишнината од смртта на Божидар Видоески (Македонска академија на науките и уметностите – Истражувачки центар за ареална лингвистика). Скопје, 2005, 35–50; уп. о томе и: Драгољуб Петровић, *Дијалекатска реч као шемел џсирџорскај џамћења* (саопштење за научни скуп у Нишу 12–13. април 2013, у штампи).

⁸ Према рукопису дисертације Марка Цајаја, *Ономастџка Малесије*, одбрањене на Филолошком факултету у Београду; исцрпније о томе в. и: Драгољуб Петровић, *Ономастџчки џојлед на ејнојенезу Куча*. – Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад, 1994, XXXVII, 1–2, 451–460; Драгољуб Петровић, *Кучко-арбанашко џојраничје у свјејџосџи ономастџнке*. – Дани Марка Миљанова, 1993 (Зборник радова, I), [Културно-просвјетна заједница Подгорице, Подгорица – Цветник, Нови Сад, 1994], Подгорица – Нови Сад, 1994, 95–101.

⁹ Михаило Стевановић, *Исџочноцрнојорски дијалекатџ*. – Јужнословенски филолог, Београд, 1933–4, XIII, 1–128 (с картом).

кав акценат постоји, да захвата Копиље (вероватно би са њим могло ићи и Радовче), Близну, Свибу, Потоке (где та изотона допире до Мораче), Виноградишта, Петровиће, Мишоку, Горњу Стијену, Горње Црнце и Стањевића Рупу, не знамо какве су прилике у Доњој Стијени и Дрезги, као ни да ли та изотона захвата Доње Црнце, а за њу не знају Биоче, Мрке, Завала, као ни сав рогамски појас до Зете.¹⁰ На свему томе простору, дакле, обично је *Јово, Пјеро, млада, шрава, слана – луйеж, јунџи, Сјјевов, Монов*, у осталом делу Пипера обично је *Јовд, Пјрд, млада, слана*, а у Рогамира, према Стевановићевим наводима, *Јовд, Пјрд*, али *шрава, слана* – као у Зети. У расправи која је поменута све су те појединости назначене, али се не може знати како су оне Стевановићу могле промаћи будући да је тешко поверовати да се ради о рецентној иновацији: такве акценте ми смо бележили и од Стевановићевих вршњака, али и од старијих од њега; с друге стране, треба рећи да се зона с узлазним акцентом коју овде помињемо наслања на бјелопавлићко залеђе, као што се исти акценатски модел у плавско-гусињском крају наслања на Васојевиће (при чему се и у Бјелопавлићима и у Васојевићима тонски контраст среће не само у дугим него и у кратким слоговима).¹¹

На овом месту изложићемо само најмаркантније особености кучкога говора, пре свега оне које се тичу гласовног система, а из осталих домена његове структуре само оне које су нам се чиниле изразитијима.

1. Гласови

1.1. Акцентни

Прозодијски систем у говору Куча карактерише се квантитетским контрастима и под акцентом и ван њега, што значи да је обележен двама акцентованим и двама неакцентованим прозодемама, међу којима је по једна дуга а по једна кратка. Распоред тих прозодема може се, у принципу, сматрати слободним, што значи да се оне могу наћи на сваком слогу у речи, а једино изратитије ограничење везује се за померање краткога акцента из отворенога крајњег слога на претходну краткоћу. Примери:

м'ене, ш'ебе, њ'еја, њ'ему, 'она;

м'оја, шв'оја;

р'екла, р'екли, и'екла, д'ошла, м'оили. – Нијес'у јџ н'ишта *иом'оили.* – 'Она сџ т'ун *иренем'оила;*

ж'ена, в'ода, з'емја, к'оса, к'оза, з'ора, і'ора, н'оја, р'оса, м'а'ила. – Ж'ена гā доч'екāла. – Да му *з'емја* не п'адā на лиц'е. – Кā да у је *зм'ија* изџела. – *Зм'ија* ако пр'оџе – 'иди сл'ободно. – *С'есџра* јџ-е д'ошла ис Кот'ора

и'оја, н'оса, ш'оја, к'оња; с'ело, ил'еће, б'егро: – Ижл'егāн је 'у село. – Свāр'ио је *ил'еће* фр'ешкџ. – Ако је сл'ом у *б'егро;*

тџ је бил'а *скуй'оћа* в'ел'ā. – М'брā ј'ош да коп'ā у *дуб'ину*, да ид'е у *дуб'ину.* – Нем'џ м'ислџт за *чврџину.*

У неким од таквих примера, међутим, доста је потврда да акценатски врхунац није померен на претходни слог:

¹⁰ Драгољуб Петровић, *Једна илџерска акценатска иновација.* – Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад, 1997, XL/2, 209–214.

¹¹ Занимљиво је да тај проблем није примећен ни у Стевановићевој расправи посвећеној опису пиперскога акценатског система (Михаило Стевановић, *Систем акценатуације у илџерском говору.* – Српски дијалектолошки зборник, 1940, X, 67–184).

Млад'а је *ка рос'а*. – Била је Р'аткова *сесџр'а*. – Им'а је једну *сесџр'у*, *сесџр'а* му бил'а 'о-стрица. – Д'ошла му е *сесџр'а* о-т'еткѣ. – 'Они сѹ бил'и бр'ат и *сесџр'а*. – Та *жен'а* је ст'ара (Бс);

Ови *борци* да'н'ашњи'н мл'ого сѹ жесточ'и од он'ије са° С'ућевскѣ. – Од *воск'а* је нач'ињано. – Д'ођ'е вријем'е да *мрц'а* д'ижѹ. – Тр'еба то да ст'анѣ *овн'у* пр'и звону (Кж). – Ми смо бил'и т'амо под *ор'а*. – Ст'анко му 'име *оц'у* бил'о. – Зв'ал'а се по *оц'у* али п'о мѹжу. – 'Она је *сесџр'а* 'о-стрица *оц'а* м'бга (У). – Пр'ича са'н ти за овога *оц'а* С'ав'етина. – О *оц'у* ми је пр'ича, 'он ни је *оц'а* и м'ајку вјенч'а. – М'ога° је да устр'ијел'и *орл'а* под 'облаке. – О-*свекр'а* са'н ч'ула (Лш);

Уд'арило га у *бегр'о* и 'одро је *бегр'о* те л'ијепо. – Св'акѹ му *ребр'о* м'огаше пребро'ит. – Погод'ило га у *илећ'е*. – Ја г'ур'и *седл'о* н'а коња. – Гл'аву му укрѹт'ише о *седл'у*. – 'Он је био р'атно *сироч'е*, *сироч'е* ост'а. – Она ју к'анта уд'ар'ила у *сџеин'о*. – Т'ури р'ѹке на *сџеин'а*. – Некакво *сребр'о* су н'ашли, четрес п'ѣт к'ила'н *сребр'а* (Бч);

Бил'и смо и *бос'и* и *јол'и*, *бос'и* од'или, *бос'и* д'од'или. – Н'а некога м'ука, н'а некога *добр'о*. – Т'ако ми Б'ога – бил'о је *добр'о*. – 'Ево *какв'а* са'м, а в'иш *какв'а* са'м. – Зн'аш-[л]и *какв'е* сѹ кр'аве пр'ије бил'е. – Шт'ица *једн'а* се сл'ом'и. – *Једн'а* се зв'ал'а Н'ѹвка. – Бил'и сѹ т'ѹн и *једн'о* и др'угѹ, *једн'о* 'уз другѹ. – Им'а је *једн'о* дијет'е. – *Једн'у* ти раб'оту зав'ид'им. – 'Иштѣ му *једн'у*, а 'он вел'и да не м'оже да и раздв'ајѣ. – П'ирко 'им'а дв'јеста ова'ц'а°, а ј'а ни *једн'у*. – *Једн'и* сѹ бил'и д'ошли с планин'ѣ.

Та је појава много изразитија у вишесложницама: Нач'ињ'али сѹ *јокровц'е* з'а коње. – *Поноћ'и* крѣн'уо, *јоноћ'и* сѣ од'ило. – Ђ'еца ми *јоноћ'и* не см'ијѹ изл'еј. – Ја са'м то *јоноћ'и* гл'ед'а. – Тѹ је бил'а *висин'а* в'ел'а и мѹр'а га презид'ат. – *Врућин'а* је да 'очи иск'очѣ. – *Гревош'а* ви је што чињ'ит'е. – Тѹ у *дивл'ин'у* р'аст'е. – 'Они тѣ д'ѹј да гл'едаѹ овѣ *л'ејош'е* (У). – Нека н'ос'и овѹ *л'ејош'у*. – Тѹ је н'ама д'онијело овѹ *л'ејош'у*. – Они 'отѣ да се м'јерѣ по *л'уцкош'и*. – П'осле ти је *равнин'а*, ид'ѣш св'е по *равнин'и* (О). – Врн'уо се на *својин'у*, то му је *својин'а*. – Она *сирош'а* не зн'а к'уј да се об'рнѣ. – *Сланин'а* је д'обра. – Не д'ав'аше *слобод'у*. – По *слобод'и* ми је р'екла. – В'елика је *слобод'а* бил'а за 'рђе и фуцм'уте. – 'Елате, ако не м'исл'ите да ће ви б'ит *срамош'а*. – Склон'ио 'овце у неку *сувош'у* док је к'иша м'ин'ула. – Не *баси'а* му да ост'ане.

Из затворенога крајњег слога кратки акценат се по правилу не помера: Ја *са'кр'и* онѹ свијећ'у. – Н'ајпр'ва ју *ужед'и*. – Ја *занош'а* онѹ, м'ало му онѹ *занош'а*. – Ја *искоч'и* н'а пѹт. – Стр'и'ну овога ђет'ета *науч'и* к'ако да тѹ прев'ије. – Ја ст'иско те га *раскр'о'и*;

г'рда'н је тѹ *бјел'ек* за к'ућу. – Н'ађ'е некака'в *кон'ац'и* в'уњен'и. – Пл'ети *кош'ац'и* ђе ти га *ош'ац'и*. – Дош'а° неки *машр'ак* да не 'уч'и пошт'ѣњу. – Бј'еше ка в'ил'а *мом'а'к*. – Тр'еба да га предв'ор'ѣ *мом'а'к*, пр'ав'и *мом'а'к*, и ђев'ѹјка. – Д'ођ'е вријем'е да се кр'ѣћѣ *мри'ац'и*. – Б'еча бј'еше на *јол'ок*. – Т'амо сѹ га н'еђе б'ач'или у *још'ок*. – *Чоб'ан* је б'ио на тор'ину. – Ови је *чоб'ан* ч'ѹв'а ј'агњ'ат. – Ка[д]-се ум'ор'и, ови је *још'ан*; *бор'ац'и*, на *окуј*, *јокр'ов*, *мрк'ов*; над *мрц'ом*, ст'ѣгнѣ *конц'ем*.

Тако је и у вишесложницама: 'Одма *карак'ол* ок'б нас. – Тѹ је б'ио *јосџог'ин* ч'ѣк. – Н'ије ми *домаћ'ин* д'ома. – Т'а°н *јрвош'ок* се ост'ав'ја з'а лијек.

Сличне односе бележимо и у случајевима када се кратки акценат нашао на крају речи иза дужине, при чему се код именица женског рода такав акценат задржава скоро доследно: да л'игнѣ *бѹн'у*, *бр'азд'а*, ка *вил'а* *мом'а'к*, глас'али за *вл'ад'у*, 'он је сп'ад'а у н'ајбол'ѹ *вр'сѹ* П'ипѣра°, *лијб'а*, *дрѹи'а*, 'остаде ми у *клуј'у* к'апа, *зим'а*, 'им'ам *наг'у*, *ран'а*, *свил'а*, *сл'ан'а*, уска° ис'ала *шр'ав'а*, д'ѹђау за неку *шр'ав'у* од 'искрицѣ, *шѹи'а*, изл'ег'а° на *маг'у*;

дoђ'е пред *врaш'а* от-к'ућe, пр'oзори и *врaш'а*, от'идни на *врaш'а* от Подг'орицe, окр'ену *лeђ'а* једно др'угоме, т'урио р'уку на *лeђ'а*;

св'акa ђе *бал'ин'а* у в'у, ка'[д]-с'у *колoн'у* тун'а ср'уш'или, *конт'рoл'а*, им'а е некакву *машин'у*, уч'ио је *медицин'у*, п'ишe на *илакaш'у*.

У неким се примерима, међутим, акценат помера на претходни слог: Тa њ'ина *б'агда* је с'а' д'ошла да се п'итa. – Њ'ему м'огу подн'ијет и *бр'ада* и обр'аз. – Д'ошла је др'угa *в'oјска*. – Једна *в'рст'а* с'амо н'аопaко р'ад'и. – *Гл'ава* ђе му от'ис на труп'ицу. – 'Испаде му *г'уша*. – Ч'ека да му *г'уша* исп'анe. – Т'а'ма сe она *п'р'ана* очeп'ила. – Тo је р'ука натeгл'а. – Држ'ала *к'ан'иу* 'о р'уци. – Она је *сир'ана* пов'р п'ута св'а изгор'ела; нал'егла е *иаш'р'ола*;

подмећ'али проп'алe *ђак'е*, нав'р *Вршк'а*, дон'есосмо двa *ражњ'а*, по р'учк'у, на кам'ење *жив'е*, тeшк'о *сан'у* и на ваг'ану, за *сир'к'а* н'ишта не знaм'о, бe-св'ишк'а, *сир'oр'а* ми Б'ога, онe се вр'еће звaл'и *арaр'и*, пр'авили се *бисaци'у*, *војниц'и*, кa *војник'а* те пр'имaм, н'ико га н'ије у сп'иса'к вод'ио кa *војник'а*, чет'ири *јунaк'а*, испот *каш'ун'а*, п'екли се *колaч'и*, б'ила и[х] је кa *крвник'е*, од *левoр'а*, двa *орлaј'а*, др'угогa *иазaр'а* д'oђи, у пазaр'е одили, да пов'еду *рачун'а*, *сам'ар'е* с'у зaм'или на ками'oн, о б'апци о-*самaр'а*, *сел'ац'и*, св'ијетa ти обр'ас кa дн'o о-*ишиaњ'а*;

н'е би беген'исa *ioвн'о* с' оп'aнка о-т'ебе оч'истит, *iувн'о*, на дно *iувн'а*, в'а'с је п'рскa кa *јајц'е*, да н'eмa *јајц'а* да ми д'a, б'еча д'ошла на *јајц'а* и *јајц'а* св'а п'опила, 'узео га на *крil'о*, ниједн'oга *крil'а* н'eмаше, *кум'че*, *лиц'е* му се позн'aваше, да му з'емја не п'адa на *лиц'е*, св'акo *иaрч'е* зем'јe, онo *иш'а* ми пр'осули, уп'исaн на *иpав'о*, низ она *иpл'а*, *сaдн'а*, *сaдн'а* по њ'ему разв'aл'ена, тк'ала *сукн'о*; али: *и'исмо*, д'онесе ми *и'исмо* од Андр'a;

н'ајпростијe *чел'аг'е*, н'ајгрђe *чел'аг'е*; ст'ани oћаше *звaњ'е*, *имaњ'е*;
илавaрс'во, *груш'во*, из *груш'ва*, *задовoл'с'во*, бe[з] *задовoл'с'ва*, *кумс'во*,
убис'во;

чоб'анс'во, др'угo *јун'aшиво*;

зайап'ење плућ'aн, *им'aње* напуштио, прод'a нешто од *им'aња*, 'имaм *наређ'ење*, *наређ'ење* д'ошло од влaд'e црног'орскe, некакво *освeјиљ'ење*, им'али с'у у њ'eга *иoвјер'ење*, *иoјач'aње*, *иoмилов'aње*, добров'ол'aчкo *увeјер'ење*, ка'д је *уједињ'ење* бил'o;

р'ад'и на *иpедузeћ'е*;

из *иpијаи'ел'с'ва*;

т'и си у Ск'aдaр био сл'абoга *држ'aња*! А шт'о сaм ја био сл'абoга *држ'aња*? – Тo је бил'o в'еликo *им'aње*. – Они с'у дaл'и некакво *oбавeши'ење*. – Деветн'a'стe г'одинe је бил'o *уједињ'ење*, некакво *здружeв'aње*;

кoл'а му је бил'o м'ило, *кoм'е* да д'ају п'аре. – Н'ије дaл'a *к'oм'е* у гр'oбје 'ућ;

брз'и на п'ушку. – П'и, ђаволи те п'опили, *вр'ућ'а* ли б'и, под зaр'ок – св'акo *жив'о*, не в'јерујем е ђе б'ит *жив'о*, к'oњи ост'ајали *јак'и*, б'ачили и[х] *мр'иш'е*, *мр'иш'во* је оса'мн'уло, л'егла кa *мр'иш'ва*, *илийик'о*, овe с'у б'ијелe *ишeшк'е* з'a з'иму, 'имa *ишeшк'е* 'очи, н'ије *ћoр'а*, а 'она бил'a тобош *ћoр'а*, св'акa је *црн'а* кa б'алега;

л'a'ко *вуч'е* ун'утра, р'eп јoј се п'o земл'и *вуч'е*, *вуч'е* кa м'a'ска, тo тр'eбa да се *развуч'е*, там'ан крeн'уо да се *обуч'е*, *обуч'е* га, *мeш'е* се, п'осле се *иoгмeш'е*, ка'-се *измeш'е*, 'она *муз'е* 'овце на стр'угу, ка'-се *иoм'узe* кр'ава, ст'ока се *наиaс'е*, *иpeд'е* в'уну, она м'aом *рaсш'е* уз др'евaд, ка'-е п'очeла в'ода да *рaсш'е*, ж'уч *наpасш'е* и п'укнe, отиш'aн да *сир'иж'е*, да се *осир'иж'е* в'уна, *иpeс'е* м'урве, тo се д'обро *иpошpеc'е*, вел'e да за њ'и тр'eбa да *иласaм'о*, м'и за њ'и не знaм'о, снал'азите се како

знѣи'е, Ч'обовина на Злат'ицу зовѣм'о, да *идѣи'е* с'а^е мнѣм, *идѣм'о* з'аједно, *идѣм'о* да га *укојѣм'о*, н'ама р'ekli да *идѣм'о* да тѣ м'ртвѣ *ирекојѣм'о*, тр'ебѣ да *идѣм'о* на Г'орњѣ Кос'ор, *сегѣм'о*, н'ѣнемо да се *кријѣм'о*, т'ѣмѣ се тѣ *завријѣ'е*, ја овѣ нѣћ'у дѣр'ат;

мѣ п'ошли *кривућ'и* од вѣјск'ѣ;

бѣл'а је тун'ѣ једна л'ѣнга сѣмењѣк'ѣ, једн'и сѣ *бѣл'и* д'ошли преко Ор'ѣва, ондѣ се *налѣл'а* да изв'одѣ п'иплѣт, некаква брад'авица *нарѣсл'а*;

онѣ дијет'е *врѣсн'и*, те га т'ијесно *навуц'и*, *йоѣћ'и* се, *иричѣсн'и* га;

т'у му је *близ'у* к'ућа, р'адње су и *близ'у* једн'а др'угѣ, м'оли Б'ога е сѣм б'ио *близ'у*, *иѣшк'о* се до п'ѣрѣ дѣд'ило.

Редовно се акценатски врхунац задржава на краткој крајњој мори и у затвореном слогу ако му претходи дужина:

зѣк'он би забрѣн'ио, *зѣив'ор*, под *зѣр'ок* – св'акѣ жѣв'о, *јѣрг'ум* овчѣ, нека иск'очѣ на *мѣјд'ан*, к'ако да се овѣ *нар'ог* сп'асѣ, у *нар'ош* тѣ је за *иријм'ер*, *ириѣл'ас*, *л'уч'ѣц* от кол'ијевкѣ, *л'ос'ѣк* 'о[д]-смија, особито ка'д је б'ио *свѣш'ѣц*, им'али сѣ т'ачно *слѣм'ѣк* ѣ *укопѣн*, св'рнѣ на *р'уч'ѣк*;

прекад'ио би га *вин'ом*, с *јунѣк'ом*, св'и за *барѣкѣар'ом*, т'ѣмѣ га оп'аши *ленцун'ом*, с *иобрајинсѣв'ом*; пред *Блѣж'ом*, ш-Л'ѣб'ом.

1.1.1. Неакценцијовани квантијетѣи

Неакцентовани квантитет регуларно се појављује испред акцента и иза њега, при чему се у обема тим позицијама најчешће среће по један дуг слог, али се у неким типовима примера можемо срести и с њиховом концентрацијом.

а) После акцента две неакцентоване дужине доследне су у облицима Гмн именица прве и друге деклинације: Н'ашли сѣ га по *г'окѣзѣ*, им'ѣ је он в'ише *с'едѣкѣ*, мѣ су ѣ'ини бѣл'и »бол'ѣк«. – Ид'ѣ по *иок'ѣјниѣн*. – Имѣ пѣ-шеж-*ѣв'ојѣкѣн*;

б) Типолошки је занимљивија концентрација дужина испред акцента у следећим примерима: мѣр'али смо да *бѣјжѣм'о*. – Куј *бл'удѣи'е*? – От'ишли 'увечѣн да *двѣрим'о*, да мр'ѣ не *двѣрим'о* на к'ућу. – Што сте заћут'али кѣ да т'ису *двѣрим'о* (Кж). – *Жѣвѣм'о* како м'брамо. – Њу н'ѣне трпј'ет сн'ѣ кѣ што в'ѣ *иријѣи'е*. – Што *ћушѣи'е*, св'у нѣј не прогов'ѣрѣте. – М'брамо з'ета пом'ало и да *ишѣгѣм'о*. – Ако се не *ишѣи'ем'о* сѣм'и, ѣ'авѣ нѣ п'онио;

им'али смо и м'ѣ некѣ *иослѣнѣк'е*. – Дѣћ'оше двѣ *иослѣнѣк'а*. – *Предѣнѣк'а* ни п'ѣс н'ѣне. – Н'екијема н'ашијема *ијвниѣ'има* м'ош л'амѣм донос'ит. – А имѣмо и м'ѣ двѣ-трѣ д'обрѣ *ијвнѣк'а*. – Овѣ м'оји *заборѣвниѣц'и* н'ѣте н'ика'д забор'авѣт да д'оћу на ваг'ан; у таквој позицији срећу се чак и три предакценатске дужине: *бѣрѣнѣк'а*.

Углавном редовно изостаје дужење вокала у слогу који је затворен сонантом: *борц'и*, *ириѣв'орц'и*, *јѣрца*, навр *Кос'орца*, *ма'ѣрца*, *огд'орнѣк*, ж'ѣна га стѣз'ала за *м'урѣв*, ја *наћ'о* једнога *си'ѣрца*, *и'орѣ*, *Турц'и* подг'оричкѣ, *урѣга*, св'рнѣ у *Ц'ѣрја*, *Црно'орц'и*; *М'арко*, *М'ирко*; *ѣнѣјѣ* Б'ожѣ, *Б'инѣца*, од једнога т'ѣнкѣга *заир'анка*, с *ои'ѣнка*, м'ислила сѣм е нѣћ'у *с'унѣца* вић'ат, м'браш и чѣв'ат *'о[g] сунѣца*, лежѣ на *с'унѣце*, пр'ије нѣ *с'унѣце* зал'адѣ; *Ј'анко*, *Сѣ'анко*; позн'аеш-[л]и овѣ *м'онче*, кѣ мл'адѣга *м'онка*, р'ѣвнога му *м'онка* н'ије бѣл'о, ид'у за *И'ѣмѣца*, *И'ѣмѣце* потукл'и, тѣ н'ѣ бјеу *И'ѣмѣце* нос'или, не *и'анѣи'им*, ниједн'у *сл'анку* н'ијеса'м п'уштѣла да проп'анѣ; *двѣ нав'ѣл'ка* с'ијена; *ул'е сѣ* надосип'ало, гор'ѣ доклѣг'ој *ул'а* тр'ѣје, *вѣс'ѣ'е*, *ѣроф'ѣ'е*, *јѣванѣ'ѣ'е*; *В'ѣл'ко*; до *иош'олнѣѣа* д'ѣ'на, *изв'ѣнѣц'и*, *ѣѣи'ѣнѣски*,

ђеи'ињсїво, Крж'ањци; 'ено ти 'овце у Вр'ањину пр'їсоју (Бс), св'е дав'али овц'ама, побј'егли с овц'ама, к'озе и 'офце, јесу ли ти 'офце остр'ижене, Безј'овци, из Бјелой'авлићѣ, ка[д] дѡђ'о према Кр'ушевца, врат'исмо се са^е Смок'овца, навр Цер'овца; м'енѣ (= мене је) тѡ за здр'авл'е пр'їјало, узл'авл'е; водой'ој, зāv'ој, иѡв'ој, иѡв'ојница, от'ишла на иѡв'ојницу, 'ујчевина.

Запажа се, међутим, и појава дужења у таквим позицијама, првенствено код млађих носилаца говора: бѡрц'и, ир'овбѡрц'а, Њѣмц'и, с'унце, Црноїбѡрц'и; 'ујчевина; дѡђ'оше ов'ѡје дв'ѡјца-иѡр'ѡјца.

Именице *и'овжје*, *и'р'овжје* увек имају кратак вокал у основи: 'ог *їовжја*, 'у *їр'овжје*, *и'р'оз ир'овжје*, али *и'р'обје*, 'у *и'р'обје*, *око и'р'обја*, поред: у *и'р'обје*, *н'а и'р'обл'е*; ређе бележимо и *р'обл'е*, *з'а робл'е*.

Обавезно је кратак и вокал у једносложним основама м. рода испред форманта -ов- / -ев-: не см'ијете ми *в'јенчеве* донос'ит, д'онио *в'јенчеве*, кл'учеве, оћу овѣ л'екове да поп'ијем, 'узмите тѣ н'овжеве, рад'или сѹ тѣ *и'уишеве*, на једну п'озиду онѣ *ш'ул'еве свāl'ā*; б'ио је ко[д]-*сїр'ичѣвѣн*, *ј'арчеви*, *ј'арчѣвѣн*, виђ'а ли онѣ *сї'арчеве*.

1.1.2. Преношење акценѡа на и'роклиѡику

Преношење акценѡа на проклитику у говору Куча врло је изразита појава, при чему се прасловенском померању придружује, у разноврсним варијацијама, и оно у коме се померени акценѡат понаша на исти начин као и иницијални прасловенски акценѡат. Помињемо овде најмаркантније типове примера.

а) Ајд именица II дефлекције: отиш'āн 'у бāнду, пребач'јѹ н'а бāнду, гл'āву н'а бāнду, поп Бѡж'о се 'уфатї рук'ѡм з'а брāду, б'ио 'у вѡјску у Кот'ор, ост'ā е 'у вѡјску, крѣн'ули н'а вѡјску, спрѣм'али се з'а вѡјску, погод'ио гā 'у илāву, 'уфатї се з'а илāву, т'ури му н'ешто *и'од илāву*, *и'р'оз илāву*, уф'атила се з'а *и'рāну*, там'ан ми је 'у *гўицу*, тѡ сѣ рад'ило з'а *гўицу*, ка[д] в'ије 'у *зїму*, д'ѡј ћу н'еђе н'а *зїму*, ако се не спрѣм'исте з'а *зїму* – 'ето ти и м'укѣ и бр'укѣ, ѡјд'оше н'ис *Плāну* ор'āвскѹ, п'ўт у'з *Ријеку*, ѡјд'о н'а *Ријеку*, обр'ео се н'а *Ријеку* Цр'нојевића, р'ўка з'а *рўку*, н'ије ми н'а *рўку*, рукав'ице н'а *рўку*, ост'авјау н'а *сїрāну*, б'ио је н'а *сїрāну* да'н'а'шњице;

ако п'анѣ 'у *воду*, од'ио з'а *воду* на Мед'ун, 'оне сѹ се *и'р'оз їору* пр'осѹле, пов'ео 'овце н'из *їору*, кр'аву ћ'ерā у ш'уму и 'у *їору*, гл'ејā да и[х] пов'едѣш 'у *їору*, р'ѣп му је тїц'ā н'а *земју*, жїв'и 'у *земју*, пров'ўч'е се 'она и *и'р'озā земју*, св'е што се н'а *земју* р'ādї, ст'иште у з'а *косу*, *и'р'ос косу*, с'а'н мѣ уф'атио 'у *зору*, ст'игли сѹ н'еђе *и'р'е[g] зору*;

ѡјд'о 'у *иланину*, ко д'игнѣ 'у *иланину*, пр'ије нѡ сѣ 'у *иланину* д'игло, 'у *иланину* нѣмā шт'о да га зал'ије;

тако ће редовно бити и: б'ио 'у *бѡрбу*, да поп'ијемо *и'о кāфу*, п'онијели 'у *рāдњу*, нос'ило се 'у *цркву*, мрт'а'ц је в'а'зда ноћ'ио 'у *цркву*, п'очео 'у *школу*, а уп. и: на *и'ў бāнду*, с ов'ў *бāнду*, с он'ў *сїрāну* е б'ио;

б) Н Амн истих именица: м'етните н'ешто н'а *илāве*, ни н'а *рўке* ни н'а *и'рси*, гр'ијāли се 'у *рāдње*, б'ачїт *и'од ноїе*, м'ене сѹ тѣ 'овце н'а *ноїе* д'игле, 'оприје се н'а *ноїе*, 'иди з'а *овце* 'одмā, ка'д би ул'егли 'у *овце*, поглѣдн'и н'а *овце*, н'екѣ сѹ и з'а *и'аре* тк'але, преп'ā се н'а *Роїе*, б'ио н'еђе з'ѡр К'ўчā'н н'а *Роїе*.

Такво је преношење обично и у Лмн тих именица: ни К'учи не м'огѹ *и'о бāнди*, м'а'кā' онѹ к'ѡс т'амо *и'о бāнди*, р'ѣп јѡј се *и'о земл'и* в'ўч'е, држ'ала к'āнту 'о *рўци*, ф'рснѹ га м'ало *и'о рўци*, тр'ебā да се зѡгов'ѡрїмо 'о *иланини*;

в) код именица м. рода: б'ан *г'о б'ана*, 'у б'ор, з'а б'раве, 'уз бријек, *г'о бријега*, прем'а'к'а је *и'р'еко бријега*, 'у б'рке, *и'р'еко б'рка*, држ'али к'оње н'а б'рс, *и'од б'ус*, 'у б'ус, Г'еле ми је 'у в'ез, н'ем'ам га к'а'д 'из в'еза п'ушт'ит, н'ос'и н'а в'раиш, 'од в'ука, 'у и'либ, 'из и'либа, к'ук'а 'из и'ласа, н'а и'њ'аиш, к'а'с' и'раду, д'о Г'рада Да'н'илова, 'иза и'рада, д'обио га н'а д'ар, б'ез д'руа, н'а д'уб, к'о-д'уба, *и'овр д'уба*, у ону стр'ану *'о[г]-Жлијеба*, *и'р'еко Жлијеба*, н'а здр'ак, к'ожа *'о[г]-з'еца*, 'у з'уи, *'и[з]-зуба*, н'а ј'ежа, *г'о кл'аса*, в'ише кл'аса, 'у кл'у'н, 'ис кл'у'на, к'ош'и к'њ'аза, з'а к'ов, *'ош'и к'оша* п'а'с'ега, к'ог'а ћу з'а к'ума, н'а к'ун, *и'р'еко к'уна*, држ'али к'оње н'а л'ис, 'она с'е тур'ав'ала 'у л'аиш, 'одовд'е смо кр'ен'ули 'у мр'ак, *и'о м'ужу са'м Р'адоњић*, зај'ени з'а и'ас, *и'ош'и и'асом*, осм'уд'ио се н'а и'лам, држ'и га з'а и'раза, н'а и'рам, *'ош'и и'руша*, н'а р'аиш, 'од р'ада, н'а р'еиш, 'из р'еда, *и'р'еко р'еда*, *и'о р'еду*, в'ј'ета'р му *и'од р'еи*, ш'ип'ило га в'ише р'еиа, *и'р'еко свијеиша*, з'а с'ина, *'о[г]-смр'ада*, тр'агове *и'о с'нијеиу* пр'ат'или, *и'р'оза' с'нијек*, б'е[з]-с'риа, н'а с'иан, *'и[з]-с'и'ана*, с'а' с'и'ана, *'о[г]-с'и'ида*, *'о[г]-с'и'ра[ха]*, к'о и'а'с'иша, п'осл'а м'е ћ'ед'о з'а и'руиш, св'е ћ'ук *г'о ћ'ука*, *'о[г]-цр'ва*, н'а чв'ор, б'еш чв'ора, не м'оже р'уку д'иг'н'ут *'о[г]-ч'ира*, з'а чк'лана, *г'о чк'лана*.

Тако је и: уд'арно се 'у л'ак'аш'и, в'ише л'ак'иша, од ш'ак'е *г'о л'ак'иша*, к'ук'а 'из м'оз'иа (поред м'оз'а'к – м'оз'га), *'и[з]-ш'уш'ња* (и *и'о ш'уш'њу*), *'и[з]-ж'ср'в'ња*, *'о[г]-и'уш'ња* се не ч'уе н'ишта.

Овове типу прикључио се и Даничићев образац *и'уш'и / и'уш'иа*: н'а Ан Г'аранчића, *и'од б'иком*, н'а бријес, *и'р'еко в'ира*, н'а и'рије, *и'о[г]-д'ријен*, з'а ћ'ака, н'а з'ор, *'о[г]-з'ора*, б'ес кл'у'ча, порет кл'у'ча, к'ош'и кр'ал'а / *и'ор'еш'и кр'ал'а*, б'ез лијека, з'а л'уч, 'у м'ал, н'а м'ир, б'ез н'ожа, з'а н'ож, ј'а искоч'и н'а и'уш'и, *г'о и'уш'иа*, п'иш'у ли ти 'из Р'има, ид'е н'а с'и'аиш, б'е[з]-с'и'аиша, с'а' С'иш'иша, б'е[з]-с'у'да, *и'од У'м*, 'у цијећ, н'а ш'ул', *и'р'еко ш'ул'а*.

Исто је тако обично преношење и у типу *Б'о'и / Б'о'иа*: н'ад'ам се 'у Бо'иа, бисте се *г'о Бо'иа* огријеш'или, ако з'а Бо'иа зн'ат'е, 'у б'ој, 'из боја, н'а б'ок, н'а бр'ош'и, *г'о бро-да*, св'и с'у н'а бр'ој, *г'о в'ра*, *и'р'еко в'ра*, б'ез и'ноја, б'ез и'розда гр'ош'ја смо ост'али, д'а'н з'а д'а'н, *и'р'еко д'а'н*, два-тр'и п'у[т] н'а д'а'н, 'исто што и 'у д'а'н, *'о[г]-д'а'на г'о д'а'на*, 'из д'а'на 'у д'а'н, 'у д'ом, б'ез дома, *'о[г]-д'р'оба*, 'у з'аш'и н'икла кр'т'ола, с'а' з'а'да, нека зап'иш'е к'ук'ом н'а л'еиш, п'ушку пр'еко рамена п'а 'у л'ов, 'из лова, н'а л'ој, 'од лоја, 'у м'еиш, 'од меда, в'ин'о нос'или 'у мије, ба'чуе б'омбе н'а мос, 'одм'а *и'р'еко мос'иа*, н'ек'оме ће н'а н'ос ижл'еј, м'ог'а' би и *и'р'еко носа* доб'ит, *и'р'еко и'лоша*, 'у и'ос'ише, в'а'с је 'у и'ош'и, 'у р'ај, 'из раја, н'а р'ој, б'ез роја, 'у р'од је от'ишла, м'ајка д'онијела 'из рога, 'из роја, б'ио је *и'р'и с'и'ош'у*, вал'а са'н се нај'ела к'а *и'р'и с'и'ош'у*, *и'р'еко с'и'оша*, л'ос'а'к *'о[г]-с'мија*, з'а см'ок, *'о[г]-с'мока*, н'а и'ш'ор, к'о[г]-ш'ора.

Код тих именица обично је преношење кратког акцента из плуралских облика проширених формант -ов- / -ев-: 'у борове, 'у в'рове, н'а вукове, 'у и'радове се св'е скр'к'ало, 'у класове, з'а кумове, са'дијев'али 'у лис'инове, бил'и 'у Пал'еве, з'а синове, бр'аћа *'о[г]-с'и'рич'ева'н*, н'а ш'орове.

г) Код именица ср. рода: св'а је 'у зл'аиш, 'од м'еса, б'ез м'еса, отиш'а' з'а мл'иво, 'у и'исмо, 'за и'исмо, 'у сијено, н'а сијено, *и'р'еко сијена*, д'оба'р је 'у ш'ијело, *и'о ш'ијелу*, 'у ш'ијес'ио, нем'о му гл'ед'а[т] н'а ч'ојс'иво. Именице *зл'аиш*, *и'ијело* имају, међутим, и паралелни акценатски лик *зл'аиш'о*, *и'ијел'о*; изб'ијеш н'а *Било* о[д]-Ц'ар'ин'а, з'ам'и 'овце 'у било, ч'им с'у из'ашл'и 'из Бл'аиша, ов'и стар'и је н'а м'јес'ио кр'еп'а, срамот'а 'у брас'ишо, уп'ала 'у брашно, 'у брдо, *и'р'еко брда*, обј'еси 'о и'рлу, 'у жиш'ио, н'а зрно, з'а зрно, да ст'ан'е овн'у *и'р'и звону*, н'а ј'аишо, 'у ј'аишо, *и'р'ед јуш'иро*, на сл'аму 'у јасле, 'у коло, н'а коло, *и'р'еко л'еиша* да с'р'к'а, н'а м'јес'ио, 'у море, *и'р'еко мора*, ако се б'ијел'а

'у село, и'о селу, и'р'оза° село, и'ов'р села, али и: и'о сел'у;
 и'р'еко носа, али и: и'о нос'у;
 'у бедро, 'у ребра, н'а седло, 'у сѣејно, 'у ил'еће, али: бедр'о / б'едро, ребр'о / р'ебро, седл'о / с'едло, сѣејн'о / сѣејно, ил'ећ'е / ил'еће;
 н'а коња, б'ес коња, и'р'еко коња, и'ов'р коња, али: ка° к'оњима, за к'оњима;
 и'ов'р и'уша, ис'у'ош и'уша, и'ор'еи кр'ал'а, али: и'орей кр'ал'а, ис'у'ош и'уша.
 Занимљиво је, при том, да се стари механизми померања акцента укрштају са новијима: и'р'еко брда, и'р'еко иол'а, и'р'еко мора, и'р'еко бријеја, али и: и'ов'р иол'а, и'ор'ед мора.

1.2. Вокали

Вокалски систем у говору Куча шесточлан је и у дугим и у кратким слогови-ма и представља се на следећи начин:

й	ѱ	и	у
ē	ō	е	о
ā°	ā	а°	а

Полугласник [ə] редовно се рефлектује у [а°] без обзира на његове квантитетске карактеристике и на његову позицију у речи. Погледајмо најпре материјал за [ā°]:
 г'а°н, на онџ з'а°и, онџ сē з'а°и 'урвā, ка°б'а°н, кои'а°н, м'а° 'маховина', ма°с'а°к ма°ск'а, ма°ч'аи, и'а°с, к'о[д] и'а°сѣа, 'уба°н;

и'а°н, не тр'еба ми и'а°н чек'ич, нō онџ м'а°њин, по и'а°н д'уп, и'а°иуи, и'а°гāн, и'а°ма 'тада, у тај мах', ов'а°ма, и'а°ман је отиш'а°н, пā му и'а°ма п'анē н'ам;

Гмн: ч'ује ли се шт'о о Брац'овић'а°н, дош'а°н је з Гр'еба°л'а°н, пē-шез гāн'а°н, ђев'ој'а°кāн, имāмо и м'и ђенерāл'а°н, једн'а му је шћ'ер'удата у Б'уквић'а°н, а једн'а у Чађеновић'а°н (Бс), коњ'а°н, ов'а°ц'а°н, пет официјер'а°н, и'а°с'а°н, кол'ико сте им'али и'ој'овāн, и'р'асāкāн, четрес п'ēt к'илāн сребр'а (Бч), о-тије сѣијен'а°н, на Јаму о[д] ч'аф'а°кāн, ч'еч'а°мāн имā д'оста;¹²

м'ој'а°н, л'еј'а°н, р'екāн, нē би н'итко р'екāн (Ф), ис'у'екā, ис'у'екāн је трид'ес к'азāнāн рак'ијē, в'а°с је наи'ек'а°н, ош'р'есā је ор'аје, сѣи'и'а°н са°м с'инō.

[а°] < [ае] редовно је у бројевима 11–19: једāн'а°с, и'р'ин'а°с, седāмн'а°с, осāмн'а°с, осāмнāсѣи'ина;

обично је луж'ица, место сѣакло најчешће се говори цкл'о, што се онō цкл'и [2: 459];

р'аи, г'ивџ р'аи, али: 'ржи, пос'ијā са°м мало 'ржи, ржан'ица; уп. раж, рж [2: 50 80];

з'а°ва, зā°в'ична, зā°в'ичић.

Кратки [а°] бележимо у мноштву примера: а°нђел'а°к, в'а°с, в'а°зда, в'а°здāн, и'ов'а°здāн н'екуј ав'ētā; в'акāи, с'а°г је в'акāи, и'ријешāн је за'исто, гāн'а°с, гāн'а°ињēја ми г'а°на, до пот'олъēга г'а°на (О), с оногā з'а°га скоч'ио, једāн за°г'ић, повр оногā за°г'ића, заи'и'а°к, јај'анчар'ица, Рупе јај'анч'ē / јај'анч'ē, јед'а°н, јēч'а°м, к'а°блина 'грудни кош', ла°к'а°ц, ла°к'и'и, л'а°ко, л'а°кче (Рћ), ла°ж'аи, к'о

¹² Уз вокал [а°], како видимо, врло се често среће сонант [н], а та је појава забележена и у многим нашим изворима: иан, уљеан, дошан [3: 242]. — Окупио тридес Клименайан / И толико младије невјесјан [5: 616]. — Изабери тридесет невјесјан /... И добрије тридес' крачничан / А и ја ћу тридес' Клименайан / из Вукелан, Селце и Никечан, / с бираније тридесет невјесјан [5: 71]. — Па кукау двана'с кукавицан / на Горциу у поље убанско / А на дворе на Пауновићан / У јуначко племе Чејовићан [5: 233].

је овин те бол'е ла'ж'е од Ил'ијѐ н'ашѐга, л'а'жа, ла'жав'ина, не к'е овѝ ла'ж'аѝ (Ор), л'ега'н је, м'а'ј / ма'кн'уѝ, м'а'кнѐм, ма'њ'аѝ, ма'њ'а'ј], П'ѐко Сав'ов, Ор'ава'ц, гла'ва је био Тѐм'о Ор'ава'ц, оѝ'а'ц, см'а'ј / сма'кн'уѝ, см'а'кла сѐ онѝ ђаволоз'оба и от'ишла у шт'ету, мѐз'а'к, мрѝ'а'ц, мрѝ'а'чкѝ, ѝѝ'а'к, ѝ'осава'ц 'неко растиње', ѝоѝ'ила'к, ра'ж'а'њ, са'мн'уѝ, с'а'мнѐ, ч'екѝ м'ало да с'а'мнѐ, с'а'н, свѝ'а'ц, сн'а'а, ѝ'а'ј / ѝ'а'кн'уѝ, нем'ѐте га ѝ'а'ј, ѝ'а'њ'аѝ, ѝоѝ'а'њ'аѝ, сѝ'а'њ'аѝ се, ѝоч'а'к 'извор', ђорѝ'а'к, Уба'л'а'ц, с Уба'л'а'ца, годѝ'а'л'а'ц, годѝ'а'л'а'ци, ѝоѝ'баел'а'ц, ѝоѝ'баел'а'ца, чѝ'врѝ'а'к, чѝ'ч'а'к, члѝ'а'к / чклѝ'а'к;

ка'[g] ђеш от'ис, ка'-са'м био код њ'ега, ка'g га лел'екѝ, ка'-се в'рѝа, ка'g је дош'а'н на Кос'ор, 'имѝ ли с'а'[g] тога д'уба, с'а'g је в'ака'ѝ;

пред струјним денталима и палаталима полугласник се увек остварује као [a^ɕ] у предлогу / префиксу са': са' сестр'ѐм и с'а' з'етом, са' шђер'ѐм и са' жен'ѐм; п'ѝ је кѝ с'а' стога, ск'инуо га са' шув'ита, са' сл'амѐм; редовно је са'ш'уѝ, са'ш'в'ено је, са'з'уѝ, са'з'ула сѐ м'ала, об'у'те ју н'екѐ, са'ж'енѐм, са'ж'д'енѐм;

са'н'аѝ, са'н'а' сам м'рс, са'кр'уѝ, са'кр'или се кѝ п'рда 'у гађе; тако је и: иза'н'аѝ, иза'ж'д'енѐм, јесу ли ђ'еца иза'н'ала 'овце на поп'аса'к; в'иђи што онѐ р'аза'ина онѐ 'овце, нем'ѐте ми ту ј'агњѝд раза'ион'уѝ; са'ѡр'ујѝ, са'ѡр'ујѝ, ка'-га с'а'ѡр'ла, н'ије се в'ише м'огло ла'ж'ат, са'б'уѝ, са'в'уѝ, са'в'уѝ по цинг'ар дувѝ'а, з'а'вр'еѝ, з'а'бр'аѝ;

у суседству лабијалних консонаната секундарни полуглас такође се рефлектује у [a^ɕ]: с'ега'м, 'оса'м, јес'а'м, нијес'а'м, ст'игѝ'а'н са'м с'инѐ; тако је и с'ега'ндес'ѝ, оса'ндес'ѝ;

у турским речима полуглас се обично рефлектује у [a^ɕ]: бес'ѝил'а'к, бес'ѝил'а'ци, бес'ѝил'а'чѝ, ба'ѝл'а'к, ба'кс'а'з, ба'кс'а'зну ли ме ђ'авѐ ств'орѝ; азѝ'а'м; лаѝ'а'м, п'учу лаѝ'а'ми повр Стијен'ѐ; вѝк'а'м; да и распашу и по своме калаѝу удесе; кои су се калаѝили и промјењивали;¹³

редовно је Да'н'а, Да'н'ица, Да'н'иле;

обично је [a^ɕ] у облику за ч'а'м ти је тѐ, ч'а'му тѐ – л'уђи се не ум'ију освијест'ит. – Да је за чѐм, да је Богом просто / Но ни за чѐм, не било му просто [2: 350];

А'нђ'а, А'нђел'ија, А'нђ'уша, 'а'нђио, 'а'нђио с т'обѐм, д'ијете, што тѐ чињ'ѝш, а'нђел'а'к, је ли дош'ѝ'а'н а'нђел'а'к б'абѝн?

а 'он к'а'ѝ б'оцу, а 'она к'а'ѝ онѝ к'рс, а 'он ѝ'а'ф н'а ноге, ѝ'а'ка-ѝ'а'ка – нап'ѝ се вод'ѝ,

Дуги јат у говору Куча рефлектује се увек као двосложен:

а) бр'ијес, п'од бријестѝом, д'ијелѝм, д'ијѝе Вјд, шт'о ђе ти Бож'ина, д'ијѝе, жѝл'ијѝб, кл'ијѝ, б'ачи кр'ави из'а клијѝа, р'ијѝч, д'оста св'ијѝа, с'ијѝно, сл'ијѝ, шл'ијѝ, с'нијѝ, ѝ'ијѝело, цв'ијѝ, цв'ијѝѐ, Ц'ијѝвна, ут'опјен 'у Цијѝвну; ѝијѝз'о, ѝ'ијѝев;

ѝр'ијѝаш'н је за'исто (P^h);

ѝр'ијѝ зор'ѝ се д'игнѝ, ѝр'ијѝ онѐ те смо пр'ѝч'али; ѝријѝд сам поменуо [Ж];

немају доста боѝаѝије оцака, доклен се иде њ'инијѝм удутом;

н'икѐме не д'ѝ доѝр'ијѝ, разум'ијѝ, са'ѡр'ујѝ, от'ишли да ѝол'ијѝајѝ;

б) уврѝјѝдо си га [Ж], врѝјѝм'е, врѝјѝсл'о, ѝијѝ'о, дијѝ'е, гријѝв'о, звијѝз'а, свијѝ'а, цријѝв'о;

¹³ Уп. Драгољуб Петровић, *Две особине гласовног система ѝѝерског говора*. – Прилози проучавању језика, Нови Сад, 1965, 1, 113–116.

вијеџа'ӣ, вијеџ'а̄ му је кумсв'о, *дијев'а̄ӣ, здријев'а̄ӣ, замијен'ӣӣ, млијеч'а̄ц̄,*
од *млијеч'а̄, нијес'а̄м, нијес'м'о, илјевл'е̄ӣ, цијеј'а̄ӣ, исцијеј'ала;*

кукур'ијек; кукуријек'а̄ӣ;

б'олес̄, 'од болесиш;

к'оријен.

Продужени јат једносложан је у примерима типа: *бл''ел'е̄ӣа̄н, м'е̄ђед̄а̄н,*
н'е̄ђел'а̄н, мл''ес̄ӣа̄н, к'ол'ен̄а̄н, мр'е̄ж̄а̄н.

Кратко јат редовно се рефлектује као *је:*

Њ'ем̄а̄чка, Њ'ем̄ци, Њ̄ем̄ци, ш̄њ'е̄ӣови;

сукњен'а̄ каб'аница, в'уњен̄е̄ чар'апе, іовњен'а̄ раб'ота;

кол'ено, л''е̄ӣ, л''еба, л'е̄ӣо̄ӣ'а, л'е̄ӣч̄ӣ;

н'е̄ӣш̄о, н'еколико;

мл''ера, мл'е̄џр, мл''ес̄џ, мл'еч'евина, мј'ес̄ӣо, намј'ес̄ӣӣӣ, џромјен'ује;
ил''ев̄а̄ӣ, ил''есма; бл'е̄ж'а̄ӣ, џобл''еј, бј'еше ли ђец'е̄ Пāvл''еве; вл''еров̄а̄ӣ, нијес'у
ме вл''еров̄а̄ли, вл''еш, вл'еш̄ӣ'а̄к;

ћ'ер̄ам, ш̄ћ'е̄ӣ, ш̄ћ'ели; ђ'еца, ђе̄ӣ'е̄ӣа, ђе̄ӣ'еца, ђе̄ӣ'ӣӣӣе, ђ'е̄ӣ, ђ'егови,
и'а̄ђе̄ӣ, џр'а̄ђе̄ӣ, џр'ан̄ђе̄ӣ, џр'ан̄ђе̄а, ђев'џка;

ђе в'ид̄е̄, ђе тр'еб̄а, нӣђе; ово̄ђен, оно̄ђен, св'р̄н̄е̄ ов'џен̄а у Ц'ерја;

с'ес, с'ед̄ем, с̄ед'џм, на Сен'ице су б̄ил'и Б'ол̄анцӣӣ, с̄е̄ћ'ели су под он̄и д'џп,
'они с̄е̄ћ'ели и разгов̄ар'али, т'а̄м̄а га с'ед̄е̄ ко[д]-с'ебе; с'екла, џос̄еч'ено, с̄ек'ира,
с'ера, с̄ер'уша; им'асте ли што из'ес, 'им̄ате ли што из'ес, из̄ели, из̄ед'ен, т̄ун с̄у п'аре
из̄ед'ене страш'е;

ћ'е̄йка, ћ'е̄ӣчица;

ме̄ђ'е̄ӣ, н'е̄ће ме̄ђ'егу, н'ашла г̄а у Ме̄ђ'егине;

зв̄ал'и с̄у га за с̄ед'ока;

ће̄ӣ'а̄ӣ, ће̄ӣ'а̄, уф'а̄тила г̄а сл̄ан'а у ће̄ӣ'а̄ње;

ч'оек, н'ека, ч'џче, ч'џк, бо̄љи да чека убије [2: 468];

цел'ив'а̄ӣ, џоцелијев'а̄ӣ се; цел'ун̄џӣ, ца̄л'ун̄џӣ; обе̄ӣ'а̄ӣ; Обе̄ӣ'ала му с̄е. –

Обе̄ӣа, ако се икад врне, добро ту вечеру платит [ДК 452];

ор'а, м̄и се ск'уп̄или под ор'а, тр̄есл'и т'амо ор'аје.

Кратко јат иза [р] рефлектује се у [е]: *бр'е̄ӣови, по бр'е̄ӣџа̄н, бубр'ек, бубр'ези,*
вр'е̄ћа, вр̄е̄ш'ено, вр̄е̄ш'ен̄џ 'вилин ко̄њиц', мр'е̄жа, замр'е̄ж̄иле ми се 'очи, ср'ес
'срести', али: срије̄ӣ'а̄ӣ, њих подаље селу срије̄ћу сватови [2: 229]; џр'еба, с̄џр'еја;
редовно је: *џре̄о̄ӣ'а, џре̄во̄ӣ'а, 'они не зн'а̄ј̄у за џре̄во̄ӣ'у, али: џр'ије, не м'оже 'од џрија.*

Непозната је група [рj] < [рџ]: *џор'ело, из̄џор'ело, џорел'ина, с̄ӣ'арешина,*
с̄ӣ'арешов̄а̄ӣ; зрело, зрелун̄џӣ; л'евор'ечк̄ӣ, Л'евор'ечанин, Л'евор'еч̄ани, али:
скорј'а̄ӣ се; ретко је и Јав'џрје, џерјан'џк, барјак̄ӣ'а̄р, а обичније џр̄им'оре, џера̄н'џк,
бара̄к̄ӣ'а̄р;

ос̄ӣ'ар̄а̄ӣ;

ожед̄њ'а̄ӣ;

скорј'а̄ӣ се;

џр̄ј̄а̄з̄а̄н;

џр̄њ'а̄ӣ.

Редовно је кратко јат у префиксу *џре-*: *џрев'ар̄ӣӣ, џревр'ћ̄а̄ӣ, џре̄ин'а̄ӣ,*
џрекор'ӣӣ, џрем'а̄ј, џрем'а̄к, џрескоч'ӣӣ, џре̄ӣ'еј, џре̄ӣ'еј.

Тако је и: *ѵрѣв'ог, ѵрѣв'ој, ѵрѣл'ег, ѵрѣ'он, ѵр'ен'ос* кост'ин, али је познато и: *ѵријекл'ад, ѵријейл'ей, ѵријер'ог* 'богат род лошег квалитета', *ѵријесн'аџ, ѵријесѣ'уј, ѵријеч'аџ, ѵријей'ок*, крѣн'уше му у *ѵријей'ок* 'пресретање'.

Предлози *ѵред, ѵреко* увек имају екавске ликове: *ѵреѣш* к'ућѣм, *ѵред* њ'има, *ѵрега* мнѣм; *ѵреко* гл'ав'ѣ, *ѵр'еко* брда, *ѵр'еко* бријега.

Префикс *ѵри-* никад се не укршта с *ѵре-*: *ѵриин'аѣ, ѵридрж'аѣ, ѵриј'азѣш, ѵрифорџ'аѣ* и [х] и завр'ш'ише раб'оту, *ѵрич'ек'аѣ*.

Пред палаталним гласовима [ѣ] се обично рефлектује као [и]: *в'иј'аѣ, ир'иј'аѣ, зѣр'ије ж'ѣг, с'иј'аѣ, ѵос'иј'али* мало фрметѣн'а;

смиј'аѣ се *смиј'е* се, али и: *смијеј'аѣ* се, *смије* се, Дрекале се Ђеки *насмјеја* [5: 53]. – Но се њему срце *смијејаше* [5: 127]. – Јаребица се силом *насмјеје* [2: 464];

'оне нешто *ѵлѣш'иј'ау, ѵрѣс'иј'аше* ор'аје;

весел'иј'а, сѣар'иј'е, н'ајѵросѣ'иј'е чѣл'ад'е;

н'ије, нијес'а'м, нијесѣ'е;

вид'ио, ѣор'ио, разум'ио, сѣг'ио, ум'ио, 'ио, кѣш'ио, сѣш'ио; вр'ио, здр'ио;

редовно је: *нећ'ел'а, ѵонећ'ел'нѣк, кућ'ел'а; бјел'еј, бјел'ежѣш, ѵрѣје-л'ежѣш;*

сѣћ'ейш – сѣћ'ела, в'ићейш – в'ићели, вол'ейш – вол'ела, учињ'ейш – учињ'ела.

У морфологији занимљивије су следеће појединости везане за рефлекс јата:

а) Д-Лјд личних зам. 1. и 2. л. јд: *м'ене, ѣше* и зам. *с'ебе*: н'ије тѣ *ѣше* д'онѣ нѣ м'ене; ко не ум'ије *с'ебе*, к'ако ће др'угојѣме;

б) Ијд зам-прид. деκлинације: с *ѣш'ијем, ов'ијем, једн'ијем*, ид'ѣ пѣт'ем *к'ожѣијем*, с *ѣш'ијем* је завр'ш'ио, 'она је 'уд'ата за њеј'овијем *сѣар'ијем* с'ѣном;

в) Г-Лмн: *ѣш'ије, ов'ије, св'ије, њег'овије*, д'обрије; дијет'е о[д] *сво'ије* н'еј'уније седа'мн'а'с-оса'мн'а'з г'одѣн'ан, не м'оже от'ис пр'азније р'ужу [2: 246];

г) Д-Имн: *ѣш'ијема, ов'ијема, св'ијема, њеј'овијема, мл'адијема, он'аквијема*; ѣ је 'он крѣн'уо с *овијема мл'адијема*; *нашијема* лућима нијесу познати, стога се чини *једнијема* да су они сурови и дивји;

д) 2. л. мн. императива: *ѣдише, с'едѣше, г'оћѣше.*

1.2.1. Вокалске ірује

а) -ао- > -а̄-: *р'анѣк, Ор'аво, Ор'ава'џ*, гл'ава је б'ио Тѣм'о *Ор'ава'џ* (Ф), *ор'авскѣ*, ст'арѣ сѣ *снад'или*, нијес'ѣ га *над'или*, н'адѣ пом'ало, прск'оћѣ;

'он не ум'ије до н'аоѣко, да те к'ѣмѣм: уч'ини н'ешто и н'аоѣсло, а н'е св'е н'аоѣко;

кои се *наоге* у свецку историју [Ж];

б) -ао > -а̄: *ѣл'ед'а, ѣрѣч'а* се како је Бож'ина *к'ар'а* Поп'овиће, ка' [д]-г'а *лел'ек'а*, *ѣѣш'а* мѣ н'етко за т'ебе, *ѣј'ев'а, ѣрѣч'а* с'ам ти, он је *ѣроѣл'ед'а* ка' [д]-сѣ ожен'ио, *ѣрѣч'а, ч'ек'а*, чѣт'а е н'овине до пот'олњѣга д'а'на (О), *кажѣв'а* ми је ѣд'о да је његов п'ајет т'амо н'ајприје жѣв'ио;

в) -ао > -а̄: *г'а, зв'а, зн'а, кр'а, сѣ'а, сѣш'а;*

к'а в'а'зда, *к'а* што је науч'ио;

г) -ао- > -а̄-: *дош'а̄*, овѣ је М'арко *дош'а̄*н от'ут, *из'а̄ш'а̄*н, зн'али сѣ з'ашто је *оѣш'иш'а̄*н, *исѣ'ек'а̄, ка'б'а̄, коѣш'а̄, л'еј'а̄н, м'ој'а̄н*, Бож'ина г'а *м'ој'а̄* пресѣд'ит, што је *р'ек'а̄* Бож'ина;

з'а̄, на *з'а̄* пѣт.

Групе *-eo*, *-yo* остају неизмењене: *дов'ео*, *ѿов'ео*, *ѿ'очео*, *'узео*, пот'олѣ са'м *'узео* овѹ ж'ену; место *сѿелна*, *сѿеона*, обично је *сѿѿевана*, а место *ан'ѿео* редовно је *'а'н'ѿио*, *'а'н'ѿио* с т'обѣм; редовно је: *вѿкн'уо*, *крѣн'уо* је к њ'има, *меѿн'уо*, *об'уо* наз'убицу, *ѿо'ѿинуо* је на Заб'јело, *ѿомѣн'уо* мѣјд'ан, *ѿр'осуо*, *ск'инуо*; М'арко онѢ ч'уо.

Група *-oe-* > *-ѣ-*: *чѣк*, *чѣч'а* гл'ава (УБ), а за групу *ae* у бројевима 11–19 в. напред.

Вокално [р] редовно се налази између двају консонаната: *б'рци*, *жсг'рва'нъ*, *к'рф*, *фрб'а*, *чврси'а*; *к'рс*, *ѿ'рс*, *св'риш*, *ѿрл'аѿи*, *ѿрч'аѿи*, а среће се и на морфемској граници испред вокала: *з'авра*, *к'р'аѿи*, *г'о вра*; *з'авро*, *з'аѿро*, *'оѿро*, *'оѿро*, *'умро*, *'уѿро*, *'уѿро* и [м] се тр'аг ка ш'аренијема к'оњима.

1.3. Консонанѿи

а) Сонанти

м
н л р
н' л'

б) Консонанти

б п в ф
д т ж ш з с
ђ ѣ ѣ ѣ ѣ
г к [х]

1.3.1. Сонанѿи

У најизразитија обележја сонаната у говору Куча спада однос изразито веларизованог [л] пред непредњим вокалима и [а^е] и на слоговној граници према палатализованом [л'] на месту [љ] и пред вокалима [е и]. Уп. примере:

ѿл'ава, *б'ула*, *сл'ан'а*, *ѿл'оба*, *м'ало*, *ѿл'одаѿи*, *ѿлув'аѣ*, *ѿл'увна*;
сѿѿ'ално, *с'ѿлно*, *шк'олскѿи*;

иза *к'Ѣл'а*, изв'ади двије-три к'уѣице *крѿѿ'Ѣл'а*, од неколико *ѿѢл'а*н, 'они се, велѣ, ск'ѿпјајѿ окѢ *шк'Ѣл'а*н;

Л'ѿб'о, *Л'ѿубица*, *Вѣл'о*, *В'ел'ко*; *кол'ено*, *л'еѿоѿи'а*, *шл'еме*;

г'ав'ал'и, *г'ал'и*, *нос'ил'и*, *ѿокос'ил'и*;

г'онијел'е, *ѿл'ег'ам*, *л'ел'ек'ал'и* сѿ га, *ѿѿл'ек'ал'е* сѿ јѢ се у крѿл'о;

м'ал'о, 'ргни га *м'ал'о*, да в'идѿш како ѣ се нап'учѿт, она ѡ'ему *ѿом'ал'о* тр'уск'а, да се не пре'ѿје и да му се не ук'а'нѣ;

Те појединости назначујемо једино овде, а даље ѣ се у речнику оне испуштају у свим случајевима осим када се ради о [л'] < [љ] и о појави [л'] < [л] у емфатичким ситуацијама (*м'ал'о*, *ѿом'ал'о*).¹⁴

Сасвим је нејасно да ли је с овим односом паралелан и онај који се тиче назалних сонаната, одн. да ли међу њима имамо [н] ~ [њ] или [н] ~ [н'] . На то досад

¹⁴ У списима Марка Миљанова врло се често срећемо са записом [л] ~ [љ]: Да речем ово ако што *валане*; ако не *валане*, није штете за моју дангубу, нашиема *луѣима*, *нейром'јелѿе*, мало *дале*, *боли* [јѣ] и *боле* одржа своје, *боле* и постојаније, *ѿријайшела* му *вала* светит, има *луѣи* кои оѣе да убије више *луѣи* [за једнога свога брата], ако нема *ѿријайшела*, за *ѿријайшела* *ѿријайшел*, *самоволно* зло, [о] *ѿријайшелскои* освѣти, а само спорадично: *пријатела* којѣга други *луѣи* држе за *пријатела* (Ж1).

није скретана пажња, али неке појединости с којима се у Кучима срећемо могле би потврдити да се и та зона зетских говора налази у кругу оних у којима је однос [н] ~ [н'] несумњиво потврђен, тј. у Зети, али и у појасу Мрковића, барском залеђу и у Спичу (а по свему судећи, тако би могло бити и у Враки).¹⁵ Кучи у тај ареал нису укључени, пре свега зато што грађа за такав поступак није пружала онакве основе какве имамо у Зети и другим зонама о којима говоримо, али сада помишљамо на то да би неке појединости могле сведочити о томе да би се ареал појаве могао и на њих проширити. Такве би могле бити:

Д'ојн 'а Куп'усца;
м'ене ми се чин 'и;
и'аиџница / и'аиџница, бун'ишије / буџ'ишије;
т'ун га н'иви, оћемо да иогњ'ивимо онџ шт'ене; иогни'вији / иогњ'ив'ији;
Р'упе јаја'нч'е / јаја'њч'е, Јаја'нчар'ица / Јаја'њчар'ица мтпн (Р);
кот кн 'еза / кот кн 'еза (Ф);
војн 'иќ, он је био ка н'ајбол'и војн 'иќ у К'уче, ср'ели с'у и[х] т'амо неће испод
Војн 'иќ'а; мејњ'иќ / медр'иќ / мењ'иќ;
ма'нк'аи, та је фам'иљија ма'н'к'ала, фамилија која је мањкала, ма'н'кај'е
и[м] варен'ика, ма'нкам'ена'и;
сл'амнача / сл'амњача;
т'у с'у п'аре изед'ене с'ираин'е, тџ с'у њ'ине међус'обн'е раб'оте, међусобњом
свађом, у иоил'ашин'и кр'ај, до најиоилаши'еја гроша; нама ни се шићар разминује /
Чекајући пострадасмо грдно [5: 383].
к'ами к'он'ск'ин;
Б'ожџ д'ав'ан'е (Р);
к'он', коши'ан'; ост'а'њ / ост'ин.

Глас [н] врло често се појављује иза вокала [ã' и е] на крају речи; за [ã'] уп. примере у 1.2. Вокали, а за [и е] наводимо само покоји пример: гр'ат *ск'а'га'рск'ин*, не м'оже да е с'ин *Б'ож'ин*, а ч'ин си т'и (Ф), не к'е ов'ин ла'ж'ат (О), к'ами к'он'ск'ин, дџ'е јед'ан од он'ијен ње'овијен, тџ је и'рвијен р'атџ'ан б'ил'о.

Група [сл] редовна је у речи *сл'ива*, али је поред *сл'ијей* обично и *шл'ијей*, а доследно је *и'р'ешлица*.

1.3.2. Консонанџи

Глас [х] у говору Куча искључен је из свих позиција у речи:

лад, ладин'а, есаи, иду куд оије;
ки'ио; к'ели су погинут (Дч), што ти к'е тџ, ј'а[д] те убио (Ф), не к'е ов'ин
ла'ж'ат, к'ио је д'ат пи'и'е, к'ели су да тр'ајџџ воду, нити к'е к'афу, нити к'е рак'ију (У);
ко те 'оће – к'ени га, ко те н'еће – не к'ени га;
да уфате саморану мајку [2: 359], самораник, самораница;
уф'аијила га сл'ан'а у ћет'ање, уф'аијиши, да уф'аије [2: 282];
баф'ијана.

Гласови [в ф] понашају се као консонантски пар иако [в] чува своју стару сонантску дистрибуцију и то се огледа у више занимљивих појединости:

¹⁵ Уп. о томе: Момчило Поповић – Драгољуб Петровић, *О јовору Спича : Грађа*. – Српски дијалектолошки зборник, Београд, 2009, ЛП, 28–32. Тамо су назначени основни аспекти проблема; за више појединости о њима назначени су правци у којима се, на основу нових истраживања, могу очекивати разјашњења остављених недоумица.

2. Облици

2.1. Именице

У Вјд им. прве деklinације доминантан је наставак у: *i'adu*, *сmр'ādu*, *ћ'уку*, а тако и *Милошу*, *Јовану*, *Јакошу*, *Мил'ићу*, *Драи'ићу*, али и: *с'ине*, *бр'аше*, *ч'оче*.

Код неких именица м. рода поремећен је однос између парадигматског и конгруенцијског индикатора: Ка'д је *бил'а* мр'ак. – Т'о је *велик'а њр'оси'ор* (З). – Т'амо је *њр'оси'ор велик'а* (Р). – Ст'и[д]-те *била*. – Ср'ам те *била*. – Ум је б'ио *њеи'ова велик'а* (Ф). – Р'од *л'уцк'а* је *бил'а* (О). – *Кул'а њои'ани* (Ф). – *Каква је дел'ија б'ио* (Д). – Б'ио је *њеи'ова сл'и'а* (Ф). Уп. и: *Ост'ала с'у* иза *њ'ега њр'оје њец'е м'ушк'а*. – *Два бр'аша р'ођени*, *Мил'ан С'ав'ов* и *Г'авр'о С'ав'ов*, *јед'а'н С'ав'овић*, а *јед'а'н Вуј'ошевић*. – *Д'ођ'оше два мл'ад'и официјер'а*.

Код неких једносложних именица срећемо се с ликовима без проширења формантом *-ов-*: *Побијају* у *цјепотине дрвене клине* [2: 504]. – *Положи глане* уз образ [2: 367]. – *Сваише чека* »здравица« [2: 227]. – *Миши* ми св'е нагр'дише; *млади миши* [2: 463].

У Гмн неких једносложница обичан је наставак *-и*: по иљаду *јуиши*, доста *јуиши* [2: 15 247], *ост'а* бе[з]-зуб'и, 'им'а дв'еста *бр'ав'и*.

Редован је облик именице *к'ами*: *цукне ками* о *ками* [2: 449]; *ов'а* ћ'еца м'оја од в'ише итрин'е св'ак'и *к'ами* н'аопако тур'ају (Ц); *искоч'ише* на *једа'н к'ами* (Р); да је прост ко чује и ко не чује, и *ками* и дрво, и *тица* у *гору* и *змија* под *ками* [2: 247]. Збирни облик је *кам'ењи*: *запуцају* на *њ'ега камењи* [2: 213]; *г'ађу* се *кам'ењ'има*; тако је и: *т'у с'у бил'и* неки *јрм'ењи*.

Гмн: Бјеу *Кучи* на *збор окупјени* / на *сред Роју* на *збориште* старо.

Именице с једносложним формантским проширењем *-ин-* обичније су од оних без проширења: за *мусломанином* *подгоричкијем* [2: 220]; за *Цијанином* *удата* [2: 121], 'им'ате ли ви *чоб'анина*, *Подг'оричанин*, *Кос'оранин*; ређе је: *чоб'ан*;

хип. форме ж. рода типа *ма'с'а* 'мајка', *ба'л'а* 'бака, баба' у *вокативу* имају једино наставак *е*: *ма'се*, *ба'л'е*, *К'осе*, *С'и'ане*; би се могло не излеј, *лије* [2: 464];

млад се *лучи* од *мајака* [2: 12]; по *т'уђије* *ш'ор'е'ба'*;

та'кв'ије *ш'у'у* у *м'ој* в'ијек в'идио *нијес'а'м*; *л'ука* – *л'ук'у*, *р'ука* – *р'ук'у*, *н'ога* – *н'о'у*;

пл. т. *враиша*, *усиша* у *генитиву* имају паралелне *наставке* *-и* и *-а'*: *испред враиши* [2: 250], *б'ачи* т'о т'амо иза *вр'аиши*; из *п'уније* *в'уси'и*, али и: *она* р'ијеч 'ојди од *у'ст'а'* до *у'си'а'*, из *пуније* *усиша* [2: 213];

множински облици именица ср. рода типа *лаништите* прикључили су се именицама ж. рода: *Јесте ли п'и'али Лан'ишију?* – *Пр'ођ'оше* повр *Вин'оирадишије* (Ор). – *'Ено* ти 'офце *пр'ођ'оше* к *Пр'исоји*. – *Ојд'оше* ус *Пр'исоју* (Бр);

с једном *р'ијечи*.

отиш'а'н је за *ш'ер'ама*; с *кјером* [2: 277].

Удвајање *предлога*: *Од* *ис'пред* врати од »обора« *па до* *над* *покојником* *лелекаше* се *протегне* до *три* *минута* [2: 250]. – *Те* их је *сјутридан* *испратио* *до* у *Рикавац* [2: 466].

Тако је: *До* *кр'ај* *кр'ај'ева'* – св'ако ће се *стић'ет* свој'ега *р'ада*.

2.2. Заменичко-привеска деклинција

Дјд 1–2. л. личних заменица и заменице *се* редовно је *м'ене, њ'ебе, с'ебе*, а енкл. је облик заменице 3. л. јд. ж. рода *ју*: надао се отети *ју* непријатељу; једном *ју* пошаље за воду; да *ју* чине жабу шкркавицу; да *ју* узме за жену; казала је, да су *ју* чегири налетника међу собом донијели; да *ју* љепче нема [2: 183]; њу *ју* земја не примала.

У ДАмн личних заменица енклитични облици су *ни, ви / не, ве*: – 'Они не м'ислѐ да *ни* дон'осѐ р'уч'а'к. – Што су *ви* тѐ д'ал'и. – 'Узмите да *ви* се н'а'ђѐ. – Прет'екли с'у *не* н'е'ђе на Злат'ицу. – Прат'или су *не* с Мед'уна и ојд'оше н'а Убли. – Ђе с'у *ве* ч'ек'али. – Прек'ините да *ве* не ур'ѐп'ам.

У Гјд редован је наставак *-оја / -еја*: Јеси ли право судио, *лагноја* наио, *жедноја* напио, *толоја* одио (оденуо), *ирејагеноја* ослободио, *жалосноја* овеселио, *бноја* понудио и *смешеноја* поучио [2: 303]; »*најжесѝочјеја*« пса, *нейознајоја* гроба, *шоја* пса, *једноја* рођака и *једноја* кума, од *извађеноја* меда; беру се стогови *јасеновоја, шумовоја* и *зановешноја* листа [2: 38 43 193 214]; ви сте прим'ер *св'еја овоја* с'ела. – Н'ѐм'а *ђеш'ин'скѝа* гл'аса у овѝ н'аше с'ело. – Н'ије л' *'еичѝа* м'омка *мл'агѝа* п'од небо иск'а'ало (Бс). – Н'ѐм'а *н'икакѝоја* 'ексера *ив'озденѝа*. – Прич'али с'у како с'у Шп'ир'а *м'рѝв'ѝа* пл'уну'ли. – П'ун'анѝа смо га м'јеш'авинѝ св'ар'или. – Н'ашли с'у га *р'ањенѝа* и *р'ањенѝа* с'у га преб'ачили. – Зов'ѐ јед'а'н *др'ујоѝа*. – *Др'ујоѝа* паз'ар'а д'ођи и св'е тѝ см'ир'и.

У ДДјд: рече се *некоме*, украо *некоме* пиће [2: 15 272]. – Књ'ига *св'акѝме* 'очи отв'ар'а, а м'ене и[х] затв'ар'а. – Н'ѐћемо чин'е[т] шт'ету *н'икѝме*. – Он т'амо *н'икѝме* не д'а допр'ијет. – *Сѝ'арѝме* ч'оѝу према с'унца – тѝ је жив'от. – Окр'ѐн'у лѝ'а једно *др'ујоѝме*. – Да би се об'јес'иле о б'апци о[д]-сам'ар'а али о 'унк'ашу *з'а'дњѝме* н'а коња. – Богме сѝ, к'а и *св'акѝме*, сврн'уло и пл'емѝу *к'учкѝме*. – Ојд'оше ка' кат'ун'у *ор'авскѝме*. – Нека му ужиж'у свијећ'у и *м'рѝв'ѝме*. – Д'обио вл'ас онѝ *коѝме* н'ико н'ије м'ог'а' б'ит ни км'ет;

мл'ађѝму је 'име Андр'ија, а *сѝ'ар'ијѝму* – забор'авио са'м; једнако *најмлађе-му* као и *најсѝаријѝму* [2: 122]; *свачијѝму* оку [2: 277–278]; како б'ј'еше 'име ономе ђет'ету *сѝ'ар'ијѝму* (Бч). – Што нѝ б'и ономе ђет'ету *мл'ађѝму*.

у ДИмн: Мбр'ало се д'ав'ат и *св'ијѝма др'уијѝма* без *држ'авнијѝма* н'епријател'има – Дѝд'или с'у с *онијѝма н'ајближијѝма*. – Мил'уна н'ѐм'а ни међу *ж'ѝвијѝма* ни међу *м'рѝвијѝма*.

Редак је формант *-ш(-)* у компарацији придева: *цр'ниш* нѝ в'а в'из'а; она је б'ил'а *ж'ѝвш'а* о[д] др'угѝ *ђец'ѝ*.

Редовни су бројеви *дв'аш, ѝвр'ѝш, чеѝ'ирѝш*.

2.3. Глаголи

Инфинитив је врло обичан и редовно се завршава на *-ѝ*: – Ако није имао пушке, надао се *оѝеш* ју непријатељу [2. 183]. – Обѝта, ако се икад врне, добро ту вечеру *ѝлаѝѝш* [2: 452]. – Им'а г'а р'ашта *држ'аѝ* (Г). – Би се могло не *излеј*, лије. – Ти си како изрод и ромица: учуја се на ту драчу и ој се *уаруѝш* [2: 464 465].

Често се, међутим, на крају говорног такта *-ѝш* редукује у потпуности: Ј'а в'ише не к'е ш њѝм *збор'и* (У). – Н'ѐћеш ми *в'ј'еров'а*. – Св'е што с'у м'огли *оѝѝ'еѝѝ* – ошт'ет'или с'у (Кж). – Од бр'укѝ сѝ ч'оек м'ог'а'н укл'ањ'а[т] в'а'зда, а от пог'ан'ѝ н'ика'т. – А ј'а љу *иза'бр'а[ѝ]* д'а'н ка' [д] љу д'ѝј, ка' [д] ћемо м'ој л'уцки разгов'ар'а[т]. – Код глагола прве врсте такав је развој регуларан: *оѝр'ѝс – оѝрѝс'ем, изв'ѝс – извѝз'ем*,

ip'is – *ip'iz'em*; *ū'as* – *ū'anēm* / *ūāc'e*, *īl'ec* – *īleš'ēm*, *cp'ec* – *cp'eīēm*; *j'ec* – *'ijem*, *obr'ec* – *obr'eīēm*, *m'ec* – *meī'ēm*, *m'ēs* – *mēī'ēm*; *ip'ec* – *ip'eb'ēm*, *sk'uc* – *sk'ub'ēm*.

Презент *'oћu*, *'oћеш* и даље уз негацију има и облике *н'е-оћу*, *н'е-оћеш*, *н'е-оћемо*, *н'е-оћите*: *н'е-оће* 'он да ид'е, *н'е-оћите* с н'ама. У језичком памћењу првог аутора ове књиге такви облици били су сасвим обични, али су касније почели да се повлаче и у нашој грађи сада се срећу тек спорадично.

Необичан је однос *og'uii* – *ug'ēm* и *oiī'is* – *'ojgēm*, при чему се уз први лик среће и имперфекат (*ић'а*, *ић'аше*, *ић'асмо*, *ић'асите*, *ић'ау*).

Неколико је глагола друге врсте (*ūoc'aii* – *ū'ocēm*, *ypv'aii* – *'yrvēm*, *јeb'aii* – *јeb'ēm*; *зв'aii* – *зов'ем*; [-] *in'aii* – [-] *ж'енēm*) који отежавају њено спајање с петом врстом и рационалније је било глаголе с палаталним консонантом на крају основе прикључивати онима у петој врсти (*ūp'ajaii* – *ūp'ajem*, *ip'ajaii* – *ip'ajem*, *л'ajaii* – *л'aje*, *odv'ajaii* – *odv'ajēm*; *вр'ah'aii* – *вр'ah'ēm*, *в'rh'aii* – *в'rh'ēm*, *īah'aii* – *ī'ah'ēm*; *ū'ycaii* – *ū'yčēm*; *чеш'aii* – *ч'еш'ем*; *ūoc'inh'aii* – *ūoc'inh'ēm*) него оне из пете врсте преводити у другу (*vik'aii* – *в'ич'е*, *siyū'aii* – *siyū'žēm*; *к'aiiūi* – *к'aiū'ē*, *зob'aii* – *з'obl'ēm*, *yp'iv'aii* – *yp'ivl'ēm*; *наi'pī'aii* – *наi'pī'ēm*, *л'od'aii* – *л'оћ'е*). У таквој „прерасподели“ грађе глаголима које смо на почетку поменули могли би се прикључити и они чија се основа завршава гласом [p] < [p'] (*op'aii* – *'ор'ем*; *br'aii* – *бер'ем*, *ip'aii* – *йер'ем*, *cp'aii* – *сер'ем*; *yū'iraii* – *yū'irē*, *зав'iraii* – *зав'irēm*).

Посебно је занимљиво ширење глагола пете врсте и њихово прикључивање шестој: *vik'aii* – *в'ич'ам* (према *в'ич'ем*), *pīk'aii* – *р'икају* гов'еда (према *р'ич'е*), *iomai'aii* – *iom'aiām*, *iom'āia* Б'ог 'поздрав при сусрету', *iznemai'aii* – *iznem'aiām*, *rasīēz'aii* – *rasī'ēzām*,

Обичан је, међутим, и прелазак глагола шесте врсте у пету: *īah'aii* – *ī'ah'ēm*, *īoiāh'aii* – *īoi'āh'ēm*, *pāh'aii* (*ce*) – *p'āh'ē* (*ce*), *zaklāi'aii* – *zakl'aiū'ēm*, *koī'aii* – *к'oiū'ēm*.

2.4. Прилози

за време: те их је *сјуиридан* испратио до у Рикавац (2: 466). – Ви који млите, е све знате, ако ми до *сјуиравечен* не кажете [2: 460]. – А 'он *йр'екондј* м'ислй о он'омē. – У каг'ун *увеч'ен* разгов'арају. – Излел'екā гā пā *ш'а'ман* р'екā°. – А 'ондā н'еко р'екā°н. – Не ваља се за умрлијем *ноћно* плакати, јер ће му мрачно бити онога свијета [2: 329]. – *Једг'ам'а* кр'ен'уше;

обично је: *кол'икāш* 'колико пута', *н'еколикāш* 'неколико пута', *н'иколикāш* 'николико пута, никад', *мл'oiāш* 'много пута'; *шол'икāш* 'толико пута';

једном'а 'упорно, стално', *јједно* 'скупа, скупно', *једг'ам'а* 'у једном тренутку';

за начин: М'орāш тō *ов'акōнā*. – 'Он н'ајвише ск'очй *шр'уи'а'чкē* [2: 346]. – 'Он ск'очй *шр'уиē* кол'ко н'екй и[з] *з'āшркē*. – Бивало је и такијех бораца, који би... пуцао... *ноћекке*, па да к дружина присиле...да се за шанац склони [ДК 185];

за местој: Св'рнē *ов'оћенā* у Ц'ерја. – Ову болест *овоћен* оставјам [ДК 535]. – Т'ун н'ијеса'м б'ио. – Насел'или сū и[x] *ш'ун'ак* [Ph]. – Ништа *ш'удијен* прошло није [ДК 451]. – Дигне цара за рамо и изнесе га *изван* [2: 456]. – Ва'зда сū *ов'удије* прђд'или. – А онй ави'он п'окушā *нав'ише*, *нав'ише*, пā т'ā'мā *нан'иже* и пан'уо је на к'ућу Т'брћнјē Рад'ева.

2.5. Предлози

Главнина предлога наводи се даље у прегледу неких предлошких спојева и овде се неће помињати.

3. Напомене о синтакси

Из синтаксе падежа

а) Генитив

Генитив у слободној употреби бележимо тек у покојој појединости: Дијели се *душе* [2: 247]. – Народ обојег пола је... привикнут чеперењу *нейрисийуйијех сийје-на* [2: 504]. – К'оса му напуњена *земј'е*. – Каже поруку *кјере* [2: 458]

Ген. с одредбом занимљив је у следећим примерима: Ваља отсјечке од ноката стављати у њедра, јер на њима ће се ... *оноја свијеша* гријати. – Не ваља се за умрлијем ноћно плакати, јер ће му мрачно бити *оноја свијеша* [2: 327 329];

– Вй сте прймј'ер *св'еја овоја с'ела*;

Словенски генитив бележимо тек у покојем примеру: *Не шћене гријешийи виле*, док баби очи излијечи [2: 276]. – Војник није одустајао од војске ни онда кад *не би имао војне ойреме* [2: 183];

око + ѓен.: Бйл'и сѹ се загѳрч'или *окѳ н'ечеса*;

до + ѓен.: Б'ијелѳ в'ода је *до Лукѳ* (УБ);

од + ѓен.: Запуцају на њега камењи из облака, сломе му коња *од свих ноју* и њега *од обагвије* [2: 213];

– Зеца боље пушка »погађе« *од грује звјерке* [2: 335];

– Погод'ило гѳ 'у *цијев од ној'е*. – Преб'ачй и[х] на *л'есцу од рук'е* [2: 341].

– Ваља се, кад путник на пут креће, да »цуне« трипута прстима *од десне руке* при изласку о кућни праг [2: 329]. – Уз то се још неке беспослице баце под *коло од млина* [2: 279];

– Ови су казали, да има велике мисли, које нијесу *од кажсвања* [2: 456];

– То су ме увјеравали људи *од вјеровања* [2: 215];

иза + ѓен.: трѳж'иће га *иза нећ'ел'е*, пошто је *иза вечере* див у пећину заспа'..., Шогоњица згрије жиг [2: 451–452]. – *Иза шѳоја* цар рече акшији [2: 457]. – Кад су једном *иза шѳоја* вукови били на сједник, рече један млади вук ради прове [2: 463–464];

– *Иза Боја* најстарији су љуђи [2: 109];

– Заговорио се варехи сјеме да с њим једну зграду посијеш, која ти је *иза дуја* претекла [2: 453];

– Дође баба *иза крава* [2: 405];

из + ѓен.: Припрежи он *из неколике ноћи* [2: 297];

за + ѓен.: Погинуо је *за ов'оја р'аија* (Р);

у + ѓен.: Њих су... кријући примали они Турци *у којујех* су ови ходили [2: 200], ова пристане у *зеша* ноћити, кад се врати с пазара [2: 282]. – У *Глав'аишѳовйћ'ан* 'имѳа двије куће Турѳ'кѳ'ан и пѳ-шѳс С'рѳбѳ'ан (Ф). – Једн'а му је шћ'ер у *Ч'аћеновйћ'ан* а једн'а у *Б'ужийћ'ан* (Бс). – Вѳс'о гѳ кѳп'ио у *Јѳк'а* (О). – Сећ'асмо у *Сшѳј'е*;

ради + ѓен.: Рече један млади вук *ради йрѳве* [2: 463–464];

с(а) + ѓен.: Рече му, да ће с *шѳоја севѳија* бити мирѳвѳрац [2: 306]; змије се сматрају злотворима, *са чеја* се зову »непоменице« [2: 337];

– Теке једном, кад с *војске* гређаше [2: 353]. – Пристане ноћити, кад се врати с *йазара* [2: 282];

йрема + ѓен.: Бј'еше т'ун *йрема н'аишѳ к'асѳрнѳ*. – Ст'ѳрѳме ч'ѳеку *йрема с'унца* – тѳ је жив'ѳт. – Био је скривен у једну гору *йрема једноја ѳрача* [2: 445]

йо + ѓен.: Ка'ѳ[д] би *йо жел''е* м'ѳгѳ' до пр'ѳга д'ѳј. – Д'а ми је *йо жел''е* на пр'ѳг из'ѳс;

о + ѝен.: П'йтā ме о р'укӯн, а јā пр'йчāм о н'оїӯн (Ф). – Ч'ује ли се шт'о о *Брāц'овић'а*н;

йри + ѝен.: Тō би се м'огло опрост'ит *йри овије мук'а*н, нō, 'ај-тй, ка'т је чел'ад'е неср'етњо до гр'оба;

ван + ѝен.: Нико *ван йоја* браду не пушта [2: 89];

више / извише + ѝен.: Више оне куће саме су га стигли. – *Извише оноїā л'ужсāрк'а* је б'ио з'акопāн;

набреј + ѝен.: Маг'āl' је *набрек Ой'асāницē*. – В'идйш[л]и онē трй к'амена *набрек ј'езера* (Бс). – 'Ено ти ју *набрек Л'ањевйка* (Г);

врху, сврху + ѝен.: Одмах је престала бити вјештица, али је затијем боловала три године и *врху йпреће јодине* дошла је у манастир Ћелију [2: 295]. – *Сврху сасйру-јанијех крйшолa*, пошто се оне сваре, успе се половином мање брашна [2: 101];

крајем + ѝен.: Свате чека »здравица« из *куће крајем које* пролазе [2: 227];

йомеђу + ѝен.: Кучи су били чврсти у држању вјере... *йомеђу себе*, кад би закрвљени родови *йомеђу себе* вјеру ухватили [2: 465];

у име + ѝен.: Скупи врећу шишкара, да ју у *име ора'а* продадне [2: 445]. – Шогоњица одере једнога јарца, обуче његову чапру и напери рокове, те у *име јарца* прође испод дивове руке [2: 452].

б) Датив

– Њих *йодаље селу* сријеђу сватови [2: 229]. – Неки су предјели *далеко школи убалскої* [2: 500];

– Једни и други се зарана спремају *слави* [2: 243]. – Украо пиће, које је било *слави* намијењено [2: 272]. – Ако је *доба вину*, оно се стави пред госте [2: 472]. – Није *крив убисйву* [2: 148];

– Изгубио сам мјесто *души*, што се нисам обрћа на тетку [2: 206];

– Кад је увече баба с козама дошла, пита дијете што му је *йрстйу* [2: 276];

– Онда убилац отиде пред другове погинулога, па и *њима* заиште бесу, док се за затвор спреми [2: 200];

– Народ обојег пола је... привикнут *чейерењу* неприступнијех стијена [2: 504]. – Наилазио сам на такве »оборе«, који су од пуштања крви личили *касāници* [2: 554–555];

– Здухачи се рађају с бијелом кошуљицом, коју здухачева мајка *свачијему оку* крије [2: 277–278];

– Царев акшија опет ојде за науку *берберовој кјери* [2: 458];

– Љепче појаше покојна *йи* мајка [2: 464].

Уз датив се среће једино предлог *к(а)*: Ојд'е *ка' к'ући*. – С'а'д з'ама'че к *При-бевйћима*.

в) Акузатив

У слободној употреби:

– *Глас'ā са'м Ник'олу*. – *Држ'али йа н'ајвишеїа злйк'офца*. – *Стйавја кума* јасан мјесец [2: 397];

– *Понуди крчмарицу* с два напулеона [2: 452];

– Не знам примјера, да је у таквим приликама који Куч *йреврнуо вјеру* [2: 201];

– *Коїа* си *чуо*, да варено сјеме сије [2: 453];

- *Судио... једнога рођака* Ивановића [2: 214];
 Акузатив с одредбом:
 – *Тај дан...* дођу у дом оне богате сестре [2: 495];
 – *Пас који се не веже и никога не лаје*, каже се »познанит је« [2: 9]. – Бивало је и таквијех четника, које *нијесу* непријатељски пси *лајали* [2: 193]. – И онда те пас *неће лајати* [2: 329];
 – Понуди јој... само да *брајанића* од срца *ојроси* [2: 206]. – Покоји сједничар га моли и куми да *ју ојроси* [2: 369];
 – Бог оправи три лака анђела / да уфате саморану мајку / да *ју чине жабу шкркавицу* / а Јелицу *црну кукавицу* [2: 359]. – Зато *ја* цар учини *чесишиа чоєка* [2: 456];
 – *Верие...* обично *јријагају онога* кога дође огњиште на дио; обично *ојњишиє јријага најмлађега брајиа*, а *јага* са струнгом *најсјаријега* [2: 122–123]. – *Хоју* за такво вјенчање *јријага бијела мерија* [2: 220];
 – Овако су *јосјрадалога* огњем *јомајали* [2: 129]. – Ако је дом сувише оскудан, *јомају ја* житом, а *јекад* и стоком [2: 110]. – *Мбр'а* је да *ја јом'ожє*;
 – Не *в'ерујен ја*. – *Св'е тє шє в'еровји*. – *Нијес'у ме в'еровјали*. – Не *в'ерује н'икдја*. – *Овога човјека не в'ерујиє*, ово није посланик Божи [2: 305]. – *Вјерујем шє*, да си бољи да чека убијеш [2: 456]. – *Јега ће*, веле, најприје жене *јовјеровјиши*, па за њима зли људи [2: 305];
 – *Н'изкта ме смј'ало* н'ије. – *Рад* е би *и[х] обр'аз смј'а*. – Рече накараташи-ма да се измакну, е *ја смј'ају* у рад [2: 459];
за + акуз.: Поручев'ала за *Л'јуб'а*. – Везир поручи за *Какалеца* [2: 454]. – Пођу за *невјестју* [2: 120];
 – једном *ју* пошаље за *воду* [2: 275]. – Иде неко из села за *водицу*... што се зове »вєља водица« [2: 239];
 – Царев акшија опет ојде за *науку* берберовој кјери [2: 458];
 – Једном... буду просочени од свога ортака за *јри јрудска коња* [2: 488];
 – Највєћа се несрећа десила за *јовраћај јрсшєна* Вети Никашеву Подграђанину од ћери Илије Пилетића [2: 476]. – Има примјера, да је у таким приликама брат брата убио за *Турчина* [2: 200–201]. – Но ме боли срце за *јєвојку* [2: 354];
 – Крчмарица му оприга два јајца за *вечеру* [2: 452];
 – Цара завргне за *рамо* [2: 456];
 – 'Он је 'умро још *з'а вријеме А'усјријє* (УБ);
у + акуз.: Три нећ'ел'е 'у *јосиши* н'ије зн'ав'а за с'ебе од бол'огл'авє;
 – Држ'али с'у т'аоце 'у *шкѳлу*;
 – От'ишла је 'у *дрва*. – Ка'с'у 'они д'ошли, *ја бил'а* у Кос'ора'ц, 'у *дрва*;
на + акуз.: Био сам дужан *на јєдну крчму* два јајца [2: 453]. – Дош'ан је *на к'ућу Маєр'аковјћ'є*;
 – Виноградско прво копање зове се »*на зјраду*«; друго копање... зове се »*на оргене*«, и тад се отворе врсте бунара... између редова лоза, које остају као у ендеку [2: 56];
 – Остави се 3–4 брдуна *на рог* [2: 56];
јреко + акуз.: *Преко* ној удари још виши снијег [2: 441]. – Ка'т *јр'єко д'ан* поп'ије вињ'о, м'бр'а *јр'єко нѳ* доб'ит кѳч'єње;
јо + акуз.: Зец се сматра звјерком несрећном *јо себе*, ... јер се мисли, да га боље пушка »погађе« од друге звјерке [2: 335]. – Добар дио кучке сиротиње иде с јесени, *јо цијеле јородице*, у барску и улињску околину на »зимницу« [2: 68];

ћог + *акуз.*: Да је од мене и од Бога по иљаду пути прост ко чује и ко не чује, и ками, и дрво, и тица у гору и змија *ћог ками* [2: 247];

го + *акуз.*: Сед'ћ с'ело *г'о село*. – До *крāj* *кр'ај'евѣ*, св'ако ће се стїћ'ет свој'ѣга р'ада;

мимо + *акуз.*: У њих се пастир цијени мимо радника и занатлију [2: 7–8]. – У кучкијех Срба ријетко да ко има под прстеном ђевојку *мимо ѿ ѿдине* [2: 217];

ћроз + *акуз.*: *Пр'оз* *ћрозђе* да прон'есѣш г'рад у мар'амицу – шт'ѣга му је ж'ївā;

г) Инструментал

– Од извађенога меда, ко га онако *кљуком* не продаје, одабере се младо саће [2: 24]. – Долазе сватови и *ћрујом* пуцајући улазе у младожењин дом [2: 221]. – Загашен клак је *ћрећиним* јефтинији од живога [2: 63];

– Нема [Куча] који би се на занат ослањали и њим живјели [2: 69];

– »*Бојом браїа*« човјека је могла узети и женска у каквој невољи [2: 234];

– Које годину испуни, добије *двојином* вишу награду [2: 68]. – Плаћа га о јесени *ћрећиним* скупље [2: 77]. – Загашен клак [је] *ћрећиним* јефтинији од живога [2: 63]. – Сврху саструганијех кртола, пошто се оне сваре, успе *ћоловином* мање брашна [2: 101];

– Трговало се на стари начин *ћромјеном* [2: 77]. – Већина Куча [имају] »муштерије« код којих »*вересијом*« тргују [2: 63];

– Ка'д је бїл'а *ћев'ћјкѣм* (У). – Одмах се постави *домаћницом* [2: 110];

– Троп у казану се налије *вином или водом* [2: 58]. – Напр'авї га *б'оцѣм* 'у облику боце';

– Кула Брацовића... је доскора била *неразореним кућишїем* [2: 82]. – Та је речена кућа *зидином* постала [2: 215]. – С'а'д је св'е *лив'адѣм* (Дч). – Сам'ел'и ју *ћраш'инѣм*;

– Пошто је иза вечере див у пећину заспа', ка' вазда, *оїворенијем оком*, ... Шогоњица згрије жиг [2: 451–452]. – »Поштењак« умире *оївореним* а тврдица *сїиснуїшїм рукама* [2: 469];

– Кула Ђуровића лопарскијех такође је грађена *везиром скагарскијем* [2: 82];

– Народ... објашњава тијем, да га је Бог *ћромом* усред цркве убио зато што је он свога кума убио [2: 213];

– Помажу га *жишїом*, а ђекад и *сїококом* [2: 110];

– Испричала је како је избављена *мудрином* Шогоњичином [2: 452];

– Стидљива човјека у Куча зову још и »љубаван« па се о таквоме каже: »... *мелемом* је« [2: 477];

– Ов'ѣ је једн'о *арāм'ом* а овѣ др'угѣ *алāl'ом*;

– Длака се прометне *змијом* [2: 15]. – Тако се дијете прометне *хрїином* [2: 284].

– Оне три главице прометну се *дукатїима* [2: 282]. – Од тијех седам »Јевиних« шїћери, које су *вилама* прометнуте, вели се да је једна дошла у Плавско, једна у Рикавачко, а једна у Букумирско језеро [2: 496]; пошто се претворе *уїљем*, вадѣ се испод земље [2: 62];

– Овї си дув'āн држ'ā н'ѣје на н'емјесто: л'ијеп је мā дон'осї *с'аїуном*. – Дон'осї *Фил'иїом*. – Н'ѣмā се ђ'е са'кр'ит: дон'осї *шā'њ'евинѣм* куј се г'ој об'рнѣ;

с(а') + *инсїр.*: Дош'ā'н је *с* *некијема* *ћриј'аїшел'има* (Вр). – Побј'егли сї

с *ф'амел'ама* на стар'евину, а мл'огѣ сѹ Арна'ути покл'али (Бс). – От'ишла је с *ун'уча̄дима* 'у планину (Бч). – Дѡђ'е *жен'ѡм* (Ф). – Господ'ар *иерјанѣц'има* ш'ѣтā прос Цет'иње (Ф). – Ми смо т'амо бјѣж'али *ф'амел'ама* (Ф).¹⁶

ѡгод + инсѣр.: У кучкијех Срба ријетко да ко има *ѡгод ѣрсѣном* љевојку мимо по године [2: 217];

ѡпред + инсѣр.: Кад је трећега дана *ѡпред царом* позван и за есап питан, каза' је [2: 457]; Д'ошли сѹ *ѡпред Блāж'ом*. – М'аксим је ижл'егā'н *ѡпред Ив'аном* и *Блāж'ом*;

за + инсѣр.: Плана Велишина је била удата за *Елезом Беђовијем* [2: 221]. – Била је удата за *мусломанином ѡдѡричкијем* [2: 220]. – За *Цѣанином* удата [2: 121];

– Прво се издијели љетина, пиће, смок и то »за чељадима«: једнако и најмлађеу као и најстаријему [2: 122]. – Дио се чини »за браћом«: колико браће, толико и дјелова [2: 123];

– Н'ије му тѹн бил'о жив'ота и отиш'ā'н је за *шћер'ама* (Кж);

– 'Они ѡјд'оше за *к'ућѡм*, 'имајѹ н'ешто н'атāјно;

међу + инсѣр.: [Игра] која се по нашим сједницима *међу чобанчади* често игра [2: 366]. – Ову... игру одигравају на »тавану« (поду) *међу сједником* [2: 367]. – Изненада пукне по плећима онога што је *међу колом* на сриједи [2: 367]. – Пригале су их у невиђелици и остављале *међу собом* [2: 489]. – И то су ме увјеравали људи од вјеровања да је *међу сједником* на њу падало камење [2: 215];

д) Локатив

ѡо + лок.: Само *ѡо љуѡј невољи*, жена прихвати рало и волове [2: 46];

– На дан свадбе рано *ѡо зори* долазе сватови [2: 221];

– Брат је *ѡо маици и оцу*, а побратим је *ѡо Боју* брат [Ж 1];

о + лок.: Судио *о међама* једнога рођака Ивановића и једнога кума Љаковића [2: 214];

– Плаћа га *о јесени* трећином скупље [2: 77]. – *О сѣрижби* даје му се вуна по грош и два јефтеније од оке [2: 77]. – *О Бојојављењу* иде неко из села за водицу [2: 239]. – Још *о Блајовијесѣи* пастири постригу овце [2: 29]. – Особито се велик смет *о издију* находи у Тафи од Коштице [2: 25];

– На катун се на дан издига стиже *о ѡодне* [2: 25];

– Није ништа *о ручку* радио [2: 441];

ѡпри + лок.: Нај'ела се *ка ѡр'и сѡоју* (Б). – 'Ено и *ѡпри сам'ѡме в'рву* (О);

– Ваља се... три пута прстима од десне руке *ѡпри изласку* о кућни праг [куцну-ти] [2: 329].

Још неке синтаксичке појединости

– Они тѣ ти н'ајбол'е *каз'ат ка' [g]-ћеш ои'ѣс ѡ'амо* (Ф). – *Ка' [g]-ћѣше дор'учковāи*, от'ишћете на Гр'удицу (Бс). – *Кад ћу ве ѡриши узасобице ѡиѡиѡи*: „Је ли било и хоће ли бити, да се брат сестром жени?“ ви сваки одговорите [2: 207–208];

– Обично је *зашѡо* у узрочном значењу: Божиња Радоњин Манојловић био је у скадарској тамници, *зашѡо* је био покрао маске Селим-бега барскога [2: 201]. – Једном су, веле, питали: „Што ће најбоље ове године родит, мејо“, а он је казао:

¹⁶ На свему простору Куча та је социјативна конструкција доследна, а прилике у Фундини показују да је до тога дела кучкога појаса допрла појава уклањања предлога *с(а')* која је у зетској равници изразито наглашена.

„Крушке“, *зашиио* су њему најмилије [2: 335]. – Вуле Османов ударио ножем Ђуро Мицулева, *зашиио* је Ђуро ударио такође ножем због покрађе некијех овнова Веља Цекова [2: 468].

– У истом значењу обична је и свеза *е*: Нем'б ју на мр'ас *с'еј е п'уче*. – Реку му да је оштетио они свијет, *е* је велике греове учинио [2: 464]. – Оли ми дат ђевојку, *е* су ми рекли да си ти најбољи сој [2: 463]. – Друге су ме укориле / *е* сам синој мужа била [2: 379].

– Та је свеза обична и у допунској реченици: Ч'удим се *е* си дош'а'н. – Да би кокот показао, *е* од оца није грђи, скочи под шипак [2: 465]. – Ви који млите, *е* све знате [2: 460]. – Какалец рече цару, да је он зна, *е* ће му се кућа урват, па је трча' да га избави [2: 456].

– Место *или* обична је свеза *али*: *Али* грми, *ал'* се земља тресе [2: 356]. – В'ама се не зн'а: *али* бестијат'е *али* се давијат'е.

– У искључном значењу обично је *без* у конструкцији с номинативом или којим другим падежом: Н'ће од'ит н'ико *без ј'а*. – „Ево га“, рече Шогоњица пружајући му врану и доказујући, да *без ње* *вране* ништа тудијен прошло није [2: 451]. – Попа н'ије виђ'а *без 'у цркву*.

– Удавање личних заменица: Ти погађеш гране од јаблана / *а мене* *ме* погодит не можеш [5: 53]. – Ако ћеш *ме мене* послушати [5: 83]. – Па *ме мене* допаде невоља [5: 404]. – А ако *ме мене* не вјерујеш / ти погледни води Перућици [5: 362]. – Ако *ли ме мене* не вјерујеш / ну погледа' вр'ом од Штитара [5: 368 477]. – Да су Кучи моја колијевка / *која ме је мене* поднивила [5:481]. – *М'ене ми* се П'ета'р доп'адā (3). – Ајд отолен, *јаре* братоношко, / *е ње њебе* допанут не може / да дијелиш мејдан са Турчином [5: 127]. – *Тебе њи* (тај и тај) лежи без узглавља [2: 172]. – Он је прега изгубити главу / А што би *ни нама* оставио [5: 489]. – *Нама ни* се шићар разминује / Чекајући пострадасмо грдно [5: 383]. – *Њему су му* ударили Турци [5: 476]. – *Њу ју* везир изгорети неће [5: 146]. – А *нас су не* научили стари / да за 'арач студен ками дамо [5: 98]. – *Њ'у ју* з'емја не прйм'ала.

– И дојте ви *два добре* војводе [5: 498]. – В'ићела са'м т'ун *гвā ф'инē њилћ'а* (Бс). – А 'имāмо и м'и *гвā-ѡриј г'обрē ѡивнћ'а*.

– Е ни њега *не коре* дружина [5: 478]. – Тр'ебā п'уштит омл'адину *да ж'ивē*. – В'идјим: иза 'ограђē *иг'ē ч'оек и ж'ена*. – Кад то чује царевих и сватови, *заневе* Фату испод казана [2: 275].

– Ппф: Томо је и прије и послјије тога неколико мејдана *гобио био* [2: 198]. – Пушке су му разлијеле прси и дроб, тако да му је утробица *била изашла* [2: 484].

– Догађало се да се такви хлебови »*крвју ѡрометнук*« [2: 496], али је обичније: Ођу да се *ѡрометнем сѡица* у сред ове јабуке. – Тако се дијете прометне *силовић хриј* [2: 284]. Уп. и: Ставја кума *јасан мјесец* [2: 397].

– Ставља у правцу како сунце иде на дотичним груповима по један камичак, *док дошече* [2: 342]. – Дође на његово мјесто усред кола, да га бију *док* мачкач *уфа-ѡи* [2: 368]. – Болеснику [се] нагази под кољено, па му се прегне нога к хрбату, *док* зглоб над љесицом *ѡукне* [2: 516]. – Не шћене дријешити виле, *док* баби очи *излијечи* [2: 276]. – Да не говори ни с ким *док се у* кућу *враши* [2: 534]. – Бербер рече, да то, *док* бритве *наосѡри*, не може учињет [2: 458]. – Овако се играње продужи, *док* један другом све камичке *задобие* [2: 342–343]. – Скрива се по грмењу, *док* огњуштина *ѡѡиушши* [2: 528]. – Г'урнули с'у га н'а влас *док 'опēt н'ешто укрāг'е* (Р). – Нем'бте

га т'а'ј *док д'о'ђем*, али и: Жито се бере изјутра, *док се слама не зиржи* (осуши) [2: 49]. – Немо, цара ти небескога, *док се बारे не њрекрсиим* [2: 495]. – *Док* из набоја не *искочи* тзв. спечак, ... не држи се да је набој излијечен [2: 541].

– На зборове се носе »присталице«... те их тамо *своји чобани* распознају и прихвате [2: 150].

4. Ред речи

Атрибут се често среће иза именице: Била је удата за *мусломанином њодјо-ричкијем* [2: 220]. – Кад је царева кјер цару отишла, испричала је како је избављена *мудрином Шојоњичином* [2: 452]. – Да се упозна с »кјером« *цара њркоја* и да је узме за жену [2: 277]. – Неки су предјели далеко *школи убалској* [2: 500]. – Није л' »епчега *момк'а мл'адјоја* п'од небо *искāk'ало* (Бс);

Кад је био у ону крчму *ђе је назад десет година вечеру дужан осџа* [2: 452]. – Ништа тудијен прошло *није* [2: 451].

*

У вези с општом физиономијом речника треба овде поменути још неке, и техничке и мериторне, појединости.

Речник је припремљен у облику који би се могао одредити и као речник лексичких гнезда и у њему су окупљане све речи са „својим азбучним местом“. Иза таквог поступка стоје једино технички разлози: свака је изведеница графички обележена, уз почетну наведено је значење и дат контекст, уз неке друге, евентуално, и значењске нијансе, а уз покоје означена је само граматичка карактеристика јер се све друго лако изводи из онога што је речено за полазну основу (уп. *џејео*, || *џејел'ав*, || *џејел'авџ*, || *џејел'ак*, || *џејел'анче*, || *џејел'муг*, || *џејел'ница*, || *џејел'уја*). Распоред изведеница у таквим случајевима одређиван је, опет, по њиховом азбучном месту, сложенице су обично доношене на крају одреднице, али ни о томе нисмо стриктно водили рачуна.

Многе речи овде су остале неразјашњене, оне су се нашле у нашим записима или нашим изворима, али смо пропустили прилику да недоумицу разјаснимо (или су нам извори непотпуни). Такве смо речи остављали као неспорне лексичке чињенице и уз њих означавали једино оно што смо могли: *џасаран* м 'јарац'; *џасарица* ж 'коза', *џмиза* 'овца', *чминџа* 'овца', а тамо где смо имали потпунију информацију доносили смо је у складу са својим увидима: *џалоња* 'во црне, тамне длаке', *џалул'а* 'крвава тамне длаке', *џал'а* 'овца црне главе', *мурџа* 'овца, коза црвенкасте боје', али не можемо знати да ли су наше информације увек потпуне и прецизне (по нашем запису, *џал'а* је 'овца црне главе', а вероватније је да би то могла бити 'овца тамне вуне, тамнијег руна', али не можемо рећи каква би то нијанса била и у каквом би се односу наша с речима *сиџа* 'тамнија, сива вуна' или *сиџавоша / синџавоша* 'овца [светло- / тамно-?] сиве боје').

Грађа која се овде доноси утемељена је на лексичком искуству првог аутора какво је могао стећи у свом родном селу Косору, али треба рећи да је он, до своје девете године живота, више боравио у Пиперима (тамо пошао и у први разред основне школе) и почесто му није лако да „пресуди“ да ли је неку реч „понео“ из Куча или из Пипера, као што је извесно да је покоја од њих обична у Пиперима, а и у Кучима је као такву увек одређују. Помињемо само покоју такву појединост: *кочаници* (П) ~

ражњеви (К) ‘дуже мотке за преношење пластова сена’; *шоварија* (П) ~ *бурило* (К) ‘дрвена посуда за ношење воде, од двадесетак л.’; *жайка* ‘мешина за скоруп, мјешавину’ (П) ~ ‘кожна или гумена »канта« за вађење воде из »убла«, бунара’ (К). Такве су појаве назначене и у речнику, али сличну диференцијацију на простору самих Куча, ни у најсумарнијим назнакама, ми нисмо могли утврђивати [уп. *чийшвак* (Бс) ~ *йейкаш* / *йейкач*, (уопштено у Кучима)].¹⁷ Такви послови, уосталом, могу се једино обављати по стриктним методолошким процедурама лингвистичке географије.

Чињеници да је највећи део ове грађе „усвојен“ на Косору треба додати и податке да је она интензивно бележена и на Кржањи (највише по казивању Гавра Николића) и у Брскуту, а у другим селима тек узгред, и то у склопу ономастичких истраживања Куча, и отуд потичу сви наши записи из оних села чије се скраћенице могу спорадично срести у речнику.

За проверавање грађе и за то што је она, у многим појединостима, добила овакав облик заслуге припадају и нашим консултантима Милораду Предојевићу (Брскут, 1939) и Илији Петровићу (Косор, 1938), да бисмо покоји детаљ могли разјаснити, у више наврата обрађали смо се и др Војиславу Рашовићу (Фундина, 1942), за старије од њих нисмо знали, за млађе се нисмо ни распитивали, а за посету Кучима – животне околности нису нам биле наклоњене. Свесни смо, уз све то, и чињенице да се и из овога што је пред нама могло још много шта „извући“ или, макар, прецизније представити, али ваља нам признати да не знамо да ли би и то битно побољшало посао који на овај начин закључујемо.

Оно што је овде остало нејасно, непрецизно, недоречено, погрешно – објасниће, прецизирати, допунити, исправити неки нови истраживачи. Први потписник ове књиге за то „нема више времена“, а његове сараднице у таквим пословима могле би само помоћи.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

1. Јован Ердѣљановић, *Кучи њлеме у Црној Гори*. – Српски етнографски зборник, књ. 8 (Насеља српских земаља, књ. IV), Београд, 1907.
2. Стеван Дучић, *Живој и обичаји њлемења Куча*. – Српски етнографски зборник (СКА, XLVIII, Живот и обичаји народни, књ. 20), Београд, 1931.
3. Стеван Дучић, *Или Куч*. Подгорица, 1997.
4. Персида Милачић Шујица, *Дрвођеља краљу одан*. Београд, 2004.
5. Стеван Дучић, *Јуначке народне њјесме из брдској њлемења Куча у Кр. Црној Гори*. Подгорица, 2008.
6. Драгољуб Петровић, Речник уз књиге *Рече ми један чоек, Међа Вука манийоја, Леле и куку*. – Матија Бећковић, *Сабране песме у девет књига*. Београд (СКЗ), 2003, књига 5, 103–193.
7. Милорад Предојевић, *Букумири*. Нови Сад, 1999.
8. Милорад Предојевић, *Мој Брскућ : ѡмаћење и сјећање*. Нови Сад, 1998; тамо и: Илија Петровић, *Речник ѡуђица и мање ѡзнајних ријечи*, 470–479.
9. Љатиф Муљаку, *Јужнословенски суфикси ица, ина, иште у северним албан-*

¹⁷ Брскут формално припада Братоножићима, али је у њему одувек живео и знатан проценат Куча и због тога је он укључен и у наша ономастичка истраживања [12].

ским њоворима. – Црногорски говори : Резултати досадашњих испитивања и даљи рад на њиховом проучавању. Титоград (Црногорска академија наука и умјетности, Научни скупови, књ. 12, Одјелјење умјетности, књ. 3), 1984, 173– 178 (лат.).

10. Djordje Kostić, *Rečnik Marka Miljanova*. Wisconsin State University, Superior, 1971, pp. 337.

11. Ђурица Крстић, *Правни обичаји код Куча : Анализа реликвија – Мејоголојија – Прилози за теорију обичајној права*. Београд (САНУ, Балканолошки институт, Посебна издања, књ. 7), 1979.

12. Драгољуб Петровић, *Топонимија Куча*. – Ономатолошки прилози (САНУ), Београд, 1988, IX, 1–163 (са 4 карте).

СКРАЋЕНИЦЕ

Бз	Безј'ово	Лш	Л'ијешта
Бс	Брск'ут	М	Мед'ун
Бч	Б'иоче	Мч	М'омче
В	В'идијење	О	Ор'аво (Ор'ахово)
Вр	Врб'ица	Пг	Подгр'ад
Г	Гр'еца	Пћ	Пр'емићи
Д	Дол'ани	Р	Р'аћи
Дч	Д'учићи	С	Ѕен'ице (Сјен'ице)
З	З'агреда	У	'Убли
Зл	Злат'ица	Уб	Уба'л'а'ц
К	К'ути	Ф	Ф'унда'на (Ф'ундина)
Кж	Крж'ања	Ц	Цв'арин
Кс	Куп'уца	Цр	Цер'овица

ТЕХНИЧКЕ СКРАЋЕНИЦЕ

А	акузатив	Д	датив
алб.	албански	дем	деминутив
анат	анатомски	ж	женски род
арб.	арбанашки	заст	застарело
астр	астрономија	зам	замена
аугм	аугментатив	зб	збирно
безл	безлично	зоол	зоолошки
бот	ботанички	И	инструментал
бр	број	изр.	стални израз
бр им	бројна именица	ирон	иронично
в.	видети	итер	итеративно
В	вокатив	јд	једнина
Г	генитив	Л	локатив
геогр	географски	м	мушки род
гл им	глаголска именица	мед	медицински
гл прил	глаголски прилог	мит	митолошки

мн	множина	с	средњи род
Н	номинатив	саст	саставни
нар.	народни	св	свршени вид
непром	непроменљиво	св.	свеца
несв	несвршени вид	синг	сингулатив
н.	нова реч	слв	словачки
одм	одмила	супр	супротни
оном	ономатопеја	тал.	талијански
пеј	пејоратив	тпн	топоним
пл т	плуралија тантум	трп	трпни придев
погрд	погрдно	узв	узвик
подсм	подсмешљиво	уп.	упоредити
пор.	породица	учест	учестало
предл	предлог	чеш	чешки
прен	преносно значење	фам.	фамилија
прил	прилог	фолк	фолклорно
р.	ретко	хип	хипокористик
реч.	речца	шаљ	шаљиво
рус	руски		

РЕЧНИК

А

а св. 1. супр. – Ко м'оже, а н'еће – нека му и н'ије; 2. саст. – М'й о в'уку, а к'ул'а на врѣт'а. – Онѣ маг'арица у к'ућу, а маг'о за њ'ом. – Бѣл'а је, он'акѡ, кр'ачѣ, а г'одебела; 3. 'онда'. – Ако не ум'ијеш, а тѣ гл'едѣ да на'учиш.

'а прил 'чим'. – Њ'има сѣ зн'ало: 'а зора – св'и на раб'оту. – 'А с'а'мнѣ – да берѣм'о л'йс.

а! узв. – 'А, д'ијете, ск'очи, 'удѣвѣ се т'еле!

а'а / ах'а! узв. – А'а, ск'очите, ђ'ецо, з'акла онѣ б'иза к'окошку!

'абезина м 'будалина, аветник (в)'. – Што 'оѣаше онѣ 'абезина?

'абер м 'глас, вест'. – 'Имѣ ли каквѡга 'абера за онѣ 'овце Мѣш'ове?; *изр. ни 'абера*. – Вѣк'ала са'м да не ид'ѣ, а 'он ни 'абера – в'ише нѡ да к'учка л'јаје! – За Ла'тине немају абера [5:42].

ѣб'ит се 'ѣбѣм се несв 'чудити се'. – Још пита зашто се абимо. – Абим се, а не смијем ни то. – Црнога су врага сакрили – аби се мајка [4: 193 234 378]; в. *уабѣи се*. а б'ол'е 'живље, брже'.

'авѣз м 'глас, вест'. – 'Имѣ ли 'авѣза откѣ је отиш'ѣ?

ав'ѣн авѣн'а м 'направа за резање дувана, у облику водоравно пресеченог ваљка, постављена на три ножице, с ножем причвршћеним на једном крају'. – Мѣ смо дув'ѣн р'езѣли на онѣ авѣн'е, начѣв'али да се р'ежѣ.

'авгѣс -ста м 'осми месец у календару'. – Б'рзо ће крај 'авгѣста и н'ѣмѣ в'ише планин'ѣ: чоб'ани тѣ 'у школу.

авѣрт'ит се авѣртѣм се в. *апаверѣиши се*. – Авѣрт'иће се ка'[д]-га кл'епѣ п'о глави. – Мајка никако да се аверти [4: 110].

'авѣт ж 'особа ограничених умних способности'. – 'Имѣ ли ђе онѣ 'авѣти? || авѣт'ат авѣтам несв 1. 'причати без смисла, брбљати'. – 'Е, колико онѣ бр'ѣв мог'а авѣт'ат, к'умѣн те Б'огом; 2. 'лутати без циља, скитати'. – Ав'ѣтѣ по тије шкр'ипѡвѣ, дѣко н'еђе н'огу сл'омѣ; || авѣт'ање с. – Тѣ њег'ова врст'а н'ѣбол'е се разум'ије у авѣт'ање; || авѣтн'ут авѣтнѣм св 'изгубити моћ расуђивања и самоконтроле'. – Ка'[д]-се опл'анѣ, он авѣтнѣ и м'ичи му се с п'ѣга; || авѣт'иња м / ж. – Ђе се нѣѣ с онѡм авѣт'ињѡм? || авѣтн'ѣк -ѣк'а м. – Ч'усте ли што л'ијепо од оногѣ авѣтнѣк'а?; || авѣти'ица ж. – Пом'ози, Б'оже, и авѣт'ици – и 'она је из твојѣ тор'инѣ; || авѣт'инче / авѣтињче -ета с 'младо недорасло лице ограничених умних способности' (Бс); || авѣтнѣч'е -ѣта с 'исто'; || авѣт'ул'а ж. – П'ушти тѣ авѣт'ул'у – не зн'ѣ о'на што јѡј пр'иѣш; в. *ѣамѣиница, сакараѣ*; || авѣтл'ук м а. 'неразумно понашање, немотивисан поступак'. – Прежѣв'ио са'н св'акѡ зл'о, ма' не зн'ѣм о'ћу ли

и овѣ аветл'уке; || **аветл'учйт** -йм несв 1. 'понашати се неразумно'. – От'ишли да аветл'учѣ по пл'аци, а онѣ ом'рченица не зн'а к'уј да се об'рнѣ [од посла]; 2. 'причати без смисла, брбљати'. – А зѣр си м'ислио да о'ни ум'ију др'укше до да аветл'учѣ.

авиз'ат (се) -'ам (се) св 'схватити, разумети'. – Тр'еба њ'ему да се авиз'а. – Н'екате, дѣко га ј'а авиз'ам; || **авизѣв'ат (се)** -'ај'ем (се) несв 'схватати, разумевати'. – Та'кв'и се, богоми, тѣшк'о авизѣју [2: 445]; || **'авизѣн -а -о** 'вешт'. – Д'обро је 'авизѣн у св'е несојл'уке.

'авијес[т] -сти ж 'мршава особа, сенка од човека, утвара'. – Двѣ в'ијека е дожив'ј'ела и с'а[д] ч'екѣ на упр'ет да [ј]у Б'ог 'узмѣ, нѣ ми се чин'и да в'ише ни њ'ему таквѣ 'авијести не тр'ебау. – Пођоше за мном ка' прије, ка авијести. – Та мала ка авијес [4: 302 347].

ѣвл'ија ж 'црквено двориште, порта'. – Зл'ѣтом сѣ м'огло заград'ит тѣ ѣвл'ију окѣ ц'рквѣ, тр'ебѣло [ј]у је презид'ат [2: 131].

ада узв. – Ада д'оклѣн њеш зав'ирѣт?!

ад'амскій само у *изр. адамско кољено* 'племенита особа'. – То је право адамско кољено, и потомци Авеља, који је ни крив ни дужан убјен од брата [3: 137].

ѣд'ет м 'обичај'. – 'Ај да [ј]у поп'ијем, рѣд ѣд'ета. – Није код њи такви адет [4: 342]. – По адету добрије оцака / Даје доста пива и јестива / и дебела меса овнујѣга [5: 289].

ад'ут адут'а м 'најјачи низ карата'. – Да с'а м крѣн'уо из адут'а, прош'а'е би л'а'ко; || **адутйр'ат** -'йрѣм несв 'играти картом из најјачег низа'. – Да си адутйр'ѣ, обѣл'или б'исмо и[х]; || **адутн'ут** адутнѣм св према *агуийират*. – С'а[д]-ћу ј'а да ви адутнѣм, да в'ићу њ'е сте.

'аѣ узв 'није, не дао Бог'.

'аждаја ж 'ала, немањ'; в. *мрава, сѣоѣа*.

'азан 'азна -о а. 'болестан, немоћан целог живота (цијелога вијека)'. – Болест... се има збити на оном што болује и може остати »азан« или »штетанк«; б. 'сакат (од ране болести)' [2: 524 – по наводима Т. Ораховца].

азг'а'м м 'снажан млад човек скромне памети'. – Азг'а'ми су 'оба'двѣ, мл'ого в'йкајѣ (Р).

азур'ат се -'ам се несв 'припремати се'; || **азурават се** -аје се несв в. *шелар*.

а'и / а'и! узв. – А'и, што ме нађ'е ј'утрѣс, ц'рнѣ к'укавицу!

'аир 'корист, срећа'. – 'Ајде, даб'ѣгдѣ му се 'aira не в'иђело! – Св'е је тѣ проп'ало, 'aira му виђ'али н'ијесмо.

'ај-'ај! узв за изражавање жалости или реакција на бол.

'ајѣт 'ајем несв 'хајати, марити'. – А за Турке 'ајѣ и не 'ајѣ [5:42].

ај'ат м 'трем'. – Н'екѣ су к'уће им'але онѣ ај'ате. – Врло ретко, и то понајвише у Брскуту, има кула са неком врстом трема, који се зове ајат [2: 249]. – Ајат је већинном отворен простор, а његод је у њему учињена по једна комарица која се овамо зове »одаја« [2: 85].

ајв'ѣн -ѣн'а м 'особа ограничених умних способности'. – Не к'уни, ј'адна, дијет'е, не сл'ушѣ Б'ог ајвѣн'е; *изр. ајв'ѣн нѣ ајв'ѣн*. – Ка'д р'ечѣш за н'екѣга »ајвѣн нѣ ајвѣн«, тѣ ти је ајв'ѣн б'езлијека; || **ајвѣн'а'к** -нк'а м дем. – Тѣ је пошт'ени ајвѣн'а'к, н'икѣме н'ије ни в'оду натрѣњ'ио; || **ајвѣнч'ић** м дем *ајван*; || **ајвѣн'нт** -'ѣнѣ несв 1. 'лутати без циља, скитати'. – Ојд'е н'екуј ус К'уче да ајв'ѣнѣ кѣ што је на'учио; 2. 'причати без смисла, брбљати'. – Прек'ини, обр'аза ти, и не ајвѣн'и!

ајдам'ак м 'штапина, батина'. – Залећ'ели сӯ и[м] се с нечесовијема ајдам'ацима, добр'е прѣшоше што и[м] не зап'уцаше п'о пркњу.

'ајде! а. узв за подстицање. – 'Ајде још м'ало!; **б.** узв. за негодовање, неodobравање. – 'Ајде, образа ти, прек'ини; **в.** узв. за допуштење, сагласност; благослов. – 'Ајде, м'оје д'ијете, и нека ти је в'азда ср'етњй п'ут.

ајд'ук -ук'а м 'неустрашив човек; хајдук'.

'ајка ж 'скитња'. – Не зн'ајү шт'о тѣ о[д] с'ебе, п'а ү ајку; || **'ајкат / ајк'ат** -ам / 'ајк'ам несв а. 'лутати, скитати'. – 'Ајкајү по Стр'ан'а б'иочкије за б'из'ама. – Ајкајүћи гором нају једну крушку [2: 451]; **б.** 'натеривати дивљач на ловачку засе-ду'. – По ваздан би ајкала по пољу [4: 174]; **в.** *дивешина*.

ајловиин ж 'неомеђено пространство'; **в.** *варакнуи се*.

ајм'ана ж 'скитара'. – Ојд'е н'екуј с он'ом ајм'ан'ом.

'ајс-'ајс! узв за терање говеди.

ајт'ар м 1. 'саучешће'. – От'ишли су на ајт'ар 'на Убли; **2.** 'добро, корист'. – З'ашто да ј'а изг'убим жив'от за т'уђй ајт'ар. – Н'е би се Б'ог огријеш'ио... овѣ стар'ије да св'е зг'азй и да и[м] гл'ава пог'инѣ, нека ба'зд'й т'амо, за ајт'ар овѣ омл'адинѣ; **3.** 'знак добре воље'. – Учињ'еће 'он тѣ м'ене за ајт'ар. – За какав му ајтар указа то-лико гостопримство [2: 473]; *изр.* *ийй'аи* ~ 'изразити саучешће'; || **ајтар'л'ив** -а -о 'гостопримљив, гостољубив'. – Дужност [је] свакој кући дават »наручек«, јер која кућа у томе отскочи зове се »ајтарљива кућа« [2: 108].

акиц м 'мала украсна плочица'. – Старије жене су се опасивале широким кожним појасом у који су били укувани црвени »акици« [2: 93]; **в.** *йас* [1: 258].

'акнүт 'акнѣ св 'развијати се, набујати'. – Мй смо чет'ири засад'или, дв'ије прем'а чела и дв'ије према н'огү, и то је 'акнүло!

'ако св. – Н'ајстаријему ако је пет г'один'а.

акобогда реч. **1.** 'надати се; ако Бог подржи'. – Св'е ће се, акоб'огд'а, на р'адбст обрн'ут; **2.** 'поздрав при сусрету: куд си кренуо?'

акреп м 'наказа, ругоба'; **в.** *чиурак* [2: 544].

акшија м 'ашчија, кувар' [2: 457].

'ала ж 'силан, снажан човек'. – Тѣ је бил'а 'ала до[к]-г'а бил'о, а в'иђи га с'а[д] – т'үг'а!

ала! узв за подстицање да се нешто учини.

алаб'анда у нар. песни *Алабанда, зайури се кав'а*, према тал. *alla banda* 'на страну, са стране'.

алавѣрт'ит се -ѣртйм се 'престати с тврдоглавим, инацијским понашањем; призвати се памети'. – Прич'а не прич'а – њ'ему не пом'ажѣ: н'ика'д се н'ѣе алавѣрт'ит.

'алак м 'вика, галама'. – Код њ'и је в'азда 'алак к'а да тѣ се поб'ит; || **алак'ат** -ам несв 'гласно викати, обично кад се стока узнемири осећајући близину вука или неке опасности'. – Алак'ајү у С'уморовдѣ – ј'а нйм тѣ га к н'ама прегн'ат; || **алак'ање** гл им 'гласкање којим се, током дана, »препада... лупеж, ако је ће близу« [2: 9]; || **ал'акнүт** -нѣм а. св према *алакай*. – Што л'аје он'а б'иза – ал'акните н'екб! **б.** 'викнути улазећи у напад'. – Алакнүше, Бога поменуше [5: 269].

ал'ал ал'ал'а м 'што је учињено с Божјим благословом'. – Што се ар'ам'ом ст'ечѣ – с ал'ал'ом н'е потроши!; *изр.* *Ал'ал ийи в'јера!*; || **алал'ак** м 1. 'срећа, на-предак'. – 'Ајде, д'ијете, св'акй те алал'ак пр'атио и сријет'а. – „Алалак“ се сматра напретком и срећом онога ко алално ради и зарађује [2: 206]; **2.** 'опроштај'. – Млади

миши весело на алалак пристану [2: 463]; || 'ал^ала^н 'ал^ална -о 'који је стечен с Божјим благословом'. – Св'ак^а му је раб'ота бил'а 'ал^ална; || ал^ално прил. – Св'е му је 'ал^ално што му пр'оз р^уке пр'о^ђе; || ал^ал'ит ал'ал^им св 'опростити'. – Ал^ал'ићу му и к^а свој'еме; ~ се. – Би рад био да се алалимо и да се веј један другога не бојимо [2: 463]. – [Отуд се вратили] на ђедовину с којом смо се били давно алалили [4: 224]; в. *халал*.

ал^ат! узв детету кад се загрцне; в. *йолекнућ*.

ал'ат¹ м 'прибор за рад'. – В'а^езда довук'ује нека^екву гвожђуш'ину и вел'и да му тр'еб^а ал'ат.

ал'ат² м 'коњ тамножуте боје' [2: 15].

ал'ати берл'авес / алати белани версон према *Алах беласуни версун* 'да му бог да белај на врат; проклињање за невелику штету'. – Ал'ати берл'авес ђе ми ов^о 'искйпл'е к^а да нијес'а^м гл'еј^ала. – Алати белани версон – плуну он за зецом [3: 69].

албат м 'поткивач'. – Треће пролеће обује му албат прве ноге, и почиње се товарити [2: 16]; || албатлук м 'поткивачки занат' [2: 479]; || албатски -а -о 'који се тиче *албайи*'; ~ *клинци* [2: 16].

али св. 'или'. – За п'обратима али за приј'атеља. – Оли б'ијел^ога али шк'ур^ога. – Али си в'у^к али лис'ица? 'питање ђаку који се враћа из школе да ли је добио добру или лошу оцену'.

'алови 'ал^ов^а м мн 'богаљи' (?).

а'љетнй -^а -^о 'који се односи на одевни предмет, одевни' [Ж 28].

ал'ид'ат ал'ид^ам несв 'лутати без циља, скитати'. – Нем'о^{те} га ч'ек^а[т] сл'ободно, 'он да^н'а^с ал'ид^а од гл'ад^е до гл'ад^е по кат^уну.

ал''ина ж 'хаљина' [2: 92].

ал''иие ал'ин^ан ж мн 1. 'постелина'. – Једно вече го из аљина искочи [2: 456, Ж 28]; в. *са'ирјеји*, *ирђија* [2: 127]; 2. 'одећа'. – Нијес'у му д^ал'и ни да об^уч'е ал'ине, н^о га пов'ели у он^о у што се зат'ек^ан [Ж 25]; в. *йогузай се*.

ам^а / ам'а узв којим се нешто тврди, одриче, запиткује, ишчуђава, наређује. – Ам^а, р'еко ти, ч'б^оче. – Ам'а, д'ијете, м'ичи ми се с оч'ин.

аман м 'опроштај'. – Мејданције су имале... »ђевере«, који су пазили да који не преступи... биљегу или да се нађу у заштиту ономе ко иште »аман« [2: 198].

аман'ати узв изненађења 'за име Бога'. – Аман'ати, мог'а ли г'рђе!? || ам^ан'ет м 'завештање'. – Раније су људи на самрти остављали без икаквијех свје-дока аманете својим укућанима, да нешто у његово име учине [2: 124]. – Аманет је не само код Срба него и код Арбанаса и код муслимана највећа репорука коју неко некоме предаје [2: 205]; || аманећар м 'човек који је примио аманет да нечију жељу испуни'. – Аманећар прими оставу и скрије ју у зид под прозором своје куће [2: 205].

амбар м а. 'велика гомила (обично непотребних или неупотребљивих ства-ри)'. – Унутра амбар пепела и нагорјелих кочањина [4: 259]; б. 'остава за храну'; || амбар'ит -'ар^им несв 'набацивати на гомилу (непотребне ствари)'. – М'ичите г^е 'рке 'отол^ен, нем'о^{те} и[х] т'у^н амбар'ит да не п'ан^ем преко њ'и.

америк'анка ж 'сорта лозе отпорна на филоксеру, чији плод није за пра-вљење вина (чилек?)' [2: 56].

ам'ин узв 'завршна реч у хришћанском и јеврејском богослужењу, у значењу »тако јек«, »нека буде тако«, а среће се врло често и у турском разговорном језику»;

изр. *амин и ѿмила* ‘клетва као обредни позив лопову да украдену ствар врати’ [2: 151]; || *аминоват* -ујем (не)св ‘поз(и)вати преступника да украдено врати под претњом Божје казне’. – Преступник је »аминован«... с призивањем Бога, да над њим своју силу покаже; || *аминовање* с ‘чин којим се преступник наводи да призна кривицу’. – То је »аминовање« често помагало успјеху истраге [2: 152].

’а́мпа ж в. *а́па*. – Ка^е[д]-са^ем ул’ег^ан у ст’ају, ‘ударѝ ме он^а ‘а́мпа – ка да пр’еђе у њ’у нијес’а^ем ул’азио.

’а́н м ‘друмско свратиште, хан’. – Н’а Биоче су бѝл’и ‘анови п^а се и с’а^е[д] так’б зов’у – н’а Анове.

ан’атем’ате / ан’аћем’аће узв ‘анатема, проклетство, обично у прилици кад се направи озбиљна материјална штета’. – Ан’аћем’аће га бѝл’о – што ме наћ’е да оставѝм ћ’ецу без р’учк’а!; в. *на’аћем’аће*; || *анатемњак* м ‘ђаво, проклетник’.

андр’ак м ‘жбуње, густиш на месту које је обрађивано’. – Св’е је т^о прит’иск^ан андр’ак, ни зм’ија се т’ун не м’оже пров’уј (Г). – Испрегне једнога вола, уведе га у андрак [2: 445; 3: 86].

аић- в. *а^енћ-*.

’антреса ж ‘адреса’. – Отиш’а^ен бј’еше код М’ис’ура да тр’ајѝ Вл^ад’ову ‘антресу; в. *аи́реса*.

анцал’ат се -’а се несв ‘узимати у обзир, водити рачуна’. – Не анцал’а му се н’ишта о[д]-т’ог^а што плам’ѝра.

’апа ж ‘непријатан мирис, задах’. – Код њ’и в’а’зда б’ије нечесова ‘апа, ка да не отв’арају ни вр^ат’а ни пр’бзоре; в. *амѝа*.

апер’иса́т -ш^ем несв ‘оперисати’; в. *накарага^ен*.

’апѝт ‘апѝм св ‘зграбити, отети, украсти’. – П’ази се тѝ од њ’ега: ‘апѝће ти т^о из оч’ѝн.

’апрѝл м ‘четврти месец у календару’.

’апца ж ‘затвор, тамница’. – З^ам’или с^у га у ‘апцу, д^ако м’ало од њ’ега паг’ин^емо.

*’а́р*¹ м ‘част, понос’. – Ар и зазор изрази су истога значења [2: 475]. – Мајка се не осврну, ар јој да га зовне [4: 280]; || *’а́рл’ија* м ‘поносита особа’. – Једв’а ми је изв’адио з’у́б, а ј^а а́рл’ија – ст’иск^ан да не в’ѝк^ам. – Арлија је ка’ Латинче [2: 475].

*’а́р*² м ‘стаја, коњушница’; || *арција* м ‘коњушар’.

ар’а́м ар^{а́м}’а м ‘проклетство’. – Ов’б је једн’о ар^{а́м}’ом, а овб др’уг^б ал^{а́л}’ом (Кс). – Арам је проклето стечено имање [2: 207]; || *араман* -мна -о ‘проклет’. – Њега је по народном вјеровању стигао онај цигар дувана као араман со и хлеб [2: 204]; || *ар^{а́м}’ит (се)* ар’а́мѝм (се) св ‘проклети’. – Најзад се »арамано«, па се сад његови находе у покрајини [2: 215]; || *’ар^{а́м}по* прил ‘проклето’. – Ч’ува́[ј] се, д’ијете: што се ‘ар^{а́м}но ст’еч^е – не м’оже му се ‘aira в’иђет.

Ар’а́нђеловд^{а́н} -вадн^е / *СветѝАр’а́нђио* ‘Свети архангел Михаило, светкује се 8/21. новембра’.

ар’а́р ар^{а́р}’а м ‘врсна од козје длаке (на самару)’. – Он^е се вр’еће зв^{а́л}’е ар^{а́р}’и [2: 16]; *изр.* *ѝун арар* ‘пола товара’ [2: 78–79].

ара ра бра брдено [3: 64]; в. *вра врадена* [6: 114].

’ар^{а́т} ‘ар^{а́м} несв *а*. ‘пуштати стоку на испашу’. – К’оњскѝн д’б с^у у т’а^е в’ака^т з’а’једно ‘ар^{а́ли} Вујад’иновѝи и С^{а́в}’овѝи с Курл^{а́ј}’а и Кривод’ол’а́ни (Кж) [11: 143]; *б*. ‘стоком правити штету на усевима’. – Загр^{а́д}’ио је и лив’аду и б’аштину и с’а’д му ју за’исто н’ет^е ‘ар^{а́т}.

'ара^ч' арча м 'трошак, што је потрошено на госта или намерника'. – Б'ог ви 'ара^ч намй'ио!; || 'арчйт -йм несв 'трошити'; в. *зайой*.

Арбан'ас м 'Албанац, Арнаут, становник Арбаније'. – Мл'огй сy овй Арбан'аси од н'ашије; || Арбан'ашка ж 'Албанка'. – Ћед'о је св'акy ђев'бчицу зв'а Арбан'ашка [Ж 18]; || арбанашки -а -о 'који се тиче Арбанаса и Арбаније'. – Арбанашки почетак [је] тамо неђе био [Ж].

арбија ж 'харбија, шипка којом се пушка спредњача пуни кроз уста цеви' [2: 91, Ж 26].

арг'ат м 1. 'мера за површину земље, једнака четвртини рала'. – Што један копач у прашеку опраши, зове се »аргат« или »мотика земје« (К Кс) [2: 49]; 2. 'надничар, копач' [2: 69].

'арда! узв овновима, да се покрену, зауставе или раздвоје. – 'Арда, ђа[в]оли ве пок'упили! Не зн'ам шт'о је овијема овн'овима те се в'а'зд'ан биј'у. – Арда, ђава ве иладни позоба' [2: 14 369].

арђава ж 'руља'. – Арђава љуљну, замало спрштише [4: 395].

'арија ж 'свеж ваздух'. – Ојд'о м'ало на 'арију.

арл'ија м в. *ар'*.

армадур'а ж 'арматура'. – У неђ'ел'у су поподн'е т'урйли армадур'у и 'онд'а: понеђ'ел'нйк, ут'орнйк, ср'иједу, у четвр'т'ак в'ечен 'уб'ан б'ио гот'ов.

арнаисат -ишем несв 'схватати, разумевати'. – Не арнаишем што захтијеваш. – Не арнаишем око чега би тај бестилук [4: 48 274].

Арна'ут м 'онај који се није вратио (на Сицилију, после доласка с византијском војском у Србију 1043. године), Арбанас, Албанац'.

арчајлија ж 'тип леденице, револвера' [2: 91].

'арчйт -йм в. *ар^сч*.

арц'ија м 1. 'достојанствен, поносит човек'; 2. 'коњушар'.

асал ?. – Оне ију асал и сијено; || ас'ала^н -лна -о 'добар'.

асит се асим се несв 'држати се надмоћно, поносито'. – Иза тога на Васојевиће / који но се често цару асе [5].

'аскер м 'турски војник'.

асфалт'оват -ујем несв 'прекрити асфалтом путну површину'. – З'ашто да га м'й Кос'орани асфалт'ујемо за Стравч'ане и за Ор'авце.

'ат м 'снажан, добар коњ'.

'атреса ж в. *антиреса*. – Ја би се ж'алила што не м'огу н'а ноге, нo не зн'ам на којy 'атресу.

'атула ж 'греда положена по врху зида, као основа кровне конструкције, нашћеница (в.)'.

ау узв чуђења; || аук'ат а'ук'ам несв 'упорно испуштати узвике »аук«; || аукн'ут а'укн'ем св. – А што а'ук'аш ст'ално, ч'удо те не а'укн'уло!

Аустрйн'а^ц -ни^а м 'жители, поданик Аустрије, Аустријанац'. – Пог'инули су т'ун и некй Аустрйнци, а п'отл'е се в'иђело да је међу њима бйл'о и нека^кквије с н'ашијема именима; || аустр'йнскй -а -о 'који се тиче Аустрије'. – Св'акојџа смо ј'ада в'иђели и оног'а аустр'йнск'ога р'ата и овог'а н'ашџа и не зн'аш којй ти је б'ио г'рђй.

афеж'џка ж (н.) 'чланица, припадница А(нтифашистичког) Ф(ронта) Ж(ена)'. – У овџ н'аше афеж'џке н'ајбол'џ су онџ којџ ни р'уч'ак ђ'еци не ум'ијy сигур'ат.

афер'им! узв за одобравање, подстицање. – Афер'им ти га, момчино, в'а'зда ти п'уцаља!

а-ц'а-ц'а-'икс-'икс! узв за дозивање коза [2: 14].

'ацнџт 'ацнџ св 'померити се'. – Н'еће ми 'ацнџт.

'ачйт се 'ачйм се несв 'понашати се распусно, раскалашно; изругивати се добрим обичајима'.

'аш м 'најјача карта у низу, ас'; *изр.* ~ *ог маџаџ* 'најјача личност међу онима који не заслужују поштовање, предводник ништарије'.

А^е

а'нђ'ибула / анђибула ж 'пратиља невесте на свадби'. – Прич'ала е м'ајка кој'а је бйл'а а'нђ'ибула ка^е[д]-сѐ удав'ала, али са^м забор'авила кој'а бл'еше. – Анђибула бива сестра младожењина или ближња ђевојка из рођаштва [2: 221]; || **'а'н-ђија / анђија ж** 'исто'. – [Ђевери] с анђијом улазе у одељење, ђе се невјеста... спрема наређује [2: 223].– Анђија је нека жена из рода, једна од жена, која иде са сватовима [1: 274].

'а'нђио -ела м а. 'анђео'. – Ка^е[д]-се м'аљо дијет'е смј'е у с'а'н, 'а'нђели му н'ешто каж'ују. – Ом'езйсмо, поп'исмо: „С 'а'нђелом раб'отате!“; **б.** 'мирно створење'. – Ја са^[м] в'а'зда им'а д'обрџга к'џња, и два-тр'й са^[м] промијен'ио, али такв'ије 'а'нђел'ан нијес'а^м; *изр.* 'а'нђели с џ'обџм 'забринутост за неког ко прича нешто неповезано и нелогично или за нечије изненадно немотивисано понашање'; || **'а'нђел'а'к** -лк'а м дем 'анђелчић'. – М'ашала како сѐ анђел'а'к б'абйн напос'а.

Б

ба в. *бах* [2: 490].

'баба ж 1. 'стара жена'. – Кој'а б'й он'а б'аба те вѐ заст'авила у паз'ар?; **2.** 'очева и мајчина мати'. – Једн'а ми је б'аба из Ријек'ѐ, а др'уг'а из Д'ол'ан'ан. – Њ'ему је б'аба умр'ла кад је б'ио м'аљин; || **бабов'ат** -ујем несв 'бити у трећем животном добу (о жени)'. – Зн'ају ж'ене; ђевова'ње – царова'ње, невова'ње – та'мнов'ање, бабов'ање – јадов'ање; || **бабађев'џка ж** 'стара неудавана жена'. – Под'из'ала са^м бр'атову ђ'ецу и није ми п'ад'ало н'ам на 'удају, а с'а^е[д] се с'а^е мнџм сп'рдају и вел'ѐ бабађев'џка; || **бабет'ина ж** пеј. – В'иђе ли како он'а бабет'ина кун'ѐ ђ'ецу, к'ами јџј 'у зџбе к'а што је 'у памџт; || **б'аљ'а** -'ѐ ж хип 'бакица'; в. *лаша*; || **б'а'а** -'ѐ ж 'исто'; в. *исџрикаи*; || **б'ака ж** 'исто'. – Не д'а б'ака н'икџме да ми в'икају н'ѐну ј'абуку.

баба заман ?. – Ево, пашо, од баба замана / Кучи су ни, ка видиш, сентачи, / сентације и ближње комшије [5: 44].

б'аб'а'к б'апк'а м 'ручка на косишту'. – Код н'ас на кос'иште 'имау дв'а б'апк'а, што се к'оса држ'й.

б'абине -йн'а^е ж мн 'посета породиљи после порођаја'. – С'а^е[д]-сџ се врат'иле з-б'абин'а^е. – Бабине или повојнице... су посјете породиљи, или, како се овамо зове, »родиљи« [2: 209]; *изр.* *Нијес'и му на б'абине б'ио* 'прекор млађем ако прича нешто што не зна о старијем'; || **бабин'е** мн 'дарови породиљи'. – Породиљу посјеђују

све женске из околине доносећи понуде породилји. Те се понуде зову »бабиње« [2: 508].

б'абица ж 'задушни колачић'. – Бабице с'у се п'екли кол'ач'и, п'а су нос'или по гр'б'бл'у и д'ај'у ђ'еци; б'абице се т'о зв'ал'е. – О Задушницама у очи месних поклада (20. фебруара / 5. марта) месе домаћице врло много колачића у виду крста, који се зову »бабице« [1: 308]. – Бабице се зову мали колачићи који се дугуљаст и у виду крста пеку на Задушну суботу [2: 239]; *изр. бабице северне в. иченица*.

б'аб'овина ж 'очевина'. – С'а'д је св'ак'оме шир'око да затр'ап'и ђе 'оће: н'ем'а к'о да му р'еч'е да т'о н'ије њег'ова б'аб'овина.

б'абр'ат -ам несв 'причати без кочница и обзира, брбљати'. – Алав'ерт'и се, ч'б'че, и не б'абр'а[ј], в'идиш-[л]и да те н'ико не сл'уш'а.

б'ага ж 'обољење зглобова код коња'; || **багл'иф** / **ба'гл'иф** -ива -о 'оболео од баге' (Бс).

багаж -ажа / **баг'аш** -аш'а м 'мера за тежину жита (10 ока, приближно 15 кг)' [1: 260]. – Десет 'б'ка'н је баг'аш; *б'арск'и* ~ 'суд од 14 ока'; *з'ејск'и* ~ 'суд од 12 ока' [2: 52]; *багаж*; арб. *кошић* [2: 78]; || **багаш'ић** м дем.

бадат бадам несв 'корачати'. – И убише Ђура барјактара / Који први пред дружином бада [5: 456].

бадијава / **бадиј'ав'е** прил 'бадава; узалуд'. – Виђоше да му није бадијава дат назив »тврдоглавче« [3: 56]. – Добра пушка у добра јунака / никад није пукла бадијава [5: 370]. – Б'ол'е (= боље је) бадиј'ав'е с'еђ'ет н'о бадиј'ав'е р'ад'ит – ада б'ол'е бадиј'ав'е леж'ат н'о бадиј'ав'е с'еђ'ет; || **бадиј'ав'ат** -'ав'ам несв 'проводити време у нераду, беспосличити'. – Н'ас ђ'ецу би искор'ист'ила 'у лето да не ск'ач'емо и не бадиј'ав'амо: м'и бисмо чешл'али в'уну, 'она би ју вл'ач'ила и с планин'е њ'бј би в'уна д'ошла у вр'еће и св'е извл'ачена (Кж Кс); || **бадиј'авн'ик** -ик'а м 'беспосличар'; || **бадиј'авн'ица** ж 'беспосличарка'. – А што не иза'г'он'ите ов'у бадиј'авн'ицу, к'а да не зн'ат'е кој'а ју раб'ота ч'ек'а.

бад'иф'ук м 'набигузица'.

баждар м 'кантар који мери на оке и килограме' [2: 79].

баж'дет баздим несв 'смрдети'. – Баж'деле – не баж'деле, нама ка најбоље чим и' нијесмо зидали [4: 288]. – Не баздијаше много из уста [4: 274]; в. *несмајан*; уп *ба'з[г]*.

ба'й! узв у игри »жмурке« одраслог са дететом; || **байк'ат** се ба'йк'ам се несв 'јављати се узвиком ба'й! детету које се »сакрило« у игри »жмурке«. – Ка'е[д]-се ми са'кр'ијемо, ђ'ед'о с'е байк'а с н'ама и вик'а е: 'О, како су ми се са'кр'или – к'а п'рда 'у гаће (Кс).

бајаги / **бајагли** 'тобоже'. – Ова га научи, да се бајаги помами [2: 456]; **бајагли** [Ж 29].

б'ај'ат -ам 'изговарањем тајанствених речи и обављањем неких мистичних радњи настојати да се отклоне болести, уроци; врачати, гатати'. – „Кад ђетету вучићи ничу, оно болује“, па се у тој прилици »баја« [2: 509]; || **бајалица** ж 1. 'врачарица'. – Једна врста бајалица и врачарица, које су бивале и траварице... биле су тобоже вјештице [2: 314]; 2. 'формула у бајању, врачању'; в. *цицалица* (7: 74).

б'ај'ат -ем несв 'зевати (као назнака сањивости)'. – Б'аба је п'оч'ела да б'аје, зов'е ју, к'ада, крев'ет; безл *б'аје ми се*; || **б'ајн'ут** се б'ајн'е се св 'зевнути'. – Не дер'ем се ј'а, господ'ине, н'о је ов'о Р'адоје М'илет'ин ко'еме с'е см'јело б'ајн'ут и пр'ет кр'ал'ем, а н'е у тв'оју прдд'ив'у кунцул'арију. – Н'ему се н'ије см'јело б'ајн'ут к'а Р'адоју М'илетину пр'ет кр'ал'ем.

б'ак м 1. а. 'отпаци од дрвета, ивери (обично бора)'; ~ *од бора* (Бс); **б.** 'мекши део дрвета испод коре (обично бора)'. – Л'уч 'ймā смбл'е, а б'ак н'емā (Бс); **2.** 'угњило сено по спољној површини стога'. – Угњило снјено по крајевима стога се зове »бак« [2: 38]; || **бак'овина / баков'ина** ж 'меки поткорни део дрвета (обично од бора)' (Бс).

бакетат -ам несв 'хвалисати се'. – Лично хвалисање зове се »бакетање«, чему се додаје и »бакати посла« (?) [2: 483].

б'акс'а^з / б'акс'уз м 'несрећа, баксуз'. – Б'акс'а^з ће и н'а р'авно н'огу слом'ит; || **б'акс'а^зан** -зна -о 'несрећан, баксузан'. – Б'акс'а^зну ли ме Б'ог д'аде!; || **б'акс'а^зн'ик** м 'несрећник, малерозан човек'. – Оће на б'акс'а^зн'ика св'е што на др'угојѣга н'еће; || **б'акс'а^зница** ж 'несрећница'. – Б'ог ју је нагрд'ио да, б'акс'а^зница, н'икад с'ј'ајкѣ не в'иди; || **бакса'зл'а'к** м 'невоља, несрећа, малер'. – Нијед'ан бакса'зл'а'к н'ије прош'а^с што га н'ије доф'агио, макар га р'епо м ф'рсноу.

бакт'ана ж 'судбина, несрећа'. – Е јā са^н ти в'а^сй в'ијек б'ил'а н'ајрђѣ бакт'анѣ и добр'е са^м ж'ив'а кој'и с'у ме ј'ади ј'адима дод'ав'али.

б'ала¹ ж 'сноп (пшенице, кукурузовине)'; || **б'алица** ж дем. – Старац наре-ди, те се вољу баци »балица«, тј. руковец, сламе, коју во не ш'ене јести [2: 49 497].

б'ала² ж 'излучевине из носа, уста, слине'; || **б'ал'ав** -а -о 1. 'слинав'; **2.** 'недозрео'; || **б'алавче** -ета с 'млада неискусна особа'. – Ка^с[д]-су б'алавч'ад и фасл'ач'ад кр'ен'ула да 'учѣ ст'арце обр'азу – н'еће б'ит н'афакѣ; || **б'ал'ат** -ам несв 'балавити'; || **б'ал'ит** -йм несв 'слинити, балавити'; || **балафурдија** ж 'неозбиљан млад свет, балавчад, балавурдија'. – Батали балафурдију, грђи си од њих [4: 356].

балаб'ан м 'ован са више од два рога' (Бс) [2: 10]; || **балаб'ача** ж 'овца с више од два рога'.

б'алв'ан м 'дебло, трупац'.

б'алега ж 'сточни измет'; в. [бијел]; || **балег'ан** м 'неуредна, прљава мушка особа'. – Ост'ави балег'ана и не зад'ијевā[ј] га да те не уб'а^здји; || **б'алежит** (се) -й (се) несв.

б'ал'а ж хип 'баба, бака'; в. *илаша*; || **б'ас'а** ж 'исто'. – Јā са^м мл'ав'ā да мѣ род'ила б'ас'а.

б'ал'а ж 'белег, знак (на кожи)' (О); || **б'ал'ас[т]** -а -о 'који има белегу на глави'. – Она је б'ил'а, овак'ѣ, б'ал'аста и л'ијѣпа ждреб'ица; || **б'ал'аш** м 'коњ с белегом'. – А ов'и др'уги тѣ б'ал'аш, ж'ути, 'оњ је мало згодн'и, ж'иђи је ов'ак'ѣн. – Р'адоња е дош'а^с н'а коња П'етрова, једн'ѣга б'ал'аша [2: 15]; || **б'ал'оња** м 'во'. – Најзад је Максим познао вола велећи: „Гле! А ово је балоња мој“ [2: 18 475]; || **бал'ов** м 'пас с пегом на глави', арб. *багови* [2: 9]. – Боље то зна четвороноги баљов [3: 478]; || **балуја / бал'уја / бал'ул'а** ж 'крава с белегом' (Ох) [2: 18]; || **бал'уша** ж **1.** 'крава, овца црне главе, с белегом или белом пругом на њушци'; **2.** 'белега, ознака чина, достојанства'. – Д'ођ'е генер'ал, а на к'апу му онā бал'уша в'ел'ā. – Пр'еђе с'у ов'и командијер'и и команд'а'и нос'или на к'апу онѣ бал'уше, пā сѣ зн'ало к'о је десеч'ар, а к'о стотин'аш; **3.** погрд 'нос'. – П'ази се, да те не кл'еп'им по бал'уши; || **бал'уш'ан** м 'ован црне главе с белом пругом на њушци'.

бал'езг'ан / бал'езг'ат -ам / -'езг'ам несв 'причати без смисла, брбљати'. – Ск'упи тр'и ајв'ан'а и сл'ушā[ј] како бал'езг'ају; || **бал'езг'ач** -ач'а м 'брбљивац, будалина'; || **бал'езг'ача** ж. – Сл'ушāм с'ин'ѣ ону бал'езг'ачу пā ми ч'удо да [ј]у ј'ош нијес'у 'узѣли у т'у њ'ину п'артију.

бал'ем'ез м 1. 'велики кукурузни клип'. – Онѐ в'ел'ѐ бал'ем'езе ост'авиш за семењак'е; 2. 'клипан, дрипац; билмез'. – Ојд'е с некијем бал'ем'езом н'а Биоче, а нијес'а'м см'ио пйт'ат к'о је. – Онѝ бал'ем'ези би б'ол'е м'огли пов'уј р'ало нб мбј шар'оња; в. *билмез*.

балѝн'а ж 'куглица, сачма (из патрона за пушку-сачмару)'. – Њу 'оће п'ушка: н'ако да у об'рнѐш – св'ак'а балѝн'а у њ'у.

балт'ача ж 'тешка велика секира'.

б'ан м 'човек одмереног и господственог понашања'. – Тб је господ'ин ч'ѐк б'ио, б'ан! – Да и не зн'аш, р'ек'а би: б'ан д'о б'ана, а ов'амо св'е ајв'ан до ајв'ан'а; || **бан'ина** м аугм. – Такв'ѐ бан'ине в'ише се не р'ају и затб је шир'око фуцм'утима и 'рђ'ама; || **бан'ица** ж 'жена мудре речи и господственог понашања'. – То је била бан'ица ж'енск'а, н'ије јб[ј] дрүг'ѐ бил'о у ову н'ашу г'ору; || **банов'ат** -ујем не св 'управљати; господовати'. – С'а'д је зап'ало б'алеге да бан'ују и да господ'ују.

б'ана'к б'анка м 'столарска тезга, клупа'.

бангав в. *ба'ниав*.

б'анда б'анд'ѐ 'страна'. – Св'ако ће гл'аву н'а б'анду и гал'ам'у. – Ка'д је в'идио ст'ани-п'ани, п'рвѝ је 'изд'а и отиш'а'н 'у б'анду. – На своју и изнесоше банду [5: 217]; || **банд'ат** -'ам не св 'кретати се лево-десно мимо путање, мимо договореног, разложног'. – Тб је нав'икло да банд'а и не м'ож му н'ишта'; || **бандар'ат** -'ам не св 'правити неред'. – В'иђи ту б'ецу, бандар'ајү нешто иза к'ућѐ; || **банд'а'ц** прил 'у страну, на страну'. – Бл'аж'о е отиш'а'н, Пав'ић, тр'ећѝ д'а'н – банд'а'ц: исп'ала му е д'уша.

банут в. *ба'нуш*.

б'ања ж в. *кишира, којања*; || **б'ањица** дем 'мало корито за купање детета'.

б'апка ж 'предњи део, врх кракова самара'. – Дрвеницу чине: прва и задња »бапка« са шест »патарика«. – 'Они сү га обј'есѝли о б'апци о[д] сам'ара (Кж) [2: 16]; в. *бисаци*.

б'ара ж 'плитка стајаћа вода'. – Н'ај ће дијет'е в'а'зда б'ару да се у њ'у скв'асѝ и загл'иб'а; || **б'арица** ж дем. – Дијет'е ће се макар побур'ат – да уг'азѝ у б'арицу; || **барл'ив** -а -о 'благ'ав, подбаран'. – Барл'иво је г'амо на дно лив'адѐ, п'ази да не уг'азѝш; || **барул'ина** ж пеј 'подводно земљиште, баруштина'.

бараб'ар / **баробар** непром прил 'упоредо, равноправно'. – Она је м'огла бараб'ар коп'ат с н'ајбол'ијем раб'отником. – И тата с б'едом барабар [4: 237]; в. *ђус-барабар*; || **бараб'ар'ит** се -'арѝм се 'равнати се, пристајати уз некога'. – Н'ѐј ми се за'исто бараб'ар'ит с тијема спл'ачинама.

барака ж 'кућица од дасака, дашчара, за привремен смештај'.

бара'кт'ар / **барјакт'ар** -ар'а м 1. 'војник који пред јединицом носи барјак; заповедник у походу војне јединице'. – До ослобођења Куча б'екад су с војском, ако је даље кретала, управљали барјактари, који су онда и барјаке носили пред војском [2: 182]; 2. 'сватовски часник'. – Разв'ѝ бар'а'к, б'ара'кт'аре / од јун'ачкѐ к'ућѐ ст'арѐ. – Барјактар обично бива један од зетова [2: 133 221, 1: 274]. – Петровићи нијес'у з'етовима дав'али барјак и з'етови нијес'у м'огли б'ит барјакт'ар'и; *црковни* ~ 'човек који на црквеној свечаности носи барјак'; || **бара'кт'арскѝ** -а -о 'који се односи на барјактара'. – Тб е пор'одица бара'кт'арск'а и ка'[д] се н'екуј ид'ѐ, зн'а се: пред св'ијема ид'ѐ н'еко из к'ућѐ, и дијет'е – ако н'ѐм'а стар'ијѐга; || **барј'ак** м 1. 'војничка застава'; 2.а. 'момачка игра'; б. 'мотка као реквизит у истоименој игри'. – Мотка с привезанијем рупцем, што се зове »барјак« [2: 347]; || **барј'акоша** ж 'жена слобод-

нијег понашања, која диже »рашу на барјак«. – Бил'а е и код н'ас понека̄ барј'акоша тѣ д'изала р'ашу на барј'ак, ма̄ се нијес'у с т'ијем збр'иле к̄а [о]вѣ да'н'ас.

бард'ак м 'место на коме се одвијају сексуалне баханалије; неморал, смеће'.

баре реч. 'бар, барем'. – Немо', цара ти небеснога... док се баре не прекрстим [2: 495].

барѣч м 'велики гмизавац, змијурина'; || **бареч'ина** ж 'змија'. – В'иђела са'м некакву бареч'ину што нијес'а'м н'ика'д у м'бј в'ијек.

барк̄ат -а̄м несв 'задиркивати, боцкати'. – Не барк̄а т̄у ђ'ецу да не б'иднѣ др'уг̄а; || **барн̄ут** -нѣм св 'дирнути, боцнути; узнемирити'. – Ж'ив н'ије ако н'екб̄га не барнѣ ма̄ сѣ бој'ат да му н'еђе не п'укнѣ п'о рѣпу.

баробар в. *барабар*.

баск'ија ж 'ужа и дугачка грубо тесана летва, гредица; дуга мотка'. – Преко кључева се споља прикују баскије или жиле од пошироких цепаница [1: 247; 7: 116].

б'асма ж 'бајалица'; || **б'асмит** -й̄м несв 'бајати, врачати'. – Ж'ена му е оти'шла, тр'еб̄а да пон'есѣ дл'аке од оног̄а бр'ава, 'она е т'амо б'асмила, научила [j]у, д̄ал'а некакву в'оду, нам'аз̄ала [j]у, с'утр̄и д'а'н – кр'ава с'амо здр'ава!; в. *бајати*.

бастад'ур -'ур'а м 'смео, одважан човек'. – Т'амо с̄у се в'а'зда р̄ађ'али бастад'ури; || **баст'ат** -а̄ безл 'бити способен, имати одважности'. – Не баст'а му до кр'аја да ост'анѣ, нб̄ п'оложи ор'уже окуп'атору; || **б'асташа'н** -шна -о 'храбар, смео'. – Б'асташа'н је 'он, не б'б̄ј се да ће се изм'а'ј; в. *варакуи се, рзлија*.

б'атала'н -лна -о 'разрушен, разваљен'. – Т̄а'н је з'а'д више б'атала'н и тр'еб̄ало би га презй'дат; || **б'атално** прил 'запуштено'. – Нѣм̄а се к'уј т'амо в'ише ни пр'б̄ј, св'е је тб̄ б'атално к̄а да се т̄у н'ика'д н'ије ж'ивл'ело; || **бат̄ал'ит** -а̄лй̄м св 'оставити, престати; запустити'. – А тб̄ с'а'д н'ико не чин'й, бат̄ал'ило се »тр'ећѣ ј'утро«. – Сви којй с̄у лел'ек̄али Фил'ипа Р'ашкова на С̄ен'ице позатг'ар̄ани су и в'ише нијес'у лел'ек̄али; н'ика'д и[м] се в'ише гл'ас н'ије ч'уо, а П'ета'р Сп̄а'ов н'ије одуст'ај̄а (Кж); || **батал'ев'ат** -'ујем несв. – Вйк̄а је н'екй да је њ'има л'а'ко ка'д] с̄у бат̄ал'или обр'аз, а ј'а би р'ек̄а'е да 'они нијес'у им'али шт'о ни батал'ев'ат.

батале'он / баталиј'он м 'већа племенска војна јединица, батаљон'. – Он је б'ио к̄а н'ајбол'й б'б̄јник у овй н'аш батале'он.

бат'а'ц узв за означавање изненадног наиласка.

батит в. *ба'ити*.

батлан м 'елеменат формуле у бајању'; в. *шайлан* [2: 520].

баћ'ит се б'аћй̄м се несв 'држати се надмено, уображено'. – Б'аћй̄ се, а и ш'ора'к му г̄а д'онио: н'ѣм̄а више л'уђ'й̄н да га кл'епѣ по ћуш'и.

баул'ат -а̄м несв 'пузати'; || **баул'ина** ж 'буба'. – Вал̄а тѣ ми овѣ баул'ине изв'адй̄т 'очи; в. *имизай*.

ба'ун -'а м 'велики дрвени сандук, за одлагање вреднијих ствари; жене су га обично доносиле приликом удаје'. – Би ли м'огла т'амо за ба'ун н'ај ми ону б'оцу, 'ено у п'уна з'р̄на'н он'ије и рак'ијѣ.

баурица ж 'рупа, отвор (у зиду, дасци)'. – Унутра, кроз баурице између посложених греда допираше свјетлост. – Г'вирим кроз горње баурице начињене за украс [4: 36 191].

ба'фт м 'срећа'. – Ајд на бафт тога и тога [2: 310]; || **бафт'ана** ж 'срећа; срећна околност'. – Особ'ито онй В'укчевић ж'алй̄ ђе нѣм'асмо бафт'анѣ да поразгов'ар̄амо; || **бафтација** м в. *шалишан* [2: 310]. – Те су они бафтације били [5: 448]; || **бафт-хоћ** в. *шали* [2: 310].

ба(х) м 'дах'. – Ја њи убијем ба(х)ом [2: 490].

б'аца ж 'кобила с белегом на челу' (О Бс); || **бац'ан** м 'коњ беле длаке с белегом на челу'.

бацак'ат се -'ам се несв 'претурати се, преметати се на малом простору'. – *Изагн'а[ј] тѹ ђецу да ми се не бацак'ајѹ по кр'евѣт'а;* || **бацат** -ам несв 'замахом и пуштањем из руке нечему мењати место'; *изр. бацање у воду*. – Бацање у воду било је раније средство којим су се изнаходиле вјештице [2:153]; || **бац'ач** -'ач'а м 'врста праћке од коже или чвршћег платна'; || **б'ачит** -'им св 1. 'збацити'; в. *ивица*; 2.а. 'ставити'. – *Ја б'ачи бур'ила н'а коња*; б. 'уклонити, оставити на неком месту'. – *С'утри д'ан су и о'ба уб'или и б'ачили су и под једн'ом см'окв'ом у з'ас'ебн'и тр'ап*; 3. 'положити оружје' [Ж 13]; в. *иреинуи*; 4. 'огрнути се, ставити на себе нешто од одела'; в. *роса*; 5. 'донети на свет младунче, окотити се'. – *Б'ачила двоје шт'ен'ад'и*; в. *ош'иении*; ~ **се изр.** ~ *у зајлушке* 'пречути неки налог, нечију заповест'; || **бачев'ат** -'ујем несв 'стављати, слагати'. – *Т'амо са'м бачев'а с'ијено*. – *Н'ијесѹ бачев'али под њ'има бес как'а'в ч'арш'ав*; *изр. б'ач ир'ице* 'баци трице, остави беспослице'.

бача ж 'башта'. – *О ђевојко, ђе си руже брала? / Младо момче, у зелене баче* [2: 351 364].

б'аштина ж 'њива, ораница; обрадиво земљиште'. – *Баштина се зове свако земљиште за обрађивање, ливада се само коси, а метех је забран* [2: 234]; в. *забран*. – *Тѹ сѹ на крај б'аштине бил'и, на крај једн'е б'аштиниц'е*. – *У онѹ д'б'њѹ б'аштину пос'ијаћемо фрумет'ин, а г'орњѹ ћемо ост'авит' за крт'блу (К)* [2: 44, 1: 37, 12: 27, Ж 25]; || **б'аштиница** дем в. *з'рага*.

ба'гл'а'к м 'безвредан пашњак, безвредно имање' (Кж).

ба'д'а'њ ба'д'њ'а м 'чабар' (Ф).

ба'д'а'њак м 'обредно дрво које се сече на Бадње јутро, а пали се на Бадње вече, бадњак'; || **ба'д'а'њч'ић** дем; || **ба'д'а'њар'ица** 'женски бадњак'; в. *Бої, Божий*; || **ба'д'а'њий** -'а -'е; *Ба'д'а'њий д'ан* уочи Рождества Христова (празнује се 24. децембра / 6. јануара). – *На Бадњи дан иде домаћин са још неким од укућана да »бере«, т.ј. да сече, бадњаке* [1: 304].

ба'ж'ет ба'зд'и несв 'смрдети'. – *Нека ба'зд'и т'амо за ајт'ар ов'е омл'адин'е, да се не прос'ип'а о'тр'ов међу њ'има*; в. *ајт'ар*; || **ба'ж'еш** м 'смрад'. – *Од'уши нека'ка'в ба'ж'еш*: *једа'н пр'н'е п'а ц'ио св'ијет затр'ује, оц'а му јеб'ем*; || **ба'з[д]** ба'зда м 'смрад'. – *Не м'оже се 'од ба'зда у ст'ају ул'еј*; || **ба'зд'ат** ба'зд'ам несв 'радити нешто безвољно'. – *В'иђи како ба'зд'а, оће да огр'ијеши раб'оту*; || **ба'зд'а** ж 'смрдљивица'. – *А б'јеше ли т'амо он'а ба'зд'а?*; || **ба'зд'о** м а. 'смрдљивац'. – *Он'и би ба'зд'о и Мор'ачу заглиб'а да га у њ'у б'ачиш*; б. 'нерадник, ленштина'. – *Н'ије га Бог н'и за шта д'а – ба'зд'о п'а ба'зд'о и мртв'ица*; || **ба'зд'ов** м 'исто'. – *Не м'ош оног'а ба'зд'ова н'и у п'ут ср'ес, а да те 'апа од в'ега не уд'ар*; || **ба'зд'оња** м 'исто'; || **ба'зд'ул'а** ж 'прљава и неуредна женска особа, смрдљивица'. – *Е, в'иђи ба'зд'ул'у од ба'зд'ул'е: не ум'ије ђет'ету ни гуз'ицу отр'ијет*.

ба'н'г'ав -а -о 'оболелих ногу, сакаг'; в. *мрчо*.

ба'н'ут ба'н'ем св 'стићи изненада, нагло се појавити'. – *Он бану кад су га обје бабе прежалиле* [4: 163].

ба'п / **ба'па** оном потмулог удара, пада. – *Он се само з'аврће и – ба'п на дол'ину: гр'ома н'ије ч'уо*. – *Ка[д]-са'м-га уф'атила, п'а по њ'ему ба'па и ба'па – док су ме р'уке забол'еле*; || **ба'п'ат** ба'п'ам несв 'ударати, млатити'. – *Оће ли м'ој да пр'оћ'е да ве не ба'п'ам*; || **ба'п'ит** -'им / **ба'п'ит** -н'ем св 'ударити'. – *Н'у ми се*

изм'а'кни да те не б'а'пѣм. – Наг'рт'али крт'б'лу и 'он се насл'они на мат'ику, стар'й ч'ѣк б'ио, ов'а млађар'ија п'очѣла да се сп'рд'а – 'он н'ишта, 'ргни га – 'он б'а'пни пред њ'има – б'ездува!

б'а'т м 'доњи, најдебљи део одсеченог дрвета'. – Ка' [д] д'рво посијеч'еш, онѣ б'а'т се изравњ'а; || **ба'т'ић** м дем. – Ст'арб чел'ад'е на равнин'у з'апнѣ з'а пѣту, а н'е у ш'уму на ба'т'ић.

б'а'тѣт -ѣм св 'случајно наићи на некога, срести се'. – Б'а'тили смо се н'а Биоче.– Ја би се радији био батити с коијем од овијех чалмоноша [3: 153 696]; в. *изубашно, изуба'а, ѣучић се.*

б'а'цк'ат -ам несв 'задикивати, боцкати'; || **б'а'цн'ут** -нѣм св. – Н'ије ж'ѣв ако не б'а'цне н'ек'бга ок'б себе; || **б'а'цкол'ит** -ѣм дем. – Б'а'цкол'и т'у ђ'еду, а чињ'и ми се да ће доб'ит п'о рѣпу.

б'а'чва ж алб *буцела* 'велика каца' [2: 88]; || **б'а'чвица** ж дем; || **ба'чвет'ина** ж аугм.

беванда ж 'слабо вино' [2: 58].

б'ег м 'поседник, турска племићка титула'. – В'иђи га: држ'ѣ се к'а б'ег на Ерц'еговину.

беген'ис'ат -шѣм (не)св 'волети; пристати'. – Н'е би беген'ис'а г'овн'о с оп'а'нка о т'ебе очист'ѣт.

бедев'ија ж а. 'снажна кобила'; б. 'снажна незграпна жена'. – Он'ој бедев'ији не би см'ио улож'ит – н'ако да ју н'еко држ'ѣ.

бедр'о с анат 'део ноге од колена до кука'; в. *зайош.*

беж'ѣта'н / **безд'јетан** -тна -о 'који је без порода, без деце'. – Безд'јетног задругара је кадикад наслеђивало потсвојче [2: 123]; || **беж'ѣтка** ж 'нероткиња'. – Бил'а је, м'рчна, беж'ѣтка.

без предл 'осим'. – Да потучемо берићет тога и тога села црмничкога, без оне удовице [2: 333]. – Не ид'ѣ н'ико без Мѣш'о и ј'а. – Мѣ у н'ашу комун'ицу н'ѣјесмо см'ѣли убр'ат [ништа] без гр'абовачу; *изр. б'ез ѣ'ѣ – б'ез ос'ѣ* 'безразложно, немотивисано; из чиста мира'. – Не зн'аш што му б'ѣ: б'ез тѣ – б'ез овѣ п'очѣ да в'ѣк'а н'а н'у ом'рченицу.

безбр'атн'ик м 'човек без брата; без ослонца'. – Св'и смо ми д'авно ост'али безбр'атн'ици т'еке с'у ни се ов'ѣ м'аш'или н'а в'рат; || **безбр'атница** ж 'жена која нема браће (најчешће кад браћа помру или изгину)'. – Сад само сестре, које остану безбратнице, на тај начин остригу косу [2: 256 267]. – А сад је Златана и безбратница, двије куће без мушке главе [4: 108]. – Остависмо сестре безбратнице [5: 453].

безд'а'мн'ѣ -а -ѣ 'коме се не зна дно, бездани (у клетви)'. – 'Ајте, п'онијели ве вр'агови у њ'ине ј'аме безд'а'мн'ѣ; || **безд'а'мница** ж 'јама без дна'. – Св'е су н'аше ј'аме безд'а'мнице: н'ико ко је у њ'и уп'а н'ѣје се ј'ош в'рн'уо.

безд'омница ж 'жена која нема »дома«. – Она жена... није ни безродница ни бездомница [2: 180].

б'ездува в. *ба'ѣ.*

безл'ебовић м 'сиромаш, најтежа сиротиња'.

б'езлијеча'н -чна -о 'коме нема лека, спаса'.

безм'озгиле м 'човек без памети, без мозга'.

безобр'аза'н -зна -о 'који је без стида'; || **безобразно** прил; в. *безрзно*; || **безобр'азн'ик** м; || **безобр'азница** ж. – Он'а ће ти безобр'азница и к'осу нагр'д'ит н'а г'лаву; || **безобразн'ич'е** -ета с. – Та'кв'а дв'а безобразн'ич'ета не зн'ам јесу ли се

ј'ош са'ст'ај'ала; || **безобр'азл'а'к / безобр'азл'ук** м 'безобразлук'. – Не б'ој се, 'они пошт'ено не ум'ију, а ка'кв'е безобр'азл'а'ке м'огу изм'ислит – б'ол'е је не зав'ир'ат [да се то види]; || **безобр'ашт'ина** ж 'понашање без икаквога стида и обзира'. – Тамо с'е ч'ојство мј'ерило бр'ојем х'от'ек'а по ћуши, а безобр'ашт'ине и по ћуш'и и по рб'а'ту.

б'езога'њ / б'езога'њ -гња м 'мед који се из кошнице без кађења узима као лек'. – »Безогањ« се зове онај мед што се из улишта извади за лијек без огња, без икаквога дима или када [2: 527]; в. *кађење*.

без'оча'н -чна -о 'бестидан, безобзиран, бескрупулозан'; || **без'очни'к** м. – Зн'а ли се којј и[м] без'очници полом'ише гр'обове?; || **без'очница** ж; || **без'очно** прил.

б'езр'за'н / безрзан -зна -о 'нечастан, непоштен; сраман'. – »Рзно је«, »лијепо је« и »образно је« значи све једно, као што су једнога супротнога смисла изрази: »безрзно је«, »безобразно је«, »засорно је« и »срамотно је« [2: 475].

безр'одница ж 'жена која нема »рода«'. – Док је Лале прекорио љубу / Да је она безродница млада [5: 61]; в. *бездомница*.

бела ж 'коза беле длаке' (Бс); || **белан** м 'јарац' [2: 19].

б'елб'ав -а -о 'муцав' [Ж 39]; || **белбат** -ам несв 'брљати'. – Такви задовијек белбају: „Кућевић сам, оцаковић сам“ [3: 264].

белећ'ија / беленћ'ија ж 'брус за оштрење косе' [2: 37].

белензука ж 'наруквица'. – Под његовијем јастуком тражим белензуку [4: 231].

белов м 'пас' [2: 9].

бел''ај -ај'а м 'невоља, мука; белај'. – Ако што л'ијепо не м'оже доч'ек'ат, без бел'ај'а н'ије н'ика'д м'огла пр'ој; || **бел''ајни** -а -о 'мучан, теобан'. – Ч'ек'а[ј'] да в'ид'имо от'е ли се в'рт'ат с тога бел''ајнога 'одника.

б'ел'ка м 'коза'.

бел''ока ж 'овца'.

б'ерд'анка ж 'тип пушке, назване по њеном конструктору Хајрему Бердану, америчком артиљеријском генералу' [2: 91].

берић'ет / бирић'ет м 'годишњи род земље, принос' [2: 297 333]; в. *без*; || **берић'ета'н / бирић'ета'н** -тна -о 'плодоносан'. – Наш'а' је, нас'ум, бирић'ет под он'ом удов'ичин'ом и ч'ек'а[ј] да в'ид'имо д'окл'ен ће.

бесп'ослица ж 'ситница, безвредна ствар'. – Он је нав'ик'а'н х'ецу да и в'а'зда дон'ес'е по какву бесп'ослицу. – Уз то се још неке беспослице баце под коло од млина [2: 299].

б'естија ж 'човек који се понаша неразумно, нагонски, као животиња'. – Боље је паметнога служити но бестијама судит. – Ћ'оћете, бестије маните [2: 424 463]; || **бестиј'ат** -а'м несв 'спрдати се, шегачити се без мере и укуса'. – Н'емају др'уг'е раб'от'е п'а се сп'рдају и бестиј'ају, а п'ам'ет и[м] не см'ет'а; || **бестил'а'к / бестил'ук** м 'спрдња, шегачење'. – Ако бисте м'ало сукр'ат'или т'е бестил'а'ке, б'ол'и бисте л'ућ'и исп'ану'ли; в. *арнаисај*; || **бестил'а'чит / бестил'учит**-и'м несв 'понашати се неозбиљно, недостојно озбиљног човека'. – Иза'гн'а и[х] у Кос'ора'ц да дон'есу кој'е др'во, а да туд'ије не бестил'уч'е.

бестраг'ат (се) -а'м (се) св 'упропастити'. – Бестраг'але су му се нек'е 'овце и не зн'ам је ли и на'д'ио. – Е ка'кв'и је зл'оту'ц, бестраг'аће св'е часа се доф'ат'и. – Отац листа да на'ђе то што се бестрагало [4: 169]. – Бестрагало се, нема ни капе ни челенке [4: 232]; || **бестраг'ија** ж 'пропаст'. – Ојд'е св'е у бестраг'ију.

б'естрѣва у сталној вези *без сѣрѣва* 'без трага, без икакве потврде о постојању'. – Н'естаде б'естрѣва – кѣ да га н'икад н'ије ни бѣл'о.

б'есуда'н -дна -о 'без обичајних и правних правила; који не поштује никаква правила'; в. *ненаучен*; || **б'есуднѣс[т]** -сти ж 'одсуство било какве сигурности пред суровом и неконтролисаном силом'.

б'ета'н б'етна -о 'ружан, непријатан; злослутан'; || **б'етно** прил.

б'ећ'ар -ар'а м 'млад нежењен човек'. – Удовици стати уз беѣара [2: 421].

б'ећка ж 'коза беле длаке' (Бс).

б'еча ж 'змија'. – Е, колика б'еча бј'еше на пот'ок, не мог'а да [j]у уб'ијем, нѣ ми п'објеже; в. *наврамий се*.

б'ећ'алина ж **1.** 'мрачна, недружељубива особа'. – Ће ср'ете онѣ б'ећ'алину и што јој б'и да те зај'ене? ; **2.а.** 'мрачна пећина у неприступачној стени'. – Ка' гл'едѣш онѣ б'ећ'алину, некѣ те стр'ѣ уф'атѣ; **б.** 'велика хладна просторија'. – 'А, оћемо ли се 'икад згр'ијѣт у овѣ б'ећ'алину?; || **б'ећ'ат (се)** б'ећѣм се 'гледати се нападно, претећи'. – Нем'ѣте се б'ећ'ат, да ве ј'ѣ не м'ѣрѣм сировѣк'ом; || **б'ећ'о** -'а м 'човек истурених очних јагодица'; || **бечѣк'ан** м 'исто'. – В'ије ли како се они бечѣк'ан исп'измио? (Лш); || **бечѣкиле** м 'исто'. – Кѣж'и ономе бечѣкилу да се см'ѣрѣ, да ј'ѣ не д'ѣдѣм да и[х] смир'ујем (Кс) [12: 27].

бешѣл'ѣ прил 'стварно, заиста'. – 'Он м'исли дешѣл'ѣ да ид'ѣ да се биј'ѣ ш њ'ѣм.

б'ешика ж **1.** 'мокраћни мехур'; **2.** 'колевка', в. *шикаѣ*.

бибечеле 'други члан бројалице у цицању' [2: 343].

бић'оз ? м

б'иза ж **а.** 'пас, обично ловачки'. – Бј'еше се једна б'иза оштен'ила и оћемо шт'ене да подн'ѣвѣмо; || **биз'ак** м 'ловачки пас' [2: 64]; в. *лгоаѣ*; || **биз'ѣн** -ѣн'а м **1.** 'исто'; **2.** 'непослушан, својеглав момчић'. – Јесу ли д'ошли онѣ двѣ бизѣн'а с Убѣл'ѣн?

[бијел] / **б'ио** бијел'а -'о 'бео'. – И онѣ к'ости сѣ, ка' [д] и[х] н'аћѣш, бијел'е, бијел'е кѣ сн'ѣјек; а овѣ сад'а'шнѣ – св'акѣ е црн'а кѣ б'алега (Кс); *изр. б'ијелѣ ј'асѣн* бот 'Fraxinus excelsior L.'; *б'ијелѣ м'рѣ* 'млечни производи'; в. *мрс*; || **б'ијелѣ** ж 'бела скрама на очима, катаракта'. – Ако се б'ијелѣ н'а око појавјев'ала, мѣ смо тѣ тр'ѣву од 'искрице в'ѣзда им'али. – Бијела на око... у почетку се лијечи тијем, да неко ко је чока убио свеже мали прст од лијеве руке, па убѣде иглом, да потече крв [2: 547]; || **бијелце** -'а с 'беланце'. – Други, да сузбију искру на оку, привијају »тмор« од бијелца јајетова, присутнијем шећером [2: 547]; || **бијел'ет** -ѣм несв, само уз негацију, 'не проговарати, занемети, остати без речи'. – А 'она се ск'аменила: ни црн'ѣ ни бијел'ѣ; || **бјел'авина** / **бјел'авина** ж 'разблажено кисело млеко, помешано с водом'. – У кисјело млијекѣ се додаје воде и растањено млијекѣ се зове бјелавина [2: 33]; || **бјел'ан** м 'јарац беле длаке' (Бс); || **бјелѣш** м **1.** 'коњ белац' [2: 15 424]; в. *сѣѣѣ*; **2.** 'присталица уједињѣња Црне Горе са Србијом после Првог светског рата'. – Поб'одоше се зелѣнѣш'и и бјелѣши пѣ се ни да'н'ѣс не смир'ујѣ нѣ би једни друѓијема да пол'омѣ р'огове; || **бјел'ница** ж 'врста крупне шљиве'; || **бјелицкат** се -а се несв 'беласати се'. – Бјелицкале су се бијеле капе од пунтине, као орлује главе [3: 148]; || **бјелицнуге** се -не се св 'забеласати се'. – Осмјехну се млади арамбаѣа, нашто се бјелицнуге зуби осталије хајдука [3: 149]; || **бјелиш** м 'бела риба'. – Вје-рује се да задуху лијечи, кад се рибици »бјелишу« триш изасобице из сипљивих усти у уста хукне [2: 527]; || **бјел'овина** ж бот 'варијетет храста, *Quercus petraea*' (Кж);

в. *бјелощума*; || *бјелогора* ж бот 'Sorbus aria' (Кж); || *бјелогр'аб* м бот 'варијетет граба, Carpinus betulus, Carpinus orientalis' (Бч); || *бјелок'ора'ц* -рца м 'нож' (2: 92); || *бјел'оња* м 'во белац'; || *бјелоша* ж мед 'дифтерија?'. – Бјелоша, тј. подљута рана, у науци се зове дифтерија ране (diphtheria vulnerum) [2: 542]; || *бјелош'ума* ж бот 'варијетет храста, дуб Quercus petraea (Matt.) Lieblein'. – Б'а'дњаџи се 'обично бер'у од бјелош'умѐ (Кж) [2: 237, 1: 304]; || *бјел'уја / бјел'ул'а(О)* ж 'крава светле боје'.

б'ијеса'н -сна -о 1. 'угојен, дебео'. – В'ије ли како је она ж'ена Ст'анкова б'ијесна, к'умим те Б'огом?!; 2. 'снажан, силовит; необуздан'. – Да б'ијесна напоред племена / који су ти ближњи помеђаши / од старине твоји поредници, / поредници заклети крвници [5: 414]; || **бјесн'оња** ж 'гојазност'. – Гојазност и »бјесноћа« по народноме схватању добијају се само многим јелом [2: 510]; || **бјешњ'ат** -'ам несв 'гојити се'. – Не р'ади н'ишта, а к'р'ка и н'ије ч'удо што бјешњ'а б'ол'е н'о она м'оја ц'ора.

б'ијк м а. 'приплодно одрасло мушко говече'. – Она се јун'ица н'ек'ако одвѐз'ала и ул'егла к'од б'ика, а 'ујутру с'у ју једв'а д'игли; **б.** 'снажан похотљив човек'. – Н'ај ће се н'ек'а да и тог'а б'ија ушк'опи; || **бич'ина** м аугм; || **бич'ић** м 1. дем према *бик*; 2. 'својеглав дечачић'. – В'ије ли ти како се они бич'ић 'искоси б'аби; || **б'икота** м 'својеглав дечачић'; в. *и'а'л'каш*; || **б'икна** ж а. 'немирна крава'. – Ма вал'а ћу м'ор'ат да м'ич'ем ов'у б'икну е ми д'ушу 'узѐ; **б.** 'снажна и агресивна жена'; || **бик'ул'а** ж 'немирна крава'. – Вѐз'аћу т'у бик'ул'у под ов'и јас'ен п'а нека т'а'ма манит'а кол'ко о'ће; || **бич'ит** се б'ичи се несв 'понашати се осино, тврдоглаво'. – Гл'е како се он'о пог'анче б'ичи, ф'рсни га да се см'ири.

б'илм'ез м 'снажан човек ограничене памети, глупак, будалина'; уп. *бал'емез*.

б'ило с геогр 'травнати брдски превој'. – Проламју се била од Јежнице [5: 451]; || **б'илце** -а с дем [2: 174]; в. *ћафа*.

биљарство с 'познавање лековитих својстава трава, траварство'. – Стану [га] молити... да их одрјеши, обећавајући му »њемучки« језик, биљарство или блага колико хоће [2: 275]. – [Загоркице] су прискакале јунацима у помоћ, имале с њима побратимство, училе на биљарство и кажњавале оне што казну заслужују [2: 276].

биљур м 'кристал'.

б'имбаша м 'војни заповедник над 1000 људи'.

бимбер м фолк 'друштвена игра'. – Бимбера играју многи играчи [2: 372].

бињ'ат -'ам (не)св 1. 'јахати'. – Бињ'ају т'е к'оње, да'ко и[м] н'еје н'оге пол'омѐ; 2. 'наскочити, скочити (на некога)'. – А 'он – биња вр њ'ѐ; || **б'ињаџија / б'иња'џија / бињеџија** м 'вешт и одважан јахач'. – Овијема мл'адијема б'иња'џијама бињеџаш'и нијес'у тр'еб'али, н'о ћутурум'има к'а што са'н ј'а и м'оја врст'а; || **бињаш** м 'јахаћи коњ'. – Није свак јаша бињаша па за ђевојкама уз бириковице [4: 287]; || **бињеџаш'аш** -аш'а м 'камен с којега се узјахује на коња'.

бињ'иш м 'огртач, плашт'.

б'ира ж 'пиво' (н.). – Он 'оће и ви'н'о и рак'ију и б'иру, а н'ајбол'ѐ ка'д му т'о св'е пом'ијеш'аш.

б'ир'ан'ијк -и'к'а м 'истакнут, угледан човек'. – Ови да'н'а'шњи б'ир'ан'и'ци б'ирају се по несојл'а'цима; || **б'ир'ат** б'ир'ам несв 'бирати'. – Л'у'ћи с'у в'а'зда б'ир'али обр'аз и н'ика'д нијес'у м'огли погријеш'ит; а до јаднѐ д'уш'ѐ нијес'у ни нес'оји, ма је њ'има б'ил'о л'а'кче: и б'ол'е и[м] је ако и[м] што вал'а пр'кн'у; || **б'ирка** ж 'избирачица'; || **б'ирк'ат** -ам несв 'дуго бирати'. – Б'ир'ала б'ирка и 'иза-б'р'ала ћ'ор'бга М'ирка; || **б'иркол'ит** -им дем. – Т'о је злор'ано: в'а'зда п'а'л'ка и б'ирколи он'о што би др'уги заскоч'или.

бир'ек реч. 'изгледа, рекло би се'. – Овође ме, ка бирек, нешто сена, и боље би било да се на бафт Павића Томова Криводољанина помакнем на друго мјесто [3: 69].

бирик'ат се -'ам се несв 'стицати вештину у обављању неких послова'. – Лијепо сѐ бирик'а у тѐ његове раб'оте. – Ови да'н'а'шњи'н гл'авари н'ајбрже се бирик'ају у нес'ојштине и вел'ѐ да и[м] се у т'ѐ раб'оте н'ико не м'оже прим'а'ј ни на п'ушкомет; || **бир'икоша** ж 'жена која је усавршила неке вештине којима се тешко похвалити'. – Н'ије бир'икоши тѐшк'о да се н'аћѐ и ње не тр'ебā; || **бириковице** ж мн 'непознато, осама'. – Јаблан, чим крену славља, изгуби се с њецом уз бириковице [4: 86]; в. *биџаш*.

бирила'ж м в. л'а'ж и бир'ил'а'ж.

бир'инци-луп'еж м 'архилупеж, лупеж »по дамару«. – Такв'ога бир'инци-луп'ежа у К'уче се н'ије рāћ'ало [2: 443].

бирић'ет в. *бирићет*.

бисаке [2: 16] / **биса'к'и** / **биса'ц'и** / **биса'з'и** пл т 'двострука торба која се пребацује преко седла'. – Бил'а е сам'а к'очѐт к'ожја и пр'авиле сѹ се о т'ога и биса'ци: т'орбе, дв'ије т'орбе сп'ојене да би се об'јесиле о б'апци о[д]-самар'а али о 'ункашу з'а'дње ме н'а коња (Кж).

биск'ат (се) б'иштѐм несв 'требити вашке'. – Ка[а] смо г'ој м'огли, мѝ смо се биск'али, а р'обу нијес'мо им'али к'а'д да зап'арѝмо.

б'иста'р бистра -о 1. 'чист, незамућен (о течности)'. – Пот'ок је ј'утрѐс б'иста'р, а како б'јеше м'ута'н јуч'ѐн. – Мор'ача је б'истра, ма се п'онека'д и 'она зам'ути; 2. 'памеган'. – Б'иста'р њег'ић, з'алуду, да га н'е понесе неср'ећа; в. *вићен*; || **б'истрѝт (се)** -й(м) (се) несв 'бистрити (се)'. – Б'рзо се тѐ б'истрѝ, н'ије Мор'ача глибул'а кā некā др'угā р'ијека; || **бистрин'а** / **бистр'ина** -ѐ ж 'памет; сналажљивост'. – 'Они се од бистрин'ѐ нијес'у с'а'вили, а њ'отѐка' и[м] н'ије ф'алило.

бист'ијериа ж а. 'резервоар за скупљање површинске воде, кишнице'; б. 'цистерна'; в. *доиониш*.

бит! узв за вабљење пса.

б'ит биј'ѐм несв 'убијати, стрелати'. – 'Они сѹ и[х] св'е уз једа'н з'а'д слāг'али и уж њ'ега и[х] б'или. – Онодар га свети и бије за њега пријатељ или побратим. – Онодар има право да бије друге за погинулу браћу [Ж 11]; || **бић'е** -'а с 'туча; убијање'.

б'итāнга м/ж 'пропалица, скитница'; || **б'итāнжит се** -йм се несв 'понашати се као битанга'. – Е док сам' ј'а ов'ѐђен, т'и ми се ш њ'има н'ѐј б'итāнжит.

б'ич'ит се б'ичѝм се несв 'понашати се дрско, осино'; в. *бик*.

бишт'ек м 'снажан момак скромне памети'.

б'јагњеница / **бл'агњеница** ж в. *јањеница*; || **б'јагњило** м в. *јањило* [2: 10].

бјегун'ица ж 'овца која се издваја из стада'; || **бјѐж'ат** бјѐжѝм несв 'бежати'. – Мѝ смо мѐр'али 'одовлѐ да бјѐжѝмо.

бјел- в. [бијел-] *био*.

бјел'ег / **бјел'ек** м а. 'знак, белег'. – Овцама се често пути... откида врх једнога или оба уха и то се зове »бјелег« [2: 14]. – Бјел'ек м'оже да се оп'ерѐ али да се острѝж'е в'уна (Кж); в. *удриш*, *рочишѝе*; б. 'мучан догађај којим се нешто обележава'. – Зам'а'к је г'рда'н, не нѐ н'ајгрђѝ, бјел'ег на к'ућу; || **бјел'ега** ж 'исто'; в. *рочишѝе*; || **бјел'ежāт** -ām несв 'обележавати'. – Бјел'ежāли су 'овце б'ојѐм (Кж); || **бјел'егоша** ж 'овца с белегом'.

бјесн'оћа ж в. *бијеса*'н.

бј'ешāt -ām несв 'вешати'.

бл'а[в]ѡр м зоол 'гмизавац слепић'.

бл'аг бл'аг'а -'о ♦. – Ово је млијек'о бл'аг'о, а ја б'ол'е в'олим ка'д м'ало л'утнѣ; || **бл'аг'а** ж, обично мн, 'дашчица за имобилизацију сломљене кости'. – Пошто је слом удешен и како треба исправљен, обмотаван је неопраном вуном, онда крпом, по којој су дошле »благѣ« (дашчице за облагање) од јелових штитчица [2: 552]. – Оне бл'аге је држ'ала не зн'ам колико; в. *кора*; || **бл'аж'ит** бл'аж'им несв 'намештати удлаге за имобилизовање сломљене кости'. – Ја са'м бл'аж'ио т'амо ђе би д'октори с'екли; || **бл'агавица** ж ирон 'благородна жена'. – Благош ти га благавици за такву памет [4: 204]; || **благ'уна** ж 'исто'. – Виђе ли тамо ону моју благ'уну?; || **бл'аго** с 'богатство'. – С'а[д] пр'им'а б'ора'чку п'ензију, бл'аго пр'им'а. – Задов'л'св'о је бл'аго: без задов'л'св'а н'ем'а ништа да пом'оже (Бс); *изр.* ~ за *умир.* – Онда и по трећи пут викне онај главар: „Донесите благо за умир“ [2: 169]; || **благодјејана'ц** -нца м 'стипендиста'; || **благоч / бл'аг'ош** узв. – Ој благоч си га нама! (у игри калумпер) [2: 377]. – Бл'аг'ош б'аби, бл'аг'ош б'аби, ко јо је дош'а'н! – Бл'аг'ош јој га 'у д'ом, бл'агавици; || **Бл'аговијести** 'дан у који је, на девет месеци уочи рождества Христова дата блага вест да ће се, за спасење рода људскога, на земљи јавити Бог; празнује се 26. марта / 8. априла'; || **благодар'ење** с 'обред којим се некоме или нечему исказује благодарност'. – Д'а е ч'итулу те и п'оп св'акоѣга ко е 'умро пом'енѣ иш ч'итулѣ... Т'о е благодар'ење; || **благодар'ија** ж само у *изр.* *Божја благодаријо.* – Б'ож'а благодар'ијо, што се ово чин'и с овијем н'ар'одом!?(Кс); в. *сереј*; || **благон'ар'ава'н** -вна -о 'благѣ природе, благородан'; || **благос'ов'ит** -й'м св; || **благос'ил'ат** -й'л'ам несв; || **благ'ул'а** ж 'крава благагѣ нарави'.

бл'ања ж 'столарска алатка за фино равнање дрвених површина, Nobel'. – Им'а је 'он св'е т'е раб'оте да нач'и'ња б'а'чве, и бл'ању и за 'уторе [2: 76]; || **бл'ања'т** -ām несв 'равнати даску блањом'. – Бј'еше т'амо, бл'ања'ше некакве шт'ице.

бл'ебн'ут -нѣм 1. 'пасти, треснути'. – Н'ѡ[ј]-је л'а'ко и на р'авн'у дол'ину да бл'ебнѣ; 2. 'рећи нешто непромишљено'. – Нат'ѣз'а се и с'а[д]-ће нешто шест'око да бл'ебнѣ.

блѣ'јат -й' несв а. 'гласати се као овца'. – Ђе ми блѣ'ј'и онѡ ј'агње, б'иће се заплек'ало; б. 'причати несувисло'; || **блѣ'ј'о** м 'особа ограничених умних способности, будала'. – Јед'а'н блѣ'ј'о, др'уги блѣк'о, а м'огли би се и замијен'ит и да нијед'а'н не б'иднѣ на шт'ету; || **блѣк'о** м 'исто'; || **блѣк'а** ж 'будаласта женска особа'. – Т'о је блѣк'а незн'ав'ен'а, а пошт'ена је колико је тѣшк'а; || **бл'ѣк** м 'гласање оваца, блејање'. – Такав пастир познаје стоку по блеку, и свога ће брава познати надалеко, кад у туђој стоци блеји [2: 29]. – Не мало је било чобана који су своју стоку разазнавали по блеку [2: 25 487]; || **бл'ека** ж 'исто'. – Ч'ује се бл'ека, 'ето 'овце; || **блѣкн'ут** бл'ѣкнѣ св 1. 'кратко се огласити блејањем'. – Ако ј'агње поноћ'и бл'ѣкнѣ, шар'ов т'а'ча'с ск'оч'и; 2. 'рећи нешто несувисло'. – Чек'али смо да ч'унѣмо оће ли и 'он коју блѣкн'ут, ма се н'ије јав'а.

ближ'ика / близ'ика ж 'сродници, ближњи'. – Прву близину после браће чине »стричевићи« или »првобратучеди« [2: 127, 1: 226; Ж 23]; || **близик'аш** -аш'а м 'заштитник, покровитељ својих рођака'. – 'Он је т'у ње'гову близ'ику пом'ога' ка'д је г'ој м'ога', ка пр'ав'и близик'аш; || **близик'аштво** с 'протекционаштво'. – Да'н'а'с је близик'аштво друкч'ијѣ нѡ пр'еђе: с'т'ар'и с'у зн'али за обр'ас, а ов'и с'у на т'о забор'ав'или [1: 226]; || **бл'иж'ит** се бл'иж'им се несв 'приближавати се'. – В'иђи

м'ачку како се бл'ижи ономе з'аду, н'ешто је ос'етила; || **близин'а** ж 'кратко, блиско растојање'. – Гāђ'а гā из близин'е, м'огā гā уб'ит и к'аменом, а не левд'ром; || **бл'изу** прил а. 'на малом растојању'. – Шћ'ер му се 'удāла т'ун бл'изу, пр'еко бријега; **б.** 'у блиском сродству'. – Они сy бл'изу: њег'ов ј'ед и њ'ена б'аба б'ил'и сy бр'ат и сестр'а.

близ'ан м 'близанац' [2: 303 526]; || **близн'ик** -ик'а м 'исто'; || **близн'ица** ж 1. 'близнакиња'; 2. 'овца која се близни'; || **бл'изне** -ета с 'јагње, јаре близанче'. – Креп'а ми једно бл'изне, изгл'еда да гā п'ечила [змија]; || **бл'изн'ит** се бл'изн'им се несв 'рађати близанце'; || **бл'ија** ж 1. 'близнакиња'; || **блиј'ан** м 'близанац'. – Узе Љуљо два блијана сина [5: 201].

бл'др м бот 'коровска биљка ?'.

бл'ућ'ет -д'им несв 'лутати (обично погледом)'.

бл'ецкāt -ā несв 'повремено кратко севати у даљини'. – Бл'ецкā пом'ало од з'апāди; || **бл'ецнūt** -нēm св 'кратко севнути, блеснути'. – Бл'ецнy од Г'арчевā, дāко не м'ало скв'асй.

бл'ешāt -ām несв 'вешати'; в. *кошā*, *кошленица*.

бл'увāt бл'ујем несв 'повраћати'; || **бл'унūt** -нēm св [2: 515]; || **бл'уцкāt** -ām несв 'помало, повремено бљувати, повраћати'. – Бл'уцкā пом'ало дијет'е, напос'ало сē м'ашала; || **бл'уцнūt** -нēm св.

бл'уштура ж бот в. *шћир*. – Од'или смо у прол'еће, р'ано, на Бл'уштуру, да берем'о мл'адy бл'уштуру и онй варен'иш вār'или (Бс).

боб'ија ж геогр 'неприступачна страна, врлет'.

Б'ог Б'ога; Боже са'чyвā да сē обрн'уо али преврн'уо (Бс). – Судбина је »од Бога« [1: 294]. – И Б'ок се именован зов'е; || **богоб'итина** ж 'кога је Бог убио, учинио га фаличним'; || **богов'етни** -ā -ō 'цео, сав'. – В'ас богов'етни д'ан је предрежд'а поред онē р'апē да му кун'ица иск'очи; || **Богојāv'ење** с 'објављивање Богочовека и јавно увођење у спаситељску дужност; празнује се 19. јануара'; *изр.* *Боже ми ја г'āj* 'кад се неко увари, постане неукусно или неупотребљиво'; || **Б'ожин** у *изр.* *Б'ожин г'āн* 'Божји дан, други дан Божић'а [2: 239]; || **Бож'ић** м 'Рождество Христово, празнује се 25. децембра / 7. јануара'; || **М'āли** ~ / **Ж'енскй** ~ 'православна Нова година, 13. јануара'. – О Новој години, која се овамо зове Мали Божић или Женски Божић, на бере се по толико бадњачића, званих »бадњарице«, колико је женских у кући [2: 239].

богаз м 'узан и тешко проходан кланац'. – Тијесне су шкале и богази [5: 405].

б'огāl' м 'особа с тешким телесним недостатком'; в. *слабица*; || **б'огал'ас** -ста -о 'физички оштећен, инвалидан'. – Она е б'ил'а мало б'огал'аста, а л'ијепо чел'ад'е з'алyду; || **богāl''а'к** -л'к'а м 'мали, физички неугледан али вредан и поштован човек'. – Што је дōдио онй богāl''а'к?

бог'ат -а -о 'имућан'. – Б'ил'и сy они бог'ати, али се н'ијесу ни штēћ'ели од раб'отē; || **бог'аство** с в. *блаi*; || **богат'аш** -āш'а м; в. *учињетй*.

бодањ м 'кратки гвоздени шиљак на остању'. – С друге стране остања убодено је кратко шиљце што се зове »бодањ«, којим орач боцка волове да боље и једнако потежу [2: 47].

бодйнк'е прил 'усправно с главом надоле (скакати у воду)'. – Са° стијен'е су скāк'али бодйнк'е у вйр.

боин'а -е ж 'белина од икре на дну реке у време парења рибе' (Бч).

б'ој б'оја 1. 'висина људског раста'. – Водоскок је падао с висине од пет-шест људскијех бојева [3: 236, 2: 79]; 2. 'спрат'.

б'оја ж алб *бојь* [2: 71]; || **б'ојāt** -ā м несв 'бојити сукно, пређу'. – Ж'ене

сy тo п'отл'е б'ојале, к'арабојале, сређев'але; || **бојација** м 'занатлија који се бави бојењем пређе, сукна, фарбар' [2: 71].

б'ојник м 'војник који не напушта борбени положај'. – Убојник или, како се у Куча вели, бојник, који је непомично стојао на свом положају, у похвали је називан крутијем метеризом [2: 184].

б'оквица ж бот 'растиње *Plantago maior* L.'

б'окиле м а. 'во широких бокова'; **б.** 'човек великог трбуха' (Кс); в. *крошњо-бокиле*.

боковина ж 'мекши поткорни слој дрвета'. – Лучац праве пастири од боковине борове и кошћеловине [2: 19].

бок'ола ж, арб. *буцела*, 'мањи дрвени суд за ношење воде, око 20 л.'. – Е кол'ико са'м б'ок'ола' д'онијела са Шикун'оса, проп'а се на т'а'н св'ијет [2: 61 88, 1: 237 253]; || **бок'олица** ж дем а. 'буренце за ракију' [1: 253]; **б.** 'буренце, до десетак л, с ланчићем за ношење о рамену'. – Не м'оже в'ише ни бок'олицу дон'ијет; || **бок'олчиња** аугм. – И ка'д 'умрѐм, ја нѐм тѐ ми натов'арѐт ону бок'олчину.

б'окун м 'комад'. – П'онесе л'ијеп б'окун м'ѐса и уж њ'ега комаг'ић л'еба – и 'овце пр'е[д]-собѐм; || **бокуи'ић** м дем 'комадић хлеба'. – Д'аднѐ ти фетицу с'ира и бокун'ић л'еба – и за овц'ама!

б'оланџа ж 'ручни кантар с куглом на дужој полузи' [2: 79].

б'олѐс / б'олѐјес -сти ж; *изр.* сува ~ 'сушица' [2: 526]; || **болећ'ица** дем 'бољкица'; || **болешч'ина** аугм 'тешка болест, тифус'. – Болешчина се тијем именом зове и у Арбанаса, а то је тифус [2: 527]. – Овамо се за дужу грозницу, која је још с бољоглавом и са бунџањем скопчана, одмах прихвати да је то »болешчина« [2: 512]; || **бол'ѐћ** -ѐћ'а -'е 'осетљив, саосећајан'. – Откад ти постаде болећ? [4: 243]; уп. *неболеће*; || **болов'ат** -'ујем несв 'боловати'. – Она је болов'ала д'уго, а 'умрла ка'[д]-смо јој дов'ели п'опа да [ј]у прич'ѐсти (братан'ићи јој н'ијесу дав'али да га дов'едѐмо); || **бѐл'а** ж хип 'бољка'. – Пр'ој ће бѐл'а, н'ѐће в'ише да ми бол'и дијет'е; в. *камен, ками*; **бол'ов'има** ж 'крава с упалом вимена'; || **бол'огл'ава** ж 'главобоља'. – Узѐ ми жив'от ов'а бол'огл'ава, 'ево десе да'н'а'н креп'а'ем од њ'ѐ [2: 512]. – Једна уста мање, мање бољоглаве [4: 257]; || **бол'огл'ав'ат** -'ав'ам / бољогл'ав'ит -'им несв 'бринути'. – Не бољоглави но што си наумио [4: 65]; || **бол'ѐка** 'запаљење очију'. – За »бољоку« окривљују »зле длаке« у трепавицама [2: 524 546–547]; || **б'ѐн** -а -о 'болестан'. – Зн'а са'н ј'а да јѐ е м'ајка б'ѐна и н'ѐпокретна. – Б'огами, Маш'ан б'ј'еше б'ѐн, леж'аше у пост'ељу; || **б'ѐник** м 'болесник'. – Ниједна жена не воли посјетити болесника или, како се у Куча каже »боника«, празнорука [2: 246]; || **бѐн'ик'ав** -а -о 'болешљив, слабуњав'. – Ж'алѐ се да је бѐн'ик'ава, ма ка'д јѐ нешто тр'еб'а, м'оже потрч'ат к'а с'амо здр'ава.

б'ол'-б'ол' прил 'брзо, брже'. – Ка'д је чу'ла, а о'на се не олијен'и, нѐ б'ол'-б'ол' – пр'аво код њ'ега на вр'ат'а!

б'ѐмба ж ♦. – 'Ево некаква б'ѐмба, д'угачк'а, овол'ик'а. – 'Она је од б'ѐмбѐ пог'ињу'ла, на огњ'иште, и н'ика'[д] се н'ије откри'ло к'о ју је т'амо мет'нуо; || **б'ѐмбица** дем. – А ја п'ипни у др'уги ц'еп: е'то нека м'а'ла б'ѐмбица; || **бомб'ардов'ат** -'ујем несв; || **бомб'ардов'ање** с в. *зѐ'и'уш*.

б'ѐр м бот 'четинарско дрво *Pinus nigra* Arnold, *Pinus silvestris* L.' [1: 23];

|| **бор'ов** -а -о 'који је од бора'; в. *боковина*; || **бор'овина** ж 'борово дрво, грађа'; || **б'оровача** ж 'боровница'. – Уб'еру ђ'еца тије б'оров'ач'а, л'ѐпот'а б'ожа: и да се з'обл'ѐ, и да се б'ѐк нач'ињѐ, а н'еко и је и у рак'ију мет'а.

бор'а'ц борц'а м 'учесник у борби'. – Овѐ су да'н'а'шњи борц'и ж'ешћин од

он'ије са^с С'ућевскѣ; || **б'брка** ж подсм 'учесница у рату, »боркиња«. – Некā б'брка прѣч'ала како је бѣл'а у р'ат и вел'и да је бѣл'а тр'иш р'ањена, а једачн ђет т'ама: „Јā нѣм нијес'и нō ил'аду и тр'иш – и в'азда у истō м'јесто“; || **б'брба** ж 'ратни сукоб'. – Св'акū је б'брбу нār'од дрен'ово плāt'ио, нō 'ај тѣ, ка^с[д]-сū н'екѣ пр'егли да не ослоб'одѣ – о[д]-св'ега што је вал'ало; || **бор'ит се** б'орѣм се несв 1. 'учествовати у борби'. – Они сū се бор'или и на Нер'етву и на С'ућевскū, а д'ошли да пог'инū на пр'аг от к'ућѣ.

босот'а ж 'особа која иде боса, без обуће'. – Онога што се често пути бос види, зову босота [2: 91]; **б.** 'немање обуће'. – Бѣл'а е босот'а, н'емāш о[д]-ч'еса оп'анке начињ'ет; || **босот'иња** ж. – М'учили се л'уђи од босот'ињѣ и голот'ињѣ.

б'ос[г] бод'ѣм несв 'бости, убадати'. – Ови сū јунч'ићи п'очѣли да се бод'у.

бост'ан м 1. 'расадник'. – С'ѣн овогā попа Мил'ана догн'а е, зап'азѣо са^см, деведес'ет и четири сѣвл'ије и посад'ио и т'амо; 2. 'повртарски засад који се залива из »пелга«, башта' (Ф). – Пасуљ... сије се... у засебан »бостан« [2: 54]. – Посије велики бостан диња с пипуницама [2: 306]; в. *забраз*.

б'ота ж 'гука'. – Им'аше, г'рдна, н'а р'уку некū б'оту; || **б'отица** ж дем. – Начин'ио је ст'ап и н'а в'р ост'авио једну б'отицу.

ботун'ар -ар'а м 'коњска болест, упала подвиличних жлезда'; в. *ѣушунар* [2: 17].

б'оца ж 'флаша'. – Дал'и су му б'оцу млијек'а и с'ира и л'еба те му е п'онио [1: 253]; || **б'очица** ж дем. – 'Она и[м] 'изнијела б'очицу, а н'ије зн'ала да је њ'има м'ало и демиж'ана.

ббч'анка ж 'тип чиоде с већом куглицом'. – Бѣл'е сū онѣ ббч'анке пā ш њбм прит'егнѣ фрцул'ет и онā гл'ава га држ'и.

бошчалук м 'дар увијен у бошчу, мараму, какав најчешће дарује невеста на свадби'. – Свилен јаглул и бошчалук [2: 374].

бр'абоња'к -њака м 1. 'кугличasti измет оваца, коза'. – Не г'азѣ у тѣ бр'абоње, нō и ом'ети 'отолѣн; 2. 'ситан плод'. – Пок'упите и тѣ бр'абоње крт'блѣ, там'ан да и св'арѣмо д'овечѣн; || **бр'абоњ'ит се** -ѣ се несв 'празнити црева (о овцама, козама)'. – П'ерāте те 'овце 'отол'ѣн да ми се не бр'абоњчѣ.

бр'ав м 1. 'овца' [Ж 25]; мн бр'ави 'овце, козе, ситна стока уопште'; ~ *овчи*, ~ *к'ожѣи* [2: 7]; 2. 'малоуман човек'. – Не зн'а бр'ав ни ђѣ дош'а^с ни што је т'амо од'ио; || **брāvч'е** -ета с; || **брāvч'ић** м дем. – Пр'одā је двā брāvч'ића, а н'е би шт'етио да је и онѣ двā; || **брāv'а'к** -вк'а м дем. – Тō је пошт'ено колико је тѣшк'о, али је брāv'а'к, не зн'а н'ишта; || **брав'етина** ж 'овчије месо'. – На'ијо сѣ брав'етинѣ и с'ад м'оже доклѣ га н'оге пон'есу, а 'от памѣти се н'ѣће умор'ит; || **брāvл'и** -ā -ѣ 'овчији'. – Д'а[ј] му с'уво брāvл'ѣ и нем'б м'ислѣт е га нијес'и доч'екāла; || **брāv'ит** -ѣм несв 'лутати, скитати'. – Не зн'а шт'о ће с'а^с соббм и брāv'и туд'ијен кā гл'ува к'учка; || **бравел'ат** -ам несв 'исто'. – 'Он бравел'ā, а им'ање му проп'адā; || **бравињ'ат** -ам несв 'исто'.

бр'ада брād'ѣ ж 1. 'део лица испод уста'. – Ђе си се тō уд'арио 'у брāду?; 2. 'длаке на лицу одраслог човека'. – Н'ека^сд сū л'уђи нос'или б'рке, п'оп и б'рке и бр'аду, а с'а^с[д]-се ш њ'има и тр'ање з'брѣ; *изр.* ~ *од бадњака*. – Главни бадњак мора имати и браду од бадњака, тј. за пола метра при врху засече се половина од стабла, тако да тај горњи крај бадњака остане упола тањи (то је »брада од бадњака«) а може после брже прегорети [1: 304, 2: 237]; в. *одљуишак*.

брад'авица ж 'израслина на кожи'. – Зн'аш кол'ика е брад'авица порāсл'а бѣл'а, да ми је те д'оста д'осадно тō бѣл'о, особ'ито ка^с[д] л'ежѣм (Кс).

брадв'ача ж 'велика секира, за сечу и цепање стабала'. – Е, кол'ико су ми п'ут'а'н од брадв'аче р'уке оп'але! – Понијећу брадвачу сјекиру... / Обалићу мурву под чардаком [5: 219].

брѣзд'а ж 1.♦. – Ка'д уф'атѣ брѣзд'у, они в'ук'у л'ијепо, али п'онека'д зн'ају и да в'рцнѣ; 2. 'порекло, старина'. – Али ја... и[м] не могу стару бразду тражит [Ж 1].

брѣл'е -л'а одм 'девер'.

брѣн'ит брѣн'им несв 'бранити, штитити'. – Не брѣнѣ му к'ућу; || **брањ'евина** ж 'забран, простор на имању на који се стока не пушта' [2: 9].

бр'ат м ♦; Богом ~ 'побратим' (2: 234); || **брѣтѣн'ић** м 'братов син'. – Понуди јој [новце] само да братанића од срца опрости [2: 206 253]. – Њ'ој сѣ брѣтѣн'ићи, двѣ брѣтѣн'ића је им'ала, из М'рѣк'н. – Нијес'у см'ј'ели да зов'у п'опа од оније брѣтѣн'ићѣ. – Т'у сѣ р'анио једа'н Д'уј'овић, брѣтѣн'ић 'истй Пѣр'а Д'уј'овића; || **брѣтѣн'ична** ж 'братова кћи'. – З брѣтѣн'ичнѣм је ижл'егла н'а Језера; || **[братски] бр'ацкй / брацк'й** -ѣ -ѣ а. 'који се тиче брата, братов'. – Д'ѣ је ђет'ету брацк'ѣ 'име (Бс); б. 'који се тиче братства'. – Р'еко ти: ако једн'а пор'одица бр'ацкѣ м'оже сл'уж'ит за пр'им'јер у К'уче – т'ѣ е за пр'им'јер; || **[братски] брацки** прил. – Ту су брацки плијен дијелили / и големи шелак учињели [5: 381]; || **бр'атство** с 'група сродника пореклом од истог претка који чине већу друштвену (а у многим погледу и привредну) заједницу'. – Виши груп рођака чини »братство«, иначе »трбу« [2: 127, 1: 27 203]. – У н'аше бр'асво н'ије н'ика'д бил'о ни кумсв'а ни убисв'а, до дев'ѣтѣга кол'ена н'и да су се мећу собѣм уз'имѣли; || **братствен'ик** -ик'а м 'припадник братства'. – »Братственик« је »братственика« »коротовао« [2: 128]; || **братствен'ица** ж. – Он се ожен'ио једн'ѣм н'ашѣм братствен'ицѣм; || **братствен'ичкй** -ѣ -ѣ 'који се тиче братства'; || **братствен'ички** прил. – Братствен'ички сѣ се л'ијепо здоговѣрили.

бр'ат бер'ѣм несв а. 'брати'. – От'ишли да бер'у фрмет'ин; б. 'сећн'. – С'а' с'ином је пор'анио да бер'ѣ б'а'дњѣк. – А с'а'мнѣ, Б'оже здравл'а, да бер'ѣм'о л'ис [1: 304]. – Она сѣ брѣл'а у Мећудн'евицу; в. *Багњи Дан* [1: 304]; || **брањ'е** с 'берба'. – Јесте л' се спрѣм'или за брањ'е гр'ожђа?

бр'ашно с ♦; || **бр'ашњ'ѣв** -а -о а. 'напрашен брашном'. – 'Ето те кѣ да си из мл'ина; и к'оса ти је бр'ашњѣва; б. 'са смањеном количином сока у воћу'. – Не м'огу ти овѣ ј'абуку, бр'ашњѣва је. – Та ти је кртола брашњѣва; || **брашњен'ик** -ик'а м 'торбица с храном, за дужи пут'. – За четовање које је обноћ чињено по блиској околини... није требало брашњеника узимати [2: 191–192]. – И узеше лаке брашњенике [5: 376]; || **бр'ашњѣм'уд** м 'човек који се, ни у најдраматичнијим догађајима, не одмиче од огњишта'. – Ови н'аши бр'ашњѣм'уди сѣ св'и спѣс'или гл'ѣве: док су др'угй г'инули, 'они пепел'али м'уд'а к'од огња и с'а'д је њ'и зап'ало да б'иднѣ борц'и.

бр'ѣв'о с 'дуга облика водоравно постављена у огради, врљика'; || **брѣв'ача** ж 'кућа од брвана, брвнара'. – Она к'ућа кѣ брѣв'ача, сувог'а некаква о[д]-д'рвета. – Ц'рква је на Ц'арине бил'а брѣв'ача (Кж). – Бил'а је брѣв'ача дрвенѣ, кѣ по В'асојевићѣ и т'ун је жив'ио тѣ' Спѣ'о (Бс).

брглајица / бргл'ајица / бркл'ајица ж 'палица за мешање житких материја, мешајица'. – Брашно за кашу... разметало [се] »брглајицом« од обичне гране [2: 101]. – Нач'инѣ се бркл'ајице да се размѣт'е к'аша али што ж'йткѣ.

бр'до с геогр а. 'земљишни облик мање висине'. – 'Ено му к'ућа испод с'ѣмѣга в'ра бр'да; б. 'страна речног корита'. – Упрла е Мор'ача з бр'да 'у брдо; в. 'део кчак-ког разбоја'.

бр'рдүн м 'млад изданак на лози, ластар'. – Остави се 3–4 брдуна на род [2: 56].

бр'еђа 'гравидна' [2: 507]; в. *шејнуш*, *шешка*.

бр'еза ж бот 'листопадно дрво *Betula pendula* Roth'.

брект'ат -'јим несв 'дахтати, стењати'. – 'Он брект'и ка да в'ал'а ш'ул'.

бр'еме -ена с **1.а.** 'мера за тежину (40 ока или 60 кг)' [2:78, 1: 260]; **б.** 'количина сена, дрва и сл., коју је жена могла понети увезану на леђима (ређе, човек на раменима)'. – Донијела са'н три бр'емена дрв'а'н и н'е би ти п'ару д'ал'а за в'ише; **2.** 'трудноћа'. – У једн'о бр'еме с'у р'ођени. – За вријеме... »бремена« не стеже [се жена] опасивањем [2: 506]. – Омладинке обијају по љекарима од једнога до другога док се ријеше бремена [4: 362]; || **бремењ'ак** -'ак'а м 'велики камен уз који се извезују бремена'. – Ко нема... пријеклад, он намјести до огња повелик камен бремењак [2: 87].

бр'епит -јим св **1.** 'пасти, треснути на земљу'. – Спот'а'к'а'н се и бр'епио на дол'ину колико је д'угач'ак; **2.** 'ударити'. – Прив'ал'ти док те нијес'а'м бр'епио.

брестр'енка ж 'жена оштрог језика и неконтролисаног понашања'. – Брестр'енка је поган'ул'а и п'а'с'а м'ил'ет.

бр'ец'ат / **бр'ец'ат** -'ам несв 'викати'. – Један од њи стане бр'ецат жени [2: 448]. – Бр'ецате и бурличете ка' да сте с гране [4: 236]; || **бр'ец'н'ут се** -н'ем се св 'подвикнути'. – Ум'ио је 'он да се бр'ец'н'е н'а жену, али се 'она на т'о н'ије м'лого кв'арт'ала. – Обојица се бр'ецнуше да иш'ћерам пса [4: 196]; || **бр'еч'ат** бр'еч'јим несв 'викати, галамити'. – Ти млого дречиш и бречиш и скићеш се тражећи кокошке [2: 337].

бр'еч'ит -јим св в. *брейиш*. – Једв'а се одрж'а н'а ноге да не бр'еч'им на дол'ину.

бр'ешка ж 'тип старе пушке, произвођене у Бреши, у Италији' [2: 91].

бр'з брз'а -'о ♦. – А Мил'ија је б'ио м'ало и б'рс, али му је, 'истом, под'иш'а'н; || **брз'а'ц** м 'човек који реагује брзо, непромишљено'. – Сви с'у 'они брз'а'ци, ка да не ум'ију да пром'исл'е; || **бр'рзо** прил 'убрзо'; в. *завијати*; || **брзин'а** ж ♦. – Они 'от'е св'е на брзин'у, али се 'у л'уђе т'ак'о не м'ог'у уп'ис'ат; *изр.* *б'рз'а* ~ 'најбрже што се може'. – Ч'есто је к'ус'о што се ч'ињ'и на б'рз'у брзин'у; на б'рз'у р'уку 'брзо, што се може брже'. – Она 'оће на б'рз'у р'уку, па зам'ало без рук'е; || **брзозб'ора'ц** -рца м 'човек који прича брзо и неразговетно'. – Ђ, да је овом'е н'аш'еме брзозб'орцу п'ам'ет брз'а ка језик, н'е би му р'авн'ога бил'о; || **брзозр'ела'ц** -лица м подсм 'који је брзо сазрео, дете зачето пре склапања брака својих родитеља'; || **брзозр'елче** -ета с 'исто'. – Ов'о је с'а'д св'ак'о дијет'е брзозр'елче – ка да се не вал'а како је пр'еђе ч'ињено; || **бр'рзој'ез** м 'брз на језику, непромишљен'; || **брзор'ек** -а -о 'импулсиван и непромишљен'. – Брзорек си, зачас планеш [4: 402].

бр'ив'ат се -'ам (се) 'бријати (се)'; || **бр'ив'ање** с [2: 89].

бр'ига ж 'осећај неспокојства, узнемирености због нечега; забринутост'. – Бр'иге ти н'ет'е ф'алит отка' [д] наст'ан'еш докл'е нес'тан'еш; || **бр'иж'ит** -јим несв 'бринути'. – Н'ем'аш шт'о више б'рижит: им'а'неш к'а'д – ако се в'р'н'е.

бр'ижд'алина ж 'подземни извор; баровито земљиште'. – О [д] тије бр'ижд'ал'ин'а в'ише је шт'ет'е н'о к'ор'исти, ошт'ет'е лив'аду, а изв'ора н'ем'а; || **бр'ижд'ат** -'јим несв 'натапати земљу с подземног извора'. – Т'амо в'а'зда пом'ало бр'ижд'и.

бр'ијег м а. 'невелико узвишење, брег'. – Сећ'ели смо н'а н'и бр'ијег и гл'ед'али ка'д је он'и авиј'он п'ануо 'на Биоче; б. 'речна обала'. – Главица се зове лијеви бријег ријеке Рибнице на којему је за вријеме Турака у Подгорицу главни пазар бијо [5:

434]; || **брекч'ић** м дем; || **бреж'ина** ж аугм. – Цијелѡга в'ијека х'ерала са'м се с овц'ама и коз'ама по тије бр'ежн'а°.

бр'ијес -ста м бот 'листопадно белогорично дрво *Ulmus laevis Pallas*; *Ulmus campestris*; ~ *г'иџл'и* *Ulmus minor Miller*, ~ *и'иџомџ* *Ulmus glabra Hunds* (Бч).

бр'исало с 'гумица за брисање'. – Ми смо једн'о бр'исало н'ачетворо с'екли; || **бр'исаџ** -шѣм несв 'уклањати нешто што је погрешно записано'. – Уч'итељ'ица ни н'ије д'ал'а да бр'ишѣмо ако смо н'ешто погријеш'или.

бр'итва ж 'нож на склапање'. – Им'а е некакву бр'итву, машин'у или што зн'ам; ~ *бријаџа*; || **бритвет'ина** аугм; || **бр'итвица** дем в. *верижце*; || **бритвул'ин** -џн'а м [2: 550]; в. *лагило*; || **бр'итвџт** -џм несв 'јести с апетитом'. – Нѣмајѹ к'а'т, бр'итвѣ онѡ из ваг'ана [2: 89]; ~ се -џм се 'бријати се'. – Тѣд'о сѣ бр'итвио тр'еџи д'а'н; || **бриц'ак** м; || **брич** м ?; || **бр'ичџт** џм несв 'бријати'.

бр'к м ♦; *изр. џр'еко бр'ка* 'с презрењем, потцењивачки'; || **брк'ат** -а -о 'који има бркове'. – Сп'ас'и ме, Б'оже, х'осавѡга ч'ѣка и брк'атѣ жен'ѣ; || **брк'аџ** -аџа м 'човек с великим брковима'; || **брк'оња** м 'исто'; || **брк'ача** ж 'вештица' [2: 293]; || **бр'кна** ж 1. 'исто'; 2. 'жена с израженим наусницама'.

бр'калица ж 'мешајица за качамак'; || **бркл'ај'ица** ж 'исто'; || **бркл'аџ** -аџа м 'исто'; уп. *брл'ајица*; || **бр'к'ат** бр'к'ам несв 'мешати'. – И к'афа ми је н'а очи искоч'ила: ни њ'ѹ ми нем'ѡ бр'к'ат.

брла ж '?'. – Мајде богме, ако је твоја работа учинила брла, моја неће [2: 489]; || **брлакнут** -нѣ св '?'. – Ада она наша работа је брлакнула, тј. изгубљена, утекла [2: 489].

брл'ог м 1. 'зечје легало' (Пћ); 2. 'неред' (Пћ).

брл'ака ж 'бара, подбарно земљиште'. – Бџл'а је т'ѹ нек'а брл'ака, али сѣ осуш'ила; || **брл'ачица** ж дем.

бр'њаш м 'коњ с белегом, белом пегом на глави'. – Им'а са'м једн'ѡга бр'њаша, д'обрѡга.

бр'њица ж 1. 'жичана копча која се свињи ставља на њушку, да не рије'. – М'ѡр'а се овомѣ пр'асету метн'ут бр'њица, да не р'ишк'а џе га г'ој спр'атџш; 2. 'минђуша'. – Нос'иле сѹ се бр'њице н'а уво.

бр'ѡд бр'ѡда м 1. а. 'место на коме се водоток може прегазити'. – 'Иди д'ол'е н'а брѡд, из'ѹј се, заврн'и г'аџе и г'ази; б. 'речно дно'. – Г'азџш п'о броду (Бч); 2. 'углачано камење у речном кориту, облуди'. – Ов'ѡџе код н'ас 'им'а бр'ѡда к'а да су р'ијеке в'ал'але; а н'а Стр'авче га 'им'а к'а на Мор'ачу. – Разн'есѣ в'ода з'емју и ост'анѣ бр'ѡт (Кс) [12: 27]; || **бродар'ица** ж 'вила која живи у водама'. – [Загоркиње] су се замишљале као необично лијепе и много боље од вила бродарица, које су живјеле по водама [2: 276]; || **бр'одњ'ак** м 'облутак'; || **бродњ'ик** / **бродник** -џк'а м 'исто' (Бс). – Морачи се гледају бродници [5: 214].

броза / **бронза?** ж 'нека жута материја коју пчеле уочи ројења уносе и слажу у саџе у кошници' [2: 43–44].

брѡј'ат се бр'ѡј'а се несв 'рачунати се, признавати као добитак, постигнуће'. – Т'ѡ ти се не бр'ѡј'а, наг'азио си [на линију, преступио]; || **бројалица** ж; в. *цицалица* (7: 73)

бронз'ин -џн'а м 'веџи емајлирани бокасти лонац, с ручком (за млеко)'.

брон'ит бр'онџ несв 'помало цурити из бурета'. – На нѹ б'а'чву м'а'џѹ пом'ало бр'онџ, мѡр'аџеш, нас'ум, оточ'ит вџн'о (Бс).

брока / **броква** ж 'бокал'.

броћ м бот 'биљка из породице Rubiaceae из чијег се корена добија црвена боја'; [2: 71]; || **броћ'ит се** бр'оћим се несв 'дурити се'. – Шт'о се ту бр'оћиш; || **бр'оћко** м 'дечак који се дури, показује нерасположење'. – Не броћи се, броћко [4: 199]; || **броћ'оња** м 'во црвене, црвенкасте длаке'; || **броћ'уја / броћ'ул'а** ж 'крава црвене длаке' [2: 18].

бр'рс[т] б'рсти ж 'гранчице дрвећа за зимску исхрану стоке'. – 'Обично су држ'али к'оње н'а брс и н'а лйс (Кж). – К'озе с'у се иза'гон'иле н'а брс. – Кад је снијег у Кучима, овце се пуштају »у брст« [2: 40]. – Кастри брс [4:]; в. *расірпійий*; || **брст'ина / брст'ина** ж 'грana, лисника с које су овце обрстиле лишће'. – [Засад лука се] настре брст'инама због кокошака [2: 55]; в. *рiнуи* (Бс); || **брст'иница** ж дем в. *шаркай*; || **брст'ит** -й несв 'јести лишће с дрвећа (о овцама, козама)'. – К'озе н'ет'е да п'ас'у, но в'а'зда тр'аж'е да бр'ст'е, а ка'д н'емају шт'о – ож'ул'е и к'ору з д'рвета. – 'Овце бр'ст'е ка'д и[м] б'ачиш нар'ама'к л'йста.

бр'ука ж 1. 'особа ограничених умних способности'. – Н'еш'о је б'ио б'иста'р и в'и'ђен ч'оек, а Вел'иша бр'ука. – „М'ајко м'оја, м'лого ли бр'ука'н р'одй“. – „Н'ије бр'ука'н теке поган'ин“ (К Рн); *изр. брука од бруке* в. *йосисковай*; *йоан*; 2. 'слабић, кукавица'. – Онај који није четовао сматрао се као мекушац и брука [2: 191]. – Стога се онај који није јунак зове »брука« [2: 491]; || **бр'учица** дем; || **бручег'ина** м аугм; || **бр'учина** м 'исто'; || **брукел'ан** м; || **брукел'ача** ж; || **брукел'ачица** дем ж; || **брукел'ак** м 'глупост'. – Ада, ч'бче, да зн'а др'укше, н'е би чињ'ела брукел'ак'е н'о би како тр'еб'а; || **брукел'ач'ит**-йм несв 'бр'љати, причати без самоконтроле'. – 'Е, колико мог'асте да брукел'ач'ите, к'у'мим ве Б'огом!?' || **брукел'ат** -'ам несв. – Не зн'ају шт'о т'е од раб'от'е п'а брукел'а'ју да и[м] вријем'е м'йн'е; || **бр'укел'ас[т]** -ста -о 'ограничених умних способности, приглуп'. – 'Он је б'ио м'ало к'а бр'укел'ас, н'е б'аш изг'убјен, а вел'е: док је нап'унио оса'мн'а'з г'одн'ан, р'авн'ога му м'омка н'ије б'ил'о (Кс); || **бр'учит** (се) -йм (се) а. 'понашати се као брука'. – А, н'е, м'рчн'а др'уго, нем'б се бр'учит, да ти се см'й'у; в. *накончай*; б. 'кињити бесмисленим захтевима'. – Не в'ик'а[ј] и не бр'учи ми т'у мак'ању.

брумбул'ак -'ак'а м 'израслина, чвор, кврга'. – Искоч'ио му нек'и брумбул'ак пот п'азуво, б'иће га вр'ак п'онио; || **бр'умбул'ас** -ста -о 'чворноват, квргав' [2: 344]; в. *ларга*.

брунцели / брунцели 'трутови' [2: 42].

бруњеници ? Унутра су бруњеници и обланде [4: 147].

брупут -нем св 'нагло упасти, нахрупити'. – Брупуше у канцеларију [4: 320].

брушк'ет м 'облик лутрије који се примењује кад у деоби нечега нема сагласности међу деобницима'. – Пошто се све издијели како треба, често се међу браћом одлучује »брушкетом«, који инако зову »шорак«, а Арбанаси »шорт« [2: 125]; *изр. б'ачий* ~. – Б'ачите брушк'ете, п'а к'оме га ср'ећа дон'ес'е!

брц'ак м зоол 'речна или језерска риба, *Silurus glanis*, сом'.

брча ж 'време кад овце (козе, краве) дају најмање / највише млека'. – То бива с пролећа, док је вареника брча, а оваца једва да у »брчу« 4–5 имају оку варенике. – »Брча« је кад овце или козе (и краве) дају највише варенике (Ћ. Рашовић); *изр. бачевање брче*. – По мало п'јене... стрцну за стоком, што се зове »бачевање брче« [2: 27]. – Вала се, кад се стока помузе, из штругље захватити по мало варенике и штрцнути такозвану »брчу« за стоком [2: 330]; || **брчна** [стока] 'угојена, ухрање-

на'. – Доста ни је стоке половину / Е смо брчну стоку изјавили / Што је кадра путоват далеко [5: 377].

б'рчкѧт -ѧм несв, в. *б'рч'аӣ*; || **б'рчнѧт** -нѧм св 'овлаш пропрати'. – Б'рчни н'оге пѧ у крв'ег; || **б'рчколѧт** -ѧм дем. – 'Она с'едѧ на једну р'апу поре[д]-вод'ѧ и б'рчколѧ н'оге, теке до шкл'ѧнѧ'кѧ'н.

бршт'ан м бот 'растиње, бршљан'. – Зидови куће и авлије били су обрасли брштаном [3: 230]. – Пр'ужио сѧ бршт'ан уз онѧ к'ошћелу.

буавица ж 'тип земље' [2: 45].

бубине мн ж 'цревне глисте'. – Такође се глисте, које се у народу зову бубине, окривљују за многе ћечије болијести [2: 509]. – Бубине (ћечије глисте), имају, како се вјерује, не само сва ћеца но и одрасле особе [2: 537]. – Бубине се лијече суотињом а то је једући дуго посно јело.

бубр'ег м анат. ♦. – Одб'или сѧ му бубр'еге кунд'ацима и о[д]-тије 'убѧѧ' ум'ирѧ е трѧ г'одине.

б'убѧл' м 'невелик округао камен, који се руком може лако бацити'. – 'А, в'ићите онѧ ћ'ѧцу, г'ѧћѧ се б'убѧл'има, нагрд'ит тѧ се; || **бубул'ѧк** -ѧк'а м. – Шест'око су се св'адѧли, с'амо да не доф'атѧ бубул'ѧк'е; в. *ибреѧ*.

бу'ва ж зоол 'ситан инсект, *Pulex*'.

бѧд'ит(се) б'ѧдѧм (се) несв 'прекидати сан'.

буђавина ж 'буђ, мемла'; в. *несмајан* [4: 288].

буздов'ѧн -ѧн'а м 1. 'средњовековно оружје, гвоздена кугла (најчешће с бодљама), подесна за бацање'; 2. 'глупак, прстак'. – Им'али смо и м'ѧ тије буздовѧн'ѧ, мѧ смо мѧ њ'и држ'али н'а око, а са[д]-сѧ не заглав'или да ни ребр'а п'учѧ.

буј'ѧл -ѧл'а м 'дрвена посуда дубља од вагана'.

бук'алица м 'галамција'. – Ка[д]-га уф'атѧ, ост'ави бук'алицу док с'ѧм изд'ушѧ; || **бук'алина** м в. *ма'чалина*; || **бук'ат** б'ѧкѧ(м) несв 1. 'оглашавати се букањем (као во)'. – Што онѧ в'ѧ б'ѧкѧ сво ј'утро; 2. 'галамити'. – Нем'ѧ бук'ат, к'ѧмѧм те, нѧ прек'ини, не м'огу в'ише да те сл'ушѧм; в. *ма'чай*.

бук'арѧт се -ѧ се несв 'парити се (о крмачи)'.

б'уква ж 1. бот 'листопадно дрво *Fagus sylvatica* L. s. 1.'; 2. а. 'цев за наводњавање'. – Оса'мн'ѧс м'ѧтѧрѧ'н, до двѧд'ес, те в'ода ид'ѧ прож њѧ, проз б'укву (Ф); б. 'цев кроз коју се вода доводи на млинско коло, бадањ'. – Прож њ'ѧ је пр'ошло в'ише рак'ијѧ нѧ вод'ѧ проз б'укву на П'ѧвлову ст'ијѧну; || **буквет'ина** ж аутм. – Обаљујемо букветине колико пландишта [3: 164]; || **буквнѧца** ж дем. – Н'икла ми је једна б'уквица на трѧ м'ѧтра од гл'адѧ; || б'уковѧ -ѧ -ѧ. – Јѧ са'м тѧ начѧњ'ѧ од б'уковѧга д'рвета; || **б'уковина** ж 'буково дрво'.

букв'ѧр -ѧр'а м 'школска књига за ученике најмањег узраста, који се тек обучавају у писању'.

б'ула ж 'муслиманска жена'.

булѧзн'ит -ѧзнѧм несв 'говорити несувисло, бунцати'.

бѧл'ожѧт -ѧм несв 'осионо се понашати, '. – Ризично се буложити проз туђе село. – Најбоље би било да се не буложимо [3: 430 664].

булумб'ѧћ -ѧћ'а м 'крупноглава особа мале памети'. – Тѧ б'јеше јѧдѧ'н булумб'ѧћ, в'ел'ѧ глѧв'ѧ, а у њѧ п'амѧти – ни на вр луж'ицѧ.

бул'ук м 1. 'стадо'. – Седамдесет брави чине »булук« (К); || **бул'учић** м; || **бул'ѧч'ѧк'** -чк'а. – Чѧ б'јеше онѧ бул'ѧч'ѧк те ѧд'ѧ ус Кос'ора'ц?; || **бул'учѧњ'ѧк'** -њк'а м 'мање стадо'. – Трѧд'ес до педес'ѧт брѧв'ѧн велѧм'ѧ булчѧњ'ѧк', м'ѧњѧ бул'ук, а бул'учић је и десет овѧ'ц'ѧн (Кс); в. *изѧ'ѧниѧ*; 2. 'група, талас нападача'

[Ж 37]; || **бул'учър'а'к** -рк'а м 'исто'. – Ја за онијем бул'учърк'ом, не знам ни чӣ бј'еше, док са'м зам'а'кла пр'еко бријега; || **бул'учйт** -йм несв 'увећавати, умножавати стадо'. – Овуд'ијен и[х] в'ише н'еће н'ико бул'учйт е и чоб'ани и домаћ'ини бј'доше у пл'ацу.

б'умбәр м зоол **1.** 'крупан инсект тврдокрилац *Vombus terrestris*'; **2.** 'крупно и дебелушкасто дете'. – В'иће ли како сē онӣ б'умбәр прот'егā од пр'ошлōга л'ета?

бун'әр -әр'а м 'гомила, хрпа'. – Фрумет'ин одв'ајеш на бунār'е, онē л'епчē на јед'ан, а шог'ане на др'угӣ бун'әр (Кс). – Тад се отворе врсте бунара... између редова лоза, које остају као у ендеку [2: 49 56]; || **бунар'ић** м дем. – Уз сваки струк [фрументина] који се остави уздиже мали »бунарић« земље [2: 49]; || **бунār'ит** -әр'им несв **а.** 'правити гомиле, гомилати'; **б.** 'трпати, убацивати'. – Ја не чиним се вјешта, бунарим торбак ка да је без дна [4: 85].

бунда ж 'зимски крзнени капут'; в. *кожа*.

бун'иште / **буњ'иште** с **а.** 'место за одлагање ђубрета, ђубриште'. – Пашчад и по буњ'иштима раскубала [4: 222]; в. *љейоша*, у пословици; **б.** 'угњила слама'. – У Зети... се сламљив гној зове »буништек«. – У ђубре се не додаје никакво »буниште« или угњила слама [2: 45]. – По буњ'ишта убађеш кљун у сваку балегу [2: 337]; || **буњ'ак** -ак'а м 'гомила, хрпа'.

б'упйт -йм св 'лупити, ударити'. – П'ази да те не б'упй тā овн'ић; || **б'упнйт** -нēm св 'љоснути, треснути тако да се чује туп ударац'. – Ако б'упнеш 'отолē, нем'о ме зв'ат да те д'ижем.

бӯр'ат б'ӯрām несв 'мокрити, уринирати'. – Ижл'егāн је, да прост'иш, да б'ӯрā; || **бӯр'а'к** бӯр'к'а м 'цурак, танак млаз воде, мокраће'; в. *ишишалина*.

бурд'иковāt -ујем несв 'неумерено трошити, расипати'. – Н'емāмо вйн'а да бурд'икујӯ.

бурђела в. *јурђела*.

бур'ило с **1.** 'дрвено буренце за ношење воде, двадесетак л.'. – Ја б'ачи бур'ила н'а коња, бј'до. – За улишта служе и стара бурила [2: 41 61 88, 1: 237]; || **бур'ила** ж 'исто'. – Ја са'м уочи Нико'л'аднē с Мед'уна дв'а тов'ара вод'е догн'а: дāl'и су ми Л'ак'овићи к'оње и бур'иле (Кж). – Натов'арйла н'а коња двије бур'иле (Бз); **2.** 'формула у бајању' [2: 520]; в. *шурило*.

бурл'ат -ā несв **1.** 'сукљати, тећи у снажним млазовима'. – На изв'ор ј'утрōс бурл'ā, а за'исто је б'ио истā'њ'ио; **2.** 'крчати у цревима, у стомаку'. – Бурл'ā ми 'у дрбб.

бурлйк'ат / **бурулйк'ат** -'йкā несв 'викати, галамити; рикати; јаукати'; в. *брецаиш*.

бурмут м 'уситњени дуван за шмркање'. – Шмркање ситнога духана који се овамо код Срба и Арбанаса зове »бурмут«, поправља вид [2: 512].

бур'ум м геогр 'гребен'.

б'ус м 'бусен'. – Исп'адајӯ онӣ б'усови испод р'ала и м'брāш да и[х] разб'ијāш, да о ј'аду р'āдйш; || **б'уса** ж 'исто'. – М'брāш онē б'усе с'итнйт, разбй'ат; || **бус'ара** ж 'савардак покривен бусењем' [2: 21]; || **бус'ача** ж 'жена бујних груди'; || **бусовит** -а -о 'на коме има бусења'. – Бусовито грање пребијају укућани ушима од мотице [2: 48].

бус'ија ж 'заседа'. – Доч'екāли су и[х] бус'ију и св'е и[х] нагрд'или; в. *зайага* [2: 174].

б'уса ж 'крава'.

б'утина ж в. *узирайи*.

бућ м 'боћа'. – На десетак метара одстојања пободу [се] такозвани »бућевик« [2: 347]; || **б'ућат се** -ам се не св 'играти се бућа' (Бс).

бућел'ан м 'добро угојен, буцмаст дечак'. – Д'ива'н му онї бућел'ан, Б'ог му га ж'ив'ио; || **бућел'ача** ж. – Чијā б'ї онā бућел'ача те си ш њом ст'ала?; || **бућел'ачица** ж. – Имā двије бућел'ачице и 'обје му ид'у 'у школу.

бућма ж 'уплетен конач за вез'. – Ћинтерци и јелеци... су од свите... израђивани били свиленом бућмом и гајтанима [2: 91].

буц'ак м 'врста бачвице'.

буцмāс -ста -о 'пуначак'. – Лијепо му дијет'е, б'уцмāсто, бућел'ан кā му от'а'ц.

б'уч'ат -ї не св 'одавати потмулу хуку'. – Мор'ача ј'утрбс б'уч'ї, а не зн'ам да тō м'ене не б'уч'ї 'у главу. – Бучи му мозак [4: 241]; в. *улишије*.

бучи 'четрнаести члан бројалице у игри цицање' [2: 343].

б'уч'ит б'ућим не св 'цепати'. – 'Узми ђет'ету т'у т'еку да ју не б'уч'ї.

буц'ур'а'к -рк'а м 'гомилица земље, кртичњак'. – Запе ми к'оса за они буц'ур'а'к.

б'уша ж 'стара раса говеда' (Бс).

бушило с 'мање шило, обично од кости или порцелана, којим су бушене рупе на везовима приликом ракамања' (Кс).

б'уши'т -їм св 'банути, доћи изненада'. – Там'ан м'ї л'егли – ка'д 'они б'уши'ше у к'ућу (Кс О).

б'ушк'ат -ам не св 'рoварити'. – Не м'ог'у да не б'ушкај'у, н'е би з'аспāли ако не напр'авē кака'в несојл'а'к; || **б'ушн'ут** -н'ем св 'изазвати сукоб, свађу'. – Он је в'а'зда ум'ио да б'ушн'ē пā да се изм'а'кн'ē, да се чин'ї н'ев'јеш; || **б'ушкол'ит** -їм дем не св. – Нем'б н'ишта б'ушкол'ит, да те не м'ерāм кā маг'аре.

бушт'ев'ї -ā -б 'који је од буштевине'; ~ л'їс; в. *рањевина*; || **бушт'евина** ж а. бот 'растиње Vixus'; б. 'Quercus frainetto Tenore' (Кс).

В

Ваведене с 'увођење Пресвете Богородице у храм, светкује се 21. новембра / 4. децембра'.

ваг'ап м 'дубља дрвена посуда, чинија (из које се једе)'. – Ов'ї су м'оји н'ајбрж'ї на ваг'ан. – Т'ешк'о с'анц'у и на ваг'ану [2: 61 237 253]; || **ваганар** м 'мајстор за израду вагана'. – Ваганари су били Кућани ораховски зато што праве вагане [2: 75]; в. *масло*.

ваг'ијер -ијер'а м 'полуга на ралу, колима за коју се везују запрежни конопци, ждрепчаник'. – Ов'ї н'аши азг'а'ми м'огли би и ваг'ијер слом'ит да га пот'егн'у, али се н'ет'ē прев'ар'ит да се н'ечеса приф'ат'ē и да н'ешто уч'ин'ē.

в'ад'а ж 'рок за отплату дуга'. – В'ад'а ти је да ми в'рн'еш он'ē п'аре. – Исплате су обично чињене на рокове или »вадек«. – Какалец затражи ваду до сјутра [2: 77 161 455].

в'ад'ит -їм не св 'вући, извлачити што из чега'; *изр.* ~ 'очи 'односити се непријатељски према некоме'. – За м'ој рач'ун, тō би јед'їни сп'ас б'ио да се в'ј'ера ујед'їни, да једна др'угој не в'ад'ē 'очи, кā што су и в'а'зда в'ад'їле.

вађ'евина ж 1. 'облик натуралне камате'. – Ж'ито е д'āv'ā на вађ'евину. – Онај што узме жито на вађевину, плаћа га о јесени трећином скупље него што је купље-

но. – И могућни домови жито и »животињу« на вађевину узимају [2: 77]; 2. 'крчевина' [12: 27].

ва'истину реч. 'заиста, доиста (у одговору на поздраве *Христѝос се роди* и *Христѝос васкрсе*)'.

вѧк'а'м м 'сеоска комуница'. – Ће сѹ се 'овце чѹв'але у 'заједничкѧ 'испаше, у вѧк'а'м, комун'ицу с'еоцкѹ, [забрањивало се] да л'уђи не дѧј'ѹ с'ѧ на т'аквѧ мј'еста нѧ да дѧј'ѹ с'ѧ у св'оја им'ѧња (Кж). – Свако село има своје комуне, који се у Куча зову »вакмови«. – Обичније чути »ваками« него »вакмови« (нап. А. Јовићевића) [2: 130]. – Сеоски односно браственички комун, који се још зове оселина или вакам [1: 227; 12: 27].

в'ака'т в'акта м 'време'. – Дѧко једѧп'ѹт б'иднѧ и неср'ѧћи в'ака'т дош'ѧ'н; обично и у сталној вези: Ч'ему в'ака'т – т'омѧ и вријем'е [Ж 13 24]. – Тѧ је д'ѧвно бил'о, за т'урскѧ в'акта.

вакмајстор м 'наредник у аустроугарској војсци'. – За вакмајсторе по станицама довођени су људи који знају језик и обичаје народа.

в'ѧл м 'камена громада'. – Сурва се неки необично велики вал изнад куће, те сатре кућу [2: 208; 12: 27]; || **в'ала** ж 'велики камен'. – Он с'еде за онѧм в'алѧм и – кѧ ј'агѧе [заспа]; || **валут'ица** ж 'камен који се на неког може бацити, којим се неко може гађати'. – Добр'е је бил'о док су се пцов'али, а п'уче зв'ѧк ка'д се доф'атѧше валут'ицѧ'н; в. *сиѧгбиш*.

вала ж 'увала'. – Многа браства или села изделе од своје оселине само долове и вале које се могу обрађивати, и дубраве које могу претворити у »метехе« или забране (К) [2: 26 232].

валѧ реч. 'заиста'; в. *шмеруш*, *шрейавица*.

валом прил 'у великом броју'. – И народ и главари би... дошли валом на кривчев дом [2: 161].

вал'ѧница /вал'ѧница ж 'воденица за ваљање сукна'. – Ћѧ вал'ѧница којѧ в'ѧл'ѧ сѹкн'о. – Бил'а е у Брск'ѹт вал'ѧница и бил'а е вал'ѧница једн'а у Цијевнѹ д'ол'е (Кж) [2: 73]; || **вѧл'ат** в'ѧл'ѧм несв (вуну) (Кж).

в'ал'ѧс[т] -ста -о 'вредан; иницијативан, ефикасан'. – Тѧ је в'ал'ѧсто колико је тѧшк'о и св'е му напр'едѧ часа се доф'атѧ; || **вал'ат** -ам 'вредети' (Кж). – Он је најбол'е знѧв'ѧ што му вал'ѧ, а о др'угѧме н'ије мл'ого бр'ижио; || **вал'ѧта'н** -тна -о 'вредан'. – Вал'ѧтна је, к'укавичица, а н'ије мл'ого знѧ'вена; в. *вел'ѧш*.

валут'ица ж в. *вал*.

в'ѧр м 'креч' (1: 248); в. *клак*, *ѧржсина*.

в'ѧр' м 'жега'. – На 'уру п'опѧднѧ са'н крѧ'уо с Ријек'ѧ Цр'нојевића, у н'ѧвишѧ в'ѧр 'о[д]-днѧви; || **вароп'ек** м 'жега'. – По н'ѧвишѧме вароп'еку смо крѧ'ули ис пл'ѧцѧ и ни сѧм'а не зн'ѧм како сѧм ст'игла, а да се не поб'одѧм н'ѧ нѧс; || **вѧр'ѧ** -ѧ ж хип в. *вареника*. – 'Е[в]о ѧеци вѧр'ѧ / од б'абинѧ шѧр'ѧ! – Од једн'ѧ шѧр'ѧ п'ун кот'ѧ вѧр'ѧ; || **варен'ѧка** ж 'млеко' [2: 27, 1: 238]. – Удр'оби у варен'ѧку али у млијек'о и др'обро се над'ѧ'кѧ[ј]; || **варен'ѧш** -ѧш'ѧ м 'јело од куваног коровског биља'. – Начињ'але сѹ ж'ѧне онѧ варен'ѧш, од лобод'ѧ, бл'уштурѧ (Бс); уп. *шѧираник*; || **в'арѧво** с 'јело од растопљѧне млѧчне масноѧе (скоруп, сир) с додатком кукурузног брашна, цицвара'. – Јѧ се н'ѧка[д] н'ѧ би с'ѧтио на в'арѧво, а ка[д] га н'ѧко пост'ѧвѧ испред м'ѧне, из'ѧјѧм га кѧ и бил'о што др'угѧ. – М'ѧ га зовѧм'о в'арѧво, В'асоевићи – г'отѧв, Мор'ѧчѧни – гот'ѧва'ц, а н'ѧје вел'ѧ цицвара (Бс). – За најотменије јело сматра се вариво од растопљѧне мјѧшавине, у коју се успе крупнијѧ брашна, па

се заједно дуго вари и меша. После се још додаје скорупа или млека [1: 261, 2: 101 330]. – Доклен сташе јагње за печиво, / А бијела грудa за вариво [5: 388]; || **в̄ар'ит (се)** в'ар̄и[м] (се) несв а. 'кувати'. – Сам вари и пије кафу [Ж 19]; **б.** 'пећи ракију' [2: 59]; || **в'арен** -а -о трп. – Кога си чуо да варено сјеме сије [2: 453]. – Ужина се спреми обилато од »вареног« и печеног меса (обично брављег) и од колача: сукане пите или приганице [1: 297]; || **вар'ен** -а -о 'скуван'. – Ов'о ти м'есо није вар'ено.

в'ар² у *изр.* **бӣи н'а в̄ар** 'бити опрезан, спреман на свако изненађење'. – Б'идни н'а в̄ар, м'оже ти неко д'б̄ј. – Н'а в̄ар, д'ијете! – Довикују друге пастире: „О, на в̄ар, на в̄ар!“ [2: 9 491]. – Чувају се и на вар се држе [5: 263]; || **варак'ат се** -'ам се несв 'заваравати, брзо се померати да би се прикрио положај или намера, врдати'. – И једн'и и друг̄и с̄у се варак'али, да се не поб'ију и да се не пр'осп̄е брацк'а к'р̄в; || **вар'акн̄ут се** -н̄ем се св. – Варакну се / дијете басташно / варакну у ајловину [4: 276]; || **в'арк̄ат се** -'ам се несв. – В'арк̄али су се док и нијес'у иза'гн'али; || **в'арн̄ут** -н̄ем св. – Шт'ене д'ошло помеђу зм'ијом и б'изом, ја не м'огу да у уб'ијем од б'изе, 'а, в'арни 'отуд, в'арни 'одовуд...; ка°[д] једн'ом – ја п'ушти: зн'аш како ју иск'ид̄ало!

варај'ача / вареј'ача ж 'дрвена мешалица, варјача' [2: 31 61].

вардал̄ам'ит -'ј̄м несв 'причати притворно, изокола, дволично'. – Не зн'а му се што пр'йч̄а, вардал̄ам'и (3).

вард'ат -'ам несв 'претурати ствари, лупати'. – М'ачке вард'ају на п'ета°р; || **вард'ање** пл им. – Ловци покушавају ишћерати лисицу из јаме ћофкањем и другим вардањем [2: 66].

варкат, варнутв. *вар².*

вароп'ек м в. *вар¹.*

варош м 'мање насеље градског типа, градић'.

В̄аск'рс м 'покретан хришћански празник, Васкрсење Господа Исуса Христа; празнује се после пролећне равнодневице, у прву недељу после пуног месеца, тако да може пасти у размаку од 35 дана, између 4. априла и 8. маја'.

вашка ж 'пас'. – Да га не би вашке опазиле. – У толико вашке залајаше / Стадоше се трзат на синцире [5: 65 201].

в'а°зда прил 'увек, вазда'. – В'а°зда су овуд'ијен пр̄од'или; || **в'а°зд̄а°н** прил 'цео дан, надугачко и нашироко'. – В'а°зд̄а°н са°н трај'ила двије 'овце, а 'оне пр'ед н̄ој д̄б̄'оше с̄ам'е.

в'а°с св'ега зам 'сав'. – В'а°с са°м у г'олу в'оду; *изр.* **в'а°с̄и в'ијек** 'свега века'; в. *бак̄иана, ӣеј, шей̄аи.*

в'ега м/ж 1. 'слабо папче' [2: 9]; 2. 'особа коју су сломиле животне недаће'. – Усук'ала се в'ега, а ч'удо је и што је ж'ив који с̄у га ј'ади б'или; || **вег'арч̄ит се** -'ј̄м се несв 1. 'понашати се као умишљени болесник'; 2. 'избегавати посао'; в. *ӣру-ӣињак.*

в'егн̄ут -н̄ем св 1. 'писнути, зуцнути'. – Да једн'у не в'егн̄еш, да ти јез'ик не ок'ин̄ем!; 2. 'овлаш привезати'. – В'егни т̄о м'ало, да к'окошка не ск'оч̄и.

в'еда°р -др'а -'о а. 'без облака'. – В'ије ли ов̄о ч'удо: прије 'уру ведр'о, без облач'ића, а с'а°д ов̄и газ'а°п; || **ведрин'а** ж 'лепо ведро време'; || **ведр̄ок'ан** м 'весело дечачић, веселог ока'. – Пр̄б̄'је он̄и ведр̄ок'ан и л'ијепо ме 'ограш̄и, дијет'е с 'а°нђелом; || **ведр'ок̄ил'е** -ил'а м 'исто'. – Ч̄ин б'и он̄и ведр'ок̄иле?

вежбарла ж 'црвена бобица' (О).

в'ез̄ м 1. 'вештина украшавања платна разнобојним концима, везење'. – Вез је мање био познат Арбанашкама него Српкињама [2: 72]; 2. прен 'леп однос међу

људима' – Кумство је најсветији хришћански вез [2: 212]; || **вез'итка** ж 'игла за везење'; || **в'џс** вџ'ем несв 'вести'. – Вџл'а е л'ијепо, ма' в'ише н'џе.

в'џз' м 'канап, конопчић, којим је нешто везано'. – Т'еле ми је 'у вџз, м'брџш га п'ушт'ит; в. *реинуйи*; || **в'еза** ж 'исто. – Дон'осџ некакву в'езу. – Шт'о е тџ, да јој св'џжџш н'оге, изб'иће ти з'убе; || **вџз'ат** в'џжџм несв ♦. – Отиш'џ је да в'џжџ л'озе; || **вџз'ање** гл им – Везање воде, тј. кад мокраћа стане [2: 57 539]; клетва: в'ода ти се вџз'ала.

вез'йр -йр'а м 'високи чиновник у турској државној управи, министар управник вилајета'.

веј прил 'већ'. – 'Они веј н'ијесџ им'али к'уј.

в'ека ж 'гласање коза, вечање'; || **вџч'ат** -й несв 'гласати се (о кози)'. – Накл'они се што вџч'й онџ ј'аре. – Што вечите, козе латинске [2: 185]; || **вечање** [2: 25].

велед'ун -ун'а м 'мушки огртач, кабаница'; || **веленица** ж 'огртач, дуг до земље, без рукава, с капуљачом'. – О непогоди... пастири ношаху, као и сад, белу, сукнену, до земље дугу веленицу или кожух [1: 256, 2: 91].

Велигдан/ Велик-дан/ Вел'игдџн -да'на м 'Васкрс'. – На Велигдан, тј. па Васкрс, црква имаде највише посјетилаца од свију годишњијех празника [2: 241, 1: 309]. – Ми смо пр'еје вйк'али Вел'игдџн (Ф).

великоумје с 'високоученост'; || **VELOПРДАЊЕ** с 'плиткоумна прича'; || **VELOПРД'АТ** -рдџм несв 'брбљати; мудријашити' [2: 479]; в. *силобаишџа*.

вел'ат / ва'л'ат -џ[м] несв 'вредети, ваљати'. – Не вел'џ ти раб'ота, д'ијете, п'ару ш'упл'у.

вџл'ат се в'џл'џм се несв 'надмудривати се, надгорњавати се'. – В'џл'џу се бр'абоњци з б'алегџама.

в'ел'й -џ -џ 'велики'. – Он је с'а'д в'ел'џ б'алега, н'ије више бр'абоња'к. – Не познају на Скадар везира / ни вељега у Стамбол мушира [5: 42]; *В'ел'џ џ'осџи* 'Васкршњи пост'; *в'ел'џ џев'џјка* 'девојка стасала за удају'. – 'Има двије в'ел'џ џев'џјке, теке се с'а'д нијед'на не уд'аје више нџ да се не вал'џ, па шт'о би и 'оне.

в'ел'у 'говорити'. – Мл'оги вел'џу да је 'истину нап'исџ, ма је овијема гл'авџрима да'н'а'шњијема 'истина он'џ што и[м] се доп'адџ.

вервела ж 'узнемиреност (испред бурних ратних догађаја)'. – Врџт'или сџ се ч'йм је п'очџла онџ в'ервела, пр'ије нџ сџ зак'рвџло (Кс).

вергија ж '?. – Нити дају данка ни вергије [5: 42].

верделовка ж 'тип старе пушке' [2: 91].

вер'ем м 'брига, забринутост'. – Ст'искџн ју је вер'ем, џ'џца се не ј'џвјџ, а 'она, ом'рченица, не зн'џ к'уј џе; || **веремит** -им несв 'бринути, секирати се'. – Овога пута мајка и није нешто веремила [4: 184]; || **вереман** -мна -о 'забринут' [4: 394]; || **вер'емно** прил. – Св'џ јџ[ј]-џ бил'о ј'адно и вер'емно.

вересија ж 'давање или узимање робе на почек, кредит'.

вер'иге в'ерйгџн пл т 'ланац изнад огњишта на који се вџа катао'. – Вериге, саџак, сач и црепуља припадају онога кога дође огњиште на дио [2: 122]. – О черјену висе »вериге« [2: 87]; 2. 'ланац којим се везује пас' [2: 9]; *џасје* ~ [2: 70]; || **верижице** ж мн 'ланчић'. – О пасу висиле су »верижице« и о џима »машиче« с »бритвицом« [2: 93].

в'џса'к в'џса м 'мноштво, тушта и тма'. – Ок'упџло се нџр'ода – б'џж' в'џса'к и ј'ош изв'ирџ.

весвеса ж а. 'страх'. – Да му заданем весвесу, да стра'ује [3: 664]; б. 'страх

од болести, хипохондрија' [2: 521]; || **весвеселија** м/ж 'уображени болесник; хипохондар'. – То се уображење зове »весвеса«, а уображеник: »весвеселија«, и за такога се каже »награнут је« или »швагнут је« [2: 185].

вес'ел'е с 'радостан скуп било које врсте'. – Њима је св'акѝ д'а'н вес'ел'е; || **вес'елит / весел'ит се** -ѝм се 'радовати се, уживати на весељу'; || **в'есео** -ела -о 'радостан, раздраган'. – В'есело ти 'око. – В'еселе ти 'очи којѝ те в'иђеле 'поздрав ретком и драгом госту'.

вѣч'ат -ѝ в. *века*.

вечера ж 'вечерњи оброк'. – Трећи је оброк вечера, увече [2: 104, 1: 260]; *изр. крвна* ~ 'вечера коју је приређивао осуђени за братство убијенога и судије'. – [Убилцу] су рођаци и пријатељи доносили што је ко могао за »крвну вечеру« [2: 168–169]. – Узму Кучи Братоножићима за крвну вечеру све Стравче [1: 156 220]; *изр. њ'уђа* ~ 'женско дете, девојчица'. – Прид'ала му сѣ т'уђа вечера; || **веч'ер'ат** -а̄м (не)св. – Кае[д]-с'у веч'ер'али, Мѝш'у дон'есоше г'усле.

в'ига'њ в'игња м 'ковачница'. – Вел'ѝ да је на т'ѝ м'јесто б'ио в'ига'њ. – Кучки ковачи имају своје ковачнице или »вигњеве« на сеоским комунима [2: 70].

вид м 'видело, светлост'; в. *мрачница*.

вѝд'а -ѝ ж 'шраф'. – М'етни ј'ош вѝд'у и завид'ај; || **вид'ат** -а̄м несв 'навијати шраф, шрафити'.

вѝд'ат в'ѝд'ам несв 'лечити ране'. – П'онијели с'у га у блн'ицу на Кр'ушева'ц, т'амо су га вѝд'али, 'умро е по[д]-тѝм р'анѝм; || **видање** с. – За своје видање не узимај велику плату, да ти не буде харам, него малу да ти буде халал [2: 495]. – Жена [га је] сјетовала да се учини еѝм и да народ вида [2: 454]; || **видарица** ж 'жена која вида ране'. – Мајка с неком бабом видарицом однесе дијете ђе има шупаљ камен [2: 535].

В'идовд'ан -аднѝ 'црквени празник, 28. јуна, посвећен Св. Виду, кнезу Лазару и успомени на Косовски бој'.

в'ид м ♦, обично у сталном споју *очни* ~; || **видок** -а -о 'отворен, видљив'. – Подиже се Петровићу Божо / Па излеже на мјесто видоко. – Изведоше на Болек топове / на видоко Медунскоме граду [5: 508 539]; || **видоко** прил 'отворено, не скривајући се'. – Нећемо и ударит кривући, / Но видоко у бијело подне [5: 500]; **вѝђ'ат** в'ѝђ'ам несв 'гледати, сретати'. – Вѝђ'асте ли кѝг'а од њ'ѝније у пл'ацу?; || **в'иђет** в'иђу (не)св 'видети'. – Изн'еси тѝ да га с'унце в'идѝ 'просунчати'; || **в'иђен** -а -о 'угледан, поштован'. – Нѝш'о је б'ио б'иста'р и в'иђен ч'оек. – Одрѝд'или с'у једн'ѝга, к'а м'ало вѝен'ијѝга и једн'ѝга ис Куп'уса'ц'а'; || **в'иђело** с 'светло, светлост'. – Прим'а'кни ми тѝ в'иђело да нешто потр'ајѝм ов'ѝѝен.

вижиганат -нта м 'мелем од борове смоле'. – »Вижиганат« или »цера« је хартија или крпа, намазана смолом од бора, која се привија против болова или севогиња [2: 531].

в'ижле -ета с 1. зоол 'пас птичар, препеличар'; 2. 'витка и живахна девојчица изазовног понашања'. – Осм'отри ти онѝ в'ижле, да не уф'атѝ беш часа се м'оже; || **в'ижлица** ж дем 'исто'. – Ст'ани тѝ онѝ в'ижлици н'а рѝп док је в'ака'т.

вѝз'а ж 'танка линија, пруга; црта'. – Ц'рнѝш је нѝ ов'а вѝз'а. – Мене се т'ун покажев'ала вѝз'а још наз'ад петн'ас г'одѝн'ан.

в'ијат в'ијем несв 'вејати (жито на гувну, да се одвоји плева)'. – Ка' [д]-се омл'атѝ, т'а'м'а пчен'ицу у реш'ето али у л'аму и да се в'ије.

в'ијек м 'век, живот'. – Нијес'а'м таквѝга ч'уда гл'ед'а у м'ѝ в'ијек.

вијен'а'ц -нц'а м 1. 'цветна композиција у облику круга'. – Више н'ико вијенц'а не употребл'ае; 2. геогр в. *irēga*. – Повр оног'а вијенц'а им'а л'ијепије травн'атије зап'од'а'к'а'. – Онй се вијен'а'ц на Бр'отњик и 'одовд'е л'ијепо в'иди; 3. 'светао круг око месеца, корона'. – Што ми је н'ешто вијен'а'ц ок'о Мј'ес'ца ч'уда'н, да т'о н'ије нечесов зн'ак овом'е 'ав'етн'оме н'ар'оду; 4. 'женска коса сплетена око главе'. – Док је б'ил'а мл'ад'а, није л'епч'ег'а вијенц'а б'ил'о од њ'ен'ог'а.

вијет'ат в'ијет'ам (не)св 'обећа(ва)ти'. – Оли да ти к'умсв'о в'ијет'ам да ми дон'ес'еш он'у греб'ул'у? – Тај и тај је томе и томе вијетао кумство или »огријешо га« [2: 212]. – А ја кумство нећу вијетат [4: 237]. – И прифати двије леденице / И остало вијетано благо [5: 245].

в'ијорога ж 'коза с усправним роговима' (Бс).

вика ж 'најава наиласка непријатеља, позив у помоћ'. – Такве повике Кучи зову »вике« или »којунаци« [2: 181]; || **в'ик'ат** в'ик'ам несв 1. 'говорити'. – А в'ик'ала са'м једа'п'ут: вал'а св'ак'у м'уку ћу доб'ит и н'ећу см'рт са'творит с'ам'ој с'ебе. – В'ик'а е Пун'иша М'ар'овић: ја га нијес'а'м п'ушт'ат у к'ућу мо'ју к'тио (Бс); в. *заболоваи*; 2. 'галамити'. – Они в'а'зда в'икај'у, к'а да т'е се поб'ит; || **в'икн'ут** в'икн'ем св 1.а. 'огласити се повишеним тоном'. – Т'ак'о је в'икн'уо да са'м се стр'ес'ла 'о[д]-стр'а, не зн'адо што ме н'аћ'е; б. 'позвати, зовнути'. – В'икн'и Ст'ак'у да ижл'еж'е; 2. ~ в'икн'е св безл 'осетити изненадан оштар бол, жигнути'. – В'икн'уло му је в'ише р'епа и н'ије се м'ог'а' испр'авит за п'о 'ур'е (Кс). – А оно в'икн'и му н'ога – ни кроч'ит!

в'иља ж 'рашљасто оруђе, метално или дрвено, за набадање сламе, сена, виле'. – Он је в'а'зда н'осио и в'илу, и греб'ул'у, и лоп'ату, и мат'ику, и с'ек'иру, а 'онд'а в'ез'а л'озу.

в'ил'а в'ил'е ж мит 'младо и лепо женско биће'. – Виле... се у Куча и сад сма-трају као нешто и замишљају као летећа тијела с крилима [2: 269]; *јорска* ~. Шумске виле звале су се »горске виле« или »загоркиње« [2: 276]; *изр. к'а в'ил'а*. – К'а в'ил'а мом'а'к' (Бс). – Т'ев'ојка к'а в'ил'а горск'а.

в'илица ж 'чељуст'. – Цијел'а ме в'илица бол'и од једн'ог'а п'а'с'ег'а з'уба; обично у клетви: к'ами му у в'илицу.

в'илорога ж 'коза с високо извијеним роговима' (Бс) [2: 19].

в'име -ена с а. 'млечна жлезда у краве, овце, козе'; б. пеј 'велике женске груди'. – Е, какв'а је, 'у виме ју удр'ило; || **в'именоша** ж 'овца великог вимена'.

в'ин'о с ♦; || **вин'огр'ад** м 'засад винове лозе' [2: 56].

в'ир / ф'ир м 'место с дубоком водом у реци'; в. *коловраи*.

в'ир'ет в'ир'им несв 1. 'гледати, осматрати из прикрајка'. – В'ије ли т'и како он'о дијет'е в'ир'и из'а стога, к'а да н'ешто пр'еж'и; 2. 'видети се (обично о нечему што не би требало да се види)'. – Уп'аши т'у кош'ул'у 'у гаће да ти не в'ир'и испот кож'ува; || **в'ирк'ат** -ам св 'извиривати'. – Што он'о дијет'е в'ирк'а, д'а ми је зн'ат; || **в'ирн'ут** в'ирн'ем св 'погледати, погледнути'. – В'ирн'и м'ало у кол'ијевку и в'ић'и сп'и ли м'али; || **в'ирколит** -им несв дем. – Не в'ирколи, сл'ободно, н'ем'а до веч'ер'е н'ишта.

в'ис'баба ж бот 'рана зеластва биљка звонастих белих цветова, један од првих весника пролећа, *Galanthus nivalis*' [1: 261].

в'исин'а -е ж а. 'вертикална размак од подножја, основе неког тела до његовог врха'. – Озид'али су веј преко м'ета'р висин'е; б. 'раст, узраст'. – Они с'у ист'е висип'е; || **в'ис'инск'и** -а -о 'који се односи на висину'. – Ј'а т'о м'огу да б'ачим у

вис'ину вис'инскӯ; || **в'исит** -ѿм несв ♦. – Та̄ сӯ семењ̄ац'и в'исили на л'енгу; || **вис'ок** -а -о ♦. – То је б'ил'а вис'ока рас'ађена кл'ус'ина, грд'ило нек'о вис'ок'о; || **високоумје** с 'високоученост' [2: 479]; в. *силобайња*.

витао в'итла м 1. 'направа у којој дете може да стоји и да се креће, дубак'. – Мимо пола године дијете ходају и навикавају на ход, па га стављају у »витаок«, да само стоји [2: 509]; 2. 'даске сложене и везане да се не увијају'. – Штице се слажу у »витаок« и притисну камењем да се не »извићују« [2: 61].

в'итѳз м 'јунак; заштитник слабих и нејаких'.

в'ит'ица ж а. 'уплетена коса, плетеница'. – Уф'ати ју за в'ит'ице, тӯ т'еткорору, ка[д]те зад'ијев̄а. – Коса се спуштала низ прси у двије оплетене »в'итице« или »плетенице« [2: 93]. – [Невеста] косу није више спуштала низ плећа него... низ прса, оплетену у в'итице [1: 257]; б. 'перчин'; в. *шћер, уйлес[и]*; в. 'крзно на врату животиње'; в. *каѳи*.

в'иш'аш прил 'више пута'. – В'иш'аш је 'он к'уупио г'овна, не б'ој се, нав'ик'ан је на несојл'аке; || **виш'ина** ж 'више људи, већина'. – Многе куће имају клупицу с наслоњачом, да у њој могу по вишина сјести [2: 88]. – Кад иде један али вишина кудијен се боје, они именују једнога чока којему су име чули [2: 25]; || **в'иш'ит** се в'иш'и се несв 'нарастати, повишавати се (о нивоу воде)'. – Т'ун се в'ода н'ика'т н'ит се в'иш'и нит се м'аѳњ̄и (Ф).

в'ишња ж бот 1. 'дрво и јестиви плод с коштицом, Prunus cerasus'; 2. 'овца'.

в'јеверица ж зоол 'шумска животињца с китњастим репом Sciurus vulgaris'.

в'јеђа ж 'обрва, веђа'. – Има̄ г'уст'е в'јеђе, ка̄ да сӯ јој 'услик'ане; в. *наквечий*;

|| **в'јеђ'оња** м 'човек бујних маркантних обрва'. – Заћор'ила се у оног'а в'јеђ'оњу, па да в'ид'имо што ће б'ит.

в'јенчан'ица ж 1. 'дебела греда положена на врху ребарног зида куће, као основа кровне конструкције'. – На довршени зид се најпре положи уздуж дебеле греде, венчанице [1: 247]; 2. 'исправа о венчању'; || **в'јенч'ат** (се) -ам (св) 'склопити брак по црквеном обреду'. – Њ'и је в'јенч'а поп Мил'ан; || **в'јенч'ав'ат** -ј'ем несв. – Н'ека[д]с-ѳ зн'ало к'о се в'јенч'ае, а с'а[д]-тѳ, велѳ, т'о да чин'ѳ и јеб'иг'узи; || **в'јенчан'и** -а -о 'који се односи на венчање'. – 'Он је њ'има б'ио в'јенчан'и к'ум, а п'отл'е и[м] је и ђ'ецу крст'ио.

в'ј'ера ж 1. 'вероисповест, религиозно опредељење'; 2. 'реч; обећање'. – В'јера или, како Арбанаси веле, беса, тј. задана ријеч и тврдо в'јеровање [2: 199]. – Кучи су били чврсти у држању в'јере како према сусједнијем племенима тако и помеђу себе [2: 465]; *изр.* ~ *од мира*. – Од тога један талијер стави у недарце кумчету, а остале узме »за в'јеру од мира« [2: 168]; *загајти в'јеру* 'заклети се пред одлазак у бој' [1: 216]; || **в'јеридба** ж в. *ипросиба* [2: 216]; || **в'ј'еров'ат** -ујем несв а. 'сматрати нешто истинитим'. – Л'ѳ'ӣма се в'а'зда в'ј'еров'ало н'а ријеч, а ов'ијема да'н'ас не в'ј'ер'уј ни ка[д]-ти потп'иш'у; б. 'имати поверења у некога или нешто'. – В'ј'ер'уј га за'исто ако ти је обет'а; || **в'ј'еров'ан** -а -о 'коме се верује'. – Душевници... чине суд од 6–12 добријех, душевнијех и уопште в'јерованијех људи [2: 156]. – Најв'јерованији су зимски и прољећни снови [2: 319]; || **в'ј'ер'ова'н** -вна -о. – Истинита и в'јеровна особа има уважање на дому, у скупу и на суду, и за таквога се каже: »в'јерован је« [2: 477]; в. *истииний*; || **в'ј'ероломство** с 'непоштовање задате речи'. – Арбанаси су... према Кучима учинили многа в'јероломства [2: 199]. [Арбанашка беса има вредност само ако се тиче заштите њихових интереса, у свим осталим приликама њу треба прихватити с резервом].

вј'ета^р -тра м 'ваздушно струјање, јаче или слабије, одређеног правца'. – Н'ајтежй је код н'ас вј'ета^р с'евѣр: ка^д 'он 'уждй, не изл'ази му без нев'ол'ѣ; || **вјетр'ић** м дем. – Он^у ће бабу и м'али вјетр'ић об'алит; || **вјетр'ина** ж аугм. – Ја се запот'и и ижл'его на нека^кву вјетр'ину, а после двије 'уре – н'а н'ос: десе-д'а^чн'а^с се нијес'а^м д'иза ис крев'ета; || **вјетров'ит** -а -о 'који је изложен ветру'. – У он^у в'алу н'ије вјетров'ито ка ов'б'ђе н'а бријек; || **вјетром'ета^н** -тна -о 'изложен јаком ветру'. – Ако п'адā с вј'етровима, како г'ој п'адā с'амо ако су вјетром'етне г'одине, ј'а^ме се нап'унѣ сн'ијега (Кж) в. *вјетра^р*.

вј'еџба ж 'вежба, војна служба за обуку резервиста'.

вј'ешала пл т анат 'бутна кост код животиње'. – У Мед'ун са^чн к'оња блāж'ио, сл'омјен у вј'ешала, отиш'а^н са^чн те са^чн га зблāж'ио; || **вј'ешалице** мн ж 'деталъ божићног обичаја'. – Бадње неђеље до ту скоро стојале су у обичају тзв. вјешалице... Тај дан се по један младић објешивао о греду и јоцајући се по трипут узастопце ударао кољенима у греду [2: 236].

вј'еш[т] / **вл'еш[т]** -шта -о 'који је спретан у неком послу'; *изр. вјештии и невјештии* 'друштвена игра у којој се једном играчу вежу очи док га други удари усуканом марамом' [2: 370]; || **вјешт'а^к** / **вл'ешт'а^к** -а^ка м 1. 'човек вешт у неком послу'. – Има вјештака који коњу зрна преврћу, али вишина туку на ражњу [2: 15]; 2. 'лукавац'. – Вл'ешт'а^к је тб, нем'б ни пр'в'ат да му 'узмѣш; || **вјешт'ина** ж, обично мн, 'својство од којег се зазире'. – Н'е би ја тѣ њ'ине вјешт'ине пр'в'а ни на крвнй'а, а н'е на н'екб'га м'илб'га; || **вј'ештица** / **вл'ештица** ж 1. 'жена која, по народном веровању, има моћ да људима наноси зло'. – Вјештица, иначе морна, бркна, бркача, штрига, као што се зове и у Арбанаса, сматра се... као »зла душа« [2: 293]; в. *уочий*; || **вј'ештичица** ж 'немирна, симпатична девојчица'. – З'овни ми он^у вјештичицу да ју м'ало т'егнѣ за вит'ицу; || **вј'ешторога** ж 'жена која уме забавити децу'; уп. *сйринороја, шейкороја*.

влāд'а -'ѣ ж 'управљање државом; највиши извршни орган државне управе'; в. *сврнуи се*.

вл'адика м 'православни црквени великодостојник, епископ; митрополит, архиепископ'.

влāкн'о с 'стаза по којој овце излазе на пашњак'. – Нијес'и м'огā^чн пр'бј прос трāv'у бес проз влāкн'о кудијен 'овце пр'оћу (Кс).

влас м 'рашчешљана вуна дуге длаке'. – [Рашчешљана вуна] дијели се на »влас«... и »нагрепке« (иначе »кртину«) [2:]; || **влас'ача** ж '?'.

власига ж 'коров' [2: 51].

властан -сна -о 'слободан у одлучивању, располагању'. – Он је властан свој дио поклонити којему од синоваца [2: 124].

влāс'ен м 'метил'. – Влāс'ен дол'азй с'а^с снијега.

вл'āча ж 1. 'мера за површину, аргат земље'. – Пет-шест бразда соране земље зове се »влача земље« (О Кж) [2: 47]; 2. 'оруђе за равнање пооране земље, брана'; в. *завлачйи*; || **влāч'ит** вл'āчим несв 'равнати орање влачом'; || **влач'ек** м 1.а. 'пут којим се вуку балванн'; б. 'стрмина низ коју се отискују балвани'; 2. 'јак гвоздени ланац за вучење чега тешког, влачег'.

влāч'ит вл'āчим несв 'рашчешљавати вуну (на гребенима)'. – Очешљану вуну жене влаче на гребенима [2: 30]; в. *бацйавайи*; ~ се 'вући се, безвољно ићи за неким'. – Такви пастири не лече, нити крате и међоњају стоку, већ се влаче за стоком куда она хоће [2: 29].

Влашићи мн 'звездано јато у сазвежђу Бика, Плејаде'. – Од звијезда зна се само Даница и Влашићи [2: 332].

в'б в. вол-.

в'ода вод'ѐ; **1.** ♦; у сталним изразима: *ī'olā* ~ 'кад се покисне (или озноји) до »голе коже«'. – Угн'а[ј] ту ђеч'ину у к'ућу, в'идиш-[л] и да с'у св'а у г'олу' в'оду; *ж'ивѣ* ~ 'извор'. – Мед'ун је п'одвода'н, 'имā ж'ивије в'д'а'с д'оста (Кж); клетва. – В'ода га п'онијела. – П'ушти, в'ода и[х] зл'а п'онијела (Кж); **в'оде** мн 'извори, »ублови«'; в. *маhana*; **2.** 'мокраћа'. – Нека в'оду пушт'ае т'ун, начините му н'ешто; || **водур'ина** ж пеј а. 'вода'. – Не м'огу се да'н'а'с нап'ит овѐ водур'инѐ; **б.** 'кијавица' [2: 528]; в. *назеб*; || **вод'ен** -а -о 'засићен водом'. – Тѐ с'у кр'ушке вод'ене, а и нијес'у слāтк'е; || **водењ'ак** -āк'а м 'мокраћни мехур'; || **вод'ијер** -ијер'а м 'посуда, обично од рога, напуњена водом, за држање белегије (в.)'; || **водник** м 'удубљење у зиду, за посуђе, воду'. – У зидовима су начињена удубљења разне величине, која се зову водницима и пенцерима, а остављају се у њих судови с водом или са белим смоком... и разне друге ствари [1: 236]; || **водњика** ж 'вода у којој је одстојало неко воће, као освежавајући напиток'. – Јā са'н ч'уј'а за т'у водњ'ику, да се начињ'ала од в'оћа, пā сѐ тō п'ило, нō тō је пре'ђе б'ил'о; || **водовала** ж а. 'јарак, удубљење којим се вода одлива'; **б.** 'отвор на дну зида кроз који се осока излива из стаје'. – При дну зида имаде... маzgала, што се зове »водовала« којом се заглибљена вода из коца истаче напоље [2: 26 60]; || **водоп'ој** м а. 'место на коме се напaja стока'. – Т'амо је водоп'ој и 'имају кор'ита те се у њ'и с'ипл'ѐ в'ода; || **водопојан** -јна -о; ~ *корийо* [2: 130].

вод'ит в'од'им несв 'одређивати коме правац кретања идући испред њега, помажући му у ходу, показујући му пут, држећи га на вођици'; в. *сиуишии*; ~ се 'парити се (о крави)'. – М'оја сѐ шар'ул'а вод'ила н'еђе по В'идовуднѐ.

вођ'а ж 'поводац'. – 'Имā онā вођ'а, те в'од'иш кр'аву и да ју св'еж'еш з'а ногу, да не 'ојдѐ дал'еко.

в'ођа георг ж 'стрма шумовита страна између стена'. – Т'амо је онā в'ођа пā уж њу 'имā п'ут на онѐ з'а'однице.

воз м 'део рала' [2: 47]; || **воз'ит** в'оз'им несв; || **возн'ик** -ик'а м 'стрмина низ коју се отискују балвани до места с кога се могу транспортовати'. – 'Урв'еш онй ш'ул' низ возн'ик и 'ето ти га на дно в'алѐ – ако се н'еђе не испри'јечй [12: 28].

војвода м **1.** 'племенски поглавар, старешина' [2: 133, 1: 207 210–215]; **2.** 'сватовски часник' [2: 221, 1: 274]; || **војводина** ж 'простор војводске управе, војводство'. – Биће да је Мусином сеобом његову војводину припојио својој војводи Радоња; || **војводств'о** с 'војводско звање, достојанство'. – Војводств'о се завршило на Брац'ана Ђур'ова Ив'ановића (Бз).

војн'ик -ик'а м ♦. – Н'ико га у сп'иса'к' н'ије вод'ио кā војн'ик'а; || **в'ојска** в'ојск'ѐ ж 'ратници на војном походу; оружана сила'; || **војништво** с 'војничка служба, војници'. – На кучки и клименачки станак дођу главари обје стране и по неколико наоружаног војништва [2: 147].

в'б в'ола м 'ушкопљено мушко говече, које се употребљава за вучу'; || **волов'отка** ж а. 'јуница зрела за парење'. – Јуница трећег прољећа постаје прекрм-куља или воловотка [2: 294]; **б.** 'жена слободног понашања, која изазива мушкарце да јурцају за њом'. – Им'али смо и мй т'у некѐ волов'отке, мā и[м] је добр'е п'уцāло по рб'ату; || **волог'она'ц** -нца м 'бич'. – За м'оје вол'ове волог'она'ц н'ије тр'ебā, нō с'у потѐз'али с 'а'нђелима; || **вол'ујй** -ā -ѐ 'који се односи на вола'. – Врху волује

шије долазе »пустанци« [2: 47]; **вол'ујскѝ** -ā -ō 'и с т о' . – Прич'ало сѣ да сѹ и[х] б'или ж'илāма вол'ујскијема; || **вбч'ић** м дем 'јунчић до 2 године старости'.

в'ола°т в'олта м 'свод' [1: 48]; в. *ноја*; || **волт'ица** ж 'мало утврђење; гранична караула'. – Ј'акша је л'ев'ачбм из волт'ицѣ изв'ука° војник'а.

воља ж; *изр. божја* ~ [1: 294].

вол'ет в'олим несв 'осећати љубав, наклоност, приврженост према некоме и нечему'. – 'Он је вол'ио б'абу и вик'а је да га 'она род'ила. – 'Он је вол'ио качам'ак на крт'блу в'ише нб др'угѣ ј'еће.

воња ж 'непријатан мирис'. – Мјешавина, риба или месо које тешку воњу имаде [2:65].

вос'ак -ск'а м 'жућкаста мека материја коју луче пчеле и од које праве саће'; || **воштина** ж 'воштана нечистоћа'. – Воштина се преварује... док се пречисти восак [2: 44].

воћар'ија ж 'воћни плодови, воће'. – Даде [се]... по неколико воћарије ђеци [2:232].

в'оч! узв за усмеравање говеда према појилу

в'рм а. 'врх, вис'. – 'Ено и[х] в'ром Кос'орца; **б.** 'чело стола'. – Ст'арбме к'уму зн'ало сѣ м'јесто – на вр с'офрѣ, поре[д] ђѣд'а; || **врху** предл 'изнад, поврх'. – Бу-сење се насложи врху лиснатогa грања. – Врху фитиља облагана је рана мелемном крпицом, ... [а] врху свега... меком махрамом [2: 21 551].

вр'аг м 'ђаво'; клетва: врагови га м'а°кли! – 'А, м'ајко, врагови га м'а°кли! – Шт'о, с'ине? – Пос'еко ј'ѣжу н'оге! – Врак се у тебе укутио. – Врак се у тебе оштенио; в. *ђаво* [2: 280]; || **врагоз'оба** ж а. 'немирна овца, коза'. – Нађ'е ме ј'ад од овѣ врагоз'обѣ, 'опѣт ми је у фрумет'ин прескоч'ила; в. *ђаволозоба*; **б.** 'немиран, ђаволаст девојчурак'. – Н'у ми тѹ врагоз'обу пог'анѹ, да ју исф'рсколим да не зад'ијевā тѹ ђ'есу; || **врагов'има** ж 'немирна крава (овца)'. – Вѣж'и тѹ врагов'иму на дно лив'адѣ, дāко не крeп'ā 'о[д]-глāди; || **враго°сѣт** -шѣм св 'упропастиће'; || **враг'утѝ** -ā -ō 'вражји, ђавољи'. – Н'ећеш враг'утѹ в'ише виђ'ат, нб ће и бит в'ук поклā свак'утѹ; || **врāж'ѝ** -ā -ѣ 'вражји, ђавољи'. – Њ'има се не зна начина и све ће и[м] отис на вражи пазар; || **вр'ажда** ж 'завада, омраза'. – Они сѹ в'а°зда бил'и у нечесову вр'ажду, а јā н'им да сѹ и забор'авили збок ч'еса сѹ се св'адѝли.

враи м зоол 'крупна птица сјајног црног перја и јаког кљуна, гавран *Corvus corax*'; || **вр'ана** ж зоол 'птица црног или тамносивог перја из породице *Corvus cornix*'; *изр. вр'анино шѣш'ање*. – Да е овѝ п'ут проб'јен до на К'рс от Пр'евлакѣ, како су га плам'ир'али, тб би бил'о, што се вел'ѝ, вр'анино шѣт'ање. – Ово до сад је било вранино шетање [3: 308]; || **вранет'ина** ж пеј. – Не пом'аже ујкāње нā вѣ вранет'ине, пол'етѣ пā се в'рнѹ, а н'ѣмā н'икбга да на њ'и пр'аштѝ п'ушкбм; || **вр'ањѝ** -ā -ѣ 'који се тиче вране'. – Којѣ је ср'ећѣ, на њ'ега ће да п'анѣ и вр'ањѣ гв'но; || **вран** м 'коњ црне длаке'. – А изведе из пајвана врана / Па му сједе међу раменима [5: 359]; || **врāн'ац** -нц'а м 1. 'исто' [2: 15]; 2. 'сорта црвеног грожђа и вина од њега'; || **вранић** м дем. – Па вранића коња окрочио [5: 250]; || **вранч'ић** м. – 'Имāше једнбга вранч'ића и крѣн'уо у мл'ин да догн'ā мало бр'ашна; || **вранко** м 'јарац црне длаке'; || **вр'анка** ж 'коза црне длаке'; || **вран'бка** ж 'коза, овца с црним колутовима око очију' [2: 19]; || **вранбк'ан** м 'дечак, момчић црних очију'. – Л'ијеп му онѝ вранбк'ан кā ј'абука.

вранза / вр'апца ж 'сифилис; »француска болест«, према *врениа, френђија, Франачка* (откуда је болест стигла)?.

вр'а̄т м анат 1. 'део тела који спаја главу с трупом'; *изр.* *вра̄ӣ му је*. – Кад још болесника и врат боли, каже се »врат му је« или »спануо му је врат« [2: 516]; шалџива клетва: от'а̄ц ти с м'а̄јкѣ ~ слом'ио; || **врат'ат** -а̄м несв 'имати проблема с равнотежом'. – Врат'а̄ туд'ије док се не поб'одѣ н'а нѣс; || **вратоб'оља** ж 'дечја болест' [2: 509 516]; || **вр'а̄т'оња** м 'човек јаког врата'; в. *свр'ӣнӯӣ, с'ианӯӣ*; 2. 'део гусала испод »главе«'.

вр'а̄т'а вр'а̄т'а̄ с пл т а. 'отвор у зиду или огради кроз који се улази у кућу, собу'; б. 'крило, најчешће дрвено, којим се тај отвор затвара'; ~ *ог избе* [2: 81]; ~ *јорња* 'улазна врата' [2: 81]; *оборна* ~ [2: 87]; в. *о̄ӣа̄н'а̄к*; ~ од Подг'орицѣ 'улаз'. – От'идни на вр'а̄т'а од Подг'орицѣ; || **врати'ица** ж 'стуб на коме су учвршћена врата за улазак у обор'; в. *с'иӯӣ*.

врат'ило с 'део разбоја'.

вр'а̄т'ит (се) вр'а̄т'им (се) св. – Пл'а̄т'итѣ, р'екоше, ка'[д]-се вр'а̄тѣ ис Подг'орицѣ; || **вр'а̄н'а̄т (се)** -ѣм (се) несв; || **врат'иша** м 'човек који (не) враћа дуг, позајмицу'. – Здрав ни вратиша ни платиша [2: 473].

врачарица ж 'жена која гата, врача, врачара'. – Ако се [вјештица] прокаже народу, ... постаје врачарица [2: 295]. – Једна врста бајалица и врачарица... бивале [су] и траварице [2: 314]; || **вр'а̄ч'ат** вр'а̄ч'а̄м несв 'гатати'. – Она је т'амо нешто вр'а̄ч'ала, бачев'ала 'углијев.

вр'б'а / фр'б'а -'ѣ ж бот 'листопадно дрво или шиб, које расте поред воде или на влажном терену *Salix*'; *изр.* *вјенч'а̄њ'е око фр'б'е*. – Ова да'н'а'шња ом'ладина се пр'во вјенч'а̄ј'е око фр'б'ѣ, п'а 'ако се п'отгл'е вјенч'а̄ју к'а се в'а'зда чињ'ело; || **врбов'а̄к / фрбов'а̄к** а̄к'а м 'штап, прут од врбе'.

вр'гӣѹт -нѣм св 'уздићи'.

вредн'оћа ж 'приљезност на послу, посвећеност послу'; в. *огва̄ја̄ӣ*; || **вр'ѣ̄т** вр'ѣ̄ӣ несв 'ваљати, имати вредност'. – Некијема не вр'ѣ̄ди н'ишта што р'а̄дѣ ка'д и[м] је Б'ог 'узео п'амѣт.

вр'е̄жд'ит -им св 'снажно ударити'. – Вр'е̄жд'ило г'а 'у главу и д'обро је да н'ије н'амјесто ост'а̄.

вр'ело с 'извор, кладенац' [1: 16]; || **вр'ет** вр'ӣ несв 'тећи, протицати'. – Низ 'улицу је провр'ио пр'а̄ви пот'ок.

врет'енг'уз м зоол 'вилин коњиц'; в. *ш'ӣш'љѣгара*; || **врет'ено** с 'дрвена направа шиљата с обе стране а по средини задебљана, на коју се при предењу намотава пређа'.

вр'ећа ж 'дугачка и уска торба, обично од вуне или козје длаке'; в. *о̄ила̄в* [2: 123]; *изр.* ~ *зайѣӣљана*; в. *јун арар* [2: 79]; || **вр'ећет'ица** ж аугм. – Б'ачи тѣ вр'ећет'ине т'амо да и[х] не заск'а̄чѣмо; || **вр'ећина** ж аугм. – Кљусе... подашију вр'ећином [2: 64].

вр'ѣч'ат -ӣ несв 'мекетати, оглашавати се као коза'.

врзл'ам'а ж 'врдалама'. – Ће н'а̄њ'е ону врзл'ам'у да ти чињ'и др'усв'о?

вријећ'ат (се) вријећ'а̄м (се) несв 1. 'повређивати рану'. – П'ази се, ч'б'че, да тѣ не вријећ'аш св'аки ч'а'с. – Не м'оже ст'ар ч'оек, а н'е дијет'е да се не вријећ'а; 2. 'кршити, не поштовати нека устаљена правила'. – Ред је давно утврђен и ни сад се не вријећа [2: 70].

вријеж'а ж 'изданак биљке пузавице или пењачице'. – В'иће ли ће се пр'ужила вријеж'а од онѣ т'иквѣ?

вријем'е вр'емена с а. 'време'. – Вријем'е је да се пушт'а̄ју 'овце; б. 'промена времена, невреме'. – Крм'ес'и се од з'ап'ада, нас'ум ће вријем'е.

вријес м в. *фресина*.

вријесл'о с 'лучна гвоздена ручка на котлу, канти'. – В'иђе ли како сѐ с'а'вио кѧ вријесл'о.

врјсн'ут врјснѐм св 'зајаукати, заплакати високим продорним гласом'. – Онџ дијет'е врјсн'и кѧ да га ц'ијепају; || **вришџет** -им несв 'вриштати'. – »Куме« се нијесу обзирале на ђецу у колијевкама, колико год она »вришџела« и плакала [2: 168].

врлоб'ућицѐ прил 'право, директно'. – Ја врлобућице к Јаблану [4: 84]; в. *йе-йељайи*. – Пси су врлобућице и највећом срдитошћу с три краја грињали као дивље звјери [3: 182]

вр'рл'врл'а -е 'разрок'; || **вр'рл'ав** -а -о 'исто'. – Куд је онџ вр'рл'авџ крѐн'уло, д'а ми је зн'ат; || **врл'џк'ан** м 'разрока мушка особа'. – Онџ врл'џк'ан не в'идџ само онџ што му не трѐбѧ; || **врл'џкиле** м 'исто'; в. *уврљавиџ*.

врн'ут (се) врнѐм се св 'вратити (се)'. – 'Она је уд'авѧта бџл'а н'а Монче, пѧ не зн'ам, али јџ е 'умро м'уж, али шт'о, теке врн'ула се т'ун. – Врн'и се ов'амо ка' [д]-ти зб'орџм; || **вр'тѧт / вр'рѧт** -ѐм несв 'враћати'. – 'Оту ка' [д]-се вр'рѧ, пѧт'ѧ гѧ н'еко, али не зн'ам што је бџл'о; в. *зайас*.

врнчаница ж 'каишиџ од опуте којим се опанак везује око ноге'.

врса'н -сна -о 'истакнут, угледан'. – А 'он је на т'ѧ нѧч'ин по пл'ачѐвѧ од'ио код вр'снџе л'уђ'и (Кж).

врсн'ѧк -ѧк'а м 1. 'истакнута мушка особа'. – Тџ је бџл'а л'удур'ина и врсн'ѧк н'ѧјбол'ије у њег'ово вријем'е; 2. 'вршњак, исписник'. – Окупи врснџике [4: 86]; || **врсн'ица** ж 1. 'истакнута женска особа'. – Оне сџ врсн'ице и не м'ислѧ да се одв'ѧју; 2. анат шал' 'вагина'. – Наш'ѧ'н јџ ј'ад од врсн'ицѐ: отка'д јџ е м'уж отиш'ѧ'е 'у вџјску, и зм'ија би се од њ'ѐ отров'ала.

врст'а -'ѐ ж 1. 'ред'. – На такав лијес долази покров од сламе »на врсте« [2: 84]. – На баскије се почев оздо ређају врсте од сламе, [пре које се] утврђују од кључа до кључа прутови, који притисну сламу и држе је против ветра [1: 247]; 2. 'тип'. – А једн'а врст'а л'уђ'ѧн с'амо н'аопѧко р'ѧдѧ; нџ н'ека га, б'иће н'екако и с врст'џм која зл'о 'у земл'у ш'ѧрѧ. – Т'ѧ'н је ч'ек б'ио у н'ѧјбол'у врст'у П'ипѧрѧ; в. *бунар*.

вр'рт гуз'ица *изр.* – В'рт гуз'ица, Кр'ѐмо (Бс). – Спушти се на земљу, гађаш много високо, дипломе – врт гуз'ица [4: 138]. – Врт гуз'ица зета жртвоват [4: 241].

вр'ртијел'ка ж 1. 'јак стуб од метар и по висине са изоштреним врхом на који се навуче пловна и на среди проврђена греда дугачка од четири до пет метара, којој су на крајевима у супротним правцима усјечена мјеста налик седлу, вртешка, клацкалица' [2: 345–346, 1: 238]; || **вр'ртијел'к'ат** се -'ѧм се несв 'вртети се на вртијелци' (Рѧ); || **вр'ртијел'кање** гл им. – Вртијел'кање или вртијел'ка... игра је за по двојицу, било мушкијех било женскијех играча [2: 35 345]; || **вр'ртѧт** вр'рт'ѧм несв 'вртети'. – 'Он му е вр'рт'ио к'џс од глѧв'ѐ те му е изв'адио 'от кости да му ост'анѧ 'увијек тѧ р'ана; || **вр'рт'ирѧп** м 'притворан, непоуздан човек'. – Ако ми се још једн'џм нам'џли прет к'уђџм, не м'ислѧм е тогѧ вр'рт'ирѧпа н'ѧћу кл'ѧпѧт по ѧуш'и; || **вр'ртоглѧв'ат** -'ѧвѧм несв 'мучити се с вр'ртоглавицом, несвестицом'. – Вр'ртоглѧвѧм, а не зн'ам куј уд'арѧм.

[вр'рѧ] вр'рш'ѧм несв 'вр'рѧ'. – Т'ука' је пчен'ицу, вр'ршѧ' на гѧвн'о (Кс); || **вр'рш'идба** ж 'вршење жита'. – Вршидба је „чисто мушки рад“ [2: 51].

вр'руђ вр'руђ'а -'е 'загрејан, топао'; *изр.* ~ *радник* 'нерадник, ленштина'. – То је вр'руђи р'ѧднѧк; || **вр'руђин'а** -'ѐ ж 'висока температура ваздуха'. – Ка' [д] је вр'руђин'а, изм'ѧки се 'у лѧд и ч'ѧкѧ да м'ало паг'инѧ,

врху предл в. *вр*.

в'рц'ат / ф'рц'ат-ам несв 1. 'трзати се, понашати се немирно'. – Ја са^м им'а к'оње, али је св'ак'и в'рц'а 'у рало, а ов'и н'е: нō уф'ат'и једн'бга – в'уч'е к'а м'а^ска, уф'ати 'оба^дв'а – сл'ожни 'оба^дв'а; 2. 'лити, линути (о сузама)'. – Не м'ож дијет'е да см'ириш: слом'ило му се н'ешто и ф'рцај'у с'узе, не ћ'еш'и се; || **в'рц'к'ат / ф'рц'к'ат** -ам несв. – Не м'ож га угн'ат 'у бр'азду, ст'ално ми в'рц'к'а 'улијево; 3. 'кокетира-ти, изазивати мушкарца'. – П'оч'ела е да в'рц'к'а, б'рзо ће н'ек'оме завр'ћет к'апу; || **в'рц'н'ут / ф'рц'н'ут** -н'ем св, в. *бразда*; || **в'рц'кол'ит / ф'рц'кол'ит** -й'м несв дем; || **в'рц'калица** ж 'женска особа изазовног понашања'. – Бој'ат се да он'а в'рц'калица н'ешто не дон'ес'е у к'ућу прије нō св'атове ок'упи; || **в'рц'коша** ж 'исто'. – По с'едн'к'ан б'абе н'ајбол'е в'ид'е кој'а ће се в'рц'коша б'рзо уд'ат.

в'р'ша ж 'кошић оплетен од врбовог прућа, у облику великог левка, са једним ширим и другим ужим отвором, за лов рибе' [11: 54].

в'рш'а'к в'рш'ка м 'вршчић'. – Он'и ибр'ет се п'оп'е у сам'и в'рш'а'к ор'аа, ж'ив'а нијес'а^м да се не сп'рц'а.

в'уга ж в. *фуја*.

в'уј (се) в'уч'е[м] несв 1. 'вући, повлачити'. – В'ији какву онō л'астру в'уч'е дијет'е; 2. 'носити велики терет'. – Нав'ика'н је да в'уч'е и сек'а и н'ем'а му л'ијека док не з'апр'е.

вуковац -вца м у *изр. мач вуковац*; в. *йокраћа*.

в'уна ж; *изр. в'ел'а* ~ 'овчија вуна'; *м'ал'а* ~ 'јагњећа вуна' [2: 30]; || **в'уњени** -а -ō 'који је од вуне'. – Н'ем'а в'ише оније в'уњеније ф'ањ'ел'а^е кој'е с'у ж'ене н'ека^д пл'еле.

вуста в. *уша*.

в'уч'а'ц в'уч'ца м 'костобоља, артритис'. – Жабице се доводе у везу с такозваним »вучцем«, кој'ега узрокује »промрзнуће«, а то је шкрофулоза зглобова [2: 529, 531–532].

в'ук м зоол 'дивља звер, *Lupus*'; || **вуч'ица** ж. – Нак'ас'а је н'еће на вуч'ицу и уб'ио ју; || **вуч'ић** м 1. 'младунче вука'. – Не зн'ам што је чињ'ио с тијема вуч'ићима; 2. обично мн 'дечји зубићи'. – Кад ћетету вучићи ничу, оно болује [2: 509]; || **вучина** ж 'вучја кожа' [2: 65]. – Џогановић ми каже како је то дијете синој испред ноћи убило вука, а мало затијем и два Турчина, који су кјели да му отму вучину [3: 90].

Г

габ'ежда ж 'храпица, јамица'.

Габ'ел' м 'чергар, Циганин'. – Дōћ'оше Габ'ел'и и от'аборише н'а ногу 'од мо-ста; || **Габел'ница** ж [2: 481]; || **Габ'ел'ка** ж. – С'а[д] т'е Габ'ел'ке да ви фал'етају; || **Габел'уша** ж. – Габел'уше те домове руше и укопавају [4: 297]; || **Габ'ел'че** -ета с, зб габ'ел'ч'ад -и; || **габ'ел'ск'и** -а -ō 'цигански, чергарски'. – Бј'еше габ'ел'ск'а ч'ерга надно В'игњишта; || **габ'ел'ски** прил. – Они не ум'ију без габ'ел'ски, а чињ'и ми се да су габ'ел'и према њ'и п'онека^д господ'ичићи.

гавран м 'крупна птица грабљивица, са сјајним црним перјем и јаким кљу-ном *Corvus corax*' [2: 336].

г'агрица / гагр'ица ж 1. 'месни жижак, црв'; 2. 'злица, цепидлака; ситничави пакосник'. – М'бр'аши се с'уп'онит с он'ом г'агриц'ом?; || **г'агрич'ав** -а -о 'црвљив'. – Р'ек'ан би да је ов'о м'есо г'агрич'аво и да ће б'ит шар'ову и зел'ову да се ом'аст'е.

г'ад м 'ништарија, нитков'. – Г'адови, безобр'азнї г'адови, н'иштал'уђи: ако е ч'оек погријеш'ио, нека ћут'и. – Овї р'ођаци ми д'ал'и н'ијесу, н'о намј'естили г'ада некакв'ога с Ор'ава; || г'ад'еж -и ж'гад, ништарија'. – Дов'ели некакву г'ад'еж да бл'еј'и пред н'ар'одом; || г'ад'ит -їм несв 'прљати, загађивати'. – Прек'ини с тијема пр'ич'ама, обр'аза ти, и нем'о ми г'ад'ит з'алаг'ај; || г'адл'а'к м 'гадост'. – Ада, 'они т'е св'акї г'адл'а'к учињ'ет и за т'о и[м] се не тр'еб'а мол'ит.

гадора '?'. – Сијевнуше сабје и гадоре [5: 555].

г'ађ'ат г'ађ'ем несв 1. 'нишанити, циљати'. – Ка'с-у г'ађ'али бац'а'ч'има, на б'аштину су уб'или и једно маг'аре; 2. 'бацати се неким предметом на некога'. – Св'е ће б'ит л'ијепо, м'а ч'ек'ате да в'ид'ите от'е ли се г'ађ'ат кам'ен'има; 3. 'ритати се'; в. *канџија*; 4. 'имати на уму'. – Ј'а м'огу м'ис'ит ђе т'и г'ађ'еш. – Ч'исто – г'ађ'е м'ене; ј'а се не кв'арт'ам; ~ се г'ађ'ем се према *їогий се* 'погодити се, договорити се о неком послу'.

газ'ап / газ'а'п м 'невреме, олујина'; [2: 333]; в. *карамлак*.

г'аз'ија м 'јунак; људина'. – Р'ек'а би ч'оек – г'аз'ија, а он'амо – тр'ања.

г'аз'ит -їм несв а. 'кретати се, корачати'; б. 'притискати'. – М'и смо избачев'али с'ијено, а ђ'ед'о г'а ш'ир'ио и г'азио.

гајрет м 'помоћ, добротинство'. – Учинимо гајрет домаћину [4: 86]; || гаи-рет 'пакост, зло'; в. *їорїлав* [4: 275].

гајтан м 'памучна или свилена упредена врпца која служи као украс на одећи, униформи'; в. *ракиїа*.

гал'ам'а -'е ж 'вика, препирка (ново)'. – Т'у н'астаде мало гал'ам'е међу н'ама, н'о се см'ир'и б'р'зо; уп. *їул'амија*.

гал'ата'н -тна -о 'који не одмерава речи, вулгаран'. – Т'о је б'ил'о гал'атно и од њ'ега с'е св'ашто м'огло ч'ут; || гал'ат'ит -їм несв 'говорити вулгарности'. – Он ни за трп'ез'ом не ум'ије без да гал'ат'и.

галић м 'гавран'. – То гледа'у два галића врана [5: 57].

гал'о'ња м 'во црне, тамне длаке'; || гал'ул'а / галуја 'крава тамне длаке' [2: 18].

галиј'от / гали'от м 'непослушан дечак; несташко'. – Д'ођите, галиј'оти, ов'амо да ми н'ешто пом'ож'ете; || галиј'отлук м 'несташлук, непослушност, не-валјалство'. – Друштво навуче на сваки галиј'отлук [4: 175]; || галиј'от'ит -їм несв 'чинити несташлуке'. – Нем'оће ми т'ун галиј'от'ит, да ве не м'ер'ам к'а маг'ар'ат.

г'ал'а ж 'овца црне главе'; || гал'ан м 'ован црне главе'; || г'ал'ица ж дем; || гал'аиче -ета с 'јагње црне главе'; гал'иче -ета с 'исто'. – Брави се с прољећа нашли с тридесеторо јагњади галичади [2: 6]; || гал'анчић м дем; *їала, їалан, їалица* [2: 10]; *їаљан* [2: 6 339]; || г'ал'ас -ста -о / гаљаст -а -о 'који има црну вуну на глави'. – Имали су обичај пуштати гаљастога овна у пазар [2: 6].

ганилук м 'задовољство' [2: 35].

г'амаша ж 'уска трака којом су се обавијале ноге до колена'.

гам'уфа ж 'набор на завеси' (Бч).

г'аовица ж 1. 'мали, ситан женски створ'. – Од он'е г'аовиц'е њ'има је и к'ућа св'ин'ула; 2. зоол 'ситна шаранска риба *Rhodeus amarus*'.

г'ар м 'чађ'. – Св'ак'а је кужн'а б'ил'а црн'а од г'ара, нал'аг'ало с'е на огњ'иште; || г'ар'еш -ежа м 'исто'. – Отк'у[д]-ти т'а'н г'ар'еш пор'ед ока? – Лице јој гарежом умузгано [4: 259]; || г'ара ж 1. 'тамнопута млада женска особа'. – Да ми је с'ин б'ол'ї ч'оек, ов'у г'ару н'е би п'уштио те ми н'е би б'ил'а сн'а'а; 2. 'црна овца'; || гараг'ан м 'тамнопут млад човек'; || гар'ан м 'исто'. – Мл'ог'а ће се окр'ен'ут за

онијем гар'аном; || г'ара^ц г'арца м 'исто'. – 'А, г'ара^ц, пот'рчи!; || г'арица ж дем 'тамнопута девојчица'; || гар'уша ж 'исто'; || гаруш'ан м 'тамнопут момчић'; [2: 10]; || гар'ов м, алб *јарови*, 'пас црне длаке'. – Ч'еку је ј'еднако оће ли га ћ'апит гар'ов али зел'ов.

гар'анта ж 'гаранција'. – Ако је каз'а – т'о ти је под гар'анту. – Ако 'имā четрд'ес температур'е, под гар'антом: др'уги компр'ес ће му обал'и[т] на триес'оса^м; || гар'антит -йм (не)св 'гарантовати'. – Не м'огу ти за т'б гар'антит да ће д'бј: р'екā^е е д'а ће, а оће ли – в'иђејемо.

гар'евина ж 'угарена њива'. – Ко је п'уштио онē 'овце преко гар'евинē; || гār'еш -жи ж 'прво пролећно орање, угар' [2: 47–48]; || гār'ит г'арйм несв 'плитко орати после убирања летине с њиве'. – Гār'ио са^м онō у Прибевевиће.

г'арйб м 'оронуо старац; стара немоћна особа'. – Што ће ти дати гариб (немоћни) Махмуд, кад ти сајбија не даје [2: 310]. – Не гријешите руку на ту божу невољу, на тога гарива [3: 394]; || гарйб'ет м 1. 'сиромашак'; 2. 'човек без моралних кочница, поган'. – Н'ādā[j] се о-тогā гарйб'ета св'ему што не вал'а.

гār'ет / гār'ет м 'радост, радосна предусретљивост'. – Доч'екāли су не за'исто с гār'етом [Ж 20].

г'аркāt -ām несв 1. 'помало царати ватру на огњишту'. – Ка^е[д]-сēд'й к'од огња, ћēд'о в'а^зда г'аркā онē б'рстинице; 2. 'задиркивати, неприметно боцкати'. – Н'екате, галиј'оти, не г'аркāте ми т'о дијет'е; ~ се. – Не г'аркāте се, ћ'ецо, да ви не навез'ем пркн'о; || г'арнūt -нēm св 'појачати ватру на огњишту, процарати'. – Г'арните којē тāч'ога^њ да се не ут'ули; || г'арколйт -йм несв дем. – Нем'бте ми т'о г'арколйт, л'еб ми је по[д]-с'а^чом; – Шт'о ће ћ'еца – нō да се г'арколē.

г'ас м 'петролеј'. – Мй смо у пл'ацу, на дог'ању, купов'али г'ас за овē н'аше ћ'оре, г'асалице; || г'асалица ж 'петролејка, гашњача'.

гас'ит г'асйм несв 'преливати водом живи креч'. – Заф'алио ми је тов'ар кл'ака, да ми га д'аш, ј'а ћу га гас'ит, пā оли да ти га пл'агйм али да ти га вр'агйм ка^д ј'а изг'орйм кл'ачницу; || гаскат -ам несв с 'бајати, врати гашењем угљевља'. – Баба гаска с углијеном и излива олово [4: 49]. – Гаскање је опште познати начин бајања [2: 519]; ~ уйла. – Живчане немоћи сматрају се као намет злијех душа... па се стога и предузима као прво средство »гаскање угља« [2: 523]; || гаснут -нем несв 'исто'. – Урекле је проклетнице, одвијај да гаснем [4: 91].

гāt'ат -ām несв 'прорицати, врати'. – 'Ај тй код једнē жен'ē (науч'и га ов'бје у Кос'ор) е се зн'а да 'она т'амо ум'ије да г'ātā; || гāt'ање с 1. 'врачање'. – Ада јā зн'ам и без твој'ега гāt'ања да ћу умр'ијет; 2. 'нагаћање'. – 'Имāте ли вй каквē др'угē раб'отē бес гāt'ања у тē ћ'икаре? [Ж 13].

г'атйк м 'врпца којом се око појаса везују гаће, панталоне'; || г'аће г'āhā ж пл т 'доњи део мушке одеће, панталоне, чакшире'. – З'акрпй ли ми онē г'аће, нēmām шт'о об'уј. – Још док је умрли у кући, спреми му се мртвачка обука... гаће, кошуља, чарапе, махрама и покров [2: 264]. – Широке гаће или чакшире од белогa сукна везивале су се о пас учкуром а долазиле до испод колена [1: 256]; || гаћур'ине пл т аугм пеј 'старе, скоро неупотребљиве панталоне'. – Б'ачи тē гаћур'ине Сл'āvкове т'амо да се оп'еру.

г'афа ж 'гвоздена полуга, на крају наоштрена и савијена под правим углом, за спајање балвана или брвана у дрвеним конструкцијама'.

гашмаке пл т 'кожне саре, посебне, место горњег дела чизама'.

гв'ожје / гвојје с 1. 'ковни метал за израду предмета најшире потрошње'.

– Мој од гвојђа самокове / ка ниједан (у тужбалици) [2: 260]; 2. ‘хладно оружје (сабља, мач, нож)’. – Кучи су ми ‘итри на јунаштво / баш ка’ да су од гвојђа ковани [5: 123]; || **гвожђе** с дем ‘комад гвожђа’. – Наш’а^е некакво гвожђеце и т’ун га б’ачио; || **гвожђур’ија** ж ‘разноврсни гвоздени предмети’. – Довук’ује в’а^езда нека^ккву гвожђур’ију, теке да му т’ун ‘рђа; || **гвожђур’ина** ж аугм пеј. – В’а^езда в’уч’е нека^ккву гвожђур’ину и тур’ај’е на н’у гом’илу; || **гвожђуш’ина** ж; в. *алаиш’*; || **гвојђа** пл т ‘замка за лов крупне дивљачи’ [2: 64]; **гвозд’ени** -ā -ō ‘који је од гвожђа’. – ‘Имā в’ила и гвозд’енā и дрв’енā.

гв’оз гв’озда м ‘густа шума, најчешће букова’. – Ка^д ул’ежеш у гв’оз, пр’ије ћеш ср’ес в’ука али међ’еда нō в’иђет с’унце. – Око Језера... се види остатака од ранијих гвоздова. – [Трава од ударца] расте тамо свуд по гвоздовима и планинским стијенама [2: 60 541; 12: 28].

г’еа̋к м ‘старо и болесно чељаде’. – Ако ко ост’анē од овије г’еа̋к’н, кā ј’ā и м’бј др’уг, што м’ожемо м’й?

гевел’ат -’ām несв ‘ићи уморно, старачки, с напором се одржавајући на ногама’; || **гевељав** -а -о ‘несигуран на ногама, хром’. – Пејо гевељави излеће ка’ из катапулта [4: 273].

г’енгāv -а -о ‘спор, тром, пипав’.

гeњ’ат г’eњām несв ‘ићи споро, тромо’. – Г’eњām јā, г’eњām, а н’икуј не м’огу.

г’ерeл’ / **г’ерeл’а** м ‘стар ороноу човек:’. – К’у[д]-ће онй г’ерeл’ д’а ми је зн’ат? – ‘О, г’ерeл’у, Б’ок те поc’екā’н. – А, г’ерeл’а, г’ерeл’а, не м’ож, изгл’eдā, н’икуј? – А н’е, богме, ни преко сл’анкē!; || **герел’иин** м аугм пеј ‘старчина’. – На овe н’аше герел’ине и ‘Он је, нас’ум, забор’авио; || **герел’ч’ина** м ‘исто’. – Са’ст’али се герел’ч’ине пā и[м] мл’адōс удр’ила у п’амeт; || **г’ерeл’а-г’ерeл’а** в. *бол’-бол’*. – А јā пол’а’ко, г’ерeл’а-г’ерeл’а, до на вр Стрāн’ā’н и в’ише не мог’а ни кроч’ит; || **герел’ат** -’ām несв ‘ићи с напором, старачки’. – Герел’а’у јā још којй д’ā’н, пā ћеге ми в’й пом’ој да д’ођeм н’а Бријек; в. *џроб, џробовје*.

г’ета ж ‘дуга уска платнена трака која се омотавала од чланака до испод колена, чарапа доколеница’. – Л’’уђи с’у нос’или онe г’ете те с’у се замотāв’але до к’ол’eнā’н.

гйб’ет м ‘морална ситнеж; мноштво ситне гамади’. – Ето је на једвите јаде умирио гибети, ено и’ побачке путевима [4: 273]; || **гйб’етка** ж ‘лажљивица; свађалица’. – Нијеси примијетила гибетку [4: 351]; в. *џоанул’а*; || **гйб’ече** -ета с. – Уф’атио сe с нека^кквијема гйб’ечāдима и ч’екā[j] да в’идймо оће ли дōд’и[т] д’ома; || **гйб’етйт**-йм несв ‘понашати се као гибет’. – Ако м’исйш да ш њ’има гйб’етйш, в’иђи отe ли ти д’ат да ‘ијеш е н’eј м’ој и т’амо и ов’амо.

гйг’але гйг’алā^е мн ‘непристојно испружене ноге; дуге ноге’. – Ефeнд’ија, скрāt’и гйг’але да пр’ођeм.

гилик’ат -’ићe / **гил’итāt** -’ићeм несв ‘голицати, шкакљати, обично испод пазуха’. – Бр’анй ли ти се ‘она ка^д’ оћеш да ју гил’ићeш?; || **гил’икнūt** -нeм св ‘заголицати’. – Н’ајприје н’ије дāl’а ни да ју гил’икнeш, а с’а[д]-сām’а зав’рћe ‘рашу; || **гилик’ач** -āч’а м ‘који голица’; || **гилик’ача** ж ‘која се не брани од голицања’. – Уф’атйла га неkā гил’ик’ача в’арошкā и не ум’ије д’ој’ома.

г’ил’а ж ‘овца белог врата’; || **гил’авоша** ж ‘исто’; || **гйл’о** -’а м ‘пас’. – Пас-тири... псе поткријепе упијајући: „А гило, гило, а пуст остā“ [2: 9]; || **гиљов** [2: 9].

гйл’ат гйл’ām несв ‘ићи с напором, старачки’. – Г’йл’ā ћeд’о ј’ош, пол’ако, с’а^е стāпом, и н’eће, велй, б’рзо н’а Бријек.

г'ил'гол'а̄т -ам несв 'трескати самаром, трзати се као да хоће са себе да збаца терет'. – Св'е 'уза' стра̄не г'ил'гол'а̄ше – не тр̄п'а̄ше сам'ар.

г'ин'ут -ѐм несв а. 'губити живот неприродном, насилном смрћу'. – 'Они с'у зн'али како се г'инѐ, а нијес'у ст'иза̄ли да ж'ив'ѐ; б. 'пропадати, страдати'.

гл'ава гл'ав'ѐ ж 1. анат ♦. – Не вал'а̄ ми ова̄ г'а'с'а̄ гл'ава, а не зн'ам њ'е да тр'а̄ж'им б'ол'у; 2. 'вођа, предводник'. – Ов'џ ње гл'ава К'у'ч'а̄ б'ит, с ов'ијем тѐ се К'учи понос'ит; 3. а. 'врх, горњи крај'. – [»Кључеви« се] у главу прикују за сљеде [2: 83]; ~ *од њ'еле* 'врх кошнице, улишта' [2: 43]; б. 'место на коме је одсечен ластар'. – По један и два љетораста отсијеку се близу дна и зову се »главе«. Из њих се љетораста за идућу годину оставе на род [2: 56]; в. 'део гусала изнад »врата«; || гл'ав'ница ж дем 1. 'мала деџа глава'. – А'у, т'уцн'уло ми је дијет'е гл'ав'ницу, дон'еси да б'аба м'ис'и п'а н'ѐће бол'ет; 2. геогр 'невелико узвишење, брежуљак; заобљено голо брдо које подсећа на људску главу'. – Шп'ир'о е дош'а̄н т'у г'оре на вр овѐ гл'ав'ицѐ. – »Гл'авице« око села оставе и на даље као комун за испашу [1: 232; 12: 28]; 3. 'плод неких повртарских култура'. – Дон'еси ми једну гл'ав'ницу куп'уса и двије-три гл'ав'ице л'ука; || гл'ав'ичница ж геогр дем. – Ка'џ[д]-су дошли иза онѐ гл'ав'ичицѐ, ви'ћу да су се нешто преп'ира̄ли; || гл'ав'ичина ж геогр пеј. – Е, колико мѐ ј'ада̄ н'ашло по овије гл'ав'ичӣна̄н; || гл'ав'оња м 'који има велику главу'. – Ко би р'ек'а̄ да је та'к'в'и гл'ав'оња; || гл'ав'оњица м дем. – Ка'џ пор'аст'е, за овога гл'ав'оњицу к'апа се н'ѐће м'ој н'а̄ј; || гл'ав'џм у изр *гл'ав'џм и бр'аџ'џм* 'лично'; || гл'авур'ина ж пеј аугм 'велика празна глава'. – Жалиб'оже, колика гл'авур'ина, а у њ'у н'ишта бе[з]-спл'ачӣна̄н; || гл'авурд'ача ж аугм 'исто'. – Ка'џ би у он'у гл'авурд'ачу б'ил'о тол'ико ч'џсва, з'емља би под њ'им пот'а'њ'ала; || гл'авурд'ачина ж 'исто'; || гл'ав'ар м 'племенски старешина'. – За т'џ с'у се гл'ав'ари здогов'ар'али; || гл'ав'арск'и -а̄-џ 'који се односи на гл'авара или припада гл'авару'; || [гл'аварство] с 'гл'аварски положај'. – Отка'џ[д]-су л'у'ћ'и истр'а̄жени, гл'ав'арс'ва су се доф'атиле тр'ање; || гл'ав'ат -а -џ 'који има велику главу'; || гл'авнина ж у изр *давање с'токе њна гл'авнину* 'давање стоке на изимљавање према броју гл'авина'. – Давање стоке »на гл'авнину«... значи да држаоцу стоке припада и сам приплод од ње [2: 10, 11: 92]; || гл'авур'ан м 'дечачић велике главе'. – Лијеп му је он'и гл'авур'ан, да га Б'џг под'рж'и; || гл'авур'ача ж 'девојчица велике главе'. – А што ми н'ијесте дов'ели и он'у гл'авур'ачу? – М'ене је б'аба вик'ала да са'м њ'ѐна гл'авур'ача; || гл'авур'ачица ж дем. – Л'у'б'авна ли је он'а гл'авур'ачица Ма̄ш'ина! – Нем'џте б'абину гл'авур'ачицу задијев'ат; || гл'авоб'ол'а ж в. *бол'оил'ава; изр. наст'ујина* ~. – Наступна гл'авоб'оља... долази, како се вјерује, ... усљед рада у свечане дане, било намјеном злијех душа [2: 522]; || гл'авов'рт'ат се -'врт'а̄ се несв безл 'вртети се у глави, имати благу несвестицу'. – Н'ешто ми се гл'авов'рт'а̄ од ј'утрџс; || гл'авоб'ек м 'храбар, силовит човек'. – И с'а'џ[д]-се пр'и'ч'а̄ како с'у гл'авоб'еци уск'а'али 'у Т'урке, а ов'и да'н'а'шњ'ӣн не ум'иј'у пос'еј ни гл'ав'ицу куп'уса; || гл'авоб'ековић м 'потомак »гл'авоб'ека«'. – Д'авно с'у изл'и'њ'али гл'авоб'еци, а не зн'ам отк'уд ни тол'икџ гл'авоб'ековић'а̄; || гл'аи'а -'ѐ ж хип 'глава'. – Прим'а'ки б'ал'и гл'аи'у да у ца'л'унѐ.

гл'ав'ина ж 'средишњи део точка кроз који пролази осовина'; в. *јора* (Кж).

гл'ав'ница ж 'болест житарица, »снијет«'.

гл'ав'ња ж 'дуже дебело дрво на огњишту'. – Прим'а'кни м'ало ту гл'ав'њу дако се разг'ор'и.

гл'ад ж 1. 'осећај потребе за храном'; 2. 'несташица хране'. – Нем'џ ју, п'опе, причѐст'ит е је у п'уну к'ућу с'еда'м н'ѐћ'џл'а̄е ум'ир'ала 'џ[д]-гл'ади; || гл'ада'н

-дна -о 'гладан'. – Ни да си гл'ада^н ни да си н'апйт. – За земљу која није давно гнојена каже се »гладна је« [2: 45]; || гл'ад'ињй -а -е 'који је узрокован глађу'. – Преглади'ио је и н'ије ни ч'удо што га ст'исла гл'ад'иња ж'еђа; || гл'адн'ик -ик'а м 'увек гладан човек, гладница'. – Изгл'едā да сū се св'и гл'адн'ици и пивн'ици к'учки ск'упили да^н'а^с у м'оју к'ућу; в. *џрмун*; || гл'адн'ов м. – Тешк'и су ми и овй м'оји гл'адн'ови – да ми др'угй и не д'одē; || гл'адн'ица ж 'увек гладна жена'. – Тр'еба прич'екāt да се гл'адн'ица под'уторй.

гл'ада ж 'пастирска колиба на катуну'. – Др'аг'о је покр'ио гл'аду коју је Маш'ан озйд'а при'је р'ата, ма у њу в'ише н'ије д'од'ио. – Зграда за становање пас-тира зове се гл'ада [1: 235]. – Обично огњиште припада најмлађега брата, а глада са струнгом најстаријега [2: 122–123]).

гл'ада^к / гл'ата^к -тка -о 'изгладан, без неравнина', в. *ћол'а*; || гл'адило с 'каиш за оштрење »бритве бријаће«. – Бритве се оштре на »гладило« [2: 89]; || гл'адйт -йм несв 'гладати, гладити'; в. *гладиш*; || гл'адйш м 1. 'чистунац, кицош'. – Мбр'аћу овē м'ое гл'адйше поћ'ерāt да се ж'енē пā нека и гл'адē ж'ене, јā в'ише не м'огу [2: 99]; 2. 'ситнозрнасти камен на коме се оштрила бритва'; || гл'адун м 1. 'кицош'. – 'Ајте, гл'адунй м'оји, нап'уните ми онē двије кр'ошње гн'оја и натов'арите и[х] на маг'аре док ви јā изгл'ачйм овē кош'ул'е; 2. бот 'вилаина косица'; || гл'ачйт -йм несв 'чинити глатким'. – Ж'ените се пā нека ви ж'ене гл'ачē кош'ул'е, јā више не ум'ијем.

гл'аднб -ога 'свод стопала'. – З'абол'е ме нешто на гл'аднб, не м'огу кроч'ит.

гл'ас м а. ♦; *изр. к'укājй 'из љаса*; б. 'вест'. – Дб'ј'е ми гл'ас на Кос'ор. – Не остаде ни за глас гласника / Ни да каже ђе су погинули [5: 48]; || гл'аснйк м. – За он'е којē сū овй поб'или н'ије се нāд'ило гл'аснйка, нб сū и добр'е са'кријев'али; || гл'аскāt се -ām се итер према *јласнуй се* 'кратко се оглашавати'. – Зат'исни и немб ми се гл'аскāt; || гл'аснūt се -нēm се св 'кратко се огласити'. – Н'еће, п'оган, ни да се гл'аснē; || гл'аскол'йт им дем. – См'ичē 'он онб плећ'е и не гл'асколий се; в. *кубас*; || гл'ас'ит -а -о 'чувен'; в. *чардак*.

гл'аш'а ж в. *лава*.

гл'е[д]јāt -ām несв а. 'гледати'; б. 'питати, распитивати се'. – Јеси ли ми што гл'едā за ону раб'оту?; || гл'ед'а^н -дна -о 'наочит'. – Бил'а е тб гл'една ж'ена и ка[д] је ост'арāла; || гл'едање с. – Гл'едање у мач вуковац било је средство за изналажење покрађа [2: 154]; || гл'едноћа ж 'леп изглед'. – Ни ја, нит ико није заслужиан за гл'едноћу. – Гл'едноћа дође и прође [8: 111 141]; в. *одвајайй*; || гл'еденце ? с 'зеница'. – Мајкиној макањи једино виђет гл'еденце [4: 299].

гл'ет'ача ж 'врста мање секире, за дубење корита'.

гл'йб м 'благот'. – Ђ'еца тē н'āj гл'йб и ђе га н'емā. – Сп'ота^че се и 'упаде 'у глйб; || глйб'а -е'ж 'неуредна, прљава жена'; || гл'йбāv -а -о 'прљав'. – Тб је в'а^зда бил'о глйбāво, кā да н'ика^д н'ије в'оду вић'ало; || гл'йбāва^ч -āvца м 'неуредан, прљав човек'. – М'ичи ми тогā глйбāvца ис к'ућē е 'имām д'оста и мој'е ш'огē да ми и 'он не додāје; || гл'йбавица ж 'прљава, мусава девојчица'. – Ум'й ту гл'йбавицу, да јōј се ђ'еца не сп'рдају; || гл'йбавче -ета с 'прљаво, мусаво дете'. – Дб'ј'е онб гл'йбавче и п'очē т'ун да прд'й како су му ст'арй на мēд'ан звāl'и Турч'ина; || глйб'ан м 'неуредан, прљав човек', често у сталном споју *ојж'еж, љиб'ане*; || глйб'āj -āj'а м 'исто'. – Ада ономе глйбāj'у н'е би из рук'ē ор'а 'узео; || глйб'о -'а м 'исто'. – А, глйбо гл'йбавин, дāко се ум'ијеш једн'ом; || глйб'ов м 'исто'. – Зн'аши, б'аба, 'имā ли глйбōвā^ч међу л'ућ'има? – 'Имā, обр'аза ми, отка^ч н'емā л'ућ'ин; || глйб'оња м 'исто'. – Куј си од'ио с онијем глйб'оњбм, аман'ати?; || глйб'оњица м

дем 'неуредан и несимпатичан дечак или млад човек'; || **глибѣт'а^к** -тк'а м 'прља-во, мусаво дете'; || **глиб'ат (се)** гл'ибѣм (се) несв 'прљати (се)'; в. *кошул'чина*; || **глибна** ж 'прљава, неуредна жена'. – 'А, гл'ибно од гл'ибнѣ, што ову к'ућу м'ало не ом'егѣш, нѣ ти л'ућу у њ'у ул'азѣ кѣ у стр'аћ; || **глиб'ул'а / глибуја** ж 'исто'. – 'А, гл'иб'ул'о гл'ибавѣ, што се м'ало не ум'ијеш [2: 100].

глијет'о с 'алатка за бушење руна у дрвету, длето'. – Залијет'ило му се глијет'о з'а пѣс [2: 76 194]; в. *излињай*.

глист'а -'ѣ м зоол 'мекушац дугог ваљкастог тела *Lumbricus terrestris*'.

глоба ж 'казна, обично у новцу или натури'. – Нејачи... жели и глобу даје тек дако бидне мање бјен [Ж 13]; || **глобар** м 'овлашћено лице које наплаћује глобу'. – Глобаре су бирала њихова села [2: 133]; || **глоб'ит** гл'обѣм несв 'наплаћивати глобу'. – Ако си н'екѣме начинио шт'ету, 'ондѣ с'у те глоб'или.

глог м бот 'дрво из породице ружа, *Crataegus monogyna* Jacq. s. Lato', '*Crataegus oxyacantha* L.'; || **глог'иња** ж бот 'плод глога, као чај непроцењив је у лечењу високог крвног притиска изазваног отврдњавањем или сужавањем крвних судова, *Spiraea media* F. Schmidt'; *il'oi црв'енѣ* (Бч); || **глог'ов** -а -о 'који је од глога'. – Наш'ѣ ђед'о нека^кву глог'ову гр'ану и начињ'ио кук'ул'у; || **глогов'ѣк** -ѣк'а м 'глогов штап, колац'; || **глоговача** ж 'глогова грана'.

глод'ат (се) гл'ођѣм (се) несв 1. 'грести зубима, глодати'. – Не гл'ођи т'у к'ѣс тол'икѣ, нѣ остави н'ешто и биз'аку; 2. 'свађати се, гложити се'; в. *са^сѣйарай*; || **глоцкѣт** -ѣм итер 'грицкати'. – Гл'оцкѣ п'а'шче он'у к'ѣс и не м'оже јѣј н'ишта; || **глоцколѣт** -ѣм дем 'грицкати, грицколити'; || **глоцн'ут** -нѣм св. – Зап'ало је и њ'ѣга да гл'оцнѣ плѣ'ѣ јагњ'ѣћѣ.

гл'ув гл'ув'а -'о ♦. – 'Она је, ом'рченица, гл'ув'а ево в'ише о-десе-г'одѣнѣ; || **глув'ан** м '(на)глув човек'. – 'Испрѣча ли се онијем глув'аном?; || **глув'ѣћ** -ѣћ'а м. – Ако је Б'ѣг глувѣћ'у 'узео 'уши, н'ије јез'ик; || **глув'на** ж '(на)глува жена'. – Је ли она гл'увна св'ртѣла ов'удије?; || **гл'увл'ет** -'ѣм несв 'губити слух'. – Ови је ђет'ић н'аш п'очео да гл'ув'и кѣ му и ђед'о: ч'ује с'амо онѣ што му се доп'адѣ.

гмѣл'ет -'ѣм несв 'омекшавати (о неким касним јесењим плодовима)'. – Није тѣ ј'ош да се 'ије, п'очѣло је теке да гмѣл'ѣ.

гмѣжд'алина ж 'подбарно земљиште на коме вода стално »гмижди«'; || **гмѣжд'ат** -'ѣм несв 'извирати из земље и формирати бару'. – Т'ун в'ода в'ѣзда гмѣжд'ѣ и рѣст'ѣ нека^ква травул'ина; в. *сѣлака*.

гм'иза ж 'овца'; || **гмизалица** ж в. *мицалица*; || **гм'изѣт** -жѣ[м] несв 'вући се, полако се померати (најчешће по земљи), пузати'. – По пѣ-шес уш'ин ов'акѣ гм'изау на он'у дл'аку. – 'Он гм'изѣ рук'ѣм, а в'идѣм јѣ да му је р'ука н'еисп'равна. – Да не почеше гмизат бауљине по гњатима [4: 191]; || **гм'изн'ут** -нѣм св 'померити се, мрднути'. – Не см'ије гм'изн'ут о[д]-жен'ѣ.

гн'ѣј гн'ѣја м 1. 'сточни измет, као средство за поправљање квалитета зиратног земљишта'. – Јѣ б'ачио нека^кву каб'аницу и нешто гн'ѣја разбач'уем на пчен'ицу; 2. 'густа жућкаста течност као резултат упалних процеса у организму'. – Они су... просијѣцали све врсте кила и из овијех гној цијѣдили [2: 550]; || **гној'ит** гн'ѣјѣм несв 'разбацивати гној по њиви, ђубрити'. – Док мѣ бил'о, јѣ са^н тѣ гној'ија, а с'ад н'ѣмѣ ни кр'ѣвѣ^н ни овѣ^нц'ѣ^н; ~ се. – См'а^{кѣ} е кр'асту и п'очѣло је да му се гн'ѣјѣ. – Б'ожѣ благодар'ија, колико му је гн'ѣја источ'ило ка[д]-сѣ ницин'а провѣл'ила!

гњ'ѣт м пеј 1. 'нога'. – М'а^ки гњ'ѣтове да пр'ођѣм; в. *имизай*; 2. 'неважно лице у најнижим органима власти'. – Он б'јѣше некѣ гњ'ѣт у одб'ор.

гњет'ат се -'ам се несв према *уињешаи се*. – Тõ се в'азда гњет'ало ђе му н'ије мј'есто.

гњ'ида ж ♦. – Бйск'али смо 'уши, а онѣ гњ'иде су ни д'ушу в'адйле, м'азали се, прāl'и, а н'ије помāг'ало; || **гњ'йд'ат** гњ'йдām несв 'досађивати, мучити бесмисленим захтевима'. – В'а'с богов'етнй д'ā'н ми гњ'йдā да му к'упйм м'узику.

гњ'ијев м 'старо и болесно чељаде'. – В'ишије туг'у од онā двā гњ'ијева у м'бј в'ака'т нијес'а'ем виђ'ала. – Вуче се ка' гњијев [4: 159].

гњ'ијезд'о с 'гнездо'; || **гњ'ијезд'ит се** гњ'ијездй се 'формирати гнездо'. – У ону се пећ'ину вр'ане гњ'ијездѣ и јā н'йм да је заг'б Вр'āњāк.

гњ'и́ла ж 'глиновита земља, иловача'; || **гњ'илāв** -а -о 'глиновит'; || **гњ'илавица** ж. – Тõ је нечесова гњ'илавица з'емја.

гњирет -им несв 'зурити, пиљити'. – Гњирите у књиге. – Гњирим у ону књигу [4: 105 304].

[**гњит**] -ј'ѣ несв 'трнути'. – Б'ачи тõ т'амо, нека гњиј'ѣ; || **гњ'ио** гњйл'а -'о 'труо'. – Б'ачи тõ, видиш-[л]и да је гњйл'о.

го в. *јол*.

г'оба ж 1. 'грба'. – Искоч'ила му је г'оба на лѣђ'а; 2. 'израслина, израштај'. – Н'ека'кве г'обе су нā нū см'окву; || **г'обāв** -а -о 'грбав'. – Он'акõ г'обāв, с'а'вио се до земл'ѣ, а ст'ио би да нешто раб'отā; || **г'обāва'ц** -вца м 'грбавац'; || **г'обавица** ж 'грбава жена'. – Што чињ'āше онā г'обавица?; || **гõб'о** -'а м 'грбавац'.

гов'едо -'ета с, мн *јовед, јоведа*, зоол 'животиња из реда преживара, Bovinae'. – Бй ли ст'рва од оногā говед'ета. – Јесу ли см'йрена г'овѣд? – К'о је код г'овѣдй?; || **говедар'ица** ж 'женска особа која чува говеда'; в. *кожђавина, козарица*; || **гов'едина** ж 'говеђе меса'; || **гов'еђй** -ā -ѣ 'који се тиче говеди'; *јовеђа болесй 'сушица* [2: 19]; *јовеђа чайра*.

говн'ат -'ām несв 'понашати се недолично; свађати се из безначајних разлога, ситничарити'. – Та њег'ова врст'а н'ājбол'е се разум'ије у говн'āње; в. *завадйи се*; || **гõвн'о** -'а с ♦. – Н'ије гõвн'о нõ сѣ п'а'с п'осрā!; *изр. куйиий јовна* 'бавити се неприличним пословима'. – Бйл'и сū се здоговõр'или, а с'а'д 'опѣт к'упѣ гõвна и 'отѣ н'а сūd; ~ *од јовна* 'потомак »од зла оца и од горе мајке'. – Заглавāр'ише некõ гõвн'о 'од гõвна, кā што сū и сām'и бйл'и; || **г'овновāl** м 1. зоол 'котрљан, Scarabeus'; 2.а. 'човек који се бави недоличним пословима или се карактерише таквим поступцима'. – А в'иђи г'овновāl'а – ч'еса се св'ѣ н'ѣше с'етйт; б. 'обично као прекор због децйих несташлука'. – 'Ајте, г'овновāl'и, нем'õте се к'ошкāt; || **гõвн'оња** м 'ништарија'; || **гõвн'оњица** м дем 'архиништарија, ништарија »по дамару«; || **говн'ул'а** ж в. *јоср'ул'а, јойиш'ул'а*. – 'Ајде, говн'ул'о од говн'ул'ѣ, м'ичи ми се с оч'йн е те не м'огу гл'едāt; || **говњен'й** -'ā -'õ у сталним изрази-ма *јовњен'ā раб'оша, јовњен'õ јовн'о*. – Н'ѣмā говњен'ијѣ к'ућѣ о[д]-тѣ у ову н'ашу кр'ајину.

говõрц'ија м 'вешт говорник'.

год м 'дан у години кад се нешто слави, празник'; || **год'ишњица** ж 'годишњи помен, парастос'. – Четврта [дађа] – »годишњице« или »седмине« или »прекаде« [2: 269]; || **год'иште / год'ишће** с ♦. – Н'овāk М'ирāшев је дес'ѣтõ год'ишће (Бс); || **г'одиновāt** -ујем несв 'проборавити годину дана'. – Ако им је по вољи, могу годиноват [4: 237].

годеш м 'договор, споразум'. – Хоца тај годеш запише у нарочиту књигу [2: 226]. – Кад провадација... достави просцима, да се може »на годеш стати«, иду

обично по двојица просаца на ноћиште у ђевојачки дом [2: 217–218]; || **год'ит се** г'одї се 'договарати се, уговарати неке послове'.

г'оја'н г'ојна -о 'добро ухрањен, угојен'.

г'ојата'н -тна -о 'претрпан без реда набацаним стварима'. – Св'а јо[ј] е к'ућа г'ојатна, ка да н'емā р'уку; || **г'ојатно** прил. – Њо[ј] је г'ојатно и у к'ућу и прет к'ућу – ка да н'емā ни 'очи ни р'уке; || **гојат'ит** -'аџим несв 'правити неред, брложити'. – М'ичите, ђ'ецо, ов'е в'аше 'рке и нем'бте ми туд'ијен гојат'ит.

г'о гол'а -о 'наг'. – Бил'о с'е гол'о и бос'о и гл'адно и не зн'ам како с'е жїв'о ост'ало; || **гол'аћ** -аћ'а м. – Каг'[д]-те з'ајм'е, тијема гол'аћ'има не м'ош поб'јеј; || **голица** ж в. *лайейшина* [2: 32]; || **гол'иш** -иш'а м 'простор без растиња, голет'. – 'Ено ти 'овце повр гол'иш'а; || **гологлав** -а -о. – Гологлав и голоног касаше ка отргнуто пашче [3: 250]; || **гологл'ава** ж 'овца'; || **г'ологуз** м 'сиромашак који нема шта обући'; || **гологуз'ан** м 'исто'. – Муљави гологузан престаде да кме-чи [4: 178]; || **гологуз'ат** -'узām несв 'ићи оскудно одевен, голе стражњице'; || **голог'уза** ж 'сиротица, која нема шта обући'; || **голог'уз** -а -о 'голе стражњице'; || **голок'отра** ж 'сиротиња која једино има голи живот'; || **голом'етина** ж 'место с којег ветар развејава снег'. – Тб ти је нā нū голом'етину, ђ'е в'јета'р ов'ијā сн'ијег; || **голон'ог** -а -о 'који је голих ногу'; в. *іолоілаз*; || **г'олор'еп** м 'оскудно обучен човек, сиромашак'; || **голор'епа** ж 'оскудно одевена жена'. – Ов'е н'аше голор'епа м'исл'е да 'имају в'ише он'огā што н'ос'е нб др'уг'е ж'ене; || **голор'еп** -а -о 'оскудно одевен'; || **голор'еп'ат** -'епām несв 'ићи оскудно одевен'. – Голор'епају туд'ије и вел'е да н'ет'е да б'иднū »наз'аднек; || **голоск'ок** м 'снажан, окретан момчић, оскудно одевен и по хладноћи'. – Да су ов'и голоск'оци брз'и на раб'оту ка што су на тр'пезу, м'ене би бил'о л'а'кче, а њ'има н'е би бил'о г'рђе; || **голоск'оче** -ета с. – В'иђи м'исл'и ли онб голоск'оче ул'азит у к'ућу; || **голоск'очит се** -јм се несв 'оскудно се облачити и по хладном времену'. – Нем'бте ми се т'ун голоск'очит, нб б'јеште у к'ућу е ве не м'огу нос'ит по д'окт'орā; || **голот'иња** ж 'сиромаштво, немање одеће'. – Од голот'ињ'е и босот'ињ'е се нијес'мо м'огли брāн'ит пā смо гл'едали да се баре о[д]-срамот'е н'екāко одбрāнимо; в. *босоша*; || **г'олотрб** м 'сиромашак'; || **голотрб** -а -о 'голог трбуха'; || **голотрба** ж а. 'овца голог трбуха'; б. 'обнажена жена'; || **голотрб'ат** -рбām несв 'ићи голог трбуха'; в. *увуј*; || **голотрпче** -ета с 'лако обучено дете' [7: 20]; || **голоув** -а -о 'овца без вуне око ушију'; || **г'олофук** м 'гладница, који може много појести, најчешће на туђи рачун'. – Нем'б ми п'итомит ов'е г'олофук'е ни на праш'ек; || **гбл'о** -а 'сиромашак' м; || **гол'о** в м 'голаћ, сиромашак' [Ж 37].

г'олијен м 'предњи део ноге од колена до чланка'. – Фрштї к'ами испод мац'ол'е и њ'ега у г'олијен – ф'ик!

г'олуб м зоол 'птица из рода *Columbidae*'. – Г'олуби се т'ун р'ијетко в'ид'е, 'имā и[x] по тије п'ећинā; || **голуб'ица** ж 1. 'женка голуба'; 2. 'коза' [2: 19]; || **голуб'ић** м дем 'младунче голуба'; || **голуб'ан** м 'јарац'.

гбл'о в. *іол[л]*.

гомба ж 'неравнина, цомба'. – Зар је лако скакат преко шанаца, гомба и јаврика па понекад затраје [4: 192]; || **г'омбāt се / гомб'ат се** -ām се / -'ām се несв 'препирати се, спорити се око нечега; натезати се'. – 'Они се в'азда г'омбају ка да н'емају др'уг'е ш'ог'е.

гом'ила ж 1. 'много ствари на једном месту, хрпа'. – Св'е с'у тб наб'ачили на гом'илу, а п'отле разм'ицāли; 2. геогр 'хумка'. – 'Имā т'ун тије г'омйл'ан и вел'е да

се под њ'има сарањев'а некѝ ст'арѝ нѝр'од; *изр.* [бачиѝ] ѝог ѝом'илу 'каменовати'; [нај] на ѝом'илу 'затећи у неприличном положају'. – Њ'и сѝ нѝд'или на гом'илу, нѝ изгл'ѣдѝ да тѝ в'ише и н'ије з'а звѣк. [1: 35]; || **гом'илица** ж дем; || **гом'илчина** ж пеј; в. *набача*.

гомрлѝт'а*к -тк'а м 'жбуниѝ у страни'. – Тѝ је ов'акѝ једа'н гомрлѝт'а*к.

гомулица ж 'корен неке луковице који се јео' [1: 261]; в. *кисјелица*.

г'он м а. 'део њиве који захвати копач'. – Нека св'ако 'узмѣ мало ш'ирѝ г'он; б. 'ширина откоса'. – Богме је уф'атио д'оба'р г'он, мѝ ће и б'рзо поч'инѝт; в. 'бразда дужине од 20–30 лаката'. – Кад је баштина дуга, да волови не могу бразду издржати, она се прекида на тако зване гонове [2: 47 97].

гонѣт'ат се -'ѣгѝм се несв 'нагађати; загонетати'. – Ка'д је ѣд'о гон'ѣтѝ, јѝ нијес'а'м ум'ио н'ишта да пог'одѝм; || **гонѣтн'ут се** -'ѣтнѣ се несв; || **гонетање** с [2: 440]; || **гонетка** ж 'загонетка' [2: 439].

гон'ит г'онѝм несв 'присилјавати на кретање, гонити испред себе'; ~ *р'оѝове* 'сабити рокове, натерати на послушност'. – Гон'ићу му р'окове ако ме не посл'ушѝ. – В'ићу јѝ е су 'они пропа'ли: гон'ијо са'[м] и'[м] р'окове; ~ *суѝуру*. – Гон'ићу му с'утуру ако ми не дон'есѣ.

г'ора ж а. 'шума'. – 'Оту се в'рѝѝмо: 'ето о'вце м'ое ѣе изл'азѣ на в'р гор'ѣ; пребр'о и[х] – 'ево и св'акѝ, с'амо сѝм'е!; б. 'дрво, дрвеће'. – Али се гора (дрво) и лист сматра једино као својина појединих села; в. 'дрвена грађа'. – Продѝв'али су З'ѣнѝнима г'ору з'а кола; тѝ су се звѝли 'осови, четврт'ине, глав'ине (Кж); г. 'дрва за паљење кречане'. – Кад нестане горе прије но клачница догори, дозива се моба да прибере и принесе горе [2: 62; 12: 28]; *изр.* ѝѝѝома ~; в. *жишка* (Кж); || **гор'ица** ж 'шумица, шумарак'. – Пр'оћѣ се испод онѣ гор'ицѣ, пѝ д'есно 'уза' стра'ну, кѝ 'уз нѝс; || **горул'ина** ж пеј а. 'непроходна шикара'; в. *зарас[ѝ]*; б. 'бујан надземни бокор неких повртарских култура'. – Крѣн'ула онѝ горул'ина ман'ито, а да в'идѝмо оће ли под њ'ѝм б'ит крѝблѣ; || **горн'ат** -а -о 'шумовит'. – Т'амо је тѝ в'а'зда бил'о горн'ато, мѝ је с'а'д и код н'ас св'ѣ прит'исла горул'ина откѝ је нѝр'од излѝѝ'ѝа.

горел'ина ж 'простор на коме је спаљено растиње, паљевина'; || **гор'ет** гор'ѝ несв 1. 'нестајати у пламену, сагоревати'; в. *наваргаѝ*; 2. 'имати температуру'. – Овѝ дијет'е гор'ѝ, г'рдно, да му прив'ијемо копр'ес од рак'ијѣ.

горњ'ѝк -ѝк'а м 'горњѝ млински камен'; || **горњ'ица** ж 1. 'мрежица од опуте на опанцима'. – Био је у стању стојећи у највећем помрку друговима бројити »горњѝце« на опанцима [2: 193 505]; 2. 'полутица сланине с леђа свиње'. – Онѝ је фѝш'а сланин'ѣ с рб'а'та и б'анѝ'дѝ бѝл'а подл'аницу [дебела].

гороглав м 'напетост у пословима који се брзо морају обавити'. – Притече у гороглав од времена, учињели би гаирет [4: 275]; || **горогл'ава'ц** -вца м 'исто'; в. *косѝба*.

горока ж 'овца'.

горофиље с бот 'цвет, каранфил'. – Да ти очи нијесу ка горофиље [4: 287].

гор'ужда ж 'кутлача којом се разлива млеко' [2: 61, 1: 241]; в. *ћѣйчија*.

Господ'ѝр -ѝр'а м 'књажевска титула'; || **господин** м 'човек отменог и одмереног држања'; в. *бан*; || **господ'ичѝѝ** м 'млад припадник господске куће'. – За'исто је б'ио господ'ичѝѝ, а и к'ућа му гѝ д'онијела; || **господ'ична** ж 'госпођица'. – Овѝ је господ'ична са'д 'овце догн'ала; || **Госнод'инѝ** 'само у споју Госнод'инѝ Б'ѝг'. – Урѣд'иће Госнод'инѝ Б'ѝг да св'ѣ б'иднѣ д'обро; || **госп'оче** -ѣта с 'млада особа господственог држања'. – Б'јеше, з'алѝду, госп'оче, нѝ ч'ѝм је г'амо от'ишла, разбол'ѣла

сѣ; || **госпоцк'и** -'а -'б 'који се односи на господина, господу'; || **госп'ођа** ж 'жена достојанственог држања'; в. *баница*; || **Госпођ'инд'а** -'йна'днѣ 'Успеније Пресвете Богородице, Велика Госпојина, 15/28. августа'; || **госпошт'ина** ж 'господствен живот'. – Она је нав'икла на госпошт'ину, а с'а[д] нека в'иди како жив'и сирот'иња.

гостонрѣмств'о с 'срдчан дочек гостију'. – А с'а[д] да и[м] гостонрѣм[с]т[в]о в'идимо.

гот'ов -а -о 'приправан'. – Па т'а[м]а, ја бѣ гот'ов, ка да се нешто з'брѣм с онијем левб'ром, па бѣ гот'ов, нешто п'ипнѹ у ц'еп д'есни: 'ево нека'ква б'ѡмба; || **гот'овит**-ѣм несв 'припремати јело'.

гоч м 'бубањ'; || **гочобије** 'бубњари' (Ђ. Рашовић: 2: 459).

граб м бот 'дрво *Ostrya carpinifolia* Scop; *Carpinus betulus* L.'. – Гр'аб ти је овудије р'ијетко дријев'о; || **граб'ина** ж 'грабова шума'. – Ка[д] са[м] ћ'ер'а кр'аве, оне сѹ в'а[з]да нав'ир'але проз граб'ину; || **гр'абов** -а -о 'који је од граба'; || **гр'абовача** ж 'грабова грана, дрво'. – Дон'еси некѹ гр'абовачу да нал'ожимо (Кж); в. *комуница*.

гр'абит -ѣм несв 1. 'отимати'; ~ се 'отимати се за првенство, такмичити се' [Ж 11]; в. *нејачи*; || **грабл'евина** ж 'сено покупљено грабљама'; 2. 'отимачина'. – Н'екѣн сѹ бѣл'и в'а[з]да бр'зи на грабл'евину.

гр'ад¹ м 'велико насеље, административни, културни, привредни центар'. – Овѡ с'а[д] св'е ђ'д'е у град, а у село ост'аше само па'њ'аги.

гр'ад² м 'јединица којом се исказује јачина алкохолног пића'. – Он је ост'авј'а рак'ију на дваездв'а гр'ада, а првот'ок на дваесп'ет град'и; || **гр'ади** град'и пл т 'мерац јачине алкохолног пића'.

г'рад м 'атмосферска падавина, туча, лед'. – Пр'оз грожђе да прон'есѣш г'рад у мар'амицу – шт'ета му је ж'ив'а!; || **градоб'итина** ж 'усеви, воћке оштећени градом'.

град'ит град'им несв 1. 'зидати, подизати'. – К'уће сѹ град'ене н'ајвише сувоз'а[д]но, а пон'еђе у кл'ак; 2. 'правити, издвајати'; в. *масло*; || **гр'ађа** ж 'камена ограда око куће, обора'. – Ј'аре ће искоч'ит на к'ућу, а н'е н'а грађу.

гр'аја ж 'вика, галама'. – Какв'а ви је тѡ гр'аја, нем'ѡте да ве ј'а м'ѣрѣм овијем фр'шт'уном; || **гр'ајат** гр'ајем несв 'викати, галамити'. – А 'онд'а е н'еђе гр'аја на некѹ ђев'ѡјку Ј'акшину, гр'аја на њ'у; в. *ориједши*.

гр'ана град'нѣ ж ♦. – Бѣл'а е, вел'ѣ, гр'ана велик'а те и повр оног'а за'д'ића ф'ат'а л'ат; || **гран'ат** -а -о 'који има бујну крошњу, разгранат'. – Т'а[н] је д'ѹб б'ио в'ел'и и гран'ат, нѡ је п'очео да пр'ѡдѣ, с'ѹши се; || **гранч'ица** ж дем. – Ј'а уз'ѣ једну гранч'ицу па м'ал'о и к'арн'у; || **гранч'ина** ж аугм. – Одб'ите тѣ гранч'ине т'амо, да се не сл'омѣм преко њ'и; || **гран'ајл'ија** м а. 'храбар млад човек'. – Та'кв'ѡга гран'ајл'ијѣ ов'ѡђе се н'ије рађ'ало, нѡ ђ'д'е на зл'усрећу; б. 'предусретљив домаћин, који дочекује госте раширених руку'. – Нема тун више ни л'уђин ни ст'арѣјен гран'ајл'ија[н]; || **гран'ат** -'ам несв а. 'махати рукама (о детету у колевци)'; б. 'гестикულიрати'. – Ка[д] му н'ешто н'ије по вол'и, он 'одм'а п'очнѣ да гран'а и да в'ѣк'а.

гран'ица ж 'терен, територија'. – 'Осе[м] и пѡ с'а[г]и су пл'ив'али Бл'атом док су д'ошли у н'ашу гран'ицу. – Прич'а са[м] ти за онѹ гран'ицу; || **гран'ичѣт** (се) -ѣм (се) несв 'имати заједничку међу'. – Они се т'амо гран'ичѣ с Малис'орима.

гр'аор м бот 'зељаста биљка *Lathyrus*'.

грациј'ат -'ам несв а. 'махати рукама (о малом детету)'. – Ка[д] дијет'е в'идѣ

да ћеш да га д'игнѣш, оно уз'игра и п'очнѣ да грациј'а; **б.** 'темпераментно причати гестикулирајући'. – Не познајем га таквога нако вазда грација [4: 273].

грб'ежда ж 'неприступачна увала, јаруга' (Лш); в. *табежда*.

гргол м 'игра штаповима којима се одбацује нека спљоштена конзерва'.

гр!-гр! оном гргољења течности у устима; в. *гушк*.

г'ргур'ав -а -о 'који се уврће, коврча'. – Њō[j] -је к'оса г'ргур'ава к'а јōј м'ајци;

|| **гргур'ат се** -'а се несв 'коврчати се'. – К'оса јōј се гргур'а; || **гргур'ан** м 'млад човек бујне коврчаве косе'. – Зн'аши ч'и је он'и гргур'ан?

грд'а -'ѣ ж 'ружна жена'; || **грд'о** -'а 'ружан човек'. – Ови грд'о је м'оја 'антика; || **грд'ов** м 'исто'; || **грд'ило** с 1. 'ругоба'. – Тō је бил'о једно грд'ило, м'а'лб, ж'ол'а'во, а пошт'ено колико е тѣшк'о; 2. 'сраман поступак, срамота'. – Е би оста укор и срамота / Да п'ас п'асу довијек кажује / Такву нашу бруку и грдило [5: 98];

|| **грудл'а** ж 'ружна жена'. – Да ју бол'и, он'а грудл'а се н'е би н'а ноге оп'ир'ала;

|| **г'рда'н** грд'на -о 1. 'ружан'. – Р'ек'а је он'и да је од н'ега г'рђи г'урск'и Сп'уж наср'е[д] Ц'рнѣ Гор'ѣ; 2. 'слаб; гори'. – Да би кокот показао, е од оца није грђи, скочи под шипак; в. *џум* [2: 443 465]; 3. 'тежак, мучан; несрећан, ојаћен'. – Гр'ију ме, ст'ару и грд'ну, тѣ двије мак'ање; в. *џредајати*; || **грудл'ав** -а -о 'ружњикав'. – Грудл'аво је м'а п'итомо и л'уб'авно дијет'е; || **груднул'ав** -а -о 'исто'; || **груду'авица** ж. – Не знаш одговор, груду'авице [4: 346]; || **г'рдно** прил 'ружно'. – Не п'ант'им б'абѣ у М'рке али у П'ипере да се г'рђе сарањев'а от Пав'ића.

гр'ебаница ж 'танка скрама пригореле масноће на дну посуде у којој се кувало млеко'. – Ђ'еца с'у се от'им'ала којѣ ће да ом'а'кнѣ он'у гр'ебаницу, а ни м'ене ст'ар'оме тō није бил'о м'рзно да уч'иним; в. *џоирес*; || **гр'е[н]с[т]** -б'ѣм несв 'парати оштрим предметом, грепсти'; || **гребиво** с 'гребање по лицу, као знак жалости за покојником'. – Тада су још неколицина Куча за гребиво казну истрпљели [2: 249];

гр'ебени / **гр'ебене** -'й пл т 'направа с дугачким густим челичним зупцима, за влачење вуне'; в. *влачит*; || **гребен'ат** -'ам несв 'уређивати, влачити вуну гребенима'.

греб'ул'а ж 'грабље'; в. *вијешати*; || **гребул'ат** -'ам несв 'сакупљати грабљама сено с ливаде'.

гревот'а в. *џреоша*.

гр'ѣда грѣд'ѣ ж 1. ♦. – У насјеницама се усијеку мјеста за греде, а с греда се уклијеште такозвана »клијешта« (у Црногораца »коњи«) [2: 73]; 2. 'окомита стена, литица' (1: 105); || **грѣд'ица** ж дем; || **грѣд'ара** ж 'оштра трава у стенама'; || **грѣд'ел** м 'део плуга'.

грѣђ'ег грѣд'ем несв 'ићи'. – Теке једном, кад с војске грѣјаше [2: 353]; || **гр'ѣс** грѣд'ем несв 'ићи'. – Она кућа што јој говед с паше задачке греду она за славу коље најгрђе говедо [2: 308].

гр'еза ж 'креч помешан с песком, као грађевински материјал'. – Куле су грађене »грезом«, тј. простим клаченим зидом [2: 81].

грѣзат -ам несв 'газити снег, пртити'. – Слободно можеш снијег грѣзат [4: 163].

греота / **гревот'а** ж 'грех, кршење верских правила, морално недопуштен поступак, што је пред Богом грешно, грехота'. – Кучи свију вјера разлажу о томе што је »севап« а што је »греота« [2: 493]; *изр. џреош'а / џреоша Б'ојс'а*. – Гревот'а ти је, д'ијете, што чињ'иш о-тѣ б'абѣ злоср'етнѣ; || **гревот'ица** ж 'несрећно женско чељаде'; в. *џрања, џрањица* || **гр'еша'н** / **гр'ијеша'н** -шна -о 1. 'погрешан, неус-

пешан'. – Више педес'ет нб четрд'ес са^м сл'омбв^ан им'а, 'ишч^аш^ан – да ми ј'еда^н гр'еша^н н'ие б'ио!; 2. 'грешан'. – Тб је гр'ијешн^а рак'ија: тй си ју им'а к'а^е до са^е девеп^та^н потрошит; || гр'ије -а м 'грех'. – Не пон'еси, д'ијете, гр'ије н'а д^ушу.

греп м 'оштра кукица, удица'. – Оштријем грепом закучи жлијезду [2: 17 67]

гр'ес грѣд'ем в. *іређейі*.

гр'ес грѣб'ем в. *іребаница*.

гр'еша^н -шна -о 'погрешан, неуспешан'; в. *іреоша*.

гр'ешпа ж 'чипка'.

гр'ива ж 1. 'дуга и чврста длака на коњском врату'. – Од гр'ивѣ к'оњскѣ мет'ала сѣ дл'ака на г'удало; 2. 'овца беле длаке с црним вратом'; || гр'ив^ал' м 'коњ с великом гривом'; || грив'ан м а. 'исто'; б. 'ован беле длаке с црним вратом'; в. 'млад човек бујне косе'. – За овијем грив'аном м'лог^а ће се обр^нут.

гр'ивна ж 'алка којом се коса причвршћује за косиште'.

гриз м 'несварена храна у изнутрицама заклане животиње'. – »Живина« се лијечи... расплашћенијем топлијем сириштем од јежа заједно с гризом [2: 542].

гр'иј^ат -јем несв 1. 'грејати'. – Гр'иј^али с^у се 'у радње; 2. 'уносити радост у тегибан, мучан живот'; в. *ірда^н*.

гр'ије -а м 'грех' в. *іреоша*.

гринта ж 'цангризало'; в. *кичельив* [2: 468].

грин'ут гр'инѣ св 'спонасти, навалити'. – Ноћас на сан бјеше ни гринуло јато курјака [3: 113]; в. *ітрања, ітрањов*; || грин'ат -'а[м] св 'насрунути, напасти'. – Грин'аше му п'а'шч^ад; да н'ије им'а ст'ап, нагр^д'ише га; в. *врлобуице*.

гр'иња ж 1. 'мољац'. – На Спасовдан жене и ђевојке износе аљине из ковчега, те их према сунцу шире, јер се вјерује да су те хаљине спасене од гриње [2: 242 303]; 2. 'ситничава, цангризава особа, која »једе« и себе и друге'. – Пушти гр'ињу, мирн'и си ако ју не зад'ијев^аш.

гр'ис гр'из'ем несв 'кидати зубима, гристи'; || гр'ицн^ут -нѣм св. – Више не могу ни гр'ицн^ут; || гр'ицк^ат -'ам несв. – Што тб гр'ицк^ате, м'онч^ади? || гр'ицко^лйт -'йм дем несв. – Они вел'ѣ да гр'ицколѣ, ма прш'утѣ ка да ју добр'е ом'ич^у.

гр'рк гр'ка -'о 'горак'. – Св'ак^і јб[ј]-је з'ала'гај гр'рк; || гр'ркн^ут -нѣ[м] несв 'испољити горак укус, гркнути'; || грч'ило с 'горчина'. – Ст'исло мѣ некб грч'ило и не м'огу од њ'ега да^н'ут, пе зн'ам што ме нађ'е. – Поред сласти преко језика пролази свако грчило [2: 458]; || грчин'а -'ѣ ж 'горчина, мучнина'. – Уд^ав^і ме нека'ква грчин'а, д'ушу ми 'узѣ ова два д'а'на; || грч'ица ж 1. 'нелагода, горчина'. – Ст'исла ме нека'ква грч'ица и не пушт'аје ме от с'инб; 2. 'мала омраза'. – 'Им^а међу њ'има некѣ грч'ицѣ, а не зн'ам окб ч'еса је тб б^іл'о; 3. 'горак напитак, горка кафа'. – Оли ми исп'еј једну грч'ицу; 4. 'варијетет тикве, као лек против сафре'; в. *ішква*.

гркл'ан м 'гркљан'.

гр'л^іт -'йм несв 'из милоште обавијати некога рукама (око врата или тела), љубити'.

гр'рло с 1. анат 'предња страна врата'. – Не зн'ам што б'й и што се поф'ат^аше з'а грла; 2. геогр 'узан пролаз међу стенама, теснац' [12: 28]; || гр'рл^іћ м 'отвор на флаши, пушчаној цеви'. – Н'ије му га пр'ужио гр'рл^іћем нб г^а пр'ужио кунд'аком; || гр'рлб'ол'а ж 'упала грла, крајници'. – Б'еца су се м'учила з-гр'рлб'ол'ом и м'логб н'ије прет'екло [2: 520]; || грон'ик -'йк'а м 'месо испод свињског грла'; || гр'рл^іт (се) -'йм (се) несв 'поздрављати (се) обухватајући (се) рукама'. – Гр'рл^іле с^у се по девет п^ут'а^е и испл'ак^але за св'е што се нијес'у виђ'але десе[т]-г'од^ін^а.

г'рлица ж зоол 'птица *Turtur turtur*'.

г'рмѣн г'рмена м 'жбун, грм'. – Није о грмену не виси [2: 121]; зб **грм'ѣњи**. – Онѝ грм'ѣњи прит'исли, не в'идѝ се в'ише ни п'ут; || **г'рмчина** ж аугм. – Пā се заглāв'и у једну г'рмчину, не м'огу, туд'ијен в'ук не м'оже пр'ој; || **грмч'ић** м дем. – Јā с'ио за једа'н грмч'ић и 'они ме не в'иђели.

грмл''ава ж 'грмљавина'. – 'Истрѣсе се грмл''ава и – ни к'āпи. – Вјерује се да грмљавом рукује св. Илија громовник [2: 332]; || **грмл''ет** грм'и несв 'грмети'. – Г'рмл'ѣ, г'рмл'ѣ и – н'ишта!

гроб м ♦; || **гр'обје** / **гр'обје** / **гроб'обје** / **гробовље**. – Рāд'или с'у нешто окб тогā гр'обја н'а Бријек. – Н'ије дāл'а н'икоме у гр'обје ул'еј. – Мартиника је, веле Безиховци, најстарије гробовље у сву Кучку Гору [1: 49]; || **гроб'ина** ж 1. аугм 'стар запуштен гроб'; 2. 'старо и болесно чељаде'. – 'Имā т'ун 'у село још двије-трѝ гроб'ине, а н'ѣће им'ат к'о ни да и[х] уб'ачѝ 'у земл'у; || **гропч'ић** м дем. – Б'јеше т'ун једа'н гропч'ић, ђет'ета нечесовдга; || **гр'обнѝ** -ā -ō 'који се тиче гроба'. – Стригле су косу и привезивали ју о гробни мрамор [2: 267].

грозн'ица ж а. 'болест праћена језом, дрхтавицом и повишеном температуром'. – Грозница... у Куча је врло ријетка болест. – Међу грозницама се разликују »повукуша«, »обична«, »трољетна«, »наметна« и »смртна грозница« [2: 532]; *изр. лушка* ~. – Грозница добивена из блатнијех мјеста зове се »лушка грозница«, арб. *лужни ерсеѝ* [2: 532]; *наметна* ~. – Вјерује се, да се грозница мађијама може некоме наметнути. Тако се зове »наметна грозница« [2: 533]; *скадарска* ~. – Од мушких грозница најнознатија је тзв. »скадарска грозница« [2: 532]; б. 'узбуђење, напетост'. – 'Уфатѝ ме д'евѣт гр'ознѝцā; || **грозничавац** -вца м 'особа с високом температуром; болесник од маларије' [2: 533]; в. *источник*, *узā*.

грокт'ат -ѝ / **грокћ'ат** гр'окћѣ несв 'гласати се као свиња'; уп. *рокћ'аѝ*.

гр'ом гр'ома м 1. ♦. – Пит'али нечесову б'абу к'ако је, а 'она вел'ѝ: „Ако знам, гр'ом[м]-ме уб'ио ђе ме не бол'ѝ“: и м'огло јб[ј]је б'ит – нѣмā ју ђе удр'ит; в. *угриѝ*; 2. 'силник, моћник'. – Њбј с'у братāн'ићи из М'ркāн, тō су 'удбāши бѝл'и, гр'омови; *изр. гр'ома н'ије ч'уо* 'погинути на месту'; || **гробов'итина** ж 'место у које удара гром'; || **грововача** ж 'јака ракија': – Чађо посегну да скваси грло грововачом [4: 323].

гр'оморāта'н -тна -о 'незграпан, неприкладан за манипулисање'. – Тā каш'ета је гр'оморāтна и н'ајр'адијѣ би ју н'ѣће изб'ачѝла.

громуљ'ат се -а[ј]у се несв 'ковитлати се'. – Громуљају се облаци ка' љубице [4: 199]; || **громул''ица** ж 'гукица у компактној житкој маси'. – Ост'але б'аби громул''ице 'у тијесто, н'ѣмā више р'уке да га изб'ркā.

гроп'ић -ић'а м в. *јрло*.

грон'ут гр'онѣм св 'онемоћати (од старости, болести)'. – Грон'ула је, а н'ије ни ч'удо: двā су в'ијека за њбм.

гр'она ж геогр 'дубока рупа, вртача; храпа' [2: 44].

гр'ош м 'ситан новац, новчић'; *изр. мајчин* ~ 'дар невестиној мајци приликом одвођења невесте'. – Кад се свршио ручак, позива стари сват мајку девојачку и... дарује неким мањим новцима... Тај се дар зове мајчин грош [1: 275–276]. – Ђевери такође приме од домаћина новаца за »грош мајчин« [2: 221].

гр'рсти грст'ѝ ж пл т 'прегршт'.

гртапик -ика м '?'. – Мјесто уклето ка гртаник [4: 204].

гр'уда ж 'оцеђен и кружно уобличен сир' [2: 31].

гр'уди гр'уд'и ж пл т 'предњи део човечјег или животињског трупа од врата до трбуха'.

грум / грун м 'грумен'. – [Клак који се »опраши«] рачуна се много грђи од онога што се »у грунове носи и загашује« [2: 63]. – Мораш брдо лажи претурит да грум истине ишћераш [4: 264]; || **грумйч'а'к** -чк'а м 'груменчић'. – Б'ачиш грумйч'а'к земј'е. – Свеже двије ситне парице и два грумичка соли [2: 553]. – Да си отуд донио један грумичак земље са собом и овамо би се осветио [2: 171]; || **грунч'ић** м дем. – Метн'ула му је у торб'ичицу и грунч'ић с'оли; в. *йршииш*.

груп м 'групица, гомилица'. – Овај дигне с једнога од својих групава пет камичака [2: 342].

груш'авина ж 'прво, густо, угрушано млеко одмах после тељења'. – Не'кй с'у ј'ели т'у груш'авину, а ја нијес'а'м к'ела.

груш'а'ц груш'ца м 'ситни град'. – Груш'а'ц је онй с'итнй гр'ад, 'имā онā м'ālā з'рнца. – Падање града, који се иначе зове »грушац«, сматра се да је узроковано гријехом којега мјештанина [2: 333].

грушин'а ж 'мали струг, блањица'.

г'рцāт -ām несв 1. 'невољно прекидати дисање при плачу или великом узбуђењу, уз неодређене грлене звуке; гушити се јецајући'. – Исф'рскāла са'м га, а 'она г'рцā за бр'агом, не м'оже се ућ'ешйт.; 2. 'бити у великим животним невољама'. – Д'уго с'у 'они г'рцāли, мā с'у се, нас'ум, са'д окој'асйли; || **г'рцкāт** -ām несв. – Дијет'е пом'ало г'рцкā, л'ијепо с'е напос'ало; || **г'рцнūt** -ēm св 'повратити мало хране (обично о одојчету)'.

г'рч м 'кочење, спазам'. – Уф'атио гā г'рч 'у ногу и – ни кр'ока!; || **г'рчйт** се -йм се несв 'савијати се у грчу'. – Ст'искā'н гā др'об и 'ено се г'рчй ј'абука ћед'ова.

грч'ило с в. *йрк*.

г'ршкāт -ām несв а. 'чачкати'. – Не г'ршкā[й] 'уво, д'ијете, да се не наг'рдйш. – Уобоља се лијечи гршкањем [2: 545]; б. 'благо царати ватру'. – Овај приступајући огњу и гршкајући цјепаницама, да што више жишака искаче, вели... [2: 239]; || **г'ршнūt** -нēm св. – Г'ршни м'ало т'е гл'авње и б'ачи нек'у б'рстину; || **г'ршкoлйт** -йм несв дем; в. *уобоља*.

губ'а -'е ж 'покривач од грубо тканог сукна, губер'. – Спаваће хаљине висе о ленги, а то су »губек« и »пољавек«, прве од врло грубога, а друге од тањег ткива [2: 98–99]. – Од нагребака се преде необично дебела потка за »губек« [2: 31]; в. *ленā* [1: 254; 7: 116]; || **губ'ица** ж дем (Кж); в. *исйрес*; *изр. ~ земје*. – Губа земје је онолико, колико би једна губа покрила [2: 79].

г'уба ж 'болест лепра'. – Губа... се сматра најстрашнијом људском болешћу [2: 530]; у закљичању. – Тако ме губа живого не јела [2: 158]; || **г'убāв** -а -о 1. 'лепрозан'. – Бйл'о је тō г'убāво, дал'еко се кāз'ало; 2. 'који се понаша као спадало, шалјивчина који може бити симпатично нетактичан'. – Г'убāв је, а не м'ош му се нап'учйт; || **г'убāт се** -ām се несв 'разболевати се од губе (често у клетви)'. – Г'убāло га м'āјчино млијек'о.

губ'ит г'убйм (не)св 'губити'. – Тā'н је од »б'ол'ијек« ч'обāнā'н: г'убе му се по једн'а али п'о двије [овце]; ~ се 'налазити се у стању ослабљеног расућивања, сенилности и разних врста ослабљених психичких способности'. – Д'āvњй је и н'ије ч'удо што се веј г'убй.

г'увн'о с 'вршај, гумно'. – Гувна су лепа, поплочана и унаоколо обложена тесаним камењем [2: 51, 1: 243]; в. *йокуйиш се*.

г'уд'а -'е ж хип 'прасе, прасенце'. – Онā г'уд'а ид'е за б'абōм б'ол'е нō за

м'ајкѡм; || гӯд'о м хип 'прашчић'; || г'уде-г'уде! узв за вабљење прасића.
гӯд'алина ж 'гусеница'.

гудало / гундало с 'дрвени лук са затегнутим струнама од коњске длаке којим се вуче по струнама на гуслама'. – Св'ако сѐ мѡр'а смѡр'ит ка°-ћѐд'о 'узмѐ г'усле и г'удало [2: 422]; || гунђ'ет гунд'им несв 'певати уз гусле'. – Гунђење, тј. ударање уз гусле, је... познатије српском становништву Куча него ли Арбанасима и мусломанима [2: 417]; || г'ундолѡт / г'ундорѡт -ѡм несв а. 'пеvuшити опонашајући звук гусала'. – Ђѐд'о н'ије ум'ио да гунд'ѡ, а вол'ио је да 'узмѐ г'усли и да пом'ало уж њ'и гундолѡ; б. 'говорити неразговетно, мрмљати'. – Гундорио је пригушено смејући се у подземну мрачару шаљиви хајдук [3: 478]. – Гундорењем је призива [7: 70]; в. *ѡнђолић*.

г'ужба ж 'алка оплетена од прућа, за различите намене'. – Г'ужбе се м'ећу на јар'ам вол'ујскѡ, на врѡт'а од об'ора. – Клин о који се навуче »гужба« за коју се јарам држи [2: 47]. – Они за улаз у стијене, ће је мед, побијају у цѡпотине дрвене клине о које вјешају оплетене »гужбе« у виду синцира [2: 504].

гуз'ат -а -о 'велике стражњице'. – 'Она је, нека је здр'аво, гуз'ата кѡ јѡ[j] м'ајка; || гузел'ат -ѡм несв 'кретати се вртећи дупенцетом (о детету које тек учвршћује ход)'. – Пуштите ми тѡ мак'ању нека гузел'ѡ туд'ијен; || гузел'ав -а -о 'спорог хода, трапав'. – За њим гузељави Ђуриша [4: 273]; || гуз'ица ж анат 'стражњица, задњица'. – Гл'аве бј'еу покр'или, а по гуз'ици и не мог'а позн'ат. – 'Узми нешто и раб'отѡ[j], изм'аки р'уке испод гуз'ице; || гуз'ичина ж аугм. – Тѡ сѐ раскрош'ало, не м'оже гуз'ичину нос'ит; || гу'зичица ж дем. – В'иће ли да је ћет'ету помодр'ела гуз'ичица како је п'анѡло на тѡ пл'очу; || гузор'ук -а -о 'невешт'. – [Дјевојка] има бити вјешта у ручном раду, јер би ју назвали »гузорука« [2: 113].

гӯј'а -'ѐ ж 'змија'.

гука ж 1. 'задебљање, отекина'. – Искочила му је нечесова гука з'а врѡт; 2. 'испљувак шлајма'. – Ка°[д] сѐ зак'ашл'ѡ, из'ркнуо је онѡ гуку; || гукав -а -о 'збијен у гуку'. – Скучио се, доша гукав [4: 273]; || гукица ж дем в. *ѡромл'ица*; || г'учѡт -ѡм несв а. 'правити смотуљак, гуку'. – 'Увијек нешто г'учѡ и ј'ѡдѡ, кѡ да ће тѡ да н'осѡ на г'ѡн св'ѡјет. – В'иђи што тѡ дијет'е г'учѡ 'у р'уку; б. 'штедети одвајајући од уста, од сиротиње'. – В'а°зда је г'учѡла, да пр'ужѡ ун'учету; ~ се 'увијати се од стомачних болова'. – Ув'ѡјѡ се и г'учѡ и не м'оже м'ѡра н'ѡј, ст'искѡ др'ѡб пѡ не пушт'аје; || г'учица ж дем 'смотуљак'. – Б'аба му је опѐт г'урѡла у шп'аг некѡ г'учицу, 'они зн'ајѡ шт'о.

гулѡм'ија ж 'галама, вика'. – Какв'а е тѡ гулѡм'ија међу в'ама?

гулина обичније мн ж 'кора (кромпира, јабуке)'. – Б'ачи тѐ гулине у спл'ачине, з'а прасѡд; || гӯл'ит -ѡм несв 'скидати кору, ѡуштити'.

гул'а ж 1. 'мршава овца'. – 'Имѡм трѡ-четири гул'е, а и 'оне сѡ ми тѐшк'е; 2. 'циција, тврдица'. – Далеко од тога да је гуља (циција), али ме овога пута презноји [4: 299].

гумењ'ѡк -ѡк'а м 'гумени опанак'.

гунђѡт -ѡм несв 'показивати незадовољство, приговарати, гунђати; звоцати'; || г'унђѡлит / г'унђѡрит -ѡм несв дем 'мрмљати нешто мрзовѡлно'. – Б'аба ст'ѡлно г'унђѡли што ју не сл'ушајѡ; в. *ѡндолић* 2.

гунтур'ѡћ -ѡћ'а м 'коњска болест'. – Срете коња, који је од гунтураћа болова [2: 16 448]; в. *боѡунар*, *ѡуѡунар*.

г'уњ м 'део сукнене одеће, цемадан'. – До тела су облачили гуњ или цемадан

од белог сукна са рукавима. Гуњ је у свему иначе одговарао данашњем црвеном црногорском џемадану [1: 256]; || гуњ'ина ж аугм 'старинска кабаница без рукава, талаган'. – Гуњ'ину на лѣђа пā за брāв'има.

гүр'ат гүрāм неск 'померати'. – А зāр ти н'ије л'акче да тў кари'олицу вўч'еш нō да [j]у гүрāш; || г'урнўт -нѣм св. – Г'урни тў шт'ицу још м'ало нав'ише; || г'уркāт (се) -āм (се) неск. – Не г'уркā[j]те се, ђ'ецо, да не б'иднѣ др'утā; || г'урколїт (се) -їм (се) неск. – 'Рголѣ се и г'урколѣ, мā н'ѣте ако дон'есѣм пр'ут.

гүрб'ет м 'Циганин, чергар, скитница'. – Гурбети и цврње који таква злодјела чине да им се руке осуше [4: 232]; || гүрб'етка ж. – Некā гүрб'етка јōј фалѣг'ала и нешто јō, изгл'ѣдā, р'екла. – Уз ове бајалице радо се питају и »гурбетке«, тј. чергашке жене [2: 315]; || гүрб'ече -ета с. – Дбл'ила туд'ијен некā гурб'ечāд и погл'едāте да што нијес'у м'а'кла; || гүрб'ецкї -ā -ō 'који се тиче гурбета'. – Ојд'е гүрб'ецкї карв'ан к Подг'орици; || гүрб'ецки прил. – 'Они не зн'ајў др'укше нāко гүрб'ецки; в. *дивина* [4: 198].

гүрђ'ела ж 'трака, врпца за мерење дужих растојања'. – Имā са'м јā гүрђ'елу од педес'ѣт метā'рā°.

г'уре -ета с 'прасе'; || гурукт'ат -'укћѣ неск 'гласати се као свиња, роктати'. – Гур'укћў пр'асād. – Гур'укћѣ к'рме.

г'усли г'усā'лā'н 'гудачки народни музички инструмент'. – Пр'еђе сѣ м'лого в'ише пј'евāло 'уз гусли, а с'а'д веј н'ѣмā ни нāр'ода ни г'усā'лā°; || г'услāр м ♦. – Н'аш је Мйш'о б'ио д'оба'р г'услāр и зн'āвā је м'лого пј'есā'мā°; || гусл'ат -'ām неск 'певати уз гусле'. – Ко је ум'ио да гуслā б'ио је и в'иђен и пр'извāн.

г'ўс[т] гўст'а -'о ♦; || густ'йш -йш'а м 'густо кисело млеко'. – Јā са' в'а'зда во'лио да удр'обїм вр'ўћѣга л'ѣба у онї густ'йш [2: 33].

г'уџ-г'уџ! узв за вабљење свиња.

г'ута ж 'овца'.

г'утла ж 'гука на саставу при дну пречаге која се пружа дуж плећке' [2: 317]; || г'утлāв -а -о 'који има гукe, избочине; извијен, искривљен'. – Ови што су му гутлави прсти од лучевијех спица [3: 665].

гутун'ār -ār'а м 'летња коњска прехлада'; у клетви: гутун'ār те згод'ио!; в. *боїунар, іунїураћ*.

г'учїт -їм неск в. *їука*.

г'уша ж 'грло'. – От'екла му је нешто г'уша.

г'уштѣр м зоол 1. 'гмизавац'; 2. 'мишићни сплетови око кичменог стуба и лопатике'. – Уз трљање се штитају и пресукују тзв. »гуштери« уз хрбат и иза лопатица [2: 515]; || г'уштерица ж 'мали гуштер'.

Д

да! узв за терање коња [2: 17].

даб'бгдā реч. за изрицање жеље, заклинање, клетве. – Даб'бгдā те ср'ѣћа св'ју пр'агїла. – Даб'бгдā се не м'а'кла 'одовдѣ ако ви 'истину не зб'орїм. – 'Ај, даб'бгдā, у зл'йча'с!

дāва ж 'тужба, жалба'. – На ђевере, а пред старијем сватом, дође и друга дāва (тужба) [2: 224]. – А највише даве просипа'у / На бијесне своје пореднике [5: 69]; || дāв'ија 1. 'спор; тужба, жалба на нечији поступак'. – 'Они сў в'а'зда им'али некакве дāв'ије окб планин'ѣ. – Да дође на Цетиње Ново Спасојев са јошт два три главара Кучка који те заступат давију у име Комунице Кучке [11: 43 139 140 143]. – Све

давија дђди за давијом [5: 216]; 2. ‘вика, галама’. – Какв’а ви је тђ дђв’ија, к’ѹмѹм ве Б’огом?! [Ж 29]. – Пашиница убије давију на бимбашу [2: 460]; || **дави’ат** -’ам несв ‘викати, галамити’. – Нем’ђ ми тѹ ђ’ецу давиј’ат, да ми стр’ецау о-т’ебе; ~ се ‘свађати се’. – В’ама се не зн’а: али бестијат’е али се давијат’е. – Није се, да речемо, с ким давијала [4: 184 209]; || **давуѹија** м ‘жалилац, тужилац’. – И да позову све оне давуѹије којима се крива на сердара Рада с комисијом [11: 139].

дђв’ат дђј’ем несв ‘плаћати’. – Кол’ико ти дђв’аше ‘овце?’; *изр.* *Б’оѹѹе гђва’ње* ‘Божји дарови’; || **д’ат** д’ам св. – Што ти д’аше д’рва? – Бђкс’а’зну ли ме Б’ђг д’аде да св’акѹ ст’опу огр’ијешѹм.

д’ђвно прил ◆. – Вел’е да са’м се и ј’ђ д’ђвно род’ила, мђ н’ишта нијес’а’м зап’антѹла; || **д’ђвњѹ** -ђ -ѹ ‘давнашњи’. – Е б’огами је д’ђвњѹ; в. *ѹбиѹ се*.

да **д’а ми је** ‘речи које претходе изрицању неке лепе али тешко остварљиве жеље’. – Да д’а ми је да се накл’онѹм и да в’иђу што ми р’ђде.

дажд м ‘киша’. – Кишу или дажд по народноме схватању заузима у мају такозвани »шијун«. – Сунце грије, дажд удара, Цигани се жене [2: 332]. – Причекни да стане дажд [4: 359];¹⁸ || **да’ждевњ’ђк** -ак’а м зоол ‘кишни гуштер, водоземац из пор. Salamandridae’. – Ка’[д]-п’анѹ к’иша, из Б’ђрђ измѹл’ѹ тђ да’ждевњѹѹи’ и гл’е-[д]ђ[ј] да и[х] не наг’азѹш е м’огѹ да кр’ѹснѹ – да оглѹв’иш!; **дуждевњѹк**. – Кад се виде дуждевњѹаци, слуте великој и трајној киши [2: 322].

даија м ‘сиљник’; в. *гелија*.

дакат дакам несв ‘понављати узвик »да« за терање коња’; || **дакање** [2: 17].

дђко св. ‘не би ли се’. – „Дђк’о“ је н’ђгорѹ ч’оек; [Ж 12]; в. *ѹѹишлѹшњи*.

далак м анат в. *слезина*.

дђл’ит (се) д’ђл’ѹм (се) несв ‘удаљавати се’. – Из града се не измичу Турци / Нит се дђле ше’ер Подгорици [5: 104].

дам’ар м ‘крвни суд, жила’; в. *ѹзираѹи*.

дангуба ж в. *гђн*.

д’ђр м ‘поклон’. – Б’ака је ‘опѹт д’онијела д’арове; || **даров’ат** -’ујем (не)св ‘дати / примити дар, поклон’. – Д’арова ме л’уцк’ђм р’ијечи.

д’аркђт -ђм несв ‘изазивати, провоцирати’. – Не м’оже да не д’аркђ овѹ ма’ђе и м’ђрђм нђј некѹ ‘офѹк да га см’ѹрѹм; || **д’арнѹт** -нѹм св ‘подстаћи, изазвати, испровоцирати’. – За њ’ѹга не тр’ѹбђ мл’ого: д’арни га и в’иђи ђе ђеш се изм’ђј.

д’аскалица ж ‘подругачица’. – Нем’ђ прѹч’ат н’аше д’аскалице брск’ѹцкѹ [Бс].

дђ’к’ат дђ’кђм несв ‘ударати, тући’. – Нем’ђ ме сичиј’ат, д’ијете, да те не дђ’кђм кђ ма’ђаре; || **д’ђкнѹт** -нѹм св ‘ударити’. – Д’ђкни јѹ, М’арко В’ешковиђу, в’ѹк јѹ из’ио!; в. *ѹраѹи*.

д’ђн д’ђна м ‘дан’. – Д’ђн з’ђ дђн – см’рт з’ђ врђт. – У м’оје д’ђнове тђ нијес’а’м чѹј’ђ. – Ј’ош ‘он не зн’ђ што м’оже дожив’ѹет у њ’ѹгове дн’ѹви; || **да’н’ђс** прил ‘овог дана, данас’. – Валђ са’м се да’н’ђс умор’ио и за с’утра; || **да’н’ђшњѹ** -ђ -ѹ ‘који се тиче овог дана, који се односи на овај дан’; в. *ѹѹишлѹшњи*, *гѹѹишлѹшњи*; || **да’н’ђшњѹица** ж ‘савременост, данашњѹица’. – Ов’ѹн сѹ поб’или и нагр’ѹдили св’ѹе којѹ нијес’ѹ бил’и за њ’ѹину да’н’ђшњѹицу; || **дђ’н’ит** д’ђнѹм св ‘провести дан’. – Како сте дђ’н’или нђ вѹ варо’пек?; || **Да’н’ица** ж ‘звезда Северњѹча’; в. *Влаѹишлѹшњи*; || **д’ђном** прил ‘даѹу, за дана’. – Ако би се на вр Ст’убицѹ д’ђном ижл’ѹгло, тђ е

¹⁸ У нашим записима та се реч није нашла, немамо објашњење за њену појаву у нашим изворима, а нема је ни у нашем кучком лексичком памћењу.

бил'о, п̄а док д'ођē ов'бје – до п'б̄нб̄ѣ; || д'а'игуба / дангуба ж 'узалудно трошење времена; нерад, беспослица'. – Није штета за моју дангубу [Ж 1]; || дн'евно – бга 'који се обавља дању, по дану'. – Дневно пљачкање такијех четника звало се »ћуфиње«; || дн'евно прил 'дању, по дану'. – 'Они с̄у дн'евно од'или у пл'ачку и нијес'у се млого са'кријев'али.

д'а'нга-д'а'нга оном према *gā'nīaiī*. – А 'оп ми јутр̄ос о[д]-деве[т]-збр'а'н: д'а'нга-д'а'нга – не д'а ч'ел'адима засп'ат; || д'а'нг'ат д'а'нг'ам несв 'лупати (обично по гвозденим предметима)'. – 'Узми ономē ђет'егу кор'аћ, да ми не д'а'нга по м̄озг'у, не м'огу в'ише сл'уш'ат; || д'а'нголит -јим дем. – Што-нб̄ д'а'нголит Сл'авко ј'утр̄ос о[д]-деве[т]-збр'а'н – д'а ми је зн'ат?

да'н'ут д'а'нѣм св 'предахнути, одахнути'. – Не д'ају ми да д'уш'ом д'а'нѣм.

два бр; || дв'а'дест'ина м бр им 'двадесеторица'. – Дб̄'оше петна'ст'ина, дв'а'дест'ина, партиз'ани арбан'ашки; || дв'ана'ст'ина м бр им 'дванаесторица'. – Угн'али су не у једну к'ућу: ст'отину и дв'ана'ст'ину али тр'ина'ст'ину; || дв'аш 'двапут'. – Дв'аш али тр'иш од'ио је да га тр'аж'и, али н'е бл'еше дб̄'ио ис пл'ацē [Ж 21]; в. *искекечиј*; || дв'изац / дв'из'а'ц -сц'а м 1. 'двогодишњи овнић, жарчић' [2: 11]; 2. 'двогодишњи љетораст зановети' [2: 38]; || дв'йзе -ета с 'двогодишње јаре, јагње' [2: 11 19]; || дв'из'ица ж 'двогодишња овца'. – Је ли ти овб̄ ј'агње о[д]-дв'из'ицē? || дв'иска ж 'исто'; || двоб'оја'ц -јца м 'висок човек, људина'. – Дб̄'е онѣ двоб'оја'ц, д'обро се п'оса'же да ул'ежē на врат'а; в. *бој*; || двог'ода'ц -'оца м 'двогодишњи ждребац'. – Пр'од'а је оног'а ждрепчи'а двог'оца; || двог'откиња ж 'двогодишња ждребица'; || двог'рла ж 'снежна јама са два улаза'; || двог'рлица ж 'ловачка пушка двоцевка' [2: 64]; || двож'уче -а с 'јаје с два жуманцета'; || двојина ж 'двострука вредност'. – Које годину испуни, добије двојином вишу награду [2: 68]; || дв'б̄јца бр им а. 'двојица'. – Дб̄'оше дв'б̄јца партиз'ан'а'н арбан'ашкије; б. 'двоје'. – Т'у'н с̄у пог'ин'ули двојца: један партиз'ан и једна ж'ена кој'а сē т'у'н'ашла на зл'усрећу њ'ѣну; || двонитни -а -о 'ткање у два нита' [2: 72]; || двостр'ук -а -о 'двапут већи, дебели, настао пресавијањем'. – Нека му т'а д'екичица б'иднē двострука; || двостр'учит -јим несв 'двапут превити'. – Немб̄[ј] ми тб̄ двостр'учит, н'ѣне б'ит з'им'а; || двострук'ача ж 'нешто што је предвостручено; нејасно.'

двери 'средња врата на иконостасу'.

дворба ж 'служење у најму, »најемство«' [2: 67 68]; || двбр'ет -јим несв 1. 'налазити се уз болесника (на умору или уз покојника)'. – Ноћ'ас св'у н'б̄ј двбр'ите више кол'ијевкē. – Кад болесник иза причеш'а иде на грђе, рођаци га с укућанима »дворе« [2: 247]. – Мй смо т'амо от'ишли 'увечēн да двбр'им'о; 2. 'бити у најму, служити по уговору'. – Дв'ије г'одине и[х] је двбр'ела; *изр.* ~ *и'ису*. – Р'ијеч је: вал'а к'а да т'ису двбр'им'о; ка' с'ед'ē ч'ел'ат п̄а не зб'орē н'ишта, 'онд'а би н'еко р'ек'а: „Вал'а смо ноћ'ас к'а да двбр'им'о т'ису“ (Кж).

д'е! узв за терање коња; в. *декај*; узв за подстицање; в. *дела*.

дебелг'уза / дебелог'уза ж 'жена велике стражњице'. – Н'а н'у дебелг'узу је, нем'б̄те м'ис[л]ит, в'ел'а м'ука: тр'еб'а [о]н'у п'одину нос'ит [4: 220]; || дебел'ница ж 'дебео слој чисте земље, без камена'. – Њб̄ј је д'ол'е к'оријен, ако је на дебел'ицу, деб'ео ск'оро на п'одобију овē ч'ашē; || деб'ел'к'ас[т] -ста -о 'подебео, дебелуш-каст'. – У б'а'т је 'он прил'ично деб'ел'к'ас, а нав'ише је 'уса'к. – У осојној страни града Медуна изникне с по десетак кружних рецкавијех дебел'кастијех листића [2: 541]; *изр.* *деб'елиј св'аиј* в. *сваиј*; || деб'ео -'ела -о а. 'великог пречника'. – Т'а'н је д'уб б'ио с'ила, деб'ео, нијес'у га м'огла тр'и др'уга ош'ап'ит; б. 'угојен'. – Ено га д'ебл'и је

нѠ м'оја ц'ора; || **дебл'ат** (се) -'ам (се) несв 'ширити се, добијати у пречнику; гојити се'; || **дебл'ин'а** ж. – Не м'оже о[д]-дебл'ин'ѐ ни да се н'а ноге 'опрѐ.

девер м [2: 77]; в. *гобий*; || **девер'ат** -'ам несв 'мучити се'; в. *йайно*.

девет'ак -'ак'а м 'деветогодишњи ован'. – Уфатио овна деветака [5: 66; 2: 11];

|| **девет'ина** бр им 'деветорица'.

деген'ек м а. 'штап, тољага'. – Ови азг'а'ми н'ајбол'е разум'ијѹ деген'еке ка'т п'очнѹ да и[м] п'учѹ по гуз'ици; **б.** 'снажан маркантан момак скромне памети'. – Са'ст'авили се онѝ деген'еци па б'ѹкајѹ, не зн'ајѹ шт'о ће о[д]-с'ебе; **в.** 'човек који се држи круто, уображено'. – В'идиш-[л]и оногā деген'ека: кā да су му матов'ило на р'ба'т свѐз'али; || **деген'ечѝт** -'йм несв 'тући, млатити'. – Деген'ечи – не деген'ечи, нес'ојима не пр'ијења ч'б'јсво.

д'екāт -'ам несв **1.а.** 'ударати, тући'. – Д'екā[ј] – не д'екā[ј] – њ'има ј'еднāко; **б.** 'гонити коња узвиком »де!«; **2.** 'копати тврду земљу'. – Д'екā је в'а'здā'н онѹ дол'ину и с'а'д ни луж'ицу не м'оже држ'ат; || **д'екнѹт** -нѐм св 'ударити'. – Декнуо га неки у ногу [4: 273]; уп. *га'кай*.

декица ж 'поњава, тањи вунени покривач'; || **д'екичица** ж дем; в. *два, двостѝрук*.

д'екламовāt -ујем несв 'рецитовати'.

д'ела узв за подстицање. – Д'ела, м'ончāди, да овѠ прик'упѝмо пā да са'д'ијевāмо.

дел'ија м 'здрава, јака и наочита особа; јунак'. – ТѠ је дел'ија бѝл'а. – Тје-лесно лијеп човјек [јѐ] »делијак или »даија« [2: 502]; || **делије** 'друштвена игра' [2: 373].

делик'ата'н -тна -о 'обзиран, тактичан'.

дел'иновача ж бот 'растиње, с нејестивим бобицама мало већим од »борова-че«. – Дел'иноваче 'имā д'бњијема планин'ама.

дел'инога ж 'овца?'; уп. *дилиноа*.

демиж'ана / **демиц'ана** ж 'велика стаклена боца, оплетена прѹћем или рого-зином (у наше време пластиком)'; в. *боца*.

демир-оцак / **дем'ироца'к** -оцаг / **дум'ирожа'к** -шка м 'дужа гвоздена полуга, на крајевима повијена увис, на два пара кратких ножица, постављена уз огњиште да се на њу наслањајѹ главње' (Бч); в. *йријеклаг* [2: 87].

дерāв'ија ж 'црно, најчешће свилено, платно којим је споља опшивена црногорска капа'.

дѐр'еж м 'место на коме је водена стихија пробила неку брану или разровала простор'. – Једв'а са'м пр'ошла преко оногā дѐр'ежа 'у Жглијѐб.

дер'еп м 'дрипац'. – Валā ми је преко в'р глāв'ѐ овије д'ерѐпā: не д'ајѹ ђ'еци 'очи отвор'ит; || **дер'епчиѝ** м дем. – Т'егни м'ало тогā дер'епчиѝа за перч'ин, дāко се см'йрѝ; || **дер'епчина** м аузм. – 'Имā ли ђ'е оногā дер'епчинѐ да се на веч'еру довѹч'е.

дерињ'ат се -'ām се несв 'вриштати, плакати'. – Не дерињајте се, риба није глува ако мора бит нијема [4:]; || **дерињ'ање** гл им; || **дерњ'ава** ж 'дрека, дерање, вика изгласа'. – Прек'ините с тѠм дерњ'авѠм да ве ј'ā не м'йрѝм; || **дерињц'ат се** -'ām се несв. – Што се т'ѹн дерињц'аш кā да ти је в'ел'ā нев'ол'а.

дер'ипѝзда ж 'жена слободног понашања'.

дерм'ан -āн'а м 'лек'. – Н'ѐмā му дермāн'а.

д'ернѹт -нѐм св 'ударити'; в. *йромāј*.

десет'ина ж бр им 'десеторица'. – Дошли су партиз'ани арбан'ашкѝ, десет'ина, петнѝа'ст'ина, и нагр'дише ме – вѝр'или семењѝа'к'е; || **десеч'ѝр** -ѝр'а м 'заповедник над десетином војника'. – Ника'д у Л'ијеву Р'ијеку нијес'у м'огли им'ат в'ише о[д]-десечѝр'а; || **десечар'ица** ж 'значка за ознаку десечарског чина'.

д'есѝт се -ѝ се а. 'догодити се'. – Нека се и ѝ'ему д'есѝ нешто л'ијепо; б. 'наћи се, задесити се'. – К'о се д'есѝо тѝ ј'ош от Катѝв'ѝнѝа° – не зн'ѝм (Кж).

десн'ѝч -ѝч'а м 'во који се упреже у десну страну' [2: 46]; || **д'еснѝ** -ѝ -ѝ 'који се односи на десну страну'. – 'Он сѝ изм'а'кѝн у д'еснѝ кр'ѝј; || **десн'ица** ж 'десна рука'.

дец'ѝмба'р -бра м 'дванаести месец у календару'.

дѝбранка ж 'тип старинске пушке (произведене у Дебру)'.

д'ива'н д'ивна -о 'леп, красан'; || **дивот'а** ж 'лепота, красота'. – Јѝ са'м тога л'ѝта л'ијепо прош'ѝа. вѝр'уо д'угове и ост'ало ми д'оста, те дивот'а б'ожѝ.

диветина ж 'дивљач, дивље створење'. – Цару кажу, како је некаква диветина чепала по бачи [2: 441]. – Али си ради чекат и фѝатат диветине али ајкат [2: 451]; || **дивин'а** -ѝ ж зоол 'вук' [2: 334]. – Бојим се да су ујак и ујна пошли ка дивине, гурбецки из ината [4: 198]; || **дивјака** ж 'дивља војка, смоква' [2: 59]; || **дивј'ан** м 'дивљи диван'. – 'Он п'ушѝ дивј'ан (Ф) [2: 19]; || **дивљачан** -чна -о а. 'неприлагодљив'. – Они су мало ка дивљачни [4: 96]; б. 'диваљ, пуст, неподесан за живот'. – Југоисточни... веома дивљачни крај кучке »зимнице« зове се Кучка Крајина [2: 4]; || **дивл'етина** ж 'месо дивљих животиња'. – О[д]-св'ѝ дивл'етинѝ – тѝ је н'ѝјл'епчѝ м'ѝсо; || **д'ѝвјѝ** / **д'ѝвл'ѝ** -ѝ -ѝ; ~ *ј'аблѝн* бот 'са жутом латицом, *Populus pyramidalis* Rol.'; в. *ѝѝѝом, сурови*; ~ *крушка* бот '*Pirus amigdaliformis* Vill.'; || **дивл'ин'а** ж 'пуст, ненастаѝен крај'. – Тѝ у дивл'ин'у рѝст'е, н'ѝмѝ и[х] ов'удије; || **д'ивокоза** ж зоол 'шупљороги преживар с кукастим роговима, живи у тешко приступачним планинским крајевима, *Rupicapra rupicapra*'. – Пр'ѝчѝше како је г'ѝђѝ д'ивокозу и ка'д ју је наш'ѝа по[д]-стијен'ѝм, св'а се, вел'ѝше, б'јеше ск'ѝшѝла, а ч'ѝпра јѝј цијел'а.

див'изма ж бот 'лековита биљка из породице зевалица с великим длакавим листовима *Verbascum thapsus*'.

дѝв'нт се д'ѝвѝм се несв 'чудити се са зебњом и мучнином; гнушати се'. – Св'ако сѝ дѝв'ио и трѝ'ѝ о[д]-тѝ страот'ѝ.

д'игнѝт (се) -нѝм (се) св 1. 'стати на ноге, устати'. – Прије зор'ѝ се д'игнѝ; 2. 'материјално ојачати, оснажити'. – М'ене сѝ тѝ 'овце н'ѝа ноге д'игле: тѝ су ми 'овце в'ише вал'але нѝ фр'ут од им'ѝња; 3. а. 'извадити из земље, посећи'. – Сл'ѝвко е т'ѝмѝ ст'искѝ пѝ е дв'ије сѝвл'ије д'игѝн; б. 'уништити; разнети'. – Н'ѝ би се т'ѝ огријеш'ио којѝ би св'ѝ овѝ ст'ѝрѝ д'игѝ; в. *ѝза'ѝнаѝѝ, снизѝѝ*; 4. 'из(д)ићи са стоком на планински пашњак'. – Бѝл'о је тѝ пр'ије нѝ сѝ 'у планину д'игло. – О Благо-вијѝсти једна [је] баба дигла с козама у планину [2: 333]. – Ко д'игнѝ 'у планину, ка'д[д] зд'игнѝ, св'акоѝга домаћина к'ућѝ м'ѝрѝ е зв'ат на веч'еру кѝ на св'ѝдбу, на здижар'ицу гѝ мѝр'ѝ зв'ат; 5. 'преселити се, одселити'. – Пр'ѝодѝ е мало сирот'иње у К'ѝѝе и т'ѝмо д'игѝн. – Т'ѝрко је д'игѝа у С'рбију. – Сјутридан појахао је Лале коња, да види, јесу ли старосједиоци дигли [2: 213]; 6. 'истерати дивљач из брлога'. – Д'игла гѝ пот кат'ѝн Ив'ановиња; *ѝзр.* ~ *реѝ* 'упустити се у неприличне односе'. – 'Она је д'игла р'ѝп н'ѝа крста и ѝ'ѝа[в]ѝ је п'ѝнио к'ућу; || **д'ѝзѝт (се)** д'ѝжѝм (се) несв 'устајати'. – Л'егѝа је и н'ѝје се в'ише д'ѝзѝ. – 'Ево двѝ-трѝ д'ѝа'на ми се не д'ѝжѝ кв'ѝчка, не изл'ѝзѝ; *ѝзр.* *дѝзање у сан* 'мјесечарство' [2: 523]; *г'ѝѝнѝѝ р'ѝке* 'напустити неки посао, одустати од неке замисли'; в. *ѝгарѝѝ ѝ ѝраѝ*.

дизг'ин -ин'а м 'каиш од узде којим се коњ води или се њиме управља'.

дијев'ат се д'ијевām се в. *ђенуи*².

дијел'ит се д'ијелīm се несв 'раздвајати се, растављати се'. – Тō сū бйл'а м'алā им'ања и н'ије им'ало шт'о дијел'ит, пā сū л'уђи д'изāли ђе сū мл'āv'али да ће и[м] б'ит б'ол'е; *изр. дијелии се душе*; в. *мицаи* [2: 247].

дијет'е ђет'ета в. *ђей*-.

дик'ела ж 'двокрака мотичица'.

д'илбер м 'драган, љубавник'. – Вел'ē да јō[j]-је 'он б'ио д'илбер, мā и[x] нијес'у уф'атили.

дил'икнūt -нēm св 'истерати, изјурити'. – Ка[д] -ч'оек уд'арй у ман'итē, 'он ће ис к'ућē да дил'икнē и ж'ену и ђ'ецу, ка једа'н н'аш ов'бōје; || **диликтат** -кће несв 'дрхтати, грчити се'. – Његови прсти... сад су диликтали дијелећи се душе [3: 130].

дил'инога ж 'ветропираста женска особа'. – Срио сам и њу у станицу, једна дилинога [4: 235].

д'им м 1. ♦; 2. 'кућа, породица'. – У овō с'ело н'аше бйл'о је в'ише о-триез д'имōвā'н, а ноћ'а'с ју тун зам'ркло пет па'њāt'ā'; || **д'имēн** м 'дим'. – Фундану је димен оклопијо [5: 525; 2: 43 66]; || **д'имйт (се)** -й (се) несв а. 'димити се'; б. 'пушити дуван'. – Овй н'аш ђет'ић је, р'екā'н би, п'очео да д'имй; || **димњан'ик** -ик'а м 'димњак, оцак'. – Овē димњанйк'е пр'еђе нијес'у начий'али, нō је бйл'а м'азгала више огњ'ишта; || **д'имове** непром 'брзо отићи, изгубити се, нестати'. – А 'они 'отолē – д'имове!; *изр. г'им у г'им* 'истог секунда, истовремено'.

димизōк'ē прил ('побећи) безобзирце, дати огањ петама'. – Ка[д] -са'м и призāј'мила, 'они тр'епнүше и – димизōк'ē!

дим'ије ж пл т 'део муслиманске женске одеће која се преко гаћа носи уместо сукње, с ногавицама набраним и стегнутим око ножних чланака'.

димиск'ија ж 'тип сабље, коване у Дамаску'.

динамид м 'експлозивна материја, динамит' [2: 67].

динар м 'новац, кованица, као потврда да су се стране у спору измириле'. – Кад је тужица био потпуно на захтјев умирен, речени главар је довикнуо да убилац дође с «динаром», а некад и са ситном паром, те ју је с тужиоцем у знак мирења пресијецао [2: 170].

д'инара ж 'боја у картама, каро'.

д'иња ж бот 'једногодишња биљка *Citrullus vulgaris* из фамилије Cucurbitaceae, крупног слатког и сочног плода, лубеница'.

д'ио д'ијела м; || **дион'ица ж** 'власнички део' [1: 227]; || **дионичар** м 'човек који се дели из патријархалне задруге'. – Дионичари позову мјесну власт, да у диоби посредује [2: 122].

д'ип у сталним спојевима **д'ип г'б** д'ип гол'а -'б 'потпуно го, го као од мајке рођен'; **д'ин** л'уд д'ип луд'а -'о. – [То је] све дип лудо [4: 172].

дипл'ат -ām /д'иплйт -йм несв 'свирати у дiple'; || **д'ипле** д'ипā'лā'н ж пл т 'дувачки музички инструменат'. – Дипле... овамо се праве с мијехом и без мијеха [2: 426].

дйр'ат д'йрām несв 'дирати' || **д'ирнūt** -нēm св 'додирнути, пипнути'. – Нијес'а'м га ни д'ирнуо, а 'он се р'аскрйвй кā да са'м га поб'екā'; || **д'иркāt** -ām учест 'задиркивати'. – Они се ст'ално д'иркају, а н'ико не зн'ā ок'б часа и[м] је тō; || **д'ирколйт** -йм дем несв 'додиривати се, као нехотично'. – Они се д'ирколē – кā да н'е би.

дирек м 'дрвени стуб'.

дир'игова̄т -ујем несв 'усмеравати, управљати'. – 'Он ти је са° св'ијем т'ијем дир'игова̄.

дир'инчӣт -й̄м несв 'напорно радити за слабу зараду'. – 'Он је ум'ио да дир'инчӣ, ма̄ н'с и да пом'исли је ли му то̄ п'амѣтно.

д'иса̄т д'ишѣм несв ♦. – Д'ишѣ не пат'ишѣ.

д'ића̄т се -а̄м се несв 'играти се »дугмића«; || **д'ића̄ње** с 'игра'. – Дићање... чини се копчама и копчарима или кошчицама од кошуље [2: 343]; || **д'ића̄лица** ж 'рупа у земљи око које се »дића«. – За [дићање] се на равни при каквоме камену издуби рупица за половину коре од јајца што се зове »дићалица« [2: 343].

д'ич'ит се д'ич'им се несв 'поносити се' [Ж 33]; || **д'ича°н** д'ична -о 'поносит'. Бил'а је то̄ д'ична П'иперка ка̄ јо̄ј м'ало кој̄а др'уг'а.

д'јеловник м 'учесник у деоби, судионик' [2: 132]; || **д'ј'елово̄ђа** м 'општински чиновник'. – 'Он б'ј'еше д'ј'елово̄ђа 'општинѣ н'а Ријеку.

дл'ака ж ♦; *изр.* *зла* ~. – За »бољоку« окривљују »зле длаке« у трепавицама... које се разликују од осталих по томе што су оне дебље к дну и краће од другижех [2: 546–547]; || **дл'ачица** ж дем. – 'Искочи ми нечесова г'ука в'ише носа, а на средину једна дл'ачица; ја̄ ју ч'упни, а за њ'ом крѣни гн'б'ј – и тол'ик'о га ни 'о[т]-чӣра нијес'а°м исцијед'ио.

дл'ан м анат ♦.

дл'ај'ит -й̄м несв 'дуго се задржавати без разлога и потребе; лутати, дангубити'. – Дл'ај'и по Уба̄л'а°н, а ја̄ се ов'о̄ђе поб'а̄ђем н'а н'ос од раб'отѣ.

дно с 'доњи део посуде, бурета' [2: 74].

до прил 'сем'. – 'Умију ли 'они др'укше до да аветл'учѣ? – Н'ѣма̄ н'ишта до т'б.

доавѣт'ат -'ѣт̄ам св према *авѣшта̄и*.

до'ак̄ат -а̄м св 'доскочити, наћи некоме слабу тачку'.

д'оба с а. 'неки временски период уопште'. – У он'о̄ д'оба зн'ало сѣ̄ њѣ м'јесто л'ӯђ'има, а њ'е онијема др'угијема; **б.** 'неодређени период у току дана'. – Ка°д, у нек'о̄ д'оба, 'ето и[х], ид'у.

доб'авит -й̄м св 'набавити'. – Гл'еја̄ћу да га доб'ав'им преко некије приј'атѣл'а°; || **доб'авјат / доб'авл'ат** -а̄м // **доб̄авј'ат / доб̄авл'ат** -'авјам / -'авл'ам / -'авјем несв. – Ја̄ са°м доб'авја̄ дув'ан од некије Малес'бра̄°.

доб'ачит -й̄м св 1. 'добацити'. – 3'ови ме ка°[д]-доб'ачиш; 2. 'додати нешто бацањем на кратку раздаљину'. – Доб'ачи ми те ф'урмине да з'ажд'им цинг'ар; || **добачев'ат** -'ујем итер. – Н'ѣнеш му га т'и л'а°ко добачев'ат.

д'оба°р добр'а -'о ♦. – Д'оба°р је з'ал'уду, ма̄ му б'оца јѣб'а 'оца. – Д'оба°р је, ама за с'ебе н'ајгор'и; *изр.* *доба°р г'а°н; добров'ечѣн; добро ј'уш'ро;* || **добр'ана** ж пеј 'тешка, пакосна жена'. – На̄ђ'е ме ч'удо од овѣ мо'ѣ добр'анѣ; || **добрѣ / добр'о** прил а. 'добро'; ~ *гошао!* 'отпоздрав на »Помага Бог« (у Безихову и, посебно, у Орахову)' [1: 290]. – Зле Бог даје, да се добри освијесте, а добре да се Бога сјете [2: 427]; **б.** 'врло, веома'. – Ко би... задоцнио, да не освети... брата... оца или добро ближњѣга рођака [2: 172]. – Особито радо пију крв и једу срца...гојазне и добро млијечне стоке [2: 273]. – Т'ако ми Б'ога, добр'о: бил'а е в'елика̄ слобод'а (Бс); *изр.* *добродош'а°н.* – Ко г'ој дош'а°н – добродош'а°н; || **добрин'а** ж 'добро'. – 'Очи јо̄ј иск'ач'у о[д]-добрин'ѣ у кој'у сѣ̄ н'ашла; || **добриште** с 'доброта', у пословици; в. *лейоша*; || **добрров'ат** -'ујем несв 'уживати'. – Л'а°ко је у добр'о добров'ат. – Ја... сам добровала ка на свадбу [2: 533]; || **добрво̄л'а°ц** -л'ц'а м 'ратник на кога се војна обавеза не

односи и који у рат иде по својој вољи»; || **добродушник** м 'човек добре душе'. – Биће виле потуриле, а ваши добродушници помагали [4: 263]; || **доброжел'ѣћй** -а -ѣ 'који неком жели добро'. – Мало је та'кв'ије св'акѣме доброжел'ѣћйје л'у'ђ'ин; || **доброта** ж 'племенист, душевност, спремност да се помогне другом'.

д'обит -и ж 'облик натуралне камате'. – Добит или »девер« је и раније био необично велик: на талијер се обично давао багаш жита, а ређе ока вуне годишње [2: 77]; || **доб'ит** доб'ијем св а. 'примити нешто од некога'. – Д'обила са'м од з'а'вѣ муштул'ук; б. 'победити'. – Вик'а је М'илован Ј'аничѣн да је м'ог'а'н св'акојѣга ч'ѣка на мѣјдан доб'ит; || **доб'иј'ат** -ијам несл. – Доб'ија је т'амо к'а по јед'а'н: и п'о глави и п'о рѣпу. – Ако 'ил'а, м'оже св'уној доб'иј'ат.

доб'јѣж'ат -ијм св 'доћи некамо или код неког склањајући се од какве опасности; прстрашити се и окупити око чобанина'. – Овце стрекн'уше и доб'јѣж'аше ок'б мене; || **добл'еј** -жѣм св 'исто'. – Онѣ што је прет'екло – добл'егло је ов'амо [1: 362].

добр'ав'ит -ијм св 'долутати, доскитати'; в. *бравий*.

дов'ал'ат -'ал'ам св 'ваљајући догурати, допремити'.

дов'ес -'едѣм св 'довести'. – Ојд'е да дов'едѣ Шар'ул'у ис Пр'ибѣв'ић'а; || **довод'ит** -'одѣм несл. – Нем'б [ј]у довод'ит за ј'ош пѣ 'урѣ.

д'овечѣн прил 'довече'. – Д'ој љу д'овечѣн да се здогов'орѣмо.

дов'иј'ат се -'ијем се св 'снаћи се у компликованој ситуацији'.

д'овијек прил 'довека'; || **д'овијеча'н** -чна -о 'вечит'. – Њ'ѣна је м'ука д'овијечна: с'инови јој изг'ибоше, сн'а'е пов'едоше ђ'ѣцу, а 'она с'ам'а креп'аје на упр'ет.

довѣк'ат -'ијк'ам св 'дозвати'. – Дал'еко је, не м'ож га довѣк'ат; || **довѣкн'ут** -'ијкнѣм св 'позвати'. – Нѣм'аш кѣг'а више ни довѣк'ат ни кѣм'е р'еј »Пом'ага Б'ѣг«; || **довик'ив'ат(се)** -'ујем (се) несл. – Чоб'ани с'у се довик'ив'али з б'рда н'а брдо, а ка'д 'уждѣ с'евѣр – нијес'у се чули ни от пр'ага до пр'ага.

довр'ата'к -тка с 'оквир врата'.

довр'гн'ут -нѣм св 'добацити'. – Онај што свијема »пребачи« почива, док му ко не »довргне« [2: 347].

довр'ијет д'оврѣ св 'дотећи'. – Гл'ед'а[ј] да препр'ијеч'иш [невољу] пр'ије нѣ ти д'оврѣ до пр'ага; || **дов'ир'ат** -'ирѣ несл.

довр'ш'ит до'вр'ш'ијм св 'обавити неки посао до краја'. – Б'рзо ћемо довр'ш'ит и без в'ел'ѣга ит'ања; || **довр'шев'ат** -'ујем несл 'завршавати'. – Ада, довр'ш'ујте т'а'н р'уч'а'к п'а т'а'ма пр'и'ч'а[ј]те колико ви је в'ол'а.

дов'уј -у'ч'ем св 'вукући довести, донети'. – Мѣр'а сѣ одр'ијет под онол'икијем ј'асѣном, а н'ије се се с'етио да је м'ог'а'н да га дов'уч'е; || **довуков'ат** -'ујем несл 'довлачити'. – Ч'удо ме н'ађ'е од њ'ега: довук'ује нека'кво гв'ождје и бач'ује га туд'ије; в. *алай*'; ~ **се а**. 'с муком стићи, вратити се'. – Једв'а са'м се довук'ла до кр'ев'ета; б. пеј 'доћи непозван'. – Ка'д н'еко д'ођѣ, тѣ се в'а'зда довук'ује да нешто ч'унѣ.

д'огађ'ај / **д'огођ'ај** м 'нешто што се десило, догодило'. – Ј'а у т'а'н д'огођ'ај нијес'а'м б'ио, теке с'у ми пр'и'ч'али; || **дог'ађ'ат се** дог'ађ'ѣ се 'дешавати се, догађати се'. – Дог'ађ'ѣ се ч'ѣку св'ак'а м'ука и не м'оже св'ако тѣ да издр'жѣ; || **догод'ит се** -'одѣ се 'десити се, догодити се'. – Тѣ се м'ѣме ш'ури догод'ило;

до'гања ж 'продавница'; в. *іас*; || **дог'ањица** ж дем. – Први дан пашиница оправла пред његову догањицу накараде [2: 459].

догерел'ат -'ам св према *герел'аш*. – Једв'а са'м догерел'а д'ѣвдѣ.

доглавињ'ат -'ам св 'доћи тетурајући се, дотетурати се'; в. *pyga*;
 доглāv'ит -'āvим св 'довршити'. – Ова да'н'а'шња ф'укара доглāv'иће он'б
 што прва н'ије ст'игла. – Кафане ће им доглавити – чешће викаше баба Сава [4: 310];
 || доглавл'ев'ат -'ујем несв 'довршавати'. – М'бр̄а се више и т̄о доглавл'ев'ат п̄а
 како бил'о, а д'аће Б'ог да не б'идн̄е г'рдно.

догм'изāт-ж̄ем св према *īm'izāi*.

догн'ат -'ām / дожд'ен̄ем / дожд'ен̄ем св 'дотерати'. – Догн̄али смо к'озе. – Шес
 к'ац̄а с'ира с̄у догн'али. – М'ож[л]и сврн'ут у мл'ин да ми дожд'ен̄еш он̄у вр'ећу
 бр'ашна? – Не зн'ам што т̄е му два к'оња, без н̄ако да догн'а т̄ри-четири м'етра д'рв̄а'н
 и да иза'гн'а т̄е педесе т'овār̄а гн'оја; ~ се 'дотерати се, лепо се обући'. – Догн'а
 с̄е к̄а маг'аре у паз'ар; || догон'ит -'он̄им несв 'дотеривати; довозити'. – С Р'ог̄у
 л'ешт'а'нскије са'н ју догон'ио. – М'исл̄ите ли догон'ит он̄а д'рва ис Кос'орца? – Ов̄е
 др'уг̄е нем'б догон'ит, н̄б и пок'ол'и. – Дог'оњау в'оду те [j]ју т'у н'а Убли д'ијел'ау,
 ка'д[л] она не д̄б'ила бист'ијерна ј'ош.

договорно прил 'у договору'. – Кучи [су] договорно с Турцима прекидали
 бој за по који час, док се војска одмори и поткријепи водом и храном [2: 200].

догод'ит се -'од̄и се св 'збити се, настати'; в. *goiahaj*.

догорāv'ат -'āј'е / -'аје несв 'догоревати'. – Н'ити догор'ае он̄б т̄е к̄а м'ал'о
 кон'а'ц, н'ити пл'ута гор'и; || догор'ет -'ор̄и св (Кж).

дог'уза'к -ска м 'кратак део горње одеће'. – Ст'исла он̄и дог'уза'к кап'очића
 к̄а да ће ј̄ој га н'еко от'ет.

дод'ат -'ām св 'предати'. – М'ене с̄у и д'од̄али да и ј'а испр'ат̄им у Арб'анију;
 в. *каш̄ем*.

додв̄ор'ет -'бр̄им св 'неговати немоћно чељаде до његовог упокојења'. –
 Додв̄ор'ела је св'екрву л'уцки и'ако ј̄о[j]-е бил'а т'еж̄а о[д]-др'угије м'у'к̄а'н.

дод'иг м 'повратак с планине'. – Спр'емај̄у се за дод'иг и 'ето и[х] за два-
 т̄ри д'а'на, акоб'огд̄а; || додига'л'а'ц -лц'а м 'повратник с планине'. – Ст'иж̄у
 прв̄и додига'лц'и с планин'е и с'а'д[л]-ћеш им'ат с к'им р'ијеч промијен'ит (Кж); ||
 дод'игн̄ут -н̄ем св 'вратити се ујесен с планине'. – С'ин̄ој с̄у дод'игли и ј'ош м'исл̄е
 да су н'а планину; || дод'изāт -ж̄ем несв. – П'оч̄ели с̄у пол'а'ко да дод'иж̄у –
 чоб'ани т̄е б'рзо у шк̄лоу.

додијел'ит -'ијел̄им св 'дати, поверити'.

д̄бд'ит д'б̄дим несв 'долазити'. – Што вел'е ка'д м'исл̄е д̄бд'ит (Кж). – Д'б̄ђ̄ау
 за нек̄у трāv'у од 'искриц̄е. – Т̄ешк'о с̄е до п'ар̄е д̄бд'ило; в. *огий*; || д'б̄ј д'оћ̄ем св
 1. 'доћи'. – Нем'бте га т'ај дог д'оћ̄ем. – Ка'д је ави'бн дош'а̄е да бач'ује б'бмбе н'а
 Биоче, н'а м̄с. – А у т̄о д̄б̄ђ'оше ов̄и арбан'ашк̄и партиз'ани, те св'ак̄а л'епот'а на
 н'ас; 2. 'наћи се'; в. *варакаш̄ се*.

додр'ијет д'одер̄ем св 'подерати ношењем'. – Ср'етње ти бил'е т̄е цр'евје и да
 и[х] у здр'авл'е дод'ер̄еш и л'епчијема зам'ијен̄иш.

дођен'ут -'ен̄ем св 'поменути с непријатном алузијом'; в. *мирничина*.

дожив'ј'ет -'јим св 'жив нешто дочекати'. – Дожив'ј'ела је да в'ид̄и ун'ука и
 с'а'д м'оже и да поч'ин̄е.

дож̄уд м 'који је дуго чекан, жуђен'. – Е, што 'учиње он̄и њ'ен̄ д'ож̄уд,
 устрел'ич̄ило га к̄а је њ̄у што је доч'ек̄ала; || дож'удн̄ик м 'исто'. – Виче татин
 дожудник и истрчава [4: 275].

дозв'ат -'ов̄ем св 'зовући навести некога да се појави, гласним позивом доћи
 у везу с неким у даљини'. – А што ју зов'еш, н̄ћеш гл'у'в̄у раб'оту дозв'ат више н̄б
 ј̄ој пок'б̄н̄ога оц'а; || доз̄ив'ат -'й̄в̄ам / -'й̄вл'ем несв. – Кад су свати поодмакли,

настаје дозивање. Браћа и остала родбина младина... дозивају невесту по имену [1: 276]; ~ се 'опаметити се'. – Дјак се и 'он доз'овѣ прије нѡ га н'ешто дрен'ово не мл'ати.

доја'ва'к -вка м 'вечерњи долазак стоке'. – Дѡћ'е там'ан у доја'ва'к: 'овце на стр'угу, а 'он на врѡт'а; || **дојѡв'ит** -'ѡвѡм св 'довести овце с испаше'. – 'Ето сѹ ти 'овце дојѡв'иле на Л'окву.

д'ојдолѡт-ѡм несв 'пити великим гутљајима'. – 'Ено и[х] 'у лѡд, д'ојдолѡ п'ѡво и бестија'јѹ.

дој'ит д'ој[м] 'хранити младунче својим млеком'. – Т'ѹ се она бѡл'а оштен'ила и т'ѹ е онѡ шт'ене до'ила.

дојѹн'ит -'ѹнѡм св 'доћи по устаљеној навици, несвесно, као јуне'. – Дјак дој'ѹнѡ ка'д огл'аднѡ.

докажев'ат -'ујем несв 'казивати'. – Пѡ т'ѡ'мѡ едно др'угѡме св'е докаж'уе, па д'ѡдѡ и м'олѡ; || **доказ'ат** -'ѡжѡм св 'рећи'. – Н'еко Блѡж'у док'ѡжѡ; Блѡж'о с пр'ѡтѡбѡм – да в'ѡдѡ Пав'ѡна; || **докѡз** м 'казивање'. – Наш'ѡн са'н ве по докѡзѡ'.

док'астрѡт -ѡм св а. 'довршити сечење тањих грана са стабла'. – Док'астри тѡ и насл'ѡгѡ[ј] гр'ѡне да и пон'есѡмо; б. 'просећи шибље уз ивицу пута, стазе'. – 'Ајмо, с'утра ћемо тѡ да док'астрѡмо; || **докѡстр'ат** -'ѡстрѡм несв 'довршавати кас-трење'. – Нѡћ'у га в'ише ѡ'авол'ѡ к'апл'ѡ докѡстр'ат, нѡ га н'ека.

докѡбл'а'н -л'на -о 'беспослен, докон'. – М'ѡк-се, д'ијете, н'ијеса'н ти јѡ докѡбл'а'н кѡ т'ѡ и тв'ѡј др'уг; || **дѡк'ол'њѡк** м 'доколичар, беспосличар'. – Е, м'ои дѡк'ол'њѡци, бо'ѡм се е ћете се пооп'уч'ат од раб'отѡ.

докѡл'ен м бот 'цвет јаког и пријатног опојног мириса, нарцис, Narcissus, N. poeticus'. – Н'ашла некол'ко стр'укѡвѡ д'окѡл'ена, пѡ и 'убрѡла да се с'етѡ мл'адости;

докѡл'ена ж 'чарапа до колена; понекад без наглавка. – Нос'иле сѹ се тѡ докѡлене в'уњене, вал'але сѹ да те не доф'ати др'ача, а и да те што не из'ије; || **до-кољеница** ж. – Од подвезе су почињале беле докољенице, какве се и сад носе свуд по Црној Гори [1: 256, 2: 90].

докон'ат -'ѡм св 'домислити, закључити'. – Докон'ѡне 'он што му је н'ѡбол'е, не б'ѡј се е ће се прев'арѡт; || **доконѡв'ат (се)** -'ѡјем (се) несв 'премишљати, пре-рачунавати се'. – Ј'ош се докон'ѡје оће ли продѡв'ат вѡн'о али да м'ало још поч'екѡ.

докотур'ат (се) -'ѡм (се) св 'докотрљати (се)'. – Ада н'ему ће се и ѡуск'ија докотур'ат а н'е г'ума от камиѡн'а.

докрѡк'ат -'ѡкѡм / -'ѡчѡм несв 'долазити'. – Не м'ис[л]ѡм да ћу т'ѡмо в'ише докрѡк'ат; || **докрѡч'ит** -'ѡчѡм св 'наићи, доћи'. – Докр'очи до м'ене ка'д м'огнѡш, да ти нешто р'ечѡм.

докулѡц'ат -'ѡцѡм св према *кулецаѡ* 'довући се као пас подвијена репа'. – Још 'он да и[м] докул'ѡцѡ и б'иће прѡд'ѡвѡ до зор'ѡ.

докуп'ит -'ѹпѡм св 'купити додатну количину'. – Мѡр'ѡнеш да докуп'ѡш још је-да'н тов'ар кл'ака, а не зн'ѡм да н'ѡће тр'ѡбѡт и мало пр'еко т'огѡ; || **докупл'ев'ат** -'ујем несв. – 'Он је н'ѡјпрѡвѡ кѹп'ѡо онѡ по[д]-цѡд'ѡм, а п'отл'е је докупл'евѡ онѡ двѡ дѡч'ѡна.

докѹч'ит -'ѹчѡм св 1. 'дохватити нешто што је високо постављено'. – Н'у ми докѹч'ѡ онѹ гр'ѡну да поб'ерѡм онѡ к'ифелице; 2. 'утврдити, схватити'. – Докѹч'ѡне 'она како сѹ св'ѡјта.

д'ѡ д'ѡла м геогр 'мала ограђена обрадива површина у камењару'. – У тѡ' ћемо д'ѡ уб'ачѡт мало крт'ѡлѡ; || **дѡч'ѡн** м дем. – Пр'ѡје сѡ св'ѡкѡ дѡч'ѡн рѡд'ѡо, а с'ѡд н'е в'ише ни он'ѡ што вал'ѡ – нѡмѡ к'ѡ; || **дол'ина** ж геогр а. 'равнина међу уз-

вишењима'. – Ђеца се с'играу нā нӯ дол'ину, а 'овце сӯ и[м] т'ўн; б. 'њива, ораница'. – На дол'ину је изагн'а тридес т'овар'а гн'оја; в. 'земља, тло'. – Он је с долине прес-какао натоварена коња [2: 504]. – Ч'ўвā[j] се да не отр'аиш на дол'ину; в. *расиасай, осмугий*; || дол'ин'а'к -нк'а м дем. – 'Овце се рашйр'иле повр оногā дол'инк'а; || дол'иница ж дем. – 'Он се изм'а'к'ае више онē дол'иницē (Кж).

дол'аза'к -ска м 'приспеће'.

дол'ама ж 'део мушке и женске народне ношње, обично с рукавима, дуга до испод колена'. – Раздрли су му доламу на стражњици [2: 141].

долећ'ет -'ети[м] св 1. 'долетети'; 2. 'дојурити'. – Ч'им је п'рвā [граната] п'ала, св'и сӯ долећ'ели да в'идē.

д'ом д'ома м 1. 'кућа; породица која живи у једној кући' [1: 29]; 2. 'кућа у коју невеста улази удајом'. – 'Удāла се, слава Б'огу, л'ијепо – да обр'адује и д'ом и р'од; 3. одм у обраћању деци. – 'Ајде, д'оме м'ајкйн, по'итā[j]; в. *кућа*; || д'ома прил 'кући, у кући'. – 'П'ерā[j] ме д'ома да мр'ем. – Ојд'о јā д'ома, а вй в'ићите к'а[д]-ћете; || домаз'ет м 'човек који после склапања брака долази да живи у жениној кући'. – Још стидније се сматрало настанити у кући своје жене, те добити име »домазет« [2: 126]. – Берберова кјер домисли се, да је... ништа коњ магаре, а ништа чек домазет [2: 458–459]. – Рашта без ко је препуки сиромах, нико не жели да се назове домазетом [3: 196]. – Вйк'а је М'ирко да б'ит домаз'ет и н'ије 'лијепо, ам' м'оже б'ит к'орйсно; || д'омār м 'члан домаћинства који брине о имању у селу док му се главнина породице налази у планини, на катуну'. – Сāв'ета ж ђец'ом 'у планину, а С'ака са' ст'арчевима д'омār и на р'оботу [2: 35]; в. *зимничар, ѿланинар*; || домаћ'ин м 1. 'породични старешина'. – М'оже к'ућа без домаћ'ина, мā н'емā к'ућē без домаћ'ицē; 2. 'муж'; в. *јараник*; || домаћ'ица ж. – Домаћица је прва међу осталим женскињем у кући [2: 110]; в. *смировай*; || домн'ица ж 'жена која брине о свим кућним пословима, која је кућни ослонац'. – Не ум'ије домн'ица др'укше нō је науч'ила: и ов'ē г'одинē с тр'й кр'аве на Језера; || домов'ина ж 'породица у коју жена улази удајом'. – Што смо да'н'а'с н'ајл'епче в'ићели у пл'ацу: М'илицу Бож'инину с домов'инōм; || домод'ржница ж 'жена посвећена кући, која »држи« кућу'. – Откā и[м] је онā домод'ржница прекроч'ила пр'аг; в'има је к'ућа свйн'ула; || домор'од м а. 'узданица'. – Он је тв'рдй брацк'й домор'од; б. 'староседелац, мештанин'. – Св'и смо м'й домор'оди, а бйв'ало је да се понеки изв'а'ња'ц т'ўн ож'енй; || дом'уз м 'глава породице, домаћин'. – Ст'арй сӯ збор'или: двād'ес – топ'уз, трд'ес – дом'уз, четрд'ес – там'ан, педес'ет – к'рк, шездес'ет – т'рт!

домāм'ит -'амй св 'привући, приволети некога да сам дође'. – Домāм'или га, обет'али му да му се н'ēће н'ишта д'есит и в'ише му н'ико ни ст'рва в'идио н'ије.

д'омāт м 'парадајз'. – Пр'еђе тā'н д'омāти нијес'у с'аћени, а с'а[д] ниједн'а б'аба не м'оже р'уч'ат ако и[х] н'емā на тавул'йн.

домйр'ит -'йрй св 'завршити'. – Сл'āvко д'одй у пēt'а'к 'ујутро: дом'йрен 'убā'н.

домишљан м 'досетљивац'. – Смислио је стари домишљан [4: 380].

дон'ијет -'есем св. – Д'онијели сӯ бйл'и д'ар: в'ише сӯ д'онијели нō што сӯ п'онијели; || донос'ит -'осй несв према *носй*, 1. ♦. – Дон'осē трāv'у з'а прасād из тије баштйнā; 2. а. 'показивати неочекивано својство'. – Дув'ан ти је л'ијеп, мā ми се чин'й да дон'осй с'ап'уном; б. 'наследити негативну генетску црту'. – Р'екā би ч'оек м'л'удур'ина«, али се не д'ā – дон'осй та'њ'евинōм.

доњ'āk -āk'а м 'доњи млински камен'; || д'њй -ā -ē а. 'нижи део неког

простора'. – Тõ је т'амо бйл'о у д'бњй кр'ај; **б.** 'који се налази испод чега другог, који се облачи испод спољашњих хаљина'. – Бил'е сӯ онѣ г'аће д'бњѣ, пã се 'оне обуков'але испод овије г'брњије.

до'одак -тка м 'долазак'. – Нѣмã жõј ни т'амо 'однйка ни ов'амо до'отка; в. *чаре*.

доп'анӯт -ѣм св 'припасти, запасти'. – Доп'ануо је в'ел'ије м'ӯкã^а и ј'ãдã^а; || **доп'ас** -нѣм св **1.** 'исто'. – И ј'ã, доп'ало мѣ, ј'ã са'н г'оре н'а шӯл', а 'они сӯ дв'ã, Маш'ан и овй му к'ӯм, д'ол'е; **2.** 'изненада наићи, банути'. – Мй се спрѣм'али да нагр'ãдимо, ка'д, 'ево и, доп'адоше трој'ица; ~ се 'показати наклоност'. – Н'ама сѣ ђев'õјка доп'ала, а да в'идймо оћемо ли се м'й њ'õј; || **доп'адãт** -ãм несв 'припадати'. – В'иђите оће ли ве тõ више доп'адãт.

доп'ирãт -ирѣм несв 'стизати'. – М'исйши доп'ирãт у К'оријен?; || **допр'ијет** д'опрѣм св. – Он т'амо н'икõме не д'ã допр'ијет.

допр'ѣт -рѣйм св 'доћи »подупиран ветровима«, доветати'. – Још с'амо да и[м] 'он доп'рѣй и 'ето ти блѣ'яња да га ни Зек'ан н'ѣће м'õј пон'ијет.

допр'игãт -ãм св 'допећи, допржити'; в. *йрйий*.

допрй'ат -йчãм св према *йрйичий* 'завршити започету причу'. – Не допрй-ч'асмо како је Шпйр'о пог'инуо.

доп'ртйт -йм св према *йрйий* 'стићи пртећи снег'.

дор'ãс[т] -г'ем св 'израсти до одређене висине'. – Дор'ãше и 'он б'рзо до самãр'а магар'ећѣга.

д'орат м 'коњ тамнориђе боје'. – Пр'едрãг не д'ã д'ората, а Сл'ãвко не д'ã зек'ана, пã и[х] н'ека з'ãдно.

дор'учак -чка м 'југарњи обед'. – Мй смо вйк'али предр'учак, а с'а[д]-сӯ обр'нули на дор'учак.

д'осãдãн -дна -о 'непријатан'. – Валã ми је тã брад'авица д'осãдна; || **д'осãдно** прил в. *брадавица*; || **досãд'ит** -ãдйм св 'дојадити'. – Јã в'ел'у: дãко се и Б'õгу досãдй и дãко се пос'ерѣ на овй нãр'од; || **досãђев'ат** -'ујем несв 'ометати у послу, досађивати'. – Д'оћѣ тун да досађ'ује, а м'ене ч'екã девет р'абõтã^а.

дос'ад прил 'до овог тренутка'. – Доса[д]-сӯ се сл'ушãли л'уђи, а пос'а[д]-ће, нас'ум, нес'õји и ништа-р'обе.

доси св 'осим'. – Те Колашин огњу предадоше / Доси неке понајтврђе куле [5: 85].

дос'ипãт -пл'ѣм несв 'сипањем додавати на оно што је већ усудо, доливати'; || **дос'ӯт** д'оспѣм св.

доскор прил 'доскора, донедавно'.

досмр'ѣт -рѣйм св в. *гойрђей*. – Још да и 'он досм'рѣй и н'ѣће и[м] ф'алйт ниједн'а тр'ања.

досãл'ат -ãл'ãм несв 'додавати со у храну'; || **досол'ит** -олйм св 'додати со'; в. *слан*.

доснй'ет -'ијем св 'стићи, дорастати за удају, женидбу'.

д'оста прил ♦. – Д'оста сӯ ј'ãдã^а з'адãли овомѣ нãр'оду неср'етњѣме; || **д'остй** -а -о 'многи'. – А д'остй домаћини бише 'овце и 'у планину остр'игли; || **дост'ина** 'многи, мнозина'. – Дост'ина сӯ се јãв'или да и[м] се д'ã тã п'ѣнзија б'ора'чкã. – Дост'ини са'м вал'ã, а не зн'ãм оће ли ми Б'õг тõ н'ѣђе урачун'ат. – Стога се за достину каже: „Уврга се на ујчевину“ [2: 481]. – Достини се замјерио [4: 67].

дос'ећãт се -ãм се несв 'схватати суштину нечега, откривати смисао нечега

што је прикривено, досећати се'. – Кол'ко се ја дос'ећам, мѝ смо се н'еђе виђ'али, ма не зн'ам ђ'е, ишћу'р'ело ми је; || дос'етит се -ѝм се св. – Ка'с-се дос'етѝм, кáз'аћу ти.

дот'а'ј -'а'кнѝм св 'додирнути'. – Ако га дот'а'кнѝш, 'одма зацврч'и кá пријев'о н'а жáр.

дот'ичнѝ -á -б 'који се додирују, суседни'. – На дот'ичнѝ кат'ун'е н'ѝмá н'икдга. – Два »дотична« (сусједна) села заједнички оцјењују штету [2: 162–163]. – Он се окрену дотичној маси [3: 264].

д'отолѝ прил 'дотле'. – Н'екá је н'аша ви'к'ала: „Јá са'н с'ита ето д'отолѝ“.

дотрн'ут -'рнѝм св 'наићи на тренутак'. – Ка'д м'огнѝш, дотрн'и да ти нешто р'ечѝм.

дотр'ат дотр'тáм св в. *гойрђейѝ*.

дот'уј -'у'ч'ем св 'убити некога ко је већ онеспособљен, дотући'. – Зм'ију си дот'укá'н ка'[д]-јој гл'áву спрштѝш; || дот'уц'ат -'уцáм несв 'убијати већ онеспособљеног'.

доћук'ат -'укáм св 'дознати по причи с разних страна, повезати различите вести, гласине'.

доушив'áч -áч'а м 'доушник'. – Св'и су 'они доушивáч'и и мбр'али су н'ешто потпишев'ат; да нијес'у, н'е би и[х] ј'опѝт прим'или у т'у њ'ину п'áртију (Бз).

дофáб'ит -'áбѝм св 'вабљењем окупити стоку'. – Не м'ож в'ише ни 'овце дофáб'ит ако и[м] не в'ијетáш да ћеш и уб'ачит у п'áртију; || дофáбн'ут -нѝм св. – Дофáбн'и тѝ 'овце.

доф'атѝт -ѝм св 'дохватити'. – Ка'д би ми н'еко доф'атио он'у гр'áну, дáл'а би му напул'он. – Нѝмá се к'а'д ни з'а нбс доф'атѝт; || дофáћ'ат -'áћѝм несв 1. 'дохватити'. – Нешто ми чѝст'о доф'áћѝ он'у б'оцу с вр кред'енцѝ; 2. 'простирати се, захватати'. – С'умор доф'áћѝ т'á' д'ио Планин'ицѝ којѝ доф'áћу и овѝ з Б'ициѝ (Кж); ~ се 'доћи у сукоб, посвађати се'; в. *забран*.

дофуј'ат -'áм св 'стићи клизањем'.

доч'екáт -áм св 1.а. 'срести некога ко долази и поздравити га'. – Доч'екáли су не кá што сѝ н'áјл'епче м'огло; в. *чекáјѝ*; б. 'поставити заседу непријатељу'. – Доч'екáли с'у и[х] са' С'еницá'н и полом'или, ма смо тó з'исто добр'е плáт'или; в. 'с нестрпљењем нешто очекивати' – Не м'огу доч'екá[т] да у поп'ијем; || дочекѝв'ат -'ѝвáм / -'ујем несв. – Б'ѝвá: дијет'е у са'н ц'ѝкнѝ – з'ору не дочек'ѝвá; || дочекáњ'е с 'дочек, гостопримство'. – Таквó 'искрено дочекáњ'е м'ож н'áј с'амо кот пошт'енѝ сирот'ињѝ; || дочекл'ија м 'гостољубив, гостопримљив домаћин'. – У т'у с'у к'ућу в'а'зда бѝл'и л''уђи дочекл'ије.

дочић в. *го*.

доша'пн'ут -'а'пнѝм св 'шапатам саопштити, тајно, у поверењу дојавити неку вест'.

драгом'ан м 'преводилац'. – Ш њ'има је од'ио драгом'ан, нека'кво грд'ило бј'еше; || драгом'анѝт -ѝм несв 1. 'преводити'. – Јес'у ли н'ашли к'о ће да и[м] драгом'анѝ; 2. 'одлучивати, посредовати'. – Овѝ да'н'а'шњѝн гл'авáри м'ислѝ да за св'е м'ог'у да драгом'анѝ, ма м'ене за'исто н'ѝтѝ уч'ит к'ако се пр'ичá с л''уђ'има и како се л''уђи дочек'уј'у.

дражба ж 'шала, подругачица' [2: 473]; в. *гаскалица*; || дрáжњ'а ж 'исто'. – Нем'бте му кáз'ат св'ак'у дрáжњ'у н'ашу, да ни се м'а'ње смѝј'е; || дрáжљив -а -о 'шалѝв' [2: 473].

драм м ‘мала количина нечега, грам’; || **драмул’ић** дем ‘безвредна ситница, ситне дечје играчке’.

др’ача ж 1. ‘трн, бодља’. – Наб’оло се дијет’е на др’ачу и оп’ерите му тō рак’ијом; 2. бот ‘багрем’. – Ти си како изрод и ромица: учуја се на ту драчу [2: 465]; в. *уфайшии, шума*; || **др’ачāv** -а -о а. ‘трновит, бодљикав’. – Б’ачите тē гранч’ине т’амо, др’ачāве сū, да се дијет’е не наг’рди; б. ‘који има много ситних кошчица’. – Др’ачāва је тā р’иба и п’азите тō дијет’е да му којā не з’апрē.

др’во -ета с ♦; || **дрвл’ан’йк** / **дрвл’ен’йк** -йк’а м ‘место на коме се одлажу дрва за ложење’. – Ено ти сѣк’ира на дрвл’ен’йк; || **дрвеница** ж ‘дрвена конструкција самара’ [2: 16]; || **дрвењ’ача** м ‘човек који се ни за какав посао не може употребити, нити се било чему научити’. – Дрвењ’ача пā дрвењ’ача – н’и за што га н’ије Б’ог д’ā (Бч); || **древ’енца** м ‘исто’. – Јеси ли м’огā н’āj какве б’ол’ē р’аднике, да не дов’одиш овē древ’енце; || **дрводјелство** с ‘израда предмета од дрвета’ [2: 74]; || **дрвођеља** м ‘занатлија који израђује предмете од дрвета’ [4]; || **дријев’о** -’а с ‘дрво као растиње’; зб. др’евād, древје. – Јā са’м зн’āvā св’акō дријев’о како се зов’ē и св’акā грāv’а, а откā са’м отиш’ā, позаборāvј’ā са’м и[м] имена мл’огијема. – Једна н’аша отишла у Београд пā после дв’ије г’одине д’ошла т’ун и п’йтā за см’окву: „Како се зов’ē овō »дрѣв’о«?” – Тада је један змај, који је био на једном дријеву код Јордана, прелетио у Русију [2: 53 277]; в. *маом*; || **древје** с. – А земја је у крв окупана / Окупано древје и камење. – Досадише древју и камењу. – Ће нити је дрвја ни камена [5: 151 305 553].

дрѣжд’ат -’йм несв ‘чекати дуго на једном месту, чамити’. – Дрѣжд’али смо н’а Биоче и ч’екāли да д’ођē ками’он.

дрѣз’а / **др’ѣзга** ж ‘стрма шумовита страна’ (Бс) [12: 28].

дрен’ов -а -о ‘који је направљен од дрена’; || **дрен’ово** прил ‘тешко, жестоко’. – Дрен’ово ће га плāt’ит; в. *дозваји*; || **дренов’ак** -āk’а м ‘штап, прут од дреновине’. – Н’ије се н’ика’д одвāј’ā од једнōга дреновāk’а; || **дренов’ач** -āч’а м ‘исто’. – Ако уб’ерēм дренов’ач, јā нйм ћете се смйр’ит; || **др’еновача** ж ‘исто’. – П’азите се, ћ’ецо, да ви не п’очнē п’уцāt др’еновача; || **дрен’овина** ж ‘дреново дрво’; || **др’ењина** ж 1.а. ‘дрво *Cornus mas* L.’ (Бч); б. ‘плод дрена’; || **дрѣ’ина**; 2. ‘ракија од дрењина’ [2: 59, 1: 261]; || **др’ијен** м бот ‘дрво са жутим цветовима и плодом киселкасто-трпког укуса *Cornus mas* L.’.

дрѣч’ат -’йм несв ‘вриштати’.

држ’ава ж ♦. – Овē тр’ање отē да нач’инē држ’аву, а не ум’ију начињ’ет ни држ’ало за мат’ику.

држ’ало с ‘дршка, држалица за алатку’. – Л’уђи су сām’и начињ’али држ’ала за св’ē [алатке], за сѣк’иру, маг’ику, т’еслу; || **држ’алица** ж ‘исто’. – Ми велйм’о држ’алица, а т’амо нан’иже нис К’уче вел’ē држ’ало (Бс); || **д’ршка** ж ‘дужа полу-га за коју се хвата посуда, ручка’. – П’аде ми д’ршка о[д]-тигāв’а; || **д’ржгора** ж ‘густо шибље кроз које се с муком може проћи јер се понека грана увек закачи за онога ко се кроз шибље пробија’; || **држ’ат** држ’йм несв 1. ♦; 2.а. ‘гајити, одгајати’. – ‘Они су држ’али ’овце, кр’аве, им’али к’озе. – Им’ā гā р’āшта држ’ат – да му сл’омй вр’āt; б. ‘водити бригу о имању’. – У овй Кос’ора’ц Вукосла’овићи су га држ’али и Шпйр’о у тā’н Жгл’ијеп н’екол’ко вр’емена; 3. ‘поштовати’. – Ако су вј’еру држ’али и п’оштовāли Б’ога, ’он и[х] је мрз’ио; ~ се ‘бити привржен’. – ‘Они сū се в’а’зда л’ијепо држ’али и н’ика’д међу њ’има н’ије бил’о г’ркē р’ијечи; в. *зайријенуи*.

дријев’о в. *дрво*.

др'ијем м 'сањивост, поспаност'. – Уф'атио ме др'ијем, бјд'о да в'иђу њ'е ми је крев'ет; || **дријем'ат** др'ијемām / др'ијемл'ем несв 'бити поспан, у полусну, спавати лаким сном'. – Ја п'осле м'ало л'егā° и др'ијемām.

др'ијет (се) дер'ем (се) несв 1. 'скидати кожу са закланог бравчета'. – Ка°[д]-се зак'ол'е 'овца, дер'е се и ж'ене о[д]-тē ч'апрē нач'инē м'ије; 2. 'вриштати'. – В'иђи што се онō дијет'е дер'е, кā да га ц'ијепају; 3. 'сатирати се од посла, трошити живот мучећи се'. – 'Оди, њ'евōјко, ако каб'улиш с'а° мнōм в'ијек др'ијет, да ти д'ām гр'ош; || **дерњ'ава** ж 'вриска, вриштање'. – Прек'ините, њ'ецо, с тōм дерњ'авōм, да ви ја не прид'ајем п'о рēпу.

дријеш'ит др'ијешīм несв 'развезивати'. – Тāн се кукл'ива°ц л'а°ко др'ијешī, повӯч'еш кр'ачī кр'āj. – Били су у стању најљуће псе из ланаца дријешити [2: 193].

др'инцāt -ām несв 'спавати у време кад чекају озбиљни послови'. – Др'инцā 'он и не в'идī да би му се он'и 'облāк м'огā° побур'ат н'а сијено; || **др'инфāt** -ām несв 'исто'; || **др'исат** др'ишēm несв 'исто'. – Док преко атара корманим, ви дришете. – Пушти нека дрише [4: 125 343].

др'калица ж 'неозбиљан разговор, бесмислена прича'. – Ост'авите вī тē в'аше др'калице и 'ајте на раб'оту; в. *цркел'ив*.

др'ркāт м 'дрхтавица'. – Одједн'ом ју е уф'атио нечесов др'ркāт и с'амо сē завāl'ила: ц'ик б'ездува!; || **дркт'ат** -'им несв 'дрхтати'. – Не зн'аш је ли ж'ешће дркт'а од м'укē али од зīm'е.

дрл'о с 'тешко проходна каменита страна'. – Крēн'уше преко некаквōга дрл'а и једв'а нāђ'оше нечесову путл'агу.

дрл'аз'ина ж 'дрвенасте коровске биљке у сену'. – Дрл'аз'ина је 'у сијено онā травул'ина кā л'опӯв, шт'ава°л', шапк'овина (Бс).

дрнда ж 'направа за растресање јарине'. – Јарина се тресе на дрнди [2: 30 70]; || **дрндало** с 'направа којом се растреса згрудвана вуна'. – Дрндалом на дрнди тресли су јарину и ваљали пустове [2: 70]; || **дрндār** м 'радник који растреса вуну и припрема је за ваљање'. – Заг'азно са°м ов'ође н'ека°[д]-ка°[д]-и'ђу н'екī, звāl'и сӯ се дрндārи, 'они сӯ трēsл'и ј'арину. – Раније су дрндари по Кучима тресли вуну и ваљали пустове [2: 70]. – Дрндари тресену вуну увију у мале куђелице [2: 30]; || **дрндарл'ук** м. – Б'авīли сӯ се л'уђи пр'еђе тијем дрндарл'уком, а с'а°д више н'емā ни овā°ц'а° ни дрндāња; || **дрндарство** с 'обрада вуне дрндањем' [2: 479]; || **дрндāt** -ām несв 'растресати вуну на дрнди'.

др'об др'оба м 'стомак, трбух'. – Забол'ио гā др'об и двā д'а°на н'ишта не м'оже из'ес. – Пушке су му развијеле прси и дроб [2: 484].

дроб'ит др'обīм несв 1. 'мрвити хлеб у млеко, да би се припремио обед'. – Ка°[д]-се др'обī л'еб у варен'ику али млијек'о, нач'ин'и се дробл'авина и м'ош се л'ијепо нашкоп'ит; 2. прен 'несувисло причати, брбљати'. – 'Ајде в'ише прек'ини и не др'оби; || **дробел'ат** -ām несв в. *дробий* 2. – 'Ено и[х] под м'урвōм: дробел'ају и цел'ијевају онū демиж'ану; || **дробљен** м 'удробљено парченце хлеба'; в. *зайшвай*; || **дробјавина / дробјевина / дробл'авина** ж 'јело од хлеба удробљеног у млеко'. – Кад се хлеб здроби у млијекo, варенику, јардум, иру или млаћеницу зове се дробјевина [2: 102]; в. *крнуш*; || **дробница** ж '»мала пченица«' [2: 50].

дроњав -а -о 'подеран, исцепан'; в. *скврчий* [4: 256; Ж 25].

др'рса°к др'рска -о 'дрзак'. – Тō је др'рско и безобр'азно и од њ'ега се др'угō н'ије м'огло ни доч'екāt.

др'уг м 'пријатељ, особа која је пријатељством или неким другим разло-

гом везана с неким'. – В'ртали се л'уђи з гр'бл'а и чују да је 'умрла једна п'оган и ништа-р'оба, м'брају му пр'ој испрет к'уће, р'ед је да св'рну и п'итају ајт'ар; н'еће н'ико да лел'екне, а јед'ан вел'и да о'ће 'он и, ка'[д]-сү д'ошли прет к'ућом, залел'екā; „Л'еле м'ене (и п'омену му 'име), др'уже сво'јен др'угб'ан, а што ти н'е паде н'ам на да'н'а'шњи д'ан'!“; в. *іеак*; || др'уг'а ж а. 'вршњакиња, пријатељица'. – Н'емā и[х] в'ише: и др'уг'е сү ми дал'еко. – Друге су ме укориле, е сам синој мужа била [2: 379]; б. 'угледна, гласита жена'. – Н'емā јој др'уг'е колико ни М'илици Бог'ићевој; *изр. црна* ~ 'унесрећена жена, несрећница'; || дружина ж 'војничко друштво'. – Војник није одустајао од војске ни онда, кад није имао војне опреме, јер су га »дружина« помагала онијем чим су га могла помоћи [2: 183].

др'угб прил 'другде'. – Тб је бил'о н'еће др'угб, н'ије на Језера; || др'угбм 'други пут'. – Н'ије др'угбм од'ио – ђ'авб м'а'ка'н! – Па ни другом ударише Турци [5: 531]; || другобратучед м 'трећи степен сродства'. – Прву близико после браће чине »стричевићи« или »првобратучеди«, онда »другобратучеди« и »трећебратучеди«, посл'ије ових настаје »рођаштво« [2: 127]; || другождр'епкиња ж 'кобила која се други пут ждреби'. – Млад'а је тā кобила, другождр'епкиња; || другојагњица ж 'овца која се јагњи други пут'; || другор'ала'ц -лица м 'во у другој години презања у рало' [2: 18]; || друготеока ж 'крава која се други пут тели' [2: 18]; || друготелкиња ж 'исто'; || др'укче / др'укше прил 'друкчије, другачије'. – М'брā си ш њ'им др'укче пр'ич'ат; в. *ибрей*; *изр. б'иш гр'уја* 'бити горе, неповољније'. – Не кришт'и да не б'идне др'угā; в. *обаг*.

др'ц'алина м/ж 'причалица, брбљивац'. – Је ли ве онā др'цал'ина удāv'ила с пр'ичбм?; || др'ц'ат др'ц'ам несв 'брбљати, неконтролисано причати'. – Јā са'м м'ислила е в'и не ум'ијете др'ц'ат кā в'и н'аши.

д'уб м 'листопадно дрво чији је плод жир, хрост, Quercus; цер Quercus cerris'. – Бил'и су нека'кви д'убови цер'ови да и н'ијесу дв'а ч'ека м'огли ошāп'ит ов'акб у ов'е м'ајке Бож'инине, Мил'ене. – Не зн'ам 'имā ли са'[д] тогā д'уба м'рв'е али н'е (Кж); || дуб'ина ж 'кошница направљена од старе натруле кладе'; || дуб'иница ж дем 'мала кошница'. – 'Имā некū дуб'иницу те у њ'у уф'ат'и р'бј; || дубовина ж 'храстовина, погодна за грађу и огрев'; || дубр'ава ж 'храстова шума'. – А 'он т'у искрај т'е дубр'ав'е, п'ушкбм, пā у г'игле – тр'ап!; в. *вала*; || дубр'авица ж дем. – 'Они сү се бил'и склон'или у једну дубр'авицу; || дубр'авни -ā -ō 'који се тиче дубраве, који се односи на дубраву'. – На рамо му брешка гранајлија / А под руку дубравна сјекира [5: 219].

дуб'а'к дуб'а м 'сталак у који се дете ставља да »дуби« кад почне да се опире на ноге'. – Н'ије 'он в'ише ни за дуб'а'к, искоч'иће иж њ'ега али се превр'нут; || дуб'ирбг м 'колиба кружног облика с купастим кровом, висине 4–6м.' [1: 237 255, 2: 20]; || дуб'ит -им несв 'стојати у дупку (о детету које тек почиње да се опире на ноге'. – Дијет'е м'етнū у дуб'а'к, да се пол'а'ко оп'ир'е и да дуб'и.

дубин'а ж 'размак између површине нечега до одређене тачке или до дна'. – Ј'ош м'брāш од'ит у дубин'у, плитк'о ти је; || дуб'ок -ока -о ♦. – Скāк'али сү у он'е ф'иروه и дуб'ок'е и плитк'е и жив'от сү ми 'уз'ели [од страха] да не сл'ом'е в'ратове; || дубодолина ж в. *укриш*.

д'у д'ува м 'дах'; *изр. б'ездува, ц'ик б'ездува* 'пасти без гласа, умрети'; || дув'ат -а -о 'крепак, живахан (с обзиром на дубоку старост)'. – Кој'е сү јој г'одине, б'аба је, б'огони, дув'ата: н'икбме на т'ер'ет, а 'она н'ајбол'е зн'ā к'ако јб[j]-[j]е; || дүш'а'к дүш'к'а м 'време за које се може задржати дисање, дах'. – П'оопио ју е из дүш'к'а (Ф). – Уз'е б'оцу и – гр!-гр! – на дүш'а'к!

дув'ак м 'бела марама којом се прекрива лице невесте или младе жене'. – [На капи се] иглама закачи велика бијела махрама... »дувак« или »завјес« [2: 229].

дув'ан -ан'а м бот 'једногодишња биљка из породице помоћница у чијем листу има никотина; *Nicotiana tabacum*'; || дув'ан'ит -'ан'им несв 'пушити'. – Ја са'м дув'ан'ио пелесе[т] г'од'ин'а, а с'а'[д] забор'ав'јем на њ'и[х], не д'а ми д'октор; бо'ј'и ми се з'а млад'ос, шт'о ли; || дув'анц'ија м 'пушач'. – Вал'а би вол'ела да [о]в'е м'оје дув'анц'ије иза'гн'ам ис к'ућ'е.

д'уг м ♦. – Да и[м] н'ије бил'о тије ов'а'ц'а, т'ешк'о бише м'огли да в'рн'у т'а'н д'уг; || дугов'ат -'ујем несв 'имати дуг'; *изр. ду'гов'аи свијеће*; || д'уж'ит д'уж'им несв 'задуживати'. – Кол'ико га д'уж'иш, дв'ије али три ил'аде?; || д'ужа'н д'ужна -о 'дужан'. – Ј'ош са'[м]-му д'ужа'н пет ил'ад'а. – Она је св'ак'оме 'у село д'ужна; || дужн'ик -ик'а м. – Л'у'ђи нијес'у зн'али шт'о је дужн'ик, а с'а'[д] тр'ање не зн'ају шт'о је ч'оек; || д'ужн'ос[т] -ости ж 'посао, дужност'. – Он је т'амо од'ио на д'ужн'ос, а н'ико н'ије зн'ав'а што р'ад'и.

д'уга ж 'даска у бурету, бачви'; || д'ужица ж дем. – За он'е б'ачвице м'ал'е ид'у и м'ал'е д'ужице [2: 74].

д'уга'ча'к -чка -о 'дуг, дугачак'. – Т'а'н ур'ива'к ми је мало д'уга'ча'к, 'имаш-[л]и нек'и кр'ачи; || дугл'ат -'а[м] несв 'дужити, продужавати'. – Н'ећемо о т'ом'е в'ише дугл'ат. – Скр'а'ги и не дугл'а[ј]; || д'угл'ит д'угл'им несв 'исто'. – Ка'д она кр'ен'е да д'угл'и, м'ош се насп'ат док ст'игн'е до кр'аја. – А што ћу ви дугл'ит лакрдију [2: 421]; || дугл'ина -'е ж 'дужина'. – Т'у ти је дугл'ина седа'м м'ет'а'р'а'н, а шир'ина чет'ири; || дугорепа ж 'овца дугог репа' [2: 10]; || дуг'ул'а ж а. 'дугачка а уска њива, ливада'; б. 'мршава крава дугог тела'; || д'угул'ас -ста -о 'издужен, дугуласт'. – Бил'а је, он'ак'о, мало д'угул'аста; || дугул'ента м 'висок сувоњав мушкарац'. – Кој'и б'ј'еше он'и дугул'ента с М'иш'ом; || дуж'ина -ин'е ж; || дужин'ом прил 'уздужно'. – Т'о се пол'ож'и ов'ак'он дужин'ом; || д'уж'ит д'уж'им несв 'причати надугачко и нашироко'.

дугов'ат -'ујем несв в. *ду'и*.

дуд'ук м 1. 'приглупа мушка особа'. – Једа'н дуд'ук т'ун н'ос'и б'ора'чк'у п'ензију, а н'ије п'ушку п'ал'ио коко ј'а; в. *ћа'и!*; || дуд'укоша ж 'приглупа женска особа'. – Дако се и за њ'ега н'ађ'е нек'а дуд'укоша; || дуд'учић м дем; || дуд'учина м аугм. – Ка'д он'и дуд'учић пор'аст'е у дуд'учину, мл'ог'и т'е му се скл'ања'т; 2. 'свирала'; || дуд'ук'ас -ста -о 'пригуп'. – Т'о е бил'а он'а монч'ина сн'ажн'а, а дуд'ук'ас; || дуд'ук'ат -ам несв 'свирати у дудук'; || дуд'учит се -им се несв 'понашати се пригупо'. – 'Ајте, нем'бте ми се туд'ије дуд'учит.

дуждев'нак м в. *дажд*.

д'уж'ит д'уж'им несв в. *ду'а'ча'к*.

дузмен'ит -а -о 'немиран'. – Он'а је кр'ава дузмен'ита, ђ'а'о ју м'а'к'а'н.

дука ж 'овца'.

дук'ат м 'златник'. – Ов'и ти је дув'ан там'ан ка дук'ат.

д'ул'о -а м геогр 1. 'округло удубљење, п'ениница, у стени'; 2. 'узан и стрм теснац међу стенама' (Бс) [12: 28].

дуловно 'плесниво' [2: 52].

дулф'ин -ин'а м 'пуначко дете'. – А ђ'е ми је ба'бин дулф'ин, бл'аг'ош б'аби.

дум'ирожа'к -шка м в. *демир-оџак*.

думов м 'пас' [2: 9].

д'унда ж 'пуначка жена'.

д'упа-д'уна! 'уводна поштапалица за препричавање нечије опширне и незамљиве приче'. – А он д'упа-д'упа, н'ика^д да зав'рши; || **д'упа-л'упа** 'исто'.

дупло прил 'двоструко'; в. *йушйавай*.

д'ур! / **д'ур-д'ур!** / **д'ура!** узв коју кад посрне или штуца [2: 17].

дур'ат -'ам несв 'истрајавати пред невољама'. – Богме м'учно, али се н'екāко дур'а.

дурл'ат -'а несв 'дувати дуго и силовито (о северном ветру)'. – Вйк'ала е, вел'е, некā б'аба: „Ка^[д] би зн'ала ис ко'е р'апē дурл'а овй с'евѣр, од'ила би да [j]у зат'иснѣм“.

дур'уз м 'пуначко дете', в. *йоручай*.

д'уса ж 1. 'брига, терет'. – Нијес'а^м у м'ој в'ијек д'а^{на} им'ала да ме д'уса н'ије х'ерāла; 2. 'особа која околину оптерећује својом причом'. – М'а^{ки} ми се, д'усо, не мо'гу д'исāt ни бес тво'е пр'ичē.

д'уша д'уш'ē ж ♦. – Она сē в'а^{зда} клѣл'а д'уш'ом 'очинѣм; || **душевнок** м 'честит и душеван човек'. – Душевноци... чине суд од 6–12 добријех, душевнијех и уопште вјерованијех људи [2: 156]; || **душодреше** с 'четрдесетодневни помен'. – Друга [да^{на} зове се] »душодреше« или »четрдесница« – четрдесети дан иза смрти [2: 269].

д'ушāнка ж 'горњи део народне ношње, обично од чоје или сукна, украшен златним везом'. – Рукави су јој се, кад се обуче, низ плећи вјешали као садањој душанки [2: 91].

д'уш'а^к д'ушк'а м в. *гу*.

душек м 'дебела мека простирка за лежање, обично од чешљане вуне стављене у навлаку и прошивене, мадрац'; в. *ковчеї*.

душманин м 'непријатељ, крвник'.

Ђ

ђ'а! / **ђ'аба-ђ'а!** узв за вабљење / терање коња (Бс); **ђа, ба, ђа!** [2: 16].

ђ'авѣ -ола м 'зао дух, оличење зла, сатана'. – Ђаволи или врагови, налетници, типотници, сотоне... настали су по народноме вјеровању кад и људи [2: 280]. – Не м'ош тй, П'етре, б'еж ђавола н'иђе! – Шкале уске и клисуре тврде, / С ђаволом је и ајдуку проћи [5: 405]; 'благ прекор'. – Јāvн'и му се, ђ'аоле, ч'уеши како те зов'е; *изр.* *ђ'а[в]оли се ж'енē / ђ'а[в]оли се к'ошē* 'прилике када се догађаји не могу контролисати'. – Покл'аше се бр'аћа, ђ'аоли се пожен'ише и н'ас сутур'аше у њ'ине ј'аме; || **ђавол'ик** -а -о 'несрећан'. – Св'акā му је раб'ота ђавол'ика кā да га ђ'а[в]оли 'учē; || **ђавол'ико** прил. – Што ђавол'ико кр'енē не м'оже се др'укше ни зав'ршит; || **ђавол'ик'ат** -йкām несв 'клети, проклињати; »предавати ђаволу«. – А ум'ијеш-л[и] л'епче, ж'енскā гл'аво, нѣ да св'е ђавол'икāш; в. *йредавай*; || **ђавол'исāt** шлѣм (не)св 'уништити, упропастити'. – Мене се чињ'и да тē ти ђ'еца ђавол'исāt онē шт'ичице те си сл'ожио у п'бртик; || **ђаволоз'оба** ж а. 'немирна овца, увек склона да начини штету, због чега је куну да је »ђ'аво поз'облѣк«. – Онā ми је ђаволоз'оба 'опēt прескоч'ила у фрумет'ин и не зн'ам више шт'о ш њ'ом да чин'им; в. *враїозоба*; б. 'враголаста девојчица'. – Т'езā[j] тй т'у ђаволоз'обу п'очешће за перч'ин пр'ије нѣ уј'ачи; || **ђаволо'овца** ж. – Не м'огу се в'ише сек'ат с ов'ијема ђаволоовц'ама, д'ушу ми узēш'е; || **ђ'авол'й / ђавол'й** -'ā -'ē а. 'који се тиче ђавола, ђавол'и' – Тѣ

на ђавол'и паз'ар вал'а пет мелебн'а^с, а 'он дај'е дв'а; б. 'сваки'. – Ка^с-сѐ Р'адосав М'илетин врн'уо „одон'уд“, прод'ав'а је н'овине п'а дош'а^с јед'ан те г'а т'амо опр'авио и п'ит'а га: „Р'адосаве, како ти ид'е п'олитика?“, а 'он њ'ему у д'им: „Ф'ал'а ти на п'ит'ање, до ђ'авол'у прод'ам, а п'онека'д би и в'ише ка'д би ми ш'ил'али“. – Н'ећеш в'ише ђ'авол'у в'иђ'ат, н'о т'е и б'ит св'е в'уци покл'али; || **ђавол'ут'и** -а -о 'сваки, без остатка'. – Ђавол'ут'е нијес'у ост'авили, н'о и св'ак'у м'а^скли; в. *иофайиай се; изр. ђавол'е к'айл'е* 'ни капи'; *ђавол'е с'ил'е* 'израз незадовољства због тражења нечега што се не може добити'. – О, ђавол'е с'ил'е, н'ема варен'ик'е, св'е са'м ус'ирила.

ђ'ак м 'ученик'. – Јесу ли ви д'ошли ђ'акови и[з]-шк'ол'е?

ђ'ев'ер м 1. 'мужевљев брат'. – Ж ђевер'има са'м п'рви п'ут од'ила у пл'ацу; 2. 'сведок на двобоју, секундант'; в. *аман*; || **ђевер'ичи'и** м 'деверов син'. – Ови ми ђевер'ичи'и иза'гн'а ж'ену, иза'гн'а ђ'ецу, св'е вр'ак п'онио (Бс); || **ђевер'ична** ж 'деверова к'ћи'. – Ђевер'ична ми се 'уд'ала у Подг'орицу, ђ'ев'ер ми д'обро б'он и не зн'ам како т'е се сн'ај ни ов'и ст'ар'и ни мл'ад'и [2: 232]; || **ђеверск'и** -а -о 'који припада деверу'. – Т'о ми је ђеверск'а к'ућа; || **ђ'еверов** -а -о 'који припада деверу'; || **ђеверов'ат** -'ујем несв 'бити девер на венчању'. – Ајде, бруко, да ја не ђеверујем твоју снају [3: 413].

ђев'ојка ж 'к'ћи'. – Род'ила е троје ђец'е и двије ђев'ојке. – Ш'ура ми н'ије вол'ио ш 'н'има пријат'ел'сво, н'о је ђев'ојку, к'а, 'ргнуо т'е нап'уштила т'а д'ом; *изр. веља* ~ 'удавача' [2: 114]; в. *иписијейи, ирајайи*; || **ђев'о(ј)чица** ж дем. – Ост'але с'у за њ'ом двије ђев'ојчице; || **ђево(ј)ч'нна** ж пеј 'девојчура'. – П'а 'онд'а пост'ав'е некакву ђевоч'ину с Ор'ава кој'а н'ије зн'ала н'ишта н'и о чему; || **ђевов'ат** -'ујем несв 'проводити девојачке дане, девовати'. – Забор'авила са'м да са'м и ђевова'ала; || **јад'ођевова'ат** -'ујем несв 'имати тешко девојаштво'. – Ј'а са'м јад'ођевова'ала, а нијес'а'м л'ијеп'е ур'е им'ала више н'о ка' са'м се 'уд'ала; || **ђевовање** с 'девојаштво' [2: 94]; в. *бабовайи*; || **ђев'оја'чки** -а -о 'који се тиче девојке'. – Гревот'а је ст'ат н'а п'ут ђев'оја'чк'ој ср'ећи, да ј'ој се 'узм'е н'ар'ок.

ђ'ед м 1. 'отац једног од родитеља'. – Ј'а ђ'еда, м'ајчин'ога оц'а, н'ијеса'м зап'ангио, а ов'у да'н'ашн'у ђ'ецу, к'ада, 'уч'е да не п'ант'е ни 'очеве; 2. 'стар човек, старац'. – Кој је т'о б'ио ђ'ед те в'е зауст'авио на вр Цв'иљина?; || **ђ'ед'о** м хип; || **ђедур'ина** м аугм. – Ђ'е ти је он'и ђедур'ина? – Н'ије 'он ђедур'ина – 'он је м'ој ђ'ед'о!; || **ђ'ед'ов** / **ђ'едов** -а -о 'који припада деду'. – Т'амо ми је ост'ало ђ'едово к'ућ'иште и ка'д ј'а 'умр'ем – н'ико н'еће зн'ат ђ'е бил'о; || **ђ'едовина** ж 'имање предака, зави-чај'. – Н'ама је т'ун ђ'едовина пе-ст'отин'а^с г'один'а^с и м'и за др'уг'у не зн'ам'о. – Преко Мокре стигосмо у Верушу на ђедовину [4: 36]. – На тебе ће укор останути / Ако своју ђедовину пуштиш [5: 349].

ђ'екли ? – 'Ој, ђев'ојко, ђ'екли, ђ'екли, 'оћемо ли ђе смо р'екли?

ђеко зам 'понеко'; || **ђекојом** прил 'понекад'. – Ти обрни цареву главу, а ђекојом га и заљушти.

ђ'ел'ат -'ем несв 'тесати'. – Кол'ико си ђ'ел'а кам'ење?; || **ђ'ел'иво** с 'каме-норезачки производ' ?; в. *шкала*.

ђ'ем м 'гвоздене жвале које се коњу стављају у уста, а са страна се за њих причвршћују узде'.

ђемија ж 'лађа'; || **ђемиција** м 'лађар' [2: 402].

ђенд'ар -ар'а м 'ђердан' / **ђердан** [2: 93]; || **ђендар'уша** ж 'овца'.

ђен'ут' ¹ђен'ем несв 'скупљено сено, сламу, снопове денути, садевати у стог'; в. *са'дијеваји*.

ђен'ут² (се) ђ'енѐм (се) св а. 'наћи се'. – Не зн'ам к'уј да се ђ'енѐм и ч'еса пр'вб да се приф'ат'им; **б.** 'оставити, затурити, сакрити и од себе'. – Не зн'ам ђе са'м ђен'ула онѐ 'игле. – Нека ми н'еко р'ечѐ ђе са'м ђен'уо онѐ кор'аћ; || **дијев'ат (се)** д'ијев'ам (се) несв а. 'чинити нешто с нечим, манипулисати'. – П'ослије са'м ја в'идио куј је 'он дијев'а т'у мун'ицију; **б.** 'изгубити се, нестати'. – Са'д је т'у б'ил'а и зај'ад ми је куј се ђ'еде. – Н'ика'д и[м] м'ајка н'ије зн'ала куј се д'ијевај'у, нб и[м] је стр'ина нос'ила да 'иј'у и да се покр'иј'у; **б.** 'кретати се, налазити се'. – Н'ије зн'ав'а куј се д'ијев'а и што се ш њ'им чин'а.

ђерђелија м. – О делијо ђерђелијо, оли да се узмемо; || **ђерђелуша** ж. – О ђевојко ђерђелушо, неоћу те ја [2: 373].

ђерђ'еф м 'платно за везење затегнуто на оквиру'.

ђерз'бнка ж 'тип кошнице-сандучаре с покретним рамовима за саће, по имену њеног творца пољског пчелара свештеника др Јана Ђерзона (1811–1906)'.

ђерчек реч. 'заиста'. – Ђерчек сам се заклео да веј стоку не кољем, али ми ју је мило виђет [2: 464].

ђетелина ж 'вишегодишња зељаста биљка из породице лепирњача, Trifolium'; *изр. ђетелина од чет'ири ђера* [2: 193].

ђет'еце -ета с 'детенце'; || **ђијет'е** ђет'ета с 'дете'; в. *макања* [2: 114]; || **ђет'ић** м 'дечак, момчић'. – Ако буду обоје ђетићи да се побратиме [2: 216–217]. – Дијете доцније зову »ђетић« или »фркун« [2: 114]; || **ђет'ич'ак** -чк'а м 'дечачић'. – Близу села невјесту сријеће један ђетичак од младожењине близике што се зове »наконче« [2: 227]; || **ђет'иште** с пеј 'дерле'. – Ид'ѐ 'она и бр'ат јб[ј], ђет'иште бј'еше, десе-дван'а'з г'одн'а'н. – Међеђему се оку његову хајдук учини ђетиште [3: 232]; || **ђ'ечин** ђ'ечина -о 'који припада деци'. – М'ајко, ђе ми м'етн'у он'у ђ'ечину р'обицу?; || **ђеч'ина** ж 'дечурлија'; || **ђет'иња** ж 'трудна, гравидна'. – Ја бј'е ђет'иња са' Сл'авком, а М'илица с т'оббм; || **ђет'ињ'и** -а -ѐ 'дечји'. – Напр'авно са'м б'ио од ног'авице ђет'ињѐ те га т'ијесно нав'уци, а ов'амо тр'аку те ми се не м'оже см'иц'ат. – Особито мајку забрину тзв. »ђетиња болест« и »стрецањек« ђечије у сну [2: 509]; || **ђет'ињск'и** -а -б 'детињи'. – Н'ем'а ђет'ињск'ога гл'а'са у овб н'аше с'ело. – Ђетињска посла! – ругну се старац [3: 195; Ж 29]; || **ђ'еца** зб према *ђијете*. – Ђ'еца с'у здр'аво, а м'и ст'арѐ не м'ожемо б'ит б'ол'ѐ н'б смо; || **ђечији** -а -е в. *ђетињи*; || **ђеч'ињ'и** -а -ѐ в. *ђет'ињскај*; || **ђет'ињ'ит** -ѐм несв 'понашати се детињасто'. – Мисли: Вуле ђетињи [4: 273].

ђеч'ерма ж 'део народне ношње, мушке или женске, јелек, прслук'.

ђиди непром 'красан, диван; ваљан'; в. *крмијекатѐ*.

ђ'ија! узв за подстицање коња.

ђикна ж 'јака, снажна девојка'.

ђ'иле -ета с 'прслук'.

ђ'ина ж 'овца'.

ђинђува в. *ђинђуха*; || **ђинђувица** ж дем; в. *ђ'рава*.

ђип'ат ђ'ип'ам несв 'неуморно скакати'. – Б'ол'е б'ише учин'ели да су ми ш'ар'оњу одмијен'или дв'ије бр'азде, н'б што т'амо в'а'зд'а'н ђ'ипај'у; || **ђ'ип'ит** -ѐм св 'нагло устати, скочити'. – Он ђ'ипѐ к'а да се п'ом'амѐ; || **ђ'ипа'ц** ђ'ипца м 'здрава, снажна момчина'. – М'оже се 'он ј'ош погн'ат с онијема ђ'ипцима.

ђ'огат м 'коњ белац'.

Ђорђија; Радосни Свети ~ в. *Ђурђевдан* [2: 241].

ђувегл'ија м 'младожења, ђувегија'.

ђумр'ук м 'царина'. – Да на медунској Тафи узима ђумрук [2: 141].

Ђурђевд'ан -еваднѐ м 'празник Св. великомученика Георгија, 23. априла / 6. маја, а ако у тај дан пада Васкрс, празнује се 25. априла / 8. маја'. – Ђурђевдан је највеселији годишњи празник; њему се, веле кучки Срби, „и тица у гору и змија под ками весели“. Зато га и зову »Радосни Свети Ђорђија« [2: 241].

ђурђуја / ђурђ'ул' а ж 'крава која се отели око Ђурђевадне' [2: 18].

ђ'утура ж 'све заједно, без појединачног мерења или бројења'. – Подузи-мају... радове на »ђутуру«, а то је »под кесим« [2: 68].

ђутур'ум м 'изнемогла стара и склеротична особа'; || **ђутур'ум'ат** -'ум'ам несв 'понашати се склеротично, бесциљно лутати'. – Ђутур'ум'а т'амо-ов'амо, бој'им се да се не зав'али у какву р'апу али не сп'рца н'иза стијене и да не не н'аћѐ ј'ад од в'ега; || **ђутур'ум'ит** -'ит несв 'постајати склеротичан'. – Ја, богоми, в'иђу е ђутур'ум'ит, н'о е м'ука с он'ијема кој'и с'у ижђутур'ум'или, а т'о и[м] н'ем'а ђ'е допр'ијет 'у памѐт.

Е

е св. 'јер'. – Цар се не пита с рзом моје кућа и фиса краснићскога, е Краснићи не дају са своје софре пријатеља, док се на овој долини не укопа триста краснићских цегадур [2: 202].

ѐј'а реч. 'да, јесте'.

'ек'ат 'ек'ам несв 'радити тешке физичке послове, сатирати се'. – 'Екају жив'отом, а не в'иди и[м] се 'аира; || **'екн'ут** 'екн'ем св 'подметнути се под тежак терет, повући више него што се може понети'. – 'Екни с'а'д, 'екни с'утра, п'а ћеш прекос'утра бе[з]-жив'ота; в. *ојкијевай*.

ексичан -чна -о 'непотпун, непрецизан'. – Овај лакат »ексичнији« је од предреченога лакта и зове се »терзијски лакат« [2: 73].

'ела! узв за подстицање, одобравање. – Ја ђ'д'о ко[д]-стрик'а. – 'Ела, благо ђ'ед'у; || **'еламо!** 'елате! – Да пост'авимо ст'арешину 'у село: км'ета, командијер'а и св'е т'о што тр'еб'а. 'Еламо, д'е! [Ж 21]. – 'Елате лијеч'а'к! – Остасте гладне, елате, немоте на мене гледат [4: 196 202]. – Па баш еламо [3: 487].

ел'да ж 'хељда'; || **елдовни** -а -о 'који је од хељде' [1: 260]; || **елдовница** ж 'хлеб од хељде' [2: 100].

'емиси реч. 'речца којом причалац најављује о чему ће причати'. – И т'а'м'а, 'емиси, запр'ашт'аше п'ушке испод Браћ'аштицѐ – н'ек'оме је п'укла п'огибија!

ендек м 'канал, јендек'. – [Редови лоза] остају као у ендеку [2: 56].

'ерђела ж / **ерђело** с 'чопор коња, ергела'. – Једном украду 'ајдуци у једном селу ерђело од четиридес коња [2: 455]. – Од пастуха... вук не смије »ударити ерђелу« [2: 15].

есап м 'рачун'. – Царски тевабија није мога учињет есап [2: 457].

ећим м 'лекар'. – Кад дивље месо сувише набуја, отсијече се »нештером« (оштрим бритвулином), који се убрајао међу алате народнијех хирурга, који су се звали ећими [2: 550]; в. *видайи*.

еф'енд'ија м подсм 'господин'. – Ск'упи н'оге, еф'енд'ија!; в. *ијале*.

'ешѐк м 1. 'догађај који изазива згражање, спрдњу; скандал'. – П'ук'а је 'ешѐк од овије ж'ен'а'. – Д'игли су ју на 'ешѐк и н'ије ј'о[ј] б'ил'о жив'ота. – Сељани га дигоше на ешѐк [МП 35]; 2. 'буран, заразан смех'. – Ц'ио с'едн'ик ст'аде 'ешѐк од онѐ н'ап'асти.

Ж

жа прил 'жао'. – Ж'а ми гā кā м'оје дијет'е. – Н'ајжалијѐ ми је што му не мог'а от'ис на пл'ач; || **жалиб'оже** реч. 'нажалост'; в. *лѡва*; || **ж'албс[т]** -сти ж а. 'туга, душевна патња'; б. 'саучешће, жаљење за покојником'. – Уч'ествујем 'у жалбс; в. *коройа* [2: 267]; || **ж'алоса'н** -сна -о 'тужан, ожалошћен; суморног расположења, јадан'. – Не зн'а куј је крѐн'уо, ж'алосна му м'ајка; || **ж'алоснѡк** м 'несрећник, бедник'. – Ост'ави ж'алоснѡка, нем'б се гријеш'ит е му је д'оста несрећѐ да му се не дод'аје; || **ж'алосно** прил. – Ништа јадн'ије и жалосн'ије у м'бј в'ијек нијес'а'м вић'ала; || **ж'ал'а** -'ѐ ж 'жена која не престаје да прича и да се жали на своју несрећну судбину'. – Је ли ти бѡл'а 'јутрбс онā ж'ал'а несрећнā?; || **ж'ал'ат** ж'ал'ам несв 'причати без смисла'.

ж'аба ж 'безрепи водоземац са дугачким задњим ногама прилагођеним за скакање *Ranidae*'; || **жабица** дем; || **жабице** 'lymphomata colli, шкрофулозни отоци или ране испод вилице *Lymphadenopatia* врата' [2: 529]; || **жабурина** ж 'жабља трава'. – Пасем траву жабурину, пијем воду мутљавину [2: 409]; || **ж'апка** ж 'гумена или кожна кантица за вађење воде из бунара' (у Пиперима: 'мешина за скоруп').

ж'агор м 'тихо брујање мноштва људских гласова'. – Нāр'од сѐ умор'ио и п'очѐ ж'агор; || **ж'агорѡт / ж'агорѡт** -ѐ несв. – Ка'т почѐ да се ж'агорѡ, д'иже се и вел'и да тр'ѐбā да ч'унѐмо што пр'и'чā онѡ ис комитѐ'а.

ж'ала'ц ж'алца м 'жаока' [2: 43].

жалиб'оже реч. в. *жа*.

ж'албс[т] -сти в. *жа*.

ж'ал'а в. *жа*.

ж'андāр м 'жандарм'. – Шпѡр'о се пр'епаде пā ст'иште у ж'андāре се 'упѡса онѐ н'ационāлнѐ; в. *ѡндар*; || **жандам'ѐрија** ж 'жандармерија'. – Н'ѐће жандам'ѐрија д'бј да тб претрѐс'е; в. *ѡндaмepија*.

ж'апка в. *жаба*.

ж'āр м 1. ♦. – Разг'рнѐ се тā'н ж'āр и нал'ожѡ се; 2. 'спаљена шума'. – Отидем у жарове и тамо се вртим по плочама ка' радиши. – Нај ђемо се украј жарова [4: 67 210]; || **жар'евина** ж 'место где је изгорела шума'; || **жариште** с 'исто'; || **жāр'ит** ж'āрѡ несв безл а. 'помало болети'. – Ж'āрѡ ме нешто у ову з'а'дњу н'огу, нас'ум ћу обрш'ит кā т'етка и стрѡк'о; б. 'пећи (обично од додира коприве)'. – Не зн'ам ђе са'м доф'атио коприву, а с'а'[д]-ме те л'ијепо ж'āрѡ; || **ж'аркāt** -ā несв 'поболевати'. – П'очѐла е да ме ж'аркā и овā л'ијевā н'ога (Бз); || **ж'арнūt** -нѐм св 'ожарити (копривом)'. – Ђе тѐ тб ж'арнūла т'акб шест'око?

жб'ањ м 'буренце'. – Онѡ се жб'ањ пот'урѡ под л'ул'у и у њ'ега ид'ѐ рак'ија; || **жбањ'ић** м дем. – Он је нач'ињā онѐ жбањ'иће; || **жбањч'ић** м дем. – Подм'етнѐ се онѡ жбањч'ић под л'ул'у.

жб'ир м 1. 'вешт, лукав човек'. – Тб је жб'ир, њ'ега н'ѐј прев'арѡт; 2. 'доушник, шпијун'. – Код ов'ије н'ајбол'е усп'ијевају жб'ири и др'угѐ р'ђе.

жв'акнūt -нѐм св 'гласнути се, писнути'. – Прек'ини и да в'ише ниједн'у нијес'и жв'акнуо, да ти в'илице не разв'āлѡм.

жгāм'еж м 1. 'ситни инсекти'. – Наплѡн'уо нечесов жгāм'еж и не м'ош се од њ'ега одбрāн'ит, кā н'ека'д онѡ ск'акāvци што сū не прит'исли; 2. прен 'морално проблематични представници људске врсте, жгадија'. – Да'н'ас не м'ож да се изм'а'кнѐш о[д]-тогā жгāм'ежа, нб шт'о ђеш ка'д више н'ѐмā л'ућ'ић.

жгл'ијѣб / жл'ијѣб / цгл'ијѣб м геогр 'дубоко суво корито некадашњег водотока'. – Преб'ачили с'у га у т'а'н жгл'ијѣб и т'амо га кр'или н'ескол'ка мј'есѣца и о ј'аду рад'или и њ'инѣме и њег'овѣме [12: 28].

ждрал / ждр'ал' м зоол 1. 'птица из истоимене породице *Grus grus*'; в. *кр-к'ней*; 2. 'коњ сиве длаке'.

жд'рва'њ -вња м 'ручни млин за млевање житарица' [1: 254]; || **жд'рвњи** -вѣ'ња^с пл т [2: 52]; || **ждрвњ'ат** -'ам несл 1. 'млети на жрвњу, жрвњати'. – Бил'и он'и ждрвњи пѣ ждрвњ'аш док ти р'уке оп'ану; 2.а. 'халапљиво јести'. – Ост'авите га, в'идите ли да ждрвњ'а и да не ч'ује што му в'и пр'ича'те; б. 'брбљати, торокати'. – Прек'ини, обр'аза ти, и немо ми т'ун ждрвњ'ат. – М'ел'ѣ кѣ пр'азни ждр'ва'њ и не м'исли предвѣ'јат.

ждријѣб'ац -пца м 'ждребац'; || **ждр'ијебе** ждр'ебета с, зб *ждр'ебѣг*, 'младунче коња'; в. *сиушиш*; || **ждријѣбит** се ждр'ијѣби се несл 'омлађивати се (о кобили)'; || **ждреб'ећ** -ѣ -ѣ 'који се тиче ждребета'; || **ждреб'ица** ж; || **ждрепч'ић** м дем. – Б'ачила је ждрепч'ића, с'инѣ сѣ ождријѣб'ила.

ждријел'о с 1. 'улаз у обор'. – Овѣ м'алѣ, из двије н'оћи, загн'а се г'оре па побј'ези, за ждријел'ом па ов'амо; 2. геогр 'узан усек на брдском превоју'. – Ка'д ижл'ежѣш на ждријел'о, п'отп'е ти је л'а'ко, кѣ с Ц'ар'инѣ до кат'ун'а н'ашѣга. – [Кљуса се] запиње на ждријела и »лакоме« прелазе, ђе је... вуку »сента« [2: 65; 12: 28].

жђ'етна ж 'гравидна'. – Бј'еше т'амо и једна неж'естица, жђ'етна, и дѣ'је да ми к'анѣ да ум'ијем р'уке.

ж'евкѣт -ѣм несл а. 'гласкати се кратким лавезом, кевтати'. – Да је 'умѣрна кѣ н'еки ов'амо, онѣ б'иза н'е би св'акѣ ч'а'с ж'евкѣла; || **ж'евнѣт** -ѣм св 'писнути, гласнути се'. – Нем'ѣ ж'евнѣт – да ти не б'иднѣ пот'оњѣ!

ж'ѣда'н ж'ѣдна -о ♦. – Дод'а[ј] б'аби ону с'афицу вод'ѣ, ж'ѣдна ти је и да јѣј сп'асѣш д'ушу; || **жедњ'ат** -'ам несл 'бивати жедан, жеднети'. – А што се жедњ'а од сл'анѣ прш'утѣ – зн'а ли и'ко!?. – Немају бијеле утробѣце, па зато не жедњају [2: 511]; || **ж'ѣја** ж 'жећ'. – Оскудан живот овога народа привикао је становништво на глад и жећу [2: 504]; в. *іпадињи*.

жеж'ен -а -о 'паљен, топљен и обликован на високој температури'.

жел'уд / жа'л'уд м 'плод хроста, жир' [1: 263, 2: 375].

жел'а -'ѣ ж 'тежња за постизање нечега, прохтев; чежња, жудња'. – Е валѣ ми је жел'а да још једн'ом ижл'ежѣм на Ц'арине; || **жел'ет** жел'им несл 'желети'. – Нем'ѣте, ђ'ецо, л'еб бачев'ат – да га не желит'е; || **ж'ел'но** прил. – С'а[д] в'ише не ч'уем т'аквије ријеч'ин пѣ би ж'ел'но ко т'ебе дош'ѣн.

ж'ѣмпер м 'горњи део мушке или женске одеће, исплетен од вуне, џемпер'. – Ж'ене с'у пр'еђе пл'еле фањ'еле и то су л'уђи нос'или пр'и тијелу, а с'а[д] в'ише плет'у овѣ ж'ѣмпере.

ж'епа -'ѣ ♦ ж. – Којѣ б'и онѣ ж'ена те те з'аустави код Л'оквѣ? – 'Умрије му, к'укѣвцу, ж'ена и ост'адоше му двије мак'ање; || **жен'ица** ж хип. – Онѣ му жен'ица л'ијепѣ кѣ ј'абука; || **женет'ина** ж аутм пеј. – Онѣ ће му женет'ина нагр'дит фам'илцију; || **женар** м 'мушкарац с неким женским манирима; мекушац' [2: 116]; || **жен'идба** ж ♦. – Ђ'еца му присп'ијевају за уд'адбу и жен'идбу, а к'ако ће и[з]-сирот'ињѣ ако Б'ог не пом'ожѣ; в. *сеструљина*; || **женскад'ија** ж 'женски чланови породице'; в. *копай*.

ж'еп м 'цеп'; в. *шиѣ*.

жест'ок -а -о 'љутит, оштар, пргав' [Ж 26]; в. *шесток*.

жешел м '?. – Уби', богами, да више некад не лане за жешел [3: 480].

ж'йв жйв'а -'о ♦. – Жйв'а нијес'а'м да и[м] се н'ешто н'ије д'ес'ило те се не ј'авју; *изр. не чуи се жив* 'не смети проговорити'; || **жйв'а'ц** жйвц'а м 'камен чврсте структуре, који се тешко ломит'. – Нем'о на м'ртви к'ам ст'ат н'о на жйв'а'ц до сам'е к'ућ'е (Кс). – Ч'ест'о п'ут'и т'акви су л'у'ђи на кам'ење жйвц'е, на пл'оче кој'е се не 'могу слом'ит, д'ав'али с'о оvc'ама (Кж); || **живин'а** -'е ж 1. 'животиња, четвороножно створење'. – Међу звјерадима најомраженија је »живина« вук [2: 334]. – Добрим лијеком од »срца« сматра се појести наште срце печено зечије срце и онда се завјетовати, да се већ цијела вијека ни од једне »живине« срце не једе [2: 536–537]; *изр. њрхвашна живина* 'узгредна стока'; нејасно [2: 40]; || **жив'инче** -ета с 'једно грло стоке'; 2. '»жива рана«, рак коже'. – »Живина«, а то је рак (сарцинома), према народном схватању долази с тога што је болесникова мајка јела, још док га је под пасом носила. – Колико се »живина« страшно болешћу сматра, доказ је у томе, што се њом неко проклиње: „Живина га изјела“ [2: 542]. – Е, г'убав ли је, живин'а га из'ела. – Ил'аде са'м п'ут'и овијема оvчур'ин'ама р'екла живин'а ве из'ела; || **живистиј'ан** -'ан'а м обично у изразима *ж'ивй живистиј'ан* 'мноштво, ројеви инсеката (скакавци, муве, мрави)'; *живистиј'ан св'ијета*. – Јеси ли зап'азило ка[д]-с'у, 'одм'а по р'ату, нап'али ск'ак'авци и о[д]-тог'а живистиј'ан'а једв'а смо се одбр'анили. – У пл'ацу се да'н'а'с нијес'и м'ог'а' обр'нут: прит'иск'ан живистиј'ан св'ијета и ода'н'уо са'м ка[д]-са'н се от'уд изм'а'к'а'; || **жив'ица** ж 'тврда, каменита основа за кућни темељ'. – Ка'т коп'аш полум'енту за к'ућу, ид'еш св'е док не уд'ар'иш у жив'ицу, н'а ками али н'а земл'у тв'рд'у. – Кућна полумента закопава се у земљу док се год постави на живицу, тј. камен, темељ [2: 80]; || **жйв'јет** -јим несв 'живети'. – Не зн'ам кол'ико је жйв'јела пошто с'у јој побили с'инове. – Мбр'али смо да жйв'јом'о и на н'ишта без н'ишта; || **ж'йв'б** -ога 'стока'. – Од ж'йв'ога држ'им'о двије кр'аве и дес'е-петна'с ова'ц'ан, а и т'о ни је т'ешк'о. – Ако неко прекрши »амин«..., »војска« из племена разорила би и спалила преступникову кућу и опљачкала му све »жйво« (стоку) [1: 220; 2: 7]; || **ж'йво** прил 'брзо, силовито'. – Па на Турке живше кидисаше [5: 557]; || **ж'ивн'ут** -н'ем св 'тргнути се и пожурити, постати живахнији, вреднији'. – А н'у ж'ивните м'ало и п'уштите т'е в'аше бестил'а'ке; || **живов'ат** -'ујем несв 'живети'. – Е овако живовања нема / Нити ми је дома повратишта [5: 451]; || **жив'от** -'ота м 1. ♦. – Не зн'а шт'о ће о[д]-жив'ота; 2.а. 'тело'. – Д'оба'р је у жив'от, те л'ијепо с'е попр'авио кака'в је б'ио; б. 'мушки генитални тракт'. – Уд'арио г'а ног'ом у жив'от и три д'а'на се н'ије м'ог'а' испр'авит; || **живот'иња** ж 'стока'; в. *вађевина*.

ж'йг м 'гвоздена шипка на једном крају зажарена на вагри'. – Шогоњица згрије жиг у огањ, док поцрвени, и таквијем жигом убоде дива у око [2: 451–452]; || **жйг'ат** ж'йг'а несв 'пробадати (о боловима)'. – Ж'йг'а га 'у рамо, ма о[д]-т'ог'а н'еће умр'ијет; || **жйги'ут** ж'йгн'е св. – Ка'д ме ж'йгн'е, от'е 'очи да иск'оч'е; || **ж'ицк'ат** -'ане св 'с времена на време слабије пробадати (о боловима)'. – Ж'ицк'а ме н'ешто пот пл'ећк'ом; || **ж'ицн'ут** -н'е св. – Ка'д ме једн'ом ж'ицн'е, д'оста ми је и за др'уги п'ут; || **ж'ицкол'ит** -й дем. –Л'а'кче би ми б'ил'о да ме ни тол'ик'о не ж'ицкол'и; || **жйж'ит** -'и безл несв 'осећати нелагоду, непријатност (због слабих потмулих болова, неизвесности)'. – Жйж'и ме на уж'ичицу. – Жйж'и ме што се не ј'авју, да се н'ије н'ешто дес'ило да не ва'л'а; || **ж'ишка** ж а. 'варница, искра'. – Овај приступајући огњу и гршкајући цјепаницама, да што више жишака искаче [2: 239]. – Од б'уков'ога др'вета с'у Ц'иг'ани рад'иј'е купов'али ћум'ур е н'ије ств'ар'а ж'ишке, али 'он је н'еспор,

б'рзо пр'одї, пā се б'ол'е продāv'ā овї од п'итомē гор'ē, цер'овї ђум'ур (Кж); б. 'же-
равица'. – Ђед'о је на дл'ан уз'имā ж'ишку да з'аждї цинг'ār; || ж'ишкица ж дем.
– О[д]-ж'ишкицē и к'ућа изг'орї.

ж'йда'к / ж'їта'к жйтк'а -'о 1. 'слабе густине, разређен течношћу'. – К'аша
је жйтк'а, мл'ого ж'їтā от качам'ака; *изр. меки образ – жишка балеја* [2: 432]; 2. 'ти-
бак, витак; улегнут'; в. *бал'аш*; Ж'їткā к'аша Жїк'овїџа – пр'сли кот'ā П'етровїџа.

ж'ила ж 1. 'корен'. – Њему је ж'ила дуб'око, тēшк'о њемо га обāl'ит; 2. 'жи-
ока'. – Преко кључева попрїјече се »жиле«, ... танке букове штичице од 3-4 палца
ширине [2: 83, 1: 247]; в. *баскија*; 3. 'полни уд'; в. *волујски, шкойиш, шкойач*.

ж'їр м 'плод хрasta' (р., обично *желуд*); || ж'їр'ит ж'їрїм несв 'гојити, то-
вити (свињу)'. – Мї смо в'а'зда ж'їр'или по једно пр'асе. – Особито се мало свиња...
жири [2: 40]; || *жировн'їк -їк'а / жир'овнїк* м 'товљеник'. – Онај који убије
жировника зове сусјеле на вечеру [2: 40].

ж'ито с 1. 'кукуруз'. – Пос'їјāли смо мало ж'ита и мало пчен'ицē; *сиїно*
~. – »Ситно жито«... дијели се на »озим« и »јара жита« [2: 50]; 2. 'обредно жито,
кољиво' [1: 298]; в. *їрекађивање за мрїве*.

ж'ица ж 1. ♦; 2. 'жилица којом се лоза »хвата« за розгу или разапету жицу';
3. 'танак цурак воде, слаб извор'. – Н'емā т'ун до ж'ица вод'ē.

ж'ишка ж в. *жиї*.

ж'лијезд'а ж 'жлезда'. – Појāв'ила му сē некā ж'лијезд'а испот п'азува пā ње
гл'ēā[т] шт'о ње.

жл'е прил 'слабо; зло'; || жл'їпūt в. *злїуїї* 'пут на коме човека могу
снаћи само несреће'. – Т'ā е Шпїр'ова п'ушка зāм'ила п'б К'учā на жл'їпūt.

жм'ира ж, обичније мн, 'остатак од топлења сланине, чварак'. – Ка'д
ист'опїш сланину, мї тō зовēм'о жм'ире, а јā са'м чў'јала да тō н'еђе вел'ē чвār'ак;
|| *жмирица* ж дем. – Ненад се ка жмирица увуче у групу [2:159].

жмїр'ет -ї несв 'слабо светлети'. – Онā њ'орица једв'а жмїр'ї, да се не р'ечē
да ју н'емā; || *жмїркāt* -ā несв 'светлцати, трептати пре догоревања, гашења'. –
П'очēла је да жмїркā, с'а[д]-ње се да се ут'улї.

жмўр'ет -їм несв 'бити затворених очију'. – Јā се наслон'ио у онў к'оћету
и жмўр'їм, а зн'ам е нēћ'у засп'ат; || *жм'уркāt* -ām несв 'чешће трептати (због
проблема с видом)'. – Тō дијет'е нешто мл'ого жм'уркā, тр'ебāло би га пов'ес да
му д'октор погл'еднē 'очи; || *жмўр'о* -'а м 'мушка особа која жмирка'. – 'Ајде, мōј
жм'ўро, иза'гн'ā[ј] онў ј'агњад из лив'адē; || *жмурōк'ан* м 'исто'; || *жмур'окиле*
м 'исто'; || *жмур'ока* ж 'женска особа која жмирка'.

жњ'ет жњ'ем несв 'жети'; || *жњ'етва* ж 'жетва'. – Жњ'етва се ва'зда рачун'ала
у ж'енскї п'осā, а л'ўђи су тō млāt'или [2: 50]; || *жњ'етвār* м 'жетелац'. – Ок'упē
се жњ'етвāри и жњ'ело сē св'е с'рповима, н'ајвише ж'ене; || *жњетвар'ица* ж 'жена
која жње српом'. – Ок'упē се жњетвар'ице, пā 'удри док р'ўке оп'анў.

ж'ол'āv -ā -ō 'жгољав'. – Тō је бїл'о м'ālō, ж'ол'āvо, н'ије се од њ'ега им'ало
шт'о в'иђет; || *ж'ол'авче* -ета с 'кржљава, неразвијена особа, жгољава млада осо-
ба'. – Дōђ'е онō ж'олавче и п'очē да прїчā неку њ'ину »ист'брију«.

ж'рд -и ж 'мотка која се ставља на стог да притисне сено'; || *жрд'ина* аугм
'већа и тежа мотка исте намене'.

ж'уга ж 'ситна, неугледна особа'. – Ѓ'еди, ж'уго, и прекрāt'и, в'идїш-[л]и да
ни с'ām не зн'аш о ча'му пр'їчāш.

жўђ'ет жўд'їм несв 'силно желети, чезнути за нечим'.

ж'уја ж 'овца жућкасте главе'; || **жујан** м 'ован жућкасте главе' [2: 10]; || **ж'ут** **ж'ут'а** -о 'који је боје воска, злата, маслачка'; || **ж'ут'ал'** м 1. 'коњ жуте длаке' м. – Им'а са'м једнога ж'ут'ал'а и добре мѣ послуж'ио; 2. подсм 'момак светле косе'. – Што је траж'ио онј ж'ут'ал' о[д]-т'ебе?; || **жутарица** ж 'коза'; || **жутел'ав** -а -о 'жућкаст'. – То је син онога жутел'авога »прекопланинца« Тура [3: 134]; || **ж'утиле** / **ж'утило** м 'снажан човек риђе косе'; || **ж'утка** ж 'коза жуте длаке'; || **жутко** м 'јарац' [2: 19]; || **жут'ока** ж 'овца беле длаке са жутим кругом око очију'; в. *жуја* [2: 10]; || **жут'ок'ан** м 'бели ован са жутим кругом око очију'; || **жут'ило** с 'жута боја; бледило болесног човека' [2: 71]; **ж'утк'ат** -а[м] несв 'почети добијати жуту нијансу, венути'. – Пчен'ица је п'очѣла да ж'утк'а, бој'им се да је м'ало пор'анила; || **ж'утн'ут** -нѣ[м] / **ж'утн'ут** ж'утнѣ[м] св 'почети жутети, добити жуту нијансу'; || **ж'уткол'ит** -и[м] несв дем а. 'добијати дискретну жуту нијансу (о растињу)'. – П'очео је пом'ало да ми ж'уткол'и, ако не б'иднѣ к'ишѣ – м'ука; б. 'показивати прве симптоме болести'. – Ћѣд'о ми нешто ж'уткол'и, ма кад га п'итнѣм оће ли н'а Бријег – л'а'ко д'игнѣ ст'ап; || **жућеница** ж 1. 'болест јетре, жутица'. – Жућеница (жутица, icterus), једина је болест јетре коју народ познаје [2: 534]; 2. 'трава којом се лечи жутица, маслачак'. – Против жутице се највише хвали добро позната трава жућеница [2: 535 – нап. ур.]; || **ж'уц'е** -'а с 'жуманце'. – 'Им'а ј'ај'а'п'а° и з два ж'уц'а; || **ж'ућ'о** м 'пас жућкасте длаке'; || **ж'ућко** м 'исто'; || **ж'ућк'ас**[т] -ста -о 'који има дискретну жуту нијансу'; || **ж'уч** м 'жучни мехур, жутозелена излучевина из жучи, горког укуса'. – М'исио је е ће б'ол'е бит н'ајесѣн, а с'ад му липч'ујѣ – 'о-ж'уча. – Ожуч'а, ж'уч му нараст'е п'а т'а'ма му на вен'е 'о-ж'уча се онј с'бк изл'ијев'а и прол'ијев'а и туг'ује неколико д'а'н'а° и липч'ује.

ж'ул'ит ж'ул'им несв 'гулити, љуштити'. – [Кртолу] варе... у »киле«, па ју »жуле« ноктима [2: 102].

ж'уп'а ж 'нижи, топлији крај'.

ж'упа ж 'део народне ношње, цупа'; || **жупелета** ж в. *жуелета*.

жут- в. *жуја*.

3

з'а прил 'зашто'. – З'а, баба? – З'а, делијо ћерћелијо [2: 373].

заавѣт'ат -'ѣт'ам св 'кренути бесциљно'; в. *авѣтаи*.

заајв'ан'ит -'ан'им св а. 'одскитати'; в. *ајванити*; б. 'започети бесмислену причу'. – Ка'д 'он заајв'ан'и, н'ајбол'ѣ г'а кл'еп'ит по ћуш'и да прек'инѣ.

заајкат заајкам св 'кренути у хајку'; в. *ајкаи*.

заалак'ат -ам св 'почети алакати да би се поплашили вукови'; в. *алакаи*.

заал'ид'ат -'ид'ам св 'одлутати'; в. *ал'идаи*.

забад'ат -'ад'ам / -'ађем несв 'забадати'. – Н'ѣће га 'он в'ише забад'ат ниједн'ѣ р'озгѣ; || **заб'ос** -'одѣм св 'убости оштрим предметом, посадити'. – Заб'оди кой стр'ујк.

заб'алежит -и[м] св 'упрљати балегом'; в. *балеја*, *балежити*.

заб'алит -им св 'забалавити'; в. *балии*.

забанд'ат -'ам св 'застранити'; в. *бандаи*.

забат'ал'ит -'ал'им св 'запустити'. – Т'о је св'е забат'ал'ено, н'ѣм'а н'ар'ода, н'ѣм'а жив'ота; в. *баиалии*, *иозига*.

з'абача ж 'удаљен крај, забит'; || **заб'ачит** -им св 1. 'дићи на раме'. – Ј'а

там'ан заб'ачио вр'ећу н'а рамо и оћу да у т'ур'им н'а коња, ка'д 'они нал'егоше; 2. 'омалтерисати'. – Ост'ало ми је овб м'ало да још заб'ачим, али н'ека га за с'утра; || забачев'ат -'ујем несв 'забацивати'. – Н'ећеш га, валā, више забачев'ат ноћ'а'с, нб б'ачи пā ћеш по нећ'ел'и, нијес'и наш'а'н жив'от на дол'ину.

заб'иј'ат -ијам несв 1. 'забадати, укуцавати'; 2. 'подбадати, изазивати свађу'. – Н'ије ж'ив ако н'еће не п'очнē да заб'ијā сп'ицу и да заплак'ује тū ћечину; || заб'ит -јем св 'побости колац'. – З'авро је да заб'ије кдл'а'ц између двā к'амена.

забијел''ет (се) -'и (се) св 1. 'забелети се'. – Н'ешто се забијел''ело на вр' Кос'орца; 2. 'направити напитака мешањем киселог млека с водом'. – Оли ми забијел''ет мало млијек'а?

зāб'ио -ј'ела м 'забран'.

заб'ич'ит -'ичим св 'ојачати и отказати послушност'; в. *бичий, йемерушай*.

забјел''ежāt -ām / забјел''ежит -им св 'обележити; записати'. – Због забјел''ежāне овц'ē једн'ē али дв'ије, 'он би и св'оје пребјел''ежā (Кж).

забл'еј'ат -й[м] св 1. 'почети блејати'; 2. 'распричати се о неважним ствари-ма'. – Ка[д] забл'еј'и, он забор'ави коју је пр'ичу п'очео.

заблешит се -им се 'престрашити се'. – Но кад Јусо међу њима паде / Томе су се заблешили Турци, / То је њима изуба'а било [5: 491].

заблүђ'ет -уд'им св 'занети се нечим, несвесно се у нешто загледати; одлутати мислима'.

забој м 'преграда, одељење у кући'. – Куће су... пребијене »забојем«, који се инако зове перда [2: 80 85].

забол''ет -олий св а. ♦. – Забол''ело гā н'ешто п'от пās и тр'ећи д'а'н – б'ездува; б. 'растужити до бола'. – Б'ога'ми ти не м'огу пр'ич'ат, нб ме тб заб'олий н'а срце ка'д пом'исл'им (Бс).

заболов'ат -'ујем (не)св 'дуго боловати'. – Пр'ије сē вик'ало: ако забол'уе б'оњик, з'ови п'опа, прич'ест'и га – или ће т'а'ча'с умр'ије[т] или ће му б'ол'е б'ит.

забор'ав'ит -им св 'избрисати из сећања; изгубити из вида'. – Прим'а'ки се, забор'авио са'м н'ешто да ти р'еч'ем; || заборāвн'ик -ик'а м 'забораван човек'. – Ови м'оји заборāвн'ици н'етē н'ика'д забор'ав'ит да д'оћу на ваг'ан; || заборāвн'ица 'заборавна жена'. – Дāко се овā заборāвн'ица с'ет'и зашто је д'ошла.

заб'ос -'од'ем в. *забагаи*.

забр'абоњ'чит -й св 'запрљати остављајући за собом брабоњке (о овцама, козама)'. – Н'ерāте те 'овце иза к'ућē, св'е ми ов'удије забр'абоњ'чише.

забрāв'ит -'и св 'кренути некуд непромишљено и неразумно'. – Ка'д забр'āvи, не м'ож га заст'ав'ит.

зāбр'аз[д] -зда м 1. 'почетак орања, прва бразда'; 2. 'леја'. – Црни лук се... сади у малим »бостанима«, што се зову »лучњаџи« и који се испредијеле на леје које зову »забразди« [2: 55]; || забрāзд'ит -'āздим св 1. 'заорати прву бразду, почети орати'. – Он је забрāзд'ио, мā му десн'а'ч нешто не пот'езā; 2. 'претерати у нечему, застранили'. – Св'и сū пр'ич'али да сū забрāзд'или и да ни оц'а не м'огу бес п'опа да сар'анē.

зāбр'ан м 'ограђено земљиште (шума, ливада) у које је забрањен приступ, брањевина'. – А 'они б'јеу' уз'ели зāбр'ан што е б'ио кр'āl'ев; в. *вала*; || забрāн'ит -'āним св 'ставити забрану на нешто'. – Н'ешто сū се доф'атили и забрāн'ио му је да пр'бди повр лив'адē; || забрањев'ат -'ује[м] 'штитити, обезбеђивати'. – Преко папради [на крову] се још наслоне облице, да »забрањују« папрад од ветра [1: 237].

забрбокћат -кће св 'почети испуштати шумове сличне жуборењу воде'. –

Забрбокћа кокот и какарижући паде с легала [3: 676].

забрекн'ут -нѣ[м] 'налити водом дрвену посуду да би се спречило истицање течности'. – Ми ст'авили штр'угл'у да се забр'екнѣ (бил'а се расушила); || **забрѣц'ат** -ām несв. – Оћемо ли да'н'а'с али с'утра забрѣц'ат овѣ б'ачве?

забрйжд'ат -йжд'й св 'почети полако истицати (о течности)'. –

забр'ижйт (се) -йм (се) св 'забринути се'. – Што си се забр'ижйла, ј'адна не бйла, д'ојће ти. – Путник се забрижио [2: 452]. – Сјећели су забрижени и ништа не говорећи. – Забрижим се за себе па из истија стопа накастрим код попа у цркву [4: 76 197]. – Грдан га је санак забрижио [5: 201].

забрк'ат -ркām св 'замешати, закувати'. – Забркā ни по једну к'афу; в. *бр-кайи*, *ускваса* [4: 373]; || **забрчкāt** -ām св 'на брзину нешто спремити за јело'; || **забрчколйт** -йм дем 'исто'.

забрк'атйт -йм св 'постати бркат'. – И он'б је забрк'атйло, мā да в'идймо оће ли од њ'ега б'ит ч'оека.

забул'ат -'ām св 'затворити коверту, писмо'. – Прочит'ā ми тб п'йсмо прије нб га забул'аш; || **забулāv'ат** -āј'ем несв. – Не забул'ājи тб ј'ош, јā нйм ће и Мйњ'о н'ешто пору'чит.

зав'адйт (се) -йм (се) св 'ући у сукоб, поспорити се'. – 'Ондā сy се 'они п'ошл'е с овијем Бāш'ом зав'адйли, окб т'огā и др'угијен р'аббтā'н; || **з'авађа** ж 'спор, свађа'. – Они сy в'а'зда у нечесове з'авађе и ј'ади и[м] кр'āj зн'али. – Такве вечере бивале су често клица »з'авађе« међу главарима [2: 171]; || **зав'ађāt (се)** -ām (се) несв. – Нем'бте з бр'аћбм говн'ат и зав'ађāt се да ве не позам'ичѣм.

завала ж 'гомила сена припремљена за плашћење'.

завāl'ит -āйм св 'бити убијен и бачен у канал, јаругу; зајазити'. – Мл'огй сy та'кв'й, д'ијете, завāl'или кун'ету и не 'итāj да и[м] се прим'а'кнѣш; ~ **се** 'оклизнути се, пасти; неспретно се свалити на земљу'. – Л'а'ко сѣ ст'ārбме чел'ад'ету завāl'ит ка'д н'ѣмā ни н'огy ни р'укy; в. *расйоврл'аји*; || **завал'ев'ат се** -'ујем се несв. – Чудо је како се ж'ене в'а'зда завал'ујy – н'а плећи!? || **завал'ен'йк** -йк'а м 'лењ и неуредан човек'. – А тб је, ј'адна н'е бйла, завал'ен'йк и њ'ега Б'бг н'ије д'ā н'и за што; || **завал'ен'ица** ж. – Наш'ā је нека'кву завал'ен'ицу глйбаву и затворила му је к'ућу – там'ан кā да ни њ'ега н'ѣмā; || **завālивање** гл им. – Треће копање [лоза] зове се »завālивање« и тад се ордени заравне [2: 56–57].

завāl'ат (се) -'āl'ām (се) св 'почети се ваљати, котрљати'.

завѣз'ат -'ѣжѣм св 'учврстити везом, привезати'; || **завѣжев'ат / завѣжйв'ат** -'ујем несв; || **зав'еза'к** -ска м 'мали завѣжљај, смотуљак'. – Метн'ула му је мало л'еба и с'ира у једа'н зав'еза'к и – за брāv'има. – Те му пашиница бачи завезак дука-та, који су били свезани у један јаглук [2: 459]; в. *јајлук*.

зав'ес -'едѣм св 1. 'повести околишним путем; преварити, премамити лажним обећањима'. – Л'а'ко је зав'ес ајвāн'а и ст'ара ч'ѣка: д'ā[j] и[м] с'итну п'ару и р'еци да ће 'она пор'ас и њ'има в'ише не тр'ебā; 2. 'уписати у књиге'. – Ка[д]сy га крст'или, св'и сy бил'и пл'ани и п'оп је забор'авио да га зав'едѣ у тy његову књ'игу; 3. 'успоставити нов поредак, обичај'. – Т'ā'мā смо зав'ели н'бвy раб'оту – да се не држ'й »тр'ећѣ ј'утро«; || **завод'ит** -йм несв 'уписати у књиге, регистре'. – Нијесy им'али кбг'а да зав'одѣ, али шт'о ћеш: и тб сѣ вјенч'ало.

завѣч'ат -'й св 'огласити се вечањем'. – В'иђите н'екб што тб завѣч'аше к'озе.

зāv'ид м 'углед, поштовање'. – Н'ије ти тб за зāv'ид кā н'екијема који не ум'ијy др'укше; || **з'авйд** м 'завидљивац, пакосник'. – Д'а ми је гл'е[д]āt како тā'н з'авйд

креп'аје од ј'ада; || **зāv'ида'н** -дна -о 'завидљив'. – Нијес'и, ја нѣм, зāv'ида'н на његове нес'ојштине; || **зāv'иђет** -идѣм несв 'испољавати завист, завидети'. – Ни л'уђ'има не зāv'иди нō гл'едā пā кā 'они. – Там'ан кā онā тē зāv'иђела шар'ову: „Бл'аго т'ебе, м'бј шар'ове, ни се об'уваѣш, ни се оз'уваѣш“ (Бск). – Једн'у ти само раб'оту зāv'идѣм: што си усп'ио да се од л'уђ'и ож'ениш.

завидāv'ат -'ајем / -ā'јем несв 'учвршћивати шрафом, навртати, зашрафљивати'. – Не завидāј'и га в'ише да се не сл'омѣ; || **завид'ат** -'ām св. – С'амо тѣ тō завид'ā[ј] и н'еће ти 'ацнūt. – Ту ти је завидана бомба [4: 41]; в. *вида*.

завѣј'ат -'ијā несв 1. 'почети уобличавати плод (главица купуса, клип кукуруза)'. – Кл'асови л'ијепо зав'ијају; 2. 'почети назначавати женске обрине'. – В'идѣш-[л]и, С'āво, да е овā поган'ул'а тв'оја п'очēла да зав'ија; || **зав'ит** -'ијем св 1. 'уобличити'. – В'идѣш-[л]и тѣ да е овā њев'бчица Мил'ова л'ијепо з'авила?; 2. 'умотати цигарету'. – Д'ā[ј] ми да и ја зав'ијем цинг'ар дувāн'а; || **зāv'ој** м 'извијени део пута, окука'. – С кр'авāма и к'оњем ид'е се на зāv'ој; || **завој'ит** -а -о 'вијугав, с много кривина'; || **зāv'ојница** ж в. *завој*.

завѣј'ат -'ијā несв 'оглашавати се завијањем (о вуку, лисици, псу)'. – Р'екā је Пуш'о Балотић: „Б'огами, ов'удије тē лис'ице брзо завѣј'ат“. – Зав'ија в'уѣ у Ш'уму Др'агину, нагрд'иће онē 'овце Мил'ине. – 'Ено зав'ија вуч'ина н'еђе повр При'бѣвѣићā, прегн'али сū га, изгл'едā, ис Куп'усā'цā, кā да н'ама тр'ебā в'ише нō њ'има.

зав'ијāt -је св 'завејати'. – Ка'д ов'бје сн'ијег зав'ије, дал'еко ти је и д'о стога да ст'игнēш.

завѣк'ат -'ијкām / -'ијчѣм св 'повикати, зазвати'. – В'ији ко тō з'авѣка изв'ише гл'адē.

зав'иличѣт -ѣм св 1. 'везати вилице, зауздати'. – Зав'иличи га, мā се п'ази да те не доф'атѣ; 2. 'натерати на послушност'. – Д'обро гā зав'иличила, не см'ије гм'изнūt без њ'енōга зн'ања.

зав'ирāt -ѣм несв 'мучити се, подметати се под неки тежак терет'. – Он је ц'ијелōга в'ијека зав'ирā и не зн'ам како се дос'ад н'ије оп'учио; в. *бесѣила'к*; || **завр'ијет** з'аврѣм св. – М'оже њ'ед ј'ош да з'аврē, кā да н'ије избро'ијо оса'ндес'ѣт.

завирев'ат -'ујем несв 'загледати, завиривати'. – Тѣ си, кāда, огладн'ио ка'[д]-завир'ујеш у кот'ā; || **завѣр'ет** -'иј'ѣм св 'погледати, проверити'. – Завѣр'еће, какв'и сū, у св'акū р'апу, да в'идē да и[м] н'екѣ н'ије поб'егā.

зав'ит -'ијем св в. *завијати*.

завјес м 'вео, бела марама којом се прекрива лице невесте'; в. *дувак*; || **завјесит** -им св 'преградити, затворити завесима'. – Доведену невесту заједно с њеверима смјесте у засебно одјељење које се завјеси губама и поњавама [2: 228].

зāv'јет м 'заклетва на нешто, заветина'. – Ка'[д]-сū осво'или Планин'ицу от Клим'енā'тā, после л'у'тōга и к'рвāвōга б'оја, К'учи сū ост'авили зāv'јет да к'ол'у на Ш'ћ'епāњдā'н (Кж). – Ш'ћепāндан је општи кучки завјет (празнује се 2/15. августа, Пренос моштију светог првомученика и архиђакона Стефана) [2: 245]; || **завјетина** ж 'племенска преслава'. – Све отишло бјеше у планину / Да прослави кучку завјетину [5: 369].

зāv'јетрина ж 'место заклоњено од ветра'. – 'Има ли т'амо каквē завјетр'инē да се скл'онѣш?

завјештај м 'завештање' [2: 124].

завлѣд'ат -'адѣм несв 'освојити власт'. – Дѣђ'оше ч'етњици, завлѣд'аше, уб'ише М'арка Бил'урића.

завл'адичити (се) -йм (се) св 'устоличити (се) у владичанском звању'.

завлѣч'ит -'ачйм св 'поравнати орање влaчом, побранати'. – Бусовито орање... ђекад... »завлачак« »влaчом« које је оплетено од »члананого« прућа [2: 48].

зѣв'од / зѣ'од м 'окука, серпентина'. – С к'оњима и говед'има 'уза° стрѣну ид'ѣ се на зѣ'од, а 'овце м'огѣ и пријечц'ем; || **зѣв'одница / зѣ'одница** ж. – 'Ај тј с к'оњем зѣв'одницѣм. – Кр'ѣнѣ се кѣ к Сен'ицѣма, пѣ за'одницѣма низа° Ст'убицу, а ов'амо сѣ звѣл'о на преч'ац ђе се изб'йјѣ кот к'ућѣ Јок'ановића; || **зѣв'одничца** ж дем 'мала окука'. – 'Убѣ'н ти је там'ан више онѣ зѣв'одничцицѣ.

завој м 'окука'; в. *завијати 1*.

завојводит -им св 'увести у звање војводе'. – Прича [се], да је завојводио Дрекала [2: 140].

з'авра ж 'покривка на врху стога, лисника, која штити од закисивања'; в. *сйрева*. – Ђорња страна стога испод покривача зове се »завр'а« [2: 38 39].

з'аврата м 'јадов; замлата'. – Ост'ави з'аврату, ђе си наш'ѣ да се ш њйм прег'онйш.

зав'ргнѣт -нѣм св 'подићи на раме'. – Н'ије тѣ л'а°ко ни зав'ргнѣт н'а рамо, а н'е га нос'ит. – Да цара завргне за рамо [2: 456]; || **заврзат** -жем несв. – Лисник људи слажу на подуги прут, па »завржу« на рамо [2].

заврећак -ћка м 'мала врећа, пола вреће' [2: 79].

заврѣч'ат -й св према *вречай*.

заврз'ан м 'враголан, несташко'. – Р'ѣци ономе заврз'ану да ћу му нав'ѣз гуз'ицу ако ми б'иднѣ задйјев'ѣ ђѣцу.

заврн'ут -рнѣм св 'подврнути, посувратити'. – Са°з'ѣ[ј] се, заврн'и ног'авице и не б'ѣ се: в'ода је плитк'а; || **зав'ргѣт / зав'рћѣт** -нѣм несв 'подвргати, посувраћивати'. – Што зав'рћѣш рукѣв'е, зѣр ти н'ије зйм'а?

заврш'ит -ршйм св 'окончати, привести крају'; || **завршев'ат** -'ујем несв 'приводити крају, окончавати'. – Заврш'ѣте с т'ијем, и с'утра се м'оже раб'отѣт.

зав'ѣј -уч'ѣм св 'завући'; || **завуков'ат** -'ујем несв 'завлачити'.

заг'ал'ѣт -ѣм св 'добити науснице'. – В'иђе ли, ђ'ѣдо, да је овй н'аш ђ'ѣтић заг'ал'ѣ исп'од носа.

загар м 'ловачки пас' [2: 64]; арб. *загар, загариче* [9: 174].

загѣс'ит -'ѣсйм св 'прелити водом живи креч'; || **загашев'ат** -'ујем несв 'наливати воду на живи креч'. – Отиш'ѣ са°м да му тр'ѣжйм двѣ тов'ара кл'ака, а јѣ би га загашев'ѣ.

загйл'ат заг'йл'ѣм св 'покренути псе на одбрану стада'.

загл'ава°к -вка м 'дрвени или метални клин којим се алатка учвршћује на дршци'. – 'Испаде ми загл'ава°к с маг'икѣ и н'е виђо ђе 'оскочй; || **заглѣв'ит** -'ѣвйм св 'специјално обликованим клином учврстити алатку на дршци'. – Ђѣд'о се спр'ѣмѣ да заглѣвй сѣк'иру; || **заглавл'ев'ат** -'ујем несв. – Заглавл'ев'ѣ са°м ју н'еколикѣш, нас'ум са°м забор'авио како се тѣ чињ'й; в. *цијѣйай, ђѣйчица*.

заглавѣр'ит (се) -'ѣрйм (се) св 'поставити на главарску функцију'. – Не зн'ѣ се ни ђ'е сѣ га н'ашли и ни к'ако сѣ га заглавѣр'или, теке се в'идй да му је с'а°[д] т'ијесна св'ака цѣд'а. – Ка°[д]-се бр'абѣна°к заглавл'ѣрй, 'он м'оже да порѣст'е у в'еликѣ б'алегу.

загл'ачит -џм св 1. 'загладити, поравнати'. – Поравн'а тџ м'ало и загл'ачи, пџ ље тџ др'угџ р'ука изв'адит; 2. 'разјаснити се, изгладити неспоразум'. – Н'екџко је тџ загл'ачио, мџ с'у се 'они још п'одуго м'рдџли једни н'а друге.

загл'едџт се -џм се св 'усмерити поглед, фиксирати нешто погледом'. – У што си се тџ загл'едџ, д'а ми је зн'ат; || **заглед'џч** -џч'а м 'човек који полази да »осмотри« девојку пре просидбе'. – Овџ л'уџи би м'огли б'ит н'ечџ загледџчи, мџ не зн'џм кој'џ.

заглиб'ат (се) -'џбџм (се) св према *џлибаџи (се)* а. 'запрљати (се)'. – Овџ ти сџ дијет'е заглиб'ало кџ пр'џсе; б. 'скувати кафу (црну)'. – Мож'џши ми заглиб'ат једну к'џфу; || **заглибљен** -а -о 'прљав'; ~ *вода* 'осока'; в. *водоџа*.

заглџн'ут -'уџнџм св 'привремено оглувети од снажног звучног таласа, експлозије или сл.'; в. *чирикаџс'џ*; || **заглџш'ат** -ам несв 'досађивати бесмисленом причом'. – Колико м'ог'а да заглџшџ и да не уг'оли, 'именом те Б'ожијем к'уџмџ; || **заглџш'ит** -'уџшџм св. – Ако д'оџџ, н'џмџ ти сп'џса – заглџш'иџе пр'џчџм; || **загл'ушци** -шџкџ мн 'оглушивање о нечије тражење', најчешџе у сталном изразу *мей'џџ се / мейн'џџ се у заџл'ушке*. – Овџ ми се џ'џца нешто м'џџу у загл'ушке и д'џџ] ми тџџн пр'џт да в'иџу отџ ли џ'џга б'ол'е ч'ут; в. *макаџа* [4: 108].

загн'ат -'џм / зажд'енџм св 'утерати'. – Загн'џ тџ 'овце у ст'џју, д'оста и[м] је бџл'о; ~ **се** -'џм се 'појурити, зајурити се'. – Сџв'о м'џј надр'џџи овн'џ пџ б'џж на см'окву, а ов'џн се тџмџ загн'џ пџ глџв'џм у см'окву, пџ се изм'џкни пџ опџт – док ју је св'у оџџлио; в. *ждријело*; || **зџг'он** м геогр 1. 'природно ограђен пашњак у стеновитим странама'; 2. 'усов; камени одрон' [1: 105]; често као топоним [12: 28–29]; 3.а. 'залет'; в. *мейџч* [3: 180]; б. 'јуриш, напад'. – Па Латини загон учинише. – У Латине загон учињеше [5: 55 269]; || **з'џгонџ** прил 'трком, трчеџи'. – Камен се баца зџгоне тј. трчеџи, »с мјеста«, »кроке«, »омачке«, »преко главе« [2: 347]. – Друго скакање, које се чини истрке, зове се зџгоне и скаче се до 24 стопе на равнини [2: 346]; *изр. и[з] зџџона*. – Скџк'али су и[з]-зџг'она; || **загон'ит се** -џм се несв 'залетати се'. – Н'еколикџш му се загон'ио, мџ му н'ије см'ио удр'ит; || **загонџија** м 'прзница, свађалица'. – Прџв'џ је и 'он да б'иднџ загонџија, мџ је забор'авио ка'д]-с'у му н'џџе умџчили џуш'у.

загној'ит се -'џј се св 'инфицирати се'. – Р'ашчџша некџ п'уџицу и 'џно му сџ загној'ила.

загњџд'ат -'џдџм св в. *џњџдаџи*.

заговџр'ат -'џрџм несв 'задржавати, ометати у послу'. – Јед'џн са'н сл'учџј, нџ те заговџрџм, им'џ на Мед'ун; || **заговџр'ит** -'џрџм св 'скренути пажњу с нечега; забавити'. – Заговџр'и га м'ало док му м'џјка д'оџџ; ~ **се** 'задржати се неким послом'. – Ти реци суду, е си се заговорио вареџи сјеме да с џим једну зграду посијџш [2: 453].

заговн'ат -'џм св 'урадити неки посао површно, несолидно'. – Четвор'ица у каф'ану наруч'ујџ: – „М'џне мало ј'ачџ к'џфу, гр'ку“. – „Јџ џу сл'абџ бес ц'укра“. – „М'џне слаб'ијџ с м'ало ц'укра“. – „М'џне једну ср'едњџ“. А коноб'џр к'уџварици: „Заговн'џџ] т'џмо чџтири к'џфе“.

загојџт'ит -'џџм св 'направити неред'. – Којџ је овџ домаћ'ица загојџт'ила – тр'џбџ јџј д'џт мед'џну.

зџг'он в. *зџџнаџи*.

загор'ет -'орџ св 'пригорети на дну посуде приликом куџања'. – М'ало ти је загор'џла овџ варен'ика, мџ м'ислџм е џе гр'џбаница вал'џт.

загоркиџа ж 'шумска вила'; в. *вила*; || **загоркица** 'исто'; в. *биљарсџџво*.

загбрч'ит се -'брч'им се св 'изазвати незадовољство, омразу'. – Бил'и су се међу собом загбрч'или око н'ечеса и нијес'у и м'огли нагод'и[т] р'ођ'аци.

загоспод'р'ит -'ар'им св 'завладати'.

з'аграда ж 'ограда'. – Напр'авио је д'обру з'аграду и с'а'д му 'овце не м'огу уск'а'ат у лив'аду; || **з'аграђа** ж 'ограђен простор, ливада, шумарак'. – Угн'а т'у ј'агњ'ад у з'аграђу и н'ека и т'амо, н'емау к'уј от'ис; || **загр'ад'ит** -'ад'им св 'направити ограду, оградити'. – Ову цркв'ину д'ол'е што е на дно Ц'ерј'ан оћу да у загр'ад'им; || **заграђев'ат** -'ујем несв 'правити ограду, ограђивати'. – Ако не м'ис'иш с'а'[д] заграђев'ат, б'ачи на он'и з'а'д нек'у др'ачу да ј'агњ'ад не иск'оч'е.

загр'ај'ат -јем св 'загаламити'. – Ја уз'е п'ушку, а м'и загр'ај'али, оне оп'аз'ише, поб'јегоше.

загр'ана'к -нка м а. 'огранак, граница'. – Дон'еси мало тије загр'ан'а'к'а'н да се б'ачи н'а ога'њ, да се не уг'уљ'и; б. 'огранак генеалог'ског стабла'. – Н'аш је загр'ана'к од Сим'она и заг'о смо Сим'оновић'и; || **загр'анчи'ћ** м дем. – Ако смо св'и од Сп'а'а, м'ожемо б'ит Сп'а'овић'и на м'а'њ'и загр'анчи'ћ; в. *ша'наек*.

загр'из'ат -'из'ам несв 'загризати'. – Н'еће ју т'а'н в'ише загр'из'а[т]: 'он је њег'ово из'ио; || **загр'ис** -'из'ем св према *грис*. – Ад'ам је загр'из'а'н ј'абуку и з'ап'рла му је.

загр'иј'ат -'ијем св 'загрејати'. – М'ало се т'о загр'ије, теке да се ст'опл'и, да уб'ије ст'уд; || **загријев'ат** -'ијев'ам несв; в. *извес[и]*.

з'агрл'ас[т] -ста -о 'који је на горњем крају сужен у облику грла'. – На т'а'н г'орњ'и кр'ај она је м'ало з'агрл'аста.

загр'рл'ит (се) -'рл'ам (се) св 'изљубити (се)'. – Загр'рл'ише се к'а т'етке; || **загрл'ат (се)** -'рл'ам (се) несв 'љубити, грлити'. – Од жел'е [ј]у је св'ак'и ч'а'с загрл'ала.

загрл'ашт'ит -'ашт'им св 'дати пуном руком, не жалећи'. – 'Она је науч'ила да загрл'ашт'и, а им'ала је и 'окл'е е је и њ'ој в'а'зда Б'ог д'ав'а.

загрм'ј'ет / загрмл'ет -'рм'и св 1. 'почети грмети'; 2. прен 'загаламити; гласно претити'. – А ов'и, ка'[д] с'у в'иђели, 'онд'а с'у п'ит'али и ч'ули да е Сл'авко т'у'н б'ио п'а с'у загрм'ј'ели бил'и.

загрн'ут -'рн'ем св 'последњи пут окопати кромпир, кукуруз, нагрнути'. – М'и смо га загрн'ули, а с'а'[д] – што му Б'ог д'адн'е; || **загр'рт'ат** -'ртем несв 'нагртати'. – К'о ће с'утра с'а' мн'ом да загр'р'емо крт'облу?

заг'ућ'ат -'ућ'ам несв 'зановетати, извољевати'. – Нем'о[ј] ми т'у'н заг'ућ'ат, 'имена ти; || **загућев'ат** -'ујем 'исто'. – Ј'ећи и нем'о ми т'у'н загућев'ат да те не кл'ап'им.

заг'ућ'ет / заг'ућ'ет -д'им св 'запевати уз гусле, загуслати'. – После веч'ер'е, ка'д сн'а'а али ш'х'ер дон'ес'у г'усле, н'ије се в'ише једн'а прогов'ар'ала.

загуз'ат -'ам св 'похитати (о детету које још несигурно хода)'; || **загузел'ат** -'ам св 'исто'. – 'А ју ч'уше, 'они загузел'аше да ју ср'ет'у.

загусл'ат -'ам св 'почети гуслати, загуслати'.

зад в. *за'г*.

зад'ав'ат -'ајем несв 'клети се, обавезивати се на нешто, обећавати уз заклетву'. – Зад'ајем ти јенц'а Б'ога!; || **зад'ат** -'ам св.

зад'ај'ат -'ајем несв 'хранити тек ојагњено или болесно јагње'. – Н'ем'аж га шт'о зад'ај'ат, в'идиш-[л]и да је т'ршено; || **задој'ит** -'ојим св 'подојити, нахранити младунче тек дошло на свет'.

зада'н'ут -'а'н'е св 'непријатно запахнути'. – Нешто ме з'ада'н'у, не зн'ам што т'о б'и.

задијев'ат -'ијевām несв 'задиркивати'. – Брат и сестра задијевају ме [4: 195]; в. *лавурача*; || **зађен'ут** -'енēm / **зађе'с** -'едēm св 1. 'ситним провокативним гестом изазвати нечију реакцију'; 2.а 'започети'. – Они зађе'доше др'угу пр'ичу и ја не чу' што је с он'ијем б'ил'о; б. 'ступити у контакт, заподенути разговор', в. *бечашина*; 3. 'заденути, затакнути'. – Сломио лиснату грану, па ју задио најстаријему Шаљанину за врат [2: 201]. – Свирн'и и зађ'ени з'а пās. – М'ис[л]иш-[л]и више задијев'ат з'а пās?

зад'ирпāt -ēm несв 'упуштати се у непаметне послове, излагати се неразумним напорима'. – Не задири, ч'бче, тол'икō, в'идиш-[л]и да ће те тō оп'учит; || **задр'ијет** з'адрēm св. – Ако н'еђе з'адрē, изм'а'кни му се и ч'екā[ј] да се осв'ијестј.

задл'ана'к -нка 'ударац дланом, шамар'. – О, м'а'к-се, д'ијете, да ти не зал'ијепим задл'ана'к. – Ма пуче задланак [4: 320]; || **задл'анчйт** -йм несв 'шамарати'. – Нем'ō ту ђ'ецу да задл'анчйш да ти ј'а не д'ођēm т'амо.

задл'āj'ит -йм св према *гл'ajий*. – Ка'д га п'уштйш са' са'нцир'а, зн'āj да ће да задл'āj'й и д'ōј ће д'ома ка'д га гуз'ица доведē да у нап'унй.

задоб'ит -'ијем св 'добити, освојити'. – Овамо се играње продужи, док један другоме све камичке задоб'ије [2: 432–343]; || **задобй'ат** -'йјам несв 'побеђивати'. – 'Он ст'ално задоб'йјā, в'ијите ви да 'он не 'ил'ā.

зад'овијек прил 'заувек, вечито'. – Р'екā'н ми је П'ета'р да е св'а прйл'ика да ће ост'ат н'акарāда'н зад'овијек. – И 'они сy м'ислили е тē зад'овијек пā проп'адоше, мā се шг'ета коју ост'авйше н'ика'д н'е поправй; || **зад'овијечнй** -ā -ō 'вечит'; ~ вијек. – У м'ōј зад'овијечнй в'ијек н'ājбол'е са'м за м'уку зн'ала.

з'адовōл'а'н -л'на -о 'који је добре воље, расположен, који не тражи више од онога што има'; || **задов'ол'йт** -йм 'учинити задовољство'. – Ст'ару чел'ад'ету р'еци мēк'у р'ијеч и задов'ол'ио си га б'ол'е нō да си га не зн'ам ш ч'йм даров'ā; || **задовōл'с[т]в'о** с. – Нем'ō га прекор'ит и њ'ему в'ишēга задовōл'св'а не тр'ебā.

задријем'ат -'ијемām св 'накратко заспати'. – Пр'еко дā'н задр'ијемām. – Подвучем се, задријемам и добро наспијем [4: 141].

задругар м 'члан породичне заједнице' [2: 123].

з'адува / заду'а ж 'asthma'. – М'ученик је о[д]-тē з'адувē: ка'[д]-га ст'иснē – да му 'очи иск'очē [2: 527].

зад'уго прил 'дуже времена, подуже'. – Мй смо тy трāв'у држ'али д'уго и зад'уго и п'ошто ни је м'ājка 'умрла.

задужев'ат (се) -'ујем (се) несв 'улазити у дуг'. – Сирот'иња се н'ије м'огла задужев'ат е н'ије им'ала 'оклē в'рћāt д'уг ни за њ'ега гар'антит; || **задуж'ит** -'ужйм св. – Ка'[д]-се зад'ужйш, гл'едā како ћеш заспијев'ат.

зāд'ушнй -ā -ō 'који се тиче Задушница'; ~ *йеша'к* 'петак пред Задушнице'. – Бйл'а је т'ун на зāд'ушнй пēt'а'к и в'рн'ула се пр'ед нōј; || **Зāд'ушнице** ♠. – И онō ка'[д] су Зāд'ушнице, пред В'ел'ијема пост'има, т'āмā се зн'ало к'а'[д] ће п'оп д'ōј да тē Зāд'ушнице очит'ā. [Зли дуси који, по народном веровању, при порођају море новорођенчад].

зађаволик'ат -āм св према *ђаволикай*.

заж'āгорйт -ē св према *жагорйи*. – Заж'āгорйше л'уђи и почēш'е да се д'ижy.

зажд'ит з'аждйм св 1. 'запалити'. – Прим'а'ки ми тy жишку, да з'аждйм цинг'ār; 2. 'безглаво побећи'. – Ка'д и је в'идио навр Дрм'ашē, 'он з'аждй н'иза Ступове; || **заж'ижāt** -жēm несв 'потпаљивати'. – Овй се 'ога'њ, кā да, н'ēше заж'ижāt;

|| **заждијеват** -ијевам несв 'исто'. – Фуруна се не заждијева, вагра је запретана [4: 345–346].

зажмӯр'ет -'им св 'затворити очи'. – Ка^д 'уждї́ с'евѣр, н'ѣмā ти нō зажмӯр'и и гл'е[д]ā[j] да те не прев'рнѣ.

завѣжд'ат -'й св 'почети звиждати'. – Завѣжд'аше онї м'еткови из 'ероплā-на и почѣш'е да пршт'ѣ повр [о]нѣ пећ'иницѣ.

завзекнут -нем св 'одјекнути'. – Соко цикну, двор зазвекну.

заврѣц'ат -'рцā[м] св 'почети ударати (по камењу)'. – Ка^д заврѣц'аше фиш'ечине, jā реко е тѣ ми уб'ит кр'аве на лив'аду.

зав'ирāt / за'з'ирāt -ѣм несв 'устручавати се'; в. *са'с'т'авиш*; || **зāз'ор** м 'стид, срам'. – Скорашња неvjеста и кратња ђевојка могу без зазора доћи у веселим крпама на глави [2: 249]; в. *ар* [2: 475]; || **засорно** прил 'које изазива зазор, стидно, срамно'; в. *безрзан*.

засубице ж пл т 'месо које коњу нарасте око зуба, запаљено ткиво на десни-ма, *ulceratio gingivarum*' [2: 546].

засуѣч'ат -'й св 'засујати'; в. *обаг*.

заигр'ат за'игрām св 'почети с игром'. – Ка^д[д]-се ђ'еца за'играју, она на св'е забор'авѣ.

заинт'упйт -'им св 'непаметно се упустити у безизгледан подухват, задрети'. – Ако заинт'упи, н'ека га: опамѣт'иће се ка^д га кл'епи п'о глави.

заиск'ат за'иштѣм св 'затражити'. – Ојд'е да за'иштѣ бл'ању, да поравн'ā некү шт'ицу.

за'исто реч. 'заиста, одиста'. – Ада, н'ѣће за'исто, нō ид'ѣм на мѣјдан Бож'ини Р'адовāнову; в. *јарјей*.

з'āj з'ājѣ[м] св 1. 'изгубити се из видокруга, заћи'. – С'а^д[д] зāj'оше пр'еко Бријега; 2. 'заскочити, онемогућити кретање у неком правцу'. – Зāj'и тї озд'ол' па и пож'ени ов'амо. – Зājш'ли сү одон'уд и са'гн'али и[х] у дол'ину; 3. 'упустити се у причу без краја'. – Зāj'осмо у д'угѣ и шир'окѣ.

зај'ад / зај'аде прил 'криво, неправо'. – Је ли ти зај'ад. – Из Трупе се не одаз-ваше па им је зајад [4: 362]. – Е, зај'аде ми је ђе т'урї ону опа'нчар'ицу. – Зај'ад ми је што т'акō бестиј'ā.

зајāj'ит зајāj'им св 'преградити канал, направити јаз'. – Ч'үвā се, д'ијете, е ђеш зајāj'ит кун'ету. – Казује се да је скочила у јадаи сад зајажени ублић на Стубици [2: 475].

зајарц'ат -'ām св 'почети с недоличним понашањем'. – М'оже подн'ијет ка^д зајарц'ā ђев'ојка, а з'а спрдњу је ка^д[д]-се тō д'есї ст'арбј ж'ени, ка он'бј те се пл'аск'ала по гуз'ици и вїк'ала: „Отѣ ме м'ончād“.

зāj'ам зāj'ам м 'зајам'. – Не зн'ā ни што 'имā ни кол'ико 'имā по зāj'му [4: 108].

з'аједно / з'āj'дно прил 'скупа'. – 'Они се н'ика^д нијес'у одвāj'али пā сү з'āj'дно и пог'инули; || **з'аједница** ж. – Тō смо рад'или у з'аједницу с 'Убл'āнима.

зај'емчїт -'им св 'везати чвор, осигурати завезаним канапом да се нешто не распадне, развеже' [2: 39]; в. *кукул'а*.

зај'ес[т] се за'ије се св 'добити уклештење нерва, лумбоишијалгију'; в. *ма'ј, мицање*.

зај'ецаѣт -ām св 'замуцаги'. – Ка^д на њ'ега м'ало в'їкнѣш, 'он т'а'ча'с зај'ецаѣ

зајѣч'ат -'им св 'почети јечати'.

зајмит в. *замий*, *јолаћ*.

зајоц'ат -'оца̄м св 'заљуљати; повући у страну'. – М'ожда је б'ио м'ало зајоц'а, а 'иста п'артија, т'о је јад'ило бил'о, сирот'иња (Кж); в. *јоцай*.

зајун'ит -'унѝм св 'тврдоглаво истрајати на нечему што се не може остварити'. – Ако је зајун'ио, п'ушти га да га мл'ати п'о глави; в. *јрцолъчић*.

зајур'ит -'урѝм св 'сатерати у безизлазну ситуацију'. – К'о зн'а да н'ијесу ђ'е зајур'ени и т'амо б'ачени, ка што су ови јед'инб зн'али.

закад'ит -'адѝм св 'окадити димом тамјана'. – Закад'и га, 'а'нђели ш њ'ѝм, п'очео је да траб'унѝ.

закакар'изат -'ижѝ св 'раскокодакати се'. – Поглѣд'ите н'екб што закакар'изаше тѣ к'окошке; в. *какаризаѝ*.

закал'уђерѝт (се) -ѝм (се) св 'замонашити (се)'. – Ка[д]-сѹ га закал'уђерѝли, 'он је 'отолѣн н'екуј отиш'а'н.

зак'амениѝт -ѝм св 'занемети, заћутати као камен'. – Ка[д] му поб'ише ђ'ецу, зак'аменио је и п'отл'ѣ м'ало к'о од њ'ега м'ог'а ч'ут р'ијеч.

закамлѝјеч'ит -'ијечѝм св 'затражити нешто кроз плач и истрајати на захтеву'. – Он з'акамлѝјечѝ и, велѝ, м'бр'ала му је д'ат, а б'аба р'ече да би му 'она и пр'ид'ала – по пр'кн'у.

зак'ап'ит -'апѝ св 'засушити, пресушити; остати без капи (млека, воде)'. – У т'ри д'а'на – св'ак'а з'ак'апѝ.

зак'ашл'ѝт се -ѝм се св 'почети кашљати'.

зак'ијѝт -ѝм св 'почети кијати'. – У 'исти ч'а'с 'оба зак'ијѝше – ка да сѹ се здогов'орѝли.

зак'итѝт -ѝм св 'украсити нечим, окитити'. – Д'ођ'оше двије ђев'ојке да зак'итѝ св'атове; || **зак'иѝе** с 'накит, украс'. – Б'аба је ви'к'ала да је ђ'ед'о њ'ѣно зак'иѝе.

зак'ишиѝт -ѝ св 'почети кишити, усталити се као дужи кишни период'. – Иза т'ог'а се наобл'ач'ило и п'ала е к'иша и зак'ишило је.

закланик в. *заклай*.

закл'ап'ат -'апл'ѣм несв 1. 'поклапати'. – Нем'б т'о закл'ап'ат, препар'учѝћемо га у некѝ м'а'њѝ суд'ић; 2. 'причати без престанка, брбљати'. – Ка[д] п'очнѣ, 'она не закл'апл'ѣ; в. *ѝрѝл'аѝ*; || **заклоп'ит** -'опѝм св. – Закл'опѝ т'о и пом'а'кни га д'о за'да. – Ка[д]-се закл'опѝ и скр'ѝјнѣ, н'ѣтѣ га м'ачке ошт'етѝт. – Да те м'олѝм да закл'опѝш и да не загл'уш'аш сво'ијема прдѝ'ав'ама; || **заклоп** м 1. 'поклопац'. – Троп се поклопи заклопом [2: 58]; 2. 'спољни капци на прозорима, шкуре'. – На прозорима споља приклапају заклопи [2: 87].

закл'апѝт -ѝ св 'надражити слузокожу у устима'. – З'аклапѝ ме он'а см'оква.

закл'ат -'ол'ѣм св 1. св према *клаѝи*. – Ка[д]-са'м г'ој з'акл'а бр'ѝв, св'ар'ио са'м плећ'е. – Ов'ог'а сѹ у пост'ел'у закл'али; 2. 'ујести'. – Њ'ега је зм'ија закл'ала и 'умро је пр'ије н'б сѹ га преб'ачѝли до блн'ицѣ; 3. 'печнути'. – Закл'а г'а к'ом'ар и в'иѝе ли кол'ика му је бал'уша н'а чело; || **закл'ан'ѝк** -ѝк'а м 'фанатични присталица'. – Он је, авѣт'иња, б'ио закл'ан'ѝк за комун'исте и'ако сѹ му уб'или оц'а.

закл'ачѝт -ѝм св 'прекречити мању површину зида'. – Закл'ачѝ т'о м'ало п'а ђ'емо др'угб п'отл'ѣ.

заклаш'ѝт -ѝм св према *клаш'ѝаѝ*. – Заклаш'ѝаше 'уз бријег, а ђе тѣ се ст'ан'ит – к'аз'атѣ ни ако зн'аднѹ; уп. *зайрањѝаѝ*.

заклетва ж 'свечано обећање да ће се нешто учинити, обавити, да ће се говорити истина'. – Заклетва је у недостацима доказа примана као парнични доказ

[2: 157]; || **закл'ет се** -'унѐм се св 'заклети се'. – З'аклѐла сѐ жив'отом бр'атовијем; || **закл'ињ'ат се** -'ињѐм се не св. – 'Он сѐ закл'ињ'а да т'амо н'ије од'ио, нѐ му н'ијесу вј'еровали.

закл'инч'ит -'иѐм св 'прикуцати, приковати'. – Њ'ега је Б'ѓг д'а јед'иѓѓ за чоб'ансво, а ако му се разгл'ави л'еса – н'ије ју ум'ијо закл'инч'ит.

заклон'ит -'онѐм св 'заштитити'. – Ка'д је г'ој м'огла, св'акојѐга је не в'ол'нѐка заклон'ила; || **закл'ањ'ат** -'аѐм не св 'штитити, бранити'. – Закл'ањ'ала и[х] је барем од бр'укѐ, ако од м'укѐ н'ије м'огла; || **заклон'ит** -а -о 'безбедан, сигуран; заклоњен од невремена'. – Та је в'ала заклон'ита, у нљ тол'икѓ не дурл'а ова сѐвер'ина.

закл'уч'ат -'аѐм св 1. 'затворити кључем'. – Ка'д[д]-закл'уч'аш, т'ури кл'уљч т'амо н'а мјесто; 2. 'свести свод кречане'. – Камен, којим се свод »закључа«, зове се »кључ« [2: 62]; || **закл'уч'ав'ат** -'ајем не св. – Пр'еђе се к'уће нијесу закл'уч'ав'але, нѓ прикрѐн'и вр'ат'а, да не ул'ежѐ п'а'шче али м'ачка.

закм'ет'ит -'иѐм св 'поставити за кмета'. – Н'ека'д је б'ио ад'ет да км'ет б'иднѐ п'рвѐ дома'ин 'у село, а с'а'д[д]-тѓ м'оже б'ит и н'ајгор'а с'еоцк'а тр'ања.

закмѐч'ат -'иѐм св 'тихо се огласити кмечањем'. – И ка'д ј'агње закмѐч'и, в'иђи што м'у је.

заков'ат -'ујем св 'клинцима, ексерима нешто прибити, учврстити; приковати'. – Н'ека га са'д, п'осле тѐ га заков'ат; || **закијев'ат** -'ијев'ам не св. – 'Ето и н'еђе пот к'ућѓм, закијевају некѐ л'есе.

заковрнут -рнем св 'разболети се, онемоћати, без наде на оздрављење'. – Кад се изгуби над на оздрављење болесника... каже се: „заковрнуо је“ или „смирио је“ [2: 246].

заколат св 'залепити колом'; в. *шавулин*.

зак'ол'а'к -л'ка м 'место на грлу на коме се брав коље'. – Кад би се глава од змије која је ујела привила што прије на уједено мјесто закољком [2: 543].

закон м 'вера'. – Један дио те куће католичкога [је] а други мухамеданскога закона [2: 105].

закон'ач'ит -'иѐм св 'заноћити'. – Закон'ач'или су н'а Ријеку Ц'рнојевића. – Знају ли ђе мислиш законачит [4: 44].

зак'оп м 'место на коме је далеки предак утемељио прву кућу, почетак'; || **закоп'ат** -'аѐм св 1. 'копајући сакрити у земљи'. – Он је н'еђе закоп'а п'ушку ка'д је бил'а капитул'ација; 2. 'сахранити'. – Закоп'али сљ га т'ун ђе сљ га уб'или; || **закоп'ав'ат** -'ајем не св 'сахрањивати без верског обреда'. – Којѐ су г'ој партиз'ани арбан'ашкѐ овуд'ије бил'и закоп'ав'ани Арбан'аси су и[х] св'е пок'упили.

закопрц'ат се -'аѐм се св 'почети се копрцати, отимати се, бацати се'. – Не зн'аѐм што б'и одједн'ѓм ка'д[д]-се ђ'еца закопрц'аше.

закопч'ат / заковч'ат -'аѐм св 'спојити копчама, дугмадима, саставити делове одела'. – М'ал'ѓ је, ч'ѓче, не ум'ије дијет'е да заковч'а п'улицу.

зак'ос м 'место на коме је почела да се коси трава'; || **закос'ит** -'осѐм св 'почети косити'. – Ја там'ан б'је закос'ио ка'д нал'егоше тр'ѓѓца, дв'а чѐка и једна стар'ија ж'ена; || **зак'аш'ат** -'аш'аѐм не св 'почињати косити'. – Н'ѐће га 'он в'ише зак'аш'ат, нѓ је св'е покос'ио.

закотур'ат (се) -'аѐм (се) 'закотрљати (се)'. – Ка'д[д]-се несп'ећа закотур'а, ч'ек'а[j] да се с'ам'а смѐрѐ.

закр'ал'ит (се) -'ал'иѐм (се) 'постати краљ, прогласити се за краља'. – Њ'ега сљ мушкет'али м'ало при'је нѓ сѐ Господ'ар закр'ал'ио.

зак'рāt (се) -ām (се) св 'закашљати се, почети се гушити од кашља'. – Ка'д зак'рā, р'екā'н би е тē му 'очи искоч'ит.

закр'в'ит -'рв'им / зак'рв'ит -им св 'ући у оштар сукоб, сукобити се до крви'; в. *вервела*.

зак'рд'ит -им св 'стећи, одгајити велико крдо'. – Зн'али сū л'уђи да зак'рдē по пе-ст'от'инā° и по ил'аду овā°ц'а°.

закр'ив'ит -'ив'им св 'скривити, згрешити' [2: 116].

закр'к'ат -'рк'ам св 'снажно забити'.

закр'ишт'ат -'иш'т'им св 'вриснути, завриштати'. – З'акр'ишта дијет'е кā да га дер'у.

закрл'ијешт'ит -'ијешт'им св 'спопасти тражећи нешто уз плач'. – Он з'акрл'ијешти да ид'е с'а° мнōм и н'е б'и с'илē да га одб'ије.

закрмел'ат -ām св према *крмел'аи*.

закрмнијекн'ут -'ијекн'ем св 'заскичати'.

з'ākрпа ж 'комад неке материје (платна, лима) којим се нешто крпи'. – М'оје су г'аће св'е б'ил'е од з'ākрпā°; || **з'ākрница ж** дем . – Метн'ула му је з'ākрнице на рукāv'е, кā в'ел'ēме ч'еку; || **зак'рп'ит -им** св 'ставити закрупу'. – Њ'ему је р'обица б'ил'а п'онеђе зак'рпл'ена, мā 'уредна и ч'иста кā да је им'ā м'āјку.

зākр'уће с 'ослонак, сигурност'. – Б'аба је им'ала ад'ет да се посп'рднē: „Јā са'н-ти в'а'зда б'ил'а в'ел'ē зākр'уће“.

зак'укāt -ām св 'почети кукаати, гласно заплакати, зајаукати'.

закукуријек'ат -'ијекā[м] св према *кукуријекаи*.

закūм'ит -'ūмим св 'измолити пристанак на нешто обећавајући кумство', в. *убејесати*.

закуч'ив'ат -'ујем несв 'пажљиво дохватити и вадити, чупати'. – »Зле длаке«... вјешта рука младе жене или ђевојке »закучује« ноктом и врхом од бритве [2: 547]; || **закūч'ит -'уч'им** св 'закачити'. – Катаракту с ока такође су... успјешно скидали, закучивши њен крај нарочитом кучицом [2: 551]; в. *чеиеле*.

зал'ада°к -тка м 'хладовина, освежење пред залазак сунца'. – 'Ајде да м'ало пред'ушимо пā њемо тō у зал'ада°к; || **залāд'ит -'ād'и** св а. 'смрачити се после заласка сунца'. – Нем'ō зам'рцāt, нō њеш и догн'ат прије нō с'унце зал'ād'и; б. 'остати без игде икога'. – Њōј је залāд'ило да ју в'ише н'ика°д не огр'ије. – Давно јој је заладило сунце [5: 515].

залām'ат -'āmām несв 'кидати сувишне изданке на лози'. – Он'и се б'рдūни в'ел'и и зап'ерци залāмају на тр'и чклāнк'а в'ише грōзда, да гр'оз напр'ед'и; || **залом'ит -им** св. – Он'и се зап'ера°к зал'ом'и, да не вуч'е снāг'у.

з'ала°гāј м 'залогај'. – Оли от'ис да ми дон'есēш з'ала°гāј л'еба, ево двā д'а°на умр'ије 'о[д]-глāди. – 'Оће да се, да прост'и тв'ōј з'ала°гāј, гōвн'има м'ажē, а да мир'ишē у нāр'од. Не м'оже, б'огоми! – Т'у са°м из'ио глāву од кр'апа: сл'ађēга з'ала°гāја н'ијеса°м у м'ōј в'ијек; *изр. срамни залогај*. – Особито је глава поштован комад или, како се каже, »срамни залогај«, па се стави пред најзнатнијег или пред најстаријег госта [2: 245]; *с'ишгни* ~ 'исто'. – 'Он ће от'ет и ст'идни з'ала°гāј; || **залāг'ат -'āгām** несв 'хранити болесника'. – Пом'ал'о га зал'āгāмо, мā у в'ега више н'емā дūш'ē; || **залож'ит -им** св. – Зал'ож'и по з'ала°гāј, али св'е м'а°ње.

залијев'ат -'ијевām несв 'окупљивати болесника'; || **зал'ит -'ијем** св 'понути окрепу болеснику'. – 'У планину нēmā шт'о да га зал'ије бес к'апју варен'икē али млијек'а. – Зал'исмо ју м'ало млијек'ом, док се 'она м'ало 'освијест'и. – Нēmā шт'о да га зал'ије.

з'алијек прил 'сасвим мало'. – Нѣмā тун ни з'алијек.

залијеп'ит -'ијепѣм св 'прилепити шамар, ошамарити'; в. *заглана*к.

залијет'ат се -'ијетā се несв 'кретати у напад, залетати се'. – Н'еколикаш сѹ му се залијет'али, мā му не смј'едоше удрит; || **залећ'ет се** -'етѣм се св 'залетети се, кренути у напад'. – Б'ио му сѣ залет'ио, а не зн'ам ко му је р'екā да га ост'авѣ др'угијема.

залиш'ат -'ам св 'лишити се, ослободити се (у игри картама)'. – Да си залиш'ā м'ачу, н'е би п'ā.

залога ж 'материјално осигурање дуга'. – А сад се чешће дуг још и »зало-гом« осигурава [2: 78]. – И тако је Љака дао у залогу двије леденице [2: 155].

з'алуду прил 'узалуд'. – В'а'сѣ са'ем се в'ијек з'алуду м'учила. – А збор'ила са'м, з'алуду, нб овѣ мл'адѣ н'ѣтѣ да сл'ушау; || **зал'уднѣ -ā -ō** 'који је чињен узалудно'. – Отиш'ā је на тāн зал'уднѣ п'ут и врн'уо се г'рда'н; || **зал'уднѣ -ā -ē.** – В'ићи што сѣ учин'ело с мој'ом зал'уднѣм м'укбм; || **зал'уднѣк** м 'беспосличар, скитница'. – П'йтā[j] тѣ зал'уднѣке отѣ ли дбд'ит на веч'еру; || **зал'уднѣк** м 'исто'; || **зал'удн'ица** ж 'жена која заседне да предахне у приликама кад је чекају неодложни послови'. – А што не иза'т'оните овѹ зал'удн'ицу ка'д знāт'е којā ју раб'ота ч'екā д'ома; || **залудр'ан** м. – В'иће ли ми ће оногā залудр'ана у пл'агу?; || **зал'удн'ичѣт** -ѣм несв 'беспосличити, зазјавати'. – Зал'удн'ичѣ до Убā'л'ā, до Ор'āва, до Крж'анѣ, како и[м] се ка'д св'рснѣ; || **зал'ућ'ет** -уд'ѣм св 'довести некога у стање да се не може контролисати; обрлатити'. – Зал'ућ'ели сѹ га комун'исти и не зн'ā ни што чињ'ѣ ни куј уд'арā; || **залућеник** м 'зависник од тућег мишљења'. – Нијесам упознала грђега залућеника од овога Јанка [4: 386].

залуп'ат -уп'ам св 'почети лупати, удати'. – Залуп'а н'еко на прбзор, кā да ће га слом'ит; || **зал'упѣт** -ѣм св 'снажним замахом затворити'. – Уждѣ вј'ета'р, п'рште цкл'о на прбзор, зал'упѣше врāга, а јā не зн'адо што б'ѣ.

зал'аштѣт -ѣм св 'ошамарити'. – 'Он би те м'огā зал'аштѣт задл'анком, а јā не м'огу ни п'рстом; в. *ђекојом*; || **зал'уштѣт** -ѣм св 'исто'. – Н'у ма'њ'ā[j] тѹ пр'ичу да те не зал'уштѣм.

замāв'ат -āвāм св 'почети махати'. – Они једа'н'а'к скоч'ише и замāв'аше рук'ама кā да тѣ се поб'ит; || **замāн'ут** -'анѣм св 'покренути руку (ногу) да се нешто удари'. – Замāн'уо је рук'бм да му зал'ијепѣ задл'анак; в. *мануш*; || **замањив'ат** -'ујем несв. – Пол'а'ко, д'ијете, нем'б на њ'и мл'ого замањив'ат, не зн'аш што 'имајѹ исп'от пāса.

замађијат / заманђијат -'ам св 'зачарати, замађијати'. – Мађионица, веле, може да замађија и брачни пар на вјенчању, те да се дође до »мрзави« и развода брака [2: 299].

заманице прил 'узалуд, узаман'. – Зборим заманице [4: 304].

замарити -им св '?'. – Убијо и' Бог и вјера тврда / И 'ришићанско замарило кумство / Ка што и је грдне замарило [5: 73].

замāст'ит -'астѣм св 1. 'обојити сукно, пређу'. – Ка'д опл'етѣш фањ'елу од в'унѣ б'ијелѣ, м'ож ју замāст'ит, м'етнѣш ју у к'арабоју; в. *масѣиш*; 2. 'испричати лажи, слагати'. – Сл'ушā[j]те га с'а'т – како ће да зам'астѣ.

заматр'ачѣт -ѣм св 'неприличним гестом тешко нарушити односе'. – Ада, матр'аци не ум'ијѹ др'укче нб да заматр'ачѣ.

замаук'ат -'укā(м) / зама'укāт -ā(м) св 'почети маукати, опонашати мачје маукање'.

замаштрават -ајем несв в. *замоштроњати*. – Навуку лакоме па ће мијесит и замаштрават; || **замаштр'ат** -'ам св 'омађијати; преварити'. – Ст'ара ч'оока и авѣт'ињу н'ајла'кче је да замаштр'аш.

зам'а'ј -'а'кнѣм св 'изаћи, нестати из видокруга'. – Зам'а'кѣ'н је к При'ибѣви-ћима. – Неђе су замакли [4: 355]; || **зама'кн'ут** -'а'кнѣм св 'исто'; || **зам'ицѣт** -чѣм несв. – Ка' [д]-са'м ја ст'игѣ', 'они сѹ зам'ицѣли преко Ђ'афѣ; ~ се 'обесити се'. – Од в'ел'ѣ м'укѣ сѣ зам'а'кла; || **зам'а'к** м 'самоубиство вешањем'. – Зам'а'к је најг'рђи бјел'ег на к'ућу. – Нијес'а'м к'ела зам'а'к с'ебе да ств'орѣм.

замѣ'ч'ат -'а'чѣм св 'разбрљати се'; в. *ма'чаш*.

зам'ес -'етѣ св 'завејати, направити сметове'. – Св'е је 'опѣт замѣ'ено, не позн'аје се да смо јуч'ѣ ч'истѣли.

зам'ѣс -ѣт'ем св а. 'припремити јело метењем'. – С'а' [д]-ћемо ми б'рзо да замѣт'емо качам'ак. – От'ишла је да замѣт'е пр'асѣдима; б. 'скувати кафу'. – Замѣт'и ми једну к'афу; || **замѣт'ат** -'ѣтѣм несв. – Б'рзо ће ћѣд'о, замѣтѣ качам'ак на крт'блу.

замѣт'ат / замѣћ'ат -'ѣћѣм несв 'почињати, изазивати сукоб'. – Он је у м'гогу раб'оту замѣћ'ѣ сп'ицу и н'ика' [д]-се ш њ'им н'ије м'огло б'еж ђаола изглѣв'ит с он'ијем у што сѣ 'он умјеш'ѣ и замѣт'ио; || **замѣт'ут** -нѣм св. – У св'акѣ к'оло замѣт'ни, па се изм'а'кни.

замѣјен'ит се -'ијенѣм се св 'убити неког противника пре сопствене поги-бије'. – Онај кога чѣта гађе, ако не пане намртво... пуца на четнике и врло је пох-вално ко се у таквој прилици пристојно замѣјени [2: 174]; || **замјењев'ат** -'ујем несв 'замењивати'. – Они сѹ т'амо им'али н'екѣ те сѹ и [м] замјењев'але ж'ене; || **зѣм'ј'енѣк** м 'човек који неког замењује'; || **замјена ж** 'накнада за врачање или ле-чење'. – Бајање се плати тзв. »замјеном« [Нап. Ђ. Рашовића: „»Замјена« је оно што се даје бајалици или врачарици у природи: вуна, брашно, смок“ – 2: 313]. – Онијема што овијем начином лијече даје се по нека »замјена«, и то што ко хоће [2: 537].

замѣн'ут -'ијенѣм св 'заобићи'. – Замѣн'ули смо и [х] на Ђ'афу.

замѣрит'ат -'ѣм св 'заслужити'. – Р'адоња Сим'онов је замѣрит'ѣ да му н'ије к'ућѣ у Ц'рнѹ Г'ору.

зѣ [ј]м'ит з'ѣ [ј]мѣм св а. 'отерати, потерати'. – 'Отолѣн сѹ га зѣм'или у зѣтв'ор у Кот'ор. – Н'ас сѹ зѣм'или у Ск'а'да'р. – Отиш'ѣ ко [д]-сестр'ѣ о [д]-г'ѣткѣ да ми д'ѣ к'оња да зѣм'им мало ђум'ура да прод'ѣм. – Зајмише и уз Веље долове / И угнаше у Завалу малу [5; 218]; б. 'гурнути'. – М'а'кѣ је онѹ к'ѣс т'амо п'о бѣнди, а 'ондѣ е зѣм'ио ун'ѣтра, пр'ужио р'ѣку у к'а'блину; в. *жлийуи*.

замјена ж в. *замѣјении*.

замлаз м 'мешавина свежег и киселог млека'. – Кад се у кисјело млеко по-музе по која овца, коза или крава, то се зове замузање, и од тога се кроз 4-5 минута учини тако звани »замлаз« [2: 33, 1: 309]; в. *јардум, усојањак*.

замозољит -им св 'уморити се од брбљања и занемети, заћутати'. – Више замозољих причајући. – Боба замозољи [4: 238 346].

замотѣв'ат -'ајем несв 'замотавати'. – Тѣ'н се р'укодѣж замот'ае в'унѣм, да те не сијеч'е; || **замот'ат** -'ѣм св; || **зам'ота'к** -тка м 'замотуљак, смотуљак'. – Имају добар замотак пара [3: 663].

замоч'ит -'ѣм св 'спустити нешто у течност'.

замоштр'оњѣт -ѣм св 'преварити, замазати очи, замаштрати'. – В'ићу јѣ ф'ино да 'оће да ме замоштр'оњѣ, мѣ не зн'ѣм з'ашто тѣ чињ'ѣ.

замр'азѣт -ѣм св 'наћи се с неким у омрази, омразити (се)'. –

замр'ежит -џм 'покрити нешто мрежом, премрежити'; ~ се 'постати сањив'. – Замр'ежити се ми се 'очи и бјд'о да л'ежем, а ви в'иђите шт'о ћете.

замрж'ет -з'џм св 'омрзнути некога или нешто'. – Замрж'ела га ка крвник'а, а 'они зн'ају што и[м] је бй'ло.

замр'кнџт -нџм св 'стићи по мраку, ноћу'. – Замр'кло ни је у В'идијење; || **замр'цџт** -чџм несв. – И мало дијете... зна који по бирцуза замрчу и освићу [4: 370]; в. *заладиџ*.

замрсак / замр'са'к -ска м 'замршен смотуљак канапа, замршај'. – У такве смотке и замрске уплијећу зарезану... дрвцад и палице [2: 298]; || **замрс'ит** -р'сџм св 'учинити да нешто буде неупотребљиво, у нереду'. – Ову пр'ећу ка да су ми вр'агови замрс'или; || **замршев'ат** -'ујем несв; в. *узџ*, *фалейџиџ*, *чини*.

замрч'ат -рчџм несв 'оцрњивати, зацрњивати'. – Ова госп'ођа глиб'ул'а м'брџ да се замрчџ в'џзда ка'д нешто раб'от'џ окб огњ'ишта; || **замрчџт** -џм св 'поцрнити, зацрнити'. – Замрчџла се окб носа, ка да се уг'арком 'отрла.

зам'ужен -а -о 'затучен, несналажљив'. – Тџ је ј'адно и зам'ужено ка да га Б'џг уг'џкаџ; || **замџз'ат** -џзџм несв 'мусти свеже млеко и наливати га у кисело'; в. *замлаз*; || **зам'ус** -џз'ем св. – Б'џгоми је тџ л'ијепо ка'д се замџз'е у млијек'о. – Једе се усџњак, а то је хлеб, млади сир, кисјело млијекџ у које се замузе коза или овца, и млади бијели лук с перима [2: 241]. – Зам'џзџ се и 'око ка'д уд'арџ пр'омаја или се 'око зацрв'ени.

зам'узгџт -џм св 'умазати, запрљати'. – В'идџш-[л]и како сџ тџ дијет'е зам'узгџло. – Нешто је замузгано, нешто не [4: 243].

замука ж а. 'накнада удовици из мужевљево куће приликом преудаје'. – Кад се удовица преуда, онда јџ се, ако има порода, даје из мужевљево имовине такозвана »замука« или »остојбина« [2: 125]; б. 'муком стечена имовина'. – Твој брат даје своју замуку сиротињи и смаграју га свецом [2: 494].

замџкн'ут -џкнџм св 'изгубити глас'. – Јџ више замџк'о од вик'ања; || **замџч'ат** -џм св 'заћутати'. – Замџч'аше ка да двџр'џ т'ису.

занџв'ит -џвџм св 'обући као невесту'. – Кад то чује царевџ и сватови, заневе Фату испод казана [2: 275].

зан'ијет -џсџм св а. 'окренути'. – Ка[д]-са[м] отиш'џ, на вр Пре'оча са[н] Л'џб'а ср'ио: и з'анио је гл'џву ов'акџ од м'ене; б. 'понети (о воденој бујици)'; в. *џлов*; || **занос'ит** -'осџм несв 'окретати рало на крају њиве'. – Вади рало и заноси га [2: 47].

з'ановџт -и ж бот 'жбун *Petteria gamentacea* (Sieber) Presl' (Кс Бч Кж); || **зановџтн'ица** ж 'грana, жбун зановети'; || **зановијет** бот 'Cytisus'[1: 23]; || **зановџтњак** м 'лишник зановети' [2: 39]; в. *сиџи*; || **з'ановџтнџ** -џ -џ 'који се односи на зановџт'; в. *крџа*.

з'ановијџта'н -тна -о 'који прича надугачко и нашироко а неповезано'.

з'анога ж геџр 'нижи део њиве, винограда, на падини, који остаје необраћен (често као топоним)'.

зан'удџт -џм св 'понудити, предложити учешће у заједничком подухвату'. – Бакечевиџ је занудио реченога Пунишу, да заједнички четују једну вече [2: 178]; в. *џренемаџиџ се*; || **занџћ'ат** -џћџм несв 'нудити, нуткати (болесника, да нешто поједе или попије)'. – Нџмџш га шт'о в'ише занџћ'ат: 'он је св'ое из'ио и п'опио; в. *џџиба'лџџџ*.

занџтр'ет -џм св 'загледати се'; в. *њџџреџиџ*.

заобад'ат се -'ајџ се св 'почети се обадати'; в. *обагаџиџ се*. – Ка[д]-се гов'еда заобад'ајџ, изм'а'кни се и ч'скџ[џ] да се см'ирџ.

заоб'ис -'ијѐм св 'проћи'. – Н'ѐј ми, ја н'им, заоб'ис к'ућу.

заобл'ит за'обл'им св 'начинити облим'. – Тò се у г'òрњи кр'ај за'обл'и, да се м'оже ујен'ут.

заобруч'ат -'ам св 'ставити обруче'. – Завр'шио је скоро св'е, с'амо да [ј]у заобруч'а и да још п'онешто погл'ачи.

заогл'ав'нт -'авим св 1. 'ставити коњу оглав'. – Заогл'ав'и ми к'оња да га пов'едѐм; 2. а. 'ставити под контролу мужа, народ'. – Заогл'ав'ила гā д'обро и не см'ије от'ис ни да се поб'урā, а да јò не р'ечѐ; в. *буздован*.

зā'од м 1. 'заобилазна стаза, обилазница; серпентина'; в. *завог*; 2. 'залазак Сунца'. – Ст'игли су у сам'и сунчан'и зā'од; || **зā'одница** ж 'заобилазница'; в. *вођа*; || **зā'ода'н** -дна -о 'заобилазан'; || **зā'одно** прил. – Т'амо ти је м'лого зā'одно, 'иди одов'ут пријечц'ем; в. *завог*.

заòк'ат за'òк'ам св 'заплакати, закукати'. – Заòк'аше како н'ѐтѐ ни за м'ајкòм.

заокр'угл'ит -'угл'им св а. 'учинити нешто округлим'. – Тò се заокр'угл'и пре-ма б'ачвѐ и т'урйш га г'оре и тò ти је кā зāкл'оп на бронз'ин; б. 'заокружити неку бројку'. – Нем'ò[ј] ми тò с'итнйт нò заокр'угл'и.

заок'унит -'им св 1. 'потерати у гомили'. – Т'ун с'у и[х] заок'упили и зāм'или н'а Биоче; 2. 'салетети некога да се изнуди пристанак на нешто'. – Т'а'ма'к с'у га заок'упили и с'а'прли и в'ише н'ије м'огā ла'ж'ат.

заост'ат -нѐм св а. 'остати иза некога, иза колоне, групе'. – П'рскоше и[м] оп'анци и заост'али с'у за њ'има и ст'игли г'рдни 'у нòј; б. 'не бити раван с неким по вредности'. – Ов'и нес'оји н'ѐтѐ да заост'ан'у ни за н'ока'т за он'ијема кој'и су и[х] т'урйли ђ'е с'у.

запада ж 'заседа'. – Таква се »запада« у Брђана често зове »бусија«, а у Гу-сињана »пусија« [2: 174]. – Накасаше на кучку западу. – Запада те чека код Горице [5: 61 435]; || **зап'адāт** -'а несв према *зайас*. – Цикајући завађа укућане, чини смутњу међу њима и пије стоци варенику, нападајући на струнге, ђе се стока музе [2: 293]; || **зап'ас** / **зап'ан'ут** -анѐ св 1. 'припасти у део'. – Њ'ега је зап'ала к'ућа. – М'ене мѐ зап'ало да ј'а уф'ат'им чоб'ана ѐ р'изично бил'о крѐн'у[ти] к'озе, а чоб'ана ост'ав'ит (Кж); 2. 'наћи се у прилици'. – 'Ајде, Бож'ина Р'адовāнов, ако ме 'ика'[д] зап'анѐ, н'ѐћу ти овò забор'ав'ит. – Њ'ему је зап'ало и 'он је спāс'ио да се тā'н гр'об не 'урвѐ; 3. 'нападати (о снегу)'. – З'ападе сн'ијег, не м'оже се ни на пр'аг искоч'ит (Кж); 4. 'наћи се на неочекиваном месту, обрести се'; в. *обрес се*.

зап'азит -'им св 'запамтити'. – Јā са'н зап'азио, ов'òђен, ка° су јѐда'н'ā'стѐ г'одинѐ Арбан'аси после р'ата поб'јегли ов'òђен, те и је крāl' Ник'ола пр'им'ио кā емигр'анте. – Зап'азио са'н ка°[д] иђ'ау нек'и д'рндāри; || **запāж'ат** -'ам несв а. 'пам-тити'. – Д'обро си тò запāж'ала, а јā се н'е би с'ет'ила; б. 'примѐивати'. – Н'ајбол'е је запāжā онѐ раб'оте којѐ му не вал'ај'у н'ишта; в. *рбāи*.

зап'апрйт -'им св 'зачинити јело љутом млевеном паприком'. – Т'и овò л'ијепо з'апапрй, за'исто нијес'и штѐђ'ела.

зап'арйт -'им св 'прелити одело врелом водом, да би се уништиле вашке'; в. *бискаит*; || **з'āпара** ж 'спарина, оморина'; || **запарица** ж 'исто'. – Зато је оваква запарица [4: 279]; в. *расйучий*; || **запар'йш** -йш'а м 'кукурузна прекрупа преливе-на врелом водом, као храна за стоку'.

зап'ас[т] в. *зайага*, *обрес[и] се*.

зап'ас[т] се -'ас'у се несв 'задржати се на паши, забавити се пасући'. – Зап'асле с'у се и ја и п'ушт'и.

занāшл'ат (се) -ām (се) несв 'запошљавати (се)'. – Запāшл'ā гā, нō тō н'ије шћ'ело да р'ādй; || **запосл'ит** -'ослīm св. – Запосл'ила сē у тā'н Комбин'āt.

запāшћ'ат -'āшћām несв в. *зайосīиш*. – Тō ти је бил'о у онй да'н ка'д]-сē запāшћ'ā бож'итњй п'бс.

запепел'ат -'ām св 'покрити пепелом'.

зап'ера'к -рка м 'бочни неродни изданак на биљци који се кида, залама'; в. *заламай*.

зап'ет з'апнēm св 1. 'закачити'. – Ако н'ēmā за што др'угō, ст'аро чел'ад'е з'апнē з'а пētу; 2. 'поставити замку, кљусу'. – З'апео је н'анчицу у ону м'азгалу 'у плōт; 3. 'снажно ударити'. – Он з'апни кāнц'ијōм, ф'ис!, а 'она онōм чев'рмōм – те н'огу на ср'е[д]-цијеви! || **зап'ињāt** -ēm несв 'закачити'. – Зап'ињи – не зап'ињи, в'ему се оп'а'нци в'а'зда одр'ијешē; || **запињ'ач** -āч'а м 'кука, кукица којом се нешто причвршћује'. – М'етнēш онй запињ'ач и подв'ијеш озд'бл'; || **зап'ињача** ж 'исто'. – Онōм се запињ'ачōм укр'утй и н'ēће да се см'акнē.

запетл'ат -'ām св а. 'искомпликовати'. – Они сū н'ешто запетл'али и с'ад не зн'ају како тē изговн'ат; б. 'везати нешто тако да се може тешко развезати'. – Ко ми з'апетл'а овй кан'āф д'а ми је зн'ат.

зан'ећа'к -ћка м 'пећиница у којој се може склонити од невремена'. – Склон'ише се у једа'н зап'ећа'к док к'иша ст'анē.

запнљат -иљам несв 'заливати, окрепљивати'. – Запиљам млијеком, локну капљу и дробљен прженога меса [4: 266].

зап'ирāt -'ирēm несв 'посуштајати од напора'. – Јā л'ијепо в'ију да св'е л'а'кче зап'ирēm и не зн'ām је ли тō 'од младости; || **запр'ијет** з'апрē[м] св 1. 'застати у грлу'. – Ад'ам је загр'изā'н и з'апрла му е. – Мајки већ запрло [4: 201]; в. *ширбай*; б. 'посустати од умора, исцрпљености'. – З'апрли смо и зек'ан и ј'ā ј'еднāко: 'он потов'аром, а јā 'о-глāди. – Једну 'офцу њег'ову 'имām сл'омјену, з'апрла ми је. – Ако ђ'е з'апрē, уз'ēћу кон'опа'ц пā ћу ју укр'ут'ит. – Ђе твоје ноге могу допријети, дако ни наше младе не запру [3: 696]; в. *ширбай*.

запис'ат -'ишēm св 'забележити писменима; оставити траг на основи по којој се пише'. – Нека зап'ишē к'укōм н'а лēд; || **запишев'ат** -'ујем несв 'записивати'. – Нēmāш му што запишев'ат ка'д 'он не ум'ије да чит'ā.

запл'акāt -чēm св 'расплакати се'. – Л'а'ко ли је овомē ђет'ету запл'акāt; || **заплакйв'ат** -'ујем несв. – Ко ми тō заплак'ује овō дијет'е – с'а'д]-ћу му јā кāз'ат раб'оту.

запл'андовāt -'ујем св 'свести овце у хладовину у време жеге'. – Јā д'иго се 'ујутро, пом'узосмо 'овце, да и пов'едēm 'у гору, да и[х] на'ијем и да и запл'андуем на вр Вр'ела. – Јā зāм'ио 'овце да и[х] запл'андуем.

заплек'ат (се) -'ām (се) св према *илекай*.

запл'ес -'етēm св 'плетењем учврстити, оплести'; в. *илес*; || **заплијет'ат** -'ијећēm несв 'више праменова или нити пребацивати једне преко других и правити плетеницу, венац'.

зāпл'еће с 'залеђе; сигурност' – Изгуб'ила је кр'утō зāпл'еће.

запл'аск'ат -'āскām св 'запљескати'.

запл'увāt -'ујем св а. 'запрљати, загадити'. – Е, в'ић како м'уве запл'увāше ову кош'ул'у; б. 'у дечјој игри жмурке пљувањем »оверити« да је неко откривен'. – Св'е са'м ве запл'увā; || **запл'унūt** -нēm св 'исто'. – Ка'д]-га запл'унēш, т'ā'мā 'он жмӯр'й.

зап'одак -тка м 'травнат зараванак у стенама или на стрминама'. – Коже саме обилазе ради паше стеновите запотке и стрмени, што се зову »плане« [2: 28]; в. *вијенац*.

заподијев'ат -'ијевām несв 'започињати спор, распру, чарку'. – Нем'б св'ађу заподијев'ат ако нијес'и нār'еда^н да ти п'учē п'о пркну; || **запођен'ут** -'енēm св 'започети (свађу, сукоб, бој)'. – Драг'иша се 'изма^че са^с сво'ијема, а ов'и запођ'едоше [битку].

запод'ирāt -ēm несв 'непромишљено се упуштати у неки подухват'. – Там'ан је кā без глав'е: запод'ирē кā што н'е би ни с т'уђијем жив'отом; || **заподр'ијет** -д'ерēm св. – Ако запод'ерē, мирн'и^н си да се скр'ājнēш.

запōј'ат -'ем св према *иојай*. – Ка^д 'оне дв'ије запōј'у – од м'ила Б'ога да и сл'ушāш.

запоп'ит (се) -'опй (се) 'постати поп'. – Јā п'антй^м ка^е-сē поп Мил'ан запоп'ио, а не зн'ām к'о гā запоп'ио.

зāп'ос[т] -ста м 'почетак поста'. – Остају на њој [на Бинци] до запоста у почетку августа [1: 240]; || **запост'ит** -'остй^м 1. 'почети пост'. – Ка^е[д]-се зап'остē В'ел'ē п'ости, седа^м н'еђел'ā^с си в'ише гл'ада^н нō с'ит; 2. 'одвојити јагњад од оваца'; || **запāш'ат** -ām несв 1. 'почињати пост'; 2. 'одвајати јагњад од оваца'. – М'ис[л]йш-[л]и запāш'ат ов'у ј'агњад?

запот'ит -'отй^м св 'ознојити се'. – Запот'ио сē, в'а^с је у г'олу в'оду; в. *север*. **започ'ēt** -'очнēm св 'отпочети'. – Зап'очни тй, н'ајлепче ћеш; || **заноч'ињāt** -вēm несв 'отпочињати'.

запōш'ит (се) -'ошй^м (се) св 'повезати пошу (в.)'. – Двије по арнаутски запошене прилике [3: 483].

запр'агнūt -нē св 'престати давати млеко, засушити (о крави)'. – Запр'агле су ми кр'аве, н'ēће б'ит варен'икē. – Не ваља се с огњем кроз стоку пролазити, јер ће запрагнути варенику; || **запр'азāt** -же несв. – Вријем'е и[м] је в'еј да запр'ажу. – Стока запраже варенику [2: 36 328].

запрāс'ит -'āсй^м св 1. 'хренути некуд непромишљено'. – Ако запр'āсй, нем'б му смēt'ат; 2. 'направити наред, запрљати'. – Ко ми је овō ов'акō запрāс'ио д'а ми је зн'ат; в. *забравий*.

запрāш'ит -'āшй^м св 'дићи прашину'.

запрдйв'ат -'ујем несв а. 'задржавати некога неозбиљном причом, с циљем да се нешто забашури'. – Јā в'иђу л'ијепо да вй м'ене запрд'ујете, само не зн'ām што тō кријēt'е; б. 'заговарати дете'. – М'ожеш ти н'ēга запрдйв'ат колико 'ој, мā ка^е[д]-се с'етй м'ājкē – не м'ож-га смйр'ит; || **запр'нūt** -нēm св. – Запр'ни м'ало тō дијет'е, јā ојд'о до Л'убицē; || **запрђ'ет** -д'й^м св 1. 'почети прдети'. – Што нō б'й с онијема м'ончāдима: одједн'ом св'и запрђ'еше, нешто в'йчū, д'ижū једну н'огу и св'и мртв'и 'о[д]-смија; 2. 'почети неозбиљну причу'. – Ка^е[д]-се 'они са^ст'авē пā запрд'ē о ч'бјсву и јун'ашву, м'огā^с би и[х] сл'ушāt онй кой и[х] не зн'а.

запр'етāt -'ећēm св а. 'прекрити жаром на огњишту нешто да се испече'. – Запр'етāла је л'еб и ск'инūла п'овлаку с једнē к'арлицē; б. 'прекрити пепелом жар (да се одржи до јутра)'. – Ка^е[д]-се ж'ār запр'ећē, 'он се н'ēће утūл'ит и 'ујутру га с'амо разг'рнēш и нал'ожйш.

зан'ржйт -й^м св 'зачинити јело'; || **запрж'ат** -ржāм несв. – Ч'екā[ј]те још м'ало, 'ево га запржāм.

запријен'ут -'ијенѐм св према *ѵријенуѵи*. – И с'а[д]-се в'ише држ'ѐ са° Сл'авком нō са° Свѐт'ом; 'такō с'у за н'ас запријен'ули. – Пелене су јој од мрза за кожу запријенуле [4: 91].

запр'ијет з'апрѐ в. *зайираѵи*.

занријет'ит -'ијетѵм св а. 'забранили'. – М'ајко, запријет'и Дрѧ'гу да се не сп'рдѧ; б. 'запретити'. – З'апријетѵ да н'ико не см'ије м'рдн'ут. – Т'а°мѧ му је запријет'ио: једа°н д'ѧ°н ћеш ми глав'ом плѧ'ит!

занрњ'ат -'ѧм св 'журно отићи у похабаној, подераној одећи'; в. *зайираѵи*.

запрос'ит -'осѵм св 'загражити, заискати девојку за себе или за некога другог'.

зап'ртѵт -ѵм св 'упртити, приметити на леђа неки терет'. – Зап'ртѵла в'ише нō м'оже да пон'есѐ.

запрѵц'ат -'рѵцѧм св 'забити, снажно забости'.

з'апт м 'затвор'.

зап'ув'ат -'ѵвѧ св 'изложити нечијем даху (обично у вези с веровањем да се некоме на тај начин може нанети зло)'. – Да га што н'ије зап'ув'ало?; || **зап'ун'ут** -'ѵнѐ св. – Зм'ија те зап'ун'ула, даб'огдѧ.

запузнут -нем св 'оклизнути'. – Вилу чуше, па се уплашише / Да и како Кучи не запузну [5: 382].

зап'уцѧт -чѐм / -ѧм св 1. 'почети, осути пљѵбу'. – Ч'екѧли с'у к'а[д]-ће да зап'учѐ. – П'осле с'у они зап'уцѧли г'опом; 2. 'истрпети ударце, батине'; в. *ајѧмак*.

зап'уч'ат -'ѵчѧм несв 'закопчавати'. – Та се п'улица не зап'учѧ; || **зап'учѵт** -ѵм св а. 'закопчати'. – Зап'учи т'у п'улицу п'од грло; б. 'затворити'. – Коло се овамо потпуно запучи, те се не зна коловођа [2: 378]. – Кад је Турчин књигу накитио, / Накитио па ју запучио [5: 79].

зап'ушѵт -ѵм св 'запалити цигарету'.

зарѧвн'ит -'ѧвнѵм св 'поравнати'. – Зарѧвн'и с'афицу д'о вра, не штѐд'и ка[д] в'рћеш д'ѵт; || **заравњ'ат** -'ам св 'исто'.

з'арада ж 1. 'почетак обраде необрађиване земље'. – Узорѧ са°м он'у д'б'њу лив'адицу и т'б ми је з'арада; 2. 'рад на плаћеним пословима'. – Од'или смо на з'араду у Обз'овицу; || **зарѧд'ит** -'ѧдѵм св 'почети радити необрађивану земљу'. – Зарѧд'или смо он'у лив'адицу пот к'ућ'ом. – Свако искрчено или на ранијем пашњаку »зарађено« земљиште најпре се засеје ражи или кртолом [1: 23 263]; || **зарађев'ат / зарађивати** -ујем несв. – Мѵ смо зарађев'али с'амо понеки д'б'чић ђе сѐ м'огло узор'ат. – А јака браства, особито Дрекаловићи, заузимала су и »зарађивала« (почела обрађивати) и понеко добро парче земље подаље од свога села [1: 234].

зар'ана прил 'рано'. – Догн'ѧ са°[м] и[х] зар'ана; || **зар'ана°к** -нка м, обично у сталном споју у *заранке* 'рано устајање, уранак'. – Д'игѧ° сѐ ј'утрѐс у зар'анке. – Овѧ омл'адина да°н'а°с идѐ н'екуј п'озно, а д'б'ди у зар'анке; || **зар'анѵт** -ѵм св 'устати рано, поранити'. – Добр'е су зар'анѵли и с'унце и[х] је ст'игло на Ђ'афу мед'унск'у.

зар'ѧс[т] -ст'е св 1. 'зарастати'. – П'отпуно р'ана зарѧсл'а под онијем т'уфером; 2. 'обрасти, пошумити се'. – Н'ѐмѧ више н'икѧга ов'удије, св'е зарѧсл'о, прит'исла горул'ина.

зарастѧв'ат -ѧјѐм несв 'набијати пиљевину у слабо постављен утор'. – Ако б'а°чва н'ије д'обро под'уторена, зарастѧј'еш ју: м'етнѐш онѐ ш'еготинѐ пѧ нац'укѧш, нō је тѐ теке за нев'ол'у [2: 75].

зар'атѵт се -ѵ се св 'наћи се у рату'. – Ка[д]-сѐ д'ошло са° Ск'а°дра и ка[д]-сѐ

п'оново зар'атило с А'устријом, св'е је б'ио у т̄у к'омору.

за'рђа̄т -ā[м] св 'бити изложено корозији, рђању'.

зарѣж'ат -й св 'огласити се режањем (о псу).

зар'еј се -'ечѣм се св 'обећати, зарећи се'. – Зар'екла се прас'ица да не 'ије г'овна п̄а до р̄учк'а – д'еветоро. – Зареци се да не причамо о овоме [4: 197]; || **заријец'ат** / **зарйц'ат** се несв. – Заријецали су се да један другога освети [2: 235]; || **з̄ар'ок** м 'опклада'. – Ти си зарок изгубио, е си се грија [2: 441]. – Тако је потекао зарок који је добио хоца Омерулић [2: 498]. – Трин'а'сторо са'м ст'авила пот к'окошкѣм и, под з̄ар'ок, св'акѣ ж'ив'о. – Не ваља се ниђе под зароком ноћно ходити [2: 327]; в. *стѣј*.

зарз'ат за'ржѣ св 'испустити резак испрекидан звук, огласити се рзањем (о коњу)'.

зарумењ'ет се -'й̄м се св 'постати румен (због узбуђења, стидљивости, хладноће)'.

зар'уњат -ām св 'добити маље, одлакавити'. – Баба је вйк'ала монч'ићима ка'д н'етѣ да сл'ушају: „Уз̄а'ч'а'с ви м̄уд'а зар'уњала“.

зарч'ат -'и св 'захркати'.

засвйр'ат -й̄р̄ам св 'почети свирку'. – Засв'йр̄а[j] п'а з'а п'ас зај'ени; || **засвирук'ат** -'ук̄ам св 'тихо свирнути'. – Он н'ек̄ако засвир'ук̄а и зм'ије се ок'упѣ ок'ѣ њега.

засв'нтк̄ат -ā св 'кратко засветлети, севнути, блеснути'; || **засвйћ'ет** -й̄т'й св 'исто'.

зас'ип̄ат / **засйп'ат** -'ип̄ј̄[м] / -'й̄п̄ј̄[м] / -'й̄п̄а[м] несв 1. 'наносити снег, кишу (о ветру)'. – Зас'ип̄ј̄, не д'а 'очи отвор'ит. – Не м'ог̄у се ни врт'а отвор'ит колико зас'ип̄а; 2. 'усути жито у млински кош'. – Зн'аши ка'[д]-ћеш засйп'ат; || **зас'ут** з'асп̄ѣм св. – Ка'д з'асп̄ѣ, м'оже да те ок'упл'ѣ. – Са'[д]-са'м з'асуо и м'огу м'ало да пр'исп̄ѣм.

засйр'ат -й̄р̄ам несв 'упорно, стално опогањивати'. – Бл'аго м'ајци, како ј̄бј св'ак̄у р'ијеч зас'йр̄аш; || **заср'ат** -'ерѣм св 'опоганити'. – Н'ѣм̄а ст'опѣ ђе нијес'у з'аср̄але.

заск̄ак'ат -'ач̄ѣ[м] несв 1. 'улазити у тешко приступачан простор'. – Та'мо м'огу к'озе да заск'ач̄у, а о'фце н'е би смл'еле; 2. 'заобилазити око нечега, саплитати се о нешто'. – Св'и с̄у 'они бйл'и п'рчеви: ђе с̄у м'огли, за'исто нијес'у заск̄ак'али; в. *крбай 1*; || **заскоч'ит** -'очй̄м св. – Ако ти ј'агње т'амо заск'очй̄, бој'ат се да је т'ршено. – Па заскочит преко Безијова [5: 370]; в. *йас, бираник* (Кж); || **з̄аск'ок** м геогр 'тешко приступачно место на стеновитом земљишту, травната тераса, заподак у стени'. – У тѣ з̄аск'оке теке се к'оза м'оже обрн'ут [12: 29].

заскоруп'ит -'упй̄ св 'уобличити скраму скорупа на прокуваном млеку'. – Заскоруп'ило је л'епот'ица.

засл'абит -й̄м св 'показати прве знаке болести'. – Маш'ан нешто б'јеше засл'абѣо, а тр'ебаше да ид'ѣ н'а Убли.

засмѣт'ат -'ѣт̄ам св 'постати сметња у послу'.

засмйј'ат -'ј̄ѣм св 'причом или поступком код некога изазвати смех'.

засмрђ'ет -р̄д'й̄ св 'засмрдети'. – Јед'а'н п'рнѣ – в'а'с св'ијет засмр̄д'й̄.

з̄ас'обница ж 'засун, заворница на вратима'. – Засобница, арб. *засйоница*; раније су се врата утврђивала »засобницом«, а то је дебело дрво [које] кад се врата отворе цијело се у зид утопи, а кад се врата затворе, дрво се извуче и запне на [другу страну] врата [2: 86]. – Врата утврдише засобницом [3: 667].

засп'ат з'аспѣм / з'аспѣм / заспијем св 'уснути, заспати'. – З'аспи, д'ијете, ка'д г'ој м'ожеш, ка'д заш'икаш – н'ѣј га заспијев'ат; || **заспѣв'ат** / **заспијев'ат** -'ѣвѣм / -'ијевѣм несв. – Дв'ије не'ѣл'е н'ије засп'ивала в'ише нѣ ли с'а'е сп'и; в. *загријемай*.

засп'ичит -ѣм св 'приковати'. – Б'ачили ми галиј'оти 'одовлѣ некѣ чив'ије и нѣмѣм ш ч'ѣм да засп'ичѣм ову шт'ичицу.

заспучѣп'ица ж 'игла којом се нешто закопчава, сигурносна игла'; || **заспуч'ат** -'учѣм несв 'закопчавати'. – Шт'о да засп'учѣ кош'ул'у ка'д м'оже да голот'рбѣ; в. *ѣуличница*; || **засп'учит** -ѣм св 'закопчати'. – Не ум'ије ни п'улицу за сп'учит, а би да се ж'енѣ. – Засп'учѣ ју ч'оѣку т'ун, а 'ондѣ ју пр'ужѣ т'амо. – Момчић помаже да заспучимо ремнике и утакнемо кукѣ у алке [4: 171].

заср'ат в. *засирай*.

засрбл'ет -б'и св 'засврбети'; в. *шћишай*.

засикт'ат -'икћѣм / -'ѣм св 'огласити се пред саговорником грубим и увредљивим изразима'.

засрѣм'ит (се) -'ѣмѣм (се) св 'застидети, довести у непријатан положај'; в. *карап*.

з'ѣстава ж 'устава'. – З'ѣстава је т'амо те ф'атѣ в'оду (Ф); || **заст'авѣт** -ѣм св 'зауоставити'; в. *баба*; || **заст'авјѣт** -ѣм несв 'зауостављати'. – Заст'авјѣ се в'ода т'амо ка'д се нат'опѣ бост'ан.

заст'ајѣт -ѣм несв 'стизати на сусрет, виђење пре нечијег одласка'. – Јѣ и нијес'а'м заст'ајѣ, нѣ б'ј'еу от'ишли пет м'инѣтѣ пр'ије нѣ са'м ст'игѣ'н. – 'Иди б'рзо е се бо'ѣм да га н'ѣј застѣј'ат жѣв'ѣга; || **заст'ат** -нѣм св 1. 'затећи'. – Заст'али сѣ ју жѣв'у – кѣ да н'ије шћ'ела да 'умрѣ пр'ије нѣ в'идѣ шћ'ѣр и ун'учѣд; 2. 'не развити се, заостати у развитку'; в. *лијак*.

застѣда ж 'стид, постиђеност'. – Гола себе или другога виђети значи застѣду [2: 321]; || **зѣст'идно** прил 'срамотно'. – Овијема тр'ѣнѣма да'н'а'с н'ишта н'ије зѣст'идно, нѣ се з'брѣ несојл'уцима; || **зѣст'ије** с 'срамотник, чији поступци изазивају стид, због чијих се поступака стиѣи околина'; || **застѣћ'ет (се)** -д'ѣм се св 'постидети (се)'. – Л'а'ко је пошт'енѣга застѣћ'ет, но застѣд'ите вѣ некѣ поганшт'ину кѣ што сте сѣм'и; || **застѣћев'ат** -'ујем несв 'посрамљивати, постиђивати'. – А нем'ѣте ми ју, ч'ѣче, застѣћев'ат.

застриг м 'једна линија која остаје под маказама за време стриже'. – Козе се стригу с 4-5 косијех застрига од лопатица к хрбату [2: 30]; || **застр'иј** -ѣж'ѣм св 'подсећи'. – 'Она је на једно м'јесто мало ј'аче застр'игла к'осу и п'очѣ да пл'ачѣ како сѣ нагрд'ила; || **застрѣз'ат** -'ѣзѣм несв. – Такав перчин мусломани застризају по врату [2: 89].

застѣћ'ет -уд'ѣ св 'захладнети'. – Б'огами је л'ијѣпо застѣћ'ело и с'а'д ми ни фѣн'ела н'е би засмѣт'ала.

застѣп'ат -'ѣпѣм несв 'налазити се на нечијој позицији'; || **застѣп'ит** -'ѣпѣм св.

засѣк'ат -'ѣчѣм св а. 'засукати, посувратити (рукаве, ногавице)'. – Засѣч'и ног'авице да ти се не огл'ѣбајѣ; б. 'усукати, уфитиљити (бркове)'. – Ђѣд'о је им'ѣ бр'кове засѣк'анѣ нав'ише; || **засукив'ат** -'ујем несв. – Засуку'ју се онѣ ж'ице ка'д оѣш да нач'ѣнѣш ур'ива'к.

засѣут з'аспѣ[м] св 1. 'завејати'. – Ка'д з'аспѣ сн'ијег, ч'екѣ[j] да ома'њ'ѣ; 2. 'усути жито у млински кош да се меље'. – З'аспи и ч'екѣ[j] да изм'ел'ѣ.

засуш'ит -'ушйм св 'засушити'. – Ако у прол'еће н'емā к'ишē, пā р'ано засушй, 'ето ти бр'укē и грд'ила.

зас'еј -'ечем / -ијеч'ем св 'зарезати, засећи'.

засес -'едѐм св а. 'заузети место, сместити се'. – 'Он је зас'ио за тавул'ин и не гл'едā имā ли к'о стар'й; б. 'дуго се задржати седећи на једном месту'. – 'Она зас'ела, а забор'авила да јōј-[ј]е ж'ивō у зātв'ор.

затандар'ат -'ам св 1. 'почети претурати предмете с лупњавом, рушити'. – Што нō з'атандара на п'ета'р, д'а ми је зн'ат; 2. 'распричати се о неважним темама, разбрбљати се'. – Ка'д 'они затандар'ају, слушā[ј] и[х] и м'јери и[м] п'амѐт.

зат'ај -'а'кнѐм св 'затакнути'. – Зат'а'кни ју за к'апу, да ти се смй'је с'ело; || **зат'ицāt** -'ичѐм несв. – Зат'ич'у се гранч'ице 'у зāд али ђе бй'л'о да об'рстē ј'арād али ј'агњāt; || **зат'а'к** м 'лиснате гранчице које се јарадима и јагњадима затичу у зид или ограду да их брсте'.

зātв'ор м 1. а. 'установа за боравак ухапшеника'. – У К'ућу Р'огошића зātв'ор је б'ио. – Св'е којй су лел'екāли Фил'ипа Р'ашкова зām'или с'у у зātв'ор; б. 'забрана изласка из куће (као предострожност од освете)'. – Онда убилац отиде пред другове погинулога, па и њима с кољена заиште бесу, док се за »затвор« спреми [2: 200]; в. 'немогућност изласка из куће због великих снегова'. – Имају времена [пјевање уз гусле] извјежбати дугим зимским затворима [2: 417]; г. 'стање у коме се налази оно што је затворено'. – К'уку м'ене: 'ево пōдн'ē, а ж'ивō ми је ј'ош у зātв'ор. – Побише и' Груды из затвора [5: 474]; 2. мед 'тешко пражњење дебелог црева, констипација, запеченост'. – М'учй се м'у'кāн са' зātв'ором па м'ислй да му к'ожћā вара'ника пом'ажē; || **затв'арāt** -'ам несв 1. а. 'хапсити'. – „Мл'ого с'у се овй луп'ежи накот'или, н'ѐтē и[х] им'ат ђ'е затв'арāt“. – „А, б'огоми, они луп'еже и не затв'арāју док 'имā пошт'еније“; б. 'затварати'. – Не см'ије се гр'об затв'арāt; 2. мед 'constipare'. – Али ми се чињ'й да ме и т'ō мл'ого затв'арā уз овē л'екове; || **затвор'ит** -ор'йм св. – А 'они га пйт'али: што те затвор'ише?; в. *изјорей, освейший; изр. ~ кућу, врайша* 'прекинути коректне или пријатељске односе'. – А н'ѐнеш, јā нйм, н'и дā Бг, л'уђ'има затвор'ит к'ућу П'етрову; *зайварай врайша изуицом* 'прекидати односе с ниподаштавањем'. – Док ми је т'амо ш'у'ра, о'на ми не м'оже врātа затв'арāt гуз'ицōм.

зат'еј -'егнѐм св 'натегнути, напети, затегнути на другом крају'; || **затѐгн'ут** -'егнѐм св 'исто'. – Гл'еā да га не зат'егнѐш мл'ого; || **затѐз'ат** -'ѐзām / -'ѐжѐм несв. – Затѐз'а са'м н'еколикāш, а не зн'ам како му олаб'āvй.

зат'еј -'ечѐм св 'срести се, видети се с неким приликом доласка; наћи, застати некога'. – З'атече ли кōг'а т'амо? || **зат'ицāt** / **затијец'ат** -'ичѐм / -'ијечѐм несв. – Н'ијеса'м затијец'ā н'икōга без б'абу, св'и бј'еу от'ишли.

зāt'ес м 'место на коме је дрво затесано'. – Нап'ала гā сйп'а там'ан нā нй зāt'ес.

зат'ила'к -лка м 'потилак'. – П'ануо је на зат'ила'к и гр'ома није ч'уо.

зат'ирāt -ѐм несв 'уништавати трагове постојања'. – Зат'ир'у ни трагове ђе г'ој ст'игн'у и б'рзо ни се н'ѐне ни ст'р'ва зн'ат; || **затр'ијет** з'атрѐм св. – Н'има се г'рāг з'атро и 'они с'у д'āvно излй'н'али.

з'ātиска ж 'чеп'. – Н'ије тије з'ātйскā'н бй'л'о пр'еје, нō се от'ешē од д'рвета али сл'омй окл'асина; || **затйск'ат** -'йскām несв 1. 'заварати чепом'. – Нап'уни св'ак'у пā ђемо и п'отл'е затйск'ат; 2. 'прекраћивати бесмислену причу'. – М'ел'ѐ не зат'йскā; || **зат'исн'ут** -нѐм св 1. 'зачепити'. – Нѐмām ч'йм зат'исн'ут ов'у б'оцу; 2. 'заћутати'. – Зат'исни једн'ōм е те в'ише не м'огу слушāt; в. *иласник*; ~ се св а.

‘затворити се, добити опстипацију’. – Зат’исло мѐ и м’ука^н са^м се нам’учио; б. ‘престати носити (о кокошкама)’; в. *йроносий*.

зат’иша^к -шка м ‘тих кутак, заветрина’. – Ја ^с’едо у једа^н зат’иша^к испред нечесовѐ пећ’иницѐ, а ‘овце ми т’јн.

заток м ‘тешко приступачно травнато место у стени’; в. *лазба*.

зат’он м ‘печено месо заливено растопљеним лојем или машћу, за дуже чување’. – Браве нави час покољте, бедра и плећа да се суше, од глава и утробица чините затоп па арчите [4: 97].

затрāv’ит -’й св ‘поново изнићи (о трави)’. – За двије нећ’ел’е тō зн’аш како затрāv’й.

затр’ајāt -јем св а. ‘дуго се задржати’. – ‘Она затр’ајала ко[д]-Стāk’ѐ, а забор’авила да јōј ж’ивѐ д’бдй и да тр’еба да му д’ае цев’ап; б. ‘потрајати’. – Пр’епйрке ум’ију затр’ајāt [4: 355].

затрањ’ат -’ām св ‘журно отићи небрижљиво обучен’. – Она з’атрања у што сѐ зат’екла да ју в’идй.

затр’апйт -’йм св ‘ставити у трап’. – Н’ешто ћемо м’ало и да затр’апймо. – Кад се крголе поваде често се затрапе на истој баштини [2: 54]; || **затрапјев’ат / затрапјев’ат** -’ујем несв ‘стављати у трап’. – Ов’ѐ годинѐ ћемо, на прйл’ику, м’ало затрапјев’ат.

затрес -есем св према *йрес*.

з’āтркѐ прил најчешће у споју *из зайрке* ‘трком, у трку’. – И[з]-з’āтркѐ му н’ије н’ико м’огā^с н’ишта, а тр’упѐ с’у н’екй скāк’али в’ише.

затров’ат -’ује св ‘засмрдети’. – Јед’а^н п’рнѐ пā ц’ио св’ијет затр’ује; ~ се ‘дати се на зло, затровати се’. – П’ршкā је једну п’уфицу, пā му сѐ затров’ала и мѐр’ā је ко[д]-д’октора.

затр’āt -’ртām несв према *йршай*.

затр’убл’ет -б’йм св ‘огласити се трубом’.

затрч’ат се -’рчйм св ‘кренути у трк, потрчати’. – Дијет’е ка дијет’е: з’атрча се и н’а нѐс.

зат’уж’ет -’йм св ‘почети тужети, нарицати за покојником’. – Она н’ије м’лого т’уж’ела, али ка^д зат’уж’й – ‘на срце те посијеч’е.

зат’уј -’у^чем св ‘најстрашније клети, проклињати’; || **зат’уц’ат** -’уцām несв. – Кун’ѐ га, ‘у ками зат’уцā.

зат’уп’нт (се) -’упйм (се) св ‘постати туп; учинити тупим’. – Овй сѐ н’бж зат’уп’ио, не м’ош ш н’йм к’ул’и н’бс ок’инут.

затутњ’ат -’утњй св ‘потмуло загрмети (о грому, топовима)’.

заћ’афкāt -ā св ‘залајати’; в. *ћафкай*.

заћѐр’ет -’йм св а. ‘несвесно се загледати у неком правцу’. – Ће си тō заћѐр’ела?; б. ‘напрегнути се у покушају да се нешто види, разазна (о слабовидој особи)’. – Не пом’āгā ми ни ка^д[д]-заћѐр’йм: на десе-м’етā^срā^с не м’огу позн’а[т] чел’ад’е.

заћ’ук’ат -’укām св ‘огласити се као ћук, почети с ћукањем’.

заћут’учйт -’йм св ‘кренути некуд бесциљно’. – Куј си тō, бр’āву, заћут’учио, зн’аш-[л]и?

з’аугā^н з’аугла м геогр ‘?’

зауд’арāt -ā несв ‘смрдети’. – Ов’бје н’ешто зауд’арā; || **заудр’ит** заудрй св ‘засмрдети’. – Бо’йм се да не заудрй.

зауз’ѐт заузмѐм св ‘захватити, обухватити’. – Т’ā^смā смо, рече, з’аузѐли онѐ

к'озе и чоб'ана и ов'и су от'ишли напр'ијед (Кж). – Д'ошли су из В'рмошѐ и з'аузѐли В'идру и 'овце низ Вуч'и пот'ок. – Па бијеле овце заузеше, / Зајмише и' зеленом планином [5: 65].

заумит се -им се св 'замислити, претпоставити'. – У што си се заумијо лудо? / Заумијо па се преваријо. – Пјане биле па се заумиле / Да у село пиличника нема. – Грдно сте се, Кучи, заумили, / Заумили, па се преварили [5: 135 370 380].

зауст'авит (сѐ) -йм (се) св 'прекинути неко кретање, активност'. – Он се н'ѐће зауст'авит док в'а'с па'с'ал'ук не изб'ачи; || **зауст'авл'ат** -ам несв. – Зауст'авл'али се на кон'ак.

заушнице -ица ж мн мед 'glandulae parotides' [2: 524]; || **за'ушњ'аци** -кѐ м мн мед 'упала заушних жлезда, parotitis'.

заф'ал'ит -'алйм св 1. 'захвалити'; 2. 'најавити нешто што је тешко оствариво'. – Један се миш зафали, да ће се оженил' од најбољег соја [2: 463]. – Па се силан Турчин зафалијо / Да ће наша Брда намучити. – Он пометну мрка таллагана, / А истрже ножа јатагана / Иванова да свећа Радоја / Ка што му се зафалијо мајци. – А Ђекан се Петар зафалијо / Да издигне у Царине равне [5: 81 110 349]; || **заф'ал'ат** -'ал'ам несв 'захваљивати'. – Вал'а ти га не заф'ал'ам ни за вол'ицнѐ; || **зафал'ев'ат** -'ујем несв 'исто'. – А што ми се, ч'бче, зафал'ујеш кѐ да са'м ти нешто в'еликѐ учињ'ио; || **заф'али'ос** -сти ж 'изјава захвалности'. – Ка'д је тр'ебѐло да се д'аднѐ заф'алн'ос нѐр'оду, ни т'ѐ нијес'у умј'ели.

заф'ат'ат -ам / **заф'ат'ат** / **заф'аћ'ат** -'аћем несв 1. 'захватити, узимати више'. – А не заф'аћ'и тол'икй отк'ос и не д'ери жив'от, нијес'и га наш'ѐ на дол'ину; 2. 'запремати'. – М'а'ките ми т'у вр'ећу и немѐте у заф'ат'ат; || **заф'ат'ит** -йм св 1. 'захватити, узети више'. – Заф'ати још м'ало, н'ѐће ти смѐт'ат; 2. 'ставити нешто у неку посуду'. – Нем'ѐ ми заф'ат'ит ов'и бронз'ин, тр'ебѐће ми за млијек'о. – Нем'ѐ ми тѐ'н бронз'ин заф'ат'ит, нѐмѐм 'у што пом'ус 'овце; || **заф'ата'н** -тна -о 1. 'заузет другим садржајем'. – Ова је т'енећа заф'атна, д'ѐ ми нек'у др'угу; 2. 'велики, простран'. – Заф'атна је тѐ вр'ећа, нем'ѐ ју преп'ун'ат, н'ѐј м'ој да ју пон'есѐш; || **заф'атка** ж 'велика кашика за хватање течности, кутлача'; уп. *јоружга, ћейчија*.

заф'ир'ит -йрйм св 'направити јаз, зајазити'. – Заф'ир'и се пот'ок и т'амо се м'ог'у напој'ит 'овце али натоп'ит б'аштина; || **зафирев'ат** -ујем несв. – Бил'е су т'у чет'ири в'оде којѐ нијес'у пресушев'але, пѐ смо зафирев'али и кв'асйли б'ѐште.

зафрл'аки'ут -'акнѐм св 'бацити снажним замахом'. – Ст'ио да зафрл'акнѐ к'ами преко 'ограђѐ пѐ к'окота – ув'р глав'ѐ; || **зафрл'аћ'ит** -'аћйм св 'исто'. – З'афрл'аћй ми мат'ику и з'амало ме н'аг'рдй ка'-е оскоћ'ила; || **зафрл'ит** -'рл'йм св. – Зафрл'и ми тѐ кор'аћ, да не д'ѐдйм за њ'ега.

заф'рц'ат -ају св 'почети врцати (о сузама)'. – Заф'рц'аше с'узе – н'е би т'акѐ ни за м'ѐјкѐм.

заф'рцк'ат -ам св према *фрцкай*.

заф'рч'ит -йм св 'запутити се некуд без потребе, одскитати'. – З'афрчй 'она 'у село, а раб'ота јѐј, вели, н'ѐће побл'еј.

зах'мк'ат -ам св 'показати недоумицу испуштајући гласове »хм-хм«'.

заход м 'залазак Сунца'. – Прије сунчева захода се вратили на Ријеку [2: 504]; в. *заод, завод*.

зац'ар'ит(се) -йм (се) св 'крунисати (се) за цара'.

зацѐц'ат (се) -'ѐцѐм (се) св 'заљуљати се'. – Ка[д]-се јѐ зацѐцѐм, јѐ лег'йм у висин'е вис'йнскѐ.

зачепрк'ат -'ам св 'почети чепркати'. – Они н'ешто т'амо зачепрк'аше и ост'авйше.

- зац'иганч'ит** -й'м св 'почети упорно мољакати'; в. *ци'анч'ий*.
- зац'ирик'ат** -'ик'ћ св 'огласити се циктањем (од соколу)'; в. *ци'рикл'ий*.
- зацрв'ет (се)** -н'й'м (се) св 'постати црвен (од узбуђења, замора, стидљивости)'. – Она се з'ацрвене ка к'укуријек, а м'ислила са'м е ће запл'ак'ат.
- зацрвл'ат** -'а'м св в. *зац'ианч'ий*. – Ка'д 'он зацрвл'а, не прест'аје док му не д'адн'ем, ма'ћу га ја о[д]-т'ог'а одуч'ит п'о р'епу.
- зац'ук'ат** -'а'м св 'закуцати'. – [Пијавице се] закуцају дрвеним маљем у засјек од клупа, те се ударањем пијавица клуп одбије [2: 60]; || **зац'укол'ит** -й'м дем 'полако и пажљиво закуцати'.
- зац'укр'ат** -'а'м св 'засладити, зашећерити'. – Н'у ми још лијеч'а'к зац'укр'а[j] ов'у к'а'фу.
- зач'а'ј'ат** -'а[м] св 'поцрнети од гара, ча'ђи'.
- зачакар'ат / зачарак'ат** -'а'м св 'почети лупкати (кад се покрене неки прост механизам), зачекетати'; в. *чакара'й, чарака'й 2*.
- зачарап'ат** -'а'м св 'хренути некуд зарозаних чарапа'. – П'йт'а ју Мил'уша: „Куј си зачарап'ала, ц'ара“, а 'она њ'ој да н'ије ц'ара н'б госпоцк'а ж'ена и прид'а'ј'ој и ов'аквице и он'аквице.
- зачеврл'ат** -'а'м св према *чеврл'а'й*.
- зач'ел'ит** -й'м св 'поређати се у низу'. – Дobar пастир се рачуна само онај, који у паши стоку зауставља помјерајући се испред ње, да му »зачеле« [2: 28].
- зач'евица ж** 'ситан разлог за свађу'. – Бил'а је помеђу њ'и нечесова зач'евица. – Домаћин је свакојако тражио неку зачевицу [разлог да истуче жену – 2: 116].
- заченрл'ат** -'а'м св 1. 'овлаш покрити земљом, зачепрати'. – Зачепрл'а[j] т'о м'ало п'а да ид'ем'о, ом'ркосмо; 2. 'сахранити некога с малом пратњом и без црквеног обреда'. – Зачепрл'аше га к'а и св'ак'у др'уг'у креп'ал'ицу.
- зачи'њ'ат** -'й'њ'а'м св 'додавати зачин'. – Баба зачи'ња маслиновијем уљем [4: 97]; || **зачи'њ'ет** -ин'й'м св. – Она је т'о ум'ј'ела л'ијепо да зачин'и, науч'ила 'у град.
- зачирикат** -а св в. *зац'ирикл'ий*.
- зач'уд'ит се** -й'м св св 'наћи се у чуду због нечега'.
- зашараф'ит** -'а'ф'й'м св 'зашрафити; заврнути вијак, причврстити, притегнути завртањ'.
- заш'ик'ат** -'й'к'а'м св 'заљуљати колевку, (по)родити (се)'; в. *зас'ий*.
- заш'ит** -'иј'ем св 'ушити'.
- заш'ор'ит** -'ор'й'м св 'опустити доњу усну и тиме показати незадовољство'. – Л'а'ко ли се заш'ор'и ов'и н'аш' ђет'и'ћ 'а му н'ешто н'ије пр'аво.
- зашто** св 'јер'. – Убијају један другога за освету, зашто има љуђи кои оће да убију више љуђи но једнога за једнога свога брата (Ж 12); в. *ма'ска, и'реш'ака'й, и'рим'а'й*.
- заштр'акн'ут** -н'ем св а. 'укочити неки прост механизам'. – Бр'ава је заштр'акн'ула и не м'огу ју ни закл'уч'ат ни откл'уч'ат; б. 'после ишчашења вратити јабучицу у зглоб'. – И т'а'н са'м ишч'аш нам'ј'естио, нап'ип'а га и пог'ег'а'е док није заштр'акн'уло.
- зашт'укн'ут** -н'е[м] св 'укочити се после ишчашења'.
- з'а' зл'а зл'о** 'зао'; *изр. зла длака* 'длака на очном капку, изразито црна, са задебљаним кореном, која изазива свраб; || **з'а'п'ут** 'несрећа'. – П'осле је отиш'а'н на з'а'п'ут у Подд'орицу и пог'инуо од бомб'ардов'ања; *изр. зл'о њ'о'едо г'овијека ј'уне*.

з'а^ева ж 'мужевлева сестра, заова'. – Ја са^м се с мој'ом з'а^вом б'ол'е сл'аг'ала н'о са^е сестр'ом; || з'а^вйн -а -о 'који се тиче заове'. – Ов'о ми је з'а^вйн д'ар и нем'о ми га д'ир'ат; || з'а^в'ичић м 'заовин син'. – У суб'оту ми се ожен'ио з'а^в'ичић, а у понеђел'ник с'у му оца з'ам'или у з'атв'ор; || з'а^в'ична ж 'заовина кћи'.

з'а^д з'а^ада / зад м 'зид'. – На та^н з'а^т је б'ио л'ег'ан П'ета^р. – Стаде треска, задови падају [5: 540]; || за^д'ић м дем. – Б'еча се с'а^ввила на вр оног'а за^д'ића; в. *лаг, лаговина*; || за^д'ица ж 'остаци старе грађевине'. – Т'ун су на дно Ц'ер'ја^н за^д'ине од нечесов'е ст'ар'е ц'ркв'е.

з'а^дно прил 'заједно'. – М'и ид'ем'о з'а^дно.

з'а^дњи -а -е 'последњи'. – Изг'ин'ули с'у т'ун до з'а^дњ'ега; || з'а^дњ'ом прил 'последњи пут'. – З'а^дњ'ом с'у д'од'или он'омл'ан'и и изл'аз'или на Ц'арине.

з'а^р реч. 'којом се исказује неверица, чуђење, одбијање'; в. *авейлучић*.

збаглат -ам св 'брзо нешто спремити'. – Збаглала је ручак [4: 400].

зб'ачит -йм св 'збацити'.

зб'ил'а реч. 'заиста, зар баш тако'. – А што зб'ил'а учињ'есте с онијема вр'ећама?

зб'јег м 'збег'. – М'и смо б'ил'и поб'ј'егли ов'ођен'а у зб'јег; || зб'ј'еж'ат -йм'о св 'трком се окупити, у невољи, пред опасношћу'. – Зб'ј'еж'аше се 'овце ок'о мене и ј'а погл'едн'у: на он'и в'ал стој'и р'ис.

збл'аж'ит збл'аж'им св 'имобилизирати прелом кости'. – Ј'а ст'иско, он'о збл'аж'и, а бр'ату му р'еко да пог'ез'а н'огу; [2: 20]; в. *вјешала*;

збл'ан'ут се збл'ан'ем се св 'престравити се'; || збл'ан'ут -а -о 'престрављен'. – Он је в'а^зда б'ио к'а збл'ан'ут.

зб'огом! 'поздрав при изласку из куће' [1: 290].

зб'оја^к -јка м 'низак снажан човек'. – Ка^д му с'е подуф'атио, он'и зб'оја^к г'а б'ачио к'а вр'ећу.

зб'ор¹ м 'племенски скуп као облик народне самоуправе'. – На Г'оге је б'ио зб'ор св'ијен К'у^чан [1: 217]; || збориште с 'место на коме су се одржавали племенски скупови'. – Баш на Роге, на кучко збориште. – Б'јеу Кучи на збор окупјени / на сред Рогу на збориште старо [5: 148 163].

збор² м 'говор, реч'. – М'ог'а^е си бес тог'а зб'ора; *изр. н'ем'а зб'ора* 'ни говора, не долази у обзир'; || збор'ит зб'ор'им несв 'говорити, договарати се'. – М'и смо пр'ије ј'ош збор'или да мр'ца не дв'ор'им'о на к'ућу н'о у ц'ркву. – М'арко он'о сл'уш'а, сл'уш'а и не зб'ор'и н'ишта. – Ј'а в'ише не к'е ш њ'им збор'и[ти]; *изр. збори не збори* 'узалудно говорити'. – Зб'ори не зб'ори – њ'ему не пом'аг'а.

збул'ук'ат (се) -йам (се) св 'скупити (се) у групу, буљук'. – Ка^д је дош'а^н, ок'о њега се збул'ук'аше к'а ок'о вл'адик'е; || збул'уч'ит -йм 'окупити у буљук'. – Ако 'имају трав'е да п'ас'у, 'овце пр'ед н'ој н'ије л'а^ко ни збул'уч'ит.

збун'ар'ит -йр'им св 'набацити на гомилу, нагомилати'. – 'Ајде т'о м'ало збун'ар'и, а с'утра ћемо га изб'ач'ит.

збурл'а т -йам св 'брзо набацити, без реда'. – Збурл'аше он'а дв'а пласт'ића и преб'ач'ише преко њ'и некакве тр'ање.

званик м 'позвани гост, званица'. – Прикупи се повелика маса народа, која је повећана с много званика с разнијех крајева [2: 242]. – Сваки званик... имао је по обичају донијети из своје куће ожицу с којом ће вечерати [2: 269]; || зв'ат зов'ем несв а. 'дозивати'. – Ко је он'о зв'а исп'о[д]-д'уба; б. 'позивати неког на свечаност (славу, свадбу), у посету'. – Зв'ал'и с'у к'умове и приј'ател'е; || з'овн'ут / з'овн'ут

з'овнѐм / з'ѡвнѐм св 'позвати, зазвати'. – Н'у ми з'овни Стāk'у, да [j]у нешто п'йтнѐм. – До'шā'н је на вр оногā ц'ука и зѡвн'уо: „Ќ, Ђ'уро Пун'ишн; || з'ивкāт -āм несв. – З'ивкају једна др'угу св'акѝ ч'а'с; || з'ивколѝт -ѝм дем. – С'амо га з'ивколѝ, теке да в'идѝ ђ'ѐ; || з'ивнѝт / зѝвн'ут -нѐм св. – Н'у ју з'ивни да ми онѡ изн'есѐ прет к'ућѡм.

зв'ѐк м 'срамота, скандал'. – Само кажи звека [4: 336]; || звѐкн'ут се зв'екнѐ се св 'избити (скандал), пући (брука)'. – Звѐкн'уло сѐ с овѝјема н'ашијема жен'ама кā што н'ије н'ика'д; || звѐц'ат се зв'ѐцā се несв 'брукати се'. – Тѐшк'о је ка'[д]-се п'рвѝ п'ут зв'ѐкнѐ, а п'отл'е се ч'ѡек нав'икнѐ и на звѐц'ање кā и на св'акѝ др'угу ш'огу, в. *валуѝица*.

зв'ека ж 'потмуо звук'. – Какв'а је тѡ зв'ека те се ч'ује; || зв'екнѝт -нѐ св а. 'огласити се звекетом'; в. *лана'ц*; б. 'ударити'. – Изм'а'ки се да те не зв'екнѐм; || зв'ѐцāт / зв'ѐцкāт -ā[м] несв 'лупкати, куцкати'. – Зв'ѐцају ђ'ѐца некијема њ'инѝјема т'антарāма; || зв'ѐцколѝт -ѝ[м] несв дем. – Н'екате, ђ'ѐцо, нем'ѡте г'ѝн да ми зв'ѐцколѝте; || зв'ѐчѝт -ѝм св. – Зв'ѐчио гā к'аменом у в'р глāв'ѐ и не зн'ām како му мѡз'а'к н'ије пр'осуо; || звѐкн'ут зв'ѐкнѐ св 'огласити се звоном'. – Што је онѡ звѐкн'уло? – Зв'ѡно на уг'ича; || звѐч'ат -ѝ несв. – Звѐч'али сѝ ову'дије ч'а'ктāр'н, бул'уци се нијес'у м'огли размињѡв'ат, а на'н'а'с је у овѝ н'аш Кос'ор занѡћ'ило пет па'њāт'ā.

зв'ѝзна ж 'својеглава млада женска особа'. – „В'иђе ли ђ'е онѝ м'оју зв'изну?“ – „Ено ју с онѡм мој'ѡм поган'ул'ѡм“; в. *узјашѝ*.

звѝјезд'а -'ѐ ж 'небеско тело које се у ведрој ноћи на небу види као светла тачка'; в. *Даница*, *Влашић*; || звѝјезд'ан м 'коњ са белегом у облику звезде на челу'; || звѝјезд'ица ж дем. – Онѡ ми ј'агње 'имā кā звѝјезд'ицу н'а глāву.

зв'ѝјере зв'ѝјерета с 'дивља животиња, обично крупна, крволочна'. – 'Оће зв'ѝјере 'у овце, нѡ и[х] поглѐдн'и; || звѝјерац -рца м в. *скаменик*; || звѝјер'ннскѝ -ā -ѡ 'који се односи на звери'. – Тā је р'упа кā к'ућа звѝјер'инскā и н'ије ми м'ило т'амо ни поглѐдн'ут, а н'е у њ'у ул'еј.

зв'ѝјѝк м 1. 'звѝждук'. – Некијем звѝјѝком и бајањем могу да скупе подоста змија [2: 544]; 2. 'лакомислена особа; нерадник, скитара'. – Куд ѡј'де онѝ зв'ѝјѝк зн'ā ли 'ико; || звѝјѝкāт -āм несв 'оглашавати се звѝждукѡм'; || звѝјѝкнѝт -нѐм / звѝјѝки'ут -'ѝкнѐм св 'огласити се звѝждукѡм'. – Погледа у длан и изговори три ријече и звѝјѝкне [2: 543]; || зв'ѝјѝрулā нејасно. – А он 'у скѝтњу: зв'ѝјѝрулā – п'издурулā!

звѝрѝн'а'к -нк'а м 'рупица, пукотина кроз коју се нешто може осмотрити'; в. *скуба*.

зв'ѡно с ♦; вел'е ~; в. *ѡбравица*; || звѡн'ит зв'ѡнѝм несв. – Н'ешто ми зв'ѡнѝ 'у уши; || звѡњ'ава ж. – Не зн'ām којā је звѡњ'ава ј'ачā: онā н'а цр'кву али овā у м'оју глāву.

зв'р'к м 'лакомислена, незрела особа'. – В'иђѡсте ли ми н'ѐђе оногā зв'рка ман'итѡга?; *изр.* ~ *ман'ићѝ*. – Тā'н се зв'р'к ман'итѝ не м'оже смѝр'ит нāко да га в'ѐжѝш кā шар'ова; || зв'р'ц'ат зв'р'цāм несв 'лутати, скитати'. – С'амо вѝ, ђ'ѐцо, зв'р'цāте, мā ћете п'ѡма'ње ка'д ви онѝ ст'арчеви л'ипчѝ. – Зв'р'цā и бадѝј'āvā, кā и авѐт'иња, н'ика'д га н'ѐмā д'ѡма.

зв'р'цāт -ā[м] несв 'одскакати испод чекића, секире'. – Бј'еште, ђ'ѐцо, в'идѝте ли да зв'р'цā овѝ к'ами; || зв'р'цкāт -āм несв; || зв'р'цколѝт -ѝм несв дем. – Тѐшѐ некѝ к'ами и зв'р'цколѝ му окѡ н'огѝ; || зв'р'цнѝт -нѐм св. – М'оже онѝ ком'āt да зв'р'цнѐ и да ти, нед'āјбоже, 'око 'избије.

зв'р'ч'ат -'ѝ несв в. *зв'р'чѝ*. – Тѡ сѐ нав'икло по тије р'абѡтā' да и[м] зв'р'чѝ и окѡ глāв'ѐ и окѡ рѐпа, пā се не кв'артајѝ; || зв'р'чѝт -ѝ св 'ударити'. – Њ'ега је

зв'рчило 'у цијев, теке ју н'ије слом'ило.

зг'адит се зг'адї се св 'осетити одвратност према нечему'; в. *iaquii se*.

зг'ађ'ат зг'ађ'ем несв а. 'погађати у мету'; в. *iaђaii*; б. 'досећати се смисла неке алузије'. – В'иђу ја куј 'он зг'ађ'е, ма га н'ека; || згод'ит зг'одїм св 'погодити'. – Ако н'е бл'еше чист'ї в'еш на њ'ега нб да је им'а п'ет ж'ен'а' у к'ућу – пет п'уш'а'к'а' ме згод'ило.

зг'азит -їм св а. 'нагазити на нешто корачајући'; в. *iaziii*; б. 'упозорити некога притиском ноге на ногу'. – М'ене Зар'ија зг'азї н'а ногу, да прек'ин'ем.

згот'овит -їм св 'припремити, скувати нешто за јело'.

згр'абит -їм св 'узети нешто на препад, отети'; в. *irabiii*.

згр'ада ж 'подзидана терасаста њива'. – Т'ун је некї д'октор, Њем'а'ц, пог'инуо и 'укоп'ан је на крај с'ам'е згр'ад'е, на крај једн'е б'аштиниц'е [12: 29]; || згр'адица ж дем. – А ов'д'је ј'е с'а'д ов'а згр'адица – т'у су бил'и грм'еђи [2: 44]; || зград'ара м 'лопов, пљачкаш'. – Они што четова'ем нијесу штеђели пљачкати своје племенике и нијесу се далеко измицали називани су погрдним именима: »зградаре«, »шишњавци«, »фрњугани« и »купусаре«. Дневно пљачка'е такијех четника звало се »ћуфиње« [2: 191].

згр'ана ж 'паничан страх, престрављеност'. – Проб'удї се дијет'е, д'игла га згр'ана, снијев'ало н'ешто; || згр'анут -а -о 'престрављен'; || згранут се -нем се в. *ioмам, ioмамии се* [2: 521].

згр'жит се -ї се а. 'осушити се'. – Жито се бере изјутра, док се слама не згржи [2: 49]. – Згржила га сувомразица; б. 'згужвати се'. – Мироје извади згржен лист 'артије [П 276]. – Згржи се, преблијеђе па позелеђе [4: 356].

згр'ијат -је[м] св а. 'загрејати'. – Њбј је потреб'ито, ка'д 'ојд'е, да се д'обро згр'ије, п'а т'а'ма да 'им'а варен'ику; б. 'испећи'; в. *نالожии* (Бс); в. 'зажарити'. – Д'обро се згр'ије гв'ожђе; г. 'пригрејати (о Сунцу)'. – Ка' -дб'ј'о према Кр'ушевца, згр'ијало, ч'учн'у под један б'бр м'ало пр'и п'уту.

зг'рчит се -їм се св 'скупити се, стегнути се у грчу (од бола, хладноће, страха)'. – Она се, к'укавица, зг'рчила онд'је прет пр'агом, не м'оже га прекроч'ит.

зг'учит (се) -їм (се) св; в. *iyuchii*; || згучак -чка м 'смотак'. – Држи некакав згучак у руке. – Извади згучак [4: 41 246].

здесит се здеси се св 'догодити се'; || здешај м 'догађај'.

зд'иг м 'повратак с катуна почетком јесени'. – Оставио је о здигу 30 брави [2: 6]; || зд'игнут -н'ем св 'вратити се с катуна'. – Зд'игли с'у ка' [д]-с'у чоб'ани кр'ен'ули 'у шкб'лу; || зд'из'ат -ж'ем несв; || зд'из'ање с. – Спр'емају се пол'а'ко за зд'из'ање [1:240]; || здижар'ица ж 'вечера после здига'; || здиженица ж 'исто'. – Кад неки домаћин здигне са планине у село, он закоље по кога бр'ава, те почасті рођаке и пријатеље. Та се част зове здиженица или здижарица [1: 240]; в. *diinuii* [2: 36].

зд'ипит -їм св 'украсти'.

здогов'ар'ат се -'ар'ам се несв 'договарати се'; || зд'огов'ор'ит се -'ор'им се св. – Они с'у се пок'упили да т'ун'а се зд'огов'ор'е шт'о т'е и к'ако т'е. – Ј'а се ш'їм б'р'зо здогов'ор'и; || зд'огов'ор м 'договор, споразум'. – Не м'оже б'ит ни зд'огов'ора међу њ'има в'ише нб међу манит'овима.

здр'ав -а -о ♦; *изр. с'амо* ~ 'потпуно здрав (шаљиво, иронично)'. – От'ишла је 'у шкб'лу к'а с'амо здр'ава; узв којим се пропраћа нечије кијање. – Људи [су] уби-чајили да оное што кихне реку »здрав« [2: 523]; || здр'ава'ц -вца м 1. 'здрав снажан човек'. – Дб'ј'е нек'а л'удур'ина, вис'ок, здр'ава'ц, и п'оведе и[х] некуј нав'ише;

2. бот 'зељаста биљка *Geganium macrorrhizum*, користи се за лечење неких болести у оваца'; || **здр'авл'е / здр'авје** с. – М'ене је тō за здр'авл'е пријало. – 'Од Бога ти здр'авје; || **здрави'на** ж 'погодно и здраво место за живот'. – Ижл'егā нā вў здравин'у и кā да сē л'ијепо окарј'а; || **здр'авит се** – њм се св 'поздравити се'; || **здрављење** с 'поздрав, поздрављање'. – Путника је пекло такво здрављење [2: 473]; || **здр'авица** ж 'боца вина коју девери носе кад сватови крену по девојку или им се узгред износе из кућа поред којих пролазе'. – У десн'ицу н'осаше здр'авицу (Бс). – На улазу у село свате чека »здравица« из куће крајем које пролазе [2: 227]. – Стари сват узме понешто новаца за обдаривање »здравица«, које се сватима у пут изнесу [2: 221]; || **здр'авичār** м 'човек који пред сватове излази са здравицом'. – [Муштулугцију] почасте и обдаре, а пред свате изиђе здравичар тог дома са две »здравице« [1: 274 275]; || **здравјак** м 'млад месец'. – Здрав здравјаче весељаче, ти нама здравје и весеље, а ми тебе колач и јабуку (кад се појави млад мјесец) [2: 331].

здр'ак м 1. 'зрак светлости'. – У м'ој в'ијек н'ијеса'м здр'ака в'иђела; 2. 'свеж ваздух'. – 'Ајте, ћ'ецо, м'ало н'а здр'ак [3: 665]; || **здр'ака** ж. – Оће ли овј нар'од 'ика'д доч'екат л'ијепо здр'аку?

здрен'ут здр'енē[м] св 'сазрети'. – [Зрно] се не пусти да... довољно »здрене«, већ кад се од сировине може да преломи [2: 50]; || **здријев'ат** здр'ијевā несв 'сазревати'. – Ја и[х] ост'авјам и доклē г'ој д'оћē т'амо до по Петр'овуднē кад 'оне п'очнў да здр'ијевајў. – С'а'[д]-ће да п'очнē здријев'ат. – Ј'ош н'ије п'очēло здријев'ат; || **здријев'ање** с. – Св'акā раб'ота имā св'оје здријев'ање; || **здр'ио** здр'ела -о '(са)-зрео'. – Он'аквј је кā што га н'ајзрелијēга зн'аш; || **здр'елōс[т]** -сти ж 'зрелост'; в. *зренућ*.

здр'пит се – њ се св 'згрудвати се'. – Кад се пепео наводи изјутра здрпљен, значи родну годину [2: 323].

зд'ува / здуха ж 1. 'кратак силовит удар ветра'. – Н'ал'еже некаква зд'ува и реко: св'е п'онесе!; 2. 'нека мрачна мистична сила'. – М'оже ч'ека да убије и некаква зд'ува. – Тако је, веле, у својој кући убијен здухама Дмитар Јоков [2: 279]; || **здув'ач / здухач** -ач'а м 'човек коме се приписују натприродне моћи' [2: 277; 7: 74]; в. *ицилица*.

зд'ућ м 'непроходан густиш, шкрип'; в. *сијажай се*.

з'ека ж 'коза'; || **зекан** м 'коњ сивозеленкасте боје'. – Овј је зек'ан стар'и двије-трј г'одине од б'ал'аша; || **зекарица** ж 'коза'; || **зекна** ж 'кобила сивозеленкасте боје'; || **зекоња** м 'коњ, во зеленкасте боје'; || **зекоран** 'јарац'; [2: 18 19]; в. *горай*, || **зек'ул'а** ж 'крава зелене боје'.

зел'ен -а -о ♦; || **зел'енкās[т]** -ста -о; || **зелен'аш / зелењ'аш** -'аш'а м 'присаталица покрета која се противно уједињењу Црне Горе са Србијом после Првога светског рата'. – А био је зелењ'аш за'исто. – Зелешаш'и и партизани су се д'обро мир'исали; || **зеленоша** ж 'коза'; [2: 19]; в. *зека*; || **зелењ'ет** се -ен'и се несв; || **зел'ов** м 'пас'; в. *паров*.

зел'е с 'обарено лишће које се убацује у храну за свиње'.

земан м заст 'време'.

зема'н'и -'а -'о 'земљани'. – Бил'и онј ћ'упови зема'н'и; || **земја** ж ♦; *изр. нова* ~ 'крчевина' [2: 46]; *ораћа* ~ 'ораница'. – Подијеле се ораће земље, ливаде и метеси [2: 124]; || **земј'иште** с. – Им'али су 'они т'амо ј'ош н'инōга земј'ишта.

зенђије пл т 'део опреме јахаћег коња, узенгије'.

зен'ица ж а. 'средишњи део ока, отвор на дужици кроз који светлост продире у унутрашњост ока'; б. 'нешто што се брижљиво чува као највећа драгоценост'.

з'ера прил 'врло мало, сасвим мало'; в. *йомд'ј*.

з'ецкй -а -о 'који се односи на Зету'; в. *мливо, овце*.

зијев'ат з'ијевам несв 1. 'зевати'; 2. 'упразно гледати жуђећи за нечим'. – З'ијевā му гуз'ица на т'уђѐ, мā ће му т'амо и п'уцат; || **зијевн'ут** -нѐм св 'отворити уста'. – Он је с'амо зијевн'уо и – н'а нѐс!

зил'иф м 'увојак косе пружен иза ува, зулуф'. – Оћу ли ви дој помоћи... мећат ружу на образе карабоје на зилифе [2: 410–411].

зил'ат з'ил'ам несв 1. 'вриштати'. – Што онā авѐт'иња ј'утрѐс з'ил'а 'из мѐз-га, зов'ѐ ли н'екѐга?; 2. 'лутати, зазјавати'; в. *овнују*.

з'йма -ѐ ж 'годишње доба'; || **зйм'а** 'студен, хладноћа'. – Је ли ви зйм'а?; || **зймн'ица** ж а. 'стално насеље'. – Често се може чути, да Кучи тај свој стално насељени предио назову именом »зимница« [2: 4]; б. 'зимовник, зимовање'. – Дobar дио кучке сиротиње иде с јесени у барску и улцињску околину »на зимницу« [2: 68]; в. 'припрема за зиму; зимски сан (о медведу)'. – Н'ѐће међ'ед до Ил'йнаднѐ, а по Ил'инуднѐ спр'ѐмā зймн'ицу; в. *дивљачан*; || **зимничар** м в. *домар*. – Кад доћу путници из зимнице у планину зову се »зимничари« или »домари« [2: 35]. – Скупићемо кучке зимничаре [5: 257]; в. *навалији*; || **зимовиште** с 'зимско боравиште'; в. *зимница б*. – Много су ређе од кучкијех Срба на зимовиште у Пећ ходили [2:]; || **зимоња** м 'во отељен током зиме'; || **зим'ул'а / зим'уја** 'крава отељена зими' [2: 18]; || **зимски** прил 'зими, током зиме'. – Крчевине се чине »зимски« [2: 45]. – Ту је зймн'ица ж а. 'стално насеље' (Ор); в. *йршина*; || **зим'ус** 'током зиме'. – Н'ѐће ћу д'ѐј зим'ус пā како бил'о; || **зим'ушњй** -а -ѐ 'од прошле зиме'. – Ов'ѐ ми је зим'ушњѐ ј'агње, ви-диш-[л]и како је, небир'улѐк, напр'едно.

зл'арāди / злорāди прил 'пакосно, заинат'. – От'ишћу зл'арāди да ме в'идй, дāко га још в'ишā м'ука сг'иснѐ; в. *ћићикай* [3: 705]; || **зл'асрећа** ж 'несрећа'. – Тѐ је мāјчина в'елика зл'асрећа. – Отиш'аѐ е на зл'усрећу и не зн'а се ни д'ѐклѐ је ст'игā ни ћѐ к'ости ост'авио; || **зле** с 'зло'. – Зле Бог даје, да се добри освијесте, а добре да се Бога сјете [2: 427]; в. *жл'е*; || **злик'ат** зл'икām несв 'тумарати од зла до несреће'. – Зл'икā туд'ије, а једнѐга д'а'на н'ѐће ум'јет да се в'рнѐ; || **злик'ова'ц** -вца м 'злочинац'. – Та'кв'ије злик'ова'цā в'ише не зн'ам 'имā ли ж'ивије нāко Јѐв'о К'апа; || **зл'ић** м 'болест коња, крава, пришт'; || **зл'ица** м/ж 'опасна, зла особа'. – Видиш-[л]и тй м'алѐга зл'ицѐ; || **зл'йч'а'с** м 'зао час (обично у клетви)'. – 'Ај, даб'ѐгдā, у зл'йч'а'с!; || **зловременица** ж 'птица која својим оглашавањем најављује зло време'. – Кад се птице зловременице ноћно чују, слуте зломе и тешкоме времену [2: 322]; || **злогласник** м 'доносилац лоше вести, злого гласа'. – Избјегава [се] бити злогласник [2: 485]; || **злогласница** ж 'птица која доноси зао глас'; в. *уј!*; || **злом'йса'н** -а -о 'који смишља зло'. – Злом'йса'н је, да Б'ѐг в'елики са'ч'увā, не м'оже засп'ат да неки несѐјл'а'к не изм'исли; || **злонап'т'ат** -утām несв 'ићи »злим путем«, ломити се по путу (према сталном изразу *зл'о [иш / му] н'а иш*). – А шт'о ћу злонап'т'ат? Што г'ој в'й ур'ѐдйте, јā нѐмām шт'о без да р'ѐчѐм – »ām'ин!«; || **злопатан** -тна -о 'који се мучи, злопати'. – Босотињу, голотињу, студ и умор могу трпјет ка најзлопатнији Циганин; || **злопатник** м 'паћеник, мученик'. – Ја сам злопатник [3: 91]; || **зор'адник** м 'нерадник'. – Та'кв'ије злор'адникāн ј'ош нијес'а'м им'ā у м'ѐј в'ијек: из'ели би и в'езу тел'ѐћу, а да што ур'адѐ – н'ѐ в'ише нѐ да се не ва'л'ā [2: 69]; || **зор'ан** -а -о 'пробирљив на храни'. – Тѐ је пр'асе

злор'ано и н'еће се им'ат шт'о од њ'ега закл'ат; || **злосл'утница** ж а. 'жена која слути зло, несрећу'. – Није ми се ш њ'ом м'ило ни 'у п'ут ср'ес: о[д] та'квѣ злосл'утнициѣ м'бр'аш се бој'ат и ка'ти р'ечѣ „Пом'ага Б'ог“; б. 'птица, обично гавран, која најављује зло'; || **злоср'етањ** -тња -о 'који је зле среће'. – Злоср'етњу ли мѣ Б'ог д'а, да св'ак'у м'уку оч'опл'им; || **злоср'ећа** ж. – Ова злоср'ећа и је држ'ала пред'ав'ање и вик'ала: „Ето т'ун, у шкр'ип, поп Мил'исав!“ (Кж); в. *зласр'ећа*; || **зл'отуц** м 'невешт мајстор'. – М'ајстора и р'ад'ника н'ај не м'ош, а ове дом'аће зл'отуце не м'огу ни зв'ат ни гл'е[д]ајт; || **злоч'ес[т]** -ста -о а. 'несташан, непослушан, неваљао'; б. 'морално неутемељен, пакостан'; || **злоч'есник** м 'тешка изненадна болест, црни пришт?'. – Злоч'есник те ф'иштио; || **злоч'есница** 'несрећница, мученица' ж; || **злочинство** с 'злочин, злочиначки поступак' [Ж 12]; в. *ипрејей*;

зл'ат'о / зл'а'то с 1. 'скупоцен племенити метал'; 2. 'срма'; в. *јелек* [1: 256]; || **златоња** м 'во жуто златне боје'; || **злат'ул'а** ж 'крава жутозлатне боје'.

зм'ија ж зоол 1. ♦. – Зм'ија те зап'ун'ула (клетва); 2. 'зла, опака, подмукла особа'. – Он'у сте ми зм'ију да'н'а'с ув'ели у к'ућу и нем'оте др'уги п'ут; || **змијур'ина** ж пеј. – Им'а тије змијур'ин'а и м'ило ми је в'ијет бл'ав'ора е вел'е да и је м'а'ње ђе се 'он н'ађе; || **змијуштина** ж аугм. – Он је главом у моју кућу доносио необично великијех змијуштина [2: 338]; || **змиј'бка** ж 'овца'.

зн'ав'ат зн'ам несв 'знати'. – Н'ико н'ије зн'ав'а к'ако му је криш'ен'о 'име, н'о се св'е зв'а Гв'од'о; || **зн'ат** зн'ам несв 'исто'. – Зн'али с'у га 'они д'обро, и њ'ега и његово ч'ојсво; || **зн'ав'ен** -а -о 'вешт, окретан, вичан'; || **зн'ање / зн'ањ** 'е с 'оба-вештеност, знање'. – Не м'оже без њ'ен'ога зн'ања ни на пог'иш.

зоб ж 'врста стрног жита, оvas'; || **зоб'ат** з'обл'ем несв 'јести зрнасту храну, зрно по зрно'. – 'Убр'али шип'ак п'а з'обл'у он'а здрел'ија з'рна; || **зобница** ж 'торба из које се коњу даје зоб' [2: 16].

з'бвн'ут з'бвн'ем св 'позвати'; в. *званик*.

з'бр м 'понос; сила, силовитост, самоувереност'. – Зор Бога не моли [4: 237]. – Није се, дакле, смио некакав »зор« и сила указати идући кроз нечије село [2: 205]. – Прича [се] да је од силе и зора носио докољене од двије боје [2: 143]; **з'бра'н** з'брна -о 'поносит; узоран'. – Т'о је б'ио з'бра'н ч'ѣк, ка 'иједа'н К'уч; || **з'бр'ит** се з'бр'им се 'поносити се'. – Ја к'а да се нешто з'бр'им с он'ијем лев'бр'ом. – З'бр'и се к'а св'ијетњ'ак з гуз'иц'ом; || **з'брл'ија** м 'поносит човек'. – Њихови »цегадурци« и »зор-лије« обично проведу млађе године ходајући по пријатељима и знанцима [2: 470]; || **зорзориле** прил 'једва, силом'. – Држи се зорзориле [4: 300].

з'оћ м пеј 'велики трбух, трбушина'. – Не м'оже з'оћ в'ише ни да н'оси.

зрен'ут зр'ен' св 'сазрети, ући у стање пуне зрелости'; || **зријев'ат** -а несв; в. *здренуш*.

з'рпа / зрп'а ж 'овца са ситним пегицама по глави'; || **зрн'бка** ж 'исто'; || **з'рнк'ат** -ам несв 'чупкати и јести зрно по зрно (грожђа, печеног кукуруза)'. – Нем'оте ми т'ун з'рнк'ат, н'о уб'ерите гр'бз; || **з'рнкол'ит** -им дем. – Не м'оже 'он пр'ој пр'оз лозе, а да не з'рнкол'и; || **з'рно** с 1. 'метак'; 2. анат 'тестис' [2: 15]; || **зрнб'ојина** ж 'место на коме је ударио метак (на камену, дрвету, ратном барјаку)'. – Стабла с многим зрнб'ојинама трагови су смрти љуцке [3: 149].

з'уб м ♦. – З'уб ми исп'а; || **зуб'а'ц** зуп'ца м. – Пол'омл'ена с'у ми два зуп'ца на греб'ул'у; || **зунч'ић** м дем. – Он т'о з'ак'учи онијем к'а зупч'ићем и 'изрг'а га из он'ѣ р'апицѣ.

зубја ж ‘комад суве боровине који, запаљен, служи за осветљавање просто-рије или при кретању по мраку, луч’.

зуб’ун м ‘део народне ношње’. – Поврх хаљине, а у доцније доба поврх кошуље, облачио се зубун, дугачак такође до листова и кројен исти као данашњи корет и такође без рукава, али исто онако лепо ишаран као цупелета. Зубун је био од белог сукна, а украси од црвене свите пришивани су по њему зеленом свилом. Још су по целом зубуну биле ушивене шарене ките од ресица а свака ресица завршена ситним, белим ђинђухама [1: 257].

з’ука ж ‘зујање’. – В’иђи какв’а је тō з’ука, да се пш’ела н’ије п’ушт’ила; || **з’уч’ат** -й несв ‘зујати’; в. *обаг*.

з’уква ж бот 1. ‘дивља јабука, *Malus silvestris* Mill.’; 2. ‘трава (у Бари од Мокре) коју једу само коњи’ (Бч Бс); в. *сѣима*.

зул’ум м ‘терор, насиље’. – Т’ако ми Б’ога, тō е в’еликѝ зул’ум: ка^е[д] не м’огѹ им’ат св’ое н’ишта, ка^е[д] кулу’чѣ, ка^е[д] не м’огѹ им’ат сво’ѣ земј’ѣ.

з’унзѡр м зоол ‘тврдокрилац’. – Зв’рчио га з’унзѡр у главу и п’очѣ да се дер’ѣ кѡ маг’аре; *з’унзѡр валиѡвн’о в. ѡвновал’*; || **зунз’ара** ж ‘велика зелена мува’; || **зунзур’ача** ж. – Ка^е[д] нап’анѣ онѡ в’ел’ѡ м’ува зунзур’ача, ‘овце п’очнѹ да се трѣс’ѹ; || **зунзар’ат** -ѡм несв ‘зујати као зунзара’. – Тѡ мувет’ина туд’ијен зунзар’ѡ там’ан кѡ св’рш; [4: 368].

з’уњ’ат з’уњѡм несв ‘лутати, скитати’. – Не зн’ѡ шт’о ће о[д]-с’ебе, з’уњѡ по селу и зад’ијевѡ п’ашчѡд; || **з’уњ’о** м ‘скитара, скитница’. – Ђ, з’уњѡ, з’уњѡ, јѡ нѡм тѣ б’рзо поч’ѣт да те изаг’онѣ ис к’ућѡн.

зучи ‘13. члан бројалице у игри циѡање’ [2: 343].

И

ибр’ет м 1. ‘ругло, спрдња, срамота’. – П’укѡ е ибр’ет ш њ’има: п’очѣло је од м’ѡлѡга, а завршило сѣ б’убѹл’има; 2. ‘чељаде тешке нарави, поганог језика и предвидљивог ружног понашања’. – Дѡђ’е онѡ ибр’ет и п’очѣ да се нес’ојски сп’рдѡ з б’абѡм да са’м га мѡр’ала измрш’икѡт; 3. ‘пркос, инат’. – А да ибр’ет ми не д’ѡ: јѡ п’опа би ув’ела у к’ућу (Бс); || **ибр’ета’н** -тна -о ‘тешке нарави и непредвидљивог понашања’. – Тѡ је ибр’етно, да Б’ѡк са’ч’увѡ: ка^е[д] га н’а п’ут ср’етѣш, не зн’ѡш што те од њ’ѣга м’оже сн’ѡј; || **ибр’етнѡк** м ‘мушка особа тешке нарави и срамотног понашања’. – Ако не м’ож без оногѡ ибр’етнѡка, ‘иди тѡ код њ’ѣга, а ов’амо га нем’ѡ довод’ит; || **ибр’етница** ж ‘жена тешке нарави и срамотног понашања’; || **ибретнѡч’е** -ѣта с ‘непослушно, тврдоглаво дете’. – Н’у ми тѡ ибретнѡч’ѣ дов’еди да му навѣз’ем пркн’о; || **ибр’етно** прил. – Тѡ не ум’ије до ибр’етно – в’ише нѡ да се др’укше не вал’ѡ; || **имбретат** -ѣтам несв ‘понашати се као ибрет’. – Имбретају па се дофатише [4: 278].

ива ж ‘ивица’. – Т’уцнѹ се глѡв’ѡм на ‘иву о[д]-тавулѡн’а и са^е[д] га не м’ош ућ’ешѡт [2: 316]; в. *реѡнуш*; || **ивица** ж ‘врх јаруге, стрмине, амбиса’. – А б’ал’ѡш, ка^е-се ум’орѡ, п’онио би те н’ѣје на ‘ивицу, да те б’ачѡ.

ивалид’а ж ‘накнада за инвалидност, инвалиднина’. – М’ѡјка н’аша прѡм’ала је ст’отину д’инѡрѡ ивалид’ѣ. – Т’рт, Мед’уна, н’ѣмѡ ивалид’ѣ.

Ив’ањдѡн Ив’ањѡднѣ м ‘Рођење Св. Јована Претече – Ивањдан, 24. јун / 7. јул’. – Бил’и су т’ун неје б’рзо по Ив’ањуднѣ.

'ивѣр м 'ограда на бунару, опсек'. – Наслон'ила сѣ на 'ивѣр 'од убла.

'игла ж 1. ♦; 2. 'рибља кост, кошчица'. – Оч'истите ђет'ету тѣ 'игле да му н'екā не з'апрѣ; 3. 'иглица четинара, четина'. – 'Убрāли гран'чицу бор'ову пā см'ичу онѣ 'игле; || 'иглица ж дем. – Ада, јā не в'иђу ни ту 'иглицу, а н'е да у њ'у уђ'енѣм.

'игра ж ♦; || игр'ат 'игра̄м. – Мл'адй т'амо 'играју и ск'ачу, а ми ст'арй м'ожемо с'амо да и[х] гл'е[д]āмо; || играјлија м 'играч'. – Играјлије су ми стално за петама [4: 175].

'игумāи м 'старешина православног манастира'. – Забор'авио са'м који т'ā'мā бј'еше 'игумāн м'анастйра д'ужа'чкбга.

ижђутур'умйт -й̄м св 'остарити, онемоћати и ментално попустити'; в. *ђу-иурумай̄и*.

ижл'еј ижл'ежѣм 'изаћи'. – На Шћ'епāњдā'н св'ако би ижл'егā'е неђ'ел'у дā'н'ā' макар 'у планину и за Шћ'епāњдā'н св'акā е к'ућа кл'ала (Кж). – И 'отѣ тѣ трй к'убйка 'и пб н'екоме ижл'еј н'а нбс за'исто. – Четв'ртй мј'есѣц је пј'ешкѣ ижл'егā'н на кат'ун, у Вј'ета'рник г'оре (н'а стāн – како вел'ѣ Бр'атоножићи); || изл'азйт -й̄м несв. – Излазила сам порад себе [4: 265].

иза предл 'после'; в. *узвиђей̄и*.

изавѣтат -ѣтам / -ѣѣм св 'обеспаметити'. – С годинама неко изавѣта, неко пропамета. – Може ли здрави на пречац да изавѣѣ. – Фини ли те виђет кад изавѣѣш, добро си се надиклио [4: 35 85 274]; || изавѣ'ит -ѣтй̄м св 'пореметити памѣћу; посенилити'. – А оса'ндесе дā'н'ā' да е тб, а н'е оса'ндесе г'одй̄нā'е у што са'м пр'ошла, би ме изавѣ'или (Бс). – Ст'арб изавѣ'тй̄ пā не зн'ā н'ишта; в. *йоавѣйт̄и*.

изадутйр'ат -й̄рāм св 'одиграти најјачим картама'; в. *агӯи*.

из'āj из'ађѣм св 'наићи'. – Ако 'ика'ква к'ола из'ађу, 'у кола ш њ'бм пā у блбл'ицу.

изам изма м 'одобрење, дозвола'. – Вељега везира... зауставе браћа на врата, док од брата изам добију да га пуште к њему [2: 456]. – Кад је Какалецов син код цара уљега, сио је до њега без изма [2: 457]. – Без тестира материна и без изма браће своје (тур. *из'н*) [2: 400].

изāс'обицѣ прил 'узаstopце'. – Ј'ā са'н га гл'едā н'екол'ке н'оћи изāс'обицѣ [2: 20]; || изасопце. – По трипут се изасопце рече [2: 164].

из'āтркѣ прил 'из трка, са залетом'. – Јā ћу в'ише скоч'ит тр'упѣ нб тй̄ из'āтркѣ.

иза'бр'ат -ѣрѣм св 'некоме или нечему дати првенство, одабрати према некој изразитијој особини'. – С'ām ју је 'иза'брā, пā с'ад нека трп'й.

иза'вр'ет иза'врй̄ св 'источити, истећи'. – Т'амо је обр'аз д'āвно иза'вр'ио, а н'ије га, до ј'аднѣ д'уш'ѣ, мл'ого ни бил'о.

иза'гн'ат -āм / -ж'енѣм / -жд'енѣм а. 'истерати'. – Онā авѣт'иња 'иза'гна ж'ѣну п'о-старбс, мā ње и њ'ѣга ђ'ѣца б'рзо; в. *инай̄, ионий̄, дойнай̄*; б. 'забранити гајење'. – Ка'су р'екли да к'озе иза'гн'ају, да и[х] д'игн'у, 'ондā е н'екй̄ догн'ā једа'н бул'ук у Цет'иње и р'екāн да и[х] ост'авјā Блāж'у; || иза'го'нит -онй̄м несв а. 'истеривати'. – Они не ум'ију др'укшѣ нб како су науч'или пā су и пр'āвду иза'го'нили п'ушкбм. – Иза'гон'ио је 'овце и 'он до кат'ун'а В'уксановй̄ћā'н; б. 'износити'. – Ка'ѣте иза'тон'ит гн'бј у Пр'ибѣвиѣ?

иза'гњ'ит -'ије св 'иструнути'. – Изб'ачй̄ се тб наизв'а'н, да иза'гњ'ије.

иза'зв'ат -'овѣм св 'позвати'. – Свр Дрм'ашѣ га иза'зв'а да му р'ѣѣм.

иза'ср'ат -с'ѣрѣм св 1. 'испразнити црева'; в. *иш!*; 2. 'изговорити свакакве неподопштине'. – Изблѣја се и 'иза'сра пред л'уђ'има, да св'акбме 'узмѣ обр'ас.

иза^с'у^т из'а'спѣм св 'све присути из посуде, вреће'. – Ће да овѣ из'а'спѣм из овѣ вр'еће?

иза^{тк}'ат -'ам св 'откати, завршити ткање неког предмета'. – Св'е је тѣ б'аба иза^{тк}'ала док је бѣл'а млѣд'а.

изба ж 'приземни део куће, обично за смештај стоке'. – Доњи дио [куће] под таваном зове се изба [2: 86]. – До тих степеница су врата од избе, у којој се држи стока. Изба је увек у доњем... делу куће [1: 249].

изб'авит -'им св 'спасти, извући из неприлика'. – 'Ујак гѣ брѣн'ио н'а сѣд и изб'авио га да га не нагр'ѣде.

изб'алѣт -'ам св 'избалавити'. – Б'ачи тѣ к'окошкѣма али у спл'ачине, в'идѣш-[л]и да гѣ дијет'е изб'алѣло, а и п'адѣло му је.

избарабѣр'ит -'ѣрим св 'изравнати'. – Кад ти главом плати крвник, ... тадар ѣш се избарабарит с осталом дружином [2: 172].

избѣч'ат -'ѣчѣм несв 'избѣживати'. – С глибавѣм водѣм ѣцу сте здраву из корита избѣчали; || **изб'ачѣт** -'им св 1. 'избѣжити'. – Онѣ трѣ-четири вр'еће ж'ита изб'ачѣли сѣ на п'ета^р; 2. 'превести, пренети возилом'; в. *исѣануѣ*; || **избѣчев'ат** -'ујем несв. – Избѣчује гн'ѣј из избѣ.

избѣј'ат -'ѣјѣм несв; в. *избѣиѣ*.

избир'ат -'ѣрѣм св 'одабрати некога или нешто по одређеним особинама'; в. *бирѣиѣ*; || **изб'иркѣт** -'ѣм св. – Дѣко и 'она н'ешто изб'иркѣ да ва^п'ѣ, мѣ је сл'аба прил'ика; || **изб'ирколѣт** -'ѣм несв дем. – Изб'ирколѣће 'он онѣ мало м'ѣса, а т'ѣбе 'ѣто куп'ус; || **избирач** -'ача м 'пробирљив човек, пробирач'. – Нијѣсу избирачи [4: 372].

избирик'ат се -'ѣм се св 'извѣстити се'. – Добр'е се избистрикѣ у пог'ѣнсво и не тр'ѣбѣ га мл'ого нагон'ит н'а чѣјсво.

избѣск'ат -'ѣштѣм св према *бискаѣиѣ*.

изб'истрѣт се -'ѣ се св према *бисѣриѣиѣ*.

изб'ит -'ѣје[м] св 1. 'појавити се; овлажити'. – М'ѣјѣсѣ се доклѣ изб'ѣје в'ода; 2. 'стићи на превѣј'. – Прѣко Планин'ѣцѣ с овц'ама скоро изб'ѣјѣш н'а Било од Ц'арѣнѣ' ко ц'рквѣ, до према ц'рквѣ он'амо (Кж); 3. 'спонтано побѣжити'. – Могло би наступити побѣживање, за које се овамо каже »избѣла је дијѣте« [2: 506]; 4. 'исправити, изравнати'; в. *зѣлѣчиѣиѣ*; || **избѣј'ат** -'ѣјѣм несв 1. 'појављивати се'. – П'очѣ да му изб'ѣјѣ п'ѣт и с'амо се снѣз'а н'а земл'у; 2. 'излазити на линију хоризонта'. – 'ѣно ти 'овце изб'ѣјѣјѣ нав'р бријега.

избл'ањѣт -'ѣм св 'изравнати блањѣм (в.)'.

избл'ѣј -'ѣжѣм св 'избѣћи однекуд због неке велике невоље'. – Свѣ тѣ избл'ѣгло што е н'а ноге м'огло од'ит; || **избѣгѣв'ат** -'ѣјѣм / -'ѣјѣм несв 'устручавати се, не хѣти се упустити у неки подухват'. – Избѣгѣв'али сѣ да лел'екну пошто сѣ тѣ науч'или од Филѣипа; || **избѣж'ат** -'ѣм св 'истрѣчати; избѣћи'. – Ка'[д]-сѣ п'очѣле да п'адајѣ гранѣт'е, тѣ је св'ѣ избѣж'ало ис к'уѣн'ан.

изблѣј'ат -'ѣм св; в. *блѣјѣиѣ*.

изблѣз'у прил 'из близине'. – Б'ио је некѣ С'ава 'Алагѣиѣ, т'амо ис П'ипѣрѣѣ, изблѣз'у овѣје М'ѣрковѣиѣн.

избл'увѣт се -'ујѣм се св 'исповраћати се'; в. *бл'увѣиѣ*.

избр'исѣт -'шѣм св а. 'одстранити, уклонити оно што је написано'. – Нем'ѣте да ми тѣ избр'исѣте али б'ачѣте; б. 'истиснути из свѣсти, памѣћења, некѣ догађѣј, успѣмену'. – Тѣ м'ѣне не м'ѣже н'ико 'и-срѣца избр'исѣт.

избр̑к'ат -'р̑кām св 'измешати'. – Избр̑к̑а[j] м'ало тѣ спл'ачине, да и пон'есѣм пр'асету.

избр'учит -й̑м св 'изружити, жестоко укорити'. – Избр'учила г̑а те шест'око, м̑а се 'он на т̑о, р'ек̑а би, мл'ого не кв'арт̑а; ~ се 'осрамотити се'. – Избр'учила се к'укавица незнав'ен̑а, а н'ије ј̑ој им'а к'о ни к̑аз'ат како се т̑о чињ'и.

избӯл'ит -'ӯл'й̑м св 'широко отворити очи, исколачити, разрогачити очи'. – Што си тол'ик̑о избӯл'ио 'очи, исп'анӯт тѣ ти.

избӯц'ат -'ӯц̑ам св 'исцепати, откинути'; || **изб'уца'к** -цка м 'отцепљен комадић папира'. – 'Узео некака'в изб'уца'к от к'арт̑е и на т̑о је напи'с'а сауч'ешће ка'д ј̑о[j]-е м'ајка 'умр̑ла; || **избуч'ит** -'уч̑им св 'исцепити'.

изв'адит -й̑м св 1. 'извући руке, почети нешто радити'. – Изв'ади р'уке испод гуз'иц̑е и – на раб'оту; 2. 'издупсти'. – Т̑о се т'еш̑е, изв'ад̑и се он̑о и нач'ин̑е к'арлицу; 3. 'ископати'. – Стр'а т̑е з'а воду, изв'ади ов'д̑је м'јесто за 'уба'н; т̑а ће ти в'ода вал'ат в'ише н̑о им'ање; потр'ефило се те г̑а ла'ко изв'адио; 4. 'исписати'. – П̑а б̑јд'и те га изв'ади и-шк'обл̑е; 5. 'изравнати'; в. *зап'ачић*.

изв̑л'ит -'ал̑й̑м св 'љуљањем оборити'. – Изв̑л'ио је с'ев̑ер он̑о д'рво, а в'ид̑и се да с̑у му ж'иле б̑ил'е т'а'нке.

извара ж 'испечена комина'. – Одвар из казана зове се »извара« [2: 58].

изв'а'н прил 'напоље'. – 'Изнијели смо с'утр̑и д'а'н, по он̑ме 'обич̑ају, мрц'а изв'а'н. – Дигне цара за рамо и изнесе га изван [2: 456]; || **изв'а'ња'ц** -њца м 'странац, јабанац'. – Б'ио је тун и нек̑и изв'а'ња'ц, пр'ијател' овог̑а М'арка; || **изв'а'њ̑и** -а̑ -ѣ 'који је у другој или даљој линији сродства'. – В'ама с̑у З̑ар'ија, Т'бр̑ија и М'и'с̑ур 'ист̑и стр'ичеви, а Ј'акша је изв'а'њ̑и.

изв̑з'ат -'ѣж̑ем св 1. 'спустити бреме'. – Ј̑а изв̑з'а бр'еме и оћ̑а да пред'а'н̑ем, м̑а ми се н'е даде: нал'егоше нек̑и л'уђ̑и и тр'аж̑е Мил'ана; 2. 'проговорити'. – Ка'д 'он изв̑з̑а, б'ож̑а благодар'ијо, једн'а гл'ава а д'ев̑ет ј'език̑а – п'осра и[м] се на св'е што с̑у плам̑ир'али; || **извезев'ат** -'ујем несв 'развезивати, спуштати бреме'. – Нем'б̑ т̑ун извезев'ат н̑о на н̑у м'а'њ̑у гом'илу.

изв'ес -'ед̑ем св а. в. *говес*; б. 'излећи (пилиће)'. – Ка'д[д]-[j]у наћ'осмо, вел̑и Л'убица: „Она с̑е нал̑егл'а“. – Н'ека ју, нека изв'ед̑е т̑у п'ипл̑ат; || **извод'ит** -'од̑и несв. – А 'она дв̑а-тр̑и д'а'на пред изв'оћ̑ење не изл'аз̑и н̑о и загр'ијев̑а.

изв'ѣс -ѣз'ем св 'завршити везење'; в. *вес*.

изв̑ид'ат -'ид̑ам св 'излечити'. – П'овели с̑у га т'амо р'ањен̑ога, изв̑ид'али га и т'а'м̑а га уб'или зашто је, вел̑е, ст̑ио да побл'еж̑е [2: 256].

изв'иђет -'ид̑й̑м св 'проверити о чему се у неком случају ради'. – И дош'а̑ му с'й̑н да он̑о изв'ид̑и (Бс).

изв̑йк'ат се -'й̑к̑а се / -'й̑ч̑е се св 'оштро укорити, изгаламити се'. – Суд се изв̑иче на њега што је опоз̑њен [2: 454].

изв̑йр'ет -'й̑р'й̑м св 'провирити'. – Изв̑йр'ио је на пр̑б'ор.

изв'ит -'ијем св 'изазвати, измамити, исцедити'; || **изв̑иј'ат** -'иј̑ам несв 'пали-ти, топити'; || **извијање с**. – Противу [струпа се] употребљавају два добро позната средства: »извијање огња« и »извијање масти«. – За »извијање огња«... посади се у земљу два дрвцета, па на њихове врхове укује попр̑ијечено сухо липово дрвце и по њему такође сухијем липовијем дрвцем непрестано и јако трља, док исто пукне и упали се. – [За] »извијање масти«... исјецка се отприлике по оке ситнијех лучевијех љусака и стави их на какву кружну плочу, у дну које се удеси чаша за слијевање масти. Онда се озго сврху луча стави сач и наложи огањ. Иза полак сахата... нађе се чаша пуна масти [2: 548]

извићеват -ује несв 'увијати се, кривити се, витоперити се'; в. *вишао*.

извише предл 'изнад'. – Ено га с овцама извише л'оквѣ. – Звао је извише Орахова [2: 178].

извлāч'ит -āчим несв 'бавити се влачењем, гребенањем вуне'; в. *влачий, бадијавай*.

извор м 'место на коме истиче подземна вода, врело'.

изврн'ут -рнѣм св 1. 'положити, ставити у хоризонталан положај'. – Да сū т'ебе т'ун изврн'ули ј'утрѣс у четири 'уре пā те дос'ат п'ипāли, и тй би се умѣч'ио; 2. 'променити устаљени поредак'. – А п'осле сū тѣ некāко изврн'ули, те не см'ије се 'у цркву; || **изв'ртāт/ изв'рпāт** -ћѣм несв. – Ови гл'авāри да'н'а'шњй н'ājбол'е зн'ajу како се обр'аз изв'рпѣ у нес'ојштине.

изврп'ет -рп'им св 'изгрести, избушити'. – Изврп'еше ти м'иши онū к'ачицу.

изврш'ит -ршйм св 'уобличити врх стога и обезбедити га од закисивања'. – А један озго »пласу« по »пласу« гази, док се стог »изврши« [2: 38]; || **извршев'ат** -'ујем несв 'увршавати'. – Ст'ок се извршује г'оре да га к'иша не кв'асй окѣ ост'ожа.

изв'јј -јч'ем св 'извући'; в. *вуј*; || **извуков'ат** -'ујем несв 'извлачити'.

изгага м 'особа неконтролисаног понашања, неотесанац'; в. *кичелъв* [2: 468].

изг'азйт -йм св 1. 'гажењем нешто изломити, изгњечити'. – Изг'азйше ме да'н'ас у пл'ацу, нагрд'ише; 2. 'поравнати, потабаги' – С'ијено се н'а стѣг раш'йри и изг'азй; 3. 'претући некога, испребијати'. – Ч'ува[ј] се, д'ијете, да те тā азг'а'ми не изг'азѣ.

изгйл'ат -йл'ām св 'с великим напором изићи'. – Изгйл'ā је т'ун до В'идāка, с'а[д]-ће д'ѣ; в. *ил'ай*.

изг'инјут -нѣм св 'претрпети масовну погибију'.

изглāв'ит -āвйм св а. 'обавити неки тежи посао'. – Изглāв'ио са'м с'а'е сијеном; б. 'стићи на врх стране, успона'. – Ка[д]-сū изглāв'или н'а Било, п'отл'е је бйл'о л'а'кше.

изгл'адйт -йм св 'отклонити неспоразум'.

'изглāса прил 'гласно, на сав глас (вриштати, кукаги)'. – Кришт'й 'изглāса, не зн'ām што му бй.

изгл'ачйт -йм св 'изравнати, поравнати'; в. *лагши*.

изглѣд'ат -ѣдā несв а. 'имати изглед'. – Не изгл'ѣдā ми д'обро, кā да је нарѣд'а'н да се изм'а'кнѣ; б. 'погледивати'. – Пратња се овесели изгледајући пиклу која их отвореним погледом посматраше [4: 52]; || 'изглѣд'а'н -дна -о 'згодан, наочит'.

изглед'ат -'оћѣм св 'глођући појести све месо с кости'.

изгор'ет -'орй[м] св 1. 'спалити на ватри, сагорети'; в. *јорей*; 2. 'увенути од жеге'. – Св'е изгоре од овогā шест'окѣга 'огња; 3. прен 'страдати од снажних емоција'. – Ост'ала је р'ијеч: 'изгоре кā вл'адика за Лес'ѣндро; || 'изгорије -ели ж 'опекотина'; || **изгоријен** м 'исто'. – Изгоријен или опржотина, осим привијања врелијех облога и бајања уз припецање опржотине, привија се и састругана кртола [2: 545].

изгр'ес -'ебѣм св 1. 'направити ране гребући ноктима, канцама или оштрим предметом'. – Изгр'ебла мѣ м'ачка, 'изгребе – н'агрдй; 2. 'кашиком скинути гребаницу (в)'. – Изгр'еби тā кот'āн.

изгр'ијāt -е св 'појавити се над хоризонтом (о Сунцу, Месецу)'. – Ј'ош Мј'есѣц н'ије изгр'ијā.

изгр'ис[т] -йз'ем св 'изгрести, изуједати'. – 'Ў, н'евјеста, да си ч'оеку дāl'а веч'еру, н'е би те т'ако изгр'изā'н; в. *ірис*.

изгрмл'ет се -рмй се 1. 'изгрмети се'. – 'Изгрмл'е се те шест'око и – ни к'āпи; 2. прен 'извикати се, изгаламити се'. – Ако се не ч'ују у С'уморовдб, не бр'оји и[м] се да сū се изгрмл'ели.

изг'уб м 'губитак'. – Како г'ој бйл'о, нијес'и на изг'уб. – Кад је уговор да се сијеку у ране, онда је онај који прије викне »аман« тијем признао изгуб мејдана [2: 198]. – Она изгубу чарапе није била крива [2: 116]; || **изгуба** ж [Ж 34]; || **изгуб'ит** -убйм св; 1. в. *іубий*; 2. 'запрагнути' (Кж); в. *іаша*; 3. 'убити, погубити'. – Изгуби га кућа Петровића [5: 483].

издајница ж 'неверница, вероломница'. – Облаци ју не примали, издајницу [2: 260].

'издал'е прил 'изокола'. – 'Он крѣн'уо 'издал'е, а ја ч'екām да в'ићу што је намј'ерио.

издеген'ечйт -йм св 'истући'. – Ако те издеген'ечйм, н'ѣће ти п'адāt н'ām да б'ијеш тѣ м'акањице.

издѣл'ит -ѣл'йм св 'измршавити, усукати се (од глади, болести)'. – Издѣл'ио је, н'ѣмā дūш'ѣ у њ'ега.

изд'иг м 'излазак са стоком на летњу планинску испашу'. – На катун се на дан издига стиже о подне [2: 25]; || **изд'игнūt** -нѣм св 'изићи са стоком на катун, на летњу планинску испашу'. – Ка'д изд'игнѣмо н'а планину, гл'е[д]āмо 'имā ли ј'ош кб'га да је изд'игā'н; || **изд'изāt** -жѣм несв. – Д'едићи и Мār'овићи су изд'изāли на Буш'ат (Бс). – У средње и горње планине сме [се] »издизати« са стоком само договорно и заједнички [1: 229].

издијев'ат -ијевām несв 'измишљати погрдна имена'. – Не зн'ају што тѣ о[т]-с'ебе, пā изд'ијевају нека'ква пог'анс[т]ва.

издов'ол'ит (сѣ) -йм (се) св 'до краја (се) задовољити'; в. *ишѣфий*, *коиурай*.

издр'ијет 'издрѣм / -ерѣм св 1. 'изаћи негде на једвите јаде, уз велики напор'. – Једв'а са'м 'издро уз Р'ет; в. *излавий*; 2. 'искидати, исцепати'. – Мā 'ајде дол'ази, издр'а г'рло; || **изд'ирāt** -ѣм несв 1. 'с напором излазити'. – К'о зн'ā куд'ије сū овй ловц'и за б'изāма изд'ирāли; 2. 'од вике надраживати гласне жице'. – С'а[д]-сū чоб'ани рā'етни: не м'брају да изд'иру' г'рло – 'имају м'обйлнй.

издрљит -рљим св 'разрогачити очи'. – Издрљише очи да ме прождру [4: 194].

издўж'ит -ўжй св 'испружити, развући, учинити дужим'.

изд'урāt -ām св 'издржати, истрајати у трпљењу'.

издўш'ит -ўшйм св а. 'избити, изаћи на врх стране, брда'; б. 'одахнути, издувати се'; в. 'изветрити (се)'; в. *ошварай*; г. 'прекинути заморну причу'; в. *букалица*; д. 'смирити се, сталожити се'. – Бјеште док изд'ўшй, да ве не наг'рдй; ц. *цријево*.

изигрāv'ат -āјем несв 'извржавати подсмеху'. – С'а[д]-се изигрāј'е св'е што је бйл'о л'уцк'б и л'ијепо, а несојл'а'ке не см'ијеш ни помѣн'ут; || **изигр'ат** -ām св. – М'ислѣ е тѣ ме пред нār'одом изигр'ат, а да ми вл'асти нар'ѣде да тб не см'ијем рād'ит.

изйм'ит изйймйм несв 'прехранити преко зиме, презимити'. – Ако су 'овце сл'або изймл'ене, 'ондā се вел'й „н'е би п'одйшле“, н'е би н'бўв'у в'уну ода'тн'але, н'ијесу п'одйшле и не м'оже и остр'иј пā би ч'екāли л'ўћй м'ало да се понап'асу мл'адѣ трāv'ѣ, да изб'ије мл'адā в'уна и да и м'огу остр'иј (Кж).

изист'йнски прил 'стварно, одистински'. – Вел'ѣ да се тб изист'йнски догод'ило, а ја н'ијеса'м т'амо б'ио и не зн'ām.

изј'ава'к -вка м 'јутарњи излазак стоке на пасиште' (Бс); || **изј'ав'ит** изј'ав'им /изј'ав'ит изј'ав'им св 'изићи из стаје, тора, извести овце на пашу'. – К'о је отвор'ио ону стр'угу, 'овце св'е изј'ав'ише. – 'Ето ме ја док в'и изј'ав'ите (Бс); в. *јавиш*; || **изј'авл''еват** -ујем несв 'изводити овце на пашу'. – М'ислѐ ли т'а'н чоб'ани да изј'авл''ују овѐ 'овце?

изј'алов'ит се -й се 'побацити плод'. – Кад смладна животиња... побаци плод, каже се »изјаловила се« [2: 11]; || **изј'аловче** -ета с а. 'побачено младунче'. – Побачено »младе« зове се »изјаловче« [2: 11]; б. 'последње дете у бројној породици, истресак (в.)'. – М'огло би се д'есит да му т'о изј'аловче н'ајвише вал'анѐ.

изјар'ач'ит -йм св 'измучити, измождити'. – Изјар'ачили с'у ме да в'ише не зн'ам ни како са'м ж'ив'а; в. *уклейва*.

изјарц'ат се -'ам се св а. 'задовољити интимне побуде, хирове'. – Вал'а сѐ изјарц'ала к'а по једн'а, али се 'удаде и с'а'д им'а дв'а л'ијепѐ ђет'ића; б. 'изиграти се'. – Јесте ли се, ђ'ецо, више изјарц'али, 'ајте у к'ућу.

изј'аш'ат -ѐм св 'изжахати'. – Изј'аш'а је уз Р'ет, н'е би м'ог'а ижл''еј н'ика'т. **'изједна** прил 'у целини, из једног комада'. – Т'о сѐ пр'еђе нач'ињ'ало 'изједна, а с'а'д о ј'аду р'адѐ, завид'ај'у, л'ијепѐ к'бл'ѐм.

изл'ад'ит (се) -'ад'и[м] (се) св 'постати сасвим хладан, охладити се'.

изл'аза'к -ска м 'излажење на отворен простор, појављивање у нечијем видокругу'. – Ср'етосмо се на изл'аза'к ка' Коз'ел'у.

изл'ај'ат (се) -јем (се) св 'изговорити (случајно или намерно) и нешто што се јавно не помиње'. – Изл'ај'ала сѐ там'ан к'а да н'ѐм'а дом'аћѐ ш'огѐ; || **изл'ан'ут (се)** -нѐм (се) св 'одати нечију тајну'. – К'а з'а врага, 'она се 'излан'у за П'еров'ана, н'о се б'аба нешто б'јеше заб'ав'ила и н'е чу.

изл'ап'ит / изл'ап'ј'ет -йм 'посенилити'. – Изл'ап'ио је и не зн'а што зб'ор'и; в. *обр'аш*.

изл''еј -'ежѐм св 'изаћи'. – Ако не смијеш излеј на мејдан [2: 197]; в. *ижл''еј*. – За »двојеника« се каже »излега' је из љући« или »оштетила му се крв« [2: 530].

изл'ѐј -ж'ѐ св 'извести пилиће'. – Изл'ѐг'ла ми је деветн'а'сторо; || **изл'ѐз'ат (се)** -'ѐз'а (се) несв. – Д'в'ије ми се изл'ѐз'ају.

излел'ек'ат -'ам св према *лелекаш*. – Излел'ек'а је млоз'ину, а за Фил'ипа Р'ашкова прош'а'н је к'а и др'уги. – Излел'ек'а г'а п'а т'а'ман р'ек'а.

излнјев'ат (се) -'ијев'а (се) несв 'нагињањем или превртањем неке посуде учинити да се течност из ње прелије у другу посуду или на земљу'; || **изл'ит** -'ијем св 'пролити течност из неке посуде'; в. *жсуч*.

изл'ињ'ат -'ињ'ам св 1. 'нестати, изумрети'. – Б'акчевићи су изл'ињ'али. – Изл'ињ'ало е коко да га н'ика' н'ије б'ил'о. – Б'алотићи су изл'ињ'али у Кос'ор, а баба Јов'ана и[х] п'ант'и. – Изл'ињ'а к'а глијет'о из'а п'аса; 2. 'ментално попустити'. – О[д]-т'ог'а д'а'на е п'отпуно к'а изл'ињ'а и б'ио је м'ало к'а бр'укел'ас.

излук'ав'ит -йм св 'преварити'. – Оѐ он'а м'ил'ет м'ене да излук'ав'и.

излунеж'ат -'ам св 'покрасти, опљачкати'. – Не зн'а се кол'ико с'у излунеж'али, а ако с'у н'ешто ост'ав'или – вр'н'утѐ и[х] ов'и н'ѐв'и гл'ав'ари да и т'о опил'ут'ају.

изл''уцк'ат -'ам св 'неопрезним, непажљивим ношењем проли[ва]ти течност из пуне посуде'. – Пол'а'ко с т'ом варен'ик'ѐм, да у не изл''уцк'аш; в. *л'уцкаш*; || **изл''уцкол'ит** -йм несв дем. – Пол'а'ко, ч'ѐче, св'ак'у ђеш к'ап'у изл''уцкол'ит; || **изл''уцн'ут** -нѐм св 'излити'. – Јеси ли изл''уцн'ула онѐ спл'ачине пр'ас'адима.

изм'ан'ут -'анѐм св 1. 'истерати стоку из торине, обора'. Са'ф[д]-са'м изм'ан'ула 'овце; 2. 'овлаш повући метлом и избацили смеће'. – Изм'ан'и м'ало т'у пл''еву.

измѧт'уфѧт -ѧм св 'посенилити'. – Што ти п'адѧ н'ѧм, јеси измѧт'уфио. – Но је ваша баба изматуфила [4: 69 220].

изм'а'ј / изм'акн'ут (се) -а'кнѧм (се) св а. 'склонити (се)'. – Изм'а'кни онѧ кот'ѧ'н с 'огња. – У св'акѧ к'оло зам'етни пѧ се изм'а'кни; || **изм'ицѧт** -чѧм несв; в. *мицај*; б. 'извућни'; в. *ѳузај*, *ѳузаца*.

изм'ерѧт -ѧм св 'истућни'. – Н'екате, ђ'ецо, е ђу ве изм'ерѧт.

измерем'егѧт -ѧм св 'истућни, испребијати'. – П'азите, ђ'ецо, да ве не измерем'егѧм; в. *меремейѧи*.

изм'ес[т] -'етѧм св 'метеѧем избацити смеѧе из неке просторије'; в. *м'ес*.

изм'ѧс[т] -ѧт'ѧм св према *м'ѧс*. – Ка'ѧ[д]-се м'асло измѧт'е, ост'анѧ онѧ на дно ст'а'па.

изметн'ут -н'ѧ[м] св 1. 'испалити метак'. – Свати иду напријед и пред кућу дома удавачкога изметну шенлук [2: 222]; 2. 'развити плод'. – Чим жито изметне »овршину«... одмах указује клас [2: 49]; || **изм'ече** -ета с 'најмлађе дете у бројној породици, истресак (в.)'. – Нека је и изм'ече, мѧ је 'оно б'аби н'ѧјл'епчѧ;

измећ'ѧр -ѧр'а м а. 'послушник'; б. 'морални талог, олош'. – В'а'зда сѳ нѧд'или н'ѧјгорѧ измећ'ѧр'е да и[х] заглав'ѧрѧ; || **измећ'ар'ица** ж 'слушкиња'. – Противан сам писцима, који сматрају измећарицом арбанашку жену [2: 117].

измиду м в. *узмиду* [12: 29].

измијен'ит се -'ијенѧ се св 'променити, сменити'. – По ча'му зн'ѧш да се измијен'ило; || **измијен'ат се** -'ијењѧ се св 'променити се, смењивати се'. – Двое-тр'оје н'ѧрѧдѧн се измијен'ало.

измѧл'ет -ѧл'ѧ[м] св 1. 'појавити се однекуд милећни, пузећни'. – Не зн'ѧш откуд је измѧл'ело тол'икѧ мил'ети; 2. 'изићни тешким старачким ходом'. – И 'она је измѧл'ела под м'урвѧм, да ју м'ало в'идѧ с'унце.

измѧр'ит (се) -'ѧрѧм (се) св 'прекинути непријатељства изазвана крвном осветом, одустати од освете'. – Л'ѳуѧи се измѧрѧ, мѧ је тѧшк'о ка'д ост'анѧ п'ека; || **измира** ж 'помирење, одустајање од крвне освете' [11: 159].

изм'ислѧт -ѧм св 1. 'размишљањем доћи до нечега'. – Тол'икѧ па'сѧл'ук се не м'оже ни изм'ислѧт; 2. 'намерно створити лажну слику о некоме или нечему'. – Не изм'исли пѧ се не б'ѧј ни Б'ѧга ни л'ѳѧј'ѧн.

изм'ит -'ијем св 'испрати'. – Сркн'ите г'утл'ѧј св'ѧтѧ вод'ицѧ и изм'ите с'рце.

измол'ит -'олѧм св 'показати, изнети на видело'. – Нѧћ'е онѧ з'рно. „Ево га!“ рече и 'измолѧ га ов'акѧ, да га св'и в'идѧмо.

изм'рвѧт -ѧм св 'уситнити, претворити у мрве'.

измрѧк'ат се -'рѧјѳу се св 1. 'завршити парење (о овцама)'; в. *мрѧиј се*; 2. 'измучити'. – Н'ешто је н'еће, нас'ум, блѧј'ѧ, пѧ сѳ га те добр'е измрѧкали и м'а'кли га да му в'ише не п'адѧ н'ѧм.

измрѧчѧт -ѧм св 'изгаравити се'. – Те си се тѧ измрѧчила в'ише ока?

измрш'икѧт -ѧм св 'истерати као пса узвиком »мрш!«. – 'Онѧ би га тр'ебѧло измрш'икѧт да н'ѧмѧ пр'ѧво ни у гр'ѧбл'е ов'ѧђен. – Како га мог'а он'акѧ измрш'икѧт ис к'ућѧ, к'ѳмѧм те Б'ѧгом; || **изм'ршѧт** -ѧм св 'исто'. – Јѧ би га изм'ршѧ из св'ѧкојѧга дрѳшв'ѧ без ѧѧг'ѧвѧга.

измудр'ат -ѧм св пеј 'измудријашити'; в. *лукавиј*.

изн'ѧј -'ѧђѧм св 'измислити'. – „То су бојѧције изнашле“ нешто што је невѧероватно [2: 71]. – Е св'ѧ ли онѧ п'ѧгѧн изн'ѧђѧ; || **изи'ѧодѧт** -ѧм несв 1. 'измишљати'. – Не см'ѧтѧ и[х] п'ѧсѧ'н изн'ѧодѧ и сп'рѧјѳу се са' ст'ѧријеѧ л'ѳѧј'ѧма; 2. '(про)налазити'. – Бацање у воду било је раније средство, којим су се изнашодиле вјештице [2: 153].

изнем'аг'ат -'аг'ам несв 'изволевати, пренемагати се; зановетати'. – Н'ашла да изнем'аг'а пред б'аб'ом.

изн'ијет -'ес'ем св 1. 'ношењем нешто одстранити из просторије'. – Изн'есите ов'у к'офету у п'ор'г'ик; 2. 'поставити послужење пред госта'. – Изн'есоше к'афу и рак'ију; || **износ'ит** -'ос'им несв. – Ка[д]-смо д'ошли, 'они там'ан изн'осау мрц'а.

изн'иц'ат -ч'е несв 'израстати из земље'. – Ј'а ћу за г'одину д'а'н'а'н да т'о гр'обје ч'ист'им, ако е к'упина, ако нешто изн'ич'е, да т'у тр'ав'у к'ос'им.

изб'јк'ат изб'јк'ам св 'искукати се над покојником'. – Пошто се над покојником изојкају, »питају ајтар« [2: 251].

изор м 1. 'унајмљивање »фатића« за орање' [2: 18]; 2. 'камен или какав предмет који се изоре на њиви'. – Т'б ми је кам'ење из'ор с овог'а д'б'чића; || **изор'ат** из'ор'ем св 1. 'завршити орање, поорати'. – Изор'асте ли т'б што сте м'ислили?; 2. 'камен или предмет који се изоре на њиви'. – Да'н'а'с изор'асмо он'у мат'ику коју смо тра'ж'или прије нек'у г'одину; || **изор'ав'ат** -'ајем несв. – Л'у'ђи с'у т'ун св'е изор'али и н'ем'а се шт'о в'ише ни ор'ат ни изорав'ат.

изр'ад'ит -'ад'им св 'обавити завршне занатске послове'. – В'и оз'и'ђ'ите шк'б'лу, а ј'а ћу ју покр'ит и изр'ад'ит.

израж'ав'ат / израж'њ'ав'ат се -'ав'ам се несв 'говорити ружно, псовати'. – М'ајко, запријет'и Н'ан'у да се не израж'њ'ав'а.

из'рг'ат -'ам св 'ишчачкати'. – Из'рг'аће 'он от'уд и он'б часа н'ем'а; || **из'рг'н'ут** -н'ем св 'исто'. – Н'а'ђи нек'и стап'ић и с'ам т'о из'рг'ни испод б'а'чв'е; || **из'рг'ол'ит** -'им св дем. – Ако га уф'ат'е, 'они т'е иж њ'ега из'рг'ол'ит и он'б што је д'авно забор'авио.

изр'ез'ат -ж'ем св 'исећи'. – Св'е је изр'ез'ано и б'ачено на дрвл'ан'ик, да се нал'аг'а; || **изр'ецк'ат** -'ам св 'резањем нешто уситнити, исецкати (гранчице, дуван)'; || **изр'ецкол'ит** -'им св дем. – Изр'ецкол'ит'е ћ'еца и он'б што н'еће н'ико.

изр'еј се -ч'ем се св 'нехотице рећи нешто непромишљено'. – 'Изрече се ав'егн'ица незн'ав'ен'а.

изрен'ут -'ен'ем св 'избацити ђубре из стаје, избе'; || **изр'ин'ут** -'ин'ем св 'исто'. – Изр'ин'ули с'у из 'изб'е триес тов'ар'а гн'оја.

изр'еп'ат -'еп'ам св 'истући'; в. *иогражеваји*.

изријед'ит (се) -'иједим (се) св 'проредити'. – Побратимство је сад... толико изријеђено [2: 235]. – [Прегљача] као комад женске народне ношње... је доста изријеђен [2: 92].

изрил'ат -'а св 'изрити, раскопати њушком (о свињи)'; в. *канишараба*.

из'ркн'ут -н'ем св 'искашљати се, избацили слине, шлајм'.

изр'од м 'искварен припадник неке људске заједнице, отпадник'.

изр'уп'ат (се) -'а (се) св 'изровати'. – Изр'уп'али с'у камиб'он'и он'у лив'аду и ђавол'ис'али ју; || **изрупин'ат** се -'а се 'разровати се'. – Св'е се т'о изрупин'ало, не м'оже се пр'ој (Кж).

изр'уч'ит -'уч'им св 'излити'. – Кроз кратко вријеме изручила необично много масла [2: 299].

изуб'а'а / изуба'а прил 'изненада'. – Пр'епаде ме, 'искоч'и ми изуб'а'а иза к'ућ'е; в. *заблешити се*; || **изубашно** прил. – Тражећи тебе са мном се изубашно батише [3: 655].

из'ув'ат из'ув'ам несв 'скидати обућу с ногу'; || **из'ут** из'ујем св 'скинути обућу с ногу'.

из'ав'ит из'ав'им в. *изјава'к*.

из'ес из'ијем св 1. 'појести'. – Ј'а оћ'а да из'ијем једа'н комат'ић, а в'јер'ујте га

не м'огу. – Ов'ође те не 'уши из'ес, а м'оже и т'ифус св'акоѣга покл'ат. – 'А, в'ук те из'ио!'; 2. 'ујести, угристи'. – От'екла бј'еше к̄а да у је зм'ија из'ела; в. *јес*; [1: 268].

'ија! узв за терање говеда.

'ијед м/ж 'љутина, јед'. – Отров'а сѣ 'од иједа. – Жуч од тешкога напрезања или сувишне иједи може пући [2: 535]; в. *науч.* – [Сафра] по народноме вјеровању купи се од иједи [2: 515]; || 'иједа'к -тка -о 'љут, љутит'. – Св'ак̄а му 'ијетка и не зн'ам ка'[д]-са'м га в'ијела да се насмј'енѣ. – Нема тога паше царевога / Који није Кучима иједак [5: 238]; || 'ијетко прил. – Ов̄а м'оја р'огоша не ум'ије др'укше без 'ијетко, к̄а да ј̄ој ст'ално г'азйш по пѣт'ае; || ијед'ит (се) 'ијед̄им (се) несв 'љутити се, срдити се'. – Нем'о се, ч'оѣе, на св'ак̄у ијед'ит, тр'ебаће ти жив'от и ка'д ост'ар̄аш. – Што ти је баба скрй'вила те [ј]у т'ак̄о 'ијед̄иш, ч'ува се да те 'она не изб'ије ка'кв'а је.

икбалија м/ж 'срећан, срећник' в. *шалишан*; [2: 310].

'икоиа ж 'светачка слика у православљу'.

икс'ан -ан'а м 'људско биће, човек'.

'ил'а ж 'варање у игри, непоштовање правила игре'. – Н'ѣмо на 'ил'у да 'игр̄амо; || 'ил'ав -а -о 'који вара у игри'. – Т̄о је, ј'ада'н н'е био, 'ил'аво, како м'ош игр'ат ш њ'йм? – Понеко се роди ка мућак иљаво, лажливо [4: 236];¹⁹ || 'ил'ава'ц -вца м 'играч који не поштује правила игре'. – Н'ѣј т̄и м'ој с тијем 'ил'авцем, н̄о ђете брзо заврш'ит; || 'ил'авница ж 'девојчица која не поштује правила игре'. – Нека д'оћѣ т̄а 'ил'авица да [ј]у т'егнѣм за в'итицу; || 'ил'авче -ета с. – Т̄о је 'ил'авче печ'ен̄ога 'ока: ла'ж'ѣ, а с'ијев̄а к̄а да си му на обр'аз нап'а; || йл'о м хип. – Б'огами ђеш т̄и с тијем йл'ом б'рзо заврш'ит 'игру; || 'ил'ят 'ил'ам несв 'играти против правила, варати'. – Н'ѣмо 'ил'ят али н'ѣмо игр'ат.

ил'адит се ил'адѣ се несв 'множити се, умножавати се на хиљаде'. – 'Ајде, нека д'аднѣ Б'ог да ти се ил'адѣ; || ил'адни -а -б 'хиљадострук'; в. *арга*.

ил'ака ж 1. 'својта, родбина'. – Ти си ми до сад био... мјесто сваке иљаке [3: 126]; 2. 'парцела која на заједничком земљишту припада једном домаћинству, сувласнички део, деоница'.

ил'ач ил'ач'а м 'лек'. – Н'ије бил'о д'уњѣ за ил'ач. – Ракѣја је као и кафа цијењена и често се сматра као 'илач« (лијек) [2: 511 43 295]. – Лоп'ата је ч'ѣку в'а'зда пог'оњй ил'ач.

им̄а'е / им̄а'е / им̄у'е -а с 'имовина'. Ако је с а'нѣлом, и м'ал̄о је им̄у'е в'ел'ѣ. – Им'али су л'ијепо им̄а'е, али су му 'овце н'ајвише вал''але [Ж 20]; в. *ино-коса'н*; || им'ат 'им̄а несв 'давати'. – Св'ак̄а крава 'исто 'им̄а штр'угл'у варен'икѣ; в. *најас*; || им'ата'н -тна -о 'имућан'. – Они с̄у бил'и в'а'зда им'атни, а и св'и с̄у рад'или, за'исто се нијес'у штѣ'јели.

имбретат в. *ибрей*.

'именов̄ат / 'иментов̄ат -ујем св 'поменути по имену'. – Бил'а је т̄у нека тр'ања, нѣ'у га 'иментов̄ат; в. *вишина*; || 'иментит -йм св 'наименовати'. – Имен-тише за прѣ'едника некоѣга Јов'ана В'укса'новића. – 'Ето ве дв̄ад'ес, једа'н одб'ор, 'иментите дв̄а-тр̄и ч'ѣка да 'они пр'ймѣ ов̄у д'ужн̄ос.

инад / ин'ат ин'ат'а м 'намерно изазивачко држање према некоме, свађалачко расположење, пркос'. – Кад му неко у инаду рече: „Тебе ти (тај и тај) лежи без уз-главја“ [2: 172]. – Ч'оек за ин'ат гл'аву л'омй. – М'ожеш-[л]и т̄и т̄о учињ'ет без ин'ат'а; || ин'ат'ит се ин'ат̄им се св. – М'бр̄аш-[л]и се в'а'зда ин'ат'ит ако н'ешто н'ије к'ако т'й 'оћеш; || инатлија м 'инација'. – Зови ми инатлију [4: 34].

¹⁹ В. *Зборник за филолоију и лингвистику*, Нови Сад, 27–28, 97: слч *hil* 'крив, сагнут'; чеш. *chyly* 'нагнут, савијен'; рус. *chilyj* 'болешљив, слабуњав, кржљав'.

инако прил 'иначе'.

индат м 'помоћне чете у војсци, помоћ регуларним ратним јединицама'. – Кад у боју »индат«
придође, сва се војска с краја на крај веселила гласкајући и храбрећи друг друга [2: 185].

инок'оса'н -сна -о 'који је без радне снаге'. – Инок'осну ч'еку ни имāћ'е не ва'л'ā ако н'емā р'уку да му д'ā цев'āп. – На инокосан дом [плаћа се] багаш жита и руно вуне, а на задружни дом два багаша жита [2: 70 107]; || **инок'оштина** ж 'немање радне снаге'. – Инокоштина... означаје оскудство раднијех руку на неком послу [2: 107]. – Живјели у инокоштину [4: 200].

'инорија ж а. 'бесциљна шетња'. – Ојд'о ја м'ало у 'инорију; б. 'обилазак туђе жене'. – Ако ч'ест'о ид'е у 'инорију, в'иђи тђ да 'он не св'рћ'е код н'ек'е којā се не ум'ије брāн'ит; в. 'парохија'; в. *нурија*.

инфлуенца ж 'грип'. – Инфлуенца или »сутуренција«... сасвим је нова болест [2: 528].

интереж'ија м 'човек који једино води рачуна о својим интересима'. – Ка'д нешто 'от'е, интереж'ије не п'итају обр'аз нō гуз'ицу.

ира ж 'сурутка'. – Иру пију, а желуде варе [5: 176]; в. *урга* [2: 31, 1: 238]; || **'ирит** 'ирй несв. – Овō ми млијек'о нешто 'ирй, мā м'ислйм да ћемо га »б'ачйт«
ђе тр'ебā и н'ећемо га шт'етовāt.

ирам м 'кецеља' [2: 94].

'йрка ж 'овца (?)'.

'ис! узв за терање оваца; || **'ис, њ'б!** узв за заустављање и усмеравање оваца [2: 14].

исвијест'ит -'ијестйм св 'због нечега довести себе у стање неконтролисаног понашања, пореметити памећу'. – Дрхтало је да исвијести од страха.

иск'ат 'ишт'ем несв 1. 'тражити'. – 'Ајде у стрйк'а и 'ишти му ону м'ālу с'ек'иру; б. 'просити девојку'. – Им'ā двије њев'бјке приспј'еле за 'удају, па јед'а'н д'оћ'е, 'ишт'е му једн'у, стар'ију, а 'он р'ече да н'икāко не м'оже да и[х] одв'āj'е.

искек'ел'ит се -'ел'йм се св 1. 'пасти и остати у неприродном, понекад и смешном, положају. – Е, л'а'ко ли с'е ст'ару ч'ооку смй'ј'ат ка'[д] се искек'ел'й; 2. 'умрети напречац, крепати'. – Само је з'инуо и искек'ел'ио се – и б'ездува; || **искек'еч'ит се** -'еч'йм се св 'исто'. – Искекече ноге, квакну два ш и кврцну [4: 253].

иск'идāt -ām св 'исећи, изломити'.

искл'увāt -ām / -'ујем св 'искључати'. – Кад ми се која [кокошка] љути, ја ју искљувам [2: 274].

искл'уч'ат -'ām св 'поставити »кључеве«
у кровној конструкцији'. – Ка'[д] се искл'уч'ā, п'отл'е је св'е л'а'ко. – 'Ето си ју озид'ā, а оли ју м'ој искл'уч'ат у ов'е двā д'а'на?

искобел'ат се -'ām се св 'с муком се извући из тешке или неприличне ситуације'.

искоб'ит -'обйм св 'уништити, ископати'. – М'оже [вештица] учин'ет да ти пол'ипч'у бр'āви, да ти св'е иск'обй и об'рн'е у наз'ада'к; || **искобница** ж 'вештица, која може човека искобити'. – У море је бачевали, искобницу [2: 260].

искоб'т'ит се -'бтйм се св 'исприти се пред јачим или старијим' [4: 253].

искоб'л'ејит -йм св 'ожалити кога плачући и наричући над њим или његовим гробом, направити »колеж«
(в.)'. – Женскадија покојникова братства иде прво јутро у рану зору на гроб, те се исколежи и истужи [2: 267]. – Казују, да је... братство

»исколежило« човјека, који би у њихово доба крећао и у Црну Гору, у Бар или у Скадар, а нека даље [2: 69].

иск'оп м 'нестајање породичне лозе смрћу последњега њеног мушког члана'. – 'Они сү д'ошли до иск'опа, кá што сү бйл'и и Сим'оновићи, да се П'ал'ага п'о старбс н'е ожени; || **ископ'ат** -'ам св 1. 'поубијати све мушкарце у кући, уништити последњи изданак на генеалошком стаблу'. – Им'а је с'амо јед'инца с'йна – к'ућу су му ископ'али; || **ископ'ањ'е**, в. *койаи*; 2. 'ексхумирати'. – Ј'а и Мил'ан М'илошев смо трјд'ес и неколико ископ'али да ни н'ико р'уке пр'ужио н'ије; 3. 'извадити плод из земље'. – Ис пет к'ућ'ица не ископ'асмо к'ило крт'олѣ; || **иск'опник** м 'онај који некога затре, ископа'. – Н'икад в'ишије иск'опникá у ов'и нáр'од н'ије бйл'о од овије кйт'овићáн; || **иск'опница** ж 'исто'. – Прич'ало сѣ да му је 'она бйл'а иск'опница, мá јá о т'омѣ не зн'ам н'ишта и нем'б ме пит'ат, да се не огр'ијешим.

ископил'ач'ит -'ачим св 'преварити'. – Тб би и мáјку ископил'ач'ило, а н'е кбга др'утбга [2: 447].

искос'ит -'осим св 'поставити укусо'. – М'ало си га искос'ио, врн'и т'áчн кр'áј ун'утра; ~ **се** 'оштро се успротивити, испољити спремност на сукоб'. – В'ије ли како се онб фасл'аче 'искоси кад му б'аба р'ече да не зад'ијевá 'ј'ецу; в. *бичић* 2.

искофѣид'ит -'ѣндим св 'без разлога према некоме или нечему заузети непријатељски став'. – А 'он се 'искофѣндий и почѣ да с'ијевá: те овб си учин'ио, те онб си учин'ио.

искоч'ит -'очий[м] св á. 'појавити се, изићи'. – А искоч'ио је т'ати ов'бје на ср'ед[д]-пүта. – Ако е Бож'ина т'ун, нека иск'очий на мѣјдан. – Јá в'ише пүт'áчн м'брáм да иск'очий да п'уштим в'оду. – Искоч'ила му ребр'а; в. *сагно*; б. 'лоше се завршити'. – Б'огоми ће тá сп'рдња н'екбме н'а нбс искоч'ит.

искра ж 'беона, катаракта'. – Искру на оку лијече општим бајањем [2: 519]; в. *[бијел]*; || **искрица** ж 'исто'. – Мй смо тү трáв'у од 'искрицѣ в'а'зда им'али (лек је ниска биљка са цветовима белих латица из породице главочика, која расте на лединама, *Bellis perennis*, красуљак).

искрáј предл 'од, из'. – Р'ано сү крѣн'ули искрáј к'ућѣ. – 'Ето и[х], ид'у искрáј М'арка.

искр'ас (се) -'ад'ем (се) 'неприметно се однекуд извући'.

искр'рáт -'ам св 'искашљати се'; в. *краи*.

искрб'ат -'рбáм св 'извалити из корена'. – Дофати једну јелу, те ју колетне и искрба [2: 450]; уп. *искрл'аи*.

искрвит се -им се св 'сукобити се до (само)уништења'. – Не зна ни око шта се искрвисмо, већ да развади [4: 339].

искребѣч'ит -'ѣчим св 'начинити неприродне покрете очима, гримасе на лицу, искревељити се'; в. *крѣбчи*.

искрив'ит се -'ивим св 1. 'добити неприродан израз лица'; 2. 'згурити се, згрчити се'. – В'ији како сү се овй ст'арчеви искрив'или.

искрижит -ижим св 'исећи на кришке'. – За сјеме се [кртола] »искрижи« у скришке с 4-5 пупољака [2: 53]; || **искр'ишколйт** -им св дем 'исто'. – М'áјка искр'ишколй л'еб на с'офру и св'акбме комат'ић у ш'аке, а др'утбга н'ије бйл'о.

искрк'ат -'ркáм св 'испребијати'. – Искрк'али су и[х] свак'утбга, кá св'оје, да су к'рв пиш'али и да и[м] не вал'á жив'от.

искрл'ат -'рл'áм св 'извалити из корена, крље'.

искрој'ит -'ојим св 'опсећи по моделу да би се нешто могло направити'. – О[д]-тије г'умá б'аба је искро'ила оп'áнке; уп. *окроји*.

искӯб'ат -ӯбам не св 'чупати'. – Нем'о више искӯб'ат, б'иће д'оста. – Искубају се разне травуљине [2: 51]; || **иск'ус** -ӯб'ем св. – Ојд'е да искӯб'е ша'ку с'ијена 'и[з]-стога. – Ка' [д]-поглѣдну: 'она иск'убла онй мл'ас и она сп'ица в'исй за онй мл'ас (Бс).

исп'адат -ам не св 'излазити'. – Јеси исп'адā ка'д 'у планине (Ф). – Н'еће му д'уша л'а'ко исп'адат. – Исп'адау преко врāt'й (Ф); || **исп'анӯт** -нѣм св 1. 'изићи'. – 'А га збвну, 'он 'испаде прет к'ућом; 2. 'наићи'. – 'Ујутро дāко кой ками'он исп'анѣ да не изб'ачй до у Оп'асāницу; 3. 'умрети'. – Пу'на к'ућа, ч'екау да му д'уша исп'анѣ; || **исп'ас** -не[м] св 'исто'. – 'Испаде му д'уша у р'уке м'ое. – На Б'абице му је д'уша исп'ала (Бс). – Не зн'а ч'оек к'а' [д]-ће-му д'уша исп'ас, мā м'ене исп'адā св'акй д'āн од овѣ мо'ѣ ср'ећѣ; || **исп'ан** непром 'испадање', у сталном изразу, као облику заклетве: Тако ми испан душе [2: 247].

испāl'ит -ālйм св 'попушити'. – Док у разговору »испале по цигар« [2: 473]. **испамѣт'ит** -ѣтйм св 'изгубити памет, пореметити памѣћу'. – Којй с'у ју 'ади б'или, д'обро је е н'ије испамѣтила.

исп'ан непром 'испадање'; в. *испāgаи*.

испар'учйт -йм св 'испразнити садржај из посуде, вреће'. – Испар'учи крт'бле т'ун код врāt'āн. – И испар'учй га и тō м'асло смо топ'или и кромп'ир у к'иле и тō м'асло вар'енō – ада да м'ртвй 'ију! (Бс).

испат м 'сведок'. – Људи који су били присутни каквој погодби или ма чему као свједоци у Куча се зову »испати«, а њихна свједоџба »испатлак« [2: 161]; в. *свједок* [2: 78]; || **испатит** -им св 'посведочити'. – Скините ми с врата тога чоeka, да се не деси грѣ за вас и за мене, е је сам испатио да ме не познаје [2: 488]; || **испатлак** м 'сведочење'.

'Испаша ж 'пашњак, пасиште'. – Ка' кат'уну ор'авскōме, тō је 'испаша уз ону стр'ану према гран'ици Арб'анијѣ (Кж).

испāшт'ат -āштām не св 'бити кажњен због каквог злodelа; трпети због почињеног греха; окајавати грехове, своје или својих предака'. – Овй је р'екāн: „Исп'аштāте гр'ије н'евинѣ к'рви“.

исп'а'л'кāt -ām св 'ишчачкати, извући нешто кроз узан отвор'. – Ако тō Ил'ија не исп'а'л'кā, мōр'аће се д'изā[т] шт'ица; || **исп'а'л'колйт** -йм св дем. – Исп'а'л'колйтѣ 'они св'е што и[м] тр'ебā; || **исп'а'л'нӯт** -нѣм св 'ишчачкати'. – М'оже 'он, не б'ōј се, да исп'а'л'нѣ и чеса н'ѣмā.

исп'еј -'ечѣм св 'испећи'. – Док с'у се 'они под'изāли и исп'екли к'āфу, јā пō њ'и остр'иго!

испѣл'ит -ѣлйм св 'опустити доњу усну'. – Ка'д му је н'ешто н'еправо, 'он 'одмā исп'ѣл'й р'ило.

исп'иждрйт -йм св 'нетремице гледати, пиљити у некога или нешто'.

исп'измйт -йм св 'замрзети некога'. – Исп'измио се на њ'ега и уз'аврй и ка'д му 'име пом'ѣнѣш.

испил'ат -ām св 'пресећи пилом, претестерисати'.

испил'уг'ат -ām св према *ипл'у'аи*.

исп'ипāt -ām св 1. 'додирнути руком са свих страна'. – Исп'ипāли с'у га од глāv'ѣ до трāv'ѣ; 2. 'опрезно, лукаво измамити неки податак, информацију'. – Уф'атйтѣ га на њ'ине вјешт'ине и исп'ипāt од њ'ега што и[м] тр'ебā; || **исп'ипкāt** -ām св. – Исп'ипкāше ону гилик'ачу пр'ије нō ју м'āјка п'оведе; || **исп'ипколйт** -йм св дем. – Нијес'у од њ'ега св'е исп'ипколйли ѣ Блāж'о нарѣд'ио да га ост'авѣ.

исп'ит м 'разговор младенаца са свештеником пре венчања'. – Од'или сӯ 'у цркви и т'амо је б'ио исп'ит, п'оп и[х] је п'ит'а; || **исп'ит'ат** -'йт'ам св. – Исп'ит'али сӯ и[х] све, а 'он је пр'ич'а и што га нијес'у п'ит'али; || **испит'ив'ат** -'ујем несв. – Д'од'или сӯ те сӯ испит'ив'али.

испл'аз'ит -'им св 'истурити језик, најчешће зарад ругања'.

испл'ак'ат се -'ач'ем се св 'пролити сузе за неким или због нечега; ублажити бол плачу'ћи'; в. *ил'ак'аи*.

испл'ак'ат -'ач'ем св 'испрати, водом одстранити нечистоћу'. – Т'о је в'ода испл'ак'ала и ост'ала је с'амо п'ржина; || **испл'акн'ут** -'н'ем св 'овлаш пропрати'. – Испл'акни т'а'н с'и'ћ и дон'еси ми га.

испл'ес[т] -'т'ем св 'оплести'; в. *ил'ес*.

испл'ув'ат -'ујем св а. 'избацити из уста пљувањем'. – Нијес'а'м м'ог'а'е испл'ув'ат он'о грч'ило; б. 'засути некога пљувачком, на некога пљунути више пута'. – Испл'ув'аше се он'а фасл'ач'ад и 'одм'а наст'ав'ише с'игру; в. *ил'ув'аи*; || **испл'ун'ут** -'н'ем св 'избацити неки садржај из уста'; в. *ил'ун'уй*, *исп'осаи*.

'исповијед -и ж 'исповест пред причешће'. – К'аз'аћу ти св'е к'а на 'исповијед.

испог'ан'ит се -'и[м] се св 'прозлити се'. – В'ићу ј'а да си се т'и испог'анио, м'а ћу ти т'о пог'ансво иза'тн'ат преко гуз'иц'е. – А испоганила се устрел'енка [4: 199]; в. *и'еиша*.

'испонова / 'испонов'е прил 'опет, испочетка'. – Не бр'ој'а ти се, 'ајмо 'испонов'е. – Да'н'а'с овол'ик'о, а с'утра – св'е 'испонова.

испос'ат -'ос'ем св 'исисати'. – Други се опет труде отров »испосати« (исисати) устима и испљунути га [2: 543].

испосијер'ат -'ијерају св 'испрљати упљувцима (о муви)'. – Ов'бс'у м'уве св'е испосијер'але.

испр'ав'ит -'им св 1.а. 'учинити да нешто буде право'. – Само са'м м'ало поц'ук'а он'у ж'ицу и испр'авио ју; б. 'уклонити неравнине, избочине или удубљења на некој равн'ој површини'. – М'ало ћеш наб'ач'ит мистр'иј'ом и т'о ће се испр'ав'ит; 2. 'подићи (се) из водоравног положаја, усправити (се)'. – С'ев'ер ми је пов'ал'а нагр'дио фрмет'ин, н'о д'ако се испр'ав'и. – Б'јеше се камено испр'авио, м'а н'ем'а д'уш'е у њ'ега; || **испр'авл' -'ат** -'ам несв. – Нем'о га испр'авл'ат, слом'иће се. – Т'а'н се више н'еће испр'авл'ат н'а ноге, теке д'ако се и не нам'уч'и.

испр'ат исп'ер'ем св 'опрати чистом водом'. – Т'о се н'ајприје оп'ер'е, д'а'к'а се пр'атњач'ом док ти р'уке оп'ан'у, а т'а'м'а се исп'ер'е и раш'ири на т'е пл'оче да се ос'уши; || **исп'ир'ат** -'ир'ам несв. – П'отл'е се л'а'ко исп'ир'а, сп'ушт'иш 'у ф'ир и изв'уч'еш на пл'очу и ц'ијед'иш, п'а 'оп'ет 'у ф'ир.

испр'ат'ит -'им св 'отпратити'. – 'Ајде, д'ијете, да те испр'ат'им, п'а га м'ало испр'ати на једне ст'епенице, преко једн'е 'ограђе.

исп'рда'к -тка м 'последње дете у многочланој породици'. – Како ми се чин'и, ов'и ће исп'рда'к б'ит б'ол'и од овије стар'ије; в. *чајорак*; || **исп'р'ет се** -'рд'им се св према *и'р'еиш*. – Вал'а с'у се исп'р'ели и за ц'ијел'у нећ'ел'у; || **исп'рн'ут** -'н'ем св. – Ка' [д] ђет'ету исп'ан'е з'уп, вел'е да му г'а б'аба исп'рн'ула.

испредијелит -ијелим св 'изделити (на леје)'; в. *забраз[g]*.

исп'р'ж'ат -'им св 'увребати некога'; в. *и'р'еж'аи*. – ; [4: 213].

испреко предл 'с друге стране'. – Опште је вјеровање да се тешко лијечи грозница која је испреко воде донесена [2: 532].

испрескāk'ат -āчēm св 'изружити, испсовати'. – Валā са*м ју испрескāk'ала да jō[j] в'ише не п'адā н'ām да ми 'име уз'имл'ē у в'уст'а.

испр'ес[г] -ēдем св 'испрести'. – Т'ā*мā би сām'а сēдēћ'и испр'ела св'у т'у в'уну, тк'ала сук'но за ођ'ело, с'укњенō ођ'ело, д'екице, губ'ице, сл'амарице, стр'уке чоб'анима (Кж).

испр'игāt -ām св в. *īpīaiī*.

испријеч'ат -'ијечām св 'направити опанке'. – »Испријечани« се опанци зову »пречанице« [2: 91].

испријеч'ит се -'ијечй св св 'појавити се као препрека'. – Брижили [смо] да се није што испријечило [4: 363]; в. *īpīečijī*.

испровуков'ат -'ујем св 'провући нешто на више места, испровлачити'.

испрос'ит¹ -'осйм св 'верити, испросити'. – Н'аш је от'а*ц с'ām од'ио да испр'осй м'āјку; || **испрошеница** ж 'испрошена девојка'. – Испрошенице се тако обмотају, да им се очи једва виде [2: 218].

испрос'ит² -'стй св 'стећи прошњом'. – Овē Гāб'ел'ке з'а дā*н испр'осē в'ише нō јā м'огу зарād'ит за неђ'ел'у.

исп'ртйт -йм св 1. 'спустити, извезати бремене'. – Пуштите ме да д'а*нēm д'уш'ом, в'идите ли да са*м с'а*д исп'ртйла; уп. *расйрйиий*; 2. 'прогазити кроз недирнут снег, пропртити'. – Једв'а с'у исп'ртйли д'о стога.

исп'рчйт -й[м] св 'истурити, избочити'. – Поглēдн'у: онō исп'рчйла р'ана, д'игла м'а*ска чеврмōм и м'есо и к'бс, св'е исп'рчйло он'б.

исп'ршкāt -ām св 'ишчакати нешто; обавити какав ситан посао'. – Исп'ршкātē 'они и оно часа нема; || **исп'ршколйт** -йм св дем. – Исп'ршколйће бāс'а св'ак'у травч'ицу из л'ука.

исп'рштйт -йм св 'измрвити'; в. *чињей*.

исп'ув'ат (се) -'увām (се) св 1. 'издувати се до највеће мере'. – Е валā сē овй с'евēр исп'ув'ā и за дог'одинē; 2. 'дувањем истерати нешто из нечега'; || **исп'ун'ут** -нēm св 'одунути, издунути'. – Исп'ун'и тā*н тр'уњ.

исп'ул'ит -'ул'йм св 'истурити задњицу'. – Што си исп'ул'ио ш'уп'а*к?

исп'унйт -йм св 1. 'остварити нешто што је обећано'; 2. 'учинити пуним, напунити'; || **исп'уњ'ат** -'уњām несв 'испуњавати'. – Ће н'ēmā појед'йније да тō м'ог'у исп'уњ'ат.

испул'ат -'ā св 'испулољчити'. – Св'е је испул'ало, и л'озе, и см'окве.

исп'уцāt -'учēm св а. 'испалити све метке'; б. 'активирати сваку мину приликом минирања'. – Једна мйњ'а н'ије исп'уцāна, тр'ебā виђ'ет што jō[j]-е бйл'о.

исп'уша*к -шка м 'опушак'. – Да н'еко т'ун б'ачй исп'уша*к, св'е би пламнуло; || **исп'ушйт** -йм св 'попушити'. – С'еди да испуш'ймо по цинг'ар дувāн'а.

истајат ? несв 'испаштати; искупити се, окајати'. – Крађа се, осим крвнику, сматра великијем грйјехом, који се... мора истајати (испаштати) макар и девети пас доцније [2: 497].

истā*њ'ит (се) -'ā*њй[м] (се) св 1. 'постати тањим'. – Ако се ист'ā*њй, б'ачи га и трāж'и др'угй; 2. 'изгубити нека битна својства'; в. *муга*р*.

ист'а*ј -'а*кнēm св 'истаћи, истакнути'; в. *шā*ј*; || **ист'ицāt** -чēm несв. – 'Ено бар'јак ист'ич'у.

истēгп'ут -'егнēm св 'натежући учинити дужим'; || **истēз'ат** -'ēзām / -'ēжēm несв.

истй -ā -ō 'рођени'. – Т'у сē р'анио братāн'ић 'истй Пēr'а Д'уј'овића.

истин'ит -а -о 'коме се верује'. – Истин'итије са*н ст'āрије л'уђ'й сл'ушā ѣ

пр'йчају. – Истин[ит]а и вјеровна особа има уважење на дому, у скупу и на суду [2: 477].

ист'иһйт се -й се 'излећи се' св в. *иһиһий се*,

'исто реч. 'ипак'; в. *имай, брз*; || **'истом** реч. 'такође'. – И овй Ђок'о Прел'евий, тѣ комес'ар б'ио, 'истом, Мил'ану бр'ат о[д]-т'еткѣ. – 'Убио у је к'оњ, 'истом, 'у рѹку.

истов'ар'ат -'ар'ам несв 'скидати ствари са самара или неког превозног средства'. – Истов'арају онѣ 'рке којѣ сѹ д'онијели; || **истоварев'ат** -'ујем несв 'исто'. – Јесте ли һор'и, ђе тѣ истовар'ујете; || **истов'ар'ит** -йм св. – Ка'д истов'ар'исмо, дон'есоше к'афу и рак'ију.

'исток м 1. 'страна света'; 2. 'излазак Сунца'. – Приликом истока сунчева [људи се] прекрете уз ријечи: „Сунце на исток, а Бог на помој!“ [2: 331].

истол'аг'ат -'ам св 'изударати тољагом, истући'. – М'ичи ми се, д'усо, да те не истол'аг'ам.

ист'опрвѣ прил 'из првог покушаја'.

источ'ит -'оч'йм св 'излити нешто до краја, потпуно испразнити буре, бачву'. – 'Ајде да ист'оч'имо овѣ в'йн'о; || **ист'ак'ат** -'ак'ам / -'ач'ем несв 'изливати течност из посуде, бурета'. – К'а[д]-ћемо да ист'ач'емо в'йн'о?

источник м 'извор'. – Од грознице се може излијечити и тако, да грозничавец у друштву са женом пуштеницом оде прије зоре на текућу воду, на тако звани источник, а то је први петак иза Васкрса [2: 533].

истрага ж 'уништење, нестанак без трага'. – Истрагу самораничку рачунају као Божју казну [2: 113]; || **истражев'ат** -'ујем несв 'уништавати без трага'. – Ов'бџе се више нѣм'а шт'о истражев'ат зашто су истраж'или св'е што су м'огли и часа сѹ се доф'атили; || **истраж'ит** -'аж'йм св 'уништити' – Ка[д]-сѹ к'озе истраж'или, тѣ је н'ама д'онијело л'епот'у.

истрањ'ат -'ам св 'изићи из куће неуредно обучен'. – Истрањ'ала је н'екуј, м'исл'им да ће бр'зо д'џи.

истр'ѣс[т] -'ем св 'тресући очистити од прашине'. – Вал'а је и вријем'е да се тѣ истрѣс'е; в. *иѣрес*; || **истрѣс'ат** -'ѣс'ам несв. – Истрѣс'ам ал'ине да и м'ало с'унце в'ид'и. – »Бабини и ђедови днєви«... вјерује се, да су најпакији од свију зимскијех дана, јер се каже да се тијех дана истреса зима [2: 333]; || **истр'ѣск'ат** -'ам св. – Овй пас'ул' да се л'ијепо истр'ѣск'а и да се пок'упи; || **истр'ѣса'к** -ска м в. *исѣрѣс'к*. – Пр'йчај[ј]те в'и што г'ој 'оћете, т'а'н истр'ѣса'к је н'ајбол'ѣ б'абино дијет'е.

истр'йп'ут прил. – Успе на поклопницу истрипут по мало брашна [2: 533].

истр'ицк'ат -'ам св 'исецкати'. – 'Ево ти ов'а ђеч'ина истр'ицк'аше н'овине, ђ'аволу и[х] д'адоше; || **истр'ицкол'ит** -йм св дем. – 'Узмите му тѣ н'џице е ће да истр'ицкол'и св'е што доф'ат'и.

истрл'ат -'ам св 'истрти'. – Тѣ н'ајпрвѣ тр'ѣб'а да се истрл'а н'а тијел'о. – Тѣ истрл'а св'уј по тијел'у.

истуж'ет се -й се св 'искукати се над покојником или над гробом'; в. *исколеж'ий се*.

ист'уј ист'уч'ем св. – Ни с'ам'и не зн'ам'о колико нѣ п'ут'и ист'укл'а, нагр'д'ила, а да не зн'ам'о з'ашто.

ист'ур'ит -йм св 'испалити метак из пушке'; в. *шара, шарка*.

исфаш'ат -'ам св 1. 'исећи кожу, сланину на дуже комаде'; в. *фаша*; 2. 'унесрећити'; в. *йоклай*; 3. 'истући прutom'. – Исфаш'ала и[х] је ка[д]-сѹ л'егли, а нијес'у се смј'ели ч'ут.

исфорц'ат -'ам св 'исфорсирати'. – Исфорц'а и[х] је, 'одро.

исфрег'ат -'ам св 'опрати, изрибати дашчани под грубом оштром четком'; в. *фреiаӣ*.

исф'рскāt -'ам св 'истући дете танким прутитем'. – Треба те, свега ми, исф'рскāt да зап'амтиш због ч'еса си л'егла [4: 347].

исцелијев'ат се -'ијевām св 'изљубити се'. – Исцелијев'асмо се кa т'етке.

исц'ибрїт се -'и се св 'изведрити се после олује; захладнети'. – Исц'ибрїло сē и ноћ'ас тē п'ас и м'ачка з'аједно да леж'е.

исцијед'ит -'иједїм св 'тек опрано рубље исцедити стискањем или увртањем'; в. *циједий̄, сѣжсмай̄*.

ис'еј ис'ечем св 'исећи, раставити на ситне комадиће'. – С'а[д]-ће ђед'о да ис'ечē по ф'ашицу сланин'е.

'итāt 'итām несв 'журити, хитати'. – Не 'итā, П'етре, идēm'о з'а'дно; || **итање** с 'журба, хитња'. – В'ас ти жив'от прђје на 'итāње, м'ош валā с'ес да попиј'емо к'афу; || **'ита'р** 'итра -о 'брз, окретан'. – 'Одвех 'ита'р и ср'ећу пр'ескочи; || **итрин'а** -'е ж 'брзина, хитрина'. – Ова ђеца м'оја од в'ише итрин'е св'акї к'ами н'аопāко турāј'у (Ц).

ићинд'ија ж '»два сахата пред сунчев заход«, време пред залазак сунца'. – Крēн'усмо о ићинд'ији [2: 57].

ићман? в. *маана*.

'иш! узв за терање кокошака. – 'Иш, вр'аг ве не пок'упио; || **'ишкāt** -'ам несв. – Б'аба сēд'ї прет к'ућом и 'ишкā к'окошке, ниједн'а јђј се прим'ај не см'ије; || **'иш-нūt** -'ем св 'отерати кокошке узвиком »ишк«. – 'Ишни тē к'окошке од вр'аћї, св'е ми т'ун иза'ср'аше.

ишатрїт -'им св 'уочити'. – Одонуд ишатрише милицајца [4: 199].

ишег'ат ишегām / -'ам св 'исећи тестером'. – Ишег'аше онї ш'ул'; || **ишегāv'ат** -'ајем несв. – Ишегавају дуге за бачве и чаброве [2: 61].

ишибик'ат -'ам св 'извршити казну шибанем, ишибати'.

ишт'егїт -'им св 'причинити штету на нечему; покварити, повредити'. – Та'н тē зл'отући то ишт'егїт пр'ије нђ начин'ет како вал'а.

ишмркїв'ат (се) -'ујем (се) несв 'дувањем протеривати слине кроз нос'. – Зат'искā му сē нђс и не м'оже да се ишмрк'ује; || **ишмр̄кн'ут** -'р̄кнēm св 'избацили слине из носа снажним потискивањем ваздушне масе'. – Њ'ему је, нас'ум, ж'а да ишм'ркнē н'ђс. – Треба га т'езāt з'а нђс кā м'алђ дијет'е, да би ишмр̄кн'уо онї тов'ар.

ишћ'епкāt -'ам св 'исцепкати'. – Ишћ'епкā[j]те ми н'екђ двā-трї д'рвета да нал'ожїм 'ога'њ; в. *ћеїкаї̄*; || **ишћ'епколїт** -'им св дем. – Ђед'о ће тђ св'е ишћ'епколїт, да се м'ало заб'авї.

ишћет'ат -'а св 'исцветати, расцветати се'. – Чекају ј'ош да Јевр'емово ост'оже ишћет'а.

ишћѐф'ит -'ѐфїм св 'потпуно се задовољити, истерати све хирове'. – Ишћѐф'иле сү се и с'а[д]-да в'идїмо отē ли се удāv'ат.

ишћур'ет -'им св 'посенити'; в. *измай̄уфий̄*.

ишћ'ушкāt -'ам св 'истерати'. – Овї м'оји ћег'ићи ишћ'ушкāше ног'ама и л'опту и с'афицу.

ишч'ачкāt -'ам св према *чачкаї̄*; || **ишч'ачколїт** -'им св дем, в. *изрїаї̄*.

ишч'аш м 'ишчашење'. – Им'а са'м у кол'ено ишч'аш; в. *слом, сїеїно, сїу-бе*; || **ишч'ашїт се** -'и се св. – Ишч'ашē се л'ућї 'у ногу, 'у рүку, у кол'ено, а н'ајгорē је ка'се ишч'ашē 'у памēt.

ишчегрл'ат -'ам св 'ишчачкати'.

ишч'екāt -ам св 'дочекати'. – Валā не м'огу тū к'āфу ишч'екāt, а не зн'ам оћу ли ју м'ој поп'ит.

ишчѐп'ат -'ѐпл'ѐ[м] св 'изгзити'. – Нека д'оћѐ некō дијет'е, да ме ишч'ѐпл'ѐ по крст'има.

ишчепѐр'ит се -'ѐрѐм се / **ишчеп'ерѐт се** -ѐм се св 'узверати се, испети се'. – Пружи ми руку па ћеш се ишчеперит [3: 485].

ишчепрл'ат -'ам с 'ишчепркати, ископкати'. – Ишчепрл'аше ми к'окошке л'ук и мѐр'аћу на њ'ега б'ачѐт гр'ане.

ишчетврг'ат -'ам св 'исећи начетворо'. – Крт'ола се ишчетврг'ā и св'ārѐ, пā са^с с'иром сл'āнијем – док се над'āкāш.

ишчеш'ат -'ешѐм св 'рашчешати'. – Ишчеш'ала некū кр'астицу пā изгл'ѐдā и да ће да јѐб загн'ојѐ.

ишчил'а'к -л'ка м 'ситан остатак; човек који се истопио од болести, ишчи-лео'. – Н'ѐмā од њ'ега н'ишта без ишчил'а'к, н'ѐће се им'ат што 'у земл'у уб'ачѐт; || **ишчѐл'ет** -ѐл'ѐ св 1. 'нестати, истопити се'. – Н'ѐмā валā од њ'ега н'ишта нѐ је ишчѐл'ѐ; 2. 'опазити'. – Лиза ишчили (опази) да једне нема [4: 251].

Ј

јаб'ана ж 'ретки гости, са стране'. – 'Они, по 'обичāју, тр'ећѐ ј'утро с'утрѐдā'н чин'ѐ и т'амо нека'кву јаб'ану св'рнū на р'уч'а'к. – Дојће јабане, стални и незвани [4: 125]; || **јаб'ана'ц** -ница м 'гост; странац, иноплеменик'. – С'ели сū м'ене 'у чело трп'езѐ, кā јаб'анца, и њ'ега, Стѐв'о му 'име бј'еше. – Е је ледна туђа земја за јабанца [2: 258; 11: 79].

ј'абука ж 1. бот 'дрво, воћка јестивог плода *Pirus malus, Malus punila*'; 2. анат 'јабучица у зглобу'. – Ка^с[д]-[ј]у обј'есѐй, поглѐдн'у: н'ѐмā р'амена! П'ипнū му: ј'абука пот п'азуво! – Онѐ кл'упко нагн'ало ј'абуку и она л'егла ће тр'ебā; 3. 'део седла'; || **ј'абучица** ж 1. дем. – Тā ј'абучица је ситнул'ава и н'еглѐдна, али слātк'а; 2. анат 'избочена хрскавица у грлу над улазом у душник (код мушкараца)'; в. *јајогица*.

јāv'ит ј'āvѐм св 1. 'послати обавештење'. – Јесте ли јāv'или у Бр'атоножиће за Л'убицу; 2. 'ићи у издуженој колони (о овцама)'. – 'Ено ти 'овце ј'āvѐ преко пр'ла; || **јāvн'ут се** ј'āvнѐм се св 'огласити се, јавити се'. – А јāvн'и му се, ћ'аоле!

јавор м бот 'дрво *Acer campestre L. sensu lat.*' (Бч).

јавр'ѐк -ѐк'а м 'јаруга, шумски густиш, честар'. – Ул'егоше ми кр'аве у некѐй јавр'ѐк и једв'а са'м и[х] изагн'ала. – Да њих измами из јаврика [4: 391]; в. *јомба*.

јага'нч'ār -ār'а м 'чобанин који чува јагњад'. – Овѐ сū палаф'рци бѐл'ги јага'нчār'и; || **јага'нчар'ица** ж 'просторија за смештај јагњади'. – Угн'ају се ј'агњад у јага'нчар'ицу; || **јага'нч'ѐ** / **јагенчи** -ā -ѐ 'јагњећи'; »*јајенчи*« *чобани, ѝрава јајенча* 'удут за испашу јагњади'; *којѐац јајенчи* [2: 26 27]; *Јајанч'ѐ ф'ѐр* 'вир на коме су се појила јагњад' (Бс); || **ј'агње** -ета с ♦. – Овчѐи брав прве године зов се јагње [2: 11]; || **јагњ'ѐце** -ета с дем. – Б'е да ми онѐ јагњ'ѐце сл'омѐ н'огу; || **јагњ'ић** м 'мушко јагње'; || **ј'агњица** ж 'женско јагње'; в. *обл'аѐнић*; || **ј'агњило** с 'овчѐије млађењек' [2: 10].

јаглук м 'марамѐца, рубац'. – Пашѐница [му] бачи завезак дуката, који су били свезани у један јаглук [2: 459].

ј'агма ж 'отимање, журба да се нешто отме'. – Ка^с[д]-би се обр'аз доб'ѐјā на ј'агму, нес'оји би га н'ајпрвѐ доф'атѐли. – Овај зли обичај јагме употребљаван је

често [2: 190]; || **јагмаџија** м 'отимач'. – Млада жена, која је тако очајно обискала да из руку јагмаџије отме своје живинче, била је у ринтавој одећи једне биједне хришћанице [3: 263]; || **јагмит се** -им се 'отимати се око нечега'. – Ови су се в'а'зда јагмити ко ће в'ише з'ла учињ'ет.

јагодица ж анат 'Адамова јабучица'. – 'Има ли 'иједна ж'енска ову јагодицу, 'има ли ју; в. *јабучица* 2.

јаг'ул'а / јаг'ул'а ж зоол 'речна и морска риба тела сличног змији *Anguilla vulgaris*, јегуља'. – Јеси ка[д] г'едā јаг'ул'у: б'еча је на пōд'обију јаг'ул'ē, само је в'ишā.

јад м 'беда, патња'. – 'Ондā је о[д] тогā ј'ада, з'а вријеме А'устрије, побј'егā, а куп'ио ов'бје у Куп'усце им'ање у некоѳга Вуј'ошевића; у клетви: На ј'аде ти дош'а да'н'а'шњи д'ан; || **јад'а** -ē ж 'свакоруко несрећна жена, сиротица'. – Н'екā се нашкоп'ила прш'утē пā се ж'алила: „О[д]-шта овā јад'а в'оду пиј'ē?“; || **ј'ада'н** ј'адна -о 'бедан, измучен'. – Ј'ада'н је и к'укава'н и нем'б му ј'ош додāв'ат; *изр. до ј'аднē д'уи'ē* 'по невољи'; в. *рмбаш, шришја*; || **јад'ило** с 'сиротиња, особа или група људи која нема ни снаге ни памети да се из беде извуче, »шака јада«. – Тō е јад'ило бйл'о под'ијел'ено у ч'етнике и партиз'ане. – Бйл'о је т'амо некоѳга јад'ила б'ожѳга и не зн'ам ни к'ако с'у претијец'али; || **јадница** ж 'несрећница'. – Који с'у ју ј'ади б'или, ч'удо је и жив'а јадница; || **јадов'ат** -ујем несв 'мучити се, прометати се од немила до недрага'; в. *бабоваш*; || **јад'о** -а м 'несрећник, јадан човек'; || **јад'ов** м 'исто'. – Бј'еше ли они јад'ов т'амо?; || **јад'ул'а** ж пеј 'јадница'. – Не ум'ије се јад'ул'а ни ок'б себе обрн'ут; || **јад'ит** ј'адим несв 'радити непаметно, с муком и без резултата'. – Св'е нешто ј'адē, а н'ичему 'аира не в'идē; || **јађеница** ж 'ојађена жена, несрећница'; в. *нафакница* [4: 92]; || **јадо** - 'први део сложенице'; || **јадоб'аба** ж 'јадна баба'; || **јад'бјка** ж 'јадна девојка'; || **јадођев'бјка** ж 'исто'; || **јадом'ајка** ж 'јадна мајка'; || **јадож'ена** ж 'јадна жена'; || **јадонев'јеста** ж 'јадна невеста'; || **јадокаведн'ије** прил 'незнатно боље'. – Млађа сестра Тодора, она јадокаведније [4: 256].

јађо! узв говечету да се врати, да промени правац кретања.

јаећ'ак / јаић'ак -ак'а м 'јахаћи коњ'. – 'Он је в'а'зда им'ā д'обрōга јаећ'ак'а; || **ја'ићй** -ā -ē 'јахаћи'. – Држи јајићега коња [2: 16; 4: 207].

ја'ажа ж 'јаз којим се водоток усмерава према воденици или њиви за наводњавање' [12: 29].

јазб'а'ц / јазбац / јазбач м 1. зоол 'јазавац' [2: 64]; 2. 'грло; глас'. – 'Има јазб'а'ц – да се ч'ује у Р'аћан.

јазише се 'нејасно: отети се контроли, подивљати'. – Ако се лампијеру на пут не стане, ... он осили и »јазише се и удари у гору« [2: 290].

ја'ићй в. *јаећак*.

јајц'е -'а с 'јаје'. – Би ли му двā-трй јājц'а слом'ила и опр'игāла? – Крчмарица му оприга два јајца за вечеру [2: 452]. – Ће је мудрије јајце од кокошке, ту је срећа далеко [2: 107].

ј'ак јак'а -'о 1. ♦. – Он је б'ио ј'ак кā мāс'а'к, а п'амēt му н'ије смēt'ала; 2. а. 'сиров, недовољно зрео'. – Фрмет'ин је м'ало ј'ак, н'ека га ј'ош двā-трй д'ана; б. 'чврст'. – Св'е ће тијел'о уг'инут, а 'он [желудац] ће б'ит ј'ак; 3. 'непотпуно кастриран'. – За в'ола се р'ечē ј'ак ка[д] н'ије д'обро нач'ињен; || **ј'ака** ж 'група присталица'. – А в'ић: да е ј'акē им'ā, Пав'ић би п'рвй б'ио да д'игнē бун'у; || **јак'ат се** -'ам се несв 'рвати се, одмеравати снагу'. – Јак'ају се ћ'еца т'амо, нō и[х] поглēдн'и да

не б'иднѐ г'рдније; || **јакот'ан** м 'снажан момак'. – Пот'ури тѝ тѝ, ђ'ѐдо, тѝ ђе овѝ јакот'ани изн'ијет; || **јач'ица** ж 'јако братство' [1: 146].

јак'ета ж 'кратак женски капут, припијен уз тело (као детаљ народне ношње'; || **јак'етица** ж дем. – А 'она, сирот'а, об'укл'а неку јак'етицу и трѐс'е се од] зѝм'ѐ; || **јак'ечина** ж пеј. – Б'ачи тѝ јак'ечину т'амо да се зап'али с он'ијем; || **јакет'ун** –ун'а м. – Што вел'иш: је ли ми овѝ јакет'ун да се ш њ'им поз'брѝм?

ј'алов -а -о 'неспособан за оплодњу, за репродукцију'. – Нароч'ито је тѝ д'обра трѝв'а з'а коње и ст'оку ј'аловѝ (Кж); || **јалов'ина** ж 'јалова стока'. – Тѝ се јалов'ина ч'ѝвѝ по с'ебе; в. *начафраниѝ*; || **ј'аловица** ж а. 'јалова женка'. – Ко ђе надб'ос кр'аву ј'аловицу; б. 'нероткиња'. – В'иђе ли онѝ ј'аловицу ј'аловѝ како н'агрдѝ ч'ѐка?

ј'ама ж ♦. – Богоми се не зн'а кол'ико је туд'ијен ј'амѝн у којѝ су бачев'али нѝр'од; || **јамет'ина** ж пеј. – У тѝ јамет'ину сѝ св'ашто убачев'али; || **јамур'ина** ж 'исто'. – Зн'а се да сѝ у тѝ јамур'ину уб'ачили тр'бѝцу, а 'они зн'ајѝ јес'ѝ ли ј'ош кѝг'а; || **јамч'ина** ж 'исто'; || **јамѝшт'ина** ж 'исто'; *изр. несиѝе јаме* у проклињању, в. *ипредавайѝ*; || **ј'амѝр** м 'убица, који је људе бацао у јаме'. – Овѝ сѝ н'аши ј'амѝри на св'акѝ несрѐћу ст'изѝли; в. *сикнуѝ*.

ј'амужа ж 'свеже некувано млеко'. – Ка[д]-се помѝз'е кр'ава али 'овце пѝ е варен'ика неврев'ена, т'ѝмѝ се зов'ѐ ј'амужа [1: 238, 2: 31].

ј'ѝр ? ; јара жита в. *сиѝно жиѝно* [2: 50]; || **јар'ѝк** -ѝк'а м 'кукуруз посејан на стрништу'. – Жито које се сије на стрништа, тј. на земље ђе је озимо жито пожње-вено, зове се »јарик« [2: 48].

јар'акоша ж 'жена слободнијег понашања, која се може срести на свим мес-тима'. – Зѝ нѝ јар'акошу н'ѐмѝ »нем'ѝ[j]« и »не ва'л'ѝ се«; || **јар'ачѝт** -ѝм несв 'свађалачки наметати своје мишљење'. – Не пушт'аје и[х], нѝ јар'ачѝ и ж'ену и ђ'ѝцу и не зн'а се како сѝ жив'и.

јарамаз м 'силник'. – Он је пиплиђ да утече онаквијема јарамазима Турака и њинијема коњима [3: 78].

јѝр'анѝк м 'љубавник'. – Им'ала је 'она, нас'ум, некојѐга јѝр'анѝка, али и[х] нијес'ѝ уф'атѝли пѝ н'ије. – Домађин помисли, да је то њен јараник и хтѝеде га убити [2: 207]; || **јѝр'аница** ж 'љубавница'. – Јамчим животом да ђе сад с јараницом јаранисат [4: 278]; || **јаран'исѝт** -ишѝм несв.

јѝр'а'м јѝр'а'м м ♦. – Мѝр'ѝ је да прод'ѝ в'ола из јѝр'а'м.

ј'ара'ц ј'арца м зоол 'мужјак козе'. – П'ѝтѝ[ј] т'амо трѐбѝ ли кѝм'е ј'ара'ц е га м'ѝрѝм м'ѝцѝт; || **јарч'иѝ** м дем. – Овѝ галиј'оти ск'ѝчѝ по тије з'а'дѝвѝ кѝ јарч'иѝ, мѝ се бој'ѝм да не б'иднѐ отѝч'еније глав'ѝ; || **ј'арица** ж дем; || **ј'аре** -ета зб *јараг*; || **јар'ѝце** -ѝта с дем; || **ј'арѝт се** -ѝ се несв 'омлађивати се (о кози). – Б'рзо ђе поч'ѐт да се ј'арѝ и не зн'ѝм к'уј ђу ш њ'има.

јарг'ан м 'јак округао ступац на издубеном храстовом стаблу, за одржавање воденице на води' [Ж 26].

јѝрд'ум м 'густо укувано и овлаш посољено овчије млеко'. – Јѝрд'ум се в'ѝрѝ ка[д]-се нам'анѝ ј'есѝн и ка[д]-је варен'ика 'овчѝ н'ајгушѝѝ. – Послѝје веч'ерѝ 'изнијели л'ѝђ'има јѝрд'ум, 'они се запрѝч'аше о Ц'рнѝ Г'ору, пѝ о С'рбији, пѝ о Р'усији, а јед'а'н 'ома'че онѝ јѝрд'ум; овѝ га укор'ише ка'д заврш'ише прѝчѝ, а 'он њ'има: »Јѝ са'н ве ч'ѐкѝ док сте били у Ц'рнѝ Г'ору и С'рбију, мѝ ка'д ѝд'ѝсте у Р'усију, јѝ са'м мл'ѝв'ѝ е н'ѐћете дѝд'ит ни за двије неђ'ел'ек«. – Од варенике... гради се јардум и замлаз, познати у свим нашим планинама [1: 261–261, 2: 34]; || **јѝрд'умѝт** -ѝм несв 'правити јардум'. – С'а[д]-ђемо поч'ѐт да јѝрд'умѝмо.

јаребица ж зоол а. 'птица слична домађој кокоши из рода *Perdiciadae*'; б. 'иг-

рач у игри »соко и јаребица« [2: 370]; || **јаребичић** м 'младунче јаребице'. – Људи се по свршеној драми као тићи јаребичићи куд који разбјежаше [3: 701].

ј'арина ж 'јагњећа вуна'. – Дрндари с'у трес'ли ј'арину, а ј'арина се зв'ала в'уна од ј'агњ'ад'и (Кж); в. *мала вуна* [2: 30].

јарич'ат се -а се несв 'израњавити се по њушци, окрастати'.

јарнут -нем св 'ојачати'. – Мило ми што се јарнула, ноге јој готово очврснуше [4: 211].

јарц'ат -а̄м несв 'јурити за личним задовољствима'. – Јарц'ала је ка'д јој-[ј] е'гој св'рсн'уло и н'ије [ј]у за'исто шт'е'ј'ела.

ј'ас'ен м бот 'шумско дрво *Fraxinus ornus*'; в. *комуница*; || **ј'асенов** -а -о; одр *ј'асенови* -а -о 'који је од јасена'; *јасенова њокорица* 'cortex fraxini' [2: 546];

|| **јасенов'ак** -ак'а м 'лисник јасена'. – По'е'ка'е је дв'а јасенов'ак'а [2: 39]; || **ј'асеновача** ж 'јасенова грана'. – В'а'зда н'ос'аше једну ј'асеновачу; || **ј'асеновина** ж 'јасеново дрво'.

јаслак м в. *короша* [2: 267]; || [**јаслаковат**] **јаслаковање** с. – Црнина и јаслаковање је раније у Куча држано по староме обичају [2: 267].

ј'асли 'јас'ел'ач'н ж пл т. ♦. – К'оња ув'ед'е н'а јасли. – М'етн'е к'оњ'у 'у јасли.

јастак м 'јастук'. – Да поставе меки јастак младој глави [2: 258]; в. *кушин*.

јатаг'ан м 'дуг повијен нож који се носи за појасом'.

јат'ак м 'онај који скрива, чува и помаже хајдуке, одметнике од власти'. – Н'ад'или с'у и[м] јат'ак'е и м'л'огијема с'амо 'они зн'ај'у њ'е су и[м] к'ости; || **јатаковат** ујем несв. – Који су са њим у току... хајдуковања јатаковали [2: 159].

ј'атка ж 'јадна несрећна мајка'.

ј'ато с 'група птица'; || **ј'атомиц'е** прил 'скупа, у гомили'. – Ст'игоше ј'атомиц'е.

јаторан -рна -о 'велик; јак, снажан'. – Њега је зато ономланин врнуо Ђурић, док се мало подигне и бидне јаторнији [3: 78].

јација ж 'време одласка на починак'. – [Дукати] су били свезани у један јагрук, на којега је било извезено да јој дође у јацију на сарај [2: 459].

ј'ацк'ат се -а̄м се несв 'изазивати, раздраживати'. – Он је вол'ио да се ј'ацк'а њ'еци и да и [х] подражу'је; || **ј'ацин'ут** се -н'ем се несв 'подругнути се'. – Не м'оже да и[м] не ј'ацин'е.

јач'ица ж; в. *јак*.

ј'аш'ат -ѐм несв 'јахати'; в. *бињаш*; ~ се 'бити у ванбрачној вези'. – Она с'е, нас'ум, ј'аш'ала ш њим пр'ије н'о с'е 'уд'ала.

ј'аштерица ж 'бубуљица на језику'. – Ископчила ми јаштерица на језик; арб. *џуја* [2: 520].

ј'а'г'ул'а ж в. *јајул'а*.

ј'еб'ат -ѐм несв 'полно општити'. – Ови н'б'ви Црног'орци не зн'ај'у ко и[м] је ј'еб'а м'ајку; најчешће у псовци. – 'Оца и ј'еб'ѐм безоб'разн'ога!; *изр.* ~ оца 'разорити, уништити'. – А вал'а су и ј'еб'али 'оца по тем'ел'у, за'исто! Какву д'ушу им'аше о[д] сво'ије др'уг'ов'ач'н; || **ј'ебало** с 'место на коме се састаје љубавни пар'. – Уф'атили с'у и[х] на ј'ебало; || **ј'ебач'ина** ж 'сексуалне оргије'; в. *чобан(чина)*; || **ј'ебиво** с 'полно општење, сексуални чин'. – Раст'аше се к'а м'ачке с ј'ебива; || **ј'еб'иг'уз** м 1. 'сексуално настран мушкарац, хомосексуалац'. – Зн'ало с'е и код н'ас за нек'е ј'еб'иг'узе, м'а се 'они с т'ијем нијес'у м'л'ого з'б'рили; 2. прен 'страшљивац, кукавица'. – 'Ајде, ј'еб'иг'узу, чега се бој'иш.

једа св 'не би ли'. – Није се смио усудити да у воду загази, па је ишао низ воду, једа на какво скакало наиђе [2: 206–207].

једа^м'а прил 'у једном тренутку, коначно'. – Једа^м'а крѣн'уше, а какви сѹ бил'и – добр'е сѹ и стигли; || **једа^н'аек** / **једанаек** прил 'одмах, истог тренутка, истовремено'. – 'Они једа^н'а^к скоч'ише и преко пр'ага (КЖ). – Није једна но једанаек двије [5: 217, 2: 243; Ж 21]; в. *свикай*; || **једн'а^к** -нк'а м 'једини син'. – »Јединак« се често зове и »једина суза«. – Те ријечи заробљена јединка окидоше срце мајчино [3: 492]; [2: 209; 3: 492]; || **једн'а^ц** -нц'а / **једина^ц** -нца м. – Једн'оме, им'а е с'амо јединца, Вуч'евић, к'ућу су му ископ'али; || **јединче** -ета с 'мушко дијете међу више сестара« [2: 209]; || **јед'ити** -ӑ -б̆ 'један једини'. – Како се ид'е к В'иру, ј'една је јед'ита с'амо с'амā к'ућа на крај онѣ ц'есте; || **једн'и** -'е -'а 'неки'. – Једн'ијема нѣмāш р'ашта пр'ич'ат, 'они н'ишта л'ијепо н'етѣ ни да ч'уну ни да уч'инѣ. – Стога се чини једниема да су они сурови и дивји [Ж 1]; || **једног'ода^ц** -оца м 'једногодишње ждребе'; || **једног'откиња** ж 'једногодишња ждребица'; || **једнол'оча^ц** -чца м 'штене у односу на осталу штенад из истог накота'. – Два једнородна штенца зову се једнолочци [2: 9]; || **једном'а** прил 'стаљно, упорно'. – Он је једном'а ц'иганчио и трāжио да му д'ају нбвѹ к'апу; || **једнометна** [пушка] 'која једном пуца, једнометка' [2: 91]; || **једностр'аница** ж 'просторија приграђена уз бочни зид друге зграде, с ниским кровом, наслон'. – Угн'ате 'овце у једностр'аницу; в. *ѳрислон*.

једв'а прил 'с напором, с тешком муком'. – Једв'а се опр'ије н'а ноге; || **једва једвице** 'на једвите јаде'; в. *мрчава*; || **једвач'ек** м 'дуго очекиван син'. – Н'агрдѣ к'ућу онѣ њег'ов једвач'ек.

ј'еднāк -а -о 'који се не разликује од других'. – Св'и смо мѣ ј'еднāци; || **ј'еднāко** 'ипак'; в. *ублажши*.

ј'еђа ж 'јело, храна'. – 'Имā ли што за ј'еђу у овѹ к'ућу? – Каква јеђа онаква и међа [2: 429]; || **ј'ес[т]** 'ијем несв 'јести'. – Што овб̆ не ј'едосте, кā да ви н'е даде рак'ија; || **ј'естиво** с 'храна, јело'. – Код њ'и за'исто н'ије ф'алѣло ни п'ѣва ни ј'естива; [2: 104]; в. *агеѣ*, *ѣво*.

јѣжм'а ж 'јежа, дрхтавица'. – Некā мѣ јѣжм'а ст'исла – кāда ћу н'а нб̆с!

језик м ♦. – До појаве дивљегā меса на такве су »киле« привијали слатки мелем на... »кравскоме језику« и тзв. »зечеву уху« (биљка) [2: 550]; || **језичак** -чка м в. *сиагнуѣ језичак*; || **језикл'ија** м 'добар говорник'. – Језикл'ија је, богме, Дрāг'о Дм'итров каквије је м'ало; || **јез'икоша** ж 'жена оштрог језика'. – Нем'б̆ се с јез'икошб̆м ф'атāt, нагрд'иће ти и к'осу н'а главу; || **јез'ича^н** -чна -о 'оштрог, поганог језика'. – Да није језична? – Не мари што су помало језичне [3: 193 663]; || **јез'ичина** ж аугм. – Ка'д је пр'ужѣла јез'ичину, н'ије зн'а што јој б'ѣ; || **језичит** -им несв 'прекоревати'. – Ту друг друга кори и језичи / Ће не знаше да је пријевара [5: 57].

јѣ-ј'а-ā! / **јѣх-ј'а-ā!** узв за заустављање волова приликом орања [2: 47].

јѣј'ина / **јеина** ж зоол 'грабљива ноћна птица сова, буљина, *Bubo bubo*' [2: 336], в. *уѣ*.

јект'ат -ѣим несв 'јецати, грцати'. – Јект'ѣ г'оре нб̆ би за м'āјкб̆м. – Ка чељаде јекти [4: 253].

јектика ж в. *јѣфѣѣика*, *сушица* [2: 526].

јела ж бот 'црногорично дрво *Abies*'.

јел'ек м 'део горње женске народне ношње'. – Б'ио је онѣ јел'ек те су ж'ене нос'иле. – Обично се носио црвени јелек од сукна извезен »златом« (срмом) [1: 526,

2: 91]. – Није ријеч свилена марама / Да се метне у џеп од јелека / Но је ријеч једна скитачица, / Поскитаће од усти до усти [5: 486]; || **јел'ечић** м дем.

јџ'оња м 'во светложуте боје'; || **јелуја** / **јел'ул'а** 'крава светложуте боје' [2: 18].

јемање с 'берба грожђа' [2: 57].

јем'а'ц јенц'а м 'јемац, гарант'. – Зад'ајем ти јенц'а Б'ога да ћеш ми тџ пл'ат'ит. – Чубро му је понудио 150 гроша... да у Клименте као јемац [2: 156 78]; **ј'емч'ит** / **ј'енч'ит** -им несв 'гарантовати'.

јеменије мн 'врста лаких плитких ципела од опуте и црвене коже'; в. *шкло-йарай* [3: 388].

јемип м 'заклетва'. – Богу сам учинио јемин али да му узем главу, али да његову тражећи моју оставим [3: 698]. – Па сам, Турци, јемин учинио. – Па сам јемин Богу учинио / Да се другом ожени ти нећу / До Милицом, младом Ћоновицом [5: 39 43].

јемјеш м 'лемеш, раоник' („у Срба зетске долине, и у Арбанаса“ [2: 47]).

ј'емч'ит в. *јема'ц*.

јенђија ж 'пратиља невесте на свадби, јенђибула' [2: 221].

ј'ес[т] 'ијем в. *јећа*.

ј'есџ ј'есени ж 'годишње доба између лета и зиме'; || **ј'есени** прил 'током јесени'. – Овџм комун'ицџм, 'а ј'есени – 'а прол'ећи, тџ се н'ије м'огло разм'ит у овџ комун'ицу од б'ул'укџ; || **јесењ'ача** ж 'јесења смоква' [2: 59].

јесир м 'сужањ, заробљеник'.

јетим м 'сироче'. – Пород удовичин зове се »јетими«, »јетимчад« или »сирочад« [2: 110].

ј'ефтика ж 'туберкулоза'. – Мл'ого и[х] бил'о т'ршено о[д]-тџ ј'ефтикџ; || **ј'ефтичџв** -а -о 'туберкулозан'. – Јефтичџв је, та га је изио у утробицу [2: 526 512].

јџч'а'м јџч'а м бот 'врста житарице, за људску и сточну исхрану, *Hordeum sativum*'. – Сиј'али сџ ж'ито, пчен'ицу, јџч'а'м; || **јџч'енџ** -џ -џ 'који је од јџчма'; || **јџченица** ж 'јџчени хлеб' [2: 100]; || **јџч'ул'а** ж 'напитак од прженог јџчма, као замена за кафу'. – Вџриле сџ ж'ене онџ јџч'ул'у.

јџв'а ж бот 'дрво из породице бреза, расте на влажном тлу *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn'.

јџц'ат (се) ј'џцџм се несв 'љуљати се'; в. *вјешалице*.

ј'уг м 'јужни ветар' [1: 20]; || **ј'уговина** ж 'топлије време'. – Крџн'ула је ј'уговина и јџ нџм сџ з'има истов'арџла; || **ј'ужит** -џ несв 'отопљавати под налетом јужног ветра'; || **ј'ужнџ** -џ -џ 'топао, под утицајем јужног ветра'.

јули м 'јул, седми месец у календару'.

јун'џк -џк'а м 'онај који се, нарочито у рату, истиче храброшћу'. – Бил'о је у К'уче ва'зда в'ише ман'итије нџ п'амџтније јунџк'џн; || **ј'унџча'н** -чна -о 'храбар'; || **јунџч'ит** се -џч[м] се несв 'храбрити се'. – Ка'д џв'џн 'оће да се јун'џчи, ж'ене и[м] тџ могу притврд'ит л'укџч'има; || **јунџчица** ж. – Милица је била јунџчица [5: 46]; || **јун'џчки** прил. – Н'џпређе сџ р'екли да је пог'инуо јун'џчки, а п'отл'е сџ некџ пл'џнд'уре прџч'але како сџ га 'они уб'или.

јун'џц јунц'а м 'говече, бичић до 2 године старости'; || **ј'уне** ј'унета с 'старије младунче говечета'. – Једно ми се ј'уне заплџало и зам'ало се з'ама'че; || **јунџчић** м дем; || **јун'ица** ж; || **јун'ичица** ж дем 'женско теле'. – Шар'ул'а ми је б'џчџла двџ тел'џта, јунџчића и јун'ичицу.

јуни м 'јун, шести месец у календару'.

јур'евина ж бот 'руј, жбунаста биљка жутог цвета', в. *рујевина*.
јурйш'ит -'йшйм несв 'извршити јуриш, јуришати'. – Народ [је] у Кучима ради пљачке био хитар јуришити на зликовачки дом [2: 166].
јуродив -а -о 1. 'душевно поремећен, »Божји човек«; 2. '»луд Христа ради«, врста хришћанског подвига'.
ј'утро с ♦; – Стока се музе на јутро [2: 28].
ј'уфка ж 'коре од теста'. – Начин'але с'у ж'ене онѐ ј'уфке 'о-тијеста, с'уш'иле и в'ар'иле у варен'ику.
јуч'ѐ / јуч'ѐн прил 'дан који [је] претходи[о] данашњем'. – Бил'и су т'ун јуч'ѐн. – Ја сам јучен у чету одио [5: 275]; || **јучер'а'њѝ** -а -ѐ а. 'јучерашњи'. – Она је на јучер'а'њѝ да'н забор'авила, а још онома'дне г'а пом'ињ'ала; б. 'млад, неискусан'. – Ти си за м'ене дијет'е јучер'а'њѝ; || **јучер'а'њче** -ета с 'незрела особа, балавац, балавица'. – Неки се ст'арчеви прегон'или к'о је од њ'и н'ајстарѝ, а ђедо Јбш'о и сл'уш'а, сл'уш'а п'а вел'и да с'у 'они св'и јучер'а'њч'ад (и за'исто: 'он је од н'ајстаријѝга б'ио стар'и петн'а'з г'одн'а' али дв'ад'ес); || **јуч'ѐшњѝ** -а -ѐ 'јучерашњи'. – Нем'б[ј] т'б, јуч'ѐшњѝга ти Свет'га Ник'олѐ.

К

каб'аница ж 1. 'подужи огртач који се носи поврх одеће, као заштита од кише и хладноће'. – Бил'а је он'а каб'аница сукњен'а, тѝшк'а, а кад' ју ог'рнѝш, не б'б'ј се е ће ти бит студ'ено; 2. 'зимски капут (н.)'. – На ов'у ми се каб'аницу м'ало ош'ила п'остава, приф'ати ју да н'е би в'ише.

кабул'ит -'улѝм св 'желети, пристајати'. – Нијесу досле кабулили с нама да ћосају. – Куће виђале не бише да нијесу кабулили [4: 53 390]; в. *гријейѝ*.

кавед'ат -'ам несв 'кретати се тромо, вући се'. – Б'а'а још пом'ало кавед'а, а бистр'иј'а је о[д]-ш'ер'ѝ; || **к'авѝда'н** -дна -о 'у подношљивом физичком стању с обзиром на дубоку старост'. – Дваез г'одн'а' је стар'и од м'ене, али је каведн'и н'б'ј'а. – Неки од ових су мало каведнији [4: 300].

к'ад м а. 'дим од запаљених ароматичних материја, тамјана, обично у верским обредима'; б. 'дим за омамљивање пчела'. – Зап'алѝш какву к'рпу и онијем д'имом пш'еле [смириш] да осижеч'еш м'еда; [2: 43]; || **к'ад'ит** к'адѝм несв 'кадити димом од запаљеног тамјана'. – Вик'а е п'оп да п'уш'ач к'адѝ х'аоу.

к'адома / кадрма ж 'велике равне плоче којима се поплучава обор, калдрма'. – Дов'ука' је 'однеклѐ некѐ в'ел'ѐ к'адоме и пок'адомио ва'с об'ор прет к'ућом; || **к'адоми**т -ѝм несв 'поплучавати обор'. – К'адоми он'б д'ал'е од вр'аѝ, а ов'б ће, р'ече, да бетон'и'ра. – Обори су... поплучени кадрмом (у Арбанаса *калдрм*) [2: 87].

кажев'ат -'ујем несв 'причати, казивати'. – При'је зор'ѝ се д'игнѝ, не каж'ује ни у кат'ун ни н'ишта, па пр'аво, ка мом'а'к – тр'епни на Кос'ор. – Не см'ијеш н'ик'бме кажев'ат што је бил'о; || **к'аз'ат** к'ажѝм св а. 'рећи'. – Не зн'ам ко му је т'б м'ог'а' к'аз'ат; б. 'открити нечију тајну, потказати'. – К'аз'аћу те ђед'у да си п'ушио; **кажев'ат се** 'призна(ва)ти способност вештице'. – Она сѝ кажев'ала в'јештица; в. *са'иријейѝ*.

к'ај'ат се к'ајем се несв 'жалити због некаквог поступка'.

кајмак'ам -ам'а м 'окожни или срески старешина у турској управи'.

какар'из'ат -жѝ несв 'кокодакати'. – Иск'очи, д'ијете, и в'иђи што какар'иж'у тѝ к'окошке, да и[х] орл'ај не нап'анѝ; в. *забрбок'аѝ*.

какар'ићи мн *изр. gевей какар'ићѧ* 'врло рано, много пре свитања'. – Уст'а је у девет какар'ићѧ (О К). – Устаде у девет какарића. – Буди се у девет какарића. – Пошла у задружну шталу прије какарића [4: 241 271 387].

кал м 1. 'прашина'; 2. 'чађ из сулундара'.

калај'исѧт -шѧм несв 'облагати бакарне судове растопљеним калајем'. – Дбд'или сѸ туд'ијен Гѧб'ел'и калај'ије и калај'исѧли котл'ове; || **калај'ија** м || **калајил'ук** м 'калајцијски занат' [2: 479].

кал'а'п / ка'л'а'п / калап м 'калуп, модел; пример, узор'. – Неће је, вел'ѧ, јед'ан лел'екѧ пѧ р'екѧ: „О, леле м'ене (и р'ече му 'име), ка'л'а'пу л'уцк'и“; в. *иром'ењивай* [Ж 10]; || **кал'а'пѧт / калапит (се)** -ѧм (се) несв 'уклапати (се), адаптирати се'.

кал'а'ц / калац кал'а м 1. 'биљка која у пролеће најпре никне; најранија пролећна трава'. – Ћ'ерѧли смо 'овце на кал'а'ц, да попѧс'Ѹ кал'а'ц прије нѧ се забр'ѧнѧ; 2. 'прва појава ницања семена, никаљ'. – Кад сјеме никне зове се »калац« или »никаљ« [2: 48].

калежат се -ам се несв 'срамотити се'; || **к'алијеж** м 1. 'прљавштина, глиб'; 2. 'ненормално понашање, немотивисан поступак'. – Држ-пут, која Босна, калијежи! [4: 174].

калем м 'прибор за писање'. – Па узео калем и артију / Да накити ситну бурунтлију [5: 70].

калешин м 'лака кола, чезе'.

кал'оп м 'пакетић од 15 тефтера (в.); ~ *к'арѧицѧн* 'пакетић цигарет-папира'.

калуђер м 1. 'монах'; 2. а. 'болест житарица, снет'. – »Калуђер« се из пшенице одабира прањем, те здраво жито тоне у дно а »калуђер« остаје на врху [2: 51–52]; б. 'гареж на кукурузу, *Ustilago maydis*'. – Онѧ кал'уђер нап'анѧ фрумет'ѧн па га м'брѧш м'а'ј из б'аштинѧ, а и гов'ече га слѧтк'о из'ије.

калумпер м 1. 'калопер, украсна мирисна биљка *Tanacetum balsamita*, која се употребљава у медицини и као зачин'; 2. 'женска игра'. – Калумпер пером царе! [2: 376].

кал'уп м 'тутум' (Бч); в. *калой*.

кал'уша ж 'овца црне главе с белим кругом око очију'. – Лијепа ти онѧ кал'уша; || **кал'ушица** ж дем. – 'Имѧм јѧ трѧ-чет'ири кал'ушице; || **калуш'ан** м 'ован црне главе с белим кругом око очију'.

калушина ж 'желатинска маса као нуспроизвод од кувања сапуна'. – Чекај, донијеђу калушину [4: 260].

к'амара / комара ж 'посебна просторија за спавање, соба'. – П'отл'е су начѧиѧ'али к'амаре, прегр'ѧдѧ мул'а'гѧн'ом и 'имајѸ к'амару, вик'али сѸ к'омаре; в. *ogaја* [Ж 19]. – [Понеки имућнији људи] преграде гладу и одвоје мађи део за спавање: камару [1: 236]. – Мало је кућа у свију Куча и с најпростијом камаром [2: 85]; || **камарица / комарица** ж дем 'собица у ајату' [2: 85]; в. *ajajѧ, ogaја*.

к'аменица ж 'удубљење на камену, у коме се може задржати вода од кише или отапања снега'. – Јед'ан се на'ијо мјеш'авинѧ пѧ отиш'ѧн на к'аменицу, сн'ијег д'о пѧса; 'он разб'ѧ л'ѧ, т'а'ка-т'а'ка – нап'ѧ се: „Пѧ, ѣ'аволи те п'опѧли, врућ'а ли б'ѧ“; [12: 29]; || **каменорѧз'а'ц** -сц'а м 'мајстор који обрађује камен, клесар'. – Л'ѧк'овиѧ некѧ, ст'ѧрѧ ч'ѧк, б'ио каменорѧз'а'ц; || **к'ами** -ена м 'камен'. – К'ами му н'ије б'ио дал'еко да припр'ѧмѧ кл'ачницу. – Овѧ мл'ѧдѧ, с к'амена н'а ками, док тр'ѧпнѧш, нав'ѧлѧ н'а Биоче. – Тв'рд је кѧ к'ами. – Једна прича казује, кад је Христос крштѧн на Јордану, да је у то

доба ками, дрво, гора, вода и све живо говорило [2: 277]. – Од цркве куд је запад лако ће се и виђет у станац ками шака и лопата [2: 339]. – Да извидаш љуту бољу ледни ками [2: 256]. – Боље и ками у торбу но празну торбу [2: 424]. – За студен се ками ушанчио [5: 109]; *изр.* *уб'ојни* ~ 'меки камен који се, растопљен у води, привија као облога'; *к'ами к'оњскѝ* 'плавѝ камен'. – Народ успешно [францу] лијечи растопљеним плавим каменом, који се овамо зове »ками коњски« [2: 530]; клетве: ~ *ѝи* 'у *дѝм*, ~ *ѝи* 'у *ѝамѝи*, ~ *г'а ѝи* је *к'а* је, ~ *му* у *в'илице* [2: 334], ~ *ѝи* 'у *зубе*, ~ *му* у *ѝѝр'обице*; || **ками** прил 'мало'. – Р'екѝ би да је ками б'ол'ѝ и д'аће Б'ѝг да се д'игнѝ; || **к'аменио** прил **а**. 'тешко, јадно'. – Какв'о је онѝ дијет'е? – Богме – к'аменио; **б**. 'једва нешто боље'. – А чин'ѝ ми се да ми је камен'ијѝ. – Оће ли д'ат Б'ѝг да је што камен'ијѝ?

камрик м 'врста тканине, ланена или платно; фина памучна тканина, ба-тист'.

канапела ж дем 'широк тапациран наслоњач на коме се може седети или лежати, канабе'.

кан'ѝф -ѝф'а м 'канал'. – Им'ала је кл'упко канѝф'а и 'она је зн'ала ѝе гѝ са'кријев'ала.

к'андило с ♦; в. *ма'слина*.

кант'ѝр -ѝр'а м 'справа за мерење, вага', арб. *контѝари* [2: 79]; *изр.* *на ѝавол'ѝ* ~ 'по најнеповољнијој процени'. – Ма и на ѝавол'ѝ кант'ѝр, тѝ ва'л'ѝ пет 'ил'ѝдѝч.

к'антараба ж 'жица која се свињи ставља на њушку да не рије, брњица'. – Тѝ ће ц'ора изрил'ат и Дрм'ашу ако јѝ се не м'етнѝ к'антараба.

кантињ'ела ж 'летва'. – Пр'еђе сѝ се и тѝ кантињ'еле тес'але, св'е сѝ тес'ало, а шег'али сѝ онѝ ш'ул'еве деб'елѝ.

к'анѝт к'анѝм св **а**. 'капнути, налити'. – А н'у ми к'ани једну к'апју рак'ије, да скв'асѝм г'рло; **б**. 'посути, полити (да се оперу руке)'. – Дѝђ'е једна нев'јестица да ми к'анѝ те ум'и р'ѝке; в. *ж'ѝейна*; || **к'ањѝт** -ѝм несв 'сипати, наливати, поливати'. – Нем'ѝ му в'ише к'ањѝт, н'ѝмѝш тѝ колико 'он м'оже поп'ит.

канчело с 'повесмо, свитак конца; свежањ вуне који се везује на преслицу'. – Обадвије жене мотају канчела да ткају поњаву [4: 35].

кѝнц'ија ж 'бич'. – Он је зн'ѝ да овѝ ма'ска, ка'[д]-се уд'арѝ кѝнц'ијѝм, да се г'ѝђѝ з'а собѝм.

к'ѝп -и ж ♦. – Н'е паде, валѝ, ни к'ѝп, ни да се посп'рднѝ. – Н'ѝмѝ га шар'ул'а ни к'ѝпи; || **к'ѝпја** / **к'ѝпл'а** ж **1**. 'исто'. – В'иђѝ имѝ ли у онѝ б'оцу к'ѝпл'а рак'ијѝ; *изр.* *кѝ* између к'ѝпѝл'ѝ 'једва'. – Пров'укѝчн са'м се кѝ између к'ѝпѝл'ѝн; **2**. 'мождани удар, нејасно, најчешће у клетви'. – К'ѝпја га убила; || **к'ѝпавица** ж **1**. 'вода која се слива с крова куће'. – Ја сам пијо воду капавицу [5: 216]. – Ка'[д]-се м'оже, тѝ се к'ѝпавица уф'атѝ и д'обра је и за прѝ'е. – Но он пије воду капавицу / И некакву мутну сн'ѝжаницу [5: 293]; **2.а**. 'пећина са чијег стропа стално капље вода' [12: 29]; **б**. 'кућа која прокишњава'. – Тѝшк'а ли је кућа к'ѝпавица / а јѝш т'ѝжѝ ж'ѝна л'ѝјавица [12: 29]; || **к'ѝпѝт** к'ѝпѝ несв **1**. 'сливати се капима, капати'. – Ј'ѝш пом'ало к'ѝпѝ; **2**. 'изливати поткорни сок на местима на којима су одсечени ластари (о лози), »плакати« (в.)'. – Л'ѝза је к'ѝпѝла 'у Дѝ; в. *ѝлакаѝ*; || **к'ѝпнѝт** -нѝ св 'откинути се (о кап[љ]и)'. – К'ѝпнѝ ми з'а врѝт и кѝ да ме 'олѝдѝ.

к'ѝпа ж **1**. ♦. – Нека се ож'енѝ пѝ ће в'иђет како ће му се обрн'ут к'ѝпа окѝ глѝв'ѝ. – Стари Кучи су носили на глави мале капе купаста облика од беле пустине или ваљане од јагѝеће вуне, а прошаране црвеном свитом [1: 255–256]; **2**. 'сламни поплет на врху стога, као заштита од закисивања'.

к'апāнца ж 'велики поклопац на таванском отвору или на бунару, бистијерни'.
кап'а^к / **кāп'а^к** к'апка / **кāп'а** м 'поклопац на казану за печење ракије'.

кап'а^ц непром 'способан, спреман'. – Да са^м кап'а^ц, та^кв'ијема би још за жив'ота сп'оменике д'изā. – Но ја нијесам капац [4: 108 281]. – Те му ферман учиње везирски / Да је капац купит Арбанију [5: 418].

капел'йп / **капул'йп** -йп'а м 'шешир'. – Ка^д би с капелйп'ом дōд'ило ч'ōјсво, б'алеге га н'е би н'ика^д з глав'е скй^д'але.

капет'āн -āн'а м 'племенски старешина'. – Бож'ина н'ије б'ио племенск'й капет'āн, нō офици'јер, капет'āн, крāl'а Ник'олē и, п'отл'е, крāl'а Алекс'āндра; || **капетāнсв'о** с 'капетанска власт'. – Капетāнсв'о је прип'адāло пошт'енē л''уђе, а н'е л'уп'еже кā с'а^д[д]-шт'о с'у. – И није ми мало капетанство [5: 414]; || **капетан'ица** ж пеј 'капетанова жена'. – С'а^д капетан'ица гл'е^д[д]ā на н'ас кā с'а^е стога.

кап'от м 'сако; капут'; || **кап'очић** м дем; || **кап'очина** ж пеј. – Пребачй он'у кап'очину пр'еко рамена и ђјд'е н'екуј; || **капотлија** м пеј 'капуташ, капутлија, особа која носи капут и мисли да тиме одскаче од обичног света'. – То ви је чувени капотлија [4: 357].

капул'ат -āм несв 'једва се кретати'.

кап'ул'а ж 'капуљача'. – Наг'а^кни кап'ул'у н'а главу и не б'ōј се да ћеш скв'асйт к'апу.

кап'ура ж а. ('неострижена) вуна на глави овце, утича'. – Н'еко би тō ст'авјā овц'ама на кап'уру, да ст'анē овн'у у кап'уру или пр'и звону, н'еко н'а врāt, н'еко међу лоп'атице, неко в'ише рēпа (Кж). – Бил'о је м'ālō да ст'анē овн'у у кап'уру али пр'и звону, при ц'ингари, прēдв'однйку овн'у али кр'ави (Кж); [2: 12; 3: 662]; б. 'ћуба на глави кокошке'; в. прен 'бујна коса на глави детета или млађе особе'. – Пази, д'ијете, да те не т'егнēm за кап'уру; || **капур'ан** м 'момчић, момак бујне косе'; || **капур'ача** ж а. 'овца којој је на глави остављена гучица вуне'. – Уф'ати ми он'у капур'ачу; б. 'кокошка с гучицом перја на глави'. – Н'у ми н'екō уф'атите он'у капур'ачу да в'идймо ка^кв'а ће б'ит ка^д[д] се св'āрй; в. 'девојка бујне косе'. – Чијā би онā капур'ача са^е Стāк'ōм; || **капур'ачица** ж дем 'девојчица бујне косе'.

к'арабоја ж 'црна боја'. – Тō сē сукн'о н'ајвише у к'арабоју мет'ало [2: 71]; || **к'арабојāt** -āм несв 'бојити црном бојом' [2: 71].

карак'ол м 1. 'опкољавање, опсада'. – Ка^д[д]-с'у д'ошли, 'одмā карак'ол ок'ō нас. – Напр'авйше карак'ол ок'ō ст'ајē; 2. 'стража'. – Бимбаша, који је пашиницу чува', привуче се с караколом и Грка с пашиницом уфати [2: 459].

карамлак м 'невреме, олујина'. – Марчане олује се зову »карамлак«, »фр-туна«, »мећава«, »содом«, а арб. *iazai* [2: 333].

кар'ār -ār'а м 'мера'. – Он не зна себе карара но осуши софру и дружину засрами [2: 478].

кār'ат к'ārām несв 'благо корити'. – У кат'ун 'увечēн прйч'ā н'еко како је Бож'ина Р'адовāнов кār'ā Поп'овиће; || **кārн'ут** к'ārнēm св 'благо прекорити'. – Јā уз'ē једну гранч'ицу пā м'ало и кārн'у.

карата ж 1. 'судско веће од два или више лица које пресуђује глобе за прес-тупе'; 2. '»главарске дневнице«. – Онда је мирена украдена ствар... уз незер од 500 гроша, којима су подмириване главарске дневнице или »карате« [2: 160].

карв'āн -āн'а м 'колона, караван'. – А путов'али су л''уђи карвāн'ом, бес-вйтк'а, по сл'абије п'утēвā [2: 25].

кариг'а ж 'столица на три ноге, с полукружним наслоном'. – Ћēд'у сē зн'ала карйг'а и на њ'у н'ико н'ије м'огā^е с'ес без онй кōм'е се 'он д'игнē.

карика ж ‘алка’.

кари’олица ж ‘мала ручна колица с једним точком’.

карица ж в. *карлица*.

карј’ат карј’а несв ‘бујати, напредовати’. – Р’екло би се да л’оза м’ало карј’а ка’д ј’ој л’јис побијел’и.

каркаљај м ‘подругљива песма за играче »прстена«. – Каркаљај [је] сасвијем ружна пјесма која играче [прстена] ружи да горе и смјешније не може бити [2: 371].

к’арлица ж 1. ‘плитка дрвена посуда овалног облика за разливање млека ради скидања скорупа’ [1: 237 253, 2: 78]. – Д’ођ’оше онј пог’аншт’ине и осуш’ише ми к’арлицу варен’ик’е; 2. ‘део гусала преко кога је разапета кожа’. – Преко к’арлиц’е се раз’а’пн’е јар’ећ’а ч’апра.

карнут -нем в. *карай*.

к’арта ж ‘папир’; *фој карше* ‘лист папира’; || **карт’ица** ж дем а. ‘папирић’;

б. ‘листић цигарет-папира’. – Д’а ми једну карт’ицу да са’вијем цинг’ар дув’ан’а; || **картул’ина** ж пеј. – ‘Остаде ми у кл’уп’у и к’апа и картул’ина, н’ијесмо к’в’иг’а им’али (Кж).

к’аса ж ‘оквир у који се умешта прозор’. – Бил’и су пр’б’озори дрвен’и с оније-ма к’ас’ама.

касалија ж ‘витешка игра у којој је био циљ да се противнику обори капа’. – Касалија је игра пуно налична сијечењу [2: 366].

каст’ем прил ‘планирано, с јединим циљем’. – Каст’ем са’м дош’а’ да ти то дод’адн’ем. – Ра[д] т’ог’а нијес’и м’ор’а д’од’ит каст’ем. – Каст’ем је д’од’ио да се в’ид’и ж ’ј’едом. – Ето ти стрика Симеуна кастем да се увјери [4: 264 333].

к’астиг м 1. ‘брука, срамота, скандал’. – П’ук’а’ је к’астиг с онијема жен’ама, н’о шг’о ћеш – ст’игло и[м] наређ’ење озд’ол’. – Откад је свијета није било вишега кастига. – Ауу, кастига, замијенили сте ме с неким [4: 128 317]; 2. ‘особа која не може контролисати своје поступке’. – Бј’еж о[д]-тог’а к’астига да те не наг’рд’и. – У кућу, кастиже [4: 92]; || **кастиг’ат** -’ам (не)св ‘брукати, срамотити’. – Да ти се м’ол’им, не ’иди т’амо да те не кастиг’ај’у и да г’рда’н не ост’ан’еш; || **кастиг’ул’а** ж ‘жена оштрог језика и слободног понашања’. – Ожен’ио се нек’ом кастиг’ул’ом и с’а’д м’бр’а да трп’и.

к’астриг -јим несв 1. ‘сећи тање грање’. – Дос’а’[д] са’м к’астрио онј дупч’ић; 2. ‘жестоко ружити, псовати’. – К’астриј и[х], ма с’у ’они, нас’ум, убйч’или и не пријењ’а и[м] њег’ова пр’йча.

кат м ‘ред, слој чврсто увезане сламе за покривање гладе’. – Где Кучи имају доста ржане сламе, као на пр. у Мокрој, покривају гладе са неколико катова чврсто увезане сламе или метну само горњи део крова од сламе а доњи од штица [1: 236].

к’атмар’ав -а -о ‘нечист, прљав’. – К’атмар’ава крг’ола је ка’д не вал’а ун’утра; || **катм’арит** -ји несв ‘прљати’; || **катмар’уша** ж ‘глибуља’.

катареци ‘пети члан бројалице’ [2: 343].

катафа ж ‘импровизовано пастирско склониште, превијача’. – Превијача се... зове и к’атафа [2: 8]; || **катафик** м ‘штенара, страћ’ [2: 9].

кат’ун -ун’а м, арб. *бунад* или *дбани*, ‘летње сточарско насеље на планинском пашњаку’. – Катун’ом се зове цело привремено насеље сточарско, које обично обухвата само зграде и торове једног браства [1: 235 241, 2: 26]; || **катун’ар** -ар’а м ‘човек који борави на катуну, планинар’. – Зн’аши је ли д’од’ио ко от катунар’а’;

|| катџњ'анин м; в. *gescijū se* (Кж); || катун'иште с 'место на коме налазио катун'. – Т'амо је бил'о н'аше ст'арџо катун'иште и ш њ'ега смо се ов'амо прем'а'кли; в. *samnujī*; арб. *katunishtë* [9: 176].

каћун м бот 'биљка *Orchis militaris*' [1: 261]; || каћунит се каћуним се несв 'украшавати се, дотеривати се'. – Стиде се... често умивати или обуком ресити. За такве се који то раде каже: много се каћуне [2: 118].

каурин м 'кривоклетник, крвомутник'; в. *лашчина*.

ка'уша ж 'сиротињска кућица, потлеушица, страћ (в.)'; || ка'ушица ж дем. кџц'а ж 'овца'.

каца ж 'већи дрвени суд, отворен на врху, шири при дну'; в. *шеја*.

качам'ак м 'јело од густо укуваног кукурузног брашна', арб. *качимаку*. – Качам'ака и млијек'а – тџ је п'есма пр'елијеса [1: 260, 2: 101]; ~ на *крџолу* 'качамак од кромпира'; || качамаклија м 'ваљкасто или при врху пљоснато дрво којим се меша качамак на кртолу'; в. *шџуцањ* [2: 101].

качар'уга ж бот '»дивља ружа« и њен плод, шипак, шипурак, *Rosa canina*'. – Народ против [срдоболџе] хвали црвене бобице од дивље руже, коју кучки Срби зову »качаруга« а ђеко и »шипурика« [2: 526].

кач'ор м 'наслон, просторија за прасад' (О).

ка'аша ж 'јело од житко укуваног брашна'. – »Мела се« каша или »скроб« (који тако и Арбанаси зову) [2: 100–101].

каш'ет м 'дрвени сандук'. – Наб'ачили сџ га на нечесов каш'ун, 'у ђош; || каш'ета ж 'исто'. – Јџ џ'едо нџ нџ каш'ету; || каш'етица ж дем. – Тџ је нач'ињено на п'одобију некџ каш'етицџ; || каш'ечић м дем. – Ђ'еца нап'унйше један каш'ечић тије њ'иније мачкул'йџџ; || каш'ечина ж аутм. – Изб'ачите ми тџ каш'ечину е ју тун в'ише не м'огу гл'е[д]џџ; || каш'ун -ун'а м 'сандук'. – У тџн каш'ун смо држ'али брашно; || кашун'ић м дем. – Б'ио је т'ун један кашун'ић и б'аба гџ в'џзда закл'учџв'ала; || кашунч'ић м дем 'исто'. – Преб'ачила је нечесову гџб'у преко оногџ кашунч'иџа.

ка'ашл'џт -џм несв 'нагло и бучно избацити ваздух из плуџа због надражаја слузокоже'. – Тџ, ђ'џдо, да'н'ас б'ол'е к'ашл'џш нџ лџн'й; || к'ашнџт -нџм св 'закашљати се, кашљуцнути'. – Ц'ијелџ н'џј нијес'а'м ч'ула да је к'ашнуо.

ка'б'џџ ка'бл'а м 'дрвена качица, до 10л, за кисело млеко, сир, кабао'; || ка'бл'ић / каблић м дем, арб. *заклай* [2: 88, 1: 253]; || каблица ж 'дрвена посуда с поклопцем у којој се држи сир' [1: 237]; || к'а'блина ж 'грудни кош'. – Ка[д]-сџ тџ обд'укцију заврш'или, 'ондџ сџ овџ гр'уднџ к'џс б'ачили у к'а'блину (К О); в. *замий*.

ка'исџт ка'ишџ[м] несв 'навалити, нагрнути'. – Ка'исџше на м'ене: ђ'е ти је бр'ат? – Др'угџ г'одинџ, да са'н ст'ио – дв'јеста! Из др'угџга с'ела ка'исџли...

ка'кт'ат -й'м несв 'стењати, дахтати'. – Не м'оже трб'у нос'ит и в'џзда ка'кт'й кџ да је на в'џга педесет 'џкџ'.

ка'џња ж 'црвена руда, истуцана и растворена у води, којом чобани обележавају своја стада'. – Она е к'џња бил'а, пџ смо к'џњџли 'овце, да знџм'о којџ сџ ка[д]-се пом'ијешајџ (УБ); || к'џџџт -џм несв 'обележавати овце' [12: 29]; || кења ж 'црвена боја, звана чафран, којом пастири обилежавају овце' [2: 13].

ка'ап! узв којим се означава хитро узимање. – Јџ онй к'рс да т'урй'м, а 'она, ч'џсти ми, к'џп онй к'рс и тр'йш: ђ'ук-ђ'ук-ђ'ук! – А 'он к'џп тепц'ију; в. *фуж*; || ка'п'ат -џм св 'зграбити, шчепати' || к'џпй'т -й'м св 'зграбити'. – Она је к'џпйла онй к'рс. – Д'џдџ код једн'џга двџ пера'њйк'а и велџ да и[х] је Господ'џр п'џсла да

му се пос'еру на огњ'иште, а 'он к'а'пй лев'бр: С'ерите, а нем'бте се којй попиш'ат!; пера'нци'и се врѣт'ише, а 'он с ф'амел'ом – преко Б'рдѣ, за С'рбију!

квадри -а -о у сталним спојевима: ~ *камен* 'скресан али неотесан камен' [2: 81]; ~ *ноје* 'површина која се мери дужином и ширином стопе'.

кв'акнѣт -нѣ[м] св 'испустити глас »ква-ква« карактеристичан за неке птице'. – Кв'акнѣ нека г'ица и п'иплѣт ст'ркнѣше под једну др'ачу; в. *искекечиѣ*.

кв'ара'т -рта м 1. 'четврт (литра или килограма)' [2: 515]. – 'Обично се купов'ало кв'ара'т г'аса е сѣ ов'амо н'а лѣч свѣтл'ело (Кж).

кв'артѣт се -ѣм се несв 'водити рачуна, мислити о нечему'. – Јѣ се не кв'артѣм; 'он једн'ом, др'уг'ом, тр'ећ'ом, а т'ѣ'ма овй Р'адосав Брѣн'овић: „Јѣ м'огу м'исит' ѣе тй г'ѣјеш“. – 'Ајте д'ома и нем'бте се кв'артѣт; в. *ѣаѣи*.

кв'аса'н -сна -о 'натопљен течношћу'. – Прив'ијеш му тростр'укѣ к'рпу, кв'аснѣ д'обро у рак'ију, а с'увѣ повр т'огѣ; || **кв'асит** -ѣм несв 'заливати'; в. *зафириѣ*.

квѣс'а'ц -сц'а м 'квас за кисељење млека'. – Згр'ије се м'ало варен'ика и у њ'ѣ се м'етнѣ квѣсц'а, л'ужица али двије млијек'а, и покр'ије се и уг'оплй и после двије 'уре – 'ето ти млијек'о да га н'бжем сијеч'еш.

квѣч'ат -ѣ несв 'скичати (о крмчету)'.

квркнут квркне св 'огласити се као врана'. – Више Шогоњице квркне једна врана [2: 465]; || **кврцнут** -нем св 'огласити се кратким ударом'; *искекечиѣ*; || **кврчат** -и несв 1. 'оглашавати се кврчањем, као неке птице'. – „Немо' ми стискат врат“, рече кокот, „е ме боли, па ћу кврчући узбунит' село“ [2: 465]; 2. 'неуморно радити' [Ж 25].

кекѣч'ит се -ѣчѣм се несв 'с муком носити, вући, теглити'.

кел'ан / келан м 'пас без једног увета'. – Пас коме се откине једно ухо, да би био опрезнији, зове се келан [2: 9]; || **кел'ача** ж 'кљаста, саката нога'. – Не м'огу в'ише овѣ кел'ачу ни пл'едѣт ни носит.

к'ѣмпа ж 'примитивна кућица, страћара'.

к'енкѣв / к'а'нкѣв / к'инкѣв -а -о 'безвољан, апатичан; који показује прве знаке болести; плачљив (о деци)'; || **к'епкѣт / к'а'нкѣт / к'инкѣт** -ѣм несв 'бити безвољан, нерасположен'. – Е, валѣ са'м нешто к'а'нкѣва, ст'исла овѣ »мл'адѣс« пѣ не пушт'ае; || **к'енколѣт / к'а'нколѣт / к'инколѣт** -ѣм несв дем. – Нешто ми овѣ дијет'е к'енколѣ, тр'ебѣ га пл'е[д]ѣ[т]; || **кинколѣц'ат** -ѣцѣм несв дем. – Овѣ ми ѣеч'ина кинколѣцајѣ, не зн'ѣм би ли за т'ѣ м'огѣ пом'ој прут'ић.

кења ж в. *ка'ња, чафран*.

кер'еп м 'жичара с мањом корпом, за прелаз преко реке, на повлачење руком'.

кертат -ам несв '?'. – Што ће тај кад порасте кертат, испод Мире триста вире [4: 347],

кесим м 'коришћење земље или стоке по уговору, закуп'; *изр. ѣог ~*; в. *ћушѣра* [2: 68].

к'ет к'енѣм несв 1. 'хтети'. – Ко те 'оће – к'ени га, ко те н'ѣће – не к'ени га; 2. 'дати се, умножавати се'. – Њ'ему сѣ к'ело у св'е што не вал'ѣ. – Н'ама сѣ к'ело у ѣв'ѣјке в'ише нѣ 'у ѣѣцу (Бз).

к'ећ прил непром 'безвољан, нерасположен'. – Ост'ави га, в'идиш-[д]и да е к'ећ. – Јѣ нешто б'је к'ећ, 'они ме зад'ијевајѣ да пр'иѣѣм, а јѣ р'еко да тѣ тѣ 'они ум'јет и без м'ене и ѣјд'о да л'ежѣм.

кецек'ан м 'дечачић; мангупчић'. – Онѝ кецек'ан Ст'анков л'ијепо монч'еце, а из оч'и му се в'идѝ да ће б'ит ш'ерас̄ к̄а му от'а'ц.

кеш'еш м пеј 'старкеља'; || **кеш'ежина** м пеј.

к'идāt -ām несв 1. 'сећи'. – Тр'ебā да к'идāмо нокт'е. – Ено ју, к'идā нокт'е ђед'у. – Ако е р'ана, к'идā[j] ми р'уку!; 2. 'одмеравати снагу, рвати се'. – С'амо се вѝ, м'ончāди, к'идā[j]те, м'а'ње ћете ка°[д]-д'ођете у м'оѝ г'одине. – Кидање, тј. хрвање, ... је не само ђечије пробање снаге, но често и момачко [2: 346].

кид'исāt -шѝм несв 'јурнути са свих страна' [Ж 29]. – Кид'исāше му п'а'шчād и једв'а сѝ одбрāнио нечесовѝм мач'угѝм.

к'ијāt -ām несв 'нагло и с праском кроз нос (често и кроз уста) испуштати удахнути ваздух (због надражаја слузокоже у носу)'. – Тѝ ов'ѝ-годинѝ л'епче к'ијāш нѝ пр'ошлѝ; || **к'ин'ут** к'инѝм св. – 'Он од жен'ѝ не см'ије ни да к'инѝ, а н'ѝ што др'угѝ.

к'икāt -ām несв 'вабити овна' (Кж) [1: 262].

к'ила¹ ж 1. 'гука, грудва'. – Ка°[д]-се ђ'еци 'у р'уке д'аднѝ гр'удва качам'ака и ка'д од н'ѝ напр'авѝ к'илу, т'ā'мā п'ј'евају: „Поб'ише се двā кач'ака окѝ к'илѝ качам'ака“. – Кртола се вари у »киле« (тј. неољуштена); [2: 102 34]; 2. 'отекина, поткожни чир; »дивље месок'«. – Киле или скарлатина... сматрају се врло опасном ђечијом болести, а отскоро је позната..., а »киле« може означавати и чир или какву већу ницину [2: 526, по тумачењу Т. Ораовца]. – [Ећими] су таквим нештерима просијѝдали све врсте »кила« и из овијех гној цијѝдили [2: 550]; 3. 'брух, хернија'; в. *ојуч, језик*; || **к'илāва'ц** -вца м. – Килавци се зову још и »опучени љуђи« [2: 539].

к'ила² ж / **к'ило** с а. 'килограм'. – К'уп'ила је дв'ије к'иле ц'укра и трѝ к'иле б'рашна; б. 'литар'. – Јā уз'ѝ к'ило рак'ије и к'ило в'ин'а. – Д'онијела је трѝ к'иле б'рашна и пѝ к'илѝ г'āса.

кил''ан м 1. 'усправно постављен камен на месту нечије погибије, надгробни камен'. – Али и где је био велики бој, те су многи изгинули, меће се на место свакога погинулог по један киљан. Киљаном се још често зове и сваки надгробни мрамор на гробљу [1: 44 46, 2: 258 266; 12: 29]; в. *мрамор*; 2. 'већи камен у своду кречане' [2: 62].

к'има'к к'имка м 'стеница' [4: 397]; в. *клаи* 2.

кннколит -им в. *кенкаи*.

к'ин'ут к'инѝм в. *кијāи*.

кипан в. *кифа'н*.

кир'ија ж 'превоз коњском или волујском запрегом'. – Клак... с киријом до Подгорице [кошта] 7 круна [2: 63]; уп. и *ћурија*.

к'иселица / **кисјелица** ж бот 'растиње *Rumex acetosa*' [2: 103 192]. – Кисјелицу и с њом гомулицу [5: 176].

к'йт'оња м 'во са изразитом »китом« на репу'; || **китуја** / **кит'ул'а** ж 'крава с таквом »китом«' [2: 18].

к'ић!, **к'ић-к'ић!** узв за терање коза [2: 14].

к'ифа'н к'ифна -о 'киван'. – К'ифни су му бил'и (Пћ); **кипан** кипна -о. – Турци вазда на Србина кипни [5: 491].

к'ифелица ж 'усушен плод смокве'; в. *гокучић*.

кичел''ив / **кичельив** -а -о 'који лако плане и не контролише ни понашање ни речи'. – Тѝ је пог'ано и кичел'иво и нем'ѝ се ш њ'им задијев'ат, а н'āј ће се н'ѝко да га кл'ѝп по ћуш'и и без т'ѝбе. – У народу се кичельив човјек назива изразима: »пцо-

вач», «пцовачица», «изгага», «чврка», «гринта» [2: 468]. – Оваквим говором изазвао је реченога Груду на кичељив одговор [2: 488]; || **кичел'ивџс[т]** / **кичељивост** -сти ж 'неодмереност у понашању и изражавању'. – [Дјевојка мора] да буде благонаравна и равнодушна, како јој се не би могла пребацити »кичељивост« [2: 118].

к'ичица ж 1. 'врх крошње дрвета'; 2. 'место са длакавом китицом на коњској нози, отрага, на зглобу изнад копита'.

к'иш! узв за терање свиња.

к'иша ж 'облик атмосферске падавине'. – Ова не к'иша 'удави, а ка'д ни тр'ебā – не м'ош ју доч'екāt; || **к'ишица** ж дем; || **кишур'ина** ж аугм. – 'Удави не ова кишур'ина и не д'а 'очи отвор'ит; || **к'иша'н** к'ишна -о 'кишовит'. – А з'а овце, ако је к'ишна г'одина, тō је мл'ијеча'н кат'ун; сем Ц'ар'инā, не м'исл'им да 'имā н'иједан мл'ечн'и кат'ун (Кж).

киш'ат киш'ам несв 'потопити нешто тврдо у воду да би омекшало'. – Тō сē скв'рч'ило и м'брā да се киш'ā; в. *скврчий*.

к'иштра ж 'веће корито, за прање веша, купање'.

клаг'ионица ж 'оклагија'.

кл'ада'на'ц / **кладенац** -нца м 'извор, »ж'ивā в'ода«, обично на равнини' [1: 16]; в. *йодинуи*.

кл'ак м 'креч'. – Кула је увек зидана »у клак« од тесаног камена. – Нашла грумен лака негашенога; в. *вар, мушница, њржина* [1: 248 249; 2: 63; 4: 266]; || **кл'ачина** / **кл'ачница** / **кл'ашница**, арб. *кљачница*, ж 'кречана'. – Рачуна се 40-60 »косојера«, тј. берача, да довољно могу набрати горе за кљачину од 200-300 товара лака [2: 60 62 63]; || **кљачун'ар** -ар'а м 'исто'; || **кл'ачит** -йм несв 'кречити'. – Кљачене поземљуше се зову по свом »кљаченом« зиду [1: 248].

кл'амфа -ѐ ж в. *јафа*.

кљамћ'ат кљамћѐ несв 'клепетати, клопарати'. – М'оже ли се овџ укр'ут'ит да ми не кљамћѐ.

кл'ан'ут кл'анѐм св 'заспати, закуњати (од великог умора, на ногама)'. – Д'ушу ми узѐш'е, не д'ај'у ми ни да кл'анѐм.

кљап'еж м 'бунило, бунчање под високом температуром'. – Има тијех што се у такоме »кљапезу« или »талуму« губе из постеље и скрива се по грмењу док огњуштина попусти [2: 528]; || **кљап'ит** кљап'йм несв 'бити у бунилу, бунцати због високе температуре'. – Болесник силно бунца, што се у Куча зове »кљапјење« [2: 528].

кл'ап'ит¹ -й несв 'пећи, надраживати слузокожу (о љутом, незрелом воћу)'. – Ож'ул'и т'у см'окву да те не кл'ап'и.

кл'ап'ит² -йм св 'ударити, клепити'. – М'а'к се, д'ијете, да те не кл'ап'йм; || **кл'апн'ут** -нѐм св 'исто'. – Боге ћу те кл'апн'ут ако ми се не м'а'кнѐш.

кљаптер м 'површина зида од 36 квадратних стопа'; *изр. кљаййер зига*. – Девет »мајсторскијех« лаката дужине и један висине зове се »кљаптер зидак«. – Кљаптер инако чине 36 »квадријех ногу« или »стопа« [2: 79].

клас м а. 'кукурузни клип'; б. 'влат стрног жита'; || **клас'ић** м дем 'кукурузни клип'; в. *шојан*.

кл'ат к'ол'ѐм несв 1. 'клати'; 2. 'уједати (инсекти, змија)'. – П'о ноћи ме к'ол'у' к'инци, п'о да'ну к'омāри, и једн'и и др'уги изв'адйше 'очи; 3. 'трепсти, боцкати'. – Н'е-оћу фањ'елу, к'ол'ѐ ме.

кљашњ'ат -'ајм несв 'ићи незграпно'. – Кљашњ'ā туд'ије, теке да га н'ѐмā д'ома; || **кл'ашње** -шā'њā' мн 'тип двонитног ткања, за подсукњу или панталоне'.

кл'ека ж бот 'грм из породице чемпреса *Juniperus communis* L., грм и плод' (Бс).
 кл'екнѹт -нѣм св 'спустити се на колена'; || кл'ецѹт -ѣм несв 'ходати с једном нездравом ногом, због чега се тежиште брзо премешта на ону здраву'; || кл'ецнѹт -нѣм св 'за тренутак изгубити ослонац, посрнути'. – Ако баѣ'а кл'ецнѣ, не зн'аш оће ли се д'игнѹт; || кл'ецкѹт -ѣм дем итер; || клѣк'ѣ прил 'из клечећег положаја'. – Трећа врста скакања с једне ноге зове се клѣк'ѣ [2: 346].

кл'епѹт кл'епл'ѣм / кл'епјѣм несв 'откивати косу'. – Не ум'ије 'он да кл'епјѣ к'осу без да [j]у наг'рдѣ [2: 37].

клѣп'ат кл'епѹм несв 'ударати, тући'.

кл'епѣт -ѣм св 'ударити'.

кл'ѣт кун'ѣм несв 'бацати клетву на некога, проклињати'. – А к'ами ти 'у зѹбе, што кун'ѣш тѹ 'ѣцу.

кл'ијет м а. 'плот којим је преграђена кућа на одељак за људе и на одељак за стоку'. – Б'ачи кр'ави из'а клијета; б. 'просторија за смештај стоке'. – У већини арбанашкијех клетова лежи стока [2: 85].

клијешт'а с пл т 1. 'клешта'. – [Поткивачки] »жов« чине »клијешта«, »кораћ« и »плочек« [2: 16]; *изр.* ~ *к'оњскѣ* 'велика клешта'; 2. 'спој двеју »соха« у врху кровне конструкције'. – С греда се уклијеште такозвана »клијешта« (у Црногорацма »жоњи«). Клијешта се усијеку у главу једно у друго, дна им се укују у греде ковачким »паламарима« [2: 83]. – Сохе се наслањају преко крова тако, да се по две и две могу над слемом саставити и ужљебити једна у другу. Тај се састав зове клијешта [1: 248].

кл'ѣк м 'неприступачан врх'. – Јѣ са'м дод'ио до испод оногѣ кл'ѣка, а с'амо би маг'ити прѹв'ѣ да се на њ'ега п'опнѣ; || кл'ичица ж дем 'неприступачни врх стене или гребена'. – Они тѣ и кон'оп з'а небо свѣз'ат, а да се не пр'ѣимѣ нѣ нѹ кл'ичицу [12: 29–30].

кл'иковѹт -ујем несв 'зазивати у боју'. – Па с Маглича вила кликоваше [5: 50, Ж 37]; || кликт'ат - 'ѣ несв 'оглашавати се кликтајем, као неке врсте птица'.

кл'имѹт -ѣм несв 'покретати главу горе-доле'. – Кл'имѣ глѣв'ѣм кѣ ст'ѣрѣ к'оњ. – Кл'имѣ глѣв'ѣм кѣ к'оњ на пр'ѣзнѣ ј'асли.

кл'ии м 'леденица'; || кл'ииа'ц -нца м а. 'ексер'; *ковачки* ~ [2: 16]; б. 'поткивачки ексер' [2: 16 70].

клинд'ер м 'снажан момчић, клипан'. – 'Ајте, клинд'ери, пресијец'ите којѣ некѣ д'рво и дон'есите да нал'ожѣм.

кл'ѣс м, арб. *клијес*, 'дечја, чобанска игра'. – Клис... је ђечија и чобанска игра, за коју се одреди подугачак штап именом »клис« и... »палица« [2: 344].

кл'ичица ж в. *клик*.

кл'опѹт м 'клопарање'.

клопо'ув -а -о 'великих клемпавих ушију'. – От'а'ц М'арка Мил'анова им'ѣ е в'еликѣ 'уши пѣ су га звѣл'и Мил'ан Ј'анков клопо'увѣ; || клопо'ува ж 'овца великих ушију'.

кл'убѹш м 'присталица политичке струје у Црној Гори пре Првог светског рата која се залагала за уједињење са Србијом'.

круп м 'комад дрвета одсеченог од обореног стабла'. – Затијем се »засијецају клупови« од 6 до 8 педи дужине [2: 60]. – С веће јеле одбије се до 18 »крупова« [2: 61].

круп'ица ж 'круп'. – Ка'[д]-дѣћ'осмо т'амо, леж'ѣ 'она на едну круп'ицу, б'ачѣли под њ'ѣм ш'аторско крѣло. – Многе куће имају и по коју круп'ицу с наслоња-чом, да у њѣ могу по вишина сјести [2: 88].

кл'упко с 'конац намотан у смотак лоптастог облика'; в. *йретошавай*.

кл'ас[т] -а -о 'сакат'; || кл'аста ж 'овца'.

кл'окнѹт -нѣм св 'посустати, изнемоћи, клонути (од тешког рада, старости)'. – Може кљокнут [4: 259].

кл'ора ж 'свињац'; арб. *кјори* 'глада'; [2: 241]; || кл'орница ж дем. – 'Имā онѹ кл'орицу ђе пр'асе леж'й.

кл'увāt кл'ује несв 'кључати'. – Онѹ кл'уц'идрво ђе ни осѹш'ит онѹ тр'ешњу, 'опѣт кл'ује у њѹ. – [Гавранови су] још кљували злогласнога Давида с његовом тевабијом [3: 251]; || кл'ѹн м 1. 'продужен рожнати крај горње и доње чељусти у птица'; 2. 'део земљишта који се оштрим врхом пружа у неком правцу'; || кл'уна ж 'непослушна и својеглава девојчица'; || кл'унѹт -нѣ св 'кључнути'. – Д'ође м'ачка да 'ије с 'к'оошкāма пā у н'екā кл'унѣ и м'ачка 'одмā бјѣж'й.

кљук м 'мед из саћа измуљан заједно с воском'. – Убијање пчела зове се »у кљук«. – Од извађенога меда, ко га онако кљуком не продаје, одабере се младо саће [2: 24 43].

кл'уса ж 'замка за лов на крупну дивљач' [2: 64].

кл'усе кл'усета с 'слаб коњ'. – Н'ека[д] смо им'али кл'усе, н'ека[д] нѣм'али; || кл'усина ж пеј 1. 'стар ислужен коњ'; 2. 'незграпан, трапав човек'. – Изм'а'ки се да те онā кл'усина не сп'рштй, 'он не в'идй куј ид'ѣ.

кл'уц оном 'убацити, гурнути'; в. *сийца*; || кл'уцāт -āм несв 'мешати, разметати качамак'. – Сварен качамак се »кљуца« »туцњем« [2: 101]; || кл'уц'идрво / кл'уц'идријево с зоол 'детлић'; || кл'уцнѹт -нѣм св 'убацити, спустити'. – Ов'бђен сѣ н'ека[д] зн'ало: н'ѣће н'икнѹт само онѹ што 'у земл'у не кл'уцнѣш.

кл'ѹч м 1. 'предмет којим се просторије осигуравају од приступа непожељних особа'; 2.а. 'тања гредица у кровној конструкцији по којој се прикивају летве и поставља покривка, рог, мертек'. – Венчанице се споља косо ижљебе, те се у те жљебове уметну кључеви, који се на исти начин утврде и горе у жљебове од шљемења [1: 247]. – Озго по слеменима се распореде »кључеви« и којима је дио... усјечен у насјеницу, а тако се и у главу прикују за сљеме [2: 83]. – С оногā з'а'да се сп'уштйла поред кл'ѹча (кл'учеви су ов'аконā, а з'а'д је међу њ'има); б. 'дугачка обла греда' [1: 237] (Пћ); 3. 'прокључала течност чим се скине с ватре'. – Гледао сам покојнога Илију Никочева Мијовића кад јеђаше с »кључа« врело јело [2: 511]; 4. 'последњи камен у своду кречане'; в. *закл'учай* 2; 5. 'зарези на крајевима обруча којима се ти крајеви каче један за други'. – [На кључ] се вежу [обручи тако што се] крајеви обруча премите као кад чељаде прекрсти руке, и ђе се додирују премићени крајеви обруча, ту су зарезане на оба краја по једна скала, те једна о другој запне [2: 75]; || кл'уч'ић м дем. – Б'ио је на тѹ шк'атулицу и једа'н кл'уч'ић те сѣ ш њ'им тѹ затв'арāло; || кључаиница ж 'полуга којом се затварају врата'. – Врата... затварају се »кључаицом« [2: 86].

кн'ѣз м 'братственички старешина (ређе, обично *лавар*)' [1: 209, 2: 133].

км'ет м 1. 'сеоски старешина'; в. *стйарешина*; 2. 'судија, пресудитељ у спору око умира крвне освете'. – Умирник, кад се ухватила вјера и пристало на мирење, бира кметове који ђе, кад се закаже умирење, кметовати (пресудити). Кметови су обично главари и из редова оних који су се старали да дође до умира. Кметови настоје да умирник изабере неког и из крвниковог братства [11: 161]; || кметоват -ујем (не)св '(пре)судити у измирењу крвне освете'.

књаг'иња / књег'иња ж 'књажева жена'. – Д'арйнка и Мил'ена сѹ бйл'е књаг'иње црног'орскѣ; || књ'āз м 'титула световних господара Црне Горе Данила и Николе'.

књ'ига ж 1. 'део животињског желуца'; **2.** 'писмо'; || **књигопоша м** 'пошто-ноша'. – Он за књигу књигонушу нађе [5: 71].

ко'а ж 'време'. – За коња до десет година каже се „у најбољу је ко'у“ (алб. *koħa*) [2: 16].

кобел''ат се '-ам се несв 'копрцати се, отимати се'. – Да в'идиш како се кобел''а и не м'ош му н'ишта поганч'ету; || **кобрл''ат се** '-ам се 'исто'.

коб'ила ж 'женка Equus'; в. *сйуиши*; || **кѡб'а ж** хип 'кобилица'; || **кобилет'ина ж** прен 'корпулентна жена непријатног понашања'; || **кобилендра ж** аугм 'исто'. – Копрца се толика кобилендра [4: 252]; || **кобил''ача ж** 'исто'.

к'обйт -йм несв 'чинити несрећним, кобним'. – Не ваља се некакав зајам из куће давати... кад на далек пут који укућанин крене, јер би му се кобио повратак с пута [2: 326]. – Не ваља се за умрлијем ноћно плакати, јер се и његов остатак коби [2: 329]. – Ујте отлен, два галића врана, не кобите мога господара [5: 57].

к'ѡв м а. 'прибор за откивање косе'. – Чек'ич и н'аковања ти је к'ѡв, да отк'ујеш к'осу; в. *оїлав* [2: 123]; **б.** 'прибор за поткивање коња'; в. *кљуеши'а*.

к'ова ж 'плехана посуда', арб. *кова*, в. *лама*.

к'овча ж 'копча'. – 'Имā онā к'овча и к'уч'а'к да се закопч'ае, г'аће али р'ашва и што др'аго.

к'овчег м 'сандук са девојачком спремом; »велики и лепо израђени сандук од дрвета за оставу бољег одела и рубља«, обично с равним поклопцем' [1: 253, 2: 88 112]. – 'Они из к'овчега изв'адише тр'инконѡвѡ р'обу, неупотребл'ивāну: душ'ек в'уњенї, јорг'ан, куш'ин и св'е.

к'оговић м 'од кога, од ког братства, које презиме'. – К'оговић бј'еше онї ђет'ић тѣ дѡд'ио у Јанка.

кодош м 'проводација при преудаји'. – Онај што је посредовао о повратку прстена или о удади удате жене звао се »кодош«; || **кодошица ж** 'проводацика при преудаји'. – Жене »кодошице« такође су биле презрене [2: 164]. – Кодошица подметну своју родицу под овијем млађијем, грђу но сама што је [4: 226].

к'одра ж геогр 'главица' [1: 110]; арб. *kodër* : *kodrinë* 'брдашце, брежуљак' [9: 175]; *rrafshinë* 'равнина': *rrafsh* 'раван'.

кодрача ж 'дрвена чаша, с дршком, за воду' [2: 74]; в. *шируљница* [1: 253].

к'ожа ж 'природни омотач људског или животињског тела'. – В'иси в'еликā к'ожа, кā онѡ што су бил'е б'унде ун'утра пост'авјене в'унѡм; || **кожд'ера'ц** -рца м 'онај који дере кожу'; *изр. марач* ~. – Услед тога се и зове марач кождерац, јер у њему многа стока »липсаје« [2: 334].

кож'у -ува м 'прслук од овчије коже, кожух'; в. *веленица* [1: 256]; || **кож'ушчић м** дем. – В'а'с је кож'ушчић 'издро док се пров'ука' проз онѣ др'аче; || **кож'ушина ж** пеј. – 'Имаш-[л]и што др'угѡ об'јј до тѡ кож'ушину, да ти се св'ијет сп'рдā.

кожћ'авина ж 'козје млеко'. – Кожћ'авина је здрав'ијā од овч'авинѣ, нѡ кѡз'а' н'ѣмā од'авно, а 'ево в'ише ни овā'ц'а' (ѡјд'оше чоб'ани у пј'ацу); || **к'ожћї** -ā -ѣ 'козји'. – К'ожћā е вара'ника д'обра да ч'истї ст'омāк. – Нѣмāш к'уј нāко п'ут'ем к'ожћїјем (Г); в. *кочей*; || **к'оза** -'ѣ ж зоол 'Capra hircus'. – Ка'[д]-сѡ к'озе истрāж'или, овї сѡ нār'од ој'адїли г'рђе нѡ ка'[д]-сѡ га у з'адругу угн'али; || **козар м** 'пастир који чува козе'. – К'озāри сѡ мѡр'али б'ит в'јешти да об'рнѡ к'озе ка'[д] се 'оне п'опнѡ 'у стијене; || **козарица ж 1.** 'женска особа која чува козе'. – Па би рада бити паши-ница / Да не бидне више козарица. – Да за једну Брђанку ђевојку, / Козарицу и го-

ведарицу, / Промијеним вјеру пророкову [5: 47 137]; **2.** 'овца у стаду коза' [2: 14]; || **козило** с 'место на коме се козе »младе«'. – Козије млађење зове се »козило« [2: 10]. – У Фундани и Затријепчу пића се козама даје »у козило« [2: 39–40]; || **козлина** ж 'козја кожа'. – Стела се... обавије козлином или телећом кожом [2: 16].

коза'л'а'ц -лиц'а бот 'растиње из фам. Agaceae' [2: 100].

козет ? 'козја длака'. – Остине се лијече трљањем струњавом врећом или покровцем од козети [2: 548].

кој'и -'а -'е 'неки'. – Д'ојтѣ за кој'и д'а'н. – Дод'а[ј]те ми кој'и т'у мат'ику. – Пот'рчи кој'и да в'рнѣ 'овце; || **кој'ом** прил 'понекад'. – М'огли бисте кој'ом нав'рн'ут да в'идите м'ајку.

којун'ак м 'позив на најаву опасности'. – Војска која се овијем начином на вику или... »којунак« сабере [2: 181]; *изр. радий на ~.* – Вал'а смо с'а' сијеном поб'јегли там'ан к'а на којун'ак, да га к'иша не уф'ати.

к'бк'а ж б'ијел'а ~ 'рода'. – Кад се види бијела кока да лети, такође је предзнак кише [2: 323].

к'ок'от к'окота м 'петао'. – Кад кокоти иза вечере пјевају, слуте промјену времена [2: 322]. – Ђе много кокота поје, ту се зора не зна [2: 107]; в. *навидат*; || **кокот'ић** м дем а. 'петлић'; б. 'немиран, непослушан дечачић'; || **кокот'ина** м аугм. – Вал'а ћу ов'у кокот'ину б'рзо у кот'а'н; || **кок'от'ит** се -'от'им се несв 'кочоперити се; јуначити се'. – Нем'о ми се м'лого кок'от'ит међу ов'ом ђец'ом е ћу те урѣ'ат ка маг'аре.

кокотал' ? 'јестиве бобице сличне рибизли'.

к'окошка ж зоол 'домаћа птица, Gallus'. – Н'аг'рд'и ми лис'ица к'окошке, пон'ијеће свак'ут'у ако и[х] не затв'ор'им; || **кокошињ'и** -'а -'е 'који се тиче кокошке'; в. *чума*; || **кокошињ'а'ц** -њц'а м 'просторија за боравак кокошака'. – П'ази на н'у б'изу да не ул'ежѣ у кокошињ'а'ц; || **кокош'ињ'ак** м 'кокошји измет'. – Због овије кокош'ињ'а'ка м'огла би да не бач'ујем м'етлу из р'ук'у.

к'бл'а ж 'лепило'. – 'Узмѣ се онѣ к'бл'ѣ п'а се т'о зак'бл'а и н'ѣће ни 'ац'н'ут; || **к'бл'ат** к'бл'ам несв 'лепити'. – Са' [д] св'е м'оже да се к'бл'а, а ов'и тѣ изм'исл'ит како да се н'ар'оду зак'бл'а и гуз'ица, п'а да с'амо 'они п'рд'ѣ к'а с'у науч'или.

кол'ач -ач'а м **1.а** 'хлепчић који се пече на огњишту'. – Огњиште је... подложено танком плочом за печење колача [2: 86]; б. 'пита, приганица'; в. *вариво*; **2.а.** 'дар, поклон'. – Sprema »колаче« одивама, кумама и осталој својти [2: 110] (Мч К Бс); в. *ру'о*; б. 'погача која се у невестинској кући износи на трпезу да би сватови на њу положили дарове'; в. *час'и* [1: 274 275]; в. 'милост сиромашном'. – Оћаше ов'и Рад'е Б'еш'ин пон'еси по вр'ећу тије кол'ач'а п'а д'ај он'д'и сирот'ињи (Бс); *изр. брај'ски ~.* – О удадбама својих одива братства су се збирала на »брацке колаче« [2: 128]; || **колач'ић** м дем; ~ *од бубина* 'лек против дечјих глиста' [2: 509].

к'бл'а'ц к'бл'а м 'тањи ступчић који се победа у земљу, да би се за њега нешто причврстило или на њега наслонило'. – Ако слива са'в'ије гр'ане 'од рода, пот'ур'иш к'бл'а'ц, да се не оч'ѣп'и; || **к'бч'ић** м дем. – Поб'аћ'у се уж њ'ега он'и к'бч'ићи т'а'нк'и и св'ѣж'у се; || **к'бч'ан'ић** м 'јака мотка, дуга 4-5 м, заострена на крајевима, за преносење пластова'. – Подвук'у се он'а дв'а к'бч'ан'ића исп'от пласта и – н'оси д'о стога! (обично у Пиперима); уп. *ражс'а'њ*.

к'бл'еж м 'кукњава родбине у тренутку кад болесник умре'. – Колеж... зове се плач родбине умрлога, који бива уз највећи лелек у онај час, кад покојник издахне [2: 248]; || **колежит** им несв 'кукати, нарицати, лелекати'. – Кад ђеца

6 лаката, а то је дужина »самарећега конопа«; »до 3 м« [1: 260; 2: 79]; в. *узирай*; || **кон'опчић** м дем; || **кон'опчина** м аугм.

конфиља ж бот 'растиње из породице трава, *Stipa, Stipa pennata*, ковиље'. – На зиду уљаника посађују се на мотку »конфиље« [2: 41]. – На сличну побађе се и тако звана конфиља, а то је у букет свезана и у цијећ од варена луга умочена једна врста мекане траве, бијеле као да је од свиле начињена [2: 313].

к'оњ м а. ♦; б. 'поеи у игри чифтања'. – Ко цијелу игру [чифтања] без погрешака изврши, броји му се један »коњ« [2: 432]; || **коњ'ић** м дем; || **коњ'ина** м аугм. – Тō је бил'а коњ'ина в'ел'а, стр'а тē да му се прим'а'кнѣш; || **к'оњче** -ета с; || **кōњ'о** м 'непослушан, својеглав момак'. – Ка^д[д]-се ноћ'а'с довуче д'ома, ономе кōњ'у ћу мōр'ат да наб'ачим 'оглāv; || **к'ōњик** м 'полукружни дрвени подметач преко кога се затежу струне на гулама'; || **к'ōњиц** м 1. 'исто'; 2. геогр 'полукружни каменити венац преко благо нагнуте падине' (Бс) [12: 30]; || **к'оњскй** -ā -ō 'који се тиче коња'. – Н'ика'т ч'оек н'емā м'йра – кā к'оњскй р'ѣп; *изр. к'ами к'оњскй* 'плави камен'.

к'опа ж 'вертикално сложени снопови, купа'. – Жито се »укопи« у »копе« [2: 49]. – Неколико снопова чине »копу« [2: 50].

коп'ања ж 'веће корито, за прање веша, купање'. – С'а'спи у коп'ању, да се уједн'ачй. – Измише ме у копању [4: 90 149]; в. *кишира*; арб. *койан* 'карлица за разливање млека' [1: 241]; || **копањ'аш** -аш'а м 'човек који израђује копање'. – Ор'авци сū бил'и копањаш'и е су начйњ'али коп'ање [2: 75].

коп'ат -ām / -л'ѣм несв 1.а. 'окопавати усеве'. – Не зн'а како к'опл'у; б. 'дупсти'. – Л'ући сū сām'и коп'али к'арлице, начйњ'али луж'ице; 2. 'сахрањивати'. – Шпйр'о е пог'инуо и 'ајте да се ид'е да се коп'а. – Кад год се који мртвац копа у гробљу, женскадија плаче на гробовима скорашњијех својих покојника [2: 269]; в. *ласирица, развуј*; || **копач'ица** ж 'мотичица за окопавање лука'. – Н'агазй нā нū копач'ицу и н'агрдй се и мōраће ко[д] д'октора; || **коп'ачц** копц'а м 'копач'. – Ђјд'оше ми копц'и да коп'ау фрумет'ин. – Што један »копац« [за дан] ископа зове »мотика винограда« [2: 57].

к'опйле -илета с 'ванбрачно дете'. – Онамо ће се молитe, онамо и да ијете, Мошова копилади и ништа љући [4: 200]; || **копил'ан** / **копилян** м. – А гило, гило, а пуст остā. Држ' га, копилане! [2: 9]. – Но се курвин копиљан направи да није видио [4: 384]; || **копил'анчић** м дем; || **копил'ача** ж. – Копил'ача је к'урвина шћ'ѣр; || **копил'ачица** ж дем; || **копил'ица** ж 'женка животиње која се омладила пре пуне биолошке зрелости'. – Крава или коза, која се годину прије природнога рока омлади зове се »копилица«, арб. *койлица, kopilicē* [2: 12; 9: 174]; || **копйлит** се -йлим се несв [4: 222].

к'опја ж 'копље'; в. *осйа'њ*.

к'опнō -ōга 'земља која се појављује испод отопљеног снега'. – Ка^д[д] се исп'о[д]-снијега п'рвōм ј'āvй к'опнō, знām'о да је з'йма мйн'ула; || **копнина** ж 'исто'. – Сад је још копнина и траг ни се не може познати кад се примакнемо чијој кући, али торини [3: 121].

копора'т (се) -ā (се) несв 'с муком се кретати, померати'. – Копор'а се ј'ош, а н'емā у њ'у жив'ота. – У једно доба ноћи мртвац је почео »копорати« [2: 289]; || **коп'орнѣт се** -нѣм се св 'померити се с муком, покренути се'. – Нијес'а'м м'огла ни да се коп'орнѣм.

копр'ес м 'компрес'. – Копр'ес из рак'ијѣ н'ајпречѣ н'ешто што е за запал'ѣње плућ'а'н.

копр'ива ж бот 'растиње *Urtica*'. – Брāl'и сū и вār'или копр'иве; в. *ожарић*.

копрц'ат се -'ām се несв 'отимати се, праћакати се'. – Бој'им се е ћу мбр'ат да те усег'етим, да ми се не копрц'аш тол'икō; || **коп'рцн'ут** се -нēm се св; в. *муанай*; || **копрц'ан** м 'дечачић који се отима, копрца'. – Копрцан праћака црним ножицама [4: 178].

копча ж в. *ковча*; || **копчар** м. – Дићање се врши копчама и копчарима [2: 343].

к'ора ж 'омотач дрвета'. – К'ору од л'ипē уз'е, да б'уднē бл'ага и озг'бр и одозд'б. – Ј'ела се и кун'овā к'ора [1: 261]; || **к'орāv** -а -о 'који се тиче коре'; || **корул'ина** ж 'кора (обично од лука, јаја)'. – Пок'упите овē корул'ине, да се не г'азē.

кбр'а ж хип 'ружна стара жена'. – „А што чин'й онā кбр'а?“ – „А шт'о? К'од огња, бед'й и в'а'зда нешто г'ундолй“; || **кор'ача** ж а. 'стара ружна жена'. – Ж'ена г'рдна, грүб'а, кā кор'ача. – Ада онā кор'ача не м'исли умирāt; б. фолк 'шалива народна игра'. – У једно доба појаве се тако зване »кораче«, а то су четири лица, која претстављају чергашку породицу [2: 240]. – Пред сједник излазе кораче. То су обично четири лица, која представљају чергашку породицу и ради тога се што више нагрде: »омрче« лице, обуку се у »троњаве« хаљине, о које обесе и завежљаје пепела, бравља звона и прапорце, а уз то их још »пригрђују« и најстарије коматине од оружја [1: 291].

кор'аћ -аћ'а м 'чекић'; в. *га'нйаћ*.

корба ж 'прекор, корење'. – Тешко снаси у свекрве корбе [2: 420]; || **кор'ит** к'ор'им несв 'прекоревати'.

кор'изма ж 'ружна стара жена'. – А г'рдна ли је онā кор'изма – Б'бг ју по'екā'н! – Сјутридан, на Чисти понећељник, осване на сваким вратима премазан крст од замијешенога пепела и тијем домаћице страше ћецу, казујући да је то училила корача или »баба коризма« [2: 240].

к'оријеси м 'порекло'; в. *најргий*.

к'ор'ис[т] -сти ж ♦; *изр. р'ўке на* ~ 'прихватити се јела'; || **к'ор'иса'н** -сна -о 'користан'; || **кор'истйт** -йм (не)св 'имати вредност, моћи се за нешто употребити'. – А за ч'а'м ти тō кор'истйт?; || **кор'истовић** м 'прорачунат човек, који неће ништа урадити ако нема непосредне користи'.

кор'нто с 1. 'дуг издубен балван у који се налива вода за појење стоке'; 2. 'дебела ижлебљена греда у основи крова гладе'. – На зид се положи по једна дебела, ижлебљена греда, која се зове корито или чечма [1: 236]. – [Арбанаси имају] велико корито, у коме граде од скорупа кајмак [1: 241]. – За пр'асād им'амо онā м'ālā кор'ита, ископ'ā се д'рво и нач'инй кор'ито; || **корит'ача** ж а. 'старински цреп у облику хоризонтално пресеченог ваљка'; б. 'цреп којим се прекривају сецишта кровних површина, поклопница'.

корн'йш -йш'а м 'сигурносни зид поред пута'.

кором'ан м 'добро испечен и осушен хлеб, двопек'. – Примао је војводску плату од 345 гроша... и осим тога по два коромана дневно [2: 139].

к'орота ж 'жалост за покојником'. – Корота или жалост или јаслак... значи црнина или жаловање за умрлијем. – Побратими су носили короту један за другијем [2: 267 235]. – Жалост, корота, за умрлим траје годину дана и вреди не само за породицу умрлог него и за цело браство или село [1: 285]; || **к'оротнй** -ā -б 'који симболизује короту'. – [На »Велик-дан«] жене иду на гробље, те наричу на гробовима и оставе по неколико »коротних« јаја, која после покупе сиротињска деца [1:

309]; || **коротник** м 'човек који жали за покојником'. – Мнозина се даривају црвеним, а коротници црним јајима [2: 241]; || **к'оротоват** -ујем 'жалити покојника'. – Пристоји се пјеват кад Букумири коротују [2: 128; 4: 44]; в. *брајсџивеник*.

коруб'ат -'а̄м не св а. 'скидати овитак с кукурузног клипа, комишати'; б. 'скидати зрно с кукурузног клипа, крунити' [2: 49 51].

коса¹ ж 1. 'алатка за кошење траве'; 2. 'мера за површину'. – Коса за мерење ливада износи два рала [1: 260, 2: 79]; || **к'оса̄ч** м 'човек који коси'; || **кос'а'ц** косц'а м 'исто'; || **к'особаша** м 'предводник косаца'. – Коса'ц су га звал'и, а н'еко к'особаша; || **кос'идба** ж 1. 'време кошења'. – Ка'д[л]-ст'иснѣ горопл'ава'ц у кос'идбу, н'ѣмā почијев'ања док се не побј'ежѣ с'а' сијеном; 2. фолк 'нека игра?' [2: 368]; || **кош'евина** ж 'покошена ливада, с које је покупљено сено'. – Иза'тн'а̄[j] 'овце на кош'евину; || **кос'ит** к'осѣм не св. – Ка'т ко'сѣш, д'обро припрѣм'и и на'остри к'осу; || **кошење** гл им [2: 16]; || **кос'иште** с 'држаља за косу'. – Кўп'ио је и к'осу и кос'иште, и в'одијер и беленђ'ију – и с'амо ј'ош да научи да к'осѣ.

к'оса² ж 'власи'; || **косица** ж дем; || **косице** ж мн 'омча за хватање јаребица'. – Јаребице се лове »косоцима« и »кошем« [2: 16]; || **косур'ина** ж аугм. – Ош'ишкā[j] му тў косур'ину.

к'оса'н к'осна -о 'нерасположен, љутит'; || **кос'ит се** к'осѣм се не св 1. 'љути се, испољавати незадовољство'. – Нем'б се за св'акў тра'њу кос'ит с л'ўђ'има; 2. 'нагризати рану'. – Овај зеленкасти мелем косио је рану [2: 550]; 3. 'ударати ногом о ногу (при несигурном ходу)'. –

кос'ијер -'а м а. 'лака дугуљаста и на врху свинута алатка за сечење тањег грања'; б. 'количина грања, дрвета, које берач може за дан посећи'. – Лисник уберу два радника или... два »косојера« [2: 38]; в. *кљачина*; || **косер'ић** м дем; || **косер'ина** м аугм. – Она̄ ми је косер'ина да'н'а'с ок'инула р'уку, не м'огу ш њ'ом ни цинг'ар да држ'ѣм.

к'бс[т] к'ости ж. – Кости му се у гроб преметале; || **костоб'ол'а** ж 'болест костију, реуматизам'. – Тај се начин [лечења] употребљава и против пре-сијека и костобоље. – Костобоља (rheuma)... *крива* и *улози* (arthritis, rheumatismus articulorum), који се у Куча зову још и вучац [2: 531–532].

кбст'ић м зоол 'птица певачица, *Turdus merula*, кос'; в. *ѣрикрагаѣ се*.

кострет / костријет ж 'козја длака'.

кострика ж бот 'растиње *Ruscus aculeatus* L.'. – Цириктала цирик-тица у кострику лаворику [2: 403].

котар м 1. 'велика корпа'. – Земља се гноји котарима, тј. бременима. – Мусу су у дубокој старости изводили у котару на коњу, да им покаже међе [2: 45 137]. – Догн'аше 'увечѣн к'отар р'ибѣ; 2. 'ограда око стог(ов)а'. – К'отар је ње се ст'огови сад'ијевају (Бс Уб Д).

кот'а¹ котл'а м 'већи бакарни суд у коме се кувала храна, котло'. – У кот'а'н сѣ свѣ в'ар'ило, и врѣла варен'ика, и размѣт'а качам'ак, беж њ'ега н'ије бѣл'о ни к'ућѣ ни огњ'ишта; || **котл'ић** м дем. – Ш'аку с'оли 'узми и котл'ић једа'н пā уб'ери к'опрѣв'а'н. – Т'урѣ се у ка'ка'в котл'ић али т'енећу п'обачнў; || **кота'л'а'ц** -лц'а м анат 'удубљење испод грла'. – Д'ошло ми н'ешто и ст'исло у кота'л'а'ц и не м'огу да'н'ут. – Ђе мјеријо, ту га погодијо / У коталац ње му цука душа; в. *мјерић* 2 [5: 54]; || **котл'еница** ж 'јака крива мотка усађена у земљу поред огњишта о коју се веша котао (у »глади« место верига)'. – Укоп'а се у гл'аду к'од огња јак'а кā р'озга и бл'еша̄ш кот'а'н на њу и вел'ѣ котл'еница.

кот'а'ц коц'а, мн *к'очеви*, м 'наткривен кружни тор или преграђени део стаје, појате, за јагњад, јарад'. – Пл'ети кот'а'ц ће ти гā от'а'ц (Бс) [2: 26]; *кошџец*. – [Кошара] има... више у Арбанаса, који их зову *кошџец* [1: 255].

кот'ит се к'отѣ се несв 'размножавати се (о животињама)'; *изр. у сѣ'арѣ ѿркн'о сѣр'а се к'ошѣ*.

котроба ж 'земљани суд за воду, тестија'. – Причају, да је вода чешће износила из гробова »котробе«, земљане судове, које су по неком старом обичају мећали мртвацу под главу. – Или Куч се упути котроби да пије [1: 49; 4: 247]. – Ударају Турке по догања и Турцима котробе ломја'у [5: 488].

котроб'ан / котром'ан м 'дуван, набављан од кријумчара'. – М'й смо ов'бје уз'имали котроба'н ис Кр'ајинѣ. – Навршио ђед лулу арбанским котроманом [4: 97].

к'отула ж 'сукња'.

котул'ач -ач'а м а. 'подметач у који је ушивена слама за катао (кад се мете качамак) или стап (кад се мете масло)'. – Домаћица је под »стѣп« метнула неки ушивен »котулач« [2: 299]; б. 'дебљи платнени подметач финије израде који жена ставља на главу кад на њој носи какву већу посуду с течношћу'. – М'етни ж'ена котул'ач на гл'аву и на њ'ега бронз'ин, п'ун до п'елијеша, и да иж њ'ега ни к'апл'а не л'уцнѣ.

к'отур м 'кружна направа, у облику точка или обруча (обично у дечјим играма)'. – Ђед'о начин'ио Ббр'у к'отур о[д]-ж'ицѣ, а ђ'еца загр'ајаше: отѣ да сва'којеме начин'и; || **котур'ат** -ам несв 'котрљати'. – Ђ'ерајү ђ'еца тѣ к'отуре, котур'ајү и[х] док се не издов'ол'ѣ.

к'оћа ж 'овца'; || **к'оћарица** ж 'овца'; || **к'оца** ж 'овца' (?).

к'оћета ж 'широка клупа с наслоњачем'. – Ђед'о је вол'ио да се насл'онѣ у онү к'оћету.

кофије мн 'место изнад носног гребена, између обрва, повије'. – Ђе смјеријо, ту је погодијо, / У кофије међу очи двије [5: 53 119].

к'очањ м 'стабљика купуса'; || **кочањ'ина** ж 'сува кукурузна стабљика'; в. *амбар* [4: 259].

к'очѣт -и ж 'козја длака'. – Мијеш'али су к'очѣт с в'унѣм, а бил'а је и сām'а к'очѣт к'ожђа (Кж); в. *бисаке*.

к'ош м а. 'велика облепљена корпа за чување жита, пшенице у зрну'. – К'ош ти је онѣ што се нач'ињѣ у сувот'у те се фрмет'ин зрн'има држ'а у њ'ега; б. 'плетер за лов на јаребице' [2: 66]; *коши / кошун* арб. 'тврдо оплетена крошња за доношење ломљивих ствари на катун' [1: 241]; || **кош'ар** -ар'а м, арб. *кошџец*, 'чардачић, остава за кукуруз у клипу, плетер' [2: 49]. – Место салаша има по осталим Кучима, али врло ретко, округлих кошара, исплетених од прућа [1: 254–255]; || **кош'ара** ж а. 'кокошињац'; б. 'део куће предвојен плотом за смештај стоке'; || **кош'ић** м 'плетер за риболов'.

коштанац м 'мршав, сувоњав, кошчат човек'; в. *уган*.

кошт'ањ м бот 'листопадно дрво и плод из породице букава *Castanea sativa* Mill., *Aesculus hippocastanum* L., кестен'; **коштан** м [2: 238].

кошт'ил' -ил'а м 'орак с тврдом кором, коштуњац'.

к'ошћела ж бот 'дрво копривић *Celtis australis* L.'; || **кошћеловина** ж 'кошћелово дрво'; в. *боковина*; || **кошћеловак** м 'обруч од кошћеловине' [2: 74].

кошу'л'а ж 'део рубља од лаке мекане тканине, за горњи део тела'; || **кош'ул'ица** ж дем. – Онā му кош'ул'ица 'прсла и гл'ибāва, кā ка'д н'емā м'ајкѣ;

|| кошул'ч'ина ж пеј. – Нађите ми једне г'аће и какву кошул'ч'ину е не м'огу ово глйб'ат на м'ене, да 'ујутро обуч'ем .

кр'ава ж 'одрасло женско говече'; || кр'авица ж дем; || кравет'ина ж аугм пеј. – Угн'а тѣ кравет'ине у 'избу, да ми овуд'ије не зас'ирају; || кравул'ина ж аугм пеј. – П'ерам се с овијема кравул'инама и д'ушу ми изв'адйше; || кр'авскй -а -Ѧ 'крављи'; ~ језик. – „Кравски језик“ је биљка која расте по кагунима, а има дугачак и широк лист – по тумачењу Т. Ораховца [2: 550]; ~ ш'рава. – Паша, пошто је овце проберу, зове се »кравска трава« [2: 36]. – Не одв'ајје се тѦ, но се м'ијеша 'овча и кр'авска варен'ика. – Ка из в'имена кр'авскога; || кравосица ж 'најотровнија змија која, према народном искуству, сиса млеко из крављег вимена'. – Пропуштит ће љуте змије кравосице [најотровнија змија, пепељуга, црнокруг, камењарка – 2: 254]. – То ће бити змије кравосице [5: 236].

кр'ај кр'аја м а. 'окрајак њиве који се не може орати'. – То се као посебан рад зове »копање крајева« [2: 48]; б. 'страна'. – 'Он је сед'ио на л'ијевй кр'ај, а ако је м'а'ска на л'ијевй кр'ај, 'он на д'еснй. – Оћу да у загр'адйм, да у об'рнѣм једнијем кр'ајем; || кр'ајем предл 'поред'. – Кад су ходили крајем Јаме Остричке један од њих падне у њу [2: 272]; || крајч'ић м дем 'окрајак'. – Ко н'ије им'а да му вр'атй п'ару, вр'ат'ио му је какву дол'иницу, крајч'ић лив'адѣ, крајч'ић мет'еја (Кж); || крањй / кр'адњй / кратњй -а -ѣ 'крајњи, последњи'. – ОвѦ ти је н'ајкрадња к'ућа 'у село. – Кратња сеоска ђевојка [2: 249]; || кратњица ж 'последња даска изрезана од дебла, окрајак, крајница'. – Последња штица испод коре зове се »кратњица« [2: 61].

кр'ак м 1. 'огранак'. – 'Он сѣ прйм'ио н'а дрво пā се 'опрѣ на једа'н кр'ак да нешто ок'астрй и 'он се оч'ѣпй – Б'Ѧг гā спāс'ио да му т'ун не п'укнѣ мр'амѦр; 2. а. 'нога'. – 'Ајде, ефѣнд'ија, м'а'ки кр'аке да м'инѣм; б. 'корак'. – Нем'Ѧ га 'ргāt, да не п'уштй кр'ак е га н'ѣнемо ст'изāt; || кр'ок м 'корак'. – И трй кр'ока ми је дал'еко от пр'ага; || крāк'ат кр'ачѣм несв 'корачати'. – Н'ѣнеш, јā н'йм, т'амо крāк'ат; || кроке прил 'из корака'. – Камен се баца... »кроке« [2: 347]; в. зајоне; || кроч'ит кр'очйм св 'коракнути'. – З'апрла са'м 'о[д]-глāди и не м'огу кроч'ит ни до тавулин'а. – Не м'оже вала ни кроч'ит в'ише н'икуј.

кр'ап м зоол 'шаран, Surginus carpio'. – Догн'аше 'увечѣн к'отār р'ибѣ: е кой кр'апови, к'укāла ти м'ајка! – Об'јесйше н'а коња кр'апа.

кр'апел'а ж 'кичма; леђа'. – Валā му е 'одрта кр'апел'а. – Зн'а му га кр'апел'а. – Умијем ја ... увити пас у крапељу па девет дана трпјети глад као Усо БеѦов фундански [3: 91].

кр'аста ж а. 'скрама, кора од сасушене крви или гноја која се ствара на повређеном месту у време зарастања ране'; б. 'оспе, богиње'; *уасје* ~. – Отуд се оспи-не често зову још и пасје красте [2: 548].

кр'аставица ж бот 'краставац, Cucumis sativus' [2: 55].

кр'рат кр'рам св 'бурно кашљати'. – Пѣд'о кр'ра, д'āvй се от к'ашл'а, а н'е-оће да б'ачй дув'ан.

кр'атак -тка -о 'невелик, мали по дужини'; || крāt'ит (се) крātѣ (се) несв 1. 'одсецати нешто што је дуже од потребног, скраћивати'. – Вик'а је н'екй: „Трй пўт крātйм и 'опѣт је крātко“; 2. 'напасати овце на суженом простору'. – „Крате ли ти се?“ пита дозивањем пастир пастира [2: 28]; 3. 'узимати девојци срећу'; в. нарoк; || крач'ат -ā[м] несв 'скраћивати (се)'. – Н'ему овā р'обица св'акй д'ā'н крач'а, рāст'е дијет'е.

кратошија ж 'врста ексклузивног вина'. – Пијте вино, свати наши, то није вода, но је вино кратошија, свате премеће [2: 224].

крб'ат -ат'а м 1. 'пањ'. – Дон'еси два-три к'лина и мац'олу, да разб'ијемо онй крб'ат и да га в'ише не заск'ачемо. – Зафатио пламени дим, скачу нагорели крбац, остају угарци. – Направите метеризе круте / Од крбата и букова грања [4: 203–204; 5: 393]; 2. 'уображен човек'. – В'иђи онога крбат'а како с'е у'хуст'ечио, а да га не зн'ам'о – м'ог'а би прилиц'ат ч'оеску; || **крб'ат'ак** -тк'а м дем. – Пон'еси овй крб'ат'ак, вал'аће за д'обру ж'ишку; в. *обурвай*.

кр'б'ат к'рб'ам несв 'наслађивати се, кркати'. – К'рб'а он'е јагњ'етин'е, не ум'ије се зауст'авит. – Нам'еч'ио с'е код он'е проп'епа'ач'е па к'рб'а он'е раб'от'е, а к'у[д]-ће га т'о одн'ијет – ч'ек'а да в'ид'имо.

крбул'ат се -а се несв в. *кобел'аи*.

к'рв к'рви ж *изр. наврo на крв*; в. *навријей*; || **к'рв'ав** -а -о; в. *зав'ей*; || **к'рвнй** -а -о *изр. крвни умир* 'одустајање од крвне освете'; *крвна вечера* 'вечера коју припрема убица из освете после умира'. – Тек онда се убица спрема на крвни умир који мора убрзо следити у његовом дому у којем се приређује »жрвна вечера« [11: 162]; || **крвн'ик** -йк'а м 'убица'. – [Приликом умира крви] народ и главари скупљали су се у селу оштећене стране. Тамо би дошао и крвник или покајник са две жене, куме, које су носиле своју новорођену децу у колевкама [1: 219]; в. *йойрефий*; || **крвнина** ж 'казна за убиство из крвне освете'. – Суд је пресуђивао, која је страна крива. Кривац је морао платити крвнину, а она је у кучких Срба била тако утврђена: износила је 260 талира [1: 219]; || **крвн'ица** ж 'пушка којом је извршена крвна освета'. – Овај долази... с пушком крвницом око врата [11: 162]; || **крвометник** м 'човек који ствара злу крв, изазива раздор, крвопролиће, смутљивац'. – Ови је, побро, био шпијун, лажов и крвометник на земју [2: 302]; || **крвомутник** м 'исто'; [4: 314]; || **крвомутница** ж 'жена која ствара раздор, смутљивица'. – Виђела сам кад је та крвомутница сестре Симеунове додила у Симеуна [4: 381]; || **крвоток** м 'крварење из носа'. – Крвоток из носа... се зауставља... затварањем »ноздре« крпом, док крв смрзне [2: 545].

к'рга ж 1.а. 'чокот лозе'. – Што један »копац« режући ордене ископа зове се »мотика винограда«... 400 лозовијех »крга« [2: 57]; б. 'пањ'. – Нашодиле су се борове крге код Кржањскијех Корита [2: 60]; 2. 'разгранато братство у коме се далеки сродници већ могу међусобно женити и удавати'. – Н'ајач'а је у К'уче к'рга Ив'ановић'ан; 3. фолк 'једна друштвена игра'. – Крге играју двије мушке особе [2: 367].

крг'ања ж 'посуда, стара или од слабијег материјала, за пса или свињче'; || **крг'ањица** ж дем. – Н'ађ'еш часову крг'ањицу п'обачну и 'усп'еш вод'е к'оошк'ама.

к'рд м 'велико стадо оваца, крдо'. – Многи крдови бројили су хиљаду грла и више [2: 6]. – Има стоке стотину крдова [5: 315]; || **крдит** -им несв 'ув'ешавати крд'. – Митар Лазовић је крдио крд од хиљаде [2: 6]; || **крдовник** м 'власник крда'. – Такви крдовници имали су обичај пуштати гаљастог овна у пазар... и тијем је чињен оглас, да је нечији крд навршио хиљаду грла [2: 6]. – А сад ко стотину има вели се »крдовник је« [3: 261]; || **крдић** м дем. – Из горе ниче с лијепијем крдићем јагњади [3: 662].

крб'еч'ит (се) -'ечй[м] (се) несв 1. 'правити гримасе на лицу, крвельити се'. – Онб безобразнич'е н'ашло да се крб'еч'и х'еду; 2. 'раздвајати два дела једне целине и чинити је дисфункционалном'. – Нем'бте ми крб'еч'ит овб п'еро е га м'ожете б'ачит.

кр'евет / крв'ет м 1. 'лежај'; в. *начињай*; 2. 'жичана мрежа растегнута по стубовима по којој се лоза високо разводи, одрина'. – Овуд'ије је прет к'ућом л'оза д'игнута на крв'ете; в. *уздиунуй*.

кремен м 'камен којим се, уз огњило и труд, избија варница, обично за паљење цигарете'; || **кремењ'ача** ж 1. 'врста земље' [2: 45]; 2. 'тип старе пушке' [2: 64 91]; 3. бот 'булка' (Бз); || **кремовје** с 'кремење'. – Достина су вршили гребиво оштрим »кремовјем« од пушака [2: 250]. – Приредите на пушке кремовје [5: 379].

крѐн'ут кр'ѐнѐм св 1. 'ставити у покрет, помаћи с места; поћи'. – Ка'т кр'ѐнѹ, 'они се в'а'зда с'етѐ да сѹ н'ешто забор'авили; 2. 'почети се ројити'; в. *рој, ројити*; || **крѐт'ат** (се) кр'ѐћѐ (се) несв 'полазити'. – Ка' [д]-б'и да се мрт'а'ц кр'ѐћѐ, од н'ашије Кос'оранѐ н'ико н'е смје пристѹпит.

крепѐв'ат крепѐј'е несв а. 'липсавати (о стоци)'. – На в'еликѹ бул'ук не в'идѹ се ако п'онекѹ и крепѐј'е; б. 'пресвиснути од туге'. – Крепѐв'ала је за њ'им двије г'одине и в'ише н'ије м'огла; || **креп'ат** -ѐм св 'умрети напречац'. – Креп'аше ми двије 'овце, кѹ да и [х] је зм'ија п'ечѹла. – Чѹм сѹ изашл'и 'из Блага, овѹ стар'ѹ је н'амјесто креп'ѐ; || **крепавање** с. – Крепавање или цркавица... је »брза смрт«, ... капља [2: 523]; || **крепѐл'ица** ж а. 'угинула животиња'; в. *јама*; 2. 'лења, непокретна особа'; || **креп'аћ** -ѐћ'а м 1. 'болешљив чоек, који се једва креће'. – Ч'у ли оногѹ креп'аћ'а: не м'оже н'икуј, а јез'ик му је кѹ н'ајздрави; 2. 'велика глад'. – Нѐће на овѹ нѐр'од креп'аћ, кѹ ни је на ст'арѐ, нѹ се л'еб бач'уе кѹ да га не вал'ѹ чѹв'ат.

крѐс'а -ѐ ж 'упалач'. – Бѹл'е сѹ онѐ крѐс'е на бенз'ин и им'але фит'ил'; || **кр'есѐт** -шѐм несв 'укресивати ватру'; || **кр'еснѹт** -нѐм св; || **кресив'ача** ж. – 'Ајде кр'есни тѹ тв'оју кресив'ачу да н'аждѹм овѹ цинг'ар; || **кр'есѹво** с 'прибор за укрепивање ватре'. – Кр'есѹво ти је огв'иво, кр'емѐн и тр'уд.

крецнут се крецнем се св 'проћи, прошетати'. – Значило је и да се само понекад улицом у униформи крецне [4: 221].

кречорога ж 'коза размакнутих рогова' [2: 19].

кр'ив крѹв'а -'о 1. 'искривљен'. – Овѹ ти је шт'ица крѹв'а, д'ѐл] ми неку прав'ијѹ; 2. 'који је нешто згрешио'. – Н'ека, ч'бче, што ти је дијет'е крѹв'о; 3. 'телесно дефектан, инвалидан'. – А 'он је, ј'адна н'е бѹла, кр'ив отка [д] га ј'ѐ зн'ам. – 'А'нѐје кр'ивѹ, 'ево м'ука ж'ивѹ (Бс). – Комска вила једном... би рањена у ногу од аждаје и заувијек је стога остала крива [2: 274]; 4. 'неправедан'. – Л'епчи је м'ѐли н'ѹ кр'ивѹ д'ио; || **крѹв'а** -ѐ ж 'хрома жена'. – Д'оклѐ ће, Б'оже, онѹ крѹв'а гријеш'ит з'емл'у; в. *костоболѹа* [2: 531–532]; || **крив'ача** ж 1. 'исто'. – Богме је л'уцка онѹ крив'ача Стѹн'ова; 2. 'врста ситног веза'. – Вез тај чињен је врло ситно, и њѹм су чињене разне фигуре и »кучице« и »криваче«, налично везовима на забуну [2: 92]; || **крив'ачица** ж дем; || **кр'ивна** ж 'хрома жена'; || **крѹв'о** -'а м 'хром човек'. – Што ти р'ече онѹ крѹв'о?; || **кр'ивѐл** м 'исто'. – В'иђе ли оногѹ кр'ивѐл'а; || **крив'ан** м 'исто'. – Ижл'егѐн са'м ис пл'ацѐ с онијем крив'аном и, обр'аза ми, п'онека'д га нијес'а'м м'огѐ ст'изѹт; || **кр'ивел'а** м 'исто'. – Куј бл'ѐше крѹв'уо онѹ кр'ивел'а?; || **крѹв'ат** крѹвѐм несв 'храмати'. – „Што тѹ крѹвѹш?“ – „Уб'ола ме др'ача“; в. *цошо*; ~ се крѹвѹ се 'бити неправо'. – Њ'ему се крѹвѹ за св'е што уч'инѹм. – Другѹјема племенима се кривало, да речени мејдани само у Кучима у дио остану [2: 490]. – Божију ти вјеру задајем да ми се добро крива што те нијесам познала [4: 385]; в. *давѹја, давѹѹја*; || **крѹв'а'ц** -в'ц'а м 'редак југозападни ветар'; в. *валом*; || **кр'иво** прил. – Ако им се крива, нека им је и кривље [4: 286]; || **крѹв'ит се** крѹвѹ се несв 'извијати се, витоперити се'. – Нијес'ѹ шт'ице бѹл'е сѹв'ѐ ка' [д]-се тѹ начѹв'ало, пѹ се с'а' крѹвѹ; || **криво-** у *сложеницама*: || **кривовр'ат** -а -о 'кривог врата'; || **кривогл'ав** -а -о 'кривог врата'. – Л'ијепо дијет'е, з'алѹду, да н'ије кривогл'аво. – Шт'етна ми онѹ кривогл'ава [овца], на ч'удо са'м од њ'ѐ; || **кривог'уз** -а -о 'ишча-

шеног кука'. – В'идиш-[л]и да је онб дијет'е Л'уб'ово кривогузо; || **кривон'ос** -а -о 'који има крив нос'; || **кр'ивонбс** м 'човек кривога носа'; || **кр'ивоноса** ж 'жена кривога носа'; || **кривор'еп** -а -о 'кривога репа'. – Онā ми је 'овца кривор'епа; || **кр'ивогуз** м 'особа с дефектним ногама'; || **кривогуза** ж 'исто'; || **кр'ивореп** м пеј 'исто'. – А кр'иворепу г'рднй, Б'бк те пос'екā'н кā тē пос'екā'н!; || **кривор'епа** ж 'исто'; || **кривоп'изда** ж 'исто'. – Зн'ā ли се куј-[j]је крѣн'ула онā кривоп'изда?; || **кривок'уриле** м 'човек кривога пениса'; || **кривоглāv'ат** -āвāм несв 'ићи, бити кривога врата'. – Кривоглāvā по пл'аци, а 'он зн'ā о[д]-ч'еса жив'й; в. *шишкунш*.

кр'ив'ит се² кр'ив'им се несв 'вриштати'. – Б'рзо, в'иђите што се кр'ив'й онб дијет'е, да га 'није што из'ело; || **кривњ'ава** ж 'вриска, вриштање'. – Прек'ините, ћ'ецо, с том кривњ'авом да ви јā не прид'ајем.

кр'йж м 'камен који је састављен од танких плочица које се лако цепају' [12: 30]; || **кр'йж'ат** кр'йжāм несв 'сећи на кришке'. – Кр'б'лу у к'иле – т'акб га ми зовѣм'о ако га не кр'йжāмо (Бс); || **кр'йшка** ж 'комад, одсечено парче (хлеба, лубенице'. – П'онесе л'ијепу кр'йшку д'ињѣ; || **кр'йшколйт** -йм несв 'сећи на кришке'. – Нем'б тб в'ише кр'йшколйт, д'оста је.

криларица ж 'коза' [2: 19]; || **крйл'о** -'а с 1. 'орган који птицама и неким инсектима служи за летење'. – Јā, з'а ђаола, б'ачй к'ами да он'ерāм к'окошку и слом'и јбј крйл'о; 2. 'део тела у седећем положају од трбуха до колена на коме се може што држати или прихватити кад се изблица баци (код жена – на сукњи, код мушкараца – кад саставе колена), окриље'. – Он'й је с'ио на стол'ицу пā га 'узео на крйл'о, пā т'ā'мā га усег'етио; || **крйл'оња** м 'во са слабинама боје различите од осталог тела'; || **крил'уја / крил'ул'а** ж 'крава са шаром по трбуху' [2: 18].

кр'исија ж бот 'црна бобица слична боровници' (О).

кр'исн'ут кр'иснѣм св 'вриснути'. – Кр'иснѣ ж'ена кā да се п'омāмй; в. *гаж-девњак*; || **кр'ишт'ат** -йм несв 'вриштати'. – Не зн'ām што и[м] је бил'о да он'акб кр'ишт'ѣ; в. *груйо*.

кр'ит (се) кр'ијѣм / кр'ијем се несв 'крити (се), сакривати (се)'. – Мй смо мб'р'али туд'ијен да се кријѣм'о. – Иза г'рмена се кријѣ; || **кривућ'и** гл прил. – 'Он је с тр'агом за кр'авāма отиш'āѣ, кривућ'и од вбјск'ѣ и др'угије (пр'āvй ајд'ук је б'ио), н'еђе до блйз'у Ск'а'дра (Кж); в. *вигоко*; || **крив'ућкѣ / крнј'ућкѣ** прил 'крадом, тајно'. – Нал'āгāм и б'а'дњāк и свијећ'у уж'ижѣм, теке [j]ју крив'ућкѣ уж'ижѣм од ов'ије (Бс). – Т'ā'мā су от'ишли поноћ'и, криј'ућкѣ, пр'аво на 'Анове. – Там'ан, реко, криј'ућкѣ, да ме в'ишй ј'ад н'ађѣ. – Стизали су кријучке, крили се по салашима [4: 168]; || **кријалица** ж 'дечја игра скривања, жмурке'.

кришка ж в. *крижай*.

крк'ат кр'кāм несв 'јести преко мере'.

кркачке прил 'на леђима'. – Присили га да ју кркачке носи до ђе она хоће [2: 525].

кркѣлив -а -о 'који крклā кад говори'. – Позива кркѣливи старац [4: 271]; || **кркл'ат** -'ām несв 'крклати'. – Не предаје се иако му крклā и шкрипи у плућима [4: 406].

кр'ркна ж 'снажна корпулентна жена'. – Јā не зн'ām како он дā'је цев'ап онб к'ркни.

кр'ркнѣт -нѣм св 1. 'подићи дете хватајући га длановима за подбрадак а пр-стима обухватајући врат'. – Како се многе ђечије немоћи приписују спадању врата, уобичајено је да се ђетету »врат кркне« [2: 516]; 2. 'прејести се толико да се не може

ни померити'. – Није ни чудо што не може кркнућ: уб'ачио је у себе више но што би у треш'ел' м'огā пон'ијет.

кркт'ат -й несв 'крештати'. – Кркт'е овѣ вранет'ине, а тѣшк'о ми је да ид'ем за лов'ницу и да и[x] м'ало тр'еснѣм. – У једно доба му се учиње као да изнад њега кркте ждраљеви [3: 60].

к'рл'а ж 1. 'корен дрвета, пањ извађен из земље'. – Најбол'и је ђум'ур б'ио от к'рл'а з'ановѣтнје (Кж). – Тѣ бј'еу к'рл'е, деб'еле кā ч'оек, теке, н'абога, 'оне не ид'у дуб'око; 2. 'јако, разгранато братство'. – Л'ако је в'ама ка'д ви га к'рл'а дон'оси; || **крл'ат** -ат'а м 1. 'пањ извађен из земље'. – Биће о-тије крл'ат'а д'обрѣга дрвета да се гр'ијемо ако и м'огнѣмо разбит; 2. 'парализована особа'. – 'Ено ју у крл'ат и прев'рћу ју там'ан кā крл'ат; || **крл'ат'ак** -тк'а м дем. – Уб'ачи т'ун и овā двā крл'атк'а; || **крл'ат'ић** м дем. – Пок'упите тѣ крл'ат'иће да се б'ачѣ н'а ога'њ; || **крл'ет'ина** ж аугм. – Заск'ачѣм тѣ крл'ет'ину и никāко да ул'ожим да [j]у расц'ијепам; || **к'рл'ат** к'рл'ам несв а. 'вадити пањеве, крчити'. – Л'акче ти је то са'д изв'ад'ит нѣ потл'е да к'рл'аш; б. 'померати, љуљати зуб, да би се лакше извадио'. – Ј'акā р'ука з'уб не к'рл'а.

к'рм'ак к'рм'ка м 'мужјак Sus'; || **к'рм'ача** ж; || **к'рме** -ета с; || **к'рмед'ар** -ар'а м 'свињац'; || **к'рм'ећ** -а -ѣ 'који се тиче крмади'; в. *мећа*, *ѿгмес[и]*, *ѿгмеша*. **к'рмеца** ж 'паразит сличан крпелу' (О).

к'рмел'ат -ам несв 'испуштати крмеље (у болесним очима), крмељати'. – К'рмел'а ми овѣ дијет'е, теке да бр'ијим; || **к'рмел'ав** -а -о 'крмељив'. – Тѣ је дијет'е в'а'зда к'рмел'аво и сл'инāво – кā да н'емā м'ајку; || **к'рмел'ина** ж 'жућкаста течност која се излучује из очију за време болести или спавања и на њима се осуши, крмељ'. – Ч'екā да ти б'аба м'а'кнѣ тѣ к'рмел'ину.

к'рм'ес м 'повезача преко чела'; || **к'рм'есит** се -й се несв 'најављивати промену времена'; в. *вријеме*.

к'рмза ж 'слина' (Ор); || **к'рмзат** -ам несв в. *шлинаш* (Ф).

к'рмијек'ат -ијекā[m] несв 'гласати се као крмче, грокати, скичати'. – Покојни ти ђиди-отац по кући, бостану и зградама вођаше за собом по сто кокошака, а ти к'рмијекаш с тога шипка [2: 465]; || **к'рмијекн'ут** -ијекнѣ св. – Ниједн'у да нијес'и к'рмијекн'уо – да ти овѣ мач'угу н'е би изм'јерио по гуз'ици.

к'рнѣт -нѣм св 'ударити'. – Не др'оби е ђу те к'рнѣт.

к'рњ к'рњ'а -'е 1. 'без једног рога'. – Ка'[д]-сл'омй р'ѣг, р'ечѣ се да је к'рњ'е, кр'ава к'рњ'а; 2. 'са заломљеним зубом, оштећен заламањем'. – Ови ће ми к'рњий [зуб], нас'ум, б'рзо траж'ит онā Маш'анова клијешт'а. – Ови ти је ч'еша'л' к'рњ кā и б'абини з'уби; || **к'рња** ж 'коза с одломљеним рогом'; || **к'рњо** 'јарац' [2: 19]; || **к'рњат'ак** -тк'а м 'заломљен зуб'. – Имām 'у главу још три-четири к'рњатк'а, а и тѣм ми је м'лого ка'[д]-заб'олѣ. – Скубе к'рњацима [4: 32].

к'рој м 'кројење'. – Кроју и шаву су вјеште жене [2: 71].

к'рок м 'корак', в. *крак* 2.

к'ромид м 'црни лук' [2: 54].

к'ромпир м бот 'биљка из породице помоћница, *Solanum tuberosum*' (н.); ~ у киле (Бс); в. *испаручий*.

к'роп'ит к'роп'им несв 'прскати лозу'. – Л'озу су пр'еђе кроп'или пот'оњй п'ут пред В'идовдāн и с'амо ју гл'едāли до Преобр'ажѣња.

к'рошња ж 'велика плетена корпа, најчешће за преношење гноја'. – Берберова кјер домисли се, да је... ништа врећа крошња [2: 458–459]; || **к'рошњ'ат** се -ам се несв 'гојити се, дебљати'. – Лијепо се в'иди како се крошњ'а; || **к'рошњоб'ок** -а

-о 'дебео'. – Вйк'ало се „ка Мил'ија крошњоб'окй“; || **крошњоб'окиле** м. – Што оћаше онй крошњоб'окиле?

крпа ж 'марама'. – Коротне женске носе црне »крпе«, црне јакете, црне раше [2: 267]. – Жена је од »по вијека«... главу повезивала до испод браде црном или белом крпом или фацулетом [1: 258]; || **к'рпица** ж дем. – Ђев'очице в'а'зда г'уче некѣ њ'ине к'рпице; || **крпина** ж пеј 'стара крпа, рита'. – [Кутњицу] куме и преклињу да изађе и упале крпине, да ју димом ишћерају [2: 338]; в. *шклойд'и*; || **крпет'ина** ж пеј 'исто'; || **к'рпчина** ж 'исто'. – Б'ачи тѣ к'рпчине.

крпља ж 'направа исплетена од прућа, овалног облика, за ходање по снегу'.
крп'уша ж зоол 'паразит овчија ваш'. – Занимљиво је, што би на такe ранe нанизали околo »крпуше« [2: 550].

к'рст[т] к'рста м 1. ♦; в. *ка'й*; 2. 'раскрсница'. – От к'рста 'ојди за л'ијевѣм рук'ѣм [12: 30]; 3. 'део плећке у коју се гата' [2: 316]; 4. 'две укрштене пречаге у старом типу кошнице'. – [У улишту] препријече двије палице што се зову »крсти« [2: 41]; *мали* ~ 'закрштање новорођенчета одмах по рођењу'. – Раније је у Куча био обичај, да се оболело дијете прије крштења стави у тако звани »мали крст« [2: 210]; || **к'рста** / **к'рсти** пл т анат 'лумбални појас'; || **к'рста** ж 'боја у картама, треф'.

крст'ач -ач'а м 1. 'снажан маркантан човек'. – Тѣ е ч'ѣк, може-бит, да'н'а'с, педесе-г'одй'нѣ, али ов'акѣ еда'н крст'ач, разв'ен, ф'ин; 2. 'сорта грозђа, вина'.

кртина ж 'лоша вуна, нагрепци'; в. *влас*.

крт'бла ж бот 'Solanum tuberosum, кромпир'; || **кртол'ач** -ач'а м 'човек који воли јести кромпир'; || **кртол'ача** ж 'жена која воли јести кромпир'; || **кртол'ов** -а -о 'који је од кртоле, кромпира'. – И с'а'д п'анти онй Сѣв'етин качам'ак кртол'овй.

круг м 'дрвени поклопац (за бачву)'. – [Круг је] широка кружна даска, са које се једе или којом се покрива посуђе, а на њој се меси и хлеб [1: 253]. – Од јавора цијепају се кругови [2: 61]; || **круж'ит** кр'ужй[м] несв 'кретати се у круг'. – Јѣ са'н з Безј'ова поноћи гл'едѣ з дурбй'ном ка'д ави'ѣн туд'ијен кружѣше.

кру'ноша ж 'овца која има изразит белег на глави'.

кр'ут -'а -'о 'поуздан, чврст'; в. *зайлеће*; || **кру'тит** кр'утй'м несв 'учвршћивати'. – Кру'ти – не кру'ти, по[д]-сак'атѣм рук'ѣм св'е ће се расп'анут.

кру'ушка ж бот 'Pirus piraster Burgsd.'. || **кру'ушчица** ж дем. – Којѣ ми сл'омй ону кру'ушчицу извише см'оквѣ?

крч'евина ж 'терен који је очишћен од корења, дрвећа, камена и припремљен за обраду'. – Искрчену земљу Кучи зову »крчевина« или »понов« [2: 45].

крчела ж 'мотка, греда у кровној конструкцији дубирога'.

крцум'ат се -'ам се несв 'сваћати се, препирати се; отимати се'. – Нем'ѣте ми се крцум'ат да ве ј'ѣ не м'йрим.

к'рш м 'камен'. – [Они с'у н'ајбол'й ка'[д]-се п'очну гѣ'ј'ат крш'има; || **крш'ат** -а -о 'каменит, кршевит' [2: 174]; || **кршн'ат** -а -о 'исто'; в. *ћафа*.

крш'ијел -ијел'а м зоол 'паразит из реда зглавкара који живи на кожи животиње, Ixodidae, крпељ'.

кћ'ет 'оћу св 'моћи'. – А кога са'н кт'ио н'ѣј др'угѣга?!

к'убѣс оном наглѣ скока, напада, од кога обично нема одбране. – А он њ'ему к'убѣс з'а врѣт – и н'ије се ни гл'аснуо; || **кубѣсн'ут** / **кубѣсн'ут** -нѣм св 'изненада скочити, наскочити на некога'. – Ако се куб'ѣснѣ на т'ебе, д'рш се и што ти Б'ѣг дѣ.

кубас'ица ж 'кобасица'.

кувента ж 'опрез'. – Клименти су на кувенту били [5: 69].

кув'ерта / кувирјерта ж 'омот за писмо'.

кѵв'ет м 'снага; живот'. – Н'емā у њ'ега в'ише кѵв'ета, теке да држ'и д'ѵв; || кѵв'ета^н -'етна -о 'који је сачувао још мало животне снаге'. – Бј'еше кѵв'ета^н, ма с м'алијем д'ѵом.

куга ж 'тешка заразна болест која изазива помор pestis'; в. чума [2: 525].

куђ'ел'а ж 'вуна уређена и умотана за предење, повесмо'. – И влас и нагрещи се умотају у куђеље [2: 30]; || куђ'ел'ица ж дем; в. *грндар*.

кужйн'а ж 'кухиња'; в. *кућа* [1: 249].

к'ук¹ м анат 'избочени део човечјег тела између бокова и бедрене кости; зглоб између карличне и бедрене кости'; в. *сиџино*.

к'ук² м геогр 'висока кружна камена громада са заобљеним врхом; стена (полу)кружног облика за коју се може претпоставити да је снажним тектонским ударом одвојена од брда и задржала се на његовој падини' [12: 30]. – Ћук ћука навр' кука [2: 440].

к'ука ж 1. 'трнокоп, будак' [2: 45]; 2. 'свинути клинови на којима се вешају врата'. – У штатке се укују »куке«, о којима се закаче врата [2: 87]; || кук'а^ч -а^ча м 1. 'кука на ожегу'. – Обј'есиш ож'ег за онј кук'а^ч и т'ѵн ти је ка^д[д] ти требā з'а жār или за с'а^ч; 2. 'лукавац, препредењак'. – М'али си тѵ ј'ош да се с та^{кв}'ијема кука^ч'има ф'атāш 'у коло; || кукл'ива^ц -вца м 'чвор »на машну« који се развезује повлачењем краћег краја канапа'; в. *гријешити*; || кук'ул'а ж а. 'кука насађена на дужу дршку, за чупање сена из стога'. – Да н'е би развршев'а с'ијено, с онџм кук'ул'џм иск'ѵбāш пā ка^д[д]-д'ођеш до ост'ожа, онџ се оз'гџр снџ-жџ; б. 'копча за спајање крајева конопца'. – [Кукуља је] кука, дрво од шупљега чвора кроз који се крајеви уривка прометну, те се крајеви стегну и »зајемче« [2: 39]; || к'укорога ж 'овца, коза са роговима повијеним у облику куке' [2: 19]; || кѵч'а^к кѵч'а м 'кукица којом су се закопчавале панталоне, сукње'. – Имāш н'а гаће кѵч'а^к и к'овчу па и заковч'аш (да не ост'анџш беж њ'и!); || к'учица ж дем, в. *закучивай, кривача*.

кукавица ж 1. зоол 'птица селица, која обично не савија гнездо, Cuculus canopus'; 2. 'несрећница, жена с којом се живот сурово поиграо'. – Ако к'укавици не м'ош пом'ој, нем'џ јџ[ј] придāв'ат; 3. а. 'плашљивац'; б. 'морално проблематична личност, лопов'. – Онџ три к'ѵбџка шт'ицā^н п'онијеле сѵ двије к'укавице безџбр'азнџ тѵн 'и[з]-села; 4. 'фигура од боровог дрвета која се поставља уз надгробни камен'. – Срби и Арбанаси често пути уз киљан чело главе посаде тако звану »кукавицу« од лучевог дрвета у разним фигурама [2: 266]; || к'укавицица ж дем. – Она се, к'укавицица, ст'исла уз б'абу и не одв'ајџ се од њ'џ; в. *вал'аџа^н*; || к'укāт -ām несв 'испуштати глас »куку« (о кукавици); плакати од бола, жалости, нарицати'. – К'укā му сестр'а ом'рченā, не с'ѵшџ обр'азе; *изр. кукала му мајка* 'обично за истицање храбрости која може бити плаћена главом'. – В'иђи П'етра Спā'ова како е п'уштио гл'ас, к'укāла му м'ајка! || к'укāва^н -вна -о 'несрећан ојађен'; в. *јага, јага^н*; || к'укāлџ -ā -џ 'несрећан, који има трагичну судбину'. – Чу ли, к'ѵмџм те, за к'укāлџга Јџш'а? – Зн'ā ли се што о ономџ к'укāлџме џет'ету Мџш'џвџме?; || к'уку узв а. за изражавање тешке забринутости или несреће. – К'уку м'ене к'ā ми је; за изражавање претње. – К'уку ти га ако ти д'ођџм.

к'ѵкол' м 'семе црног лука, арпацик'. – М'џ смо ов'џје св'и с'ијāли тā^н к'ѵкол', н'ико га н'ије купов'ā бес ко је био сак'ат 'у глāву.

кукотрес м 'место на коме се кук тресе, око животињскога зглоба'. – Занимљиво је везање марвенога слома лопатице и кукотреса [2: 552].

к'укуријек м бот 'булка *Paraver rhoeas* L'.

кукуријек'ат -'ијекā несв 'гласати се као петао'. – Ђе млого к'окбгāн кукур'ијекā, тун се не з'нā з'ора [4: 677]; || **кукуријекн'ут** -нē св. – Дигли сū се прије нō је к'окот кукуријекн'уо.

кўл'а -'ē ж 'тип спратне куће'. – Кула се зове још и кућа на избу или кућа на таван [1: 248]; ~ на свод. – [Тип куће] у које се од темеља изведе свод од опека и камена, те су под сводом избе а над сводом горњи спрат кућни [1: 251]. – Кула [је] клачена кућа »двобојна«, арб. *куле* [2: 81].

кул'ачит -йм несв 'заобљавати балван на месту где га је тестера пресекала'.

к'улаш м 'коњ сиве длаке'.

к'улач м 'птица, голуб, пепељасте или жућкасте, жућкастосиве боје'. – Кулач је нечесова т'ица што о[д]-земл'ē нач'ињā гњијезд'о (О).

кул'ета ж 'футрола'. – Е, валā, вал'ā си ми там'ан кā кул'ета н'бжу [2: 91].

кўл'учит -йм несв 'под принудом и бесплатно радити на јавним радовима; радити тежак и напоран посао, рингати'; в. *зулум*.

к'ул'а ж 1. 'лош пас'. – М'ршни тў к'ул'у 'отолēн; 2. 'страшљива особа, кукавица, особа сумњивог људског утемељења'. – 'Ајде, к'ул'о, чеса се бој'иш? – Е, што ми 'учиње онй к'ул'а пог'анй (Ф); || **к'ул'йт** се -йм се несв 'понашати се незрело и неозбиљно'. – 'Ајде, нем'б се т'ун к'улйт, не м'огу те пл'едат какв'а си невал'ачка; || **к'ул'ица** ж дем. – Пушти тў к'ул'ицу, нем'б ју задијев'ат; || **кул'ет'ина** ж аугм. – Што ти р'ече онā кул'ет'ина?; в. *шор*; || **кул'ец'ат** -'џцām несв 'понашати се неозбиљно и незрело'. – Д'оклē ћеш кул'ец'ат, д'а ми је зн'ат? || **кул'џци'ут** -'џцнēm св. – Н'џће б'и ж'ив ако н'џе не кул'џцнē.

кул'аф'ер м 'мангупчић; гуланфер'. – В'иђе ли ђ'е оногā кул'аф'ера М'аркова? – 'Ајте, кул'аф'ери, да ми н'ешто пом'ожџте.

кум м 1. 'сведок на венчању, човек који дете држи на крштењу, сродство по Божјем благослову уопште у међусобном односу свих мушкараца и жена лично или породично повезаних неком од таквих веза'; 2. 'сведок двобоја, секундант'. – Кумови су после одређивали све остало око двобоја [1: 292]; || **кўм'а** -'ē ж 1. 'кумова жена'; 2. 'жена која у колевци носи новорођенче испред крвника приликом умира крви' [1: 219]. – Пријатељи дома убилчева и дома погибаочева [узму] од четири до дванаест жена с ђецом у колијевкама које су се звале »куме« [2: 168]; 3. зоол 'ласица' [2: 335]; || **кум'ара** м 'кум'. – Је ли ме траж'ио кум'ара?; || **кўмч'е** -'ета с 'кумово дете'. – В'идиш-[л]и ми кўмч'е: држ'ā са'м га н'а рўке, а почео је да сијед'и; || **кўм'ит** к'ўмйм несв 'усрдно молити'. – К'ўмймо га: п'ушти га, нека ч'оек веч'ерā па т'ā'пў се разгов'арāте (Бс); || **кўмс[т]в'о** с ♦. – Тō је бил'о кўмсв'о помеђу Драг'ишбм и Андр'ијбм. – Кумство је најсветији хришћански вез, којим су се мирили закрвљени родови свију вјера [2: 212]; *шишано* ~. – И Турци [су] примали тако звано »шишано кумство« [2: 212]. – Кот П'етровићā н'ије бил'о ни кўмсв'а ни убисв'а до дев'џтога кол'ена; || **кум'ачица** ж зоол 'ласица'.

кумб'ул прил, обично у редовном споју у *кумб'ул* ' све заједно, одједном'. – 'Они сū тō св'е п'онијели у кумб'ул'.

кумбурлија ж 'врста леденице' [2: 91].

кун м бот 'дрво из породице јавора *Asar campestre*, клен'; || **кун'ов** -а -о 'кленов'; в. *кора*; || **кун'овина** ж 'кленовина'.

- кунак м зоол 'мужјак куне, зверка из породице мачака, Mustelidae' [2: 545];
- || кун'ица ж; в. *райа*.
 кун'ета ж 'јарак'; в. *зајазий*.
 купкољ м 'коров' [2: 51].
 куњ м геогр 'коса' [1: 110].
 к'упа ж 'боја у картама, херц'.
- купација м 'човек који окупља, сазива, мобилише војску'. – Он и војсци купације зваше. – Е су они купације војске. – Купације часе не часише / Но велику војску окупише [5: 84 258 360]; || купел'ат -'ам несв 'овлаш купити, скупљати'. – Купел'а[ј]те то и нем'оте ми т'ун бести'ат; || к'упит -'им несв 'купити, скупљати'. – 'Узели забр'ан пā га к'осē, пā т'амо к'упē с'ијено; ~ се 'стискати се, скупљати се због надражаја слузокоже у устима'. – Зар ти се о тијен кр'ушāкā не к'упē в'уст'а? в. *ијег*.
 к'уп'ит к'уп'им св 'набавити за новац'. – Није ни б'ил'о п'арāн и ка'д би што ст'ио да к'уп'иш; || купов'ат -'ујем несв. – Купов'ало сē г'ас, с'б, помало ц'укра; || куповица ж 'куповина'. – Уговори о куповицама земаља су поред капаре закључивани и тако званом »одомашом« [2: 161].
- куп'ус м бот 'зељаста биљка из породице крсташица, Brassica oleracea'; || куп'ушњак м 'њивица у којој је сађен купус' (Бс); || купус'ара м в. *зипагара*.
 к'урāж'ан -жна -о 'одважан, срчан'. – А б'ил'а је к'урāжна, б'ила и[х] је кā крвни'е.
- к'ура'ц к'урца м анат 'пенис'. – Зл'у к'урцу р'уња см'етā; || курч'ић м дем; || к'уралија в. *муралија*; || к'уре -ета с 'дечачић (у обраћању старијих мушкој деци)'. – „Ајде, к'уре б'абино, дон'еси ми ону с'афицу вод'е“. – „К'ура'ц б'аби“; || к'ур'о м хип 'исто'; *изр. К'ур'о М'удāл'ев* шаљ, према уобичајеном П'ер'о Ст'евāнов; || куротр'есина м 'човек сирове снаге и мале памети'.
- к'урва ж 'проститутка'; в. *койшан* [4: 384]; || к'урвāt се -ам се. – Забор'авила како сē к'урвāла, а с'а[д] пц'ује ове ђев'бјке; || курвет'ина ж аугм; || курв'ече -ета с. – Наш'аē некб курв'ече и замоштр'оњāла га, не зн'а куј се об'р'ћē; || курвић м 'курвин син'. – Чека га, курвићу! [2: 491]. – Од курвића Марнића Станише [5: 303].
 к'урјук м 'плетеница'. – Лијеп ти је курјук [2: 98; 4: 340].
 к'урта м 'дечачић, момчић'. – 'А, мбј к'урта, чек'ā[ј] онб т'еле.
 к'ус к'ус'а -о 'краткореп'; || к'уса ж 'овца кратког репа'. – Онā к'уса в'уч'е н'огу, в'ићи да [ј]у н'ије слом'ила; || кус'ан м 'ован кратког репа'.
- к'утара ж 'неважни послови, беспослице'. – Пушти ти св'оје к'утаре, нб се с'аг'ни на т'б што е пр'е[д]-тоббм; ~ *раб'оша* 'играрија'. – Тр'ебā ли да ви се пом'āгā у тē в'аше к'утаре раб'оте?; || кутар'анција ж 'немири'. – А с'а'д 'ево и у Пол'ску некаква кутар'анција, некаква 'измјена и с'а[д]-с'у п'ушг'или тол'икб п'олитичкије затворен'икāн. – Једāп'у с'а м ск'оро чит'ā да 'имā у Арб'анију тā кутар'анција и да 'имā једāн в'еликй д'ио Г'ркā пр'авосл'авнија'н; || кутār'ит -'ар'им несв 'бучније претурати по стварима тражећи нешто што је затурено'. – Ижл'ежи више ис тогā п'брт'ика, нем'б в'а'здāн кутār'ит; в. *ирейремай*.
- кутлача ж '»велика лажица« [1: 253].
- к'ућа ж 1. ♦. – Од »крста« к »слемени« крајем »ступца«, из којегā је »слеме« никло, гледа се унутрашњост куће [2: 317]. – С'а[д]-се к'уће покр'ијевају т'иглбм, а пр'еђе с'у н'ајвише сл'амбм; 2. 'просторија у кули у којој се налази огњиште'; в. *кужина* [1: 259]; *веља* ~ / *задружна* ~. – Задружне куће се у Арбанаса зову конаци, а у кучкијех Срба »задружне куће«, ређе »веље куће«, често и »мусафирски оцаци« [2:

105]; ~ на избу / на *шаван* / на *свог*, в. *кула* [1: 248 251]; одм у обраћању старијих деци: 'Ела, к'ућо б'абина. – 'А, к'ућо м'ајкина, погрчи и врн'и онџ т'еле; || **к'ућница** ж дем 1. 'мала кућа'; 2. 'снопић жита, сламе; руковџ'; в. *балица* [2: 49]; *шуж* [1: 243]; 3. 'рупица припремљена за сејање кромпира'. – Ис кол'ике си к'ућнице изв'адио овџ крт'блџ?; || **к'ућара** ж 1. 'кућница за пса, штенара'. – Б'ачи тџ к'ости т'амо пред к'ућ'аром; 2. 'различити облици »градитељства« у дечјим играма'. – Мџ смо једн'ом начињ'ели в'елик'у к'ућ'ару, с огњ'иштем, а нијесм'о им'али вер'иге; || **к'ућ'арица** ж дем 'кућница, колибица'. – Е тџ не м'ош ул'еј у м'оју к'ућ'арицу. – Ја се никад нијесам забавјао грађењем кућарица [3: 50]; || **кућер'ина** ж пеј. – З'ић'у л'ућ'и тџ кућерин'е, а н'џџ и[м] има'т к'о у њ'и ул'азит; || **кућийшт'ина** ж 'исто'. – Не ид'џ ми се у он'у кућийшт'ину више нџ у гр'об; || **к'ућийште** с 'остаци, рушевине старе куће'. – Бил'о је и дос'ат к'ућийшт'ан у кој'а с'у се лџгл'џ змије, м'а џе и пос'ад бит п'овише; арб. тпн *kuqishtë*; || **к'ућийћ** м 'човек из гласите, угледне куће'. – Са'ст'али се к'ућийћи и оц'аквићи; || **к'ућийћ** м 'човек посвећен кући, породици'. – Он је велики работник и кутњик [4: 271]; || **к'ућница** / **к'ућњика** ж 1. 'жена потпуно посвећена кући'. – Нџм'а т'амо ни к'ућњичџ ни к'ућџ. – Боља је жена кутњика но добра поткућњика [2: 120; 4: 343]; 2. 'змија кој'а се »удомаћила« у кући'. – Вјерује се, да свака кућа има по једну змију »кућњицу«, кој'у не ваља убијати, јер је у њџ »сјен« некојега укућанина, па би одмах умро [2: 337–338].

к'уц'а -'џ ж дем *кучка*; в. *лајаш*, *чафколић*; || **куцаја** ж 'најгори представник мушког рода'; уп. *ицијаја*, *ицзгаја*.

к'уч'а'к' к'уч'а м 'пас'. – М'ичите ми тога к'уч'а е ми п'од'авџ ов'у п'ипл'ад; || **к'учка** ж 'женка пса, куја'; в. *ошиенић*.

к'уч'а'к' к'уч'а м в. *кука*.

куш'ин -ин'а м 'јастук'. – Т'урите јџ куш'ин'е на крв'ет. – Мџ смо тџ зв'ал'и в'а'зда куш'ин, а с'ад отџ м'одџрно п'а вел'џ јаст'аек; в. *фрљакнућ*; || **кушин'ийћ** м дем. – Ови је кушин'ийћ там'ан прем'а чџка; || **кушинч'ийћ** м дем 'исто'. – Спрџм'ила му је б'аба кушинч'ийћ; || **кушинч'ина** ж аугм. – 'О, кол'ика је ов'а кушинч'ина, им'аш-[л]и што м'а'џџ.

Л

лаба ж 'овца'; || **лабан** м 'ован' [2: 10]; в. *л'аба*.

лабуд'ина ж 'комушина'. – Мџ смо лабуд'ину мет'али у сл'амнице и на т'џ сџ н'ајл'џпче сп'ал'џ.

л'ав м 'лавеж'. – 'Им'а л'ав д'оба'р, дал'еко га м'ош ч'ут; || **л'ај'ат** -е[м] несв 'оглашавати се лавезом (о псу)'; 2. 'неконтролисано псовати'. – 'А к'уц'а л'ај'ала, 'а м'ајка збор'ила – њ'ему ј'едн'ако. – Е, колико мог'а л'ај'ат он'а ибр'етница, Б'огом те в'еликијем к'ум'им; || **л'ан'ут** -џ[м] св 'проговорити, писнути'. – Ако ј'ош једн'у л'анџш, за л'џтњ'ак џу те уф'атит; || **л'ај'колит** -им несв дем 'псовати с прекидима, џафкати; упорно гуњ'ати, звоцати'. – Л'ај'коли, л'ај'коли, к'уце, м'а џеш прест'ат.

лавор'ика ж бот 'ловор, ловорика'. – Мџ овџје вел'им'о лавор'ика, а у П'аштровиће са'м сл'уш'а да вел'џ рџл'ика; в. *костурика*.

лаворина ж 'ветар који не доноси кишу'.

лаг'а'м м а. 'експлозив; експлозија'. – П'уч'у лаг'а'ми уз Мор'ачу; б. 'пропаст'. – Св'џ је от'ишло у лаг'а'м; || **лагамисат** -ишем (не)св 'уништити експлозивом'. – Па велико истурише благо... / Ко Прентића лагамише кулу [5: 397].

л'ад м 'хлад'. – Ми се изм'а'космо 'у лад. – 'Ондā сē 'она турāv'ала 'у лāt; || ладин'а ж 'свежина'. – Јā ижл''егла м'ало нā вӯ ладин'у после вароп'ека; || ладов'ина ж 'хладовина'. – В'еликй је д'уп, ладов'ина и повр оногā за'д'ића ф'атā л'āt.

лажа ж в. лаж.

лажница ж 'кашика' [1: 253]; нејасно, в. лужица.

л'аз м 1. 'ливада у шуми, голет настала крчењем'. – 'Имā пр'и вру ш'умē један л'ијеп л'аз [12: 30]. – [Гвоздови] су и по другим крајевима планине често тамањени лазовима [2: 50]. – Почне дрва брат ка на лаз [2: 480]. – Затрепчани сијеску лазове, да тијем створе сточне испаше [2: 60]; 2. 'многo изгинулих војника на бојишту'. – Кад се лаз посјечен [значи погибаоце] [2: 322]; || л'азина ж 1. 'ливада у подножју шуме'. – Кад изб'исмо нā нӯ л'азину, веј ни је бил'о л'акче; 2. 'мноштво изгинулих војника'. – Испо[д]-С'еницā'н је ост'ала л'азина талиј'анскā коју је доч'екā Филип ка[д]-се Драг'иша изм'а'кā на Ор'аво; || л'азиница ж дем. – С оне л'азиницē имāш путл'агу л'ијево.

л'азба ж а. геогр 'стрма стеновита страна преко које може ићи и стаза, али само за вештог и издржљивог пешака'. – Нис тē л'азбē само вл'еш мом'а'к см'ије крēн'ут. – Под Гувном од Сокола Петар Радованов Џукелић, спомена ради, убрао [је] један бор који се и сад у тој лазби препријечен види [2: 504; 12: 30]; б. 'мала травната површина у стеновитој страни'. – Трављиви затоци и уљега међу кршеви-ма зову [се] »међе«, иначе »лазбе« [2: 28].

л'ајат -е[м] несв в. лав.

лакардија ж 'лакридија'. – Сад будли сте радији тако, будли претеците лакар-дију [3: 438].

л'ака'т / лакат лакта м 'мера за дужину, 0,71м' [1: 260]. – Ткају за плату по лакту [2: 72]; народни ~ 'мера од три »педe« и подланицу' / 'мера од »шест шака« [2: 79]; шерзјски ~ 'мера од »шест шака«; мајсјорски ~ 'мера од 24 »унче«; др-жавни ~ „којим се земља мјери је 27 унача“ [2: 79].

лакац лакца м в. лакца.

л'аком -а -о 'узан улаз у обор'; ~ њрелаз в. ждријело.

л'акомица ж 'левак'.

лакоб'ен -а -о 'осећајан, племенит, ненаметљив, благе нарави'.

лала м 'дјевер – у Арбанаса' [2: 111]; в. л'ал'а.

л'ама ж 'плехана канта'. – Пот'ури тӯ л'аму т'амо п'о бāнди да у не преск'ачēm. – Лама... којом се вода из убла вади [2: 88]; || л'амица ж дем. – Што б'и с онијема спл'ачинāма из овē л'амицē?; || ламет'ина / л'амина ж аугм. – Ђе си крēн'уо с тōм ламет'инōм? [2: 64]; || л'амāр м 'занатлија који израђује лимене производе, лимар'. – Тō сӯ начй'али тā л'амāри; || ламарлук м 'лимарски занат' [2: 479].

ламп'ијер -ијер'а м 'вампир'. – Бил'о је пр'ичā' о тије лампијер'āн, мā м'ене нијес'у задјев'али. – По народноме вјеровању, пастух није хтио ни под којом си-лом прећи гроб у којему је лампијер [2: 15 288]; || лампијерство с [2: 288].

лāн'а'ц лāнц'а м 'низ металних карика проденутих једна кроз другу (за вези-вање, причвршћивање или за украс'. – А јā са'м в'ише нō ув'јерен да тē и т'у једн'ом лāнц'и зв'екнӯт.

лāн'й / лāн'йин прил 'прошле године'. – Н'ијесмо се од лāн'йин виђ'али. – Тō је лāн'йин бил'о, неђе о зāп'осту В'ел'ије пōст'а'е.

л'апавица ж 'ситна киша са снегом'.

лапетина ж 'овчија мешина' [2: 32].

лѧп'ис м 'оловка'. – 'Узми лѧп'ис и к'ѧрту и тѧ му напиш'и.

лапрндат –ам несв 'брбљати, причати без смисла'. – Прејела се па у свадбу, лапрнда Лисија [4: 262].

ларда / љарда ж 'чобанска игра са штаповима'. – Ларда или љардање је... чобанска игра... с дугим штаповима... [којима се отискује] какво брумбуласто дрво, камичак или кост [2: 344]; || л'ѧрд'ат се л'ѧрдѧм се несв 'играти љарде'.

л'ѧрма ж 'вика, галама'. – Каква је то ларма?; || лѧрм'ат л'ѧрмѧм несв 'вика-ти, галамити'; || лармација м 'галамција'; в. *фалџија* [4: 376].

л'асѧс –ста –о 'бео уз кичму и по трбуху, по боковима прн (овца, коза, крава)'; || ласан м 'јарац' [2: 19]; || л'асна ж 'овца, коза, крава' [2: 19].

л'асица ж зоол 'животињца из реда куна *Putorius nivalis*'.

л'аста ж 'коза са длаком боје ластиног перја'.

л'аставица¹ ж зоол 'најпознатија наша птица селица *Hirundo*'. – Проз тмину се вију ластавице [5: 232].

ластавица² ж 'бочни кућни зид који се под кровом завршава у облику троугла'. – Велико се блато учињело / И нашу је кући уфатило / Источну јо' диже ластавицу [5: 549]; в. *ѧорез* [2: 81].

ластал'а'к м 'лагодан живот'. – Т'амо е ластал'а'к за ж'ене.

ластар м 'лист на изданку лозе'. – Кад брдуни почну листати, тај се млади лист зове ластар [2: 56].

ластика ж 'еластична трака, трака проткана гуменим нитима'. – Прекрстише кутију ластиком из старих гађа, везаше узо па у кесу [4: 147]; в. *уза*, *узо*.

л'астра ж а. 'танак лим, плех'; б. 'лимена посуда' [2: 250]; || л'астрица ж 'лимена плочица'. – Они сѧ св'акѧ им'али ту л'астрицу с 'именом и с т'ијем сѧ га коп'али.

латинка ж 'стара пушка дугачке цеви, израђивана у некој од радионица у Призрену, Пећи или Ђаковици' [2: 91]; || лат'инскѧ –ѧ –ѧ 'католички'; в. *срѧски*; || Латинин м 'католик'; || Латинче –ета с дем. – Ђе ме даде Вати Латинину. – Но ме даде Вати Латинчету [5: 292].

латрнт несв 'платтети, пламсати'. – Међу те сухотице латрио је огањ, ђе се хајдуци грију, кувају ручак и вечеру и пеку пецива [3: 88].

л'ѧ'ж м само у изразу *л'ѧ'ж и бир'илѧ'ж* 'лажа и паралажа'; || л'ѧ'жа ж 'неисти-на, лаж'. – Тѧ е л'ѧ'жа ко к'ѧжѧ ѧ 'ико 'ишто збор'ио. – Ја ођу да се без лаже разговарамо [3: 392]; || л'ѧ'жѧв –а –о 'коме се не може веровати, лажљив'. – Тѧ је л'ѧ'жѧво и 'он ђе 'истину р'еј с'амо ако му се 'отмѧ пѧ погр'ијешѧ; || л'ѧ'жѧво прил. – Ођу право, а неђу лажаво [5: 75]; || л'ѧ'жѧва'ц –вца м 'лажов'. – Јесте ли се здоговѧрили к'о је међу в'ама н'ѧјбол'ѧ л'ѧ'жѧва'ц; || лѧ'жав'ина ж 'лагање, лажно приказивање неког догађаја'. – Вала кад бисте ост'авили тѧ св'оје лѧ'жав'ине, б'ол'ѧ бисте л'уђи бил'ѧ; || л'ѧ'жѧп м 'лажов' – Скупѧли се л'ѧ'жѧни да се здоговѧрѧ кој'ѧга ђе међу ѧ'има глав'арсво; || лѧ'жѧнч'иѧ м дем 'лажовчиѧ'. – Ови лажунч'иѧ ђе, кае[д] порѧст'е, бит б'ол'ѧ лажунч'ина од оц'а му; || лѧ'жѧнч'ина м аугм 'лажовчина'; || лѧ'ж'ул'а ж 'лажљиви-ца'. – 'Ође лѧ'ж'ул'а да р'ечѧм да нијес'ѧм в'иђела што сѧм в'иђела; || лѧ'ж'ул'ица ж дем. – Ова лѧ'ж'ул'ица је н'ѧ вријеме г'очѧла да 'учѧ раб'оту: лѧ'ж'ѧ и не уг'ѧрѧ јо[ј] га 'око; || лѧ'ж'ат –ѧм несв 'лагати'. – К'о је ов'ѧ те б'ол'ѧ лѧ'ж'ѧ од Ил'ѧјѧ н'ѧшѧга? – Не к'ѧ ов'ѧн лѧ'ж'ат (О); || лѧ'шч'ина м 'лажовчина'. – Зашто лашчину, каурина постави-ше за управника Зем. задруге [4: 221]; в. *фалџија*; || лѧ'жѧк'ат –ѧкѧм несв 'говорити

некоме да лаже'. – Л'ијепо ли н'аучи да ла'ж'икā м'āјку, бл'аго му 'у дѡм.

л'а^к л'а^ка -о 'мале тежине, лак'. – Л'а^ка ми је овā т'орба, не бр'ижи; *изр.* л'а^к *йой к'айѡм* 'непромишљен' || л'а^ко прил. – Л'а^ко је н'иза^к стрāну, нѡ је тешк'о нав'ише; || л'а^ксно прил 'лако, без напора, с лакоћом'. – Л'а^ксно ћемо с т'ијем; || л'а^ко л'а^ксницѣ прил 'принудно, под принудом'. – „Јā тѡ не м'огу нос'ит, тешк'о ми је“. – „Мѡр'аћеш л'а^ко л'а^ксницѣ – како ти се н'еће“; || ла^к'а^кц ла^к'а м 1. 'хитар, окретан човек'. – Нѣмāш тѣ к'уј с овијема ла^к'а^кц'има. – Они који имају хитрину да у таквим приликама први ће је потребно стижу зову се »лакци«. – Старци примјећују хитрини садашње оmlадине, истичући хитрину... људи првог покољења и многе друге »лакце« [2: 181 356–347]; 2. 'лопов'. – Пошто Жуја најприје отроваше лакци [4: 254]; || ла^кко^с'ен -а -о 'осећајан, племенит, ненаметљив, благе нарави'. – 'Она је ла^кко^с'ена кā јѡј] мāјка и м'ило ти је и ка^д ју н'а п'ут ср'етѣш.

л'а^ком -а -о 'који има јаку жељу, страст да се нечега домогне, да присвоји, патолошки жељан, похлепан'. – Дешāв'ало сѣ да л'а^комѣ ч'оек, кои је л'а^ком на бр'аве, којј би пом'ислио да је тѡ њег'ово, да ти в'иди 'овце, да ти н'ајбол'ā ц'ркнѣ (Кж).

лев'ѡр -ѡр'а м 'револвер'. – Ка^д, у онѡ, д'онесе лев'ѡр, а 'он га п'итā: оли ми д'а[ти] тā лев'ѡр да га в'ићу?

л'ѣд л'ѣда м ♦. – 'Офуја се н'а лѣд и »плāт'ише« с'ѣдала; || л'ѣд'н л'ѣдна -о 'хладан'. – Л'ѣдне ли с'у ти р'уке, м'оје д'ијете; || леденица ж 'хладна кућа, просторија'. – Жали се и на швапске куће да се тешко угријавају – леденице. – Послали би ме у њихову леденицу, влажну и бућаву [4: 89 396]; || лѣд'ница ж 'исто'; || ледѣн'а-ча ж 'ледени клин'. – Но и ти с ледѣначама бригу задајеш [4: 347]; || л'ѣдн'ут -нѣ / лѣдн'ут л'ѣднѣ св 'осетити хладноћу'. – Дѡћ'о, п'ипн'у на онѣ пол'ок – н'ѣмā јāјц'а, п'ипн'у на др'угѣ, ка^д н'ешто ми л'ѣдн'у.

леденица ж 1. 'врста кратке пушке'. – И тако је Јбака у залогу дао двије леденице [2: 155]. – Па пуцају пушке леденице / Бију Кучи наше мједенице [5: 451]; в. *вијешај*; 2. 'ледени клин'; || леденик м 'кратка пушка која се носи за појасом, леденица'; в. *обејшāј*.

лѣдина ж 'необрађено земљиште обрасло травом, тло'. – А 'он к'а^п в'ука за вит'ицу, пā т'ā^мā ст'исни ш њ'им о л'ѣдину те му е слом'ио к'ичму.

лѣд'о -'а м 'приглупа а поштена особа'. – За такв'ѣ се вел'и лѣд'о, бр'укел'астā поштењачина; || л'ѣјка ж 'исто'. – Не зн'ā л'ѣјка др'укше, пā тѡ ти је.

леђаница ж 'јесења болест јагњади' [2: 20].

леж'ат -'им несв а. 'лежати'. – Тѣ ј'ош леж'иш, а 'овце ч'еаку; б. 'боловати'. – Леж'и веј нећ'ел'у дā^н'ā, а д'аће Бѡг да се д'игнѣ; || л'ѣј л'ѣжѣм св 'лећи'. – Вѣ пр'ицāте, а јā ѡјд'о да л'ѣжѣм; || лијег'ат л'ијегāм несв. – Л'ијегā т'у ћ'ѣцу, в'идиши кол'ико је 'урā. – Оћемо ли в'ише лијег'ат?; || леж'ѣчкѣ прил 'лежећи, у лежећем положају'. – Ка^д би се леж'ѣчкѣ м'огло коп'ат, н'е би б'ол'ѣга раб'отника од њ'ѣга бѣл'о; || л'ѣжнѣк м 'лежање, излежавање'. – Д'оста је бѣл'о л'ѣжнѣка – д'ик се!

л'ѣј се лѣг'у се несв 'излезати се'. – П'очѣла с'у да ми се лѣг'у п'иплāт.

л'елѣк м 'ритуални говор над одром покојника'. – Њ'ѣга с'у затв'арāли за л'елѣк (Кж); || лел'екāт -āм несв 'опраштати се од покојника лелеком'. – Од'или с'у пред њ'има на пл'ачеве и 'они с'у лел'екāли, а избјегāв'али с'у да лел'екн'у онѣ којѣ нијес'у симпат'исāли (Кж). – Ка^д[л]-гā лел'екā, излеп'екā гā пā т'ā^мāн р'екā; || лел'екн'ут -нѣм св. – Ка^д[л] н'е може др'укше, м'ѡрāш лел'екн'ут и он'огā кѡме н'ѣмāш р'ѣј н'ишта без „др'уже сво'ије др'угѡвā“; || лелек'āч -āч'а м 'човек који

лелече'. – Бил'о је ов'ође в'а'зда д'обрије лелек'ач'а', ма с'у н'ек'и ом'а'њ'или ка'[д] су после Фил'ипа Р'ашкова науч'или да т'о м'оже б'ит н'аоп'ака раб'ота; || лелеч 'леле'. – О лелеч си га нама (у игри »калумпер«); [2: 377].

л'ел'ек м зоол 'рода'.

лем'еш м 'део плуга, раоник'; в. *јемјеш*.

л'енга ж 'дугачка тања мотка'. – У гвоздовима беру се »ленге« и »остожа« [2: 60]. – А бил'а је г'у'на једна л'енга с'еме'њ'ак'а'н. – »Сјеме'њаци«... се вежу у чифто-ве и вјешају о ленги [2: 49]. – [Ленга је] подугачка мотка, препречена у једном крају куће над ковчегом, [на коју се] вешају преко дан спаваће хаљине: поњаве, пустови и губе [1: 254].

ленц'ун -ун'а м 'чаршав'. – Ка'[д]-га н'а'ђи, т'а'ма га оп'аши ленц'ун'ом п'а ш њ'им у скр'ињу. – Те ја ленц'ун скв'аси рак'ијом. – Узеше га па га прекрише ленцу-ном [4: 259].

лесица в. л'есица.

лети-лети, плане зоол 'бубамара *Coccinella*'.

лет'ип'ерка ж 'дечја играчка, дашчица у облику авионске елисе, постављена на врху штапића'. – Мене је 'ујак начин'ио лет'ип'ерку и ка'[д] ш њ'ом пот'рчим, 'она се врт'и к'а на 'еропл'ан.

л'ет'њ'ак м анат 'једњак'.

л'етрика ж 'електрична струја, електрична светиљка'.

летур'ђија ж 'божићни колач'. – Меси се само један обичан колач, који се зове »летур'ђија« [1: 307].

лећ'ет лет'им несв 'летети'.

л'ецк'и -а -о 'летњи'; в. л'е'шо, л'е'шски.

лив'ада ж 'раван травнати појас који се може косити'; в. *башш'ина*.

лиз'ара м 'ништарија'; || лиз'ат л'иж'ем несв 'лизати'; || л'изн'ут -н'ем св. – Н'ије б'оцу ни в'идио, а н'е да је и к'апју л'изуо; || л'иск'ат / л'ицк'ат -ам несв 'пити помало, пијуцкати'. – Они к'а да н'ет'е: л'ицкај'у пом'ал'о, л'ицкај'у – п'а двије б'оце [испразнише]; || л'ицкол'ит -им несв дем. – 'Е, колико мог'аше л'ицкол'ит, св'ак'у и[м] к'апју ђ'ав'о п'опио; || л'ицн'ут -н'ем св 'попити мали гутљај, овлажити језик'. – Н'ије ју, вал'а, м'ог'а ни л'ицн'ут, н'о је 'он, нас'ум, ње'гово п'опио.

л'ија ж 'овца'.

лиј'а -е ж 'леја лука'. – Посад'исмо лиј'у л'ука (Бс).

лиј'ак -ак'а м 'мужјак с дефектним тестисима'. – Ако 'им'а једн'о з'рно н'апол'е а једн'о му заст'ало ун'утра, т'а'ма е лиј'ак.

лијег'ат л'ијег'ам несв 'кретати на спавање'; в. *лежати*.

лијек м 1. 'лек; спас'. – Ови се првот'ок ост'авј'а з'а лијек. – 'Онд'а в'ише н'ије бил'о л'ијека, с'а'п'рли с'у ју да у посијек'у и о'на т'а'ма р'екла: д'обро, ј'еса'м! 2. прил 'мало'. – А ко је л'ијек б'ол'е м'ог'а – г'оспода је бил'а и т'а'ма'к в'елик'а. – Боље с паметнијем лијек но с бестијом вијек [2: 424]; || лијеч'а'к прил 'сасвим мало, колико за лек'. – Д'ате и м'ене лијеч'а'к о[д]-тог'а п'ип'уна, и ј'а с'ам бил'а нечиј'е дијет'е; *изр. сваки* ~ 'све, до последњег зрна'. – Пон'есоше св'ак'и л'ијек и ост'ав'ише ми ђ'ецу без н'ишта; в. *и'ровалии се*.

л'ијен лијен'а -о в. л'ен'иуз.

лијеп м 'лепљива маса којом је нешто обленљено' [2: 52].

л'ијеп -а -о 'добар'; в. л'е'иоша.

лијес м 'грађа за кровну конструкцију'. – Тако се ни лијес за кућу ни друга главнија дрвенарија не сијече о мијени мјесеца [2: 331]. – У гвоздовима беру се

лијесови за куће [2: 60]. – Покривач, иначе кров или покров, наслања се на лијес [2: 83]; в. *врсиа*.

лијеск'а -'ѐ ж бот 'дрво, шиб из породице бреза, чији је плод лешник, *Corylus avellana* L.'

лијеч'а'к прил в. *лијек*.

лијк'а ж а. 'драга особа'. – А н'у, л'јко, дод'а ми т'у шт'ил'езу; **б**. 'поштована стара жена'. – Невјеста ослвљава свекрву »лико« [2: 111].

лико с 'танак кончасти слој с унутрашње стране коре, најчешће липе, који се употребљава у плетарству, лика'. – [Обручи] се вежу на два начина: ликом или на кључ [2: 74]. – Настучено лико се опучи, обручи отпуште, дуге размакну, а пиће се проспе [2: 462].

л'има ж 'турпија за гвожђе'. – Зн'а ли 'ико ће са'м са'кр'ио он'у л'иму?; || **л'имица ж** дем. – Ов'е ж'ене 'имај'у нечесове л'имице з'а нокте; || **л'им'ат** -'ам несв 'обрађивати лимом неки метални предмет, турпијати'.

л'йнија ж, *м'ушк'а* ~ 'мушки чланови патријархалне породице'. – Међу њима има фамилија која је мањкала, мушка линија, пријед но се осветила [Ж 12]; || **лини'арка ж** 'левири'. – Ја ул'ег'а° у дог'ању и тр'ајим лини'арку, а 'они вел'ѐ шт'о ти је т'о?

л'ишцура ж бот а. 'дугогодишња планинска зељаста биљка чији се корен употребљава у фармакологији, *Gentiana lutea*'; **б**. 'ракија у коју је додат корен ове биљке'. – Од грознице је најпознатији лијек линцура [2: 532].

лињ'ат л'йња[м] несв 'нестајати'. – Св'аки д'ан л'йња са° зем'ј'е (Бс); ~ се л'йња[м] се 'остајати без длаке, мењати длаку'. – Ст'ар ч'ѐк поч'ињ'е да се л'йњака ст'ар'о маг'аре.

л'ипс'ат л'ипш'е / **л'ипц'ат** л'ипч'е св 'липсати, крепати'. – Л'ипс'а к'оња да вал'аш (у шали, блиском, кад други пут кине, па је „наздравље“ уз прво кијање прошло узалудно); || **липс'ав'ат** -'ај'е / **липец'ов'ат** липч'ује несв. – Д'ођ'е и[м] в'ака'т п'а липц'ај'у. – Убијена змија »липсаје« после сунчева захода [2: 337]; в. *жуч*; || **липсеж** / **липсож** / **липсош** м 'помор стоке'. – Племена [је] давало рукопомоћ и ономе племенику, који истрпи штету било од липсежа стоке, било од вучјега покоља [2: 129]. – Овај лептирић доноси многе несреће, као болијести, смрти, сточни липсош и којешта друго [2: 293 317]; || **лйпс'а ж** 'изнурена, измождена жена'. – Н'ѐм'а жив'ота у њ'у – лйпс'а п'а лйпс'а; || **липс'ул'а** / **линц'ул'а ж а**. 'изнурена, безвољна жена'. – Б'огме је липс'ул'а: и колико би м'огла, т'ешк'о ј'о[ј]-[ј]е да нешто уч'ини; || **лйпс'о** -'а м 'изнурен, изможден човек'; || **липс'оња** / **лйпц'оња** м 'исто'. – Лйпц'оња п'а лйпц'оња – н'ије га д'а Б'ог н'и за што; || **липс'овина** / **липц'овина** м/ж 1. 'исто'. – А што зов'ѐш он'у липц'овину, в'идиш-[л]и да га в'ише ни н'оге не држ'ѐ; 2. 'угинула, крепала животиња'. – О[д]-св'ѐ л'епот'е, с'амо ми је ј'ош ф'ал'п'о да се с ов'ом липц'овин'ом сек'ам || **липс'ат'а'к** -тк'а м 'исто'.

лис'ица ж зоол 1. 'звер из рода паса *Vulpes vulpes*'. – Н'агр'д'и ми лис'ица те к'окошке, не см'ијем и[х] в'ише пушт'ав'ат; 2. 'лукава, препредена особа'. – Н'ѐј т'и издр'ијет с лис'иц'ом лук'ав'ом, прев'ар'иће те; || **лисичина ж** 'лисичје крзно'. – Тинтерци су постављени крзном, највећма лисичином [2: 291]; || **лисов** м 'пас' [2: 9]; || **лисока ж** 'овца'; || **л'иска** м/ж 'беспосличар, варалица; мангуп'. – Ће нађ'е он'у л'иску безобр'азн'у да ми у к'ућу дов'одиш.

лис[т] листа м 'окресане гранчице јасена или храста, за зимску исхрану оваца'. – Већ крајем августа почну сећи са храстове горе »лист«, т. ј. младе гранчице са

зеленим лишћем, које лепо сложе у лиснике, повисоке стогове од 1,5-2 м. у пречнику [1: 240]. – Тõ сӯ са^едијев'али 'у листове; || лисник м 'стог листа' [2: 38]; в. *јора*; || листо^е'ек м 'простор на коме је посечен стог листа'. – Им'али сӯ 'они тр'и али чет'ири листо^е'ека ј'асëна, з'ановëти; || листоб'ер м 'исто'. – 'Узео је и онй Љш'ов листо^е'ер.

л'истра ж 'бочни зид куће, забат'. – Л'истра је бил'а д'игнүта кã један м'ета^р; [1: 246, 2: 80].

л'ит лиј'ë несв 'тећи у млазу, сипати'. – Лиј'ë с'а^д и за он'б што л'етõс н'ије; || л'итва ж 'велики пљусак, провала облака' [2: 332]; в. *йлима*; || лйт'а ж 'пеуредна, нечиста жена'. – Не ум'ије се лйт'а ни обрн'ут ок'б себе; || лит'ул'а ж 'исто'; || лйт'о м 'неуредан, прљав човек'; || лит'ов м 'исто'; || лйт'оња м 'исто'; || лйт'ат (се) л'йтã[м] (се) несв 'имати пролив (најчешће о говедима)'. – Угн'ã[ј]те тë кр'аве у 'избу да туд'ије не л'итајү.

л'йт -и ж 'окомота стена, литица'.

лйц'е с 'предња страна куће, »ребро« на коме се налати улаз'; *загње* ~ 'друго ребро' [2: 80].

л'ицкãт -ãм несв 'помало лизати'. – Злор'ано је, л'ицкã а не 'ије; || л'ицнүт -нëм св; || л'ицколйт -йм несв дем. – Н'апунй ме сич'ијë тõ дијет'е: б'ирколй, л'ицколй, а н'ишта да из'ије.

личит се личим се несв 'одрећи се, прекинути везу с неким'. – Како ће ми бит кад ми... рупи сила на кућу, па ме присили да се од свога срца, од свога јединога сина, личим. – Како се личење сматрало срамотнијем чином, то су се малина од убилца и његове куће личили [2: 167; 3: 79]; в. *одличевање*; || лицба ж 'бојкот племенске средине према лицима која су се огрешила о интересе колектива или повредила његов морални кодекс' [11: 75].

лиша ж 'карта без поенске вредности у неким карташким играма'; || лиш'ат се -ãм се св а. 'одбацити лишу, ослободити се карте која нема поенске вредности'. – Нијес'а^м се м'огã^е лиш'ат дев'еткë; б. 'одвојити се од жене'. – Лишај ми се, љубе моја, е ће другу љубит Марко [2: 396].

лиш'ãј -ãј'а м а. 'гљивично обољење коже lichen'. – Лишај, који се тако и у Арбанаса зове, лијечи се мазањем »травом од лишаја«; б. бот 'група нижих биљака, Lichenes'. – Лишај се може лијечити и јамужом у коју се додадне и тзв. »лишај од камена« [2: 547].

л'йше прил 'осим'. – Б'õк те 'узео кã тë 'узео, л'йше нãр'од. – Опушће ти веље благо лише браће [2: 257].

лобод'а ж бот 'растиње Chenopodium album L., Chenopodium polyspermum L.'.

л'õв л'ова м 1. 'ловљење дивљачи'. – Ид'ү 'у лõв л'үђи, н'ека^д в'ише да се в'идë нõ да л'овë; 2. 'ловина, улов'. – Ваља се лов ставити под решето [2: 330]. – Т'ãч н'ин л'õв да^н'а^шњй л'ãко ћеш свãр'ит на дл'ан; || л'ова^ц / лов'а^ц л'овца / ловц'а м а. 'учесник у лову'. – 'Он се са^е Сл'ãвком кã л'ова^ц, т'амо се у дрүшв'о нãд'или. – Овй се ловц'и т'амо л'омë за б'изãма и дер'ү жив'от; б. фолк 'игра'. – Ловаца играју по неколицина [2: 369]; || ловн'ица ж 1. 'ловачка пушка, двоцевка'. – Дон'еси онү п'ушку, 'имаү једну ловн'ицу, да нешто г'ãђем; [2: 64]; 2. 'мачка која добро лови мишчеве'. – Овã нë ловн'ица спãс'ила од м'йшãн; || лов'ит л'овйм несв. – Не зн'ãм ни што м'огү овуд'ије да л'овë, нãко којү вр'ану.

л'огалйште с 'брлог дивљачи'.

лож'иште м 'лежиште'. – М'ета^к што е б'ио у лож'иште; в. *сйëia*.

л'оза ж 'породична грана, генеалогско стабло'.

лоз'ар -ар'а м бот 'павит *Clematis vitalba* L'; в. *ломина*.

л'ој л'оја м 'масно ткиво које обавија делове неких унутрашњих органа код животиња'. – Л'ој се топ'ила; || л'ојав -а -о 'у коме има лоја'. – Овд м'есо је л'ојаво, ма то м'ене м'лого не см'ета.

лок'ат л'очѐ[м] несв 'јести као свиња'. – Нађ'е ме ј'ад од једнога пр'асета: н'ѐће да л'очѐ ни да му се м'олйм; || л'окнџт -нѐм св. – Вел'ѐ да је једна тџ'ела свекр'а кой јџ[ј]-[ј]је 'умро 'о-гладџи: „Јеса'м ли ти говџр'ила / св'екре б'ане / л'окни к'ашѐ и млијек'а / м'урве н'ека || л'окџво с 'храна за свиње, сплачине'. – Не зн'ам в'ише какв'о л'окџво да спр'емам овомѐ пр'асету нако да га пон'удџм вин'ом (а т'а'ма'к ђе ми, бо'џм се, тра'жит и рак'ију).

л'оква ж 'бара'. – Имџ т'ун в'ише к'уђѐ л'оква и т'амо и[х] п'ојџмо.

л'окџм м 'коцка шеђера'. – Ба'с'а је зн'ала да ђ'еци 'однеклѐ изв'адџ по л'окџм ц'укра.

лом м 'густ шибљак'. – Опази' зеца у ови лом драча, па преко вр' крушке скочи', те га уфати [2: 451]; || **лом'ар** -ар'а м бот а. 'павит *Clematis vitalba* L'; б. 'шибље, жбуѐе'. – Завџкл'е се кр'аве у онџ лом'ар и једв'а са'м и[х] иза'гн'а [7: 129]; || **лом'ина** ж 'ниско шибље, жбуѐе'. – Њихове шарке пушке још једанпут одблеснуше кад у неке ломине с обје стране посједоше пут [3: 161]; || **ломут'ина** ж в. *ломар*. – Сијеч'е онџ ломут'ину и бач'ује овц'ама.

лом'ит л'омџм несв 'ударањем или притиском разбијати целину нечега, разбијати на комаде, кршити'. – Н'џје ов'џ к'оџ л'омен, нџ онџ др'угџ; || **ломџт'а'к** -тк'а м 'одломљени комад од неке целине, одломак'. – Не зн'ам ђе нађ'е некџ ломат'а'к о[д]-ђ'икарѐ да на њ'ега наг'азџ [4: 368]; || **ломач'иђ** м дем. – Н'џ ђе дијет'е и ломач'иђ и др'ачицу, теке да је м'ене в'ише сич'ијѐ.

лонга ж 'печеница, месо поред хрптењаче' [2: 40].

лонца ж 'скуп'. – [Вјештици] је сјен одлазио на скуп или, како се вели, »лонцу«, а тијело јој је у полумртвове стању остајало у постељи [2: 294].

лоп'ата ж ♦; || **лопатица** ж дем. – Поред огњишта скоро у свакој куђи има »лопатица«, арб. *љоџай* [2: 87]; в. *каџура* (Кж).

лопаш м 'део рала' [2: 47].

лопта ж; *лоџџе с коња*. – Лопте с коња, јесир, играју по вишина мушкараца подијеленијех у двије равне половине; *лоџџе руџица*. – Мушка чобанска игра, са лоптицом коју треба убацити у рупицу [2: 344 345].

лопух м бот 'вишегодишња зѐласта биљка *Petasites hybridus*, *Lappa major*'. – На маѐе ране се обично привија боквица (*Plantago lanceolata*), грки лопух или репух (*Lappa major*) [2: 549].

лотиња ж 'смрад, жадах'. – Задаси људски и животињски измиђшани су са свом лотињом. – Избјеже Тодора од сиротињске софре и лотиње [4: 171 257 250].

луб м 'труп заклане животиње с извађеним изнутрицама'. – Мало који овчији луб прелази 15, а кози 18 ока меса [2: 10]. – [У гатању »у плећку«] месо и лубови значе погибаоце [2: 321].

л'уг м 'пепео, растворен у води'. – Домађице оперу посуђе најбрижљивије, и то лугом, да се скине мрс [2: 240]. – Сутра на Чисти Понедељник осване на свачијим вратима крст од »луга« (пепела) [1: 292]; 2. 'опруга на кљуци за лов на вукове' [1: 65].

луж'итњџк м 'направа, на зиду, за држање кашика'. – Лужице... обично се држе у »лужитњџку« [2: 88]; || **луж'ица**, арб. *љуџе*, ж 1. 'кашика'. – Н'екџ се нијес'у

н'ика^д одв'ај'али од луж'ицѣ, м'огла и је вал'ат ако се неђе н'ађу да што из'ију. – Сједе и кикоћу се скидајући »лужицама« пјену од варенике [2: 281]. – Ево бројим седамнајест лужица [3: 663]. – Ђед поћута па отури лужицу ка поливен сплацином [4: 200]; || луж'ица ж дем [2: 537]; в. *џлочица*; 2. анаг 'удубљење на дну грудне кости'. – З'абол'е ме н'ешто на луж'ичицу, не м'огу да'н'ут; || л'жица ж. – Ври вареника и мајка му пружи л'жицу да ојјени [4: 88].

лужбарина ж '»рђава штичина«, дашчурина' [2: 61].

л'ук м бот 'Alium sera, Alium sativum'. – Мй с'адймо л'ук ц'рнй, л'ук б'ијелй; || л'учњ'ак м 'мали бостан за садњу лука' [2: 55]; в. *забраз*; || л'учевина ж 'кора од лука'.

л'ўка лук'ѣ ж 'ливада, њива поред водотока'. – На дно лук'ѣ је онй брекч'ић; [1: 31]; || луч'ица ж дем 'њивица на крају ливаде; терасаста њивица' (Кж) [12: 30].

лук'ав -а -о 'вешт, притворан'. – Тб је и пог'ано и лук'аво и ч'ўв'ај[j] се да те не н'ађе н'ен'адн'а; || лук'авйт -йм несв 'понашати се лукаво, дволично'. – В'а'зда је лук'авйла и м'ислйла да ће с'т'ијем н'ешто да измудр'а; || лук'авач -вца м 'препредењак, преварант, подвалација'. – Наш'а'н да се надгор'аје с' лук'авцем ст'аријем; || луж'авс[т]во с. – Ка[д]-се бр'ав'а'к и ајв'ан'а'к доф'атѣ да једа'н др'угб'а надлук'авѣ, м'јери обој'ици лук'авсво.

лула ж в. л'ул'а.

лумбр'ела ж 'кишобран'. – Ако не н'адй, он се на лумбр'елу ст'апл'ѣ али ју обј'есй з'а вр'ат теке се од њ'ѣ не одв'ајѣ; уп. *слику, шайор*.

лўњ'ат лўњам несв 'лутати, скитати'. – Не зн'а шт'о ће с'а' соббм п'а лўњ'а до Уб'а'л'а' али до Мед'уна и ћ'ер'а'т'ице; || лўњ'о -а м 'скитара, беспослењак'. – А што ће лўњ'о чињ'ет ка'д не зн'а н'ишта др'угб'.

лўп'ат лўп'ам несв 'ударати, тући'. – В'иђи онў шк'ўру и затв'ори ју да не л'ўп'а; || л'ўпк'ат -ам несв; || л'ўпн'ут -нѣ[m] св. – Што нб л'ўпн'у у п'бртйк, накл'оните се н'екб; || лупњ'ава ж 'лупање'. – Ако н'ѣтѣ ђ'ѣца, 'оће м'ачка, теке м'ене лупњ'авѣ у к'ућу не ф'алй.

лўп'еж м 'лопов, крадљивац'. – Н'ије 'он лўп'еж нб скуб'ара [2: 24 315]; || лупеж'ица ж || лўп'ешчић м дем. – Тог'а лўп'ешчића не дов'одите ми у к'ућу; || лўп'ешче -ета с. – В'иђосте ли како лўп'ешче св'итк'а оч'има; || лўп'ешчина м аугм; || лупеж'ат -'ам несв 'красти'. – Не зн'ам'о к'ако с'у лупеж'али он'й те б'јд'оше, а ов'й тѣ не ост'авйт гол'е на л'едину; || лўп'ешкй -а -б 'који се тиче лупежа'; || лўп'ешки прил. – Они не ум'ију др'укше нб лўп'ешки; || лўн'ештна ж 'крађа'. – Уплек'а сѣ у некѣ лўп'ештине, а н'ије му бйл'о ни тѣшк'о е др'угѣ раб'оте н'ије ни зн'ав'а; || лўп'еш[т]во с 'исто'; в. *биринци-лупеж*.

л'ўтор м 'неуредан човек'. – В'иђи оног'а л'ўтора: отк'а му је м'ајка у'мр'ла, н'осй једн'у кош'ул'у.

л'ўч м 'љуска од борове срчике која, запаљена, служи као осветљење'. – Л'ўч им'а смбл'ѣ и д'аје свијетл'о, а б'ак н'ѣм'а (Бс). – Кад је мрачно, пут се освјетљује лучем [2: 348]; в. *квара'й*; || луч'евй -а -б 'који је од луча'. – Раде лучево посуђе [2: 74]; в. *извий*; || луч'евина ж 'тврди унутрашњи део боровог дрвета, боровина',

лўч'ац лўч'а м а. 'лучно повијена летвица над узглављем колевке преко које се пребацује покривач'. – Тб сѣ с'итнйло на м'алѣ комаг'иће т'акб да е м'огло да ст'анѣ на лўч'ац от кол'ијевкѣ (Кж); в. *боковина*; б. 'огрлица за звонце на врату животиње'. – Ђекад се од младе тисовине учине лучци за звона и цингаре [2: 311]. – Кравска цингара вјеша се о ремику а не о лучцу дрвеном [2: 19].

л^уч^ит л^уч^им несв ‘одвајати младунчад од мајки да не сисају’. – Л^уч^е се ј^аг^нђ^ад да не п^ос^у.

лучка ж 1. ‘ивер, цепка луча’; 2. ‘змијски лук’. – Не мало пути су се хранили травама..., нурићем, лучком и гомулицама [2: 192].

лучњак м в. лук.

лушки -а -о ; в. *ірозница* [2: 532].

Л’

л’*аба* ж ‘овца беле длаке’; || л’*аб’ан* м ‘бели ован’; || л’*абица* ж дем. – Онај се л’*абица* не одв’*ај*е од м’ене.

л’*ал’а* м ‘обраћање старијих млађем од милоште, одмила’. – ‘Ајде, л’*ал’а* м’*ој*, посл’уш^а[ј] стрик’а да те не ф’рсн^е по гуз’ици; в. *лала*.

л’*арда* ж в. ларда.

љ^ареза / љ^ар’*за* ж зоол ‘птица грабљивица шареног перја’. – »Љ^ареза« или »љ^ар’*за*« је, по објашњењу г. Крста Мирковића, студента филозофије (из Куча), птица камењарка, која је шарена и прави гнезда испод камења. – Мисли се, да после ђавола гром најчешће туче љ^арезу, зато се и каже; „Гађа га ка љ^арезу“ [2: 336].

л’*аца* ж ‘овца’.

л’*ев’ач* -*ач’а* м 1. ‘леворук човек, левак’. – Вел’^е е су у Ц’ерја св’ак^і ск’оро л’*ев’ач* б’ио; 2. ‘во који се преже у леву страну јарма’ [2: 46]; || л’*ев’ача* ж 1. ‘лева рука’. – Јакша је у т’^е пот’оњ^і л’*ев’ач* б’ио: л’*ев’ач*ом је ‘ио, л’*ев’ач*ом кос’ио. – Прек’ини – да ти не п’уч^е л’*ев’ача*; 2. ‘леворука жена’. – Онај л’*ев’ача* Д^уј’ова је л’^уцка колико је т^ешк’а.

л’*ем^ез* м 1. ‘дуго тање дрво; облица у основи покривке дубирога’ [7: 116]; 2. ‘млатач’. – [Лемез је] дуго дрво, којим се жито млати [2: 51]; 3. ‘велики кукурузни клип’. – Л’ијепи су ов^і л’*ем^ези*, там’ан за семењ^ак’е; в. *иуда*.

л’*енг^уз* м ‘лењивац’. – ‘Ајте, л’*енг^узи*, мало б’рже да ве не призамл’ујем дренов^ац’има. – Ови м’оји л’*енг^узи* јед’и^нб с^у брз’и на ваг’ан; || л’*енч’ина* м пеј ‘лењи-вац’. – Е, д’а ми је да ов^е л’*енч’ине* м’етн^ем у[з]-Ш^ар’оњу: њ’ему би б^ил’о л’*а*кче, а њ’има н’е би б^ил’о г’оре; || л’*енч’ура* м/ж ‘нерадник, нерадница, ленштина’; || л’*ијен* лијен’а -’о ‘лењ, нерадан’. – Т^о је лијен’о, огријеш’иће з’емл’у по кој^{ој} ид’^е.

л’*епот’а* ж . – Нека н’ос^і, тако ми Б’ога, ов^у л’*епот’у* куј г’ој’оће. – Т^о је н’ама д’онијело св’ак^у л’*епот’у*; || л’*епот’ица* прил ‘лепо, добро’. – Богоми, б’аба бј’еше л’*епот’ица*, а м’исл^или смо да н’^еће гл^ав’^е д’из^ат; || л’*епот’иште* с ‘лепота као привремено обележје’. – Љепотиште на буњиште, а добриште на огњиште [2: 120]; || л’*ијеп* -а -о 1. ‘добар’. – А т^о је н’*ајл’епч^а* пл’анина, Бл’уштура и Гр’опе, за млијек’о; т^о је к^а изв’ор да вр’^і о тог^а ж’^ів^ога – млијек’о и варен’ика (Бс). – Пом’ог^а ти л’*ијеп* Б’^ок. – Рачун’ало с^е: кр’^ава л’*ијеп^а* и десет ов^ац’^а д^{ај}’у јед^нако варен’ик^е; 2. ‘леп, красан’. – Ништа л’*епч^е* н’^ије се рађ’ало о[д]-т^е неср’ет^ње ђев’^ојк^е; || л’*ијеп*о прил а. ‘лепо’. – Сл’^авка в’ид^ім л’*ијеп*о е му је зек’ан пријат^іиј. – Л’*ијеп*о је дош’^ан на вр оног^а ц’ука и з^овн’уо. – Л’*ијеп*о г^а уф’ат^іла п^а г^а пр’ожд^рла до п^о њ’^ега; в. *іренемаіаіи се, безрзно*; б. ‘добро, доста’. – Ка’д је л’*ијеп*о одм’^ак^а – п’^ете у гуз’ицу, св’итн^у к^а свијећ’^а!; || л’*спурица* ж ‘овца’.

л’*епур’ица* ж ‘ноћни лептирић који лети око упаљене лампе; сваки ситан лептирић’.

л'еса ж 1.а. 'врата на обору'; б. 'део, сегмент ограде на покретном тору'; 2. 'група равно распоређених играча у колу'; || л'есица ж 1. дем л'еса. – 'Овце ми обāl'ише ону л'есицу к лив'ади; 2. 'горња површина стопала; горњи део шаке од зглоба до врхова прстију'. – Ст'иште ме н'ешто у л'есицу и не м'огу се опр'ијет н'а ногу. – Њему је на једну н'огу, на л'есицу, њ'ему сē провāl'ило бйл'о, р'ана му е бйл'а тол'икб вр'емена. – А нешто се бј'е уд'арио у л'есицу од ног'е пā замот'а к'рпбм. – Пет камичака сложе [се] на длан, па се групом одбаце навиге и дочекају на лесицу од руке [2: 341]. – А она двојица са стране ставе љесицом по једну руку [2: 367]; || лесице мн. – Опута... којом се опанци око ноге стежу, зове се »лесице«, »пријеплет«, »коломат« и »обувача« [2: 90].

л'ето с 'годишње доба, лето'. – Р'екā° је да тē д'бј н'а л'ето, нијес'у ево н'еколике г'одине; || л'етовиште с 'летњи боравак на планинском пашњакy'. – Против отока слезине препоручује се и љетовиште у планинској клими [2: 534; 11: 38]. – Изводе на љетовиште овце из Зете [2: 12]; || л'еторāс[т] -ста м 'једногодишњи ластар, младаца'; в. *лава*; || л'етбс прил 'прошлог лета'; || л'етски прил 'лети, током лета'. – Ов'бје н'ико не жйв'й нāко л'етски.

л'еш м 'мртвац'. – Изн'осй се мрт'ачкā скр'иња с л'ешом прет к'ућбм.

л'ешњак м 'плод леске *Corylus avellana* L, лешник'.

л'йл'а -'е ж 'стара жена, може бити самохрана, која ужива поштовање свих који је знају и која на све млађе гледа као на своју децу'. – 'Оди, бл'аго л'йл'и, да пос'едймо, и с'утра ће с'унце н'а Ум.

л'оп'а -'е ж 'ругоба' (Бз).

л'бс'ак л'бс'ка м 'прасак смеха'. – А онб св'е л'бс'ак 'о-смија.

љоц, љоц! узв за вабљење телета или краве [2: 18].

л'јб'ава'н -вна -о а. 'стидљив'. – Стидљива човјека у Куча зову још и »љубаван«, па се о таквоме каже: „Ни жуч му није грка“ и... »мелемом је« [2: 477]; б. 'искрен, непритворан; љубазан'. – Који се је јавно показивао љубаван према својој жени [2: 117]; в. *плавурача*.

љубица ж бот 'матичњак, *Melissa officinalis*, трава којом се мажу кошнице' [2: 42].

л'уг м 'шумарак с више травнатих површина'. – Ено ти се 'овце рашйр'иле повр л'уга; || л'ужар'ак -рк'а м дем. – Рашйр'иле се 'овце по номē л'ужарк'у (О). – Извише онога л'ужарк'а је био з'акопāн; љук 'луг, долац, увала' [1: 110]; арб. *luginë* [12: 30–31].

љугач (?) м / лугача (?) ж 'тесла с овалном општрицом, за дубење дрвених посуда'. – Мањи чабрићи и бачвице с кабловима, боколама и бурилинама се цијепāju од двије половине, па се изнутра истешу љугачом [2: 75–76].

л'јђи / људи л'јђи; *изр. добри* ~. – Обичајима и правилима [приликом умира крви] руководила су два човека, изабрана од завађених страна. Они су се звали добри људи [1: 219]; || л'удур'ина м аугм; в. *донијей*; || л'уца'к л'уцка -о 'човечан'. – Л'уца'к је кол'ко је т'ежа'к; || л'уцк'й -ā -б 'људски'. – Обр'аз л'уцк'й н'ије се купов'а кā глав'ица куп'уса; || л'уцки прил 'људски, човечно'. – 'Он н'ије ум'ио др'укше нāко л'уцки; || л'уцк'овина ж 'својство честитих људи, човечност'. – Л'уцк'овину ти је м'ило ср'ес и н'а лут и у к'ућу; || л'уцкот'а ж 'људскост'. – Л'јђи су се в'азда по л'уцкот'и познāв'али, нб су 'они излйв'али, а овй да'н'а'шњи н'ајвише се з'брē несојл'уцима и безобрāшт'инāма.

љук! узв за одбијање, терање телета [2: 18]; || л'укāt -ām несв 'одбијати теле (најчешће приликом муже); || л'укнūt -нēm св 'одбити, отерати (теле)'. –

Ја ђј'о да л'укнѐм т'елѧт, пѧ се спот'а'ко и зам'ало н'а глѧву; || љукање с [2: 18]; || л'ук'ѧч -ѧча м 'мала палица, штапић којим се теле одбија од краве приликом муже'. – Ка'д мѧз'е, ж'ена 'имѧ они л'ук'ѧч, п'аличицу чес'ову, пѧ т'еле м'ало ф'рснѧ по ћуш'и [2: 17–18].

л'ул'а ж 1.а. 'кратка цев кроз коју истиче ракија приликом печења'. – Ка'д]-се рак'ија преп'ијечѧ, онѧ п'рвѧ којѧ кр'енѧ на л'ул'у је првог'ок; б. 'цев кроз коју отиче вода на уређеном извору'. – Вода [на извору] отиче дрвеном или металном љуљом (лулом) [1: 13]; в. *ћунѧа* [1: 249]; 2. 'део пушачког прибора, лула'. – В'иђи оли ми мѧј нѧј н'еђе једну л'ул'у е ми је овѧ више изгор'ела; в. *навришиѧ*.

љуљак м 'полни орган у мушког детета'. – Милача застрије љуљак кошуљом од жежене свиле [4: 56]; || л'ул'ат л'ул'ам несв 'клатити, померати нешто леводесно, напред-назад'. – Оћу, там'ан, нијес'и ми л'ул'ѧ врат'а – вел'и се ка'д]-ти н'еко н'ешто тр'ѧжѧ, а не м'оже му бит; || л'ул'нѧт -нѧм св 'заљуљати'.

л'ут' л'ут'а -о 1. 'опорог укуса, који изразито надражује слузокожу'. – Ов'ѧ годинѧ ни је л'ук л'ут, не м'огу га из'ес да ми с'узе не заф'рцајѧ; 2. 'који бурно реагује због сваке ситнице која му се не допада, прек, напрасит'. – Ост'ави га, тѧ је л'ут'о, од њ'ега би се зм'ија отров'ала; 3. 'чврст, тврд, који се тешко сече или ломи'. – Н'ѧнеш тѧ к'рл'у разб'ит бес кл'ина и м'ацѧ, тѧ је л'ут'о кѧ н'ѧјл'ућѧ к'ами; || л'ут'ит л'ут'им несв 1. 'изазивати код некога љутњу, нерасположење'. – Б'ол'е га не зад'ијевѧ[j]те и не л'ут'ите е не знѧт'е што ве м'оже сн'ѧј; 2. 'додавати јелу љут зачин'. – У тѧ'н м'ѧј д'ио не додѧј'и м'лого п'апра, н'е-оћу да ми га л'ут'иш кѧ тѧ тв'оје; ~ се. – Н'ѧмѧ др'угѧ работѧ нѧ да се л'ут'и; || л'уткѧт (се) -ѧм (се) несв 1. 'повремено испољавати блажи облик љутње'; 2. 'имати блажи облик љутог укуса'; || л'утнѧт (се) -нѧ[м] (се) св. – М'ало сѧ л'утнуо на м'ене, мѧ гѧ б'рзо пр'ошло. – Овѧ л'еп, Б'оже ми га д'ѧј, мало л'утнѧ; в. *блаѧ*; || л'ут'идрача ж бот 'љутотри, *Poliurus spina – Christi Mill.*'; || љутина ж 'напитак од воде којом је преливена »извара«. – Извара [се] »стрпаје« у чабар, па се налије водом, од које се учини тако звана »љутина«. – Качамак се једе... и [са] »љутином« [2: 101]; || л'ућ'авина ж 1. 'горушница, жгаравица'; 2. 'узбучало, узљутело млеко'.

л'ут' -и ж 'камењар, стене, литице'.

л'уцкѧт -ѧм несв 'преливати се, обично из пуне посуде приликом ношења'. – Пѧзи да ти не л'уцкѧ; || л'уцнѧт -нѧм св 'прелити'. – Ж'ене сѧ м'огле н'а глѧву дон'ијет п'ун с'ић вод'ѧ и да и[м] к'апл'а не л'уцнѧ; || л'уцколѧт -ѧм несв дем. – Не м'оже 'она в'ише ни штр'ул'у пон'ијет да јѧј не л'уцколѧ.

М

м'а узв 'на, узми'. – М'а ти овѧ и пон'еси б'аби. – Н'ѧј т'амо од'ит, ма ти Б'ожѧ вј'еру зад'аем.

мѧ св. 'али'.

ма' в. *ма'*.

ма'ана ж 1. 'мана, недостатак'; 2. 'замерка' [Ж 20].

ма'ат / м'аѧт / м'авѧт -ѧм / м'ѧјем несв 'махати'. – М'аѧ глѧв'ѧм. – Свако Јани руком ма'а, ма'а руком и јабуком [2: 410]. – 'Они оћу м'авѧт некијема лоп'атицѧма (Кж); || мѧн'ут / м'анѧт -ѧм св 1. 'махнути, замахнути'. – Мѧн'уо ћуск'ијѧм да га уд'арѧ кѧ ст'ѧпом; в. *мећаница*; 2. 'потерати'. – М'ани тѧ 'овце нав'ише.

маг'ара'ц -рца зоол 1. 'домаћа животиња, лихопрсти папкар из породице коња, *Equus asinus*'; 2. 'човек слабе памети, глупак, будала'; || **маг'о** -'а хип. – Она маг'арица у к'ућу, а **маг'о** за њ'ом. ; || **маг'арица** ж; арб. *gotar, gotaricë*.

маг'џр / **маг'џр** / **мерг'џр** / **мрг'џн** / **мрг'џњ** -џр'а / -џн'а / -џњ'а м 'камен међаш'. – Маг'џр је међу пор'едницима в'а'зда б'ио св'ет'и к'ами и н'ије се ни д'џрā ни пом'ица. – Тун је н'еђе маг'џр, п'ази да га не доф'ат'иш. – Ка' [д] се маг'џр једн'ом поб'одē, м'ичē са с'амо ако св'е прип'анē једн'ога. – Мрг'џн си м'огā м'а'ј ако си к'упио д'от'ичн'у з'емју, а др'укше н'е н'и дā Б'ог. – Л'у'ђи с'у мрг'џњ п'оштовāли, а нес'оји с'у др'уг'о – за њ'и н'ико н'ије ни р'екā да су л'у'ђи; в. *међа*.

магр'ива в. *ма'џрива*.

мађ'ија ж 'враџбине, магија'. – 'Она т'амо нешто ш'ушор'и, ромиц'а, некē св'оје мађ'ије; || **мађ'иј'ат** -'ам несв 'врачати, гатати'. – »Тамо оне« мађ'ијају љубавнике своје додиривањем шупље кости од слијепога миша [2: 298–299]; || **мађ'ионица** ж 'врачара, гатара'. – Мађ'ионица се сматра злом душом као год и вјештица, али није у стању претварати се у други облик [2: 298]; в. *замађ'ијаи*.

м'аз'ат м'ажем несв 1. 'превлачити, трљати неком машћу, течношћу'. – 'Он је т'о мет'а у рак'ију и т'а'ма се м'аз'а с т'ијем; 2. 'кречити'. – Пр'еђе се т'о н'ије чин'ело, а с'а'д у овē н'овē к'уће т'о м'аж'у и бијел'ē; 3. 'ласкати, умиљавати се; лагати'. – Овијема да'н'а'шњијема гл'авāрима н'ајбол'и с'у о'ни кој'и и[м] н'ајбол'е ла'ж'у и м'аж'у.

мазга ж 'мезгра' [1: 261]; в. *мез'а*.

м'азгала ж 'отвор, рупа на зиду, крову'. – Заг'исни он'у м'азгалу, да се она мачкет'ина Ј'ош'ова не пров'уч'е и не ошт'ет'и ни он'о м'ēсо; || **м'азгалица** ж дем; [2: 26].

мазија ж 'комад усијаног гвожђа који је окривљени морао водити из вреле воде да би се утврдило да ли је крив или невин; то је био Божји суд – вађење мазије'.

маињ'ат -'ам св 'оставити се нечега, оканити се, престати нешто чинити'.

мајас'ил м 'кожна болест у виду лишаја, најчешће по рукама и леђима; екцем'. – Мајасил, који се тако и у Арб. зове (шуљеви, *haemogoides*), познат је споља на кожи и унутра [2: 547].

мајд'ан м 'легло'. – Ов'ође је у прв'ē в'актове мајд'ан лис'ици б'ио (Бс).

мајде [3: 127]; || **м'ајде б'огме!** *изр.* обично за исказивање незадовољства. – М'ајде б'огме ћеш ми плāt'ит – нāко те не ст'игнџм. – М'ајде богме, ако је твоја работа учинила брла, моја неће [2: 489].

мајка ж 'мати'; || **мајч'ина** ж пеј. – Њ'има је мајч'ина д'игла р'џп н'а крсти и нџма к'а'д ни р'уч'а'к да и[м] сигур'а; || **мајчет'ица** ж аугм. – Ђ'е ти је мајчет'ина, да у нешто п'итāм?; || **м'ајч'ин** -ина -о 'који се тиче мајке'. – Г'ркн'утē ти, д'ијете, м'ајчине с'узе; в. *млијеко*; ~ *џр'ош* 'симболична »накнада« мајци у тренутку одвођења невесте из куће'; || **мајчинство** с 'наследство од мајке'. – Имање што од мајке породу остане зове се »мајчинство« [2: 126].

мајкават -'ајем несв 'умањивати'. – Кад си туђе ткање ткала од њега си мајкавала, а у своје придавала; в. *ма'нкаваи*.

м'ајстор м 'човек оштрог језика, вешт говорник'. – Једа'н уч'ител' у Цет'иње, нека'ка'в м'ајстор, р'екā'н је ка'д је уједињ'ење б'ил'о; || **мајстор'исат** -шџм несв 'радити мајсторске послове'. – Сл'авко т'амо н'ешто мајстор'ишџ, а ћ'еца му пом'агају; || **мајсторл'ук** м 'мајсторски послови, мајсторство, мајсторисање' [2: 433].

маканоса / **м'акопоса** ж 'коза, овца са ситним пегицама по њушци' [2: 19].

мак'ања ж а. 'нејако, слабашно дете'. – Како се не нађе ко нашим макањама, кад бијасмо сиротиња пука до Бога, но се правили у заглушке [4: 108]. – Наћ'ас г'азите овѹ мак'ању, 'узмите дв'бјца н'ожеве, нем'бте сп'ат ц'ијелѹ н'бј нб двб'рите више кол'ијевкѣ. – Нем'бте ми тѹ мак'ању заплак'ив'ат. – Н'ијесѹ га д'аг'и т'а'м'а Брскѹ'хани тѹ мак'ању укол'ат у гр'бл'е брск'ѹцкб; **б.** 'мушко дете у детињству'. – Син [је] у првим годинама ђетињства »макања« или »ђетеце« [2: 114]; || **мак'ањица ж дем.** – Нем'б се гријеш'ит с тѹм мак'ањицбм: || **мак'ањче** -ета с. – Чијѣ б'и онб мак'ањче?

м'аква ж 'млака, подводно земљиште'.

м'аклѣн / маклијен м бот 'дрво Acer campestre L. sensu lat., клен' (Бс).

макул ?. – Буљукбаше макул учинише / И на троје војску дијелише [5: 85].

м'ал м 'стока, стадо'. – Ми пропутисмо с малом [4: 115]. – Сви за њега јемчимо и главом и малом, да је поштен чоек [3: 92].

м'ал'а'чко прил 'сасвим мало, малкице'; в. *йробачий*.

малина ж 'мали број људи, мањина'. – Прије [су] малина потпуно узели свој »мираз« [2: 126]; в. *мираз*.

м'ал'ит се м'ал'и се несв 'смањивати се'. – А ако су ми се опл'еле чар'апе о[д]-с'игавѣ в'унѣ, о-ц'р'нѣ овц'ѣ, он'аквѣ какве се опл'егѹ – такв'ѣ ће и п'рснѹт, н'ика[д]-се н'ијесу м'ал'иле, н'и сѹ се м'огле ом'ал'и[ти] (Кж).

маљица ж 'штап'. – Ону ми маљицу дотурн [4: 173]. – Стиско маљицу [4: 306]; ; || **мал'уга ж** 'штап, мочуга'. – Ј'а уз'ѣ једну мал'угу, и да се ст'апл'ѣм, а и да се н'ађѣ за нед'ајбоже. – Овом љу га маљугом, заисто [4: 404]; || **мал'ужица ж дем 1.** 'штапић'. – Б'ачи ми тѹ мал'ужицу да ов'бје нешто 'ргнѣм; 2. 'непаметан момчић'. – Ка[д] му он'а мал'ужица пор'аст'е, б'иће ђ'ит'и от'а'ц; || **мал'уг'ан м** 'висок а непаметан момак'. – Он'и му је мал'уг'ан, з'алѹду, л'ијеп да н'ије бр'укел'ас; || **мал'ужина м** аугм. – Метн'уше за секлет'ар'а једну мал'ужину кој'и бн се у'аб'ио и ка[д] га п'ит'аш како се зов'ѣ; || **мал'уг'ат** -'ам св 'тући маљугом'. – Н'у се, ђ'ецо, м'ало см'ир'ите и нем'бте да ве мал'уг'ам; || **мал'ужит** -'им 'исто'. – Н'ије и[х] мал'ужио ка'д је тр'еб'ало и с'а'д и[м] не м'оже н'ишта.

м'ам м'мамац'. – Зн'а 'он кој'и ће му м'ам метн'ут; || **м'ам'а ж** 'исто'. – Намј'естиће 'они и њ'има м'ам'у к'а што сѹ мл'огијема. – Ловац често домами лисицу или куницу на »маму« [2: 65]; || **м'ам'ит м'ам'им** несв а. 'примамљивати'. – Ов'и сѹ п'очѣли да м'амѣ некѣ тр'ање и н'ишта-р'обе; **б.** 'изокола, посредно сугерисати, наговарати'. – Н'ашли онѹ к'укавичицу незн'ав'енѹ да ју м'амѣ и да јб[ј] нешто обет'ај'у ако и[м] р'ечѣ да г'а в'иђела.

мамутовка ж 'врста леденице' [2: 91].

м'ана ж 'храна у облику слатке росе или зрневља којом је Бог хранио Израилце у Синајској пустињи док их је Мојсије изводио из египатског ропства'. – Жене су отровале брашно (ману), које је Бог свијету за исхрану давао [2: 304].

мана / махана ж 'мана, недостатак'. – »Махана« је породиљи [за четрдесет дана] ићи на сеоске воде, а тако и на скупове и и у цркву [2: 210]; || **м'ан'исат** -шѣм несв 'налазити мане'; в. *йойрбушина*.

ман'ин'а ж 'наруквица'. – И ј'а са'м им'ала тѹ ман'ин'у, али ми је проп'ала док смо бјѣж'али али ми ју је н'еко 'укр'а.

ман'ит -а -о а. 'психички поремећен'. – Ка[д]-е в'иђела што су јб учињ'ели, раскр'ив'ила се у ман'итѣ. – Ман'ит'и се п'ј'анбме с п'ѹта укл'ања. – Ко ман'ит ск'оч'и – п'оср'ан с'едѣ; *изр. удр'ийи у ман'ийиѣ* 'пореметити памѣћу'; **б.** 'који се понаша нера-

зумно'. – Ј'а 'авѣтна, а в'и ман'ити, п'а гл'ед'а[j]те к'оме ће пр'ије п'о пр'кну. – Ђ'оћете, б'естије ман'итѣ [2: 463]; || **манит'ат** -'ам / **манит'ат** -'итам несв 'понашати се неуравнотежено'. – Н'е зн'ају што тѣ с'а° соб'ом и манит'ају како и[м] се ће св'рснѣ; || **манит'аћ** -аћ'а м 'особа неконтролисаног понашања'. – М'а°кни ми тог'а манит'аћ'а да га ј'а не м'ичѣм; || **манит'ов** м 'исто'. – Куд је он'и манит'ов з'авро зн'а ли 'ико; || **манит'ул'** а ж 1. 'жена неуравнотеженог понашања'. – П'ушти т'у манит'ул'у да те не наг'рди; 2. 'вештица'. – Манитуље зову да једну још честиту душу упуте грешнијем правцем [4: 128].

ман'ут / **м'анут** -ѣм св према *ма'аи*.

манца ж 'сиротињско јело од упрженог незрелог јечма'; в. *шолокача*.

м'аом реч. 'углавном'. – 'Она м'аом р'аст'е уз др'ев'ад, уз ј'асѣн, уз а° ш'уму. – Т'о се м'аом 'от пр'ућа начй'ало; || **маоручке** прил 'на брзину, у журби'. – Турци [су], пошто су маоручке враћени из поћере, о поноћи улазили у кућу Илијина оца [3: 109].

мар'аз м 'омраза'.

м'ара°ч м'арча м 'трећи месец у календару, март'. – Главни скупови вјештица чине се на Бадњу вече и први дан марча [2: 294]; || **марчани** -а -о 'мартовски'; в. *карамлак*.

марда ж 'ствар, предмет, роба (пољопривредни производи, животне намирнице) којим се заинтересоване стране у неком спору око међусобног дуговања мире пресудом неколико споразумно одабраних људи'. – Мнозина и сад дугове... мире »мардом« [коју] процењују људи које уговарачи одаберу, [при чему они] обично преполове суму у којој се уговарачи разилазе [2: 78]. – Манит јунак није богзна каква марда [3: 53].

м'арит -ѣм св 'жестоко ударити'. – П'ази се да те не м'арй; || **м'арнут** -нѣ[м] св 'исто'. – Н'у се м'ало м'а°кни, да те не м'арнѣ др'во ако оск'очй испод[д]-сѣк'ирѣ.

м'ар'ит м'арйм несв 'водити рачуна, имати на уму'. – Овй да°н'а°шњи гл'ав'ари не м'арѣ м'лого за обр'аз, а д'обро се ч'ува[j] ако и[м] нап'анѣш на он'о што и[м] ва'л'а гуз'ици.

марйф'ет м/ж 1. 'вешта, лукава особа'. – Е, в'иће ли он'ог'а марйф'ета што 'учиње от поган'ул'ѣ; 2. 'вештина, лукавство; марифетлук'. – Т'о је пог'ано и зн'а св'акѣ марйф'ете; || **марифетл'а°к** м 'вештина, лукавство'. – Б'ачи т'и тѣ тв'оје марифетл'а°ке, а приф'ати мат'ику; || **марифетан** -тна -о 'лукав, превејан'. – Латинче је марифетно било / Овновима не кида рокове [5: 41]; || **марифец'ија** м 'лукавац, превејана особа'. – Марифец'ија је т'о и нем'б[j] се ш њ'им ф'ат'ат ако н'ѣ да ост'анѣш г'рда°н [2: 445].

м'асаица ж 'јело од сувог хлеба упрженог на масноћи'.

м'аскарйт -ѣм несв 'шалити се, шегачити се, подруживати се'. – Н'ашло се он'о ибретнйч'е да се м'аскарй ж ђ'едом и б'аб'ом.

м'асло с 'млечни производ који се издваја из млека бућкањем, маслац'. – [Масло кучки] Срби никако не граде [1: 241]. – Масло се излије у ваган, па се слије ожицом и укили [2: 34]; в. *мећаица*.

м'ас[т] -и ж 1. 'боја, фарба'. – О л'у'б'ави, ц'рн'а м'асти / што ми жив'от 'упроп'астй; 2. 'боја лица'. – Он је ц'рнѣ м'асти, к'а да с'у га Г'аб'ел'и начй'али; || **маст'ит** м'астйм несв 1. 'бојити, сукно, прећу'. – Ка°[д] се т'о ср'едй, т'а°м'а се м'астй, м'ећѣ се у к'арабоју; 2. 'причати неистине, лагати'. – К'а°т п'очнѣ да м'астй, ч'ек'а[j] да в'идйш ђ'е ће се зауст'авит.

м'атара ж 'плекана канта'; в. *лама*.

матаруга ж 'наказа, ругоба'. – Па да не знам кућу у коју је тај матаруга приздренска звана на част [3: 429].

мат'ика ж 1. 'мотика'. – Нѣмā в'ише ни м'атикāн ни он'ије кой би и приф'атили, св'и бјд'оше у п'олитичāре; 2. 'мера за површину земљишта'; в. *аріаиї, коїац, кріа*.

матовило с 'штап, полуга на коју се намотава ткање, мотовило'; в. *гејенек*.

матр'ак м 'ништарија'. – Т'āмā једāн од овије м'атрāкāн: „Јā се сл'ажѣм с Петром“. – Они сū тū пост'авили једнōга матр'ака, н'ајгрђѣ чел'ад'е у К'уче. – Ће ви је та матрак, та брабоњак [4: 174].

маћа ж 'болест пољопривредног растиња, пламењача'. – [Ђаволи] чине да пада маћа на родове [2: 280].

мāф'иш м 'палац између кажипрста и великог прста као гест арогантног одбијања, шипак'. – Треба да се усправи, мафиш. – Могло би мафиш [4: 286].

махрама ж 'марама'; в. *іаће*.

мац! узв; в. *мачка*.

м'аца ж 'велики чекић, на дугој дршци, за разбијање камених блокова'. – М'ијењају се кā на м'ацу; || **мац'ола** ж 'мања »мацак'. – 'Узео мац'олу и ц'уколи пō номѣ к'амѣну, а н'ико не зн'ā шт'о ће му тō.

мац'ињāк м 'мајчи измет'. – М'ачка в'а°зда заг'рнѣ мац'ињāк, а 'у земл'у а 'у снијек.

мāц'оња м 'во сиве боје'.

м'ача ж 'боја у картама, пик'.

мāч'а'к мāчк'а м 1. зоол 'мужјак мачке, *Felis domestica*'; 2. 'лукав човек'. – Мāч'а'к је 'он ст'āри, н'ѣј га прев'арит; 3. 'ониско дрво које расте на висинама изнад 1.000м *Tordylum officinale*'; || **мачк'ов** м 'лукавац'. – Мачк'ов је тō ст'āри, нем'ō се ш њ'им ф'атāt; || **м'ачка** ж. – Што м'ачка р'одї – м'ише л'овї; || **м'ачкица** ж дем; || **мачкет'ина** ж аугм. – М'ичите ми тū мачкет'ину како зн'āт'е да ми не к'ол'ѣ тū п'иплāд; || **м'аче** -ета с 'младунче мачке'. – Б'ачите н'ѣје тū м'ачād е не м'огу дāв'ат цев'ап ни ов'ијема; || **мачкач** м 'усукан појас као реквизит у игри »мачке«. – Мачкач је усукан пāс, који играчи крију додајући испод кољена један другоме непрестано вичући: „Мац! Мац! Мац!“ [2: 367]. – Дође на његово мјесто усред кола, да га бију док мачкач ухвати [2: 368]; || **мачке** 'друштвена игра с »мачкачем«. – Мачке се играју заједнички: женске и мушки посиједају поткупљеним ногама [2: 367]; || **м'ац / м'ац-м'ац!** узв за терање мачке. – М'ац, ђ'аволи ве позоб'али!; || **мац'ињāк** м 'мајчи измет'.

мачкул'ић м 'ситница, драгулија (обично у каквој дечјој игри)'. – Н'ађу ђ'ѣца в'а°зда какве њ'ине мачкул'иће да се с'играу.

мач'уга ж 'већи штап'. – У таким је приликама путник или бјегунац... дужан свезати на пушку или на мачугу [2: 201]. – Д'игла п'ичку на мач'угу; в. *їрифайница*.

мацгала ж в. *мазіала*.

м'āшала узв којим се изражава допадање, дивљење, заштита од урока. – Триш машала [4: 253].

машев'ат се -'ујем се несв 'узјахивати'. – Нем'ō се машев'ат, нō пр'ичекā да ти нешто р'ечѣм; || **мāш'ит се** м'āшїм се св а. 'узјахати на коња'. – Др'угї д'āн, на Тр'ојчиндāн, јā се мāш'ио н'а коња, 'ојдѣм у п'јацу. – Не см'ије се к'оњу ни прим'а'ј, а би да се м'āшї; б. 'обратити, »узети под своје«. – Мāш'ио ми сѣ за вр'ат и не зн'ām како ћу га б'ачїт.

м'ашице -йцѣ пл т 'гвоздене штипаљке за хватање жара'. – М'ичи се да те не гађем оввијема м'ашицама. – Више кућа имају и »машице« за дохватање огња [2: 88]; в. *верижнице*.

м'ашиа ж 'крвата'. – Тр'ања св'ѣжѣ м'ашну и 'узмѣ т'ашну и м'исли да е ч'ѣк.

м'аштрѣт -ѣм несв 'лагати, варати'. – Наш'ѣн м'ене да ме м'аштрѣ и да ми пр'ичѣ некакве њег'ове прдакар'ије.

м'ѣ м'а'а м а. 'маховина'. – 'Имѣ тогѣ м'а'а и н'а дрво и н'а ками. – Скупи врећу ма'а, да га мјесто вуне прода [2: 445]; б. шаљ 'науснице'. – 'Ено му је крѣн'уо м'ѣ исп'од носа; у клетви: *м'ѣ ше сйой'ѣ*; || ма'н'ат / менат -а -о а. 'обрастао маховином'. – Стари менати мрамори казују да је хајдучка пушка угасила многи живот путника [3: 148]; б. 'буђав'. – Ови ти је ск'оруп м'ало ма'н'ат.

ма'г'ѣр в. *маѣр*.

ма'гр'ива ж бот 'дрво белих цветова и ситних плодова *Prunus mahaleb* из фам. *Rosaceae*, која служи за калемљење трешања и вишања; багрем *Cerasus avium* (L.) Moensch' (Бч).

м'ај м'а'кнѣм св 1. 'уклонити'. – М'а'ко му онѣ ж'ицу. – 'Они св'и м'а'кли петокр'аке; 2. 'порушити'. – Св'е су 'они т'амо ма'кли, и ц'ркве и цѣм'ије, св'е су 'они т'амо сутур'али; 3. 'ослободити се'; в. *мрчен*; 4. 'украсти'; в. *ѣрбей, ѣрбече*; ~ се 'склонити се'. – У Ор'аво су се пријав'или некѣ Ор'авци кой сѣ у бл'ок бил'и, пѣ сѣ се м'а'кли т'амо у тѣ 'Ум; *изр. оди ми се ма'ки* 'склонити се'; || ма'кн'ут м'а'кнѣм св 'исто'; || м'ицѣт м'ѣчѣм несв а. 'истезати трзањем, чупањем'. – Ишчашење зглобова такође су... вјешто намјештали »мицањем«, док зглоб пукне и намјести се у чашици је треба. – Кад се неко у зглобу »навије«... лијечи се »мицањем«. – »Мицање« је потребно према народноме схватању и кад се неком у зглобу месо »заије« (нем. *Hexenschuss*) [2: 552–553]; б. 'трзати се у предсмртном ропцу'. – Кад човјек умире каже се: »мичек«, »раздваја се« или »дијели се душе« [2: 247]; 3. 'склањати се'. – М'ичи ми се 'отоле, да не б'иднѣ др'угѣ.

Ма'кив'ије м 'црквени празник Макавеји, 1/14 август'. – Да'н'а'шњије ми Ма'кив'ѣја, с'инѣ са'н п'очѣла, 'они ђ'д'оше н'екуј, а јѣ б'рже-б'ол'е – ужд'и свијећ'у.

мѣ'нд'ат м'ѣ'ндѣм несв 'причати без смисла, брбљати, трабуњати'. – Привѣли т'амо и не м'ѣ'ндѣ[ј], не м'огу те в'ише сл'ушѣт (О).

м'а'н'ѣл м бот 'варијетет хроста *Quercus petraea*, »бјелешума«' (Кж).

ма'н'ѣуша ж 'наушница, мин'ѣуша'. – Нос'иле сѣ ѣв'ѣке 'у уши онѣ ма'н'ѣуше.

ма'нкѣв'ат / мејкават -ѣје несв а. 'нестајати'. – Ка[д]-д'оѣ да ма'нк'ѣје 'ул'е, он прид'ѣ. – Ту су веле јаке и стијене / У њи снијег никад не мејкаје [5: 411]; б. 'недостајати'. – Како једноме мејкаваше, уграбише ми капицу с главе и њему ју за пару дадоше [2: 446]; || ма'нк'ат / ма'јк'ат / мајкат -ѣ св 'нестати'. – Тѣ г'одинѣ б'јеше ма'нк'ала в'ода ов'ѣђена и н'а Убли и св'уј. – Н'ѣће н'икѣме ма'нк'ат к'ућа покрив'ена. – Прич'али сѣ ст'ѣри да е бив'ало да некѣ к'ућа ма'нк'ѣ прије нѣ се освѣ'ила, да се истр'ѣжи. – Много га је и не може мајкати [5: 529]; || ма'нкам'ена'т -нта м 'мањак'. – Мѣ смо у св'е на ма'нкамен'а'т без на несојл'ѣке.

ма'њ'ат ма'њ'ѣ (не)св 'смањити се, смањивати се'. – Ма'њ'ало је лијеч'аек. – „Ма'њ'ѣ, П'ѣко Сѣв'ов“ вик'али сѣ кад н'еко ла'ж'ѣ »брда в'ѣл'ѣ«: || ма'њ'ит м'ѣ'њи несв 'смањивати'. – Ст'ока којѣ 'ојдѣ на изд'иг на једа'н кат'ун и не м'рдѣ, она га 'имѣ двије-три неѣ'л'е, пѣ га т'ѣ'ма св'е м'ѣ'њи; || ~ се м'ѣ'њи се. – Т'ун се в'ода н'икад н'ити се в'иши н'ити се м'ѣ'њи (Фн); || ма'њѣв'ат ма'њѣје несв. – Ма'њѣје ли више тѣ кијам'ет?

м'а'ска / **мазга** ж зоол 'домаћа товарна животиња, настала укрштањем коња (пастува) и магарице *Equus hinnus*, мазга'. – 'Одмā после ослобођ'ења кўп'или сў м'а'ску, онў в'еликў галиј'анскў. – Божина Радоњин Манојловић био је у скадарској тамници, зашто је био покрао маске Селим-бега барскога [2: 201]; в. *врцаиш, исїр-чиш, крај*; || **мā'с'а'к мā'ск'а** м 'мазгов' [2: 170]; || **м'а'шче** -ета с 'младунче мазге'.

м'а'слина ж бот 'зимзелено дрво *Olea europaea* L.' (Бч); || **м'а'слинов** / **м'а'шлинов** -а -о 'који је од маслине'. – М'а'шлинова гранч'ица којў је слом'ио да сл'ужї на св'етѓ к'андило [1: 22].

мā'ч'алина м/ж 'брбљивац'. – Колико она мā'ч'алина мог'а блеј'ат, к'ўмїн те Б'огом, и да јѓ не дос'адї; || **мā'ч'ат** мā'чām несв 'брбљати'. – М'уч, не м'ā'чā[ј], не м'огу те сл'ушāt.

м'ед м'еда м ♦; **млаги** ~ 'мед са младим сањем'. – Младо сање... се находи само у првијенцима или у ројевима [2: 43]; в. *їрва, їрвијенац* 2; ~ *без-оїањ* [2: 43]; в. *без-оїањ*; || **медов'ина** ж 'пиће припремано »на вино« и »на воду« [2: 44]; || **мед'бка** ж 'бела овца с кружном шаром боје меда око очију'; || **медбк'ан** м 'ован са шаром боје меда око очију' [2: 10].

медњ'ик -їк'а 'гранични камен између имања'; в. *међа*.

мед'уна ж, у изразу *ш'рїї* ~; познато и као старо женско име, према *магона*, као траг некадашњег католичанства у Кучима.

међа ж 1. 'граница између имања'. – Дјелови [се] означе камењима у земљу пободеним што се зову »међе«, »мењици«, »мејњици« или »мергири« [2: 124]; в. *коїар*; 2. 'травнато место у тешко приступачној стени'; в. *лазба*; || **међаш'ит** -ашїм несв 'граничити се, додиривати се имањима'. – Асан Ђурђевић међашио је Кучку планину с Аци-пашом [2: 136]; || **медник** / **медњ'ик** / **међник** / **мејњик** / **мењик** -їк'а м 'гранични камен између имања'. – И сад се виде пободени »мејњици« од камена које је он у планинама понамештао [1: 231; 11: 143]. – Т'ун сў бил'и ст'арї медњїцї па су пов'ађени; в. *међник*; || **међоњат** -ам несв 'уводити стоку у тешко приступачне стене' [2: 28 29]; в. *међа* 2.

међ'ед м зоол 'Ursus'; в. *зима*; || **међ'едица** ж; || **међед'ић** м дем 'младунче медведа, мече'; || **међ'еђї** -ā -ē 'медвеђи', најчешће у изразу *мрав'ињā устї'а* – *међ'еђā їуз'ица* 'нећкати се, устручавати се да се седне за обед'; || **међеђ'ака** ж 'тврда крупна леска' (Бс).

Међ'удневица ж 'време између 15/28. августа и 8/21. септембра' – Она сē брāl'а у Међ'удневицу, међу два Госпођ'їнадне; || **међус'обнї** / **међус'обњї** -ā -ō ♦. – Тѓ сў њ'ине међус'обнē раб'оте. – 'Оне не ум'ијў да ст'анў са' њ'инѓм међус'обњѓм св'ађѓм.

м'еза ж 1. 'менза, кухиња'; 2. 'неукусно јело'. – Тѓ ти је п'рвā м'еза иза гѓвн'а; || **м'езїт** -їм (не)св 'јести уз пиће'. – Изн'есоше ни вїн'а, прш'утē и с'ира те смо и п'или и м'езїли док смо се надѓт'или.

мезга ж 'поткорни сокови на дрвету, мезгра'. – Хранили су се... буковијем жиром и »мезгом« од букове коре [2: 192]; в. *мāзіа, ма'зіа*.

мезлиз м 'савет, одбор'.

меит м 'мртвац'; в. *мрїав, мрїас'ц*.

мејд'ан м 'двобој, мегдан'. – Ид'ѓм на мејд'ан Бож'ини Р'адовāнову. – Ако је Бож'ина т'ун, нека иск'очї на мејд'ан. – Мејдан је чињен ђекад у Куча, обично за какву увреду [2: 196]; *мејган* [1: 292]; || **мејданција** м 'мегданција'. – Они су »у име њега« одабирали другога, поузданијега, мејданцију [2: 197].

м'ѣк мѣк'а -о а. 'који се лако увија, угиба под притиском'; **б.** 'који угодно и благо делује на чула'; **в.** 'нежан, човечан'; *изр.* ~ *обр'аз* 'стидљивост'. – 'Учиње тб од мѣк'а обр'аза. – Од мѣк'а обр'аза – трб'у до зѹб'а'; *изр.* *мѣк'а на с'ису* 'која се лако музе'. – Она је мѣк'а на с'ису и одм'орѣм се док ју мѹз'ем; || **мекобр'аза**н -зна -о 'стидљив'. – А нем'б га, ч'бче, в'идиш-[л]и да је мекобр'азно; || **мекобр'аштина** ж 'стидљивост'; || **мекот'а** ж 'нитомина'. – Нам'а'кѣн се на мекот'у; || **м'екофѹк** м 'меко и укусно јело'. – Прије некѹ в'ечѣн ја бјд'о код Петра и ж'ена му спрѣм'ила некакве палач'инке и такв'бга м'екофѹка не зн'ам јеса'м ли се у м'бј в'ијек дофѣт'а; *в. мрза'н*; || **мѣч'ит** м'ѣчим несв 'гњечити, прштити'. – М'ѣчи се гр'ожђе.

м'екѣт м 'мекетање'. – Чула са'м м'екѣт, а не в'иђу и[х]; || **мекет'ат** -ећѣ несв 'гласати се као коза'.

мел'ем м 'лековита маст која се привија на рану'. – Веће ране се обавијају мелемом, који се тако и арбанашки зове и који се дијели на слатки и грки мелем. – О таквоме се каже...мелемом је [2: 549–550]; || **мел'ема**н -мна -о а. 'који се тиче мелема'. – Њ'ему је и р'ијеч мел'емна. – Облагана је рана мелемном крпицом [2: 551]; *в. врху*; **б.** 'особа благе нарави, душевна'; || **мел'емно** прил. – Св'е му је мел'емно, и што чињ'и и што зб'орѣ; || **мел'емник** м 'пријатан човек'. – Мел'емник је и ка'д[д]-те ср'ијета и ка'д[д]-те пр'атѣ; || **мел'емница** ж. – Та је ж'ена и бан'ица и мел'емница.

меле'бн -бн'а м 'милион'.

мерагц'ија м 'мераклија'. – 'Он је м'ало згодн'и, ж'иђи е, Пр'едраг је на њ'ега в'ишиј мерагц'ија.

м'ерѣт -ѣм несв 'ударати, тући'; *в. шуѣ, шуѣо*.

мергир м 'камен међаш'; *в. маѣр*.

мерем'етѣт -ѣм несв 'тући'. – Н'ије га мерем'етѣо ка'д је б'ио в'ака'т, а тб је са'д убѣч'ило и не пом'агѣ н'ишта.

месо с ♦; *гивје* ~ . – Грки мелем привијао се... на набоје, ње се појављивало »дивје месо« [2: 550].

м'ес[т] мет'ем несв 'чистити метлом'. – М'ела, не м'ела, тѹ је в'а'зда гл'ибѣво; || **м'етгла** ж а. 'направа за метење од шибљикастих гранчица или брезовог пруђа'. – М'ене ми се чињ'и да са'м се род'ила с м'етглѣм и да се од њ'ѣ н'ѣћу одвој'ит ни на т'ѣ св'ијет; **б.** 'коровска трава из рода *Kochia*, најчешће од врсте *Kochia scoraria* од које се праве метле за чишћење спољашњег простора, дворишта'; || **м'етлица** дем. – Нач'ињѣ се м'етлица от чесовије гр'анчѣѣ.

м'ѣс[т] мѣт'ем несв 'разметати брашно, изметати масло'. – Б'ио је онѣ ст'а'п што ж'ене мѣт'ѹ варен'ику; *в. каша*; || **м'ѣћа** ж 'храна за свиње, с мало брашна'. – Рече цареву слуги, да прстен дадне у међу једној патки да га прождре [2: 455]; *в. ѣодметѣа*; || **међа'ица** ж 'кружна плочица на дугој дршци, за разметање масла у стапу'. – Н'ика'д н'ијеса'м в'ише до пет пѹт'ѣ м'анѹла онѣм међа'ицѣм и зн'ѣвѣсмо: ка'д[д]-се измѣт'е, на м'асло онѣ међа'ица ост'анѣ; || **међарица** ж 'палица, дрвце за разметање брашна'. – Брашно [се] разметало... међарицом, која се откидала с врха од младе јеле [2: 34 101].

м'ес[т] се мет'ем се несв 'боравити на хладноћи, бити изложен студени'. – Ђ'еца ми се мет'ѹ за овц'ама, а нѣмѣм и[м] шт'о об'ѹј; || **међ'ава** ж 'снежне падавине праћене ветром'. – Не м'о[же]ш од међ'авѣ 'ока отвор'ит.

м'еталиште с 'место за бацање камена'. – Мјесто ње се баца камен зове се »метало« или »металиште« [2: 347]; || **м'етало** с 'исто'; || **мет'ат** / **међ'ат** м'ѣћѣм несв **1.** 'бацати камен с рамена'. – Метање, тј. бацање камена с рамена је опште

позната игра... којом се проба момачка снага [2: 347]; 2. 'стављати, полагаати'. – Тò с'у л'уђи мет'али за нāшћ'еницòм, да с'а'кр'иј'у о[д]-ћ'ец'е; || м'ета'к м'етка м 'избачај камена с рамена'. – Ђегов метак био је пребацио Турчинов за добар крок [3: 180]; || метн'ут м'етнем св 1. 'бацити камен с рамена'. – Ка'д је др'уги п'ут метн'уо, н'ико му га в'ише н'ије доб'ача; 2. 'ставити'. – М'етни га т'амо ђе др'аго; || метач м 'камен који се баца с рамена'. – Камен који се баца [зове се] метач [2: 347]. – Узе метач камен у железну руку па, не хтједући чинити никаква загона, стаде на биљегу, те једнијем махом руке ућера Турчина у лаж [3: 180].

мет'ат / мећ'ат' м'ећ' несв безл 'севати'. – М'ећ' свијећ'а; || метн'ут м'етн'е св 'севнути'. – Метн'уло је од Г'арч'евā.

мет'еј / метех м 'сеоски пашњак, комуница'. – Т'ун је мет'еј њ'ин б'ио и 'он је т'амо ч'у'в'а 'овце. – Подијеле се ораће земље, ливаде и метеси [2: 124]; в. *вака'м, башићина, крајчић* [12: 32].

метеп м 'мехтеб, основна школа' [2: 442].

метер'из м 'шанац'. – У боју је свако себи правило шанчић или метериз [2: 183].

мет'ил' -ил'а м 'болест оваца, коза'.

м'етла ж в. *м'ес[и]*.

м'ећа ж в. *м'ес[и]*.

мећ'ава ж в. *карамлак; м'ес[и]* се.

мећик м 'чунак у шиваћој машини, калем с концем од којег при шивењу настаје доња страна шава'.

м'еч'ит м'ећ'им в. *мек*.

мецидија ж 1. 'турски сребрни новац од 20 гроша, кован 1844, за време владе султана Абдула Мецида'; 2. 'фес бољег квалитета, назван по истом султану' [2: 93].

м'ије с / мијех м 'мех'. – Уз'е онò м'ије (Бс). – [Остала је] сујма за украдени мијех смока [2: 155]. – Дипле су прављене с мехом или без њега; || мјеш'ина ж 'мех, мешина за скоруп'; в. *мјешавина, набијайћ, мјешавина*; || мјешч'ић м дем а. 'мали мех за урду'. – Урда се држи у »мјешчићу« и једе на планини [1: 239]; б. 'стомак, трбух'. – Сваки се уклонио ка да смо губави, па чува свој мјешчић [3: 79].

мијен'а -'е ж а. 'Месечева фаза између уштапа и прве четврти, праћена обично променом времена'. – Да н'ије каква мијен'а. – Б'рзо ће мијен'а – забол'ело м'е кол'ено; б. 'нека друштвена игра' [2: 370]; || мијен'ит се м'ијен' се а. 'променити се (о Месецу – с уштапа на млад месец)'. – Зн'а ли се к'а'е[д]-ће да се м'ијен'е? – У календ'ар п'иш'е да ће се мијен'ит у четв'рт'а'к; б. 'променити се (о времену)'. – С'ијевā ми 'у кости, б'рзо ће се мијен'ит.

мијеш'ат м'ијеш'ам несв 'мешати'. – М'ијеш'аш тò да ти не заг'ор'и; || мјеш'авина ж 'пуномасни сир, мало просушен, посољен и измрвљен, у мешини'; в. *каменица*. – Мјеш'авина е с'ир кой се п'ршт'и и м'ећ'е се у мјеш'ину (Бс). – Пунā'нòга смо га мјеш'авин'е свā'рили. – Мјешавина, тако и у арб, се прави од смрвљенога сира, који се у мрвама посоли, па се спрема у скиснуту брављу мјешину [2: 32, 1: 237]; || мјеша'ица ж 'варјача за мешање'. – Ка'е[д]-се тò св'ар'и, т'а'мā [узмеш] мјеша'ицу и м'ијешā[ј].

мил'ет ж 1. 'непослушно, невоспитано чељаде'. – Тò су п'а'с'е мил'ети; 2. 'мноштво, маса'. – Около је сједио свакојаки »милетк': бабе и старци и сваковрсна младеж [2: 282]. – Хоће да за ћеф своје жене толики милет птица удави и од њих жени кућу направи [2: 337]; || мил'етка ж 'непослушно женско чељаде'. – Д'а ми

је ј'адној доф'атит ону мил'етку да ју т'егнѐм за ону вит'ицу; || мил'ече -ета с 'де-риште, безобразниче (в.)'. – Кл'епи тб мил'ече пог'анб, да ми не п'ал'кѝ и зад'ијевѝ ђ'ецу.

м'илбс[т] -ости ж 'мали дар, као знак пажње, наклоности'. – Овб ми је м'илбс 'о[д]-ђевера; || милост'ива'н -вна -о 'милостив'. – Она је и према крвнѝк'а бѝл'а милост'ивна; || мил'ул'а ж 'крава благе нарави, размажена'; || м'ил'а ж 'размажена овца, коза'. – Разм'акнѝш ј'агње и оно ид'ѝ з'а тоббм и ка'т порѝст'е и 'ето ти м'ил'а; || мил''авоша ж 'умиљата овца'; || м'ил'урица ж 'умиљата коза'.

мнљ м 'дебела игла са спљоштеним, оштрим крајем као у длета'. – Приликом вађења куршума из ране служио је »миљ«, којим се и кости из ране вадиле [2: 551, 1: 313].

мињ'а -ѝ ж 'експлозивна направа, мина'. – Од оногѝ динам'ида начѝњ'али сѝ мињ'е, б'ачѝ једа'н кл'ас и лов'или р'ибу; || мињ'ат -ам несв 'минирати'. – Ка[д] сѝ мињ'али п'ут 'уз Ријеку, ил''аде су мињ'ѝн запѝл'или.

м'ира ж 'чисти природни запањ вођа или старинског јела; мирис'. – Да'н'ас в'ише н'ѝмѝ м'иру ни р'ужа, а н'ѝ ј'абука али д'уња; в. *мучњак*; || м'ирѝс м ♦; || мир'исѝт -шѝм несв а. 'одавати из себе пријатан мирис'. – Л'ипа још пом'ало мир'ишѝ; б. 'удисати пријатни мирис'. – Овѝ р'уже да'н'ас не м'ож да мир'ишѝн: л'ијепе сѝ з'а око, а ђ'аол'ѝ не мир'ишѝ; ~ се -ишѝ се 'показивати знаке сагласности у пословима сумњиве моралности'; в. *зеленаш*; || мир'иснѝт -нѝм св а. 'омирисати, помирисати'; б. 'пољубити дете (обично у главу, у косицу)'. – Прим'акѝ глѝш'у да ју б'ака мир'иснѝ.

мир'ѝз -ѝз'а м а. 'имовина коју жена доноси мужу приликом удаје'; в. *очин-сѝво* [2: 126]; б. 'неочекивано »страно тело« у јелу, пиђу'. – Валѝ са'м м'огла без овогѝ мирѝз'а с в'ерѝгѝн.

мирал'ѝј -ѝј'а м 'виши војни заповедник у турској војсци'.

м'ира'н м'ирна -о 'миран, смирен'. – Б'ио је м'ира'н ч'ѝк, мѝ ка'д га 'ргнѝш, б'ол'ѝ да му нијес'и блѝз'у; || мѝр'ит м'ирѝм несв а. 'решавати умир крви'. – Рана се мирила с половином крвнога умира [2: 171]; б. 'судити за одштету за крађу'. – Онда је мирена украдена ствар са седам пута таквом [2: 161]; || мирничина м 'миран човек, добричина'. – Мисле многи мирничина, а он, кад му дођенуше Јаблана, потеже дрвену наслоњачу [4: 273]; в. *дођенуѝ*.

мирија ж 'порез, данак'. – У то дође коњаник на бијесну коњу, који носи царску мирију [2: 206].

м'ирѝс м в. *мира*.

мирит'ат -ѝм (не)св 'плаћати дуг'. – Мирит'ѝ је св'е што је дугов'ѝ и с'ад м'оже да д'а'нѝ.

м'исѝа / **м'исѝн** м'ѝсли ж 'мисао'. – Они сѝ св'и бѝл'и у једну м'исѝн; || м'исѝт -ѝм несв 'мислити'.

мис! узв за вабљење мачке.

м'исѝт -ѝм (не)св 'љубити'; в. *ѝлава*.

мит'о -'а с 'накана коју родбини убијенога даје убичина родбина; поклон, дар'. – 'Имѝ ли кой мѝт'о?; || митница ж 'подмитљивица'. – Земља је митница, ође гноја [2: 45].

митрол''ѝз -ѝз'а м 'митраљез'; в. *раздробѝѝ, фишек*.

м'иђа ж 'динамит'.

м'ицѝт м'ѝчѝм несв в. *маѝ*.

мичи '15, последњи члан бројалице у игри »џицање«' [2: 343].

м'иш м зоол 'животињица, штеточина из реда глодара *Mus*'; || м'иш'иња̋к м 'мишји измет'.

м'ишка ж 'мишица'. – Онџ му 'остаде м'ишка преко оног̃а кл'упка.

м'јед -и ж 'бакар'. – Ови с̃у котл'ови нач'иња̃ни 'од мједи; || мједеница ж 'звонце'; в. *леденица*; *изр. мјед'енџ и̃вн'о* 'место на коме се окупљају вештице'.

м'је'ир -'а м 'мехур, поткожна течност на месту опекотине'. – Искоч'итѣ ти м'је'ир'и п'о ноzi.

м'јер'ит -џм несв 1. 'мерити, одмеравати; процењивати'. – Ка'т п'очнѣ да м'јер'и, не б'џ се да ће на св'оју шт'ету; 2. 'нишанити'. – Дрекале га мјери цеферданом, / Ће мјериџо, ту је погодиџо / У коталац ће му цука душа [5: 54] || м'јерк'ат -џм несв. – Намањ'уџ се туд'ијен и нешто м'јеркајџ, а н'џтѣ онџ што с̃у ост'авили; || м'јерколит -џм несв дем. – Ка'д не зн'ајџ шт'о тѣ о[д]-с'ебе, м'јерколѣ он'ѣ раб'оте.

м'јеш'авина ж в. *мијешаи*.

м'јешина ж в. *мије*.

мл'џд -и ж 'младунчад'. – Изјутра се одвоји »млџд« (јагњад, јарад и телад) од остале стоке, па се тако одвојена отера на попасак и том приликом гони се само китама од здравца. – Р'ече м'џка да дон'есѣш з'а млџд мало трџв'ѣ [1: 309]. – Уочи Ћурђева дне одлучи се први пут млад од млечне стоке [2: 241]; || мл'џде -џта с 'младунче'. – Ли'јепо ти онџ мл'џде, небир'улџк! [2: 10]; в. *изјаловче, омладиџи се*; || млџд'ит се мл'џдџ се несв 'поново израстати, омлађивати се'. – Трџв'а се б'рзо мл'џдџ ако ју не 'арајџ, ако не пџс'е ж'ивџ; || мл'џдић м. – Мл'џдић је т'џмџ затв'орен; || млџд'унче -џта с '»позније младе«, јагње, јаре' [2: 10]; || младип'а -'ѣ ж 1. 'свеже младо месо'. – Нашкоп'ио се младињ'ѣ пџ с'џд м'оже да зви'џкџ; 2. 'млад месец'. – 'Ево је младињ'а; || мл'џдџс[т] -сти ж || младиок'оснџ -џ -џ 'младо сено, отава'. – Б'и ли што с'ијена, Б'џро? – Б'и лијеч'џк од оног̃а младиок'оснџга са' дно М'окрѣ; || младишк'опа'џ -пца м 'млад кастриран мужјак'. – За млада ушкопљена брава каже се »младишк'опаџ« [2: 15]; || младиун'ица ж пеј 'жена која хоће да прикрије године, да буде „млађа“ него што јесте'. – Имџ овије младиун'ица' којѣ отѣ да су мл'џђѣ о[д]-ђец'ѣ. – Некѣ н'аше младиун'ице мл'џго п'антѣ, а не ум'ијџ да рачун'аџ.

млаз м 'младица, ластар' (Бс); в. *искус*; || млазика ж 'зановетни љетораст' [2: 38].

млака ж 'подводно земљиште'; в. *маква*.

млат'џч -џч'а м 'дуга танка мотка за млаћење зрелог воћа'; в. *џрескалица*; || млатињ'џт -џм несв 'лутати, скитарати'. – Кол'ко млатињ'џ онџ авѣт'иња, к'умџм те Б'џгом; || мл'џтџт -џм св 'ударити'. – Ка'д ју је греб'ул'џ м'џтџила, 'одмџ сѣ с'етџла како се зов'ѣ; || мл'џтнџт -нѣм св 'исто'. – Б'џл'ѣ ће б'ит да се м'џл'џ изм'џкнѣш, да те не мл'џтнѣ; || млџт'ит мл'џтџм несв 1. 'врђи млаћењем'. – Оѣмо ли с'утра, м'олѣђи Б'џга, да мл'џтџмо онџ мало пчен'ицѣ?; 2. 'мучити сваковрсним захтеви-ма'. – З'ашто сте овџ љев'џкџ узѣли те мл'џтите ш в'џм?; || млаћ'еница ж 'остатак млека после изметања масла'. – Ка' [д]-се измѣт'ѣ м'асло, ост'анѣ млаћ'еница (Бс). – Изметено млијекџ зове се млаћеница [2: 34].

мл'ек'ара ж 'овца која се музе'. – Он ч'џвџше ј'аловѣ, а с'џн му ч'џвџше мл'ек'аре. – Ч'џвџ 'овце мл'ек'аре; || мл'екар'ина ж 'накнада за изгон оваца на планински пашњак'. – З'ецкѣ 'овце су се иза'гон'иле на мл'екар'ину; од мл'ек'арѣ к'илу али 'оку с'ира. – [Било је] давање оваца на мљекарину [11: 90]; || мл'ек'ул'џа ж 'крава која даје доста млека'; || млијек'џ -'џа с 'кисело млеко'. – Удр'џби л'ѣба у

млијек'о и нека ти б'иднѣ д'оста; *изр.* ~ мајчино (у клетви). – 'Ајде, д'ијете, даб'огдā те млијек'о м'ајчино разгубāло!; || мл'ијекоша ж в. *мл'екул'а*; || мл'ећ'авиѝна / мл'ећ'авина ж в. *млаћеница* (Бз); || мл'ијеч м 1. 'бео сок на петелци младе смокве или на стабљикама неких трава'. – Огүл'и тү см'окву да те тā мл'ијеч не окл'апй; в. *оклајина, оклајий*; 2. 'мрест'. – Р'ибе су 'у млијеч. – Неки пију млијеч да очисте софру [2: 515]; || млијеч'а'ц -цц'а м в. *млијеч 1*; || мл'ијечан -чна -о 'који је погодан за испашу и на коме стока која се музе има доста млека'. – Не ваља се сухом граном с прољећа млијечна стока ћерати, јер тијем начином стока запраже варенику [2: 328]; в. *киша*: || млијечнница ж 'млечна каша, житко скувано брашно у млеку'. – Кад се брашно сипало у врелу варенику и као каша варило, то се [јело] зове млијечница [2: 101]; || мл'ијечњāк м 'мужјак рибе'. – Поб'ише се мл'ијечњāци (Бч).

мл'йво с а. 'млевење' [2: 479]; б. 'брашно'. – Отиш'ан је да догн'а мл'йво; *зецко* ~.

млијек'о -'а с в. *мл'екара*.

мл'ин м, мн *млини*, 'воденица'. – Зāм'ио је ж'ито у мл'ин н'а Биоче [2: 52, 1: 11].

мл'ита ж 'лења, млитава особа'. – Ада, тā ће мл'ита огријеш'ит з'емл'у ку-дијен г'азй; || млйт'а -'ѣ ж 'безвољна, апатична женска особа'. – Тā млйт'а н'е би ум'јела побл'еј ни ка'[д] би ју см'рт призāм'ила; || мл'итāв -а -о ♦. – Ка'[д]-ти р'ўку пр'ужй, в'идиш колико је мл'итāв и да у њ'ега н'емā жив'ота; || млйт'о м хип. – 'Ајде, мл'ито, тр'есни се м'ало, да не л'ипчѣш; || млйт'оња м 'исто'. – Да га бол'й, ономе млйт'оњи ни мел'еми н'е би помāг'али; || млит'ул'а ж в. *млиша*. – А уч'ини н'ешто, млит'ул'о мл'итавā, д'бјтѣ ти л'ўђи 'у глйб.

мл'огй -ā -ō 'којих има много'; в. *ірлобоља*; || мл'ого прил 'много'; || мл'огāш прил 'много пута'. – Мл'огāш је од'ио с'āм у мл'ин; || млоз'ина ж 'многи људи'. – Млоз'ина сү тō учин'ели, пā тѣ га млоз'ина и плāt'ит; || мнoж м/ж 'мноштво'. – Наједном загрмље мнoж гласова [3: 220].

мл'āv'ат мл'йм / мн'йм несв м 'мислити'. – Јā са'м мл'āvā е више н'ѣну к'ућѣ вйђ'ат.

мл'ацкāt -āм несв 'стварати шум одвајајући усне жваћући'. – Ка'д 'ије, не може да не мл'ацка; || мл'ацнүт -нѣм св.

м'бба ж 'узајамна помоћ у већим радовима, најчешће грађевинским и ко-сидбеним'. – Док је бил'о л'ўђйн, од'или сү н'а мббе, помāг'али једāн др'угојѣга; || мoбар м 'учесник у мобн'.

мог'ат мог'аднѣм 'моћи'. – Оли мог'ат да му овб пон'есѣш Мйш'у?; || м'ој м'огу 'моћи'; || м'огүћа'н -ћна -о 'који има материјалну могућност'; в. *ваћевина*.

м'ода'р модр'а -'о 'који је модре боје'. – В'а'с је б'ио м'ода'р и 'он зн'а што сү му чин'ели; || модр'ет -'йм несв 'постајати модар'. – А потпуно бј'еше п'очѣла да модр'й, да црвен'й; || модрин'а -'ѣ ж 'лепота набујалих усева'. – Би'ће бирић'ета од овѣ модрин'ѣ ако м'ало и зас'уши; в. *субјелкас[и]*.

мбз'а'к мбз'а м ♦; *изр.* *к'укā 'из мбзā*; || мбз'оња м 'човек велике / мале памети'; || мбзг'оњица м пеј. – Ч'усте ли што л'ијепо од оногā мбзг'оњицѣ?

м'ој м'огу в. *мојай*.

мол'ит м'олим (не)св 1. 'молити'. – Од'ио са'м да му се м'олим да ми н'ађѣ какву раб'оту зā-вб дијет'е. – Нем'б ме дйр'ат, м'олин ти се; 2. 'нудити'. – Ј'ѣло, јā т'ебе не мол'и л'ѣбом.

м'ол' м 'мољац'.

мома ж 'девојка'. – Мома спаше не хајаше; || **мом'а'к** мом'а / м'омка м 1. 'млад нежењен човек'. – 'Ајде, ск'очи к̄а мом'а'к и в̄рн'и ми онѐ 'овце. – Био је к̄а вил'а мом'а'к да г̄а им'а к'о науч'ит; || **м'омче** / **м'онче** -'ета, зб м'онч̄ад, с дем. – Којй бјеу он̄а дв̄а монч'ета с т'обом? – Пит'ала м'онч̄ад једнога ђ'еда што т̄е учив'ет Њ̄ѣми'у и Р'усију, а 'он р'ек̄а: „Биће н'ек̄ако, м'онч̄ади“; || **момчадија** ж 'група младих људи'; в. *нокай̄ у долину*; || **момч'ина** м. – Т̄о је бил'а момч'ина з'алуду, да н'е кр̄ену на з'а'пут; || **монч'еце** -ета с дем 'момчић'. – Траж'ило т̄е нек̄о монч'еце. – Пр̄ође ч'оек и једно монч'еце ш њ'им; [2: 114]; 2. 'послушник'; в. *ѵрисиѵав*; || **мокиња** ж 'слушкиња' [2: 109].

мора ж 'вештица која долази у сну'; в. *чума*; || **морна** ж 'вештица'; в. *ѳешиѵица* [2: 293]; || **моретница** ж 'вештица, проклетница'. – Жив ју огаѳ изгорио, моретницу [2: 260].

морукача ж 'сорта тикве (?)'. – Мутна вода иде у Морачу / А све носи куле и чардаке / И некакве тикве морукаче [5: 232].

московка ж 'модел руске пушке' [2: 91].

м'ос[т] м'оста м ♦. – У прв'у мр'ак смо пр̄ешл'и пр'еко моста на 'Анове; || **мост'ић** м. – На н̄и мост'ић нешто р'ађау и м̄бр'а са'м м'ало прич'ек̄ат.

м'осур м 'траг од ударца прutom'. – Св'е с̄у му ост'али м'осури по гуз'ици.

мотав'ило с 'дуг штап за намотавање пређе, ткања, мотовило'. – Ј̄а погл̄едн'у: он̄о мотав'ило! А н'ије м'а'ња н̄о овол'ик̄о, а деб'ела е т'ак̄о [*беча*, в.]. – Он̄и м̄у ђет'ић с'ѵв а вис'ок к̄а мотав'ило; в. *ноја (неварена)*.

мотри'т м'отрим несв 'гледати, посматрати из прикрајка'. – Ј̄а са'м св'ак̄у н'ој мотр'ио, али се н'ије појавјев'ала; в. *ѵојавић се, ѵојавјевати се*.

моур / **мохур** м 'печат, мухур'. – Рече му, да ће га посјеј' ако му не нађе изгубјен моур [2: 454]. – Ђе је тобоже и мохур у плочу урезан [2: 340].

м'оћи / **м'ошти** пл т 'земни остаци свеца'.

моч'ар -ар'а м 'влага, мокрина'; || **мочар'ина** ж 'спарина'. – Прит'исла ов̄а мочар'ина и не м'ош ни да'н'ут.

мошти в. *моћи*.

мошток м 'дивљи дуван'. – Свраб на кози, као и на овци, лијечио се одваром од кочања дивљега дувана, који се инако зове »дивјан« или »мошток«; [2: 19–20].

мр̄ав'а ж 'овца, по боји главе'; || **мрав'ан** м 'ован, по боји главе' [2: 10];

|| **мр'ав̄ол'** м зоол 'мрав'. – Уд'ав'ише ме ов̄и мр'ав̄ол'и, не зн'ам 'окл̄е ми д'бд̄е до огњ'ишта, к̄а да ће и 'они да се гр'иј̄у; || **мрав'иња̄к** м 1. 'мрав'. – П'ецн̄у ме мрав'иња̄к. – Кучи још означавају мр̄ава и речју мравиња̄к [2: 337]; 2. 'мравиња̄к'. – 'Ево ми мрав'иња̄к испод пр'ага; || **мр̄аваљ** (?) м 'мрав'. – Удави мр̄аваљ аждају [2: 337]; || **мрав'ињи** -а -ѳ 'који се тиче мр̄ава, мрављи'; в. *међег, међеђи*.

мр'ак м ♦. – 'Одовд̄е смо кр̄ен'ули 'у мр̄ак. – Д̄ођ'оше ка'д је бил'а мр'ак (К); в. *мос[и]*; || **мр'ака** ж 'мрачно време, оморина'. – Прит'исла нека'ква мр'ака, а не изгл̄ѳда да ће бит к'иш̄е; || **мр̄ачн'ица** ж 'мрачна просторија'. – М'ожда е н'еђе б'ачен у некакву мр̄ачн'ицу ђе н'ѳма в'ида, ни с'унца ни м'јес̄ца; || **мр̄ачара** ж 'мрачна јама, пећина'. – Хајдуци [су се] у својој подземној мр̄ачари осјећали безбједни [3: 477].

мр'ам̄ор м 'надгробни камен'. – Т'ун ће му мр'ам̄ор п'укнут. – Сваки [гроб] је покривен са неколико грубих плоча и над сваким је прост, неправиан онизак »мрамор« или »жиљан« [1: 46]; в. *кил'ан*. – Да загрле гробу мрамор више глава [2: 258].

м'рва ж 1. 'мрва; мало'. – Д'а ми м'рву л'ѳба. – Отр̄ес'и т̄е м'рве с рукав'а;

2. 'ситан остатак'. – Не зн'ам 'имā ли с'а[д]-г'огā и м'рвѐ; в. *губ*; 3. 'мала овца'; 4. 'детенце'. – Што ми не дов'едосте онū м'рву, да га б'аба в'иди; || м'рвица ж дем а. 'мала мрва'; б. 'мало, ситно дете'. – Пуштите ми тū м'рвицу, нем'бте гр'ајат на њū; || мршица ж 'мрвица'. – Ја сам при њима козле, мршица, ништа [3: 85]; || м'рвйт -йм несв 'ситнити'. – М'ичи тā л'еб испре[д]-ђец'ѐ, да не м'рвѐ кад н'е-отѐ да 'ијū. [м'рг-?] -'й несв 'прести (о мачки)'. – Изб'ачи тū м'ачку наизв'а'н пā и'ако т'акō л'ијепо м'рг'й.

м'рг'йн -йн'а в. *маир*.

м'ргūd м 'намрштен човек'. – А да те нијесу карали те си мргуд [4: 44].

м'рдāt(се) -ām (се) несв 'померати'. – Ка[д] он'амо: 'они ју не м'рдāли, нō он'акō како са'м ју јā оставио, ни да у об'рнū на лѐђ'а; || м'рднūt -нѐм св 'померити (се), помакнути (се)'. – Не м'огу, валā, да м'рднѐм ни преко сл'анкѐ. – М'рдни гуз'ицōм, нијес'у ти р'ўке оп'але и посмир'ју по к'ући, да ти л'ўђи не ул'азѐ кā у 'избу; в. *зайријеџиџи, сџиџи*.

м'рдйт се -йм се несв 'мргодити се, мрштити се'; в. *зāлачиџ*.

мрѐна ж 'очно обољење, катаракта'; в. *роџици*.

мр'ешкāt се -ā се несв 'показивати знаке погоршавања времена'. – Нешто се мр'ешкā н'ебо, м'огло би се и мијен'ит; || мр'ешколйт се -й се дем. – Мр'ешколй се од Г'арчѐвā, не зн'ам оѐ ли не скв'асйт.

мрж'ет м'рзйм несв 'мрзети'. – Мрж'ели су се г'оре нō овй н'аши и њ'ини; || мрз'ав ж 'мржња, омраза'. – Једāн др'угōга не м'оже виђ'ет од мрз'ави. – То је главни узрок унутрашње мрзави међу осталим Кучима и Дрекаловићима [2: 481]. – Дође до »мрзави« и развода брака [2: 299]; || мрз'ан м 'који је омражен, омраженик'. – Оста к'ућа на мрз'ана; || м'рзā'н м'рзна -о 'мрзак'. – Није му м'рзно ни плећ'е јагњ'ећѐ. – М'оже се он нам'а'ј и на д'оба'р качам'ак, а није му м'рзā'н ни неки др'угй м'екофўк; || м'рзно прил. – А да, б'ожā ти в'јера, н'е би и[м] ни м'рзно бил'о; || мрзновољан -љна -о 'нерасположен, мрзовољан'; в. *огбашан* [2: 477]; || м'рсак'к м'рска -о 'неомиљен, мрзак'; || м'рско прил. – М'рско ми је и прйч'ат о т'омѐ.

м'рзгор м 'сасушена, спечена прљавштина'. – Онй м'рзгор п'рвō се стўч'е, пā се т'ā'мā пер'ѐ.

мр'ијет мр'ѐм несв 'умирати'. – 'Ако ми т'ебе, Ст'аноје, н'ије н'ајжалијѐ даб'огдā н'ика'д не мрл'а (Бс). – Он је б'ио т'ўн доп'ā да мр'ѐ.

м'рк м'рка -о а. 'таман, тамносив, загасит'. – Бј'еше на њ'ега нечесова фањ'ела м'ркā; б. 'љутит, нерасположен'. – Нешто је м'рк, нем'бте га задијев'ат; || м'рка ж 'овца'; || мрк'ов м а. 'коњ'; б. 'вук'. – Вук мрков, који ни од чега не узмиче [3: 68]; в. *чучак*; || м'ркна ж 'кобила мрке боје'; || мрк'оња м 'во'; || мрк'ул'а / мрк'уја ж 'крава'; || мрк'уша ж 'овца' [2: 18 334 489]; в. *раџица*.

мрк'ат се м'ркају се несв 'парити се (о овцама)'; || мрканѐ с 'овчије празило' [2: 20]; || мрк'āч -āч'а м 1. 'ован за приплод'; 2. 'женскар'. – Овѐ мркāч'е в'одй он'ā раб'ота.

м'ркнūt -нѐ св 'смрачити се'. – Ка'д је м'ркло, изб'ели сū ме г'оре 'опѐт и 'опѐт з'ашто са'м лел'екā Фил'ипа; || м'рцāt м'рчѐ несв 'смрачивати се'. – Ов'ијема, р'екā'н би, н'ѐће н'ика'д м'рцāt, кā што је мл'огијема, од њ'инѐ бāнд'ѐ, м'ркло без н'ика[д] св'итāња.

мрљāн'ут -āнѐм св 'залутати, забасати; изгубити се, скренути с пута'. – Један више мрљанут, нема штете [4: 205].

м'рс м/ж 1. 'млечни производи'. – Скупил'ети м'рс, с'ир, мјеш'авину, ск'оруп, прод'ај] 'ујесѐн, 'узми п'аре, а онб пй'ћа што са*м им'а – нијес'а*н га 'одм'а прод'ав'а, прич'ек'а му цијен'у (К). – И пй'т'а м'е П'ета*р: је ли 'истина да ви на'а'а*с 'им'ате у к'ућу ил''аду и двј'еста к'ил'а*н б'ијел'ога м'рса, с'ира, мјеш'авин'е. – 'Ира т'а*нка, н'ем'а н'ика*кв'е м'рси у с'ебе (Бс); 2. 'стајско ђубре'. – Тб је 'акн'уло, он'а дебел'ица, а нагн'ојено, п'а н'ад'и д'ол'е м'рс 'у земју.

мрскатат -ам несв 'мрзети' [Ж 32].

мрт'а*в мртв'а -'о 1. ♦. – Бил'о је т'амо в'ише о-дв'ад'ес м'ртвије. – Мил'уна н'ем'а ни међу ж'ивијема ни међу м'ртвијема, оће да р'еч'е да н'ије ж'ив, а н'ије ни мрт'а*в зашто му п'оп н'ије очит'а 'опијело; 2. 'неспособан; леъ'. – Тб је мртв'о и н'ије га Б'ог н'и за што д'а. – Кад братственици увиде, да је онај кога се освета највише тиче... одвећ лијен и мртв, тада му реку да он почине [2: 172]; *изр. мршви чвор* 'чвор који се не може развезати повлачењем једног од крајева канапа, конопца'; || **мрт'а*ц** мрт'а м 'мртвац, покојник'. – Ђе су г'ој туд'ијена н'ашли мрт'а аустр'инскога – св'ак'и је пр'авосл'авн'и б'ио! – Мрт'а*ц је в'а*зда 'у цркву ноћ'ио. – Ка'д је бил'о да се кр'ећ'е мрт'а*ц, н'ико не см'ије прист'уп'ит. – Умрлога у кучкијех Срба зову »мр-тац«, а у мусломана меит. – »Дворети« болесника или мртца дужност је свачија [2: 247 248]; || **мрт'а*чкй** -а -б 'који се односи на »мртца«. – Мрт'а*чк'а веч'ера д'ае се ка[д] се двбр'и мрт'а*ц; в. *скриња*. – У мухамеданаца »мртачку« одјећу шије хоца [2: 264]; || **мртв'ик** -йк'а м 'леъивац, ленчуга'. – А што си м'исно: е ће те онй мртв'ик пом'ој; || **мртв'ица** ж/м 'леъа, неуредна особа'. – А мртв'ицо м'ртв'а, н'еј, ј'а н'им, л'уће п'уштй[ти] у овй гл'иб. – Породила... која се тешко опоравља укорена је, да је мртвица [2: 527]; || **мртв'иче** -ета с. – Св'и с'у мртв'ич'ад – к'а и[м] м'ајка; в. *ба'з[г], ба'ж'еши*.

мрцин -а -о 'који потиче од животиње која се не налази међу онима којима се храни човек; који потиче од угинуле животиње, мрцине'. – Ни таква велика штедња неће нагнати кучкога Србина, да једе »мрцино« месо..., јежеве и »јазбавце« [2: 103]. – Орао није за цара, јер ије мрцино месо [2: 337]; || **мрц'ина** ж 'изнемогао коњ'; || **мрц'ино** прил 'ружно, мрско'. – Вал'а ми је мрц'ино о т'ом'е и прич'ат. – Ја нећу мрцино умрйет [3: 52]. – Нећемо се мрцино пуштити [5: 368].

м'рч м 'гар, чађ'. – Ђе наћ'о овй м'рч, д'а ми је зн'ат. – Мрч је такође средство против урока и зла ока, а њим се често дотакне по које лакомије дијете у чело [2: 311]. – На зубуну учини крст од мрча [2: 282]; || **м'рч'ав** -а -о 'чађав'. – Кућн стигосмо ка оцачари мрчави [4: 192]; || **м'рчйт (с'е)** -йм (се) несв 1. 'прљати (се) гаром'. – Б'ачите тб, ђ'ецо, нем'бте се м'рчйт. – Н'ије Драг'иша ни п'ушк'е м'рчио. – За чобанином су скидали звона и мрчили стоку и угиче [2: 268]; 2. 'упуштати се у бесмислен подухват'. – Нем'бте м'рчйт ако не зн'ат'е шт'о ћете п'отл'е чињ'ет.

мрч'а -'е ж 'несрећница'. – Бј'еше ли он'а мрч'а ј'ош ж'ив'а?; || **м'рч'а*н** м'рчна -о 'ојађен, несрећан'. – Он'а му ж'ена м'рчн'а бјд'е у ббн'ицу, ђ'еца без н'ач'ина, а 'он не зн'а к'уј да се обр'н'е од раб'от'е; || **м'рч'ен** -а -о 'несрећан, унесрећен'. – Онй Вбј'о м'рч'енй нешто 'у шкблу бј'еше, ж'а и[м] да га м'а*кн'у, а ј'а в'ише не м'ог'а да ид'ем; || **мрч'о** -'а м 'несрећник'. – Што си онб учин'ио, м'рч'о, ј'а[д]-те наш'а*с к'а-т'е наш'а*. – Мислила сам на једнога мрча бангавога [4: 370]; || **мрч'ов** м 'мученик, несрећник'. – З'ови оног'а мрч'ова да м'ало пред'ан'е и поп'ије ч'ашу рак'ије; || **мрч'ул'а** ж. – Ојд'е мрч'ул'а да иза*гн'а 'овце и з'ап'е ног'бм за некакву ж'ицу – и т'у с'у ј'у н'ашли ка[д]-с'у 'овце с'ам'е д'ошле д'ома; || **м'рч'ник** м 'несрећник'. – Чу'у ли се шт'о з'а он'а м'рч'ника; в. *шеинуш, шежа*; || **м'рч'ница** ж 'несрећница'. – Св'ак'у је ст'опу м'рч'ница

огријеш'ила; || **мрчо-** у сложеницама типа: Зн'а ли се што за онџ *мрчо-гујеџ'е?* – Каква б'јеше онџ *мрчо-ћев'џка*. – Ов'акџ е Мил'о *мрчо-Мил'еву* сл'йм'а. – Ојд'о да в'иђу *мрчо-Јов'ану*.

мрч'ава ж 1. 'јаруга, удубљење у густој шуми, оивичени стрмим камењаром'. – Дош'ае са'м из онџ мрч'авџ од л'ијесџка'; 2. 'велики градитељски подухват'. – Кол'икџ је 'убџан крџен'уо да коп'а – тџ је пр'авџ мрч'ава (Кж) [12: 31]; 3. 'тама, мрак'. – Наједанпут паде такав мрак, да се у густу шумску мрчаву једва једвице човјек видиђо окренути [3: 72].

мрч'ат -'и безл несв 'имати несвестицу'. – Мрч'и ми св'ијес. – Мрче ми св'ијес ка'д и в'иђо е ид'у к м'ене; в. *скале*.

мрш! узв за терање пса; || **мрш'икџт** -џм несв 'терати, одгонити пса'. – А што га мрш'икџш ст'џлно, не см'џта ти, ч'џче, н'ишта; || **мрш'икнџт** -нџм св. – Што н'е мршикнџ онџ б'изу испре-к'ућџ; || **мршнџт** -нџм св 'исто'. – Мршни тџ к'ул'у 'отолџн.

мршица ж в. *мрва*.

муан'ат -а -о 'непредвидљивог понашања'. – Тџ је муан'ато и н'ика'д не зн'џш ка'д[д]-ћџ се коп'рцнџт.

му'џр -џр'а м бот 'крмна биљка из породице трава, *Setaria*'.

му'џда'р мџдр'а -'о 'уман, одмерен у поступцима'. – Б'аба јџ[ј] [ј]е бил'а за'исто мџдр'а ж'ена, а 'она сџ истџнџ'ила; || **м'џдра** ж 'женска особа која се покушава представити мудријом него што јесте, мудријашица'. – Петкова се мудра не намаља из кућџ [4: 307]; || **мудр'ица** ж 'исто'. – Не м'џже мудр'ица да не заћ'енџ; || **мудрин'а** ж 'мудрост, вештина'. – Ка'д авџт'иње п'очнџ да пр'иџајџ о мудрин'и, тџ је там'ан да се ч'џоку ст'џжџ. – Ка'д је царева кјер цару отишла, испричала је како је избављена мудрином Шогоњичином [2: 452]; || **мудров'ат** -ујем несв пеј 'разглабати о нечему што се не разуме'. – Ка'д[д]-се ајвџан'и са'ст'анџ и п'очнџ да мудр'ујџ, н'ајла'кче и[м] се м'џже мј'ерџт п'амџт.

му'џда'ц м, само у обраћању старијих дечачиђу. – 'Ајде, му'џда'ц, бл'аго б'аби, иза'тн'џ онџ овцу из лив'адџ. – 'А, му'џда'ц, дон'еси ћџд'у једну ж'ишку да зап'џли цинг'џр; || **мџд'о** -'а с 'тестис'. – С нес'џјима се мџд'а не мј'ерџ; || **м'џдџл** м 'момак »од једне мисли« (у обраћању старијих)'. – 'Ајте, м'џји м'џдџл'и, дон'есите и онџ двџ пласт'ића; || **мџд'џња** м 'храбар, силовит човек'. – Мџд'џња је тџ б'ио и н'ије му 'око угџр'ало н'и прет кџм; || **мџд'џњица** м 'кочоперан а неугледан и приглуп човек'. – Оће мџд'џњица, нас'ум, да се прим'а'кнџ л'џђ'има, а не зн'џ кол'ико је тџ тџшк'а раб'ота.

м'џжа ж 'извлачење млека из вимена краве, овце, козе, музење'; || **муз'ара** 'крáva, овца која се музе'. – Причам по комшилуку каква је музара, триш машала [4: 253; 2: 12]; || **муз'аница** ж 'исто'. – Л'ијепа је тџ муз'аница; || **музач** м 'камен пред стругом на коме седи пастир који музе овце'. – Пред стругом су два камена, који се зову музачи, јер на њима сџде пастири или жене, који пропуштају једну по једну овцу и музу [1: 237, 2: 27]; || **музарица** ж; в. *ишиш'арица*; || **м'ус[т]** мџз'ем несв. – Св'и сџ они м'узли: тр'џбџло је пом'ус пџ[т]-шес крџвџџ и сто овџц'џџ.

м'џжџк м 'мџжџк'. – А вел'џ: м'џжџк б'џчџ је мџ'џго м'а'њџ нџ ж'енскџ.

музара / муз'аница ж в. *мужа*.

муз'ика ж 'усна хармоника'; в. *ињидџи*.

муз'џр -џр'а м 'ухода, осматрач, извиђач'.

му'ка ж а. ♦. – М'ука е, ј'ада'н, в'а'зда на нџр'од бил'а: на н'џкџга м'ука, на н'џкџга добр'о. – Уфатила га је мука – кад болесник падне у несвијест [2: 521–522];

в. *йагање*; б. 'порођајни болови'. – Кад је породила при порођају, каже се: „На муке је“. – Ако је жена на порођај, те на м'уку, д'ође с онијем ст'апом те [j]у ов'акб ц'укнѐ ис-трѣп'ут, т'а'ча'с се раздвој ж-ђет'етом; *изр. муке њејиње* 'порођајни болови'. – 'Умрла је на м'уке њет'иње; || *м'уча'н* м'учна -о 'тежак'. – Тб е м'уча'н п'оса' б'ио, та' пазар'и, 'обично се од'ило понеђ'ел'ником и четврт'ком у пј'ацу (Кж); *изр. мучни са'аи* в. *умрли час* [2: 247]; || *м'ученик* м 'измучен човек, кога су убиле несреће'. – Што сѐ од м'ученика чињ'ело – не зн'ам ни како је ж'ив; || *м'ученица* ж 'измучена жена'. – Не огријеш'и се с тѓм м'ученицѓм, д'оста јѓ[j-]је што су ју њ'еца уб'ила; || *мученици* 'Светих 40 мученика Севастијских – Младенци'. – На мученике у кучкијех Срба горе »слемишће« на расадницима [2: 241]; || *м'учит (се)* -им (се) несв 'мучити се патити'. – В'асѣ в'ијек сѐ м'учила м'рчница, а та'н злоср'етњѣ с'ин ју н'агрдѣ б'езлијека; || *мучног'уз* -а -о 'лењ'. – Брже, мучног'узе, не м'ожемо ве ч'екат; || *м'учног'уз* м 'лењивац, ленштина'. – Н'ѣмо онога м'учног'уза доч'екат; || *мучног'уза* ж 'лења жена'. – 'А, мучног'узо, м'рдни лијеч'ак, не б'ѓј се.

м'укавица ж 'болест оваца, коза, праћена храмањем и слепилом'. – Даемо овц'ама нека'кву тр'аву од м'укавице.

мукајет непром у *изр. ни мукајей* 'не прословити'. – Она га пц'ује, а 'он ни мукај'ет.

м'ук'ат м'учѐ несв 'гласати се као говече'.

м'улина ж а. 'углачан камен из речног корита, облутак'; б. 'камен кафенкасте боје' (Бс).

мул'а'г'ин -ин'а м 'танки преградни зид између кухине и камаре, обично од омалтерисаног штера'.

м'уња ж 'гром, светлосни ефекат електричног пражњења'. – Гром се иначе зове муња [2: 332].

мур- 'основа с почетним м- м. к- за обраћање мушкој деци'; || *м'уралија*. – А н'у, м'уралија л'ил'ин, по'итā за овц'ама, нем'б туд'ије нагузив'ат; || *м'ураш* м. – 'Ајде, м'ѓј м'урашу, ск'очи до стрѣк'а и дон'еси ми ону мац'олу в'ишу; || *м'урац* м'урца м. – 'Ајде, м'урац б'абин, послуша ме е љу те изб'ит кā маг'аре; || *м'уре* -ета. – А, м'уре б'абино, по'итā за овц'ама; || *м'ур'о* -а. – 'А, м'уро, м'уро, вр'ни ми онѐ 'овце да не уск'очѐ у фрмет'ин; || *м'ур'оња*. – Срб'ѣ ли те њ'е, м'ур'оња?

м'урва ж бот 'дрво и плод дуда, *Morus*'. – Им'али смо мѣ тѣ в'еликѣ м'урву, али је излињ'ала, осуш'ила сѐ [1: 261, 2: 59]; в. *сѣиѣуиш*; || *м'урв'а* -ѐ ж 'ракија од мурве, дудовача'. – Тата је св'акѣ рак'ију, и лѓз'у и м'урву, ост'авјā на дваездв'а гр'ада [2: 59]; || *мурв'овача* ж 'исто'. – М'āјка д'аде њеду Рѣсту ч'ашу мурв'овачѐ, а 'он је н'агнѣ пā се з'агрцнѣ: „Е, њ'авѓ те, л'ѣше тѐ т'амо, св'акѣ к'āп п'опио л'ут'а ли б'ѣ.“

мурга ж 'овца, коза црвенкасте боје'; || *м'ур'го* м 'ован, јарац црвенкасте боје'; || *м'ур'гоња* м 'исто'; || *м'ур'гоњица* м дем; || *м'урђа* ж 'овца'; || *мур'ов* м 'пас црвенкасте боје', арб. *мурови* [2: 9]. – Поглѣд'ни тѓ дијет'е, да га мур'ов не доф'атѣ.

мусāф'ир м 'гост'. – Њ'има сѣ в'а'зда дѓд'или мусāф'ири; || *мусāф'ирскѣ* -ā -ѓ 'гостински'. – Доч'еку мусāф'ирскѣ (у лелекању) [2: 105 108].

м'ус[т] мѣз'ем в. *муза*.

м'ус! узв за терање магарета; || *м'уско* м 'магарац'.

м'ут'ит м'ут'им несв 'мешати, мутити'. – Ова њ'еца нешто в'а'зда м'утѐ, м'ућкајѣ и н'ика'д да тѓ св'е зав'ршѐ; || *мутница* ж 'малтер'. – Камен тешу сами

Кучи »мајстори«, а сами справљају и вар или клак и мешају с песковитом пржином, те добијају особито чврсту мутницу (малтер), која се просто скамени у зиду [1: 248]; || **м'ућ'ење** с 'друго орање' [2: 48]; || **м'ућк'ат** -ām несв 'мућкати'; || **м'ућколит** -йм дем несв. – Ка'д 'узме п'рву рак'ију, м'ућколит је у 'уст'а п'а у т'а'ма пр'ождр'е; || **мутљавина** ж 'мутна вода'; в. *жаба*.

мућим ? – Није мућим, да је та чојак умро, док се доста јада не нагледа [2: 498].

муфлис м 'човек који је банкротирао'. – Прича се да су Пала с Медуна проћерали, пошто су му као муфлису раздрли доламу на стражњици. – У Турака су се »муфлису« од стране власти раздирале гаће на стражњици [2: 141 162]; || **муфлислак** м 'банкротство' [2: 162].

муха ж 'пчела' [2: 42].

м'уц'ат -йм несв 'ћутати, не гласкати се'. – Ђед'о ни нешто ј'утр'ос м'уц'й, да га н'еко н'ије наијед'ио. – Муче ка тушице, не чују се колико да нијесу живе [4: 35]; || **мучке** прил 'подмукло, изненада, из потаје'. – Не ваља се псу с метле давати да једе, јер ће уједати мучке кога год могне ујести [2: 328]; в. *шарка*.

мучница ж 'крупније животињске изнутрице, пуњене мало посољеним брашном и сушене као кобасице; једу се обично куване с купусом (раштаном)' [8: 474]; || **м'уц'њ'ак** м 'сандук у који испада брашно испод млинског камена'. – Н'ем'а сл'аћ'ега л'еба од он'ог'а из м'уц'њ'ака е ов'и мл'ини на струј'у бр'ашну изв'ад'е и м'иру и д'ушу.

мушкет м 'стрељање'. – Ко од играча [лопте рупица] најприје учини шест... фаља, дружина га осуђују на »мушкет« [2: 345]; || **мушкет'ат** -ām св 'стрељати'. – Ил'ију Божин'ина мушкет'али с'у пр'ије н'о с'е Ник'ола закр'ал'ио.

мушкула ж 'коза'; || **мушкулан** м 'јарац' [2: 19].

муштерија м/ж 'купац занатске или друге трговачке робе, али и продавац у неком купопродајном послу'. – Н'еко би ст'ек'а м'уштерије продав'ањем ћум'ура ко-Тур'а'к'а подг'оричкије н'ајчешће (Кж). – Међу подгоричким дућанцијама имају већина Куча... »муштерије« код којих вересијом тргују [2: 77].

м'уштр'ат -ām несв 'заводити ред строгим поступцима'. – В'ије ли како ов'о пог'анче м'уштр'а б'абу?

муштул'ук м а. 'лепа вест'. – Б'аба, муштул'ук, д'об'ила си ј'ош једн'ога ун'ука; б. 'дар доносиоцу лепе вести'. – Р'екла ми је кош'ул'у за муштул'ук; || **муштулугц'ија** м 'сватовски часник који најављује долазак сватова у невестину кућу'. – Муштулугција као сватски гласоноша прође да огласи сватски долазак [2: 221–222, 1: 274].

Н

наб'авит -йм св 'набавити'. – Није м'ог'а л'еба з'а госте наб'авит; || **наб'авј'ат** / **наб'авј'ат** -'авј'ам / -'авј'ам несв. – Они с'у с'о наб'авј'али ис Кот'ора и нос'или ју преко Ц'рн'е Гор'е.

наб'ад'ат -'ај'ем несв 1. 'нагицати на оштар врх'. – Нем'о т'о наб'ад'ат на в'илу, н'о га подуф'ати озд'ол'; 2. 'ићи с напором, старачки'. – Ђед'о ј'ош пол''а'ко наб'ад'а, а вел'и да 'им'а ка'д и да н'ије н'ије на 'ит'ање; || **наб'ос** -'од'ем св. – Наб'ола се на др'ачу, нагр'дила.

н'абанда ж 'бандоглаво чељаде, с којим се тешко усагласити', у сталном споју *ж'енскā* ~. – Не ум'ије ж'енскā н'абанда др'укше нō је науч'ила. – 'Ајде, ж'енскā н'абандо, м'а'кни ми се с вр'ата.

н'абача ж **1.** 'гомила, хумка'. – Туд'ије сū бйл'е нека'кве н'абаче, гом'илчине, и н'ико не зн'а је ли шт'о под њ'има бйл'о; **2.** 'чини'. – Бој'али сū се л'уђи тије н'абāчāн и да и[х] н'ешто не заманђиј'а; || **наб'ачит** -йм св **1.** 'набацити, направити гомилу'. – Наб'ачите тē др'аче т'амо пā ћемо и[х] зажд'ит; **2.** 'замађијати'. – Б'аба је ви'кала да и[м] је тō н'еко наб'ачио и заг'о и[м] је св'е крēн'уло у наз'ада'к; || **набачив'ат / набачев'ат** -ујем несв; || **набачивање** с. – Кућа му је срушена »набачивањем« камена [2: 165]; в. *бачиш*.

наб'игузица м **1.** 'сват који нема у сватовима никакву функцију,пустосват'; **2.** 'човек који је увек спреман да се нађе за туђом трпезом'. – Од овије наб'игузица не м'оже се ч'оек одбра'нит, а обр'аз и[м] се позн'аје по з'а'дњеме кр'ају; || **наб'иј'ат** -йјам несв 'набијати, сабијати'. – 'Ондā онй с'ир наб'ијā св'е у ону мјешину (Бс); || **наб'ит** -ијем св. – Ка'[д] се добр'е наб'ије у мјешину и ка'[д] се св'ежē, с'игурно ти је да му н'ишта н'ēће б'ит; || **набој** м 'отврдло оштећење ткива, жуљ (обично на пети или табану) услед притиска обуће или убода'. – Набој (*solea vulnerata eundo*)... добија се од дуга пута у слабој обући или од босотиње [2: 540]. – Док из набоја не искочи тзв. спечак, а то је сагњило месо, не држи се да је набој излијечен [2: 541].

н'аблйзу прил 'недалеко'. – Тō и[м] је св'е н'аблйзу, тун повр пот'ока.

н'абога реч. 'побогу'; в. *крп'а*.

наб'ок'ат се -'окām се св 'најести се'. – Наб'ок'ала се пā се са'д м'оже како 'оће. **набр'ај'ат** -јем несв 'ређати, нарочито у тужбалицама, при нарицању' [Ж 25]. **набр'ат** -ерēm св према *браш*. – Не м'ош ни да наб'ерēш кол'ко би тр'ебāло.

набр'ец'ат -'ецām (не)св 'надгорњавати се, надмудривати се разним доскочицама'. – Слична су набрецања доскоро постојала међу сватовима и родом невјестиним [2: 481].

набр'оћ'ит се -'оћйм се св 'наљутити се (обично о детету кад му се не задовољи нека жеља, хир)'. – Набр'оћила сам се, нагутушила пут ње. – Моји су стално набр'оћени [4: 252].

набул'уч'ит -йм св 'одгајити велики буљук, стадо'. – И ј'ā са'м набул'учио двј'еста – з'ецкије!

нав'ал'ит¹ -'алйм св 'сићи низа страну, спустити се у низину'. – Л'а'ко е нав'ал'ит низ Р'ет, нō е м'ука нав'ише. – 'Ајмо да нав'алймо н'а Биоче да в'идймо онō дијет'е. – М'ислио са'м с'утра да нав'алйм 'у село. – Ка'си нав'алйо с Ц'арйнāн?; || **навал'ев'ат / навал'йв'ат** -ујем несв. – Оли навал'ев'ат н'а Биоче да'н'а'с? – Да не прође ловца ни трговца / Нит навали озгор зимничара / Ни излеже оздо планинара. – Кад војводу Кучи разумјеше, / Нека момчад на ноге скочише, / На Биоче равно навалише [5: 79 498].

нав'ал'ит² -'алйм св 'напасти; опколити'. – Нав'алйше на њ'ега, да му 'очи изв'адē, а 'он не зн'а што га нађ'е; || **навалица** ж 'гужва, навала; налога'. – Велика је навалица, други пут ћемо поранит [4: 247].

навард'ат -'ам св 'набацати'. – Колико сте тије др'в'āн навард'али, кā да ћете кл'ачницу да горйг'е. – Сједничари се скупљају око наварданог огња [2: 34].

нав'ез'ат -'ежēm св 'надовезати'. – Она нав'ез'ала ур'ивке да тō сп'уштй с п'етра.

нав'ес -'едēm св **1.** 'навести, накренути'. – Н'ешто је нав'ео за Резол'уцију пā сē бој'а е сē откр'ио. – Он зн'а што сū му св'е т'амо нав'ели; **2.** 'накренути, искрену-

ти'. – Ов'акон тр'еба да четрд'есоса'м сат'й леж'й пā 'ондā нека се пол'а'ко нав'едē на лѣђ'а да л'ежē; || **навед'ен** -а -о 'слабуњав, болешљив'. – Навед'ена је те добр'о; || **навод'ит** се -й̄м се несв 'поболевати'. – Д'авно је она п'очѣла да се нав'од'и, нем'бте се јо[ј] се бој'ат.

нав'ѣс -з'ем св 'направити вез'. – Богме љу ти, д'ијете, нав'ѣз гуз'ицу.

навид'ат -'ам св 1. 'навити шраф'; в. *видати*; 2. 'преварити, наговорити, навући на танак лед'. – А овогā Бр'анка, н'ашѣга уч'ител'а, навид'аше: „Ако 'ико б'иднē 'уом м'ануо, гл'ава ће му от'ис кā к'окоту на трупи'цу“. – Навидава да пофермам [4: 35].

нав'ијет -ид'й̄м несв 'мрзети'. – Нав'идē ли те уч'ител' и кад' имаш тол'икō сл'абије?

нав'иј'ат -'иј̄ам несв 'увијати зглоб'. – Она је тр'иш ув'иј'ала тū н'огу и н'ѣје ће ост'ат беж њ'ѣ; || **нав'ит** -иј̄ем св 'извити, уганути'. – Кад се неко у зглобу »навије«, каже се: »навио се« или »уштукнуо« се [2: 552].

нав'ика ж ♦. – Г'рдна је нав'ика да ч'ѣк м'брā да 'ије тр'иш н'а дā'н.; || **навикāв'ат** се -ај̄ем се несв. – П'рвōм јō[ј]-[ј]је пā се тѣшк'о навикāј'е, кад се б'иднē друг'и пūt [удавала], л'а'кче ће; || **нав'икнūt** се -нѣм се св. – Ч'оек се и на ш'огу нав'икнē, а н'е на п'рслē г'аће'; *изр. шт'ио г'икла нав'икла* 'што се у детињству усвоји тешко се мења'. – Што д'икла нав'икла ни невл'еста н'е промијен'и. – Што д'икла нав'икла тō б'аба укоп'ала.

нав'ила'к / **нав'ил'а'к** -лка /-л'ка м 'количина сена која се обично подиже вилама'. – Бачи т'елāдима нав'ил'а'к с'ијена. – Сијено се око остожа набача нав'иљак по нав'иљак [2: 37–38]. – Ч'оек би лакче подносијо да му се проз грло прогони нав'илак драча, но један час умирања [3: 360]; || **нав'ил'чић** м дем. – Тā' нав'ил'чић н'ека овц'ама.

нав'ирāt -ѣм несв 'дотичати, сливати се'. – Ск'уп'ла се с'ила нāр'ода и ј'ош нав'ирē; || **навр'ијет** н'аврē[м] св а. 'налетети, нагазити'. – За [ублица] се рекло: „Навро је на крв“ [2: 166–167]. – Навро на крв [1: 263]; б. 'упрети свом снагом'. – Н'авро је да изв'āl'ā он'и к'ами, а н'е знам шт'о ће му тō без да дер'ѣ жив'от.

нав'ише прил 'према горе, узбрдо'. – Крѣн'усмо он'бје от к'ућē м'ало нав'ише, јā и Зар'ија и Ђ'брђија. – А он'и ави'бн п'окушā нав'ише, нав'ише, пā т'ā'мā на'ниже и п'ануо је на к'ућу Ђ'брђијē Рад'ева.

нав'ишорога ж 'коза с високо извијеним роговима' [2: 19].

нав'авлāш прил 'намерно'. – Може бити навлаш остављен кад су Букумири начињели јуриш на затвор, – Неријетко навлаш кроје капу. – Нас двије изостасмо навлаш [4: 36 54 247 349]; || **навлаштито**. – Појединци јачијех братстава или познати јунаци из силобатње навлаштито [су] кварили ред [2: 151].

наводација в. *ипроводација* [2: 217]; || **навод'ит** -од'й̄м св в. *навес*; || **наводница** ж 'ластар лозе који се закопава у земљу да би се од њега формирао чокот'; в. *йоиребеница*.

навр'амит се -й̄м се св 'навалити, нагрнути; навадити се'. – Једнē г'одинē се бј'еу ов'бје навр'амиле б'ече на јāјц'а.

навр'ијет н'аврēм св в. *навирати*.

навр'нут' -'рнѣм св 'окалемити'. – Отиш'ā'н је да нав'рнē некē л'озе у Пол'анице; || **нав'ртāt** / **нав'рћāt** -ћѣм несв 'калемити'. – Нав'рћē л'озе, нав'рћāли сū л'уђи.

навр'нут' -'рнѣм св а. 'навратити, свратити'. – Ајде навр'ни на рак'ију и н'а кāфу; б. 'натерати'. – У планинским лазовима... се сјеме поспе, па се туда наврне стока да га попрља [2: 50].

наврш'ит -рш'им св 'напунити до врха'. – Ђ'ед наврш'ио л'ул'у арбан'аш-кијем котроб'аном и с'а[д] д'имй под м'урв'ом.

нав'уј -у'ч'ем св св а. 'навући, обући. – И ја то припр'ем'и те га т'ијесно нав'уци. – Ми смо га прич'ек'али док је нав'ук'а ону 'одежду; б. 'довући, навући'. – Ка[д] -се нав'уч'е с'ијено, онй пл'астови, т'а'ма се са'д'ијев'а; || **навук'ов'ат** -у'јем несв 'навлачити'. – То се т'ешк'о навук'ује.

нага'њ'ат -а'њ'ем несв 'домишљати се, претпостављати'. – Не зн'ају што је б'ил'о, теке наг'а'њ'у; в. *иа'њай*;

наг'азит -им св према *iazitij*; || **нага'ж'ат** -а'ж'ам несв. – На та'квй к'астиг нијес'а'м нага'ж'а у м'б'ј в'ијек.

наг'ињ'ат се -њ'ем св несв а. 'превијати се у појасу и истурати горњи део тела'. – Б'аба се св'е више наг'ињ'е напри'јед и т'ешк'о ће се в'ише испр'авјат; б. 'извијати се у страну'. – Ка'д ид'е, он се наг'ињ'е н'а б'анду. – Т'а'н ти се тов'ар мало наг'ињ'е у лијеву б'анду; || **нагн'ут (се)** н'агн'ем (се) св 'превити се'. – Н'агни се м'ало, не б'б'ј се; || **'нагн'ут** -а -о а. 'повијен, умерен из вертикалног положаја'. – Р'ек'а'н би да ти је онй ст'б'г м'ало н'агн'ут; б. у *изр. н'аин'уиј дел'ија* 'увек спреман да, на знак опасности, прискочи у помоћ'.

нагл'ава'к -вка м 'получарапа, део који обухвата стопало до чланака'. – У Арбанаса и мусломана просци поред назубица добију и везене наглавке с по јед-нијем шалом [2: 218]; в. *рудница*; || **наглавч'и'м** м. – 'Ево је б'аба испл'ела наглавчи'е св'б'ме џет'ету; || **нагл'авчина** ж пеј. – Б'ачи т'е нагл'авчине т'амо да се оп'еру.

нагл'ед'ат -'ед'ам несв 'повремено навраћати и погледивати, надгледати'. – Нагл'ед'а[j] т'у ђ'ецу ка[д] -си т'амо; в. *ипром'јењевай*; || **нагл'едн'ут** -'едн'ем св. – Нагл'едн'и и[x] док се в'рн'ем.

нагн'ат -'ам / наж'ен'ем / нажд'ен'ем св 1.а. 'натерати'. – Ка[д] -наж'ен'еш 'овце н'а воду, п'ази ми овб' ј'агње и в'и'ђи оће ли п'ит; в. *увалии*; б. 'приморати'. – Он к'ћ'е да ме нагн'а да и ј'а нешто р'еч'ем; в. 'наместити (се)'; в. *јабука б.*; 2. 'извикати се на некога, жестоко га укорити'. – Богме ћу му га нагн'ат – н'ако се не ср'ет'емо; || **нагон'ит** -'онй'м несв 'натеривати'. – Не наг'они ми 'овце у лив'аду, д'ијете, да се не св'ад'имо. – 'Ајде пол'а'ко нагон'они и[x] на стр'угу [2: 27]. – Нб' ја пол'а'ко 'ргн'у га – не к'ћ'е ме в'ише нагон'ит; || **нагон** м 'присила'. – На збор је могао доћи ко је хтио, а могао је и недоћи, јер није било нагона [2: 150]; || **нагонц'ија** м а. 'силник, силеција'. – Од овије да'п'а'шњије нагонц'иј'а'е и ребр'а п'уч'у и 'очи иск'ач'у; б. 'човек који је нагнат, присиљен на неки поступак'. – Ако н'ећеш б'ит д'лц'ија, б'ићеш нагонц'ија.

нагн'ут (се) н'агн'ем (се) св в. *наи'њай се*.

нагод'ит (се) -од'им (се) св а. 'постићи договор'. – Већили једне и друге стране нагоде вјенчање [2: 220]. – Нијес'у и м'огли нагод'и р'оћ'аци; б. 'споразумети се, отклонити неспоразум'; в. *зајорч'иј се*.

нагр'абит се -им се св 'напљачкати се'. – Отк'а е ул'ег'а у т'е патар'ице, нагр'абио с'е к'а 'ика'д.

нагр'ад'ит -'ад'им св 'припремити казан за печење ракије'. – 'Упаде ми м'ачка у ч'а'ба'р (од'ила повр гр'ед'а'н) и нагр'ад'и ми т'ри ил' 'аде к'й'ла'е в'ин'а п'а са'м л'ијепо нагр'ад'ио каз'ан и св'ак'у к'ап'л'у испе'к'а'н у рак'ију; ј'а га нијес'а'н ст'ио п'ит, а да га прод'а'ем – нијес'а'н ст'ио гр'ије н'а д'ушу; в. *гойас*; || **награ'ђев'ат** -у'јем несв 'припремати казан за печење ракије'. – Т'а'ма са'м нагр'ад'ио пот'оњй каз'ан и не м'и-с[л]й'м да ћу га в'ише награ'ђев'ат: н'ем'а се жив'ота.

награнут -а -о 'убражен болесник, хипохондар'; в. *весвеселија*.

нагрда ж 'ругоба'. – Баба вел'и да је ђед'о н'ена нагрда, а кад га не в'иди пō урe, одмā п'йтā ђe; || **нагрђе** с 'исто'. – Ост'арā чел'ад'е и 'ето ти нагрђе; || **нагрд'ит (се)** -р'дйм (се) св 1. 'уништити, опустошити'. – И т'у повр П'ода пā ов'удије лис'ица је за'исто зн'ала к'окошке нагрд'ит (Бс); в. *йосудийи*; || 2.а. 'унаказити'. – Ост'авйли га у кол'ијевку и от'ишли н'еђе, а пр'асе д'ошло и нагрд'ило га. – Не нагрд'и ми т'у ђ'ецу, Б'ок те поб'екāн; б. 'изгрести лице у жалости'. – Нагрд'ио сe, изгр'еба'н се по обр'азу; 3. 'унесрећити'. – Спр'ц'ала му се шћ'ер низ он'у ст'ијену и нагрд'ила га ом'рченика да му в'ише ни жив'от не вал'ā п'ару; 4. 'осрамотити'. – Нагрд'и га онй неср'етнй с'йн, 'узe му обр'аз да му в'ише н'ишта не вал'ā. – Он исп'јевā п'јесму – нагрд'ио јōј тр'ак и к'оријен; в. *безобразник*; || **нагрђев'ат** -ујем несв. – А што нагрђу'јеш т'у ж'ену кад в'идиш да је и бес т'огā нагрђена 'а се с т'обом са'ст'авйла; || **нагрд'ан** -дна -о 1. 'несрећан'. – 'Она је, нагрдна и ом'рчена, и пелел'āk огријеш'ила; [4: 273]; в. *йечийи*; 2. 'ружњикав'. – А богме је нагрдна мā пошт'ена и стим'аће те л'ијепо, н'е нō н'ајл'епче што м'огнe.

нагр'енци -'ебāкā мн 'кратке вунене власи, отпадак при влачењу'; в. *влас* [2: 30].

нагр'ис -йз'ем св 'почети грести'. – Што ми је нагр'изло овй л'еп – д'а ми је зн'ат.

нагрк -а -о 'помало горак'.

нагрн'ут -р'нeм св а. 'други пут окопати усева, набацити земљу уз струк биљке да би се сачувала влага'. – Нагрн'ули смо и фрмет'йн и крт'блу и с'а'д – што и[м] Б'ог д'ā; || **нагррт'ат / нагррћат** -ћeм несв. – М'олeћи Б'ога, с'утра да нагррћемо крт'блу; б. 'нанети, набацити жар на сач'. – [Лопатицом се] огањ на сач нагрће приликом претања хлеба [2: 88]; || **нагрћање** с [2: 49].

нагуђев'ат -ујем несв 'наговештавати'. – Нагуђуј ти ка стрика Симеун [4: 287]. – Нешто нагуђује да би од'ио у Подг'орицу, а не зн'ā шт'о ће т'амо; || **нагуђ'ет** -д'йм св 'навестити'. – С'а'е[д] се јā с'ећāм да је 'он о т'омe нешто д'āvно нагуд'ио.

нагужев'ат / нагузйв'ат (се) -ујем (се) несв 'невољно ићи за неким послом, оклевати, задржавати се под различитим изговорима'. – По'итā[ј], д'ијете, и не нагуз'уј да те ј'ā не приз'ā[ј]мйм дреновāк'ом. – Немōте ми се туд'ије нагужев'ат е би м'огла б'и[т] др'угā; в. *муралија*.

н'ад м 'нада'. – Нека ти је н'ад 'у Бога. – Кад се изгуби над на оздрављење болесника [2: 246].

над'арит -йм 'навести на непромишљен поступак'. – А ђ'авō ме н'адарй пā јā да'н'а'с вйк'а: „Жйв'јела крал'евина!“ – Надари ме враг код Станка [4: 275].

нада'гн'ат -'ām / -а'ж[д]енeм св 'надјачати, надвладати'; в. *осйдр*.

надāк'ат се -'āкāм се св 'најести се'. – Надāк'аше се и с'а'д и[х] нем'ō пйт'ат ђe ће се стāн'ит.

надб'ит -ијем св 'победити, надјачати'; в. *оийељайи*.

надб'ос -'одeм св 'надјачати у бодењу'; в. *јаловица*.

н'адвоје прил 'на два дела'. – Подијел'или с'у га н'адвоје; *изр. н'адвоје-н'айроје* 'брзо, у најважнијим појединостима'. – Јā ти тō пр'йчāм н'адвоје-н'атроје.

надгорњāв'ат се -āј'ем се несв 1. 'надмудривати се'. – Гл'е[д]āте с'а'т како ће б'алеге и бр'абоњци да се надгорњāј'у; 2. 'надвладати'. – Отка'е[д] с'у комун'исти п'очeли да надгорњāј'у, л'уђи се в'ише нијес'у н'ишта пйт'али; || **надгорњ'ат (се)** -'ām (се) св. – Ч'екā[ј] да в'идймо к'о ће да надгорњ'ā; в. *шњувайи*.

надијев'ат -'ијевām несв 'давати име'. – Ми смо в'азда надијев'али ђ'еци н'аша ст'арā имена с'р[п]скā; || **нађен'ут** -'енēm св. – Нађен'ули сū му некакво 'име, а јā не знām ђе сū га н'ашли: Дел'ибџр, Дул'ибџр али т'акџ н'екāко.

над'иклџт -џм св 'опити се'; в. *изавешџиџ*.

над'има'к -мка м 'назив, име од миља или погрдно, које се некоме даје уз лично или породично име'.

над'ирāt -џм несв 'наваљивати, наилазити с разних страна'. – Тџ је над'ирāло са' св'ије стрāн'āн и нијес'и се м'огāн одбрāн'ит о[д]-тџ с'илџ: и Њџмџи, и Талијāн'и, и ч'етниџи и партиз'ани, св'и једн'и прџтив др'угије, а нāр'оду в'азда по рб'а'ту; || **надр'ијет** н'адрџм св. – Ка' [д]-с'ила н'адрџ, гл'е[д]ā[џ] к'уј ђеш з глāv'џм.

нāд'ит' н'āдџм несв 'налазити'. – Ђ'џрђија је нāд'ио б'ечу ђе з'џца прожд'ирџ. – Ка'-се врн'џб, н'ије га нāд'ио, н'еко гā 'узео, к'о знā, теке т'акџ е изл'џнā. – Ов'удије и[x] веј не н'āдџмо. – Док ову капицу израздро, веј те ова мука не н'дила [2: 522]; ~ се 'упуштати се'. – Нем'џ се нāд'ит у тџ раб'џте; в. *наогџиџ*.

нāд'ит' н'āдџ несв 'падати (о киши, снегу)'. – Н'āдџ л'џјепо, а не изгл'џдā да ђе б'рзо патџн'ут; в. *наогџиџ*.

надјак'ат -'ām св; в. *јакāџ*.

надјач'ат -'ām св 'надвладати'. – За он'џ те сū ч'екāли да в'илџ ко е надјач'ā, јā и ним'ало не п'џштуем.

надл'ајāt -џм св 'надвикати; надлајати'. – Онџ ибр'етницу ј'џш н'ико н'ије надл'ајā и н'џе ако ју не уф'ати за л'џтнāк.

надлук'авџт -џм св 'показати надмоћ у лукавству'; в. *лукав(сџиво)*.

н'адница ж 'новчана или каква друга накнада за једнодневни рад'. – А в'ише би њег'ове р'ијечи вал'але дв'ије нџ нечијџ двāдес н'адниџāн; || **надниџār'ит** -'ārџм несв 'радити на надницу'. – Ка'-је им'ало кот кџг'а, од'или су и надниџār'или; || **надниџарење** с 'рад на надницу' [2: 69]; || **н'адниџџт** -џм несв. – Надниџио је св'уј ђе су га звāл'и, за 'оку ж'ита али пчен'иџџ.

надовџз'ат -'џжџм св 'додати, спојити, наставити'. – М'џрā се тџ надовџз'ат да доф'атџш; || **надовежџв'ат** -'ујџм несв.

надос'ипāt / надосџп'ат -'џпл'џм / -'џпл'џм несв 'доливати'. – 'Ул'е сџ надос'ипāло у онџ четири к'андила коџ в'исџ о иконост'ас. – 'Ул'е сџ надосџп'ало и гор'џ доклџ г'џј 'ул'а тр'аје.

надџст'ит -'џстџм св 1. 'штедро, богато обдарити'. – Кунем му се дином и аманом... / Да ђу њега надџстџти благом, в. *џаџ* [5: 485]; 2. 'довести нешто до пуне мере'. – Е, надџст'ио са'м се [од посла] и за да'н'а'с и за с'утра и н'џ би ти п'ару д'ā за в'ише; в. *меза*.

надражев'ат -'ујџм несв 'подсмевати се, изругивати се'; в. *сврабљив*; || **надрāж'ит** -'āжџм св 'подругнути се, подсмехути се'. – Не знām ко га н'адрāжџ, теке он ф'рл'џ кā ман'ит и – преко пр'ага!

надр'ас[т] -ст'џ св 'надрасти'. – Надр'āстāн је и ђ'џда и оц'а; || **надр'аста'к** -ска м 'израслина, израшгај на кожи'. – Је ли тџ кā ка'ка'в надр'аста'к, или за брад'авицу, и т'џ са'[м]-м'азā тијема з'рнима.

надрџжд'ат се -џм св св 'дуго се задржати чекајући'. – Валā са'м се у свџџ ом'рченџ жив'от надрџжд'ала дочек'ујџћи и испр'аџајџћи и св'џје и т'џђџ и н'џ би ти п'ару дāл'а за в'ише.

надр'ијет н'адрџм св в. *надирайџ*.

над'ут се н'адмѣм се св ♦. – Нешто ми се једна 'овца над'ула, бо'им се да е шт'етована; || **над'им'ат (се) / над'им'ат (се)** несв. – Не см'ијем га ј'ес, над'им'а ме и не м'огу издрж'ат.

над'уш'ит се -'уш'им се св 'надути се, надувати се; наљутити се'. – Над'уш'ио сѣ. – Надушио се ђед да пукне [4: 200].

на'ђенут -енем в. *надијевати*.

на'ђин'ђушит -ушим св 'накин'ђурити'. – До ослобођења Куча невјесте су носиле на'ђин'ђушене капе, зване »ћук«, које су биле зашиљене и необично високе [2: 93].

наж'иж'ат -ѣм несв 'припаљивати цигарету'. – Ка'ф[д]-седиш к'од огња, срамот'а је да наж'иж'еш крѣс'ѣм али ф'урмин'ѣм; || **нажд'ир'ат** -ѣм несв 'исто'. – Ст'ар'и с'у л'у'ђи нажд'ир'али л'ул'е ж'ишк'ѣм са' дл'ана; || **нажд'ит** н'ажд'им св 'припалити цигарету'. – Дод'а[ј] ђед'у крѣс'у да н'ажд'и цинг'ар.

наз'ад прил а. 'у правцу из којега се стигло'. – Вр'н'и се наз'ад, д'ијете, им'а'неш к'ад од'ит на з'а'п'ут; б. 'пре'. – Кад је био у ону крчму ђе је назад десет година вечеру дужан оста [2: 452]; || **наз'ада'к** -тка м 'назадовање, пропаст', в *набача*; || **наз'адгузѣ** прил 'уназад, натрашке'. – Нем'ѣ, д'ијете, наз'адгузѣ е ђеш се спр'ц'ат нис тѣ ст'убе; || **наз'ада'чкѣ** прил 'уназад'. – Ум'ијеш ти, д'ијете, од'и[т] др'укше нѣ наз'ада'чкѣ. – Нагр'д'и се ј'утрѣс: п'адо наз'ада'чкѣ к'а свије'ћа. – Онда се измичу'ћи назадачке, а да не окрене ле'ђа, убилац удаљио [2: 169]. – А једној другој кући до' оде говед с паше назадачке [2: 308]. – Лисица се прикрада кокошињу... узмичу'ћи назадачке [4: 345]; || **наз'адно** прил. – Св'е му ид'ѣ наз'адно, к'а ка'ф[д]-се р'ад'и б'еспамѣти.

назв'ат се -'овѣм се св а. 'добити име'. – Н'ега с'у н'азв'али Гвѣзд'о, а н'ико н'ије зн'ав'а кој'ѣ му је пр'авѣ 'име; б. 'проћи, променити се'. – И ов'ѣ ђе се назв'ат јуч'ѣн.

наздр'ијет н'аздрѣм св 'на тренутак угледати'. – 'Учиње ми се да са'м га н'аздро, м'а ми з'ама'че иза др'ачѣ.

наз'ѣб м 'прехлада'; в. *ѣрелага, фуренција*; || **назеблина** ж. – Све [у вези с назебом] народна медицина узима под општим именом »назеблина« или »ропотина« [2: 513]. – Назеблина, водурина или ропотина... долази, како се вјерује, од незрела грожђа, »слабе« (р'ђаве) воде или назеба [2: 528]; в. *вода*; || **наз'ѣ[п]с[т]** -ѣб'ем св 'промрзнути, прехладити се'. – Назѣбл'а сѣ, нагр'д'ила, ка'д ју је уф'атила к'иша и десе[т]-д'а'н'а' н'ије гл'ав'ѣ д'из'ала.

наз'ѣбр прил 'на силу, силом'. – Не м'оже се наз'ѣбр 'у л'у'ђе. – Божја вјера, не'ћемо мечки на рупу, ни назор ни навлаш, одма' ђе те питат ђе си био у то вријеме [4: 274]; || **назорице** прил 'пратећи издалека, крадом'. – Сад он узе да мисли да би најбоље било да назорице иде за поћером [3: 73]; в. *сиѣмбор*.

наз'рнк'ат -а'м св 'начупкати, набрати много зрна'. – Ђед'о н'ије д'ав'а да з'рнк'амо гр'ожђе, м'а са'м ја наз'рнк'а п'одоста; || **наз'рнкол'ит (сѣ)** -ѣм (се) св дем. – Наз'рнколише 'они, а ако ђед'о в'ид'и – к'аз'а'ће и[м] раб'оту.

наз'уб'ит -'уб'им св 1. 'направити зупце, ставити зупце на грабуљу'. – Тес'а са'н з'упцѣ, грѣбул'у да наз'уб'им; 2. 'оштетити сечиво на алатки'. – Ко ми наз'уб'и ов'акѣ ов'у к'осу?

наз'убица ж обично мн 'кратка вунена чарапа'. – М'ене ми је п'рсла ова л'ијев'а наз'убица. – На прсте су као и данас облачене шарене назубице (назувице) [1: 256, 2: 90]; || **наз'ув'ат (се)** -'ув'ам (се) несв 'обувати опанке, ципеле'; || **наз'ут (се)** -'ујем (се) св 'обути (се)'; || **назулат** -ам св 'обути се'. – Хајдуци... журно назулаше обућу [3: 113].

наизв'а'н прил 'напоље'. – Те ја поведи му с'јна наизв'а'н. – Изл'асте наизв'а'н и нем'бте се к'ошкāt да ве не б'ијем. – Од тога силога стреса сва је језерска вода избачена на изван [2: 277].

наијед'ат (се) на'иједām (се) несв 'јести до ситости'. – Тб се н'ије наијед'ало док у војску н'ије отиш'а'н; в. *йреиједай се*; || **нај'ес се** на'ијем се св 'најести се'. – Зар се ј'ош нијес'и на'ијо? – Ја и пов'едо н'из гору да и на'ијем.

наијед'ит се на'иједīm се св 'наљутити се'. – Њ'ему сē л'а'ко наијед'ит и б'ол'е је да га не зад'ијевāш.

н'ај н'ајēm св 'случајно или намерно доћи у посед нечега; угледати или открити некога или нешто'. – Р'ече н'еко да се н'ајēm на ок'уп и ђ'авб не п'онесе: нијес'у мбр'али да не ок'упјају.

најāv'ит -'āvй св в. *јавий*. – 'Ајде најāv'и 'овце на стр'угу да и[х] помӯз'ем.

нај'а'м нај'а'м м 'најам'. – Од'ила по н'ајā'мā'н, м'учила се, о ј'аду рād'ила; || **нај'а'мник / најемник** м 'изнајмљени чобанин, најамник'. – Б'ио нај'а'мник, ђ'авб ме ђ'аволу дод'āvā од г'рднбга г'рђеме и не зн'ам ни како са'м прет'екā'н [2: 109]; в. *йрисийав*; || **нај'емство** с 'најам'. – К себе Љуљо зове најемника [5: 201]. – Д'обио је увјер'ење из Ериц'еговинē како је т'амо слўж'ио у нај'емство. – Крене једно од своје ђеце, да га дадне негђе у најемство за саму исхрану [2: 284]; в. *дворба*.

наједно прил 'скупа'. – Везирове слуге скупи наједно [2: 454]. – Кад се Кучи на једно скупише [5: 198]; в. *укркаи*. || **наједн'ом** прил 'одједном, изненада'; в. *йобијел'ей*.

најес[т] в. *наиједай*.

најза'дњ'уша ж 'овца која у колони увек иде последња'. – Прип'ази ми тў најза'дњ'ушу: ако н'екў прет'ечē, м'оже б'ит да је тā б'бна.

н'ајпотл'а'шњй / н'ајпотоњй -ā -ē '(нај)последњи'.

нак'ал'е с 'ругоба'. – Заглавāрили некакво нак'ал'е да се ш в'јим сп'рдају.

накāн'ит се -'āнй се св, в. *бололава*; || **н'акањбм** прил 'нерадо, невољно'. – Прим'или су ме у кат'ун те н'акањбм. – Н'акањбм гā б'ачио, да га пом'ожē. – Св'е што ти чињ'ē, чињ'ē кā н'акањбм.

н'акарāд'ан -дна -о 'дефектан, оштећен'. – Ост'ала му је н'ога п'отпуно н'акарāдна, пā су га ђ'ерāли у Београд те су га т'амо п'оново апер'исāли; || **н'акарāдно** прил 'неприродно, асиметрично'; в. *йровай*.

накараде мн 'група Цигана-свирача'; в. *дојања*. – Жена његова учила га је, да рече накарадошима да се измакну е га сметају у рад. – [Према тумачењу Торђије Рашовића, »накараде« су општи назив за Цигане са бубњима (гочобије) и зурлама и за њихове музичке справе, а »накарадоши« су сами ти бубњари и зурлаши [2: 459]; || **накарадош** м 'Циганин-свирач'.

нак'асāt -шēm св 'случајно наићи, набасати'. – Да има чим дочекати поћеру, ако случајно накаше на њега [3: 73]. – У неђељу прије сунца јарка / Накасаше на кучку западу [5: 61]; || **накāш'ат** -'āшām несв. – На такв'й к'астиг у св'ој в'ијек нијес'а'м нак'āшā.

нак'астрйт (се) -йм (се) св а. према *к'асйрйи*; б. 'упутити (се)'; в. *зabriжити се*.

наква'са'н / нāкв'аса'н -сна -о 'болешљив, безвољан'. – Онб ми је дијет'е нешто нāкв'асно.

накв'ечйт (се) -йм (се) св 'накривити се, наднети се над нечим'. – Н'у се м'ало накв'ечи и в'ији јесу ли д'ол'е. – Чело трпезе сједијо је човјек необичне тјелесине с наквеченијема вјеђама [3: 430]; в. *разбистйи*.

накл'ањат се -ам се (не)св 'навраћати'. – Нешто сѐ накл'ањала она ђев'ојка, не зн'ам што је шћ'ела; || **наклон'ит се** -он'им се св 'навратити'. – Накл'они се и в'иђи како је онџ дијет'е; в. *да га ми је*.

наклипит -ипим св 'навалити'. – Е су на нас наклипили Турци [5: 192].

нако 'сем ако'.

н'аковања ж 'наковањ', в. *ков* [2: 37].

н'акомица ж 1. 'особа склона свађи, прзница, силедија'. – Не м'ош с н'акомицџм н'ика[д] доглав'ит; 2. 'особа која хоће да се гости на туђ рачун'. – 'Оће н'акомица за т'уђу трп'езу; || **н'акомич'ит се** -им се (не)св 1. 'свађати се, понашати се као прзница, свађалачки'; 2. 'навадити се на то да чашћавају други'.

наконч'ат се -'ам се св 1. 'припремити се, прибавити све што је неопходно за неки посао'. – Ч'екā[j]те да се јā пр'вџ наконч'ам: да дон'есџм крт'џлу, да н'ађџм стр'угалицу, да в'иђу 'имā ли д'оста вод'џ. – 'Онџ сџ се 'опџт врат'или и н'екāко наконч'али, н'ашли Р'адом'ира и п'ит'али сџ га и 'он и је ф'ино каз'ā ђџ б'ио 'укопāн; 2. 'договорити се, споразумети се'. – 'Они сџ се т'амо св'ађали и б'руч'или док и н'еко н'ије р'екāн (а зн'ам и к'о) да прив'алџ и да се кā л'уђи наконч'ајџ. – 'Онџ сџ се 'они н'екāко наконч'али и тџ сџ см'ир'ило да не бести'ајџ; || **накончāv'ат** -ајџм несв. – Валā се м'л'ого наконч'аеш окџ тије р'абџтā. – Наконч'айте се в'ише и не бестил'ачите – да ви се нār'од не сп'рдā. – Св'е се тџ л'а'ко наконч'ае ка'д л'уђи 'отџ да се наконч'аџ.

нāк'онче / нāк'оњче -ета с 'мушко дете које се невести предаје у наручје пре уласка у младожењину кућу'. – Стави се у ђеверску торбу »здравица« и мале једне чарапице, којима се дарива [наконче – 2: 225]; в. *ђеиџе*.

нāк'от м пеј 'потомство'. – Не м'огу се ни од овогā мој'џга нāк'ота обр'н'ут, а н'е да се и с т'уђијџм сек'ам; || **накот'ит се** -'џти се св 'намножити се, увећати се бројчано'. – Накот'ило сџ тџ и 'имā и[x] и н'а п'ут и на лив'аду.

накоф'ршт'ит се -им се св 'наљутити се, накострешити се'. – Што си се накоф'ршт'ила, јеси ли р'екла да те не ч'екāм?

н'акрāтко прил в. *ишџиџа*.

накрџн'ут -'џнџм св; в. *крџнуиџ*.

накр'ив'ит -'ив'им св; в. *шеџа*.

накр'к'ат се -'р'кāм се 'најести се'.

накрм'есит -и св 'смрачити се, најавити невреме'. – Т'акџ сџ бил'о накрм'есило, а н'е паде ни к'āпи.

накрој'ит се -'ојџм се св 'најести се, најдерати се'. – В'иђи т'и како ђеш се накрој'ит и п'ушти др'угџ пр'иџе.

нак'рцāт -ам св 'начистити много ораха'.

накрц'ат -'ам св 'натоварити, наслагати, преко разумне мере'.

нак'упит -им св 'прикупити'. – Ојд'е да нак'упи нар'ама'к бр'ст'инā.

накуђџр'ит се -'џрим се св 'онерасположити се, постати спреман на свађу'.

– Накуђџрени Воле дофати ме за руку [4: 355].

налāг'ат -'āгāм несв 'ложити'. – Нал'āгāши б'а'дњāк али си отиш'āн у комун'исте? – Огањ гори, но ко га налага? [2: 350]; || **налож'ит** -'ојџм св 'потпали-ти, подложити ватру'. – Јā там'ан налож'ила 'огањ и т'урила двије-трџ крт'џле да ми се згр'ијџ на шп'орет (Бс); в. *удрџбиџ*.

нāл'ане мн 'натикаџе, нануле'. – 'Имā онџ Вāс'о двоје н'āлāнā пā н'осџ једн'е 'он а једн'е 'она [2: 304].

налѐз'ат (се) -'ѐз'ам (се) несв 'стављати кокошку на гнездо да излеже пилиће'. – Раскв'оц'але су ми се дв'ије ма̄ и н'е би налѐз'ала; || **налијег'ат** -'ијег'ам несв 'исто'. – В'ићи оли налијег'ат ову к'окошку; || **нал'ѐј** -ѐж'ем св. – Налѐгл'а би ју ако н'ађ'ем још којѐ ј'ајц'е. – 'Она снос'ила т'амо в'ише д'а'н'а̄, 'онд'а сѐ налѐгл'а да изв'од'и п'ипл'ат.

нал'еј -еж'ем св 'наићи'. – Били су наљегли [4: 355].

налел'ек'ат се -ам се несв 'лелекати на многим сахранама'. – Налел'ек'а сѐ у св'ој в'ијек в'ише н'о 'ијед'ан К'уч.

налет м 'навлака'.

налетник м 'ђаво (в)' [2: 280].

наликоват -ујем (не)св 'бити сличан, личити'. – Изгледом не наликују [4: 59]; || **нал'иц'ат** -'ич'ем несв 'исто'. – Они св'и пом'ало н'ал'ич'е на ђ'еда, а да в'ид'имо отѐ ли б'ит пог'ани к'а он; || **налику** прил 'слично'. – Као да су ју жељели што прије из куће налику зле године изгнати [2: 218]. – Он сад зато куњаше своје рођење хватајући се прстима за грло, налику вука кад идући шумом казни ногу угризањем, што му случајно под њом прасне дрво [3: 73]; || **нал'ич'ан** -чна -о 'сличан'; в. *вршијељка, касалија*; || **налично** прил 'слично'. – Њих куме даривају налично кучкијех Срба [2: 212].

нал'ога ж 1. 'ред, гужва'. – В'елик'а е н'ал'ога у мл'ин, н'ѐће ми са'мл'ет ни за дв'а д'а'на; **2.** 'прека потреба'. – Мобу збирају људи у великој »налози« од рада [2: 21 129].

н'ам у *изр. и'ас[иш] / и'ануш н'ам* 'сетити се, помислити, пасти на ум'. – П'ани ти н'ам, д'ијете, да ћеш и т'и с'т'ар'ат ако н'еће б'рзо не зај'азиш какву кун'егу [Ж 26].

нам'ал'ат (се) -'ал'ам (се) несв 'помаљати се'. – В'ише се т'амо нијесм'о нам'ал'али, Б'оже са'ч'ува[ј]. – Нијесмо се у обор више намаљале [4: 379]; || **намол'ак** -'лка м георг 'узвишење, превој с којег се улази у нечији видокруг'. – Бил'и смо на нам'ола'к Б'иоча кад је [запрашало] у Р'аћ'а; || **намол'ит се** -'оли се св **1.** 'појавити се'. – Л'убица сѐ намол'ила на пр'бзор. – Ка'[д]-са'[м]-се намол'ио 'отут, в'идио са'м: Кос'ор'ани се разил'азѐ; **2.** 'измолити'. – Ј'а са'м му се намол'ио и 'одма ми је д'а.

нам'ан'ут се -'ан'ем се св 'свратити накратко, навратити'. – Нам'ан'и се, ч'бче, да се ма'ка'р ч'ује да смо ж'ив'и.

нам'а'ј -'а'кн'ем св **1.** 'намаћи, натакнути'. – Кр'атко је, не м'оже се нама'кн'ут; **2.** 'навадити се'; в. *мек, мекоша, мржсѝ*; || **нама'кн'ут** -'а'кн'ем св 'исто'; || **нам'иц'ат** -ч'ем несв; в. *мицаш*.

нам'ес -'ет[м] св према *м'ес*. – Нам'еш'е ноћ'ас да вр'ат'а н'ѐћемо м'ој отвор'ит; в. *и'ројришиш*; || **н'ам'ет м 1.** 'смет, снежни нанос'; **2.** 'чини, магија' [2: 300]; в. *урок, іаскаш*; || **наметни** -а -о 'који се намеће, набацује'; *изр. намейна ірозница* в. *ірозница*.

нам'ѐч'ит -'ѐч'им св 'направити меко седиште'. – М'етни ђ'ед'у б'ед'ачку и м'ало му нам'ѐчи [Ж 28]; ~ **се** 'наћи се у ситуацији да буде пажен, тетошен'. – Нам'ѐчио се к'а з'ет у т'а'збину. – Нам'ѐчио сѐ код онѐ проћеп'ачѐ, п'а да в'ид'имо д'оклѐ.

намир м 'намирење, подмирење, исплата дуга'. – Према раније утврђеном незеру тражио [је] намир [2: 155]; || **нам'ир'ит (се)** -'ир'им (се) св 'изравнати рачуне; надокнадити'. – Св'е се л'а'ко нам'ир'и без л'уцк'ѐ гл'ав'ѐ и обр'аза; в. *ара'ч*; || **намиров'ат** -'ујем несв 'измиривати дугове, плаћати рачуне' – Ов'и да'н'а'шњи гл'ав'ари намиров'ују се гуз'иц'ом; в. *самнуш*.

намјена ж в. *урок* [2: 300].

намј'естйт -йм св а. 'наместити'. – 'Увечѣ не бй мј'еста п̄а ме намј'естйше ко двој'ицѣ за приф̄атно; **б.** 'вратити ишчашени зглоб у чашицу'. – Тѣ са'м пр'вй п'ут намј'естио т̄а ишч'аш; || **намјешп'ат** -'ешп̄ам несв. – Ч'ашке са'м п'отл'е намјешп̄а мл'огаш. – Ка'д[д] ју намј'ешп̄ам, ј̄а гл'ед̄ам да не б'иднѣ н'акар̄адна.

намол'а'к в. *намал'ай*.

н'амр̄тво прил 'на смрт'. – Ако не пане намр̄тво, од првијех метака, пуца на четнике [2: 174].

н'амчица / **нанчица** ж а. 'омча'. – Нач'инй он̄у н'анчицу и м'етнѣ ју 'у плѣт ђе се м'оже пров'уј; [2: 66]; **б.** 'храброст, спремност да се изазову погледа у очи, петља'. – Ти, богме, мала, имаш нанчицу; в. *зайей* [4: 355].

нан'иже прил 'на доњу страну'; в. *најас се, йокос, йосйушйай, йуриш;* || **нанижице** прил 'оборене главе'. – Одговарам обамрло, главом нанижице [4: 327].

нан'ијет -'есѣм св 'навући, набацити'. – В'иђи који је сн'ијег ов'ѣје вј'ета'р н'анио за овије пет м'ин'ут̄ан; || **нанос'ит** -'осйм несв а. 'набаживати'. – Н'аносй га вј'ета'р, и пр'ѣзор ће ни наб'ачит.

наогат се -а̄м се несв 'довикивати се да би се било на ногама, да се не задрема (о пастирима)'; || **наогнут се** -нем се св 'довикнути'; || **наогање** с 'пастирско довикивање' [2: 9]; || **наожи'ит се** -'ожйм се св 'опрети се на ноге (после болести)'. – Бј'еше се м'ало наожи'ила, м̄а н'ем̄а жив'ота у њ'у.

наобруч'ат -'а̄м св 1. 'поставити обруче на бачви, бурету'. – Ка'д м'етнѣш пр'вй 'обруч, м'ожеш р'еј да си наобруч'а к'ацу, п'отл'е је л'а'ко.

на'однѣј прил 'предвече'. – 'Ј̄а са'м сво'ијема оч'има гл'ед̄а ка'д, на'однѣј, п̄'ук п'анѣ на еда'н к'ами п̄а п̄'ут̄и, а т'ица д'ођѣ па окѣ њ'ега в'р-в'р-в'р!, а 'онд̄а му п'анѣ пред њ'йм те [ј]у обр'итвй.

наод'ит се на'одй[м] се несв 1. 'налазити се, сретати се'. – Ка друге народе кои се наоде у свецку историју [Ж 1 10]; 2. 'падати (о киши, снегу)'. – Наод'ила је св'у нѣј и с'а'д[д] ће нас'ум да ст'анѣ.

н'аопослѣ прил 'на прави начин, како треба'. – А н'е св'е н'аоп̄ако, к'ѣм̄им те, нѣ п'онека'д уч'ињи н'ешто и н'аопослѣ.

нап'аруку прил 'близу, при руци'. – Ост'ави ми тѣ т'ун, да ми је нап'аруку. – Знало се: кад је пост, мрс под катанац, кључ Марта у њедра, не смије да је на паруку. – Није му вазда на паруку [4: 87 124].

нап'ас[т] -сти ж 1. 'невоља, недаћа, зло'. – Н̄ађ'е ме нап'ас: п'окупй ми н'ешто к'окошке; 2. а. 'настрљивац, наметљивац, напасник'. – М'ичи ми из ова'ц'а' ту нап'ас, уб'иће н'екѣга; **б.** 'шерет, спадало, који понекад претера са својим шеретлуцима'. – Тѣ је пог'ано и нап'ас, н'екй п'ут би га сл̄атк'о кл'епйла, а не м'ош му н'ишта; в. *ешек*.

нап'ас[т] / **нап'анут** -нѣм св а. 'кренути у напад, напасти'. – Мй за њ'и не зн̄ам'о, али да тѣ ве на'п'ас нап'анут; **б.** 'наићи, сјатити се'. – Бј'еше вј'еров̄ање да га н'етѣ им'ат, да заб'олй в'име 'овце ако нап'ану на т'уђѣ сол'ило.

нап'ас[т] се -ас'е св 'наићи на добру траву и напасти се до ситости (о стоци)'. – Нап'асле су се, вал̄а, те л'ијепо. – 'Они 'ојд̄у 'одовдѣ на Ј'езера, ст'ока се нап̄ас'е, фр'ешк̄у тр̄ав'у, и 'она га прид'аднѣ; || **нап̄ас'ат** -'ас̄ам несв. – Н'етѣ ти се т'амо нап̄ас'ат п̄'аол'ѣ к'ап̄л'ѣ, нѣ и п̄'ер̄а нан'иже.

нап'ерйт -йм св 'поставити, усправити'. – Што си нап'ерио т̄у мач'угу, м'ичи је да ти не п'укнѣ п'о пр̄кну. – Одере једнога јарца, обуче његову чапру и напери рогове [2: 452].

нап'ет н'апнѐм св 'натегнути, припремити пушку, пиштољ за пуцање'. – Напео је кокот; ~ **се** н'апнѐ **се** а. 'прохтети се'. – Ако му се н'апѐло, п'ушти га, н'ѐмā с'илѐ којā ће га разб'ит; **б.** 'бити доведен у стање ерекције'. – Ка'д му се н'апнѐ, н'ије му дал'еко ни до Подг'орице; || **нап'ињāt се** -'ињѐ се несв. – Ови се ст'арчеви [распричали] о жѐн'а – кā да и[м] се нап'ињѐ 'у памѐт.

нап'ипāt -ām / -'ипл'ѐм св 'пипајући додирнути, пипањем пронаћи'. – Дош'а° е Талиј'ан, отв'ори, да рук'ом свој'ом нап'ипā, д'иг'ан ш'тицу, наш'а°н п'ушку и т'а°ча°с с'у га у'апсйли.

нап'ирѐп м 'олош'. – Ок'упио се окō њега онѝ нап'ирѐп.

нап'ит (се) -'ијем (се) св 'дати некоме да попије превише алкохолног пића; попити већу количину'. – Л'а°ко се њ'ему нап'ит вод'ѐ, а за рак'ију – др'угā е раб'ота; в. *лага°н*; || **н'ап'ит** -а -о 'који је угасио жеђ'. – Ни да си гл'ада°н ни да си н'ап'ит.

напјевак -вка м 'почетак гусларске песме, напев'. – У првом »напјевку« гуслар исказује општу жељу, да би се све српске земље сјединиле у једну цјелину [2: 417].

наплатит -агим св 'платити'. – Рођаци [му] месо разузму и »наплате« (плате) према пазарској цијени [2: 129].

напл'ес -'етѐм св према *илес*.

напл'ин'ут -'инѐм св 'наплавити, преплавити'; в. *жѝамеж*.

напл'ачкāt се / напј'ачкāt се -ām се св 'стећи велики иметак пљачком'. – 'Они вел'ѐ е с'у св'е пошт'ено зарād'или, а н'ѐтѐ да р'ек'у да с'у се пошт'ено напј'ачкāли.

напј'ат се -'јем се св 'напевати се'. – Напј'али су се, валā, и наигр'али да су и[х] и г'рло и н'оге забол'ели.

наполица ж 'најам'. – »Наполица« је такође одавно позната [2: 77]; *изр. йог н'айолишу* 'узимање краве у најам, с тим што се власнику исплати пола њене вредности, а после 4–5 година »дијели се приплод у равне дијелове« [2: 10].

напос'ат (се) нап'осѐм (се) св 'насисати (се) (о детету, младунчету неке животиње које се храни мајчиним млеком)'. – Т'еле сѐ п'уштāло, напос'ало, нѐмām што под њ'ом трāж'ит.

напос'ум прил 'отприлике, насумце'. – Крѐн'ули с'у напос'ум и нијес'у и мл'ого трāж'или.

нанотѐз'ат -'ѐзā св 'раскомадати зубима, раскупсти; развући' обично у сталном споју: П'а°с ти се м'ѐса напотѐз'ā! – Пси и' се меса напотезали [4: 264].

направа ж *изр. йојачка* ~ 'девојачка опрема, одећа' [2: 94]; || **напр'авит** -йм св **1.а.** 'урадити, направити'. – Он је с'ām напр'авио и тавул'ин и шк'ањеве. – Јā напр'ави те јōј дōђ'е до кол'ена. – Ж'ене су им'але онѐ мјеш'ине од бра'в'и, тō 'оне сām'е напр'авѐ; **б.** 'почети'. – Јед'а°н је од њ'и б'ио, ка'д је уст'ана°к напр'авјен, кур'ир овѐ ч'етѐ н'ашѐ; **2.** 'уштројити, кастрирати'. – Зв'ā са°м га да напр'ави пр'асад. – Б'ио је ов'дје један ч'оек којј је напр'авјā пр'асāt у прол'еће и ако си му б'ио м'ио, дош'ā° би, напр'авио тō пр'асе, н'е би ни вод'ѐ п'ио и врāt'ио би се д'ома; а др'уги, ако гā зв'ā, 'усп'ут, т'огā д'а°на н'ије кт'ио да му р'ādи, нō д'ōј ћу с'утри д'ā°н, да н'е би тв'оме на'удио; **3.** 'оплодити жену'. – Она знā ко јōј гā напр'авио пā нека се ш њ'им наконч'аје; || **напр'авјāt** -ām несв 'радити, правити'. – Ако си овō напр'авјāла рук'ама, оп'але ти до р'амѐнā, а ако си ног'ама – позлāt'иле ти се до гуз'ищѐ. – Ж'ене су тō св'е напр'авјāле. – Добра пушка у добра јунака / Србину је образ направјала [5: 370].

напрђ'ет се -дѐ се св 'провести време у брбљању'. – Напрђ'еше се трѝ 'уре и р'екā° би да и је м'ало.

напр'едак -тка м 'развој, узрастање'. – Ц'ио му је напр'едак отиш'ае м'еђу ноге – вел'е за м'алѡга ч'ека, кѡме је вел'а само онā раб'ота; || **напр'едакн** -дна -о 'добар'. – За добро жито каже се »напредно је« [2:]; || **напр'едачкѣ** прил 'унапред, лицем према земљи'. – Ђ'еца п'адау напр'едачкѣ – кā да и Б'ѡк ч'ува. – Сагне се напредачке [2: 367]. – Посрне напредачке, не држе ју ноге [4: 253]; || **напр'едит** -јм несв 'напредовати'. – Ч'уеши, д'ијете, даб'ѡгдā да си ж'ив и да напр'едити, теке нем'ѡ ов'акѡ н'епамѣтно приступ'ат.

напр'езрѣку прил 'снеруке'. – Н'ему је кā л'евачу св'е напр'езрѣку.

напрекотр'уп прил 'брзо, у кратким цртама, збрда-здола'. – Испрѣч'аћу ви тѡ напрекотр'уп. – 'Она ће тѡ завршит напрекотр'уп.

напр'игāt -ām св 'напећи већу количину'; в. *ириаиā*.

напр'иат -р'иāм св 1. 'натерати, најурити'. – Ако 'узмѣм пр'ут, напр'иачу ве да ћете добр'о зап'антит; 2. 'нанизати године, остарети'. – Што учини, учини доклен не напр'ица годиница [4: 163].

напр'ичт (се) -јм св 'наљутити (се), расрдити (се)'. – 'Он сѣ напр'ичио н'а жену, пā оклапио дијет'е.

напул'он м 'златник с Наполеоновим ликом, наполеондор'. – Д'аћу ти напул'он ако р'ечѣш да си ч'оек.

нап'упит -јм св 'истући, пребити'. – Л'ијепо су ме наср'кали да'н'ас, мā ћу и[х] нап'упит – нāко и[х] не уф'атим; *изр.* ~ *ћ'ошекѣн*, в. *ћошек*.

напућник'ат -ām св 'позвати пса да нападне, напујдати'. – Ако не см'ије улож'ит оц'у, нес'ој ће на њег'ово дијет'е напућник'ат п'асгче.

напуч м 'љутња'. – Благо мене, Пилетић војвода, / Кад ве тако моје ране боле / И каде сте напуч погазили / И бачили ијед под ногама [5: 267]; || **нап'учит (се)** -јм (се) св 1. 'наљутити се'. – 'Он се нап'учио пā отиш'ае у Ф'унда'ну. – Немо' и' се напучити [2: 256]. – Књигу учи па се напучио. – Напучи се Мића арамбаши. – Пипери се напучише љуто [5: 136 257 272]; 2. 'спојити, саставити; скопчати'. – Напучено лико се опучи, обручи отпуште [2: 462], в. *јубав*.

нап'уштит -јм св 1.а. 'отићи из неког боравишта'. – Т'а'мā сѣ нап'уштили Колаш'ин; б. 'прекинути неки посао, нешто што је започето'. – П'очео је да з'иђе к'ућу, али му се р'азбол'е ж'ена и св'ѣ тѡ нап'уштио; 2. 'померити линију до које се нешто простире'. – М'огāн си, валā, нап'уштит овѣ стр'еју макар изнад вр'атѣ; || **нап'уштāt / нап'ушт'ат** -ām св 'исто'. – К'о знā којѣ сѣ т'амо тар'афи тѣклѣ ка'е[д] сѣ мѡр'али нап'уштāt св'е и бјѣж'ат.

нар'амак -мка м 'мало бреме, обично дрва, које се носи на рамену'. – Ојд'е да дон'есѣ нар'амак дрв'ае, да б'ачѣ н'а ога'њ; || **нар'амчић** м дем. – Ун'еси тā нар'амчић у пот'ури га иза цреп'ул'ѣ.

нар'ас[т] -е[м] св 'израсти, порастити'. – Тā је горул'ина 'акнѣла, нар'асл'а и прит'исла св'е.

нар'едакн -дна -о 'спреман, приправан за сваки исход'. – Од њ'ега в'азда м'брāш б'ит нар'ед'ан за некѣ нес'ојштину, а за онѡ др'угѡ нем'ѡ се бој'ат; в. *зайо-дијевайт*, *чувалица*, *шуловейѣн*; || **нар'едит** -'ѣдѣм св 1. 'наредити'. – Ка'е[д]-ти вл'ас нар'едѣј, нѣмāш к'ућу, нѡ с'атни вр'ат; 2. 'приредити, приправити'. – Телећу кожу уштавише и наредише, потурише да сједимо пред кућом [4: 254]; || **наређев'ат** -'ујем несв 1. 'наређивати'. – Племенск'ѣ в'ојводе су наређев'али: ко г'ој имā макар једну к'озу да изд'игнѣ, да би држ'а пл'анину, да би се оснāж'ио. – Нарѣђује се да у м'брā приш'ит; 2. 'припремати се, спрематити се'. – Они се веј наређ'ујѣ за изд'иг.

наресит -есим св 'накитити, окитити'. – Капе зване ћук... су биле зашиљене и необично високе, па још и парицама нарешене [2: 93]; в. *ћук*.

нарок м 'срећа'. – [Дјевојка мора] да буде благонаравна... како јој се не би могла пребацити кичељивост, којом би губила »нарок«. – Не ваља с ђевојком ћосат, не ваља нарок кратит [4: 75].

нароч'ито прил 'намерно'. – Слом'ише ју, богме, к̄а нароч'ито.

наруч м 'ствар, предмет који се даје на привремену употребу'. – Још обдан се окупи дома свака ствар, која је сусједима у наруч раније била дата [2: 237]. – Укућани неће дати коме изван своје куће већи »наруч«, који у дјелокруг домаћинскога надзора спада а без његова допуштења [2: 108]. – „Нијеси ми на орање био“, вели неко некоме, кад неће да му наруч дадне и учини [2: 46]; в. *ајџа'р*, *ајџа'рлив*; || **на̄р'уче** с 'наручје'. – А 'он пр'аво Ббж'у у на̄р'уче.

наручев'ат -ујем несв 'наручивати'. – Нѣмаш му шт'о наручев'ат, 'он ће то т'ача'с забор'авит; || **на̄р'учит** -у'чим св. – Први п'ут ка[д]-са'м отиш'а'н, на̄р'уч'ио једнѣмо Прѣл'евѣиу с'а' Стр̄авча: „Р'адоња, н'аћи ми некѣ 'овце т'амо у Ц'рнѣ Г'ору ка'д 'ојдѣш“.

нар'учк̄ат -ам св 'најести се (о детету)'. – Је ли се ђѣд'ова ј'абука нар'учк̄ала?; || **нар'учколѣт** -ѣм дем. – С'а[д]-ћемо м̄и да се нар'учколѣмо и да б'иднѣмо в'еликѣ.

на̄с'ад м 'належена кокошка'. – Им̄ам с'а[д] дв'а на̄с'ада, акоб'ѣгд̄а, б'иће п'ипл̄ад̄и; || **на̄с̄ад'ит** -ад̄им св 1. 'ставити држалицу на алатку'. – Он је в'а'зда б'ио без р'ук̄у: н'ије ум'ио ни ма'гику на̄с̄ад'ит; 2. 'налећи кокошку'. – Дв'ије су ми се раскв'оц̄але и на̄с̄ад'ила са'м и[x]; || **насађев'ат** -ујем несв 1. 'стављати држалицу на алатку'; в. *расађиѣ се*; 2. 'налезати квочку'. – Дв'аш са'м ју насађев'ала и 'оба п'ута сѣ д'игла; др'угѣ п'ут ћу ју на̄с̄ад'ит – у кот'а'н.

насамов'ат се -ујем се св '(пре)дуго живети сам'. – Вал̄а сѣ насамов'ала в'ише нѣ 'иједна д'уша.

насек'ат се -ам се св према *секаѣ*. – М'исѣиши прест'ај̄ат, 'имена ти, з̄ар се нијес'и насек'а в'а'с богов'етнѣ д'а'н?

нас'ип̄ат -ипл'ѣм / **насѣп'ат** -ип̄ам несв 'прскати лозу'. – Н'ѣм̄а га д'ома, отиш'а'н је у Пол'анице да нас'ипл'ѣ. – Ка'д онѣ б'аш уочи Тр'ѣјчинаднѣ, б'јеше суб'ота, ј̄а нас'ип̄ам л'озу т'амо испот к'ућ̄е; || **нас'ӯт** насп̄ем св. – Ч'ек̄а[j] м'ало, ка[д]-н'асп̄ем овѣ л'озе, 'ето ме.

нас'итѣт (се) -им (се) св 1. 'утолити глад, заситити се'. – Вал̄а са'м се нас'итио к̄а он̄а с прш'утѣм; 2. 'испунити се нечим до краја, постати нечим засићен'. – Нас'итѣли с̄у ме сич'ијѣ и не в'ј'ерујем те ми то н'ѣтѣ пл̄ат'ит.

насјеница / **на̄с'еница** / **на̄шћ'еница** ж 'грѣда у основи кровне конструкције, венчаница'. – А др'уг̄а к'окошка е т'амо снос'ила нав'р за'да иза на̄шћ'ениц̄а' и не н'ашли јѣ пол'ок. – Тури ју за на̄шћ'еницѣм – Положи се по ребрима трошошаста грѣда, звана насјеница, арб. *насијени* [2: 83]. – Бил'и ју метн'ули за на̄с'еницѣм [3: 169] (Бз).

наск'ус -уб'ем св према *скус*. – 'Ајте којѣ наск'уб'ите ми мало с'ијена з̄а в̄у ј'агњ̄ат.

насл̄ад'ит се -ад̄им се св 'пружити прилику некоме да ужива, да се радује'. – Не чувате младе главе / но крвнике насладисте [4: 76]; || **наслађев'ат се** -ујем се несв 'уживати у нечему (најчешће у туђој невољи)'. –

наслоњ'а'ч -а'ч'а м 'велика столица с наслоном'; в. *вишина*.

насмј'ат / насмијеј'ат (се) -ѿ'ем (се) св 'учинити да се неко насмеје, изазвати смех код некога; засмејати се, огласити се смехом'. – Другови му се насмијеју говорећи [2: 464]; || **насмј'енѹт се** -нѣм се св 'осмехнути се'; в. *ијег*.

насов'ат -'ујем св 'припремити разбој за ткање'.

насофрл'ат -'ам св а. 'набацати без реда'. – Д'а ми је зн'ат к'о је овѡ насофрл'а ов'акѡ те не м'огу доф'атит мат'ику испод овије кр'ош'а'ња'н; б. 'брзо нешто поправити и довести у функцију'. – Ми ђлд'осмо да насофрл'ам'о онѿ з'а'д те се об'ал'ио.

насоч'ит -'очѿм св 1. 'упутити некога на нешто, указати на траг, на могућност да се до нечега дође'. – Ј'а са' [м] му насоч'ио ђев'ѡјку; 2. 'набедити, набацити кривицу невином'. – Дај, кажем, зарана трага има ли мјеста притужби или га насочише [4: 235].

насп'ат се н'аспѿм / н'аспѣм се св 'наспавати се'.

наспор'ит -'орѿм св 'умножити, подарити многе плодове, дати у изобиљу'. – Да Бог поможе и да га Бог наспори [2: 473].

н'асрамоту прил 'силом, на силу'. – Пини малачко, лизни насрамоту [4: 163].

наск'ат (се) -'рк'ам (се) св 1. 'најести се чорбастог јела'. – Насрк'асмо се јард'ума, да Б'ок пом'ожѣ; 2. 'наљутити, разгневити'. – Л'ијепо су ме насрк'али. – Јеси ли се добр'е насрк'ала?; в. *наѿунѿиѿ*.

наст'ај'ат -јѣм несв 'настајати'. – Ка' [д]-сѹ овѿ д'ошли, р'екли сѹ да наст'аје н'ѡвѡ вријем'е, али н'ико ни'је м'ог'а'е зн'ат кол'ико ће 'оно дон'ијет н'есѡј'а'н и пог'ан'ѿн; || **наст'ан** м 'настанак, постанак'. – Такѡ је, нас'ум, б'ив'ало од наст'ан св'ѿјета. – Који су му од настан свијета / Задавали јаде и злу срећу [5: 432]; || **настанак** -нка м 'угледан представник братства који активно учествује у договорима око умира крви кад је у томе невешт или неук домаћин непосредно заинтересоване породице'. – Крвникови делегати обично иду у кућу увиђенога. Ако је кућа слаба, неугледна, обично дође представник братства звани настанак (то је онај који се највише у братству пита) и њему се обраћају [11: 160]; || **наст'ат / наст'анѹт** -нѣм св 1. 'настати'; 2. 'родити се'. – Отк'а са'м наст'ала – сј'ајкѣ в'иђела нијес'а'м. – Највећа пуцњава се учини, кад се иза дужега брачнога живота некоме роди или »настане« мушко дијете [2: 209]; в. *бриа*.

наст'ор м 'основа стога од грања, камења'. – Метн'ули смо му наст'ор и стож'ину. – М'етнѣ се наст'ор п'о[д]-стѡг, гр'ане, кам'ѣни, да с'ијено не гњи'ѣ; || **настр'ијет** н'астрѣм св 'направити настор, припремити основу за садевање сена'. – Затим се цела кућа, степенице и понеки део обора (дворишта) »настре« пшеничном сламом [1: 305]; || **наст'ир'ат** -'ирѣм несв 'правити настор'. – Поб'одѣ се стож'ина и пр'авѿ се наст'ор, наст'ирѣ се да са'д'ијев'аш.

настрцнут -не св 'попрскати'. – Чувао [се], да га приликом расијецања не настрцне лампијерска крв [2: 289].

наст'уп м 'епилептични напад'; [2: 521–522], в. *ѿагање*; || **наст'упнѿ** -а -ѡ; в. ~ *ѿавобоља* [2: 522]; || **наст'уп'ит** -'упѿм св 'прићи покојнику да му се ода последња пошта'. – Ка' [д]-сѹ 'они наст'уп'или, окрѣн'уо је гл'аву на стр'ану, а т'урио р'ѹку на лѣ'ја (Кж); || **наст'уп'ат** -'уп'ам несв. – Тѡ се наст'уп'а р'ѣдом, како кој'а група д'ѡдѿ, ид'ѣ пред в'ѡм лелек'ач и лелек'а.

насу'к'ат -'у'чѣм св 'намотати'. – Не ум'ијеш тѿ тѡ насу'к'ат, нѡ д'а[ј] б'аби, 'она ће тѡ вл'ешт'ијѣ; || **насу'кѿв'ат** -'укујем несв. – Онда се воштана крпѿца насукује на вретено [2: 545].

насу'лѿт (се) -ѿм (се) св 'нагодити се око дугова'. – Ш в'ѿм се н'ико н'ије насу'лио п'а не м'исли да ћеш т'ѿ.

нас'ум реч. 'чини се, рекло би се'. – 'Изгоре се, ма̄ ће нас'ум залад'ит и да м'ало д'а'нѐмо д'уш'бм; в. *јерел'*.

нас'еј -'ечѐм / насијеч'ем св према *сеј*. – На'с'ек'а'н си д'оста и нем'б в'ише, н'ѐћемо ни тб из'ес; || **насијец'ат** -'ијец'ам несв. – Не нас'ијец'а[j] в'ише, ч'бче, н'ије се н'ико провал'ио да тб м'оже из'ес.

н'ат'ајно прил 'тајно, далеко од нежељених очију'. – Вр'ните се ов'амо, з'ар не в'идјте да 'они имау н'ешто н'ат'ајно.

патамник / натемник м 'анатемник, проклетник'. – Навалио насрамоту ка натамник. – Који је натемник заврга кацу од педесет ока [4: 224 262].

натантат -антам св 'наговорити на проблематичан поступак'. – Ову нашу је она натантала [4: 174].

нат'ај / **ната'кн'ут** -'а'кнѐм св 'натаћи'. – Л'ијепо ју н'ата'че на онѐ 'ости п'а у п'онесе и б'ачи т'амо на т'а з'а'т; || **нат'иц'ат** -чѐм несв. – Ђ'а[в]оли га нат'а'кли, ђе си наш'а'е да [j]у да'н'а'с нат'ич'еш. – Нат'ич'у ђ'еца н'ешто в'олу н'а р'ог, бо'им се да и не наг'р'д'и.

нат'егн'ут / нат'еј -'егнѐм св 'напети, затезањем навући; наместити'. – Он'а р'ука нат'егл'а, а онб кл'упко н'агн'ало ј'абуку и 'она л'егла ђе тр'еб'а; || **нат'ез'ат (се)** нат'ез'ам / нат'еж'ем (се) несв а. 'натезати се'. – Ј'а са'м им'а коњ'а', али н'ѐће да ид'е б'рзо нб се нат'ез'а, а ов'и н'е. – Нат'ез'а се, а не м'оже да побл'уе; б. 'затезати'; в. *йремош'аваш, йобл'уаш*.

натете-мате 'анатема те'. – Оно дијете, натете мате, то моје очи још нијесу виђале, те шер будале [4: 399].

натијец'ат се -'ијец'ам се несв 'трудити се да се неко претекне'. – Да Бог да, ко се с оцем натијеца' ка' ја била му огуљена шија ка мене [2: 465].

натм'ур'ит се -јм се св 'показати знаке незадовољства, намрачити се'. – Нешто ми сѐ онб м'онче натм'ур'ило, зн'а ли к'о што м'у је.

натов'ар'ит -јм св 'ставити терет, товар на некога или нешто', в. *йраз'а'н, йриш'а'и*.

натоврл'ат (се) -'ам (се) св а. 'набацати без реда'. – Натоврл'а тб како др'аго; б. 'халапљиво се најести'. – Б'рзо се натоврл'а и за овц'ама; в. *насофрлаш*.

натот'ал'ит се -'ал'им се 'набацити се' (Ф).

натпрд'ив'ат се -'ујем се несв пеј 'надмудривати се у тренуцима доколице или пијанства'; в. *наћул'учиш*.

натра ж 'ткачки разбој'. – Нека цар од овога дрвцета начини сву натру, па да му ођело изаткам [2: 458].

натр'ес -ѐс'ем св према *йрес*.

н'атроје в. *навоје-найроје*.

натр'уњ'ит -'уњ'им св 'напрашити, запрљати труњем'. – Ко ми н'атр'уњ'и ов'у варен'ику – д'а ми је зн'ат; в. *йуј, йукейница*.

нат'уј -у'ч'ем св према према *йуј*.

натура ж 'чини, магија'. – „У ками удрило, у њега се збило! Устук отле, зла натуро“ [2: 540].

натурит се -им се св 'кренути, покренути се'. – Не мало пути се дешавало, да се за четницима који су плијен заузели, натура поћера [2: 195].

нату'уш'ит -'уш'им св 'намргодити се, наострешити се'; в. *наброћини*.

нат'уц'ат -'уц'ам св 'несигурно говорити, с муком изговарати речи'. – Д'оста н'ашки нат'уцау.

наћ'а'с прил 'ноћас'; в. *макања*.

на'аћем'аће в. *анаћемаће*.

наћѣф'ит се -'ѣфим се св 'постати расположен, весео, после попијеног пића'. – Б'ио сѣ теке наћѣф'ио. – Дош'а' је м'ало наћ'ѣфл'ен.

наћ'улит -им св 'обратити посебну пажњу да се нешто чује'. – В'иђи како је наћ'улила 'уши, да нешто ч'унѣ.

наћул'учит се -'учим се св 'опити се'. – 'Они се наћул'учили и с'а'[д] се натпрд'ују окѣ некије њ'иније р'абѣт'ан.

наћут'учит -им св 'кренути без циља, одлутати'. – Куд је онѣ наћут'учио онѣ „б'ан“ – д'а ми је г'рднѣј зн'ат; ~ се 'напити се, опити се'. – Богоми се добр'е наћут'учио, нем'ѣ га с'а'с'[д] задијев'ат.

на'удит -им св ♦. – И вј'ероваѣо сѣ, ко тѣ 'им'а, да му не м'огу' вј'ештице на'удит н'ишта, како сѣ тѣ збор'ило: „Н'а очи да га пон'есѣ“ (Кж).

на'аука ж 'оно што је научено, на шта се неко привикне'. – Ост'ави ти њ'има њ'ине на'ауке, а д'ржи тв'оје; || **на'уча'н** -чна -о 'вичан, вешт'. – 'Они с'у на'учни св'акѣме несојл'а'ку. – Латинче је научно оружју [5: 96].

на'уснице -иц'ан мн 'маље изнад горње усне; прва назнака бркова'. – Бј'еше мом'а'к, на'уснице на њ'ега бј'еу (Кж).

наушљат се -ам се св 'добити вашке, постати вашљив'. – Што чиниш с ко-сом кад се наушљаш? [4: 340].

на'афака ж а. 'срећа; судбина'. – Д'ај, Б'оже, да ов'а ђ'еца им'адн'у на'афаку за буд'ућн'ос. – Остаде пуна кућа чељади ако бидне на'афаке [4: 295]; б. 'пород'; в. *шали*' [2: 310]; || **на'афакница ж** 'срећница'. – На'афакница, ојаћеница кидиса себе [4: 92]; || **на'афачит** -а -о 'срећан'; в. *шалишан* [2: 310].

на'афрег'ат се -'ам се 'очистити, орибати под' св према *фре'аиѣ*.

на'аца'кт'ат се -'а се св 'добро понети, најавити добар род воћа'. – Тѣ је ј'абука: в'идиш како се св'е на'аца'кт'анѣ.

на'ач'алинк м 'начелник'.

на'ачафр'анит / на'ашафранит (се) -им (се) св 'обележити, означити овце цр-веном бојом (добијеном од шафрана). – Угледна јаловина на'ашафрани се и по свему хрбату [2: 14]. – Сјутридан дошли су неколицина Груда с на'ашафрањенијема угичи-ма и осталијема даровима војводи Марку [2: 490].

на'ачетворо прил 'на четири дела'; в. *брисало*.

на'ачећ'рит се -'ѣри[м] се св 'накострешити се'. – В'иђи како му сѣ начећ'ѣрила к'оса; в. *чечерав*.

на'ач'ин м а. 'организација живота у кући'. – Њ'има се не зн'а н'ика'квѣга на'ач'ина; б. 'прилике у домаћинству одређене немањем снаге за привређивање'; в. *мрча*.

начињ'ат -'ињ'ам несв 1. 'правити'. – А 'они му начињ'ау да га на кр'евет л'егу. – 'Он је б'ио каменор'еза'ц и овѣ гр'обове св'е начињ'а. – Начињам ти стубе [4: 125]. – Ка'к'а'в је нес'ој – в'иди се да га л'уђи нијес'у начињ'али; 2. 'штројити, кастрирати'. – Он је начињ'а пр'асад; || **начињ'ет** -'иним / -'ињим св 'направити'.

начпорнт -им св 'повредити оштрим предметом (стаклом, ексером). – По авлији има цкла и зарђалих клинаца да се начпорите [4: 115].

на'ашки прил 'нашим језиком'. – Овѣ зн'ав'аше те ф'ино на'ашки.

нашкѣпт се -'опим се св 'најести се'; в. *гробии*.

нашт'есрца / наште срце прил 'пре првог јутарњег залогоја'. – Н'ајпречї л'ијек: ис трї ј'утра д'адни јџ нашт'есрца да поп'ије. – Тај се лијек почиње пити на дан мијене мјесеца и узима се наште срца [2: 536].

нāшћ'еница ж 'грџа у основи кровне конструкције, венчаница'; в. *насје-ница*.

н'а'фћи ж пл т 'нађе'.

н'евизāн -а -о 'који ништа не схвата, коме је узалудно нешто објашњавати'. – Тџ ти је, ј'ада'н н'е био, н'евизāно и ј'еднāко ти је а прич'а н'ему а др'угџме бр'аву.

н'ебџл м 'рана која се не може преболети (обично у тужбалици)'; в. *џребол'еи*;
 || **неболџћ'е** прил 'сурово, безосећајно'. – Б'ијџ неболџћ'е, кā т'џћџга; уп. *болећ*.

небир'улџк! 'не било урока'. – Л'ијџа су ти ј'агњад – тр'иш небир'улџк! [2: 300–301].

небуд м 'спавалица, кога је тешко пробудити'. – Ко није чуо лавџ паса тај се рачунао мртвом спавалицом и небудом [2: 505].

н'евака'т -кта м 'погрешно, неприкладно време'. – Од'ио је и в'ртā се по н'евакту. – Тако некако је по невакту освијешћена и стара Туркиња [3: 307].

невал'алица м/ж 'неваљалац'. – А в'иће ли што 'учиње онā невал'"алица Кйк'ова, к'умйм те Б'огом; || **невал'"ата'н** -тна -о 'неваљао'. – Невал'атна је, мā ћу ју јā науч'ит једнијем фрштун'ићем; || **невал'"ачка** м/ж 'плашљивац; неваљалац'. – Не б'идни невал'"ачка, 'ајде, чега се бо'иш?; в. *кулий се*.

невариш м 'кромпир који се тешко кува' [2: 54].

нев'ићбрāв м 'лош, небрижљив чобанин'. – Ојд'оше овй невр'ићбрāви у гл'авāре, теке да осрам'отџ пошт'енџ чоб'ане.

нев'ићџелица ж 'мрак, помрчина'. – 'Ужди тџ л'āмпу, што ћор'џтāш у невр'ићџелицу [2: 489]; в. *џумацнуи се*.

невј'џста ж 'жена на дан удаје и, обично, у првој години брака'. – Невјџстом се зове уопште млада жена, али нарочито жена у првој години по удадби [1: 280, 2: 111 130]; || **невј'џстица** ж дем. – Једна невр'џстица 'изнесе к'āфу и рак'ију; в. *џћей-на*; || **невјџстачки / невр'џстачкй** -ā -џ 'невестински'. – Опаше ју невр'џстачким пасом а обује јџ невр'џстачке опанке [2: 229]. – Тџ што се 'узмџ – тџ сџ св'е невр'џстачкџ п'аре; || **невов'ат** -'ујем несв 'налазити се у невестинском периоду, у првој години брака'. – Е како са'м невов'ала и јадов'ала – кā и ц'ијџлџга св'џга ом'рченџга жив'ота. – Такву капу невр'џста је носила прве године невовања. – На сличан начин је и до-маћинови рођаци за врјеме невовања зову на част; в. *бабовāи* [2: 93 233].

невјџш[т] -шта -о 'невичан неком послу'. – Невјџшта је 'она за тџ раб'оте; *изр. учињей се невр'џш* 'пречути алузију, провокацију'. – Пр'ицајџ 'они, г'āћу ме, мā се јā учињ'е невр'џш и не проговāр'а ниједн'џ.

нев'ол'а ж 'мука с којом се човек у животу среће'. – М'ене ниједн'а невр'ол'а н'ије у жив'от прескоч'ила; || **нев'ол'ник** м. – Св'е гā невр'ол'ника у жив'от тџкл'о; в. *омак*; || **нев'ол'ница** ж 'жена коју су сатирале животне недаће'; || **нев'џл'а'н** -л'на -о 'који је притиснут проблемима, невољама'; || **нев'џл'но** прил 'нерадо'. – Нев'џл'но је отиш'āн, кā да је знāв'а е се н'џе в'ртāт.

невратник м 'војник који се из боја неће вратити'; в. *џовратник*.

неврев'ен -а -о 'некуван, сиров'; в. *јамџжа*.

н'еглџдāн -дна -о 'ситан, неугледан'; в. *јабучица*.

недол'ер м 'што је неподериво, неуништиво'. – Им'ā са'м некџ г'āће сукњен'џ – тџ је недод'ер б'ио.

недоношче -ета св 'младунче превремено донесено на свет'. – Недоношче [је] младе које је прије природног рока омлађено [2: 11].

н'едџжа'н -жна -о 'невин'. – Вод'ила сѣ тѹ п'арн'ица п'а с'а[д] тум'ачѣ да е т'о т'а н'едџжн'а к'рв.

неђ'ел'а ж 'седми дан у недељи, недеља'. – Т'о је б'ил'о у прв'у неђ'ел'у В'ел'ије п'ост'а'н; || **неђељица** ж дем песн. – Мину петак и субота прође / И царица неђељица дође [5: 85]; || **неђ'ел'но** прил. – У паз'ар сѣ од'ило двап'ут неђ'ел'но, п'а и тр'иш п'онека'д, ка'д је б'ил'а пр'еша (Кж).

нежид м 'враг, ђаво'. – Наступна главобоља... долази... опсједнућем ђавола. По прилици ђаво, нежид, доноси ту болест, те се против нежида чини запис на кори од симита; према тумачењу Т. Ораовца, нежид је „народно означање за ђавола или врага и употребљава се зато да би се избегло помињање ријечи »ђаво« или »враг« [2: 522].

незб'ор м 'прекид комуникације као последица свађе'. – Не знам примјера, да је кад који Куч с којијем у незбору био [2: 467]. – Нем'о га сл'учајно задијев'ат, у незб'ор сѹ.

незер м 'казна за крађу'. – Ко је »украо«, тај је плаћао такозвани »незер« од 1000 гроша глобе [или] седам пута онолико колико је украо [2: 148]. – Незер се никад не уговара за убиство, него само за крађе или ситније преступе [11: 160].

незн'ав'ен -а -о 'приглуп, невешт, несналажљив'. – Нѣм'аш му р'ашта прич'ат, т'о је незн'ав'ено.

нејак -а -о 'слаб'. – Те се хрву јачи с кољена а нејачи стојећи [2: 346]. – Обично се бију и грабе луђи у турско, ко кога може, јачи нејачега, ка ђе нема страх од суда [Ж 1 13]. – А п'ушти га, ч'бче, в'идиш-[л]и да је нејачи; || **нејака** 'трудна, gravidна'; в. *шеиуиш*, *шешка*, *иросиор* [2: 507].

некарактер м 'лаком, незајажљив човек'. – Било је некарактера, који су о умирима тако несити били, да од примљенијех залога ништа нијесу шћели поклонити [2: 170].

неколикаш прил 'неколико пута'. – Од'ио са'м неколикаш да га тр'ажим, а н'ика'д да га зат'ечѣм д'ома. – Неколикаш са'м му збор'ила, з'алѹду.

некоч прил 'некад' [2: 132].

нектѣћ'и прил 'нехотично'. – Нѣктѣћ'и са'н га наг'азиво, б'ио је из'а мене и нијес'а'н га в'идио; || **неоктицѣ** прил 'исто'. – И с'а'е тум'ачѣ да е т'о што е ов'и Душ'ан уб'ио ов'ог'а к'а неоктицѣ; || **неотице** прил 'исто'. – Огледујем се ка' неотице [4: 299]; || **не'отицѣм** прил. – Не'еко е не'отицѣм уб'ачио 'ексер о-тол'икѣ и тол'икѣ с'ангимет'ар'а.

нел'ок м 'одсуство жеље за јелом, немање апетита'. – Вал'а са'м гл'ада'н, н'о мѣ уф'атио нел'ок.

нѣм'аша'н -шна -о 'који живи у немаштини'. – Нѣм'ашни сѹ, а и не ум'ијѹ да се тр'еснѹ. – Ђина племена која су немашнија и сиромашније живе.

не'мјесто с 'неодговарајуће, неприкладно место'. – Ов'и си дув'ан држ'а неђе на не'мјесто: л'ијеп је м'а дон'осѣ с'ап'уном.

не'млого прил 'мало'. – Б'иј не'млого ка'д – 'ево и[х]!

не'мрчипушка м '»борац« који није опалио метка нити зацрнио пушчану цев; кукавица, слабић, страшљивац'. – С'а[д]-сѹ се заглав'арили ов'и не'мрчипушке и м'оже и[м] б'ит ка[д] су он'и др'уги изл'ињ'али.

не'ен'адн'и -а -ѣ 'изненадни'. – Не нашла те ненадна [болест – 2: 519]

не'на'учен -а -о 'необразован, примитиван'. – Нѣм'аш к'уј с не'на'ученијем и м'ож га п'ушт'ит јед'инѣ да ав'ѣт'а. – Што м'ож доч'ек'ат од пр'остѣга не'на'ученѣга и

б'есуднѡга н̄ар'ода.

нене реч. 'не'. – Ја мислим да је зец у гору, а нене у кућу [3: 335].

н'еоктицѣ в. *некѣиѣи*.

не'ор м 'во који неће да оре'. – Наћ'е ме ч'удо од оногā не'ора: н'ѣће да т'егнѣ нѡ се 'одмā зав'али 'у брāзду. – Неор [је] во који неће да оре, него лијега у ралу [2: 18]. – Имам вола неора, па неће да крене, је ли Бога на свијет, но ми остаде њива несорана поради њега [3: 679].

не'оћ м 'назадак'; в. *оћ*.

н'епамѣта'н -тна -о 'непромишљен'. – Ј'ош је тѡ млāд'о и н'епамѣтно, мā ће науч'ит кад га једн'ѡм ф'иштї по гуз'ици; || **н'епамѣтно** прил. – Нем'ѡ ов'акѡ н'епамѣтно приступ'ат.

неп'ер м 'глибан, који се не пере'.

непл'отка ж 'женка која се не оплођује, јаловица'. – Двије су ми 'овце непл'отке и мѡр'аћу и[х] м'а'ј. – Неплотка [је] брав који се не плоди, арб. *шѣијер* [2: 11].

непомен'ик -ик'а м 1. 'вук'. – З'акла непомен'ик оногā к'оња на Ц'арине, п'отл'е сѹ га прѣж'али из двије н'оћи, али н'ије дѡд'ио; 2. 'болест црни пришт?'. – »Ударац«...сматра се страшном болешћу, због чега се често зове и »непоменик« [2: 541]; в. *скаменик*; || **непоменица** ж 'змија'. – Змије се сматрају највећим људским злотворима, са чега се зову »непоменице«, »поганице«, »неспримнице« и »повукуше« [2: 337].

непослушник м 'онај који је непослушан, недисциплинован'. – Протресем непослушника, пријетећи [4: 199].

н'епретвѡра'н -рна -о 'непослушан, својеглав'. – А в'иће ли оногā бизѣн'а н'епретвѡрнѡга: н'ѣће те посл'ушāt ако му се л'ијепо не зам'олиш. – Те неpretворно, те бандѡглаво [4: 176]; || **неpretворник** -ика м 'непослушник, својеглавац'; || **неpretворница** ж 'непослушна девојчица'. – Ије зелено воће, неpretворница [4: 191]; || **неpretворнїч'е** -'ета с 'својеглаво, непослушно дете'.

непримница ж 'змија коју земља „не прима“'. – Вјерује се да змију која уједе нешто земља оне зиме не прима, и зову је »непримница« [2: 337]. – Њу ју земља не примала, непримницу [2: 260]; || **неспримница** ж; в. *нејоменик, нејоменица*.

нераспадл'ив -а -о 'који се не распада'. – З'ашто је б'аш (н'е рече ст'омāк нѡ жел'уда'ц) 'он п'отпуно здр'ав, нераспадл'ив.

нерука ж 'зло, несрећа'. – Сломљена штругла, стѣп, кабао или сиришњак, значи нерука и липсож у стоци. – Кад се сириште квари, ... то су предзнаци неруци у стоци [2: 321 324]. – Оте наше племе ископати, / Но на Турке, ако Бога знате, / Еда њима обрне нерука [5: 149]; || **неручно** прил 'несрећно'. – Не ваља се огањ у кући давати с прољећа, јер је неручно за стоку особито за пчеле [2: 328].

несит у изр. *несиѣе јаме, в. јама, ѡредавай*.

н'есклāта'н -тна -о 'неуредан; нескладан'. – В'а'зда је б'ио н'есклāта'н и обуков'ā нека'кве трањет'ине.

нескок м 'поскок'; в. *шарун* [2: 337]

н'есмāја'н -јна -о 'незграпан, неприкладан'. – Вала су несмајне и базди до ђавоља на буђавину [4: 288].

несој м 'човек лошег соја, спреман на све што частан не може учинити, никоговић'. – Ада, ч'ѡче, м'оже ли од н'есоја 'ика'д 'ишто б'и[т]-до нес'ој? – Отуд се у Куча много разлаже о »соју« и »несоју« [2: 480]; || **н'есѡја'н** -јна -о 'који се

тиче несоја, који се понаша као несој'. – Вел'иш: пог'ано и н'есџно – а к̄а да г̄а им'а к'о науч'ит; || **нес'ојскй** -а -џ 'нечастан'. – Н'екате, нес'ојскѣ раб'оте, како нешто л'ијепо не науч'исте? || **нес'ојски** прил. – 'Они не ум'ију др'укше до нес'ојски: не подн'осѣ ч'џство више нџ шар'ул'а 'об̄аде; || **нес'ојче** -ета с. – В'иће ли, 'имена ти, што онџ нес'ојче р'ече б'аби да'н'ас?; || **нес'ојчић** м дем. – Не б'идни нес'ојчић – н'ѣм̄а ти по кџм'е д'џ; || **нес'ојчиња** м аугм. – Т'а'н ће нес'ојчић, нас'ум, да пор̄аст'е у в'еликџ нес'ојчину; || **нес'ојштина** м 1. аугм. – Ч'џв̄а се, д'ијете, да те он̄а нес'ојштина Мил'ова не з'ам̄и т'амо ће ребр'а бр'ојѣ а да не гл'едаџ; 2. ж 'ружан поступак'. – А ко вѣ науч'ио та'кв'ијема нес'ојштин̄ама, ђ'ецо, обр'аза ви?; || **несојл'а'к / несојл'ук** м 'ружан поступак, неподопштина'. – Ада, богоми, т̄и би, изгл'ѣд̄а, да од'учиш прас'ишу да не р'ишк̄а и нес'оја од несојл'а'ка. – Док је б̄ил'о л'џћ'ин, несојл'ук се лијеч'ио ст'апом, а отк̄а сџ 'они изл̄и'њ'али и т̄а' ст'апови сџ от'ишли за њ'има; || **нес'ојчит** -џм несв 'понашати се као несој'. – Ако дос'а'д нијес'и науч'ио да нес'ојчиш, нем'џ ни с'а'т поч'ињ̄ат. – Нем'џте ми т̄ун нес'ојчит, да ви не навѣз'ем пр̄кн'о.

н'еспор -а -о 'који се брзо троши; који је слабији'. – За слабије [жито каже се] »неспоро је« [2:]; в. *жишка* (Кж).

неспримница ж 'змија'; в. *нейримница*.

неср'ета'њ -тња -о 'који слути несрећу'. – З'ѣц је, велѣ, неср'ета'њ да ти пр'ећѣ преко п'џта да га в'идиш – нем'џ од'и н'ид̄абџ!

нест'ат -нѣм св 1. 'изгубити се, нестати'. – Док си тр'епнуо – 'они нест'аше; 2. 'умрети'. – Њ'ему је једно дијет'е нест'ало м'алџ; в. *брија*; || **нестатак** -тка м 'нестанак'. – У случају нестатка хране могли [су] издржати глад по три дана [2: 192].

неубр'оја'к -јка м 'мањак оваца приликом бројања на струзи' [2: 29]; уп. *прибрајай*, *џриброја'к*.

неув'ршен -а -о 'недовршен, необезбеђен од закисивања (стог)'. – 'Остаде ми ст'џг неув'ршен; ако п'анѣ [киша], мџр'аћу н'ешто разбачев'ат.

неудавача ж в. *осйалица*; [2: 124]

н'еукоп̄ан -а -о 'тешко болесна, измучена особа, ближа смрти него животу'. – Ка' [д] -смо от'ишли, 'она леж'џ, н'ѣм̄а [ј]у, мрт'а'ц н'еукоп̄ан̄и.

н'ечемџра'н -рна -о 'ситан, неугледан'. – Онџ му дијет'е ј'адно и н'ечемџрно к̄а да у њ'ѣга нѣм̄а жив'ота. – 'Ено га ка'к'а'в је н'ечемџра'н, а учин'ѣће ти в'ише нџ се м'оже; || **нечемур'ов** м 'исто'. – Са'ст'али се јад'ови и нечемур'ови.

н'ечесов -а -о 'некакав'.

н'ечйс[т] -сти ж 'прљавштина, страни састојци у некој материји'. – Гл'ѣјате н'ек̄ако да м'а'кнѣте т̄џ н'ечйс из пч'еницѣ.

нештер м '»оштар бритвулин«; в. *ѣџим*.

нйв'ит н'йвйм несв 'одгајати подмладак'.

н'ид̄абџг реч. 'ни у ком случају, не дао Бог'. – Д'џо пџднѣ м'оже подн'ијет, а п'џ пџднѣ н'ид̄абџг нем'џ што поч'ињ̄ат; в. *несреџа'њ*.

низалица ж в. *џизалица*.

никаљ никља м в. *калац* [2: 48].

н'икоговић м 'човек који води порекло од ништарије, »од никога«; || **н'икоговина** ж 'најближи род никоговића'. – Н'икоговићи се н'ајбол'ѣ т'ићѣ у н'икоговину.

нйм'ет м 'храна као божји дар'. – Иза оброка се брижљиво мрве мету, јер... је „греота газит нимет божи“ [2: 104].

нића ж 'динамит' [2: 67]; в. *мића*.

ницин'а ж 'поткожни чир'. – М'учила га̀ ницин'а из двије-три г'одине да сѐ м'ука^н нам'учио. – Ницина... има по народном вјеровању девет кожа и сваку килу која нема загнојен врх сматрају за ницину [2: 529]. – Смакли ницину, наврзла се на слијепо око [4: 308]; в. *чир*.

нишан м 'мета, белег'. – Братственици и дом покојников за вријеме короте не гађају нишан, не иду на славе и свадбе, а ријетко и на скупове [2: 268]; **нишанџија** м 'вешт стрелац, који прецизно погађа мету'. – Свуд је бијо први нишанџија / На скупове ђе се нишан гађе [5: 53].

ништар'ија ж 'олош'. – Усўп'онио сѐ с ништар'ијама и с'а^е[д] дон'оси несојл'а^еке; || **н'ишта-роба** 'исто'; в. *доса^г, друї, мам*.

нов'емба^р -бра м 'једанаести месец у календару'.

н'ога -'е ж **1.** анат 'део човековог или животињског тела који служи за ходање'. – Кр'аву п'онека^д в'егнў з'а ногу и з'а рог; **2.** 'део којим се неки предмети ослањају на земљу'. – Једна н'ога о[д]-тавуљин'а почѐла је да се кол'еће; **3.** 'стуб моста'. – Од тог моста стоје и сад седам »ногу« (стубова) са »сјекирама« (оштрицама) окренутим уз Морачу. »Ноге« су врло чврсто озидане од лепо тесаног камена, а између њих се горе још познају остаци од »волта« (сводов) [1: 48]; || **нож'ица** ж дем **1.** 'мала нога'; **2.** 'коса греда у кровној конструкцији, рог, кључ'. – Греде од крова, ножице, утврђене су доњим крајем у сухозид а горњим у шљеме. С унутрашње стране крова а паралелно са шљеменом укувано је у ножице са сваке стране по једно пријекло шљеме [1: 236]; *изр. њог ної^{ом}* 'стрмо, по низбрдици'; в. *седло*; || **нож'урда** ж аугм; || **ног'а^чкѐ** прил 'ногом'. – Гађ'а га̀ ног'а^чкѐ; || **ног'ѐчкѐ** прил 'стојећи на ногама'. – Бивало је такијех бораца, који... би пуцао стојећи или, како се овамо каже, »ногечке« [2: 185]; || **ногоступ** м 'стопа'. – Највеће чуђење изазива људски ногоступ у највећој и најамбиснијој стијени ових крајева што се зове Стијена од Сокола [2: 504]; *изр. н'ога н'еваренї* 'човек који се с малом пашећу дохвати високог звања и покушава да надменим држањем прикрије незнање'. – Гл'еате онў н'огу н'еваренў: кѐ да сў му мотав'ило свѐз'али уз рб'а^т; *њог ної^{ом}* 'кретати се низ стрму стазу'; в. *обрдина*.

н'бж м ♦; || **ножић** м **1.** дем; ~ *од њчела* 'нож за сечење саћа' [2: 43]; **2.** 'почетак кукурузног клипа' [2: 49]; || **н'бжице** пл т 'маказе'. – Имате ли н'бжїцѐ^н? – Дон'есоше н'бжице. – Кад су га до под врх јаме извадили једна рука откине ножицама конопац и мртви опет пане у јаму [2: 272].

ноздрв / **н'оздрва** ж анат 'ноздрва'. – Крвоток из носа... се зауставља шмр-кањем хладне воде... или затварањем »ноздрв« крпом [2: 545]. – Зат'исла ми сѐ л'ијевѐ н'оздрва и кѐ да са^м б'ез носа; в. *крвав, крвошток*; || **ноздр'ица** ж **1.** анат. – В'иђи како му је поцрвев'ела ноздр'ица; **2.** 'отвор за довод ваздуха у трапу за печење ђумура'. – Т'амо се напр'ије[д] ост'авѐ двѐ отв'ора, тѐ су се звѐл'е ноздр'ице, и онї ђум'ур, како гор'ї пўт н'оздрїцѐ, он се сл'ијегѐ (Кж).

н'ока^т нокта м ♦; *изр. ~ у долину* 'побећи'. – Турска момчадија с доста крвавије глава нокат у долину [3: 51 141].

носило с 'погинули или рањени учесник у боју'. – Заподио се је међу њима бој, од којег је пало око седамдесет носила [2: 198; 7: 116]; || **нос'ит** н'осїм несв **1.** 'у рукама, на леђима, на себи, нешто држати и преносити, односити'; **2.** 'сносити јаја (о кокошки)'; || **нос'ипїсмо** м 'поштар, поштоноша, писмоноша'. – Је ли да^н'а^с дѐдио нос'ипїсмо?; || **носипушка** м 'борац, пушконоша'. – Дobar и ка'

најбоља носипушка.

[ноћ] / **н'џ** н'оћи ж, у поздраву „Лака ној“, „Добра ној“ приликом вечерњег изласка из куће. – Ноћу на растанку поздравља онај који одлази са »Лака ној!« или »Добра ној!«, а одговара му се »Била ти на помој!« или »Бог ти на помој!« [1: 290]; || **ноћник** / **ноћник** м в. *чейник* [2: 191]; || **ноћев'ат** -'ујем несв 'ноћивати'. – Ја са^м, преко овије Мј'овић^ан, св'е код њ'ега од'ио и код њ'ега ноћев'а; || **ноћ'ит** н'оћим св. – Ја са^м н'еколикаш код њ'ега ноћ'ио; || **ноћиште** с 'ноћење'; в. *iodesh*; || **ноћ'а'с** прил 'ноћас'. – Ст'игоше ноћ'а'с п'озно, неће пр'е[д]-зору; || **ноћ'а'шњ** -ā -ē. – Тако ми ноћ'а'шња н'џ не са^мн'ула; || **ноћем** прил 'ноћу'. – Па се ноћем окренула војска [5: 85]; || **ноћно** прил 'ноћу'. – Пси око катуна ноћно обигравају. – Уговоре, ђе да се ноћно саставе. – Не ваља се за умрлијем ноћно плакати [2: 27 278 329]; в. *зарок*.

н'удит -йм несв ♦. – Он је 'опѣт преко В'еринѣ другар'ицѣ п'очео да њу н'удѣ.
нужд'ен -а -о 'оскудан'. – А л'уђи сѹ ов'џе в'а'зда бил'и нужд'ени за п'ару

(Кж).

н'укнѹт -нѣм св 'наговорити, понукати'. – Т'а^ма 'он н'укнѹ овога Бр'анка н'ашѣга да 'он гов'орѣ.

нурија ж 'парохија'. – Поп са седам синова [утече] у Зету, ђе је добио нурију [2: 178].

Њ

њакат њаче несв 'гласати се као магаре'. – Магарад спутана пред кућама њаче и стриже ушима [4: 117].

њег'овски прил 'на његов начин, по његовом, како он зна и уме'. – Ч'ѹв[а] је сѣ тѣ да те 'он њег'овски не доф'атѣ. – Могао је његовски живѣти [3: 262].

њедр'а -ā'р'ā с пл т 'груди, прса'. – Б'аба је кл'уч'ић от баун'а држ'ала 'у њедра. – П'онесе ми с'рце из њедā'р'ā; || **њед'ар'це** / **недарце** с дем в. *вјера*.

немучки / **њемушки** -а -о 'немушти'. – Зато га вила обдари »њемушкијем« језиком [2: 274]; в. *биљарсѣво*.

њѣв'нт њѣвим несв 'неговати, одгајати'. – Дв'оѣ шт'енāдѣ смо м'а'кли, а једно ост'авѣли да га њѣвимо. – 'Узѣли сѹ да га њѣвѣ.

њ'ински прил 'на »њихов« начин, како »они« знају'. – Изм'а'ки се, д'ијете, о[д]-тије погāн'ин, да те 'они по њ'ински не доф'атѣ.

њѣр'ит -'ѣ несв, в. *њуѣрей*. – Куј њѣр'ѣш, б'аба, да се нијес'и в'иђела каква си бил'а ка'-си се удāв'ала?

њѣшт'ат -ѣ несв 'гласати се као коњ'.

њѹк'ат њѹчѣ несв 'гласати се као говече, мукати'. – Ојдо у 'избу, да в'иђу што њѹчѣ онџ т'еле; || **њуцнут** њуцне св 'огласити се мукањем'. – У избу њуцну во кроз сан [3: 677].

њѹтр'а -'ѣ ж а. 'жена која је у нешто одсутно загледана'; б. 'слабовида женска особа'; || **њѹтр'о** -'а м хип. – 'А, м'џ в'ѹтро, пот'рчи и в'рн'и онѣ 'овце; || **њѹтр'т** њѹтр'им несв а. 'одсутно гледати у неком правцу, зурити'. – Њѹтр'им на пр'аг и н'икџга не в'иђу; б. 'напрезати се да се нешто види (о слабовидој особи)'. – Ја њѹтр'им т'ун, а н'е виђо која онџ прѣ'ѣ повр Дрм'ашѣ.

О

о'а! узв за вабљење оваца (Бс).

оарамит -амим св 'проклетити'. – »Харам« доноси несрећу и назадак у имању и у здрављу онога коме је нешто »оарамјено« [2: 496]; || **оарамјен** -а -о 'онај кога је неко проклео'.

оар'умит се -'умим се несв 'опустити се'.

'обад м зоол 'инсект из пор. Tabanidae који напада говеда'; || **обад!** узв говедима да се разободају [2: 19]; || **обадāv'ат се** -āj'e се / -'аје се несв 1. 'трчати пред нападима обада'. – Ка'д зазуч'е 'обади, изм'а'ки се испред г'оведџи и нека се обад'ају; || **обад'ат се** -'ају се несв 1. 'растрчати се пред обадима'. – Ако се гов'еда обад'ају, 'иди за њ'има и траж'и и[х], н'ет'е б'и[т] дал'еко; 2. 'бурно изразити незадовољство због неког поступка или речи'. – Пол'а'ко, нем'о ми се т'ун обад'ат да не б'идне др'уга.

обаковит ови св 'иструнути по странама'. – Обаковило је сијено [2: 38].

обал'ев'ат -'ујем несв 'рушити'. – Ка'д[д]-смо т'о ур'ад'или, т'а'ма 'ојди с'ек'ир'ама те обал'уј ону б'укву (Кж). – Ч'екā[ј]те, м'онч'ади, да пр'во в'идимо о'фемо ли т'а'н [гранични] к'ами обал'ев'ат на ов'у али он'у б'анду; || **обāl'ит** об'ал'им св 'срушити, оборити'. – Са'ст'ав'и т'е к'ости, д'игн'е и сп'оменик, а ов'и нар'ед'е те га об'ал'е и сл'ом'е. – М'оже т'а'н ур'ива'к да се самот'а и да га об'ал'и.

об'алежит се -й се св 'запрљати балегом'. – Ова ми се шар'уља в'а'зда об'алежит пред пр'агом пр'ије н'о ју угн'ам у и'збу; в. *балеја, балежии*.

обатāl'ит -'ал'им св 'запустити'; || **обатаљен** -а -о 'напуштен'. – Диоба радне земље је »обатаљена« [2: 21].

'оба'л обл'а -'о 'округао, округласт, заобљен; пун'. – Т'о ти је ов'ак'он обл'о, а на један кр'ај т'амо п'уштено; || **'облица** ж 'обла гредица'; в. *забран*; || **'облом'уд** м 'снажна а лења и приглупа момчина'. – Ове 'облом'уде н'ије Б'ог н'и за шта д'а, а м'огли би и р'ало пов'уј; || **облут'ица** ж 'обао, углачан камен, облутак'. – Њима с'е н'ајла'кче доф'ат'ит облут'ица', а не ф'ал'е и[м] ок'о к'ућ'е.

обданице прил 'током дана'. – Мајка вјереничина их разда сеоским ђевојкама, да их израде обданице [2: 220].

обеан'ит -'ан'им св 'обелоданити'.

обер м 'креста'.

обет'ат -'ам св 'обећати'. – Кад се просцима ђевојка »обета«, онда ју дозову, да она сама прстен прими. – Сва ју браћа обеташе. – Оправе к њему једнога друга, да му обета мито. – Обета, ако се икад врне, добро ту вечеру платит [2: 218 405 452 455]. – Поп Милачић благо обетаје / Да ће дати коња седланика / И из паса оба леденика. – Па је сада згода и прилика... / Да учиниш што си обетао [5: 443 468]; в. *собина*.

обз'овина ж бот 'дрво *Sambucus racemosa* L., *Sambucus nigra* L.'. – Не ваља се обз'овина налагати ради коња [2: 328].

обидов'ат -'ујем несв 1. 'мало појести, попити, пробати јело, пиће'. – „Да н'ије пл'ан?« – „Не, валā, да н'а'с ју н'ије обидов'а“. – Обидује ли што [2: 510]; в. *ирој*; 2. 'загледати, проверавати'. – За време шароњања шароњар често пута »обидује« (загледа) да ли се већ кост истањила колико треба [1: 312]; в. *ојрјешити*; || **об'ис** обид'ем св 'окусити'. – Не м'огу н'ишта да обид'ем, чин'и ми се е ћу св'ак'и з'а'ла'гај побл'ув'ат. – Не м'огу н'ишта об'ис, н'о ми се чин'и е би се отров'а од њ'ега. – Имā ли шт'о да обид'ем, креп'а 'о[д]-глāди. – Прасац рече: „Три године што

желуда не обидо“ [2: 375].

обикнут -нем св ‘привићи се на нешто, навићи се, стећи одређену навику’. – Није лако но мораш свашта обикнут [4: 110].

обил'ат -а -о ‘којега има у изобиљу, обилно’; в. *варији*.

обилеже с ‘траг; »стрв«. – Којему се браву »обилежа« не би знало плаћа се власнику попуно и каже се: „Погинуо је“ [2: 12].

обим м ‘оквир; простор’. – Сваки катунар властан је у свом катуну премјешта-ти гладу са »струнгом« и торином гдје год хоће само у обиму катуна [2: 132].

обиск'ат об'иштѐм св 1. ‘отребити вашке из косе, одела’. – Д'ошли су јед-ну в'ечѐн, обиск'али се и от'ишли; п'отл'е смо и[м] к'ости скүп'јали од Колаш'ина до К'рнова; 2.а. ‘обрати сваку воћку’. – Ова су ћ'еца обиск'ала см'окве, нем'оте, сл'ободно, од'ит да и[х] тр'ајите; в. *ога'браји*; б. ‘претражити’. – Обиск'али су св'акү р'апу, али и[х] нијесү н'ашли; в. *бискаји*.

об'иснүт -нѐм св 1. ‘чврсто се привити уз некога’. – Обиште ми ок' вр'ата. – Е, об'искоше, ј'адна ти м'ајка, уз м'ене. – А 'ондā ми 'обиште да се пријател'јмо, да ми и[х] и др'угѐ г'одинѐ д'ае м'ене. – Ови ми ђевер'ичић об'искā: „Б'ајо, да ж'ениш ти м'ене, а ј'а ћу т'ебе“ (Бс); 2. ‘навалити, напасти; салетети’. – А 'уши об'исле на н'ас кā м'уа; н'ека'ква сл'ама, пā се у њ'ү 'уши укот'иле, об'искоше на н'ас.

об'ис[т] в. *обиговаји*.

'обича'и -чна -о ‘који се најчешће среће, обичан’; *изр. обична ірзница*; в. *ірзница*.

обј'агњеница / обл'агњеница ж ‘овца која се ојагњила’. – Сл'омї ми се у з'а'дњү н'огу једна обј'агњеница; [2: 12]; || **обј'агњит се / обл'агњит се** -ї се ‘оја-гњити се’; в. *јаїње*.

објасн'ит -'аснїм св ‘учинити јасним, разјаснити, протумачити’. – Не зн'ам ти ја тō, м'оје д'ијете, нō п'їтā[ј] стрїк'а да ти 'он обј'аснї; || **објашњев'ат** -'ујем несв. – Он, на б'рзү рүку, да не објашњ'ује што е бил'о и како е бил'о. – А у њ'ега је бил'о и са'н'овнїк и св'е ти је објашњев'а како је бил'о.

обј'енүт се / обленут се -нѐм се св ‘повеселити се, понадати се; осмехнути се, насмешити се’. – Ђурић се облену [3: 159].

обј'есїт (се) -їм (се) св ‘обесити (се)’. – Обј'есїше н'а коња кр'апа, гл'аву му укрүт'ише о седл'у г'оре, а р'еп му је тїц'а н'а земју д'ол'е. – Узѐ те у 'објесї 'о грлу; || **објешен'їк** -їк'а м ‘самоубица вешањем’. – Кад је... сјутридан дошао дома, казао је и о ономе објешенику [2: 283]; || **објешиват се** -ујем се несв ‘вешати се’; в. *вјешалице*.

објешњ'ат -'ам св ‘угојити се’. – 'О, б'ожа благодар'їјо, како је објешњ'а откā са'м га в'иђела јесен'ас.

обј'ужїт / обл'ужїт -ї св ‘отоплити пред наиласком јужног ветра’. – Обј'ужїло је те л'їјепо и б'їће му више кр'ај.

обј'утрїт (се) -ї (се) св ‘потпуно се разданити’. – Н'ѐћемо у деве-збр'а'н нō ка'д обј'утрї. – Кад се објутри, доходи полазник [2: 239].

облагосовит им св ‘благословити’. – Али га је Христос »облагосовио« и ре-као, да се упозна с »јјером« цара грчкога и да ју узме за жену [2: 277].

облāд'ит -'адї св ‘освежити после жеге’. – Ка'д[д] је м'ало облāд'ило, јā га кр'ѐнѐм.

обл'ањāt -ām св ‘поравнати блањом’. – Јā 'узео да обл'ањām некѐ шт'ице, ст'їо н'ешто ш њ'има да раб'отām.

облизн'ит (се) -'йзній се св 'донети на свет два младунчета'; в. *близний се, близан*.
обл'иче с 'наказа'. – Т'б је г'рдно, обл'иче б'оже.

'обломуд м в. *об'л*.

облук м 'део седла'. – Цио тај грозни приказ гледао је несретни јузбаша, ослоњен лактом коњу на облук [3: 207].

облуг'ица ж в. *об'л*.

обнар'одоват -ујем св 'објавити'. – 'Ондā су ов'бје обнар'одовали да ће т'огā и т'огā д'а'на да се раскоп'ае гр'оп Ник'олē Бож'инина.

обог'атит -йм св 'стећи велики иметак'. – Кад Какалец обогати, упита жену, на који би се начин мога ма'ињат прорицања [2: 456].

об'ор, арб. *обор*, м 'двориште'. – Дб'оше нечијē к'озе повр об'ора. – Угн'ā и у об'ор, н'āj ће и се чоб'ан. – Наилазио сам на такве »оборе«, који су од пуштања крви личили на касапнице [2: 87 554–555, 1: 254]; || **об'оровић** м, обично у сталном споју *шоровић* и *оборовић* 'човек који има велику стоку и обор'. – Да'н'ас ти ов'удије м'ало к'о и кр'аву држ'й, а богами и ј'ā п'аит'м ка'д је ов'удије бйл'о д'оста и т'оровић'н и об'оровић'н; с'а'д је св'акōме шир'око, а пр'еђе се ж'йвб н'ије м'огло размињов'ат.

обр'абоњчит (се) -й (се) св 'запрљати брабоњцима'. – Угн'āте те 'овце у об'ор, обр'абоњчише ми св'е прет к'ућом.

обравница ж 'обрамица, обрамница, мотка дужине 1,5м, на крајевима закривљена, да би се на њима могао закачити терет'. – Сијено и лист носе људи често у »обравнице«, такође у уривак или у коноп, којему се на сриједи »зајемчи« »кукула« [2: 39]; || **обравнице**. – Дофатише танке цефердане, / Обравнице међу лопатице. – Прифатила пушке шарунице, / Обравнице међу лопатице [5: 383 390].

обрад'ит -'ādйм св 'обрадити'; || **обрађев'ат** -'ујем несв.

обр'аз м 'част', *изр. два љрста образа*; в. *ушйиван*; *нај'ас на* ~ 'угрозити морални интегритет'; в. *скакай / скочий на ~*; || **обр'аза'н** -зна -о 'частан, честит'; в. *безрзан*; || **обр'азно** прил в. *безрзан, рзно*.

обраннт -им св 'ранити'. – Лала теке раном обранише [5: 55].

обр'дина ж геогр 'брежуљак'. – Ка'д мйн'уше преко онē об'рдинē, више и[м] је св'е бйл'о под ног'бм.

обрдун'ат се -'ā се св 'развијати се, пустити ластаре (о лози)'. – Л'оза је обрдун'ала.

'обрѣд м 'религиозни чин, опело'. – Т'ā'мā е наређ'ење бйл'о да се на св'е тē гр'обове м'б'рā изврш'ит по вј'ерскōме 'обичāју тā' 'обрѣт.

обреј -чем св 'обећати, дати реч'. – Ђоновић јој обрече ђевојку. – Пилетић му обрече ђевојку [5: 61 290].

обр'ес се -'етѣм се св 'наћи се, обрести се'. – Обр'ео са'н-се н'а Ријеку Црнојевића. – Они се обретоше у кратњи огранак Витомилице [3: 481]. – Нијесмо појма имале ће се обретосмо и у шта смо запале, нити смо знале што ће нас снаћи [4: 361].

'обријетко прил 'прилично ретко, разређено'. – Н'икло је 'обријетко, кā да са'н штѣд'ио с'еме; [3: 149].

обр'итвйт / обр'ичйт (сѣ) -йм (се) св 1. 'обријати'. – Најпре »обритви« одређено место у величини једног динара, па га добро притисне палцем и »бритвулином« (оштрим бријачем) опсече кружно унаоколо [1: 312]. – Јā се там'ан бј'е обр'итвио ка'д 'они дб'оше; 2. 'појести'; в. *наодној*.

обрн'ут (се) обр'нѐм (се) св 1. 'окренути'. – Обрн'и се да ов'б об'уч'еш. – Ни да у обр'нѹ на лѣђ'а; ка' у обр'н'усмо – садн'о овал'икѵ на онѹ здр'авѹ н'огу; **2. а.** 'жустро поћи, кренути'. – И т'а'пѹт са'м ја дов'ела овѹ ов'амо, пошто је 'он обр'н'уо. – 'Он је обр'н'уо преко вр'ати; **б.** 'напустити уобичајену праксу'. – И онд'а смо обр'н'ули да не дај'емо тр'ећѣ ј'утро. – Са'д н'ѣмау ни 'они ов'а'ц'а', обр'н'ули су се и о'ни на овѵ пов'р'ће; **3.** 'припремити вариво'. – Оли да ти обр'нѐм једно в'ариво. – В'ариво је гог'ово ка'т се »обр'нѐ«, ка'[д]-се одв'оји и п'очнѣ ла'еко да се обр'р'ѣ у онѹ м'ас; || **обр'рт'ат / обр'р'ѣт се** обр'р'ѣм се несв 'бринути, водити рачуна'. – На тѵ се н'ико обр'р'ѣ н'ије. – Н'ије се ни н'а мајку обр'р'ѣ. – На сирот'ињу се н'ико обр'р'ѣ н'ије. – Не обр'р'ѣ се н'ико на њ'ега; а ст'ара'ц изл'ап'ио више, неђе врсн'ик Маш'анов. – Изгубио сам мјесто души, што се нисам обр'ѣ на тетку [2: 206]; || **обрт'ушка ж 1.** 'ваздушни ковитлац, »левак«. – 'Уфати ми обрт'ушка онѣ д'ѵњѣ кр'ај лѵз'а'н и д'обро и[х] је отрѣс'га; **2.** 'вртоглавица'. – Д'ал'а би напул'он да ми ов'а обрт'ушка ижл'ежѣ из гл'ав'ѣ; || **обр'ртор'ог / обр'р'ор'ог м** 'ован с увијеним роговима'; || **обр'р'ор'огѣ -а -ѵ** 'који има спирално увијене рогове' [2: 12]; || **обр'р'орогни -а -ѵ** 'и с т о'; в. *уич*.

обр'рст'ит -ѣ св 'појести лишће с грана дрвета'. – 'Овце обр'рстѣ гранч'ицу, обр'рстѣ п'уп'л', а к'озе обр'рстѣ к'ору з дрвета.

'обрѹч м 1. 'дрвени или гвоздени стезач бурета, бачве'; **2.** геогр 'стеновит појас преко стрме стране'. – В'идѣ се л'ијепо онѣ 'обрѹч испод Бр'отѣјка [12: 31].

обр'р'шит обр'р'шѣм св 'настрадати због непромишљеног или морално проблематичног поступка'. – Која мајку не слушала свака тако обр'ршила [2: 403]. – Што је фајде, кад сам овако обр'ршио [3: 658]; в. *ѵвјеровашѣ, сѣрей*.

об'ув'ат (се) об'ув'ам (се) несв 'стављати на ноге обућу, навлачити, назувати'; в. *завићешѣ*; || **об'ут се** об'ује[м] се св **1.** 'обути се'. – Не м'ог'а се об'ут; **2.** 'потковати коња'. – Четврто пролеће обује се и од задѵијех ногу [2: 16]; в. *албайѣ*; **3.** 'искрчити'. – Поновом се зове прокрчен крај баштине, за који се каже »обуо се« [2: 45]; || **обувача ж** 'трака опуте којом се опанак привезује око чланака'. – Хајдуци притегоше обуваче на опанке [3: 148]; || **обувак -вка м** 'исто'. – С обје лијеве ноге... [и] с обуваца на шепут, газила [је] Брдова мајка [4: 84]; || **обувка ж** 'обућа'. – Што увијаш ту ногу, пили ли те обувка [4: 190]; в. *лесице*.

об'уј об'уч'ем св 1. 'обући'. – Ће ми сѣ са'кр'ила он'а јак'ета, о'ћ'а да у об'уч'ем; в. *обрнуѣ*; **2.** 'омалтерисати'. – Тр'ефио је на онѣ шкр'ип, на једно мјесто м'ало што су мбр'али зид'ат бе-што г'а об'ука' к'а ја т'а' т'ун; || **обуков'ат (се) -ујем (се) несв** 'облачити (се)'. – Ов'а ђ'еца м'оја ј'ош не ум'ијѹ да се с'ам'а обук'ујѹ; || **'обука ж** 'оде-ло, одећа'. – Још док је умрли у кући, спреми му се мртвачка обука. – Преобучени у женску обуку, покушали [су] побећи [2: 189 264]. – Народну обуку је он давно прездро и носијо је турску [3: 347–348]; в. *ѣаће*.

обурв'ат обурвѣм св 'оборити, срушити (зид); отиснути камен низа страну'. – Нађосмо обурвану развалину, црне крбатке [4: 36]; || **обурд'ат (се) -а (се) св** 'исто'. – 'Обурда ми се онѣ з'а'д испод згр'адѣ и 'ето ми са'д и т'а'н п'ос'а'н.

об'уц'ат об'уц'ам св 'исцепати, исецкати'. – Об'уц'аше ми ђ'еца једну тѣк'у, ђавол'ис'аше ју; || **об'уца'к -цка м** 'парче откинуто од неке целине'. – Једв'а н'ађ'е об'уца'к к'артѣ да прибјел'еж'а; || **об'уч'ит об'уч'им св** 'откинути'. – 'Об'учѣ ми онѣ поганч'ићѣ један л'ис из овѣ пјесмар'ицѣ, ђ'авѵ ми га не м'а'к'а'.

овак'ѵн / ов'акѵн прил 'овако'; || **ов'аквица ж** 'које је »оваква«, тј. никак-ва'; в. *зачарайашѣ*.

ов'ал'ат ов'ал'ам св према *вал'ашѣ*. – Чин'ѣ ми се да н'ије м'огла с'игав'а в'уна, од ов'а'ц'а' с'игавије, ц'р'није, н'ије м'огла да се ов'ал'а (Кж).

- овар'исаџ** -шѣм св 'наћи право решење, поступити на прави начин'.
ова'д'а'р прил 'тада'. – И 'он ова'д'а'р 'ојди да га ср'етѣ н'а Анове [Ж 29]; реч. 'рекло би се; како изгледа'. – 'Они сѹ, ова'д'а'р, конт'али да тѣ и[х] прет'еј повр гор'ѣ.
ов'а'н овн'а м 1. зоол 'мужјак из рода преживара папкара *Ovis aries*'; б. фолк 'друштвена игра »овна«. – Овна играју по више мушкијех играча [2: 369]; || **овн'ујј** -а -ѣ 'који се тиче овна'; в. *ageй*; || **овн'ујскѣ** -а -ѣ 'који се тиче овна'. – Би ли см'ио прим'а'ј с'уѣвѣ овн'ујскѣ пле'ѣ; || 'овца -'ѣ ж; *изр. зейске овце*. – Од вајка-да је био тај обичај, да сиромашнији Кучи примају од становника зетске равнице овце на пашу преко лета. Сад узимају и овце с других страна, али се и на њих преноси већ уобичајени назив зетске овце [1: 235]; || **овч'ица** ж дем 'мала ситна овца'; || **овчур'ина** ж пеј. – Овѣ ми овчур'ине д'ушу узѣш'е и не м'огу се в'ише ш њ'има ћ'ерат; || 'овчѣ -а -ѣ 'који се тиче оваца'. – Тѣ се нач'иња од варен'икѣ 'овчѣ, ујард'умѣ се; || **овч'авина** ж 'овчије млеко'; || **овчар** м 'чобанин који чува овце'; || **овчар'ица** ж 1. 'чобаница која чува овце'; 2. 'коза која иде с овцама'. – Арбанашки пастири имају у овцама по једну козу, што се зове овчарица [2: 14]; 3. 'птица која прати овце и са њих треби паразите'. – Који добро брешком пушком гађе / И погађе јабланове гране / И на овце тиче овчарице [5: 53].
овесел'ит се -'елѣм се св 'обрадовати се, порадовати се'. – Пратња се овесели [4: 52]. – Јеси ли жалоснога овеселио?
овизоњат -ам св 'обележити'. – Одбијени клуп исправи се па му се на горњи засјек сјекиром... »овизоњају« по 6–8 штица [2: 60].
ов'ића'к -ћка м 'последња мрвица'. – Поч'истѣше св'е, ни ов'ића не ост'авѣше.
овл'ач'ит -'ачѣм св 'уредити, ишчешљати вуну гребенима'; в. *вличий*.
овн'ујј -а -ѣ 'који је од овна, који се тиче овна'; в. *ageй*; || **овн'ујскѣ** -а -ѣ 'и с т о'. – Над'а'ка се м'ѣса овн'ујскога п'а с'а'д м'оже да з'ил'а и ћ'ер'а в'ране.
ов'огов -а -о 'који припада овоме о коме се прича'. – Пограбе се ђеца које ће којега госта бит говорећи: „Ја сам овогов“, а друго „оногов“. – Није М'арко Јов'анов нѣ, ов'огоф, п'рде ми у памѣт, Стѣв'оф.
ов'ѣје / ово'ђен'е / ово'ђен'а прил 'овде'. – Ов'ѣје су дѣд'или. – Ово'ђен'е навр Кос'орца сѹ и[х] н'ашли. – Св'рнѣ ово'ђен'а у Ц'ерја. – Мѣ смо бил'и поб'јегли ово'ђен'а у зб'јек. – Св'рт'али сѹ 'они ово'ђен'а ка' сѹ прѣд'или з Б'иоча.
оврат'ат -'ам св 'добити јаке болове у врату, праћене мучнином и вртоглавицом'. – Оврат'а са'м од њ'и и за с'ебе дв'аде с четири 'уре н'ијеса'н зн'а [2: 51].
ов'ршина ж 'врх расцветале кукурузне стабљике'. – Чим жито изметне »овршину« одмах указује клас [2: 49].
овсјеница ж 'овсени хлеб' [2: 100].
ов'удије / овудијен прил 'овуда'. – Којѣ су г'ој партиз'ани ов'удије бѣл'и закоп'ав'ани њ'ине су к'ости п'онијели; в. *завијајѣ*², *ва'зда*.
'овца -'ѣ ж в. *ова'н*.
огадит -им св према *гагий*.
ог'ар'ат (се) -ам (се) св 'огаравити, поцрнети'.
'ога'њ' огња м 1. 'ватра'; 2. 'породица'; в. *гом* [1: 29 263]; || **огњ'иво / огњ'ило** с 'челично оцило, кресиво' [2: 122]; || **огњ'иште** с 1.а. ♦. – У кући обично к листри, која је уз пригорак, је огњиште, које Арбанаси зову *вошра* [2: 86]; б. 'просторија у којој се налази огњиште'. – У Брскуту и по Стравчу свака је кућа преклијећена, и један се крај зове огњиште а други соба [2: 85–86]; 2. 'кућа, породица'. – И тѣ си

д'обро зап'антио да се у овб н'аше с'ело н'ије т'ул'ило т'рид'ес 'огњ'ишт'а^н, а да^на^с туд'ије бес п'уст'ињ'е н'ем'а н'ичеса; || **огњ'уштина** ж 'ватруштина, бунило'. – Скрива се по грмењу, док огњ'уштина попусти [2: 528]; в. *клајез*; || **огњевит** -а -о 'жесток, ватрен'. – Мала сила, ни ко враг срдита / И ка живи огањ огњевита [5: 192].

огерел'ат -'ам св 'ономоћати од старости, болести'. – Огерел'а је, вал'а, те добр'с, не м'оже ни преко пр'ага.

'огл'ав м 1. 'део опреме за вођење и везивање коња, оглавина, улар'. – 'Им'а нек'и к'оњ да н'еће за 'огл'ав б'еж-ђавола. – Коко ч'ећ м'оже од'ит ка'д в'од'и к'оња за 'огл'ав, а б'ио на њ'ега тов'ар а б'ио пр'аза^н, ид'е да ти г'аз'и оп'уту – кол'ко ид'е б'рзо. – [Приликом деобе добије се] с коњем: оглав, конопи, вреће, покровец и ков [2: 123]; 2. 'жила на коњској плећки'. – По дебљини те жиле која се зове »оглав« прориче се да ли је коњ ономе дому добар или не [2: 317].

огл'ас'ит се -'ас'и се 'сазнати се, чути се'. – П'ошл'е се огл'ас'ило да е п'ала 'у море.

огл'иб'ат -'иб'ам св према *либаи*.

огл'увл'ет -в'им св 'постати гл'ув'. – На једно 'уво је б'аба огл'увл'ела, ма ка^д[д]-накр'ив'и гл'аву – ч'ује на нб др'угб ка с'амо здр'ава.

огној'ит -'ојим св 'наћубрити земљиште'. – Л'ијепо уз'ори, д'обро огн'б'и и, ако Б'бк пом'оже, чек'а[ј] да р'од'и.

огњ- в. *оја^н*.

огол'ет ог'ол'и св 'остати без покривача (лишћа, длаке, перја)'. –

огр'ад'ит -'ад'им св 1. 'направити, сазидати'. – Сл'авко је, са^с свој'ом стр'ажарск'ом пл'ат'ом и н'ас п'е-ш'есторо окб њ'ега, огр'ад'ио к'ућу, 'им'а ками'бн; 2. 'оплодити жену'. – Огр'ад'ио јб[ј]-е к'опиле; || **ограђев'ат** -'ујем несв. – Не зн'а се к'о г'а ограђев'а, ма би р'ека^н да је тб уч'ињено на б'рзу р'уку; || **'ограђа** ж, арб. *ојраја*, а. 'ограђена ливада, забран'. – Угн'аћемо и у 'ограђу и н'ека и г'амо [12: 32]. – Стока се пушта у ограђе. – У метесима и у ограђама се међе уклијеште у какав шкрип [2: 36 125, 1: 263]; в. *исјрайиш*; б. 'камена ограда'. – Ид'ем да б'ачим нек'у др'ачу, да 'овце не уск'ачу преко 'ограђе. – Ја кр'ену т'ун'а, в'ид'им: иза 'ограђе ид'е ч'оек и ж'ена; || **'ограђица** ж дем. – Ост'ала ми је мат'ика и греб'ул'а д'ол'е у 'ограђицу; в. *ошуг*.

огр'аш'ит (се) -'им (се) св 1. 'обасјати, огранути'. – И вријем'е је да не више м'ало огр'аш'и; 2. 'обрадовати'. – Нека и њ'у, к'укавицу, једн'ом н'ешто огр'аш'и. – Својом погибијом ограшијо [је] свако срце каурско [3: 155]. – Добро му се браћа ограшише. – Турчин се је ограшијо ћару. – Оно Томо и слуша и гледа / И бјеше се ограшијо ћару [5: 39 187 411]; в. *каурин*.

огрдњ'ат -'ам св 'поружнети'. – Ка^д[д] ч'оек ост'ар'а, 'он и огрдњ'а п'а га н'ека^т не м'ож ни позн'ат.

огребен'ат -'ам св 'ишчешљати вуну на гребенима'. – Овб 'ол'е ж'ене св'у су вуну огребен'але 'у планину и нијес'у ју ост'авјале да [ј]у т'ун срећ'ују и гребен'ају; || **огр'ес** -'ебем св 'огрепсти'. – Оли г'и да огр'ебеш ову гр'ебаницу?; ~ се. – П'ази да се не огр'ебеш на тб др'аче.

огребул'ат -'ам св 'покупити грабљама'. – Огребул'али смо, вал'а, св'ак'у сл'анку.

огр'ив'ат -'ам св 'добити гриву'. – Богоми си добр'е огр'ив'а, м'ог'ан би се м'ало и пош'ишк'ат.

огр'иј'ат (се) -е (се) св а. 'загрејати се поред огњ'ишта'. – Огр'иј'али с'у се м'ало к'од огња, да вр'ат'е д'ушу; б. 'изгрејати (о Сунцу)'. – Д'ошли су, с'унце бјеше огр'иј'ало; в. *јријаш*, *поклојац*.

огријеш'ит -йм св а. 'боловати дуго од неизлечиве болести'. – Ова б'аба ни 'умрије ни 'остаде, 'огријеш'и, не обид'уе н'ишта, т'уг'а. – Валā је огријеш'ио и н'ебо и з'емл'у и н'икако да му Б'ог 'узмē д'ушу; б. 'доживети дубоку старост у сиромаштву и без икога блиског'. – С'инове јој поб'ише, Р'адосав ц'рче за њ'има б'рзо, сн'а'е пов'едоше ђ'ецу, а 'она је, нāг'рдна и ом'рчена, и пепел'āk огријеш'ила још трјид'ес и тр'й г'одине. – »Тај и тај је томе и томе вијетао кумство« или »огријеш'ио га« [2: 212]; ~ се 'учинити нешто ружно према слабом и незаштићеном'. – Л'а'ко сē нес'оју огријеш'ит према мак'ањē. – Бисте се д'о Бога огријеш'или.

огр'ис[г] -йз'ем св 1. 'оглодати, откинути зубима'. – Св'у ју огр'изла; 2. 'искусити, истрпети муке, бити изложен животним недаћама'. – К'ум Маш'ан је св'ак'у м'уку огр'изā (Ph).

огрл'āk -āk'а м 'огрлица за коју се веже стока'. – Теле носи око грла ушивен »огрљак« [2: 17]

огрн'ут огрн'ем св 1. 'пригрнути земљу уз стабљику приликом окопавања'. – Мй там'ан огрн'ули фрумет'ин кад 'они нал'егоше; 2. 'овлаш набацити на себе комад топлије одеће'. – Огрн'и т'у каб'аницу, н'еће ти см'ет'ат; || **огр'ртāt** / **огр'рhāt** -h'ем несв. – Н'емā ни др'угē, м'ор'аhемо с'утра да огр'рhемо крт'блу.

ог'убāt се -ām се св 'разболети се од губе'.

ог'ул'ит ог'ул'им св 'ољуштити'. – Н'емām к'а'д ни крт'блу да ог'ул'им. – П'аде дијет'е и 'ог'ули кол'ено. – Ено гā ог'ул'ио сам'ар и 'имā сādн'о; || **огул'ов** м 'човек измучен, изможден од мука и недаћа, прегуљеник (в.)'; || **ож'ул'ит** ож'ул'им св 'огулити'. – Ож'ул'ио је л'а'ка'т те добр'е. – Бр'ат му 'о[д]-стр'йца ож'ул'и к'ору од л'ипē пā му ст'ави испод н'ог'у, онб кор'ито.

одав'ет'ат -'ētām св 'одлутати, одлућати'. – Одав'ētā је н'екуј, а ако зн'аднē, кāз'аhe ни доклē је ст'изā; в. *авейайи*.

'одаја ж 'камарица у ајату' [2: 85]; *изр.* ~ *мусафирска* 'кућа за госте'. – Ова се кућа зове одаја мусафирска у коју су камаре за чељад и штале за коње; в. *ајайи*.

одај'ат одај'ем несв 'припуштати теле да посиса помало млека пре муже'; || **одо'јит** од'оји[м] св. – Пуштити т'еле да од'оји и м'уз'еш [1: 17]. – Од'оји се, пуштити се т'еле да м'ало поп'осē, да га кр'ава сп'уштити; || **од'ојче** -ета с 'младунче до 6 месеци'.

одајвāн'ит -'āним св према *ајванийи*.

одалид'ат -'йдām св према *ал'угайи*.

одал'ит (се) од'ал'им (се) св 'удаљити'. – Ајде, далеко ти Бог кућу одалио [2: 442]. – 'Они с'у се м'ало одал'или од н'ас, а јā нијес'а'м ч'уноу о ч'а'му с'у пр'ич'али.

ода'бр'ат -'ер'ем св 'направити избор из веће количине нечега, пробрати, изабрати'. – Н'емā се т'ун шт'о више ода'бр'ат, нб сте в'й с'ве об'иск'али; в. *брайи*; || **ода'б'ирāt** -'ир'ем несв 'одабирати'. – Нā вē њ'ине изб'оре м'ож да ода'б'ир'еш али б'алеге али бр'абовке.

ода'вр'ет / ода'вр'ијет од'а'вре св 'одлити се, оточити'; в. *вреш*; || **ода'в'ирāt** -ē несв. – Окр'ен'и ф'очу да т'амо ода'в'ирē.

ода'гн'ат -ж'ен'ем / -жд'ен'ем св 'отерати'. – Н'аhē ј'ежа по лив'ади и л'ае га 'исто кā з'ēца, а јā не м'огу да га ода'гн'ām. – Ода'жд'ени т'у к'ул'у 'отолē да ми к'окошке л'ег'у; в. *йнаи*, *изимийи*; || **ода'гон'ит** -'он'им несв. – А ко ми онб ода'г'он'и 'овце с вод'ē; в. *ионийи*.

ода'н'ēt од'а'пн'ем св 'отпустити нешто што је затегнуто'. – Н'ēј тō м'ој ода'п'ēt, нб hеш м'ор'ат да посијеч'еш т'у гр'ану; || **ода'п'ињāt** -h'ем несв. – Не ода'п'ињи га док пок'уп'имо овб мало с'ијена.

'ода'р 'одра м 'високо разведена лоза, кревет'; || одрина / одрена ж 'природни „носач“ уз који се лоза високо разводи, одар, одрина'. – Лозе које су високо уз какав камен или дрво пропете зову се »одрене« [2: 56].

ода'с'ип'ат / ода'сип'ат -'ипл'ем / -'ип'ам несв 'одливати (течност); одасипати (сипке материје)'; || ода'с'ут од'асп'ем св. – Од'аспи ми м'ало у ону т'енећу; в. *насуи*.

'одб'аша'н -шна -о 'одбојан, несимпатичан'. – За нестидљива човјека каже се: »одбашан је«, »пасаст је«, »мрзновољан је« итд. Тако се обично каже и за онога коме се пребацује тврдичење и недружественост [2: 477].

одб'и'ат -'иј'ам несв 'одвајати'. – Одб'и те 'овце да не ул'егу у лозе; || одб'ит -'ијем св. а. 'одвојити'. – И она в'ода ка'т пожу'т'и, 'онд'а се одб'ије он'и с'ир п'а се он'о подм'ет'е бр'ашном (Бс); *изр. огбиш ог сисе* 'престати дојити'. – Једн'ога н'аш'ега м'ајка н'ије м'огла одб'ит о-с'ис'е, н'о је вик'а м'ајци и ка'д је и[з]-шк'бл'е д'од'ио: „Зав'ал'и се да п'ос'ем“. – Одб'и се 'Оцк'а от Какар'ицк'е; б. 'одвалити'. – Т'а'ма с'у, због он'е п'ушк'е, Рад'ивоју одб'или бубр'еге и о[д]-тије 'уб'оја'е у ем'и'ра тр'и али чет'ири г'одине; в. *йосудиш*.

одбр'ан'ит -'ан'им св 'успешно заштитити, избећи опасност од чега непожељног'.

одбул'ав'ат -'аје / -'аје несв 'отварати коверат, писмо'. – Не м'бр'аш т'о с'а'д одбул'ав'ат, зн'ам'о шт'о е; || одбул'ат -'ам св. – Одбул'а ми т'о п'исмо, што ч'ек'аш.

одб'уч'ит -'уч'им св 'отцепити'. – Одб'уч'и и м'ене јед'ан л'ис, да му и ј'а нап'иш'ем дв'а сл'ова.

одв'ај'ат -'ај'ем несв а. 'раздвајати'. – Не одв'ај'е се од њ'ега. – Што не одв'ај'еш ов'е шог'ане, н'о и ост'ав'аш? – Ту се н'е би см'ио нијед'ан пошт'ен ч'ек одв'ај'ат 'им'а ли к'ола али н'ем'а; б. 'имати посебну наклоност према неком'. – 'О'е она ко[д]-св'ак'ога м'а одв'ај'е бабу. – Она је в'а'зда Мил'уна одв'ај'ала о-др'уг'е Јов'анов'е ђец'е; в. 'истицати се неким својством'. – Одв'ај'ало је и вредн'оћ'ом и гледн'оћ'ом; || одвој'ит -'ој'им св. – Ка'[д]-се о'вце об'ел'еж'е, л'а'ко и је одвој'ит ако се н'еће т'амо пом'ијешају з др'угијема овц'ама; в. 'истаћи се, издвојити се по неком обележју'. – Постоји мотрење на скуповима: ко »одвојик« љепотом, оружјем и одјелом [2: 502]; || одвојен'и'к -'и'к'а м 'изопштеник, који је издвојен из друштва, губавац'. – Губавац се у Куча зове »одвојеник« [2: 530].

одвар м / одвара ж 'течност од прокуваног биља, чај'. – Друго средство против задухе је такозвани »питоми пелим«, којег се четрдесет јутара одвар пије [2: 527]. – Пиће одвара (теја) од липовога или зовинога цвијета и одвара од пелима хвал'ени су љекови против назеба [2: 528]. – Свраб на кози, као и на овци, лијечи се одваром од кочања дивљега дувана [2: 19].

одвеж'ив'ат / одвежев'ат -'ујем несв 'одвезивати'. – Ка'д га 'он ст'егн'е, др'уги га не одвеж'ује; || одв'ез'ат -'еж'ем св.

одвид'ат -'ам св према *видати*.

одв'икн'ут (се) -н'ем (се) св 'одрећи се неке навике'. – Њ'ему је л'а'ко б'ил'о да се одв'икн'е о-ч'ојства, л'а'кче н'о што би од несојл'а'ка.

одвојен'и'к в. *одвајати*.

'одвр'ата'н -тна -о 'одбојан, несимпатичан'. – Вал'а в'и м'ожете прич'ат што г'ој 'оћете – м'ене је т'а' ч'оек нек'ако 'одвр'ат'ан.

одв'уј -'у'ч'ем св а. 'вукући пренети'. – 'Отол'е с'у и[х] одв'укл'и и б'ачили у ј'аму; б. 'силом повести некога'. – Т'а'ма с'у и њ'ега т'амо одв'укл'и, а ка'[д]-се вр'ну – официјер; ~ се а. 'одскитати, одлуњати'. – Т'о с'е н'екуј одв'укл'о, а не б'ојте му се, д'ој ће на кор'ито; б. 'отићи једва се крећући, отегурати се'. – Н'ек'ако са'м

се одвукла, а ј'ади ме зн'али ако зн'ам што ми је т'о тр'ебало; || **одвуков'ат** -'ујем несв 'одвлачити'. – Одвук'ују т'у омл'адину у т'ан Тит'овград, а св'е ми се чин'и да овудијен б'рзо н'ећеш им'ат с к'им р'ијеч прозбор'ит.

одгонѐт'ат -'етам несв 'решавати загонетку, налазити решење за неки проблем'; || **одгонетн'ут** -'ѐтнѐм св [2: 440].

одгр'ис -йз'ем св према *iris*. – Ђ'ав'о је 'Еву прев'арио т'е одгр'изла ј'абуку. **'одежда** ж 'свештеничка одећа'. – П'опа н'ије виђ'а бес 'у цркву с онијема 'одежд'ама.

од'ер в. *одирайи*.

'одива ж 'удата жена у односу према кући у којој је рођена'. – Бил'а је нека 'одива 'удата ов'ође у Рањк'овиће. – Мй смо им'али в'ише 'одива'чн у Р'ања'чн [11: 108]; || **одив'ичий** м 'одивин син'. – Она је бил'а 'удата за једнијем н'ашијем одив'ичийем; || **одив'ична** ж 'одивина кћи'. – 'Удаде ли ти се она одив'ична те си ју пом'иња.

одига'л'а'ц -лц'а м 'одсељеник, пресељеник'. – 'Одовдѐ с'у неки н'аши одига'лц'и крѐн'ули за С'рбију; || **од'иги'ут** -нѐм св 'одселити се'. – 'Они с'у одигли 'отолѐн, н'еки у Подг'орицу, а н'еки у С'рбију; || **од'из'ат** -жѐм несв 'селити се'. – Н'ије т'ун бил'о жив'ота п'а су л'уђи од'из'али, а бјѐж'али с'у и 'от крви.

од'ир'ат (се) од'ирѐм (се) несв 'излагати се тешким физичким напорима, сатирали се од рада'. – 'Он је, до ј'аднѐ д'уш'ѐ, нав'ика'чн да се од'ирѐ; || **од'ер** м непром, најчешће у сталној вези *од'ер-раб'оша* 'тежак посао који човека брзо доводи до изнемоглости'. – Н'ега н'ѐше мйп'ут ниједн'а од'ер-раб'ота; || **од'ерина** ж 'вододе-рина'. – После оног'а кијам'ета низ 'улицу с'у, на н'екол'ка мј'еста, ост'але од'ерине и у н'екѐ ће се мор'ат кам'ѐње наб'ачит; || **одр'ијет (се)** од'ерѐм (се) св 1. 'скинути кожу са закланог бравчета'. – Ка'[д]-се од'ерѐ 'овца али ј'агње, ч'апра се ост'ави з'а мије; 2. 'измучити се тешким послом'. – Ост'авите т'о, да ве к'умйм, одр'ијећете се и поопуч'ат зав'ир'ући у т'ѐ ст'ијене; 3. 'обезбедити материјалну добит, зарадити на превару'. – Ов'и је м'ислио е ће одр'ијет п'аре, да од'ерѐ овѐ богат'аш'е; в. *учињейи*; || **'одрт** -а -о а. 'без коже; истрошен, оронуо, изможден'; *изр. ман'иш 'одр'иш* 'неукротив, чији се поступци не могу ни предвидети ни усмеравати'. – Пушти га, к'умйм те, видиш-[л]и да је т'о ман'ито 'одрто.

од'ит ид'ѐм несв 'ићи'. – Бос'и од'или, бос'и д'од'или, поноћ'и, по зл'у вр'емену, гл'адни (Кж); *изр. од'иш 'аиол'е* 'празнити се, обављати физиолошке потребе'. – Ако ће да ид'ѐ н'апол'е, т'ун му нач'ините.

одј'ав'ит -'авйм св 'отићи с овцама на пашу'. – Одј'ав'ише ти 'овце преко П'афѐ; в. *јавийи*; || **одј'авл'ев'ат** -'ујем несв. – Одј'авл'ев'ала са'м и[х], вал'а, к'а по једн'а, а с'а'д нека и[х] ј'авѐ ов'и чоб'ани с пл'ацѐ.

одједн'ѐм прил 'нагло; истовремено'. – По т'ополи се гл'ед'а: ако п'анѐ л'ис одједн'ѐм – н'ѐће б'ит зйм'ѐ; ако ост'анѐ 'у вр – б'иће з'има у пот'оњй кр'ај.

одлијегат -а несв 'одјекивати, враћати се као одјек'. – Одлијега гора и планина [5: 268].

одличит се -им се св 'изложити се бојкоту заједнице због нарушавања ње-нога моралног кодекса; одрећи се'. – Ако се није на вр'ијеме убилца одрекла или... »одличила«. – Такво »одличевање« или »личење« је у Црногораца... плаћано по 50 талијера. – У Куча »одличени« није ништа никоме имао платити. »Одличенога« нико за крв није дирао [2: 167]. – Ја сам пред крвницима кудијо и злика своје срце, свога сина, и од њега се одличијо [3: 83]. – Ако увријеђени не пристаје на [мирење], принуде га и он пристане, или га одличе [11: 160]; в. *личийи, лиѐба*.

одлѹч'ит одлѹч'им св 'одвојити младунчад да не сисају'. – Одлѹч'ѐ се ј'агњѣт и т'елѣт да више не п'осѹ и ч'ѹваѹ се пѹс'ебно. – Уочи Ђурђева дне одлучи први пут млад од млечне стоке [2: 241]; || **одлучев'ат** -'ујем несв 'одвајати младунчад од мајки, да не сисају'. – М'брѣмо више овѹ ј'агњѣд да одлуч'ујемо.

одл'ај'ит -'им св 'одлутати без циља и разлога'.

одљуштак -штка м 'цепчица коју треба одломити с делом коренских жилица кад се сече бадњак'. – Берући их он пази, да бадњак при одсјечку имаде и један одљуштак, који се зове »брада од бадњака« [2: 237].

одм'а'ј / **одма'кн'ут** -'а'кнѣм св 'одмаћи'; в. *ма'ј*; || **одм'ницѣт** -'ичѣм несв према *мицѣт*.

одмј'ерѣт -'им св 'одбити с ниподаштавањем ударајући се дланом друге руке по лакту'. – Одмј'ерио му гѣ од ш'акѣ д'о лѣкта; || **одмјерѣв'ат** -'ајем / -'ајем несв. – Не одмјерѣј'и га ти, д'ијете, да ти н'е би јеб'ѣ па'с м'атѣр'! В'иђе ли, имена ти, нес'оја од нес'оја; || **одмијер'ат** -'ијерѣм несв 'исто'.

одн'ијет -'есѣм св 'однети'. – Н'ѣј тѣ тѹ м'ој одн'ијет, нѣко да се од'ерѣш; ретко, обичније *ѣонијетѣ* (в.).

'однѣк м 'идење; одлазак; пут'. – Н'ѣма ти г'амо 'однѣка нѣко на з'ѣпѹт. – Идем ја мало до мојја, не пропушта одник. – Мој одник за Босну разби се ка' тигла [4: 124 179]; в. *бел'ај*.

'одовлѣн прил 'одавде'. – 'Ајте ви куј г'ој 'оћете, а јѣ ћу 'одовлѣн с'амо пред ц'ркви.

одо'јит од'ојим в. *огајѣт*.

одољен м 'лековита биљка мацина трава, *Valeriana officinalis*' [2: 295].

одомаш м 'алдумаш; врста напојнице'. – »Одомаш« се зове пиће, које уговарачи свршетком погодбе заједно с присутнијема испију, а обично га купац и продавац заједнички плате [2: 161]; в. *кујовица*.

одорај м 'неколико попречних бразда на крајевима узоране њиве'. – На дно и уврх баштине орач окрене пет шест бразда пријеко, што се зове »одорај« [2: 47]; || **од'ора'к** -рка м 'исто'. – Ка'[д]-се уз'орѣ б'аштина, на кр'ајеве ње об'рћѣш вол'ове уз'орѣ се н'екол'ко брѣзд'ѣн и тѹ се р'ечѣ од'ора'к.

одрена ж в. *ога'р*, *огрина*.

одријеш'ит -'ијешим св а. 'одвезати'. – Ка'[д] јѣ бјд'о, онѹ одријеш'и, м'а'ко му ж'ицу и в'идим: м'огѣн би Б'ѹк пом'ој; в. *биљарсѣво*; б. 'решити проблем отежаног мокрења'. – Чудновато је, да већина Куча знаду »одријешити воду« [2: 539].

одрон'ит -'оним св 'одвратити од намераваног поступка'. – М'исно је да ид'ѣ, нѹ гѣ нешто одрон'ила ж'ена.

одсјечак / **ос'еча'к** -чка м 'место на коме је одсечен бадњак'.

одугл'ат се -'ѣ се св 'постати дуже, одужити се'. – Д'а'н је те л'ијепо одугл'ѣ.

одужев'ат се -'ујем се несв 'враћати дуг'. – М'брѣш се одужев'ат да на г'рднѣ не д'оћѣш; || **одѹж'ит (се)** одѹж'им се св. – Ако се м'оже на Петр'овдѣн одѹж'ит – 'имѣ в'еликѹ з'араду.

одуз'ѣт одѹзмѣм св 'силом узети, отети'. – Бл'уштура и Гр'опе сѹ бил'ѣ Ђукићѣ пѣ сѹ ни 'одузѣли (Бс); || **одуз'имѣт** -ѣм несв. – Овомѣ нѣр'оду н'ѣмајѹ што више одузим'ѣт нѣко тѣ д'ѹшу.

'одука ж 'одучавање, одвикавање'. – Н'екијема би л'а'кчѣ бил'а 'одука од л'ѣба нѹ од нес'ојштѣнѣн; || **одучѣв'ат (се)** -ѣјем (се) несв. – Ови н'ѹви г'лавѣри би се одучѣв'али од некије р'абѹтѣ, нѹ не зн'ају к'ако: тѣ њ'ини уч'ител'и зн'али сѹ

само т̄у њ'инск̄у н'ауку; || одуч'ит (се) од'учѣм (се) св 'променити навику'. – 'Они се н'ѣмају о[д]-ч'еса одуч'ит.

одуст'ат / одуст'анут -нѣм св 'одрећи се нечега, напустити нешто што је било замишљено или започето'. – С'а'д је овѣ одуст'а и ч'екā[ј] да в'идѣмо што ће б'ит; || одуст'ајат -јем несв. – Н'ѣмā ти в'ише одуст'ајања.

одуш'ит од'ушѣ[м] св а. 'смирити се, проћи'. – Ка'д нев'ол'е кр'ѣнѣ, ч'екā[ј] да од'ушѣ; б. 'одахнути после великог напора'. – Поч'ини, да од'ушѣмо; в. 'испустити стомачне гасове'; в. *бѣжѣш*.

ођ'ело с 'одећа'; в. *исѣрес*; ; || ођен'ут ођенѣм св 'обућу'. – Јеси ли г'олѣга од'ио?

ожар'ит (се) ож'арѣ (се) св 'опећи се, надражити кожу'. – Наш'аѣ је н'еђе копр'иву и те добр'е га ожар'ила.

ождријѣб'ит се -'ијѣбѣ се св 'донети на свет ждребе (о кобили)'.
'ождријѣл'е с 'гркљан'.

ожђелдије '?'. – И вино му ожђелдије даје [5: 443].

ож'ег м 'жарач, ватраљ'. – В'иђи тѣ њ'ега: да му се ож'ег з'а пās не зат'а'кнѣ.

ожедњ'ат -'ам / ожеднѣм св 'постати жедан, осетити потребу да се попије вода'.

ож'еј ож'ежѣ[м] св 1. 'опалити, огорети (о ватри, сунцу)'. – Д'обро гā ож'егло, ост'ала му је бал'уша в'ише ока; 2. 'жестоко ударити'. – Ож'егāѣ је шар'ул'у, те шест'око. – Ож'еж, глѣб'ане, ка[д]-тѣ зап'ало; в. *либ*.

ожица ж 'кашика'; в. *масло*.

ожу'л'ит ож'у'лѣм св; в. *ојулий*.

ожуч'ат -'ам св в. *жуч*; || ож'учѣт (се) -ѣм (се) св 'наљутити се, огорчити се као од разливене жучи'. – Ож'учѣли сѣ ме, отров'али, мā тѣ ми дѣј на кор'ито.

озадл'анчѣт -ѣм св 'ошамарити'. – Н'у ми се изм'а'ки да те не озадл'анчѣм.

озв'ат се оз'овѣм се св 'одазвати се'. – Ћур'о му сѣ, кāда, 'озвā, а 'он с оногā ц'ука: ф'р – на цад'у!

озим м; в. *сийно жишо* [2: 50].

оз'има'чна 'крава која није стеона'; || оз'има'чница ж 'исто'; || оз'имче -ета с 'ждребе, јуне' [2: 18]. – Двије би Мисје у њу стале и озимчетом, не но јуницом [4: 407].

озлој'адѣт се -ѣм се св 'ојадити се, унесрећити се'. – Озлој'адио сѣ нар'од од овѣ вл'асти.

озрњич'ат се -'а се св 'окрастати се око уста'; в. *ојаричаѣ*.

озу'в'ат се оз'у'вāм се несв 'скидати обућу'; в. *завиђей*; || оз'ут се оз'ујем се. – Е, валā, н'ѣмāм ск'опости ни да се оз'ујем.

ој'агњеница ж 'ојагњена овца'. – М'а'кāѣ са'м и ј'аловице и ој'агњенице, ђд'оше ми чоб'ани у п'олитич'аре, а мѣ ст'арѣ в'ише н'ѣмāмо жив'ота; || ој'агњѣт се в. *објањѣиѣ се*.

ој'адѣт -ѣм св 'унесрећити, задати јаде'. – 'Ојади [ј]у онѣ злоср'етњѣк да јѣ[ј] жив'от в'ише не ва'л'ā п'ару; || ој'ађенѣк м 'ојађен, унесрећен човек'. – Са'ст'ала се с онијем ој'ађенѣком ој'ађенијем; || ој'ађеница ж 'несрећна жена, несрећница'; в. *кидисаѣ, нафака, нафакница*.

ојарич'ат се -'ам се св 'израњавити њушку, окрастати се'.

ој'арѣт се ој'арѣ се св 'окозити се'.

ојста! узв за заустављање волова.

'ока ж 'мера за тежину, 1,5 кг'. – 'Имā пе-стотѣнāѣ 'ѣкāѣ [2: 78, 1: 260].

ок'аменит се -ѝм се св 'укочити се од чуда, страха'. – Мила моја мајко, како се окаменише, струнише се [4: 355].

ок'арабојат -ѝм св 'обојити црном бојом'. – Даб'огдѝ се ок'арабојало.

окарј'ат (се) -ѝм (се) св 'ојачати, оснажити'. – Т'акѝ са'н-се окарј'ѝ и тѝ су ми 'офце в'ише вал'але нѝ св'е др'угѝ.

ок'астрит -ѝм св према *касѝриѝ*.

ок'а'њѝт -ѝм св 'обележити овце'.

ок'инѝт -нѝм св 1.а. 'прекинути'. – М'ајде б'огме, Баг'уша, ка^е[д]-се наг'ѝгнѝ, и на деб'ело се ок'инѝ; **б.** 'откинути, одсећи'. – Не м'оже в'ише сѝм'а ни н'окте ок'инѝт; у *изр.* *окинуѝи скуѝ* 'раскинути брак'. – Човек [је] давао својој жени знак, да се хоће од ње раставити, тиме што би јој »окинуо«, т. ј. одрезао један скут од зубуна [1: 282]; 2. 'повредити кичму'. – Знам једнога који је тијем начином »окиден« у хрпту и занавијек остао штетан [2: 516]; 3. 'повући окидач'. – Не м'оже ок'инѝт, ук'ѝчена је [пушка]; *изр.* *ок'игенѝ н'ѝс* 'срамота'. – Окинућу ти нос ка' курви [2: 164]; || **окѝд'ат** окѝдѝм несв 'откидати'. – Н'ѝј, јѝ нѝм, оц'у и м'ѝјци н'ѝс окѝд'ат.

окл'апина ж 'зелена кора на плоду ораха'. – Б'ачи тѝ, поцрњ'еће ти прсти о[д]-тѝ окл'апинѝ; || **окл'апѝт** -ѝм св 'опећи, непријатно надражити слузокожу у устима (о љутом воћу)'. – 'У, како ме окл'апѝше овѝ см'окве.

окл'апѝт -ѝм св 'ударити, ошамарити'. – Ако те окл'апѝм, н'ѝј тѝ љ'ецу задијев'ат; в. *наѝрчиѝ се*.

оклапѝрит се -'урѝм се св 'снуждити се, смрачити се'. – Н'ешто ми сѝ оклапѝр'ио, в'ићи да н'ије нап'унио г'аће.

окл'асина ж 'окомак'. – Котлу сам не мало пути затискао рупу окласином да ми не проспе вечеру [2: 51; 3: 91].

'оклѝ прил в. *оѝкле*.

оклоп'ит -'опѝм св 'у целини прекрити'; в. *гим, сјајѝ*.

окл''астит -ѝм св 'осакатити'. – Спрѝц'ѝ се низ некѝ стр'ѝну и нагрѝдио се, окл''астии и п'отл'е од'ио н'а стѝп.

'око с анат 'орган вида'. – Е, валѝ, г'рдно пѝ да ми је из оч'ѝн исп'ануо; *изр.* *вадѝиѝ* ~ 'сваћати се, гложити се'. – Њ'и је Б'ѝг нагрѝдио и в'а'зда сѝ једни друг'ѝјема 'очи в'адѝили; *ѝеч'ене* 'очи а. 'храбар човек, који неће устукнути пред опасношћу'. – М'ало је бѝл'о г'акѝ печ'еније оч'ѝ; **б.** 'својеглаво, тврдоглаво дете'. – Тѝ сѝ бѝл'е печ'ене 'очи, мѝ и[м] је и гуз'ица плаћ'ала.

око окола м 'кружна површина по којој се слаже осушени лист и у чијој ће се средини лист саденути'. – Пошто се други и трећи дан лист осуши, прикупља се у тако звани »око«. Лист се из окола садијева кружно [2: 38–39].

окобељат -ам св 'сколити, навалити са свих страна'. – Окобељали ме, на-лећели на мене [4: 199].

окобрл''ат се -ѝм се св 'сасуљати се низ стрмину, скотрљати се'.

окоз'ит се ок'озѝ се св 'омладити се (о кози)'. – Окоз'иле су ми се дв'ије и б'ачиле ч'етворо. – Њ'има сѝ се д'ѝвно и окоз'иле и ој'агњѝле и св'е от'ишле у тѝ њ'ину п'артију; || **окозници ж** 'омлађена коза' [2: 12].

окој'асит се -ѝм се св 'извући се из материјалних проблема, пребродити невоље'; в. *ѝрцаѝ*.

'околина ж 'крај, предео око неког места'. – Зн'ѝм да је тѝ п'рвѝ пл'ач б'ио у 'околину Б'иоча; || **окол'ит** ок'олѝм св 'опколити'. – 'Отолѝ сѝ крѝн'ули низа^е Скробот'ушу, окол'или Вр'мошу и уд'арѝли на Вр'мошу [Кж]; || **'околийш м** 'брашно око млинског камена, жрвња' [2: 52].

околомаџ'ит -'аџим св 'омотати'. – Донесу усијане вериге, па ју с њима околоте [2: 159].

оконч'ат -'ам св 'означити концем умоченим у црну течност линију по којој ће се балван тестерисати'. – Ш'егāмо, дв'а е д'ол'е, јед'а'н г'оре, оконч'а је онџ, урџ'ио и п'очџи да ш'егāмо – 'ево га ц'андāр: р'аџио на кр'ал'ев р'оџендā'н!

оконијер'ит / окоп'ит (се) -'ијерџм / -'џрџм (се) св а. 'опоравити се од болести, живнути'. – М'ало сџ окопијер'ила, мā се ј'ош не зн'а оће ли окрџн'ут нā в'у али нā н'у стр'ану; б. 'ојачати материјално'. – Ђ'еца рāст'у, п'очџа да и 'она п'онешто рад'укају и м'ало сџ окопијер'ио.

окоп'ит (се) -'џлџ (се) св а. 'родити ванбрачно'. – 'Она сџ окоп'ила, игр'ала се ж џец'ом ('да в'иђу кол'ик ти је') и прев'ар'ила се; б. 'омладити се пре пуне зрелости (о женки животиње)'. – М'ене с'у се тр'џ ј'агџице окоп'иле, нџ се више ни овц'ама не зн'а тā'н р'џд.

окор'ј'ат се -'а се св 'скорети се'.

окоротит -им св 'понети ознаку жалости за покојником'. – За знатнијем покојником се окороти све село без разлике полова [2: 268].

окотрен м 'трептај ока'. – Дешавало се да је у окотрен зборна долина покривена низом лешева [2: 151].

окрач'ат -'а[м] св 'скратити се, постати кратак'. – Овā му је р'обица окрач'ала. – П'ази да тџ џет'ету не окрач'аш; в. *ћикара*.

окрџн'ут -'џнџм св а. 'променити правац кретања, упутити се на другу страну'; б. 'променити расположење, тему, тон разговора'; || **окрџт'ат / окрџћ'ат** -'џћџм несв 'вртети се укруг; мењати правац кретања'.

окрџв'ат -'џвāм св 'почети храмати'. – Оли и т'џ окрџв'ат кā ти т'етка? [2: 16]; в. *уков*.

'окријек м 'жабокречина'.

окрм[е]з'ат -'ам св 'добити кијавицу, прослинити'. – Што ти је тџ дијет'е окрме'зало, 'отри му н'џс (О).

окрмел'ат -'ам св 'добити крмеље у угловима очију'.

окрој'ит -'ојџм св 1. 'опкројити, опсећи кружно или по крајевима'. – Тџ се ч'априце окр'ојџ, пā м'оже и џед'ачка да се нач'ињџ; 2. 'снажно ударити прутом'. – Ка'д ми сџ прим'а'кла, окрој'ила са'м ју колико са'м м'огла замāн'ут; 3. 'гласно испустити stomачне гасове, прднути'. – Ка'д н'еко окр'ојџ, вел'џ му: к'афу поп'џ, а ћ'икару н'а нџс наг'а'кни.

окроч'ит -'оџџм св 'узјахати'; в. *вранић*.

ок'рснџ / ок'ршњџ -ā -џ обично у сталном споју *ок'рснџ св'џџџ* 'околни свет, околина' [7: 56].

'окр'угā 'окр'угла -о 'који има облик круга'. – Тā'н је дџч'ић 'окр'угā; || **'округлāс[т]** -ста -о 'који има округао облик, овалан'; || **окр'угл'ица** ж 'округла њива, ливада' [12: 32].

округа ж 'волујска опрема, прибор за орање'. – [Округа је] свака спичица која ралу припада, као год и »гужбе«, »пустанци« и »раник« [2: 47 123].

окук'ач -'ач'а м ?

ок'ул'џт се -џм се св подсм 'оженити се'. – 'Оженџ ли му се онџ стар'џ с'џн? – 'А, ок'ул'џла се бр'ука.

ок'ум'ит (се) ок'умџм (се) св 'успоставити кумовске односе'. – Ок'ум'или с'у га ка'[д]-и[м] се жен'ио с'џн. – Пошто се закрвљени домови окуме, убилац се враћао из прогонства [2: 168].

ок'уп м 'присуство свих на једном месту'. -- Он је предлож'ио да се н'ађемо на ок'уп св'и ако Талијан'и д'ођу; || **ок'упит**-џм св 'сабрати, сазвати с разних страна'. -- Ок'упили се да се злогов'брѣ што тѣ чињ'ет; || **ок'упј'ат** / **ок'упл'ат** несв. -- Од'или с'у л''уђи једн'и ко[д]-др'угије, да се ч'ује л''уцк'а р'ијеч, виђ'али се по шл'ачѣв'ан, по сл'ав'ан. -- Т'ун с'у се ок'упл'ала п'а'шч'ат, а с'а'[д]-се више ни п'а'шч'ат не ок'упл'ау -- к'а да и 'она зн'ају да ов'амо више н'ѣм'а л'уђ'и.

ок'уп'ат (се) ок'упјѣм / ок'упл'ѣм (се) св 'окупати'. -- Ка'д 'умрѣ, трѣба да га ок'упју, да га обук'у.

ок'уђит се -џм св 'обезбедити материјалну основу за функционисање младе кућне заједнице'. -- Ок'уђили с'у се за двије-трѣ г'одине те л'ијепо (Pћ); || **окућница** ж 'земљиште око куће, најчешће за обраду'. -- Није засија окућницу, жена је њива, сјеме је на првом мјесту [4: 49].

ола'кн'ут / **олакнут** ол'а'кнѣм -нем св 'узети на превару'; в. *файтай*.

олеђат се -а се св 'разболети се од леђанице' [2: 20]; в. *леђаница*.

олијен'ит се ол'ијенѣм се св 'постати лењ, улењити се'; в. *б'ол'-б'ол'*.

блц'ија м 'човек који својевољно пристаје на нешто, на неки поступак'; в. *најнај, најонција*.

ол'аштит -џм св 'ошамарити'. -- Н'у ми се м'а'кни, д'ијете, да те не ол'аштѣм.

ол'окнѣт / **олокнут** -нѣм св 'освојити све каменчиће у игри »петкаша«. -- Овако се играће продужи, док један другоме све камичке задобије и каже се: „Олокнуо га је“, тј. послао га је за кравама [ДЈ 342–343].

омаг'ан'ит -'ањѣм св 'упрљати; опоганити'.

омађиј'ат -'аѣм св 'опчинити, замађијати'.

омазулит -улим се 'потценити, омаловажити'. -- Турчин се нађе увријеђен тиме што му једно ђаурче омазули пушку [3: 56].

ом'ал'ит (се) ом'алѣ (се) св 'смањити'. -- Ом'ал'ила му је фањ'елицу; в. *оилес*.

оман м 'трава, биљка од које се праве талисмани које мајке ушивају деци у одећу или стављају у колевку' [2: 295].

ом'ар ом'ар'а м 'густа четинарска шума'.

ом'аст'ит ом'астѣм св 'обојити вуну, сукно'. -- Ако је бијел'о, трѣба га ом'аст'ит, да се т'урѣ у к'арабоју.

ом'ат'уфит -џм св 'постати склеротичан, посенилити'. -- Н'ѣм'а га в'ише, ом'ат'уфио је к'а 'ика'д.

ом'а'ј ом'а'кнѣм св 'појести'. -- Ом'а'коше ми в'а'с онѣ ск'ор'уп с к'арлицѣ; || **ома'кн'ут** ом'а'кнѣм св 'исто'. -- Ум'ију 'они да ом'а'кнѣ и с'ир и прш'уту; ~ се ом'а'кнѣм се св 'изгубити ослонац, оклизнути се'. -- 'Ома'че се преко некога к'амена и зам'ало на в'р гл'ав'ѣ; в. *раја*; || **ом'иц'ат** -чѣм несв 'јести с апетитом'. -- Вел'и да не м'оже з'инѣт н'и на што, м'а ом'ичѣ к'а н'ајгладн'ијѣ; || **омиц'аонѣк** м 'окидач на пушци, пиштољу'. -- А онѣ ђет'ић неср'етнѣ, да доф'атѣ лев'бр, па му от'ишла р'ука на омиц'аоник: т'а'п -- поср'е ст'омака!

ома'њ'ат (се) -'а (се) св 'смањити (се)'. -- Ома'њ'ала је в'ода у Шикун'ос. -- Ома'њ'але с'у га и 'овце и кр'аве; || **ома'њ'ит** ом'а'њѣм св 'смањити'. -- Ако и з'ајѣм у тѣ Пол'анице дв'а д'а'на, варен'ику ом'а'њѣ. -- П'осле и 'они ома'њ'ише, ов'а ми сестр'а држ'ала нека'квије дваез бр'ав'и, а с'а'д им'а пѣ-ш'ѣс; || **ома'њ'ав'ат** -'аје / -'аје несв. -- Ома'њ'ају га, нас'ум н'ѣмају да п'ас'у.

'ома'чке / **омачке** прил 'замахом руке'. -- Камен се баца »омачке«; в. *зајоне* [2: 347].

омерпашинка ж 'врста леденице' [2: 91].

омеч'ит ом'ечй св а. 'омекшати'. – Та је кр'ушка б'ол'а ка'д м'ало ом'ечй; б. 'постати мање отпоран'. – Мисли, да је у томе узрок, што је у тим домовима потомство »омечило« [2: 481].

омијенит се омијени се св 'радити нешто у време Месечеве мене'. – За нове хаљине које су пране »о мијени« каже се: „Омијениле су се“ [2: 331].

омл'ада'к -тка м 'млад изданак, младица'; || **омл'ад'ит** се -'адй се св 1. 'донети на свет младунче'. – Ка'[д]-се омл'адй, м'бр'аш мл'аде да под'ойш, да се 'опрѣ н'а ноге; 2. 'освежити се, поново набујати (о трави)'. – За онѣ трй неђ'ел'е тр'ав'а се омл'адй.

омл'ат'ит -'атйм св према *млаиий*.

омот'ат -'ам св према *моишай*; в. *узирай*; || **омот'ав'ат** -'ајем несв. – Омот'аје се онй п'ов'ој и ст'егнѣ се у кол'ијевку.

омр'к'ат се ом'р'кају се; в. *мркаи* се.

ом'р'кн'ут -нѣм св 1. 'смрачити се с наиласком ноћи'. – Ом'р'кло ми је ка'[д]-са'м б'ио у В'идијење; 2. 'изгубити се, нестати'. – За изгубљена брава каже се: »омрка је«, »предвоји се« или »оста је« [2: 29]; || **ом'рц'ат** ом'рчѣм несв. – Нем'оте ми с овц'ама ом'рц'ат.

омр'с'ит се ом'рсйм св 'појести мрсно у време поста'. – Р'ад'е Б'ешйн Д'едић, на Б'абице му је д'уша исп'ала, а на Зад'ушни п'ѣт'а'к уочи Б'абиц'а се н'ије кт'ио омр'с'ит (Бс).

ом'р'ченик м 'несрећник'; || **ом'р'ченица** ж 1. 'несрећна жена, несрећница'; в. *авешлучий*; 2. 'вагина'. – Не поприспуштај љуђе до омр'ченице, јади ју убили тамо њу [4: 226]; || **ом'рчй** се -йм св 1. 'унесрећити се'. – А тобош се пр'авѣ нека'кви комун'исти, ом'рчйли се т'аквй комун'исти, на т'аквѣ се комун'исте пос'ерѣм. – Она сѣ 'уд'ала и ом'рчйла, да је онй нес'оји бач'уј'у с ног'ѣ н'а ногу; 2. 'упрљати се гаром, нагаравити се'; в. *корача, мрчий* [1: 291].

Ѡна ж 'децја, чобанска игра'. – Ѡна је... ђечија и чобанска игра, за коју сваки играч... на равну плочу стави у блискоме размаку по три групе од по шест камичака [2: 342].

онадар / она'д'а'р прил 'онда'. – Онадар га свети пријател. – Онадар не смије нитко убит ни узет што имају, но с онијем именом иду куд оте [Ж 12].

он'аквй -а -Ѡ 'који је онакав'; || **он'аквица** ж; в. *зачарайай*.

онд'а'н прил 'ономадне'. – Мй велйм'о: јуч'ѣ – пр'екјучѣ – онд'а'н (Бз Цр).

онијемљ'ет -йм св 'онемети'. – Опште је увјерење, да ће ко у свечане дане ради... онијемљети [2: 496]. – Ће си да му речеш, дабогда онијемљела [4: 36].

он'Ѡ 'показна заменица 3. лица ср. рода, облик је за изразиту негативну квалификацију личности'. – ОнѠ ч'оeka н'ије ни виђ'ало. – Што ти 'испрйча он'Ѡ. – Ће те онѠ пр'етече да му не поб'јежѣш; в. *шо*.

он'овечери прил 'пре три вечери'. – Сѣђ'ели су ов'Ѡје он'овечери.

он'огов -а -Ѡ 'који припада *ономе*, који се тиче *оноја*'. – Ов'акѠ је Мйл'о... он'огоф..., М'илйнков, мрчо Мил'еву слйм'а (Бс). – Уб'ио је Г'ал'а он'огова.

онод'ит он'одйм св 'глагол општег значења' а. 'средити, уредити'. – Капо јесте стио онодит но с чим [4: 370]. – Св'ѣ ће ти тѠ 'он онод'ит како вал'а; б. 'дотерати брашно из млина'. – Онод'ио са²-му вр'ѣћу бр'ашна; в. 'орезати лозе'. – 'Он ће онод'ит онѠ мало лѠз'а'н што је ост'ало [неорезано]; г. 'покосити крајак ливаде'. – М'ожеши онод'ит онѠ што ни с'инѠј 'остаде?; д. 'повалити жену'. – 'Он ју је уф'атио у онѠ граб'ине и не м'ислйм што-у н'ије онод'ио; в. *унавиђей*.

оном'адне прил 'пре три дана'. – Оном'адне сѹ от'ишли, шт'о е овѹ да'н'ас, нећ'ел'а, ј'ес, ј'ес, у четврт'ак п'опѹднѹ су от'ишли.

он'омлāнй прил 'пре три године'. – 'Она је он'омлāнй од'ила у 'Америку да в'идй с'йна.

онадат -ам несв 'оптуживати'. – Мрзили [су] онога, ко би другога за не много велику ствар оптужио, како се у Куча вели »опадао« [2: 161]; || **оп'анѹт** -нѹм 'оптужити, опањкати'. – Н'ије тр'ања им'ала др'угѹ раб'отѹ до да оп'анѹ пошт'енѹга ч'ѹка.

оп'азйт -йм св 'видети'. – Ка'д нѹ оп'азйо, а 'он иза гр'мена. – Овй ка'д и[х] 'опазы, 'изма'че се.

опалит опалим св а. 'спалити, попалити'. – [После тога] је пало седамдесет Куча и Пипера а један дио Пипера је опалѹен [2: 476]; б. 'пуцати'. – К'атолик н'ѹће једа'н н'а др'угоѹга п'ушку опāl'ит.

оп'арйт (се) -йм (се) св 'опећи, нанети повреде врелом течношћу'. – Ка'д је под в'унѹм, нѹ с'унце не м'оже оп'арйт и да л'ежѹ на с'унце.

оп'ас' опāс'ѹ св 'опасати, попасати'. – Оп'асоше св'е, тр'āвкѹ н'ијесѹ ост'авйле једн'ѹ.

он'ас' оп'анѹ св 'отпасти'. – Р'ѹке ми оп'адоше о[д]-зйм'ѹ.

опаћит опаћим св 'очистити'.

онач'ило с 'изопаченост'. – Овй су г'адови в'а'зда спр'емни на св'акѹ опач'ило е др'укче не ум'ијѹ.

оп'а'на'к -нка м 'опанак'. – Оп'а'нке от к'ожѹ ако смо им'али пот п'азуо смо нос'или доклѹ от'идни на врāt'а от Подг'орицѹ (Кж). – Опанци су били као и данашњи: лаки, лепо преплетени, али је преплет био већином »од бравā«, тј. од овчијих кајиша, а не од узица као данас [1: 256]; || **опа'нч'ић** м дем; || **опа'нч'ина** ж пеј. – Да ми шар'ов н'ије п'онио онѹ опа'нч'ину?; || **опа'нчар'ица** ж 'велика игла за шивење опанакā'. – Нем'ѹ ми тѹ опа'нчар'ицу сутур'ат, нѹ у м'етни т'амо ѹе си ју наш'ā'н.

оп'а'њкāт -āм св 'опањкати'. – Т'акѹ сѹ га, тā омл'адина, оп'а'њкāли да му в'ише н'ије т'амо бйл'ѹ п'ѹта.

оп'еј (се) оп'ечѹм (се) св 'опећи се'. – Оп'екā'н се н'а жār, нагр'д'ио сѹ. – Ђ'ецу оп'екло с'унце пā и с'а'д м'ажѹм млијек'ом; || **опијец'ат (се)** -ијецāм (се) несв. – Р'ѹке су ми в'а'зда бйл'ѹ ш'арене од опијец'ања или на цреп'ул'у или на с'а'ч, или на ож'ег или на уг'арак'.

опепел'ат (се) -'āм (се) св а. 'посути пепелом (губитника у игри)'. – Над-бијени играч [се] вас опепелја [2: 372]; б. 'добити пепелјасту боју'. – Л'оза је опепел'ала.

'опијело с 'опело'. – Т'амо сѹ от'ишли двā свештенйк'а и учињ'ели 'опијело св'ијема.

опнл'уг'ат -'āм св 'покрасти, почистити и последњу мрвицу'; в. *излујежай*.

оп'ирāt се оп'ирѹм се в. *ојријей се*.

оп'итомйт -йм св 'припитомити'. – Ваља се, да домаћица окрене око верига трипут мачку коју хоће да опитоми; в. *йишом* [2: 330].

опј'енйт -йм св 'скинути кашиком пену с тек помузеног или прокуваног млека'.

опкроч'ит -'очйм св 'опкорачити, прекорачити'.

'онлаза ж 'неузоран део земљишта изазван испадањем плуга из бразде'. – 'Узорāно на 'оплазе, н'икло на 'оплазе, там'ан – н'ишта!

онл'ес -тѹм св 'оплести'. – Ако се опл'етѹ чар'апе од б'ијелѹ в'унѹ, од б'ијелѹ

овц'ѐ, ако су ми д'ужѐ за четири п'рста, неђ'ел'у дā'на^е ка^е[д]-и[х] н'осѝм, омāл'иле би се, увāл'але би се (Кж).

опл'ећа'к -ћка м 'четвртасто отесан камен изнад прозора (данас је то обично бетонска гредица)'.
оплијев'ит -ѝм св 'почупати траву из засада лука'. – А јā забор'авѝла на њ'у пā он'у трāв'у ов'ак'о да оплијев'ѝм, ка^е[д]-поглѐдн'у: иск'убла онѝ мл'ас (Бс).

опл'анит (се) -ѝм (се) св 'опити (се), пити (се) (алкохолног пића)'.
опл'ачкāt / опј'ачкāt -āм св 'опљачкати'.

опог'анѝт се -ѝм се св **1.а.** 'упрљати се'; **б.** 'заразити се'. – За болесника [од франце] се каже: „опогано се тамо он“ [2: 529]; **в.** 'прозлити се'. – В'иђе ли тѝ како сѐ он'о мāl'о опог'анѝло и н'ѐће да претв'орѝ.

оподојāч'ит -ѝм св 'одвојити теле од краве'. – Што ми кр'аве 'оподојāчи и 'оставѝ и б'ес телāдѝ.

опозн'ит се оп'ознѝм се св 'закасниѝти'; **в.** *извикаѝ се*.

опојести ?. – Ђаволи би га могли опојести [2: 327].

опорно прил 'посно, без масноће'. – Кад се купус... не зачини лојем или салом, каже се »на опорно је варен« [2: 103].

опотит се опотим се св 'ознојити се'. – Опотиле се, у голу се воду учињеле. – Опотиле се и потколенице. – Опотила се, свашта булазни [4: 156 327 346].

опр'авѝт -ѝм св 'послати'. – Зат'б са'м те опр'авѝла и р'екла: изм'а'ки онѝ кот'а^е с 'огња [Бс]. – Сјутра ћу ти оправит' два претила овна, да и' острижеш [2: 460]. – Ситну књигу оцу оправила [5: 61]; **в.** *ђавол'и*.

опрāс'ит се -'āсѝ се св према *ѝрасѝѝи се*.

опр'ат оп'ерѝм св 'опрати'.

опрāш'ит -'āшѝм св **1.** 'први пут окопати (кромпир, кукуруз)'; **в.** *арѝаѝ*; **2.** 'напрашити се'. О[т]-ч'еса ми сѐ опрāш'ило ов'о млијек'о, зн'а ли 'ико? – Кад клак дуже нераспродат »на рупу« остане, каже се: »опрашио се« [2: 63].

опрāшт'ат (се) / опрāшћ'ат (се) -'āшћѝм /се) несв **а.** 'опраштати се од болесника који је на умору'. – На тај начин и присутни болесника опрашћу [2: 247]. – Постоји вјеровање: ко у свој вијек убије девет вукова, опрашћу му се сви гре'ови [2: 334]; **б.** 'опраштати дугове, штету'. – 'Ондā му опр'āшћѝ ку'пус (ДМч).

опредијѝлен -а -о 'одређен, прецизно утврђен'. – За стријбу нема опредијѝлно доба, [али се] има довршити о Петрову дне [2: 29].

опретл'ат -'ām св 'угојити се, одебљати'. – Н'иђе у к'учк'у пл'анину ст'ока не м'оже да опретл'ā кā т'ѝн (Кж); **в.** *ѝрисѝучѝѝ*.

опреч'авина ж 'опута којом се крпе опанци'. – К'ожјā опреч'авина ти је н'ајбол'ā да пок'рпѝш оп'а'нке; || **опречаница ж** 'каш на опанцима' **в.** *ѝречанице* [2: 91].

опржотина ж 'опекотина'. – Опржотина се лијечи уз припецање, »бајајући«: „Месо к месу, огањ к огњу“ [2: 520]. – Мања се опржотина принесе к огњу [2: 513]. – Није му се познавало никаке опржотине на рукама [2: 545]; **в.** *изѝоријен*.

опрзн'ит опрзнѝм св **в.** *оѝучѝѝ* (Бс).

опр'игāt -ām св 'испржити'. – Оли да ти Сāв'ета опр'игā двā јāјц'а? – На први конак у једну крчму крчмарица му оприга два јāјца за вечеру [2: 542].

опридит се -идим се св 'породити се, донети »прид«. – Отуд се за породиљу каже, пошто роди, »опридила се« [2: 208].

опр'ијател'ѝт се -ѝм се св 'успоставити пријатељски однос склапањем брака'. – Вел'ѝ ми овѝ ст'арѝ, пошто смо се опр'ијател'ѝли.

опријет се 'опрѐм се св 'стати на ноге, после болести, повреде'. – „Опри ми се здр'авом ногом на руку“. 'Он ми се 'оприје. „Е, с'ад ми се 'опри овѐм др'угѐм“. 'Оприје се – к̄а с он'ѐм; || **опи'рѣт се** -ѐм се несв. – Н'ѣне се т'а'е н'в'ише н'а ноге н'ика'д опи'рѣт.

опришт'ит -'ишт'им св 'добити приштове, пликове (од неудобно обуће)'. – Мене ноге оприштене, цијели дан млатарамо [4: 217].

оп'ркнѹт -нѐм св 'поодрасти'. – Онѐ му дијет'е оп'ркло. – Али се кјело да још мало опркне, па... онадар да узме мучне путове које је сад узео [3: 78]; в. *офркнуи*.

опрѐв'ат -'ѐвѣм св 'опробати, покушати'. – 'Иди, опр'ѐвѣ[ј] да в'идиш д'октора.

опрос'ит -'осѐм св 'стећи прошњом'. – Цио би свијет с њим опросио [4: 35]; в. *скврчий*.

опрост'ит -'остѐм св 'опростити'. – Тѐ би се м'огло опрост'ит при овије м'укѣ'н, нѐ 'ај тѣ, ка'т је чел'ѣд'е неср'етњо до гр'оба.

опрѣ'ат оп'рѣѣм св 1. 'откинути, одсећи'; 2. 'појести све што се нашло на трпези'. – Док си се обр'н'уо ок'ѐ себе, 'они опрѣ'аше св'е што се н'ашло пред њ'има.

опсадѣ'ат -'ѣрѣм св 'опколити'. – Зн'али сѹ же сѹ, пѣ сѹ и опсадѣ'али у некакву ст'ају и св'е и[х] поб'или т'ѹнѣ.

оп'уздрѣт ѣм св 'омлитавити, отромбољити се'.

опута ж 'тања кожна врпца којом се плете лице опанка'. – Исијеч'е се онѣ оп'ута и нач'ѣиѣаш оп'а'нке; || **опут'ѣш** -ѣш'а м 'опанци »учиѣени« опутом'. – Унио ђедо прсле опуташе. – Од шесте године сам начиѣала опуташе и везла ошвице златном жицом [4: 98 287]; || **оп'утѣѣк** м 'исто'. – Ж'ене сѹ сѣм'е чиѣ'еле те оп'утѣѣке.

опуц оном ударца. – Па по њима: опуц, офук, опуц, офук, пола бирцуза пообѣлива [4: 273].

оп'уч м 1. 'брух'. – Сл'ѣвко је зарѣдио оп'уч зав'ирѹћи в'ише нѐ је м'огѣ' и м'брѣ гѣ апер'исѣт; в. *кила*; 2. 'велики напор'. – Сеђ'ѣње је оп'уч при леж'ѣњу; || **оп'учѣт (се)** -ѣм (се) св 1. 'добити брух због великих физичких напора'. – Оп'учио сѣ на цѣд'у, прев'ртѣ кам'ѣње, и с'а'е[д]-му жив'от не вал'ѣ п'ару. – Килавци се још зову и »опучени љуђи«. Највише је »опучених« међу одвећ плачљивом ђецом [2: 539]. – Купио је опучене рибе које попливају по води [2: 67]; 2.а. 'откачити се; одронити се'. – Гл'едѣ д'обро ка'д ид'ѣш преко точ'ила да се к'ами не оп'учѣ. – Напучено лико се опучи [2: 462]; б. 'отцепити се, одиомити се'. – Са'гн'ѣ тѹ ђ'ецу с м'урвѣ, да се не оп'учѣ гр'ѣна и да се не наг'рдѣ; в. *ѣосѣѣиѣца*; || **оп'уч'ат** оп'учѣм несв 'излагати се великим напорима'. – Та'кв'ѣ н'ико н'ије в'идио да се оп'учѣѹ нѣко за трп'езѐм. – Седам краљева и цар осми нијесу своју снагу опучали, да добију ове главице, но да себе овакви народ прислоје [2: 480].

опушѣ'ет -ст'ѣи[м] св 1. 'опустошити'. – Св'акѣ к'оза оп'уст'ѣ г'ору, мѣ су овѣ б'ијелѣ тѣшк'е за зѣм'у; 2. 'остати без директног наследника, оставити нешто без могућности да се директно наследи'. – Опушѣло рухо од неудате женске, као и од бездјетне, наслеђује мајка, а ђе ове није, сестре [2: 127].

ор'а ор'аа м 'дрво и плод *Juglans regia* L.'; || **ора'овина** ж 'дрво, грађа од ораховог дрвета'. – Овѣ је тавул'ѣн л'ично од ор'аовинѣ; || **ор'ашчиѣ** м дем. – Усѣдио са'ем д'ол'е трѣ ор'ашчиѣа, мѣ да в'идѣмо ђемено ли се ш њ'и накр'ѣѣт ор'ѣјѣ'е.

оранзават авам несв 'чинити'. – Од свачега спрдњу оранзаваш [4: 236].

ор'ат ор'ѣм несв 'орати'; || **ор'аѣѣ** -ѣ -ѣ 'који се тиче могућности ораѣа земље'. – Мѣ ѣмѣмо г'ѹн м'ало ор'аѣѣ земј'ѣ (Ф) [2: 45]; || **ораѣ'ица** ж 'зиратна земља, ораница'. – Ено ти 'овце на ораѣ'ицу Н'овѣкову; || **орѣ'ч** м ♦; фолк 'игра

орача [2: 369]; || **орн'ица** ж 'њива, ораница'. – По педес'е и ст'о г'однѣ на 'истѣ орн'ице с'ију крт'бле пѣ и н'ишта не ф'алѣ (Бс) [1: 22; 12: 32].

ор'ашковина ж 'дрво слично зановети' (О).

орден м 'начин окопавања винограда'; в. *завалии, криа*.

'ордија ж 1. 'војска' – Ђул'а Јов'анов н'ије ст'ио да ид'ѣ пре-г'урскѣм 'ордијѣм; 2. 'гомила, руља' – Богме, ако 'узмѣм ајдам'ак, разат'н'аћу ја тѣ тв'оју 'ордију. **'ордорога** ж в. *'ргороја*.

ор'езѣт ор'ежѣм св 'одсецањем сувишних ластара припремити лозу за редовни годишњи производни циклус'. – М'и от'ишли да ор'ежѣмо л'озе у Пол'анице ка^е[д] нал'егоше з Б'иоча.

оријед'ит ориједѣм св 'проредити'. – Оријед'ила си тѣ м'ало, гр'ајѣте те м'ајка; в. *скуба*.

ор'инѣт -нѣм св 'очистити ђубре (у изби, тору)'; в. *нос*.

орј'ат м 'непријатељски расположен човек; тешке, погане нарави; простак, неотесанац' [2: 469]; || **орј'атка** ж 'жена погане нарави'. – Дѣђ'е ми онѣ орј'атка ј'утрѣс и п'очѣ да сиц'а.

орл'ај -ај'а м зоол 'птица грабљивица, Aquila, орло'. – 'Одовдѣ са'н гл'едѣ ка^е[д] је орл'ај дош'а^е па у до'фатио; || **орлуји** -а -е 'који се тиче орла'; в. *бјелицкаи се, бијел*; || **орлужина** аугм. – Закле се по васојевићски мрка орлужина Цогановић [3: 150].

оро с фолк 'коло'. – Коло, иначе »орок«, се овамо потпуно запучи [2: 378].

ортод'окс м 'Арбанас православне вере'. – Тѣ сѣ бил'и онѣ те сѣ и звѣл'и ортод'окси.

орфана ж 'слушкиња' [2: 104]; || **орфѣн'ит** -ѣнѣм не св 'служити'. – Којѣ је тѣ к'учка от к'учкѣ д'ошла да ју Мил'ан ст'арѣ с'ѣрфѣ и орф'ѣнѣ?

ор'убѣт се -ѣ се св 'окружити се, осути се'. – Јед'а му сѣ брад'авица ор'убѣла и 'ондѣ се и зацрвѣ'ела.

ор'ује с; в. *руковей*.

осѣн'ит осѣнѣм св 'одебљати, пустити стомак'.

оса'мн'ут оса'мнѣм св 'осванути'. – И т'акѣ е оса'мн'уо: бес како е л'егѣ'н и окрѣн'уо лѣђ'а ов'акѣ к 'огњу – да се м'рднуо н'ије (Бс). – Ја осамну росна и зелена / а замркѣ у крв до кољена [2: 356]; || **осв'итѣт** -ѣнѣм не св 'дочекивати зору, свануће'. – Нај'ете се, нем'ѣте наћ'а^с да сте гл'адни е, може б'ит, с'утра н'ѣне н'ико осв'итѣ[т] ж'ив.

освѣт'ит се -ѣтѣм се св према *свѣтѣи* (*се*). – Јед'ни, да би се освѣт'или, да би оп'јачкѣли ка^е[д]-сѣ д'ошли н'а влѣс, н'ѣје ако су н'ашли лев'ѣр, п'ушку, у нечију к'ућу ако су зн'али, би га затвор'или да му тѣ 'узмѣ (Кж); в. *ѣошрефѣи, ма'нкаи*.

осв'итѣт -иѣнѣ не св в. *замрцаи, оса'мнуи*.

освитит -им св 'опшити свитом'. – Зубун је био на прсима, по дну и свуд око шавова »освићен« свитом [2: 92].

освјѣштат -ам св 'освештати'; »*освјѣштани*« губ 'траг поштовања дуба из претхришћанског времена'. – Какав лепо израстао дуб, који би се нашао на згодном, узвишеном и видном месту у селу (а бивало је, да га на таком месту и нарочито за-саде) постао би... светилиштем сеоскога становништва. Код њега би свештеник вршио црквене обреде, око дуба су сељаци сахрањивали своје мртве, код њега су се скупљали на »сједнике« и на састанке о празницима или ради заједничких договора [1: 293–294].

осѣкн'ут се ос'ѣкнѣм се св 'прочистити носне канале ишмркивањем'. – П'ало му н'ам да се ж'енї, а не ум'ије се осѣкн'ут.

'оселина ж 'заједничко сеоско или братственичко власништво, комун (шуме, пашњаци)'; в. *вакам, вала* [1: 227].

осијек м 'плаћање ђутуре, паушално, без мерења'. – Ковачева зарада плаћа се осијеком [2: 70].

осичиј'ат (се) -'ам (се) св 'насекирати'; в. *оїрїијайи* [2: 526].

оскитуњат -ам св 'одлутати, одскитати'. – Оскитуња за кучкама [4: 265].

'оскоке прил 'одскочивши, одскоком'.

оскор'уша ж бот 'дрво *Sorbus domestica L.*'. – Бїл'а је т'амо некā оскор'уша пā се ђ'еца т'амо 'играла и на њ'у пењ'ала (Бч).

оск'ус -'уб'ем св 'очупати, почупати'; в. *скус*. – Јā ђїд'о да оск'уб'ем мало с'ијена да б'ачїм ј'агњадима.

ослобод'ит -'одїм св 'смирити, охрабрити после претрпљеног страха'; в. *їрейаген*.

осм'ак -ак'а м 'осмогодишњи ован' [2: 11]; || **осмина ж** 'осморица'. – Примио је кнез Никола осмину ђака Дрекаловића [2: 499].

осмј'епут се -нѣм се св 'осмехнути се'. – 'Он би, када, да се осмј'енѣ.

осм'очат -ам св 'ставити у јело масноћу'. – Осм'очала је качам'ак за'исто добр'е, н'ије штѣђ'ела ни с'ир, ни ск'оруп ни мјешавину; || **осмоч'ит -'очим св** 'зачинити масноћом'. – Каша се осмочи [2: 101].

осм'уд'ит -'удїм св 1. 'опалити длаке на пламену'. – П'ази да не осм'удїш б'рке каѣ-заж'ижѣш т'ан цинг'ар. – З'аузео једну сѣвл'ију једнием кр'ајем те ју осм'уд'ио; в. *їунуї*; **2.** 'очистити траву на гумну пре млаћења стрног жита'. – Настре се жито по осмуђеној долини [2: 51]; **3.** 'нагласити благ психички поремећај'. – Њега је Б'ог м'ало осм'уд'ио и нем'б му се чин'ет н'а п'ут; || **осмуђен'ик -ик'а м** 'благо психички поремећен човек; човек тешке нарави и непредвидљивих поступака'. – Што ти је онџ пр'ичā онї осмуђен'ик?; || **осмуђен'ица ж** 'исто'. – Нāђ'е ме к'астїг од онѣ осмуђен'ице: н'еко јџ-е р'екāн да са'м јџ-се н'еђе пїг'ала с м'ужем.

оснāж'ит -'ажїм св 'ојачати, окрепити'; в. *наређевайи*.

'основа ж 'уздужне нити кроз које се потка проткива при ткању'; || **осн'оват / основ'ат -'ујем св а.** 'увести у обичај'. – А 'ондā у гр'адове с'у осн'овали тр'ећѣ ј'утро и св'акā е св'бїта п'онїјела к'илу ц'укра али н'ешто; || **оснијев'ат -'ијевам не св.** – Д'октор М'арковић је дошā 'одмā иза уједињ'ѣња и оснијев'ā т'у п'артију ис П'ипѣрā 'отолѣ.

особ'ак -пка м 'човек који ужива посебан третман, који се издваја по неком посебном критерију'. – За св'акџа је б'ио ос'оба'к, и у к'ућу и у коншил'ак; || **ос'обит -їм не св** 'имати посебну наклоност'. – 'Ујāк гā ос'обїо мимо др'уг'у ђ'ецу. – И Мисју сам особїла [4: 254]; в. *одвајай б*; || **особ'ито прил** 'посебно'. – Овї с'у н'аши в'а'зда, особ'ито кад је б'ио свѣт'а'ц, им'али 'обичāј св'ї да се пок'упѣ т'у на г'увн'о; || **особник м** 'домаћа животиња која припада одређеном члану кућне заједнице'; || **особница ж** 'женска особа према којој се показују посебне симпатије' [4: 348]; || **ос'оба'ц -пца м** 'дар који удавача добија приликом удаје и невовања'. – Ка'е се уд'аје, ђев'џка доб'їјā ос'оба'ц, да'р'уј'у нев'јесту. – Особац се најчешће збира од дара за вријеме ђевовања и невовања [2: 127]. – Кад се удавала нека девојка давали су јој особац [1: 224]. – Обично се тада донесе или доведе (ако је стока) и особац, који би родитељи или браћа дали невести [1: 277]; || **особина ж** 'лична својина

женских чланова патријархалне задруге'. – Категорија личне својине – особина или особац – била је позната и у обичајном праву [11: 47 52 119 138].

осови мн 'делови дрвених кола'; в. *јора*.

ос'оје с 'сеновита страна брда'. – Пењ'а сѐ у в'р ос'оја да уб'ерѐ некѝ б'ѓр [12: 32].

осока ж 'течност из ђубрета'; в. *сѝакаѝ, ѝшлойаѝ*.

осол'ит ос'олѝм св према *солий*; в. *сварий*; || **осољај** м 'количина соли која се употреби приликом припреме јела'. – Могу нас у осолојај соли [4: 326].

оспи 'ости, каишић у који су уковани ексерчићи и који се телету веже на њушку да не сиса' [2: 17].

оспина ж 'оспице'. – Оспина, арб. *ѝруѝ* (varicellae), јавља се болеснику у виду фруса [2: 548]. – Оспина и поткожњаци се отрљају струњавом врећом [2: 521].

оспузѝв'ат се -ѝ'ем се несв 'клизати се'. – Оспузѝв'ала са'н се тѝн ст'отине пѝт'ѝн у м'ѓј в'ијек, нѓ се т'амо, нас'ум, не м'оже вр'ѝт слом'ит; || **оспуз'ат се** -ѝм се св. – Ка'[д]-се н'еђе оспуз'аш, гл'еѝ да с'едѝш, б'ол'е да п'анѝш на гузицу нѓ н'а глѝву [2: 25]; || **осп'узнут се** -нѝм се св. – М'ало ми се осп'узнула овѝ мак'ања пѝ сѐ преп'ѝ.

оср'еда'к -тка м геогр 'раван простор с више страна окружен оштрим стр-минама'. – У тѝ'н оср'еда'к м'ош ул'еј с'амо з г'ѓрѝѝ бѝнд'ѝ [12: 32]; || **осреднна** ж 'средиште, средњи појас'. – Па се сердар бјеше подигнуо / Те покупи осредину Куча [5: 198].

оста-ост! узв вољу да се врати у бразду [2: 47].

'остава ж 'што је остављено у аманет'; в. *аманайѝ, аманеѝар*; || **ост'авѝт** -ѝм св а. 'ставити'. – Ост'авио гѝ за нѝш'ѝеницѓм; б. 'прекинути неодложне послове'. – Д'ошла би јѝ, да пред'а'нѝм, нѓ не м'огу ост'авѝт [Бс]; в. 'престати пушити'. – Стрѝк'о је вѝк'ѝ: „Нѝшта н'ије л'а'кче но ост'авѝт дув'ѝн – р'ѝци »н'ѝћу« и нем'ѓ ла'ж'ат"; || **ост'авјѝт** -ѝм несв. – Ост'авјаѝ ск'орѓп у мјеш'ине.

ост'ајѝт -ем несв према *остайѝ*. – Ост'ајѝле су ом'рченѝ удов'ице ж ѝец'ѓм. – К'ѓњи сѝ ост'ајѝли јѝк'ѝ; || **ост'ат** -нѝм св 1.а. 'остати, заостати'. – Јѝ н'ѝјаза'дњѝ ост'адо; б. 'стићи касно'; 2. 'нестати, изгубити се'; в. *омркнуѝ*; || **остѝт'а'к** -гк'а м 'укућани који остају иза покојника'. – На здр'авл'е ви остѝтк'у. – Ум'рлѓме пѓк'ѓј д'ѝши, а остѝтк'у папр'еда'к. – И ѝегов се остатак коби [2: 349]; || **остѝл'ица** ж 'уседелица'. – Ђевојке које нијесу за удадбу... се зову »осталице« и »неудаваче« [2: 124; 11: 38]; || **остѝл'ичина** ж пеј. – Заглавѝр'ише т'амо некѝ остѝл'ичину да 'она то сређ'ује и да му д'ае цев'ѝп; || **остојбина** ж 'накнада за бављење, боравак (за време проведено у браку, у затвору)'; в. *замука*.

ост'арѝт -ѝм св 'остарити'. – Овѝ мл'ѝдѝ не м'ислѝ да се и ѝ'има м'оже д'ѝсит да ост'арајѝ.

ост'а'њ м 'дуг штап са гвозденим врхом, за подстицање волова у јарму, или са гвозденом плочицом за скидање земље с раоника'. – Од овѝ в'илѝ гв'озденѝ онѝ р'ѓк на јѝда'н ј'асѝн д'уга'чкѝ укр'ѝтѝм, напр'авѝм онѝ ост'а'њ, к'ѓпју. – Дугачки штап, на којему је с једнога краја навучена гвоздена сјекирица, којом се струже прионула земља [2: 47]; в. *бодѝњ*; || **остин** м 'штап којим се тера стока'. – Окле ови фини остин? [4: 97].

'оста'р 'остра -о а. 'оштар'. – Кад тргоше остре јагагане, / А бачише мрке талагане, / Надагнаше кржаве Латине / Уз Јарчицу и уз Планиницу [5: 356]; б. 'жесток, строг, енергичан'. – Жене су у кућу прилично остре [3: 663]; || **острин'а** ж 'продорност, жестина, строгост'. – Не м'огѝ ѝ'ѝца без мало острин'ѝ; || **остр'ит** 'острѝм несв 'оштрити'. – К'осу 'острѝш онѓм беленѝ'ѝѓм; || **остр'ица** ж геогр 'гла-

вица, брежуљак с оштрим врхом' [12: 32]; || **остру'л'а** ж 'жена оштрог језика'; || **острок'бница** ж 'жена тешке нарави и оштрог језика, оштроконђа'.

'ости -й пл т в. *осии*. – М'етнѹ се тел'ету онѣ 'ости и тѣ бод'ѣ кр'аву 'у виме и не д'а да п'осѣ.

остоже с 'високи дрвени стуб око кога се садева сено у стогу'; в. *леніа*;

остојбина ж в. *замука*.

острва ж 'грана која се победа уз пасуљ, претка, розга', арб. *розіе* [2: 54].

остр'иј -йж'ем св 'острићи'. – Н'екѣ ж'ене 'отѣ да се 'овце остр'иј'у 'у планину. – Т'а° бише 'овце 'у планину остр'игли. – Сад само сестре, које остану безбратнице, на тај начин остригу косу [2: 267]

острменити -им св 'направити косину на врху стога, пре увршивања' [2: 39].

острогуша ж 'пушка која се пуни »острага«, острагуша'. – А књаз ни је пушке оправијо / Острогуше пушке убојите [5: 498].

остѹп'ат -'уѹпѹм несв 'одступати'. – Бил'о е тѣ веј ка'[d]-сѹ Њѣмц'и остѹп'али;

|| **остѹп'ит** -'уѹпѹм св. – Ов'ѣженѹ сѹ д'ошли ка'[d]-сѹ Њѣмц'и остѹп'или. – А партиз'ани сѹ бил'и г'оре у Кос'ор, ј'ош нијес'у бил'и остѹп'или. – Н'иједа'н н'ије ов'ѣжен пог'инуо, св'и сѹ остѹп'или – теке н'иједнѣга. – 'Они знај'у да сѹ њ'ѣни двѹ с'йна остѹп'или; || **ост'упница** ж 'одступање, бекство'. – У ост'упницу сѹ и св'е ост'авјали, зн'али сѹ да тѣ С'рби да и б'ијѹ, да г'инѹ.

осѹд'ит ос'удѹм св 1. 'осудити'. – Уф'атѹли сѹ и[х] св'е, н'екѣ поб'или, н'екѣ осѹд'или, нагр'д'или; || **осуђев'ат** -'ујем несв. – Тѹ'н њ'ин с'ѹд је осуђев'ѹ и кр'ивѣ и пр'авѣ, н'ије се тѣ разл'иковѹло; 2. 'сневеселити се, забринути се'. – А да може ишта допринијет без да се ошамути и осуди [4: 376–377].

осунгул'атит -йм св 'претрпети мождани удар'. – Осунгул'атио је, валѹ, не м'оже ни преко сл'анкѣ; в. *узѣши се* [2: 523].

осушит осушим св 'појести све, испразнити'; в. *карап*.

ос'еј ос'ечѣм св 'одсећи'. – 'Они сѹ бил'и ос'еч'ени; в. *сеј*; || **ос'еча'к** -чка м 'ивер'. – Ч'екѹ да пок'упѹм овѣ ос'ечке, вал'атѣ ти да нал'агѹш 'ога'њ ш њ'има; || **осијец'ат** -'ѹ несв а. 'секући одвајати, одрубљивати, откидати'. – Нем'ѣ в'ише осијец'ат, м'огѹ 'они обр'итвѹит и прасицу, а н'е прш'уту; б. 'изговарати нешто реским, одлучним гласом'.

ос'етит -йм св 'осетити'. – Изгл'ѣдѹ да гѹ н'ешто п'ецнѹло, а н'ије н'ишта ос'етио; ~ се 1. 'снуждити се, онерасположити се'. – Ос'етио се ка'[d]-сѹ крѣт'али: ђев'ѣјка му је ост'ала; 2. 'постати свестан своје сексуалности'. – Овѹ сѹ се ђет'ићи, р'екѹ'н би, ос'етили кѹ жарч'ићи и не зн'ајѹ што тѣ с онијема 'ргалицѹма.

осер'ѹт се -ѹ се св 'замастити се »сером«. – Ако би к'ише бил'е с прол'ѣћа, в'уна ос'ерѹла н'е би (Кж).

от'ѹборит -йм св 'поставити табор'; в. *черѹа*.

'отава ж 'подмлађена трава за друго кошење' [2: 39].

отѹк'ат от'ѹчѣм несв 'изливати, цедити (вино из тропа, комине)'. – Ка'д је м'ислио да га от'ѹчѣ, п'аде му м'ачка у ч'а'ба'р – и св'е је исп'екѹ у рак'ију; || **оточ'ит** от'очѹм св а. 'преточити'. – Оточи се вино и успе у бачве [2: 58]; б. 'отећи, одлити се'. – От'очѹ тѹ в'ода б'рзо, не задрж'ае се.

от'а'ц 'оца / оц'а м 'отац'. – Њ'има је 'ујѹк б'ио и от'а'ц и м'ѹјка; || **оч'евина** ж 'наслеђе од оца'. – Пр'осули се п'о свијету и више не зн'ајѹ ни ђ'е и[м] је оч'евина; || **'очин** -а -о 'очев'. – Тѣ и[м] је бил'а т'етка, 'очина сестр'а. – Имају раван дио с браћом у очину имаѹу [2: 124]; || **оч'ипскѹ** -ѹ -ѣ 'који се односи на оца'. – Валѹ,

кад ми д'ођѣ, гон'ио саѣм му оца оч'инскога; || **оч'ински** прил. – Прѣв'а је 'он и оч'ински, али н'ије пом'агало: отиш'а је на з'а'п'ут; || **очинство** с 'наслеђе од оца које припада кћерима ако нема мушких наследника, очевина'. – У којег оца нема мушке ћее или изумру, његово имање наслеђују шћери и то се зове »очинство« или »мираз«, иначе »пустиња« [2: 126].

отв'ар'ат / отв'ар'ат -'ам / -'ар'ам несл 'уклањати оно чиме је што затворено да би се могло ући, изићи, нешто видети (прозор, врата; књигу)'; || **отвор'ит** -'ор'им св. – Отвор'ише пр'ѣзор да он'а 'апа изд'уши.

от'егн'ут (се) от'егн'ем св 1. 'испружити (се), протегнути (се)'; 2. 'одгодити, одложити; растегнути'; || **от'ез'ат** от'ез'ам / от'ез'ем несл 'истезати'.

отел'ен'ица / отеленица / отељеница ж 'отељена крава, крава с телетом'; [2: 12 18]; || **отел'ит се** от'ел'и св св.

отемел'ит -им св 'поставити темел'. – Сврху земље зид се отемел'и [2: 80].

отес'ат от'еш'ем св према *йесай*. – П'а уз'е од једн'е д'аск'е, нађ'оше ми, п'а у отес'а, п'а направ'и те ј'ој д'ођ'е до кол'ена и до пот'пазуво, п'а он'б ут'ег'о.

от'ет от'ем св 'силом узети'; || **от'им'ат** от'имл'ем / **от'им'ат** от'им'ам несл. – Т'е с'у се пл'анине от'им'але от Клим'ен'а'т'а, В'асев'и'а'.

отешч'ат -'а св 'отежати'. – В'ид'и се да му је отешч'ало.

отир'ач -'ач'а м 'убрус, пешкир'. – Пошто им даде отирач почињу јести [2: 471].

от'ис 'ојдем св 'отићи'. – Гл'ава ће му от'ис на труп'ицу. – Ће немам на што повес друга немам на што ни сам отис [2: 470].

от'исн'ут -н'ем св 'притиском нешто одмаћи, одгурнути'. – М'бр'а 'она т'о макар м'ал'о да от'исн'е.

отк'а прил 'откако'. – Колико ов'б б'и отк'а с'у от'ишли?; в. *йорнаи*.

откле / окле / отколе / отколен прил 'одакле'. – Покликула пребијела вила / одколен се често научила / од вр' Кома високе планине [5: 50].

откијев'ат -'ијев'ам несл 'чекићем тањити рез на коси'. – Нем'б њ'ему д'ав'ат да ти к'осу отк'ијев'а, ошт'етиће ју нагр'д'ит; || **отков'ат** -'ујем св. – Ј'а м'огу 'ек'ат и кос'ит, м'а к'осу нијес'а'м н'икад ум'ио да отк'ујем.

откоп'ав'ат -'аем несл 'откопавати'. – М'ич'у се кам'ењи з гр'оба, откоп'ае се з'емја; || **откоп'ат** -'ам св. – Ка'[д] се откоп'а з д'оњ'е б'анд'е, л'а'ко се м'оже нав'ит и искр'л'ат.

отк'ос м 'количина траве или травнате површине која се покоси, одсече једним замахом косе'. – Сијено се коси у такозваним »откосима« [2: 37]; || **откос'ит** -'ос'им св 'покосити по крајевима ливаде'. – Он је в'а'зда пр'во откос'ио кр'ајеве лив'ад'е; || **отк'аш'ат** -'аш'ам несл 'косити најпре по крајевима ливаде'. – Т'ун се н'ем'а шт'о в'ише отк'аш'ат.

откл'уч'ат -'ам св 'отворити кључем'.

откоч'ан'ит -'ан'им св 'угрејати смрзнуте руке, ноге'. – Зашл'о ми је з'а нокте, једв'а саѣм и[х] откоч'ан'ио.

откр'ит -'ијем св а. 'открити'. – В'јета'р ми је д'иг'ан сл'аму на један х'бш и откр'ио к'ућу; б. 'одаги идентитет'. – Нем'б ме откр'ит е са'н те ј'а п'осл'а; || **откријев'ат** -'ијев'ам несл 'откривати'.

отлен / отол'е / отол'ен / отол'ен'а прил 'одатле'. – Па се отлен војска окренула. – Отолен се Срби подигоше [5: 85 876]. – М'бр'а саѣм да га отол'е нек'уј преб'ач'им.

отов'ар'ат -'ар'ам несл 'скидати товар (с коња, магарета)'; || **отоварев'ат** -'ујем несл 'исто'; || **отов'ар'ит** -'им св 'скинути товар'.

отпудит -уди св 'одбити јагње'. – За овцу која јагње отуђи, вели се »отпудила га је« [2: 11].

отпӯт'ит -'ӯтїм св 'погодити прави пут'. – А они трїп'ӯт окб дол'инē – не ум'ијӯ да отп'ӯтē.

отп'уцāt -ām св 'изазвати експлозије свих постављених мина'.

отпуц'ат -'ām св 'откопчати'; || **отп'учїт** -їм св 'исто'.

отрагу прил 'пре; уназад'. – Који је умро отрагу дванаест година [2: 503]. – Брат јој се са својом породицом покрестио отрагу 20 година [2: 221]. – И сад су у снази неколико крга »одрена«, које је мој ђед отрагу сто година садио [2: 59].

отраћит -им св 'пасти, треснути на земљу'; в. *долина*.

отрбул'атит -їм св 'добити велики стомак'. – Отрбул'атио је те добр'е, там'ан кā ка°[д]-'ије т'ӯћē.

отр'ес -'ем св а. 'тресући учинити да нешто отпадне'; б. 'трзајем тела нешто са себе збацити'; према *їрес*; || **отрēs'ат** -'ēsām несв према *оїрес*. – Нēmā се шт'о више отрēs'ат; в. *исїресай*.

отр'ијет 'отрēm св 'трењем обрисати, очистити'; в. *окрмезай*; || **от'ирāt** -рēm несв.

отрјāзн'ит / **отрејазнит се** -'āзнїм се св 'отрезнити се'. – Отка°[д]-сē п'рвї п'ӯт опл'анио, ј'ош се н'ије отрјāзн'ио. – Но се, Кучи браћо, разбудите / Разбудите и отрјазните [5: 497].

'отрбв м/ж 'материја која штетно, некад и смртоносно, делује на живе организме у природи'. – С'а°[д]-сē најб'ол'е бој'ат о-тē 'отрбви'; || **отров'ат** -ујем св.

отрпијат -ам св 'наљутити'. – Мисли се, да се [сушица] добија од љутње и каже се, кад неко некога љути: »отрпија ме« или »осичија ме« [2: 526].

от'рсїт (се) -їм (се) св 'обавити, завршити неки посао; ослободити се обавезе'. – Отрсићемо то брзо. – Лако се отрсит. – Неправо му што није отрсио пос'о [4: 208 249]; || **отрш'ат** от'ршām несв. – 'Ајде да тб пол'а°ко от'ршāмо и да идēm'о д'ома.

'отуд / от'уд прил 'с те стране'. – Овї је М'арко дош'āн 'отуд от Кос'ора преко једнē 'ограћицē; в. *їоїримај*.

отур'ат от'урām несв 1. 'спуштати (терет)'. – А што тб от'урāш т'ун ка°[д]-си га м'огā° д'онијет ј'ош тије десе-м'етā°рā°; 2. 'отискивати (камење низ стрмину, низа стену, у јаму)'. – С'їграјӯ се м'ончād и не зн'ајӯ шт'о тē с'а° соббм пā от'урāјӯ кам'ење низ онӯ ст'їјену у Мор'ачу || **отурāv'ат** -āј'ем / -'ајем несв 'исто'. – Отурāv'али онā д'рва и једн'о му, те добр'е, ожул'ило н'огу; || **от'урїт** -їм св 1. 'спустити, збацити терет с рамена'. – От'ури тē б'рстине на п'озиду; 2. 'отиснути'. – 'Отиште ми се к'ами испод ног'е и не зн'ām како са°м се одрж'ā да не 'ојдēm за њ'їм.

'отутāша°н -шна -о 'масиван, корпулентан'. – 'Отутāша°н је, не м'огу га нос'ит, оп'адоше ми р'уке.

отф'ркнӯт -нēm св 'ојачати, поодрасти'. – Отф'ркнӯ х'еца б'рзо и не зап'азїш ка°[д] ст'ашӯ; уп. *оїркнуй*, *офркнуй*. – Ми уз ђеда одрастамо, али смо отфркнуде и уз лудорије по гробљу [4: 169 189].

оћ м 'напредак'. – Мнозина ради бољегā »оћа« у пчелама закопавају у уљаник кост од копиљана [2: 313]. – Ваља лов ставити под решето... јер за таквијем чином следује и у будуће ловцу добар »'оћ«. – »'Оћ« значи напредак, успјех, кад се човјеку »оће« у чему, кад му иде за руком. »Не 'оћ« је назадак кад се човјеку »сврне«, кад му не иде добро (по тумачењу Ђ. Рашовића) [2: 330]. – Ваља се од брава који се на пазар изводи... окупсти који прам вуне и бацити га у торину, како се не

би 'оћ стоци понио [2: 331]; || **оћ'ат се** 'оћā се безл 'прохтети се, осетити сексуалну жељу'. – 'Оћā ли му се ј'ош, али је батāлио тā'н п'осā'н?

оћор'ет -'јм св 'постати слабовид'. – Јā са'м, те добр'е, оћор'ела, а не зн'ам више ни шт'о тē ми 'очи. – Зар не видиш ал си оћоријо [5: 151].

офāјд'ит се оф'āјд'им се св 'имати корист, окористити се'. – Поред ов'ије н'ико се н'ēће офāјд'ит.

оф'ит м 'најам; наполица'. – Н'екијема је да'н'а'с н'ајла'кче да д'ају обр'ас под оф'ит: ва'л'ā и[м] гуз'ици, а на обр'аз и[м] н'ēће удр'ит.

офиц'ијер -ијер'а м 'официр'. – 'Удāла сē за нечесовōга официјер'а и от'ишла у Б'еограт; || **офиц'ијерск'и** -ā -ō 'који се односи на официра'. – Јā са'м нос'ио ђед'ову к'апу официјерск'у; || **официјерств'о** с 'официрски статус'; || **официр'уша** ж 'официрова жена'. – Им'али смо и ми некē официр'уше, мā са'м забор'авила колико и[х] је б'ил'о.

оф'ишњāк м 'танак савитљив прут (за »дисциплиновање« деце)'. – М'āјка је в'а'зда им'ала неђе бл'из'у дрен'ов'и оф'ишњāк и н'ика'д нијес'мо зн'али ђе га д'рж'и – док не п'очнē да ни п'учē; || **оф'ишт'ит** -јм св 'ударити оф'ишњāком'. – Ако те једн'ом оф'ишт'и, д'оста ти је и за г'одину.

офрег'ат ам св према *фрејаи*.

офр'ут м 'принос са земље, род'.

офуј'ат се -'ам св 'оклизнути се'; в. *цклаг'ић*.

оф'ук м 1. 'велики комад хлеба'. – Р'ијетко гā зап'адā 'оф'ук л'еба и мало с'ира, нō је без 'ичеса ц'ио д'ā'н од'ио за овц'ама; 2. 'дугачка мотка'. – Ну се см'ир'и да те ј'ā не см'ир'ујем ов'ијем 'оф'уком; в. *д'аркаи*; 3. оном ударца в. *оју*; || **оф'ук'ат** оф'ук'ам св 'појести'. – Оф'ук'аће ти 'они и вр'ијесл'о от котл'а; в. *иријагаи*.

офут'а'к -тка м 'велики комад (хлеба, сира, меса)'.

оцијед'ит оц'ијед'им св 'уклонити течност из нечега, постепено, цеђењем или отицањем'.

оц'отāт -ām св 'почети храмати'. – Богоми је те д'обро оц'отā.

оц'укāт -ām св 'откуцати, одбити чекињем'. – Оц'укā м'ало т'ун, углāv'иће се;

|| **оц'укол'ит** -јм дем св 'куцкајући чекињем по нечему, учинити да се то поравна или боље причврсти'. – Д'ā ми да м'ало оц'укол'им тā'н к'ами, да се поравн'ā.

оч'амāт -ām св 'дуго се испланирано задржати'. – Валā оч'амāсмо, а да ме п'йтāш што смо чив'ели – н'е би ти знāв'ā р'еј.

оч'а'нкāт -ām св 'окрунити'; в. *шоāн*.

очев'рл'а'к -л'к'а м 'одломљена грана'; || **очев'рл'ит** -рл'јм св 'одломити, откинути'. – Нем'оће се мл'ого цēц'ат, т'а'нка је та гр'āна и м'оже да се очев'рл'ј.

очегрл'ат (се) -'ām (се) св 'огрепсти (се)'. – Ако се очегрл'ā по п'рсту, 'он је те д'обре п'аре г'ул'ио.

очēн'ит (се) оч'ēп'и (се) св 'одломити се, одвалити се од стабла'. – Уф'ат'ила сē рук'ом за некакву гр'āну, 'ондā се онā гр'āна очēп'ила, пā 'ондā и ов'ā исп'од нē и 'она – на дол'ину.

очефут'ат -'ām св 'оголети; оставити без паре и динара'; в. *ча'фуна*. – Ови те очефута [4: 246].

очеш'ат оч'ешēм св а. 'овлаш превући ноктом, дотаћи, окрзнути, огрепсти'. – Очеш'ā је једну п'уфицу и с'ад му је поцрвєн'ело; б. 'додирнути се у мимоилажењу'. – Њ'ему, нас'ум, н'ије м'рзно да ју м'ало, кā нектēћ'и, оч'ешē.

'очи оч'ј в. *око*.

'очѣн 'очина -о 'очев' в. *оѣнѣу*.

оч'истит -ѣм св 'уштројити, кастрирати'. – Дѣдио је да ти оч'истѣ тѣ пр'ѣсе. **очит'ат** -ѣм св 'обавити опело'. – Ако му не очит'аш 'опијело, 'исто је кѣ да си б'ачио гов'едо у р'упу и зат'ѣ п'оп м'брѣ да очит'ѣ 'опијело.

очопл'ит оч'оплѣм св 'позобати зрна, бобице, с многих гроздова'; в. *чоил'ий*. – Ђаволисамо и грожђе, очоплисмо [4: 115].

'очѣ м 'очух'. – Нека те м'ѣјка пов'едѣ и тѣ 'очѣ да ти ко д'октора сн'имѣ тѣ н'огу.

оц'ак м 'кућа, угледна патријархална задруга'. – Оцаком се зове свака задружна и гостопримна кућа [2: 105]. – Богаташа има у доста свијета, кои отворе оцак путницима и неволницима; *изр. мусафирски* ~, в. *агеѣ, кућа*; || **оц'аковић** м 'представник угледне куће, братства'; в. *кућић*.

'ош! узв за терање телета.

ошѣп'ит ош'ѣпѣм св 'обухватити рукама'; в. *губ*.

ошвањит -ањим св 'лоше обавити посао, показати се у лошем светлу'. – Из боја сте главе доносили / Доносили главе и оруже / А данас сте нешто ошвањили [5: 356].

ошвице мн 'вез око врата или на грудима женске кошуље, украсне пантљичке'; в. *оѣуѣаш*.

ошег'ат -ѣм св / **ош'егѣт** -ѣм св 'одсећи тестером'. – С'ад је тѣ рѣ'етна раб'ота: 'имѣаш овѣ ш'еге пѣ ошег'аш, а пр'еђе н'е нѣ св'ѣ 'удри ѣек'ирѣм.

ош'ит ош'ијем св 'кидањем везивног конца раздвојити састављене делове, рашити'.

ошкл'апѣт -ѣм св 'украсти'. – Ошкл'апѣће ти и да га н'а небо обј'есѣш; || **ошклап'иша** м 'вешт лопов'. – Н'ека'д сѣ се ов'ѣје пом'ињѣли л'ѣђи, а с'а'д сѣ и[м] мјесто з'аузѣли нес'ѣји и ошклап'ише.

ошк'рнѣт -нѣм св 'одломити, заломити'; в. *роѣ*.

ошлијепл'ет / ослијепл'ет -ѣм св 'ослепети'.

ош'окнѣт -нѣм св 'отерати (обично теле, ударцем по њушци)'. – Пошто су га ош'окнѣли, 'он је побл'егѣ у партиз'ане.

ошп'ијѣт -ѣм св 'потказати властима'. – Не зн'ѣ се ко и[х] је ошп'ијѣ, с'игѣрно некѣ њ'ин, теке и ѣ'авѣ п'онесе.

оштен'ит се -енѣ се св 'окотити се (о куји)'. – Оштен'ила се к'учка у тѣ'н гр'оп, б'ачѣла двоѣ шг'енѣдѣ; в. *биза*.

ошт'етѣт -ѣм св 'уништити, упропастити'. – Реку му да је оштетио они свијет, е је велике греове учинио [2: 463]. – Н'ишта н'е бјеше сл'омјено ни ошт'ѣнено; в. *ѣоѣалиѣ* (Кж); *изр. ошѣѣиѣиѣ Амин* 'прекршити одлуку племенске скупштине' [1: 216].

оштрк! узв; в. *обѣ* [2: 19].

ош'умѣт се -ѣм се 'страдати од једења »бјелешуме« (в.)'. – Д'ѣте овц'ама мало с'ијена, да се не ош'умау; ка'д 'ијѣ м'лого бјелешумѣ, 'она се ств'рднѣ и 'овце креп'ѣјѣ.

оштруља ж в. *осѣруља*. – Он с једном младицом анѣеоскога лика, али оштруљом, роди сина Према [4: 48].

П

п'аврл' м 'већи трун који може упасти у око'. – 'Упаде ми 'у око једа^н п'аврл' и н'амучи ме до[к]-гā Дрā'а н'ије м'а^кла; || **наврл''ак** -āk'а м 'момчић, момчуљак'. – Ојд'о да з'ај[ј]мим онē паврл'ак'е да се мало појак'ају и с мат'икāма.

п'адавица ж 'епилепсија'; || **п'адалйште** с 'одмориште приликом издига у планину'. – П'адалйште Ђ'окē М'аркова бил'о је под онā трй б'бра; || **п'адāt** -ām несв 'падати'; || **падање** с 'епилепсија'. – Падање, мука или наступ... (епилепсија), добија се због рада у свечане дневи [2: 521–522]; || **п'анūt** п'анēm св а. 'пасти'. – П'ануо је на к'ућу Ђ'брђијē Рād'ева; **б.** 'задржати се, остати дуго на једном месту'. – Ст'ока којā п'анē на једа^н кат'ун ц'ијелō л'ето, тā га ст'ока н'ēmā д'оста кā онā којā ид'ē с кат'ун'а на кат'ун; **в.** 'онесвестити се', *в. иреснијетийи се* [2: 522]; **д.** 'сетити се'. – П'ани ти н'ām, д'ијете, да ћеш и т'й ст'арāt; || **п'ас** п'анем св 'запасти, припасти у део'. – И р'ече: п'аде м'ене да ј'а оногā чоб'ана уф'атйм, а 'они да заск'очē коз'ама, да к'озе заокупē (Кж).

падријетло м *в. йогријетло*.

п'ађет -да м 'прадед'. – Он не зн'а ни како му сē зв'ā ђ'ед, а н'е п'ађет.

паз'ар -ār'а м 'пијаца, трг'; *в. муча^н* [1: 48]; || **пазарев'ат / пазароват** -'ујем несв 'трговати'. – А онō се пр'еје и пазарев'ало, поноћи се ст'ално од'ило у пазār'е (Кж). – Пазаровало се у Беранима [2: 77]; || **пазār'ит** -ārйм (не)св 'трговати'. – Јā са^м ти пазār'ила к'илу ц'укра, мало к'āфē и к'илу г'аса; || **пазар'иште** с 'градски пијачни простор'. – Т'ā^мā бј'еу пазар'иште Лив'аде подг'оричкē (Кж); || **пазарник** м 'учесник у пијачним пословима'. – Пуја су, као и друге Куче пазарнике, узели у заштиту кучки потурчењаци [2: 466]. – Ја оправи моје пазарнике / Да тргују ше'ер Подгорици / И донесу пуње за светога [5: 216].

п'аздријен м бот 'жбун или ниско дрво *Rhamnus frangula*.

п'азйт -йм несв 'пажљиво пратити погледом; с пажњом надзирати, бринути о коме или чему'; ~ **се** 'међусобно се уважавати, одржавати пријатељске или рођачке везе'. – Они сū се в'азда п'азйли кā по јед'ни и н'икад помеђу њ'и[х] н'ије бил'о г'ркē.

п'азуво с 'пазухо'; *в. оја^на^к, ошесай, рудица*.

п'ајасēп м бот 'варијетет јасена, кисељак'.

п'акōс[т] -ости ж ♦. – Б'иће д'обро ако 'от пакости не п'укнē н'а ребра; || **п'акоса^н** -сна -о 'пакостан'; || **п'акосник** м 'пакостан човек'; || **п'акосница** ж 'пакосна жена'. – Н'ēmā п'акосница њ'ēнē ш'огē пā мл'ātй јез'иком ок'б себе.

пāl'а ж 'ашов'. – О[д] св'ије н'аукā^н мй се н'ајбол'е разум'ијемо у мат'ику и у пāl'у; || **пал'ат** -ām несв 'копати палом'. – Н'ајла^кше је ће се м'оже узор'ат, а овē м'ālē згр'адице смо пал'али, не м'ош вол'ове ув'ес.

палам'ар -ār'а м 'велики ковани ексер, клин, за учвршћивање елемената у кровној конструкцији'. – Дна [клијешта] се укују у греде ковачим »паламарима«, којима се донекле отвори пут сврдлом [2: 83].

палам'ида ж бот 'растиње *Cirsium arvense* (L.) Scop.

п'алāнга ж 'гвоздена полука којом се затварају врата' (Мч).

палаф'рк м 'дечкић, пубертетлија'. – Куј ми се м'а^коше онй палаф'рци да ми овā д'рва не насл'агају; || **палафр'ч'а^к** -чк'а м дем.

н'ала^ц п'алца м анат а. ♦; **б.** 'мера за дужину, цол, инч' [2: 79].

палēt'а -'ē ж 'еполета, ознака чина у војсци'.

пāl'ит пāl'йм несв 1. 'припaљивати цигарету, пушити'. – Пāl'иш-[л]и тй дув'ан? – Јā са'н га пāl'ио педесе г'однā° пā са'н га бачио; 2. 'пуцати'. – Ми н'е-оћемо једа'н н'а другоѳа п'ушке пāl'ит.

п'алица ж а. 'кратко дрвце у игри клиса'. – [За игру клиса се] одреди подугачак штап именом »клис« и једно дрвце од једног педа дужине које се зове »палица« [2: 344]; б. 'прутић, штапић'. – Н'ађи ти се, д'ијете, п'алица 'у рўке, бйл'о какв'а, м'оже ва'л'ат; в. 'штапић којим се јарам спаја с подгрлицом'.

п'āl' м 'спаљена шума'. – П'ал'еви су ђе н'емā гор'е [12: 32].

пал''аска ж 1. 'мрља (на лицу, оделу)'. – О[л]-ч'еса ми је овā пал''аска, д'а ми је зн'ат; 2. 'траг од ударца, модрица'. – Нос'ио је онū пал''аску те п'одуго, нō је л'ијепа раб'ота што му 'око н'ије изб'ио; 3. 'велика значка; орден, кокарда'. – Зак'итио сē онијема пал''аскāма, а уз обр'аз и ч'ōјство би му л'епче прист'ајāла б'алега; нō шт'о ћеш д'е: вријем'е му гā д'онијело.

п'амēt -и ж ♦. – У ов'у памēt, јā г'амо од'ила н'е би, а тй – како г'ој ој; || **п'амēта'н** -тна -о ♦. – П'амēта'н по св'акū раб'оту; || **памētн'ица** ж 'оштроумна, паметна жена'; || **намет'ул'а** ж пеј 'паметна жена'. – Не зад'ијевā[ј] памет'ул'у, да не вид'иш кол'ика је авет'ул'а; || **п'амētно** прил. – Л'а'кше је 'авētно нō п'амētно.

пāн'а'ц пāн'ца м '?. – Ид'е ка пāн'аец, не м'ож га ст'игнūt (У).

п'андūr м 'сеоски полицијски стражар'. – 'Он је б'ио п'андūr у 'општину; || **пандур'ица** ж 'погранична жандармеријска станица, караула'. – Наша је к'ућа бйл'а аустр'инскā паидур'ица (Бч). – Старјешина једне турске »пандурице« у Куњу Врмошконе сажалио се на њих [2: 376]; в. *форш'ица*.

панта ж 'краћа хоризонтална гредица која повезује рогове у кровној кон-струкцији'.

п'анūt п'анēm св 'пасти'. – П'адо, н'екāко, напр'еда'чкē, кā свијех'а; *изр.* ~ нам 'досетити се'. – Н'ика'д не зн'аш што св'е ибр'ету м'оже п'анūt н'ām; в. *навише, ѓадавица*.

панцат -а -о 'усушен, сличан пању'. – Илија се прислони уз један стари пан-цати хрост [3: 72].

пāп'а'к пāп'к'а м 'папак'; *изр.* *йāйк'е у л'егину* 'умрети на месту, крепати'.

папл'ек м 'момчић, пубертетлија'. – Онй м'ōј папл'ек л'а'ко забор'авй на др'угū раб'оту кад му се онā њег'ова н'апнē.

п'апрāt -и ж бот 'биљка *Aspidium filix-mas, Pteridium quilinum* (L.) Kühn'.

паприца ж 'твожђе над сјеном' [2: 53].

п'ара ж; в. *крајчић*; *изр.* *йаре ђевојачке*. – Пре него што ће девери повести де-војку, имају да плате ђевојачке паре (сад 5–10 круна) [1: 275]. – Ђевери такође при-ме од домаћина новаца за »грош мајчин« и за »паре ђевојачке« [2: 221]; || **п'арица** ж дем. – П'арица би се каква свēз'ала, пā се провāl'ила би и са'ш'ила (Кж).

парагун м 'старинска пушка' [2: 91].

параман / па'рам'ан м 'парче'. – Вјетар ме разаждене да од мене не остане парамана [2: 463]. – Ојд'е св'е у па'рам'ане.

парап'ет м 1. 'ограда, наслон на балкону'. – Насл'онй се на парап'ет и кун'ē, 'у ками заг'уцā; 2. 'ивичњак поред пута'. – Ђ'еца тē пр'ије парап'етом н'ō цād'бм; јā г'рњām кад и[х] в'иђу, нō 'ај тй: ђ'ецу и ајвāн'е и Б'ок ч'уvā.

пар'астос м 'помен'. – Ка'са'м учин'ио тā° пар'астос, в'ише н'ије бйл'о „дуг'уеш свијех'е“.

паргалија м '?. – О, Ил'ија, паргалија – т'акō смо му збор'или кад је б'ио м'ālй.

пар'ип м 'добар коњ'.

парл'ава ж 'каменита страна, урвина'.

пáроичи́т се -йм се неск 'судити се, спорити се'; в. *зајорчий се*.

паројак -јка м 'трећи рој' [2: 42].

партаја ж 'партија, група' [Ж 40].

п'ас м **1.а.** анат 'појас'. – Тō је ч'удо опретл'ало, не м'огū га ок'б пāса ошāп'ит дво'ица; **б.** 'појас као део народне ношње'. – Пр'ешлица се зађ'енē з'а пāс пā вūц'и с куђ'ел'ē и на шт'ил'езу намотā'и. – Још је жена носила и широк пас од »сактијана«, украшен округлим, црвеним »акицима« (камењем), који су били срмом обложени [1: 258 113]. – Преко хаљине и гађа везивао се кожни пас са силавом за оружје [1: 256]; *изр.* ~ *йāс св.* Луке 'дуга' [2: 332], ~ *сукњен'й,* ~ *свилен'й;* **2.** 'генерација'; в. *исīајай*.

насаран м 'јарац'; || **пасарица** ж 'коза' [2: 19].

пасарела ж фолк 'нека игра' [2: 371].

пасаст -а -о в. *огбаиц'н* [2: 477].

пас'ат -ā[м] св а. 'проћи'. – Пас'али сū туд'ије прије двије 'уре; **б.** 'завршити се, смирити се'. – 'Ондā е отиш'ā овй Мй'овић и р'екā: „Ј'ā са'н тō, мй ш'ели да оч'истймо тō гр'обје“ и т'акō е тō пас'ало.

пасатуре ? 'игра скривања прстена' [2: 370].

пасиште с 'испаша, напасање'; в. *йас[ш]²*.

пасмо с 'повесмо'. – Нареди, да кјери понесе пасмо, да од њега цијело ођело цару изатка [2: 458].

пасп'āl -āl'а м **1.** 'прах од брашна у млину'; **2.** 'пепео од сагорелог лишћа (око огњишта)'.
п'ас[т]¹ п'анēm св в. *йагай*.

п'ас[т]² пāс'е неск 'напасати (се)'. – 'Овце се рашйр'иле у онй пристр'ана'к и пāс'у; *изр.* *добрē йāсе* 'поздрав чобанину'. – Пастир у је обичан, али сад већ ређи, поздрав: „Добрē пāсē“, на шта он одговара: „Добра ти сређа“ [1: 263 290]; || **пасиште** с 'испаша, напасање'. – У Гори Какарицкој и у Пољу Златичкоме имају права пасишта и подгорички сточари [2: 133]; || **пастирина** ж 'пастирство, чобановање' [2: 7]; || **п'аша** ж 'испаша'. – Иза'гн'ā 'овце на п'ашу. – Ид'у 'овце п'ашōм пā нап'ану на нā сол'ила – изгуби'ће вара'н'ику и забол'еће и в'име (Кж); || **пашар'ина** ж 'накнада, такса за планинску испашу'. – Ови сū увели нека'кву пашар'ину, теке да се сп'рдају с овијем ом'рченијем нāр'одом и да му не д'ају да се са'ст'авй з дūш'ом.

п'ас[т] се пāс'е се 'парити се (о кобили)'. – Овā сē коб'ила узвр'ћ'ела, 'оће да се пāс'е.

п'астрва ж зоол 'речна и језерска слатководна риба *Salmo fario*, пастрмка'.

паст'у / паст'уф- ув'а м 'некастриран коњ' [2: 15].

патар'ица м **1.а.** 'летвица као део дрвене конструкције самара'; в. *байка; б.* 'букова цепаница – за торину' [2: 21]; **2.** ирон 'човек на високом положају, функционер'. – Био је после р'ата некаква патар'ица у 'Удбу.

пат'инут -нēm / **патйн'ут** -йнē[м] св 'предахнути, одморити се, починути'. – 'Ајде, више, пат'ини, не м'брāш се да'н'а'с одр'ијет и за с'утра; || **пат'исāt** -шēm неск. – 'Она н'ика'д не пат'ишē, кā да се бо'й да ће јōј н'еко от'ēt раб'оту.

патишп'ањ м 'врста колача од брашна, јаја и шећера, »шпански хлеб«'.

п'атпо прил 'изморено, напаћено, израђено'. – Жив'јело сē п'атно и девер'ало; || **п'атница / п'атњица** ж **1.** 'измучена, напаћена женска особа'. – Што ју је, п'атницу, тўкл'о и снад'ило, ч'удо је да је и жив'ва; **2.** 'вредна жена, вредница'. – Ка'д

би се у к'ућу раб'оте сām'е чињ'еле, не би јōј р'āвнē п'атњицē бйл'о.

п'атока ж 'слаба ракија, која из казана истиче пред његово разграђивање'.

патрцона ж 'дугачка пушка кремењача'. – Некаквом патрцоном од Корита до Хафе Мале у Коштици потукао је седамдесет и пет људи [2: 190].

пауна ж 'врста друштвене игре' [2: 373].

пахор м 'пахуљице пепела'. – Кад пахор облијеће огњиште, знак је да ће бити ручна (напредна) млад [2: 323].

пачар'из м 'невоља, мука'. – Бāкс'а'зна ми је и п'а п'ут и у с'а'н: ка'д је г'ој н'еђе ср'етēm, не м'оже ми се без в'ел'ēга пачар'иза. – Турови сусједи су, да их с тога не снађе какав пачариз, њега и жену му оставили својој судбини [3: 76 493]. – Но све желе кавгу и злу срећу / И пачариз да учине коме [5: 93].

пачм'ага / пашмага ж 'папуча'. – Дон'еси ми тē пачм'аге да и[х] наз'ујем. – Пасторки се смакне с ноге златна пашмага [2: 275].

п'аша ж 'испаша' в. *īac[ū]*².

пашād'а ж 'прибор за јело, »есцајк«, израђен од бољег и тежег материјала. – Јā нīm да сū 'они пр'ви им'али тū пашād'у. – 'Имā и луж'ице и п'ир'уне и н'ожеве, св'е от пашād'ē; || **п'ашādнй** -ā -ō 'који се тиче пашаде'; ретко, обичније *oī īaišāg'ē*.

паша'п'ог м 'муж женине сестре'. – 'Он је б'ио паша'н'ог са' Шпйр'ом.

п'а'л'кāt -ām несв а. 'покушавати да се танким оштрим предметом нешто избије, ишчачка'. – Сл'āвко т'амо нешто п'а'л'кāше ка[д]-са[м]-му п'онијела к'āфу и рак'ију; **б.** 'задиркивати'. – Сл'ушā[ј] тй, б'икота, нем'ō ми п'а'л'ка[ти] тū 'ј'ецу да ти не б'иднē п'о рēпу; || **п'а'л'п'ут** -нēm св 'печнути, боцнути (речима)'. – Ако га м'ало п'а'л'нēш, 'одмā зацвр'ч'й ка цријев'о н'а жār; || **п'а'л'колйт** -йīm несв дем **1.** 'задиркивати'. – Не знā шт'о ће от погāнл'а'ка па п'а'л'колй 'ј'ецу и зад'ијевā и[х]; **2.** 'стално нешто радити полако, старачки'. – В'а'зда нешто п'а'л'колй окō к'ућē, теке да не бед'й.

п'а'нта ж 'пајанта'. – Над петром су п'анте за сушење меса [1: 252].

па'њ'āt -āt'а м 'старо изнемогло чељаде'. – Уд'ā ју за па'њāt'а ст'ārōга.

п'а'с пс'а / пц'а м **1.** зоол 'пас Canis'; **2.** 'тврдица'. – Тврдицу зову »пас« и »орјат« [2: 469]; || **пā'с'о** -'а м дем 'својеглав дечачић'. – Валā ћу те, п'ā'со, угн'ат у тор'ину и н'ēј ми зад'ијев'а[т] тū 'ј'ецу; || **па'с'ов** м пеј 'човек тешке нарави и непредвидљивог понашања'. – Не м'ош се тй с па'с'овом н'и о ч'а'му здоговор'ит; || **па'сйншт'ина** м пеј/аугм в. *īa'cov*. – Куд ојд'е онā па'сйншт'ина – д'а ми је зн'ат'?! || **п'а'шче** -ета с. – Ижл'ези и в'иђи што тā п'а'шчād л'ају; || **па'с'ака / пасјака** ж 'дивља смоква' [2: 59]; || **па'с'ул'а** ж 'жена погане нарави'. – Ђе се нāћ'е с онōм па'с'ул'ōм?; || **п'а'сй** -ā -ē 'пасји'. – В'иђе ли онū п'а'сй мйл'ет што 'учиње. – . Д'ōдй ли онā п'а'сбā в'јера зā нū вр'ећу? – Покл'аше се на п'а'сбē об'ојке; || **па'сбал'ук** м 'ружан, недостојан поступак'. – Гријех је и пасјалук [4: 175]; || **н'а'скй** -ā -ō 'пасји'. – П'укла му п'а'ска п'огйбија [4: 220]; || **пцетет'ина** м пеј аугм. – Вēж'и тū пцетет'ину да ми се не мот'ā овуд'ије.

п'а'ф! узв којим се означава нечија изненадна појава или поступак. – Онō дијет'е 'искочи – п'а'ф пред њ'има! – А 'он – п'а'ф н'а ноге!

п'а'цкāt -ām несв 'пецкати, задиркивати'. – 'Имају 'они некē ст'ārē рачун'е пā се в'а'зда п'а'цкају; || **п'а'цнūt** -нēm св. – А овй гā Ник'ола н'еђе нешто п'а'цнуо; || **п'а'цколйт** -йīm несв дем. – Н'ēмају др'угије р'абōтā пā се в'а'зда п'а'цколē.

п'ед м ж 'мера за дужину, распон између врхова палца и малог прста, педаљ'; в. *īалица*; || **п'еда** пед'ē ж 'и с т о'. – Тē н'аше п'еде нијес'у ј'еднāке е не'ко 'имā д'ужē пр'сте а не'ко кр'ачē [2: 72]. – То су в'ел'й л'уђи – св'акй по тры п'еде и ром'ачу.

п'едāv -а -о 'невешт, пипав'. – Ће нађ'е њ'ега да ти р'адї ка^е[д] зн'аш како је п'едāv.

пед'енца ж 'успон на путу'. – Т'ун је в'ел'ā пед'енца и с м'алїм д'уом са^м 'издро н'а вр'.

пѣзит -їм несв 'понашати се сервилно'; в. *кол'е*.

п'еј печ'ѣм несв 'пећи'; || **п'ека** ж 'осећај који човека мучи, »пече«. – Ост'ала ми је п'ека на њег'ове нес'ојштине: ја траж'ио да му л'уђи пом'огу, а 'они нијес'у им'али кōм'е. – За то ми је пека останула / Коју леку пребољет не могу [5 409]; в. *измира*; || **п'ецāт** -ām несв а. 'боцкати, уједати (о ситним инсектима)'. – П'ецају овѣ м'уве, 'очи изв'адїше; || **п'ецкāt** -ām несв а. 'исто'. – Чињ'и ми се да са^м једнōј м'уви нешто крїв'а – п'ецкā ме, не д'ā ми 'очи отвор'ит; б. 'задир-кивати'. – 'Имају 'они некѣ св'оје раб'оте пā се п'ецкају; || **п'ецколїт** -їм несв дем 'исто'. – Јесу ли к'омāри п'очѣли да п'ецколѣ. – П'ецколѣ овѣ м'уве, кā да ће к'иша; || **п'ецнūt** -нѣм св. – Што тѣ тō п'ецнulo в'ише ока; || **п'еча** ж 1. 'знак, белег'. – Ост'ала му нека^ква црв'енā п'еча исп'од ока; 2. 'храбар човек, који неће узмакнути ни пред каквом опасношћу'. – П'еча је тō и не уг'арā му 'око н'и пред кїм; || **п'ечїт** -їм св а. 'ујести, угристи (о змији, често у клетви)'. – Изл'ази ис тије л'омїнā, да те нешто не п'ечї и не наг'рдї. – Змија ми те 'у нōс п'ечїла; б. 'ујести, угристи (и оставити црвен траг на кожи)'. – Н'ешто гā л'ијепо п'ечїло н'а чело, 'ено му бал'уша; || **п'ечїво** с 'ситан брав испечен на ражњу, печење'. – Но натаче на ражањ печива / С роговима дебеле овнове. – Кад печива испече војвода [5: 41 42]; в. *вариво, ражс'њ*; || **п'ечица** ж дем. – Какв'а ти је то п'ечица на л'есицу од рук'ѣ, да те н'ије што из'ело; || **печобр'азап** -зна -о 'упоран у лажи и пошто се она открије'. – Колико је тō л'а^жāво и печобр'азно: л'ијепо са^м в'иђела да гā кл'апио, а 'он вел'ї да га н'ије ни п'ипнуо; || **печобр'азиле** с 'особа „печених образа“, који се дичи оним чега се часни људи стиде'. – А н'у ми се, печобр'азиле, м'а^кни да ти не ум'ѣчїм ребр'а; || **печобр'азник** м 'безочник'. – Чу ли печобр'азника што р'ече б'аби; || **печобр'азница** ж 'безочница'. – Отац га ожени постаријом, кршном Верушанком, једном печобразницом која га још није зовнула именом [4: 123]; || **печобрāшт'ина** ж 'ружан поступак, неподопштина'. – Е, богме си 'авѣта^н ако си ч'екā од њ'и што др'угō до печобрāшт'ину; || **печ'бка** ж 'тврдоглава, непослушна девојчица'. – П'ушти ти м'ене печ'бку: ј'ā ћу јōј иза^{гн}'ат па^сал'ук испод вит'ицѣ; || **печ'бк'ан** м 'својеглав дечачић'. – 'Оди тї, печ'бк'ане, да те ћѣд'о п'їтā: оли с м'їром али з дреновāк'ом; || **печ'бкиле** м пеј '»печених очију«, јуначина међу слабијима'. – Ономѣ печ'бкилу м'брām изб'ит из глāv'ѣ погāнл'ук и гр'ајāње нā вѣ ма^кање; || **п'ечонога** ж 'овца с белегом на ноzi'. – Л'ијепа ти је онā п'ечонога; || **п'ечоноса** ж 'овца с белегом на носу'; || **п'ечоносāс[т]** -ста -о 'који има белегу на носу'. – Једа^н ни је ов'а^н б'ио п'ечоносāс[т], пā у бул'ук 'имāмо д'оста п'ечонōсā'.

п'ексимит м 'двопек, добро испечен хлеб тако да дуго може остати употребљив'. – Н'екї приф'агїше п'ексимите талиј'анскѣ.

п'ела^к п'елга м 'рупа с водом из које се залива »бостанк' (Ф).

п'елена ж 'платно за повијање беба'; || **пелењ'ача** ж 'лака летња тканиа сукња'.

п'елијеш м 'ивица посуде'. – Нап'унио пл'ат до п'елијеша. – Затијем се наврше по лужица пепела, коју мора надбијени играч зубима ухватити за пелијеш и држећи ју одговарати на питања [2: 371].

пел'им м бот 'растиње *Artemisia vulgaris* L., пелен, кадуља, жалфија'.

пѣл'ит п'ѣл'им не св а. 'опуштати доњу усну, подруживати се правећи гри-маса уснама'. – Дѣл'е фасл'аче т'ун да се п'ѣли и да зад'ијевā ђ'ецу; б. 'плакати с опуштеном доњом усном'.

п'ѣнцер м 'удубљење у зиду, за држање воде, водник'.

пењ'ат се п'ењем се не св 'пети се'. – Ево двā д'а'на н'ије се н'ико пењ'а да 'узмѣ онā јāји'а с пол'ога. – Ка'[д] ми нар'ѣдѣ да у раш'ијем, јā ђу ју раш'ит, теке да ви д'ам ч'а'снū р'ијеч: на м'оју се ж'ивū гл'āву в'ише пењ'а[т] н'ѣне.

п'епо -елам ♦; || **п'епел'āv / пепел'ав** -а -о 'који је запрашен пепелом'. – 'Имāш-[л]и очи: зār не в'идиш да ти је кап'от в'а с п'епел'āv; || **пепел'ава'ц** -вца м 'ситан сув снег'. – М'ало је запрāш'ио пепел'ава'ц. – Кад сух [снијег] са сјевером падне, зове се »пепељавац« [2: 333]; || **пепел'āk** -āk'а м а. 'место поред огњишта на коме стоје црепуља и сач'. – Према огњишту је »пепељац«, у којем стоји сач са црепуљом [2: 87]; б. прен 'огњиште, кућа'. – О свакој новости [се] на сваком пепељаку с интересом говори [2: 485]. – То се прича на све пепељаке [5: 293]; || **пепел'ат** -'ām не св; *изр.* ~ *ноје* 'спремити се за спавање'. – Пепељам ноге и врлобућице у постелу [4: 174]; || **пепељанче** -ета с 'недорастао момчић'. – Но се једно пепељанче нађе / Из чардака погоди сердара / Ни жива га зем'а не счекала [5: 220]; || **пеп'ел'мūd** м 'човек који се не одмиче од огњишта'; || **пепељоног** м 'исто'. – Био бих радији да ми ти будеш зет за једну, но какав пепељоног за стотину година [3: 283]; || **пеп'ел'ница** ж 'пепељара'; || **пепел'уга** ж 'овца пепељасте боје'.

перда ж в. *забој, ѓреклеџа* [2: 85].

перјан'ик / пера'н'ик -ик'а м 'припадник кнежеве телесне гарде'. – Господ'ар перјанџ'има шѣт'а прос Цет'иње (Ф).

пернут -нем св 'овлаш опрати, провући кроз воду, пропрати'; в. *ѓрай*.

п'еро с 'лист (на кукурузној стабљизи, на младом луку)'. – Н'у ми ок'ини двā п'ера л'ука. – Д'ѣнā п'ера сū п'очѣла да се с'уше; || **пер'ѣка** ж 'овца?'; || **перул'ина** ж 'перо птице, кокошке, перушка'. – 'Опѣт ми лис'ица п'онесе к'окошку, 'ево перул'ине код овогā ш'ипк'а; || **перуш'ат се** -'а се не св 'мењати перје (о кокошка-ма)'. – Перуш'ају се и св'е сū нā'грдне.

перч'ии м 1. 'прамен косе; чуперак'. – Остављали су дуги прам перчина [2: 89]; 2. 'глава'; в. *ѓримай*; || **перчии'ат се** -'ām се не св 'свађати се, чупати се за косе'. – Нека се између себе перчинају [4: 286 332]; в. *ѓријес*; || **перч'иноша** ж 'немирна дугокоса девојчица'. – Н'у ми зѣв'ни онū перч'иношу да у м'ало т'егнѣм за перч'ин да ми не п'а'л'кā ђ'ецу.

п'ѣт бр '5'; *изр.* с *ѓ'ѣи* н'а *девѣи* 'причати неповезано, »скарати« с теме на тему'. – Но ја овѣ т'ебе [причам] с пѣт н'а девѣт; || **пет'āk** -āk'а м 'петогодишњи ован' [2: 11]; || **пѣт'а'к** пѣтк'а м 'пети дан у недељи'; || **пет'ина** бр им 'петорица'. – Дѣл'оше њ'и пет'ина, отиш'ае је ш њ'има и – т'āе дā'н и н'ика'д в'ише; || **пет'ул'а** ж 'крава отељена у петак' [2: 18]; || **п'еткāt се** -ām се не св 'играти се с пет каменчића'; || **п'еткāње** с 'игра с пет каменчића'. – Ка'[д]-се уф'атѣ п'еткāња, оне забор'авѣ и д'ома да д'ођу; || **петкамење** с 'исто'. – Није [ми] ни до петкамења, најмање ми до кликерања и чепљења по школицама. – Није нас одао кад смо игра-ле петкамења па нијесмо чуле звоно [4: 170 311]; || **п'еткāш** м 'каменчић у игри петкања'. – Ђевоч'ице се заигр'але п'еткāшае и забор'авѣле н'а овце; || **п'еткāч** м 'исто'.

п'ета п'ѣт'ѣ ж анат **1.** 'задњи део стопала'. – Уб'ола гā др'ача 'у п'ету пā му сѣ тō испог'анило; **2.** 'задњи део обуће (ципеле, чарапе)'; *изр. зайис'ати 'у иѣишу* 'заборавити'; || **пет'ница** ж 'део којим се коса причвршћује за косиште'.

п'ета'р п'ѣтра м 'простор између таванице и крова, поткровље'. – Над черје-ном је *иѣшар*, таван од дасака, на коме се држи жито, да се суши [1: 251, 2: 49 86].

п'етл'а ж **1.** 'омча која се прави од нити при плетењу'; **2.** 'чвор у облику осмице, машна'. – Б'аба јōј свѣз'ала ону п'етл'у, а н'ије ју стѣгл'а, пā се тō раздријеш'ило; || **п'етл'ница** ж дем. – Не ум'ије 'она вѣз'ат ту п'етл'ицу, ч'бче, м'āl'ā је; || **петл'ат** -'ām несв 'дуго се задржати око неважног посла'. – 'Ено га, дв'ије 'уре нешто петл'ā пред 'избѣм.

петра'йл -йл'а м 'епитрахил'. – Јā дѣћ'о, п'оп – петра'йл', а јā уж њ'ега: „Г'осподи, пом'илуј!“

петров'ача ж 'рана воћка, која приспева о Петровудне'. – Ј'абукe тѣ али см'окве те присп'ијевају о Петр'овуднѣ, тō сū тѣ петров'аче [2: 59]; || **петр'ул'а** ж 'јуница отељена о Петровудне'; || **пѣтр'оња** м 'во, бичић отељен о Петровудне'.

пећ'ина ж 'природна велика шупљина у стени'; || **пећ'иница** ж дем. – Ка'д нѣ гāћ'ā авиј'он, једв'а смо побјегли под једнѣм пећ'иницѣм; || **нећинч'ина** ж. – Њ'има је т'амо бил'о л'ијепо з'а овце, затв'арāли сū и[х] у некѣ пећинч'ину поред Мор'ачѣ; || **пећиншт'ина** ж а. 'велика пећина'; б. 'велика хладна просторија'. – Овā се пећиншт'ина не м'оже згр'ијāt; || **пећуштина** ж. – Црква [Црна ријека] је у једну стравичну пећуштину [3: 140]; || **п'ештера** ж 'пећина'; в. *сѣочник*.

п'ецкāt -ām несв в. *ијѣ*.

п'и! 'узвик којим се пропраћа пљување и све што је одвратно до гађења'. – П'и, г'овā'нā, што учин'еше од[д]-тогā ђет'ета!

пйв'ик пйвнйк'а м 'који може добро »потегнути« (ракију, вино)'; в. *иладник*; || **ниво** с 'пиће'. – Војвода и добро дочекао / Даје доста пива и јестива [5: 140]; в. *агѣш, јес[иш]*; || **п'ит** п'ијем / пиј'ем несв 'пити'. – Н'ије р'ѣт да јā п'ијем в'ашу рак'ију на м'бј пр'ак от к'ућѣ; || **пйћ'е** с а. 'алкохол, вино и ракија'. – Им'ā је у к'ућу по н'ѣкол'ко 'ил'ад'а' к'йла' пйћ'а; в. *мрс*; б. 'пијење'. – Лијечи се пићем онијех одва-ра који се употрѣбљају против назеба [2: 528]; || **пйн'ут** п'инѣм св 'попити мали гутљај, пијуцнути'.

пйд'о м одм детету *ирго*.

п'иждрйт -йм несв 'нападно гледати, пиљити'. – Само ви пиждри у зубе [4: 225].

п'ижле -ста с 'нејако дете'.

п'ижмол'а'к -л'ка м 'ситан плод'.

пйзд'оња м 'кукавица, страшљивац'; || **низд'ул'а** ж/м 'особа сумњивог мо-рала и кукавичког понашања'; || **п'издурулā**, нејасно, в. *звијурла*.

п'изма ж 'мржња, пакост'.

пијавица ж а. 'дрвени клин'. – Одвајају се »пијавицама« од буковога дрвета, којима се једна страна сјекиром наоштри [2: 60]; б. 'разлог за изазивање спорова'. – Кои су... међу њима пијавице метали да и[м] обичаи промијене [Ж 1].

пијен'ут п'ијенѣм св 'умрети тихо, без ропца; угасити се'. – Овā су ч'ѣтворо м'ālā пијен'ула.

пијес'а'к -ск'а м 'песак'. – Н'ѣмā тун земј'ѣ: уд'ари мало ј'аче трнок'опом – уд'арио си у пијес'а'к, 'у брѣт; || **пјескуша** ж 'песковита земља' [2: 45].

ник! узв којим се најављује да су се сви играчи жмурке сакрили. – Рукама

покрије очи и... покривене држи све док му неки, пошто се сви остали скрију, рече: „пик“ [2: 343].

пикла / **п'икл'а** ж ‘живахна, отресита девојчица’; в. *излегаџи*.

пџл'а е ж ‘тестера’; в. *шеџа* [2: 76]; || **пил'ат** / **пџл'ет** -'ам / -'џм несв 1. ‘сећи пилом, тестерити’; 2. ‘стезати, резати, сећи’. – Што увијаш ту ногу, пили ли те обувка [4: 190]; || **пил'ен'ица** ж ‘необрађена даска’. – Шт'ице сѹ онџ бил'е пил'ен'ице; || **пилот'ипа** ж ‘пиљевина’.

пџл'еж и ж а. ‘пилићи’; б. ‘дечица, нејач’; || **пил'еце** -ета ж дем *џиле*. – А ж'ена Ђук'ана Мџр'овиџа уф'атила једно м'алџ пил'еце и с'а'[д]-га држ'џ (Бс); || **пил'џћ** -џћ'а м ‘младунче пернате живежи’. – Јџ са'[м]-вџћ'ала двџ ф'џнџ пилџћ'а, т'акџ тол'ичкџ, не бл'џж'џ (Бс); || **п'ипле** -ета с ‘пиле’. – П'онесе ми н'ешто једно п'ипле, кџ да и м'ене није м'огло вал'ат; || **пипл'џћ** м ‘петлић’. – Очи те ми извадит и срце окинут кад ноџас, али сјутра чујем да су ми те ка пиплиџа спрштили [3: 77]; || **п'иплица** ж ‘млада кокица’. – 'Имџм двџ пипл'џћа и пџ-шес п'иплицџ [2: 336 535].

пил'ичниџ м ‘последџи остатак нечега?’; в. *заумџиџ*.

пилоп'џћ -џћ'а м ‘житко ђубре, осока која се цеди из штале’. – Јџ уг'џџила у онџ пилоп'џћ ђе се ст'џчџ 'осока и гн'бџ испот кр'џвџ'н.

п'ил'џг м ‘последџа мрвица’. – За џ'има н'џје ост'ало ни п'ил'џга; в. *џиличниџ*; || **пил'уг'ат** -'џм несв 1. ‘покушавати да се допре до нечега што је упало у узан простор’. – Уп'ало је ђет'ету н'ешто помеђу шт'ицџма пџ пил'уг'џ дџко га изв'адџ; 2. ‘освајати, узимати (различите фигуре у неким играма)’. – Не м'оже ш џ'џм н'ико, и с'а'д му пил'уг'џ св'е р'џдом.

п'иџа ж ‘девојчурак’.

п'ипџт -'џм / п'ипл'џм несв ♦. – Д'октор гџ л'егџ' га на крџв'ет, п'ипџ п'о врџту, испот п'џзува и вел'џ да 'имџ нечесове жлијезд'е; || **п'ипкџт** -'џм несв. – 'Учџ се монч'џћи: п'ипкаџ ђев'бчице, а ни џ'има н'џје м'рзно; || **п'ипколџт** -џм несв дем; || **п'ипнџт** -нџм св. – Н'џкџме н'џје п'адџло н'џм да п'ипнџ гр'ожџе прије Преобр'џџџа.

п'ипџн м бот ‘једногодишња врежаста биљка, *Cucumis melo*, дџџа’ [2: 306].

п'ир м бот ‘коровска биљка *Agropyron repens*, *Cynodon dactylon* Pers.’;

|| **нир'евина** ж ‘исто’, в. *џџар*.

нџр'а'к пџрк'а м ‘дашак ветра, ветрић’. – Н'џмџ ј'ош ни пџрк'а, мџ ђе се и н'ама прим'џ'ј сн'џјег.

п'ирга ж ‘сивкаста кокошка’; || **пиргица** ж дем; в. *џронијџџ*.

п'ирџн м ‘виљушка’.

п'ис! узв за терање мачке.

пџс'ат п'џшџм несв ‘писати’; ~ се ‘пелцовати се, вакцинисати’. – Св'џ смо се пџс'али и св'џкџме н'џ рџку ост'але дв'џје онџ пџс'анице; || **пџс'аница** ж ‘ожиљак од вакцинације’; || **пџс'џџе** с ‘пелцовање, вакцинација’ [2: 525]; *изр. џисџџ џџмеџџ* ‘(пр)оцеџивати памет’. – 'Ето ти га д'џ, пџ му пџш'џ п'амџт.

п'иска ж ‘пиштање’; || **п'џснџт** -нџм св ‘огласити се писком’. – Нијес'џ ђ'џца од џ'џга см'џела ни да п'џснџ; || **пџшт'ат** пџшт'џ[м] несв 1. ‘оглашавати се писком’. – 'А з'аспџ, п'очнџ н'ешто да му пџшт'џ 'из грла; 2. ‘продорно плакати, врџштати’. – Сл'ушџ са'м ђе јџ[џ] ђ'џца п'џштџ, а 'она се не кв'артџ; 3. ‘влажити (о подземном извору, на равнини)’. – Тџн в'џзда пџшт'џ и рџст'џ нечесова травул'џна; || **пџшт'алипа** ж а. ‘слаб извор’. – Н'џје тџ изв'ор нџ пџшт'алина, кџ ђеч'џнџ бџр'џк; б. ‘подземни извор око кога је земљџште влажно и не може се обрађивати’. – Тџ ми је пџшт'алина ошт'џтила л'џјеп ком'џт лив'адџ, уп. *бријџдалина* [12: 32].

писк'овина ж бот 'Colutea arborescens L.'

писмилет ж 'архимилет'; в. *милеш*.

п'ит п'ијем / пиј'ем в. *ивник*.

п'ита ж 'јело од наслаганих или смотаних листова теста с разним врстама надева'; *изр. сукана* ~; в. *вариво, шейсија* [1: 261].

пйт'ат п'йтām неслв ♦; *изр. ~ ајш'ар* 'изразити саучешће'. – Братан'ићи сју јој т'ун да и[м] се п'йтā ајт'ар. – Ајтар се »пита« и рођацима покојниковим. Ајтар прво »питају« људи који нијесу лелекали [2: 250]; ~ **се** 1. 'поздравити се руковањем'. – Дб'осмо, пйт'асмо се, с'едосмо, 'ево 'одмā рак'ија; в. *осмугић*; 2. 'имати одлучујућу реч у решавању важних проблема у оквирима уже заједнице'; в. *насијајић, насјанак*; || **пйтн'ут** п'йтнēm св 'запитати, припитати'. – Мићуне, пйтн'и Влād'а зашто ми ш'ил'ē ов'б. – Те га див питне, што му је, а он рече да гледа, ће ће га бачит преко онога брда [2: 451]; || **пйт'алица** м пеј 'човек чија је реч одлучујућа'. – Он је у једно вријем'е био в'ел'ā пйт'алица: нијес'и см'ио ни прнūt ако ти 'он не од'ббри.

п'итом -а -о 1. 'који се може неговати, који живи поред људи'. – С'ад 'имāмо п'итомије з'ечевā: д'ивл'й з'џц, али сē п'отпуно оп'итомио (Бс). – Ни једн'о мјесто н'ије п'итомо ј'еднāко; 2. 'жена »добре душе«'; в. *йреврнућ б*.

н'ића ж 'сточна храна'. – Пићу чине сјјено, лист и слама [2: 37, 1: 25].

п'ичколйт -йм неслв дем 'јебуцкати'. – Јед'ан купов'ā к'окога пā пйт'ā как'ав је међу кок'ошкāма, а ж'ена му вел'й да п'ичколй пом'ало; || **пйчк'оња** м пеј 'женскарош'; || **п'ичкопрџм** 'непробирљив женскарош'.

пйш'а ж 'слаба ракија'. – Имāш-[л]и тй рак'ијē без ову пйш'у?; || **пйш'ат** -'ām неслв 'мокрити, уринирати'. – Он'й којē сју доф'атили п'отл'е сју к'рв пйш'али; || **п'ишкāt** -ām неслв 1. 'отежано мокрити'; 2. 'помало падати, једва росити (о киши)'. – Не п'адā нб се сп'рдā, теке п'ишкā; || **п'ишколт** -йм неслв дем; || **п'ишнūt** -нēm св; || **пйш'аћа** ж 'мокраћа, урин'; || **пйшив** -а -о 'пишљив'. – Млозину знам, пйшивога боба не ваљају [4: 110].

пйшт'ат -йм неслв в. *йиска*.

пйштарица ж 'коза?'. – С пет стотина коза пйштарица / И стотину крава музарица [5: 127–128].

пј'ат / **пл''ат** м 'тањир' [1: 253, 2: 89].

пј'аца / **пл''аца** ж 'варош'. – Ић'аше једн'бм Сп'асоје ис пј'ацē; в. *м'уча'н*.

пј'ачкāt / **пл''ачкāt** -ām неслв 'отимати, пљачкати'. – Ови н'бви г'авāри н'ајбол'е се разум'ију у пј'ачкāње овога ј'ада и сирот'ињē.

пј'ена ж 'пена на тек помузенoм или прокуваном млеку; || **пјенарица** ж 'кашика за скидање пене с тек помузеног млека'. – Пјенарица [јē] »лужица« од букове коре којима сркају пјену [2: 27]; || **пј'енйт** -йм неслв 'скидати пену с млека'. – Ка[д] бāс'а дон'есē штр'угл'у, мене сē зн'ало: луж'ицу и пл''ени.

пјескуша ж 'песковита земља', в. *йјеса'к*.

пј'ешкē прил 'пешице'. – Оћу да ид'ем пј'ешкē з'а Ријеку Ц'рнојевића. – Јā ић'ā пј'ешкē за Подг'орицу; в. *пага*; || **пјешки** [Ж 32].

плавоња м 'во светложуте длаке'; || **плавуја** / **плав'ул'а** ж 'овца, крава светложуте боје' [2: 18]; || **плав'уша** ж 'исто'[2: 10]; || **плав'ушица** ж 'плавокоса девојчица'; || **плавуш'ан** м 1. 'ован, по боји главе' [2: 10]; 2. 'дечачић плаве косе' – Л'ијеп му они плавуш'ан кā ј'абука; || **плавурица** ж 'коза' [2: 19].

пл'āз м 'део рала који се вуче по дну бразде'; || **плāз'а'ц** -сг'а м 'исто'. – Плāз'а'ц је 'у рало.

пл'азйт се -ѝм се несв 'изазивати некога, ругати се показујући језик'. – Нем'б ми се пла'зйт да ти јез'ик не ок'инѝм; || **пл'азина** м/ж 'ментално оштећена личност'. – Гл'едѝм ону пл'азину – да Бок са'ч'увѝ!

пл'акѝт -чѝ[м] несв 1.а. 'плакати, сузити'; б. 'нарицати за покојником'; 2. 'влажити, испуштати поткорне сокове на месту где је лоза орезана'. – Л'оза је п'очѝла да пл'ачѝ, бо'ѝм се да н'ије по'итѝла; || **пл'ач** м 1. 'сахрана, погребна церемонија'. – Тѝ је п'рвѝ пл'ач б'ио у окол'ину Б'иоча. – Ка'д је 'умро от'а'ц Рад'ивоев, П'ѝвле, 'одовлѝ смо от'ишли на пл'ач. – Еда'п'ут са'м б'ио у тѝ К'оће на пл'ач. – В'иђѝеш н'ѝје на пл'ач, п'рвѝ п'у[т]-ка'д[д] б'иднѝ, св'уј ти по пл'ачѝвѝ ид'ѝ. – Суседи, сродници и уопште село похитају одмах кући умрлога »на плач« [1: 282]. – Плач... или ајтар... је долазак сељана и другоселаца и уопште знанаца [на сахрану – 2: 248]; в. *лелекаѝ*; 2. 'плакање'. – Ђ'ецо, прек'ините, н'ика'ка'в пл'ач н'ѝћу да ч'унѝм; || **пл'ачѝр** м 'особа која присуствује испраћају покојника'. – Док она тужи, долазе и други плачари из оближњих села на плач [1: 284]. – Дотле су се плачари тако немилосрдно гребли [2: 249 128]; || **плач'ара** ж 'жена која присуствује испраћају покојника'; || **плач'ивче** -ета с 'плачљиво дете'. – Је ли тѝ плач'ивче гл'ѝдно, в'иђите што м'у је, да н'ије б'ѝно; || **плѝчк'о** -'а м 'плачљивац'. – Р'еци ономе плѝчк'у да ћу дон'ијет пр'ут ако не прест'анѝ да се дер'ѝ; || **плѝчк'оња** м 'плачљивац'. – Ђ'е сте, плѝчк'оње, и знѝт'е ли којѝ се н'ајбол'е дер'ѝ ка маг'ара'ц?

плѝк'ат пл'ѝчѝм несв 'прати, испирати'. – Ка'с-се пл'ѝчу б'а'чве, тр'ѝбѝ ти д'оста вод'ѝ; || **пл'акнѝт** нѝм св 'овлаш испрати'. – Пл'акни тѝ двије ћ'икаре пѝ 'ајмо; || **пл'акалица** ж 'крпа за прање суђа'. – А ко ми с'а'крѝ ону пл'акалицу, д'а ми је зн'ат?

плакѝт'а -ѝ ж 'осмртница, читуља'. – С'а'д[д] св'ако п'ѝшѝ на плакѝт'у: вј'енчеви се не пр'ѝмау.

пл'ѝм м 'пламен'. – Прича се, да је од њега зелен плам бивао [2: 280]; **пл'амнѝт** нѝ св 'планути'. – М'ало е требѝло да пл'амнѝ! А луч'евина – и к'ами би изгор'ио; в. *исѝуш'к*.

пл'ѝм м 'план'. – Пл'ѝм је б'ио, ка'д[д] је Иг'ѝлија капитулѝр'ала, да се партизани и ч'ѝтнѝци сп'оѝ; || **пламѝр'ат** -ѝм несв 'планирати'. – Ов'ѝ е плам'ѝрањо да т'ѝ об'уч'еш.

плѝн'а / **пл'ѝна** ж геогр 'травната равнина између двеју стена; зараванак у стени, на стрмини'. – 'Ено ти 'овце више онѝ плѝн'ѝ; в. *зѝюгак* [1: 263; 12: 32].

плѝн'а зоол 'бубамара, *Coccinella*'. – Л'ети, л'ети, пл'ѝне.

пл'андиште м 'хладовито место на коме се стока одмара у време летњих жега'. – 'Ено и[м] пл'андиште испо-стијен'ѝ; || **пл'андовѝт** -ујем несв 'бити у хладу у време подневних летњих жега'. – Ако и[х] угн'ѝш 'у гору, н'ѝће онѝ мл'ого да ти пл'андујѝ; || **пл'андовѝње** с [2: 28].

пл'анина -ѝ ж 'летњи планински пашњаци; заједнички племенски или братственички планински пашњак'. – Пошто смо набројали сва насеља у Површју, остаје још »планина«, на којој није некад било сталних насеља, него је само служила за испашу [2: 38 104 227]; || **планин'ѝр** -ѝр'а м 'члан породице који са стоком борави на летњем планинском катуну, катунар'. – За све време, док су на планини, планинари не слазе у села, него к њима долазе на планину домари, т. ј. они који су остали дома, те им доносе брашно, вариво и друге потребе, а односе кући покупљени бели мрс [1: 239]. – Кад... долазе из планине у зимницу зову се »планинари« [2: 35]. – Да окупе кучке планинаре [5: 257]; в. *навѝлиѝ*; || **план'ѝпка** ж 'домаћица у

планинској колиби'. – Стоку музе обично планинка, најстарија жена у глади, уз помоћ чобана [1: 238; 11: 173]. – »Планинке«, арб. *сџајанице*, купе смок љети по катунима [2: 31]; || **планиноват** –ујем несв 'боравити на планинском катуну' [2: 20].

пл'аса ж 1.а. 'мањи навиљак сена'. – Б'ачи ј'агњадима пл'асу с'ијена. – »Пласу« по »пласу« гази док се стог »изврши« [2: 35]; **б.** 'мањи сноп листа'. – Зановетно грмење и рашковина се... слажу у »пласе« [2: 38]; **2.** 'крупна снежна пахуљица'. – В'идиш-[л]и какве пл'асе п'адају: н'ећемо 'ујутру м'ој врат'а отвор'ит; || **плас'авица** ж 'снежна вејавица без ветра'; || **плас'ат** -'а несв 'вејати, падати крупним пахуљицама'. – Почео је да плас'а и ч'екā[ј] да в'идјмо ка' [д]-ће ма'њ'ат; || **пл'асица** ж дем. – 'Имā ли т'амо још којā пл'асица с'ијена али да га дон'есем.

пл'ас[т] -ста м 'сено поденуто на ливади које на кочевима могу пренети два човека'. – Св'и сū пл'астови пр'енијети и с'а' [д] с'амо да се са'д'ијевају; || **пласт'ић** м дем. – Онē двā пласт'ића 'отавē ост'ави з'а јагњад; || **пласт'ић'а'к** -ћка м дем. – Ост'ала сū теке двā пласт'ић'ка, а њ'и тē и ђ'еца м'ој прин'ијет; || **плāст'ит** -'им несв. – Ка' [д] се с'ијено прос'уши у отк'осе, оно се н'ајприје прев'рнē и п'отл'е се ск'упјā и пл'аст'и, у онē се пл'астове сл'ажē кол'ко м'огу двā дрўта прен'ијет; || **пласт'идба** ж 'садевање сена у пластове, плашћење'; || **пласт'иоц** м 'особа која пласти сено'. – Ојд'оше ми пласт'иоци на раб'оту.

плāt'ит плāt'им св а. 'платити'. – Плāt'ила му је св'аку к'апју вйн'а како сū се здоговор'или; **б.** 'погинути, пасти као жртва освете'; в. *самораница*; в. 'добити батине'; в. *йечене очи*; || **плат'иша** м 'човек који плаћа дугове'; в. *врайиша*; || **пл'аћа** ж 'плата, надокнада'. – Гостима и пријателима свако може наи леба без плаће.

плātн'о с геогр 'травната површина, равна или на благо нагнути падинама' [12: 32].

пл'ач м в. *илакай*.

плаштаница ж анат 'слезина' (в.).

плек'ат се -'ам се несв а. 'мотати се око нечијих ногу, саплитати'. – М'а'кните ми овб дијет'е, плек'а ми се окб н'огу, да не наг'рдим и с'ебе и њ'ега; **б.** 'мешати се у туђе послове'. – А што се плек'аш т'амо ђе те не зов'у? – Како неће – плека се мајка [4: 190].

пл'еме -ена с 'сродници по мушкој линији'. – Реч »племе« употребљавају Кучи и кад хоће да означе групу од сродника, који имају заједничко порекло по мушкој линији [1: 28]. – У Куча се братства или поједини братствени ограничији зову »племенима« [2: 127]; || **племен'ијк** -ијк'а м 'припадник племена'. – Племе је давало рукопомоћ и ономе племенику, који истрпи штету од липсежа стоке [2: 129]; || **племенск'и** -ā -ō 'који се тиче племена'. – Тō је б'ио н'аш к'омун племенск'и пā су ни га 'узели, а т'ун је од'ио и племенск'и п'ут.

племен'ит -а -о 'честит, поштен, пожртвован, великодушан'. – Њ'ему е ж'ена т'амо н'еђе з-гран'иће б'угарскē, племен'ита ж'ена.

пл'ес плет'ем несв 'плести'. – Пр'еђе сū ж'ене св'е пл'еле: и фањ'еле, и наз'убице и нагл'авке; || **плетеница** ж 'уплетена коса'; в. *вишце* [2: 93]; || **плетив'ача** ж 1. 'плетена чобанска торба, за плетиво, ужину'; **2.** 'игла за плетење'; || **пл'етиво** с 'прибор за плетење'. – Ж'ене нијес'у од'иле бес пл'етива али пр'ешлицē, пā али плет'у али пред'у. – Плетиво из руку не потура [4: 275]; в. *йкиво*.

плећ'е / пл'еће с анат 'лопатична кост'. – Л'уђи су н'екй зн'али да ти пребр'ојē у пл'еће колико 'имаш г'оведј. – Гл'ејали су у плећ'е јагњ'еће. – Н'емā те ни у плећ'е о-ж'абē – ви'к'али су н'екōме кōга р'ијетко в'идē; в. *илакай се*; || **пл'ећка** ж 'исто'.

– Л'уђи сѹ гат'али у пл'ећку; в. *луб*; || **пл'ећи** -й пл т 'леђа'. – Вик'ала је некā н'аша погāншт'ина: ж'ена је св'акō бр'еме дрв'а° д'онијела н'а плећи, св'акō бр'еме с'ијена – н'а плећи, св'акō бур'ило вод'е – н'а плећи и в'а°зда п'адāла – н'а плећи; в. *зайой*; || **пл'ећ'оња** м 'човек широких рамена'. – Б'ио је тō једāн пл'ећ'оња, р'екāчн би: м'ета°р му с р'амена н'а рамо.

плијевл'ет -йм несв 'чупати траву, коров, ослобађати корисне биљке од ко-рова'. – Ка°[д]-се л'ук плијев'й, м'брā се св'акā травч'ица м'а°ј иж њ'ега.

пл'ијен м 'отимање стоке уз границу, пленидба'; *крвнички* ~ [2: 129]; || **плијеп'ит** пл'ијенйм св 'отимати стоку, пленити'. – Ка°[д]-сѹ д'ошли до блйз'у гран'ицē, В'идру сѹ врāt'или д'ома, а 'овце су пл'ијен'или (Кж); || **плијењеник** м 'домаћин коме је заплењена стока'. – Онда је сам Паун Вељов Петровић косорски дао из своје торине пл'ијењеницима 22 брѡва [2: 130].

плима ж 'поплава'. – Велики се пл'усак зове »литва«, иначе »плима« (по тумачењу Ђ. Рашовића, »плима« је кад надођу поточићи од »литве« и превиру из својих корита) [2: 332].

пл'ит пл'ијем несв 'пливати'; в. *йой'а°њай*; || **пл'ѡв** м 'пливање, пловидба'. – Нађера коња у плов и буде од воде занесен и утопљен [2: 206].

пл'йт'ак -тка -'о 'мале дубине'. – Ж'ена му дон'осй м'ēt, али како н'осй: некй м'āлы пл'йткй пл'ат'ић да луж'ицу не м'ош нап'унйт кол'ко је тō пл'йтк'о; || **плићина** ж 'плићак' [2: 67].

плов м в. *йл'ий*.

пл'ѡвка / плофка ж 'танка кружна камена плочица у истоименој чобанској игри'. – Н'еђе на равнин'у пов'уч'е се вйз'а и бач'ује се на њ'у онā пл'ѡвка и ко н'āјближе доб'ачй; || **пл'ѡвк'ат** се пл'ѡвкām се несв 'играти се пловке'. – Пловкати се могу по двојица или вишина њих [2: 347]; || **плофкање** с 'игра пловком'. – Плофкање, арб. *йловка*, је чобанска и момачка игра [2: 347].

пл'оса°н / пл'осан -сна -о 'пл'оснат'. – Гл'āва јѡ е п'отпуно пл'осна. – Не та' плосни суд, требаће. – Донијела си сира твојега тврдога пун пл'осни пл'ат [4: 265 394]; в. *вршйељка*.

пл'ѡт пл'ѡта м 'ограда од прућа'.

пл'ѡча ж 1.а. 'раван танак а широк камен, погодан за поплочавање обора, простора испред куће или за неку другу намену'. – Јā н'ашла једну д'ивну пл'ѡчу за огњ'иште, а ка°[д]-са°м ју под'игла – под њ'ѡм спл'ет зм'йјāн! – Мрц'а сп'уштй међу онијема кам'ењима пā т'урй пл'оче повр њ'ега; б. 'равна камена површина'. – Почив'ала су ђе 'имā л'ијепа пл'ѡча да на њ'у с'едѹ виш'ина [12: 32]; 2. 'потковица'. – К'оња м'брāш потков'ат, да му м'етнеш пл'ѡчу, да не нагр'дй коп'ита по кам'ењу [2: 16 70 151]; || **пл'ѡч'ат** -а -о 'који има облик плоче, плочаст'. – Из зида су учињени пл'ѡчати »порези« [2: 41]; || **пл'ѡчица** ж дем 1. 'мала плоча'. – Б'ачио некѹ пл'ѡчицу и к'окошку – у в'р глав'е!; 2. 'бол у желуцу'. – Плочица или ложичица... је бол у желуцу, а лијечи се трљањем, потпасивањем и свијем чиме се развој пупка лијечи [2: 515 537].

пл'укшйр м 'ужад, конопци у коњској опреми, којима се коњ везује за »вагијер« (в.), штранге'.

пл'āск'ат пл'āскām несв а. 'пл'ескати, тапшати'. – Бйл'и смо т'амо [на митингу], пр'йчајѹ гл'āvари, а нāр'од 'авētнй пл'āскā, кā да му је св'е н'āл'епче; б. 'ударати, лупати'. – Пл'āск'ала гā, нѡ је, нас'ум, тр'ебāло и в'ише; || **пл'аснѹт** -нѡм св 'пл'еснути, лупити'. – Ј'акша н'аш 'узē п'ушку пā у пл'аснѹ: „Ов'ѡје е једна в'рста – пр'йје су п'рнѹли нѡ су с'ели на стол'ицу“; ~ се 'ударати, лупати / ударити, лупити (дланом)'; в. *зајарцай*.

пл'ат м 'тањир'; в. *йлосо^н*; || пл'ат'ић м дем; в. *йлийс^к*.

пл'ац м 'плац, простор за градњу куће'.

пл'аца ж 1. 'пијаца'. – Ја нијес'ам сврт̄а на пл'ацу; 2. 'варош'. – Да не м'исйш с'утра од'ит у пл'ацу?

пл'ева ж 'плева'. – У близини кућа држе у тим дубиросима већином плеву, тј. сламу, па их зато зову понекад и плевницама [1: 255]; || плевница ж 'појата за смештај плеве'; в. напред [2: 51 514].

пл'ева^к / упл'ева^к -вка м, обично мн, 'црвић у зрелом сиру, мјешавини'. – Н'ађ се у с'ир оњ пл'ева^к. – М'уч, н'ије т̄о ц'рв, т̄о је пл'ева^к. – Нијес'у т̄о ц'рви, т̄о с'у пл'евци.

пл'уват пл'ујем несв 'пљувати'. – Нем'о т'ун пл'уват – 'ето ти п'епео; || пл'унут -нѐм св. – Н'ије 'он м'лого пл'еја ђе ће да пл'унѐ п̄а је б'аба в'а'зда гр'ајала на њ'ега; || пл'уцк̄ат -ам несв; || пл'уцкол̄ит -й̄м несв дем. – С'играју се ђ'еца, ст'рцкају пр'оза^с з̄убе, пл'уцкол̄е; || пл'уцн̄ут -нѐм св; || пл'унка ж 'пљувачка, испљувак'.

по непром 'пола'.

поавѐт'ат -ѐт̄ам св 'пореметити памећу'. – Т̄о не м'оже н̄ако ако поавѐт̄ам.

п'оара ж 1. 'турски (1774) и црногорски (1855, 1856) злочини над Кучима'. – Књ̄аз Да^ниле је у к'учк̄у п'оару убиј'а и г'убавце и ђ'ецу у кол'ијевке; 2. 'штета коју стока учини на усевима, похара'. – Поара [су] штете стоком учињене пољским усјевима или другим брањевинама [2: 162]; || по'арат -ам св 'направити штету на усевима'. – Ако нас н'еко по'ар̄а, прег'азй, ун'йштй, 'онд̄а се ви п'оново орган'изујте. – И једн'ом су К'уче по'ар̄али про[з]-с'ва с'ела, преко шездес'е К'уч̄а^с, јад'ила н'екоѐга, сирот'ињ̄е, п̄а с'у и пок'упйли т'у на К'ућу Р'огошића (Кж); || п'оар̄ан -рна -о а. 'који чини штету суседима'. – За таквога се каже: »поаран јек»; б. 'немирна животиња склона прављењу штете'. – »Поарним« се зове и понеки брав, говедо или коњ [2: 29]. – П'оар̄на ми је он̄а шар'ул'а, н̄ађ'е ме ч'удо од њ'ѐ; || поарник м 'човек који чини штету, штеточина'. – Штеточина или, како се у Куча зове »поарник«, осим штете плаћа »путнине« [2: 163]; в. *йойалий*; || поар'уша ж 'овца склона да направи штету'. – 'Им̄ам и ј̄а двије-трй поар'уше и не зн'ам шт'о ћу ш њ'има.

п'асйт се -й̄м се св 'узнети се, осилити се'; в. *йокорйй*.

побад'ат -ађ̄ем несв 'усправљати и побадати у земљу'. – »Киљани«... се у Срба и Арбанаса свагда »побађу« над гробовима [2: 266]. – Козама се шумове пласе усправно и раздалеко »побађу« [2: 39]. – Тако се на сличну мотку побађе и тако звана »конфиља« [2: 313]; || поб'ос[т] -дѐм св. – Поб'одоше ост'оже, а п'отл'е тѐ са^ддијев'ат; ~ се 'потући се, побити се (о рогатој стоци)'. – Ка^д се б'икови поб'оду, т'елад с'у оп'учена.

поба'учкѐ / побашке прил 'погнуто, бауљајући'. – Они су опрезно прилазили идући побашке. – Сви побашке иду за њима [2: 193 368; 4: 273]. – А Лале се рањен повукује / Повукује мучке побашке. – Клименачку опазеше војску / Ђе се вуче мучке побашке. – Па се вуче мучке побашке / Да га не би вашке опазиле [5: 56 65 201].

п'об̄ача^н -чна -о 'стар, који је за бацање'. – Н̄ађ'е нека^кву кап'очину п'об̄ачну да покр'ије крт'бле; в. *койлий*; || поб'ачен -а -о 'превремено рођен'.

побашка прил 'посебно'; в. *Сйасовдан*.

побйј'ат -й̄ј̄ам несв 'побадати у земљу'. – Отиш'а^н је да поб'йј̄а некѐ р'озге у Пол'анице; || поб'ит -иј̄ем св 'побости, усправити'. – Поб'или с'у некѐ дйр'еке

и с'а[д] тѣ да разв'еду ж'ицу; || ~ се 1. 'пасти'. – Шт'о би др'угѣ, да се н'а нѣс поб'ијем?; 2. 'потући се'. – Поб'ише се кѣ К'учи и Клименти.

побијел'ет -'й св 1. 'постати сед, побелети'. – 'Ено је побијел'ио кѣ бр'ав, без 'иједнѣ ц'рнѣ н'а главу; 2. 'побледети, убледети'. – Он наједн'ѣм п'обијел'е и н'а нѣс – б'ездува!; в. *бијел'еи*.

побл'еј -'ејем св 'побећи'. – Мй смо св'и поб'јегли на Ор'аво, с фам'илијѣма. – Поб'јегѣ је ис Кот'ора и нѣр'од се бој'ѣ од н'ѣга. – Мй смо поб'јегли ов'ѣђенѣ у зб'јег. – Зѣр не в'идиш да н'ѣмѣш к'уј да поб'јежѣш.

п'облѣзу прил а. 'на невеликом растојању'. – 'Они сѣ т'амо св'и п'облѣзу, м'огѣ се л'а'ко дозв'ат; б. 'у блиском сродству'. – П'облѣзу сѣ 'они, н'екѣко преко т'етѣкѣ.

побл'увѣт -'ујем св 'избацили несварену храну из желуца, повратити'. – Наг'ѣзѣ се, а не м'оже да побл'ује; в. *бл'увѣи*.

побол'ет се -'олѣ се св 'разболети се'. – 'Он сѣ поб'олио; в. *сѣрекнѣи*.

побр'авица ж 'мало стадо'. – Н'ика[д] К'учи нијес'у тѣр'али в'ел'е зв'оно на побр'авицу (онѣ: на мѣлѣ бул'ук, сл'абѣ); ка'–се на побр'авицу т'урѣ в'ел'ѣ зв'оно, тѣ е кѣ сп'рдѣа. – Мање од тридесет брави зову се »побравѣце«.

п'обратим м 'брат по Божјем одређењу'; в. *биѣи*; || **п'обратимѣт** се -'йм се св 'ући у побратимски однос, постати побратим'. – Он б'ио чоб'ан, пѣ се з'ал'ѣбѣ у м'ене и ст'ио да се п'обратимѣ, а ов'ѣ му см'ѣте, бој'ѣ сѣ нешто. – Кад се побратиме, они говоре да је побратим ближе своита но брат [Ж 1]; || **побратимски** -а -о 'који се односи на побратима'; || **побратимсв'о** с 'побратимски однос'.

побрк'ат [се] -'ркѣм [се] св 'погрешити, погрешно представити неке чињенице'. – 'Они ни сѣм'и не зн'ају ње сѣ се побрк'али. – Па те знати ње љу побркати [5: 38].

поб'рстѣт -'й св 'појести лишће с грана'. – К'озе поб'рстѣ што доф'атѣ з-др'вета, а 'овце оч'истѣ лив'аду на којѣ и[х] п'уштѣш.

побѣр'ат се -'ѣрѣм се св 'помокрити се, уринирати'; в. *бурѣи*. – „Бијеле те кобиле побурале“ [2: 327].

пов'адѣт -'йм св ♦; *изр.* ~ 'очи 'ући у сукоб до самоуништења'. – Може б'ит да 'она тама'н ч'екѣ да 'оне дв'ије једна др'угѣј 'очи пов'адѣ да 'она б'уднѣ господ'ѣр св'ијета.

повезев'ат / повежѣв'ат -'ујем несв 'везивати једно уз друго, доводити нешто у везу с нечим'; || **повѣз'ат** -'ѣжѣм св 'везати уз нешто, привезати једно по једно'. – Л'озе м'брау да се пов'ѣжѣ; || **повезач** м 'дужа уска трака коју су жене везивале око главе, као детаљ народне ношње'. – Преко крпе је везивала око главе повезач, широк три прста, »усукан« од црне крпе (код бољих од свилене крпе). – Повезач се везивао позади и крајевѣ се од њега пуштали да висе. У Безихову, Орахову и Дучићима повезачи нису црни него црвени [1: 256].

пов'ес[т] -'едѣм св 'повести, одвести'. – Јѣ 'овце пов'едо н'из гору, да и на'ијем. – Он'ѣ што е р'ат пов'ео 'он не зн'ѣ ка[д] ње се р'ат завр'шит.

повес'елѣт (се) / повесел'ит (се) -'йм (се) св 'порадовати (се)'. – Учѣн'ѣћеш, јѣ н'ѣм, и т'ѣ н'ѣшто да м'ѣјку повес'елѣш. – Д'аће Б'ѣг да се и овѣ ј'ѣтка једн'ѣм н'ѣчему повес'елѣ.

повѣј'ат -'ѣјѣм несв 'пресвлагити мало дете, припремати га за храњење и спавање'. – М'училе се ж'ене, нијес'у им'але 'у што повѣј'ат, од в'унѣ тк'але, пѣ се ѣ'ѣца наг'рдѣ; || **пов'ит** -'ијем св а. 'увити у повој, у пелене'. – Дијет'е м'ѣл'ѣ се

умот'а у онѣ п'елене и пов'ије и ст'егнѣ онијема пѡв'ојима пā у кол'ијевку; **б.** 'савити, подвити'. – Ка^а[д]-га 'узмѣш с лѣђ'а^а, пов'и му р'уке пā усег'ети га кā у г'ипс; || пѡв'ој м 'дуга шири трака којом су деца омотавана у колевци'.

пови'уша ж бот 'биљка која се повија уз друго растиње, попонач *Convolvulus arvensis* L'; в. *са^авијаји*, *са^авијуша*.

повј'еровāt -ујем св 'поверовати'. – 'Он гā повј'еровā и 'ето како је обрш'ио.

п'овлака ж 'свеж скоруп испод кога је одливано млеко'. – Дрāг'о је вол'ио да п'овлаку пом'ијешā с млијек'ом, пā с л'ебом вр'ућијем – да не зн'а колико је д'оста.

нов'одник м 'поводац'; в. *вођа*.

п'оводња ж 'велике падавине, поплава'. – Од п'оводњѣ в'еликѣ не м'ош преко пр'ага искоч'ит (Г).

пѡв'ојница ж в. *бабине* [2: 209].

повр'ата^ак -тка м 'враћање с високих катуна на ниже, средње'. – Затим сиђу поново на Широкар, иду... у повратке или у повратак на Широкар, јер је на њему дотле поново израсла трава и за стоку је топлије [1: 240]. – Мнозина се иза некога доба враћају у тако зване »повратке« у планину на свој или туђи катун [2: 36]; || **поврāt'ит** -ātим св 1. 'вратити'. – Они се заприч'али и јā ојд'о да повр'ātим 'овце; 2. 'повратити несварену храну'. – Ка^ад из'ију ту трав'у, д'еси се да у 'овце повр'ātѣ; || **повр'аћāt** -ћѣм несв. – 'Овце о-т'огā повр'аћу; || **повратиште** с 'враћање, повратак'. – Кад и' кажем да ми натраг повратишта нема, примит те ме, како нете?! [3: 74]; в. *живоваји*; || **повратник** м 'војник који се враћа на напуштено бојиште'. – Не, забога, сердар Чејовићу / Е смо чули ђе кажују љуђи: / Повратници дома невратници [5: 220]; || **повратуша** ж 'млада удовица без деце која се враћа у свој род'. – Враћена [млада и бездјетна] удовица зове се »повратуша« [2: 126]; || **поврн'ут (се)** -'рнѣм (се) св а. в. *врнући*; **б.** 'опоравити се од болести'. – Б'огоми се 'она поврн'ула те л'епотица, а м'ислили смо е н'ѣће глāv'ѣ д'изāt; || **повр'ртāt (се)** -ћѣм (се) несв 'враћати (се)'. – Н'ека и[х], нем'б и[х] в'ише повр'ртāt. – Што се онѡ п'овртā М'ирко.

површ'ит -'ршѣм св 'увршити стог и обезбедити га од закисивања'. – Ка^ад повр'шѣш ст'ог и ст'егнѣш онѡ уз вр' ост'ожа, нем'б м'ислит е ће га к'иша али сн'ијег...; || **повр'шица** 'смрзнута кора на површини снега (по којој се може и ходати)'. – Уф'атила се н'а снијег онā повр'шица, пот'а'њају н'оге, не м'ош кроч'ит; || **површница** ж 'уплетена ражана слама којом се на слемѣну увршује кров'. – Тако се ређа врста за врстом до слемѣна, а на слемѣну се најгорње врсте врло густо преплету једне с другима у површницу, да не би пропустиле кишу [1: 247]. – Тај се завршетак покроба [на слемѣну] зове »површница« [2: 84].

повтор'ит -'орѣм св 'поновити; притврдити'. – М'оже ти тѡ и 'он повтор'ит ако м'ене не вл'ерујеш (Кс).

пов'уј -у^чѣм св према *вуј*. – Мй смо се т'ā^амā пов'укл'и на Ор'āво, а Фил'ип је ост'ануо са^а седа^ам-оса^ам друг'ā^а; || **повуков'ат** -ујем несв 'повлачити се, вући се'. – Ост'але сū му к'ости н'ѣје ка^а[д] сū се повуков'али са^а С'ућевскѣ. – Једа^ан је кр'āj п'уштио д'уже пā се повук'ује п'о земл'и; || **повук'уша** ж 1. 'змија'; в. *нейоменик*, *нейоменица*; 2. 'грознаца', в. *ірозница*; 3. 'олош, ништарија која се мота око људи с циљем да стекне ситан добитак'.

погāћ'ат (се) -āћѣм (се) несв 1. 'погађати циљ'. – Не погāћѣ св'акѣ [метак]. – Тā ти пушка не погāћѣ б'ол'е нѡ ма^ач'уга; в. *іаћайи*; 2. 'договарати се о цени за обављање послова'. – И сад мајстори често зид по клаптерима погађу [2: 79]; || **погод'ит (се)** -'одѣм (се). – Мй смо се за св'е погод'или и у понећ'ел'нѣк д'бдѣ на раб'оту.

пог'ан -и м/ж 'лице сумњивих људских квалитета, покварењак, ништарија'. – Бил'о е в'а'зда бр'ука^е и би'ће и, ма е с'а'[д] в'ише пог'ан'и н'о бр'ука^е. – Од бр'ук^е с^е ч'оек м'ог'ан'н ук'лања[ти] в'а'зда, а от пог'ан'и н'ика'т; в. *брука*; || **поганч'ина** м аугм. – Он'у поганч'ину је и мил'иција н'еколикаш нап'унила ћ'от^ека^е, али не пом'ага; || **пог'апче** -ета с; в. *муширай*, *шишиай*; || **поганч'ић** м дем. – Ск'убните тога поганч'ића з'а уво да се не кок'б'ти међу ђец'ом; || **пог'аншт'ина** ж 1. 'ружан, морално недопустив поступак'; в. *сйлачина*; 2. м аугм 'човек који је увек спреман на морално недопустив поступак, ништарија'. – Међу овијема н'овијема гл'ав'арима не м'ож н'ај ч'ека, а н'авише је пог'аншт'ин'а^н; || **пог'аншт'иница** м дем 'млада особа која својим поступцима назначује проблематичан морални статус'. – Погл'едн'и пог'аншт'иницу: б'ол'е му при'ењају несојл'аци н'о ч'б'јство; || **пог'анство** с 'ружан поступак'. – 'Они с'у в'а'зда гог'ови на св'ак'б пог'ан'сво и не б'б'јте се да ће и[м] зап'ет за обр'аз; в. *йојанишиина 1*; || **пог'анл'ук / пог'анл'ак** м 'исто'; || **пог'ан** -а -о а. 'тврдоглав, непослушан'. – В'иђе ли како је пог'ано он'о дијете и темер'утно; б. 'немиран'. – Ов'и к'оњ је пог'ан ка'[д] се ум'ор'и и м'бр'аш се п'аз'ит да те не доф'ат'и; || **пог'ано** прил. – Они не ум'ију др'укче н'о пог'ано; || **пог'анск'и** -а -б 'који се тиче погани'. – Смир'и се, пог'анск'а с'брто, да ве не смирујем дренов'ак'ом; || **пог'ански** прил. – Уч'ини н'ешто и л'уцки, а н'е св'е пог'ански, н'е што ти е л'а'кче н'о што ти је л'епче; || **пог'ан'ац** -нц'а м 'зли чир, панарицијум'. – Какв'а је он'а ибр'етница – пог'ан'ац ју ф'иштио!; в. *расйреница*; || **пог'ан'ица** ж 'змија, непоменица' [2: 337]; || **поган'ул'а** ж 'жена оштра језика, свадљивица'. – Ч'ува се он'е поган'ул'е: какв'а је, нагр'диће ти и к'осу н'а главу. – Таква јој погануља тетке. – Погануље да пребрижимо [4: 197 292]; в. *завијай*.

пог'ача ж 'пресни пшенични хлеб'. – Хлеб... од пшенице се зове погача [2: 100].

погиба'л'а'ц -лц'а м 'жртва ратног сукоба'. – Т'о су бил'и прв'и погиба'лц'и 'у село н'аше (Бс); || **погибаочев** -а -о 'који се тиче погинулог'. – О умиру крви зануђан је дом погибаочев на овај начин [2: 167]; || **погибељ** ж 'пропаст, страдање'; в. *слоп, кум*; || **п'огибија** ж а. 'масовно изгинуће'. – Пошто је п'огибија Талијан'а^е бил'а на З'аграду, зап'уцали су т'опом на н'ас; б. 'несрећан сплет околности'. – Отиш'а^е је на п'огибију у Подг'орицу: т'амо с^е спр'ца низ нек'у ст'ијену на Мор'ачу али на Р'ибницу (не ум'ијен ти к'аз'ат); || **пог'инут** -н^{ем} св а. 'погинути'. – Пог'инуо је т'амо у Арб'анију. – Кр^{ен}'уо је за С'рбију и в'ише се за н'ега н'ика'д н'ије ч'уло, пог'инуо и 'он и тр'аг му. – Траж'или с'у ов^е у Б'ол^{ев} Д'б те с'у пог'ин'ули; б. 'нестати без трага'; в. *обилеже*.

погл'ачит -й^м св 'учинити глатким, поравнати'. – Погл'ачи т'о м'ало да не зап'ињемо ног'ом. – [Трупина] се изнутра »поглаци«^м нарочитијем улогстајем (?), »глијетом«^м од улишта [2: 41].

погл'едат -а^м св према *llegalit*; || **погл'едн'ут** -'едн^{ем} св. – Ка'т погл'едн'у – к'рф; || **погледив'ат** (се) -'ујем (се) несв. – Нем'бте се сл'ободно погледив'ат: н'ема ви т'амо 'одн'ика док он'у раб'оту не зав'ршите; || **поглед'ало** с 'место с кога се отвара широк поглед према хоризонту, видиковац'.

погн'ат (се) -'а^м / пож(д)ен^{ем} (се) св према *inait*; в. *ђийай, зај*; || **погон'ит** се -'он^йм се несв 'спорити се, надмудривати се у неважним спорењима'.

погод'ит (се) -'од^йм (се) в. *йојађай*.

погосп'одит се -й^м се св 'почети се понашати господски'. – Н'ема ти та'кв'е л'епот'е ка ка'[д]-се б'алега погосп'од^й.

погр'абит се -џм се св 'појагмити се'. – 'Онда смо се погр'абџли: св'ако узач св'ој гр'об – по дв'ије, п'о трџ, по чет'ири; м'џ смо чет'ири сџвл'ије засад'или.

п'огреб м 'сахрана'. – Он'џ д'ачн п'огреп, пач полугод'ишњицу и год'ишњицу, а четр'ез дачн'ач н'ије се пр'ије дав'ало.

погрџбат -џбам несв 'полагати ластар лозе у земљу'. – Погрџбаче а л'озе ц'ио д'ачн и нем'б га дџрат. – Лозе се око баштине »погребају« [2: 56]; || **погр'ес** -џбџм св 1. 'положити ластар лозе у земљу'. – Ка'д 'оћеш да погр'ебџш л'озу, ископ'аш [канал] џе ћеш да изв'едџш онџ б'рдун и наб'ачџш з'емл'у; 2. 'погрести пригорели масни слој са дна посуде'. – Котао даде сину да погрџбе грџбанице [4: 97]; || **погрџбеница** ж 'чокот лозе добијен погрџбањем'. – По један џетораст се остави за »погрџбеницу« [2: 56].

погрџбул'ат -џам св 'покупити сено грџљама'. – Пок'упџ се с'ијено и погрџбул'ача да ниједн'ач сл'анка на лив'аду не ост'анџ.

погуб'ит -џбџм св према *џубџиш*. – Веч'ераче је и ко је 'овце погуб'ио.

погрм'уша ж 'жбунасто растиње'. – Та се погрм'уша бер'џ св'ача, т'ачнка е и 'она се омлаћ'ује. – Погрмуша [је] шума која се бере по земљи, као зановет и рашковина [2: 38].

пог'уркачт (се) -џам (се) св 'покошкати се'. – Ђеца се л'ачко пог'уркају, али се и т'аччач пом'џрџ; || **пог'уркоџит** се -џм (се) св. – 'Они се м'ало пог'уркоџише, али се 'одмач и смџр'ише.

п'од м геогр 'мала зараван на стрмој страни; место у подножју брда одакле се пружају веће или мање равне површине (често и као топоним)'. – [Нашла је] рукатку новаца на поду од Корита Кржањскијех [2: 340; 12: 32]; || **п'одипа** ж 1. 'доњи део стога, неувршеног или развршеног'. – С'ијено се избач'ује на п'одину и сл'ажџ окб ост'ожа, г'азџ. – Један гази пласе на подини, а други му једну по једну даје [2: 39]; 2. 'масивна стражњица, обично женска'. – Под њ'бм је в'еликач п'одина и м'уж јој зн'ач како јој дачје цџв'ап; || **п'одиница** ж дем. – 'Ено су ти се ск'упџле 'овце на нџ п'одиницу; в. *зач'одак*; || **подови** м мн 'дно чуна, чамца' [2: 61].

подагнат в. *џодагнат*.

подачјат -џјџм несв 'помагати младунчету да се насиса'. – От'ишла је да под'ачје ј'агњач; || **подојит** -џојџм св ♦. – Ка'с-се ој'агњџ, тр'ебач ј'агње придрж'ач да под'ојџ; || **под'ојница** ж а. 'овца која доји туђе ј'агње' (Бс); б. 'овца коју треба држати да се ј'агње подоји'; || **под'ојче** -џта с 'ј'агње које је мајка одбила или је липсала' [2: 11].

под'ачјниџ м 'поданиџ'. – Мџ п'онека'д нијесм'о знач'али ни јесмо ли подачјниџи т'урскџ али црногорскџ, а св'и сџ ни в'адџли д'ушу ка тџћ'еме.

под'ачвирач -џџм несв 'подупирати; придизати'. – Сестра је недељно долазила да доноси џекове и да је подавире [4: 402]; || **пода'вр'ијет се** под'ачврџм се св 1. 'упустити се у ризичан подухват; подупрети'. – У г'рднџ си се раб'оту п'ода'врџ, д'ијете, не зн'ам к'ако ћеш издр'ијет иж њ'џ. – Што си се томе прагу подавро [2: 442]; 2. 'подлити се (о води)' – Овач ми кишур'ина п'ода'вре испот пр'ага.

под'ачвирач -џџм несв 'сливати се, подливати се'; || **пода'вр'ијет** под'ачврџм св.

подагнат -џам св 'потерати, притерати'. – Кидисаше па и подагнаше. – Но Клименти надјачаше стражу / Надјачаше па ју подагнаше [5: 156 464]; в. *џнаџ*; || **подагон'ит** -џонџм несв 'натеривати'; в. *џонџиш*.

подбој м '?'. – А она би се кадикад осамџла ослоњена на подбој одакле се иза кишних дана даљина до у недоглед опажала [4: 56].

подв'адница ж геогр 'њива која се наводњава' [12: 32].

п'одвеза ж 'плетена или везена свилена врпца којом се причвршћују (подвезују) чарапе испод колена или изнад њега'. – Ниже гаћа се видела лепа подвеза. Подвеза је била широка, шарена, највише црвена, изаткана или начињена од пређе [1: 256]; || п'одвезица ж дем. – Метн'ули ђет'ету ону п'одвезицу ка в'ел'еме ч'еку; || подвѣз'ат -'ѣжѣм св 'подвезати'. – 'Е, часа се ибр'ет љ'етио: подвѣз'а рук'ав канѣф'ом и нап'унио га см'ока'ваѣ; || подвѣжев'ат / подвѣж'ив'ат -'ујем несв 'подвезивати'. – Подвѣжев'але с'у л'астикѣм.

подв'ес -'едѣм св 'подвести'; в. *говес*.

подв'ѣс -'ѣз'ем св 'украсити везом с доње стране'.

подв'икн'ут -'викнѣм св 'припретити'. – Њ'ему је све ј'еднако подв'икн'уо му али му шап'ну'о: он не ч'ује ни једн'о ни др'угѣ бес кад му п'укнѣ мац'уга.

подв'ј'ј -'јч'ем св 'подвући'. – 'Онда су н'ешто подв'ј'к'ли и скр'ињу с'у изв'ј'к'ли навр зем'ј'ѣ; || подвук'ов'ат -'ујем несв 'подвлачити'. – Он'ј се р'ажњеви подвук'уј'у исп'от плѣста и два др'уга и [х] д'игн'у.

подгуз'ач -'ач'а м 'комад дебље тканине или танко јастуче, за стављање на столицу или место на коме ће се сести'. – М'етни неки подгуз'ач прије нѣ љ'едѣш; в. *седачка*.

под'игн'ут -'нѣм св 'подићи'. – Нијес'у тр'ѣдја м'огли да га под'игн'у; ~ се 'измакнути се, склонити се'. – Т'а'ма сѣ Драг'иша Ив'ановић под'иг'ан с тијема њег'овијема за Ор'аво и Фил'ип је ост'а, можебит, з-десе др'уг'аѣ да ч'ек'а Талијан'е; || под'изѣт -'жѣм несв. – Нем'ѣ под'изѣт док се јѣ наконч'ам; || ~ се 'поустајати'. – 'Ујутру се под'изѣсмо, нађ'оше код некаквѣ ђев'ѣкѣ тр'ј м'етра р'обѣ коју је к'уп'ила за ов'у д'ѣн'у ал'ину; в. *исѣј*; *изр. ѣодизање крстѣа* 'литије'. – »Подизање« крста [...]: иде се са крстима и са свештеником по сеоском »удуту«, обилазе се и освештавају поља, кладенци и ублови, читају се молитве и певају црквене песме [1: 303–304].

подигр'ат -'игрѣм св 'бацити прву карту, отворити игру'. – Да си подигр'а к'упу, н'е би прош'аѣ.

под'ирѣт се -'ѣм се несв 'мучити се'.

под'ј'с -'ј'ѣ св 'подрати (о младој вуни, пре стриже оваца)'. – Н'е би п'одишле; в. *изимий*, *брз*.

подј'арит -'ј'м св 'подстаћи ватру додавањем огрева'.

подлѣд'ит -'ад'и св 'освежити после жеге'.

подл'аница ж 'ширина длана као мерна јединица' [2: 72 79]. – Подланицу је виши од улаза. – Ш'ѣр ми за подланицу мања од мене [4: 157 201].

подлијез'ат -'ијезѣ несв 'сливати се по спољној површини посуде приликом изливања течности'. – П'ази да ти не подл'ијезѣ.

п'одлијеп м 'прљавштина на вуни'. – Он'ј п'одлијеп се м'а'кнѣ, а чѣст'о се остр'ј'ѣ.

подљута ж 'рана која се испоганила, инфицирала'. – Приступи се бајању, као и приликом појаве ударца и осталих подљута [2: 540 542]; в. *бјелоћа*, *софија*.

подм'ѣс[т] -'г'ем св према *мес* 'зачинити јело, додати му зачин'. – Коприве... дробе се, младе, обаре, па се подмету брашном, посоле. – Једна планинка... изнијела пет ока брашна, а о здигу имала је да [од њега] вариво о здижарици подмете [2: 103]; в. *сварий*; || подмѣт'ат -'ѣтѣм несв; || п'одмета ж 'брашно којим се подмета храна за свиње'. – Напр'авиш тѣ з'а прасѣд, п'одмету, ш'аку бр'ашна т'ур'иш у

спл'ачине и тѳ се р'ечѳ и м'ѳћа крм'ѳћѳ.

подметн'ут -нѳм св **а**. 'поставити да се нешто учврсти'. – М'брѳш н'ѳшто подметн'ут под он'ѳ крај, да се не кол'ѳћѳ; **б**. 'задужити некога да се прати нечије понашање'. – Ти не зн'ѳш кѳг'ѳ сѳ ти м'огли подметн'ут; || **подмећ'ат** -ѳћѳм несв 'подметати; постављати'. – Подмећ'али сѳ једне проп'алѳ ѳѳк'ѳ, н'иске кар'актере, сл'ѳбе л'уѳје, којѳ сѳ бил'и прип'адници њ'инѳ п'ѳртијѳ (Кж).

подмйр'ит -йрѳм св 'исплатити дуг'. – Ка'д јед'ѳн д'уг подм'йрѳш, добр'ѳ мј'ери оли у др'угѳ ускѳк'ѳт.

подмирит'ат -ѳм св; в. *замиришиѳѳ*.

подм'удиле м 'полтрон, којѳ се скрива испод туѳѳих муда'.

подмукл'ѳћ -ѳћ'ѳ м 'онај којѳ потајно чини зло, подмукла особа'. – Напујда подмуклаћ [4: 383].

поднйв'ит / **подњйв'ит** -йвѳм св према *нивиѳ* / *њивим*. – Л'уб'о ју је подњйв'ио, н'ије му ју д'ѳ. – В'ѳ сте и[м] чоб'ани, в'ѳ сте и подњйв'или; в. *биза*.

подн'ијет -ѳѳѳм св 'поднети, издржати'. – Д'о пѳднѳ м'оже подн'ијет; в. *го-нијѳѳ*; *изр. м'оже ѳодн'ијѳѳ* 'може се прихватити као најмање неугодно решење'; || **поднос'ит** -ѳѳѳм несв према *носиѳ*.

подноже с 'део разбоја, подножници'.

н'одобија, само у споју на *й'одобију* 'слично'. – Зауз'имѳше од Бр'отњика пѳ, ов'ѳкѳ, Бр'атоножиће, ск'оро до трећ'ину н'ѳба, на п'одобију ов'огѳ.

подој'ит -ѳјѳм в. *йодѳѳѳѳ*.

под'ола'к -лка м **а**. 'доњи део стрме ливаде, најплоднији њен део који се могао орати'. – Нѳ нѳ под'ола'к је н'ѳкије г'одйнѳ м'огла да род'ѳ л'ијѳпа кр'ѳбла.

подор'ат -орѳѳм св 'узорати неколико попречних бразда на крајевима њиве на којима се окреће ораћа запрега'. – Ка' [д] се уз'орѳ б'аштина, на кр'ѳјеве ѳе се об'рѳћѳ по'орѳ се н'ѳколико бр'ѳзда'ѳн п'ѳпријеко, под'орѳ се т'ѳмо; || **под'ора'к** -рка м 'неколико попречних бразда на крајевима њиве на којима се окреће плуг'. – М'огѳ си на овѳ под'ора'к узор'ѳт јѳш једн'у али дв'ије брѳзд'ѳ.

подражев'ат / **подражйв'ат** -ујѳм несв 'подсмевати се, подругивати се'. – Богме ѳу те изрѳп'ѳт ако б'идиѳш подражев'ѳ тѳ ѳ'ѳцу. – Кучи често подражују Васојѳвиће, како нијѳсу раније качамак солили [2: 101]. – Бјежиш ли ти, срце мајчино, ка што те дружина подражују [4: 369].

подр'ѳс[т] -ст'ѳ[м] несв 'израсти, прирасти'. – Ч'ѳкѳће да м'ало подрѳст'ѳ пѳ ѳе га т'ѳ'мѳ кл'ѳт; в. *рас*; || **подрѳст'ѳт** -ѳстѳ несв. – Ако 'овце не острѳж'ѳш н'ѳ вријеме, в'уна п'ѳчнѳ да подрѳстѳ.

подр'езѳт -жѳѳм св 'подсећи'. – Ђјд'о да подр'ѳжѳм једно ул'иште и да изв'адѳм мало м'ѳда; || **подрезивање** с 'сечење саѳа с врха улишта' [2: 43].

подр'епница м 1. 'каиш којѳ товарној животињи иде испод репа'; 2. 'серви-лан човек'. – Овѳ с'ѳд св'ѳ м'ѳћѳ н'ѳјгорѳ подр'епнице за гл'ѳвѳре.

подријетл'о с 'порокло'. – Њ'ѳму се подријетл'о не зн'ѳ, али се в'идѳ да га л'уѳѳи нијѳс'у начй'ѳ'ѳли.

подругл'ив -ѳ -ѳ 'подсмешљив'.

подуп'ирѳт -ѳѳм несв 'постављати подупирач'. – Тѳ нѳмѳш шт'о подуп'ирѳт ѳ'ѳол'ѳѳ, нѳ гл'ѳѳдѳ ка' [д] ѳѳш тѳ презй'д'ѳт; || **подупр'ијет** -упрѳѳм св. – Јѳдѳн ст'ѳк крѳн'ѳо да ми се нав'одѳ, м'ѳрѳ н'ѳчй'ѳм да се под'упрѳ; || **подупир'ѳч** -ѳч'ѳ м. – Д'онесе нечесов подупир'ѳч и п'ѳдуприје онѳ стѳг.

под'уторйт -йѳм св 1. 'поставити дно на бачви, бурету'. – Под'уторй се б'ѳчѳва,

угл'авѣ се дн'о у онѣ 'уторе и т'урѣш 'обрѹч; 2. 'поткрепити се јелом, најести се'. – Под'уторио се и са'д м'оже куј га раб'ота пон'есѣ.

под'уше с 'помен'. – Под'уше се чин'и ка'д 'умрѣ, бѣл'о је тр'ећѣ ј'утро, пѣ смо тѣ батѣл'или. – Подуше је чињено грећу вече иза смрти. – Прва се даћа звала у кучкијех Срба »подуше« [2: 268–269]; || **под'ушнице** ж мн. – Ако је не'ко ст'ио те су звѣл'и под'ушнице, т'а'ма је зв'ѣ п'опа.

подушит -уши св 'покренути на незадржив смех'. – Њега подушио смије [4: 158].

пож'алѣт се -ѣм се св 'потужити се на некога, исказати незадовољство нечим'; в. *рог*.

пожен'ит (се) -енѣ (се) св 'оженити се један по један'. – Вѣ 'имѣте двѣ с'ѣна, тебе тѣ се с'инови пожен'ит.

пожм'ирѣп м 'превртљивац; човек који је потајно спреман на сваку неподопштину'. – Да'н'ас н'ајбол'е усп'ијевају нес'оји и пожм'ирѣпи и шир'око и[м] је ка'д[д]-сѹ л'уђи излѣѣ али. – Вук пожмиреп, који од најмањег страха подвије реп [3: 68]; в. *чучак*; || **пожмиреп** -а -о 'превртљив, непоуздан'. – Там'ан је кѣ к'учка пожмирепѣ.

пожњ'ет п'ожњѣм св 'обавити жетву српом'.

позам'ицѣт (се) -чѣм (се) св 'повешати, подавити каквим конопцем, траком око врата'; в. *завадиш се*.

позв'ат -овѣм св 'гласом, покретом или гестом затражити од некога да се одазове'.

п'оздрѣв м 'дар, поклон'. – 'Ево са'м ти д'онијела п'оздрѣв о[д]-сн'асѣ, нѣћ'осмо се у п'ј'ацу; || **поздр'авѣт се** -ѣм се св. а. 'послати поздрав'. – Д'обро ми се поздр'ави к'умовима и нека и Бѣк придр'жѣ у св'е што чин'ели; б. 'послати дар, поклон'. – Баба, 'ево сѹ ти се поздр'авѣли Пѣр'о и Стѣн'а, мало к'ѣфѣ и л'окѹмѣ; || **поздр'авјѣт (се)** -ѣм / **поздрѣвј'ат** -ѣвѣм (се) несв 'поздрављати се'. – 'Имѣ к'о и да јѣј се поздр'авјѣ, о[д]-тол'икѣ ѣец'ѣ ѣ'енѣ и ѣверск'ѣ и св'ије којема је вал'ала.

поземј'уша / поземл'уша ж а. 'приземна кућа, са земљаним подом'. – Ј'една је к'ућа на крај онѣ ц'естѣ и тѣ е к'ућа поземј'уша; б. 'окречена »кличена« кућа', арб. *јеревѣ* [2: 81]; в. *слама*.

н'озида ж а. 'мали зид'. – Напр'авио је Маш'ан на едну п'озиду тѣ онѣ ш'ул'еве свѣл'ѣ, па онѣ ш'ул' на онѹ п'озиду сто'ѣ, а т'амо на онѣ двѣје с'ове. – Тѹ је бѣл'а некаква згр'ада иза једнѣ п'озидѣ, али тѣ е забат'ал'ено, н'ије бѣл'о р'ѣђено д'уго; б. 'зид који на терасастом земљашту спречава одроњивање, ерозију зиратне земље'. – Стрме и подзидане земље зову се »позиде« или »подзиде«. – Уз крчење стрмене земље се подзиђују (»позиде«, које се у Зети зофу *сафице*, а у Бару *ћарме*) [2: 44 45]; || **позид'ат** -ѣѣм св 'подзидати'. – Поз'ѣѣ се не'ђе на ст'рменицу, за'д'ѣѣ нач'инѣш да в'ода не н'осѣ з'емју; || **позѣѣв'ат** -ујем несв 'подзиђивати'. – Ка'д[д]-ти је [њива] на ст'рменицу, позѣѣује се да к'иша не пон'есѣ з'емју.

позлѣт'ит (се) -ѣтѣ (се) св 'покрити позлатом, дати нечему златан сјај'; в. *наѣрава*.

познѣв'ат -ѣјем (не)св а. 'познавати'. – Блѣж'о е Маш'ана познѣв'ѣ кѣ да му је р'ођенѣ бр'ат, а н'ас не ѣ'авол'ѣга др'угѣ; б. 'примѣивати'. – Њ'ега сѹ т'амо заглавѣрили, мѣ му се тѣ н'а чѣјсво не позн'ѣје. – Лиц'ѣ му се позн'ѣвѣше; в. 'разазнавати', в. *ѣоклоѣц*; г. 'остављати траг'. – И од ѣ'ѣ да 'узмѣш да истрл'ѣш на тијел'о, од оногѣ к'оријена, тол'икѣ тѣ исп'ечѣ, а п'ошл'е се н'ишта не позн'ѣе на

к'ожу; || **позна'т** -'ам св 'препознати, распознати'. – П'ознā са'м фуцм'ута одмā, нō ми поб'еже у ону м'асу нāр'ода; || **познан'ит** -а -о 'који се према сваком понаша као према познатом'. – Овō дијет'е је познан'ито, ид'е ко[д]-св'акōга ко га з'овнē. – Пас који се не веже и никога не лаје, каже се »познанит јек [2: 9] || **п'ознāт** -а -о 'угледан'. – Бил'о је тун п'ознāтије и л'ијепије л'у'ђ'и, мā сū пр'ошли; *изр.* – Јā са'м њ'ему д'обро п'ознāт 'добро га познајем'.

п'озно прил 'касно'. А да м'ене сū кр'аве п'озно д'ошле (Бс).

позоб'ат -'обл'ем св 'појести нешто од зрнасте хране'. – Јā позоб'а некол'ко з'рнā'н гр'ожђа и с'а'д в'иђу и да са'м гл'адна.

позбр'ит се -'брим се св 'подичити се'. – Ада нека се и 'она м'ало поз'брī ка'д ју је огр'ашило.

поз'рнкāt -ам св 'појести зрна кидајући их с грозда'. – Ћ'еца р'екоше да н'е-отē гр'ожђа, а поз'рнкāше двā те л'ијепē грозд'ића; || **поз'рнколīt** -им св 'начети грозд откидањем појединих зрна'. – Е с'а'е[д] тā' гр'бс уб'ерите ка'е[д]-сте га тол'икō поз'рнколīли.

по'итāt -ам св 'пожурити'.

п'ој п'ођем св 'поћи'.

појāv'ит се -'āvим се св 'наићи, појавити се'. – Мī бј'есмо навр Пештер'инā' ка'д се 'ероплāни појāv'ише от Пл'атїјā'е и ка'д је загрм'јело на Подг'орицу; || **нојāvјев'ат се / појавл'ев'ат се** -'ујем се несв 'појављивати се'. – 'Ево ти се с'а'е[д] св'е тō појав'јује. – Нем'б се в'ише појавл'ев'ат да гов'брīш.

пој'агмит се -јим се 'навалити да се нешто разграби'.

појак'ат се -'ам се св 'порвати се'. – 'Они се појак'аше кā в'ел'й, а ка'е[д]-се т'уцйше глāv'ама -'оба у пл'ач.

појасан м 'јарац'; || **појасица** ж 'коза' [2: 19].

пој'ат / пōј'ат пōј'е несв а. 'певати'. – Пој'али су к'окоти – зов'е једа'н др'угōга (Кж); б. 'звонити, бубњати у ушима'. – Које ми у'о поје? [2: 318].

пој'ата ж а. 'стаја за смештај стоке, штала'. – У обору је »појата« за стоку [2: 81 87]. – Интересантно је да се име *йојата* чује поглавито у обе Кржање и у Кривом Долу, а у јужнијим селима већ ређе, него превлађује назив *сијаја* [1: 254]; б. 'кућица, стајица'. – Имају 'они л'ијепу к'ућу, мā ст'арй н'етē у њ'у, нав'икли на св'оју пој'ату; || **пој'атица** ж дем. – Вел'й ђ'ед да је у тū пој'атицу пров'ео в'ијек и нека га иж њ'е прен'есу н'а Бријек.

пој'ашāt -ēm св 'узјахати на коња'; ~ се 'ступити у ванбрачни однос'. – 'Они сū се, св'а је прил'ика, пој'ашāли, али нијес'у док и[х] не уф'атē.

појебāv'ат -'аје несв 'псовати'. – 'Узео пā појеб'аје и оц'а и м'āјку.

појед'инй-ā -ō 'неки, појединци'. – Појед'инй сū тō и код н'ас чињ'ели, мā и[х] је бил'о м'ало.

пој'ило с 'место за појење стоке, поред водотока, бунара'; || **п'бјлица** ж 'корито из кога се напаја стока'. – Јесу ли ти од'ила гов'еда на п'бјницу? – На п'бјницу с'ипју 'из убла у кор'ито.

покāз'ат -'āжēm св 'показати'. – 'Он и[м] је покāз'ā м'јесто ђē б'ио з'акопāн; || **покажев'ат** -'ујем несв 'показивати'. – Вод'ио и[х] туд'ије и покажев'ā и[м] п'ут.

пок'ајāt се -јем се св 'признати своју грешку, осетити жаљење због учињене грешке'; || **покајање** с 'сахрана'; || **пок'āјнице** -йцā'е ж мн 'сахрана'. – 'Они ид'у једа'н др'угōме на пок'āјнице; || **покајни** -а -о '?'. – Па га браћа дивно ожалише... /

Саранише у земљу покајну [5: 111]; || **покајник** м 'човек који се покајао'; в. *крвник* [1: 219].

покара ж 'чудовиште'.

пока̀р'ат -'а̀р`ам св 'благо укорити'.

покл'идат се -`ам св 'порвати се'. – Кад си тако 'итар и лак, би рад био да виђу, јеси ли јак, па га позове да се покидају [2: 451]. – Ако нећеш дој да се покидамо, кућа ће ти изгорет [2: 346].

покл'аде п'окла̀да`е 'дан уочи поста'; *изр.* *Бијеле* ~ 'последњи мрсни дан уочи Васкршњег поста' [2: 240]; *месне* ~.

покл`ап'ат -'а̀п`ам / -'а̀п`л'ем несв ♦. – Ка`[д]-с`у и [х] коп'али, покл`ап'али с`у и [х] пл'очама вел'ијема; || **поклоп'ит** -о̀п`им св; || **покл'опа`ц** -пца м ♦. – Ка`[д]-с`у м'а`кли покл'опа`ц, лиц`е му се позн`аваше, али зн`аш како му се сја`јаше к'ожа: ка̀ онб л'е[д] т'а`нкй ка`[д]-га с'унце огр'ије; || **покл'опница** ж а. 'велика камена плоча којом се покрива гроб'. – Поклапа га врло велика плоча, »поклопница«, дуга 2 м. а широка 1½ м. и висока преко 20 см. [1: 36]. – Вјерује се, да би онај који би и »најжесточијега« пса посуо земљом испод поклопнице непознатог гроба, могао би из ланца пустити тога пса [2: 193]. – Следује поклапање гроба плочама, које се зову поклопнице [2: 265]; б. 'поклопац на каквом сандуку'. – Малиши даде да доврши поклопницу некакве сандучице [4: 106].

покл'ат -'ол'ем св а ♦. – Поклаше му [вуци] десет ов`а`ц`а. – Ка`[д]-с`у покл'али к'озе, и на̀р'од с`у, те добр'е, исфаш'али; б. 'покосити'. – М'оже и т'ифус св'ако`ега покл'ат.

поклекнут -не[м] св 'изгубити ослонац, почети тонути'. – [Надгробна плоча] је поклекла, упала, нема ослонца [4: 113].

покорит -им св 'осрамотити'. – Ајде и гледа да не покориш своје старе [3: 71]. – А ми ћемо да и покоримо / Ако, Кучи браћо, не скочимо / Султану се цару по'асимо / И његову суду одметнемо [5: 497–498].

п'окос м а. 'мера за дужину једнака ширини стопала'. – Кад се стопа попријечи зове се »покос« [2: 79]. – Моја је пребачила ногу и покос [3: 160]; б. 'искошеност'. – 'Она е дуб'ока, ид'е у дуб'ину, а ов'а н'е нб ид'е ка̀ у п'окос, нан'иже (Кж).

пок'ошк`ат се -`ам св св 'споречкати се (обично о деци)'. – Не тр'еба се обр`та̀т ка`[д]-се ђ'еца пок'ошкај`у, 'она т`е се б'рзо и помй`рит.

покраја ж 'краја'. – Ударио... ножем због покраје некијех овнова Веља Цекова [2: 468]. – Гледање у мач вуковац било је средство за изналажење покраја у добима безвлашћа [2: 154].

покрајница ж '?'; в. *арам*.

покр`ен'ут -'енем св в. *кренуи*.

покр`ив'ит се -'ивй[м] се св 'померити тежиште, накривити се'. – Кад се случајно лисник »покриви«, постави му се по једно или два дрвета, што се зову »поставјачи« [2: 39].

покр'ит -'ијем св 'ставити нешто преко неког или нечега ради заштите'. – Св'е док ст'ог не ув'ршиш и не покр'ијеш, нијес'и заврши'о раб'оту; || **покријев'ат** -`ам несв. – Пйг'ала са`н-га ка`[д] [ј]е Андр'о покријев'а ону к'ућу Д'армановића (Бс); || **покр'ов** м 1. 'платно којим се прекрива покојник'. – Т'а`ма н'ијесу бачев'али под њ'им бес кака`в чарш'ав али д'екичицу и в'ише њега онй покр'ов. – Мрца покрију покровом [2: 248]; в. *иаће*; 2. 'кровна покривка' [1: 247, 2: 83]; в. *лијес*, *йоври(н)ица*; || **покр'ов'а`ц** -вц`а м а. 'покривач од козје длаке (за ознојеног

коња). – Стр'игли с'у к'озе и нач'ињ'али вр'еће и покровц'е з'а коње, а он'е се вр'еће зв'ал'е ар'ар'и, от к'оч'ети (Кж). – Од »кочети« т'кају »покр'овце«, »араре«, »зоб-нице« и »бисаке« [2: 16 30]; б. 'платнена покривка уопште'. – Б'ачи на т'б кака'в покр'ов'а'ц.

нокроп'ит -'оп'им св 'попрскати'. – Тај материјал [искувани прпош] покро-пио још и ракијом првотоком [2: 73].

покупел'ат -'ам св према *куйел'аи*; || **пок'уп'ит (се)** -'им (се) св а. 'покупити'. – 'Ајте, ђ'ецо, и пок'упите оне ор'аје да и[х] не ф'ата р'оса. – Св'е пок'уп'или и п'онијели; в. *ирил'аи*; б. 'увући'. – В'иђи како сп'уж пок'упи и изб'ачи р'огове (Бс); ~ **се** 'сабрати се, сакупити се'. – Нар'ед'ише да се св'и пок'уп'е т'у'н на г'у'в'о; уп. *ирикуйел'аи*.

покупов'ат -'ујем св 'купити све што је потребно, планирано'. – Ми покупов'асмо што смо к'ели и св'а'д] 'ајмо ко[д]-Др'аг'е н'а к'афу.

покучит се -учим се св 'сагнути се, превити се'. – Покучио се напријед ка да тражи што је изгубио [4: 353].

п'ола ж 'предњи / задњи део цемпера'. – Фањ'ела се плет'е из дв'ије п'оле п'а се са'ст'ав'е; || **п'олица ж** дем. – Опл'ела му б'ас'а једну п'олицу и вел'и да л'епчу фањ'елицу н'еће им'ат н'ико од н'ен'е ј'абук'е.

пол'аженик м 'млађа мушка особа која на Божић прва долази у кућу, честита празник Христовог рођења, полазник'; || **пол'азит се** -'им се несв 'обилазити се на Божић'. – Дон'еси б'а'дњ'ак и пол'азит се с он'ијема н'ајближијема, 'ојд'е пол'азни'к т'амо, н'ин д'о'ђ'е ов'амо (Бс); || **пол'азни'к м**. – Међутим се код куће очекује полазник (полаженик), увек неко од млађих из пријатељске или кумовске куће [1: 306]; || **полазница ж** 'танка грана која се сече уз бадњак и уноси се у кућу на Божић ујутро'. – Уз бадњаке се насијече доста бјелошумових грана за тзв. полазнице [11: 436].

полампијер'ит се -'ијерим се св 'повампирити се'. – Каква је бил'а, н'еће јој се позн'ат ако се поламп'ијери. – Доскоро се пазило... да што живо умрлога, док је у кући, не прескочи, јер би се »полампијери« [2: 248 288].

полат'ин'ит се -'ин'им се св 'покатолити се' [2: 393].

пола'г'а'чк'е / пола'г'а'чко прил 'полако'. – Ми пола'г'а'чк'е кр'ен'усмо уз Р'ет. – 'Ајте, м'оји, пола'г'а'чко заврш'ај'ите да ве не м'ер'ам.

полегуша ж 'ленштина'. – Ма пензију да ми је донио, нарочито рад полегуше Мравића [4: 264].

пол'екн'ут -'екн'е св 'загрцнути се'. – Пол'екл'о ми је и н'а н'ос са'м изб'ачио з'ала'г'ај. – Ваља се рећи, кад ђетету... »полекне« вода или залог'ај: „Ал'ат! ал'ат! ал'ат“ [2: 330].

полетан -тна -о 'одушевљен, пун полета'; || **полет'ар** -ар'а м 'човек који је увек спреман да полети у бој'. – Е, з'исто с'у бил'и полет'ар'и к'а по једн'и; || **полећ'ет** -'ет'им св а. 'полетети'; б. 'појурити'. – Они полећ'еше за н'има, али ђ'е – н'е би и[х] ст'игли ни да с'у крил'ати; в. 'бити за некога снажно емоционално везан'. – А ђ'еца и[м] полећ'еше за н'ашу к'ућу.

полив'ента м 'страшљивац'. – 'Ајде, ижл'ези с овијем полив'ентом да се поб'ур'а. – И у Клименте има поливенте [2: 428]; || **полијев'ат** -'ијев'ам несв 'заливати'; || **полив'ул'а а ж** 'неуредна, прљава жена'. – Тр'есни се, полив'ул'о, и оч'исти ов'и п'л'иб ис к'ућ'е; б. м 'страшљивац'. – 'А м'ркн'е, ов'и полив'ул'а н'еће ни на пр'аг ако н'еко н'ије ш н'им; || **пол'игаћа / пол'игаћа м** 'плашљивац, кукавица'; || **пол'иг'уз / пол'иг'уз м** 'исто'. – 'А је зап'уц'ало, оном'е пол'иг'узу г'аће с'у т'а'ча'с

пожўћ'еле; || пол'ипїзда / пол'ипїзда в. *йоливул'а*; || пол'ит се -'ијем се св 'добити пролив'. – Бј'еште, н'оге, п'ољ ве гуз'ица!

полијег'ат -'ијег'амо св 'лећи'. – Ов'бђен'а полијег'аше ок'б огња; в. *лијегаї*, *лежаш*.

полијенак в. *сатије* [2: 464].

пол'ипс'ат / пол'ипц'ат -ш'е / -ч'е св према *лијсат*.

пол'ица ж 1. 'водоравно утврђена даска (на зиду, у орману) за смештај разних ствари'. – Врло су ретке по кућама полице и рафови [1: 254]. – Понегде је остављен у зиду и банак, полица, на коју се такође међу већи судови, покривачи и друге постељне ствари и одело [1: 236]; 2. геогр 'уска травната тераса у стени'. – Нем'б 'овце угон'ит н'а нў пол'ицу; || пол'ичица ж дем. – Не д'ржи т'о н'б пот'ури т'амо на пол'ичицу. – Ул'егоше ми ј'агњ'ад н'а нў пол'ичицу [12: 32].

полог м 'место на коме кокошка редовно носи јаја'.

полом 'пораз, покољ'. – Кад једна страна другу у боју са шанца прећера и окрене на бјекство, то се зове полом [2: 186]; || полом'ит -'омїм св 1. 'поломити, разбити; натерати у бекство'. – П'оломї ми наг'рдї 'овце н'из онў ст'рменицу.

полугодишњица ж 'полугодишњи помен' [2: 269].

полўћ'ет -д'їм св 'нервно се разболети, полудети'. – Бл'аго т'ом'е ко р'ано полўд'ї / в'а'с му в'ијек у вес'ел'е пр'об'е; в. *йомам*.

полумента ж 1. 'темељ, фундамент; први камен на ћошку кућног темеља'; в. *живица*; *шемељ*; 2. 'крупан, незграпан човек'.

пол'упина м 'непредузимљив човек; неваљалица, мртвик'. – Е, т'а'н је 'Ацић пол'упина: св'е му покл'али, а 'он н'ишта да уч'инї.

полур'едица ж '12 сати'. – Клачнице обично горе до дванаест »полуредица«, а то је шест дана, са шест ноћи [2: 62].

полут'ица ж 'велики комад неке целине'. – Пон'есоше д'обру полут'ицу сланин'е; || полутник м 'половина багаша (в.)' [2: 78].

пољак м 'човек који чува поља, пољар' [2: 133].

поље с 'део плећа' [2: 318].

пом'аг'ат -аг'ам несв в. *йомој*.

помам м 'хипохондрија'. – Помам, иначе махнитост, ...узрокују, као год и лудило, болеснику ђаволи [2: 521]; || помам'ило с 'помама, лудило'. – Ст'исло га помам'ило. – У помам'ило ч'е'к м'оже учи'њ'ет св'е што у здр'авў п'ам'ет н'е би; || пом'ам'нт се -'ам'їм се св 'помахнитати'. – Е, ако ћу, пом'ам'ио се. – За таквог болесника се каже: »помамио се«, »ударио је у гору«, »згрануо се« или »полудио је«, »шенуо је«, »чалакнуо је« [2: 521]; в. *бајаш*; || поманитат -итам св а. 'наћи се у стању крајње раздражености, помахнитати'; б. 'полудети'.

пом'а'ј -кн'ем св 'помаћи, померити'. – Пом'а'кни га з'еру л'ијево; в. *ма'ј*; || пом'иц'ат -'ич'ем несв 1.а. 'померати'. – Не пом'ичи више ним'ало; в. *миц'аш*; б. 'преносити тор'. – Пом'ич'е се т'б'р; 2. 'одржавати се као обичај'. – И да'н'а'с се пом'ич'е т'а' 'обич'ај, али н'ем'аш што кл'ат (Кж).

поман'ат'ит -ї св 'поплеснивити, прекрити се плесњу'. – Ови је л'еб пома'н'атио, м'ож га д'ат пр'ас'адима.

пومهја ж 'граница'. – Неколико кучкијех и хотскијех станака су решавали о затребачкој и хотској помеђи на лијевој обали Цијевниној [2: 149]. – Кад су били у Соко планину / На помеђу Куча с Климентима. – Изведе ју на вр' Планинице / На помеђу Бинце и Мојана [5: 61 353]; || помећ'а'ч -а'ч'а м 'сусед'. – Е

су Кучи ђаволе гнијездо / Од старине наши помеђачи. – И од кад смо с њима помеђачи / Никад мира имат не могасмо [5: 95 290]; || **помеђ'аш** -аш'а м 'исто' [11: 59]; в. *бијеса*^н.

помеђу предл 'између'; в. *вар, варнуи, зачеишца, кум, кумсйво*.

пом'ес се -ет'ем се св 1. 'промрзнути, прозепсти'. – Пом'ето се, ископ'а се! – Ка^е[д]-се ст'ока пом'ет'е, она н'ем'а варен'ик'е. – Кае ст'ока 'ојд'е у планину п'а се пом'ет'е ч'им 'ојд'е, она н'ем'а варен'ик'е за ц'ијел'о л'ето. – О Благовјести једна баба дигла [је] у планину, па се помела [2: 333]; 2. 'пасти од умора' [1: 263].

пом'ен'ут -'ен'ем св 'у говору или писању дотаћи се некога, споменути нечије име'. – Кој'ега он'о Јов'ана пом'ен'у пр'еђе; || **пом'ињ'ат** -њ'ем несв 'у говору спомињати; молити се (за здравље живих и покој умрлих)'. – Пушти т'у пом'етину, н'и за што га н'ије Б'ог д'а.

пом'етина ж 1. анат 'постељница, плацента'. – Ка^е[д] се от'ели кр'ава али се обл'аг'њ'и 'овца, 'оне б'ач'е он'у пом'етину и т'о тр'еб'а м'а'ј, зашто се кр'ава м'оже уд'ав'ит ако т'о из'ије; 2. 'слабић, љигавац'. – Пушти т'у пом'етину, н'и за што га н'ије Б'ог д'а.

помира ж 'мирење, прекид крвне освете' [11: 159]; || **пом'ир'ит** (се) -'ир'им (се) св а. 'изгладити неспоразум'. – 'Они с'у там'ан к'а ђ'еца: посв'ад'е се м'а се и т'а'ча'с пом'ир'е; б. 'пристати на прекид крвне освете'. – С в'ел'ом је м'уком прист'а да се пом'ир'е, нагн'али га р'ођаци и пр'ијател'и и н'ије им'а к'уј.

пом'ис'а -сли ж 'помисао'. – Ни у пом'ис'а^н да ти не д'ођ'е; || **пом'ис[л]ит** -'им св 1. 'помислити'. – Е, богме са'м пом'ис'ила да т'е б'ит 'они; 2. 'размислити, промислити'. – Прв'о д'обро пом'исли, д'ијете, да не 'ојд'еш у п'огибију; || **пом'ишл'ат** -'ишл'ам несв 'желети'; в. *снај*.

помлака ж 'тек смлачено млеко'. – Помлака је вареника, која се само мало помлаци, па се остави у котао до друге муже и сири се пошто се скоруп скине; || **помлачевина** ж 'исто' [2: 31]; || **помл'ач'ит** -'ач'им св 'овлаш загрејати, смлачити, припремити помлаку'.

помодр'ет -'одри[м] св 'помодрети'. – В'а'с је помодр'ио о[д]-з'им'е; обично у клетви: Стријел'а те помодр'ела.

пом'ом'ј -о'њи ж 'помоћ'. – „Бил'а ти н'а пом'ом'ј!“ / „Б'ог ти н'а пом'ом'ј!“, редован отпоздрав на „Л'а'ка н'ом'ј!“ или „Добрен'ом'ј!“ / „Добра н'ом'ј!“ [1: 290]; || **пом'ом'ј** -'ом'јем св 'помоћи'. – В'а'зда ви Б'ок пом'ом'г'ан и на пр'ав'и п'ут обрн'уо; || **ном'ом'г'ат** -'ом'г'ам несв 'помагати'. – Из дв'а-три д'а'на му је пом'ом'г'а на к'ућу.

помолак -лка м а. 'помаљање на врху брда, на превоју; појављивање у нечијем видокругу'. – Док дођоше у Тројан планину / На помолак Плаву и Гусињу [5: 65].

помр'ијет помр'емо св 'поумирати'. – Тебе т'е се с'инови пожен'ит, в'и ћете помр'ијет, а 'она ће б'и[т] скитн'ица по п'јаци.

помрк м а. 'тмина, мрак'; в. *јор'њица*; б. 'помрачење'. – О помрку мјесеца... до скорога времена био је обичај да се пуца из пушака [2: 331].

поп'ав'ј'ат -'ав'ј'ем несв 'понављати'. – Нем'о да пон'ав'ј'ем.

понак'уч'ит се -'уч'им се св 'примаћи се неприметно'. – В'иће ли како с'е он'а к'ул'а понак'уч'ила д'ако нешто ч'ун'е.

попам'ј'естит се -'им се св 'добро се сместити'; в. *јојригид* се [4: 384].

понап'ас -ас'е св 'навести стоку да се колико-толико напасе'.

п'она'т п'онта м 'поен у картама'. – Ј'а ов'а'п'ут – с'амо дв'а п'онта; б'ол'е н'о Р'адом'ир ка'д му об'ал'ише чет'ири н'ајач'е к'рте.

понеђ'ел'ниџ м 'први дан у недељи'.

понестат -не св 'смањити се до нестајања'. – Бог је добар па ће добро бити кад зла понестане [4: 374].

понижāv'ат -āj'ем несв 'односити се с презрењем' [Ж 24].

пон'ијет -'есџм св 'однети нешто, пренети (поруку или неку ствар); при кретању нешто узети'. – Понијеле сū и двије к'укавице безобр'азнџ. – Пон'есосте ли онā jāј'ца Стāк'и? – Понијеш'е га Аустрйџци (Ф). – Не зн'а се куј гā п'онијела; *изр.* ~ н'а очи 'уврачати, замађијати'; в. *наудий*; || **понеш'ен** -а -о а. 'занесен; заинтересован'. – 'Они сū за тāн комун'изаџм бйл'и понеш'ени кā бр'ави за сол'илом. – Кои је за то више понешен [Ж 13]. – А 'он је б'ио да 'учи понеш'ен; б. 'привржен, одан'. – 'Ујāци сū в'а'зда понеш'ени за с'естрије, в'ише нō стр'ичеви за братāн'ије.

понов м 'крчевина'. – Понов је прокрчен крај баштине; || **поновит се** -'овй се 'искрчити'. – Поновио се ови крај [2: 45].

пōн'ос м ♦; || **пōн'осаџн** -сна -а 'поносит'. – Она је пōн'осна – не д'ā св'акōме бес кōме јōј се св'рснџ.

поноћ'н прил 'ноћу'. – Ст'игли су поноћ'и. – Б'еца ми поноћ'и не см'ију изл'еј. – Поноћ'и сџ крџ'ало, поноћ'и сџ од'ило [Ж 19]; в. *кружий*; || **п'ōнōћāџ** прил. – Док д'оћџ ов'оћџ – до п'ōнōћāџ.

поњ'ава ж 'грубо ткан вунени покривач'; в. *јуба, ленја* (2: 99, 1: 254).

пообал'ев'ат / **пообал'йв'ат** -ујем св 'пообарати, порушити'.

по'оде мн 'прва мајчина посета тек удатој кћери; посета одиви'. – По'оде бивају у кучкијех Срба трећи дан иза свадбе. Онда дође невјестина мајка с неком од рођака, те доћерају на коњу прђију [2: 232]. – Е да има од рода икога / Би јо' браћа дошла у по'оде [5: 61].

поодм'аџ -'аџкнџм св 'поодмаћи, испредњачити'. – 'Он се, кā да н'џе, пол'аџко п'оодмаџче, пā т'āмā з'аждй – н'џе би га зрно ст'игло!; в. *маџ*; || **поодм'ицāт** -чџм несв; в. *мицāй*.

пооп'ч'ат (се) -'учā[м] (се) св према *ојучај*. – С тије 'акцијāн сū се в'ртāли г'рднй, пооп'чāни.

поор'ат по'орџм св 'узорати'. – Сув'а је з'емја, не зн'ам к'ако ће тō да се по'орџ.

попāл'ит -'āлйм св 'попалити'. – Д'оста сū попāл'или, по'арāли, ошт'етйли; св'џе што сū м'огли ошт'етй[т] – ошт'етйли сū (Кж).

попара ж 'јело од сувог хлеба надробљеног у масну чорбу'. – Кад се у чорбу од меса здроби хлеб, то се зове »попара« [2: 102].

попас м 'боравак са стоком после здига у жупним крајевима' [2: 36 133]. – У попас су овце изјавили [5: 198]; || **поп'асаџк** -ска м 'јутарње напасање стоке пре муже'. – Док има довољно траве, музе се стока не само јутром и вечером, него и »на попасак«, тј. пошто је стока пасла неко време, обично до пред подне [1: 238]. – Козе... о попаску науче саме долазити на мужу [2: 27]; в. *йушиий*; || **попасковат** -ује несв 'излазити на попасак, боравити на попаску'. – У оба годишња времена попаскују по мјесец и више [2: 133]; || **поп'ас[т]** -āс'џе св 'опастн сву траву'. – Нем'ō[ј] и[х] ѡ'ерā[т] т'амо, поп'асле сū овџ двā д'а'на св'џе; в. *йас*;

поп'ерйт (се) -йм (се) св 'усправити (се)'. – Поп'ери онй к'ами да га г'āђџмо. – 'Ајде се поп'ери, м'āјчйн с'йне, ако см'ијеш. – Држаћу га да се на главу поперите [4: 287].

поп'џт (се) п'опнџм (се) св 'подићи на висину, уздигнути; узверати се'. – Тāн ѡ'е се ибр'ет и н'а шл'џме поп'џт а н'џе на м'урву али ор'а.

попет'ар у бројалици »попетар, пошестар, пошто ти га баш не дам«.

попџ'ат-рџам св 'натерати, најурити некога на брз ход по тешко проходном терену'. – Пр'ича се, ч'уноу са'м, да су К'учи н'еђе попџ'али Т'урке низ 'Орлево.

пошест'ар в. *йойейтар*.

поп'ит -ијем св 1. 'испити'. – Свр'ни да поп'ијемо по рак'ију и п'о ка'фу; 2.а. 'појести'. – Поп'ило је н'ешто п'уну'ле. – До кост'ин ју е св'у огр'изла и јājд'а св'а п'оп'ила; б. 'испецкати, изуједати'. – 'Ајде у к'ућу, поп'ише те м'уве, а с'а[д]-ће и к'омāри.

поп'иш м 'мокрење, уринирање'. – Не см'ије ижл'еј ни на поп'иш. – Жене устрашене од свега и свачега – ни на попиш [4: 329]; || **попиш'ат** се -'ам се 'помокрити се'. – Беж њ'е не см'ије ни да се попиш'а; || **попиш'ат'а'к** -тк'а м в. *йочка-йш'а'к*; || **попиш'ул'а** ж а. 'прљава и неуредна женска особа'; б. 'женско дете'. – Пр'идāла му с'е ј'ош једн'а попиш'ул'а.

поплāст'ит -'астим св 'скупити сено у пластове'.

поплет м 'унакрсно сложена слама на врху стога, покривач као заштита од закисивања'; в. *кайа* 2.

п'оподн'е / поподн'е прил 'после поднева'. – П'ио са'м та'н л'ијек и п'оподн'е, а с'а'д ми гā д'октор сукрāt'ио и п'ијем га с'амо 'ујутро. – Д'ошли с'у н'еђе поподн'е п'озно.

поплоч'ат -'очем св 'ставити плоче'. – М'ало смо т'ун поплоч'али, да се не ун'оси гл'иб на оп'а'нке у к'ућу. – А неколицина рођака поплоче гроб озго поклопницама [2: 2654].

попос'ат -'ем св 'посисати'. – Т'еле с'е п'ушт'ило и попос'ало св'ак'у к'апл'у.

поправ '?'. – Ка поправ, ошта је што тамо (в. нап.) [2: 429].

попр'авит (се) -йм (се) св 'подгојити'. – Там'ан се м'ало попр'авила; в. *йријас*;

попр'игāt-ām св 'испржити'; в. *йријай*.

попридигнут (се) -нем св 'мало се придићи'. – Јанко се попридиже и пона-мјести [4: 384].

поприм'ај -'а'к'н'ем св 'примаћи'. – Н'у тй поприм'а'кни т'у стол'ицу е мй ни јаб'анца в'а'зда не ћ'ерамо да доф'ати луж'ицу али п'ир'ун; ~ се. – Гл'едāши да се от'у поприм'а'кн'еш ов'амо бл'иже. – Јеси ли забор'авио да се поприм'а'кн'еш б'аби?; || **поприм'ицāt** -ч'ем несв. – Н'емāш се шт'о в'ише поприм'ицāt, опозн'ио си на веч'еру и м'ало ћеш прич'екāt да в'ид'имо оће ли се што н'ај; в. *мицай*;

нопрљат попрљам св 'изгазити и покрити земљом'. – С'јеме се после, па се наврне стока, да га попрља [2: 50]; в. *навруй*.

попр'уг м 'појас, каиш којим се седло или самар учвршћују на коњу, колан'. – О самару су »попрузи« који коња стежу [2: 16].

попр'ужит се -йм се св 'опружити се'. – Ка'д он'амо: попр'ужио се ј'еж и ид'е ли ид'е, а к'окот се од њ'ега преп'а (Бс).

попџ'ат -'рџам св 'жестокo натерати на посао'. – Поч'еш'е да се сп'рдај'у, мā ка[д]-са'м и[х] попџ'а једнијем дренав'ак'ом – за пб 'ур'е и поплāст'ише и погребул'аше; ~ се 'изломити се, изгинути падајући'. – Куј сте кр'ен'ули на зл'ипут да се нис т'е л'азбе попџ'ате; уп. *наирцай*, *сирцай*.

попудб'ина ж 'путни трошак'. – Ако ид'еш куј д'ал'е, м'брāш им'ат попудб'ину, и у шп'аг и у торб'ицу; в. *йуй(нина)*.

пораб'отāt -ām св 'урадити све планиране послове или њихову главнину'. – М'ончāди, јесте ли пораб'отāли, са' ср'ећом?

поравњ'ат -'ам св 'заравнити; загладити'.

порад предл 'због'. – Ижл'егāн је порад с'ебе; в. *сiорaг себе*.

пораз'ит -'āйм св 'казнити због озбиљног моралног преступа'. – Те Клименти иду кукајући... / Што на кумство вјеру преломише / Те и кумство стиже и поразити [5: 75]. – Е Б'ок те пораз'ио што учиње от фам'илијѐ.

пор'ас[т] -ст'ем св 'постати већи, виши растом'. – Пор'астā је 'он, више н'ије дијет'е. – Некаква му брад'авица рāсл'а, порāсл'а бiл'а; || **п'орāса'н** -сна -о 'који је израстао, који је висок за свој узраст'; в. *рас[и], ирошеi, ирошеiл'ас[и]*.

порбатина ж 'горња фаша сланине, с »рба'га« [2: 40].

поров'одина ж 'појас поред реке, поречје'. – У ову н'ашу порев'одину та'кв'ије сē м'ало рāђ'ало.

пор'едник м 'сусед'. – Жив'и на ону сāншт'ину, без др'уга и пор'едника. – Зар не чујеш муку на јунака / на Станишу твога поредника; в. *бијеса'н* [5: 373; Ж 27].

порез м 'испуст, банак на зиду'. – Из зида су учињени плочати »порези«, на које се улишта ређају [2: 41]. – Листре изнад пореза... зову се још и »ластанице« [2: 81].

пор'еј -'ечем св 'порећи'. – Кул'а р'екла – кул'а пор'екла; || **поријекл'о** с 'порекол'. – Ту испит'ују њ'ино поријекл'о; || **поријеч'ат се** -'ијечāм се 'споречкати се, поспорити се'. – Н'ешто сy се поријеч'али, мā сy се б'рзо смiр'или; || **поријеч'ит се** -'ијечāм се св 'исто'. – Поријеч'или се там'ан кā ђ'еца.

пореф'енит се -йм се св а. 'подмирити свој део трошка у заједничком подухвату'; в. *рефена*; б. 'обрачунати се, казнити'. – Валā ћемо се, д'ијете, пореф'енит, нāко ми Б'ог 'узмē р'уке.

н'бртйк м 'узани ходник; улазни простор'. – Т'амо су ни б'а'чве у п'бртйк.

поруч'ат -'учāм св 'појести'. – Ако се не н'ађ'еш т'ун, поруч'аће 'они и тв'ој д'ио; в. *ручaй*; || **пор'учкāт** -āм св 'појести (о деци)'. – Пор'учкā[ј]те тō пā да ид'емо ко-стр'инē; || **пор'учколит** -йм св дем 'исто'. – Дур'уз б'абiн је св'е пор'учколио и с'а'а[д]-ће да б'иднē в'ел'й ч'оек.

поручев'ат -'ујем несв 'слати поруке, често с молбом да се дође'. – Она је поручев'ала за Л'уб'а; || **поруч'ит** -'учйм св 'јавити'. – А јā и поруч'ио: д'ој ћу т'ā'дāн. – Т'ā'мā гā Сл'авко зблāж'ио и 'одмā поруч'ио за м'ене.

п'ос-п'ос-п'ос! узв за дозивање, вабљење јагњета. – Довољно је, кад се пас-тир подојчету јави са пос! пос! пос! – оно трчи к њему као к мајци [2: 12].

п'осāв'ац -вца м бот 'неко растине?'

посалиц'ат -'āм св 'поплочати'. – Спр'емā са да посалиц'ā об'ор; в. *салици*.

пос'ат п'осēм св 'сисати'. – Свѐз'ала п'рвō т'еле да јō н'е би пос'ало пот кр'авōм. – А ко п'ушт'и ову ј'агњāt те пос'аше?

п'осā п'осла м 'посао'. – 'Ајте, м'оји, св'акō на п'осāн; || **посл'ић** м 'мали посао'. – И бāс'а је н'ашла неки њ'ен посл'ић; || **послйћ'а'к** -ћк'а дем 'исто'. – Послйћ'а'к по послйћ'а'к – теке гл'аву н'ика'а[д] да д'игнēш; || **посленица** ж 'девојчица која почиње да се бави домаћичким пословима' [2: 114].

поса'бй'ј'ат -'йјāм несв 'додатно сабијати'. – Н'е би јā тō в'ише поса'бй'ј'а, н'еће св'е ст'ат; || **поса'б'ит** -'ијем св. – Ч'ек да овō м'ало поса'б'ијем.

поса'в'ит (се) -'ијем (се) св 1. 'повити, савити'; 2. 'повити се, сагнути се'. – Добр'е се п'оса'вила и в'ише се н'еће испр'авјāt.

поса'гн'ут (се) -'а'гнēм (се) св 'мало (се) сагнути'. – Посаго главу [4: 157]; в. *гвобоја'ц*.

нос'а'д прил 'касније, убудуће'. – Не в'јерујем ни да ће ти к'о пос'а'д р'еј, кā што н'ије ни дос'а'т.

посв'адит се -йм се св 'посвађати се'. – Ш њ'има е посв'ађен од'ондā, ш њ'има не зб'орй ни да'н'а'с (Кж).

пос'ебе прил 'посебно'. – 'Они сū им'али преко тр'иста овā'ц'ā'н, пā ј'аловē чўв'али пос'ебе а мл'ек'аре пос'ебе.

посек'ат се -ām се св 'поспорити се око нечега, погурати се'. – Што б'й онбј ђ'еци те се посекаше кā да тē се поб'ит. – Посекали би се па ком опанци ком обојци [4: 316]; в. *секай*.

пос'елица ж 'заселак удаљен од других насеља'. – Већа села називају мања поселицама [2: 127, 1: 26].

пос'ер м 'пражњење дебелог црева'. – 'Ижл'еже на пос'ер, да простйш т'й и тв'бј обр'ас; || **пос'ер-раб'ота** ж 'лоше обављен посао'.

п'осигурно реч. 'рекло би се, како изгледа'. – Н'ије п'осигурно, али смо ос'етили да е десе-петнā'с л'ўћ'й пр'ешло на н'ашу терит'брију.

пос'ијат -јем св 'бацити семе у земљу, усејати'.

посијед'ат -иједāмо св. – Партиз'ани сū д'ошли па посијед'али.

п'осијек м 1.а. 'посекотина, рана од оштрог предмета'. – Увријед'ио сē на п'осијек; б. 'место на коме је нешто засечено'. – Засијеч'е се и једн'о и др'угб и угл'āvй се у п'осијек; 2. 'велика погибија, изгинуће'. – Тб је п'осијек б'ио, нагрд'или сū Талијāн'е, мā смо и м'й тб п'отл'е л'ијепо плāt'или; || **н'осијеч** -и ж 'велика жалост, трагичан губитак'; || **пос'еј** -'ечēm / посијеч'ем св 1. 'посећи'. – Са'д'ио трй-четири ст'ога и пос'екā'н двā л'йста; 2. 'убити и одсећи главу'. – Кад су Турци плйјенили и посјекли 23 крда стоке и... толико кучкијех чобана [2: 130]; 3.а. 'доживети тежак губитак, трагедију'. – Пос'еј ће ве по утр'обйцā'н; б. 'истрпети Божју казну'. – Њ'ега гā Б'бг пос'екā'н – п'огибе му онб дијет'е. – Врћи се, ајвāн'у, Б'бк те пос'екā'н; ~ се 'поделити мегдан'. – Јефто Лекин Криводољанин посјекао се на мејдану с једнијем Царичићем [2: 198]; || **пос'ек** м 'свиња одгајена за клање'.

пос'илит се -йм се св 1. 'осилити се'. – 'Он се пос'или, убр'ечй се, ид'у код њ'ега гл'āvари и тр'ажē га (Кж); 2. 'обрадовати се'. – Богме са'н ти се пос'илила кā м'бме ђет'ету (Бс).

пбс'илник м 'старатељ, татор'. – Јес'и ли т'й знāв'ā да је тв'бј Маш'ан б'ио пбс'илник Мбм'овбме оц'у?

пос'ипāt -ипл'ēm несв; в. *сийай*; || **пос'ут** п'оспēm св 'полити'. – П'оспи ми да оп'ерēm р'уке.

посисков'ат -ујем несв 'сисати крадом'. – А што се, бр'уко од бр'укē, не ж'енйш нб посиск'ујеш по т'ўћ'ије т'орā'бā'н?!

посићит посићи св 'излити се из речног корита'. – Цијевна се бјеше посићила / Па прелила проз поље Ђемовско [5: 549].

поскйт'āt (се) -йтām (се) св 'остати без куће, уточишта'; в. *јелек*.

поскокачке фолк 'народна игра'. – Играње поскокачке сад је у кучкијех Срба већином замијењено код омладине црногорскијем начином [2: 378].

поскрāјн'ут -āјнēm 'склонити у страну, померити'. – Поскрāјн'у се стол'ице д'о за'да.

поск'ус -ўб'ем св према *скус*. – Поск'уб'и тб крупн'ије и 'ајмо.

послāп'йк -йк'а м 1. 'човек који је послат да обави неки посао, изасланик'. – И 'одмā: послāник'е за њ'има – да се вр'ātē. – Ну оправи лаке посланике [5: 58]; 2. 'изабрани члан парламента'. – 'Имāмо и м'й тун једнбга послāник'а (Ф); || **посла-**

ница ж 'писмо'. – На »протисак«, као и на пресијек, привија се и »посланица«, а то је обично писмо, које се писаном страном к болу привије [2: 531].

послужбѝца ж 'мала слава«, преслава'. – Осим Раћеха од кучкијех Срба већ нико нема послужбѝце. – Слава свију Затрепчана је Зоја (Св. Госпођа), а Никољдан им је послужбѝца [2: 245, 1: 301]; || **послужев'ат** - 'ујем несв 'прислуживати, славити послужбѝцу'. – До назад петнаест година Кућани су послужевали Госпођиндан [2: 245]; || **послужит** -ужим св 'прославити »малу славу«; в. *рујати се*.

посл'уш'ат -ам св 'учинити нешто на молбу, заповест'. – 'Ајде, д'ијете, благо лйл'и, да ме нешто посл'уш'аш; || **послушник** м 'онај који слуша без говора'; || **послушница** ж в. *йосленица* [2: 114].

посмиров'ат -'ујем св 'обавити све вечерње послове око збрињавања стоке'.

посм'рче -ета с 'дете рођено после очеве смрти'. – Дијете које се иза очине смрти роди [је] посмрче [2: 209].

пос'оба'к -пка м 'миљеник'. – Посјече му два посопка сина / И пилијени иљаду оваца [5: 127]; в. *особа'к*.

поспрд'ив'ат се -'ујем св несв 'изругивати се, подсмевати се'. – Е шт'о ћеш д'е: д'оћ'е в'ака'т да се ајван'и л'ућ'има поспрд'ују; || **посп'рдн'ут се** св 'подругнути се'; в. *кай, закруће*.

посп'шт'ат се -'ушт'а се (не)св 'имати благ нагиб, косину'. – Двојев'атница д'оња – 'она се посп'ушт'а нан'иже (Кж).

поср'ат пос'ер'ем / п'оср'ем св 1. 'испразнити дебело црево'; 2.а. 'упропастити неки посао'. – П'осри се на раб'оту; б. 'арогантно променити неко решење, одлуку'. – Св'е и[x] је п'оср'а и он'о понйшт'ио; || **поср'ат'а'к** -тк'а м 'унеређено мало дете'. – 'А, што је учин'ио ћед'ов поср'ат'а'к: нап'унио г'аће – п'и!; || **поср'еш** м 'који се унередио'; || **п'оср'о** -'а м 'исто'; || **п'оср'оња** м а. 'прљав, неуредан човек'; б. 'плашљивац, кукавица'. – 'Ајде, п'оср'оња, н'ем'а наизв'ан м'ећед'ан, чега се бо'иш?; || **п'оср'оњѝца** м дем. – Ка'д ов'и п'оср'оњѝца ст'аш'е, п'а га пр'им'е у т'у њ'ину п'артију, б'иће му т'ијесна св'ак'а ц'ад'а; || **поср'ул'а** ж 'неуредна, прљавна жена'.

п'ос[с]т п'оста м 'једнодневни пост'; || **п'ости** п'ост'а'с 'вишенедељни пост'. – Он'о неће б'ј'еше испред В'ел'ије п'ост'а'с; *Лейр'ове* ~; *Госиоћ'инск'е* ~; *Бож'ишњ'е* ~

п'остава ж 'подметач'; || **пост'ав'ит** -йм св 1. 'учинити да нешто стоји, да буде у усправном положају, подметнути'. – Н'аћи н'ешто да пост'ав'иш по[д]-т'у н'огу, да се не кол'ећ'е; 2. 'сместити, наћи нечему место'. – Ка'е[т]-пост'ав'и бур'ило, в'ићи да се не прев'рн'е; 3. 'довести што у стање да може послужити сврси'. – Прије н'о п'очн'е да са'д'ијев'а, пост'ав'и кам'ење, д'рва, б'ач'и сламур'ин'е, нач'ињ'и н'аст'ор; || **пост'ав'ј'ат** -ам несв 'одређивати, именовати'. – Он пост'ав'ј'а бр'ата за в'одника; || **постав'јач** / **поставл'а'ч** -а'ч'а м 'подупирач'. – Ка'е[д]-се ст'ог нав'ед'е, пот'ури му се с он'е стр'ан'е поставл'а'ч; в. *йокривий*; || **пост'ал'ница** ж 1. 'овца која увек заостаје за стадом'; 2. 'старија неудата девојка, уседелица'; || **пост'ал'ичина** ж пеј 'исто'. – Нек'е пост'ал'ичине с'у бил'е у т'ач'н аф'еж'е; || **пост'ат** -н'ем св; || **пост'ање** с 'постанак'. – Т'а'м'а са'м уч'ио пост'ање св'ијета.

пост'ап'ат се -'ап'ј'ем се несв 'ићи ослањајући се на штап'. – Пост'ап'ј'е се н'а н'у мач'ужицу и, пол'а'ко, д'оћ'е скоро св'ак'и д'а'н. – А Лале се на пушку поштап'је [5: 55].

пост'опица ж 'уска стаза'. – Ид'еш он'ом пост'опиц'ом, а гл'ед'аш да се озг'ор не оп'уч'и кака'в к'ами али ст'ијена. – Постолица [је] пролаз за саму људску ногу [2: 125].

постор'ит -'орѣм св 'подастрети'.

пострев'ара ж 1. 'пас који се увек налази под стрехом'; 2. 'њушкало, шпијун'. – Једној пострев'ари са'м р'екѣ да и[м] к'ажѣ да и[м] јѣб'ѣ п'а'с м'атѣр и ако и[м] н'ешто тр'ѣбѣ – нека д'ођу да и[м] р'ечѣм и да не ид'у з'а мнѣм.

постриг м 'чин којим се мирјанин-искушеник, световњак, уводи у монаштво'. – Постриг је благо које сте ми дали, да ве избавим [2: 461]; || **ностриж** ж 'вуна пострижена с овчијег трбуха' [2: 29]; || **постриз'ат** -'изѣм несв 'стрићи слабију вуну с трбуха и ногу оваца'. – Ово је више вријеме да се 'овце постризају. – Ка'[д]-ћеш и постриз'ат?; || **постри'иј** -'иј'ем св а. 'подстрићи овце у пролеће'. – Постриже св'акѣ озд'ѣл' и ок'ѣ врата, а са'[д]-се бо'и да и[х] не уф'атѣ зѣм'а. – Још о Благовијести пастири постригу овце испод трбуха и до сред стегана и реп [2: 29]; б. 'невешто подшишати'. – Је ли те б'аба т'акѣ постригла? – Лијепо си се постригѣн; в. *стриј*.

постријел'ат -'ијел'ѣм св 'побити ватреним оружјем'. – Талијѣн'и сѣ и св'ѣ н'ѣ Биоче постријел'али, оса'ндес'ет' и двѣ т'аоца.

пост'уп м 'застој у раду млина због високог водостаја'. – Мл'ин је у пост'уп, д'игла сѣ в'ода (3).

посѣд'ит -'ѣдѣм св 'поосуђивати'. – Пок'упѣли и[х] т'ѣн пѣш њ'има у Богдѣн'ов кр'ѣј, пѣ посѣд'или на по дваез г'одѣнѣ, петн'ѣс, како кѣм'е, ж'ене, ст'арце, одб'или бубр'еге, смлѣт'или, нагр'ѣили – да Б'ѣг в'елики са'ч'ува!; 2. 'признати правну регулативу, покорити се одлуци суда'. – Један дио паша турскије с овијем је мамио цара да се не може посудит Арбанија док саму себе не умори да изнемогне [Ж 13].

посѣјм'ат -'ѣјмѣм св 'посумњати'. – Не см'ијеш ни да му пос'ѣјмѣш 'у чојсво, а н'ѣ да р'ечѣш к'о му је б'ио ѣт.

пос'ут п'оспѣм в. *посийаи*.

п'ос-п'ос! узв за вабљење јагњади.

пос'ѣј -'ѣчѣм / посијѣч'ем в. *посијек*.

п'ѣт м/ж 'зној'. – В'а'с са'м 'у пѣт [2: 511]. – Кад их сунце ожеже по главама, мати чкиљећи од поти, зовну Лисију [4: 279]; || **п'ѣта'н** п'ѣтна -о 'ознојен, знојав'. – Дош'ѣ је п'ѣта'н, кѣ да си л'аму вод'ѣ на њ'ѣга пр'осуо; || **пот'ит се** п'ѣтѣм се несв 'знојити се'. – В'а'зда се п'ѣтѣ ј'еднѣко 'а л'ѣти 'а з'ѣми.

потабат -им св 'присилити на ропску послушност'. – Е ако и не потербјетимо / И ка царску рају потабамо / Расели се земља Скендерија [5: 42–43].

поталаѣш'ит се -'ѣшѣм се св 'смирити се, упреподобити се'. – М'ѣлѣ се н'ешто поталаѣш'ио, б'иће да је нап'унио г'аће. – А како се поталаѣши – чуди се тата. – Божана се поталаѣши [4: 202 337].

потараб'ат -ѣм св 'поплочати'. – Потараб'ѣ гѣ – вр'ѣгу га бл'ѣше д'ѣ; в. *шараба*.

пот'ѣмѣ / **потама** прил 'после'. – Потама кренуше с придикама [4: 174].

пот'ѣњѣт -ѣм несв 'тонутѣ'. – З'ѣмја пот'ѣњѣ по-тијем ч'ѣјсвом. – Некоме плѣје олово, а некоме и плева потања [2: 433]; в. *ѣлава*.

потѣгн'ут -'ѣгнѣм св 'имати тежину'. – Ријетко које говедо може потегнут 120 килограма меса [2: 14]; || **потѣз'ат** -'ѣзѣм несв 1. 'имати тежину'. – Светитѣлске моћи с ѣивотом потежу само три оке [2: 306]; 2. 'вући равномерно, повлачити'; в. *бодѣн, зблѣжѣи*.

потербјетит -им св '?' в. *потибаи*.

пот'илак -лка м 'задњи део лобање, потиљак'.

потка ж 'нити које се при ткању проткивају кроз основу'. – Пређа за сукно се дијели на »потку« и »основу« [2: 72].

поткјид'ат -йїдам неск 'скраћивати; подсецати'. – Оњ б'рдүни ка'д 'акнү, потк'йдајү се иза гр'озда; || **потк'инүт** -нём св 'скратити, подсећи'. – Оће овā н'аша ђев'бјка да потк'инē к'осу, жив'а н'еће б'ит док тō не уч'ињй.

поткијев'ат -ијевām неск 'стављати потковице на коњска копита'. – Ка[д] си ст'ио да потк'ијевāш к'оња, ка[д] ти к'оњ об'осй, з'овнēш ч'ека да ти пом'ожē али му с'ām г'уриш пл'очу; || **потков'ат** -'ујем св. – Дон'еси двије пл'оче да потк'ујемо Зек'ана.

поткожњак м 'поткожни чир'. – Поткожњак... својом појавом у виду оспине изазива необичну сврбеж [2: 548]. – Оспина и поткожњаци се отрљају струњавом врећом [2: 521]

поткољена ж 'потколеница'; в. *ойошшисе*.

поткоп'ат -'ām св 'откопати с доње стране'. – Поткоп'ā[j] још м'ало д'ол'е, дāко се иск'рл'ā; ~ се 'напакостити'. – Добр'е му се поткоп'ā, а ви'ђећемо оће ли га м'а'ј. – Што си му се поткоп'ā, ч'бче, н'ије ти крвн'йк. – Тешко томе они коме се поткопају и кога унавиде [4: 204].

поткорүш'ит се -'үшй се св 'потклобучити се (обично од влаге)'. – Погледни ђе се поткорүшило [4: 288].

поткосница ж 'дјевојчица 12–13 година, »уколико косу застриза« [2: 114].

поткријеп'ит -'ијепйм св 'нодстаћи, подржати'; в. *уишјай*.

потк'упйт -йм св 'покупити остатке'. – Потк'упйтē 'они и пот'оњү сл'анку; || **поткүпл'ат** -үпл'ām неск.

потк'утњица ж 'њива уз кућу, под кућом, башта'. – На потк'утњицу 'имāш л'ука, крт'олē, пос'ијеш оњ притк'аш пас'ул' [2: 44, 1: 254].

поткүч'ит -'үчйм св 'поткачити, закачити'. – 'Ондā сү га н'ешто поткүч'или пā ка[д]-сē проглāс'ило уједин'ēње, г'ā'ма е р'екā: „Е, врн'ите ми он'ō“. – То су дугуљасти каменови који се толико у земљу удубе, како их рало никако не може поткучити [2: 124].

потл'ашњй -ā -ē 'последњи'. – Н'ешто је б'ол'е у потл'ашњй кр'āj, мā ч'екā[j] да видймо. – Жене до најпотлашњега гроша дају тек дако се част осветом поправи, јер се више жалост подноси и трпи за оно што није освећено но за оно што му остаје пусто огњиште те му не остаје нитко од његова трага [Ж 12 38]; || **пот'олњй/пот'оњй** -ā -ē. – Чит'ā је н'овине до пот'олњēга д'а'на (Пг). – 'Он је отиш'ā'н с тије-ма пот'оњйјема К'оћима којй су от'ишли за 'Америку. – Прēс'еднйк с'үда је б'ио В'ел'ко Петровић, пот'оњй шкл'āн пор'одицē Њ'егүшā'н-Петровићā'н. – Јā се н'ēћу потпйс'ат без н'ајпотоњй; || **п'отгле / п'отголē / пот'олē** прил 'после'. – М'огло е и п'отолē тō да б'иднē (Кж). – Пот'олē са'м 'узео овү ж'ену (Мч). – 'Ајте ви, ја ћу д'бј мало п'отл'е. – 'Они сү п'отол'ē св'и от'ишли на з'ā'пүт. – Тако се најпотоље миш од миша ожени [СК 463].

потлеуша ж 'сиротињска кућница, учерица'; || **потлеушица** ж дем; || **потлеушит се** -им се неск 'сневољити се'; в. *йойшалаушиш се*.

потов'арйт -йм св 'сместити све ствари у превозно средство, натоварити'.

пот'ок м 'мали краћи водоток, који обично пресушује'; || **поточ'ић** м дем; || **поточāњ'ак** -њк'а м; || **пот'очина** ж 'вододерина'. – Прип'азй, с'йне, да н'еће не зај'āзйш пот'очину.

потоњй -а -е в. *йойшашњи*.

- потп'асѧт (се)** -'ашѧм (се) св 'стегнути се појасом'; в. *ѡлоча, ѡлочица* 2.
- потпѧт'ит** -'ѧтѧм св 1. 'подвити луб обуће испод пете'. – В'а'зда потп'ѧтѧ об'ућу, кѧ да не ум'ије да ид'ѧ; 2. 'променити ћуд, прозлити се'. – Не зн'ѧ се што сѹ му чин'ѧли, теке се добр'ѧ потпѧт'ио откѧ је дош'ѧ из ѡ'инѧ шк'блѧ.
- потпиљнут** -нем св 'изазвати, испровоцирати'. – Мајка ријетко куне, само кад је потпиљну. – Тебе ка да су ѣаволи потпиљнули [4: 115 282].
- потпѧр'ит** -'ѧрѧм св 'дувајући распламсати ватру'.
- потпѧс'ат** -'ѧшѧм св 'ставити потпис'. – З'ашто н'ѧ би т'ѧ потпѧс'ѧ? ||
- потпишев'ат** -'ујем несв. – Потпиш'уј! – Н'ѧћу!
- потпѧрѧш'ит** -'ѧшѧм св 'напунити пушку и припремити је за палѹбу'. – Иза рана пушке потпрашите [5: 379].
- потп'унѧт** -'ѧм св 'попунити'. – Дѧј'ѧ ми онѹ л'истицу и вел'ѧ да у потп'унѧм; ||
- потпуњѧв'ат** -'ѧјем несв. – П'ѧтѧ ме за коѧга потпуњ'ѧем; ||
- потпѧњ'ат** -'уњѧм 'исто'. – 'Она т'ѧмо ј'ѧдѧ, потп'уњѧ н'ѧшто, а не в'јерујем е зн'ѧ св'ѧ сл'ова.
- п'отра** ж 'штѧта коју стока направи на усевима'.
- потражник** м 'трагалац'. – Потражник је »издавао соѧбину«... онемо ко лу-пежа прокаже [2: 160]. – Ми смо потражници! Коњи су ни покрадени, па смо до вашѧга села доћѧрали траг [3: 289].
- потр'ѧјѧт** -'ѧје[м] несв 'одужити се, потрајати'. – Ако је нѧл'ога у мл'ин, тѧ м'оже да отр'ѧје и двѧ д'ѧ'на, и тр'ѧ.
- потрб'ушина** ж 'сланина с трбуха' [2: 40]. – Ка'ѧ[д] н'ѧмѧ др'угѧ, не мѧн'ишѧ се ни отрб'ушини.
- п'отреба** ж 'оно што је нужно да се уради или набави, нужност'. – В'ел'ѧ ми је отрѧба, а не зн'ѧм ѣе да 'иштем; ||
- потреб'ит** -а -о а. 'бити потребѧн'. – 'ѧјде с Р'ѧдоњѧм, потреб'ит си т'ѧмо; б. 'имати потребу'. – А, ујѧче, ж'ѧ ми је, н'ѧјѧса'м потреб'ит, н'ѧје да и[х] б'ѧчим.
- потр'ѧфѧт се** -ѧ се св а. 'догодити се, десити се'. – Потр'ѧфѧло се те гѧ л'ѧко изв'ѧдио. – Ако се потрефи и други [брат] да погине од крвника побратимо-ва, не треба [га] светит док се побратим освети [Ж 11]. – У дан може се потрефит, кои би рано доша, да му нема ко други послужит; б. 'погодити'. – Дѧб'бгдѧ јѧј се потр'ѧфѧло ѣе и др'угијѧма жен'ѧма.
- потрѧл'ит се** -'рѧлѧм се св 'побунити се, загламити'. – 'Они се потрѧл'ише – р'ѧкѧ'н би е тѧ се поб'ит; б. 'потрудити се'. – 'Он сѧ потрѧл'ио да не доч'ѧкѧ.
- потрош'ит** -'ошѧм св 'нешто употребити с одређеним циљѧм, за куповину и сл'. – Овѧ се г'ѧрњѧ кор'истѧ с'ѧмо ка'ѧ[д]-се потр'ѧошѧ сн'ѧјѧк у овѹ д'ѧњѹ (Кж).
- потрѹс'ит** -'ѹсѧм св 'запрашити по површини, посути мало сипком мате-ријѧм (брашном, сољу)'.
потсвојѧче -ѧта с 'усвојѧно дете' [2: 123].
- пот'уј** -'уѧ'ѧм св 'потући'; в. *ѡуј*.
- потѹл'ит** -'ѹлѧм св 'угасити'. – Кад се разгори, потули се водом [2: 62].
- потѹр'ат** -'ѹрѧм несв а. 'стављати'; в. *нарѧдиш*; б. 'постављати испод неѧѧга, подметати'. – Нѧмѧш тѹ шт'ѧ потѹр'ат; ||
- пот'урѧт** -ѧм св а. 'оставити'. – Пот'ури га т'ѹн 'у ѣѧш; в. *ѡлицѧ*; б. 'подметнути'. – Н'ѧђи некѹ сп'ичицу да му пот'урѧш; в. *кола'ѧ*.
- пот'урѧит се** -ѧм се св 'потурѧити се'. – Би ли се т'ѧ, Стој'ѧне, пот'урѧио з'ѧ парѧ?
- потѹц'ат се** -'ѹцѧм се несв 'бити без сталног боравишта, померати се од не-

воље из места у место'. – Потуц'ала сѐ од н'емила до н'едрага.

пот'уца̄т се –ам се (не)св а. 'кврцнути се врховима васкршњих јаја'. – В'иђосте ли онѐ п'огани како се сп'рдају з бабѐм: п'итају је ли се на Вāск'рс пот'уца̄ла ж ђ'едом; б. 'туцајући све разбити'. – Пот'уца̄ је ђ'еци св'акојѐ јајце.

потфатити се –им се св 'подухватити се'. – Кад је јемац за некога јемчио, казало се: »потфатити се« или »улега је добар« [2: 78].

потфирев'ат –'ујем несв 'правити вир преграђивањем водотока'. – Ми смо туд'ије потфирев'али и кв'асили б'аште; || **потфѝр'ит (се)** –'ѝрѝ[м] (се) св 'зајазити, загатити'. – Потф'ѝрѝ се пот'ок, ф'ѝр нач'инѝш.

поуч'ит по'учѝм св 'посаветовати'. – Јеси ли сметенога поучио?

поф'атāt се –ам се св 'повезати се заједничким послом'. – Пошл'е се поф'атāсмo с овѝјема Малис'орима; им'ā е јед'а'н пр'еко ст'отинѐ ка'д]-смо и п'очѐли догон'ит, а с'а'д н'ѐмау ни 'они: н'еко двād'ес, н'еко д'есѐт, н'еко ђ'аол'у'!

пофермат –ам св 'подржати, потврдити'; || **пофермāв'ат** –'ајем несв. – Она јој је и пофермавала [4: 280].

пофтор'ит –'орѝм св 'поновити' [Ж 22].

поч'ађāt –ā св 'поцрнети од чађи'. – У тѐ је кужн'е св'е бѝл'о ч'ађāво пā ти поч'ађā и стру'ка ако ју двā д'а'на не изн'есѐш наизв'а'н.

п'очā'с[г] –сти ж 'почаст'. – Тѐ е пор'одица бара'кт'арскā и 'они, макар да је дијет'е и о-д'есѐ г'одѝнā'н, 'они му м'брау д'ат п'очā'с да п'рвѝ ид'ѐ.

почек м 'вересија'. – »Почек« или »на почек« нешто купити, значи под »вересију« нешто на рокове или »на ваде« купити [2: 161].

поч'ела'к –лка м 'чело'. – Стријел'а те ф'иштѝла у поч'ела'к (у »по чела« 'у сред чела' – клетва).

почѐн'ат –'ѐпл'ѐ[м] св 'оставити траг канци; притиснути ногом, утабати, угазити'. – Св'е ми овѐ к'окошке почѐп'аше и ђ'авол'исаше; в. *ѝрл'аѝ, ѝрл'ач*.

поч'ѐт п'очнѐм св а. 'засновати неки посао'. – Ка'д] би ум'јела поч'ѐт, мене се чињ'ѝ да би ум'јела опл'ес та'кв'у фањ'елу; б. 'покренути неки процес'. – П'очѐла да му црвен'ѝ ц'ијев; || **поч'ињāт** –њѐм несв. – Њ'ега н'ѝ за што н'ије д'ā Б'ог: у св'е је поч'ињā, а н'ишта н'ије завршев'ā; || **почетник** м 'човек који почиње нарицати'. – Напред иде пред људима један човек, који уме добро »тужити« или нарицати, и њега зову почетником, јер он почиње нарицање [1: 283].

почеш'ат се –'ешѐм се св 'почешати се'. – П'ази, д'ијете, да се не поч'ешѐш и т'амо ђе те не с'рб'ѝ.

почив'ало с а. 'место на дугој стрмој страни где се може сести и предахнути, одмориште'. – Једв'а са'м 'издро до почив'ала. – Онѝ ла'кц'и м'огли су се насп'ат док са'н дош'āе на почив'ало; б. 'даљина, растојање од једног почивала до другог (по Т. Оравцу)'. – Божина Радоѝн Манојловиѝ је носио читаво почивало у »зароку« кош који је хватао тридесет багаша жита [2: 503; 12: 32]; || **почиват / почијев'ат** –'ијевāм несв 'одмарати'. – Онај што свијема »пребачи« [камена с рамена] почива док му ко »довргне«; в. *говрѝнуѝ*; || **поч'инѝт** –нѐм св а. 'одморити, предахнути'. – У једāнā'с с'āѝ са'н рѝч'ā и п'ошле м'ало поч'инуо [Ж 34]; б. 'прекинути неки посао, оставити се посла'; в. *мрѝа'в*; || **почивка** ж 'кратак предах'. – Иза мале сватске почивке један од укућана или ближњи рођак... узме на руку нарамак »фацулета« [2: 223]. – Иза такве почивке опет су договорно настављали бој [2: 200].

почипци м мн '»клинци који се ваде из коњскога копита приликом преобувања« [2: 16].

п'очѣс -сти ж а. 'прљавштина по овчијем трбуху'; б. 'слаба вуна с овчијег трбуха'.

почк'ат се п'очкѣм се св 'помокрити се, уринирати'. – Почки се у раб'оту. – Заусти да им се почке у управу. – Они овоме да му се почке у брк Стаљинов [4: 272 274]; || **пбчк'а ж** 'девојчица која није регулисала ноћно мокрење'. – И ов'а ће пбчк'а к'а он'а што је тб чињ'ела ка' [д] се 'уд'ала; || **почк'ул'а ж** 'исто'; || **пбчк'оња м** 'дечак који није регулисао ноћно мокрење'. – Ови ће н'аш пбчк'оња и 'у школу, а н'еће прест'ат да се б'ур'а п'о [д] собб'ом; || **пбчк'оњица м** дем 'дечачић који мокри где се нађе'. – Нем'оте ми ви'к'ат на овога пбчк'оњицу е ћу ви к'аз'ат раб'оту; || **пбчк'алина м** 'исто'. – Ви'ђосте ли ов'у пбчк'алину: пр'ескочи преко пр'ага да се поб'ур'а у к'ућу и с'а [д] -ћу да га исф'рска'м, да му в'ише не п'ад'а н'ам; || **почк'ат'а'к** -тк'а м 'исто'. – П'уштите ми тога почк'ат'а и нем'оте га д'ир'ат да ви не к'аж'ем раб'оту.

почкрк- в. *йошкрк-*.

поцевел'ат (се) -'ам (се) св 'покошкати се'. – Н'ешто се поцевел'аше, нб и [х] б'рзо см'ир'ише.

пбш'а -'е ж 'дуга уска тканина којом се могу умотати глава и врат'. – Б'аба ни 'у л'ето не ск'ид'а пбш'у и ч'им иск'оч'и преко пр'ага – она се зап'бш'и.

пошакет'ат се -'ам се св 'потући се песницама'; в. *шйшйшйш*.

пош'еп'ут / пош'ен'ут -н'ем / -'ен'ем св 'померити'. – Пошени се с м'јеста [4: 385].

пошест'ар, у бројалици, в. *йойешар*.

п'оширок -а -о в. *шир*.

пош'ишк'ат -'ам св 'скратити косу, подшишати'; в. *о'ривашй*.

пошкркив'ат се -'ујем се несв 'подсмевати се, подругивати се'. – Ови ибр'ети безобр'азни се и ст'аријема л'ућ'има пошкрк'уј'у; || **пошк'ркну'т се** -н'ем се. – Ум'ио се 'он св'ак'оме пошк'ркну'т, а н'ије с'ебе н'ика'д в'идио колика је ав'ет'иња.

пошт'ап'ат се -'ап'јем се в. *йосшйшйш*.

пошт'ен -а -о 'честит, савестан, морално исправан'; || **пошт'ење с а**. 'својство онога који је честит'. – Нес'оји се в'а'зда ф'ал'е пошт'ењем; б. 'гостопримство'. – Гостопримство Кучи зову »поштење« [2: 469]; || **поштењ'ак** -'ак'а м 'частан, савестан човек'. – »Поштењак« је познат и уважен у свему племену. – »Поштењак« умире отвореним а тврдица стиснутим рукама [2: 469]; || **п'оштов'ат** -ујем несв 'цениги, уважавати'. – Ј'а та'кв'е ним'ало не п'оштуем.

пошт'ијер -ијер'а м 'поштар'. – Т'и ћеш б'ит пошт'ијер.

пошт'ич'ит -'им св 'приковати даске'. – Петар је у кучкијех Срба цио или д'јелимично »поштичен« [2: 86].

пошуш'ара м 'ухода, ситни доушник'.

пр'абаба ж в. *шук'унбаба*.

праваш м 'присталица Правог народног клуба, формираног у Црној Гори 1907. године'.

правдање с 'одређивање редоследа којим ће нека игра почети' [2: 341].

правеган -тна -о 'праведан' [Ж 32].

правосл'авни -'а -б 'који припада православу, православној цркви'.

пр'ајед м 'трећи предак'; в. *йађег*.

праз м 'приплодни мужјак, обично ован, ређе и јарац' [2: 10]; || **празило с** 'оплођавање женки животиња'. – Овнови и јарчеви, осим празова и прчева, за празило се онеспособе шкопљењем [2: 15].

пр'аза'н -зна -о 'ненатоварен'. – Ка^д[д]-се натов'арѝ али ка^д[д]-е пр'аза'н, др'угѝ к'оњ н'ѣше за 'огл'ав б'еж ђавола; || **празн'ов** м 'сиромак'. – 'Им'а чест'итије пр'азн'ов'а, а најт'ежѝ с'у празн'ови 'у гл'аву; || **празнок'ош** м 'неродица'; || **празнор'ук** -а -о 'празних руку у прилици кад нешто треба даровати, поклонити'; в. *боник*.

пр'ам м 'прамен'. – Бјела вила град градила / ни на небо ни на земју / но на праму од облака. – На врху главе остављали су дуги прам перчина. – Овај их свеже прам за прам [2: 89 270 375]. – Ка^д је бил'а нечесова ма'риз'аџија [меринизација] (истраж'или к'озе п'а да попр'авѣ 'овце), једн'а је траж'ила да јој 'овце м'р'к'а некѝ чечер'ан а н'е некѝ ђ'ол'авѝ е и[х] 'она, велѝ, држ'ѝ и због пр'ама в'унѣ.

прасад'ар -ар'а м 'свињац'. – Т'у кот прасад'ар'а, ђе ј'а пр'асадима д'а'ем, д'о'ђ'е з'ѣц; || **прасед'ар** -ар'а м (Бс); || **прасадар'ица** ж 'и с т о'. – Пр'одѝ му поре-к'у'ћѣ к'а поре-прасадар'ицѣ; || **прасад'арник** м 'и с т о'; || **пр'ас'а'ц** -сц'а м зоол 'мужјак Sus'; || **прас'ица** ж. – Томѣ П'ирку је прас'ица из'ела 'око; || **пр'асе** -ета с. – Т'о је т'амо ђе ј'а пр'асадима д'а'ј'ем; || **прас'ичица** ж дем 'крмачица'; || **прашч'ић** м дем; || **пр'ашч'евић** м '»прасећи син«'; || **прас'ећѝ** -а -ѣ 'који се тиче свиња, свињски'. – Зн'аш како'в б'ј'еше ст'ом'ак – 'исто к'а пријев'о прас'ећѣ; || **пр'ас'ит** се пр'асѝ се несв 'доносити на свет прасиће'. – Пр'ас'ила сѣ 'она тр'ѝш али чет'ирѝш.

пр'ат пер'ѣм несв 'испирањем у течности (најчешће води) уклањати нечистоћу, прљавштину'. – Б'аба Л'убица п'онијела да пер'ѣ г'уб'е на Мор'ачу; || **пр'ањ'е** с 'веш који се пере, одећа, постељина'. – Ж'ено, 'угазѝ ти шар'ул'а у овѣ пр'ањ'е!; || **пратњача** ж 'тежа правоугаона дрвена лопатица с кратком дршком, за прање рубља'. – Не м'оже се р'оба опр'ат бес пр'атњачѣ, нѣ пр'атњачу – па д'а'к'ај док ти р'уке оп'ану; || **п'ерн'ут** п'ернѣм св 'овлаш опрати, пропрати'.

прат'ила'ц -иоца м; в. *чувар*; || **пр'атѝт** -ѝм несв а. 'испраћати'. – Стрико Ђ'орђија мѣ т'а'м'а пр'атио до навр Р'ета, а б'ј'еше б'ѣн – к'а да е зн'ав'а е се в'ише н'ѣнемо гл'ѣт; б. 'ићи по трагу, следити траг'. – И п'осле р'екоше да су му тр'агове п'о снѝјегу пр'атѝли – уз Гр'опе на Момоњ'ево (Бс).

пр'аћа ж 'конопчић којим се товар учвршћује на самару; употребљава се и као узенгија'. – Ова се пр'аћа м'бр'а промијен'ит, прек'инуће се [2: 16].

праћак'ат се -'ам се несв 'трзати се, отимати се'. – Праћак'ало сѣ доклѣ га нијес'а'м усег'етио; || **праћ'акнѝт** се -нѣм се св 'тргнути се, покушати се отети'. –

пр'аунук м; || **пр'аун'ука** ж; || **пр'аун'уче** -ета с.

пра[х] м заст 1. 'барут' [2: 73]; 2. 'козји гној'. – Козји гној зове се »прах« [2: 73]; || **праш'ипа** ж 'најситније честице, прах'. – Са'м'ел'и ју праш'инѣм; || **праш'ник** м ? [Ж 35].

праш'ек м 'прашење, окопавање кукуруза'. – Прашек [је] копање, којим се фруметин »риједи« [2: 48–49]; в. *арѝѝ*; || **пр'аш'ит** пр'ашѝм несв 'окопавати усе-ве'. – Ј'а отиш'а'н да пр'ашѝм некѣ мало крт'блѣ и там'ан ц'укнуо мат'икѣм, ка^д в'ѝк'а ч'ѣк извише к'у'ћѣ.

пр'ашт'ат¹ -'ам несв 'заборављати нечију кривицу, ослобађати од одговорности'. – Дос'а^д[д]-сѣ зн'ало да н'ешто с'амо Б'ѣг пр'ашт'а, а с'а'д п'артија за тѣ д'ијелѝ мед'ање.

пр'ашт'ат² -'ѝ несв 'праскати, експлодирати'. – Ка^д[д]-с'у ону колѣну в'ема'ч-к'у полом'или у Бр'атоножиће, т'о је н'еколико д'а'н'а'н пр'ашт'ало, он'а мун'ѝџија гор'ела; || **пр'аштѝт** -ѝ[м] св 'праснути'. – Што је онѣ пр'аштѝло – зн'ат'е ли?; в. *бран, вранѝѝна*.

пр'ашук'унђет -да м 'пети предак, отац чукундеде'.

п'рва ж 'овца која иде прва иза угича, која прва долази на мужу'; || **п'рвѝ** -ā -ō ♦. – Н'ајпрвā га уз'ори, н'ајпрвā га ускоп'а, н'ајпрвā га пок'оси; || **првобратучед** м 'други степен сродства, брат од стрица'; в. *ближсика, сѣричевѝ*; || **п'рвијена'ц** -нца м 1. 'прва литра / ока ракије која потече из казана'. – Прва ока ракије, која се из казана оточи, зове се »првијенац« или »првоток« [2: 58]; 2. 'први рој који се из роји из кошнице' [2: 42]; || **првин'а** -'ѣ ж 'што се ради први пут'; || **првич'м** 'прва посета одиве родној кући после удаје'. – Првич је повратак невјестин у род. То бива на двадесет дана из свадбе. Невјеста иде у првич заједно са ђевером [2: 233]. – Првичем се зове прва похода невјестина у род на месец дана по удаји [1: 281]; || **п'рвјена'ц** -нца м 'прворођени син'; || **п'рвјенска** ж 'млада крава, која се први пут тели'. – 'Има̄м трѝ кра'аве стар'ијѣ и двије п'рвјенске; || **п'рвјеншче** -ета с 'прво теле које отели млада крава'; || **првобр'атучед** м в. *сѣричевѝ*; || **првождр'епкиња** ж 'кобила која се први пут ждреби'; || **првој'агњица** ж 'овца која се први пут јагни'; || **првок'озница** ж 'коза која се први пут јари' [2: 19]; || **првокозка** ж 'исто'; || **првор'ала'ц** -лца м 'во у првој години орања' [2: 18]; || **првоседлан'ик** -ѝк'а м 'млад коњ на кога се први пут ставља седло'; в. *једнојога'ц*; || **првот'ел'ка** / **првотеока** ж 'крava која се први пут тели' [2: 18]; || **првот'елкиња** ж 'исто'; || **првот'ок** м в. *ѝрвијена'ц* 1. – Јā в'а'зда 'има̄м рак'ијѣ, првот'ока, по двāдес и пед-град'ѝ. – Слан првоток се употребљава за трљање пресијека, тишње и главобоље. – Против [заду'е] хвали се и мед »безогањ«, помијешан с првотоком [2: 58 511 527].

прга ж а. 'освежавајући напитак од плода »дивље кафе«; б. 'посни сир?'. – Ваљаће прга по Бајраму [2: 424]; в. *ѝолокача* [2: 103].

пр ги! **пр ги!** '»приближно означен узвик за терање јагњета«' [2: 14].

п'рда ж 'стомачни гасови, флагуленција'. – Са'кр'ио сѣ кā п'рда 'у гаће; || **прдакар'ија** ж 'бесмислена прича, беспослица'. – 'О, да ве к'ум̄им: ост'авите се тије в'ашије прдакар'ијā'; в. *маши'раѝ*; || **прд'алина** ж 'причалица, брбљивица'; || **прд'о** -'а м хип 'дете које »тртка«'. – 'Оди тѝ, прд'о, ко-ћѣд'а, н'ико ми т'ебе не см'ије задѝјева'т; || **п'рдна** ж 'жена која не може контролисати стомачне гасове'. – Е, п'рдна ст'арā. – Душ'ѣ ми ст'о пāрā'; || **прд'ул'а** ж 'исто'; || **прд'оња** м. – Куј је крѣну'о онѝ ст'арѝ прд'оња, зн'а ли се; || **прд'оњица** м дем; || **прдњ'ава** ж 1. 'испуштање стомачних гасова'; 2. 'бесмислена прича'. – Уф'атѝше се у нека'кву прдњ'аву и удāв'ише не; || **прдњ'авѝт** -ѝм несв 'брбљати'; в. *ѝрубецаѝ*; || **прделекнут** / **прделецнут** -нем св 'пасти, срушити се'; || **прудлѣц'ат** -'ѣцāм несв 'брбљати, причати којештарије (незлобиво); || **прдњ'ет** прд'ѝм несв а. 'испуштати стомачне гасове'. – Не зн'а се којѝ м'оже б'ол'е да прд'ѝ: 'он али њег'ов зек'ан; б. 'брбљати, причати без мере и смисла'. – М'оже и[м] б'ит да прд'ѣ колико 'отѣ ка'д нѣмā к'о да и[х] приз'ам̄ѝ тол'агāма да ур'адѣ н'ешто да ва'л'ā; || **п'рнѝт** п'рнѣм св 'испустити стомачне гасове'. – 'Они се ч'ујѝ кат' п'рнѝ, а р'ијѣч и[м] се н'ѣше пом'ињāт; *изр. ѝрнѝѝ 'у ѝамѣѝ* 'збунити се, заборавети шта се имало на уму, због чега је нека прича започета'. – 'Ето ти с'а'д, п'рде ми 'у памѣт, не зн'ам што са'м онѝ ст'ио да р'ечѣм; *ѝ'а'с ѝрд'ѝ* 'с презрењем одбити неку идеју, багателисати нечије схватање'; *ко 'о-сѝрā мр'ѣ – з'а гѝуиу му ѝрд'ѣ*; || **прдл'ив** -а -о 'обележен неконтролисаним испуштањем стомачних гасова, смрдљив' в. *бајнуѝ*; || **прдоп'ол'ина** ж 'лоша посна земља, оскудан пашњак'. – Овође 'имā тѣ прдоп'ол'инѣ д'оста, али је м'ало р'аднѣ земј'е.

преал'ѝд'ат -'ѝдāм св 'преобити, бесциљно пролуњати'. – Преал'ѝд'ало је тѝ од гл'адѣ до гл'адѣ и завѝр'ило у св'акѝ штр'угл'у.

преб'ачѝт (се) -ѝм (се) св према *бачиѝ* 1. 'пребацити'; в. *доврѝнуѝ*; 2. 'пре-

местити'. – М'ене п'ошл'е преб'аче у др'уго одел''ење. – Раџенџа сѹ га преб'ачили у бџл'ницу у Бер'ане. – Вел'е да је неки студ'ент јав'ио оцу да 'оће, после оса'м г'одина', да се преб'ачи на др'уги факулт'ет, а от'ац му р'екā да чињ'и како м'исли да је н'ајбол'е, теке 'он и ђед'о н'ет'е н'икуј с оногā којј сѹ п'очели; || **пребачев'ат** -'ујем несв 'пребацивати'. – 'Играју се ш њ'им и пребач'ују га кā с ног'е н'а ногу. – Онā кријев'а пребач'уј н'а бāнду.

преба'жђ'ет -'а'здџм / -'им св према *ба'жђейи*. – Т'у смо преба'жђ'ели у једну к'ућу.

пребјј'ат -'ијāм несв 'ломити, преламати'. – То се ни џек'иром н'ије м'огло ни пресијец'ат ни пребјј'ат; || **преб'ит** -'ијем св 1. 'сломити, преломити'. – 'Отиште се к'ами и пребј му н'огу на двā мј'еста; 2. 'поделити, предвојити'. – Такве куће су издијел'ене на по три-четири дома и пребијене »забојем« [2: 80].

пребјиск'ат -'иштџм св према *бискаји* 'претражити'. – Пребјиск'ала са'м св'акџ мј'есто ђе са'н тџ м'огла ост'авит и нас'ум га је н'еко наш'āн и п'онио; в. *йрейресайи*.

пребј'еј / пребл'еј -'ежџм св 'пребећи'. – Пребј'егли сѹ к н'ама.

пребјел'ежāт -'им св 'променити ознаку, белег'; в. *забјележайи*.

пребџл м, обично у тужбалици, 'оздрављење'. – Р'ане м'оје бес пребџла; || **пребол'ет** -'оли св 1. 'оздравити'. – Па кад ћеш ни преболети, мој неболе [2: 256]; 2. 'прежалити покојника'. – Н'ика'д се дијет'е не м'оже пребол'ет док не 'ојдџш за њ'им.

пребр'ат -'ерџм св 1. 'очистити од страних примеса, отребити, одабрати оно што је за употребу'; в. *браји*; 2. 'претурити многе ствари тражећи једну'. – Пр'ебрāла са'м ц'ијелѹ к'ућу и не нāћ'о ју; || **пребјр'ат** -'ијāм несв 1. 'чистити, одвајати оно што је за употребу'; 2. 'претурати ствари тражећи нешто'.

пребр'ижит -'им св 'пребринути, решити се бриге'; в. *йојануља*.

пребр'исāт -'шџм св 'избрисати'.

преброј'ит -'ојџм св 'избројити'. – Св'акџ му ребр'о м'огāше преброј'ит; в. *сагно*.

превег'арит -'им св 'изударати, премлатити'.

превежев'ат / превежџв'ат -'ујем несв 'превезивати'. – Дош'āе јед'ан из мл'ина и п'очџ да б'ије ж'ену: „Како си свџз'ала онѹ вр'ећу!? Д'евџт пѹт'āн са'м ју м'брā до мл'ина превежев'ат“; || **превџз'ат** -'ежџм св. – Превџз'ала са'м кр'аву на дно лив'адџ.

прев'ес[т] -'едџм св 'пребациити, преместити'. – Прев'ели сѹ га у Жгл'ијеб и т'амо кр'или; в. *гов'ес*.

прев'ијāт -'ијем несв 'овејати пшеницу'. – Ч'џк се м'оже р'адовāт вј'етру ка'д в'ије пчен'ицу.

превјј'ат -'ијāм несв 'стављати завој на рану; мењати завоје'. – Тѹ су му р'ану превјј'али на св'акџ трј 'уре; || **прев'ит** -'ијем св. – Она му тџ не ум'ије прев'ит кā да н'емā р'ѹке; || **превиј'ача** ж 'колибица од прућа или грубо тесаних дасака постављених на саоницама, с лежајем за чобанина; мала, често покретна, пастирка колибица купастог облика' [1: 255]. – Превиј'ача е ђџ чоб'ан са ст'окџм леж'ā. – Чоб'анскā сувот'а на тор'ину бил'а је превиј'ача. – Сада вџлу пуст замјџењује сламена »превијача«, за коју се прво посаде у земљу као лијес неколико сировијџх прутова, па се они испреплету у полукружном облику, а врху њих дође неколико слојева сламе [2: 8].

превит -и ж 'сноп, мањи нарамак сировог листа'. – Двоје превити рачунају се у једно зимско време листа [2: 38].

превој м 'завој'. – Затим је глава »превојем« обмотавана [2: 553].

превр'ет пр'евр'е св према *вреш*.

превр'н'ут -'рн'ем св **1.а.** 'претурити, превалити'. – Онб што се нав'едѣ л'а'ко се и прев'рн'е ако га не под'упр'еш; **б.** 'повалити жену'. – Бил'а је „п'итома“ и н'ије у т'ешк'о бил'о превр'н'ут; **2.** 'променити веру'. – Не знам примјера, да је у таким приликама који Куч преврнуо вјеру [2: 201]; **3.** 'увити тестисе, кастрирати'. – Превр'н'уо му з'рна; || **превр'р'н'ат** -'ем несв.

прев'уј -ч'ем св према *вуј*; || **превуков'ат** -'ујем несв 'превлачити'.

прег'азит -йм св према *газити*. – Кр'ен'уо да прег'азит Мор'ачу п'а уг'азито 'у в'ир и сп'ас'ила г'а Ст'анка Т'омнина.

прег'ар'ат -'ар'ам несв 'прегоревати'. – Е, т'а'н ти ш'ул' н'еће прег'ар'ат до зор'е; || **прегор'ет** -'ор'и[м] св **1.** 'прегорети'. – Ка'д д'рво прег'ор'и, т'аркају се онѣ гл'авѣ; **2.** 'преболети губитак ближњег, прежалити'. – Н'ика'д га н'ије прегор'ио. – Она сад лакше могаше прегорети три сина но прошли дан једнога [3: 307].

прег'ас'ит -им св 'потпуно се угасити'; в. *изг'ореш*.

прегл'ед'ат -'ам св 'обавити преглед нечега'.

прег'љача ж 'прегача'. – Преко хаљине је спреда ношена уска прег'љача, којој су доњу половину чиниле дугачке ресе разне боје, највише црне и зелене [1: 257]. – Ниже паса је прег'љача, ишарана лепим пругама, од којих су горње уздужне а доње попречне [1: 259; 2: 92; Ж 40].

прегн'ат -'ам / -ж[д]'ен'ем св 'претерати'. – Прегн'а те 'овце т'амо ка' Кос'орцу; в. *инаш*, *алакаш*; || **прегон'ит** -'он'им св **а.** према *ионити*. – Не прег'они 'овце преко Пелен'ч'а; **б.** 'прелазити с катуна на катун'; в. *ириш'аиш*; ~ се 'спорити се, свађати се'; в. *завраша*; || **прегон** м 'протеривање'. – По предању о прегону затребачкијех старосједелаца погинуо је... у Шкал-бурги [2: 140–141].

прегн'ут -н'ем св 'превити, савити'. – Прегне му се нога к хрбату, док зглоб над л'есичом пукне [2: 516]; || **пр'егн'ут** -а -о 'савијен, покоран'. – Кад и се досади то самоволно зло, онадар да пану у руке суда прегнутијем вратом и баче оружје (Ж 13).

прегн'ут пр'егн'ем св 'подухватити се'. – Да пр'егн'емо ј'ош лијеч'а'к; в. *бора'ц*, *уложити*;

прегор'ет -'ор'и[м] в. *ириш'араш*.

прег'рада ж ♦. – Начињ'и се пр'еграда помеђу кужин'ом и к'амар'ом: || **прегр'ада'к** -тка м 'преградни зид'. – Бијаше начинио преградак и нова врата поставио [4: 97]; || **прегр'ад'ит** -'ад'им св 'направити преграду, преградни зид'. – С'а[д]'не 'он и об'ор да прегр'ад'и; || **преграђев'ат** -'ујем несв 'преграђивати'.

прегр'из'ат -'из'ам несв 'јести, узимати покоји залог'ај'. – Н'еће га в'ише прегр'из'ат – 'он је св'е из'ио; || **прегр'ис** -'из'ем св према *ирус*.

прег'ул'ит се -'ул'им се св 'сатрти се од рада, напора'. – Прегул'ио сѣ вал'а да више н'ем'а к'уј; || **прегул'ен'ик** -'ик'а м 'човек сломљен од рада'. – И 'он ј'ош ч'ек'а да в'ид'и 'окл'е му п'аре, а не зн'а да и[х] је ов'и прегул'ен'ик м'ог'а' девет п'ут'а' убр'ат; || **прегул'ен'ица** ж 'жена сатрвена напорима и недаћама'. – Св'ак'а би ј'ој др'уг'а д'авно креп'ала, м'а он'а прегул'ен'ица ом'рчен'а ј'ош сек'а.

пред'ав'ат -'ајем несв 'предавати'. – Ј'а се, вал'а, не пред'аем п'а нека пог'ин'ем. – Ђе се пред'ај'у ов'е к'озе за Бл'аж'а; *изр.* ~ *ђаволу* 'клети, проклињати'. – Касапин се љути па их »предајек: „Арда, ђаво ве иљадни позоб'а“ [2: 369]. – Предајем га шестокоме ђаволу у несите јаме [4: 203]; || **пред'ат** -'ам / -'адн'ем св. – Једна жена у

љутњи »предадне« (ђаволима) своју шћер у колијевци [2: 1282]; || **предавање** с в. *ђаволикаш*. – Колико народ вјерује у дејство овога »предавања« (ђаволима) казаће ова прича [2: 281]; || **предан'иџ** -иџ'а м 'заробљеник'. – Предан'иџ'а ни п'а'с н'е оће. – Преданика ни пас неће [2: 436; 3: 363]. – Не знам примјера, да је у таким приликама Куч преврнуо вјеру, док Турци и Арбанаси јесу често, иако је и у њих позната изрека: „Преданика ни пас неће“ [2: 201]; || **преданица** ж 'овца која се предаје на изимљавање'. – Достина пред зиму раздаду браве по крдовима. Такви брави зову се »преданице« или »разданице« [2: 40 129].

предан'ит -'ан'иџ св 'провести дан'; в. *уза'врей*.

предвечерак -рка м 'предвечерњи обед'. – Не бисмо и предвечерак били [5: 379].

предвај'ат -'ајџ св 1. 'умирати'. – Изгл'едā да предв'ајџ после м'ука'н г'рдније; 2. 'прекраћивати причу'. – Н'е мисл'и 'он да предв'ајџ више нō да је на куфер'енцију; || **предвој'ит (се)** -и (се) св 1. 'изгубити се, нестати'; в. *омркнуи*; 2. а. 'умрети, прекратити муке'. – Предвојила је, м'ученица, и с'а'[д] н'ека поч'инџ; 6. 'прекинути бесмислену причу'. – Ка'[д] 'он п'очнџ [да прича], нач'екаћеш се да предв'ој; 3. 'преполовити'. – Ка'[д] предв'ојш, д'ођи да се здогов'оримо.

предв'ор'ет -'иџ св према *гворей*. – Вј'еровало сџ: ако прогов'орџ м'ома'к и ђев'ојка, т'иса н'ије предв'орена и н'е би вал'ала (Кж); в. *ииса, иисов*.

пред'игн'ут -нџ св 'преселити се'. – 'Он је пред'иган' т'амо с т'џ стран'џ М'атешева (Бс); || **пред'изајт** -жџ св. – Спр'емате ли се да пред'ижете, акоб'огдā?

предијев'ат -'ијеџ св 1. 'поново садевати'. – 'Обали ми вј'ета'р једа'н ст'ог и не зн'ам како ћу га предијев'ат; || **пређен'ут / пређ'ес** -'енџ / -'едџ св. – 'Ајде да ми пом'ожџ да пређ'енџ онџ ст'ог. – М'орали сџ да пређ'енџ онџ ст'ог више к'ућџ. – Пр'ејде ли онџ с'ијено; 2. 'мењати имена, надимке'. – Ови н'бви гл'авари пређен'ули су ни 'име пā тџ поч'џ да и[х] пред'ијевајџ и шā'роњама и бал'ушама.

пред'има'к -мка м 'надимак'. – М'иџ'о му је пред'има'к, а 'име са'м му забор'авила. – Њ'ега зовџмо М'ић'ун, а пред'има'к му је М'иџ'о (УБ).

пред'ират (се) -џ св (се) свес 'сатирати се од напора'. – Он се пред'ирџ кā с т'уђијем жив'отом, а не зн'а да н'ешто м'оже и за с'утра ост'авџ; || **предр'ијет се** пр'едрџ св. – М'орāши се предр'ијет и оп'учџт и јеси ли ч'уо да ч'оек м'оже и поч'инџт.

предњача ж 'стари тип спорометне пушке која се пуни с предње стране, на грлићу'.

предоб'ит -'ијџ св 'надвладати, победити'. – Он'џ га е пр'едобџ; 6. 'придобити, привући на своју страну'.

предрџжд'ат -'иџ св 'предуго чекати на једном месту'. – Предрџжд'асмо н'а ногу о'д моста и н'ико да нал'ежџ; в. *бојовейни*.

пр'едруку изр. на *иредруку* 'неприкладно за руковање, снеруке, на презруку'. – Д'учићима и Л'ешт'анима одговār'ала су Кор'ита, н'ама Кривод'ол'анима је тō на пр'едруку бил'о (Кж).

предр'уча'к -чка м 'доручак'.

предуван'ит -'ан'иџ св 'нечим »овлажити« уста пре прве јутарње цигарете'. – Д'ā[ј] ми н'ешто да предуван'иџ.

предуз'џт -'узџ св а. 'одлучити се на неки подухват'; 6. 'преузети'. – М'и смо и[х] ов'бје пред'узџли и испр'агџли и[х] до гран'ицџ.

пред'уша'к -шка м 'пауза, предах'. – Он м'оже трџ 'уре да те са'п'ирџ пр'ићом,

а о ч'а'му пр'ичā после се не м'ош с'етит; || **предушев'ат** -'ујем несв 'правити паузе'. – Извјежбан свирач може без престанка да свира читав сахат, »предушујући« на нос [2: 416]; || **предуш'ит** -'ушїм св 'предахнути'. – Вел'е да је м'огā поп'ит б'оцу рак'ијē да не пред'ушї.

пр'еђа ж 1. 'предиво'. – 'Имāте ли, ж'ене, овē пр'еђе..., што тк'ају; **2.** 'предење'. – Им'ала је за пр'еђу в'унē машин'у (Кж).

пређен'ут -'енēm в. *пређиваї*.

прессāп'ит -'āпїм св 'израчунати'. – Ако не прессапи колико ваља Цариград, посејē ће му главу [2: 547].

преж'ат -'їм несв 'вребати, чекати погодан тренутак да се нешто ухвати'. – Онда је неки четник истргнутијем ножем, запетом пушком или шаком пепела »прежао« онога што спава [2: 194]. – Неђу ве прежат, немам кад [4: 127]; в. *фаћкаї се*.

прежијев'ат -'ијевā несв 'враћати храну да би се прежвакала (о преживарима)'; || **прежијевање** с [2: 505].

преза'лагāј'ит -'āјїм св 'мало појести, тек да се на тренутак »запосле зуби«; в. *ширбаї*.

презв'ат -'з'овēm св 'променити презиме'. – 'Они сū бїл'и Вуј'ошевићи пā сū се пр'езвāли Са[в]овићи; || **презїв'ат / презијев'ат се** -'ївају се / -'ївл'у се. – Јагл'ичићи се през'ївају.

прездр'ет¹ -'енē св 'превише сазрети'. – См'оква н'ика'д н'ије прездр'ела.

прездр'ет² пр'ездр[м] св 'понети се према некоме с презрењем, с ниподаштавањем'; в. *обука*.

презида ж 'позида'. – За президу или позиду „чује се и презида“ – вели А. Јовићевић [2: 44]; || **презїд'ат** -'їћēm св; в. *авлија*.

презїм'ит -'їмїм св 'преживети зиму, претурити преко главе проблеме које доноси зима'.

презўв'ат се -'ўвāм се несв а. 'мењати обућу, преобувати се'. – Нијес'и им'ā што ни об'ут, а н'е да се през'ўвāш; **б.** 'навлачити обућу на »погрешне ноге«. – Почела је и б'аба да се през'ўвā кā ћ'еца; || **през'ут се** -'ујем се св а. 'променити обућу, преобути се'. – Ч'ешће сē бос'о од'ило у Подг'орицу, нō што си им'ā да се през'ујеш; **б.** 'навући обућу на »погрешне ноге«.

преијед'ат се -'иједāм се несв 'преједати се'. – Нем'ō се преијед'ат, н'ēј м'ој засп'ат; || **преј'ес[т]** се -'ијем се св према *јес*; в. *наїјег'аї се*.

пр'еј пр'ећēm св 'прећи'. – Ако ти зм'ија пр'ећē п'ут, 'иди сл'ободно.

прејāv'ит -'āvїм св *јавиї*. – Прејāv'ише ти 'овце преко Бријега.

прекада ж 'помен, даћа'. – По старом обичају морала је породица умрлога давати обилату част, даћу, на дан упока а тако исто и о прекадама, т.ј. седмодневном, четрдесетодневном, полугодишњем и годишњем помену [1: 285]. – Једнога дана сазове знанце и пријатеље, да чини ћетету прекаду [2: 213 269]; *изр. велика* ~. – Прва се прекада звала Велика Прекада или седмина [2: 285–286]; в. *їодишњица*; || **прекадник м** 'пшенични славски колач у облику обичног пљоснатог хлеба или погаче' [1: 296]; || **прекād'ит** -'ādїм св 'прекадити, освештати обредни хлеб'. – Прекād'ио гā вїн'ом; || **прекађев'ат / прекађиват** -'ујем несв ♦. – Над прекадником, поред кога гори свећа, чита свештеник молитве, благосиља прекадник (»прекађујек) и убоде га на једно место ножем [1: 296]; || **прекађивање с.** – Другога дана по светоме или који дан доцније долазио је свештеник у славарску кућу те над

»житом« и »пуњем« прекађивао и молио се Богу за душу мртвих тога дома, чија је имена читао из домаће читуле [1: 298].

прекал'а'пйт -йм св 1. 'пресложити, предвостручити'; 2. 'подвластити'; в. *кала'й*.

прекјид'ат -'йдām неск 1. 'сећи, пресецати'. – 'Ено га, прек'йдā некā д'рва; 2. 'престајати с причом'. – 'Она не м'исли прекјид'ат док ју вүст'а не заб'олē – а тō јōј се ј'ош н'ије догодило; || **прек'инүт** -нēm св а. 'ућутати'. – Прек'ини с пр'ичōм, да не б'иднē г'рђе. – М'ајка јōј је мјесто п'упка јез'ик пре'кинүла; б. 'одсећи, пресећи'. – Уст'а је ч'оск пā је ст'искā'н л'ијепо пā је прек'инуо гл'аву од онē к'ожē; в. *убрайи*; ~ се 'уминути, престати'. – Навр дваешчетири с'ага прек'инүли су ми се б'олови.

прекл'ат -'ол'ēm св 'пререзати грло и усмртити'.

нреклет м 'преграда у амбару' [1: 252]; в. *хамбар*; || **преклета** ж 'преграда у кући'. – Та преклета се зове »забој«, »клијет« или »перда« [2: 85]; || **преклијет'ит** -'ијетйм св 'преградити просторију'. – К'ућа је чөст'о бил'а прекл'ијећена – за ч'ел'ад и за ж'ивō.

прекокот'а'н прил 'за три дана'. – Р'екā'е да ће д'бј прекокот'а'н, овō н'е ни с'утра ни прекос'утра но прекокот'а'н (Бз).

пр'еконōј прил 'ноћу, током ноћи'. – А 'он пр'еконōј м'исли о он'омē. – 'Ондā су пр'еконōј партизани ис Колашина уд'арјли на ч'етнике у Бер'ане и овогā сү Дүј'овића у пост'ел'у закл'али.

пр'економа'дне прил 'пре четири дана'. – Дош'а'е је пр'економ'а'дне, н'е – т'аоном'а'дне.

прекоп'ат -ām 1. 'прекопати'. – Прекоп'али сү св'у б'ачу (Дч); 2. 'ексхумирати'. – Бил'о је наређ'ење од Драг'ишē да идēm'о да тē м'ртвē прекопām'о.

прекос'утрй в. *суира*.

прекр'ит -'ијем св 'накрити, покрити'. – Прекр'или сү св'у к'ућу.

прекрмак -мка м 'јунац'; || **прекрмк'ул'а** ж; в. *воловојика*; || **прекр'мче** с. – Озимче трећег пролећа постаје прекрмче [2: 18].

прекроч'ит -'очйм св 'прећи, прекорачити'; в. *дом, домодржница, зирчий*.

прекрст'ит -'рстйм св 'укрстити'. – Погледн'у; п'отпуно на сред ног'ē прекр'сћено.

пр'елада ж 'прехлада'; в. *фуренција, назеб*.

прел'аз м 'уређено место на коме се прелази ограда'. – Нā нй прел'аз преск'очйш пр'еко за'да у лив'аду.

прелех'ет -'етй св 'прелетети'. – Бил'и смо на Осп'утницу ка' [д] сү [авиони] прелех'ели к Подг'орици; || **прелијет'ат** -'ијетā неск. – Потā'мā в'ише ов'удије нијес'у прелијет'али.

прел'ивода ж 'слабић'. – Св'е сү тō прел'иводе и њ'и 'у л'уће бр'ојē само он'й што сү кā 'они.

премāн'ут -'анēm св 1. 'прегнати стоку на испашу и оставити је без надзора'. – Премāн'ула са'м и[х] т'амо према Стрāн'а'н б'иочкије; 2. 'пролепшати се, разведрити се'. – Ч'екāмо дāко се в'ише прем'анē, за'исто се 'очи од њ'ē не м'огү отвор'ит; || **премањив'ат (се)** -'ује[м] (се) (не)ск. – Овā кишурина н'икāко не премањ'ује.

прем'ај -'а'кнēm св 1. 'преместити'; в. *мај*; 2. 'прећи преко линије хоризонта, изгубити се из видокруга'. – Прем'а'кли сү пр'еко Бријега; || **прем'а'к** м геогр 'пресло, превој'. – С м'алијем д'уом ижл'его на прем'а'к; || **пр'енка** ж 'исто'. – 'Ено

и[х] испо[д]-сам'е пр'енкѣ; || **прем'ицѣт** -чѣм несв према *мицаи* 1. 'одмеравати снагу'. – Премѣцање је међу момцима кушање ручне снаге. Двојица њих стегнутијема прстима превијају један другога [2: 368]; 2. 'прелазити преко линије хоризонта, нестајати из видокруга'. – 'Ено ти 'овце прем'ичу пр'еко бријега.

прем'еђит -ѣм св 'померити међу'. – В'ел'ѣ је гр'ије б'ио ка[д]-се уд'арѣ н'а међу, да се прем'еђи; || **премеђав'ат** -'ајем несв. – И грешно се и одвећ срамотно сматра премеђавање међа; || **премеђ'ач** -'ач'а м 'човек који је преорао, померио међу'. – По народноме вјеровању [премеђена] земља премеђачу »тиса и вијек виси о врату онога свијета« [2: 124].

прем'ес -'етѣм св према *мес*.

премигиват / премизгѣв'ат -'ујем несв 'дволично се понашати; извољевати, пренемагати се'. – Не м'оже 'она да не премизг'ује; || **премигуша / премизг'уша** ж 'дволична женска особа, лицемерка'. – Њега не оптерећују ни премигуше из канала [4: 225].

премиѣтит -'ѣтѣм св 'превити, укрстити'. – Крајеви обруча премите се као кад чељаде прекрсти руке. – Народ мисли да се премитило цријево или развио пупак [2: 74 536].

премјеш'ат -'ешѣм несв 'премештати, преносити тор'.

премл'ожит -'оѣм 'претерати, назначити више од онога што је стварно'. – Валѣ, да не премл'оѣим, 'имѣ пест'отѣнѣ' 'ока'.

премотѣв'ат -'ајем несв 'поново намотавати нешто што је размотано'. – Јѣ уз'е да премот'аем, пѣ д'обро нат'ѣзѣ, тврд'и, тврд'и доклѣ напр'авѣ једно кл'упко колко му м'оже пот п'азуво стај'ат л'ијепѣ; || **премот'ат** -'ѣм св.

премр'ежит се -ѣ се св, у изразу *ѣремр'ежити очи*, 'постати сањив'. – Е, валѣ сѣ ми се премр'ежиле 'очи и јѣ ѣд'о да в'иђу ођу ли ум'јет засп'ат.

прем'уч'ат се -'учѣм св несв 'мучити се, улагати велики напор'. – Лилица се премучала, да искуша једнога кокота што је на шипак поја' [2: 465]. – Оста Вуксан у бијелу кулу / Па се љуто мучи и премуча [5: 70]; || **прем'учит се** -ѣм се несв 'намучити се, измучити се'. – Бѣ ми с'уђено да се прем'учѣм св'акије м'ука'н.

пренев'ол'ѣт се -ѣм се св 'онерасположити се'. – А што ми сѣ пренев'ол'ѣла ј'абуча ба'с'ина?

препемѣг'ат се -'ѣгѣм се / -'ѣжѣм се несв 1.а. 'падати у несвест'. – Двѣ д'ѣна е бил'а л'ијепѣ, а од јуч'ѣ нешто се пренем'ѣгѣ, нешто к'укѣ од онѣ другѣ ног'ѣ; б. 'жалити се на физичку немоћ, слабост, понекад без озбиљног разлога'. – 'Она се л'ѣко пренем'ѣгѣ, мѣ ка'д ју зан'удѣш ш ч'ѣм, м'оже да из'ије кѣ с'амо здр'ава; || **пренем'ој се** -'огнѣм се св 'пасти у несвест, онесвестити се'. – 'Она се кѣ пр'енемога; в. *ѣреснијеѣи се*; || **пр'енемѣј** ж 'несвест'; в. *ѣреснеѣивати, ѣреснијеѣи*.

прен'нјет -'есѣм св 'преместити с једног места на друго'; в. *донѣјеѣи*; || **пренос'ит** -'осѣм в. *носѣи*. – Ка[д]-сѣ се пренос'иле к'ости, јѣдѣн Н'икиѣ је бр'ата пр'енио.

преноћ'ит -'оћѣм св 'остати преко ноћи'; в. *узаврѣи*.

преоб'ѣс -'ѣѣм св 'преобићи, препешачити сваку стопу'. – Преоб'ѣшѣ са'м Топол'овѣк с ловѣц'има, а с'ѣд се т'амо 'от прасѣдѣ д'ѣвл'ије не см'ијеш прим'ѣј; || **преоб'ит** -'ијем св 'претражити'. – Пр'еобѣла је св'акѣ р'апѣ у Жијовѣ да у н'ѣѣ – и н'ије јѣ] ст'ѣва. – Преоб'ѣла е св'акѣ к'ућу у село, а н'ије им'ала к'ѣ[д] р'уч'ѣк ѣѣци сигур'ат.

преобрѣж'ат се -'ѣжѣм се / -'ѣжѣм се несв 'стидети се, црвенети од стида'.

– Ја сам наилазио на такве болеснике који су ми се тужили на своју болијест, што им даје вољу за јело, те се услед тога »преображу« од народа [2: 410] (Ж 33); || **преобр'азит се** -јм се св 'постидети се, посрамити се'. – Преобр'ази се од гузице кад обр'азу н'емаш; || **пр'еобраза ж 1.** 'срамотник, застије (в.)'. – М'аки ми се, д'ијете, о[д]-тијен пр'еобр'аз'ан; **2.** 'стид, срам'. – Не зн'ају нес'оји шт'о је пр'еобраза само ако и[м] н'ешто вал'а пр'кн'у.

преоб'уј се -у'чем (се) св 'пресвући (се)'. – 'Ето ме 'одма, с'амо да преоб'учем дијет'е; || **преобуков'ат** -ујем несв 'пресвлагити (се)'. – Нијесм'о се преобуков'али по два мј'есџа и по три, више н'о ли се с'а[д] преобук'ујем; || **пр'еобука ж** 'одело, веш'. – Д'ошле н'ијесу што ђет'ету св'акоџе н'ијесу д'онијеле пр'еобуку.

преоб'ут -ујем св а. 'променити обућу'; б. 'поновно потковати коња, променити потковице'. – Ко м'а'че 'одовл'е он'е пл'оче, оћа да преоб'ујем зек'ана.

преодник м 'млађи ован, 3–5 година' [2: 11].

преокр'ен'ут -'ен'ем св према *кренуи*.

преот'ет -отм'ем св 'поново отети, одузети некоме оно што је раније отео'.

препар'учит -јм св 'пресути из једне посуде у другу'; в. *йреручиш*. – Препар'учићу ов'о мало ж'ита у ону б'а'чвицу.

преп'ас[т] (се) / преп'анут (се) -'ан'ем се 'поплашити се'. – 'Има д'обру б'изу – она се и о[д]-зџца преп'ан'е. – Преп'а с'е н'а Роге, в'рт'а с'е поноћ'и и пр'епале се и о[д] т'а'ма с'е изгуб'ио. – Ми смо се преп'али ђ'е б'ио у Д'оброу. – Ми смо се преп'али: и да ни 'узму к'озе и да не ђ'а'б н'а'ђ'е (Кж). – Шп'ир'о се преп'а, п'а т'а'ма вр'исну ов'амо повр ов'е глав'ице. – Преп'а с'е: в'идио је што чин'е од њ'и; в. *йойружии се*; || **преп'адат(се)** -ам (се) несв. – Наш'а'н је да ђ'ед'а преп'ад'а. – 'Ајде, бр'уко, н'емаш се о[д] ч'еса ов'ђ'е преп'ад'ат; || **препаден** -а -о 'поплашен'. – Препаден'ога ослободио. – Пастири помисле, да је стока од мачке препадена [2: 303, 443].

преп'ек м 'препечена ракија, препеченица'. – Т'о ти н'ајбол'а к'апја, м'ој преп'ек; || **преп'еј** -'еч'ем св према *йеј*. – Преп'ек'а с'а'м св'у рак'ију и с'а[д]-ћу м'ало да пат'ин'ем; || **препијец'ат** -'ијец'ам несв. – Ако ћеш ју препијец'ат, он'ет ју печ'еш.

преп'ет пр'епн'ем св 'сапети на другом месту'. – Ојд'е да пр'епн'е кр'аву.

препил'ат -'ам св 'пресећи пилом'. – Ако ћеш шт'ице, 'онд'а се препил'а.

преп'ират се -р'ем се несв 'спорити се, бучно се расправљати'; в. *лавичица*.

преп'ир'ат -'ир'ам несв 'испирати'.

преп'ис'ат -'иш'ем св **1.** 'преписати'; **2.** 'пренети право власништва'. – Кад и[м] је преп'ис'ала им'ањ'е, забор'авили с'у да је ж'ив'а; || **препишев'ат** -ујем несв. – Нека прич'скају м'ало да се м'а'кн'еш на т'а' св'ијет, а нем'о и[м] н'ишта препишев'ат: њ'ино је и н'ишта н'еј т'амо пон'ијет.

препл'ес -'ет'ем св према *йлес*; || **преплијет'ат** -'ијет'ам / -'ијећ'ем несв 'поново плести оно што је расплетено'.

[**преп'ет**] препл'ије св 'наћи се у води, бити заливен техношћу'. – Посољени сир налије се сурутком, да »преплије« по врху сира [2: 32].

преп'он'оса'н -сна -о 'поносит преко разумне мере'. – За м'ене с'у св'и в'ик'али да с'а'м пр'еп'он'осна.

препоријеч'ат се -'ијеч'ам се св 'поспорити се, споречкати се'. – 'Они се нешто препоријеч'аше, не зн'а се ок'б часа, ма с'у се п'отл'е м'а'ђе сријет'али.

препоч'ет -'очн'ем св а. 'поново почети (плести); расплести плетиво и кренути отпочетка'. – М'ор'ала с'а'м да преп'очн'ем и да б'идн'е мало ш'ир'е; б. 'променити

понашање'. – М'ога^а би да преп'очнѐш – ако ум'ијеш паметн'ијѐ; || препочѐт'а^к -тк'а м 'узрак'. – Ну да в'ију тѧ^н препочѐт'а^к, оће ли овѧ раб'отница умл'ет; || препоч'ињѧт -ѐм св 'поново почињати'. – Не мл'им га в'ише препоч'ињѧт, нѧ ако не вал'анѐ Нѧн'у, вал'аѐ Рѧј'у.

препр'ат -'ерѐм св 'испрати'. – М'ѡрѧ тѡ св'е да се преп'ерѐ; || препйр'ат -йрѧм несв 'испирати'. – Ж'ене сѡ тѡ прѧл'е кот к'уѧѐ, а на препйр'ање га нос'иле на Мор'ачу.

препрђ'ет -д'ѧм св а. 'испуштати стомачне гасове кређући се на неком растојању'. – Они препрђ'еше т'амо, а потпрйшт'ио и[х] см'ије[х]; б. 'забавити се бесмисленом причом током дужег времена'. – Препрђ'еше цијелѡ п'опѡднѐ испод м'урвѐ, пѧ и[м] мј'ери п'амѐт.

препрѐм'ат -ѐмѧм несв 'претурати тражећи нешто'. – Шт'о т'амо препр'ѐмѧш и кут'арйш, д'а ми је зн'ат.

препр'ес -ѐд'ем св 'препрести'. – Св'е је тѡ препр'ела б'рже нѡ би дв'ије; || пренрѐд'ат -'ѐдѧм несв. – Са'ст'авй двѧ кл'упка и препр'ѐдѧ.

препр'игѧт -ѧм св 'препржити'; в. *йрйиѧй*.

препријеч'ит -'ијечйм св 'поставити препреку'. – Препријеч'и т'амо некѡ р'озгу и б'ачи којѡ др'ачу.

преп'уклй -ѧ -ѡ 'пуки сиромѧх, бедник, највеѧа сиротиња'; в. *домазей*.

преп'уштйт -йм св 'пустити овце у туђи забран'. – Кад неки кучки пастир »препушти« стоку мимо међе у удут клименачке планине [или обрнуто] да плати такозвани »пријеступ« [2: 132].

прерани сир 'посни сир, од варенике с које је скинут скоруп' [2: 31].

прер'ас -ст'ем св 'надрасти'. – Још лијеч'а^к пѧ ѡе и оц'а да прерѧст'е; в. *рас[и]*.

преријеч'ит се -'ијечйм се св 'споречкати се, посвађати се'. – С не'кйм се преријеч'ио и доф'атио овѡ ѡуст'ију од осѧмн'ѧ^с к'илѧ^н и мѧн'уо да га 'ударй кѧ ст'ѧпом.

прерод'ит -'одй св в. *йријерог*.

прерѡч'ит -'ѡчйм св 'пребацити садржај једне посуде, вређе, у другу'. – Прерѡч'и онѡ ж'ито у м'а^{нѡ} вр'еђу.

преса'мит'ит се -'итйм се св 'превити се од изнемоглости'.

пресѐгн'ут се -'ѐгнѐм се св 'префорсирати се'. – Нијеси се пресегла у дом колико јеси ли у род [4: 226]; || пресѐз'ат (се) -'ѐжѧш (се) несв. – А не би савјетовао да се пресежеш више но можеш [4: 287].

прес'ефтйт се -йм се св а. 'погрешно идентифковати неку особу или појаву'. – Тй си се прес'ефтио: Сл'ѧвко је М'иѡсѡров, а Свѐт'о је Зѧр'йн; б. 'сметнути с ума, заборавити'. – Замало то да пресефтим [4: 249].

прес'есијек м 'повреда лумбалног пршљена'. – »Пресијек« и »пресјекло га« каже се за болове у крстима који наступе од наглог ударца или покрета [2: 531 – по тумачењу Т. Ораовца]. – [На Спасовдан] се многе жене омотавају око паса гором од дивље тикве и тијем се, по народном вјеровању, спасавају од пресијека за сву годину [2: 242]; || прес'еј (се) -сијеч'ем (се) св 1. 'расећи надвоје, на делове'; в. *ѡеј, йресијек*; 2. 'испред некога прећи преко пута, пресећи неком пут'; в. *йрес[и]*; 3. безл а. 'повредити лумбални пршљен'. – Прес'екло гѧ в'ише рѐпа и нѧђ'е га ч'удо: не м'оже ни да л'ежй ни да се д'игнѐ; в. *са'ињѧй* се; б. 'изазвати упалу грла или компликације на дисајним путевима од хладне планинске воде'. – Не попиј, шапуѧе

неко, више од десет гутљаја, ако си уморан, да те не пресијече [8: 384]; 4. 'престрашити (се), престравити (се)'. – Пр'есече ме онџ дијет'е, ј'ош се не м'огу поврн'ут; || пресијец'ат -'ијец'ам несв. – Цијелџа мѣ в'ијека п'онешто пресијец'ало п'а ни с'ам в'ише не зн'ам јеса'м ли ј'ош ц'ио.

пресилит -и св 'осилити се'. – Е су они силом пресилили / До Бога се не боје никога [5: 306].

прес'ип'ат -пл'ѣм несв в. *сийкай*.

пресказ'аније / пресказ'аније с 'предзнак, предсказање'. – А 'онд'а п'ошл'е сѣ пр'ич'ало тѣ е б'ил'о некакво пресказ'аније. – И тѣ е, ов'а с'ад'а'шњ'а звијезд'а, м'огло б'ит некакво пресказ'аније.

преск'акало с 'место на коме се може прећи, »прескочити« преко потока'. – На т'а сѣ преск'акала м'огло прескоч'ит с к'амена н'а ками да н'ије не скв'асиш оп'а'нке; || преск'ак'ат -'а'чѣм несв 1. 'прелазити скоком преко пренреке'. – Преск'ак'али с'у ибр'ети пр'еко за'да и бр'ал'и б'абине ц'ање; 2. 'ружити, цсовати'. – Преск'ак'ала г'а же је г'ој ст'игла, м'а сѣ бој'ат да ју једн'ом не уф'ат'и за л'ѣтњ'ак; || прескоч'ит -'оч'им св 'пребацити се скоком преко препреке'.

преск'уб'ат се -'уб'ам се несв 'отимати се'. – Они су се око тог'а преск'уб'али г'один'ама и н'икаџо да се догов'брѣ; в. *рої, роїоша*; || преск'ус -'уб'ем св према *скус*. – Св'ак'а јџ је ј'адна и преск'убена и не зн'ам отѣ ли јџ претијец'ат; в. *рої, роїоша*; || прескубен'ица ж 'мршава овца'. – У онѣ њ'ѣне прескубен'ице к'а да се враг укут'ио: ниједн'а јџ га н'ѣм'а ни к'ап'ју.

пр'еслица / пр'ешлица ж 'направа за предење вуне'. – И влас и нагрепци се преду на »прешлицу« [2: 30–31].

пр'есло с геогр 'горски превој'. – Једв'а смо изд'уш'или на онџ пр'есло, а не зн'ам како са'м ижл'ег'ан из Р'упѣ от Коз'ел'а [12: 32].

преснећ'ив'ат се -ујем се несв 'падати у несвест'. – Он сѣ преснећ'ив'а он'у нџ, и с'утр'и д'а'н, али му нијес'у м'огли ни к'р'в уф'ат'ит. – Иако се мнозина због сувишног одливања крви преснећ'ују, ипак се пуштање крви сматра корисним [2: 555]; || преснећ'ив'ање с 'падање у несвест'; || пр'еснијет ж 'исто'. – Преснећ'ивање, тј. преснијет, иначе падање у несвијест, несвјестица и пренемоћ, долази од тјелесне изнурености у боловању или од жалости [2: 522]; || преснијет'ит се -'ијет'им се св 'онесвестити се'. – Он се преснијет'и, зауст'ави к'ола па га ун'еси у к'ућу. – Т'у'н се преснијет'ила, п'онијели ју у к'ућу. – За болесника те врсте каже се »преснијетио с'ек или »пануо у несвијест« или »пренемога' с'ек« [2: 522]; в. *џезай*.

пр'ес[т] прѣд'ем несв 'прести'. – Ако ид'ѣш и прѣд'еш али плет'ѣш, нем'џ кџме ч'оџу а ни џет'џу м'алџме п'ут да пресијеч'еш.

прест'ај'ат -је несв 'прекидати'. – Ов'и киј'ам'ет не м'исл'и ни да ма'њ'а, а н'е да прест'аје; || прест'ан'ут / прест'ат -нѣм св 'прекинути'.

престој'ат -џм несв 'провести време стојећи'.

прѣст'оница ж 'престонно место, седиште онога који је на престолу'. – У Цар'игр'ад је т'а н'аша пр'авосл'авн'а прѣст'оница и да'н'а'с и з'ашто т'амо да претв'ор'и се ц'ијелџа с'рпсва прѣст'оница?

преступнина ж 'накана, обештећење'. – Био је саграђен у Царинама млин, ...и то новцем који су Васојев'ићи платили Кучима као »преступнину« за неке почињене штете [1: 233].

прес'уд'ит -'уд'им св а. 'пресудити, решити неки спор'. – Што се 'није м'огло прес'уд'ит – Бож'ина г'а м'ог'а прес'уд'ит; б. 'осудити'. – Т'а'ча'с су га у'апс'или,

пов'ели на Цет'иње и прес'уђен је б'ио на см'рт; || **пресуђев'ат** -'ујем несв 'судити, доносити пресуде'. – Бож'ина је пресуђев'а м'логѣ св'ађе и мар'азе.

пресу́к'ат (се) -'у́чѣ[м] (се) св 1. 'превити се, увити се'. – Н'екако се тел'ету прес'ука огрл'ак и да се нијес'ам т'амо н'ашла, зам'а'кло би се; 2.а. 'премотати, намотати'. – Пресу́к'ала је 'она св'у пр'еђу; б. '»нанизати«, претурити, пребацити'. – 'Он је више прес'ука и седа'ндесе-г'одйна'; || **пресукѣв'ат** -'ујем несв 'увијати'. – Уз трљање се штитају и пресукују тзв. »гуштери« уз хрбат и иза лопатица [2: 515]; ~ **се** 'оронуту'. – Пресу́к'ала се од ј'ада' којѣ с'у је б'или и м'ука' којѣ је претр'п'ела.

прес'ут пр'еспѣм св 'пребацити садржај једне посуде у другу'. – Пр'еспи онѣ мало варен'икѣ у с'афицу пā оп'ери бронз'ин; в. *насуи*; || **пресѣп'ат** / **прес'ипāt** -'ипāм / -'ипāм / -'ипл'ѣм несв.

пресушев'ат -'ује (не)св 'пресушивати'. – Н'ика'д 'оне н'ијесу пресушев'але (Кж); в. *сњежаница*; || **пресуш'ит** -'уши св 'остати без воде'. – Не зн'ау л'уђи да е Ј'ама од Л'исца пресуш'ила (Кж).

прес'едник м 'председник'; в. *сврнуи се*.

прес'еј (се) -сијеч'ем (се) св в. *ѣресијек*.

претāk'ат -'аѣм несв 'преливати течност из једне посуде у другу'. – М'брā да прет'аѣѣ вин'о зашто му је б'ачва п'уштѣла на једно мј'есто; || **преточ'ит** -'очѣм св. – Вин'о је св'е преточ'ио у онѣ к'анте, а г'отл'е ће га у б'оце. – Вин'о се м'брā преточ'ит.

претāt -'ћѣм несв а. 'прекривати жаром на огњишту (хлеб, кромпир) да се испече'. – Пр'етāле су ж'ене л'еб, разг'рнѣ ж'ар пā на пл'очу и покр'ију; б. 'прекривати увече пепелом жар на огњишту да би се ватра сачувала до следећег јутра'. – [Лопатицом се] огањ преће и распређује [2: 88].

претв'арāt -'ām несв 'послушати наредбу, захтев старијега'. – М'ислѣте ли вѣ, ђ'ецо, претв'арāt, али да дон'есѣм онѣ др'еновачу; || **претвор'ит** -'орѣм св 'пристати на нешто после тврдоглавог одбијања, привести се разлогу'. – Претвори што ти се каже [4: 188]. – Ст'ално му зб'орѣм, а 'бн н'ѣће да претв'орѣ. – Н'е шће ибр'етница да претв'орѣ да си ју с'ека'н; ~ **се** св 1. 'прећи из једнога стања у друго'. – В'а'с са'м се у г'олѣ в'оду претвор'ио (ознојити се); 2. 'причинити се'. – Пр'етворѣ ми се да навр'об'ора сто'ѣ ч'ѣк.

претѣгн'ут -'нѣм св 1. 'превише затегнути'. – М'ало си тѣ прет'ѣгā'н, зн'āши како ћеш га одријеш'ит; 2. 'превагнути на једну страну'. – Бој'им се да ти д'еснā стр'ана тов'ара не прет'ѣгнѣ; || **прет'ѣј** -'ѣгнѣм св 'превише затегнути'. – Не прет'ѣгн'и тѣ, ч'ѣче, нѣћу га м'ој одријеш'ит; || **претѣз'ат** -'ѣзā[м] несв 1. 'јаче затезати'. – Д'оста је, нем'ѣ в'ише претѣз'ат; 2. 'накретати се, померати тежиште на једну страну'. – Чињ'ѣ ми се да ти м'ало прет'ѣзā нā-вѣ б'āнду.

прет'еј -'ѣѣм св 1.а. 'заобићи, испредњачити'. – Прет'екли смо и[х] некијема пријеч'има; б. 'зауставити'; в. *ова'гāр*; 2.а. 'преостати' – Заговорио [се] варѣћи с'јеме да с њим једну зграду посијеш, која ти је иза дуга претекла [2: 453]; б. 'преживети'. – Н'ико н'ије прет'екā'н да пр'ѣчā што се од њѣ чињ'ело; 3. 'предупредити'. – Прос прсте [су] њина међусобна злочинства гледали и доста пропуштавали и подпиривали да и је више, а не да и претеку и умале; в. *лакар-гија* [Ж]; || **претијец'ат** -'ијецāм несв. – Прет'ѣци 'овце да не уј'авѣ у лив'аду. – 'Иди пол'ако за њ'им, нем'ѣ га претијец'ат. – Не зн'ā се би ли 'ико претијец'ā; || **пријет'ок** м 'кретање пречицом да би се неко пресрео, пресретање'. – Крѣнуо му је у пријет'ок.

прет'ио -'ила -о 'угојен, дебео'. – Прет'иле су му 'овце, зн'а 'он ће ће и пов'ес. – Лакрдија купус не зачиња, но сланина и претило месо. – Сјутра ћу ти оправит' два претила овна [2: 421469]. – Милан коња јаше претилога [5: 253]; || **претл'ат** -'ам несв 'гојити се, товити се'. – Ж'ири двоје пр'асадї и једн'о му л'ијепо претл'а, а онб др'угб е злор'ано.

прет'ират -'ем несв 'притискати, натирати'. – Уз претуцање [овна, јарца и вола] жиле се још и претиру палчевима [2: 15]; || **претр'ијет** пр'етр'ем св 'пресећи; прекинути'. – Љути сенцир лиме претријети [2: 421].

претов'ар'ат -'ам несв а. 'поново товарити'. – Н'ем'а др'угб – м'бр'а се претов'ар'ат; б. 'пребацити терет с једне товарне животиње на другу'. – 'Ено и[х], претов'арау на н'аше маг'аре; в. 'оптеретити више него што је допуштено'; || **претоварев'ат** -'ујем несв || **претов'арит** -'им св.

претови (?). – Мишићи међу палцем и кажипрстом... који се зову »претови« [2: 515–516].

преточ'ит -'оч'им в. *йреџакаи*.

претр'ап'ит -'им св 'дубоко прекопати'. – Претр'ап'ила са'м т'амо св'ак'у ст'опу ил'аду п'ут'и; || **претрап'јев'ат** -'ујем несв 'прекопавати'. – Претрап'јев'али с'у он'у б'аштину десе-п'ут'а, а н'ико не зн'а коб с'у ј'аде траж'или.

претр'ес -'ес'ем св; в. *йрес, жандамерија*; || **претр'ес'ат** -'ам несв. – Д'ошли с'у да ми претр'есау к'ућу: и г'аће п'оср'анб ћеч'инб с'у преб'иск'али; в. *ис'йресай*.

претророг м 'стари ован (6–9 година)' [2: 11].

прет'уј -'у'ем св 'претући, испребијати'. – 'Е, ако те н'б'ћу прет'уј к'а м'ачку, 'ево ћ'е смо, нб ми се изм'а'ки; || **прет'уц'ат** -'уц'ам несв 'кастрирати мрвљењем тес-тиса'. – Прет'уц'али с'у и[х], б'икови се прет'уцај'у, ј'арчеви и овн'ови; а и к'оњи с'у се прет'уц'али нб су 'они оста'јали ј'ак'и и 'онд'а се ст'егнб конц'ем. – Овна, јарца и вола претуцај'у... дрветом што се зове шкопач [2: 15]; в. *йуј, йревр'аи*.

претур'ав'ат (се) -'ајем / -'ај'ем (се) несв 'пребацити (се), премештати (се)'. – Овб што 'они претур'ај'у..., са' н'еко вел'и: шт'о ће му тб? А 'он т'у те кол'ико зар'ад'и; в. *йрејоний*; || **прет'ур'ат** -'ур'ам несв 'исто'. – Да в'ид'имо о'ефо ли се м'ој ће прет'ур'ат на Језера; || **прет'ур'ит** -'им св 1. 'преврнути, оборити'; 2. 'доживети'. – Вел'аше ов'б'ђен јед'а'н: „Д'ушб ми, не м'оже нап'ун'и[т] оса'мн'аз г'од'ин'а!“ А 'он је прет'урио четрд'ес!

прећ'ер'ат -'ам св 1. 'прегнати, претерати'. – Св'е с'у тб прећ'ер'али до Опа'саницб; 2. 'преувеличати'. – Вел'и да је уф'атио з'бца ф'аровима и пр'атио га пб к'илометра, а м'ало је прећ'ер'а: т'амо н'ем'а пр'авбга п'у'та н'ије ни сто м'ет'а'р'ан.

преуд'ат се -'ам се св 'поново се удати'; в. *сироче*.

преч'авина ж 'кожни опанци с лицем од опуте'; в. *ојуџа, ојуџаш*; || **пречанице** мн 'исто'. – »Испријечани« се опанци зову »пречанице«, »пречавине« или »опречанице«, арб. *йријече* [2: 91]; в. *ис'йријечай*.

преч'а'ц -ч'ц'а / **пријеч'а'ц** -ч'ц'а м 'краћи пут, пречица'. – Т'у се м'огло ако е ч'оек ћ'ер'а к'озе али 'овце на преч'а'ц, а с кр'авбм и с к'оњем н'ик'ако (Кж); в. *заог-ница*; || **пречок'ун** м 'право прече куповине'. – Њег'ов г'а пречок'уп, пор'едн'ик ти је, а ако н'б'ће, траж'и га ко 'оће; || **пречок'упа'ц** -пца м 'човек који има право прече куповине'. – Н'ијес'а'м ти ј'а пречок'упа'ц, нб 'ако ће, р'еци му да и овб м'оје 'узмб, да га не ост'ав'јамо онијема лис'иц'ама П'уш'овијема [11: 67].

пр'еша ж 1. 'потреба'. – Ђе се јави преша, ту се оће посла [2: 426]; 2. 'журба'.

– Какв'а ти је пр'еша?; || пр'еша^н -шна -о 'који има потребу за нечим'. – Батāl'и тō, чбче, нијес'и тол'икб пр'еша^н да не м'ош прич'екāt двā д'а^на; || пр'ешно прил; в. *иричуваи*.

преш'ит -'ијем св 'прошити'; в. *раскројиш*; || **прешијев'ат** -'ијевām несв. **нр'ешлица** ж в. *иреслица*.

прештұл'ит -'улїм св 'пригњечити, нагњечити'. – Прештұл'и п'рс врат'има, а л'а^ко са^м м'огā^к беж њ'ега ост'ат.

п'ржина ж 'песак, шљунак', в. *муїница* [1: 248].

прибачев'ат -'ујем несв **1.** 'додавати (на гомилу)'. – Не прибач'ујте в'ише, неће ни т'б м'ој пон'ијет; **2.** 'добацити'. – Н'ико му не прибач'ује ни на ст'опу; || **приб'ачйт** -їм св в. *бачиш*.

приба^ж'ет -'а^кздїм св **1.** 'појавити се на месту које ништарији не може припасти'. – Откуд је онб приб^ж'ело; **2.** 'умукнути, ућутати'. – Имā ли кōг'а да га кл'епи по нос'у дāко приб^ж'здї.

приб'нбк м 'модерне окретне игре'; || **прибїј'ат (се)** -'їјām (се) несв **1.** 'приљубљивати (се), емоционално се везивати за некога'. – Тā се мак'ања приб'їјā уж њ'ега; **2.** 'причвршћивати, закуцавати'. – Н'еће, велї, прибїј'ат онў шт'ичицу, оће да ју зак'олā; || **приб'ит** -'ијем св.

прибјел'ежāt -ām св 'прибележити'; в. *обуца^к*.

прибрāј'ат -'āјēm несв 'појављивати се као вишак (приликом бројења оваца на струзи)'. – Ево тр'ећў н'ој прибр'āјē ми се по једн'а али дв'ије; || **прибр'оја^к** -јка м 'вишак оваца приликом бројења'. – Ка^д бр'ојш 'овце на стр'угу пā се н'аћē в'ише нб што имāш, прибр'оја^к је, ускоч'ила неће н'ечијā, ка^д[д] сў се бул'уци размињов'али; || **приброј'ит (се)** -'ојї (се) св 'наћи туђу овцу у свом стаду'. – Приброј'иле су ми се дв'ије, не зн'ам јесў ли М'аркове али П'етрове; уп. *неуброја^к*.

прибр'ат б'ерем св према *браш* 'насећи додатну количину'; в. *їора* [2: 62].

привāl'ит -'ālїм св **а.** 'сести, обично старачки'. – Валā је и овōј мл'адости мојōј вријем'е да прив'ālї; **б.** 'сести и заћутати, остати без права на реч'. – Привāl'и т'амо и не ч'опли. – Привāl'и т'ун и м'уч!; в. *накончїш*.

привежев'ат / привежїв'ат / привезїв'ат -'ујем несв 'привезивати'. – Угн'ā т'амо т'елāд и нем'б и[х] привежев'ат; || **привез'ат** -'ēжēm св. – Т'еле привез'и ће се не м'оже замог'ат.

привид'ат -'ām св 'пришрафити'; в. *видаи*.

привикāв'ат се -āј'ēm се несв 'навикавати се'. – Прив'икāј'е сē кā мāг'о на сам'ар; || **прив'икнūt (се)** -нēm (се) св 'навићи се'. – Прив'икнē се ч'ēк и на зїм'у и на ш'огу.

привїр'ет -їр'їм св **а.** 'погледнути, с циљем да се нешто провери, сазна'. – Привїр'и и погледн'и што чин'ē онā ћ'еца; **б.** 'свратити успут накратко'. – Јā теке да привїр'їм, да не р'ече св'ијет е смо се посв'адїли; || **привирев'ат** -'ујем несв. – Нијесў к н'ама привирев'али веј трї нећ'ел'е и зн'ā ли к'о да се нијес'у на некōга нап'учїли.

привїј'ат -'їјām несв 'стављати мелем на рану'. – Ка^д[д]-се ч'ēк уд'арї, начїн'али сў некē мел'еме, привїј'али нечесове трāv'е; || **прив'ит** -'ијем св **а.** 'привити'. – Ја му оно опр'а ракијом и прив'и некў к'рпу; **б.** 'ударити'. – Прек'ини да ти не прив'ијем задл'ана^к.

приврст'ат -'ām св 'жучно на нечему инсистирати'. – Што си тō с'а^д приврст'ā?

прив'уј -у'ч'ем св 'привући, притерати'. – С'ијено се прив'уч'ѐ ок'б стога и т'а'мā се са'д'ијевā. – Ка' [д]-се прив'укл'а п'рвā мр'āк, мй смо ст'ог завршев'али; || **привуков'ат** -у'јем несв. – Привук'ују с'ијено извише кол'ата; ~ се'примицати се'. – Погл'ѐдн'ите оногā нес'оја како се привук'ује да нешто ч'унѐ.

пр'иганица ж 'народни колач, од неускислог теста, уштипак'. – Знају за приганице од потанких комадића пшеничног теста, који се пеку на маслу [1: 261]. – Од приганих јела у Куча су познате само »приганице« [2: 102]; || **пр'игāt** -ām несв 'пржити'. – Н'ека ти тō с'а' [д], пр'игāнеш ка' [д] пом'уз'емо. – Жене се договоре да прагају приганице [2: 489]. – Стрина Марта ошаше изнијет приганица и сира [4: 86].

пригн'ат -'ām / приж [д]'енѐм св 'притерати, примаћи'. – А н'у да пригнāмо онō мало с'ијена д'о стога. – Пригнā са'м и [х] те с'у и [х] ђев'бјке пом'узле и ул'егли смо у к'у'ћу; в. *инай*; || **пригон'ит** -'онѐм несв 'притеривати'. – Чоб'ан и пол'а'ко приг'онѐ на стр'угу. – 'Ај пол'а'ко да овō м'ало још приг'онѐмо к'а' крају [2: 27].

приг'ора'к -рка м 'стрмина која се диже од равнине, пристранак'. – Њ'ему је к'ућа испод оногā приг'орка навр лив'адѐ. – Осим кућишта некијех старијех села, којима је ребро к пригорку окренуто, садањим кућама је увијек листра к брду [2: 80].

пригрād'ит -'ādѐм св 'доградити'. – Пригрād'или с'у кл'орицу уз некѐ к'ами; || **приграђев'ат** -у'јем несв. – Нѐмāш више ђ'е н'ишта преграђев'ат.

пригрд'ит -'рдѐм св 'додатно наружити'. – Пригрд'или с'у и [х] нѐмā к'уј г'рђе; || **пригрђев'ат** -у'јем несв 'додатно наруживати, чинити ружнијим'; в. *кора-ча* [1: 291].

пригр'ес -'ебѐм св 'огрепсти до краја'. – Пригр'еби тѐ тō и не пр'ичā [ј].

пригрѝз'ат -'ѝзām несв 'загризати'. – Нѐћ'у га пригрѝз'ат то ђ'аѐ м'а'кā; || **пригр'ис** -'из'ем св 'загристи'.

пригр'ијāt -'је [м] св 'угрејати; припећи (о сунцу)'. – Пригр'ијāло је, валā, те л'ијепо, за'исто ни н'ѐће б'и [т] зѝм'а.

пригрѝ'ут -'рнѐм св 1. 'мотиком набацити, прибацити земљу (уз лозу, кром-пир, кукуруз)'. – Пригрѝ'и тō м'ало пā 'ајмо; 2. 'набацити на леђа, преко рамена, какав топлији одевни предмет (кад захладни)'. – Пригрѝ'и тā'н кап'от, н'ѐј се запот'ит не б'бј се; || **пригр'гāt** / **пригр'rhāt** -'ћѐм несв. – Р'екли су да тѐ н'ешто да пригр'рћу у Пол'анице.

приг'учѝт -'ѝм св према *лучиш*. – А што си тō приг'учѝла, н'ѐће ти га н'ико уз'ѐт.

прид м а. 'рођење детета'. – Рођење се у Куча инако зове прид [2: 208]; б. 'додатак (у трговини, размени)'. – Да'те Марка, ево Зотовића / Не тражимо никаквога прида [5: 185]; || **придāv'ат** -'аје несв в. *ѝрийомој*; || **прид'ат** -'ām св а. 'додати'. – Прид'ā [ј] му ј'ош једа'н грозд'ић, и Б'огу ће б'ит мил'ијѐ. – Стани да придам сироваке, дуже трају; в. *ѝрийомаѝй* [4: 54]. – Ка' [д] д'ођѐ да ма'нк'ае 'ул'е, прид'ā; б. 'повећати млечност'. – Они 'ојд'у у К'ом, она га 'опѐт тол'икō прид'аднѐ и 'имā га св'о л'ѐто.

прид'игнѝт се -нѐм се св а. 'усправити се из лежећег положаја'. – Ошāше да се прид'игнѐ и да се п'йтā с'а' мнѐм, али н'е мога: п'аде наз'āt и з'аплакā кā м'ālō дијет'е; б. 'опоравити се од болести'. – М'ало се бј'еше прид'игā, али ће му ј'ош тр'ебāt да се 'опрѐ н'а ноге; || **прид'изāt** се -жѐм се несв. – Прид'изāше се пом'ало, а богме је к'амено. – Кад се у ма којој болести осјети огањ који је још у вези с бољоглавом, одмах се посумња, да је то »болешчина«, за коју се вјерује да се може пренијети на здраву особу самијем погледом болесниковим, особито кад се овај

почиње придизати [2: 528]; в. *болес, болешчина*.

прид'ират се -ем се несв 'прибијати се уз некога, везивати се за некога'; || **придр'ијет се** -'ерем / -дрем се. – Ка^е[д]-се пр'идрѣ, не м'ож га м'а^е колико ни крш'ијел'.

придрж'ат -'ржѣм св 'примити, прихватити'. – Пребегли су у Куче и тамо »придржали« Св. Николу [1: 362].

приђен'ут -'енѣм св 'причврстити иглом; прикачити, заденути'.

прижд'ит приждѣм св 'припалити'. – Д'а[ј]те ђѣду ж'ишку да пр'иждѣ цинг'ар; || **приж'ижат** -'ижѣм / **прижд'ират** -'ирѣм несв. – Ови господ'ичићи н'ѣтѣ да приж'ижѣ без на крѣс'у. – В'иђи га како прижд'ирѣ – н'ѣс му изгор'ио!

прижѣр'ит -'јрѣм (не)св 'прихранити, подгојити свињче'.

приз[ај]м'ит -'а[ј]мѣм св 'потерати, појурити; подвикнути'. – Да и[х] н'ије приз[ај]м'ио, м'огли сѣ 'они т'акѣ до зор'ѣ. – Призајме Шогоњицу једном гором [2: 448]; в. *ѣрушињак*; || **приза[ј]мл'ев'ат** -'ујем несв в. *л'енѣуз, наѣужевати*.

призв'ат -'овѣм св 'гласом или гестом позвати кога да се приближи'. – Ако п'очнѣ да бестиј'ајѣ, ђѣд'о би и[х] пр'изв[а] да и[м] нешто р'ече; ~ **се** 'дозвати се (памети, разлогу)'. – Д'аће Б'ѣг да се приз'овѣ, м[а] се бој'им да н'ѣће; || **призѣв'ат** -'ив[а]м / -'ивл'ѣм несв 'сазивати, окуплати'. – Л'ѣђи сѣ се в'а^езда призѣв'али на сл'аве, на св'етковине, да се ср'етѣ и да л'уцк'ѣ р'ијеч пром'ијенѣ.

приздренски -а -о 'који се односи на Призрен'; в. *маѣаруја*.

приздр'ет се / приздр'ијет се пр'издрѣ се св безл 'привидети се'. – То исто ваља рећи и кад се коме што ноћно у путу »приздрек« [2: 327]; || **приз'ират се** -'ирѣ се несв. – Овѣј се б'аби н'ашѣј, отка^д је ођѣр'ела, св'е нешто приз'ирѣ; || **пр'изѣрка** ж 'привиђење'; в. *ѣрикажевати се*.

призн[а]в'ат -'ајем несв. – Тѣ му се призн'аје у лѣп'ештво; || **призн'ат** -'ам св 'признати'. – Призн[а]ли сѣ му за п'енсију и он'ѣ што је б'ио у ч'етнике и им'али сѣ пр'аво: н'ика^д н'ије паг'ис[а] и нас'ум и[м] је вал'а и т'амо док је б'ио; || **призн'ање / призн[а]ње** 'е с. – Они сѣ тѣ мед'ање и т[а] призн[а]ње'а дијел'или м'атар[а]ма и то он'ијема којѣ сѣ овѣ нар'од н'ајвише нагр[д]или.

прија ж 'терасасто подзидана земља, да се не би зарушавала под утицајем великих киша'. – Стрме и подзидане земље зову се »пријек« и »позиде« [2: 44].

пр'ијат -а несв 'бити по укусу, одговарати по квалитетима'. – Менѣ тѣ пр'иј[а]ло.

пр'иј[а]за'н -зна -о 'пријатељски расположен'.

приј'ател' м 1. 'снахин или зетов отац према родитељима онога другог'. – Приј'ател' ти је ка^д ож'ениш с'ина али уд'аш кј'ѣр п[а] њ'ин от'а^ц, з'ета ти али сн'а^ѣ; 2. 'особа од посебног поверења; присталица'. – Та^кв'ѣ приј'ател'е само 'они м'огѣ н'ај – онѣ којѣ се не бр'ојѣ 'у л'ѣђе; || **пријател'ница** ж 'снахина или зетова мати'; || **пријател'ск'и** -'а -ѣ 'који се односи на пријатеље'. – Ј[а] се наш'а^н у трп'езу пријател'ск'ѣ; || **пријат'ел'сво** с. – Да д'а Б'ѣг да ви тѣ пријат'ел'сво б'иднѣ ср'етње и дуговј'ечно; || **пр'ијател'ѣт / приј'ател'ѣт се** -ѣм се несв 'договарати се о склапању брака своје деце и успостављању новог пријатељства'; в. *обиснуѣ*.

пријевара ж 'превара'. – Свакуроку мисли и премишља / Какву ваља чињет пријевару [5: 70]; в. *рочишије*.

пр'ијед прил 'пре, раније' [Ж 17 24].

пр'ијекѣ -а -ѣ 'први, најбољи'. – За т'ѣ је н'ајпречѣ л'ијек – с'ѣ и рак'ија.

пријекл'ад м 'дужа гвоздена полуга са увис повијеним крајевима, на два

пара кратких ножица, на коју се наслањају дуга дрва на огњишту; камен, камени оквир око огњишта с истом наменом'. – Наб'ачи се главња на онѝ пријекл'ад (Бч). – На огњишту до упрета је пријеклад, иначе демир-оцак [2: 87].

пријен'ут пријенѐ[м] св 1. 'прионути'. – 'Ајде, ђеди с л'уђ'има, дако ти пријене н'ешто 'о[д] чџства; 2. 'отргнути'. – Унио се у предиво, не да види како расукује већ да је пријене да јој придикује [4: 36]; || **пријењ'ат** пријењѐ[м] несв 'приањати'. – Лептирић... што пријења на свјетлост од лампе ноћи [2: 293]; в. *генечий*.

пријеплет м в. *лесице* [2: 90].

пријер'од м 'богат род лошег квалитета'. – Св'е сѐ наца'кт'ало, али ће оп'анут и 'ако што б'идне от пријер'ода; || **прерод'ит** -'одѝ св 'родити више него што биљка може издржати'. – Не вал'а ка'д не р'одѝ, а н'ије д'обро ни ка'д прер'одѝ.

пријер'ода ж 'нарав, природа'. – 'Он је в'а'зда б'ио мел'емнѐ пријер'одѐ.

пр'ијеса'н -сна -о 'који је без квасца'. – Млијек'о је 'обично к'иселѐ, а варен'ика пр'ијесна (Бс) [2: 100]; || **пријесн'а'ц** м 'хлеб од кукурузног брашна умешен с младим сиром и скорупом, тип пројаре'. – Смрвљен млади сир умијешен с малко брашна, па испечен као обични колач у огњу [2: 102].

пријест'уп м 'накнада, глоба коју плаћа чобанин због пуштања оваца у туђи забран или пасиште'. – Мџр'ало се п'азѝт да ти 'овце не преск'очѐ м'еђе и за т'џ сѐ плаћ'ѐ тѝ'н пријест'уп; в. *йрейуший*.

пријет'ок м 'пресретање'; в. *йрейеј*.

пријетр'ан -а -о 'прејак, премастан; непријатног укуса'. – Овџ ми нешто зап'ирѐ, некако ми је пријетр'ано. – За њ'ега н'икаква ј'еђа н'ије м'огла б'ит пријетр'ана више нџ з'а прѐсе.

пријеч'ат пријечѐм несв 'крпити опутњаке'. – Прсли се опанци крпе или »пријечају« [2: 91].

пријеч'а'ц -ч'ѝа м 'пречица'; в. *завог*; || **пр'ијечница** ж а. 'косо постављена греда којом се учвршћује кровна конструкција'; || **пр'ијечња'к** м 'исто'; в. *клијешѝа, шѝица* [1: 236 248]; б. 'fino обликоване летвице у наслону столовача'. – У столовач је оздо из столице утврђено по 7-8 пријечњака [2: 87].

пријеч'ит пријечѝм несв 'спречавати, ометати'. – Ако му не м'ош пом'ој, нем'џ ни да му пр'ијечѝш, пѝ како исп'анѐ.

прикажев'ат се -'ује се несв 'привиђати се'. – Јеси ч'ѝјѝа за Р'оге, навр Мед'уна Г'џрѝџа, тѝ 'имѝ онџ ѝе се прикаж'уе, тобош на некакво м'јесто кѝ пр'изѝрка н'ека'квѝ (Бс); || **прикѝз'ат се** -'ѝжѐ се св 'привидети се'. – Њ'ему се т'амо н'ешто прикѝз'ало и о[д]-та'д'ѝр је п'очео да стр'еца.

прикѝстр'ат -'ѝстрѝм несв 'сећи последње гране, гранчице које су за сечу планиране или за неке намене недостају'. – С'а'е[д]-тѐ д'џ док прик'астрѐ онѝ лом'ину; || **прик'астрѝт** -ѝм св в. *касѝриѝ*.

прикла'т -'ол'ѐм св 'заклати рањену животињу'.

прикл'уч'ат -'ѝм св 'окренути кључ у брави'. – Прикл'уч'ѝ тѝ врт'а да не м'ислѝм нѝ вѝ сѝншт'ину.

приков'ат -'ујем св 'прикуцати'; в. *ѝабан*.

прикџл'ат -'џлѝм св 'залепити, прилепити'. – 'Ајде, нем'џ пл'акѝт, прикџл'аће тџ ѝѐд'о и н'ишта се н'еће в'иђет ѐ л'омјено.

прикрѝд'ат се -'ѝдѝм се несв 'прилазити скривајући се'. – В'иђи како се м'ачка прикр'ѝдѝ ономе кџст'ѝћу; || **прикр'ас[т] се** -'ѝдем се св 'прићи скривајући се'. – Пр'икраде се р'ђа да в'идѝ отѐ ли се и поср'ат али с'амо побур'ат.

прикрѐн'ут -'ѐнѐм св 'овлаш притворити (врата, прозор)'. – Док је бѝл'о л'уђѝн, к'ућа се н'ије н'ика'д закл'уча'вала, Б'оже са'ч'ува'[ј], нѝ прикрѐн'и, да не ул'ежѐ п'ашче али да т'еле не г'урнѐ ћуш'ѝм; в. *закл'учаѝ*.

прикријев'ат -'ијевѝм несв 'сакривати'. – Они св'оју рђу прикр'ијевају кѝ зм'ија н'оге, а отѐ да зн'ају св'е што се ко[д] др'угије чин'ѝ; || **прикр'ит** -'ијем св 'сакрити се'. – Не м'оже се прикр'ит ни трб'у до зѝб'а'.

прикршијел'ит се -'ијел'ѝм се св 'прикачити се као крпелъ, упорно некога пратити'. – Прикршијел'или се и не д'ају му да'н'ут дѝш'ѝм.

прик'ума'к -мка м 'други кум'. – Уз арбанашке кумове долазе прикумци [2: 212].

прикупел'ат -'ѝм св према *куѝел'ати*. – Ђ'еца то прикупел'аше док си се обр'н'уо и поб'ј'егоше; || **прик'упит** -ѝм св 'покупити нешто што је разасуто, разбацано, растурено'. – 'Ајте, ђ'ецо, прик'упите тѐ в'аше 'рке да и[х] не преск'ачѐм; || **прикѝпл'ат** -'упл'ѝм несв.

прикѝп'ит -'упѝм св 'докупити'. – Прикѝп'ио је педесе-т'игѝла', бѝл'о и[х] је п'овише сл'омјеније.

прил'еј -'ежѝм св 'прилећи'. – Јѝ там'ан прил'егѝ да одр'ијемѝм ка[д]-се т'амо н'ешто 'обурда; в. *леј*.

прил'ика ж 'могућност, прилика'. – Да 'имѝм прил'ику, јѝ би ч'ешће пѝт'ѝн дош'а'н да с т'обѝм разгов'арѝм. – Св'а е прил'ика да је 'он био т'амо; || **прил'икѝм** реч. 'како изгледа, по свему судећи'. – Ун'уче ми, прил'икѝм, сл'омјено и д'ођи да в'идѝш. – Како је држ'ала к'анту 'о рѝци, полећ'ела онѝ и п'ала пѝ, прил'икѝм, како е п'ала, онѝ ју к'анта уд'арѝла у стегн'о.

прил'ицѝт -чѐм несв 'личити неком, бити сличан'. – 'Они прил'ичѝ 'ујѝци-ма. – Вѝк'ала је некѝ грд'а ка'д ју је ун'ук п'ѝтѝ кѝме прил'ичѐ: „Е, л'ѝко, ако м'ене прилици – ч'оек ћеш бит'“. – Ако се к браћи окрене лицем, њен ће пород прилицати роду, а ако јој се то спријечи, онда њен пород има прилицати дому у који се удаје [2: 225].

прил'ѝб'ит -'ѝбѝм св 'прихватити, сродити се'. – П'ошл'ѐ Л'ѝб'о прил'ѝб'ио и овогѝ з'ета.

прим'ат прѝмѝм несв 'узимати, прихватати'. – 'Они се здогов'ѝрѐ да се п'ушке не прѝмају; || **прим'ит** прѝмѝм св 1. 'примити'. – Њ'ега сѝ т'ѝмѝ прѝм'или у тѝ њ'ину п'ѝртију зашто су в'иђели да је кѝ и 'они; 2. 'подићи, попети'. – М'ене прѝм'ише г'оре. – Прѝм'ише га н'а коња и 'он п'очѐ да се дер'ѐ; ~ се 1.а. 'попети се'. – Како сѐ прѝм'ила уз онѝ ст'убу да нешто доф'атѝ с тав'ана, п'уче онѝ ст'адалица – и 'она нав'р перч'ина. – Онѝ п'ашче ће се и н'а шл'еме прѝм'ит; б. 'узјахати'. – Мѝр'али сѝ га придрж'ат да се прѝмѝ н'а коња; 2. 'пустити корен, укоренити се'. – Усѝдио са'м некол'ко стр'уковѝ д'омѝтѝ и св'акѝ сѐ прѝм'ио.

прим'а'ј -'а'кнѝм св 'примакнути'; || **прима'кн'ут се** -'а'кнѝм се св. – А н'аше 'овце, ка[д]-се прим'а'кнѐ пл'анина [време за »издиг«], сѝм'е кр'ѐћѝ; || **прим'ицѝт** -чѐм несв. – И к м'ене сѐ 'он нешто прим'ици, мѝ ми нас'ум н'ије см'ио р'еј н'ишта; в. *мициѝ*.

прим'ес -'егѝм св према *мес*. – Прим'ети тѝ 'у ћѝш пѝ ћемо га п'осле изб'ачѝт.

прѝмј'ер м 'углед'; в. *брацки*.

прѝмј'едба ж 'приговор, напомена; примедба'. – Њ'има се н'ика'ква прѝмј'едба не см'ије р'еј и 'одмѝ тѐ те уф'атѝт за перч'ин: »ре'акција« и »н'епријател' са'д'ашњѝци«; || **примј'ећѝв'ат** -'ујем несв 'приговарати, замерати'; в. *лакац*;

|| **примијет'ит** -'ијетѣм св 'приметити'. – Не примијет'ише га одма, а ка'д и[м] р'екоше да је ускоч'ио у онѣ л'ужар'а'к, нијес'у га ни м'огли ћ'ерат.

прѣм'оза'к -зга м 'мали мозак, затиљак'. – 'Е л'ијепо ли мѣ ст'исло у прѣм'оза'к и не м'огу гл'аву да д'игнѣм.

прим'ркну'т -нѣ[м] св а. 'смркнути се'. – Онѣ сѹ и кр'ятки д'ачни бил'и с ј'есени, с'а[д] зѣм'ѣ, пѣ му прим'ркни у Дол'ане. – Н'екијема је та'д'а'р прим'ркло бе[з]-св'итања (Кж); **б.** 'стићи у мрак, са закашњењем'. – Д'оста смо прим'ркли, м'ало кв'асни, али здр'ави; || **прим'рца'т** -чѣ[м] несв 'стизати касно, ноћу'. – Гл'едѣ[ј] да ми не прим'рчѣш с овц'ама.

прин'ијет -'есѣм св а. 'примакнути нешто, принети'. – Веј сѹ пр'инијели в'иши д'ио и с'а-ће да сад'ијевају; в. *јора*; **б.** 'учинити част'. – Ако му дођеш у кућу, част си му принои [Ж 18]; || **принос'ит** -'осѣм несв; в. *носић*.

приѣ'ат се -'ѣа се безл 'прохтети се, осетити сексуалну жељу'. – Њ'ему се приѣ'ало н'а жену па се р'азвѣка на ђ'ецу да ид'у да онѣ б'рстине сл'ожѣ у к'опу. – Приѣ'ало му се кѣ н'ека'д, мѣ сад' в'ише онак'ѣ не ум'ије.

прип'адѣт -ѣм несв 'имати право на нешто'. – Њ'ега је тѣ св'е прип'адѣло мѣ сѹ му в'иши д'ио оф'ук'али; || **прип'ас / прип'анут** -'анѣ[м] св 'допасти, запасти'. – Што те прип'анѣ н'а дио – т'ѣ ти је!

прип'арница ж 'комад платна који се малом детету привезује око врата да приликом јела не испрља одећу'.

прип'асѣт -шѣм св 1. 'везати појас'; 2. 'узети пушку, наоружати се'. – Ко е г'ој п'ушку прип'асѣ – зав'ргѣ е с п'ушкѣм на Широк'ар (Кж).

прип'ас[т] -ѣс[м] 'задржати на шаши'. – Прип'ас'и и[х] још м'ало, 'имѣш и к'а[д] догн'ат. – Зѣм'и те 'овце при К'ому к'учкѣме пѣ и прип'ас'и, нека се м'ало попр'авѣ (Кж).

прип'еј -'ечѣ[м] св према *ѣј*. – Прип'екла је звијезд'а – да 'очи иск'очѣ; || **припијец'ат** -'ијецѣм / -'ијечѣм несв 'додатно пећи'.

прип'ѣт пр'ипнѣм св 'сапети, спутити. – Прип'ни шар'ул'у т'амо у дно кол'ата; || **прип'ињѣт** -'ињѣм несв 'везивати, путити'.

припл'ес -'етѣм св 'доплести, још мало исплести'; в. *ѣл'ес*; || **приплијет'ат** -'ијетѣм / -'ијећѣм несв. – Ц'ијелѣга је в'ијека н'ешто приплијет'ала и прѣшијет'ала.

припл'од м 'нови пчелињи рој'; || **припл'од'ит се** -ѣ се св 'добити нове младе (о стоци, пчелама)'. – Ако Б'ѣг р'ечѣ, припл'од'иће му се и ј'аре и ј'агње, и м'ала дуб'ина и в'ел'а ђерз'ѣнка.

приповр'нут се -'рнѣм се св 'вратити се накратко'. – Јѣ ћу се приповр'нут да тѣ попр'авѣм; || **приповртѣт / припов'рѣѣт** -ћѣм несв. – Н'еколикаш сѣ припов'рѣѣ да јѣј р'ечѣ да што не забор'авѣ.

припозн'ит -'ознѣм св 'прикасниати'. – Нем'ѣ[ј] ми мл'ого припозн'ит с овц'ама; || **пр'ипозно** прил 'покасно'. – Угл'авнѣ је бил'о пр'ипозно.

припомѣн'ут -'ѣнѣм св 'подсетити'. – Припомѣн'уо ми је да му не забор'авѣм донијет дувѣн'а; || **припом'ињѣт** -ѣм несв 'подсећати'. – Припом'ињи – не припом'ињи, 'аветнѣме је ј'еднако.

припомѣг'ат -'ѣгѣм несв 'помагати'. – Припомѣг'али сѹ га, мѣ нијес'у им'али кѣг'а; || **припом'ој** -'ѣжѣм св 'додатно помоћи'. – Ко е сиром'а б'ио – припом'огло му сѣ, придѣв'ало му сѣ и б'ѣга'ми је 'он прѣд'ио (Бс). – Ни ђев'ѣјци се тѣ н'ије доп'адѣло, а и Л'уб'ѣ ју припом'огѣ.

прип'ор м 'стрма страна, оштра страна'. – У м'али д'у ижл'егѣ са'м уз онѣ

прип'ор.

приправа ж 'припрема'. – Она рукује с приправом, одређује и спрема »колаче« одивама [2: 110].

припрѣж'ат -'ѣжѣм (не)св 'пажљиво и неприметно (ис)пратити нечије кретање или понашање'. – Припрѣж'а и[х] је да в'идѣ ка'д ид'у и што н'осѣ. – Уочи сједбе припрежи он из неколике ноћи, те опазѣ снаху [2: 297].

припр'игѣт -ѣм св 'допржити'.

припр'ијет припрѣм св 'притерати, приморати да се нешто учини или призна'.

прип'утѣт -ѣм св 'везати коња путима'. – Прип'ути Зек'ана и п'ушти га т'ун више к'ућѣ [2: 35].

прип'уч'ат -'учѣм несв 'копчати, закопчавати'. – Њ'ему тѣ не тр'ебѣ прип'уч'ат ка'д 'одмѣ св'е расп'учѣ; || **прип'учѣт** -ѣм св 'закопчати'. – Не ум'ије тѣ мак'ања да прип'учѣ.

прир'ас[т] -ст'е св 'срасти'. – В'иђѣ како су овѣ двѣ д'рвета прир'асл'а једно 'уз друго.

прис'ипѣт -пјѣм/ **присѣп'ат** -'ѣпјѣм несв 'досипати'; в. *сипѣти*; || **прис'ут** приспѣм св 'досути'.

прискѣк'ат -'ѣкѣм несв 'стизати, долазити у помоћ'. – Ка'д је бѣл'а пр'еша, л'уђѣ с'у једни др'угијема прискѣк'али да пом'ог'у; || **прискоч'ит** -'очѣм св 'прићи, приступити'. – Под бар'јак овогѣ с'ина Пр'ентѣша З'екина му би прискоч'ио пр'ијед нѣ 'ико; в. *умолиш*.

прискрѣјн'ут (се) -'ѣјнѣм (се) св 'уклонити (се)'. – Ну се тѣ м'ало прискрѣјн'и и не л'ети кѣ м'ува без глѣв'ѣ.

приск'уб'ат -'убѣм несв 'чупати додатну количину сена'; || **приск'ус[т]** -'убѣм св 'додатно испусти још сена из стога'.

присл'он м 'просторија приграђена уз кућу, обично на једну воду'; в. *јегност'раница*; || **прислон'ит** -'онѣм св а. 'усправити и наслонити'. – Јѣ прислон'и маг'ику уз он'у п'озиду; б. 'опањкати' [Ж 29]; || **присл'ањѣт** -ѣм несв.

прислужбица ж в. *йослужбица* [1: 301].

присмѣк'ат -'ѣкѣм несв 'додавати јелу масне састојке'. – 'Он л'ијепо уз онѣ л'еп присм'ѣчѣ и с'ира и ск'ор'упа; || **присмоч'ит** -'очѣм св 'уз хлеб појести и нешто мрсно'. – А присм'очи, бр'уко, јѣ нѣм се не стѣд'ѣш; || **пр'исмока** ж 'оно што се присмаче уз какво друго јело'.

присмрѣ'ет -рѣд'ѣ[м] св в. *ѣриба'ѣж'ѣи*.

приснов'ат -'ујем св 'припремити основу за ткање'.

прис'оје с 'осунчана страна брда'; || **пр'исоја** ж 'исто'. – 'Овце се рашѣр'иле испот пр'исојѣ. – 'Они с'у жѣв'ѣли г'оре у Пр'исоју (Бс); || **прис'ојнѣ** -ѣ -ѣ 'који се односи на присоје'. – Тѣ'н је под'ѣш ов'амо с пр'ис'ојнѣ стрѣн'ѣ.

присол'ит -'олѣм св 1. 'додати соли у јело'. – Н'ѣ би погријеш'ила да си га м'ало и присол'ила; 2. 'додати »муку на невољу«. – Она жѣв'а н'ије ако н'ешто не изм'ислѣ и прис'олѣ; || **присѣл'ат** -'ѣл'ѣм несв 'накнадно додавати соли'. – Бѣр'о прис'ѣл'ѣ и н'ѣсланиј'у ј'ѣју.

присп'ат приспѣм св 1. 'заспати накратко'. – Јѣ присп'а, а ѣ'ѣца ме 'одмѣ пробуд'ѣше: смѣј'у се како је ѣд'о з'аспѣ на стол'ицу.

присп'ичѣт -ѣм св 'приковати'. – Н'ѣђѣ ми нек'у чив'ију да овѣ присп'ичѣм.

приспј'ева'к -вка м 'момчић, момчуљак'. – Онѣ јѣ[ј] [ј]је приспј'ева'к, нас'ум, убѣч'ио и м'огли би ју ј'ѣди од њ'ѣга н'ѣј; || **приспј'ена'к** -нка м 'исто'. – В'иђе ли

оногā приспј'енка М'арковѡга, л'ијеп ђет'ић, неби'рулѡк!; || **приспијев'ат** -'ијевāм несв 'стасавати'. – Ђ'еца му присп'ијевају з'а шкѡлу, а не зн'ам како ће и[м] цев'ап дāv'ат; || **приспј'ет** -'ијем св 'доспети, стасавати'. – Б'ио једа'н Мј'ј'овић з Б'иоча пā им'ā двије ђев'ѡке приспј'еле за 'удају. – Сл'āvко н'е бјеше присп'ио да ид'е т'амо, ј'ош мл'ад. – За одраслу ђевојку каже се »приспјела је« или »стасала је«; иначе удад-беница или »веља ђевојка« [2: 114].

присп'учит -'им св; в. *присп'учий*. – Не м'оже в'ише ни да и[х] присп'учи како је опретл'а.

пристав м 'слуга'. – Са њима је присутан и слуга, којегa Кучи зову »пристав«, а још чешће »момак« или »најамник« [2: 109].

прист'ајат -[м] несв 'стално ићи уз некога, показивати наклоност према некоме'; || **прист'ат** / **прист'анут** -нѣм св 'прикључити се туђем стаду'. – Да ми с'инѡј једна 'овца н'ије прист'ала у тв'оје, ка[д]-сū се размињ'ов'але; || **присталица** ж 'овца која залута у туђе стадо'. – На зборове се једанпут или двапутa годишње носе такозване »присталице«, а то су изгубљени брави који у туђу стоку пристану те их тамо на збору своји чобани распознају и прихвате [2: 150].

пристѣгн'ут -'ѣгнѣм св 'притегнути, дотегнути'. – Јā га ј'ош м'ала'чко 'опѣт пристѣг'о.

пристўп'ат -'ўпāм несв 'наступати, прилазити'. – Нем'ѡ ов'акѡ н'епамѣтно пристўп'ат. – Зн'ало сѣ како се прист'ўпā на мрц'а; || **пристўп'ит** -'ўпїм св 'прићи покојнику и породици изразити саучешће'. – Ка[д]-сū се прим'а'кли блїз'у мрц'а те 'отѣ да лел'екају, т'ā'н мā е искоч'ило дијет'е пред њ'има (чин'и ми се – н'ѣмāше петн'ā'з г'одинā), п'а'ф пред њ'има, лел'екāли сū га, а онѡ дијет'е је пред њ'има пристўп'ило на мрц'а. – Н'ико н'е смје пристўп'ит.

присўк'ат -'ўчѣм св 1. 'примотати, намотати'. – Присўк'ала је што је м'ислїла; 2. 'примаћи се неким годинама; остарити'. – 'Он је више присўк'а шездес'ѣт, мā се ј'ош кок'ѡтї.

присўн'ут -'ўнѣм св 'накратко изложити сунцу, ватри, да би се нешто просушило'. – Присўн'и ми м'ал'о онў кош'ул'у; || **присўш'ит** -'ўшїм св 'мало досушити'.

прис'ут пр'испѣм св в. *присийай*.

прис'ес[т] -'едѣм св 'сести накратко, да се предахне'.

прїтв'ор м 'тор, изба, простор за затварање стоке кад није на испаши'. – Ж'ївѡ ми је у прїтв'ор.

притѣгн'ут -'ѣгнѣм св 'мало стегнути, дотегнути'. – Притѣгн'и му тў пр'аћу да се не раздр'ијешї; || **притѣз'ат** -'ѣзāм / -'ѣжѣм несв 'мало дотезати'.

пр'итїса'к -ска м 'тежи предмет којим се притискује врх стога да ветар не разноси сено'; || **пр'итиска** ж 'исто'; || **притїск'ат** -'їскāм несв 1. 'притискивати'. – С'ир се прит'їскā у а'цу, да га препл'ије рāс'б; 2. 'присвајати заједничку земљу, комуници'. – Приватна је својина постајала заузимањем, »притискивањем«, племенског комуна [1: 233–234]. – Ови је, побро, притиска' туђу земју и премеђава међе, зато ће васи вијек и довијек земљу носит [2: 302]; || **притискїв'ат** -'ујем несв 'исто'; || **прит'иснўт** -нѣм св 'захватити, опхрвати'. – Ка[д]-н'ѣђе окѡ пѡн'оћи, в'атра га пр'итисла. – Пр'итиште г'ора, гр'абоваче прит'исле, пр'ѡј се не м'оже; || **притисковина** ж 'земља која је у комуници заузета и проглашена приватном својином'. – Људи су од комунице по неколико притисли, а некимa од ове дали главари без питања народа, па траже да се све притисковине и поклони одузму и поврате опет у комуницу. – Од којегa вакта би се могле одузет притисковине од оних те су сами што притисли [11: 43].

пр'йтка ж 'мотка која се победа уз пасуљ'. – Ђд'о да усијеч'ем некѹ пр'йтку;
 || **притк'аш** -аш'а м 'пасуљ који расте уз притку'. – Н'еће ми, нас'ум, н'ишта б'ит од овогā приткāш'а.

притовār'ат -'ārām несв 'додавати још ствари у товар'; || **притов'арйт** -йм св 'додати још нешто на товар'.

притр'ајāt -јем св 'закасни, притрајати'. – А што пр'итрајā тол'икō д'а ми је зн'ат. – Б'иће ка^е[д]-се м'огнē, м'ало ћеш притр'ајāt.

прит'уј -ч'ем св према *йуј*; || **притѹц'ат** -'уцām несв. – Ут'ука^е си га, валā, и са^е[д] га прит'уцāш, кā да не зн'аш шт'о ћеш ш њ'им.

приф'атīt -йм св а. 'узети; прихватити; придржати'; б. 'изнети рањеника с бојишта'; || **приф'атница** ж 'пастирски штап'; в. *мачуја*; || **прихвата^н** -тна -о. – Прихватна стока 'стока узета на чување' [2: 40].

приц'укāt-ām св 'прикуцати'. – Кој'и тē ми м'āјстори овō приц'укāt да м'огу обј'есит с'ић?

прйч'алица м/ж 'који много и непотребно прича' [2: 113]; || **прйч'ат** прйчām несв 'усмено казивати'. – Ка^е[д] уј'утру – прйчау: Шпйр'о е пог'инуо.

прич'екāt -ām св 'сачекати'. – Прич'екā[ј] му цијен'у.

прич'ēt причнē св 'налити млеко у виме (о крави пре тељења)'. – Ка^е[д] прйчнē, 'она ће се б'рзо отел'ит; || **прич'ињāt** -ē несв. – П'очēла је пом'ало да прич'ињē.

причēст'ит (се) -'ēстйм (се) св; в. *омрсий се*; || **причешћев'ат (се)** -'ујем (се) несв. – П'оп отиш'ā^е да сл'ујж'и да причешћ'ује; || **прйч'ешће** с. – Ако н'ēmā снāг'ē да прймй св'ētō прйч'ешће, јā јōј га не см'ијем д'а[т] да га прос'ипā из ѹст'й.

прич'ув'ат -'увām св а. 'припазити'. – Прич'увā[ј] ми тō да не прекйп'й док ј'ā изв'адйм двије-трй крт'ōле; б. 'уштедети'. – Што ти н'ије пр'еша да потр'ошйш – одв'ōј и прич'увā[ј], ва^л'аће ти ка^е[д] б'иднē прешн'ијē.

пр'йш[т] -шта м 'болест коња, говеда'.

пришијев'ат -'ијевām несв 'зашивати, ушивати'; || **приш'ит** -'ијем св. – Т'й ми н'ијеси нарēд'ио да [ј]у приш'ијем, а ка^е[д] ми нар'ēдē да [ј]у раш'ијем – јā ћу ју раш'ит.

пркн'о -'а с 'стражбѣца'. – У ст'ārō пркн'о стр'ā се к'отй; *изр.* ~ *Бекино / Бекнино* [4: 275]; в. *йаркай*.

прл'о -'а с 'стрмина низ коју се увек одроњава камење, на дну најкрупније, према врху све ситније'. – Г'л'едā и нем'ō с овц'ама низ онā прл'а [12: 33].

прл' м 1. 'дуга на крајевима зашиљена мотка за пренос тежих терета'; 2. 'зашиљено дрвце којим се у земљу забада расад'.

п'рл'а ж 'посна земља, прљуша'; || **прл'ага** ж 'равније песковито земљиште, неподесно за обраду; пашњак са ситногорицом'; || **прл'ажина** ж пеј 'исто'. – Преж'ени 'овце преко тē прл'ажинē, ту н'ēмајѹ ни да ч'иволē; || **прл'нна** ж 'исто' [12: 33] [12: 33]; || **прл'о** м 'посни сир'. – Прл'о је с'ир ка^е[д]-се м'а^{кнē} ск'орѹп (Бс).

п'рнѹт п'рнēm св в. *йрга*.

проачит се -им се св 'провести се, истућати се'. – Млозини је било... да се провесели и проачи уз јестива [4: 86].

пробачев'ат -'ујем несв 'пробацивати; провлачити'; || **проб'ачйт** -йм св. – Бйл'а је кā д'обра п'улица от пл'утē и прож њ'ега проб'ачена м'ал'а^{чкo} кā кон'а^ц; в. *бачий*.

пробйј'ат -'йјām несв а. 'ударцима, силом проваљивати кроз неку чвршћу

преграду'. – Почела је да проб'ијā, само пол'ако да не п'рснē шт'ица; **б.** 'градити пут кроз камењар или други тешко проходаан терен'. – Он вел'и да је на проб'ијање п'ута уз Мор'ачу рад'ио о'д Биоча до Дром'ире; || **проб'ит** -'ијем св 'пробити'. – Бил'а би л'епот'а да је ов'и п'ут проб'јен до на К'рс от Пр'евлакē; || **проб'ојац** -јца 'шило'. – Ов'и оп'анци од г'умē не м'огу се начин'ет бес проб'ојца.

пробијел'ет -'и[м] св безл **1.а.** 'појавити се као назнака свитања'. – Бил'и смо на Ђ'афу ка'д ни је пробијел'ело; **б.** 'местимично се повућн, размаћи (о облацима)'. – 'Ено је пробијел'ело повр Ж'ивē и Бр'отњика; **2.** 'смислено проговорити'. – Ада, не д'и'рā[j] га, не ум'ије 'он ни пробијел'ет; || **пробјел'ев'ат** -'ује несв 'почети давати прве назнаке свитања, разведравања'. – 'Ево ни, ка'да, пробјел'ује; || **прбј'ел** м 'први знак свитања, разведравања'. – У прбј'ел смо бил'и навр Р'ета. – 'Ево доч'екāсмо и прбј'ел и дāко се више пром'анē; уп. *ипроведрица*.

пробиј'ат -'и'рām несв 'одабирати нешто на основу одређеног мерила'. – Овијема н'ашијема б'алегāма н'ајла'кче је да ок'о себе проб'ирају бр'абоњке; || **пробирев'ат** -'ујем несв. – М'огā би уз'имāt с р'еда тō м'есо, и м'и бисмо ум'јели пробирев'ат. – Па све боле овце пробирује [5: 55]; || **проб'иркāt** -ām св. – Ли'јепо је б'иркāла и проб'иркāла ћ'орбга Ђ'ирка; || **проб'ирколит** -'им св дем; || **пробр'ат** -'ерēm св према *браш*; в. *бираш*.

проб'истрит се -'и св св 'избистрити се'.

проблēј'ат -'ј'им св 'почети с блеком; почети несувислу причу'; в. *блејаш*.

пробр'к'ат -'р'кām св 'промешати'. – Пробр'р'кā[j]те н'екō тā'н качам'ак да не заг'орй.

пробучит -учим св 'процепити, пробити'. – На плећи му чо'у пробучијо / А на прси ћула проломијо [5: 111].

прѡв'а -'ē ж 'проба, покушај'. – Рече један млади вук ради прове [2: 464]. – М'ожеш-[л]и га уз'ет на прѡв'у?; || **прѡв'ат** пр'ѡвām (не)св 'пробати'. – Ка'-[j]у намј'ешћām, јā пр'ѡвām р'уку према рук'ē (ако е н'ога – н'огу према ног'ē), да в'идйм је ли н'акарāдно. – Тō сē прѡв'ало пр'ијед р'ата пр'ѡвга. – Ов'ѡје ти пр'ѡвā[j], изв'ади га пā ћеш в'ићет.

провāl'ит (се) -'ālй[м] (се) св **1.** 'пробити (се), упасти'. – Провāl'иле су ти 'овце н'еће у лив'аду; **2.** 'отворити се'. – Бол'еће те [чир] док се не пров'ālй; **3.** 'урушити се'. – Ако се д'есй да доб'ије в'аздū, тō би се збор'ило да сē провāl'ио тр'ап ћум'ура и изгор'ио би св'акй л'ијек (Кж). – Онај се гроб провалио, избила драча из њега [4: 113]; в. *иарица*; **4.** 'јести без мере'. – Провāl'ио сē кā да је дош'ā' из гл'адније.

проведрāv'ат се -'аје / -ā'је се несв 'ведрити се после дужег облачног времена'. – Оће ли б'ит да ће поч'ет да се проведр'аје? || **проведр'ит** се -'едрй се св 'донекле се изведрити'. – Оће нас'ум да се пров'едрй, 'ено је црв'ен зā'од; || **пров'едрица** ж 'мањи појасеви ведрине на облачном небу'. – 'Ево и м'ало пров'едрице; уп. *ипробјел*.

провес'елит се / провесел'ит се -'елйм се св 'неко време провести забављајући се уз песму и игру'.

пров'ес[т] -'едēm св 'испратити, провести'. – Пров'ешћу те јā поре-пц'а.

провирев'ат -'ујем несв 'провиривати'. – Она је св'акй ч'а'с провирев'ала проз једну м'азгалицу, да в'идй ко и[м] д'бдй; || **провйр'ет** -'йр'им св **а.** 'погледнути кроз узан отвор'. – Није бил'а жив'а ако не провйр'й испо[д']-г'иглē; **б.** 'опрезно извирити, намолити се да би се нешто дискретно осмотрило'. – Ум'јела је да се н'аћ пов'р за'да, да пров'йрй и в'идй ко је дош'ā'.

проводација м 'посредник при склапању брака'. – Онај што је прије просидбе написао дом ђевојчин о томе... »проводација« или »наводација« [2: 217].

провр'ет' пр'оврї св 'прокувати'. – Ка[д] пр'оврї та варен'ика, м'а'кни ју с в'ерїгā и пог'ури да се л'аднє; || **пров'ирāt** -ē (не)св. – Ну ст'ркните м'ало 'ога'њ е ми та варен'ика не м'исли да пров'ирē.

провр'ет' пр'оврē св 'почети тећи'. – Послије овогā газ'а'па провр'ели сy св'и изв'ори; || **пров'ирāt** -ē (не)св. – П'очēће да пров'ирē и т'амо ће н'ика'д н'ије.

пров'ўј (се) -ўч'ем (се) св 1. 'проћи преко тешко проходног земљишта'; в. ѡј. – Не м'оже се пров'ўј о[д]-др'ачē; 2. 'уденути конач у иглу'; || **провуков'ат** (се) -'ўјем (се) несв 'провлачити (се)'. – Јā не в'иђу ће се овō провуку'је.

прог'азїт -їм св 'проћи кроз дубок снег, пропртити'.

прогн'ат -āм / -ж[д]енēm св 'протерати'. – Куд'ије си и[х] прогн'ā? – С'а[д]-ћу јā да и[х] прож'енēm повр л'оквē; || **прогон'ит** -онїм несв 'протеривати'. – М'ислите ли и[х] прогон'ит преко лив'адē али низ 'улицу?; в. *їнаїї, їонїїї, навїла'к*.

прогр'ис[т] -їз'ем св 'гризући направити рупу у нечему'. – Св'у ју е гр'иња прогризла; в. *їрис[її]*.

прог'ркнўт -нē св 'постати горак'. – Бр'ашно је, р'екā'н би, кā прог'ркло, мā ће ва'л'ат пр'асету.

прог'ур'ат -'урām св према *їурайї*; || **прог'уркāt** āм. – Прог'уркāће 'он тē камїчк'е ће н'ēће н'ико; || **прог'урколїт** -їм дем. – Овї да'н'а'шњїн вјештāц'и ум'ијў да прог'урколē и в'ишē к'оло проз м'а'њē.

продāв'ат -'ајем несв 'давати нешто другом по одређеној цени'. – Нијес'а'м га продāв'ā; || **прод'ат** -'ām / -'аднēm св. – Ријеш'ио је да св'е прод'ā и да с'елї, теке не зн'ām ко ће му тō кўп'ит.

прōд'ит пр'ōдїм в. *їрој*.

нр'одō -оли ж геогр 'страна шумовита страна између стена'. – Им'а'еш тї 'ус-продō комат'ић да ижл'ежēш. – Онō сy ти пр'одоли што в'идїш л'їјево о-стијен'ē [12: 33].

продр'ијет -рēm св 'пробити се'. – Једв'а са'м пр'одро прос тē граб'ине; || **прод'ирāt** -ēm несв. – Туд'ијен га више н'ēће н'ико прод'ирāt, не зн'ā се ни кудије је п'ўт од'ио; ~ се 'пробушити се, подерати се'. – Б'ачїћу ти тē г'аће, в'идїш-[л]и како су се пр'одр'ле.

продўж'ит -'ўжїм св а. 'наставити у истом смеру'. – С'амо ти, д'ијете, продуж'и т'акōн пā ћеш в'иђет до часа ћеж д'ōј; б. 'учинити дужим'. – Кр'атко ти је, н'ађи н'ешто да га прод'ўжїш; || **продужев'ат** -'ўјем несв. – Нēmāш к'уј т'амо продужев'ат, нō се л'ијепо врн'и. – Пр'їчā се да сy н'ēђе н'екї и шт'ице продужев'али ка[д] сy и[м] окрач'але, растēз'али и[х].

прожд'ирāt -ēm несв 'гутати, упијати'. – Н'ика[д] се в'ода ов'амо не в'рћē нō у св'е прожд'ирē онї Ц'инцār те га зов'ў; || **прождр'ијет** пр'ождрēm св 'прогутати'. – Пр'їч'ā е Ђ'орђија да б'еча м'оже да пр'ождрē з'ēца и да је 'он гл'едā: л'ијепо гā уф'агїла пā гā пр'ождр'ла до пō н'ега и т'ā'мā у је Ђ'орђија убио и з'ēц је ж'їв отиш'ā'н [3: 650].

проз предл 'кроз'. – И проз трње и проз драче на мједено гувно [2: 294].

прозв'ат (се) -з'овēm (се) св 'добити друго презиме'. – И'мā двā р'ођенї бр'ата, јед'ан је Вуј'ошевић, а јед'ан сē пр'озвā Сā[в]'овић; || **прозијев'ат** се -'ије-вām се несв. – Ј'ā са[м]-се прозијев'ā Вуј'ошевић (Кс).

проздр'ијет пр'оздрēm св 'назрети'. – Јā не м'огу н'ишта да пр'оздрēm. – Кад

киша падајући »проздрек« који сунчев зрак, каже се: „Сунце грије, дажд удара, Цигани се жене“ [2: 332].

проз'укнѹт -нѹ св 'узљутети (о киселом млеку)'.

про'ирѹт -ѹ[м] св 1. 'пустити сурутку (о киселом млеку)'. – Не см'ѹтā н'ишта ако м'ало про'ирѹ; 2. 'засузити'. – А што сѹ овомѹ дулфѹн'у ѹѹд'овомѹ про'ирѹле 'очи, са[д]-ћемо мѹ кāз'ат раб'оту он'омѹ ко ми тѹ кār'ā; ~ се 'пустити сурутку, про-суручати се (о киселом млеку)'. – Овѹ ти сѹ млијек'о про'ирѹло.

пр'ѹј пр'ѹђем св а. 'проћи'. – Мѹр'ā са'м поноћ'и да пр'ѹђем поред онѹ ј'амѹ у кој'у сѹ б'ачени онѹ трѹ ч'оока; б. 'наћи се на издасају, умирати, умрети'. – Кад болесник нема апетита, каже се: „Ови је проша', не обидује ни кафу ни ракију“ [2: 510]; в. *сѹрчкаѹи*; || **прѹд'ит** пр'ѹдѹм несв 'пролазити'. – В'а'зда сѹ ов'удије прѹд'или з'а Биоче, н'ѹмā др'угѹга п'ута. – Ада, ч'ѹче, пр'ѹдѹш ми поре-к'ућѹ св'акѹ д'āн, сврн'и н'ека'д и на рак'ију. – Т'ѹ си туд'ије прѹд'ио дв'аш али тр'ѹш, а к'ако је ономе п'опу којѹ св'акѹ д'āн пр'ѹдѹ десет п'ут'ѹн поред ј'амѹ на десет м'ѹтāрā от к'ућѹ у кој'у сѹ б'ачѹли трој'ицу да 'он зн'ā (а кол'ико да не зн'ā – не см'ије ни да м'ислѹ); в. *ѹриѹмој*, *вā'зга*; в. 'освојити у картама неопходан број штихова'. – Прош'ā са'м кā између к'апāл'ā, а да си подигр'ā м'ачѹм – обāl'ио би ме кā с'а' стога.

пројāv'ит -āвѹм св 'повести, протерати стоку'. – Не м'ош и[х] пројāv'ит туд'ијен, ул'ејтѹ ти 'у лозе; в. *јавѹи*.

прокажев'ат -'ујем несв 'потказивати'. – Отка'д н'ѹмā кѹга да прокаж'ује, нас'ум сѹ га л'укнѹли; || **проказа** ж 'откривање правог идентитета'. – Биле су тобоже вјештице па се тога лика одрекле проказом [2: 314]; || **прокāз'ат** (се) -āжѹм (се) св 'открити прави идентитет, пријавити (се), потказати'. – Ми смо им'али вј'еру да не н'ѹтѹ прокāз'ат. – Те се од ње тражило, да лупежа прокаже. – Бојали су се, да ће и' Какалец проказат' [2: 455]. – Савни се проказало познавање трава и илача. – Вјештици, која не угаси онај живот... којему се смрт намијени, пријети опасност од својих другарица и једино се може избавити ако се прокаже народу [2: 295].

прок'амѹнѹт -ѹм св 'с муком проговорити'. – Она прок'амѹнѹ п'окојѹ, мā св'е р'ѹје.

прокāстр'ат -āстрāм несв 'просецати шикару, правити пролаз кроз жбуње'. – Прок'āстрā онуд'ије окѹ стр'утѹ, не м'оже с'ијено прон'ијет; || **прок'астрѹт** -ѹм св 'просећи'. – Б'ол'ѹ тѹ прок'астрѹла нѹ би 'иједа'н ч'ѹк; в. *касѹриѹи*, *ѹрикасѹриѹи*.

прокѹд'ат (се) -ѹдā[м] (се) (не)св 'отварати се; пробијати'. – Ада здр'ело ти је тѹ, м'брā се више прокѹд'ат; в. *срчевача*; || **прок'инѹт** се -'инѹ се св 'отворити се'. – Прок'инѹла му сѹ ницин'а пот п'азуво и ка[д] је исп'ā онѹ сп'еча'к, Б'ожā благодар'ију, колико је гн'ѹја источ'ило. – Пошто се ницина прокине и гној потече, привија се по која чашка од печенога црног лука [2:540]; в. *чаша*, *чашка*, *шклоѹиāц*.

прокл'ѹт -к'унѹм несв 'кунући кога, пожелети му зло'; || **пр'оклѹт** -а -о. – Т'аквā му с'удбина ка'д је ч'оок пр'оклѹт; || **проклѹтн'ица** ж 1. 'вештица'; в. *ѹскаѹи*; 2. 'жена трагичне судбине'. – Б'ѹг ју је по'ѹкā проклѹтн'ицу да б'ијелѹга д'āна не в'идѹ.

проконадур м 'члан црквеног одбора' [2:131].

прѹл'аз м 'прелаз преко ограде'. – Тѹн ти је прѹл'ас пā уз лив'аду на стр'уту; || **прѹл'азѹт** -ѹм несв. – Прѹл'азѹле су т'удије в'ѹјске, мā је од н'ѹкије бил'о м'а'ње неср'ѹћѹ нѹ од п'онекѹга дом'āћѹга фуцм'ута; || **прѹл'ѹј** -ѹјем св 'проћи'. – С'а[д] пр'олеже туд'ије; ако м'ало по'итāш, ст'игнѹћѹж-га до Т'афѹ.

прѹлām'ат се -āмјѹ се несв 'одјекивати'; в. *било*; || **прѹлом'ит** се -'омѹ се св.

пролетњак м 'први пролећни дан'. – Пролетњак се зове први дан марта [2: 240]. – Првог дана марта почиње пролеће и тога се дана уждије пролетњак [2: 333]; 'пролећно паљење »сметиштак« [1: 308; в. нап. Ур.]; || **прол'еће** с 'пролеће'; || **прол'ећи** прил 'у пролеће, током пролећа'; в. *јесени*; || **прол'етѿс** прил. – От прол'етѿс п'ио са^м и п'опѿднѿ; в. *урвайи*.

прѿл'ив м 'житка столица, као последица поремећеног варења'; || **пролијев'ат се** -ијевā се несв 1. 'добијати пролив (о стоци)'. – Гов'еда сѿ нешто п'очѿла да се прол'ијевају; 2. 'изливати се'; 3. 'сагоревати (о метеоритима)'. – Пролијевање звијезда увијек значи нечију смрт [2: 332]; || **прол'ит се** -ије се св 'добијати пролив'; || **пролит'ат се** -итāм се св. – Не вал'ā ним'ало ако се ж'ивѿ прол'итā.

промāн'ут се -āнѿ се св 'проведрити се'. – Ст'ануће овѿ, промāн'уће се; || **промањив'ат се** -ује се несв 'разведравати се'. – Овѿ се не м'исли промањив'ат, нека ни Б'ѿк пом'оже.

пром'ај -а^кнѿм св 'проћи неопажено'. – Ђ'ѿрѿме св'е м'оже да пром'а^кнѿ теке ако га н'еће не д'ернѿ; || **прома^кн'ут** -а^кнѿм св 'исто'; || **пром'ицāт** -чѿ[м] несв 1. 'пролазити, промицати'. – Пром'ицāле сѿ туд'ије и њ'ине и н'аше и тр'ање и б'алеге, а г'рднѿме нāр'оду н'ика^д н'ије ф'алило ђ'отѿкāн; 2. 'почети падаги ретким капима, пахуљицама (о киши, снегу)'. – Пром'ичѿ пом'ало, мā н'ебо »вел'й« да н'еће п'анут [киша].

промет'ат се -ећѿ[м] се несв 'претварати се чаролијом у нешто неочекивано'. – Дош'āн је в'ака^т да се и нес'оји пром'ећу л'ућ'има; || **прометн'ут се** -етнѿ се св. – Вел'ѿ да и б'аба м'оже да се пром'етнѿ ђев'ѿкѿм. – Оне три главичице прометну се дукатима [2: 282]. – И он ће ако је за то крив давати џевап вишњему сајбији, а мене и још неколицину, којијех сад нема то прометнуло хајдуцима.

промијен'ит -ијенѿм св 'променити (се)'; || **промјењев'ат / промјењив'ат** (се) -ује[м] се 'мењати (се)'. – Да и распашу и по своме калапу удесе ка друге народе... кои су се калапили и промјењивали себе и све свое [Ж 10]. – Свака се кућа промјењује те нагледа у мусафирске одаје, да не би што мањкало трошка; || **пр'омјена** ж 1. 'преобука'. – От'ишла, к'укавица, да га в'иди и да му пон'есѿ пр'омјену; 2. 'размена'. – Трговало се на стари начин промјеном.

промијеш'ат -ијешāм св 1. 'промешати'. – Пром'ијешā[ј]те н'екѿ тѿ млијек'о; 2. 'испретурати, испремештати'. – А д'а ми је зн'ат ко ми је промијеш'ā овѿ ал'ат?!

пром'ислит -ѿм св 'размислити, свестрано проценити, »прочешљати« у мислима'. – Пром'исли пā 'иди паметн'ијѿ.

пром'рдāт (се) -āм (се) св 'почети мрдати, промешкољити се'. – 'Ајде се пром'рдā[ј] се м'ало и не вег'арчи се т'ун.

прон'ијет -есѿм св 1. 'проћи носећи', в. *ѿраг*; 2. 'почети носити јаја (о младој кокошци)'. – Пр'онијела ми је онā п'иргица; || **пронос'ит** -осѿ[м] несв. – Вријем'е и[м] је да прон'осѿ и овѿ др'угѿ, н'еће ни 'оне зат'иснѿт; || **прон'оса^к** -ска м 'прво јаје које снесе млада кокошка'; || **прон'оска** ж 'млада кокошка која снесе прво јаје'.

пр'онѿк м 'ницање усева'; || **прон'икнѿт** -нѿ св 'изнићи'. – Прон'икло је те л'ијепо; || **прон'ицāт** -ичѿ св. – П'очѿло је да прон'иче.

проп'адāт -āм несв 'урушавати се; осиромашивати'. – Требā да в'идиш каква им'āња пропад'ајѿ; || **проп'ас** -анѿм св. – Ж'али, Б'оже, каква к'ућа пр'опаде.

пропамѿт'ат -ѿтāм св 'привести се памети'; в. *изавѿѿѿи*.

проп'ѿт пр'опнѿм св 1. 'усправити се, уздићи се на прсте'. – Ка^д[д]-се пр'опнѿ, 'ето ти ч'ѿк от чег'ири п'ѿде и ром'ачѿ; 2. 'уздићи се на задње ноге (о коњу)'.

пропйр'ат -'йрām несв 'испирати'. – Ж'ене сy прāв'е нос'иле на Мор'ачу, прāl'е га, пропйр'але, суш'иле, о ј'аду рād'иле; || **пропр'ат** -'ерēm св 'опрати на брзину мало ситног рубља'.

пропйр'ит -'йрйм св а. 'засновати стално станиште палећи ватру'. – Не зн'а се њ'е сy н'аши ст'арй н'ајпрвб пропйр'или, а в'ишē је ч'удо к'ако сy т'ун жйв'јели; б. 'потпирити ватру од запретаног жара'. – В'иђи, њ'едо, м'ож [л]и пропйр'ит 'огањ, да т'урймо к'афу.

пропог'апйт се -йм се св 'постати поган'. – Што се д'есјло те сē овй н'аш њег'ић пропог'анио.

пропр'игāt -ām св 'пропржити'.

проп'ртйт -йм св 'прогазити снег целац, направити пртину'. – Ка'д нам'етē, тēшк'о је и д'о стога да проп'ртйш.

проп'ун'ут -'унēm св 'пирнути'. – Проп'унē м'ало с'евēr.

пропутит -утим св 'упутити (се), запутити се'. – Кад се намире, пропуте онамо ње се љепша фарба прима [4: 369].

пропуштит -им св 'пустити да неко или нешто прође; уступити пролаз'; || **проп'ушт'ат** / **проп'ушћāt** -'уштām несв; в. *йрейей* 3; || **пропуштāв'ат** -āј'ем несв 'исто' [Ж 13].

прор'ас[т] -ст'е св 'избиги, израсти кроз нешто што је раније (по)расло'. – Не оч'истйсмо овй шл'ām и 'ево је прож њ'ега прорасл'а трāv'а; || **прор'аст'ат** -'астā несв. – Тун се више н'еће кос'ит пā нека прор'астā тā травул'ина, б'рзо ће ми и пр'ос кости.

про'ргāt -ām св 'прочакати'. – Про'ргāће 'они и он'б часа н'емā с'амо ако и[x] зап'анē; || **про'рголйт** -йм св дем.

прос'а'ц сц'а м 'човек који иде у просидбу'. – Онй што ид'е на прос'идбу зов'ē се прос'а'ц [2: 216]. – »Просац«, који први иде да проси девојку, обично је отац или најстарији човек из братства [1: 273]; || **прос'ит** пр'осйм несв 1. 'тражити девојку за жену'. – Н'аш от'а'ц ни је м'ајку дв'аш прос'ио; 2. 'тражити милостињу'. – Та'кв'у би см'рт ч'оек м'огā прос'ит п'о свијету; || **прос'идба** ж. – Просидба или вјеридба... је раније чињена често пути у најранијем њетињству [2: 216]; || **пр'обāк** м 'просјак'. – Гāб'ел' и нијес'у бйл'и пр'осāци, 'они сy ш'ћели да р'ādē, да кала'ишy кот'āн, гāб'ел'ке да фал'етајy; || **просāч'ит** -'āчйм несв; || **просјачица** / **просāч'ица** ж 'просјачиња'. – Не м'ош се у пл'ацу одбрāн'ит од просāч'ицā. – Млада курва стара просјачица [2: 432]; || **просјаче** -ета с. – Најстаријему, просјачету од заната, ако је пет година [4: 179]; || **прошња** ж 'просјачење'. – До сад сам прошњу и фалетање друкче замишљала [4: 179].

прос'ијāt -ем св 'пропустити кроз сито (брашно)'.

просијећ'ет -ијед'й св 'од дуге употребе, ношења, истањити се до провидности (одећа, на лактовима, коленима)'. – Тебе сy ти тē г'аће просијећ'еле на кол'ена.

просйн'ут -'йнē св безл 'показати прве знаке проведравања'. – 'Ево нека ни м'ало и прос'йнē.

прос'ипāt / **просйп'ат** -'ипл'ēm / -йпām несв 'нешто нехотице или хотимично испустити из неке посуде, из уста'. – Ако не м'оже да прймй прйч'ес, не см'ије јбј га д'ат да га прос'ипā из уст'йн. – Нека ба'зд'й т'амо да се 'отрбв не прос'ипā међу њ'има. – В'иђи ње се тб ж'ито прос'ипл'ē из вр'ећē и уф'ати њē п'рсла; || **прос'ут (се)** пр'оспē[м] (се) св 1. 'излити, избацити садржај из неке посуде'. – Тебе је с овē б'оцē п'ала з'āгиска и пр'осyла ти се рак'ија. – П'азите ми тб млијек'о да га не пр'оспēте; 2. 'добити килу, херније'. – Пр'осуо сē од 'екања; || **пр'осyт** -а -о 'који има килу, хер-

није'. – Он је, м'ученик, пр'осут 'одавно, вал"а ст'ијене по тије р'адвѣа' и оп'учио се.
просј- в. *ѵрос-*.

проскѹб'ат -'ѹбѣм несв 'чупати коров кроз пшеницу'. – Проскѹб'али смо мѣ, а ка^е[д] се б'иднѣ жн'ело, заскѣк'аћемо тѣ тѣ ост'ало; || **проск'ус** -'ѹб'ем св 'прочупати'; в. *скус*. – 'Ево још м'ало, да проскѹб'ем ово д'о краја.

просоч'ит -'очѣм св 'потказати'. – Бивало је, да неко своју дружину просочи. – Једном Вуле Османов и Вељо Цеков буду просочени од свога ортака за три грудска коња [2: 160 468]. – Кога сам просочио? [4: 317].

прост'ирѣт -ѣм несв а. 'разастирати, ширити оно што је смотано, сложено'. – Мѣјка прост'ирѣше прѣн'е по оније пл'ѣчѣа^е ка^е[д]-се двое-трое ј'агњѣдѣ разигр'аше и једно – преко њѣд'овѣ кош'ул'е!; б. 'припремати лежај за спавање'. – Јѣ ђјд'о да прост'ирѣм, а ви в'иђите д'оклѣ ћете; || **простр'ијет** пр'острѣм св. – Ако ми н'еко пр'острѣ да л'ежѣм, дѣл'а би му напул'он; || **простирка** ж 'постеља'. – Куч је навикнут на тврду постељу, коју он зове простирка [2: 99].

прѣст'ор ж 'пространство'. – Тѣ је в'еликѣ прѣст'ор; || **простор'ија** ж 'простор, пространство'. – У толику просторију има доста нејачија кућа [Ж 13].

простр'иј -ѣж'ем св 'пробити, простири'. – Раф'ѣл гѣ простр'ијѣа пр'еко пѣса.

пр'оструга ж 'узан пролаз, усек између двају узвишења' (Бс).

просѹн'ут (се) -'ѹнѣ[м] (се) св 1. 'проведрити (се)'. – Н'ика^е[д] доч'екѣт да м'ало просѹнѣ; 2. 'просушити, досушити'. – Просѹн'и ми м'ало овѣ наз'убице т'ѹн к'од огња.

пр'осѣк м 'просјак'; в. *ѵросѣц*.

прос'еј -'ечем / -сијеч'ем св према *ѣ'еј*.

прос'енит -ѣ св в. *ѵросијећейѣ*. – Прос'ениле му се г'аће на кол'ена.

пр'отѣг м 'растежање, истезање'. – Ако в'ѣрѣш с'ир, пѣ м'етнѣш у њ'ега ск'орѹпа, нѣмѣ оногѣ пр'отѣга (Бс); || **протѣгн'ут** -'ѣгнѣм св 1. 'истегнути се'. – Да в'идѣмо 'оће ли да ти се протѣгнѣ; 2. 'израсти'; в. *бумбар* 2; || **протѣз'ат** -'ѣзѣ[м] несв. – Вел'ѣ код н'ас д'оба^р је ка^е[д]-се протѣзѣ с'ир; || **пр'отегл'ѣс[т]** -ѣста -о 1. 'који се протеже, истеже'; 2. 'висок, витак'. – Онѣ му је ѣг'ѣић пр'отегл'ѣс, п'орѣса^н.

пр'отѣса^к -ска м 'јак бол који се јавља у различитим интервалима, пробад, плеуритис'. – Мјесто ѣе су најјачи »протискови«^а облаже се неопраном сјеравом вуном [2: 531]; в. *ѵосланик*, *ѵишиња*; || **протѣск'ат** -'ѣскѣ несв 'пробадати, жигати'. – Б'аба вел'ѣ да јѣ н'ешто прот'ѣскѣ мл'адѣс; || **прот'иснѹт** -нѣм св 'пробити'. – Пр'отиште га з бѣнд'ѣ н'а бѣнду – гр'ома н'ије ч'уо.

протнут протнем св 'протурити, провући'. – Ће се протне глава може и ције-ли чоек [4: 36].

протр'ѣс -'ем св према *ѵрес*; || **протрѣс'ат** -'ѣсѣм несв. – Протр'ѣсѣ са^м ју девет пѹт'ѣа, нѣмѣм шт'о в'ише трѣж'ит; в. *исѵресѣи*.

проћ в. *ѵрој*.

проћеп'ача ж 'крупна снажна жена, »половњача«^а.

проћ'ерѣт -ѣм св 'протерати'.

проћет'ат -'ѣ св 'процветати'.

проћѹк'ат -укѣм св 'разгласити'. – Да не живи у љубавном гријеху... као што је то проћукао био неки Мицуле Радулов Перѣћ [2: 153].

проф'ѣјгора ж 'жена распусног понашања'.

процијед'ит -'иједѝм св 'цедилом, цедиљком одвојити нечистоћу из течности'; в. *циједити*.

процм'ил'а'к -л'ка м 'зрачак сунца, трачак светлости'. – Њбј [j]е м'ркло без процм'ил'ка; || **процмиљ'ет** -йл'и св 'појавити се као прва назнака'. – Процмиљела у Дољане трава [2: 355].

прош̄ар'ат -'ар̄а св 'показати прве знаке сазревања (о воћу, грождју)'. – Сл'иве с̄у ми веј пом'ало прош̄ар'але. – Гр'ожђе је л'ијепо прош̄ар'ало; || **прошарев'ат** -'ује несв 'почети сазревати'. – П'очѣло је да прошар'ује и ч'ек̄а[j]те да в'идѝмо какв'о ће б'ит на Преобр'ажђење; || **прош'арица** ж 1. 'први знак сазревања воћа, грождја'. – Сл'ава Б'огу, н'а грождје п'очѣла прош'арица; 2.а. 'место на коме је усев слабије никао'. – У фрмет'ин ми 'ево прош'арица: али нијес'а'м б'ачио с'еме али г̄а н'ешто позоб'ало; б. 'трава која је на ливади неједнако никла'. – У д'б̄њй кр'ај [трава] л'ијепо напр'едѝ, а нав'ише 'им̄а прош'арицѣ и да в'иђу оћу ли т'амо ул'азѝт с к'осб̄м; 3. 'прснути, тек забелети (о снегу)'. – Н'ѣм̄а т̄у сн'ијега, теке прош'арица, там'ан да се б̄ал"а на њ'у офуј'а.

прошеница ж 'испрошена девојка'. – А девојка, »прошеница«, дарује просца с једним или два пара »назубица« [1: 274]. – Прошенице сва три закона се у путовима и пазарима уклањају својти [2: 218].

прош'ит -'ијем св 'прошити'. – Да би се слама [на крову] још боље утврдила, »прошије се« свака врста: испровлачи се на мањим размацима велика дрвена игла са ликом или жицом и везује се за сваки кључ [1: 247]; || **прошијев'ат** -'ијев̄ам несв 'прошивати'. – М'ећѣ се т̄а сл'ама на к'ућу, покр'ијев̄а се, прош'ијев̄а, да ју в'ј'ета'р не м'а'кнѣ.

прошп'иј̄ат -ам св 'одати'. – Онд̄а га е н'еко о тије њег'овије ко Талијан'а'н прошп'иј̄а.

прошч'ина ж 'цепани колац, дугачка цепаница; проштац'. – Оц'ијеп̄а прошч'ине б'уковѣ, а нач'ињ̄а се и 'ограда от пр'ошч'ињ̄а; в. *лузбарина, скудла* [2: 21 61, 1: 237].

п'рпорѝт се -ѣ се несв 'мрестити се'. – П'рпорѣ се р'ибе (Бч).

прпош м 'суво козје гнојиво' [2: 73].

прпуш'ат -'а несв 'скакати на кокошку (о петлу)'.

п'рси прс'й пл т 'груди'. – Она га н'ије узим'ала ни н'а р̄уке ни н'а прси; *изр. узеш на* ~ 'подојити'.

прск̄ав'ат -ај'е несв 'пуцати, цепати се'. – Не вал'а ка'д] шт'ица п'очнѣ да прск̄ај'е; || **п'рск̄ат / прск'ат** -а несв 'распрскавати се'. – Ор'аји с̄у п'очѣли да п'рскај̄у; || **н'рсн̄ут** -нѣ[м] св 1.а. 'разбити се, распрснути се'. – В'а'с је п'рск̄а к̄а ј̄ајц'е; б. 'отићи на разне стране'. – Т̄о је св'е п'рсло п'о свијету, а овб̄је – н'икб̄га; 2. 'похабити се, пробушити се, подерати се (од ношења, употребе)'. – Ж'йтк̄а к'аша Жйк'овића – п'рсл̄й кот'а'н П'етровића; в. *малиш се, назубица*; || **п'рслог̄уз** м 'сиромом продртх гаћа на стражњици'. – Ок'уп̄или се п'рслог̄узи п̄а реш̄ај'у с'удбину св'ијета; || **п'рслом̄уд** м 'млад човек који у свему оскудева осим у сировој снази и неодмереном понашању'. – Богме, ако те уф'атѣ онй п'рслом̄уди, н'ѣће ти ф'алѝт по рб'а'ту.

п'рск'ат п'рск̄ам несв 'влажити течношћу'. – Из дв'аш је поч'ињ̄ало да п'рск̄а, али н'е б̄й н'ишта; || **прскот'ат / прскоћ'ат** -'оћѣ несв 'помало падати, прскати'. – Прск'оће сн'ијег пом'ало, а и св'у нб̄ј е так'б̄ прскоћ'ало; || **п'рсколѝт** -й дем 'помало падати, ромињати (о киши)'. – Н'ѣм̄а т̄ун к'ишѣ, теке п'рсколѝ, да не м'ожемо н'ишта

да раб'отāмо || **п̄рсн'ут** п̄рснѐм св 'попрскати течношћу'. – К'иша је теке п̄рсн'ула, св'е 'изгоре о-с'ушѐ.

п'рс[т] м *в'ел'и ~, м'али ~; ср'едњи ~*; || **прст'ић** м дем. – К'уку м'ене, како ми је дијет'е прешт'улило прст'ић, овѝ м'али прст'ић'а'к б'ал'ин; || **прст'ић'а'к** -ћк'а м дем; || **прст'ат** -'ам несв 'дирати прстима (обично нешто што се припрема за јело)'. – Изл'асте наизв'ан да ми не прст'ат'е т'ун; || **п'рстѐн** м а. ♦; **б.** 'дар испрошеној девојци'. – Кад би просидба била примљена, он дарује девојку новцем (сад обично 8 круна), који јој даје као »прстен« или »у име прстена« [1: 273–274]; **в.** 'друштвена игра скривања прстена' [2: 371]; || **прстепск'и** -'а -'о 'који се тиче прстена'. – Нијесм'о п'т'али м'ајку к'о ј'о[ј]-[ј]е б'ио прстенск'и ђ'евѐр; || **п'рстенов'ат** -'ујем (не)св 'дати девојци прстен, верити'. – Откад ју п'рстенујеш, до св'адбѐ је м'огло да пр'ођѐ двије-трѝ неђ'ел'е е се рачун'ало да пот п'рстѐном ђ'ев'ојка не тр'еб'а м'лого да ч'ек'а (с'а'д м'оже колико и[м] се св'рснѐ).

п'рт м 'прогажен снег, стаза у снегу'; || **пртин'а / прт'ина / п'ртина** ж 'исто'. – М'бр'а се д'о стога прт'ина начињ'ет. – П'осле ти је л'а'ко, с'амо онѐм прт'инѐм. – З'ински се с'об д'аје овц'ама на пртин'у, проч'исти се сн'ијег с оније пл'о'ч'ан; || **п'ртит** -'им несв 'правити стазу у снегу целцу'. – Ка[д] прит'иснѐ сн'ијек, н'ѐм'а ти нѐ ч'исти, п'рти, пребач'уј, да д'ођѐш до ст'ајѐ, до дрв'ан.

прт'ал' -'ал'а м 'прт'лаг'. – 'Они спр'ѐмѐ т'ан прт'ал' и тов'арѐ га н'а коње; || **пртл'ат** -'ам несв **1.** 'паковати се; путовати'. – Т'ун ост'ану дваез д'ан'а п'а 'опѐт пртл'ају у К'ом, п'а прег'онѐ; **2.** 'причати неповезано, бр'љати'. – Онѝ к'а л'уђи веј двије 'уре нешто пртл'ају, н'ѐшто тѐ в'еликѐ ријеш'ит.

п'ртенѝ / прт'енѝ -'а -'о 'који је од лана или конопље'. – Мѝ смо пр'ѐје им'али с'амо в'уњену и п'ртену р'обу. – Нос'или прт'енѐ г'аће, а фањ'елу пр'и тијелу; || **пртен'ице** -'иц'а пл т 'доње дугачке гаће, од лана, конопље'. – Мѝ смо им'али онѐ пртен'ице, г'аће д'угачкѐ; || **прт'иште** с 'пртена одећа'. – Ст'арѝ нос'или онѐ прт'иште, пр'и тијелу св'е, п'а к'ол'ѐ, н'ије тѐ бил'о к'а да'н'ас свѝл'а и пам'ук.

пртл'аг -'аг'а м 'упаковане ствари које се носе на летње пасиште'. – Ако тѐ да'н'ас да з'амѐ ст'оку, а с'утрѝ д'ан' овѝ с пртл'аг'ом, они т'а'ча'с пок'упѐ к'оње и ид'у те одједн'ѐм натов'арѐ. – Пртл'аг с к'оња, ако га им'а, ост'авѝ ђе му је м'јесто.

прћ! оном 'нагло искочити'. – Ко зна како је уљега, зна како ће и излеј, па: прћ! и искочи [2: 464].

прћија ж 'мираз'. – Свака одрасла ђевојка која се за удадбу спрема има своју »прћију«, иначе »ру'о« или »'алине« [2: 127; 11: 38].

прљг'а ж 'аутобус'. – П'објеже ми прљг'а испр'ед носа, а не вл'ерујем те ме [возач] н'ије в'идио.

пруж'ат -'ам / **пруж'ат** прљж'ам несв 'нудити'. – Они сѐд'ѐ, пруж'ау ми рак'ију; || **пруж'ав'ат** -'ајем несв. – Да му с неком невѐрицом ладно пружаје руку [4: 217]. – Пруж'аје ми р'уку, а к'а да ме не в'идѝ; || **пруж'ит** -'им св 'дати, понудити'. – Н'ика'д м'ајци н'ије пр'ужио. – Тр'еба ђет'ету пружит. – Она је в'а'зда им'ала ко[д]-с'ебе локум'ић ц'укра да пружѝ ђет'ету.

прут м 'краће танко дрвце за терање ситне стоке, за »дисциплиновање« деце'. – Н'ика'д ј'ој 'у р'уке н'ијесмо в'иђѝли пр'ут – док не п'очнѐ да ни п'учѐ; || **прут'ић** м дем. – Б'ал'а је в'а'зда им'ала прут'ић м'а не н'ика'д ш ѝм'и н'ије ф'рсн'ула; || **прут'ић'а'к** -ћк'а м дем. – К'уј г'ој ид'ѐш, д'ијете, н'ађи ти се 'у р'уку чесов прут'ић'а'к; || **прут'ина** ж аугм. – Н'ика'д се н'ије одв'ај'а од нека'квѐ прут'инѐ ж'йткѐ, ј'асеновѐ али дрен'овѐ, и од н'ѐ му ниједн'а зм'ија н'ије м'огла побл'ѐј; || **прут'оња** м 'во са

шаром дуж кичме'; || прут'ул'а ж 'крава с таквом шаром'.

прѣ'ат се п'рѣам се несв 'ломатати се по беспућу'.

прѣ'о -'а м 'дечкић, пубертетлија'; || **п'рѣол'а'к** -л'ка м; || **прѣол'чић** м. – Ето колики је прѣол'чић, а нема силе да га могу одвратит кад зајуни [4: 346]; || **прѣул'ан** м. – 'А, мој прѣул'ане, пот'рчи и дон'еси ми ону мат'ику м'а'њу ис п'брт'ика.

п'рч м 1. 'јарац за расплод'. – Оћемо ли овога јарч'ића за п'рча? [2: 10]; 2. 'силовит, храбар чоек'. – П'рч је овѣ Ант'о, не б'ој се. – П'рч је тѣ, не б'ој се, нем'ѣ му се м'лого загон'ит; 3. 'женскар'. – Св'и су 'они бѣл'и п'рчеви: ње сѣ м'огли – за'исто нијесу заск'али; || **прч'ак** -ак'а м 1. 'држећ, кочоперан старац'. – Б'ед ти је ј'ош прч'ак, добре м'е запот'ио уз Р'ег; 2. 'кукуруз за кокање'. – Б'аба ње да ни напр'ави прч'ак'е; || **прч'евина** ж 'смрад који се шири око прча'. – Не м'ош се т'амо ни прим'ај о[д]-т'е прч'евин'е; || **п'рчѣит се** -ѣ се 'парити се (о козама)'. – Отка' [д]-сѣ к'озе м'а'кли, ја са'н забор'авѣла и ка' [д]-сѣ се 'оне и п'рчѣле и м'лад'иле; || **прч'ење** с 'козије празило' [2: 10].

п'рч'ик м 'мера за дужину, распон између затегнутих врхова палца и кажипрста, ромача' (О).

п'рчк'ат / **п'ршк'ат** -ам несв 'радити у складу са слабим старачким моћи-ма'. – Пршка по башти [4: 329]. – Овѣ би ст'арчеви нешто ш'ћели да рад'укау, п'а туд'ије в'а'зда нешто п'рчкају; || **п'рчколѣт** / **п'ршколѣт** -ѣм несв дем. – А не р'адѣм ја н'ишта, нѣ ј'адѣм и п'ршколѣм окѣ овога л'ука, да га м'ало јадооплијев'ѣм; || **п'ршнѣт** -нѣм св. – Н'ѣмаш више р'ашта ни п'ршнѣт н'ије, св'ѣ изгор'ело.

прш'ница ж 'шибљика, гранчица, пругић'. – Ја се не могу држат, да на сваки час додим за ове прш'нице [2: 450].

п'рштѣт -ѣм несв 1. 'мрвити'. – Овакѣ са' [м]-[ј]у п'рштио, како би ти р'ек'а, онакѣ к'а г'рунч'ић с'оли ка' се расп'ад'а; 2. 'газити'. – Кад се у трави обилује, вели се: „Прште или бирају ћелину“ [2: 28].

прш'ута ж 'сушен свињски бут' [2: 40].

псов'ат пс'ујем несв в. *йцовай*.

пу'ат пу'ам / **пѣв'ат** пѣв'ам несв 'дувати'. – Да сан ја најбољи сој, не би залу-ду, ево 'иљада година, пу'а у они дуб на вр'оне главице [2: 463]. – Пувам у вуњене рукавице да откочањим прсте [4: 49]. – П'ѣв'а[ј] у ш'аке, да и[х] згр'ијеш. – Ако ти је к'аша врѣ'ћа, в'ј'ета'р ти п'од нѣс п'а п'ѣв'ај; || **пѣн'ут** п'ѣн'ѣ[м] св. – Т'а'ма сѣ и зап'ал'или, а в'ј'ета'р је пѣн'уо, п'а онѣ пл'ам дош'а'н те з'аузео једну сѣвл'ију једнием кр'аем те у осмѣди м'ало. – Ако п'ѣн'ѣ с'ев'ер, в'и'ђећемо оћемо ли се см'рз'ат; || **п'увалица** ж 'кратка цев за распиривање ватре на огњишту'. – 'Узми тѣ п'увалицу и м'ало ст'ркни 'ога'њ, да се не ут'ѣли.

пудар м 'чувар винограда'. – Дољанске винограде љети чувају »пудари« [2: 57].

п'уздра ж 'волујска жила'.

пукл'ача ж 'разголићена девојчица'. – Обѣц'ите тѣ пукл'ачу, да ми се ов'удије не голоск'оћ.

п'укнѣт -нѣм св 1. 'огласити се пуцњем'. – Што-нѣ п'уче, д'а ми је зн'ат; 2. а. 'расцепити се, пући'. – Ов'а ти је шт'ица п'укла, 'им'аш-[л]и која н'ије; б. 'распући се'. – Ор'а је здр'ио ка'д му ов'а к'ора п'укн'ѣ; || **пуц'ак** -ак'а м бот 'биљка пуцалина из породице лептир'ача с кожастим плодом попут мехура, *Colutea arborescens* L.' (?); || **пуц'алина** ж 'исто?'; || **п'уц'ат** п'уц'ѣм несв 1. 'оглашавати се пуцњевима'. –

Ка^с[д]-с^у он^у кол^бн'у нап'али у Бр'атоножиће, н'еколико да^н'а^с је т'амо пр^ашт'ало и п'уц^ало; 2. 'распрсквати се (о плодовима неких биљака)' – Ова^с с^у з'рна п'оч^ела да п'уч^у; 3. 'избијати из земље, ницати'. – Ако дос'а^д н'ије н'икло, н'ће ни п'уц^ат и[з]-земл'е; *изр.* ~ *йо љуз'ици* 'добити батине'. – Они зн'ај^у како и[м] је п'уц^ало по гуз'ици; || п'уцк^ат -^ам не^{св} 'одавати кратак и слаб звук'. – П'оч^ело је п'ешто и 'у кости да ми п'уцк^а, нас'ум стиже »мл'ад^бс«; || п'уцкол^айт -^ам не^{св} дем 'пуцкетати'. – Још пом'ало п'уцкол^а; || пуцкет'ат -^а не^{св}.

пукта'т -^ам не^{св} 'буктати'. – Ј^а би вол'ио да пукт'и.

п'улијез м 'пас великих ушију'. – Н'аша је м'ајка за једнога ђ'еда ви^к'ала да 'им^а 'уши к^а п'улијез: 'он се ур'а^ст^а, а 'уши му ост'але в'ел'е.

п^ул'ит п'у^л'и^м св 'истурати стражњицу'.

п'улица ж 'дугме'; || п'уличица ж дем 'дугменце'. – Нем'б му т^у п'уличицу п'од грлом засп^у'ат.

п'ун п'уна -о ♦; *изр.* ~ *й'ун^а'н* 'пун до врха, пун пунцат'. – Једа^н кот'а^н о-дваес к'й^ла^н п'ун^а'нога смо га мјеш'авин^е св^ар'или; || пуно'уста'чк^е прил 'оштро и неувијено, пуним устима'. – Ум'ела је 'она пуно'уста'чке да р'еч^е и часа би се др'уг^и стид'ио. – Вала лажеш – одбруси пуноустачке [4: 211].

п'уње с 'славско вино, обично у крчагу' [1: 297 298]. – Онда наздрави пуњем „у славу Рождества Ристова“ и сркне пуње [2: 237]. – И два моје сина изгубише / Па ми пуње с крвљу смијешаше [5: 216]; в. *йазарник*.

п'убл' м 'пепео од запаљеног лишћа'. – Ок^б огњ'ишта в'а^зда 'им^аш оног^а п'убл'а, поп'ад^а и по р'оби и св'ујкудије.

н'упул' м 'пупољак'; в. *обрс^иши*. – Остави се по 3–4 брдуна пупуљима на род [2: 56].

пурић м бот 'пазилик' [2: 192].

пус'ат м 'опрема за јахаћег коња'. – Пусат [седланика] је: седло, зенђије и узда [2: 16].

п^уст'ица ж 'пуста кућа'; || п^уст'иња ж 1. 'пуст, ненастањен предео' [Ж 30]; 2. 'имање које не наслеђују директни потомци'. – Ко умре без порода и нежењен, имање његово, тј. »пустиња«, припоји се имању његове браће или наследника [2: 124]. – „Ко се п^уст'ињи с'илио – п^уст'о њ'ему ост'ало“. – А да п^уст'ињи се св'ако с'ил^и да њ'ему нешто ост'ан^е; || п'устокл^ас м 'стабљика на којој се није приметно клип'; || пуstopаша ж 1. 'заједнички пашњак на коме се стока напаса без пастира'. – „Изгубен је од пуstopаше“ [2: 12]; 2. 'обест, разузданост'; || пуstopсв'атица м 'сват без посебне функције'. – Прво иде стари сват, па кум, па онда барјактар, за ов^ијем муштулугција, па дебели сват, затим пуstopсватице, а најпоследњи војвода [2: 221, 1: 274–275].

п'ус[т] п'уста м / ж 'простирка, сукно, ваљано од кострети или од јарине'. – Зна се, да су Кучи некад градили гладе од пуstopова или пуstopине, дакле од сукна које је уваљано од кострети. Глада је имала на сохама утврђено шљеме, преко кога је на обе стране био пребачен велики и широк комад пуstopине па на све четири своје стране затегнут и притврђен на земљу [1: 236, 254]. – О-т'ог^а с^у п'устове пр'авили, с'амо од јарин^е, с'амо од кр'атк^е в'ун^е (Кж). – »Пуstopови« за простирку још се увелико употребљавају [2: 99]. – Од јарине се ваљају пуstopови [2: 30]. – [Вела] пуstop... правила се од 24 оке јарине [2: 8]; в. *лен^а, грнгар*; || п'уstopиња ж 'дебели покривач од ваљане вуне или козје длаке'. – В^ал'али с^у се т^а п'устови, ви^к'али с^у п'уstopине ка^с[д]-се т^б ув'ал'а; || п'уста'нци / пуstopанци пл т 'подметач од ваљане вуне на јар-

му, самару, седлу'. – Онѝ сѹ се п'уста'нци начѝѡ'али на ј'ар'а'м, да се подм'етнѣ, да к'оњу али в'олу не направѝ с'адн'о [2: 47]; в. *волуји*.

п'усула ж 'документ, исправа'. – Д'ал'и сѹ му нека'кве п'усуле и прѣд'ио је т'амо ње др'угѝ нијес'у.

п'ут м 1.а. 'дуг и узан појас земље по коме се крећу људи и стока'. – „Да ти је добри пут!“ 'отпоздрав домаћина приликом испраћаја госта из куће' [1: 290]; б. 'кретање с одређеним циљем између два места'; 2. предл 'око, близу'. – Б'јеше ч'ек п'ут педесе г'одѝн'а; || **нут'ииа** ж 'путић, стазица'. – А 'он, како д'ођ'е в'ише нас, т'а'м'а ст'иште једн'ом пут'ин'ом п'а пр'аво к н'ама – мѝ р'ад'или на кр'аљев р'ођенд'а'н; в. *шкала*; || **путл'ага** ж 'стазица, путељак'; в. *лаз, дрло*; || **путл'ажица** ж дем. – Изб'исмо на једну путл'ажицу и 'она не д'оведе до к'уће'; || **путл'ажина** ж пеј 'стаза по којој се мора кретати врло обазриво'; || **п'утнѝк** м 'човек који се некуда запутио, кренуо на пут'; в. *омак*; || **путов'ат** -'ујем несв. – Путов'али сѹ карв'ан'ом; || **путнина** ж 'путни трошкови, дневнице'. – »Поарник« осим штете плаћа кметовске дневнице или »путнине« [2: 163]; в. *йојуубина*; || **п'утњ'ак** м 'паук врло дугих ногу и сасвим танког тела'.

п'ут'аљ м 'коњ беле длаке изнад копита; коњ с белим ногама' [2: 15]; || **пу'тарица** ж 'коза беле длаке по ногама' [2: 19]; **п'утонога** ж 'овца с белим ногама'.

пут'ијер -ијер'а м 'већа стаклена чаша с дршком, кригла'; || **пућер'ица** ж 'стара плехана кантица'. – Пућер'ица ти је каква ст'ара и п'об'ачна т'енећа.

п'утѝт -ѝм несв 'спутавати, везивати ноге коњу, крави пре пуштања на пашу без надзора, у сампас'; || **путило** с 'каиш, конопчић којим се везује коњ или говече око ногу, да би се могли оставити без надзора'.

пу'ф узв за одбијање нечега; неслагање с оним што се у разговору управо чуло; || **п'уфк'авац** -вца м 'планинска трава'. – »Пуфкавац« или »пухора«... планинска трава којој на врху стабла израсте колико обични орах а мекано као гума и кад се стисне међу прсте изађе из њега прашина као пепео. Зато се и зове »пуфкавац«. – На ране се привија труд («усјека»), чађа, пуфкавац [2: 549].

п'уфа ж 'бубуљица'. – Искоч'иле су ми ок'б п'аса нека'кве п'уфе; || **п'уфица** ж. – А ов'б ми се п'уфице пој'ав'иле; || **п'уфичица** ж дем. – В'идѝш-[л]и: ов'ође 'им'ам некакве п'уфичице.

пућер'ица ж в. *йојуијер*.

пућ'ик'ат -аѝм несв 'пудати пса да нападне'. – Нес'оји и н'а њецу пућ'ик'ају п'а'шч'ад; || **пућ'икн'ут** -нѝм св 'напујдати'. – П'ази да ти не пућ'икн'у п'ашче к'а што ум'ију.

пуц'ак -а'к'а м в. *йукнуѝ*.

п'уце -ета с 1. 'дугме'. – На прса му пуца проломијо / А на плећи чоу разбу'чијо [5: 384]. – Многи зубуни украшавани су сребрним »пуцадима« [2: 93]; 2. 'зрно (грожђа)'. – Д'ате и м'ене коѣ п'уце тога гр'ожђа.

п'уц'о -'а м 'дечак, дечачић'; в. *йрцо*; || **п'уцко** м 'исто'.

п'ушѝт -ѝм несв 'пушити'. – Ђедо Ј'ош'о је п'ушио преко деведес'е г'одѝн'а; || **п'ушколѝт** -ѝм несв дем. – Мене ми се чињ'ѝ да је овѝ н'аш њет'ић п'очео пом'ало да п'ушколѝ, а не зн'аѝ ко га 'учѝ – њед'о али б'аба.

п'ушка ж ♦. – Св'ак'а је п'ушка п'уц'ала за нечију несре'ћу; в. *освейиѝ*; *изр. без ѝушке* 'без борбе'. – Т'а'м'а су се споразум'ели да ш ч'егнѝцима нап'уштѝ Колаш'ин бес п'ушкѣ; ~ *крвница* 'пушка којом је почињено убиство'. – Напред су ишли добри људи, за њима куме са колевкама, па крвник са наопако обешеном пушком крвником [1: 219]. – Он је приступао... са објешеном »пушком крвником« о грлу [2: 169];

~ *освешница* 'пушка којом је извршена освета'. – Његова се пушка осамљена положи, јер није достојна имати мјесто међу јуначким пушкама осветницама [2: 172]; || **п'ушчица** ж дем. – Ђед'о му је начин'ио п'ушчицу и с'а[д]-се з'брї ш њ'ом; || **пушчет'ина** ж аугм. – Зав'ргā° нечесову пушчет'ину, а да н'еће праштї – н'е би зн'а шт'о ће ш њ'ом; || **пушкар'ица** ж 1. 'пушкарница'. – И с'а[д] се м'оже н'ај понека ст'арā к'ућа с тијема пушкар'ицама. – На старијим кулама виде се и сад на зиду по лакта испод крова троугаоне пушкарнице [1: 249, 2: 83]; 2. 'дечја играчка у облику пушке, најчешће начињена од зове'. – Чуо је други пуцањ, који није дао већег гласа но дјечија пушкарница [3: 108]; || **п'ушконоша / пушкон'оша** м 'храбар борац'. – Ов'ђе смо мї им'али добре два-три п'ушконоше (Кж).

пуштāв'ат -āј'ем / -'ајем несв 1. 'истеривати стоку на пашу'. – Ако и пушт'аемо ов'удијена, д'упло в'ишū варен'ику 'имау. – Најгори пастири се сматрају они, што раније стоку катуну примичу а доцније изјутра отварају или пуштају [2: 28–29]; || **пуштавање** с 'истеривање стоке на пашу' [2: 26]; 2.а. 'дозвољавати кретање'. – Једа'н друг'ога нијес'у пуштāв'али ни ето т'ун; б. 'пуштати пса с ланца'. – Нем'бте т'у б'изу пуштāв'ат и[з]-са'нцїр'а; *изр.* ~ *воду* 'мокрити, уринирати'. – Он је поноћ'и св'акї ч'а'с изл'азио да пушт'ае в'оду; в. *вода*; ~ *ројове* 'свађати се'. – Питома је т'о б'аба, мā и 'она п'онека'д пуштāј'е р'огове (Бс); || **п'ушт'ат (се)** п'уштā[м] (се) несв 'ројити се'. – Поч'еле су да се п'уштају [2: 42]; || **п'уштїт -їм** св 1. 'пустити'. – Са' св'акїјем би м'огла р'огове п'уштїт, а с ун'учāдима – н'е би р'ада бил'а (Бс). – Једа'н друг'ога н'еће п'уштїт ни преко пр'ага. – И н'ико га н'ије кт'ио п'уштїт низ М'окр'у с'ен'ичк'у на кон'ак. – П'ушт'е се кр'аве, до п'дн'е, до десе-сāt'ї, до једа'н'ā'с, како к'о, пā се т'ā'мā догн'ају и м'уз'у: п'уштио си и на поп'аса'к, иза'гн'а си и на поп'аса'к; 2. 'проточити (о посуди)'; в. *їрейшакїш*; 3. 'ројити се'; в. *обаг*; || **пуштен'ица** ж 'разведена жена'. – Кад је код неке породиље одвећ тежак порођај, доведу јој »жену пуштеницу«, да ју прескочи [2: 507]; в. *їсїточник*, *узā*; || **пуштенница** ж 'грана која се држи руком док се испод ње не прође, провуче'. – Е, колико м'е п'ут'ї онā пуштеница ф'иштїла преко оч'їн.

пцов'ат пц'ујем несв 'псовати'. – А нем'б се, ј'адна н'е бїла, гријеш'ит и не пц'уј т'е мак'ање; || **пцов'āч -āч'а** м 'псовач'; || **пцовач'ица** ж; в. *кичељив*, *їцоваш* [2: 113 468].

пч'ела / пш'ела ж а. зоол 'инсект опнокрилац *Apis mellifica* из породице *Apidae*, домаћа пчела медарица'. – П'ечи ме пш'ела в'ише ока; б. 'пчелиње друштво; кошница'. – Тако се од матице приплоде обично по двије нове »пчеле« [2: 42]; *изр.* *бијеле їчеле* а. 'првеначки рој'. – [Ако се] првијенац од првијенца роји, његов се приплод зове »бијеле пчеле« [2: 42]; б. 'пета генерација потомака, дете од чукунука'. – 'Ајде, б'аба, нека ти д'ā Б'ог да и б'їјел'е пш'еле доч'екāш; || **пч'елār / пш'елār** м ♦. – П'ан'уће ми н'ām како му је бїл'о 'име, и пш'елār је б'їо, д'од'ио је ов'ђен те гл'еā пш'еле Сл'āvкове из два п'ут.

пчен'ица / пшен'ица ж бот 'житарица из породице трава *Triticum vulgare*, од чијег се зрна добија хлебно брашно'. – С'їјали смо и пом'ало пчен'иц'е. – Дај, Боже, јужан Божић а сјеверне бабице, да се роди вина и пченице [2: 324]; *бијела* ~; *руска* ~; *веља* ~; *мала* ~ [2: 50]; || **пчен'ичнї / пчен'ишнї** -ā -ō 'који је од пшенице'. – М'ало смо мї из'ели л'еба пшеничн'ога.

Р

ра! ра! арђој ђе! узв за заустављање коза [2: 14].

раб'ота ж 1. 'рад, посао'. – Ка'д н'еђе ид'еш на ов'аквѹ раб'оту, пром'исли пѧ 'иди паметн'ијѧ. – Н'ека'ква др'угѧ раб'ота се припр'емѧ, м'оже да д'ођѧ др'угѧ в'ојска; *изр. ѿос'ер раб'оѿа* 'упропашиен посао'; 2. 'мера, неумереност'. – П'ио је без 'икаквѧ раб'отѧ и њ'ега је рак'ија укуп'ала; || **раб'отѧт** -ѧм несв 'радити'. – Ојд'оше да нешто раб'отајѹ кот П'етра; || **раб'отица** ж дем а. 'послић'. – Кад је неко и најмању работицу у свечане дане присиљен учинити, крстећи се каже: „С грије'ом и мобом, да Бог и данашњи страшник не узму за зло“ [2: 496]; б. 'ситнице, ситније ствари'. – Т'амо са'м наш'ѧ св'акѹ раб'отицу: наш'ѧн са'м, ст'а'п што ж'ене мѧт'ѹ варен'ику и пѧ њ'ега с'оли; || **раб'отник** м 'радник'; в. *кућа, кућ'њик*; || **раб'отница** ж 'вешта и вредна домаћица'. – Н'ије ју бѧл'о раб'отницѧ и заисто јѧј се познѧв'ало у к'ућу; в. *ѿрейочеш*.

р'ѧва'н р'ѧвна -о 'једнак, исти'. – Р'ѧвнѧ му м'онка н'ије бѧл'о; || **равн'ат** / **равн'ат** -ѧм несв 'чинити равним, поравнавати'. – Св'е смо тѧ сѧм'и разбѧј'али и равн'али, да се м'оже д'ѧј до к'ућѧ; || **равнин'а** ж 'раван простор'. – Ка'д ов'амо кр'ѧнѧш од Мед'уна, м'аом ти је св'е равнин'ѧм да ид'ѧш; || **рѧвн'еж** -и ж 'мала зараван, равнина у страни или међу стенама'. – Н'ека и[х] у тѹ рѧвн'еж, н'емајѹ к'уј от'ѧс [12: 33]; || **равнод'уша'н** -шна -о 'простодушан'; в. *кичел'ив*.

р'ага ж 'стар изнемогао коњ'.

рѧд'ит р'ѧдѧм несв 'правити, израђивати'. – Тек п'озно п'очѧле сѹ се скр'иње рѧд'ит. – Т'ѧмѧ се р'ѧђаше онѧ п'ут 'уз Ријеку. – Мѧ р'ѧђасмо у Пр'ибѧвиће; в. *шеја*; || **р'ѧднѧ** -ѧ -ѧ 'обрадив'. – Имѧ т'амо и р'ѧдпѧ зем'јѧ те л'ијеп комаг'ић [2: 21]; || **радница** ж 'пчела радилица' [2: 42]; || **радѹк'ат** -ѹкѧм несв дем 'бавити се ситним пословима, раткати'; в. *окоѧијерѧи*; || **р'аткѧт** -ѧм несв дем 'радити помало, ситне послове, старачки'. – Ћѧд'о нешто р'аткѧ пот к'ућѧм, да му вријем'е пр'ођѧ; || **р'ѧднѧк** м ♦. – Јѧ са'м, б'огоми, м'ислио да е в'аша д'ужнѧс да н'ерѧднѧке наг'онѧте 'у рѧт, а н'ѧ да р'ѧднѧке изаг'онѧте ис п'осла; || **рад'уцкѧт** -ѧм несв дем 'радити'. – Радуцкају за живот [4: 368].

р'адѧш м 'чигра'. – Мѧ смо начѧн'али р'адѧш од онѧ р'адулицѧ што се на њѹ кон'а'ц намотѧв'ѧ.

р'адоса'н -сна -о 'који доноси радост'. – На здравље ви јутро радоснога Светога Ђорђије [3: 376].

р'адулица ж 1. 'калем на који се намотавао конац'; в. *рагиш*; 2. 'овца'.

рѧ'ѧта'н -тна -о 'миран, задовољан'. – Рѧ'ѧта'н је ж ђец'ѧм кѧ пѧ јед'а'н К'уч; || **рѧ'ѧтно** прил. – Св'е му је рѧ'ѧтно; || **рѧ'ѧтнѧк** м 'срећан, задовољан човек'; || **рѧ'ѧтница** ж 'срећница'.

р'ѧж -и / 'ржи ж бот 'једногодишња биљка, житарица *Secale cereale*'. – Био нечесов д'ѧвѧ рѧж; || **ржан'ѧ** -ѧ -ѧ 'који је од ражи'. – Бѧл'о је л'ѧпот'а ако си им'ѧ и л'ѧба ржан'ѧга; || **ржан'ица** ж 'ражани хлеб'; [2: 100].

рѧж'а'њ рѧж'ѧ м 1. 'ражањ'. – Зак'ол'ѧ се бр'ѧв и нат'а'кнѧ на рѧжа'њ – и вр'тѧ пол'а'ко, док ти р'ѹке оп'анѹ; и тѧ ти је – ак[о]-ој да 'ијеш п'ечѧва; 2. 'јак дуг колац за преношење пластова'. – Подвѹк'ѹ се онѧ р'ѧжњѧви исп'от плѧста и дв'ѧца га д'игнѹ; 3. 'штапови, штаке'. – Д'игосмо га, 'оприје се н'а ноге, дон'есосмо двѧ рѧжњ'а о[д]-д'рѧвѧн; уп. *кочаник*.

раза'бр'ат се -ерѧм се св 'распознати, схватити, разумети'.

раза'гн'ат -ѧм / -ж'енѧм / -жд'енѧм св 'растерати (групу, скуп)'. – Ка'д и[м] сѧ

умѣт'ио, разагн'а и[х] је док си трепнуо; в. *увор*; || **разагон'ит** -оним неск. – 'Удри тѣ бизу да ми не разагони' овце.

разап'ет -апнѣм св 'растегнути, размаћи крајеве каквог предмета док се не затегне'; || **разап'ињаѣт** -ѣм неск.

разб'ачит -ѣм св 'разбацити'. – Мбр'а саѣм разб'ачит двѣ пл'аста да се прос'унѣ; || **разбачев'ат** -ујем неск. – Нешто гн'оја разбач'ујем на пчен'ицу.

разб'иј'ат -ијѣм неск 1. 'растурати, распрскавати, ломити'. – Разб'ијѣ некѣ крл'ѣт за к'ућом; 2. 'предомишљати се, мењати планове'. – Дв'аш сѣ разб'ијѣ да не 'ојдѣ, а с'ад је уложио; || **разб'ит (се)** -ијем (се) св 1. 'сломити'; 2. 'променити неку одлуку, предомислити се'. – Што ти б'и те се р'азб'и да не ид'еш у К'ом? – Гл'едѣ[ј], П'етре, да га разб'ијеш да не ид'е на тѣ куфер'ѣнцију, да нешто не изблѣ'и т'амо. – Јеси ли се разб'ио да не ид'еш н'а Убли? – Такѣ се тѣ раб'ота р'азб'и. – Рече му да хита претећи и разбити просце, који су на просидбу једне ђевојке ходили [2: 306].

разб'истр'ит се -ѣ се св 'избистрити се, разведрити се'. М'ало се бј'еше разб'истр'ило, али се облаци 'опѣт накр'ечѣше.

рѣзб'ј'ел м 'први наговештај зоре, расвит'.

разблѣ'ј'ат се -'ѣј се св 'разбрљати се, у недоглед ширити бесмислену причу'.

разблѣд'ит / разблѣ'ј'ет (се) -ѣд'и[м] (се) св 'размазити (дете)'; || **рѣзбл'уда'н** -дна -о 'размажен'. – Валѣ му је тѣ дијет'е рѣзбл'удно, помеђу трѣ с'естре, пѣ сѣ разм'а'кло.

разбој м 'направа за ткање' (Бс).

разбѣд'ит (се) -ѣдѣм (се) св 'пробудити (се)'. – Ка'д б'иднѣ дѣ'н, јѣ ћу се разбѣд'ит[т]. – У онѣ са'н се, кол'ко са'н р'адоса'н, разбѣд'ио са'н се.

разбулѣв'ат -ѣјем неск 'отварати коверту, писмо'. – Не разбулѣ'и ми тѣ, д'ијете, да те ч'удо не н'ађѣ; || **разбул'ат** -ѣм св 'отворити коверту'. – Р'азбула ли ми онѣ п'исмо.

разбѣч'ит -ѣчѣм св 'исцепати'. – Била је сва крвава, огребена и »разбучених« хаљина [2: 294].

развал'ит -ѣлѣм св 'разорити, уништити'; в. *жавакнуѣ, сагно*; || **развал'ев'ат** -'ујем неск. – Нем'ѣ га некол'ка д'а'па тов'арит, да му се тѣ не развал'ује; || **развалина** ж 'рушевина'; в. *обурвайѣ*.

развежев'ат / развезѣв'ат -'ујем неск. – Стѣгн'и тѣ да се не развеж'ује, н'ѣмѣм р'ѣке да тѣ јѣ [стегнем]; || **развѣз'ат** -'ѣжѣм св 'одрешити'.

развес'елѣт (се) -ѣм (се) св 'учинити радосним, обрадовати'.

развѣј'ат -ијѣм неск 'осматрати, извиђати'. – Ид'ѣ да развѣјѣ да ђе којѣ к'оза н'ије ост'ала и да ј'авѣ т'ијема њег'овијема е сѣ, велѣ, п'онеђе к'озе обуков'али у ч'апре 'овчѣ; || **разв'ијет** -идѣм св. – Да га чека доклен се поврне и развиди катун и торине [5: 376].

развијат се -ија се неск 'спадати, струњивати се'. – Развијање пупка или сврзавање дроба... (кад се човјек струни, кад му спадне желудац) [2: 536]; || **разв'ит се** разв'ије се св 'струнити се, спустити се (о желуцу)'. – Развила су му се дна ако се брав мучи од болова у трбуху [2: 20]; || **развој** м 'развијање'; в. *илоча*.

развр'гнут -нем св 'разићи се, раздвојити се'. – И на томе збора развр'гоше [5: 84].

развр'нут -рнѣ[м] св 'разбити, развалити'. – Како јѣ уб'ио к'ами пѣ у развр'нуо у к'ук г'оре.

рāзв'рше ? с; || **развршев'ат / развршив'ат** -'ујем несв 'скидати покров са стога, лисника'. – Оћемо ли развршев'ат л'йс, али да и[м] дāј'емо с'ијено [2: 39]; || **разврш'ит** -'ршїм св 'скинути покров'. – Ка'д га развршїш, б'рзо се ом'а'кнē.

разв'уј -'у'ч'ем св 'развући, растегнути'. – Разв'уц'и т'у ж'ицу и смот'ā[j] [j]у у м'а'њї к'от'ур; || **развуков'ат** -'ујем несв. – Њ'и с'у туд'ије коп'али плитк'о пā с'у и[м] п'а'шчāд развуков'ала к'ости.

разглāv'ит -'āвїм св 'распасти се'; в. *заклинчїи*.

разговār'ат (се) -'ārām (се) 'причати о нечему, договарати се'. – С'а[д] л'у'ђи о т'омē разгов'āрау.

разгон-трава бот 'растиње *Veronica becabunga*' [2: 542].

разгрāд'ит -'ādїм св 'отворити казан после печења ракије'. – Ка'д ис каз'ана кр'енē п'атока, м'ож да га разгр'ādїш; || **разграђев'ат** -'ујем несв 'отварати казан за печење ракије'. – Гот'ово је, разграђ'уј.

разгр'ајāt се -јем се св 'развикати се, разгаламити се'. – Разгр'ајаше се пј'анē раб'отē окō некē њ'инē »пј'анē ист'орије«, а н'ико не зн'а окō ч'еса сē тō д'есїло.

разгр'н'ут -'рнēm св 1. 'растурити по већој површини нешто што је било скупљено на гомилу'. – Јā отиш'āчн да разгр'нēm мало гн'оја нā н'у б'аштину; 2. 'скинути горњи слој нечега да би се дошло до онога што се тражи'. – Разгр'н'и, м'омче, разгр'н'и, имā т'у ј'ош д'обрē п'ичкē; || **разг'ртāt / разг'рћāt** -ћēm несв. – Д'оста је бїл'о за наћ'ас, др'угō ћемо с'утра разг'рћāt.

разг'убāt (се) -ам (се) 'разболети се од лепре'; в. *млїјeko мајчино*.

разд'ат -'ām / -д'аднēm св 'разделити, ископањати'; || **разданица** ж 'овца предата на изимљавање'; в. *прегаватї*.

раздā'н'ит се -'ā'нї се св 'разданити се'. – Н'ије се бїл'о ј'ош раздā'н'ило ка[д] смо кр'ен'ули; || **рāзд'а'ње** с 'време од свитања до потпуне стабилизације дневне светлости. – Ст'игли с'у у рāзд'а'ње.

раздвāј'ат (се) -'āјēm (се) несв 1. 'одвајати се'. – Т'учїше се т'амо ђе се раздв'āјē пут з'а Убли. – Тако ми Б'ога, би ти ју д'ā нō и не м'огу раздвāј'ат; а да и Сл'āvко т'акōнā: имā двā к'оња, пр'одā би једн'бга нō и не м'оже раздвāј'ат; 2. 'бити на умору, одвајати се с душом'. – Н'емā га в'ише, раздв'āјē се; || **рāздв'ој** м 'разилазак, раздвајање'. – Нијес'а'м и[x] гл'ејā од рāздв'оја; || **раздвој'ит се** -'ојїм се св 1. 'одвојити се, породити се'. – Т'а'ча'с се раздв'ој ж ђет'етом; в. *мука, млїцатї* [2: 247]; 2. 'развести се'. – П'ошле је 'она н'ашла некоēга др'угоēга ч'оека којї сē б'ио раздвој'ио са' жен'ом.

разд'ирāt -ēm несв 'хабати одећу ношењем'. – Овō се с'укн'о л'а'ко не разд'ирē; || **раздр'ијет** р'аздрēm св 1. 'исцепати, поцепати'. – Пошто су му раздрли доламу на стражњици [2: 141]. – Н'е би т'у р'обу ни р'аздро. – Б'огами је дош'ā д'о краја, н'ēће им'а[т] ка[д] да он'у р'обу р'аздрē; 2. 'врснути'. – Т'рчи, в'иђи што се раздр'ије онō дијет'е; || **раздртина** ж 'место на коме је нешто исцепано'. – У Турака су се »муфлис« раздирале гаће на стражњици, и ту раздртину није смио за одређе-ни рок окрпити [2: 162].

раздн'ит р'азднї св 'скинути дно с бурета, бачве'. – Раздн'ио је ч'а'ба'р.

рāзд'ол'е с 'равнина која се испод брежуљка рачва у два правца'.

раздријеш'ит -'ијешїм св 'развезати, размрсити'. – Једв'а са'м онї чв'бр раздријеш'ила, н'еко гā добр'е ст'егā'н.

раздроб'ит -їм св 'разбити, разложити у ситне комаде'. – Сп'асоју гл'āва бј'еше св'а раздр'обл'ена од митрол'ēз'а.

раздужев'ат се -'ујем се несв 'отплаћивати дуг'. – Ако ћеш мирн'ијѣ да сп'иш, раздуж'уј се што пр'ије м'ожеш; || **раздуж'ит се** -'ужим се 'отплатити дуг'. – Ка^е[д]-се једн'ом разд'ужиш, в'ићи к'ако ћеш др'угѣ п'ут.

разл'ут'ит -'утим св 'престати се љутити, одобровољити се'. – Брзо се 'он разл'ут'ио – и ка да се нијес'у доф'ат'али.

разм'аз'ат -ж'ем св 'равномерно раширити неку материју по некој површини'.

разм'ан'ут (се) -'анѣ се св 'пролепшати се (о времену)'. – 'Ево ће, нас'ум, да се разм'анѣ, а вал'а му је и в'ака^т; || **размањив'ат се** -'ује се несв. – Размањ'ује се пом'ало и дако више прест'анѣ ов'а кишур'ина.

разм'ај / разма'кн'ут -н'ем св в. ма^ј 1. 'размакнути'; 2. 'растргнути, убити'. – 'Они тр'н'и да га разм'акн'у; 3. 'размазити'; в. *уіошовиий, разблугиий*; || **разм'иц'ат** -ч'ем в. *мицаи*.

разм'ес[т] -ѣт'ем св '»утући«, припремити »кртолови« качамак'; || **разм'ет'ат** -ѣт'ам несв. – Ка^е[д]-се св'арѣ кр'ѣла и бр'ашно, т'а^ма 'узми т'уц'ањ и 'удри, разм'ет'а[ј].

разметн'ут (се) -н'ѣ[м] (се) св 'разићи се'. – Вјештице се разметну и дођу кућама [2: 294]. – То зборили па се разметнули [5: 70].

размйн'ут се -'инѣм се св 1.а 'мимоићи се, проћи без задржавања'. – Ми смо се размйн'ули на Злат'ицу; в. *пага*; б. 'доћи у сукоб'; в. *ријега^к, рба^и*; 2. 'проћи без последица'. – Т'акѣ сѣ тѣ размйн'уло да ми бубр'еге не одв'алѣ, да ме ђ'авѣ не пон'есѣ (Кж); || **размињов'ат се** -'ујем се несв а. 'мимоилазити се'; б. 'бити у сукобу, спорити се око непречишћених рачуна'. – Отк'а с'ебе се окѣ н'ечеса размињ'ују, а 'они знају што 'и[м] је. – Нама ни се шићар разминује [5: 383]; || **размин'ушта ж** 'спор, сукоб'. – Бил'и с'у у нек'у размин'ушту и Бож'ина је од'ио да тѣ смир'ује.

размотав'ат -'ајем / -ај'ем несв 'скидати завој, одмотавати'. – Док са^м ја онѣ размотав'а, како га бј'е усег'етио, он п'облијеђе и пр'еснијетј се; || **размот'ат** -'ам св 'скинути завој'. – Ја онѣ размот'а: ка^е поглѣдн'у – к'р'ф!

разн'ијет -'есѣм св 'однети на разне стране, разнети'. – Р'оћ'аци и кѣмш'ије му тѣ разн'ес'у и пом'ог'у га; || **разнос'ит** -'ос'им несв. – 'Они с'у и[х] т'амо пл'тк'о зачепрл'али – да и[м] п'а'шч'ат к'ости разн'осѣ.

разобадав'ат се -ај'е се несв 'безглаво бежати спасавајући се од уједа обада'. – Е, кол'ико п'ут'ин с'у ми се разобадав'але и колико мѣ ј'ад'аѣ т'укл'о док са^м и[х] ск'уп'ј'ала; || **разобад'ат се** -'а се св 'разбежати се (од уједа обада)'. – Ка^е[д]-се разобад'ају, пл'е[д] а[ј] ђе ће се зауст'авит; в. *обаг, обатаи*.

разр'ас[т] (се) -ст'е[м] (се) св 'бујно израсти, набујати'. – Разр'асл'а се т'а горул'ина, не м'оже се прож њ'у више ни в'ук пров'уј; в. *рас[и]*; || **разр'аст'ат (се)** -ам (се) несв. – Ј'ош се т'а^н ор'а разр'аст'а.

разуз'ѣт -'узм'у св 1. 'откупити, покуповати (да би се умањила штета)'; в. *на-иљашии*; 2. 'разграбити'. – На њега се момчад пограбише / Који ће му први посјеј главу / И разузет свијетло оруже [5: 313].

разур м 'разарање, уништавање'; || **разур'ат** -'ур'ам несв 'растурати'. – Ови н'ајбол'е ум'ију да разур'ају што с'у др'угѣ начињ'ели; || **разур'ит** -им св 'растурити'. – Да и' коло не разуриш [2: 256]; || **разурница ж** 'жена која неразумно разбацује оно што је у кући стечено'. – [Дјевојка мора бити штедљива] да се не сматра »разурницом« [2: 113].

рај'а ж 'сиромашан свет, обични људи, »робљек'. – Е, како сте ви н'аша рај'а и р'обови, т'акѣ смо и м'и рај'а и р'обови њ'ема^чкѣ.

ракам'ат -'ам несв 'опшивати рупице на везу'.

рак'ија ж 1. 'јакo алкохолно пиће'; в. *ийи*; 2. 'дар девојачкој кући пре њене веридбе'. – Испред углаве... удавачкоме дому кучки Срби и сад попиљу – тако звану »ракију« [2: 219]; || **рак'инскй** -ā -ō 'који се односи на ракију'. – 'Ондā сē од онē трāвē турāв'ало у ч'ашу рак'инскy.

рак'ита бот 'врста ниске врбе са црвенкастом кором, *Salix purpurea* L.' (Бч); || **ракитан** м нејасно. – Ој гајтане ракитане („са китама, са ресама“, по тумачењу Ђорђије Рашовића) [2: 407].

р'ало с 1. 'старински плуг, ралица'; в. *врцай*; 2. 'мера за површину земљишта, четири аргата, дан орања, 60 лаката (42x42м²)'. – Јā не зн'ам што и[м] је тр'актор с'тио за тō пō р'ала зем'јē тā ме ј'ади не зн'али; ~ земје, арб. *џи ралле*«, четири »мoтике« или »аргата«, [2: 45 79, 1: 2412 260].

рамача / ром'ача ж 'мера за дужину, распон од врха палца до врха кажипр-та' [2: 52 79]; в. *йройей*.

р'амо -ена с анат 'раме'. – »Завржу« на рамо [2: 38]. – Трај'и д'октора пā да ћеш га н'а рамо нос'ит; *изр. уф'аййий з'а рамо* 'позвати на одговорност'. – А шт'о ћемо ако д'ођу пā н'екōга од н'ас уф'атē з'а рамо; *ни з'а рамо ни з'а йās* 'неугледан човек'.

р'анйк м 'део плуга, раоник'. – Знаду ковати ранике [2: 70].

рањ'евина ж бот 'варијетет хрasta'. – Рањ'евина ти је сл'ику р'аста; в. *буийтйевина*.

р'анйт -йим несв 'устајати рано'. – Ка'д раб'ота ч'екā, р'анйш у деве[т]-зōр'ā;

|| **р'ано** прил. – Тешк'о је п'озно лијег'ат, а р'ано се д'изāt: тy н'емā ни жив'ота ни раб'отē; || **р'анька** ж 'овца'; || **р'аньче** -ета с 'рано младунче'. – Раније »младе« зове се »рањче« [2: 10].

р'апа ж 1. 'дубоки процеп у камењару, шкрип; тешко проходан камењар оштрих ивица'. – Ск'ачy по тије р'āпā, жйв'ā нијес'а'ем да се не наг'рдē; 2. а 'већи камен, плоча у таквом камењару'. – Ка'[д] је д'игā р'апу, под њ'ом се бл'еше скрyж'ила зм'ја; б. 'огроман камени блок у речном кориту, одваљен од обале'. – Ск'ачy м'ончāt с тије р'āпā, сунч'ајy се. – Ка'[д]-са'н-се топ'ио, задрж'ала мē једна р'апа в'ел'ā; || **р'апица** дем. – Да ск'очй с једнē р'апицē, он се ом'акни и н'огу 'у цијев – н'адвоје!; || **рапет'ииа** ж пеј. – Т'ерајy кун'ице по тије рапет'йнā и дāко уф'атē какву змијур'ину з'а рēп; || **р'апāв** -а -о 'нераван, каменит; тешко проходан'. – Туд'ијē р'апāво, да оп'анке од'ерēш [12: 33].

рāс'ад м 'младе повртарске биљке које служе за пресађивање'. – Кyп'ила је некй рāс'ад д'омātā, десе-петнāс стрyк'ā; || **р'асада** ж 'исто'. – 'Ето ју за кyћом, с'ије некy р'асаду; || **расād'ит** -'ādйм св 'пресадити повртарске биљке'. – Ојд'оше да расādē онй рашт'ан; || **расађев'ат** -'ујем несв 'садити расад, расађивати'. – 'Они сy, изгл'едā, погод'или ка'[д] тē расађев'ат: к'иша и[х] је добр'е скв'асйла и њ'и и раб'оту; || **рāс'адник** м 'место, простор на коме се сеје и узгаја расад(а)': в. *босйан*; || **расадница** ж 'биљка која је расађена?' [2: 53].

расād'ит се -'ādй[м] се св 1. 'испасти, искочити из ушица (о држаљи на алат-ки)'. – Р'асādй јōј се маг'ика, а она н'емā ск'опости да ју нас'ādй н'и да ју уд'арй н'а ками; 2. 'не моћи се одржати на ногама (од умора или укочености после дугог седења)'. – Валā са'м се расād'ила и овē н'оге з'а'дњē кā да нијес'y м'оје; || **расађев'ат** се -'ује[м] се несв. – Овā ми се с'ек'ира расађ'ује кā да сy ју сак'ати насађев'али. – М'оже ли ми н'екo кāз'ат што се овō расађ'ујем, а прије тријез г'одйнā тō ми се н'ије дешāв'ало.

раселијев'ат (се) -'ијевāмо (се) несв 'расел'авати се'. – 'Одовдѣ се народ расел'ијев'а (Кс); || **расел'ит се** -'елим се св.

расковник м бот 'трава из породице штитара *Laserpitium siler* и *Siler trilobum*' [2: 193].

раскѡл'ат се -'ѡлā се св 'одлепити се, расклимати се'. – Не вал'ау овѣ стол'ице матр'ака нѡ се 'одмā раск'ѡлау 'а на њ'у с'едѣш.

расколет'ат се -'ећесе св 'расклимати се' – Како сѣ расколет'ала овā стол'ица; в. *колеѡиш*.

раскопāв'ат -'ајем несв 'отварати гроб, ексхумирати'. – От'ишли сѹ, раскопāв'али га н'ијесѹ, а в'иђели сѹ ђе му је гр'оп. – Тр'ебāло је да му се раскоп'ае гр'об, да се н'ађѣ з'рно; || **раскоп'ат** -'ам св 'откопати гроб'. – Раскоп'али сѹ и њ'и дв'ѡјцу.

раскрвāв'ит -'āвйм св 'изазвати крварење'; в. *увор*.

раскребѣч'ит се -'ечй се св 'ходати широко размакнутих ногу'; в. *кребечий се*.

раскрѣч'ит се -'ечйм се 'стати раширених ногу'.

раскрйв'ит се -йвйм се св 'панично се узнемирити, вриснути'. – А к'окошке ми ов'амо позāди к'ућѣ, кад' раскрйв'иле се, у ман'итѣ; в. *гурнуѡ*.

раскрој'ит -'ојйм св 'исећи, расећи'. – Дон'есоше онā трй м'етра [платна], јā ст'иско те га раскро'и – фр'к! – 'у троје пā га преш'и, пā тāмā напр'авй в'еликй зāв'ој.

раскрочит се -очим се св 'раскорачити се, стати раширених ногу'. – Стану раскроченијех ногу упореду [2: 366]. – Див скочи и потрчи к вратима од пећине, па се раскрочи, како му друг утеј неће [2: 452].

раскрошњ'ат се -ām св св 'угојити се, одебљати'. – 'О, како сѣ раскрошњ'ала, б'ожā благодар'ијо!; в. *йуичина, крошњай*.

раскѹб'ат -'убāм несв 'растрзати, развлачити'. – 'Они сѹ бйл'и з'ачепрл'ани пā сѹ тѡ и п'а'шчād раскѹб'ала. – К'упѣ г'ѡвна и раск'убају се окѡ тогā ђет'ета; в. *буњишйе*; || **раск'ус** -'уб'ем св 'растргнути, развући'. – Тѡ сѹ п'а'шчād раск'убла; || **раскубенйца** ж 'мршава овца'; в. *йрескубеница*.

раснов'ат -'ујем св 'расплести старо плетиво, неки исплетени предмет'. – Јā 'узѣла да расн'ујем некѹ фањ'елчину, а 'она п'очѣ прйчу да тѡ н'е би н'ика'т чин'ела; || **раснијев'ат** -'ијевāм несв 'расплитати, размрсивати'. – Ка[д]-се ч'истѣ онā цријев'а, расн'ијевāш и[х] и ц'иједйш иж њ'и.

рāс'ѡ -'ола м 'течност у којој се чува сир'. – С'ир м'брā двā-трй д'а'на да сто'й п'от ками, да се не м'ећѣ у рāс'ѡ и 'ондā, четв'ртй д'āн, м'оже да се св'арй и да се развѹч'е, а б'огоми фр'ешкй са'св'ијем н'е [2: 32].

расп'адāt се -ām се несв 'разарати, наћи се у расулу'. – 'Имā нека'кву тр'ању о[д]-тоноб'ил'а, расп'адā му се по тије п'утѡвāн и не зн'ām к'ако је ј'ош ж'йв у њ'ега; || **расп'ас се** -'анѣм св. – З'āдруга сѣ расп'ала, а лѹп'ежи се 'опѣт сн'ашли.

распаранцикат -ам св 'уситнити се, остати у комадићима, праменовима'. – Само је распаранцикана магла овђе онђе лежала по земљи. – Оне сиротне траѡице његовијех сиротнијех родитеља, распаранцикане [3: 113 650].

расп'асāt (се) -шѣм (се) св а. 'скинути појас'. – В'а'зда је расп'асāн и ч'екām да в'иђу ка[д]-тѣ му г'аће п'анѹт на дол'ину; б. 'покорити, подвластити'; в. *йромјењи-вай* [Ж 9]; || **расп'ас** прил. – Ид'ѣ расп'ас, трањ'а да му се св'ијет сп'рдā.

распѣч'ит -'ечйм св 'раширити, раскречити (ноге)'.

расп'ичйт -йм св 'одвалити приковану даску'. – Јā потѣг'о да расп'ичйм једну

шт'ицу, а не в'иђо чив'ију.

распл'аст'ит -'аст'им св 'расећи'. – Живина се лијечи облогом живога расплаш'енога јежа или расплаш'енијем топлијем сириштем [2: 542].

распол'ожит -'им св 'одобровољити' (Бс); в. *сејид'н*.

распр'ђ'ет се -'дим се 'распричати се о нечему, разбрљати се'. – Сл'уш'а[ј] с'а'т: ка'[д]-се ајв'ан'и распр'д'е, в'иђећеш докл'е т'е ст'игн'ут.

распр'ет'ат -'ећ'ем св 'разгрнути пепео са жеравице'.

распр'ск'ат се -'р'ск'а се св 'распрскати се'. – Т'о је к'а он'о ка'[д] к'ами динам'ит распр'р'ск'а; || **распр'ен'ут се** -'н'ем се св. – Њ'ему се он'а л'уска распр'рсн'е и ор'а исп'ан'е; || **распр'сница** ж 'чир, ranaritium'. – Распр'сница, тј. поганац, зли чир (ranaritium)... лијечи се разгон-травом [2: 547].

распр'рт'ит -'им св 'извезати бреме'. – Не може распр'тит упрт'њак с нарамком брста [4: 231].

распутница ж 'одвојак од пута, раскрсница'. – Хајдуци оставише крваву распутницу; || **распуће** с 'исто' [3: 435 436]. – С оног'а распућа ид'еш д'есно уз једну узв'ишицу.

расп'уч'ат -'уч'ам несв 'раскопчавати'. – Голуб распуча колијер, запарица је велика [4: 216]; || **расп'уч'ит** -'им св 'раскопчати'. – Он је в'а'зда од'ио расп'учен'е кош'ул'е до п'упка, а ус'аћ'ио, не м'оже он'у трбушин'у нос'ит.

р'ас[т] р'аст'ем несв 'постајати већи, виши, развијати се, напредовати'. – 'Она м'аом р'аст'е уз др'ев'ад.

раст'ат се -'н'ем се св 'поћи у разним правцима, развијати се'.

раст'а'њ'ит -'а'њ'им св 'разблажити, смањити природну концентрацију неке течности'; в. *[бијел], бјел'авина*.

раст'егн'ут -'егн'ем св 'истезањем или притиском учинити нешто дужим, ширим, истањити'; || **раст'ез'ат** -'ез'ам несв 'ширити истезањем'. – Т'акв'е 'им'а шк'рл'ушти да и[х] раст'ез'а да м'оже з'еца да пр'ождр'е; || **р'астегл'ај** м 'мера за дужину једнака распону одручених руку'; в. *шежањ* [2: 79].

растов'ар'ат -'ар'ам несв 'скидати товар'. – Ј'а растов'ар'а зек'ана и зов'ем и[х] да ми пом'ог'у, а 'они се удеген'ечили и ни 'абера; || **растовар'ив'ат / растоварев'ат** -'ујем несв 'исто'. – Нем'бте га растовар'ив'ат, тр'еб'а т'о з'ам'ит Ђ'оки; || **растов'ар'ит** -'им св 'скинути товар'. – Растов'арите т'о бл'иже, п'а ћемо га уб'ачит по[д]-ст'убе.

растоврл'ат -'ам св 'разбацати, раширити'. – Ђ'еца растоврл'ала т'е њ'ине 'рке по к'ући и м'бр'аш гл'е'ат да се ш' њ'и не зав'ал'иш.

р'астока ж 'гранање потока у више рукаваца'.

растон'ит се -'оп'им (се). – Ка'[д] се раст'оп'и сланин'а, 'ето ти жм'йр'ан л'ијеп'иј'ан.

растракул'ат се -'а се св 'разродити се, размножити се; раширити се'.

растрбуљит -'уљим св 'одебљати, добити велики трбух'. – Сријећем растрбуљенога Ђуришу [4: 274].

растр'ес'ат се -'ес'а се несв а. 'доводити у стање трошности, расклиманости'. – И т'о би се растр'ес'ало, к'а пам'ук би се напр'авило; б. 'растурати, истресати на разне стране'.

растр'јазн'ит се -'азн'им се св 'отрезнити се'. – Како с'е напос'а, н'еће се ни за тр'и д'а'на растр'јазн'ит.

рас'ук'ат -'ућ'ем св 'расплести умршено предиво'. – Да се т'о рас'уч'е, м'бр'аш им'ат и 'очи и р'уке; || **расук'ив'ат / расуков'ат** -'ујем несв; в. *ипријенуи*.

расуш'ит се -'ушй се св 'испуцати због недостатка влажности, почети пропуштати течност'; в. *шируіл'а*.

расцијеп'ат -'ијепām св према *цијейайи*; в. *крл'ейина*.

рас'еј рас'еҷем св 'потпуно исећи'; в. *сеј*; || **расијец'ат** -ијецām несв 'расеца-ти'.

рас'ес се -'едēm се 'распући се, провалити се'. – 'Ајде с'еди, рас'ио се!

р'атāј м 'земљорадник, ратар'. – Ада, ов'ође н'ије бйл'о др'угије до р'атāја°, рād'или з'емју и чув'али ж'ивō.

р'атит -йм несв 'ратовати'. – Ту је ст'арā граница бйл'а хе двāн'а°стē се р'атйло.

р'аткāt -ām несв дем в. *рагйи*.

р'аф м в. *йолица* [1: 254].

раф'āl -āl'а м; в. *снизайи*.

р'аца ж 'раса, сорта'. – В'идй се да је од н'ашē пог'анē р'ацē.

р'аша ж 'сукња'. – Испод хаљине се носила црна раша, сукња, до чланака [1: 257]. – Раша, арб. *сукња* „од врло крута, дебела сукна, те стоји тако, као да су у њој изнутра намештени витки обручи“ [1: 259]. – Поисправља рашу травезу [4: 394]. – Ср'ам те бйл'о, р'ашу обуц'и [2: 267]; || **рашет'ина** ж аузм пеј. – Некаква рашет'ина на њу ц'рнā, а н'емā бес к'ости г'олē, ж'ена педесет и к'усур г'одйнā°; || **рашица** ж дем. – Долазаше у рашину сингаву и мрку блузицу [4: 313].

раш'егāt -ām св 'исећи тестером'. – 'Узе и[х] Маш'ан, да и[х] раш'егā н'аполи: шт'ице п'ола њ'ōј, п'ола н'ама.

рашијев'ат -'ијевām несв 'растављати оно што је сашивено, распарати, раздвојити шавове'. – 'Она рашијев'ала нека°кву кошул'ч'ину и добр'е се наб'ола на 'иглу; || **раш'ит** -'ијем св 'скинути ушивени знак'. – Ка°[д] ми нар'едē да [j]у раш'ијем, jā һу ју раш'ит.

р'ашковипа ж бот 'дрво *Oreoherzogia fallax* (Boiss.) vent.' [2: 38].

р'ашта св. 1. 'јер'. – Она је, чим су просци у кућу ушли, уклоњена у сусједство, рашта је стидно слушати разговор о својој просидби [2: 218]. – А године 1908 кнез Никола је Селја Бефирова, Ајдар-Аскова унука, наименовао почасним барјактаром, рашта је потомак барјактарске породице [2: 143]. – Рашта га је народ клео, каже се да су у његову дому живјели четири једновремена губавца [2: 235]; 2. 'ради'. – Им'ā гā р'ашта држ'ат.

рашт'ан м бот 'купус *Brassica oleracea ascephala*'.

раш'ерāt -ām св 'разјурити на разне стране, нагнати у бекство'. – М'ичите тū б'изу, р'аш'ерā ми овē 'овце.

рашчэф'рл'ит -'рл'йм св 'расцепити'. – Рашчэф'рл'й се н'ачетворо.

рашчеш'ат -'ешēm св 'разгрепти чешући'.

рашчињет -иним св 'скинути чини, враџину'. – Чим је она »рашчињела намјенук«, волови одједном крену [2: 296].

рб'ат м 'кичма; леђа'. – Овомē је ц'рнōме нār'оду в'а°зда п'уцāло по рб'а°ту и кад му се једн'ом разм'йнē, 'он тō и не зап'āзи.

рватан -тна -о 'опрезан'. – Па су у њи и жене рватне / Свака пази од краја својега / Да се од куд Кучи не појаве [5: 264].

'ргāt -ām несв 'боцкати, задиркивати'. – Не м'огу 'они да се не 'ргājū и не зад'ијевајū; || **'ргнūt** -нēm св 1. 'боцнути'. – Те ја пок'упи оније л'истōвā° пā га 'ргни једн'ом б'рстинōм. – У понекој раки шкриња, мислиш, сачувана читава, а ргнемо, распу

се ка' пред чаробњацима [4: 116]; 2. 'наговорити'; в. *ђевојка*; || **'рголит** -џм несв дем; || **'ргалица** ж 'предмет којим се нешто може чачкати, боцкати'. – Н'е би 'она н'ика'т п'уштила м'ужа [на дужи пут] зашто 'оће да в'а'зда 'имā ону' ргалицу пор'е-себе .

'рдорога ж 'жена тешке нарави и поганог језика'. – Н'ёће те онā 'рдорога п'уштџт ни да с м'џром пор'ед нё пр'ођёш; || **'ордорога** ж 'исто'. – С тџм 'ордорогџм не м'ош издр'ијет нāко да ју уф'атџш за л'ётњāк.

'рђа ж 1. 'корозија'. – Овё је чив'ије уф'атџла 'рђа. – Е, 'рђа га уб'ила што 'учиње од фам'илијё; 2. 'ништарија, протува'. – Наш'āн се т'ун једна 'рђа, и од 'рђё, да р'ечём, руковод'иоц омл'адинё, пā 'узео 'он тџ да ч'исти.

ребр'о с анат 1. 'део грудног скелета'. – Свакџ му ребр'о м'огāше преброј'ит; в. *сагно*; 2. 'уздушна страна куће'. – Уздужне стране куће зову се ребра, а попречне листре; в. *џриџорак*; [1: 246, 2: 80]; || **р'ебрница** / **р'еба'рница** / **ребр'еница** ж а. 'уздушна плоча на каменом ковчегу'. – [Камени ковчег] има две уздужне плоче, »ребрнице«, дугачке по 1,60м [1: 36]; б. 'бочна даска у кревету'; в. 'попречна лет-вица у самару'.

р'ега ж 'овца'.

регем'ента ж 'војна јединица, регимента' [Ж 37].

р'егнџт -нём св 'засећи, зарезати'. – П'ази се да те не р'егнё; || **р'езџт** р'ежём несв. – А р'езџли сџ и 'уши сво'ијема овц'ама али н'џжицāма али ч'аурицџм; || **резотина** ж 'зарез'. – Благе су... биле дуге према сломљеној кости, а да не би са њих падао вез, »иве« су им биле нарезане повећим резотинама, у којима је узица... нашла себи мјесто [2: 552]; в. *скришка* [2: 53]; || **р'ецкџт** -āм несв || **р'ецколџт** -џм несв дем; || **р'ецнџт** -нём св 'мало зарезати'. – Ако се лијеч'а'к р'ецнё, кр'џснё кā да га ц'ијепажу; || **ријез** / **ријес** м 'рез, сечиво'. – Душа човјечија путује преко ријеса од сабље [2: 75 304].

р'ёд м ♦. – У њег'ову се к'ућу не зн'ā ни р'ёда ни нāч'ина; || **р'ёд'ит** се р'ёдџм се 'радити нешто на смену, смењивати се у послу по утврђеном распореду'. – Рече се ка јетрве [2: 111].

рез- в. *реџнуџ*.

резилъ м 'срамота'. – Зна да је резилъ да одбије прву комшиницу [4: 257]; ||

резилак м 'исто'. – С тијем нама покор начинише / И резилак вељи направише [5: 189].

р'еј р'ечём св 'рећи'. – И да'н'а'с би се наш'ā' неко ко би ум'ио л'ијепо р'еј, али га н'ёмā пред кџм р'еј.

р'ека ж 'овца'.

р'емџк м 'каиш'. – Цингара се вјеша о ремику [2: 19]; || **р'емнџк** м. – Ч'џвā[џ] р'емнџк – да не ост'анёш без г'āћā'. – Би ли било у дружину друга / Да дофати пушку по ремнику [5: 457–458]; (Ж 26); || **ремењак** -ака м 'тип лаке летње обуће'. – За љето има ремењак затворенија прста [4: 126].

р'ёп м 1. ♦. – Т'огā н'ије бџв'ало откā је пр'асе р'ёп искрџв'ило; *изр. ш'иџиџи в'ише рёпа* 'укочити се од бола у леђима'. – Ш'ипџло га в'ише рёпа и не засп'ијевā ево десе-дā'н'ā'; || **рёп'а'к** рёп'а м 1. 'реп'. – Умије подвит репак кад се подвикне [4: 202]; 2. 'дршка на посуди, обично на тигању'. – П'аде ми рёп'а'к с овогā тигāњ'а – н'ёмā ноћ'а'с пр'иганџцāн. – Испод једнога и другога веза провуче се репак дрвене лужице и чини се пресукивање [2: 516]; || **реп'ат** -а -о 'који има реп'. – Уф'атио се ж ђаолом реп'атијем и да в'идџмо куј ће издр'ијет, а јā зн'ām да ћу на зл'усрећу; || **реп'ат** -āм несв 'бити стално у журби, никад не мировати'. – Реп'ажу туд'ије и не м'ож и[м] н'ишта; || **реп'āч** -āч'а м 'човек који никад не мирује, кога не »држи

место», скитница'. – Н'еј ми се тї супѡн'ит с тијема реп'ач'има и ако ј'ош једн'ѡм 'ојдѣш – ов'амо се нем'ѡ в'рт'ат; || р'еп'оња м 'во, коњ с великим репом'; || р'еп'ача ж 'скитара'. – Не м'оже с онѡм реп'ачѡм н'икако издр'ијет н'а крај; || р'еп'ул'а ж 'неуредна жена'; *изр.* *в'ј'еиѡ'р (ѡи / му) ѡ'од р'еи* 'бити нестрпљив, увек спреман да некуд оде, одскита'; *не мрд'аи / мрднуи реиом* 'не освртати се на нечије молбе, тражења'. – В'иди да се поб'ађем н'а нѡс, а он'а ф'укара безобр'азн'а н'еће ни р'ѣпом да м'рднѣ; **2.** геогр 'сужење долине, ливаде између стрмих страна'. – 'Ено ти 'овце н'а реп 'о[д]-Дола [12: 33].

р'еп'ув / реп'ух м бот 'растиње подбел *Tussilago farfara*'; в. *лоѡух* [2: 549].

р'ес'а -'ѣ ж **1.** 'реса, ројта'. – Нос'иле с'у ж'ене онѣ фрцул'ете с р'ес'ама; **2.** 'израслина у облику висуљка испод грла овце, козе'; || **ресан** м 'јарац с ресом испод браде'; || **р'ес'ас[г]** -ста -о 'који има ресе'; || **рес'ач** -ач'а м 'црна свечана марама с ресама'; || **р'еско** м 'јарац с ресом испод грла'; || **р'есна** ж 'овца, коза с ресама испод грла' [2: 19]; || **р'ѣшњ'ача** ж 'шал с ресама'; в. *с'ѡрука*.

рефена ж 'заједница, слога; заједнички трошкови за јело и пиће распоређени на све који долазе на седник'. – Како се збирају на сједнике и како чине међусобне рефене [2: 130].

р'ецета ж 'папирић, »рецепт«. – Те ј'а напиш'и на једну р'ецету: 'ајде на т'у и т'у апотѣк'у.

реш'ето с 'метално сито са ширим окцима'; в. *увуј*.

р'ѣшњ'ача ж в. *реса*.

ржан'ица ж; в. *раж*.

'рз / р'с м 'част, образ; сила, чојство'. – Цар се не пита с рзом моје куће. – Ар и зазор изрази су истога значења, као што су једнога значења рз и част [2: 202 475]. – Па се бојим да не погинете / И рз мојој кући оштетите [5: 244]; (Ж 24) в. е; || **р'зл'ија / р'жл'ија** м 'поносит, достојанствен човек'. – Таквоме момчету које је рзлија и бастадур као наш млади арамбаша, не ваља ни толико рећи у шалу [3: 122]. – Рзлија је ка Арбанас [2: 475]. – 'Они с'у р'жл'ије, н'е-отѣ да јед'ан м'оже б'ит ча'збен'ијѡ-др'угѡга, а м'ене н'ајл'епче: јед'ан ме зов'ѣ н'а к'афу, др'уги н'а к'афу и на рак'ију, а ј'а ко тр'ећѣга и на р'уч'ак; || **'рзно** прил 'часно, достојно'. – »Рзно је«, »лијепо је« и »образно је« значе све једно [2: 475]; в. *безрзан*.

рз'ат рж'ѣ несв 'гласати се као коњ'.

рз'ак -'а м 'непотпуно кастриран'. – Ако му нијес'у прет'уч'ена з'рна нѡ м'ало ост'а ј'ак, вел'им'о да је рз'ак, тѡ недошк'опл'ен ов'ан али к'оњ [2: 15].

рић'ан м 'рић коњ' [2: 15]; || **р'ићна** ж 'кобила риће боје'.

р'иједа'к -тка -о 'који није густо распоређен'. – Не зн'а св'ако б'ачит с'еме, да фрмет'ин не б'иднѣ ни р'иједа'к ни г'ус[т]; || **ријед'ит** р'ијед'им несв 'први пут окопавати кукуруз и проређивати га'. – Опраш'и га, а вал'а н'ѣј им'ат шт'о да р'ијед'иш; || **р'ијетко** прил 'ретко'. – Нешто р'ијетко ид'у једн'и ко-др'угије, к'а да с'у се разм'и'ули.

ријес / ријес м 'рез'; в. *реиуи*.

р'ијеч -и ж *изр.* *јака ријеч* 'чврсто обећање'. – За бесу смо забележили и израз »јака ријеч« [11: 94]; || **ријеч'ат** се р'ијеч'ам се несв 'спорити се; разменити оштре речи'. – П'ази како ћеш му р'еј и »пом'ага Б'ѡг« да не м'исли е ћеш да се р'ијеч'аш ш њ'им.

р'ика ж 'гласање као магаре или говече'; || **р'ик'ат** р'ик'а / р'и'чѣ несв 'гласати се као магаре или говече'. – М'оже ли к'о од в'ас бол'е да р'ик'а нѡ нѡ маг'аре? ||

рйк'ава'ц -вца м 'тежак облик кашља'; в. *суви кашаљ*.

р'ило с 'усна' [2: 520]. – Пућну рилима у знак да он то презире [3: 56].

рил'ат -'а[м] несв 'рити њушком (о свињи)'. – Рил'а прасица туд'ије; || **р'ишкѧт** -'а несв; || **р'ишкѧње** с. – Ови тѧ н'бви г'лавѧри и прасицу одуч'ит од р'ишкѧња; в. *брѧица*; || **р'ишнѧт** -нѧм св 'гурнути њушком'. – Своје сте корито ришнули [2: 24; 4: 317].

р'инѧт р'инѧм св 1. 'очистити ђубре'. – Ђд'е да р'инѧ гн'ѡј и[з]-ст'ајѧ; 2. 'ударити'. – Смѧр'и се, д'ијете, да те не р'инѧм.

р'интѧв -а -о 'дроњав'; в. *јајмаѧија*.

р'ишкѧт -'а несв; в. *рил'аш*.

'рка¹ ж 'стара крпа, изношен комад одеће'. – Улиште се прислони и покрије каквом рком [2: 42].

'рка² ж 'јурњава, стрка, лом'. – М'ене та'м'а'н уф'атио с'а'н ка'д на п'ета'р – 'рка: м'ачке се покл'аше и нијес'а'м га в'ише зајим'ала б'ол'е нѡ с'а'д; || **'ркнѧт** -нѧм св 'пасти, треснути'. – 'Изма'че ми се н'ога и 'ркнуо са'м н'а нѡс и ни с'ѧм не зн'ѧм како мѡз'а'к не прос'у.

рков'ит -а -о 'непотпуно уштројен'. – Ако к'оњ ост'анѧ ј'ѧк – рков'ит је (Кж).

'рмѧт -ѧм несв 'тешко радити, ринтати без одмора'. – До ј'аднѧ дѧш'ѧ, тѡ је нав'икло да 'рмѧ и сек'ѧ без одм'ора и нѧч'ина, кѧ б'ес памѧти.

р'об м 'особа, чељаде'. – Ка'ѧ[д] сѧ га коп'али, н'ије бил'о петн'ѧ'сторо р'ѡбѧ'н;

|| **р'ѡбје / р'ѡбл'е** с 'породица, укућани'. – К'ако ти је р'ѡбје? – Фѧла Б'огу, жѧв'о сѧ и здр'аво [1: 201–202].

р'ѡба ж а. 'одећа'. – Да'н'а'с тѧ ме п'уштѧт, ч'екѧм да ми дон'есѧ р'ѡбу; б. 'платно'; в. *ѡдигзѧй се*; || **р'ѡбица** ж 'дечје одело'; в. *закрѧа*.

р'ѡг р'ога м 1. ♦; 2. а. 'парожак на вилама'. – Од овѧ в'иле гв'озденѧ онѧ р'ѡк ошк'рнѧм га при тем'ел'у; б. 'шиљак од чврсто изувијане и везане сламе на крајевима слемѧ'. – На оба краја од слемѧ имају многе куће и рокове, а то су подужи шиљци од чврсто изувијане и везане сламе [1: 247]; || **рѡг'а** -'ѧ ж хип 'рогата животиња, обично овца'. – Пог'ана ми је онѧ рѡг'а, вр'ѧ ју зам'а'кѧ'н; || **-рога** други члан сложеница: *ѡ'ѧйкороѡа*, *сѧр'инороѡа*, *в'илороѡа*; || **рог'ан** м 'јарац с великим роговима'; || **рог'ѧч** -ѧч'а м 'храбар, неустрашив човек'. – Онак'ѡме рогѧч'у н'ије ни бил'о л'а'ко улож'ит; || **р'огна** ж 'рогата овца'; || **р'огоша** ж 1. 'исто'. – 'Имѧм пѧ-шес р'огѡшѧ преск'убеније; 2. 'немирна женска особа, оштрог језика и неконвенционалног понашања'. – Н'ѧћеш тѧ л'а'ко издр'ијет н'а крај с онѡм р'огошѡм; || **р'огошица** ж дем 1. 'рогата двизица'. – Онѧ ми р'огошицу ост'ави, а др'угѧ м'ѡж зѧјм'ит; 2. 'немирна и својеглава девојчица'. – Од онѧ р'огошицѧ, ка'д м'ало отф'ркнѧ, н'ѧј тѧ га ј'ади; || **рог'ул'а** ж 'коза с великим роговима'; || **рог'уша** ж 'исто'.

р'огл'а ж а. 'рачвасто дрво'; в. *угрѡбиѧ*; б. 'дрвце за мешање каше'.

рогосија ж 'сорта пшенице'. – Рогосија је веља пченица [2: 50].

р'ѡд р'ода м а. ♦. – Б'ио је то д'обрѧ р'ѡд л'уђ'и – М'улета Р'адѡвѧнов и с'инови му; б. 'родна кућа удате жене'. – Тѡ ми је м'ѧјка д'онијела 'из рода, из 'ујчевине. – 'Она от'ишла 'у рѡт, 'они јѡј се пож'алили; в. *близика*; || **род'ит (се)** р'ѡдѧ[м] се св ♦; || **род'иња** ж 'породиља'; в. *бабине* [2: 209]; || **род'ител'** м ♦. – Ка'ѧ[д]-сѧ га заглавѧр'или, забор'авио је ђе су му ост'али род'ител'и; || **родица** ж 'рођака, сродница'; в. *кодошица*; || **родовање** с 'долажење у род'. – Већина одива своје очинство поклањала је стричевѧма и тијем начином осигуравала право родовања код ѧих [2: 209]; || **р'ѡђѧк** м 'сродник'. – Они сѧ ти р'ѡђѧци кѧ шѧр'ѡња и бал'уша; || **рођа-**

чица ж 'рођака, блиска сродница'. – Рођачица Премића Драгоја. – Ка си, Мицо, с Прељом рођачица [5: 247 454]; || **рођаштво** с 'пети и даљи степени сродства'. – Послије [трећебратучеда] настаје рођаштво [2: 127]; в. *друїобрайучег*; || **р'ођен** -а -о 'ватрен, храбар, неустрашив'. – В'иђесте ли да је р'ођен.

роза'кл'ија / **розagliја** ж 'сорта врхунскога стоног грождја, сличног хамбургу, *козја сиса*'; **разакија** [2: 56].

р'озга ж 'рачваст колац уз који се везује лоза'. – Н'ајбол'е су р'озге смрек'овѐ, а њ'и је Маш'ан донос'ио ис П'ипѐра'; || **р'озгѧт** -ѧм несв 'побадати розге и по њима разводити и везивати лозу'. – Пос'екли су н'еђе некѐ р'озге и ђд'оше да р'озгају у П'рибѐвиће.

р'ѡј р'оја м 'пчелиње друштво, скуп младих пчела излежених од једне матице који се одваја из кошнице и формира нову заједницу'. – Ка'д р'ѡј изл'етѧ, он п'анѐ ђе блѧз'у и м'ож га уф'атѧт, а чѐст'о се и изг'убѧ 'у гору пѧ га не трѧж'и; || **рој'ит** се р'ојѧ се несв 'издвајати се из пчелиње заједнице'. – Ка'д пш'еле кр'ѐну да се р'ојѐ, м'ѡрѧш в'а'зда им'ат некѹ дуб'ину да уф'атѧш р'ѡј ако ти п'анѐ блѧз'у.

р'ока ж 'овца'.

рокт'ат -ѧ несв 'гласати се као свиња'. – П'расѧд рокт'ѐ, отѐ веч'еру; уп. *ѧрокѧшѧи*.

р'ол'а ж 'овца'.

ром'ача ж, арб. *ѧрчик*; в. *рамача*.

ромица ж ?. – Ти си како изрод и ромица: учуја се на ту драчу и ој' се уарумит [2: 465].

ромиц'ат / **роминц'ат** -ѧм несв 'говорити неразговорно, мрмљати'. – Зб'ори л'ѧјепо и нем'ѡ т'ѹн роминц'ат; в. *мађија*.

ропотина / **рапотина** ж в. *назеблина* [2: 513 528].

р'оса ж 'кондензована водена пара у току хладнијих ноћи'. – Јѧ отиш'ѧе у овѐ П'рибѐвиће, мало р'осѐ бј'еше и б'ачио некакву каб'аницу; || **рошљив** -а -о 'који се тиче росе'. – Кад је изјутра рошљиво и влажно, значи да је близу јужна температура, која овамо доноси кишу [К 325].

рочиште с 'време и место означени за сусрет'. – Латинчета на рочиште нема / Бјелега је то од пријеваре [5: 454].

рошци мед 'катаракта'. – Рошци или »мрена« (опна на оку), арб. *маза*, а то је катаракта [2: 547]

ртењ'ача ж 'кичма'.

рт'овина ж ?.

р'убѧт се -ѧ се несв 'љуштити се, крунити се'. – 'Ондѧ са'м в'идио да се онѧ брад'авица п'очѐла пом'ало р'убѧт.

р'уво / **ру'о** с в. *ѧрђија* [2: 127]. – Донесоше ру'о и колаче [5: 292].

рѹт'а -ѐ ж 'ругање, спрдња'. – Стриц, као из руге, узме трећега братанића, који је био вас шогав и грдан [2: 443]. – Ради више руге, онај што га је највећма дирао ненадно поред самога уха Илијина испали пушку [3: 56; 7: 92]; || **ругат** се ругам се несв 'спрдати се'. – Те стога се ругају кога виде е сам себе и свога коња не умије послужит; || **ругнут** се ругнем се св 'подругнути се, подсмехнути се'. – Ћетињска посла – ругну се старац [3: 195].

р'ѹд рѹд'а -о 'мек'. – Тѧ је в'уна рѹд'а, бијел'а, без им'ало с'ингавѐ; || **р'уда** ж 'овца с меком белом вуном'. – Јѧ уз'ѐ једа'н б'убѹл' и да га б'ачѧм пред р'уду, а 'он – ув'р глѧв'ѐ; п'отл'е се д'игла и доглавињ'ала до об'ора; || **р'удица** ж дем. – За домаће плетиво и ткиво... се бира руда вуна, »рудица« и бијела вуна у којој нема сиге [2:

29]. – Баби клупко рудице и наглавци под пазу'ом [4: 229].

р'ужа ж 'ружа'. – С'а'д ниједн'а р'ужа не мир'ишѣ; || **р'ужица** ж 1. дем. – Д'онио Ббр'о б'аби р'ужицу, да [j]у зак'ити; 2. 'сорта лозе' [2: 56].

руј м бот'дрво *Cotinus coggygria* Scop'; || **руј'евина** ж (Бч); в. *јуревина*.

р'ўка рук'ѣ ж 'горњи уд човековог тела'; *изр. с рук'ѣ* 'погодно, што је при руци'; || **рук'āv -āv'a** м 'део одеће који прекива, обухвата руку'. – Онā је б'ўнда без рук'āv'ā'н, без 'ичеса; || **рук'ат** -а -о 'који има руке'. – Ада је ли руката? [1: 193]; || **рук'атка** ж 'дубља посуда с дужом дршком (у облику веће кашике, за пресипање течности)'. – Јā са'н зап'азиво ка'ф[д]-сѣ вār'ило у рук'атку мл'еденў. – Рукатка [јe] суд земљани или бронзани за кухање и за ношење воде, млијека и др. [2: 517]. – Велика Турова с Безјова [нашла је] рукатку новаца на Поду од Корита Кржањскијех [2: 340]; || **руков'ат** -ујем несв 'руковати, манипулисати'. – Тб је н'ајновијѣ ор'ўже, тр'ебā т'и ш њīm да рук'уеш. – С тбм машин'бм ћеш т'и да рук'уеш; || **руковѣт** ж 'снопић пожњевене пшенице'. – Пожњевено жито обично људи вежу у »руковѣт« [2: 50]; || **рўч'ит се** р'ўч'им се св 'поздравити се, руковати се'. – Јā дб'ћо, р'ўч'и се ш њ'има; || **р'уча'н** р'учна -о 'напредан'. – Кад је торина потпуно загасита, каже се »затворена је« и слуги, да ће стока бити ручна [2: 318]; || **руч'ица** ж 'део приручних прибора који се хвата рукама; део рала, жрвња'. – Дрво које је у горњи жрвањ укрупњено зове се »ручица« [2: 47 53]; || **ручник** м 'убица'. – За освету се најрадије убија »ручник«, а то је убилац [2: 173]; *изр. руке у казан* 'вађење мазије' (у Куча употребљавано до назад 50 година) [2: 152]; *на б'рзў р'ўку* 'на брзину, брзо'. – Јā уз'ѣ једну гран'чицу пā м'ало и[х] кārн'у и тб се п'омйр'и – 'он, на б'рзў р'ўку, да не објашн'ује што је бил'о и како је бил'о; *изр. р'ўка раб'ош'ѣ* 'посао, подухват који се може брзо и лако обавити'. – И у хајдуковање има рука работе [3: 665]; || **р'укодрж** м 'ручка, држач'. – Та'н р'укодрж је што замот'аемо в'унбм да уф'атгш за њ'ега. – Круг има рукодрж о којему се и вјеша [2: 88]; || **рукопомоћ** ж 'материјална потпора (угроженом рођаку, саплеменику)'; в. *лийсай, ѿлеме*.

р'ума ж 1. 'велики снег'. – П'ала је р'ума снијешк'ā, не м'оже се ис к'ућѣ кроч'ит (Бс). – Не м'оже се мйн'ут преко Шк'алѣ, т'амо је још р'ума сн'ијега (Бч). – Кад удари сасвијем велики [снијег] зове се »рума« или »унађа«. – »Рума« је кад падне велики снијег гором и планином, а упађа кад нане мањи снијег (по објашњењу гђе Јованке Дучић) [2: 333]; 2. 'мāна, берићет'. – Ка'ф[д] п'анѣ н'а гору берић'ет, р'ечѣмо да е п'ала р'ума н'а гору (Уб).

румāt -ām несв 'јести, жвакати тврди комад хлеба хрскајући зубима'.

румѣн ж 'црвенило'. – Ка'ф[д] је р'умѣн у зā'од сунчан'и, ј'утро ће б'ит ведр'о ; **рум'ен** -а -о 'црвен'. – Ов'бђе се вел'и: рум'ено в'ечѣ – ведр'о јутро (а рум'ено јутро – кв'асно в'ечѣ); || **рум'еноша** ж 'овца'.

рўн'о -'а с 'вунени покривач на овци који израсте између два стрижења'. – Вуна појединога брва зове се »руно« [2: 29].

р'уња ж 'стидне длаке, маље'; в. *кур'ац*; || **р'уњāv** -а -о 'маљав, длакав'. – Она је р'уњāва на под'обију кошт'ана; || **руњ'ат** -а -о 'маљав'. – Он је руњ'ат и по лѣ'ћ'а; || **р'уњāt** -ām несв 'добити маље'. – Ови сў н'аши ћет'ићи п'очѣли да р'уњају; || **рўњ'о** -'а м подсм 'космат човек'. – 'Ајде, м'бј р'ўњо, изб'ачи тије пѣ-шес кр'ош'ā'њā'е гн'оја на потк'утњицу.

р'упа ж а. 'удубљење у земљи'. – Ископ'ајү се р'упе 'у земљу и тур'ајеш у њ'и; б. 'дочић, њивица у карстној ували'. – М'оже се у тў р'упу уб'ачит сто к'ућиц'а кр'блѣ; *изр. б'абина* ~ анат 'удубљење испод потиљка'; || **р'упица** ж дем. – Ћ'еца

в'а*зда коп'ају нека*кве р'улице и нешто у њ'и с'адѣ; || **рупет'ина** ж аугм. – Овуд'ије н'ѣмā бес тије рупег'йна н'ишта, а м'ож у њ'и п'ану[т] – да ти мр'амбр т'амо п'укнѣ; || **р'упчина** ж 'исто'. – 'Е, да знѣт'е колико мѣ ј'адā по тије р'упчйна н'ад'ило.

р'уса ж 'овца'.

р'уч'ак р'уч'а м 'доручак'. – Први се оброк зове ручак, око 8-9 сахата изјутра [2: 104, 1: 260]; || **р'уч'ат** р'уч'ам (не)св 'доручковати'. – Пошто гости устану и опреме се, пију ракију и потом »ручају« вариво и још штогод, а око средине ручка почне се пити вино [1: 297]; || **р'учкāt** -ām несв 'јести (о деци)'; || **р'учколѣт** -ѣм несв дем. – С'а[д] -ће ј'абуре ђед'ове да ми р'учколѣ и да ми порāст'у у в'ел'ѣ л'у'ѣ; || **р'учнѣт** -нѣм св 'појести мало, презалогајити'. – Р'учните ви н'ѣшто, пā т'āмā идите.

рч! узв за гоњење јарца [2: 14].

С

савард'ак -āk'а м 'високи дубирог' [2: 21].

савојак -јка м 'завој, кривина'. – Иде војска Таром валовитом / Која иде на савојке честе [5: 85].

с'ад м 'млад виноград' [2: 57]; || **сад'ионица** ж 'садаљка за купус' [2: 53]; || **сād'нт** с'адѣм несв 'у припремљене рупе постављати саднице'. – Јуч'ѣ смо сād'или неколико сл'йвā и двā ор'аа; || **сађеница** ж 'посађена лоза'.

сādн'о -'а с 'продрга кожа од трења, дугог лежања, декубитус'. – Св'акѣ к'оњ, искоч'ила му сādн'а, св'акб му ребр'о м'огāше пребр'ит и сādн'а по њ'ему разв'ал'ена. – На онб јбј др'угб здр'āvб бедр'о бј'еше сādн'о кā к'оња кад уб'ије сам'ар; [2: 16]; в. *обрнуѣ*.

с'āj с'ађѣм св 'сићи'.

сājб'ија м а. 'власник'. – Знā ли се к'о је сājб'ија од овије кбњ'āн?; б. 'газда'. – Што ће ти дати гариб (немоћан) Махмуд, кад ти сājбија не даје [2: 310].

сакаг'ија ж 'сточна болест' (Бс).

сакар'аћ -аћ'а м 'неугледан, ситан и хром човек'; || **сак'ат** -а -о 'физички дефектан'. – Вел'ѣ да 'оће да п'отпуно ост'анѣ сак'ат; || **сакат'ов** м 'инвалидан човек'. – Тад се открише просјаци, сакатови, пјанице [2: 308]; || **сакат'ул'а** ж 'саката жена'. – Са'ст'але се сакат'ул'а и авет'ул'а – једн'а сак'ата 'у ногу, а др'угā 'у плāву; в. *сѣркнуѣ 2*.

сак си! **сак си!** узв за лучење оваца [2: 14].

сактијан в. *ѣас* [1: 258].

салантр'упа ж 'празна прича, зановетање'. – Пушти тѣ тв'оју салантр'упу, обр'аза ти.

с'алāш м 'спремиште за кукуруз у клипу, чардак'. – У Брскуту има салаша, у којима се држи »фруметиново класје« по пола године, да се осуши. Салаша имају правоугаону основицу, узани су а повисоки. Граде се од летава или од прућа, а покривају штицама [1: 254].

с'алиц м 'поплочан простор'; в. *ѣараба*; || **салиц'ат** -āм несв 'поплочавати неку површину'.

салтāн'ет м 'невоља, беда'.

салте прил 'полако'. – Лисица је салте полијенак чупкала да не отежа [2: 464].

сам'ар -ар'а м 'дрвено седло на коњу, магарету'; || **самарећ'ак** -āk'а м 'товар-

ни коњ' [2: 16]; || **самарећи** -а -е 'који се односи на самар'. – Д'игнѹ се пр'аће и на њ'и се ст'егнѹ тов'ар онијем кон'опом самар'ећијем; || **самарција** м 'дрводјеља који прави самаре' [2: 16 79]; в. *сагно, коноџац*.

с'ам с'ам'а -'о 'сам, усамљен'. – С'инове јој поб'ише, ђ'ед 'умрије, сн'а'е пов'едоше ђ'ецу и 'она 'остаде с'ам'а, к'а уг'ара'к, на огњ'иште; || **самов'ат** -'ујем несв 'бити, живети сам, усамљен'. – Самов'ала је тр'ид'ес 'и три г'одине; || **с'ам'а'к** с'амк'а м 'осама, усамљено место'; || **с'ам'а'ц** санц'а м 'усамљеник'. – А в'ик'ало с'е: т'ешк'о с'анц'у и на ваг'ану. – Самцу је суза у сваки час готова [3: 455]; || **с'амшт'ина** ж 'место удаљено од најближег суседа, осама'. – Ж'ив'ела је н'а н'у с'амшт'ину и не зн'ам јесу ли ју зат'иц'али ж'ив'у; || **самп'ас** м 'напасање стоке без надзора'. – Ода'гн'аш и[х] т'амо и п'ушт'иш у самп'ас, а 'оне се пр'ед н'ој в'рн'у с'ам'е. – Ст'ар'ога к'оња з'а[л]м'е дал'еко 'у гору, п'ушт'е га у самп'ас – и што му з'уби дон'есу; || **с'амов'ол'ан** -л'на -о 'својевољан'. – То је било велико самоволно зло; || **самор'ан** -а -о. – Остане му млада удовица / И саморан отац без никога [5: 49]; || **самораник** м 'човек без мушког порода'. – Онај који мушкога порода нема... зове се »самораник«, жена му »самораница«, а обоје »саморанци« [2: 113]. – Ако нема пријатела ни побратима, онадар се жене свећају: удовице и саморанице плаћају паром или чим имају те убију крвнике који нијесу платили од мушкије док су живјели (Ж 13); || **самор'аница** ж 'жена која је остала без ичије помоћи и ослонца'; || **саморанички** -а -о 'који се тиче самораника, саморанице'; в. *ис'ираја*; || **саморанац** -нца м; || **самокр'ов** м 'који је кован од чистог гвожђа'; || **самокрес** м 'врста ватреног оружја' [2: 91]; || **с'амон'ик** м 'самоникла биљка'; || **с'амоси'јек** м 'труд који се није морао кувати и обрађивати'; || **самдр'уг'а** 'трудна, гравидна' [2: 507]; || **самдр'уг'и** 'с још једним' / **самтр'ећ'и** 'с још двојицом (двоје)' / **самп'ет'и** 'с још четворо'. – Самп'ет'и је у к'ућу (Ph); *изр. само сам* 'сам самцит'. – 'Он је с'амо с'ам ст'иг'а до Ск'а'дра; в. *јегити*; *с'амо здр'ав* 'здрав здравцит'. – Р'ука му је с'амо здр'ава. – Ије ка' само здрав [2: 510].

с'ан / **сахан** м 'лавор' [2: 88].

сандук / **с'анд'ук** м; || **сандучина** / **с'анд'учина** ж аугм в. *йоклойчина*.

санит'ет -ет'а м 'санитетски техничар'. – И т'у је тр'еба нек'и санит'ет да се пост'ави, а л'ек'ар да д'ође у нећ'ел'у.

сањалица ж в. *ициалица*.

саоне пл т 'саонице, санке' (7: 116).

с'апи с'апи пл т 'део животињског тела изнад задњих ногу'. – Д'обра је 'у с'апи.

с'ап'рт -а -о в. *са'ир'и*.

с'ап'ун м ♦; || **с'апуница** ж 'овца'.

сар'ај -аја м 'двор турских великаша'. – Да јој дође у јацију на сарај [2: 459].

сар'ан'ит (се) -ан'им (се) св 'сахранити'; || **сарањев'ат** (се) -'ујем (се) несв 'сахрањивати'. – Не п'антим да с'е н'еко г'рђе сарањев'а от Пав'ића; || **сарањижев'ат** (се) -'ијев'ам се несв. – С'утри д'а'н се сарањижев'а.

с'ар'анца ж 'бунар у који се вода слива с крова куће, чатрња' (Пћ) [1: 16; 12: 33].

сат м 'временски период од 60 минута (н.)'; *изр. ~ раб'ош'е* 'кратко'. – Ка[д] ју остр'иж'еш п'а у п'ушт'иш да л'еж'е на с'унце, н'е в'ише н'о с'ат раб'от'е, он'а с'ера њ'ена и с'унце т'ак'о д'јелује на ж'уч; в. *ура*; || **с'атонога** ж 'овца с белегом на ноzi'. – С'атонога је 'овца кад 'има п'ечу н'а ногу.

сафа ж 'мања лимена посуда с дршком из које се пије вода'. – Досипам са-

фом, разблажујем да није врела [4: 198; 2: 88; 1: 253]; || **с'афица** ж, арб. *сафиц*.

с'афра ж 'горчина која се избацује повраћањем'. – Бл'ује н'ајгрђу с'афру и на уст'а и н'а нѓс. – Бљување жучи или сафре значи отресање бриге [Ђ. Рашовић: Горка течност која се повраћањем (»бљувањем«) избаци (код болесних, обично нервозних људи) – 2: 322]. – »Сафра« се зове жуч и кисјелина која се у приликама затвора накупи [2: 515].

саца ж 'сачма' [2: 66].

сацајак / **с'аца'јак** м 'троноги сталак за постављање посуде над огњиштем'. – Под тепсијом, која се ослања на сацајак, подбачено је нешто жара [2: 102]; в. *верше*.

са'биј'ат -'ијам в. *шемерушай*; || **са'б'ит** -'ијем св; *изр. са'б'ити р'ојове* 'натерати на ред, дисциплиновати'. – Валā ћу му са'б'ит р'ојове нāко ме не б'иднѐ у ов'у св'ијес.

са'виј'ат -'ијам несв 'савијати'. – Мил'ика је једн'ом рук'ом б'рже и б'ол'е са'в'ијā цинг'ар нѓ јā с 'обл'е; *изр. са'виј'ати и'уис'к*. – Ж'ене с'у т'амо н'ешто рāд'иле, ка'се разв'ије п'упа'к, 'оне с'у га са'виј'але. – Сличним начином »савија се и пупак«: ставивши прст обмотан фацулетом у болесников пупак и опирајући се на трбух учини лагано три обрта око болесника, па се лагано извуче прст и трбух се стегне [2: 517]; ~ **се** 'задржавати се'. – Не са'в'ијā се кот к'ућѐ; || **са'в'ит** -'ијем св. – Оће да п'уши, а ј'ош не ум'ије да са'в'ије цинг'ар; || **са'виј'уша** ж бот 'попонац *Convolvulus arvensis* L.'. – Скубем савијушу [4: 254].

са'вр'емен -а -о 'стар, у годинама кад је природно умирати'. – Б'ио је и са'вр'емен, мā сѐ нам'учио. – Богме је б'ил'а са'вр'емена, али ко је м'огā м'исит е ће т'акѓ ц'офит.

са'гн'ат -'ам / са'ж'енѐм / са'жд'енѐм св 'сагнати'. – Треба и онѓ мало ж'ита да са'жд'енѐм 'у село; || **са'гон'ит** -'оним несв. – Ка' [д]-хете да са'гон'ите онā д'рва?

са'гн'ут се са'гнѐм се св 'погнути се'. – 'Она сѐ са'гн'ула да нешто доф'ати и ш'ипило ј'у да се н'ије м'огла испр'авит; || **са'г'ињāt се** -ѐм се несв. – П'ази како се са'г'ињѐш, да те не пресијече.

са'днјев'ат -'ијевāм несв 'денути'. – С'ијено са'м кр'ави озг'ѓр с л'ивāдā донос'ила да га са'д'ијевāм т'ун; || **са'ђен'ут** / **са'ђ'ес** -'енѐм св 'саденути'. – Са'ђен'ућемо кол'ко м'огнѐмо, а молит Б'ога да ни онѓ др'угѓ не скв'асѓ.

са'жд'ит са'ждѓм св 'спалити, сагорети'. – Какв'и с'у, са'жд'итѐ св'е што и зап'анѐ, нѓ дāко н'ека' [т]-тā'н 'ога'њ и њ'и доф'ати; || **са'ж'ижāt** / **са'жд'ират** -ѐм несв 'спаљивати, бацати у ватру'. – Нѐмај'у што в'ише саж'ижāt, нāко тѐ м'āјчине к'ости. – С'а' [д]-с'у п'очѐли да се са'жд'ир'у и да и [м] п'епео м'ећ'у у некакве т'енеће.

са'жѓм'ат -'ијмā несв 'цедити стискајући'. – Онā пријев'а ун'утра са'жѓмā [ј], пребач'уј н'а бāнду, ф'рка-ф'рка, док је св'а исцијед'ио.

са'з'ув'ат -'увāм несв 'скидати обућу'. – Са'з'увāте се, ћ'ецо, да ве ј'ā не са'з'увāм; || **са'з'ут** -'ујем св 'скинути обућу'. – Са'з'ује се и ч'ѐпл'ѐ га по рамен'āе доклѐ м'оже издрж'ат.

са'кријев'ат -'ијевāм несв 'склањати од погледа других, склањати од других'. – В'ићу јā да 'она т'амо нешто са'кр'ијевā и г'учи; || **са'кр'ит** -'ијем св. – Н'ика'квѓ ти рач'ун н'ѐћемо, мѓ знāм'о да н'ѐј са'кр'ит.

са'к'унѓт -'ијм св 'прикупити, скупити'. – 'Ево још овѓ по кр'ајевāе да са'к'упѓмо; || **са'к'упл'ат** -'упл'ам несв. – Нѐмāте шт'о т'амо више са'к'упл'ат, нѓ 'ајмо, ом'ркосмо.

са'мдр'угѓ -ā -ѓ 'заједно с још једном особом'. – Дош'ā'н је са'мдр'угѓ на

пл'ач; || **са*мдр'уга** 'трудна, гравидна'. – Она је бил'а са*мдр'уга кад јо-е м'уж пог'инуо; в. *шеїнуїї, шешка*; || **са*мтр'ећї** -а -е 'с још двојицом'; || **са*мс'едмї** -а -б 'са шесторицом'; в. *сам, самдруїї*.

са*мл'ет са*мл'ем св 'претворити зрневље у брашно; дробљењем нешто претворити у прах или у компактну житку масу'. – Нека*ква машин'а му је р'уку св'у са*емл'ела.

са*мн'ут са*мнѐ св 'сванути'. – Ако кад самне, остаје по оглођаним костима да видим... у која кагуништа се намирују [4: 97]; || **самнуће** с 'свитање' [2: 23]; || **св'итат** св'ићѐ несв безл 'свањивати, најављивати нови дан, раздањивати се' – В'а*зда је бил'о: н'екѐме св'ићѐ – н'екѐме м'рчѐ.

са*ан сн'а м а. 'сан'. – Там'ан га бј'еше уф'атио са*н кад н'еко з'алўпа на пр'бзор; **б.** 'разноврсни доживљаји у сну, снови'. – М'учѐ га са*нови [2: 319]. – У са*н ми се не сн'ио (о особи која се нерадо среће, чија је појава предзнак неке невоље). – Припази се, нијесу јабуке добре на с'н, некакве јаде слуте [4: 404]; || **са*н'ѓвнїк** м 'књига у којој се »тумаче«
сновї'. – Б'ио је код њ'ега онї са*н'ѓвнїк, јā са*н га гл'ејā, и св'е ти објашњ'ује што си снијев'ā; || **снијев'ат** сн'ијев'ам несв 'сањати'. – Што т'ї је, кā да си нешто г'рдно снијев'ала?

са*нци'їр / сенцир / синци'їер -їр'а / -їер'а м 'ланац'. – Онā сѐ б'иза замог'ала у онї са*нци'їр. – Сенцир гвојђе гори од тамнице [2: 302 421]. – Куд је збиља синцијер [4: 265].

са*п'нрāt-ѐм несв а. 'приморавати'. – А што са*п'нрѐте дијет'е, в'идїте ли да не зн'ā о т'омѐ н'ишта. – Сапире, тражи да призна [4: 195]; **б.** 'притискати'. – Нем'ѓ тѓ мл'ого са*п'нрāt; || **са*п'нїет** са*п'рѐм св. – Ка[д] је род'ила тр'ећѐ, т'āмā ђ'евери јѓј са*п'рў ју: „Каж'ўј се, каж'ўј се!“ – А бил'и смо га са*п'рли. – Са*п'рли сў ју да [j]у посијек'ў. – Онў н'огу потѐг'о пā, преко 'ал'їнā, са*п'нїе; в. *заокуїїїї*; || **са*п'рт** -а -ѓ 'збијен, без могућности да се шири; непроходан'. – Са*п'рт је међу катўн'има, н'ѐмā прѓст'ор за испашу; || **са*прт'ија / сапртија** ж 'теснац, тешко проhodан терен, провалија'. – Путовање узбрдо слуги добро а низбрдо и кроз сапртију – теготу [2: 320] [Ж 30].

са*снијев'ат -ијев'ам несв 'размрсивати замршену нит'. – Пā је т'āмā 'узео цријев'а, кā онѓ ка[д] ч'ек од'ерѐ бр'āва пā онā цријев'а те и ж'ена са*сн'ијевā; || **са*снѓв'ат** -ујем св 'размрсити'. – Ч'екā[j] да још овѓ м'ало са*сн'ујем.

са*ст'ав / састав м 'спој, састав'. – Састав казана и заклопа се облијепи умијешеним пепелом [2: 58]; || **са*ст'авїт** -їм св. – Ка[д]-смо се са*ст'авїли, од њ'ї је за*зирā, а к м'ене сѐ прим'ицā (Кж); || **са*ст'авл'āt** -ām несв. – Они сў тўн нешто са*ст'авл'али, али и[м] сѐ кан'āф к'идā и нијес'у м'огли н'ишта учињ'ет; || **са*ст'авци** -вāкā м мн 'место на коме се се састају два водотока'. – Тѓ ти је там'ан он'ѓје ко[д]-са*ст'авāкā М'алѐ ријек'ѐ и Мор'ачѐ; || **са*ст'ајāt се** -ем се (не)св 'сретати се, састајати се'. – По т'āмā се н'ијесмо ни вић'али ни са*ст'ајāли; || **са*ст'анўт се** -нѐм се св. – Бил'и смо се здоговѓрили да се са*ст'анѐмо на Јел'їн Д'уб, а не зн'ām зашто н'ије дош'ā; || **са*ст'ат се** -нѐм се св а. 'састати се, срести се'. – Са*ст'али смо се н'а Биоче, 'он из Ријек'ѐ, а јā с Пѐл'ева Бр'ијега.

са*ст'арāt -ām св 'остарити'. – Они сў се в'а*зда св'аћали и глѓд'али, али су са*ст'арали з'āдно.

са*ст'ат се -нѐм се в. *са*сїав*.

са*твор'ит -'орїм св 'створити, приредити'. – А виц'ала са*м једа*п'ут: „Валā св'акў м'уку ћу доб'ит и н'ѐћу см'рт са*твор'ит сāmѓј с'ебе“.

саг'ирāt -ѐм несв 'уништавати'. – Не саг'ири тога к'оња, тр'ебаће ти да и с'утра на њ'ега н'ешто натов'арш; || **саг'тр'ијет (се)** с'аг'трѐм (се) св. – Богоми ти сѐ с'аг'трла једна 'овца: убио у је к'ами и на з'аг'дњу н'огу н'икуј не м'оже. – Н'огу му је сву с'аг'тро. **с'аг'ч / сач** м 'метални поклопац за црепуљу' [1: 237 253, 2: 87 440]; в. *верије*.

саг'ч'екāt -ām св 'причекати до одређеног времена'. – Саг'ч'екā[j] још м'ало, нем'б' итāt, за бр'уку и неср'ећу в'аг'зда 'имā времена.

саг'ч'ув'ат -'уvām св 'сачувати, спасти'; в. *скорошеченик*.

саг'ш'ит саг'ш'ијем св 'шивењем начинити неки, најчешће одевни, предмет'. – Јā саг'м јōј саг'шила ону тров'езицу; траж'ило дијет'е, а н'е би – да је зн'ала да ју в'ише н'еће скид'ат.

св'адба ж; в. *сваи*.

св'адит се -йм се св 'посвађати се'. – Ту сѐ м'ало св'адио и з Драг'ишōм и тāмā сѐ Драг'иша под'игāн с тијема њег'овијема за Ор'āво; || **св'ађāt** се несв. – В'аг'зда се нешто св'ађају, кā да бес т'огā не м'огу; || **св'ађа** ж. – Они сy нав'икли на св'ађу кā на ш'огу.

свакор'ук -а -о 'сваковрстан'; || **свак'утй** -ā -ō 'сваки, васколики'. – Свак'утy да си пок'улио и нем'б' в'ише ниједн'у прозбор'ит; в. *врай*.

свāl'ат (се) св'āl'ām (се) 'скогрљати, спустити ваљањем' св према *vāl'аи*; в. *йозига*.

свār'ит св'ār'йм св 'скувати'. – Онѐ би се копр'иве свār'иле, н'ијесмо им'али ч'йм ни да и подмѐг'емо; ако смо им'али з'рно с'оли да и ос'олимо – тō ни је бил'а д'обрā раб'ота. – Л'а'кшѐ свār'и[т] ск'оруп нō с'ир. – Одмā саг'м пл'еће т'урио да га св'ār'им.

св'ат м 'учесник свадбеног весеља'; *изр. сѝари* ~ 'сватовски старешина'. – Прво одаберу старога свата [2: 221, 1: 274]; *дебели* ~ 'сватовска функција'. – Кажу, дотле је увесељава ка дебели сват [4: 273; 2: 221]; || **сватарица** ж 'учесница свадбарске свечаности'. – У кучкијех Арбанаса и мусломана сватови не иду за невесту, већ женске сватарице [2: 228]; || **св'атскй** -ā -ō 'који се тиче сватова, сватовски'. – Муштулугија као сватски гласноша прође да огласи сватски долазак [2: 222]; || **св'адба** ж 'прослава венчања, весеље уз венчање' [1: 274].

свашточ'иња м / ж 'особа која је спремна на сваку гадост' [4: 270].

свѐз'ат св'ѐжѐм св 1. 'направити чвор на крајевима везе'. – Јā свѐз'ала кр'аву зā нй ј'асѐн; 2. 'нрекинути мокрење због неког обољења мокраћног тракта'. – Какви сте вода ви се свезала [3: 223]

св'екар -кр'а м 'мужевљев отац'. – Тō саг'м о[д]-свекр'а ч'ула (Лш); || **свѐкр'о** -'а м хип 'свекар'. – Једāн св'екар д'игāн сн'аи здр'авицу, а 'она му врн'ула: „Здр'ав, св'ѐкро! Овā кр'ушка н'ије ни зр'ела ни презр'ела, на њу се н'ије н'ико пен'ā, а ко се по'саг'т п'опнѐ – изио му гōвн'о отац'!“; || **св'екрва** ж 'мужевљева мати'. – Њ'ѐна је св'екрва бил'а тѐшк'а, л'а'ка јō з'емл'а, а м'оја ми је бил'а л'а'кчā нō м'āјка.

свѐг'ац свѐц'а м 'празнични дан'. – Бј'еше некй свѐг'ац; || **св'етковāt** -ујем несв 'славити, светковати'. – А т'āе се д'āн н'ије раб'отāло, држ'ава гā св'етковāла; || **свешт'ат** -ām несв 'освећивати'. – У случајима тијех болести, као и уз неке вече болести, православни Кучи држе... »свештање масла« [2: 517]; 'прослава венчања, весеље уз венчање'; || **свештен'йк** -йк'а м. – Кр'или сy да не зн'ā н'ико без 'они и свештен'йк; || **свештен'йчкй** -ā -ō 'који се тиче свештеника'. – Н'ије га н'икад виђ'ā без у ону свештен'йчкy р'обу.

свѐт'ит / свѐћ'ат (се) св'ѐтйм / св'ѐћām (се) несв 'убијати за освету'. – »Братственик« је »братственика« »коротовао«, »свећао« га [2: 128 467]; в. *биш*, *онагар*,

иоѿирефиѿи; самораница.

свѿћ'ат св'ѿћам неск обично у изразу ~ св'ѿј ѿ'осѿ 'не мешати се у туђе полове, гледати своја посла'.

свијес[т] ж 'свест, ум'. – М'рче ми св'ијес ка'д га в'ићо.

св'ијет м *изр. окрсни* ~; в. *окрсни*.

св'ијетња̋к м 1. зоол 'свитац *Lamprugus noctiluca*'. – З'брѿ се к̄ св'ијетња̋к з гуз'ицѿм; 2. 'светлац'. – Искачу свијетња̋ци, очи испадају [4: 319]; || **свѿт'а'к** -тк'а м 'светло; светиљка, лампа од тенеће' [1: 253]; в. *карван*; || **свѿн'ут** св'ѿнѿм св 'принети светло, лампу, посветлити'; || **св'итк̄ат** -ам неск. – Зн'а ли 'ико што нѿ св'итк̄а т'амо повр Пол'аниц̄а'н?; || **св'итколѿт** -ѿм неск дем 'светлוצати'. – П'очѿли сѿ свијетња̋ци да св'итколѿ; || **св'итнѿт** / **свѿтн'ут** / **свѿн'ут** -нѿ св 'свѿнути, посветлити'; || **свѿтл'ет** -и неск 'светлети'; в. *кварай*; || **свѿћ'ет** свѿћ'ѿ[м] неск. – П'ѿрѿме не пом'ажѿ да му свѿћ'ѿш; || **свијет'а** -ѿ ж 1. 'свећа'. – Н'ѿм̄а му к'о ни свијет'у ужд'ит; 2. 'муња'. – За онога ко је громом убијен вели се: „трештило га“, иначе »убио га облак« или »убила га свијет'а« [2: 332]; *изр. с'ѿв̄а* ~ 'муња која сева у даљини и не обећава кишу'.

свѿк'ат св'ѿк̄ам св 'сазвати, окупити'. – А Филип Р'ашков р'ек̄а'н: „Н'ѿм̄а бјѿж'ања! Ор'ѿже!“ И свѿк̄а десет'ину о[д] т'ијен кој сѿ бил'и. – Можда 'им̄а ор'ѿже, а ако н'ѿм̄а свѿк̄аће и једа'н'а'к (Кж). – Свикао је Хоте, те му разбјегнуте таоце похватају [2: 140].

св'икнѿт -нѿм св 'навићи се'.

свил'а -ѿ ж 1. 'танко влакно које гусеница свилене бубе током развоја ствара и омогава око себе у чахуру; платно од таквих нити'. – Она је им'ала кош'ул'у о-свил'ѿ и св'а бил'а извѿж'ена; 2. 'влакна на врху младог кукурузног клипа'. – Крѿн'ули сѿ кл'асови и на ѿи је п'очѿла да изб'ѿј̄а свѿл'а; || **свил'ат** -ѿ неск 'избацивати свилу на врху кукурузног клипа'. – Фрумет'ѿн је л'ијепо свил'ѿ и с'а'е[д] да в'идѿмо какв'о ће му б'ит вријеме; || **свил'ен** -а -о 'који је од свиле'. – П'ѿс свилен'ѿ зв'а се трамбул'ос; || **свилац(а)?** ж 'комад меког платна умочен у лековити раствор који се као мелем привија на рану'. – Врху фитиља облагана је рана мелемном крпцом у виду карболне вате или »свилацом« од рашчешљане ријетке махраме. – Крпе за такве ране и »свилаци« сличне су карболној вати. – Притиште мелемном крпцом и свилацем, па омота чистом марамом [2: 550 551; 3: 344].

свѿн'ут св'ѿнѿм в. *свишѿ'к*.

свирада ж 'шара направљена од гајтана ?' [2: 72 89–90].

св'ираѿица / **св'иралица** ж 'врста фруле'. – Свираѿице се праве од туча и купују по пазарима [2: 416]. – Свираѿице свире по Корита [5: 268]; || **свирајка** ж 'исто'; || **свѿр'ет** -ѿм неск 'сирати'. – Путник се забрижио и брижан одио к дому проз једну гору, у коју је према путу свирѿи у свираѿицу чувало овце једно пастирче [2: 453]; || **св'ѿрка** ж 'свирање'; || **св'ѿрк̄ат** -ам неск. – Св'ѿрк̄а у онѿ м'узику; || **св'ѿрколѿт** -ѿм неск дем. – Начин'ио му ѿѿд'о нечесову св'ѿраицу и с'а'е[д] св'ѿрколѿи не прест'аје; || **свѿрн'ут** св'ѿрнѿм св. – Ко ни онѿ св'ѿрнѿ? || **свѿрѿк'ат** -ѿк̄ам неск; || **свѿр'ѿгѿз** м 'сервилан човек'.

св'ѿта¹ ж 'финија тканина'. – Чинтерци и јелеци... су од свите... израђивани [2: 91]; *изр. вел'а* ~ 'материјал за израду ѿмадана'. – Бл'ѿше црв'ен к̄а в'ел'ѿ св'ѿта; || **свитит** -им неск 'опшивати и украшавати »свитом« и »везом« – Женска хаљина је по прсима »свићена« и »извезивана« [2: 92]; || **св'ѿтнѿ** -ѿ -ѿ 'који се односи на свиту'. – Нос'ила сѿ р'оба св'ѿтнѿ.

св'ѿта² ж 'пратња угледне особе'. – Овѿ гл'авѿри 'имајѿ св'ѿту к̄а и с̄ам'и што

су: п'азѣ да и[м] што л'ијепо одн'екуј не пр'ијенѣ.

св'итѣт св'ићѣ в. *св'мнуѣ*.

свѣт'а'к -тк'а м в. *свијейѣњак*.

св'итнѣт -нѣм св 'нагло побећи'. – Св'итнуо је кѣ да га ђ'аволи ђ'ерају; в. *учињейѣ*.

свједок м 'сведок'. – Али се и тада знало за »свједоке« који се још зову »испати« [2: 78].

свјех'ица ж в. *свијейѣњак*, *свијеѣна*.

свј'ештѣт -ѣм св 'постати вешт у неком послу'. – 'Он је то св'е свј'ештио како вал'ѣ.

св'од м 'волат кречане' [2: 62].

свој'ак м 'муж женине сестре другој сестри'. – Ови ми је свој'ак отиш'а у блн'ицу и с'а[д] ч'екѣмо да в'идѣмо што тѣ му р'еј тѣ д'октори ; || **својач'ица** ж 'свастика'. – 'Ајмо н'а Биоче, пѣ ћемо продѣж'и на Пѣл'ев Бр'ијек, ко-својач'ицѣ ми. – Овѣ је ст'арѣ ђев'ојка својач'ица кр'ѣл'ева (Бс); || **св'бјта** ж 'сродници'. – Те мѣ т'амо бјд'осмо и ј'ош н'еко о-св'бјтѣ; в. *докучий*, *ѣобрашѣм*; || **својтл'ив** -а -о 'пажљив према родбини, који негује и одржава родбинске односе'. – 'Она је својтл'ива и за онѣ за којѣ је чула, а не за св'оје.

сволт'ат -'ѣм св 'направити свод на ономе што се зида'. – [Убао је] изнутра обзидан или само обложен камењем, горе отворен или сведен, »сволтан«. Убао може бити само с изворком водом [1: 16].

св'оче -ета с 'дете из претходног брака једног од супружника'.

сврабљив -а -о 'који пате од свраба'. – Њих кучки Срби »надражују« да су сврабљиви [2: 529]; в. *сраб*.

свр'ата'к -тка м 'трагичан животни обрт; назадовање' [1: 263]. – Не пристај за сваким, да не буде свратак у напредак. – Зар не видиш какав је свратак у љуцтво и све остало [4: 175 261]; || **сврѣт'ит** сврѣтѣм св 'наћи узгред, навратити'. – Не ум'ије 'он да сврнѣ, бој'и се да му не пријенѣ нешто о-ч'бјства; || **свр'аћѣт** -ћѣм несв. – Јеси ли свр'аћѣ да в'идиш онѣ ом'рченицу; || **свратник** м 'свраћање, навраћање'. – Најмилији му свратник у Јаблана [4: 107]; || **сврн'ут** сврнѣм св 'свратити, навратити'. – Сврнѣ ов'бјѣна у Ц'ерја. – Сврн'и да поп'ијемо по рак'ију. – Пѣ смо сврн'ули т'амо, от'ишли смо јѣ и 'он и Да'н'ица и сврнѣмо у Ц'ерја. – 'Они ид'у коко м'огѣ, а јѣ н'ајза'дѣи, пѣ сврн'у те у к'ућу П'етра Мил'унова; ~ се 'дочекати трагичан обрт'. – Сврн'уло се св'акѣме пѣ ни К'учи не м'огѣ б'ит п'о бѣнди. – Ов'омѣ се ц'рнѣме нѣр'оду сврн'уло ка'-сѣ га заоглѣв'или Кѣт'овићи а после њ'ина к'опилѣд којѣ не зн'ајѣ к'о и[м] је јеб'ѣ м'ѣјку. – Сврн'уло му сѣ кѣ н'иједнѣме К'учу 'а му онѣ ђ'еца изг'ибоше; || **свр'тѣт** / **свр'ћѣт** -ћѣм несв. – И 'ондѣ смо и т'ѣн пр'енијели, укуп'али, н'ијесмо и[х] ка' к'ући ни свр'тѣли.

свргну -не св 'добити мањи поремећај у неком вратном пршљену, праћен болом и мањом покретљивошћу'. – По триш изасобице уздигне га од земље, да му се како вели, врат не свргне [2: 516]; || **сврзѣв'ат** -ѣј'е несв 'збацити, искренути, свргнути (врат)'; в. *развијање ѣуѣка* [2: 536]; || **сврзѣт се** -жѣ се несв 'исто'.

свр'дѣ'н свр'дла м 1. 'алатка за бушење рупа у дрвету'. – Зн'ѣ ли 'ико ђе са'м са'кр'ио онѣ свр'дѣ'н; 2. 'вртлог ветра, ковитлац'; || **сврдо** с. – Набодо се ономадне на сврдо [4: 115].

сврзѣв'ат -ѣј'е в. *сврѣнуѣ*.

свр'снѣт се -нѣ се безл 'прохтети се'. – Ка'[д]-се њ'ему свр'снѣ, блѣз'у сѣ му

и Ор'аво и Дол'ани; в. *јарцаји, маниј*.

свр'у / **сврху** предл 'при врху, изнад'; в. *оштемел'ий*.

свр'ш м зоол 'инсект *Vespa*, стршљен'.

свр'ш'нт свр'шим св 'обавити, урадити'. – Бр'зо ће тō 'он свр'ш'ит, н'емā тū некē раб'отē; || **свршов'ат** -'ујем несв 'обављати'. – Једāн д'а'н да 'орē, св'е је тō м'огā° с једнијем к'оњем свршов'ат.

св'ўј свў'чем св 'спустити вукући'; || **свуков'ат** -'ујем несв. – Тā сў д'рва свуков'али д'о пўта, о ј'аду рад'или; ~ се 'скинути са себе одело'. – Јā се там'ан св'ўкā° да л'ежēm ка'д н'еко ц'укā на пр'бзор. – Свук'ўјте се, ћ'ецо, и у ал'ине, да не тр'ажим онй прут'ић.

себен-кобиле / **сејмен-кобиле** / **сем'ер-коб'илē** фолк 'игра »труле кобиле«. – Игр'ала м'ончād сем'ер-коб'илē, скāк'али једн'и пр'еко-другије да и[х] об'алē. – Себен-кобиле или сејмен-кобиле је особито скакање, за које се на по 4-5 метара отстојања [2: 347].

сев'ап -ап'а м 'добročинство, племенито дело'. – Сматра се севап ући под но-сила [2: 265]. – Мусломани држе да је највећи »севап« ходити на хаџилук [2: 493].

сѣвл'ија ж бот 'варијетет чемпреса'.

севогн'ња ж 'кратки оштри болови, пробади, жигови'; в. *вижиианай*.

с'егнўт -нēm св 'напрегнути се да се нешто повуче, подигне'.

седланик / **седлен'йк** -йк'а м 'јахаћи коњ' [2: 16]. – Три иљаде коња седланика / И велико од боја оруже [5: 48]; в. *обейшай*; || **седл'ат** -'ам несв 'стављати седло на коња'; || **седл'о** с 1. 'опрема за јахаћег коња'. – Јā т'ури седл'о н'а коња. – Гл'аву му укрут'ише о седл'у; 2. 'брдски превој између двеју стрмих страна'. – Ка'д изд'ушиш на седл'о, п'отл'е ти је св'е под ног'ом; уп. *ждрџело, љресло* [12: 33].

седм'як -як'а м 'седмогодишњи ован'; || **седмакиња** ж 'смоква' [2: 59]; || **седм'ина** ж бр 'седморица'. – Бј'еше и[х] седм'ина и ојд'оше нав'ише; б. 'седмодневни помен'; в. *Велика љрекага* [1: 285–286], *јодишњица* [2: 269].

сежањ сежња м 'мера за дужину'. – Сежањ „значи првобитно целу дужину раширених руку и сад се рачуна у 1,50 м.“ [1: 260].

се'йр сејр'а м 'протува'. – В'ићи овогā сејр'а, овē см'утē: овогā н'ашēга попа Мил'ана, вел'и, тр'ебāло би т'а'ча'с стријел'ат; || **сејр'ит** се се'йр'им се несв 'чудити се'. – С'ам се се'йр'им: с'ин ми је, што ми ш'ил'ē, н'ика'д ми д'инār д'ā н'ије.

сек'ат (се) -'ам (се) несв 1. 'радити без одмора, бити стално у послу од кога се не виде резултати'. – А 'он је, до ј'аднē дўш'ē, нав'икā'н да сек'ā. – Пов'а'здā'н сек'ā, а ка'д би ју пйт'ā што је чињ'ела – н'е би ум'јела кāз'ат. – Сека се са столицом [4: 125]; 2. 'слутити, наслућивати'. – Погледа по сокаку, као да га је нешто секало [3: 388].

сел'ям'ет / **селамент** в. *йали* [2: 310].

селум'ила ж 'сеоска скитара, жена која беспослено лута од куће до куће'.

сенај / **сењај** м 'нишан'. – Ал да видиш војводу Дрекала / На сенај га узе цефердану. – На сењај га узе цефердану [5: 52 371].

с'ент м 'крај, периферија црквеног дворишта, порте'. – Мй смо се постро'или у онй с'ент црк'овнй ћē с'а'т кап'ела; || **сенат** м а. 'пропланак на излазу из шуме'. – Хајдуци се спустише у један пропланак на излазу горе, од куд је био сенат [3: 113]; б. 'линија додира, погранични појас?'. – Е су Кучи на сенат Турцима / И Турцима и Арнаутима [5: 495]; || **с'ента** ж а. 'простор на коме је ограничено кретање?'. – Тамо није лако четовати: / Неће воде, а неће стијене / А неће су куле ограђене / Неће поља, широке

равнице / Ту су слабе сенте за четнике [5: 403]; **б.** 'узан пролаз, теснац'. – Често пути се вуку запада на сентама те се ноћно чува. – [Кљуса се] запне на... »лакоме« прелазе, ње је вуку »сента« [2: 65]; **в.** 'суседство, близина'. – Зам'и тѣ 'овце т'амо ње 'имаш на с'енту пā и прод'а; **в.** *ждријело*; || **сентаџија** м 'власник имања у пограничном појасу, сусед', **в.** *баба земан*; || **сентач** м 'исто'. – Свијема сентачима... који са својине могу пасти у удутима Кучке планине, то да им се забрањује [2: 24]; || **с'ентина** ж 'простор на коме се додирују имања, суседство?'. – На с'ентину ти је, 'узми га.

сенат сена ? 'осетити зебњу, наслутити опасност'; **в.** *бирек*.

сенцир **в.** *сѣнцир*.

с'ердār м 'главарско звање'; || **сердарство** с. – У кучкијех Срба била је наследна и још једна титула: сердарство [2: 145].

серињ'ат -'а[м] неск 1. 'празнити дебело црево'. – Њ'ерāте тѣ кр'аве да ми не серињ'ајү пред врат'а; 2. 'брбљати без мере и смисла'. – Д'ошли ајвāн'и т'ун и серињ'ајү, не ум'ијү заг'иснүт; **в.** *спай*.

сѣрф'ит с'ѣрфим неск 'опскрбљивати'; **в.** *орфанић*.

сестр'а -'ѣ ж ♦. – 'Он је им'а пѣ-шѣс сестā'р'а'н, а не зн'ам је ли им'а једн'бга али дв'а бр'ата; *изр.* *Бојом* ~ 'посестрима' [2: 234]; || **с'естрѣн** -а -о 'који припада сестри'; || **сестр'ичић** м 'сестрин син'. – А бј'еше ш њ'им ов'бђен један Јовāн'овић из Л'утова, Ник'олѣ Јовāн'овића сестр'ичић. – Ш њ'има је б'ио ов'и Грјү'о Спа'ић, тō је 'исти сестр'ичић Р'адоњан б'ио; || **сестр'ична** ж 'сестрина кћи'. – Сестр'ична му је бил'а 'удага за бр'атом 'о-стрјца Л'убичинијем; || **сеструљина** ж пеј. – Није га лично тужио већ преко сеструљине и женетине [4: 235].

сет'ѣмба'р -бра м 'девети месец у календару'.

с'ивāl м 'коњ сиве длаке'; || **сйв'оња** м 'во сиве боје'; || **сивуја** / **сив'ул'** а ж 'сива крава' [2: 18].

с'ига ж 1. 'тамнија, сива вуна'. – Бира се бијела вуна у којој нема сиге [2: 29]; 2. 'овца жуте и бијеле вунек' [2: 10]; || **с'игāv** / **с'ингāv** -а -о 'тамносив'; **в.** *овал'ај*, *малић се*; || **сигавица** ж **в.** *сйрука*; || **с'игавоша** / **с'ингавоша** ж 'овца светлосиве боје'.

с'игра ж 'игра'; || **сигр'ат** се с'игрām се неск 'играти се'. – О[д] св'ије р'абтā'ѣ ђ'ѣца би н'ајвише да се с'играјү.

сигурāv'ат -'ајем / -'ај'ем неск 'спремати, кувати обед'. – Јеси ли, ж'ено, што сигурāv'ала за овѣ гл'аднѣ; || **сигур'ат** -'ам св 'спремити обед'. – Сигур'ала је м'ајка н'ешто бил'а за вечеру. – Сигурај што имаш за пут, е ћу ти ја у друштво бит [2: 286]; **в.** *ипреобис*.

с'игүра'н -рна -о 'чврст, стабилан, поуздан'. – Ако ти је обет'ā, 'иди сл'ободно, с'игүра'н ти је кā 'у бāнку; || **с'игүрно** 1. прил 'поуздано'. – Ако ти је р'екā'н, тō ти је с'игүрно кā да га 'имаш 'у рүку; 2. реч. 'вероватно, можда'; **в.** *ошијај*.

сијат¹ с'ијем неск 'сејати'.

сијат² с'ијем неск 'просејавати'.

сијед'ат -'ām неск а. 'спуштати се на седиште, седати'. – Н'е-оћемо сијед'ат, нō м'брāмо н'а Биоче б'ит за пō 'урѣ; **в.** *сегало*; 2. 'зауставити се накратко при навраћању у нечију кућу'. – А не м'оже б'ит, ч'бче, да н'ѣхете сијед'ат да поп'ијемо по рак'ију.

сијекавац -вца м бот '??'. – Не лишћи, маго, док сијекавац нарасте [4: 205].

сијено с 'сено'. – Њ'има је с'а'д л'а'ко : смйр'или сү с'ијено и нека п'адā [киша] колико јōј др'аго; || **сенина** ж 'измрвљено сено, трине'; || **сенур'ина** / **сјенур'ина** ж

‘слабо крупно сено’ [2: 39].

с'ијер -'а -'о ‘сив; грахораст’. – Имале су се наћи двије дјевојчице... којима су биле »сијере очи« [2: 154].

сијерм'а ж ‘упала тетиве’.

сијечење с ‘игра којом двојица представљају двобој, двобој као момачка игра’; в. *сеј*.

с'ик! **с'нк!** узв за вабљење телета [2: 18].

сик'ил' -ил'а м анат ‘клиторис’.

с'икнџт -нџм св ‘викнути, вриснути’. – А ка'д је дош'а'е прет к'ућом, ж'ена му је с'икнула: „Ђе сѹ ти пр'ијател'и ка' [д]-си дов'ео ј'амаре у к'ућу?“ – Шп'ир'о је с'икнуо от'уд: „Прек'ид'а г'овѳр, Р'адоња Вѳл'оф!“; || **сикт'ат** -ј'им несв ‘викати, вриштати; псовати’. – Сикт'й поган'ул'а, не закл'апл'ѳ, а ја не зн'ам што ме нађ'е; || **сиц'ат** -ј'ам несв ‘исто’. – Не прест'аје да сиц'а: једн'а гл'ава а д'евѳт ј'език'ан!

с'иколит -ј'им несв ‘помало сисати’ (р.).

с'ила ж 1. ‘моћ, снага којој се тешко одупрети’. – Пре[д]-с'илѳм се 'оће и п'амѳти; 2. ‘мноштво’. – Ск'упила се с'ила на'рода, не м'ош се разм'ин'ут. – Дв'јеста и педесе-к'ил'а' с'ира сѳ ск'упило за н'епуне дваез д'ан'а'е у Језера, и ск'орѳпа шѳсе-к'ил'а' – то је с'ила; *изр.* *ђавол 'ѳ с'илѳ* ‘израз чуђења, изненађења, недоумице’. – Е, ѳавол'ѳ с'илѳ, што овѳј ѳеч'ини н'ѳће п'ас н'ам; || **с'илит** се -ј'им се несв ‘радовати се’; в. *йусийша*; || **силоб'ата'н** -тна -о ‘поносит; силовит’; || **силобатња** ж ‘силовитост, осиноност’. – Појединци јачијех братстава или познати јунаци из силобатње навлаштито [су] кварили ред [2: 151]. – Понос или, како се у Куча каже, силобатња, великоумје, високоумје, велопрдање итд., особито је развијен код некијех кучкијех родова [2: 479]; *изр.* *силом на срамојѳу* ‘по сваку цену, неразумно на нечему инсистирати’. – Крѳн'уо је с'илѳм н'а срамоту, а н'ѳма н'икаквѳга на'чина.

сил'ап'ит -ј'ап'им св ‘нагло скочити, ѳипити’. – ‘Они сил'ап'ише, да 'очи изв'адѳ, што н'ѳтѳ од'ит с н'ама.

сил'аф / **силаф** -аф'а м ‘широк појас, део народне ноше’е’. – Држи капу, »силаф« или коју другу биљегу покојникову [2: 253].

симт м ‘мали округло хлеб од белог брашна’; в. *нежиг*.

симс'ија / **синс'ија** / **сипс'ија** ж ‘лула за пушење’ [2: 76].

с'ин м ‘мушки потомак у првој линији’ || **синовски** -а -о ‘који припада сину или се на њега односи’. – Није био сретан виђети синовску потпору [3: 650]; || **синовац** -вца м ‘братов син (р)’; в. *власиан* [2: 124]; || **синовична** ж ‘братаница (р)’. – Синовична Вељова Спасоја [5: 362].

с'ингав в. *сија*, *сијав* [4: 313].

син'ија ж ‘мали ниски округло сточић, софра’ – Софра се зове још и синија [2: 88].

синцијер в. *са'нцир*.

сйп'а' ж ‘дрвоточина’. – »Сипа« је дрв који нагриза дрво (по наводу Ћ. Рашовића) [2: 331].

сйп'а' ж ‘болест оваца, сипња’.

с'инјат с'ипјѳм св 1. ‘накапати’. – Ка'д 'оће да му с'ипјѳ 'у око, мѳр'а г'а д'обро држ'ат; 2. ‘падати, засипати (о киши, снегу)’. – С'ип'ала је св'у нѳј, н'ије паг'инѳла; || **с'инк'ат** -ј'ам несв. – С'ипк'а пом'ало, теке да не м'ѳгу от'ис да дон'есѳм бр'еме с'ијена; || **с'ипнѳт** -нѳм св; || **с'ипколит** -ј'им несв дем.

сипс'ија ж в. *симсија*.

с'ир м ♦; в. *мрс*; ~ *вар'енѳ* ‘цицвара’. – А не зн'ам ко р'ече с'а'[д] некѳ д'а'н:

нем'ѿ ми га пост'авја[т]! А м'й бисмо р'екли: е, с'ир вар'енї!; *сл'анї* ~ 'посни сир'. – Прерани или слани сир се гради од варенике, са које је у карлицама скинут скоруп [2: 238-239]; *ц'ијелї* ~ 'пуномасни сир'. – Од варенике која се само смлаци, гради се цијели сир или јамужа (?), тј. »неспршћени« сир, у грудвама, које се међу у чабар [1: 237 238]; || **с'ирїт (се)** -й[м] (се) несв. – Н'ајвише с'е с'ирїло, али ц'ијелї с'ир, али ка[д]-се ск'ин'е ск'оруп п'а се ус'ирї; || **с'ириште** с а. анат 'желудац'. – Ране које је куршум учинио у сиришту или цријеву затваране су тијем што је рањеник гутао замотуљке зечије вуне [2: 551]; **б.** 'течност за сирење припремљена од животињског желуца'. – К'ан'е се у варен'ику мало с'иришта, да се с'ирї; || **с'иришњак** м 'дрвени каблић, посуда за држање сиришта' [1: 237, 2: 31].

с'иров -а -о 'незрео'. – Н'е би ј'а т'ѿ д'ир'а још некї д'а'н, с'ирово је; || **сиров'ак** -ак'а м а. 'сирово огревно дрво; сиров прут', **б.** *бечалина, ѝригаї*; || **сировина** ж 'сировост, незрелост'. – Кад се зрно од сировине може да преломи, рачуна се зре-лијем [2: 50]; в. *здренуї*.

сиром'а -'аа м 'сиромаш'. – Т'ѿ је мел'емнї сиром'а, пошт'ен колико је т'ежа'к. – Ко је сиром'а б'ио пом'аг'али с'у га колико с'е м'огло; || **с'иром'аш** -и ж 'сиротиња'. – Стиђели су доћи и уврстити у ред циганске сиромаше [3: 106]; || **сиром'ашица** ж 'сиромашна жена, сиротица'. – Богме је, сиром'ашица, б'ил'а пошт'ена колико је т'ешк'а; || **сиром'аша'н** -шна -'о; || **сиром'ашно** прил. – Т'у с'е в'а'зда ж'ив'ело сиром'ашно, али су л'уђи добр'е успијев'али; || **сирот'иња** ж 'сиротињска кућа, породица, имање'. – Т'а'ма б'ј'еше сирот'иња; в. *ди'нуї, сїлачина*; || **с'ирота'и** -тна -о 'сиромашан'. – Село је било више сиротно него ли богато [3: 228]. – Имају ли погибије Турци / од нашега пра'а сиротнога [5: 172]; || **с'иротно** прил 'сиромашно, у сиротињи'. – Ж'ив'ело с'е с'иротно, како с'е м'ор'ало, али на обр'ас с'е гл'ед'ало в'ише н'ѿ на др'уг'ѿ; || **сиротов'ат** -'ујем несв 'живети у сиромаштву'; || **сироч'е** -'ета с 'дете без родитеља, оба или једног'. – Он је к'а сироч'е ост'а, м'ајка му с'е пр'еуд'ала. – Они с'у ост'али с'ироч'ад, от'а'ц и[м] п'огиге (не зн'а се убише ли га н'аши али њ'ини), м'ајка се пр'еудале и под'из'али с'у и[х] х'ед и б'аба – и од њ'и начињ'ели л'уђе; в. *јейими* [2: 110].

с'иса ж 'дојка'. – З'рно г'а погод'ило пот пл'ећку, а изб'ило на с'ису; || **с'исица** ж дем. – В'идїте ли в'ї да с'у ов'ѿ н'аш'ѿ поган'ул'и и кр'ен'уле с'исиче; || **сис'ача** ж а. 'овца, коза великог вимена'. – Ова ми је сис'ача те добр'е ома'њ'ала варен'ику; **б.** 'жена бујног попрсја'. – Чиј'а б'ј'еше он'а сис'ача те стој'аше с М'арком и Андр'ијом; || **с'исанче** -ета с 'теле до 6 месеци старости'; || **с'иска** ж в. *с'и'ска*;

с'ит -а -о 'наједен'; *изр.* ~ *с'иїї'н* 'сит до пуцања'. – Вук се сит сита'ан наије, док се удабри.

сїт'а -'е ж 'фино млевено пшенично брашно'. – Н'ије се ов'ѿје зн'ало за сїт'у до по р'ату.

с'ита'н с'итна -о 'невелик, ситан'. – Крт'бла ми 'остаде с'итна, 'изгоре од овог'а 'огња неб'еск'ѿга; || **ситнул'ав** -а -о 'омален, низак'. – Они су сви некако ситнул'ави, м'а пошт'ени к'а по једн'и и вр'иједни ка ж'ишке; в. *јабучица*.

с'ић м 'кофа, ведрица'. – Припртили ведра и пуне сићеве [4: 191].

сицат -ам несв в. *сикнуї*.

сич'ија ж **1.** 'упала плућа; туберкулоза'; в. *сушица* [2: 526]; **2.** 'велика брига, нервирање'. – Ч'оек се н'ика'д н'ије сп'ас'ио од м'ук'е и сич'иј'е; || **сичијав** -а -о 'изнурен од болести, туберкулозан'. – Кад је неко болешћу одвећ изнурен и омршавио, прихвати се, да је »сичијав« или, како се чешће каже, »јефтичав« [2: 512]; || **сичиј'ат (се)** -'ам (се) 'нервирати се, бринути се; секирати се'. – Не сичиј'а ми т'у

ђ'ецу, да не тр'ажѣм дренов'ак.

сјāv'ит сјāvим св 'стерати овце на неко ниже место'; в. *јавиѣ*. – Сјāv'ише ли ти 'овце 'у Дб; || **сј'ава'к** -вка м 'вечерњи повратак стоке с испаше'.

сј'агња ж 'која у утроби носи јагње'. – Још сѹ ми н'екѣ сј'агње; || **сј'агњена** 'исто'.

сјāj'ег / **сјāj'ит** -й несв 'сјати'. – Ка[д] је нав'укā онѹ 'одежду на с'ебе, тō је св'е бѣл'о кā ср'ебро, тō је сјāj'ело, св'ега га окл'опй. – Зн'аш како му се сјāj'аше к'ожа – кā-нō л'ѣт т'а'нкй ка[д]-га с'унце огр'ије – т'акō тō сјāj'аше; || **сј'ājка** ж 'светао тренутак, радост'.

сјекнут в. *сѣј*.

сједба ж 'сетва'. – Сједба је треће орање кад се сије сјеме [2: 48].

сјемењак в. *семењак*.

сј'емчйт -йм св 'углавити, упасовати; увезати'.

сјен м в. *сѣн*.

сјурд'ат -'ам св 'срушити'. – Ђе га не позн'аше двāд'ес и девед-г'одйнā, ђе га да'н'а'с т'акōнā сјурд'аше?

сјур'ит сјурй[м] св 'оклизнути се и настрадати на стрмом терену'; в. *наѣла-ишиѣ*.

ск'акāва'ц -вца м зоол || **ск'акало** с 1. 'слап, ниска каменита препрека преко које вода прелази у облику малог водопада'; 2. 'место на коме се водоток може прећи, прескочити, да се обућа не покваси'; в. *јѣга* [12: 33]; || **скакарат** -ам несв 'скакувати'. – Јанаћко је био далеко измакао скакарајући низ брдо [3: 335; 2: 172]; || **скāк'ат** скāчѣм несв 'наглим одбацивањем пребацивати се с места на место (с камена на камен)'; || **скакање** с. – Скакање је ђечија и момачка проба хитрине [2: 346]; || **скоч'ит** ск'очйм св а. 'скочити'. – М'огā је тр'упѣ скоч'ит в'ише но мл'огй и[з]-з'āтркѣ; **б.** 'потрчати'. – Ск'очите н'екō и прет'еците онѣ 'овце; **в.** 'појавити се'. – Ако н'екōме ск'очй б'ијелā н'а око, ондā сѣ онѣ трāv'ѣ и м'ало рак'ијѣ турāv'ало у ч'ашу рак'йнскѹ; *изр.* ~ *з'а очи* 'бурно реаговати и на ситан и добронамеран приговор'. – Не скāчй 'одмā з'а очи, н'ико ти н'ије на обр'аз нап'ā; || **скоч'а'ц** -чй'а м 'човек који је увек спреман да се одазове на први глас о опасности'. – Они који су на вике готовији но други устати зову се »скожци« [2: 181]; || **скочљив** -а -о 'који одмах скачу на знак опасности'. – Латини су, ка што знаш, скожљиви / Сви устану ђе се »куш трим« вика [5: 264].

ск'але ск'ālā пл т 'степениште'. – Јā ис к'ућѣ на ск'але и м'рче ми св'ијес, не зн'ам како се ш њ'и не стоврл'а н'а глāву.

скал'опйт -им св 'упаковати, укалупити'.

ск'амѣнт се -й се 'претворити се у камен', у клетви. – Скаменила му се уста [2: 334]; || **скаменик** м 'вук'. – [Вука] из мрзави, мјесто правога имена, зову »скаменик«, »непоменик«, »звйјерац« итд. [3: 63].

скапул'ат (се) -'ам (се) св 'спасти'. – Дај, Ђерковићу, украдени смок, е те ни Бог скапулат не може [2: 155]. – Познадоше Груде Арнауте / Да су женске обукли аљине / Е да би се с њима скапулали [5: 473].

скарлатина ж 'шарлах'; в. *киле* [2: 526].

ск'астрйт -йм св према *касйрий*.

ск'ашйт -йм св 'измрвити; претворити у кашу'. – Онā му је м'а'ска чев'рмōм ск'ашйла ц'ијев; в. *дивѣйина*, *дивокоза*.

ск'а'да'рскй -ā -ō 'који се тиче Скадра'; *изр.* ~ *йрозница* в. *йрозница*.

скв'асйт -йм св 'поквасити се на киши'. – Јā чѹв'ала једну кр'аву пā д'ошла,

скв'асйла се и там'ан наложила 'огањ (Бс); в. *шурфер*.

скв'рчит се -йм се 'скупити се, згрчит се'. – Ено се скврчио ка' спарушени оп'нак, а дроњав, свијет би с њим опросио [4: 256].

скјд'ат ск'јдām несв 1. 'спуштати с висине'. – Оли скјд'ат онњ ор'аје с п'етра, валā сѹ се више осуш'или; 2. 'склањати'. – А што ћете и[x] скјд'ат ка'[д]-ћете и 'опѣт мет'ат; || **ск'инѹт** -нѣм св. – Отѣ да ск'инѹ петокр'аке.

ск'иснѹт -а -о 'овлажен да омекша'; в. *мјешавина*; || **скиш'ат (се)** -ā (се) св 'овлажити се, омекшати'. – Ако се н'ешто скорј'ало, м'етнѣш га да се скиш'а.

скитар'ат -ām несв 'луњати бесциљно, шврљати'. – Н'ије и[x] заоглāв'ио п'осā пā скитар'ајѹ доклѣ и[x] н'оге пон'есѹ; || **скјт'ат** ск'јтām / ск'јћѣм несв 'дугати без циља, скитати'; в. *бречай*; || **скитуњ'ат** -ам несв. – Ка'д 'ојдѹ у скитуњ'ање, д'ѡјтѣ ка'д и догн'а з'а'дњй кр'ај. – Тај не скитуња ни кад је пуштен [4: 265]; || **ск'итāч** м 'скитница'. – Јесѹ ли пр'ошли онй тв'оји ск'итāчи?; || **скитачица** ж в. *јелек*.

скиш'ат (се) в. *скиснуѹ*.

скл'ањāt -ām несв 'смештати на сигурно место; стављати на одређено место'; || **склон'ит** -онйм св 1. 'склонити, уклонити'. – Склоните ми овѹ ѓек'иру, да се н'еко на њѹ не наг'рдй; 2. 'наговорити'. – Барлови роњаци подговарањем склоне Барла да учини освету [2: 468]; || **склон'ит** -а -о в. *заклонийо*.

склāп'ат скл'āпјѣ несв 'склапати'. – Р'ијеч му се не скл'āпјѣ; || **склоп'ит** -йм св. – Не јāv'ише се и јā не мог'а 'ока склоп'ит.

склиска ж 'комадић'. – Понеси склиску пераћера сапуна [4: 147].

скоб'āl -āl'а м зоол 'слатководна риба *Chondrostoma nasus*, шаран'.

ск'ожња ж а. 'степениште за силазак из куће у избу, поклопац на отвору пода за силазак у избу'; б. 'ограда у изби'. – Затв'ори ј'арца у ск'ожњу; в. *виђело*.

скол'ит ск'олйм св 'закупити'. – Ск'олй ме да ју в'одим код б'абѣ, н'ѣмā та'кв'ѣ л'ѹб'ави кā између њ'и дв'ије.

скоп'ат -ām св 'зграбити'. – Док су 'оне к'укāле што се д'есй ж ѣт'етом, 'он га скоп'а и у 'ауто.

ск'опѣс[т] -'ости ж 'снага, моћ'. – А 'имām ли ск'опости – н'е в'ише нѡ у ѣт'ета о[д]-двйје г'одине [4: 189].

скорел'āk -āk'а м 'стар, спечен човек'. – И са'д је скорел'āk кā што га п'антйм от прије трйдез-г'одйнā; || **скорј'ат се** -ā се св 'скорети се, стврднути се; смежурати се'. – Оп'а'нци се скорј'али пор'ед огња; || **скорч'ат се** -ā се св 'скупити се, смежурати се од старости'. – Скорч'ала сѣ, н'ѣмā дѹш'ѣ у њѹ, мā јѡ[j]-се, вел'й, т'амо не 'итā.

скоротечен'йк -йк'а м 'скоројевић'. – А ст'ārā 'изрека вели: „Са'ч'ѹвā[j] ме, Б'оже, о[д]-скоротеченйк'а“.

скорпија ж зоол 'ред зглавкара *Scorpionidae* с доњим вилицама у облику штисаљке и с отровном жаоком'; в. *чиурак* [2: 544].

ск'орѹп м 'згуснут слој масноће на прокуваном и охлађеном млеку, кајмак'; в. *мрс*; || **скоруп'ан** м 'човек који воли скоруп'. – 'Ајте, м'оји скоруп'ани, ост'авите н'ешто да и 'у мије м'етнѣм; || **скорун'ача** ж 'жена која воли скоруп'; || **скорѹн'ит** -'ѹпй несв 'издвајати скоруп на млеку'. – Д'обрѡј план'йнки и д'обрѡме чоб'анину скорѹп'иће ѣе се г'ој н'ађѹ.

скотул'ат се -ā се св 'скружити се (о змији)'. – П'ази да се туд'ије н'ије скотул'ала каква непомѣн'ица [7:]; || **скотулāч'ит се** -āчй се св 'исто'. – Како је

л'еса бйл'а м'ало кá ув'йнѹта, 'она се л'ијепо нá нѹ л'есу скотулáч'ила.

скочáњ'ит се -'áњйм се св 'промрзнути се, укочити се од студени'. – Нагрáд'ило се скочáњ'ило дијет'е од овé зйм'ѐ, а нијес'а'м им'ала шт'о да му обóч'ем.

скочит в. *скакало*.

скрáјн'ут (се) -'áјнѐм (се) св 'склонити у страну'. – Ако велйт'е, јá ћу се скрáјн'ут; || **скр'áјнѹт** -а -о 'склоњен у страну, остављен да се приштеди'; в. *зайодирай*.

скрѐн'ут скрѐнѐм св 'запутити се другим а не уобичајеним путем; заокренути'; в. *кренуи*; || **скрѐт'ат** -'ѐћѐм несв.

скрѣж'алина ж 'пуж'. – Мй смо сп'ужа звáл'и скрѣж'алина.

скрйж'ат скрйжáм св 'усећи'. – У расо се скрижа главица црнога лука, да сир буде од плесивости чуван [2: 32]; || **скр'йшка ж** 'кришка'. – За сјеме се кртола »скрижи« у »скришке« с 4-5 пупољака [2: 53].

скр'иња ж 'мртвачки сандук'. – „Прист'упá се скр'ињи мрт'а'чкој“; в. *скуй*.

скр'ома'н -мна -о 'ненаметљив, једноставан и природан у опхођењу'. – Скр'омна сѹ и[м] и л'уб'авна онá ђ'еца, там'а'н кá и м'áјка; || **скромно** прил 'ненаметљиво, једноставно'. – Држање Арбанаса је пред главарством свога фиса скромније од онога у Кучкијех Срба [2: 145].

скромѹт м бот 'биљка пузавица, павит'. – Скромут од купине [2: 39]; || **скромут'ина ж**, в. *цкромуишина*.

скрѹж'ит (се) -'ѹжйм (се) св 'увити (се) кружно', в. *увий*.

ск'уба ж 'немирна овца, која се провлачи кроз шипраже'. – 'Имáм двијетрй ск'убе којѐ тѐ се пров'ѹј про[з]-св'акй звирй'н'а'к и ост'авйт рѹн'о по оније ч'апорá'кá'. – Ск'уба ти је 'овца којá се оскѹб'е пр'оз гору; || **скуб'ара м** 'сиган лопов'; в. *луйеж*; || **скубетина ж** '»вуна, која се оскубе од коже липсалога или закла-нога брва«' [2: 31]; || **ск'убнѹт** -нѐм св а. 'чупнути'. – Ск'убни ш'аку трáв'ѐ и б'ачи овијема п'ишлáдима; б. 'упозорити дискретним додиром'. – Дош'á' пá гá ск'убнуо з'а рѹку. – Зáр'ија ме ск'убнѹ за рук'áв: шт'о ће ти т'ебе тó?; в. 'украсти нешто безвредно'. – М'брá нес'ојче ск'убнѹт баре т'енећу испрет п'á'шчета; || **ск'ус** скѹб'ем несв 'скупсти, чупати; вући се'. – Скѹб'е се з'а нбс; || **ск'упкáт** -áм несв 'чупати помало'. – От'ишли сѹ у Подг'орицу, мá и[м] овй ст'арчеви ј'ош вал'áјѹ: ск'упкајѹ од њ'и ка'д гр'уду с'ира, ка'т к'илу вйн'а али рак'ијѐ; || **ск'упколйт** -йм несв дем 'чупкати помало'. – Ск'упколѐ ј'ош пом'ало, мá сѹ оријед'или ка'д[д] тр'ебá што пораб'отáт.

ск'удла ж 'букова дашчица за покривање куће, шиндра', арб. *скугла*. – Куле се покријевају најчешће »скудлом«, а то су букове даске од једнога лакта дужине [2: 84, 1: 248].

скујекат -ам св 'сазвати, свикати'. – Косто скујека сво село [7: 115].

скуквег'ат се -áм се св 'остарити, оронуту, скврчити се'.

скулáц'ит се -áцй се св в. *скошулачий се*. – Зм'ија се скулáц'ила исп'о-сијена.

скулáр'ит -áрим св 'набацити, зденути привремено'. – Скулáр'ите тó с'ијено, 'ево ће к'иша.

скун'áторйт -йм св 'урадити нешто брзо, импровизовати, склепати'.

ск'ѹп -а -о 'који има високу цену, скупоцен'. – Д'ошло је врйѐм'е да је св'е ск'упл'ѐ од обр'аза л'уцк'бга; || **скуп'оћа ж** 'стање у коме су цене превисоке'. – Вијен'а'ц к'бштá не знáм кол'ка мелеб'на, с'а'д[д]-сѹ под'игли скр'иње, тó је скуп'оћа, а онй покр'ов је ск'ѹп.

ск'уп м 'збор'. – Зн'á се за Ил'йндá'н – ск'уп на К'рс от Пр'евлакѐ. – Ако ј'á

не д'оћем, ви р'уча[ј]те па 'идите на ск'уп, а ја ћу д'ој с'ам за в'ама; || ск'упит -им св 'прикупити'. – Он је р'екā да га не ч'екāмо ако не ск'упимо ор'аје; || ск'упј'ат ск'упјам несв 'прикупљати'; || скупел'ат -'ам св 'једва прикупити, покупити'. – Залег'ио сē да скупел'ā св'акү б'алегу; || ску[п]штина ж 'збор већег броја људи, племенски збор, зарад решавања општих проблема' [Ж 25].

скус скубем в. *скуба*.

ск'ут м 'доњи део женске хаљине, сукње или мушког капута, огртача'; *изр. окинућ ~; в. окинућ*.

ск'уч'ит се ск'уч'им се св; в. *јукав*.

сл'аб -а -о а. 'несигуран, непоуздан'. – Сл'ап ти је овј ур'ива'к, прек'инүће се ако се м'ало ј'аче ст'егнē; б. 'слабуњав, болешљив'. – Бј'еше нешто сл'аба, ма јо то не см'еташе јез'ику; || слабица м 'слаботиња, страшљивац'. – Стара [се] да у очима онијех што му господаре животом не изгледа као слабица и богаљ [3: 344; Ж 23]; || сл'або прил 'неприкладно, недовољно; ружно'. – Не вј'ерујем да ти је 'ико што р'екā сл'або за тү м'оју бр'аћу (Бс); || слаботиња ж 'слабост'. – Да би скрила своју слаботињу, занесе главу и брзо... збриса с лица као грашак вреле сузе [4: 191].

сл'ава ж 'крсно име, дан у који се светкује домаћи култ свеца заштитника, а истовремено то представља и култ плодности и култ предака'. – Вјк'ā је јед'ан: „Због мој'ега с'йна Ник'олē ом'рзла ми је и сл'ава Свет'ога Ник'олē“.

сл'ада'к сл'тк'а -'о 'заслађен'. – Док си здр'ав, и в'ода ти је сл'тк'а.

слазит -им несв 'силазити'. – Неко је слазио к вратима [3: 485].

сл'ама ж ♦; *изр. К'умова ~* астр 'Млечни пут' [2: 332]; || сламљив -а -о 'који је од сламе, помешан са сламом'. – У Зети се сламљив гној зове »буниште« [2: 45]; || сл'амарица ж в. *исјрес* (Кж); || сл'амница ж 1. 'сламарица'. – Поред пустова употребљавају се »сламнице«, а то су вреће напуњене сламом [2: 99]; в. *шужбина*; 2. 'кућа покривена сламом'. – Сламнице (сламњаче) се зову тако по свом сламном крову, а иначе су и оне поземљуше, т. ј. приземне куће [1: 247]; в. *су'озадица* [2: 81]; || сламнача / сл'амњача ж 'исто'. – А ране те брзо пребољети / И покрит те врбичке сламначе [5: 186]; || сл'амка ж синг. – Ни једну сл'анку нијес'ам п'уштйла. – Не м'огу валā више кроч'ит ни преко сл'анкē.

сл'ан -'а -'о 'који садржи со'. – М'оме с'йну ниједн'а ј'ећа н'ије сл'ан'а и св'акү ће досол'ит; || сланица ж 'посудица за со, сланик' [1: 253].

сл'ан'а ж 'смрзнута роса'. – Поб'ерите и[х] да и[х] сл'ан'а не осм'удј.

сланн'а -'ē 'мастан поткожни слој у свиње'. – В'идйш-[л]и како је овā сланин'а л'ијепа, но шт'о ће ми ка'д ми д'октор не д'ā да [ј]у ок'усйм.

слаткор'ан -а -о 'непробирљив на храни'.

слегн'ут се сл'егнē / сл'егжē се св 'сабити се и смањити по висини'. – Тō ће с'ијено да се сл'егжē; || слијег'ат се сл'ијегā се несв . – Тā'н се ст'бг ј'ош сл'ијегā.

слез м; *изр. бијели ~* 'растиње *Althaea officinalis*'.

слезин'а -'ē ж анат 'велика жлезда у трбушној дупљи, *lien*'. – 'Узмеш онү слезин'у гов'ећү. – Слезина или плаштаница или далак (*splenis induratio*)... отијече због дуге грознице [2: 534].

сл'еме -ена с 1. 'грета на сецишту двеју кровних површина'. – Пошто се у дужини куће размјесте три-четири пара клијешта, сврху њих се озго наслони »слеме« [2: 83]; *изр. средње ~*. – По средини клијешта попрјече се се још два слемена с једне и с друге стране крова. Ова »средња слемена« могу бити и од комада [2: 83]; 2. '»ријез« на плећу'. – Ријез се на плећу зове »слеме« [2: 317];

уп. *шл'еме*.

слѐмишће с в. *сламишиџе*. – Неки упаљују какво слѐмишће (ђубре) код баштине [2: 53 64].

сл'ива ж бот 'шљива, *Rtunus domestica*'; || **слив'а** 'ракија од шљива, шљивовица' [2: 599].

сл'ијеп -а 'о 'који нема вид уопште или је слабовид'; *изр. слијејо око* 'слепочница' [4: 308].

слику прил 'слично, налик'. – Ш'атор је слику лумбр'елѐ.

слим'а'к -мк'а м '»снима«, скица'. – Им'али сѹ т'ачно слим'а'к: ђѐ 'укопан и нијес'у га м'лого тр'аж'или.

сл'ина ж 'слузава течност коју излучују жлезде и обично се избацују кроз нос'; || **сл'ин'ав** -а -о 'који избацује слине, балав'. – Дијет'е јѐ[j]-[j]је сл'ин'аво, к'а да н'ѐм'а р'уке да му 'отрѐ н'ѐс; || **сл'ин'ав'а'ц** -вца м 'који слини, балавац'; || **сл'инавица** ж 'балавица'. – Сл'инавици п'ало н'ам да се уд'а; || **сл'ин'ат** /шл'ин'ат -ам несв 'кроз нос шумно увлачити бале, слине, ушмркивати'. – 'Овца шл'ин'а, к'рмз'а [Ф]; || **сл'ин'ит** -йм несв 'исто'. – Сл'ин'и те л'ијепо, а н'ајла'кче му је да н'ѐс 'отрѐ рук'ав'ом; || **слин'о** м хип 'балавче'; || **сл'ин'авка** ж 'болест оваца'.

сл'ит сл'ијем св 'одлити'; в. *масло*.

слобод'а ж 'могућност да се испољѝ воља у границама природних и друштвених законистости'. – Ово је с'а'д в'елик'а слобод'а – да 'им'а за к'џ'а, нѐ шт'ѐ ђеш: нес'оји се намлѐж'или, а љ'уђи се истраж'или. – А да ј'а тѐ т'ебе пр'и'ч'ам по слобод'и к'а м'ѐме ђет'ету; || **слобод'ит** -од'им несв 'храбрити'. – Она га је слободила, да се томе може дој до краја [2: 454]. – Слобођаше га Или Куч при кретању [3: 487]; || **сл'ободно** реч. 'свакако, сигурно, несумњиво'. – Е, т'амо сл'ободно не м'ѐр'аш од'ит: св'е што т'амо доб'ијеш – ј'а ћу ти удесеторостр'учит. – Сл'ободно н'ѐтѐ д'ѐј [4: 355].

сл'ом м 'лом кости, прелом, фрактура'. – Ако је сл'ом у б'едро, и тѐ сѐ м'огло намјѐш'ат. – В'ише са'м сл'омб'а', 'ишч'аш'а' намј'естио да ми н'ијед'а'н гр'ешкѐ им'а н'ије. – Сломови су такође били добро познати народним љекарима и врло су их добро удешавали за оздрављење [2: 552]. – [Народ је] био врло вјешт лијечењу рана, »везању сломова«, »намјѐш'ања зглобова«, »резању кила« [2: 549]; || **сл'ом'ит** се сл'ом'им се св 1. 'доживети прелом, фрактуру'. – Ниједн'а н'е липс'а, а једн'а се сл'ом'и испре[д] с'ам'џа крѐт'ања. – Ништа н'е бјеше сл'ом'јено; 2. 'измучити се од напора, болова'. – Слом'иле сѹ га м'уке и не зн'ам како је ж'ив; || **сломица** ж 'лом'. – Тишти га сломица и погибѐљ онога што су шћели. – Баба Марта је од Јоргованке слушала што су причали гоничи убијеђени у његову стварну сломицу [4: 93 95]; || **сл'омл'ен'и'к** -йк'а м 'човек који има прелом кости'. – Сломл'ен'и'к 'у ногу ће се опр'ијет, а 'у главу – н'ика'т; || **сл'омовр'ат** м 'простор преко кога се не може проћи без великог напора и ризика'. – Нем'ѐ у та'н сл'омовр'ат од'ит е ако се што д'ес'ј, т'ебе те т'амо н'ѐтѐ н'ад'ит.

сл'уг'а ж 'лице које послужује госте'. – М'оја сл'уг'а, а зов'ју ју Г'уба (Ф) [Ж 19].

сл'ут'ит сл'ут'им несв 'наслућивати'. – Н'ије ми м'ио т'а'н с'а'н, сл'ут'и да не ва'л'а: || **слут'иша** м 'који има способност да нешто предосети, обично непријатно, злослутник'. – Како то да се слутишама у сну или буднијема унапријед прикаже што има да се деси [4: 49].

см'ан'ут см'ан'ѐм св 'почистити, овлашно помести, смести нешто на гомилу'. – См'ан'и тѐ м'ало 'у крај, да се не г'аз'и; || **см'ан'ут** -а -о 'умно ограничен'. – Л'ијѐпа ђев'џица, з'ал'уду, да н'ије м'ало см'ан'ута.

смāтр'ат см'āтрāм несв 'посматрати, погледивати'. – Јā и ов'акō см'āтрāм: из крeв'ета изб'ачише онō, леж'ā н'еко; || **смoтр'ит** см'отр'им св 'угледати, видети'. – Смoтр'ише и [x] кa[д]-сy крeн'ули низ 'улицу.

смaул'ит се -'ул'им се св 'смањити се, скупити се'.

см'аштр'ит -им св 'преварити, слагати'. – Св'ак'и ће см'аштр'ит, с'амо кaд му се м'а'кнeш с оч'и.

см'а'ј см'а'кнeм св 'свући, уклонити, одстранити'; в. *мa'ј*; || **см'ицāт** -'чeм в. *ћeишињи*.

см'eс[т] (се) смeт'eм (се) св а. 'збунити се, погрешити'. – Ће се сметем, ту ме поправите [5: 38]. – Јā се смeл'а, не зн'ам кy да се об'р'нем, а 'он 'оће да му к'ашāм да ум'ије р'уке; б. 'направити грешку у говору, лапсус'. – Смeт'е се и п'оп у н'аковању, а н'е Циганин у књ'игу; || **смeт'ат** см'eтāм несв 'чинити неугодности'. – См'eтā ме ако ме в'јeрујеш; || **смeт'eн** -а -о 'несналажљив, збуњен'. – А да тō је смeт'eно и н'eавизāно. – Јеси ли сметeнога поучио; || **смeт'eњāк** м 'збуњен, сметен човек'. – Ј'ес 'он смeт'eњāк, мā в'а'зда зн'ā што му вал'ā; || **смет'ул'а** ж 'збуњена, сметена жена'.

см'eс[т] см'eтeм св 'помести метлом и оставити на једном месту'. – См'ети тō 'у крај пā ће се п'отл'е изб'ачит; || **см'eт** м 'снежни нанос'. – Особито се велик смет о издигу находи у Ћафи од Коштице [2: 25]; || **смет'иште** с 'ђубре, смеће'. – На самом почетку пролећа, »првога марча«, од старине је вршен обичај, да се свеколико ђубре, »сметиште«, са двора скупи на гомилу и запали да изгори [2: 308]; || **сметл'иште** с 'место за одлагање смећа'.

см'иј'ат се -'е се несв 'смејати се'.

см'ир'ит см'ир'им св 1. 'обавити посао, завршити'. – См'ир'и ли тō т'амо на Мед'ун, Бож'ина Р'адовāнов?; 2. 'наћи се на умору'; в. *заковрнуи* [2: 246]; || **смиров'ат** -'ујем несв 'обављати кућне послове'. – Ц'ијелō с'ело Ђ'ук'ићā али Д'ед'ићā, пā св'е от к'ућe до к'ућe – нāко ако је ост'ала домаћ'ица да смир'ује. – Бож'ина н'ије б'ио из'ашā н'а вријеме, нō како је смиров'ā, пā је б'ио крeн'уо к њ'има. – Ка[д]-дōћ'о т'амо, 'eно онā ћeв'ōјка ће н'ешто смир'ује, р'ādи онōм рук'ōм.

см'иcā° / смиса см'иcла м/ж 'смисао'. – Нијесу знали смиса' њи'ову [2: 460].

см'ицāт -'чeм в. *сма'ј*.

см'ј'ер'ит -им св 'нанишанити'. – Што 'он см'ј'ер'и – н'eће му ут'eј; || **смијер'ат** см'ијер'ам несв 'намеравати, планирати'. – Њ'ему се не зн'ā кa[д]-што см'ијерā, а д'обро га м'отри.

см'ј'ет / смл'ет см'ијем несв 'имати смелости; бити допуштено'. – Не см'ијете ми в'ј'енчеве доносит.

смл'адна 'оплођена'. – Не ваља се никакво сјеме нити смладну животињу давати у женин род, јер јој се тако може одузети пород [2: 327]; в. *изјаловиј*.

смл'ата м 'особа ограничених умних способности, замлата'. – Н'ајл'епче је кa[д]-смл'ата и ајв'āн п'очнy да се надгорњāјy; || **смлāт'ит** смл'āт'им несв 'потући'; в. *иосугиј*.

смлāч'ит -'āч'им св 'овлаш загрејати'. – Варен'ика се м'ало смлāч'и и у њy с'ипјeш луж'ицу али дв'ије млијек'а.

см'ōк см'ока м 'млечни производи, бели мрс'. – Планинке купе смок љети по катунима. – Прво се издијели љетина, пиће, смок, и то »за чељадима« [2: 31 122].

смоква ж бот 'биљка и плод *Ficus carica*'; *бијела* ~, *црна* ~ [2: 59].

смоница ж 'врста земље' [2: 45].

смот'ат -'ам св 'умотати, замотати'. – Смот'а[ј] тō како др'аго; || **см'ота'к** / **смотак** -тка м 'смотуљак'. – Нач'ини му нека'кви см'ота'к и г'урнѐ му у шп'ак. – У такве смотке и замрске ушлијећу зарезану дрвцад и палице [2: 298]; || **смот'ул'а'к** -љк'а м 'исто'. – Н'осаше нека'ка'в смот'ул'а'к у једну р'уку, а ст'ап у др'угу. – Од-решује смотуљак [4: 98].

смр'ад м/ж 'непријатан, тешко подношљив мирис, задах'. – Т'у ископ'а једну р'упу, пā преб'ачи га ако м'ош 'о-смрāди; || **смр'д'о** -'а в. *ūrgo*. – А, см'рдо, дон'еси ћѐд'у ф'урмине да з'аждї цинг'ар; || **смрдулѐц'ат** -'ѐцāм несв 'накањивати се да се нешто уради'; || **смрдуља** ж 'неуредна, нечиста жена'. – Дошла ми смрдуља па сам ју обучила да се пере да попишана не ћипри по организација [4: 226]; || **смр'ћ'ет** -д'їм несв 'одавати тешко подношљив задах (н.)'.

смр'ека ж бот 'зимзелени грм из породице чемпреса / борова *Juniperus communis* L., *Juniperus oxcedrus* L.'; || **смр'ек'ов** -а -о 'који је од смреке'; в. *rozīa*; || **смр'ековача** ж 'смрекова грана'. – 'Окреса некѐ смр'ековаче и пр'ислонї и[х] уза' ст'ају, а не зн'ам шт'о тѐ му; || **смр'ек'овина** ж 'смреково дрво'; || **смр'ечица** ж дем. – Н'ашли с'у ју код онѐ смр'ечицѐ, ј'ош д'исаше.

см'рзāt (се) смржѐ (се). – П'очѐло је да смржѐ, 'ето ни зїм'а; || **см'рзнѓт** (се) -нѐм (се) св 1. 'смрзнути се'. – И к'ами сѐ смрзāн; 2. 'згуснути се'. – Слатки мелем се справља од маслинова уља, воска, чансе и жуманцета од јајца, пошто се све то скупа провари... па се врело саспе у чисту чашу или сафицу, ђе се »смрзне« [2: 550].

см'рса'к -ска м 'гука умршеног конца'. – Н'ашла б'аба нека'ка'в см'рса'к конц'а и с'а'д'оће да га разм'рсї; || **см'рснѓт** -нѐм св 'овлаш привезати'. – См'рсни тō м'ало док јā дон'есѐм ур'ива'к да ју св'ѐжѐмо.

см'рскāт / **смрск'ат** смрскāм св 'разбити у комаде'; в. *убийї*.

см'рта'н -тна -о 'који се тиче смрти'.

см'уд'ит см'удїм несв 'палити длацице на пламену'; || **см'уднѓт** см'уднѐ[м] св 1. 'овлаш (се) опалити пламеном'. – Од извађене сјекире прича се, да је трава смуднула колико је врела била [2: 152]; 2. 'побећи; изгубити се'. – Јаначко Данијелов као утвара смудну, зовући своје керове [3: 335]; || **см'удна** ж 'непослушна, неукротива девојчица'; уп. *сїрїїна*.

см'ута ж 1. 'немири, неизвесност; пометња'. – Ћаволи чине помрчине и велике смуте у природи [2: 280 322]; 2. 'смутљивац'. – М'аки ми т'у см'уту да те к'умїм е ће посв'адїт двā 'ока 'у главу.

сн'āj / **снаћ** сн'аћѐм св 'обратити, омаћјати'. – 'Они с'у га сн'ашли и с'а'д[д] ш њ'їм мл'ātѐ кā с тр'ањōм; в. *сеур*; ~ се 'снаћи се'. – Св'ако нека се сн'аћѐ како зн'ā; в. *обрес[її] се*; || **снāд'ит** / **снаодит** (се) сн'адїм / снаоди[м] (се) несв 1. 'сналазити се'. – Ст'арї се л'їђи снāд'или; 2. безл 'доживљавати'. – Доцније ћемо истаћи неколико несрећнијех случајева, који су по народноме вјеровању снаходили неколицину због враћања кумства [2: 168]. – Зло ником не помишљам, тако ме не снаодило [4: 110].

сневеселит се -им се св 'уозбиљити се, забринути се'. – Онамо се сневесе-лише [4: 358].

сневољит се -им се св 'постати безвољан'. – Сневољио се над каталогом [4: 176].

снежаник м 'смет, снежни нанос', в. *снијеї*.

снїз'ат се сн'їжѐм се св 1. 'клонути, кад се ноге превију у коленима, пасти; спустити се'. – Како сѐ Сп'асоје сн'їзā, онї му је раф'ал гл'аву му је св'у д'игāн; в. *сїубе*, *кукул'а*; 2. 'склизнути'. – Снїз'а му сѐ покрив'ач н'а земл'у и 'он тō н'ије ни о'с'етио.

снијев'ат сн'ијевāм (не)св 'сањати'. – Валā са'м ноћ'а'с, велй, једа'н с'а'н сн'ијев'ала, за'исто чуднов'ат. – С'а'е-ћу прйч'а[т] једа'н с'а'н којй са'н сн'ијев'ā пр'ије н'еколике г'одине.

сн'ијег м ♦; || **снежаник** м 'смет' [1: 21]; || **сњежāн'ица** ж 'снежна јама'. – А ов'бје сњежāн'ицā, за једа'н с'āt 'бда, имā та'кв'ије ј'āmā коб н'ика'д нијес'у пресушев'але (Кж); в. *кајавица*; || **снијешк'и** -ā -б 'снежни'; в. *рума*.

сн'ијет' сн'есē[м] св 1. 'спустити'. – 'Ајте в'ићите којē ће ми сн'ијет ону в'уну с п'етра да јōј дāј'ем цев'āп; 2. 'снети јаје'; || **снос'ит** сн'осй несв 1. 'спуштати'. – Не тр'ебā ти то ј'ош, ч'бче, што га сн'осйш; 2. 'носити јаја (о кокошци)'. – Он'бје су к'окошке снос'иле на дв'ā пол'ога на онй з'ā'т; в. *налезай*.

сн'ијет² ж 'главница, гар, болест на житу'.

сн'итйт -йм св 'довести под конац'.

снов'ат сн'ујем несв 'навијати пређу за ткање'.

сноп м ♦. – Четрдесет руковети чине »сноп« [2: 50]. – Сноп од 40 руковети ситнога жита рачуна се багаш [2: 79] (нејасно, обичније – *б'ала*).

соба ж в. *камара*. – Над избом има у понекој кули соба, врло ретко две собе, а до собе је »кућа« или кужина с огњиштем [1: 249]. – Један се крај [куће] зове огњиште а други соба [2: 86].

сова / **соха** ж а. 'мотка којом се обезбеђује сламни кров на кући'. – Преко сламног крова се увек наслоне још и дебеле сохе или мотке, које се учврсте у пријечњаке као оно код глада [1: 247–248]; б. 'ступац'. – У многим кућама... имаде под којом гредом постављена »соха« која се још зове и ступац, арб. *дирекун* [2: 86]; в. *йозига*.

сод'ом м 'дуготрајна провала облака, »уљев кишани«'. – Овй сод'ом не м'ислй да прест'анē; в. *карамлак* [2: 333].

сој м 'уважен представник племена'. – Отуд се у Куча много разлаже о »соју« и »несоју« [2: 480]; || **сбјл'ија** м 'човек доброг соја'. – За'исто с'у бил'и сбјл'ије и п'рвā в'рста л'ућ'ин и 'у брасво и 'у племе.

сок / **соч** м 'потказивач, »проказивач«. – Код Куча... сок је сматран непоште-ним чоекком, као год данас шпијун [2: 160]. – Да би пронашао лопова, суд се служио и сочевима (соч, проказивач) [1: 222]; || **соч'ит** с'очйм несв 'откривати неке тајне, потказивати'. – Он је в'а'зда зн'ā п'онешто што др'угй нијес'у и млоз'ину је м'огā да с'очй, а п'осле сē дозн'ало и к'о му је тō кажев'ā. – Соковима није било мило одмах изаћи на сриједу, па сочити за паре [2: 160]; || **соцбина** ж 'накнада за соча'. – Морао је проказани крадљивац платити још и засебну соцбину, награду за соча [1: 222]. – Ниједан дакле соч није се примао соцбине [2: 160]. – Познати су били и други облици истраге, као поћера по трагу, заклетва и соцбина [2: 155]. – Дом Цавидов је издао велику соцбину и обетао силно благо ономе што би прописао боравак голобрадога хајдука [3: 241 252].

сок!-**сок!** 'узвик за вабљење говеда' [2: 19].

сок'б -ол'а м 1.а. зоол 'птица грабљивица *Falco* из пор. *Falconidae*'. – А ја реко да и н'ије отк'уд сок'б уд'арио (Бс); б. 'играч у игри »соко и јаребица«' [2: 370]; 2. 'јунак, неустрашив човек'. – Сокол'ови с'у тō бил'и и 'око и[м] н'и прет кйм н'ије угāр'ало; || **сокол'ић** м дем зоол 'птица грабљивица *Falco*'. – Кад соколићи трепере у ваздуху, слутња је киши [2: 523]. – Талер Марко Арнаута крену / Соколић га стигнут не могаше [5: 488].

с'б с'оли ж. – Ч'оєка не м'ош позн'ат ни ка'д ш њ'йм из'ијеш вр'ећу с'оли; || **солил'ебник** м 'нераздвојан пријатељ, с којим је поједено много соли и хлеба'.

– Пријатељу и солилебнику / Помога би у сваку невољу [5: 246]; || сол'ило с 'место на којима се овцама и козама даје со'. – Дешав'ало сѐ п'онекад да превр'ћу тã сол'ила л'ућ'има, да и л'омѐ (Кж).

сор'ат с'орѐм св 'узорати'. – Пошто »сору«, враћају »фатића«, којему за изор плаћају по један цекин [2: 18].

сотона в. *враї, ђаво*.

софија ж 'чунак у ткачком разбоју'. – Приступи се бајању, као и приликом појаве ударца и осталијех подљута, дирајући набој софијом од статива и шапућући [2: 540].

с'офра ж 'низак округао сто, трпеза'. – О зиду виси софра, која се и у Арбанаса тако зове [2: 88].

с'офрла ж 'ситни туцаник' (О).

соха в. *сова*.

сочиво с бот 'махунаста биљка *Eryum lens*, лећа'. – Сијање пасуља и другижех »сочива« [народ је презирао – 2: 479].

сочит в. *сок*.

сп'адѣт -ѣ несв а. 'убрајати се, бити део нечега'. – 'Они нијесу сп'адѣли ни 'у брѣве ни 'у л'уће; б. 'спуштати се, остајати без одевног предмета'. – Кѣме је с'уђено г'аће и сãм'е сп'адају; || сп'ануѣт/ сп'ас[т] -нѐ св 'спасити'. – Ка[д] сп'ану тир'аке, г'аћама не тр'ебã мл'ого. – Ка[д] сп'ану г'аће, ст'ида више н'ѐмã. – Спануо му је враг [2: 516]; в. *враїи*; || спаднут -а -о 'који је спуштен'; *изр.* ~ *језичак* мед. – Спаднут језичак (*angina tonsillaris*) такође се приписује дјеловању назеба [2: 528].

спãж'ат се сп'ажãм се несв 'постајати свестан неке појединости, досећати се'; || спазиват (се) спазивам се несв 'примећивати'. – Многи некад нијесу своју стоку бројали, већ су се изгубљеноме браву »спазивали« на име којегã нема [2: 487]; || сп'азит -им св 'приметити'. – Сп'азили сѣ ме пријед нѣ са'м ст'игãн да уск'очим у једãн зд'ућ. – Има таквије пастира који стоку не броје већ се »спазе« изгубљену браву гледајући [2: 29]. – Та'кв'ин се чобанин н'ѐће сп'азит ни ка'д му м'ãјка 'умрѐ, а н'ѐ ка'д му дивин'а из'ије 'овцу.

Сп'асовдãн -аднѐ м 'покретни црквени празник Вазнесења Господњег (увек у четвртак, шест недеља по Великом четвртку). – Спасовдан се празнује као и Ђурђевдан, и тај се дан млад од стоке лучи и чува побашка до попаска [2: 241].

сп'ат сп'им несв 'спавати'.

сп'еча'к -чка м 'најгушћи и најтврћи део (компактна маса) загнојеног поткожног ткива, чира, из кога, кад се испупчење на кожи пробије, истиче само гној у течном облику, а излечење почиње тек кад се истисне и спечак'. – Док из набоја не искочи тзв »спечак«, а то је сагњило месо, не држи се да је набој излијечен [2: 541].

сп'ирина ж 'помије', уп. *силачине*.

сп'ица ж 1. 'цепка, љуска којом се учвршћују делови неких прибора или простих механизма'; ~ *од воза*; ~ *од ручице*; ~ *од шѐљѣа* [2: 47]; 2. 'коштица'. – Јã једнѐ г'одинѐ пој'едо бр'ескву пã ону сп'ицу у једну к'ãнту пор'ед мене – кл'уц! (Бс); || сп'ичица ж дем 1. 'мала цепка, цепкица'. – Н'ије сп'ичица добр'а ни ка'д се п'од ноктом н'аѐ; 2. 'део рала'.

спл'ака ж 'слаб, запуштен извор; прљавã вода'. – Н'ѐмã т'ун изв'ора, спл'ака; || спл'ачица ж дем 'слаб извор'. – 'Имã тã спл'ачица, ид'ѐ исп'от камена (да је н'а рãвно, р'екли бисмо гмјжд'алина); || спл'ачина м 'најгори представник људске врсте, ништарија'. – Ов'ѣн му је б'ио ујãк, некаква спл'ачина, погãншт'ина, а сирот'иња.

– А в'ије ли: дѡћ'е и овѡ спл'ачина; || спл'ачине -йнѡ пл т 'помије'; в. *лава*.

сподб'ит -'ијем св 'нагло зграбити, шчепати'. – Он сп'одбй једну валут'ицу – да му мѡз'а'к пр'оспѣ, једв'а са'м му ју 'отео.

сподоф'атит -йм св 'снажно зграбити, сподбити'. – Ови је нешто п'очео да се кок'ѡтй, а онй м'ѡли гѡ сподоф'атио и тр'еснуо га кѡ вр'ећу.

спомен'йк -йк'а м 'трајно надгробно обележје'. – Тѡ ти је т'амо ка' споменйк'у (Ф); || **спомѣн'ут** -'ѣнѣм св 'поменути некога по имену'. – Бил'о је некѡ вријем'е да ни оц'а ни ђеда нијес'и смио спомѣн'ут, а н'е да и[м] кил'ан успр'авйш; || **спом'ињѡт** -њѣм несв 'помињати некога по имену'. – Н'ека'т сѹ се л'уђи по 'имену спом'ињѡли, а с'а'е[д] сѹ м'йрни: овй да'н'а'шњйу л'уђе н'икѡко да ул'егѹ.

спон'адѡт -ѡм несв 'нападати, наваљивати са свих страна'. – Спон'адоше га да му 'очи изв'адѣ; || **споп'ас[т]** -'анѣм св. – Сп'опаде ме да се опријат'ел'ймо; у клетви: м'ѡ' те споп'ѡ.

спорад предл 'због, ради'; в. *сйорѡг себе, йорѡг себе*.

споредник м 'сусед, поредник'. – А највише даве просипа'у на бијесне своје спореднике [5: 69].

спот'а'ј / спота'кн'ут се -'а'кнѣ[м] се св 'оклизнути се, спотакнути се'. – Онѡ се ст'уба спот'а'кни, 'она п'ани, те кл'у'чнѹ к'ѡс – ф'рц! – Спот'а'кѡн се н'еђе, т'ун у Ст'ѡрѹ в'ѡрош, н'огу у ср'е ц'ијеву слом'ио. – Спот'а'кѡ сѣ неђе на л'окву и слом'ио н'огу.

справит -им св 'послати, сместити'; в. *сурйум*.

спр'ата'к / спратак -тка м 'одношење дела ствари из катуна пре коначног повратка с планине'. – О здигу се унапријед сноси што од пртљѡга или смока... што се зове спратак; || **спр'атйт** -йм св 1. 'снети с планине главнину пртљѡга пре здига'; 2. 'затворити стоку у стају, обор'. – Јесте ли спр'атйли 'овце у ст'ају, ноћ'а'с ђе и[м] б'ит зйм'а наизв'ан; [2: 36]; || **спр'аћѡт** -ѣм несв 1. 'односити ствари пре здига'; 2. 'затварати стоку'.

спрђ'ет -'днм св 'нанизати много година'. – Спрђ'ио си у гуз'ицу деведе-се г'одйнѡ, а нијес'и ч'уо да л'уцк'ѡ р'ијеч м'оже ва'л'ат в'ише нѡ н'екй од овијен да'н'а'шњијен л'уђйн.

спредњача ж 'пушка која се пунила преко грла цеви (за разлику од острагу-ше)'; в. *сйрайуша*.

спрека ж 'препрека'. – У таквим приликама непријатељи [би их] радо поробили ради спреке гласа, а никако да им се што друго учини [2: 182]. – Шаљани су слободно путовали до свога племена; нико им спреке није чинио [2: 201].

спр'йма'н -мна -о 'велике запремине'. – Бисѡц'и сѹ д'оста спрймни бйл'и, д'оста в'еликй сѹ бйл'и. – Др'ѡб му је за'исто б'ио спр'йма'н: м'огло је у њ'ега ст'ат колико и у д'оба'р треш'ел'.

спров'ес -'едѣм св 'препратити, спровести'. – Спров'ели сѹ и н'а Биоче и т'амо и поб'или. – Спровед'ени сѹ в'ѣзѡни; в. *довес*.

спрц'ат спрц'ѡм св 'дочекати дубоку старост'. – Спрц'ѡ је у гуз'ицу тол'икѣ г'одине, а 'о[д] чѡјства му н'ишта н'ије пријен'уло; ~ се 'пасти, стрмоглавити (се) низа стене, стрме стране'; в. *вршак*.

спр'чкѡт / спр'шкѡт -ѡм св 'полако упропастити'. – Ка'д и[м] овй ст'а'рчеви пр'оћѹ, 'они тѣ тѡ бр'зо спр'чкѡт.

спр'штйт -йм св а. 'згњечити'. – На двадесет дана пошто се грожђе спршти, оточи се вино [2: 58]. – Рѡд'ио на некакву машин'у и св'у му р'уку бј'еше спр'штила; б. 'измрвити'. – Ако се пак цијели сир »спршти«
рукама па се посоли и тури у чапру

зове се мјешавина [1: 238].

сп'уж м 'пуж голаћ'; || **спуж'алина** ж зоол 'исто'; || **спуж'ић** м дем. – Сп'рштї једнѡга спуж'ића, вр'а[г]-га м'а'к'а'н.

сп'утїт -їм св 'повезати ноге коњу, говечету, да му се ограничи кретање'. – Св'е једа'н з'а другијем ид'ѣ: једн'ѡга в'одѣ, а онї др'угї ид'ѣ за њ'їм к'а ждр'ијебе за коб'илѡм; једн'ѡга сп'утѣ, др'угї с'ам пор'е-њега, н'икуј да 'ојдѣ.

сп'учїт -їм св 'кренути на далек пут, често без озбиљне потребе'. – Њ'ему је бїл'о л'а'ко да сп'учї н'а Анове (к'а П'ѣк'у „т'їн до П'он'ар'а“, а до П'он'ар'а – двадес и пет к'иломет'ар'а), да поп'ије к'афу и да се одм'а в'рнѣ. – Случила од равне Бачке до бреговите Метохије [4: 184].

спушт'ав'ат -'ајем несв 'спуштати'. – Т'а'м'а је из Б'еограда дош'а' ави'ѡн и д'онио в'јенчеве те и[х] је спушт'ав'а у Бл'їзню; || **сп'уштїт** -їм св а. 'спустити'. – Сп'ушти ми т'а'н ур'ива'к да ти овѡ св'ѣжѣм. – Б'еча сѣ сп'уштїла низа сл'аму; б. 'налити млеко у сисе, припремити се за мужу'. – Прив'едѣ се т'еле да м'ало од'ојї и да кр'ава сп'уштї варен'ику.

ср'аб м 'шуга'. – Сраб (scabies)... је сада у кучкије Срба врло риједак [2: 529]; || **ср'аб'ав** -а -о 'шугав'. – Д'а ти Б'ѡг д'уга'чке н'окте и ср'аб'аву гуз'ицу; || **сраб'љив** -а -о 'који изазива свраб, који сврби' [2: 100]; || **ср'бл'ет** / **ср'бј'ет** ср'б'ї несв 'сврбети'. – Ов'ѡђе, нас'ум, н'екѡга ср'б'ї ч'апра 'могло би бити батина'; || **ср'б'иг'уз** м 'нестрпљива особа, коју не »држи место«. – Итај, србигузе, да преузмеш [4: 172].

ср'ам м 'непријатно осећање изазвано сазнањем о неприличности каквога свог поступка, стид, срамота'. – Ср'ам те бїл'о; || **ср'ам'ит** се ср'ам'їм се несв 'стидети се'. – А нем'ѡте га, в'идїте ли да се ср'ам'ї; || **срамот'а** -ѣ ж. – Ч'оек се и на срамот'у нав'икнѣ к'а и на ш'огу; || **ср'амѡта'н** -тна -о 'сраман, нечастан'; в. *безрзан*; || **срамотно** прил 'нечасно, застидно' [2: 475]; || **срамот'ит (се)** -'отїм (се) несв || **срамотов'ат** -'ујем несв 'живети под оптерећењем неког срамног поступка'. – Боље је сиротоват но срамотоват [2: 424]; || **ср'амѡтнїк** м 'човек који служи као срамота за своју околину, »застїѣ« (в.); || **ср'амѡтница** ж 'жена 'жена срамотног понашања'. – Мирн'ї си ако се срам'ѡтници изм'а'кнѣш.

ср'ат сер'ѣм несв 'празнити дебело црево'. – С'ери, р'ђо, 'изгоре л'уч; || **серињ'ат** -'а несв 'прљати балегом'. – Гов'еда т'їн серињ'ајү, не м'оже се пр'ѡј од б'алегѣ; || **с'ерколїт** -їм несв дем. – Овѡ м'ал'ѡ ид'ѣ и с'ерколї; || **серник** м 'клозет'. – Серник – ето ђе се ја молим, то је моја богомоља [4: 200]; || **сѣр'о** -'а м в. *йосро*; || **сѣр'ѡња** м в. *йосроња*; || **сѣр'ѡњица** м дем. – Овї сѣр'ѡњица добр'е напр'едї: б'рзо ђе да ст'ашѣ за т'у њ'ину п'артију.

срдѡб'ол'а ж 'дизентерија'. – Срдѡбоља је једна од најприљепчивїјих болести [2: 526].

сребр'о м 1. 'племенити метал сивкастобеле боје'; 2. 'фини вез сребрнасте боје'. – Тѡ је св'е л'їјепѡ бїл'о извѣз'ено сребр'ом (ДМч).

сред'ина / **среди'на** ж а. 'средиште'. – Уб'ачїли с'у фрмет'їн на сред'ину к'амарѣ и т'амѡ тѣ да га ч'а'нк'ајү; б. 'унутрашњи, меки део хлеба'. – Д'а[ј] ти м'ене т'у к'ору, а б'аба ђе м'ој среди'ну; || **ср'едн'ї** -'а -ѣ 'који се налази у средини'. – Њ'ему му сѣ ср'едн'ї ш'ї'р н'ајпрв'а 'уд'ала; || **ср'ѣд'ѡња** м 'во отељен у среду'; || **ср'ѣд'ул'а** ж 'крава отељена у среду'.

ср'ѣд'ит ср'ѣд'їм св 'довести у ред, успоставити нормални поредак'. – В'иђећу к'ако да се тѡ ср'ѣдї да не проп'анѣ; || **ср'ѣђев'ат** -'ујем несв в. *укркаи*.

ср'ес[г] ср'етѣм св 1. 'дочекати некога, састати се с неким у пролазу'. – Тр'еб'а

да и[х] ср'етѣш, нијест'е се св'адѣли; 2. 'наћи се у истој равни, истој линији'. – Жрвње се ослањају на подић, који је »сретен« уза зид [2: 52]; || **сријет'ат** ср'ијећем несв 'састајати се'. – Једна б'аба ме ср'ијећѣ. – Ш њ'ом се нијес'а'м сријет'ала отк'а[д] с'ебе.

ср'етањ -тња -е 'срећан'. – Ср'етњѣме се и 'оглāv ждр'ијебѣ, а неср'етњѣме се и пс'и у ваг'ан сер'у. – »Ср'етњѣме« ће се и на славу о[д] свијећѣ к'ућа ужд'ит; – Ср'етњѣга д'а'на у св'бј в'ијек н'ије им'ала. – А и ја са'н ч'уј'а: н'ајсретњије што пр'оћѣ преко п'ута зм'ија ако пр'оћѣ – 'иди сл'ободно, а з'ѣц ако ти је прош'а'н – вр'н'и се, нем'о од'и[т] д'ал'е!; || **сретњик'ат** -ām св 'честитати'. – Б'аба, јесу ли ти сретњик'али ун'ука. – Таквога дозивања, уз сретњикање пута, бива много [2: 225]; || **ср'ећа** ж 1. 'стање потпуног задовољства, блаженство'. – 'Ајде да и њ'у једн'ом ср'ећа огр'ије; 2. 'пород, потомство'. – Н'ије им'ала свој'ѣ ср'ећѣ, пā је приф'атила и брацк'у и ђеверск'у. – Ост'ала је, к'укавица, б'ез м'ужа, а ср'ећѣ н'ије ни им'ала. – Колико знам зла, толико ми га Бог на моју кућу и на моју срећу да [2: 314]. – Мушки пород у Куча зове се »срећа« [2: 113]; в. *шали*'; *гобра њи* ~ 'отпоздрав на »Добро јутро!« и »Помага Бог« [1: 290]; || **срећица** ж ирон. – Виђу ја да те јој очи искакат од оне њене срећице.

ср'иједа -ѣ 'трећи дан у недељи'. – 'Они с'у пост'или све п'ости и св'ак'у ср'иједу и пѣт'а'к, а н'ек'и и понећ'ел'ник.

сријемаша / ср'ијемоша / цр'ијемоша ж бот 'медвеђи лук, *Allium ursinum* L.'. – И све купе пурић и шолеје / Кисјелицу и с њом гомулицу / И некакву траву сријемашу [5: 176].

ср'к'ат ср'кām несв 'јести, пити течност, обично кашиком'. – 'Они с'у на чоб'ана ост'авјали по седа'м ова'ц'а', да му не д'аеш с'ир, нб да с'р'кā пр'еко л'ета. – Ђеца с'р'кају он'у пл'ену ка' [д]-се пом'у'зе и н'ишта и о-т'огā н'ије мил'ијѣ нб ка' [д]-тб л'ијепо опл'енѣ [2: 27]; || **ср'кн'ут** ср'кнѣм св 'отпити'. – Ђедо Јбш'о је дв'аш ср'кн'уо к'афу, а ка'д је крѣн'уо тр'ећом – исп'ала му је из рук'ѣ; || **ср'колѣт** -ѣм несв дем 'пијуцкати, отпијати'. – Ено и[х], од р'учк'а с'р'колѣ и ч'ска[ј] да в'идиш ка' [д]-тѣ проблѣ'јат; || **ср'кот'ат** -оћем 'пијуцкати'. – 'Имāш [л]и тѣ кбг'а у к'ућу да ти ср'к'оћу?

ср'м'а ж 'сребрнасти конач за везење'. – Рад'ило сѣ с тбм ср'м'бм, вѣз'ло сѣ, она р'оба ст'арā, црног'орскā.

срп м 'ручно пољопривредно оруђе у облику танког лучно повијеног сечи-ва'; || **срп'ат** -ām несв 'косити српом'; || **српј'евина** ж 'трава пожњевена српом'. – Б'ачи м'ало тѣ српј'евинѣ и ј'агњадима.

ср'нскѣ -ā -б 'српски, православни'. – Народ разликује правац »српских« гробова, исток – запад, од правца »латинских«, т. ј. католичких гробова који су обично окренути правцем север – југ или мало одступају од тога правца [1: 46]; || **ср'пски** прил. – А да м'и сл'авили, б'ога'ми, по ср'пски, св'е н'ајл'епче што сѣ м'огло (Бс); || **ср'пство** с в. *иресѣионица*.

ср'це с анат ♠; *зечије* ~ бот. – Хваљено средство против урока, а то је црвен-каста трава, за коју се вели, да су ју вјештице избљувале [2: 311]; || **ср'чевача** ж 'даска од средине хрastoвог дрвета'. – Од тврдијех штица срчевача / Које пушка никад не прокида [5: 369].

ст'авѣт -ѣм св 'ставити, положити на место, метнути'; || **ст'авјат** -ām несв 'смештати'.

ст'адалица ж 'степеник', в. *сиајајѣ*.

ст'аја ж а. 'кућа покривена сламом'. – Он'амо ћѣ ст'аја в'аша бѣл'а, он'б е м'ое

једн'ом бил'о, он'ође је бил'а ст'ајица и једна др'евина; **б.** 'просторија за смештај ситне стоке'. – А једнѣ г'одинѣ, т'амо бј'еше ст'аја, п'а сл'ам'ом покрив'ена и л'есе т'амо те са'м бачев'а с'ијено, а д'ол'е ст'ока; || **ст'ајица** ж дем 'кућерак покривен сл'амом' [1: 254. 2: 81], в. *йојайа*; || **ст'ајиште** с 'место на коме се налазила стаја'. – Т'о ти је ст'ајиште, бил'а ст'аја оц'а П'ёр'ов'ога и д'авно с'е урв'ала.

стај'ат стој'им несв 'живети, становати'. – Ј'а п'очео 'у шк'олу, стај'а са'н ко-једн'ога з'ета и сестр'ѣ у Дол'ане; || **ст'ај'ат** -јем несв **а.** 'зауостављати се'. – По'ит'а и нем'о ст'ај'ат н'ије; **б.** 'састајати се'. – Кучи су се раније чешиће »стајалик« с дотич-нијем племенима [2: 147]; || **стој'ат** -'им несв **1.** 'бити на ногама, у стојећем поло-жају'. – Ка[д]с'у т'а'н гл'ав'ари д'одили, ми смо м'ор'али да стој'им'о; **2.** 'имати стал-но боравиште, живети'. – 'Они с'у стој'али у н'ашу к'ућу; || **ст'ојбина** ж 'станиште'. – На ов'у н'ашу ст'ојбину ни в'у'к више не д'од'и, а и к'ако ће ка'д је св'е п'утеве г'ора прит'исла; || **ст'ојн'ик** м 'борављење, живљење'. – Н'ѣм'а ти в'ише ст'ојн'ика код м'ене; || **ст'ој'ѣ** прил 'из стојећег положаја'. – Ј'а ћу д'ал'е б'ачит' ст'ој'ѣ н'о т'и и-з'а'трк'ѣ; || **стој'ѣчк'ѣ** прил 'стојећи'. – Стој'ѣчк'ѣ и[х] је г'аћ'а: зн'ав'а је е т'е га уб'ит, п'а да га не м'уч'ѣ; || **ст'ат** / **ст'ан'ут** -н'ѣм св 'стати'. – Он је ст'ануо к'а да г'а ф'ишт'ило; || **ст'адалица** ж 'пречага на лествама; степеник'; в. *йримай, йримий*.

ст'ак'ат се ст'ач'ѣ се несв 'сливати се'; в. *йилойаћ*.

ст'ал'ожит се -й се св 'смирити се'.

стап м **1.** 'опстанак'. – Да су Кучи такви ка велите / Овојен ни не би стана било / Не би било стана ни стојника [5: 133]; **2.** 'колиба на летњем пастирском станишту'. – Навр четири мј'есеца ижл'ег'а је н'а ст'ан; || **ст'ан'ар** м 'члан породице који време проводи на стану, на катуњу'; || **ст'ана'к** -нка м **1.** 'састанак, сусрет'. – На таквим племенским »станковима«... кучки главари примају »травнину« [2: 34 132]. – У старом српском праву познат је примитивни облик суда под именом »станак«. Он се и сад тако зове у кучкијех Срба [2: 147]. – Ми чекасмо, ништа не доби-смо / И залуду станак учинисмо. – Неће себе образ оцрњети... / Но ће доћи станак да чинимо [5: 345 455]; в. *йомеја*; **2.** 'место сталног живљења'. – Ту веј станка имат не можемо [5: 451]; **3.** геогр обично мн 'место на коме се састају реке'. – Н'ашли с'у га ов'амо м'ало више ст'ан'ак'а Мор'ач'ѣ и М'ал'ѣ ријек'ѣ [12: 34]; || **ст'ан'а'ц** -нци'а м 'камен који је „урастао“ у земљу, који се не може померити'. – Од цркве куд је запад лако ће се и виђет у станац ками шака и лопата [2: 339]; || **ст'ан'ит** се ст'ан'им се св 'стићи, доспети, наћи се на неочекиваном месту'. – А в'ије ли ће се он'о дијет'е ст'ан'и, к'ум'им те 'именом Б'ожијем?! – Богме ће се 'она, какв'а је, с'утра ст'ан'ит у 'Америку. – Кад се [о ударцу] говори, цукне се триш о камен говорећи: „Тфи! тфи! тфи! У ками ударио, у ками се станио“ [2: 541]; || **стањев'ат** / **стањив'ат** -'ујем несв 'зауостављати се'. – П'ушти га, н'ѣће се т'а'н стањив'ат до вр К'ома.

станск'а -й -о обично у *изр.* ~ *р'ја*.

ст'ап м 'штап'. – Баба на стап, паша на бјелаша [2: 423]; *изр.* *чаробни* ~ 'штап којим се удари змија док гута плен (чувао се као посебна вредност, јер се ве-ровало да ће приликом порођаја ако се породиља њиме трипут куцне порођај бити лак)'; в. *мануи, шучуи*; || **ст'ап'ат** се ст'ап'л'ѣм се несв 'поштапати се'. – Вратилом се опасала, а на уривак стапала [2: 314]; в. *ши'ак'ља*; || **стапак** ? – Ја се ојдо старцу молит, да ми старац стапак да [2: 374].

стар м 'мера за тежину, четири багаша жита од по 10 ока' [2: 78]; в. *ум*.

ст'ар -а -о 'који је доживео много година'; || **ст'ар'ат** -ам несв 'старити'. – Ова омл'адина к'а да не м'исл'и да т'ѣ и 'они ст'ар'ат, п'а се сп'р'дају са' ст'ар'ијема; ||

стърн'ут ст'арнѐм св 'мало постарити, наћи се на прагу старости'. – Ада и 'она је више стърн'ула иј'ако јој се то не доп'адā; || **стър'евина** ж 'имање предака'. – Он сѐ, п'о-старѓс, врн'уо на стър'евину, оће да 'умрѐ т'амо ће се род'ио. – Па он жали своју старевину; || **ст'арешина** м. – Андр'ија, овѝ н'аш, 'он б'ио кā ст'арешина с'ела, км'ет; || **старуш'ит** -'ушѝм несв 'понашати се као власт'; || **стари'а** ж 'прошлост, породично наслеђе'. – Старин'а Др'екаловићā ид'ѐ о[д]-Др'екала, а Старок'учи сѹ неколико п'асѓвā ст'ар'и и 'они бр'ојѐ пр'еко дваес п'асѓвā; в. *уѝушѝйаѝ*; || **ст'арѓс[т]** -сти ж 'одмакло животно доба'. – Она је болов'ала, ст'арѓс је то бил'а; *изр. ѝ'о(г) сѝарѓс* 'у старим годинама'; || **ст'ара'ц** -рца, мн ст'арчеви, м 'стар човек'; в. *гом, зврцаѝ, искривѝй, ѝандара-мандара*; || **ст'арчина** м пеј. – Л'а'ко сѐ мл'адијема спр'д'ат с овијема ст'арчинāма, теке нека су здр'аво и ш њ'има тѐ се спр'д'ат кā 'они с н'ама.

ст'арāt се -āм се несв 'бринути се'. – Ти буд'ућѐ не тр'ебā да се ст'арāш за тв'оју рāн'у [Ж 18].

стас'ат ст'ашѐм / -'ām св 'одрасти, порастати; стати на снагу'. – За одраслу њевојку се каже »стасала је«, »приспјела је« [2: 216]. – Фруметин »сташе« за »прашек« [2: 48]; в. *ѝосрай се*; || **ст'асāt** -шѐм св 'стићи, доћи'. – Јā ст'асā пр'ед нѓј – 'ево ми 'офце ид'у сām'е. – У то стаса арбанашка војска [5: 370].

ст'ат / **ст'анѹт** в. *сѝајаѝ*.

ст'атѝве -ѝвā ж пл т 'ткачки разбој'. – Ов'ѓћѐ [овоће је] им'ала машин'у да прѐд'е в'уну и ст'атѝве да тк'ā (Кж).

ст'ачѹн м 'мотка пободена уз нешто, као подупирач или као граничник'.

ст'а'блица ж 'бачвица'. – Пшеница, раж, јечам и елда сипа се у стаблице или у чабриће [2: 51 88]. – Стаблица [је] за оставу брашна [1: 253].

ст'а'ј / **ста'кн'ут** ст'а'кнѐм св 'оборити с ногу, срушити'. – Ст'а'че га с н'огѹ.

ста'њ'ат се -'ā се св 'сталожити се, спустити се на дно посуде'. – Ост'ави м'ало, да се ста'њ'ā.

ст'а'п м 'узан а висок дрвени суд за изметање масла, бучка'. – Бил'и сѹ ст'а'пови пā смо млāt'или онѹ варен'ику у онѝ ст'а'п пā изв'ади м'асло (Бс). – Наш'āн са'м ст'а'п што ж'ене мѐт'у варен'ику; || **ст'а'понога** ж 'овца'; || **ста'пос'ера** ж 'ви-сока, мршава и незграпна жена'.

ствѓр'ац -рца м 'творац, створитељ'. – Искочѝ прѐд гл'адѓм, ж'ена једно бур'ило ск'ѝдā, а 'он, ствѓрца ми Б'ога, 'узѐ онѓ бур'ило, т'урио га пр'е-собѓм; || **ств'оре** а с 'нејасна фигура, створење'. – Једно благородно створе. – Чекам створе да се исправи [4: 259 3005].

ст'ега ж 1. 'попечна греда ужљебљена у венчаницу и за њу закована'; 2. 'оквир у коме су смештени меци за револвер, пушку, шаржер'. – Изв'адио је ст'егу онѹ фишекā с м'ецима, а онѝ м'ета'к што је б'ио у ложѝште – н'ије га изв'адио; 3. 'имобилизиран положај прелома кости'. – Благѐ су слом у стегу држале [2: 552]; || **стѐгн'ут** ст'ѐгнѐм св 'стегнути'. – М'брāш то м'ало стѐгн'ут, да се не одр'ијешѝ; || **стѐз'ат** ст'ѐзāм / ст'ѐжѐм несв 'везивати'. – А са'с-се пр'ичā: ка'д'ѓћѹ ч'етнѝци, ж'ена гā стѐз'ала за м'урву – кā да сѹ га партиз'ани свѐз'али.

стегп'о с анат 'бутина'. – Тури р'уке на стегн'а. – Како је п'ала, онā ју к'анта уд'арѝла у стегн'о и ишч'ашѝла јој кук. – Једну н'ѓј сѹ уб'ачѝли једн'ѓга међу н'ама, р'ањен б'јѐше у стегн'о. – Постригу овце испод трбуха и до сред стегана и реп [2: 29].

ст'еј ст'ечѐ св 'остварити се'. – Ако н'ешто не вал'ā, њ'ему ће, под зār'ок, да се ст'ечѐ; || **стијец'ат** се ст'ијецā се / ст'ијечѐ се несв. – Њ'ему се ст'ијецā са'н: бо'ѝм се – жѝв'а нијес'а'м. – Опште је вјеровање, да се клетва најбоље стијече ујутро [2: 497].

ст'ел'а ж 'део самара, уложак испуњен сламом или отпацима вуне, да товарна животиња не би добила садна' [2: 16]. – Сједне на стељу, подбочен листа и чита новине [4: 223].

ст'игнѹт -нѣм св 'стићи'. – Ка[д]-св'итнѣ, ни м'ета'к га н'е би ст'игā'н. – Дот'урйиу ти гл'ас ако ст'игнѣ; || **ст'изāt** -жѣм несв. – Ст'изāли сѹ брзин'ом.

ст'ид м 'срам'. – Ка[д] п'ану г'аће, ст'ида н'ѣмā; || **стид'ѣћ** -ѣћ'а -е 'стидљив'. – Вик'ала је н'екā, ка[д] сѹ ју н'удили да 'ије, да не м'оже е је стидѣћ'а; || **стйћ'ет** се -'д'йм се (не)св 'стидети се'. – Д'ошло је вријем'е да се више н'ико н'ичеса не стйд'й; *изр. стйгни јос(ш)* 'уважен гост, пред којим се домаћин не сме постидети'. – Н'ијеси ми ст'иднй г'бс[т] и привāl'и.

ст'има ж 'част, добродошлица'. – Ако немаше друго, варено јајце или зукву, само не прођемо без стиме [4: 86]; || **стим'ат** -'ам св 'угостити'. – Стим'ат тѣ те бол'е нō 'иједа'н К'уч; || **стимāв'ат** стим'ајем / стимāј'ем несв 'с радошћу дочекивати и гостити пријатеља и намерника'. – Ђе се стари не стимају ту Бог не помаже [2: 108]; || **ст'имāн** -а -о 'гостољубив'. – Њег'ова је к'ућа ст'имāна кā по једн'а: н'ѣј иж њ'ѣ ижл'еј ни гл'ада'н ни ж'ѣда'н, а доч'екāће те и испр'атйт и л'ијепā л'уцк'ā р'ијеч.

стйск'ат стйскāм несв 1. 'стискати'. – Н'у да в'иђу што тō стйскāш пот п'азуво; б. 'осећати неку здравствену тегобу'. – Стйскā ју н'ешто на уж'ичицу; 3. 'штедети и тамо где је то немогуће, цицијашити'. – В'а'зда је стйск'ала и н'и-о[д]-че-са 'аира н'ије в'иђела; || **ст'иснѹт** -нѣм св 1. 'стиснути, стегнути'. – И ка[д]-се р'учй, не м'оже ш'аку да ст'иснѣ; 2. 'брзо се на нешто одлучити'. – Шпйр'о се пр'епаде па ст'иште у ж'андāре. – Пā је стйскā' л'ијепо пā је прек'инуо онѹ гл'āву. – Јā ст'иско, обѹк'о онō и гл'едām како онō сто'й; в. *гйнуш*.

ст'о бр 'најмањи троцифрен број, 100'; || **ст'отина** ж 'исто'. – По т'ѹђбј гуз'ици не бол'й ни ст'отину [удараца]; || **стотин'арка** ж 'новчаница од 100 апоена'. – Неки ми луп'еж у п'јачу 'украде такул'ин, теке у њ'ега н'ије бил'а без једна стотин'арка; || **стотин'аш** -āш'а м 'заповедник над јединицом од 100 војника'. – Ђ'има гā к'ућа дāв'ала: им'али сѹ и десечар'ā'е и стотинāш'ā'е; || **стовј'ера** ж 'човек од сваке вере, олош, ништарија'. – Не м'ош се са' стовј'ербм договāр'ат н'и о ча'му; || **стокупл'евина** ж 'људи покупљени са стотину страна, с коца и конопца'. – Ако ћеш да ид'еш с тōм стокупл'евинбм, ов'амо се нем'б в'ртāt; || **стокур'евина** ж 'људи којима је свако отац'. – Усѹп'онио се са' св'акбм стокур'евинбм.

стоврл'ат (се) -'ām (се) св 'скотрљати се'; в. *скале*.

ст'ог ст'ога м 'поденуто сено или лист'. – Где има зановијети, сече се сваке четврте или пете године и зелена слаже у стогове [1: 241]; || **стож'ина** ж 'висок и јак стуб око кога се дене сено'. – Метн'ули смо му нāст'ор и стож'ину.

ст'огā прил 'због тога, зато'. – Нијес'и стога мбр'ā од'ит у Подг'орицу, м'огā'е си и м'ене пйт'ат. – Комска вила једном би рањена у ногу од аждаје и за увијек је стога остала крива [2: 274].

стој- в. *сйјајш*.

ст'ока ж 'крупне и ситне домаће животиње'; || **сточник** м 'власник великога крда стоке, сточар'. – Прича се да су такви сточници често пути стоку зимили у пештери [2: 6]. – Помјерајући се из града у град, као сточници за пашом, застао је у Прилип [3: 262]. – То је највећи сточник међу Црнијем и Јадранскијем морем [3: 699]; || **сточан** -чна -о 'који има велико стадо оваца'. – То је најсточнији чоек уколико су моје ноге ходиле [3: 699].

стол'ица ж 'троножац'. – Обично се седи на ниским треножним столицама [1: 253–254]; || **стол'ичица** ж дем. – Нем'бге му којѣ уз'ѣт тѹ стол'ичицу ако н'ѣћете да сл'уш'ате дер'њаву; || **столов'ач** -ач'а м 'полукружни наслон на столовачи'; || **столов'ача** ж 'већа столица с полукружним наслоном'. – Столовача [је] пониска али широка и већином лепо израђена столица са лучним наслоном позади [1: 253, 2: 87]. – Столов'ача је бил'а ђед'ова и он'ог'а ком'е се 'он д'игнѣ.

ст'ѡмбор м 'црквено двориште, порта'. – Св'уј г'а бив'ало: 'ојдѣ у пр'ијатѣл'аѣ, ко-жѣн'аѣн, ф'ук у ст'ѡмбор, ф'ук међу партиз'анима. – Плачом и јауцима женскадија назорице за људима попати мртваца до врати од стомбора. – Упутише се вратима од стомбора [3: 106, 666]. – Развалише стомбор на авлију. – Обалише куле и стомборе [5: 214, 316].

ст'опа ж 'мера за дужину, »12 унача«. – Крѣ'ите из ов'ијен ст'ѡп'аѣн ако м'ислите да у заст'анѣте ж'ив'у [2: 79, 1: 260]; || **ст'опица** ж дем. – Чиј'а би овѡ м'огла б'ит ст'опица. – Да идемо с ове стопице [3: 277]; *изр.* с ов'ѣ с'и'ѡйѣ / из ов'ије с'и'ѡйѣ 'истог часа, не чекајући ни трен'. – Т'рчи из ов'ије ст'ѡп'аѣ, дако ју прет'ечѣш.

стра'а м 'страх'. – Ко 'о[д]стра' мр'ѣ – 'за д'ушу му пр'д'ѣ; || **страв'ит се** -ав'им се св 'престрашити се'. – Страв'ио са'м се ка'[д]-а'м пр'д'ио поред онѣ ј'амѣ; || **страот'а** ж 'ужас, страха'. – Св'ако је т'р'ња о-тѣ страот'ѣ; в. *дивий се*; || **стра'ашит** -й'м несв 'плашити'; в. *коризма*; || **стра'ашник** м 'црквени празник на који се не сме ништа радити'. – Ов'й с'у н'ѡв'й гл'ав'ари ув'ели некѣ њ'ине стра'ашникѣ, а н'ајвише онѣ ка'[д]-с'у нар'од 'најгоре ископ'али. – Као свеце страшнике, у чије се дане ништа дирнути не смеје, народ држи: Огњену Марију... [2: 242].

страг'уша ж 'тип пушке која се пунила одостраг (за разлику од спред'аче која се пунила кроз врх цеви), острагуша'. – Ратне 1876. године Марко Миљанов раздао је неки мали број »страгуша«
изабраним војницима [2: 468].

страд'ат стр'ад'ам несв 'патити, мучити се'. – А з'а воду с'у страд'али, бил'о је за по двѣ м'јесѣца да ид'у в'ише нѡ пѡ 'урѣ на изв'ор.

страм'ац м 'душек'. – И т'аѣ п'устови с'у сл'уж'или м'јесто страм'аца, м'јесто душ'ека, на њ'и сѣ сп'ав'ало, и те л'ијепо сѣ сп'ал'о (Кж).

стр'ана стр'ан'ѣ ж геогр 1. 'оштра стрмина'. – П'ази преко тѣ стр'ан'ѣ да се не оп'уч'и кој'й к'ами; 2. 'пола товара'. – Ка'[д]-се к'он' тов'ар'и, м'ѡр'аш гл'ѣат да му стр'анѣ б'идн'у ј'едн'аке, да једн'а не прет'егнѣ; [2: 78–78]; || **страич'ица** ж дем 'мала стрмина'. – Ј'а с'ѣдо у он'у странч'ицу, а 'овце с'у ми т'у'н, ок'ѡ мене; || **странч'ина** ж 'тешко проходна страна, опасна стрмина'. – 'Им'а јед'ачн зап'ода'к л'ијеп' повр онѣ странч'инѣ.

страот'а ж в. *с'и'р'а*.

стра'аћ м а. 'штенара'. – Близу струге се начини од мало сухомеђине и од штица стр'аћ, у коме дању лежи овчарски пас [2: 237]. – Псу се обично начини »страћ«
[2: 9 87]; в. *кашафик*; б. 'свињац'. – Угн'а[ј] и[х] т'амо у стра'аћ прас'ѣћ; || **стра'ара** ж 'свињац'. – Т'амо ти је об'ор за пр'ас'ат, стра'ара; *изр.* – М'й смо бр'аћа из једн'ѡга стр'аћа.

стрв м а. 'стрвина'; б. 'траг по коме се распознаје да је заклано бравче'. – Нијес'у му ст'р'ва над'или.

стр'еја ж 1. 'настрешница'. – Б'јежи с к'ишѣ, д'ијете, 'ајде ов'амо по[д]-стр'ејѡм; 2. 'покривка на стогу, као заштита од прокисивања'. – Ка'д ув'р'шиш ст'ѡк, т'а'м'а се припр'ѣм'и стр'еја, усијеч'е се гр'ан'аѣ б'уковије и м'етнѣ н'а в'р да не гњ'иј'ѣ с'ијено (О).

стрекн'ут стр'екнѐм св а. 'тргнути се'. – Није ме чуо, али је стрекнуо и окрѐнуо се наз'ат (Кж); **б.** 'престравити се, пореметити памећу'. – 'Он је стрекнуо: од'ио је от Подг'орицѐ и преп'а се н'а Роге. – Њ'ега сѹ к'а сумл'ивѡга затвор'или, не зн'ам к'ол'ко, а 'он, мл'ад, стрекнуо је, побол'ио сѐ и дош'а да мр'ѐ; || стр'ец'ат -ам несв 'трзати се захваћен кошмарима'. – Највише сам стрецала од напасника кокота. – Од часа стрецам.. – Колико лармате, стрецају ђеца – сједе на трупицу [4: 36 220]; в. *ѡрикажевай се*; || стр'ец'ање с 'трзање у сну, кошмар'; в. *ђешињи*.

стрел'нца ж 'муња'. – Стрел'ница те ф'ишт'ила (клетва); || стр'ијел'а ж 'исто. – Стријел'а те погод'ила. – Стријел'а те згод'ила; || стр'ијел'ат -'ијел'ам (не)св 'убити ватреним оружјем, обично на основу пресуде'. – Т'ун сѹ К'уч'а'н и Бр'атоножић'ан педес'ѐт и тр'и стр'ијел'али и св'е и[х] уб'ач'или у јед'ан тр'ап. – Ови сѹ им'али 'обичај да пр'вѡ стр'ијел'ају п'а п'отл'е ако б'иднѐ пр'есудѐ.

стр'ес м 'удар, тресак'. – Прича се, да је некада змај слетио у Рикавачко језеро, и од тога силнога стреса сва је језерска вода избачена на изван [2: 277]; || стр'ѐс стр'ѐсем св 'јаким притиском или ударом учинити да нешто с нечега падне'. – 'Ижл'еже да стр'ѐсе м'рве с тав'ајѐ; в. *ѡрес*; || стр'ѐс'ат се стр'ѐсам се несв 'дрхтати целим телом (од студени, јаког алкохолног пића)'. – Стр'ѐс'а се от пр'вѐ, а от пот'оњѐ ђе се у др'аче зав'ал'ит; || стр'ѐш'ен -а -о 'растројен, дезоријентисан'. – 'Она г'а изв'ад'ила стр'ѐш'енѡга и н'ика'д н'ије ум'ио к'аз'ат к'ако сѐ т'амо наш'а'.

стр'еф'ит се -ѡ се св 'десити се, догодити се'. – Н'е стреф'и се да ми је ј'еда'н макар ост'а да не вал'а; в. *ѡријес*.

стрж м бот 'варијетет храста, белѡик, љутик'; || стржев / стршев -а -о 'који је од стржа'. – Од стржевијех штица имао је шанац [2: 190]. – Па латинске понесоше главе... / Посадише на стршево коље / Ту да вију доклен изаг'њију [5: 461].

стри! узв за раздвајање помешаних оваца.

стрижа ж 'стрижење'. – Л'уђи сѹ се помаг'али и у стр'ижу; || стр'ижан м 'астраган'; || стр'иј / стр'ић стр'иј'ем несв а. 'стрићи (овце)'; **б.** 'сећи косу у знак жалости'. – Сестре су за браћом и снахе за ђеверима стригле косу и привезивале ју за гробни мрамор [2: 267]; || стр'игна ж 'жена напасница, вештица'; в. *ѡиријина*; || стр'ижак м 'ждребе са застриженом гривом'. Друге године [ждребету се] застриже грива и реп и зове се »стрижак« [2: 15–16]; || стр'иж'аче с 'исто'; || стр'ижарица ж 'част, гозба која се приређује после стриже оваца'. – [1: 239, 2: 30]; || стр'иженица ж 'исто'; || стр'ижба ж 'стрижење, стрижа'. – Стрижбом му се остави »капура« [2: 12]; || стр'ижење с 'исто'. – Од послова, који се врше на планини, знатна је још стрижба или стрижење. Овце се стригу око Петрова-дне па најдаље до Св. Илије [1: 239]; || стр'изач м 'пастир који стриже овце' [2: 296]; || стр'ицк'ат -ам несв 'сецкати маказама'. – 'Ено ђѐд'о 'опѐт стр'ицк'а б'рке; || стр'ицн'ут -нѐм св 'кратким потезом нешто откинути маказама, штрицнути'. – 'Узмите ђет'ету тѐ н'ѡжице да се не стр'ицнѐ по носу; || стр'ицкол'ит -ѡм несв дем. – В'иђи ју: п'очѐла је да се стр'ицкол'и, о'ѐт'ила се ђевоч'ица.

стријела ж в. *с'ирелица*.

стр'иц м 'очев брат'; || стр'и'на ж 'стричева жена'; || стр'и'ница ж одм. – Стр'и'ница му от'ишла у пл'ацу и не м'оже доч'ек'а[т] да се в'рнѐ; || стр'инорога ж (одм) 'стриница'. – Што ми те т'а стр'инорога зад'ијев'а – с'а'ѐ-ћемо м'и њѡј к'аз'ат раб'оту; || стр'инур'ина ж пеј. – „Ђе ти је он'а стр'инур'ина“? – „Није 'она стр'инур'ина, нѡ м'оја стр'и'ница“; || стр'ичевић м 'други степен сродства, брат од стрица'; в. *ближика, род, ѡрвобрашучед*.

стр'ицкāt -ām в. *сѣриј*.

стр'ркāt -ām несв 'подјаривати ватру на огњишту'; || **стр'ркнūt** -нēm св 1. 'подјарити ватру на огњишту'. – Ст'ркини, ђ'ѣдо, тѣ 'огањ да се не ут'ули; 2. 'разбежати се, растрчати се'. – Док си трепну'о – стр'коше уз главницу: не вр'агови и[х] н'е бише ст'игли, а н'е она сакаг'ул'а ст'ѣрѣ. – Стркли да га траже [3: 453]; в. *укочањий*.

стр'рмаџ -мца м геогр 'стрма страна'. – Док ижл'ежѣш уз оной ст'рмаџ, м'оже ти д'уша исп'анут[12: 34]; || **стр'рмен** -а -о 'с изразитом косином, стрм'. – Она је стран'ина ст'рмена и н'ика'д да уж њ'у ижл'ежѣш; || **стр'рменица** ж 'стрма страна, стрмина'. – Кобила уз једну стрменицу изостане [2: 274]; || **стр'рморѣп** м 'сексуално девијантан човек'.

стрн м 'њива с које је пожњевена пшеница'; || **стрниште** / **стрмиште** с 'исто' [2: 486].

стрпат -ајем несв 'набацивати, натрпавати'; в. *љуииграча*.

стрпећ -а -е 'трпељив'. – Ђевојка има бити »стрпећа«, да јој се не придије назив »пцовачица« [2: 113].

струг м 'столарско оруђе којим се стружу и глачају дрвени предмети, благањ'; ~ *од шѣица*; ~ *од иве*. – Шеста окружује величину и круг дна, а »стругом од иве« се слажу дуге [2: 75 76]; **стр'уг'ат** стр'ужем несв 'љуштити'. – Ж'ене с'у кр'ѣлу стр'уг'але; || **стр'угнūt** -нēm / **стр'угн'ут** стр'угнēm св 'овлаш засећи, застругати'. – Пол'а'ко стр'угн'и док се засијече да ти ш'ега не иск'аче; || **стр'уголит** -јм несв дем 'овлаш стругати'. – Ђѣд'о је в'а'зда нешто стр'уголио, нач'иња је греб'ул'е дрвен'ѣ и онѣ з'упце; || **стр'угалица** ж 'нож за љуштење кромпира'; в. *накончай*.

стр'уга / **стр'унга**, арб. *сѣруја*, ж 1. 'улаз у тор, обор'; в. *илага*; ~ в'ел'а (Г); [1: 237 241]. – Чоб'ан нагн'а 'овце на стр'угу (УБ). – Поред гладе је »струнга« за мужу стоке [2: 26];²⁰ 2.а. геогр 'теснак на планинском превоју, пресло' (Ор); б. 'узан пролаз између стена'. – Отка'д н'ѣма нѣр'ода, та је стр'уга зарѣсла и прож њ'у се ни в'ук н'е пров'уче [12: 34]; || **струнг'ач** -ач'а м 'камен на струги на коме седи музач' [2: 27].

стру'ка ж 'огртак са ресама'. – О непогоди се Кучи огртаху белом струком са црним ресама [1: 256, 2: 91]. – А преко ћука [невеста] је пребацивала црвену струку, те кад би се клањала, струка би крајевима дохватала до земље [1: 257]; в. *исѣрес*; ~ *рѣшњ'ача* 'шал с ресама'. – Пригрнуше струке сивавице [5: 410].

струна / **струња** ж 'дуга коњска (ређе козја) длака'. – Да знам да ћу за старијем би те струњом накитила [2: 411, 1: 249]; || **стр'уњаѡв** -а -о 'који је од струње'. – Оспина и поткожњаци се отрљају струњавом врећом. – Оспине се лијече трљањем струњавом врећом или покровцем од козети [2: 521 548].

струнит се струним се св '»преврнути желудац« у страху, узбуђењу'; в. *окамениѣ се*.

strup м 'дечеје красте, екцем'. – Струп, који се истијем именом и арбанашки зове (*pustulatum genus, eczema chronicum capitis*), често пути ћецу... окростава [2: 509 548].

стр'цāt -ām несв 'бризгати, штрцати, у јаком млазу избацивати млеко из вимена'. – [Козама] сама вареника из пунога вимена »стрцак«; || **стр'цкāt** -ām несв 'помало бризгати, штрцати'. – А н'у ми ст'рци мало варен'икѣ у овѣ млијек'о; || **стр'рцколит** -јм несв дем 'помало штрцати'. – Омѣњ'иле с'у га, ма се ј'ош пом'ало ст'рцколи; || **стр'рцнūt** -нēm св 'мало бризнути, прснути, штрцнути'. – Мало пјене

²⁰ Према неким непотпуним назнакама, лик *сѣруниа* протеже се од Фундине преко Убала и захвата већи део Површи, с Ораховом, Кржањом и Стравчем; другде је обичније *сѣруа*.

од варенике стрцну за стоком [2: 27].

ст'уба ж 'лестве, мердевине'. – Ја зн'ам пр'ије ка^с[д] н'ије се у скр'ињу н'ико коп'а, нб на ст'убу или напр'ави два ражњ'а, о д'рв'а^н, ка ст'убу. – Побиијају у цје-потине дрвене клинове о које вјешају оплетене »гужбе« у виду синдира, и оне им служе уместо стуба за испињање [2: 404]; || **ст'убица** ж дем 'мале лестве'. – Бил'а ст'убица, пā како са^н-се прим'ио уз ону ст'убу, дош'а^н до грѣд'ѣ грѣд'има да се пр'им'им г'оре [1: 254]; || **ст'убе** ст'уба^н пл т 'степениште'. – Поноћ'и крѣн'уо да п'ушти в'оду, пā се са^с ст'уба^н снйж'и, спог'а^кни се те р'уку тѹ сл'оми и ишч'аши ју 'у рамо; || **ст'убице** -йца^с пл т геогр 'уска стаза преко стрме камените стране'; уп. *шкала 1*.

студ ж 'хладноћа'. – Кад кокошке зими на једној ноzi стоје, претскажује велику студ [2: 322]; || **ст'удѣн** ж 'хладноћа'; || **студ'ен** -а -о 'хладан'. – Тун ти је св'акā в'ода студ'ена, ка 'у планину. – Ако је студ'ено прол'еће, онд'а би тб мало касн'ије р'ад'или (Кж); || **ст'удн'ут** ст'уднѣ св 'захладнети'. – Б'огами је ст'удн'уло те л'ијепо.

ст'уж'ит се ст'уж'и се св 'смучити се до повраћања'. – П'ази да ти се не ст'уж'и.

ст'уј ст'уч'ем св 'стући'. – Остависте Лала мјесто Павла / Те још змији не стукосте плаву; || **ст'уцаѣт** -ам св 'туцањем уситнити, измрвити'. – Онб се ст'уца и т'урй 'у воду и т'ијем сѹ бјел'ежāли 'овце.

ст'уѣп м 1. 'стуб, дирек; колац'; 2. геогр 'узан а дуг земљишни појас, ливада, њива'. – Равни квадратни комади земље зову се »ступови« [2: 44–45, 1: 263; 12: 34]; || **ст'уѣп'аѣц** -пца м 'дирек, колац'; в. *соха* [2: 86 317]; || **ступч'ић** м дем. – Н'ађи ми неки ступч'ић да га овб'е поб'ијем.

ст'упа ж 'дрвени, метални или камени кружно издубени суд у коме се тучком мрве ситнозрнасти плодови'. – Раније су се [жита] тукла у ступама [2: 52].

ст'ура ж 'асура'.

с'ублизу прил 'поблизу'. – С'ублизу је тб, н'ије дал'еко.

сѹб'ј'елкāс[т] -ста -о 'беличаст'. – Озд'б је сѹб'ј'елкāста, а г'орѣ скоро св'а м'одра. – Г'еле је кā сѹб'ј'елкāсто.

суб'ота ж 'шести дан у недељи'.

сѹв сѹв'а -о *изр. суви кашаљ*. – Су'и кашаљ, тј. рикавац, арб. *калсасай*, сматра се, ка и фрус и заушнице, ћечијом болешћу [2: 525]; *су'а; болесй* в. *сушица*; || **сувар'ија** ж 'сува трава'. – Пр'еће н'ије тѣ сувар'ије бил'о, нб 'овце св'е п'асле пā се н'ије им'ало шт'о осуш'ит, а откā сѹ чоб'ани от'ишли у мил'исторе – истраж'или сѹ и 'овце и нагрд'или св'е што сѹ раб'отāли (3); || **сувар'ија** ж 'сува трава'. – Нед'ајбоже да овā сувар'ина пл'амнѣ, п'ола би К'уѣч'а^н изгор'ело; || **сѹвњ'ача** ж 'тиква натегача *Lagenaria vulgaris*'. – Бил'е сѹ онѣ т'икве сѹвњ'аче; || **сувот'а** ж 'простор заштићен од кише, влаге'. – Сувот'а некаква 'о-дрвета; в. *брвњача*; || **сувот'ица** / **сухотица** ж дем. – Док је нāд'ило, они сѹ н'ашли неку сувот'ицу [2: 57]. – Између гранатије храстова назре двеје три лишћем покривене сухотице [3; 86]; || **сувот'иња** / **су'отиња** ж 'посна исхрана'. – Жйв'ело сѣ на сувот'ињу, бил'о сѣ пл'адно. – Опште је вјеровање, да се бубине у човјечијој утроби лијече такозваном су'отињом, а то је једући дуго посно јело [2: 538]; в. *бубине*; || **сувоз'а^д** / **сухозьд** / **сухозид** м 'зид од ломљеног камена без малтера' [1: 236] || **сувоз'а^дица** / **су'озадица** ж 'кућа зидана без креча' [2: 81]; || **сувоз'а^да^н** -дна -о 'зидан без малтера, простим слагањем камена'. – Св'е сѹ тб д'игли с некаквбга к'ућйшта сувоз'а^днбга; || **сувом'еђа** ж 'ограда од наслаганог камена око имања, њиве, забрана' [1: 236]; || **сувом'еђина** / **сухомеђина** ж 'исто'; в. *сйраћ*; || **с'уша** ж ♠. – Ка^с[д] ст'иснѣ с'уша, св'акй облач'ић се пл'ејā; ||

суша^ц сушца м 'сувоњав, мршав човек'; в. *'уган* [2: 510]; || **сушек** м 'сушење'. – Прича се да је на Спасовдан гледана на сушеку свита кариманској вили у Кариману на Сушеку (?) [2: 73 273]. – Или Куч затражи кошуљу коју му је мајка још обдан опрала и оставила на сушек [3: 374]; || **сүш'ит (се)** с'үшй[м] (се) несв 'сушити (се)'. – Св'е 'изгоре, 'ево је п'очёла да се сүшй и г'ора на кр'бљу; || **с'ушнүт** -нё[м] св 'овлаш просушити'. – С'ушни овбј мак'ањици тў р'обицу пор'ед огња; || **сушица** ж 'туберкулоза'. – Сушица, »су'а болест«, »јектика«, »сичија« или »трпија«. Иако је доскоро била много позната, нико није помишљао, да је наследна болест [2: 526].

сүв'рс[г] -сти ж 'вршњак'. – Шпйр'о је тў б'ио и кă сүв'рс и бр'аћа [3: 209].

сүгр'еб м 'место које је пас изгребао задњим ногама и на које се, по народном веровању, не сме стати ни преко њега прећи јер ће се навући опака болест'. – Оспина долази... било кад неко на мађије нагази било кад стане на пасји сугреб [2: 548]. – Неће сте на сугреб стали [4: 115].

с'үд' м 'правна установа која решава спорове и чије је мишљење, формулисано као пресуда, обавезујуће'; *изр. крвни* ~ 'главарско веће за умир крви'. – Мирење је вршио крвни суд, који су код Куча чинили племенски главари [1: 219]; || **сүд'ит** с'үдйм несв 'судити'. – Нијес'ү и[х] м'огли сүд'ит; || **сүд'а^ц** сүч'а м 'судија'. – Ка^с[д] сү тó сүч'и пресүд'или, в'ише н'ије бйл'о пр'йчё. – Барјактар је и на суђењу главни судач у племену [2: 144]. – Трећи је... по истрпљеној казни убио суца уцињскога [2: 208]; || **судбина** ж 'предодређење, коб, фатум'. – У Куча се врло много верује у »судбину« [1: 294]. – Сјутра ми је судбина да умрем [2: 307]. – Са^с с'удбином се не м'ош запрдйв'ат кă ж ђец'бм.

с'үд² м 'посуда'. – Нађеш кака^в с'үд и т'амо уб'ачйш. – Нијесм'о мй им'али тије сүд'ан, нó се м'учйле ж'ене; || **суд'ић** м 'мања посуда'; || **судњача** ж 'врста тикве'. – Пошто се сукрвица с мозга дигла, изврћену кост попунила је кора од тикве судњаче, врху које се вратила одљушћена кожа [2: 65 553].

судионик м 'сувласник'.

сүждр'ебна 'која у утроби носи ждребе'.

сүж'еница м 'мушкарац који има феминизирани манире'.

с'уза ж ♦; *изр. једина* ~; в. *једина^ц*.

сүјм'а -'ё ж 'сумња'. – Т'омё и т'омё да се 'узмё гл'ас, да га ст'авё под сүјм'бм [2: 153]; || **сүјм'ат** 'үјмăм несв 'сумњати'. – Лилица сүјма од мјеста, ђе најуши да је чепкано [2: 64]; || **сүјм'иф** -ива -о 'сумњив'. – Он и[м] је в'а^сзда б'ио сүјм'иф, а н'ико не зн'а што га нијес'ү затв'арăли; || **сумл'иф** -ива -о 'исто'. – Њ'ега сү кă сумл'ивбга затвор'или.

сүк'ат с'үчём несв **а**. 'увијати, упредати вунене или памучне длаке у једну нит'; **б**. 'увијати бркове'. – Ћёд'о је м'ало пођет'ињйо: 'ено му Рăд'е с'үчё б'рке; || **суканица** ж 'пита савијача'.

с'уклата м 'висок незграпан човек'. – Ка^с[д] ч'ёк гл'ејă онў с'уклату, чињ'й му се да ће се расăд'ит и да тё му н'огё от'ис св'акă на св'оју б'анду; уп. *шурйш*.

сүкн'о с 'дебела ваљана вунена тканина'; в. *исүрес*; || **сукњен'й** -ă -б 'који је од сукна'.

сукрăт'ит -'ăтйм св 'ускратити; избећи да се неком захтеву удовољи'; в. *бес-шйла^ск*.

сукр'вица ж 'гној помешан с крвљу'. – Ка^с[д] се ч'йр пров'ăлй, кр'ёнё н'ăјприје сукр'вица, а п'отл'е исп'адă и сп'еча^ск.

сулунд'ăр -ăр'а м 'цев, чунак за одвод дима'. – Сулундар провучен кроз рупу испод таванице [4: 259].

с'ума ж 1. 'врста, сој'. – Тā је с'ума л'уђи св'акџе др'усв'у п'отребна, а од св'акоџа је ч'ока пр'езрена (Вр); **2.** 'мера, количина'. – За признање и потврду војводске власти [скадарском везиру давали су] по неку »суму масла и стоке« [2: 133].

сумин'ут (се) -'инџм св (се) 'мимоићи (се)'. – Сумин'уше се без »бућ'џрно«;
|| сумињов'ат (се) -'ујем (се) 'мимоилазити се'. – Нешто је помеђу њ'и бил'о те с'у се в'а'зда сумињов'али.

сум'узга ж 1. 'снег и киша, лапавица'. – Кад с кишом удари снијег зове се сумузга [2: 333]; **2.** 'блато, прљавштина'. – Пā тā'мā је зāм'ио рук'џм у он'у сум'узгу те му стој на он'у к'арличн'у к'џс – нāђ'е онџ з'рно.

сунгул'ат -а -о 'сакат; парализован'. – 'Он је б'ио сунгул'ат у л'ијев'у б'āнду;
|| сунгул'атит -џм несв 'постајати сакат'. – Ка'д ју е слом'ио, онā му р'ука ост'ала н'акарāдна, а с'а'д је п'очџла да му сунгул'атит и онā др'угā; **|| сунгул'āћ -āћ'а м** 'сакат човек'. – Тун је ост'ан'уло н'еколико сунгулāћ'ā'е и сакарāћ'ā'е којџ је Б'џг забор'авио, а онџ др'угџ џд'оше да в'идџ имā ли џ'е н'ешто што ов'џје н'џмā.

с'ун'ут с'унџм св 1. 'излити, изасути'. – С'ун'ит тџ тр'ице 'у мџћу; **2.** 'кренути некуд нагло, непромишљено'. – Ка'д би се зн'ало куј с'у с'ун'ули, бил'а би и[м] л'ијџпа раб'џта.

сун'ендовāt -ујем св 'уништити, упропастити'. – П'азџ се, д'ијете, да те овџ по њ'ински не доф'атџ е тџ те сун'ендовāt б'езлијџка.

суп'ијерна ж 'чинија за супу'.

с'уп'она ж 1. 'заједничко чување стоке лети, на планинском пашњаку, ортак-лук'. – Који од Куча немају довољно стоке, да би могли сами издизати на планину, удруже се по двојица у супону. Супоници деле после добивени мрс према броју оваца музара [1: 235]. – И делију Лисичића Павла... / Што је бијо с њима у супону [5: 55]; **2.а.** 'удруживање због због сумњивих послова'. – Пушти ми с'уп'ону с тр'ањāма и л'уп'џжима да те не зам'а'кнџм; **б.** 'ванбрачни однос'. – 'Они с'у, нас'ум, у с'уп'ону, мā да в'идџмо н'а што џе те издр'ијет; **|| с'уп'он'ит се** -џм се несв 'удруживати се ради заједничког држања стоке на планинском пашњаку'. – В'ише се н'џнемо с'уп'онит н'и с кџм – 'овце с'у от'ишле у паз'ар; **|| с'уп'оновāt** -ујем несв 'исто'. – Супонује с кућом Дабетића [5: 301]; **|| с'уп'онџк м** 'учесник у заједничком држању стоке'. – Оге посјећ тебе и синове / И твојџга млада супоника. – Те је стао мислит и премишљат / Како би се отац осветијо / И Никола његов брат једини / И супоник Лисичићу Павле [5: 50 60; 2: 22].

супражица ж 'врућ пепео с нешто жара'. – Тијело облажу врућом и поквашеном супражицом [2: 513].

супр'еш ж 'пегла'. – Бил'и с'у онџ ст'арџ супр'ешџ те се у њ'и м'етнџ ж'ар (Бч);
|| супреш'ат -āм (не)св '(ис)пеглати'. – 'Оне бише 'обл'е шћ'еле да му супреш'ај'у кош'ул'у, а ниједн'а не ум'ије.

супурд'ат -āм св 'уништити, упропастити'. – 'Они тџ тџ да супурд'ај'у кā и св'е што с'у дос'а'д; **|| супурдāв'ат** -ајем / -āј'ем несв. – Овџ н'ајбол'е зн'ај'у к'ако се супурд'аје онџ што с'у л'уђи начџњ'али.

сургум / сург'ун м 'изгон; пропаст, затвор'. – Али га докучи валија скадарски и справи у сургун [2: 178]; **|| сургун'исāt** -'ишџм (не)св '(про)гонити' [Ж 20]; **|| сургум'āк** -āк'а м 'стар човек сумњивог моралног утемељења'. – Да су оногā сургумāк'а ст'арџга [убили], н'е би ж'алио, нијесм'о га број'али у в'ел'џ л'уђе [4: 98].
с'урд'ун м 'првалија, амбис' [1: 105; 12: 34].

с'уров -а -о 'свируп, немилосрдан'. – Стога се чини једниема да су они суро-

ви и дивји више од друге народе [Ж 1].

суроња м 'во'; || **сур'уја** ж 'крава' [2: 18].

сурутка ж 'секундарна сурутка (из које је издвојена урда)'.
сушет м 'сретање, виђење; састанак'; || **сушетачке** прил фолк 'игра у којој

се играчи једни другима примичу и после се удаљују'. – Ако на тај начин играју два скопчана пара, примичући се до сред кола један друге и опет измичући назад, тај се начин игре зове »сушетачке« [2: 378].

суст'опице прил 'једно за другим, у стопу'. – Сустопице зрно по зрно баца у бразду [2: 48]. – Он за војском сустопице ојде [5: 203].

сустр'има'к -мка м 'бастард, производ укрштања лоших раса'.

с'утука ж 'коб, проклетство'.

с'утура ж нејасно, обично у благој псовци, прекору, упозорењу. – 'Ајте б'рзо е ћу ви јеб'а[т] с'утуру. – Мичите се 'отолѐ да ви не јеб'ем с'утуру; || **сутур'ат** -'ам св 'уништити, упропастити'; в. *ма'ј*.

сутуренција ж 'прехлада'; в. *инфлуенца* [2: 528].

сухомеђина ж в. *сув, сувомеђина*.

с'уша ж в. *сув*.

Ѓ

Ѓ'евѐр Ѓ'евра м 1. 'јак северни ветар'. – Ка'д 'уждї Ѓ'евѐр, д'есї се да не ст'анѐ ни за трї нећ'ел'е. – По овакв'оме Ѓ'евѐру низ Мор'ачу да'н'а'с с'амо ко м'бр̃а. – Ка'а[д] Ѓ'евѐр проп'унѐ, гл'е[д]а̃[ј] да нијес'и дал'еко 'од огња; в. *гурлай; сјевер* 'северни ветар' [2: 333, 1: 20]; 2. 'северна страна'. – Р'ек̃а'н би да ће м'ало да ни ст'уднѐ с'а' севера; || **север'ика** ж 'слаб северни ветар, северац'. – А н'ама с'у нарѐд'или, мало север'икѐ б'ј'еше: св'и се постр'б'јте н̃а в'у стр'ану од гр'оба, с'евѐрно, ако б'иднѐ смр'ат – в'ј'ета'р ће [ј]у ћ'ера̃[т] т'амо, да н'е би к̃ом'е тѐшк'о бил'о; || **север'ина** ж аугм. – 'Оће ли, зн̃а ли 'ико, ут̃ал'ат ов̃а север'ина; || **Ѓ'евѐрнї** -а -б 'који се тиче севера, који је на северној страни'. – В'аша с'у врат'а от к'ућѐ са' Ѓ'евѐрнѐ стр̃ан'ѐ; || **Ѓ'евѐрно** прил в. *северика*; || **северл'ив** -а -о 'хладан, под утицајем северног ветра'. – Преб'ачи т'у каб'аницу, северл'иво је и н'ѐј се запот'ит. – Кад [облак] почи-не у Грлу од Мораче наступа сјеверљиво вријеме [2: 325].

Ѓ'едало с 1. обично мн 'део тела на коме се седи, гуз(ови)'. – 'Офуја се и н'ат'уче Ѓ'едало на нечесов к'ами; 2. 'ноћни боравак кокошака'. – К'окошке ид'у на Ѓ'едала; || **седа'чка** ж 'подметач који се поставља на столицу или место на коме ће се сести (ради удобности)'. – М'етни стрик'у т'у седа'чку; || **седа'чкѐ** прил 'седећи, у седећем положају'. – Нека седа'чкѐ трп'ї оса'н да'н'а'а како зн̃а; || **Ѓ'еднїк / сједнїк** м а. 'вечерњи скуп, посело'. – Ц'ѐр̃ани св'и ск'ин'ули петокр'аке и д'б̃ћ'оше на Ѓ'еднїк т'ун. – Планинари се иначе још веселе и забављају на честим вечерњим састанцима, сједницима, код нечије гладе [1: 239]. – О Бијелим Покладама се држи последњи зимски а уједно »највишик«, т. ј. највећи ноћни сједнїк [1: 291]. – Кад су једном иза тога вукови били на сједнїк, рече један млади вук ради прове [2: 463–464]; в. *зайас*; б. 'седење'. – 'Ајте б'рзѐ, н'ѐм̃а Ѓ'еднїка, тр'еб̃а онѐ 'овце в'ићет. – Око огњишта има по више трножнијех столица за сједнїк [2: 87]; || **Ѓ'еднїч̃ар / сједнїчар** м 'учесник вечерњег скупа'. – Док'а[д] с'у ви с'инѐј ост'али Ѓ'еднїч̃ари. – Скупе се »сједнїчари« увече било сви било у неколико група и са запаљеним зубљама дођу у одређени дом [1: 291]. – Планинкама често помажу у чешљању сједнїчари. – Покоји сједнїчар га моли и куми, да ју опрости [2: 30 369]; в. *наваргај*; || **сједница**

ж в. сједник [1: 291]; || **џ'ес[т]** џ'едџм св 'сести'. – Џ'еди – не рас'ела се!; || **џеђ'ет** џед'џм несв. – 'Они џеђ'ау на ст'убе и загр'ајаше ка да те се поб'ит; || **сијед'ат** -'ам несв 'седати'. – Нџмџм к'а' сијед'ат, с'а'-те ми д'џј раб'отњици.

џед'ок м 'сведок'. – У те џ'ине с'удове м'огли с'у да ул'ег'у с'амо џ'ине суд'ије и џ'ини џед'оци; || **џед'оч'ит** -џм (не)св 'сведочити'. – Т'а'ма с'у м'огли да џед'оч'е с'амо в'јеровџни л'уђи, а не 'рђе и фуцм'ути ка с'а'[д].

џеј џеч'џм / сијеч'џм несв 'сеђи'. – Л'истове с'у џ'екли з'а овце; || **џек'ира** ж 1. 'секира'; 2. 'избочени део стуба-носача моста окренут узводно' [1: 48]; в. *ноја*; || **џек'ирица** ж дем; || **џекирч'ина** ж аугм; || **џ'екн'ут (се) / сјекнут** -нџм (се) св 1. 'обрецнути се'. – На тређе понављање сјекнуо је Вуле: „Не брани Вуле Кође, биорска кобило, но на џи', помози Боже“ [2: 151]; 2. 'тргнути се и одскочити у страну'. – Преплашени коњ сјекну по страни [3: 273]; || **џ'ецџт** -џм несв 'кресати огњилом о кремен'. – Слабо ми џ'ецџ ов'и к'ами; ~ се несв 'обрецати се'. – Нем'џ се в'а'зда џ'ецџт нџ-в'у џ'џцу; || **џ'ецкџт** -џм несв 'сецкати'. – Ђ'џца с'у се нешто см'ир'ила, поглџдн'и што-нџ џ'ецкџју; || **џ'ецкол'ит** -џм несв дем. – Сво-ј'утро нешто т'ешџ и џ'ецкол'и испод онога за д'иђа; || **џ'џцн'ут** -нџм св 'засеђи кратким потезом'. – Ка'[д]-сџ џ'џцнуо п'џ прсту и в'идио к'рв – у вр'иску; || **сјџцавица** ж 'нож за сечење раштана' [2: 53]; || **сијечење** с '»игра којом двојица представљају двобојк' [2: 366].

џ'еме џ'емена с; *изр. вел'е ~, мало ~* [2: 48]; || **џемењ'ак** -џк'а м 'бирани кукурузни клип остављен за семе' [2: 49]; в. *ленја*.

џ'ен / сјен м 1. 'клин који пролази кроз млинско камење' [2: 53]; 2. 'импровизована пударска куђица'. – Пудари... имају за спавање и дневно ладовање високо дигнуте »сјенове« [2: 57]; 3. 'душа покојникова, дух'. – »Кутњицу«... не ваља убијати, јер је у џој »сјен« некојега укуђанина, па би одмах умро [2: 338].

џенина ж в. *сијено*.

џ'џра / сјџра ж 1. 'прво млеко после тељења, грушавина'. – Ка'[д] се от'ел'и кр'ава, она је пр'ва варен'ика – џ'џра; *сјџра*, арб. *кулос'ира* 'прва вареника' [2: 11]; 2. 'масноћа од опране вуне'. – [Сагун је] код чистијџх жена замјеђивала »сјџра« од »веле вуне« [2: 30 99]; в. *сај рабојџе*; || **џ'џр'ит** -џм несв 'кувати сјџру'; || **џ'џрџв** -џ -џ 'који се односи на сјџру 2.'; || **џ'џр'уша** ж бот 'биљка из породице успатица *Salvia verticillata*, *Stachys germanica*' (7: 129).

џ'џр'еп м 'немиран, необуздан човек'. – С'амо се т'и с онијџм џерепом уф'ати 'у коло пџ ћеш л'ијепо обр'ш'ит; || **џ'џр'еница** ж 'раскалашна жена'. – Која је онџ џ'џр'еница – б'џџџ благодар'ијо!

џ'џта'н џ'џтна -џ 'брижан, нерасположен'. – М'џја е Јџг'а џ'џтна, распџл'ожите у м'ало (Бс).

џ'џт'ит (се) -џм (се) св '(под)сетити (се)'. – Ако га ср'етџш, џ'џти га да ти доп'есџ. – Н'џко сџ с кат'ун'а џ'џтио и ижл'егџ на Ђ'афу про'ушк'у и д'џ гл'ас: „К'џ е К'уч, плијен'ише се 'овце Р'ачковиђа!“ (Кж).

џ'џтовџт -ујџм несв 'саветовати'; в. *видџи*.

џ'џк! узв за вабљење краве.

џ'џска ж а. 'непослушна, својеглава девојка'. – Н'џђе ме ч'удо од овџ мој'џ џ'џскџ и џ'џндџга јез'ика; б. 'немирна крава'. – Веђи ми т'у џ'џску н'акрџтко, да ми ју вр'џг не позџб'џ; || **џ'џскица** ж 'девојчурак коме су женске облине тек почеле да се уобличују'. – Ова џе м'џја џ'џскица, чињ'и ми се, да порџст'е у в'ел'у поган'ул'у.

џ'џок узв за дозивање говеда.

џ'џутра прил 'следећег дана, сутра'. – Јџ ћу гл'џ[д]џ[т] да д'џђџм џ'џутра али прекоџутра; || **џутрав'џџен** прил 'сутравече'. – М'џрџш џутрав'џџен б'ит на к'уђу

е чекау Мор'ачани, 'оће да [j]у д'ау Мор'ачанима; || **с'утрадāн** прил 'сутра, сутрашњи дан'; || **с'утрй** -ā -ē 'сутрашњи'. – А ја ћу иза'бр'а[т] да'н ка'ћу дōј, с'утрй или преко'с'утрй д'ā'н, ка'д[д]-ћемо м'ој л'уцки разговāр'а[т].

Т

таб'ан м 'простор између греда испод пода?'. – Ископā је у таб'ан између оније грѣд'а'н кор'ито пā т'урио п'ушку на онй таб'ан, а озг'бр шт'ицу прилијег'ио, приков'ā.

табор м 'војна јединица'. – Трећи дан цар оправи табор аскера, да га допрати [2: 457].

тав'аја ж 'стони прекривач, столњак'.

таван м а. 'под'. – Ову врло смијешну игру одигравају на »тавану« (поду) међу сједником [2: 367]; б. 'спрат'. – Ако је кућа »на таван«, арб. *шавони*, доњи дио под таваном зове се изба [2: 86].

тавул'ин -ин'а м 'сто'. – Треба да имā тавул'ин дрвен'й да у њ'ега н'емā н'икаквōга 'ексера гв'озденōга нō с'амо дрвен'ō и да је зак'блāно.

таг'ар -ар'а м 'плитка посуда, слична тепсији'. – Им'али сū једне таг'ар'е, тō је кā с'а'ч бил'о пā га т'ури на онй с'а'ца'јак пā и 'они оћау м'авāt некијема лоп'атицама, да га разг'орē (Кж).

та'ин м а. 'војничка храна'. – Сваки војник је бринуо за своје оружје, »цебеану и таин« [2: 183]; б. 'храна за дужи пут'. – Ка'д ид'еш ће н'а пūt, т'урйш у торб'ицу та'ина, огл'аднй се (вўст'а сū п'а'сā вўст'а).

та'акбнā прил 'тако'; в. *разгвајай*.

таксир'āt -āt'а м 'невоља, несрећа, беда'. – Нāћ'е ме таксир'āt от поган'ул'ē [4: 91 247].

такул'ин -ин'а м 'новчаник'. – Беду узеше табакеру, такулин и кресиво [4: 213].

талаг'ан м 'огртач од дебелог грубог сукна'. – Талаган [је] огртач од необично дебелого и грубога сукна сиве боје, има рукаве и капуљу, носи се на раменима [2: 91]. – О непогоди се Кучи огртаху... сукненим талаганом, а то је горња хаљина без рукава [1: 256]; в. *јуњина, осйар*.

тали' / **талих** / **тāl'ик** м 'срећа, судбина'. – Тали', срећа, нафака, бафт-хоћ... одређује се судбином на рођеном часу [2: 310]. – Ђекоме ко није доброга »талиха« вели се: „Злосрећан је ка зец пред пушком“ [2: 335]; || **тал'ича'н** / **талишан** -чна / шна -о 'срећан'. – За онога коме добро послѣ пролазе вјерује се да је »талишан«, односно »нафачит«, »бафтација« или »икбалија« [2: 310].

тāl'имйт -йм (не)св 'жртвовати'.

тāl'ум / **талун** м 'духовно клонуће'; в. *клайеж* [2: 528].

танак в. *шā'на'к*.

т'андара-м'андара 'израз ниподаштавања уз бесмислену причу'. – Пр'йча ви је там'ан т'андара-м'андара, а и п'амēt ви н'ије дал'еко и б'ол'й бисте л'ўђи бил'и да ми препалāг'е онў згр'адицу да мало крт'блē у њ'ў уб'ачйм; || **тандар'ат** -ā[м] несв 1. 'лупати претурајући ствари, рушити'. – В'ићите којē што тō тандар'ā у 'избу, да се т'еле не зам'акнē; 2. 'спорити се око бесмислених питања, брбљати'. – Овй сū

на тѣ њ'ине куфер'ѣнције науч'или да те добр'е тандар'ају; || **тандар'ија** ж 'пропаст, уништење'. – После њ'инѣ п'огибије сн'ае пов'едоше ђ'ецу, ст'арчеви помријеш'е и св'е бјд'е у тандар'ију.

т'антара ж 'дотрајала направа, олупина'. – Или да се пл'аши от каквѣ т'антаре или камиб'а – Б'оже са'ч'ува!

т'аоном'а'дне прил 'пре четири дана'. – Ми тѣ вел'им'о: јуч'ѣн – пр'екјучѣн – оном'а'дне – т'аононом'а'дне.

т'араба ж 'калдрма'; в. *салци*.

тарак'ат -'а[м] несв 'лупкати као кад се одроњавају каменчићи'. – Кад б'ачиш к'ами [у јаму], 'он д'уго тарак'а док ст'анѣ; || **тар'акнѣт** -нѣм св 'лупнути'. – М'брѣ н'ешто да тар'акнѣ к'ат кут'ар'иш по нев'иђелици; || **тар'аковина** ж 'беспослица; бесмислен разговор'. – Не ум'ију 'они бе[з]-њ'иније тар'аков'ина'.

тар'аф м 'непозната мистична сила; в. *најушииш*.

тараф'унда ж 'олош, шљам'. – М'ичи се о[д]-тѣ тараф'ундѣ да не б'иднѣш г'рда'н.

тараш'нт -ашӣм несв 'претраживати по разбацаним стварима'. – В'иђи што тѣ дијет'е тар'аши, да не нач'ини какву шт'ету.

т'аркѣт -ам несв 'подјаривати ватру, царати'. – Баба се не д'ижѣ 'од огња и в'а'зда т'аркѣ онѣ б'рстинеце; || **т'арнѣт** -нѣм св 'царнути'. – Т'арни м'ало тѣ г'лавњу, да се разг'орѣ; || **т'арколѣт** -ѣм несв дем 'помало, као узгред, царати по ватри'. – Сед'и к'од огња, т'арколѣ га и ш'арѣ по п'епелу.

татар м 'гласник'. – По татару књигу оправиво [5: 97].

татрѣат -ам несв 'цвркатати; чаврљати'. – Једино тице татрѣају ка вазда [4: 121 170].

татулица ж 'отровна биљка са дугим белим цветовима *Datura stramonium*'.

таш! таш! таш! узв за лучење коза [2: 14].

та'д'ар / **тадар** прил 'тада'. – Миш тадар ојде и заиште облаку кјер [2: 463]. **та'ај** / **та'кн'ут** т'а'кнѣм св 'дирнути, такнути'. – Нем'бте га та'кн'ут док д'ођѣм; || **тиц'ат** т'и'чѣм несв 'дирати, задркивати'. – Не см'ије ми н'ико дијет'е тиц'ат е ђу св'акѣме кѣз'ат раб'оту ко ми га т'а'кнѣ; в. *објесиш*.

та'ка-та'ка в. *каменица*.

та'амѣ прил 'тада'; в. *излелекаш*, *дишнуш*; *нукнуш*.

та'мн'ик -ѣ'ка м 'тамно место; дубок таман вир'. – Р'екѣ'н је војвода М'арко да ђе св'ако заврш'ит у 'истѣ та'мн'ик [12: 34]; || **та'мн'ица** ж 1. 'робѣјашница'. – Зѣм'ише га у та'мн'ицу, а ка'е[д]-ђе ижл'еј – в'иђѣе; 2. 'женски пород у сиротињској кући'. – Ко има више женске ђеце, вели се: „Притисле су га тамнице“ [2: 113]; || **та'мнов'ат** -ујем несв 'бити у тамници'; в. *бабоваш*.

та'анак т'анка -о 1. 'мале дебљине'. – П'ал'ага, П'ал'ага, на т'анко се кон'а'ц к'идѣ; 2. 'слаб, нејак'. – Кажу да је да'н'ас најпоштен'ијѣ Л'евор'ечанин, а од једнѣ-га т'анкѣга загр'анка; || **та'анкод'ушиш** м 'страшљивац, слабиш'; || **та'анч'ица** ж 1. 'земља са танким слојем роднице'. – »Мало сјеме« се обично сије у »рану руку« а на земље танчице [2: 37 48]; 2. »танко« братство'. – О[д]-та'анч'ицѣ н'ије ни л'уђ'и'н бѣв'ало без ако и[м] га некѣ д'обра 'одѣва не дон'есѣ; 3. 'добра пушка'. – Ту танчице пушке запуцаше [5: 61]; || **та'њ'ат** -ѣм несв 'постајати тањи, тањити се'. – Та'њ'ају више и л'уђ'и, нѣмѣ и[х] к'о в'ише ни начѣ'ат; || **та'њ'евина** / **та'њ'евина** ж 'лоша људска сорта'; в. *донијеш*.

т'а^ања̄т -ā[м] несв 'тонути'. – Ка^а[д] ст'анѣ да не т'а^ања̄ – онд̄а је м'асло измѣт'ено (Бс). – Т'а^ања̄ла је з'емја (Пг).

т'а^ас[т] м 'женин отац'; || т'а^ашта ж 'женина мати'; || т'а^азбина ж 'женин род'; в. *мангар*.

т'а^ача^ас прил 'истог тренутка'. – Наш'а^ан је п'ушку и т'а^ача^ас с̄у га у'апсили; в. *заболова̄и*.

твор м 'мелем'. – Пошто тада навали крв на одрано место, он га премаже нарочитим »твором« (мелемом), који заустави крв [1: 312].

тв'рд -а -о 'који се не може лако уобличавати'; *изр. ѿвр̄г'а на с'ису* (о крави коју је тешко мустити); || тв'рд'нт тв'рд̄им несв 'учвршћивати'; в. *ѿремо̄ѿава̄и*; || тв'р̄ђа ж 'тешко проходан терен, камењар; стене, литице' [12: 34]; || тврдогл'ав -а -о ♦. – Тѣ је тврдоглаво и погано, теке ће му п'уца̄т – на̄ко ме не б'иднѣ; || тврдогл'авче -ета с 'својеглаво, тврдоглаво дете'; в. *бадӣјава*; || тврдогл'ав'ат -'āvām (не)св 'би(ва)ти непослушан, својеглав'. – Ако је н'еко прѣв'ā да тврдогл'āvā, за њ'ега н'ије б̄ил'о пл'ата, а чека̄ гā и д'оба^р ф'ршт̄ун.

тевабија м 'пратња, пратилац'. – Погинуо је како везиров тевабија [2: 175 457]. – Но је с бегом вазда тевабија / Бираније турскије делија / Што бегове пазе и чувају [5: 491]; в. *кљува̄и*.

т'егн̄ут -нѣм св 'повући'; в. *ш̄ѿер(уна)*; || т'ез̄ат -ām несв 'повлачити, извличити'. – Једа^н Малес'ор, сиром'а, п'ануо и слом'ио р'ўку; т'ата т'ез̄а, нам'јестио му је д'обро, а т'а^ам̄а се преснијет'ио; || тегот'а ж 'тежина, тешкоћа'. – Што је од мене имала теготу, што ме девет мјесеци под пас носила [2: 303]; *са̄ѿира̄и*, *ѿиса*; || т'ѣжа^к тѣшк'а -'о 1. 'који има тежину'. – Тѣшк'о је тѣ за мак'ању, немѣ се гријеш'ит; 2. 'уморан, физички изнурен'. – Тѣшк'а ли са^м ј'утрѣс, Б'оже ми пом'ози; || тѣшк'а 'трудна, gravidна'. – Док је жена у другом стању, каже се »тешка је«, »трудна је«, »нејака је«, »самдруга је«, »бређа је« [2: 507]; || т'ѣжа ж 'тешкоћа, терет'. – На њ'ега је, м'рчника, т'ѣжа, те велика̄; *изр. ~ л'уцк'ā* 'човек узорних моралних квалитета'.

т'еј те^чѣм несв 'стицати, зараћивати'. – В'а^ас̄ѿ в'ијек је т'ек̄а^а к̄а да ће га нос'ит на т'а^а св'ијет; || т'ековина ж 'печалба'. – Већи дио народа иде у тековину [2: 67]. – Један се сиротан путник крене у тековину у далеки свијет [2: 452]; || теѿбина ж 'тековина, оно што је стечено, зарађено' [2: 67].

т'еј се тек'у се несв 'парити се (о козама)'; || течење с в. *ѿрчење* [2: 10].

тѣк'а -'ѣ ж 'свеска'.

теке а. прил 'само'. – Јā за тр'ѣјцу не зн'ам теке з'а двѣјцу. – Јā там'ан налож'ила 'огањ, ка^а[д] теке – Анд'р'о! – Н'ије га 'убио, теке р'анио; б. св 'али'. – Старога слушај, теке не иди уз брдо за њим [2: 109]; в. св 'чим'; в. *учињей̄и*; || текле св 'исто'. – Моја је болест безобразна; свако ће ми реј, да се умећем, текле ијем ка' само здрав; в. *ѿун* [2: 510].

тековина ж в. *ѿеј*.

телар -ара м 'телал, гласник'. – Па истури у логор телара / Да се царска азураје војска [5: 99].

т'еле -'ета с 'младунче краве'. – За н'екѣга ко је т'акѣ м'ало бр'укел'ас они вел'ѣ да не зн'а ни ђе се т'еле в'ѣжѣ; || телад'ар -ār'а м 'колибица за телад у виду мањег шатора или у облику наслона од штица'; || теладар'ица ж 'исто' [1: 237]; || телев'ез м пеј 'врат'. – П'ази се, д'ијете, да ти не п'укнѣ по телев'езу; || телећ'ар -ār'а м в. *ѿелагар(ица)*; || телећина ж 'уштављена телећа кожа' [4: 254]; || тел'еце с дем. – Једно ми тел'еце в'ише ид'ѣ з'а мнѣм нѣ за м'āјкѣм; || тел'ица ж 'јуница до две године старости' (Бс).

тел'ер м 'прозорски рам'.

телиг м а. 'део јарма'; [2: 47]; б. 'кружно савијено дрво које се стоци (овцама и козама) ставља на врат да на њему виси звоно'.

тем'ел м 1. 'основа на којој се зида кућа'. – Почетак зида кућнога зове се »темељ« или »полумента« [2: 80]; 2. 'имање'. – Е попиш'ам се у т'а^е тем'ел' у Кос'ор којј је тол'икѓ фр'ута д'онио. – Ораћа земља с виноградом, ливадом, »ограјама« и метехом зове се »темељ« [2: 45]. – Та два к'оња тем'ел' ч'ѣку вал'ају, нѓ не зн'ам шт'о тѣ му дв'а; в. *роі*.

темена / теменаћ 'муслимапски поздрав (трпези, угледнику)'. – И теменаћ паши учинио [5: 249; 2: 471].

темер'ут м 'тврдоглав дечак'. – 'Оди, темер'уту, да ви'ију м'ис[л]иш-[л]и претв'арат ка[д] ти се не'што р'ечѣ; || **темер'утка** ж 'тврдоглава женска особа'. – Она покојница не бјеше темерутка ка' ти, но се шењаше с мјеста на мјесто [2: 464]. – З'овни ми ону темер'утку да јѓ пот'ѣгнѣм вит'ице; || **темер'уче** -ета с 'тврдоглаво дете'. – Валā ће ми д'ѓ на ваг'ан онѓ темер'уче те ме да'н'а^с н'апуни сич'ијѣ; || **темер'ута'н** -тна -о 'тврдоглав, непослушан'. – Код оц'а је једн'ѓм м'огā'н б'ит темер'ута'н – др'уги п'ут му н'ије п'адāло н'ам; || **темер'утно** прил 'тврдоглаво, непослушно'. – Био је крѣну'о темер'утно, мā гā угн'ā 'у брāду; || **темер'ут'ат** -'утāм несв 'понашати се својеглаво, тврдоглаво'. – Тѓ је, р'екā'н би, м'ало забич'ило и крѣну'ло да темер'утā и с'а^е[д] да ви'идимо како се са'б'ијају р'огови; || **темер'утит** -йм несв 'исто'. – Н'у тй 'ојди код оц'а и т'амо темер'ути, да ви'идимо д'оклѣ.

т'емун м 'мужјак с дисфункционалним тестисима'. – Ка^е[д] н'ѣмā з'рна, т'ā'мā је т'емун [2: 15]; в. *рзак*.

тенећа ж 'лим, плех; плехана посуда'. – Достина су [се гребли] оштрим »кремовјем« од пушака или тенећама с пушке, а ђеко и парчетом ластре [2: 250]. – Си-нијом саспи у тенећу [4: 265].

тењезг'ало с 'брбљивац, причалица'. – Дѓћ'е некѓ тењезг'ало на куфер'ѣнцију и не знāш о ча'му је прди'о, теке ост'адосмо двије 'уре; || **тењезг'ат** -ām несв 'брбљати без мере и обзира'. – Сед'ѣ т'амо под м'урвѓм, срк'ѓћу и тењезг'ају, а п'амѣт и[м] не см'ѣтā; || **тењезг'ача** ж 'брбљивица'. – Нијесм'о ни мй бес тије тењезг'ачā'н: онѣ којѣ нијесу ручк'а сигур'але 'учѣ овѣ како се тѓ чин'й.

тепелак м 'горњи округли део црногорске и херцеговачке капе украшен српским националним симболима'. – Теткићи и ујаковићи носе у знак короте црн »тепелак« на капи [2: 267].

тепс'ија / тепц'ија ж, арб. *тешѣци*, а. 'врста пите, гибаница'. – Тепсија се зготови од неких десетак листова или слојева, од којих се сваки засебно пече под врућим сачем [2: 88 102]. – Од колача знају само за обичне погаче, даље за питу или тепсију, а то је обична српска гибаница [1: 261]; б. 'већи округао плитак суд, бакарни или емајлирани, у коме се пекала »тепсија«. – Ка'д 'ојдѣш у пл'ацу, гл'е-[д]ā[ј] да ми н'ађѣш некѣ тепц'ију; в. *ка'й*.

тербјетит -им несв '?. – Па оћемо да и' тербјетимо / И метнемо под ногу цареву [5: 42].

терзилук м 'кројачки занат' [2: 71].

терцуманит -им несв 'преводити'; в. *йрцуман*.

т'есла ж 'дрводељска алатка за тесање с кратком дршком и уским повијеним сечивом, кесер'; || **теслица** ж дем [2: 54 70].

тестир м 'допуштење, дозвола, сагласност'. – Без тестира материна и без изма браће своје [2: 400].

тет'ива ж 'коноп од јарећих црева'. – Бј'еу некакви кон'опци, тō сy тет'иве звāли, начињени о-пријев'а̄ јар'ећије и тō би се растрѣс'ала в'уна.

тѣг'ак тѣтк'а м 'теткин муж'. – Био је т'ун тѣг'ак јуч'ѣн и д'онио дваес струк'ан д'омāтā да се ус'ади; || **т'етка** ж 'очева / мајчина сестра'. – Она је ви'кала да је т'етка бил'а н'ѣна н'јл'епчā мед'ања; || **т'еткйћ** м 'теткин син' [2: 267]; || **т'еткорога** ж 'тетка (одм.)'; в. *вишцица*.

тефтер м 'пакетић од 60 папирића за цигарете'.

тешкос'ен -а -о 'непријатне нарави, који присуством и причом замаара околин-ну'; || **тешкосјеност** ж 'тешка непријатна нарав'. – Овамо се сумња у тешкосјеност мнозине (по тумачењу Ђ. Рашовића) [2: 310].

тиг'ањ -ањ'а м 'плитак метални суд с дугачком дршком који се употребљава за печење, тава'. – Св'јетā ти обр'аз кā дн'о о-тиг'ањ'а; || **тигаћ** м (?) [1: 253].

т'игла ж 'цреп'. – Слом'ио је т'иглу, пā т'а̄мā се спушт'ио у кућу Р'адосава Брац'овића и запāl'ио [j]у је [2: 74 513]; в. *одник*.

тијел'о / **т'ијело** с 'тело као људска фигура, појава'. – Тō добр'е истрл'аш на тијел'о. – Д'оба'р је 'у тијело, нō се бој'им да га н'ешто 'ије изн'утра; || **тјелес'ина** аугм ж; в. *наквечий*.

тијесн'ит т'ијесн'им несв 'стешњавати'. – Нем'ōте ми тō дијет'е тијесн'ит.

т'ик-т'ик! / **т'ико-тико!** / **т'ике-т'ике!** узв за вабљење јаради, коза. – Јарад се вабе са »тико! тико!« [2: 14]. – Коз'ама се р'ечѣ т'ике-т'ике ка'д и[х] ф'āбйш.

тиква ж бот 'једногодишња биљка и њен плод *Sisyrinchia perov* в. *ишкай*; ~ *ирчица*. – Најзнатијим средством против сафре држи се »тиква грчица« [2: 515]; || **тикван'йк** -йк'а м 'јело од бундеве умешене с брашном и зачињене скорупом'.

т'им'ун м 'руда на запрежним колима'. – Ако је м'а'ска д'еснијем кр'ајем т'им'уна, 'он је сед'ио на л'ијевй кр'ај.

т'ипа у сталној формули-клетви *ӣ'ӣӣа іа* (те / ју) [*а*]н'а̄нема бил'о; || **т'ипа'тнйк** / **типотник** м; в. *ђаво*; [2: 280]; || **типотњак** м 'исто'. – Улијеће ка да је гони типотњак [4: 311].

тир'аке т'ирāкā мн 'држач панталона, хозентрегери'. – Зап'азио са'н пр'еђе ђе ђ'еца н'осау тир'аке, а г'аће бј'еу до испот к'ол'ѣнā.

т'иса ж бот 'планинско четинарско дрво тамноцрвенкасте боје *Taxus baccata*'; || **т'исов** -а -о 'који је од тисе'. – Напр'авйло сѣ о[д]-т'исѣ, о[д]-т'исовга дрвета, пā би се тō дрво отес'ало и тр'ѣбали сy да га предв'орѣ м'ома'к и ђев'ōјка (Кж); || **т'исовина** ж 'тисово дрво'. – Тисовина сузбија и брани тегогу од зла ока, урок и мађиске чини [2: 311]; *изр.* *ишиса и вијек / ӣ'исй в'ијек* »заувијек, на вјечна времена, за довијек« [2: 124].

т'искāт (се) -āм (се) несв 1. 'гурати (се)'. – Загледује марамицу и крваву тиска у џеп [4: 371]. – Нем'ōте се т'искāт, св'и ђете доб'ит. – М'брāш в'а'зда да га т'искāш кā т'икву 'у воду; 2. пеј 'јести'. – Не врт'и се нō т'искā[j] и т'рчи да п'уштйш онѣ бр'āве; || **т'иснūt** -нѣм св. – Тисне вука у воду [2: 448].

т'ита! узв 'детету да нешто не дира'. – Тита! Јошо ће донијет ђенер [4: 231].

т'ица ж зоол 'птица'; || **тицогл'ав** -а -о 'птичје главе'. – Дб'је некō тицогл'авō б'алавче и п'очѣ да ч'опли о некаквōме бр'асву; || **т'ицоглāv** м 'мушка особа птичје главе'; || **т'ицоглава** ж 'женска особа тичје главе'; || **т'ицомозга** ж 'жена птичје памети'; || **тић** м 'птић'; || **т'иче** -ета с 'птиче'; || **тичињи** -а -е 'птичији'; в. *чейерий*.

тиц'ат в. *иц'ј*.

тишња ж 'јаки периодични болови, пробади, жигови'. – Мнозина привијају сту-

чену кафу уз друга средства противу тишње и главобоље [2: 511]; || **тиштање** с 'упала плућне марамице'. – За тиштање или протисак (pleuritis)... а то је запаљење грудне марамице (pleurae), мисли се да долази од напорнога рада [2: 531], в. *шрава*; || **тишт'ат** -й несв 'имати пробаде, жигове'. – Тишт'и ме 'у прси, п'онека^д не м'огу да^нут.

тк'ат ткām / ткѐм несв 'ткати'. – Ов'ође ж'ене нијес'у тк'але, теке п'онекā; || **тк'ал'а** ж 'жена која се бави ткањем'; || **ткање** с 'женски рад' [2: 72]; || **тканица** ж 'украсна сребрна плочица на зубуну'. – Стари зубуни украшавани су с по двије сребрне плоче, које су се звале »тканице« или »чампрази« [2: 93]; || **ткиво** с 'производ израђен ткањем'. – Пострижена вуна зове »постриж« и јефтиније се од друге вуне продаје јер се од ње не може да ради ниједно плетиво а ни ткиво, сем губе [2: 29].

тл'епа ж 'танка скрама; мрена'.

тмор м 1. в. *бијелце*; 2. 'печурка на дрвету од које се приправља труд'. – Према тумачењу Т. Оравца, »тмор« је као неки нараштај на скуханом јајету; иначе се тако зове и труд на буквама (који служи за кресиво) [2: 547].

тмур'бка ж 'натмурена женска особа'. – Ђе ми је она тмур'бка, да ми уб'ерѐ мало шт'ира з'а прасе; || **тмур'ок'ан** м 'натмурен човек'; || **тмур'бкиле** м 'исто'. – 'Ајде, м'ој тмур'бкиле, по'итā[!], да те не ћ'ерām дреновāк'ом.

тм'уша ж 'тмина, мрак'. – А што вард'аш т'амо у тм'ушу, да ми је зн'ат?

тобелија ж в. *шомбелија*.

тобош реч. 'тобоже'. – Тун сѐ преслијет'ила, п'онијели с'у ју у к'ућу и т'у, тобош, звāl'и п'онек'ога. – Онѐ три к'убика д'аскѐ п'онијеле с'у тобош да пр'атѐ ћ'ецу 'у в'јску. – Кад се ова чинила да тобож спи, ђаволи почну... приносити разне ствари [2: 282; Ж 35].

тобошарлук м 'оглашавање добошем'. – Треба још поменути, да су у Куча презрени и »тобошарлук« и трубаштво у војсци [2: 479].

тов'ар м 1.а. 'терет који се, везан за самар, преноси на коњу, магарцу'. – Накрив'ио сѐ тов'ар на Б'ал'аша, 'иди га испр'ави и притѐгн'и; б. 'терет уопште, бреме'. – Испо[д]-толик'ога тов'ара з'апро би и маг'ара'ц, а н'е ст'ара ж'ена; 2. 'мера за тежину, 100 ока' [2: 62 78, 1: 260]; || **тов'ар'ит** -йм несв 'стављати товар на коња, магарца'. – Јā там'ан крѐн'уо да тов'ар'им, кад 'они – на врāt'а!; || **товар'ећи** -а -е 'који се користи за товарење, товарни'. – Св'е с'у тун бил'и товар'ећи к'оњи, м'ало је к'о им'а седленйк'а [2: 16]; || **товар'ија** ж 'пл'оснат дрвени суд за воду, око 20 л., бурило'. – Ј'ес, т'о ти је товар'ија, али ју так'о м'аом зов'у у П'ипере (Бч).

товрл'ат -ām несв 'товарити без мере и реда, набацивати'. – Нем'о т'о товрл'ат, н'о л'ијепо тов'ари.

т'ок м 'гредица у кровној конструкцији'. – Кад се с греде до клијешта укује по који ступчић, то се зове т'ок [2: 83–84].

тол'икāш / толик'аш прил 'толико, много пута'. – М'огāн са'м тол'икāш пог'ин'ут.

толок'ача ж 'јело справљено од прженог зеленог јечма'. – Толокача, иначе прга, арбанашки *йурја*, ... готовила се од незрелога јечма, који се пржио на сачу, па стрљао међу дланима, опухао, па тукао у ступи или самлео у у жрвнима. У тако опржено гараво брашно сипала се врела вода, па пошто би се »бркањем« учинила толокача, зачињала се скорупом [2: 1036]. – Они бољу не познају манцу / Но скроб житки али толокачу / Али пргу од зелена јечма [5: 177].

т'омбелија / тобелија ж 'девојка која се заветовала да се неће удавати и у кући без мушке главе преузима улогу »домаћина« [11: 38].

т'оња ж 'непријатан животињски запах'.

топ'а'ц топц'а м 'утопљеник, дављеник'. – Н'екѣ сѹ топц'е нѣд'или дал'еко н'из воду; || **топ'ит се** т'оп'им се несв 'утапати се, давити се'. – Т'амо сѹ се топ'ила нека ђ'еца. – Јѣ са'м се једн'ом топ'ио, а изв'ад'ила мѣ из вод'ѣ једна ђев'ојка Т'омнина.

топ'ит (се) т'оп'и[м] (се) несв 'отапати (се)'. – Л'ој сѣ топ'ила. – Т'опѣ онѣ мало сланин'ѣ. – Т'оп'и се сн'ијек те л'ијепо, н'ѣмѣ више з'им'ѣ; в. *исц'аручиѣ*.

топл'ит т'оп'лим несв 'утопљавати'. – Не м'брѣш ју в'ише топл'ит, з'има веј пр'од'и.

т'опола ж бот **а**. 'род високог листопадног дрвећа из породице врба *Populus alba L.*'; **б**. '*Populus nigra L.* јагњедовина'.

топр'ак м 'удут' (Г).

т'ор т'ора м **а**. 'озидан простор за боравак оваца уз кућу'. – Им'ѣ је 'он пс'а к'о тора, нѣ богме тѣ н'ије б'ио п'ас нѣ кулет'ина; **б**. 'део плећа' [2: 317–318]; || **тор'ина** ж 'простор ограђен за боравак оваца код колибе у планини'. – А тѣ је д'авно бил'о ка'с-сѹ 'Оти уд'арали на тор'ине. – И л'у'ђи, ка'д-би ул'егли 'у овце, у тор'ину, трл'ѣ би 'очи, а и вик'ало сѣ: 'имѣ тѣшк'е 'очи (Кж); || **т'орњ'ак** м 'торни пас, овчар' [1: 237 254]; || **т'оровић** м 'богат човек, власник великог стада оваца'. – Н'ѣмѣ ти да'н'ас више т'оровић'ѣ кѣ пр'еђе, а н'ѣмѣ ни ч'обанѣ ни ова'цѣ'н; *изр. ш'оровићи и об'оровићи* (ирон).

торањ торња м 'задњи део пушке острагуше'. – Дој ће вријеме да се пуни пушка на торњу [2: 486].

т'орба ж 'кожна, платнена, вунена врећица, која се носи о рамену или у руци'; || **торб'ак** -ѣк'а м 'ранац, телећак'; || **тор'бица** ж 'мала торба'. – Не спрѣм'ѣ от кућѣ, 'узео једну торб'ицу, оћу да ид'ѣм пјешкѣ з'а Ријеку Ц'рнојевића; || **торб'ичица** ж дем. – Ојд'оше ђ'акови, с торб'ичицѣма; || **торбул'ак** -ѣк'а м 'већа стара торба'. – 'Узео нек'и торбул'ак и нат'акѣ га н'а стѣп; || **торбул'ак** -л'ка м дем. – П'онесе нек'и торбул'ак, а јѣ ш'ѣла да га б'ач'им; || **торбул'ина** ж пеј; в. *бунариш*.

т'орѣк м 1. 'млинска бука'. – О[д]-т'орѣка се у мл'ин н'ишта не ч'ује; 2. 'лупкање отиснутог ситнијек камена'. – На тѣ прл'о в'а'зда се ч'ује т'орѣк; || **торок'ат** -о'чѣм несв 'причати без престанка, брбљати'; в. *фаћкаш се*.

точ'ак точк'а м 'извор' (Пћ); в. *чечма* [1: 13]; || **точ'ит** т'оч'и несв 'тећи, истицати'. – Кома капје кућа, точи котан и види му се перчин проз капицу, то је истинска сиротиња [3: 91]; || **точ'ијер** м 'левак'. – Понавља ријечи које му је фуксестина точ'ијером у мозак прелила [4: 385]; || **точ'ило** с геогр 'стрма страна низ коју се одроњава камење' [12: 34].

тпр'у / тпр'ус' узв за вабљење оваца.

трабун'ит -у'ним несв 'причати у бунилу, бунцати'; в. *закаг'иш*.

трава -ѣ ♦; *изр.* ~ *од жучи* [2: 20]; ~ *од змије*. – Свака мачка зна траву од змије [2: 337]; ~ *од искрице*. – Јѣ са'н зап'азно ка' д'ѣјау за некѹ трѣв'у од 'искрицѣ, трав'ица м'ало д'угул'ѣста, кѣ на п'одобију са'виј'уше: озг'ор јѣ [] је л'ис зел'ен, а озд'ѣ би р'екѣ ч'ѣк да је св'е кѣ на некѣ ђ'инђувице нан'изано; ~ *од лишаја* '*Heliotropium europaeum L.*' [2: 547]; ~ *од ш'ишишања*. – Најпознатије средство против те болести је »траву од тиштања« [2: 531]; ~ *од уйробице* [2: 20]; || **тр'ѣвка** ж синг. – Н'ије ост'ало зел'енѣ тр'ѣвкѣ; || **травул'ина** ж пеј. – Д'онесе нечесову травул'ину и б'ач'и пр'асѣдима – не из'едоше од њ'ѣ в'ише нѣ јѣ; || **травник** м 'црни пришт'. – Травник, у Ц'рногораца црни пришт... (*carbunculus*), напада на лица која једу месо од брави који на пречац липсавају [2: 541]; || **травнипа** ж 'накнада за испашу, пашарина'

[2: 132, 1: 228]; || **травел'ат** -'ам несв 'брбљати'; || **травел'ача** ж 'причалица, брбљивица'; || **трављив** -а -о 'травнат'. – Трављиви запоци и улеге међу кршевима зову »међе« [2: 28]; в. *лазба*.

травеза / **тров'еза** ж 'кецеља'; в. *раша*.

тр'аг м 'потомство'; в. *најрдий, иошланињи*; || **тр'ага** ж 'наслеђена генетска особина, порекло'. – Ч'удй се, а зн'а да је њ'има несојл'а'к у тр'агу.

тр'ајат -јем несв 'протезати нешто на дужи временски рок'. – Ја би, велй, пйт'а да л' ће овй р'ат да тр'аје?

тр'ак м 'узак и дужи комад коже, тканине којим се нешто везује или се користи за ношење или придржавање'. – М'огли би се ок'инут тр'акови о-т'орбѣ.

трамбул'ос / **тромбол'ос** м 'свилени шарени појас као део народне ношње (за време турске управе производио се у Сирији и увозио се у наше крајеве'; в. *свилен*.

трања ж 1. 'стара крпа, рита'. – Н'ађи какву трању пā тō 'отри. – 'Имā л'уђ'и у-трањама и нел'уђ'и по[д]-с'абјама; 2. 'направа у облику носила за пренос мањих терета'; 3. 'особа без моралних вредности'. – Нем'о ми се, д'ијете, с'уп'он'ит са' св'акōм трањом; || **трањ'ат** -'ам несв а. 'ићи неуредно обучен'. – А што, ј'ада'н н'е био, трањ'аш та'кв'й, нем'о ми обр'ас уз'имат; б. 'бесциљно лутати'. – Трањ'а по селу, а ћ'еца му н'емау з'ала'гāја л'еба у кућу; || **трањаџ** -а -о 'неуредно обучен'. – Тō је бйл'о ј'адно и трањаџо, а незнав'ено; || **трања** ж 'неуредна женска особа'. – Б'огами ће она трања ј'утрбс направ'и[т] некй зв'ек; || **трањ'о** -'а м 'неуредна мушка особа'. – Н'ека, трања, не зад'ијевā тū ћ'ецу; || **трањ'ов** м 1. 'неуредан човек'. – Нијес'а'м, јā [м]нйм, тол'икй трањ'оф; 2. 'велики пас бујне длаке, рундов. – Три велика овчарска трања, као три меједа, гринуше човјеку [3: 182]; || **трањица** ж 'изношено дечје оделце'. – А 'она, гревот'ица, 'обуче нечесову трањицу и ђд'е да трањй 'овце. – Св'екрва јō дав'ала с'амо ако јō треба да к'упй за дијет'е трањицу какву; || **трањет'ина** ж пеј 1. 'рита'; 2. 'морални талог, олош'; в. *џаварсйво*.

трап м, арб. *йрай* [2: 54] 1.а. 'рупа у којој се током зиме чува кромпир'; б. 'рупа припремљена за печење ђумура'; в. *йровалий се*; 2. 'масовна гробница'. – Дв'а с'у трапа бйл'и, а педес'ет и в'ише и је т'амо побл'ено; 3. оном узв којим се опонаша удар метка; в. *вала*; || **трапчић** м дем 'мали трап'. – Њ'и су дв'ојцу б'ачйли у један трапчић под једнōм см'оквōм и њ'и су т'амо п'отље н'ашли; зат'ō 'они нијес'у бйл'и ни међу м'ртвијема ни међу ж'йвијема; || **трапйт** -йм несв а. 'стављати кромпир у трап'. – А не знам ни 'имā ли се т'ун што трапйт; б. 'копати дубоко'. – Не трап'ебā тō тол'икō трапйт; || **трапј'евина** ж 'крчевина'. – На »трапјевине« обично се прве године сади главати купус [2: 45; 12: 34]; в. *вађевина*.

трапāв'ат -ај'ем несв 'отварати људску лобању, трепанирати'. – Шароњањем се врћела, »трапавала«, људска лобања, за коју се мислило да је каквим ударом сломљена и да је усљед тога мозак окрвављен [2: 553]. – Н'екй с'у зн'али да трапāј'у пā ост'анē р'упа н'а главу; уп. *йрейанаџја*.

трб'у -ува м анат 1. 'стомак, трбух'. – Забол'ио гā трб'у и нас'ум н'еће пр'ђј да не побл'ује; 2. 'огранак породичног стабла'. – Мй велйм'о трб'у за некй м'ањй загр'ана'к некођга бр'асва, в. *брайсйво* [2: 127]; *вељи* ~. – Дрекаловићи себе зову »вељи трбу(х)« и раније су говорили да им је име записано над вратима од Цариграда [2: 482]; || **трбул'ат** -а -о 'дебелушкост, који има већи стомак'. – Св'и с'у 'они м'ало трбул'ати, тō и[м] је у р'ацу; || **трбул'ан** м 'човек великог трбу-

жа'. – Кој бј'еше онј трбул'ан с т'обџм; || **трбул'анчић** м дем 'дебелушкаст дечачић'; || **трбул'ача** ж 'корпулентна жена великог трбуха'. – Изм'а'ки се тј сл'ободно, да те трбул'ача не сп'рштј; || **трбул'ачица** ж 'дебелушкаста девојчица'; || **трб'ушчић** м дем 'огранак породичног стабла'. – Сим'оновићи сѹ тѹ н'аш трб'ушчић, кѹ што сѹ Тѹровићи; || **трбушак** -шка м 'вито ребро'. – [Кад се свиња шкопи] просијече се на вито ребро или мали трбушак [2: 15]; || **трбобоља** ж 'стомачни болови' [2: 509].

тргов'ат -'ујем несв 'бавити се трговином као занимањем'.

тр'епавица ж анат 'очни капак'. – Н'у ми ч'упни овѹ дл'аку с тр'епавицѹ; в. *ѡрѹнѹ*; || **тр'епнѹт** / **трепн'ут** тр'епнѹм св а. 'учинити покрет трепавицама'. – 'Он од жен'ѹ не см'ије ни да тр'епнѹ. – Не д'ѹ ми да тр'епнѹм; б. 'заспати'. – Не мог'а, валѹ, ни трепн'ут од онѹ м'укѹ и сич'ијѹ; в. 'нагло скочити и одјурити'. – М'арко с К'ома, кѹ мом'а'к, тр'епни – на Кос'ор; || **трепт'ат** тр'епнѹм несв 'жмиркати очима'.

трепетл'ика ж бот 'јасика, *Populus tremula* L.'. – Хвалѹен је против зубобоље и одвар од трепетљикине коре, тј. од јасике (*populus tremula*) [2: 546, 1: 24].

тр'ѹс[т] трѹс'ем несв 1. 'трести'. – 'Узѹла да трѹс'е онѹ гѹб'е, а не м'оже н'а ноге; 2. 'дрндати вуну'. – 'Они сѹ т'амо дѹд'или и трѹсл'и ј'арину; в. *дрнда*; || **тр'ескѹт** -ѹм несв 'ударати, млатити (да би се нешто с висине оборило'. – Пол'а'ко тѹ тр'ескѹ[т] да [ораси] не оск'ачѹ дал'еко; || **тр'есколѹт** -ѹм несв дем 'овлаш трескати'. – Ђ'има н'ије итањѹ и пол'а'ко тр'есколѹ; || **тр'еснѹт** -нѹм св 1. 'нагло, снажно ударити'. – Изм'а'ки се да те не тр'еснѹ д'рво ако оск'очј [испод секире]. – Тр'есни тѹ мало ј'аче, не б'ѹ се – н'ѹ га слом'ит; 2. 'живље се укључити у неки посаѹ'; в. *ѡливенѹша*; 3. 'отрести (плод с воњке)'. – Ада тр'есните и м'ене којј ор'а, и ј'ѹ са'м нечијѹ; || **тр'ескалица** ж 1. 'ѡцијепк, направа за млањѹе пшенице', в. *ѡуј*; 2. 'дуга танка мотка (најчѹше за тресењѹ ораха)'; || **тр'ештјт** -ѹм св 'ударити, треснути'. – Ђе гром удари каже се »трештило је«, а за онога који је громом убијен вели се: „Трештило га“ [2: 322]; || **трѹшт'ат** -ѹм несв 'производити јак и продоран звук, грмети'. – Трѹшт'ало је св'у нѹј, а с'амо је скв'асѹло з'емјѹ; || **тр'ијес** м 'гром (обично у клетви)'. – А што 'учињѹ, тр'ијес те уб'ио.– Премријех ка да ме тријес у сред перчина стрефи [4: 332]; в. *ѡрес[ѡ]*, *ѡукалица*, *млаѡач*.

трѹћ'ѹк -ѹк'а м а. 'трогодишњи ован'; б. 'трогодишњи изданак биљке, »љетораст зановети«; || **трѹћер'ала'ц** -лца м 'во у трѹћој години орања'; || **трѹћетеока** / **трѹћет'ел'ка** ж 'крава која се трѹћи пут тели'; || **трѹћој'агњица** ж 'овца која се трѹћи пут јагњи'; || **трѹћок'оска** / **трѹћокозка** ж 'коза која се трѹћи пут кози'; || **трѹћокозница** ж 'исто'; || **трѹћѹбратучед** м 'четврти степен сродства' [2: 12 18 19]; уп. *дрѹѡбраѹтучед*; || **трѹћ'ина** ж бр им 'трѹћи деѹ'; || **тр'ѹћѹм** прил 'трѹћи пут'. – Трѹћом уфатио скакавце [2: 455]; в. *сркаѡ*; || **трѹћ'инѹм** прил 'за трѹћину (скупље, више)'; в. *вањевина*; || **трог'ода'ц** -оца м 'коњ, во у четвртој години живота'; || **трог'откиња** ж 'кобила, крава у четвртој години'.

тр'ѹфјт -ѹм св 'наићи'. – Тр'ѹфио је на онј шкрип кой се м'оже в'адѹт, да се просѹпѹ, кѹ пијес'а'к.

треш'ел' м 'простор измеђѹ две странице товара'; в. *ѡуриѡ*; *изр. исѹ'ас из ѡреш'ел'а* 'родити се »изненада«, у породици с много деце кад се веровало да се више неће рађати'. – Р'одј ж'ена по д'есеторо, пѹ ка' [д] м'исли да више н'ѹће, исп'анѹ ј'ош п'окојѹ ис треш'ел'а.

трештит в. *ѡрес[ѡ]*.

три[д]естина ж бр им 'тридесеторица'.

тријес в. *ѡрес[ѡ]*.

тр'инго у сталној вези ~ н'ѹв нѹв'а -'о 'потпуно нов'; в. *ковчеѡ*.

тр'иња ж 'измрвљени остаци сена'.

тр'ице тр'ица^н ж мн 'крупнији састојци брашна који после сејања остану у сити, мекиње'. – Привија се на отечен зуб неопрана сјерава вуна или трице попрскане оцтом [2: 542].

тр'иш прил 'трипут'. – Вуче га триш дневно [2: 13]; *изр. шр'иш небир'улѠк, ирши машала.*

тр'јāза^н -зна -о 'трезан'. – В'ел'ā му је к'ор'ис што је б'ио т'р'јāза^н ка^д је онѧ др'угѧ б'ио пл'ан кā гуз'ица; теке 'ето: ост'ала је пл'āва, а к'ола м'оже г'урн'ут пот п'ут; || **тр'јāзн'ит** се тр'јāзним се несв 'трезнити се'. – Ови н'аши пивниѧи, ка^с-се једн'Ѡм опл'анѧ, више се тѧшк'о тр'јāзнѧ.

т'рка ж ♦; **т'рком** прил 'трчеѧи'. – Ојд'оше н'екуј нав'ише т'рком, кā да и[х] ђ'аволи ђ'ерају; || **трк'ѧчкѧ** прил 'исто'. – 'Оѧе 'они на онѧ што не вал'ā трк'ѧчкѧ, а на др'угѧ – Б'оже са^ч'ува!; || **трч'ат** им несв 'трчати'; || **т'рчкāt** -ām несв 'живље се кретати с места на место, зарад обављања разних послова'. – Б'аба је више забор'авила да т'рчкā кā што је умј'ела – ст'исла ју »мл'адѠс«; || **т'рчколѧт** -ѧм несв дем 'трчкарати'. – Н'ека и[х], нека т'рчколѧ, умор'итѧ се кā и св'акѧ.

трл'а -ѧ ж 'галама, вика'; в. *иошрлий*.

трљанут трљанем св 'нагло устати, скочити'. – Ђуриша трљану преко баште, изгуби се [4: 275]; || **трл'āп'ит** -āп'им св 'исто'. – В'икн'у ч'Ѡек свр ѠѠора и 'они трл'āп'ише кā да и[х] вр'агови зāм'ише.

трл'ат -āм несв 'притискивати руком, превлачити преко нечега; масирати'. – Трљање је омиљено средство против свију болести реуматичне нарави [2: 515]; || **трљач** м 'масер'. – Вјешт трљач, пошто болесника истрља, почепље га и ногом [2: 516].

трм'есла ж а. 'тврдо месо, које се не може сажвакати'; б. 'кукурузна стабљика с које је стока појела лишће'.

т'рм'ун м 'петелка'. – Ови гладниѧи ђе из'ес и т'рм'ун.

трнијегат -ијегам несв 'мотати се тражеѧи нешто'. – Сад и Ђуриѧ устаде, па трнијегаху по друму ка да нешто траже [3: 422].

трнок'Ѡп м 'будак'. – Бј'еж о тогā маниѧ'ова да те не г'āѧѧ трнок'Ѡпом; || **трнок'Ѡпница** ж 'исто'. – »Трнокопица« или »цапица« и »жука« и »цапун« су алати којима се земља крчи [2: 45].

трн'ут тр'нѧм св 'нагло устати, скочити'. – А 'они с'у трн'ули к ѧ'ему, да га разм'а^кн'у. – Што т'рн'у онѧ дијет'е кā да га н'ешто 'убоде. – Ка^д је помѧн'уо мѧјд'ан, 'они с'у трн'ули к ѧ'ему. – 'Они с'у бил'и трн'ули да уф'атѧ М'арка. – 'Ајде, трн'и кој'ѧ, 'овце су у фрмет'ѧн Јов'анов, ђавол'исāше га.

трњ'ат тр'њāм несв 'обузимати се трнцима, обамирати, трнути'. – Трњ'ала са^м о[д]-тогā ј'ада и тије т'уг'у. – Св'ако је трњ'ā о-тѧ страѠт'ѧ. – Трњају ми нешто р'уке, не зн'ām кој'ѧ је ч'удо; || **трњење** с. – Трњење ноге или руке лијечи се тиме што се утрнули уд цукне трипут [2: 520].

тров'ат тр'ујем несв 'убијати отровом'.

тров'еза в. *шравеза*.

трог'ода^ц -оца м 'трогодишњи коњ'; || **трог'откиња** ж 'трогодишња кобила'.

Тр'Ѡјчѧндā^н / **Тр'Ѡјчиндā^н** -ина^сднѧ м 'Духови, Силазак Св. Духа; покретни празник који пада у седму недељу по Васкрсу; празнује се три дана, Педесетница'.

трокотнут -нем св 'шкрипнути, зашкрипати'; в. *шкркнуй*.

трол'ѧтнѧ -ā -Ѡ 'трогодишњи', *изр. шрол'ѧйна трозница*, обично и у клетви. – 'А, тр'ол'ѧтнѧ ју ст'исла пā ју не п'ушт'ала!

тромбол'ос м в. *ѿрамбулос, свилен*.

трон'ожац -шца м 'столица која се ослања на три тачке, на три ноге'. – Мй смо им'али онѣ м'алѣ трон'ошце, н'ије бил'о овијен ст'олицѣн; || **трон'ошка** ж 'исто'. – Мене се зн'ало на једну трон'ошку да ст'анѣм, м'алѣ са'м бил'а (Бс).

троњав -а -о 'неуредан, дроњав'; в. *корача* [1: 291].

тр'оп м, арб. *ѿройи*, 'комина'. – Троп у казану се налије вином или водом [2: 58].

тр'оша'к -шка м 'расход, издатак, новчани или материјални'; в. *ѿромјење-ваи*; || **трош'ит** тр'ошйм несв 'издавати новац, чинити издатке'. – А преко зйм'ѣ, богоми, тр'ошѣ, теке 'ето, што вели ова, з'а'дно ид'у пѣ и н'ека.

трп'еза ж а. 'ниски округли сто'; б. 'боравак у гостима'. – Ишли су једни другима »на трпезу« [1: 149 253]; в. *јабана'ц*; || **трп'езница** ж 'комад сукна, платна који се прекрива хлеб или ваган'.

трп'ија ж 1. 'патња, трпљење'. – До ј'аднѣ дѹш'ѣ, н'ему јед'йнѣ трп'ијѣ н'ије ф'алило; 2. 'болест која појачава нагон за јелом, апетит'; в. *сушица* [2: 526]; || **трп'јет / трпл'ет** трп'јим несв 'трпети'. – Њ'у н'ѣше трп'јет сн'а'ѣ кѣ што в'й трп'јит'е.

тр'рса ж 'порекло, корен'. – Н'аша је тр'рса от'уд, преко тије б'рдѣ, мѣ тѣ н'ико твр'д'о не зн'ѣ, теке се пр'йчѣ.

тр'рсит -йм св 'убити, упропастити; умрети; крепати'. – Нећу бити прва ни пошлѣдња кога су трсили. – Жујо је трсио [4: 41 266]; || **тр'ршен** -а -о 'изгубљен; безнадежан'. – Он је тр'ршен, н'ѣше зор'ѣ дочекй'в'ат.

тртл'ат -ѣм несв 'причати без мере, брбљати'. – Он тртл'а, не закл'апјѣ.

трѹб'а / трумба ж 'труба, дувачки инструменат' (Бс); || **труб'ач** -ѣч'а м 'војник чија је обавеза да трубом најављује неке активности'; || **труб'ачкй** -ѣ -ѣ 'који се тиче трубача, који се односи на трубача'. – Н'екй сѣ кл'ео: „Ч'ѣсти ми труб'ачкѣ и л'ѣба Господѣр'ева“; || **трумбаштво** с 'бављење трубом, свирање трубом; посао трубача'. – Онда је бивало препирања о »трумбаштву« [2: 479]; || **трубѣц'ат** -ѣѣѣм несв 'брбљати, блебетати'. – Не зн'ају шт'о тѣ о[д]-с'ебе пѣ труб'ѣцају и прд'в'авѣ.

тр'јд / трунд м бот 'гљива из пор. *Polyporaceae; Polyporis fomentarius*'; в. *уѣска*;

трудна само ж 'гравидна'; в. *ѿејнуѿ, ѿѣшка*.

тр'унтѣв -а -о 'који корача тешко, незграпан, тром'; || **тр'унтѣл** м 'пуначка трапава особа, дембел'. – 'Ајте, тр'унтѣл'и, м'ичите ми се с п'јта, да ве не наг'азйм.

тр'уњ м 'трун, мрвица'. – Ка[д] ти уп'анѣ тр'уњ 'у око, изв'рнѣ се тр'епавица да се изв'адй и п'унѣ се 'у око; || **тр'уње** с зб; *изр. куйиш* ~ 'бавити се неважним пословима, беспосличити'; || **тр'уњ'ит** тр'уњйм несв 'прљати труњем, испрашивати'. – Бј'ежи с тијема тво'ијема 'ркѣма, нем'ѣ ми тр'уњ'ит овѹ рак'ију.

тр'упѣ прил 'изместа'. – Он тр'упѣ не м'оже скоч'ит ни м'ета'р. – Тй не м'ош тр'упѣ скоч'ит в'ише од м'ене; || **тр'упа'чкѣ / трупачке** прил 'исто'. – 'Ајде да в'идймо к'о ће в'ише тр'упа'чкѣ скоч'ит: али в'й м'лѣдй али ј'ѣ ст'ѣрй. – Једно се скакање зове »трупачке« или »с мјеста« и скаче се 8–10 стопа [2: 346]; || **тр'упйт** -йм св 'ударити ногом о земљу'; || **тр'упнѹт** -нѣм св 'исто'. – В'иђи тй овѣ пог'анче, како ум'ије да тр'упнѣ ног'ѣм, там'ан кѣ нѣ жарч'ић.

трѹп'а'ц -пц'а м 'одсечени део стабла, балван'; || **труп'ина** ж 'пањ,клада'. – Улишта се најчешће граде од шупље липове, букове или шумове трупине [2: 41]; || **трун'ица** ж 'кратак комад балвана, пањић'. – Пот'урй му 'уво на једну труп'ицу пѣ уд'арй ч'аурицу и чек'ић одозг'ѣр, једнѣм ч'ауриѣм, да б'иднѣ ј'еднѣк бјел'ек (Кж);

в. *навигайи, оишис, удробийи; сирецайи; изр. лава на ируйицу* ‘остати без главе, страдати’. – Гл’ава ће му от’ис на труп’ицу.

тр’уснѹт -нѣм св **1.а.** ‘овлаш запрашити’. – Тр’усни ми још мало ц’укра на овѣ пр’иганице; **б.** ‘дати ситну, безначајну помоћ’. – Онѣ којѣ сѹ гл’аве изгуб’или, њ’има сѣ дав’ало, к’а сирот’ињи, тр’уснѹло се; **2.** ‘лупнути, куцнути’. – Ка[д]-се изн’осѣ мрт’ац ис к’ућѣ, ‘обич’ај-е да се на пр’ак тр’уснѣ тр’ипѹт: пот’урѣш га на пр’ак, и д’игнѣш, и пот’урѣш га тр’ип’ѹт.

трут’ињ’ак м **1.** ‘мужјак пчеле, трут; **2.** ‘нерадник, леђивац’. – Н’у, тѣ приз’ами м’ало овѣ трут’ињ’аке, да се туд’ијен не вег’арчѣ.

трч’ат -ѣм в. *шрка.*

трцум’ан м ‘тумач, преводалац’; || **трцум’анѣт / терцуманит** -ѣм несв ‘бити преводалац; тумачити’. – Дов’едоше некакву тр’аѣицу да и[м] трцум’анѣ, теке њ’и с’ве ѣ’аѣ п’онесе. – Хемичарка терцумани наглас: „Без опасности“ [4: 188].

туба ж ‘кита, букет’ [2: 92].

т’убѣк м ‘млечни коагулат у почетној фази сирења’. – Тр’еб’а т’убѣк да изв’адѣ из ‘ирѣ. – Ијеш ли тубока [4: 347].

тувијер’ат -‘ијер’ам несв ‘кретати се с муком, покушавати да се нешто учини улажуѣи последњи старачки напор’. – Изиђите да сама не тувијер’ам [4: 263].

тѹг’а -‘ѣ ж **1.** ‘мучнина пред повраћање’. – Тѹг’а ми је, к’а да ћу попл’ув’ат; **2.** ‘тешка старачка немоћ’; в. *оѣријешийи*; || **тугал’ив** -а -о ‘мучан’; || **туг’аљиво** прил ‘са зебњом’ [Ж 28]; || **тугов’ат** -‘ује несв ‘боловати (о стоци)’. – Туг’ује н’еколико д’а’н’а’ и лишч’ује; || **тѹж’ит се** т’ѹжѣ се безл ‘осећати мучнину’. – Т’ѹжѣ ми се, чин’ѣ ми се да ћу попл’ув’ат; в. *жуч.*

туд’ије / туд’ијен / туд’ијер / туд’ијена / туд’ијен’ак / туд’ијен’аке прил ‘туда’. – Куј сте крѣн’ули туд’ијен, д’ал’е ви је.

туђбина ж ‘туђа својина’. – За дом који је изложен многим посјетама каже се: „Бије га туђбина“ [2: 470].

тужба ж ‘нарицање за покојником’; || **тужбарица** ж ‘жена која нариче, нарикача’. – Тужба је у Куча... тако развијена да су жене које наричу честе и зову се »тужбарице«. – Другоселске плачаре... прати глас њихне тужбарице [2: 251 253]; || **тужбалица** ж ‘речи које одређеном ритмиком изговара тужбарица наричуѣи за покојником’; [1: 284]; || **т’ужбарскѣ** -а -ѣ ‘који се односи на тужбарицу’. – Ди-рљиви тужбарски изрази су многобројни [2: 263]; || **тѹж’ет** -ѣм несв **1.** ‘нарицати за покојником’. – Зн’але сѹ ж’ене да тѹж’ѣ, да те н’а срце заб’оли; **2.** ‘оптуживати’. – Тѹж’ели су га пред Драг’ишѣм како је ‘он ср’ио ч’етнике и р’ека’е: „Доброд’ошли, ослобод’иоци с’рпскѣга нар’ода“.

т’ѹј тѹч’ем несв **1.** ‘ударати, тући’. – Њ’ега сѹ тѹкл’и и нијес’ѹ гл’ед’али куд’ије, м’а и[м] тѣ н’ије пом’а’ало: од њ’ега се н’ије м’ог’а’ начињ’ет ч’оек; **2.** ‘врћи’. – Т’ѹк’а’ је пч’еницу, в’рш’а’ на гѹвн’о. – Ов’ѣје сѣ пчен’ица тѹк’га. – Већина не вршу него туку жито: положе на гувно по једну кућицу (снопић) жита, па је ударају тукалицом или трескалицом (двокраким прутом) док из ње не поиспадају сва зрна [1: 243]; || **т’укалица** ж ‘млатач, прут којим се млати жито’ [1: 243]; || **т’укѣга’н** -тна -о ‘физички и духовно ороноу, утучен’; || **т’укел’ас[т]** -ста -о ‘блага ментално заостао; приглуп’. – Бил’а је, з’алѹду, л’ијеп’а нѣ т’укел’аста; || **тук’ѣт’ник** м ‘човек кога је утукао живот, невољник’. – Ост’ави тук’ѣт’ника, в’идѣш-[л]и да г’а Б’ѣг наг’рдѣо и не дод’ај’и му и тѣ на м’уку; || **тукѣт’ница** ж ‘невољница, жена коју је утукао живот’; – Ето какв’а је: т’а тукѣт’ница н’икѣме н’ије ни в’оду нагрѹ’ѣла; || **т’укнѹт**

(се) -нѐм (се) св 'ударити се'. – А ка^д[д]-се, р'ецимо, т'укнѐ, а не ид'ѐ к'рѣв, м'ожеш доб'ит 'упалу к'ости; || **т'укн'ут** т'укнѐ (?) св 'заслабити, послабити; изгубити млеко (о стоци која се музе)'. – Кад туђа стока напане да та солила лиже, изгуби варенику или стока ослаби или, како у народу веле, »т'укне« [2: 299]; || **т'уп'а'њ** т'уцњ'а м 'краће заобљено дрвено оруђе, нешто шире на доњем крају, којим се размета (»туче«) кртолови качамак'. – Сварен качамак се »кљуца« »туцњем«, који ђекоји зову »качамаклија« [2: 101]. – Кад се »уштукне« која кошчица у лесици од ноге, препоручује се уштукнутоме да нагази на ваљкаст туцањ и да га под ногом врти. – Туцањ може значити и дрво за мешање качамака на врху лопгасто [2: 553]; *изр.* ~ *међу луж'ицама* 'наћи се тамо где некеме није место (кад се одрастао човек укључи у дечју игру)'; || **т'уц'ат** -ам несв 'ударањем дробити у ситне делиће, у прах; разбијати, мрвити'. – Ка^д[д]-се сѓ шчв'рснѐ, т'уц'аш га да се разбије и ус'итнѐ се; || **т'уц'ит** (се) -ѐм (се) св 'благо (се) ударити (главом)'. – 'А, како се ј'абукѐ ђѐд'ове т'уц'ише, да в'иђу ђе сте се т'уц'н'ули; в. *џојак'аш се*; || **т'уц'н'ут** (се) -нѐм (се) св; || **т'уча** ж 'град'; || **тучак** тучка м 'туцањ (в.)'. – Изгледа ка тучак међу кашикама [4: 159]; || **т'уч'ит** (се) -ѐм (се) св 'случајно (се) срести'. – М'ожеш т'акѓ т'уч'ит, к'а што је Ђ'ѓрђија т'учио б'ечу з'ѐца да прожд'ирѐ, п'а 'онд'а некаквијем ст'апом да ју уд'арѐ, да 'она онѓ п'уштѐ да јѓ поб'ежѐ из 'усти. – Ј'а дѓ'ѓ'о ов'ѓђе, ка^д[д] навр дв'а-трѓ д'а'на т'уч'им се ш њ'ѐм у п'јацу; в. *из'ѐ'наш*.

тулба ж 'муслиманска надгробна грађевина, врста маузолеја, турбе'. – Пашинаца га одведе у бачу у једну тулбу од цкла [2: 459].

тулит тулим несв 'гасити' [4: 191].

тумацк'ат -ам несв 'наметати се, не дати мира; извиривати; изненада се појављивати'. – Та му се стална слика тумаккала, мира на ђавољем отоку не дала. – Искрсли су незнанци, тумаккају из кукуруза, сунцокрета, са напуштених салаша [4: 77 165]; || **тумацн'ут** -нем св. – Мајка га рођена не би познала да се из гроба тумакне. – Нада се да ће се однекуд тумакн'ут макар по невиђелици [4: 318 374].

тумач'ат -ѐм несв 'нагађати'.

тумурлук м 'дрвени окови на ногама осуђеника'. – Јесу ли ти ноге у тумурлуке [3: 386–387].

т'ун / т'ун'а прил 'ту, на том месту, тамо'. – Т'ун н'ијеса^д б'ио, т'еке сѐ прич'ало. – Бил'и с'у т'ун'а млоз'ина и тѓ се зн'а.

туњ'ело с 'тунел'.

т'уп т'уп'а -о 'стидљив'. – За стидљиву особу се каже: »туп јек или »тупа јек [2: 476]; || **туп'ѐћ** -ѐћ'а -ѐе 'стидљив'; уп. *с'ѓијећ*.

тупк'ат -ам несв 'лупкати'. – Ђед тупка штапом [4: 264]; || **т'упн'ут** -нѐм св 'лупнути, куцнути'. – Ђѐца с'у зн'ала: ка^д[д]-ђѐд'о т'упнѐ ст'апом, зав'ршене су св'ѐ приче и нијес'у се в'ише см'јели ч'ут.

тур'ав'ат -ајем / -ајем несв 'стављати, метати'. – Не тур'айте л'ѐп ов'акѓ да га не желѓт'е. – 'Онд'а сѐ 'она бр'ал'а пажл'иво и тур'ав'ала 'у л'ад, да се с'ушѓ; в. *ѓвожђе*; || **тур'ит** -ѐм св 'ставити, метнути'. – 'Одм'а са'м пл'ѐће т'урио да га св'арѓм. – Зн'ѐ ли 'ико ђе са'м т'урио онѐ н'ѓжице? – Турѓ оѓау л'ѐба у т'орбу а к'оњима помало с'ијена у треш'ел', п'а крѐн'и нан'иже. – Те ј'а т'ури седл'о н'а коња; в. *наложѓиѓ*; ~ **се** св 'наследити генетску особину претка'. – Турѓ сѐ на б'абу, б'иће г'рд'ан к'а и 'она. – Св'и с'у се т'урѓли на 'ујчевину.

тург'ут м 'незграпан човек'. – Ка^д 'он нал'ежѐ, тѓ му се изм'а'ки да те не

зг'азй, не гл'едā тург'ут куј г'азй.

т'урица ?

туршија ж 'поврће сачувано за зиму у води, сирћету и пресолцу'. – Прич'али сū за некакве турш'ије, а јā не зн'ам што је тō бил'о [2: 55].

т'ўта'њ т'ўтња м 'гром, грмљавина'. – Гром се иначе зове тутањ, а грмљава тутањ [2: 332]; || **тутњ'ет** -й несв 'грмети'. – 'Ено т'амо тутњ'й, дāко и за н'ас ост'анē којā к'апл'а; || **тутњ'ава** ж 'грмљавина'. – См'йрй се тутњ'ава, а на н'ас – ни да се поб'ўрā.

т'утел'āt -ām несв 'слабо говорити туђи језик, натуцати'. – Ов'џе су дōд'или некй Арбан'аси, пē-шест'ина, нешто т'утел'ајў н'ашки.

т'уткāt -ām несв 'наговарати'. – М'ожда сū и овй, там'ан т'акō, т'уткāли овē у партиз'ане, да г'инў.

тут'ум м 'снопић од 5–10 листова дувана, увезан за продају или за сечење' (Бч); || **тут'умйт** -йм несв 'слагати, везати дуван у тутум'.

тутумиша ж 'тмина'. – Не дај Боже у тутумишу [4: 113].

тутурикат -ика несв 'давати звучне сигнале аутомобилском сиреном'. – Отпоче клопарање и тутурикање по кривинама [4: 162].

тућ[и] в. *ўўј*.

т'уфер м 'тупфер'. – И 'ондā нач'йњām јā т'уфер: к'рпу тростр'укў и с'б пā т'ā'мā д'обро скв'асйм рак'ијōм.

тўц'а'њ в. *ўўј*.

т'уча ж 'град'; в. *ўўј*.

тучак тучка в. *ўўј*.

т'учйт (се) -йм (се) в. *ўўј*.

т'ушица м 'неугледан, потуљен човек'. – Им'ā е једнōга бр'ата, т'ушицу једну (Уб). – Олга мирна ка' тушица [4: 256]; в. *мучаи*; || **т'ушичица** ж дем 'мало лукаво створење'. – Ка'д овā т'ушичица порāст'е, ч'екāте да в'идйте што ће ви чињ'ет.

Ћ

ћаланут -анем св 'скинути, одстранити'. – Браду је ћалануо на Чакору [4: 126].

ћ'ап! узв 'зграби, шчепај'. – А онā дуд'учина – ћ'ап ов'омē лāп'ис, ћ'ап он'омē тēк'у; уп. *ка'й*; || **ћапāв'ат** -ајем несв 'грабити, отимати, пљачкати'. – Ћапāв'али су док су се надōст'или, дāко једнōм п'очнē да и[м] н'а нōс иск'āчē; || **ћап'ат** -āм св 'зграбити'; || **ћ'апйт** -йм св 'исто'; в. *ћаров*.

ћ'ар м 'корист'; в. *ојрашии*.

ћāс'а ж 'посуда бокастог облика, у виду лонца'.

ћ'афа ж а. 'узвисина, брдашце; »округласт хум или главица«; в. *фабий*; б. 'превој, теснац између два брда'. – Западе се чине на каквој ћафи или кршатом билцу [2: 174; 12: 34].

ћ'афкāt -ā[м] несв а. 'оглашавати се кратким лавезом'. – Ћ'афкајў тā п'а'шчāt св'у н'ōј, не д'ајў засп'ат; || **ћ'афнўт** -нē св 'ланути'. – Ако п'а'шче ћ'афнē, 'он 'одмā ск'āчē да в'идй шт'о је; || **ћ'афколйт** -й[м] несв дем. – Ћ'ерā[ј] ту п'а'шчād 'отолē да не ћ'афколē; б. 'ружно причати пред озбиљним слушаоцима'. – Не ћ'афколи, к'ўце, зн'āш-[л]и што пр'йчāш?

ћед'ило с 'платно за цеђење млека, сира'. – С'ир се вѣжѣ у ћед'ило да се исц'иједї, а 'ондѣ се прит'иснѣ к'аменом. – Јамужа се циједи кроз »цједило« од вуне [2: 31].

ћезап м 'тамјан'. – На изједени зуб ставља се тамјан или ћезап [2: 546].

ћелепош м 'ћулаф'. – Ту на крај потока они споро и лијено отураху фесове и ћелепоше с глава [3: 212; 2: 89].

ћелина ж 'непасена, нехарана трава' [2: 28].

ћеман м 'време'. – Мачак један, који је у свој ћеман био велики ловац миша, рече [2: 463].

ћемер / ћенер м 'појас'. – Ђекоја жена имаде и штогод од накита, као сребрне ћемере с прстењем [2: 112; 4: 231]; в. *ћиѣѣ*.

ћенар м 'крај, крајина'. – То се чудо чуло на далеко / на далеко земјом по ћенару [5: 37].

ћен'ефа ж 'нужник', в. *уба'зга*.

ћентерац / ћинтерац -рца м 'кратка хаљина као део народне ношње'. – По-врх јелека су огртали ћинтерац или ћентерац. То је била кратка хаљина, до паса, са рукавима, а спреда украшена лисичином [1: 256]. – [Ћинтерац је] кратка хаљина, која је мало ниже прелазила, а рукави су јој се низ плећи вјешали као садањој душанки. – Ваља да јој за њене синове дадне седам ћинтераца [2: 91 283].

ћ'епк- в. *цијейай*.

ћепч'ија ж 'велика кашика са дугом дршком за захватање чорбасте хране, кутплач'; уп. *јоружа*.

ћерамида / ћерем'ида ж 'коритасти цреп'. – Научили би досле и цивџани на ћерамиде [4: 378].

ћ'ерѣт -ѣм несв 'терати, гонити'. – Отѣ р'ибу да ћ'ерау на п'јацу; || **ћерињ'ат** се -'ѣ се несв 'парити се (о мачкама)'. – М'ачке се ћерињ'ау.

ћерч'иво с 'рам (прозорски, за огледало)'. –

ћ'еса ж 'кеса'. – Им'ѣ је лијепо уч'ињену ћ'есу дув'ѣнскѣ, од мѣд'ѣн овн'ујскије.

ћес'ер м 'добар пас' (О).

ћескер ? [2: 76].

ћетакиња ж 'смоква' [2: 59]; || **ћет'ат** -'ѣ[м] несв 'цветати'. – С'а'д веј св'е ћет'ѣ; || **ћ'етѣл'** м 'коњ с белом белегом на челу'. – Им'ѣ је лијепѣга ћ'етѣл'а, али је б'ио пог'ан пѣ гѣ м'а'кѣн; || **ћѣт'оња** м 'во с белегом на глави'. – Доп'ѣ ми се једа'н ћѣт'оња, а 'он не зн'ѣвѣше как'ѣв је 'у рало; || **ћет'ул'а** ж 'крава с белегом, цветом на глави'. – Баба ћ'ерѣше једну ћет'улу да [ј]у нап'ојѣ.

ћ'ѣф м 'жеља, прохтев; добро расположење'; || **ћефлија** м 'веселѣк'. – Вје-кослав се враћа са бденија, ћефлија пјева. – Новака је клепила винова грана, ће-флија је, али се држи [4: 43 87].

ћефил м 'јемац' [2: 162].

ћибр'ет м 'шибица'. – Ђе са'м т'урѣла онѣ ћибр'ет, д'а ми је зн'ат; || **ћибр'ета** ж 'исто'. – Имѣш-[л]и ћибр'ету али крѣс'у, да једн'у з'аждїм.

ћ'ива ж 'овца'.

ћ'нвот м 'ковчежић у коме се чувају светитељске мошти'.

ћ'ијо! узв угичу да крене [2: 13].

ћњ'о м одм 'стар човек, стрико'.

ћ'икара ж 'шољица за кафу'. – Прим'а'кни ћед'у тѹ ћ'икару, окрач'але сѹ му р'ѹке. – Т'амо им'а нека'ква ћ'икара п'а 'усѹ од оног'а пр'ич'еш'а. – Ђе са'м г'ој превр'нуо ћ'икару, н'ико ми н'ије р'ек'а° »дуг'ујеш свијећ'е«; в. *Јашич*; || **ћ'икарица** ж дем. – За м'ене с'амо п'о ћ'икариц'е к'аф'е.

ћ'ик'ат -ам несв 'позивати овна предводника, угича, да крене пред стадом'. – Пастир улепшава свој крд »обр'орогим« угичима, које учи ћикању [2: 12].

ћинђуха ж 'ћинђува'. – Ките су биле од вуненога преопредепога конца, а врху сваке ресе била је ћинђуха [2: 92].

ћинтерац -рца в. *ћеншерац*.

ћиприт -им несв 'одавати непријатан запах, цибрити'; в. *смаг, смргуља*.

ћипр'овина ж бот 'Сургуs; *Chamaenerion angustifolium (L.) Scop.*'

ћирија ж 'превожење робе волујским запрегама, кирицијање'. – М'ало с'е р'ад'ило у ћири'ју, н'ије б'ил'о ц'ад'е и та је ћири'ја м'аом б'ил'а по З'ети; || **ћириј'ат** -'ам несв 'превозити, прегонити робу; кирицијати'. – Л'ј'ѹћи сѹ ћириј'али, воз'или ћум'ур, кл'ак, д'рва, к'ом'е је што тр'еб'ало. – 'Она је ћириј'ала, ћ'ер'ала К'учима ч'апре с мјеш'авин'ом, т'игле с Нож'иц'е; уп. *кирија*.

ћ'ити / ч'ити -а -о 'попуно сличан, исти; идентичан'. – Он је ћ'ити ћ'ед, к'а да си ј'абуку прец'ек'а°. – Он је ћ'ити Бож'ина. – 'Она је ч'ит'а б'аба. – Чита моја мајка. – А она онође – чита Љубица [4: 115 145].

ћ'ић! узв. – А к'ад је са'мн'уло, 'они – ћ'ић, прест'адоше. – А л'ампа – ћ'ић, 'утѹли се; в. *цикма* [2: 332].

ћ'ићер'а у изр. ~ *в'ога* '»гола вода« (в.), сама вода, кад се покисне »до голе коже«; || **ћићер'ав** -а -о 'чист, без других састојака'. – Дијете ударило у маните, поврће жуч ћићер'аву [4: 92].

ћић'ик'ат -ам несв 'пујдати пса (да нападне)'. – Нем'о га ћић'ик'ат ако н'еј да ост'ан'еш беж њ'ега; || **ћић'ик'н'ут** -н'ем св 'напујдати (псе да нападне)'. – Овај брзо виђе да су му пси злоради ћићикнути. – Сад збиља ли чуше ћићикање, [пси] жудно појурише један преко другога [3: 182].

ћ'ишк'ат -ам несв 'гурати (обично ногама)'. – М'а'кните тѹ м'атару, нем'бте [ј]у ћ'ишк'ат туд'ије. – „А што, б'аба, не 'ојд'еш у Подг'орицу код ун'ука и сн'а'е?“ – „Б'оже са'ч'ув'а, п'а да ме т'амо ћ'ишкајѹ с ног'е н'а ногу“; || **ћ'ишкол'ит** -и'м дем несв 'гуркати'. – В'ији т'и б'абу: и 'она п'оч'ела да ћ'ишкол'и л'опту; || **ћ'ишн'ут** -н'ем св 'одгурнути (обично ногом)'; || **ћ'ишка-ћ'ишка** 'гур-гур'. – Ј'а при'рчи: ћ'ишка-ћ'ишка, до на дн'о т'е лив'ад'е д'ол'е, преб'ачи га т'амо, в'ише н'ије д'оди'о ов'амо да га в'ић'ам (Бс); || **ћ'ишкап'е** прил 'поигравати се капом као лоптом'. – Докл'е ј'а куп'ујем к'апу, нем'бте се ш' њ'ом игр'ат ћ'ишкап'е, а п'отл'е – како ви се доп'адн'е.

ћ'бк м 'порекло'. – Њ'има се не зн'а ћ'бк, н'о сѹ и[х] н'ад'или пор'ет п'ута.

ћ'ол'а ж 'ћела'. – Гл'ач'а му је ћ'ол'а н'о ћеч'ињ'а гуз'ица; || **ћ'ол'ав** -а -о 'ћелав'. – Он је он'ак'о ћ'ол'аф кол'ко га ј'а зн'ам; || **ћ'ол'ат** -ам несв 'остајати без косе, ћелавити'. – Ј'а са'м п'очео да сијед'и'м са' сед'а'мн'а'с, а да ћ'ол'ам са' дв'ад'ес [годи-на]. – Ка'д ч'оек ост'ар'а, он п'очн'е да ћ'ол'а и 'у главу.

ћ'бр ћ'бр'а -о 'слеп'. – Једно од њих угледа огањ у планини, и кад тамо дође нађе поред њега једну ћору бабу [2: 275]; *изр. м'иш ћ'бр'и* 'слепи миш'; || **ћор'ат** -'ат'ам несв 'напрезати ослабели вид, покушавати да се нешто пронађе или учини у мраку'. – Ђор'ат'ам с ов'ијем конц'ем: н'е би у дѹл'о уђен'ула а н'е у иглу; || **ћор'ет** -'ет'ам несв 'исто'. – Ђор'ет'ам н'огу пр'ед ногу и д'ако ст'игн'ем до зор'е; в. *невићелица*; || **ћор'етн'ут** -'етн'ем св 'загледати се'. – Отка'д ј'ој ј'е ун'ук кр'ен'уо 'у шк'олу,

и баба оће да ћор'етнѣ у књ'игу; || **ћорн'ут** ћ'орнѣм св а. 'постати слабовид'. – Тѣ си, стр'ико, каѡа добр'е ћорн'уо; б. 'имати изразитији облик разрокости' – Л'ијепо дијет'е, з'алѡду, м'а чѣсто ћ'орнѣ; в. 'зжмурити'. – Ако ти се не доп'адā, тѣ ћорн'и и про'ождри; г. 'намигнути'. – Ћорн'и јѡј, дāко те не зал'ијепи по ћ'уш'и; д. 'погледа-ти сањиво, отворити очи и поново заспати'. – Не доп'адā ми се што онѣ с'ат стојѣ он'амо: не м'ош 'ујутру да не ћ'орнѣш на њ'ега; ѣ. 'погрешно идентификовати'. – Помишљам да су ме с неким ћорнули [4: 193]; || **ћорāt'а'к** -тк'а м 'око, очи; ослабели вид'. – Не в'иђу н'ишта пр'е[д]-собѡм, нѡ кā да ми је Бѡг 'узео 'оба ћорātк'а. – 'Ако ју в'иђу, н'ашло ме ч'удо у 'оба ћорātк'а; || **ћѡр'о** -'а м хип; || **ћѡр'а** -'ѣ ж 1. 'слабо-вида жена'. – Што је шћ'ела онā ћѡр'а те те з'ауставѣ; 2. 'мала петролејка'; в. *ias*; || **ћ'орица** ж 'слаба лампа, петролејка'; || **ћорбабе** фолк 'игра жмурке' [2: 343].

ћ'осāt се -ām се несв 'шегачити се, шалити се'; в. *кабулиш*.

ћот'ек м 'ударач'. – Скрāјн'и ми се, д'ијете, да те не нап'унѣм ћ'отѣкā'н. – И »ћотек« по глави, с којега је била уобичајена тако звана »шара«, мирен је као и рана; в. *ipgan* [2: 171].

ћоф! ћоф! ћоф! 'узвик којим се лисица покушава истерати из јазбине'; || **ћ'офкāt** -ām несв '»вабити« лисицу'. – Ловци покушавају ишћерати лисицу из јаме ћофкањем [2: 66 369].

ћ'ош ћ'оша м 'угао, ћошак'. – Између др'ењинѣ и ћ'оша о[д] ст'ајѣ бѣл'а је тор'иница за десе-петнāс о вā'ц'ā'н; || **ћошн'ик** -ик'а м 'угаони камен'. – Ту је б'ио л'ијеп ћошн'ик т'есāнѣ.

ћ'уба ж а. 'издигнуто перје на глави неких кокошака или једне врсте голуба, »капура«. – К'окошка је им'ала онѡ ћ'убу, кап'уру онѡ на вр глав'ѣ; б. 'чуперак косе'.

ћ'јд м 'људска природа, нарав'. – Ка' [д] сѡ не п'уштѣли, т'ā'мā је св'акѣ промијенио ћ'јд. – Њ'има је тѡ 'у ћјд.

ћ'јк м 1. 'ноћна птица'. – Ћук ћука на вр кука [2: 440]; 2. 'глупа, будаласта особа'. – Н'ека, ћ'јку, не прѡди. – Не зна ништа коко ћук; *изр. ћук но ћук* 'будала увек остаје будала'; 3. 'невѣстинска капа'. – Још је млада целе прве године по својој удадби носила ћ'јк, повисоку, шиљасту капицу од срме, окићену новцем и шљокицама [1: 257]. – Невјесте су носиле капе, зване ћук, које су биле зашиљене и необично високе, па још и парицама нарешене [2: 93]; || **ћ'јк'ат** ћ'јкām несв 'оглашавати се као ћук'.

ћ'ук! оном узв за опонашање звука пољупца; в. *ка'и*.

ћ'укāt -ā несв 'окупљати пилиће »ћукањем« (о квочки)'; уп. *шћукаѣ*.

ћ'јлит ћ'јлим несв 'подизати ушне шкољке, не би ли се боље ухватили шумови са стране (најчешће за неке животиње)'.

ћул'јк м 'оружје у облику мотике с оштрим врхом' [1: 298].

ћул'āф / ћулаф -āф'а м 'платнена везена капа' [2: 89].

ћул'учйт -јим несв 'пити без мере, опијати се'. – Ако п'очнѣ да ћул'учѣ, ч'ѣка м'оже л'а'ко да ћ'аѡ пон'есѣ.

ћ'ума ж 'букеѡ, китица'; || **ћ'умица** ж дем 'букеѡтић'. – Бл'агош б'аби, ко јѡ-[j]е д'онио овѡ ћ'умицу!

ћум'ур м 'дрвени угаљ, угаљ од нагорелог дрвета'. – Гор'ио сѣ ћум'ур и од б'уковѡга дрвета и од п'итомѣ гор'ѣ (Кж) [2: 62].

ћунта ж 1. 'чунак, сулундар'. – У неким кућама има већ гвоздених пећи, од којих су ћунте или луле (чунци) спроведене у кућу [1: 249]; 2. геогр 'оштар брдски врх, ћувик' [12: 34].

ћ'уп м 'бокасти земљани суд с уским грлићем, врч, крчаг'. – Бил'и с'у он'и ћ'упови зема'н'и.

ћ'ур'ет -йм несв 'постајати сенилан'. – Баба вел'и да је п'очела да ћур'и, ма ка'д јо[ј] д'ође п'енсија, д'обро зн'а кол'ика је.

ћуст'ек м 'висок човек, крутог понашања а танке памети'. – Нашла некога ћуст'ека и 'удала се и с'а'д 'имā двā л'ијепе ћет'ића; || **ћуст'ечић** м дем; || **ћуст'ечипа** м аугм. – Нас'ум ће он'и ћуст'ечић да пораст'е у вел'у ћуст'ечину.

ћуск'ија / **ћуст'ија** ж 'велика гвоздена полуга'; в. *цреријечии се*.

ћ'уткāt -ām несв 'умиривати, ућукивати'.

ћут'ук м 'плиткоум човек, замлата, дудук'. – Науч'иће те, богме он'и ћут'ук св'ему што не вал'а; || **ћут'ук'ат** -'ујкām несв 'лутати, беспосличити'. – Ћут'укā туд'ије и бр'оји вр'ане; || **ћут'учйт (се)** -йм (се) несв 'држати се круто, препотентно, и у свом непосредном окружењу'. – А што се, ј'ада'н н'е био, ћут'учиш тун ка да су ти К'учи до к'ол'енā; || **ћут'учић** м. – Ка'д он'и ћут'учић пораст'е, н'ће му п'ара б'ит ни међу н'јавишијема ћут'учинāма у т'у њ'ину п'артију; || **ћут'учина** м аугм. – С'амо т'и с он'ом ћут'учин'ом, пā не м'исли.

ћутунсат ?. И тако се поп сјети, да је он некако и прасад ћутуниса' [2: 445].

ћ'ућорйт -йм несв 'тихо разговарати, шапутати'. – Што то ћућоре наши (7: 92).

ћућурас[т] -ста -о 'невешта, неспретна'. – Мајка држи, мало је ћућураста [4: 269].

ћуцнут -нем св '?'. – Не згледну се и не ћуцну (7: 60).

ћуфиње с 'крађа'; в. *з'рага*.

ћ'уфрк м 'прамен косе, чуперак'. – Он'и му ћуфрк п'адā н'а очи и н'икако да га м'а'кнē.

ћуш'а -'е ж 'њушка'. – Прип'ази т'и ћуш'у да ти је н'еко не ум'еч'и; в. *баиш'и*.

ћ'ушкāt -ām несв 'гуркати, отискивати'. – Ђеца ћ'ушкају нека'кву тра'њицу, а баба в'и'чē да е то њ'ена тров'еза; || **ћ'ушнūt** -нѐм св. – Гл'еā да то ћ'ушнѐш т'амо пр'и за'ду; || **ћ'ушколйт** -йм несв дем. – Не ћ'ушколи т'о в'ише, д'ијете, обāl'ићеш га низа' сг'убе.

У

уāб'ит се уāб'йм се св 'збуњено погледати, наћи се у неверици због неочекиваног развоја догађаја'. – Што си се уāб'ио, кāз'али смо ти е тē д'ој с'утра, а 'они по'итāли; в. *абиш' се*.

уарит уарим св 'лепо обрадити земљу и припремити је за сетву'. – Саситње-на и лијепо урађена земља каже се уарена је [2: 48].

уарумит -умим св 'узјогунити се'. – Ти си како изрод и ромица: учја се на ту драчу и ој се уарумит [2: 465].

убāд'ат уб'āћѐм несв 'забадати, забијати'. – По буњишта убаћеш кљун у сваку балегу [2: 337]; || **уб'ос[т] (се)** уб'одѐм (се) св 'нанети повреду оштрим предметом'. – Убоде га опа'нчар'иц'ом.

убāн'ит уб'āн'йм св ирон 'покушати да се надмоћним ставом прибави поштовање пред непознатим људима'. – Убāн'ио кā г'овн'о у крч'евину.

убарабār'ит -āр'йм св 'изједначити'. – М'и ћемо те убарабār'ит ш Ђ'ирком

Б'огдѣновијем да ж'ив'иш.

убаћ'ит се уб'аћ'им се св 'испрсити се, надути се од уверености у своје посебне вредности'. – Та'кв'а ти је т'о раб'ота: ка' [д]-се бра'боња'к уб'аћ'и, он не в'иди да му је м'лого да пораст'е у б'алегу.

убачев'ат -ујем несв 'убацити'. – А т'а'н кој'и је убачев'а 'ексер б'јеше уб'ачио ун'утра; || **уб'ачит** -јим св 'убацити'. – Није им'а ка' [д] да уб'ачи св'е.

'уба' 'убла м 'бунар'; || **уб'а'нск'и** -а -о 'који се односи на убао и на Убле'. – Т'амо с'у и Ч'еј'овићи уб'а'нск'и; || **убленица** ж 'бунар' [1: 166]; || **убл'ић** м дем. – М'ајка ј'о от'ишла на некака'в убл'ић г'оре те 'имау њ'ин да догн'а вод'е у она два бур'ила [12: 34].

уба'ж'е'т се уб'а'зд'и / -ј се св 'усмрдети се'; || **'уба'зда** ж 'смрдљивац, смрад'. – Н'ем'а в'ише 'уба'зд'е и ћен'еф'е о [д]-тог'а н'аш'ега Јевр'ема.

убе'утит се -јим се св 'ошамутити се; изгубити способност оријентације у непосредном окружењу'. – Убе'утио је и не зн'а ни ћ'е ни што се ш' њ'им чињ'и.

убиј'ат (се) уб'иј'ам (се) несв 'ударати се'. – Људи се »убијају« стиснут'јем шакама у прси [2: 249]; || **уб'ит** уб'ијем св 1. 'убити'. – Уб'ио г'а н'еће у Кос'ора'ц. – Мил'уна б'јеше уб'ио [рафал] преко ср'ег п'аса туд'ијен; 2. 'заклати'; в. *жировник*; 3. 'ударити'. – Уб'ио [ј]у је к'оњ 'у р'уку, п'отпуно [ј]у је слом'ио и св'е овд' см'рска; в. *истио*; 4. 'погодити, повредити (се)'. – Убила се, склизнула пењући се на таван [4: 342]. – Ј'а са'н гл'ед'а ка'д ави'он туд'ијен кр'у'ж'аше и ка' с'у једн'ога уб'или в'ише Биоча. – Па пукоше муње и громови / И убише диношку цамију [5: 549]; || **убој** м 'повреда од ударца'. – Убој... лијечи се »убојитијем каменом« [2: 544]; в. *бубреј*; || **убиј'еи / убј'ен** -а -о 'повређен ударцем; погођен'. – К'о зн'а ка'д је ави'он т'а' убј'ен. – »Убијеноме« браву пушта се крв на уха; || **убилац** -лица м 'убица'. – У Кучима је тако сваки убилац, ако убиство није за освету учинио, пљачкан и прогоњен [2: 166]; || **убилчев** -а -о 'који се односи на убицу'; в. *кум*; || **уб'б'јник** м 'војник'. – Да покупи кучке убојнике. – Веселе се српски убојници [5: 258 541]; в. *бојник*; *изр. убиш' давију* в. *давија*; [2: 460]; || **убојити** -а -о 'који се тиче убоја'. – »Убијеноме« браву даје се убојити камен, као год и човјеку [2: 206]; || **убојни** -а -о 'исто', обично у *изр. ~ камен* 'раствор камена којим се лече убоји'; в. *ками*.

уби'ч'ит уб'и'ч'им св 'поставити се дрчно, осино, дрско'; в. *бичић*;

убј'еж'ат -јим св 'наћи заштиту, утећи у сигурност'. – Калуђер их прими и закуми Куче, да одустану од људи који су убјежали у храм св. Госпође [2: 202].

ублаж'ит -'ажим св 'наместити прелом, имобилизирати'. – Ублаж'ио са'м ју б'ио, м'а не м'оже н'а ногу ј'една'ко.

убр'азд'ит -'азд'им св 'почети орати'. – М'ожеш да убр'азд'иш на сред'ину б'аштин'е али по кр'ај'ев'а.

убр'ат уб'ер'ем св а. 'убрати, посећи'. – 'Убр'а је два листос'ека. – Ада, уб'ери гр'оз гр'ожја; б. 'посећи, оборити велико дрво'. – И 'он је 'убр'а он'е д'убове п'а и је прек'инуо н'апола, он'е шул'еве по два м'етра, два 'и п'о; в. *браш*.

убр'еч'ит се -'еч'им се св 'осилити се, уобразити се, почети се понашати надмено'; в. *иосилић се*.

убројит -ојим св 'недостати'. – Кад који брав не[до]стаје, каже [се]: „Није-сам убројио једну“ [2: 29]; || **убр'ај'ат** -'ај'ем несв 'сматрати, третирати, урачунавати'. – М'и маг'аре не убр'ај'емо у ж'ив'о ни з'ета у ч'ел'ад (Зл).

убр'оћ'ит се -'оћ'им се св 'намргодити се'.

увал'ит -а -о 'на коме постоје увале'. – Т'амо је увал'ито п'а с'ев'ер м'а'ње

биј'ѐ, нō кā да и[х] преск'ачē (Дч).

увāl'ит ув'āl'им св 'спустити се низ дугу стрмину, сићи низа страну'. – Увалише низ гору Крушчицу / Нагнаше и до Мораче ладне [5: 219]; уп. *навалиши*; || **увал'ев'ат** -'ујем несв. – Нијесу в'ише туд'ијен увал'ев'али.

увāl''ат ув'āl'ām св 'скупити се, смањити се после прања (о деловима одеће од вуне)'; в. *оилес*.

увежев'ат / увеж'ив'ат -'ујем несв 'увезивати, везањем нешто причвршћивати'; || **увѐз'ат** ув'ѐжѐм св 'више предмета обавити каквом везом и стегнути'.

ув'ес ув'едѐм несв 'увести'. – Ув'еди к'оња у 'избу, вријем'е ће; || **увод'ит** ув'од'им несв. – 'А м'ало ст'уднѐ, 'овце се ув'одѐ у ст'ају.

'увечѐн прил 'увече'. – Поп'овићи у кат'ун 'увечѐн разгов'арају и пр'ичā н'еко како је Бож'ина Р'адовāнов кār'ā Поп'овиће.

ув'ит ув'ијем св 'умотати'. – М'ало се тō ув'ије и скр'уж'иш да нач'ин'иш г'ужбу; || **ув'иј'ат** ув'иј'ам несв. – Тō се л'а'ко ув'ијā, пр'утови с'у мѐк'и (нāко ка' [д]-те ф'рсн'у п'о рѐпу).

увоб'ол'а в. *убоља*.

'уволача / 'уловача ж зоол 'Forficula auricularia'.

ув'ор м 'место на коме мањи водоток увире у већи, ушће'. – Њ'има је к'ућа неђе више ув'ора З'етѐ у Мор'ачу по д'есној б'āнди; || **увр'ет** 'уврѐ св 'усахнути (од дугог кувања)'. – К'о је т'урио ов'у в'оду н'а ога'њ, 'ево је увр'ела; || **ув'ирāt** -ѐ несв 1. 'нестајати испаравањем'; 2. 'спајати се с већим водотоком'. – Она ув'ирѐ у Мор'ачу онōђе к'од моста.

'увōр м 'креста'. – Поб'ише се двā кокот'ића, раскрвāв'ише 'увōре и не би ст'али да и[х] нијес'а'м раздво'ила и раза'гн'ала.

ув'отка ж 'крава пред прво парење'; в. *уојка*.

ув'ргн'ут се -нѐм се св 'наследити нечије особине, уметнути се'. – Увр'гā' се на 'ујчевину. – Стога се за достину каже: „Уврга се на ујчевину“ [2: 481]; в. *џуриши* се.

увријед'ит (се) увр'ијед'им (се) св 'повредити рану'. – 'Опѐт је онō дијет'е увријед'ило кол'ено.

увр'лавит -авим св 'погледати разроко'. – Увр'лавила латинка, рукама показује како чини [4: 307].

увр'н'ут -н'ѐм св 'увити фитиљ на петролејској лампи, смањити јачину светлости'. – Увр'н'и фит'иљ н'а лāмпу; || **ув'ртāt** -ћѐм несв. – Ч'екā [ј] м'ало, нем'б [ј] га ув'ртāt.

увр'ш'ит увр'ш'им св 1. 'напунити посуду до врха'. – Валā си га увр'ш'ила да в'ише не м'оже ни к'ап'а; 2. 'уобличити врх стога и обезбедити га од закисивања'. – Ост'ало и[м] је да б'ачѐ ј'ош двије пл'асе и да га увр'шѐ; || **увршев'ат** -'ујем несв. – Не уврш'јј, ч'бче, тр'ебā т'у вр'ећу и завѐз'ат. – Ка' [д]-с'у га увршев'али, пл'у'сн'ула је к'иша и 'он је р'емн'иком од г'āћā'н стѐгн'уо нав'ил'а'к с'ијена уз ост'оже.

ув'уј ув'уч'ем св а. 'вукући унети, допремити у одређен простор'. – Ув'уч'е се т'амо да се не в'иди; б. 'увући конач у иглу, уденути'. – Оћōр'ела са'м кā 'ика'д и кон'а'ц н'е би м'огла ув'уј ни проз реш'ето, а не у 'иглу; в. 'уплести кога у нешто непријатно'. – Н'ико не знā ко гā ув'у'кā'н у тѐ раб'оте; || **увуков'ат** -'ујем несв 'увлачити'. – Н'ика'д не увук'ује кош'ул'у 'у гаће нō голот'рбā да му се св'ијет сп'рдā.

уг м 'сова'. – Кад 'уг, тј. јеина, ноћно хука поред села, значи да ће неко брзо у селу умријети [2: 323].

уг'адит -им св 'упрљати, опоганити'. – Ов'и сѹ уг'адили св'е часа сѹ се доф'атили и после њ'и од овога н'ар'ода н'ет'е оста'т ни бр'абоњи; в. *iađiti*; ~ се 'згадити се'. – Ч'еку се и жив'от м'бра уг'адї[т] ка'д в'идї што с н'ар'одом чињ'е ов'е спл'ачине.

уг'аж'ат -уг'аж'ам несв према *уіазии*. – Ја ти у т'е раб'оте не мл'им уг'аж'ат, а т'и – како г'ој ој; || **уг'азит** -им св 1. 'стати ногом у прљавштину, упрљати се'. – Т'е си с'а'д наш'а'е гл'иб да у њ'ега уг'азїш; 2. 'испребијати'. – Прип'азисе, д'ијете, да у т'ебе не уг'аз'е и да те г'рдна не уч'ин'е; 3. 'препунити неку посуду'. – Јеси ли га п'ег'ом уг'азїла; 4. 'изгазити; оштетити'. – Н'ешто ти је уг'аз'ило пчен'ицу, наг'рд'ило ју.

'уг'ар м 'плитко орање, обично стрништа'. – Ако 'уг'ар дв'аш уз'ор'еш, уб'ићеш на њ'ега онѹ пир'евину; || **уг'ар'ит** уг'ар'им св према *іарии* 'поорати стрниште'.

уг'ар'ат у *изр. не уі'ар'а му 'око* 'без имало страха, ни да трепне' [4: 221].

уг'ара'к -рка м 'нагорело дрво'; в. *крбайа'к*.

'угаса ж 'погибија последње мушке главе у кући'. – Ј'еднака ти је 'угаса ка'д не ост'ан'е м'ушк'е гл'ав'е али ка'д ост'ан'е да не вал'а; в. *иској*; || **угасник** м 'човек без мушког порода'. – Погинућеш, угасниче! уозбили се Цијана [3: 51].

'угиц прил 'брзо трчати ударајући петама у стражњицу'.

уг'ич м 'ован предводник'. – Обр'ороги уг'ич с големом капуром и чектаром [3: 662].

'углава ж 'договор о свадби'. – На неко време после просидбе долази про-сац са још два браственика »удавачкој« кући на углаву, т.ј. да углаве или уговоре, шта се све има давати с једне и с друге стране [1: 274]. – Углава долази испред свадбе [2: 219]; || **углав'ар** -ар'а м 'учесник углаве'; в. *ча'с[и]*; || **углавеција** м 'исто'. – Сјутридан иза углаве »углавеције« добију од вјеренице дар као о просидби [2: 220]; || **угл'ав'ит** -ав'им св 'договорити се о појединостама везаним за свадбу'; || **углавл'ев'ат** -ујем несв 'договарати се о појединостама везаним за припрему свадбе'. – П'осле се углавл'ује к'ако ће се та св'адба чињ'ет.

угледа'н -дна -о 'који може послужити као узор'; в. *јаловина, начафрании*.

'углијев м 'жар, ражарени угљен'. – Надима се ка пријево на углијев [2: 468];

|| **углијевје** / **углијевље** с. – Како би било да ти гаснем углијевље? [3: 192; 2: 62]; в. *іаскаи*.

углоб'ит -'об'им св 'ишчашени зглоб вратити на место'. – Т'о се угл'об'и ка'[д] се в'рн'е он'а ј'абука у ч'ашку.

угмил'ет -'и св 'омекшати после брања (о неким врстама воћа)'.

угн'ат -'ам / уж[д]ен'ем 'утерати'. – Угн'али сѹ не у једну к'ућу: ст'отину и дв'ана'ст'ину. – Је ли кој'е угн'ало онѹ п'ишл'ад, да се не п'е'у на м'урву е ће и лис'ица пок'уп'ит до'ј'авол'е. – Она'мо и[х] уж'ени у авл'ију, он'амо сѹ и[м] чоб'ани. – Ако га м'ал'дга п'ушт'иш, т'и га в'ише н'ика'д не м'ош угн'ат у п'ос'а; в. *зајмий*; || **угон'ит** угон'им несв 'утеривати'. – Т'ун смо и м'узли и угон'или овце. – Б'ол'е би ви бил'о да ов'е н'ер'аднике угон'ите 'у р'ат н'о што 'из р'ада иза'г'оните р'аднике.

угњет'ат се -'ам се св 1. 'умешати се, наћи се тамо где некоме није место'. – Т'а'е се г'адови у св'акѹ р'уку бише угњет'али, 'у г'овна бише ул'егли теке да и[м] је јез'ик масн'ији; 2. 'угодно се сместити, угнездити се'. – Њему је н'ајл'епче ка'[д]-се угњет'а код б'аб'е у крїл'о; || **угњет'ав'ат** се -'ај'е / -'аје се несв 'понамештати се'. – Т'и си в'ел'е ма'аре, не м'оже б'аба подн'ијет тв'оје угњет'ав'ање.

угов'ор'ит -'бр'им св 'споразумети се, договорити се о основним појединостама'. – 'Ај ти угов'ор'и, п'а от'уд ка'[д]-се в'рн'еш, свр'ат'и па ми к'аж'и, а ј'а ћу от'ис

за њи; || **уговар'ат** -'арам несв 'договарати се'. – Нем'о ти ништа уговар'ат док ја д'ођем.

угод обично у изразу »на угод«, 'како је најбоље'. – Пченично сјеме рачуна се »на угод«, кад свуд по баштини во стопом може нагазити пет зрна сјемења [2: 50]; || **угод'ит** уг'одим св 1. 'наместити ко ст или зглоб (после лома, ишчашења)'. – Како је то искочило, не зн'ам теке са'м га једв'а угод'ио и вр'уо н'а мјесто; 2. 'учинити неком по вољи, задовољити нечији прохтев'. – Ов'ијема галиј'отима н'ије л'а'к'о угод'ит, ма љу и ја п'ушт'ит п'а нека с'ам'и гл'едају шт'о т'е; || **угађ'ат** уг'ађем несв || **уг'одник** м *изр.* *Б'ожј* ~ 'светац'. – Свечи се уопште зову Божи угодници [2: 242].

уголоск'очит се -йм се св 'недовољно се обући по хладном времену'. – Та се ђеч'ина уголоск'очила и не м'ош и угн'ат у к'уђу.

угод'овит -йм св 'припремити'. – Разм'акли с'у га и н'еће вал'ат ако му се не угод'ови за р'учак он'о што му је н'ајслађ'е.

угр'абит -йм св 1. 'отети'. – 'Уграби му б'иза он'и комат'ић л'еба; 2. 'преварити'. – Угр'аб га с'унце у прол'еће, ка'д [д] ју остр'иж'еш п'а [ј]у п'уштиш да л'еж'е на с'унце, она се м'о'ра разбол'ет.

угр'ијат -е[м] св 'учинити топлим, загрејати, испунити топлотом'.

угр'к м 1. 'црв у говеђем месу'. – Обада, за којега наука казује да се леже у говеђој кожи, у Куча зову »угрк«; 2. 'сасушена бубуљица на кожи, митесер' (О).

уд'абрит -йм св 'постати тром, улењити се од ситости'. – Вук се сит сита'ан наије, док се удабри [2: 464].

'удава ж 'неко, нешто што човека мучи, дави'. – Ка'д би ме ов'а 'удава п'уштила, м'ог'ан би и да'н'ут д'уш'ом; || **уд'ав'ит** уд'авим св а. 'угушити'. – Једн'о је уд'ав'ила пот кр'ил'ом, а једн'о з'ап'ело ка'д [д] је п'оч'ело изл'азит [т] ис 'кор'е (Бс); б. 'намучити'. – Је ли ве 'ико уд'ав'ио к'а ја овије д'а'н'а'. – М'ене ов'о не мучи н'о ме т'о м'у'ка'н уд'ави.

удав'ача ж 'девојка која је дорасла за удају'. – Им'а је двије удав'аче па н'ије ст'ио да и [х] раздв'ај'е; || **удавачк'и** -а -о 'који се тиче удаваче'. – Када се свати примакну уз пјевање многијех пјесама кући удавачкој [2: 222]. – Вр'ат'а от к'ућ'е удав'ачк'е св'ак'оме с'у отв'орена; в. *гом, ракија* 2; || **уд'адба** ж 'удаја'. – Присп'јеле с'у му за уд'адбу; || **удадбеница** ж 'девојка приспела за удају'. – Одраслу ђевојку зову удадбеница [2: 114 216]; || 'удаја ж; в. *кодош, иприс'јеи*; || **уд'ат (се)** уд'ам (се) св 'удати се'. – Она ће прв'о да се изјарц'а п'а т'а'м'а да се уд'а; || **уд'ав'ат (се)** уд'аје (се) / уд'ај'е (се) несв. – Ов'е се ђев'ојке да'н'а'с не уд'ај'у док не ост'арау. – Она је уд'ав'ата бил'а н'а Монче.

'уд'ар м 'напад'. – Ка'д је б'ио 'уд'ар н'а Сп'уж, т'а'м'а с'у се Црног'орци нагр'дили; || **уд'ар'ат** -ам несв 1. 'нападати'. – Ка'д [д] -с'у на Пл'ев'а уд'ар'али, м'лог'и с'у к'ости т'амо ост'ав'или; 2. 'падати (о киши, снегу)'. – Св'у н'ој уд'ар'а и не м'исли да ст'ан'е. – Уд'ар'а к'а 'ика'д; 3. 'гуслати'. – Премда се »гунди«, односно »удара« уз гусле, и пјева и код Арбанаса и мусломана каогод и код Срба [2: 417]; 4. 'понашати се ненормално, показивати знаке психичког поремећаја'; в. *залуду, залуђ'еи*; *изр.* *уд'ар'аи н'а и'р'аи*, обично уз негацију 'не мислити, не водити рачуна о нечему'. – Н'ико т'оме в'ише н'ије уд'ар'а н'а траг. – Онда дигли руке, не ударају на траг [4: 256]; || **уд'ар'ит** -йм св 'напасти'. – Здоговор'или се с П'авлом Ђур'ишићем и Ђ'орђијом Л'ашићем да з'аједничк'и уд'ар'е на Њ'емце (Ф). – Уд'ар'или су и Њ'емце пот'у'кли. – Куле у Лединама служиле су за утврђење Ледињана и Груда 1862, кад су на њих Кучи с Пиперима ударили [2: 82–83]; *изр.* ~ у *јору* 'пореметити памету'; в. *иомамий се* [2: 521]; ||

уд'ара'ц уд'арца м 1. 'напад'. – Пред ударац на Милеш предложио је да ударцем управља Вуле Османов [2: 189]; 2. 'болест црвени ветар'. – »Ударац«, тј. црвени или бијели вјетар, арб. *шешун*, долази по народном вјеровању на недужна човјека или кад некога убоде кост од змије [2: 541]; || **удрен'ица** ж 'крава којој је због упале млечних жлезда страдало виме'; || **удр'ит** 'удрим св 'напасти, ударити'. – А ти р'ече да је овб што је удр'ио гр'бм г'оре, да је тб г'рда'н бјел'ег за к'ућу; *изр.* ~ 'у виме 'добити упалу вимена, дојки'. – 'У виме ти удр'ило. – У в'име ју удр'ило; || **удров'има** ж 'немирна крава'. – Вбж'и тў удров'иму е ће прескоч'ит у лив'аду.

'Уда'н 'удна -о 'мршав'. – 'Уда'н је, н'емā д'ушб у њ'ега. – За мршаву особу се каже: »удан јек«, »сушац« и »коштанац«, и вјерује се, да је болешљив [2: 510]; || **удит** удим несв 'чинити непријатне ствари, штетити'. – Вјештица уди лицима с којима стоји у добром односу [2: 293]. – Не уди му оцјенама што послјије школе оцу помаже [4: 124].

удеген'ечит се -йм се св 'укрутити се, укипити се; стајати без намере да се у тренутку кад је то неопходно некоме прискочи у помоћ'; в. *рас'товарити*.

удивит се удивим се св 'зачудити се'. – Зашто! – удиви се овај [3: 181].

удијев'ат уд'ијевām несв 'увлачити конац у иглу'. – Бāс'а и с'а'д уд'ијевā кон'а'ц у иглу б'рже нб јбј некб ун'уке; || **уђен'ут** уђен'ем св 'увући конац у иглу'. – Не м'оже в'ише уђен'ут ни у опа'нчар'ицу.

удионик м 'носилац права на коришћење планинских пашњака'. – Сви су Кучи у том погледу равни »удионици« [1: 227].

удит в. *уга'н*.

удов'а'ц -вца м 'човек коме је умрла жена'. – Она њег'ова ибр'етница 'узела удовца; || **удов'ица** ж; в. *факейан*; || **удов'ичина** ж пеј. – Нап'а'е некакву удов'ичину и прижен'ио се кб да онў раб'оту н'ије ум'ио н'ај н'ије др'угб; || **удов'ичин** -а -о 'који се тиче удовице'; в. *берићей, јейим*; || **удов'ичкй** -а -б 'који се тиче удовице'. – Не 'иди на м'уку удов'ичкў – да те Б'бг не наг'рдй.

удом'ит (се) уд'омйм (се) св 'удати (се)'. – Кћ'ери удом'ио, с'инове пожен'ио и с'а'д ок'б себе ок'упл'а ун'учад.

удрен'ица ж в. *удар*.

удроб'ит -обйм св а. 'уситнити, исецкати'. – Уб'ери у прол'еће к'оприва'е и онб коприве на какву труп'ицу с'ек'ирбм удр'оби пā ст'ави на двије р'огл'е д'рво и нал'ожи под онијем котл'ићем (Кж); б. 'умрвити хлеб у млеко, припремити дробља-вину (в.)'. – Оли да ти м'ало удр'обйм у варен'ику али ћеш у млијек'о?

удуб'ит уд'убйм св 'укопати дубоко'. – М'браш тб да уд'убйш ј'ош, искрл'аће се. – То су дугуљсти каменови, који се толико у земљу удубе, како их рало никако не може поткучити [2: 124].

удугл'ат се -а се св 'одужити се; потрајати'. – Овб ми сб од ј'утрбс нешто удугл'ало, оће ли се н'ај што да се из'ије. – Кад се диву удугљао, ојде да види што Шогоњица чини [2: 480]. – Дому ће се удугљати твome [5: 292]; || 'удугл' прил 'уздужно, издужено'. – Тб ти н'екако изгл'бдā ов'акб 'удугл'.

удут м 'територија сеоске или племенске заједнице'. – У северном »удуту« бе-зиховском је брдо Градина са три дебела зида у сухомеђи [1: 50]. – Доклен гои путују преко њине земје и прођу на удут другије, ће треба да се други стара о њима [Ж 18]. – Н'е отб у тā уд'ут н'аш н'ије бр'ава да п'уштб; в. »иодизање« *крсиа, ийирак*.

ужд'ит 'уждйм св 1. 'упалити'. – Шт'о је овб ј'утрбс те се овй 'ога'њ не м'оже ужд'ит. – Ну 'ужди тў б'ору да нешто потр'ажйм испо[д]-ст'убā'н. – Кад ужде свијет-

ло, сједе под мурвом или леже на сламарице, навршене новом шужбином [4: 165]; 2. 'кренути, почети (ветар, непогода)'; в. *залуїиї*; || *уждїв'ат / уждијев'ат -ївѣм / -їјевѣм* несв 'потпалјивати'. – Нем'б га ј'ош уждијев'ат, утўлїиће се док се в'рнѣмо. – Ђед кресивом уждива труд [4: 33]; || *ужд'ирѣт -ѣм* несв 'потпалјивати'. – На т'б се огњ'иште више н'ѣиће ужд'ирѣт; || *уж'ижѣт -ѣм* несв 'палити'. – Нем'б ј'ош уж'ижѣт тў л'ѣмпу. – Зар'ија је спѣс'ио Ц'ерѣне, нека зн'ајў и нека му уж'ижў свијећ'у и мртв'бме. – Јѣ ужд'и свијећ'у пѣ у пон'есо т'амо ко ђец'ѣ, нѣ ђ'ѣца сп'ѣ, а јѣ [ј]у за њ'и ужи'жѣм, не уж'ижѣм ни з'а младѣс м'оју (Бс).

'уж-ђѣ! узв коњу да не скреће с правца.

'ужина ж 'подневни оброк, ручак'. – Други оброк је ужина, којој је вријеме око два сахата иза подне [2: 104, 1: 260].

ужїр'ит уж'їрїм св 'угојити, утовити (свињче за клање)'. – Ужїр'итѣ онў ц'ору, а ако и[м] се уч'ињї [да је то] м'ало, прид'атѣ јѣ[ј] и двїс'ца.

уж'итїт -їм св 'узрети, сазрети'. – Мало сјеме на танчице »ужити« док трају пролетне влаге [2: 48].

уж'ица ж 'кашика', обичније *лужица*; || *уж'ичица* ж анат 'удубљење на дну грудне кости, Fossa epigastrica, лажичица'; в. *жижїиї*.

ужл'ўћ'ет -ўт'ї св 'узљутети'; в. *їрозужнїиї, узбучаїї*.

узалуђе прил 'узалудно'. – То се је чинило, да непријатељи »узалуђе« пале фишеке [2: 185].

узасобице прил 'узаstopце'. – Кад ћу ве триш узасобице питати: „Је ли било и хоће ли бити, да се брат сестром жени?“ ви сваки одговорите [2: 207–208].

уза'вр'ет уз'а'врї[м] / -ї[м] св 'прокључати, проврети'; в. *врїиї*. – Уз'а'врї се варен'ика и прен'оћї, или пред'ѣнї, пѣ ка' [д]-се д'обро онѣ к'орица уф'атї и пож'утї, 'успѣ се у онї ст'а'п (Бс); в. *урга*; || *уза'в'ирѣт -ирѣ* несв 'прокувавати'. – Дон'еси ми некѣ д'рво е ми овѣ варен'ика не м'ислї уза'в'ирѣт.

узбијесит -ијесим св 'осилити'. – Кад лампијер узбијеси и осили, он чини по околини штету [2: 290].

узбўч'ат -ўч'ї св 'узљутети се, ускиснути (о киселом млеку)'. – Сјутридан није нам причала је ли се они тубок стега или узбуча. – Дој ћу кад исциједим сир да не узбучи [4: 74 347].

узвиђет се -иди се св 'допасти се, свидети се'. – Пашиници се иза пашина одласка узвидио један Грк [2: 459].

узви'шица ж 'блага узбрдица'; в. *расїуће*.

узгѣр'нт -ѣрїм св 'поорати током зиме или у пролеће'.

узглавје с 'јастук'. – Тебе ти (тај и тај) лежи без узглавја; || *узглавњ'ѣч -ѣч'а* м; в. *кушин*.

'узда ж 'део коњске опреме'. – 'Оглѣв, дизг'їн и ђ'ем и тѣ ти је св'ѣ 'узда.

'уздање с 'узданица'. – Ј'ез, богоми, јѣ са'н ти в'ел'ѣ уздање; || 'уздѣт се -ѣм се несв 'надати се'. – М'оли се Б'огу и 'уздѣ[ј] се у в'ѣга.

узд'игнўт -нѣм св 'усправити, подићи'. – П'отл'е се тѣ л'озе узд'игнў на крѣв'ет; || *узд'изѣт -ижѣм* несв 'усправљати'. – Тѣ'мѣ се л'оза узд'ижѣ на те крѣв'ете и в'ѣжѣ се.

уз'ѣт 'узмѣм св 1. 'узети'. – Јѣ уз'ѣ једну гранч'ицу пѣ м'ало и[х] кѣрн'у. – Тѣ'мѣ [ј]у је 'узео Ив'ан Раш'овић до ц'рквѣ, теке н'ије дал'еко бил'о; 2. 'побратимити се'. – Узела је Вучету Микова Вујошевића Богом брата, а овај њу Богом сестру [2: 234]; 3. 'зарадити'. – А ц'ио фр'ут с им'ѣња мој'ѣга да прод'ѣ – не м'оже дваес мелебн'ѣ уз'ѣт;

4. 'ступити у брак'. – Она је 'узела овога му мл'ађега с'йна и 'имā ш њим ђев'бчицу [2: 278–279]; 5. 'парализовати се'. – Кад се овом болешћу некоме једна страна тијела онеспособи, каже се: „Узела му се једна банда“ или „осунгулатио је“ [2: 523]; || уз'имāt уз'имл'ēm несв. – Н'ије уз'имā тē л'екове и с'а'д му в'ише не тр'ебају; || узēt'иња м/ж 'парализован болесник'. – Тешк'о је ка'д је ч'оек узēt'иња 'у р'уку, нō је л'ијепо ако н'ије 'у главу; || узетак -тка м 'исто'. – [Парализованог] болесника зову »узетиња« или »узетак« [2: 523].

узигр'ат уз'игрām св 1. 'разиграти се'. – А онō т'еле, како је св'езāно, пā онй к'онопа'ц, уз'игрā пā га омог'а окб њē те наср'ед б'утине – сл'омй ју!; в. *трацијати*; 2. 'узнемирити се, устрептати од муке, нервозе'. – Узигр'а је у м'ене св'акй дам'ар и чињ'й ми се да ћу пр'снūt кā јājц'е.

узј'ашāt -ēm св 1. 'попети се на коња, узјахати'; 2. 'спопасти, обрлатити'. – Ожен'ио сē једнōм зв'изнōм и узј'ашāла гā, не д'ā му н'икуј м'рднūt бес куј 'она 'оће.

узјуран в. *узур'ан*.

узин'а ж 'двонитно ткање, »род ткава« [2: 72].

'узица ж 'канап, танко уже, конопчић'. – Направила би се једна 'узица прож њ'и пā се св'ежē и бйл'о утв'рђено да н'ишта не м'оже да се пр'оспē.

узл'йча'шњй -ā -ē 'несрећни'. – Ка[д]с-с-у д'ошли Талијан'и, 'он је са'кр'ио некакву узл'йча'шњй п'ушку.

'узā' узла м 'чвор'. – Чини се састоје у »замршевању урезника и везању узлова«. – Жене пуштенице вежу грозничавцима неке узлове [2: 298 533]; в. *ласийка*.

'узма ж обично у клетви ~ *ia* 'узела 'пострадати, нестати'.

узм'а'ј / узма'кн'ут -нēm св према *ма'ј*, *ма'кнуй*. – Т'ā н'ије н'и прет кйм узм'а'кā сл'ободно, и н'ије м'огā дал'еко ни да ст'игнē; || узм'ицāt (се) -чēm (се) несв 'уклањати се, повлачити се'. – Он сē узм'ицā док је м'огā, а н'ије ст'ио да чињ'й што и 'они.

узм'идū -ува м а. 'дуга стрма страна на којој се човеку „узима дах“ док се не испне на њен врх (често и као топоним)'; б. 'што човеку узме све, а на крају и душу'.

'узур'ан / узјуран -рна -о 'својеглав; силовит, неконтролисаног понашања'. – 'Узурни с-у и без нāч'ина, не зн'ам како ће и се уд'арит н'а траг. – Сад су узјурни, чине што и' је драго [4: 206].

'уја ж 1. 'нервоза'. – Уф'атйла га је 'уја његова и м'ичите му се с оч'ин; 2. 'чврстина, чврст карактер'; в. *уийива'н*.

ујāv'ит уј'āvйм св 'увести овце у тор, затворити их'; в. *јавий*.

уј'агмйт -йм св 1. 'уграбити'. – Онō што уј'агмйш – т'б ти је; 2. 'предухитрити'. – Он је б'ио кā зв'ијере: уј'агмио је дво'ицу прије нō с-у га уб'или.

'ујāk м 'мајчин брат'. – Ујāk Јакшē н'ашēга ожен'ио сē с једнōм 'одивбм Вуј'ошевићā, 'одовдē ис Куп'усā'цā; || 'ујāковнй м 'брат од ујака' [2: 267]; || 'ујāков -а -о 'који припада ујаку'; || 'ујна ж 'ујакова жена'; || 'ујниин -а -о 'који припада ујни'; || 'ујчевина ж 'мајчин род'. – Маш'ан бј'еше отиш'āн да к'осй у Дол'ане, код овē 'ујчевинē. – Уврга се на ујчевину [2: 481].

ујāрд'умйт -йм св 'направити јардум'. – Варен'ику с-у ујāрд'умйли и с'а[д]-ћеш се с'етйт шт'о е тō јāрд'ум, ако си забор'авио за овō четрез г'одйнā.

ујāрм'ит уј'āрмйм св а. 'упрегнути волове'. – Ајмо, д'ијете, да уј'āрмймо, дāко онō по'орēm; б. 'успоставити контролу над мужем'. – Ујāрм'ила је м'ужа и с'а'д ш њим мл'ātй кā с тр'ањбм.

ујач'ит уј'ач'им св 1. 'учврстити, укрутити'. – Укр'ути се тō, уј'ач'и, да се не кол'ећē. – Остоже се ујачи камењем [2: 37]; 2. 'ојачати, постати непослушан'; в. *ђаволозоба*.

уј'а^м уј'м'а м 'накнада за мељаву, ушур'.

'уједно прил 'скупа, скупно'. – С'ир је 'уједно и 'он је тв'рт (Бс). – Рој и па-ројак се састављају уједно [2: 42].

'ујкāt -ām несв 'јаукати'. – 'Ујкā кā да га ц'ијепају, а теке је м'ал'о т'уцнуо кол'ено; || **ујкнут** -нем св 'јаукнути'. – Десну му је саломила руку / Ни ујкнуо нити лелекноу [5: 217].

'ујсту! узв говечету да се умири или помери. – 'Ујсту, вр'агови те м'а'кли! || **усту!** **устук!** узв у гатарској формули. – У ницине три сестре рођене: једна глува, друга слијепа, а трећа рома. Усту! Устук! ту ти мјеста није [2: 539].

уј-'уј! узвик за терање птица грабљивица (орла, копца). – Ка'д ја отрч'а т'амо и в'икām т'уна ш ћ'оша: уј-'уј! (Бс). – 'Уј, вр'ана, гологлава! || **'ујкāt** -ām несв 'терати птице узвиком »уј!«. – М'ош т'и на њ'и 'ујкāt коликог'ој 'ој, 'оне пол'етē па се 'одмā в'рнū; || **ујте!** – И тицама Мара проговара / Ујте отлен, два галића врана. – Ујте отлен, тице злогласнице [5: 57 253].

'ука ж 'хука, галама'.

укабул'ит -уљим св 'погодити, угодити; пристати'.

укажев'ат се -'ује се несв 'приказивати се, привиђати се'. – М'ене се н'ије н'ишта укажевало; || **указ'ат се** ука'ажем се св 'показати се, открити се'. – Јā претрч'а за еда^н г'рм пā иза г'рмена оћу да му се ука'ажем.

укарār'ит -'арим св 1. 'уједначити, уравниати'. – Ако 'он н'ешто укар'ар'и, нем'б му се плек'ат у раб'оту; 2. 'успоставити неки сопствени поредак'. – С'а'д је укарār'ио пā како му п'анē н'ам, а дос'а'д му сē знāв'а нека'кв'и р'ед.

ук'астр'ит -им св према *каст'риш*.

ука^н'ут се ука'анē се св 'угадити се'. – Ука^н'ула му сē сланин'а отка^с се он'и мā пре'ијо пā сē добр'е избл'ува.

'укваса ж 'квасац за хлеб'; || **уквās'ит** укв'ас'им св 'ставити квасац у тесто'. – Хлеб у који се квасац дододаје зове се »уквашен« [2: 100]; в. *ускваса*.

укекēч'ит -'ēчим св 1. 'нескладно упртити'; 2. 'пасти и наћи се у ситуацији која може бити смешна ако пад прође без повреде'.

ук'ида^к -тка м 'конопчић, парче ужета'. – Она је в'а'зда нос'ила нек'и ук'ида^к ур'ивка.

ук'илит се -й се св 'формирати се у килу, згрудвати се' [2: 34], в. *ожица*.

ук'исел'ит -йм св 'стављањем квасца, усквасе, учинити да нешто постане кисело'. – При'је пō 'урē са'м ук'исел'ила. – Да у варен'ику погл'едā, ук'исел'ила би ју.

укл'ан'ят (се) -ām (се) несв 'склањати се, избегавати публицитет'; в. *йоан*; || **уклон'ит** -оним св. – Н'ајвиши д'ио тогā м'еса смо уклон'или у једнē Ш'ајкē Ив'ановē (Кж).

'уклѣтва ж 'проклето створење, проклетиња'. – Наћ'е ли те онā 'уклѣтва да те изјар'ач'и.

уклијешт'ит -'ијешт'им св 'уклештити'; в. *клијешта, оираћа, икриј*.

укл'ин м 'проклетство'. – Кā да су кј'ели да сл'ужē кā укл'ин нār'оду.

укл'унūt -нē св 'ударити кљуном, кљуцнути'. – Н'ишта ти н'ēће б'ит ако те м'ало укл'унē. – Бојала сам се да ме кокот не укљуне [4: 37].

уков м 'повреда живца на коњском копиту приликом поткивања'. – Кад

се невјештим поткивањем дотакне живац од копита, па коњ »крива«, то се зове »уков« [2: 16]; || **уков'ат** ук'ујем св 'учврстити закуцавајући ексер'. – Уков'али с'у шт'ичицу нā н'у м'азгалу и н'етē т'амо в'ише прѡд'ит; || **укијев'ат** ук'ијевāм несв. – Не зн'ām, тā ме ч'удо не зн'ало, што тѡ ук'ијевāте.

ук'ол'ица ж 'злица, свађалица; ситни пакосник'. – М'ичи се о[д] тē ук'ол'ицē, н'ājће се н'еко да га кл'ап'и по ћуш'и и бес т'ебе.

укомунит -уним св 'наћи се у међусобном суседству'. – Планина наша Коштица која ни се укомунила с кучком планином [11; 56].

укоп м 1. 'сахрана'. – Нарочито се за упок купи [2: 164]; 2. 'мера за дужину, сежањ'. – Величина једнога боја на равнини зове се »укоп« [2: 79]. – И камен фуктећи кроз ваздух као топовско тане, за читав упок паде преко турскијех билега; в. *шежањ*, »расшељај«; || **укоп'ат** -'ам св 'сахранити'. – Јā са'н се вр'нуо, 'они с'у от'ишли те с'у га укоп'али. – Јā са'н дош'аē и тѡ да в'иђу ђē 'укопāн. – 'Укопāн је т'ун ђē пог'инуо. – Идēм'о да га укопāм'о. – Сад виђи, Турчине, би ли се имао ђе укопат [3: 181]; в. *зѡрага*, *накончай*; || **укопнина** ж 'одећа у којој се покојник сахрањује'. – Пријенуше жене да свукују, навукују укопнину [4: 232]; || **укопница** ж 'сахрана'. – Неки није хтио примити ни трошкове лијечења и укопнице [2:].

укоп'ил'ит -'ил'им св а. 'родити ванбрачно'. – 'Она зн'ā ђе гā укоп'ил'ила; б. 'омладити се пре пуне биолошке зрелости (овца, коза, јуница)'. –

укопистит -истим св 'тврдоглаво се успротивити'. – Он се укописти [4: 139].

укоп'ит ук'оп'им св 'усправити и сложити у »копе« [2: 49].

ук'ор м а. 'прекор'. – Како им не би остао укор на кућу, што је на њихово огњиште погинуо [3: 435]; б. 'срамота'; в. *ѡра*, *ђеговина*; || **укоп'нт** ук'ор'им св 'оштро упозорити на неки пропуст'.

уког'ит ук'от'им св 'појавити се и размножити се'. – Чињ'и ми се да с'у се уког'или м'иши испод онē б'а'чвē. – Ђ'авѡ се у т'ебе уког'ио (клетва). – Вр'агови се у т'ебе уког'или.

укочањит се -ањи се св 'скорети се'. – Нечији укочањени оп'нци устрашише нечије говедо, стркло је, нијесу га више фатали [4: 92].

укр'ас[т] укрāд'ем св а. 'украсти'. – Г'урн'ули с'у га н'а влāс док 'опēt н'ешто укрāд'е (Ph). – Н'ије ж'ив ако н'ешто не укрāд'е; б. 'покрасти'. – Ко је »украо« (покрао) другоплеменика, тај је плаћао такозвани »незер« од 1000 гроша глобе [2: 148]. – 'Они с'у 'укрāли нечесове кр'аве, не знām чиј'ē с'у бил'е; ~ се 'искрасти се, неприметно се склонити, извући'. – Једв'а са'м му се укр'ала да д'оћем.

укратко прил 'на суженом простору'. – Кад пастир заустави стоку да једним удутом пасе, каже се: „Укратко и' је“ [2: 28].

укриват / укријев'ат -ивам / -'ијевāм несв 'сакривати'. – Донка казала – укривала сам. – Није ми вишега чуда било иако знају жене да кривају [4: 382]. – Укријев'ала је 'она т'у Мил'ову п'ушку и јā са'м ју гл'едā у један ба'ун; || **укр'ит (се)** -'ијем (се) св 'прикрити се'. – Е је српска укривена војска / У кољате и дубодолине [5: 512].

укр'к'ат укр'кām св 'набацити, убацити без реда'. – Они с'у св'е тѡ укр'к'али н'аједно, а ка'[д] -ће га сређев'ат – н'ико не зн'ā.

укрл'āt'ит се -им се 'парализовати се'. – Укрл'āt'ила се, м'ученица, теке се н'ије мл'ого м'учила – исп'ала јѡ[j] је д'уша после седа'м-оса'м дā'н'ā.

укрāj'ат -ājēm несв 'опсецати да би се нешто уклопило'. – Укр'ājē некē шт'ичице 'у шош; || **укрој'ит** -'ојим св. – Ж'ено, т'ури ми к'āфу док овѡ укр'ојим.

укрӯт'ит -'утїм св 'учврстити'; в. *зайријей, објесий*.

укрч'елїт -їм св 'поставити кровну конструкцију дубирога (крчеле), на коју се касније слаже дебела покривка од лиснатих букових грана'.

укса ж 'овчија и козја шуга'. – Одваром сухијех кочањина дивљега духана пастири лијечили »уксу« (шугу) код оваца и козју »шогу« [2: 529].

укубет и ж 'ружна, наказна особа' [4: 313]; || **укубетница** ж 'жена ружног понашања'.

улединит -им св 'претворити у ледину међе међу ораницама'. – Достина у ораћој земљи правцем кудијен су међе посађене уледине тако звани »цкдак« [2: 124–125].

улѣкн'ут се ул'ѣкнѣ се св 'увити се по средини'. – Она се шт'ица те добр'е улѣкн'ула.

улефа ж 'помоћ'. – Илија Радоњин је... приликом диобе руске улефе у цркви диношкој погинуо 1770. године [2: 137].

ул'ит ул'ијем св 'налити'. – Ко 'оставї овї пр'бзор, 'ево је и на крев'ет 'улило.

улїт'ат ул'їтām св 'испрљати се житком столицом, изметом, унередити се'. – Некѣ 'овце сӯ ми се улїт'але, нагрд'иле.

ул'иште / уљиште с 'кошница'. – Ул'ишта сӯ начїѣ'али од гњ'їлбга ш'ул'а пā га ископ'аш и ур'ѣдїш. – Уљишта (кошнице) се граде... од шупљих дебала дубових и липових [1: 243]. – Глава му је ка улиште, бучи му мозак [4: 241]; || **ул'ан'їк** -їк'а, арб. *ујанику*, м 'пчелињак' [2: 41].

'уловача ж в. *уволача*.

улог м 'обољење зглобова; гихт, подагра, артритис'. – Од протиска, улога, костобоље и пресијека хваљен је... »домаћи церат« [2: 531].

улога ж '?'. – Јеле за цијепање траже се којијема праве улоге од коријена ка гранама [2: 60].

улож'ит ул'ожїм св 'одлучити се на ризичан подухват'. – Кад се неко на нешто решава уложити, каже се: »Ајд на бафт тога и тога« [2: 310]. – Не м'ож знат што ће бит ако не ул'ожїш; в. *бедев'ија, разбијай, ројач*.

улӯб'ит ул'ӯбїм св 'угнути се, притиском, од глади или како друкчије'. – Ујутру није улубљена ка' у изгладњелога [4: 254].

улӯп'ат ул'ӯпām св 'испребијати'. – Улӯп'аше гā кā шар'ул'у у фрмет'їн; || **ул'упа'к** -пка м 'који је испребијан, који ће се дуго опорављати од батина'.

ул'ев м 'провала облака'; *изр. ул'ев кишани*; в. *карамлак*.

уљег м 'тешко приступачно травнато место у стени'; в. *лазба*; || **ул'еј** ул'ејем св 1. 'ући'. – Ул'егли сӯ т'амо у к'ућу ко Зар'ијѣ. – Ул'егā' са'м на она врат'а да в'идїм какв'а је тō к'ућа; 2. 'приступити'. – Пав'ић је пр'вї ул'егā' у Кл'ӯб; ~ се а. 'смањити се (после прања)'. – Гл'е, к'умїм те Б'огом, како сѣ овō ул'егло; б. 'омршавити, усукати се (од болести, старости)'. – 'Ето си се те добр'е ул'егā'н; *изр. улеїа је добар* 'показати се као пријатељ'; в. *їоїтрефїш се*.

ум м 'мера за тежину, два »стара« [2: 78].

ум'азāt (се) -жѣм (се) св 'упрљати се, замазати (руке, одело)'.

умалнт умалим св 'умањити, смањити' [Ж 13]; в. *їреїеј*.

ум'а'ј ум'а'кнѣм св 1. 'нестати из видокруга'; 2. 'побећи'. – Ка'д и[x] је смотр'ио, св'итнуо је и ум'а'кā' кā свијећа; 3. 'смањити број »окаца« приликом плетења'; || **ум'ицāt** -чѣм не св. – Ка'т плет'ѣ рукāв'е, иза ш'акѣ се ум'ичѣ, да не б'иднѣ шир'око кā на др'угō м'јесто.

ум'ѐс[т] -г'ем св према *мес[и]*. – Ка^е[д]-се добр'е умѐг'е и осм'оча, м'ож и н'а п'ут и у кос'идбу.

умет'ат се ум'ѐћем се несв 'пренемагати се, представљати се тешко болесним, претварати се'. – Моја је болест безобразна, свако ће ми реј, да се умѐћем, текле ијем ка' само здрав [2: 510]; || **уметн'ут се ум'етнѐм** се св 1. 'притворно показати неочекивано својство, немоћ'. – Мајка се уметне да је болесна. – Старица се уметнула као да је болесна [2: 274 295]. – 'Она се уметн'ула: тобош ђор'а; ка^е[д] ју дов'едо – мене ми се 'очи отвор'ише; 2. 'изродити се, дегенерисати се'. – Овођ'е се в'ише не р'ађ'е н'ар'од, н'о с'е св'е уметн'уло, п'а више не зн'аш ни к'о ти у к'ућу д'од'и ни к'ог'а иж н'ѐ пр'ат'иш; || **ум'ета'к** -тка м 'који се изродио, дегенерисао'. – Т'амо с'у се рађ'али л'уђ'и, а с'а^е[д] теке ум'еци, к'а св'уј; || **ум'ече** -ета с 'изрод'.

умѐч'ит ум'ѐчим св а. 'учинити меким, омекшати'; в. *изврнуи*; б. 'испребијати'. – Ако ти д'ођ'ем т'амо, умѐч'ићу ти ребр'а.

умнр м 'исплата, накнада штете'; *изр.* ~ *мардом* 'исплата стоком'. – Исплате су чињене најчешће стоком... Таква се исплата зове »умир мардом« или »у марду« [2: 161; 11: 159]; *крвни* ~. – Док је убилац у бјекству, он је могао пристати на умир. – Убилац се враћао из прогонства и спремао се за крвни умир [2: 167 168]; || **умйр'ит ум'йрим** св 'исплатити одштету за убиство'. – Нити смо и' пушком осветили / Нит су ни и' умирили благом [5: 274]; || **умирење** с в. *кмеи*; || **умирник** м 'човек коме се по правилима крвне освете дугује крв и од кога се на миру тражи да се тога права одрекне и да се измири с убицином кућом'. – Пушку крвницу је узимао умирник. – Увријеђени који је пристао на умир зове се умирник, а извршилац злочина крвник [11: 161 166].

ум'ират -ѐм несв 'налазити се на умору, бити у предсмртном ропцу'. – Сйн јој је р'ек'а'н да се огријеш'ила и да ће тѐшк'о ум'ират. – За пш'елу се р'ечѐ да је 'умр'ла, а за ост'алѐ живот'иње да с'у л'ипц'але, креп'але, ц'ркле; || **умр'ијет** 'умрѐм св. – Кад [пчела] угине каже се: »умрла је« [2: 43]. – 'Ево дв'а д'а'на умр'ије 'о-г'лади. – Пот'ијем је 'именом жив'уио и 'умро; *изр.* *умрли сак* / *час*. – Умрлога ми часа! [2: 247].

умј'ет ум'ијем несв 'знати, бити у нечему вешт'. – Изаг'нали с'у н'арод ис ц'рквѐ и са^е-се мал'ина ум'ије прекрст'ит.

умолит умолим св 'измолити'. – Том приликом »умоле« да им се жена врати [2: 490]; || **умоник** м 'учесник мобе'. – Умоници се хране на који се год рад зову или ако и сами незвани прискоче [2: 129].

умузгат (се) -ам (се) св 'умазати се, упрљати се'; в. *јар*.

умут'ит се ум'утим се св 'жестокост се умешати у неки спор'. – Богме, ђ'ецо, ако ви се ум'утим, т'ијесно ће ви б'и[т] св'ијема; в. *раза'инаи*.

ун'ав'иђет -дѐм св 'омрзнати'. – Нешто г'а шест'око ун'ав'иђела – к'а да није ст'ио да у он'одѐ. – Унавиђела ме што смо с Јабланом добри [4: 315]; в. *йош'кош'и*.

унакар'ад'ит -'адѐм св 'лоше имобилисати прелом кости'. – Ј'а т'о н'ѐћу, т'о је дијет'е, да га не унакар'адѐм.

'уна^ч' унча м / унча ж 'мера за дужину, палац, цол; инч, 2,54 см' [2: 79]; в. *лакаш*.

унђа ж 'празнина, пустош'. – Она чељад што ију много више но друга не држе своје родитеље како Бог заповиједа, но и' дају у крај од куће мрве са софре, те и' је зато Бог да' унђу у срце и неситост да се не могу најес' [2: 308-309].

унйз'ат ун'йжѐм св 'увући, уденути конач у иглу'.

ун'ијет ун'есѐм св 'унети'. – Ун'еси т'о с'ијено и уб'ачи га 'у јасле; || **унос'ит** ун'осѐм несв 'стављати неке ствари у унутрашњост нечега'. – Јеси ли г'л'еј'а како

мр'авѡл'и ун'осѡ с'итнѣ с'увѣ травч'ице; || уносак -ска м 'уношење'. – Тако про-сипање сјемена и уносак мушкога ђетета чини се, да би невјеста кућу обрадовала рођењем мушке ђеце [2: 227].

ункаш м 'задњи део седла'. – Био је обј'ешен о 'ункашу з'а'дњѣме; в. *бисаке*. ун'ук м 'синовљев или кћерин син'; || ун'ука ж 'синовљева или кћерина кћи'; || ун'уче -ета с 'синовљево или кћерино дете'.

уо! узв за окупљање стоке; в. *фабиш*.

у'обоља ж 'болест ува'. – У'обоља... се лијечи гршкањем у ухо [2: 545].

уображеннк м 'уображени болесник'; в. *весвесѡја*.

у'одит у'одим несв 'уходити, извиђати'. – У Врмошу зелену планину / У'одио Арнауте љуте [5: 275]; || уотка ж 'трогодишња овца', арб. *ѡрећак* [2: 11]; || уоткиња ж 'трогодишња овца; другокошка' [2: 11 19]; в. *увоѡика*.

уоч'ит у'очѡм св 'схватити, утврдити'. – 'Ондѡ сѡ 'они уоч'или да је 'она вј'ештица. – Сп'асоје га 'одмѡ н'е уочѡ.

уп'адѡт -ѡм несв 1. 'брзо улазити, ускакати'. – Н'ѡмѡ в'ише в'укѡвѡ пѡ сѡ пц'и п'очѣли да уск'ѡчѡ 'у овце; 2. 'тонути у благо, дубок снег'. – Уг'адѡли сѡ д'о пѡса 'у снијег; || уп'ас уп'анѡм св 'брзо ускочити, улетети'. – 'Упаде у к'ућу ка вј'ета'р; || 'упања ж 'огромна количина (снега, сена)'; в. *рума* [2: 333].

уп'азѡт -ѡм св 'приметити'. – Некога је с прозора упазѡла [4: 256].

упѡл'ит уп'ѡлѡм св 'запалити, ужећи'. – Тѡ се упѡлѡ ф'урминѡм али крѡс'ѡм; уп. *уждѡш*.

упѡћ'ит уп'ѡћѡм св 'упропастити'. – Овѡ н'ѡвѡ гл'авѡри упѡћ'или су св'е чеѡа сѡ се доф'атѡли.

уп'еј уп'ечѣ св 'угрејати, припећи'. – Уп'екла звијезд'а.

упечобр'азѡт -ѡм св 'постати дрзак' [2: 437; 4: 312].

уп'иждрѡт -ѡм св 'нападно се загледати у некога'. – В'иђе ли, 'имена ти, како се онѡ поган'ул'а 'упиждрѡ у м'ене?

упѡјѡт упѡјѡм несв 'халакати'. – И у тим приликама ће усталачки пастири да уз пушчани метак псе поткријеје упѡјѡјући: „А гило, гило, а пуст остѡ...“. – Ноћно гласкање зове се ѡпијање [2: 9].

уп'ирѡт -ѡм несв 'снажно нешто потискивати, притискати, подупирати'; || упр'ијет 'упрѡм св 'притиснути'.

упѡр'ит уп'ѡрѡм св 1. 'потпалити ватру'. – Он упѡри огањ и сједе да се грије [3: 60]; 2. 'скотрљати се низа страну'. – 'Отиште му се к'ами и 'он уп'ѡрѡ н'изѡ' стрѡну: Б'ѡг гѡ спѡс'ио да мѡз'а'к не пр'оспѣ.

упѡс'ат уп'ѡшѡм св 'записати, написати'; || упѡшев'ат -'ујем несв 'уносити, уписивати податке'.

упѡшѡ'ет -шт'и св 'уврети кувањем, изветрити'. – Пошто би вода »упѡшѡе-ла«, сварен прѡш се износио »на сушек« [2: 73].

уплѡст'ит -'ѡстѡм св 'траву, сено покупити и набацити у пластове'.

уплек'ат се -'ѡм св 1. 'умешати се непозван, упетљати се у туђе односе'. – Уплек'аће се нес'ѡј дѡко га н'ѡко добр'е л'у'кнѣ по ћуш'и. – Некога ће уплекат [4: 392]; 2. 'уплести се, саплести некога'. – Дијет'е му сѡ уплек'ало м'ѡју ноге и зам'ало га обѡл'ило.

упл'ес[т] -'етѡм св 'сплести, косу, начинити плетенице'. – Упл'ела је вит'ице; в. *ѡлес[ѡ]*.

упл'ева'к -вка м 'црвић у сиру'; || упл'евч'ат се -'ѡ се 'уцрвљати се (о

сиру)’, уп. *ил’евак*.

упола’гѣ’н’ит -’а’нѣм св ‘успорити’. – Ка’[д] гѣ в’идио пр’е[д] собѣм, упола’гѣ’н’ио је да га пушти да изм’а’кнѣ.

упот’ит (се) уп’отѣм (се) св ‘ознојити се’. – Упот’ио сѣ, ’ено га в’а’с у г’олу в’оду.

употница ж ‘покојница’. – Помогше бреме да слими, да унесу употницу [4: 232].

употребл’ав’ат -’ајем несв ‘употребљавати’. – И с’а’[д] јѣ тѣ употребл’аем;

|| **употријеб’ит** -’ијебѣм св. – Не зн’ају зашто тѣ га употријеб’ит, теке – н’ека га: м’оже и[м] ва’л’ат на г’ѣ’ св’ијет.

управ реч. ‘заправо’ [Ж 36].

упрдел’ач’ит -’ачѣм св ‘неспретно натоварити бреме’.

упр’ет м а. ‘огњиште’. – На огњишту до упрета је пријеклад; **б.** ‘дом’. – Око ов’огѣ упр’ета смо се окупј’али откѣ смо тун запј’рили; || **упр’етѣњак** м ‘огњиште’.

– Над огњиштем, које се још зове и »упретњак«, о гредама је прикачен »черјен« [2: 87]; || **упр’етѣт** -’ѣм / -’ѣм св ‘прекрити жаром да се нешто испече на огњишту’.

упр’игѣт -’ѣм св ‘упржити’.

упр’ијет ‘упрѣм св в. *уйирай*.

упријеч’ит -’ијечѣм св ‘усправити се и истакнути бујно попрсје (о девојци, младој жени, обично као пакосна примедба оних које су за такво својство ускраћене)’. – В’ији како је упријеч’ила в’име, у в’име ју удрило.

упр’ртѣт -’ѣм несв ‘увезивати и носити бреме’. – Н’ѣће га ’она в’ише упр’ртѣт, св’акѣ је д’онијела; || **упр’ртѣт** -’ѣм св ‘увезати и понети бреме на леђима’. – От кѣ са’м пр’вѣ бр’еме упр’ртѣла, ј’ош ме н’ије зап’ало да га распр’ртѣм; || **унртѣк** м ‘конопац којим се увезује бреме на леђима’; уп. *расиршии*.

упрц’ат -’ѣм св ‘брзо појурити’.

упул’еј -’езѣм св ‘умешати се у спор, обично у дечју свађу, и једнако казнити обе стране’. – А ја, ка’д га уф’ати, упул’ези па ф’иста, ф’иста, док са’м га св’ега ишѣр’ала пр’ѣтом да му, јѣ нѣм, в’ише н’ика’д не п’анѣ н’ѣм да ми бјѣж’и ка’[д] га зов’ѣм.²¹

упустачит / уп’уста’нчѣт -’ѣм св ‘уваљати се као пуст’ина, пустанци’). – Капура се угичу никад не стриже. Зато се она упустачи [2: 13].

уп’ушт’ат се уп’уштѣм св несв ‘започињати неку причу’. – Ја се нећу упуштат да говорим о њиној старини [Ж 1]; || **ун’уштѣт се** -’ѣм св св ‘повући се признајући неком надмоћ’. – ’А, не уп’ушти се, пол’и’гузу, нѣ га обѣли.

’ура ж ‘сат, час’. – Јавише да воз касни уру и кварат [4: 162].

ура’атит -’им св ‘умирити, успокојити; задовољити’. – Од њи’ цара да ура’атимо [5: 42].

ур’ана’к -’нка м 1. ‘рано устајање’. – ’Ајте да л’ијегѣте, ч’екѣ не ур’ана’к; 2. ‘последње мрсно јело пред запост’. – Сједник се размеђе иза пола ноћи и још једном се једе мрсно јело, што се зове уранак [2: 240]; || **ур’анѣт** -’ѣм св ‘устати рано’. – Гл’едаѣло сѣ да се ур’анѣ; *изр.* ~ у *деве[и] зѣр’ѣ’* ‘устати врло рано, много пре свитања’.

ур’ѣс[т] се -’ѣс’те св св ‘смањити се, урасти се’. – Ка’д ост’арѣ, ч’оек се ос’уши и урѣс’те кѣ с’ѣвѣ б’алега.

урва’т ‘урвѣм св ‘срушити, оборити’. – ’Он је спѣс’ио да се тѣ’ гр’оп не ‘урвѣ. – А онѣ П’ета’р Р’адоњин с оногѣ з’а’да скоч’ио, а онѣ се з’ѣт’ урвѣ. – Прол’етѣс

²¹ Уп. *йулези* ‘посетити’ (Александър Бурмов, *Обичаи оѣ с. Бѣла-церква, Търновско.* – Български преглед, София, 1/1930, кн. 3, 432)

си ми ов'ође за дл'аку св'акӯ к'ућу изгор'ио, а да'н'а'с си ју не изгор'ио нō 'урвā по тем'ел'у. – Рече цару, да је он зна, е ће му се кућа урвати [2: 456]; в. *зайас*; || ур'ивāт ур'ивл'ем несв 'рушити (се)'. – В'ићи што тō ђ'еца ур'ивл'у т'амо за к'ућом; || 'ур'вина ж 'стрма страна низ коју се отискује камење'.

'урда ж 'сир од прокуване сурутке'. – Ка'е-се уз'аврї 'ира и[з]-с'ира, 'она се под'ијелї: 'урда на ј'едну стр'ану, а 'ира т'а'нкā на др'угу (Бс). – Ира која претекне иза тога сира, узвари се са нешто варенике и потом остави да падне на дно урда, која се држи један дан у крпи, да се оцеди, и после се осуши у карлицама и осоли [2: 239]. – Урда се слијева с цијеле сурутке, кад узаври [2: 33].

урезник м обично мн 'конци који се одсецају на крајевима ткања'. – Мађио-ничарске »чини« састоје се »у замршевању урезника и везању узлова« [2: 298].

ур'еј ур'ечѣ[м] св 'опчинити, наћи се под утицајем нечистих сила'. – Онā ми ибр'етница 'урече дијет'е; || урок м 'мађија; поглед или чин којим нечисте силе наносе зло некоме'. – Мађионички рад зове се »чини«, као што се рад вјештичин зове »урок«, »намет« или »намјена« [2: 300]. – Постаје врачарица, те лијечи од »урока« и »намјене« [2: 295].

урѣп'ат ур'ѣпām св 'истући'. – Прек'ините да ве не ур'ѣпām; в. *кокош*.

ур'ива'к -вка м 'конопац, обично од кочети, уже којим се везује време'. – Од кочети, која се не пере, плету се »уривци« [2: 30]. – Би ти косу очупала па уривке начињела [2: 405].

уризик'ат -ām св 'одважити се на врло рискантан поступак'. – Л'а'ко се уризик'а с т'ућом гуз'ицом и н'а лѣд и н'а жār.

урла'исāт -шѣм (не)св 'уразумити'. – Ко њ'ега урла'ишѣ на св'акї је кант'ар заслуж'ио мед'ању.

урњава ж 'вика'. – Да не би урњавом збунијо махалу, живо му запушише уста згужваном марамом [3: 389].

уса ж фолк 'нека игра?' [2: 372].

ушавардā'ит се -āчїм се св 'усправити се и укочити кад неки посао треба брзо обавити'.

усāћ'ит ус'āћїм св 'угојити се, одебљати'; в. *расїучаїї*.

усег'етїт -їм св 'чврсто стегнути, имобилизирати'; в. *їовїїї*.

ус'ијāt -јем св 'убацити семе у земљу, посејати'.

ус'ипāt -пл'ем несв 'наливати'; || ус'ут 'успѣм св а. 'улити (течност)'. – Оли да ти 'успѣм једну рак'ију. – 'Успи пр'асādима онѣ спл'ачине; б. 'усути сипку мате-рију'. – 'Успи ми ов'ође ш'аку бр'ашна.

уска'исāт -ишѣ св 'набујати'. – У прол'еће, како е уска'исāла трāv'а у ону к'āнту, н'икла и онā бр'есква.

'ускваса ж 'квасац за тесто'. – Овā је памѣтн'ица забор'авїла да ост'авї 'ускваса, кā да јōј в'ише н'ѣше тр'ѣбāt. – Усквасу сте с брашном забркали [4: 373]; || усквāс'ит -асї[м] св 'ускиснути'. – Ост'авї се м'ало т'ијеста за 'усквасу, т'урї се 'у брашно, и с т'ијем се ускв'асї ка[д] ћеш др'угї пūt да м'ијесїш.

ускрїв'ат се -ївā се св 'постати неправо, осетити се ускраћеним за неко право'. – Ако се би на ово којему сељанину ускривало допуштаје му се да своје дјелове може заградит [11: 5].

ускӯм'ит уск'ӯмїм св 'усрдно затражити, досадити молбама'. – А да 'ускӯ-мї: Бок-ти светї Јо'ван!

усов м 'одрон' (7: 128).

усојњак м 'ђурђевдански пастирски доручак'. – [На Ђурђевдан] неко из куће донесе со за стоку и чобану доручак. Тај се доручак зове усојњак, а чини га: хлеб, сир, бели лук и кисело млеко, у које се још помузе овца или коза, те се начини »замлаз« [1: 309]. – [На Ђурђевдан] око десет сахати изјутра понесе се пастиру »усојњак«... а то је хлеб, млади сир, кисјело млијеко у које се замузе коза или овца и млади бијели лук с перима [2: 241]. – Ораховски пастири су се збирали и сваки пут заједнички јели »усојњак«. – Бијели лук једе се с усојњаком на Ђурђевдан [2: 36 55].

успал'ен'ица ж 'пожудна жена'.

успијев'ат -'ијевāм несв 1. 'постизати'. – Од мл'огōга зл'а успијев'али смо да се одбрāнимо, мā од ов'огā не зн'ам оћ'емо ли; 2. 'расти'. – Јā коко зн'ам, тō усп'ијевā ње усп'ијевā см'овка и л'оза. – Отка' [д] сy д'ошли овй, н'ајбол'е успи'јевајy нес'оји, фуцм'ути и др'угā фyукара; || успл'ет усп'ијем св 'добро проћи, успети у неком подухвату'.

уср'ећко м 'срећко'. – Нас'ум сē онй н'аш уср'ећко усyп'онио с тамо-он'бм.

уст'а уст'ā'н пл т ♦. – Онā р'ијеч 'ојди од уст'ā° до уст'а°. – Отрије вуста и не отрпље. – Фалите ме вуста, не останте пуста [4: 200 237]; *изр. вyсy'а сy ā'ā'ā' вyсy'а* 'може се појести и кад се човеку чини да није гладан'; в. *шāин*.

уст'авйт -йм св 'зауставити'. – Н'е бй с'илē да га уст'авйш; || уст'авјāt -ām несв 'задржавати некога да остане у кући у коју је навратио неким послом'. – Наш'ā'н си кō'га да уст'авјāш – м'онка којй се сē јуч'ēн ожен'ио; || уставке мн 'заустављање госта да после славе остане још један дан' [2: 297].

уст'ајāt -ем несв 'бупити се'. – Овй мл'ādй ка' [д] сy уст'ајāли, нијес'y ст'арчеве ни пйт'али што тē чин'ет; || уст'ат / уст'анyт -нēm св 'дићи се, подићи се'. – Ч'ува [j] се ако сирот'иња уст'анē; || устал'а'ц -лц'а м 'непокоран човек'. – Усталци су соколови, чифта немају [2: 181]; || усталашки прил 'устанички'; в. *уyијайи*; || 'устāш м 'устаник'. – Ка'д се д'игнy, пред 'устāшима се н'ије бйл'о л'а'ко изм'а'ј; || 'усташа (н.). – Овй да'н'а'шњй 'усташе сy н'ајвишй јунā'цй ка' [д] тр'ебā кл'ат ж'ене и ђ'ецу.

устис'ат -ā св 'натећи, букнути од отока'. – Р'yка јō е бйл'а устис'ала како су ју пш'еле нагр'д'иле.

устр'ашйт -йм св 'престрашити'; в. *укочањийи, шйеиша*.

устрел'ичйт -йм св 'погодити »стрелицом« (најчешће у клетви)'. – Оће ли д'ат Б'бг да га устрел'ичй и да се в'рнē 'у памēt; || устр'ел'ка ж 'женска особа коју је »устреличило«. – Је ли, благо м'āјци, дōд'ила онā устр'ел'ка; || устрељенка ж 'исто'. – Не могу ради те устрељенке из обзира према њеној породици [4: 41]; в. *ис-йōиāниийи*; || устр'ел'ко м 'мушка особа коју је »устреличило«. – Виђ'асте ли оногā устр'ел'ка Јōл'евōга; || устрељенко м 'исто'. – Зборисмо да не крећеш, устрељенко. – Утоли, устрељенко, оклен ово у тебе [4: 216 231]; || устр'ел'че -ета с 'мали устрел [ен]ко'. – Ка'д овō устр'ел'че порāст'е, б'иће в'ишā фyукара нō му и ог'а'ц и ђ'ет; || устријел'ит -'ијелйм св 'погодити стрелицом, громом'. – Т'акō је д'ā Б'бг пā св'акō устријелй пр'ије нō се 'оће, св'акō (Бс).

устрој'ит -'ојйм св 'кастрирати'; в. *ушкоийийи, найравийи*.

усту! в. *ујсyу*; || устук м 'узмак, реч којом се настоји одагнати зло, нечија зла намера (о врацбинама)'. –

устyр'ат -урāм несв 'усправљати се, држати се укочено'. – Заглавāр'или га, пā се с'а'д уст'yрā и пред н'ама – кā да га не знāм'о; || уст'yрйт се -йм се св 'усправити се, уздићи се'.

усѣк'ат ус'уѣм св 'уплести, упрести две или више нити у један струк'. – Ус'уѣш ур'ива'к од в'ише стр'укѡв'ан.

усѣп'онит се -ѣм се св 1. 'удружити се, ступити у супону'. – Они су се давно усѣп'онили и в'а'зда з'аједно изд'ижу; б. 'ступити у ванбрачни однос'; в. *усрећко*.

ус'ут 'успем св в. *усийаи*.

ус'еј ус'ијеч'ем / ус'ечем св 1. 'поставити кровну конструкцију'; 2. 'укресати, запалити труд'. – 'Ајде ус'еца[ј] да зап'алимо по цинг'ар; || **усијец'ат** ус'ијецам несв; || **'усека / усјека** ж 'труд'. – В'арē га и т'уч'у и т'б ти је 'усека али тр'унд (Ф). – На ране се привија труд («усјека»), чађа, пуфкавац а често и со помијешана са брашном [2: 549]; || **усјеченик** м, обично мн, 'зелени четвртак, један од шест четвртака између Великог четвртка и Спасовадне'. – Ваља се, ради, стоке, не радити пољске радове, особито орање, за шест четвртака прољетњијех: од Великога четвртка до Спасовадне. Ови се четвртци зову «усјеченици» [2: 329].

ус'ес[т] се ус'едем се св 'укрутити се од дугог седења'. – Е, како ми сē л'а'ко ус'ес, Б'оже ми пом'ози, а др'укчā са'м бил'а прије дваес-триез г'одинāн.

утајан -а -о 'с потпуно успореним животним функцијама, привидно мртав'. – Не мало пути се сахранила жива личност с утајанијем духом [2: 293].

утајг'ат (се) -ам (се) св 'умирити (се)'. – Узнемирани пси се већијем дијелом утајгаше [3: 434].

утāl'умит -ѣм св 'увежбати'. – Он је б'ио утāl'умјен.

утāl'ат ут'ал'ам несв а. 'престајати, прекидати'. – 'Она не м'исли да ут'ал'ā док 'имā д'ушк'а. – Ф'искови до зор'ē нијес'у утāl'али; б. 'гасити жеђ'. – Пиј'ем ову водур'ину, а ж'еђа ми не ут'ал'ā; || **утол'ит** ут'оли св 'престати'. – Кој'ā је богов'етнā н'бј – да ова мак'ања не ут'оли; в. *зайлушай, усйреличий*.

ут'афрйт -ѣм св 'упустити се у причу'. – Ево ће је он утафрију, па прича с ђететом [3: 90].

ут'ај / ута'кн'ут ут'а'кнѣм св 'поставити, уклопити'. – Ут'а'кни га у т'у р'упу и ујач'и; || **ут'ицāt** ут'ичѣм несв. – Тб с'у ђевоч'ице ут'ицале 'у косу.

утврд'ит -рдѣм св 'чврсто увезати'; в. *узица*.

утегн'ут ут'егнѣм св 'стегнути, обезбедити од померања'; в. *ошесай*; || **утѣз'ат** ут'ѣзам несв 'стезати, притезати'.

ут'еј ут'ечѣм св 'побећи'. – Р'екли с'у ē ст'ио да ут'ечē пā с'у га т'ун уб'или; || **утијец'ат** ут'ијецам несв 'бежати тражећи спас, сигурност'. – Ка[д] с'у они н'екѡга призā[ј]м'или, м'ало и[м] је кой утијец'ā; || **'уток** м 'уточиште, спас'. – Врло је занимљив уток убилца Али-папе Гусињскога [2: 202]. – Давање утока (азила) било је у Куча свети обичај за свакога [1: 222]; || **'утока** ж 'исто'. – За м'оју м'уку н'āј ћу 'утоку ка'д ми 'очи скл'опē.

утовār'ат -ārām несв 'стављати товар (на коња, магаре)'; || **утоварев'ат** -ујем несв 'исто'. – 'Ево ид'ē Мāј'о, нем'б ј'ош утоварев'ат, да в'идѣмо шт'о је; || **утов'арит** -ѣм св 'сместити товар на коња или магаре ради превоза'.

утолит в. *ушал'аи*.

утоп'ит се ут'опѣм се св 'удавити се'. – Отиш'ā на Мор'ачу да се к'упл'ē и н'ико н'е виђе како сē утоп'ио.

утор м / **утора** ж 'жлеб на бурету у који се умеће дно'. – Кад се дно у «утор» слабо угоди, празнине се допуне набијањем шеготине [2: 75]; || **уторњак** м 'алатка за усецање утора'. – Дно у дуге усјеца се такозваним «уторњаком» [2: 75].

уточ'ит ут'очѣм св 'налити, насути'. – А 'ну ут'очи н'екѡ једну б'оцу вѣн'а.

утрањ'ат -ām св према *шрањай*. – Ка[д] с'е онѡ нāг'рђе утрањ'ā, пā још в'ѣжē

огрл'ак, па да му се не насмј'е ч'оек.

утр'ѐс[т] -ѐс'ем св 'отрести, треснути'.

утр'ијет 'утрем св 'затрти, уништити'. – Утро и[м] сѐ тр'аг к̄а ш'а̀ренијема к'оњима.

'утрина ж 'парлог, необрађена земља'. – 'Утрина ти је з'емл'а зап'уштāнā, ка'д ју не р'а̀дйш.

утрн'ут утрнѐ св 'прожети трнцима, жмарцима (због слабе циркулације крви)'. – Утрн'ула ми је овā з'а'дњā н'ога, не м'огу се на њу опр'ијет; 2. 'претрнути од страха'; 3. 'угасити светиљку'. – Утрн'и т̄у ћ'орицу.

утр'обица ж 'цигерица'. – Пушке [су му] разлијеле прси и дроб, тако да му је утробница била изашла, а овај је дроб и утробницу вратио унутра и држао се, док је у замјену убио два Хота [2: 484]. – [Тубок је] пријеки лијек за црну утробницу [4: 347]; в. *зайой*; *изр. б'ијелā ~ 'плућа'; ч'рнā ~ 'јетра'*.

утрљ'ит (се) -љњим (се) св 'запрљати труњем'. – П'азите да ми којѐ овō млијек'о не утрљ'и. – Утрљ'ио сѐ и не м'оже 'око отвор'ит, а јā не в'ију да му тā' тр'љ' изв'а̀дйм.

ут'љ утљ'ем св 'кастрирати'. – Кōг'а да зов'ем да ми утљ'е овогā јљнц'а; || утљц'ат утљцām несв; || утук'ач -ач'а м 1. 'маљић за кастрирање'; 2. 'непотпуно кастриран, недошкопљен мужјак (во, коњ)'. – Ост'а је утук'ач и п'онека'д се ос'етй.

утљл'ит утљлйм св 'угасити'; в. *йаркай*.

утурат се утурам се несв 'понашати се као умишљени болесник'. – Вјерова не би да умирем, река' би да се утурам [4: 69].

ућумет м 'државна власт, управа'. – За вријеме дванаестогодишњег ућумета на граду Медуну... судили су кучки »мезлизик« [2: 162].

ућуст'ечйт се -йм се св 'укрутити се, усправити се, да би се показала надмоћ над околином'.

ућ'уткāt -ām св 'натерати некога да ућути, да прекине причу'. – Јā га м'ало ућ'уткā.

ућут'учйт се -йм се св 'укрутити се, стајати непокретно и будаласто некуд гледати'. – Што си се ућут'учио т'ун, што се не м'рднѐш.

уф'атйт -йм св 1. 'ухватити'. – Уф'атйли с̄у и ка'[д]-с̄у крѐн'ули да бјѐж'ѐ у Арб'анију. – Валā ми се чињ'й да мѐ с'а'н уф'атио 'у зору; 2. 'захватити; притиснути'. – С'а'д је тō уф'атйла к'упина, др'ача, не м'оже ни к'оњ пр'б̄ј а н'е што др'угō; 3. 'открити'. – 'Они с̄у уф'атйли р'аднйке којй с̄у вијенц'е з гр'об̄вā' д'изāли и онѐ тр'аке м'ицāли па и п'оново продāв'али; 4. 'покренути'. – Пā је уф'атио т'ужбу у с'ут кā да гā уб'ио нāмј'ерно; 5. 'зауставити'; в. *йрнуи*, *йреснећивай*; 6. 'затворити, зачепити отвор, рупицу; закрпити; (при)везати'; в. *йросуи*; 7. 'удружити се'; в. *йибей*; *изр. уф'атйи* в'јеру 'добити обећање'; в. *кмей 2*; || уф'ата'н -тна -о 'заузет, запремљен, делимично или у целости'. – Онā вр'ећа м'ālā је уф'атна, ост'ави ју пор'ед њѐ док ју не прер'учймо; в. *зафайс'н*.

уцијед'ит уциједйм св према *цијегуи*.

уцрвл'ат се -ā се св 'укварити се, напунити се црвима'. – После смо тō м'ѐсо садијев'али 'у листове, и 'уцрвл'а се, и ђ'аб га п'онесе, 'аира му вић'али н'ијесмо (Кж).

уц'укāt -ām св 'укуцати'.

'уча'н 'учна -о 'научен; вешт'. – А учни су боју и мејдану. – Учан Јован низ пушку гледати [5: 123].

учињ'ет уч'инйм св 1. 'учинити'. – Јā в'ише не м'огу учињ'е[т] н'икōме н'ишта, а м'огу се брāн'ит; в. *видай*; 2. 'направити'. – Св'акā је ж'ена умј'ела да

уч'ини оп'а'нке н'ако је б'ил'а без р'укӯ. – Ђекад се од младе тисовине учине лучци за звона и цингаре [2: 311]. – На зубуну учини крст од мрча [2: 282]; 3. 'уштавити'. – Ж'ене с'у зн'але да уч'инѐ тѐ м'јеове; в. *ћеса*; 4. 'наћи се, појавити се'. – Ј'а се учин'е пов'р за'да, а ђ'еца, т'еке ме в'иђоше – св'итн'уше повр Пр'ибѐвић'а'н. – Ако и[м] се ко у пут учини, они реку: идемо у руке овога или онога (коему име помену) [Ж 1]; 5. 'јавити'. – Учин'ећете ми гл'ас да д'ођем за неђ'ел'у д'а'н'а'; 6. 'одржати'; в. *йарасѝос*; 7. 'успети; наметнути'. – 'Он је м'ислио с'а'д] е ће ко-с'уда учин'ет да од'ерѐ овѐ богат'ше. – »Зле душек [могу] некоме »учипити« и наметнути болијест [2: 300]; || **уч'ињен** -а -о 'предусретљив, који ће увек учинити оно што може да би неком помогао'; *изр. учин'ети се н'евјеш[и]* 'прећи преко провокације као да она није схваћена'. – Ј'а се учин'е н'евјеш и прѐђ'о пор'ед њега.

'учка ж 'хук, жамор'.

учкур м 'врпца, трака којом се дуге гаће везују око појаса'; в. *йаињик*.

учѐв'ит уч'ѐв'им св подсм 'постати човек'. – Д'ођ'е вријем'е да се уч'ѐви и т'амо ђе н'ика'д л'уђи н'ије б'ил'о.

учујат се -а се в. *ромица, уарумиѝ*.

уц'ифрѝт -ѝм св 'опити се'. – 'Их, што је уц'ифрио, скр'ајн'и му се (Бч).

'уш 'уши ж а. зоол 'ваш, вашка'; в. *фањела*; б. 'особа без моралног утемељења, нишгарија'. – Ђе се н'ађ'е с онијема уш'има; || **ушљ'ив** -а -о. – Вазда је некоје из разреда ушљиво [4: 340]; || **ушљ'ива'ц** -вца м; || **ушљ'ивица** ж. – Посла ме да тријебим уши ушљивици [4: 156].

'уш! узв за терање магарета.

'уш'а! узв 'слушај, чуј'.

уша'вни '?'. – Н'ѐће б'ит уша'вн'ѝ.

'уши мн 'отвор на алатки у који се умеће дршка, ушице'. – Бусовито орање пребијају укућани ушима од матике [2: 48]; || **уш'ица** ж 'исто'. – Ошт'етиће 'он и уш'ицу о-с'ек'ирѐ, а н'е што л'а'кшѐ.

ушијев'ат уш'ијев'ам несв. – Нем'ѐ тѐ да уш'ијев'аш, в'идиш-[л]и да се расп'ад'а; || **уш'ит** уш'ијем св 'шивењем причврстити, пришити'. – Напр'авѐ тѐ п'а се уш'ије у р'обу.

ушѝк'ат уш'ѝк'ам св 'успавати дете »шикајући« колевку'. – Пр'и'ч'а Л'аз'о и грациј'а, једв'а са'м га ушѝк'ала.

ушкoпeт'ан'ит -'анѝм св 'истући, испребијати'. – Мајде б'огме, ако ти д'ођем, ушкoпeт'ан'ићу те да ти в'ише н'ѐће п'ад'а[т] н'ам да ју зад'ијев'аш; || **ушкoп'ѝт** -ѝм св 'уштројити, кастрирати'; в. *наѝравѝѝ, усѝпројѝѝ*.

ушмр'кѝв'ат -'ујем несв 'увлачити слине'. – М'ѐр'аћу га ј'а т'егн'ут з'а н'ѐс ако не прест'анѐ да ушмр'к'ује он'у л'епот'у; || **ушмр'кн'ут** -'р'кнѝм св према *шмр'каѝ*. – Њ'ему је л'а'кче да онѐ сл'ине ушм'р'кнѝ нѐ да 'отрѐ н'ѐс.

уштап м 'пун месец' [2: 331].

ушт'ива'н -вна -о 'учтив'. – Има уштивнога народа, има још ону људску рѝеч и ују и да су два прста образа сачували [4: 111].

ушт'укн'ут (се) -нѝм (се) 'уганути' [2: 552]; в. *навѝѝ се*.

ушт'ул'ит -'уљѝм св 'пригњечити, нагњечити (обично прст)'. – Ушт'ул'ио сѐ те добр'е и 'ено с'у му нокт'и поцр'њ'ели.

Ф

ф̄аб'ит ф̄аб̄им несв 'повицима окупљати стоку'. – Ф̄аб'ила ж'ена в'ола: „С'оли, П'ето! С'оли, П'ето!“, а П'ет'о ју сл'уш̄а, б'ио јој к̄омш'ија, п̄а вел'й: „А н'е с'амо с'оли, ж'енск̄а гл̄аво, н̄о п'онека'д и вод'е е би ме осол'ила да са'м к̄а П'афа руј'ева'чк̄а“. – Пастир »фаби« стоку са „Уо! Уо!“ [2:]; || **фабн'ут** ф̄абн̄ем св. – Ну, ф̄абн'и ону ј'агњ̄ад, не в'ид̄им и[х].

ф̄ајда ж 'корист, добит'; *изр.* з'а ф̄ајду 'за малу корист; нека се нађе; може ваљати'. – Б'ачи т'амо, м'оже б'ит з'а ф̄ајду.

ф̄акѣта'н -тна -о 'инвалидан, богаљаст'. – Удовицама се само удовци и факетни људи жене [2: 126]; в. *шйеѣан*.

фак'ијер -ијер'а м 'мали, неугледан човек'. – С'еди, факијер'у, Б'ок те по'ек̄а'; || **факијер'а'к** -рк'а м дем 'ситан човек, човечуљак'. – Т̄а'н факијер'а'к н'ик̄оме ни н'а л̄ад н'ије наг'азео; || **факер'ић** м дем 'исто'. – Ост'адоше дв̄а-тр̄и факер'ића и н'ѣше н'ико зап'азит ни ка'д 'умру.

ф̄ал'а ж 'хвала'; || **ф̄ал̄ај** Б'огу 'израз саучешћа (на који је одговор »Пом'ог̄а'ти«)» [2: 250]; || **ф̄алц'ија** м 'хвалиша, хвалисавац'. – Не могу живјет од фалција, лашчина и лармација [4: 376].

фалѣ'ат -ѣт̄ам несв 'гатати, врачати'. – Не фалетај, баба, боготи! нешто је друго [4: 399]; в. *йурбей*.

фаленција ж 'грешка у игри' [2: 372]; || **фалетан** -тна -о 'оштећен, дефектан'. – Колико ме др Сол лијечео ка' другу фалетну ђецу [4: 186]; || **ф'алит** -им св 'погрешити'. – Ко у ма чему погријеши [у игри]... каже се »фалио је« и игра прелази на другога коме је ред [2: 342]. – Читаво то замршевање изгледало ми је на фалетање [4: 296]; || **ф'алича'н** -чна -о 'дефектан; погрешан'. – Н'иједа'н сл'ом ми н'ије ост'а ф'алича'н – св'ак̄и је здр'ав б'ио.

фаља ж 'поен у игри лопте рупица' [2: 345].

ф'амел'а / **фам'иѣија** ж 'породица, фамиѣија'. – Ч'ѣк је в'а'зда до'бро док му је ф'амел'а д'обро; || **фамиѣиј'арно** прил 'породично'. – Поб'јегли с̄у с овц'ама, з гов'едима, са' ст'ок̄ом, фамиѣиј'арно.

ф'ана'т ф'анта м 'у картама: момак, »дванаестица«. – Од адут'а' са'м им'а само ф'анта и седм'ицу.

фањ'ела ж 'џемпер од грубе домаће вуне'. – Која ти 'исплете т'ак̄о г'рдну фањ'елу – р'уке јој оп'але. – Б'ио је т'ун једа'н Р'адоњић, фањ'елу в'уњену им̄аше и на н̄у дл'аку от фањ'ел̄е по п̄е-ш'ѣс уш'й ов'ак̄о гм'изау на ону дл'аку. – Тринго нова је фањела на њему [4: 97]; || **фањ'елица** ж дем; || **фањ'елчина** ж пеј 'џемперчина'. – Оће да ми б'ачй ову фањ'елчину, а н'ѣше да ми опл'ет̄е н'обу.

фасл'ак м 'покварењак'. – Поб'и'ше л'у'је, а фасл'аци се нат'ићйше и са'[д] в'ићйите што ће б'ит од овог̄а нар'ода; || **фасл'аче** -ѣга с 'исто'. – Какво је фаслаче нашла [4: 163]; в. *балавче*; || **фаст'а'к** м 'исто'. – Усуп'онйла се некијем фаст'а'ком и м'ене д'оста и за м'уку и за б'руку.

фат / **фот** м 1. 'сливник на бистијерни' (Кж); 2. 'захват косом, ширина откоса'; || **ф'ат̄ај** -ам несв 'хватати'. – Ј̄а се за њ'ега ф'ат̄ај н'ѣћу. – Ја да сам најбољи сој, не би ме облак фата, кад гој оће [2: 463]; в. *дивейшина*; || **фатић** м 'јунац који се први пут хвата у рало' [2:]; || **ф'аћк̄ат се** -ам се несв 'хватати се, јурцати за мушкарцима (обично о женама лаког морала)'. – 'Оне се нијес'у м'лого ф'аћк̄але, теке кол'ко су ст'из̄але; || **ф'аћкалица** ж 'жена слободног понашања'. – [Започесмо]

о фаќалицама те торокају, дрежде и преже оне с буђеларима, да и олакну [4: 295].

фацулет / фрцул'ет м 'марамница, рубац; марама'. – Дом дарује све свате »фацулетима« (рупцима), а један се привеже на заставу [1: 276]; в. *криа*. – Ка'д је свѣз'ала ц'рњи фрцул'ет, н'ије га ск'инула до гр'оба. – Кум на одласку дарива куми 6–10 перпера, а ова њега паром чарапа, кошуљом и фацулетом [2: 212].

ф'аша ж 'фаша, табла'. – Сланина се дијели у »фаше« [2: 40]; || **фаш'ат** -'ам несв 1. 'сећи на веће правоугаоне комаде'; 2. 'тући'. – Смйр'ите се, ћецо, да ве не фаш'ам.

ф'а'на'к ф'а'нка / **ф'а'нкоч** / **ф'а'нгѣч** м бот 'пиревина *Agropyron repens*'.

ф'ебруа̄р / ф'ембруа̄р м 'други месец у календару'.

ф'ел / ф'ел' м 'вео'.

фел'а̄р -а̄р'а м 'фењер' (Бч).

ферм'ат -'ам (не)св 'признавати; одобравати'.

фес м 'капа нарочитог облика од црвене чоје названа по граду Фесу у Мароку'. – Имућнији ношаху фесове са великим, модрим кићанкама, које су слазиле до рамена [1: 256].

фет м 'освајање?'. – Код Ледина фета учињеше. – Док Диношу фетом учињеше [5: 474 557].

фет -а -о 'стар, изношен, похабан (комрад одеће)'. – Пази псима да не пане нам да ти раскубу гаће. Не би ти фете пристајале. – Као с фетом робом кад из шкриње изађу [4: 140 289]; || **ф'ета'к** ф'етка / фекта ф'етко / фекто 'исто'. – Св'е је на њ'и ф'етко, али богме ч'исто и 'уредно. – На Јану је фекто ру'о [2: 410].

ф'ета ж 'комрад'. – Комат'ић л'еба и ф'ету с'ира 'у руке – и за овц'ама до 'увече; || **ф'етица** ж дем. – Бил'о је л'ијепо ако се ус кр'ишку л'еба н'ашла ф'етница с'ира.

фигањит -ањи несв 'подсмевати се'. – Фигањи отац [4: 96].

фижле -ета с а. 'псетанце, пашче'; б. 'дериште, балавче'. – Муч, фижле, није ово чекиња но мушка брада. – Лажеш, фижле безобразно [4: 189 311]; уп. *вижле*.

фиј'ук м 'јак звук, звиждук'; || **фиј'ук'ат** / **фиј'ук'ат** -'ам / -'ук'ам несв 'звиздати, дозивати стоку, пса звиждуком'; || **фиј'ук'а̄т** -'а̄т несв 1. 'звиздати'. – Н'ије га м'ог'а научит да фиј'ук'а̄т; 2. 'лутати; зазјавати'. – Фиј'ук'а̄т н'ескуј и н'ерају вр'ане; || **фи'и'к'а̄т** -'а̄т несв 'звиздувати'; || **фи'и'н'ут** -'н'ем св 'кратко зазвиздати, звизнути'; || **фи'и'к'ат** -'ук'ам несв 'звиздувати'. – Фи'и'к'а̄т он пол'а'ко и ид'е, а не в'ид'и што му 'овце чињ'е; || **фи'и'к'н'ут** -'ук'н'ем св 'звизнути, зазвиздати'.

ф'ик узв оном 'глас којим се подражава звук наглог удара'. – 3 Град'инѣ онѣ светл'ећн м'ета'к: ф'ик – поср'е[д] мот'ор'а!; || **ф'ик'н'ут** ф'ик'нѣ св 'изненада се одлучити на неки поступак'. – Фикну ми у памет да улетим [4: 355].

ф'ик'ат се ф'ик'а се несв 'парити се (о куји)'.

фил'ц'ан -ан'а м 'шољница за црну кафу без дршке'; || **фил'цанч'ић** м дем.

фиор'ин / фијур'ин -ин'а м 'златни или сребрни фирентински новац'.

ф'ир м 'вир'. – Ја се к'упл'ем у онѣ н'ајдубл'и ф'ир; в. *коловрай*; || **фир'ић** м ф'ис м 'братство'.

фис! оном узв за опонашање ударца; в. *зайей*; || **ф'иса'к** ф'иска м 'кратак оштар бол'. – Крѣн'уше а м'уке а ф'искови; || **ф'иск'ат / ф'иск'ат** -'ам 'пробадати (оштар бол)'; || **ф'исн'ут / ф'исн'ут** ф'иснѣм / -'ем св 'кратко жигнути'. – Ка'т ф'иснѣ – да 'очи иск'очѣ; || **ф'ишт'ит** -'ић св а. 'снажно ударити, звизнути'. – Ф'иштио г'а к'ами 'у плеће и не зн'ам како му т'у н'е пуче п'огиб'ија; в. *чело*; б. 'жигнути (о ишијалгичном болу)'. – Ф'иштило г'а в'ише рѣпа и не м'оже н'икуј; в. 'ујести, угрести'. – Зм'ија те ф'иштила!

фит'иљ -иљ'а м 'памучна врпца или трака у свећи, петролејској лампи'. – У ране је стављан »фитиљ« од усукане крпе, који се учини на врху оштар. Он се стављао у рану или »килу«, којој није завршило гнојење [2: 551].

ф'ићкāt -ām несв в. *фијук*.

фиш'ек м 'метак'; || **фишеклије** пл т 'футрола за метке'. – Гребе нас фишеклијама и ремницима [4: 189]; || **фиш'ечина** ж 'чаура од метка'. – Мй смо п'осле наđили онē в'ел'ē фиш'ечине од митрол'ез'а из 'ероплана.

ф'иштйт -йм в. *фис!*

фј'о! оном узв 'фију'.

ф'ој м 'лист хартије'. – 'Он му д'аде те му д'онесе ф'ој к'артē и лāп'ис и-Ск'а'дра.

фортица ж 'утврђење; гранична караула'. – Озида ти на силу фортицу / На Стубицу турску пандурицу [5: 467].

ф'брца ж 'журба, хитна потреба'. – Пол'а'ко, ч'бче, н'ије ти ф'брца; || **форц'ат** -'ām несв 'пожуривати'. – Не форц'ā[j] тū њ'епу, ј'ада'н н'е био, не м'ож и[м] уз'ēt д'ушу.

фот м в. *фай 1*.

ф'оча ж 'каналѝ за одвод воде'. – Ископ'аш онū ф'очу и одб'ијеш в'оду 'од за'да, да не пода'в'ирē п'о[д]-зā'д.

фошња ж 'мало дете'; || **фошњица** ж дем 'детенце'. – Мало дијете зове се »фошња« или »фошњица« [2: 209].

франца ж 'сифилис'. – Франца... је једина венерична болест коју Кучи познају [2: 529].

фр'ачка ж зоол 'сврака'.

фрб'а -ē ж бот 'Salix alba L.'; *изр. вјенч'аи се окō фрб'ē* 'живети невенчано'.

фрег'ат -'ām несв 'чистити, прати (даску, дашчани под) грубом четком и водом, рибати'.

фрēн'ија ж 'поступак стављања дна на катао или казан'.

фр'есина ж бот 'вишегодишња медоносна биљка која у ниским грмовима расте на посном земљишту, врес, Calluna vulgaris'.

фр'еша'к -шка -о 'свеж'. – Јā њу ти дон'ије[т] фр'ешкē вод'ē. – Свāр'ио са'м пл'еће фр'ешкō.

ф'рк! оном 'звук који се чује при наглом исецању платна, папира или при стрзању лишћа са гранчице'. – Јā уз'ē онй ленц'ун и н'бжицама – ф'рк, раскро'и га. – Уф'атйш онū гранч'ицу и – ф'рк, см'а'кнēш св'акй л'ис; || **фр'к'ат** фр'кām несв 1. 'смицати лишће'; 2. 'полно општити'. – 'Она сē фр'к'ала њē ст'игла, за'исто ју н'ије штē'ј'ела; || **ф'ркнūt** -нēm св 'брзим потезом расећи, одсећи; стргнути'. – Ф'рки тō, н'ēј се ш њ'йм к'итйт; || **фр'кн'ут** фр'кнēm св 1. 'снажно, кроз нос, уз гласан шум, избацити ваздух из плућа'; 2. 'снажно проћи оштрим предметом уз кукурузни клип, да би се лакше могао окружити'; в. *ча'нкай*; || **фр'кт'ат** -'йм несв 'кроз нос, ноздрве снажно испуштати ваздух (као израз незадовољства)'. – Фркт'й, кā да сū га добр'е наср'к'али; || **фр'кт'ат** фр'кћē несв 'исто' (о коњу). – П'очео је да фр'кћē, п'ази да те не доф'атй.

фр'кад'ела ж 'игла укосница'.

фр'каф'ул'а м/ж 'особа која брзо »заборавља« своје порекло и ранији статус, примитивни скоројевић; гори представник људске врсте'.

ф'ркун м 'момчић'; в. *џеице, џеић* [2: 114]; || **фр'кун'ић** м 'дечкић'. – Чй

бј'еше онѝ фркун'иш с Мѝл'ом; || фркун'ица ж 'девојчурак'. – Она ђе му фркун'ица б'рзо завр'џет к'апу.

фрл'акн'ут -'акнѝм св 'бацити снажним замахом'. – Фрљакну кушин намјеран да лати љевор [4: 316]; || фрл'ач'ит -'ачѝм св 'исто'; || фрл'ит фрл'ѝм св 1. 'бацити'. – Н'у ми фрл'и и ов'амо т'а м'а'њѝ кор'ањ; 2. 'нагло устати, скочити'. – Они фрл'ише к'а да се пом'ам'ише.

фрмет'ѝн / фрумет'ѝн -ѝн'а м бот 'кукуруз, Zea mays'; || фрмет'ѝн'овица / фрумет'ѝн'овица ж 'кукурузница, кукурузни хлеб'.

фрњ'ок -ок'а м 'јак ударац прстом (кад се велики прст подвије испод палца)'. – М'ор'али с'у се ч'ув'ат од Л'аз'ов'га фрњ'ок'а.

фрњуган м 'ситан лупеж'; в. *ziragara*; || фрњ'уш'ит -'ушѝм несв 'тражити; њушкати'. – В'ијела б'аба једн'ог'а ђе фрњ'ушѝ ок'о ст'ајѝ и окр'ојѝ: „Поздр'ави се он'ијема те с'у те посл'али“.

ф'рс! оном узв којим се опонаша ударац прстом; || ф'рска-ф'рска 'исто'. – А ј'а пр'ут и ф'рска-ф'рска, док са'м и[х] св'е исфаш'ала; || ф'рск'ат / фрск'ат -'ам / фрск'ам несв 'туђи танким прутѝм'. – Да си и[х] ф'рск'ала по гуз'ици док с'у бил'и м'а'њѝ, н'е би ти с'а'д од њѝ пр'ашт'ало по б'убрѝг'а'н; || ф'рскол'ѝт -ѝм несв дем. – Ум'ј'ела је 'она да и[х] пом'ало ф'рскол'ѝ, теке да не забор'авѝ; || ф'рсн'ут -нѝм св. – Ф'рсни тѝ њ'ега с'а'д, да ти од њ'ега п'отл'е не п'уч'у тол'аге; в. *бакс'а'з*; || ф'ршт'ѝт -ѝм св 'снажно ударити прстом'. – Ф'ршт'ѝла г'а како н'е би ни ш'ар'оњу и десе-д'а'н'а је нос'ио м'ос'ур на гуз'ицу; || ф'ршт'ѝн м 'јачи прутѝ за »дисциплиновањек непослушне дече'. – Н'у се смир'ите, да не тр'ајѝм онѝ ф'ршт'ѝн; в. *iraja*; || фрштун'иш м дем 'прутић'; в. *невал'алица*.

фрстуна ж 'мартовска олуја'; в. *карамлак*.

фрус м 'мале богиње'. – Фрус, арб. *фрунс, pustularum genus* [2: 529].

фр'ут м 'летина, годишњи род на сеоском имању'; в. *динуѝт*.

ф'ри! оном; *сийа'ј*; || ф'ри'ат -'а несв 'врцати'. – Ф'ри'ајѝ му с'узе, не с'ушѝ обр'азе; || ф'ри'к'ат -'ам несв 'понашати се немирно, изазовно, кокетирати'; || ф'ри'н'ут -нѝм св 'тргнути се'; в. *врикаѝт*.

фриул'ет м 'марама'; в. *фаулеѝт*.

фрчи у изр. „*ѝрчи фрчи у ојањ*“ узв. којим се јури лептир кад уђе у куђу [2: 296].

фрчка ж 'пега, белег на кожи'. – [Шуга] се често пути на ђечијој глави, уколико коса обухвата, одржи низом година, те мнозини дјелимично учини фрчке или ђекоме прориједи косу [2: 549].

ф'рш оном уп. *фрк*. – А он н'бжице и ф'рш, р'асече му ног'авицу; || фршнут фршнем св 'одсеђи (платно)'. – И ово друго фршни исто колико од онога [4: 125].

ф'уга ж 'смрад мокраће, амонијака'.

фужд'ер м в. *фуч'иѝз* (Бч).

ф'ујалица ж 'клизавица'; || ф'уј'ат се -'ам се св 'клизати се'. – Нема ђетета којему се може спријечит фујање низ лед [4: 346]; в. *дофујайѝ*; || ф'ујг'уз м 'страшљивац, кукавица; подрепаш'. – Ђе се нађ'е с онијем ф'ујг'узом, обр'аза ти.

ф'ук! оном узв којим се изриче брзина, наглост какве радње, збивања. – Дош'а'н је в'у'к, ф'ук у тор'ину, а 'он к'а'п в'у'ка за вит'ицу; в. *цук*²; || ф'ук'ат ф'ук'ам несв 'халапљиво јести'. – Они ф'у'кајѝ и с'а'д н'ишта др'уг'о не в'идѝ; || ф'укн'ут -нѝм св 1. 'брзо појести, прогутати'. – Ф'укни т'о и – за бр'ав'има; 2. 'нагло уђи, ускочити'. – Ка'д и[х] в'иђе, ф'укн'у у куђу.

ф'укара ж 'ништарија, олош'. – В'идиш-[л]и да ф'укара 'умрије: и њ'има дѡђ'е в'ака'т пā липцāј'у. – Једн'а, вел'ѣ, побл'егла са° св'адбѣ пā прйч'ала мајци: Онй тѣ са'н се вјенч'ала ш њ'им п'оведе ме у једну к'амару и н'аврије на м'ене, једв'а се ф'укари от'ѣ: о-св'ије св'атѡвā наш'ā° м'ене да јеб'ѣ.

ф'ук'ат ф'укāм несв в. *фук*.

ф'укса ж 'блудница, уличарка'; || **фуксет'ина** ж аугм 'исто'.

фукт'ат -й несв 'зујати, хучати'; в. *укој* 2.

фуренција ж 'прехлада'; в. *назѣб, ѡрелага*.

ф'ур'ет ф'ур'й несв 'дувати, доносити хладан ваздух кроз неки узан отвор'. – В'иђите оклѣ тѡ ф'ур'й и зат'исните т'у р'апу.

ф'урмина ж 'шибица' [4: 190]; уп. *ћибреј*.

фурнут -нем св 'отиснути низ стрмину'. – Низ двије штице фурнише бачву низа страну [4: 263].

фуруна ж 'старинска пећ'. – Старије пећи, фуруне, које су врло ретке, грађе-не су од саме земље гњиле, помешане са »струном од козе« да боље држи [1: 249]; в. *ињила*.

фуга ж 'кецеља'. – »Прегљача« је замијењена »футом« [2: 94]; в. *ѡреѡљача*.

фуцм'ут м 'прогува, пропалица'; || **фуцм'утић** м дем; || **фуцм'утина** м аугм. – Ок'уѡйле се фуцм'утине и авѣт'иње да учѣ л'уђе обр'азу; || **фуцм'уче** -ета дем; || **фуцм'утит** -йм несв 'понашати се као пропалица, ништарија'; в. *бан, ѡролаз, усѡјјевај*.

фуч'иг'уз м 'кукавица, страшљивац' (Бч).

фуч'ија ж 'винско буре, 30–50л, у облику бурила' (Бч).

фушт'ањ м 'платно за постељину, порхет'.

Х

хајат хајем несв 'освртати се, реаговати'. – Мома спаше не хајаше, но ју бол'е сан фаташе.

хајтар -ара м 'саучешће'. – Убијеноме је сјутридан ишао убилац са својим братством на »хајтар« [2: 205].

халал -а м 'оно што је допуштено, што је с Божјим благословом стечено'; в. *видај*.

хаљина ж 'део женске одеће'. – Врх гуња се носила хаљина, која је допи-рала до ниже кољена. Спреда је била украшена црвеном свитом и око ње црним гајтаном. И шавови на хаљини били су сви пошивени озго црним гајтаном за шаку ширине [1: 256 257].

хамбар м 'спремиште за жита у зрну'. – У неким кућама има до собног зида начињен повелики хамбар од дасака. У њему се држе разна жита, свако у засебном преклету (прегради) [1: 252].

харам -ама м 'проклетство'; в. *видај, оарамий*; || **хараман** -мна -о 'који је под проклетством'. – Поштени и побожни људи се чувају купити »харамну«, тј. неопроштену кућу [2: 496].

хатула ж в. *аѡула*.

хватаати -ам несв 1. '(у)презати'. – Јунац се четврте године хвата у рало и зове се »фатић« [2: 18]; 2. 'запремати'; в. *ѡочивало*; 3. 'договарати се, споразумевати

се'. – Вјеру су сусједна племена хватала и утврђивала на станицима преко укрште-нога оружја [2: 199].

хлад м 'хладовина'. – Зими и уз непогодна времена су обично учили на огњишту, а љети у хладовима [2: 498].

хранити храним несв 'чувати' [1: 263].

хрвање с 'борба хватањем рукама укоштац, рвање'; в. *кидање* [2: 346].

хришћаница ж 'хришћанка'; в. *јајмаџија*.

хукат хука несв; в. *уї*.

Ц

цап'ин -ин'а м 'кука на дугој дршци, за померање балвана'.

ца'апица ж 'крамп, трнокоп'; || **ца'апун** м 'исто'; в. *їрноюк*.

ца'апрња ж 'ситна, неугледна људска појава'.

царов'ат -ујем несв 'бити у најбезбрижнијем животном добу'; в. *бабоватї*.

ца'кл'ит се -ї се несв 'сјати, бљештати'; || **ца'кт'ат се** -ї се несв 'исто'. – Да ми је зн'ат што се онџ ца'кт'ї к'о[д]-дўба.

ца'л'унут -нѣм св 'пољубити'; в. *лаша*; || **целїјев'ат (се)** -'ијевѣм (се) несв 'љубити се'. – Н'а Убли, ка'[д] са'[н] се ш њ'їм в'идио, дѣ'їе, целијев'асмо се; || **целунут** нем св. – Да целуне ледан мрамор мјесто брата [2: 248].

цванцик м 'стари аустријски новац у вредности 20 крајцара (пара, новчића)' [2: 93].

Цв'ијети -ї'ї 'црквени празник уласка Христова у Јерусалим, прославља се у недељу пре Васкрса'. – У севернијих Куча обичај је, да тога дана деца беру у пољу цвеће, које се задене више кућних врата, нарочито цветови од »проћеталог дрена«. Још се начини крст од леске и положи усред онога »кола« од сламе, што је начињено на њиви првог дана Божића [1: 308–309].

цврч'ат -ї'ї несв 'оглашавати се звуцима сличним гласкању цврчка'. – Цврч'ї кѣ пријев'о на 'углијев.

цебрснут -нем св 'окрзнати'. – Мене је зерицом цебрснула пушка [3: 332]; уп. *чеїрс[її]*, *чеїрснуїї*.

цевел'ат -ї'їм несв 'сметено се жалити на нечији поступак'.

ц'ека ж 1. 'раса, сорта'; 2. 'масноћа лучевине, црног бора' (Бс).

целијев'ат (се) -'ијевѣм (се) несв 'љубити се'; в. *ца'лунуїї*.

ц'ено прил 'јефтино' [1: 263].

церат м 'мелем справљен од борове смоле'. – Од »протиска«... хваљен је такозвани »домаћи церат«, који се кува од ситних лучевих љушчица у води и у току варења се слијева маст [2: 531]. в. *вижїїанайї*.

цер'овина ж бот 'церово дрво, варијетет храста *Quercus coccifera* L.'; || **церовача** ж 'цорова грана'; арб. *qarrishtë* [9: 176].

цѣц'ат (се) ц'ѣцѣм (се) несв 'љуљати се'. – У Куча се ђеца цецају на објешен уривак или канап објешен о греди или дрвету. – Цецам се на дугачкој љуљашци какве нема у околним мјестима [4: 170]; || **ц'ѣцка** ж 'љуљашка; љуљање'. – Цецка или цецање је у Куча само ђечија игра [2: 344].

ц'иба'р ц'ибра -о 'бистар, прозиран; ведар'. – Н'ебо је ц'ибро. – У цибро планинско вече (7: 57).

ц'иганин м 'ковач'; || **циган'исаџ** -'ишѣм несв 'упорно мољакати, досађивати тражењем'. – Да ве н'ијесаџм ч'уо да ми т'ун циган'ишѣте; || **ц'иганч'ит** -'им несв 'исто'; || **ц'иганск'и** -а -џ 'који се понаша као Циганин'. – М'ичите ми се 'отолѣн, ц'иганскѣ раб'оте; || **ц'игански** прил.

ц'игл'и -а -џ 'један једини, јединствени'. – Ц'игл'а једн'а [смоква] на н'у ост'ала н'ије.

ц'ијев ж анат 'голењача, цеваница, tibia' [2: 37]. – Ног'џм г'а уд'арио 'у цијев от кол''ена м'ало нан'иже и п'очѣла да му црвен'и ц'ијев.

цијед м 'мед издвојен из воштине' [2: 43–44]; || **цијед'ит** ц'ијед'им несв 'пропуштати течност кроз нешто шупљикаво да се прочисти'; в. *ћегуло*; || **цијећ** м. – У букет свезана и у цијећ од варена луга умочена једна врста мекане траве [2: 313].

цијеп'ат ц'ијеп'ам несв 1. 'цепати'. – Им'али су пр'ав'о да об'але јел'у коју 'отѣ да би покр'или г'ладу, а бил'а је бр'ука ако се н'ије цијеп'ала како вал'а: м'џр'али с'у закоп'ат св'ак'у л'уску – да би пос'екли др'уг'у; 2. 'раздирати (о боловима)'. – Ево дв'а д'а'на ц'ијеп'а ме на уж'ичицу и м'у'к'ан ме н'амуч'и; || **цијен'а'ц** -п'ца м геогр 'земљиште између два потока' (Бс) [12: 34]; || **ц'јепотина** ж 'пукотина у камену'. – Они за улаз у стијене, ђе је мед, побијају у ц'јепотине дрвене клине о које вјешају оплетене »гужбе« у виду синцира [2: 504]; в. *иужба*; || **ћ'епк'ат** -ам несв 'цепкати'. – Ђѣд'о ћ'епк'а некѣ ст'арѣ шт'ичице и комат'иће от кантињ'ел'а; || **ћ'епкол'ит** -'им несв дем. – С'игр'а се прет к'ућ'ом и в'а'зда нешто ћ'епколи; || **ћ'епн'ут** ћ'епнѣм св. – Ђ'епни ми још т'џ једн'о и д'оста; || **ћ'еп'аница** ж; || **ћ'епка** ж; || **ћ'епчица** ж дем. – Н'ађи ми нек'у ћ'епчицу да загл'ав'им држ'ало од овѣ маг'икѣ; || **ћ'епак** ћ'епка -о 'који се лако цепа'. – Л'а'ко се јел'овина ц'ијеп'а, ћ'епка је (бес ка'д наг'аз'иш н'а чв'џ).

ц'ик узв оном 'звук којим се подражава цијук неких птица'; || **цикавац** -вца м 'ноћни лептир'. – Вјерује се, да се вјештица претвара у лептира, који се у Куча зове »цикавац«; || **ц'ик'ат** ц'ик'ам несв 'цијукати'; || **цикот'ат** -'оћѣ несв 'исто' 1. 'оглашавати се циком, цичањем'. – [Цикавац] цикајући завађа укућане, чини смутњу међу њима и пије варенику, западајући на струнге, ђе се стока музе [2: 293]; 2. 'цвркатати'. – Цикота'у тице ластавице / Љуто цикте далеко се чује. – А што тмином лете ластавице / Којима се чује цикотање / То ће наше јадне кукат мајке [5: 232 234]; || **ц'икн'ут** ц'икнѣм св 'вриснути'. – А сл'уш'а са'н ђе вел'ѣ: б'ив'а дијет'е у с'а'н ц'икнѣ – з'ору не дочек'ив'а; || **цикт'ат** -'им несв 'вриштати, цичати'. – Љуто цикте далеко се чује; || **цикотање** с 'вриска, цика'. – Врагови су опржени вареником, да је стало грозно цикотање [2: 281].

ц'икв'ат се -ам се несв а. 'играти друштвену игру у којој два играча опуштају прсте и узвикују (на „талијанском језику“) бројеве 1–10, па који сабирањем својих и противникових пуштених прстију погоди „свој“ број – побеђује»; 2. 'беспосличити'. – Не зн'ају што тѣ о-с'ебе п'а се ц'иквају и ав'ѣтају по в'а'с богов'етн'и д'а'н док и[х] н'еко не приз'ам'и на раб'оту.

циквет'ин -'ин'а м 'жути кукуруз'.

цикма ж 'студен, цича'. – Вели студ се зове »цикма« или »ћић« [2: 332].

ц'икотић м 'подгорички мангуп, уличар'.

ц'ил'ик м 'звук прскања стакла'. – С'амо сѣ ч'уо ц'ил'ик и ст'акло п'рште до полов'инѣ; || **цил'икн'ут** -нѣ св 'произвести звук прскања стакла'. – Ниједан прозор није циликнуо [4: 313].

цинг'ар -ār'a м 'цигар(ета)'.
ц'ингара ж а. 'звонце од бронзе, меденица'. – Запуцаше звона и цингаре [5: 268]; б. 'прапорци'. – На онј кофч'ек је бил'а к̄а ц'ингара он'а; || **ц'ингарица** ж 'звонце'. – Д'онио ис пл'ац̄е нек̄у ц'ингарицу и метн'у ју ј'агњету.

ц'ио цијел'а -'о ; у сталним изразима *цијели сир* 'пуномасни сир, добијен си-рењем јамуже' [2: 31]; *цијела шрава* в. *ћелина* [2: 28]; *цијеле овце* 'све на броју'. – [Кад пастир изброји стоку] пита га укућанин јесу ли цијеле [2: 29].

цирикнут -нем св 'цикнути'. – Ој соколе, тицо сива / ну цирикни колко можеш; || **цириктат** -кће несв 'цикати'. – Кад јаребице много цирикну, такође је слутња на брзу кишу [2: 322]. – Цириктала цирик-тица [2: 403].

цицогл'ава ж 'овца'.

циш'оц м 'подсмех'. – Не бр'учи, да не сл'ујиш св'ијету за циш'оц.

цједило в. *ћегило*.

цјепотина ж 'пукотина; в. *јужба*.

цкврњ'а м/ж 'морална ситнеж, особа која је способна само за ситне пако-сти'; в. *јурбей*.

цкл'ад м а. 'оштра кратка стрмина између две њиве, ливаде на терасастом земљишту';²² б. 'узан појас између имања који се не оре, међа'; в. *улегиниш*; || **цкклад'ић** м дем. – Офуј'а се низ онј цкклад'ић и не зн'ам како вр'ат не слом'и.

цкл'о м 'стакло'. – Наш'а̄ је некакво цкл'о п'ет̄ом, а да га траж'ио – н'е би в'ише н̄о би ли дук'ат; || **цкл'ај'ет** се цкл'ај'и се несв 'светлукати'. – Ма̄, д'а ми је зн'ат што се [о]н̄о цкл'ај'и више к'ућ̄е Ј'акшин̄е; || [цкл'ет се] цкл'и се несв 'исто'. – Цкл'и се к̄а н̄о л'е̄[д] т'а̄нк̄и ка̄д га с'унце огр'ије.

ц'отāv -а -о 'хром, шантав'. – Т̄о је ц'отāvо и р'ек̄а̄ би да не м'оже н'икуј, а ка̄д му што тр'еб̄а, пот'рчи к̄а најздрав'иј̄е; || **п'отāt** / **ц̄от'ат** -ām / ц'отām несв 'храмати'. – А да ти си, П'етре, л'јепо науч'ио да ц'отāш. – В̄и'к'ā је н'ек̄и да и[м] за двије ил'аде ивал'ид̄е н'е би ц'отā; || **ц̄от'о** -'ā м 'хром човек'. – 'А, ево и ц̄от'о, да и њ'ега п'итн̄емо; || **ц'отāl** м 'исто'. – Им'али смо и м̄и 'у село тије ц'отāl'ā̄, н'ијесу ни ф'алили; || **ц̄от'оња** м 'исто'; || **цот'ул'а** ж 'хрома жена'; в. *криваи*, *криво*.

ц'офит -й̄м св 'умрети изненада'; в. *са'времен*.

ц'р̄в м 1.а. ♦; б. 'неизлежене пчелиње ларве'. – У [старом] саћу имаде чес-то пути пуно »црви«, тј. неизлегнутијех пчела [2: 43]; 2. фолк 'друштвена игра'. – Црве играју по двојица, од којих један изнесе обје стиснуте шаке, од којих је у једној скривен прстен [2: 372]; || **црвив** -а -о 'црвљив'; в. *йишиив*.

црв'еп -а -о 'који је боје крви'; || **црв'енк̄ас[т]** -ста -о 'који има тек назначену црвену нијансу'; || **црвен'ица** ж 'црвена земља'. – [Гунтураћ лијече] привијањем црвенице, која се у оцту умијеси [2: 16–17 45]; || **црвeњ'ет** -й̄м несв 'црвенети'; в. *модреи*, *цијев*; || **црвен'ило** с 'руменило, црвена боја нечега'.

цр'евја ж 'ципела'. – Им'а̄ са̄м на вр п'рста т̄о к'урј̄е 'око да н'ијеса̄м м'ог̄а̄ цр'евје об̄ув'ат.

цреп'ул'а ж 'велика глинена посуда у којој се на огњишту пече хлеб'. – До-стина у огњиште закопају црепуљу. – На пријеклад се по потреби дрва наслањају, а тако и сач са црепуљом [2: 86, 1: 237 253]; в. *верие*.

цријев'о с 'крево'; в. *са'снијеваи*, *раснијеваи*; *изр.* ~ н'а ж̄ар 'бурно реаго-вати на ситну провокацију'. – Там'ан си к̄а цријев'о н'а ж̄ар: не м'ој да на ребр'а не изд'ушиш.

²² »Цкклад« се у Црногораца зове *раздио* [2: 125].

цркāv'ат црк'аје[м] / цркāj'ем несв 'изненада, напрасно умирати'. – Некј н'аш ибр'ет је в'йкā: „Ср'ећнијема л'ућ'има ж'ене ум'иру, а неср'ећнијема к'оњи црк'ају“; || **цркавање** с в. *крейавање* [2: 523]; || **ц'ркнūt** -нѐм св 'пресвиснути'. – Ц'ркла је за њим после пō г'одинѐ; || **ц'ркавица ж 1.** 'говеђа болест' [2: 19]; **2.** 'мука која раздире човека'. – Наср'кала са'м се ц'ркавицѐ и пушти ме да д'а'нѐм д'уш'ом; **3.** 'сиротињски залогај'. – Тā'мак изеђи ону ц'ркавицу пā 'отолѐ н'а рамо – н'ајвише што смо м'огли пон'ије[т] (Кж).

ц'рква ж ♦. – Н'екј је н'аш с косијер'ом крѐн'уо да ул'ежѐ 'у ц'ркву; || **црк'бвнй** -ā -ō 'који припада цркви'. – П'азите да ви 'овце не ул'егу 'у црк'бвнō; || **црквен'й** -ā -ō 'који се тиче цркве'. – И пј'евају се тѐ пј'есме црквен'ѐ; || **цркв'иште** с 'место на коме је некад постојала црква, развалина некадашње цркве'.

цркел'ив -а -о 'који се због неважних ствари може упорно спорити, ситничав, загрижљив'. – Тō је цркел'иво, да Б'ок са'ч'ува, за св'аку д'ркалицу ск'ачѐ з'а очи.

ц'рн црн'а -о ♦; *изр.* ~ *образ* 'срамотан поступак'; *црнй ј'асѐн* бот 'Fraxinus ornus L.'; || **црногр'аб** м бот 'Ostrya carpinifolia Scop'; || **црнокорац** м 'нож' [2: 92].

ц'ук' м 1. 'оштар врх, чука; ниска окомита стена'. – Дош'а'н је от к'ућā' њ'иније пā се п'опео навр оногā ц'ука; в. *озвайт се* [12: 34]; || **ц'ука** (сука, сук) ж 'главичаст или пластаст врх' [1: 110].

ц'ук² оном у *изр.* *Шито ц'ук – шō ф'ук* 'што се заради, спечали – то се поједе'; || **ц'укāt** -ām несв 'куцати'. – В'иђи ко тō ц'укā на пр'бзор; || **ц'укнūt** -нѐм св 'куцнути'. – Оц'а му јѐб'ѐм ко га см'ије т'а'ј – и ц'укнū се у кунд'ак; || **цунут** цунем св 'благо ударити, куцнути'. – Ваља се, кад путник на пут кређе, да »цуне« трипута прстима од десне руке при изласку о кућни праг, а ради срећна повратка с пута [2: 329]; || **цу'колит** -йѐм дем 'куцкати'; в. *мацола*.

ц'ука'р ц'укра м 'шећер'. – Мй смо в'а'зда вик'али ц'ука'р, а овй сū да'н'а'с м'одѐрни пā вел'ѐ шећ'ер; || **ц'укрāt** -ām несв 'заслађивати цукром, шећером'. – Ту м'оју к'афу нем'ō ми ц'укрāt; *изр.* *н'ије ~ 'у воду* 'не треба журити, чему журба'. – Пол'а'ко, ч'бче, н'ије ц'ука'р 'у воду.

цўњ'о -а м 'доушник'. – Отка'[д] сū д'ошли овй, цўњ'о, шўњ'о и шпй'ј'о пост'али сū н'ајбол'й л'ући 'у село, а зн'ају и ђ'е си се јуч'ѐ п'осрā.

цўр'а'к цўрк'а м 'танки непрекидни млаз течности; танак извор'

цура ж 'девојка која се свесно одриче удаје'. – Ђевојке које се самовољно одрекну удадбе [зову се] »цуре« [2: 124]; в. *чука* [2: 10].

цуран м 'ован, по боји главе?'

Ч

чабар чабра в. *ча'ба'р*.

чаворог -а -о ж нејасно, само у *изр.* *коза ~, јарац* ~ [2: 19]. – А уби га Лека Марашевић / За некакве козе чавороге. – Ту нађоше момче Дујовића / Ђе чуваше козе чавороге. – Уфатио чаворога јарца / И живоме кожу деријаше [5: 261 300 425].

ч'ађа ж 'чађ, гар'. – Ом'рчила сѐ ч'ађом с котл'а. – На рану се привија труд («усјека»), чађа, пуфкавац [2: 549]; || **ч'ађāv** -а -о 'црн од чађи'. – Поред огњ'ишта св'е ти је ч'ађāво; || **ч'ађавица** ж 'чађава просторија'. – Ову ч'ађавицу сређ'ујте кад м'ене иж њ'ѐ изн'есѐте; || **чāђ'о** -а м хилп 'тамнопут човек'. – В'иђи оногā чāђ'а: да га не знāм'о, р'екли бисмо да сū га гāб'ел'и начй'али.

ч'ај м бот 'вранилова трава, враниловка, *Origanum vulgare*'; *ил'авѝ* ~ 'исто'. – Ми смо н'ајвише брāl'и тā'н плāvѝ ч'ај; *ж'ујѝѝ* ~ 'кантарион, *Nurpericium perforatum*'.

чакар'ат -'ам несв 'чангрљати, чекетати'. – Ш чѝм тō чакар'ајѝ та ђеч'ина, д'а ми је зн'ат, там'ан кā да смо у мл'ин.

чактар / ча'кт'ар / чектар -'ар'а м 'велико лимено звоно, за овна предводника или за говече' [2: 19].

чакш'ире ж пл т 'широке гаће'; в. *ѝаће* [1: 256].

чалакнут -нем 'помахнитати'; в. *ѝомамѝѝ се* [2: 521].

чалам'ан м 'момак мале памети и осиног понашања' (3).

чалмоноша м 'који носи чалму, мараму омотану око феса, Турчин'.

чампраг м в. *ѝканица* [2: 93].

чāнс'а -'ѝ ж 'смола од смрче, за мазање струна на гуслама, калофонијум (по јонском граду Калофону; служи и за справљање смолних сапуна и мелема)'. – Мелем се гради овако: помеша »чансу« (смолу од смрче) с воском и уљем, па све то троје куха док узаври и после остави да се исхлади [1: 313 530].

чап м в. *ча'ѝ*.

чап'ат -'ам св 'зграбити'. – Неки чапали летве [3: 191]; уп. *ѝаѝаѝѝ*; || **ч'апкāt** -'ам несв 'чупкати'. – Нем'бте ми т'ун ч'апкāt, нō ј'еђите л'ијепо али се д'иште; || **ч'апнѝт** -нѝм св 'откинути, чупнути'. – Н'ије ни дв'аш ч'апнуо, велѝ да не м'оже.

чапел'ат -'ам несв ?

ч'аплијез м бот 'чапљан, *Asphodelus albus*'.

ч'апора'к -рка м 1. 'окресак, део гране који је приликом окресивања остао на стаблу'; 2. 'мали, неугледан представник врсте'. – Не наликују очима онога чапорка штучованог брка. – Колике има да бидну унуке – ка чапорци, па праунуке, ласно ка испрдак. – Бијаше овој слична, само мала, чапорак од говечета [4: 115 201 379]; || **ч'апорāс** -ста -о а. 'који има облик чапорка'; б. 'који има облик канце'; || **чапорн'ат** -а -о 'исто'.

ч'апра ж а. 'кожа'. – Шогоњица... одере једнога јарца, обуче његову чапру и напери рогове [2: 452]. – Платио је ка вук чапром [2: 435]; б. 'ѝмијех«, посебно приређена мешина, овчија кожа за држање скорупа и »мјешавине«' [2: 31, 1: 237].

ч'ар м 'излаз; спас'. – Од ње неки чар ишчекујем [4: 252]; || **ч'ара ж а**. 'исто'. – Н'ѝмā ч'ārѝ, м'брāм од'ит 'у град. – Н'ѝмā ч'ārѝ – м'брāм га ист'уј. – М'брāм кѝп'ит ови ст'ог с'ијена – н'ѝмā ми ч'ārѝ. – Чаре ти нема но лијепо језик за зубе [3: 479].. – Хајдук мора себе чинити чару и добављати храну ђе је није оставио [3: 121]; б. 'начин'. – 'Имā ли ч'ārѝ да се тō др'укше р'ијешѝ. – Чаре није да он и прије нашега до'отка није видио кад је дошан бег кавајски с дружином из Прилипа [3: 242]; || **чарет** ? И мушка чарет ка шило [4: 347].

чарак'ат -'ам несв в. *чакараѝѝ*. – Што сте [о]вō уб'ачѝли у [о]вѝ жбањ'ић те чарак'ā?

ч'аркāt -'ам несв 1. 'подстицати, подјаривати ватру на огњишту'. – Не ч'аркā тā' ога'њ, ч'бче, н'атруњѝ ми варен'ику у кот'ā'н; 2. 'изазивати нетрпељивост, заподевати сукоб'. – Нем'б тѝ ђ'ецу ч'аркāt и задијев'ат, да ти ј'ā не речѝм раб'оту; 3. в. *чакараѝѝ*. – Ост'авите ми, ђ'ецо, тō чарак'āње, да ви не д'бдѝм т'амо; || **ч'арнѝт** -нѝм св 1. 'подјарити ватру, царнути'. – Чарните некō тā' ога'њ дāко више уз'а'врѝ; 2. 'изазвати сукоб, кавгу'. – В'ије ли како онō пог'анче ч'арнѝ сестр'у?

чар'апа ж ♦. – Кучи су имали преко докољена високе и лепо шаране чарапе [2: 256]; || **чар'апица** ж дем; || **чаранч'ина** ж аугм пеј. – У овѣ са'м чарапч'ине прош'а' преко Ч'акора; || **чарапуја / чарап'ул'а** ж 'неуредна жена'. – Обр'н се, чарап'ул'о, ок'б себе и в'ићи у што ж'ив'иш; || **чарап'ов** м 'неуредан, прљав човек' [2: 100]; || **чарап'ат** -'ам несв 'мотати се тамо-амо, без сврхе и смисла'. – Чарап'а туд'ије и не зн'а ни куј ид'ѣ ни откуј се в'рћѣ.

ч'ард'ак м 'тешко освојива кућа, кула из које се дуго може бранити од нападача'. – Би'о је т'о глас'ит ч'ард'ак, ма' с'у се ист'а'њ'или он'и кој'и у њ'ега ул'азѣ. – И све Мрке огњем изгореше / До једини чардак Аћимића [5: 218].

чаробни -а -о 'чудотворни'; ~ *с'и'а'й*.

ч'арш'аф м 'платнени прекривач (за кревет), заштитна навлака за јорган; столњак' (ново).

ч'ас м в. *ч'а'с*.

ч'а'ст ж в. *ч'а'с[т]*.

чафка ж зоол 'птица из породице врана *Colaeus monedula*'. – Жене су умотане у црнину ка чафке [3: 129].

чафр'ан м в. *кења*. – Од зла ока и урока је... чафран, а то је особити камен црвене боје или нарочити прашак, који се смијеша с уљем и другом машћу, па се с њим бојају овце љети на раменима и по хрбату, да та боја пада у око, кад неко ту стоку погледа и с тијем се урок и зло око сузбије [2: 311].

ч'ачк'а'т -'ам несв 'вадити чепркајући'; || **ч'ачк'ол'ит** -'им несв дем; || **ч'ачн'у'т** -'нѣм св 'дирнури у нешто'. – М'бр'а дијет'е н'ешто да ч'ачнѣ.

ч'аша ♦ ж; || **ч'ашица** ж дем. – Мјесто с ознаком 2 зове се »чашица« [2: 317]; || **ч'ашка** ж анат 1. 'чашица, *patella*'. – Ч'ашке са'м намјѣш'ћ'а да н'ика'ква н'ије б'ил'а гр'ешка; 2. 'слој у главици црног лука'. – Пошто се ницина прокине и гној протече, привија се по која чашка од печенога црног лука [2: 540].

ч'а'ба'р / **чабар** ч'а'бра / чабра, арб. *чибрић*, м 'велики дрвени суд, понекад запремине више хиљада литара, за скупљање грожђа, за печење ракије'. – Раздн'ио је ч'а'ба'р. – У чабровима грожђе стане два и три дана; [2: 57 88]; || **ч'а'бр'и'ћ** м 'бачвица за зрно пшенице, ражи, јечма и хељде' [2: 51].

ча'врл'а'т -'ам в. *чеврл'а'и*.

ча'ктар -ара в. *чак'тар*.

ч'а'нк'а'т -'ам несв 'руком крунити кукуруз'. – Ка'[д]-се доб'ре ос'у'ш'и, фрумет'и'н се ч'а'нк'а, ф'ркнѣ се ш'илом али неч'им 'остријем уз он'и кл'ас п'а се п'отл'е ч'а'нк'а с окл'асин'ом. – З'бвнѣш т'у'н на с'едн'ик и уз пр'и'чу ч'а'нк'ање се б'рзо оп'осл'и; || **ч'а'нкол'ит** -'им несв дем. – 'Он пол'а'ко ч'а'нкол'и он'и печењ'а'к, не 'ит'а му се.

ч'а'п м 'чеп' [2: 74].

ч'а'с / **час** м 'временска јединица, час'; *изр. умрли час*. – Час умирања зове се »умрли час« или »мучни са'ат« [2: 247]; || **ч'а'с'ит** -'им (не)св 'задржа(ва)ти се'. – 'Ајде 'одм'а и нем'б ми ч'а'с'ит.

ч'а'с[т] / **ча'ст** ж 1. 'ча'ст, чашћење'. – Ови углавари доносе са собом и »ча'ст« или »жолаче«, т.ј. печеног брава, хлеба и вина или ракије, и тиме ча'сте родбину девојачку [1: 274]; 2. 'честитост'; в. *ш'руба, ш'румба* || **ча'ст'ит** ч'а'ст'им св. – Ј'а га з'бвн'у'о да га ч'а'ст'им, а 'он м'ене и р'учк'ом, н'ије б'ил'о с'илѣ н'ако да се поб'ијемо; || **ча'зб'ен** -а -о 'увек спреман да части'. – 'Он је п'од'једн'ако ча'зб'ен и н'а д'ом и у каф'ану и поред њ'ега т'амо се нем'б ф'ат'а'т за такул'и'н.

ча^ф'уна ж 'петелка од грозда винове лозе, скелет грозда, с којег су поједена или скинута зрна (бобице)'.
чв'бр м 1. 'округласт и врло тврд део у дрвету на месту где је из стабла избијала грана'. – Та ти шт'ица н'ће вал'ат, м'лого је на њ'у чв'орбв'ан; 2. 'задебљање које настаје кад се делови чега савитљивог (конца, ужета, жице) на једном месту чврсто вежу'; || **чвор'ић** м 'мали чвор'. – Н'ће ти та^н чвор'ић смѣ'ат; || **чворн'ат** -а -о а. 'који има чворове'. – Тб је м'лого чворн'ато и вал'аће теке да се б'ачи н'а ога^њ; б. 'својеглав, неприлагодљив'. – Не м'ош ти ш њим л'ако издријет, то је чворн'ато и недок'азано; || **чворов'ак** -ак'а м 'чворноват прут, штап'. – Прип'азе се, д'ијете, да ти не п'укне овй чворов'ак; || **чворнов'ак** -ак'а м 'исто'. – С'амо 'он зн'а кол'ико му је п'укло чворнов'ак'ан.

чврка м 'ударац прстом, чврга'; в. *кичел'ив* [2: 468]; || **чв'ркāt** -ām несв 'ударати чврку'; || **чв'ркнūt** -нѣм св 'ударити чврку'. – Ж'ив н'ије ако н'екбга не чв'ркнѣ.

чв'рст[т] -ст'а -о 'чврст, крут'; || **чврст'ина** / **чврстин'а** ж 'снага, тврдоћа, јачина'. – М'ислили с'у е тѣ л'ако, а нак'асали на чврстин'у; || **чврст'ит** чв'рст'им несв 'учвршћивати'. – А што тб тол'икб чв'рст'иш – н'ћеш т'ун в'ола вѣз'ат.

чврст'а ж 'минерал настао таложењем (из сталактита)' [12: 34].

чевел'ат -ām несв 'говорити неразговетно'. – Не чевел'а[ј] нб зб'ори да те разум'ијем.

чевра ж 'бела марама'. – Бететова мајка дарива хоци на одласку тако звану »чеврук«, а то је бијела махрама [2: 215].

чеврл'ат / **ча'врл'ат** -ām несв 'много причати, ћаскати у доколици'. – Чеврл'ају 'оне 'обје, ма се ова м'ање ч'ује; || **чеврл'ача** / **ча'врл'ача** ж 'причалица'; || **чеврл'ачица** / **ча'врл'ачица** ж 'причљива девојчица, причалица; мала брбљивица'. – Ђе ми је она чеврл'ачица, да ју м'ало т'егнѣм за кап'уру.

чев'рма ж 'потковица'; в. *зайей, њлоча* [2: 16].

ч'еговић м 'чији је презименом, од којег братства'. – Вел'и ми јед'ан ис Петр'овић'ан, ч'еговић б'ј'еше – забор'авио са'м.

ч'егрс -сти ж 'сукоб, чарка'. – Утри злобу и чегрс међу народом. – У вагонима чегрст око сједишта [4: 242 395]; || **чег'рснūt** / **чег'ршнūt** -нѣм св 'мало огребати, окрзнати'; в. *цебрснуй*.

ч'ѣк м 'човек'; в. *дамзей*.

ч'ѣкāt -ām несв 'чекати'. – Поздр'авио са'м му се да га в'ише нијес'а'м м'огā ч'ѣкāt. – Ч'екау да му д'уша исп'анѣ; в. *дивейина*.

чек'ат -ām св 'пресрести'. – Чек'а тѣ 'овце да не 'ојд'у 'у лозе. – Чека' га, дијете [2: 9].

чек'ија ж 'вага с опругом'.

чектар м 'звоно на овци, крави'; в. *чактар, уич*.

челеб'ија м 'млад господин; титула за школованог човека'. – Ђевојке ме: Јефто зва'у а невјесте: челебија [2: 410].

ч'елит -им несв 'поравнати се полукружно или у правој линији (о овцама на пашњаку)'. – Овце »челек«, кад све једна поред друге полукругом полако напријед пасући шећу [2: 28]; || **ч'ело** с анат 1. 'горњи део лица'. – Некā гр'ана гā ф'ишћила по чел'у, м'огла му је 'очи изб'ит; 2.а. 'прочеле, место за трпезом резервисано за домаћина или угледног госта'. – М'ене с'у љ'ели 'у чело трп'езѣ; б. 'горњи део лежаја на коме се налази глава'; в. *акнуи*; || **челобоља** ж 'бол у чеоном делу главе'. – Челобоља, за

коју се држи да долази због »спадања вјећа« такође се лијечи трљањем ракијом [2: 516]; || **челоп'ек** м 'стрма каменита страна уз коју сунце директно удара у очи' [12: 34].

чел'ад'е -'ета м 'човек, људска јединка'. – А т^а Мил'ан Јанков је, вел'е, б'ио н'ајпрост'ије чел'ад'е у Поп'овиће. – Ст'арбме чел'ад'ету в'јета'р и пр'ос кости п'ува; || **чел'ад'ински** -а -б 'људски'. – Тадар ћеш знат траве за сваку сточну и чељадинску болест [2: 295]. – Готов [је] своје нокте или смртоносно гвожђе зарити у чељадинско месо [3: 411]. – Св'ак^у са'м чел'ад'инск^у м'уку огр'изла и н'еће ми б'ит л'а'кче ако ме једн'а м'ин^е; || **чел'ад'ински** прил 'људски'. – 'Они не ум'иј^у др'укше н^о како тр'еба, чел'ад'ински.

чем'ер м 'горчина; жуч'; || **чемер'ика** ж бот 'биљка горког и отровног плода Veratrum'.

ч'енгеле / **ч'енгели** -ел^а пл т 'трокрака кука за вађење канти из бунара'. – Ка^е[д]-се л'ама см'а'кн^е али ок'ин^е, в^еж'и ч'енгеле и тр^аж'и док ју не зак'у'ч'иш.

ч^еп'ат ч'епл'ем несв 'газити'; в. *дивешина, њешкамењи, са'зуваи*; || **чеп'ук'ат** -'ук^ам несв 'шеткати, ићи кратким корацима, полако, старачки'. – Б'аба још пом'ало чеп'ук^а и вел'и да јо^ј се не и'т^а н'а Бријег [Ж 32].

чеп'ер'ит се -'им се несв 'верати се'. – В'икн'и на ту ћ'ену, в'ид'иш-[л]и кудије се чеп'ер^е на т^а ц'ук. – Народ обојег пола је привикнут чеперењу неприступнијех стијена. – Никад се нијесам чеперијо да фатам тиће и разурам тичиња гнијезда [2: 504; 3: 50]; || **чеп^ер'а'к** -рк'а м 'мера за дужину, размак између врхова палца и кажипрста'.

ч'енина ж ?

чепрк'ат -'ам несв 'радити с ограниченим физичким моћима, чепркати'. – Отиш'а^е је 'у лозе и н'ешто т'амо чепрк'а, да му вријем'е пр'оћ^е; || **чепрк'уша** ж 'овца'.

чепрл'ат -'ам несв 'овлаш копкати, чепркати'; || **чепрљнут** -рљнем св 'зачепркати'. – Стане на мјесто ње је најприје чепрљнуо [4: 187].

чепур м '?'. – Не вјеша се пушке о чепуру [5: 308].

ч'епчија / **чипч'ија** ж в. *јоружда*.

ч'ерга ж 'цигански шатор'. – Г^аб'ел'и с^у от'аборили н'а Биоче: 'ено и[м] ч'ерга н'а Анове; || **ч'ергаш** м 'Габел, Циганин'. – Рашй'рише се ч'ергаш'и, с'а^е[д]-т^е да тр'аж^е да кала'иш^у кот'а^е; || **чергаш'ица** ж. – 'Ето и[х] чергаш'ице да ни фал'етај^у.

черек м а. 'четврти део нечега, четвртина заклане животиње', арб. *кайр*; б. 'четврти део рала, аргат' [2: 49]; в. 'месечева мена, прва четврт'. – Ако мијена не донесе кише, над је да ће ју донијети »черек« (прва четврт) [2: 331]; г. 'комад одломљен од нечега'; черек од косе [2: 79].

ч^ер'ј'ен м 'неколико паралелних жиока изнад огњишта о које се »вешају вериге, месо, разне дрвене ствари које се хоће да се суше« [1: 251]. – Ј'ош му в'исаше к'ила с'ала о ч^ер'ј'ену. – Над огњиштем је прикачен »черјен« [2: 87].

чест'ит -а -о а. 'срећан'. – Св'е ви здр'аво и чест'ито бил'о. – Добро јутро и честит ви Божић [2: 239 263]; б. 'богато награђен'. – Бићете честити ако наћете изгубљену цареву кјер [2: 283–284].

чета ж 1. 'група осветника'; в. *замијениш се*; 2. 'пљачка, крађа'. – Милија Мишов и Радован Радошев Ивановићи доводили су из чете многе волове [2: 474]; || **четница** ж. – Чета састављена од четири-пет људи звала се »четица«, а мимо де-

сет људи бројила се »добра чета« [2: 191]; || **четник** м заст 1. 'припадник чете'. – Некад се сви четници који освету изврше нијесу истицали ревношћу [2: 173]. – Појединац који је сам собом, без дружине, изван на крвничка племена четовао звао се »четник« или »нотњик« [2: 191]. – Бивало је и таквијех четника, које нијесу непријатељски пси лајали [2: 193]; в. *замјениш се*; 2. 'припадник српске националне (»националистичке«) војне формације у 2. св. рату'. – Уд'арили на ч'етнике. – Д'од'ио је ов'б'је з'а вријеме ч'етниџа. – Партиз'анима с'у ч'етници в'ише см'ет'али н'о Њ'ем'ци; || **ч'етобаша** ж 'предводник чете'; || **ч'етовођа** м 'исто'. – Таква чета имала је и свога старешину, који се звао »четовођа« или »четобаша« [2: 192]; || **ч'етов'ат** -ујем несв 'бити на походу у саставу чете'; в. *занудити*.

четворог'ода'ц -'оца ж 'коњ у петој години живота'; || **четворог'откиња** ж 'кобила у петој години живота' (Бс); || **четворојагњица** ж 'петогодишња овца, која се четврти пут јагњи'; || **четврт'ак** -'ак'а м 'четворогодишњи ован'. – Закла добра овна четвртака [2: 11; 5: 41]; || **четврт'ак** -'тк'а м 'четврти дан у недељи'. – Н'ек'и је в'ик'а да ће В'елики п'ет'ак б'ит у четврт'ак; || **четвртина** ж 'део точка »зетских« кола' [2: 61]; в. *јора*; || **четврт'оралац** -'лца м 'во у четвртој години орања' [2: 18]; || **чет'ир'иш** прил 'четири пута'; || **четрд'есница** ж 'четрдесетодневни помен'. – Четрд'есница је бил'а једн'оме Вуј'ошевићу. – Бил'а четрд'есница, п'а полугод'ишњица, п'а год'ишњица – т'о ти је под'уше.

чефуна / **ча'фуна** ж 'петелка грозда'.

чефутат -ам несв 'скидати перје с кокошке, пилета'. – Гарантујем да си је чефута [4: 297].

ч'ечер'ав / **чечурав** -а -о 'коврцав; бујне коврцаве косе'; || **чечер'ан** м 'момак бујне коврцаве косе'. – Б'ј'еше ли т'амо он'и Св'ет'ов чечер'ан?; || **ч'еч'ерка** ж 'кокошка на кострешеног перја'. – Приђе чечурава ђевојчица са затегнутим капцима на крају косих очију [4: 179].

ч'ечма ж 'извор'. – И'м'амо т'у'н двије ч'ечме. – Именом чечма и точак означава се у Кучима извор, који се у других Срба зове именом чесма [1: 13, 236]; в. *коришо*.

чешаг'ија ж 'алатка за чишћење, тимарење коња, говеда' (Бс); || **ч'еша'л'** ч'ешл'а м 1. ♦. – И'м'ала је добр'е чешл'ове; 2. 'чен белог лука'. – Ј'а се н'е би бр'ан'ила од два-три ч'ешл'а б'ијел'ога л'ука; || **чешл'ић** м. – У'з'ела ј'о-је једа'н чешл'ић; || **чешл'ат(се)** -'ам (се) несв 'прстима рашчешљавати вуну'. – Пошто се вуна осуши, чешља се прам по прам међу прстима [2: 30]; в. *бадијавити*; || **чеш'лар'ин** -'ин'а м 'зидни цепић за држање чешљева'; || **чеш'ат (се)** ч'еш'ем (се) несв 'трепсти, трљасти кожу да се смањи осећај свраба'; || **чешњак** м 'бели лук' [2: 54].

чибук м 'камиш, невелика цевчица у коју се усађује цигар(ет)а при пушењу'. – Не смије имати дужи чибук од једне ромаче [2: 483].

ч'ибул'ица ж 'бубуљица'. – Д'ођи да ти прив'ијем т'у ч'ибул'ицу.

чив'ија ж 'ексер'; || **чив'ица** ж дем.

чив'ит м 'модра, љубичаста боја'.

ч'иволит -'й несв 'бити на оскудној испаши'; в. *ипр'ажина, ширина*.

чивтови мн 'бирани кукурузни клипови који се остављају за семе'. – Бирани класови, за семе, који се вежу у »чивтове« и вјешају о ленги [2: 49].

чигурица ж 'мали пиштољ'. – Гусињац се сјећи не даваше / Но имаше чигурицу малу / Иза паса пиштољ извадијо / Пиштолу је огањ поклонијо / И Ђурово

срце изгоријо [5: 155].

ч'изма ж 'врста обуће, обично кожне, која сеже до колена'.

чијукат -ам несв '?. – Ја са стварима чијукам [4; 395].

ч'икѧт -ѧм несв 'изазивати на двобој'. – Чикаѧе на мејдан увијек је бивало међу другоплеменицима; || **ч'икнѧт** -нѧм св. – Част братства није могла поднијети, да не дадне мејданцију, кад им је другобратственик њихова братственика на мејдан чикнуо [2: 197].

чињ'ет се -ѧ се несв а. 'правити'. – Тѧ се чињ'ѧ: испрштѧ се у п'осуду и 'ондѧ га н'а огањ гв'ѧчиш (Бс). – Ж'ене сѧ чињ'еле обућу, тѧ оп'а'нке начињ'але [2: 99]; б. 'припремати'. – Дош'ѧ је Да'н'иле, оѧе да се чињ'ѧ год'ишњица. – Тр'ѧбали сѧ чињ'е[т] св'адбу. – Ми ни онда нијесмо славили нако чињели обичај [4; 86]; в. *за-шой*; в. 'радити, обавити'. – Ка'д је 'умро, т'ѧ'мѧ сѧ му тѧ обд'укцију чињ'ели; г. 'помагати, показивати предусретљивост'. – Тѧ је бил'а к'ућа која је св'акѧме чињ'ела; *изр. „чинѧиѧ Амин“* 'ритуално потврђивати одлуку племенске скупштине бацањем камена на гомилу (са значењем да онај који одлуку прекрши заврши под таквом гомилом)'. – Кад би се донела одлука, скупштина је по старом обичају »чинила амин«: сваки би узео по један камен у руку и бацио на сред скупштине, те се од тога камења начинила омања гомила [1: 216].

ч'ѧни ч'ѧн'ѧ 'црна магѧја'. – Мађионичке »чини« састоје се у »замршевању урезника и везању узлова« [2: 298].

ч'ѧпа ж 'овца с малим сисама'; || **ч'ѧпа'ц** ч'ѧпца м 'оштра и тврда планинска трава'.

ч'ѧр м 'гнојни оток, ulcus'. – Чир... добија по народном вјеровању онај што некога бије у бадњу неђељу. – Чир или ницину, кад се појави, тичу оштријем ножем [2: 520 540]. – Ч'ѧр нам'учѧ м'ѧжѧ'н док онѧ сп'еча'к од њ'ѧга не иск'очѧ и т'ѧ'мѧ м'ож да'н'ут; || **чир'ѧи** м дем. – Искоч'ѧо му некѧ чир'ѧи н'а нѧс и не д'ѧ да га п'ипнѧм; || **чирица** ж. – Скочио му чир на ногу и чирица под кољено [2: 379].

чир'ѧкѧва'ц -вца м зоол 'зрикавац'. – Онѧ чир'ѧкѧвци 'у л'ѧто м'огѧ т'акѧ да те загл'ѧнѧ да ид'ѧш кѧ пл'ан. – Ка'д л'ѧцки чир'ѧкѧвци п'очнѧ да чир'ѧкѧѧ, м'огѧ тѧ загл'ѧш'ит; || **чирикт'ат** -ѧкѧѧ несв 'оглашавати се као чирикавац'. – Једној жарѧбици, која је на грану чириктала, рече лисица [2: 464].

ч'ѧсѧ'н ч'ѧсл'ѧ -'о 'блед, болешљив, анемичан до прозирности'. – Н'ѧмѧ дѧш'ѧ у њѧ, ч'ѧсл'ѧ, п'опѧла ју м'ука и л'ѧпчѧ се коп'ѧјѧ.

ч'ѧс[т] ч'ѧста -о 'чист, уредан'. – М'ало је чист'ѧје и уредн'ѧје к'ѧћѧ од њ'ѧнѧ; || **ч'ѧсн'ѧца** ж 'жена чије је домаћинство чисто и уредно'. – Она је в'ѧ'зда бил'а ч'ѧсн'ѧца, а и с'ѧ'д, ка'[д]-је ост'ѧрѧла, к'ућа јѧј је чист'ѧјѧ нѧ код овѧје мл'ѧђѧје; || **ч'ѧистѧт** -ѧм несв 1. 'чистити, уређивати'. – Она в'ѧ'зда ч'ѧистѧ али у к'ућу али прет к'ућу. – Ид'ѧ да ч'ѧистѧ лив'ѧду, да м'ѧ'кнѧ којѧ к'ѧми; 2. 'крчитѧ'. – Ч'ѧистѧ онѧ крај 'о-дола, да уб'ѧчѧ у њ'ѧга у коју кр'ѧѧлу.

ч'ѧтѧв -ѧ -о 'цео, потпун, целовит'.

чит'ѧт -ѧм несв 'читати'. – Овѧ се ѧ'ѧца сп'рѧјѧ з б'ѧѧм: 'она научѧла сл'ѧва и 'узмѧ што да чит'ѧ, а 'они вел'ѧ да се спр'ѧмѧ за факут'ѧт.

ч'ѧтвѧк м 'каменчиѧ у игри петкања, »петкаш«'. – Ка'д мѧ р'ѧчѧмо »ч'ѧтвѧк«, К'ѧучи вел'ѧ шт'ѧ ви је тѧ? (Бс).

ч'ѧтѧ -ѧ -ѧ в. *ћѧиѧ*.

ч'ѧтула ж 'породична књѧга умрлих' [1: 113]. – Братства су држала зајѧдничке читуле [2: 129]. – Сп'ѧсоје је пѧс'ѧ св'ѧ н'ѧс Сим'ѧновиѧе, од Р'ѧдоњѧ Сим'ѧнова:

'он је св'е пѣс'а у кв'игу ка'[д] је г'ој ко 'умро, зв'ал'а сѣ т'а кн'ига ч'итула.

чифлија ж 'ловачка пушка' [2: 64].

ч'ифт м 'два истоветна или слична предмета, пар; два клипа кукуруза увезана њиховом комушином'.

ч'ифт'ат се -'ам се несв 'играти се с пет каменчића'. – Чифтање је сједећа дјечја игра с пет камичака величине доброга лешника [2: 341].

чйч'а'к чйчк'а м бот 'биљка из породице главочика *Lara major* L.'.

чк'ат чк'ѐм несв 'мокрити, уринирати'. – От'ишла је да чк'ѐ, ако н'ије срамот'а р'еј; || **чк'иња** ж 'мокраћа' [2: 46].

чкйл'ет -'йм несв 'гледати полузатворених очију'; в. *йойл*.

чклампав'ија ж 'скитња'. – Он се над'а'к'а п'а 'отолѐ у чклампав'ију.

чкл'ан м 1. 'члан'. – Бој'ат сѣ да т'у не умрѐ којй чкл'ан пор'одицѐ; **2.** 'чвор'. – У шивењу су пазиле, да им се, макар и нехотично, не свеже чклан на концу којим се шије, јер се вјеровало, да то уди покојниковој души [2: 264]; || **чкл'ан'а'к** -нк'а м 'зглоб'. – М'аљ је сн'ијег, н'ѐм'а га до чкл'ан'а'к'а'н. – И тр'ав'а им'а онѐ чкл'анкове; || **чклан'ат** -а -о 'чланковит'. – Бекад га »завлаче« »влачом« од »чкланатого« прућа [2: 48]; || **чланан** -а -о пруће в. *завлачий*.

чкл'апит -'йм несв 'ударити'. – Н'у ми се м'а'ки, д'ијете, да те н'е би чкл'апила; уп. *шклайий*.

чкр'апа ж геогр 'шкрапа, усек у кречњачкој стени, јама'.

чкр'ж'ет -'йм несв 'шкргутати зубима'. – Ка'[д]-спй, он чкр'ж'й зуб'има [4: 392].

чкрл'уга ж 'штап са задебљањем на врху'. – Он се н'ије одв'ај'а од онѐ својѐ чкрл'угѐ в'ише н'б вл'адика.

чм'инта ж 'овца'.

чмйч'а'ц -чц'а м 'чирић на очном капку'. – Кад неком на око чмичац искочи, мисли се, да ће му мајка родити брата. – Чмичац... долази на око, према народноме вјеровању, кад га неко некеме наметне или предадне [2: 319 540].

чоб'ан м 'пастир'. – М'ѓр'а чоб'ан у превиј'ачу да леж'й на тор'ину. – А овй Душ'ан, чоб'ан, ч'ув'а е ј'агњ'ат; в. *зайага, љас[ий]*; || **чоб'анин м** 'пастир'. – Н'ије чоб'анин ако се не скв'асй и не см'рзнѐ; || **чоб'аница** ж 'пастирица'. – М'а'њѐ је бйл'о чоб'анийц'а, 'оне с'у бйл'е у к'ућу и ок'о к'ућѐ; || **чоб'анче** -ета с 'млађани пастир'. – Док је корота, не чује се пјесме у селу и чак ни чобанчад гором не пјевају [2: 268]; || **чоб'анчић м** 'дете пастир'. – Ј'а са'н чоб'анчић б'ио и л'ијепо п'антйм ђе са'м и гл'ед'а; || **чобапч'ина** м пеј. – Вйк'ала, велѐ, н'ек'а, ка'[д]-с'у ју вод'или св'атови: „Ајте, здр'аво, чобанч'ине – н'ѐм'а в'ише јѐбач'инѐ“; || **чоб'анскй** -'а -ѓ 'који се тиче чобана'. – Ј'а са'н се заисто на'ијо чоб'анск'ога л'еба; || **чоб'анство** с 'пастирски посао, пастирство'. – Старац се забавља... лакшим пословима, а најчешће чобанством [2: 109]. – Пријѐ домаћ'ин одређив'а к'о му је за чоб'ансво, а к'о за др'угй п'ос'а и уч'ио г'а н'а вријеме; || **чоб'анов'ат** -ујем несв 'бавити се чобанским пословима'. – Оће ђед'о да још м'ало чоб'анује, да не забор'авй.

чогол'ат -'ам несв 'гунђати, изражавати незадовољство нечијим поступцима'. – Не прест'аје да чогол'а, а не зн'ам ни о к'ом'е пр'ич'а ни шт'о ј'ѓ[й] је учињ'ио; в. *цвел'аий*.

ч'оек / ч'ѐк м, Вјд *чоче*, 'човек'. – Неож'ењен ч'оек – там'ан ч'оек, ож'ењен

ч'оек – по'ла ч'оека, ч'оек ж ђец'ом – н'ишта ч'оек. – Неки ч'ек тр'ажї П'етра.

чолак м 'човек без руке или без прста'.

чом'ига / чом'рга ж 'крвни суд који на челу набрекне човеку у тренуцима љутње'. – В'идїш-[л]и како му н'а чело ск'очї чом'ига ч'їм се н'ечїм нас'р'кã. – Боси чомрга међу очи [4: 305]; || **чом'рдїт се** -їм се несв 'мрштити се, мргодити се'. – Н'ишта се нем'о[ј] чом'рдїт, нò по'итã[ј] за овц'ама, да не б'иднè др'угã.

ч'опкãт -ãм несв 'чупкати'. – Нем'ò тò ч'опкãт нò 'узми тã' ком'ãт али батãл'и; || **ч'опколїт** їм несв дем. – Не м'огу га одуч'ит да не ч'опколї; || **ч'опнўт** -нèм св 'чупнути'. – Ж'їв н'їје ако н'ешто не ч'опнè; || **чопл'їт** ч'оплїм несв 1. 'скидати зрно по зрно (грожђа) или лист по лист (са гране)'. – Што ч'оплїш тў л'озу, 'имãш и каквè др'угè раб'отè; 2. 'причати без смисла, брбљати'. – Би ли м'огãн м'ало м'ãње чопл'ит – не м'огу те сл'ушãт и да је паметн'їјè; в. *шица*.

ч'ора ж 'овца'.

чофрге 'дивљи кромпир' [2: 54].

чпија ж 'потказивање, шпијунирање'. – Но је чпија настанула давно / Чпија клета, да ју Бог убије / И Кучи су макул наодили [5: 219].

чн'ура'к -рка м зоол 'шкорпија'. – Ујед од чпурка, скорпије или акрепа, како га мнозина зову, лијечи се мазањем уједеног мјеста и отока маслиновим уљем [2: 544].

ч'убра / чўбр'а ж 1. 'коза кратких ушију'; 2. 'жена малих ушију'; || **ч'убрица** ж дем 1. 'овца, коза кратких ушију'; 2. 'сорта грожђа' [2: 56]; || **чубр'ан** м 'јарац кратких ушију' [2: 19]; || **чўбр'о** м 'човек с малим ушима'.

чувалица ж 'мало, опрезно пашче' [2: 9]; || **ч'увãр** м ♦. – Били су пратилац и чувар млогије живота [Ж]; || **ч'увãра'н** -рна -о 'који брижљиво чува, штедљив'; || **чўв'ат (се)** ч'ўвãм (се) несв а. 'чувати уопште, пазити; бринутн'. – Ко се ч'ўвã и Б'òг га ч'ўвã; б. 'штедети'. – Ч'ўв'ала је св'е што сè м'огло ч'ўв'ат; в. 'бити чобанин'. – Њег'ов је п'осã'н да ч'ўвã; *изр. чувãш јãњãд* 'ономоћати'. – Јеси ли нãр'едãн да ч'ўвãш ј'ãгњãд.

ч'удо с ♦. – Валã ми је ч'удо што се не јãв'ише; || **ч'удїт се** -їм се несв. – Дош'ã' је, нас'ум, в'акãт да се ч'ек ч'удї ако што л'їјепо ч'унè; || **ч'уда'н** ч'удна -о 'необичан'. – Ч'уда'н са'м са'н снијев'ала; || **чуд'ес[т]во** с 'необјашњива појава'. – Св'акã са'м чуд'есва у м'òј в'їјек преб'ачїла, а с'ã[д]-ми се чињ'ї да је н'ãвнїшè да и ч'оек м'оже да се р'одї; || **чуднов'ат** -а -о 'чудан'; в. *снијевãш*; || **чуднов'ато** прил 'невероватно'. – Тò је чуднов'ато да се р'ечè да за дваез дã'н'ãè дв'їеста и педесе-к'їлãè с'ира сè ск'упїло.

чўј'ат ч'ўјãм несв 'слушати'. – Јã са'н чўј'ã да је тò в'еликã с'ила и бог'ата; || **чўј'ãње** с 'чувење'. – Јã о г'омè п'онешто знãм по чўј'ãњу од б'абè и ђ'еда [Ж 26]. – Зар'ãгїли Кос'ор и С'еоштица за с'еда'м г'одїнãè, а за г'ò се на Кос'ор н'їје чўј'ãло; || **ч'унўт** ч'унèм (не)св 'чути'. – Је ли се што ч'унўло за т'ã'н в'òз, 'имã ли ј'ош м'ртвије; || **ч'ут** ч'ујем (не)св 1. 'исто'. – Ч'уеши, д'їјете, да Б'òг дã да напредїш; 2. 'осећати непријатан мирис'; || **ч'ут** ч'ујем / ч'унèм св 'доћи до неке информације, чути'. – Ако што ч'унèш за њ'и да ва'л'ã, смїр'и и[м] он'ў ј'ãтку неср'етњў.

ч'ука арб. *чуке*, ж 1. 'животиња с малим ушима'. – Им'ã са'м јã н'еколике ч'уке, необичне, м'ãлије уш'їн бил'е; 2. 'вис, брдо, с једне стране стрмо, а са друге с благом падином; обичније *цук*'; || **чук'ан** м 'ован, јарац (али и човек) малих ушију'.

чук'ун- префикс за означавање четврте линије сродства'; || **чук'унбаба** ж 'дедина мајка'; || **чук'унђед** м 'дедин отац'; || **чук'унун'ук** м 'синовљев / кћерин унук'; || **чук'унун'ука** ж 'синовљева / кћерина унука'; || **чук'унун'уче** с 'синовље-

во / кћерино дете'; в. *шукун-*.

ч'ул'а ж в. *чука 1*.

ч'ума ж 'куга'. – Чума или куга... постала [је] од вјештице, која је ђевојком у виду море свијет морила и по смрти се прометнула чумом [2: 525]. – Срби вјерују да се лампијер... промеће вуком, а женска, ако је ђевојка, чумом, па купи ђецу, а ако је старија жена, »жољаром«, те мори свијет [2: 292]. – Умори чума кокошиња [4: 253].

чунг'ар -ар'а м 'јадно старо чељаде'. – 'Ено га онѝ чунг'ар на упр'ет, не изл'азѝ ни до пр'ага; || **чунг'ар'ит** -'арѝм несв 'таворити, живети последње дане'. – Не изл'азѝ више н'икуј и чунг'арѝ на упр'ет.

ч'уп'ат -ам несв 'вући, извучити нешто трзајем'; || **ч'упк'ат** -ам несв 1. 'чистити ситне травке, плевити'. – 'Ено ју у фрумет'ин, ч'упк'а тр'ав'у, да б'ачѝ пр'асету; 2. 'узимати мале залобаје, грицкати'. – Злор'ано ли ми је овд' дијет'е: не 'ије нѝ теке ч'упк'а; || **ч'упкол'ит** -ѝм несв дем. – Ови м'оји пѝвнѝц'и, ђ'аво и[м] га п'опио, добр'е пот'еж'у, а ум'иј'у и да ч'упкол'е прш'ут'е и с'ира; || **ч'упн'ут** -нѝм св 'презалобајити'. – Оћу да н'ешто ч'упнѝм. – Ј'а уз'е н'ешто да ч'упнѝм. – Вал'а оћу да нешто ч'упнѝм, а ч'исто с'у ми ѝст'а затв'орена да не м'огу н'ишта об'ис.

чут в. *чујаш*.

чучак чучка м 'вучји род'. – Вук се по народноме мишљењу дијели на родове: »чучак«, »пожмиреп« и »мрков«. – Вук чучак, који чучеѝ издалека гледа стоку [2: 334; 3: 68] Од свију је најхрабрији мрков; || **ч'уч'ат** ч'уч'ѝм несв 'чучати'; || **ч'учн'ут** -нѝм св. – Ј'а ч'учн'у под једа'н б'бр.

ч'уш! узв 'чујеш'. – Чуш! – посе леденице [4: 347].

Ц

цагад'ур / цегадур -ур'а м м 'храбар, силовит чооек'. – Нем'ѝ се ф'ат'ат с онијем цагад'ур'ом да те не ост'авѝ г'рднѝга (К Кс); в. *зорѝја*.

цад'а ж 'цеста, колски пут'. – Она 'отол'е преко Кос'ора пј'ешк'е, а ј'а са'н цад'ѝм, разм'ѝнѝм се ш ѝ'ѝм [Ж 20].

цамад'ан м в. *цемаган*.

цам'нја ж; в. *ма'ј*.

цандам'ерија ж 'војнички организована државна полиција, жандармерија'. – Збр'ио сѝ и б'ио з'ам'ј'енѝк комад'анта цандам'ериј'е; || **ц'анд'ар** м 'полицијски службеник, жандарм'. – Ка' [д]-с'у га п'оч'ел'и ц'анд'ари пр'атѝт да га ф'атај'у, 'он је поб'ј'ег'а' ш ѝ'ѝм ов'ѝје у т'а'збину.

ц'ања ж бот 'варијетет шљиве, цанарика'.

ц'ара ж а. 'неуредна жена'. – Реј ђе ц'ара ка друга [4: 381]; б. 'будаласта жена'. – Дѝ'е ми ц'ара и п'оч'е да бл'еј'и, једв'а са'м ч'ек'ала да 'ојд'е (Бс).

ц'арк'ат -ам несв 'провоцирати, изазивати'. – Нем'ѝте се ц'арк'ат, да ве ј'а не смир'ујем; || **ц'аркол'ит** -ѝм дем несв 'исто'. – Н'ије жѝв ако н'екѝга не ц'арколѝ; || **ц'арн'ут** -нѝм несв 'изазовно дирнути, пецнути'. – В'иѝи пог'аншт'ину: ц'арн'у ју – и 'учиње се к'а да н'ишта н'ије учин'ио.

цас м 'стрес'. – Осмјехну се он сам собом кад се увјери да није ништа друго сем цас и страховање [3: 69]; || **ц'асн'ут (се)** -нем (се) 'тргнути се, стрести се'. – Он је цаснуо као да пред ѝм прште бомба [3: 676; 7: 57].

цб'ањ / жб'ањ м 'буренце'; || **цбањ'ић** м дем.

цб'арйт несв 'влажити (од слабог подземног извора). – На тѹ лив'аду в'а^азда пом'ало цб'арй (Бс).

цгаура ж 1. 'рупа у немалтерисаном зиду'; 2. 'кућерак од сувозидине' (7: 66 130).

цгл'ијѣб м 'дубока вододерина'; в. *ж҃лијеб*; || **цгл'ѣб'ина** ж 'исто'. – Сакријев'али сѹ се по тије цгл'ѣб'ина^а, ма поред ов'ије нијес'ѹ м'огли за мл'ого.

цебеана ж 'муниција' – Сваки војник је бринуо за своје оружје, »цебеану« и »таин« [2: 183].

цевел'ат (се) -ам (се) 'гложити се'; в. *ѣабел'*, *ѣабел'ски*.

цев'ап -апа м у *изр. гайи* ~ 'задовољити потребу; уредити нешто, смирити сукоб'. – Млогоме треба дават цевап, а више се не може. – Ал је тешко цевап дати кавзи.

цезва ж [1: 253]; || **ц'еза** ж 'цезва' [2: 88].

цемад'ан м 'део мушке народне ношње'; в. *ѣуњ* [1: 256].

ценаб'ет м 'спадало, напаст'. – Не м'ош се од ценаб'ета отр'ѣс, м'браш му се насмй'ат, а н'ека^ад би га слатк'о ф'рснѹла.

ц'ѣнгеле пл т 'трокрака кука, ченгеле' [Ж 23].

ц'ѣп / ж'ѣп м. – Ја нешто п'ипнѹ у ц'ѣп д'есни: 'ево некаква б'ѣмба.

цѣп'а ж 'жена ограничене памети' (К); || **цѣп'ат** цѣп'ам несвр 'брбљати'. – 'Е, колико мог'а да цѣп'а и да ју јез'ик не заб'олй (К).

цефердан м 'украшена стара пушка' [2: 91].

цехра ж в. *чѣра*. – Хинсана је лако познати на цехру [3: 81].

цѣц'ат цѣц'им несв 'узалудно ишчекивати'. – Цѣц'ала са^ам на цад'у двије 'уре, а 'они от'ишли да поп'ијѹ »по једн'у« п'а забор'авйли да бр'ојѣ.

цивцан м 'врабац'.

ц'ида 'копље'. – Набијали [су] непријатељске главе на високе „циде“. – Наостријо циду дреначу / па натаче Османову главу [2: 188; 5: 111].

цицалица ж 'чобанска игра с бројалицом' [2: 343]; || **цицање** с 'исто'; || **цицеле** 'први члан бројалице у цицању'. – Цицеле, бибицеле, једно звоно, друго звоно, катарѣци, зеци, кога зеци допадоше, мога брата јединога, он га зове на вечеру, није коље вечерати, ни у земљу погледати, зучи, бучи, мичи [7: 73].²³

цѣгл'ан м 1. 'велика кост, обично бутна'; 2. 'човек који се „дохватио“ било какве власти'. – Којй сѹ тѣ цѣгл'ани дѣд'или на тѹ куфер'ѣнцију?

цѣјат / цѣј'ит -'им несв 'стајати безвољно, дреждати, с муком нешто ишчекивати'. – Ј'а са^ан тѹ цѣј'ио ц'ијел'й д'а^ан (Кж); в. *ѣојайи*.

ц'ока ж 'кратка горња хаљина од бела или црна сукна, са рукавима који се са спољашње стране завршавају троугластим изрезом. Цока може бити спреда затворена или троугласто отворена, а уопште је на прсима и по рукавима лепо извезена и ишарана и још има на мишицама подугачке црне ресе' [1: 259] (Кс).

ц'ора ж 'крмача' (К).

цоцат им несв в. *ѣојайи*. – Подигла ми је оцјену док сам цоцала у кући [4: 188].

ц'упа ж 'сукња од грубог сукна'; || **цупел'ѣга**, арб. *ѣујлѣша*, ж 'део женске ношње'. – До тела се носила хаљина или цупелѣта, која је допирала до листова.

²³ Уз ову цицалицу дописујемо Предојевићев додатак: Лијепа је цицалица / Загонетна бројалица / Цица-мица / Гмизалица / Бајалица / Низалица / Здувача / И саваљича / Чуо сам је / Од Радича / У раздање / Пред орање.

Имала је широке рукаве. Цупелета је била од белог сукна и лепо украшена по прсима и по крајевима рукава дугуљастим парчадима црвене свите, која су везена свилом и пришивана једна до другог [1: 257 259, 2: 92]. – Обукоше женске цупелете [5: 473].

Ш

шав м ‘шивење’; в. *крој*; || **шавац** м ‘кројач’ [2: 71]; || **шавачки** -а -о ‘кројачки’ [2: 71].

ш'ака ж а. анат ‘део руке од зглавка, запешћа, са свијеним прстима’. – А ‘он ст'искā те нāр'едника – пл'ас – ш'акōм п'о носу; б. ‘мера за дужину’; в. *хаљина*, *йодланица* [2: 79]; *изр. о[г]-шаке до лакџа* ‘ударити се шаком једне руке по савијеном лакту друге, као гест ниподаштавања’. – Одмјерио и[м] гā о-ш'акē д'о лāкта; || **шакет'ат** се -'ām се несв ‘тући се песницама, песничати се’. – ‘Они се шакет'ају кā о[д]-шāl'ē, мā и т'ā*мā б'иднē г'рдније.

ш'ал'ација м/ж ‘шаљивчина’. – А био је в'ел'й комендиј'ач, ш'ал'ација.

шанац м ‘заклон’. – Бивало је и такијех бораца, који... би пуцао... ногечке, па да га дружина присиле... да се као други за шанац склони [2: 185]; || **шанчић** м ‘мали заклон’. – У боју је свак себи правео шанчић или метериз [2: 183].

ш'ап м ‘болест оваца’.

шāп'а ж а. ♦; б. ‘велика рука’. – Нем'ō да те уф'ати у њег'ове шāп'е; || **шап'ов** м ‘пас са белегом на шапама’.

шапјело с ‘жута боја’ [2: 71].

шапковина ж ‘дрвенаста коровска биљка широког листа’ (7: 129).

ш'апор м а. ‘шумор, шуморење лишћа’; б. ‘жамор, тих шапат’. – Н'ека и[х] т'амо, што ти см'ētā њ'ин ш'апор; || **ш'апорџт** -џм несв ‘шапутати’. – Скупџле се т'амо и нешто ш'апорē (Бс).

шара ж 1. ‘тестера за трепанацију. – Одмах узима шару, која има облик кружне тестерице, и почне је вртити полако на једну страну [1: 312]. – Шара или шароњање, арб. *шаре*, је једна од најинтересантнијих радова народних оператора. Шароњањем се врћела, »трапавалак људска лобања [2: 553]. – Гледао сам по двије шаре на једној лобањи... Приликом шар се мјесто наркозе давала љута ракија [2: 553-554]. – И »ћотек« по глави, с којег је била уобичајена тако звана »шара«, мирен је као и рана [2: 171]; || **шароњање** с ‘трепанација’. – Б'ио је н'екџ на Мед'ун, звāл'о сē шāр'оњање, 'он му је врт'ио к'бс од глāv'ē те му је изв'адио 'от кости да му ост'анē 'увијек тā р'ана незар'ашћена; в. *шара* [2: 553; 1: 310-313]; || **шароњар** м ‘трепанатор’. – Сутра дан шароњар скине отвор и нађе кост „бијелу ка јајце” [1: 312].

шāр'а / ш'ара арб. *шара*, ж а. ‘шарена крава, шаруља’, б. ‘овца беле длаке са црним шарам по глави’ [2: 10]; в. *вара*; || **шараб'ан** м ‘шарени јарац’ [2: 19]; || **шар'ан** м ‘ован беле длаке са црним шарам по глави’; || **шāр'а'ц** шāр'ц'а м ‘шарени коњ’; || **шарка** ж ‘тип пушке’. – Није такви адет у Латина / Шарку пушку да истуре мучке [5: 51]; || **шар'бка** ж ‘овца’; || **шāр'оња** м ‘во’ (Кс) [2: 18]; || **шар'ов**, арб. *шарови*, м ‘име пса’. – Ако викнем Куче, вишина те дој' за мном и моџем шаровом ка за свијема вама [2: 151, 2: 9]; в. *завићетџ* (Бс); || **шар'уја / шар'ул'а** ж ‘шарена крава’. – Мркуја виша, шаруја претља, па узми коју ој' [2: 18, 489]; || **шарун** м зоол

‘змија шарка’. – Најотровнијом змијом сматра се „шарун”, иначе и „поскок” [2: 337]; || **шарун’ница** ж а. ‘шарена коза’ [2: 19]. – Побјегоше срабљиви Латини / Ка шогаве козе шарунице [5: 73]; б. ‘шарена птица’. – А за њим су крстати орлови / И у јага тице шарунице [5: 232]; в. ‘тип пушке, шарка’. – Дофатише пушке шарунице [5: 73].

шарабај м ‘запрежна кола’.

шатлан м ‘формула у бајању’. – Шатлан, батлан, говно ти на длан [2: 520].

ш’атор м 1. ‘кишобран’ (Кс); 2. ‘печурка’ (Кс); *изр. ш’аѿор вр’анин*. – С’а[д] бер’е п’ечурке (м’й смо и звал’и ш’атор вр’анин), а л’ијепо е коѿ им’ање напуштено: н’ид га ‘орѿ нид га к’осй, нѿ му га ђ’аѿ н’осй! (Бс); || **ш’аторога** ж ‘коза с роговима у облику шатора, кишобрана’ [2: 19].

ша’пн’ут ш’а’пнѿм св ‘рећи тихо, дискретно, шапнути’. – Прим’а’ки се да ти н’ешто ш’а’пнѿм; || **ша’пт’ат** -’им несв ‘говорити тихо’. – В’идио са’м јѿ да му нешто ша’пт’и, теке се нијес’а’м кв’артѿ; || **ша’пт’ање** с ‘тих разговор, шапат’. – Т’амо сѿ се нешто здоговѿр’али, а ка’д прек’идоше ша’пт’ање, д’иже се једа’н цѿгл’ан.

шв’агнѿт -а -о ‘психички лабилан’ [2: 521]; в. *на’рануѿ је, весвеселија*.

шевѿе с ‘шивѿење’; || **ш’а’в / шев** м ‘шав’ [2: 90]; || **ш’евница / ш’а’вница** ж а. ‘мотка, летва којом се учвршћује слама у крову’; б. ‘усукани пругићи којима се сламни покров на кући везује за рогове, »кључевек’’. – Свака врста се притисне дугијем попречијеним пругом и тај се пруг веже усуканим пругићима за кључеве. Ови се пругићи зову „шевнице“ [2: 84].

шеврдат -а[м] несв ‘кривудати, вијугати’. – Пут шеврда [4: 345].

ш’ега ж ‘тестера’. – Т’ата е једа’н д’ѿн ђ’ерѿ на њ’ега ш’егу и св’е сѿ накрѿв’ило и д’ошло под њ’им. – Маш’ан је б’ио м’ѿјстор за св’е тѿ раб’отѿ, за ш’егу и др’угѿ. ‘Он је ч’а’брове р’ѿди’о, к’аце и што зн’ѿ[м] јѿ [2: 76]; || **ш’егѿт** несвр ‘пилити’. – Д’озва њ’ега и ј’ѿ и Маш’ан ђемо да ш’егѿмо; || **шегач** м ‘тестераш’. – Ораховци шегѿју штице по примјеру »бугарскијех« шегача [2: 61]; || **шеготина** ж ‘струготина’ [2: 75]; в. *зарастѿаваѿи*.

шежањ м ‘мера за дужину, сежањ’. – Величина једнога боја на равнини зове се »укоп«, а та иста величина пријеке мјере је шежањ или »растегљај« [2: 79].

шелак м ‘оглашавање успешног војничког похода пуцњавом, шенлук’. – Ту големи шелак истурише. – Сви Латини шелак учинише [5: 344 403]; || **шелук** м ‘исто’. – Из пушак шелук истурили [5: 342]; || **шемлак** м ‘исто’. – Ту је чета шемлак учињела [5: 66]; || **шемлук** м ‘исто’. – И сва војска шемлук учинила [5: 506]; || **шенлак** м ‘исто’. – Од весеља шенлак истурише [5: 171]; || **шеилук** м ‘исто’. – Чета која изврши освету огласи то шенлуком. – Војници су шенлук истурили [2: 174; 5: 314]; в. *брацки*; || **шелаковат** ујем несв ‘пуцњавом оглашавати успешно завршен војнички поход, шенлучити, веселити се’. – Из пушак шелук истурили / Шелакују глави и плјену [5: 342]; || **шемлуковат / шенлуковат** -ујем несв ‘исто’. – Кад му руке остану здраве... не само што је својта „шемлуковала“, но је томе сље-довао и цио скуп [2: 152 179]; в. *брацки*.

ш’енѿт (се) -ѿм (се) св 1. ‘померити се’. – Код мене не може бит да се шенем, ваља ти да се шењаш [2: 458, 521]; 2. ‘померити памѿћу’; в. *ѿомамѿиј се*; || **ш’ењѿт се** -ѿм се несв ‘померати се’. – Он се није везиру с мјеста шења [2: 456].

шенш’ѿр -ѿр’а м ‘шешир’.

шенпуг м ‘петља у облику раширених лептирових крила’.

шер; *изр. шер будале в. найеџе-маџе*; || **шерас**[т] -а -о 'лукав, препреден'. || **шероват** -ујем несв 'понашати се лукаво'. – Надгледа да не шерујемо [4: 237]; в. *кеџекан*.

шеремет м 'необичан човек, чудак'.

'шерјат м 'исламски правни систем'. – Нијесу и могли судит по шерјату [Ж 13].

ш'еса'н ш'есна -о 'стасит, складан'; || **ш'есно** прил 'уредно, складно'. – Св'е јџ[j] [j]је ш'есно (О).

шеста ж 'кружница на бачви, утора'. – Шеста окружује величину и круг дна [2: 75].

шестак м 'шестогодишњи ован' [2: 11]; || **шест'ина** ж 'шесторица'. – Шест'ина су т'унā о[д]-тџ В'рмошџ, под ор'ужем, прије но се 'у план'ину д'игло преко наше гран'иџе [прешли].

шестански '?'. – Ђаво те шестански изио! – Триста те ђавола шестанскије позобало [2: 281].

шест'ок -а -о 'жесток'; || **шесток'анскй** -ā -ō 'најжешћи који се може замислити'. – Нам'учио сџ шесток'анскије м'ука'н.

шџт'ат ш'џтам несв 'шетати'; в. *џерјаник*; || **ш'еткāt / ш'џкāt** -ām несв. – Јā са'м в'а'сй в'ијек ш'еткāла о[д]-стр'утџ до ог'ишта; || **ш'еткол'йт / ш'џкол'йт** -йм несв дем. – Ако се н'џкџме ш'етколй, 'ено му Шикун'ос и бур'ило; || **шџт'ање** в. *вранино шеџање*; || **шетница** ж 'шетање као знак нервозе'. – Отац се осамио украј собе, послије га уфати шетница [4: 196]; || **шету'к'ат** -у'кам несв 'помало нервозно шеткати'.

шибик'ат -ām несв 'шибати лопова'; || **шиб'игуз** м 'лопов који је истрпео шибу, казну шибанем'; || **шиб'игузовић** м 'потомак шибигуза'; || **шибике** ж 'шиба, казна за крађу'. – То је шибане с 25 лакијех удараца по леђима за крађу' [2: 208]; || **ш'ипкāt** -ām несв 'шибати, кажњавати лопова'.

шибут м 'густа букова шума'. – Носили су по торбицу соли, па ју на струку изасули на крај Врмоше близу шибута [2: 74 489]. – У шибут и заклонијо Љуљо [5: 201; 12: 34]; || **шибутовак** -ака м 'дуга мотка усечена у шибуту'. – Наоштрише један шибутовак [3: 279].

ш'ија ж 'врат'.

шијун м 'олуја, вихор, снажан ваздушни ковитлац'. – Кишу или дажд по народном схватању заузима у мају такозвани »шијун« који учини тако велик и снажан шмрк, да би у стању био дићи собом највећи брод [2: 333].

шик'ат ш'йкām несв 'љуљати колевку; успављивати дете'. – Да га воде на Мојан планину / Да и' чџда у бешике шика [5: 463]; || **шикн'ут** -нџм св 'зальуљати колевку'. – Шйкн'и да се тā'н »ч'џк« не разб'удй.

ш'ил'āt ш'ил'џм несв 'слати'. – У овџ пџ г'одинџ св'акоџга мј'есџца ми ш'ил'џ пет 'ил'ādā ил'и седа'м 'ил'ādā'н.

шил'ег м 'овнић до две године живота'; || **шиљежица** ж 'двогодишња овца'; || **шил'егница** ж 'исто'; || **шил'ешчић** м; || **шил'еже** с 'овчји брав од пола године до две године', арб. *шијез* [2: 11].

шинголит -йм несв 'обављати по кући ситне послове'. – В'а'здā'н нешто ш'инголй, а не в'идй се што си чињ'ела.

шинда ж 'дашчани кров, шиндра' [1: 248].

шип'а'к шйп'а м бот 'нар, Punica granatum L.'(Би) [2: 59; 1: 22].

ш'ипйт -ѿм св 1. 'снажно ударити'. – Ш'ипио гā по ђуш'и и св'ега гā к'рв 'об-
лїла; 2. 'заболети у лумбалном појасу'; в. *са'инуи се*.

шипур'ак -а̀к'а м бот 'Rosa canina L.' (Бс Бч).

шипурика в. *качаруѿа* [2: 536].

ш'пѿр м/ж 'ширина, простор'. – Тō је в'ел'ā ш'пѿр и к'о знā ђе се м'огло спрѿ'ат;
|| **ширин'а** -'ē ж а. 'широк простор'. – Пушти и [х] т'амо, н'āјтē на ту ширин'у да
ч'иволē; б. 'пространа кружна основа'. – Пуштио гā у ширин'у, а н'ēће б'ит вис'ок;
|| **шпѿр'ит (се)** ш'пѿрѿм (се) несв 'ширити (се)'. – С'а'д м'оже по К'омōвā° да се
шпѿрѿ св'ако како му се доп'анē; || **шир'ок** -а -о ♦. – К'о ће б'ол'е – шир'око му
п'ол'е.

шић'ар -ар'а м 1. 'ратни плен'. – Кучи вељи шићар задобише [5: 48]; 2.
'>страно тело« (трун, длака) у јелу, пићу'. – 'Ево ми шић'ар у рак'ију, некака'в тр'уњ
ми 'упаде.

шит шпѿ'ѿм несв 'шити'. – Шпѿ'јаше н'ешто, к'рпл'āше, не ум'ијен ти кāз'ат;
|| **шпѿ'е** с 'оно што се шпѿје, швење'.

шишавци 'црногорска капа'. – Њих и Арбанаси о скуповима и у »фронтони-
ма« носе [2: 89].

шишкара ж 'шишарка'. – Скупи врећу шишкара, да ју у име ора'а продадне
[2: 445]; || **шишкарица** ж дем.

шишкāt (се) -ām (се) несв 'шишати (се)'. – С'а'а[д] ће њ'ега б'аба да шпѿшкā
кā што би и 'овцу; || **шишобрѿк** м 'који не носи бркове и не поштује старе обичаје'.
– Међу овијема шпѿшобрѿцима више н'ēмā л'у'ђ'ѿи и нēмāш и по чам'у позн'ат ка'а[д]
се са' жен'ама пом'ијешају.

шишњāвa'ц -вца м 'лупеж'. – Куј се г'ој обр'нēш – 'ето ти шпѿшњāвa'ц; и у
пл'ацу и н'а пѿт (и 'у гору би – да у њ'у ул'ежēш); в. *зѿрагара*.

шк'ала ж геогр 'стрма каменита страна, с пешачком стазом'. – Ал са стоком
проћи не мога'у / Уз тијесне шкале и путине [5: 405; 12: 34–35]; 2. 'ситно ломљено
камење које се убацује у зид између камених блокова'. – Н'емām к'амена за шк'алу!
– 'Узми бр'ода! (Бс); 3. 'пресло, ждрело' [1: 110]; 4. 'кукурузовина'. – Пребачујем у
појату напола преграђену шкалом [4: 260]; || **шк'алица** дем; || **шкаља** ж. – Напуни
бисаке шкаље од мајсторскога ђељива [2: 443].

шкањ м 'ниска столица са двема кратким даскама место ногара; »хоклица«;
|| **шкањч'ић** дем. – В'а'зда сēд'ѿи на н'екѿи шкањч'ић к'од огња, а ка'д 'оће да се
д'игнē, уф'атѿи се рук'ом за р'аф из'а себе.

шк'арпа -е ж 'непроходно жбуње, обично од грабовине или куноваче'.
– Н'ијеса'м се м'огā° пров'уј кроз ону шк'арпу. – Уб'ери једну шк'арпу и б'ачи
на ждријел'о. – Бер'ући л'ѿис, оч'истио са'м шк'арпу и под'игā° г'ору (Кж); ||
шк'арпāв -а -о 'који је као непроходан жбуњ, бодљикав'. – Треба ми р'āвнō
д'рво, овō је шк'арпāво за ост'оже. – Куп'ио би овā д'рва нō ми се не доп'адау –
шк'арпāва су (Кж).

шк'атула ж 'мала кутија, за одлагање ситнијих предмета, обично вред-
нијих'. – Им'ала је она некѿу шк'атулу и н'ико н'ије знāв'а што је т'амо држ'ала; ||
шк'атулица ж 'кутијица'. – П'онио са'н б'ио овō у једну шк'атулицу; в. *кл'уч*.

шкант'ат / шкапат -ѿм несв 'стењати'. – Ч'уеши га како шкант'ѿ? – То
шкантање примицало се с часа на час [3: 434].

шкиљет -им несв в. *чкиљей*.

шклāп'а ж 'велике, широке „чворновате“ ноге'. – Да му в'идиш н'оге – шклāп'а! (Кс).

шкл'апйт -йм св 1. 'отети'. – Шкл'апйтē 'они и што је з'а небо обј'ешено; 2. 'ударити'. – В'иђе ли како га шкл'апйт?; 3. 'појести на брзину'. – Д'ā[j] тй њ'има ф'етицу и кр'йшчицу и не бр'ижи отē ли м'ој да и[x] шкл'апē; || **шклāп'ат** -'āпāм несв 'ударати, тући'. – Шклāп'ā и[x] је, мā би р'екā'н да н'ије кол'ко је тр'ебало; || **шклēп'ат** шкл'ēпāм несв 'исто'. – Шкл'ēпā[j] не шкл'ēпā[j] – њ'има ј'еднāко; || **шкл'енйт** -йм св 'исто'. – М'а'ки ми се, д'ијете, е ћу те шкл'епйт.

шклēмп'а ж 'ударац малим или средњим прстом подвијеним испод палца'. – Изм'ицāли сy се од Лāз'овē шклēмп'ē, м'огā' је уд'арит кā м'āl'ем; || **шклēмп'ат** (се) -'ēмпāм (се) несв 'ударати шклемпу'. – Шклēмп'али сy се док и[м] 'уши али гл'ава не поцрв'енē; || **шклемпават** -ајем несв 'исто'. – Онда онога остали играчи редом »шклемпавају« кажипрстом по уху [2: 343].

шклопарат -ам несв 'лупкати, клопарати'. – У тај мах су се по сокацима пећске чаршије могла чути шклопарања јеменија [3 383].

шклоп'а'ц -пц'а м 'мало отечено и отврдло место, као траг уједа неког инсекта; мехурић на кожи, плик'. – Против ових болести се привија крпина наквашена петролејом,... од чега настану шклопци, који се прокину и вода излије [2: 531].

шкочач м 'маљић за шкопљење'. – Овна, јарца и вола шкопе преко препријеченога ражња, на којем му жиле претуцају нарочитим дрветом, што се зове шкопач [2: 15]; || **шкоп'а'ц** -пц'а м 'кастриран мужјак'; || **шкопл'ен'йк** -йк'а м 'кастриран коњ'; || **шкоп'ипрасица** м 'човек које се бави штројењем, шкопљењем свиња'; || **шкоп'ит** шк'опйм несв 'кастрирати'. – А 'он је и к'оње шкоп'ио.

шкриња / скриња ж 'ковчег, сандук с невестинском спремом'. – Трећег дана по свадби дође увече ташта, невестина мати, и донесе на коњу шкрињу (или скрињу) са прћијом и са даровима и колачима за свекра, свекрву и остали род младожењин [1: 276–277].

шкр'йп м 1. 'дубок и узан усек у стени, процеп, теснац'; 2. 'камен који се лако ломи и мрви'. – У метесима и у ограђама се међе уклијеште у какав шкрип [2: 125]; в. *йрефий*.

шкркавица ж 'жаба крекетуша'. – Бог оправи три лака анђела, / да уфате само'рану мајку, / да ју чине жабу шкркавицу, / а Јелицу црну кукавицу [2: 359]; || **шкркат** -ају несв 'шкрипати'. – Лагано [се] привуче вратима, па у часу „шкркања“ убије четника кроз врата [2: 194]; || **шкркнут** -нем св 'шкрипнути, шкргутнути'. – Зуби му шкркнуше, а кости трокотнуше [3: 383]; || **шкркутат** -ућем несв 'шкргутати'. – Није [се] могло чути сем само шкркутање зуба [2: 484]; || **шкркутнут** -нем св. – Овим изразом изазван је рањеник, да »шкркутне« зубима и јекне, па је у исти час издахнуо [2: 262]. – Зуби му шкркутнуше [3: 181].

шк'рл'уш -шти ж 'крљушт'; в. *расйезай*.

шкул' м 1. 'ушкопљен ован или јарац'[7: 127]; 2. 'каменчић, пиљак у дечјој игри'.

шкул'а ж 'јама, рупа'.

шк'јр шкјр'а -'о 'црн'. – Оли б'ијелōга али шк'јрōга л'еба?

шл'ām м 1. 'шљам, олош'; 2. 'неред, брлог'; || **шлам'иште** с 'смеће'.

шл'еј шл'ејем / шл'езем св 'сићи'. – Ка[д] си шл'егā'н с планин'ē и к'ако сy св'и т'амо?

шл'еме -сна с 1. 'горизонтална греда у врху кровне конструкције у коју се ужлебљују, укивају кључеви, ножице'; *шъеме* [1: 236, 247]; *изр. њријекo шъеме* 'гредица прикована за ножице паралелно са шљеменом' [1: 236]; 2. прен 'кућа, дом'; || **шл'емењ'ача** ж 'слеме, греда у врху кровне конструкције'.

шл'еп'ак -ак'а м 'шкрип, »кољат« (в.)'. – З'ец п'објеже пред н'ама пā у шл'еп'ак једа^н; затвор'исмо му прбл'ас, г'оре н'ѐмā к'уј (Бс).

шл'инāt -ам несв в. *слина*.

шмр'к'ат шмр'кām несв 'кроз нос шумно увлачити бале или ситне честице, дувана, бурмута'. – [Бурмут] дешѐ употребљавају и „шмркају“ Арбанаси него ли Срби [2: 512]; || **шмр'кн'ут** шм'ркнѐм св. – Од њег'овбга стр'ā не см'ије ни да шм'ркнѐ; || **шм'рцāt** -ām / **шмр'ц'ат** шм'рцām несв 'тихо плакати, јецати'.

шнола ж 'укосница, шнала'.

шњ'увāt -ām несвр а. 'њушкати, трагати за нечим безначајним'; в. *кушарий* (К Кс); б. пеј 'пратити нечије кретање, с циљем да се сазна каква ситна тајна'. – В'иђе ли онū авѐт'ињу како шњ'увā туд'ије: н'āj ће онб што е јуч'ѐ т'амо ост'авио (К); || **шњ'ув'ара** м/ж 'њушкало'. – М'а'ки, М'илосава, онā јājц'а с пол'ога да и онā шњ'ув'ара не пок'упї; || **шњ'ув'о** -'а м хип. – Н'ѐмā л'епчѐ пр'йчѐ нб ка[д] шњ'ув'о и шпїј'о п'очнū да се надгорњајū.

шобоњат -и несв 'тупо, потмуло одјекивати под лаким ударцима, корацима (о нечему шупљем)'. – Први гласови по површи шобоње [4: 352].

ш'ога ж 1. 'шуга'; в. *укса* [2: 529]; в. *звекнуш*. – Шога, тј. шуга, која се у Арбанаса зове *сирока*, врло је несносна и овамо посве омрзнута болест [2: 549]; 2. 'шугава особа'. – 'Ајде, ш'ого од ш'огѐ, м'ичи ми се да у т'ебе не уг'азим [1: 268]; 3. 'мука, невоља'; в. *јомба*; || **ш'огāv** -а -о . – Од „шогаве“ ђеце, коју друга у инагу зову „шогончад“, уклањају се здрава ђеца, да им „шога“ не „пријене“ [2: 443 549]; || **ш'огāl** м 'шугавац'; || **шог'ан** м 1. 'шугавац'. – М'а'ки ђ'ецу да се не ср'етū с онијем шог'аном; 2. 'мали кукурузни клип, с ретким зрнима'. – Онї се шог'ани пок'упѐ у крошњу и 'одмā оч'анкајū; || **шоганч'ић** м дем 'мали кукурузни клип'. – Пок'упї се св'аки шоганч'ић, нијед'ан се не см'ије б'ачиј, не б'бј се, нб је гр'ије за свако з'рно ако проп'ане, а н'е за клас'ић; || **шог'анче** -ета с 'шугаво дете, шугавче'. – Тā су се шог'анчād скўп'ј'ала, те су и 'мазāли нечесовијема раб'отāма и о ј'аду рād'или ш њ'има; || **шбг'о** м хип 'дечачић заражен шугом' (често и као старо име); || **шогоњица** м дем 'исто'. – Шогоњица је по ... причама био необичан досјетљивац [2: 443].

шодер м 'иситњен камен, туцаник; шљунак'.

ш'окиа ж 'њушка'.

шољеза ж бот 'растиње *Carlina acaulis*'. – Не мало пути су се четници хранили... травама: кисјелицом, сријемушом, шољезама, пурићем, кучком и гомулицама [2: 192]. – И све купе пурић и шолезе / Кисјелицу и с њом гомулицу / И некакву траву сријемошу [5: 176].

ш'ора'к ш'орка м 'коцка, лутрија (кад људи не могу да се око нечега споразумеју, извлаче „шорак“)'. – Јед'ан 'узмѐ сл'анку пā у иск'идā и ко извўч'е н'ајдужū али н'ајкрачў, здогов'брѐ се, њ'ему гā ш'ора'к д'онио; в. *брушкеш* [2: 125]; || **шорт** . – Шортом одреде која ће страна бранити барјак (од лат. sors sortis 'жреб, коцка') [2: 347].

ш'орица ж 'овца'.

шортовање с 'калемљење' [2: 56].

- шп'аг** м 'цеп' [1: 263]. – Вазда му по једна вири из стражњега шпага [4: 80].
- шпār'ича'н** -чна -о 'штедљив'.
- шп'атл'еза** ж 'део рала'.
- шп'ијāt / шпнј'ат** -ām / -'ām несв 'потказивати, шпијунирати'. – Комун'исти св'е једа'н др'угбга шп'ијају; || **шпнј'о** -'а м 'доушник', в. *цуњо*.
- шпнцл'ов** м 'лукав, превејан човек'.
- шп'ура'к** -рка м 'шкорпија'.
- шт'ава** ж 'осока, животињска мокраћа у стајама'. – Шт'ава ти је она̄ пиш'аћа од овц'ē.
- шт'ава'л'** -вл'а м бот 'коњско зеље, Rumex'.
- штакља** ж 'инвалидско помагало, штака'. – И још носи штакљу дренавачу / Те се старац од старости стапје [5: 148].
- штала** ж 'стаја за коње (ново)'; в. *јасли* [Ж 19].
- штатка** ж 'бочна страница рагастова, оквира за врата'. – Она се... хвата за штатке од кућнијех врата [2: 229]. – Оквир за врата... чине, осим горњег и доњег прага, усправне штице, које се зову штатке, арб. *шйайке* [2: 87].
- шт'ег** м геогр 'путљаг, стаза преко тешко проходног терена'.
- штѣ'ј'ет** штѣд'јим несв 'устезати се, трудити се да се за сиротињском трпезом што мање поједе'. – Ако га штедиш, увиједио си га.
- шт'ѣк** м 'скандал, брука'. – 'Елате, ђ'ецо, 'елате, пā да п'укнē и т'а'н шт'ѣк с овбм к'ућбм; || **штѣкн'ут** се шт'ѣкнē се св 'огласити се, прочути се (нечији срамотни поступак)'. – Ако се т'амо не шт'ѣкнē, пйтн'и и[x] ко и[x] је прев'арио.
- шт'ене** -ета с '»сасвијем мало пашче«'; в. *биза*; || **штен'а'ц** -нц'а м 'пас од пола године који се почиње везати у вериге (ланац)' [2: 9]; || **штенч'ић** м дем 'псић'.
- шт'ета** ж ♦. – Слом'ио крѣд'у 'у шкблу и устр'ашио се е је учин'ио в'ел'у шт'ету; || **ште'та'н** -тна -о 1. 'дефектан, инвалидан'. – А њ'има е св'акй др'угй шт'ета'н! – Ко остане, боље да га нема / Е ће бити штетан и факетан [5: 75]. – Знам једнога који је тијем начином окиден у хрпту и занавијек остао штетан; в. *азан* [2: 516 524]; 2. 'који чини штету, обично на усевима'. – Тб је шт'етно и мбр'аћу га м'ицāt; || **шт'етйт** -јим несв 'бивати на губитку, трпети штету; правити штету'. – Вйк'ала са'м з'алуду да тб не шт'етē, нб ме не посл'ушаше; || **шт'етовāt** -ујем св 1. 'претрпети штету'. – Једно ми је јагње штетовано; 2. '»оштетити«'. – Биће, нас'ум, »шт'етовā« ону удов'ицу; || **штетљ'авина** ж 'прозукло млеко; укварена храна'; || **штет'ул'а** ж 'крава, овца која прави штету'. – В'егни ту штет'ул'у н'акрātко, дāко крeп'ā 'од глāди.
- шт'ил'еза** ж 'врста вретена'. – Нагрепци се преду на „штилези“ за простије плетиво и за потку од сукна [2: 30].
- штйп'ат** штйпл'ѣм 'стискати нешто прстима или штипаљком'. – Поглѣдн'и ту пог'анчād да се не шт'ипл'у кā су науч'или; || **шт'ипкāt** -ам несв. – Вел'ј да су п'очѣле да се шт'ипкају, а забор'авйла је да је им'ала м'а'ње г'одйнāн кад је њ'у засрбл'ело; || **штйпн'ут** штйпнѣм св 'овлашно штипнути'. – Не см'ијеш ју ни п'ипн'ут а н'е штйпн'ут, г'āћē међу 'оба 'ока; || **шт'инкол'йт** -јим несв дем. – Ћ'еца се нешто шт'ипколē и поглѣд'уј и[x] да се не пошакет'ају.
- шт'ир** м бот 'растиње дивљи спанаћ, *Amaranthus retroflexus L.*'; || **штираник** м 'пита од исецканог штира умешеног кукурузним брашном, с доста сира и скорупа'.

шт'ица ж а. 'даска'. – Преко ножица су поређане све ивицом једна преко друге штице,... притиснуте... пријечницима или пријечњацима, тј. гредама, које су попречно положене преко крова [1: 236]. – Такви забоји односно клетови најчешће се чине од штица а ђекад и од плота [2: 85]; в. *шабан*; **б.** 'део плуга'; ~ 'од рала; || **шт'ичнна ж** аугм 'дашчурина' [2: 61]; || **штичица ж** дем 'дио рала' [2: 47]; || **штичур'ина ж** аугм.

штр'акāt -ām несв 'проверавати браву обртањем кључа'. – Што тō штр'ākāш тол'икō д'а ми је зн'ат; || **штр'акнūt** -нē[м] св. – Н'ēће да ми штр'акнē, кā да н'ешто не ва'л'ā.

штр'б'ат штр'рбām несв **1.** 'телесно се иживљавати додиривањем, пипањем, голицањем'. – 'Оће' она да се пом'ало штр'рбā, мā в'ише о[д]-тогā не д'ā; || **шт'рбнūt** -нēм св **1.** 'пипнути, уштинуту'. – Је ли на тāē с'едник бил'о што да се шт'рбнē?; **2.** 'откинути парче, залагај'. – Штр'рбните тогā с'ира, н'ēће ви запр'ијет; || **шт'рпкāt** -ām несв. – Нēмāте к'ат штр'рпкāt, нō преза'лагāј'ите и на раб'оту; || **шт'рпколīt** -йм несв дем. – Штр'рпколī пом'ало оногā с'ира и прш'утē, н'ит му је 'итāње нит вйн'о дал'еко.

штрига ж в. *вјештица* [2: 293]; || **штр'игна ж** 'жена поганог језика и неконтролисаног понашања, »милет-жена«. – Прозваше ме ђеца »штригна«, Софију »штригуља манита« [4: 157]; || **штригуља ж**; в. *сѣриина*.

шт'ркāt се -ајū се несв 'обадати се' [2: 19].

шт'ркл'онога ж 'овца дугих танких ногу'.

штр'угл'а / штругља / штругла ж 'музлица'. – Р'екла са'н ти: на В'идовдā'н са'м пом'узла н'а пōднē ш'ēs штр'угā'л'āē од овā'ц'ā, а св'ākā кр'ава 'имā 'исто штр'угл'у. – Мй ст'авили штр'угл'у да се забр'ēкнē, бил'а се расу'шила [2: 27; 1: 237, 253]. – Кома се оће и пас му се у штруглу бура [2: 430]; || **штр'угљица ж** дем 'мала музлица'; в. *кограча* [1: 253].

штукавица ж 'штуцање, штуцавица'. – Штукавица тј. штуцање (*cructatio*) [2: 545]; || **шт'укāt** -ām несв 'штуцати'. – Тй добр'е шт'укāш, зн'āши ко те тō пом'ињē. – У народу се верује, кад неко „штука“, да га неко помиње [2: 545]. – Кад се човјеку „штука“, мисли се да га неко помиње [2: 318].

шт'укнūt -нē[м] св 'померити зглоб из природног лежишта, уганути'. – Шт'укнūло ми је у кол'ено и не м'огу кроч'ит. – Шт'укнūло му је 'у врāt и с'а'т кривогл'āvā; обично и у клетви *шїио їиї шїї'укло з'а врāїи*.

штуц м 'стара ловачка пушка' [2: 64].

шт'уцāt -ā[м] несв 'посрстати (о натовареном коњу)'. – Д'ура, коб'ила, што шт'уцāш; || **шт'уцнūt** -нē[м] св 'посрнути'. – Не зн'ām да ми је ка' [д]-шт'уцнуо; || **штуцање** гл им 'посртање коња' [2: 17].

шћ'ер -'ē ж 'кћи'. – Дбд'ио је ов'бјенā са' жен'ом и са' шћер'ом. – Онā му сē стар'ијā шћ'ер' удāла н'ēће за Србијāнц'а; || **шћер'уна ж** 'кћи (с благим пеј. призвучком)'. – Мбр'аћу онū шћер'уну м'оју м'ало да т'егнēм за вит'ицу.

шћ'ет 'оћу несв **1.** 'хтети'. – Н'ије шћ'ела да не ч'екā двије 'уре; **2.** 'требати'. – М'āјка вел'и, ка' е шћ'ела Пр'едрāга да р'одї, некї такс'иста (не зн'ām ко е воз'ио), зм'ија на ср'е пūта: „Е, ж'енскā гл'аво, род'ићеш с'ина!“

шув'нт м 'дашчани плафон'.

шћ'укāt -ā[м] св 'окупити пилиће ћукањем'.

шћућур'ит се -'урим се св 'снуждити се'. – Забр'ижила се б'аба з'а младђс па се шћућур'ила. – Доста пути се рече некоме, ко се од лакше немоћи шћућури [2: 15].

ш'ужбѧт -ѧм несв 'комишати'; || **шужбање** гл им 'комишање' [2: 49]; || **ш'ужбина** ж 'комушина'. – Леж'й 'она на одну клуп'ицу, б'ачили под њ'ѡм ш'аторскѡ крил'о, ни сл'амнице ни н'ишта, а 'имау ш'ужбинѧн д'оста. – Једва унесоше и потурише на шужбине [4:: 232]; в. *уждий*.

шук'уибаба ж 'чукунбаба'; || **шук'унђед** м 'чукундеда' (Бч); в. *ирабаба*, *чукун-*.

ш'уловѧта'н / шулувијетан -тна о 'будаласт, аветан'. – Шулувијетна си. – Ујак ка' шулувијетан [4: 54 216]; || **шуловѧтн'ик** -ик'а м 'будаласта мушка особа'. – Усуп'онили се авѧтн'ик и шуловѧтн'ик и 'оба сѹ нар'едни за тѹ њ'ину п'артију; || **шуловѧтн'ица** ж 'будаласта женска особа'.

ш'ул' м 'балван, трупац'; в. *гойас*, *убрай*. – На одну п'озиду онѧ ш'ул'еве свѧл'ѧ. – Н'ека'д је ј'еда'н н'а шѹл', н'ека' др'угй.

ш'ума ж **1.** бот 'Quercus Fraineto Tenore, Quercus cerris L., храст, цер'. – Поб'јегла више тије л'ѡзѧ'н, под једнѡм ш'умѡм цер'овѡм, тѹ му е н'ашла мјесто и тѹ онѡ шт'ене њ'йвй. – У тѧ бр'ијек н'ије бил'о дваес ш'умѧ'н, а с'ад ни гов'едо а н'е 'овца не м'оже се пров'ју о[д]-др'ачѧ и о[д]-ш'умѧ. – Д'ѧ ми тѹ пл'асу ш'умѧ да д'ѧм овц'ама и пл'асу бјелеш'умѧ да д'ѧм јалов'ини (Кж); **2.** 'шибље'. – Сад је све зарасло у густу »шуму« [1: 51 263, 2: 38]. – Два радника беру лисник шуме [2: 38]; **3.** 'кукурузовина'. – Слажу тако исто и кукурузовину шуму (шашу) [1: 240-241]; в. *комуница*; || **шумов** -а -о'храстов'. – Беру се многи стогови јасеновога, шумовога и зановетнога листа [2: 38]; || **шумов'ѧк** -ѧк'а 'лисник од шуме, храста' [2: 39].

шумаг'еле / шуманг'еле 'бежи, склањај се, мичи се'.

шѹњ'ат се шѹњѧм се несв 'неприметно се кретати пратећи нечије понашање'. – Шѹњѧ се тр'ѧња туд'ије док му н'еко не наг'азй н'а рѧп; || **шѹњ'о** -'а м 'доушник'; в. *ѹњо*.

ш'упа'л' шѹп'а -'е **1.** 'шупаљ'. – Б'уква је шѹп'а, там'ан ће вал'ат за д'обру дуб'ину; **2.** 'приглуп'. – Не зн'ѧ оклѧ је ш'упа'л'.

ш'ѹра м 'женин брат, шурак'. – Тѡ е б'ио ш'ѹра овогѧ попа Мил'ана. – Како га је поздравио шура [5: 309; 2: 156]; || **шуре**. – Те јесени женио му се шуре [2: 213]; || **шѹр'ичйћ** м 'шураков син'. – Звѧ гѧ шѹр'ичйћ на св'адбу; || **шѹр'ична** ж 'шуракова кћи'; || **шурњ'аја** ж 'шуракова жена'. – Њег'ова је шурњ'аја некѧ н'аша 'одйва.

шурило 'формула у бајању'. – Шурило, бурило, говно ти иа рило [2: 520].

ш'ут -а -о 'који је без рогова'. – Не м'оже ш'ут с рог'атијем; || **ш'ута** ж 'овца без рогова'; || **шут'ан** м а. 'ован без рогова'; **б.** 'својеглав, тврдоглав дечак, момчић'; || **шѹт'о** -'а м хип 'својеглав дечкић'. – 'Ела, м'ѡј ш'ѹто, да те не м'ерѧм ј'утрѡс.

шуцкор м 'припадник нерегуларне милиције коју су у Босни и Херцеговини увеле аустроугарске власти'.

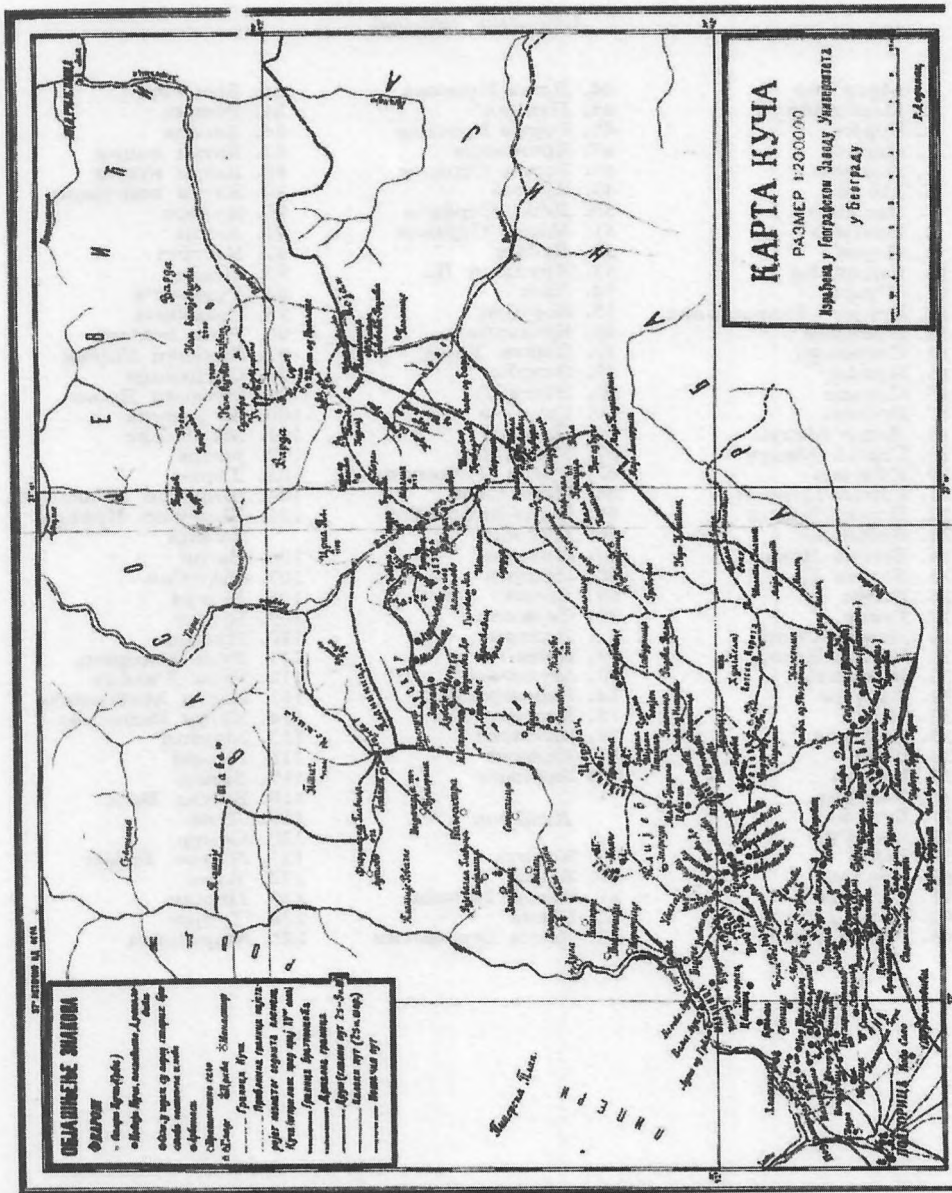
ш'ѹша'њ ш'ѹшња м 'суво лишће'. – Т'ѧ'мѧ са'м изгуб'ио бритвул'ин у онй ш'ѹшаењ. – Она је прйч'ала да гѧ н'ашла, скор'ила се к'рв на њ'ѧга и нѧ-[о]нй ш'ѹша'њ ђѧ леж'ѧ на њ'ѧга и 'она је тѡ ма'кла да се н'е види тѧ к'рв; || **шушњав** -а -о. – Мушка глава ко шушњава грана [2: 352]; || **ш'ѹшње** с 'суво лишће' [2: 64]; || **ш'ѹшкор** -а м 'суво опало лишће'. – Овй ш'ѹшкор сачѹв'аће сн'ијег з'а воду и пр'еко л'ѧта. – Вјетар је наћеривао шушкор на гомиле. – Јебеш му шушкор [4: 56 305]; ||

шушкољит -им несв 'ћућорити'. – Видим: шу-шу-шу с Викицом. Чек да видим докле ће шушкољит [4: 174]; || **шушкорит** -им 'исто'. – Нешто су њих двоје шушкорили [4: 373]; || **ш'ушорит** -йм несв 'мрмљати, говорити неразговорно'; в. *мађија*.

шч'агорит -йм св 'смежурати се'. – Шч'агорила се б'аба и не м'ијења се отка' ју зн'ам.

шчеп'ат -'ам св 'зграбити'. – Ако га 'они шчеп'ају, н'етѣ га пуштāv'ат в'ише нб сӯ му оц'а.

шчумитсе -им се св 'згрчити се'. – Шчумљена позади дрвета – с њом зборим ка' да је он [4: 212].

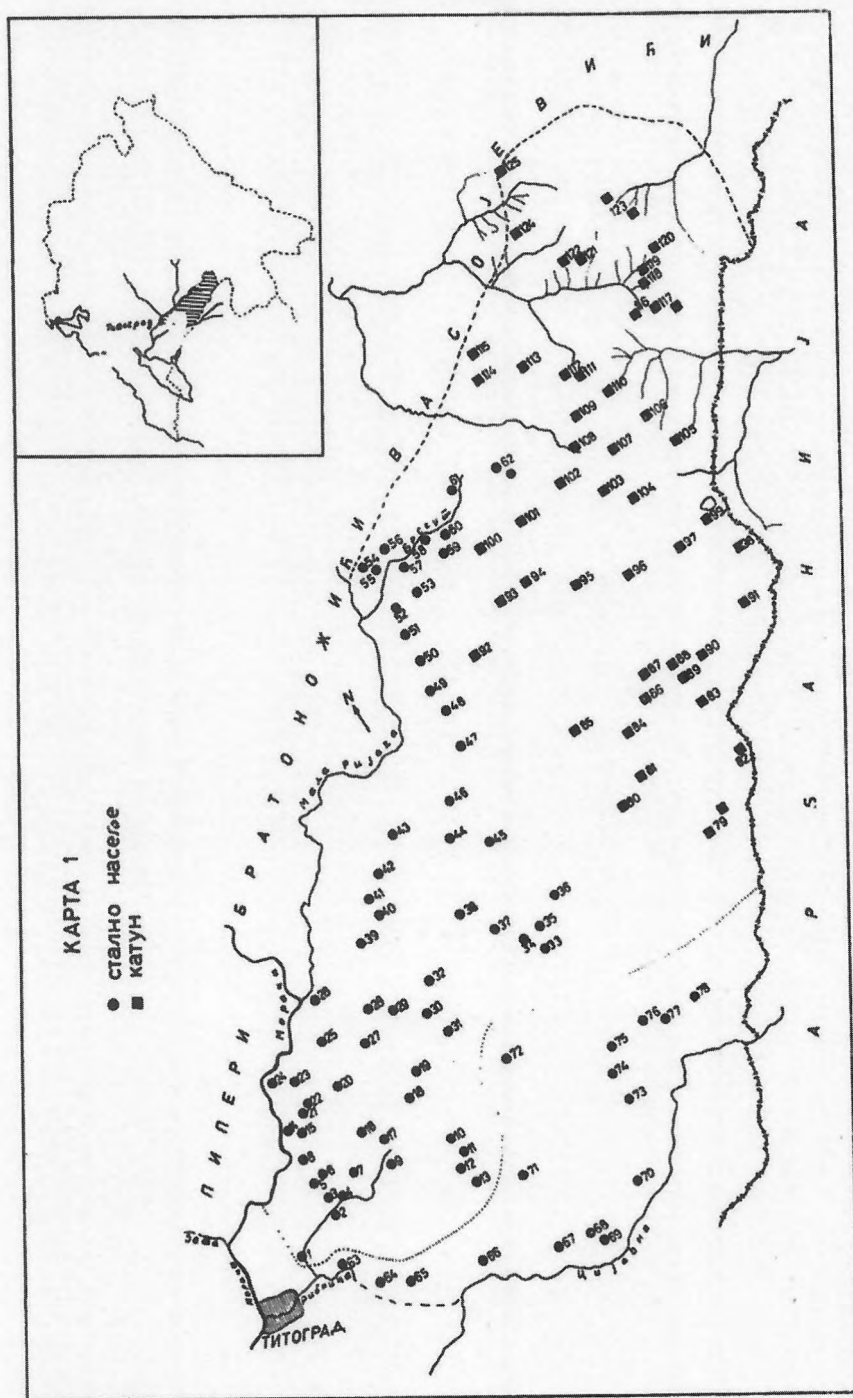

Стална насеља

1. Масл'ине	44. Доња Кржања	84. Беровача
2. Поткрајнице	45. Птикал'	85. Рачама
3. Бурум	46. Горња Кржања	86. Завала
4. Скоче	47. Брезовица	87. Катун коцки
5. Поткрш	48. Горње Стравче	88. Катун куцки
6. Мосор	49. Круоса	89. Катун подграцки
7. Зел'еника	50. Доње Стравче	90. Кунора
8. Златица	51. Мало Стравче	91. Акула
9. Пеута	52. Дубаје	92. Кастрат
10. Рашовићи	53. Крушеви До	93. Праге
11. Л'уари	54. Лазе	94. Гузовал'а
12. Бријег Главатовића	55. Коријен	95. Гладиста
13. Премиићи	56. Брадашица	96. Руна Бел'ева
14. Смоковац	57. Јанков Ками	97. Рикавац Горњи
15. Крњан	58. Заврће	98. Студеница
16. Сенице	59. Зауга(и)	99. Рикавац Доњи
17. Врбица	60. Грудница	100. Бл'уштура
18. Доњи Медун	61. Присоја	101. Момоњево
19. Горњи Медун	62. Убоги До	102. Језера
20. Купуца	63. Врела Рибничка	103. Торац
21. Горњи Цварин	64. Ново Село	104. Широкар Л'аковића
22. Доњи Цварин	65. Омер-Божовићи	105. Широкар Криво-
23. Видијење	66. Диноша	долски
24. Бегова Лука	67. Пикали	106. Загон
25. Бол'ев До	68. Прифта	107. Магл'ич
26. Биоче	69. Ловка	108. Мокра
27. Греча	70. Селишта	109. Бушат
28. Доњи Косор	71. Лопари	110. Проуш
29. Горњи Косор	72. Коћи	111. Руна Косорска
30. Л'ијешта	73. Мужечка	112. Руна Л'акова
31. Дучићи	74. Никмараши	113. Катун Мићковића
32. Убл'и	75. Буд(е)за	114. Катун Радоњића
33. Подград	76. Шћепова	115. Мацгал'
34. Кути	77. Дељани	116. Курлај
35. Берова	78. Бањкани	117. Бинца
36. Лазорца		118. Бијела Воде
37. Безово		119. Луке
38. Цвил'ин		120. Сумор
39. Раћи		121. Л'еков Бријег
40. Убалац		122. Тура
41. Заграда		123. Царине
42. Доње Момче		124. Турјак
43. Горње Момче		125. Маргарита

Кашуни

79. Корита
80. Бокен
81. Катун Никића
82. Греча
83. Катун бањкански

Саво Пујић
ХЕРЦЕГОВАЧКА ПЧЕЛАРСКА ЛЕКСИКА
(на општесловенској основи)

САДРЖАЈ

Увод	469
Предговор	472
ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА	477
I дио. Пчеле, њихов живот и рад	477
1. Врста.477	
1.1. Називи пчеле медарице	477
1.2. Пчелиње расе	481
1.3. Чланови пчелињег друштва	482
1.3.1. Пчела радилица	482
1.3.2. Матица	486
1.3.3. Трут	489
1.3.4. Однос природног и граматичког рода назива чланова пчелињег друштва	490
1.3.5. Трансфер назива чланова пчелињег друштва у општу лексику	490
1.4. Дијелови пчелињег тијела	490
2. Пчелиње друштво	492
2.1. Настањено пчелиње друштво	492
2.2. Ненастањено пчелиње друштво	500
2.3. Облици пчелиње масе	506
3. Множење пчела	508
3.1. Можење пчелињих јединки	508
3.1.1. Оплођавање	508
3.1.2. Легло	509
3.2. Множење пчелињих друштава	515
3.2.1. Засједање пчела	515
3.2.2. Пјевање матица	516
3.2.3. Ројење пчела	517
3.2.4. Понашање ројева ван кошнице	520
4. Угибање пчела	522
4.1. Опште угибање пчела	522
4.2. Безматичност	523

5. Остале пчелиње активности	524
5.1. Кретање пчела	524
5.2. Зимовање пчела	525
5.3. Пчелињи измет и његово избацавање	526
5.4. Уређивање стана	527
5.5. Градња саћа	527
5.6. Затварање ћелија	529
5.7. Сакупљање хране	530
5.8. Смјештање хране у кошницу	531
5.9. Исхрана пчела	532
5.10. Провјетравање кошнице	532
5.11. Загријавање пчелињег гнијезда	533
5.12. Заштита пчелињег друштва	533
5.13. Грабеж	535
6. Пчелиње грађевине и градивни материјали	536
6.1. Восак	536
6.2. Саће	537
6.2.1. Општи називи	537
6.2.2. Посебни називи	540
6.2.3. Дијелови саћа	542
6.3. Прополис	546
7. Пчелиња храна	547
7.1. Цвјетни прашак	547
7.1.1. Општи називи	548
7.1.2. Посебни називи	548
7.2. Уљевица	551
7.2.1. Нектар	552
7.2.2. Медљика	552
7.2.3. Војни сок	553
7.3. Мед	553
7.3.1. Општи називи	553
7.3.2. Посебни називи	554
7.4. Млијеч	559
8. Извори пчелиње хране	560
8.1. Општи називи	560
8.2. Медоносно биље	561
8.2.1. Главне медоносне биљке	561
8.2.2. Остало медоносно биље	563
8.3. Лучење нектара и медљике	564
9. Пчелиње болести	564
9.1. Болести пчелињег легла	565
9.2. Болести одраслих пчела	565
10. Пчелиње штеточине	566
10.1. Инсекти	566
10.2. Птице	569
10.3. Остале животиње	570

II дио. Гајење пчела	571
11. Пчеларска дјелатност	571
11.1. Називи дјелатности	571
11.2. Занимања у пчеларству	571
11.2.1. Одгајивач пчела	572
11.2.2. Прерађивач воштине	573
11.2.3. Чувар пчела	574
12. Пчелињак	574
12.1. Општи називи	574
12.2. Дијелови пчелињака	577
12.2.1. Појило	577
12.2.2. Сједало	577
12.2.3. Магијска средства у пчелињаку	577
12.2.4. Биље гајено у пчелињаку	579
12.3. Остале пчеларске грађевине	582
13. Пчелињи станови	583
13.1. Општи називи	583
13.1.1. Природни пчелињи станови	583
13.1.2. Вјештачки пчелињи станови	584
13.1.2.2. Посебни називи	587
13.1.2.2.1. Кошнице с непокретним саћем	587
13.1.2.2.2. Кошнице с покретним саћем	604
14. Пчеларски прибор	614
14.1. Оруђа за израду дубеница	614
14.2. Направе за задимљавање пчела	616
14.3. Ројница	617
14.4. Пчеларска капа	618
14.5. Пчеларски нож	619
14.6. Жврк	620
14.7. Прибор за екстракцију меда из саћа	621
14.8. Прибор за екстракцију воска из воштине	623
14.8.1. Приручна средства	624
14.8.2. Тијесак	624
14.8.3. Индустијске справе за прераду воштине	626
14.9. Справе за израду сатних основа	627
14.10. Посуђе за чување и транспорт меда	627
15. Материјали у пчеларству	628
15.1. Материјали за израду кошница	628
15.2. Смјеса за обљепљивање кошница	629
15.3. Кад	630
15.4. Материје за привлачење ројева	631
15.5. Храњиви додаци	632
15.6. Средства за убијање пчелињих друштава	632
15.7. Средства за заштиту пчела од напасника	632
15.8. Лијекови против пчелињих болести	633
15.9. Средства за ублажавање бола од пчелињег убода	633
15.10. Остала средства у пчеларству	633

16. Пчеларски радови	633
16.1. Обављање пчеларске дјелатности	633
16.2. Грађење кошница	634
16.3. Отварање и затварање кошница	635
16.4. Додавање и одузимање наставака.	636
16.5. Повећавање и смањивање запремине кошница.	636
16.6. Прегледање пчела.	636
16.7. Задимљавање пчела	637
16.8. Стварање нових пчелињих друштава.	637
16.8.1. Хватање ројева	638
16.8.2. Вјештачко ројење	640
16.8.3. Налажење слободних друштава у природи	640
16.8.4. Куповање пчелињих друштава намијењених за убијање.	641
16.9. Насељавање кошница пчелама	641
16.10. Помјерање пчела	642
16.11. Спајање пчелињих друштава	643
16.12. Пчеларске радње у вези с матицама.	643
16.13. Сељење пчела за пашом	644
16.14. Чување пчела	644
16.15. Остављање пчела за расплод	645
16.16. Убијање пчела.	645
16.17. Одузимање саћа од пчела	647
16.17.1. Одузимање саћа кроз доњи отвор старинских кошница	647
16.17.2. Одузимање саћа на друге начине	649
16.18. Одузимање меда од пчелињих друштава.	650
16.19. Екстракција меда из саћа.	651
16.19.1. Екстракција меда из кљука	651
16.19.2. Екстракција меда из покретног саћа	653
16.20. Воштина	654
16.21. Екстракција воска из воштине.	655
16.22. Воштани троп.	657
16.23. Сатне основе и њихова израда	659
16.24. Прихрањивање пчела.	660
16.25. Припремање пчела за зимовање	661
16.26. Дезинфекција кошница и пчела.	662
16.27. Упућивање својих пчела на туђе и одбрана од туђица	663
17. Прерађевине од меда и воска.	663
17.1. Пића од меда.	664
17.2. Посластице од меда	666
17.3. Прерађевине од воска	667
17.3.1. Свијеће	667
17.3.2. Народни лијекови.	667
РЈЕЧНИК	669
ТЕКСТОВИ	780
ИЗВОРИ	785
СКРАЋЕНИЦЕ И СИМБОЛИ	797
РЕЗЈУМЕ	799

УВОД*

Док сам трагао за темом за докторску дисертацију, мој професор, академик Јован Вуковић, негдје пред крај 1973, предложио ми је да обрадим неку народну терминологију, што је тада био нов тренд у дијалектолошким истраживањима. Уздајући се у своје познавање гајења пчела, за које тада нисам знао да је скромно, и вјерујући да ћу олако обрадити ту невелику тематску лексичку групу, одлучио сам се за херцеговачку пчеларску терминологију, што је проф. Вуковић свесрдно усвојио прихвативши се менторства. Упамћена реченица из етнографског описа мог ужег завичаја коју не бих разумио да у њој није употребљена и општепозната стожерна пчеларска лексема *восак* (“...а види се и један *џијесак* на коме је тештен восак”; Шума 1218) заголицала је моју радозналост у увјерењу да ћу изучавањем те тематике ипак открити штогод ново, мени дотад непознато.

Наредне године покушавао сам да, на основу пчеларске и етнографске литературе, саставим упитник и провјерим га у неким пунктовима, али нисам добио очекивани резултат јер моји информатори нису могли да одговоре на многе упите па сам морао да прибјегавам и сугестивним питањима, на што су слиједили одговори сумњиве вриједности. На крају, определијелио сам се за исцрпан подсјетник на основу кога сам подстицао слободнији разговор, при чему сам у спонтаном дијалогу добијао сигурније податке, па и драгоцене информације о непознатим ми денотатима и њиховим називима.

Крајем 1974, проф. Ј. Вуковић је у АНУБиХ организовао савјетовање о терминологијама народне материјалне и духовне културе, на коме су учествовали стручњаци из неколико југословенских универзитетских центара. Покушао сам том приликом да разјасним неке своје методолошке недоумице (Пуј. Пробл.), али нисам добио очекивану помоћ.

Колебао сам се око тематског опсега: да ли уз круг специфичне пчеларске лексике треба обрадити и лексичко-семантичке групе које су с њим јаче или слабије везане – фитонимију, зоонимију, кулинарство, фармакологију... Одлучио сам да обрадим само ону лексику из тих група која је јаче срасла са пчеларском, која је учествовала у творби пчеларске лексике или је ова утицала на именовање референата у тим групама.

* Друга фаза рада на монографији реализована је у оквиру пројекта *Дијалектолошка истраживања српској језичкој простору*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, и пројекта *Исцрпљивање српској дијалекатској комилекса Босне и Херцеговине*, који је финансирало Министарство науке и технологије Републике Српске.

Највећи број пунктова обрадио сам 1975, и то успутно, службено обилазећи школе од сјеверозападне до југоисточне Херцеговине. Касније сам ишао циљано у поједина мјеста, са бољом снимањом техником и са стално допуњаваним подсјетником, па су и резултати били знатно бољи. Ради компарације, обрађено је и неколико пунктова уз херцеговачку границу (Конавли, Пива, Рама, околина Сарајева), а нажалост, нисам завршио започети интервју са књижевником Тамилом Сијарићем, који се изванредно сјећао посебно бихорског традиционалног пчеларског вокабулара. Слиједила је мукотрпна фонетска транскрипција интегралног снимљеног материјала, затим ексерпција и каталогизација лексичке грађе и, крајем седамдесетих година, прва верзија рјечника била је готова. Свака одредница била је убицирана и илустрована једном или са више реченица транскрибованих са аудио-снимака. Упоредо са сакупљањем грађе из примарних извора, у посебну картотеку је сабирана пчеларска лексика из секундарних извора са цијелог српско-хрватског језичког простора, а у трећу картотеку еквивалентна грађа из других словенских језика. У рјечник је био уврштен и дио лексике са осталог с-х простора.

Грађу из секундарних извора сакупљао сам радом у националним и универзитетским библиотекама (Сарајево, Београд, Загреб, Варшава, Париз), набавкама литературе приликом дужих боравака у Варшави (гдје ми је нарочито велике услуге пружио књижевник Марек Василевски) и у Паризу (гдје ми је при руци био проф. др Никола Ковач), затим исписивањем лексике из фондова академских института у Варшави, Скопљу и Сарајеву, које су ми омогућили др Барбара Фаљинска, проф. Трајко Стаматоски и академик Јован Вуковић. Са богатом словеначком пчеларском традицијом упознао сам се у Чебеларском музеју у Радовљници, као и са картографском обрадом традиционалног пчеларства у редакцији Југославенског етнологског атласа на Филозофском факултету у Загребу. До руске литературе највише сам долазио међубиблиотечком размјеном, а до словачке и чешке размјеном са лексикологом Јозефом Нижнанским, који се такође бавио проучавањем пчеларске лексике. Изузетну сарадњу сам имао са пријатељем проф. др Велимиром Михајловићем из Новог Сада, по којем ми је и академик Никита Толстој слао извјесне материјале упућујући ме на освјетљавање магијске стране гајења пчела. А дружење са пријатељем из гимназијских дана др Хуснијом Теримагићем, професором пчеларства на Пољопривредном факултету у Сарајеву, било је обострано корисно јер смо исте појаве освјетљавали са различитих страна. У току обраде лексичког материјала, учествовао сам са својим прилозима на неким научним скуповима и објављивао радове у стручним гласилима.

Задивљујућа је била спремност мојих информатора да прекидају своје радње и одлажу своје обавезе како би пружили тражена обавјештења ненајављеном испитивачу. Изузетак је био један "медар", како се сам назвао, који ме је упутио да за своје беспослице тражим неког "пчелара". Ипак сам му остао захвалан јер сам, на основу његова поступка, касније разјаснио разлику између та два одгајивача пчела.

Како је мотивираност за довршетак дисертације временом слабила и угасила се с менторовом смрћу 1979, мој интерес се претварао у сакупљање хоби, који је требало да резултира објављивањем ове монографије. Почетком осамдесетих година прошлога вијека, почео сам семантичку анализу сакупљене и систематизоване лексичке грађе. Рад сам окончао 1994. у опкољеном Сарајеву, боље рећи прекинуо, јер сам накнадно установио да сам пропустио да обрадим нека семантичка поља за која сам имао грађу, а изостао је и цјеловитији поглед на пчеларску магију. По

мом изласку из Сарајева, проф. др Новица Носовић, тада запослен у УНПРОФОР-у, пренио је на Илићу рукопис лексичко-семантичке анализе, који је, у току жестоких борби, незнано како од руке до руке доспио до мене, а двома примјерцима Рјечника изгубио се сваки траг још у Сарајеву. С њима је нестало и поглавље Текстови, затим закључна разматрања, као и картографски прикази карактеристичних семантичких микропоља и графички модели именована ројева у појединим мјестима.

Мада су ме пријатељи наговарали да реконструишем рјечнички дио, нисам ни помишљао да се упуштам у тај сизифовски посао. Међутим, знатно касније, у разговору са неколика настављача породичне традиције гајења пчела мојих првобитних информатора, установио сам да је велики дио патријархалне пчеларске лексике сасвим архаизиран, историзиран и пао у заборав. Пошто сам већ био до извјесне мјере овладао информатичком техником, почео сам да транслитерирам сачувани латинички рукопис и формирам рјечнички дио са оно података што је сачувано у рукопису и у раније објављеним радовима. Том приликом нисам имао могућности да у већини првобитних извора провјеравам сумњиве записе, што ће свакако резултирати извјесним бројем грешака. Ради прибављања допунског корпуса илустративног материјала, поново сам интервјуисао неколико информатора из југоисточне Херцеговине. На моје пријатно изненађење, пронашао сам информаторске породице чији су се чланови међусобно допуњавали, па чак су синови подсјећали већ заборавне очеве на ријечи које су од њих или од дјевова некад слушали, а и њихове жене, ријетко се укључујући у разговор, знале су појаснити замагљена сјећања својих укућана. То сам радио с јединим циљем да се сачува извјестан лексички фонд који је већ ишчезао или му ускоро више неће бити трага. Накнадно истраживање оспорило је у појединим случајевима раније констатовану ареалну распрострањеност извјесних ријечи и њихових варијаната, што ће се видјети из завршног текста. Неке лексеме, сасвим обичне при првом сакупљању грађе, касније нигдје нису потврђене (нпр. *шуйљолава*, *мџна*).

При посљедњем редиговању рукописа, г. Давор Палчић ми је великодушно уступио свој оригинални фонт "Сенка", којим је омогућена једноставна транскрипција текстова из разних језика и дијалеката, на чему му најискреније захваљујем. Нажалост, у штампи није препознат тај фонт. Такође сам захвалан рецензенту проф. др Недељку Богдановићу на сугестијама за побољшање извјесних дијелова текста, као и дописивање кратког додатка о дијалекатској основи испитиваног подручја. Остајем дужник и пријатељима на изради ликовних прилога, а нарочито Неђу Марићу за свесрдну помоћ у прикупљању грађе, литературе и техничкој подршци у реализацији рукописа, као и Драгославу Бањуку за израду мапа.

ПРЕДГОВОР

0.1. Објављивањем *Српскої рјечника за кованције* 1877. у Новом Саду филолог Јован Живановић, зачетник гајења пчела у кошницама са покретним саћем, започео је сакупљање наше пчеларске лексике. Иза тога је уследило више “допуна”, како од стране самог аутора, тако и од других сарадника, што је резултирало објављивањем цјеловитијег Ружићевог *Пчеларскої речника* у Београду 1904. Међутим, Вук је знатно прије њих забиљежио значајан фонд пчеларске лексике (Пуј. Вук), па и неке називе које су поменути пчеларски лексикографи пренебрегли, ваљда што нису знали њихово значење (Пуј. Одгон.). То се временски подудара са сличним активностима и код неких других словенских народа (Шмид, Мудра, Козловски, Жоравко, Попов). Послије тога код нас је замро интерес за ту активност све до последњих деценија прошлог вијека, када се јављају прве лексиколошке анализе пчеларске лексике (Љ. Недељков, С. Пујић), а почетком овог вијека проф. Љ. Недељков објавила је монографију о војвођанској архаичној пчеларској лексци.

У пчеларској периодици (СП, ВПЛ-БХТ) и етнографској литератури (СЕЗ, ЗНЖ, ГЗМ) регистрован је значајан фонд пчеларске народне лексике. Нарочито су ми корисно послужили описи гајења пчела Вејсила Ђурчића с почетка 20. вијека у неколика херцеговачка мјеста (Благај, Дрежница, Жупа, Мрамор, Неум).

0.2. При првим корацима погријешо сам што нисам јасно ограничио тематику свог рада, па се она расплинула синхронијски и дијахронијски, просторно и стратумски, тематски, етимолошки и компарацијски. Наивно сам настојао да ситуирам свој приказ херцеговачке пчеларске лексике на српско-хрватском и опште-словенском фонду, као и да укажем на неке сличности са еквивалентном лексиком у индоевропским, па и неиндоевропским језицима. Такав захват био би превелик залагај и за професионалну институцију, а камоли за једног непрофесионалца. То се најбоље види из већ поменуте успјеле монографије проф. др Љиљане Недељков, која је знала да своје истраживање ограничи просторно на Војводину и временски на архаични слој пчеларске лексике са мањим компаративним и етимолошким дигресијама.

На почетку свог рада сукобио сам се са моделом будуће радње, за коју нисам имао узора ни у домаћој, ни у иностраној литератури. Упућен сам у лексиколошке студије Н. И. Толстоја (географска терминологија), О. Н. Трубачова (занатска терминологија, називи домаћих животиња), па и етнолога Б. Братанића (ораће справе), што ме је одвело у компаративну и етимолошку анализу сакупљене грађе. У том

компаративистичком правцу упутила ме је велика сличност херцеговачке лексике са пчеларском лексиком у конзервативним украјинско-бјелоруским говорима Полесја, лексикографски обрађеном у зборнику *Лексика Полесья* у редакцији Н. И. Толстоја. Међутим, ни у једном од тих или сличних дјела нисам пронашао задовољавајућу форму којом бих цјеловитије представио резултате свог истраживања. Тек знатно касније, у монографији Л. Гилбера о формирању француског ваздухопловног вокабулара пронашао сам једноставан модел спајања лексиколошке са лексикографском компонентом, који су позније примјењивали и новосадски истраживачи у систематском сакупљању и проучавању војвођанских народних терминологија.

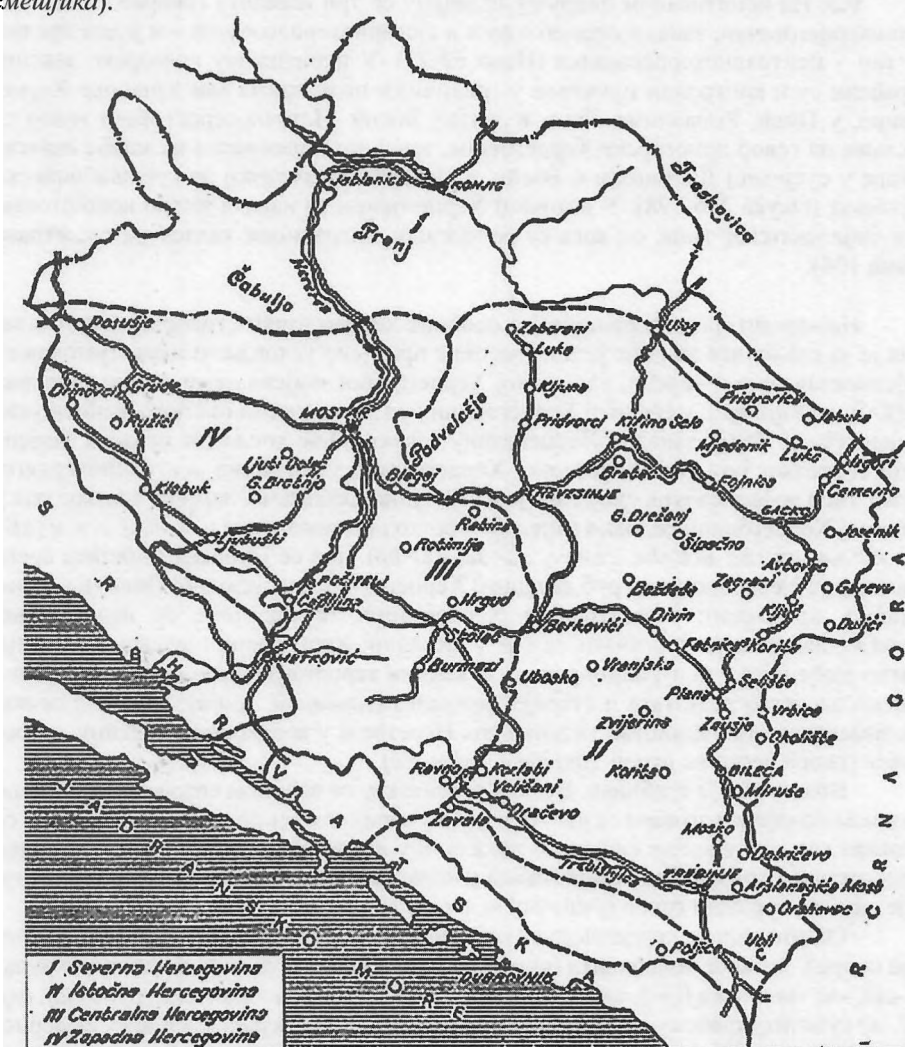
0.3. На испитиваном подручју издвајају се три изразита говорна типа – источнохерцеговачки, западнохерцеговачки и сјевернохерцеговачки – и један прелазни тип – централнохерцеговачки (Пецо 69-73). У испитивању пчеларске лексике обрађени су и контролни пунктови у граничним подручјима ван данашње Херцеговине, у Пиви, Конавлима, Рами и јужној Босни. Источнохерцеговачки говор се наслања на говор црногорске Херцеговине, западнохерцеговачки на млађе икавске говоре у сусједној Далмацији и Босни, а сјевернохерцеговачки на средњобосански дијалекат (Окука 296-298). У источној Херцеговини се налази језгро новоштокавског дијалекатског типа, од кога су се ширили миграциони таласи на све стране (Ивић 104).

Најизразитија диференцијална особина херцеговачких говорних типова везана је за различите замјене јата и гласовне промјене условљене њима (јотовање). Поједностављено говорећи, у источној Херцеговини замјена дугог јата је двосложна (џ > њје, џ > ијè/ијé); у средњој Херцеговини над двосложном претеже једносложна замјена (џ > јè, џ > јé); западну Херцеговину карактерише досљедна икавска замјена дугог и кратког јата (џ > и); сјеверној Херцеговини, уз особине централнохерцеговачког типа рефлекса јата, својствен је и већи удио икавизама. Замјене кратког јата у источној Херцеговини редовно мијењају претходне консонанте *н, л, њ, д, с, з, ц* (*нџ > ње, лџ > ље, дџ > ђе, њџ > ње, сџ > сје, зџ > зје, цџ > ње*); док се јотовање лабијала среће још само уз сјевероисточни руб данашње Херцеговине и у сусједној Пиви (*иљевање майица, ирвљенац*); у централној Херцеговини те промјене су недосљедне: јотовање лабијала је непознато, док је у сјеверној Херцеговини јекавско јотовање знатно рјеђе него у централној регији. У већини херцеговачких говора веома је изражено одсуство резултата и старијег јотовања (*занáвјаић, земја*); сонант *л* се код муслиманског становништва уз доњи ток Неретве и у конавском подтипу дубровачког говора често не јотује (*иљѝѝке, улѝѝвица*).

Вокализам је стабилан. Вокали у контакту се већином сажимају: група *-ао* у радном придјеву изговара се као *-ò*, изузев у западнохерцеговачком говору, гдје се изговара као *-ã*. Губљење финалног вокала *-и* у инфинитиву заједничка је особина херцеговачких говора. Редуција вокала у ненаглашеним слоговима карактеристична је само за сусједни говор јужне Босне (*мáмца, вòс'к*).

Опште одлике херцеговачког консонантизма су губљење иницијалног плозива испред шумног консонанта (*чела, шеница*) и дентала *њ* и *г* у финалним групама *-сић, -зг, -шић, -жг* (*проз, шићес, ирејри, даж*). Старе консонантске групе *сић, скј, зић, зј* супституиране су групама *шић, жг* (*воишћина, дрозждина*), изузев у сјеверној Херцеговини и сусједној јужној Босни, гдје су чести шћакавизми: умјесто *шић* из-

говара се не само *шћ* него и *ћћ* (*улишће* / *улишће*, *вошћина* / *вошћина*, *вошћаница* / *вошћаница*). У ји. Херцеговини група *ск* понекад даје и *шч* (*вдшчина*, *вдшчий*, *фдшчине*, *врѣшчина*). Постоје знатне разлике у консонантизму у вези са различитим етницитетима: фрикатив *x* задржали су у говору углавном само Муслимани, који у средњој и сјеверној Херцеговини африкате *ч* – *џ* изговарају као *ћ* – *ђ*, Срби у источној Херцеговини су сугласник *ф* изговарали као *в* (*вѣгер*, *вѣйѣљ*), а Хрвати у западној Херцеговини као *ѣ*, мада се мјстимично манифестује и обратан процес у источној Херцеговини (*фосак*, *фдшчине*, *клуфко*), што је нарочито изражено на југоисточном ободу Попова поља. Муслимани у сјеверној Херцеговини, уз доњи ток Неретве, као и Конављани, *љ* често изговарају као *ј* (*јаник*, *кадуја*, *врѣјака*, *смѣијика*).

А. Пецо: Подјела говора данашње Херцеговине

Заједничка карактеристика свих херцеговачких говора је четвороакцентски систем. Изузетно су у сјеверној Херцеговини, забиљежени силазни акценти на финалним слоговима (*чеџврџџаџк*, *улеџаџк*). Источни руб Херцеговине и сусједна Пива, у погледу неакцентованих дужина у глаголским облицима, дјелмично се разликују од осталог херцеговачког подручја: *џреџем*, *здеџем* : *џреџем*, *здеџем*; *рџџиџи*, *ваџџила*, *заџџечџиџиле* : *рџџиџи*, *ваџџила*, *заџџечџиџиле*.

0.4. При анализи, лексичку грађу сам сагледавао у три појавна облика: народна, професионална и термилошка лексика (Пуј. Пориј.). Ради упознавања ванјезичке стварности на коју се та лексика односи служио сам се ненормираном стручном терминологијом, до које сам долазио упоредним загледањем у више пчеларских приручника са српско-хрватског језичког подручја. Реализацијом термилошке лексике у говору херцеговачких пчелара формира се професионална лексика, а народна лексика, од које потиче добар дио одговарајуће терминологије, била је у жижи мог интересовања. На примјер, термини пчелињих раса, настали калкирањем интернационализама, нашли су извјесног одраза у професионалној лексички. Не задржавајући се дуже на њима, своју пажњу сам усмјерио на један пчелињи хибрид раширен у Херцеговини, а незабиљежен у приручној литератури, који су моји информатори још прије 3-4 деценије добро познавали, а данас мало који од њих зна шта су то пчеле *крџџаџиџице*, а никога нисам нашао ко је знао шта су то *џиџуџџоџлаве* пчеле нити шта је *маџна*.

Лексиколошки дио ове студије подијељен је на два тематска подручја: живот и рад медоносног инсекта, гдје су, грубо узев, сврстане семеме са семантичким обиљежјем 'пчелињи', и људска активност гајења и експлоатације тог инсекта, чијим семемама одговара семантичко обиљежје 'пчеларски'.

0.5. Херцеговачка пчеларска лексика могла би се по свом поријеклу сврстати у два круга: у циклус специфичне пчеларске лексике и у циклус опште лексике помјерен у пчеларску лексику. У прву групу ишле би стожерне пчеларске лексеме са својим деривационим гнијездима, које мање или више продиру и у општу лексику, као и у неке друге професионалне лексике. Овај лексички круг може се прецизније омеђити и анализирати. Пчеларска лексика преузета из општеупотребног вокабулара има значајно мјесто нарочито у термилошкој и професионалној сфери. Тај круг је веома расплинут, почев од лексема које имају изразито пчеларску функцију, до оних за које се тешко опредјелити да ли се у пчеларској функцији употребљавају у свом општем или нешто специфичнијем пчеларском значењу. Омеђење тог лексичког круга веома је деликатно, нарочито кад су у питању двочлане и вишечлане одреднице, које су у рјечнику третиране и као одреднице и као пододреднице, зависно од значења. Многим пододредницама није било ни потребно дефинисати значење јер су то у пчеларској функцији уобичајени слободни спојеве ријечи без промјене њихова основног значења.

0.6. Рјечнички дио монографије израђен је по методологији уобичајеној у нашој старијој лексикографији. У њему су обрађене одреднице из примарних извора и незнатан дио лексике из секундарних извора са испитиваног подручја. Тај додатни дио, обично неакцентован, као и знатан фонд пчеларске лексике са других с-х. подручја, био је уврштен у изгубљени рјечнички рукопис, гдје је био наведен

извор појединих одредница и њихова убикација, што је сада, нажалост, већином изостало.

Пододреднице су међусобно одвајане тачком и запетом, а истозначни двочлани и вишечлани називи у пододредницама сврстани су у синонимне низове раздвојене запетом и поредане азбучним редом по првом од њих. На синонимне пододреднице је упућивано у другим одредницама навођењем прво њихове одреднице у нормалу и пододреднице у италику (нпр. **талијанка в. чела** – *талијанска* ~).

0.7. С обзиром на лексикографско-лексиколошки карактер радње, у транскрипцији аудио-записа и транслитерацији грађе из писаних извора нисам робовао хиперкоректности нити се устезао од еклектичких поступака. Поштујући уједначену дијалекатску базу, ријечи из деривационог гнијезда *ичела* редовно су у одредницама биљежене без иницијалног експлозива *й-* а глаголи у инфинитиву без финалног самогласника *-и*, без обзира што, под утицајем књижевног језика, млађа популација све чешће изговара те гласове. Није обиљежавано ни једначење сугласника по звучности у сандхију, док је у истој позицији регистровано њихово једначење по мјесту изговора. Сливање двају фонема на споју ријечи означавао је цртицом, док стапање сугласника *йи* и *с* у *ц* у инфинитиву повратних глагола није обиљежавано. Узлазни акценат на двосложној замјени јата само изузетно је обиљежаван као кратки јер се његов изговор креће од полудугог до дугог. Није означавао често скраћивање ненаглашених дужина вокала у полудужине. Гласовна секвенца дуге замјене јата обиљежавана је на конвенционалан начин, мада је изговор сонанта *ј* у њој сличан секундарном сонанту који се јавља приликом избјегавања хијата, који је посебно означаван. Српско-хрватска лексика из секундарних латиничких извора транслитерирана је ћирилицом, док је поштовано оригинално биљежење грађе из других језика. Изузетак је навођење руске лексике из предреволюционарних извора у савременом правопису, што је пракса и руских лингвиста, осим у случајевима када је стари запис релевантан за компарацију (нпр. *сѣрь* – *сѣра*).

0.8. Мада се из првобитне мреже пунктова не види изразито слабија заступљеност појединих херцеговачких подручја, ипак је у току испитивања дошло до велике диспропорције у количини сакупљене грађе. Западна Херцеговина је истраживана прије југоисточног дијела те покрајине, при чијем испитивању је посједовано знатно веће искуство и боља снимаћа техника. Тај несразмјер нарочито је дошао до изражаја послје накнадног истраживања, ограниченог само на ову регију. Пошто су обрађиване само одреднице ексцерпираних из снимљеног корпуса, са сигурношћу се може тврдити да су остале нерегистроване многе њихове варијанте и видски парњаци. То се првенствено односи на икавизме јер су се западнохерцеговачки информатори трудили да говоре књижевним изговором. (У рјечничком дијелу граматички су квалификовани само икавизми.)

Приликом интервјуисања информатора, обично је учествовало и по више укућана и комшија, па су добијани и различити одговори, нарочито ако су муж и жена поријеклом из међусобно удаљенијих мјеста. На примјер, у Доловима, муж назива празно деформисано саће *восак*, а жена родом из билећког краја *вошћина*. Ради поједностављивања, различити одговори добијени у истом мјесту убицирани су у исти пункт, што није био случај са изгубљеним рукописом, гдје су информатори били диференцирани.

ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА

I ДИО

ПЧЕЛЕ, ЊИХОВ ЖИВОТ И РАД

1. ВРСТА

1.0. Стожерна лексема професионалне лексике је назив инсекта *йчела медарица* *Apis mellifera*, који се од најстаријих времена узгаја широм свијета ради више-струких користи. Захваљујући полисемичности исходне лексеме, њеној деривацији и композицији, што је неупоредиво изразитије у нашим народним говорима него у стручној терминологији, њоме су проткани и повезани сви тематски дијелови богате дијалекатске лексике која се односи на ову друштвену дјелатност.

1.1. Називи пчеле медарице

1.1.0. Пчела медарица, најпознатија врста из породице пчела, у херцеговачким говорима се именује синонимима *йчела* и *муха / мува*, а ријетко и називима помјереним с других врста по некој сличности.

1.1.1. Иницијални експлозив у лексеми *йчела* био је у овим говорима сасвим ишчезао – *чела*, али се, под утицајем књижевног језика, поново враћа, досљедније код млађег и образованијег становништва, мада та фонетска варијанта није непозната ни старијим и необразованим особама; између себе најчешће изговарају *чела*, а са непознатим људима *йчела*. Муслимани из долине Неретве, као и уопште мостарско становништво, говоре (*й*)*ћела*. У сјеверној Херцеговини, среће се редукован и промијењен експлозив у лабијал: *чела*.

И у већини осталих српско-хрватских говора стање је истовјетно. Изузетак је ареал на истоку Санцака, Црне Горе и сусједних србијанских подручја, у коме је очуван иницијални експлозив. У неким дијеловима централне и источне Босне јавља се варијанта са метатезованом и упрошћеном иницијалном консонантском групом – *чвела*, а на Косову и варијанте *йшџла* и *йшеља*. Назив медоносног инсекта у свим словенским језицима је истог поријекла, али се јавља у мноштву форми, које се испољавају већином у различитој почетној сугласничкој групи – *йч*-, *йшч*-, *бж*-,

бдж-, вч-, чв-, чеб-, њц-, ц-, а и по преглашеном коријенском вокалу *-а-, -о-* или *-е-* (в. СЛПС 1, 456).

Мада није спорно прасловенско поријекло лексеме *йчела*, ипак њена изворна форма одавно представља дилему у науци: **bъčela* или **bъčela*. Наиме, **bъčela* се изводи из индоевропске ономатопеје **bhei-* / **bhi-*, од које потичу одговарајући називи у балтичким и германским језицима, а **bъčela* од прасловенског коријена **buk-* (*бука, бучаџи, бик*). Старословенски језик је имао обје варијанте, а богатство деривата спорног коријена у савременим словенским језицима не може помоћи у разрјешавању те дилеме јер полугласник у слабом положају није оставио трага у њима, па и најистакнутији савремени етимолози ријетко заступају искључиво једну алтернативу. Пољски слависти, под руководством Славског, истичу своје увјерење о настанку ријечи на словенском језичком подручју (СЛПС 1, 456), чему се имплицитно придружује и Трубачов, обрађујући тај етимон под одредницом **bъčela* (ЕССЈ 3, 104). Насупрот њима, Топоров (Прусс. 1, 233) и Фасмер (III, 416) стоје на алтернативном становишту, тј. да је спорно изходиште у индоевропском језику. Скок мири та опречна мишљења: на словенском тлу је само иновирана форма ие. поријекла **bъčela* у **bъčela* (II, 526).

1.1.1.1. Кајавску синонимну форму *чмела* (Скок s. v. *йчела*; С. Секереш, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, XIX, 146), а вјероватно и руске дијалекатске форме *мчела* и *мцела* (ЕССЈ 3, 105), није оправдано третирати као фонетске варијанте пчеларске стожерне лексеме јер оне потичу од прасловенског назива бумбара, инсекта најсроднијег пчели – **čьmelь*. И у неким другим словенским језицима *а*-форма те лексеме употребљава се као ознака за пчелу: словеначко дијалекатско *čmela* (ЕССЈ 3, 104), украјинско диј. *чмола* (СЛПС 2, 311), пољско диј. *čmiela* (МАЗЈ бр. 236), док је у бугарском обратан случај: бумбар је *земна йчела* (ОЈЗСл Ш 0262). Женска именичка форма деривата лексеме **čьmelь* резултат је контаминације са блискозначним сличним називом пчеле медарице.

1.1.1.2. Значење лексеме *йчела* је у херцеговачким говорима знатно шире него у с-х. термилошкој лексици, гдје означава само врсту медоносног инсекта. У испитиваним говорима, поред тога, означава још и пчелиње друштво, масу пчелиње популације, затим једног члана пчелињег друштва – пчелу радилицу, као и пчелињак, мјесто гдје се гаје пчеле заједно са пчелама и њиховим кошницама. Сва се ова значења додирују или се њихова семантичка микропоља пресијецају и помјерање назива од врсте на друштво, популацију, најтипичнијег члана тог друштва и на њихову цјелину са стаништем, па чак и на празну кошницу, вршено је по семантичким законима метонимије и синегдохе и у говорној пракси није их увијек лако разграничити.

Међутим, патријархални херцеговачки пчелар осјећао је вишезначност лексеме *йчела* јер је имао синониме за поједина од наведених значења, а диференцирао их је и извјесним акценатским и граматичким варијантама основног назива. Опозицијом колектив – сингулатив разликовао је масу пчелиње популације (нпр. *иџка чѣлѣ, кѣџа чѣлѣ*; в. 2.3.6) од пчелињака – *чѣле* (в. 12.1.3). Акцентом у Асг диференцирао је јединку, радилицу – *чѣлу* (в. 1.3.1.1) од пчелињег друштва – *чѣлу* (Пива 227). Трагови ове акценатске диференцијације запажају се и у говору савремених пчелара, мада су аналогјска уједначавања знатно помутила првобитну слику. У устаљеним формулама којима се дозивају ројеви употребљава се хипокористик *чѣла*, мада је нејасно на што се он односи, на матицу, која се обично призива у таквој прилици, или на читав рој.

Полисемичност лексеме *йчела* карактеристична је за све с-х. говоре, негдје је јаче, а негдје слабије изражена, зависно од тога колико се синонимима исказују поједина од тих значења (нпр. за масу пчелиње популације употребљавају се синоними *марва*, *муха* / *мува*, *народ*, *сидка*, (*x*)*àjvān*.

Судећи по оскудним подацима семантичке природе у расположивим изворима, ни у другим словенским језицима сродна стожерна пчеларска лексема није лишена вишезначности. Поред основног значења медоносног инсекта, регистрована су и ова: рус. *йчела* 'пчелиње друштво' (Жор. 52), ст.рус. *йчелы* 'кошница' (Жок. Ист. 44), пољ. диј. *pščoły* / *pščovy* / *pščouy* 'радилице' (MAZJ, бр. 241), *pszczoły* – 1. 'кошница', 2. 'пчелињак' (Бланк 90), слвч. диј. (*jedni*) *fčeli* 'пчелиње друштво' (Нижн. Инт. 11).

Дакле, стожерна пчеларска лексема својим значењима улази у више семантичких микропоља, која својим збиром представљају централну лексичко-семантичку групу пчеларске лексике.

1.1.1.3. Посебном детерминацијом стожерне лексеме поједина њена значења се сужавају: по старости – *млада* ~: *сидра* ~, по квалитету – *добра* ~: *слаба* ~ / *рђава* ~, по величини – *крјуна* ~: *сидна* ~, по понашању – *мирна* ~: *љуца* ~ / *дијка* ~, по мјесту живљења – *домаша* ~: *шумска* ~, *ийиом* ~: *дивља* ~, по животу – *жива* ~: *мртва* чела.

1.1.1.4. Придјев од именице (*й*)чела у испитиваним говорима твори се помоћу разних форманата. Сви би се по виду и значењу могли свести на два: посевни, неодређени, који се твори помоћу форманта *-ин*, и одређени, са претежним значењем особине, који се изводи формантима *-ини*, *-ни*, *-њи*, *-ији*, *-ински* и *-ески*.

Форма неодређеног вида јединствена је у творбеном погледу на цијелом подручју и одговара књижевнојезичком лику – *челин*, *-а*, *-о*, иако његова употреба није строго значењски диференцирана (нпр. у истим спојевима срећу се *челин* / *челињи суд*, *челина* / *челиња лула*, *челина* / *челиња љубица*, мада су у таквим случајевима у ји. Херцеговини чешћи облици неодређеног вида). Идентично је стање и у другим с-х. говорима, а у старијим писаним изворима потврђен је и лик *йчелан*, *-лна*. Неодређени придјевски вид оставио је много трагова у микропонимији типа *Челина іреда*, *Челина љуи*, а најчешће у супстантивизираним облику – *Челина*. Директан је континуент прасловенског придјева **bčeliny* (ПССЛ 1, 457; ЕССЈ 3, 106).

Ареална распрострањеност творбених варијаната одређеног вида јасно је издиференцирана: упрошћени књижевнојезички лик *челињи* заузима само југоисточну Херцеговину и сусједне Конавле, *челији* централну и сјевероисточну, *челински* западну а *челии* и *челињи* средњи дио ист. Херцеговине. У горњем току Неретве, у околини Главатичева, у етнографском извору, забиљежен је и лик *челески*. Осим овог посљедњег, сви поменути ликови се срећу и у осталим с-х. говорима, али је, због оскудице сигурних података, овдје немогуће одредити њихову распрострањеност. Ни микропоними типа *Челињске іродоли* у Пиперима, *Пчелинска река* у Тимоку или *Пчелинска коса* код Раче у Шумадији нису сигурни индикатори да су и данас у тим крајевима распрострањене одговарајуће варијанте одређеног придјевског вида, што показују случајеви из ји. Херцеговине *Челински до* у Зупцима и *Челински іреда* у Површи требињској, мада је у овом крају у савременом говору искључив лик *челињи*. Поред њих, у околини Маглаја је потврђен лик *челски*, који се среће и у старијим текстовима, затим у Дубровнику *челени*, а у народним називима биљака јавља се као детерминатор и лик (*й*)чели. РЈАЗУ погрешно наводи лик *йчелени*

(s. v. пчелења љубица), који је, наводно, Вук забиљежио у Дубровнику, умјесто *челињи* (s. v. челиња љубица). Варијанте придјева одређеног вида са формантом *-ски* резултат су иновације на нашем језичком подручју јер тог проширења није било међу одговарајућим прасловенским формама **bъčelintь* (jь), **bъčelъntь* (jь) и **bъčelъjь* (ЕССЈ 3, 106-107).

1.1.2. Најближи синоним лексеми (*й*)чела у херцеговачким говорима је *мѹха* / *мѹа* / *мѹва* / *мѹва*. У гласовном погледу, фонетске варијанте одражавају особине херцеговачких говора: Муслимани чувају фонему *x*, док је остали губе или супституишу. Дистрибуција тих варијаната много је боље очувана у пчеларској лексици, гдје је прилично архаизирана, неголи у обичној комуникацији, у којој се та лексема употребљава у свом основном значењу.

Знатно рјеђа појавност лексема *муха* у овом пренесеном значењу не дозвољава да се утврди да ли се она јавља у свим значењима лексема *йчела* (неизвјесно је да ли се њоме означава и пчелињак), али је уочљива њихова полисемичка подударност: 1. врста *Apis mellifica*, 2. пчелиње друштво, 3. маса пчелиње популације и 4. пчела радилица. Најчеће се употребљава у форми колектива за ознаку масе пчелиње популације (*ѡквѣр мѹвѣ*, *иѡка мѹвѣ*), а у означавању јединке радилице прибјегава се и деминутивној форми – *мѹвица*. Међу савременим пчеларима, којима је мање познат овај синоним, *муха* има извјесну стилску и жаргонску вриједност, поготово када се узме у обзир њено основно, општејезичко значење. Углавном, *чела* и *муха* егзистирају у херцеговачкој пчеларској лексици као синоними, док у општеупотребној функцији, као и у књижевном језику, имају различита значења. И стилска вриједност тих назива је опречна: *чела* је симбол радиности и култно биће, док *муха* у савременој пчеларској лексици има извјесну жаргонску конотацију.

Етнографски подаци говоре о употреби назива *муха* у пчеларској функцији и у другим нашим говорима, мада је мало вјероватно да забиљежени фонетски ликови одговарају правом стању: *муха* на више мјеста у Црној Гори и код ијекавског становништва у околини Ливна, насупрот вјероватним фонетизмима регистрованим у околини Босанске Крупе – *муха* / *мува* / *мушица*. По несигурним записима тешко је закључивати о прецизнијим значењима, али је очито да те потврде, поред врсте, означавају и масу пчелиње популације, а можда се и деминутив *мушица* односи на пчелу радилицу.

Слично је стање и у другим словенским језицима: у македонским говорима, већином егејским, регистровани су називи за пчелу *муа* (*оѡѡ улишче*), *мува* (*ог улишиѡе*), *еген рој муви* (МЈА бр. 74 и 77), у бугарском *мушица* (у пословици, Дунев 45); у пољском *tucha* има два пчеларска значења – 1. 'врста медоносног инсекта', 2. 'кошница с пчелама' (Козл. 262); у руском се маса пчелиње популације означава колективом *муха* (Жор. 86; Попов 205). И из ово мало података види се да је овај назив и у прасловенском имао вишезначну пчеларску функцију.

И у неким другим индоевропским језицима употребљавају се сродни називи за пчелу медарицу. Тако се у француским говорима у том значењу јављају називи *touché*, *touché à miel* и *mouchette*, с тим што *touché* означава и пчелиње друштво (Жилијерон 47, 82, карта). И угрофински народи су посудили из неког од индоевропских дијалеката одговарајућу лексеми *mekši* са секундарним пчеларским значењем, па је отуд и у савременом мађарском *teh* 'пчела' (Готјо 267).

1.1.3. У одређеним ситуацијама пчела се именује и лексемама које имају наглашену застрашујућу или молбену конотацију.

1.1.3.1. При ушћу Раме, да би се заплашила дјеца од пчелињих убода, пчела се назива *баја*. Тај хипокористик од именице *баук*, којом се означава страшило за дјецу, ономатопејског је постања, као и глагол *бајкају* (Скок s. v. бау бау). Метафоричко помјерање у пчеларску лексику овог еуфемистичког назива за табуизирану *змију* извршено је по сличности уједања.

1.1.3.2. Насупрот застрашујућој *баји*, хипокористцима *мега* и *љуба* у устаљеним формулама се умољавају пчеле да не бјеже приликом ројења (в. 1.3.2.1.2). У србијанским говорима, чест је хипокористични назив за пчелу *буба* / *бубица* (Црна Река 275, 363), *блаја* / *медна буба* (Хомоље 408), а нарочито је то изражено у формулама којим се призивају ројеви (Косово Поље 320).

Сродан еквивалент постоји и у бугарском: *буби*, *кошеритије* с *бубитије* (Дунев 106). Назив је прасловенског поријекла – **brba*, којим се означавају разне врсте инсеката (ЕССЈ 2, 229; СЛПС 1, 346).

1.2. Пчелиње расе

1.2.1. Разликовање пчелињих раса развило се тек са осавременавањем пчеларства, када су на херцеговачко подручје донесени извјесни варијетети којих раније није било. Пошто се укрштањем те расе брзо утапају у *домашње челе*, пчелари их тешко разликују и неједнако означавају, уосталом као што их и стручна литература не дијели на исти начин.

Називи појединих пчелињих раса творе се посебном детерминацијом назива *ичела*, *раса*, *сој* и *мајица*. Нове расе се обезбјеђују набавком оплођених матица одређених варијетета, па на тај начин долази до помјерања назива са цјелине (пчела) на дио (матица). Видски детерминатори се разликују:

– по поријеклу: *америчка раса*, *крњска чела* / *раца* / *мајица*, *крњска чела* (Arpis mellifica cranica), *кавказка чела* (A. m. caucasica), *афричка чела* (више егзотичних врста и раса), *италијанска чела* / *мајица* (A. m. ligustica), *војвођанска раца*, *домашња чела*, *сијара чела* / *мајица*;

– по боји: *црна чела* / *мајица*, *сива чела* / *раца*, *жуџа раца* / *мајица* / *чела*;

– по настанку: *крижан раца*.

Понекад се пчелињи варијетети означавају и изведеницама: *италијанка* је прилично проширен назив јер је на херцеговачком подручју одомаћена и италијанска пчелиња раса, а на једном мјесту је потврђен *крижанец*, стручни термин за пчелињи бастард.

Несигурност у именовану појединих раса огледа се у неуједначеном њиховом сврставању у синонимске парове чији су детерминатори мотивирани територијалним поријеклом и бојом. Свијест о постојању тих раса више је резултат стручне литературе неголи властите праксе. Сви ти називи су упрошћени и модификовани стручни термини (нпр. *италијанска ичелиња раса* > *италијанска чела* / *мајица* / *раца* > *италијанка*), настали превођењем са страних језика.

1.2.2. За разлику од слабог познавања пчелињих раса, један бастард настао укрштањем крајске и кипарске расе (по обавјештењу Хусније Ђеримагића, некада-

шњег професора пчеларства на Пољопривредном факултету у Сарајеву), патријархални пчелари су лако уочавали и редовно именовали, а у стручној литератури се готово и не помиње. Наиме, у старинским кошницама тај крижанац се уочавао по свом саћу, које је међусобно укрштано под правим углом, насупротив осталим пчелињим друштвима, чије је саће грађено паралелно. Тај феномен пчелари тумаче на два начина: у ји. Херцеговини мисле да су пчелиња друштва која граде укрштено саће настала састављањем парожка са ројем, док у западној Херцеговини и у околини Сплита вјерују да су таква друштва настала ројењем на празник Крижи.

Номинација таквих пчелињих друштава (то су поједина друштва у пчелињаку) мотивирана је само укрштањем саћа и њихови називи су искључиво изведени од синонима *крсиј* и *криж*. У огромној већини херцеговачких говора код сва три народа називи за тај бастард су изведени од православног термина *крсиј*. Највећу распрострањеност има *крсијашница*, у сјеверном дијелу ове регије доста честа је гласовна варијанта *крсијачница*, а спорадично се јављају и творбене варијанте *крсијара*, *крсијарица*, *кршињача* и *крсијайка*. У сусједној Пиви, забиљежен је двочлани назив *крсијаштје чџле*. Синоними изведени или састављени од именице *криж* ограничени су на западни руб Херцеговине, на ареал знатно ужи од простора које насељава католичко становништво. То су *крижарица*, једнапут забиљежена и у варијанти *крижарица*, и *чџле крижарице*.

И у стручној литератури, и у нашим секундарним изворима, веома је мало података о пчелама крсташицама: почетком 20. вијека, пчеларски лексикограф Д. Ружић и напредни пчелар Велагић из херцеговачког Благаја спомињу *крсијашнице*, а у Пољцима код Сплита забиљежене су *крижарице*. И руски пчеларски лексикограф, нешто мало раније, сџт превијен под правим углом назива *крстиовик*, *йо-лукрстиовик* и *занос крстиообразный* (Попов 194, 198 и 212).

1.3. Чланови пчелињег друштва

1.3.0. Пчела је друштвено биће, које живи у породицама од по више десетина хиљада јединки, у којима свака од њих има своју утврђену функцију. Та породица има само једну матицу, повремено неколико стотина или хиљада трутова и десетине хиљада пчела радилица.

1.3.1. Пчела радилица

1.3.1.1. Ойшйи називи. Пчела радилица, женка са закржљалим полным организмима и снабђевена одбрамбеним органом, обавља све послове у пчелињем друштву, осим размножавања. Услед своје многобројности, у друштву има од 15 до 80 хиљада јединки, у испитиваним говорима се у номинацији готово потпуно изједначава са врстом *Apis mellifica*, до чега је дошло сужавањем значења по принципу синегдохе. У говору се та два референта диференцирају контекстуално, акценатски (Асг чџлу), посебним детерминисањем (*обична чџла*, *йрџва чџла*) или деминуцијом (*чџлица*). Још су сасвим видљиви остаци патријархалног акценатског разликовања пчеле радилице у Асг чџлу од пчелињег друштва чџлу (Пива 227; в. 2.1.1.1), мада су аналогјска уједначавања знатно помутила ту првобитну слику.

Сама чињеница што се *мџха* / *мџва* / *мџа*, општепроширени синоним за пчелу, никада не јавља као ознака за матицу и трута, наводи на закључак да се њиме

означава само пчела радилица. Сигурно је да се херцеговачки деминутив *мџвица*, исто као и босанскопосавски *мушица*, односи на пчелу радилицу.

У новије вријеме, вјероватно под утицајем стручне терминологије, најбројнији члан пчелинег друштва назива се *радилица* у сјевероисточним и *радилица* у југозападним дијеловима Херцеговине. У Попову је потврђена и творбена варијанта *радуља*. У јужном дијелу ист. Херцеговине проширен је двочлани назив *чела радилица*, што одговара стручном термину. О стању у осталим нашим говорима мало је података: у Србији и Војводини уобичајена је варијанта *радилица*, у Кучима *рагница*, док се у старијој литератури среће и *раденица*. У ужичком крају регистрован је двочлани назив *чела радилица*. Вук, који је лексему *радилица* забиљежио у другом издању Рјечника, није био сигуран у њено значење: на једној страни наводи адекватан њемачки превод *Arbeitsbiene*, а на другој латински назив врсте *Apis mellificans* и наше *чела*.

Назив *радилица* изведен је од глагола *радити*, којим се у херцеговачким говорима најчешће означава пчелиња активност на сабирању хране, изградњи саћа и његовању подмлатка. Пошто је овај глагол своје значење обављања посла добио тек на штокавском подручју (Скок s. v. радити), тј. преузео функцију глагола *работати*, то је и његова изведеница *радилица* штокавска иновација. У осталим словенским језицима, назив тог референта најчешће се твори од глагола **rabotati*, а рјеђе и од синонима **dělati*, **truditi* и **portiti (pracovati)*.

1.3.1.2. Посебни називи. Пчеле радилице обављају мноштво радњи у свом друштву: чисте и чувају стан, загријавају и хране подмладак, његују матицу, граде саће, штите своје друштво, доносе, прерађују и ускладиштују храну, отимају храну од других пчелињих друштава, проналазе храну у природи и станиште за ново друштво итд. Те радње везане су за одређени узраст: младе радилице до двадесетак дана живота обављају радове у кошници, а старије напољу. Патријархални пчелари су уочавали неке од ових радњи, првенствено оне које су могли опажати (сакупљање хране, напад на друге пчеле и одбрана властитог друштва) па су њихове вршиоце номинирали обично одговарајућим називима људских занимања.

1.3.1.2.1. Живот и рад пчела у кошници био је тешко доступан људском осматрању, а још теже су стари пчелари могли уочити везаност узраста радилица за њихову функцију у унутрашњости станишта. Стога су посебни називи младих радилица прилично ријетки у народним говорима и више су резултат утицаја стручне литературе неголи дуговјеког народног искуства.

Ипак, на испитиваном подручју, прилично је раширен двочлани назив *младе челе* којим се, поред младих радилица, означава и пчелиње легло.

1.3.1.2.1.1. У говору херцеговачких пчелара, регистроване су појединачне потврде назива младих радилица названих по њиховој функцији у кошници: *домаћице*, *сиремаћице*, *чистјаћице*, *праићице*, *мајићице*, (*хранићељице* *мајићице*), а у сусједним Конавлима и *њџоваћељице*, што су, у ствари, модификовани или синонимима замјенени термини из стручне литературе: *ичеле домаћице*, *ичеле хранићељке / хранићељице*, *ичеле праићице*, *ичеле дадиље*.

1.3.1.2.1.2. Младе радилице, које пред излијетање ради сакупљања хране, извјесно вријеме чувају улаз у кошницу, пчелари лако запажају и именују их називима одговарајућег људског занимања: колективом *сипража* и изведеницама *сипражар*, ријетко *сипражлица* и најчешће *сипражарица*, што одговара стручном термину *ичеле сипражарице*. Од прасловенске лексеме **storžь* изведени су одговарајући пче-

ларски термини у руском, пољском, чешком и бугарском језику (ОЈЗСл Р 3388), као и дијалекатски називи у словачком (Нижн. Инт. 15), украјинском (Ник. 221) и другим словенским језицима.

Нешто мању распрострањеност у херцеговачким говорима имају синоними *чув̄а̄р* и *чув̄арица*. Хунгаризам словенског поријекла *ū̀ndgŭr* биљежен је већином код Муслимана у долини Неретве.

И поред велике учесталости наведених синонима на испитиваном подручју, ипак се не може уочити њихова ареална повезаност, што доводи у питање њихову дијалекатску изворност. И континуанте лексеме **storžb*, најраспрострањеније у словенском свијету, упућују на интернационални модел номинације пчеларског референта о којем је ријеч (нпр. франц. *guardienne*, енгл. *guard bee*; Крејн бр. 386).

1.3.1.2.1.3. Провјетравање је значајна радња у пчелињем друштву, коју пчелари лако уочавају и номинирају низом синонима, али ни у литератури ни у пракси не биљежи се назив вршиоца те радње. Изузетно је у југоисточној Херцеговини забиљежен *разлађив̄а̄ч*.

1.3.1.2.2.1. Послије двадесетак дана живота, радилице постају способне за излијетање из кошнице ради сакупљања хране. У херцеговачким говорима именују их најчешће називима ширег значења *ра̀дгилица* / *ра̀дгилица* / *ра̀дгуља*, а потврђен је и двочлани назив *й̀рава̄ ра̀дгилица*, којим се диференцира од општијег назива. Сродних еквивалената нема ни у другим нашим говорима нити у осталим словенским језицима, али је индикативна семантичка подударност у украјинским говорима, гдје *роб̄ийнӣца* / *роб̄о̄йнӣца* означава и сакупљачицу (Ник. 220).

У ист. Херцеговини чест је синоним *сабира̀чица*, који је, вјероватно, проширен из стручне терминологије јер се исходни глаголи *бра̄иши* и *сабира̄иши* овдје не употребљавају као ознака за сакупљање пчелиње хране. У стручној литератури јавља се и варијанта *збира̀чица*, која је сагласна са сродним еквивалентима у сјевернословенским језицима: рус. *сбо̀рица*, пољ. *zberaczka*, чеш. *včela-sběratelka* или пак буг. *й̀челà-сьбира̀чка* (ОЈЗСл S 0339).

Одговарајући стручни термин *сакуй̀љачица* нема никаква одраза у херцеговачким говорима, мада су одговарајући глаголи *сакуй̀љати* и, нарочито, *куй̀иши* веома проширени као ознака за сабирање пчелиње хране (в. 5.7.1).

Занимљиве су ријетке источнохерцеговачке потврде девербатива *й̀зле̄йница* / *ле̄ћелица* / *ле̄йилица*, тим више што се у нашој стручној литератури ријетко употребљава сродан термин *ле̄йачица*, а чести су сродни еквивалентни термини и дијалектизми у другим словенским језицима: нпр. чеш. *létavka* (Крејн бр. 333), слов. *lietavka* (Мила 103). рус. *й̀челà ле̄йная*, пољ. *pszczola lotna*, буг. *ле̄йица й̀челà* (ОЈЗСл Р 3382). Ова сродност еквивалената говорила би о њиховом заједничком поријеклу да није терминà у несловенским језицима са истом мотивацијом, нпр. њем. *Flugbiene* (ОЈЗСл Р 3382).

Усамљена потврда двочланог синонима у околини Стоца *й̀дольскà чела* занимљива је утолико што је сродан са руским еквивалентом *й̀челà й̀олевая* (Крејн бр. 333).

Деноминал *й̀ашарица* из околине Неума нема сродних еквивалената у нашим изворима, мада се уклапа у словенско лексичко гнијездо изведено од глагола **pasti* – *й̀аша*, које се такође односи на сакупљање пчелиње хране (в. 5.7.2).

1.3.1.2.2.2. Упућенији пчелари и међу сабирачицама разликују јединке и групе са ужом функцијом: на јужном рубу ист. Херцеговине *вод̄арице* / *в̄дарице* су

оне радилице које доносе воду, а *медарице* уљевицу. Радилица претоварена храном, која се разликује од осталих по свом лету и падањем подаље од улаза у кошницу, у више мјеста се назива *шешка чела*, а на једном мјесту је забиљежена метафора *бомбаргџер*.

1.3.1.2.2.3. Пчеле радилице које силом упадају у туђе кошнице ради отимања хране патријархални пчелари су добро познавали и лако уочавали. Вјеровали су, а и данас понеки вјерује, да их њихов власник на тајанствен начин намјерно упућује да пљачкају туђи мед. То је често био узрок спорова и непријатељстава, па чак и судских процеса међу пчеларима.

У херцеговачким говорима, радилице које нападају друга пчелиња друштва најчешће се номинирају називима изведеним из придјева *шух* или њиме детерминисаним. У источној Херцеговини је готово без изузетка свуда позната изведеница *шухица*, у сусједним Конавлима је забиљежена акценатска варијанта *шухица*, а у јужној Босни творбено-фонетске варијанте *шухинка* / *шухинка*. У западној, а понегдје и у источној Херцеговини, раширен је двочлани назив *шуха чела*, у Конавлима *шуха чела* и фонетска варијанта *шуха ћела* код Муслимана у јужној Босни. Источнохерцеговачку варијанту *шухица* регистровао је Вук, од кога су је преузели пчеларски лексикографи Живановић и Ружић, па је она ушла и у савремену пчеларску терминологију.

Од више спорадично потврђених синонима на испитиваном подручју једино би се за варијанте *крадљивица* / *крадилица* могло тврдити да имају одређени ареал, јер су везане за источни руб Херцеговине, *крадљивица* је регистрована и у Хомољу, а биљеже је и пчеларски лексикографи Живановић и Ружић. Сродни еквиваленти постоје и у словачком – *krádež* (Нижн. Инт. 15) и бугарском језику – *ичелà-крагеџ* (ОЈЗСл Р 3374).

Остали синоними потврђени у херцеговачким говорима, настали семантичком деривацијом по функцији од одговарајућих људских назива – *наисагачица*, *ирабџљивица* / *ирабилица*, *иладница* / *иладнуља*, *лодџе*, *лућалица*, *ошимаџица* / *ошимаџица* и *иљдчарица* – нити имају већу учесталост нити ареалну груписаност, а немају потврда ни у другим изворима са нашег језичког подручја. Услед немирног лета, понегдје их називају и *зврданице*. У јужној Босни, регистрован је двочлани синоним *црнџ ћџе*, што би могла бити метафоричка опозиција *бијелим чџама*, симболу среће и богатства.

1.3.1.2.2.4. Херцеговачки пчелари слабо уочавају групе радилица које пред ројење иду у потрагу за станом гдје би се могао смјестити рој, па немају ни одговарајућег назива. У старијој нашој литератури ове радилице су називане *ухоге*, *ичеле уходарке* (Жив. II 403), Вук је забиљежио варијанту *уводнице*, што је потврђено и у Срему. Насупрот потпуном одсуству одговарајућег назива у херцеговачким говорима, у полеским говорима, поред осталих, чести су и еквиваленти сродни српским: *хошк'и* / *хушки*, *йохошки* / *йоходки*, *йоходн'а* итд. (Пол. 351, 563; Ник.221).

1.3.1.2.2.5. Уочавање радилица које проналазе изворе хране или које обавјештавају своје друштво о скором невремену, недоступно је обичном посматрачу, па је разумљиво што их херцеговачки пчелари не именују. Једино је један информатор, без дуже пчеларске традиције и обучен пчеларству уз помоћ стручне литературе, за ту радилицу имао назив *вјесник*.

1.3.2. *Майица*

1.3.2.1. *Ойиши* називи. Пчелиња женка са развијеним полним органима одувјек је привлачила пажњу људи и придаван јој је већи значај него што га има, јер је сматрана не само родитељем читаве заједнице него и њеним старјешином. Тако схватање проистиче из чињенице што, међу више десетина хиљада јединки пчелињег друштва, у нормалним условима живи само једна плодна женка и од ње највише зависи квалитет, а најчешће и опстанак тог друштва.

1.3.2.1.1. Као и на готово цијелом нашем језичком подручју, у херцеговачким се говорима плодна пчелиња женка назива деминутивом одговарајућег назива из хумане лексике – *майица*. У јужној Босни, због редукције претпоследњег ненаглашеног слога и уопште лабавијег изговора, у том називу је измијењена интонација – *майи^а*. Уз ту, по поријеклу деминутивну форму, изворнији патријархални пчелари понекад употребљавају и исходни облик *майи*, који је много шире очуван у ужој функцији као хипокористик у формулама приликом дозивања ројева. У том значењу знатно је чешћа варијанта *мајка* / *мајка*, која се понегдје у ји. Херцеговини и посебно детерминише – *мајка мегенā*. Варијантност тог назива огледа се и у фразеологизмама *врайиши се на майицу* / *на мајку*, којима се у појединим херцеговачким мјестима означава враћање роја у исту кошницу из које је изишао, умјесто раширеног синонима *врайиши се на оца* (в. 3.2.4.4). У стилски обојеној функцији, у молбеном дозивању ројева, поменуте варијанте познате су и у другим нашим говорима: *майи* и *мајка* у Црној Гори, као и *мајка* у Лици. У околини Неума у Херцеговини и Рогатице у Босни у том значењу употребљава се деминутив *мајчица*, затим *майи* (од чега је и узвик при дозивању *майи*, *майи*, *майи*) у југоисточној, а *маца* у југозападној Србији и *маја* у Славонији. Карактеристично је да се стилски неутрални облик *майица* никада не употребљава као хипокористик у дозивању ројева.

Деминутивна форма са формантом *-ица* као ознака плодне пчелиње женке јужнословенска је особитост, среће се и у словеначком (Безлај, 13) и македонском језику (МЈА бр.75), док је у осталим словенским језицима уопштена творбена варијанта са формантом *-ка*: *майка*, која је потврђена и у Србији. У функцији стилски неутралног назива у бугарском се још јавља и варијанта *мајка* (Баб. 385; Зел. 281), којој такође одговарају и ријетке потврде у македонским јегејским говорима *мајка* (МЈА бр.75). У руском кубањском говору регистрована је још и варијанта *мамка*, као и исходна форма *майи* (Иван. Назв. 337), која одговара нашем пчеларском хипокористичком *майи*. Док се у већини јужнословенских језика пчелиња родитељка деминуцијом диференцира од људске, у другим словенским језицима то се обично чини детерминацијом: пољ. диј. *matka pszszolowa* (Варм. 79), *matka pszelna* (МАЗЈ бр. 240), што је нарочито карактеристично за стручне терминологије: пољ. *matka pszczela*, чеш. *včeli matka*, рус. *майка ичелиная*, бут. *ичелна майка* (ОЈЗСл М 0255) или пак руска *ичеломайка* (ОЈЗСл Р 3408).

1.3.2.1.2. У призивању ројева, у околини Јабланице, регистрован је хипокористик *љуба*, који се, ваљда, односи на матицу. Наиме, у тој функцији, обично се призива матица, која, по схватању патријархалних пчелара, управља пчелињим друштвом. Назив је девербал од *љубиши*, глагола који се јавља као архаизам такође у дозивању ројева као синоним чешћих *сјџс* и *лџџ* (в. 5.1.1.4), а у вези је и са фитонимом *челина љубица*, називом ароматичне траве којом се привлаче ројеви (в. 12.2.4).

Сличан је случај и са синоним *méga*, за који је такође нејасно да ли се односи на матицу или на читав пчелињи рој. По постању је хипокористик од назива основног пчелињег производа.

Као централни члан многобројног пчелињег друштва, матица се метафорички означава и одговарајућим називима из људског друштва: *сѣарѣшина* на западном рубу испитиваних говора, а *домѣтин* и *лѣва* у источној Херцеговини. Иако ово метафоричко помјерање назива по функцији није добило устаљеније лексичко значење, ипак је у једином случају оставило дубљег трага у пчеларској лексици: нестарање матице у пчелињем друштву означава се глаголом *об(р)ѣзѣлавиѣ*.

1.3.2.1.3. У Херцеговини, као и уопште у расположивим писаним дијалекатским изворима са с-х. језичког подручја, нигдје нема помена калкираног интернационализма *краљ / краљица*, мада се понекад појави у нашим слабијим преводима, што су регистровали и лексикографи: *краљ* код хрватских писаца из XVII и XVIII вијека (РЈАЗУ V 452) и *краљица* у новијим текстовима (РСАНУ 10, 417). Тај интернационализам, првобитно у мушком роду, настао је још у античко доба поисто-вјеђивањем матице са владаром, и тек је у XVII вијеку, кад су утврђени пол и функција овог члана пчелињег друштва, промијењен његов род (Безлај 11-12; Иван. ЛС 82). Сродан еквивалент у женском роду раширен је у неким пољским и словачким говорима, а среће се и у руском језику: пољ. диј. *krulova, krulevna, kralovna, królova* (МАЗЈ бр. 240), *królowa* (Вагн. 79), слвч. диј. *král'ovná (včiel), kral'ka* (Нижн. Инт. 12), рус. *королева* (Попов 198) итд.

1.3.2.2. Посебни називи. – Зависност квалитета пчелињег друштва од индивидуалних особина његове женке у пчеларству је условила диференцирање матица према разним обиљежјима. То је нарочито дошло до изражаја у савременом пчеларству, у коме је често могуће и директно посматрање матице и поготово резултата њеног рада. Номинација посебних особености матица у херцеговачким говорима, као уосталом и у стручној терминологији, врши се детерминацијом општих назива, а рјеђе изведеницама и сложеницама.

1.3.2.2.1. Основна дистинкција у народним говорима заснива се на животној доби *млѣдѣ / сѣѣрѣ мѣишица*. Прва се сматра квалитетном и пожељном, а друга непожељном. На адекватан начин се именују матице и у нашој стручној литератури, а и у говорима других словенских народа. Тој дистинкцији у преднакцији одговарају и придјевски парови *дѣбра ~ : слаба ~, вријѣдна ~ : лијѣна ~, вѣѣлѣла ~ : невѣѣлѣла ~, квѣѣлиѣиѣина ~ : нѣквалиѣиѣина ~ / ~ лѣиѣиѣиѣиѣина*. Нешто одређенију негативну детерминацију имају придјеви *блѣсавѣ, лѣдѣ, дѣзрѣлѣ и ѣзрѣнѣ*, којим се квалификује матица која полаже по више, већином трутовских јаја у исту ћелију. И у српској пчеларској лексикографији регистрована је *луда мѣишица* (Ружић). Нашој *изрођеној* матици по сродности одговара руска блискозначна изведеница *выродка*, којом се означава лажна матица (Жор. 80; Попов 190).

1.3.2.2.2. Оплођеност матице је у пчеларству релевантно обиљежје, које се у испитиваним говорима означава опозиционим детерминаторима *дѣлођѣна ~ : недѣлођѣна ~, дѣѣрена ~ : недѣѣрена ~, дѣшѣва ~ : ~ у ѣѣвоѣѣчкѣм сѣѣнѣу*. Док је први пар прилично проширен у сливу Неретве, а други ограничен на крајњу ји. Херцеговину, дотле се трећи само по значењу може сврстати у пар, чији су чланови вјероватно околионализми. У стручној терминологији ова опозиција се означава паром *сѣѣренѣ ~ : нѣсѣарѣнѣ мѣишица*. У већини словенских језика (не)оплођеност матице се детерминише придјевима сродним са нашим првим паром, мада постоје паралеле и

за други пар романског поријекла: слвч. *spárená / nespárená matka* (Мила 147, 133) и полеско *мајка сјарована* (Пол. 340). Занимљиво је да метафорички назив једног херцеговачког патријархалног пчелара има сродну паралелу и у руском *мајка двѣстивенная* (Попов 200), али словачка семантичкомотивациона паралела *panenská matka* (Мила 153) упућује на интернационални калк.

Као трајни резултат неоплођености је *нејлодна* или *јалова мајица*. У нашој пчеларској лексикографији (Ружић) регистрован је овај посљедњи назив, а сродни еквиваленти постоје и у другим словенским језицима: рус. *мајка яловая* (Попов 200), слвч. *jalová matka* (Мила 153).

1.3.2.2.3. Неоплођена матица способна је само да леже неоплођена јаја, из којих се легу трутови, а и остарјела матица такође полаже претежно или само таква јаја, па се зато у испитиваним говорима најчешће назива *џрујовњача / џрујовњача, џрујуша*, а понекад и *џрујшара*. Ружић је регистровао варијанте *џрујовњача* и *џрујуша*, а ова прва је одомаћена и у стручној литератури. У пчеларским терминологијама других словенских народа постоје сродни еквиваленти: рус. *џрујовка* и *мајка џрујовая*, буг. *џчелна џџрџејка*, пољ. *matka trutowa* (ОЈЗСл М 0259) итд. Херцеговачким дијалекатским називом лажне матице *надри-мајица* (в. 1.3.2.2.6) означава се и трутовача, јер је њихов учинак идентичан или готово идентичан. Иста појава се огледа и у другим словенским језицима, као нпр. у полеским говорима, гдје се та два референта означавају истим називом – *џрујовка* (Пол. 362).

1.3.2.2.4. Посебни називи матице мотивирани тјелесном (не)оштећеношћу у херцеговачким говорима не показују тенденцију устаљивања: *џсџрџвнџ* ~ *сџкаџџ* ~, *нејолојина* ~, *џџџећена* ~ или *мајица инвџлџ*.

1.3.2.2.5. Према начину настанка, у савременом пчеларству се разликује више врста матица, али је у испитиваним говорима потврђена само *рџјевскџ / рџјевџ мајица*, излежена приликом ројења. Сродни термини познати су и другим словенским језицима: рус. *мајка роеџа*, буг. *мајка на роеџ*, пољ. *matka rojowa*, чеш. *matka rojová* (ОЈЗСл М 0257), слвч. *rojova matka* (Мила 193).

1.3.2.2.6. Матицу која се гаји да би се њома, у случају потребе, замијенила слаба или надомјестила угинула матица херцеговачки пчелари означавају синтаксичким варијантама са интернационалним детерминатором *рџзџрвнџ мајица, рџзџрвџ мајица, рџзџрџва мајицаџ*, чему одговара и чешко *matka rezervná* (Мудра 45).

1.3.2.2.7. Понекад пчелиње друштво замјењује несталу матицу пчелом радилицом, која леже само трутовска јаја. Савремени херцеговачки пчелари обично је означавају стручним термином *лажнџ мајица*. Поред тога, веома је раширен и назив *надри-мајица*, а у сусједним Конавлима забиљежена је акценатска варијанта *надри-мајица*. Детерминатор пејоративне конотације, настао од глагола *надријеџи* (Скок s. v. дријџети), изговара се као индеклинабилни придјев оријенталне провенијенције. У Попову је регистрована идиолекатска изведеница *надриџа*. Сродни називи лажне матице нису регистровани ван херцеговачког подручја. У долини Неретве је потврђен синоним изведен по истом творбеном моделу *назџви-мајица*, који је као сложеница био уобичајен у старијој босанско-херцеговачкој пчеларској литератури.

За разлику од лажне, пчелари понекад посебно детерминирају матицу – *џрџвџ мајица*.

1.3.3. Труџи

1.3.3. Улога трута, пчелињег мужјака, у пчелињој заједници је оплођавање матице. У нормалном пчелињем друштву број трутова је ограничен бројчано и временски, леже их се неколико стотина или хиљада, онолико колико је потребно у одређено доба, обично пред ројидбу, а кад обаве своју функцију, пчеле радилице их уништавају истјерујући их из својих станишта. Међутим, кад је у друштву слаба матица, остарјела или неоплођена, или пак лажна матица, број мужјака се нагло повећава и таква заједница нагло самире. Због трошења велике количине хране, пчелари на разне начине онемогућавају њихово размножавање.

1.3.3.1. У херцеговачким говорима, пчелин мужјак се означава варијантама назива прасловенског и индоевропског ономатопејског поријекла *īrūī* / *īrūī* и *īrūīina*. Акценатска варијанта *īrūī*, коју је и Вук забиљежио, распрострањена је на истоку и сјевероистоку испитиваног подручја. Остали ареал заузима варијанта *īrūīi*, изузев ужег појаса од сјеверозапада до југоистока Херцеговине, гдје је, негдје искључиво, а негдје напореда, проширена творбена варијанта *īrūīina* / *īrūīina*. Та варијанта је по свом постању аугментатив мотивиран како изразитом величином мужјака, тако и негативном конотацијом у његовом поимању, али се значење њене аугментативности изгубило и оно је потпуно лексикологизовано и ареализовано.

Сингулативом наведених варијаната означава се маса трутовске популације.

И у осталим нашим говорима, пчелин мужјак се назива *īrūī* или *īrūīina*. У источној Србији регистрована је и варијанта *īrūīiāsh*, која се јавља и у старијој војвођанској пчеларској литератури. Кајкавски лик *īrōi* забиљежен је у Подравини.

Готово на читавом испитиваном подручју, придјев изведен од основне варијанте назива је *īrūīovskī*, изузев крајњег херцеговачког југоистока, гдје је распрострањена акценатска варијанта *īrūīovskī*. Варијанта *īrūīinskī* потврђена је у сјеверној Херцеговини и у долини Брегаве и ареално је ограниченија од варијанте од које је изведена.

Сви словенски језици именују пчелиног мужјака континуантима исходне прасл. лексеме **trōtь*. За неке јужнословенске говоре карактеристична је поновна ономатопејизација коријенског вокала: срп. *īrūīiāsh*, мак. *īrūīiār*, *īrūīiēљ*, *īrūīiāлeц*, *īrūīiāрец*, *īrūīior* (МЈА бр. 76), буг. *īrūīiур* (Зел. 281), уколико то није остатак старе назалности, као што је случај у румунској посуђеници из словенских језика *trīntor* (ОЈЗСл Т 0734).

1.3.3.2. Понекад се у херцеговачким говорима трут метафорички назове *īōđvān*, што нема устаљено пчеларско значење. И у неким другим нашим говорима забиљежени су синоними без шире распрострањености: цг. *брунцел* (према *брунце* 'звонце'), у Босанској Посавини *дебела ичела*, у Војводини *рџак* (Жив. II, 1174), а стари војвођански пчеларски писац Турчин трута назива *ичелац*, што је и Вук навео према другом извору. Међутим, у нашем језику сиромашан је синонимски инвентар у номинацији пчелиног мужјака у поређењу са неким другим словенским језицима, нпр. мак. диј. *īōшован* / *īōшованка* / *īōшованџија*, *дембел* / *дембелан* / *дембелка* / *ишембел*, *бумбар* / *бумбарец* / *бомбар* / *бамбар*, *лејач*, *арамолебец*, *дунгар* / *дзундзар*, *іосіошар* (<госпошвашар), *дрндаг'и*, *кóмар* (МЈА бр. 76) или пољ. диј. *legat*, *len'ux*, *muzykant*, *grač* (МАЗЈ бр. 242), *pożeracz*, *dragon*, *darechnik*, *rabusie* (Варм 80) итд.

1.3.4. Однос природног и грамаћичког рода назива чланова пчелињег друштва

1.3.4. Грамаћички род назива чланова пчелињег друштва на испитиваном подручју, исто као и у нашем језику уопште, што је прасловенско наслеђе, поклапа се са њиховим природним родом: фемининум *маћи(ца)* и *(и)чела*, маскулинум *ируи*. У другим индоевропским језицима често је обрнуто: матица је поистовјећивана са владарем па је означавана разним владарским називима мушког рода све до новијег доба, када је утврђен њен природни род и њени називи вјештачки трансформисани у именице женског рода. То је нашло слабијег одраза и на нашем језичком подручју у писаним текстовима чији аутори нису познавали пчеларску народну лексику (*краљица* – *краљ*), што није оставило никаква трага у дијалекатској лексичици (в. 1.3.2.1.3). Или, на примјер, у савременом њемачком језику настоји се да се женски род трута – *die Drohne* измијени у мушки – *der Drohn* (Безлај 12).

Пошто у индоевропским називима домаћих животиња није разликован пол (Трубачов 106), могло би се закључити да је тек у прасловенској заједници извршена диференцијација грамаћичког рода назива чланова пчелињег друштва. Савршена подударност грамаћичког и природног рода наводи на закључак да су стари Словени познавали природни род матице и трута, мада истакнути словеначки етимолог мисли да су Словени, као и остали антички народи, идентификовали људско друштвено уређење са пчелињим друштвом, па су и његовог „владара“ према свом матријархатском поретку именовали лексемом женског рода (Безлај 14). Можда је Безлај овим својим тумачењем плаћао обол ондашњој пренаглашаваној марксистичкој тврдњи о матријархату код старих Словена. Ни сврставање пчела у домаће животиње није оправдано јер су наши преци, уосталом као што то и данас раде наши старији пчелари, имали изразито антропоморфистичко поимање пчеле (Пуј. Анат.; Умир.; Апид.).

1.3.5. Трансфер назива чланова пчелињег друштва у ошћију лексику

1.3.5. Сва три назива чланова пчелињег друштва прешла су из оквира специјалне у фонд општеупотребне лексике и у народним говорима и у књижевном језику. Овај трансфер је условио и нову стилску вриједност. Све те лексеме добијају појачан стилски набој, постају симболи и метафорички се преносе на нове семантичке садржаје. *Труи* има изразито негативну, пејоративну маркираност, што се на испитиваном подручју изражава и аугментативном формом, док *(и)чела* добија мјесто на супротном стилском полу, чија се афирмативност и хипокористичност изражава и деминутивом, а никада аугментативом. Мада се и *маћица* налази на овом другом полу, ипак њена афирмативност има нијансу узвишености и респекта.

1.4. Дијелови пчелињег тијела

1.4.1. Херцеговачки пчелари, као и остали, номинирају уочљиве дијелове пчелињег тијела општим анатомским народним називима, док теже уочљиве органе и дијелове означавају накнадно усвојеним, већином ентомолошким терминима.

Предњи дио тијела означава се лексемом прасловенског поријекла *lǫ́va*, чији сродни еквиваленти постоје и у пчеларским лексикама других словенских језика.

Средњи дио тијела означава се такође лексемом прасловенског поријекла (*срѣдњи*) *шрѹи*, а задњи дио тијела, трбух, назива се *зѣдак* / *зѣдак* / *зѣдњица*, *зѣдњи шрѹи* или *шрѹх*. Ако је овај последњи назив у вези са прсл. **br'uhъ*, како се претпоставља (Скок s. v. трбух), онда у источнословенским језицима постоје сродни пчеларски еквиваленти: рус. *брюшко* (Крејн бр. 1), полес. *брушко* (Пол. 322). Пчелињи органи за ходање означавају се општим анатомским термином прасловенског поријекла *ноѡа-ноѡе*, *шрѣдње* и *зѣдње*, као и органи за летење *крило-крила*. При ушћу Рање, потврђен је архаизирани синоним *лѣшо*, чему у полеским говорима одговара сродан пчеларски еквивалент *л'ошѡк* (Пол. 338-339). Дио којим је повезана глава с грудима назива се *враш*, а свјетлији прстен на трбуху *шѡс*. Предњи дио главе означава се животињским анатомским називима *њѹшка*, *кѹн*, а савременији пчелари га означавају термином *рилице*. У рилцу је смјештен *језичак*, битан за сакупљање хране. Осјетилни органи на глави, антене, називају се *шѹици*, *брѡкови* или *глѡчице*.

Ситнији, нарочито унутрашњи дијелови пчелињег тијела, релевантни у пчеларству, нису били познати старијим пчеларима, а савремени за њих сазнају из стручне литературе. Дио задњих ногу на којем радилице носе полен означавају се општим називима *чѣшѡкица* или *кѣсица*, а унутрашњи орган у којем доноси слатке сировине *жѣлудац* или пак *кѣсица*. Орган пчеле радилице у коме се ствара восак назива се *вѡшѡанѡ жлијѣзда*, *жлијѣзда* за *вѡсак* или само *жлијѣзда*. У вези са појединим пчелињим болестима напреднији пчелари спомињу *дѣбелѡ цријѣво* и *зѣдње цријѣво*. Данашњим пчеларима није више тајна размножавање пчела, па знају за њихове *шѡлнѣ ориѡне*, затим за *јѡшѡнике* и *кѣсице* (сјемење) код женки и за *шѡд* (полни) код мужјака, као и за њихове излучевине *сѣме*, *сѣшѡму* / *сѣшѡмѡ*, *хормѡне*, *феромѡне*.

1.4.2. Насупрот општим анатомским терминима народног или књижевног поријекла, одбрамбени орган пчелињих женки – радилице и матице – познат је сваком пчелару и непчелару, свуда има свој назив, који се и у општеупотребној лексичкој метафорички употребљава. У номинацији тог органа код пчела, а и код сродних инсеката, на испитиваном подручју се испољава велика варијантност и синонимичност. Најчешћи су деривати прасловенске лексеме **žedlo*: *жѡлац* / *жѡлац* / *жѡлац* / *жѡвац* / *жѡвица* / *жѡк* / *жѡка* / *жѡц* / *жѡлац* / *жѡло* / *жѡлока* / *жѡцо*.

1.4.2.1. Најраспрострањенија је варијанта *жѡлац*, која се распростире у компактном ареалу си. Херцеговине. У јужној Босни потврђена је варијанта *жѡлац*, док се на супротном крају испитиваних говора спорадично среће акценатска варијанта *жѡлац*. У доњим предјелима слива Неретве и источне Херцеговине распрострањене су варијанте *жѡц*, *жѡок*, *жѡцо*, *жѡлац* и *жѡло*. У сусједним крајевима забиљежене су варијанте *жѡвац* (Рама) и *жѡвица* (Пива, Сутјеска). Варијанта *жѡка* јавља се спорадично код савременијих пчелара, што је резултат утицаја српске пчеларске литературе, а њена варијанта *жѡк* потврђена је само на једном мјесту у си. Херцеговини.

У нашим лексикографским изворима, поред Вукових варијаната *жѡка* и *жѡлац*, које су ушле у стручне терминологије, прва у српску, а друга у хрватску, региструју се и друге: *жѡце*, *жѡло*, *жѡцало*, *жѡоча* (РЈАЗУ), *жѡч* (Елезовић), *жѡлка*, *жѡвица*, *жѡк* и *жѡочица* (РСАНУ). И у осталим словенским језицима најчешћи су рефлексни прасл. лексеме **žedlo*: стсл. *жало*, буг. *жело*, рус. *жало*, укр. и блр. *жалѡ*, слов. *želo*, пољ. *ządło*, каш. *žangło*, полап. *zodliu* (Фасмер s. v. жало). Лексема *жвало* у руском означава пчелињу горњу вилицу (Крејн бр. 548), а *ж'вала* у полеским говорима воштану жлијезду (Пол. 331). То нас наводи на закључак да

већином метонимијски помјерених са блискозначних референата или пак преузетих из стручне терминологије: *чела*, *муха*, *рој*, *овца*, *лава*, *суд*, *улишће*, *дубина*, *дубовина*, *кошница*, *оџак* и сл. Ти синоними могу се разврстати у више група: 1. помјерени са назива врсте пчеле медарице, 2. помјерени са пчелињег стана, 3. помјерени са ненастањеног пчелињег друштва, 4. магијски супституенти, 5. интернационални калкови.

2.1.1.1. У функцији означавања пчелињег друштва најчешће се јављају вишезначни називи врсте – *чела* и *муха*. У првом случају још су прилично очувани трагови старе акценатске диференцијације пчелињег друштва од врсте у Асг и Нпл, када се узлазна интонација мијења у силазну – *чѣлу*, *чѣле* (в. 1.3.1.1). На јужном рубу испитиваног подручја, на далматинско-херцеговачкој граници, забиљежен је у пасивном фонду нашег информатора назив *чѣлац*, што је, очито, утицај стручне литературе. У хрватским говорима раширене су варијанте изведенице *чѣлац*, *чѣлец*, *чѣвелец*, као и контаминирани синоним *чмелец*. Сродним еквивалентима и у другим словенским језицима се означава пчелиње друштво: рус. *йчела* (Жор. 52), слч. диј. *fčeli* (Нижн. Инт. 11), слвч. и чеш. – *včelstvo* (ОЈЗСл Р 3410; Мила 250).

Општи синоним за врсту медоносног инсекта *муха* / *мува* ријетко се употребљава као ознака пчелињег друштва. Од словенских језика само је у пољском регистрован сродан еквивалент: *tucha* означава и пчелиње друштво (Козл. 262).

2.1.1.2. Настањено пчелиње друштво често се номинира називом његовог стана. Неодвојивост означеног стана и његова садржаја најчврће се осјећа у називу *улишће* / *улишће* / *улишће* уколико то није посебно детерминисано – *улишће чѣла*. У чакавским двочланим називима *леџек ул* и *иџешки ул* детерминатори показују да се то односи на пчелиња друштва. У македонским говорима варијантама *улишче* / *улишће* означава се пчелиње друштво, а из руске синтагме *выбийшь улей* (Попов 226) види се да се то односи на убијање пчелињег друштва. И остали називи пчелињег стана – *дубовина*, *дубина*, *сиџубина*, *џџрма*, *сџд*, *дџмовина*, *оџак* – употребљавају се и за означавање пчелињег друштва. Кад се то означава називом преузетим из лексице кућног посуђа *сџд*, он се често посебно детерминише: *сџд чѣла*, *чѣлњи сџд*.

2.1.1.3. Назив *рој*, којим се на читавом испитиваном подручју означава ненасељено пчелиње друштво, употребљава се, већином у сјевернијим крајевима, и као ознака младог пчелињег друштва заједно с кошницом. У Бистричкој повељи краља Владислава (1234–1243) називом *рои* се означава овогодишње друштво за разлику од прошлогодишњег (Михаљчић 22). У истом том значењу у западној Херцеговини се јавља изведеница *ројац* а у Пиви *ројак*. Ово помјерање првобитног значења лексеме *рој* још је изразитије у косовским и кајкавским говорима, гдје се њоме означава свако насељено пчелиње друштво. И у другим словенским језицима честа је појава да се континуантама заједничке прасловенске лексеме означава пчелиње друштво уопште: мак. диј. *рој*, *ројак*, *рујак* (МЈА бр.77), рус. диј. (Жубањ) *рој* (Иван. Назв. 377), пољ. диј. *рој*, *руј*, *руј*, *рујка* (МАЗЈ бр. 247) и сл.

2.1.1.4. У четврту групу синонима спадају метафоричке лексеме које се јављају у одговорима патријархалних пчелара на неугодно питање о броју њихових пчелињих друштава, када не би нипошто казали колико их тачно имају, па су у том случају избјегавали и назив медоносног инсекта. На јужном херцеговачком рубу, у том значењу регистрована је лексема *овца*, а у сусједним Конавлима *лава*. У народним вјеровањима, пчеле се често везују са овцама, а *лавом* се у пчеларској лексички означава матица и горњи дио старинске кошнице, из кога се вади мед.

2.1.1.5. Термин *йчелиње друштво*, настао по интернационалном творбеном моделу (рус. *йчелиная семья*, пољ. *rodzina pszczela*, енгл. *colony of bees*, њем. *Vienenvolk*; Крејн бр. 171), веома је раширен у херцеговачкој пчеларској лексици, али без професионалног детерминатора у општем значењу – *груштво* – и са разним детерминаторима за посебна значења. У сјев. Херцеговини потврђена је варијанта *гружина*. Сродни еквиваленти постоје и у словеначком језику: *družina* и *čebelna družba* (Шмид 5). У последње вријеме, јавља се и синоним (*чѐлиња*) *зјегница*, уобичајен у хрватској стручној литератури.

2.1.2. Посебни називи. У пчеларству веома значајну улогу имају особине појединих пчелињих друштава – њихова бројност, радиност, склоност размножавању, снабдјевеност храном, здравствено стање, изглед саћа, (не)комплетност друштва, генеалогија итд. – што се све огледа у њиховој номинацији, која се врши најчешће синтаксичким, а у неким случајевима и лексичким начином.

2.1.2.1. Пчелиње друштво се вреднује првенствено по његовој бројности. Малобројна друштва су са економског гледишта безвриједна и обично осуђена на пропаст уколико им се не пружи помоћ. На испитиваном подручју, бројност пчелињих друштава се исказује детерминацијом општих назива придјевским антонимима: позитивним – *дѓбар* (*дѓбро груштво*, *дѓбра кѓдница*, *дѓбра чѓла*, *дѓбро љлишће*), *јѓк* (*јѓка чѓла*, *јѓко груштво*, *јѓка дубовина*), *вѓлик* (*вѓликѓ груштво*), *крујан* (*крујна мѓва*), *снѓжан* (*снѓжна чѓла*), *мѓћан* (*мѓћно груштво*), *развијен* (*развијѓно груштво*) и негативним – *слѓб* (*слѓба чѓла*, *слѓбо љлишће*), *нѓјѓк* (*нѓјѓко груштво*, *нѓјѓка чѓла*), *иѓѓанак* (*иѓѓанка чѓла*), *сирѓмашан* (*сирѓмашно љлишће*), *исѓкрѓкишо* (*исѓкрѓкишла ђѓла*). Позитивно детерминисаним називима пчелињих друштава могао би се прибројати и једанпут потврђен неологизам *сѓйер-груштво*.

Поред тих двочланих назива, велику распрострањеност имају изведенице од негативних детерминатора: *слѓбѓћ* је распрострањен по цијелој Херцеговини, само једном је забиљежена *слѓбица*, коју региструје и наша општа и пчеларска лексикографија, а ова посљедња наводи и хрватску варијанту *слабини*. Једну потврду на испитиваном подручју има и изведеница *нѓјѓкуша*. Синоним *йрскѓвица* изведен је од назива малобројног роја *йрскѓвца* (в. 2.2.2.1.2). Изведеница нема из реда позитивно детерминисаних назива, уколико се тако не схвати неологизам *сѓйер-груштво*. Детерминисање квалитета пчелињих друштава сродним придјевским антонимима општа је појава и у осталим словенским језицима. Од сродних изведеница једино се из расположивих извора може навести чешки еквивалент *slaboši*, уз које је додато *včelstvo slabé* (Мудра 34).

2.1.2.2. Друго мјерило вриједности пчелињег друштва – његова опскрбљеност храном, првенствено медом – у посљедично-узрочној је вези са његовом бројношћу: многобројна друштва у нормалним условима сабирају знатне количине хране, па се у номинацији често поистовјећују: *дѓбра чѓла*, *иѓѓишка сѓѓублина*, *иѓѓно љлишће* : *слѓбо груштво*, *иѓѓанка чѓла* итд. За пчелиње друштво без меда у источној Херцеговини се каже *сѓва* (*чѓла*, *дубовина*).

Поред тих и сличних детерминација, уобичајених и у другим нашим говорима и осталим словенским језицима, патријархални пчелари широм Херцеговине означавали су пчелиње друштво оскудно медом сложеним придјевом *шуйљѓлав* / *шуйљѓлава* (*шуйљѓлава чѓла*, *шуйљѓлава дубина*), а и осамостаљеним детерминатором *шуйљѓлава* у средишњим, а *шуйљѓлава* у периферним дијеловима испитиваног подручја. (Приликом накнадног сакупљања грађе, нигдје нису забиљежене те

сложенице). Придјев је мотивиран празнином горњег дијела херцеговачке кошнице с непокретним саћем, који се назива *iláva* (в. 13.1.2.2.1.2.1.7), одакле је вађено медно саће. Иако се тим називом и у другим нашим говорима, као и сродним еквивалентима у неким словенским језицима, означава одговарајући дио кошнице, ипак у расположивим изворима нема потврде те сложенице у пчеларској лексички ван испитиваног подручја. Тај детерминатор нема позитивног антонима, изузев у синтаксичкој варијанти ограниченој на си. Херцеговину: *ipázna u ilávi* : *dobra u ilávi*.

2.1.2.2. Пошто се пчелиње друштво поима у цјелини са кошницом и саћем које насељава, номинирају се и остаци те цјелине послје угибања друштва. Разликовање живих од угинулих пчелињих друштава врши се помоћу опозитних детерминатора општег назива *živ* : *mršav* / *umrō* (*živá čela*, *živá sijublna* : *mršiva čela*, *umrla dubovina*). Ово дистинговрање је значајно због различитих функција неких компонената те цјелине, нпр. восак добијен од угинулих и живих пчелињих друштава има различиту културну вриједност. Избор детерминатора из синонимског низа којим се означава угинуће живих бића условљен је антрополошким поимањем пчела, што је општа одлика свих словенских (нпр. чеш. *čeled' mrtvá*, Мудра 25; слов. *mrtev panj*, Шмид 10), па и индоевропских језика (в. 4.1).

2.1.2.3. Спознаја о пчелињим болестима (в. 9) развијена је тек у новије вријеме, па се ријетко употребљавају посебни називи пчелињих друштава мотивисаних њиховим здравственим стањем: *zdravo ulišiše*, *zdravna čela*, *ušiviva čela*.

2.1.2.4. У патријархалном пчеларењу оштро су разликована пчелиња друштва која су гајена уз куће њихових власника од друштава која су слободно живјела у природним шупљинама и била предмет тражења чела, тј. ловачко-сакупљачке дјелатности (в. 16.8.3). Та друштва се дистинговрају антонимним детерминаторима *išišomi* : *divlji*, *domaћи* : *šumski* (*išišovna čela* : *divlja / divja / divija čela*, *domaћа čela* : *šumska čela*).

Пчелиње друштво које слободно живи у природи често се назива *bježunac*, називом мотивираним његовим настанком – бјежањем из пчелињака (в. 3.2.4.1). Када се пронађе такво друштво и добије свог власника, онда се оно назива *naћena čela*.

2.1.2.5. Поједина пчелиња друштва која се истичу својом склоношћу ка обилатом сакупљању хране, што се негативно одражава на њихов нагон за ројење, веома су цијењена. У испитиваним говорима нема устаљенијег назива за таква друштва, која се често именују варијантама изведенице од хиперонима: *měgār* / *měgār*, *měgарица*, *měгара* и *měгоња*, а на појединим мјестима и називом помјереним са назива члана пчелињег друштва: *рађулица* у сјеверној Херцеговини и *рађуља* у Попову.

Почетком XX вијека, у сарајевском пчеларском листу употребљавао се назив *медовњак* за пчелиње друштво намијењено за производњу меда. Синонимну сложеницу *медноша* региструје РСАНУ.

И у другим словенским језицима срећу се сродни еквиваленти: слов. *mednik* (Шмид 8), слвч. *medárky* (Мила 115), пољ. *miodowiec* (ОЈЗСЛ М 0416), рус. *медовик* (Попов 201).

У Покупљу је регистрован назив пчелињег друштва мотивиран врстом паше на коју се селе пчеле: *šиквар* (Сисак 22).

2.1.2.6. Код извјесних пчелињих друштава јаче је изражен ројевски од сакупљачког нагона. Она дају већи број ројева, који нису цијењени због насљедних особина. У испитиваним говорима, пчелиња друштва склона већем ројењу знатно

ренијег и фреквентнијег глагола *об(р)езілавиѝ*, коме одговара варијанта *убрезілавиѝ*, забиљежена почетком XX вијека у Неуму.

У хомољском говору, поред назива *безмаѝак*, потврђен је и његов метафорички синоним *удовица*, а у војвођанској пчеларској литератури употребљаван је синоним *сакѝа кошница*.

2.1.2.9. У старинском пчеларству, пчелињи производи су добијани, негдје више – негдје мање, јесењим убијањем доброг дијела пчелињих друштава, а мањи њихов дио је зазимљиван за расплод у наредној сезони. Мада је херцеговачка дрвена кошница погодна за одузимања дијела саћа са медом уз очување друштва у њој, ипак се у појединим дијеловима сјеверне Херцеговине практиковало убијање пчела, а донедавно се то радило у Пиви и сусједним црногорским крајевима.

Називи друштава која презимљују историзују се јер се у савременом пчеларству сва пчелиња друштва остављају за наредну годину. Ипак су на источном рубу Херцеговине забиљежене двије девербативне изведенице – *ѝријесег / ѝресег* и *ѝрезімак*. Изведеница *семеѝак*, забиљежена у Стоцу, преузета је из ратарске лексике и у вези је са фразеологизмом *остѝавиѝ за сјеме(на)*, којим се у пчеларству означава избор пчелињег друштва за приплод (в. 16. 25). У си. Херцеговини и сусједној Пиви, презимљавање пчелињег друштва означава се глаголом *ѝредѝиѝ*. У Бистричкој повељи краља Владислава (1234–1243) помиње се *ѝрѝсѝѝ* (Михаљчић 22). И Вук је забиљежио назив *ѝријесјег* а прихватили га наши општи и пчеларски лексикографи. У етнографским изворима потврђене су и његове варијанте: *ѝрисиг* у околини Сплита, *ѝросјег* у јз. Србији, затим *ѝресег* и одговарајући глагол *оѝресегѝиѝ* у војвођанској пчеларској литератури прве половине XIX вијека. Вук је у Барањи регистровао синоним сложен по истом моделу – *ѝријесјег*. Секундарни извори показују да је ареал овог назива прилично простран: *ѝријесјег* у средњој Босни, а *ѝресјег / ѝрисјег* и *ѝресјегница* у србијанским говорима.

У Хомољу је потврђен синоним *ѝриѝлогка*.

2.1.2.10. Семантичко микропоље 'пчелиње друштво које презимљује' добрим дијелом се поклапа са семантичким пољем 'пчелиње друштво које је дало рој'. У савременом пчеларству се не остављају друштва за расплод, па су *ѝријесјег* и његови синоними, углавном, историзовани, али се извјестан број друштава, упркос вјештачком ограничавању, ипак природно роји, и она се у народним говорима редовно номинују, већином детерминишу придјевом *сѝари* и његовим изведеницама или неким називом из хумане родовске терминологије. У нашој стручној терминологији нема устаљеног термина: срећу се *сѝарка*, *сѝаро друѝиѝво* и *изројена заједница*.

У испитиваним говорима, највећу распрострањеност има назив *сѝарац*, потврђен још у средњој и јужној Босни и код славонског писца Ј. Ст. Релковића крајем XVIII вијека. С обзиром на потпуну акценатску уједначеност у херцеговачким говорима, проблематична је акценатска варијанта *сѝарац* у РЈАЗУ. Варијанта *сѝарка* захвата ужи ареал источне Херцеговине и пружа се до Пиве, Семберије и ји. Србије. Значајну распрострањеност у источној Херцеговини има и двочлани назив *сѝарѝ чѝела*, понегдје се срећу и професионализми *сѝарѝ кѝшница* и *сѝарѝ друѝиѝво*, а у ји. Херцеговини и Пиви чест је осамостаљени придјев *сѝарѝ*. У неким словенским језицима постоје сродни еквиваленти: слов. *starec* (Новак 76), рус. *сѝариѝѝ* (Жор. 93) и *сѝарѝк* у руским кубањским говорима (Иван. Назв. 337). (У руским говорима у Бјелорусији, називом *сѝарѝк* означава се први рој; Ман. 81).

Група синонима преузета из хумане родовске терминологије прилично је архаизирана. То се не би могло рећи за знатно раширен назив *баба*, чији се ареал протеже уз сјеверни руб Херцеговине а спушта се и јужније низ Неретву. Уобичајен је код муслиманског становништва, а није туђ ни осталом житељству. Региструје га и РСАНУ (s. v. баба¹ 8а). Друга два назива из ове групе – *дџац* и *ћѓг*, уобичајена у си. углу Херцеговине, имају унеколико сужена значења: првим се означава пчелиње друштво које је презимило једну, а другим двије зиме. Према фразеологизму *врѣишии се на дџа / мајку / бабу* и сл. (в. 3.2.4.4), са сигурношћу се може тврдити да је распрострањено ових родовских термина као ознака пчелињег друштва била много шира него данас, као и да је употребљаван и пчеларски синоним *мајка*. У Кучима је у том значењу регистрован двозначни назив *мајица*, а у Далмацији *оџак*.

Означавање друштва које је дало рој хуманим родовским терминима шира је словенска особина: рус. *оџец* (Попов 208), чеш. *mateřák, čeleg' mateřská* (Мудра 21 и 25), стполь. *maćiora, maćiorka* (Концки 26, 23), поль. *macierzak* (ОЈЗСл С 0649).

У сјеверозападном, пограничном дијелу према Босни, регистрован је само траг синонима *анача*, иначе раширеног у разним дијеловима Босне и Лике. Секундарни извори биљеже и варијанту *ањача* у Војводини (ЕРСЈ), гласовно ближу мађарском еквиваленту *anyacsalád* (ОЈЗСл S 0649), сложене од мађ. *anya* (мајка) и *család* (чељад), посућенице из словачког или чешког језика, у којима се лексемом *čeleg'* означава и пчелиње друштво (Мила 24; Мудра 9; Пуј. Анача).

2.1.2.11. Мада је разликовање старки од друштва насталих у текућој години релевантно, нарочито у старинском пчеларењу, ипак ни у испитиваним говорима нити у стручној терминологији нема устаљенијег назива за нова друштва. Насупрот старкама, у чијој номинацији придјев *сџари* и његове изведенице имају доминантну улогу, антоним *млаги* у именовану новог друштва нема ни приближно исти удио. На више мјеста забиљежен је двочлани назив *млагда чѓла*, који је потврђен и у чакавским говорима. Понегдје се среће и осамостаљени придјев *млагда*, што је потврђено и крајем XVIII вијека у славонској литератури. У секундарном извору, у долини Неретве регистрован је синоним *младо улишће*.

Чешћи је случај да се назив ненастањеног пчелињег друштва помјера на новонастањено друштво. У том значењу прилично је распрострањен, нарочито у сјеверној Херцеговини, општи назив *рој* (в. 2.2.1), што је потврђено и у си. Босни. Понегдје се тај општи назив и посебно детерминира: *млагда / љѓиошњи / љрољѓиошњи рој*. На западном рубу испитиваних говора, уобичајена је изведеница *ројац* и њена варијанта *ројак* у Пиви.

У неким крајевима, номинација младог друштва врши се и детерминисањем придјевом *нови*: *ново улишће* у црногорским и *нови ул* у чакавским говорима.

2.1.2.12. Пчелиња друштва се именују и по начину њихова настанка. Донедавно су пчелари из Херцеговине ишли у погранична подручја Црне Горе и Босне, гдје се још задржавало јесење убијање пчела, па су неким димом омамљивали друштва у старинским кошницама и тако их одвајали од саћа и преносили у своје пчелињаке. Таква друштва су именована изведеницама од глагола којим је означавано убијање пчела (в. 16.16): *искуца̀нац, куца̀нац, љаљеница / љаљеница, љаљуша, љуца̀ник*. Њихов настанак је релативно нов, нису постојала прије кошница с покретним сањем, а и нестају заједно са престанком убијања пчелињих друштава. Најпространији ареал има девербал *искуца̀нац*, познат у западној и јужној Херцеговини, док се у си. дијелу ове регије јавља упоредо са варијантом *куца̀нац*, изведеном

од несвршеног глаголског парњака. Тим глаголом, прасловенског ономаotopeјског поријекла, и његовим дериватима означава се истјеривање пчелињих друштава из њихових станова у прикладан суд, у којем се преноси до нове кошнице. Истјеривање се врши куцањем, ударањем дрвеним штапићима по дотадашњем њиховом стану. У долини Раме забиљежена је назив *шџуцџник*, изведен од глагола *шџућ*, којим се такође означава убијање пчела. У ји. Херцеговини, регистровани су двербали *йаљџеница* / *йаљеница* и *йаљуша*, изведени од глагола којим се означава убијање пчела њиховим спаљивањем. Ти називи су идентични са називима ненасељених пчелињих друштава добијених убијањем истим поступком (в. 2.2.2.2.2).

У старијој б-х. стручној литератури, употребљавани су називи мотивисани присилним пресељавањем пчелињег друштва из старинске у савремену кошницу – *йјџераник* и *йрејоница*. Сродан еквивалент постоји у источнословенским језицима: рус. *йерејон* (Жор. 89), полес. *йэрэјон* (Пол. 348).

2.1.3. Власијија имена пчелињих друштава. У расположивим изворима, домаћим и страним, нема података о властитим именима појединих пчелињих друштава, ако се узме руски обичај да се на празник Св. Зосиме на једну кошницу ставља одговарајућа икона и то се друштво назива *зосима* (Топоров 23). Стога наши информатори нису ни подсећани на ову појаву, па су сакупљени подаци углавном из ји. Херцеговине, гдје је она случајно откривена (Пуј. Апид.). Касније је ова појава описана и у Војводини, гдје се та имена третирају као апелативи (Недељков 88).

У изузетним случајевима, о којима постоје још само магловита сјећања старијих пчелара, поједина пчелиња друштва су именована по дану њихова настанка рођењем или пак по облику њихове кошнице.

2.1.3.1. Имена дата по празнику кад су друштва настала спадају у локалну антропонимију: *Лука*, *Сјасоје*, *Илија*, *Виџак* / *Виџоје*, *Ђурђевка* и, евентуално, *Крижарица*. Најраспрострањеније *Лука*, потврђено код пет информатора, давано је друштвима која су настала рођењем на Лучиндан (18/31. октобар). Пошто је тако касно рођење ријеткост, а нарочито преживљавање таквог рођа, схватљива је и мотивисаност његове номинације.

Насупрт изузетности рођења на Лучиндан, пчелиња друштва изројена на Ђурђевдан (*Ђурђевка*), Спасовдан (*Сјасоје*), Илиндан (*Илија*) и Видовдан (*Виџак* / *Виџоје*) сасвим су нормална. Међутим, за ове празнике је везано култно вађење меда *илинишјака*, *виџовишјака* и *сјасовској меда* (в. 7.4.2.8), а и за Ђурђевдан су везане неке култне радње карактеристичне за Спасовдан (кићење кошница, кађење пчела). Ту се назире и нека веза са громовничким божанством: Св. Илија је громовник, Спас заштитник од грома а Св. Ђурђе стријелац.

У вези с тим требало би потражити и објашњење за *йилиш* из Вукове заго-нетке о пчелама (Вук 516), што својом редупликацијом асоцира на балканске симболе животворне кише: цинцарско *йирјируна*, македонско *йерјеруна*, српско *йрјоруша* и сл. (СМР 248) или на словенско божанство вегетативне снаге *Перейлуи*, а донекле и на сродна имена пчелињих божанстава код неких народа: хетитски *Телейинуш*, источнословенски *шелејень*, малоазијски *шелејин* и код средоземних народа *шалајин* (Топоров 44; Пуј. Одгон. 356-357).

У властита имена пчелињих друштава могла би се сврстати и западнохерцеговачка *крижарица* 'крсташаца, пчелиње друштво са укрштеним сањем' (в. 1.2.2) да се не ради о пчелињем субваријетету у народном вјеровању погрешно везаном за празник Криже, кад је, наводно, настало.

2.1.3.2. Имена пчелињих друштава мотивирана обликом кошнице – *Бачво* и *Двојрла* – данас се осјећају као властита имена. Међутим, раније, када су кошнице од шупљих клада биле многобројне па је међу њима било више подврста са посебним семантичким обиљежјима, по којем су и називане, ти су се називи поимали као апелативи. На примјер, кошнице од рачвастог стабла у секундарним изворима с почетка XX вијека називају се *двоњци* и *дојлаве* (вјероватно *двојлаве*), попут наше *Двојрле*. Али наш информатор не поима ово као апелатив јер се сјећа само једне такве дубенице. Слично је и са именом *Бачво*, којим је означавана кошница у облику бачве.

2.2. Ненастањено пчелиње друштво

2.2.0. Приликом одвајања од матичног друштва, ново пчелиње друштво извјесно вријеме проводи у тражењу новог стана. То ненастањено друштво се у пчеларској терминологији номинира лексемом прасловенског поријекла *рђј*, што је превојни степен прасл. коријена **rei-*, којим је означавано течење, кретање и који се налази у лексеми *ријека*.

2.2.1. *Ойшђи називи.* На цијелом подручју испитиваних говора, ненастањено пчелиње друштво се означава називом *рђј* и општим називом пчелиње врсте *чѐла*. За разлику од књижевног језика – *рђј*, *рђја*, у неким испитиваним говорима јављају се извјесне акценатске разлике у косим падежима. Поред уобичајеног Гсг *рђја*, у приморском дијелу Херцеговине и сусједне Далмације јавља се варијанта *рђја*; уз херцеговачке плуралске ликове *рђјеви*, *рђјѐвѐ*, у граничним босанским говорима изговара се *рђјеви*, *рђјѐвѐ* / *ројѐвѐ*.

Често се у говору значење основног назива прецизира, односно означава мјера пчелиње масе: *рђј чѐлѐ*, *рђј чѐлѐ*. Испитивано подручје периферно захватају и ареали изведеница: *рђјац* на западном рубу Херцеговине и *рђјак* у Пиви, мада исходна форма и у њима преовлађује.

И у осталим с-х. говорима готово је истовјетна ситуација: уз јединствен *рој*, понегдје се у истом значењу употребљавају деминутивне форме *рђјац* у западнијим и *ројак/рујак* у источнијим крајевима. И у другим словенским језицима готово је идентично стање: континуанте прасловенске лексеме **rojъ* означавају првенствено ненасељено пчелиње друштво, али и пчелиње друштво уопште. У ји. словенским језицима јављају се у истој функцији и деминутивне форме изведене наставком *-акъ*: мак. *ројак* и *рујак* (МЈА бр. 77) и буг. *ројак* (Баб. 386), као и у струс. *ројак* (Кокт. Авт. 7). Пољски дијалекатски еквивалент изведен је одговарајућим женским формантом: *рујка* (МАЗЈ бр. 247).

Општи дијалекатски назив настањеног пчелињег друштва *чѐла* у испитиваним говорима редовно се помјера и на ненастањено друштво, што се среће и у другим говорима, али из расположиве грађе, услед непрецизних записа, није уочљива права распрострањеност те појаве, као ни њено постојање на ширем словенском простору.

2.2.2. *Посебни називи.* Насупрот уједначеној општој номинацији ненастањеног пчелињег друштва – *рој* и *чѐла*, постоји богата лексичко-семантичка група назива којим се означавају врсте ројева. Према свом постанку, они се дијеле на природне и вјештачке ројеве.

2.2.2.1. Природни ројеви. У патријархалном пчеларству, када су се пчелиња друштва гајила у старинским кошницама и када су се množила природним путем, ројеви су се разликовали према њиховој генеалогiji, квалитету, власништву и начину добијања.

2.2.2.1.1. Према *генеалогији*, ројеви се разликују по реду одвајања од матичног друштва у једној сезони, и то по двије линије: по хоризонтали – од првог до посљедњег – и по вертикали – рој од роја (в. схеме 2.2.2.1.1.2).

2.2.2.1.1.1. Рој који се први одвоји од матичног друштва у једној сезони најквалитетнији је и редовно се номинира, и то детерминацијом основног назива или самим основним називом у суженом значењу, као и деривацијом редног броја *їрви*. У свим испитиваним говорима напоредо се употребује двочлани назив *їрвей / їрві рој* са синонимном изведеницом у више творбених, фонетских и акценатских варијаната. Највећу распрострањеност има источнохерцеговачка варијанта *їрвјенац / їрвјенац* и његове варијанте *їрвљенац / їрвљенац* у си. и *їрвинац / їрвинац* у сјеверној Херцеговини. На јужном рубу западне Херцеговине и слива Неретве раширена је варијанта *їрвѐнац*, а у прелазном појасу потврђена је и варијанта *їрвјѐнац*. У јужној Босни, забиљежен је *їрвац*. Понекад се ова варијанта и професионално детерминира – *рој їрвјенац*.

И у осталим с-х. говорима слично је стање: *їрвѐнац* код Вука, на Косову и у Славонији, *їрвјѐнац* у ЦГ, *їрвљенац* у источној, а *їрвињак рој* у јз. Босни, у старијој војвођанској пчеларској литератури јавља се *їрвак*, а у Подравини *їрвар*.

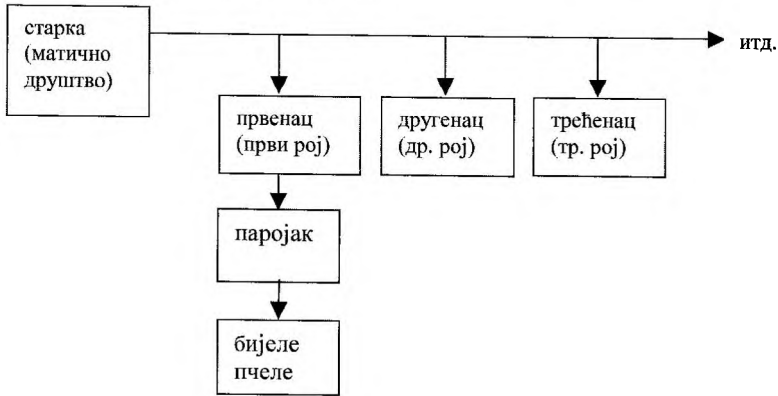
На исти начин се први рој именује и у другим словенским језицима: рус. *їервак*, чеш. *prvoroj* (Крејн бр. 897), буг. *їрви рој*, рус. *рој їервак*, пољ. *rój-pierwak* (ОЈЗСл R 1052), пољ. *pierwak, rój pierwszy* (Козл. 43), рус. *рој їерваковий* (Попов 219), слов. *prvec, prvenec, prvič* (Шмид 12), полес. *їэрвák, їэрвóј / їэрши рој* (Пол. 347, 356), слвч. диј. *prvák* (Кахоун 200), мак. диј. *їрвиої рој* (МЛА бр. 77) и *їрви ројак* (Малешево 90).

У јужној и си. Херцеговини, први рој се номинира и општим називом *рој* насупрот осталим мање вриједним или безвриједним ројевима, који се обично називају *їаројцима* (в. 2.2.2.1.1.2). Та појава карактеристична је и за црногорске и источносрбијанске говоре.

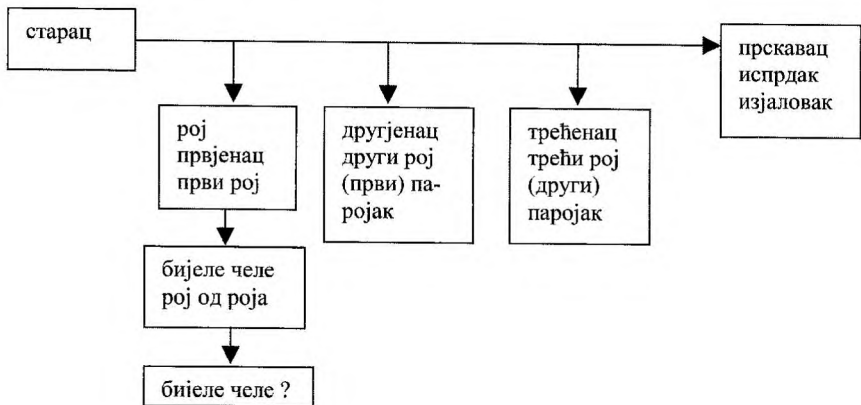
У секундарном извору, у околини Стоца је забиљежен синоним *младунац*. Сродан назив постоји и у словеначком – *mladičnik*, али се он, по свој прилици, односи на рој са младом матицом, што најчешће није случај са првим ројем, са којим обично излази стара матица. По том се у руским говорима у Бјелорусији први рој назива *стїарїк* (Ман. 81). У херцеговачким, као и уопште у с-х. говорима, не диференцирају се ројеви са младом, „пјевајућом“ матицом (в. 3.2.2) од ројева са старом матицом, што је случај у другим словенским језицима.

2.2.2.1.1.2. Рој који се други одвоји од матичног друштва у истој сезони номинује се на више начина: детерминацијом основног назива редним бројем *груїи*, деривацијом тог броја и композицијом са префиксом *їа-*. Њихова фреквенција је знатно нижа од назива првог роја, што је у директној вези са његовом мањом вриједношћу. Двочлани назив *груїї рој* прилично је раширен у сјеверној Херцеговини, док варијанте изведеног назива имају уже ареале: *груїѐнац* у југозападној, *груїїнац / груїїјенац* у сјеверној, *груїљенац / груїљенац* у сјевероисточној Херцеговини и *груїїнац* у Конавлима. Слично је стање и у осталим с-х. говорима: најчешће се јављају акценатске варијанте *груїѐнац / груїѐнац* (Србија, Славонија), затим у

босанским говорима *груџац*, *груџињац рој*, *груџинац рој*, *груџи рој* и *груџи роџац*, у Хрватској *груџаш*, а потврђен је и *груџар*.

Генеалогија ројева у српској њчеларској литератури

Генеалогија ројева у херцеговачким говорима

И у осталим словенским језицима егзистирају сродни еквиваленти: слов. *drujec*, *družec* (Шмид 6), рус. *груџак*, *груџач*, *рој груџаковий* (Попов 192 и 219), чеш. *druhák*, *druhoroj*, пољ. *družak*, *roј družak* (ОЈЗСл V 1149 и R 1050) и *drugan* (Козл. 432), глуж. *druhak* (Буђ. 62), слвч. *druhák* и *druhoroj* (Мила 33), полес. *груџак*, *гружсак*, *груџи* / *груџиј рој* (Пол. 330 и 356), мак. *груџи ројак* (Малешев 90) и сл.

У Кучима, у ЦГ, сужено је значење општем називу *рој*, гдје означава други рој.

У источном дијелу словенског простора упоредо егзистирају синоними од основе **vštor-*, чији ареал захвата и ји. с-х. говоре: *уџорак* (Црна Река 470), *уџорник* (Бихор), *уџорак* на Косову (Елез. II 151), а нема им трага на испитиваном подручју. Сродни словенски еквиваленти су: мак. *фџориој рој* (МЛА бр. 77), буг.

вѣшорѣк, рус. *вѣшорѣк* (ОЈЗСл R 1050 и V 1149), *вѣшорѣк*, *вѣшорѣк* (Ман. 81), полес. *вѣшорѣк* (Пол. 325), пољ. *powórki* (Козл. 432).

Насупрот номинацији мотивисаној редним бројем, у већини херцеговачких говора други рој се најчешће означава сложеницом *ѣшорѣк*. Заправо, овај назив има шире и неодређеније значење: најчешће означава други и све остале ројеве који се у истој години одвоје од матичног друштва, тј. све ројеве мање вриједности. У неким крајевима ова вриједносна граница између *роја* и *ѣшорѣка* налази се између другог и трећег роја, а понегдје и даље. У тим случајевима постоји потреба за прецизнијим нумеричким означавањем паројака: *ѣрвѣ ѣшорѣк* 'другенац', *дрвѣ ѣшорѣк* 'трећенац' итд. У овом значењу *ѣшорѣк* се употребљава још само у црногорским говорима, док у осталим с-х. говорима има другачије значење – рој од роја (в. 2.2.2.1.1.6.1). У творбеном погледу, лексема је прилично уједначена на с-х. говорном подручју: уз *ѣшорѣк*, раширен у Херцеговини, Босни, Црној Гори и рјеђе у Србији и Војводини, на кајавском подручју су регистроване варијанте *ѣрек*, *ѣрожец* и *ѣровец* а у Лици *ѣрој*.

Док је на с-х. подручју та лексема сложена искључиво са префиксом *ѣ-*, који у овом значењу има и временско и квалитативно значење, и већином изведена формантом **-ѣкъ*, у осталим словенским језицима сродни еквиваленти су чешћи са префиксном варијантом *ѣо-* и без тог форманта: слвч. *paroј*, слов. *paroј*, каш. *paròј*, дљж. *róroј* 'други рој' (Буђ. 61–62), рус. *ѣшорѣ / ѣшорѣ* 'рој од роја' (Кок. Слов. 136), *ѣшорѣ* 1. 'рој од роја', 2. 'други и наредни ројеви' (Попов 213), чеш. *poroj*, рус. *ѣшорѣк* 'други и даљи ројеви' (Крејн бр.132), слвч. *poroj* 'други и даљи ројеви' (Мила 172), рус. *ѣшорѣ* 'четврти и даљи ројеви' (Кок. Сем. 31). У компаративном источноевропском пољопривредном рјечнику уз низ еквивалената – рус. *ѣшорѣ / ѣшорѣка*, чеш. *poroj*, пољ. *porój / porojek* – дата су различита значења: на пољском 'други рој', а на бугарском 'трећи и даљи ројеви' (ОЈЗСл R 2165). Дакле, значење наведених сродних назива исто је као у с-х. говорима: негдје 'рој од роја', другдје, чешће, 'други и даљи ројеви', 'трећи и даљи ројеви' па све до последњег, сасвим безвриједног роја који изиђе из истог друштва у току једне године. Дајући свој преглед тих сродних назива у словенским језицима – слов. *paroј*, слвч. *paroј*, каш. *paròј*, дљж. *róroј*, који је нешто шири него што је овдје наведен, Буђишевска није ни примијетила постојање и других значења, осим *mlody róј*, тј. 'други рој' (Буђ. 61–62).

2.2.2.1.1.3. Иако је рој који се добије трећим ројењем истог матичног друштва у једној сезони сасвим мале вриједности и најчешће се у испитиваним говорима сврстава у паројке, ипак је његова номинација разноликија од претходног. У сјеверној Херцеговини и сусједној Пиви чест је двочлани назив *ѣрѣћѣ рѣј*. На појединим мјестима, најчешће уз Неретву, регистроване су изведенице *ѣрѣћѣнац*, *ѣрѣћѣнац*, *ѣрѣћѣнац*, *ѣрѣћѣнац*. Слично је стање и у осталим с-х. говорима: најраспрострањенији је *ѣрѣћѣнац* (Србија, Славонија), који је ушао и у стручну терминологију, затим у источној Босни *ѣрѣћѣнац* и *ѣрѣћѣнац*, у средњој Босни *ѣрѣћѣнац* рој, у Хрватској *ѣрѣћѣнац* и у Подравини *ѣрѣћѣнац*.

Сродни еквиваленти егзистирају и у другим словенским језицима, гдје се уочава творбена идентичност – извођење формантом **-ѣкъ*: рус. диј. *ѣрѣћѣнац* (Иван. Назв. 337), слвч. *tretjak* (Мила 228), чеш. *třetí roj* (Мудра 25), полес. *ѣрѣћѣнац*, *ѣрѣћѣнац* (Пол. 362). Изузетак је словеначки језик, у коме је забиљежено више творбених варијаната: *tretjenček*, *trekovec*, *tretjak*, *tretjič*, *tretjec* и *tretjic* (Шмид 14).

У већини испитиваних говора, трећи рој се сврстава у парожке (в. 2.2.2.1.1.2), а за њихову прецизнију детерминацију служе редни бројеви: *груїї йдројак* 'трећи рој'. У јз. Херцеговини *йаројцима* се називају тек 'трећи и даљи ројеви'. У си. Херцеговини се од другог роја разликују трећи и четврти деминутивном формом – *йдрџчић*.

У околини Стоца, веома ограничен ареал има сложеница *йдројак*, која нема ширих паралела. У сусједству, на изворишту Брегаве, трећи рој се означава девербалом *йдрезњџак*, што је у вези с *йдрезивањем*, радњом којом се спречава даље ројење. У Гацку је за трећи рој потврђен назив помјерен из ратарске лексике – *йдр сїрмак* 'јари кукуруз који се сије иза жетве стрног жита'.

2.2.2.1.1.4. Четврти рој који се одвоји у току сезоне од матичног друштва безвриједан је па су његови називи на испитиваном подручју ријетки. Обично се сврстава у *йарожке*, *йрскавце* или *исїријке*. При ушћу Раме у Неретву, забиљежене су творбене варијанте изведенице *чейвїриїнац* и *чейвїриїџак*, прва од сина, а друга од његове мајке. Непренесен силазни акценат у парадигми са пренесеним акцентима – *йрвинац*, *груїинац*, *йдрџџак* – код исте старе Муслиманке свједочи о веома ријетко употребљаваном називу који се задржао у сјећању у архаичној форми – *чейвїриїџак*. Ову лексему региструју пчеларска и општа лексикографија, наравно са пренесеним акцентом – *чейвїриїџак*. У Рами је забиљежен и двочлани синоним *чейвїриї рџ*.

На исти се начин четврти рој номинира и у неким другим словенским језицима, мада су њихове потврде веома ограничене: рус. *чейвѣряк* (Жор. 97), рус. диј. (Кубањ) *чейвѣриїџак* (Иван. Назв. 337), чеш. *roj čtvrtý* (Мудра 25).

Пошто је значење назива *бїјелѣ чѣле* (в. 2.2.2.1.1.6.1) прилично нејасно већини пчелара, изгледа да га неки информатори везују и за овај референт, што је, у ствари, пребацавање из генеалогиске у редосљедну ројевску парадигму. Такво помјерање значења регистровано је и у Лици.

2.2.2.1.1.5. Даљи ројеви који се послїје четвртог роја одвоје од матичног друштва у току године нису имали никакве економске вриједности, па се и не именују: на испитиваним подручју само је једанпут забиљежен двочлани назив *йѣшїї рџ*.

И у другим словенским језицима веома су ријетки сродни еквиваленти: слов. *peti roj*, *petec* (Шмид 10), чеш. *pátý roj* (Мудра 25).

2.2.2.1.1.6. Поред диференцијације ројева по њиховом одвајању од матичног друштва у току једне сезоне, условно речено по хоризонтали, они се разликују и по вертикалној оси, кад у истој години рој првенац пусти један нови рој, који то опет исто учини, што је више плод маште неголи стварности (в. схему 2.2.2.1.1.2).

2.2.2.1.1.6.1. У погодним условима, и пчелиње друштво настало од првенца може у истој години дати рој. Иако је у савременом пчеларењу незамисливо ројење друштва настало у истој години, ипак старински пчелари, нарочито у планинским предјелима, у којима су паше дуготрајније, често знају и за такве ројеве, али нешто рјеђе и за њихове називе. У стручној терминологији, такав рој од роја назива се *йаројак*. На испитиваном подручју, једино је у архаичнијем говору при ушћу Раме потврђен *йдројак* у том значењу. У истој функцији је тај назив потврђен у више босанских говора, као и код Вука, а на кајкавском подручју јавља се у више варијаната: *йарек*, *йарожец* и *йаровец*. У старијем секундарном извору, у истом значењу забиљежена је без убикације варијанта *йарој* (Ј. Дедијер, Херцеговина 1909, 98, фуснота), чији су деноминали регистровани у сјеверној Херцеговини (в. 3.2.3.2.3).

Пошто се лексемом *ѡаројак* готово на читавом испитиваном подручју означавају други и / или наредни ројеви настали ројењем истог друштва у једној години, на њему се рој од роја номинира двочланим називом *бијелѣ* / *билѣ чѣле* или, рјеђе, сингуларом – *бијелѣ чѣла* / *ћѣла*. О архаичности овога назива свједочи и редовно упрошћена иницијална консонантска група у именици, као и његово прилично замагљено пчеларско значење код већег броја информатора. Једино је у сз. Босни забиљежен овај назив са истим значењем.

Назив је фразеолошког поријекла, јер се њиме означава изузетност, велика ријеткост, попут *бијеле вране*. Чешће се среће у хуманој родовској лексцици, гдје прилично нејасно означава далеког потомка – праунуче или чукунунуче. Још је чешћи у фразеологизмима: *гѡбииѡ* / *сиѡѡћ* / *ѡмаѡѡ* / *наћ* *бијелѣ чѣле*, *ѡолѡћѡѡѡ* (некоме) *бијелѣ чѣле* – 'бити / постати срећан', *гѡжиѡвѡѡѡ бијѡлиѡје чѣла* – 'доживјети дубоку старост, добити далеке потомке'. Назив је стар судећи по топониму *Билойчеле* и имену *Бѡлоичеланинѡ*, који потичу с надгробног натписа из XV вијека и односе се на данашњу Бјеловчину, село у околини Коњица и, вјероватно, на његова мјештанина, клесара сачуваног стећка (Пуј. Антроп. 190; Пуј. Особит. 143-144).

У расположивим изворима из других словенских језика, сродним називима нема трага.

Уз *бијеле челе*, на јужном рубу Херцеговине забиљежен је синоним *злѡѡнѡ чѣле*, потврђен и у Војводини (Недељков 212).

Усљед архаизације лексема којима се означава друга, директна генерација ројева, на испитиваном подручју тај се референт аналитички означава: *рѡј ѡд роја*, *ѡд роја рѡј*, *рѡјев рѡј*, *ѡд ѡрѡца рѡј*, *ѡд рѡјца рѡј*, *рѡјац ѡд рѡјца*, *ѡројак ѡд роја*.

У другим с-х. говорима регистрована су још два синонима за рој од роја: значајну распрострањеност у источнијим говорима има назив помјерен из родовске лексике *коѡѡљан* / *коѡѡлан* / *коѡѡле* са одговарајућим глаголом *ѡкоѡѡлиѡѡѡ се* (в. 3.2.3.2.3), као и *ѡрѡрој* у Покупљу (Сисак 26), чији префикс означава обилност исходне лексеме, као у *ѡрѡјерѡд*.

2.2.2.1.1.6.2. Већином у етнографској литератури, помиње се и трећа генерација ројева настала у истој сезони, али је невјероватно да је било и таквих појава, незамисливих у данашњим технолошким и еколошким околностима. У црногорским и, нарочито, босанским говорима, па и код пчеларског лексикографа Ј. Живановића, такав рој се назива *бијеле челе*, а у покупском кајкавском говору *бели чѡлац*. У испитиваним говорима, само код савремених веома образованих пчелара забиљежене су *бијелѣ чѣле* у том значењу, што је посљедица утицаја стручне литературе.

У бихорском говору, у Санцаку, сложеницом *ѡрокоѡѡљан* означава се трећа генерација ројева, у којој префикс грчког поријекла *ѡара-* означава појачану особину исходне лексеме, тј. рој од копиљана.

2.2.2.1.2. Знатан број посебних назива пчелињих ројева мотивисан је њиховим квалитетом, и то већином безвриједношћу. Трећи и даљи ројеви у току исте сезоне, тј. парѡјци, имају веома малу корист или су били без икаква значаја, па њихови називи имају јачу пејоративну конотацију. Изведени од глагола којима се означава прекомјерно и некорисно ројење (в. 3.2.3.2.4), ти су девербали мало распрострањени: *ѡрскаѡац* има нешто шири ареал, јавља се у ист. и зап. Херцеговини, док су *ѡсѡрдѡк* и *ѡзѡлоѡвѡк* забиљежени свега по једанпут. Неквалитетан рој се понекад означава деминутивом исходне лексеме – *рѡјчиѡ* или називом првенствено мотивисан његовом генеалогijом – *ѡројак*, *ѡрѡјчиѡ*.

Изузетно је у ји. Херцеговини једанпут потврђена изведеница за квалитетан рој – *најредња̋к*, који означава сваки рани рој.

Називи пчелињих ројева мотивисани квалитетом настали синтаксичким путем обично немају конотативно значење: *дѡбар / ја̋к / вѡлик / најредан рој, вѡлика̋ чѡла* : *сла̋б / нѡја̋к / ѡ̋на̋к рој*.

Семантичко поље квалитетне мотивације сасвим се подудара са семантичким пољем временске мотивације: *ра̋ни рој* је квалитетан, а *ка̋сни рој* некавалитетан.

2.2.2.1.3. У погледу власништва, пчелари једино посебно номинују рој који је побјегао из пчелињака, који нису успјели да ухвате. У ји. Херцеговини и сусједним Конавлима такав рој се назива *бјејѡнац*, који региструје с-х. пчеларска и општа лексикографија. У варијанти *бижац* јавља се код славонског писца Ј. Ст. Релковића у XVIII вијеку.

Сродни еквиваленти постоје у словеначком – *ubegnjaneč* (Шмид 14), пољском – *rój zbiegły* и руском језику – *бе̋льи̋ ро̋й* (Крејн бр. 892).

2.2.2.2.1. *Вјештачки ројеви*. Упркос већ уобичајеној пракси вјештачког множења пчелињих друштава и именовању те радње у испитиваним говорима (в. 16.8.2), ипак се такви ројеви посебно не номинују, ако се изузме ријетка употреба професионализма *вјѡши̋а̋чки̋ рој*, преузетог из стручне терминологије. Томе је разлог, вјероватно, што роја као заједнице пчела без кошнице и саћа у овом случају и нема. Вјештачко ројење се обавља присилним раздвајањем и пчелиње популације и њеног саћа са храном и подмлатком, па ни у једном тренутку нема комплетног новог роја ван његова стана.

2.2.2.2.2. Ипак се на испитиваном подручју именује један рој настао вјештачким путем – *искуца̋нац, куца̋нац, ѡ̋а̋љеница / ѡ̋а̋љеница, ѡ̋а̋љуша, ѡ̋уца̋ник*. То су пчелиња друштва која се приликом убијања пчела (в. 16.16) спашавају и насељавају у кошнице, у којима им је могуће додати храну, легло и саће, како би преживјела до наредне медоносне сезоне. Наведени називи су идентични и за насељена и ненасељена пчелиња друштва (в. 2.1.2.12).

2.3. Облици пчелиње масе

2.3.0. Зависно од времена и мјеста, пчеле се сакупљају у карактеристичне групације – зими у кошници, лети на њеном отвору, а ројеви у лету или објешени о чврстом предмету. Те групације пчелари метафорички именују општим и посебним називима, који нису увијек јасно издиференцирани, па се називи једног облика врло често метонимијски помјерају на други.

2.3.1. Општим лексемама *ѡ̋рӳа, ѡ̋ука* и *бо̋ѡа* на испитиваном подручју означава се грудваста маса пчела неодређене величине, облика и функције. Прасловенски дијалектизам *ѡ̋ука* (*gьlka) јавља се у источној, а романизам *ѡ̋рӳа / ѡ̋рӳа* у сјеверној Херцеговини, док је италијанизам *бо̋ѡа* ограничен на западни руб ове регије. Овај посљедњи назив је регистрован и у општој лексикографији са неодређеним пчеларским значењем – 'пчела' (РСА 4.6).

У пчеларској лексикографији регистрован је и синоним прасловенског пријекла *хоми̋и*: *оми̋и ѡ̋чѡла на ѡ̋ло̋ѡу* (Мед. II 161). Сродни еквиваленти уобичајени су у чешком: *chotáč včel* (ОЈЗСл К 0702), *zimní chumáč* (Крејн бр. 163, 164), слвч. *chumáč, rojovú chumáč, zimnú chumáč* (Мила 66), који се, зависно већином од детерминатора, односе и на зимско клупко (в. 2.3.2) и на ројеви грозд (в. 2.3.4).

2.3.2. При ниским температурама, обично зими, пчеле се на саћу скупе око матице у лоптасту масу, која се у стручној терминологији назива *зимско клујко* / *клубе*. У испитиваним говорима тај се облик такође именује варијантама исходне лексеме *клубе*, најчешће без детерминације: на готово цијелом подручју то је *клујко*, спорадично се у источним дијеловима јављају варијанте *клуфко* / *клувко*, а у јужнијим крајевима честа је и варијанта *клуко*. У сливу Раме, регистрована је и творбена варијанта *клубак*. Каткад се јављају и варијанте *клубе* и *клујче*, вјероватно под утицајем стручне литературе. Понекад се ова именица, преузета из опште лексике, и посебно детерминира: *клујко ћелџ*, или, под утицајем литературе, *зимско клујко*. Од осталих с-х. говора, у источној Србији се јавља *клубе*, а у Подравини је регистрована кајкавска варијанта *клојко*.

Постоје сродни еквиваленти и у другим словенским језицима: рус. диј. (Ку-бањ) *клуб* (Иванов. ЛС 74), полес. *клуб* (Пол. 335), рус. *зимный клуб*, пољ. *klub pszczół* (Крејн бр. 164).

2.3.3. Облик у којем се налазе пчеле приликом засједања (в. 3.2.1) у сливу Неретве назива се *брага*, мада се истим називом означава и ројевски грозд. Гомила пчела објешена на отвору кошнице више дана пред ројење или пак у току великих врућина, подсећа на човјечју браду, па је ова пчеларска метафора сасвим провидна. У овом значењу регистрована је и у Покупљу, а двосмислена илустрација уз њено дефинисано значење ројевског грозда у РСАНУ (4д) показује колико су ова два референта слична. Забиљежен је и одговарајући деноминал *обрагунџ* 'образовати браду око кошнице'.

Сродни еквиваленти су уобичајени и у другим словенским језицима: рус. *бородá* (Жор. 78; Иван. ЛС 73), пољ. *broda* (Крејн бр. 47), слвч. *brada* (Мила 15), а француски и енглески еквиваленти – *barbe*, односно *barb* (Крејн бр. 47) – упућују на даљу сродност назива овог облика пчелиње масе.

Аналогно помјерању назива *брага* на ројевски грозд (в. 2.3.4), и примарни назив тог референта се помјера на гомилу пчела која виси на отвору кошнице – *џрџ*.

2.3.4. По одвајању од матичног друштва и краћег кружења изнад пчелињака, рој се савија на неки предмет, обично на оближње дрво, гдје се вјеша у облику издужене масе, која се у стручној терминологији назива (*ројевским*) *џрозгом*. На испитиваном подручју, такав облик роја именује се метафорички општим лексемама *брага*, *џрозг*, *мосур* и *џорба*.

Највећу распрострањеност имају дијалекатске варијанте лексеме прасловенског поријекла *џрџ* / *џрџ*, преузете из ботаничке у пчеларску лексиком на основу спољне сличности. У секундарним изворима, потврђен је и у чакавским говорима *џрозг чел*, а и општа лексикографија биљежи ово значење лексеме *џрџг* (РЈАЗУ bb). И у руском језику постоје сродни еквиваленти: *џрозгъ џчел* (Попов 191) и *џрозгъ рогеая* (Крејн бр. 163). У чешком се зимско клупко назива *zimni hrozen*, чији детерминатор наводи на помисао да постоји и љетњи или ројевски *hrozen*. Француски еквивалент *grappe* (Крејн бр. 163) показује да постоји универзалнији семантички модел именовања тог референта.

Анатомском лексемом *брага* понекад се у источној Херцеговини и сусједним Конавлима означава ројевски грозд. Тако је и у РСАНУ (4д) дефинисано њено пчеларско значење, мада наведени примјер упућује на гомилу пчела на улазу у пчелињи стан.

У си. Херцеговини, објешени рој се често пореди са турцизмом *шорба*, у ји дијелу регије чује се такође турцизам *мдсџр*, а у Покупљу је регистрован синоним *шумболац* (Стативе 54).

2.3.5. Мада је уочавање најгушћег дијела роја у лету релевантно за хватање роја, само је на једном мјесту забиљежен назив тог референта – *кџло*, али у другим изворима нема помена ни те појаве нити њеног назива.

2.3.6. У пчеларству, старинском и савременом, веома је значајна количина пчелиње популације у друштвима и у појединим фазама одгоја пчела, па се она одређује уобичајеним приближним мјерама. Пошто се у расположивим секундарним изворима не спомињу мјере пчелиње масе, тек је при крају сакупљања грађе уочена та појава, па се сакупљене потврде односе само на нека мјеста у источној Херцеговини и Пиви.

Количина пчелиње масе означава се лексемама преузетим из опште лексике и партитивним генитивом назива медоносне врсте: *шџка чџлџ / мџвџ, џрџџри чџлџ, шри џрџџришии чџлџ, кџџа мџвџ, врџџа чџлџ, џрџр мџвџ, џрџз чџлџ, џблџк чџлџ*. У савременим кошницама јачина пчелињег друштва се одређује по броју оквира запосједнутих пчелама: *џџ рџма мџвџ, шри оквира чџлџ*.

На исти начин се партитивним генитивом детерминишу и неки облици пчелиње масе: *рџ чџлџ, кџко чџлџ, рџ мџвџ*.

3. МНОЖЕЊЕ ПЧЕЛА

3.0. У номинацији процеса множења пчела постоје двије јасно разграничене лексичко-семантичке групе: једна се односи на размножавање пчелињих јединки и њихове неодређене масе, а друга на умножавање пчелињих друштава. Већина лексике из прве групе је заједничка са лексиком других животињских врста које се множе из јаја.

3.1. Множење пчелињих јединки

3.1.1. Ојлођавање

3.1.1.1. Патријархалним пчеларима није био сасвим јасан начин размножавања пчела, па ваљда стога и нису наслијеђене специфичне лексеме којима би се означавало оплођавање само ове врсте, аналогно посебним глаголима за спаривање сваке врсте домаћих животиња. Спаривање матице са трутом савремени пчелари означавају глаголима општијег значења.

У западној Херцеговини и сливу Неретве, спаривање пчелињег мужјака са плодном женком означава се глаголима *ојлођиџ (се) – ојлођаваџи (се) / расџлођаваџи (се)* и одговарајућим девербалима *ојлођња, ојлођџе и џилођџ*. У старијој пчеларској лексикографији (Живановић) регистрован је глагол *ојлођиџи*. Сродни еквиваленти постоје и у другим словенским језицима: *ојлогџворџит'*, *зајлогн'џџџа* у полеским говорима (Пол. 345, 332), *oploditi matku, oplodniti se* и *oplodněni* у чешком (Мудра 15), као и у савременим пчеларским терминологијама: рус. *ојлогџворџение*, пољ. *zapłodnienie*, чеш. *oplození* (Крејн бр. 322) и *oplodnenie matiek* у словачком (Мила 147). У словеначком језику се у истом значењу употребљава глагол у другом превојном степену: *plemeniti* (Шмид 11).

У ји. Херцеговини и сусједним Конавлима, оплођавање пчела означава се романизмима *йáриѝ (се) – ойáриѝ (се) / сйáриѝ (се)* и *йáрѣње*, који су уобичајени и у савременој пчеларској терминологији. Сродни еквиваленти постоје и у другим словенским језицима: *йáровацца, парóван'иe, сйáрóвка* и *спарван'е* у полеским говорима (Пол. 347, 359), *сйáриванье* (Попов 223) и *сйáривание* (Крејн бр. 555) у руском, *spárenie matku* у словачком (Мила 210), *paření* у чешком и *parowanie* у пољском (Крејн бр. 200, 555).

У Попову је регистрован општи синоним својствен сточарској лексици *ой-рскaѝ се*.

Сам приказ спаривања – силовит узлет мноштва трутова за младом, брзом матицом – означава се са више метафоричких назива исте мотивације: *свáдбенї лѣѝ / љзлѣѝ, свáдбенї љѝѝ, свáдба* и *свáѝови*. Знатна њихова укоријењеност у народним говорима могла би навести на погрешан закључак да су изворни, да се и у осталим словенским, а и неким несловенским пчеларским терминологијама, одговарајући чин не номинира по истом творбено-семантичком моделу: чеш. *svatební let matku* или *stnbní let*, пољ. *lot weselny*, рус. *вьлѣѝ бра́чный*, буг. *бра́чен љдлѣѝ* (ОЈЗСл V 1319, 1320), затим франц. *vol nuptial*, њем. *Hochzeitsflug* (Крејн бр. 556) и сл. Очито је да су потврде из испитиваних говора рефлeksi стручног термина *свадбени лѣѝ*, настало према интернационалном узору.

3.1.2. Лѣло

3.1.2.0. Пчелињи подмладак у свим стадијима развоја од заметка који матица полаже у ћелију до изласка формиране јединке из ње, као и простор у пчелињем стању гдје се легу пчеле, у херцеговачким говорима се означава синонимима *црв* и *лѣло*.

Преузет из зоолошке лексике, *црв* је изворни пчеларски назив проширен на цијелом испитиваном подручју, нарочито код старијих пчелара. У изузетним случајевима, ради дистинкције од њеног општеупотребног значења, овој лексеми се додаје и професионални детерминатор *чѣлињѝ* или *чѣлијѝ*. Пошто је био карактеристичан за патријархално пчеларство, у којем његовом референту није обраћана велика пажња, као што је случај у савременом пчеларењу, општи назив *црв* је улазио у незнатан број посебних назива: *црв ђ-дáна* 'јаје', *дѝворенї црв* 'ларва' и *зáѝворенї црв* – 'лутка', али је оставио великог трага у фразеолошким конструкцијама (в. 3.1.2.2). Насупрот малој распрострањености сингулативне форме са потпуним облицима броја *црв-црви*, којом се означавају јединке подмлатка, обликом колектива *црв* најчешће се означава маса тог подмлатка. Деминутивом *црвић* такође се диференцира јединка од масе означене колективом или пак јединка на нижем стадијуму развоја.

Судећи по секундарним изворима, пчеларски назив *црв* раширен је у Босни, Црној Гори, Србији, а у Хрватској и у кајкавском лику *црв*. Регистровани су га и старији пчеларски лексикографи, РСАНУ помиње *црвић* (s. v. нанети 6), док га савремена терминологија не познаје. Ушао је у састав више вишечланих назива и фразеологизама, а од њега су изведени и глаголи којима се означава процес лежења (в. 3.1.2.2.1).

Лексема *црв*, општи назив дугуљастих пузавих животињица, као и сличне фазе у развоју инсеката, прасловенског је поријекла – **čьrvъ* – и њене континуанте познате су у пчеларским лексикама свих словенских народа. Мада се тим контину-

антама у појединим словенским језицима означава развојна фаза ларве (в. 3.1.2.1.2), ипак је забиљежено више потврда ширег значења – 'пчелињи подмладак у свим развојним фазама': рус. *черь* (Жор. 97), рус. диј. *червь* (Попов 227), рус. кубањски диј. *черва́* (Иван. Назв. 339), укр. диј. *чер, черв, черва, чéров / черóв, чарóв, чéрви, чирва́, червиц'и* (Ник. 223), слов. *črv* (Шмид 5), дљуж. *cerw, глуж. čerw* (ЕССЈ s. v. *črvь).

Исто семантичко поље има и девербал *лѐло*, којим се, поред мјеста лежења, значења распрострањеног ван пчеларске и ентомолошке лексике, означава и читав пчелињи подмладак. Распрострањен је на цијелом испитиваном подручју, потврђен је код свих информатора, али њиме се чешће служе савремени пчелари. Назив је најчешће у колективу, којим се означава подмладак у маси, али се на ограниченом подручју јужне Херцеговине јавља и у сингулативу са оба броја када се њиме означавају јединке тог подмлатка. У односу на дијалекатску лексiku, стручни термин има уже значење – њиме се означава само маса пчелињег подмлатка и мјесто гдје се он развија.

Пошто се у савременом пчеларењу придаје посебна пажња пчелињем подмлатку, његов савремени назив, као једна од стожерних пчеларских лексема, улази у велики број хипонима мотивисаних:

– намјеном: *мајичнò лѐло / лѐло ðг мајице*, тј. легло из којег се легу матице; *шрүшовскò / шрүшйинскò лѐло*, легло из којег се легу трутови; *чѐлињѐ / чѐлйинскò лѐло*, из којег се легу радилице;

– поријеклом: *мајичнò лѐло*, које је залегла матица, за разлику од трутовског, које може залећи и лажна матица;

– добом: *сйáрò / з(г)рѐлò лѐло : мláðò лѐло*, затим *лѐло ð(г) гáна*;

– изгледом: *ðиворенò лѐло : зайворенò / йðклољенò лѐло*, затим *рáзбацáнò лѐло*;

– временом настанка: *йрòљейинò / рáнò лѐло : јесењѐ / кáснò лѐло*;

– квалитетом: *злò лѐло*, трутовско;

– здравственим стањем: *зрðвò лѐло : бòнò лѐло*, као и називи болести: *кáменò лѐло, крѐчнò лѐло, кйселò / кйселкасийò лѐло, мјѐшинасийò лѐло* (в. 9.1).

Мада исходни глагол у пчеларској функцији има знатно шири ареал (в. 3.1.2.2.1), девербал *лѐло* је јужнословенска иновација, сродни еквиваленти забиљежени су још само у словеначком језику: *zalega* и *ležak* (Шмид 7, 15). Истина, и у пољском је регистрован сродан назив у нешто суженом значењу, као ознака треће развојне фазе пчелињег подмлатка – *zalqzek* (Козл. 265). И у старијој српској пчеларској лексикографији регистрован је девербал од другог превојног степена – *йолоі*.

При ушћу Раме, у архаичном муслиманском говору, пчелињи подмладак се именује општим називом *йлòг*, који региструје и старија пчеларска лексикографија. Сродни еквиваленти чести су у пчеларским лексикама других словенских народа: слов. *plod* (Шмид 11), слвч. *plod* (Мила 164), чеш. *včelí plod* (ОЈЗСл D 0306), рус. куб. диј. *расйлòг* (Иван. Авт. 14), рус. *расйлог, йриулог* (Попов 214, 218), укр. диј. *розйлòг / розйлòг, зайлòг* (Ник. 223), полес. *росйлòг, росйлйг* (Пол. 355).

3.1.2.1. У савременом пчеларству релевантно је разликовање појединих фаза у развоју пчелињег подмлатка, које се у пчеларској терминологији именују ентомолошким терминима *јаје, ларва* и *лујка*.

3.1.2.1.1. Назив за матичин плод, пчелињи заметак у прва три дана, на цијелом испитиваном подручју је *јаје*, у Попову је забиљежен деминутив *јајце*, као што

је случај и у старијој српској пчеларској и општој лексикографији (РСАНУ). У пчеларству је веома релевантна оплођеност тог заметка, па то пчелари посебно детерминишу – *о̀йло̀ћен̄* : *недо̀йло̀ћен̄ ја̀је*. Идентичан назив једино је још потврђен у Пољцима код Сплита. Расположиви извори пчеларске лексике других словенских језика потврђују да се матичин плод готово искључиво назива континуантама и дериватима прасл. лексеме **aje*: пољ. *jaje* (Козл. 265), пољ. диј. *jajko* (МАЗЈ бр. 243), чеш. *vajíčko* (Мудра 23), слвч. *vajíčko* (Мила 241), буг. диј. *jaјце, ице* (Зел. 282), полес. *jaјичко, jaјечко, jeјечко* (Пол. 365).

На испитиваном подручју, понегдје се пчелињи заметак означава аналогним називима помјереним са других живих врста. У неколико мјеста у источној Херцеговини, као и у војвођанским говорима (Недељков 236) и у старијој пчеларској лексикографији, регистрован је назив *у̀йљувак*, карактеристичан за муве, вјероватно помјерен на основу синонимије *йчела* – *мува* (в. 1.1.2). Такође у источној Херцеговини, пчелиња јаја се означавају и називом својственим за рибе – *йкра*. Слично помјерање среће се и у словеначком језику, гдје се пчелиње јаје означава називом карактеристичним за уш – *gnida* (Шмид 6).

У јужној Босни, забиљежен је траг именованја пчелињих јаја општим називом биљног заметка – *сјеме*, који у источнословенским језицима има широку распрострањеност, не толико у самом називу – рус. *семя* (Жор. 95), колико у одговарајућим деноминалима којима се означава полагање пчелињих јаја, а који немају сродних еквивалената у српском: рус. *семенийъ, обсеменяйъ, засеменяйъ* (Попов 195, 207, 225), као и у сродним синонимима: рус. *сеяйъ, засевайъ* (Попов 195, 225), полес. *сѣјат' jaјички, сѣјайъ jaјечка, йосѣјат' jaјечки* (Пол. 351, 357), буг. диј. *сея* (Зел. 281).

Општи пчелињи називи *црв* и *лејло* понегдје се употребљавају и у ужем значењу као ознака за пчелиње јаје, што се види и из њихове детерминације: *црв ђ-гана, младо лејло ђ-гана*.

3.1.2.1.2. Друга развојна фаза пчелињег подмлатка, која се у стручној терминологији назива општим ентомолошким термином *ларва*, почиње од изласка из јајета па до његова затварања у ћелију. Пошто у овом стадијуму подмладак има облик црва, он се у испитиваним говорима најчешће и именује тим општим називом већине бескичмењака – *црв*. У колективу означава масу, а у сингулативу јединке. У том ужем значењу назив је регистрован и у српској пчеларској лексикографији. За разлику од свог ширег пчеларског значења, понегдје се ово сужено семантичко поље и посебно детерминира – *о̀йворен̄и црв*. Почетни стадијум ларве означава се и деминутивим *црвић*.

И у другим словенским језицима слично је стање: рус. *черва, червячки* (Попов 227), пољ. *czervi, czerwie* (Козл. 265), полес. *чэрвá, чэрв, чэрв', чэр, чэрјак, чэрвјак* (Пол. 364), пољ. *czervi, czerwie* (Козл. 265). У чешком се деминутивом *červik* означава млада ларва непосредно по њеном изласку из јајета (Мудра 15), као што је случај с нашим *црвићем*.

Општи интернационални ентомолошки термин *лárва* познат је већини савремених херцеговачких пчелара, понекад и у дијалекатској варијанти *лáвра*. Као што је овај интернационализам усвојен и у српској пчеларској терминологији, тако је раширен и у пчеларским терминологијама других словенских народа: чеш. *larva*, пољ. *larwa* (Крејн бр. 520), слвч. *larva* (Мила 97), а среће се и у њиховим дијалектима – нпр. пољ. *larуу* (МАЗЈ бр. 243).

Хрватски термилошки еквивалент *личинка* забиљежен је само у Конавлима. Овај термин, преузет из руског језика, раширен је у полеским говорима: *личинка*, *лычѣнка*, *йчил'на личинка* (Пол. 339). За континуанте ове лексеме у словенским језицима карактеристично је помјерање значења: укр. диј. *л'ичинки* – легло уопште (Ник. 223), рус. куб. *личинка* и *лицѣ* 'воштани поклопци' (Иван. Авт. 8). И на једном мјесту у Херцеговини забиљежен је тај термин као ознака треће развојне фазе легла, лутке, што је свакако резултат утицаја стручне литературе и неправилно схваћеног његова значења.

Двочлани називи *дѣворенѣ лѣло* и *млѣдѣ лѣло* у испитиваним говорима имају шире значење – означавају пчелињи подмладак све до његовог затварања у ћелије, тј. уз стадијум ларве означавају и јаје. То семантичко поље означава се називима истог творбеног модела и у другим словенским језицима: слов. *odprta zalega* (Шмид 15), полес. *чэрвѣ ойкрѣйѣја* (Пол. 364), рус. *некрѣйѣя черь* (Жор. 97) и сл.

3.1.2.1.3. Мада се у пчеларској терминологији трећа развојна фаза пчелињег подмлатка означава општим ентомолошким термином прасловенског поријекла *лушка*, у стручној литератури се обично тај референт означава двочланим називима *зѣворено* или *йоклојѣно лѣло*. Изгледа да у овом случају пчеларска пракса јаче дјелује на писану ријеч неголи стручна терминологија. На испитиваном подручју, та трећа развојна фаза обично се означава називима мотивираним њеним изгледом – *зѣворенѣ / йѣклојѣненѣ лѣло*, *зѣворенѣ / йѣклојѣненѣ црв*. И у другим словенским језицима тај се референт именује називима спојеним по истом моделу: слов. *zaprta zalega*, *zaprti mlad*, *pokrita zalega* и сл. (Шмид 15), полес. *крѣйѣја чэрв*, *закрѣйѣја чэрвѣ*, *йокрѣйѣя чэр* (Пол. 364), рус. *крѣйѣя черь* (Жор. 97) и сл.

Само је код једног образованог пчелара забиљежен термин *лѣшка*, исто као и *кѣкуља*, скраћен лик одговарајућег хрватског термина романског поријекла *кукуљица*.

Као резултат недовољно усвојених блискозначних термина, више пчелара за трећу развојну фазу наводи стручни назив друге фазе *ларва*, а једанпут и одговарајућег хрватског термина *личинка*.

3.1.2.2. Процес тјелесног развоја пчелињих јединки и њихове масе именује се, с једне стране, уопштено, од зачећа до завршетка њиховог потпуног тјелесног развоја, и посебно, по појединим њиховим развојним фазама. При том често долази до помјерања значења појединих лексема и тешко је увијек прецизирати њихово значење. С друге стране, ова лексичко-семантичка група могла би се подијелити на два дијела: један развијен у пчеларској дјелатности, а други позајмљен из заједничке лексике животињских врста које се множе из јаја.

Опште правило било би да читаво семантичко поље развоја пчелињег подмлатка обухватају несвршени глаголи *зѣмѣйѣи (се)*, *лѣћ (се)*, *кѣйѣиѣи (се)* и *црвѣиѣи / црвѣиѣи*, а њиховом префиксацијом сужава се значење на иницијалну или финалну развојну фазу. Рефлексином и нерексифном формом глагола *лѣћ (се)*, као и доброг дијела глагола из лексичко-семантичке групе која се односи на развој пчелињег подмлатка, диференцира се субјекат радње – подмладак – од учесника у његовом зачећу и одгајању.

Сагледавано на шириј основи, највећу распрострањеност у словенском свијету имају деноминали од прасловенске лексеме **čьrvь*, чије су варијанте *црвѣиѣи / црвѣиѣи* – *зѣцрвѣиѣи* претежно распрострањене на сјеверном ободу Херцеговине и сусједним босанским говорима. Сродни еквиваленти чести су у другим словенским

језицима: рус. *червийиѣ*, *черийиѣ*, *начервляиѣ* (Попов 206, 227), пољ. *czerwić* (Крејн бр. 265), пољ. диј. *cyrvic* (МАЗЈ бр. 243), полес. *чэрвіт'*, *чэріт'*, *чэрий* (Пол. 364), длуж. *cerwiś se*, брус. *черіць* (ЕССЈ s. v. *čьrviti), чеш. *červiti se* (СЛПС 2, 266), као и одговарајуће глаголске именице: рус. *червление* и пољ. *czerwienie* (Крејн бр. 640).

Патријархални пчелари, који нису добро познавали природу множења пчелињих јединки, ипак су на почетку сезоне на саћу уочавали наглу замјену меда леглом. Та промјена се средином седамдесетих година ХХ вијека на читавом испитиваном подручју означавала синтаксичким конструкцијама *йрѣйиуриий*, *йрѣйиуриий* / *йрѣйиуриий* *нѣ црв*, *рѣзбиий* – *рѣзбијайи* (*мѣг*) *нѣ црв*, *окрѣнуий* *нѣ црв*, *бѣциий* – *йрѣбѣциий* *нѣ црв*. Данас, скоро заборављен, пчеларски фразеологизам *рѣзбиий* на *црва* јавља се и у херцеговачкој хуманој лексици, у којој означава богат пород. Руски еквивалент *йересиживаиѣ черву на мег* 'замјењивати легло медом' (Попов 210) упућује на претпоставку да је истом синтаксичком конструкцијом и у прасловенском означавано периодично замјењивање садржаја саћа. И руски глагол *йеречеряиѣ*, којим се означава почетна фаза полагања јаја (Попов 210), исто као и херцеговачки синоними *йроцрвѣиий* и *зацрвѣиий* / *зацрвѣайи*, резултат је сажимања поменутог фразеологизма. Сродни еквиваленти забиљежени су и у пољском дијалекту – *zaczervić* / *zacervić* (МАЗЈ бр. 243).

У означавању цијелога процеса пчелињег развоја на испитиваном подручју највише је раширен глагол *лѣћ* (*се*), уз који као субјекат (рефлексивни облик), односно прави објекат (нерефлексивна форма), стоје називи *чела*, *мува* / *муха*, *мајица*, *йируий*, *рагилица*. Континуанте и деривати глагола **lešt'i* у пчеларским лексикама других словенских народа прилично су ријетки и већином се односе на завршну развојну фазу. Једино се словеначким еквивалентом *leči* означава цио развојни процес (Шмид 8, s. v. *matica*).

Синоним *кѣйиий* (*се*), раширен у Пиви и сусједном граничном дијелу Херцеговине, гдје се донедавно задржало убијање пчела, резултат је другачијег поимања медоносног инсекта. Међутим, тај глагол и његове префиксирание форме веома често се у херцеговачким говорима употребљавају за аналогне радње код пчелињих непријатеља – воштаног мољца, осе и сличних инсеката.

3.1.2.2.1. Почетна фаза извођења пчелињег подмлатка је полагање јаја, које матица испушта из свог репродуктивног органа на дно ћелија у саћу. Тај иницијални тренутак у развоју пчелињег подмлатка у херцеговачким говорима се означава синонимним низом префиксираних сложеница од несвршених глагола *-лаіайи*, *-носийи*, *-бацайи*, *-йљуваийи*. Уз њих као прави објекат, односно субјекат код њихових рефлексивних форми, може бити само *јаје* или, евентуално, неки његов синоним, по чему се види да ти глаголи имају најуже семантичко поље.

Уз сложенице од превојног степена **leg-* *налѣћ* (*се*) и *зѣлѣћ* (*се*) као прави објекат, односно субјекат, могу стајати и називи чланова пчелињег друштва, па оне имају шире и неодређеније значење од претходних синонима. Сложенице од превојног степена **log-*: *йолѣжѣиий* – *йолѣіайи*, *оглѣжѣиий* – *оглѣіайи* и *рѣзлѣіайи* раширене су на цијелом испитиваном подручју, нарочито код савременијих пчелара.

По значењу и валентности, претходној породици глагола врло је близак глагол *нѣсѣиий* са својим сложеницама *нѣнијѣиий*, *йрѣнијѣиий* / *йрѣниий* – *йронѣсѣиий*, *снѣјѣиий* / *снѣиий* и *зѣнијѣиий*. Поред правог објекта *јаје*, уз глагол *занијѣиий* забиљежен је и назив *црв*. Раширени су на цијелом испитиваном подручју, а уобичајени су и у стручној литератури, нарочито глаголска именица *нѣшѣње*, која отуд продира и у професионалну лексикку. На испитиваном подручју нису забиљежени синоними од

другог превојног степена: *несѝи*, *несење* и *несивосѝи*, распрострањени у хрватској пчеларској терминологији.

И у другим словенским језицима јављају се сродни еквиваленти у оба превојна степена и са истим објектом и значењем: слов. *nesti jajčka, znesti jajca, zanositi, nezapošeno satje* 'саће без меда и легла' (Шмид 8, s. v. *matica*, 9), буг. *неса*, буг. диј. *ниса ица* (Зел. 281), рус. *выносятся* 'прекинути полагање јаја' (Попов 190), полес. *нэсѝы́ јайѝчыкы* (Пол. 344). То је нарочито изразито код одговарајућих девербала у савременим пчеларским терминологијама којима се означава матичина способност ношења јаја: рус. *яйценосность майки*, буг. *яйценосностѝи*, пољ. *nieśność matki* (ОЈЗСл ЈА 0099), буг. *снасяне на яйца* (ОЈЗСл О 1239) и сл.

У цијелој Херцеговини, нарочито западној, полагање пчелињих јаја се означава глаголско-именичким синтагмама *бацаѝи / бацаѝи јаја*, *бацаѝи јаје*, *бацаѝи* и *убацаѝиѝи уѝљуѝке*, *бацаѝи црѝе*. У старијој српској пчеларској лексикографији забиљежен је синоним *набацаѝиѝи*.

Синонимија *јаје* – *уѝљуѝак* одразила се и у означавању радње: на једном мјесту у источној Херцеговини потврђена је универбна синонимна форма *уѝљуѝаѝиѝи*, којој у ји. Босни и старијој пчеларској лексикографији одговара глагол *зайљуѝаѝиѝи*, као и видски пар *зайљуѝаѝиѝи* – *зайљуѝаѝаѝиѝи* у РСАНУ.

На схватајући значај наглог развоја пчелињег подмлатка пред медоносну сезону, стари пчелари су негативно поимали брзу замјену меда леглом, па су је у сз. Херцеговини означавали синтагмама *ѝрѝоваѝи / оѝѝрѝоваѝи / заѝѝрѝоваѝи мѝг*, а да је ареал те номинације био и шири, показује глаголска именица *ѝрѝѝѝање лѝла*, забиљежена у источној Херцеговини.

Глаголом *закѝѝиѝи (се)* карактеристичним за множење великог броја животињских врста, само се у Пиви и сусједном граничном дијелу Херцеговине означава почетак полагања пчелињих јаја, што на осталом подручју има изразито пејоративну конотацију. Супротан, хипокористичан став забиљежен је само на једном мјесту у синониму *зачѝѝиѝи*.

У ји. углу Херцеговине, уобичајена је употреба апстрактних глагола *ѝѝѝѝи* 'почети полагање јаја' и *ѝѝѝѝи се* 'ширити залежену површину саћа'.

3.1.2.2.2. Прелаз пчелињег подмлатка из фазе јајета у фазу ларве је теже видљив па и нема прецизнијег његовог именовања. На ширем простору источне Херцеговине означава се глаголом *ѝрѝѝѝи се*, а потврђена је и сродна сложеница *рѝзѝѝи се*. Једанпут је забиљежен и несвршени синоним *ѝѝѝѝи*.

3.1.2.2.3. Претварање пчелињег легла из стадија ларве у стадиј лутке запажа се по затварању ћелија воштаним поклопцима, па се у херцеговачким говорима и означава глаголима којима се номинира затварање саћа у свим приликама. Од синонимног низа глагола којима се означава затварање ћелија (в. 5.6) за смјену развојних фаза легла употребљавају се само глаголи *зайѝѝѝѝи (се)* – *зайѝѝѝѝи / зайѝѝѝѝи (се)* и *ѝѝѝѝѝиѝи*. Њихови трпни придјиви служе за детерминацију одговарајуће развојне фазе легла – *зайѝѝѝѝенѝ / ѝѝѝѝѝѝѝенѝ лѝло* и *зайѝѝѝѝенѝ / ѝѝѝѝѝѝѝенѝ црѝе*.

Идентично је стање и у стручној литератури.

3.1.2.2.4. Прелазак лутке у развијену пчелињу јединку, тј. њен излазак из ћелије, означава се већином префиксираним формама финалног значења глагола *-леѝи (се)*, *-ѝѝи*, *-ѝѝѝѝи (се)*, *-ѝѝѝѝѝи се*, *-ѝѝѝѝѝи (се)*. Од субјекта радње зависи да ли ће се употријебити повратни глагол (легло) или пак његов прелазни облик (његователице легла).

Завршетак лежења најчешће се на испитиваном подручју означава глаголом *лѣћ* (*се*) и његовим сложеницама *ѝзлѣћ* (*се*) и *одлѣћ* (*се*). Глаголом *излѣћи се*, који је регистрован и у старијој пчеларској лексикографији, служи се и савремена стручна литература. Сродни еквиваленти проширени су и у пчеларским лексикама западнословенских језика: чеш. *lihnouti se*, пољ. *wylegać się* (Крејн бр. 272), пољ. диј. *wylegać, wylgac* (МАЗЈ бр. 243), затим глаголске именице: чеш. *vilihnuti* (Мудра 5), слвч. *liahnutie* (Мила 102). Одговарајућа глаголска именица у пољском *wyleganie* има шире значење, обухвата читав процес лежења пчела.

У сливу Неретве, излазак младих пчела из ћелија означава се глаголским паром *извес* (*се*) – *изводић* (*се*). Сродни еквиваленти постоје у источнословенским језицима: рус. *выводить* (Крејн бр. 742), полес. *виводит', виводицица, заводицица* (Пол. 325, 331).

Номинација финалне фазе развоја пчелињег подмлатка понекад је мотивирана отварањем ћелија у којима су се дотад развијале лутке: *ѝрѝрис* (*се*), *оѝвѝрић* (*се*) – *оѝвѝраћ* (*се*), *ѝроваѝваћ* (*се*). Први од њих има сродног еквивалента у пољској пчеларској терминологији – *wygrizać się* (Крејн бр. 272), а последњи у словеначком, гдје одговарајући девербали имају метонимијски помјерено значење: *valivka* 'легло', *vališče* 'плодиште, простор о коме се развија легло' (Шмид 14).

У сз. дијеловима Херцеговине, финални процес развоја пчелињег легла означава се глаголом *ѝзѝћ* / *ѝзѝћ* – *ѝзлазић*, што је честа појава и у стручној литератури.

3.1.2.2.5. За рад пчела радилица на одгајању легла херцеговачки пчелари немају устаљенијих ознака, него то чине општим синтагмама *чуваћ* *лѣло*, *њѣоваћ* *лѣло*, *радић* на *лѣлу*, (*х*)*ранић* *лѣло* и сл. Чињеница да се у тим синтагмама не појављује старији синоним *ѝрѝв* показује да патријархални пчелари нису били свјесни те радње, па је нису ни именовали.

3.2. Множење пчелињих друштава

3.2.0. У процесу множења пчелињих друштава постоји више фаза: први знак је засједање, затим магична најава одвајања новог друштва и, на концу, његов излазак из старог пчелињег стана.

3.2.1. Засједање ѝчела

Када пчеле ухвати нагон за множење њихових друштава, а то се у старинским кошницама подудара обично са изградњом саћа до њиховог дна, онда нагло спласне активност на сакупљању хране, па пчеле почну да масовно мирују у доњем дијелу свог стана, са унутрашње и спољне стране. Та се појава на испитиваном подручју обично именује разгранатим деривационим гнијездом коријена **sēd-*, затим и дијалекатским ликовима глагола *лежати*, *обасијати се*, *обложити*, *ојрнути се*, као и метафоричком именицом *брага*.

Дијалекатским ликовима *сѣс* / *сиѣс*, *зѣсес*, *обѣсес*, *ѝдѣсес*, а рјеђе и нејотованим формама *сјѣс* и *зѣсјес*, најчешће се означава тај први наговјештај стварања новог пчелињег друштва. Различита префиксација мотивирана је поједином семантичким обилежјима исте појаве: *за-* довођење у стање дужег задржавања, *оба-* простор, заузимање спољне стране стана, *ѝо(г)-* такође простор, заузимање доње стране стана. Стање се означава ликовима несвршеног глагола *засјѣгати* / *засјгати* / *засјигати*, а само

је у јужној Босни забиљежен дијалекатски лик основног глагола – *сидиџи*. Мировање пчела на изласку из кошнице означава се одговарајућим девербалима *засџег*, *засидга*, а понекад и књижевнојезичком формом *засџег*, док термин *засједање* нигдје није регистрован у спонтаном разговору. Лик *засџег* биљежи РСАНУ. Етнографски и пчеларски писани извори свједоче о широкој распрострањености овог пчеларског деривационог гнијезда у нашим народним говорима. Поред набројаних лексема, занимљиве су и глаголске форме са суфиксом *на-*: *насџеси* у Босни и *насегаџи* у Хрватској.

Сродни еквиваленти распрострањени су код источнословенских народа, а у мањој мјери и у словеначком језику: рус. *сидеџи*, *йосегаџи*, *йрисиживаџи*, *йосаг*, *йосег* (Попов 221, 211, 213, 214), полес. *осџываџи*, *осага*, *обсаг*, *засџэн* (Пол. 345, 332), слов. *posjedati* (Шмид 11).

На више мјеста, већином у периферним испитиваним говорима и код старијих пчелара, засједање пчела се означава глаголима *лџаџи* – *лџ* и *залеђ*.

У јужној Босни, забиљежен је синоним *облџиџи*, мотивиран засједањем пчела на спољним странама кошнице. Сродан еквивалент постоји у полеским говорима: *облџит* (Пол. 344). Истим префиксом сложен је и синоним *обасиџи се*, потврђен у долини Неретве.

У Конавлима се засједање пчела означава видским паром *ојрнуџи се* – *ојриџи се*.

Често се облик пчелиње масе по сличности изједначава са гомилом пчела окупљених на улазу у кошницу ради провјетравања за спарног времена, па се у многим мјестима на исти начин и именује – *брага* (в. 2.3.3).

3.2.2. Пјевање матица

Увече, уочи првог ројења пчела, из кошнице се чује тихо оглашавање матица, и то двојако: глас већ излежених матица, које испуштају високе тонове и још сасвим неизлежених матица, које испуштају дубоке тонове. У стручној терминологији та се посебна оглашавања именују ономатопејским интернационализмима *џикаџи* и *квачаџи* и одговарајућим глаголским именицама *џикање* и *квачање*, који немају одраза у испитиваним говорима. Међутим, пчелари добро познају и разликују то оглашавање матица и опонашају га. Надређени термин *пјевање матица* у складу је са народним говорима.

Ту појаву пчелари уочавају и именују дијалекатским варијантама глагола *пјеваџи*: *пјеваџи* у источној, *пјеваџи* у западној Херцеговини и *пјеваџи* у Пиви, као и одговарајућим глаголским именицама *пјеваџње*, *пјеваџње* и *пјеваџње*, а у по једном мјесту су забиљежени и синоними *пјеџма* и *пјеваџиња*. И РЈАЗУ биљежи ову пчеларску употребу глагола *пјеваџи*. На кајкавском подручју је у истом значењу забиљежен глагол *пјеваџи*.

И у другим словенским језицима сродним глаголима и именицама се означава пјевање матица: слов. *peti*, *petje matice* (Шмид 8, 10), рус. *пјеџи*, пол. *śpiewać* (Крејн бр. 667), рус. *пјење матиок*, пол. *śpiew matek*, буг. *пјене на матиџи* (ОЈЗСл Р 0380), полес. *пјеџ*, *пјеџ матиочныј* (Пол. 347), слвч. *spievanie matiek* (Мила 210). Француски еквивалент *chanter* (Крејн бр. 667) показује да се и у неким несловенским језицима оглашавање матица именује по истом семантичком моделу.

Много мању заступљеност у означавању оглашавања матица имају дијалекатски облици општих глагола *викаџи*, *чуџи се* и *зваџи*. Глагол *викаџи* среће се у пчеларском значењу у сјеверозападним, а *чуџи се* у југоисточним дијеловима испи-

тиваног подручја. Глаголи *zđāī* – *sazívaīī*, регистровани у западној Херцеговини, имају сродне еквиваленте у источнословенским језицима: блр. *abzývāיצа* и укр. *obzývāійся* (Ман. 81).

Глаголи ономатопејског поријекла потврђени су само у појединачним мјестима. Једни од њих су преузети у пчеларску лексику из оринтолошке – *квдџаīī* и *іакаīī*, други из ентолошке – *чврчаīī* и *іундџіī*, трећи из опште лексике – *кврчаīī*, док је *ілакаīī* казационализам вјероватно настао непосредним опонашањем квакања. Говорећи о пјевању матица, пчелари опонашају матичине звучне сигнале са *цї-цї, цїју-цїју, ії-ії, іїју-іїју* (тикање) и *квā-квā, іу-іу, іун-іун* (квакање).

3.2.3. Ројење ичела

Пчелиња друштва се множе природном диобом или, у новије вријеме, вјештачким путем.

3.2.3.1. Зависно од редосљеда настанка нових друштава и њихове генеалогіје у току једне сезоне, разликује се и именује више врста природних диоба. Обично у вријеме најјаче активности на биолошком развоју пчелињег друштва и сакупљања хране, стара матица са већином радилица излетница и извјесним бројем трутова напушта свој стан остављајући у њему младу матицу или затворене матичњаке, младе радилице, трутове, легло и храну. На тај начин од старе пчелиње популације настаје ново пчелиње друштво, које тражи погодну шупљину у којој би се настанило. Та појава се на испитиваном подручју означава дијалекатским формама глагола *ројііі се* и већим бројем општих глагола, већином у рефлексивној форми, као и синтагми: *диінуіі се, іусіііі се, дијелііі се, раздеојііі се, одгојііі се, оікинуніі се, изиіи, избацііі рој*.

Назив прасловенског поријекла *рој* са одговарајућим деноминалом и другим дериватима и композитима сачињава једно од стожерних пчеларских лексичких гнијезда (в. 2.2). У народним говорима двовидски глагол се јавља у више акценатских варијаната: у сјеверним предјелима Херцеговине и Конавлима *рđјіі се – рđјі се*, на јужном рубу регије *рđјіі се – рđјі се*, а у међупростору *рđјіі се – рđјі се*. Само на једном мјесту је потврђена префиксирана форма *ізројііі се* у функцији свршеног видског парњака, док у осталим мјестима има помјерено значење (в. 3.2.3.2.6). У западној Херцеговини уобичајен је итератив *рајаіі се*.

Три девербала од основног глагола ареално су дистрибуирана на испитиваном подручју: *рđјење / рđјење* у сјевероисточној, *рđјугба* у источној и *рđба* у јужној Херцеговини, док је у западном дијелу регије регистрована глаголска именица *рајање*. Понекад савремени пчелари те несвршене глаголе и одговарајуће глаголске именице детерминирају да би ову диобу пчелињих друштава диференцирали од вјештачке: *іпріродно се рđјіі, іпріроднđ рđјење / рајање*.

Глагол *ројііі се* и одговарајуће именице раширене су и у осталим нашим говорима а билежи их и општа и специјална лексикографија. У општој лексикографији основни глагол се третира само као несвршени, а префиксирани *ізројііі се* и *одројііі се* као свршени. Дистинкција у дефинисању значења творбених варијаната *ројење* 'стварање роја' и *ројугба* 'вријеме кад се пчеле роје', које се проводи у пчеларској и општој лексикографији, нема упоришта на испитиваном подручју, што се види и из њиховог ареалног разграничења.

Сродни еквиваленти су раширени и у осталим словенским језицима и беспредметно је наводити огромну лексичку грађу да би се доказала ноторна чиње-

ница. Ипак извјесна упоређења деривације и композиције могу освијетлити развој тог деривационог гнијезда. Поред континуаната исходног глагола **rojiti sie*, јављају се и његове префиксирани форми – **wy-*: полј. диј. *wurojić še* (МАЗЈ бр. 248), чеш. *wurojeni*, полј. *wurojenie sie* (ОЈЗСл О 1343), слвч. *virojenie* (Мила 258); *jbz-* полј. диј. *zrojіć še* (МАЗЈ бр. 248); *ryz-*: полј. диј. *rozrajać še* (МАЗЈ бр. 248); **otъ-*: рус. *оітраиваѣться* (Попов 208) и *оіроёние* (ОЈЗСл О 1343). И у нашем језику се јављају све те префиксирани форми, изузев с префиксом **wy-*, који је замијењен синонимом *из-*. И у погледу суфиксације глаголских именица постоји подударност: **-jbe* – слов. *rojenje* (Новак 74), буг. *роёне*, рус. *роёние*, чеш. *rojení*, полј. *rojenie* (ОЈЗСл R 1015), слвч. *rojenie* (Мила 191); **-ba* – рус. *роѣба* (Попов 220), рус. куб. *роѣба* (Иван. Авт. 10), полј. *rojba* (Козл. 432). Наведеним примјерима се означава стварање роја, осим полског *rojba*, за који се наводи да значи вријеме ројења.

Веома велику раширеност и фреквенцију на испитиваном подручју имају дијалекатски ликови глагола *јусѣиѣи се*. Свршена радња диобе пчелињег друштва означава се ликом *јусѣиѣи (се)* у долини Неретве и уопште у говору образованијих пчелара, *јуѣиѣиѣи (се)* у си. и *јуѣиѣиѣи (се)* и *оѣијуѣиѣиѣи (се)* у сз. дијелу регије, док се варијанте *јуѣиѣиѣи (се)* и *јуѣиѣиѣи (се)* јављају у периферним јужним и сјеверним крајевима. Несвршена радња се у источној Херцеговини означава ликом *јуѣиѣиѣиѣи (се)*, а у сјеверној *јуѣиѣиѣиѣи (се)*. Обично се употребљавају у рефлексивној форми, али се понекад чују и транзитивни облици *јусѣиѣи рђј*, *јуѣиѣиѣиѣи рђја*.

Сродним глаголима се и у другим словенским језицима означава ројење пчела: слов. *pišiti, odpušiti* (Шмид 12), мак. *се јуѣиѣи улиѣиѣиѣи* (МЈА), полј. диј. *piscać* (МАЗЈ бр. 248), полес. *јусѣиѣиѣи / јусѣиѣиѣи / јусѣиѣиѣиѣи* (Пол. 352).

У означавању ројења извјесну распрострањеност имају и дијалекатски ликови глагола *дијелиѣи се*: *дијелиѣи се – ѣодјелиѣи се* у западној и *дијелиѣи се*, као и одговарајућа глаголска именица *дијелѣње* у сливу Неретве. Мада расположиви извори не указују на ширу распрострањеност овог лексичког гнијезда у осталим нашим говорима, сродни глаголи у другим словенским језицима свједоче о њиховој пчеларској функцији још у доба словенског заједништва: полј. диј. *żelić še* (МАЗЈ бр. 248), полес. *дѣлиѣиѣиѣи, роздѣл'аѣиѣиѣи* (Пол. 329, 354), буг. *оідѣлѣне на рђја* (ОЈЗСл О 1343), као и њихове прелазне форме у блиском значењу (в. 16.8.2).

Видским паром *дијнуѣи (се) – дијѣиѣи (се)* означава се диоба пчелињих друштава на читавом испитиваном подручју, мада са мањом фреквенцијом од лексичких гнијезда глагола *ројѣиѣи (се)* и *јусѣиѣиѣиѣи (се)*. Преузимање тог пара општих глагола у пчеларску лексику мотивисано је узлијетањем масе пчелиње популације на извјесну висину.

Тренутак изласка роја из кошнице у већем броју мјеста, нарочито у говору старијих пчелара, означава се општим синонимима *одвојѣиѣи се* и *дијкинуѣи се*, чија је мотивација у овој функцији сасвим провидна. Мада се префиксирана транзитивна форма *раздѣјѣиѣиѣи* употребљава у значењу вјештачког ројења (в. 16.8.2), регистрована је одговарајућа синтагма *раздѣјѣиѣиѣи рђјѣиѣи* и као ознака природног ројења пчела.

Извјесну распрострањеност, нарочито код старијих пчелара, има и видски пар *јзѣиѣи / јзѣиѣи – јзѣиѣиѣиѣиѣи*, који има сродних и суплетивних еквивалената у другим словенским језицима: полј. *wujść* (Концки 23) и *wujście roji*, рус. *вѣход рђја* (ОЈЗСл V 1542), полес. *вѣходѣиѣиѣи / вѣходѣиѣиѣиѣиѣиѣи* (Пол. 327), и слични глаголи кретања.

Појава синонимне синтагме *јзѣиѣиѣиѣи рђј* у архаичнијем говору при ушћу Раме не би завређивала помена да у лексикографији није регистрован лички си-

ноним *баџиџи се* 'ројити се' и банатски фразеологизам *џреко ножа баџиџи рој* (РСАНУ s.v. нож).

У РСАНУ регистрован је синоним непознатог географског поријекла *јаџиџи се* 'ројити се' (о пчелама), којим се на херцеговачком подручју означава играње пчела (в. 5.1.1.5).

3.2.3.2. У патријархалном пчеларству, које је било екстензивног карактера, пчеле су се много ројиле, па су пчелари разликовали и именовали више врста ројева по редосљеду, генерисању, времену и начину њихова настанка (в. 2.2.2.1.1). У пчеларству је веома релевантно којим је редом настао рој: првом, другом, трећом или даљом диобом матичног друштва у једној сезони. Вриједним се рачуна први, а понегдје и други рој, док сљедећи ројеви прве генерације и друга генерација (рој од истогодишњег роја) имају незнатну економску вриједност, а трећа генерација, која је изузетно ријетка појава, служи само као симбол плодности и среће.

3.2.3.2.1. Прво ројење матичног пчелињег друштва у току исте сезоне означава се лексиком којом се уопште номинира природна диоба пчелињих друштава. Ради прецизирања значења, у појединим случајевима пчелари ће се послужити и бројчаним детерминаторима уз глаголе *џрџи* / *џрџи џџи* (*ројила се џрџи* / *џрџи џџи*) и уз именице *џрџ* / *џрџ* -*а* (*џрџ* / *џрџ ројење*, *џрџа ројба*) и сл.

3.2.3.2.2. Друго и свако наредно ројење у највећем дијелу Херцеговине, ако се не прецизира аналитички (нпр. *ројила се грџи џџи*, *роји се џрџи џџи*), означава се деноминалом *џрџиџи се* / *џрџиџи се*. У извјесном дијелу западне Херцеговине, треће и свако даље ројење се назива *џрџиџењем*, а у си. Херцеговини тек четврто ројење почиње тако да се именује (в. 2.2.2.1.1.2-4) У црногорској Ријечкој нахији, тим се називом означава друго и свако даље ројење.

3.2.3.2.3. Стварање друге генерације ројева у истој сезони, тј. ројење друштва која су и сама настала у тој години, у највећем дијелу испитиваног подручја не именује се посебно. У сз. дијелу постоји компактнији ареал у којем се варијантама изведеним од исходног назива *џрџи* (2.2.2.1.1.6.1) *џројиџи се* / *џројиџи се*, *џројиџи се*, *џројиџи се* означава та радња. То значење се подудара са значењем глагола *џројиџи се* у већини других с-х. говора, као и у пчеларској терминологији. Изолекса која раздваја деноминале од назива *џројак*, с једне, и *џрој*, с друге стране, поклапа се са линијом која раздваја семантичка поља настајања ројева прве генерације од ројева друге генерације.

У сјеверној Херцеговини, код досељеника са црногорско-херцеговачке границе, забиљежен деадјектив *џрџиџи се*, преузет из опште биолошке лексике.

У Пиви се стварање ројева друге генерације означава деноминалом *џојиџи се*, потврђен и у црногорским говорима, што се подудара са ареалом пчеларског назива *џојџан* / *џојџе* (в. 2.2.2.1.1.6.1).

3.2.3.2.4. Прекомјерно ројење пчела је непожељно у пчеларству, јер се оне њиме исцрпљују, а добитак је занемарљив. Та радња се означава глаголом *џрџкаџи се*, *џрџка се*, као и одговарајућом глаголском именицом *џрџкање*. Сродни еквиваленти нису пронађени у другим говорима и осталим словенским језицима, за разлику од лексичког гнијезда прасловенског коријена **perk-*, веома распрострањеног у сточарској лексици свих словенских језика за означавање оплодне животиња, првенствено коза (Клеп. 37). Мада се на испитиваном подручју акценатски дистингвирани спаривање коза (*џрџкаџи се*) и прекомјерно ројење пчела (*џрџкаџи се*), ипак се на семантичком плану уочава заједничка архисема 'изразита способност размно-

жавања'. Та акценатска дистинкција вјероватно је у складу са општом тежњом за антропологизацијом пчеларске лексике.

3.2.3.2.5. Стварање слабог роја, што је, најчешће, резултат прекомјерног ројења, означава се свршеним глаголима *йрснуи* и *изјаловиш се*. Прекид или изостанак размножавања пчела на испитиваном подручју, као и у неким другим с-х. говорима, спорадично се означава глаголом *јаловиш се*, такође преузетим из сточарске лексике. Стварање безвриједног роја, с утилитарног аспекта, равно је неројењу, или пак има још неповољнији резултат. Наведени глаголи одразили су се и у номинацији одговарајућих ројева (2.2.2.1.2).

3.2.3.2.6. Исцрпљивање пчелињих друштава превеликим ројењем на испитиваном подручју именује се низом финитних глагола сложених с префиксом *из-*: *исйрскати се*, *изрјоши се*, *исцрвиш се*, *исйушишати се*, *исйрдошиш се*, *исйецаш се*, *исйрндецаш*, *исйркашиш*. Највећу распрострањеност има глагол *исйрскати се*, који је префиксацијом измјенио не само вид него и лексичко значење: 'прекомјерно се ројити' > 'ослабити прекомјерним ројењем'. Исто се помјерање значења огледа у глаголима *изрјоши се* / *изројиш се*, *исйушишати се*, *исцрвиш се*. Мотивација већине наведених глагола је провидва. По саопштењу проф. Н. Богдановића, глаголом *изројиши се* у ји. Србији се означава завршетак сезоне ројења – «изројиле се за ову годину». Гагол *исйрскатиш*, забиљежен при ушћу Раме, чудна је деформација турцизма *исйакашиш*, раширеног у општој лексичкој ји. Херцеговине. У синониму *исйрндецаш* огледа се потцјењивачки однос према безвриједном роју, као и опонашање звука омање групе пчела у којој преовлађује звррка трутова. Мотивација глагола *исйецаш се* у овој функцији сасвим је нејасна.

Ј. Живановић је забиљежио банатски фразеологизам *йреко ножа бацшиш рој* којим се означава ројење и поред покушаја да се оно онемогући подрезивањем старинске кошнице (РСАНУ s.v. нож).

3.2.4. Понашање ројева ван кошнице

3.2.4.1. *Бјежање ројева*. Често се догађа да пчелар не успије да ухвати рој који је излетио из кошнице или пак да пчелиње друштво, због недостатка хране или неке друге неповољне околности, само напусти свој стан и изгуби се у потрази за новим станом и извором хране. Та појава се на испитиваном подручју означава општим глаголима *бјежаш* – *йдбјеж*, *ушећ* и *селиш*. Једино се синтагмом *гйинуш се с водшишнѐ*, потврђеној у источној Херцеговини, прецизира напуштање пчелињег друштва из кошнице с празним сањем. У другим нашим говорима, као и у стручној терминологији, та појава се означава глаголом *бјежаш*, од чијег коријена су изведени и називи одговарајућег роја – *бјежунца*, *бјжац* (в. 2.2.2.1.3).

Сродан еквивалент глаголу *ушећ* засвједочен је у пољском извору с почетка XVII вијека: *исіека́с* (Кончки 25).

3.2.4.2. *Сйушишање ројева*. Послије излијетања из кошнице, рој се спушта на неки предмет у непосредној околини, најчешће на грану оближњег дрвета, гдје се групише у облику грозда. То спуштање се у испитиваним говорима означава дијалекатским формама општих глагола *сјестш*, *савиши се* – *савијаш* се, *йрвишиш* – *йрвијаш* се, *йрионуш*, *слећи се* / *слећуш* се и *објесиши се*.

Најраспрострањенији је глагол *сјестш*: на десној обали Неретве у сз. дијелу испитиваног подручја, насељеног српским становништвом – *сјѐс*, у источној – *сѐс*, а у западној Херцеговини *сйс*. Најчешће се среће у формулама којим се рој призива

да се спусти на жељено мјесто. Свршени глагол *сјесити*, а понекад и његов несвршени парњак *сједати*, распрострањен је на читавом с-х. подручју. Такође, чести деривати коријена **sēd-* у осталим словенским језицима у блиским значењима (в. 5.1; 3.2.1) у овој пчеларској функцији много су рјеђи: рус. *оседатъ* и *осаживаиъся* (Попов 207) и чеш. *usedati se* (Крејн бр. 812).

Приличну распрострањеност у си. Херцеговини има видски нар *савиити се* – *савијати се*, а у много рјеђој употреби је *ѝривии се* – *ѝривијати се*. Расположиви извори не потврђују шири ареал тих глагола на с-х. подручју, али су сродни еквиваленти засвједочени у источнословенским језицима: рус. *ѝрививаиъ*, *ѝрививаиъся*, *даиъ ѝривой* (Попов 213), полес. *вицца* – *звицца*, *вѣтыс'а* – *звѣтыс'а* (Пол. 324).

На источном рубу испитиваног подручја, чест је пчеларски синоним *ѝријенуити*, док се на западној и јужној периферији срећу варијанте глагола *ѝдс* / *ѝднуити*. Сродан еквивалент је регистрован у старополском извору – *рѣсѣ* (Концки 23).

Глаголом *објесити се* / *обисити се* често се, нарочито у западном подручју, означава вјешање роја на грану или какав други предмет.

На ширем западном подручју раширене су дијалекатске форме видског пара *хваишати се* – *ухваишиити се*: *вѣшати се* / *фѣшати се* / *фѣшати се* – *ѝваишати се* / *ѝфѣшати се*. Расположиви извори пружају више синонимних пчеларских потврда глагола *ухваишиити се* у хрватским говорима.

3.2.4.3. Мировање ројева. Послије спуштања на неки предмет у околини пчелињака, извјесно вријеме рој мирује. То се стање означава несвршеним глаголом *висити*: *вѣсити* у западној, *вѣсеити* у источној Херцеговини и *вјесити* у јужној Босни. И у словеначком језику је у истом значењу забиљежен глагол *visiti* (Шмид 12, s. v. гој).

У Пиви се та појава означава глаголом *држати се*.

3.2.4.4. Враћање ројева. Услјед неке неочекиване околности, догађа се да се рој врати у исту кошницу из које је полетио. Та се појава означава синтагмом, која се данас осјећа фразеологизмом, (*ѝо*)*враѝиити се* – *враѝати се на оца* / *на бабу* / *на мајку* / *на маѝицу* / *на сѝѣраца*. Архаизирани синоними *оѝац*, *баба*, *мајка*, *маѝица* и *сѝѣрац* односе се на пчелиње друштво које се ројило. У Црној Гори потврђена је варијанта *враѝиити се на мајку*, а у Далмацији *ѝовраѝиити се на оѝака*. Иако су ти називи матичног друштва готово сасвим нестали, фразеологизам се одржао све до наших дана, мада га савремени пчелари не познају, него ту појаву аналитички означавају савременом лексиком, нпр. *враѝиити се* / *врнути се у ѝсѝѝ кодиницу* и сл. О старости тог фразеологизма говори и подударан еквивалент у старополском извору *vroćić sie nǎ máciory* (Концки 26).

Истим фразеолошким моделом означава се и једно блиско значење. Приликом сеобе пчела на недовољну удаљеност, тј. кад се не иселе ван њиховог ранијег радијуса летења, догађа се да се оне врате на мјесто одакле су пресељене. Та појава се у неким с-х. говорима означава фразеологизмом *враѝиити се на залеѝ*, који није потврђен на испитиваном подручју, изузев у једном јужнохерцеговачком етнографском запису с почетка прошлог вијека (Благај). Значење пчеларске одреднице *залеѝ* у нашој лексикографији се дефинише прилично несигурно и неодређено, мада је јасно да се њоме означава мјесто одакле су пчеле полетјеле. Расположиви извори потврђују рефлексе одговарајућег глагола у неким словенским језицима у блиском значењу: рус. *залѝвати*, пољ. *zalatować*, чеш. *zalétávat se*, *zaletnouti* 'бјежати из кошнице (о роју)' (Крејн бр. 248).

4. УГИБАЊЕ ПЧЕЛА

4.1. Опште угибање пчела

4.1.0. Угибање пчела означава се синонимним низом глагола којима се у општеупотребној лексици именује углавном престанак човјечјег живота (*мријети* и сл.), док су глаголи који су изразито везани за одговарајући процес код животиња (*крејати*, *цркнути*, *лијсати*) табуизирани у пчеларској лексици или имају веома ограничену функцију и употребу. То је један од остатака прасловенског култа пчеле и њеног изразито антропоморфистичког поимања у народним вјеровањима, о чему, поред обимне лексичке грађе, у чијој творби учествује основа **mer-* / **mr̥-*, и непосредно говоре етнологи, митологи, апидолози, пчелари (Т. Ђорђевић, Природа у веровању и предању, 216; Ј. Stabej 324; Novak 74; Топоров 23; Пуј. Умир. 346-351). Судају према француском сродном еквиваленту *mourir*, који је ушао и у пчеларску терминологију (Крејн бр. 859), та појава је шира од словенског ареала.

Насупрот народним говорима, у нашој пчеларској литератури употребљавају се неутрални синоними (*уинути* – *уибаи*), као што је случај и у неким другим словенским пчеларским терминологијама: рус. *йоибаиџь*, пољ. *ginąć*, чеш. *uhynouti* (Крејн бр. 859).

Избором одговарајућих лексема, на испитиваном подручју, дистингуира се престанак живота пчела зависно од тога да ли су то поједини чланови пчелињег друштва, друштво или читав пчелињак, затим да ли је узрочник смрти познат или непознат и да ли су пчеле жртве међусобног уништавања (в. 5.13) или свјесног усмрћивања од стране човјека (в. 16.16).

4.1.1. У огромној већини случајева, угибање пчела се означава глаголом *мријети* / *мриџи* и његовим префиксираним формама *изумријети* / *изумриџи* – *изумираџи*, *идумријети* / *идумриџи*, *сидумријети*, *умријети* / *умриџи* – *умираџи*. Несвршеним исходним глаголом и његовим свршеним парњаком *умријети* / *умриџи* означава се угибање пчела уопште – јединки, друштва и цијелих пчелињака, најчешће без навођења узрока. Префиксираним глаголом *идумријети* / *идумриџи* означава се угибање свих субјеката, а видским паром *изумријети* / *изумриџи* – *изумираџи* потпуно угибање пчела без њиховог обнављања. Глаголом *сидумријети* означава се тихо угибање пчелињег друштва услед недостатка хране или матице.

Уз уобичајени *изумријети* / *изумриџи*, за означавање потпуног истребљења пчела, употребљавају се и повратни глаголи *искоријениџи се* и *искдоџи се*, као и стилстички маркирани фразеологизми *зидумријети се сџме* / *зидумриџи се сџме* (пчелама) и *сидумриџи се сџме* (пчелама). У Пољцима у Далмацији каже се *смакла се чела*.

4.1.2. Глаголи *инути* / *уибаи* / *уињиваџи* – *инути* врло су фреквентни у херцеговачкој пчеларској лексици, што није само резултат утицаја стручне литературе него и њихове немаркираности на семантичкој оси човјек – животиња, па нису ни били табуизирани. У чакавским говорима у истој се функцији јавља перфектив *йоинути*, док је у јужносрбијанским говорима глагол *уинути* табуизиран у овој дјелатности. У средњовјековним српским текстовима, угинуће пчелињих друштava се означава видским паром *йоџбноуџи* – *йоџбаџи* (Даничић s. v. *оулиџ*). Значење ових глагола је помјерено у односу на видски пар *мријети* – *умријети* утолико што

они обично подразумевају наступање смрти узроковане неком неповољном околношћу (неповољна температура, недостатак ваздуха, безматичност и сл.). Осим наведених сродних термилолошких еквивалената, истовјетна семантичка и етимолошка паралела забиљежена је и у старопољском језику: *ginąć – zginąć* (Кончки 12, 35).

Идентично значење и функцију у пчеларској лексици има мање фреквентан видски пар *сїррагаїт – настїррагаїт*, ограничен на јужну Херцеговину, док се пар *гўишиї се – њогўишиї се* односи на угинуће пчела због недостатка ваздуха.

Уз глагол *самријеїт* као прави синоним функционише *сасўїт се*, а у западној Херцеговини је регистрована њихова истозначница *скїйаїт*, која се у општој лексици обично везује за животињску сферу.

4.1.3. У изузетним случајевима кад се настоји да се нарочито истакну неповољне околности које изазивају угибање пчелињих јединки или друштава, прибјегава се глаголима изразито везаним за животињски регистар – *цїркнуїт* и *крїйаїт*, мада огромна већина пчелара истиче да су ти глаголи недопустиви у овој сфери. Изузетно је забиљежен примјер у којем се наводи да пчела *крїйа* послјије убода човјека, ваљда зато што у је у овом случају она његов непријатељ. Запажа се нешто чешћа употреба тих глагола када се говори о трутовима, чије је поимање на супротном полу вриједносне осе. У секундарном извору је забиљежено да становници једног села изјављују за иновјернике у другом селу да за пчелу говоре да је *крїяла*, што је мало вјероватно, јер сви, без обзира на вјерску припадност, сматрају да је то гријех.

4.1.4. Кад су познати извршиоци усмрћивања пчела, изузев кад то човјек свјесно ради у њиховој експлоатацији (в. 16.16), онда се тај процес именује прелазним глаголима *нїишиїт – унїишиїт – унїишиїваїт*, а забиљежен је и перфектив *їднїишиїт* као ознака усмрћивања свих пчела. У бугарској терминологији *унищожаване на їчели* има блиско значење – 'убијање пчела' (ОЈЗСл Ж 0009). Синоним *їомдїриїт* нема јачу распрострањеност у пчеларској лексици као сродне ријечи из богатог деривационог гнијезда прасловенског глагола **mertī*. Романизмом *ликвидїраїт / леквидїраїт* означава се такође усмрћивање пчела, мада се њиме чешће означава усмрћивање сувишних чланова (трутови и матице) од стране њиховог друштва. И видски пар *смїкнуїт – смїцаїт* је потврђен у том ужем значењу.

4.2. Безматичност

4.2. Матице често страдају па њихова друштва остају без једине плодне женке и, ако не могу да изведу нову (недостатак залежених матичњака или јаја и врло младих ларви), осуђена су на угинуће. Стање таквог друштва се у стручној терминологији именује сложеном изведеницом *безматичност*, а одговарајући процес на испитиваном подручју означава се аналитички *дсїаїт б(р)їз матице, изїубити мїищу* и универбно *обїзматичиї се* и *об(р)їзїлавиї*.

Видски пар *безматичиї се – обїзматичиї се*, раширен у другим нашим говорима и познат општој лексикографији још од Вука, готово да је непознат на испитиваном подручју – забиљежене су појединачне потврде у дијалекатском лику у долини Неретве: *брїзматичиї се – обрїзматичиї се*. Међутим, назив резултата тог процеса добро је познат херцеговачким пчеларима – *бїзматїка, бїзматїак, бїзматичњак* итд. (в. 2.1.2.8). Сродни глаголски или номинализовани еквиваленти

чести су у другим словенским језицима: рус. (*о*)*безмайочейѣъ*, *безмайейѣъ*, *измайочейѣъ*, *безмайочностѣъ*, *безмайчесѣво* (Попов 206, 185), *обезмайочийѣъ* (Крејн бр. 227), полес. *обэзма́ччица* / *обэзма́ччиц'а*, *обэзмайэрыца* (Пол. 344), затим слвч. *bezmatkovost' včelstva* (Мила 13), чеш. *bezmatečný* (ОЈЗСл О 0038).

Насупрот незнатној распрострањености глагола *обезмайичий се*, његов метафорични синоним *об(р)езілавиий* заузима простран ареал у непрекинутом појасу од западног до источног руба средње Херцеговине. У етнографском извору забиљежен је његов видски парњак *брезілавиийи* на јужној периферији регије. Одроз ове дијалекатске особености на именовање одговарајућег пчелињег друштва је незнатан – *брезілавѡ* (улиште) (в. 2.1.2.8).

5. ОСТАЛЕ ПЧЕЛИЊЕ АКТИВНОСТИ

5.1. Кретање пчела

5.1.0. Кретање пчела, јединки и група, означава се општим глаголима зависно од начина њихова помјерања и средине у којој се то обавља. Ипак у избору лексема из ширег општег фонда глагола кретања осјећају се извјесне особености, а и ареалне разлике.

5.1.1. Кретање пчела без ознаке начина, правца, количине и мјеста именује се дијалекатским ликовима глагола *ић* / *ићийи*, док се кретање од кошнице напоље и обратно означава суплетивним видским паровима *изіћ* / *изіћ* – *излазиий*, односно *уљећ* – *улазиий*.

5.1.1.1. Масовно излажење пчела из кошнице, особито карактеристично за ројење, означава се већим бројем синонима: *искрцаий се* – *искрцавай се* у долини Неретве, *іркнуий* / *ірцнуий* у источној Херцеговини, *сукійайи* и *изјавиий* у Пиви, а понегдје и глаголима *букнуий* и *навалиий*. Глагол *сукійайи* / *сукљаийи* у пчеларском значењу наводи и РЈАЗУ. У значењу видског пара *сійайи* – *засуий* у ји. Херцеговини наглашенија је брзина кретања неголи масовност у тој радњи. Сродним еквивалентима у другим словенским језицима именује се излажење ројева из кошнице: рус. *сыйайѣъ* – *ошсыйайѣъ* (Жор. 93), полес. *сыйайѣъ* (Пол. 361), пољ. *surac się* (Козл. 432).

5.1.1.2. Кретање пчела помоћу крила кроз ваздух означава се дијалекатским варијантама глагола *лейјети* и његовим сложеницама и изведеницама: *лећеи* / *лећес* / *летиийи*, *лијетиийи*, *излећеи* / *излећес* / *излетиийи* – *излијетиийи*, *иолећеи* / *иолећес* / *иолетиийи* – *иолијетиийи*, *ирулетиийи*, као и девербалом *леи*. Ови глаголи су имали доста удјела у творби назива врста радилица (в. 1.3.1.2.2.1), дијела пчелињег тијела (в. 1.4.1), дијелова кошнице (в. 13.1.2.2.2.3.7-9) и др. И у другим словенским језицима уобичајени су сродни еквиваленти: рус. *улетійывайѣъ* (Попов 227), полес. *лэтиийѣъ* (Пол. 338), стпољ. *latác*, *latánie*, *lecieć* (Концки 24), буг. диј. *лейая* (Зел. 280), чеш. *vylétati* (Мудра 15), рус. *вылетиийѣъ за взятком*, буг. *излиїане на йаша*, пољ. *wylatiwać za żużkiem*, чеш. *vylétati za smůškou* (ОЈЗСл V 1322) итд.

5.1.1.3. Кретање пчела помоћу ногу по чврстој површини означава се глаголима *миљеи* – *размиљеи се* у источној Херцеговини, а архаичнијом варијантом *имілийи* у долини Неретве.

5.1.1.4. Завршетак летења већином ројева, тј. спуштање на тврд предмет, означава се дијалекатским варијантама глагола *сјѣс* / *сјѣс* / *сиѣс*, који је, са својим

бројним изведеницама, распрострањен и у другим семантичким пољима пчеларске лексике (в. 12.2.2). Сродан еквивалент забиљежен је у полеским говорима: *сѣсѣиы* / *сѣсѣиы* (Пол. 357). У формулама за дозирање ројева, у неким говорима, умјесто глагола *сјес* употребљава се као синоним *лѣћ*. Синонимни пар *иѣс* – *иѣгаи* често се употребљава и за означавање спуштања пчелињих јединки на чврст предмет ван њиховог стана.

5.1.1.5. Извршавајући више функција (ослобађање од измета, оријентисање, спаривање), пчеле понекад масовно облијећу око својих кошница. На испитиваном подручју, те се појаве често идентификују у номинацији и означавају се дијалекатским формама истих глагола и одговарајућих девербала: *вијариийи се*, *гражиии се*, *иіраи се*, *јарии се*, *илацаи се*, *њѣйрцаи се*, *иірдѣцаи се*, *оријѣиисаи се*, *ићи на оријѣиіацију*.

Глагол *иіраи се* и одговарајућа гл. именица *иірање* потврђени су на више мјеста у долини Неретве. Девербал *иіра* регистрован је у пчеларској лексикографији, као и на Косову, док се исходним глаголом у ји. Србији означава ројење пчела. Рефлексима прасловенског глагола **ъgrati* означавају се одговарајуће пчеларске радње и у другим словенским језицима: рус. *иіраиѣ*, *вѣиіраиѣ*, *вѣиіриваиѣ*, *иіроиіриваиѣ*, *иіра*, *иіроиіра* (Попов 189, 196, 214), *вѣиіра* (ОЈЗСл V 1269), полес. *ірат'*, *іран'је*, *виіраваиѣ*, *иіројіра* (Пол. 326, 333, 352), пољ. *przegra* (Крејн бр. 673).

Иста радња се у ји. Херцеговини именује видским паром прасловенског поријекла *јариий се* – *узјариий се*, а у западној Херцеговини општим синонимом *гражии се*. У ји. Херцеговини регистрован је глагол *вијариий се* са одговарајућом именицом *вијарѣње*, мотивисаним бесцљњним облијетањем станишта. У долини Неретве је забиљежен глагол *њѣйрцаи се*, сложен загонетним префиксом, попут општер глагола *којрцаи се*. Исходним глаголом *иірцаи*, раширеним у општој лексици у Далмацији, означава се и кретање, ударање задњим ногама и сл. (Скок, s. v. прцати).

Нејасна је мотивација глагола тамног поријекла *илацаи се* у овом значењу, потврђеним у источној Херцеговини, којим се у општој лексици означава купање, брчкање у води.

Термин књишког поријекла *оријѣиисаи се* и синтагма *ићи на оријѣиіацију* има одређеније значење, односи се само на облијетање станишта ради запамћења његове локације.

Радња се именује и девербалом *иілѣи*.

5.1.1.6. Од играња пчела, које изазива позитивне асоцијације, пчелари дистингвирају бескористан пчелињи лет, кретање када нема паше, када друштво нема матице, када су пчеле узнемирене и сл. Овакав начин кретања, везан за негативне асоцијације, изражава се општим ономотопејским глаголима, мотивираним посебним звуком који одају пчеле у таквим ситуацијама. Ти глаголи немају ширу употребу у пчеларској лексици, регистроване су само њихове појединачне потврде: *брѣндаи* у долини Неретве, *ијндаи* у западној, *зѣндаи*, *иірдѣцаи се* и *зѣндаи* у источној Херцеговини. Овај посљедњи употребљаван је и у старијој војвођанској пчеларској литератури.

5.2. Зимовање пчела

5.2.1. У току хладне годишње сезоне, животне функције пчела се свде на најмању мјеру, што се у стручној терминологији означава глаголом *зимоваи* и,

чешће, одговарајућом глаголском именицом *зимовање*. То стање се на испитиваном подручју најчешће именује деноминалима од опште именице *зима* – *зимий* / *зимовати* / *зимовати*, *зимовање*, а префиксираним формама означава се његова ингресивност – *зазимий се* и *озимий се*, односно финитивност – *презимий* и *изимий*. Глагол *презимий* оставио је трага и у номинацији пчелињих друштава – *презимак* (в. 2.1.2.9). Девербал *презима* регистрован је у златиборском говору. Сродни еквиваленти чести су и у другим словенским говорима и терминологијама: рус. *зимовка*, *презимовка* (Попов 196, 209), рус. куб. *зимовка* (Иван. Лекс. 67), полес. *зимоват'*, *вызимоват'*, *изрезимоват'* (Пол. 333), стпољ. *przeżimować*, *przeżimowanie* (Концки 9, 30), пољ. *przeżimować*, чеш. *přezimovati*, рус. *презимовати* (Крејн бр. 996), буг. *зимуване на ичели*, пољ. *zimówka pszczół* (ОЈЗСл Z 0823).

Зимско мировање пчела се у народним говорима идентификује са хибернацијом, па се то стање означава и општим глаголом *си́вати*, а пчеларски лексикографи то именују девербалом *гријемеж*.

5.2.2. У си. дијелу испитиваног подручја, продужетак живота пчелињег друштва у наредну сезону означава се глаголом *предоћи* (в. 2.1.2.9).

5.2.3. Ради заштите од ниских температура, пчелиње друштво се зими сабија у лопасту гомилу, која се у испитиваним говорима номинира дијалекатским ликовима опште именице *клујко* (в. 2.3.2). Тај се процес означава одговарајућим деноминалом *уклујчији се*, распрострањеним у ји. Херцеговини, док се у сјевернијем подручју срећу синонимне синтагме *у клујко се збији*, *у клуфко се завији*, а много су чешће рефлексивне форме општих глагола *збији се* / *сабији се* – *збијати се* / *сабијати се*, *ирибији се*. Извори из других словенских језика указују на синтагматске паралеле: полес. *собирацца в клуб* (Пол. 335), рус. *сильивание ичел в клуб*, буг. *свиване на кълбѡ*, пољ. *skierpanie pszczół* (ОЈЗСл S 2677). На једном мјесту у долини Неретве, регистрован је синоним *ујџији се*, мада нигдје није забиљежена исходна лексема *јеж* у одговарајућем значењу.

5.3. Пчелињи измет и његово избацивање

5.3.0. У току зимског мировања, у пчелињим цријевима накупи се доста несварљивих састојака, нарочито ако су се храниле неодговарајућим медом, па пчеле користе сваки лијен дан да излете и, кружећи изнад кошнице, ослободе се тих екскремената. Пошто је та физиолошка функција релевантна у пчеларству, пчелари је запажају и именују, мада су је раније погрешно схватили. Лексичка средства којима се то чини немају пејоративну конотацију, као што је случај за одговарајуће денотате код других животиња, нарочито људи.

5.3.1. Савремени пчелари пчелињи екскремент називају општим називом *измеи*, усвојеним и у пчеларској терминологији. У источној Херцеговини још се у траговима среће назив *слијег* / *слијеи*, мотивиран функцијом пчелињег измета у гајењу пчела. Пошто се пчеле ослобађају свог измета у лету око својих станишта, стари пчелари су проналазили пчелиња друштва настањена у природним шупљинама на основу густине и облика његових тачкица видљивих на свјетлијим површинама (в. 16.8.3). Будући да и ловци тим називом именују траг дивљачи, његова мотива-

ција је сасвим провидна. Услед обезвучивања последњег сугласника у номинативу и акузативу, дошло је до реетимологизације те лексеме и њеног везивања за глагол *слијетати*, јер пчелињи измет слијеће из ваздуха. Према етнографским записима с почетка XX вијека, види се да је тај назив био знатно раширенији у Херцеговини, а познат је био и у околини Сарајева. Ти извори упућују на варијанту *слијети* у женском роду, а на испитиваном подручју биљежена је у мушком роду. До тога је могло доћи због раширеног вјеровања да је цвјетни прашак у саћу измет, што је довело до обостране контаминације њихових назива: у долини Неретве се измет назива *снџијет* ж, док се у добром дијелу источне Херцеговине цвјетни прашак у саћу назива *илџијет* (с*слијет*). Вук је у Црној Гори такође забиљежио одредницу *слијег* са не баш сасвим тачним значењем – ‘пчелињи траг од меда и воска’, коју касније нису запазили ни пчеларски лексикографи (Пуј. Одгон. 353-354).

5.3.2. Пражњење цријева код пчела најчешће се у испитиваним говорима, а и у стручној литератури, изражава рефлексивним глаголским видским паровима *чиштити се* – *очиштити се* и *иروحити се* – *иروحитићавати се*, као и глаголском именицом *чишћење*. Сродни еквиваленти постоје и у другим словенским језицима: слов. *očistiti se* (Шмид 9), рус. *очищаюсь* (Попов 208), пол. *oczyszczać* (Крејн бр. 290).

Синонимни видски пар *ицїразниї се* – *исцїразниї се* мање је распрострањен.

Знатну распрострањеност има и синонимна синтагма *бацаїи слијег / измеїи*. И у стручној литератури често се употребљава синтагма *избацивати измет*.

5.4. Уређивање стана

5.4.0. Све шупљине на свом стану, природном или вјештачком, пчеле настоје да затворе, осим отвора за пролаз и провјетравање. Те сувишне отворе оне заптивају смоластом материјом, која се означава интернационалним термином грчког поријекла *иroyолис* (в. 6.3).

5.4.1. Пчелари не поклањају знатнију пажњу тој радњи, па ни њена номинација није прецизна. Најчешће се на испитиваном подручју означава глаголом *лијетијати*, заправо његовом префиксираним формом *залијетијати / залијатијати*, тј. истим глаголима којима се означава и аналогна радња коју обављају пчелари (в. 16.25.3). Ови глаголи одразили су се и на именовање средства којима се то ради – *лџетак, лџетило* (в. 6.3).

Синоним *засмолити*, забиљежен само на једном мјесту у источној Херцеговини, мотивиран је изворним називом прополиса. Сродан еквивалент познат је у словеначком језику: *prismoliti* (Шмид 12).

5.4.2. Затварање сувишних отвора на кошници прополисом понегдје се на испитиваном подручју именује истим глаголима којима се номинира и затварање ћелија воштаним поклопцима: *зайџетијати, мухурлџетати, зайџорити* (в. 5.6).

5.5. Градња саћа

5.5.0. Ради одгајања подмлатка и смјештаја хране, пчеле у свом стану граде саће (в. 6.2) од воска (в. 6.1). У именовању те, у пчеларству веома релевантне радње,

Глаголима *їднийи* и *їшћераїи* у синонимним синтагмама именује се градња саћа, односно њено довршење до одређене границе.

5.5.3. Извјесним бројем префиксираних глагола означава се почетак градње саћа и, најчешће, без навођења правог објекта.

5.5.3.1. Веома велику раширеност имају префиксиране и изведене форме глагола *-новийи*: *занџвийи* – *занџвџаїи* / *занџвџаїи*, *їонџвийи* – *їонџвџаїи* / *їонџвџаїи*, *обнџвийи* – *обнџвџаїи* / *обнџвџаїи* и одговарајући девербали *зџнова* и *занџвџаїе* / *занџвџаїе*, којима се означава градња саћа послѣје одузимања медног или у прољеће празог саћа. И у општој лексикографији, у том значењу су регистровани глаголи *зановийи* (РСАНУ 4а) и *їоновийи*. (Деноминалом *зџновџїи* именује се медоносни грм који својим раним цвјетањем омогућава пчелама прољећно обнављање саћа. в. 8.2.1.2) Сродни еквиваленти чести су и у другим словенским језицима: рус. *новийи*, *новџ*, *їоновка* (Попов 206, 212), *обновляїи* *воцины*, *їоновийи*, *їоновляїи* 'изрезивати старо саће ради замјене новим' (Попов 206, 212, 213), буг. *їоновяване* / *обновяване на їчелноїо їнезго*, рус. *обновление їнезга їчел*, чеш. *obnoveni plodiště* (ОЈЗСл Р 2095, О 0138).

5.5.3.2. Именоване почетка градње саћа понекад је мотивирано и бојом. У долини Неретве, та фаза се означава дијалекатским ликовима глагола *зџијелиїи*: *зџијелиїи* / *зџијелиїи* / *зџијелиїи* – *зџијелиїаїи* / *зџијелиїаїи* и одговарајућом глаголском именицом *зџијелиїаїе* / *зџијелиїаїе*. Насупрот тој провидној мотивацији, деноминал *зџсјериїи* / *зџсјериїи* (<*сјера* 'медљика'; в. 7.2.2), раширен на значајном простору си. Херцеговине, такође у већини случајева означава почетак изградње саћа, а очекивало би се да се односи на каснију фазу, кад саће добија тамнију боју, као што је и потврђено само на једном мјесту.

5.5.3.3. Обликом младог саћа мотивиране су синтагме *зџиїириїи* и *їо-зџиїириїи саће*. Завршна етапа градње саћа именује се антонимном синтагмом *зџиїириїи саће*, која има сродан еквиваленат у руском језику: *їриїиуїляїи* (*о воцине*) 'прекидати градњу саћа' (Попов 214).

5.5.3.4. Пчеле крсташице (в. 1.2.2) праве саће унакрс. Та се радња именује глаголима *крсїиїи*, *укрїиїаїи* и *їреїиїиїаїи*.

5.6. Затварање ћелија

5.6.0. Пчеле затварају воштаним поклопцима ћелије испуњене зрелим медом или леглом у стадијуму лутке. Пошто је та радња лако видљива и релевантна у пчеларству, пчелари је добро запажају и прецизно номинирају глаголско-именичким синтагмама. У глаголском дијелу употребљавају се синоними *зџиїириїи*, *їоклоїиїи*, *їечайиїи*, *мухурлеїисаїи*, *булаїи*, *зџулаїи*, *залиїи*, *зџикаїи* и још неки у пчеларству мање лексикологизовани глаголи. Други дио синтагме, који се често испушта, чине називи саћа, његових дијелова и њихова садржаја (*саће*, *ћелија*, *маїиїаїа*, *лула*, *мед*, *леїо*, *црџ*). Затварање меда и легла у именовану се поистовјећује или пак диференцира тим именским дијелом.

5.6.1. У испитиваним говорима, затварање ћелија се најчешће означава видским паром *зџиїириїи* – *зџиїаїи* / *зџиїаїи* у глаголском дијелу синтагме. Иста слика је и у пчеларској литератури. У источној Херцеговини и сусједној Дал-

На испитиваном подручју, знатну распрострањеност има глагол *кӯйиѝ*, а нешто су рјеђе његове сложенице *сакуйиѝ* – *сакуйѝаѝ* и *укуйиѝ*. Пчеларска функција ових глагола регистрована је и у општој лексикографији, а видски пар *сакуйиѝи* – *сакуйѝаѝи* уобичајен је и у пчеларској литератури.

Глаголима кретања *ић* / *ићиѝ*, *лѣћей* / *лѣѝиѝ* и *иџгаѝ* – *иџнуѝ* са прилошком одредбом извора хране често се означава сабирање хране: *ићиѝ на зановѝи*, *лѣѝиѝи у иашу*, *иџгаѝ на сѣру*.

Деноминалом *мѣдиѝ* и његовом сложеницом *замѣдиѝ* понегдје се означава и сакупљање пчелиње хране.

У долини Неретве, интезитет сакупљања хране диференцира се различитим лексемама: глаголом *баџаѝ* означава се појачана, а глаголом *иџлѣѝиковаѝ* ослабљена радња.

Глаголом *раџиѝ* се веома често, а сложеницама *гораџиѝ*, *нараџиѝ* и *ураџиѝ* прилично ријетко, означава цјелокупна пчелиња активност на сакупљању хране, изградњи саћа и одгајању подмлатка, што региструје и општа лексикографија. Ужа значења изражавају се синтагмама *раџиѝ на мѣду* и *раџиѝ на лѣлу*. Основни глагол је послужио и за извођење назива члана пчелиње заједнице који обавља поменуте послове – *раџилица*, *раџуља* (в. 1.3.1.1).

Видским паровима *вдиѝиѝиѝ* – *завдиѝиѝиѝ*, *забиџѣлиѝ* / *забиџѣваѝ*, уз изградњу саћа (в. 5.5.1; 5.5.3.2), означава се и сакуњање хране.

5.7.2. Сакупљање пчелиње хране у испитиваним говорима се скоро искључиво именује вишезначним називом *иџша* – 'извор, вријеме и сакупљање пчелиње хране'. Ма колико био фреквентан општи назив *иаша* са својим хипонимима *добра* ~, *јака* ~ : *лоша* ~, *слаба иџша*, ипак се његов исходни глагол готово не среће у херцеговачкој пчеларској лексици: забиљежени су само појединачни рефлекси старијег видског пара *иџс* – *диџс*, што се огледа и у неким другим словенским језицима: слов. *pasti* (Шмид 10), рус. *иџсиѝсѝ* (Иванов ЛС 77), полс. *иџсиѝѝсѝ* (Пол. 349). Значење сродних именица у другим словенским језицима помјера се од процесуалног – буг. *иџелна иџша*, *бериѝба* (Баб. 386), слов. *раџа* (Шмид 10) – до опредмећеног, на што указују и творбени наставци у појединим језицима – слвч. *včelia paša* 'извори хране за пчеле' (Мила 248), чеш. *včelí pastva*, пољ. *pastwisko pszczele*, рус. *иџелное иџсиѝбиѝце* 'извор пчелиње хране' (Крејн бр. 62). У руском називу *иџашня* 'саће с медом и леглом' значење је помјерено на резултат радње означене глаголом *иџсиѝсѝсѝ* (Жор. 89; Попов 209).

Глаголском именицом *уноиѝње* понекад се означава сакупљање хране, а сродни девербали књижевног поријекла *унос* и *иринос* односе се на резултат радње.

5.8. Смјештање хране у кошницу

5.8. Смјештање хране у саће, односно у кошницу, на испитиваном подручју се означава дијалекатским формама општих глагола *лиѝи*, *иуниѝи*, *сиџаѝи*, *уносиѝи* и *каџаѝи*.

Префиксираним формама глагола *лиѝи* (*налиѝи* – *налиџѣваѝ* / *наливаѝ*, *улиѝи* – *улиџѣваѝ* / *уливаѝ*) означава се смјештање слатких сировина у саће. Тиме је мотивирана и њихова номинација одговарајућим девербалима – *уљев*, *уљевица* (в. 7.2). Сродни еквиваленти регистровани су у полеским говорима: *заливаѝт*, *заливаѝиѝ*,

радње – лѐто – на ширем јужнословенском простору – *ѝрело* и сл. (в. 13.1.2.2.1.2.1.6). Такође и усамљена појава музичког деноминала *ѝслаѝ* у овој функцији резултат је метонимијског помјерања значења по сличности звука.

5.10.2. У групи глагола мотивисаних функцијом најчешћи су (*x*)*lágñii* (*ce*) и *расхлађиваѝ* (*ce*) / *разлађиваѝ* (*ce*), што се одразило и у именовању вршиоца те радње – *разлађивач* (в. 1.3.1.2.1.3). Иако је у стручној терминологији устаљен пар *ѝровеѝправаѝи* – *ѝровеѝправање*, ипак деноминал *ѝровеѝправаѝ* (*ce*) и синтаксички синоними *гáваѝи* *вјѝтар* и *вѝѝаѝи* *вјѝтра* имају нешто мању распрострањеност на испитиваном подручју. Сродни еквиваленти налазе се у западнословенским пчеларским терминологијама: чеш. *větrati*, *větrání* (Крејн бр. 305, 963) и слвч. *vetranie ul'a* (Мила 251). Пчеларски интернационализам *венѝлѝпраѝ* (*ce*) са усамљеним дијалекатским ликом *венѝѝлаѝи* *ce*, као и одговарајућа именица *венѝлѝаѝиѝа* са синтагмом *ѝрãвѝи* *венѝлѝаѝиѝу* веома су раширени код савремених пчелара.

5.11. Загријавање пчелињег гнијезда

5.11. Загријавање гнијезда је активност пчела на терморегулацији свог пребивалишта супротна провјетравању. Пошто та радња није доступна простом опажању пчелара (обавља се у унутрашњости кошнице у хладним данима, када се кошнице не отварају), сазнање о њој је књишког поријекла и означава се искључиво глаголом *ѝрѝјаѝи* (*ce*) и његовим сложеницама *зãѝријаѝи* (*ce*) – *зãѝријаваѝи* (*ce*). Сродни еквиваленти срећу се и у другим словенским језицима: стпољ. *grzejać sie* (Концки 19), чеш. *zahřívati*, *zahřívání* (Мудра 27, 37), полес. *wiirivám'*, *coirvám'* (Пол. 326, 358).

5.12. Заштита пчелињег друштва

5.12.1. Одбрамбена функција је једна од најоучљивијих пчелиних особина и добро је позната и пчеларима и непчеларима. Пчелиње друштво се организовано штити од непријатеља, као и од пчела из других друштава. Ову функцију обавља група пчела радилица, која штити кошницу и нарочито улаз у кошницу (в. 1.3.1.2.1.2). Та радња се именује глаголима *чúваѝи* и *сѝража́риѝи*, као и именицом *сѝрãжа*, а чест је плеоназам *чúваѝи* *сѝрãжу*.

5.12.2. Пчелине женке, матица и радилице, снабђевене су одбрамбеним механизмом – жаоком (в. 1.4.2), којом убадају непријатеље убризгавајући отров у њихово тијело. Та радња се у стручној терминологији означава глаголом *босѝи* и његовим сложеницама *убосѝи* – *убагаѝи*, као и девербалом *убог*. На испитиваном подручју, пчелиње убадање се означава већим бројем синонима преузетих из опште лексике, у којој означавају аналогну радњу међусобног повређивања живих бића.

Дијалекатске форме глагола *бòс*, *ùбос* – *убáгаѝи* прилично су одомаћене код савремених херцеговачких пчелара под утицајем стручне литературе. Једино је изворан глагол *бòцнуѝ* / *бáцнуѝ*, потврђен на западном рубу испитиваног подручја и вјерооватно је у ареалном контакту са чакавским варијантама *збосѝи* и *багаѝи*. И резултат убадања жаоком означава се одговарајућим девербалом *убог* / *ùбòг*. Кад контекст није довољан да се обезбиједи поимање ужег, пчеларског значења те опште лексеме, онда се она детерминира – *чѝлѝнскѝ* *убог*, *убог* *чѝлѝ*.

Сродни еквиваленти веома су распрострањени у чешком језику: диј. *bžodat*, *boc'ša* (ЕССЈ s. v. *badati, *bosti) и термилошко *bodati* (Крејн бр. 863), *bodnout* (ОЈЗСл Ž 0016), затим глаголска именица *bodnouti* (Крејн бр. 865), као и придјев *bodavý* 'склон убадању' (Крејн бр. 969).

На већини испитиваног подручја, као и у сусједној Црној Гори и јужној Србији, одбрамбена пчелиња радња се поима, не као бодење, него као угризање челустима, па се номинира дериватима прасл. коријена **éd-*: *ýjes* / *ýjuc* – *ýjégaiŭ*, *izuýjégaiŭ* и *ýjeg* / *ýjĕg*. У старијој пчеларској литератури среће се наведени девербал са професионалном детерминацијом, као и његова деминутивна форма: *ýjeg* / *ýjegaŭ* *йчелин*.

И у другим словенским говорима и језицима познати су сродни еквиваленти: полес. *zajadam'* (Пол. 331), слвч. диј. *zajat'* (Кахоун 200), рус. куб. *разъегайть* (Иван. ЛС 78), мак. *jage* (ЕССЈ s. v. *ěsti).

У испитиваним говорима, као и на ширем с-х. подручју, одбрамбена пчелиња радња се означава и глаголима од основе *жиц-*: *жйцаиŭ* – *жйцнуиŭ*, чији се одраз среће и у називима пчелињег одбрамбеног органа (в. 1.4.2). Ти глаголи, као и одговарајући називи жаоке, имају општије значење у нашем језику, јер се њима означавају и уједи других инсеката и змија. Напорецо с тим глаголима, у истом значењу јављају се и пароними *жйцаиŭ* – *жйцнуиŭ*, изведени од прасл. коријена **žeg-*.

С обзиром на велику шароликост сличних назива пчелињег одбрамбеног органа и његове функције у словенским језицима, очигледно је да је у њиховом именовану имала удјела контаминација два прасловенска коријена – **žeg-* и **ži-*. У формирању чакавског синонима *жвоцнуиŭ* (Пољица 107) назире се и ономатопеја.

На значајном подручју источне Херцеговине, јужне Далмације и Боке которске, убадање жаоком означава се глаголима од прасл. коријена **pek-*: *йѐцаиŭ* / *йѐцаиŭ* – *йѐкнуиŭ*, *исйѐцаиŭ*, *ѝйѐћ*, *уйѐћ*, *ѝйѐцнуиŭ*, а на Косову *йѐчиш*.

Старији пчелари, већином у источној Херцеговини, у истом значењу употребљавају глагол *клай* са сложеницама *заклай*, *исклай* и *йѝклай*.

И подаци са других говорних подручја показују да се опшгтим синонимима означава и пчелиње убадање: *ујрисѝи* у покупском (Сисак 29) и *уайѝиŭ* у источносрбијанским говорима (Лужница 420, Врање 194).

5.12.3. У ји. Херцеговини, глаголом *найагаиŭ* означава се масовно убадање неког живог бића.

5.12.4. *Убод на човјечјој кожи.* Убризавањем отрова (в. 1.4.3) на мјесту пчелињег убода, на човјечјој кожи се изазива болно запаљење са отоком, а понекад и са јачим компликацијама. Убодено мјесто се у испитиваним говорима назива општим називима сличних појава на кожи: *иклоѝац*, *чебуљѝца*, *жврка*, *йљѝишѝура* и *іноја-ниѝца*.

Највећу раширеност имају варијанте назива *иклѝѝац* / *иклѝѝац* / *иклѝѝац*, поријеклом од лексеме прасловенског поријекла **klorъ*, 'крпель', чије заривање у кожу изазива појаве сличне пчелињем убоду.

Остали регистровани синоними потврђени су појединачно: *чебуљѝца*, назив романског поријекла мотивиран сличношћу плика са главичицом лука (лат. *serpula*); девербал *жврѝка*, потврђен на далматинској граници, као и у РСАНУ, ономатопејског је поријекла – *жврѝкнуиŭ*, чвокнути; конавоска *йљѝишѝура* можда је

настала контаминацијом општих назива *īrīshīī* и *īlīk*, уколико није романског поријекла (уп. лат. *fluxus* 'оток').

Назив *īnoјāница* мотивиран је гнојењем коже, које се понекад јавља и на мјесту пчелињег убода.

5.13. Грабеж

5.13.0. Јача пчелиња друштва, обично кад у природи нестане хране, упадају у туђе кошнице и пљачкају мед и цвјетни прашак. Ова појава – *īрабеж* – веома је релевантна у пчеларству, па су јој и стари пчелари, исто као и савремени, придавали изузетну пажњу. Не знајући узрок тој појави, патријархални пчелари су је објашњавали магијским вјеровањима и радњама (в. 16.27).

Пошто је грабеж лако уочљива – на улазу у кошницу види се борба на смрт пчела радилица – сви пчелари је именују низом синонимних глагола и већином одговарајућих девербала: *најагаићи* – *најаг*, *īрабићи* – *īрабеж*, *искрвићи се*, *навалићи* – *навала*, *красићи* – *крађа*, *ошимаћи* – *ошимачина*, *клаићи се*, *косићи се*, *сјећи се*, *иући се*. Пчеле које отимају храну другим пчелама обично се и номинирају одговарајућим девербалима (в. 1.3.1.2.2.3).

5.13.1. Грабеж међу пчелама најчешће се на испитиваном подручју номинира видским паром *најас* / *најануи* – *најагаићи*. Док су ти глаголи проширени у свим херцеговачким говорима, одговарајући девербал среће се само појединачно у источној Херцеговини, и то у три акценатске варијанте: *најаг* / *најаг* / *најаг*. Глагол *најагаићи* чест је и у стручној литератури. Сродни еквиваленти постоје и у пчеларским лексикама других словенских народа: рус. *најагаић*, *најаг* (Попов 205), рус. диј. *најаг* и *најагъ* (Иван. Авт. 14), полес. *најагаићи*, *најагаићи*, *најаг* (Пол. 343), чеш. *paradění* (Мудра 47).

Глагол *īрабићи* забиљежен је само једанпут, док је одговарајући девербал *īрабеж* веома чест у источној Херцеговини и сусједним Конавлима. Да то није само утицај пчеларске терминологије, говоре и називи одговарајућег вршиоца радње *īрабџљивица* и *īрабилица* (в. 1.3.1.2.2.3). И у руској пчеларској терминологији употребљава се сродан еквивалент – *īрабић* (Крејн бр. 767).

У долини Неретве, знатну распрострањеност има видски пар *навалићи* – *наваливаићи*, а забиљежен је и одговарајући девербал *навала*.

На источном рубу Херцеговине, регистрован је пчеларски синоним *крас*, о чијој широј употреби свједоче називи одговарајућег вршиоца радње *красљивица* и *красилица* (в. 1.3.1.2.2.3). Девербали *крађа* и *красљивица* регистровани су и у источној Србији, а употребљавају се и у стручној литератури. И у неким словенским језицима постоје сродни еквиваленти: полес. *красићи* (Пол. 337) и бут. *красба* *ири* *ичелииће* (ОЈЗСл V 0947).

Глагол *ошимаћи* са девербалима *ошимачина* и *ошимачица* ријетко се употребљава.

Велику распрострањеност у испитиваним говорима, нарочито код старијих пчелара, има рефлексивни синоним *кдсији се* / *кдсији се*, као и његова префиксирана форма *ускдсији се*. Пчеларски ареал овог глагола протеже се на Србију и Македонију, а региструје га и РСАНУ (s. v. *кдсити се* 2в).

Глагол *клаићи се* и његове сложенице *исклаићи се* и *идклаићи се* чести су у источној Херцеговини, као и у Црној Гори.

Рефлексивни синоним *ицѹћ се* употребљава се у долини Неретве.

У ји. Херцеговини забиљежен је свршени рефлексив *искрѹвић се*.

У Босни је забиљежен синоним *исцјѣћ*, а у РЈАЗУ његова исходна форма *сјећу се* (с.bb).

У црногорском говору регистрован је синоним *ѡакомаѡиѡиѡи* (Ријечка¹ 142), који је вјероватно изведен од грецизма *комаѡи* са загонетном појавом префикса *ѡа-*.

6. ПЧЕЛИЊЕ ГРАЂЕВИНЕ И ГРАДИВНИ МАТЕРИЈАЛИ

6.1. Восак

6.1.1. У свом стану пчеле граде саће од материје коју излучују њихове воштане жлијезде. И у испитиваним говорима и у књижевном језику, та материја има јединствен назив – *вдсак*, који нема синонима. Понегдје се на испитиваном подручју јављају извјесне гласовне варијације: обезвучавање почетног сугласника у југоисточном дијелу Попова – *фдсак*, затварање иницијалног вокала у Конавлима – *вѡсак*, редукција вокала у другом слогу у сјеверној Херцеговини – *вдс^ск*. Ове појаве су изузетна периферна гласовна одступања од уједначене слике готово на цијелом херцеговачком подручју. Ради дистинкције од других врста воска, минералног, биљног или животињског, напреднији пчелари понекад се послуже и професионалним детерминатором – *чѡлињѡи / чѡлињски вдсак*. И у другим с-х. говорима, првенствено хрватским, јављају се извјесне фонетске варијације: у чакавском *воск*, у загорском кајкавском *војск* и *војсек*, а у пригорском кајкавском *војсак*. У испитиваним, као и осталим говорима, назив *восак* има шире значење, јер се њиме означавају и неке воштане израђевине и друге материје (в. 6.3; 7.1.2.1; 16.20.1). Као и остале стожерне пчеларске лексеме, *восак* у општеупотребној лексици има и симболична значења жутила (*жѡић кѡ вдсак*) и непромјенљиве вриједности (*кѡ ѡ воску*).

И у другим словенским језицима за ознаку градивног пчелињег материјала употребљавају се готово искључиво континуанте прасловенске лексеме **voskъ*. (Расположиви извори указују само на полески синоним веома мале распрострањености *жѡир / жир*; Пол. 331.) Јужнословенски језици, за разлику од источнословенских и западнословенских језика, најчешће имају покретни вокал секундарног постања: мак. диј. *вѡсок / вѡсак / восук / восък / фосок* (МЛЈА бр. 81), буг. диј. *восък / осък / осак* (Зел. 280), слов. *vosek* (Шмид 14). Од ове опште особине има и одступања, као што је већ наведено за чакавске и кајкавске говоре, а и у македонском је потврђена варијанта без непостојаног вокала – *воск* (МЛЈА бр. 81), док се у полеским говорима, у веома ограниченом подручју, јавља обратан случај – *вѡсок* (Пол. 324).

6.1.2. Придјев којим се означава да је што од воска или да се односи на восак изведен је помоћу старог форманта **-ѡтъ*: *вѡиѡиѡни / воиѡиѡни*, а у архаичнијем говору у долини Рање *вѡиѡѡни*. И у осталим с-х. говорима варијанте тог придјева изведене су помоћу истог форманта: *вѡиѡиѡан / вѡиѡиѡан / вѡиѡиѡен / воиѡѡен* (РСАНУ). У хрватској стручној литератури, употребљава се придјев *восковни* (нпр. *восковне жлијезде*), вјероватно под утицајем других словенских језика. И у погледу творбе овог придјева, јужнословенски језици су јасно одвојени од осталих словенских је-

зика. Наспрам форманта *-*ѣтъ* код Јужних Словена – буг. *восъчен* (ОЈЗСл V 0994) и *воицен* (Дунев 50), слов. *voščep* (Шмид 14), код Источних и Западних Словена уопштен је творбени морфем -*ov-*: рус. *восковѳи*, чеш. *voskový*, поль. *woskowy* (ОЈЗСл V 0994). Изузетно се наводи руска варијанта *воицанѳи* (Фасмер s. v. воск).

6.1.3. Као што ни општи назив *восак* нема правих синонима, на испитиваном подручју се не употребљавају ни једночлани називи за његове поједине врсте, него се оне дистингуирају помоћу детерминатора *ѳијећени*, *ѳрѳијећени*, *ѳрѳиѳиљени* (по начину екстракције из воштине), *бијели*, *жути*, *љекѳвији*, *чишти* (по особинама), *мршви* (од угинулих пчела, особина релевантна у култној употреби воска), *рѳштиљени* (према агрегатном стању) и сл. Слично је стање и на осталом с-х. подручју, изузев што се у црногорским и далматинским говорима детерминатор *ѳрѳиѳиљени* често замјењује синонимом *ѳреварени*, односно *ѳриварени*. И у другим словенским језицима разне врсте воска се означавају на аналоган начин, најчешће сродним детерминаторима, али понекад и универбно (нпр. рус. *ѳодѳиѳи*, *неѳобелоѳи*, *ѳробѳиѳа*, *разниѳка*, *каѳанец*; Попов 197, 206, 214, 218).

6.2. Саће

6.2.1. Општи називи

6.2.1.1. Висећа плочаста воштана грађевина, која служи за развој пчелињег подмлатка и смјештај хране, најчешће се, на испитиваном подручју, именује континуантима и дериватима прасловенске лексеме **sътъ*, а понекад и називима метонимијски помјереним са блискозначних референата.

У периферним говорима, јужним, источним и нарочито западним, распрострањена је акценатска варијанта у мушком роду *сѳи* и одговарајућа збирна именица *сѳе* / *сѳе*. У околини Сарајева, забиљежена је варијанта женског рода *сѳи*, а у западној Херцеговини њена акценатска варијанта *сѳи*. У већини средишњих говора, именица је у мушком роду са кратким коријенским слогом *сѳи* – *сѳе* / *сѳе*. Уз наведене варијанте назива *сѳи*, готово на читавом подручју су развијене и сингуларне варијанте *сѳѳ* / *сѳѳ* са финалном африкатом аналогички помјереном из збирне именице. У сјеверозападном дијелу регије, раширене су и творбене варијанте *сѳиѳина* / *сѳѳина* / *сѳиѳиѳа*.

У општеупотребној функцији, назив *сѳи* / *сѳѳ* има вриједност симбола уредности: *кѳ сѳи мѳѳа*.

У осталим с-х. говорима стање је слично. Вукова варијанта *сѳи* – *сѳе*, која је ушла у књижевни језик, изгледа да има највећу распрострањеност. Поред ње, у босанским говорима среће се и варијанта деминутивног постања *сѳиѳиѳа*, а у хрватским говорима варијанта аугментативног поријекла *сѳиѳина*, која се употребљава и у стручној литератури, и одговарајућа збирна именица *сѳиѳиѳе*. У кајкавском су проширени дијалекатски ликови *сѳиѳина* – *сеѳије* / *сеѳиѳије*, а у источносрбијанским говорима *сѳѳка* – *с'ѳе*.

Сродни еквиваленти уобичајени су и у осталим јужнословенским, осим бугарског, и источнословенским језицима: слов. *sat* – *satje* / *satovje* (Шмид. 13), мак. *соѳи* / *соѳиѳој* / *соѳиѳка* / *осоѳи* / *сѳѳи* / *сѳѳи* / *сѳѳи* (МЛА бр. 80), рус. *соѳиѳи* (ОЈЗСл S 1952), укр. диј. *соѳиѳи* – *асѳѳ'т'е* (Ник. 226), полес. *соѳиѳи* – *соѳиѳије* / *соѳиѳаја* ж (Пол.

349) итд. Руске варијанте *сой̄* / *ос̄ӣ* / *сой̄а* имају нешто уже значење – ‘сат испуњен медом или леглом’ (Попов 222).

Несумњиво је да је читаво ово деривационо гнијездо настало од прасловенског етимона **sьtь*, али његово поријекло, упркос многим претпоставкама етимолога, остаје тамно. У другим индоевропским језицима нема сигурних сродних ријечи, а његова унутарња форма остаје непровидна и у словенском лексичком материјалу. Ипак превладава мишљење да је **sьtь* у вези са именицом *syta* и глаголом *sytiiti*, којим се у више језика означава медни сируп, мед растворен у води, односно његово прављење: стпољ. *syta* (Концки 9), рус. *сы́та, сы́тійнѣ* (Попов 224), полес. *сы́та / сий́та / сий́то* (Пол. 361), укр. *сий́та, сий́тийнѣ* (Фасмер s. v. сы́та). Претпоставља се прелазни лик **syť*, што потврђују стари кајкавски лексикографи Хабделић и Белостенец, који имају *сий̄* ‘сат’ у женском роду, као и чакавски говор острва Крка – *сий̄* у мушком роду. У говору околине Сиска, основни вокал алтернира и у изведеници *сей̄ина / сий̄ина* (Сисак 31). С друге стране, и именица *сий̄а* потврђена је на више мјеста у с-х. говорима, али са значењима унеколико помјереним од оног у осталим словенским језицима. Вук јој приписује значење врсте меда ‘самоток’, што је блиско значењима која наводи РЈАЗУ ‘мед без саћа’ и ‘ушећерени мед’. Међутим, славонски писац Стипан Релковић крајем XVIII вијека употребљава именицу *сий̄а* у значење ‘медни сат’. Рјечник ЈАЗУ третира именицу *сий̄* као икавски рефлекс прасловенске лексеме **sьť* ‘мрежа’, а и именицу *сий̄а* изводи такође од ие. коријена **si-* ‘везати’. Више назива мрежастих предмета изведено је и у нашем језику од тог коријена: *сий̄а* ‘мрежа’, *сий̄нина* ‘плетер’ (Скок s. v. сита), *сий̄о*... Овим значењем управо би се и могао објаснити мотив именовања пчелиње вошта не грађевине лексемама **sьtь*, **syť*, **syť*, **syta*. Пчелињи сат изгледа као мрежа, па и његови дијелови се номинирају као дијелови мреже – *оке* (в. 6.2.3.1), а сама градња саћа се у словенским језицима означава семантичком паралелом **vęzati* (в. 5.5). Међутим, *сий̄* се јавља и у кајкавским говорима и ни у ком случају није икавизам. Ако би се могла претпоставити алтернација коријенских вокала *ě – ŷ* (као нпр. **vędro – *vydra*), са доста сигурности би се могло претпоставити да су од ишчезлог глагола сродног литавском *sięti* ‘везати’ (Скок s. v. сита) у прасловенском изведени блискозначни девербали **sьtь*, **syť*, **syť*, **syta* ‘медни сат’ и ‘медни раствор’, који су у свом временском и просторном развоју доживљавали и контаминацију (алтернација мушког и женског рода, помјерање значења до идентификације) или су то пак биле варијанте исте лексеме.

Мада је именица *сай̄* – *саће* са својим варијантама веома распрострањена и врло фреквентна, на испитиваном подручју, уз незнатне изузетке, готово да је сасвим непродуктивна у творби нових назива – уз наведену деминутивну и аугментативну форму, јавља се и у сложеници *схобсай̄ина*. Деноминалном придјеву нема ни трага у народним говорима. Далматински ренесансни писац Мрнарџић имао је придјев *саћан*, *саћна* (РЈАЗУ). У савременој пчеларској литератури, претежно хрватској, употребљава се придјев *сай̄ни* у термину *сай̄на основа*, који има великог одраза и у професионалној лексички. У прошлости је мед у саћу означаван синонимима *сай̄-мед* и *мед саћеник* (в. 7.4.2.11). Судећи према расположивим изворима, извођење придјева од одговарајуће именице није продуктивније ни у осталим словенским језицима: у слов. *satni, satne ulice* (Шмид 13) и рус: *сой̄овый* (Попов 222).

6.2.1.2. У народним говорима, често се назив градивне материје метонијски помјера на грађевину. На цијелом испитиваном подручју, називом *восак* и

његовим фонетским варијантама означава се укупност воштаних грађевина у кошници, дакле – функционише као синоним збирне именице *саће*, већином празно. Лексема *восак* је двозначна и у осталим с-х. говорима, а слично је стање и у другим словенским народним говорима: рус. *сѣрошѣ воск* 'градити саће' (Попов 188), полес. *молодѣ вѣск* 'младо саће', *сѣарѣѣ вѣск* 'старо саће' (Пол. 324), пољ. диј. *wosk* 'празан сат' (Варм. 82).

И назив *вѣшѣина* / *вѣшѣина* / *вѣшѣина*, којим се првенствено означава исцијеђено, деформисано саће (в. 16.20), такође се веома често употребљава за означавање празног саћа, тим више што се семантичка микропоља 'празно саће' и 'исцијеђено саће' највећим дијелом преклапају. Помјерено значење наведене лексеме региструје и РСАНУ, а често је и у осталим с-х. говорима. И у другим словенским говорима, гдје се континуантима лексеме **сѣтъ* првенствено означава саће испуњено медом, рефлексима лексеме **voskina* управо и служе за означавање празног саћа: слов. *voščine* (Шмид 15), мак. диј. *вошѣина* – *вошѣиње* (МЈА 81), рус. *вощина* (Попов 188), полес. *вошѣина* / *вошѣанка* / *вѣшѣа* (Пол. 325), пољ. *woščyna* (МАЗЈ бр. 254), чеш. *voština* (Мудра 18).

6.2.1.3. Не само да се назив *рѣм*, којим се означава дрвени оквир покретног сага (в. 13.1.2.2.2.3.10) метонимијски помјерио на своју садржину, на сат, него је у источној Херцеговини пренесен и на сат у старинској кошници, која није имала оквира. Таквог помјерања сродних еквивалената потврђено је и у неким словенским народним говорима: мак. *рам* (МЈА бр. 80), пољ. диј. *ramka*, *ramka z miodem* (Варм. 80), *ramka* / *rumka* (МАЗЈ бр. 254).

6.2.1.4. Неизвјесно је да ли се у пограничном дубровачко-херцеговачком подручју очувао изузетан јужнословенски траг сродног синонима од прасловенске лексеме **plastъ*, веома распрострањене у источнословенским и западнословенским језицима: рус. *ѣласѣ* (Попов 210), укр. диј. *ѣласѣ*, *ѣласѣок* (Ник. 226), стпољ. *plastr* (Конџи 32), пољ. диј. *plaster*, *plastyr*, *plajstor*, *plaster miodu*, *plaster* (МАЗЈ бр. 225), чеш. *plast* (Мудра 8), слвч. *plast* (Мила 161), глуж. *plast* (Фасмер s. v. пласт) итд. Уз саму границу према Конавлима, информатор је у неvezаном разговору младих пчелињи сат настао у току протекле ноћи назвао *ѣласѣѣуница*. Није могао објаснити откуд му тај назив, употребљавају ли га други пчелари, да ли се тако говори у сусједним Конавлима. Само се сјетио да се тако називају велике пахуљице снијега, што је регистровао и РЈАЗУ. По томе би се закључило да је то казационална метафора настала на основу више семантичких обиљежја (бјелина, прозрачност, кристална структура). Међутим, у истим значењима појединачно се јавља казационална метафора код Дубровчанина Мавра Ветранића, код кога означава пчелињи сат (Мед. II 161, РЈАЗУ), а код Беле и Стулића сјежну пахуљицу (РЈАЗУ s. v. платутица). У једном Ветранићевом рукопису спорна лексема је забиљежена у лику *ѣласѣуница*, још ближег херцеговачком казонализму. Унутрашња форма наведених лексема или варијаната је провидна: њихове исходне лексеме *ѣласѣ* и *ѣласѣа* означавају нешто широко, плоснато и плочасто, као што је и пчелињи сат. Херцеговац Ј. Памучима, славећи уредника Српско-далматинског магазина, у невјештим десетерцима пјева: „Уређујеш лијепо Српско цваће, / Те од њега правиш слатко саће. / Сви те Србљи имају избрана, / За пјестуна? Нами богодана.“ Уредников упитник показује на бесмисленост ријечи *ѣлѣстун*, умјесто које би се очекивало *ѣредводник*, *вођа* или слично. Није ли, можда, ово ипак метафора: 'сат' – 'вођа'? (Памучина 351 / 352). Постоји још једна интригантна паралела: у хрватској пчеларској литератури друге

половине XIX вијека, пчелињи сат се означавао и лексемама *ласџра* (Мед. II 161) и *ласџар* (Жив. II 1173). По Скоку, који не наводи ово пчеларско значење, то су грецизми који су у нашем језику изгубили иницијалне сугласнике *в / б*, односно *ѝ* (Скок s. v. ембластро, лаџтар). Први, распрострањен у хрватским говорима, могао би се семантички довести у везу са сатом – 'мелем', 'опека за каддрмисање', 'прозорско стакло', док други означава младицу на чокоту винове лозе и везан је за српско подручје (можда га је Живановић погрешно забиљежио). На основу изложеног, могло би се поставити питање: да ли, можда, постоји нека старија сродност између наведених синонима, не потичу ли сви из индоевропског коријена **plōt-*, чије континуанте обично означавају плочасте предмете?

6.2.1.5. По истом семантичком моделу означавања пчелињег сата плочастим предметом, настао је и пчеларски синоним *шкрила*, забиљежен у Покупљу, у околини Карловца (Сативе 54).

6.2.1.6. Уопштен податак да се лексемом *ружа* „у гдјекојим мјестима“ означава саће (Жив. II 1174) није другдје потврђен. Очито је да се ради о метафоричком помјерању назива више по поимању љепоте него изгледа.

6.2.2. Посебни називи

6.2.2.0. Особине саћа, веома значајне ствари и у животу пчела и у њиховом гајењу, изражене су и у богатству хипонима којим се диференцирају његове врсте. То диференцирање врши се већином детерминацијом општих назива, али понекад и универбно. Присуство или одсуство релевантног семантичког обиљежја обично се означава антонимним детерминаторима.

6.2.2.1. *Сагржасј*. Саће испуњено леглом или пчелињом храном означава се антонимним детерминативним паром *ѝун* : *ѝразан* (*ѝун саѝи*, *ѝун раѝм*, *ѝуна саѝиѝца*, *наѝуњена саѝиѝина*, *ѝуно саће* : *ѝразан саћ*, *ѝразна раѝма*, *ѝразан вѝсак*). Попуњеност саћа одређеним садржајем детерминише се именицама: *саѝи мѝда*, *саћ ѝрѝва*, *раѝм лѝла*. Одсуство садржаја у саћу често се означава придјевом *сух* / *сув* и њговим изведеницама и сложеницама: *суѝв саће*, *сућѝи вѝсак*, *сухаѝрак* / *суѝараѝк*, *сухѝсаѝиѝина*. Назив *суѝараѝк* потврђен је и на Златибору а региструју га и пчеларски лексикографи. У другим словенским језицима чести су сродни једночлани еквиваленти: рус. *сушь*, *ѝосушь* / *ѝасушь* (Жор. 95, 89), полес. *суш* / *суш'* (Пол. 361), пољ. *susz* (Козл. 369), пољ. диј. *suś* / *śuš* / *sus* (МАЗЈ бр. 254), чеш. *souš* (Мудра 18).

6.2.2.2. *Сѝаросѝи*. Квалитет саћа се оцјењује на основу његове старости: младо саће је танко, чисто и свијетло – pogodно за извођење легла, смјештај хране, а и за људску исхрану; старо саће је задебљано и онечишћено остацима кошуљица пчелињих лутака, ломљиво и тамно – непогодно за развој легла, смјештај хране и људску исхрану. То семантичко обиљежје диференцира се детерминаторским антонимним паровима: *млади* / *нови* : *сѝари* (*млаѝо саће*, *млаѝи вѝсак*, *ноѝа саѝиѝина* : *сѝаѝраѝ саѝи*, *сѝаѝраѝ вѝѝиѝина*, *сѝаѝриѝи вѝсак*), *љѝѝошњи* / *овоѝоѝишњи* : *лањски* / *ѝрошлоѝоѝишњи* (*љѝѝошњи саћ*, *овоѝоѝишњи вѝсак* : *лањска саѝиѝца*, *ѝрошлоѝоѝишњи саће*), *бијели* : *ѝрни* (*бијели саѝи*, *бијли вѝсак* : *ѝрна вѝѝиѝина*, *ѝрно саће*).

6.2.2.3. *Поклоѝѝеносѝи*. Саће испуњено леглом или пчелињом храном у одређеном стадију зрелости пчеле затварају воштаним поклопцима. Отворено саће се дистингира од затвореног детерминацијом назива воштаних грађевина и њихова садржаја (*саѝи* / *саћ* – *саће*, *восак*, *ћѝлија*, *маѝиѝњак*, *лула*, *чаура*, *мед*, *лѝло*, *ѝрѝв*) ан-

тонимним трпним придјевима глагола којим се означава градња воштаних поклопаца (в. 5.6): *ошворен* : *заошворен*, *зајечећен* / *зајечећен* : *незајечећен* / *незајечећен*, *закалајисан* : *незакалајисан*, *јоклојен* / *јоклојен* : *нејоклојен* / *нејоклојен*, *забулан* : *незабулан*, *заливен* : *незаливен*, *(за)мухурлејисан* / *(за)мурлејисан* / *(за)марлејисан* : *не(за)мухурлејисан* / *не(за)мурлејисан* / *не(за)марлејисан* (нпр. *ошворен ош*, *заошворен рам*, *зајечећен мајичњак*, *закалајисан мед*, *мурлејисано саће*, *заливена рама* итд.).

6.2.2.4. Намјена. С обзиром на намјену саћа за извођење легла или смјештај хране, херцеговачки пчелари именују само непожељно саће са великим бројем трутовских ћелија – *шрушовскџ* / *шрушовскџ* / *шрушњско саће*, *шрушовски саћ*. Забиљежене су и појединачне потврде једночланих назива: *шрушњовница* у западној и *шрушњак* у си. Херцеговини. Поред тога, понекад се посебно издваја и саће у којем се налази или се налазио мед – *медно саће*, што је резултат утицаја стручне терминологије.

6.2.2.5. Поријекло. По свом поријеклу, саће може бити природно, које су изградиле саме пчеле, и вјештачко, које су на основи пресоване воштане сатне основе дорадиле пчеле. Прво се налази у старинским кошницама, у кошницама с непокретним саћем, а друго у савременим, тј. у кошницама с покретним саћем. Прво се у испитиваним говорима обично не детерминира посебно, осим у изузетним приликама, када се то чини детерминаторима *јриродни* или *нејокрејни* (*јриродно саће*, *нејокрејни саћ*). Насупрот томе, вјештачко саће се често означава детерминаторима *јдркрјни*, затим *вјешњачки* у источној и *јмјешни* / *јмиши* у осталој Херцеговини (*јдркрјно саће*, *вјешњачки саћ*, *јмјешни саћ*, *јмиши водас*).

6.2.2.6. Положај у кошници. Разликовање саћа према мјесту у кошници било је релевантније у патријархалном пчеларству неголи у савременом, па извјесни архаизми из овог семантичког гнијезда упућују и на прасловенско именовање дијелова кошнице. Номинација саћа према положају у кошници врши се данас углавном детерминацијом општег назива придјевима *крајњи*, *средњи* и *доњи*, као и њиховом именичким изведеницама.

6.2.2.6.1. У просторном погледу, најчешће се посебно именује саће при боковима кошнице. Поред дијалекатских ликова детерминатора *крајњи* / *крајњи* / *крајњи* / *крајњи*, *јдркрјни* (*саћ*, *саће*, *саћина*, *саћина*, *оквир*, *рам*), јављају се и акценатске варијанте одговарајуће универбне форме – *крајњак* / *крајњак*. Акценатску варијанту *крајњак* региструје РСАНУ, коју наводи уз Вукову творбену варијанту *крајњик*. У пчеларској лексикографији забиљежена је и варијанта *крајнак*.

У Попову је регистрован архаизам *зајлеће* / *зајлеће* са већ магловитим значењем 'основни, носећи сат'. Да је то био крајњи сат упућује његова источнобосанска варијанта *зајлећњак* (БХТ XII 56; РСАНУ), као и синоним из си. Босне *зајлећњак* (БХТ IX 177). Крајње саће је учвршћено са двије стране, одозго и бочно, па отуда дефиниција из Попова 'основни сат'. Те лексеме су изведене од прасловенског назива задњег дијела кошнице **ple(k)tje*, односно доњег дијела пчелињег стана **peṭa* (Пуж. Мод. 132, 134).

У источној Херцеговини је забиљежен назив *јоловњак*, мотивиран тиме што је бочном страном причвршћен за зид старинске кошнице, тј. сат са ћелијама само на једној страни, половина сата.

У долини Неретве, сат причвршћен за бок кошнице означава се називом *јриљубак* / *јриљубак*, који на осталом испитиваном подручју има унеколико помјерено значење (в. 6.2.2.6.3).

6.2.2.6.2. За разлику од крајњих, унутрашњи сатови, којих је у старинским кошницама било знатно више, обично нису посебно номинирани. На испитиваном подручју забиљежен је само двочлани назив *средњѝ сѝиѝ*, коме у источној Босни (Тетима) одговара кондензована форма *средња̋к* (БХТ XII 56; РСАНУ s. v. зѝплѝтња̋к), а у си. Босни (Црњелово) проблематичан екавски лик *среда* у непрецизном етнографском запису.

6.2.2.6.3. *Мали сѝиѝ*. У лексичко-семантичкој групи којом се на испитиваном подручју означава саће, по богатству синонима издваја се семантичко микропоље 'мали сат', изграђен обично накнадно, у неком мањем међупростору, било међу оквирима савремене или при зидовима старинске кошнице. Већином, ти синоними су метафоре по сличности: *језик, сиса, слезена, ушѝиѝиѝа̋к, белеѝиѝја, заѝерак*, а неки су настали деривацијом или композицијом: *сѝиѝиѝ, ѝриљеѝа̋к, наљеѝа̋к, ѝриљеѝуба̋к, ѝрирасѝа̋к*.

У сјеверном појасу испитиваног подручја, проширен је назив *заѝерак*, преузет из ботаничке лексике. У западној Херцеговини регистрован је професионално одређен *заѝерак сѝиѝа*.

Значајну распрострањеност у долини Неретве има синоним *ѝриљеѝа̋к* / *ѝриљеѝеѝа̋к*, а у ји. дијелу Херцеговине регистровани су синоними *ѝриљеѝиѝа̋к* и *ѝрилећа̋к*, вјероватно мотивирани и локацијом – *леѝио, лећа* 'отвор за пролаз пчела'. У том дијелу регије рјеђе се јављају и синоними *наљеѝа̋к, ѝрирасѝа̋к / ѝрирасѝиѝа̋к* и *ѝриљеѝуба̋к*.

Језик, назив метафоричког поријекла, потврђен у западној Херцеговини, једина је лексема из овог семантичког микропоља која има сродних еквивалената у другим словенаским језицима: слов. *panjov jezik* (Стабеј 140), пољ. *język* (Енцикл. 43, s. v. *dzika budowa*), рус. куб. *язык* (Иван. ЛС 74).

Други синоним анатомског поријекла – *слезена*, везан за си. Херцеговину, настао је такође помјерањем назива по спољној сличности. Његове варијанте забиљежене су и у хрватским говорима: *слезено* у Покупљу (Сисак 24) и *слезенка* код Ритера Витезовића са мало нелогичним значењем 'основа саћа, најдоњи ред саћа' (РЈАЗУ 2), јер је саће објешено, основа му је на горњој или бочној страни. Вјероватно се то односи на мали сат изграђен при дну купасте кошнице плетаре.

Лексема *сѝса*, распрострањена у пчеларској лексички као назив матичњака (в. 6.2.3.1.3), у си. Херцеговини се употребљава и у овом значењу.

Ушѝиѝиѝа̋к, који има ограничен ареал у западном подручју, поред изгледа, можда је могао бити мотивисан и укусом, попут бугарског еквивалента за 'сат' – *ийѝиѝа* (ОЈЗСл S 1959).

Употреба турцизма *белеѝиѝја* у овом значењу при ушћу Раме мотивирана је сличношћу алатке за брушење са сатињем.

6.2.3. Дијелови сата

6.2.3.1. *Ћелија*. Шестоугаона призмаста кратка цјевчица, у којој се легу пчелиње јединке и смјешта храна, на испитиваном подручју обично се именује општим, већином деминутивним именицама *чахура, лула, руѝа, кућа, бешика, кѝиѝиѝа* или стручним терминима *ћелија* и *сѝиѝаниѝа*.

У сјеверним дијеловима, претежно источне, а и западне Херцеговине, велику распрострањеност имају дијалекатски ликови именице *чахура* – *чаѝура / чаѝура*

и њеног деминутива – *ча̀урица* / *ча̀вурџица*. Ова номинација је мотивирана учауривањем пчелиње лутке у том простору. У пчеларској и општој лексикографији (РЈАЗУ с) регистрован је овај назив у изворном лику – *чахура*, *чахурица*. Уз то, пчеларски лексикографи наводе као синоним сродну лексему *чашица*, која има паралела и у другим словенским језицима: буг. диј. *чашика*, *чешика* (Зел. 382), полес. *чашичка* (Пол. 364), док рус. *чашика* и рус. куб. *чашичка* имају уже значење – 'основа матичне ћелије' (Иван. ЛС 74).

Још већу распрострањеност има пчеларски синоним турског поријекла *лу̀ла* и његов деминутив *лу̀лица*, који су нарочито раширени у долини Неретве и јужној и западној Херцеговини. Деминутив је потврђен у источној Босни, затим код Вука Врчевића, а почетком овог вијека, истакнути мостарски пчелар Велагић се у својим текстовима служио називом *лула*.

Знатну распрострањеност у долини Неретве има назив *ру̀йа* и нарочито деминутив *ру̀јица*.

Деминутиви *ку̀ћица* и *ку̀ћа* уобичајени су, углавном, у западној Херцеговини. Варијанту *ку̀ћица* региструје пчеларска и општа лексикографија (РСАНУ), а у истом значењу употребљавао ју је и босански фрањевачки нисац Ф. Ластрић у XVIII вијеку.

Деминутив *ка̀јица*, мотивисан изгледом, и турцизам *бѐшика*, мотивисан простором за одгајање подмлатка, регистровани су само у по једном мјесту.

Савременији пчелари употребљавају стручни термин *ћелија* на читавом испитиваном подручју, изузев Рање, гдје је забиљежена акценатска варијанта *ћелија*. У XIX вијеку, и овај термин је у пчеларској литератури употребљаван у деминутиву – *ћелиџа*, а у прошлом вијеку се усталио у основном облику. Тај интернационализам је преузет у пчеларску терминологију у гласовној форми уобичајеној још од средњег вијека у православној религиозној терминологији, гдје означавала собу самицу у манастиру. Из пчеларске лексике је потекао и биолошки термин којим се означавају основне јединице живог ткива, које су виђене под микроскопом подсећале на ћелије у пчелињем саћу. Од словенских језика, према расположивим изворима, једино још у бугарском постоји сродан еквивалент грчке провенијенције – *килийка* (ОЈЗСл ЈА 0205). У европским језицима – фр. *cellule*, енгл. *cell*, њем. *Zelle* (Крејн бр. 137) – термин је преузет из латинског – *cella* 'собица за оставу, ћилер'.

Синоним *сѝданица*, везан искључиво за хрватску терминологију, готово да нема одраза на испитиваном подручју: потврђен је само код једног информатора без дуже пчеларске традиције. Изведен је од именице *сѝдан*, по истом семантичком моделу као и *ћелија*, а у пчеларској лексиси је познат, заједно са деминутивом *сѝданичица*, још од старих лексикографа Беле и Стулића (РЈАЗУ 2).

Вуков синоним *о̀кце*, који се почетком 20. вијека јавља у б-х. пчеларској литератури у варијанти *ошце*, вјероватно није имао шири ареал, па је ишчезао из књижевног језика. А управо тај назив има сродне еквиваленте у неким словенским језицима: укр. диј. *очко* / *вочко* / *в'ичко* / *воко* / *в'иконце* (Ник. 225), слвч. *ошко* (Мила 141).

Други Вуков синоним *љу̀йка*, распрострањен у србијанским говорима (РСАНУ s. v. љу̀пка²), изведен од глагола *љу̀йиши* 'љуштити' (ЕССЈ s.v. *Г'ирџка), помјерен је са блискозначног референта 'опна у ћелији којом је обавијена лутка' (в. 6.2.3.3) и није сродан са синонимним хунгаризмом *љу̀жа* (мађ. *lyuk* 'отвор, рупа') познатим у Војводини (РСАНУ s. v. љу̀жа²), као и хрватским германизмима *лукњица*

/ лукница (Сисак 31; Лички Осик 146; Скок s. v. лүкња).

Пред крај XVIII вијека, славонски писац Ст. Релковић служио се синонимом *икуља* 'лукња, рупа' (РЈАЗУ).

6.2.3.1.1. Поједине врсте ћелија, с обзиром на намјену, попуњеност и затвореност, херцеговачки пчелари обично дистингуирају посебним детерминаторима, а понекад и самосталним називима.

Приликом градње, пчеле формирају ћелије према њиховој намјени, зависно од тога какво ће се легло у њима одгајати и храна смјештати. У стручној литератури се именује више врста ћелија с обзиром на њихову намјену (*радиличке, ирућовске, матичне, медне, ирелазне, ирихвашне*), а на испитиваном подручју пчелари запажају углавном само трutowске и матичне ћелије, које се својом величином и изгледом издвајају од мноштва радиличких и медних ћелија.

6.2.3.1.2. Ћелије намијењене за лежење радилица, неупоредиво најмногобројније у саћу, ријетко се у испитиваним говорима посебно детерминишу, и то дијалекатским варијантама придјева *йчелињи*, а врло ријетко, под утицајем стручне литературе, и придјевом *радилички*, као и именицом (*челиња ћелија, челина лулица, челија чатура, радиличка ћелија, лулица о-челја*).

6.2.3.1.3. Трutowске ћелије, које се издвајају својом величином, а и непожељношћу у саћу, детерминишу се придјевом *ирућовски / ирућовски / ирућински (ирућовска чатура, ирућовска лула, ирућовска ћелија, ирућинска ћелија* и сл.), а понекад и именицом – *лула о-ирућинџе*.

6.2.3.1.4. Најизразитији облик имају ћелије за лежење матица, а и најрјеђе се јављају у саћу. За разлику од трutowских и радиличких, матичне ћелије се на испитиваном подручју веома ријетко именују двочланим називима (*лула од матициџе, лавна бџишка*). Понегдје се матична ћелија диференцира основним обликом именице, за разлику од деминутива, који се веже за остале, ситније ћелије: *лула*. Пошто су матичне ћелије лако уочљиве на сату и веома значајне за живот пчелињег друштва, пчелари их свуда универбно номинирају: *матицњак, сиса, жир и ирирасџак*.

Општу распрострањеност на испитиваном подручју има изведеница *маџицњак* (код Муслимана у долини Неретве – *маџићњак*), идентична са стручним термином, који региструју пчеларска и општа лексикографија. Сродни еквиваленти раширени су и у осталим словенским говорима и стручним терминологијама: рус. куб. *маџочник* (Иван. Авт. 9), укр. диј. *маџочник / маџош'ик / маџошник* (Ник. 226), полес. *маџочник / маџочњык / маџошник / маџошнык* (Пол. 340), пољ. диј. *matečnik* (МАЗЈ бр. 246), рус. *маџочник*, буг. *маџочник*, чеш. *matečnik*, пољ. *matecznik* (ОЈЗСл М 0267) итд. Једино је у словеначком истим формантом као у с-х. језику изведен еквивалент *matičnjak* (Шмид 8).

Значајну раширеност, уз назив *матицњак*, у источној Херцеговини има синоним *сиса*, настао метафоричким помјерањем из анатомске лексике по спољњој сличности. Сродни еквиваленти срећу се још у полеском – *сыска* (Пол. 358) и руском кубањском говору – *сосок* (Иван. ЛС 74).

Таквим помјерањем назива из ботаничке лексике настао је синоним *жир*, забиљежен у херцеговачком приморју.

На источном рубу испитиваног подручја регистрован синоним *ирирасџак / ирирасџак*, мотивиран чињеницом што се матичњааци граде накнадно, и то већином по бочном ободу саћа.

6.2.3.1.4.1. Пошто се ради о веома релевантном референту у пчеларству, пче-

лари посебно детерминишу поједине особине магичњака антонимским паровима према попуњености – *залѐжен* : *незалѐжен*, *йун* : *йрѐзан* и према поклопљености – *дйворен* : *зѐйворен*. Матичњак из којег ће се ускоро излећи матица детерминише се придјевом *з(г)рѐво*, као што је случај и у неким другим словенским језицима: рус. *майочник зрелый* (Попов 201), чеш. *zrelý matečník* (Мудра 32).

6.2.3.2. Вошћани йоклојци. Зрео мед или легло у фази лутке у ћелијама се затвара воштаном опном (в. 5.6), која се на испитиваном подручју именује дијалекатским ликовима именица *йоклојац*, *кайак*, *йечай*, *мухур* и *ойна*.

Највећу распрострањеност има девербал *йоклојац*, обично у плуралу – *йоклојци*, а напреднији пчелари га понекад и професионално детерминишу – *вдйшћаннй йоклојци*. Понегдје се јавља и деминутивна форма *йоклојчић*. И у старијој пчеларској лексикографији регистрован је назив *йоклојац*, који савремена терминологија посебно детерминише – обично *вошћани йоклојац*, понекад и *ћелични йоклојац*, или диференцира *йоклојац лејла* и *медни йоклојац*.

Изјесну распрострањеност има и колектив мушког рода *йечай* / *йечеи*, потврђен и у старијој литератури. Сродни еквиваленти, који чувају женски род прасловенске лексеме **реџѣтъ*, познати су у источнословенским језицима: рус. диј. *йечайка* (Иван. Авт. 8), рус. *йечайка* (Крејн бр. 122), укр. *йечайка* (Поповски 79). Судећи по распрострањености одговарајућег глагола (в. 5.6), употреба ове административне лексеме у пчеларској функцији врло је стара и питање које јој је значење примарно. Њена двозначност је резултат метонимијског помјерања: печачење је некада обављано пчелињим воском, па отуд и данашњи назив друге материје у истој функцији – *йечайни восак*. Уколико је **реџѣтъ* изведено од коријена **pek-*, онда би се могло закључити да је административна функција била примарна, јер видљиве термичке обраде те материје нема код пчела. А на то упућују и семантичке паралеле *мухур(лејсаи)* и *забулаш* (в. 5.6).

Код Муслимана у долини Неретве, очуван је синоним турског поријекла *мухур*.

Значајну распрострањеност има и турцизам *кайак*, који је и у општој лексици синониман називу *йоклојац*. У ји. Босни јавља се и у деминутиву *кайчић*. У старијој пчеларској лексикографији регистроване су такође деминутивне форме – *кайић* и *кайица*. Сродан еквивалент забиљежен је у словеначком језику – *kapice* (Шмид 6).

Одређену распрострањеност у долини Неретве има и назив *дйна*, у пчеларској функцији конкретизовано значење опште лексеме.

6.2.3.3. Кошуљица. Пчелиње јединке се у развојном стадијуму лутке омотавају опном, која их одваја од зидова ћелије. Овај омотач се, поред ентолошког термина *кокон* и *кошуљица*, назива и *чаурица* у српској, а *чахурица* у хватској пчеларској литератури. Мада се та опна примјећује посматрањем једино у виду тамније боје (*црно саће*, *црни восак*), ипак је већина пчелара свјесна њеног постојања и именују је називом метафорички пренесеним са одговарајућег одјевног предмета – *кдишуља* и, нарочито, деминутивом *кдишуљица*. У старијој пчеларској лексикографији, регистрован је тај назив такође у деминутивној форми, њоме се служио и мостарски пчелар Кајгаз у својим написима почетком XX вијека, а јавља се и у савременој пчеларској литератури. Континуанте латинске лексеме *casulla* познате су и пчеларским лексикама неких словенских језика: пољ. *koszulka* (Козл. 265), чеш. *košilka* (Крејн бр. 169), слвч. *košiel'ka* (Мила 248), полес. *кошџл'ка* (Пол. 337). И еквиваленти у још неким словенским и несловенским језицима настали су

по истом метафоричком моделу ('одјевни предмет најближи човјечјем тијелу' > 'опна пчелиње лутке'): слов. *srajčica* (Шмид 13), рус. *рубашка* (Иван. ЛС 79), њем. *Puppenhemd* (Крејн бр. 169).

У југоисточној Херцеговини, у истој породици забиљежена су два okazaционална синонима: *йѐљушка*, изведен од глагола *йѐљушати* 'комушати (кукуруз)' и *љу̀сѝура*, гдје се огледа контаминација два прасловенска синонима: **l'urьka* и **l'uska* (ЕССЈ), као и однос према блискозначном називу *љу̀йка* (в. 6.2.3.1).

Ентомолошки интернационални термин *кòкòн* познат је ученијим пчеларима.

6.3. Прополис

6.3.1. Смоласта тамна материја којом пчеле затварају непотребне отворе на свом стану и изолују га (в. 5.4.0) на испитиваном подручју се означава термином *йройолис*, као и општим називима разних љепила (*љейак*, *љейило*, *клија*, *йу̀йикал*, *лем*), смоластих маса (*смола*, *кайран*), као и блискозначним пчеларским терминима (*восак*, *йолен*, *некѝар*). У старинским кошницама, та се материја мање примјењивала него у савременим, у којима она својом љепљивом и учвршћујућом особином знатно отежава њихово отварање и подизање оквира. Савремени пчелари су свјесни и њеног антибиотичког својства, које се примјењује и у савременој фармацији. Том новином се и може објаснити широка распрострањеност интернационалног пчеларског термина, на једној, и великог броја синонима помјереног са сличних референата, на другој страни.

Савремени пчелари су усвојили интернационални термин грчког поријекла *йройолис* из стручне литературе наглашавајући га различито: *йрòйолис* у ји. Херцеговини и сусједној Далмацији, *йрòйолис* у сјевернијем подручју и *йройòлис* у већем броју мјеста. Оказионализми *йройолис*, забиљежен у сјевероисточној, и *йройолиѝис* у западној регији показују како се термин књишког поријекла може све рефлектовати у професионалној лексици. Овај посљедњи примјер са икавског подручја резултат је контаминације тако примљеног термина и лексема којима се означава љепљивост одговарајуће материје. Термин *йройолис* је и у с-х. пчеларској литератури готово потпуно истиснуо синониме, и народне (*смола*, *љейило*, *лем*), а поготово књишке (*вòсковина*, *воскòсмол*, *воскомàсѝих*; РСАНУ), као што је случај и у осталим словенским и европским језицима (ОЈЗСл Р 2993; Крејн бр. 705).

Велику распрострањеност на читавом испитиваном подручју има назив *смòла*, који се понекад и професионално детерминира – *челиња* / *челија* *смòла*, презет из ботаничке лексике по вањској сличности, а и по поријеклу супстанције, јер пчеле справљају прополис највећим дијелом од биљних смола. Назив (*йчелиња*) *смола*, потврђен и у ји. Србији, често је употребљаван у ранијој стручној литератури, а и у савременој се њиме обично објашњава интернационализам *йройолис*. Сродан еквивалент постоји и у словеначком језику: *smola* (Шмид 13).

Помјерање у пчеларску лексичку општег назива *љейило* / *лиѝило*, распрострањеног у долини Неретве, као и творбене варијанте *љейак*, регистровано је основном особином референта. Оказионализам *љейѝенка*, регистрован у источној Херцеговини, резултат је замјене са сличним називом грађевинског материјала. Сродни еквиваленти забиљежени су и у словеначком језику: *lepilo*, *lepež* и *lepilni vosek* (Шмид 7).

У Конавлима је забиљежен синоним *челиња* *клија*, посебно детерминирајући дијалекатски назив дрвеног љепила. Мада нема других потврда ове лексеме

прасловенског поријекла у с-х. пчеларској лексици, њени се сродни еквиваленти јављају у другим словенским језицима: рус. *восковий клей* (Жор. 80), пољ. *klój pszczoli, klój zatworowi* (Козл. 395), полес. *клеј / клэј* (Пол. 334), буг. *клеј* (Баб. 385). У словеначком језику, одговарајући придјев служи за детерминацију општијих именица у овом значењу: *klejna smola, klejni vosek* (Шмид 7).

Општи синоним турског поријекла *йууикал* забиљежен је у пчеларској функцији у ји. Херцеговини, а на једном мјесту је потврђен и турцизам *каййран*.

Загонетан је синоним германског поријекла *лѐм* помјерен с металног љепила због његове варијанте *лѝм*, потврђене на ијекавском подручју. Могло би се претпоставити да је та варијанта настала контаминацијом са еквивалентом арапског поријекла *lehim* да се у идентичној форми не јавља и у словеначком језику – *līm* (Скок s. v. *лѝм*). Раније је у пчеларској литератури називом *лѝм* често означаван прополис, а регистрован је и у пчеларској (Ружић) и општој лексикографији (РСАНУ).

У ји. Херцеговини и Пиви, старији пчелари идентификују прополис са познатијим пчелињим градивним материјалом – *вѝсак*. У хрватској пчеларској литератури употребљавана је изведеница *восковина* (Жив. II 404). Сродни еквиваленти срећу се у словеначком – *lepilni / smolni / klejni vosek* (Шмид 7) и руском језику – *восковий клей* (Жор. 80).

Појединачне потврде блискозначних пчеларских термина *йѝлен* и *нѝкѝар* као ознака прополиса резултат су њихове недовољне усвојености у професионалној лексици.

7. ПЧЕЛИЊА ХРАНА

7.0. Пчелиње друштво сакупља у природи хранљиве сировине – цвјетни прашак, нектар, медљику, слатки сок и воду, прерађује их и у знатној количини складишти и конзервира у свом саћу, како би обезбиједило залихе за читаву годину, па и дуже.

7.1. Цвјетнн прашак

7.1.0. Током читавог вегетационог периода, пчеле радилице сакупљају поленова зрна са цвјетова, сљепљују их у грудвице на својим задњим ногама, односе у кошницу и набијају у ћелије, гдје се, уз помоћ фермената и меда, ова материја дорађује и конзервира. Патријархални пчелари нису знали за огромну улогу цвјетног прашка у исхрани пчела – на пчелињим ногама су га обично поистовјећивали са воском или воштином, а у саћу са нечистоћом и пчелињим изметом, према чему су имали негативан став – строго су пазили да се са медним саћем не би појело и те материје. У складу са различитим поимањем значаја тог референта, на испитиваном подручју егзистирају два слоја лексике којима се она именује. Стручним терминима *йолѝн*, *йѝлуг* и (*цвјетѝни*) *йрах / йрашак* у савременој професионалној лексици означава се поменута материја у свим фазама сабирања и ускладиштења, с једне, и изворним називима *обнож* и *сњѝшница* диференцира се цвјетни прашак на пчелињим ногама и ускладиштен у саћу, с друге стране. У свијести савремених пчелара, старије схватање улоге ове супстанције је ишчезло, а у току првог сакупљања грађе код старијих и неуквијих још се задржавало разликовање двију фаза приготовљености те материје као различитих референата. Јављају се и други

именовали: цвјетни прашак на пчелињим ногама ван кошнице и пчелињи прашак ускладиштен у саћу.

7.1.2.1. Цвјетни прапашак на пчелињим ногама. Грудвице цвјетног прашка лако се уочавају на задњим ногама пчела радилица у току њиховог задржавања на цвјетовима и, нарочито, приликом уласка у кошницу. Како та материја бојом подсећа на восак, она је и идентификована са воском и његовом сировином – воштином. Именована је, углавном, по мјесту гдје се запажа – *обнож*, *обножје*, *обложја* и *обложје* (Пуј. Полен 58-59).

У источној Херцеговини, распрострањена је варијанта градивне именице *ѓбноѓж*, али је тешко из расположиве грађе установити род ове именице, а сигурно је да се јавља и у мушком и у женском роду. Варијанта *ѓбноѓжје*, забиљежена је само у околини Мостара, а фонетизам *обножње* потврђен је у секундарном извору, такође у долини Неретве. Из секундарних извора видљиво је да су називи из овог деривационог гнијезда били познати у Срему, Лици и Гружи. У РСАНУ су синоними *ѓбнож*, *ѓбножсак*, *ѓбножсањ* и *ѓбноѓжје* сврстани у дијалектизме, а тој сфери припада и изведеница *обножсица*, забиљежена у новијој стручној литератури као ознака грудвице полена.

У долини Неретве регистровани су синоними *ѓблѓж*, *ѓбложјај*, *ѓбложица* и *ѓблѓжје*, настали реетимологизацијом (пчелиње ноге су *обложене* цвјетним прашком). Да су те реетимологизоване форме херцеговачка иновација, показује не само њихово одсуство на осталим дијеловима с-х. језичког подручја него и сродни еквиваленти у свим скупинама словенских језика искључиво са коријеном **nog-*: рус. *обножъ*, *обножска*, *обножње*, *обноја*, *ножска* 'грудвица цвјетног праха на пчелињим ногама' (Попов 207), пољ. *obnoza* 'грудвица цвјетног праха на пчелињој нози' (Козл. 395), пољ. диј. *цобноза* (МАЗЈ бр. 245), слвч. *peľové obnôžku* 'грудвице...' (Мила 157). У другим изворима, значење је проширено на цвјетни прашак уопште, што понегдје може бити и последица његовог непрецизног дефинисања: слов. *obnožje*, *obnožina*, *vznožina*, *obnožnica*, *nanožnica* (Шмид 9), рус. *обноја* (Кок. Слов. 136), рус. диј. *обнижъ* (Кок. Нар. 126), укр. диј. *ѓбнож* / *ѓбнаж* / *ѓбнѓж*, *ѓбн'ишка* (Ник. 224), полес. *ѓбнаж* (Пол. 345). Сродни еквиваленти у другим словенским језицима показују да је прасловенска лексема **obъnožь* била двозначна и у женском роду, што се рефлектује и у херцеговачким говорима.

Последица поистовјећивања цвјетног прашка на пчелињим ногама са воском и воштином огледа се у његовом именовању у си. подручју *вѓсак*, а у сјев. Херцеговини *вѓћина* / *вѓићина*.

Синоним *ѓаћице*, регистрован у Војводини и Хрватској (Жив. II 307; РСАНУ 2 б), помјерен из одјевне лексике по убикацији, такође се односи на грудвице цвјетног прашка на пчелињим ногама.

7.1.2.2. Цвјетни прапашак у саћу. У стручној терминологији не постоји устаљен назив за цвјетни прах конзервисан и ускладиштен у саћу, раније је та материја означавана називом *рђа*, а у новије вријеме предлаже се, па и употребљава синоним *ѓерија*. Први је имао знатно упориште у нашим народним говорима, а други, директно преузет из руског језика, без гласовног усаглашавања са нашим језиком. Одговарајућа наша лексема *ѓрђа*, којом се означавају неки прехранбени производи, није позната у пчеларској лексци.

Цвјетни прашак конзервиран и ускладиштен у саћу у свијести старијих пчелара поиман је негативно и у именовању идентификован са пчелињим изметом (в.

5.3) или другим штетним материјама. Тим схватањем је и мотивирана његова номинација читавим низом истомоделних изведеница од коријенā **snēt*-, **smēt*-, **slēt*- и **svēt*- (Пуј. Полен 59-61).

Изведеница *шњѐйица* распрострањена је у си. Херцеговини, њена варијанта *сњѐйица* и њихова исходна лексема *снѝјейи* / *сњѐйи* у долини средње Неретве, у доњем току те ријеке и западној Херцеговини проширене су варијанте са измијењеним назалом у иницијалној сугласничкој групи – *смѐйилица* / *смѐйиљика* / *смѐйијика* / *смѝйиљика*; у ји. регији највећа је диверзификација синонима: *свјѐйиљика* / *свјѐйиљика* / *сѐйиљика* / *сѐйилица* / *сѐйиљичина*, *сљѐйица* / *шљѐйица*. У секундарним изворима са овог подручја забиљежене су ортографске варијанте *сјејилица* / *сјејиљика*, а почетком прошлог вијека синонимом *смејиљика* служио се у својим текстовима благајски пчелар Велагић. Дакле, синонимни низ изведен истим формантима и са истим акцентом од коријенā **snēt*-, **smēt*-, **slēt*- и **svēt*- изразито је херцеговачка особитост, мотивирана схватањем некорисности, па и штетности цвјетног прашка у саћу: *сњѐйица* у дијалекатским ликовима изведена је од именице *снѝјейи*, којом се првенствено означавају разни гљивични наметници на жити; *смејиљика* је у ботаничкој лексици синонимна са називом *снѝјейи* и претпоставља се да је од њега изведена дисимилацијом (Скок s. v. *снѝјейи*); *шљѐйица* је изведена од назива пчелињег измета – *слијег* / *слијейи*; *свјѐйиљика* је теже објашњива, мада у словенским језицима коријени **svēt*- и **smēt*- алтернирају у називима биљке *виџац* (Буђ. 232).

Остаје питање: од кога је назива цвјетног прашка у саћу почело лексичко разједначавање у херцеговачким говорима? Највјероватније је да је то била исходна лексема *снѝјейи*, преко чије је изведенице *сњѐйица* асоцијативним путем створен цијели синонимни низ. Тој претпоставци иде у прилог ботаничка синонимија *снѝјейи* – *рђа*, јер се и називом *рђа*, на испитиваном подручју и у другим словенским језицима, означава иста пчелиња материја. А могло би се, из семантичких разлога, претпоставити да и *сљѐйица* има првенство: *слијег* > *слијейи* > *сљѐйица* > *шљѐйица*.

Док се за горњи низ истомоделних изведеница са сигурношћу може тврдити да се односе на цвјетни прашак у саћу (нпр. никада се не каже да пчеле носе шљетицу, која се и не доводи у везу са обножи), за неколике лексеме мање распрострањености није јасно да ли се односе на ту материју или на цвјетни прашак уопште – *рђа*, *ирчица*, *џроа*. Ипак, сагледавањем значења тих и сродних назива у другим нашим говорима, као и шире, са доста вјероватноће се могу уврстити у ово семантичко микропоље.

На више мјеста у западној и си. Херцеговини, потврђена је општа именица *рђа*, али не увијек као сигурна ознака цвјетног прашка, пошто понекад изгледа да се односи на нешто ништавне вриједности, као у примјеру: *Ў јесѐн, каг је лѝйо врѝме, [пчела] ўваий нѐшиѝо рāнѐ, рђѐ кѝйи нѐшиѝо, јџа свѝкѝи кѝйи да ѝстанѐ у живѝѝиу* (Љуб.). Ни у примјерима кад се том именицом сигурно означава цвјетни прашак (Румб., Лип.) не би се могло тврдити да се то односи на прерађен и ускладиштен полен. Тај назив је често употребљаван у старијој пчеларској литератури за означавање цвјетног прашка у саћу, а у Подравини је забиљежен у варијанти *хрђа*. Специјална и општа лексикографија том називу приписују шире значење – цвјетни прашак уопште, а и етнографска потврда из јз. Србије као да се односи на то проширено значење. Међутим, ријетки сродни називи у другим словенским језицима као да иду у прилог ужем значењу: пољ. *rdza miodowa* (Брикнер 456) и рус. *ржавчина* (Попов 219) – први примјер се експлицитно односи на цвјетни прашак у саћу, док

за други то није тако јасно мада, се у даљем објашњењу наводи више синонима који се недвосмислено односе на ту материју. Руска аугментативна форма вјероватно указује на негативну конотацију тог референта, попут херцеговачке *сејличине*.

У Конавлима је регистрован синоним *їрчица*, мотивисан укусом цвјетног прашка или пак биљке богате том материјом.

У сјеверној Херцеговини, дијалекатски лик *їрда* помјерен је са воштаној тропи (в. 16.22) на цвјетни прашак у саћу, у чему се опет огледа народно поимање бескорисности те материје. У сремским говорима забиљежена је варијанта *їрдова* у истом значењу, као и сродан еквивалент у словеначком језику *trošinke* (Шмид 14).

У говору Куча, романизмом *бронза*, помјереним у пчеларску лексичку по сличности боје, такође се означава само цвјетни прашак у саћу (Кучи² 43), мада се то не слаже с дефиницијом у РСАНУ.

У пчеларској лексикографији регистрован је, наводно, народни назив *хљеб* (Жив. II 404), помјерен по истој функцији из хумане прехранбене лексике, чији су сродни еквиваленти познати у пчеларским лексикама сјевернословенских народа: рус. *хлебец*, *хлебина*, *хлеб йчелный* (Попов 227), рус. диј. *хлеб* (Иван. ЛС 79), укр. диј. *хл'иб* / *хл'ѣб* (Ник. 224), полес. *хлѣб* (Пол. 363), пољ. *chleb pszczolny* (Козл. 364).

7.2. Уљевица

7.2.0. Слатке сировине у течном стању које пчеле доносе у кошницу ради прераде у мед – нектар, медљика и воћни сок – немају устаљеног заједничког термина у стручној литератури. У народним говорима, тај референт се обично означава хиперонимом *мѣд* (што региструје и РСАНУ 1), чије се значење често сужава детерминаторима: *зѣлен* ~, *млѣд* ~, *нѣзабулѣн* ~, *незайѣчаѣен* / *незайѣчеѣен* ~, *нѣз(г)рѣо* ~, *немарлѣјисѣн* / *немурлѣјисѣн* / *немухурлѣјисѣн* ~, *нејѣдоклојѣен* ~, *ѣйворен* ~.

У херцеговачким говорима, у том значењу раширене су варијанте изведенице од глагола којим се најчешће означава уношење тих сировина у кошницу: *улиий* – *уливайи* / *улијевайи* / *уљевайи* (в. 5.8). Највећу раширеност има варијанта *уљевица* у источној, *уливица* у западној Херцеговини и фонетизам *уљѣвица* у околини Мостара. У ји. подручју потврђена је варијанта *уљевак* а у сусједним Конавлима *уљев*. Вук је забиљежио варијанту *уливак*, чије му значење није било сасвим јасно: „нешто на сагу у кошници”. У старијој пчеларској литератури уногребљавана је и варијанта *улишка*.

У источној Херцеговини, регистрован је синоним *сѣк* / *сѣк*, који је употребљаван у старијој стручној литератури а региструје га и пчеларска лексикографија, с тим што је понекад и детерминисан – *медљани сок*. Сродан еквивалент забиљежен је у Полесју – *сук* (Пол. 359).

Општом именицом *слаѣор* / *слаѣер*, мотивираном укусом, у западној Херцеговини се означавају слатке сировине унесене у кошницу, мада се њене варијанте вежу и за вјештачку пчелињу храну (в. 15.5). Сродни еквиваленти постоје у чешком – *sladina* (Мудра 34) и словачком језику – *sladina* (Мила 204). Сложеница *мѣѣослѣд* (РСАНУ) нема ослонца у народним говорима.

Девербал *унос* има знатно шире значење, њиме се означава све оно што пчеле доносе у кошницу, а *їринос* све што пчелари приходују од својих пчела.

7.2.1. Нектар

7.2.1.1. Слатки сок који пчеле сакупљају из цвјетова ради прераде у мед у стручној терминологији се означава интернационализмом грчког поријекла *нектар*. Термин је знатно раширен код напреднијих пчелара у источној Херцеговини у акценатској варијанти *некџар*, уз доњи ток Неретве јавља се и варијанта *некџар* а у Конавлима се у посљедњем слогу налази кратко, непостојано *а: некџар-некџра*.

Пошто се највећи, а често и једини дио уљевице (в. 7.2) састоји од нектара, нормално је што се та два референта идентификују и у номинацији: *мед* без детерминатора или са детерминарорима (*зелен* ~, *млџ* ~, *незабулан* ~, *незајечећен* / *незајечећен* ~, *нез(г)ри'о* ~, *немарлјисан* / *немурлјисан* / *немухурлјисан* ~, *нејдоклољен* ~, *ошворен мџ*), затим уљевица, сок, *слагер*.

7.2.2. Медљика

7.2.2.1. Са лишња неких биљних врста понекад пчеле сакупљају слатке сокове, који се у стручној литератури називају *медљика*, *мана*, *медна роса* или *медун*. По свом настанку, ти сокови се разликују: *медну росу* извјесне биљке излучују непосредно, а *медљику* посредством биљних ваши. Херцеговачки пчелари поистовјеђују те двије слатке материје, које се ни у стручној литератури често не диференцирају, него се најчешће називају заједничким термином *медљика*.

За разлику од нектара, који се у именовању често идентификује са медом (в. 7.2.1), слатки сокови с лишња се на испитиваном подручју означавају изведеницама од те стожерне пчеларске лексеме: *медљика*, *медич*, *медун*, као и називима другачије мотивисаности: *сјера*, *мана*, (*медна*) *роса*.

Назив *медљика* регистрован је на цијелом подручју, углавном код савременијих пчелара, што наводи на закључак да је његовом ширењу помогла литература. Секундарни извори потврђују његову распрострањеност у србијанским говорима, а региструје га пчеларска и општа лексикографија. На једном мјесту забиљежен је и одговарајући придјев *медљиково (саће)*.

Простран ареал у сјеверној Херцеговини заузима изведеница *медич*, само на једном мјесту јужније забиљежена је варијанта *медвич*, док се у долини Неретве, и у говорима у којима се разликују африкате, чује једино *мџић*.

На јужном рубу Херцеговине, на једном мјесту забиљежен је синоним *мџун*, који се среће и у хрватској пчеларској литератури, а биљеже га РЈАЗУ и РСАНУ у акценатској варијанти *мџун*.

Почетком XX вијека, у 6-х. пчеларској литератури, јавља се и назив *медовица*, вјероватно директно преузет из других словенских језика: чеш. *medovice* (ОЈЗ-Сл Р 0022), слвч. *medovica* (Мила 119), рус. *медовица* (Попов 201). Сродни еквиваленти са формантом *-ун-* постоје и у неким словенским језицима: рус. *медуница* (Попов 202), пољ. *miodunka* (Козл. 77), али и са другим формантом: рус. *медвянка* / *медянка* (Попов 201, 202).

Понедје у источној Херцеговини, медљика се означава синтагмом *мџна рџа*, сјеверније од тог ареала, у Босни, потврђен је синоним *слајкџа рџа*, а и без детерминатора – *рџа*. У специјалној лексикографији забиљежена је варијанта *медљана роса*, а у РМС још и *медена роса* и *медвена роса*. Сродни еквиваленти постоје и у другим словенским језицима: слов. *medena rosa* (Шмид 7), буг. *медена*

rosa (Баб. 386), рус. *медвяная роса* и *медовая роса*, пољ. *rosa miodowa* (Крејн бр. 447) и *rosa miodna* (ОЈЗСл Р 0022), укр. диј. *солódка росá* и *росá* (Ник. 227). Помјерање лексеме *роса* у пчеларску лексику посљедица је спољне сличности (капљице по лишћу), а и народног вјеровања да медљика „пада с неба“.

У источној Херцеговини, именовање медљике је мотивисано и бојом: у читавом појасу од сјевера до југа регије она се назива *сѣра*, у околини Мостара *сјѣра*, а у Коначлима *сѣр*. Понекад се овај назив и професионално детерминише *мѣднā сѣра* и *слајикā сѣра* или се детерминише према поријеклу: *ра̀сѣ̀това сѣра*, *кљѣ̀нова сѣра* и сл. Осим Вукове варијанте црногорског поријекла са дугим рефлексом јата – *сијер*, у осталим с-х. говорима нема јој помена. У руском језику је потврђен сродан назив за прополис: *сѣрѣ* (Попов 225).

У више мјеста на јужном рубу источне Херцеговине, приликом првог сакупљања грађе, регистрован је грекороманизам хебрејског поријекла *ма̀на*, понекад и детерминисан – *чѣ̀лиѣ̀ ма̀на*. У пчеларској литератури, тај се назив јавља без детерминатора, а региструје га и РСАНУ (36). И у другим словенским језицима, већином у народним говорима, постоје сродни еквиваленти: слов. *тапа* (Шмид 7), буг. *мана* (Баб. 386), слвч. *тапа* (Кахаун. 195), укр. диј. *ма̀нна* / *манá* (Ник. 227).

7.2.3. Воћни сок

7.2.3.1. Обично у току љета, кад у природи нестане нектара и медљике, пчеле сакупљају слатки сок из воћних плодова. Као и нектар (в.7.2.1), херцеговачки пчелари га називају *медом*, с тим што његово опште значење не сужавају детерминацијом. Ту сировину називају још (*во̀днї̀, слајикї̀*) *со̀к* / *со̀к*.

7.3. Мед

7.3.1. Општи називи

7.3.1.1. По уношењу у кошницу, слатке хранљиве сировине – нектар, медљика, воћне сокове, као и вјештачке хранљиве додатке, пчеле прерађују у своју трајнију храну – *мѣд*. Тај назив је јединствен на испитиваном подручју, као и у осталим с-х. говорима и стручној терминологији. Ни у говорима нити у књижевном језику општи назив *мед* нема синонима, а слично је стање и у другим словенским језицима, у којима се континуантама заједничког прасловенског етимона означава иста материја. Разлика је једино у опсегу значења, јер се у неким језицима тим континуантама означава и алкохолно пиће справљено од меда (в. 17.1.3), док се у с-х. језику одговарајући назив протеже на сировине од којих пчеле справљају мед (в. 7.2.1. и 7.2.3).

7.3.1.2. Одговарајући придјев у с-х. језику твори се помоћу два форманта: *-ан* / *-ни* и *-ен* / *-ени*, с тим што се њихова дистрибуција донекле разликује. У дистрибуцији тих придјева, односно варијаната истог придјева, ни општа лексикографија не уноси више свјетла. РЈАЗУ им приписује иста значења ('од меда', 'медоносан', 'пун меда', 'замеђен', 'сладак'), док их РМС диференцира: *мѣген* / *мѣден* 'који се односи на мед' и 'заслађен медом' и *мѣган* 'сладак као мед'. Према грађи са испитиваног подручја, могло би се закључити да се придјевом *мѣднї̀* (понекад и *мѣднї̀*),

који се никада не јавља у неодређеном виду, детерминишу називи пчелиње хране (*роса, сјера, млијечак*), пчелињих израђевина (*саће, восак, ћелије*), настамби (*кућа*) и пчеларског прибора (*йлоча, нож*). Насупрот томе, називи слаткиша приправљених с медом детерминишу се придјевом *мѣгенї* (*колачи*; понекад и *мѣгенї*). Двочлани назив *мајка мѣгенā*, који се употребљава само као хипокористик за матицу у формулама за дозивање ројева, не би се могао подвести под то разграничење. У овом случају синтагма је петрифицирана, и то у инверзији, а на избор придјева могао је дјеловати и ритам одређене фолклорне формуле.

И у неким другим словенским језицима одговарајући придјевци се творе истим формантима као у српско-хрватском. Наставак *-ен* познат је само јужнословенским језицима: слов. *meděn* (*medene čebele, medena rosa, medena paša, meden panj, medeno leto*), буг. *mègen* (ОЈЗСл М 0147), *mègena rosa* (ОЈЗСл Р 0022). За формант **-ъй-* у расположивим изворима постоји само потврда у пољском: *rosa miodna* (ОЈЗСл Р 0022), мада уз исту именицу други извори наводе варијанту с формантом **-ов-*, иначе познатим у западнословенским и источнословенским језицима: пољ. *rosa miodowa* (Козл. 76; Крејн бр. 447), чеш. *medovu*, рус. *медовый* (ОЈЗСл М 0417).

Савремени херцеговачки пчелари употребљавају и сложени придјев *мѣгноноснї* у двочланом називу *мѣгноноснā бїљка*, што је посљедица служења пчеларском литератуrom.

7.3.2. Посебни називи

7.3.2.0. Основни производ пчеларства, веома познат и цијењен у сваком домаћинству, мед се диференцира према многим семантичким обиљежјима, што налази одраза и у општој, а нарочито у специјалној лексици. Дистингвирање разних врста меда на испитиваном подручју најчешће се врши детерминисањем општег назива, а понекад и универбно.

7.3.2.1. *Зрелостї меда.* Како се у испитиваним говорима општим називом *мед* именује и готов производ и његове сировине – нектар и воћни сок, разликовање тих блискозначних референата врши се детерминацијом општег назива или пак посебним лексемама. Мед, прерађена уљевица у пчелињој вољки додавањем фермената, ускладиштен у саћу и исушен од сувишне воде, у испитиваним говорима најчешће се детерминише придјевом *зрио*: *зрї'о* – *зрѣлї мѣд* у јужној, *здрї'о* – *зрдѣлї мѣд* у сјеверној Херцеговини, док је код старијег муслиманског становништва у долини Неретве забиљежена детерминаторска варијанта *зрѣо*. Одговарајућим детерминатором се означава зрелост меда и у другим с-х. говорима, као и у стручној литератури. Процес претварања уљевице у мед у кошници у си. Херцеговини означава се видским паром *здрѣнуї* – *здрїјѣваї*. Сродни еквиваленти познати су и неким другим словенским језицима: чеш. *zralý med* (Мудра 8), слвч. *zrelý med* (Мила 271), рус. *созрѣлїй мед* (Иван. Назв. 338).

Понекад се процес претварања слатких сировина у мед означава и видским паром *їрерадїиї* – *їрерађиваї* и одговарајућим девербалом *їрѣрага*, а производ тог процеса *їрѣрађен мѣд*.

Претварање уљевице у мед означава се и изведеницама од глагола *сушиїи*: *исушїваїње*, *исушїиї*.

7.3.2.2. Насупрот зрелом меду, који се, као и уопште мед, означава углавном на исти начин на цијелом испитиваном подручју, а и шире, мед тек ускладиштен у

саће, који садржи већу количину воде, означава се на два начина, посебним лексемама *уљевница* и *унос* (в. 7.2) и детерминисањем општег назива – *мла̑ди мѣд*, *незрели мѣд* и *зелен мѣд*. Док се ван пчелињег стана разликују нектар, медљика и сок, по њиховом уношењу у кошницу поимају се као јединствен денотат – незрео мед.

Поред очекиваног антонимног детерминатора *не̑з(г)релѣо* – *не̑з(г)рели мѣд*, који се среће у источној Херцеговини, на источном рубу те регије забиљежен је и детерминатор у неодређеном виду *зелен: зѣлен мѣд*. На ширем подручју у западној Херцеговини проширен је синоним *мла̑ди мѣд*.

7.3.2.3. Поклопљеност мѣда. Зрелост мѣда се готово сасвим полудара са његовом поклопљеношћу у саћу: поклопљени мѣд је зрео, а незрели никада није поклопљен. Дистинговирање тих обиљежја врши се детерминацијом опште именице помоћу придјева изведених од глагола којима се означава затварање ћелија (в. 5.6): *з̑була̑н* ~ : *не̑забула̑н мѣд*; *з̑а̑й̑е̑ча̑ћен* ~ / *з̑а̑й̑е̑че̑ћен* ~ : *не̑з̑а̑й̑е̑ча̑ћен* ~ / *не̑з̑а̑й̑е̑че̑ћен мѣд*, *з̑а̑й̑ворен* ~ : *о̑й̑ворен мѣд*, *мухурл̑јис̑а̑н* ~ / *мурл̑јис̑а̑н* ~ / *марл̑јис̑а̑н* ~; *немухурл̑јис̑а̑н* ~ / *немурл̑јис̑а̑н* ~ / *немарл̑јис̑а̑н мѣд*, *з̑али̑вен* ~ : *нез̑али̑вен мѣд*, *й̑окло̑љен* ~ : *не̑й̑окло̑љен мѣд*.

7.3.2.4. Кристалисаност. Извјесно вријеме по зрењу, мѣд прелази из полутечног стања у кристалну масу. Тај процес се у испитиваним говорима означава повратним глаголима *уш̑е̑ћерити се*, *ус(̑и̑)ри̑јешити се*, *уш̑енуити се*, *ук̑очити се*, *укру̑ити се*, *с̑ий̑снуити се*, *с̑и̑в̑р̑днуити се*, *м̑р̑знуити се*, *крист̑ализира̑ти се*, а мѣд у којем је извршен тај процес означава се детерминацијом опште именице одговарајућим придјевима потврђеним само од неких тих глагола: *уш̑е̑ћерен*, *ус̑и̑ри̑јешен* и *укру̑ен мѣд*.

На цијелом испитиваном подручју распрострањен је турцизам *уш̑е̑ћерити се*, док су потврде његове придјевске изведенице у називу *уш̑е̑ћерен мѣд* знатно рјеђе. Мада секундарни извори не указују на распрострањеност овог посебног назива мѣда ван испитиваног подручја, његова спорадична појава у стручној литератури ипак говори о његовој широј заступљености у пчеларској лексци. И у другим словенским, а и несловенским језицима номинација те врсте мѣда је на исти начин мотивисана: рус. *мед сахарный* (Попов 204), чеш. *zcukrovatělý med* (Мудра 47), њем. *kandierter Honig* (Крејн бр. 434) и сл.

У херцеговачкој професионалној лексци, глаголски синоним интернационалног поријекла појединачно се јавља у више сложеница и варијаната: *крист̑алиса̑ти се* / *крист̑ализира̑ти се* – *укрист̑али̑ти се* и *искрист̑ализира̑ти се*.

У широком ареалу у источној Херцеговини, старији пчелари процес кристализације мѣда означавају глаголом *ус(̑и̑)ри̑јешити се* а одговарајућом придјевском изведеницом детерминишу резултат тог процеса – *ус(̑и̑)ри̑јешен мѣд*. Пчеларске изведенице од исходне лексеме балтословенског поријекла *с(̑и̑)ри̑јеш* мотивиране су сличношћу процеса: 'иње' > 'кристалисан мѣд'. Иако расположиви извори не потврђују постојање сродних еквивалената у осталим с-х. говорима и другим словенским језицима, ипак прасловенска лексема **stredь*, по поријеклу загонетни синоним назива *мед*, чије су континуанте потврђене у већини словенских језика, а које у чешком означавају густо мѣд, својом и формалном сличношћу упућују на везу са лексемама којима се у херцеговачком говору означавају кристализација и кристалисани мѣд: струс. *с̑ипегь* / *с̑ирьгь*, стсл. и стсл. *с̑ирьгь*, слов. *střd*, стчеш. *stred*, чеш. *strdi*, слвч. *stred*, пол. *stredź* (Фасмер s. v. *с̑ипегь*). У прилог томе треба додати још и двозначну словачку лексему *stržen* 'срж (дрвета)' и 'медни саг' (Фасмер s. v. *стѣржень*). На основу тих података могло би се претпоставити да је лексемом

**stredь* означаван кристалисани мед, па је у херцеговачком говору контаминирана са формално и дјелимично семантички сличном лексемом *c(тi)ријеш*.

Уз доњи ток Неретве, кристализација меда означава се глаголом *укрућиши се* а резултат тог процеса *укрућен мѐг*. Сродан еквивалент потврђен је у руском: *мед крушой* (Попов 203).

Кристализација меда се на испитиваном подручју означава још и општим глаголима мање устаљеним у пчеларској лексици: на ширем простору источне Херцеговине и јужне Далмације *сiйиснуи се*, а у нешто ужем ареалу тог подручја *мрзнуи се – смрзнуи се*, у доњем току Сутјеске *сiйѐнуи се*, уз средњи ток Неретве *ушѐнуи се*, затим *укочии се*, *сiврѓнуи се* и у јужној Босни варијанта *сiврѓнуи се*. За испитивано подручје, као и уопште за с-х. језик, карактеристично је одсуство универбних назива кристалисаног меда, какви постоје у неким словенским језицима: рус. *круйка / круица* (Попов 198), пољ. *dziarnina* (Козл. 394).

7.3.2.5. Сировинско њоријекло. Херцеговачки пчелари веома ријетко лексички разликују мед по сировинском саставу. Најчешћи је мед од нектара, па се он подразумијева под општим називом. Само је на једном мјесту регистрован његов назив у дијалекатском лику *ћѐињи мѐг*. Доста рјеђи мед од медљике чешће се именује: *сѐрињи / сѐрни / сѐров мѐг*; уз доњи ток Неретве тај се мед означава метонимијски помјереним називима саме сировине: *мѐгљика* и *мѐгѓн*; изузетно је забиљежен термин *мѐгљиковац*, који региструје и РСАНУ; *воћњиковац* биљежи само РСАНУ, али погрешно дефинисан: наведена илустрација показује да је то мед од воћа, од воћног сока, а не са воћних цвјетова.

У старијој б-х. пчеларској литератури, медљиковац је означаван индеклинабилним детерминатором ваљда турског поријекла: *ѓабоћир мѐг*.

7.3.2.6. Биљно њоријекло. Мада херцеговачки пчелари лексички уопштено не диференцирају монофлорни од полифлорног меда (само један информатор је разликовао *чиштиј од ѓмијешанѓи мѐга*), они ипак посебно именују врсте меда које потичу претежно с једне биљке. То се врши на више начина: 1. детерминисањем општег назива придјевима изведеним од назива биљке формантима *-ов*, *-ин* и *-скиј*; 2. генитивом назива биљке са приједлогом *од* или *с(а)*; 3. метонимијском употребом назива биљке за одговарајућу врсту меда; 4. посебним називом изведеним од назива биљке (в. 8.2.1).

7.3.2.6.1. Придјевима се детерминишу само врсте медова који потичу од најзначајнијих медоносних биљака у регији: *кадуљин / кадујин / кадујски мѐг* у западној Херцеговини и долини Неретве, *ѓѓлимов / ѓѓлинов мѐг* у источном дијелу регије (мед с биљке *Salvia officinalis*), *вријесков / врѐсков / врѓсков / врѓсков мѐг* (*Satureia* и *Calluna vulgaris*), *кѐстиенов* или *кошћанов мѐг* (*Castanea sativa*), *лиѓов / лијиски мѐг* (*Tilia*), *ћѓшелински / гѓшелински мѐг / гѓшелински мѐг* (*Trifolium*), *грѓчин мѐг* (*Paliurus aculeatus*) и *бајремов мѐг* (*Robinia pseudoacacia*), *сикавичин мѐг*.

7.3.2.6.2. Генитивом фитонима са приједлогом *о(г)* или *с(а)* именују се врсте меда које потичу и са познатијих и непознатијих биљака: *мѐг ѓ-ћѓшелинѓ бијелѓ*, *мѐг ѓ-грѓчѓ*, *мѐг ѓд ивѓ ѓрѓвѓ*, *мѐг сѓ ћѓшалинѓ*, *мѐг сѓ дуѓѓѓѓ*, *мѐг ѓд зановѓиѓи*, *мѐг ѓд мајћинѓ гѓшицѓ...*

7.3.2.6.3. Универбно означавање врста меда по биљном поријеклу, које је уобичајено у с-х. пчеларској терминологији (нпр. *бајремовац*, *лиѓовац*), као и у другим словенским језицима, није карактеристично за херцеговачке говоре. Само код

једног савременог пчелара потврђени су такви називи: *йѐлимовац*, *вријесковац*, *зановѐйљиковвац*.

7.3.2.6.4. Назив медоносне биљке понекад се метонимијски помјера на врсту меда с које потиче: *кадуља*, *вријесак*, *грџа*, *бѝрем*.

7.3.2.7. *Регионално и биоценозно поријекло.* Врсте меда се разликују и по регионалном поријеклу: *босански мѐд*, *(х)ѐрцѐговачки мѐд*. С том се динстинкцијом дјелимично подудара диференцирање меда по поријеклу из животних заједница: *(х)ѐмни мѐд* одговара доњохерцеговачком, а *ливацки* и *шѐмски* горњохерцеговачком и босанском меду. У појединим мјестима спомиње се још *брђански мѐд*, *йланински мѐд* и *грвѐни мѐд* (мед са шумског дрвећа).

7.3.2.8. *Временска гејтерминација.* Вађење меда из кошница раније се везивало за неки празник, већином из култних разлога. Према том семантичком обиљежју мед се означава на два начина: детерминацијом опште именице или деривацијом детерминаторског члана. По првом начину, разликују се: *йлински* / *йлиндански* / *йлиндански мѐд* вађен је на Илиндан, *мијољски мѐд* на Михољдан, *йѐйровски мѐд* о Петровдану, *сидсовски мѐд* о Спасовдану, *видовски* / *видовдански мѐд* о Видовдану. Сачувани су и неки називи настали по другом начину именовања: *(мѐд) йлиншиѝак* / *йлиѝшиѝак*, *(мѐд) јѐваѝшиѝак* и *(мѐд) вѝдовшиѝак*.

7.3.2.9. *Намјенска гејтермунација.* Мед се готово искључиво употребљава за људску исхрану, па се та његова намјена не означава посебно. Раније је мед много употребљаван за лијечење, а у новије вријеме се чува и као резервна храна за пчеле. Према тим мање практикованим намјенама, мед се на испитиваном подручју понекад и посебно детерминира.

Мед за лијечење разликован је и по технологији добијања (цијеђен је из саћа без повишене температуре, најчешће самоотакањем) и по времену вађења из кошнице (одређеног празника, у зору и сл.) па је посебно и именован, и то одређивањем опште именице приједлошко-падежним детерминатором: *мѐд за лијѐка*, прилично раширен у сјеверној Херцеговини, а понегдје се чује и у акузативној синтагми: *мѐд за лијѐк*. Насупрот намјени, особина меда детерминира се придјевом *љекѐвниѝ*.

Мед који се оставља као резервна храна пчелама често се у источној Херцеговини означава универбно: *рѐзѐрва*, а забиљежена је и фонетска варијанта *лѐзѐрва*. Обезбјеђивање резервне хране у ји. Херцеговини означава се општом глаголом *рѐзѐвисаѝ*.

7.3.2.10. *Технолошка моѝивираносѝ.* Квалитет меда добрим дијелом зависи од начина његове екстракције из саћа. У патријархалном пчеларењу мед се одвајао од воштине самоотакањем, гњечењем и гријањем, а у савременом пчеларству то се ради центрифугирањем.

7.3.2.10.1. *Самоѝок* или *цијеђени мед*, како се у савременој пчеларској литератури прилично непрецизно именује, одвајао се од воштине слободним истицањем на повољној температури ваздуха. Саће је обично стављано у врећу или мијех, који су вјешани како би се из њих отакао мед. Тај мед је највише цијеђен јер је био чист и садржавао је све своје природне састојке. Употребљаван је обично као лијек.

На испитиваном подручју самоток није оштро разграничаван од меда добијеног гњечењем без повишене температуре, па и у њиховом именовању нема јасне семантичке диференцијације. Једино је у сјеверозападном подручју забиљежен девербал *ѝѝда* и у долини Неретве *ѝѝѝа*. Етнографски извор региструје варијанту *ѝѝѝед* у сусједном ливањском говору, док је у пчеларској лексикографији потврђена ва-

ријанта *цјећеник*. У Кучима *цијег* има помјерено значење – 'мед добијен гријањем'. Сложеница са компонентом истог девербала забиљежена у хрватским говорима – *самоциг* у Далмацији и *самоцјег* у Лици – означава такође мед самоток. У руском језику постоји сродан еквивалент: *йогцег* / *йогсег* (Попов 212).

У ји. Херцеговини регистрован је двочлани синоним *цвијети мѣга* и, да није сродног словеначког еквивалента *med cvet* (Шмид 8), могло би се помислити да је ова наша потврда идиолекатска метафора.

На испитиваном подручју, ријетко се помиње сложеница *самоток*, која је прилично распрострањена у сусједним босанским и србијанским говорима и регистрована у РЈАЗУ и пчеларској лексикографији. Сродни еквиваленти су чести у другим словенским језицима: *samotok* (Шмид 8), рус. *самоток* (Попов 221), слвч. диј. *samoteč*, *samotečni med*, *stekany med*, *stekanec* (Нижн. Дулц.).

Ни турцизам *рѣвак*, познат старијим војвођанским и славонским пчеларским писцима и потврђен у славонским говорима, нема трага на испитиваном подручју, као што га нема ни у Шкаљићевом рјечнику и поред тога што га је Вук регистровао, али у значењу 'сат меда', у што је, с правом, посумњао Ј. Живановић (Жив. I 25).

Спомињу се још неколика синонима у појединим изворима. У пчеларској лексикографији забиљежен је *кайљеник*, изведен од глагола којим се означава самоотакање меда (в. 16.19.1.2). У кајкавском говору у Подравини, регистрован је синоним *лији* (Торчец 11), чија је мотивација сасвим провидна: мед се *лије*, добија сливањем. И далматински назив врсте уља прасловенског поријекла *йујен* употребљава се и у значењу 'мед који сам из сата истече' (Скок s. v. пљљ).

7.3.2.10.2. *Муљаним мегом* се у савременој пчеларској литератури назива мед исцијеђен из саћа под притиском на обичној температури. Због већих примјеса цвјетног праха и остатака саћа, мутније је боје па је мање цијеђен од самотока. На испитиваном подручју, као и уопште у с-х. говорима, именује се искључиво детерминацијом опште именице: *цијеђени*, *ијијешиени*, *некувањи* и *неварени мѣг*.

Најшири ареал има детерминатор *цијеђени* / *цјеђени* / *циђени*, коме одговара поморавски *цеђени мег*.

У ји. Херцеговини и сусједним Конавлима, узак ареал има *ијијешиени* / *ијијешиени мѣг*.

У сјеверној Херцеговини, гдје је уобичајено одвајање меда од воштине загријавањем, муљани мед се детерминира одричном формом уобичајених назива: *некувањи* и *неварени мѣг*.

Стручни термин *муљани* / *муљани мѣг* све јаче продире у професионалну лексикку херцеговачких пчелара.

Од ширих паралела, занимљива је негација номиналне детерминације у црногорском кучком говору: (*мед*) *безојањ* (Кучи² 527).

7.3.2.10.3. *Тоиљени мег*, који савремени пчеларски приручници уопште не помињу, на испитиваном подручју јасно се диференцира од самотока и муљаног меда. Данашњи пчелари су свјесни да је мед загријавањем издвојен из саћа знатно слабијег квалитета, али је у прошлости такав начин његовог добијања био прилично уобичајен, нарочито у хладнијим крајевима. Именује се детерминацијом општег назива трпним придјевима глагола *куваји*, *йојишии*, *варишии* и *иријаји*.

У сјеверној Херцеговини уобичајен је назив *идиљени мѣг*, а у ји. Херцеговини и сусједним Конавлима варијанта *идијени мѣг*. У секундарним изворима *йоиљени мег* је потврђен у западном Срему и Поморављу. Сродни еквиваленти по-

знати су и у другим словенским језицима: мак. *šoiĕn meg* (Малешево 90), слвч. диј. *topeni mad, vitopeni med* (Нижн. Дулц. 27, 280), пољ. *miód wutorionu* (Крејн бр. 433), рус. *мед шойенный* (Попов 204).

У источној Херцеговини мјестимично је потврђен синоним *iprjāni mēg*.

У ји. Херцеговини забиљежено је више акценатских варијаната детерминатора изведеног од глагола *варити* – *vārenī / vārēnī / vārēnī mēg*. Тај назив потврђен је и у средњој Босни и јз. Србији, док се у Црној Гори јавља префиксирани глаголски придјев – *iprevareni meg*. Сродан еквивалент потврђен је у чешком језику: *převařený med* (Мудра 8). (У руском се одговарајућим детерминатором означава медовина: *мед варенный*; Попов 202).

У периферним дијеловима испитиваног подручја, топљени мед се именује детерминацијом опште именице трпним придјевом глагола *кухати*: у Конавлима *kū xāni / iprōkūxāni mēg*, у сз. Херцеговини *kūxāni / kūvāni mēg* и у Пиви *iprōkūvāni mēg*.

У јужној Црној Гори, топљени мед се назива *iprejšočeni meg*, јер се послјије кувања кљука мед претаче кроз рупу пробушену на укућеној воштаној плохи.

7.3.2.10.4. Врцани мед, за разлику од претходних, резултат је савремене пчеларске технологије – истресања меда из покретног саћа помоћу центрифуге. Његова номинација прилично је уједначена – општа именица се детерминише акценатским варијантама трпног придјева глагола *врцаи*: *vrjāni* ~ (горњи ток Неретве) / *vrjāni* ~ (источна и западна периферија испитиваног подручја) ~, *vrjāni* (долина Неретве), *frjāni* ~ (ист. Херцеговина), *frjāni mēg* (Попово). Мада секундарни извори не потврђују ширу распрострањеност овог назива на с-х. подручју, он је општепознат и, попут назива центрифуге за мед (в. 14.7.2.2) у посљедње вријеме и из стручне литературе потискује одговарајући интернационализам *центрифугиранаи мед*.

У Пиви се врцани мед назива *машински мēг* према општем називу справе помоћу које се истреса мед.

7.3.2.11. Мед у саћу. Мед из старинских кошница јео се и заједно са младим саћем. Означаван је именичко-приједлошким детерминатором: *mēg у саћу / ~ у саћу / ~ у саћу / ~ у саћу*. У сјеверној Херцеговини нарочито је цијењен *млагу мēг с вџском*, мед у младом саћу, у којем се послјије кристализације и не примјећује воштана структура. У старијој б-х. пчеларској литератури и нарочито у љекарушама, спомиње се *саи-мед*, који се јавља и у загонетној фонетској варијанти *саг-мед*, као најбољи мед за лијечење многих болести. РЈАЗУ наводи варијанту херцеговачког писца Грге Мартића *мед саћеник*. Сродан еквивалент постојао је и у руском језику: *мед сџиовый / осџовый* (Иван. Назв. 338).

7.4. Млијеч

7.4. Млијеч је излучевина млијечних жлијезда младих пчела радилица којом оне хране пчелињи подмладак, као и матицу током њеног читавог живота. У сачуваном рукопису није нађен текст о овом референту, али, по сјећању, био је сакупљен извјестан број назива деривираних из основе **млџк-*, а у рукопису (в. 7.3.1.2) забиљежен је назив *млијечак*. У с-х. пчеларској литератури, уједначена је номинација ове материје, изузев разлике у рефлексу јата – *млеч / млијеч* – и у роду. У хрватској литератури, лексема је у женском роду, а у српској у мушком, мада се у новије вријеме јавља и у феминину, нарочито у двочланом називу *маиична млеч / млијеч*.

Идентично је стање и у југоисточној Херцеговини, што је вјероватно утицај стручне литературе. Поред честог детерминатора у женском роду – *мѣйичнѣ млијеч*, забиљежен је и детерминатор у мушком роду: *чѣлињѣ млијеч*. Регистроване су и ријетке варијанте *млијѣко*, *млијѣчак* и *млијѣчац*. Назив је мотивисан сличним изгледом и идентичном функцијом. Извјесно је да у источнословенским језицима постоје сродни еквиваленти: полес. *молочкó* / *мудучкó*, рус. *йчелиное молочко* (Пол. 342).

8. ИЗВОРИ ПЧЕЛИЊЕ ХРАНЕ

8.1. Општи називи

8.1.1. Природни извори пчелиње хране су биљке, које непосредно преко цвјетова луче нектар и цвјетни прах, преко листова медну росу, преко плодова воћни сок, а посредно, преко лисних вашију, медљику. Ти извори се у херцеговачким говорима уопштено именују већим бројем назива чији је обим значења различит: једне имају шире значење – *јодина*, *љейо*, *јаша*, друге уже – *бехар*, *воћњак*, *жуја*, *ливада*, *ошавак*, *јланина*, *јоље*, *реса*, *цвијет* / *цвай*.

Најшире значење и општу распрострањеност има девербал *јаша*, којим се означавају не само сви извори пчелиње хране него истовремено и вријеме и сакупљање те хране. О комплексности тог значења говоре и устаљени детерминатори који га модификују: вријеме – *јлавнѣ* ~, *љейнѣ* / *лїињѣ* ~, *јрдљейнѣ* / *јрдљейнѣ* ~, *јесенѣ* / *јесенскѣ* ~, *јрвѣ* / *јрвѣ* ~, *среднѣ јаша*; интензитет сакупљања – *брч* / *јѣк јашѣ*, *јѣка* ~, *лѣша* ~, *слѣба* / *слѣба јаша*; врста извора – *брѣкѣ* ~, *ливацкѣ* ~, *ишумскѣ јаша*. Одговарајући придјев ријетко се употребљава – *јашина јодина* 'година богата пашом'. Назив се одразио и у номинацији пчеле радилице која сакупља храну – *јашарица* (в. 1.3.1.2.2.1), као и у називу пореза који се плаћао на пчеле – *јашарина*. Значење сродних еквивалената у другим словенским језицима помјера се од процесуалног – буг. *йчелна јаша*, *берийѣба* (Баб. 386), слов. *раѣа* (Шмид 10) – до опредмѣеног: слвч. *včelia raša* 'извори хране за пчеле' (Мила 248), чеш. *včeli pastva*, пољ. *pastwisko pszczele*, рус. *йчелное йасїбище* (Крејн бр. 62). У руском називу *јашня* 'саће с медом и леглом' значење је помјерено на резултат радње означене глаголом *йасїишь* (Жор. 89; Попов 209).

Мада се називом *јодина* означавају првенствено добри извори пчелиње хране и њено добро сакупљање, ипак антонимичност његових детерминатора којим се именује њихов квалитет показује да је значење и те лексеме опште: *јодра* ~, *берийейина* ~, *лијѣја* ~, *мѣдна* ~, *рдна* ~ : *злѣ* ~, *кїшина* ~, *лѣша* ~, *нѣродна* ~, *слѣба* / *слѣба* ~.

Архаизираним општим икавским синонимом *лїио* 'година', потврђеним само у формули којом се призивају ројеви, такође се означава укупност извора пчелиње хране.

Именицом *цвијет* / *цвѣт* углавном у источној и *цвай* у западној Херцеговини означавају се сви извори нектара и цвјетног праха, с тим што се бројем у којем се употребљава лексема *цвијет* прецизира обим значења: у нормалном броју означавају се појединачни биљни органи, док се у колективној употреби искључиво једнином означавају сви извори нектара и цвјетног праха. Збирна именица *цвијѣће* / *цвѣће* ријетко се употребљава у именовању извора пчелиње хране, а чешће као назив декоративног и ароматичног биља узгајаног у пчелињаку (в. 12.2.4).

Нешто уже значење има турцизам *бè(x)ār*, којим се у колективу означава маса цвјетова на воћкама и осталом дрвећу.

Називом *рѣса*, скупина цвјетића на висећој дршци биљака богатих цвјетним прахом, а рјеђе и нектаром, као и именицом *цвијећ*, обликом једнине означава се маса цвјетова тог облика или, кад се посебно детерминише, маса цвјетова одређене биљне врсте: *дубова рѣса* / *рѣса ђ-дуба*, *(x)рѣсѣова рѣса* / *рѣса ђд рѣсѣа*, *љѣскова рѣса* / *рѣса од љѣсковинѣ* итд.

Често се метонимијским помјерањем са цјелине на дио биоценозни називи *вѢћњѢк*, *жѢѢа*, *лѢвада*, *Ѣшавак*, *ѢланѢна*, *ѢѢље* употребљавају за означавање свих извора пчелиње хране из тих животних заједница. С њима су у синонимном односу детерминисани општији називи: *лѢвада* – *лѢвацкѢ ѢѢша*, *лѢвацкѢ цвијећ*; *Ѣшавак* – *јѣсењѢ цвијећ*, *јѣсењѢ ѢѢша*; *вѢћњѢк*, *вѢћка* – *вѢћњѢ бѢѢр*; *вѢће* – *вѢћњѢ сѢк*.

Све биљке са којих пчеле сакупљу храну херцеговачки пчелари понекад називају и стручним терминима *мѢдоноснѢ бѢљка* и *мѢдоноша*, а забиљежен је и термин *ѢѢлуднѢ бѢљка*, којим се наглашава семантичко обиљежје обилности цвјетног прашка. Неизвјесно је да ли су ријетко забиљжене сложенице *мѢднос*, *мѢдноша* / *мѢдоноша*, *мѢдноснѢ* / *мѢдоноснѢ* изворне народне ријечи или посуђенице из других словенских језика: рус. *медонос* 'медоносно биље' (Попов 202), полес. *мѢдоносѢ* 'медоносне биљке' (Пол. 342), слвч. *medonosné byliny* (Мила 117), рус. *медоноснѢй*, буг. *медоносен*, чеш. *medonosný*, поль. *miodośny* (ОЈЗСл М 0425) итд.

8.2. Медоносно биље

8.2.1. Лексика којом се именују медоносне биљне врсте не спада у пчеларску лексика у ужем смислу, него у ботаничку. Ипак, због тијесних ванјезичких међусобних односа пчела и медоносних биљака, постоји међусобно прожимање тих двију лексика. Утицај ботаничке на пчеларску лексика највише се огледа у именовању врста меда (в. 7.3.2.6), али регистровани су и други случајеви, нпр. покупски *ѢѢквар* 'пчелиње друштво које се сели на тиквину пашу'. Обратан случај, тј. утицај пчеларске на ботаничку лексика у херцеговачким говорима није јаче изражен (нпр. *чѢљѢк*, *чѢлина љубица*, *маѢѢчњѢк*, *зановѢѢ*), али, с обзиром на цјелину с-х. ботаничке лексике, нашло би се више десетина назива биљних врста изведених из стожерних пчеларских термина *ѢчѢла*, *маѢѢѢца*, *мѢг*, *восѢк*. Стога ће овдје бити летимично обрађени називи главних медоносних биљака на испитиваном подручју.

8.2.1. Главне медоносне биљке

8.2.1.1. *ДријѢн*, медоносни грм *Cornus mas*, распрострањен у херцеговачком камењару, у нижим предјелима цвјета већ од фебруара и даје знатне количине нектара и, нарочито цвјетног праха, што веома погодује развоју пчелињих друштава. Именује се само ијекавско-икавским варијантама назива прасловенског поријекла – *дријѢн* / *дриѢн*.

8.2.1.2. *ЗановѢѢ* (*Petteria ramentacea* = *Cytisus*), ендемски грм, распрострањен у субмедитеранском појасу од Цетине до средње Албаније, временски је први од обилних извора нектара, јер цвјета већ у априлу. Његово именовање је оштро разграничено на два ареала: у источној Херцеговини готово искључиво *зѢновѢѢ* са

подручју посебно детерминира – *црнā* или (*x*)*ѓрцеџовачкā грāча*, а у ји. Херцеговини се назива и *грāча жѓсѓица*. Овај фитоним се одразио у номинацији одговарајуће врсте меда – *грāчин мѓд* и *мѓд с грāчѓ*.

8.2.1.6.0. Деривацијом фитонимā из прасловенске лексеме **versъ* херцеговачки пчелари означавају биљке игличастог листа из три различита рода које цвјетају крајем љета и почетком јесени: деминутивном изведеницом означавају мали жбун, а аугментативним дериватима или основном лексемом – осредње жбуње.

8.2.1.6.1. У свим дијеловима Херцеговине, добро је познат назив *вријѓсак* / *врѓсак* / *врѓсак*, којим се означавају два слична медоносна рода *Satureia* и *Calluna vulgaris*, као и више њихових врста. Само у ријетким мјестима гдје има врста из оба рода, пчелари су свјесни њихове разлике: прилично ријетка *Calluna vulgaris* има љубичасте цвјетове, расте на вишим надморским висинама и сваке године умјерено лучи нектар, а врсте из рода *Satureia* – *Satureia montana*, *Satureia hortensis*, *Satureia suspicata*... – расту на нижим надморским висинама, цвјетови су им претежно бијеле боје и само ријетких година пружају изванредно велике количине пчелиње хране. Пчелари су понекад свјесни тих разлика па посебно детерминишу њихов заједнички назив: *ѓбични њ*, *гивљѓ њ*, *ѓйѓовни њ*, *кѓњски њ*, *ѓланѓнски њ*, а понекад познају и поједине синониме: *кѓњски вријѓсак* = *чѓбар* (*Satureia hortensis*), *мāцин рѓѓ* = *рѓњевац*, затим *брѓселац*. Значај овог извора пчелиње хране одразио се и у номинацији одговарајуће врсте меда: *вријѓсковац*, *вријѓсков* / *врѓсков* / *врѓсков* / *врѓсков мѓд* (в. 7.3.2.6).

Оказионализам *ѓозѓмљѓв*, забиљежен у југоисточној Херцеговини, којим се такође означавају обје те врсте, мотивисан је његовим ниским растом.

8.2.1.6.2. *Вресина* (*Erica*). У појединим дијеловима јужне Херцеговине и нарочито сусједне Далмације, постоје комплекси земљишта густо обрасли крупнијим бусењем из рода *Erica*, које цвјета у јесен. Више врста тог жбуња номинира се основном лексемом *вријѓс* / *врѓс* и много чешће њеним аугментативним формама *врѓсина* / *врѓичина* / *врѓѓичина* / *врѓичица* / *вриѓиѓина*. Велика распрострањеност биљке на икавском говорном подручју условила је проширеност лика *вриѓиѓина* и у пограничном ијекавском говору. У наведеним аугментативним формама не одражава се само величина жбуња него, можда, и пејоративност због лошег квалитета меда, на којем пчеле слабо зимују и често угибају.

Поред наведених варијаната фитонима *вресина*, регистрован је и синоним *ѓрдѓиљѓика*, мотивисан обилним лучењем цвјетног прашка, што се вјероватно односи на врсту *Erica carnea*, која расте у континенталном подручју и цвјета у прољеће.

8.2.2. Остало медоносно биље

8.2.2.1. Уз већ обрађене главне изворе пчелиње хране, и огромна већина осталих медоносних врста расте самоникло по херцеговачким брдско-планинским земљиштима или се узгаја на мањим обрадивим површинама. С обзиром на карактер истраживања, веома је тешко идентификовати регистроване фитониме, а несигурна је и синонимичност на коју су понекад указивали информатори. Стога су они уврштени само у рјечнички дио монографије, гдје се наводи и понека карактеристика одговарајућих биљних врста. Нажалост, убикација већине забиљжених фитонима и њихових варијаната нестала је са првобитним рјечничким рукописом.

8.3. Лучење нектара и медљике

8.3.1. Медоносне биљке, зависно од климатских услова, излучују нектар или медљику у мањим или већим количинама, а често и уопште не излучују. Тај процес, веома релевантан у пчеларству, херцеговачки пчелари најчешће означавају глаголом *медити*, као и синтаagmaма са општим глаголима *бацајти*, *давајти*, *носијти*, *идајти*, *рађајти*, *ићећи*.

Деноминалом *мѣдити* у непрелазној употреби, на читавом испитиваном подручју, а и у стручној литератури, означава се излучивање нектара и медљике на биљкама, а регистроване су и његове перфективне изведенице *замѣдити* и *омѣдити*, такође у непрелазној употреби. И поред опште раширености и високе фреквентности глагола *мѣдити* у херцеговачким говорима, одговарајућа глаголска именица није забиљежена, мада се у савременој стручној литератури, поред термина *лучење нектара*, често јавља и синоним *медење*. (Стручни термин регистрован је само једанпут, и то у дијалекатском лику *лућење*.) Сродни еквиваленти познати су у западнословенским језицима: чеш. *medování* (Мудра 22) и слвч. *medovanie rastlin* (Мила 119).

Понекад се исти процес означава глаголско-именичким синтаagmaма *дѣти* – *дѣвајти*, *бѣчѣти* – *бѣчѣти*, *ндѣти* – *дондѣти* (мед, нектар, медљику). Уз видски пар *рѣдити* – *рађајти*, којим се у непрелазној употреби означава обилно излучивање нектара и медљике, као субјекат стоји назив излучевине. Најјаче излучивање нектара и медљике означава се видским паром *ићећ* – *идићећ* и називом производа – *мѣг*.

Лучење медљике означава се широм Херцеговине видским паром *идѣ* / *идѣти* – *идѣгајти*, уз које као субјекат стоји назив излучевине, а назив њеног извора се налази у прилошкој ознаци мјеста: *идѣла љѣра на јѣловину*. То је резултат схватања да медљика пада на лишће из атмосфере, откуд и њен назив *роса* (*медна*, *слајка*) (в.7.2.2). Сродан еквивалент постоји у украјинским говорима: *идѣгаје* *идѣг* на *губа* (Ник. 227), али се по девербалима којима се означава медљика може закључити да су сродни еквиваленти сасвим обични у словенским језицима: укр. диј. *идѣг* / *идѣг'з* / *идѣг* / *идѣгун* / *с'идѣг* / *идѣгал* (Ник. 227), рус. диј. *идѣг* (Иван. Авт. 10), *сидѣг* (Кок. Слов. 140), пољ. *padź miodowa* (Козл. 395), рус. *идѣг*, пољ. *spad*, чеш. *spadek* (ОЈЗСл Р 0022) итд.

8.3.2. Лучење медљике и нектара често прекине биљна гљивична болест. То се обољење, у већини херцеговачких говора, именује романизмом *маћа* / *маћа*, а регистровани су и синоними *иламењача* и *идѣња*. За синониме *маћа* и *идѣња* каже се, као и за медљику, да *идѣга* (*Пѣла маћа неѣгаћа*.) и да *идѣрје мѣдити*.

Мјестимично у сјеверној Херцеговини и долини Неретве, пламењача се именује називима медљике – *мѣгич*, односно *мѣгити* (в. 7.2.2), док се корисна медљика назива *љѣра*.

9. ПЧЕЛИЊЕ БОЛЕСТИ

9.0. Патријархални пчелари веома су слабо познавали болести које су напале пчеле и зато је живот овог инсекта и био замагљен магијом више од било којег узгајаног живог створа. Данашњи одгајивачи пчела, зависно од свог познавања, уочавају и разликују мањи или већи број обољења које повремено или стално угрожавају њихове пчеле. Те болести најчешће означавају називима из хумане,

а рјеђе из ботаничке патолошке терминологије, прилагођеним, до извјесне мјере, пчеларској функцији.

9.1. Свако нездраво стање одраслих пчела и њиховог легла сви херцеговачки пчелари означавају општим патолошким термином *бџлџс*, који се ријетко и посебно детерминира – *чџлиџа бџлџс*, као и глаголском именицом *обољџџе / оболџџе*. Образованији пчелари свјесни су и основних подјела тих обољџџа, као и уопште подјела здравственог стања пчела: *зџразнџ ~ : нџзаразнџ болџс; бџлџс лџла : бџлџс џдрџслџ чџлџ; здрџво ~ : бџлџсно / бџно лџло*. Инфекција узрочником болести именује се општим каузативом *зџрџзиџ* и девербалом *зџрџза*.

9.1.1. Болести пчелињег легла

9.1.1.1. Огромна већина пчелара зна за двије заразне болести легла, ваљда зато што су у недавној прошлости десетковале њихове пчелињаке и што су лако учљиве. Најчешће их означавају општим народним називом пандемијских обољџџа – *кџџа*, а образованији појединци и стручним пчеларским терминима *џрџлџж* и *џњилџџа*. Назив *кџџа* је, по свој прилици, старијег поријекла у пчеларској лексици и вјероватно су њиме означаване и друге пчелиње епидемије. На испитиваном подручју, понекад се и детерминира: *чџлиџа / чџлџа / чџлиџа кџџа*. Често је употребљаван и у старијој пчеларској литератури. Синоним *џрџлџж*, уобичајен у српској терминологији, чешћи је у професионалној лексици херцеговачких пчелара него синоним *џњилџџа*, карактеристичан за хрватску терминологију, који је забиљежен и са интернационалним патолошким формантом – *џњилџџа*.

У пчеларској лексикографији регистрован је и синоним грчког поријекла – *чума* (Руж. 76).

Опаснија од тих болести, коју изазива *Bacillus larvae* и напада затворено легло, диференцира се детерминаторима *америчка* и *оџака*: *џамеричка / америчка кџџа*, ~ *џрџлџж*, ~ *џњилџџа* и *џџака кџџа*, ~ *џрџлџж*, ~ *џњилџџа*, а забиљежен је и синоним *америкџнскџ бџлџс*.

Мање опасно обољџџе, које изазива *Bacillus pluton*, диференцира се детерминаторима *евроџска*, *џомаџа* и *блџџа*: *џевроџскџ кџџа*, ~ *џрџлџж*, ~ *џњилџџа*; *џџмаџа кџџа*, ~ *џрџлџж*, ~ *џњилџџа*; *блџџџа кџџа*, ~ *џрџлџж*, ~ *џњилџџа*.

Таква номинација и детерминација већином је резултат усвајања стручних термина, који су или незнатно прилагођени нашем језику или интернационални калкови (нпр. рус. *американскиџ џнилеџ*, *злџкачџстџвенниџ џнилеџ*, фр. *loque атџсџџџџ* итд.; чеш. *hniloba plodu*, фр. *loque europџџџџ* и сл.; Крејн бр. 18, 289).

9.1.2. Друге болести пчелињег легла готово су непознате, а њихови стручни термини познати су само најобразованијим пчеларима: *каџменџ / каџменџ лџло*, *крџчџнџ / ваџинасџџ лџло*, *мџџинасџџ лџло* и *киџселџ / киџселкасџџ лџло*.

Именица *снџџџџџ* и њена варијанта *снџџџџџџџ* биљежене су као назив за неидентификовано обољџџе легла.

9.2. Болести одраслих пчела

9.2.1. Од болести одраслих пчела најпознатија је поленска токсикоза, коју изазива цвјетни прашак са неких биљака (јасен, конопика, маслџаџџ), а која се

манифестује ненормалним кретањем пчела. Пчелари је именују стручним термином, иначе интернационалним калком, мотивираним временом јављања обољења: *мајска* / *мајска бблџс*, као и називом *врџдџлавица*, преузетим из хумане патолошке лексике на основу сличног манифестовања, употребљаваним и у старијој пчеларској литератури. Настанак те болести означава се глаголским видским паром *слијџиџи* – *ослијџиџи*, који је мотивиран кретањем пчела као да су слијепе.

У пчеларској лексикографији забиљежен је и синоним тамног поријекла *муркорина* (Руж. 41).

9.2.2. У вријеме првог сакупљања грађе за ову монографију уопште се није знало за болест *вароозу*, изазвану крпељем *Varoa jacobsoni*, чија је инвазија у последњим деценијама XX вијека похарала велики број пчелињака и тешко да би и данас преживјело иједно пчелиње друштво без вишестратних годишњих третирања новопронађеним препаратима и поступцима. Научни термин ове заразе херцеговачки пчелари су поједноставили у варијанте *варџза* / *варџла* / *варџа*.

9.2.3. Сва дијареична обољења пчела херцеговачки пчелари обично поимају као једну болест, именујући је општим патолошким називима *џрџљев* / *џрџлив*, *срдџбоља* и *џрџжа*. За пробавну болест коју изазива ћелијски паразит *Nosema apis* знају и интернационални термин *ноземџза*, који се у говорној реализацији манифестује и у више варијаната: *ноземџа*, *носемџза* / *неземџза* / *земџза* / *наземџа* / *мимџза*.

9.2.4. Савременији пчелари спомињу и *акарџзу*, болест дишних органа коју изазива крпељ *Ascaris*.

10. ПЧЕЛИЊЕ ШТЕТОЧИНЕ

10.0. Знатан број животињских врста наноси веће или мање штете пчелама, одузимајући им храну, једући им восак и угрожавајући им животе. Називи тих врста спадају у зоолошку лексику, али, због њихових узајамних односа, осјећа се њихово извјесно прожимање у именовању, које се углавном огледа у утицају пчеларске на зоолошку лексику. Зато ће овдје бити обрађени само називи оних пчелињих штеточина чији је живот везан искључиво, или бар добрим дијелом, за пчеле, док ће називи осталих пчелињих непријатеља бити углавном набројани.

10.1. Инсекти

10.1.1. Од свих инсеката за пчеле су најопаснији *вошџани мољци*, *велики* (*Galleria mellonella*) и *мали* (*Achroia grisella*), који често уништавају слабија пчелиња друштва, али много веће штете наносе на недовољно заштићеном резервном саћу, које потпуно разарају. Одрасли напасници у облику лептира улијећу ноћу у кошнице или незаштићена спремишта саћа и полагају своја јаја, из којих се развијају њихове ларве и лутке, које, правећи мноштво ходника кроз саће, једу восак и цвјетни прах. Свим пчеларима су добро познате те двије штеточине, али их они не разликују. Нарочито добро познају њихове ларве и лутке, које лако опажају, а већином знају да су лептири узрочници тих њихових невоља.

Образованији пчелари те шкодљивце означавају стручним терминима *вoдшiтaнi мoљaц* и *вoскoмoљaц*, већина их испушта детерминаторску компоненту – *мoљaц*, а у уском ареалу сјеверне Херцеговине варијанте *мyљaц* и *мoљ* могле би бити изворне. Сродни еквиваленти постоје и у неким другим словенским говорима и терминологијама: слов. *molj čebelni, satovni molj* (Шмид 9), чеш. *moli* (Мудра 18), полес. *мол' / мул'* (Пол. 342), рус. *восковая моль* (Жор. 80), рус. *моль восковая большая, моль ичелиная, воцанка*, буг. *іолям вoсьчeн мoлeц* (ОЈЗСл М 1030); рус. *моль восковая малая*, буг. *мaлѣк вoсьчeн мoлeц* (ОЈЗСл М 1031).

10.1.1.1. Огромна већина пчелара посебно номинира воштане мољце у појединим њиховим развојним фазама, идентификујући ларве и лутке, на једној, и одрасле, на другој страни, мада се и једни и други називи често односе на све фазе.

Воштани мољци у одраслом стадијуму најчешће се именују варијантама општег ентомолошког назива *лeйшiйр / лeйшр / лeйшiйрицa / лeйшрицa*. С обзиром да постоји још једна штеточина из истог реда (в. 10.1.2), одрасли мољца се од њега диференцира детерминатором *мали*: *мaлi лeйшiйр, мaлa лeйшрицa*. У пчеларској лексикографији регистроване су и варијанте *лeйшрирiћ* и *лeйшрирницa мeднa*.

При ушћу Раме забиљежен је синоним *лeшaрa*, а у Црној Гори *лeйepaчa* (Ријечка¹ 142).

10.1.1.2. Воштани мољци у фазама ларве и лутке означавају се општијим називима *гyсeницa* и *црв*. У цијелој источној Херцеговини, Конавлима и Црној Гори, распрострањена је варијанта *гyсeницa*, у Пиви *гyсaницa*, а забиљежен је и прецизнији назив *чeлшiјa гyсeницa*. У западној Херцеговини општепознат је само синоним *црв*. Први назив има сродне еквиваленте у већини словенских језика: полес. *гyсeншцa, гyсeн'* (Пол. 328), рус. диј. *гyсeнь* (Жор. 80), рус. *гyсeницa восковой мoли*, пољ. *gąsienica motylicy*, чеш. *housenka zaviječe* (Крејн бр. 988), а други само у словеначком: *črv, čebelni črv, voščeni črv* (Шмид 9).

У босанским, србијанским и далматинским говорима воштани мољци се означавају такође општијим ентомолошким називом *мeйшiљ* (Тетима 111; Хомоље 406, 407; Пољница 106; Жив. IV 25; Руж. 39), чији су сродни еквиваленти познати неким словенским говорима и језицима: полес. *мoйшyлицa / мaйшyлицa / мeйшeлшц'a* (Пол. 342), рус. *мoйшyлицa* (Жор. 80), пољ. *motylica duża, motylica mala* (Крејн бр. 986 и 987).

10.1.1.3. Танке нити које лутке воштаног мољца остављају у саћу најчешће се означавају називом сличне материје – *йaучинa / йaућинa*, а сродан еквивалент потврђен је у полеском говору – *йaушiинa* (Пол. s. v. гусеница). Фитоним *мaхoвинa* употребљава се у истом значењу.

10.1.2. *Мршiвaчкa лaвa* (*Acherontia atropos*), највећи лептир у нашим крајевима, мада наноси извјесне штете пчелама (сисе мед и својим снажним крилима узнемирава и убија пчеле) није довољно познат пчеларима јер ноћу улази у кошнице. Називају га *вeлшкi лeйшiйр* или само *лeйшiйр*, затим двочланим називом *мршiвaчкa лaвa*, мотивисаним шаром на леђима, усвојеним из литературе и насталим по интернационалном моделу (в. Крејн бр. 225). Више књишко неголи практично познавање условљава замјењивљење са пчелињим вуком (в. 10.1.3).

Није сигурно да ли се народни назив *мeђeг* односи на мртвачку главу, што је вјероватно, јер тај лептир једе мед, а пчелињи вук пчеле. У општој лексикографији

наводи се и синоним мотивиран једењем меда: *међојег / мегдојег* (РСАНУ). Двочла-ним називом *руски медвед*, забиљеженим у околини Плитвица, означава се лептир *Callimorpha quadripunctaria*, по чијем би се синониму *медоњица* (РСАНУ) могло закључити да се односи на неког медоједа, мада се у пчеларским приручницима не спомиње.

10.1.3. Пчелињи вук (*Philantus triangulum*) хвата и усмрћује доста пчела на цвјетовима или у лету. Вјероватно га пчелари не разликују од оса и стршљенова, којима је сличан, али се ипак и у примарним и у секундарним изворима помиње назив *вук*, помјерен са познатог сисара по сличности у звјерству. Међутим, питање је да ли је тај назив изворан у нашем језику уопште или је резултат интернационалног калкирања (енг. *bee wolf*, њем. *Bienenwolf*, пољ. *wilk pszczeli*, рус. *йчелиный волк*; Крејн бр. 975).

У пчеларској лексикографији регистрован је и општи синоним турског поријекла *курјак йчелин* (Руж. 28, 45), али и ту постоји несигурност у његовој идентификацији: у рјечничкој одредници то је *Acherontia*, а у детаљном опису *Philantus*. Можда је тој забуни допринио старији и иначе поузданији извор у којем се *курјак* дефинише 'велики лептир шкодљив кошници' (Жив. I 15), дакле – *Acherontia*.

Постојање још једног утамањивача пчела – *Trichodes apiarius* – доприноси збрци у њиховој номинацији, који се и у неким савременим страним изворима спомиње као пчелињи вук: енг. *bee wolf*, њем. *Bienenwolf* (ОЈЗСл М 1300), па се, можда, и неки од херцеговачких зоонима *вук* или *међег* односе на њега.

10.1.4. Инсекти из породице *Vespidae* наносе знатне штете пчелама убијајући их ради исхране свог подмлатка и одузимајући им мед. Ситније врсте из овог рода на испитиваном подручју означавају се варијантама прасловенске лексеме *òca / òc / òсиња̋к* без јаснијег арсалног разграничења међу њима. Нејасно је да ли су *òca койа̋чица* (*Crabronida*) и (*òca*) *земуница* посебне врсте или су то синоними.

Крупније врсте из исте породице – *Vespa crabo*, а можда и *Philantus triangulum* – означавају се у већини херцеговачких говора зоонимом прасловенског поријекла *сршљѣн*, а у западној Херцеговини су забиљежене и варијанте *шршљѣн* и *сиѣ шљѣн*.

10.1.5. Једва видљив голим оком бескрилни инсекат *Braula coessa*, који живи на одраслим пчелама, нарочито на матици, исцрпљује пчелиња друштва и пчелиња-цима наноси знатне штете. Пчелари га добро познају и означавају зоонимом помјереним са хуманог паразита – *јуш* и сасвим ријетком варијантом *ваш*. Тај назив се често детерминише, много чешће од већине назива преузетих из других лексика: *чѣлиња̋ / чѣлија̋ / чѣлња̋ / чѣлинскā јуш / ваш*. Слично је стање и у другим с-х. говорима, родни еквиваленти чести су и у осталим словенским језицима, а по истом творбено-семантичком моделу тај паразит се именује и у европским језицима: слов. *čebelna uš* (Шмид 7), буг. *йчелна вѣшка*, рус. *вошь йчелиная*, пољ. *wszolinka pszczela* (ОЈЗСл В 0873), словч. диј. *včelia voš* (Мила 248), чеш. *veš* (Мудра 18), енг. *bee louse*, фр. *pou des abeilles*, њем. *Binenlaus* (Крејн бр. 74).

Потврђен је и синоним помјерен са сточног паразита *крѣјуша*, коме одговара родан еквивалент у словеначком језику – *krpelj* (Шмид 7).

Забиљежена сложеница *чѣломорка* књишког је поријекла и доспјела је, вјероватно, са западнословенског подручја: чеш. *včelomorka obecna* (ОЈЗСл. В 0873) и словч. *včelomorka* (Кахаун 195).

10.1.6. Разне врсте инсеката из породице Formicidae улазе у пчелиње станове и узимају мед. Пчелари се боре против њих и свуда их означавају зоонимом *мрâв*. Једна од тих врста, изузетно опасна за пчеле, у сусједној Боки которској назива се *џрчица*.

10.1.7. Уволажи, инсекту *Forficula auricularia*, коју означавају дијалекатским варијантама *уволаца* / *уволача*, пчелари не придају значаја мада је често налазе у кошницама.

10.1.8. *Зундељ*, казионализам за пчелињу штеточину забиљежен у ји. Херцеговини, остаје загонетан, вјероватно се односи на неког гундеља.

10.2. Птице

10.2.0. Веома је тешко, на основу расположиве грађе, идентификовати сакупљене називе птица које наносе штете пчелама. Ипак, на основу неких података о њиховом понашању, могућа је њихова приближна идентификација.

10.2.1. Највише недоумица изазивају називи птице која се својом љепотом издваја од осталих птица и чија је номинација од латинског – *Merops apiaster* – па до савремених европских језика (уп. Крејн бр. 59) мотивирана њеном великом прождрљивошћу пчела. За ту птицу, која се гнезди у шупљинама стрмих ријечних обала, на више мјеста је забиљежен назив *челарица* / *чџларица*. У јужној Херцеговини, сложеницом *челдзуба* означава се птица за коју се у старијем извору наводи синоним *чијоја*, а чиопе спадају у породицу Apodidae (опет латински термин мотивисан пчелама). Један образовани пчелар поменуо је синоним књишког поријекла *челојџац*. Секундарни извори наводе читав низ сродних синонимних сложеница и изведеница којима се означава *Merops apiaster*: *ичелозоб* / *ичелозобац*, *ичеларка* (РЈАЗУ), *ичелар* и *ичелојег* (Жив. II 1461-2), *ичеларица* (РМС), *злајна ичеларица*, *злајна бреуница* (РСАНУ s. v. бреуница).

10.2.2. Изгледа да се назив *бреуница*, мотивиран мјестом гнијежђења, а регистрован уз доњи ток Неретве (Ђурчић 35), односи на сличну птичју врсту. Према РСАНУ, читав низ синонима односи се на врсту *Riparia riparia* из породице ластва (*Hirundinidae*): *бреуница*, *брџуша*, *ласта бреуница*, *обалска ластва*, *водена ластва*, *обалка*, *чађава бреуница*, *чађава ластва*. У прилог диференцирања поменутих врста говоре опречни детерминатори: *злајна* ~ : *чађава* ~.

10.2.3. Међу мање опасне пчелиње штеточине херцеговачки пчелари убрајају више врста ситнијих птица. Птица која зими испред кошница хвата пчеле и прождире им главе (*Paridae*) назива се *зџба* / *зџбица* и *сиња*. *Ласта* (*Hirundinidae*), које се обично означавају деминутивом *ластџавице*, хватају и тамане пчеле у ваздуху. Неизвјесно је да ли се називом *чворак* / *чвџрак* означава птица селица чворак (*Sturnidae*), иначе непозната као пчелиња штеточина, или пак велики прождрљивац пчела сврачак (*Lanius callurio*).

10.2.4. За птице које зими кљуном пробијају кошнице и једу пчеле забиљежени су називи прозирне унутрашње форме: *жџна*, *жџија кљуна*, *кликовац*, *кљуварица*.

10.3. Остале животиње

10.3.1. Од свих сисара који нападају пчеле најпознатији је свакако био медвјед (*Ursus*), од којег и данас стрепе пчелари у планинским крајевима. У херцеговачким говорима номинира се сложеницом прасловенског поријекла *мѣђег* / *мѣдвид*. Претпоставља се да је овом сложеницом замијењен стари индоевропски назив, који је код Словена табуизиран. Та лексичка иновација прије је потекла од ловаца неголи од пчелара, јер је један од најчешћих лексичких табуа био назив животиње која се лови (Готјо 269).

10.3.2. Остали сисари који уништавају пчеле или им отимају храну именују се њиховим општим називима: *јѣж* (*Erinaceus europeas*), *кунџа* (*Mustelidae*), *крџица* (*Talpa europeas*), *миш* (*Muridae*), *рѣвка* (*Soridicae*).

10.3.3. Зглавкари из реда *Arachnoidae*, који хватају пчеле на уласку у кошницу, означавају се општим зоонимом прасловенског поријекла *йѣук* / *йѣук*.

II ДИО

ГАЈЕЊЕ ПЧЕЛА

11. ПЧЕЛАРСКА ДЈЕЛАТНОСТ

11.1. Називи дјелатности

11.1.1. Привредна дјелатност гајења пчела у с-х. језику означава се термином *йчеларсїво*, изведеним по општесловенском моделу творбе назива занимања од назива његових носилаца и форманта *-сїво*. Сумњива је претпоставка да је термин вјештачког поријекла, да га је Б. Шулек преузео из сродних језика (РЈАЗУ IX 726). Сродни еквиваленти чести су у словенским језицима: слов. *čebelarstvo* (Шмид 5), слвч. *včelárstvo* (Мила 246), чеш. *včelarství*, пољ. *pszczelnictwo*, буг. *йчелàрсїво* (ОЈЗсл А 0604). Поред именовања пчеларске привредне дјелатности (апикултура), њиме се означава и наука о пчелама (апидологија).

Мада тај термин егзистира у пасивном лексичком фонду свих херцеговачких пчелара, они га ипак рјеђе употребљавају, и то у дијалекатским формама: *челàрсїво* / *ћелàрсїво* / *чѣлàрсїво*. На ширем подручју сјеверне Херцеговине назив је помјерен са скупа пчеларских радњи на пчеларску имовину – 'пчелињак' (в. 12.1.2). За означавање пчеларске дјелатности у том ареалу, као и на осталом испитиваном подручју, обично се употребљава глаголска именица *челàрѣње* / *ћелàрѣње*. Почетком XX вијека, у сарајевској пчеларској периодици често је употребљаван назив *йчеларење*, а њиме су именовани и посебни начини гајења пчела: *мобилно йчеларење* (у кошницама с покретним саћем), *йуїћничко йчеларење* (у којем се кошнице селе за пашом), *рационално* / *разумно йчеларење* (које се заснива на познавању живота и рада пчела, а не на магији).

Двозначном турцизму *кованлук* / *кованцилук* ('пчеларство' и 'пчелињак') на испитиваном подручју није пронађен никакав траг, како у пчеларској лексички, тако ни у ономастичкој грађи.

11.2. Занимања у пчеларству

11.2.0. У пчеларству постоје два основна занимања, и то једно право пчеларско – 'гајилац пчела' – и друго, које је само дјелимично пчеларско – 'прерађивач воштине и воска'. Постоје и нека занимања мање значајна, која се ријетко номинују.

улейцик; Попов 227), мада су веома чести сродни називи пчелињих станова (в. 13.1.2.1).

Насупрот пчелару, човјек који обави неку пчеларску радњу којом се иначе не бави, означава се негираним основним називом – *нечелџар*.

Пчеларством се, углавном, баве мушкарци, мада су међу информаторима биле и двије Муслиманке изразито добре одгајивачице пчела, али нигдје није забиљежен одговарајући назив у феминину.

11.2.1.2. Наспрам стабилног значења синонимног низа *пчелар – кованџија – уљар*, блискозначни назив *медар* у савременом језику је мало фреквентан и вишезначан. Старији лексикографски извори овој лексеми најчешће приписују значење 'трговац медом', а наводи се и 'човјек који сабира мед од шумских пчела'. На испитиваном подручју, овај назив, који се јавља у акцентским варијантама *мѣдџар / мѣдџар*, има прилично широко значење: понегдје, прилично ријетко, означава пчелара доброг произвођача меда, а много чешће има пејоративну конотацију – означава пчелара који воли мед више него пчеле, који исцрпљује пчеле ради меда, и то не само своје него и туђе, дакле 'крадљивац пчела и меда'. У Банату се такав пчелар означава синонимом изведеним мађарским формантом: *мѣдџарош* (РСАНУ).

Сродне лексеми у другим словенским језицима такође имају различита значења: у стчеш. *medar* (Римут 40) и у савременим украјинским говорима *мед'ар* (Ник.) означавају пчелара, док други извор прецизира значење чешког назива – 'човјек који је за плату изрезивао мед из дупљи' (Мудра 24), дакле – сабирач меда од шумских пчела. У руском језику је *медяр* и *медовицик* био 'трговац који по пчелињацима сакупља мед' (Попов 201, 202), а у савременом македонском значење сродног еквивалента најближе је стању у херцеговачким говорима: *медар* 'произвођач и продавац меда' и 'љубитељ меда' (РМЈ). Очито је да се губљењем занимања специјализованог трговца медом историзује и његов назив или добија нова значења.

Појачана пчеларска утилитарност, насупрот преминацији љубави према пчелама, у говорима се понегдје изражава и синонимима: *мѣдоња* има знатно мањи степен пејоративности него *слѣйкојџуз*. Ти називи се односе и на непчеларе. Овом синонимном низу једним својим значењем припада и *чѣлац* (в. 11.2.1.1).

Историјски извори пуни су података о извозу меда и воска из Херцеговине у приморје и даље, али је познато да ли су откупљивачи тих производа били специјализовани за тај носач и да ли су имали свој назив. На испитиваном подручју нема трагова занимањима распрострањеним у неким другим крајевима нашег језичког подручја у којима се спомињу занатлије које су откупљивале мед и правиле и продавале медене колаче: *мѣдѣњџар, мѣдичџар, мѣдоколџџар* (РСАНУ) и занатлије које су правиле медене колаче и фигурице ишаране воском *лѣцедџер / лѣцидџер / лицидџер / лициџар / лициџџар / лициџџер* (РСАНУ), а нема података ни о називу произвођача и продавца медовине као што је *мѣдџовинџар* (РСАНУ), мада се медовина још понегдје производи, али само за кућне потребе.

11.2.2. Прерађивач воштине

11.2.2.1. Херцеговачки пчелари већином сами прерађују воштину у восак (в. 16.21), а веома се ријетко из заосталог воштаног тропа савршенијим справама екстрахују остаци воска (в. 14.8.2-3). Како се прерада воштаног тропа и воштине није масовније развила у посебан занат, не постоји ни распрострањенији назив за

вршиоца те радње. Напреднијим пчеларима познат је назив *восковарџија*, којим се у србијанским говорима означава откупљивач восковарине (воштани троп и воштина) и њен прерађивач у восак. Секундарни извори биљеже и варијанте те сложенице у другим говорима *восковар* / *восковарац* / *восковаринџи*, као и загонетну ијекавску синонимну сложеницу у југоисточној Србији *воскоћегар* (СЕЗ LXXV 40). По истом моделу сложени су руски еквивалент *воскобой* (Попов 186) и полески *воскообробњик* (Пол. 325).

На испитиваном подручју забиљежени су називи *вдшџинџар* 'откупљивач воштине' и *вдска̄р* 'прерађивач воштине и воштаног тропа'. Како су и откуп и прераду обично вршили исти људи, могло би се закључити да су ти називи истозначни. Назив *воскар* у савременом језику и народним говорима обично се односи на свјећара, занатлију који од воска израђује неке производе, обично свијеће. У секундарном извору у Херцеговини је регистрован синоним *вдшџар*, познат и у западнијем подручју (РСАНУ).

За прерађивача воштаног тропа у восак Вук је навео и назив *џуричџар*, изведен од назива сировине – *џурица*, на исти начин као што је и синоним *џибрар* у си. Босни изведен од *џибра* (Црњелово 178).

Прерађивач воска у свијеће и друге производе обично се у испитиваним говорима означава изведеницом *свјџџар*, али је у сјеверној Херцеговини забиљежен синоним *воскаџија*, изведен турским формантом попут блискозначне сложенице *восковарџија*.

11.2.3. Чувар пчела

11.2.3.1. У патријархалном пчеларству, пчеле су се много ројиле, па се настојало да се сваки рој ухвати и онемогући његово бјежање. У породичној задрузи могао се неки њен члан у току ројидбе задужити да пази на пчелињак и да на вријеме ухвати рој или обавијести друге о томе. Савремена технологија гајења пчела свела је природно ројење на најмању мјеру, а у садашњој инокоштини тешко је и обезбиједити особу која би стално осматрала пчеле. Мада се та радња на испитиваном подручју означава општим глаголима (в. 16.14), ипак нигдје у примарним изворима није забиљежен назив њеног вршиоца. Међутим, старији секундарни извори са југоисточног подручја региструју два назива: *чувар* (Врч. 57) и *чобанин* (Зупци 24). Први је изведен од глагола којим се означава одговарајућа радња, а други, турцизам, помјерен из сточарске лексике.

Са истог подручја потврда назива ваљда истог занимања, али мотивисаног хватањем ројева – *џикалац* (Врч. 55), изведеног од глагола *џикаџи* (в. 16.8.1).

12. ПЧЕЛИЊАК

12.1. Општи називи

12.1.0. Простор у којем су смјештене кошнице с пчелама и осталим садржајем назива се у пчеларској терминологији *пчелињак*. Разликују се три типа пчелињака: откривени, наткривени и покривени. На испитиваном подручју, пчелињаци су, углавном, откривеног типа и на њих се највећим дијелом односе забиљежени називи. Херцеговачки пчелињаци су обично слободни простори у близини кућа са слабијом оградом, која штити пчеле од домаћих животиња, и обратно. Осим кош-

ница, у том простору гаје се и неке утилитарне и магијске биљне врсте и граде или постављају неки предмети, такође обију тих намјена. Именовање пчелињака мотивирано је његовим садржајем – пчеле и кошница, док су остали мотиви готово занемарљиви.

12.1.1. Стари назив *уљаник* са својим варијантама, изведен од прасловенског општег назива кошнице **ul-* (в. 13.1.2.1), и данас, упркос својој непрозирности, има знатну распрострањеност код времешнијих пчелара. Најшири ареал има варијанта *уљàник*, док су остале варијанте – *љàник* / *jàник* / *jàњик* / *улеђа̋к* / *улеђа̋к* / *љен̋а̋к* / *уљв̋àник* ограничене на уже просторе. Ликови са аферезом карактеристични су за јужно подручје, са формантом *-аник* за источну, а са *-ењак* за западну Херцеговину, док је уз доњи ток Неретве и у Конавлима сонант *љ* замијењен сонантом *ј*. Непренесени акценат *улеђа̋к* забиљежен је при ушћу Раме код једне старе муслиманке, а да пивски епентетски лик *уљв̋àник* није оканоализам, показују неки други говори. Секундарни херцеговачки извори наводе и варијанте *улиња̋к*, *уљеник* и *ујаник*. Потврђујући овакву ареалну распрострањеност наведених варијаната, секундарни извори показују и њихово пружање у другим правцима. Варијанта *уљаник*, коју је забиљежио и Вук, пружа се од сз. Босне, преко Шумадије до Хомоља, а нарочито је карактеристична за црногорске говоре. У средњовјековним српским текстовима често се јављају њене ортографске варијанте *оуљџаник* / *оулиџаник* (Даничић). Лик забиљежен у Пиви потврђен је и у ји. Босни, а са испуштеним почетним вокалом у јз. Србији – *вљаник* (Злат. 413). У средњој Босни је регистрована варијанта *уљенак*, за кајкавске говоре, у којима се назив већином односи на покривени пчелињак, карактеристично је протетско *в*: *вулиња̋к* / *вулинак* / *вулња̋к* / *вулник*. Топономастичка грађа такође потврђује назначену ареалну распрострањеност наведених варијаната, нарочито у Србији, гдје има доста и микротопонима с аферезом – *Љаник*.

Сродни еквиваленти чести су и у другим јужнословенским и источнословенским језицима: мак. диј. *уљàник* / *љàник* / *jàник* / *лен̋ик* / *улен̋ик* / *ул'јарник* / *ул'јиник* (МЈА бр. 79), слов. диј. *uljnjak* / *vinjak* / *voljak* (Новак 74), *uljnak* (Шмид 5), рус диј. *уљ̋ник* / *вуљ̋ник* (Иван. Лекс. 63), струс. *уљ̋ник* (Жор. 96), рус. *улейник*, *уличник* (Попов 227).

У сјевероистчним српским говорима, стари назив *уљаник* добрим дијелом су замијенила два синонима изведена такође од назива кошнице: *џрмчаник* и турцизм *кованлук*. Ареал *џрмчаника*, изведеног од именице *џрмка* (в. 13.1.2.2.1.3), ограничен је на Поморавље (СЕЗБ XLV 179; XLVI 180; LVI 20), а сродни еквиваленти чести су у македонским говорима: *џрмкар̋ник* / *џрмчар̋ник* / *џрмкар̋ница* (МЈА бр. 79). Шумадијски микротопоними *Трмчишије*, *Трмчаре* и сл. можда су мотивирани пчелињацима, док је то сасвим извјесно за *Трмчалук*, регистрован у околини Крагујевца (СЕЗБ XLVII 17), чији турски формант асоцира на контаминацију са синонимом *кованлук*.

Синонимом турцизму, раније распрострањеном у Славонији, Срему и Србији, који је Вук забиљежио у акценатским варијантама *кованлук* / *кòванлук*, на испитиваном подручју нема трага. Риједак је и у Босни, потврђен је само у Босанској Крупи, и то у варијантама *кованлук* / *конлук*. Оставио је великог трага у топонимији, нарочито србијанској.

12.1.2. Други непосредни или посредни мотив номинације пчелињака су пчеле: истозначни називи се изводе од придјевске основе (*џчелиња̋к* и сл.), од назива занимања (*џчелар̋ник* и сл.) и помјерањем назива са блискозначних референата (*џчеле* и *џчелар̋ство*).

Назив *йчелињаџ*, поријеклом из „југозападних крајева“, превладао је у стручној терминологији захваљујући предности коју му је дао Вук над синонимима *уљаник* и *кованлук*. Тешко је утврдити да ли је тај деадјектив егзистирао у херцеговачким говорима прије његовог продора из стручне терминологије, јер је очито да је у добром дијелу овог подручја усвојен тек у новије вријеме, када замјењује и потискује ранији синоним *уљаник*. Јавља се у варијанатама *челињаџ* / *ћелињаџ* / *чѣлњаџ* / *чѣлњаџ* / *ћѣлњаџ* без јасније разграничених ареала, изузев ликова са замјењеном африкатом *ч > ћ*, ограничених на муслиманско становништво у долини Неретве. Према секундарним изворима, раширен је у дијелу Босне и Хрватској, мада се у овој посљедњој углавном односи на покривени тип пчеларског објекта. У србијанским говорима употребљава се творбена варијанта *челаник*, на Косову *йчеланиџ*. У југоисточним дијеловима Србије распрострањен је деноминал *челарник*, а на Косову *йчеларник*. Помињу се и варијанте *йчелана*, *йчелник*, *йчеларница* и *йчелишиџе* (РЈАЗУ).

И у осталим словенским језицима чести су сродни еквиваленти: слов. *čebelnik* / *čebelnjak* (Шмид 5), мак. диј. *йчеларник* / *челарник* / *йчиларник* / *челарница* (МЛА бр. 79), бут. *йчелин* (Баб. 385), рус. *йчельник* / *йчельняк* (Попов 217), укр. диј. *йчол'н'йк* / *йч'ил'нйк* / *йчел'нйк* / *йчел'арн'а* (Ник. 213), полес. *йчѣн'нйк* (Пол. 353), пољ. диј. *pszczelnik* / *pszczolok* / *pszczolnica* / *pszczółkarz* (Варм. 79), *pščelník* / *pščelník* (МАЗЈ бр. 239), слвч. *včelnica* (Мила 249), чеш. *včelnice* (Крејн бр. 32). За неке сродне лексеме извори наводе да се односе на покривене пчелињаџе: чеш. *včelin* (Мудра 43), слвч. *včelin* (Мила 248), слвч. диј. *pšelenec* / *pšolnik* (Кахаун 199), слов. диј. *fčelinjak* / *čebelnjak* (Новак 74), рус. диј. *йчельник* (Иван. Лекс. 67).

Знатан ареал у сјеверној Херцеговини заузима назив дјелатности као ознака за пчелињаџ: *челарство* / *ћеларство*.

12.1.3. Општа одлика испитиваних говора је да се пчелињаџ именује и плуралским обликом врсте – *чѣле*, што је резултат помјерања назива са садржаја на цјелину (в. 1.1.1.2).

На исти начин као што је од лексеме *йчела* изведен назив *йчелињаџ*, на кајкавском подручју је од контаминиране форме *чмела* (в. 1.1.1.1) изведен *чмелињаџ*, назив покривеног пчелињаџа. Том називу могао би бити сродан словеначки еквивалент *štenik* (Новак 74), мада је вјероватније да је овај посљедњи сродан руском еквиваленту *мшенник* / *мишанник* / *омишанник* и сл. изведеном од именице *мох* 'маховина', јер је покривени пчелињаџ, зимовник, обрастао маховином (Попов 205, 207; Котков 141).

12.1.4. Покривена просторија у којој зимују пчеле, што је права ријеткост у Херцеговини, понегдје се именује варијантама општег назива грађевине одговарајуће намјене *зимџвйџ* / *зимовнйџ*. У с-х. лексикографији, општој и пчеларској, регистроване су и варијанте *зимница* / *зимовалишиџе* / *зимвишиџе* / *зимнишиџе*. Сродни еквиваленти срећу се у руском језику – *зимовник* (Жор. 82), рус. диј. *зимџвнйџ* / *зимовйџ* / *зимџвка* – и полеским говорима – *зы'мнйџ*, *зыџмџвнйџ* / *зыџмнйџ* (Пол. 333).

На једном мјесту је за покривени пчелињаџ забиљежен интернационализам књишке провенијенције *йавйџџн*.

Средином XIX вијека, војвођански писци су покривени пчелињаџ називали *йшамник* (Жив. I 27), изведеницом мотивираном одсуством свјетлости у просторији гдје зимују кошнице с пчелама. Сродан еквивалент регистрован је и у руском: *йшемник* (Попов 225).

Почетком XIX вијека, у војвођанској пчеларској литератури употребљаван је поствербал *наслон* (Жив. I 20), ваљда као назив наткривеног пчелињаџа, карактеристичног за смјештај плетених кошница.

12.2. Дијелови пчелињака

Поред кошница са пчелама, у пчелињаку се налазе и неки други садржаји, утилитарни, а и магијски код старинских пчелара.

12.2.1. Појило

12.2.1.1. У већим пчелињацима, ради лакше доступности, пчелама се обезбјеђује вода у неком приручном или намјенски израђеном суду. У старијим пчелињацима, то су камени или дрвени суди какви се употребљавају за појење стоке, а у новијим се посебно израђују направе у којима обично вода капље из већег суда на жлијеп уре-зан на косој дасци, гдје пчеле могу да пију без опасности од утапања. На испити-ваном подручју, одговарајући референт најчешће се именује општим називом *йџило* у јужнијим и *йџило* у сјевернијим крајевима. Почетком XX вијека, у сарајевској пчеларској периодици употребљавана је варијанта *йџишије*. Сродни еквиваленти че-сти су и у терминологијама других словенских језика: рус. *йоилка, водойой*, пољ. *roidlo, wodorój*, чеш. *včelí parájedlo* (Крејн бр. 250), слвч. *parájadlo* (Мила 130).

На јужном рубу источне Херцеговине, за нанјање пчела се употребљава плитки камени суд, који се именује његовим општим називом *кџменица*. У истом значењу тај је назив потврђен и у црногорским говорима.

Пчелиње појило се именује и општим називом суда издубеног у дрвеној кла-ди *кџришо*, што је потврђено и у црногорским и чакавским говорима.

И другим општим синонимима *кориша* у појединим говорима именују се пчелиња појила: *валов* (Жив. I 12), *којањ* (Мед. I 1518), *којањић за челе* (Сисак 22). У пчеларској лексикографији појило за пчеле се номинира и називом помјереним са дијела на цјелину – *жлијеп* (Жив. I).

12.2.2. Сједало

12.2.2.1. У Попову, у пчелињак је постављан овећи камен или се каменом зидао стуб на који је постављана ројница или на којем је сједио пчелар приликом хватања роја. Овај референт непознат је у другим крајевима, па се не спомиње ни у секундарним изворима, изузев са овог подручја. Именује се изведеницама од глагола *сједати* и *шикаши*.

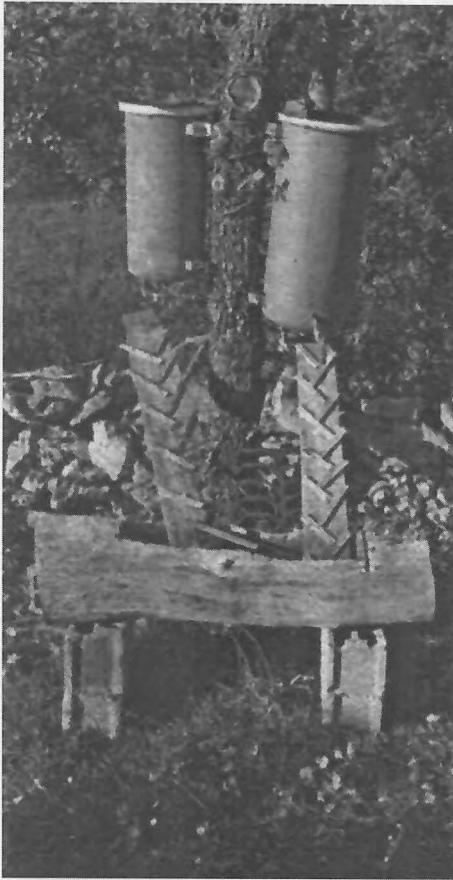
На југоисточној страни Попова регистровано је *сџдало*, назив са двоструком мотивацијом: на том мјесту *сједи* пчелар, а *сједа* и рој приликом његова хватања (в. 5.1.1.4). Сродни називи са нешто ширим значењем – 'мјесто на којем се зауставља рој' – постоје у руском – *седало* (Попов 224) и македонском језику – *сидишије* (Ђеџ. 400).

На југозападном ободу Попова поља и његовом приморском сусједству, мјесто за хватање ројева именује се синонимом *шикало*, изведеним од глагола *ши-каши* 'хватати ројеве' (в. 16.8. 1).

12.2.3. Магијска средства у пчелињаку

12.2.3.0. У стара времена, гајење пчела је било обавијено магијом ваљда више од свих људских дјелатности, вјероватно зато што је било скромно познавање природе медоносног инсекта и његовог функционисања у животној заједници. Ово

занимање је сматрано привилегијом само посвећених у магијске радње којима су се могле предуприједити недаће што су пријетиле том бићу. Читав низ поступака и предмета био је срачунат на то да се њима одврате *злѐ дчи* како се *злѐ дџше* не би *чџдиле* пчелама, него тим неочекиваним радњама и предметима, као и да се извјесним особинама тих предмета подстакне развој одговарајућих својстава код пчела. Тим магијским радњама и предметима пчелари су се штитили од грабежи (в. 5.13), од бјежања ројева (в. 3.2.4.1), настојали да повећају принос од пчела и сл. Данас се од свих тих вјеровања могу наћи само остаци, али се на основу њих и старијих етнографских свједочења може стећи извјесна представа о пчеларској магији. Лексика којом се означавају поменуте радње и предмети је општа, пчеларство није у њој оставило трага.

(Н. Марић)
Појило у Ивици

(Н. Марић)
Коњска лобања у Ивици

12.2.3.1. Најраширенији магијски предмет који се још може наћи код патријархалних пчелара јесу костури коњских, волујских, па и овнујских глава, волујски и овнујски рогови и друге веће кости постављене на колац у пчелињаку: *кдњскā ілава, ілава од крѣйалдї коња, од коња ілава, од вџла ілава, ідвѣћā ілава, ілаву рина, ілавуша, кдњскā лубања, лубања од коња, лубања од вџла, кдсїшур ілавѣ, шљуци од коња, рдїови, вџловскї рдїови, рдїови од највѣћї вџла, рдїови од ђвна.* Овај обичај проширен је у источној Херцеговини код све три националности, а западно од Неретве спомињу га само Срби и Муслимани. Изузев сјевероисточне Херцеговине, гдје се поставља и говеђа лобања, као што се ради и у Босни и Србији, на осталом испитиваном подручју само се спомиње коњска лобања. Понегдје је у лобању засађивана и магијска биљка *узлудобар* (в. 12.2.4.2). Уз кости, често су вјешани и други предмети: *кџмасїре, чўшуре, баргачїи, ђбручи, ілдче* (потковице) и сл.

У Дабарском пољу рогови се постављају на *сїрўїу*, на улаз у пчелињак. Поред недвосмисленог апотропејског мотива ове радње, неуобичајена лексема вјероватно асоцира на узаност тог пролаза из утилитарног разлога (“Тијесна су врата уљанику / за међџа скована сјекира”; Његош).

Обичај постављања кости и других магијских предмета у пчелињаку да штити пчеле од урока раширен је и у Босни и Црној Гори, а у Србији и Македонији да се пчеле *не би урочиле* (Гевг. 399; СЕЗ LIV 497). У Кучима је на мотку увезиван букет осушеног и у лукшију потопљеног брдског цијећа *конфиља* ‘Stipa’ (Кучи¹ 41, 313), а у средњој Босни, умјесто лубање, натицала се *љуска од јајџа* (Високо 218).

12.2.3.2. Поред стављања на мотку, неки магијски предмети су и закопавани у пчелињаку. У југоисточној Херцеговини очувана је прича да је раније у пчелињаку закопавана лобања од ванбрачног дјетета: *ілава од кџиљџїа / ђд коїљџїа ілава*, а у Црној Гори *костї од коїљана* ради бољег *џћа* у пчелама (Кучи¹ 313). Забиљежено је да је закопавана и *ілава од убијџџї вўка*. Да ројеви не би бјежали, закопавана је и из воденице украдена *їдїрица*, жељезни дио са горњег воденичног камена. Вјероватно се закопавање поменутих предмета вршило у жељи да хтоничне силе повећају плодност пчела.

И испод кошница су стављани извјесни предмети ради истог циља. Подметано је *їдїџџџџ џунле / џунле из їдїа* како би пчеле летјеле као топовске кугле и кошнице биле тешке попут тог предмета. У источној Босни се ставља *канїарско јаје* да им пчеле буду теже (Тетима¹ 111). Комади веома ријетког, дуговјеког и изузетно цијењеног дрвета *їїиса* (*Taxus baccata*) – *їїисџџџо грўџџџ, їїисџџџїна / їїисџџџїна* – стављају се у сјеверној Херцеговини под кошнице или у њих, претежно код Муслимана, који то понекад таје.

На кошнице се понегдје ставља *маша* или *мўљ* из водотечина.

Постављање неких од набројаних предмета везује се за Благовијести.

12.2.4. Биље гајено у пчелињаку

12.2.4.0. У старијим пчелињацима гајено је више врста већином украсног биља, чија намјена није увијек јасна, магијска или утилитарна. Међутим, још и данас се често у херцеговачким пчелињацима узгајају двије биљне врсте – *Melissa officinalis* и *Sempervivum tectorum*, прва из утилитарних, а друга из магијских побуда.

12.2.4.1. У херцеговачким пчелињацима или у њиховој непосредној близини увијек се налази понеки жбунић биљке чијим се мирисом привлаче ројеви. За

разлику од других крајева, гдје се у ову сврху употребљава више биљних врста (нпр. у Војводини; Недељ. Пр.), у Херцеговини је то углавном сведено на једну биљку, на *Melissu officinalis*. Као што је избор те биљке уједначен, и њено именовање је углавном сведено на дијалекатске варијанте назива *ичелиња љубица*: *чџелиња* / *ћџелиња* / *чџелина* / *чџелна* / *ћџелна* / *чџелија* / *ћџелија* / *чџџинскā љубица* / *љубица* / *љубица* / *љубичица* / *љубићица* / *љубичица*. Акцент на првом слогу именице карактеристичан је за већи дио западне Херцеговине, док се ареал варијанте са акцентом на другом слогу протеже од јужне Босне, преко сјеверне Херцеговине све до ји. дијела ове покрајине и Пиве. Често се у говору пчелара испушта придјевски детерминатор, којим се ова биљка диференцира од биљне врсте *Viola odorata*, или замјењује: *о-чџелā љубица*, *љубица за шикџање*, *мајшичнā љубица*. Деминутив *љубичица* се, ако не у свим, оно бар у огромној већини херцеговачких говора осјећа књишким. Фитоним *љубица* кореспондира са глаголом *љубић*, којим се у устаљеним формулама призивају ројеви, и са девербалом *љуба*, којим се у тим попијевкама метафорички и хипокористички ословљава ваљда матица (в. 1.3.2.1.2).

Потврђен је и синоним *чџџинскā шрџава*, а неки пчелари знају и за фитоним *мајшичнџак*, али није сигурно да је он изворан на овом подручју.

Као што је мотивисаност наведених фитонима сасвим прозирна, и велики број синонима на с-х. језичком подручју мотивисан је истом функцијом биљке у пчеларству: *медовина* / *медљиковина* (Имљани 68), *мајчина љубица*, *мајшичина*, *мајшичја шрџава*, *мајшичџача* / *мајшочина*, *медни лисџ*, *меденка*, *медојер*, *ичеларица* / *ичелинак* / *ичелник*, *ичелиња мџиџица* итд. (Симон. 299). И уопште номинација ове биљке, од латинског термина па до еквивалената у многим другим језицима, има исти семантички мотив.

Турцизмом *нана* означава се биљка из рода *Mentha* (а можда и *Melissa officinalis*), за коју се у ријетким случајевима наводи да се узгаја у пчелињацима ради привлачења ројева.

12.2.4.2. За дуговјеки кактусолики жбунић *Sempervivum tectorum* са сигурношћу се може тврдити да се гаји из магијских побуда. Раније је узгајан и на појединим кошницама, односно на каменим плочама којима су покриване дубенице, а у ји. Херцеговини се сadio и у очне дупље коњских лубања, постављаних у пчелињацима (в. 12.2.3.1). Та биљка опстаје у условима у каквим би се мало која биљна врста могла одржати: довољно ју је засадити у мало балеге и поставити на камену плоху и она се развија без обзира на дуге сушне периоде, стварајући сама себи хранљиву подлогу. Гаји се из оптагивних и апотропејских побуда: да пчеле преживе у свим невољама, да их сачува од зала којима су изложене, да од њих одврати уроке. Номинира се најчешће сложеницама које се увијек не осјећају потпуно сраслим (или пак информатори посебним наглашавањем оба члана настоје етимологизовати назив неупућеном саговорнику?).

Издржљивошћу биљке мотивиран је назив *џзлудобар* / *џзлудџбар* / *џзлудобар*. Ареал ове сложенице обухвата југоисточну Херцеговину, а у сусједним Конавлима јавља се у детерминатору: *рџса* / *рџџа џзлудобра*.

Друга синонимна сложеница, распострађена у сјеверозападној Херцеговини, *чџваркућа* / *ћџваркућа* / *чџвакућа* / *чџвакић* / *чџвакић* / *чџвар кућа* / *чџвар кућџ*, мотивисана је вјеровањем да штити кућу, па се зато и гаји на кућама и капијама. Регистрована је и синонимна сложеница исте мотивације *џзџикућа*, као и изведеница *кућарица*.

Двочлани синоними *зѣчјѣ ўво* и *зѣчјѣ кўѣус*, регистровани у источној Херцеговини, мотивирани су ваљда изгледом биљке (из купусоликог жбунчића израстају стабљике са цвастима сличне зечјим ушима). На сјеверозападу регије забиљежен је синоним *лишѣва шрава*.

12.2.4.3. Према оскудним подацима из примарних и из још оскуднијих секундарних извора, зна се да су раније у пчелињацима гајене одређене врсте цвијећа, али није јасан мотив тог обичаја. Ј. Дедијер наводи да се у пчелињацима у источној Херцеговини гаје “повратич, челина љубица, питоми пелин и руже” (Бил. руд. 724). Формула за хватање ројева потврђује да је то рађено и у Хомољу: „Цвеће сам ти насадио... (СЕЗ XIX 404-405). Херцеговачки информатори мисле да је то чињено с намјером да се изгледом и мирисом цвијећа пчелама уљепша њихово станиште. Наводом из Подравине да се то ради како „слабе пчеле не требају далеко одлазити на пашу“ (Торчец 11) не би се могла објаснити херцеговачка пракса, јер се помињу врсте које нису познате као медоноснице. По том би се могло закључити да се и то ради из некаквог магијског разлога.

На неколико локалитета у југоисточној Херцеговини, који подсјећају само својим именом на некадашња гајилишта пчела – *Љанѣк*, од давнина расту бијели љиљани и плави ирис, за које мјештани не знају ни ко их је ту садио ни зашто је то чинио. Док је номинација љиљана (*Lilium*) на овом подручју уједначена, означава се искључиво грецизмом *лїјер*, дотле се за ирис (*Iris germanica*) наводи неколико синонима, по свој прилици митолошког поријекла: *сабљѣца*, *кўнћег*, *каљућер* и *каљућерица*. Њихов стандарднојезички синоним *йеруника* изведен је од имена *Перун*, што указује да је ова биљка била један од атрибута врховног словенског громовничког божанства. У прилог тој претпоставци иду и забиљежени дијалекатски синоними *боїшиа* и *цвиш небески* (СМР s. v. богиша). *Сабљѣца* се односи на Перунов атрибут мач, а синоними *каљућер* (наводи га В. Чајкановић, *Речник српских народних веровања о биљкама*. – Београд 1985, 33-34) и *каљућерица* вјероватно су резултат хришћанске замјене старијих теоморфних синонима. *Кўнћег* је тамног поријекла (не региструју га расположиви лексикографски извори), а можда је то сложеница чији други члан – *ћег* упућује на замјену за врховног словенског бога Перуна (В. Чајкановић, *Сабрана дела из српске религије и митологије V*. – Београд 1994, 43). Ово цвијеће се у неким крајевима бере одређеног дана и носи у кућу или ставља на кров ради заштите од грома, пожара, крађе и других невоља, што је, вјероватно, и мотив његова гајења у пчелињацима.

За биљку *врашѣч / љоврашѣч* (*Tanacetum vulgare* и / или *Tanacetum parthenium*), чије се гајење у пчелињацима помиње у неким херцеговачким мјестима, није јасно какву има функцију, утилитарну – за привлачење ројева – или магијску. У пчеларској лексикографији потврђен је исти назив као и за биљку *Melissa officinalis*: *йчелина шрава* (Жив. I 23). Да ли је овај назив прасловенског поријекла мотивиран враћањем роја у пчелињак, за што биљка можда служи, или пак вјеровањем да враћа дјевичанство (Брикнер 633), тешко је одговорити, мада неки с-х. синоними иду у прилог Брикнеровој тези (*дивичник / љевојчица*, *врашѣжѣља*; Симон. 460).

Међу цвијећем гајеним у пчелињаку помиње се и *калѣйер / колѣйер* (*Tanacetum balsamita*), биљка из истог рода као и вратич, којом се пчелари штите од пчелињих убода.

У појединим мјестима наводи се да се у пчелињацима гаје: *нѣвен* (*Calendula*), *јорѣвѣн* (*Syringa*), *бешѣрѣн* (*Artemisia annua*), *дмѣн* (*Inula helenium*) и *рѣжа*

(Rosa). Познато је да се оман употребљава као апотропејско средство против урока и у разним врачањима (СМР 223). Фитоним *йишоми йелин* из цитираног помена највјероватније је књишки (иначе би у локалном говору био **йишошни йелин*), вјероватно је аутор мислио на миришљаву биљку пелин (*Artemisia absinthium*).

12.3. Остале пчеларске грађевине

12.3.0. Мада гајење пчела, нарочито савремено, захтијева велики покривени простор за смјештај празних кошница, пчеларског прибора и добијених производа, као и за обављање многих радњи у вези с тим, на испитиваном подручју није регистрован ни један назив који би се односио на просторије или зграде искључиво намијењене пчеларству. Међутим, с-х. лексикографија свједочи да су постојале просторије намијењене чувању, преради и продаји пчелињих производа, као и за смјештај пчеларског прибора. Са слабљењем улоге меда и воска у друштву и заостајањем пчеларства нестале су и пчеларске просторије, које су, вјероватно, више биле намијењене занатској и трговинској дјелатности неголи потребама самих пчелара, а њихови називи су се историзовали.

12.3.1. Од Вука наовамо, лексикографи наводе Вукову одредницу *мѣдѣрница* приписујући јој различит обим значења: 'соба у којој се чува мед' (Руж. 36), 'соба или зграда у којој се продаје или држи мед' (РЈАЗУ), 'продавница меда' (РСАНУ). Регистрован је и синоним *мѣдник / мѣдник* 'просторија за држање меда' (РСАНУ). Продавница у којима се продаје само мед одавно више нема, па се и њихов назив већ поодавно историзовао. И у руском језику су ишчезли блискозначни сродни називи *медвеница* и *медуша* 'просторија у којој су у старо вријеме чували медовину' (Попов 201, 202; у руском се медовина и мед обично означавају истом лексемом – *мед*).

12.3.2. За аналогну просторију гдје се восак екстрахује из воштине Вук је још у прво издање Рјечника уврстио одредницу *вошѣйѣрница*, додавши у другом издању творбену варијанту *вошѣѣра*. Каснији лексикографи региструју и варијанте *воѣскара* и *воѣсѣрница*, с тим што се значење ове лексеме помјера на занатску радионицу у којој се восак прерађује у друге производе, првенствено у свијеће (РМС).

Старији лексикографи Бела, Волтићи и Стули наводе сложеницу *восковарница* са истим значењем као Вукова *вошѣѣрница* (РЈАЗУ), изведену од назива сировине *восковарина* (в. 16.20.1), која се у тој просторији прерађује у восак. У руском језику је регистрован еквивалент *воскобойня* (Попов 186) изведен од сложенице *воскобойна*, којом се означава иста материја као наша *восковарина*. Регистровано је да је дубровачка влада 1575. финансијски помогла једном Фирентинцу да покрене прераду воска у Дубровнику (Пекић 149), свакако од сировине из ближег залеђа, али је непознато како се та радионица звала.

12.3.3. Почетком XIX вијека, у пчеларском приручнику Војвођанина Аврама Максимовића спомиње се *кошничара* 'мјесто или стаја гдје стоје празне кошнице' (Жив. II 339).

13. ПЧЕЛИЊИ СТАНОВИ

13.1. Општи називи

13.1.1. Пчелари, на испитиваном подручју, а и уопште, ријетко употребљавају опште називе за све врсте природних и вјештачких пчелињих станова, а када то и чине, означавају их називима човјечјих пребивалишта. У Херцеговини је то најчешће именица *кућа*, а регистровани су и пчеларски синоними *сѝѝн* и *нѝсѝамба*. У етнографском извору са подручја источне Херцеговине и сусједне Црне Горе, такође се *кућа* помиње у истом значењу, као и изведеница *сјегалишѝе* (Врч. 54), изведена од глагола често употребљаваног у пчеларској лексци (в. 5.1.1.4. и сл.). Од сродних пчеларских назива у другим словенским језицима једино се у словеначком помињу *stan* и *stanišče* у значењу вјештачког пчелињег стана (Шмид 14).

Наведеном синонимном низу можда би се могао прикључити назив *гѝм* са хипокористиком *гѝмак*, али у данашњој, његовој реликтној употреби недвосмислено је везан само за вјештачке пчелиње станове (в. 13.1.2.1).

13.1.1. Природни пчелињи станови

13.1.1.1. Сазнања о пчелињим друштвима насељеним у природним дупљама данас су веома скромна, вјероватно зато што су опустјели предјели у којима их је највише било, нема више ни њиховог смишљеног тражења, али се понекад чују приче о њиховом случајном налажењу. Међутим, судећи по сјећањима, а још више по старијим писаним изворима, може се са сигурношћу тврдити да на испитиваном подручју није било лексикализованог општијег назива за природни пчелињи стан. Означаван је општим називима одговарајућих референата: *шѝѝље гѝво*, *гѝбина* и *бѝгањ*. У секундарним изворима са тог и сусједних подручја сопомињу се *гѝб*, *шѝѝља гѝб* и *шѝѝља буква*. У пчеларској лексикографији регистровани су синоними *гѝб* и *гѝбенце*. У сз. Босни лексемом *гѝб* означавана је и кошница од шупље класе (Б. Крупа), као што се то чини и изведеницама *гѝбеница*, *гѝбина* и *гѝбовина* (в. 13.1.2.2.1.1). На испитиваном подручју се *гѝбина* и *гѝбѝвина* везују за дрво *гѝб* 'храст' (<*dqъь), док су *гѝб* и *гѝбенце*, као и називи кошница *гѝбеница*, рус. *долбанец*, *долбенка* (Попов 191), слвч. *dlbák* (Мила 30) и сл. у вези са глаголом *гѝѝѝѝ* (<*dъlbtj). Према томе, *гѝб* 'шупљина у којој живе пчеле', као и његове изведенице којима се означавају природни и вјештачки пчелињи станови, првобитно су били мотивирани дубењем, а послѝје гласовног изједначавања са називом дрвета у чијим шупљинама у Херцеговини најчешће слободно живе пчеле, дошло је у пчеларској лексци до контаминације хомонима насталих од различитих лексема *dqъь и *dъlъь, па су зато биле могуће пчеларске изведенице *гѝбина* и *гѝбовина*, гласовно идентичне лексемама којима се означава храстина и храстовина, као и синтагма *шѝѝљи гѝб*, јер је првобитно *гѝб* у пчеларској лексци и означавао шупљину, па му такав детерминатор није ни био потребан.

У јужној Босни, за шупљину у дрвету у којој живе пчеле употребљава се такође назив шупље класе *бѝгањ*, док је значење сродних назива у неким словенским језицима помјерено на вјештачки пчелињи стан: укр. *бѝдня* (ЕССЈ s.v. *бѝдѝна), слов. *bedenj* (Шмид 5), стпољ. *ul bednarski* (Концки 6).

За шупљину у стијени у којој живе пчеле такође се наводи општи назив прасловенског поријекла *шкрѝѝ* (Врч. 54).

Детерминатор *шуйаљ* (*шуйаљ дуб, шуйаља буква, шуйаља шљива, шуйаље грво*) условљен је не само губљењем првобитне мотивације значења лексеме *дуб* (<*dǫlbъ) у пчеларству него и одсуством синонима *дуйаља* у херцеговачким говорима. У изворима из Србије, почев од Вука, често се спомиње *дуйаља*, с тим што негдје означава шупљину у дрвету гдје живе пчеле (Жив. II 310), а другдје у стијени (Гружа 74). И у другим словенским језицима срећу се сродни еквиваленти: слов. *duplo* (Новак 73), укр. диј. (*бджолине*) *дуйлџ* / *дуйл'о* / *дуйл'е* / *дуйл'ак* / *дуйл'анка* (Ник. 212), полес. *дуйлџ* (Пол. 330), а много се чешће тим или сродним називима означавају и шупљина у дрвету и пчелињи стан од шупље класе (в. Кок. НУ 71-72). Сродним македонским називом *дуйка* означава се рупа намјерно издубена у дрвету или земљи и подешена за привлачење ројева (СЕЗ LIV 336). Занимљиво је да се те шупљине у македонским говорима још називају и *брџиви* (ЕАЈ I, 16), што је једини помен у јужнословенским земљама пчеларског назива из веома богатог деривационог гнијезда изведеног из прасл. лексеме *bъrъ / *bъrъ, за које је у сјевернословенским земљама био везан посебан начин гајења пчела у шупљинама живог дрвећа, тзв. **брџиништво* (рус. *борџничество*, пољ. *bartnictwo*).

И у Србији су забиљежени одбљесци тог прадавног начина гајења пчела: природне или вјештачке дупље у дрвећу или земљи прилагођаване су за привлачење ројева, што је представљало прелаз између природног и вјештачког пчелињег стана. Тај референт означава је континуантом прасловенског синонима *dǫlbъ: *zǫdela* / *zǫdelъ* / *zǫdѣлъ* (РСАНУ). Сродне блискозначнице којим се означавају пчелињи станови издубени у живом дрвећу, честе су у сјевернословенским језицима: струс. *дѣль, новодѣль* (Кок. Ист. 48), рус. *дель* (Фасмер), пољ. *zadzialek, dzień / dzienia / dzianka* (Бланк 91, 88).

13.1.2. Вјештачки пчелињи станови

13.1.2.0. Патријархални пчелари, као и савремени, употребљавали су више врста пчелињих станова, које су раније сами градили, а у новије вријеме то се занатски и индустријски производи. Те разлике се одражавају у њиховој номинацији, мада се извјесним бројем назива означавају све врсте вјештачких пчелињих станова.

13.1.2.1. *Ойшџи* називи. Херцеговачки пчелари све врсте вјештачких пчелињих станова означавају називима *улишџе, кошница, суд, дуб(ов)ина, сџублина, кућа / кућица, дом / домак*, али њихова значењска и употребна вриједност није идентична.

13.1.2.1.1. Најпознатији и најраширенији члан поменутог синонимног низа је *улишџе*, назив којим се већином служе старији пчелари, и који се све јаче архаизира и веже за кошницу с непокретним саћем. Од свих наведених синонима, код *улишџа* је најјаче наглашено јединствено значење пчелињег стана и пчелињег друштва у њему настањеног. На испитиваном подручју јавља у више фонетских и акценатских варијаната. Варијанта *уљџџе* ограничена је на узак ареал западне Херцеговине, док се њена шћакавска форма *уљџџе / уљџџе* среће у сјеверном подручју, што је карактеристика сусједних босанских говора. У већини осталих говора распрострањена је варијанта *улишџе*.

Вук је навео обје акценатске варијанте – *уљџџе / уљџџе* и одредио ареал („по југозап. крајевима“). Судећи по секундарним изворима, лик *улишџе* уобичајен је у Црној Гори и јужним дијеловима Далмације и Босне. Фонетска варијанта

уљишиће карактеристична је за Лику, источну Славонију и црногорски говор Куча. У кајкавским говорима јавља се варијанта са протетским сонантом – *вулишиће*, а у чакавским несуфиксирани ликови *ул* / *уљ*. У савременом с-х. језику, наведене варијанте имају непрозирну унутрашњу форму и једино се јављају у пчеларској лексици. Вјероватно је то разлог што се у општој лексикографији тој лексеми приписује и шире значење, она се изједначава са сродном блискозначницом *уљаник* (РЈАЗУ, РСМ, Скок), мада у народним говорима нема поузданијих потврда за ту појаву.

И у осталим словенским језицима сродни еквиваленти означавају вјештачки пчелињи стан, затим пчелиње друштво које га насељава, а врло ријетко и непчеларске предмете 'корито, жилијб' (словеначки, бугарски, доњолужички). Лексема је прасловенског и индоевропског поријекла и првобитно је означавала дупљу, шупљину (Брикнер 593), а сродни пчеларски еквиваленти постоје још у латинском и балтичким језицима. У словенским језицима изведеницама из коријена **ul-* најчешће се означава уопште вјештачки пчелињи стан, али честа су и њихова сужавања на извјесне врсте тих станова, као и на пчелиња друштва која у њима живе. С обзиром на афиксацију тог коријена, као и прасловенску варијантност основе исходне лексеме **ulъ* / **ulь*, запажа се више ширих или ужих ареала чије изоглосе пресијецају поједине словенске језике и њихове групације. Прасловенска варијантност континуаната исходне лексеме одражава се у већини словенских језика. Најшири ареал имају несуфиксирани континуанте исходне лексеме: искључиве су у словеначком и свим западнословенским језицима, а јављају се још у чакавским, украјинским и руским говорима. Изведенице са формантом **-вјъ* раширене су у источнословенским језицима, нарочито у руском, а потврђене су и у бугарском и старословенском, док су у украјинском језику најчешће многе варијанте изведене формантом **-икъ*, које се јављају и у руским и бјелоруским говорима. У источнословенским језицима мјестимично се јављају и други форманти: **-јакъ* у бјелоруском и брјанском руском говору, *-ишка* и *-ушка* у сјеверозападним македонским говорима, **-етъ* у украјинском и сл. Формант **-ишче* везан је, поред српско-хрватског, и за македонске говоре: *улишиће* / *улиш'т'е* / *улишиче* / *шулишиће* / *шулишиче* и у Егејској Македонији *олишиче* (МЛА бр. 77, 78). Поред кајкавског дијалекта, и у говорима других језика често се јавља протетски сугласник, најчешће *v-*: у пољском, полапском, украјинском и бјелоруском, затим *h-* у доњолужичком, *g-* у украјинском и бјелоруском, као и загонетни сугласник *t-* у македонском говору око горњег тока Брегалнице. Формант **-ишче* ограничен је на српскохрватски и македонски језик и готово је једини случај његове појаве у лугом низу назива којима се у словенским језицима означавају вјештачки пчелињи станови (јавља се још у бугарском еквиваленту *кошернице*; Дунев 37; и словеначком *stanišče*; Шмид 14).

За разлику од *улишића*, назива који се архаизира, синоним *кошница* је општепознат на испитиваном подручју и код пчелара и код непчелара. Док се значење лексеме *улишиће* сузило на старинску кошницу са непокретним саћем, значење њеног синонима *кошница*, које се раније првенствено односило на савремени пчелињи стан, на кошницу с покретним саћем, у новије вријеме се, упоредо са историзовањем првог, проширило на све вјештачке пчелиње станове. Назив *кошница* није изворан на испитиваном подручју, усвојен је из стручне литературе. Захваљујући Вуковом престижу и подршци његовог ватреног поборника Јована

Живановића, шумадијско-војвођанско-семберски назив плетеног пчелињег стана *кџиница* (в. 13.1.2.2.1.3) ушао је у пчеларску терминологију као општи термин за вјештачки пчелињи стан, па се тако одомаћио и у Херцеговини. Његово књишко поријекло одразило се на његову ортоепску диверзификацију: у сјевероисточном подручју уобичајена је књижевнојезичка варијанта *кџиница* упоредо са варијантом *кошницица*, док у југозападном подручју преовлађује дуг наглашени слог – *кџиница*. Лексема је искључиво везана за пчеларску лексику и њена унутрашња форма је непрозирна, не доводи се у овим говорима у везу са плетеним судима, гдје вјештачки пчелињи станови нису прављени плетењем.

У свим херцеговачким говорима, као и у Црној Гори, сусједној Босни и Далмацији, вјештачки пчелињи стан означава се и вишезначном лексемом прасловенског поријекла помјереном по функцији из лексике покућства – *сѹд* (<**sgdъ*). Да би се избјегао хомонимијски сукоб, понекад се овај назив професионално детерминише – *чџелињѹ* / *чџелнѹ* / *чџелијѹ* / *чџелин сѹд*. За разлику од синонима *улишѹице* и *кошницица*, искључиво везаних за пчеларску лексику, чије се значење у појединим говорима сужава на одређене врсте пчелињих станова, (*чџелињи сѹд*) је општи назив за било коју врсту кошнице и његово значење не може се сузити на њихову посебну врсту. Самим називом *сѹд* не означава се и садржај пчелињег стана, тј. пчелиње друштво у њему настањено, што је особина свих чланова овог синонимног низа, него се то посебно прецизира – *сѹд чџелѹ*. Пчеларску функцију лексеме *сѹд* региструје, почев од Вука, општа и специјална лексикографија. И у неким другим словенским језицима постоје сродни, али префиксирани еквиваленти: у руском *йосѹда* означава сав пчеларски прибор укључујући и кошнице (Кок. НУ 76; Попов 213), док словеначка *posoda* (Шмид 11) и руска *йосѹдина* (Кок. НУ 75) имају сужено значење – 'пчелињи стан од шупље класе'.

Општи синоними којима се означавају људски станови *кућа*, *гом* и *омак* помјерају се и на пчелиње станове, али у веома суженој функцији, њихова употреба у пчеларској лексици углавном је ограничена на формуле за дозивање ројева, што се нарочито односи на њихове хипокористике *кућица* и *домак* (ЕАЈ 13).

Општа именица *кућа* са деминутивом *кућица* веома се често употребљава као назив за вјештачки пчелињи стан и на испитиваном подручју и у другим говорима: у Црној Гори, на Косову, у Србији, Лици, и то деминутив искључиво у формулама за дозивање ројева, док се исходна форма каткад употребљава и у значењу пчелињег стана уопште (в. 13.1). Понекад се ова посљедња у херцеговачким говорима и детерминише у стихованим формулама – *мџднѹ* / *мџднѹ кућа*.

Општи синоним прасловенског поријекла *гџм* са својим хипокористиком *гџмак* као ознака вјештачког пчелињег стана има врло узак ареал у сјеверном дијелу Херцеговине и сусједној Босни. Прва је забиљежена у слободном говору у значењу вјештачког пчелињег стана, мада је у секундарним изворима из источне Босне и са Косова потврђена само у формулама за дозивање ројева. Деминутивна форма са наглашеном хипокористичношћу искључиво је везана за устаљене формуле дозивања ројева на ширем херцеговачком подручју, а у секундарним изворима потврђена је и у Боки которској и средњој Далмацији. Сродан еквивалент чест је у руским говорима, с тим што није функционално ограничен – *гџмик* (Ман. 80; Кок. НУ 80; Иван. ЛС 82). Исходна лексема учествује у творби назива младих пчела радилица које обављају послове у кошници и на испитиваном подручју – *гомџице*

(в. 1.3.1.2.1.1) и у источнословенским језицима, у руском *домоработница* (Иван. Назв. 337) и полеским говорима – *домогаз'јка* (Пол. 330).

За разлику од претходних општих синонима, турцизам *оџак* (*оџак* је димњак!) нема потврда да се употребљава у формулама за дозивање ројева.

Аналогно помјерању назива пчелињег стана на пчелиње друштво, понекад се јавља и обратан процес. Вишезначна лексема *чела* помјера се са значења 'пчелиње друштво' на значење 'вјештачки пчелињи стан', о чему свједоче и вишечлани називи *и́разна чѐла*, *чѐла с и́дкрѐйним саћем*, *и́дкрѐйна чѐла*.

Пошто се у колективној свијести пчелињи стан поима као цјелина са његовим садржајем, то се називима кошница означавају и пчелиња друштва у њима настањена, и обратно. Када је потребно одвојити те референте, тј. прецизније означити ненасељеност кошнице, то се чини искључиво помоћу детерминатора *и́разан*: *и́разно у́лишиѐ / у́лишиѐ / у́лишиѐ*, *и́разна кѐшница / кѐшница / кѐшница*, *и́разна дубина / дубовина*, *и́разна сѐдублина*, *и́разна чѐла*, а у снимљеном корпусу текстова само је једанпут потврђен осамостањени детерминатор *и́разнѐ*. У секундарном извору из околине Мостара, почетком прошлог вијека регистрован је универбизовани назив *и́разница*, што је, вјероватно, било усвојено из ондашње стручне литературе. Вук је први регистровао ту лексему у двије творбеve варијанте: *и́разница / и́разник*, што су прихватили и пчеларски лексикографи. Варијанта *и́разница*, којој је Вук дао предност, забиљежена је и у сјевероисточној Босни. Почетком XIX вијека, у војвођанској литератури употребљавана је и варијанта *и́разника*.

13.1.2.2. Посебни називи

13.1.2.2. Вјештачки пчелињи станови дијеле се у двије групе: кошнице с непокретним саћем и кошнице с покретним саћем. Прве су одлика традиционалног, а друге савременог пчеларства. У вријеме сакупљања грађе за овај рад средином седамдесетих година XX вијека, било је пчелара који су држали своје пчеле само у кошницама с непокретним саћем (Брест. ДС, Изг. Љуб. Риља, Сељ.), док их је већина пчеларила у кошницама с покретним саћем. Често су се у истом пчелињаку, уз савремене, налазиле и старинске кошнице, па и на почетку XXI вијека, неки напредни пчелари, уз већи број савремених кошница, из носталгичних побуда држе по једно-два пчелиња друштва у старинским кошницама. За њихову номинацију карактеристично је помјерање назива с једне врсте уобичајене у неком крају на кошнице које су касније усвојене, и обратно, па је веома тешко разграничити називе одређених врста пчелињих станова.

13.1.2.2.1. Кошнице с нејокрејним саћем

13.1.2.2.1. *Кошнице с нејокрејним саћем*. У Херцеговини су раније пчеле гајене у двије врсте кошница с непокретним саћем: једне су биле цилиндричне, направљене од издубене класе, а друге призматичне, сковане од четири даске. Њихова унутрашњост, заштићена још поклопцима и дном, остављана је пчелама да у њој слободно граде саће и тако формирају своје гнијездо. У добром дијелу испитиваних говора, обје врсте тих кошница се једнако именују, али има крајева гдје их и диференцирају. Кошнице с непокретним саћем се означавају сљедећим

називима: *улишиџе*, *стџаро улишиџе*, *дубеџе улишиџе*, *дубеџа*, *дубеџа чела*, *дубина*, *дубовина*, *џросџа дубовина*, *стџублина*, *оџак*, *стџара кошница*, *џримџийвна кошница* и *џримџийвка*.

До појаве кошнице с покретним саџем, лексема *улишиџе* се односила само на кошнице с непокретним саџем (в. 13.1.2.1). Касније, она се помјерала и на нове кошнице, али истовремено била и потискивана од стране термина *кошница*, који се ширио и на старинске пчелиње станове. Резултат тог процеса је архаизација и историзација лексема *улишиџе*.

Називи кошнице од шупље кладе *дубина*, *дубџвина* и *стџублина* често се преносе и на сличну кошницу сковану од 4 даске и тако се уопштавају за све кошнице с непокретним саџем. Значење општих назива вјештачког пчелињег стана *улишиџе*, *чела* и *кошница* (в. 13.1.2.1) некада се детерминацијом сужава на кошнице с непокретним саџем: *стџарџ улишиџе*, *дубеџе улишиџе*, *стџарџ чела*, *дубеџа чела*, *дубеџа*, *џросџа дубџвина*, *стџарџ кџшница*, *џримџийвна кџшница*. Овај посљедњи двочлани назив, карактеристичан за напредније пчеларе из јужне Херцеговине и сусједне Далмације, понекад се универбузује испуштањем основног назива или деривацијом детерминатора романског поријекла: *џримџийвна* и *џримџийвка*. Загонетан је детерминатор *дубеџи*, који се такође и осамостаљује, регистрован само код једног информатора у си. Херцеговини: да ли му је првобитно значење 'издубен' од глагола *дубџи* / *дубџи* (<*dъlb-) или 'усправан' од глагола *дубџи* (<*dub-)? Мало је вјероватна ова друга могућност јер на с-х. подручју нема подјеле кошница на лежеће и стојеће (нпр. рус. *лежак* : *стџојак*; Жор 84, 85), а та дихотомија не постоји ни у одговарајућим референтима, мада херцеговачка *дуб(ов)ина* по свом изгледу одговара стојећој кошници. Нејасно је да ли је то идиолекатски неологизам или то има упоришта и у ужем ареалу. Овај придјев учествује и у творби сложенице *џолудубеџи* (*џдлудубеџа кџшница*), настале по узору на новије термине *џолунџставак* и *џолудкџир* (в. 13.1.2.2.2.3.2).

13.1.2.2.1.1. Дубеница. Најстарији вјештачки пчелињи стан у Херцеговини била је шупља клада резањем и дубењем прилагођена својој намјени, која се у стручној литератури назива *дубеница*. На испитиваном подручју, означава се синонимима *улишиџе*, *дубина*, *дубовина*, *стџублина*, *крбина*, *крџина* и *кадањ*, као и детерминацијом општих назива вјештачког пчелињег стана: *рџсџово улишиџе*, *лџйвова кџшница* и сл.

О *улишиџу* / *улишиџу*, ширењу и сужавању његова значења и архаизацији већ је било говора (в. 13.1.2.1.1).

Готово читаво испитивано подручје заузимају творбене варијанте *дубина* / *дубџвина*. Третирамо их варијантама иако су настале контаминацијом двију исходних лексема – **dъlbъ* и **dъbъ*. У херцеговачким говорима осјећају се изведеницама од фитонима *дуб*, дијалекатског назива дрвета од којег се најчешће праве. Међутим, грађа са ширег подручја с-х. говора, као и из других словенских језика, показује да су слични еквиваленти изведени од прасл. лексема **dъlbъ* (в. 13.1.1). Семантичка поља *дубине* и *дубовине* нису сасвим идентична, обје означавају 'кошницу с непокретним саџем (са пчелињим друштвом)' и у том значењу оне имају разграничене ареале: *дубина* је везана за западну Херцеговину и долину Неретве, а *дубовина* за источну подручје. Са значењем 'шупља клада (од које се праве и кошнице или у којој живе шумске пчеле' *дубина* се употребљава и у источној Херцеговини. Називи *дубина* и *дубовина* помјерили су се и на новију кошницу такође с непокретним саџем

направљену од четири даске ако она није именована неким другим називом. У уском ареалу ји. Херцеговине, значење назива *дубовина* још се више сузило – 'кошница од хростове (дубове) шупље класе'. Секундарни извори не региструју *дубовину* ван источнохерцеговачког подручја, док се *дубина* често јавља и у црногорским говорима, с тим што у Пиви има нешто модификовано значење – 'велика кошница с непокретним саћем'. Кошница од класе се у сјеверозападној Босни и Лици назива *дуб*, а на више мјеста, па и у Дубровнику, означава се изведеницом *дубеница*. Захваљујући Вуковом престижу, *дубеница* је усвојена и у стручној терминологији, али се на испитиваном подручју нигдје не спомиње било у секундарним или примарним изворима, који допиру и до самог Дубровника.

Сродни еквиваленти (<**dylbъ*) чести су и у другим словенским језицима: рус. *долбанец* (Попов 191), *долблянка* / *долбѣнка* / *долбняжка* (Кок. НУ 71), рус. куб. *долбѣжка* (Иван. Авг. 11), укр. диј. *дѳбанка* (Ник. 206), слвч. диј. *dlabáč*, *dlabatec* (Нижн. Уле 167). У словачком језику постоје еквиваленти и од основе **dybol-*: *dbolec* (Нижн. Дулиц. 27- 280) и *dbol* (ЕССЈ s. v. **dybolъ* / *dyboľ*).

У ји. Херцеговини, гдје се значење *дубовине* сужава на 'кошницу од хростове класе', општи назив 'шупље класе' *сѳублина* помјерио се на кошницу од било какве класе, па и на дашчару. Међутим, ова лексема, попут *дубине*, има много шири ареал на испитиваном подручју, али само у значењу шупље класе, која може имати различите намјене, па у њој могу живјети и шумске пчеле, као што је случај у околини Ужица. У старијим изворима из западних крајева, вјештачки пчелињи стан од класе номинира се са више творбених варијаната исте лексема: *сѳубла* / *сѳублик* / *сѳубљика* / *сѳубањ* (РЈАЗУ). Несигуран је податак из секундарног извора да у долини Неретве постоји и варијанта *сѳрубањка*. Пчеларски синоним *сѳуѳара*, регистрован у Левчу, резултат је контаминације континуаната прасловенских лексема **stьlbъ* / **stьlръ* и **stublъ*, чија се општа семантичка микропоља донекле поклапају: 'потпорни одрезак класе' и 'шупаљ одрезак класе'.

Та варијантност сугласника *б/ѳ* огледа се и у сродним еквивалентима у неким другим језицима: буг. *сѳубла* и *кѳшер-сѳубел* (ОЈЗСл В 0825 и К 0920) и рус. *сѳуѳика* (Попов 224). И у румунском језику, који је масовно усвојио словенску пчеларску лексику, такође је сачувана варијантност сродног пчеларског еквивалента: *știubei* и *stup primitiv* (ОЈЗСл D 0774).

У долини Рање, дубеница се назива *каѳањ*, што је још потврђено и у сјевероисточној Босни. Том лексемом се иначе у босанским говорима означава дрвена посуда, каца, која својим обликом и димензијама одговара кошници од класе (РСАНУ). Назив је изведен од грецизма **kady* 'каца, бачва' формантом *-*ьнъ* (ЕССЈ s. v. **kadьнъ*), за разлику од неких других словенских језика у којима су називи разних посуда, па и оних које се употребљавају у пчеларству, сложени од **kady-dьlbъ*: слвч. диј. *kadlub* 'кошница', стпољ. *kadlub* / *karlub* 'посуда од издубене класе (за мед)', укр. диј. *каѳовб* 'одрезак класе од које се дубе кошница' (ЕССЈ s. v. **kadylbъ*). Мада се Фасмер одрекао наведене етимологије те сложене због њеног одсуства у јужнословенским језицима (Фасмер s. v. кадолб), ипак наша потврда њеног првог члана, као и провидна унутрашња форма, говори у прилог да је и њено првобитно значење било 'издубена класе'.

У југоисточној Херцеговини, у базену Попова поља, у примарним и секундарним изворима регистровано је неколико усамљених назива дубенице, који се у расположивим изворима нигдје више не помињу: *крѳина*, *хрбина* и *крбина*.

Томе треба додати назив крова дубенице, израђеног од расцијепљене шупље класе – *хрѿа*, који потиче са истог подручја. Док се *крѿина* и *крбина* односе на дубеницу, *хрбина* прилично неодређено означава стару кошницу са старим саћем, као што и у локалној општој лексици тај пејоратив означава неки истрошен стари дрвени предмет. Извјесне семантичке чињенице упућују на сродност основа *крѿ-*, *хрѿ-* и *крб-*, које улазе у синонимне низове, нпр. *крѿа*, *хрѿи* и *крбањ* 'тиква водеџача' Lange-paris (Симон. 259). Затим, неким паронимима се означавају шупљи дрвени предмети – *крблина* 'шупље дрво, стублина' (РСАНУ), *хрѿа* 'шупље дрво око којег се окреће воденички камен' (РЈАЗУ). Не треба искључити ни контаминацију са сличним ријечима страног поријекла којима се означавају посуде: турцизам *крба* 'мјешина за воду' или медитеранизам *крбѿањ* 'врг, тиква' (Скок s. v. корпа, крба). На основу свега тога могло би се претпоставити да ова лексичко-семантичка група потиче од не. коријена **(s)quer-* 'окретати се' и прасловенске основе **kьrk-*, која је, било дисимилацијом првог или другог сугласника *k* (Скок s.v. грѣ), било регуларном трансформацијом иницијалне групе *skr->ksr->xr-* (ЕССЈ s. v. **kridlo*), учествовала у творби лексичко-семантичке групе којом се означава нешто округло, што се окреће и сл. Отуд и синонимни низ којим се означава какав обал комад дрвета, већином шупаље, од којег се прави дубеница и од чијег се назива изводи одговарајући назив кошнице. Тако је од исходне лексеме *крѿа* изведен назив кошнице *крѿина*, а од *крба* / *хрба* – *крбина* / *хрбина*, по истом моделу као *дуб* – *дубина*, *сиубла* – *сиублина*. Потврде ових пчеларских назива су појединачне и добрим дијелом потичу из секундарних извора, а сродних синонима нема ни на с-х. подручју нити сродних еквивалената у другим словенским језицима, ако се не изузму руски дијалекатски еквиваленти *кряж* и *круїляк* (Попов 198), чије би се поријекло могло довести у везу са нашим називима. Наиме, унутрашња форма руских еквивалената, којима се у источнословенским језицима означавају ваљкасти дрвени предмети, сасвим је провидна – изведени су из лексеме **kreg-jь* / **krog-l'акъ* (ЕССЈ s. v. **krežь*, **krogl'акъ*, **krogъ*).

На осталом с-х. језичком подручју понегдје се, у секундарним изворима, помиње синоним *ѿањ*, али на основу оскудних података тешко би се могло поузданије тврдити да тај назив дубенице има чвршћу подлогу у народним говорима, као што је случај у другим словенским језицима, из којих он продира и у херцеговачке говоре, али за савремени тип кошнице (в. 13.1.2.2.2.3). Такође, ни општи синоним *клада*, чији сродни еквиваленти имају значајан удио у номинацији кошница у другим словенским језицима, нема никаква трага у с-х. пчеларској лексици.

У Лици се дубеница означавала називом посуде за воду романског поријекла *лудра* (Брушани 58).

13.1.2.2.1.1.1. Дубенице се понекад именују према својој величини и облику. То су појединачне потврде неког од чланова синонимног низа који се остварује у суженом значењу или пак метафоре општих лексема. Пространу кошницу од класе у Зажабљу означавају називом *чѿлац*, којим се у западним говорима и хрватској стручној литератури означава пчелиње друштво (в. 2.0). У источном дијелу Попова велика дубеница се означава турцизмом *ѿулек*, општим називом за бостан, вјероватно помјерен по семантичком обиљежју сласти, јер у већим кошницама има и више меда. Међутим, тој сличности супротставља се семантичко обиљежје минорности – та лексема означава мању дињу или ониског човјека. Назив *дубина*, којим се у великом дијелу с-х. говора означава дубеница, у Пиви се односи само на пространу кошницу од класе или уопше на велику кошницу са непокретним саћем.

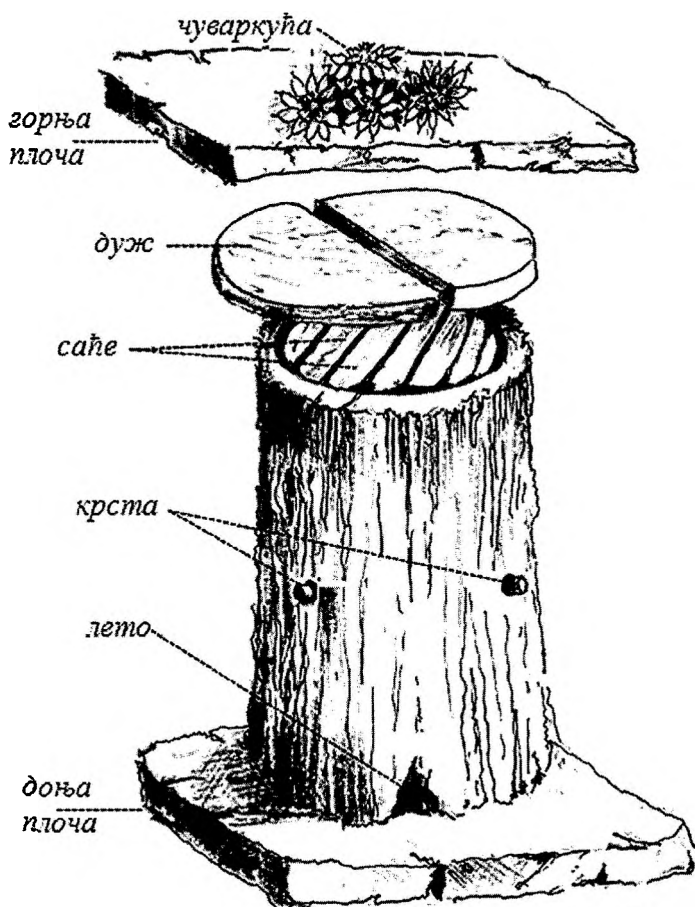
На западном ободу Попова поља, докле не допире ареал *сѣублине* као синонима *дуб(ов)ине*, *сѣублина* означава широку дубеницу. Нешто сјеверније, уска и висока кошница од класе именује се девербалом *дѣлац*, изведеним од глагола *дѣши* (Скок), којим се иначе означава цијев на гајдама кроз коју се дува (Вук). С обзиром на чињеницу да је та лексема изведена од прасл. основе **dud(ь)l-* (ECCJ s. v. **dud[ъ]* lo), средна је са словачким блискозначним варијантама *dudliak / dudlák / dudloš* 'дубеница' (Нижн. Уле 167).

У секундарним изворима спомињу се кошнице направљене од рачвасте класе, од којих је до примарних, савремених извора доспјело само сјећање о властитом имену пчелињег друштва насељеног у таквој кошници – *Двојрла* (в. 2.1.3), што је раније, вјероватно, био апелатив. У Дрежници, на западној обали Неретве, прије стотинак година забиљежен је несигуран податак да се такве дубенице називају *доглаве дубовине*. Несигурност је у томе што Дрежница спада у компактан ареал *дубине*, као и чињеница да је први члан сложеног детерминатора *до-* или погрешно записан или у народном изговору упрошћена бројна компонента *дво-*, која се јавља и у синонимским сложеницама *двоњак* и *Двојрла*. У пчеларској лексикографији регистровани су синоними помјерени из родбинске или ботаничке лексике: *близанак*, *двоњак* и *сраслица* (Ружић 9, 16, 62). Иу неким другим словенским језицима постојали су сродни еквиваленти: рус. *двойн*, *двойник*, *двойчак*, *близнец* (Попов 198), пољ. *bliźniak*, *dwójak*, *dwójnice* (Бланк 87, 88), а много је више потврда сродних назива у словеначком, словачком, чешком, бугарском и руском језику којима се означава савремена кошница са двоматичним друштвом.

13.1.2.2.1.1.2. Мотивираност врстом дрвета од које су израђиване дубенице незнатно се одразила у њиховој номинацији, изузев што је удио тог мотива био значајан у творби најраспрострањенијег назива *дубина / дубовина* (в. 13.1.2.2.1.1). Аналогно називу *дубовина*, којим се у ји. Херцеговини означава само кошница од храстове класе, при ушћу Рање се таква кошница означава синонимима *ра̑сѣина* или *ра̑сѣова̑ дубина*.

На испитиваном подручју, регистроване су најчешће појединачне потврде назива дубеница мотивираних грађом од које су направљене (в.15.1): *лѣйовача*, *лѣйова̑ (дубина)*, *лѣйова сѣублина*, *лѣйовина* од липе; *мѣровина*, *мѣровац*, *мѣрово љиши̑е* од мурве; *ѣисава̑*, *ѣисава дубина* од тисе, а помињу се још *бѣкова дубовина* и *дубовина од кљена*.

13.1.2.2.1.2. *Дашчара*. Кошница с непокретним саћем направљена од четири даске по свом простору и дијеловима у свему одговара дубеници, изузев призматичног облика њеног тијела условљеног њеним равним бочним зидовима. Пошто је по поријеклу млађа, првобитни називи дубенице преносили су се на ову кошницу, па се у добром дијелу испитиваних говора оне именују истим називима: *улиши̑е*, *дубина*, *дубовина* и *сѣублина* (в. 13.1.2.2.1.1). Међутим, у неким говорима се врши репартиција тих синонима: нпр. у долини Рање, гдје се дубеница назива *кадањ*, синоним *дубина*, са детерминатором или без њега, везује се за кошницу од дасака. Или, у дужем ивичном ареалу на сјеверу, истоку и југоистоку испитиваног подручја, синонимом *улиши̑е* означава се само кошница с непокретним саћем скована од дасака. На сјеверозападној ивици тог подручја, назив *дубина* се понекад детерминише: *да̑шчен̑а дубина*, *кѡва̑на дубина* и *бѡсанск̑а дубина*. Занимљива је појава у сјевероисточној Босни да је, подалеко од релативно уског херцеговачког ареала,

(Л.Брачковић)

Херцеговачка дуб(ов)ина

од три дашчице, од средње и двију бочних, онда се оне и детерминишу: *средња дуж* и *крајња дуж*.

Мада на испитиваном подручју има помјерања значења овог назива са поклопца кошнице на простор и предмете испод њега (в. 13.1.2.2.1.2.1.5; 13.1.2.2.1.2.1.7), њиме се углавном означавају дашчице којима се затвара горњи попречни отвор тијела кошнице па би тешко било прозрети мотив такве номинације без компарације са стањем у сродним језицима: пољ. *dłużnia* 'отвор брти или дубенице који служи за њихово опслуживање', *dłużca / dłużec / dłużnia / zdłuż / zdłużka* 'даска којом се затвара *dłużnia*' (Бланк 87), чеш. *dluž* 'дашчица којом се затвара кошница', диј. *dlužt* 'дашчица којом се затвара задњи отвор кошнице' (ЕССЈ s. v. *dylžь), рус. *должъ / должся / должик* 'затварач отвора кошнице' и 'отвор кошнице за насељавање ројева, преглед и сл.' (Попов 191, 192), блр. *дбўжєнь* 'дашчица у бочном отвору кошнице' (Серж. 22), укр. диј. *довж / довжска* 'велики бочни отвор на дубеници' (Ник. 208)

итд. Наведена грађа показује да се сродни еквиваленти односе на бочне отворе, предње или задње, и на њихове поклопце. Назив је стар, прасловенски, и односио се на отвор *брти (рус. и укр. *бортиъ*, пољ. *barć*), тј. на отвор пчелињег стана издубеног у живом дрвету, који је имао велики уздужни отвор за вађење саћа и друге пчеларске радње (Козл. 7-8), а касније, одсијецањем брти и њеним преношењем у пчелињак, преношени су и ранији називи, који су допрли и до јужних граница словенских насеобина, гдје није било брти ни бртништва. У херцеговачким дубеницама нема ни трага тог уздужног отвора, његову функцију преузео је горњи, у понечем и доњи попречни отвор, који се не номинирају посебно, а стари назив се везао за поклопац горњег отвора.

У југоисточној Херцеговини, регистрован је назив *gūia*, а с обје стране средњег тока Неретве забиљежени су синоними *gūia* и *zāgūia* у истом, као у нешто помјереним значењима, што је, вјероватно, резултат семантичке и творбене контаминације са блискозначном континуантом прасловенске лексеме **doga* – *gūia*, којом се означава и 'кратка храстова дашчица' (РСАНУ), која се употребљава и за поклопац дубенице. Да се ради о резултату контаминације, а не о употреби бачварског назива за дио кошнице, показује префиксирана форма *zaguia* паралелна са пчеларским синонимом *zaguja*. Неизвјесно је да ли су словачке творбене варијанте *duha* / *duša* / *dužina* / *dužinka* / *duška* / *zduža* 'дашчица којом се затвара већи отвор на предњој или задњој страни дубенице' (Нижн. Уле 170) посљедица истог семантичког процеса или пак континуанте прасловенске лексеме **dblъbъ*.

На једном мјесту у источној Херцеговини забиљежен је синоним *lāva* метонимијски помјерен са простора испод дужи на поклопац. У истој регистрованој реченици јављају се оба та значења.

У прилично широком ареалу у сјеверозападном дијелу испитиваног подручја, општим турцизмом *kāiak* означава се поклопац дубенице, што је потврђено и у црногорском говору Ријечке нахије. На ужем подручју око Неретве коегзистира и синоним словенског поријекла *йоклоџац*, који код данашњих пчелара и у другим крајевима замјењује архаизоване *гужи*.

У црногорским говорима, регистрован је синоним *ūog*, енантисемијски помјерен са доњег попречног отвора дубенице и дашчаре (Љешн. нах. 73; Кучи¹ 41), као и синоним *кружница* (Риј. нах. 143), мотивиран обликом поклопца дубенице. Овај посљедњи има сродних еквивалената и у другим словенским језицима: пољ. *kraźki* (Бланк 88), стпољ. *krąg* (Концки 17), полес. *круї* и *кружџок* (Пол. 337).

У Покупљу се поклопац на дубеници назива *зачелак* (Сисак 18), што је дериват назива предњег дијела кошнице, очуваног у неким словенским језицима (Пуј. Мод. 130).

13.1.2.2.1.2.1.2. Учвршћивач йоклоџа. Поклопац на дубеници и дашчари се обично заљепљује *лијејом*, смјесом пепела и балеге, а на ширем простору источно од доњег тока Неретве, он се причвршћује кучасто савијеним ексером или резом, који се називају *крѣкун*, што је дијалекатска варијанта познатијих ликова *крѣкун* / *крѣчун*, вјероватно поријеклом од грчко-романске лексеме *carassaut* (Скок s. v. *крѣчун*). На истом подручју, једанпут је забиљежен и непрозирни синоним *гѣрандула*, чији формант упућује на романско поријекло.

13.1.2.2.1.2.1.3. Кров. Поврх дужи, на дубенице и дашчаре се поставља какав кров, да би их штитио од падавина. То су обично равне плохе од приручног материјала: од камена, дрвета, коре, лима и сл. Означавају се општим називима тог материјала или предмета.

Најчешћи кров херцеговачких дубеница и дашчара био је незнатно заокружен природни комад пљоснатог камена, па је и именован општим називом грчког поријекла *џлџа* / *џлџа*, чије се значење понекад прецизира – *каменџа* / *камениџа џлџа*, јер у новије вријеме има плоча и од другог материјала. Такође се овај назив детерминише – *џрџа џлџа* – како би се његово значење дистинговирало од *доње џлоче* (в. 13.1.2.2.1.2.1.4). И у сусједним црногорским и далматинским говорима називом *џлоча* означава се кров старинских кошница. За камени покривач дубеница и дашчара у Попову је забиљежен турцизам *сачак*, којим се у локалној грађевинској лексизи означава стреха од великих камених плоча.

Уз ток Неретве, најчешће се употребљава општи назив *џклоџац*, чије се значење понекад детерминацијом прецизира – *џавни џклоџац*. И синоним *џкрров* има знатну распрострањеност.

У Попову, према секундарном извору, кошница се покривала и комадом располовљене шупље класе, зване *хрија*, лексемом нејасног поријекла. Како у овим говорима сугласник *х* често алтернира са сугласником *к* (нпр. *хрбина* – *крбина*, *хрек* – *крек* и сл.; в. 13.1.2.2.1.1), може се претпоставити да је *хрија* фонетска варијанта лексеме *крџа*.

У приморском дијелу Херцеговине, описан је ексклузивитет да се кров дубенице плео од смрекове коре и увезивао витином, који је означавао називом из одјевне лексике *каџа* (Неум). Исти назив је регистрован у Војводини за одговарајући дио плетене кошнице (Недељков 170), односно *каџтар* (в. 13.1.2.2.1.3.1.5).

У посљедње вријеме, употребљавани су и други материјали за покривање дубеница и дашчара и називани су својим општим називом, нпр. *џлџх* и сл.

13.1.2.2.1.2.1.4. *Посџоље*. Дубенице и дашчаре постављане су на какву равну плочу, која је затварала њихов доњи попречни отвор. Обично је то била камена плоча, а понекад у сјевернијим крајевима и даска. Тај дио именован је општим називима одговарајућег материјала, као и општим именицама *џог*, *сџо*, *сџуџ* и њиховим дериватима.

Најчешће се постоље означава општим називом предмета, као и кров (в. 13.1.2.2.1.2.1.3), *џлџа* / *џлџа* или одређеније – *доџа џлџа*.

У југоисточној Херцеговини, понегдје се камена плоча испод кошнице означава сложеницама *џосџоље* / *џосџољка* и *џосџавак*. Кад је та плоча дебља, тј. ако је то раван камен, онда се назива *сџиб* или *сџибљак*, а у сусједним Конавлима *сџуџ*. И у неким словенским језицима постоје сродни еквиваленти: рус. *џогсџоље* и *џогсџавка* (Попов 211), полес. *сџовичик* и *џоџсџавка* / *џуџсџавка* (Пол. 350, 360), а више је потврда гдје је значење помјерено на одговарајући дио савремене кошнице (уп. Крејн бр. 425). Исходне прасловенске лексеме **stolъ* и **stьlpъ* / **stьlbъ* етимолошки су сродне јер су у вези са глаголом **stьlati*, *stьljъ*, ие. **st(h)el-* 'поставити', па су у сродству са синонимима *џосџавак* / *џосџавка*... (Фасмер s. v. стол; Скок s. v. стџп).

У пограничним предјелима према Босни, дубенице и дашчаре се постављају на даске, обично подигнуте од тла, гдје је и по више кошница поредано на такво постоље. (Овакав начин постављања карактеристичан је за плетене кошнице и земљишта без камена.) Такво постоље најчешће се назива *даска*, а понегдје *сџидлица* или *џдг*. Овај посљедњи синоним има сродне еквиваленте у словеначком језику – *род* и *родница* (Шмид 10) и украјинским говорима – *н'уг* / *џдг* / *џдг* / *џдг* / *џдг* / *џдг* / *џдг* / *џдг* / *џдг* / *џдг* / *џдг* и сл. (Ник. 206-207; Пол. 349).

У Покупљу, даска испод кошница с непокретним саћем назива се *сколек* (Сисак 18-19), што је девербал од *сколиити* 'начинити коло од чега'.

13.1.2.2.1.2.1.5. *Крсиа*. У прилично пространу унутрашњу шупљину дубеница и дашчара једино је уграђиван унакрст постављан пар дрвених шипки, који је у вишим кошницама удвостручаван, па и утростручаван. Те шипке су омогућавале пчелама да учврсте своје саће. Именоване су изведеницама од придјева *џријек* или дериватима општих синонима *крсиј* и *криж*, а понекад и другим називима, који су обично употребљавани у множини због двојности означеног предмета.

У изведеницама од придјева *џријек*, мотивисаним најкраћим спајањем наспрамних бочних зидова кошнице, на испитиваном подручју се јавља варијантност у квантитету рефлекса јата: лик *џрѣчке* прилично је распрострањен у источној Херцеговини, док су дуже форме *џријѣчке* / *џричке* регистроване само уз доњи ток Неретве. Једанпут је забиљежена и варијанта *џријѣчнице*, док старији извори свједоче о њеној знатно широј распрострањености у испитиваним говорима, па и у југоисточној Србији. Њен икавски лик *џричнице* знатно је чешћи у западној Херцеговини, као и *џричњаци*, регистровани на истом подручју. Са источне стране доњег тока Неретве, потврђене су варијанте *џрѣчаје* / *џрѣчује* и *џријѣчи*. Старији секундарни извори често се не слажу са савременим стањем, јер увијек биљеже дуже варијанте и на подручју гдје су данас заступљени само краћи рефлекси јата, што је, вјероватно, посљедица опште тенденције скраћивања његове замјене у префиксу *џрѣ-*.

На источном рубу Херцеговине и у сусједној Далмацији, укрштене шипке у кошници именују се плуралским облицима лексема *крсиј* или њеним дериватима: *крсиа* / *крсији* / *крсији* / *крснице* / *крснице* / *крсијенице* / *крсијељићи*, *окриша* и *наџкрсији*. Варијанте *крсиа* / *крсији* распрострањене су и у Црној Гори, у источној Славонији регистроване су *кришијенице*, а у сјеверозападној Босни *џрекришијај*. Формама *крсиа* / *крсији* служе се и католици у херцеговачко-далматинском пограничју мада је исходна форма *крсиј*, као ознака основног вјерског симбола, искључиво везана за православље. Католички синоним *криж* потврђен је у пчеларској функцији у сингулару само једном на западном рубу Херцеговине, а иста форма је регистрована у секундарним изворима и у сз. Босни, као и у чакавским, кајкавским и хрватским штокавским говорима. Плуралски облик *кријжи*, уз *крсиа* / *крсији*, употребљава католичко становништво у пограничном појасу између Херцеговине и Далмације, а потврђен је и на кајкавском подручју. Сложеница *џријкрижнице* забиљежена је у западној Херцеговини, а секундарни извор биљежи њену варијанту *џрекриже* у чакавском говору.

Еквивалентне континуанте обију исходних лексема – **krьstь* и **križь* – познате су и неким другим словенским језицима: рус. *кресты* / *крестыцы* (Попов 198), полес. *крыж*, *крыжовницы*, *џэрџрѣс'т'је* (Пол. 337, 348), слвч. *križe* (Кахаун. 197).

У сјеверној Херцеговини, извјесну распрострањеност има плуралски облик општег назива одговарајућег предмета – *иџије*, а у источној Херцеговини забиљежен казационални синоним *џријѣвори*, мотивисан протискавањем шипки кроз отворе на бочним странама дубенице.

Плуралским облицима назива горњег поклопца *џџжи* понекад се у југо-источној, као и *џџже* и *џџје* (в. 13.1.2.1.1.2.1) у западној Херцеговини означавају пречке у старинским кошницама.

У архаичнијем говору при ушћу Раме, забиљежен је синоним *илѣйке*, који је, вјероватно, девербал од *илесии*, јер се пречкама на извјестан начин преплићу кошнице.

Кад у кошницама постоји више пари пречака, онда се детерминацијом прецизира њихово значење: *доњѣ* и *јорњѣ крснице*, *доњѣ*, *срѣдњѣ* и *јорњѣ љрѣчке*.

У прелазној етапи између напуштања старинских и увођења савремених кошница, у дубеницама и дашчарама су паралелно постављане летвице испод којих су пчеле градиле саће. У источној Херцеговини је забиљежен њихов назив *љрѣчке*, а у пчеларској лексикографији *љријечњак*.

Према старијем извору из околине Мостара, пречке су се постављале у већ насељене старинске кошнице ради утврђивања њиховог саћа приликом њиховог сељења, што је означавано синтагмом *сврѣйаии саће* (Благач 30).

У сјеверозападној Босни, као и старијој војвођанској литератури, пречке се називају општом лексемом *љриѣке* (Б. Крупа I 94; Жив. I 22, III 26), а у Босанској крајини синонимом *чврчке* (Имљани 68), који не региструју расположиви лексикографски извори, а који је највјероватније сродан са лексемом *чвѣр* и њеном изведеницом *чврљика* 'дрвен клинчић у зиду' (Скок s. v. чвѣр).

13.1.2.2.1.2.1.6. Лейѣо. Отвор за пролаз пчела, обично прорезан при дну предње стране дубенице и дашчаре, најчешће се именује се изведеницама од глаголског коријена **let-*, затим одговарајућим општим грађевинским називима (*враѣиа*, *улаз*, *баѣа*, *буѣа*, *оканѣе*), као и девербалом мотивираним начином израде (*зарез*).

На готово читавом испитиваном подручју употребљава се нека од већег броја варијаната назива од основе *лейѣ-*, а често се у истој породици употребљава и по више варијаната, архаичније код старијих и иновираније код млађих говорника. Сјеверни појас испитиваног подручја заузима варијанта *лѣѣо*, коју је забиљежио Вук и касније је постала општеприхваћен термин. Нешто јужније, од Раме на сјеверозападу до југоисточне Херцеговине, простире се ареал акценатске варијанте *лѣѣо*. На истом том подручју, али код старијих говорника, још се чува архаичнији лик у женском роду – *лѣѣа*. Продужавање наглашеног слога довело је на јужном рубу регије до рефлекса секундарног јата – *лијѣѣо* / *лиѣѣо*. У ји. углу Херцеговине и сусједним Конавлима уобичајене су и изведенице *лѣѣа* и *лѣѣело*, а нешто сјеверније *лѣѣелиѣа* / *лѣѣилиѣа*. У западној Херцеговини је потврђена варијанта *лѣѣино*. У босанским говорима често се јавља варијанта *лейѣо* а потврђена је и у чакавском говору на Крку. У Црној Гори су регистроване изведенице *лейѣар* (Ријечка) и *лѣѣало* (Трешњево, Кат. нахија) а у Србији *лейѣло*.

Сродни еквиваленти чести су и у другим словенским језицима: слов. *letavnik* / *letavnica* / *letavec* / *letovec*, *izletnica* (Шмид 6, 15), пољ. диј. *vylot* / *vylotek* / *vylat* (МАЗЈ бр. 226), чеш. *leták* (ЕССЈ s. v. *lětakъ), слвч. *letáč* (Мила 100), слвч. диј. *letáč* / *l'etáč* / *l'etáčik* / *leták* / *l'eták* / *litač* / *l'itač* / *l'itak* / *lietač*, *viletník* (Нижн. Уле 170), рус. диј. *лейѣок* (Иван. Авт. 14), полес. *лиѣѣок* / *лѣѣѣок* (Пол. 338).

Уз *лѣѣо* и његове изведенице, често се као синоним употребљава грађевински назив аналогног дијела човјечјег стана *враѣиа*, а ријетко *улаз* и *улазнѣ враѣиа*. Према секундарним изворима, *улаз* је потврђен и у говору Куча, а његова изведеница *улазиѣѣе* у Конавлима. Сродни еквиваленти потврђени су у руском језику – *лазѣа* (Попов 199), рус. диј. *лазѣѣа* (ЕССЈ s. v. *lazěja).

У западној Херцеговини употребљавају се и турцизми *баџа* / *бађа* ('отвор, рупа на крову') и *буџа* ('рупа') као називи лета. Изједначено значење у пчеларској лексици, као и гласовна сличност тих турцизама, довело је и до уједначавања акцената: *баџа* > *баџа*.

У архаичнијем говору при ушћу Раме, гдје се називом *лѣшо* означава пчелино крило (в. 1.4.1), деминутив *оканџе* служи за означавање пчелињег пролаза на старинској кошници. Нешто јужније, према секундарном извору, у истом значењу је потврђена основна форма *окно*, а у околини Сплита *окленица*. Мада су те варијанте помјерене из грађевинске лексике, оне су ипак у даљем сродству са еквивалентима у другим словенским језицима које су у директној вези са исходном анатомском лексемом: пољ. *oko* / *oczko* (Бланк 89), пољ. диј. *ok'enko* / *očko* / *osko* (МАЗЈ бр. 226), слвч. *očko* (Нижн. Уле 170), рус. *очко* / *очек* (Попов 208), полес. *око* / *очко* (Пол. 345), блр. *вџчко* (Серж. 21) и сл. Ово помјерање назива са анатомског органа на отвор на кошници извршено је по спољашњој сличности; на дубеницама се понекад лето буши сврдлом, па личи на око.

У југоисточној Херцеговини регистрован је синоним *зџрез*, мотивисан изрезавањем пролаза за пчеле на дну предњег зида старинске кошнице.

У старијој пчеларској литератури, што потврђује и РЈАЗУ (3), лето се назива и *ипрѣло* (Мед. I 1547; БХТ IX – 12, 247). Сродан еквивалент ушао је у бугарску пчеларску терминологију – *ипрѣлка* (ОЈЗСл L 0333). Сумњиво је њихово поријекло од префиксираног глагола *ипри*: **prě-ъd-lo* (Скок s. v. прѣло), мада се и то тумачење ослања на провидну мотивацију. Прије ће бити да су у вези са глаголом *ипресии-ипредем* и фраземом *ипрѣс на лѣшу*, којим се означава радња коју пчеле обављају на улазу у кошницу (в. 5.10.1).

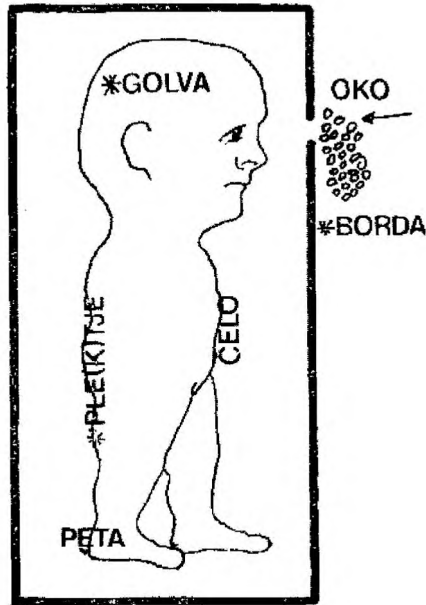
13.1.2.2.1.2.1.7. Горњи дио кошнице. У именовању горњег дијела унутрашње шупљине дубенице и дашчаре постоји велика уједначеност: на читавом испитиваном подручју, то је *илава*. Ареал овог назива знатно је шири: обухвата Црну Гору, Далмацију и Босну. Учествује у сложеници *шуйвеїлав* (в. 2.1.2.2), као и у провербијалној употреби. Сродни еквиваленти постоје у сјевернословенским језицима, с тим што се они првенствено односе на одговарајући дио у брти, пчелињем стану издубеном у живом дрвету, а затим и на кошнице од класе: пољ. *głowa* (Бланк 88), рус. *голова* (Жор. 79), укр. диј. *голова* / *їалава* / *олова* / *їолџка* / *олџка* (Ник. 207), блр. диј. *їалава* (Серж. 22), полес. *голова* / *їолџка* / *їоловн'а* (Пол. 328). Ти еквиваленти, а нарочито њихове изведенице, поред наведеног основног значења, означавају и већи број блиских референата. То помјерање анатомске лексеме на дио кошнице само је дио цјеловите антропоморфне пројекције анатомске лексике на најстарији словенски вјештачки пчелињи стан и његове еволутивне форме, што је резултат општег поимања пчеле у старом словенском вјеровању (Пуј. Анат.).

Уз општепознати назив *илава*, ужим ареалима се у синонимној функцији употребљавају дијалекатске форме лексеме *врх*: на западном рубу испитиваног подручја *вџв*, а на источном *вџ*. Постоје подаци и о сродним еквивалентима у украјинским говорима: *верх* / *вершџк* (Ник. 208), полес. *вџрх* (Пол. 323)..

У западној Херцеговини и Попову, називи поклопца кошнице с непокретним сањем *дуж* и *дџџва* (в. 13.1.2.1.1.2.1.1) помјерени су на горњи дио њеног простора. Слично помјерање забиљежено и у полеском сродном еквиваленту *довџ* 'средњи дио дубенице' (Пол. 329).

13.1.2.2.1.2.1.8. Доњи дио кошнице. Доњи дио унутрашње шупљине дубенице и дашчаре нема изразитог назива као горњи. На испитиваном подручју нема никакве континуанте прасловенског назива норијеклом из анатомске лексике **рѣта*,

чији се траг сачувао у сјевероисточној Босни у називу сата *зайейњак* (в. 6.2.2.6.1). Тиме би се могла објаснити нешто већа заступљеност лексеме *дно* у овом значењу него његовог антонима у именовану горњег дијела кошнице. У другим словенским земљама, гдје су дубенице обично и с доње стране затваране неким причвршћеним зидом, сродни називи су се обично везали за тај дио кошнице: слов. *дно* (Шмид 10), рус. *дно*, чеш. *дно* (Крејн бр. 330), слвч. *дно ul'a* (Мила 31), укр. диј. *дно / дѣнко / дѣнце / дн'шко / днишче* (Ник. 206), полес. *дно* (Пол. 329). И у испитиваним говорима лексема *дно* се везује за одговарајући зид у савременим кошницама (в. 13.1.2.2.3.4), а у говору Раме, као и у црногорским говорима, тај назив је енантисемијски помјерен на супротан зид, на поклопац (в. 13.1.2.2.1.2.1.1).

(Њ. Арнаут)

Антропоморфни модел њрасловенске кошнице

13.1.2.2.1.3. Плетене кошнице. Иако се на испитиваном подручју, изузев пункта у јужној Босни (Брест.), пчеле нису гајиле у кошницама оплетеним од прућа или сламе, ипак херцеговачки пчелари знају за њих, као и за неке од њихових назива који се употребљавају у осталим с-х. говорима: *џрнка*, *вршкар*, *џлејара*, *кош*, *кошара*, *крошња* или их означавају детерминисаним општим називима пчелињег стана. Кошнице од сламе употребљаване су у сјеверозападнијим крајевима, у Панонској низији и одлика су средњоевропске културе, док се у сјевероисточнијим предјелима кошнице плету од павити и сличног прућа и обљепљују смјесом балеге и блата и одлика су балканске и оријенталне културе. У јадранском сливу нису се употребљавале ни једне ни друге.

Трнка, најраспрострањенији назив кошнице оплетене од прућа познат је мањем броју херцеговачких пчелара, а раширен је у босанским и црногорским говорима и потврђен у јужној Србији и Лици. У Бањској повељи краља Милутина

(1313–1316) помиње се *ѿрњка* (Михаљчић 22). Вукова варијанта *ѿрмка* веома је раширена у Србији, на Косову, среће се и у Босни, док је варијанта *ѿрњка* регистрована у Лици. Нарочито је богато деривационо гнијздо регистровано у Војводини: *ѿрмка* / *ѿрнка*, *ѿрмкара* / *ѿрнкара*, а на два мјеста је регистрована и варијанта *сѿрнка* (Недељков 230). Међутим, не слаже се дефиниција 'врста кошнице плетене од сламе' са илустративним материјалом, који упућује на кошницу плетену од прућа. И ареал ове лексеме, који се простира већином у југоисточним дијеловима нашег језичког подручја и у сусједним словенским језицима, упућује на кошницу од прућа. Зато је проблематична њена етимологија из основе *сѿрн-*, тј. да је мотивирана сламом, од које се плету кошнице у западним крајевима. Именована је по основном дијелу кошнице плетене од прућа, по дрвеној облици која се с једног краја цијепа на више цјепчица око којих се плете пруће, а други крај, који вири из шиљатог врха кошнице, служи као рукохват. Тај дио се у Босанској Посавини назива *ѿрн*. Ријетка варијанта *сѿрнка* могла би бити резултат контаминације двају мотива – 'сламе' и 'трна', јер се у Војводини сусрећу обје врсте плетених кошница. Сродни еквиваленти у македонским говорима – *ѿрмка* / *ѿгърмка* (МЈА бр. 78) и бугарском језику – *ѿрњка* (Дунев 42) и *ѿрњена* (ОЈЗсл U 0279) односе се на кошнице од прућа. Гласовно слична словачка блискозначница *trunka* и њене варијанте *truna* / *trunečka* / *trunička* 'кошница од дасака' нису у сродству са балканском *ѿрнком*, него са истозначним словачким варијантама *truhla* / *truhlica* (Нижн. Уле 169), које потичу од њемачког назива *Truhe* 'сандук' (Брикнер 577; Фасмер s. v. *truná*).

У југоисточној Херцеговини и Пиви, кошницу плетену од прућа називају општим називом већег плетеног суда – *кошара*. Варијанте *кошар* / *кошарина* / *кошарица* раширене су у југоисточној Србији, али је по непрецизним етнографским записима тешко одредити да ли се оне односе на кошницу уопште или само на плетену кошницу. Сродни еквиваленти чести су у јужнословенским језицима: слов. *košar* 'кошница од сламе или прућа' (Новак 73), мак. диј. *кошар* / *кошара* / *кошера* / *кошарина* / *кошерина* / *кошарица* / *кошерица* / *кошарка* (МЈА бр. 78, није сигурно да увијек означавају плетену кошницу) и буг. *кошара* 'плетена кошница' (ЕССЈ s. v. **košara*), *кошер* 'кошница уопште' (Баб. 385), *кошернице* (Дунев 37). Овај назив, помјерен из сточарске лексике, етимолози објашњавају као романализам, настао од лат. *casearia* 'сирарница' или пак као изведеницу од прасловенске лексеме **košь* и романских форманата (ЕССЈ s. v. **košara* / **košagь* / **košerь*).

На другој страни с-х. језичког подручја, плетене кошнице се означавају континуантима прасловенске лексеме **košь* и њеним изведеницама. Исходни назив *кош* раширен је у Хрватској, претежно у кајкавским говорима, гдје се он уопштала и на све врсте кошница. За разлику од основног значења те лексеме 'плетена посуда', понекад се и детермише – *чмелски кош*. Са истог подручја потичу изведенице *кошка* и *кошица*, које се, вјероватно, односе на кошнице од сламе, какве су тамо практиковане. На подручју око босанско-сремско-шумадијске тромеђе, изведеницом *кошница* првобитно је означаван само пчелињи стан плетен од прућа, а у сусједној Славонији потврђена је њена варијанта *кошњица*, прилично проширена у пчеларској литератури XIX вијека. На испитиваном подручју, општи савремени термин за вјештачки пчелињи стан *кошница* нигдје није забиљежен у том првобитном значењу, изузев кад се посебно детерминише – *ѿлѿшенā кошница* / *кошница*, исто као и *ѿлѿшенā дубина*. Сродни еквиваленти чести и у другим словенским језицима: слов. *košnica* 'кошница од сламе', *koš* (Шмид 7), мак. диј.

кош, *кошница* (МЛА бр.78), буг. диј. *кош*, *кошница* 'плетена кошница', укр. диј. *кош* (ЕССЈ s. v. *кошь), пољ. диј. *koška / kuška / koska / kuska* 'кошница од сламе' (МАЗЈ бр. 237), чеш. *koš, košnice*, пољ. *kószka*, рус. *кош* 'кошница од сламе' (Крејн бр. 822), словч. *kôš, košnica* 'кошница од прућа или сламе' (Мила 86).

У јужној Босни, кошница оплетена од прућа означава се називом *крџиња*, помјереним са плетене посуде на исти начин као што је то случај са *кошем* и његовим изведеницама. У секундарном извору, забиљежен је двочлани назив *челска крџиња*, којим се прецизира значење ове вишезначне лексеме. Поријеклом је од прасловенске лексеме **krosno*, чије је првобитно значење било 'навој, обртни дио ткачког стана' (ЕССЈ).

Синоним *бајшара*, распрострањен у србијанским говорима (РСАНУ s. v. батара² 3) такође је помјерен са веће плетене посуде, мада се код њега уочава и веза са називом његовог карактеристичног дијела *бајшак* (в. 13.1.2.2.1.3.1.2).

На јужном рубу испитиваног подручја, пчелари трнку називају изведеницом *илџшара*, мотивираном начином израде, називом који има дугачак ареал од Подравине, преко Славоније, сусједних босанских крајева и Срема, па све до источне Србије. Сродни еквиваленти потврђени су у словеначком језику – *pletar / pletarnik, pletenica* (Шмид 7, 11) и словачким говорима – *pleceňak, pl'eceňak / pleceňik / plecenaček, pleceni ul'* (Нижн. Уле 168).

Мјестимично се на испитиваном подручју кошница од прућа именује изведеницом *вршкарара*, мотивисаном шиљатим врхом референта, или сродним називом сличног рибарског оруђа *врша*. Назив *вршкарара* раширен је у источној Босни и Србији, у хомољском говору потврђена је варијанта *вршкарара*, а у Левчу, гдје је назив *шрмка* вјероватно има и шире значење, забиљежен је детерминисани назив *шрмка вршкарара*.

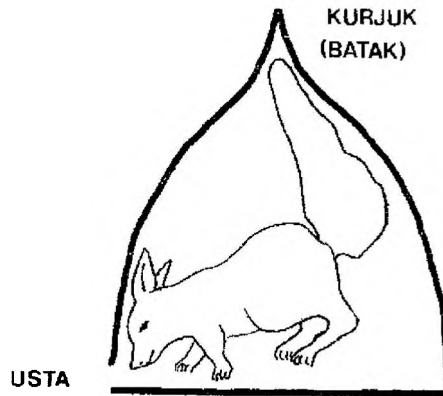
Називи кошница од сламе, раширених у панонском дијелу Хрватске, *шкриларара* (Лупоглав 92) и *звонара* такође су мотивисани њиховим обликом (*шкриларак* 'шешир').

13.1.2.2.1.3.1. Дијелови. Називи дијелова плетених кошница дјелимично се разликују од назива одговарајућих дијелова дубеница и дашчара, што је резултат њиховог неподударног облика, различитих мотива именовања, ареала, а можда и културе чије су они обиљежје.

13.1.2.2.1.3.1.1. Већином у секундарним изворима, регистровано је неколико особених назива лета на плетеним кошницама. У Бихору је забиљежен девербал *илџно*, семантички пандан *оканцу* у дубеницама. У југозападној Србији, пчелињи пролаз на плетеној кошници се означава анатомским називом *усија* (Косово 320), коме одговара бугарски еквивалент *усија* (Дунев 59), а у југоисточном дијелу тог подручја регистрован је синоним нејасне мотивације *гујка* (Лужн. 13). У сјеверозападној Босни, потврђен је синоним *јајило* (Б. Крупа I 94), сродан лексеми *јајшо*, мотивиран честим јаћењем, сакупљањем пчела на лету. У кајкавским говорима распрострањени су синонимни германизми *лукња* (Сисак 20) и деминутив *лукњица* (Лобор 229; Стативе 54).

13.1.2.2.1.3.1.2. Карактеристичан дио кошнице плетене од прућа је држач уграђен на њеном шиљатом врху, помоћу кога се она подиже. Његовим називима понекад је мотивисана номинација цијелог пчелињег стана. У Босанској Посавини, према казивању др Ненада Николића из Орашја, тај дио се назива *шрн*, од чега је и изведен назив одговарајуће кошнице – *шрнка* (в. 13.1.2.2.1.3). И у синониму

ба̏џа̏к / *ба̏џа̏к*, забиљеженом на Фрушкој гори (РСАНУ 4), огледа се релација са србијанским називом одговарајуће кошнице *ба̏џара* (РСАНУ, s. v. батара² 3), мада је тај назив помјерен са већег плетеног суда, као што је случај и са већином његових синонима. У пчеларској лексички, која је изразито словенског поријекла, у Војводини је регистрован и синоним турског поријекла *курјук* (РСАНУ 3). Референти означени анатомским називима *курјук* ('животињски реп, коријен репа') и *ба̏џа̏к* ('живински или жабљи бут', из кога вири бутна кост) својим обликом подсећају на држач кошнице оплетене од прућа и сасвим би логично било закључити да се у овом случају ради о обичном метонимијском помјерању њихових назива. Међутим, широм компаративном анализом анатомске лексике у номинацији дијелова пчелињих станова дошло се до закључка да је то помјерање резултат териоморфистичког поимања пчелињег стана 'уста' – 'реп' и вјероватно је тај турцизам доспио са Оријента заједно са кошницом од прућа (Пуј. Анат. 137–138).

(Њ. Арнаут)

Териоморфни модел балканске џирнке

13.1.2.2.1.3.1.3. Услед мале висине плетених кошница, обично се у њима не утврђује саће пречкама. Међутим, приликом сељења тих кошница, оне се пробадају једним плоснатим шиљком ради учвршћења њиховог саћа. То дрвце се, за разлику од пречака у дубеницама и дашчарама (в. 13.1.2.2.1.2.1.5), означава сингуларним формама: *џријечњак* (Жив. II 1464), *џријика* (Жив. I 22), *џребој* (РЈАЗУ s. v. пријебој), *џрибој* (Чуд. 60; Мед. I 1547).

13.1.2.2.1.3.1.4. Горњи дио унутрашњости кошнице од прућа, у јужној Босни се назива *лава*, *вршац* или *врх крдињџ*. У истом значењу *лава* је регистрована у источној Босни (РСАНУ 7) и у пчеларској лексикографији.

13.1.2.2.1.3.1.5. Насељене плетене кошнице су се штитиле од кише и екстремних температура купастим кровом савијеним од трешњеве или липове коре, као и исплетеним од сламе, шевара или папрати, сличног *каји* на дубеницама из херцеговачког приморја (в. 13.1.2.2.1.2.1.3). У источној Босни, Срему и западној Србији тај кров се назива *кајиџар* (Вук 273; Тетима 111; Црњелово 177; Ужице 345; Ст. Влах 341; Фр. гора 26; Гружа 72; Жив. I 14; Мед. I 1518; Руж. 27). У јужној Србији су регистроване варијанте: *кафиџар* (Леск. 31), *кавиџор* (Лужн. 10) и *каниџор*

(Цр. Река 336). Деноминалом *окайшарийи* означавано је покривање кошница каптаром. У сусједном македонском говору околине Куманова потврђен је сродан еквивалент *кафшар* (МЛА), као и књижевнојезичка варијанта *кафшарка* (РМЈ). У словеначком језику *kāpiār* означава исти предмет, а наш извор упућује, ваљда, на мађарско поријекло те ријечи – *kaptár* (Ј. Juranić, *Srbskohrvatsko-slovenski slovar*, Ljubljana 1972) којом се у савременој мађарској терминологији означава кошница (ОЈЗСл У 0268). И у југоисточном словачком говору назив *kaptar* има исто значење као у мађарском – 'кошница' (Нижн. Уле 169). О поријеклу наведене лексеме етимолози нису сагласни, па ће требати шира експликација.

Насупрот балканској лексеми изведеној формантом *-ар*, у сјевернословенским језицима постоје блискозначнице са формантом *-ур*, којим се означавају разна покривала за човјечју главу, капуљача, топла капа: струс. *кайшурь*, рус. *кайшурá*, блр. *кайшур*, укр. *койшур*, пољ. *kaptur*, чеш. *kaptour* (Фасмер s. v. каптурá). У пољском говору Вармије и Мазура називом *kaptur* означава се пчеларска капа (Варм.). У руском постоје и варијанте *кайшѣрь* / *кафшѣрь* 'покривач монашке камилавке код старовјераца' и *койшѣрь* 'врећа за заштиту главе од комараца' (Фасмер).

Не повезујући наведено сјевернословенско лексичко-семантичко гнијездо са балканским блискозначницама и оповргавајући укоријењено мишљење да нотичу од италијанског еквивалента *capparo* / *capero* због епентетског *-и-*, Фасмер претпоставља да су то посуђенице из оријенталних језика, у којима се њима означавају врсте врећа. С обзиром на то да је и балканска кошница од прућа оријенталног поријекла, могло би се прихватити то мишљење да није тешко повјеровати да би такав оријентализам продро у пољски и поготово у чешки језик и да би се његово профано значење помјерило и у сакрално. Није поузданија ни Скокова претпоставка о посуђеници из мађарског, јер су хунгарски номади већином усвојили пчеларску лексичку од сусједних народа. У овом случају, у мађарском је дошло до помјерања значења са дијела на цјелину, што је заједничка одлика и сусједног словачког језика. С обзиром да и *kaptar*, румунски еквивалент Вуковом *кайшару*, има синоним *сáptan*, Скок даје предност његовом поријеклу од румунског фитонима *capitalan* (*Petasides officinalis*) којим се означава биљка лопух, чије се лишће употребљава за израду каптара (Скок s. v. кáптáр). Можда је синоним *сáptan* могао настати од поменутог фитонима, али за *kaptar* то се не би могло прихватити јер се он и гласовно и семантички потпуно уклапа у интернационално лексичко-семантичко гнијездо веома пространог ареала. А, уосталом, и румунски језик карактерише масовно посуђивање пчеларске лексике од сусједних народа, док је обратан процес био искључен.

Очито је да је српска пчеларска лексема *кайшар*, као и њени сродни еквиваленти у језицима сусједних народа, изведена од исте основе као и блискозначнице изведене помоћу других форманата које означавају одговарајуће хумане одјевне предмете јер, поред истог основног морфема, имају и заједничку архисему – 'покривач'. Стога би у трагању за њиховим поријеклом било боље поћи од јужносрбијанских и сусједних македонских форми које имају сонант *в* или његов обезвучени парњак *ф* умјесто раширенијег билабијала *и* и довести их у везу са латинским ријечима *cautor* 'чувар, заштитник' и са одговарајућим глаголом *cavere* 'чувати, штитити' (Дворецки 166), у чему постоји и гласовна и семантичка сагласност између назива дијела кошнице и назива одјевних предмета.

И јужносрбијански синоним *йокривало* (Лужн. 10) мотивиран је функционалним семантичким обиљежјем.

13.1.2.2.1.4. У Далмацији се спомињу још ваљкасте кошнице састављене од већег броја дашчица, које се означавају дијалекатским турцизмом *вучија* (Кула 68), називом помјереним из баварске лексике. На острвима Брачу и Хвару, донедавно се могла видјети *каменица* 'кошница од камених плоча' (ЕССЈ s. v. *kamenica).

13.1.2.2.2. Кошнице с покретним саћем

13.1.2.2.2.0. Главно обиљежје савремених кошница је покретљивост њиховог саћа, која је омогућена уградњом покретних оквира са вјештачким сатним основама. Одузимењем меда из ових кошница не уништава се саће у њима, омогућен је лаган увид у стање пчелињег друштва и обављање разних радњи ради повећања њиховог приноса. Та револуционарна пчеларска иновација у Херцеговини је отпочела крајем XIX стољећа па, иако је у појединим периодима подстицана и неким економским мјерама, тек је почетком XXI вијека замрло пчеларење у старинским дубеницама и дашчарама.

13.1.2.2.2.1. Увођење нових пчелињих станова пратио је и њихов нови назив *кошница*, преузет у стручну терминологију са семберско-сремско-мачванске тромеђе, којим је раније означавао плетени пчелињи стан (в. 13.1.2.1.; 13.1.2.2.1.3). Значење овог термина се на испитиваном подручју у прво вријеме и ширило, преносило се на дубенице и дашчаре, а и ограничавало само на кошнице с покретним саћем упоредо са нестајањем старинских кошница. Стога се, уз уобичајено означавање савременог пчелињег стана акценатским варијантама термина *кџишница* / *кџишница* / *кџишница*, тај референт прецизније означава и детерминацијом једног од општих назива вјештачког пчелињег стана: *кошница*, *улишиће*, *дубина*, *дубовина*, *чела*. Најчешћи детерминатор је придјев *умјетни* и његова блискозначна изведеница *умјетнички*, који захватају шири појас од сјеверне до југоисточне Херцеговине, док се њихови икавски ликови *умишни* и *умишнички* пружају југозападно од тог појаса: *умјетнѧ / умишнѧ / умјетничкѧ кошница*, *умјетнѧ / умишнѧ дубина*, *умјетнѧ дубовина*, *умјетнѧ / умишнѧ / умјетничкѧ чела*, *умјетнѧ / умишнѧ / умјетничкѧ улишиће* / *умишнѧ / улишнѧ*. У Пиви и сусједном дијелу Херцеговине, одговарајући детерминатор је општи синоним *вјештачки*: *вјештачкѧ кџишница*, *вјештачкѧ улишиће*, *вјештачкѧ чела*. Понекад се употребљавају и други детерминатори: *мџернѧ чела*, *мџернѧ улишиће*, *савременѧ кџишница*, *ирѧвѧ кџишница*. У говору се најчешћи детерминатори обично осамостаљују: *вјештачкѧ*, *идкрџинѧ*, *умишнѧ*, *умјетнѧ*, *умјетничкѧ*.

Вишечлани стручни термин *кошница с покретним саћем* има врло слаб одраз у херцеговачкој професионалној лексици: забиљежени су код истог пчелара окационализми *кџишница с покретним саћем* и *чела с покретним саћем*. На више мјеста потврђена је синегдоха *идкрџинѧ саће* / *саће*, као и осамостаљени детерминатор *идкрџинѧ*. У старијој пчеларској литератури често су употребљавани двочлани називи слични народним: *оквирна кошница*, *покретна кошница*, *мобилна кошница*, али и вишечлани: *кошница с покретним саћем*.

Назив првог типа савремене кошнице употребљаване у нашим крајевима *ћерзонка* проширио се у србијанским и црногорским крајевима на све кошнице с покретним саћем, што је нашло извјесног одраза и у херцеговачким говорима. Добра је име по пољском пчелару Ђерзону (Dzierzon), једном од првих конструктора кошница с покретним саћем. На кајкавском подручју регистрована је варијанта *ћирзонка*.

Синоним *фабрикуша* мотивисан је израдом кошнице ван домаћинства, у фабрици или занатској радњи.

На сјеверозападу испитиваног подручја, кошница с покретним саћем назива се турцизмом *сандук*, што је општија одлика босанских говора, као и старије босанске пчеларске литературе. Сродан еквивалент забиљежен је у полеским говорима: *сандук* (Пол. 360).

13.1.2.2.2.2. Кошнице с покретним саћем обично се сврставају у три групације: *настављаче*, *йолошке* и *лишњаче*.

13.1.2.2.2.2.1. *Настављаче*. Од кошница с покретним саћем у Херцеговини су већином распрострањене настављаче, чију је висину могуће повећавати и које се отварају с горње стране. Њихова запремина се, према потреби, повећава или смањује додавањем или одузимањем четвртастих тијела – *наставака*. На испитиваном подручју употребљава се неколико типова таквих кошница, а у прошлости их је било и више, о којима је остало мање сазнања. Напреднији пчелари их именују искључиво општим стручним термином деноминалног поријекла *настављача*. Сродни термилошки еквиваленти срећу се и у другим словенским језицима: чеш. *nastavkový úl*, пољ. *ul nadstawkowy* (Крејн бр. 416), слвч. *nadstavkovy úl* (Мила 129) и рус. диј. *наста́вка* (Иван. Авт. 7).

У јужној Босни, настављача се именује детерминацијом народног назива кошнице – *двдсџрајнић сандук*.

Поједини типови настављача проширују се додавањем тијелâ упола мање висине од основног тијела, тј. полунаставка. За означавање таквих кошница пчелари се веома ријетко служе термином *йдлунастављача* / *йдлунастављача*.

13.1.2.2.2.2.1.1. Раније је употребљавано више типова већином нестандардизованих кошница настављача. Њихови градитељи нису били ограничени ни димензијама нити другим њиховим одликама, па су правили разноврсне пчелиње станове, који су добијали одговарајуће називе. Пошто су те кошнице обично биле кратка вијека, њихови називи су најчешће с њима и ишчежавали. У околини Мостара, употребљавана је кошница *бечанка* / *бешанка*, за коју се, према расположивим подацима, не може утврдити ни којој је групацији кошница припадала. Иако је Јован Живановић својевремено био веома цијењен међу напредним херцеговачким пчеларима, нема података да је његова настављача употребљавана у овом крају, али је у упамћеном називу *живановићка* остао слабашиан траг о њој. У околини Стоца била је позната *буринџка*, названа по столару Бурини.

Иза Првог свјетског рата приступило се извјесној њиховој стандардизацији. На испитиваном подручју, и данас је прилично распрострањена настављача *јуџословенка*, упркос њеној неусклађености са стандардним справама за истресање меда и израду сатних основа. Конструисао ју је дубровачки пчелар Антониоли иза Првог свјетског рата, назвавши је *јуџословјенска кошница* или *усџравна „Јуџословјен“* (БХТ XV 12, 177-183). У херцеговачким говорима, назив је универбизован и јавља се у двије варијанте: *јуџославџенка* у сјеверозападном и јужном дијелу и *јуџослџџенка* на источном рубу регије.

Пошто је ту кошницу модификовао пчелар Јовановић, повећавши јој висину оквира са одговарајућим тијелом, јавила се потреба за додатном детерминацијом, па је првобитни тип означаван називима *мала* или *сџара јуџословенка*, за разлику од

иновиране *велике јуџославенке* или, обичније, *јовановићкѣ*, како се данас искључиво назива у источној Херцеговини.

Послије Другог свјетског рата, уз стандардизацију настављача, приступило се и њиховој индустријској производњи.

Једна од најраширенијих настављача у источном дијелу ондашње државе била је полунастављача *Дадан-Блајтова кошница*. Названа је по француском конструктору Дадану (Dadant) и њеном швајцарском усавршиоцу Блату (Blatt). У испитиваним говорима, стручни назив је доживио велики број трансформација и упрошћавања: *Дџдам-Блајтова кошница* / *Дџдан-Блајтова кошница* / *Дџдем-Блајтова кошница*, *Дџданова*, *Дџданџова кошница*, *дџданблајџ* / *дџдамблајџ*, *дџдамблајџка* / *дџдамблајџка*, *дџданблајџка* / *дџданблајџка*, *дџданблајџџка*, *дџдемблајџка* / *дџдемблајџка*, *дџдембланка*, *Дџдин-Блајтова*, *блајџина*, *наџабланк(а)*, а најраширенија је једночлана изведеница *дџџанка*. У југоисточној Босни, забиљежена је варијанта *дџнеблајџка*. У пракси се Дадан-Блатовој кошници често, умјесто нормалног наставка, додаје полунаставка, па се таква кошница назива *идлудџџанка*.

Међу називима савремених пчелињих станова, на једном мјесту је споменут *фџрџџ*, ваљда деформисан назив Фарарове кошнице, назване по америчком пчелару Фарару (Farrar), који је своје кошнице састављао само од полунаставака Дадан-Блатове кошнице.

Друга, у бившој држави стандардизована настављача била је *Ланџџрој-Руџџова кошница*, распрострањена у сјеверозападнијим подручјима (Војводина, Славонија и Далмација), која у новије вријеме све више из Херцеговине истискује Дадан-Блатову кошницу. Названа је по америчким конструкторима Лангстроту (Langstroth) и Руту (Root). У вријеме сакупљања грађе за овај рад 70-их година XX вијека, тек се била почела одомаћивати на испитиваном подручју, па су је поједини напреднији пчелари и именовали: *ланџџрој-руџџ*, *ланџџ-руџџ*, *ланџџројџ*, *руџџџџка*, *Руџџова кошница*. Данас је прилично распрострањена и назива се обично изведеницама њене скраћене ознаке ЛР: *лџрџџка*, *елџрова кошница*.

13.1.2.2.2.2.2. Раније су се у Херцеговини више употребљавале *џолошке*, кошнице правоугаоног пресјека и без наставака, које су се проширивале хоризонтално и које су отваране с горње стране. Стручни термин девербалног поријекла *идлџшка* познат је пчеларима који имају дужу породичну традицију гајења пчела у савременим кошницама.

Како *џолошке* егзистирају још само у њиховом сјећању, није јасно да ли се остали називи односе на одређени тип такве кошнице или су прави синоними називу *џолошка*. Најчешћи назив је *амерџџанка*, о којој пчелари имају само магловишту представу да је то некаква *лџџџџџ кошница*, како је, почетком прошлог вијека, још назива мостарски пчелар Велагић. На једном мјесту је забиљежена и неадаптирана варијанта *амерџџанџер*. Нејасан је мотив такве номинације с обзиром на чињеницу да су настављаче амерџџког, а *џолошке* француског поријекла. Насупрот тој херцеговачкој номинацији, називом *амерџџанка кошница*, коју региструје пчеларска лексикографија, означава се тип настављаче.

У југозападној Херцеговини, кошница без наставака се назива деадјективном изведеницом *дџлџџџџ*.

13.1.2.2.2.2.3. Термином *лисџџџџџ* означава се кошница с покретним сањем која има непромјенљив унутрашњи простор подијељен на доњи и горњи дио и

која се отвара са задње стране. У оба дијела оквири су поредани као књиге на полици. Рецепција стручног термина у испитиваним говорима је незнатна, као што је и одговарајућа кошница ријеткост, с тим што је гласовно усаглашен са природом нашег језика – *лишњача*. Лишњаче су распрострањене у њемачким земљама и њиховом окружењу.

Један тип ових кошница, погодан за павиљонско пчеларење и сељење, стандардизован у Словенији и проширен у западним дијеловима Хрватске, примјењује се мјестимично и у Херцеговини. Именује се називима било дословно преузетим из литературе или адаптираним – *а-жѣ иѣњ*, *ајжѣјка* / *ајжѣјка*, било мотивисаним њеним географским поријеклом – *словѣнскѣ кошница* и *словѣнка* или ауторством – *жнѣдѣршићка*. Названа је по њемачком конструктору Албертију (Alberti) и словеначком модификатору Жндершичу.

13.1.2.2.2.4. У вријеме увођења кошница с покретним саћем било је и комбиновања оба начина пчеларења у истим пчелињим становима: у горњем дијелу дубенице или дашчаре постављани су оквири, како би се једноставније одузимао мед, а простор доњег дијела препуштан је пчелама да слободно у њему праве саће за легло. У источној Херцеговини такав пчелињи стан називан је *идлугубѣћа кошница* или *модѣрнѣ дубовина*.

13.1.2.2.2.5. *Кошнице посебне намјене.* У савременом пчеларству, значајну улогу имају двије врсте малих кошница са мањим бројем оквира које служе за оплођавање и чување матица.

13.1.2.2.2.5.1. *Ойлогњак.* За производњу квалитетних оплођених матица напреднији пчелари у новије вријеме употребљавају обично неку кутију насељену групом пчела на мањем броју нестандардних оквира са саћем, у којој се леже матица из додатог зрелог магичњака, гдје се и оплођава. У савременој терминологији означава се девербалом *ойлогњак*, који, с обзиром на новину, има веома слаб одраз у херцеговачкој професионалној лексички, гдје је потврђен само у двије акценатске варијанте: *ојлогњѣк* / *ојлогњѣк*. Сродни терминолошки еквиваленти употребљавају се у чешком – *oplodňáček* (Крејн бр. 414) и словачком језику – *oplodniáčik* (Мила 148).

13.1.2.2.2.5.2. *Нуклеус* је мања кошница са неколико оквира нормалне величине, односно нормална кошница преграђена у више дијелова, насељена малобројнијим пчелињим друштвом, која служи за дужу чување резервних матица, а може се искористити и у друге сврхе. С обзиром на општу распрострањеност тог референта и дужу његову примјену, херцеговачки пчелари га именују већим бројем варијаната интернационалног термина непрозирне им мотивације, као и извјесним бројем синонима изведених из изворне лексике.

Интернационални термин латинског поријекла *нуклеус* са својим варијантама проширен је у пространом ареалу источно од Неретве. Распрострањен је у књижевнојезичкој варијанти *нуклеус*, која се у народним говорима и диверзификује на разне начине усљед разних путева њене рецепције: *нуклеус* / *нуклеуз* / *нуклејиз* / *нуклаус* / *нуклаус* и *нуклејр*.

На лијевој обали доњег тока Неретве, гдје савремено пчеларство има дужу традицију, осјећа се тежња да се нуклеус именује властитим лексичким средствима провидне мотивације: изведеница *мјичњѣк* заузима извјестан ареал, девербал

одојоњаќ регистрован је на јужном рубу Херцеговине, а деминутив *ројче* / *ројће* помјерен је са малог ненасељеног пчелињег друштва на стан у којем живи. Овај посљедњи употребљаван је и у пчеларској периодици почетком XX вијека.

Понекад се нуклеус номинира и детерминацијом општих назива пчелињег стана: *мала кошница* и *сиџцијално љлишије*.

13.1.2.2.3.1. Дијелови кошнице с њокрећним саћем. Основни дио кошнице с покретним саћем је њено тијело, које се састоји од четири вертикална дашчана зида. У номинацији се обично идентификује с цјелином: *кошница* / *кошница* / *кошница*, понекад се детерминацијом прецизира то значење: *кошцијур кошнице*, или се метафорички означава општим називима: *коцка*, *настшавак*, *сандук*, *кућица* и *околишница*, а напреднији челари се понекад послуже и термином *ијјело* (кошнице).

13.1.2.2.3.2. Настшавци. Тијело кошнице настављаче може се проширивати додавањем једног или више дијелова који се означавају термином *настшавак* кад је тај додатни дио идентичан са тијелом кошнице, а ако је упола нижи, онда се назива *џолунастшавак*. На испитиваном подручју оба та термина су веома распрострањена, с тим што се први употребљава у ширем и ужем значењу 'тијело кошнице' и 'додатни дио кошнице'. Та двозначност термина *настшавак* огледа се и у његовој детерминацији, било нумеричкој: *ијрви* / *ијреви настшавак* је код једних информатора додатни дио основном дијелу, други по реду од пода, а код других и основни, приземни дио кошнице; *грџи настшавак* је код једних трећи дио од пода, а код других други дио; или у просторној детерминацији: *доњи* / *дојни* : *јорњи настшавак*. Сродни термилошки еквиваленти распрострањени су и у другим словенским језицима: слов. *nastávek* / *nadstavek* (Шмид 9), чеш. *nástavek* пољ. *nadstawka*, рус. *нагсшавка* (Крејн бр. 268), слвч. *nadstavok* (Мила 129), као и у полеским говорима: *наишсшавка* / *настшавка* (Пол. 343).

Најпотпунији синоним *настшавку* је *сирџи*, помјерен из грађевинске лексике, а раширен на источном рубу Херцеговине у ужем (*јорњи сирџи*, *ијрећи сирџи*) и ширем значењу (*доњи сирџи*). Према називу *једносирџина ђерзонка* из Шумадије (Јарм. 35), може се закључити да се и тамо овај назив употребљава у ширем значењу, тј. за сваки дио тијела кошнице, па и приземни. Назив *коцка*, преузет из геометријске терминологије, а у пчеларској употреби уобичајен је у југоисточном дијелу испитиваних говора само у ширем значењу – 'свако тијело кошнице настављаче', док му је за уже значење потребна детерминација – *грџи коцка*.

Много мање фреквентним турцизмом *сандук*, као и *коцком*, такође се у ји. дијелу испитиваног подручја означава свако тијело кошнице настављаче, а за уже значење потребна му је нумеричка детерминација – *ијрећи сандук*.

Додатак основном дијелу неких типова настављача упола мање висине од нормалног у испитиваним говорима означава се акценатским варијантама *јдлунастшавак* / *јолунастшавак*. (Општија одлика испитиваних говора је да оба члана сложеница са првим чланом *јолу*- обично задржавају своје акценте, нпр. *јдлу-дквир*, *јдлунастшављача*, *јдлумодгјрнја губина*, *јдлудаданка*, *јдлудубећа кошница*, што показује да се још нису сасвим одомаћиле, насупротив *јолусшарици*, архаичној дијалекатској лексеми.)

13.1.2.2.3.3. Плодшшије и медшшије. Поред подјеле тијела кошнице на механичке дијелове (наставци, полунаставци, коцке), постоји и њихова бинарна

подјела према функцијама: дио у којем се одгаја легло – *йлогииште* и дио у којем се складишти мед – *медишће*. Ова подјела се обично поклапа са претходном, јер је у настављачама и лишњачама у њиховом приземном дијелу готово увијек плодиште, а у додатном медиште. У настављачама, и више наставака и полунаставака може бити обухваћено медиштем (в. цртеж 13.1.2.2.2.3.8). У полошкама плодиште заузима средишње, а медиште бочне оквире. Иако су новијег поријекла, наведени термини су масовно усвојени на испитиваном подручју, а нарочито *йлогииште*. У периферним говорима чују се књижевнोजезичке варијанте *йлџџиште* и *мџџиште*, док варијанте *йлџџиште* и *мџџиште* заузимају простран средишњи ареал, при чему се често губе ненаглашене дужине – *йлџџиште* и *мџџиште*. У шћакавском говору сјеверне Херцеговине, потврђена је варијанта *йлџџиште*.

И у неким другим словенским језицима, егзистирају сродни еквиваленти изведени истим формантом, али само у словеначком језику постоји паралелизам за оба термина: *plodišče – medišče* (Шмид 14, 8), док у чешком *plodiště – medník* (Крејн бр. 102, 887) и у словачком *plodisko – medník* (Мила 165, 115) изостаје такав паралелизам. У бугарском је формантом *-ик* изведен и први члан овог опонентног пара: *йлџџник* (Баб. 385).

13.1.2.2.2.3.4. Подњача. Доњи дашчани зид кошнице у српској терминологији се назива *йодњача*, а у хрватској *йодница*. На испитиваном подручју, те изведенице имају јак одраз, нарочито прва, која се јавља у више акценатских варијаната: најраспрострањенија је *йџдњача* у источној Херцеговини, на истом подручју нешто рјеђе се наглашени слог продужава – *йџдњача*, а у јужној Далмацији мијења интонацију – *йџдњача*. У долини Раме регистрована је *йџдница* и у ји. Херцеговини *йџдница*. Приличну распрострањеност у јужној регији има и исходна лексема *йџд*. Сродни еквиваленти чести су и у говорима других словенских језика: слов. *ródnica, rod* (Шмид 10), укр. диј. *н'иг / љџг / љџг, љџга / љџџка / љџџка, љџџка* итд. (Ник. 206–207), полес. *йџџка* (Пол. 349).

У сјеверној Херцеговини, доњи зид кошнице често се именује општим синонимом *днџ*, који има доста сродних еквивалената у другим словенским пчеларским терминологијама и њиховим говорима: слов. *dno* (Шмид 10), рус. *дно*, чеш. *dno*, полс. *dno* (Крејн бр. 330), слвч. *dno ul'a* (Мила 31), укр. диј. *дно, дџенко / дџенце, дн'џико / дџице* (Ник. 206), полес. *дно* (Пол. 329) итд.

При ушћу Раме, регистрован је синоним *йџџос*, грецизам којим се у херцеговачким говорима означава камени под, док је његова изведеница *йџџосница* потврђена у секундарном извору у источној Херцеговини.

У означавању подњаче у долини Раме карактеристично је енантисемијско помјерање назива *йџклоџац* и *каџак* са супротног, вршног зида кошнице. Да се заиста детерминисаним називом *џџни џџклоџац* означава подњача, свједочи и *йџџџи џџклоџац* 'кров', што значи да се испод њега налазе *џџџи џџклоџац* 'поклопна даска' и *йџџи* или 'подњача'; испод *срџџџџи кџџка* налази се *џџџни кџџџак* 'подњача'. (У овом подручју енантисемија је утврђена и код назива *йџог*, којим се означава супротан зид, *џџџџи*, на кошницама с непокретним саћем; в. 13.1.2.2.1.2.1.1).

13.1.2.2.2.3.5. Поклоџац. Горњи попречни отвор кошнице затвара се дашчаним поклопцем различитих конструкција и намјена (једнодјелни или вишедјелни дио са могућношћу уградње направа за вјештачко прихрањивање или вентилацију),

Савремени пчелари разликују двије врста лета: код једног су оквири сјечимице окренути према њему, што омогућава боље провјетравање кошнице, а код другог су постављени пљоштимице према њему, што успорава проток ваздуха. Та разлика се означава опонираним детерминаторима преузетим из стручне литературе: *љейно̄*, *й̄дйло̄* : *зимско*, (*х*)*ладно̄*. *Љейно* или *й̄ойло* *лейо* омогућава бољу вентилацију, а *зимско* или (*х*)*ладно* је успорава, што омогућује бољу заштиту од хладноће. Регистрована је и синтаксичка варијанта *лейо на й̄ойло*.

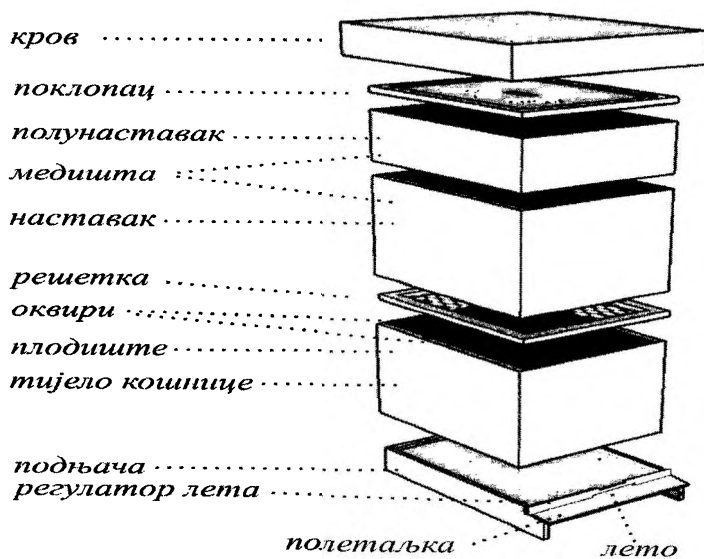
Боље провјетравање кошнице и већа проходност пчела постиже се отварањем другог пролаза, који се назива *й̄дмоћно̄ лейо* / *лейо*.

У именовану отвора за пролаз пчела у кошницама с покретним саћем манифестују се два семантичка процеса: платисемија, проширивање значења са отвора на референте који су у вези с њим – *реулајтор лейа* (в. 13.1.2.2.2.3.8) и *й̄олетяльк* (в. 13.1.2.2.2.3.9) с једне, и несигурно рефлектовање стручних термина тих референата у професионалној лексици.

13.1.2.2.2.3.8. *Реулајтор лейа*. Отвор лета на савременим кошницама обично се пружа читавом дужином предње стране плодишта, а посебним дијелом се регулише његова ширина и висина према потребама пчелињег друштва у појединим годишњим добима. Тај дио, направљен од дрвета или лима, има различите облике и нема усталеног назива ни у стручној литератури: *реулајтор лейа*, *зайварач лейа*, *лейвица за реулисаче лейа*, *уметјак за лейо*, *врайаица за лейо* и сл.

Мада пчелари на испитиваном подручју добро познају регулатор лета, веома га ријетко именују. У југоисточном углу тог подручја, називи најближих дијелова се метонимијски преносе на тај предмет: *лейо* и *й̄длейялька*. Код напреднијих пчелара из других крајева Херцеговине регистроване су појединачне потврде: *мйшо-брѣнка*, назив мотивиран једном од функција регулатора лета, *чѣшал*, назив мотивиран сличношћу лименог регулатора са добро познатим хигијенским средством, *врайяица* и *засун*. Овај посљедњи синоним, помјерен из техничке лексике, сродан је са називом *засов*, регистрованим у пчеларској и општој лексикографији (РСА-НУ 2), који има сродне еквиваленте у неким словенским језицима и дијалектима: чеш. *zásuvka* (Мудра 39, 41), пољ. *zasuwka vylotowa* (Крејн бр. 279), пољ. диј. *zasufka* (МАЗЈ бр. 228), полес. *засѡвка* / *засувка* (Пол.332).

13.1.2.2.2.3.9. *Полетялька*. Савремене кошнице имају испред лета учвршћену или помичну дашчицу са које полијећу и на коју слијећу пчеле, која се означава термином *й̄олетялька*. Овај термин има незнатну рецепцију у херцеговачкој професионалној лексици, и то у више значења: само једном је забиљежен у правом значењу, а њиме се означавају и блиски референти – лето (в. 13.1.2.2.2.3.7) и регулатор лета (в. 13.1.2.2.2.3.8). Термин је универбизована форма двочланог назива *й̄длейнѣ гѣска*, регистрованог у источној Херцеговини. Забиљежена је и варијанта *й̄олетялька*. У означавању полетальке на испитиваном подручју јавља се и обратно метонимијско помјерање назива са блиског предмета: *лейо* и нарочито *лейа*. У југоисточној Херцеговини потврђени су и синоними *залетяилица* и *й̄дгало*, изведени од глагола који означавају радњу која се врши на полетальци.

Кошница настављача

13.1.2.2.3.10. Оквир. Основна карактеристика савременог пчеларства је покретно саће, што је омогућено постављањем у кошницу већег броја у правоугаоник скованих летвица, у којима се гради саће. Тај дио се означава термином преузетим из опште лексике *оквир*, насталим јужнословенским префиксирањем романске рјечи којом се назива кожа: *cuir* > *о-квир-иши* > *оквир* (Скок s. v. квјјер).

У испитиваним говорима, назив *оквир*, као и његови синоними, има шире значење него у терминологији: уз дрвени дио означава и сат у њему. Јавља се у двије акценатске варијанте: *дквѝр* је много распрострањенији него *дквѝр*. У чакавском је забиљежена варијанта *оквирец*, а у словеначком језику еквивалент *okvirček* (Шмид 10).

У говору херцеговачких пчелара германизам *рам* / *рама* много је уобичајенији од термина *оквир*. Варијанта у женском роду ограничена је на узак ареал у сјеверозападном дијелу регије. Сродни еквиваленти веома су распрострањени у пчеларским терминологијама не само изворног језика него и у већини словенских језика и њихових дијалеката: њем. *Rämchen* / *Rahmen*, рус. *рамка*, буг. *рамка*, чеш. *rátek* / *ráteček*, пољ. *ramka* (ОЈЗсл R 0357), пољ. диј. *ramka* / *rumka* (МАЗЈ бр. 254), слвч. диј. *rátnik* (Кахаун 197), слов. *ramček* (Шмид 10), полес. *рамка* (Пол. 354), буг. диј. *рама*, *рамка* (Зел. 281) итд.

У испитиваним говорима, понекад се назив садржине помјера на дио кошнице па се цјелина (оквир са сатом) назива *саѝи* / *саѝи* / *саћ* / *саћ*. Сродном изведеницом *satnik* и у словеначком језику се означава исти референт (Шмид 13).

Поједини херцеговачки пчелари именују према стручним терминима и поједине врсте оквира: *ѝдлудквѝр* 'оквир у полунаставкак', *граћевњак* 'оквир намијењен за производњу воска', *боксис* (модификовани интернационализам *боксер*) 'врло мали оквир намијењен за производњу меда у саћу', *рам-хранилица* 'врста хранилице' (в. 13.1.2.2.2.3.12).

13.1.2.2.3.10.1. *Дијелови оквира.* Оквир се састоји од 4 танке дашчице сковане у правоугаоник, које се у стручној литератури обично означавају деминутивом опште именице *лейва* – *лейвица*. Слично је стање и на испитиваном подручју: најчешће се дио оквира назива *лѣйвица*, понекад *гашчица* и у Конавлима *шѣрѣка* (<тал. *striscia* 'уска дугуљаста простирка; црта'). Ови се називи међусобно диференцирају детерминацијом по положају дијелова које означају: *іорња*, *гоња*, *бѣчна*. У номинацији се издваја гориња, ојачани дио оквира, који се у стручној литератури означава сложеницом *сѣноноша*. На испитиваном подручју, слично је стање: *сѣноноша* / *сѣноноша*, а потврђен је и синоним *носаџ*, као и турцизам грчког поријекла *сѣмѣр*, помјерен по функцији из транспортне лексике.

13.1.2.2.3.10.2. Један од основних захтјева који се поставља пред градитеље савремених кошница јесте обезбјеђивање одстојања између оквира које омогућава несметан пролаз пчелама, а спречава им градњу новог саћа у том међупростору. То се постиже уградњом лимених, жичаних, дрвених или металних граничника на саме оквири или у њихово лежиште на тијелу кошнице, који се означавају термином *размак*. На испитиваном подручју, најчешће се употребљава термин *размак*, који се често детерминира према материјалу од којег је референт израђен – *лименї размак*, *размак ђ-дрвѣиѣ*, према његову поријеклу – *америчкї размак* или намјени – *а-жѣ размак* 'размак за кошницу ажејку'. Регистровани су и синонимима *іраничнїк* и *кѣйча за размак*.

13.1.2.2.3.10.3. Између сатонше и доње летве затеже се танка жица за коју се причвршћују сатне основе и која касније штити саће од деформација. Искључиво се означава општим називом *жица*.

13.1.2.2.3.11. Одвајање насељеног од ненасељеног дијела кошнице и раздвајање два или више пчелињих друштава у истој кошници (в. 13.1.2.2.2.5.2) врши се помоћу *іреірадне гаске*. У испитиваним говорима, тај термин се незнатно прилагођава – *іреіраднѣ* / *іреіраднѣ гаска* / *гаска*, а понекад се и универбизује – *іреірада*. Сродни еквиваленти постоје и у неким словенским пчеларским терминологијама: буг. *іреірадна гѣска* (ОЈЗСл D 0587), пољ. *przegroda, deska odgrodowa* (Крејн бр. 240).

13.1.2.2.3.12. Прихрањивање пчелињих друштава шећерним сирупом (в. 16.24) врши се помоћу разноликих посуда уграђених у поједине дијелове кошнице, које се означавају термином *хранилица*. У испитиваним говорима, тај термин је веома познат и употребљава се у више фонетских и акценатских варијаната: сјевернији дио заузимају варијанте *хранилица* / *ранилица*, а јужнији *хранилица* / *ранилица*. Понекад се поједине врсте хранилица диференцирају детерминацијом: *хранилица* у *кајку* или *ідоклојац-ранилица* уграђена је у поклопац кошнице, а *хранилица* у *оквіру* и *рам-ранилица* смјештена је у оквиру.

13.1.2.2.3.13. Провјетравање кошнице је важна функција у животу пчелињег друштва, а нарочито је значајно приликом сељења пчела. Оно се обезбјеђује додатним отворима поклопљеним густом мрежом. Такви отвори се у номинацији у стручној литератури идентификују са процесом који омогућују – *венїиладїца*. И на испитиваном подручју отвори за провјетравање се често називају *венїиладїца*, али и по уграђеном материјалу: *мрѣжа*, *мрѣжа венїиладїцїѣ*, *мрѣжица*. Дио којим

се, ради побољшања провјетравања, на врху кошнице ствара празан простор, веома значајан приликом сељења пчела, означава се терминима *збјеї* или *збјезишиїе*. Њихова рецепција на испитиваном подручју је минимална – само је на једном мјесту забиљежено *збјезишиїе*.

13.1.2.2.3.14. Дио којим се ограничава кретање матице у кошници, тј. спречава да матица полаже јаја и у медишту, означава се терминима *маїична* или *Ханеманова решеїка*, названа по њемачком конструктору *Hanneman*-у. У испитиваним говорима, најјачи одраз има деантропонимни термин, који је доживио и више деформација: *Аерманова решеїка*, *Анеман-решеїка*, *Ханеманова / Ханеманова / Ханиманова / Ханорманова решеїка*. Синоним *маїична решеїка* потврђен је само једном, али пчелари често испуштају детерминатор – *решеїка*. Сродни еквиваленти постоје у руској терминологији – *аннемановская решеїка* (Крејн бр. 659) и полеским говорима – *рзиоїка* (Пол. 355).

14. ПЧЕЛАРСКИ ПРИБОР

У свом раду, пчелари се служе разним алаткама и направама, првенствено намијењеним пчеларској дјелатности, а и оруђима других занимања. Овдје ће се обрадити називи основних, специфичнијих врста прибора, нарочито оних које су везани за традиционално пчеларство.

14.1. Оруђа за израду дубеница

14.1.0. Мада се на испитиваном подручју дубенице (в. 13.1.2.2.1.1) већ поодавно не израђују из утилитарних разлога, ипак понеки љубитељ пчела из носталгичних побуда гаји друштво-два у тим старинским кошницама, обично у оних које су давно направљене, али има примјера да се и данас праве. О оруђима којима су грађене постоје још само сјећања старијих пчелара. Грађене су од одрезака шупље кладе па се за проширење и обраду постојеће шупљине употребљавао алат којим се служе и други обрађивачи дрвета, понекад прилагођен пчеларској намјени. Слично је и са његовом номинацијом: алатке су већином означаване општијом лексиком, бар оном са прозирном унутрашњом формом.

Употребљаване су углавном двије алатке: обло сјечиво насађено у истом правцу на дугачку дрвену дршку, којом је проширивана шупљина у дрвету (*глијейо*, *обла*, *дубач*, *дубла*) и заобљено челично сјечиво насађено на дрвену дршку под правим углом, којим је обрађивана унутрашња шупљина издубене кладе (*скобла*, *шесла*, *дуйла*, *санїрач*, *сїруїач*). Расположиви подаци не омогућују да се прецизније идентификују референти неких назива (*коїач*, *кулило*). Већина регистрованих назива је изведена од глагола којима се означавају радње којима су оруђа намијењена: *дуйсїи*, *коїаїи*, *скоблаїи*, *сїруїаїи*, *шесаїи* (в. 16.2.1) и то су општи називи истих или сличних оруђа која се употребљавају за обраду дрвета уопште.

14.1.1. Међу називима алатке насађене на дугачку дршку највећу распрострањеност имају континуанте прасловенске лексеме **delbto* / **doltbo*: у источној Херцеговини најчешће је *лијейо*, у југоисточном дијелу регије и у Пиви је *лиїейо*, док је на икавском подручју *лиїио* и на јужном рубу варијанта *одлиїио*, којој

у долини Неретве одговара *одлјето* уз књижевнојезичку форму *длјето*. Понекад се ова пчеларска алатка и детермише: *кривд лијето за дубовине, скдбласиџ лијето (од улишиџ), дблџ лијето, бдинуџ одлјето*. Ови придјевски детерминатори мотивисани су заобљеношћу оштрице. Вјероватно и придјев тамног поријекла *баинуџ (бајав ?)* има слично значење. У пчеларској лексичкој сусједних подручја регистроване су одговарајуће варијанте: *лијеџо од улишиџа* у црногорским и *лиџо* у чакавским говорима. Сродни пчеларски еквиваленти познати су и у неким другим словенским језицима: буг. *длјето* (Баб. 386), стпољ. *dlotko* (Концки 12), пољ. диј. *dziuto / dziuto dżubne / dziutko* (МАЗЈ бр. 229), полес. *долото, долоцџџ* (Пол. 329).

Од истог коријена као и *длјето*, чија је унутрашња форма у савременом језику непрозирна, изведени су и синоними *дубџач* и *дубла*. Назив *дубач*, сасвим прозирне унутрашње форме, познат је и као општи назив оруђа за плићу обраду дрвета, а варијанту *дубла*, забиљежену при ушћу Раме, не региструју ни општи лексикографски извори.

О поријеклу синонима *дблџ*, потврђеног у Рами, постоји недоумица: да ли је то осамостаљени детерминатор (<*обло лијеџо, обла дубла*) као код блискозначног назива *скдблџа* – *скдбласиџ лијеџо* или блискозначни германизам (*х*)*дблџ* 'струг, ренде', који се у херцеговачким говорима обично означава романизмом *блџња / џлџња*.

14.1.2. Од синонима којима се означавају оруђа за финалну обраду унутрашње површине дубенице општу распрострањеност на испитиваном подручју има *скдблџа*, потврђена у истом значењу и у чакавским говорима. То је општи назив тесле са заобљеним сјечивом, погодне за конкавну обраду дубенице. Сродни еквиваленти регистровани су у источнословенским говорима: блр. *скобля* (различит облик алатке, али иста намјена; Серж. 20) и рус. диј. *скобџелка* (Жор. 94).

У секундарном извору са чакавског подручја, наводи се *шљива* као синоним *скоблџи* и *лиџу* (Пољница 106), помјерен из воћарске лексике на основу нејасне мотивације, уколико то није хомоним нејасног поријекла.

Скоблџа се на сјеверном рубу Херцеговине означава називом ширег значења *џџесла*. Сродни називи алатки сличне намјене у пчеларству чести су и у неким другим словенским језицима: у бјелоруском *цеслџ* је оруђе за дубење брти, пчелињег стана у живом дрвету (Серж. 20), а пољ. диј. *ćeslica* и *ćesl'ička* означавају длијето насађено на дугачку дршку (МАЗЈ бр. 229), док се о руској алатки *џџесла / џџесло* зна само да се употребљава за израду дубеница и брти (Жор. 95).

Синонимом *сџруџџач* означава се оруђе којим се чисте или сасвим плитко обрађују унутрашње дрвене површине.

Вишезначни турцизам *сџниџрџач*, потврђен у југоисточној Херцеговини, гдје се њиме најчешће означава алатка за обраду коњског копита, која се састоји од лучно савијеног ножа једним својим крајем учвршћеног за окомито постављену дршку. Такво или слично оруђе угодно је и за обраду унутрашње површине дубенице.

Назив *коџџач* сасвим је провидне форме, али није прецизније идентификован. Сродним називом *коџџил* у руским говорима се означава дугачко криво длијето исте намјене (Жор. 83).

Тешко је довести у генетску везу загонетни синоним *дџџила* (<*дџџилаџи* 'невешто, рђаво кројити или шити'; РСАНУ) са блискозначном и провидном *дублом* мада личе својом гласовном формом.

14.1.3. Непознато је и каквог је облика било *куџило*, назив тамног поријекла

регистрован у приморском дијелу Херцеговине, којим се означавала алатка за дубење дубеница (Ћурчић 31).

Насупрот свим набројаним називима оруђа којима су прављене дубенице, а пчеларског су поријекла, србијански назив једног великог сврдла, чија се употреба у расположивим изворима не везује за израду старинских кошница, могао би бити пчеларског поријекла: *уљара*. Таква алатка је могла бити употребљавана и за бушење пањева при изради дубеница, а њен назив изведен од прасловенске основе **ul-*, на исти начин као што је изведен и стари назив човјека који се бави пчеларством – *уљар* (в. 11.2.1.1).

14.2. Направе за задимљавање пчела

14.2.1. У раду у пчелињаку, пчелари умирују пчеле димом добијеним сагоријевањем када (в. 15.3). На испитиваном подручју, задимљавање пчела обавља се углавном фабричком направом која се именује дериватима глагола којима се означава та радња – *димийи*, *кагийи*, *йухайи* (в. 16.7), а понекад и општим називом најкарактеристичнијег дијела те справе.

Готово на читавом подручју проширен је термин *дџмилица*, понегдје и акценатска варијанта *дџмилица*, а у Рами и југоисточној Херцеговини потврђена је и творбена варијанта *дџмалица*. У пчеларској лексикографији наводе се и варијанте *димњак* и *димњача* (Ружић 1). И у другим словенским терминологијама и говорима употребљавају се сродни еквиваленти: рус. *дымарь*, чеш. *dýmák* (Крејн бр. 832), рус. диј. *дымарь*, *дымокур* (Иван. Авт. 7, 14), укр. *димар* (Поповски 79), укр. диј. *димар*, *димарка*, *димарок*, *д'марч'ик*, *димовик*, *дџмниц'а*, *йогд'мка* и сл. (Ник. 216-217), полес. *димар* (Пол. 330), пољ. диј. *dymak*, *dymadzo*, *dymet*, *dymka* / *dimka*, *dymacka*, *dymanka* (МАЗ бр.252), *dymadło*, *dymak*, *dymnik*, *dymaczka*, *dymadelko* (Варм. 81) итд.

У сјевернијим херцеговачким крајевима карактеристичне су архаичније изведенице од глагола *йухайи*: код Муслимана у долини Неретве *йухалица* и *йухаљка*, код осталих *йуваљка* / *йу'аљка* и *йувалица*. Сродни еквиваленти регистровани су у бугарском језику – *йушайка* (Баб. 386) и пољским говорима – *richawka* (Варм. 81), *рихпо*, *рихадзо* (МАЗЈ бр. 252).

Изведенице од глагола *кагийи*, и поред његове велике фреквентности, веома су мало распрострањене на испитиваном подручју: поред девербала *кадџилица*, регистрован је и деадјектив *кадџоница*, карактеристичан за религиозну лексику. Овај посљедњи назив потврђен је и у Славонији, а у јужној Србији, гдје се јавља у дијалекатској варијанти *кадџиница*, означава керамичку посуду, сличну религиозној, којом се задимљавају пчеле. Почетком XX вијека, мостарски пчелар Велагић, уз *дџмилицу*, употребљавао је синоним *кадџило*. Сродни еквиваленти познати су и у неким другим словенским језицима: слов. *kadivnica čebelna*, *kadivnik* (Шмид 6), стпољ. *kádzilniczka* (Концки 12), пољ. диј. *kadzidło* (Варм. 81) и укр. диј. *кад'ло*, *куд'ло*, *кад'л'ник* (Ник. 217).

У долини Неретве, димилица се именује и називима њеног основног дијела *мџех* / *мџе* и *ви'ањ*. И у пчеларској лексикографији, на почетку XX вијека регистрован је *мех* (Ружић 39). Сродан еквивалент забиљежен је у словеначком језику – *kadivni meh* (Шмид 6) и пољском говору – *mes'ek* (МАЗЈ бр. 252).

Дијелови. Димилица се састоји из два основна дијела: цилиндричне лимене посуде, у којој сагоријева кад, и направе којом се утискује ваздух у ту посуду.

На испитиваном подручју, ти дијелови се означавају дијалекатском механичком лексиком.

Дио за утискивање ваздуха Муслимани у долини Неретве називају *мијех*, немуслимански у источној Херцеговини *мије*, а у западној *миј*. Сродан еквивалент потврђен је у полеским говорима: *мишэчок* (Пол. 342). У истом значењу регистрован је и ковачки синоним загонетног поријекла *виџањ*. За опругу у том механизму регистрован је назив германског поријекла *вѣдер*.

Посуда за сагоријевање *када* означава се синтагмом *куџица за кад* или називом *кова*, дијалекатским деминутивом турцизма *кџфа*. Њен конусни поклопац такође се номинира општим турцизмом *каџак*.

За цијев којом ваздух протиче из мијеха у посуду за сагоријевање забиљежен је икавизам *циџ*.

14.2.2. Раније је употребљавана керамичка димилица у облику веће луле, из које је пчелар дувањем протискивао дим. Означавана је општим турцизмом *лула* или *дџмилица-лула*. У истом значењу *лула* је потврђена и у славонским говорима. Цијев којом је удубаван ваздух у такву димилицу означаван је такође турцизмом *чиџук*.

У јужној Босни, задимљавање пчела се врши помоћу мале керамичке посуде, која се именује деминутивним турцизмом *барџаџић*.

Приликом мање интервенције у кошници, у вријеме кад пчеле нису љуте, кад има паше, пчелари их задимљују обичном цигаретом или лулом, које именују њиховим општим називима: *лула*, *циџар* у источној и *циџара* у западној Херцеговини.

14.2.3. За уништавање воштаних мољаца у резервном саћу отровним димом од запаљеног сумпора употребљава се *сумџдрача*, справа слична димилици.

14.3. Ројница

14.3. Ројеви се хватају на разне начине и при том се употребљавају различита приручна или за ту сврху направљена средства. У пчеларској литератури не постоји устаљен термин за посуду у коју се хватају ројеви: *ројница*, *ројњача*, *ројоловка*, *врећа за скидање ројева*, *вришара* (плетена кошница која се често и у савременом пчеларењу употребљава за ову намјену) и сл.

На испитиваном подручју, суд за хватање ројева (лаган сандучић, мала дубеница или кошара) обавезан је дио прибора у сваком пчелињаку и његова номинација мотивирана је намјеном: *ројница*, *шикалица*, *фаџалица*, а и именује се општим називом приручног предмета који служи и за ову сврху.

Назив *ројница* распрострањен је у цијелој Херцеговини и сусједним Конавлима у Далмацији и Рами у Босни. И секундарни извори упућују управо на тај ареал, не потврђујући његову ширу употребу у другим с-х. говорима. Сродних еквивалената има више у словенским језицима: рус. диј. *ројница*, *роџвня*, *роџевень*, *роџвник*, *ројлка* (Иван. Авт. 10), полес. *ројњџа* / *ројњџа* / *ројњџ'а*, *ројџвн'а*, *ројџвник* (Пол. 355), пољ. *rojnica* (Крејн бр. 901), слвч. *rojnica* (Мила 192), слвч. диј. *rojáčik* (Кахаун 200), чеш. *roják*, *rojáček* (Крејн бр. 409, 901), буг. *роячка* (Баб. 386).

Синоним *шикалица*, мотивиран хватањем ројева (в.16.8.1), распрострањен је, упоредо са *ројницом*, у источној Херцеговини, Пиви и Конавлима. Регистровао га је још само дубровачки лексикограф Стули.

Назив *фајалица*, такође мотивиран хватањем ројева, ограничен је на узак ареал у сјеверној Херцеговини.

У источном дијелу Попова, посуда за хватање ројева назива се *ѿолусѿарица / ѿолусѿерица*. Оплетена је од прућа и облијепљена балегом. Етнографски извор са истог подручја наводи *ѿолусѿарицу*, округлу дрвену посуду која служи као мјера за жито и запрема пола *сѿара* романске мјере (Попово 13), лат. *sextarius* (Скок с. v. сешта IV). Дакле, посуда друге намјене, погодна за хватање ројева, задржава и у пчеларству уобичајени назив.

У истој породици, исти предмет се назива и двочланим синонимом *ѿлишнѿ корѿа*. Куриозитет тог двочланог назива је детерминатор, једини на испитиваном подручју регистрован примјер придјева изведеног од лексеме *ѿлишиѿе*. Основни члан овог синонима медитеранског поријекла – *корѿа* (лат. *corbis*) недвосмислено упућује на плетени суд.

За хватање ројева понекад се употребљавају и лакше дубенице, па се детерминацијом диференцирају од обичних пчелињих станова: *мѿлѿ губѿвина*, *мѿлѿ ѿлишиѿе*. У крајевима гдје се пчеле гаје у плетеним кошницама (в. 13.1.2.2.1.3), у њих се и хватају ројеви, па се у номинацији и не диференцирају.

У Војводини је уз пчелињак постављана мотка са врхом омотаним сијеном како би се ројеви за то хватали. У Бачкој то је називано *чоѿа*, а у Банату *ројњача* (Жив. III 26). Мала кошница натрљана пчелињом љубицом и учвршћена на мотки са истом намјеном означавала се називом *каѿа* (Жив. III 337). Док је у изведеници *ројњача* мотивација очигледна и док би се о мотиву помјерања опште именице *каѿа* у овом значењу могло нагађати, догле се за пчеларски синоним *чоѿа* не би смјело ни тврдити да је у вези са текстилним називом *чоѿа / чоѿа*, јер је сасвим нејасан мотив такве номинације, уколико није негдје, умјесто сијена, причвршћивана чоѿа или чоѿана капа.

14.4. Пчеларска капа

14.4. Пчелари штите главу од пчелињих убода различитим заштитним покривкама са мрежом на предњој страни. У пчеларској литератури тај се референт најчешће означава називом *пчеларска каѿа*, мада се употребљавају и синоними *пчеларски шешир*, (*зашѿишѿина*) *мрежа за лице* и сл. У пчеларској лексикографији регистрован је архаизирани синоним *каѿа коѿаѿиѿска*.

На испитиваном подручју стање је слично, с тим што је варијанта тих назива и њиховим комбинацијама умногостручен број реализација. Најчешћи је назив помјерен са одговарајућег одјевног предмета, сам – *каѿа* или професионално детерминисан. Детерминира се не само придјевом изведеним од назива вршиоца радње *пчелар*, као што је случај у терминологији, него и варијантама придјева изведеног од назива врсте *пчела*: *чѿлѿрскѿ каѿа*, с једне, и *чѿлињѿ / чѿлињскѿ / чѿлијѿ каѿа*, с друге стране. Потврђени су и други детерминатори: *зѿшишѿишѿна каѿа*, *каѿа са сѿишкѿм*, *каѿа са мрежѿм*. Мада је основна лексема романског поријекла, сродни еквиваленти постоје не само у јужнословенским језицима – слов. *капа čebelarska* (Шмид 69 – него и код сјеверних Словена: пољ. диј. *капа*, *капа sitkowa*, *капа pszczo-*

lowa (Варм 81), *kopa, ka'pa, kapeluš wošatkovany* (МАЗЈ бр. 251), рус. диј. *кейка* (Иван. ЛС 73).

Иако се пчеларска капа често израђује причвршћивањем кончане мреже на обични шешир, само је на једном мјесту забиљежен синоним *шенишпр*.

Интернационализам *маска* потврђен је у више варијаната: *ма́ска* у Конавлима, *ма́ска* при ушћу Раме и *челарска́ маска* у сјевероисточној Херцеговини. Сродан еквивалент употребљава се и у пољским дијалектима: *maska* (Варм. 81; МАЗЈ бр. 251).

Назив карактеристичног дијела помјерен је на цјелину, па је на више мјеста у источној Херцеговини регистрована *мрежа*. Сродан еквивалент регистрован је у бугарском: *мрежа за лице* (Баб. 386).

Пчеларски синоним *си́шка*, забиљежен у сјеверној Херцеговини, настао је помјерањем назива по сличности: на једној врсти фабричке пчеларске капе главни дио је лимени обруч са мрежом, што личи на сито. Сродни еквиваленти чести су у говорима сјеверних Словена: *си́шце* (Жор. 97), рус. диј. *си́шо* (Иван. ЛС 75), укр. *с'їшка* (Поповски 79), полес. *си́шца, с'їшчэчко* (Пол. 358), пољ. *sitko* (Козл. 233), пољ. диј. *sito, sitko, sitko do pszczól* (Варм. 80), *śito, śitko pscolne* (МАЗЈ бр. 251).

Раније, док се нису употребљавале пчеларске капе, пчелари су се штитили од пчелињих убода омотавањем главе комадом тканине, што је означавано општим глаголом *повезиваи се*.

14.5. Пчеларски нож

14.5. Пчелари отварају кошнице, чисте њихове унутрашње површине, одвајају оквире од њиховог лежишта, подсијецају и одсијецају саће у старинским кошницама металном алатком која се у стручној литератури најчешће назива *пчеларски нож*, а понекад и *америчко длијето*. Пчеларски лексикограф Ј. Живановић ту алатку је означавао синонимима *нож пчеларски* и *нож кованцијски* (Жив. I). Тај референт је сличнији длијету него ножу: подужи плоснати комад челика са оштрицама на оба краја, с тим што је један савијен под правим углом. Нож који су ковачи правили за рад у дубеницама био је дужи и тањи са проширеним оштрицама како би се њиме могло одсијецати и извлачити одсјечено саће. Патријархални пчелари су употребљавали и обичан подужи нож за одсијецање саћа у старинским кошницама, па је његов назив помјерен на новију пчеларску алатку по сличности функције.

На цијелом испитиваном подручју та се алатка означава општом лексемом *нож*, а често се детерминацијом диференцира од обичне кухињске алатке: најчешће придјевом изведеним од назива вршиоца радње – *челарски нож*, понекад и дериватима лексеме *пчела* – *челији / челињи / челни нож* или приједлошко-падежним детерминаторима: *нож за челе, нож за вађење, нож од јаника, нож за јаник*, а забиљежен је детерминатор мотивисан обликом – *кучастий нож*. Секундарни извори са истог подручја наводе и друге варијанте: *нож од чела, челињски нож, медни нож, криви нож*, а у источној Босни *нож „пчелињак“* и у Црној Гори *ножић од пчела*. Потврда синонима *криви нож* у славонској литератури с краја XVIII вијека (Ј. Стј. Релковић) потврђује да се у нашим крајевима употребљавао посебно израђен нож за пчеле прије него што је проширена слична алатка америчке провенијенције.

Назив *нож* ушао је на испитиваном подручју и у пчеларску фразеологију којом се означава одузимање меда од пчела (в. 16.18).

Сродни називи врло су чести и у другим словенским језицима, али је на основу расположивих података тешко утврдити која се алатка њима означава: пчеларски нож или нож са скидање воштаних поклопаца (в. 14.7.2.1.2). Ипак се за неке случајеве са сигурношћу може тврдити да се односе на пчеларски нож: *stpolj. nož ulowy* (Концки 12), *полес. нџ / нџж / нуж, бџџницики нџж* (Пол. 344), *буг. нош* (Зел. 281). Посебна врста ножа за изрезивање саћа из плетених кошница у пчеларским терминологијама не само словенских (чеш. *nůž pro košnice*, *пол. nóż do koszek*, *рус. нож для вырезывания меда из саяёшнок*) него и других европских језика (енгл. *sheep knife*, франц. *couteau cératome*, њем. *Korbmesser*; Крејн бр. 826) означавају се одговарајућим семантизмом.

Називом *глијето*, честим у другој пчеларској функцији (в.14.1), херцеговачки пчелари сасвим ријетко означавају пчеларски нож: *глијето / лијето, америчко глијето*. У нашој пчеларској лексикографији регистровано је *глејто* у том значењу. И у неким другим словенским језицима постоје сродни еквиваленти: *буг. глејто* (Баб. 386), *пол. dłuto pasieczne* (Крејн бр. 426).

И други назив алатке за израду дубеница *дубач* (в. 14.1.1) потврђен је при ушћу Раме као ознака пчеларског ножа.

Дијелови. Пчеларски нож је компактан комад челика, па се његови дијелови ријетко именују, и то се на испитиваном подручју искључиво чини општом лексиком. За оштре дијелове ножа регистрован је девербал *џџиво*, с тим што се заоштрени дио ножа на савијеном крају назива *кучара*.

14.6. Жврк

14.6. За учвршћивање сатних основа за жицу на оквирима служи ужлијебљени зупчasti точкић причвршћен за дршку. У стручној литератури нема устаљенијег назива: најчешће се среће *жврк*, затим *жврк за ушћивање жице у вјешћачко саће*, *кошћачић за ушћивање жице у саће*, *кошћачић за ушћивање жице у сажну основу*, *мамуза* и сл. Ову алатку добро познају сви пчелари који гаје пчеле у савременим кошницама и именују је називима сличних предмета.

Вјероватно је, на испитиваном подручју, књишке провенијенције назив ономагопејског поријекла *жврк* са варијантом уобичајеној у Херцеговини *зврк* а потврђени су и фонетизми *жмрк* и *чмрк*. Назив је помјерен са чигре по сличности ротације и звука.

Највећу распрострањеност има синоним *шдчак* и његов деминутив *шдчкић*, чије се значење понекад прецизира детерминацијом: *шдчкић за причвршћивање вдска*.

Општеупотребни синоним *кџло* са деминутивом *кџлце* у пчеларској лексици има знатно мању распрострањеност. У Конавлима се употребљавају синонимима даљег сродства *кџуљ* и *кошћуљчић*. Сродни еквиваленти постоје у словачком – *koliesko* (Мила 270) и чешком језику – *kolečko k zatavování mezistěn* (Крејн бр. 270).

У долини Неретве забиљежени су синонимима *ушћкиваћ* и *ушћкиваћ жица*, мотивисани радњом која се алатком обавља.

Потврђен је и синоним *шрлица*, помјерен из опште лексике по сличности радње – 'обртно трљање'.

14.7. Прибор за екстракцију меда из саћа

14.7.0. За екстракцију меда из саћа употребљава се прибор различит за непокретно саће из старинских кошница од покретног саћа из савремених кошница.

14.7.1.0. Одузимајући из кошница непокретно медно саће, патријархални пчелари су на више начина из њега издвајали мед: самоотакањем, муљањем и загријавањем, што је обично обављано помоћу приручних средстава, мада су понегдје употребљаване и просте справе конструисане за ову намјену.

14.7.1.1. Самоотакање меда вршено је помоћу неког предмета који је омогућавао да се на погодној температури мед сам циједи из саћа изрезаног из старинске кошнице. Уз доњи ток Неретве, гдје је спољна температура омогућавала већу производњу веома цијењеног меда *самоџока*, спомињу се *мјешина* и турцизам *зембила*, општи називи одговарајућих предмета. Саће се стављало кроз већи отвор – *џрло* – у мијех, који се вјешао за неку греду, а мед је истицао на један од отвора на задњим ногама – *нојсан*. У исту сврху је служила и *зембила*, већа кошара исплетена од прућа. У сјеверозападној Херцеговини, за самоотакање меда употребљавано је *сијшо*, а у источној регији *врџа*.

14.7.1.2. Муљање меда, тј. механичко истискивање меда из саћа вршено је обично рукама уз помоћ каквог мрежастог предмета, већином ријетке тканине: *ћегило* / *цигило*, *кодирена*, *ћеса*, *врџа*, (*ланенā* / *илајиненā*) *крџа*, *бурунџук*, *решетио* и сл.

Поред тих приручних средстава, понегдје су употребљаване и простије справе за муљање медног саћа. У Рами је за то служила једноставна преса састављена од двије даске, спојене на једној страни *брџкџом*, већим металним ексером, између којих је стављана *врџа* са саћем. Та направа је означавана романизмом *џбр-кула* или турцизмом грчког поријекла *менђели*. Први синоним је потврђен и у сјеверозападној Босни, а други у јужносрбијанским говорима у варијанти *менџели* (РСАНУ 6). Варијантима тих лексема често се у с-х. говорима означавају простије пресе разних намјена.

У Жабаљу се очувао камени остатак справе за одвајање меда од воштине – *мџднā* *илџча*. То је округла дебља камена плоча промјера преко 1 m са рубним жилијем изведеним на једном мјесту ради слијевања меда, слична доњем воденичном камену. Наводно, саће је на тој плочи притискивано другом плочом, о чему мјештани причају на основу предања (Пуј. Особит. 147–148).

Медна плоча из Хушова

Називи старинских справа за екстракцију меда регистровани су још у Босни – *цишка* (Гаваца 59), у Далмацији вишезначни романизам *шурна* (Пољница 107) и на острву Крку девербал *жимача* (Врбник¹ 30).

14.7.2.0. Екстракција меда из *йокрејној саћа* састоји се из двије радње: скидање воштаних поклопаца и истресање меда.

14.7.2.1. Скидање воштаних поклопаца обавља једном од двије алатке познате на испитиваном подручју. Једна је у облику широке виљушке са двадесетак игличастих зубаца, веома распрострањена у Херцеговини, која се у стручној литератури означава већим бројем описних назива: *йчеларска виљушка*, *виљушка за скидање медних йоклојца*, *виљушка за ойиварање медној саћа*, *вилаца за ойклајање саћа* и сл. Друга је двосјекли нож у облику зидарске мистрије, познат мањем броју напреднијих пчелара, који се такође у стручној литератури означава вишечланим перифрастичним називима: *йчеларски нож*, *нож за ойклајање саћа*, *нож за скидање воштаних йоклојца с меда у саћу* итд. Обје алатке су везане за савремено пчеларство, па су и њихови називи у херцеговачким говорима усвојени из литературе.

14.7.2.1.1. На читавом подручју распрострањен је назив *виљушка*, помјерен по сличности са предмета из кухињске лексике, који се врло ријетко детерминише: *челарска виљушка* и *виљушка за скидање йоклојца*. Сродни еквиваленти употребљавају се и у терминологијама других словенских језика: слов. *vilice za odpiranje satja* (Шмид 14), слвч. *vidlica, odviekovacia vidlica* (Мила 251), чеш. *odviekovaci vidlicka*, пољ. *widelec-odsklepiacz*, рус. *вилка для расйечайивания* (Крејн бр. 951).

У сусједним Конавлима, пчеларска виљушка се означава општим дијалекатским синонимом романског поријекла *йанишаро*.

Веома ограничену распрострањеност имају називи пчеларске виљушке такође помјерени по сличности са других, познатијих предмета: *чешаљ*, *дрљача* и *зубача*.

14.7.2.1.2. Нож за скидање медних поклопаца ријетко се употребљава на испитиваном подручју мада је извјесном броју напреднијих пчелара познат. У обичном говору најчешће се номинира исто као и алатка друге намјене (в. 14.5), а сасвим ријетко се детерминацијом прецизира значење: *нож за скидање йоклојца*, *нож за скидање йчеша*, *нож за ойклајање саћа*, *нож за рзање вџска*. Мада је очигледан утицај стручне литературе на појаву ових детерминатора, ипак нигдје није потврђен назив *челарски нож*, који је у испитиваним говорима искључиво везан за алатку друге намјене (в. 14.5), а којим се у стручној литератури означавају оба та референта. Сродни и неуједначени еквиваленти употребљавају се у терминологијама, а и народним говорима других словенских језика: рус. *нож для расйечайивания*, пољ. *nóż do osklepiania*, чеш. *odviekovaci nůž* (Крејн бр. 952), рус. *нож йчеловџный*, буг. *йчеларски нож*, чеш. *nůž odviekovaci*, пољ. *nóż pasieczny* (ОЈЗСл N 0767), полес. *крьвџй нџж*, *йасичный'кџй нџж* (Пол. 344) и сл.

14.7.2.2. *Врцаљка*. Справа којом се центрифугирањем истреса мед из покретног саћа нема устаљеног термина у савременој пчеларској литератури: уз интернационализам *ценйрифуја*, употребљава се девербал књишког поријекла *исйресалка*, а у новије вријеме снажно их потискује народни назив *врцаљка*, такође девербал од

ономатопејског глагола *врцаџи* (в. 16.19.2.2). У старијој литератури употребљаване су и варијанте: *ценџирифуџална машина*, *ценџирифуџална сџрава*, *врцало* и *врцалица*. Сви ти називи нашли су одраза и на испитиваном подручју.

Интернационализам *ценџирифуџа* потврђен је код малог броја напреднијих пчелара, и то, по свој прилици, у њиховом пасивном лексичком фонду. Девербал *исџирџџалка* регистрован је само код једног старог напреднијег пчелара, што је свакако утицај старије стручне литературе. Сродан еквивалент потврђен је у словеначком језику: *istresalnica* (Шмид 5). Пчелари који се не служе стручном литературом употребљавају интернационализам широког значења *машина*, који се и детерминира – *машина за фрџање*. Сродни еквиваленти уобичајени су и у пољским говорима: *maszyna* (Варм. 83) и *maszyna do m'odu, таšушка* (МАЗЈ бр. 256).

Варијанте изведенице од глагола *врцаџи* имају готово општу распрострањеност на испитиваном подручју: *врџаљка* је најчешћа и није ареално ограничена, *врџајка* је ограничена на доњи ток Неретве и Конавле, *фрџаљка* је прилично распрострањена у источној, а *врцалица* / *врџалица* је везана за Раму, док *врцало* / *врџало* има ограничен ареал уз доњи ток Неретве. Ова последња варијанта била је прилично распрострањена у б-х. пчеларској периодици почетком XX вијека.

14.7.2.2.1. Дијелови. Мада у сакупљању грађе није обрађана пажња на називе дијелова врцаљке, ипак се у снимљеном материјалу нашао извјестан њихов број. То су махом општи локални називи или стручни термини одговарајућих техничких детаља: бачвасто лимено тијело врцаљке – *бубањ* и *добош*, мрежаста ротациона посуда – *кџи*, која се обрће на *осџвини*, дио којим се покреће механизам – *ручка*, преносни механизам – *џбион*, уређај за испуштање меда – *славина* и *кџиула*, постоље – *нојаре*, дводијелни дашчани затварач горњег отвора врцаљке – *џклоџац* и *кџици*.

Уз врцаљку, обавезно се употребљава и посебна направа за цијеђење меда са дуплим, рјеђим и гушћим решеткастим дном – *сџио*, *рџешџио* и *ћџило*.

14.8. Прибор за екстракцију воска из воштине

14.8.0. Екстракција воска из воштине обавља се на више начина, али је у основи поступак исти, изузев код сунчаних топионика: воштина се раскува у води, улије у какву врећу или шупљикави суд у савременим справама и под притиском истискује растопљени восак, који се слива у хладну воду, гдје се стврдњава.

У патријархалном пчеларењу, све одузето саће је деформисањем претварано у воштину, па је њена прерада захтијевала више посла него што је то случај у савременом пчеларству, гдје се одузимањем меда не уништава саће. Оруђа за прераду воштине употребљавана су у складу са потребама и могућностима појединих пчелара. На мањим пчелињацима воштина је прерађивана помоћу приручних средстава, на већим су употребљаване простије справе намијењене само тој сврси, а ријетки појединци су имали и савршеније дрвене уређаје у којима су екстраховали висок проценат воска не само из воштине него и из воштаног тропа, заосталог при преради уз помоћ простијих оруђа.

14.8.1. Приручна средства

14.8.1.1. Већина пчелара на испитиваном подручју прерађује воштину помоћу приручних средстава. Раскувана воштина салијева се у какву чвршћу врећу, која се помоћу конопа вјеша о неку греду, затим се стеже помоћу два дрвета или расцијељеног дрвета и тако се растопљени восак истискује у посуду са хладном водом. Ти предмети се обично именују њиховим општим називима. Уз готово искључив назив *врѐћа*, понегдје се употребљава и синоним турског поријекла *ћѐса* или његова књижевнोजезичка варијанта *кѐса* са деминутивом *кѐсица*. У Пиви је забиљежен и други турцизам – *чувѐл*. Дрвени предмети се такође означавају општим називима *дрѐвљаг* и *дрѐвѐта*, а расцијељено дрво се у Попову назива *шїїїїавица*, у сјевероисточној Босни забиљежена је варијанта *шїїїїало*. Омча на конопцу за вјешање вреће назива се *ошац* или *ошце*. Врећице с мањом количином воштине придржаване су и цијеђене *машицама*. РСАНУ наводи синониме *маше* (2.6) и *кљешѐе*.

У југозападној Србији, врећа са раскуваном воштином вјеша се такође о греду, која се назива *челењача* (Ужице 252). И кад би се могло претпоставити да је тај назив изведен од лексеме (*и*)чела, немогуће би било схватити мотивисаност таквог именованја. Највјероватније је назив *челењача* изведен од прасловенског глагола *čeliti, чије континуанте у појединим словенским језицима имају различита значења, међу којима је и словеначко 'тесати (нпр. стабло дрвета)' (ЕССЈ), што би значило да је назив греде мотивисан начином њене израде.

Постоји детаљнији опис сличне направе од двије лопатасте даске са непрецизном убикацијом „из Посавине“ и сумњивим називом *зећка* у тексту и *ијеђа* у легенди испод цртежа (Ћурчић 60–61). Док је девербал *ијеђа* сасвим провидан, загонетан је његов синоним *зећка*. Мада се у тексту више пута појављује у том лику, ипак би се са доста вјероватноће могло тврдити да се ту ради о девербалу од *жѐїи*, чији су деривати сличног значења познати у пчеларској лексици (*жумача*, *жѐїак*), као што је и слична домаћа ручна преса за цијеђење воћног сока – *жѐћка* (РСАНУ).

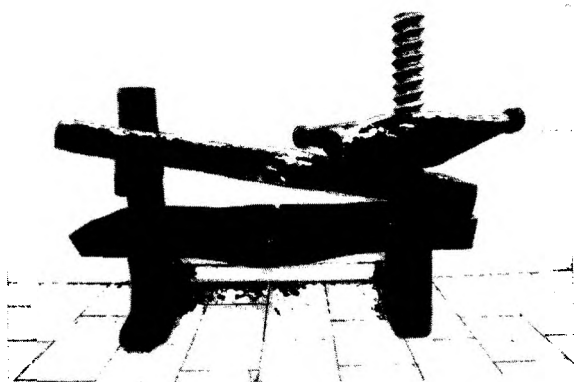
У Покупљу се таква справа именује називом сличне алатке *кљешча*, *кљешчине* или пак лексемом ономатопејског поријекла *склејец* (Сисак 30).

14.8.2. Тијесак

14.8.2.1. За прераду већих количина воштине и воштаног тропа употребљавала се сложенија дрвена справа са механизмом на навоје, али и без навоја. Ријетко су их пчелари употребљавали само за своје потребе, и то оне без навоја. На савршенијим справама, оним са једним или два навоја, прерађиван је и воштани троп, добијен прерадом воштине помоћу приручних средстава. Мада се на испитиваном подручју, 70-их година XX вијека, само још понегдје могла пронаћи таква справа у употреби (Мост.) или ван употребе (Ком.), старији пчелари знали су за њу иако је, најчешће, никада нису видјели. Ипак та дјелатност у Херцеговини није била ни близу развијена као у југоисточној Србији, гдје су *восковарњије* (в. 11.2.2) имале савршеније справе за екстракцију воска из воштине и воштаног тропа.

На испитиваном подручју, таква справа се именује дериватима од прасловенског глагола *těskati и његове иновиране дијалекатске форме *тїїјѐшїїїї*:

најчешће је то *тїџесак*, а на јужном рубу источне Херцеговине и у сусједним Конавлима *тїџес(тї)*. С обзиром да се тим називом означавају старинске пресе и за друге намјене (за вино и уље), често се детерминацијом прецизира значење: *тїџесак за восак*, *тїџесак вџска*, *тїџесак за цијѣћње вџска*.

(М. Н. Ратковић)

Тијесак у Музеју Херцеговине Требиње

У јужној Босни, девербалом *цијѣтка* означава се тијесак са навојима.

Дрвени тијесак се у савременом говору понекад именује и интернационализмом *џрџса*, усвојеним заједно са металном справом исте намјене (в. 14.8.3.1), чије се опште значење детерминацијом сужава: *џрџса од воска*, *џрџса за цијѣћње вџска*. Дрвена *џреса за цијѣћње воска* из Рање конструисана је без навоја, у облику сандука у којем се поклопном даском, као полугом, притискује раскувана воштина у врећи.

У с-х. говорима постоји више синонима различите мотивације којом се означава тијесак: у јужној Србији *тїесак* (истим називом означава се и кућа гдје се том справом обавља радња); у црногорским говорима *тїџешњак*; у југозападној Србији *ован*, назив помјерен са дијела на цјелину; у средњој Србији *тїуџа* или *кориџа* (Расина 115), такође називи помјерени са дијелова; у старијој војвођанској литератури *вошџара* (РЈАЗУ), синоним помјерен са одговарајуће просторије; у сјевероисточној Србији *џива* (Тешић 188), лексема тамног поријекла.

14.8.2.1. Дијелови. Тијесак се, углавном, састоји од постоље и једне или двије дебеле даске, које се помоћу једног или два усправна навоја притежу да би се из костретне вреће истискивао восак, који се слива у посуду са хладном водом. Старији тијесци су већином имали подлогу издубену у камену, као и камену посуду.

Постоље се обично означава општим именицама *џдглоџа* или *гнд*, а покретни помични дио *даска*. Вертикални навој помоћу кога се притеже даска најчешће се означава називом прасловенског поријекла *лџа*, мотивираног у овој функцији увијеношћу навоја попут стабла повијуше. Рјеђи је новији синоним *навџ*, усвојен из механичке терминологије. Регистровани су и синоними *чѣкрк* турског и *тїџнџ* њемачког поријекла.

За матицу чијим се обртањем притеже даска забиљежено је више назива: синоними *рџи* и *ован* помјерени су из сточарске лексике на основу сличности

рогова и полуга на матици, затим синонимски пар *й̑длу̑а*, грчког, и *ћускија* турског поријекла, преузет по истој функцији.

Врећа, обично костретна, у коју се салијева раскувана воштина, означава се општим називима *врѣћа / врића*, прасловенског, и *ћѣса*, турског поријекла, а у јужној Босни забиљежен је и турцизам *и̑брба*.

Посуда у коју се слијева исцијеђени восак такође се означава општим називима: *к̑меница* када је издубена од камена, затим грецизмом *ик̑и̑*, девербалом *жѣшак* у Конавлима и романизмом *б̑и̑ница* у јужној Босни.

Горња даска на тијеску без навоја из Раме, којом се притискује воштина на принципу полуге, означава се девербалима *й̑рикрейа* и *й̑рай̑гача*.

14.8.3. Индустијске справе за прераду воштине

14.8.3.0. За екстракцију воска из воштине и воштаног тропа напреднији савремени пчелари употребљавају више справа, већином индустријски произведених: пресе за восак, парне и сунчане топионике.

14.8.3.1. На испитиваном подручју, већином се употребљавају металне справе сличне дрвеном тијеску (в. 14.8.2), које се најчешће именују интернационализмом *й̑рѣса*, усвојеним са одговарајућим референтом. Једанпут је забиљежен италијанизам *й̑рѣша*, и то у источној Херцеговини, усвојен из хрватске литературе. Често се детерминацијом овог општег механичког термина прецизира његово значење: *й̑рѣса за вѣсак*, *й̑рѣса ђг воска*, *й̑рѣса за цјеђѣње вѣска*, *й̑рѣса за вѣи̑шину*, *й̑рѣса на завр̑и̑ач*. Оваква номинација одраз је стручне литературе, гдје та справа има сличне називе: *й̑реса за восак*, *й̑реса за цјеђење воска*, *й̑реса за вѣи̑шину*.

И у другим словенским и несловенским терминологијама, та справа се означава сродним еквивалентима (уп. ОЈЗСл V 0998).

На јужном рубу Херцеговине, забиљежен је синоним романског поријекла *и̑урањ*, а старији пчелари пресу називају још општијим интернационализмом *машина*.

14.8.3.2. Напреднији пчелари пресу за восак означавају девербалом *и̑о̑и̑ѳн̑ик* и *й̑̑рн̑и̑ и̑о̑и̑ѳн̑ик* у случају кад се воштина отапа врелом паром.

Сродни еквиваленти постоје и у терминологијама других словенских језика: слов. *topilnica* (Шмид 14), пол. *topiarka do wosku*, рус. *воскои̑ѳика*, бут. *вѣс̑кои̑ѳика* (ОЈЗСл V 0999).

14.8.3.2.1. Дијелови пресе за екстракцију воска означавају се општом механичком лексиком, слично дијеловима тијеска (в. 14.8.2.1). Механизам за стежање означава се девербалима *с̑и̑ѣ̑а̑ч* и *ви̑јак*, затим турцизмом *чѣкрк* и германизмом *ѣв̑и̑н̑и̑*. Шупљикава посуда у којој се пресује воштина означава се турцизмима *каз̑ан̑чи̑ћ* или *сандук*, а постоље анатомским називом *нѣе*.

14.8.3.3. За прераду младе воштине, тј. воштаних поклопаца и саћа у којем није извођено легло, понегдје се употребљава *сунчан̑и̑ и̑о̑и̑ѳн̑ик*, дрвени сандук са двоструким косим стакленим поклопцем и лименим посудама у којима се восак отапа помоћу сунчане топлоте без притискања.

14.9. Справе за израду сатних основа

14.9.1. Савремена пчеларска технологија највећим дијелом је заснована на вјештачким сатним основама (в. 16.23), чија је израда могућа једино уз помоћ прецизних справа. Постоји неколико врста тих справа: ручна преса којом се израђују равне сатне основе у формату који одговара оквиру, ваљци између којих се ручно извлачи сатна основа у траци и аутоматизовани уређаји у којима се на принципу ваљака производе велике количине сатних основа. У стручној литератури нема уједначених термина за означавање тих справа; прва се обично у српским приручницима означава називом *преса за вјештачко саће*, а у хрватским *преша за саћне основе*, друга *ваљци за саћне основе* или *ваљци за израду саћних основа*, а трећа *машина за израду саћних основа*. Почетком XX вијека, када је одомаћивана употреба простијих тих справа, такође су различито именоване у стручној литератури: поред перифрастичних вишечланих назива *Ричијева справа за вјештачко саће* (БХТ, X-5, 84) и *стисак (преша) за њрављење вјештачкој саћа* (БХТ XIV-5, 70), регистрована је и кованица *саћионик* (Ружић 60), која, упркос својој јасној мотивисаности, економичности и једнозначности, није оставила никаква трага.

На испитиваном подручју, поједини пчелари још имају простије справе за израду сатних основа, па чак и оне које су сами правили од бетона, али их више обично не употребљавају. Путем пчеларских задруга или специјализованих продавница, масовно замјењују свој восак за готове сатне основе израђене на савременим постројењима. У именовану тих справа одражавају се углавном називи из стручне литературе, с тим што је интернационализам *преса* доминантан у означавању и ручне пресе и ручних ваљака. За разлику од преса за екстракцију воска, овдје се мотивна ријеч обавезно детерминира: *преса за саће*, *преса за њмјешно саће*, *преса за вјештачко саће*, *преса за њрављење саћа*, *преса за восак*. Понекад се разликују поједине врсте преса: *преса од бејџона*, примитивна справа властите израде саливена од бетона, и *преса на ваљак* или синегдоха *ваљак*, а за савремени уређај забиљежен је назив *машина за саће*.

14.10. Посуђе за чување и транспорт меда

14.10.0. Извађени мед, у саћу или исцијеђен из саћа, чувао се у различитом посуђу: дрвеном, кожном, глиненом и лименом, у посудама какве се употребљавају и у друге сврхе у домаћинству и означавају се општим називима. Пчеларска употреба тог посуђа нигдје на испитиваном подручју није мотивисала његову номинацију. Називи дрвених и кожных суда готово су искључиво словенског поријекла, а лименог и глиненог посуђа посуђени су од сусједних народа.

14.10.1. *Глинено њосуђе*. Раније је најраспрострањенија посуда за чување меда био дубоки глинени суд са двјема наспрамним ручкама. На цијелом подручју именован је турцизмом *ћуј*, изузев ограниченог ареала на сјеверу регије, гдје се означава варијантама вишечланог назива: *зџмјанџ лџнаџ* и *лџнаџ од зџмјџ*. У истом значењу, *ћуј* је забиљежен још и у Шумадији и на Косову.

Према етнографском извору, глинена посуда за чување меда у средњој Босни се назива *вриба*, изведена из балканског латинитета *ври* (Скок s. v. врџ).

14.10.2. Дрвено њосуђе. За чување меда често је употребљавано дрвено посуђе разне величине. То су обично биле посуде које су се шириле од дна а именоване су лексемом прасловенског поријекла *каџа* и њеним деминутивом *каџица*, који је у истом значењу забиљежен и у Шумадији. У југоисточној Херцеговини употребљаван је *баџањ*, каца велике запремине, каква се употребљава за гњечење грождја, као и *баџва*, посуда намијењена првенствено за чување вина. У сјеверној Херцеговини, мања дрвена посуда за мед назива се *чабрица*, а исходном лексемом *чабар* у западном Срему се такође означава дрвена посуда за мед.

Историзираним турцизмом *геба* означава се пљоснати суд издубен из једног комада дрвета у којем је ношен и мед.

Од свих назива посуда за мед једино су *медџеница* 'каца за мед' (Вук) и *меденка* 'дрвена качица за мед' (Гаваци 59) мотивиране својом пчеларском функцијом.

Бачва у којој се чува мед у Подравини се означава изведеницом нејасне мотивације *зелењак* (Торчец 10).

14.10.3. Кожно њосуђе. Раније је мед чуван и најчешће транспортован у посудама од бравље коже, које се именују дијалекатским варијантама општег назива прасловенског поријекла *мијех* / *мије* / *мјџина*.

14.10.4. Лимено њосуђе. У новије доба, мед се већином чува у лименим посудама. У прво вријеме то је била амбалажа у којој је продаван петролеј за освјетљавање. Номинира се готово искључиво општим називом њемачког поријекла *каниша*, често детерминисаним првобитном намјеном посуде: *каниша од њаса*, *каниша њазарица* и *њасна каниша*. На западном рубу Херцеговине забиљежен је назив романског поријекла помјерен са материјала од којег је посуда направљена: *лама*. У источном дијелу регије, у истом значењу је забиљежен и турцизам *баџрач*, а у новије вријеме јавља се и интернационализам *њрдџром*.

15. МАТЕРИЈАЛИ У ПЧЕЛАРСТВУ

15.1. У пчеларству се употребљава знатан број материјала: за израду кошница, за њихово обљепљивање, утопљавање и затварање, за димљење, убијање и лијечење пчела, за привлачење ројева, за уништавање напасника, за ублажавање болова од пчелињих убода и сл. Већина тих материјала се означава њиховим општим називима, који не спадају у пчеларску лексику, па ће бити само назначени. Међутим, има и назива који су мотивисани функцијом у пчеларству, или су пак имали утицаја у стварању пчеларске лексике, чему ће бити посвећена нешто већа пажња.

15.1. Материјали за израду кошница

15.1.1. У данашње вријеме, када се кошнице израђују индустријски или занатски од дасака, материјал од којег се праве није релевантан у њиховој номинацији. У старија времена, када су пчелари већином сами правили кошнице, грађевински материјал је добрим дијелом условљавао њихов облик и квалитет, што се донекле одражавало и у њиховом именувању. С друге стране, пошто је дрвеће

од чијих су клада прављене дубенице било исувише познато, није било никакве могућности да њихова номинација буде мотивисана функцијом у пчеларству. Према томе, дрвеће од којег су израђиване старинске кошнице означава се општим, већином изворним фитонимима.

Породица дрвећа *Quercus* означава се синонимима *дуб* и *(x)râc / (x)râc*, први је распрострањенији у источној, а други у западној Херцеговини, мада се и другдје усваја као термин. Најчешћи херцеговачки назив старинске кошнице *дубина / дубовина* резултат је контаминације фитонима *дуб* и коријена глагола *дубити / дубити*, којим се означава израда дубеница (в. 13.1.2.2.1.1). Аналогно називу *дубовина*, којим се мјестимично у ји. Херцеговини означава само кошница од храстове класе, при ушћу Раме се таква кошница означава синонимима *расџина* или *расџовџ дубина*. Остале врсте дрвене грађе незнатно су утицале на номинацију дубеница: *лишовина*, дрво од липе (*Tilia*), била је цијењен материјал за израду дубеница, такође и *муровина*, дудово дрво (*Morus*), а изузетно је цијењена *тисовина*, дрво тисе (*Taxus baccata*), више из магијских него утилитарних разлога (в. 12.2.3.2). Међу дрвећем од чијих су се клада правиле старинске кошнице помињу се још *буква* (*Fagus*) и *кљен* (*Acer*).

15.1.2. За утопљавање кошница у сјевернијим дијеловима Херцеговине употребљавају се осушене стабљике стрних жита, које се означавају општим називом *слама* и његовим синонимом помјереним из грађевинске лексике по функцији у покривању разних станишта – *крџв / крџв*.

15.1.3. У сјеверисточној Херцеговини, стављана је *чиљковина*, стабљике бодљикаве биљке *чиљак*, на лето ради спречавања улаза у кошницу крупнијим штеточинама, што се одразило и на именовање те радње – *зачичкаџ* (в. 16.3.2).

15.2. Смјеса за обљепљивање кошница

15.2.1. Сви сувишни отвори и спојеви покретних дијелова старинске кошнице (дужи) обљепљују се смјесом припремљеном за ту сврху. Ово обљепљивање је нарочито значајно када се пчеле гаје у кошницама оплетеним од прућа, што није случај у Херцеговини. Основни састојак те смјесе је говеђи или овчији измет, коме се додаје најчешће пепео или креч, наводно да се у њему не би развијали инсекти, затим глина и брашно. Та смјеса, која се обично састоји од два састојка, означава се већином општим називом једног или оба та саставна дијела, а рјеђе називима мотивисаним функцијом.

На источној рубу регије, смјеса се означава девербалом *лијей*, у сусједним Конавлима варијантом *лијейер*, а у западној Херцеговини такође изведеницом од истога глагола – *лијило*. Потврђен је још девербал *зџмазак*, и грађевинарски назив грчко-латинског поријекла *мџиџа*.

Много чешће се смјеса означава варијантама општег назива говеђега измета – *бџлеџа / џџлеба / џџлебина*, а понекад и општим називом ширег значења *ђубре / џубар*. Такође се означава и општим називима другог саставног дијела: најчешће *лџи*, регистрована је и варијанта *лџина*, а понегдје и варијанте општег синонима *џеџо / џејеџо / џеџел*.

Општим синонимима *крџч* турског поријекла и романизмом *кџџ* означава се смјеса за обљепљивање кошница у којој је један од састојака познати грађевински

материјал. Смјеса састављена и од врсте земље погодне за облепљивање означава се њеним општим синонимима *ињила*, *чешће*, и *иловача*. За ту намјену ријетко се употребљавало *брџино* заједно са *кречом*.

15.3. Кад

15.3.0. За задимљавање пчела (в. 16.7) употребљавају се разни материјали који тихо сагоријевају без пламена и чији дим не иритира много пчеле: гљиве са дрвећа, труло дрво, говеђи измет, дуван, тканине, јелова смола. Ти материјали се незнатно припремају за сагоријевање, а номинују се општим називима уз незнатан пчеларски утицај.

15.3.1. Општи назив свих горива која се употребљавају за задимљавање пчела је лексема прасловенског поријекла *кад*, како у свим херцеговачким, тако и у неким босанским и црногорским говорима. У Пиви се употребљава аугментатив *кадина*. Нема сродних еквивалената у другим словенским језицима, мада се одговарајућим деноминалима означава пчеларска радња (в. 16.7) и изведеницама справа помоћу које се она обавља (в. 14.2.1).

15.3.2. Гљиве из породице *Polyporus*, које расту на дрвећу, цијењен су кад. Означавају се општим фитонимима *бубина*, *џуба*, *љива*, *џруд*, *шкџа*, као и општим називом мотивираним пчеларском функцијом – *кад*.

Најчешћи је назив прасловенског поријекла *џуба* и нарочито његова аугментативна форма *џубина*, а понегдје је уобичајен и фонетизам *бубина*. Понекад се диференцирају врсте гљива по дрвећу на којем паразитирају: *бубова* ~, *јелова* ~ и (*х*)*расџова* *џубина*. Сродни еквиваленти познати су и у неким другим словенским говорима и језицима: полс. *џука* (Пол. 328), укр. диј. *џубка* (Ник. 218), чеш. *houba* (Крејн бр. 359).

У си. Херцеговини регистрован је околинални синоним *шкџа* (вјероватно је у једином помену у снимљеном говору испуштен финални сугласник), који одговара општем фитониму *скриџа* / *шкриџа* (Симон. 372), а сродни еквиваленти срећу се и у пчеларским лексикама других словенских језика: укр. диј. *скр'иџел' / скриџел' / скриџал', скриџен' и скреџл'и* мн. (Ник.218), рус. *скрџийик / скрџий* (Попов 222), поль. диј. *skżupel* (МАЗЈ бр. 252).

Назив прасловенског поријекла *џруд* има нешто шире значење: њиме се, уз гљиве које расту на живом дрвећу, означавају и оне које расту у иструљелим шупљинама дрвећа, а забиљежен је и у значењу горива од трулог дрвета. Ради диференцирања те двије врсте гљива, називом *кџџани џруд* означава се врста која расте у шупљинама, која се *кџџа* из унутрашњости стабла. О сродним еквивалентима у другим словенским језицима мало је потврда: рус. *џруџовик* (Попов 222, s. v. скрџик), мада се спомињу одговарајући фитоними без назнаке о пчеларској употреби: чеш. *troud*, рус. *џруџи / џруџовик / џруџовица* (ОЈЗСл Т 0732, 0736).

Општим синонимом *љива* ријетко се означава кад. У сјеверној Херцеговини, општим називом *кад* означава се врста гљиве наречканог обода и пријатног мириса, која расте на храсту, што је резултат сужавања значења мотивираног њеном употребом.

15.3.3. Трули дијелови из неких стабала, нарочито из пањева, погодно су гориво за задимљавање пчела. Означавају се деадјективним изведеницама *џрџловина* / *џрџовина*, *џрџлина*, *џрџлеж*, *џрџлаж* и синтагмом *џрџло дрво*. Сродан еквивалент постоји у украјинским говорима: *џрџл'авина* (Ник. 218). У том значењу потврђен је и општи синоним *џњиладак* и одговарајућа синтагма *џњило дрво*. Помјерањем значења на основу просторне блискости, функције, а и гласовне сличности, фитоним *џрџ* се употребљава и у значењу горива од трулог дрвета.

15.3.4. *Дувањ* / *дџхџн*, осушено и изрезано лишће биљке *Nicotiana*, употребљава се као гориво, нарочито у недостатку димилице, кад се димљење пчела врши дувањем из плућа (в. 14.2.4).

15.3.5. У источној Херцеговини, као гориво често се употребљава осушени говеђи измет, који се означава општим балканизмом *баљеа*. У ји. Србији, у истом значењу се јавља девербал *лејик* (Лужница 9). У Босни се као кад употребљава *смола од јелике*, *смола јеликова*.

15.3.6. У недостатку природних материјала, у новије вријеме се све више употребљавају старе памучне тканине, које се означавају општим називом *крџа*, који се често и детерминише – *џдамучна крџа*, као што се у црногорским говорима означава синонимом *џрџена крџа* или србијанским *џежињава крџа*. Регистрован је и назив јутене тканине у истој функцији – *џака*, поријеклом вјероватно из балканског латинитета.

15.3.7. Производ сагоријевања којим се задимљују пчеле означава се општом лексемом *дџм* и називом ширег значења *кад*. Овај посљедњи је у истом значењу регистрован и у србијанским и далматинским говорима. У ји. Србији, уз *кад*, у истом значењу се употребљава и сродан назив *чаг* (Лужница 9).

15.4. Материје за привлачење ројева

15.4.1. Приликом хватања ројева (в. 16.8.1.1) употребљавају се ароматичне биљке и течности за прскање пчела. Од назива тих материјала за пчеларску лексику су релевантни називи биљке *Melissa officinalis*: *челиња* / *ћелиња* / *челна* / *челна* / *челња* / *ћелња* / *челија* / *челинска* / *челина љубица* / *љубица* / *љубичица* / *љубићица*, *о-челја љубица*, *љубица за џиќање*, *мајична љубица*, *мајичњак*, *челинска џрава* (в. 12.2.4.1).

Употреба осталих ароматичних биљака помиње се само као могућност у недостатку пчелиње љубице: *нана* и *мејвица*, биљке из рода *Mentha* у сјевернијим крајевима и лишће медитеранских воћака *љимџн* *Citrus limonia medica* и *нарањча* *Citrus aurantium* у приморском појасу.

15.4.2. С обзиром на ефикасност привлачења ројева лако доступном пчелињом љубицом, прскање ројева неком течности или засипање каквим сипким материјалом, које је распрострањено у другим крајевима, у Херцеговини је готово занемарљиво. У том случају употребљава се *вода*, *вода заслађена џећером* или *медам*, *џијесак* и *земља*.

15.5. Храњиви додаци

15.5.0. Прихрањивањем (в.16.24) пчелама се додаје вјештачка храна, већином шећер, али и неки састојци којима се надокнађује и недостатак цвјетног прашка, као и вода. Шећер се највише додаје у виду шећерног сирупа, а у новије вријеме у виду медно-шећерних погача, као и са неким љековитим и биостимулативним супстанцама.

15.5.1. Сируп се у испитиваним говорима најчешће означава општим називом основне компоненте – *шећер* и синтагмом *кӯвāнī / кӯхāнī шећер*, затим *слāд / слāдер / слāдор*, *ше́рбей* и *сирууī / сїрууї / сїрууї*.

Фабрикат медно-шећерне погаче, чија је примјена у вријеме првог сакупљања наше грађе била у зачетку, означава се називом *идāча / идāчица*, преузетим из кулинарске лексике.

15.5.2. Раније, уз сируп је додавано *ше́нишинō брāшно*, ваљда као надомјестак за цвјетни прашак. У секундарном извору, у долини Неретве, регистровано је додавање шећера у *йеченим йилићима* или *йеченим кокошима* (Дрежница 12).

15.5.3. Уз обичну *вōду*, забиљежено је да се пчелама додаје и *слāнā вōда*.

15.6. Средства за убијање пчелињих друштава

15.6.1. Пчелиња друштва су се убијала (в. 16.16) отровним гасовима, пламеном и водом.

Отровни гасови, који се означавају општим називом *гїм*, у Босни је потврђен синоним *каг*, добијајају се сагоријевањем експлозива *бāрууї* и *динāмиї* / *динāмид*, као и минерала *сўмиор*. У Пиви се пчеле усмрћују гасом из отровне гљиве пухаре зване *бубина*, *Лусорердон*.

За убијање пчела понегдје се употребљавала *врелā вōда*, а чешће се то радило пламеном запаљене *слāмē*.

15.7. Средства за заштиту пчела од напасника

15.7.1. За уништавање или сузбијање ситнијих напасника (в.10.1) пчелари употребљавају већи број средстава, које номинирају општим називима:

против *вошћаних мољаца*: *дровина* (орахов лист), *кōра од нāрāнчē*, *сўмиор* (дим од запаљеног сумпора);

против *вароозе*: *оксāлнā киселина*;

против *йчелињих уши*: *нафїйāлїн* / *нафїйелїн*, *гӯвāн* / *гӯхāн* (дим од дувана), *феноїи'āзїн*, *йљувача* (за скидање уши с матице);

против *мрава*: *їāс* / *їāс* / *їāз*, *йейō*, *йāрагāјиз* / *йāрагāјз*, *од йāрагāјиза лїс*, *цїма од йāрагāјиза*;

против *йућица*: *йейрōлēј* / *йейрӯље*, *їāс* / *їāс* / *їāз*, *карболēум*, *крōв* / *крōв* (пламен запаљене ражове сламе);

за *дезинфекцију кошница*: *лукшија* / *луксија* / *ликсија*, *лужина*, *лӯї дїйкувāн* у *вōди*, *слāма*, *крōв* / *крōв* (пламен запаљене сламе), *крēч*, *жївō вāїно*, *мōдрā їāлица* (раствор), *жївā сōга* (раствор).

15.8. Лијекови против пчелињих болести

15.8.1. Против пчелињих болести, напреднији пчелари употребљавају већи број фармацеутских препарата. Номинирају их њиховим комерцијалним називима, више или мање адаптираним властитом изговору. Неприродно наглашавање извјесних назива указује на њихову неодомаћеност и на књишко поријекло.

Пчелари знају да су то све *антибиотичици* / *антибиотичици*, а некији их означавају називом мотивираним начином њихове примјене – *некција*. Најчешће спомињу *сирејшомичин* / *сирејшомичин* / *сирејшомичин* (против већег броја заразних болести), затим *сулфайи'азол* / *сулфайи'азол* / *сулфайи'азол* (такође против већег броја заразних болести), *нисийиин* (против крчног легла), *фумаилин* (против ноземозе), *теомичин* (против болести легла), а регистровани су још *анеурин* (ноземоза), *јуоцилин*, *јеницилин* и *клорамфеникон* (европска трулеж легла), *хлорфеникол* (мјешинасто легло), *ноземак* (ноземоза), *шејрамитин* (америчка трулеж легла). Од набројаних назива једино би се за *ноземак* могло тврдити да је мотивиран употребом у пчеларству, а можда би му се могао прикључити и *фумаилин* (примјењује се димљењем пчела).

15.9. Средства за ублажавање бола од пчелињег убода

15.9.1. Изложени честом убодању пчела (в. 5.12.4), пчелари се, зависно од индивидуалне осјетљивости, служе разним приручним средствима ради ублажавања бола, именујући их њиховим општим називима. Најчешће је то *лаган облој* / *лагна облоја*, *мокра крџа*, *ракијава крџа*, *сирћетли крџа*, затим *лаган камѣн*, *сирћет*, *дсаи* / *дсџика*, *расџојљенџ крџ*, *сајун*, *лџова ракија*, *сланџ вода*, *млијечер из смџкова лџста*, *црвени лџк*. У тежим случајевима пије се *џље* или се на убодено мјесто ставља *џуџиџ џаџрика с мџдом*.

15.10. Остала средства у пчеларству

15.10.1. Да би утврдили поријекло туђица, тј. ко је наводно упутио пчеле у њихов пчелињак (в. 16.27), пчелари су посипали те отимачице *брашном* или *лџом*, односно *џџелом*.

Пред спајање пчелињих друштава (в. 16.11), оба друштва се прскају *млађеницџм* (изметено млијекџ) у коју се додаје *били лџк*, како би пчеле добиле исти мирис да се међусобно не нападају.

Приликом одузимања медног сађа из старинских кошница (в. 16.18.1), сатни резови су посипани *кокурузниџ брашном* да се пчеле не би уљепљивале у мед.

16. ПЧЕЛАРСКИ РАДОВИ

16.1. Обављање пчеларске дјелатности

16.1.1. Гајење пчела на испитиваном подручју се означава дијалекатским формама деноминала *џчелариџи* и синтагмама састављеним од назива врсте и општих глагола по синтаксичком моделу којим се означава и гајење домаћих

животиња: *гржсаӣӣ њчеле*, *храниӣӣ њчеле*, *радӣӣӣ о њчелама*, *радӣӣӣ с њчелама*, *радӣӣӣ око њчела*, *бавӣӣӣ се њчелама*.

Глагол *њчеларӣӣӣ*, изведен од назива вршиоца радње, употребљава се у варијантама *челáрӣӣӣ / њелáрӣӣӣ*. Његовом глаголском именицом означава се и пчеларска дјелатност (в. 11.1). Сродан еквивалент, али изведен од назива медоносног инсекта, регистрован је у полеским говорима: *њчол'увáт'* (Пол.352), док одговарајућа глаголска именица у руском језику има сужено значење: *њчелованье* 'тражење слободних ројева' (Попов 216).

Од синонимних синтагми, које су у испитиваним говорима много фреквентније од деноминала *њчеларӣӣӣ*, најчешће се среће *гржсаӣӣ чéле / чéле*, који је уобичајен и у славонским и шумадијским говорима. Сродан еквивалент потврђен је код бесарапских Бугара: *гржса* (Зел. 280). Префиксираним формама *одржсаӣӣ – одржсáвáīӣ чéле / чéле* означава се очување пчела, тј. настављање њиховог гајења. Такође су фреквентне и рекцијске варијанте *радӣӣӣ о чéлама*, *радӣӣӣ око чéла̄*, *радӣӣӣ иш чéлама*. У си. Херцеговини, регистрована је и синтагма *бáвӣӣӣ се чéлама*, а у сусједној Пиви *ра̄нӣӣӣ чéле*.

16.2. Грађење кошница

16.2.0. Старинске, кошнице с непокретним саћем градили су већином сами пчелари, док су за израду кошница с покретним саћем потребни столарска вјештина и одговарајући алат. Од половине XX вијека прешло се на индустријску производњу кошница. Грађење кошница на испитиваном подручју номинира се дијалекатским ликовима опште занатске лексике, зависно од њихове врсте и начина израде.

16.2.1. Дубенице се граде одсијецањем дијела шупље кладе, проширивањем постојеће шупљине и изравнавањем унутрашње површине уз помоћ разних алатки (в. 14.1). Та се радња означава глаголима *чњсӣӣӣӣ*, *ко̄њаӣӣ* и *ско̄блаӣӣ* (дубину, пањ и сл.) и њиховим перфективним формама. Употреба сложених глагола *њшчисњӣӣӣӣ*, *о̄чисњӣӣӣӣ*, *њо̄чисњӣӣӣӣ* и глаголске именице *чњшње̄ње* за означавање дубења, распрострањена у разним дијеловима испитиваног подручја, мотивисана је одстрањивањем трулежи из шупље кладе. Видски пар *ко̄њаӣӣ – иско̄њаӣӣ*, ограничен на источну Херцеговину и сусједну Пиву, мотивисан је у пчеларској лексици вађењем унутрашњег дијела кладе. У приморском појасу Херцеговине, деноминалним паром *ско̄блаӣӣ – иско̄блаӣӣ* означава се равнање и глачање унутрашње површине дубенице. У цг. говору регистрован је синоним *њо̄лачњӣӣӣӣ* (Кучи' 41), мотивисан истом радњом.

16.2.2. Израда дашчара означава се видским паром *кдо̄ваӣӣ – скдо̄ваӣӣ* у дугачком појасу од јужне Босне до ји. Херцеговине.

16.2.2.1. Уградња пречака у старинским кошницама означава се у западнохерцеговачком говору глаголом *њрикришáвáīӣ*, а уз доњи ток Неретве забиљежена је блискозначна синтагма *сврњӣӣӣӣӣ саће*, која се односи на учвршћивање саћа провлачењем дрвених шипки кроз насељене кошнице приликом њиховог пресељавања (Благај 30).

16.2.3. Израда трнки означава се глаголом *ӣлѣс*.

16.2.4. Грађење савремених кошница, као и уопште кошница од дасака, најчешће се означава видским паром *ӣрѣвӣӣ – на̄ӣрѣвӣӣ*, а нешто рјеђе суплетивним паром *ӣрѣдӣӣ – нач̄ӣнӣӣ*.

16.3. Отварање и затварање кошница

16.3.0. Разликују се двије врсте отварања и затварања кошница: једно приликом обављања пчеларских радњи у самој кошници и друго за пролаз пчела (отварање и затварање лета).

16.3.1.1. За већину пчеларских радњи неопходно је отварање кошница, које се састоји од скидања крова и поклопца. На испитиваном подручју, та радња се означава глаголско-именичким синтагмама, у којима су глаголи већином општег значења. Најчешћи је видски пар *о̄ӣвѣр̄ӣӣ – о̄ӣвѣра̄ӣӣ кѣшниц̄у / губ̄ину / с̄ӣуб̄лӣну / ӯлӣӣӣе*, затим *ск̄ӣнӯӣ – ск̄ӣда̄ӣӣ ӣв̄клоп̄ӣн̄ӯ г̄аску, г̄ӣнӯӣ – г̄ӣза̄ӣӣ к̄а̄йак / ӣв̄клоп̄ац / кр̄ѣв* и сл. Сродни еквиваленти постоје у чешком – *otvřítí úl* (Харагс. 233) и пољском – *otwierać ule* (Концки 34).

Глаголски видски парови *г̄ӣнӯӣӣ – г̄ӣза̄ӣӣ* и *ск̄ӣнӯӣӣ – ск̄ӣда̄ӣӣ* творе синонимне синтагме са називима дијелова кошнице, капка и поклопца: *ск̄ӣнӯӣӣ к̄а̄йак, г̄ӣза̄ӣӣ ӣв̄клоп̄ац* и сл.

Једини глагол деривираан из пчеларске лексике – *разг̄ӯж̄ӣӣ* задржао се само на сјевероистоку Херцеговине и везан је искључиво за отварање кошница с непокретним саџем, тј. за скидање њихових дужи (в. 13.1.2.2.1.2.1.1): *разг̄ӯж̄ӣӣӣ губ̄ѣвину / ӯлӣӣӣе / ч̄ѣлу*. Синонимне синтагме *г̄ӣнӯӣӣ – г̄ӣза̄ӣӣ ~, ӣв̄д̄ӣнӯӣӣ – ӣв̄д̄иза̄ӣӣ г̄ӯж / г̄ӯж̄ѣву / з̄а̄д̄ӯж / о̄ӣв̄ѣр̄ӣӣӣ – о̄ӣвѣра̄ӣӣ г̄ӯж / з̄а̄д̄ӯж, ск̄ӣнӯӣӣ – ск̄ӣда̄ӣӣ г̄ӯж̄ѣву* и сл. знатно су чешће и распрострањене су на читавом подручју.

16.3.1.2. Радња супротна отварању, затварање кошница означава се аналогно отварању. Најраширенији начин номинације затварања кошница врши се помоћу глаголског видског пара *зай̄в̄ор̄ӣӣӣ – зай̄вѣра̄ӣӣӣ* и именица из синонимних низова којима се означавају кошнице или пчелиња друштва: *зай̄в̄ор̄ӣӣӣ – зай̄вѣра̄ӣӣӣ г̄рӯш̄ӣӣво / ч̄ѣле / о̄ӣлог̄ѣ̄а̄ке*. Много су рјеђе синонимне синтагме *закл̄о̄ӣӣӣ – закл̄а̄ӣӣӣӣ ӯлӣӣӣе / губ̄ину / ч̄ѣле, ӣв̄кло̄ӣӣӣ – ӣв̄кло̄а̄ӣӣӣӣ кѣшниц̄у, м̄ѣ̄ш̄нӯӣӣ ӣв̄клоп̄ац*. У уском ареалу на сјевероистоку Херцеговине и сусједној Пиви, затварање старинских кошница именује се синтагмама *з̄а̄д̄ӯж̄ӣӣӣ ӯлӣӣӣе / губ̄ѣвину / ч̄ѣлу*, а на ширем подручју *зай̄вѣра̄ӣӣӣ г̄ӯж̄и, м̄ѣ̄ш̄нӯӣӣӣ з̄а̄д̄ӯж* и сл.

16.3.2. Друга врста отварања / затварања кошница, која се односи на регулисање лета, отвора за пролаз пчела, није аналогна потпуном отварању и затварању кошница јер се затварањима разних облика и намјена (в. 13.1.2.2.2.3.7) регулише ширина и висина отвора према потреби, и то од његовог потпуног отварања до потпуног затварања. Означавање тих радњи врши се глаголско-именичким синтагмама у којима је први члан општи глагол, а други најчешће назив лета, а рјеђе кошнице или пчелињег друштва: *г̄ӣнӯӣӣ л̄ѣ̄ћело, о̄ӣв̄ѣр̄ӣӣӣ л̄ѣ̄ћу : зай̄в̄ор̄ӣӣӣ л̄ѣ̄ћело / л̄ѣ̄ћно / г̄рӯш̄ӣӣво; с̄ӯз̄ӣӣӣ / с̄ӯж̄ӣӣӣ – с̄ӯж̄ӣв̄а̄ӣӣ л̄ѣ̄ћо / л̄ѣ̄ћу, ск̄ра̄ӣӣӣӣ л̄ѣ̄ћо, см̄а̄њ̄ӣӣӣ л̄ѣ̄ћо*. У синтагми *зач̄ӣч̄ка̄ӣӣ л̄ѣ̄ћо* 'чичковином затворити пролаз ради спречавања

уласка крупнијих штеточина у кошницу' јавља се деноминал прозирне унутрашње форме неуобичајен у општој лексици. Распрострањен је на сјевероисточном углу Херцеговине, попут глагола *раздужий* и *задужий*, а његова творбена варијанта *зачичий* *леио* регистрована је у источnobосанском говору (Ћурчић 56).

16.4. Додавање и одузимање наставака

16.4.1. Веома значајна радња у кошницама настављачама, које чине огромну већину савремених пчелињих станова у Херцеговини, везана је за додавање наставака на тијело кошнице или њихово одузимање. Пошто су ове радње релативно нове и везане искључиво за савремену пчеларску технологију и за кошнице настављаче, за њих није ни наслијеђена нека лексема изразитијег пчеларског поријекла. Те радње се на испитиваном подручју номинирају двочланим синтагмама са општим глаголом и једним од синонима којима се означавају наставци.

Додавање наставака на тијело кошнице означава се глаголима *сидвиий* / *сидвиий* – *сидвљай* / *сидвљай* / *сидвљай* / *сидвјай* / *сидвјай*, *идсјавиий* – *идсјављай* / *идсјавјай* и *мјшнуий* – *мјшай* / *мјшай* и једном од именица *насјавак*, *кдџка*, *мјдишије* и *сирдйи*. Одузимање наставака номинира се аналогним синтагмама са општим глаголима *скинуий* – *скидаий*, *дјшнуий* – *дјзай* и синонимним сјевернохерцеговачким дијалектизмима *снџмиий* – *снџмай*.

16.5. Повећавање и смањивање запремине кошница

16.5.1. Додавањем или одузимањем наставака проширује се стамбени простор пчела у савременим кошницама (в. 13.1.2.2.2). То се исто ради стављањем или помицањем преградне даске у тијелу кошнице, као и стављањем и одузимањем неких додатака старинским кошницама у прелазном времену између патријархалног и савременог пчеларења. Смањивање простора у кошницама именује се општим глаголима *збиий* – *џрибиий*, *џрејрадиий* и називима објекта – *чџлу*, *кдишницу* итд., док се повећање простора у кошницама означава општим глаголима *џириий* – *џрошириий* – *џрошириваий* и називима пчелињег стана.

16.6. Прегледање пчела

16.6.1. Утврђивање стања пчелињих друштава у погледу њихове јачине, здравственог стања, опскрбљености храном и других карактеристика релевантних за њихов живот и рад – значајна је пчеларска радња. Обично се обавља отварањем кошнице и непосредним осматрањем пчелињег гнијезда. У стручној литератури та радња се означава термином *џрејлед* и глаголским видским паром *џрејледаиий* – *џрејледаиий*.

На испитиваном подручју, слично је стање с тим што долазе до изражаја извјесне дијалекатске карактеристике: *џрејлед*, *џрдљейни џрејлед*, *џрви* / *џрви џрејлед*, *џрејледаий* / *џријледаий* – *џрејледаий* / *џријледаваий*. У истом значењу употребљава се и основни глагол *лџедаий*. И у пчеларским терминологијама других словенских језика уобичајени су сродни еквиваленти: слов. *pregled*, *potladno pregledovanje* (Шмид 12), буг. *џрејлед* (ОЈЗсл Р 0072) и *џрејлејсдане* (Баб. 386),

чеш. *prohlídka*, пољ. *przeгляд* (Крејн бр. 292), слвч. *prehliadka* (Мила 85). Сродни глаголски еквиваленти раширени су у полеским говорима: *il'agém', ilégém', iloil'agem', goil'agém', goilegám'* (Пол. 327, 329), као и у бугарском: *iprelegam / ga iprelejudam ичелно семейство* (Баб. 386).

Синонимни пар интернационалног поријекла *конџирџисаи* – *ипреконџирџисаи* сасвим је уобичајен код савремених пчелара.

Пчелари утврђују стање друштава и без отварања кошница на основу кретања пчела. Та радња се у херцеговачкој пчеларској лексици обично означава општим синонимом *иосмајраи*. Сродни еквиваленти потврђени су у руском језику: *осмоџир* (Крејн бр. 292), *осмаџиваи* / *осмоџреџи ичелиную семью* (Баб. 386).

16.7. Задимљавање пчела

16.7.1. Избјегавајући непријатне убоде при обављању радова у непосредном контакту са пчелама, пчелари готово увијек умирују пчеле димом добијеним сагоријевањем када (в. 15.3), најчешће у димилицама (в. 14.2.1). У стручној литератури, та се радња означава синонимним деноминалима *димџи* и *каџи* и њиховим префиксираним формама, као и одговарајућим глаголским именицама. Слично је стање и у испитиваним говорима, гдје се, поред та два основна глагола, срећу и дијалекатски ликови трећег – *иуваи* / *иухаи*. Пошто су ти општи глаголи распрострањени у свим херцеговачким говорима, ни њихова употреба у пчеларској лексици није везана за уже ареале.

Најраспрострањенији је основни глагол *каџи* и његова префиксирана форма *иоикаџи*, а нису необични ни глаголи са другим префиксима: *накаџи*, *окаџи* и *закџи*. Раширеност сложеног глагола *иоикаџи* може се објаснити чињеницом што се први млазеви дима упућују кроз лето, које је обично при дну кошнице. Исти глаголи су распрострањени у пчеларској лексици црногорских и србијанских говора. Сродни еквиваленти употребљавају се и у пчеларским лексикама других јужнословенских језика: слов. *čebele prekaditi, izkaditi* (Шмид 5), бут. *кад'а, ионакад'а, укад'авам* (Зел. 280, 281), а потврђен је и у пољском дијалекту: *każić še* (МАЗЈ бр. 252).

Деноминал *димџи* / *дџи*, који се на испитиваном подручју јавља и у префиксираним формама *надимџи* и *задимџи* – *задимљаваи*, као и у одговарајућим глаголским именицама *дџи* и *задимљавање*, мање је фреквентан него *каџи*. У цг. говорима потврђен је перфектив *надимџи*. Сродни еквиваленти чести су у сјевернословенским пчеларским лексикама: пољ. *odymiać*, рус. *дымџи* (Крејн бр. 831), стпољ. *poddymać, rozdymać* (Концки 12), пољ. диј. *dimić še* (МАЗЈ бр. 252).

Излагање пчела диму старији пчелари понекад означавају глаголским паром *иуваи* – *иунуи* и њиховим сложеницама *наиуваи*, *заиуваи*, *заиухиваи*, *заиунуи*, *иоийунуи*. Употреба ових глагола мотивирана је задимљавањем пчела дувањем из уста на запаљени кад прије масовне употребе димилица.

16.8. Стварање нових пчелињих друштава

16.8.0. Нова пчелиња друштва пчелари формирају хватањем природних ројева, вјештачким ројењем постојећих друштава, проналажењем слободних друштава у природним шупљинама или откупом друштава намијењених за убијање.

16.8.1. Хватање ројева

16.8.1.0. Изузетно значајну пажњу пчелари, нарочито патријархални, посвећују хватању природних ројева по њиховом изласку из кошнице. Означавају га синтаagmaма састављеним од дијалекатских форми општите глагола *хваџајати* и *савијаџати* и назива роја (в. 2.2), као и глаголом *шикајати*.

Општи глаголски видски пар у синтагми *хваџајати* – *ухваџајати* рој и одговарајућа глаголска именица јављају се у дијалекатским формама *(x)вџајати* / *(x)фџајати* / *(x)вџајати* – *џ(х)ваџајати* / *џ(х)фџајати*, *(x)вџајати* / *(x)фџајати* и чешће се употребљавају у западној Херцеговини, мада су сасвим обични и на осталом испитиваном подручју. Том синтагмом се означава иста радња и у стручној литератури. Сродни еквиваленти потврђени су у бугарском језику: *хваџам рој*, *хваџане на рој* (Баб. 386), *хваџане на рџа* (ОЈЗСл Р 1016).

Синтагме са глаголским паром *савиџати* – *савијаџати* и одговарајућом глаголском именицом – *савиџ чџлу*, *савијаџ рој*, *савијаџане рџа*, уобичајене на ужем подручју си. Херцеговине, мотивисане су привлачењем узлетјелог роја на земљу.

Највећу фреквентност на испитиваном подручју има глагол *шикајати* са глаголском именицом *шикајати* и свршеним глаголима *савиџајати*, *ушикајати*. Глагол је ономатопејског поријекла, њиме је подражаван глас којим пчелари дувањем у миришљаву траву и шиштањем призивају рој (*фшијјүү-фшијјүү*), затим је његово значење помјерено на остале радње у тој, понекад и врло сложеној операцији, па и на гајење пчела уопште, о чему свједочи и његова провербијална употреба: «Дòбро шџичи, џ главу не тџичи!» Првобитно значење ове лексеме више се готово не осјећа у пчеларској лексици, глагол је добио изразито пчеларску функцију па се веома често именски дио синтагме *чџе* испушта, док се синоним *рој* уза њ и не употребљава. Секундарни извори не показују ширу ареалну распрострањеност тог глагола, среће се код старијих јужнодалматинских аутора Стулића и Паблиновића (РЈАЗУ), а у црногорским говорима забиљежене су варијанте *шукати* и *шукати*. О јакој укоријењености тог глагола у херцеговачкој пчеларској лексици свједоче и изведенице *шикалица*, *шикало* и *шикалац*, којима се означавају средство (в. 14.3), мјесто (в. 12.2.2) и вршилац радње (в. 11.2.3), а који се срећу и у пограничним дијеловима сусједне Далмације и Црне Горе. Наведену пословицу Вук је у Рисну забиљежио са алтернативним глаголом: «Добро *шџиши*, а у главу не тџичи». Он је тај глагол исправно дефинисао: 'звиждањем сабирати пчеле у кошницу', мада му каснији лексикографи приписују другачије значење: *шџиши* 'умиривати, утишавати' (РЈАЗУ) и 'стишавати' (РМС).

16.8.1.1. Ројеви се хватају једном или комбинацијом више радњи: ширењем мириса ароматичног биља, испуштањем разних звукова, засипањем растреситим материјалима, прскањем течностима, изговарањем ритуалних формула и сл. Те радње се означавају општим глаголима.

Јак и пријатан мирис пчелиње љубице (*Melissa officinalis*) или неке друге ароматичне биљке, који се ствара трљањем њеног лишћа по суду у који се хвата рој и распршује ваздушном струјом из плућа, најјаче привлачи пчеле. Гњечење ароматичног лишћа се означава глаголима *џрљајати* и *џрџати* и њиховим префиксираним формама: *џрљајати*, *наџрљајати*, *џроџрљајати*, *расџрљајати*, *наџрџати*, *џроџрџати*. Растјеривање мириса означава се дијалекатским варијантама глагола *џухати*: *џухати* / *џухати* / *џухати* у *љубицу* и његовим свршеним парњаком *џунџати* у *љубицу*.

Глаголским паром (*x*)укаѝ – (*x*)укнуѝ означава се, уз растјеривање мириса, још и испуштање звука. Ономатопејским глаголом *ѝршкаѝ* / *ѝрскаѝ* такође се означавају обје те радње, с тим што се прецизира тај звук – изговара се *ѝррр* или *ѝрс-ѝрс*, а глаголом *звѝждгаѝ* и одговарајућом именицом *звѝждгање* означава се испуштање продорног шиштавог гласа – *фшијјүү-фшијјүү* и сл.

Глаголом *куцаѝ* и његовим деминутивима *куцкаѝ* и *куцикаѝ* означава се лупкање по неком предмету, обично по ројници, да би се пчелама скренула пажња на мјесто гдје треба да слете.

Шкропљењем роја водом, па чак и лозовом ракијом, ради његова приземљења означава се несвршеним глаголом *ѝрскаѝ* и његовим свршеним парњацима *ѝрснуѝ* / *ѝрнуѝ*, *ѝѝрскаѝ* / *ѝѝрснуѝ*, *наѝрскаѝ*. Старији пчеларски аутори препоручивали су справу намијењену за ту сврху чији је назив изведен од тог глагола – *ѝрскаљка*.

16.8.1.2. У патријархалном пчеларству, извођено је више *маѝијских радњи* како би се спријечило бјежање ројева или да се одврати од пчела поглед пролазника, како би се оне заштитиле од урока и злих очију.

Раније је било незамисливо да се хватају ројеви без попијевања ритуалних формула: «Ћ кућицу, мајко, / у свој домак, мајко!», «Сѣди ти, сѣдок ја, мајко меде-на!» и сл. у којима има много пчеларских лексичких реликата. То попијевање се у херцеговачким говорима означава глаголима *звѝѝ*, *дозѝваѝ*, *викаѝ*, *наријѝцаѝ* и *вабиѝ*, као и именицом *баѝма*. Сродним дериватом се у пољском означава кошница за хватање ројева – *wabik* (Крејн бр. 409), а у сусједним полеским говорима *вабик* / *вабык* је дубеница постављена у шуми, очито да се у њу рој сам усели (Пол. 323).

Те ритмичке попијевке, које су пуне свечаности, удворности и поштовања према матици и осталим пчелама, могу да добију и ласцивни карактер кад наиђе пролазник, па се мијења формула, као што је забиљежено у околини Стоца кад хватач запијева: «У п...у, мајо!», а жена му одговара: «Муци муда вјетар маха» (Мрамор 42). У југоисточној Херцеговини је на неколика мјеста откривена још ласцивнија стихована формула у којој жена позива пролазника да се не чуде пчелама него парадоксу њене вагине која је окренута земљи, а воду држи. У другим дијеловима испитиваног подручја информатори нису ни навођени на ту тему, па и изостаје информација о евентуално широј појави.

У јужној Херцеговини је забиљежено да се, уз ројевску попијевку, у пчелињаку закопава *узица* исплетена од вуне из три тора или са себе свлачи и изврће нешто од одјеће (Попово 253).

Приликом хватања роја, у источној Херцеговини се *лѝдга* *кроз рукав* или *кроз ноѝгавицу од ѝаѝа*, а у средњој Босни се, поред гледања кроз ноѝгавицу, баца *маѝа* преко роја (Високо 200). Ово свлачење једне ноѝгавице код мушкараца слично је *заврѝтању сукњѝ ѝро ѝлаве*, што чине старије жене да би од пчела одвратиле поглед пролазника, да се *не чуде чѝлама*, него њиховим задњицама. Сличан је поступак забиљежен и на Косову, гдје жене задижу задњу бошчу (Косово Поље 320).

Ради спречавања бјежања ројева, у ји. Херцеговини се завија *бурѝија* / *бурђија* у надвратник или какво друго дрво. У си. Босни се на Божић завија *сврдло*, а приликом хватања роја, забада *нож* у земљу (Црњелово 178), док се у ји. Србији, уочи Ђурђевдана, *раоником* и *сврдлом* заокружи пчелињак и онда се ти предмети, из истих побуда, оставе у њему да преноће (Бољевац 355).

16.8.2. Вјештачко ројење

16.8.2.1. У савременом пчеларству, множење пчелињих друштава се све више контролише како би се постигао што већи принос од њих. Стога се природно ројење у току најјаче сакупљачке активности ограничава разним начинима, а нова друштва се праве у погодно вријеме вјештачким раздвајањем постојећег или састављањем дијелова пчелиње популације из двије или више кошница уз додавање нове матице. Иако је ова радња једна од иновација у пчеларској технологији, ипак се у њеној номинацији примјећују извјесне карактеристике, невезане за одређене ареале.

Док се природно множење пчелињих друштава означава повратном формом стожерног глагола *ројити се*, као што је случај и са већином његових синонима (в. 3.2.3.1), вјештачко размножавање се означава прелазним формама тих глагола или њихових синонима. Тако се глаголом *ројити* / *рђити* уз назив пчелињег друштва у акузативу означава насилно стварање новог друштва. Иста дистинкција постоји и у руском: *роишь пчел* 'стварати ројеве' и *роишься* 'отпуштати из себе ројеве' (Попов 220).

Много чешћи начин номинације вјештачког множења пчелињих друштава је детерминација прелазних глагола и одговарајућих глаголских именица: *вјештачки ројити*, *вјештачко рђење*, *умјешно рђење*, *умишно рајање*, *умјешно разројавање*, *одвојити умјешно*. И у стручној литератури се у истој функцији често употребљавају детерминатори *вјештачки* и *умјешни*, с тим што су они варијантски опонирани: *вјештачки* је везан за српско, а *умјешни* за хрватско подручје, док се у испитиваним говорима не запажа ареална репартиција тих синонима.

Трећи начин означавања вјештачког ројења на испитиваном подручју је префиксација прелазних глагола и одговарајућих глаголских именица помоћу суфикса *раз-*: *разројити* – *разрајати* / *разројати*, *разрајање* / *разројавање*, *раздијелити*. Сложенице тог типа продиру и у стручну литературу. У источнословенским језицима, тај префикс се јавља у истом значењу у континуантима сродних еквивалената: рус. *раздел* (Попов 218), полес. *роздил'аџы* / *рџдџџаџи*, *розројуваџы* (Пол. 354).

Често се у испитиваним говорима вјештачко ројење пчела означава слободним спојевима ријечи: *најравниј рђ*, *начиниј чџлу* и сл.

16.8.3. Налажење слободних друштава у природи

16.8.3.0. Раније, нарочито у немирним временима, када су пустошењем пчелињака растјерана пчелиња друштва масовно налазила уточишта у природним шупљинама, појединци су се бавили њиховим налажењем и пресељавањем у пчелињаке. Та радња састојала се из двије фазе, тражења и налажења.

16.8.3.1. Тешко да ће се данас још негдје срести свјесно трагање за пчелама у природи, али нису ријетки случајни њихови налазаци. Како је та радња изобичајена, и њено означавање у невезаном говору пчелара ријетко се јавља. Само на неколико мјеста у планинским предјелима источне Херцеговине забиљежена је синтаagma *џрајити чџла*. Тражење слободног пчелињег друштва праћењем лета његових јединки у си. Херцеговини се означава суплетивним видским паром *џниј* – *џћерати чџлу*. (Тај суплетивизам карактеристичан је и за општу лексику у том подручју.)

16.8.3.2. Проналажење слободног пчелињег друштва на цијелом испитиваном подручју означава се синтагмом *наћ чѣлу / чѣле – налазиѣи / наодѣи чѣлу / чѣле*. На исти начин именује се налажење пчела и у неким другим говорима.

16.8.3.3. По обичајном праву, пронађено слободно пчелиње друштво у природи обиљежава се неким знаком како би се знало да већ има власника. То се означава синтагмама са глаголима *закрѣсиѣи, залѣмиѣи, заѣсеѣи, заѣсеѣи* и именицом *чела* или *дрво*. У секундарном извору наводи се и синоним *загелѣи* (ЕАЈ 10).

16.8.3.4. У прозном тексту књижевника из Пиве двапут је поновљена синтагма са несвршеним глаголом *засијеѣѣи ѣчеле* којом се означавају све радње у вези с тим – тражење, налажење и обиљежавање.

16.8.3.5. Пчелиње друштво нађено на приватном земљишту припада власнику имања, који може трагачу дозволити тражење пчела (*уѣ. засијеѣѣи ѣчеле, губ 3*).

16.8.4. Куѣовање ѣчелињих друштва на мијењених за убијање

16.8.4.1. У наше вријеме, пчелиња друштва су се мало усмрћивала ради добијања меда и воска (в. 16.16): пчелари из нижих предјела ишли су у планинске крајеве гдје се убијају пчеле и узимали пчелиња друштва намијењена за убијање (в. 2.1.2.12), насељавали их у савремене кошнице додајући им саће и храну.

16.9. Насељавање кошница пчелама

16.9.0. Послије обезбјеђења пчелињег друштва једним од наведених начина – хватањем роја, вјештачким ројењем, налажењем слободног друштва у природи или набавком друштва намијењеног за убијање – пчелари га смјештају у кошницу. Та радња се означава општом лексиком чија је употреба у овој функцији мотивирана неким од семантичких обиљежја зависних од начина на који се дошло до новог пчелињег друштва, поступка при насељавању у кошницу, као и врсте кошнице у коју се оно смјешта.

16.9.1. Насељавање пчелињег друштва у кошницу с непокретним саћем означава се најчешће префиксираним формама глагола *саѣѣи*: *насѣѣи, ѣосѣѣи, ѣприсѣѣи* и *усѣѣи*. Употреба ових глагола у тој функцији прије ће бити мотивирана довођењем пчела у стање сједења (в. 5.1.1.4), тј. становања (при хватању рој се често дозива формулом: «Сједи, мајко, сједо ја, сједи, мајко медена!»), неголи усправљањем, побијањем дубеница и дашчара када се населе, за што би говорила синонимна употреба глагола *ѣобиѣи*. Раширена употреба сродних еквивалената у другим словенским језицима иде у прилог прве претпоставке: рус. *ѣосаѣѣи ѣчел, осаѣѣи ѣчел* (Попов 207, 213), стпољ. *wsadzić, sadzanie roiow* (Концки 9), рус. *саѣѣиѣѣи*, пољ. *osadzać*, чеш. *usaditi* (Крејн бр. 408), полес. *ѣосаѣѣиѣѣи / ѣосаѣѣиѣѣиѣѣи* (Пол. 351) и сл.

У истом значењу се у источној Херцеговини употребљава и глагол *ѣѣѣиѣѣи*, преузет у ову лексику по синонимном односу у општој лексици са глаголом *ѣосѣѣиѣѣи* 'усправити, побости'.

16.9.2. Смјештање пчелињих друштва у кошнице с покретним саћем обично се означава општим синонимима за одговарајућу радњу људске популације: *на-*

сѣлий и *настїáниий*. Употреба ових глагола је новијег поријекла, мада и у неким словенским језицима постоје сродни еквиваленти: буг. *настїанявам*, *да настїаня рой в кошер* (Баб. 386), рус. *йоселять (рой в улѣй)* (Крејн бр. 408).

16.9.3. Премјештање роја из ројнице или неке старинске кошнице из које је извађено саће (в. 16.16) у кошницу на читавом испитиваном подручју се означава видским паром *сáсуйи – сáсуйаий / сáсуйáий*. Судаћи по секундарним изворима, ти глаголи имају исту употребу и у пчеларској лексички у сз. Босни и ји. Црној Гори, што потврђује и општа лексикографија (РЈАЗУ). Помјерање тих глагола из опште у пчеларску лексичку мотивирано је сличношћу пчелиње масе са каквим сипким материјалом, која се наглим трзајем премјешта из вишег у нижи суд.

16.9.4. Посебан начин насељавања кошница представља додавање слабијег и безвреднијег пчелињег друштва (паројка, искуцанца и сл.) већ насељеној заједници како би се ова појачала. У си. Херцеговини та радња се означава видским паром *йодгáсуйи – йодгáсуйаий / йодгáсуйáий*, а у сусједној Пиви варијантом *йодсуйи*. У сјеверној Херцеговини уобичајен је синоним *йодбáциий*, а између наведених ареала регистрован је синоним *йодшрѣс*. Сви ти глаголи мотивирани су стресањем роја пред лѣто, пред дно кошнице.

16.9.5. Пресељавање пчелињег друштва из једне у другу кошницу, чега је било и у патријархалном пчеларству приликом убијања пчела, нарочито је дошло до изражаја у току увођења кошница с покретним саћем, када су оне насељаване друштвима из старинских кошница. Та радња се означава синонимним низом глагола сложених са префиксом *йре-*: *йрѣћераий / йрѣћераий, йрѣшрѣс, йрејодниий* и *йрѣсуйи / йрѣсуйи*. У си. Херцеговини, уобичајен је глагол *йрејодниий*, у сз. дијелу регије забиљежена је одговарајућа глаголска именица *йрѣјоњѣње*, а у ји. Црној Гори регистрован је, уз несвршени, и његов свршени парњак *йрејнаийи*. Ти глаголи су оставили трага у номинацији пчелињих друштава добијених тим поступком: у старијој б-х. стручној литератури таква друштва су називана *йшјераник* и *йрејоница* (в. 2.2.2.2.2).

16.10. Помјерање пчела

16.10.1. Пчелари често помјерају јединке, групе или читава пчелиња друштва унутар или ван кошнице. Та радња се у испитиваним говорима означава општим глаголима, зависно од начина како се она изводи.

Помјерање пчела помоћу дима или каквог другог опојног средства означава се општим суплетивним синонимима *јодниий* и *-йшјераий* и њиховим префиксираним формама, којим се, уз мијењање вида, модификује и значење: *ујодниий, најодниий, ишјераий, наћераий, ошјераий, идћераий, рашћераий, ућераий, шћераий*. Вук је забиљежио глагол *саћериваийи* у пчеларском значењу (s. v. маца 4).

Избацивање пчела из кошнице, ројнице, са саћа или каквог другог предмета снажним трзајем означава се дијалекатским ликовима општег глагола *йшрѣс* и његових сложених форми: *йшрѣхнуий / йшрѣнуий / йшрѣснуий, йсшрѣс – исшрѣсаий, нашшрѣс, ошшрѣс, сшрѣс – сшрѣсаий*.

Иштјеривање пчелињих друштава из дупљи дрвећа и старинских кошница врши се лаганим ударцима по пчелињем стану и та се радња у сјевероисточној

Херцеговини означава видским паром *искуцаџӣ* – *искуцаваџӣ* и одговарајућом именицом *искуцаваџӣње*, која је регистрована у специјалној и општој лексикографији (РСАНУ). Мада су ти глаголи мало распрострањени, они су учествовали у творби назива ројева – *куцаџац* и *искуцаџац* (в. 2.2.2.2.2).

16.11. Спајање пчелињих друштава

16.11.1. У савременој пчеларској технологији, значајну улогу има спајање два или више насељених или ненасељених пчелињих друштава. То се ради када се оцијени да једно, два или више друштава из разних разлога (недовољна популација или залиха хране, недостатак матице и сл.) нема изгледа да преживи или да се успјешно развија и привређује. Та се радња на испитиваном подручју означава дијалекатским формама општих глагола *сиојитӣ* – *сијајитӣ* и *сасџавитӣ* – *сијасџавџитӣ*, као и одговарајућим глаголским именицама, са неким од синонима којима се означава пчелиње друштво.

Стручни термин *сијајање грушџӣва̄* / *рџјева̄* прилично је распрострањен међу херцеговачким пчеларима, док је одговарајући видски пар *сиџӣ* – *сијајитӣ* много рјеђи. Сродни еквиваленти распрострањени су у чешком – *spojeni včelstev* (Мудра 35) и словачком језику – *spájanie včelstiev* (Мила 209).

Много већу распрострањеност има видски пар *сасџавитӣ* / *сасџавитӣ* – *сасџавџитӣ* / *сасџавџитӣ* / *сасџавџитӣ* / *сасџавџитӣ*. Одговарајућа глаголска именица *сасџавџање* врло је ријетка, што је сасвим у складу са дијалекатским фреквенцијским односом тих категорија. Секундарни извори потврђују употребу глагола *сасџавџитӣ* и именице *сасџавџање ројева* и у источним црногорским говорима.

16.12. Пчеларске радње у вези с матицама

16.12.0. Пошто матица има кључну улогу у развоју и раду пчелињег друштва, савремени пчелари извјесним радњама у вези с њом утичу на интензификацију пчелиње продуктивности. Основне радње су: одстрањивање непотребних матичњака, замјена старих и некавалитетних матица младим и квалитетним матицама и додавање матица обезматиченим друштвима. Све ове радње су везане за савремену пчеларску технологију и оне се у херцеговачким говорима номинирају синтагмама са општим глаголима и називом матице или њеног заметка – матичњака.

16.12.1. Једна од најефикаснијих радњи којима је циљ да се спријечи природно ројење пчела јесте одстрањивање сувишних матичњака, у којима пчеле масовно изводе матице пред ројидбу. Забиљежене су синтагме којима се означава та радња: *кидаџӣ маџичњаке*, *оџкинутӣ маџичњаке*, *кидање маџичњака̄*, *одрезаџӣ маџичњака̄*.

16.12.2. Уништавање некавалитетних и непотребних матица означава се синтагмом *убитӣ маџичицу* или *смакнутӣ маџичицу*. У стручној терминологији то се чини сложеним видским паром пчеларске провенијенције *безмаџичӣ* – *обезмаџичӣ* (друштво), који има незнатну рецепцију код напреднијих пчелара у долини Неретве: *брџмаџичӣ* – *обрџмаџичӣ*. И повратна форма тог глагола којом се означава нестанак матице у друштву без воље пчелара – *обрџмаџичӣ се* – готово је непо-

зната херцеговачким пчеларима, мада такво друштво најчешће називају *бѣзматѣак* (в. 2.1.2.8; 4.2). Међутим, синоними *б(р)ѣзілавиѣ* – *об(р)ѣзілавиѣ* веома су раширени у херцеговачким говорима.

16.12.3. Да би могли надомјестити несталу матицу или обезбиједити матицу новом друштву које се формира вјештачким ројењем, напредни пчелари настоје да разним поступцима изведу квалитетне младе матице. Ту радњу означавају синтагмама *ѣроизвес* – *ѣроизводниѣ матициѣ* и, рјеђе, *огајаѣи матициѣ*.

16.12.4. Уништавање неквалитетне и додавање квалитетне матице или њеног зачетка номинира се синтагмама *мијѣњаѣи* / *мињаѣи* – *ѣромијѣниѣи матициѣ* и *мијѣњаѣиѣ матициѣ*. Надомјештање угинуле или уништене матице означава се синтагмама *гаѣи* / *догаѣи* – *догаваѣи матициѣ* / *матицичаѣк*. Усвајање додатих матица од стране пчелињих друштава означава се синтагмом *ѣримниѣи матициѣ*.

16.13. Сељење пчела за пашом

16.13.1. Један од битних услова за добијање задовољавајућег приноса од пчела јесте њихово сељење за пашом. Мада није много проширено, оно је добро познато херцеговачким пчеларима, што потврђују и пословицом «*Нема мѣга без сѣлигбѣ*». Иако је почетком XX вијека забиљежено да је пресељавање пчела одавно вршено у Благају код Мостара, гдје су кошнице с непокретним саћем товарене на коње (Ђурчић 37–42), ипак је та радња омасовљена захваљујући савременим технологијама (кошнице подешене за пресељавање, саобраћајна средства и сл.). Кретање је двосмјерно: пчеле зимују у хумнини, одакле се у прољеће помичу за вегетацијом према планини, а у јесен је смјер обратан.

Пресељавање пчела се означава дијалекатским ликовима општих глагола *селиѣи*, *ѣјераѣи*, *ѣониѣи* и *возиѣи*, без ареалне подјеле међу њима. Старији пчелари преферирају глагол *ѣониѣи* и његове несвршене деривате *ѣањаѣи*, *ѣзѣониѣи* и *доѣониѣи*, који су суплетивни са свршеним глаголима *ѣијераѣи* / *ѣјераѣи*, *доѣераѣи*, *ѣиѣјераѣи*, *ѣиѣјераѣи*. Савременији пчелари чешће се служе синонимима уобичајеним у стручној литератури: *сѣлиѣи*, *ѣресѣлиѣи*, *доѣсѣлиѣи*, *о(ѣ)сѣлиѣи* и одговарајућим глаголским именицама *сѣљење*, *сѣлигба* и *ѣресѣљавање*. Глаголима *возиѣи* – *возаѣи* означава се и начин сељења пчела.

16.13.2. Забиљежена је и магијска формула којом се пчеле испраћају приликом селигбде: «*Ужем се ѣошиѣаѣале, враѣишлом се ѣрѣишле*».

16.14. Чување пчела

16.14.1. Физичка заштита пчела највећим дијелом се своди на осматрање пчелињака у току ројидбе како би се спријечило бјежање ројева. Већ је констатовано (в. 11.2.3) да, услед технолошких и социјалних услова пчеларења, ова функција све више слаби, али се ипак та радња у читавој Херцеговини означава општим глаголом *чуваѣи* / *ћуваѣи*, а регистрована је и одговарајућа глаголска именица *чување*.

У говору сусједне Пиве, чување пчела се означава вишезначним општим глаголом *ѣлѣгаѣи*.

16.17. Одузимање саћа од пчела

16.17.0. Одузимањем саћа из кошница пчелари остварују углавном сав свој приход од пчела (мед, восак, мање полен), а утичу и на обнављање пчелињег гнијезда и његово прочишћавање, као и на ограничавање ројења пчелињих друштава. Саће се одузима на више начина зависно од циља и врсте кошница. Из старинских кошница у Херцеговини медно саће се одузима помоћу пчеларског ножа на горњи отвор пошто се подигну дужи (в. 13.1.2.2.1.2.1.1) у току прољећа, лета и јесени; празно, старо, често и пљесниво саће из доњег дијела кошнице одузима се почетком прољећа кроз доњи отвор његовим ломљењем или пак одсијецањем, а неки пчелари су, у току ројидбе, одсијецали доње саће са матичњацама и леглом да би зауставили даље ројење. У свим тим случајевима саће се деформише и такво је неупотребљиво за рад пчела. Те радње се обављају и у савременим кошницама, али је поступак сасвим другачији: медно саће се извлачи из кошница заједно са својим оквирима, из њега се истреса мед и оно се незнатно оштећено опет враћа у кошницу; старо саће се замјењује сатним основама; ројење се спречава одсијецањем матичњака или одузимањем оквира са матичњацама, који се могу искористити у другим кошницама за производњу матица или образовање вјештачких ројева. Међутим, поред све те рационализације, понекад је потребно и из савремене кошнице пчеларским ножем одстранити неки мањи сат изграђен на неподвижном мјесту (в. 6.2.2.6.3), како би се обезбиједило неометано помицање осталог саћа у њој.

Сви ти начини одузимања саћа означавају се општим глаголима, често и у њиховом општем значењу, али је у појединим случајевима извршено везивање неких глагола за извјесне радње у одређеним ареалима и сужавање значења на те радње, тако да би човјек неупућен у старинско пчеларење тешко могао схватити шта значе синтагме *ѿодломийи челу* или *ѿодрезайи улишйе*. То се односи на одузимање саћа – празног, медног или залеженог с матичњацама – на доњи отвор старинских кошница. Све те три радње се означавају истим глаголима на одређеном подручју уколико се све ту обављају. Од глагола који имају устаљеније пчеларско значење чешће се јављају и одговарајуће глаголске именице. Синонимни низ којим се означава одузимање саћа већином се састоји од глагола мотивираних начином те радње: уз помоћ оштре алатке (*резайи, сјећи, кресайи, койайи*) или без алатке (*ломийи, кришйи, ѿеллийи, кидайи*), као и отвором кроз који се одузима саће, кроз доњи или без тог семантичког обиљежја.

16.17.1. Одузимање саћа кроз доњи отвор старинских кошница

16.17.1.1. Из старинских кошница саће се у више наврата одузимало кроз доњи отвор. У рано прољеће, обично на Благовијест, из доњег дијела кошнице одузимало се празно и излеженим леглом онечишћено саће, а касније је одатле вађено младо медно саће. Те радње су означаване дијалекатским ликовима глагола обично сложених са префиксом *ѿог-*: *ѿодломийи, ѿодрезайи, ѿогсјећи, ѿоикришйи, ѿоикинуйи* и *ѿоикресайи*.

Видски пар *ѿодломий* – *ѿодламай* и одговарајућа именица *ѿодламање* распрострањени су у западној и јужној Херцеговини и Конавлима. Дубровачки лексикограф Стулић регистровао је перфектив *ѿодломийи* у истом значењу (РЈАЗУ). Сродни еквиваленти потврђени су и у руском језику, мада се из наведених

дефиниција не види да ли се у тим случајевима ради о одузимању само медног саћа и само на доњи отвор кошнице: *йодламывање* 'пролетно одузимање меда из кошница', *йодламывайтъ* 'одузимати мед из кошнице' (Попов 199, 211).

Видски пар *йодрезайи* – *йодрезивайи* / *йодријезайи* са одговарајућом глаголском именицом *йодрезивање* / *йодријезивање* има велику распрострањеност у источној Херцеговини, чест је, према секундарним изворима, у србијанским и црногорским говорима, а крајем XVIII вијека, славонски писац Ј. Стј. Релковић потврдио је да се одузимање саћа означава варијантама *йодризиваиши* и *йодризање*. У шумадијским говорима, гдје се овим глаголима означава и одузимање медног саћа, одузимање празног саћа се назива *йрво йодрезивање*, а медног саћа *груйо йодрезивање*. Занимљиво је да се видским паром *йодрезайи* – *йодрезиваиши* у говору Куча означава одузимање медног саћа из горњег дијела старинских кошница, што је у складу са енантосемијским помјерањем назива *йог* на поклопац (в. 13.1.2.2.1.2.1.1). Из расположивих извора очигледно је да се и у другим словенским језицима сродним глаголима означавају исте радње – одузимање празног и пуног саћа, мада из наведених дефиниција није јасно на коју се од ових радњи односе: у бугарским говорима, на Благовијест се *йогрѣзвѣйтъ йиийиитѣ* (Дунев 62), буг. диј. *йугр'азвам* / *йугр'азувам* *фчилит'а* / *йиийиити* (Зел. 281), чеш. *podřez* (Мудра 24), слвч. диј. *podrez*, *podrezovanie* (Нижн. Дулц. 27-280), слов. *podrezavati*, *izpodrezovati satje* (Шмид 11), стпољ. *podrzynác plastry*, *podrzynanie* (Жонцки 33, 34), полес. *йодрѣзват'* / *йодризайтъи* / *йодрѣзайи* (*мед, воск*), *йугрѣска* / *йидријска* (*воска, меда*) (Пол. 350), рус. *йодрезка сойюв* (ОЈЗСл Р 1639). Код Словенаца постоји занимање *izpodrezovalec* 'kdor izpodrezuje' или оруђе којим се то обавља *izpodrezilo* / *izpodrezovavnik* (Шмид 6).

У доњем сливу Неретве, пролетно одузимање празног саћа означава се видским паром *йойкрийиши* – *йойкришивайи* / *йойкришиваиши*, а регистрована је и именица *йойкришивање*. Нешто сјеверније, глаголом *йойкидаити* и именицом *йойкидање* номинира се, уз одузимање празног, и одузимање залеженог саћа са матичњацима. У црногорском говору Куча, глаголом *йойкинуити* означава се одузимање саћа кроз горњи отвор старинске кошнице, као што је случај и са глаголом *йодрезайи*.

У западној Херцеговини, забиљежен је синоним *йойсицаити* у првом, а у источној *йосијѣцаити* (<под-) у другом значењу, док се у источношумадијском говору глаголом *йодсеити* и именицом *йодсецање* означава трећа радња – љетно одузимање медног саћа.

На херцеговачком приморју, регистрован је глагол *йойкресайи* за одузимање празног саћа, док се у чакавском говору острва Крка одузимање медног саћа из доњег дијела старинске кошнице означава синтагмом *йойкусаити ул* (Врбник¹ 30).

У посебну групу лексема којима се означава одузимање празног саћа кроз доњи отвор спадају појединачне потврде глагола *йредобућ* / *йрѳобућ* и *йрисвѣћ*, преузете из одјевне лексике метонимијским помјерањем значења по сличности: 'замјенити стару или запрљану одјећу' > 'замјенити старо или запрљано саће'. Глагол *мијѣнаити* са својим сложеницама *йромјѣниити* / *йроминиити*, *измјѣнаиваити* (саће, восак) близак је тим глаголима помјереним из одјевне лексике. Њихово значење знатно је шире јер се, поред одузимања празног старог саћа из свих

врста кошница, означава и његово надомјештање сатним основама у савременим кошницама (в. 16.23), па им је и употреба знатно чешћа, нарочито у савременом пчеларству.

И употреба синонимног пара *чишћиӣ* – *очишћиӣ* са глаголском именицом *чишћене* у уском ареалу сјеверне Херцеговине мотивирана је одстрањивањем старог и нечистог саћа из кошница. Сродан префиксирани синоним *йочишћање* регистрован је у црногорским говорима.

16.17.2. Одузимање саћа на друге начине

16.17.2.1. Одузимање свих врста саћа на остале начине и из свих врста кошница најчешће се означава општим глаголима *резаиӣ*, *сјећи*, *ломиӣ*, *кидаиӣ*, *йеііііӣ*, *вадиіӣ* и *йарайӣ* и њиховим префиксираним формама, изузев сложеница са префиксом *йог-*, обрађених у горњем тексту (в. 16.17.1).

Глаголом *рѣзайӣ* / *рѣзйӣ* и његовим сложеницама *йзрезайӣ*, *обрезайӣ*, *огрезайӣ* – *огрезывайӣ* и *йрѣрезайӣ* означава се одсијецање дијелова или цијелих сатова зависно од њиховог положаја, првенствено из старинских, али и из савремених кошница. Та радња одразила се и у називу масе воштаних поклопаца одстрањених с медног саћа оштром алатком – *рѣзйине* (в. 16.20.2). Сродни еквиваленти постоје и у другим словенским језицима: буг. *изрязване на йиііііііе*, чеш. *vyřezávání plastů* (ОЈЗСл Р 1639), полес. *вирзѣат' воск* (Пол. 327), рус. *вырезывайӣ мед* (Попов 190) итд. а и називи оруђа којим се то ради деривирани су из исте основе: рус. *резак* (Жор. 93), пољ. *rzezec* (Козл. 233), као и називи воштане масе која се добија том радњом: слов. *obrezina* (Шмид 9) и полес. *обрѣски* (Пол. 345).

Глагол *сѣћ* са сложеницама *йсећ*, *осећ* и *йрѣсећ* није фреквентан као *резаиӣ* и ограничен је на источни руб Херцеговине и сусједне Конавле. Сродним македонским еквивалентом *сече* означава се љетно одузимање медног саћа (Гевг. 400).

Видски пар *лѣмйӣ* – *оглѣмйӣ* ријетко се употребљава, и то као ознака одузимања празног саћа, јер се оно лако одваја од зидова кошнице и без оштре алатке. Сродни еквиваленти карактеристични су за сјевернословенске језике: рус. *ломайӣ*, *выломайӣ*, *выламивайӣ мед* 'одузимати мед из кошница' (Попов 190, 199), пољ. *wylamywać* исто (Крејн бр. 217), полес. *ломат' борйӣ* 'красти мед дивљих пчела' (Пол. 339).

Остали синоними имају такође мању учесталост и њима се обично диференцирају извјесна семантичка обиљежја: *кѣйӣ* 'одсијецати и извлачити саће из унутрашњости кошнице'; *кидайӣ* – *ѣйкинуйӣ*, *йѣкидайӣ* 'одузимати саће (без ознаке средства)'; *йеііііӣ* – *йѣііііӣ* 'извући из кошнице' (такво одузимање саћа нарочито је карактеристично за савремене кошнице).

Глаголом *вадиіӣ* / *вадйӣ* и сложеницама *йзвадиіӣ*, *йѣвадиіӣ* и *навадиіӣ* означава се одузимање саћа из свих врста кошница без прецизирања начина на који се то ради. Та генерализација њихова значења можда је и погодовала да добију шире и апстрактније значење 'одузимати мед' (в. 16.18.1). Раширеност основног глагола одразила се и у деривацији – *вађеница* (в. 16.20.2). За прецизирање начина са које се стране одузима саће из старинских кошница (из савремених се одузима на горњи отвор) у овом случају не служе префикси, него прилози: *вадиіӣ ѣзіар* и *вадиіӣ ѣзѣл*. Према расположивим изворима, сродан еквивалент постоји само у бугарским говорима: *мечкайӣ вадила йиііііӣѣ* (Дунев 31).

Видским паром *и́араӣ* – *о́и́араӣ*, помјереним из одјевне лексике, у југоисточној Херцеговини се означава исијецање празног старог саћа из оквира савремених кошница.

Значење деноминала *раздужиӣ*, којим се означава отварање старинских кошница (в. 16.3.1.1), у доњем сливу Раме метонимијски се помјерило на радњу која је слиједи – 'одузимати саће'.

16.18. Одузимање меда од пчелињих друштава

16.18.1. Главни циљ гајења пчела је добијање меда, па се одузимање меда од пчела поима нешто другачије од поимања саћа, које је нешто шире од претходног, а у патријархалном пчеларству заједно су одузимани и мед и саће. Обично се у говору пчелара, а нарочито непчелара, наглашава резултат – одузимање меда, а занемарују посредне радње – одузимање саћа и екстракција меда из њега.

Мада се одузимање меда на испитиваном подручју означава подужим синонимним низом глагола, ипак у њему доминира један – *ва̀дгiī* / *ва̀дгiī* са именицом *ва̀ђење*, који не само што је општепознат него је добио и посебно значење у пчеларству. Наиме, синтагме *вадгiī мед* и *вађење меда* толико су уобичајене и фреквентне да се оне најчешће универбизују: испушта се објект радње при чему глагол апсорбује његово значење. И глаголска именица је врло фреквентна и сасвим ријетко се употребљава са објектом *мед*. На једном мјесту је забиљежена творбена варијанта *ва̀дгња*. Понекад се употребљавају и сложенице, најчешће перфектив *извадгiī*, а рјеђе *и́двадгiī* и *навадгiī*, уз које се не испушта објекат.

Глагол са одговарајућом именицом раширен је на штокавском подручју, као и сусједним кајкавским говорима, а сродни еквиваленти познати су у бугарском: *вад'а мей* (Зел. 280), *се е вадило медъ за Бојородица* (Дунев 68), *вадја / да извадја мед*, *вадене на мед*, *изваждане на мед* (Баб. 386). Глагол *вадгiī*, не баш јасног поријекла, и у општој употреби је ограничен, углавном, на јужнословенске просторе (Скок).

Остали синоними се неупоредиво рјеђе употребљавају: *ги́нуӣи* – *гизаӣи*, *диратӣи*, *и́арнуӣи*, *крей̄аӣи*, *и́ицаӣи*, *раздужиӣи*, и ни од једног од њих није регистрована глаголска именица.

Видски пар *ги́нуӣи* – *ги́затӣи* / *ги́затӣи* распрострањен у југоисточној Херцеговини, помјерен је у пчеларску лексiku у једном од својих општих значења – 'одузимати'.

Општи синоними *и́ицаӣи* / *и́ицаӣи*, *ги́ратӣи* – *ги́рнуӣи*, *и́араӣи* – *и́арнуӣи* и *крей̄аӣи*, којима је заједничко семантичко обиљежје додиривање, обично краће и лакше, у херцеговачком пчеларском говору означавају или опрезно одузимање меда у мањој количини, или служе за одрицање те радње, као у сентенци: *«Добро и́ици, љ́ и́лаву не и́ици»*.

Глагол *вр̄цаӣи* / *вр̄цаӣи* са именицом *вр̄цање* / *вр̄цање*, веома раширен у савременом пчеларству, такође је метонимијски помјерен са блискозначне радње (в. 16.19.2.2) па се њиме у југоисточној Херцеговини и сусједним Конавлима означава одузимање меда од пчела.

Одузимање меда из старинских кошница означавано је раније фразеологизмима са називом алатке којим је обављана та радња: *кв̄асӣи* или *ом̄едгiīи нбж* значи 'одузимати мед од нчела', *д̄иштар* или *д̄уӣ нбж* симбол је превеликог одузимања

меда, што угрожава опстанак пчела, док је антоним *шџџи нџж* симбол паметног пчеларења, којим се обезбјеђује нормалан развој пчелињих друштава.

У Лици се одузимање меда именује имперфективом *кључиџи* (Лички Осик 146), чији је перфективни парњак *искључаџи* потврђен код шумадијских пчелара (Краг. Јас. 22). То су деноминали од назива *кљук*, којим се означава сировина добијена одузимањем медног саћа из старинских кошница (в. 16.18.2). Сродан еквивалент регистрован је у доњолужичком језику – *klukaś* 'одузимати мед из кошнице', као и блискозначница у горњолужичком – *klukač* 'изрезивати празно саће' (ЕССЈ s. v. *kl'ukati).

У чакавским говорима, одузимање меда се означава видским паром *зеџ – знимай* (< **eti*, *jьтq*) (Врбник' 29–30, Кастав 283) и у јужнодалматинским *јемаџи – јемаџива* (РСАНУ). Сродни еквиваленти постоје у словеначким говорима: *med jematī / odjemati* (Шмид 8), *jemanje medu* (Новак 74).

16.18.2. Кљук. Одузимањем непокретног медног саћа из старинских кошница воштане грађевине се деформишу у медно-воштану масу, која се у пчеларској литератури назива *кљук*. Тај назив, коме нема трага на испитиваном подручју, веома је раширен у другим с-х. говорима. Прасловенског је поријекла и потиче од коријена **klei-*, као и именица *кључ* (ЕССЈ s. v. *kl'uka). Мотивиран је цијеђењем меда у примитивним направама завијањем какве полуге, кључа, попут екстаркције вина из истоимене грођане масе. Одговарајућим глаголима означава се одузимање меда у неким с-х. и лужичкосрпским говорима (в. 16.18.1).

У херцеговачким говорима нема раширеног синонима за кљук. Понегдје се чује турцизам *џџбра / џџбра*, којим се као и *кљуком*, означава и воћна маса из које се добија алкохолно пиће. Назив је познат и у другим с-х. говорима у овом, као и у блиском значењу (в. 16.22). Дистрибуција његових варијаната на испитиваном подручју се не поклапа са изоглосом којом се одвајају говори који разликују, односно не разликују африкату *џ* и *џ*.

На јужном рубу Херцеговине, регистрован је синоним, вјероватно романског поријекла, *салавџиша*.

16.19. Екстракција меда из саћа

16.19.0. Послије одузимања непокретног саћа из старинских кошница, мед се разним поступцима одваја од воштине, а из покретног саћа из савремених кошница мед се истреса центрифугирањем. Номинација тих радњи издиференцирана је у зависности од поступака који се при том примјењују.

16.19.1. Екстракција меда из кљука

16.19.1. Из кљука се на неколико начина издваја мед, а рјеђе се конзумира у таквом стању (в. 7.3.2.11). То одвајање се најчешће обавља механички – муљањем, затим самоотакањем и термичким путем.

16.19.1.1. Муљање кљука, које се обавља ручно уз помоћ каквог приручног мрежастог предмета или пак справе за то намијењене (в. 14.7.1.2), означава се дијалекатским ликовима општих глагола *џџедџиџи*, *џџечџиџи*, *џџџџџиџиџи*, *муљаџи*, *џџџџџиџи*.

Најраспрострањенији је видски пар *цијѣгуић / цјѣгуић / цигуић* – *исцијѣгуић / исцјѣгуић / исцијгуић* са одговарајућом именицом *цијѣђење / цјѣђење / циђење*, чија је употреба у пчеларској лексици мотивирана истицањем меда кроз мрежасту предмет. Дијалекатски ликови тих глагола уобичајени су у војвођанским говорима (Недељков 238), као и у сасачком кајкавском говору, а оставили су трага и у називима средстава помоћу којих се то обавља – *ћѣдило / циѣдило, циѣка* (в. 14.7.1.2), као и у називу меда добијеног тим поступком, по чијој се распрострањености може закључити да су познати и у Поморављу – *цијећенић / цјећенић / цићенић / цећени меџ* (в. 7.3.2.10.1). Сродни еквиваленти постоје и у другим јужнословенским језицима: буг. *меџ исцеџенћ оић иићићић, меџ нецеџенћ, меџ ипрецеџенћ* (Дунев 57, 31) и слов. *cediti, med cediti, iscejena strd* (Шмид 5).

Синоним *ињѣчић* и његове перфективне сложенице *зињѣчић* и *изињѣчић*, мотивирани притискањем кљука, имају мању распрострањеност. Сродан еквивалент потврђен је у пољској стручној терминологији: *wugnieść* (Крејн бр. 697).

Видски пар *сијиснуић – сијискаић* и одговарајућа именица *сијискаиће*, мотивирани такође притискањем кљука, мада су регистровани у већем броју пунктова, ипак немају општу распрострањеност. Сродан видски пар *иѣјешићић – исѣјешићић* ограничен је на југоисточну Херцеговину и сусједне Конавле. Оставио је трага у номинацији меда добијеног тим поступком – *иѣјешићенић меџ* (в. 7.3.2.10.2), као и справе којом се то обавља – *иѣјесак / иѣјес* (в. 14.8. 2).

Глагол *муљаић / муљаић* познају само напреднији пчелари, јер је непознат у локалном говору.

16.19.1.2. Самооштикање меда било је познато у топлијим крајевима, гдје је мед, под властитом тежином, истицао из објешеног мрежастог суда (в. 14.7.1.1). Та радња је означавана општим глаголима *цијѣгуић се / циѣгуић се* и *кајѣић*. Први глагол је оставио широк траг у називима меда добијеног тим поступком у с-х. говорима, као и у руском језику, а у пчеларској лексикографији регистрован је синоним изведен од глагола *кајѣић* (в. 7.3.2.10.1).

16.19.1.3. Термичка екстракција меда била је уобичајена у вишим и хладнијим предјелима, већином у сјеверној Херцеговини и сусједним областима Пиве и Раме. Рјеђе је то поступак који се искључиво заснива на термичкој обради кљука – кување медног саћа са мањом количином воде у казану, а чешће загријавање те медно-воштане масе до извјесне температуре погодне за муљање. Та радња се означава дијалекатским формама одговарајућих општих глагола *вариић, иријѣић, кравићи, куваић, сјужиић* и *шойић*.

Видским паром *вариић – узвариић* означава се радња којом се мед издваја из кљука само термичком обрадом. Регистрован је у југоисточној Херцеговини и Рами, а у секундарном извору и у црногорском говору Куча. Судаћи по одговарајућем називу меда, познат је још и у босанским и србијанским говорима – *варенић / варенић / варени меџ* (в. 7.3.2.10.3). Сродан еквивалент потврђен је у словачким говорима *vivarat' med / ~ suše* (Нижн. Дулц. 27-280).

Синоним романског поријекла *куваић / кухаић*, који има ширу распрострањеност на испитиваном подручју, нашао је широког одраза у називу меда добијеног тим поступком – *кухѣнић / кувані меџ* и *иѣокухѣнић / иѣокувані меџ* (в. 7.3.2.10.3), као и у антониму означеном негативном формом – *некувані меџ* (в. 7.3.2.10.2).

И глаголом *шодиић* и његовим перфективним сложеницама *исшодиић* и *расшодиић* означава се такође радња којом се мед издваја само термичком обрадом. Сродни еквиваленти постоје у словачким говорима: *topit / vitapat med / ~ suše* (Нижн.

Дулц. 27-280). И ти глаголи оставили су трага у одговарајућем називу меда у нашим говорима и другим словенским језицима – *īdīl'ēnī / īdījēnī mēd* (в. 7.3.2.10.3).

Кување кљука у јужној Црној Гори назива се *īrēīčачање меда* јер се растопљени мед отакао кроз рупу направљену на стврђутом воску. Та номинација оставила је трага и у одговарајућем називу меда.

Глагол *īrījај* / *īrījај* са сложеницама *zāīrијај*, *īdīrијај*, *rāzīrијај* и *ūīrијај* више је распрострањен и има шире значење од претходних глагола јер се њиме означава не само одвајање меда једино термичким путем него и подизање температуре кљука до степена погодног за механичку обраду. Прво значење одразило се у називу одговарајућег меда – *īrījаnī mēd* (в. 7.3.2.10.3).

Синонимина *krāvīīī – раскрāvīīī* у источној и *raīskrāvīīī* у западној Херцеговини означава се незнатно загријавање кљука како би он био погодан за муљање. И глагол *сјјжсīīī*, забиљежен у источној Херцеговини, има исто значење.

16.19.1.4. Синтаagma *ōdвојīīī mēd* и *rāstīvīīī mēd* понегдје се означава екстракција меда из кљука без обзира на поступак којим се то чини.

16.19.2. Екстракција меда из покретног саћа

16.19.2.0. Из покретног саћа мед се истреса помоћу врцаљке (в. 14.7.2.2). Прије те операције неопходно је одстранити воштане поклопце са медних сатова.

16.19.2.1. Одстрањивање воштаних поклопаца са медног саћа обавља се одговарајућим ножем или виљушком (в. 14.7.1.1-2). Та радња се означава општим глаголима и одговарајућим глаголским именицама *oīčвараīīī*, *oīčклајаīīī*, *резаīīī*, *скидајīīī* и *снимаīīī*.

Најчешћи је видски пар *скīнуīīī – скīдајīīī* (печат, поклопце, восак), са одговарајућом именицом *скīдање*, а у истом значењу, у сјеверној Херцеговини, регистрован је и његов општи синоним *снīмајīīī*. И видски пар *oīčвōрнīīī – oīčварајīīī* (саће, мед, ћелије) такође има велику учесталост на испитиваном подручју. Глагол *рѣзајīīī* одразио се у називу воштине добијене овом радњом – *рѣзошине* (в. 16.20.2). Глаголска именица *oīčклајање* јавља се обично као детерминатор назива оруђа којима се та радња врши: *нōж* или *виљушка за oīčклајање саћа*.

16.19.2.2. Центрифугирање меда означава се дијалекатским формама глагола *врцајīīī*, *изађīīī*, *изōнишīīī* и *исīјерајīīī*. Стручни термини *центрифугирање* и *исīресање* и одговарајући глаголи *центрифугирајīīī* и *исīресајīīī* нису потврђени на испитиваном подручју.

Тјеране центрифугалном силом, свјетлוצаве капљице меда искачу из саћа попут варница. Та спољна сличност је и условила метонимијско помјерање општег глагола *врцајīīī / фрцајīīī* у пчеларску лексичку, с тим што је у испитиваним говорима понегдје измијењен акценат у овом другом значењу, вјероватно стога што је овај глагол доспио међу пчеларе с другог подручја заједно с новом технологијом, па се данас поима као хомоним или сасвим други глагол. У истом говору се каже да искре *фрцај*, а мед *врца*. Према томе, центрифугирање меда се у испитиваним говорима готово искључиво означава варијантама видског пара *врцајīīī / врцајīīī / врцајīīī / фрцајīīī / фрцајīīī – изврцајīīī / изврцајīīī / исфрцајīīī*, а у истом значењу забиљежени су итератив *врцавајīīī* и деминутив *врцакајīīī*. Фонетска варијанта *фрцајīīī* ограничена је на ужи ареал југоисточне Херцеговине, а и тамо се јавља само мјестимично. Велику распрострањеност имају и варијанте глаголске именице *врцање / врцање / врцање /*

фрцање. Глагол *врцаџи* је потврђен у чакавским говорима, а региструје га и РСАНУ, и то као једно од значења општег глагола *врцаџи*.

Општи глаголи *ишћераџи*, *изидниџи* и *изаћ* / *изџи* ријетко се употребљавају као синоними глаголу *врцаџи*.

16.20. Воштина

16.20.0. Екстракцијом меда из кљука и подламањем празног саћа из старинских кошница, као и замјеном старог саћа и сакупљањем воштаних отпадака из савремених кошница, добија се маса из које се издваја восак. Та маса се у стручној литератури означава термином *воштина*, као што је случај и у већини херцеговачких говора.

16.20.1. На испитиваном подручју, воштина се означава варијантама назива *воштина* или блискозначним називима ширег значења *восак* и *саће*.

Највећу распрострањеност има књижевнојезичка варијанта *вдиштина*. У сјеверном граничном подручју према Босни, распрострањене су варијанте *вдиштина* / *вдштина* код говорника свих трију националности. У Конавлима се јавља акценатска варијанта *вдиштина*, а понегдје у источној Херцеговини фонетизам *фдиштина* / *фдишине*. Као и блискозначни називи *восак* и *саће*, и *воштина* у испитиваним говорима има и шира значења: с једне стране, означава празно саће (в. 6.2.1.2), а с друге, остатак при преради воштине у восак (в. 16.22). Мада је и на осталом с-х. говорном подручју у тим значењима најраспрострањенији лик *воштина*, ипак има и варијација: у србијанским говорима *воштинџа* и *воштарина*, у западnobосанским шћакавским говорима *воштина*, у Подравини *вошчина*, а у Истри *вашиџна* (Скок s. v. восак) и *вдишјуна* (РСАНУ). У Ријечкој нахији у Црној Гори и у Пољцима у Далмацији, ова именница се јавља у форми плурале тантум – *воштинџе*, односно *вошчине*. И пчеларска лексикографија региструје полисемичност лексеме *воштина*, што такође чини и РСАНУ, али врло непрецизно.

Сродни еквиваленти чести су и у другим словенским језицима, и то наредо у обје форме – сингуларе и плурале тантум: слов. *voščina* (Шмид 15), мак. диј. *вошчџини* / *воштинџе* / *овошџини* / *овошџинки*, *воштинџка* (МЈА бр. 80), буг. *вошчина* (Баб. 385), буг. диј. *вашчџина* / *вафчџина* / *ушџина* (Зел. 280), рус. *вошџинџи* / *вошџина* (Жор. 80), *вошџинџи* / *вошџиџи* (Попов 188), полес. *вошџина* / *вошџина* / *вдиџа* / *вошџанџка* (Пол. 325), пољ. диј. *voščina* / *voščizna* / *voscyzna* (МАЗЈ бр. 254), пољ. *voszczyna*, чеш. *voština* (ОЈЗСл V 1032), *voštiny* (Мудра 18), слов. *voštiny* (Миля 225) итд. Значења наведених лексема крећу се од саћа до нетопивог остатка при топљењу воштине у восак, али најчешће се односе на празно саће. Док се у херцеговачким говорима, као и уопште у с-х. језику, у именовану не потенцира толико разлика између пуног и празног саћа, колико између саћа у природном облику и деформисаног саћа – сировине за производњу воска, дотле се у другим словенским језицима најчешће лексички диференцира пуно од празног саћа (нпр. рус. *сой* – *вошџина*, Попов 222, 188), а између празног саћа и воштине не прави се разлика. Упоредна полисемична употреба форми сингуларе и плурале тантум на читавом словенском пространству не показује тенденцију репартиције функција међу њима.

Чињеница што је у старинском пчеларењу саће из кога је исцијеђен мед могло послужити само за производњу воска, тј. обавезно је постајало воштина, условљавала је метонимијско помјерање назива са једног референта на други (в. 6.2.1.2), па се збирном именицом *саће* / *саће* у херцеговачким говорима означава и сировина из које се добија восак. И обратно, називом *восак* означава се и деформисано саће на основу метонимијског помјерања означитеља с производа на сировину.

У србијанским говорима, воштина се означава сложеницама *восковарина* и *воскоц(ј)едина* / *воскоћедина* / *воскоцедина*, чије се значење помјера према воштаној тропу (в. 16.22).

16.20.2. Пчелари, нарочито они који се професионалније баве прерадом воштине у восак, разликују више врста воштине. Тамна воштина, настала од старог саћа, у којем има велик удио нетопивих материја од кошулица или цвјетног прашка, обично се детерминише истим придјевима као и саће, али у форми сложеница: *црндвошијина*, *стјардвошијина* / *стјардвошћина*. Највећу распрострањеност има сложеница *мршвдвошијина* / *мршвдвошћина* / *мршвдфошијина*, којом се означава ла и воштина од угинулог пчелињег друштва, из које се добијао *мршвиј вџсак*, који је имао културну вриједност (израда мртвачких свијећа). Воштина добијена подламањем празног младог саћа, која је обично свијетла, назива се *сувдвошијина* / *сувдвошћина*.

Регистроване су појединачне потврде девербалних назива мотивираних начином одузимања саћа или његових дијелова: *јодрезак* 'воштина од празног саћа добијеног подрезивањем, сувовоштина' (в. 16.17.1), *рџзошине* 'воштина од воштаних поклопаца' и *вађеница* 'воштина од медног саћа и воштаних поклопаца'. Ова посљедња, такође херцеговачке провенијенције, регистрована је и у РСАНУ са досљеднијим акцентом – *вађеница*, али са помјереним, вјероватно непрецизно забиљеженим значењем – 'саће с медом'. И у другим словенским језицима срећу се називи воштине од коријена **rĕz-*: слов. *obrezina* 'празно саће које отпада при подламању' (Шмид 9), полс. *obrĕski* 'празно саће изграђено ван оквира' (Пол. 345), тј. саће које се уклања резањем и претвара у воштину.

За сатне отпатке који се налазе на поду кошнице, особито у прољеће, херцеговачки пчелари немају устаљеног назива, него их номинирају општим именицама *бабурнице*, *шџрошине* и сл. Више старијих пчеларских извора има сродан синоним *шрине*, потврђен и у РЈАЗУ (с. в. трина bb). Ни у стручној литератури нема устаљеног термина, него се тај референт именује општим називима *мрве*, *ошјааци*, *шрусје*.

16.20.3. Послије подламања празног саћа и цијеђења меда из медног саћа, воштина се збија у грудве, које се на испитиваном подручју номинирају општим именицама *бубла*, *бџша*, *шџубла*, *јџка* и *јџша*. Нешто већу раширеност у долини Неретве има назив *бубла*. Остали синоними – *јџка*, романизми *бошша* и *јџша*, грецизам *шџубла* – забиљежени су само у по једном мјесту.

16.21. Екстракција воска из воштине

16.21.0. Воштина се термичко-механичким поступком прерађује у восак. То се обавља кувањем воштине и истискивањем растопљеног воска каквим приручним средством или уређајем за то намијењеним (в. 14.8). Именовање те радње

мотивисано је поступцима: термичким *куваџи*, *шпоиџи*, *вариџи* и механичким – *циједџи*, *шпједџи*, *спискаџи*, *пресоваџи*, при чему су пчеларски синоними *прераџи* и *чисџи* неутрални у односу на оба та поступка. Дакле, очигледна је велика сличност са номинацијом екстракције меда, тј. са радњом која претходи овој и која је по својим поступцима доста слична.

16.21.1. Доминација глагола сложених са префиксом *прџ-* мотивисана је поновном термичком обрадом масе из које се одваја восак (*прекуваџи*, *прешпоиџи*, *прераџи*).

Видски пар *прекуваџи* / *прџкухаџи* / *прџкуваџи* – *прекуваваџи* / *прџкуваваџи* / *прџкуфаваџи* (воштину) више је везан за ову радњу него исходни глагол *куваџи* / *кухаџи* и друге његове сложенице, мада су и они сасвим обични и у овом значењу, а потврђена је и одговарајућа именица *кување*. У сисачком кајкавском говору регистрована је синтагма *кухаџи восак*, као и у словеначком језику *vosek kuhati, satovje v vosek skuhati* (Шмид 14).

Уз синонимски пар *прешпоиџи* / *прџшпоиџи* – *прешпојаџи* / *прџшпојаџи* потврђена је и одговарајућа именица *прешпојање*, а од њиховог исходног глагола изведен је назив савремене справе којом се та радња обавља – *шпоиџник* (в. 14.8.3.2). Сродни еквиваленти чести су у пчеларским терминологијама других словенских језика: рус. *пшерейайливачий воск*, буг. *пшерейојиване на восък, шпојене на восък*, пољ. *przetapiac wosk* (ОЈЗСл Р 0668), рус. *пшерейайливание соштов*, буг. *пшерейојиване на шпоиџице*, пољ. *przetapianie woszcynu* (ОЈЗСл Р 0667), као и посуђенице у румунском: *topirea fagurilor, topitul cerii* (ОЈЗСл Р 0067, 0068). У руском је наведени еквивалент учествовао у номинацији воштаног тропа, безвриједног остатка добијеног екстракцијом воска – *пшерейојки* (ОЈЗСл Р 0674).

Кајкавски општи синоним *прџцврџи* такође се јавља у пчеларској лексци са префиксом *пре-*: *прџцврџи восак* (Сисак 30) а у Жумберку је регистрована одговарајућа синтагма *прџцврџи вџсак* (Скок s. v. цврџити).

Из деривационог гнијезда глагола *вариџи* у нашем корпусу се нашао само синоним *разваџи*. Сродни еквиваленти срећу се у другим словенским језицима и говорима: чеш. *vuvařeni vosku* (Мудра 19), полес. *варџт', џэрэваруваџи виск* (Пол. 323, 348), а одразили су се и у номинацији посуде у којој се то ради: чеш. *vařák* (Мудра 38) и слвч. диј. *varák* 'казан са двоструким зидовима за топлење воштине' (Кахаун. 204).

Видски пар *прџраџи* – *прџрађиваџи* (воштину) и одговарајући девербал *прџраџа*, прилично распрострањени у херцеговачким говорима, једино се јављају са префиксом *пре-* у означавању екстракције воска.

16.21.2. Међу синонимима мотивисаним механичком обрадом сировине не јављају се сложенице с префиксом *пре-*. Најраспрострањенији је видски пар ширег значења *циједџи* / *циједџи* / *цијдџи* – *исциједџи* / *исциједџи* / *исцијдџи* (восак), мотивисан истицањем воска кроз неки мрежаст предмет, као и одговарајућа именица *циједјење* / *циједјење* / *цијдјење*. Називи справа којим се обавља одговарајућа радња деривирани су из тог глагола (в. 14.8.1).

Видски пар *шпједџи* – *исшпједџи* са глаголском именицом *шпједџијење* везан је за ареал око херцеговачко-далматинско-црногорске тромеђе. У југоисточној Србији регистрована је старија варијанта овог глагола у одговарајућој именици

шескање. Називи старије справе за екстракцију воска изведени су из тог глагола – *шћјесак / шћјес* (в. 14.8. 2).

Сродан видски низ *сћййснуй̑ – сћййскай̑ / сћййскйвай̑* мање је раширен и није оставио трага у номинацији одговарајућих оруђа, изузев кованице *сћййсак*, којом је почетком XX вијека у 6-х. пчеларској литератури означена преса за израду сатних основа.

Синонимски пар *чћйсћйй̑ – дчисћйй̑*, мотивисан одстрањивањем некорисних састојака воштине, има узак ареал уз херцеговачко-конавоску границу.

16.21.3. Облици и мјере воска. Након топљења, восак се хлади и стврдњава у посудама кружног облика па се добијају плочасти округли комади неједнаке тежине, који се у испитиваним говорима именују општим називима сличних предмета: *калуј, колач, колуј̑, круј̑, йојача, сирац, йоцило, йубок*.

Највећу рспрострањеност има назив помјерен са млијечног производа *сйрац*, који се често јавља и као количинска мјера – *сйрац вџска*. Секундарни извори показују да је врло чест у Босни и Србији. У ји. Србији јавља се и у варијанти *сйр*.

Остали синоними имају ограничене ареале: сродни називи *кџлџч* и *кџлуј̑* забиљежени су у по неколико мјеста западне и сјеверне Херцеговине, *шубџк* и *йџјача* у Рами, а *шџцило* у југоисточном дијелу регије и турцизам *калуј* само у једном мјесту.

У Пиви је потврђен синоним *круј̑ вџска*, иначе распрострањен у личким, далматинским, србијанским и косовским говорима и регистрован у специјалној и општој с-х. лексикографији (РСАНУ 76). Сродни еквиваленти постоје и у неким другим словенским говорима: мак. *круј̑* (Малешево 90) и полес. *кружџк* (Пол. 337).

У секундарном извору, у западној Херцеговини је регистрован синоним *бџбља вџска*, једна од варијаната блискозначне лексеме *бџбла* (в. 16.20.3), која се у с-х. говорима често јавља са алтернативним вокалом у првом слогу.

Вук је забиљежио синоним *кџйџр*, а у Покупљу је регистрован назив *цврйџа*, изведен од глагола *цврйџи* 'топити' (Сисак 30).

Поред описаног изливеног кружног облика, у Рами су савијали восак у велики комад од пола коњског товара – *сџмој̑*, назив вјероватно изведен од глагола *смџйџај̑и*. По свој прилици, то су они колутови у којима је восак продаван и транспортан из Херцеговине у Дубровник, о чему постоји мноштво података у архивским изворима (нпр. Пекић 144–150).

16.21.4. У више села уз караванске путеве који пресијецају Херцеговину чује се архетипска прича о крађи коња који је послјије три године, одвојивши се на конаку од каравана, освануо натоварен воском пред кућом бившег власника.

16.22. Воштани троп

16.22.1. Приликом прераде воштине у восак, остаје нетопива маса, која се у стручној литератури назива *вошћјани йтрој̑, йтројина* или *восковарина*. На испитиваном подручју, тај остатак, који се обично одбацује или употребљава у народној медицини, именује се синонимским низом којим се у металургији и прехранбеној технологији означава најчешће безвриједан отпадак: *герезја, грожџина, грозја*,

грой, *ком*, *ша̀лої*, *ша̀ља*, *ша̀ра*, *шпро̀зіа*, *шпро̀ха* и *шибра*, затим називима помјереним са блиских пчеларских референата *вошѝшина* и *мрш̀ивошѝшина*, а понекад и дериватима пчеларских лексема: *челина*, *ћеловошѝшина* и *извошѝшина*.

У сјеверозападном дијелу испитиваног подручја, очуване су директне континуанте прасловенског девербала од глагола **drozgatı* 'гњечити, циједити' – *грд̀зіа*, као и његове варијанте *шрд̀зіа* / *шр̀д̀зіа*, настале контаминацијом са синонимима *шпро̀ха* и *шпрој*. У источној Херцеговини, потврђена је изведеница *грд̀ждина*, регистрована у пчеларској лексикографији и у РСАНУ.

И синоним прасловенског поријекла *гепезіа*, потврђен у истом ареалу, изводи се од глагола **derti*, *dьrо* (ЕССЈ) мада по својој гласовној форми асоцира на назив *грозіа*.

Назив *грд̀ї*, потврђен само у ји. Херцеговини, у другим с-х. говорима и пчеларској лексикографији јавља се са алтернацијом иницијалног дентала: *шрд̀ї* и *шр̀д̀їшина*. Сродан еквивалент постоји у бугарском – *шројш̀їшина* (ОЈЗСл V 1260), док словеначко *tropine* има помјерено значење – 'празно саће' (Шмид 14). Претпоставља се да је коријен *drop-* превојни степен коријена који се налази у глаголу **drapatı* 'гребати, чешати', који се опет доводи у везу с глаголом **dьrati* – **dra-p-ati* (ЕССЈ). Синонимна именица *грашїи*, регистрована у Кучима, у непосредној је вези са глаголом **dьrati*. Учесталост коријена *dr-* / *der-* и његова алтернација са *tr-* у овој лексичко-семантичкој групи (*грозіа* – *шпро̀зіа*, *грой* – *шпрој*, *гепезіа*) иако не говори у прилог истом њиховом поријеклу, ипак наводи на помисао о знатном степену њихове контаминације.

Лексема прасловенског поријекла *кѡм* и њена аугментативна форма *кѡмина* распрострањене су и у пчеларској функцији у пограничном појасу између источне Херцеговине и јужне Далмације.

У ји. Херцеговини регистрован је назив *шѡра*, вјероватно корадикал блискозначних назина *шрина* и *шеројшина* (в. 6.20.2), тј. девербал од *шр̀їшїи*, *шѡрѡм*.

И општом именицом *ша̀лої*, распрострањеном на крајњем сз. и ји. дијелу испитиваног подручја, означава се нетопиви остатак при екстракцији воска, али понегдје и у ужем значењу – 'слој нечистоће с доње стране очврслог комада воска'. Објашњење да се коријен **tal-* налази у другом превојном степену глагола *шѡлш̀їшїи* 'таложити' (Скок s. v. талог, утолити) одговарало би овом посљедњем, суженом значењу.

Поријекло западнохерцеговачких лексема или варијаната *шѡља* и *шѡља* могло би се наћи у контаминацији синонима *ша̀ра* и *ша̀лої*, тим више што се коријен овог посљедњег јавља и у превојном степену **tel-*, ако у том није имао удјела и турцизам *шѡљва* 'талог од кухане кафе' (Шкаљић 609).

У долини Неретве код Муслимана, велику распрострањеност има назив *шрѡха*, који се код немуслиманског становништва јавља у дијалекатским варијантама *шрѡа* / *шрѡа*. Према секундарним изворима, ликом *шрова* у централној и загонетном варијантом *шронга* у источној Босни означава се иста материја. И у другим говорима се јављају варијанте ове опште именице, сродне са глаголом *шрѡш̀їшїи*, у пчеларским, али помјереним значењима: у Босни *шпро̀ха* 'нечистоћа на доњој површини колута воска', у Срему 'цвјетни прашак у саћу', у си. Босни *шрова* 'сатни отпаци на дну кошнице'. У овом посљедњем значењу јавља се сродан словеначки назив *trošina* (Шмид 16).

У источној Херцеговини се турцизам *џибра* употребљава и као ознака воштаног тропа, у ком значењу је потврђен код Вука и у си. Босни, мада се чешће јавља као назив кљука (в. 16.18.2).

Као и блискозначни називи *восак* и *саће*, и *воштина* на испитиваном подручју има и уже значење, које се сужава на једну своју компоненту – на воштани троп. Ово је карактеристично за сјеверни појас источне Херцеговине – *вдиштина* и сјеверозападно подручје – *вдсћина*, а у ји. дијелу регије у том значењу се употребљава фонетизам *вдичина*. Тај назив често се у том суженом значењу и детерминира: *џскуванā* или *џрџкуханā* *вдиштина*. На то сужавање значења могла је утицати и чињеница што се после првог топљења, воштина поново и по више пута прерађује ради извлачења што већег постотка воска из ње. То је нарочито карактеристично за синонимне сложенице претежно србијанског поријекла *воскдварина*, *воскдц(ј)едина* / *воскдћедина* / *воскоцеђина*, које чешће означавају воштани троп неголи воштину (РСАНУ), вјероватно зато што је у Србији било развијено додатно прерађивање воштаног тропа у восак (в. 11.2.2). Да је источносрбијански синоним *башишина* влашка адаптација српске ријечи, потврђује и румунски посуђени еквивалент *boștină* (ОЈЗСл М 0547). Исто помјерање назива регистровано је и у руском језику – *вощина* (Попов 189; Жор. 80). И сложеница *мршвдоштина* (в. 16.20.2) потврђена је у си. Херцеговини као ознака воштаног тропа.

Називи воштаног тропа сложени или изведени од лексике изворног пчеларског поријекла – *извоштина*, *ћеловоштина* и *челина* – имају веома ограничену распрострањеност. У ји. Херцеговини забиљежена је сложеница *џзвоштина* са карактеристичним локалним преношењем узлазног акцента на префикс, настала кондензацијом вишечланог назива *остјадак из воштинне* и сл. Потврђена је и у секундарним херцеговачким изворима, а региструје је и РСАНУ у досљеднијој акценатској варијанти – *извдиштина*. На западном рубу Херцеговине, у икавском говору, регистрован је синоним *ћелдовоштина*, у чијем се првом члану највјероватније налази турцизам *ћел(ав)*. Код Муслимана у јужној Босни забиљежен је синоним *ћелина*, што би наводило на претпоставку да је такође настао у вези са тим придјевом да није потврда у секундарним изворима из средње Босне код српског становништва у лику *челина*. И ова лексема је резултат сажимања двочлапог назива (*џ*)*челина џроха* или сл.

У србијанским говорима, регистровани су називи воштаног тропа пресованог са сламом у калупе: *улејци* (<*лејџџџ*), затим *колач* и турцизам *калабије*.

Вук је у Срему забиљежио назив тамног поријекла *џурица* (Вук 781), који није запазио ни војвођански пчеларски лексикограф Ј. Живановић. Да се не ради о грешци, говори изведеница *џуричар* 'прерађивач воштаног тропа' (в. 11.2.2).

16.23. Сатне основе и њихова израда

16.23.1. Восак се у савременом пчеларству употребљава за израду танких воштаних плоча са утиснутим зачецима ћелија, од којих пчеле дограђују саће у покретним оквирима. У стручној литератури нема устаљеног назива ове израђевине, раније је већином означавана називима *вјешијачко* / *умјетно саће* или *сајне основе*, што у новије вријеме преовлађује. Сатне основе се израђују помоћу посебних справа, простијих, којим располажу и поједини напреднији пчелари, и сложенијих, помоћу којих се сатне основе производе индустријски и продају или замјењују за восак у специјализованим продавницама (в. 14.9).

На испитиваном подручју регистрован је велики број синонима и њихових варијаната: *вјешѿачкѿ вѿсак*, *вѿсак у шѿблама*, *вѿшиѿанѿ шѿбла*, *ѿснова за саће*, *ѿлаѿша*, *ѿрѿрађенѿ вѿсак*, *ѿрѿсовѿнѿ вѿсак*, *саѿнѿ ѿснова*, *шѿбла*, *шѿблицѿа*, *ѿмиѿнѿнѿ вѿсак*, *ѿмјейнѿ ѿлѿча*, *ѿмјейнѿ / ѿмиѿнѿ саће*. Ово је изразит примјер неуједначене професионалне лексике настале било директним преузимањем стручних термина (*вјешѿачко саће* од српских и *саѿне основе* од хрватских аутора) било стварањем двочланих назива на основу опште лексике, често позајмљене из других језика: *ѿрѿсовѿнѿ* према интернационализмима *ѿрѿса* и *ѿрѿсовѿнѿи*, романизам *ѿлаѿша* и гречизми *шѿбла* и *ѿлѿча*.

16.23.2. Израда сатних основа се најчешће означава видским паром интернационалног поријекла *ѿрѿсовѿнѿ* – *ѿирѿсовѿнѿ* и глаголском именицом *ѿрѿсовѿње*. Уобичајен је синонимни видски пар општијег значења *израђиѿнѿ* – *израђивѿнѿ* са одговарајућом именицом *ѿзрада*, којим се именује и изградња саћа од стране пчела (в. 5.5.2).

16.23.3. Сатне основе се причвршћују на танке жице разапете у празним оквирима да би на њима пчеле изградиле саће. То се обично врши помоћу загријаног жврка (в. 14.6). Та се радња означава глаголско-именичким синтагмама са општим глаголима *сѿѿвѿнѿ* – *сѿѿвѿнѿи* / *сѿѿвѿнѿи*, *ѿдариѿнѿ* / *ѿдариѿнѿи* – *ѿдариѿнѿи*, *лијѿјѿнѿи*, *ѿриѿѿѿнѿи* (сатну основу). Ни један од тих глагола није се изразитије везао за ту пчеларску радњу.

16.24. Прихрањивање нчела

16.24.0. Додавање мањих или већих количина природне или вјештачке хране (в. 15.5) појединим пчелићим друштвима веома је значајан чинилац у њиховом одржавању и развоју. То је било познато и патријархалним пчеларима, али је праву примјену добило у савременој пчеларској технологији, када се настоји да се спаси и ојача свако друштво и кад се јевтинијим пчеларским прерађевинама успјешно надомјешта одузети или несакупљени мед. Та радња се у пчеларској терминологији назива *ѿприхрањивање*, а у херцеговачким говорима се номинира дијалекатским формама општих глагола *храниѿнѿи*, *ѿниѿнѿи* *ѿчеле*, *даватиѿнѿи* *ѿчелама храну*.

16.24.1. Мада се глагол *ѿниѿнѿи* / *ѿниѿнѿи* архаизира, он је ипак распрострањен у пчеларској функцији на знатном подручју сјевероисточне Херцеговине и уз доњи ток Неретве. Сродни еквиваленти постоје у словеначком језику – *pitati*, *pitanje* (Шмид 11) и у руској пчеларској терминологији – *ѿниѿнѿиѿ* (Крејн бр. 310).

Стручна литература је вјероватно не само утицала на експанзију видског пара *ѿриѿ(х)раниѿнѿ* – *ѿриѿ(х)рањивѿнѿи* и именице *ѿриѿ(х)рањивѿње* него и на ширење деривационог гнијезда: *до(х)раниѿнѿ* – *до(х)рањивѿнѿи* – *до(х)рањивѿње*, *ѿре(х)раниѿнѿ* – *ѿре(х)рањивѿнѿи* – *ѿре(х)рањивѿње* – *ѿрѿ(х)рана*. Сродни еквиваленти постоје у бугарском језику: *ѿодхранване на ѿчели*, *ѿодхранавам*, *да ѿодхранѿ* (Баб. 386).

Глаголи *даѿнѿ* – *даватиѿнѿ*, *додаѿнѿ* – *додаватиѿнѿ* – *додаватиѿње* употребљавају се често у свом основном значењу у синтагмама *даватиѿ чѿлама шећер*, *додаватиѿ ѿѿѿча* и сл.

16.24.2. Савремени пчелари у прољеће обично прихрањују пчеле не само што им недостаје хране него и да би убрзали њихово размножавање. У западној

Херцеговини је за то подстицајно прихрањивање забиљежен глагол *јáриѝ*. С њим је у посљедичној вези значење његове повратне форме регистровано у општој лексикографији: *јáриѝ се* 'ројити се' (РСАНУ).

16.25. Припремање пчела за зимовање

16.25.0. Измјеном пчеларске технологије знатно је измијењено и припремање пчелињих друштава за зимско мировање. Док је у патријархалном пчеларству основна радња у том семантичком пољу била одабирање друштава за расплод (в. 16.15), дотле је она непозната у савременом гајењу пчела. Данас се пчелиња друштва у хладнијим крајевима утопљавају разним термоизолационим материјалима (слама, папир, стиропор и сл.), што је рађено и раније, затим се сужава гнијездо у кошницама с покретним саћем, сужава се лето (в. 13.1.2.2.2.3.7), обезбјеђује се потребна количина хране итд.

16.25.1. Промјеном технологије, промијењено је и значење каузативног видског пара *зaзимѝ* – *зaзимљѝваѝ* / *зaзимѝваѝ* / *зaзимљѝваѝ* (пчелиња друштва) и именице *зaзимљѝвање* / *зaзимљѝвање*: 'оставити пчеле преко зиме за расплод' > 'припремити пчеле за преживљавање зиме'. Овим деривационим гнијездом данашњи пчелари означавају скуп радњи којима је циљ да припреме пчеле за успјешно преживљавање зиме, као што је случај и у пчеларској терминологији. Сродни еквиваленти распрострањени су и у другим словенским језицима: буг. *зaзимјавам* / *га зазимја кошер*, *зaзимјаване на кошер* (Баб. 386) слвч. *zazimovanie včelstvie* (Мила 226), чеш. *zazimování* (Мудра 46), пољ. *zazimować, przygotować do zimy*, чеш. *zazimovati, připravit k zimování* (Крејн бр. 998).

16.25.2. Термичка заштита кошница означава се видским патом *уѝдѝлѝѝ* – *уѝдѝлѝваѝ* и одговарајућом именицом *уѝдѝлѝвање*, која је у говору херцеговачких пчелара знатно фреквентнија од глагола, што упућује на утицај пчеларске литературе. Сродни еквиваленти употребљавају се и у другим словенским говорима и језицима: полес. *уѝейл'ám'* / *уѝэйл'ám'* / *оѝейл'ám'*, *уѝэйлэн'н'а* / *уѝейлѝније* / *оѝейлѝније* (Пол. 363), рус. *уѝейлѝѝ* – *уѝейлѝѝ улей*, *уѝейление улья* (Баб. 386), слвч. *uteplenie včelstva, utepl'ovanie úlov* (Мила 239, 240).

16.25.3. Утопљавање старинских кошница вршено је затварањем свих непотребних отвора на њима помоћу смјесе пепела, балеге и сл. и заштићивањем сламом или сличним материјалима. Прва радња, која је била обавезна, означавана је деривационим гнијездима општих глагола *лијейѝѝ* и *мазаѝѝ*. Глагол *лијейѝѝ* / *лиѝѝѝ* и његове сложенице *облијейѝѝ* – *обљейљѝваѝ*, *улијейѝѝ*, *залијейѝѝ* / *залиѝѝѝ* раширени су на цијелом испитиваном подручју, а учествовали су и у творби назива одговарајуће смјесе – *лијей*, *лијейер*, *лиѝѝло* (в. 15.2). Синоним *мазаѝѝ* са својим сложеницама *замазаѝѝ* – *замазѝваѝ* / *замазѝваѝ*, *измазаѝѝ*, *омазаѝѝ*, *умазаѝѝ* и глаголском именицом *мазѝвање* такође је у широкој употреби у говору херцеговачких пчелара, а одразио се и у називу одговарајуће смјесе – *замазак*.

16.25.4. За утопљавање кошница сламом, папрати и сл. регистрован је само глагол *обдѝѝѝѝ* (кошницу).

16.25.5. Храна која се пчелама обезбјеђује за зимовање означава се општом именицом *зимница* на готово читавом испитиваном подручју, осим незнатног ареала у сјеверној Херцеговини, гдје је у употреби акценатска варијанта *зимница*. Тај назив региструје и пчеларска лексикографија, а крајем XVIII вијека у Славонији је посвједочена његова творбена варијанта *зимина*.

16.26. Дезинфекција кошница и пчела

16.26.0. Пчеле су осјетљиве према многим заразним болестима и нападима паразита. Не знајући узроке пропадања својих медарица, стари пчелари су прибјегавали магијским радњама да би их сачували, а савремени предузимају рационалне мјере за заштиту пчела од штетних микроорганизама и паразита: одстрањивање нечистоће из кошница, стругање и обгоријевање кошничког материјала, испирање кошница у врелој води или раствору хемикалија, уништавање или уклањање пчелињих паразита дјеловањем отровних гасова, као и потпуно уништавање кошница с пчелама обољелим од тешко изљечивих заразних болести.

Радње на заштити пчела од заразних болести и наметника на испитиваном подручју се означавају дијалекатским формама општих глагола зависно од начина како се то врши: *чишћити*, *дезинфиковаџи*, *куваџи*, *џалиџи*, *објорјеџи*, *кадиџи*, *сумјорисаџи*.

16.26.1. Најшире и најнеодређеније значење има глагол *чишћити* / *џисћити* са својим перфективним сложеницама *џишчишћити*, *очишћити* и *џочишћити*, којима се означава одстрањивање нечистоће и паразита из кошница, као и уништавање штетних микроорганизама, без обзира на начин којим се то чини.

16.26.2. Интернационалним термином *дезинфекција* и одговарајућим глаголом *дезинфиковаџи* / *дезинфицираџи* напреднији пчелари означавају уништавање штетних микроорганизама и паразита у кошницама.

16.26.3. Уништавање врелом водом штетних микроорганизама у кошничком материјалу и на пчеларском прибору означава се глаголом *куваџи* / *кухаџи* и његовим сложеницама *џикуваџи* / *џикухаџи* – *џикуваваџи*, *скуваџи* и *раскуваџи*.

16.26.4. Обгоријевање кошничког материјала пламеном од запаљене сламе, папира или лет-лампе означава се видским паром *џалиџи* – *џџалиџи* и одговарајућом именицом *џџџе*, а регистрован је и синоним *објорјеџи*. Видским паром *џалиџи* – *сиџалиџи* означава се уништавање тешко обољелих пчела заједно са њиховим сањем и кошницама.

16.26.5. Тровање и одстрањивање паразита са пчела и сања помоћу отровних гасова означава се општим синонимима *кадиџи* и *џимџи* и њиховим перфективним сложеницама *закџиџи*, *накаџиџи*, *окаџиџи*, *џоџикаџиџи* и *зџимџиџи*, *наџимџиџи*. Уништавање воштаних мољаца сумпор-диоксидом означава се деноминалом *сумјорџиџи* / *сумјорисаџи* (сање).

16.27. Упућивање својих пчела на туђе и одбрана од туђица

16.27.0. Патријархални узгајивачи пчела добро су познавали погубне последице грабежи (в. 5.13), али нису знали њене узроке нити су били свјесни да и сами неким поступцима могу довести своје пчеле у смртну опасност. Чврсто су вјеровали да неки пчелари на волшебан начин упућују своје медоносне инсекте да уништавају њихове пчеле, а и да неки власници нападнутих пчела знају спријечити нападачице да се врате у свој пчелињак. И данас није тешко наћи старијег пчелара који у то вјерује (в. *Текстови: Вучија, Грђић, Ласица*). Та вјеровања била су узрок међусобних спорова и свађа, а прича се да су још и у првој половини XX вијека и редовни судови учествовали у њиховом рјешавању. Читав низ магијских предмета и радњи био је мотивисан одбраном од грабежи.

16.27.1. Упућивање својих пчела на туђе означава се дијалекатским формама глагола *сиремити*, *ујућити*, *најућити*, *ислаити*, *наслаити* и *најавити* (пчеле на пчеле). Глагол *ислаити*, који се на испитиваном подручју осјећа књижевним, нема значајнију раширеност, док су његови синоними *сиремити*, *ујућити* и *најућити* много фреквентнији у пчеларској лексици, а архаизиран је синоним *наслаити*. Потврђен је и несвршени парњак *сиремаити*, мада се та имагинарна радња означава углавном свршеним глаголима. У Пиви је регистрован глагол *најавити*, преузет у дијалекатском значењу из сточарске лексике.

16.27.2. Пчелари, нарочито савремени, познају извјесне рационалне поступке којима се одбијају туђе пчеле. Ту радњу означавају општим глаголима *одбити* и *ошклонић*, а потврђена је и именица *ошкланћање* (туђица).

Стари пчелари су се борили против туђица разним магијским радњама, обично постављањем неког оштрог предмета уз нападнуту кошницу: при ушћу Раме, пред лето су постављане *маказе*, нешто ниже низ Неретву тај је предмет означаван општим синонимом *ножице*, у сјевероисточној Херцеговини за то је служило *сврдло*, које се у другим крајевима употребљавало за хватање ројева (в. 16.8.1.2). На више мјеста је потврђено да се у пчелињак ставља *канићар* ради одбране од туђица. У југоисточној Херцеговини је описан сложенији поступак, који дјелимично подсећа на радњу сличну приликом ројења: око нападнуте кошнице пободу се четири *иље* с врховима окренутим увис, а на кошницу пчелар ставља *изврнућу* своју или женину *вјенчану кошуљу*. Кад упућивач види да му се пчеле не враћају, онда иде другом пчелару с молбом да му пусти *сйоку*. Чим овај дигне игле и кошуљу, упућивач бјежи са *зайаљеном лулом* пред ослобођеним својим пчелама, како га оне не би *исклале* и *исцецале* кад га стигну (Попово, 253–254).

17. ПРАРАЂЕВИНЕ ОД МЕДА И ВОСКА

17.0. Основни, а донедавно и једини експлоатисани пчелињи производи мед и восак конзумирају се и евентуално прерађују у домаћинствима која гаје мањи број пчелињих друштава, док напреднији пчелари и продају своје производе. Мед се највише конзумира у сировом стању, већином екстрахован из саћа, али се раније доста јео и у младом саћу (в. 7.3.2.11). Ипак, и у домаћинствима, обично оним

која гаје пчеле, извјесне количине меда и воска прерађују се у пића, послатице, лијекове и свијеће. Професионалнији савремени пчелари експлоатишу и остале пчелиње производе: цвјетни прахак, матичну млијеч, пчелињи отров и прополис.

17.1. Пића од меда

17.1.0. У старије вријеме, у доба натуралне привреде, и у Херцеговини је значајан удио алкохолних пића и слатких напитака произвођен од меда, што се дјелимично одржало до најновијег доба. По екстракцији меда из саћа (в. 16.19), нешто меда се задржи у воштини (в. 16.20), чијим се испирањем у води добија слатки напитака. У савременој пчеларској технологији, количина тог напитка је незнатна и она се конзумира у таквом стању у самом домаћинству. Међутим, раније, док су пчеле гајене у кошницама с непокретним саћем, добијало се знатно више те медене отопине, од које је справљано дуготрајније алкохолно пиће – *медовина*, *медено вино*, *шербеи*. Такво пиће је прављено и од меда, нарочито у вишим предјелима, гдје не успијева винова лоза.

17.1.1. За добијање алкохолног пића медени раствор се термички обрађује, што се означава општим синонимима *кӯваи* / *кӯхай*, *в́ари* и *и́равии* и називом пића. При тој радњи, са површине кључале течности скида се пјена, што се такође означава општим синонимима *и́јени* и *и́лвии*. Јачина пића је зависила првенствено од удјела меда у њему, који је одређиван тежинским односом меда и воде. Потапањем *кокодшијѐ* *јајет*а или *крѝбле* у медени раствор практично је утврђиван тај однос: када ти тегови потону на дно суда, алкохолно пиће ће бити недовољно јак; ако пливају на површини, биће прејак.

17.1.2. Прекувана слатка течност се оставља да извјесно вријеме (двдесетак дана) ферментира. Тај процес претварања шећера у алкохол означава се деноминалом из лексике алкохолних пића *ув́ини* се / *узв́ини* се, као и општим глаголима *дб̑* – *надб̑*, *уки́сели* се, *уски́сну* / *уски́си*, *узв́иши*аи, *врѐи* – *и́рв́рѐи* / *и́рдв́рѐи* / *узв́рѐи*, као и глаголском именицом *врѐње*.

17.1.3. У номинацији пића приговорљених од меда нема јасније диференцијације између безалкохолног напитка и алкохолног пића. Означавају се изведеницом *медовина* и синонимом оријенталног поријекла *шербеи*, с тим што се обично један од њих односи на алкохолно, а други на безалкохолно пиће, и обратно. Регистрован је и назив за алкохолно пиће *мусхѐлез*, турцизам којим се иначе означава мошт од грожђа. Називом *медовина* именује се алкохолно пиће у србијанским и црногорским говорима, а варијантама *медовица* и *мѐдица* у западнијим говорима означавају се оба пића од меда. У РСАНУ се региструје више варијаната којим се означавају пића од меда: *мѐдљевина*, *мѐдљика*, *мѐдница* / *мѐдица*, *мѐдњика*, *мѐдовина*, *мѐдур*. У црногорском кучком говору разликују се двије врсте медовине: *медовина на воду*, справљена од меда и воде, и *медовина на вино*, приговорљена од меда и вина. Синонимом *шербе(и)* у босанским говорима се означава безалкохолно, а у хрватским алкохолно пиће.

До синонимије *медовина* – *шербе(и)* дошло је услед ишчезавања алкохолног пића од меда, на што се назив *медовина* првобитно претежно односио и његовог

помјерања на безалкохолни напитака, тј. до изједначавања значења са турцизмом *шербе(џи)*, којим је означавано више заслађених напитака (Шкалаћ 585).

Еквиваленти сродни називу *меговина* познати су свим словенским језицима, с тим што се код Источних и Сјеверних Словена пиће од меда означава претежно исходном формом именице, а код Јужних и Западних Словена готово искључиво изведеницама. Претпоставља се да се индоевропска лексема **médhu* првобитно односила на напитака од меда, док се лексемом **melit-* означавао мед, на што указују њихове континуанте у знатном броју индоевропских језика. У прасловенском, као и неким источнијим језицима, ишчезао је назив **melit-* па је дошло до синкретизма у означавању пчелињег производа и пића направљеног од њега (Готјо 269–270). У старим руским, украјинским и бјелоруским изворима, пиће од меда искључиво се означава двозначним називом *мегъ*, уз ријетку употребу деминутива *медок* у том значењу (Реп. 54–60). У савременим источним и сјеверним словенским језицима честа је употреба исходне форме за пиће од меда, мада се и посебно детерминира: рус. *мед, мед варенный, мед кислый, мед йишейный* (Попов 202–203), пољ. *miód, pitny miód* (Крејн бр. 563) итд. Са југозападних словенских простора једина потврда исходне лексеме у значењу меденог пића потиче из Словеније: *med* (Шмид 8).

У савременим словенским језицима, пиће од меда се означава искључиво или добрим дијелом изведеницама од исходне лексеме:

- ица**: слов. *medica* 'пиће од меда' (Шмид 8);
- ница**: слвч. диј. *miadńica* 'безалкохолни напнтак' (Нижн. Дулц. 28–43);
- овина**: буг. *меговина* 'напитака од меда' (Дунев 82), мак. *меговина* 'пиће' (РМЈ), рус. *меговина* 'алкохолно пиће' (Попов 201), чеш. *medovina* 'алкохолно пиће' (Мудра 17), слвч. диј. *medovina / miadovina / madovina* 'алкохолно и безалкохолно пиће' (Нижн. ib.);
- овица**: рус. диј. *меговица* 'безалкохолни напитака' (Попов 201); слвч. диј. *medovica / madovica* 'алкохолно и безалкохолно пиће' (Нижн. ib.);
- овец**: слвч. диј. *medovec / madovec* 'безалкохолни напитака'; *mädovec* 'алкохолно пиће' (Нижн. ib.);
- овка**: слвч. диј. *medovka / medufka / miadofka* 'алкохолни напитака' (Нижн. ib.).

Богатство података за словачки језик показује сличну ситуацију као и у с-х. говорима, тј. да се истим називима означава и алкохолно и безакохолно пиће од меда, с тим што се у појединим мјестима врши и диференцијација, а вјероватно је слично стање и у осталим словенским језицима.

Безалкохолно пиће од меда означава се и двочланим називом *sláivkã voda*, којем одговара синоним *мегвена вода* у сисачком кајкавском говору, као и словачки дијалекатски еквиваленти: *voda / votka, medová / madová / mädová / miadová voda* (Нижн. ib.).

17.1.4. У ји. Херцеговини, у недостатку грожђа, забиљежена је ријетка појава справљања жестоког алкохолног пића од превреле медовине – (*ракија*) *меговњача*.

17.1.5. Мед се додаје и другим пићима, обично ракији и чају. Чај заслађен медом, нарочито припремљен од неких љековитих биљака, ријетко се посебно именује: *чај с мегом*. Међутим, заслађивањем медом ракија добија сасвим другачији укус, што је уобичајено, углавном, у сјевернијим дијеловима Херцеговине, гдје

се именује двочланим називима *slàijkà ràkija* и *zàmeђenà ràkija*. У другим говорима потврђене су синонимне синтагме *медена ракија* у Босни и Хрватској, у лексикографији је регистрована и варијанта *медљана ракија*, а означава се и универбним формама *медњача* (Хомоље 378) и *меденка* (Торчец 11). У Србији се замеђена ракија загријава, чиме су и мотивирани њени називи *врућа ракија* и *прејаница* (Левач 66). Сродан еквивалент постоји и у бугарском језику: *ракија медена* (Дунев 81), а словачки еквиваленти су грађени по истом моделу, с тим што је јужнословенски турцизам замијењен хунгаризмом: *medová / mädová pálenka, hriata pálenka* (Нижн. ib.).

17.1.6. Кисељењем алкохолисане медовине добијан је веома цијењен зачин, који је означаван општим називом оријенталног поријекла – *сирђеић*.

17.2. Посластице од меда

17.2.0. Изузев у имућнијим муслиманским породицама, у Херцеговини није постојала јача посластичарска традиција све до масовнијег продора индустријског шећера, а и касније се тај вид кулинарства споро развијао. Нема података о занатлијама који су правили и продавали посластице од меда као у другим крајевима (в. 11.2.1.2).

17.2.1. Једино постоји извјесна традиција сувих колача замијешених с медом, чије је именовање тиме мотивисано: *медењаћ, колāч с мѣдом, мѣдени колāћ, слāијки колāћ*. Назив *медењаћ* је општесрпско-хрватски, у неким србијанским и банијским говорима регистрована је варијанта *медѣњуша*, а РСАНУ помиње још и варијанту *медвѣњаћ* и блискозначницу *медѣник* 'колач премазан медом'. Сродни еквиваленти постоје и у неким словенским говорима: буг. *меденик* (Дунев 75), полс. *мѣговѣк* (Пол. 342), слвч. диј. *medovnik / madovnik / miadovňik / medovničku* (Нижн. Дулц. 27–285).

17.2.2. За колач од кукурузна брашна и меда забиљежен је назив *смѣквара*, који је и Вук регистровао у Црној Гори. Назив је вјероватно мотивисан сличношћу са плодом смокве.

17.2.3. У сеоским домаћинствима у којима се гаје пчеле, понекад се медом премазују *ушићийци, ийћие, ѿпалачинке / ѿпалаћинке, цѣцвара*, што нема никаква одраза у њиховој номинацији.

17.2.4. Од меденог раствора испраног из воштине, Муслимани, који избјегавају производњу алкохолних пића, укували су *мѣдени иѣкмез*, чему вјероватно одговара далматинска *медурика* (РСАНУ).

17.2.5. У муслиманским феудалним породицама, раније је припреман велики број посластица с медом, који је касније замијењен шећером. Њихови називи су оријенталне провенијенције, као и референти које означавају: *баклāва, ћанѣчија / ћанѣћија, ћућлāри, ћузлѣме / ћузлѣма, хāчице, (х)āлва, кагāиѣ, рѣцел, решедѣја, улућима* итд.

РЈЕЧНИК

А

агација ж (Брест.) в. баірем.

ажѣјка ж *иши* кошнице *лишњаче*, в. *а-же-ѣањ*, *анжејка*, *словенка*, кошница – *словенска* ~, *жнидершићка*.

а-же пѣњ м в. *ажејка*.

ажвѣн, **ажвѣна** м в. чела 4.

акарѳза ж *болесѣи ѣчелињих дишних оріана*, коју *изазива крѣљ Ascarapis*. – Кад обдѳлѳ од *акарѳзѳ*, пчѳле нѳ могу да лѳтѳ, вѣде се у грѳпицама испред кѳшнице како бауљајѳ (Цибр.).

ѳлва ж в. *халва*.

Алиђун м (Бађ, Бор.) мит. *ѳразник за који је код Муслимана везано ѳрво, кулино вађрње меда у вишим крајевима, в. Илинган*.

амбалѳжа ж *кошнички маѣтеријал, сви дијелови кошнице*. – Амбалѳжа се ѳспјешно дезинфикује сѣрђетнѳм киселинѳм (Цибр.).

америкѳнер м в. *американка*. – Америкѳнер је ѣмѳ плѳдѣште са шѳснѳс оквѣрѳ, а наставка му је бѣѳ крађи, у њѳму је било четрѣс оквѣрѳ (До).

америкѳнка ж *ист. (ист. Херц.) „лѳжеђа кѳшница“, вађда иши ѳлошке*. – Пѳнтѣм јѳ ка-су дѳшле вјѳштѳчкѳ дубѳвине, затим нѳкѳ америкѳнке, па јѳванѳвићке... (Вуч.).

америчкѳ / америчкѳ кѳга в. *америчка ѣрулеж*. – Прије се појављѣвала америчкѳ кѳга међу чѳлама ѳѳ бѣѳ стѳр вѳсак и стѳре кѳшнице (Дол.). – Дѳђѳшѳ ове болѳштине, прѳвѳ је пѳчѳла ѳврѳпскѳ кѳга, па америчкѳ кѳга, тѳ је јѳш ѳпѳснијѳ (До). – Каснијѳ су ми рѳкли да је ѣмѳ прѳблем, ѣмѳ је америчкѳ кѳгу, коју он није прѳпознѳ (Пољ.).

америчкѳ рѳса чѳлѳ *врѳѣа ѣчела америчкоѳ ѳоријекла*. – Америчкѳ рѳса чѳлѳ, ѳна је нѳшто дѳђѳ, ѳнѳ је врѳло ѳпѳсна (Биоци).

америчкѳ / америчка трѳлеж *болесѣи заѳвореноѳ леѣла коју изазива Bacillus larvae, в. америчка ѣњилођа, америчка куѣа, гњилођа – ѳѳака ~, куга – ѳѳака ~*. – Разбѳљеле се чѳле, америчкѳ трѳлеж, нѳ море се лијѳчит, кѳђѳ трѳбѳ свѳ спѳлит (Цибр.).

амерички трѳлеж в. *америчка ѣрулеж*. – Нѳјѳпаснијѳ бѳлѳс чѳлѳ је амерички трѳлеж (Биоци).

Амерманѳва рѳшетка в. *решѣѳка*.

ѳпжѳјка ж в. *ажејка*.

Анемѳи-рѳшетка в. *решѣѳка*.

анеурин, -ина м *лијек њроштив ноземозе* (Хат.).

антибнџотици, -тїкѧ / **антибїџотици**, -тїкѧ м мн. *лијекови њроштив више ѡчелињих болесїи*, в. *анеурин*, *їеомицин*, *їуїоцилин*, *клорамфеникон*, *некџиџа*, *ноземак*, *їеницилин*, *сїррейїџомицин*, *сулфѧиїџазол*, *їейтрамицин*, *фумаїлин*. – Антибїџотици кџїм се лїјечѧ пчѧле заџађују пчѧелињѧ производе ако се нестручно дѧју пчѧлама (Цибр.).

ѧпсит, -їм несвр. мит. *ухвѧїиїи иїуђице*. – «Пчеле се апсе овако: Узми мушке гађе и сврдо, па обнеси три пута око уљаника не обзируђи се» (Грђић 141, в. *Тексїови*).

ѧрѧр, **ѧрѧра** м *велика мјера ѡчелиње масе*. – Мѧшала, кџлик је рџ, їмѧ у њему ѧрѧр чѧлѧ (Хат.).

~ чѧлѧ, ~ мувѧ *велика количина ѡчелиње масе, велик рџ*.

Б

бѧба ж (сјев. Херц.) в. *сїѧрка*.

***врѧтит се** – **врѧѧт се** *нѧ бабу* (о роју) в. *враїиїи се* – *враѧїи се на...*

бѧбурице, -їцѧ ж об. у мн. в. *їѧроїиине*.

бѧвит се, -їм се (пчѧлама, пчеларством) несвр. в. *челарїи* (ист. Херц.). – Веђина пчѧларѧ се бѧви пчѧлама уз некџ друђџо занїмѧње, мѧлї брџ лјудї се професиџнално бѧви пчеларством (Цибр.). – Он је знѧо да се јѧ бѧвим пчеларством, па би ме свѧшта запиткївџ (Пољ.). – ...џви што се не бавѧ ш чѧлама (Корит.).

бѧгрем / **бѧгрем** / **бѧгрем** м 1. *медоносна биѧка Robinia pseudoacacia*, в. *ѧїѧџиѧ*, *дрѧча* 2. – Ови бѧгрем сам посадиџ їмѧ педѧсет гџдїнѧ и јон дџбро мѧдї (Вуч.). – Бѧгрема у Пољїцу нїје бїло ўопште, јѧ сам јѧдан прѧниџ їз Ластвѧ, сад их їмѧ у сѧлу на десетїне (Пољ.). 2. в. *баїремовац*.

бѧгремовац, -џвца м *мед од баїрема*, в. *баїрем* 2, мед – *баїремов* ~.

бѧгрен м в. *баїрем*.

бѧдаљ, бѧдљѧ м (средња дол. Нер.) в. *џѧока*.

бѧдањ, бѧдњѧ м (средња дол. Нер.) в. *џѧока*.

бѧдањ, бѧдњѧ м 1. (Брест.) в. *шуйље дрво*. 2. (ји. Херц.) в. *каџа*.

бѧја ж *їчѧла раџилица*. – Нѧмџ їђ тѧмо, ўїшїе те бѧје (Бађ.).

бѧјам м (Благ., Ком.) *медоносна вођка бадем Prunus communis*.

баклѧва ж *слаїка їиїѧ раније заслађивѧна медом*.

бѧкрѧч, -ѧча / **бѧкрѧч**, -ѧча м (ист. Херц.) *бакарна ѧосуда у којџ се и чуѧо мед*.

бѧлега ж 1. *врсїѧ кѧда, осушен їѧвеђи измѧї*. – Нѧјболї је кѧд дрво сѧво или џсушена бѧлега (Дол.). – Прије сам чѧле кѧдиџ їѧвеђџм бѧлегџм (Ивица). 2. в. *лијей*, *уй*, *дуж*. – Глѧдџ сам џне плѧтенѧ кџшнице џблијѧплѧне бѧлегџм (Вуч.). – Гѧвеђѧ бѧлега се мијѧшала с пѧпелом и тџ се дџбро ўмијѧсї и с тїјем су се лијѧпиле онѧ дѧске гѧре на стѧблини (Дол.).

гѧвеђѧ ~ в. *бѧлеїѧ* 1 и 2; *џсушена* ~, *сѧвѧ* ~ в. *бѧлеїѧ* 1.

бѧњиѧа ж (Брест.) в. *џейѧк*.

бардѧћић м (Брест.) *мѧла їрнчарска ѧосуда ѧѧмођу које се задимљују їчѧле*.

бардѧчић м мит. *їрнчарска ѧосуда која се вјѧша у їчѧлињаку раџи зашїиїије од урока*.

бѧрут м *средсїво за убуѧање їчѧла*. – Упѧли онї бѧрут из чѧурѧ од пѧшке и чѧла је гѧтова (Дрѧч.).

ба̄сма ж *ӣајна ма̄ицјска радња ради заш̄иш̄иће ӣчела*. – Знају чѣл̄ари ба̄сму, они чӯвају та̄јнӯ, нӣкоме је неће ка̄зат, др̄жѣ је за себе (Драч.).

ба̄цат, -а̄м несвр. **1.** *добро сакӯљатӣ храну* (дол. Нер.). **2.** (о биљкама) *в. медӣи*. **3.** *ӣола̄итӣ јаја*. – Кад је добра па̄ша, чѣла ма̄тицу бло̄кира да више не ба̄ца јаја, да не по̄лажѣ (До).

~ *измет*, ~ *слӣјед в. чис̄иш̄и се*; ~ *јаја в. ӣола̄итӣ јаја*; ~ *чӣни в. чини*.

ба̄цит, ба̄цӣм свр. према *баца̄и 1, 2, 3*. **3.** – Чим се чѣлиј̄и лѣпт̄нр увуче у стублину, он ба̄цӣ јаја и закот̄и се гӯсеница (Биоци)..

***ба̄цит на црв** *в. разбӣи на црв*; ~ *чӣни в. и уи. чини*.

ба̄цнут, -нѣм свр. (зап. руб Херц.) *в. убос*.

ба̄чат, -а̄м несвр. *в. баца̄и*.

Ба̄чво м *име ӣч. грушӣва настӣањено̄ у велико̄ј дубенӣци*. – Зна̄м, о̄вдје у сѣлу им̄о је стублину једну велик̄у и зва̄о је Ба̄чво. Као ба̄чва била му велик̄а и зва̄о Ба̄чво. „Р̄о̄јӣо ми се Ба̄чво“, ка̄жѣ (Пољ.).

ба̄ђа ж арх. (Мусл. у дол. Нер.) *в. баца*.

ба̄ца ж арх. (зап. Херц.) *в. ле̄шо*.

бе̄а̄р, бе̄ара м *в. бехар*; *уи. маслачац*.

бе̄арат, -а̄м несвр. *в. бехарай̄*.

бѣзглавит, -ӣм несвр. *остӣајатӣ без ма̄ицӣе, в. безма̄ицӣи се*.

бѣзматак, -тка м *ӣчелӣње грушӣво без ма̄ицӣе, в. безма̄йка, безма̄ичњак, б(р)езла̄в̄о, безма̄ично̄, чела – обезла̄вљена ~*. – Бѣзматак се најчешће оtkрив̄а прӣликом прѣгледа пчѣла̄ (Цибр.).

бѣзматн̄но̄, -о̄г(а) с оказ. (Ба̄ћ.) *в. безма̄йак*.

бѣзматично̄с, -ости ж *стӣање обезма̄ичено̄ ӣчелӣње ӣ грушӣва*.

бѣзматичњак, -ака м (си. Херц.) *в. безма̄йак*.

бѣзматка ж (ји. Херц.) *в. безма̄йак*. – Дубовина о̄стала бѣз ма̄тице̄, м̄и рѣчѣмо бѣзматка (Вуч.).

белѣгија ж (Ба̄ћ.) *в. зайерак*.

бетӯран, -ана м *арома̄тична биљка Artemisia annua уз̄ијаана у ӣчелӣњацима*.

бе̄ђанка ж *в. бечанка*.

бе̄ха̄р, бе̄хара м кол. *цвѣј̄ӣови на дрвѣћу, извор нек̄ӣара и цвѣј̄ино̄ ӣрашка*.

вд̄н̄ӣ ~ *истӣо*.

бех̄арат, -а̄м несвр. *в. цвѣј̄ӣа̄ӣ*.

бѣча̄нка ж ист. (околина Мостара) *некаква вр̄ста кошнице с ӣокре̄ш̄ним са̄ћем, в. бе̄анка*.

бѣшика ж (риј.) *в. хелија*.

гла̄вна̄ ~ *в. ма̄ицӣњак*.

бӣжат, -жй̄м несвр. ик. (зап. Херц.) *в. бјеж̄а̄ӣ*.

бӣјел̄а чѣла об. у мн. **бӣјел̄ѣ чѣле** **1.** *рој настӣао од црвѣнца, од истӣо̄логӣш̄не̄ роја. в. ројев рој, ӣаројак 4*. **2.** *рој од ројева роја настӣало̄ истӣе то̄дине*. – Имају ӣ о̄вѣ некаке бӣјел̄ѣ чѣле. Ако се чѣла р̄о̄јӣ на зановѣти, њѣзин се р̄о̄ј р̄о̄јӣ на пелиму, од овог р̄о̄ја на пелиму р̄о̄јӣ се р̄о̄ј на вр̄ијеску – т̄о су бӣјел̄ѣ чѣле. Дрӯчкӣјѣ речѣно, од р̄о̄јева р̄о̄ја р̄о̄ј т̄о су бӣјел̄ѣ чѣле (Цибр.). – Р̄о̄ј р̄о̄ја р̄о̄ја р̄о̄јев̄ога је бӣјел̄а чѣла (Хат.). **3.** *симбол сре̄ће и наир̄е̄шка*. – Кад пожел̄иш̄ не̄коме сре̄ћу, ка̄жѣш̄: "Да̄богд̄а ти ле̄ћеле бӣјел̄ѣ чѣле!" (Дол.). – Бӣјел̄а чѣла знач̄и о̄ћѣ му се чѣле (Вуч). **4.** *сњежне ӣахӯљице*. – Када се чѣле добро ја̄рѣ и летѣ, ста̄рӣ би чѣла̄ри рекли: "До̄ће ло̄ше вр̄ије̄ме" или «Сутра ће ле̄ћет бӣјел̄ѣ чѣле". То се мислило на снӣјег, на па̄*уље да ће лепршат (Биоци).

*дѡбит ~ / стѣћ ~ / нѡћ бѡјелѣ чѣле; полѣтит / полѣћес / полѣћет (некоме) бѡјелѣ чѣле бѡиш / ѡсѡишѡи срећан; ѡмѡт / доживјет бѡјелије чѣлѡ – доживјетѡи дубоку стѡростѡ и велику ѡѡѡмстѡво.

бѡлѡ чѣла нк. (зап. Херц.) в. бѡјела чела.

бѡлѡч м? мѡдоносна бѡљка *Magubium insanum*? в. овчије смиље, руѡи.

бѡљка ж извор ѡчелиње хране. – Чѣле скѡпљајѡ пѡлен са рѡзније бѡљѡкѡ (Биоци).

мѡдоноснѡ ~ в. мѡдоношѡ; пѣлуднѡ ~ (риј.) бѡиш извор цвѣјетнѡи ѡрашка.

бѡйт, бѡјем / бѡјѣм (пчелинѡ друштѡ) несвр. намјерно унишѡивѡиш ѡчелинѡ друшѡивѡ рѡди одузѡмѡнѡ ѡиховѡи саћѡ, в. ѡушѡиш, дѡвиш, дѡрѡиш, ѡалиш 1, сѡѡљѡивѡиш, ѡушѡиш, сѡруѡиш, убиѡиш. – У старинскѡ вријеме, чѣле су се бѡиле, зазимљѡивѡно је само пѡ неколику ѡлѡштѡ (Биоци).

бѡјѡнац, -нца м 1. (ји. Херц., Ком.) рѡј који је ѡбѡјеѡ из ѡчелинѡка. 2. ѡч. друшѡиво насѡѡњено у ѡприроди, насѡѡло од рѡја бѡјеѡнца.

бѡјѡжѡт, -жѡим несвр. (о пчелинѣм друштѡу) ѡушѡишѡиш кошиницу или ѡчелинѡк у ѡѡѡрази за новим сѡѡном или извором хране, в. бѡјѡиш, сѡиш се. – У нѣмѡрнѡ рѡтнѡ времѣна чѣле дѡста бѡјѡжѡ, нѣмѡ ко да ѡи шѡкѡ (Драч.).

бѡјѡлушѡина ж мѡдоносна бѡљка.

бѡлѡтина ж в. Дѡдан-Блѡшѡва кошиница.

бѡлац, бѡца м (ср. дол. Нер.) в. жѡѡка.

бѡкѡвица ж мѡдоносна бѡљка *Plantago*.

бѡксис м оказ. врло мали окѡир за ѡроизводњу мѡга у саћу, бѡксес.

бѡлѣс, бѡлѣсти ж нездрѡво ѡчелиње сѡѡње. – ѡмеричкѡ бѡлѣс је кѡга ѡпѡсна. Требѡ стрѡго водит рѡчѡна о болѣстѡма (Хѡт.). – Нѡјѡпѡснијѡ бѡлѣс мѡментѡлно је варѡѡ (Иѡвица).

ѡмеричкѡ / ѡмерикѡнскѡ ~ в. ѡмеричкѡ ѡрулеж; ~ лѣгла; ~ ѡдрѡслѣ чѣлѣ; мѡјскѡ ~ / мѡјскѡ ~ (в.); чѣлинѡ ~.

бѡмбѡрдѡр, -ѡра м ѡказиѡнална мѡѡѡфѡра за чѡлу сабирѡчицу ѡрѡѡварѡну храном, в. чѡла – ѡѡшка ~.

бѡмбѡн, -ѡна м (Ком.) бѡмбѡн у домѡћинстѡву ѡрављѣн с мѡдом.

бѡсиљѡк, бѡсиљѡка м више врстѡ мѡдоносних бѡљѡка.

бѡјѡелѡ ~ мѡдоносна бѡљка *Stachys annua*; дѡвљѡ ~ в. мѡјчина гушѡица; кѡњскѡ ~ в. мѡѡѡѡица.

бѡс, бѡдем несвр. в. убадѡиш.

бѡсиѡк, бѡсиѡка м в. бѡсиљѡк.

бѡстан м зајѡднички назѡв за ѡлодове гиње и лубенице, извор слѡишкѡи соѡка.

бѡтѡ ж (зап. руб Херц.) в. бѡбла.

бѡцнѡт, -нѡм свр. према бѡс (зап. руб Херц.) в. убѡс.

бѡрѡда ж 1. в. засѡда, засјѡд, зѡсѡд. – Ђѡно, јѡдна чѣла пѡштѡла бѡрѡду, бѡрѡо ће се рѡјѡт (Хѡт.). 2. ѡѡмила ѡчѡла на улазу у кошиницу. – По врѡћѡни чѣле ѡзѡђу пред кѡшницу, формѡрајѡ бѡрѡду (Иѡвица). 3. (ист. Херц., Ком.) в. ѡрѡз.

бѡрѡти, бѡрѡѡм несвр. арх. (само у формулама дозѡивѡња рѡјеѡа) в. саѡуљѡиш. – Сѡди, мѡти, / лѡто ћѡмо бѡрѡти (зап. Херц.).

бѡрѡшно 1. в. лијѡи. 2. средстѡво за ѡѡврѡћѡивѡње ѡѡриѡекла ѡућѡица.

коѡѡрузнѡ ~ средстѡво којѡм су ѡсѡишѡни резѡви мѡднѡи саћѡ у старинским кошиницама да се ѡчѡле не би ѡљѡјѡивѡвале; шѡѡнишнѡ ~ додѡвѡно ѡчѡлама ѡз сѡруѡи ѡѡ ѡѡмјѡсѡѡк за цвѣјѡишѡ ѡрашѡк.

брегуљица ж (доњи ток Нер.) велики ушамањивач ичела (Ћурчић 35), *вјероватно ишица* Riparia Riparia из породице ласта.

брѣзглав -а -о в. *безмаишчан*. — Ако би прије дубовина остала брѣзглава, без матице, спаса јој није било (До).

брѣзглавит, -йм несвр. (о пч. друштву) (јуж. Херц.) *осијајати без маишце*.

брѣзглавѡ, -ѡг(а) с в. *безмаишак* (риј.).

брѣзматичит, -йм несвр. (риј.) *уклонити маишцу*, в. *б(р)езлавиш*. ~ се *осијајати без маишце*, в. *б(р)езлавиш*.

брѣме, -ена с *количина хране коју ичела радилица сакуи једним излијећањем из кошнице*; *уи. ирелећей*.

брк м об. у мн. *бркови*, в. *ишиак*.

брѡј, брѡја м 1. мит. *ишабуисано казивање броја ичелињих друштва*. — Нијкад старји људи не би казали колико имају чела, тајан брѡј не би нијгда казали, рекли би мање или више, већинѡм мање, иста кѡ и бравѡ (Дол.). — Питали Нѣлу Граѡвчеву колико има чела, а она велѡ: "Окѡ једне". У њѡ вѡзда било «окѡ једне». Обично ће ти људи одговѡрит: "Имам нешто маѡ", и гѡтово (Корит.). 2. *број на кошници*; *уи. иримити маишцу*. — Ја имам прилично добру евидѣнцију, у мене свѡка чела има свѡј брѡј па знам шта јѡј трѣба, а шта јѡј не трѣба (Корит.).

брѡква ж *дио иѡркуле*, *већи ексер којим су сѡјене гаске*.

брѡндат, -ѡм несвр. (риј., дол. Нер.) в. *зврндаи*.

брѡселац, брѡсѡлца м *медоносна биљка из иѡродице Satureia*.

брѡч *наше* в. *јек иаше*. — Стѡблина се пѡсечѡ у брѡчу *наше* да се више не роји (Дол.).

бѡбан, бѡбња м *дио врѡљке*, *бачвасѡ лимено ишијело*, в. *добош 1*.

бѡбина ж 1. в. *ишруг*. 2. (Селѡ.) *љива иухара Lусoregdon*, *чијим се оишровним иасом убијају ичеле*.

бѡбла ж *ишудва воишине или воишаној ишроја*, в. *боша*, *иука*, *иуша*, *ишубла*.

бѡква ж *лисиѡдагно дрво Fagus silvatica*, *сишанишѡ слободних ичелињих друштва*. — Чим *наше* чѡлу у букви или јѡли, *обиће* ѡздѡл, ако није закршѣна, ѡндѡ је твѡја (Дол.).

шѡпља ~ в. *шѡље дрво*.

бѡкнут, бѡкнѡ свр. в. *искрѡи се*.

бѡлање с гл. им. од *булаи*. — Булање пѡчиње чѡм мѡд здрѣне (Дол.).

бѡлат, -ѡм несвр. в. *иѡчашити*. — Кад мѡд у саћу сѡзрѡ, чѡла га була (Дол.).

бѡргија ж (ји. Херц.) мит. *сврѡло*, *завија се у надвраишник или какво друѡ дрво да ројевѡ не би бјежѡли*.

бѡрђија ж (ји. Херц.) в. *бурѡија*.

бѡринѡвка ж (Бег.) *иши кошнице насѡављаче с иѡкрѡишним саћем* — Рашид Бѡрина чѡле је имѡ велѡке, а бѡиѡ је и стѡлар, правѡиѡ је кѡшнице бѡринѡвке, имале су пѡ десет оквира и горе и доље (До).

бѡрѡнѡук м в. *ћѡдило*.

бѡца ж (зап. Херц.) в. *леѡи*.

В

вѡбит, вѡбѡм несвр. *дозиваиш рој иѡијевањем ришѡуалне формуле*, в. *викаиш*, *дозиваиш*, *звѡиш*, *наријеѡаиш*. — Свѡшта се рѡдило да рѡј не би пѡбјегѡ, проблемѡ су тѡ бѡли, вѡби га, баѡѡј пијѡсак за њѡм (До).

ва́дит / ва́дїт -їм несвр. **1.** *огузимайї мед ог ічела, в. гизайї, дирайї, шицаїї, марайї.* – Мед је здриґо, трѣба га ва́дит (Вуч.). – Некад ва́дїм једнѡм, некад два пѹта, некад три пѹта, а некад и чѣтири пѹта – свѣ зависї до па́шѣ (Хат.). – **2.** *огузимайї саће ог ічела, в. резайї.* **3.** *извлачиї ічелиње друшїво из їприродне шуйљине.* – Кажѣм, ајмо, Војо, ва́дит чѣлу їз јасена, он је їмѡ-нѹ мѡтѡрнѹ тестѣру (Хат.).

~ **ѡзгѡр / ѡзгѡр** *огузимайї саће кроз їорњи ѡївор сїаринских кошница; ~ ѡздѡл / ѡздѡ* *огузимайї саће кроз доњи ѡївор сїаринских кошница.*

ва́дња ж (риј.) *в. вађење.* – Користиле су мѡје чѣле за́новѣт дѡста дѡбро, їмѡ би ш пѣ ва́дњу, ва́дњу ї пѡ, и двїје ва́дње, како ка́д (Хат.). – У другѡј ва́дњи је чїс мѣд с вријѣска, а у првѡј ва́дњи їма́ и прѡљетошњѣг мѣда (До).

ва́ђеница ж *вошїїна ог младої саћа и вошїїаних їоклоїаца* (ји. Херц.).

ва́ђѣње с гл. им. од *вађиї*, *в. вађња.* – Првѡ ва́ђѣње мѣда обичавѡно је на Спасѡв да́н (Дол.).

ва́љак, ва́лка м **1.** *в. їреса 3.* – Док није бїѡ ѡви ва́љак у «Жалфији», ѡни што їмајѹ ва́лке мијењали су вѡсак за сѡтнѣ ѡснове, у кѡјима је знѡло бїт и парафїна, што су чѣле не́радо прїмале (До). **2.** *в. жѡрк.* – Сѡтнѣ ѡснове причвршћујем ва́љком, їма́ ѡни зѹпчастї ва́љак и ш њїм утопїм жїцу у вѡсак (До).

~ на ва́љак, *в. ваљак 1; зѹпчастї ~ в. ваљак 2.*

ва́пненастѡ лѣгло (До) *в. кречно лѣло.*

ва́пно с *в. креч.*

жївѡ ~ *в. креч 2.*

ва́рит, ва́рїм несвр. **1.** (кљук) (ји. Херц., Рама) *издвајайї мед из кљука їермичком обрадом, кувањем, в. кувайї 1, шїйиї 1.* **2.** (медени раствор) *їриїремаїи медовину, в. кувайї 3.*

варѡа ж **1.** *варѡоза, болесїї ограслїх ічела и заївореної лѣла, в. варѡја, варѡла.* – Варѡа налѣће, срѹши и мѡје и туђѣ чѣле, јѣдва сам спа́сиѡ јѣдно двадесѣтак кома́да (Хат.). **2.** *крїель Varroa Jacobsoni, изазивач варѡозе.* – Скинули би пѡклопце са трутїнскѡг лѣгла на би истрѣсли варѡу с њѣга, дѡбро би истрѣсли, па би јѡпѣт врати́ли лѣгло у кѡшницу да се на њ уфати́ варѡа, та́кѡ смо се бѡрили против варѡѣ док није бїло лијѣка (До).

варѡја ж *в. варѡа.* – На́ше чѣле су на́више настра́дале од варѡјѣ, јер у почѣтку лѹди нијѣсу знѡли шта́ је тѡ нити је бїло лијѣка за тѡ (Дол.).

варѡбла ж *в. варѡа.* – Кад је варѡбла ѡђе дѡшла, свѣ чѣле ѡдјѣднѡм пѡмријѣшѣ (Вуч.). – Кад варѡбла на́падѡ, ѡна ѡстављѡ ї вѡсак и мѣд, али чѣлѣ није нѣмѡ (Биѡци).

ва́тање с гл. им. од *ваїтайї, в. хваїтање.*

ва́гат / ва́га́т, -ѡм (рој) несвр. *в. хваїтайї; уї. домак. ~ се в. сјес 2.*

ва́ш, ва́ши ж (риј.) *в. уш.*

ве́дер м *дио мијѣха у димилици, федег, ѡїруїа.*

вѣзат, вѣжѣм (воштана грађевине) несвр. **1.** (ѡ пчелама) *в. їравийї саће.* – Каси ѡтѡриѡ за́дуж, вїдїш да је їспунила ѡнѹ стра́ну, вѣзала гѡре за за́дуж (Биѡци). **2.** (ѡ пчеларима) *їричвршћивайї саће за кошницу и њене дијелѡве.*

венти́лат, -ѡм несвр. *в. венїїлисайї.*

венти́лѡција ж **1.** *їровѣїтравање ічелињеї сїана.* – Због сла́бѣ венти́лѡцијѣ прѡзно саће се у току зїмѣ убѹђѡ ѡд влагѣ (Цибр.). **2.** *ѡївор на кошници с їокреїїним саћем їреквивен мрежицом намијењен їѡбѡшаванѹ їровѣїтравања, в. мрежа, мрежа венїїлѡцијѣ, мрежица.* – Пѡднесѣм ѡнѹ другѹ кѡшницу пѡд рѡј, бѹпнѣм ѡзгѡр, пѹна и ѡна, за́творїм је, са́мо венти́лѡцију ѡставїм (Ивица).

дават вентилацију, њит на вентилацију в. *ѡровејѡравай се*.

вентилират, вентилирам несвр. в. *вентилисат*. ~ се в. *ѡровејѡравай се*.

вентилисат, вентилишем несвр. в. *ѡровејѡравай*. – Ако је у кошници виша температура, онда дјо чела вентилише, изађе напоље и убацује ладниј зрак (Хат.).

вигањ, вигња м (дол. Нер.) 1. в. *мијех 1*. 2. в. *димлица*.

Видак м *ѡч. друштво настало рођењем на Видован, в. Видоје*. – На Видов дан се рјиле, Видак – звали су старји раније (Бил.).

видовштак м мит. *мед извађен на Видован, в. мед – видовски ~, мед видов-шиак*. – Видовштак, мед извађен на Светога Видоја, посебно је чуван, није се смио помијешат с дугим медом, чуван је ко светиња, он је снажан, он је лијек, оставља се за лијека (Хат.).

Видов дан мит. *ѡразник за који је везано ѡрво, кућно вађрње меда у вишим крајевима*. – Први се мед вадио на Видов дан (Хат.). – У нас је био обичај да се на Видов дан вади мед, млада кртола и млада јагњећина, то трђе (Ивица).

Видоје м в. *Видак*. – Била је у нас једна дубовина, Видоје смо је звали, рјила се на Видов дан (Хат.).

вијак, вијка м в. *стејач*.

вијарѣње с гл. им. од *вијарит се*. – Код вијарѣња, младе пчеле брзо излазе и јулазе у кошницу, слично ко ка-се рјје (Цибр.).

вијарит се, вијарим се несвр. (риј.) в. *ириш се*. – По лијепом времену, младе пчеле се вијарѣ, масовно излазе из кошнице и облијећу око ње да би упознале околину (Цибр.).

вијат, вијем несвр. 1. в. *вабиш*. – Ка-челар шиче чѣлу, он вијче: "К мени, медена, / у кућницу, мајко..." (Биоци). 2. в. *ѡјеваш* (јз. Херц.).

виљушка ж *аташка у облику широке виљушке са двадесетак иличастих зуба која служи за ѡварање медној саћа*. – Онѡм виљушкѡм лако скидаш ѡсак с меда (Вуч.). – Печат с меда скидамо виљушкѡм (Дол.).

~ за скидање поклопаца, чѣларска ~ *исшо*.

висибаб ж *медоносна биљка Galanthus nivalis*. – Прије дрјјена, имаш висибабу, имаш каћун, имаш све ѡне биљке које дају пуно полена, и наше пчеле немају никакве тешкоће да сакупе полена колико им је потребно (Пољ.).

висит, -сим (о роју) несвр. (зап. Херц., дол. Нер.) *биш објешен, в. вишеш, вјешеш*.

вишет, -сим (ист. Херц.) несвр. в. *висит*; *уш. обрадит*.

витиљ, витиља м (си. Херц.) в. *фишљ*.

вјенчана кошуља мит. (Попово) *сиавља се изврнућа на најаднућу кошницу да би се сирјечила ѡрабеш*.

вјесит, -сим несвр. (Брест.) в. *висит*.

вјесник м оказ. (дол. Нер.) *ѡчела радница која обавјештава своје друштво о ѡроналаску новој извора хране, сћана или о скором невремену*.

вјетар, -тра м.

дават ~, **вагат вјетра** в. *ѡровејѡравай*.

вјештачка ж (риј.) в. *кошница с ѡкрећним саћем*.

ѡда ж *средство за ѡјење ѡчела*. – Чим се чѣлама у фебруару дају подгаче, ѡне ѡдма траже и ѡду (Ивица).

врѣла ~ *средство за убијање ѡчела*; **слана** ~ оказ. *најѡ за ѡчеле*; **слатка** ~ в. *медовина 2*.

вѡдарица / водарица ж (ји. Херц.) *йчела радилица која доноси воду*. – Ка-се чѣле рѡнѣ пѡгачицама, трѣбѡ ¹им дѡста вѡдѣ и ¹дндѡ водарице стѡлно лѣтѣ (До).

вѡзат, **вѡзѡм** уч. према *возиш*. – Возали смо чѣле пѡ паши, по Гацку, пѡ Црнѡј Гѡри, свѣкуд смо ¹и вѡзили (Дол.).

вѡзит, **вѡзѡм** несвр. *селиши йчеле на возилима, в. селиш 1, возаш*.

вѡсак, **вѡска** м в. *восѣк, вусак, фосак* **1.** *йласшична излучевина йчелињих вошшаних жмшјезда*. – Вѡштина би се збѡјала у гучице па у воду, кѡвало би се и йз тога вѡсак (Глав.). **2.** *саће, веѣном йразно, в. вошшина 1, сувовошшина*. – Кад мѡтица нѣстанѣ, и чѣла брѣзо прѡпанѣ, дѡгну им свѣ, само вѡсак ѡстанѣ (Драч.). – Кад йсцијѣдиш саће, у ²ѡним тѡблама ѡстаје вѡсак (Дол.). – У средини стѡблинѣ бѡла су унакрс дрвѣта, тѡ су такѡзванѣ крѣснице, да нѣ би вѡсак спѡдѡ (Биоци). – Мѣд се јѣѡ зѡједно с вѡском (Цибр.). **3.** *в. йроилоис*. **4.** *в. обножје* (си. Херц.).

бѡјелѡ ~; **вѡштѡчкѡ** ~, ~ у **таблама**, **прѣсовѡни** ~ в. *сайна основа*; **жѡти** ~; **љѡковитѡ** ~; **млѡди** ~ *младо саће*; **мртви** ~ в. *мртвовошшина*; **прѣтопљени** ~, **прѡцијѣђени** ~, **растопљени** ~, **цијѣђени** ~, **чѡсти** ~ *восак йперађен из вошшине*; **стѡри** ~ *стѡро саће*; **чѣлнињѡ / чѣлинскѡ** ~.

***жѡт кѡ** ~; **кѡ у воску** *сасвим сиурно*.

вѡсѣк, **вѡска** м (сјев. Херц.) в. *восак*.

вѡскѡр м в. *вошшинар*.

восѡција м (сјев. Херц.) в. *свѣћар*.

восћаница ж (сјев. Херц.) в. *вошшаница*.

вѡсћина ж (сјев. Херц.) в. *обнож*.

вѡће с *извор воћноѡ сока*. – С грѡжја, смѡкѡвѡ й другѡг вѡћа чѣле дѡносѣ слѡткѡ сѡк (Дол.).

вѡћка ж *извор некѡшара и цвѣјѡниѡ йрашка*. – И с вѡћкѡ чѣле у прѡлѣће дѡнесѡ пѡнешто (Ивица).

вѡћњѡк м в. *йаша 3*.

вѡштани / воштани -ѡ -ѡ *који је ог воска, који се ѡноси на восак, в. вошћени*.

~ѡ гѡсеница в. *мољѡц*; **~ѡ жилијѣзда**; **~ѡ табла** в. *сайна основа*.

воштаница ж **1.** *свијећа вошшана*. **2.** *крѡа или йайир найѡйљен воском који се йривија на рану или убој, в. мушѣма, церѡи*. **3.** *љѡвѡкѡшѡ увијена навошшѡна крѡа чијим се йѡљењем извлѡчи цѣрумен из уха, в. восћаница / фошшаница / вошшаница, фишшѡ 2*. – Смѡла йз ува се йзвлѡчѡ воштаницама (Дол. в. *Текстѡви*).

воштѡр м в. *вошшинар*.

воштина / вѡштина ж (Ком.) **1.** *йразно саће, веѣном деформисано екѡштракциѡм мѣга*. – ѡни вѡсак ѣе нѣмѡ више чѣлѣ звѡли би воштина (Глав.). – Јѡ воштину прѣкувѡм, прѣтапѡм у бачви ѡ-двѣста лѡтѡрѡ (Ивица). **2.** в. *грозѡа*. – Пошто се йсцијѣди вѡсак из јѡтанѣ врѣћѣ, у њѡј ѡстанѣ воштина (Дол.).

йскувѡнѡ / прѣкувѡнѡ ~ в. *грозѡа*.

воштинѡр м *ѡшкѡуљѡвач и йперађѡвач вошшине, в. воскар, вошшар*.

воштѡт, -ѡм несвр. **1.** в. *йрадиши саће*. **2.** в. *сакуљѡши храну* (риј.). **3.** *найѡйшѡ йканину или йайир воском*.

вошћаница ж в. *вошшаница*.

вошћени -ѡ -ѡ (Баћ.) в. *вошшани*.

вѡшћнна ж (сјев. Херц.) в. *обнож*.

вѡшчина ж (ји. Херц.) в. *грозѡа*. – Рѡскувѡни вѡсак се мѣтѡ у врѣће и под прѡйтѡском се цијѣдиѡ чѡсти вѡсак, а ²нѡ црнѡ што ѡстанѣ у врѣћи тѡ је вѡшчина (Вуч.). – Ка-се йсцијѣди вѡсак, ѡстаје вѡшчина, кѡју бацѡм у кариѡблу (Дол.).

вoшчит, -йм несвр. в. *вошчии* 1. — Чѣла не дозвољава да је размак између рама виши од пет милиметара, ако је виши, она одма то вошчи (Биоци).

врѣ, врѣ м (ист. Херц.) в. *лава* 2. — Чѣла ваџда у врѣ оставља мѣд (До).

врата с мн. в. *лешо*,

улазна ~ *исшо*.

враташца с мн. *реулашор леша, дио савремене кошнице којим се реулише ширина и висина отворѣ за пролаз ичѣла, в. засун, лешо, 2, мишобранка, полейшака 2, чешаџ*.

вратио с мит. *дио ткачкої сѣана*. — Кад би ти, Раде, дѣтерѣ чѣле на планину, твоја би мајка рекла: "Ўжем се поштапале, вратиом се прѣтиле", не знам то приповијет, како би се ўжем поштапале, а вратиом прѣтиле? (Ивица).

***врати се** — **враћат се на бабу** /~ **на мајку** /~ **на матицу** /~ **на оца** /~ **на старца** (о роју) *врашчии се у кошницу из које је изишао, в. баба, мајка, матица, ошац, сѣарац*. — Рој се рѣјетко враћа на оца, а парѣјци се знају врати (Корит.).

***врати се на залет**, врати се (о пчелињем друштву) (Благај), *врашчии се на мјесто одакле је пресељено на недовољну удаљеност*.

вратиџ, -ича м *украшн миришљава жбун Tanacetum vulgare узјајан у ичелињацима ради нејасної циља, уишлишарної или маијскої, в. иоврашч*.

врба ж *више врсиа медоносної нижеї дрвећа из рода Salix*. — Ў нас чѣла први мѣд донси с врбе. Добра чѣла море с врбе донијет ође по неколика кила мѣда (Вуч.).

врболика ж в. *кирвина*.

врѣ, врѣ м (зап. Херц.) в. *лава* 2.

врење с пл. им. од *вреї*, *ферментација медовине*.

врѣсина ж 1. *више врсиа медоносної жбуна из породице Erica, в. врѣщина, врѣшчица, вршчиина, врѣшчина*. — У овѣ јесењѣ дѣба, ође код нас паши нема равнѣ надалѣко — врѣсина је главна (Вуч.). 2. *мед од врѣсине*. — Врѣсина брзо кристалише, брзо се ушећерї. Нема бѣлѣг мѣда за срце и за живце, кажу (Вуч.). 3. в. *врашљика*.

врѣсков мѣд в. *врѣсковац*. — Чѣла најбоље зимује на врѣскову мѣду (До).

врѣт, врѣм несвр. (о меденом раствору) *прѣшварашчии се у алкохол, ферментациши, в. прѣврѣї, узаврѣї*.

врѣћа ж 1. *илайна кеса йомоћу које се сѣискањем ручно или намјенским орућима циједи мед из медної саћа, в. бурунџук, коирена, криа 1, решешо, ћедило 1, ћеса, цицило*. — У чисту ланену врѣћу стављало се саће и притискањем се циједио мѣд (Хат.). 2. *кеса од ирубље иканине йомоћу које се ириручим средсѣивима или намјенским направама истискује восак из раскуване вошчиине или вошчииної шроја, в. кеса, кесица, шорба, ћеса, чувал*. — Исцијећенѣ саће се мѣтало ў врѣће, па је бїло притисак и јоно што иж њѣ откапјѣ то је чисти восак (Вуч.). — Растипш восак у води и саспѣш то у јутану врѣћу и кроз ону врѣћу излази чисти восак (Дол.).

~ *чѣлѣ*, ~ *мѣвѣ* (ист. Херц.) *већа количина ичелиње масе, добар рој; јутанѣ ~; кѣстрѣтна ~/ кѣстрѣтна ~; ланенѣ ~/ ланенѣ ~; нлѣгненѣ ~*.

врѣшчина ж в. *врѣсина* 1.

врѣјес м в. *врашљика*. — Ў нас прво почимљѣ врѣјес (До).

врѣјесак, -ска м 1. *медоносна биљка Satureia, в. йоземљув 1*. — Око сѣла имѣмо дѣста и врѣјеска, бїјелѣг и мѣдрѣг (Биоци). 2. *медоносна биљка Calluna vulgaris, в. йоземљув 2*. — Од двѣдѣстога августѣ, ако имѣ влагѣ, врѣјесак пѣчнѣ ћѣтѣт. Пѣдједнако добро мѣдѣ и бїјелї и плѣви врѣјесак, а више плѣвог имѣ по Бїјелѣј гѣри (Вуч.). 3. в. *врѣјесковац*.

бијели ~ в. *вријесак 1*; дивљи ~; коњски ~; модрй ~, плави ~ в. *вријесак 2*; обични ~; питовни ~; планински ~; ситни ~.

вријесковац, -бвца м *мед сакуиљен с вријеска, в. мед – вресков ~ / вријесков ~.*

врис м ик. (зап. Херц.) в. *џрашљика.*

врисак, -ска / **врисак**, -ска м ик. (зап. Херц.) в. *вријесак.*

врића ж ик. (зап. Херц.) в. *врића 1, 2.*

вриштина ж ик. (зап. Херц.) в. *вресина.* – Вриштина је исто што и вријесак, само што израсте велика. Мед од вриштинѐ мало је лошијег квалитета од меда с вријеска (Хат.).

вријешчина ж в. *вресина.*

врнут се, **врнем се** свр. (о роју) в. *враиши се на...* – Чела се врнула јопет у џисту кошницу (Вуч.).

вртоглавица ж в. *мајска болест.*

врцајка ж (доњи ток Нер., Ком.) в. *врцаљка.*

врцалица / **врцалица** ж (сјев. Херц.) в. *врцаљка.*

врцало / **врцало** с (доњи ток Нер.) в. *врцаљка.*

врцаљка ж *сџрава којом се ценџрифужиранѐм исџреса мед из џокреџној саџа, в. врицајка, врицалица, врицало, исџресаљка, машина 1, ценџрифужа.* – Пошто се отпечати мед, рамови се слажу у врцаљку (Хат.). – Тридесет четврте су набавили ону машину, врцаљку, на џој је писало да је одликована на сајму пчелара у Београду тридесет четврте (До).

врцање / **врицање** / **врцање** с пл. им. од *врцаи.* – Приликѐм врцања треба стрдо водит рачуна да кап воде не дође у посуду у којој је мед (Биоци).

врцат, -ам / **врцат**, -ам / **врцат**, -ам несвр. *исџресаиши мед из саџа џомоџу врицаљке, в. врицавиши, врицаиши, изврцаиши, изџониши 2, исфрцаиши, шићераиши 4, фрцаиши.* – Ове годинѐ мало је ко врцо, џако је врцо, врцо је сџруп. Друга ствар, треба врицат мед којџ је запечѐнен, ако га џма незапечѐнена, не врицај га (Биоци).

врцкат, -ам несвр. дем. (риј.) *мало врицаиши, в. врицаиши.*

вршкара ж в. *џирнка.* – Вршкаре су се плѐле од пружа или сламе и џобљепљивале мјешавинѐм џловачѐ и балеге (Цибр.).

вук м *инсекаиши Philantus triangulum којџ усмрђује џчеле.*

пчелињи ~ *исџо.*

вусак, -ска м (Ком.) в. *восак.*

вџи, вџчем (воштане грађевине) несвр. в. *џравиши 1.*

чѐла ж (сјев. Херц.) в. *чѐла.*

Г

газ м в. *џеџролеј.*

газџрица ж в. *кантиа.* – Било је доста меда, али није било сџђа у коме би се држо мед. Биле су онѐ газџрице од петролеја, па би то дуго прали, па најпотље држали на дџму да им преузме мџрис (До).

гакат, гачѐ несвр. (риј.) в. *квакаиши.*

галеба ж в. *балеја.* – Бџо је у нас џје јѐдан изџбеглица с Бунѐ, никад он не би рѐко балега, него галеба (Хат.).

галѐпер м (Глав.) в. *капоџер.*

гањат, гањам несвр. в. *селиши 1.*

гас / гас м в. *йеи́ролеј*.

гаће ж пл. т. мит. *средство за хайшење иуђица*. – “Ако си му их рад пустити, а ти дигни гаће и извади сврдо, па си му их пустио, али твојим пчелама више не могу наудити” (Грђић 141, в. *Тексјови*).

гвинт м 1. в. *лоза*. 2. в. *ован*.

гевинт м в. *сјеџач*.

геомициџн, -іна м *лијек ироишв болесџи леіла*. – Америчкџ куџа се лијечџи геомициџном (Цибр.).

гџнут, -нџм (о пчелама) несвр. *іубиџи живоџ збоі неівољних околносџи, в. мријейі*.

глава ж 1. *іредџи дво ічелињеі іијела*. 2. *унуітрашњосџи іорњеі дијела кошнице с неіокреітним саћем, в. вр(в), дужва 2*. – Кад отворім дубовину, скіџнџм ону даску, она је џ-два дијела, зову се главе, вџдџм јџдну главу данас, за седам данџ другу. Вџдџм џд главе до пријџвџра (Ивица). – „Дџбро шічи, у главу не тічи!” *іословица*. 3. мит. в. *лубања*. – У лџанџк се на істакнуто мјџсто мџтала глава, обично кџњскџ глава (Пољ.). – Ја вџзда у чџлињаку дрџим од коња главу, да се проблџзџик прије зачуді глави већ чџлама (Ивица). – Кад убијџш лисџицу, кџже, закџпа-јџј главу мџђу чџле, нџко им више нџ море наудит (Вуч.). 4. в. *маиџица* (ист. Херц.). – Нџко је говџриџо: “Чџла іма главу и кад нџстанџ главџ, нџстанџ и чџлџ”. Тџко і јес, кад нџстанџ мџтичџ, и чџла џдумрџ (Хат.). 5. в. *чџлиње друшџиво 5, овца*. – Імам само толџко глава (Ком.).

~ међеџџа, ~ од крџпалџг коња, гџвеџџа ~, кџњскџ ~, кџстур главџ, од коња ~ мит. *наиџицане на мошџу у ічџлињаку ради зашџиџише џд урока*; ~ џд вџка, ~ од кџпилџта, од вола ~, од кџпилџта ~, од лисџицџ ~ мит. *закџіаване у ічџлињаку ради зашџиџише ічџела џд урока*; дџбра у глави (си. Херц.) *ічџлиње друшџиво обезбџијеђено храном*; прџзна у глави / шупља у глави в. *шуљџоілава*.

главурџна ж мит. в. *лубања*.

главуша ж мит. в. *лубања*.

гладница ж в. *иуђица*.

гладнуља ж (Зав.) в. *иуђица*.

гледџат, -џм / глџдџџт, -џм несвр. 1. в. *іреілџџгаіі*. – Јџ нџга пџтам: “Кџко ти успијџш да прџгледџш овліко пчџла?” – “Ја глџдџм само спџрнџ слџчајџе, шџтам кроз лџанџк и џтварџм сџмо сџмњивџ чџле” – џдговџри ми џн (Пољ.). 2. в. *чуваіі*.

~ кроз рџкав / ~ кроз нџгавџицу џд гџџџ мит. (ист. Херц.) *ради се іриіком хваішања роја*.

гледно с (Бих.) в. *леіо 1*.

глијџто с (Сџљ.) в. *глијџто 1, дубџч*.

гљџва ж (риј.) в. *іруџ*.

гмџлит, -лім (дол. Нер.) несвр. в. *миљеіі*.

гнојџница ж (риј.) в. *шклоіџџ*.

гњџчнт, гњџчџм несвр. *іриішкџивањем кљука џдвајџи мед џд вошџиіне, в. муљџџ, сџпскџџ 1, іијџешџиџи 1, цијџџиџи 1*. – Саће ізвађено из дубовіна гњџчџ се и тџко се прџвџ муљџанџ мед (Хат.). – Саће је гњџчено рџкама (Пољ.).

гњџла ж в. *ліјей*.

гњџлџдак, -тка м в. *іруловина*.

гњџлџџа ж в. *куіа*.

америчкџ / амџричкџ ~, џпџкџ ~ в. америчкџ ірулеж; блџгџ ~, / дџмаџџ ~, џв-рџпскџ ~ в. евройска ірулеж.

губина ж в. *йруд*.

бѹковā ~, јѣловā ~, (х)рāстовā ~.

гѹка ж (ист. Херц.) 1. *йрудвасѣа маса йчела неогређене величине и облика*. 2. в. *бубла*. – И вѹштину смо збијали у гукe и давали ѓвѣм што ймајѹ прѣсе, нѣшто су плаћали (Дол.).

гѹн-гѹн в. *ква-ква*.

гундат, -дāм несвр. (зап. Херц.) в. *зврнидāj*.

гундит, -дѣм несвр. в. *квоцајѣ*.

гѹслат, -лāм (на лету) несвр. (риј.) в. *йровејѣтравајѣ (се)*.

гѹсаница ж (ист. Херц.) в. *йѹсеница*. – Вѹсак нападā сāмо гѹсаница (Вуч.).

гѹсеница ж (ист. Херц. Ком.) *вошѣани мољац у фазама ларве и луйке*. – Гѹсеница најприје нападā стāрѹ сāће (Глав.). – Ако ѓставиш стāрѹ, црнѹ сāће сāмо пѣ-шѣс данā, ѓдмā навāли гѹсеница (Хат.).

вѹштанā ~, чѣлијā ~ *истио*.

гѹта ж в. *бубла*.

гѹчица ж дем. од *ѹка* 2. – Вѹштину би се збијала у гучице па у воду, кѹвало би се тѹ и ѓ-тогā би се прāвиѹ вѹсак (Глав.).

гѹшит, гѹшѣм несвр. *унишијавати йчелиња друшијва сѣречавањем гоишѣњања ваздуха или ошровним йасовима, в. бијѣ, давѣиј, душијѣ, йушијѣ*. – Чѣле су се гѹшѣле пāљѣњем бāрута, кѹјѣ сѣ метѹ под кѹшницу (Цибр.).

Д

дāват, дāвāм / дāјѣм несвр. према *гајѣ* 1. (о пчелама) *йриходовајѣи, в. доно-сѣијѣ*. – Дубѹвина је дāвала седам-ѓсам кѣлā мѣда (Вуч.). 2. (о биљкама) в. *медѣијѣ*. – Вријѣсак мѣд дāвā, али ймā нѣколике гѹдине не мѣдѣ (До). 3. в. *догавајѣ майшѣу*. 4. в. *йрихрањивајѣ*. – Нѣко дāјѣ шећер, јā бѹгами дāјѣм пѹгаче, тѹ ми је лāкше (Корит.). – Ймā ѓни лијѣкови што се чѣлама дāвајѹ, ја то тѣшко дāвāм (Биѹци).

дāвит, дāвѣм несвр. 1. *усмрћивајѣи йчелиња друшијва мѣшлом, в. бијѣ (Селъ)*. 2. в. *косѣијѣ се; ујѣ уайсѣијѣ*.

дāдам-блāт м в. *Дадан-Блајѹова кошница*.

дāдамблāтка / дāдамблāтка ж в. *Дадан-Блајѹова кошница*.

Дāдам-Блāтова кѹшница в. *Дадан-Блајѹова кошница*.

дāдан-блāт м в. *Дадан-Блајѹова кошница*.

дāданблāтка / дāданблāтка ж в. *Дадан-Блајѹова кошница*.

Дāдан-Блāтова кѹшница *йѣијѣ кошнице насѣстављаче с догајѣним йолуна-сѣивѣцма, в. дадамблајѣка, Дадан-Блајѹова кошница, гадан-блајѣ, гаданблајѣка, гаданка, Даданова, Даданѣова кошница, дадембланка, дадемблајѣка, Дадем-Блајѹова кошница, Дадин-Блајѹова, надабланк(а)*.

дāданблāтѹвка ж в. *Дадан-Блајѹова кошница*. – Даданблāтѹвка је прѣглѹмāзна за рѹковāње (Цибр.).

дāдāнка ж в. *Дадан-Блајѹова кошница*.

Дāданова ж в. *Дадан-Блајѹова кошница*.

Дāдантова кѹшница ж в. *Дадан-Блајѹова кошница*.

дāдемблāнка ж в. *Дадан-Блајѹова кошница*.

дāдемблāтка / дāдемблāтка ж в. *Дадан-Блајѹова кошница*.

Дāдем-Блāтова кѹшница в. *Дадан-Блајѹова кошница*.

Дадин-Блајгова ж в. *Дадан-Блајгова кошница*.

даж, дажда м арх. *киша, само у формули за дозивање ројева*. – Ў мене баба кад би шикала рој у рожницу па шиче: "За љубав, мајко меденā, / ў кућницу, мајко меденā, / ёто дажда, мајко меденā..." (До).

данеблатка ж в. *Дадан-Блајгова кошница* (Тођ.).

даска / да́ска ж 1. (сјев. Херц.) в. *стиолица*. 2. *дио тијеска, ѿокрејна ѿлогуа* чијим се *ѿришискањем на врећу с вошћином или вошћаним ти́ројом циједи восак*.

дўжишна ~ в. *ѿоклојац 1а; по́клоннā* ~ (в); **по́летнā** ~ в. *ѿадало*; **пре́граднā** / **при́граднā** ~ ик. в. *ѿрејрада*.

да́т, да́м / да́дем / да́днѐм свр. 1. (о пчелама) в. *сакуѿиш* – Ова́ јовāновићка је лāни с вријеска да́ла двајес килā меда (Глав.). 2. (о биљкама) в. *омедий*. 3. в. *догаваш майшцу*. – Јакѐм безматку најбоље је да́т читав нуклеус с матицѐм (Цибр.). 4. в. *ѿрихраниш*. – Стублини ти нијеси мѐгѐ приј да́ јѐј да́ш рāну, па сам је ја́ подизѐ и ју тањѿру јѐј да́во шећер ако је била у кризи (Биоци). ~ се *наѿреговаш*. – Мѐни је ћāна причѐ: "Јѐдну чѐлу украс, јѐдну купит, јѐдну ѿфатит, и јѐндā ће ти се чѐле да́т" (Драч.). – Нѐкѿ вјѐрују да се пчѐле нѐћѐ да́т ако јѐдну не украдеш, јѐдну купѿш и јѐдну ти нѐко по́клонѿ (Пољ.).

да́шчара ж (ист. Херц.) *кошница с ѿокрејним саћем скована учѿвртѿ од чѿири даске, в. босанка, дубина – босанска ~, дашчена ~, кована ~, јеловина, сандуклија, сандучара, узбрѐњача, улишѿе 3, ћайма, чайма, шѿичара, шѿичарица*. – пмѐ сам и јѐдну да́шчару, ба́ш сам је ја́ начинѿо (Хат.).

да́шчица ж в. *лејвица*.

Дво́грла ж *ѿч. грушѿиво насѿањено у дубеници сраслој од двије шуѿље класе*. – Ў нас је била јѐдна Дво́грла. Тѐ је била јѐдна стублина, али била је кѐ да си двије привѐзѐ јѐдну за другѿу (Пољ.).

деба ж ист. *ѿљоснаѿа ѿосуа издубена из комада дрвѿа која је служила и за ношење меда*. – «Једном хаѿија Љубовић из Невесиња донесе му дебу меда» (Бил. Руд. 879).

дезинфе́кција ж *унишѿавање шѿѿейних микроорјанизама и ѿпаразитѿа у кошницама*.

дезинфи́коват, -кујем свр. и несвр. *унишѿавашѿи шѿѿейне микроорјанизме и ѿпаразитѿе у кошницама, в. димѿш 3, кадиш 3, куваш 4, обѿорјѿш, ѿѿалиш, ѿшкувааш, чисѿиш 4*. – Кѐшнице од обѐљелѿх пчѐлā се пажљиво чѿстѐ и дезинфикују (Цибр.).

дезинфи́цират, дезинфи́цира́м свр. и несвр. в. *дезинфикуваш*.

де́рат, де́рѐм несвр. в. *биш*.

дерѐзга ж (сјев. Херц.) в. *грозѿа*.

де́телина ж (сјев. Херц.) *дјѿѿелина*.

дѿвијā ~ *исѿо*.

дѿвизма ж 1. *медоносна биљка Verbascum, боѿаша цвѿейним ѿрашком*. 2. (Сель.) в. *ѿрашак*.

дѿгнут, -нѐм / дѿгнѿт, -нѐм свр. 1. (кров, поклопац) в. *ѿѿвориш 1*. 2. (мед, саће) в. *вадиш 1*. – Па́зиѿо је да́ јѐј нѐ дигнѐ мѐгѐ, да не ѐстанѐ чѐла без хрāне (Цибр.). ~ се в. *ројѿш се*. – Ка-се дѿгнѐ рѐј, трѐбā ѿмат при руци чѐлињу љубицу (Глав.). – У пāрѐјку ѿмā више мātица и ка-се дѿгнѐ, тѐшко га је савит, јер свāк мātица вѿче на своју стра́ну (Биоци).

~ **дўж** / **дўжву** / **за́дуж** в. *ѿѿвориш 1*.

*~ се с вѡштинѣ (о пчелињем друштву) (ист. Херц.) *наѣусѣишии кошницу обично збої несѣјанка хране.*

дѣзат / дѣзѣт, -жѣм **1.** несвр. према *дѣинуѣ 1* (ји. Херц.). **2.** — Онѡ што је пчѣла ѣмала вишка мѣда носила је гѡре и ѣдн јѡј је тѡ свѣ дѣзѡ, а у ^вѡнѡ дѡље нѣкад нѣје дѣрѡ (Пољ.). ~ се *в. ројѣиѣ се* (свуда). — Рѡјеве су ѡбично фѣтале бѣбе. Кад бѣба прѣмјѣти да се чѣла дѣжѣ, да се рѡјѣ, она уберѣ струк љубицѣ... (Цибр.).

дѣлит се, дѣлѣм се несвр. ик. (зап. Херц.) *в. ројѣиѣ се.*

дѣљѣње с гл. им. од *дѣлѣиѣ се* ик. (зап. Херц.) *в. ројѣје.*

дѣм / дѣмѣн, дѣмена **м 1.** *ѣроизвод саѡријевѣња кѡда којим се умирују ѣчеле, в. каз 3.* — Прѣје нѡ штѡ-твориш кѡшницу трѣба је запунут дѣмом кроз лѣту (Дол.). **2.** *ѣроизвод саѡријевѣња баруѣа, динамиѣа или сумѣѡра којим се убијају ѣчеле.*

дѣмалица ж *в. дѣмилица* (Румб., ји. Херц.).

дѣмилица / дѣмилица ж *наѣрава за умиривѣње ѣчела ѣѡмоћу дѣма, в. виѣањ, дѣмалица, кадѣлица, кадѣло, кадѣоница, мијех 2, ѣухалица, ѣухѣлка.* — Прѣје нѣје бѣло дѣмилица, нѣго пѣли ону бѣлегу и пѣвај у њу да ти ѡба ѡка скѡчѣ (Ивица).

дѣмилица-лѣла ж *ист. (Хут.) керамичка наѣрава у облику веће луле, ѣѡмоћу које су задуване ѣчеле.*

дѣмит, -ѣм / **дѣмѣт**, -ѣм несвр. *в. кадѣиѣ 3.* — Питѣм га: "Јѣси ли дѣмиѡ пчѣле?" "Нѣјѣсам, нѣјѣсам ѣмѡ врѣмена." Па, чѡвјече бѡжѣ, ако ти не задимѣш пчѣле против варѡѣ дѡ краја ѣвгуста, кѣсно ти је више" (Пољ.).

дѣмљѣње с гл. им. од *дѣмѣиѣ.*

дѣнамид **м** *оказ. в. динамѣиѣ.*

дѣнамит **м** *средсѣво за убијање ѣчела.*

дѣрандула ж (доњи ток Нер.) *в. крекун.*

дѣрат, дѣрѣм (у кошницу) несвр. *в. вадиѣ 1.* — Нѣје се дѣрало у стѣблину прѣје пѣшѣ (Дол.).

дѣрнут, дѣрнѣм *свр. према дѣрѣиѣ* (риј.).

дѣтелина ж *ик. (зап. Херц.) в. дѣѣлиѣна.*

дѣѣлит се, дѣѣлѣм се несвр. (дол. Нер.) *в. ројѣиѣ се.*

дѣјѣње (дол. Нер.) гл. им. од *дѣјѣиѣ се, в. ројѣје.*

дѣтелина ж (дол. Нер.) *више врсѣа мѣдоносних биѣака из родова Trifolium и Medicago, в. дѣѣлиѣна, дѣѣлиѣна, ѣѣѣалиѣна, ѣѣѣелиѣна.*

дѣвјѣ дѣтелина; црвенѣ дѣтелина *Trifolium pratense.*

дѣлѣнца ж *об. у мн. дѣлѣнице ж в. ѣѣѣак.*

дѣлѣѣто с **1.** *в. дубач. 2.* *в. нож 1.*

ѣмеричкѡ ~ *в. нож 1.*

дѣлѣто с *ик. (Румб.) в. дѣлѣѣто 1.*

дѣѡ с **1.** *доњи дво кошнице с ѣѣѡкреѣним саѣм. 2.* *в. ѣѡдѣча. 3.* (Румб.) *в. ѣѡклоѣац 1. 4.* *в. ѣѡдѣѡа.*

дѣѡш **м 1.** *в. бубањ. 2.* *дво ѣресе за ексѣтракѣју воска.* — Умѣм и ја сад прѣсу, мѣтнѣш вѡсак у врећу, па у дѡбѡш и ѡзгѡра прѣтѣсак и ѣсѣијѣди се свѣка кѣп (Вуч.).

дѡгонѣт, дѡгонѣм несвр. *дѡсѣѣваѣиѣ кошнице с ѣчелама на ѣашу, в. сѣлѣиѣ.*

дѡдѣвѣње с гл. им. од *дѡдѣвѣиѣ.*

дѡдѣват, дѡдѣвѣм / дѡдѣјѣм несвр. према *дѡдѣиѣ 1.* — Млѣдѣ ѡплоћенѣ мѣтице се дѡдѣју ѡдмѣ ка-се ѡдѣзмѣ старѣ мѣтице (Цибр.).

дѡдат, -ѣм *свр. в. дѣиѣ 1.* (матицу) *надѡмјѣсѣиѣиѣ мѣиѣиѣ или мѣиѣиѣчѣак безмѣиѣку.* — Трѣба нѣћ трутѡвѣчау, а тѡ нѣје лѣко, ѡстрѣнит је и дѡдат мѣтицу

(Дол.). – Додаћу ја њима маџице лако (Ивица). **2.** в. *џрихрании*. – Ако ти је гладна чела, трѣба јој додат погаче да не би на њу навалила туђица (Биоци). **3.** в. *сџави* 1.

дозиват, дoзџвџм / дoзџвљџм / дoзџвјџм несвр. в. *ваби*; уџ. *наџрљави*.

дoљњав, -аца м (јз. Херц.) в. *џолошка*.

дoм, дoма м (сјев. Херц.) в. *куђа 2*.

дoмак, дoмка м в. *куђица*, уџ. *мирис*. – Дoзџвали би рoј: "Ў куђицу, мајко, у свој дoмак, мајко..." (Пољ.). – Ка-се вађа рoј, виќали би: «Пррррр-пр-пр, у свој дoмак, мајко, у свој дoмак, мајко, хију-хију" – звџждџ (Вуч.).

дoмађин м (ист. Херц.) в. *маџица 1*. – Бџтна је маџица, дoмађин, ако је oна радна и џсправна, и чџла је радна, зна се кo је код чџла дoмађин. За слабу чџлу, стрџц би мoј рџкб: "Није јoј дoмађин дoбар" (Биоци).

дoмађица ж *џчџла радџица кoја oбавља радње у кошници*.

дoнијет, дoнесџм свр. в. *сакуџи*; уџ. *дрџа 1*, *џрџшња*.

дoнџт, дoнесџм ик. (зап. Херц.) в. *гoнијеџ*.

дoнoсит, дoносџм несвр. в. *носи* 2, *сакуџави*. – Чџла би нџкад дoнoсила пo пџт кџла мџда днџвно (Вуч.).

дoрџдит, дoрџдџм свр. в. *извуђ*.

дoрџнит, дoрџнџм свр. в. *дохранџи*.

дoрањџвање с гл. им. од *дoрањџваџи*, в. *дохранџивање*.

дoрањџват, дoрањџвџм / -ујџм несвр. према *дораниџи*, в. *дохранџави*. – Нџ скупиле ми чџле зџмницу, па сам и мoрo дoрањџват шџћером (Дол.).

дoсџлит, дoселџм свр. в. *гoџониџи*.

дoђ, дoђџ свр. в. *џроврџи*.

дoђерат, -џм свр. в. *дoсџлиџи*, *гoџониџи*. – Ёво, ту у Сџниђе, дoђерали трџста кoшницџ, а за толики брoј ту нџма пџшџ (Хат.).

дoхрџнит, дoхрџнџм свр. в. *џрихраниџи*.

дoхрџнџвање с гл. им. од *дохранџави*.

дoхрџнџват, дoхрџнџвџм / -ујџм несвр. према *дохранџи*.

дрџжит се, дрџжџм се несвр. (зап. Херц.) в. *џраџи 1*.

дрџђа ж (Мусл. у дол. Нер.) в. *дрџа 1*.

дрџча ж **1.** *медoносна биљка Paliurus aculeatus*. – Дрџча је код нџс јџко вајна, али лџни нџје мџдила (Пољ.). – Ако је јџговина и нџма вјџтра и дрџча зџмедџ, по пџт кџла мџда мoре днџвно чџла ш њџ дoнијџт (Вуч.). **2.** (сјев. Херц.) в. *баџрем*. **3.** в. *мед – дрџчин* ~.

бџла ~ в. *дрџа 2*; ~ *жџстица*, (х)џрџгoвачкџ ~, *црџнџ* ~ в. *дрџа 1*.

дрџвљџд ж зб. *два дрџвџџа џмођу коџих се исџискује мед или восак из oбјџшене врџће наџуњџне медним сађем, oдносно раскуваном воџиџином*, в. *дрџво*, *шџиџавица*.

дрџво с об. у мн. дрџвџта в. *дрџвљџд*; уџ. *исџџјџгџи 1*. – Бџла су два дрџвџта, двџје дашџице, сџстављџне на јџднoј стрџни, кoјџјџм се стџскала врџћа напуњџна сађем (Хат.).

гњџло ~, *трџло* ~ в. *џруловина*; *тџсово* ~ в. *џисовина 1*; *шџупље* ~ / *шџупје* ~ (в.).

дрџжат се, -џм се несвр. (Сџљ.) в. *висџи*.

дрџжат чџле / *чџле* в. *чџларџи*. – Кад је Ёорђo обнџмoгo, јџ сам му дрџж чџле свџ док је Јџнко пoчo да џ одрџавџ (Вуч.). – Нико у нџс не дрџж чџле у пoлошкама (Хат.).

дрџјџен м *медoносни џрм Cornus mas*, в. *грџн*. – Фџно је врџјџме, прoђџетале су-вџ рџнџ биљке – дрџјџен, трџнсла... (Дол.). – Прџво у мџрту мјџсџцу чџла пoчмџ до-

дубовина ж (ист. Херц.) 1. в. *дубина* 1. — Дођем кући са ко̀сидбе и нађем чѣлу. Ђе ћу ш њом? Нйт сам припремио ко̀шницу, ни вѡсак, ни окви́ре ни ништа, а ја ш њом у дубовину (Ивица). — Памтим ја ка-су до̀шле вјештачке дубовине, затим неке америка̀нке, па јованови́нке... (Вуч.). — Има́ у мене и сад у једној дубовини жива чѣла и ка̀жем сину да пази, да не смеје умријет од глади (Хат.). 2. (ји. Херц.) *кошница од храси́ове шуље кладе*. — Убереш дуб, издубеш га и то ти је дубовина (Вуч.). 3. *йчелиње друштво са одговарајућом кошницом*. — Ова дубовина сѣла, мо̀гла би се ројит (Хат.). — Има́ сам ја двије дубовине, Димитрије и лијепо њстесѡ, а лани ми угинуле, жао ми и више него пет дру̀гије (Корит.). — Има́ и сад једна жива дубовина, права старинска ко̀ назад пет стотин година (Ивица).

букова ~ дубеница од буковине; **вјештачка** ~, **умјетна** ~ кошница с њокрејним саџем; **жива** ~ в. дубовина 3; **мала** ~ в. ројница; **модерна** ~ комбинована кошница с њокрејним и њо̀крејним саџем; **отворит** — отварат дубовину; **празна** ~ в. иразница; **прѡста** ~, **стара** ~ в. кошница с њо̀крејним саџем.

***ко̀ из дубовине** промукло. — Одазва се ко̀ из дубовине, видим прѣлађена (Пољ.).

дубан, дубана м 1. *медоносна култура Nicotiana*, в. *духан*. 2. *врста ка̀да, осушено и изрезано лише љо̀шребљава се као љориво, нарочито у недоси́аику димлице, кад се йчеле крајко̀шрајно задимљавају из љаьене ци́ареше или луле*.

дуга, об. у мн. **дуге** ж (јуж. Херц.) 1. в. *дуж* 1. — Отвори се дуга и ме́д се вади до крснице. Дуге су се звале о̀не дашчице на стублини (Дол.). 2. в. *крста*.

дуж, об. у мн. **дужи** ж (ист. Херц.) 1. *ѡклоѡац дубенице или дашчаре саси́ављен од двије или три ѡпарелне дашчице, в. дуа 1, дужарица, дужва 1, дуженица, дужица, задуа, задуж, каѡак 1, ѡклоѡац 1*. — Дужи би облијепили ба̀легѡм и пѣпелом (Глав.). 2. в. *крста*. — Дужи су она дрѣта у̀нтра стублине што би ме́тали да не панѣ саџе (Драч.). — У дубовини се укрштају два дрѣта, то су дужи (Вуч.).

дигнут — дѡзат ~, **подигнут** — подѡзат ~, **отворит** ~, **скѡнут** ~ в. *раздужий*; **зтворит** ~, **ме́гнут** ~ в. *задужит*; **крајња** ~ бочна дашчица у ѡклоѡицу; **сре́дња** ~.

дужалина / **дужалина** ж. в. *дуж* 2. — Онѡ су се дужалине звале, пробѡши дубовину по сре́дини и стави оне крсти́е да се имају чѣле за што држат (До).

дужарица ж (ји. Херц.) в. *дуж* 1. — Ме́д су вадили са̀мо испод једне дужарице, и то само до крснице (Цибр.).

дужва об. у мн. **дужве** ж (зап. Херц.) 1. в. *дуж* 1; 2. в. *лава* 2. — Дужва, прѣ дужва, то је гѡрњи дѡ дубине (Вит.). 3. в. *крста*.

дигнут — дѡзат ~, **подигнут** — подѡзат дужве в. *раздужий*.

дуженица ж (ји. Херц.) в. *дуж* 1.

дужѣрица ж. в. *дуж* 1. — Мој њѣд је ме́д вадио̀ испод једне дужѣрице изнад гѡрњије крснице, ту не́ма лѣгла, а за десѣтак-пѣтне́с дана, ѡтишо̀ би под ону дру̀гу дужѣрицу па ѡпѣт дѡго, водио̀ је рачуна да не ѡстане чѣла без ранѣ (Цибр.).

дужица ж (ји. Херц.) в. *дуж* 1.

дужишни -а -ѡ *који се ѡноси на дуж*.

~ **да̀ска** в. *ѡклоѡац* 1б.

дѡлац, дѡлца м *оказ*. (Бег.) *уска и висока дубеница*.

дѡтла ж *оказ*. (ји. Херц.) в. *скобла*.

дѡхан, духана м в. *дуван*.

дѡшит (се), дѡшим (се) *несвр. љибаѡи збои недоси́аѡика ваздуха, в. љушиѡи*.

Б

ђанећија ж. (Благ.) оријентална њосласица сировљана с медом, ђанечија.

ђед м (сјев. Херц.) ич. друштво које је презимло двије зиме, в. ошац.

ђерзбнка ж арх. (риј.) кошница с њокрејним саћем.

ђеталина ж в. *дјетелина*. — И с дивље ђеталине се помогну челе (Вуч.).

ђетелина ж в. *дјетелина*.

бијелā ~ *медоносна биљка Trifolium repens*; **дивља** ~ ; **ливацка** ~ ; **модра** ~ ; **рана** ~ ; **црвена** ~ *Trifolium pratense*.

ђибра ж (дол. Нер.) в. *џибра 1, 2*.

ђубар, **ђубра** м (дол. Нер.) в. *лијей*.

ђубре, **ђубра** с в. *лијей*.

ђузлема ж (Благ.) *ишча* с орасима заслађена медом.

ђунлари м мн. (Благ.) оријентална њосласица сировљана с медом.

ђунле с мит. *шойовска кула* која је закојавана у ичелињаку како би ичеле *лејјеле* као *шај* *пројектил* и кошнице биле *шешке* *шойуш* *шој* *предмеја*.

топовскō ~ / ~ из *топа* *исшо*.

Ђурђевка ж име ич. *друштва* *насталог* *рођењем* на *Ђурђевдан*. — Ако је вако некѝ год, можда да је тѝјем годом назѝва, да јōј ко ѝме нађедē. Ако је на Ђурђев дан — Ђурђевка (Ковъ.).

Е

евдија ж *врста* *еизоичног* *медоносног* *дрвеша*. — Засадѝо сам евдију, чије смо саднице преко удружења пчелара набављали из Норвешке, то је биљка медоносна којā, по некѝм записима, може да да по осамдесет кило полена у сезони и, што је за нас још битније, она даје нектар у августу, кад у нас нема друге паше. Те сам евдије одгојо повелике, међутим, примјетио сам да им не одговара ова наша врела клима и да ѝм треба доста воде (Пољ.).

европска куга в. *евројска* *шрулеж*. — Европска куга час је има, а до десет данā је нема, а америчка куга је најопаснија челиња блес (Хат.).

европска трулеж *болест* *ошвореног* *лепа* *коју* *изазива* *Bacillus pluton*, в. *гњилоћа* — *блаја* ~, *домаћа* ~, *евројска* ~, *куга* — *блаја* ~, *домаћа* ~, *евројска* ~.

елерова кошница в. *ланкшрој-руш*.

Ж

жака ж *врста* *када*, *јушена* *иканина*.

жалац, **жалца** м (си. Херц.) / **жалац**, **жалца** м (јз. Херц.) в. *жаока*. — Чела уједā оним својим жалцем (До).

жалфија ж (риј.) в. *кадуља*.

жальац, **жальца** м (Брест.) в. *жаока*.

жаовац, **жаовца** м (Румб.) в. *жаока*.

жавица ж (Изг., Сель.) в. *жаока*.

жаок м (Изг.) в. *жаока*.

жаока ж *одбрамени* *орган* *ичелињих* *женки*, в. *бадаљ*, *бадањ*, *бодац*, *жалац*, *жаовац*, *жаовица*, *жаок*, *жаоц*, *жавалац*, *жавало*, *жавоак*, *жавоака*, *жавац*, *жиц*, *жичало*, *жујица*, *ожиц*, *ос*, *оса*, *ослић*, *убој*.

жаџоц м (јуж. Херц.) *в. жаока*. — Ако се жаџоц ђдма љзвади љз кожѣ, ђнда мање бђдљ (Корит.).

жаџат, -ѡм несвр. *в. убагаѡи*.

жаџнут, -нѣм свр. *в. убос*.

жвѡлац, жвѡлаца м (дол. Нер., ји. Херц.) *в. жаока*.

жвѡло (јуж. Херц.) *в. жаока*.

жвѡок м *в. жаока*. — Кад прѡтиснѣш чѣлу, ђна те љједѣ жвѡоком (Дол.).

жвѡока ж *в. жаока*. — Чѣла се брѡни ђд нѣпријатѣља жвѡоком (Ивица).

жвѡоц м (доња Херц.) *в. жаока*.

жврѡк м *алаѡка за ѡричврѡивање саѡних основа за жицу у оквирима, ужљибѣљени зуйчасѡи ѡочкиѡ насађен на грѡку, в. ваљак 2, жмрѡк, зерѡ, коло 1, коле, коѡуљ, коѡуљчиѡ, ѡочак, ѡочкиѡ, ѡрлица, чмрѡ*. — Жврѡком се учврѡђују сѡтнѣ ђснове за жицу на оквирима (Цибр.).

жврѡка ж (јуж. руб Херц.) *в. шклоѡац*.

жѣлудац, -уца м *ѡио уѡрѡбе у којем раѡилица доноси љвѣвицу у кошницу*.

мѣднѡ ~ *исѡо*.

жѣтак, жѣтка м (Ком.) *ѡио ѡијѣсѡа, ѡосуда у коју се слива восак, в. бањѡца, каменица*.

живѡ сђда *средсѡиво чијим се расѡвором дезинѡикују кошнице*.

живѡновиѡка ж ист. (риј.) *ѡиѡи кошнице с ѡокреѡним сађем*.

живѡ вапно *в. крѡч 2*.

жѡр м (Хут.) *в. маѡиѡѡак 1*.

жѡц м (зап. руб Херц.) *в. жаока*.

жѡца *ѡио оквира којим се учврѡђује сађе*. — Јѡ преѡ рама само мѣтнѣм чѣтири тѡнкѣ жѡце, нѡкад ми се вѡсак нѡје стрѡпѡштѡ (Вуч.).

жѡцат, -ѡм несвр. *в. бос*.

жѡцнут, -нѣм свр. *в. убос*.

жѡчало с (зап. руб Херц.) *в. жаока*.

жљѡјѣзда ж *жљѡјѣзда код ѡчѣла раѡилица која излучује восак*.

вѡштѡнѡ ~ , ~ за вѡсак *исѡо*.

жмрѡк м *в. жврѡк*. — Табле причврѡђујемо за раѡове, зѡ жицу, жмрѡком, ми љ Дабру кађѣмо жмрѡк (Хат.).

жнѡдѣрѡиѡка ж *в. ажејѡа*.

жѡјѡца ж (Ком.) *в. жаока*.

жѡна ж *ѡиѡица Pcus ѡрождрљѡвац ѡчѣла*.

жѡпа ж *в. ѡаѡа 3*.

жѡтѡ кљѡна *ѡиѡица која зѡми кљѡном ѡрѡбија кошницу и јеѡе ѡчѣле, в. кљѡварица?*

3

забијѣлит, забијѣлѡм свр. *в. занѡвиѡи*. — Кад у прѡљеђе пѡчмѣ пѡша и завѡрѡш у дѡбѡвину, вѡдѡш забијѣљѣла, чѣла прѡвѡ млѡдѡ сѡђе (Хат.).

забиљит, забиљѡм свр. ик. (зап. Херц.) *в. забијѣлѡи*.

забиљѡвѡње с гл. им. ђд *забиљѡваѡи* (зап. Херц.) *в. забјѣљѡвање*.

забиљѡват, забиљѡвѡм ик. несвр. према *забиљѡи* (зап. Херц.) *в. забјѣљѡваѡи*.

забјѣлит, забјѣлѡм свр. (дол. Нер.) *в. забијѣлѡи*.

забјељивање с гл. им. од *забјељивај̄*.

забјељиват, **забјељивам** несвр. према *забијелиӣ*.

забулавање с гл. им. од *забулавај̄*. — Бүдє доста нєзабуланог мєда, али он је припрємјен за забулавање, јер нє капјє кад окрєнєш рам дѠбе (Вуч.).

забулават, **забулавам** (јуж. Херц.) несвр. према *забулај̄*.

забулан -а -о в. *зайечаћен*.

~ мєд; ~ сат / сат / сат / сат / сат.

забулат, -ам свр. (јуж. Херц.) в. *зайечај̄иш̄*. — Ка-чєла налије мєд, онда она забула сатє (Вуч.).

завоштит, **завоштим** свр. 1. в. *зановиј̄*. 2. *йочєиш̄ сакуј̄љатиш̄ храну* (риј.). 3. в. *навоиш̄иш̄*. — На дну дубовинє, нєвелик мйш, чєла га је убила и завоштила *ном нєкѠм смѠлѠм (Биоци).

завртане сукњє прѠ главє мит. *радња коју обављају сѣарије жєне йриликом хвај̄ања ројєва да би од йчєла одврај̄ишлє йѠлед йролазника, да би зашѣиш̄ишлє йчєлє од злих очиж̄у, в. зајрнуј̄иш̄ кој̄улу*.

загријават (се), **загријавам** несвр. према *зајријај̄*, в. *јријај̄ (се)* 1. — Млада чєла гријє, загријава лєгло, йстѠ ко и трүтина (До).

загријат, -јем свр. према *јријај̄* 1, 2. ~ **се** в. *јријај̄ се*.

загрнути котулу свр. в. *заврѣанє сукњє йро йлаве*. — «Смиљка загрну котулу, поче да их шика» (Брестике, в. *ТекстѠви*).

загүшит, **загүшим** свр. према *йушиш̄*.

задак, -тка / **задак**, -тка м *задњи дио йчєлињєӣ йијєла, йрбух, в. задњѣца; уй̄. мајска болєс*.

задимит, -йм свр. према *димий̄*. — Ја фйно полако задимй дубѠвину да се чєла насиса, јер кад је сйта, *нда чєла мањє ујєда (Хат.).

задимљавање с гл. им. од *задимљавај̄*.

задимљават, **задимљавам** несвр. в. *димий̄*.

задњѣца ж в. *задак*.

задуга ж об. у мн. **задуге** (зап. Херц.) в. *гуж* 1.

задуж ж (си. Херц.), в. *гуж* 1. — ПрвѠ запүвам дубѠвину, па Ѡтворйм јєдну задуж, затијем испѠд нє йзвадйм сатє спєцијалнйм нѠжем (Хат.). — Горњй дйѠ дубѠвинє затворєн је са двйјє дашчицє, такозванє задужи (Биоци).

дйгнут – дйзат ~, пѠдйгнут – нѠдйзат ~ в. *раздужий̄*; мєтнут ~ в. *задужий̄*.

задужа ж об. у мн. **задуже** (си. Херц.) в. *гуж* 1.

задүжит, **задүжим** (дубѠвину, стублину, улиште) свр. (си. Херц., Сєљ.) *сѣавиш̄иш̄ гужѣ на сѣаринску кошинцу, в. зайвориш̄* 3.

займит, **заййм** свр. 1. *Ѡсѣавиш̄иш̄ йчєлињє грушиш̄во йрєко зимє за расйлод, в. Ѡсѣавиш̄ за сємена* арх. 2. *йријрємиш̄иш̄ йчєлињє грушиш̄во за йрєзимљавање, в. залијєиш̄иш̄* 3, *замазай̄, уйѠилиш̄*. — Кақву си чєлу зазймиѠ у јєсєн, такү ћєш је наћ у прѠлєћє (Глав.). — Ако је чєла дѠбро зазймљєна у јєсєн, она се мѠрє рано рѠјит у прѠлєћє (Биоци). ~ **се** (Ѡ чєлама) *йрєћи у сѣанє зимовања, в. укључиш̄иш̄ се*.

зазимљавање с гл. им. од *зазимљавај̄*. — Ѡвйх дана сам радњѠ на зазимљавању пчєла (ПѠљ.).

зазимљават **зазимљавам** несвр. према *зазимий̄*. — Ка-сам зазимљавѠ чєлє, прємда је то бйло полѠвинѠм новємбра, глєдѠ сам пријє два дана, јѠш йма јая, јѠш нѠсє јая (ПѠљ.).

зазимљйвање с гл. им. од *огазимљивај̄*.

зазимљиват, зазимљујем несвр. према *зазимий*. — Наस्ताвак скидаш кад зазимљујеш чџлу (Биоци).

заједница ж в. *челиње друштво*. — Моје заједнице имају са-дџсет до дванџс џквирџ чџлџ (Цибр.).

изројенџ ~ в. *стиарка*.

закџдит, закџдим свр. према *кадий*.

заклџпат, заклџпам несвр. према *заклоий*.

заклат, заколџем свр. в. *убос*.

заклоп м (Бег.) в. *кров 1*.

заклопит, заклопим (кошницу) свр. *иосџавийи кров и иоклоџац на кошницу, в. задужийи, заџворийи 3*.

закџтит, закџтим свр. в. *илоџаий јаја* (ист. руб Херц., Сељ.); ~ **се** (о пчелињим непријатељима) в. *залеђ се*. — Није добро џдарат пџ двоје крсниџа у дубџвинама јер се између њи најприје закџти гусеница (Биоци).

закрстит, закрстим свр. *означийи да је нађено слободно ичелиње друштво, да већ има власника, в. заломийи, засећ, заџесаи*. — Кад би нашо чџлу, џдарй крс на тџ дрво, закрсти је, то значи да је нађена, не би је дофатио нико (Дол.).

џдарит крс исто.

залет м (јуж. Херц.) мјесто одакле пчеле полијеђу, в. *враийи се на ~*.

залџтилица ж (ји. Херц.) в. *џагало*.

залџћ, залџжем свр. према *лећ* (јз. Херц.) в. *илоложийи јаја*. ~ **се** (о пч. подмлат-ку) *зачџи се*.

залџћ, залџжем / залџгнем свр. према *лећ, в. засјес*.

заливат, заливам (сјев. Херц.) несвр. према *залии*.

залијџпит, залијџпим свр. према *лијџийи*.

заливен -а -о в. *заџечаћен*.

~ **мџд**.

залипит, залипим свр. ик. (зап. Херц.) в. *залијџийи*.

залит, залијем свр. (сјев. Херц.) в. *заџечаийи 1*.

залџмит, залџмим свр. в. *закрсийи*. — Кад виђиш чџлу у дџбу, код њџ залџмимш гранчицу, тџ је знак да је нађена (Вуч.).

замажџват, замажџвам? свр. према *замазаи, в. замазиваи*.

замазак, -ска м в. *лијџ*.

замазат, -жџм свр. према *мазаи*. — Вађили су мџд из дубџвинџа, па кад извађи с јџднџ странџ, замажџ је бџлегџм да се зна да је џтоле вађено (Ивица).

замазџват, замазџвам / замазујем несвр. в. *мазаи*. — «Драго је као дјџчак од свјеже говеђе балеге и луга мијесио лијџп којим је џтац замазивао пукотине на дубовинама» (М. Попадић, Бреме заборава, http).

замарлџјисат, -шџм (дол. Нер.) свр. према *марлџјисаи, в. замухурлџјисаи*.

замџдит, замџдим свр. према *медий 1*. (о медоносном биљу) *иочџи лучийи некџар или медџику*. — Бџдџ годџна кад и рџта добро замџди (Глав.). — Кад вријџсак замџди, тџмџ краја нџма, свџкџ сџдмиџџ вађи (До). 2. (о пчелама) *иочџи сабираийи храну*.

замџтат, замџћџм несвр. в. *занијџи 2*. ~ **се** в. *лећ се*. — Пџткинџ се вџсак да се не замџћу маџичњаџи (Дол.).

замурлџјисат, -шџм свр. в. *замухурлџјисаи* (дол. Нер.).

замухурлџјисат, -шџм свр. према *мухурлџјисаи* (Мусл. у дол. Нер.).

зѝнавѣт ж (ист. Херц.) в. *зановей̄*.

занавѣтина ж (ист. Херц.) в. *зановей̄*.

занавѣлат / **занавјат**, **занавѣлам** / **занавјам** (саће) несвр. према *зановӣӣ*.

занијѣт, **занесѣм** свр. **1.** (саће) в. *зановӣӣ*; ӯй. *челиње лејло* **2.** – Кад је добар рѡј, ѡн зна у рѡјници дѡнавечѣ, док се саспѣ у кошницу, **занијѣт** влиќѡ млѡдѡг вѡска, па и по двапѣт толикѡ (До). **2.** (пчелињи заметак) в. *йолаіа̄ӣ*.

заниѣт, **занесѣм** свр. ик. (зап. Херц.) в. *заније̄ӣ*.

зѝновѣт ж (ист. Херц.) *медоносна биљка Cytisus*, в. *занавей̄(ина)*, *занов(и)-је̄ӣ*, *тишовина*. – Зна чѣла да донесѣ са зановѣти исто ко с пѣлима и вријеска (Пољ.). – Зѝновѣт мѡре дѡбро замѣдит (Вуч.). – Нѣ море зѝновѣт свѣђе рѡс (Корит.).

*Зѝновѣт гѡјй, дрѡча рѡјй, а вријесак мѣд дѡјѣ (До).

зановѣтљиковац, -ѡвца м *мед од зановей̄ӣ*.

зѝновијѣт ж (ист. Херц.) в. *зановей̄*.

занѡвит, **занѡвѣм** свр. *йочей̄ӣ ірадњу саћа*, *надомјесѣӣӣӣ огузешо саће*, в. *заније̄ӣ 1*, *заошѣрӣӣ*, *йодошѣрӣӣ*, *сијерѣӣ се*.

зѝновјѣт ж (дол. Нер.) в. *зановей̄*.

занѡсит, **занѡсѣм** (воштане грађевине) несвр. в. *йравӣӣ 1*.

заѡштрѣт, **заѡштрѣм** свр. (саће) в. *зановӣӣ*.

занѡлит, **запѡлим** (пчеле) свр. према *йалӣӣ*; ӯй. *кров*. – За-меричкѣ кѣту није бѣло лијѣка, него је затвѡри и запѡли (Дол.).

зѡперак, **зѡпѣрка** м *мали сай̄ӣ изѣрађен у слободном йросѣшѡру између нормалних сай̄ѡва или око њих*, в. *белѣија*, *језик*, *сай̄ӣӣћ*, *сиса 2*, *слезена*, *ушѣӣӣа̄к 2*; ӯй. *йѡйионик*.

запѣчатѣт, -ѣм / **запѣчатѣт**, -ѣм свр. (ист. Херц.) **1.** свр. према *йечай̄ӣӣ*, в. *забулай̄ӣ*, *залӣӣ*, *заму(ху)рлејисай̄ӣ*, *зай̄ворѣӣӣ 1*, *зай̄кай̄ӣ*, *йоклоѣӣӣ 2*. – Здрѣѡ је мѣд, свѣга га је чѣла запѣчатѣла (Вуч.). – Кад прѣради љѣвицу, кад мѣд пѡстанѣ зрѣѡ, ѡнда га чѣла запѣчатѣ (Хат.). **2.** *зай̄ворѣӣӣ йройѡлисом сувишне ойворе на кошници* (риј.).

запѣчађен -а -ѡ *йоклојљен вошѣаним йоклојѣима*, в. *забулан*, *заливен*, *заму(ху)рлејисан*, *зай̄ворен*, *зай̄кан*, *зрѣѡ* / *зрѣѡ*, *йоклојљен*. – Кад ѡнеш да вѡдѣш мѣд, ако није запѣчађен, нѣмѡш га рѡшта вѡдит, тѡ није прѡви мѣд (Корит.).

~ мѣд; ~ сѡт / сѡт / сѡћ / сѡће / сѡће.

запѣчетѣт, -ѣм / **запѣчетѣт**, -ѣм (ји. Херц.) в. *зай̄ечай̄ӣӣ*. – Мѣ-це вѡдѣ кад га чѣла запѣчетѣ (Глав.). – Вѡс рѡм чѣла забулала, нѣко рѣчѣ и запѣчетѣла (Вуч.).

запѣчеђен -а -ѡ в. *зай̄ечађен*. – Требѡ врѣат само запѣчеђен мѣд, јер ако си га врѣѡ незапѣчеђена, нѣ море дуго стѡт (Биоци).

зѡплеђе с в. *крајѣак*.

зѡплеђи ж мн в. *крајѣак*.

запѡсѣс, -ѣдѣм / -ѣднѣм свр. (ист. Херц.) *зай̄ѡсјесѣӣ оквир*, *йочей̄ӣ радѣӣӣ на саћу*, в. *йокрӣӣ*, *йѡсѣс*. – Мѣтнѣ^ѡ нѡстѡвак јѡкѡј чѣли и већ сѣтри дѡн ѡна запѡсѣла пѡла рѡмѡвѡ (Биоци).

запрѡвѣчит се, -ѣм се / **запрѡвѣчит се**, -ѣм се свр. оказ. *назаговѡӣӣ*. – Ймѡ сам дѡбору чѣлу, па се нѣшто запрѡвѣчила, нѣће нѡпријѣд. Сѡ тѡм чѣлѡм нѣшто није у рѣду, запрѡвѣчила се – слѣшѡ сам стѡрѣ лѣуде да тѡкѡ гѡворѣ ка-сам бѣѡ мѡлѣ (Хат.).

занѡват, **запѡвѡм** свр. према *йувѡӣ* (ји. Херц.). – Овѣ стрѡну дубѡвинѣ ѡтвѡрим па запѡвѡм одѡзгѡр и чѣла пѡбјегнѣ дѡље (Хат.).

занѡнут, **запѡнѣм** свр. према *йувѡӣ*.

запухѡват, **запухѡвѡм** / **запухѡјѣм** уч. према *йухѡӣ*.

з̄араза ж *ѣреношење узрочника болесѣи*. – Ако мѣдом прира̄њујеш чѣле, мѣреш прѣнијет з̄аразу из јѣднѣ у другу кѣшницу, з̄ато је најбоља прирана шећер (Хат.).

зар̄азит, зар̄азѣм свр. *ѣренијѣи узрочнике болесѣи*. – Шѣсѣт чѣвртѣ, св̄а Л̄аства зар̄ажена кутѣм, трѣба свѣ чѣле сп̄алит (Вуч.). – Вјѣроватно је дѣниѣ нѣкѣ бѣлеснѣ пчѣлу, па зар̄азѣо свѣ ѣст̄алѣ (Пољ.).

з̄арез м (ји. Херц.) *оѣвор за ѣролаз ѣчела на дубеници и дашчари изрезан у облику крова, в. лѣшо, 1.*

з̄асида ж ик. (зап. Херц.) *в. брада 1.*

зас̄идат, зас̄ид̄ам несвр. ик. (зап. Херц.) *в. зас̄јегай̄.*

з̄асидит, -ѣм несвр. ик. (зап. Херц.) *в. зас̄јегай̄.*

засијецати пчеле *несвр. бавиѣи се ѣроналажењем слободних ѣчелињих друш-т̄ава*. – «У њѣ сам [у Сомини] брао лист, чувао, пјевао и мрзнуо се, засијецао пчеле и брао панте...» (Д. Говедарица, Пометеник. – Никшић 1992, 37). – «...[Вељко] вазда је био отворен, није ти бранио да засијецаш пчеле...» (Исто, 116).

з̄асјед м (дол. Нер.) *ѣмила ѣчела са сѣољашње и унуѣрашње сѣране улаза у кошницу, знак скорој ројења, в. брада 1.*

з̄асјерит, -ѣм свр. *в. зановиѣ, зас̄ерѣиѣ*. – Нѣко к̄ажѣ забијѣљела чѣла, нѣко зас̄јерила (Ивица).

зас̄јѣдат, зас̄јѣд̄ам (о пчелама) несвр. (дол. Нер.) *мировѣи у ѣмили са унуѣрашње и сѣољашње сѣране улаза у кошницу, знак скорој ројења, в. засидай̄, засидиѣ, зас̄егай̄, з̄алећ, лежай̄, обасиѣай̄ се, обаѣс, обложѣи се, оѣрнѣи се, си-диѣи*.

засмѣлит, засмѣлѣм свр. (ист. Херц., риј.) *ѣројолисѣм з̄аѣвориѣи, в. лијѣиѣи 1.*

з̄асун м *в. врай̄ашица*.

з̄асѣт, з̄аспѣм свр. *према сиѣай̄.*

з̄асѣд м *в. брада 1.*

зас̄ѣдат, зас̄ѣд̄ам несвр. (ист. Херц.) *в. зас̄јегай̄.*

з̄асѣрит, -ѣм свр. (си. Херц.) **1.** *в. зановиѣ. 2.* *завриѣиѣи ѣрадњу саћа (риј.)*

з̄асѣс, з̄асѣд(н)ѣм свр. (ист. Херц.) *в. с̄јес. 1* – Прије нѣ што ће се рѣјит, з̄асѣдѣ вѣлика чѣла пред лѣшу, пријенѣ при дубѣвини (Вуч.).

з̄асѣћ, -чѣм / засијѣчем свр. *в. закрсѣиѣиѣ.*

затв̄арат, -ѣм / з̄атвар̄ѣт, -ѣм несвр. *према з̄аѣвориѣи 1, 2, 3.*

з̄атворен -а -о *в. з̄аѣчаћен.*

~ лѣгло, ~ црв; ~ мѣд; ~ сат /-саће

затвѣрит, з̄атвѣрѣм свр. **1.** *ѣоклоѣиѣи вошѣаним ѣоклоѣцима, в. з̄аѣчаѣиѣиѣ*. – Чѣла је затвѣрила саће, мѣд је за ваћѣње (Глав.). – Прѣшлѣ гѣдинѣ, ја стѣѣо да в̄адѣм, а није га пѣла бѣла затвѣрила, па сам чѣлама ѣставиѣо дѣста мѣда (Жорит.). **2.** *в. з̄алијѣиѣиѣ (риј.). 3.* *ономоућниѣи ѣролаз ѣчелама кроз лѣшо*. – Ка-се бѣзматку дѣд̄ајѣ нѣклеус, кѣшница се з̄атвѣрѣ нѣколико д̄ан̄ѣ (Цибр.). **4.** *сѣавиѣиѣи ѣоклоѣца на кошницу, в. задужѣиѣиѣ.*

з̄атѣсат, з̄атѣшѣм свр. *в. закрсѣиѣиѣиѣ*. – Вѣдѣм, чѣла у јасѣну, али з̄атѣсана, знам – нѣко њу је прије мѣне нашѣ (Хат.).

з̄аткат, -ѣм свр. (с̄јев. Херц.) *в. з̄аѣчаѣиѣиѣиѣ 1.*

***з̄атрѣват** мѣд, з̄атрујем свр. (с̄јев. Херц.) *в. ѣоложѣиѣиѣ јаја.*

з̄атѣпит, з̄атѣпѣм (саће) свр. *завриѣиѣиѣиѣ, обусѣавиѣиѣиѣиѣ ѣрадњу.*

з̄ацрвѣт, з̄ацрвѣм свр. *в. ѣоложѣиѣиѣиѣ јаја*. – Бѣла чѣла пуна мѣда, ѣтвѣриш је у

прòљеће и видјиш свѣ зацрвила (Биоци).

зàчедит, -ѿм свр. оказ. *в. ѿложити јаја.*

зачичкат, -ѿм (лѣто) свр. (сј. руб Херц.) *чичковином зашворити леио, ѿролаз на кошници, ради сиречавања уласка круицијих шишѿочина.*

заштита ж *средствa и ѿсѿтуйци* за одбрану од ичелињих убода. – Крòз тај м̀али прòзор, у пчелиња̀к до̀дајем ж̀ени ра̀мове ка-се м̀ед ва̀ди, она их прифат̀а без ѝкаквѣ за̀штитѣ и сла̀жѣ у празне ко̀шнице (Пољ.). – Није та̀да б̀ило ка̀па, за̀штитѣ (Биоци).

збијат, збијам несвр. према збиити. ~ се несвр. према збиити се.

збит, збијем (пчелињи стан) свр. *смањити заиремину кошнице.* ~ се *в. уклучити се.*

збјѣжити с *ѿразан ѿросѿтор ѿод ѿклоицем кошнице ѿрекривен мрежом, ѿдје се ичеле окуиљају ѿриликом сељења, врстиа венитилације 2.*

зв̀ат, зòвем несвр. 1. *в. вабиити.* 2. (зап. Херц.) *в. ѿвѣити.*

зв̀ижд̀ање с гл. им. од *звиздаити*; *уи. звиздаити.*

зв̀иждат, -дѿм / звѿжѿем несвр. *исѿушити ити звиздуке ѿри хваишању роја, шишѿити.* – Ја нѣ вјерујем у тѣ б̀асме, само звѿждѿм – фшију, фшију – јер звѿжд̀ање пòмажѣ (Драч.). – Кад ф̀ино звѿжѿеш и ју шикалицу к̀уцкаш, рòј слијѣѣ (Вуч.).

зв̀рк м *в. жврк.*

зв̀рндалица ж *в. ѿуѿица.*

зв̀рндат, -ѿм несвр. (ист. Херц., риј.) *узнемирено и бесциљно лијѣити.*

зг̀ѣчит, зг̀ѣчитм свр. према ичечити.

здр̀енут, -нѣм свр. *в. зренуити.* – М̀ед трѣба да здр̀енѣ па да се ва̀ди. Кòји је гòј м̀ед за̀булан он је здр̀ѿо (Вуч.).

здр̀ијеват, здр̀ијевам (ист. Херц.) несвр. према *зренуити.*

здр̀ѿо -ѣла -ѣло *в. зайечаѣн.*

~ м̀ед.

зѣба ж *в. зебица.*

зѣбица ж *иѿица из ѿородице Paridae, уишаманѿивач ичела, в. зеба, синца.*

зѣмбила ж (Благ.) *кошара са двије ручке која је служила за самоошаканѣ меда, зембиљ.*

зѣмља ж *средствo којим се засиѿа рој да би се сѿусѿио на жељено м̀јестѿо; уи. куѿица 1.*

зѣм̀за ж *в. ноземоза.*

зѣм̀уница ж *врстиа осе која наѿада ичеле, в. оса земунѿица.*

зѣрдѣлија ж *медоносна воѿка Prunus cerasifera.*

зѣч̀јѣ ўво (ист. Херц.) *в. узлудобар.*

зѣч̀ји к̀унус (ист. Херц.) *в. узлудобар.*

зѣмит, зѣмѿм (о пчелама) несвр. *ѿроводити зиму, в. зимовѿи.*

зѣм̀ница (ист. Херц.) / **зѣм̀ница** (сјев. Херц.) ж *храна која се ошѿавља ичеламa за ѿрезимљаванѣ.* – Зѣм̀ницу ми чѣле имају, ск̀упљена је, мòгу м̀ирно сп̀ават (Ивица).

зѣм̀ованѣ с гл. им. од *зимовѿи.* – М̀ед од врѿштинѣ није добар за зѣм̀ованѣ чѣл̀а (Хат.).

зѣм̀оват, зѣмујем / **зѣм̀оват**, зѣмујем несвр. *в. зимѿити.* – Нијесам хт̀ѿо да га о̀ставим пчелама за зѣм̀ованѣ јер нијесам б̀ѿо сѿг̀уран к̀ако ће о̀не на њему зѣм̀оват (Пољ. *в. Тексѿови.*)

зѣм̀овник -ѿка / **зѣм̀овник** м *ѿросѿорија у коју се зими склањају кошнице с*

йчелама, в. *йавильон*. – Ў нас тйје зимовникā и није било (Дол.).

злā дўша мит. в. *зле очи*.

злāтнē чѣле оказ. (Хут.) в. *бијела чела 1*.

злѣ бчи мит. *наййприродна моћ ойасна йо йчеле*, в. *зла душа, урокљиве очи*. – Мѣни се догодило, шикāм чѣлу и јонā чѣла пријенула за дрво, а наљезе једна жѣна, и чѣла никāко нѣће у рјоницу. То је ствāр злийје бчи, није она томѣ рāда (Биоци).

зрѣнут, -нѣм свр. (ист. Херц.) *йрейворитийи уљевицу у мед*, в. *зайечаийий, здре-нуий, исуший, йперадий 1, сазрей*.

зрѣо / зрийо, зрѣла -ло в. *зайечаћен*.

зўндељ м *йврдокрилац који найада йчеле* (Пољ.).

И

йва / йва ж *медоносна биљка Teucrium montanum*. – Нѣшто би било йвѣ, за тйм мајчинѣ дўшицѣ, али то је у мālйм количинама (Ивица).

~ **травa** *исйо*.

йгле ж мн. (ји. Херц.) мит. *средсйво за заийийийу од йрабежи, око найагнуийе кошнице йободу се 4 ийле с врховима окренуийим увис*.

йгрāње с гл. им. од *йграий се*.

йграт се, **йгрāм се** (дол. Нер.) *масовно облийейийи око свої сйана ради оријенйације, йрочишћавања и сйаривања, в. вијарий се, дражий се*, излет – *ић(ийи) на ~, јарий се, йлацаий се, њеирцаий се, орјенйисаий се, орјентација – ић(ийи) на орјенйацију, йрнецаий се*.

йд м ик. в. *ијег*.

йзāй йзāћем свр. **1.** (о пчелама) *найусийийи кошницу*. – ... онā чѣла што је йза-шла йз кошницѣ свā се врāтила у њу... (Цибр.). **2.** (о роју) в. *рожий се*. **3.** в. *излећ се*. – Ў тјј кшници није било лѣгла, лѣгло од једнѣ мāтицѣ свѣ је већ йзашло, а другā мāтица још није пчѣла да лѣже, јер се није била оплōдила (Цибр.). – Онā мāтицā йзāћѣ чўдо једно (Вуч.).

йзбāцит рбј, йзбāчим свр. (Баћ.) в. *рожий се*.

йзвадит / йзвādйт, -йм **1.** свр. према *вадий 1*. – Кад у нас йзвādйш из кшницѣ осām кйлā мѣда, тō је дōбро (Пољ.). – Ако је вѣликā дубовина, мōгло се йж нѣ йз-вādйт по пѣ-шѣс кйлā мѣда, па й више (Вуч.). **2.** в. *исујецаий*. – Јѣдан дāн, отац ми кāжѣ: "Ўзми о'ни вѣлики брōнзин, йдѣмо йзвадит ону чѣлу, ймā у њбј дōста мѣда" (Цибр. в. *Тексйови*).

йзвес, йзведѣм (воштане граћевине) свр. (риј.) в. *найравий 1*.

йзвлāк м (риј.) в. *йровлак*.

йзвлāчѣње с гл. им. од *йзвлачий*.

йзвлāчит, йзвлāчим (воштане граћевине) несвр. према *извућ 1. в. йравий 1. 2.* *дойраћиваийи ћелије на сайним основама*. – Прѣстала пāша, цāба сам онбј кшници мѣтну^о прѣсовāни вōсак, јдш га није пчѣла йзвлāчит (Пољ.).

йзвōдит, йзвōдим (воштане граћевине) несвр према *извес* (риј.).

йзвоштина ж в. *грозја*.

йзврцāват, йзврцāвāм несвр. в. *врцаий*. – Нѣздрелй, млāћй мѣд вādй, йзврцāвā, да нѣ би чѣле од њѣга зйми дōбиле прбљев (Вуч.).

йзврцат, -āм / **йзврцāt**, йзврцāм свр. према *врцаий*. – Мнбгй чб'ек кбјй свѣ из-врцā рāно у прбљѣе, прѣварй се, трѣбā да јбј вāзда бставй пбла, не бстављāй чѣлу

без њмало мѣда, јер тѣјем љбѣјаш њезин њнстикт за лѣжѣње (Хат.). – Кад љ јесѣн рѣно залѣдѣ, чѣла нѣ може да прѣрадѣ љнос, нѣ мореш њѣшта интервѣнисат, нѣ мореш га изврцат, и љн се љкисѣлѣ (Пољ.).

извѣћ, извѣчем (воштане грађевине) свр. према *вућ* 1. в. *љравѣћ* 1. – Извадѣо сам јѣдну главу, прѣстала пѣша, чѣла њѣје извѣкла вѣсак и морѣ сам дават шѣћер (Ивица). 2. *изѣрадићѣ ѣлије на сѣиној основи, в. дорадићѣ, израдић* 1. – Дѣшѣ за двѣ-трѣ дана, кад чѣла извѣкла табле (Биоци).

изгѣчѣит, изгѣчѣѣм свр. према *ѣчѣѣћѣ*.

изгѣнит, изгѣнѣм несвр. 1. *љресѣљавѣћѣ кошѣнице с ѣчѣлама у виша љодручја*. 2. в. *ѣјѣдић* 1. – Међу ѣнѣ двѣ дрѣвета стѣвѣ врѣћу са сѣћем и ѣж њѣ изгѣнѣ мѣд (Хат.). 3. в. *ѣѣјѣшѣћѣ*. – Бѣо је у Трѣбињу нѣкѣ Муслимѣн и љн је ѣмѣ тѣ прѣсу, и откупљѣвѣ је вѣштину и ѣж њѣ је изгѣнѣо нѣшто вѣска (Дол.).

изградѣит, изградѣѣм (о пчелама) свр. према *ѣрадић* 1.

изѣмит, изѣмѣм свр. према *ѣзимѣћѣ, в. љрезѣмѣћѣ*. – Лѣни су ми чѣле слаѣо изѣмиле, њѣјесу ѣмале дѣвѣљно рѣнѣ (Глав.).

изѣћ, изѣћѣм свр. в. *изѣћ*.

изјѣвит, изјѣвѣм свр. (Сѣљ.) в. *искрцѣћ се*.

изјѣловак, –ѣвка м в. *љрскавац* (риј.).

изјѣловѣт се, –ѣм се свр. према *јаловѣћ се*.

излазит, –ѣм несвр. према *изѣћ* 1. Нѣшѣ чѣлу у шѣпљѣм дѣбу, вѣдѣо како излазѣ и љлазѣ кроз јѣдну малѣ рѣпу (Дол.). 2. в. *лећ се*. – Црнѣ сѣће, из кѣга је чѣла вѣше пѣтѣ излазила, трѣбѣ дѣбро чѣват од гѣсѣнѣцѣ (Хат.). – Трѣтина пѣчмѣ већ у фѣбруѣру да пѣмало излазѣ (Вучија).

излѣт м *љражѣњење ѣријева, в. љрѣчишѣвање, чѣшѣћење* 2. – Ако нѣмѣ ѣмѣ лијѣпије данѣ па чѣле нѣ могу изѣћ на излѣт, мѣгѣ дѣбит прѣљев. Ка-чѣла јѣднѣм мѣсѣчно ѣдѣ на излѣт, на чѣшѣћење, то је љѣјзи дѣста (Хат.).

излазит / ѣћ / ѣћит на ~ в. ѣраћ се.

излѣтѣит, излѣтѣѣм свр. (зап. Херц., дол. Нер.) в. *излѣћѣћѣ*.

излѣтѣница ж *ѣчѣла радилицѣ која излѣјеће ѣѣѣље ради сабирања хране, в. ѣшарица*.

излѣћ, излѣћем свр. према *лѣћ*, *заврѣшѣћѣ лежѣње ѣчѣлицѣ љодмѣлѣтика*. – Ако је пѣшно врѣјѣме, чѣла сѣма излѣће мѣтицу (Биоци). ~ *се разѣвѣћѣ се из лѣла*. – Радилицѣ пѣмѣжѣ мѣтицама да се излѣгѣ (Цѣбр.).

излѣћес, излѣћѣм свр. (јѣ. Херц.) в. *излѣћѣћѣ*.

излѣћет, излѣћѣм свр. *изѣћѣ лејѣћѣ из кошѣнице*. – Излѣћѣла мѣтица на оплѣдѣу и ѣд нечѣг настрѣдала (Ивица).

излијѣтат, излијѣћѣм несвр. према *излѣћѣћѣ*. – Бѣла чѣла у дѣбу нѣђе гѣре вѣсѣко, а излијѣтала дѣље, њѣје се мѣгло дѣ њѣ дѣћ (Корит.).

измазат, –жѣм свр. према *мазѣћ*.

измет м 1. *љролив, сѣмѣћѣм болѣстѣ, в. срѣдѣѣља*. – Кад вѣдѣш чѣлин измет у чѣлѣѣку, њѣје јѣј дѣбро – прѣлив (Дол.). 2. в. *слијѣт*. – Трѣжили су љѣди чѣлу по измету по дѣбовѣма, по пѣћѣнама. По том измету се знѣло љ кѣм правцу је чѣла. Они шпѣцак је показѣвѣ окле је пѣшла, а ѣкругѣ вѣмо куд се врѣћѣ (Дол.).

бѣцат ~ в. чѣстѣћѣ се; чѣлин ~.

измѣјѣнит, измѣјѣнѣм свр. према *мијећѣћѣ* 1, 2.

измѣјѣњѣват, измѣјѣњѣвѣм / измѣјѣњѣјѣм несвр. в. *мијећѣћѣ* 1, 2.

љзрада ж 1. (о пчелама) *љрављѣње вѣшѣнѣх ѣрађевѣна*. 2. *љрављѣње сѣћѣнѣх*

основа, в. *ипресовање 2.*

изра́дит, **изра́дим** свр. 1. (воштане грађевине) в. *извућ 2.* – Ушкано́м рџу љвечѣ стáвйш сáтнѣ о́снове, љутру љи је чѣла **изра́дила** (До). 2. в. *исипресовајѣ.*

израђиват, **израђивам** / **израђујем** 1. несвр. према *израдиѣ 1.* – Ўјесѣн кад је дѣбар вријѣсак, чѣла зá нѣн пѣчмѣ **израђиват** сáтнѣ о́снове и сѣтри или прѣксѣтри дáн већ имá љвѣвицѣ (До). 2. несвр. према *израдиѣ 2.*

изрезат, -жѣм свр. према *резайѣ.*

изројит се, -йм се / **изројит се**, -йм се свр. према *ројий се 1. в. ројий се 2. в. исипрскай се.* – Ка-се чѣла мло́го пáрџи, велѣмо **изројила се** (Глав.). – Вйше пѣта ми се тá чѣла рџила, пáрџила, па се **изројила**, испрскала, сáсвијем о́слабила (Ивица).

изујѣдат, **изујѣдам** свр. према *ујѣдајѣ, јако избосѣи.* – Ако прѣгѣчѣш слѣчајно чѣлу, ѣнда ѣна дá сйгнал дру́гијем чѣлама па ѣне мáсѣвно нáвлѣ. Кѣлико су пѣта тáкѣ мѣне **изујѣдале** (Хат.).

изумират, -рѣм (о пчелама) несвр. *сáсвим несѣјајѣи, в. умирајѣ.*

изумријѣт, **изумрѣм** (о пчелама) свр. (ист. Херц.) в. *искојай се, искоријѣниѣи се.*

изумријт, **изумрѣм** свр. ик. (зап. Херц.) в. *изумријѣјѣ.*

ијѣд м *ижелињѣ ойшов, в. иѣ, јѣд, ойшов.* – Кад вáдѣш жвáок, нѣ смијѣш га стѣснут, јер ѣн ѣнда ишприцá вáс ијѣд љ кожу (Хат.). – Кад би љјѣла пчѣла, рѣкли би да трѣбá и́стиснут ијѣд, да би и́шиш ијѣд (Пољ.).

ијкра ж (ист. Херц.) в. *јајѣ.*

Илија м *иѣ. грушиѣво насѣало ројѣјем на Илиндан.* – Причала је мѣни мáјка да се нѣкад љ некога рѣјила чѣла на Илѣн дáн. Па ако би нѣко зáслабиѣо или га змија зáклала: „Дáну, и́звaди мáло из Илијѣ“ (Коњ.).

Илѣн дáн м мит. *и́разник за који је везано и́рво, кулѣно вађѣње меда у вишим крајѣвима, в. Алиђун.*

и́линштáк м мит. *кулѣни мед извађѣн на Илиндан, в. мед – и́линдански ~, ~ илиниѣшáк, ~ илињѣшáк.*

и́лињштáк м мит. в. *илиниѣшáк.*

и́ловача ж в. *лијѣј, уѣ. вршкара.*

исијѣцáње с гл. им. од *исијѣцајѣ, уѣ. рас.* – Јá сам имѣ дѣста прилѣкá **исијѣцáња** чѣлá и́з дѣба (Биоци).

исијѣцат, **исијѣцáм** / **исијѣчѣм** несвр. *вадиѣи и́желиње грушиѣво из шуѣлѣ дрвѣѣа, в. извадиѣ 2.*

исклат, **искољѣм** свр. (ист. Херц.) *јако избосѣи* – Ка-чѣк љбѣја чѣлу, пѣлије је врѣћѣм вѣдѣм да га нѣ би и́склала (Хат.). ~ **се в. косиѣ се.** – Нѣмá ш чѣга дру́гѣ чѣла да нѣсѣ, па мѣрá с вресинѣ, али се стрáшно и́скољѣ (До). – Ка-чѣла ѣстанѣ бѣз матицѣ, ѣнда јѣ се дѣдáјѣ рѣзѣрвнá мáтица из нѣклеуса, али ѣба тá дру́штва трѣбá попрскат пáвѣм рáкијѣм лѣзѣм да дѣбијѣ и́сти мѣрѣс, да се нѣ би и́склале (Биоци).

искѣблат, -áм (јуж. Херц.) свр. према *скоблайѣ, найравниѣи дубѣниѣу, в. искојайѣ.*

искѣпат, -áм (ист. Херц.) свр. према *којайѣ, в. искоблайѣ; ~ се в. изумријѣјѣ.*

искѣпѣт, -нѣм свр. *бројчано о́слабиѣи, в. исипрскајѣи, исипрошиѣ се.* – Ископѣла ми ова чѣла, само на јѣднѣм рáму шáчица мѣвѣ (Драч.).

искоријѣнит се, **искоријѣним се** свр. в. *изумријѣјѣ.* – У мнѣгѣм љаниѣима чѣле су се **искоријѣниле** од амѣричкѣ кѣгѣ (Дол.).

искосит се, **искосѝм се** свр. према *косиѝ се*. – На врѣсини се чѣле ђпасно **искосѝ** (До).

искѡтит, **искѡтѝм** свр. (ист. руб Херц., Селъ.) *в. излећ. ~ се в. излећ се.*

искрѡвит се, **искрѡвѝм се** свр. *в. косиѝ се*. – Напад на лѡнѝк. Тѡ је чўдо како јѣдна чѣла кѣдишѝ нѡ другў. **Искрѡвѝ се**, тѡтѡлно се **искрѡвѝ**, али ѝпѡк ѡнѡ што нападѡ побјећује **већнѡм** (Хат.).

искристализѝрат се, **искристализѝрѡм се** свр. *в. искристѡлисаѝ се.*

искристѡлисат се, **-шѝм се** свр. према *крисѡлисаѝ се, в. ушећерѝи се.*

искрѡвѡње с гл. им. од *искрѡваѝ се.*

искрѡват се, **искрѡвѡм се** (дол. Нер.) несвр. према *искрѡѝ се.*

искрѡт се, **-ѡм се** (дол. Нер.) *масовно изѝћи из кошнице, обично ѝриликом ројења, в. навалиѝ 3.*

искуѡвѡње с гл. им. од *искуѡваѝ.*

искуѡват, **искуѡвѡм** / **искуѡѡјѝм** (пчеле) несвр. према *искуѡѝ.*

искуѡнац, **-нца м в. ѡљеница**. – Кад би убијали чѣле, па би ѡстајала жѣва мўва, то би рѣкли **искуѡнац** (Дол.).

ѝскуѡт, **-ѡм** (пчеле) свр. према *куѡѝ, лаким ударѡима исѝјерѡи ѝчеле из сѡаринске кошнице или из шуѝљѝ дрѡѝѡ, в. искуѡваѝ, куѡѝ 2.*

испѡцат, **испѡцѡм** свр. (си. Херц.) *јѡко избѡсиѝ*. – И тўј су га испѡцале (Ластва, *в. Тексѡви*).

испѡзнит се, **испѡзнѝм се** свр. према *ѝразнѝ се*. – Кад је зѝми лѝјеп дѡн, чѣла ѡдѝ на чѝшћѝње, ѡдѝ да се **испѡзнѝ** (До).

ѝспрѡдѡк, **-тка м (риј.) в. ѝрѡкаѡц.**

ѝспрѡсѡват, **-сујѝм** свр. према *ѝрѡсѡѡѝ 2*. – Јѡ ѡ великѡм пѡслу, а дѡђе ми чѡћѡк и мѡлѝ: "Дѡј, Мѡлѡраде, кўмѝм те Бѡгом, ѝспрѡсўј ми ѡвѡ мѡло вѡсѡка, рѡјила ми се чѣла, па је нѝмѡм ѡ што смјѡстит" (Хат.).

испрѡдѡцат, **-ѡм в. исѝрѡкаѝ се.**

испѡрѡкат се, **испѡрѡкѡм се** / **испѡрѡкат се**, **-ѡм се** свр. према *ѝрѡкаѝ се, ѡслабиѝ ѝрѡвеликим ројењѝм, в. изројѝи се 2, искојѡњѝѝ, исѝрѡнеѡѡѝ, исѝѡѡѝѝ се, исѝѡрѡкаѝѝѝ, исѝѡрѡшиѝ се, исѡрѡѝ се*. – Јѣдна чѣла ми се вѝше пўтѡ пѡрѡјчила, скрѡз се испѡрѡкала (Цѡбр). – Од ѡвѝ чѣлѝ нѝмѡ нѝшта, **испѡрѡкала се**, **ѡзројила се** (До). – Пѡшље рѡјидбѝ, чѣла се пѡсѡчѝ да се нѝ би **испѡрѡкала** (Дол.).

ѝснунит, **-ѝм** свр. према *ѝунѝѝ.*

испўшћат се, **испўшћѡм се** несвр. (Румб.) *в. ѝрѡкаѝ се.*

исѝѡјѡштѝт, **исѝѡјѡштѝм** (ји. Херц., Ком.) свр. према *ѝѡѡјѡштѝѝ 1, 2.*

исѡпѡит **ѝстѡпѡм** свр. према *ѝѡѡѝѝ; ѡѝ. ѝѡѡѝѝ 2.*

ѝстрѡс, **ѝстрѡсем** (пчеле) свр. *ѝрѡзѡјѝм избѡѡѝѝѝ ѝчеле из ројнице или какѡѡ суда*. – **ѝстрѡсѡ** ја ѡнѡ чѣлѝ што је ѡстѡло ѡнўтра и пѡћерѡм-и кѡдом ѡ нову кѡшницу (Цѡбр.).

ѝстрѡсѡљѡка ж **ѡказ. в. врѡѡљѡка.**

ѝстрѡсѡт, **ѝстрѡсѡм** (пчеле) несвр. према *исѝѡрес.*

ѝстрѡкѡтит, **ѝстрѡкѡтѝм** свр. (Баћ.) *в. исѝрѡкаѝ се.*

ѝстрѡшит се, **ѝстрошѝм се** свр. *в. исѝрѡкаѝ се.*

ѝстрўгат, **ѝстрўжѝм** (пчеле) (си. Херц.) свр. према *сѝѡруѡѝѝ.*

исушѡвѡње с *в. сѡзрѡјеѡвѡње.*

исўшит, **исўшѝм** свр. *в. зрѡнўѝ; ѡѝ. ѝрѡраѡѝѝ 1*. – Ка-се **исўшѝ** ѡљѡвица, ѡндѡ чѣла пѡклопѝ сѡће (Иѡѡца).

исфрѡцат, **-ѡм** свр. (ји. Херц.) *в. изѡрѡѡѝ.*

исцијидит, **исцијдѣм** ик. (зап. Херц.) свр. према *цијегуӣ*.

исцијѣдит, **исцијѣдѣм** свр. према *цијегуӣ* **1.** Врѣћа се стѣзала ђнијем дрвѣги-ма док се исцијѣдѣи вас мѣд (Хат.). **2.** Кад ма̀шицама за̀вије врѣћу, сва̀кѹ ка̀п во̀ска исцијѣдѣи ѣж њѣ (Дол.).

исцијѣдит, **исцијѣдѣм** (дол. Нер.) в. *исцијегуӣ*.

исцрвит се, **исцрвѣм се** свр. (сз. Херц.) в. *исцрскати се*.

исѣћ, **исѣчѣм** / **исцијѣчем** (сат) свр. према *ѣѣћ*.

ић, **ићѣм** несвр. (зап. Херц.) в. *ићиӣ*.

ићит, **ићѣм** несвр. (ист. Херц.) **1.** *крейшати се*. **2.** (на извор хране) в. *сабираӣ*. – Нѣма̀ никакав цвијет да лѹди ђд њега пѣкѹ ча̀јеве, а да чѣла нѣ ѣидѣ на њ (Вуч.). – Примјѣтио сам да у ра̀ним јутарњим ча̀совима пчѣле ѣдѹ на нешто, а ка-се вра̀ћајѹ, па̀дајѹ тѐшке на лѐто, што је зна̀к да нѡсе (Пољ.).

~ на *излѣт* в. *ицраӣ се*; ~ на *орјента̀цију* в. *орјенти́сати се*.

ишћерат, **-а̀м** свр. **1.** (воштане гра̀ђевине) *изира̀гуӣи са̀ће до одрѐђене ѣрани-це*. **2.** *ѣреселиӣи ко̀шнице с ѣчелама у више ѣодручје*. – Тог лѣта сам ишћерѡ чѣле ѹ планину, нѣће ли штѡгоћ уватит ра̀не, и лијепо су се помѡгле (Вуч.). **3.** *изѣнаӣи ѣчеле из њиховѡ стѣаниӣиша*. – Видѣм ја̀ по лѐту: нѣће је чѣла близу, та̀мо-ва̀мо и на̀шѡ је. Ка̀зѡ ма̀лѡм Ђоку, ѡшли та̀мо с мо̀торкѡм, ошѐгали дѹб, ишћерали чѣлу у ко̀шницу, ѣзгребали мѣд и до̀нијѣли ку̀ћи свѣ (Дол.). – Чѣм ѡплодѣ ма̀тицу или нѣстанѣ па̀шѣ, чѣле ишћерајѹ трѹта из ко̀шнице, да ца̀ба нѣ жѐдѣ мѣд (Хат.). **4.** в. *изврца̀ӣ* (риј.).

ишћѣтат, **-а̀м** свр. према *ћѣшатӣ*, в. *цвѣшатӣ*. – Са̀д је врба̀ добро ишћѣтала и ш њѣ до̀носи прѣви мѣд (Вуч.).

ишчистит, **-ѣм** свр. према *чисѣӣӣ*; ~ се свр. према *чисѣӣӣ се*, в. *ѣразнӣи се*.

Ј

ја̀бука ж *медоносна во̀ћка* Malus punila.

ја̀во̀р, **-ора** м *медоносно дрво из рода* Acer.

ја̀года ж *медоносна биљка* Fragaria vesca.

ја̀је, **ја̀јета** / **ја̀јета** с **1.** *ма̀йичин ѣлог, ѣчелињи замеѣак у ѣрва ѣири гана, в. икра, ја̀јце, уѣљувак*. – Ма̀тица положи ја̀је у лулу (Вуч.). – Ра̀зликујемо ја̀ја по ста̀ро-сти: једно̀дневнѡ, дво̀дневнѡ и трѡдневнѡ ја̀је (Ѣвица). **2.** *земеѣак ѣчелињеѣ мо̀љца*. – Чѣм се чѣлијѣ лѐптир увѹче у сту̀блину, он ба̀ци ја̀ја и за̀котѣ се гу̀сеница (Биоци).

дво̀дневнѡ ~; једѝдневнѡ ~; трѡдневнѡ ~; недо̀плоћенѡ ~ : ѡплоћенѡ ~ ј. које (ни)је о̀йлоћено ѣирушѡвим сјеменом; полагат – по̀ложит ~, нѡсит ~, снѣјет ~ / снѣт ~ в. ѣоложӣӣ (ја̀је).

ја̀је, **ја̀јета** / **ја̀јета** с *кокошије ја̀је, средсѣтво за одрѐђивање ѣусѣине медноѣ рас-ѣвора ѣриликѡм ѣрављења медовине, в. крѝшѡла*. – Ја̀јетом се одрѐђивало ка̀ква ће бит медовина: мѣтнѣш ја̀је у шѐрбет и ако па̀нѣ на дно, нѣ ва̀ља, сла̀ба, ако плива̀, до̀бра ће бит медовина (Дол.).

кокошије ~ *исѣо*.

ја̀јник м об. у мн. ја̀јници *ма̀йичин ѣолни ѡрган*.

ја̀јце с в. *ја̀је*. – За два̀дес и чѣтири са̀та ма̀тица ѣзба̀ци двѣста педѣсѣт до триста ја̀јаца̀ (Драч.).

ја̀ловѡ ж в. *нерѡјка*.

ја̀ловит се, **-ѣм** се несвр. **1.** *не ројиӣи се*. **2.** *даватӣи слаб рој*.

ја̀ловница ж в. *нерѡјка*.

ја̀ловња̀к, **-а̀ка** м в. *нерѡјка*.

ја̀ловња̀ћа ж (Благ.) в. *нерѡјка*.

јаловуша ж в. *неројка*.

јанџик, -ика м (Мусл. у доњој Нер., Ком.) в. *челињак*.

јањџик, -ика м в. *челињак*. – Јањџик не смије бит испод кунџе, он мбра бит изнад кунџе, то је ради напретка чела (Ивица).

јарит, јарџм несвр. (зап. Херц.) *џрољећним џрихрањивањем џодстџицаџи џчеле на ројење*. ~ **се** (ји. Херц.) в. *џираџ се*. – Кад би се челе јако јариле, дошло би до јаке кџше, вјетра или града (Биоци).

јед м (дол. Нер.) в. *џед*.

јџж м *џчелиња џшеџџочина* *Erinaceus europaeus*. – Јџж дође пред кошницу и кџпи чџлу (Дол.). – Највише штџте чџлама прџви јџж (Биоци).

јџжурит се, јџжурџм се (о пчелама) несвр. *јџжењем се џроџџивџџи*. – Ако чџлар вџди вџше мџда но што трџба, а чџла предџсећа да јџсен неће бит добра, она се јџжурџ, брџни и џуједа (Биоци).

јџзик м (зап. Херц.) в. *заџерак*.

јџзџчак, -чка м *џио рџлца коџим раџилице сакуџљају храну*.

јџк пџше *вријеме најџаче сакуџљања хране, в. брч џаше*.

јџловина ж 1. *меџоносно дрвеће из рода Abies*. 2. (Зав.) *џаџчара најрављена од јелове џрађе*.

јџс, јџдџм несвр. в. *хранџи се*. – Ка-се џплоди мџтица, чџла изгонџ трџта да цаба не јџде мџд (Хат.).

јџс, јџдџм несвр. ик. (зап. Херц.) в. *јџс*.

јџванџвићка ж *џџиџ кошнице најџављачље*. – Смџтрам да је за џво наше пџдручје најпогоднија јџванџвићка (Цибр.). – Ми јџш дрџимо чџле у јџванџвићкама, али је тџшко рџдит ш џџма, не би да ми је цаба даш дџго наставка кад је мџд у џему, пџдџсе кџла џма у џему (Дол.).

јџванџштџк м мџт. *куџџни мџд извађен на Јџванџдан*.

мџд ~ *џџо*.

јџргџван / **јџргџван**, -џна м мџт. *џкрасни џрм Syringa џзајан у џчелињаџима да џчелама бџде џџше и џџџније*. – У старџм џнџџку било је јџргџванџ, лџјџра, кџлуђџра (Пољ.). – У џнџџима сађен је јџргџван, а не знам зашто (Ивица).

јџгџславџнка ж в. *јџџословџнка*.

јџгџсловџнка ж (ист. Херц.) *џџиџ кошнице најџављаче*. – Било је дрџџије врста кошница: јџгџсловџнка, па даданблџтка, јџванџвићка... (Вуч.). Јџгџсловџнка џџје дџвољна да се рџзвије зајџдница, мџла је (Цибр.).

јџгоџџџин, -џна м в. *џениџџџин*.

К

кавез м *куџџџиџа са решџџком која служи за џреношење мџџиџа, в. кафез*. – Ка-чџла џстанџ без мџтице, џнда јџ се у кџвезу додаје мџтица, кџвез се мџће међу раџмове (Биоци).

мџџџџнџ ~ *џџо*.

кад м 1. *разне врсте џорџва за заџимљавање џчела, в. каџина*. – За кад џпотрџбљаџамо сџву баџегу или трџло дрво (Дол.). 2. (сјев. Херц.) *врста џљиве на-реџканоџ обода и џриџџџноџ мирџса, која расџте на дрвећу, в. џруџ*. 3. в. *џим*.

кадаџф м (Благ.) *џријџџџална џосласџџиџа од изрезаноџ џџџџџџа залиџеноџ мџдом*.

кадањ, **кадња** м (Баћ., Румб.) *дубеница, кошница од издубене класе.*

кадилица ж в. *димилица.*

кадило с в. *димилица* (Благај).

кадина ж (Сел.) в. *кад.*

каднбница ж в. *димилица.*

кадит, **кадим** несвр. 1. *умиривајћи ичеле димом добијеним саџоријевањем када, в. димий, иувај.* 2. (си. Херц.) *ошровним іасом унишијийи ичелиње друшійиво, в. биј.* 3. *ошровним іасом унишијавайи ипаразийе на ичелама и саћу, в. дезинфиковаји.*

кадуја ж (Мусл. у доњој Нер.) в. *кадуља.*

кадуља ж (Мусл. у дол. Нер.) в. *кадуља.*

кадуља ж (зап. Херц., дол. Нер.) 1. *меџоносна биљка *Salvia officinalis*, в. жалфија, иелим.* — Ово наше брдо је било гдло док је било оваца и коза, плавило се од кадуље, а сад све зарасло у шуму (Хат.). — Ми челари говоримо кадуља, а пелим ови што се не баве ш челама (Корит.). 2. *меџ од кадуље.* — Кадуља је прва врста меда, не море се ш њом ништа равнат (До).

дивља ~ *S. pratensis*; ~ **крсташица** *S. officinalis grandiflora*; **рања** ~ ?

казанчић м *дио мешалне иресе за експирацију воска, шуйљикава иосуда у коју се сџавља вошійина и вошійани ирој, в. сандук 3.*

кајсија ж *меџоносна воћка Prunus armeniaca, кајсија.*

калопер м *украсна миришљава биљка Tanacetum balsamita узјајана у ичелињацима ради зашійије од ичелињих убода, в. іалоіер, колоіер.* — Има сад ође у мене неки калопер, намажи руке ш њим, ријетко ће те која чела ујес, то у старој Пелагића књижи пише. Страшно лијепо мирише (Вуч.). — Расто је у челњаку и калопер, ма не знам зашто је сађен (Дол.).

калуђер м мит. в. *сабљица.* — И сад у Љанику расту калуђери, боктепитјј који је садио (Пољ.).

калуђерица ж мит. (Глав.) в. *сабљица.*

каменица ж 1. *иосуда издубена у камену која служи као иојило за ичеле; уиљаник.* 2. в. *жешак.*

каменб / **каменб** **лџгло** *ичелиња болеси коју изазива иљивица *Aspergillus*.* — Кад оболе од каменб лџгла, пчеле постају немйрне, чудно ходају ко да одижу ндге (Цибр.).

канта ж *лимена иосуда у којој се гржи или итрансиоріије меџ, в. бакрач, іазерица, лама, ирокрот.* — Сваки дан, ја сам гоніо на коњу меџ у Лагву, у кантама онијем од млијџка, тамо био откуп меда (Дол.).

гасна ~ / ~ **газерица** / ~ *од гаса иеіролејска иосуда уиоіребљавана за гржање меџ; пластична ~.*

кантар, **-ара** м мит. *ваја која је сџављана у ичелињак ради сиречавања ірабежи, в. вјенчана кошуља, иле, маказе, ножице, свргло.*

кантула ж (јуж. Херц.) в. *славина.*

капа ж 1. *иокривка са мрежом којом ичелари шійије ілаву од ичелињих убода, в. сийка, шенишр.* — Кад радим око чела, онда метнем капу на главу, челарску капу, има је купит у задрузи у Требињу (Хат.). — Није тада било капа, заштитџ (Биоци). 2. *ист. (Неум) вршину кров на дубеници оілеіен од смрекове коре и увезан виіином.* 3. *мања мјера ичелиње масе.* — Јуче ми се парбјчила једна дубовина, капа челџ, мала корис од њџ (Хат.).

заштитна ~, ~ са мрежом, ~ са ситком, челарска ~, челија ~ / челинска ~ /

чѣлиња ~ в. *каџа* 1; ~ чѣлѣ / ~ мувѣ в *каџа* 3.

ка̀пак, **ка̀пка** м 1а. (сјев. Херц.) в. *гуж* 1; 1б. в. *кров* 1; 1в. в. *ѿдогъача* (дол. Раме). 2. об. у мн. **ка̀пци** в. *ѿечай*. — Ка̀пци се скидају спѣцијалнѡм виљушкѡм (Хат.). 3. в. *ѿоклоѿац* 4.

вѣлики ~, **гѡрњи** ~, **дру̀ги** ~, **кѣшњи** ~ в. *кров*; **во̀штани** ~ в. *ѿечай*; **дѣгнут** — **дѣзат** ~, **скѝнут** — **скѝдат** ~ в. *ѡтворити* 1; **до̀јни** ~ (Баћ.) в. *ѿдогъача*; **до̀њи** ~, **ма̀ли** ~, **п̀рви** ~, **срѐдни** ~ в. *ѿоклоѿна гаска*.

ка̀пак-по̀кров м *оказ*. в. *кров* 1.

ка̀пат, **ка̀плѣ** / **ка̀пјѣ** / **ка̀па** несвр. 1. в. *наливай*. 2. в. *ѿѿједити се*.

ка̀пит, **ка̀пи** несвр. (дол. Нер.) в. *наливай*.

ка̀пица ж (риј.) в. *ћелија*.

карболѣум м *средствѡ за заштитиу ѿчелињих грушијава од ѿуђица*.

ка̀рпуза ж *ѿлог лубенице, извор слајкоѿ сока*. — Кад нѣма пашѣ, чѣле падају на комаде **ка̀рпузѣ** (Драч.).

ка̀тран м (риј.) в. *ѿройолис*.

ка̀ћун м *медоносна биљка Stocus*. — Ка̀ћун најприје до̀ђѣ. Добро се сѣћа́м, на Бѡжић, лијѣпо вријѣме, глѣдаш чѣле, ма̀ло-ма̀ло па нѣка с ка̀ћуна до̀несѣ до̀нож (До).

ка̀фез м в. *кавез*. — Ка-чѣла ѿзгуби ма̀тицу, онда јѡ се у кафезу до̀дајѣ рѣзѣрвна ма̀тица (Хат.).

ка̀ца ж *велика дрвена ѿсуда у којѡј је држан мед, в. ба̀гањ* 2, *качица, чабрица*. — Мед се чувѡ у ка̀нтама, у некијем ка̀чицама, ко је ѿмѡ на̀рочито дрвену ка̀цу... (Дол.).

ка̀чица ж *дем. од ка̀ца* (в.).

кв̑а-кв̑а *ѡнонашање квакања, ѡлашавања неизлежених ма̀тица уочи ројења*. — Сѣноћ, чујем ја ма̀тицу: кв̑а-кв̑а-кв̑а-кв̑а, он̑а дру̀га: цѣ-цѣ-цѣ-цѣ, сигурно ће се ројит ѡбрзо, настала је борба за вла́с између младе и старе ма̀тице (Хат.).

кв̑ѡцат, -а́м / кв̑ѡчѣм (о неизлеженим ма̀тицама) несвр. *квакаѿи, ѡлашаваѿи се уочи ројења* (риј.), в. *ква-ква, кврчай, чврчай*.

квр̑чат, -ѿм несвр. в. *квоцаѿи*.

кѣса ж в. *врећа* 2.

кѣсица ж 1. в. *желудац*. 2. в. *чеѿкица*. 3. в. *кеса, врећа* 2.

сјѣмен̑а ~ *мјехур у ма̀тичином ѿолном ѡриану у коме су смјештени сѣрмаѿозоиди*.

кѣстѣн, -ена м 1. *медоносно дрво Castanea sativa, в. коши́ан*. 2. *мед од кѣстѣна*.

кѣдање с гл. им. од *кѣдаѿи*.

кѣдат, -а́м / **кѣда́т**, -а́м несвр. 1. в. *резаѿи* 1. — Ако је са́ће мнѡго ста̀ро, ако је поцрњело, тре́ба га кѣда́т (Вуч.). — 2. *ѡсѿрањиваѿи ма̀тичњаке ради сѣречавања ројења*. — Прије се нијѣсу кѣдали ма̀тичњаѿи (Дол.).

кѣпровина ж *медоносна биљка Epilobium, в. врболика*. — Иза ма̀лине и ли́пѣ до̀ђѣ кѣпровина, горе у Бијѣлој гѡри. Ма̀ло јѡ је луткас ме́д, али добро ме́ди (Вуч.).

кѣселѡ / **кѣселкастѡ** *лѣгло болесѿи ѿчелињеѿ ле́ла коју изазива бактѣрија Streptococcus apis*. — Кѣселѡ лѣгло је слѣчно ѣвропској тру̀лежи (Цибр.).

кѣшња́к м в. *кров* 1. — Кѣшња́к штѣти ко̀шницу ѡд кишѣ, ѡ-снијѣга. На̀чињен је о-да̀скѣ и по̀кован плѣхом (Хат.).

кля́к, **кля́ка** м *креч, в. лијѣѿ*.

кля́т, **ко̀љѣм** несвр. (ист. Херц.) в. *бос*. ~ **се** в. *косѿѿи се*. — Ка-се ко̀љу чѣле, сѡ́жѿ ѿм се ле́ћа да јѣдва мо̀ре ѿзлаѿт чѣла (Вуч.). — Кад нестанѣ ма̀тице, чѣле се

међусобно чупају, кољу, два-три дана и чела је готова (Драч.).

клѐн м в. *кљен*.

кљѝја ж (Ком.) в. *ѝройолис*.

чѝлиња ~ *исѝо*.

кљѝковац, -бѝца м *ѝѝица* која зими кљуном ѝробија кошницу и једе ѝчеле.

кљѝрамфеникѝи м *лијек ѝроѝив евроѝске ѝрулежи*.

кљѝбак, кљѝпка м (дол. Раме) в. *кљуѝко*.

кљѝбе, -бета с в. *кљуѝко*. — Најчешће се дешава у јесѝен, да онај унос што имају ѝ јесѝн унесу га брзо па захладе нѝћи, ѝне се повуку у кљѝбе, не прѝраде га, ѝн се укисели, и то је ѝпасно за пчѝле (Пољ.).

кљѝвко с (ист. Херц.) в. *кљуѝко*.

кљѝко с (јуж. Херц.) в. *кљуѝко*. — Зѝми се чѝла зѝје у кљуко (Дол.). — Ка-стѝгне мраз, чѝла се савије у кљуко (Биоци).

ѝ ~ се зѝит, *ѝ* ~ се зѝвѝт, в. *укљуѝчий се*.

кљѝпко с *ѝчелиње груѝиѝво сабијено у лѝѝѝасѝу масу на саћу ѝри ниским ѝемѝераѝурама*, в. *кљѝбак*, *кљѝбе*, *кљѝвко*, *кљуко*, *кљуѝко*. — Ёво је, зѝила се свѝ ѝ кљѝпко, спрѝмила се за зѝму (Вуч.).

зѝмскѝ ~ *исѝо*.

кљѝфко с (ист. Херц.) в. *кљуѝко*. — Чѝла се зѝми скѝпѝ ѝ кљуфко да се заштитѝ од ладноће (Хат.).

ѝ ~ се зѝвѝт, *ѝ* ~ се скѝпит в. *укљуѝчий се*.

кљѝн м *медоносно грво из рода Асер*, в. *клен*. — *ѝ* нас кљѝн најприје ћѝта (Хат.). — Ђѝра обично пада на кљѝн и на рѝс (Биоци).

кљѝварица ж *ѝѝица* која зими кљуном ѝробија кошницу и једе ѝчеле.

кљѝн м в. *риѝце*.

кљѝна ж в. *жуѝа* кљѝна.

кѝбиљача ж *медоносна биљка*.

кѝва ж дем. од *кофа*, *дио дѝмилице*, в. *кутија* — ~ за *кад*.

кѝват, кѝјем (дашчару) несвр. в. *ѝравѝи 2*. — *ѝ* сам сам знао кѝват дубѝвине, то је лако кад имаш алат и даскѝ (Биоци).

кѝкѝн, -ѝна м в. *кошуљѝца*. — Ка-се чѝла излѝже, у саћу ѝстају кѝкѝни (Хат.).

кѝкѝшије *јаје* в. *јаје*.

кѝлач, -ѝча м 1. в. *сирац 2*. *ѝосласѝица од ѝченоѝ ѝѝјесѝа заслађена медом*, в. *медењак*, *смоквара*.

медѝнѝ ~, *слѝткѝ* ~ в. *медењак*.

кѝло 1. в. *жѝрк*. 2. *наѝуѝиѝи дио роја у леѝу*. — Ка-шѝчѝш чѝлу, глѝдаш да заспѝш зѝмљѝом или пијѝском оно кѝло ѝд роја (Биоци).

кѝлѝпер м в. *калоѝер*.

кѝлѝт м оказ. в. *сирац*.

кѝлце дем. од *коло 1*, в. *жѝрк*.

кѝм м (ји. Херц., Ком.) в. *грозѝа*.

кѝмастре, -тѝра ж мн. мит. *верѝе*, *ланац изнад оѝњѝиѝа* који се вјѝша у ѝчелињаку зѝѝ урока.

кѝмина ж (ји. Херц., Ком.) в. *грозѝа*.

кѝнѝпика ж *медоносни ѝрм сличан ракиѝи Vitex agnus*, в. *коњѝѝика*.

кѝнѝрѝлисат, -шѝм несвр. в. *ѝрѝлѝгаѝѝ*. — Рѝдѝвно кѝнѝрѝлишѝм чѝле, глѝдам како рѝде, имају ли маѝицу, имају ли дѝвѝлно рѝне (Ивица). — Кѝнѝрѝлисѝ сам чаѝкалиѝѝом и утврдѝо сам да је лѝгло сѝсѝим уредно (Пољ.).

кѡњогрѣз м *медоносна биљка.*

коњѡпика ж в. *конојика.*

кѡњскѧ глаѡа мит. *косѣур од коњске ѡлаве.* – Пѡбили би дрѡо у ѡанику и на њ насѡдили кѡњскѡ глаѡу ради ѡрокѧ (Глав.).

кѡњскѧ плѡча мит. *ѡѡковица сѣављана у ѡчелињак ради најреѣка ѡчела.* – Тѡ ми је била пѡкла дубѡвина, па јѧ мѣтну^о кѡњскѡ плѡчу, нек се нешто кѡњскѡ на њѡј нађѣ (Ивица).

кѡпат, -ѧм несвр. 1. (ист. Херц., Селѡ.) в. *скоблаѣ.* 2. *резаѣи и извљачиѣи сађе из унуѡрашњѡсиѣи ѡчелињеѣи сѣана, в. резаѣѣ 1.*

кѡпѧч, -ѧча м оказ. (си. Херц.) *ѡлаѣка неѡзнѡѡѣ ѡблика за губење губеница.*

кѡпиле, -ета с мит. *косѣур ванбрачнѡѣ гјеѣеѣа који се закоѡава у ѡчелињаку ради заѣиѣиѣе од урока, в. ѡлава 3.* – “Ако си рад да ти пчеле напредују, закопај у ѡлѡник мртѡо копила” (Грђић 141).

глаѡа од кѡпилета, мртѡо кѡпиле, од кѡпилета глаѡа *истиѡ.*

кѡпрена ж в. *ћедило.*

кѡпѧа за рѡзмак ж в. *размак.*

кѡрѣто с *ѡсуда издубена у грѡеном ѡруѣцу која у ѡчелињаку служи као ѡѡјило, в. ѡѡјило.* – У пчѣлњаку мѡра ѡбавезно бит кѡрѣто с ѡѡѡм и лѣтѡицама на њѡј, да се чѣле не утѡпају (Дол.).

кѡрна ж в. *уѡшина ~.*

кѡсит се, -ѧм се / **кѡсит се**, -ѧм се несвр. *ѡѡмаѣи храну од груѡѡѣ ѡчелињеѣи груѡиѣва, в. ѣрабиѣ, даѡиѣ, искрѡиѣ се, клаѣ се, крас, наѡаљѡаѣ, најѡгаѣѣ 1, ѡѡмаѣѣ, ѡуѡ се.* – Глѣѡ сам у Корјѣнићима како чѣле нѡсѣ с врѣсинѣ, ѡ нас је нема: ѡѡте, кѡсѣ се, кѡљѡ се мѣђу собѡм, не мореш им се примѡкнут (До).

кѡсјѣњаћа ж (дол. Нер.) *медоносна биљка.*

кѡсти, кѡстѣ ж мн. мит. *средсѣѡ ѡроѣив урока, в. лубања.* – Народ је вјѣровѡ да се неће чѡдит ѡегоѡим чѣлама, него кѡстима од некѡг крѣпѡлѡг гѡвечета које је мѣтну^о у чѣлињѡк (Драч.).

~ од крѣпѡлѡг гѡвечета *истиѡ.*

кѡстѡр м 1. мит. в. *кѡсти.* 2. в. *ѡѣјело коѡниѣе.*

~ глаѡѣ мит. в. *лубања;* ~ кѡшнѣѣ в. *ѡѣјело коѡниѣе.*

кѡтит, -ѧм несвр. (Селѡ., си. Херц.) в. *лѣћ;* ~ се в. *лѣћ се.*

кѡтѡљ м (Ком.) в. *жѡрк.*

кѡтѡљчић м (Ком.) дем. од *кѡѡуљ*, в. *жѡрк.*

кѡцка ж *сѡако од ѡѣјела коѡниѣе насѣављаче* (ји. Херц.), в. *насѣаѡак 2, сѣраѣѣ 2.* – На пѡдницу се прикују лѣтѡе да кѡцка лѣжѣ на тѣ лѣтѡе, да чѣла кѡѡдно ѡлази. Нѡмѡдне сам мѣтно дрѡгѣ кѡцке, само јѣдна чѣла, што је најлѡшија, ѡстала је у јѣдној кѡцки (Вуч.). – Дѡнесѣм трѣ елѣрове кѡцке и пѡднесѣм ѡну јѣдну кѡцку пѡд рѡј, трѣснѣм грѡном – пѡна кѡцка чѣлѣ, и зѡтворѣм је (Ивица).

дѣгнут – **дѣзат кѡцку**, **скѣнут** – **скѣдат кѡцку** : **мѣтнут** – **мѣтат** / **мѣнат кѡцку**, **стѡвит** / **пѡставит** – **стѡвљат** / **стѡвљѡт** / **стѡвјѡт** / **стѡвјат** : **кѡцку одуѣѣи**, *ѡдносно гѡгаѣи ѡнасѣаѡак на ѡѣјело коѡниѣе насѣављаче.*

кѡш, кѡша м *диѡ врѣљѣке, рѡѡѡѡѡна мрежѡсѣѣа ѡсуда.*

кѡшара ж (Селѡ., си. Херц.) в. *ѡрнка.*

кѡшница / **кѡшница** (ист. Херц.) / **кѡшница** ж (јуж. Херц.) 1. *вјѣѣѣачки, ѡрѡенсѣѡвено сѡременѣ ѡчелињѣи сѣан.* – Таѡа није бѣло ѡѡије мѡдѣрнѣје кѡшнѣѡа, него су бѣле дубѡвѣне (Вуч.). – Оѡ сѡд што зѡѡѡ кѡшнѣе, то су ѡмјѣтнѣ чѣле

звали (Дол.). – Ђ мене је ђед, мајчин отац, бјо модернй, па је ранијѳ окрѳнуо с дубовина на кошнице (Ивица). **2.** *йчелиње друштво са њеним вјештачким сѳаном.* – Десѳат кошницѳ ми је овѳ зѳме ѳмрло (Биоци).

вјѳштѳчка ~, ~ с пѳкрѳтнйм саѳем, модѳрнѳ ~, правѳ ~, сѳвременѳ ~, ѳмјетнѳ ~ / ѳмјетнѳ ~, ѳмјетничкѳ ~ к. с йокрейнйм саѳем, сѳвременѳ к.; **зѳйт** – **прѳбит** кошницу, **прегрѳдит** кошницу : **шѳрит** – **прошѳрит** – **проширѳват** кошницу *одузимањем, односно додѳвањем настѳвака или йомицањем йреѳраднйх гѳсѳка смањѳвајѳи, односно йовењѳвајѳи заѳремину кошница с йокрейнйм саѳем; лѳжѳњѳ* ~ в. йолошка; **отвѳрит** – **отвѳрат** кошницу; **плѳтенѳ** ~ в. йирнка; **пѳлудѳбѳњѳ** ~ *комбинована кошница с нейокрейнйм и йокрейнйм саѳем; прѳзнѳ* ~ в. йразница; **прѳмитѳвнѳ** ~, **прѳстѳ** ~ к. с нейокрейнйм саѳем; **слѳвѳнскѳ** ~ в. ажејка;

кошница / **кошница** / **кошница** с **нѳпокрѳтнйм саѳем**, *сѳтарински вјѳштѳчки йчелињи сѳан, в. врикара, гѳшчѳра, дубина 1, дубовина 1, дулац, кагањ, кошѳра, крѳбина, крѳјина, крошња, йлѳшѳра, сѳндук, сѳндуклија, сѳндучѳра, сѳѳублина, йѳрма, йѳулек, улѳшѳе 1, чайма, чѳлац, шѳшѳчѳра, шѳшѳчѳриѳа.*

кошница / **кошница** / **кошница** с **пѳкрѳтнйм саѳем** *сѳвременѳ вјѳштѳчки йчелињи сѳан, в. дуб(ов)ина – вјѳштѳчка ~, йокрејна ~, сѳвременѳ ~, умјѳјна ~, умјѳјничкѳ ~; ѳерзонка; кошница – вјѳштѳчка ~, йрава ~, сѳвременѳ ~, умјѳјна ~, умјѳјничкѳ ~; сѳндук 1; саѳе – йокрејно ~; улѳште – вјѳштѳчко ~, модерно ~, умјѳјно ~, умѳјно ~, умјѳјничкѳ ~; фабрикѳша; чѳла – йокрејна ~.*

кошѳан м (сјѳв. Херц.) в. *кесѳен.*

кошуља ж в. *кошуљѳца.*

кошуљѳца ж *ойна којом је у ѳелији обѳвијѳна йчелиња јѳдинка у фази лујѳке, в. кокон, кошуља, ѳусѳѳѳра, йѳљушка.*

крѳвит, **крѳвѳм** несвр. *незнајно заѳријѳвајѳи кљѳк или вошѳѳину како би се мојли гѳље йрѳрађѳвајѳи, в. йријѳй, раскрѳвѳй / рашкрѳбѳй, сјѳжѳй.*

крѳдилиѳца ж в. *йѳѳѳѳца.*

крѳдљѳвиѳца ж в. *йѳѳѳѳца.*

крајњѳк / **крајњѳк** м *сай уз бѳчни зид кошнице, в. зайлеѳе, сѳт – крајњи ~, йоловњѳк, йрилѳшѳк, йрилењѳк, йриљѳбак.*

крањскѳ сѳј *йчелиња рѳса йоријѳклом из Крањске, в. чѳла – крањска ~. – Крањскѳ сѳј је најбољѳ мѳдѳриѳца (Хѳт.).*

крѳс, **крѳдем** несвр. в. *найѳаѳѳ 1.*

крѳбина ж (Попово) в. *кагањ. Ушѳѳан за назѳв најѳшѳѳене дубѳнице, мјѳшѳѳанин нейчѳлар са Требињских брѳга само је одѳговѳрио: крѳбина.*

крѳкѳн м (доњи ток Нер.) *кучѳсѳо сѳвијѳени ексер или рајѳбер којим се йричѳврѳијују дѳжи, в. дирандула.*

крѳпат, -ѳм (о пчѳлама) свр. в. *мријѳѳ.* – Вѳликѳ је грѳје за чѳлу рѳћ да је крѳпала, веѳо ѳмрла (Глав.). – Чѳла те мѳре само јѳднѳм ѳјес, жѳлац излазѳ йж ѳѳ и ѳстанѳ тѳби у рѳци, а ѳна крѳпѳ (Дол.).

крѳѳат, -ѳм несвр. в. *ваѳѳѳ 1, 2 (риј.)*

крѳч м **1.** в. *лијѳ.* **2.** *средсѳво чијим се расѳѳѳѳѳом гѳзинѳѳѳѳѳу кошнице, в. вапно – жѳѳѳ ~.*

крѳчнѳ лѳггло *болѳсѳѳ коју изѳзивѳ ѳѳѳѳѳѳѳ Perycistis apis. – Йма и крѳчнѳ лѳггло, вапненѳстѳ, крѳчнѳ лѳггло, ка-се ѳкаменѳ лѳггло, па га чѳла изѳѳѳѳѳѳѳ (До). – Јѳко друштво нѳѳе ѳгунѳт од зѳмѳе, нѳѳе ѳдлѳс нѳ ѳ, нѳѳе крѳчнѳ лѳггло, нѳѳе се убѳђѳт зѳдњѳ рѳмовѳ (Пѳљ.).*

крѳјина ж (Зѳв.) в. *кагањ.*

- криж** м оказ. (зап. Херц.) / **крижи** (јз. Херц.) в. *крсиа*.
- крижанац**, -нца м оказ. (зап. Херц.) *йчелиња раса настјала укршићањем*, в. раца – *крижана* ~.
- крижарица** / **крижарица** ж (зап. руб Херц.) в. *крсиашица*.
- Крижарица** ж *йч. друшићво настјало ројењем на Крижсе*. – Крижарица, рџила се на Крижсе (ЦД).
- крило** с *йчелин ориан за леишење*, в. *леишо*, – У бѳрби мајтица, једна је ѳстала без крила па није мѳгла излехес на оплодњу (Хат.). – Младѳ пчѳле заражене варѳом йзлазе без крила (Пољ.).
- кристализират (се)**, кристализирам свр. и несвр. в. *крстиализоваи (се)*.
- кристализоват (се)**, -зујем свр. и несвр. в. *шећерии се*. – Устријешиѳ се мѳд, а сад би рекли кристализовѳ се. Сваќи праќи мѳд ће сиѓурно кристализоват (До).
- кристалисат (се)**, -шѳм свр. и несвр. в. *крстиализоваи (се)*. – Тај мѳд се стѳго, али се није кристалисѳ кѳ-стали мѳдови у ѳнај тврди кристал (Пољ. в. *Текашови*).
- крѳв**, крѳва м (си. Херц.) / **крѳв** м (јз. Херц.) 1. *вршини дво кошинице с йокреињим саћем, найрављен од дасака и йокрован обично лимом, који је шиииши од аиѳмосферилија*, в. *заклой*, *кайак-йокров*, *кишњак*, *йоклојац* 1б, *йокров*, *самар*. 2. *ражова слама чијим се йламеном шииише йчелиња друшића од йиућица*. 3. *ражова слама чијим се йламеном дезинфикују кошинице*. 4. *ражова слама којом се йале, убијају йчеле*, в. *слама* 2. – Палиле су се прије чѳле. Рукѳвет крѳва подѳ њу, запѳли, трѳни и ѳтово (Дол.).
- # *дйгиут* – *дйзат* ~, *скйиут* – *скйидат* ~ в. *оиѳвориш* 1.
- крѳшња** ж (Брест.) в. *йирнка*.
- крѳна** ж 1. *комад йканине йомѳу које је екстирахиран мѳд из меднои саћа*, в. *ћедило*. 2. *врсиа када*, *уй*. *йуба*.
- # *ланенѳ* ~ / *плѳтненѳ* ~ в. 1; *памучнѳ* ~ в. 2; *ладна* ~ / *мѳкра* ~ / *сирћетли* ~ *облои* којим се ублажава бол од йчелињеи убѳда.
- крпуша** ж (риј.) в. *уш*.
- крсница** / **крсница** ж об. у мн. **крснице**, -йца / **крснице**, -йца, в. *крсиа* (ист. Херц.). – Мѳд би се вадиѳ до прѳве крснице (Дол.).
- # *гѳрњѳ* ~; *дѳњѳ* ~; *прѳвѳ* ~ в. *йѳрњѳ* ~
- крста**, крста с мн. *унакрсти йѳстлављен йар дрвених шиики у дубеници и дашчари ради учвршићења саћа*, в. *дужи* 2, *криж*, *крснице*, *крстиѳлићи*, *крстиенице*, *крстии*, *окрића*, *найкрстии*, *илјейке*, *йречаѳе*, *йречке* 1, *йречуѳе*, *йријевори*, *йријечи*, *йријечнице*, *йријечњаѳи*, *йрикрижнице*. – Йзвади, каје, мѳд до крста гѳре (Глав.). – ѳстало ми је жаѳо што барем нијѳсам ѳтишѳ нѳгдје и глѳдѳ то подрезивѳње и како се тѳ стублина подрѳзује до крста (Пољ.).
- крстара** ж в. *крсиашица*.
- крстарица** ж в. *крсиашица* (риј.).
- крстатка** ж в. *крсиашица* (риј.).
- крстѳчица** ж (ист. Херц.) в. *крсиашица*. Крстѳчица је све саће укршћавала, преплијѳтала га, ѳна је вазда била пуна мѳда, врйједна кѳ двйје, а била је лѳута кѳ сйчија, тѳшко је ш њѳм радит, ујѳда крѳз двйје блѳзе (Дол.).
- крстѳшица** ж *йчелињи бастард који укршића саће, настјао укршићањем крањске и кийарске расе*, в. *крижарица*, *крстиара*, *крстиарица*, *крстиаиќа*, *крстиаѳица*, *кришњача*, чела – *крстиаиќа* ~. – Крстѳшица настаје ка-се сѳспѳ парѳојак на рѳј. Крстѳшице су јѳко лѳуте, млѳго ујѳдају (Биѳци).
- крстѳлић** м об. у мн. **крстѳлићи** (ист. Херц.) в. *крсиа*.

- крстѣнице**, -ицѣ ж мн. (ист. Херц.) в. *крстѣ*.
- крсти**, крстѣ м мн. (ист. Херц.) / **крѣсти**, -ѣ (Ком.) в. *крстѣ*.
- крстит**, -ѣм (саће) несвр. *унакрстѣ ірадиѣи саће, в. іреїлијеїѣи, укрїшѣвати*.
- Ка-сѣспѣш пѣројак на рѣј, чѣла знѣ крстит ѣ љу дубѣвини ѣ љу кѣшници (Биоци).
- крѣтица** ж *їчѣлиѣа шїїѣїочина Тапа епгореа*.
- крѣбла** ж *їомѣл кромїїра, средсїѣво за одреѣїѣвање іусїїине медної расїѣвора ірїликом іравлѣѣња медовине, в. јаје*, – Ако нїје бїло јѣјета, ѣндѣ се у шѣрбет мѣтала крѣбла (Дол.).
- крѣг** м в. *сїрац*.
- крѣшка** ж **1.** *медоносна воѣка Pirus*. **2.** *їлог круїке, извор слаїїкої сока*.
дїѣлѣа ~ медоносна воѣка Pirus silvestrus.
- крѣшѣача** ж в. *крстѣашица* (риј.).
- крѣвање** с гл. им. од *куѣи* **4.** – Амбалѣжа од обѣлѣлї пчѣлѣ се дѣзинѣкује крѣвањем у врѣлѣј вѣди (Цїбр.).
- крѣват**, -ѣм несвр. **1.** (кљук) в. *варїї*. **2.** (воштїну) у кључалој вѣди *одѣјаїи* *восак од вошїанѣї шїроїа, в. куѣи* **2**, *їрекуѣи, іреїшѣїїї, ішѣїїї*; *уї. іучїца*. **3.** (медени раствор) *їрїїремаїи медовїну*. – Медѣвина се прѣѣї од вѣдѣ у кѣјѣј је прѣпрѣн вѣсак, кѣја се крѣѣ и ѣдставлѣ да прѣврѣ (Цїбр.). **4.** в. *дѣзинѣкуѣи*.
- крѣга** ж *дѣа заразна обѣлѣња ічѣлиѣеї лѣїла, в. іѣїлоѣа, ірулѣж*. – Док нїје бїло варѣлѣ, ѣмерїчкѣ крѣга је нѣїѣше нѣпадѣла чѣле (Вуч.).
- # *ѣмерїчкѣ ~ / ѣмерїчкѣ ~ , ѣпѣкѣ ~ в. ѣмерїчкѣ ірулѣж; блѣгѣ ~ , дѣмѣнѣ ~ , ѣврѣпскѣ ~ в. ѣвроїска ірулѣж; чѣлиѣнѣ / чѣлпѣ / чѣлијѣ ~*.
- крѣкулѣа** ж *оказ. в. луїїка*.
- кулило** с *ѣлаїїка за дубѣње дубѣница нѣїознѣїшѣї обліка* (Неум, Турчїћ 31).
- кунѣд** м мит. в. *саблїца*.
- кунїца** ж *їчѣлиѣа шїїѣїочина из іорѣдїце Mustelidae, куна*. – Чѣли нѣїѣше прїїетї опѣснѣс од кунїцѣ и мїша ка-се ѣна зѣмрзнѣ, ка-стѣгнѣ јѣк мрѣз, ѣндѣ кунїца мѣре прѣї крѣз онѣ рѣпу (Биоци).
- купина** ж *медоносни жбун Rubus*.
- купит**, -ѣм / **кунїт**, -ѣм несвр. в. *сабїраїи*. – Кад дѣбро угрїје, чѣла с дрѣчѣ кунї брѣзо (До). – Ў јесѣн, кад је лїпо врїме, ѣватї нѣшѣо рѣнѣ, рѣѣ кунї нѣшѣо, јѣда свѣкѣг кунї да ѣстанѣ у жївѣту (Љуб.).
- куннт**, кунїм свр. мит.; *уї. украс, уѣаїїї*.
- кура** ж мит. в. *курац; уї. іїшка*. – Јѣдна стѣрѣ бѣба, Мїруша, ѣмрла је, вїкала бї: “Нѣ чуди се чѣли мѣјѣј, / нѣ се чѣди кѣри тѣјѣј, / кѣко стрѣмо стѣјї, / стрѣмо вѣду дрѣї” (Хат.).
- курѣц**, кѣрца м мит. *їенїс, маїїјско средсїѣво за одѣлѣчѣње злїх очїју од ічѣла*. – Бѣба шїїчѣ, а прѣлазници је заѣркѣѣѣју, а ѣна тї нїма ізѣлї: “Нѣ курац, маїїко мѣденѣ, / нѣ курац, маїїко мѣденѣ, / ѣво вї..” па ѣдмѣрї ѣд шѣкѣ дѣ лѣкта (До).
- кутија** ж в. *їїїјѣло кошнїце*.
- # *~ за кад дво дїмїлїце, в. коѣа*.
- куѣа** ж **1.** *їрїродно зашїїїѣн іросїїор у кѣјем жїѣї ічѣлиѣе друшїїѣво. в. насїїѣмѣ, стїѣїлїшїїѣ, стїан*. – Ако је чѣла нѣшла сѣбї куѣу, нѣ морѣш је тї сѣѣїт, цѣба и чѣїна лѣбїїца (Биоци). **2.** *ѣїїїїїчкѣ ічѣлиѣи стїан, ѣѣїном у формулама за дозїѣвање рѣїѣѣа, в. дом, домак, ѣѣак; уї. мїрїс*. – Кад трѣѣѣї опрскѣју маїїїцу, чѣле ії-гѣнѣ из свѣјѣ куѣѣ (Дрѣч.). – Рѣј се сѣсїпѣ на вѣнѣнѣ врѣћу и ѣндѣ се кѣдом

угòнио у кућу (Биоци).

мѣднā ~ / мѣднā ~ (само у формулама за дозивање ројева).

кућа ж дем. (зап. Херц.) в. *ћелија*.

кућарица ж в. *узлудобар*.

кућница ж 1. *кошница у формули за дозивање ројева, в. кућа* 2. – Викали би: „У кућницу, мајко, у кућницу, мајко“, бацали би пијеска или земље да не побјегне (Глав.). 2. (зап. Херц.) в. *ћелија*.

кућат, -ам несвр. в. *куваји*.

куцанац, -нца м в. *йаљеница*.

куцат, -ам несвр. 1. *луикайи йо ројници или другом суду йриликом хвайања роја, в. куцикайи, куцкайи*. 2. в. *искуцавайи*.

куцкат, -ам несвр. дем. в. *куцайи*.

куцкат, -ам несвр. дем. в. *куцайи*. – Кад фино звйжћеш и у шикалицу куцкаш, рџ сльйеће (Вуч.).

кучара ж *савијено сјечиво на йчеларском ножу*.

Л

лавра ж (риј.) в. *ларва*.

ладнт (се), ладйм се в. *йровеййравайи (се)*. – Кад је вруће, вйдѣ се чѣле на лѣћелу како се ладѣ (Глав.).

лажнā мѣтица в. *нагри майица*. – Појавила се лажнā мѣтица, па чѣла самрла (Хат.).

лама ж (зап. Херц.) в. *каниа*.

ланкс-рўт м в. *ланксийрой-руйи*. – Дѣбар рџ за нџ пѣкрије свй дѣсет ланкс-рўтовй оквирā (До).

ланкстрот м в. *ланксийрой-руйи*.

ланкстрот-рўт м *Ланксийрой-Руйова кошница (ЛР), йийи настйављаче са десей оквира, в. кошница – елерова ~, ланкс-руйи, ланксийройи, леровка, Руйова кошница, руйовка*.

ларва ж *груја развојна фаза лејла – од йуцања јајейа до зайварања у ћелију, в. личинка, црв 2, црв – ойворени ~, црвић*. – Мѣтица снесе јаје, ондā око њега бўдѣ нѣшто-ног млијѣка и развијā се ларва (До). – Он не може да схвѣти да је свāкā ларва коју је доватила варџа потпуно нѣотпѣрна на бѣлести и скраћен јџ животнй вијек (Поль.).

ласта ж *ййица из йородице Hirundinidae, йрождрљивац йчела*. – Ласта, кажу, у лѣту тамāнй чѣле (Дол.). – О-тйца, ласта је нāјопāснйјā за чѣле (Ивица).

ластавица ж в. *ласйа*.

лѣгло с с. тант. 1. *йчелињи йодмладак у свим њѣйовим развојним фазама*. – Из трўтовскџ лѣгла се трўт рāћā (Вуч.). – Йако је новѣмбар, затворенџ лѣгла ймā јџ дѣста, али ймā и јāјā. Јѣднѣ гѣдинѣ на Бѣжић, фйн дāн, пчѣле лѣтѣ ко да је мај мјѣсец, повўчем ја јѣдан рāм и-срединѣ, кад тāмо ко коњскā плѣча затворенџ лѣгла у сред клўбета (Поль.). 2. в. *лежење*. – Тā нйје прекидала лѣгло преко зйме (Поль.). 3. *йросйор у йчелињем сйану йойуњен йчелињим йодмлайком, в. йлодишйе, уй. йрах*.

бѣлеснџ / бѣнџ ~ : здравџ ~ ; вāпненастџ ~, кāменџ ~ / камѣнџ ~ *болестй коју изазива йљивица Aspergillus; затворенџ ~, пѣклопњѣнџ ~ лејло у фази луикѣ; з(л)рѣлџ ~, старџ ~ л. йред завршѣйком развијкѣ; злџ ~, трўтовскџ / трўтовскџ / трўтйнскџ ~ л. из*

којеј се развијају *шрушкови*; **једнодневнѝ** ~, ~ *д-дана* в. јаје – *једнодневно* ~; **јесењѝ** ~, **кѝснѝ** ~ : **прѝлетнѝ** ~, **рѝанѝ** ~ л. *залежено крајем, односно ѝочейшком сезоне*; **кѝселѝ** / **кѝселкастѝ** ~ (в.); **крѝчнѝ** ~ (в.); ~ **ѝд матицѝ**, **мѝтичнѝ** ~ 1. л. *из којеј се развијају майице*, 2. л. *које је залеѝла майица*; **мјѝшинастѝ** ~ (в.); **младѝ** ~ л. у *ѝочейку развиѝка*; **њѝговат** ~, **рѝдит на лѝглу**, **(х)рѝанит** ~, **чуват** ~ *храниѝи и ѝријаѝи* л.; **ѝтворенѝ** ~ л. у *фазама јајѝа и ларве*; **рѝзбациано** ~ л. *расуѝо ѝо сађу, знак несѝособносѝи майице*; **трѝвање лѝгла** в. *ѝолаѝање јаја*; **чѝлињѝ** / **чѝлинскѝ** ~ л. *из којеј се лѝу радѝице*.

лѝжат, -ѝм несвр. в. *засјѝгаѝ*.

лѝжѝње с гл. им. од *лѝђ*, *извођѝње ѝчелињѝѝ ѝодмлаѝка*, в. *леѝло* 2. – Не ѝстављај чѝлу без ѝмало мѝда, јер тѝјем *убѝјаш ѝѝзин ѝнстикт за лѝжѝње* (Хат.). – *ѝстављаѝ младѝ сађе у плѝдѝшту погоднѝо за лѝжѝње* (Полѝ).

лѝзѝрва ж (риј.) в. *резерва*.

леквидѝрат, **леквидѝраѝ** свр. в. *ликвидираѝ*.

лѝм м в. *ѝройолис*.

лѝпѝзање с гл. им. од *лѝѝзаѝ*.

лѝпѝзат, -ѝм несвр. в. *ѝровѝѝраваѝ* (се). – *Лѝѝти, кад је вруђе, чѝле ѝзађу пред кѝшницу и лѝпѝзају крѝлима* (Хат).

лѝпѝзѝрат, **лѝпѝзѝраѝ** несвр. в. *лѝѝзаѝ*.

лѝпѝзит, -ѝм несвр. в. *лѝѝзаѝ*.

лѝпѝр м в. *лѝѝѝр*.

лѝпѝрсат, -шѝѝм несвр. в. *ѝровѝѝраваѝ*. – *Кад је вруђина, чѝла се лѝдѝ, лѝпѝришѝ крѝлима* (Вуч.).

лѝпѝрица ж в. *лѝѝѝр*. – *Лѝпѝрица залѝже гусѝницу и уништи сађе* (Глав.).

лѝпѝшат, -ѝм несвр. в. *ѝровѝѝраваѝ* (се).

лѝптѝр м *воѝѝани мољац у развијѝној фази*, в. *лѝѝр*, *лѝ(ѝ)ѝрица*, *лѝѝара*; *ѝѝ. мољац*. – *Лѝптѝр гусѝницу ствѝра* (Вуч.). – *Гусѝница, лѝптѝр, брзо уништи стѝрѝ сађе* (До).

вѝликѝ ~ в. *мрѝвачка ѝлава*; **мѝлѝ** ~, **чѝлијѝ** ~ в. *мољац – воѝѝани* ~.

лѝптѝрица ж в. *лѝѝѝр*.

лѝрѝвка ж в. *ланксѝроѝ-руѝ*. – *Ў мене су прѝтежно лѝрѝвке. ѝва лѝрѝвка и ѝва јѝванѝвићка, ѝне су нѝшто мањѝ* (Биоци).

лѝт м *крѝтање кроз ваздух*. – *По лѝту чѝла ти мѝреш оцијѝнит кѝлико је друштво јако, да ли ѝмѝ каквѝ бѝлести, да ли ѝмѝ грабежи...* (Ивица).

лѝта ж 1. в. *лѝѝо*, 1. – *Ка-чѝла дѝлази с пѝшѝ, нѝће ѝна ѝдмѝ на лѝту, него пѝнѝ под лѝту* (До). 2. в. *ѝадало*.

лѝтара ж (Бађ.) в. *лѝѝѝр*.

лѝтвица ж *ѝно оквира, јѝдна од ѝанких гвѝшчица од коѝих је скован оквир*, в. *гвѝшчица*, *ѝѝѝрика*.

бѝчнѝ ~; **гѝрњѝ** ~ в. *саѝоноша*; **дѝнѝ** ~.

лѝѝлица ж 1. в. *лѝѝо*, 2. (зап. Херц.) в. *излѝѝница*.

лѝѝит, -ѝм несвр. (дол. Нер., зап. Херц.) в. *лѝѝѝ*.

лѝѝт с оказ. (зап. Херц.) в. *лѝѝо*.

лѝѝо, (сјев. Херц.) / **лѝѝо**, с 1. *ѝролазни оѝвор на коѝници*, в. *баѝа*, *буѝа*, *враѝа*, *зарез*, *лѝѝа*, *лѝѝно*, *лѝѝа*, *лѝѝелица*, *лѝѝело*, *лијѝѝо*, *лиѝѝо*, *оканѝе*, *улаз*, *улазиѝѝѝе*. 2. в. *враѝаѝица*. 3. в. *ѝадало*. – *Фѝно лѝѝо, падају чѝле на ѝ* (Хат.).

дѝгнут ~ в. *оѝѝорѝѝ 2*; **зѝмскѝ** ~, **тѝплѝ** ~, ~ *на топло*, л. *ѝаралелно са оквирима*; **лѝѝнѝ** ~, (х) **лѝднѝ** ~ л. *ѝравно ѝосѝављѝно на оквиру*; **пѝмоћнѝ** ~ *друѝо* л. на *коѝници*; **сѝзит** / **сѝжит** – *сужѝват* ~ *смаѝи(ва)ѝи ѝролаз ѝчѝла у коѝницу*.

*прѣс на лѣту в. *йровјейтраваи* (се).

лѣто₂ с (Баћ.) в. *крило*.

лѣћ (се) лѣжем (се) несвр. *изводиѣи ичелињи йодмладак, в. замейѣи (се), коийѣи (се), црвиѣи / црваи, зацрвиѣи / зацрваи, йроцрвиѣи*. – Ндсѣ чѣла прѣшак, пѣчела је лѣћ (Глав.). – Пдслије свѣкѣ йзлеженѣ генерѣцијѣ, саће пѣстаје свѣ тѣмнијѣ, па трѣба свѣкѣ три-чѣтири гѣдинѣ замијѣнит саће у коме се лѣже чѣла (Цибр.). – Пѣчела је мѣтица лѣћ, полагаѣт јаја (Ивица). – У мене су чѣле више путѣ лѣти прѣстајале лѣћ, пѣд јесѣн пѣнѣ кѣша, дѣћѣ вријѣсак, дѣпѣт свѣ букѣтѣ, развѣја се (Хат.).

лѣћ, лѣжѣм / лѣгнѣм свр. в. *сјес 2*.

лѣћа ж в. *лейѣ*, – На стублини је лѣћа дшегѣна на прѣврнутѣ слѣво вѣ (Дол.). – Лѣћа се дѣље исијѣчала на латѣничкѣ слѣво вѣ (Ивица).

лѣћелица ж (ист. Херц.) 1. в. *лейѣ*; 2. в. *излейѣница*.

лѣћело с (Глав.) в. *лейѣ*.

дѣгнут ~ в. *оѣворий 2*.

лѣћес, лѣтѣм несвр. (ји. Херц.) в. *лѣћей*.

лѣћет, лѣтѣм несвр. (ист. Херц.) в. *лейѣиѣ, лѣћес*. 1. *крейѣиѣи се кроз ваздух*.

– То је било тѣ, у Лѣчиндолу, вѣдиѣѣ сам ѣе лѣтѣ чѣле у јѣднѣм правцу (Дол.). 2. (на извор хране) в. *сабираиѣ*. – Овѣ је гѣдинѣ слѣбо лѣћела на вријѣсак (Ивица).

лѣвада ж 1. в. *йаша 3*. – Иза врбѣ дѣћѣ лѣвада (Вуч.). – Овѣ гѣдинѣ ништа не мѣдѣ, ни занѣвет, ни пѣлим, ни дрѣча ни лѣвада (Дол.). 2. в. *мед – ливацѣки ~*. – Питѣм га: какав ти је овѣ мѣд? Кѣжѣ: лѣвада (Биоци).

лѣјеп м *смјеса вѣином дѣије мѣшѣрије (балѣѣа, иловѣча, брашино, йейѣо, крѣч) којѣм се обљѣйѣују сувишни оѣвори и сѣојѣви йокреѣиѣних дѣјѣлова на сѣшаринским кошиѣцама, в. балѣѣа, брашино, йалеба, йѣшла, ѣубре, замазак, иловѣча, клѣк, крѣч, лѣјѣйѣр, лѣиѣло, луѣ, лужина, мѣлѣѣа, йейѣо; уѣ. замазѣваѣи*. – Стублина је обљѣпљѣивѣна око зѣдужѣ лѣјѣпом, који се мијѣсиѣѣ од прѣсијѣнѣг пѣпѣла, вѣдѣ и крѣвлѣѣ бѣлегѣ (Биоци). – “Драго је као дѣчѣк од свѣже говѣѣѣ балѣге и лугѣ мијѣсиѣо лијѣп којѣм је отѣц замазѣваѣо дубѣвине” (М. Попадѣѣѣ. – Бреме заборѣва. <http://>).

лѣјѣпер м (Ком.) в. *лѣјѣ*.

лѣјѣпит, лѣјѣпѣм несвр. 1. (о пчѣлама) *зѣйѣвараѣиѣ йроѣолисѣм сувишне оѣворѣ на кошиѣци*. – Прѣполис је днѣ што чѣла сѣбе лѣјѣпѣ, зѣтѣвѣрѣ рѣпе на дубѣвинѣ (Вуч.). 2. (сѣтну основу) в. *ударѣиѣ*. 3. (о пчѣларѣма) в. *мазѣиѣ*. – Оѣтвори око зѣдужѣ на дубѣвинѣ лѣјѣпѣлѣни су лѣјѣпом ради зѣштѣтѣѣ о-чѣлѣ непријѣтѣлѣѣ (Биоци).

лѣјѣр м *мит. украсна биѣлка Lilium ѣѣјѣна у ичѣлиѣѣѣцима*. – У нашѣм пчѣлиѣѣѣку о-давнѣна рѣсте сѣбљѣица, дѣбѣвѣзна је чувѣркуѣѣа, а сѣм сам сѣдиѣѣ лѣјѣре и чѣлину лѣубѣицу (Пѣљ.).

лѣјѣска ж *медѣносни йрм Corylus avellana, в. лѣска, ѣѣсковина*.

лѣјѣтѣт, лѣјѣћѣм несвр. *лейѣјѣиѣи унаѣколо; уѣ. обљѣк чѣле*.

лѣјѣѣто₁ с (Глав.) в. *лейѣ*.

лѣјѣѣто₂ с в. *длѣјѣѣѣо 1*. – Йѣмѣм ја спѣцијѣлнѣ лѣјѣѣто за дубѣвине с којѣм йзнѣтра порѣвнѣм шѣпљѣѣ дрѣво (Хат.). – Стублина се правѣла ѣ-дѣба, бѣла су лѣјѣѣта код ковѣѣѣ кѣвѣѣна, с обљѣм сѣчѣвом, насѣдѣи се јѣдно мѣтар... (Биоци).

крѣвѣѣ ~ за дубѣвине, дѣблѣ ~, скѣблѣстѣѣ ~ (од уљѣштѣѣ) *исѣѣо*.

ликѣвѣдѣйѣрат, ликѣвѣдѣйѣрам свр. в. *смѣкнѣуѣи, лекѣвѣдѣйѣраѣи*.

лѣкѣсија ж в. *лѣкѣсија*.

лѣм м в. *лѣм, йроѣолис*.

лѣмѣн м 1. *медѣносна воѣѣка Citrus limonia medica*. 2. *лѣјѣк йроѣиѣив крѣчнѣѣ лѣѣла; уѣ. нисѣѣѣѣѣиѣн*.

лишће од **лимѹна** *средство* за *привлачење* *ројева*.

липа *медоносно дрво* из *рода* *Tilia*. – Наше *челе* *иду* *горе* у *Бијелу* *гору* и *доносѣ* *мѣд* са *липѣ* и са *вријеска* (*Вуч.*). – *Око* *нашег* *сѣла* *било* је *доста* *липѣ* (*Биоци*). – *Мѣдљикѣ*, или *сѣрѣ*, како се у *нас* *назива*, *обично* *будѣ* на *лишћу* *липѣ*, а у *нас* је *липа* *ријѣтка* (*Пољ.*).

липило с *ик.* (*зап. Херц.*) **1.** *в. љешило*. **2.** *в. лијей*.

липнт, **липим** *несвр. ик.* (*зап. Херц.*) *в. лијейши*.

липова *ж. в. липовача* (*риј.*).

~ *дубовина* *истио*.

липовача *ж* (*риј.*) *дубеница* *направљена* *од* *липовине*, *в.* *дубовина* – *липова* ~, *липова*, *липовина* **2**, *стублина* – *липова* ~.

липовина *ж 1.* *дрво* *од* *лије*, *цијењен* *материјал* за *израду* *дубеница*. **2.** *в. липовача* (*риј.*).

лиска *ж ик.* (*зап. Херц.*) *в. лијеска*.

лисњача *ж* *кошница* с *покрећним* *саћем* у *облику* *ормарића* *непромјенљиве* *зајремине* са *плодишћем* у *приземљу* и *медишћем* у *горњем* *дијелу*, *в.* *лишњача*. – *Названа* је *лисњача* *јер* *јој* се *оквири* *код* *прегледа* *помјерају* *ко* *листови* у *књизи* (*Цибр.*).

лиѹто с *ик.* (*зап. Херц.*) *в. иаша* **3.** у *формули* за *дозивање* *ројева*. – *Сиди*, *маћи*, *лиѹто* *ћемо* *брати*.

лиѹто *ик.* (*јз. Херц.*) *в. леѹо*.

личинка *ж* (*Ком.*) *в. ларва*.

лишњајева *трава* *в. узлудобар*.

лишњача *ж* *в. лисњача*.

лишће од **ораха** с *в.* *оровина*. – *Дѣси* *ми* се *да* *ми* *останѣ*, *рѣцимо*, *пѣт* *наставака* *које* *нећу* *користит* у *току* *љѣта* и, *да* *би* *их* *заштитио* *од* *мољца*, *напу-*
ним *један* *наставак* *сүвим* *лишћем* *од* *ораха* и *на* *њ* *наслажѣм* *наставке* с *празним* *саћем* (*Пољ.*).

лоѹза *ж* *дио* *шијеска*, *вертикални* *навој* *помоћу* *која* се *притиже* *даска* на *врећу* са *раскуваном* *вошићном* или *вошићаним* *тиројом*, *в.* *ивини*, *навој*, *чекрк*.

ломит, -*им* (*саће*) *несвр. в. резати*.

лопац, **лонца** *м* (*сјев. Херц.*) *в. ћуи*.

зѣмјанй ~, ~ *од* *зѣмјѣ* *истио*.

лонѹв / **лопѹв** -*ова* *м* *в.* *шућица*.

лүбања *ж* *мит.* *костур* *коњске*, *волујске* или *овнујске* *лаве* у *ичелишњаку* *на-*
шакнуи *на* *моићу* *збој* *урока*, *в.* *лава* **3**, *коњска* *лава*, *костии*, *костур* **1**.

коњска ~; ~ *од* *вола*; ~ *од* *коња*.

лүг *м 1.* *в. лијей*. **2.** *средство* за *уијврђивање* *поријекла* *шућица*.

~ *откуван* у *води* *в. лукија*.

лүжина *ж 1.* *в. лијей*. **2.** *в. лукија*.

лүк *м* *поврћина* *биљка* *Allium*.

бијелй ~ **1.** *средство* *којим* се *изједначава* *мирис* *грушијава* *која* се *сијају*, *в.* *млаћеница*; **2.** *лијек* за *кречно* *лејло*; **црвенй** ~ *средство* за *ублажавање* *бола* *од* *ичелинеј* *убода*.

Лүка *м* *име* *ич.* *грушијава* *нашалој* *ројењем* *на* *Лучиндан*. – *Има* *слүчајѣва* *да* се *рѹѣ* на *Лүчин* *дан* и *јостала* *жива*, и *идуће* *годинѣ* *каже*: “*Дајте* *мало* *из* *Лүкѣ!*“ (*Коњ.*). – *Кад* *би* се *рѹјила* *на* *Лүчин* *дан*, *онда* *би* је *Лүком* *назвали* (*Хат.*). – *Мѹј*

ђед једну дубовину зове Лука, а мени то чудно, па га приупитам. "Мој сине", каже, "рђила се о Лучину дану чела и она је скупила рану и преживјела до наредне године и ту дубовину смо назвали Лука" (Ивица).

луксија ж в. *лукишија*.

лукшија ж *средство за дезинфекцију кошница, в. ликсија, луг – ~ ошкучан у води, лужина, луксија*.

лула ж 1. в. *ћелија*. – Виша је лула ће се трут леже од луле ће се радилица леже (Вуч.). – Једне године су ме насáдили, дали ми сáтне основе у којим је било парафина, а било вруће, па се саће отопило и покварило се оне луле, лулице (До). 2. в. *маиичњак* (јуж. Херц., дол. Нер.). – Ја сам једном из дубовине специјалним ножем дйзб-не луле (Биоци). 3. в. *димлица-лула*. 4. *обична лула којом се умирују ичеле гуванским димом ирилицом мањих интјервенција у кошници*.

~ *дд матице в. маиичњак; ~ о-трүтинё, трүтовскá ~ / трүтовскá ~ в. ћелија – ишрујовска ~; ~ о-чёлá, чёлијá / чёлина / чёлињá / чёлинскá ~ радиличка ћелија*.

лулица ж (ист. Херц., дол. Нер.) в. *ћелија*. – У старом саћу су лулице суже-не, иж њи се леже ситна, неквалитетна чела (Хат.). – Кад изађе легло, оно оставља дпну у оној својој лулици (До). – Ка-су пчеле прерáдиле тај мед и пчеле да печете лулице, нешто је тај мйрис (Пољ.).

~ *о-чёлá радиличка ћелија*.

луталница ж в. *ишућица*.

лутка ж *ишећа развојна фаза ичелињеи иодмлатика, в. легло – зайворено ~, иоклољено ~*.

лүцёрка ж *медоносна култура Medicago sativa*.

Љ

љанйк, -йка м (јн. Херц.) в. *челињак*. – Допричјвало се да је ту бйио љанйк и ту ймá један велики камён, удубљење, каменица су зваи и ту су биле челе (Глав.). – У љанйку су људи највише сáдили челину љубицу (Дол.). – Све те пчеле је нашб у шуми и тако је створио љанйк (Пољ.).

Љанйк м *веома чест микроиојоним у источној Херцејовини*.

Љанйште с *микроиојоним у околини Требиња (ОП САНУ XIX-XX, 595)*.

љенáк, -áка м (јз. Херц.) в. *челињак*.

љенак, љепка м в. *иroyолис*. – Швабо је стављб чёлу у стаклену кошницу, али она ймá свој љепак, ко смóла неká, толикó је он јáк кад залијепи поклопац па га отвориш, пукне ко плашљивац (Биоци).

љепило с (ист. Херц.) в. *иroyолис*.

љёсковина ж *медоносно ирмље, в. лијеска*.

љуба ж *маиица или ичела, хийокористйик којим се у формулама умољава рој да не иобјеине, в. љубав, мајка медена, мајчица*.

љубав ж в. *љуба*. – Да јој не би урекли чёле, дёрё се баба : "За љубав, мајко меденá, у кућицу, мајко меденá" (До).

љубићица ж (Мусл. у дол. Нер., риј.) в. *љубица*.

љубица / **љубица** (риј.) / **љүбица** (риј.) ж *биљка Melissa officinalis, чијим се мирисом иривлаче ројеве, в. маиичњак 3, челинска ирава*. – Мázали би рóјницу оном челином љубицом (Глав.). – Љубица ймá јáк мйрис, чёла йде нá тá мйрис (Драч.).

бијелā челијā ~ мегоносна биљка; ~ за шикāње, мāтичнā ~, о-челā ~, ћелијā ~ / ћелињā ~ / ћелнā ~ / челијā ~ / челина ~ / челинскā ~ / челињā ~ / челнā ~ / челнā ~ *Melissa officinalis*; трљат ~ / тргт ~ – натрљат ~ / натргт ~ / протрљат ~ / протргт ~ / растрљат љубицу / љубицџм њечийи сџабљике миришљаве биљке на љосуди у коју се хваџа рој; црвенā челијā ~ мегоносна биљка.

љубичица (риј.) / љубичица (риј.) ж в. љубица.

љуснура ж оказ. в. кошуљица. – Свāки пџт ка-се излџе чџла, љ воску џстаје џнā љуспура (Дол.).

М

мāзāње с гл. им. од *мазāи*.

мāзат, мāжџм несвр. 1. (о пчелару) зāиварāи љџљивом сџјесом неџџџребне џџворе на сџаринској кошници, в. лијџийи 3. 2. џрљāи ројницу или кошницу миришљавом џравом ради џривлачења роја. – Мāзали би шикалицу свāки другџ-трџџ дāн челињџм љубицџм (Дол.).

мāјка / мāјка ж 1. в. љуба. 2. в. сџарка.

~ мџденā в. љуба.

✽вратит се – враџат се на мāјку в. враџийи се – враџийи се на бабу..

мāјскā / мāјскā бџлџс џчелињā џоленска џоксикоза, в. врџџлавица. – У пчелā обџљелџх од мāјскџ бџлџсти пџвећāн је зāдак (Цибр).

мāјџнна дџшица (Мусл. у дол. Нер.) в. мāјчина дџшица.

мāјчина дџшица мегоносна биљка *Thymus serpyllum*, в. босиљак – дивљџ ~; уџ. ива.

мāјчица ж в. љуба. – «Ў куџицу, мāјчице; љ куџицу, мāјчице!» – викали би ка-се чџла рџјџ (Хат.).

мāказе, мāкāзā ж мн. мит. (Баћ.) средсџво за одџијање џуџица, сџављане џред улаз у кошницу, в. ножице.

мāлиина ж мегоносни жбун *Rubus idaeus*. – џд малинџ се чџла лџјџпо пџмогнџ, чџдан је њџзин мџд, фџн, пџтак (Вуч.).

мāна ж арх. (ји. Херц.) в. мџљика.

мāрва ж в. чџла 4.

марлџјисāн -а -о в. зāйчаћен.

~ мџд; ~ сāт / сāт, ~ саће.

марлџјисат, -шџм несвр. в. мухурлџјисāи, џечāиџиџи.

мāска (Баћ.) / мāска (Ком.) ж в. кайа 1.

чџлāрскā ~ исџо.

маслāчак, -чка / маслāчак, -чка м мегоносна биљка *Taraxacum officinale*, в. маслāцац. – Иза дрџјџна џндā дџџџ маслāчак, џн је добар и за салāту (До).

маслāчац, -чца м в. маслāчак. – Ў нāс чџле у прџљџџе прџвџ џдџ на бџџр, па на маслāчац, џнџ црвенџ (Хат.).

мāтица ж 1. џчелињā женка са развџјеним џенџјским џрāнима, в. џлава 4, домаџин, љуба, ма^тца, меда, сџарџиџина. – Јџдан је домаџин љ куџи и јџдна је мāтица у кошници (Дол.). – Ако није млада мāтица, онда чџлџ нџмā нијад (Вуч.). – Рџјџвā мāтица је кāдра да снџсџ и пџ дџвије џ пџ хџљаде јāјā нā дāн (Цибр.). – Стāрā мāтица џде с рџјџм (Глав.). – Зā дџвā-трџ дāна, џдџм у чџлињāк да вџдџм штā је с мāтицама: у прџвџ кошници стāрā мāтица џплоћџна, леже, љ другџј мāтица џплоћџна, а у трџџј

неоплођена (Ивица). 2. в. *сїарка* арх.

блѣсавā ~, *изрођенā* ~, *лудā* ~ м. која у *исїу* ћелију *полаже* *по* више јаја, већином *їруїшовских*; *дāt / дōдат* – додāvат *мātицу*, *мијѣњат / мињат* *мātицу*, *промијѣннт / промињит* *мātицу* *замјѣњиваїи* *сїару* и *неквалиїейїну* *младом* и *квалиїейїном* *маїицѣм*; *дōзрелā* ~, *стārā* ~ м. *излежена* *їрейшодне* *їодине* или *їрије* *младе* *маїице*; *їспрāvїā* ~ м. *без* *їїелесних* или *функционалних* *недосїїаїака*; *їāловā* ~, *нѣплоднā* ~ м. *несїособна* за *лежење*, *крāшкā* ~ м. *крањске* *расе*; *лāжнā* ~ в. *нагри* *маїица*; ~ у *ћѣвојачкѣм* *стāњу*, *неопārенā* ~, *неоплођенā* ~ : *опārенā* ~, *оплођенā* ~, *плōднā* ~ м. која (ни)је *сїарена* са *їруїшѣм*; *млādā* ~ м. *излежена* у *їекућѣј* *сезони*; ~ *їнвалїд*, *нѣполетнā* ~, *оштећенā* ~, *сакатā* ~ м. са *ошїећеним* *неким* *орїаном* за *креїшање*; *проїзвес* – *проїзводїт* *мātицу*; *рѣзѣрвнā* ~ / *рѣзѣрвѣ* ~ / *рѣзѣрва* *мātицѣ* в. *резервна* *маїица*; *рѣјевскā* ~ / *рѣјевā* ~ м. *излежена* *їриликѣм* *їрироднѣј* *ројења*; *смāкнут* *мātицу*, *ўбит* *мātицу* *униїиїїїїї* *неквалиїейїну* или *сувиїну* *маїицу*.

**врātїт се* – *врāњат се* *нā* *мātицу* (о *роју*), в. *враїиїї се* – *враїаїї се* на *бабу*..

мātићнāк м (Мусл. у дол. Нер.) в. *маїицнāк*.

мātицнā *љубица* в. *љубица* 1.

мātицнā *рѣшетка* (риј.) в. *решѣїка*.

мātицнї *кāфез* в. *кавез*. – *Мātицнїх* *кāфѣзā* *їмā* *рāзнїје** *облїкā* и од *рāзнїје** *материјālā* (Цибр.).

мātицнāк м 1. *велика* *ћелија* у којој се *леже* *маїица*, в. *жїр*, *лула* 2, *їрирасїїак* 1, *сїса*. – *Пнāше* *мѣне* *казїват* да *проїзводїм* *мātице*: *ўзми* *лѣтвицу* *мālў*, па *мѣтнї* по *срѣ* *лѣгла* *тў* *лѣтвицу*, а да је *млādѣ* *лѣгло*, *јаја* да *су*, и *їдндā* *свāкā* *прāvї* *про-ногā* *штапїћа* *мātицнāк* и *їдндā* *мātицā* *їзаћѣ* *чўдо* *јѣдно* (Вуч.). – *Кад* је *мātицнāк* *кѣ* *сїса*, то је *дѣбар* *мātицнāк* (Дол.). 2. в. *нуклеус*. 3. в. *љубица* (риј.).

залѣжен ~, *пўн* ~: *незалѣжен* ~, *прāзан* ~; *зātворен* ~ : *ѣтворен* ~; *з(д)рїо* ~ м. *из* *коїа* *ће* се *ускоро* *излѣї* *маїица*; *кїдāње* *мātицнāкā*, *кїдāt* ~, *ѣткїнут* ~, *ѣдрезāt* ~ *одсїїранїїї* *нѣїоїїребан* м.

мā'ца ж (Баћ. Брест.) в. *маїица* 1.

мāћа / *мāћа* ж *биљна* *їљивична* *болесїї* која *обусїавља* *лучење* *некїїара* и *медљике*, в. *медич* 2, *їламењача*, *їноња*. – *Чїм* *мало* *кїшѣ* *пāнѣ*, *ѣто* *мāћѣ*, *прѣкїнѣ* се *пāша* *скрѣз* (Ивица). – *Рāнїјѣ* *су* *биле* *рѣдне* *гѣдине*, *нїје* *бїло* *нѣкїје* *ѣтрѣвā* и *мāћā* *ко* *дāнас* (Биоци).

*«*Пāла* *мāћа* *нѣдāћа*», *кāжѣ* се (Корит.).

мāховина ж в. *їаучина*.

мāцин *рѣп* в. *руњевац*.

мāчковина ж *медоносна* *биљка*.

мāша ж мит. *ваїцрāљ* *који* се *сїавља* на *кошнїце* *ради* *зашїиїїїе* *їчѣла* *од* *злїх* *сїла*.

мāшїна ж 1. (Селъ.) в. *врцāљка*. – *Стāновали* *смо* у *Стѣцу*, а *чѣле* *су* *нам* *бїле* на *сѣлу*, *тāмо* *смо* *ў* *стārѣј* *кўћнї* *држали* *кѣшнїце* и *мāшїну* и *свѣ* *ѣстāлѣ* (До). 2. в. *їреса* 1.

~ за *сāће* *саврѣмени* *урећāj* за *їроїзводњу* *сāїнїх* *оснѣва*; ~ за *фрїцāње* (ист. Херц.) в. *врцāљка*.

мāшїце, *мāшїцā* ж мн. *метāлна* *иїїиїїāљка*, *їриручно* *средсїїво* за *ѣдвājањење* *воскa* *од* *вошїїїне*. – *Јѣдан* *мāшїцама* *држї* *врѣлу* *врѣћу*, а *дрўгї* је *мāшїцама* *зāvїјā*. *Тāкѣ* се *мўчило* *прїје*, *брѣз* *прѣсѣ*, *брѣз* *їчѣга* (Дол.).

мѐд, мѐда м 1. *йчелиња храна и йчеларски йпроизвод*. – Свй мѐдови из Ёрцеговинѐ су добри и чисти (Хат.). – Мѐј мѐд из стублинѐ је йшѐ за лијѐка у Ёрцег Нѐвй (Биоци). – Тај йзврцани мѐд бй'о је ма'ло гѐркас за рѐзлику о-другѐх нѐшйх мѐдѐва, али је ймѐ прйјѐтан уѓус (Пољ.). 2. *в. уљевица*. – Кад чѐла дѐнесе мѐд у кошницу, ѓн је жѐтак, кѐплѐ из нѐгнутог рѐма кѐ вѐда (Дол.). Пошто су пчѐле унйјѐле у кѐшнице знѐчѐјну количину тѐг мѐда, а рачунао сам да ће ймат нѐпријѐтан уѓус (Пољ. *в. Текштови*). 3. *воћни сок*. – Нѐ мореш о-чѐлѐ нйједну смѐкву уѓрат, йж њи свѐ кѐплѐ мѐд, па чѐле навѐлиле (Драч).

бѐгремов ~ *в. бајремовац*; бѐсанскй ~ *м. из Босне (ливадски, шумски)*; брѐјанскй ~ *м. из брѐга*; вѐренй / вѐренй / вѐренй ~, грйјѐнй ~, кѓвѐнй / кѓхѐнй ~, прокувѐнй / прѐкухѐнй ~, тѐплѐнй / тѐпјѐнй ~ *м. одвојен од вошййине тријањем*; вйдовскй / вйдовданскй ~ *в. вйдовшйяк*; вријѐсков / врѐсков / вријсков / вријсков ~ *в. вријесковац*; врѐцѐнй / врѐцѐнй / врѐцѐнй / фрѐцѐнй / фрѐцѐнй ~ *м. исцйресен из саѐа йомоћу врѐцѐлке*; Гѐспојин ~, јѐсењй ~, мйјѐљскй ~ *јесењи м.*; дѐтелинскй / дйтелинскй / ђѐтелинскй ~ *м. од гјѐйѐлине*; дрѐчин ~ *м. од граче 1, 2*; дрвѐнй ~, шѓмскй ~ *м. од шумској дрвѐћа*; зѐбулѐн ~, заливен ~, запѐчаћен / запѐчећен ~, зѐтворен ~, з(д)рйѐ / зрѐѐ ~, марлѐјисѐн / мурлѐјисѐн / мухурлѐјисѐн ~, пѐклопљен ~, прѐраћен ~ : зѐлен ~, млѐд ~, нѐзабулѐн ~, незапѐчаћен / незапѐчећен ~, нѐз(д)рйѐѐ ~, немарлѐјисѐн / немурлѐјисѐн / немухурлѐјисѐн ~, непѐклопљен ~, ѓтворен ~ *в. мед 1, односно мед 2*; йлйнскй / йлиндапскй / йлйндѐнскй ~, ~ йлйнштѐк / йлйнштѐк ~ *м. изваћен на Илйндан*; кѐдулѐн / кѐдујип / кѐдујскй, пѐлимов / пѐлинов ~ *в. йѐлимовац*; кѐстѐнов ~, кѐшѐанов ~ *м. од кѐстѐна*; лйвацкй ~ *м. сакуйљен са ливаѐе*; ~ лйпов / лйпскй ~ *м. од лйје*; лѐковит ~; ~ за лијѐка / ~ за лнјѐк *м. намијењен за лйјечење*; ~ у саћу / у саћу / у сѐту / у сѐту *м. који се једе са саћем*; мѐдљиков ~, сѐров / сѐрнй / сѐринѐй ~ *в. мѐдљиковац*; млѐдй ~ с вѐском ушећерен *мед у младом саћу, цйјењена йослѐстйица*; муљѐпй ~, невѐрепй ~, нѐкувѐнй ~, тйјѐштѐнй / тйјѐштѐнй ~, цйјѐћенй / цйјѐћенй / цйјѐћенй ~ *м. исцйјењен из саѐа йод йришйиском на обичној шѐмйѐрашурй*; пѐтровскй ~ *м. изваћен на Пѐйтровдан*; планинскй ~ *м. из йланине*; пѐмијѐшѐнй ~ *м. са разних мѐдоносних бйљѐка, йѐлифлорни м.*; сйкавичин ~ *м. од сјекавице*; спѐсовскй ~ *м. изваћен на Сйасовдан*; ђѐтнй ~ *м. од некйѐара*; укрѓћенй ~, ус(т)ријѐшѐнй ~, ушећеренй ~ *м. који је очврснуо*; (х)умнй ~ *м. из хумнине, из јужних крајѐва*; чйстй ~ *м. од једне мѐдоносне бйљѐке, монофлорни м.*

*о мѐду рѐдит, а прѐсте не облызѐт... *окорисшйиши се обавѐјајући йѐвјерену функцију*; слѐдак кѐ мѐд, слѐћй ѓд меда; у мѐду мѐд *ако се йчѐлама осйѐви довољно меда за њихову исхрану, њѐѐв йринос бйће обилан*; (у)пѐла му сѐкира (кашика) у мѐд *изненадан добйшѐк*.

мѐдѐр (јз. Херц.) / мѐдѐр (си. Херц.) м 1. *йчелар коме је цйљ шйшѐ већи добйшѐк од йчѐла, в. мѐдоња, слѐйкоуз, чѐлац*. – Мѐдѐр глѐдѐ да йзвѐди штѐ више мѐда, а зѐ чѐле нѐ мѐрй (До). – У чѐлѐрѐ је тѓп нож, а у мѐдѐрѐ је ѓштар нѐж (Корит.). 2. *йчелар добар йпроизвођѐч меда (риј.)*. 3. *в. мѐдѐра*.

Мѐдѐр м *йрезиме у Пойову*.

мѐдѐра ж *йчелиње друшйтво склоно јѐчем сакуйљѐњу меда, в. мѐдар 3, мѐдѐрица 1, мѐдоња 1, радйлица 2, чѐла – радна ~, радуља 2*.

мѐдѐрица ж 1. *в. мѐдѐра*. – Та чѐла прѐвй кѐнтра саће, не мѐгу се више сѐтит кѐко се звѐла, тѐ је нѐјбољѐ мѐдѐрица (Хат.). 2. (ји. Херц.) *йчѐла радйлица која доноси уљевицу*. – Мѐдѐрице йдѓ у пашу и кѓпѐ мѐд (Дол.).

мѐдвид м *ик. (зап. Херц.) в. мѐћед 1*.

мѐдвич м (зап. Херц., риј.) *в. мѐдич*.

мѐденй / мѐденй (риј.) -ѐ -ѐ *који се односи на слѐйкйше сйрављѐне с мѐдом*.

мѣдени пѣкмез *йосласѣица* од укуваної мѣденої расѣвора. – Муслимани су правили мѣдени пѣкмез од слаткѣ водѣ у којој је испирана воштина (До).

мѣдењак, -ака м *суви колачић замијешен с медом, в. колач 2, колач – мѣдени* ~. – Жѣне су правиле мѣдењаке, ђѣца су то радо јѣла (Дол.).

мѣдѣње с гл. им. од *мѣдиш*. – У Попову пољу је било нешто бoљѣ мѣдѣње пѣли-ма него у нас ође (Вуч.).

мѣднт, -йм несвр. **1.** *лучиши некѣтар или мѣдљуку, в. ѣагаѣ на (извор хране).* – У мојој младости су лековите траве мѣдиле и чѣле добро радиле (Вуч.). – Нѣшта ове годинѣ нѣје мѣдило (Дол.). – Ако нѣје мѣдило прoљѣће, мѣдила је јѣсен, а ове годинѣ ни једно ни друго. Катастрофа! (Биоци). **2.** *в. сабираш (риј.).*

мѣдић м (дол. Нер.) *в. мѣдич.*

трoват ~ (о медоносном биљу) *оболијевати од маће.*

мѣдич м **1.** *в. мѣдљика.* – Знам, за мога живота само да је два-три пута клѣн или цѣр излучио мало мѣдича. Неко вели мѣдич неко сѣра. Нѣје то ко што је прије било, како су причали старѣ (Ивица). **2.** *в. маћа (сјев. Херц., дол. Нер. риј.).* – Мѣдич панѣ на дрво, али нѣје за чѣле, не знам... (До).

мѣдиште / мѣдиште / мѣдиште с *дио шијела кошнице, настѣвак, у који се смјешта мед, в. мѣдише.* – Прво смо радили с југословѣнкама, онда смо имали мѣдиште у југословѣнки, а плoдиште у јовановићки, она је виша од југословѣнкѣ (Дол.). – Кад зазимљујемо чѣле, обично им скидамо мѣдишта (Биоци).

дѣгнут – дѣзат ~, скинут – скидат ~ : мѣгнут – мѣтат / мѣтат ~, ставнт / по-ставит – стављат / ставјат ~ одузети, односно догаѣи мѣдишије на кошницу настѣвљачу.

мѣдише с (Баћ., Румб.) *в. мѣдишије.*

мѣдљика ж **1.** *слашки сок који ѣчеле сакуѣљају са лишћа неких биљних врста и ѣперађују у мед, в. мана, мѣдна роса, мѣд(в)ич, мѣдун, сѣра.* – Чѣла лѣти с лишћа скуплѣа мѣдљуку, прије би рекли: пала сѣра (Хат.). **2.** *в. мѣдљиковац.*

мѣдљиков -а -о *који се односи на мѣдљуку, в. сѣрићи, сѣрни, сѣров.*

~ **мѣд** *в. мѣдљиковац.*

мѣдљиковац, -oвца м (риј.) *мед од мѣдљике, в. мед – мѣдљиков ~, сѣров ~.* – На мѣдљиковцу се не смију зазимит пчѣле јер је тешко пробављив (Цибр.).

мѣдна плoдча *оказ. ист. (Хут.) камена ѣреса за исѣшкѣвање меда из саћа.*

мѣдни / мѣдни (риј.) -а -o *који се односи на ѣчелињу храну, ѣчелиње ѣрађевине и сѣанове, на ѣчеларски ѣрибор.*

мѣдoвина ж **1.** *алкохолно ѣиће од меда, в. мѣдово вино, мусхелез, шербѣш 2.* – Правито сам и мѣдовину: узмѣм око пѣт кила меда и додам пѣтнѣс литѣра водѣ и то се фино прокува па се процијѣди и успѣ у бачву да oстој ко вино, и бѣдѣ пиће – не треба ти причат (Вуч.). **2.** *безалкохолни најѣшак од меда, в. шербѣш 1.*

мѣдoвњача ж *жестико алкохолно ѣиће сѣрављено од меда.* – Ми смо пѣкли ракију мѣдoвњачу. Узаврѣ исто ко грoжђе, прѣврѣ свѣ (Дол.).

ракија ~ *исто.*

мѣдово вино *в. мѣдовина 1.* – Прије су правили мѣдовину, мѣдово вино – тако су га звали кад прѣврѣ (Хат.).

мѣднос м *в. ѣаша 1.*

мѣдносан / мѣдносан -сна -сно *боѣаѣ ѣчелињим храњивим сировинама.* – Прије је биле било знатно више мѣдоносно него данас, стока га је ѣубрила (Ивица).

мѣдоноша / мѣдоноша ж *биљка извор некѣтара и цѣвѣјноѣ ѣрашка.*

мѣдоња м **1.** *љубишељ меда, в. мѣдар 1.* **2.** *в. мѣгара (риј.).*

мѣдун м (јуж. руб Херц. риј.) **1.** *в. мѣдљика.* **2.** *в. мѣдљиковац.*

мїшїј кукѹруз медуносна биљка.

мїшобранка ж в. *врайшица*.

мјешина ж 1. *мијех који је служио за самоошакане меда, в. мијех 3.* 2. *иририрана бравља кожа у којој је држан и ирансиоршован мед.* — Мед је прије држан у мјешинама, кацама, ћуповима (Хат.).

мјешинастѳ лѳгло вирусна ичелиња болест која се развија по зашварану ћелија; уи. *хлорфеникол*.

младѳ ж ичелиње друштво настало овогодишњим ројењем (риј).

младунац, -нца м (Столац) в. *иријенац*.

млаћеница ж кисели најишиак од обраној млијека, средство за сјајање ичелињих друштва, в. *лук* — били ~, *млијеко 2*, *ракија* — лозова ~, *лоза* ~.

млијѳко с 1. в. *млијеч*. — Матица снесе јаје, онда око њега бѳде нешто оног млијека и развија се ларва (До). 2. *средство за састављање ројева.* — Кад би састављали више парожак у једну дубовину, прскали би ѳи млијѳком и шећером да се не би исклале, већинѳом само млијѳком (Глав.).

млијѳч м ж излучевина млијечних жлијезда младих ичела радилица којом оне хране ичелињи ѳодмлацак, као и матицу ѳоком ѳеној чистиавој живош, в. *млијеко 1*, *млијечак*, *млијечац*. — Млијѳч, то је специјална храна, с млијѳчом чѳле матицу хранѳ (Дол.). — Отац ми је причѳ да је чѳелињи млијѳч добар за живце (Глав.). — Ја нијесам вадиѳ ни пра ни матичну млијѳч, јер је тѳ компликовано (Глав.). — Четврти дан вади ону млијѳч (Вуч.). — Знам за матицу да је ранѳ с онѳом млијѳчи (Ивица).

матична ~, *чѳелињи* ~ *истиѳ* (риј.).

млијѳчак, -чка м в. *млијеч*.

млијѳчац, -чца м в. *млијеч*.

млијѳчер из смѳкова листа м средство за ублажавање бола од ичелиње иубога. — Кад ме јако забѳли чѳелин ујед, ја-нѳ мјесто намажем млијѳчером и-смѳкова листа, ѳдма ми лакне (Дол.).

мѳдра галица средство чијим се раствором дезинфикују кошнице.

мѳдра сѳкавица ик. (зап. Херц.) медуносна биљка.

мѳљ м (сјев. Херц.) в. *мољац*.

мѳљац, мѳља м *вошшани мољац, двије врсте лейштира* (*Galleria mellonella* и *Achroia grisella*) који уништвају слабија ичелиња друштва и резервно саће, в. *гѳсеница*, *лей(ш)ир*, *лей(ш)ирица*, *мољ*, *муљац*. — Саће уништѳва мѳљац, од лептирицѳ се ствѳра мѳљац, гѳсеница (Дол.). — Није тад било некије болестѳ, само је гѳсеница, ѳнѳ мѳљац, напала ваѳсак (Биоци).

ваштани / *воштани* ~, *ваѳков* ~ *истиѳ*.

мѳсѳр м (ји. Херц.) в. *ирос*. — ѳбјесиѳ се мѳсѳр ѳ-грану, трѳба га ушѳкат (Глав.).

мрѳв м *инсекаш из иородице Formicidae, ичелиња шѳешѳочина*. — Мрѳви улазе у кошницу по мѳд, али нијѳсу ѳпасни (Вуч.).

мрѳвак, -вка м медуносна биљка.

мрѳвињак, -ѳка м медуносна биљка.

мрѳжа ж 1. (ист. Херц.) в. *каја 1.* 2. в. *венишлација 2*.

~ *венишлације* в. *мрежа 2*.

мрѳжица ж в. *венишлација 2*.

мрѳзнут се, -нѳм се несвр. (Ком., Коњ.) в. *шећерни се*.

мрѳјет, мрѳм (о пчелама) несвр. *губиши живош, в. инуш, умираш*. — Свака

недаћа ударила на челе па мрѹ (Драч).

мрѹт, мрѹм несвр. ик. (зап. Херц.) в. *ѹнуѹ*.

мртвачкѹ глава *лейѹир* *Acherontia atropos*, *који сише мед и убија ѹчеле*, в. лептир – велики ~. – Лѹптѹр мртвачкѹ глава ѹ ѹн нападѹ чѹле. Вѹдѹиш га на дваѹстак мѹтарѹ, кѹ мѹлѹ тѹца (Хат.).

мртвѹвошћина ж (сјев. Херц.) в. *мрѹвовошћина*.

мртвѹвошћина м 1. *вошћина од ѹинулоѹ ѹчелињѹеѹ друшћивѹ*. 2. в. *стѹаровошћина*. 3. (си. Херц.) в. *грозѹа*.

мртвѹвошћина ж (Зав.) в. *мрѹвовошћина*.

мртѹвошћина ж в. *мрѹвовошћина* 3. – Ка-се вѹшћина ѹскувѹ, чћс вѹсак ѹдѹ на вр, ѹстаје на вѹди, трѹлеж пѹдѹ на дно, тѹ би звѹли мртѹвошћина (Глав.).

мѹа ж в. *мува*.

мува / **мѹва** ж в. *муа*, *муха* 1. в. *чела* 1. – Јѹчѹн су мѹве дѹбро нѹсиле (Пољ.). – ѹбично питѹмо јѹдан другѹг: "Штѹ ти радѹ мѹве?" Тѹ је ѹ нѹс кѹ ѹзречица нѹкѹ (Корит.). – Рѹјетко би Мѹлоје рѹкѹ чѹла, него вѹзда мѹва (Ивица). 2а. в. *чела* 3а. – Прије, нѹ би те нѹко питѹ: "Кѹлико ѹмѹш чѹла?", него: «Кѹлико ѹмѹш мѹвѹ?» (Дол.). 2б. в. *чела* 3 б. – Рѹјиле се данас па ѹтишла јѹдна мѹва (Ивица). – Дѹгла се мѹва изнад топѹлѹ (Пољ.). 3. в. *чела* 4. – Онѹ горе из Зѹслапа запѹле чѹлу, дѹгну мѹд и мѹни порѹчѹ: "Дѹђи, Блѹгоје, нѹси мѹву" (Вуч.).

мѹвица ж (риј.) в. *радилица* 1.

мукет м (сјев. Херц.) *ѹанка*, *сѹирално савијена вошћана свијеђа*.

мѹљ м мит. *жѹшћко блаѹио из вѹдошћина које се стѹавѹа на кошнице ради зашћишћѹ ѹчела од урока*.

мѹљѹнѹ / **мѹљѹнѹ** -ѹ -ѹ исцијеђен из сађа ѹод ѹришћском на обичној ѹемѹратѹри.

~ мѹд.

мѹљѹњѹ с гл. им. од *муљѹи*. – Мѹд се одвѹјѹ од сађа мѹљѹњѹм (Цибр.).

мѹљѹт, -ѹм несвр. в. *ѹњечѹиѹ*. – Сађѹ се мѹљѹло, стѹискало рѹкама (Цибр.).

мѹљѹц, -љѹца м (сјев. Херц.) в. *мољѹц*.

мурлѹјѹсѹн -а -ѹ в. *зѹйечађен*.

~ мѹд.

мурлѹјѹсѹт, -шѹм в. *ѹечѹишћѹ* 1.

мурѹвац, -ѹвѹца м оказ. (Зав.) *дубеница најѹрављѹена од мурѹвине*, в. *мурѹвина* 2, *улиште* – *мурѹво* ~.

мурѹвина ж 1. *дрѹво од мурѹве* (Morus), *дудѹвина*, *цијеђен маѹѹеријѹл за израду дубеница*. 2. в. *мурѹвац*.

мусхѹлез м (Благ.) в. *медѹвина* 1.

мѹха ж (Мусл.) в. *мува*.

мѹхур м (Мусл. у дол. Нер.) в. *ѹечѹиѹ*.

мухурлѹјѹсѹн -а -ѹ в. *зѹйечађен*.

мухурлѹјѹсѹт, -шѹм несвр. (Мусл. у дол. Нер.) 1. в. *ѹечѹишћѹ* 1. 2. в. *лијејѹиѹ* 1.

мушѹма ж (дол. Нер.) в. *вошћѹница* 2.

мушкѹрац, -рѹца м в. *нерѹјѹка*.

Н

набудурок прил. мит. *не буди урока, в. небудроі.* — Овог прѠљећа су ми, набу-
дурок, лијепо кренуле чѠле (Глав.).

навадит, -ѡм свр. према *вадиѡ*, *огузеѡи велику количину саћа или меда.* — ТѠг
љѠта смо навадили силу меда, тѠ нас је дѠбро помѠгло (Вуч.).

навала ж (дол. Нер., риј.) *в. ѡрабеж.*

навалит, навалѡм свр. 1. *в. косиѡ се; уѡ. изуједати.* — ДѠсѡ се да кѠја чѠла
ѠстанѠ без матицѠ, Ѡнда видиш ѡрнебѠс, туђѠ чѠле навале кѠ да се рѠјѠ, грабеж,
кѠљу се (Ивица). 2. *в. наѡдати 2.* — ЧѠле навале на њ — мртав (Вуч.). 3. *в. искрцаѡ*
се (дол. Нер.).

наваљиват, наваљивѡм / наваљујем несвр. према *навалиѡ*.

навоштит, навоштѡм свр. *наѡѡиѡиѡи неѡиѡ воском, в. завоѡиѡиѡи 3,*
навоѡиѡиѡи.

навошћит, навошћѡм свр. (сјев. Херц.) *в. навоѡиѡиѡи.*

нагонит, нагонѡм несвр. *в. ѡниѡи 3.*

надабланк м *в. Даган-Блаѡова кошница.* — Ка-сам пѠчѠ челарит, ја сам пѠчѠ
са надабланк, то је јака кошница, за њу трѠбѠ јако друштво (Биоци).

надабланка ж *в. Даган-Блаѡова кошница.* — ЈѠш у ѡјанику ѡмам неколике
надабланке, али погоднијѠ су ми лѠрѠвке (Биоци).

надимит, -ѡм свр. према *димѡиѡ, в. кадиѡи 1.* — Ка-се пчѠле дѠбро надимѠ, Ѡнда
се Ѡне насисају меда, а ка-су пѡне меда, Ѡнда не ујѠдају (Цибр.).

надѠпунит, -ѡм свр. *накнадно ѡѡунѡиѡи уљевиѡом саће.*

надѠћ, -Ѡћѡм свр. *в. ѡровреѡи.*

надри-мѡтица / **надри-мѡтица** (Ком.) ж 1. *ѡчела радѡлица која, у него-*
сѡѡѡику мѡѡиѡе, леже само ѡруѡовска јаја, в. матица — лажна ~, надруља, назови-
-мѡѡиѡе. — Кад Ѡбезглави чѠла, Ѡнда Ѡбична чѠла пронесѠ јаја, тѠ је лажна мѡтица,
ѡ нас би рекли надри-мѡтица (Хат.). 2. *в. ѡруѡовњаѡа 2.*

надруља ж (Зав.) *в. надри-мѡѡиѡе 1.*

назѠма ж *в. ноземоза.*

назѠвн-мѡтица ж (Баћ.) *в. надри-мѡѡиѡе 1.*

најѡвит, најѡвѡм (пчеле на пчеле) свр. (СѠљ.) *в. уѡѡиѡиѡи.*

накадит, накадѡм свр. према *кадиѡи 1, надимѡиѡи каѡом.*

налазит чѠле, -ѡм несвр. према *наћ челу, в. наѡѡиѡи челе.* — ПчѠле су се рѠјиле
и чѠсто су бјѠжале, па су се пѠнекад налазиле у шуѡљем дрвѠћу (Цибр.). — Зѡми се
чѠле налазе по слијѠду (Дол. *в. Текѡѡѡи*).

налѠћ (се), налѠжем (се) свр. према *лѠћ (се).*

наливат, наливавѡм несвр. према *налиѡиѡ, в. налијеваѡи, ѡуниѡи, сѡѡѡиѡи 2.*

налијеват, налијевѡм несвр. *в. наливаѡиѡи.*

налит, налијем свр. *смјѠстиѡиѡи уљевиѡу у саће, в. наѡуниѡиѡи.* — Јѡ сам знаѠо
сѡсѡт рѠј у стѡблину и пѠгнѠсти дан Ѡна сѠдѠ на плочу, свѠ дѠ дна наљѡла (Биоци).

наљѠпак, -пка м (ји. Херц. риј.) *в. ѡриљубак.*

намазат, -жѠм свр. према *мазаѡи 2.* — Намажи полѡстарицу ѡубѡѡом, чѠле ће
се сѡвит ѡ њу (Драч.).

нана ж (риј.) *биљка из рода Mentha чијѡм се мириѡом ѡривлаче ројеви, в. мѡѡ-*
ѡѡѡе.

нанѡјѠт, нанѠсѠм 1. (ѡ матици) *ѡѡѡѡиѡи велику количину јаја.* 2. (ѡ пчѠла-
ма) *саѡѡиѡиѡи већу количину хране.* — Лѡни је бѡла ѡздашна пѡша, нанијѠле су дѠста
меѡа (Вуч.).

нанѡт, нанѠсѠм свр. ик. (зап. Херц.) *в. нанијеѡиѡи.*

наносит, **наносѝм** несвр. в. *носѝи*.

наодит чѣле, **наодѝм** несвр. в. *налазѝи челе*.

напад / **напад** / **напа̄д** м (ист. Херц.) в. *ѝрабеж*; уѝ. *наѝагаѝ 1*. – Кад чѣли љмрѣ ма̄тица, аутоматски је напад на њу (Дол.). – Чим љћем у чѣлиња̄к, глѣдам да нѣма̄ напада (Ивица).

нападат, **-а̄м** / **напад̄ат**, **-а̄м** несвр. **1.** в. *косѝи се*. – Чѣла не затвара̄ прѣпо-
лисом потпуно ѓтворе на дубовини, нѣго ѝи см̄ањѝ, да не би напад туда љѝишѓ, да је
не би напад̄ала туђа чѣла (Хат.). **2.** *масовно убагаѝи*.

нанад̄ачица ж в. *ѝуђица*.

напас, **-нѣм** / **напанут**, **-нѣм** свр. према *наѝагаѝ 1*. – «Напала твоја чѣла моју
чѣлу», ка̄жѣ, а не зна̄ зашто је то ни ка̄ко ће јѓј помоћ (Цибр.). – На̄јвише се мо̄ре
догѓдит да туђице напану у *ѓва̄ два̄ мјѣсеца (Биоци).

направит, **-ѝм** / **направѝт**, **-ѝм** свр. према *ѝравѝи 1* (саће). **2.** (кошнициу).
– Направѝм о-дасак̄а шӣкалицу и љу њу ват̄ам рѓјеве (Вуч.). **3.** (производ); уѝ.
ушећерен. ~ **се** (о пчелињем друштву) *развиѝи се и обезбијѣдиѝи се храном*. – Имѓ
сам приљика̄ да ми се и рѓј рѓѝи и да се јѓпѣт ѝ та чѣла направи (Биоци).

напредѣњак м (ји. Херц.) *квалиѝѣшан рѓј*, *ѝрвјенац* и *сваки рани рѓј*.

напредоват, **-дујем** несвр. в. *развијаѝи се*; уѝ. *рана*.

напр̄скат, **напр̄ска̄м** / **напр̄скат**, **напр̄шћем** свр. према *ѝрскаѝи*.

напӯват, **напӯва̄м** свр. према *ѝуваѝи*.

напунит, **-ѝм** свр. према *ѝуниѝи*. – Кад ѓцијѣни да је напуњено ѓнѓ што је
извадиѓ испод првѣ дужѣрице, онда је вадиѓ испод другѣ дужѣрице и тако ва̄зда
ѓстаје чисто, младо саће (Цибр.). – Кад је дошло вријеме да се врца̄, љ то̄ј кошници
три ра̄ма мѣда, а ѓстале напуниле по наставак (Пољ.).

напӯтит, **напӯтѝм** свр. мит. в. *уѝуѝиѝи*. – Било је тије гат̄ара̄ па није мо̄гла
ништа да ми учини, нѣго је напӯтила своје чѣле на моје (Хат.).

нара̄дит, **нара̄дѝм** свр. према *радиѝи*, *обавѝи гѓсѝа ѝосла*.

нара̄нча ж *медоносна воћка Citrus aurantinus*.

кѓра од нара̄нчѣ средѝѝво за зашѝѝиѝу саћа од вошѝанѓ мољца; **лѝнћѣ од нара̄нчѣ средѝѝво за ѝривлачење рѓјева**.

наријѣцат, **наријѣчѣм** несвр. в. *вабиѝи*.

на́род м в. *чела 4*.

наса̄дит, **наса̄дѝм** (дубину, стублину) свр. (ист. Херц.), в. *населѝи*; уѝ. *ѝарѓј*.
– Прије се није држало млого чѣла, готово сва̄ка кућа би наса̄дила пѓ коју стублину
како би се комѓдала с вѓском ѝ медом (Вуч.).

населит, **населѝм** свр. *смјѣсѝиѝи рѓј у кошнициу*, в. *насадиѝи*, *насѝаниѝи*, *ѝога-
суѝи*, *ѝодбаѝиѝи*, *ѝосадиѝи*, *ѝѓѝрес*, *ѝрсадиѝи*, *смјѣсѝиѝи*, *усадиѝи*. – Зѝмѓс ми је љмр-
ла јѣдина стублина коју сам очуво, наса̄лићу је јѓпѣт ка-се бѓдѣ која рѓјила (Драч.).

на́сисат се (меда), **-а̄м се** свр. према *сисаѝи*. – Ка-се чѣле добро на̄димѣ, ѓнда се
ѓне на́сисајѓ мѣда (Цибр.). – На́сисајѓ се мѣда па су те̄жѣ, ѓнда не могӯ ујѣдат (Хат.).

наслати, **нашљем** свр. арх. мит. в. *уѝуѝиѝи*. – «Вјерују у народу да се пчеле на
пчеле могӯ некако врашки наслати. Они који је наслао, ако му их уапсиш доћи ће по
њих, те молити да му их пустиш» (Грђић 141).

на́ставак, **-а̄вка** м **1.** *догаѝни дво кошнице иденѝичан са основним ѝиѝелом
кошнице*, в. *сѝраѝи 1*; уѝ. *јовановићка*. – Раније јѓј да̄ј на́ставак, па се неће пуштат
(Вуч.). – Ако се да̄ва̄ сѝруп, да̄ва̄ се ка-се скине̄ на́ставак, а ка-ста̄виш на́ставак, не
да̄ва̄ се више (Биоци). **2.** *свако од ѝиѝела кошнице насѝаваљаче*, в. *коцка*, *сѝраѝи 2*. –

Нёмō чѣкāt да дōньї наставка пōпунї, ако мўва пōпунї дōље свѣ, ђдмā ђће да лѣже мāтичнѣаке (Вуч.).

гōрњї ~ в. *груїи* 2; дāт – дāват ~, мѣтнут – мѣтат / мѣнат ~, стāвит / пѡставит – стāвљат / стāвјат ~ : дїгнут – дїзат ~, одузѣт – одузимат ~, скїйнут – скїдат ~, снїмит – снїмат ~ *додатїи*, *односно одузетїи додатїак са кошнице настāвљаче*; дōњї ~ / дѡјнї ~ *основно, љриземно љијело кошнице*; дрўгї ~ 1. *љређе љијело кошнице рачунајући од љодњаче*, 2. *груїо љијело кошнице рачунајући од основної љијела кошнице*; првї / првї ~ 1. в. *настāвак* 1, 2. в. *доњи* ~.

настāвљача ж кошница с љокреїним саћем чија се заїремина љовећава или смањује додавањем, односно одузимањем настāвака, в. сандук – двосїраїни ~.

настамба ж (Ком.) в. *кўћа* 1.

настанит, настāнїм свр. в. *населїи*. ~ се (о пчелињем друштву) *населїи се*; уї. *їонїи* 4.

настрāдат, настрāдāм свр. (јуж. Херц.) в. *уїнууї*.

насўт, настпѣм свр. (Селъ.) свр. према *сїїаїи* 2.

наткāдит, наткāдїм (пчеле) (си. Херц.) свр. према *кадїи* 2.

наткрести, наткрстї ж мн. (ист. Херц.) в. *крсїа*.

натрѣс, натрѣсем (пчеле) свр. *дрмањем обориїи већу количину љчела на одређено мјесто, в. сасуї*.

натрљат, -āм свр. према *їрљаїи*. – Чїм се пѡчмѣ дїзат рѡј, натрљāмо добро шїкалицу и пѡчмѣмо га дозїват (Биоци).

натрт, натрѣм свр. в. *наїрљаїи*.

наћ чѣлу / чѣлу, наћѣм свр. *оїкрїиїи слободно љчелиње грушїиво у љрироди; суїр. їражїиї челе*. – Мѡја сѣстра у црнѡграбу нашла пчѣлу, висѡко горе у Лѣотāру (Цибр.). – Чѡбани јѡш пѡнекад наћу чѣлу, али нѣмā више дрвѣћа, пѡсекли га «стрўчњаци» (Корит.). – Ка-су нам ўгинуле чѣле, јā сам пѡкушѡ да наћѣм чѣлу, и нашѡ сам је. Свāкā наћенā чѣла је напредна, ђд нѣ мѡреш више проїзвес нѡвије чѣлā него да си је ўзѡ ђд некога (Биоци). – Кāже: "Свѣ овѣ чѣле сам нашѡ ў шуми" (Пољ.).

наћерат, -āм свр. *їрисиїиїи љчеле да се љомакну, в. оїјераїи* 2. – Ў задњѣ вријеме крѣнуле су дїмилице, наћераї чѣлу дїмом, принѣси рѡјницу и ўћераї ў ну чѣле (Ивица).

нафтāлїн, -їна м *средсїиво за зашїиїиїу љчела од љчелињих уши*.

нафтѣлїн, -їна м в. *нафтїалин*.

начїнит, начїнїм в. *наїравиїи* 1. – Кад је пāша, чѣла то начїнї за трї дāна, пѡпунї ђнѡ што је їзвāђено (Хат.). ~ се в. *развиїи се*. – Бїло је зāновѣти, па се чѣле лїјепо начїниле (Ивица).

нашїкат, нашїкāм / нашїчѣм свр. према *шїкаїи*.

небўдрѡг прил. мит. в. *набудурок*. – Ка-чѣлār шїчѣ чѣлу, ма'а са чѣлинѡм љубїцѡм и вїчѣ: "К мѣни, мѣденā, ў кућїцу, мāјко, небўдрѡг, мāјко" (Биоци).

нѣвен м мит. *украсно цвијеће Calendula узїајано у љчелињацима да би, љо вјеровању, љчелама бїло љѣише и уїодније*. – И нѣвена је бїло дѡста ў нашем љанїку (Пољ.).

неземѡза ж в. *ноземоза*.

нејāкуша ж в. *слабїца*.

нѣктār (ист. Херц.) / нѣктār (дол. доње Нер.) / нѣктар, -тра м (Ком.) м *слаїи-ки сок коїи љчеле сакуїљају из цвѣїшѡва неких бїљака, в. уљѣвица* 2. – Пѣлим добро ћѣтā, брѡ се кѡ мѡре плāvї, али чѣла нѣ идѣ на њ, знāчї – нѣмā ў њему нѣктāра

(Хат.). – Кад извучеш ђквѣр, ѡж њега кѡпјѣ нѣктѡр, ја рѣкнѣм ѡљевица (Ивица). – Нијѣсам ѡспѣо оцијѣнит да ли пчѣла с њега дѡноси пѡлѣн или нѣктѡр (Пољ.).

нѣплодница ж (зап. Херц.) в. *неројка*.

нѣрѡјка ж *ѡчелиње друштво несклоно ројењу, које се није ројило у ѡрошкљој сезони, в. јалова, јаловњаѡа, јаловуша, јаловњак, јаловица, мушкарац, нејлодница.*

нѣда ж *медоносна биљка.*

нистѡтѡин, -ѡна м *антибиотик за лијечење кречној лѣла.* – Прѡтив крѣчног лѣгла дѡвали су нистѡтѡин, затѡм лѡмѡн, бѡјѣли лѡк, све је тѡ слѡбо без мијѣњања мѡтицѣ (До).

нѡштѡит, -ѡм (пчеле) в. *убијѡи.*

нѡга ж *ѡчелин оран за ходање; уѡ. камено лѣло.*

нѡгавица ж мит. в. *лѣгаѡ кроз нѡгавицу.*

нѡге, нѡгѡ ж мн. *ѡстѡље мѡшалне ѡресе за екстрѡкцију воска.*

нѡж, нѡжа м **1.** *челична алаѡка којом се ошварѡју кошнице, чистѡе њихове унутрашње ѡвершине, одвајају оквири од њиховѡ лежѡишѡа, ѡдсијеца и одсијеца саѡе у сѡларинским кошницама.* – Рѡмове пѡдѡжѣм ѡз коцкѣ нѡжем. Али чѣларски нѡж мѡрѡ бѡит направѣн друпчијѣ од ѡбичног нѡжа. Он је ѡмо ѡскрѡвлѣн, чѡме се подѡватѡ рѡм, а ѡномо је ѡштар, што мѡреш сѡ тијѣм стругѡт вѡсак по рѡмовима (Вуч.). – Бѡѡ је спѣцијѡлан нѡж кѡјѡм се вѡдиѡ мѣд (Биоци). – Нѡж за стѡблине бѡјѡ је дѡг и ѡштар на ѡбје стране (Пољ.). **2.** *алаѡка за скидање вошѡаних ѡклоѡаца са медној саѡа.* – Пѣчат скидѡмо нѡжем и вѡљушкѡм, по пѡтребѡ: ѡнѡ удѡбљѣна мјѣста што нѣ море да зафѡтѡ нѡж, ѡтпечѡтѡмо вѡљушкѡм (Хат.).

крѡвѡ ѡ, кѡчѡсти ѡ, ѡ за вѡђење, ѡ за јѡник, ѡ за чѣле, ѡ од јѡиѡка, чѣларски ѡ в. нѡж 1; мѣднѡ ѡ, ѡ за отклѡпѡње саѡа, ѡ за рѣзѡње вѡска, ѡ за скидѡње пѣчета, ѡ за скидѡње пѡклопѡца в. нѡж 2.

* **дѡг / дѡгѡчѡк ѡ, ѡштар ѡ ѡревѣлико вађење меда.** – **ѡмѡ** би ѡн и дѡнас чѣлѡ да му није бѡѡ дѡгѡчѡк нѡж (Дол.). – **ѡштар нѡж** уништѡва чѣле (Дол.). – **Говѡриѡ** си Вѡјчињу: "ѡштар ти је нѡж, па су ти пѡмрле чѣле" (Хат.). – **ѡштар нѡж** није дѡбар у лѡнику (Биоци). – **Чѣлар** нѣ смије ѡмѡт ѡштар нѡж (Корит.); **квѡсит нѡжа / ѡквѡсит нѡжа, ѡмѣдит нѡжа** (из) *вадиѡи мед.* – **ѡвог лѣта** бѡла лѡша пѡша, нијѣсам ѡквѡсиѡ нѡжа (Дол.). – **Ни нѡжа ѡмѣдиѡ** нијѣсам, знѡчи – бѡла слѡба пѡша (Хат.); **тѡн ѡ умјерѣно вађење меда, ѡмѡѡно ѡчеларење.** – **Држи се** ти тѡпа нѡжа па ће ти чѣле напредѡват (Дол.). – **Тѡп нѡж** чѡвѡ чѣле (Хат.).

нѡжањ₁, -жња м *ошвор на мјѣшини кроз коју се цијѣдио мед ѡриликом самоѡшакања.*

нѡжањ₂, -жња м *медоносна биљка.* – **Нѡжањ** док је бѡѡ, плѡви се чѡтавѡ Дѡбарскѡ пѡље, кѡко би чѣле ш њѣга нѡсиле мѣд! **Гѡрак** је пѡјес, ѡштар (Хат.).

нѡжице ж мн. (Бор.) мит. в. *маказе.*

нозѣма ж в. *ноземѡа.* – **Нозѣма** је ѡлѣс ѡдрѡсли* пчѣлѡ (Цибр.).

нозѣмак м *лијѣк ѡрошѡив ноземѡе.*

ноземѡза ж *дијѡреична ѡчелиња болесѡ коју изѡзивѡ ћѣлијски ѡпаразит Nosema apis, в. триѡавѡс, земѡза, назѡма, нозѡма, незѡмѡза, носѡмѡза.* – **Ћѣ** вѣликѡ влѡга, тѡ је ноземѡза, ѡ нѡс је сѡво – нѣмѡ ноземѡзѣ (До).

нѡсѡч, -ѡча м в. *сѡѡноша.* – **Нѡсѡч** се прѡви од дѣбјѣ лѣтвицѣ да би мѡгѡ издржѡт тѣрет пѡног ѡквѡра (Ивица).

носемѡза ж в. *ноземѡза.*

нѡсит, нѡсим несвр. **1.** в. *ѡлоѡѡи јаја.* – **Није** прије бѡло ѡвије лѣкарѡјѡ да

облог м *средсѣво* којим се ублажава бол од ичелињеи убода. — Кад баш добро забодѣ ујед, ка-скдчи ђтдк, добро дође прѣвѣт ладан облог (Биоци).

ладан ~ *истио*.

облога ж в. *облої*.

ладна ~ *истио*.

облѡж м? в. *обнож*. — При нѡгама чѣла нѡси облѡж (Драч.).

обложāj м (Хут.) в. *обнож*.

облѡжит, облѡжим свр. (Брест.) в. *засјес*.

обложица ж (Зав.) в. *обнож*.

облѡжје с (Баћ.) в. *обнож*.

обљепљиват, обљепљивāм / обљепљујем несвр. према *облијейиї*.

обнāвлат / обнāвјат, обнāвлāм / обнāвјāм несвр. према *обновиї*. — Дѡњй вѡсак прѣтежно застарā, па га ѡндā дѣжѣш спѣцијалним нѡжем свѣ до крсницā дā би се он обнāвлѡ (Биоци).

обнѡвит, обнѡвим свр. в. *зановиї*. — Ка-се подрежѣ старї вѡсак у дубѡвини, чѣла тѡ брзо обнѡви (Корит.). — Ја пѡтकिनѣм и данас ѡвѣ двїје дубѡвине што имāм, и ѡдне то брзо обнѡвѣ (Ивица).

ѡбнѡж м ж (ист. Херц.) *цвѣјейни ѣрашак на ичелињим нѡјама. в. вошћина / воишћина, облож, обложāj, обложница, обложје, обножје*. — Пѡчѣли ћѣтови, жестѡко чѣла нѡси ѡблѡж (Вуч). — С каћупа у нас прво пѡчмѣ пѡсит ѡбнѡж (До). — іовог прѡљећа, чѣла дѡноси дѡста ѡбнѡжа (Ивица).

ѡбнѡжје с в. *обнож* — Старї су говѡрили ѡбнѡжје ѡнѡ што се сад зѡве праћ или пѣлуд; ѡбнѡжје кад га нѡси пћѣла, у самѡј кѡшници нѣ кажѡ ѡбнѡжје него смѣтјика (Благ.).

ѡбрāдит, ѡбрāдим свр. оказ. *ѡбразѡватиї браду ѡко кошнице*. — Вѣликā брāда вїси ѡко кѡшницѣ, ѡбрāдила је свѡ дубѡвину, кажѣ (Хат.).

ѡбрѣзат, -жѣм свр. према *резатиї*.

ѡбрѣзглавит, -јим свр. (дол. Нер.) в. *ѡбезілавиї*.

ѡбрѣзматичит, -јим (риј.) *уклонииї маишцу, в. ѡбезілавиї*. ~ се (о пч. друштву) *ѡсијати без маишце*.

ѡбрѡч м мит. *мѣшални колуйи који се вјѣша у ичелињаку ради заишїиїе ичѣла ѡг урока*.

ѡван, ѡвна м *дио ишїјеска, ипрѡкрака маишца чијим се обрїїањем ѡко лѡзе ирїшеже гаска на врећу, в. ивиниї, иолуїа, рої, ћускија*.

ѡвоштит, ѡвоштим свр. *ипровући сїиїењ крѡз восак, најравииї ипровлак*.

ѡвца ж мит. арх. (ји. Херц) *ичѣлиње друишїво (у ѡраниченој уиѡишреби каг ичѣлар увијеним ѡѡговором из сујевјерја избјеїава да ѡѡговори колико има ичѣла) в. глава 5*.

ѡвчнїѣ смїље / цмїље / цмїље в. *билуч*.

ѡгњица ж *медѡносна биљка*.

ѡгрнут се, ѡгрнѣм се свр. (Ком.) в. *сјес 1*.

ѡгртат се, -ћѣм се несвр. (Ком.) в. *засједатиї*.

ѡдбит, -ијем (туђе пчѣле) свр. в. *ѡиїклонииї*.

ѡдвојит, -јим в. *разројииї*. ~ се в. *ројииї се*. — Првјѣнац је стрāшнї рѡј, пѡла чѣлѣ би се ѡдвоїло (Дол.).

~ ѡмјетно в. *разројииї*.

ѡдгāјат маїтице, ѡдгāјāм несвр. в. *ипроизвес маишцу*.

- òдгоњѣк** м (дол. Нер.) в. *нуклеус*.
- òдѣрат**, òдѣрѣм свр. према *дѣрати*, в. *убиѣи* 1. – Ћ јесѣн би се ўлишта òдѣрала, пòвадили би мѣд и вòсак, а пчѣле утўшили (Цибр.).
- òдлѣћ** (се), одлѣжем (се) свр. в. *излѣћ* (се).
- одлѣто** с (дол. Нер.) в. *глијетю* 1.
- одлїто** с ик. (јз. Херц.) в. *глијетю* 1.
- # **òдгнўтò** ~ *исїо*.
- одлòжит** **јјѣ**, òдложим свр. (ист. Херц.) в. *йоложїи* *јјѣ*.
- одлòмит**, òдломим (сат) свр. према *ломїи*.
- òдрезат**, -жѣм / **òдрезат**, -жѣм свр. према *резати* 1. *одузетїи саће из сїаринске кошнице*. 2. в. *ойїечайїи*. 3. *униїиїиїи нейойїребан майїичњак*.
- одржават чѣле** / **чѣле**, òдржавам / òдржајем несвр. према *одржати* *челе*.
- одржат чѣле** / **чѣле**, òдржим свр. *сачувати* *йчеле*, *настїавїи* *їајење* *йчела*.
- Кад је варòла помòрила чѣле, ја сам йпак òдржò ланїк (Биоци).
- òд роја рòј** м в. *бијела чела* 1. – Старї су лўди говорили да је òд роја рòј бòлї него рòј (Дол.).
- òдумријѣт**, òдумрѣм свр. в. *самријетї*. – Кад нѣстанѣ матицѣ, и чѣла òдумрѣ (Хат.).
- òђак** м (Баћ.) *йчелиње друшїво заједно са кошницом*.
- òжїц** м (зап. руб Херц.) в. *жаока*.
- озїмит се**, òзїмим се свр. в. *зазимїи* *се*.
- òкадит**, òкадим свр. према *кадиї*. – Запалїм сўвѣ балегѣ у дїмилици и òкадим чѣле да ^їи смїрим, па мање ујѣдајў (Хат.).
- òканце** с (Баћ.) в. *леїо*₁.
- òквїр**, Гпл. òквїра / оквїра м 1. *леївице сковане у йравоўаоник*, у коме *йчеле* *їраде саїи*, в. *рам*. 2. *саїи изїраћен у оквїру*. – Ово нїкад нїјѣсам вїдїо: òсам пòтпуно запечаћенї оквїра у једнòм наставка (До). – Како вријеме залађује, матица прѣстаје полáгат јáа у покрáјнѣ òквїре (Цибр.). – Тѣ гòдинѣ, добро су се рáзвиле на зановѣти, било је ў њима по десѣтак оквїра мўвѣ (Вуч.).
- # **занѣчаћен** ~ *оквир у коме је йоклоїљен саїи*; **крáјњї** ~ / **крáјњї** ~ / **крáјнї** ~ / **крáдњї** ~, **пòкрáјнї** ~ *оквир уз бок йїјела кошнице*; ~ *лѣгла количина лѣла*; ~ **чѣлѣ** / **мўвѣ** *количина йчелиње масе*.
- òколишница** ж в. *йїїјело* (*кошнице*).
- òкопїлит се**, òкòпїлим се свр. (Селъ.) в. *йаројїи* *се*.
- ***òкрѣнут нà црв**, òкрѣнѣм свр. в. *разбїи на црв*. – Окрѣнула нà црв, бїће рòјбѣ (До).
- òкршћа**, òкршћа с мн. (Гацко) в. *кршћа*.
- òксáлнà киселїна** *їрейарай за зашїиїїу йчела од вароозе*. – Òксáлнà киселїна је врло òфикасна против варòлѣ, али се она смїје употрѣблјават сáмо кад нѣмá лѣгла (Пољ.).
- òмазат**, -жѣм свр. према *мазати*.
- òмáн** м *ароматїична бїљка Inula helenium узїајана у йчелињацїма ради нејаснòї циља, ушїиїарнòї или маїїјскої*.
- омѣдит**, òмедим свр. према *медїи*. – Рїјетко се пáнтї да је вријѣсак заправѣ омѣдїо (Биоци).
- омлáдит се**, òмлáдим се свр. в. *йаројїи* *се*.
- опáлит**, òпáлим свр. према *йалии* 3. – Трѣбá сўў амбалáжу опáлит прїје нò што

се врати челама (Дол.).

опáрат, **опáрам** свр. према *йарай*.

опáрит, **опáрим** свр. према *йарий*, (јн. Херц., Ком.), в. *ойлогий*. ~ **се** в. *ойлогий се*. — Матица леже трutowскá јáја, није се опáрила (Пољ.).

опáројит се, **опáројим се** свр. према *йаројий се* (сјев. Херц.).

опáс, **опáсем** свр. према *йáс*. — „Ако ти чела у прољеће опáсе дрџен, ето ти до брѣ гóдинѣ, нѣ море фáлит“, сáвјетовó мѣ стáри Јерѣмија Сврѣдлан (Пољ.).

опећ, -чѣм / -кнѣм свр. (риј.) в. *убос*.

опецнут, -чѣм / -кнѣм свр. (риј.) в. *убос*.

опјенит, -йм свр. према *йјений*. — Вáри се шѣрбет, затијем се опјени и óстави да прѣврѣ (Дол.).

оплòдит, **оплòдим** свр. *сйаривањем са шруйом учинийи майицу йлогном*, в. *ойарий*, *ойрскáй*, *сйарий*; ~ **се** (о матици) *йосйайи йлогна*. — Брез трутинѣ нѣ мере се матица оплòдит (Вуч).

оплòдња / **оплòдња** ж в. *ойлођење*. — Трут служй сáмо за оплòдњу, чйм се матица оплòди, трут више нѣ требá чѣли (Хат.). — Матица чѣсто стрáдá кад йдѣ на оплòдњу (Ивица).

оплòднѣк, -ѣка / **оплòднѣк**, -ѣка м 1. *мала кошница са неколика несйангардна оквира у којој се леже и ойлођава майица*. — Оплòднѣк је мálá кóшничица у коју се мѣтнѣ матичнѣк са шáкóм пчелѣ и óднесѣ три килòметра далѣко. Ту се матица излѣже и оплòди (Цибр.). 2. в. *нуклеус*. — У нáс се обично кáжѣ нуклеус, а нѣко рѣчѣ и оплòднѣк, тó је йстó (Дол.).

оплођават (се), **оплођавáм (се)** / **оплођујем (се)** несвр. према *ойлогий (се)*.

оплођáј м (зап. Херц., дол. Нер.) в. *ойлођење*. — Дó неколико дáнá матица óдѣ на оплођáј (До).

оплођење с гл. им. од *ойлогий* (зап. Херц., дол. Нер.), в. *ойлогња*, *ойлођáј*, *йарене*, *свадба*, *свадебени (из)лей*, *свадебени йуи*, *свайови*.

опна ж (дол. Нер.) в. *йечай*.

опрскат, **опрскáм** / **опрскат**, **опршћем** свр. в. *ойлогий*. ~ **се** в. *ойлогий се*. — Ка-се опрскáју матице, чѣле гонѣ трutowе да цáбѣ не трóшѣ рáну (Драч.).

оргán м *шруйов репродуктивни оргán*.

нóлии ~ *исйо*.

орјентáција ж *сналажење у йросйору*. — Прептòставлѣ се да мобилна телефòнија нѣповòлно ўтичѣ на орјентáцију пчелá (Пољ.).

йћит на орјентáцију в. *орјенйисай се*.

орјентнсат се, -шѣм се свр. и несвр. *масовно облијеййайи кошницу ради зайáмћивања њене локације*, в. *йћий на орјенйацију*, *йрндецай се*; *уи. йрндецай се*. — Млáдѣ чѣле излијѣћу око јѣдан по пòднѣ, йдү на орјентáцију, орјентйшү се (До).

оровина ж *орáхово лишће*, *средсйиво за заййийицу саћа од вошйанóй мољца*.

ос м 1. в. *оса* 1. 2 (сјев. Херц.) в. *жаока*.

осá ж 1. *сийнију инсекай из йородице Vespidae, коју убија йчеле и одузима им мег*, в. *ос* 1, *осињак* 2. 2. (сјев. Херц.) в. *жаока*.

~ *земўница* в. *земуница*; ~ *копáчица* *врсиа осе која найада йчеле*.

осат, **оста** м в. *сирећей* 1.

осѣлит, **осѣлим** свр. према *селий* 1. — Мој кóмшија је осѣлио чѣле на Купрес, нйшта ў нáс нијѣсу дòнијѣле (Хат.).

осињáк м 1. в. *ројилица*. 2. в. *оса* 1. — И ѓосињáци нáпадају чѣле (Хат.).

ослијѣпит, **ослијѣпим** свр. према *слијейиий*.

òслић, -ића м (сјев. Херц.) в. *жаока*.

осовина ж *дио врцаљке око која се обрће кош*.

òставит за лијэка, -йм свр. *чуваји кулџини мед за лијечење*. – Мёд којј вадџш на свэчанй дџн, на вэликэ свэце, црвеним слòвима, òставља се за лијэка ако будэ трэбало (Хат.).

òстика ж в. *сурћей 1*

òстојат, -йм свр. в. *йроврей*. – Медовина се ўспэ ў бачву да òстојй кò вино (Вуч.). – Кад йсцијэдим мёд, пòтопим воштину ў воду, òставим је да òстојй док се не прётвори у медовину (Ивица).

òсећ, òсечэм / осижэчем (сат) свр. према *сећ*.

òтавак, òтџвка м в. *йаша 3*.

òтац, òца м арх. (си. Херц.) *йч. друшйво које је йрезимило, в. сйарка*.

* **вратит се – врџнат се на òца** (о роју), в. *врашйи се на бабу...* – Ова чела ми се јутрòс пуштила, а кашње се вратила на òца (Бил.). – Кад рòј нэ нађэ нòвй стџн, он се вратй на òца (Хат.).

òтварџње / òтвџрџње с гл. им. од *òйварай*. – У òвом лџднòм врэмџну нйје дòбро òтварат чэлу, òтварџње у лџднòм врэмџну је тамџн ко чòвек ка-се оперишэ (Биоци).

~ **сџћа скидање йечаџи**.

òтварат, -џм / òтвџрат, òтвџрџм несвр. према *òйворий 1*. – Òтац ми је вòли'о да ймџ пчелџ, али нйје вòли'о да йи òтварџ, јер нйје трпй'о нй'ове ўбоде (Цибр.).

òтвòрит, òтвòрим свр. **1.** (кошницу) *скинуџи йòклойац и кров, йрисиуџиџи у унуџрашњòсй кошнице, в. гуџнуџ 1, скинуџ 1, раздужйи 1*. – Ево да òтвòримò јэдну да видиш како је пòчела радит (Вуч.). – Òтвори'о сам нэколике кòшнице и вйди'о да ймџ улјевичэ свјэже унесенэ и òсјећò се нэпријџтан мйрйс у свџкòј кòшници (Пољ. в. *Тексйови*). **2.** (лето) *ослободйи йролаз йчелама йомòђу лџша*. **3.** (сат) в. *òййечаџий*.

~ **дуж / зџдуж** в. *òйворий 1*.

òтимат, -џм / -лџм несвр. (риј.) в. *косий се*.

òтимџчица / òтимџчица (Ком.) ж в. *йуђица*.

òтјерат, -џм свр. (дол. Нер.) **1.** в. *òхерай, йреселий*. **2.** *йомакнуџи йчеле ò себе йомòђу дима или каквој òйòјној средсйва*.

òтकिनут, -нэм / òткйиўт, -нэм свр. према *кидай 1, 2*. ~ **се** арх. в. *ројий се*.

òтклањџње с гл. им. од *òйклањай, в. òйклоний*.

òтклџпџње с гл. им. од *òйклайай, òсйирањивање вошйаних йòклойаца са медној сађа, в. скидање 2*.

òтклџпат, òтклџпџм несвр. према *òйклойий*.

òтклòнит, òтклонйм (туђице) свр. мит. *маџјском радњом сйријечийи йрабеж у свом йчелињаку, в. одбий*.

òтклòпит, òтклопйм свр. в. *òййечаџий*. – Јòш ми је òстало пэ-шэс рџмòвџ да йи òтклопйм (Драч.).

òткувџват, òткувџвџм несвр. в. *кувай 4, дезинфиковай*. – Обавэзно се òткувџвџ амбалџжа од пòмрлије челџ (Дол.).

òткуват, -џм свр. према *кувай*.

òткухат, -џм свр. в. *òйкувай*.

òтòнит, òтòпйм свр. *йермичким йòстиујком врашйийи ушећерени мед у йрвобийно сйџање*. – Òтòпй'о сам јэдну тэглу òд пэт кйлџ тòгџ мџда и òдни'о рòђџку у

Цавтат да као узорак понуди Нијемцима и Аустријанцима којѝ су били код њега на пансиону. За пѣ-шѣс дана он зове и каже: «Отпи свѣ што имаш оног мѣда и донеси, мѣд се одлично продaje» (Пољ. в. *Тексѝови*).

отпѣчатит, -ѝм свр. *одсѝраниѝи вошѝане ѝоклоѝце са медноѝ саћа, в. скинуѝи 2, снимѝи 2, ошворѝи 3, оѝклоѝѝи, одрезаѝи (каѝке, ѝечай, ѝоклоѝц)*. – Кад отпѣчатѝш рамове, онда ѝи мѣћеш у врцаљку (Хат.).

отнушѝит, отпушѝѝм (рој) свр. (сјев. Херц.) в. *роѝѝи*. ~ се в. *роѝѝи се*.

отрѣс, отрѣсем (пчеле) свр. *грмањем оборѝѝи ѝчеле с некоѝ ѝредмеѝа*.

отров / отрѣв, -ова м *ѝчелињѝи отров, в. иг, ѝјег, јег*. – Чѣла је опаснија од осѣ, ка-те уједѣ, она ѝзбаци ѝ-себе вас отров, и жаоц ѝж њѣ ѝзѝѝе (Корит.). – Мом стрицу је мѣд бѝо спѣреднѝ проѝзвод. Ја са-му свакѣг јутра на аеродром у Чѝилипи-ма носѝо пошѝљку за Галѣнику у Београду, пакѣтиѝ у којѣм су били мѝѝјеч, полѣн, пчѣлињѝ отрѣв и, мањѣ, прѣполис (Пољ.).

чѣлињѝ ~ *ѝѝѝо*.

отрѣват, отрујем свр. према *ѝроваѝи 1, 2*.

~ мѣд (сјев. Херц.) *ѝоложѝѝи јаја; ~ меднѝ (дол. Нер.) обољѣѝи од маће*.

оћерат, -ам / **оћератѝ**, -ам в. *оѝјераѝи 1*. – Оћерали су чѣле доље у Завалу, тамо је бѣља паща (Драч.).

оѝѝјѣдит, оѝѝјѣдѝм свр. према *ѝѝјѣѝѝи 1*. – Саћа ѝзваћено из дубѣвина мѣтало се у ланену врѣћу, која се вѝѝшала изнад тѣпсијѣ или каквѣг другѣг сѣда. Затѝјем се са два дрѣвета, која су спѣјена на јѣдноѝ страни, врѣћа стѝскала свѣ док се ѝж њѣ не оѝѝјѣди мѣд (Хат.).

оѝи, оѝѝ с мн.

злѣ ~ (в.), урѣкљѝве ~ (в.).

оѝѝѝтѝт, -ѝм 1. свр. према *ѝѝѝѝѝи 1, 2*. (сјев. Херц.) в. *ѝодломѝѝи*. ~ се свр. према *ѝѝѝѝѝи се*. – У нас нѣма проблемѣ са болѣстима пријѣва, и ѝу јануару кад је лијѣпо вријѣме чѣле ѝзаћу да се оѝѝѝѣ (Корит.).

оѝац м в. *кућа 2*.

оѝпац, оѝпац м в. *оѝѝѣ*.

оѝѝѣ с *омча на коноѝѝу за вѝѝање врѣће ѝриликом ѝѝѣђења воска*.

П

павѝљѣн, -ѣна м (риј.) в. *зимовник*.

падало с в. *ѝолеѝѝаљка*.

падат, -ам несвр. према *ѝдс 1*. (на извор пчелиње хране) в. *сабираѝи*. – На липу лани чѣле нијѣсу ни падѣлѣ (Вуч.). – Прѣнашли смо огрѣмне количѝне тога дубѣнца и рѣјеви пчѣла пѣ њѣму су падали (Пољ.). 2. *сѝушѝѝѝѝи се ѝред леѝѝо*. – Сѝте чѣле, видѝш како падају на тѣ даску (Вуч.). – Примјѣтиѝо сам да пчѣле ка-се враћају, падају тѣшке на лѣто, што је знак да нѣсѣ (Пољ.). 3. в. *медит*. – Најчѣшће је у нас сѣра падала на драчу (Дол.).

паѝѝкућа ж *оказ. в. узлудобар*.

палаћѝнка ж (уобѝчајено и код немуслимана) в. *ѝалачѝнка*. – Ђѣца наѝвише вѣлѣ палаћѝнке с мѣдом (Вуч.).

палаћѝнка ж *врѝѝа савѝјѣноѝ ѝржѣноѝ ѝѝѝѝѝа које се ѝремазује медом (риј.)*, в. *ѝалаћѝнка*.

на́лит, па́лим несвр. **1.** (пчеле) (ист. Херц.) *иламеном уништи́вава̑и ичелиња друи́тва, в. би́и.* – По Црнџ Гџори су чѣле па́лили. Ѐшџ сам ја с по́кџџим ста́рим те смо љи кўпили, али сам ја истрѣсџ чѣле и догџниџ љик ва́мо, а џни бџ па́лили (Дол.). – Зар је мо́гџ би́т ве́ћџ грџјех него оно уништа́вање пчѣла, па́љенице џне што су на́ши купџвали, уништа́вај пчѣлу, па́ли папи́ром да би јџј љзџ ме́д? (Пољ.). **2.** (пчеле) *уништи́вава̑и ишеико обољеле ичеле зајѣдно са њиховим са́џем и кошницџма, в. сџалии́.* **3.** (кошнице) *иламеном дезинфи́ковава̑и кошнице и ичеларски ирибор, в. дезинфи́коваи́.*

па́љеница / паљѣница ж (ји. Херц.) *ич. друи́тво насџало убијањем ичела у сџиаринским кошницџма и њиховим иресељавањем у савремене кошнице, в. искуца́нац, куца́нац, љаљуша, љуца́ник.* – Не уништа́ва чѣлу, ве́го је ишћѣра̑ из стўблине дџменом, преба́ци је у кошницу, а искџристџ ме́д и вџсак, тџ је па́љеница (Глав.). – Дџђѣмо у сѣло и пита́мо. "Кџ вође и́ма прџдат паљѣница чѣла?" (Дол.).

~ чѣла *исџо.*

па́љење с гл. им. од *љалии́ 1.* – Ђ јесѣн, по завршѣтку па́ше, кад прѣстанѣ вријѣсак, џбавља́ло се паљење чѣла (Дол.).

па́љетковѣње с гл. им. од *љаљѣйковаи́.* – Чџм прџђѣ за́новѣт и дўбова рѣса, џнда̑ је сла́бо, само паљѣтковѣње (Ивица).

па́љетковат, -ујѣм (џ пчелама) несвр. *слабо сакуи́љава̑и храну.* – Дџносѣ нешто за себе, паљѣткујѣ, та́нко је тџ (Биџци).

паљуша ж (ји. Херц.) *в. љаљѣница.*

па́ндўр, -ура м *в. сџиражарица.* – Ста́ри би рѣкли: пандўри ћувајѣ ћѣлу (Баћ.). – Пред ле́џом стојѣ пандўри, како су ста́ри говџрили, а ми ве́лимо стража́ри (Биџци).

па́нтарџ, -ула м (Ком.) *в. љаљушка.*

па́нут, -ѣм / па́с, па́нем свр. **1.** *в. сјѣс 2.* – Све џне чѣле па́доше̑ на љубицу, ни јѣдна ме не ујѣде (Драч.). **2.** *в. сјѣс 3.* – Чѣла и́де издалѣка па умџрна па́не ме́тар од кџшнице, па џна и́де, и́де, љѣзи до ле́та (Хат.). **3.** *в. љагаи́ 3.* – И́ма гџдина кад па́не сѣра на гору, па се чѣле љѣже по́могнў (Глав.).

па́прица ж мит. *железни дџо са воденичко̑ј камена који је, љо вјѣровању, слу- жио у ичелињаку да ројѣви не би бјѣжали.* – Каже̑ он ме́ни: «Ђзми џне жељѣзо и́з млина, па́прицу џнў, па обџграј ш њџм око чѣла, ма́ло ће ти ко́ја љтећ» (Вуч.).

парада́из / па́радајз м *љоври́арска биљка чије лишће служи за зашџи́иџу ичелињих друи́тва од мрѣва.*

од *парада́иза лџс, џџма од парада́иза исџо.*

па́рат, па́рам несвр. *исџѣцава̑и и́разно сџиаро са́џе из окви́ра савремених кош- ница.* – Ста́ри вџсак се па́ра из ра́мџва̑ и прѣта́па (Дол.).

па́рење с гл. им. од *љари́и*, *в. џџлоћење.* – Ла́ста џће да на́панѣ ма́тицу кад и́де на па́рење (Ивица).

па́рит₁, па́рим несвр. (ји. Херц. Ком.) *џџлоћава̑и ма́иџу. ~ се* (џ матици) *љосџајаи́и љлогна.* – Ма́тица се па́ри са ви́ше трўтџва̑, у ле́ту, ва́н кџшнице (Цџбр.).

па́рит се₂, па́рим се свр. и несвр. (сјѣв. Херц.) *в. љарџчи́и се.*

па́рој м *в. бијѣла чѣла 1, љарџак 4.* – «Па́ројем се назџва, кад се роји улиште исто́г љѣта којѣг је и наса́ђено.» (Ј. Дѣдијѣр, Херцеговина, СЕЗ XII 98, фуснџта).

па́ројак, -џјка м **1.** (ји. Херц.) *друи́и и сви даџи ројѣви који се џдвоје од ма- ти́чно̑ј друи́тва у љџоку сезоне.* – Дру́ги рџј је па́ројак, љ трећџ, и јџш ик мо́ре би́т ако и́ма ма́тица (Глав.). – После рџја, па́рџци се зџву. На́пџтоњџ, чѣтвѣртџ, пѣти па́ројак не́ма ко ша́ка (Биџци). **2.** (јз. Херц.) *и́рећи и сви даџи ројѣви који се*

одвоје од матичној друштва у току сезоне. 3. уошше неквалифетан рој. 4. рој од истојгодишњеј роја (Баћ.) в. бијела чела 1.

другй ~ в. шрећак; ~ ђд роја в. бијела чела 1; првй ~ в. друјенац; трѣћй ~ в. четврѣшак.

пáројит се, -јйм се / **парбóјит се**, -јйм се свр. и несвр. (сјев. Херц.) *насијање роја од истојгодишњеј роја, в. окоилииј се, омладиј се.*

пáрбóјѣње / **пáројѣње** с (Мусл. у дол. Нер.) в. *йаројчење.*

пáрбóјит се, -јйм се свр. и несвр. (Мусл. у дол. Нер.) в. *йаројчиј се.*

пáрбóјчѣње / **пáројчѣње** с гл. им. од *йаројчиј се*. — Данашњи чѣлари спречáвају рòјѣње, а нáрочито пáројчѣње (Дол.).

пáрбóјчнт се, -јйм се свр. и несвр. 1. *ројии се друи и сваки наредни йуи, в. йариј се, йаројиј се.* — Ка-се млого чѣле пáрбóјчѣ, ђндá би сáсипали више пáројáкá у јѣдну кошницу (Глав.). 2. (зап. Херц.) *ројии се шрећи и сваки наредни йуи.* 3. (си. Херц.) *ројии се четврѣи и сваки наредни йуи.*

пáрбóјчнй м (си. Херц.) *шрећи и четврѣи рој.*

Пáрбóјчић м *йрезиме у Требињу* (Пуј. Антр. 189).

пáс м *йојас, свијетла йуиá йреко йчелињеј зайка.*

нáс, пáсем / пáсѣм несвр. (риј.) в. *сакуйъаи.* — Брдо више нйје питомо, па нй челе више нѣ могу да пáсу (Вуч.).

пáс, пáнѣм свр. в. *йануи.*

пáтос м (Баћ.) в. *йодњача.*

пáтосица ж (ист. Херц.) в. *йодњача.*

пáућнна ж (Мусл. у дол. Нер.) в. *йаучина.*

пáучина ж *нииј луије вошшаној мољца у саћу, в. маховина.*

пáша ж 1. в. *скуйъање, йодина, медонос; уй. йлаиá.* — Овог кóмшијѣ ђтац је за вријеме Краљевинѣ Југослáвијѣ ймб по стб двáдес дубòвйнá, а јѣднѣ годинѣ пáша је стáлно рáдила а ђн је с кòњима у колима стáлно вукб мѣд у Дубровник (Хат.). — Ако се прѣкинѣ пáша, а йзвaдио си чѣли мѣд, ђндá си јòј угрòзио ђпстанак (До). 2. *вријеме сакуйъања хране.* — Сад је крај пáшѣ, можда је којá чѣла ђстала бѣз матицѣ, па ће нáстат грáбеж (Ивица). 3. *извор йчелиње хране, в. воћњак, бехар, жуиá, ливада, лишо, ошáвак, йланина, йоље, реса, цвијет, шума.* — У нáс ймá више пáшá: првá је зáновѣт, тó је нѣђе од полòвинѣ априла, ђндá дóлази пѣлим ђд првòг јуна, зáтим дóлази лѣтнй перйод од Йлин-дáна дò Госпòна, кад пòчињѣ вријесак (Цибр.). — Ймали су мнòго кòшница, гòнили су ји пò пáшама (Хат.).

брч / јѣк пáшѣ *вријеме најјачѣј сакуйъања хране; брцкá ~; главнá ~; јѣсењá ~ / јѣсенскá ~; ливáцкá ~; дòбрá ~, йздáшнá, јáкá ~; лòшá ~, слáбá ~ / слáбá ~; лѣтнйá ~ / лйтнйá ~; првá ~ / првá ~, прòлѣтнá / прòлѣћнá ~; шумскá ~.*

пáшан -шна -шно боiаи *изворима йчлиње хране* (риј.). — Кад је пáшна гòдина, чѣла мòре зá двá дáна да йзвуче вòсак, да пòпуни рáм ако је јáко друштво. Кад је пáшна гòдина, чѣла рáди, ђна нѣмá ни свѣца ни пѣтка (Биоци).

~ гòдина *добра сезона.*

нáшарнна ж 1. *йорез на йчеле, арх.; 2. накнада за земљишше на које се йчеле досѣлавају.* — Сад се и Гáчани опамѣтили па наплаћују пáшарину нá челе (Вуч.).

пáшарица ж (Хут.) в. *сабирачица.*

пѣкнут, пѣкнѣ свр. в. *убос.* — Онòмадне ме пѣкнула јѣдна чѣла пòд око, па сам ђтекб, гòтово ми се затвòрило ђко (Вуч.).

пелим м в. *кагуља*. – Челе сам љети сели'о ў Дужи, има пелима и драче чўдо једно (Вуч.). – У Ивици ма'ло има пелима, нешто на Жабљаку, али на Жегуљи има га д'оста (Ивица).

(х)ерцеговачки ~ *исцо*.

пелимов -а -о *који се односи на њелим*. – Пелимов мѣд ти је ца'р меда (Вуч.).

~ мѣд в. *њелимовац*.

пелимовац, -овца м *мед од њелима*, в. мед – *њелимов* ~.

пелии м *биљка Absinthium (?) узјајана у њелињаџима* (Бил. Руд. 724).

питоми ~ ?

пѣлуд м (јз. Херц.) в. *њрашак*. – Прилик'ом цијѣђѣња меда, стр'ого се пазило да у саћу не'ма пѣлуда или шљѣтице, како су је стар'и зв'али (Биоци).

пѣлут м (дол. Нер.) в. *њрашак*. – При ногама чѣла доноси пра'шак, не'ко ре'кне пѣлут, а не'ко д'бн'ож (Ивица).

пѣлудни -а -о (јз. Херц.) *који се односи на њелуд*.

~ *биљка б. бојаџа џејѣним њрашком*.

пѣлушка ж в. *кошуљица*. – Кроз јутану врећу цијѣди се в'осак, а онѣ пѣлушке од чѣле која се легла д'стану ў врећи (Дол.).

пеницилин, -ина м *лијек њројив евројске њрулежи лејла*, в. *јујоцилин*.

непејо м в. *лијеј*.

пѣпел м в. *лијеј*.

пѣп'о, -ела м 1. в. *лијеј*. – Дужи би облијѣпили ба'лег'ом и пѣпелом (Глав.). 2. *средсѣво за зашѣиџу њчелињих друшѣава од м'рава*. 3. *средсѣво за уџврђивање њоријека џуђиџа*.

петролѣј, -еја / -еја м *средсѣво за зашѣиџу њчелињих друшѣава од џуђиџа и м'рава*, в. *џас / џаз, њѣџруље*.

пѣтр'уље с (Ком.) в. *њѣџролеј*.

пѣцат, -ам / **пѣцат**, -ам несвр. према *њекнуџи*, в. *бос*.

пѣчат м синг. т. *вошѣане ојне којим се зашѣварају љелије*, в. *кајак 2, мухур, ојна, њоклојац 3*. – Прије врџања вѣљушк'ом се скида пѣчат (Биоци).

пѣчатит, -џм несвр. (ист. Херц.) 1. *њоклајџи саће вошѣаним њоклојџима*, в. *булаџи, мухурлејсаџи, зашѣвараџи 1, њечѣиџи, њломбираџи*. – Како мѣд зрѣјѣва, тако га чѣла пѣчати (Ивица). 2. в. *лијејџи 1*.

пѣчађѣње с пл. им. од *њчѣиџи*. – Иза уношѣња уљевице џде прѣрада, исушѣвање па пѣчађѣње (Ивица).

пѣчет м (ји. Херц.) в. *њчѣџи*.

пѣчетит, -џм несвр. (ји. Херц.) в. *њчѣиџи*. – Ка-су пчѣле прѣради'ле тај мѣд и п'очѣле да га пѣчетѣ, да затварају лулице, та-је мѣрѣс не'сто (Пољ. в. *Тексџови*).

пѣвање мајџиџа ик. (зап. Херц.) в. *џјевање маџиџа*.

пѣват, -ам ик. (зап. Херц.) в. *џјеваџи*.

пѣјѣсак, -ска м *средсѣво којим се засѣџа рој да би се сѣусџио на жељено мјѣсто*.

пѣпак, -пка м об. у мн. *пѣпци, осѣџџилни ордан на џлави њчеле*, в. *анџѣна*.

пѣта ж *више вр'џи њѣџива која се њонекад сѣрављају с медом*, в. *баклава, љузлема*.

пѣтат, -ам (доњи слив Нер.) / **пѣта'т**, -ам (си. Херц.) несвр. в. *џрихрањиваџи*.

пѣшка ж мит. *вајина, маџијско средсѣво за одв'лачење злѣх очѣју са њчелињеј роја*. – Старија жена заврне к'отулу про главе и вѣчѣ: "Не чу'те се чѣли мојој, / но се

чү'те пйшки мјојј, /како пйшка стрмо стојј, / стрмо пйшка вџду држж." Сѣнам се, Мйла Пѣтрова је такџ шйкала (Дол.). – Бйла некѧ Ћџруша ў Крушевици, прйчали су, она шйкала чѣлу и вйкала: «Не чудите се мџме рџју, чүдите се мјојј..." не би ја сад тџ..."како стрмо стојј а вџду држж", такџ некѧко (Биоци).

пјѣвѧија ж (риј.) в. *йјевање майица*.

пјѣвѧе мѧгица с гл. им. од *йјевай*, в. *йјеванија, йивање, йјесма*. – Пјѣвѧе мѧгица најљепше се чүје у вѣчерњим сѧтима (Цибр.).

пјѣват, -ѧм / **пјѣвѧт**, -ѧм (о матицама) несвр. (ист. Херц.) *олашаваѧи се очу ројења, в. звай 2, чуй се*. – Пред рџјење свѧка добра мѧтица пјѣвѧ (Вуч.).

пјѣнит, -йм несвр. *скидаѧи йјену са кључало мегено расйвора йриликом йрављења меговине, в. ойјенишй, йлавий*.

пјѣсма ж в. *йјевање* (риј.).

плѧвит, -йм несвр. в. *йјенишй*.

плѧкат, плѧчѣм несвр. (риј.) в. *квоцай*.

пламѣњача ж в. *маѧа*.

планина ж в. *йаша 3*.

пластүница ж оказ. *зачейѧак младој сайа*. – Мѣгну"о сѧнџ на јѣдну чѣлу наставка, а нијесам јџ мѣгну"о све рамове, а јүтрџс, ка-сам је отвџри"о, влика пла-стүница вйси о пџклопцу (Пољ.).

плѧга ж в. *сайна основа*. – Дџдџ чѣли наставка с плѧтама вџска, а стѧла пѧша и плѧте џстале неизвучене (Глав.).

~ **вџска исйо**.

плѧцат се, -ѧм се (ист. Херц., риј.) в. *иґрай се*.

плѣс, плѣтем / -ѣм (трнке) в. *йравий 2*.

плѣтара ж (јуж. руб Херц.) в. *йґрка*. – Пџ Црнџ Гџри ймају онѣ плѣтаре па јик уништавају да йзвѧдѣ йж ѧй мѣд (Биоци).

плѣѣтке, -тѧка ж мн. (Баѧ.) в. *крсиа*.

плџд, плџда м (Баѧ.) в. *лејло 1*.

плџдйште / **плџдиште** / **плџдйште** с *дио йијела кошнице у којем се одјаја лејло, в. лејло 3*. – Зйми џстављѧм чѣле у плџдйштима, а у прџљеѣ йим дџдѧјѣм мѣдйшта (Хат.). –

плџдйшше с (дол. Раме) в. *йлодишйе*.

пломбйрат, плџмбйрам свр. и несвр. *оказ. в. йечайишй*.

плџѧа ж (Мусл. у дол. Нер.) в. *йлоча*.

плџча ж **1**. *йшанак незнайно заокруйѣн йџоснайи камен који служи као вршини кров или йџд у дубеницама и даишчарама*. – Напредна пѣлињѧ зајѣдница брзо направи саѣе дџље све дџ плџчѣ (Цибр.). – Најѣ се стѧри дүб шупаль, изврти се йзнүтра средина и провүкү се двѧ дрвѣта унакрс, двйје крснице, да држѣ вџсак, и плџча дџље, плџча гџре – тџ ти је стүблина (Дол.). – Плџчу мѣѣмо под дубџвину, а и пџкрывѧмо је плџчџм (Ивица). **2**. в. *сайна основа*.

гџрњѧ ~ *вршини кров*; **дџњѧ** ~ *йџд сйшаринске кошнице*; **кѧменѧ** ~ / **камѣнитѧ** ~; **кџњскѧ** ~ (в.); **мѣднѧ** ~ (в.); **үмитнѧ** ~ в. *сайна основа*.

плѧчкарица ж в. *шуйица*.

плѣвѧе мѧгица с (си. Херц., Сељ.) в. *йјевање майица*.

плѣвѧт, -ѧм несвр. (Сељ.) в. *йјевай*.

плйштура ж (Ком.) в. *шклойац*

плѣвача ж *средсйво за скидање йчелињих уши с майице*.

пѡбит, пѡбијем свр. према *биѡи* **1.** *унишѡиѡи сва ѡчелиња друшѡива ради одузимања њихова саћа.* – “Турци...побију најбоље суде пчела” (Бил. Руд. 807). **2.** *в. убиѡи* **2.** – Качела заврши рѡјење, она пѡбије све маѡице, осим једне (Биоци). **3.** *в. насациѡи.*

пѡбјећ, -жѡм / -гнѡм (о пчелињем друштву) свр. према *бјезаѡи*; *уѡ. вабиѡи.* – Онѡмадне ми је пѡбјегѡ јѡдан рѡј, немѡ кѡ да га ушѡичѡ (Биоци).

пѡвадит, -ѡм свр. према *ваѡиѡи* **1, 2, одузѡиѡи све саће или мѡд.**

повѡзат, повѡжѡм (саће) свр. према *везаѡи* **1, 2.**

повезѡват се, повѡзујем се / повѡзѡвѡм се несвр. ист. *омѡшавѡиѡи ѡлаву комаѡом ѡканине ради заѡиѡиѡе од ѡчелињих убѡда.* – Није било овије капа па су се ѡѡди повезѡвали каквѡм крпѡм да главу зашѡтите од ѡјѡда (Драч.).

пѡвес, -дѡм (саће) свр. *ѡочѡиѡи ѡраѡу.*

повратѡч, -ѡча м мит. *в. враѡиѡи*; *уѡ. цвијеће.*

пѡгача ж **1.** *медно-шећерни ѡреѡарѡи којим се ѡрихраѡују ѡчеле, в. ѡѡачица.*
– Ја сам направѡм пѡгаче, ѡзмѡм јѡдну трѡѡину мѡда и двѡје трѡѡине шећера, и тако ѡи рѡним (Глав.). – Сѡруп правѡмо сами, а пѡгаче купујемо (Хат.). **2.** *в. сирац.*

пѡгачица ж *в. ѡѡача.*

пѡгледат, -ѡм свр. према *ѡлеѡиѡи* **1.** – Сѡйну^о сам наставка и пѡгледѡ у плѡдѡште, било је старѡг лѡгла (Пољ.).

пѡгоп м *ѡво врцаѡке, ѡренѡсни механизам.*

пѡгријат, -јѡм свр. према *ѡријѡиѡи* **1.**

пѡд, пѡда м **1.** (сјев. Херц.) *в. сѡѡица.* **2.** (сјев. Херц.) *в. ѡѡгача* – Сваѡи чѡлар мѡра да пѡзи да му кѡчка добро налијѡжѡ, да му није нѡђе ѡкрѡен пѡд да се кроз рупу не би увѡкла тѡђица (Биоци).

пѡдавит, пѡдавѡм (Сѡљ.) свр. према *ѡавѡиѡи.*

пѡдѡсипат, -плѡм / -пѡм несвр. према *ѡѡгасуѡиѡи.*

пѡдѡсѡт, пѡдѡспѡм свр. *сѡресѡиѡи слабије ѡчелиње друшѡиво ѡред насељену кошницу како би се ѡѡачало њено друшѡиво, в. ѡѡбаѡиѡи, ѡѡсуѡи, ѡѡшрес.* – Ако би ѡстала дубѡвина без маѡице, пѡдѡспѡш јѡј мѡли пѡрѡјчиѡ, јер у пѡрѡјку ѡма мѡда маѡица (До).

пѡдѡцит, пѡдѡѡѡим свр. (сјев. Херц.) *в. ѡѡгасуѡиѡи.*

пѡдѡгпут, -нѡм свр. према *ѡѡнуѡиѡи.*

~ дѡж / дѡжву / зѡдуж *в. разѡужѡиѡи.*

пѡдијѡлит се, пѡдијѡлим се свр. *в. рѡјиѡи се.* – Старѡ маѡица дѡѡ чѡла пѡведѡ за собѡм, ѡво рѡја, пѡдијѡлила се чѡла (Хат.).

пѡдѡлит се, пѡдѡлѡим се свр. ик. (зап. Херц.) *в. ѡѡѡијѡлиѡи се, рѡјиѡи се.*

пѡдлѡмање с гл. им. од *ѡѡгламаѡиѡи.* – Подлѡмање вѡска бѡла је прѡва прѡлѡтна радња у ѡлѡнику (Цѡбр.).

пѡдлѡмат, пѡдлѡмѡм несвр. према *ѡѡглѡмиѡиѡи.* – Сзаће више генѡраѡија лѡгла из саћа и ѡнда ѡно поцрњи, па се мѡра пѡдлѡмат да се ѡбновѡ (До).

пѡдлѡга ж *ѡво ѡѡјеска од узѡлијебљѡноѡ камена или дебеле гаске на који се сѡваљала врећа са раскуваном вошѡином или вошѡаним ѡроѡом, в. дѡо 4.*

пѡдлѡмит, пѡдлѡмѡм свр. *ѡзваѡиѡи у ѡрољеће ѡразно саће из доњеѡ ѡјѡла сѡѡаринске кошнице, в. ѡсећ, ѡѡрезѡиѡи, ѡсећ, ѡѡѡкрѡиѡиѡи, ѡѡѡкѡѡѡиѡи 1, ѡѡѡкрѡѡѡиѡи, ѡреѡбуѡи, ѡрисѡуѡи.* – А кад дѡђе прѡљеће, ѡд би нѡгѡ дубѡвину, задѡми^о је и све би саће испод дѡњије крсѡица ѡсекѡ или пѡдлѡми^о (Цѡбр.).

пѡдница (дол. Раме) / пѡдница ж (ѡи. Херц.) *в. ѡѡгача.* – Пѡдница се направѡ вако ѡравно (Вуч.).

пòдњача / пòдњача (ист. Херц.) / **пòдњача** ж (Ком.) *доњи даичани зид кошнице с њокрејним саћем, в. дно 2, њајос, њајосница, њод 2, њодница*. – Прегледò сам кòшнице, пòчистиò пòдњаче, било је на њима нечистòдћè послије зимè (Пољ.). Направиò сам пòдњачу и на њò изрезò круг према трупини од црнограба, на кòју сам пòставиò ту пòдњачу (Цибр.).

пòдòштрит, пòдòштрим свр. (саће) *в. зановић*.

пòдрезњàк м *в. шрећинац*. – Првò је рòј, па затијем пàројак, а трèћи је пòдрезњàк, трèћи пòт ка-се рòји тò је пòдрезњàк, кàжè: пòдрези дубòвину да се више нè рòји (До).

пòдрезак, -ска м *в. сувовошићина*.

пòдрезат, -жèм свр. према *резати* (ист. Херц.) *в. њодломич*. – У прòљеће се òздàла пòдрезè стàрò саће у дубòвинама (Хат.). – Накривиш дубòвину и òздàла пòдрезèш стàрò саће и тòпш га (До).

пòдрезивàње с гл. им. од *њдрезивати* (ист. Херц.). – Пòдрезивàњем дубòвинà обнàвљало се стàрò саће (Корит.).

пòдрезиват, пòдрезујем / пòдрезивàм несвр. према *њдрезати*. – Док су биле дубòвине, њж њи се пòдрезивала стàрà вòштина (До).

пòдријезàње с (ист. Херц., риј.) гл. им. од *њдријезати*.

пòдријезат, -јèжèм (ист. Херц., риј.) несвр. према *њдрезати*.

пòдројак, -òјка ж (Бег.) *в. шрећинац*.

пòдушит (се), пòдушим (се) свр. према *душити (се)*.

позèмљув, -ува м *оказ*. **1. в. вријесак 1.** – У нàс се за вријесак кàжè позèмљув. На Лèотàру рàсте бијели позèмљув, он ријетко мèди, али дòбро мèди (Цибр.). **2. в. вријесак 2.** – Љубичастòг позèмљува њмà на Скупици, он рèдòвно рàђà, али га је мàло (Цибр.).

пòјило / пòјило с *наирава у њчелињаку кòјом се њчелама обезбèђује вода, в. каменица, коришò*. – Пòтребно је пòставит пòјило што рàнијè да би се чèле нàвикле нà вь прије нò што нèстанè њзворскè водè (Цибр.).

пòкидат, -àм свр. према *кидати 1, 2*.

пòклат, пòкòлèм свр. према *клаи* (ист. Херц.) *избòсти у великòј мјери, уи. њослаи*. – Ужљутили се чèле па нас пòклале (Бил.).

пòклòнит, пòклòним свр. мит.; *уи. украс*.

пòклопац, -пца м **1а.** (јуж. Херц.) *в. дуж 1*. – Ка-се из дубòвинè вàди мèд, првò се дигну онѝ пòклопци пòд плòчòм (Вуч.). **1б в. кров 1.** – Пòткàдиш кòшницу, òтвориш пòклопац, дигнèш пòклопац, јòпèт је задимиш... (Драч.). **1в. в. њоклојна гаска.** **2.** (Румб., Баћ.) *в. њодњача*. **3.** об. у мн. *в. њечай*. – Скѝнули би пòклопце са тругнског лèгла па би истрèсли варòу ш њèга (До). **4. гаске кòјима се зашвара њорњи ошвор врцаљке.**

великѝ ~, глàвни ~, гòрњи ~, крòвни ~, трèћи ~ *в. кров; вòштани ~ в. њечай*; дигнут – дѝзат ~, скѝнут – скѝдат ~ *в. раздужичѝ; мèтнут – мèтат ~ в. задужичѝ*.

пòклòпит, пòклòпим свр. **1.** (кошницу) *њòставиши кров и њоклојац на кошницу, в. задужичѝ, зашворичѝ* **3.** **2.** (мед, саће) *в. зашечайичѝ*. – Ка-се њсўши љèвица, òндà чèла пòклопи саће (Ивица).

пòклопнà дàска *диò кошнице с њокрејним саћем кòјим се зашвара њорњи њопречни ошвор, в. капак – доњи ~, мали ~, њрви ~, средњи ~; њоклојац 1б, пòклопац – доњи ~, мали ~, њрви ~, средњи ~*.

пòклòпчиѝ м об. у мн. **пòклòпчићи**, *в. њечай*.

пòкрèтнà ж (риј.) *в. кошница с њокрејним саћем*.

пѡкрит, пѡкријем свр. в. *иосес*, уй. *сијай*.

пѡкрѡв, -ова м в. *кров 1*.

полáгáње (јаја) с (ист. Херц.) гл. им. од *иолајаи*.

полáгат, полáжѣм (ист. Херц.) несвр. према *иоложии*. – На зановѣти чѣла се дѡбро развйја, тада мáтица највише полáжѣ јаја (До). – Око Сáвина дáна, мáтица пѡчмѣ полáгат јаја (Ивица).

пѡлѣн / **пѡлен** / **пѡлен** (ист. Херц.) / **пѡлеп** (Ком.) м в. *ирашак*. – Тѹ некѣ гѡдинѣ, нáшѡ сам чѣлу у јасѣну, вйдим лѣти фино, рáдй, нѡси пѡлен, вйдим – имá мáтицу (Хат.). – Чѣла ўбáци у лулицу пѡлен, кѡјй је врло вáжан за њѣзин ѡдгѡј, мѣд и пѡлен, ѡбнѡж што би рѣкли (До). – Чѣла при нѡгама дѡноси пѡлен (Биоци).

пѡленов / **пѡленов** / **пѡленов** -а -о *који се односи на иолен*.

~ **прá** / ~ **прáх** / ~ **прáшак**, в. *ирашак*.

пѡлет м *иравац леиá*. – Ўјутру смо крѣнули у правцу пѡлета пчѣлињѣг и ка-смо се пѡпѣли на јѣдан брйјег, прѡнашли смо ѡгрѡмне количине тога дубáчца (Пољ.).

пчѣлињй ~ *исти*.

полѣтáлка / **пѡлѣтáлка** ж **1**. *гашица исйрег леиá на кошници са које иолијећу и на коју слијећу ичѣле*, в. *залейилица*, *леио*, **3**, *иáгало*, *иолеиáна гаска*, *иолијеиáлка*. – Ка-чѣле дѡбро нѡсѣ, већинѡм пáдају испред полѣтáлкѣ, нѣ могу до полѣтáлкѣ ни да стйгнѹ (Дол.). **2**. в. *врайиáшца*.

полѣтит, -йм / **пѡлетйм** свр. (дол. Нер., зап. Херц.) в. *иолећей*.

*~ **билѣ чѣле** в. *бијѣла чѣла*.

полѣћес, -тйм / **пѡлетйм** свр. (ји. Херц.) в. *иолећей*.

полѣћет, -тйм / **пѡлетйм** свр. према *лећей* (ист. Херц.) *иочеии леијейи*.

*~ **бијелѣ чѣле** в. *бијѣла чѣла* – ~ *бијѣле чѣле*.

полијѣтáлка ж в. *иолеиáлка 1*. – С полијѣтáлкѣ пѡлијећѹ чѣле и нá њу пáдају ка-се враћáју (Хат.).

полѡвњáк, -áка м (ист. Херц.) *саи иричвршѣн за бочни зиг сйаринске кошнице који има ћелије само са једне сйране*, в. *ириљубак*.

полѡжит, полѡжйм (јаје) свр. *донйейи на свијей ичѣлин замейáк*, в. *бацаи 3*, *занијей 2*, *зацрвий*, *зачедий*, *носиий 1*, *сијай*, *уиљувáи*, *црвáи*, *црвий*. – Чйм мáтица пѡложй јаје у лулицу, чѣле га прѣкријѹ млйјечѡм (Ивица).

пѡлошка ж *врсиá кошнице с иокрѣйним саћем која се ироширује хоризонтиáлно*, в. *американка*, *долњац*, кошница – *лежећа* ~. – Да ти цáба нѣко дáјѣ пѡлошку, нѣмѡ-је ўзѣт, тѣшко се ў њѡј чѣла развйја, нѣћѣ ў ширину да си бѡг (Дол.). – Нйко ў нáс не држй чѣле у пѡлошкама (Хат.).

пѡлуга ж в. *ован*.

пѡлудáдáнка ж *Дáган-Блáиова кошница с иолунасиáвцима*.

полунáстáвак, -áвка / **пѡлунáстáвак**, -áвка м *уиола нижи насйáвак*.

пѡлунáстáвљáчá ж *кошница са иолунасиáвцима*.

пѡлуѡквйр / **пѡлуѡквйр** *оквир у иолунасиáвку*.

полўстарица ж в. *ројница*. – Сá ћу ти јá ушйкат овў чѣлу, имáш ли полўстарицу? (Драч.).

полўстерица ж (Зав.) в. *иолусйарица*, *ројница*.

пѡље с в. *иáша 3*.

помѡрит, помѡрйм свр. в. *унишиий*; уй. *одржáи чѣле*.

пѡмријѣт, пѡмрѣм (ист. Херц.) свр. према *мријей*, в. *иомрий*. – У дубѡвинама

смо држали чэле, па оно пѡмрѣ ў зиму, на прѡљеће се рѡјѣ, ў јесѣн извадиш мѡло мѣда, пѡла ўмри, пѡла ѡстани (Ивица). – Кад је варѡла дошла ѡђе, све чэле пѡмријѣшѣ, а ў мене нѣ помрије ниједна (Вуч.).

пѡмрѣт, пѡмрѣм ик. (зап. Херц.), в. *ѡмријейѣ*.

пѡнављат / **пѡнавјат**, пѡнављѡм / пѡнавјѡм несвр. према *ѡновийѣ*.

пѡништит, -ѣм (пчеле) свр. (риј.) *усмрѣишии све*.

пѡпѡвит, пѡновѣм свр. в. *зановийѣ*.

пѡпѡлит, пѡпѡлѣм (ист. Херц.) свр. према *ѡалииѣ*.

пѡпрѣскат, пѡпрѣскѡм / пѡпршѣм свр. према *ѡрскѡиѣ*. – [пчеле] “отеле се из нечије дубовине – није их попрскао нити им запалио трут” (Брестике, в. *Текстѡви*).

пѡпрѣнут, пѡпрѣнѣм свр. према *ѡрскѡиѣ*.

пѡпунит, -ѣм свр. према *ѡуниѣ*. – Кад пѡпунѣ чѣла ѡвѣ стрѡну дубѡвинѣ, ѡндѡ вѡдѣм из другѣ стрѡнѣ, тѡкѡ све мијењѡм (Хат.).

пѡсѡдит, пѡсѡдѣм свр. в. *насадиѣ*.

пѡсијѣцат, пѡсијѣцѡм / пѡсијѣчем (ист. Херц.) несвр. према *ѡсећѣ*, в. *ѡѡкигаѣиѣ*

2.

пѡсисат, -ѡм свр. према *сисѡиѣ*; *уѣ сок*.

пѡслат, пѡшалѣм / пѡшлѣм (пчеле) свр. мит. в. *уѣуѣишиѣ*. – “...с некаквим ѡвѡлѡским маштенијем пошље их у туђ уљаник, те покољу туђе челе и поваде вас мед и однесу у његов уљаник” (Памучина 335).

пѡсмѡтрат пѡсмѡтрѡм несвр. *на основу креѣѡња ѡчѣла закључиваѣи о сѣѡњу њѡхових друшѣѡва, ѡреѣгаѣи ѡчѣле обично без ѡѡвараѡа кошница, в. ѡлегаѣи 1, конѣролисѡиѣ*. – Идућег јѣтра ўстанѣмо рѡно и пѡсмѡтрамо ў кѡм правцу лѣтѣ пчѣле (Пѡљ.).

пѡставак, -ѡвка м (ји. Херц.) в. *ѡсѡѡљка*.

пѡстоље с (ји. Херц.) в. *ѡсѡѡљка*.

пѡстѡљка ж (ји. Херц.) *камена ѡлоча која служи као ѡод дубенице или дашчаре, в. ѡсѡѡвак, ѡсѡѡље, плоча – доња ~*.

пѡстрмак, пѡстрмѡка м (Гацко) в. *ѡреѣѡнаѡ*.

пѡсѣт, пѡспѣм свр. (Сељ.) в. *ѡодасуѣиѣ*.

пѡсѣс, -ѣдѣм / -ѣднѣм свр. (ист. Херц.) в. *зѡѡћес*.

пѡсѣћ, пѡсѣчѣм свр. (ист. Херц.) *ѡодсјећѣ, ѡдузѣиѣ залежено саће с маѣиѡчњаѡцима из доњеѣ дијѣла сѣѡаринске кошнице ради сѣрѡчавања даљеѣ ројења, в. кидѡиѣ 2*. – Ка-сѣднѣ чѣла доље, ѡна се пѡсѣчѣ да се нѣ би више рѡјила (Дол.).

пѡтѣгнут / **пѡтѣћ**, пѡтѣгнѣм (сат) свр. према *ѡеѣлиѣиѣ*.

пѡтѣћ, -ѣчѣм свр. према *ѡѣћѣ*.

пѡткѡдит, пѡткѡдѣм свр. према *кѡдиѣиѣ 1*. *задуваѣиѣ каѡом исѡод ѡчѣлиѡеѣи ѣнијезда. 2*. (си. Херц.) в. *кѡдиѣиѣ 2*.

пѡткѡдѡње с (слив сред. Нер.) гл. им. од *ѡѡѣкигаѣиѣ*.

пѡткѡдат, пѡткѡдѡм несвр. **1**. в. *ѡодламаѣиѣ*. **2**. в. *ѡосијѣцаѣиѣ*.

пѡткѡдѡвѡње с гл. им. од *ѡѡѣкидивѡиѣ*. – У прѡљеће је прѡво бѣло поткѡдѡвѡње саћа. Тѡ сам ѣ ја рѡдиѡ (Ивица).

пѡткѡнут, -нѣм свр. према *кидѡиѣ 1*. – Ка-се чѣла пѡрѡјчи јѣдѡмпѣт-двѡпѣт, ѡндѡ се нѡгнѣ стѡблина и ѡбѡвезно пѡткѡнѣ ѡздѡл (Дол.). – У дубѡвинама се нѡјприје у прѡљеће пѡткѡнѣ вѡсак (Ивица).

пѡткрѣсат, пѡткрѣшѣм свр. (Хут., Неум) в. *ѡодлѡмиѣиѣ*.

пѡткрѣшѡвѡње с (слив доње Нер.) гл. им. од *ѡѡѣкрѣшѡваѣиѣ*.

- поткршáват**, **поткршáвãм** (слив доње Нер.) несвр. према *йой̑крши̑и̑*.
поткршíвãње с (слив доње Нер.) гл. им. од *йой̑кршива̑и̑*.
поткршíват, **поткршíвãм** (слив доње Нер.) несвр. према *йой̑крши̑и̑*.
поткр̑шит, **пòткршíм** свр. (слив доње Нер.) в. *йодломии̑*.
нотпунут, **пòтпун̑ем** свр. према *йуха̑и̑ 1*.
пòтр̑ес, **пòтр̑есем** свр. в. *йодасу̑и̑* (дол. Нер.).
пòтр̑лат, -ãм свр. према *й̑р̑ла̑и̑*. – У љанику је највише бíло ч̑елин̑е љуби̑це, мòрò је чòвјек вãзда íмат при рúци да пòтр̑ла̑ шíкалицу (Дол.).
пòтрòшит, **пòтрòшíм** свр. према *й̑роши̑и̑*. – Òнò што пч̑ела дòнес̑е тòком ј̑есени, òна тò нãп̑рије пòтрòши̑ (Пољ.).
пòтсícат, **пòтсícãм** несвр. ик. (зап. Херц.) в. *йодлама̑и̑*.
пòтг̑и̑, **пòтг̑и̑ем** (Ба̑.) свр. према *й̑у̑и̑*.
пòтг̑шит, **пòтг̑шíм** (Ба̑.) свр. према *й̑уши̑и̑*.
пòћерат ч̑елу, -ãм свр. 1. в. *ой̑јера̑и̑ 2*. – Пòћерãш ч̑елу гòре д̑имом и д̑и̑ж̑еш стãри̑ вòсак (Биоци). 2. в. *йони̑и̑ ч̑елу 4*.
пòубíјат, **пòубíјãм** (пчеле) свр. в. *уби̑и̑ 1*.
пòхапсит, -й̑м свр. према *а̑ис̑и̑и̑*, мит. – Òн т̑и х̑и је пòхапси̑о, а н̑емòј р̑е̑: Т̑и си ми ч̑еле пòхапси̑о (Ластва, в. *Текст̑ови*).
пòч̑ет, **пòч̑м̑ем** свр. (ји. Херц.) *йоч̑е̑и̑и̑ йола̑а̑и̑и̑ ја̑а*.
пòчистит, -й̑м свр. према *чис̑и̑и̑и̑*.
п̑ра̑, **п̑ра̑а** м в. *й̑рашак*.
п̑равит, -й̑м / **п̑рав̑ит**, -й̑м несвр. 1. (о пчелама) *й̑ради̑и̑и̑ во̑и̑т̑ане й̑раћевине, в. веза̑и̑ 1, во̑и̑и̑и̑и̑, ву̑и̑, й̑ради̑и̑ 1, изв̑лачи̑и̑ 1, ради̑и̑и̑*. – Òд воска ч̑ела п̑рав̑и сãће (Вуч.). 2. *й̑ради̑и̑и̑ й̑чели̑н̑и̑ с̑и̑ан*. – Људи су ве̑й̑нòм сãми пò себи п̑рави̑ли ст̑ублине, ва̑љало је сãмо нãш шуп̑ље дрво (Драч.). 3. *й̑ри̑й̑рема̑и̑и̑ й̑и̑на и̑ јела од й̑чели̑н̑их й̑роиз̑вода*. – Вòштина се потãпала у̑ воду и од растоп̑ленòг м̑еда се п̑рави̑ла медòвина (Хат.).
п̑разнит се, **п̑разн̑им се** несвр. в. *чис̑и̑и̑и̑ се*. – Кад з̑ими из̑ли̑ј̑е̑ћу ч̑еле, òне се п̑разн̑е. У прòље̑е, ка-ч̑еле из̑а̑ћу да се п̑разн̑е, в̑ид̑и се сли̑јед по би̑јелòм кам̑ењу (До).
п̑рази̑ница ж (Благај) *ненас̑ељена ко̑шница, в. й̑разно*.
п̑разнò с оказ. в. *й̑рази̑ница*.
п̑рãска ж *медоносна во̑ћка Prunus medica*.
п̑рати̑лица м̑ãти̑це ж *й̑чела ради̑лица ко̑ја брине о м̑а̑и̑и̑ци, в. њ̑е̑юва̑и̑е̑љи̑ца, рани̑лица м̑а̑и̑и̑це*.
п̑рат̑ња̑ча ж (сјев. Херц.) в. *й̑рикре̑я̑*.
п̑рãх / п̑рãх м (западни̑је подруч̑је) в. *й̑рашак*. – У дубòвинама пòтк̑идам сãће до л̑г̑ла, п̑ра̑ктично до п̑рãшка, до цв̑јетнòг п̑рãха (Ивица).
пòленов ~, ò̑ет̑ни̑ / цв̑ит̑ни̑ / цв̑јет̑ни̑ ~ ист̑о.
п̑рãшак, -шка м *й̑чели̑ња х̑рана сас̑и̑ављена од му̑шких й̑ол̑них òели̑ја раз̑них би̑љака, в. дивиз̑ма, й̑елуг, й̑олен, й̑рах, прах – ò̑е̑и̑ни̑ / цв̑и̑и̑ни̑ / цв̑е̑ј̑е̑и̑ни̑ ~, цв̑и̑е̑и̑ 3*. – Ч̑ела нòси̑ при нòгама п̑рãшак кò двã з̑р̑нца с̑емена (Глав.). – С др̑и̑јена дòноси̑ дòста п̑рãшка (Вуч.).
пòленов ~, ~ ò ò̑ет̑вã, ò̑ет̑ни̑ ~, ч̑ели̑ј̑и̑ ~ ист̑о.
п̑рãш̑лика ж *би̑љка бо̑а̑и̑а цв̑е̑ј̑е̑и̑ним й̑рашком, в. вресина 3, ври̑ес / врис*.
п̑рва̑ц, **п̑рвца** м (Брест.) в. *й̑р̑в̑ена̑ц*.
п̑рв̑ена̑ц, -нца м (јз. Херц.) в. *й̑р̑в̑ена̑ц*.

првѝнац, -ѝнца / **прѝвинац**, -ѝнца м (сјев. Херц.) *в. ѝрвјѝнац.*

прѝвѝнац, -ѝнца / **прѝвѝнац**, -ѝнца (ист. Херц.) / **прѝвјѝнац**, -нца м (доња Нер.) *рој који се у ѝоку ѝодине ѝрѝви одвоји од маѝичној друшѝва.* – Сѝв се прѝвјѝнци зову која се ројѝ прѝвѝ пѝт, а друђѝ пѝт паројак (Вуч.). – Ми ође у Дабру кађемо рѝј, па паројак, па друђѝ паројак, трѝђѝ...а научно је то прѝвѝнац, то сам у књигама нашѝ (Хат.).

прѝвљѝнац, -ѝнца / **прѝвљѝнац**, -ѝнца м (си. Херц.) *в. ѝрвјѝнац.*

***прѝбацит** (мѝд) **пѝ црѝв** свр. *в. разбиѝ на црѝ.*

прѝвѝрање с гл. им. од *ѝрѝвѝраѝѝ*. – Од водѝ у којѝј се прѝперѝ водсак кѝвѝањем и прѝвѝрањем прѝвѝ се медѝвина (Цибр.).

прѝвѝрат, -рѝм несвр. *в. врѝѝ.*

прѝврѝт прѝврѝм свр. према *врѝѝ*. – Ысперѝ се водѝтина, ѝндѝ се кѝвѝа ѝни шѝрбет и ѝдстави се двадесѝтак данѝ да прѝврѝ, и ѝѝто ти медѝвинѝ (Дол.). – Шѝрбет не смијеш зачѝпит док не прѝврѝ (Биоци).

прѝглед м *уѝврђѝвање сѝања ѝчелињих друшѝва у ѝоѝледу ѝихове јачине, здравсѝвеној сѝања, оѝскрбљѝности храном и друђѝх каракѝтерисѝтика релеванѝних за ѝихов живоѝ и раг.* – Нѝмѝ добрѝг пчѝларѝ без приборѝ за прѝглед и рад око пчѝлѝ (Цибр.).

прѝвѝ ~/ **прѝвѝ** ~, **прѝлѝтнѝ** ~.

прѝгледат, -ѝм свр. *в. ѝоѝледаѝѝ, ѝрекѝнѝролисѝѝ, ѝриѝледаѝѝ.* – Прѝгледѝ сам пчѝлѝ, добро су изѝмиле, ѝмају још дѝста хрѝнѝ (Пољ).

прѝгледат, прѝгледѝм несвр. према *ѝрѝлѝледаѝѝ, в. ѝледаѝѝ 1, конѝролисѝѝ, ѝосмаѝраѝѝ, ѝриѝледаѝѝ.* – Чѝлѝ трѝба рѝдѝвно прѝгледат, конѝролисѝт ѝѝво стѝње (Дол.).

прѝгонѝт, прѝгонѝм несвр. *в. ѝресуѝѝ* (си. Херц.). – Ка-су биле сѝлѝачкѝ задругѝ, ѝндѝ су купѝвали и догонѝли дубѝвине ѝз гѝрњѝје крајѝвѝа, па су ѝиг ође прѝгонѝли у сѝвременѝ кошнице (Хат.).

прѝграда ж *дѝо кошнице с ѝокреѝнѝм сађем којѝм се одѝја насељѝни од ненасељѝној ѝросѝтора или раздѝјају два или више ѝчелињих друшѝва у истѝој кошници, в. даска – ѝреѝрадна / ѝриѝрадна ~.* – Ў мене су нѝклеуси у ѝбичнѝј кошници, сѝмо тѝ кошницу раздѝвојѝм прѝградѝм и ѝдѝворѝм лѝта на сѝпротнѝјем странама (Хат.).

прѝградѝт, прѝградѝм (пчѝлињѝ стан) свр. *сузиѝѝ или ѝодѝјѝлиѝѝ унуѝрашњѝсѝ кошнице.*

прѝгрђш чѝлѝ / **мѝвѝ**, -шти ж (ист. Херц.) *незнаѝна количина ѝчелиње масѝ.* – Мѝлѝ чѝла, нѝмѝ нѝ прѝгрђш мѝвѝ у ѝѝј (Вуч.). – Ў том парѝјку нѝмѝ више од прѝгрђшти чѝлѝ (Дол.).

прѝдѝње с гл. им. од *ѝрес* (на лету).

Прѝдѝнѝште с *мѝкроѝоѝном* у околини Требиња, ѝашњѝк исѝрег Љѝанишѝа (ОП САНУ XIX-XX, 595).

прѝзимац, прѝзѝмка м (ист. Херц.) *в. ѝриѝѝед.*

прѝзѝмит, прѝзѝмѝм (о пч. друштѝву) свр. *ѝреживѝјѝѝ зиму, в. ѝреодѝѝѝ.*

прѝкѝнѝтрѝлисѝт, -шѝм свр. *в. ѝрѝлѝледаѝѝ.*

прѝкуѝѝват, прѝкуѝѝвѝм несвр. према *ѝрекуѝѝѝ, в. куѝѝѝ 2; уѝ. вошѝѝина 1.*

прѝкуѝват, -ѝм (вошѝтину) свр. у *кљѝчалој води одвојѝѝѝ восак од вошѝѝаној ѝроѝа, в. куѝѝѝ 2, ѝрекуѝѝѝѝ, ѝреѝоѝѝѝѝ, разѝварѝѝѝ, сѝѝснѝѝѝ 2, ѝѝѝѝѝѝѝѝ 2, ѝѝѝѝѝѝѝѝ 2, чѝјѝѝѝѝ 2, чѝѝѝѝѝѝѝ 3.*

прекуха́ват, прекуха́вам несвр. (Мусл.) в. *прекувава̑и̑*.

пре́кухат, -а̑м свр. (Мусл.) в. *прекува̑и̑*.

прелѣтит, -ѣ̑м / прелѣтѣ̑м свр. (дол. Нер., зап. Херц.) в. *прелеће̑и̑*.

прелѣћес, -тѣ̑м / прелѣтѣ̑м свр. (ји. Херц.) в. *прелеће̑и̑*.

прелѣћет, -тѣ̑м / прелѣтѣ̑м (ист. Херц.) *ле̑иће̑и̑* *пре̑ћи̑* *неки̑* *пре̑сто̑р*, в. *прелеће̑и̑*, *прелеће̑с*. — Кад је слаба па̀ша, чѐла трѐба да облѣти̑ мно̀го ће̑то̀ва̑ и прелѣти̑ вѐлику̑ ра̀здаљину да би ску̀пила брѐме мѐда (Дол.).

прѐдбу̀ћ, -у̀чем свр. *огу̀зе̑и̑* *пре̑зно са̑ће* *из до̑ње̑и̑* *ди̑јела̑* *си̑таринске̑* *кошнице̑* *да би̑* *ичеле̑* *шу̑* *изра̑диле̑* *младо̑* *са̑ће*, в. *по̀дло̑ми̑и̑*.

прѐддит, прѐдди̑м (о пч. друштва̑ма) несвр. (си. Херц., Се̑љ.) в. *пре̑зими̑и̑*.

прѐплије̑тат, прѐплије̑ће̑м несвр. в. *у̀кри̑ћава̑и̑*.

прѐрада̑ ж **1.** *пре̑йва̀ра̑ће̑* *у̀љевице̑* *у ме̑д*; *у̑и̑* *ису̑шива̑ње*, *иче̑ча̑ће̑ње*. **2.** *издва̑ја̑ње̑* *воска̑* *из во̑шти̑не̑*.

прѐради̑т, прѐради̑м свр. **1.** *пре̑йво̑ри̑и̑* *у̀љевицу̑* *у ме̑д*. — У̀љевицу̑ чѐла прѐради̑, *ису̑ши̑*, *конзе̑рви̑ра...* (Дол.). — За ра̀злику од дру̀гије̑ го̀ди̑на̑, чѐле су о̀ве̑ је̑сени̑ ус̀пјеле̑ да прѐраде̑ мѐд, да запечата̑е̑ го̀тово̑ двѣ̑је̑ трѐћине̑ (По̑љ.). **2.** (воштина̑) *одо̑во̑ји̑и̑* *воска̑* *од во̑шти̑но̑и̑* *пре̑ро̑ја̑*, в. *пре̑кува̑и̑*.

прѐрађиват, прѐрађива̑м / прѐрађу̑јем несвр. према *пре̑ради̑и̑* **1.** — Кад на̀лије̑ у̀љевицу̑, о̀нда̑ је чѐла прѐрађива̑ и печата̑и̑ (Хат.).

прѐрана̑ ж в. *пре̑хра̑на̑*. — Кад је ра̀ниш с о̀во̑м прѐрано̑м, чѐла ми̑сли̑ да је до̀шла па̀ша па лѐже до̀ста ма̑тичња̑ка̑ (Вуч.).

прѐрани̑т, прѐрани̑м свр. в. *пре̑хра̑ни̑и̑*.

прѐрањива̑ње̑ с гл. им. од *пре̑рањива̑и̑*, в. *пре̑хра̑ни̑ва̑ње̑*.

прѐрањиват, прѐрањива̑м / прѐрању̑јем несвр. према *пре̑рани̑и̑*, в. *пре̑хра̑ни̑ва̑и̑*.

прѐрезат, -же̑м свр. према *ре̑за̑и̑*.

прѐрезиват, прѐрезива̑м / прѐрезу̑јем несвр. према *пре̑реза̑и̑*, в. *ре̑за̑и̑*.

прѐса̑ ж **1.** *ме̑шална̑*, *ве̑ћином̑* *инду̑сти̑ри̑јска̑* *си̑рава̑* *ко̑јом се̑* *ексти̑раку̑је̑* *восак̑* *из во̑шти̑не̑* *и во̑шти̑но̑и̑* *пре̑ро̑ја̑*, в. *ма̑шина̑* **2.** *пре̑ша̑*, *шо̑иони̑к*, *шо̑ркула̑*, *шо̑ра̑њ*. — При̑је док ни̑је би̑ло о̀ви̑је̑ прѐса̑ за̑ восак̑, у̀зели̑ би̑ двѣ̑је̑ да̀ске̑ и спо̀јили̑ њи̑ ба̀гламо̑м и ме̑ђу њи̑ би̑ ме̑тали̑ вре̑ћу с ра̀скува̑ним̑ во̀ском (Вуч.). **2.** в. *ши̑јеса̑к*. **3.** *си̑рава̑* *за изра̑ду̑ са̑и̑них̑* *основа̑*, в. *ва̑љак̑*. — При̑је су̑ прѐсе̑ за̑ пра̀вље̑ње̑ во̑штани̑је̑ та̀бла̑ би̑ле̑ вр̀ло̑ ску̀пе̑, јер су̑ би̑ле̑ по̀ла од срѐбра (Хат.).

~ за̑ во̀сак̑, ~ за̑ во̑штину̑, ~ за̑ ци̑је̑ће̑ње̑ / ци̑ће̑ње̑ во̀ска̑, ~ на̑ завр̀та̑ч̑, ~ о̀д во̀ска̑ в. *пре̑са̑* **1.**; ~ за̑ во̀сак̑, ~ за̑ вје̑штач̑ко̑ са̑ће̑, ~ за̑ пра̀вље̑ње̑ са̑ћа̑, ~ за̑ ум̑јетно̑ са̑ће̑ в. *пре̑са̑* **3.**; ~ на̑ ва̑љак̑ в. *ва̑љак̑* **1.**; ~ од̑ бето̑на̑ *пре̑ми̑шва̑на̑* *си̑рава̑* *за̑* *пре̑ва̑ље̑ње̑* *са̑и̑них̑* *основа̑* *сали̑вена̑* *од̑* *бе̑шо̑на̑*.

прѐсели̑т прѐсели̑м свр. према *сели̑и̑*.

прѐсела̑ва̑ње̑ гл. им. од *пре̑села̑ва̑и̑*, в. *се̑ље̑ње̑*.

прѐсела̑ват, прѐсела̑ва̑м несвр. в. *сели̑и̑* **1.**

***прѐс на̑ ле̑ту̑**, прѐде̑м несвр. в. *пре̑во̑је̑йра̑ва̑и̑* (*се̑*).

прѐсова̑ње̑ с **1.** гл. им. од *пре̑сова̑и̑* **1.** **2.** в. *изра̑да̑* **2.** — *Има̑м* *комплѣ̑т* *че̑ла̑рски̑* *при̑бор*, о̀сим̑ прѐсе̑ за̑ прѐсова̑ње̑ во̀ска̑, то̑ ми̑ ра̀де̑ у̑ за̀дру̑зи̑ у̑ Трѐби̑њу̑ (Ивица̑).

прѐсоват, прѐсу̑јем несвр. **1.** в. *ши̑је̑и̑и̑и̑* **2.** **2.** *по̑мо̑ћу̑* *пре̑се̑* *изра̑ђива̑и̑и̑* *са̑и̑не̑* *основе̑* *од̑* *воска̑*, в. *изра̑ђива̑и̑* **2.** — Ка-ти̑ трѐба̑дну̑ та̀бле̑, о̀днесѣ̑ш̑ во̀сак̑ у̑ на̑шу̑ за̀дру̑гу да̑ ти̑ га̑ прѐсу̑ју̑ (Вуч.).

прѐсу̑т, прѐспѣ̑м свр. *пре̑сели̑и̑и̑* *ичели̑ње̑* *гру̑ши̑во̑* *из̑* *једне̑* *кошнице̑* *у̑* *гру̑у̑*, *ве̑ћином̑* *из̑* *си̑таринске̑* *у̑* *савре̑мену̑*, в. *пре̑и̑они̑и̑*, *пре̑и̑рес̑*, *пре̑и̑ера̑и̑*.

- прѣсед** м (ист. Херц.) в. *ѵрезимак*.
прѣсећ, **прѣсечѣм** / **пресијечем** (сат) свр. према *сећ*.
прѣтапање с гл. им. од *ѵрейтапай*, в. *ѵрерага 2*.
прѣтапат, **прѣтапам** несвр. према *ѵрейтапай*, в. *ѵрекувай*. – Водшина се сабије у гукѣ и ѿнда се прѣтапа (Хат.).
прѣтопит, **прѣтопим** свр. в. *ѵрекувай*. – Ако си проциједио водсак на јутану врѣћу, мораш га јопѣт прѣтопит да добијеш чѣс водсак (Дол.).
прѣтрѣс, **прѣтрѣсем** свр. в. *ѵресуѵ*.
 ***прѣтурит на црв**, -ѵм свр. в. *разбиѵ на црв*.
прѣћерат, -ам / **прѣћерат**, -ам свр. в. *ѵресуѵ*. – Он њу не би палио да је ѵма ѵ што прѣћерат (Дол.).
прѣхранит, **прѣхраним** свр. в. *ѵрихранѵ*.
прѣхрана ж в. *ѵрихрана*.
прѣхрањивање с гл. им. од *ѵрѣхрањивай*, в. *ѵрерана*, *ѵрерањивање*, *ѵрѣхрана*, *ѵрирана*, *ѵрирањивање*, *ѵрихрана*.
прѣхрањиват, **прѣхрањивам** / **прѣхрањујем** несвр. према *ѵрѣхранѵ*, в. *ѵрихрањивай*.
прѣчаге, -ага ж мн. (ист. доња Нер.) в. *крсиа*.
прѣчке, -ака ж мн. (ист. Херц) 1. в. *крсиа*. – Ка-се вадѵ из дубовинѣ, ѿнда се с једнѣ странѣ ѵзвадѵ до прѣвије прѣчакѣ (Хат.). 2. ист. *ѵаралелно ѵосѵављене лейвице у дубеницама и дашчарама исѵод којих су ѵчеле ѵрадиле саће* (ѵрелазни облик између кошница с ѵеокрејним и кошница с ѵокрејним саћем).
 # **горње** ~, **прѣвѣ** / **прѣвѣ** ~ : **донѣ** ~ (када у кошници ѵма два ѵара ѵрѣчака), **срѣднѣ** ~ (када у кошници ѵма ѵри ѵара ѵрѣчака).
прѣчуге, -угѣ ж мн. (ист. доња Нер.) в. *крсиа*.
прѣша ж оказ. (зап. Херц.) в. *ѵреса 1*.
прѣбит, -ијем свр. в. *збиѵ*. ~ се в. *уклѵичѵ се*.
прѣвит се, **прѣвијем се** (о роју) свр. в. *сјес 2*.
прѣвијат се, **прѣвијам се** (о роју) несвр. према *ѵрѵиѵ се*, в. *сјес 2*.
прѣгледават, **прѣгледавам** ик. (зап. Херц.) несвр. према *ѵрилегаѵ*.
прѣгледат, -ам свр. ик. (зап. Херц.) в. *ѵрѣлегаѵ*.
прѣгонит, **прѣгоним** несвр. ик. (зап. Херц.) в. *ѵреѵониѵ*.
прѣгоњѣње с ик. (зап. Херц.) гл. им. од *ѵриѵониѵ*.
прѣјѣвор м об. у мн. **прѣјѣвори** в. *крсиа*. – Она два прѣкрштенѣ дрѣвета у дубовини старѵ би рѣкли прѣјѣвори. Од главѣ до прѣјѣворѣ је пѣдѣ, двајес ѵ пѣт цѣнатѣ (Ивица).
прѣјѣпут, **прѣјѣнѣм** (о роју) свр. (ист. Херц.) в. *сјес 2*. – Дѵгнѣ се рѣј, па затѵјем прѣјѣнѣ за некѣ дрѣво и ту чѣкѣ сѣт-два (Хат.). – Чѣла прѣјѣнула за дрво и нѵкако неће у рѣјницу (Биоци).
прѣјѣсед м (ист. Херц.) *ѵч. друшѵво које је ѵрезимило*, в. *ѵрезимак*, *ѵрѣсед*, *семенѣак*.
прѣјѣке, -ћакѣ ж мн. (доњи ток Нер.) в. *крсиа*.
прѣјѣчи, **прѣјѣчи** ж мн. (ист. доња Нер.) в. *крсиа*.
прѣјѣчнице, -ѵца ж мн. оказ. (ист. Херц.) в. *крсиа*.
прѣкрепа ж (Румб.) *ѵио ѵијѣска без навоја, даска којом се ѵриѵискује врѣћа с вошѵном*, в. *ѵраѵњача*.
прѣкрижнѵце, **прѣкрижнѵца** ж мн. ик. (зап. Херц.) в. *крсиа*.
прѣкришћават, **прѣкришћавам** несвр. ик. (сјев. Херц.) *ѵраћиваѵи крсиа у*

стиаринске кошнице, в. свршииши саће.

прикуват, -ам свр. ик. (зап. Херц.) в. *и́рекуваи́.*

прикуфа́ват, прикуфа́вам несвр. ик. (зап. Херц.) в. *и́рекуваваи́.*

приље́пак, -пка / **приље́пак**, -пка м (ји. Херц., риј.) *саи́ и́ричврши́ен за бочни зид стиаринске кошнице, в. крајњак, и́оловњак, и́риљеи́шак, и́риљубак 1, и́риле́шак, и́рираси́шак.*

приље́так, -тка м (ји. Херц., риј.) в. *и́риљеи́шак.*

приле́шак, -шка м (ји. Херц., риј.) в. *и́риљеи́шак.*

приљубак, -пка / **приљубак**, -пка м (дол. Нер.) в. *и́риљеи́шак.*

примитивка ж (јуж. Херц.) *кошница с нейокрешиним саћем.*

примит ма̀тицу, примит (о безматку) свр. *усвојиши годашу маишицу*. — Ма̀тица се обезглављеној чели додаје у кафезу, у коме остаје двадесет и четири са̀та, све док им се мйриси не изједначе. Онда је радо приме и ране (Хат.). — Чела број осамдесет и осам остала ми без матице, ја три пута купујем ма̀тицу, а она неће да је прими, тек кад је Га̀јо додо нову, примила је, и сад ми је то једна од најбоље чела (Корит.).

принос м *и́риход од и́чела*. — Све сад има, и у једној кошници по двије ма̀тице, али нема меда, нема приноса, цаба ти техника кад не да Бог и природа (Дол.). — Принос у дубовинама је зависио од године, с тиме што су прије године биле родније него сад сто посто (Ивица).

прирана ж в. *и́рихрана*. — Кад је раниш овом прираном, мореш имат у једну дубовину по осамдесет ма̀тичњака (Вуч.).

прирани́т, прирани́м свр. в. *и́рихрани́и.*

прирањивање с гл. им. од *и́рирањиваи́*, в. *и́рихрањивање*.

прирањиват, прирањивам / прирањујем несвр. в. *и́рихрањиваи́*. — Тада се нијесу ни прирањивале челе (Вуч.).

прира́стак / **прира́стак**, -тка 1. (ист. руб Херц.) в. *ма̀тичњак*. 2. (ји. Херц. риј.) в. *и́риљубак*.

приса́дит, приса́дим свр. в. *насади́и.*

присвѣ́ћ, -вучем свр. ик. (зап. Херц.) в. *и́реобу́ћ, и́одломи́и.*

прита́пат, прита́пам несвр. ик. (зап. Херц.) несвр. према *и́ришои́иши.*

прито́пит₁, прито́пим свр. ик. (зап. Херц.) в. *и́решои́иши.*

прито́пит₂, прито́пим (сагну основу) свр. в. *уда́риши.*

при́трес, -есем свр. ик. (зап. Херц.) в. *и́ресу́и.*

прихрана ж *годаши́на храна, в. и́рехрана, и́рирана*. — Онда сам помислио да га оставим за прољеће и да га [мед] дам пчелама умјесто оне прихране што им се тада даје (Пољ. в. *Текшиови*).

прихрани́т, прирани́м свр. *годаши́и и́челама извјесну количину и́рирогне или вјешитачке хране, в. дохрани́и, и́рерани́и, и́рирани́и.*

прихрањивање с гл. им. од *и́рихрањиваи́*, в. *и́рерана, и́рерањивање, и́рехрана, и́рирана, и́рирањивање, и́рихрана*.

прихрањиват, прихрањивам / прихрањујем несвр. према *и́рихрани́и*, в. *и́иши́аи́, и́ре(х)рањиваи́*. — Прије је у нас у селу свака кућа имала по двије-три дубовине, четири, неки и по десет, и онда су прихрањивали челе, а мени то било смијешно. Нагнѣ дубовину, под њу метнѣ алуминијски тањир, на њ стави цједило, под њ два дрвета и наспѣ сируп, и то би челе попиле (Ивица).

прихрањивач, -ача м (риј.) в. *хранили́ца*. — Дигнѣш горњи поклопац, то је уједно и доњи и прихрањивач, успѣш по литре сирупа... (Дол.).

пўнит, -йм несвр. *в. наливайи.*

пўнут, пўнѐм свр. према *йувайи.*

пў-пў *в. ква-ква.*

пўстит, пўстйм (рѐј) свр. *в. ројийи се.* ~ **се** (дол. Нер.) *истио.*

пўцат, -ам (о јајету) несвр. *в. пролит се.*

пўхалица ж (Мусл. у дол. Нер.) *в. диммилица.*

пўхалька ж (Мусл. у дол. Нер.) *в. диммилица.*

пўхат, пўшѐм (Мусл. у дол. Нер.) **1.** *в. кадийи.* **2.** *дувањем расијјеривайи мирис ириликом хвайања ројева.*

пўштање (роја) с гл. им. од *йушииайи се* (риј.), *в. ројење.*

пўштат / **пўстит**, пўштйм (челе) свр. мит. *йо вјеровану, ослободийи ухваѐне найадачице; сујр. уйушии.* – Свў ћу ти штѐту надокнадић, сѐмо ми пўшти чѐле (Вуч.). – Пўшти ми чѐле, учинићу ти свѐ, платићу ти, такѐ мѐлй онй којй вјѐрује да су му ўваѐене чѐле (Хат.). ~ **се** (си. Херц.) *в. ројийи се; уй. сашикайи.* – Ка-се чѐла прѐвй пўт пўштй, тѐ је прѐвенац, прѐвй рѐј (Дол.).

пўштат се, пўштѐм се несвр. *в. ројийи се.* – Нѐ ваљѐ ка-се чѐле мнѐго пўштајў, јер ђслабѐ (Дол.).

пўшћат се, пўшћѐм се несвр. (сјев. Херц.) *в. ројийи се.*

пўшћит се, пўшћйм се свр. (сјев. Херц.) *в. ројийи се.*

пчела, **пчеларит**, **пчеле**, **пчелији**, **пчелин**, **пчелински**, **пчелињи**, **пчелни**, **пчелњи**, **пчельњак...** *в. чѐла, чѐларийи...*

Р

радилица (си. Херц.) / **радилица** (јуж. Херц.) ж **1.** *йчелина женка са закр-жљалим йолним орјанима.* – Однесѐ се кѐшница с трутѐвњачѐм јѐдно дваѐс метѐра-триѐс од чѐлњѐка, тѐмо се истрѐсе чѐла свѐ, радилица се врѐти, а могућнос је да се трутѐвњача нѐ врѐти (Дол.). **2.** *в. мѐдара* (ист. Херц.). – Крстѐчица је била радилица нѐ треба ти мйслит, какав је гѐђ принос бйѐо, она је вѐзда била пуна мѐда (Дол.).

радит, радйм несвр. (о пчелама) *обављайи више йослова: сакуйљайи храну, ирадийи саѐе и одјајайи лејло.* – Прѐлѐтѐс су чѐле дѐбро радиле (Вуч.). – Ми чѐлѐри, прије нѐ се упитѐмо за здрављѐ, питѐмо: Како ти чѐле радѐ? (Ивица).

~ на лѐглу *в. лѐћ;* ~ на мѐду *в. сабирайи.*

радит око чѐлѐ / ~ **о чѐлама** / ~ **ш чѐлама** *в. чѐларийи.* – Кѐ гој радй о чѐлама, ко је прѐвй чѐлѐр, никад нѐће стѐт пред лѐћу, вѐзда позѐди чѐлѐ стојй (Вуч.). – Радиѐо сам о чѐлама дѐста, ймѐ сам ђгрѐмнў литературў ђ њима (Хат.).

радуља ж оказ. (Зав.) *в. радилица 1 и 2.*

раћат, раћѐм несвр. према *родийи.* – А раћало је тадѐ нѐмилицѐ, тѐ је била ката-строфа мѐда, вѐдило би се пѐ пет пўтѐ (Дол.).

***разбит** – **разбйјат** (мѐд) нѐ црв свр. – несвр. **1.** *најло залећи исѐражњѐно мѐдно саѐе, в. црв – бацйи на ~ / йребацйи на ~, окренуи на ~, йреиурии / йроиурии на ~.* – У прѐљеће одјѐднѐм вйдиш како је чѐла разбила нѐ црв, ўмјесто мѐда у саћу се појавило лѐгло (Хат.). **2.** (о људима) *добийи велико йѐйѐмсйво.* – „...сад Јефтан има сина јѐдинца, а Триле ’разбио на црва’, шѐст синова и чѐтири кѐри.“ (М. Попадић, Сарајево на Миљацки. – Билѐћа 2011, 49).

разварит, разварйм свр. *в. йрекувайи* (риј.).

развйјат (се), развйјѐм (се) несвр. према *развийи* (се), *в. найреговайи.* – Вѐћ у

јану^ару и фебру^ару има дрџена, ш њега нѡсї пра^х и лѣгло рѡзвїјѡ (Корит.).

рѡзвїт (се), рѡзвїем (се) свр. *размножити ичеле и њихов погмладак, в. начини се.* – Југословѣнка је погодна, али југословѣнка је нѣдовѡлна да се у јѣднѡм нѣ зинѡм тїјелу рѡзвїје зајѣдница (Цибр.). – Ако је повѡлно вријеме и добар дрџен, тѡ је гаранција да ће се пчѣлиња друштва рѡно рѡзвїт (Пољ.).

рѡзвѡј м *размножавање ичелиње масе.* – Кѡјѡ гѡд пчѣла фѡрсїрѡ лѣгло у вријеме ка-се очекује пѡша, ѡна сву енергију усмјерѡвѡ на рѡзвѡј, у њѡј је слѡб принос мѣда (Пољ.).

раздѡјѡње с гл. им. од *раздѡјајѡи.*

раздѡјѡт, раздѡјѡм несвр. према *раздѡјѡи.*

рѡздѡјѡит, -јѡм в. *разројѡи.*

раздијѣлит, рѡздијѣлим свр. в. *разројѡи.*

раздѡжит, рѡздѡжим свр. **1.** (си. Херц.) *скинути дужи са дубенице или дашчаре, в. ошворѡи 1. 2.* (Баћ.) в. *резѡи 1.*

разлѡгат јѡја, рѡзлѡжѣм несвр. (ист. Херц.) в. *полаѡѡи јѡја.*

разлѡђѡват (се), рѡзлѡђѡвѡм (се) несвр. в. *расхлѡђѡвати (се).*

разлѡђѡвѡч, -ѡча м *ичела радѡлица која посијѣшује ироѣјѡтравѣње кошнице.*

– Чїм сѡспѣм рѡј у кѡшницу, ѡдмѡ се нѡђу разлѡђѡвѡчи зрѡка, кѡјї трепѣрѣ крилима, рѡзлѡђују чїм је ѡшла (Биоци).

рѡзлит се, рѡзлијем се свр. (ист. Херц.) в. *ириѡи се.*

рѡзмак / рѡзмак м *дио на оквиру или у њѣтовом лежѡишћу којим се обезбјеђује пошребно расшѡјање између саћа, в. ираничник, койча за размак.* – На рѡмове се обавѣзно причвршћују рѡзмѡци (Ивица).

ѡ-жѣ ~ р. за кошницу ажејку; **ѡмеричкї** ~ р. од ирофѡлисанѡ лима; **кѡпча за ~** ; **лїмени ~**; ~ **ѡ-дрѡета.**

размїљѣт се, -лїм се свр. (ист. Херц.) *разићи се милѣћи на све сїране.*

разрѡјѡт, рѡзрѡјѡм несвр. (зап. Херц.) в. *разројѡвати.*

разројѡвање с гл. им. од *разројѡвати.*

ѡмјѣтно ~ *истиѡ.*

разројѡват, рѡзрѡјѡвѡм несвр. према *разројѡи.*

разрѡјѡт, рѡзрѡјѡм несвр. (зап. Херц.) в. *разројѡвати.*

рѡзројѡит, -јѡм свр. *образовати ичелиње друшћиво вјѣшћачким иушћем, в. ироизвес 2, раздијѣлић, ројѡи.* – Требаће ми рѡзројѡит нѣколике кѡшнице, да надѡкна-дїм оне што су ми зїмѡс пѡмрле (Дол.).

рѡјѡње с гл. им. од *рѡјѡи се* (зап. Херц.) в. *ројење.*

прирѡдно ~ в. ројење – *ирирѡдно* ~; **ѡмитнѡ** ~ в. ројење – *вјѣшћачко* ~.

рѡјѡт се, рѡјѡ се несвр. (зап. Херц.) в. *ројѡи се.*

прирѡдно се ~ *истиѡ.*

рѡкија ж 1. *средсћиво за сїајање ројева, в. млаћеница.* – Ако сѡсипѡш пѡројѡк у рѡј, чѣле ће се исклат ако њи нијѣси прснѡ рѡкијѡм лѡзѡм, да дѡбију иствї мїрїс (Биоци). **2.** *средсћиво за иривлѡчење ројева.* – Кад вѡтѡмо рѡј, прснѣмо га са мѡло лѡзовѣ рѡкијѣ, али чїстѣ лѡзовѣ рѡкијѣ (Драч.). **3.** *средсћиво за ублѡжавање бола од ичелињеѣ убода.*

зѡмѣненѡ ~ / **слѡткѡ** ~ (си. Херц.) *жестїѡко алкохолно ииће заслѡђено мѡдом; ~ мѡдѡвѡча в. мѡдѡвѡча; лѡзовѡ* ~, ~ *лѡза в. ракија 1, 2, 3.*

рѡм, рѡма / рѡма м **1.** в. *оквир 1.* – Прѡвѡчѣм крѡз рѡм тѡнку жїцу и ако нѣ пѡшѣ вѡсѡк у ѡнї рѡм, кѡнѣм кѡп вѡсѡка нѡ жицу (До). **2.** в. *оквир 2* (ист. Херц.) – Ако

чѐла покривā двā рāма дō трѝ, мōже зѝми о̀стат жѝва, кōлико рāмōвā покривā чѐла, толикō и вриједѝ (Вуч.). – Кад двѝје трећѝне рāма чѐла запечетѝ, мōре се вадит (До). – Изашло стāрō лѐгло па о̀стали прāзни рāмови у средѝни плōдѝшта, па сам их помѝцō ў крајеве (Пољ.).

прāзан ~: пун ~; ~ лѐгла в. оквир л.; ~ чѐлѝ / мѝвѝ (ист. Херц.) в. оквир чѐле.

рāма ж в. *рам 1 и 2* (сјев. Херц.).

рāм-хрāнилица ж *наѝрава за ѝрихрањивање ѝчѐла израђена у оквиру*.

рāна ж в. *храна*. – Ако чѐла нѐмā дōста рāнѝ зѝми, она нѐ мере у прōљеће напредовāt (Вуч.). – Тā је дубовина скѝпила рāну и преживјѐла до нāреднѝ гōдинѝ (Ивица).

рāнница / рāнилица ж в. *хранилица*. – Чѐле се прирāнујѝ сѝрупом, коѝи се ўлијѝвā у рāнилице. Сад су измислили нѝкакве плāстичнѝ рāнилице, ѝстѝ кō-ве дрвенѝ, сāмо што су клизиве, па се чѐла нѐ море ўзā ѝи лāко пѝт. И тō нѝје дōбро (Вуч.).

дрвѝна ~; плāстичнā ~ / плāстичнā ~.

рāнница мāтицѝ ж в. *ѝрайѝлица мāѝице*.

рāннт, рāнѝм несвр. 1. в. *храниѝ*. – Кāжѝ, пōчми јѝдно о̀сам дāнā рāнит чѐлу кōјōј дѝнеш да смāкнѝш мāтицу да ти прōизведѝ дōста мāтичњāкā, да о̀на мѝсли да је дōшла пāша, па кад је ўбијѝш, јōпѝт, трѝ дāна је рāни а чѝвртѝ дāн вāди онѝ млијѝч (Вуч.). 2. в. *ѝчеларѝѝ* (Сѝљ.).

рāс, рāста / рāс, рāста в. *храс 3*. – Јā сам ѝмō дōста прилѝкā исѝјѝцāњā чѐлā ѝз дуба. Јѝднōм прилѝкōм бѝјāше рāс висок, трѝбало је нāправи какве скāле. Ў нāс ѝмā дōста рāста (Биоци).

рāса ж *варијѝшѝ ѝчѐла ѝособних особина, в. амерѝчка рāса, рāца, крањски сој, ѝалијанка*. – На Балкāну ѝмā пѝ-шѝс рāсā чѐлā (Биоци).

амерѝчкā ~ (в.); ~ чѐлѝ ѝчѝлѝњā р.

раскрāвит, раскрāвѝм свр. према *кравѝѝ*. – Кад би кōга забōљѝло ўво, па би ўзѝли мāло лāненѝ крѝпѝ и вōска, па раскрāви о̀нѝ вōсак и нāправи воштāницу (Хат.).

рāскуват, -āм свр. према *кувāѝ*.

расплōдит (се), расплōдѝм (се) свр. (зап. Херц., дол. Нер.) в. *сѝарѝѝ (се)*.

расплōђават (се), расплōђāvām (се) несвр. (зап. Херц., дол. Нер.) несвр. према *расѝлогѝѝ (се)*, в. *ѝарѝѝ (се)*_r.

рāстѝна ж о̀каз. (Баћ.) *дубѝница израђена од храсѝовине, в. дубина – расѝова*

~.

рāстовина ж *мāѝеријал за израду дубѝница*. – О̀бично су се дубовине прāвиле од рāстовинѝ (Корит.).

рāстōпит, рāстōпѝм свр. према *ѝоѝѝѝѝ*.

рāстрљят, -āм свр. према *ѝрљяѝѝ*.

расхлāђѝват, расхлāђѝвām / расхлāђујѝм несвр. в. *ѝровѝѝравāѝѝ*. ~ се в. *ѝровѝѝравāѝѝ се*.

рāца ж в. *рāса*.

вѝдѝвођанскā ~ ѝч. *рāса расѝрōстѝрањена у Војводини; кāвкāскā ~ ѝч. рāса ѝоријѝклом с Кавкāза; крāнскā ~ ѝч. рāса ѝоријѝклом из Крањске; крѝжāнā ~ в. крѝжанац; галијанскā ~ в. ѝалијанка*.

рāшкрāбит, рāшкрāбѝм свр. (зап. Херц.) в. *раскравѝѝ*.

рāшћерат, -āм свр. *разјурѝѝ ѝчѐле ѝомоћу дѝма или каквоѝ оѝојноѝ средсѝвā*.

рђа ж (сјев. Херц.) в. *шљѝѝѝца*. – Пријā, док се нѝје књѝгā знāло, кāжѝ: „Чѐле

нѡсѣ рђу, рђу нѡсѣ“ (Румб.).

рѣзат, -жѣм / рѣзѣт, -жѣм несвр. **1.** (саће) *огузимати саће ичелињим друшии-вима насѣањеним већином у сѣтаринским кошницама, в. вадий 2, кидай, койай, ломий, ѡарай, раздужий 2, сећ, шељий 2.* (воштане поклопце) *в. скидай 2.*

рѣзѣрва ж *мед осѣављен за догайну ирехрану ичела, в. лезерва.* – Пчѣле скупљају нѣктѣр и прѣтварају га у мѣд, да би имале рѣзѣрву хрѣнѣ (Цибр.).

~ хрѣнѣ *истио.*

рѣзѣрвисат, -шѣм свр. и несвр. *осѣавиши мед или ѡлен за евенѣуално ири-храњивање ичела.* – Бѡсански пчѣлари вѣдѣ раѡове с пѡленом и ѡстављају у посебнѣ ормѣре, рѣзѣрвишу га да би им га дали кад их зазимљују. У нас пчѣле мѡгу ѡвијек наћи пѡлена па га мање и сакупљају (Пољ.).

рѣзѣрвнѣ мѣтица *маишца која се ѣаји да би се њоме, у случају ѡишребе, замијенила некавалитетна или уинула маишца.* – Чѣла би ми тада прѡпала да нијѣсам имѡ рѣзѣрвѣ мѣтицу, вѣзда мѡраш имат рѣзѣрвнѣ мѣтицу за свѣки слѣчај (Хат.).

рѣзѣрвѣ мѣтица, рѣзѣрва мѣтицѣ *истио.*

рѣзотине, -инѣ ж мн. *воиштина од воишаних ѡклопѣаца.*

рѣса ж *висећа цваст некких биљака, боѣй извор цвѣјиноѣ ирашка, ѡнекад и некшара.* – Дубѡвѣ рѣса знѣ да дѡбро замѣди (Вуч.).

дѡбѡвѣ ~, (х)растовѣ ~ р. *од хрѣста; љѣсковѣ ~ р. од лијеске.*

рѣцел м (Благ.) *оријѣнтиална ѡсласѣишца ирирѣмана с медом.*

рѣшѣдѣја ж (Благ.) *оријѣнтиална ѡсласѣишца ирирѣмана с медом.*

рѣшетка ж *дио кошнице с ѡокрејним саћем којим се ѡваја ѡлогишѣе од мѣишѣа ради сѣрѣчавања маишце да ѡлаже јаја у саћу намијењеном за смјѣшѣање мѣга.* – Није мѣтица мѡгла прѡћ кроз рѣшетку у наставка, па су раѡови бѣли запѣчѣ-њени кѡ тѣвсија (Дол.). – Кроз Хѣниманову рѣшетку мѣтица нѣ може прѡћ, а пчѣле прѡлазѣ (Цибр.). – У гѡрњѣм наставка је мѣдиште, а у дѡњѣм плѡдиште, између њѣ се ставља Хѣнуманова рѣшетка да нѣ море мѣтица прѡћ гѡре (До).

Ѧнемѣн ~ / Ѧмерманова ~ / Хѣнеманова ~ / Ханѣманова ~ / Хѣниманова ~ / Хѣнорманова ~ / Хѣнуманова ~, мѣтичнѣ ~ *истио.*

рѣшето / рѣшѣто с **1.** *в. ѣдило. 2. в. сийо 2.*

рѣилица ж *дио ичелињих усѣа којим се усисава иѣчна хрѣна, в. рилце.* – Пчѣла дрѣтѣ сѡртѣ, неприлагођена нашим мѣдоносним биљкама, имала је краћу рѣилицу и тѡм рѣилицѡм није мѡгла у пѣлиму да дѡтакнѣ нѣктѣр (Пољ.).

рѣилце с *в. рилца.*

рѡвка ж *ичелиња ишѣишѣина из ѡородице Soridicae.*

рѡгови м мн. мит. **1.** *ѡар волујских или брављих роѡова ѡсѣављен у ичелињаку зѡѣ урока; уѣ. сѣруѣа.* – Љѣник му је бѣѡ изѣ кућѣ и ѡн је вѣзда стављѡ од ѡвна с рѡговима главу да се њѣма чѣдѣ, а нѣ њѣговим чѣлама (Корит.). **2.** *имишѣација роѡова са исѣруженим кажѣишѣишѣом и малим ирѣшѣом.* – Бѣло је ѡсѡба са злѣјѣм ѡцима па није дѡбро да глѣдају чѣле ка-се рѡјѣ па би-м окрѣтали рѡгове (Глав.).

вѡловскѣ ~; ~ од вѡла; ~ ѡд јѣрца; ~ од ѡвна.

рѡдит, рѡдим свр. *обилно мѣдиши.*

рѡј, рѡја м **1.** *нерасѣљено ичелиње друшѣиво.* – Онѡмадне јѣдва сам ушѣкѡ јѣдан рѡј, ниѣкаѡ није стѣѡ у рѡјницу (Пољ.). **2.** (сјев. Херц.) *младо ичелиње друшѣиво са кошницѡм* (сјев. Херц.). **3.** (јуж. и си. Херц.) *в. ирѣјѣнац.* – Кѡд нас прѣви рѡј је рѡј, дрѣтѣ је пѣројак, трѣћѣ и ѡн је пѣројак (Цибр.). – Прѣви је рѡј највѣћи, па потљѣ дѡђѣ пѣројак (Глав.). **4.** *велика мјѣра количине ичелиње ѡѡулације.* – Прѡнашли смо ѡгрѡм-

- рўжа** ў злу добра (Ком.) мит. в. узлудобар.
рўжмарин м в. ружмарин.
рўзмарин м медоносни жбун *Rosmarinus officinalis*, в. ружмарин. — Изà кишѣ рўзмарин одмã проћетã и нã нѣ чѣла рãдо йдѣ (Пољ.).
рўкãв, -ãвã м мит. в. *лїгãтї* кроз рукав.
рўњевац, -ѣвцã м медоносна биљка из *йорочице Satureia*, в. маџин реї.
рўпа ж (дол. Нер.) в. *ћелија*.
рўпица ж (дол. Нер.) в. *ћелија*.
рўса ў злу добра (Ком.) мит. в. узлудобар.
рўта ж в. билуч.
Рўтова кòшница в. ланкѣйрої-руї.
рўтовка ж в. ланкѣйрої-руї. — Рўтовка је освојила свїјет ради индустријѣ, кãквã је ў тебе, тãкã је и ў мене (Хат.).
рўчка ж *дио врцаљке којим се йокреће механизам.*

С

- сабијат се**, сабијãм се несвр. према сабиїи се.
сабират, сабирãм (ист. Херц.) / **сабират**, сабирѣм (Ком.) несвр. в. сакуїљãї.
сабирãчица ж *йчела радилцица која сабира храну, в. излѣїница, йашарица*.
сабит се, сабијем се свр. в. уклуїчиїи се.
сãбљница ж мит. украсна биљка *Iris germanica* *їãјена у йчелињацима, в. калућер, калућерица, кунћег*. — У Љãнику је бїло дўго, дўго, и сãбљницѣ и лїјѣрã. Сãбљница, кãлућерица, онò што избãци гòре вѣлики плãви цвијет (Глав.).
сãвијат, сãвијãм (рој, пчелу) несвр. према сãвиїи, в. хвãїтãї; ~ се (ист. Херц.) в. сјес 2.
сãвит, сãвијем (рој, пчелу) свр. в. ухвãїиїи. — Ако чѣла нãћѣ мјѣсто ћѣ ће се смјѣстит, тѣшко ћеш ти сãвит рòј (Корит.). — Вїћјела сам чѣлу преко пòљã бјѣжї, рòј, йзашла сам из ãўта и сãвилã је, мòгла сам је у ãўто сãвит (Ивица). ~ се (ист. Херц.) в. сјес 2.
сãзїват, сãзївãм несвр. (зап. Херц.) в. йјевãї.
сãзријевãње с гл. им. од *сãзријевãї; уї. йровјейтравãї*.
сãзријевãт, сãзријевãм несвр. према сãзрети; уї. йровјейтравãї.
сãзрет, сãзрѣм свр. в. зренуїи. — Мѣд се нѣ смије врцãт док нѣ сãзрѣ, вїдї се да јòш нїје зрїò (Биоци).
сãкупит, -їм свр. према сакуїљãї; уї. висибãбã.
сãкўпљãт, сãкўпљãм / **сãкўпјãт**, сãкўпјãм несвр. сабираїи храну, в. доносиїи, *ић / ићиїи 2, куйиїи, носии 2, йãдãїи 1, йãс, скуїљãїи*. — Слãбо сãкўпљãју, прѣстала пãшã (Глав.).
сãлãвãнтã ж (јуж. руб Херц.) в. *џибра 1*.
сãмãр, -ãрã м (дол. Нер.) в. *кров 1*.
сãмòт м (Румб.) *комад воска од йòла коњскої шòвãрã*.
сãмòток м *мед добијен самошãкãњем, в. мед — цијѣњени ~, цвијет — ~ мегã, цигã, цјећã*. — За тòпла врѣмена, мѣд се цијѣдиò из објѣшенѣ ћѣсѣ, тãкò се добиїò сãмòток (Хат.).
сãмријѣт, сãмрѣм свр. *уїинуїи збої недосїãїицã хране или мãїице, в. одум-*

ријеӣ, сасуӣ се, скайаӣ. – Кад нѣстанѣ пашѣ, чѣле блокирају трѹта, нѣ дају му да јѣдѣ и ѿн сѣмрѣ (Хат.). – Ако нѣмѣ рѣнѣ, чѣла сѣмрѣ (Ивица).

сѣмрѣт, сѣмрѣм свр. ик. (зап. Херц.) в. *самријет̄*.

сѣндук м 1. (Румб.) *кошница с ѿокрејним сѣнем*. 2. в. *коцка, насѣвак* 2. 3. (ји. Херц. риј.) в. *казанчӣ*.

двѣспратнѣ ~ в. *насѣављача*.

сандѹклија ж (ји. Херц.) в. *гаишчара*.

сандѹчара ж (ји. Херц.) в. *гаишчара*.

сѣнтрач, -ѣча м (ји. Херц.) в. *скобла*.

сѣсипѣње с гл. им. од *сасијаӣ*. – Приликѡм сѣсипѣња рѡјѣва у кѡшницу, мѡре се мѣтица загѹбит (Биоци).

сѣсипат, -ѣм / -јѣм / **сѣсипѣт**, -ѣм / -љѣм (ист. Херц.) несвр. према *сасуӣ*. – Ка-се млѡго чѣле пѣрѡјчѣ, ондѣ би сѣсипали више пѣројакѣ у јѣдну кѡшницу (Глав.). – Нѣвече би сѣсипали рѡјеве да нѣ би чѣле пѡбјегле, проблемѣ су тѡ бѣли (До).

сѣставит, -ѣм / **сѣставѣт**, -ѣм свр. *сѡјијӣ два ѣчелиња друишѣва, в. сѡјијӣ*. – Виђу, јѣдна чѣла нѣмѣ мѣтицѣ, а другѣ нѣје дѡбра, а ѣмѣ мѣтицу и јѣ ѣи сѣставѣм, и сад ѡва пѡчѣла дѡбро да лѣже (Вуч.).

сѣставјат, -ѣм / **сѣставјѣт**, -ѣм несвр. према *сасѣавишѣ*.

сѣстављѣње с гл. им. од *сасѣављѣӣ*.

сѣстављѣт, -ѣм / **сѣстављѣт**, -ѣм несвр. према *сасѣавишѣ*. – Пѡ двѣ су пѣрѡјка у јѣдну кѡшницу сѣстављѣли, а нѣкад и пѡ трѣ (Корит.).

сѣсѹт, сѣспѣм свр. (ист. Херц.) *наѣлим ѣрзајем ѣремјесѣишѣ рој из ројнице у кошницу, в. насѣанишѣ*. – Припрѣми празну кѡшницу да у њѹ сѣспѣмо чѣлу кад је дѡнесѣмо у рѡјници (Цибр.). – Тѣ-је рѡј сѣсѹт у дубѡвину и преживѣѡ је до нѣреднѣ гѡдинѣ (Ивица). – Устѡг мѡмѣнта ка-сам је ушѣкѡ, ја је ѡдмѣ сѣспѣм у кѡшницу, нѣ чѣкам вѣчѣ (Биоци). ~ се в. *самријет̄*.

сѣт м (ист., јуж. и зап. периферија Херц.) / **сѣт**, сѣта м (унутрашњѡст Херц.) / **сѣт**, -ѣ ж (Брест.) / **сѣт**, -ѣ ж (зап. Херц.) 1. *висѣћа ѣлочасѣа воишѣана ѣрађевина, која служи за развој ѣчелиѣѣ ѿодглаѣика и смјешѣија хране, в. ѣласѣуница, сѣшина, сѣишѣца, сѣ, сѣшина*. – Бѣло је тѹ сѣтѡва са лѣглом, а све сѣтове с мѣдом јѣ сам ѣстѹ вѣче увѣзѡ у ѡквѣре (Цибр.). – У крстѣчицѣ сѣтови бијѣли кѡ бијѣли бѣѣр (Дол.). 2. в. *оквир* 2.

бијѣл / **бѣла** ~, **млѣд** ~, **нѡв** ~ : **стѣр** ~, **црн** ~ ; **вјѣштѣчкѣ** ~, **ѹмјетнѣ** / **ѹмитнѣ** ~ в. *сѣина основа*; **зѣбулѣн** ~, **зѣлѣт** ~ / **залѣвен** ~, **зѣтворен** ~, **зѣткѣн** ~, **замарлѣјисѣн** / **замурлѣјисѣн** / **замухурлѣјисѣн** ~/, **зѣпѣчаѣен** / **зѣпѣчѣен** ~, **плѡмбирѣн** ~, **пѡклоплѣн** ~ с. *ѿоклоѣѣен воишѣаним ѿоклоѣѣима*; **крѣјнѣ** / **крѣјнѣ** / **крѣјнѣ** / **крѣднѣ** ~ в. *крѣјѣак*; **нѣпокрѣтнѣ** ~ с. у *сѣтаринској кошници* : **пѡкрѣтнѣ** ~ с. у *оквиру*; **ѡткѣнут** ~ *ѡдузѣишѣ с. из кошнице*; **празан** ~, **сѹх** / **сѹв** ~: **пѹн** ~ *ѣразан, ѡдносно ѿѡѹѣен*; ~ **лѣгла**, ~ **црѣва**, ~ **мѣда** мјѣра количѣне лѣла и мѣда; **срѣднѣ** ~ с. *међу крѣјѣацима*.

* **кѡ сѣт мѣда уредно**. – й њѣзинѡј кѹћи је свѣ кѡ сѣт мѣда, свѣ је чѣсто и нѣ свѡм мјѣсту (Биоци).

сѣтина ж (Рама) в. *сѣӣ*.

сѣтица ж (Рама) в. *сѣӣ*.

сѣтнѣ ѡснова *ѣанка ѣресована воишѣана ѣлѡча са зачѣцима ѣелија, в. вјѣишѣачкѣ восак, восак у ѣѣаблама, ѣлаѣа, ѣлѡча* 2, *ѣресовани восак, ѣабла, ѣаблица*. – Убѣѹѣем им сѣтнѣ ѡснове да би чѣле рѣдиле, израђѣвале нѡвѡ сѣӣ и при-прѣмале се за главнѹ пѣшу (Глав.). – Звѣком се учвршѣѹју сѣтнѣ ѡснове у ѡквѣре

(Цибр.).

сатоноша / сатодноша ж *дио оквира, јорња носећа лейвица, в. носач, семар.* – Сатна основа треба да буде добро учвршћена за сатоношу (Цибр.).

саћ, саћа м в. *саић*. – Ако се мед једџе фрешак, нако у саћима... (Бил.). – Ја ит зовем рамови, прије су се у стублини звали саћи, кажџе, испунила саћа толико (Биоци).

саће (ист., јуж. и зап. периферија Херц.) / **саће / саће / саће** (унутрашњост Херц.) зб. од *саић*. – Фалио ми један оквир у наставку и ка-сам за неколико дана дошо, она га до дна заијела, али све само тругинско саће (До). – Још је бољи био мед ка-се вадио из дубовине у саћу (Биоци). – У слџедџој просторији налази се врцаљка и сто за отварање саћа (Пољ.).

кјдат ~ / **кјдат** ~ *огузимаици с. из кошнице; мед у саћу мед у младом саћу који се јео без одвајања; медно* ~ с. *испуњено медом; медљиково* ~ с. *испуњено медљиковцем; нџпокрџтно* ~ *кошница с неокрејим саћем; покрџтно* ~ *кошница с јокрејим саћем; природно* ~; **трџтовско** ~ / **трџтовско** ~ / **трџтинско** ~ в. *ируињак*.

***свртити** ~ (в.).

саћина ж (Рама) в. *саић*.

сачак м (Попово) в. *илоча 1*.

сашикат, сашичџм / сашикам свр. према *шикаић*. – Јучџе пред саму ноћ, пушти-ла ми се једна чџла, јџдва сам је сашико у шикалицу (Вуч.).

свадба ж в. *свадбени лейи*.

свадбени йзлџт в. *свадбени лейи*. – Док је маџица на свадбеном йзлџту, њџзине чџле су нџрвозне и џџте (Цибр.).

свадбени лџт *сиаривање маџице с ируиом у ваздуху, в. ойлођење*.

свадбени пџт в. *свадбени лейи*.

свагови м мн. в. *свадбени лейи*.

свџзат, свџжџм (саће) свр. према *везаи 1, 2*.

свијећа ж *израђевина од воска йрвенстиљено намијењена за куљине йошребе, в. вошћаница 1, свића, фошћаница*. – Од воска би се правила свијећа, крсна свијећа за славу, за Бџжић. Й са-тџ нџкй нџ би купили, него правџе од својй чџла (До).

воштана ~ / **воштџна** ~; **крсна** ~.

свића ж ик. (зап. Херц.) в. *свијећа*.

свјџтлика ж (Бег.) в. *шљџицица*.

свјџтлика ж (Хут.) в. *шљџицица*.

свјџћар м *йрераћивач воска, в. воскаија*.

свџдло с мит. (си. Херц.) *йосиављано у йчелињак ради сијречавања йрабежи*.

свџдо, -дла с мит. *средство којим се хайсе ишуђе йчеле*. – «Узми мушке гаће и свџдо, па обнеси три пута око уљаника не обзирући се» (Грђић 141, в. *Текстиови*).

***свртити саће** (Благај 30) *учерстиици саће йровлачењем дрвених шийки кроз насељене сиаринске кошнице йриликом њиховой йресељавања*.

сџлидба ж в. *сељење*.

***Нџма** мџда без сџлидбџ.

сџлит, -йм несвр. *йрџмџџици йчелиња друшћива за бољом йашом, в. возић – возаи, йањаи – йонић 2, йрејонић, йресељаваи*. – Сада сџлим чџле ближе, према Граову, нџмам више живџта за далџка пута (Вуч.). ~ **се** (о пчелама) в. *бјежаси*.

сџљење с гл. им. од *сџлић*, в. *сџлидба, йресељавање*. – Врџло џџто нас је

присилило на селѣње чела ў планину (Дол.).

сѣмѣр, -ѣра м оказ. (Баћ.) в. *сайоноша*.

сйјат, -јем несвр. в. *йолаіай*. – Мѣтица сйје више јѣја но што њи чѣла мѡже пѡкрит па настанѣ крѣчнѡ лѣгло (Глав.).

сијѣрит се, -јим се несвр. оказ. в. *зановий*. – Кад у прѡлѣше нагнѣм дубѡвину и видѣм да се сијѣри вѡсак, знѣчи пѡчѣла је чѣла радит (Ивица).

сйкавица ж в. *могра* ~.

сйме, -ена с ик. (зап. Херц.) в. *сйерма*.

зѣтрит се ~ (о пчелама) в. *изумријей*.

сйпца ж в. *зеба*.

сйпат, -лѣм / -јѣм / -ѣм / **сйпѣт**, -лѣм / -јѣм / -ѣм несвр **1.** (ист. Херц.) *масовно и брзо лейјейи*. – Сйплѣ чѣле и-стѣблинѣ кѡ да ће се рѡјит (Вуч.). – Из те кѡшницѣ сйпѣ нѣнормѣлно, дѡвлѣчѣ пѡлѣн навеликѡ, лѣгла ў њѡј дѣпло више него ў другѣм, а прѣнос мѣда на крају пѣшѣ бйѡ је нѣзнатан (Пољ.). **2.** в. *кайай 2; уй. уљевица 2*.

сйрац, сйрца м *восак изливен у комад кружној облика, в. калуј, колач 1, колуй, круј, йојача 2, шѡцило, йубок*. – Ка-се вѡсак прѣтопѣ, на врѣ сѣда ѡлѣдѣ се ѡкрѣгѡ кѡмѣд, сйрац би тѡ звѣли (Глав.). – Ў сйрцу бѣдѣ пѡ-сам-дѣсет кйла вѡска, зѣвисно од шѣрпѣ (Дол.). – Потѡпи вѡштину ў бачву, нек се скѣва дѡбро, ѡстави да се ѡлѣдѣ и извѣци сйрац (Ивица).

сйрѣт м **1.** *расѣвор сйрѣйине киселине којим се ублажава бол од йчелинѣеј убода, в. осай, осийка*. – Кад је Буѡо бйѡ мѣли, йѣду чѣла га је ујело, вѣс је бйѡ поплѣвиѡ кѡ-на шѡља, те мѣжи сйрѣтом, стѣрѣ жѣне сйрѣт, сйрѣт, те дѡктору у Стѡлац, мишљели смо нѣће ѡстат (Хат.). **2.** *веома цијеѣен зачин који се добија кисѣњем медовине*.

сйруп / **сйрѣп** / **сйруп** м *йусѣо укуван шеѣер којим се йрихраѣју йчеле, в. слад, сладор 2, шербе 3, шеѣер*. – У хранилицу се одѡзгѡ сйпѣ сйрѣп (Цибр.). – Првѡ љи прираѣујемо пѡгачѡм, а каснијѣ сйрупом (Дол.). – Нйкад ў свѡм вијѣку док сам чѣларѣѡ нијѣсам дѣѡ чѣли сйруп од шѣѣера, до деведѣсет й шѣстѣ (Биоци).

сйс, сйднѣм / -дѣм свр. ик. (зап. Херц.) в. *сјес*.

сйса ж **1.** в. *мѣйичњак*. – Чѣла при саѣу направѣ сйсе, мѣтичњѣке (Глав.). – Дѡбри мѣтичњѣци, кѡ сйсе, рѣкли би (До). **2.** (си. Херц.) в. *зѣйрак*.

сйсат, -ѣм (о пчелама) несвр. *ирисий хрѣнѣве сасѣѡјке или хрѣну, в. насисай, йосисай*.

сйтка ж (ист. Херц.) в. *кайа 1*.

сйто с *догайѣк врѣѣлки за цијеѣење меда са дуylim, рјеѣим и йушѣим решѣй-касѣим гном, в. решѣйо 2, ѣдило 2*.

сјѣдалиште с (Врч. 54) в. *куѣа 1*.

сјѣдат, -јим несвр. према *сјес 1, 2, 3*.

сјѣме, -ена с (Брест.) в. *јаје*.

сјѣс, -днѣм / -дѣм свр. (дол. Нер.) в. *сѣс*. **1.** (о пчелама) *сйусѣийий се у йѡмилу на гно кошнице сйѡља и изнуйра, знак за скоро ројење, в. обрадий, ойрнуий се*. **2.** (о роју) *сйусѣийий се на дрво или друи йредмѣй, в. ѡбјесий се, лѣѣ, ухвѣийий се; уй. мирис*. **3.** (о пчелинѣим јединкама) *сйусѣийий се на чврсѣй йредмѣй*.

сјѣжит, -јим свр. (ист. Херц.) в. *кравий*.

скѣпат, -лѣм / -јѣм / -ѣм свр. (зап. Херц.) в. *самријей*.

скйдѣње с гл. нм. од *скидай 2*. – Нѣкй ймајѣ нѡж за скйдѣње пѣчета, мѣни се нйје пѡкѣзѡ практичан (Пољ.).

скідат, **скідам** несвр. према *скинуџи* 1, 2.

скйнут, -нѣм свр. 1. (кров, поклопац, наставак) в. *ошворий* 1. – Кад вадѣш мѣд, ѓтворйш пѓклопац горе, скйнѣш пѓклопац са стѹблинѣ... (Драч.). – Скйну^о сам наставак и пѓглѣдѹ у плѓдйште, бйло је стѹрѓг лѣгла зѹтворенѓг (Пољ). 2. в. *ош-йечайшйи*. – Прије врѹцања трѣба скйнут кѹпке са сѹћа (Хат).

~ джву в. *ошворий* 1, *раздужий*.

скѓбла ж *алай*ка за *израду дубеница, заобљено челично сјечиво насађено на дрвену дршку ѓод йравим уилом, којим је обрађивана унуџрашња шуџина издубене кладе, в. дуџла, саниџрач, сйруџач, шесла*.

скѓблат, -лѹм несвр. (јуж. Херц.) *дуџшйи* (кладу), *йравйшйи* (дубеницу), в. *ко-йайшйи, шесайшйи, чисйшйи* 1.

скѓват, скѹјем свр. *найравйшйи* (дашчару). – Нѣмадог ѹ што сѹсѹт рѓј те ја скѹј стѹблину о-чѣтири штйце (Вуч.).

скѹват, -ѹм свр. према *кувай* 1, 2. – Стѹрѹ вѓштину трѣба штѓ прије прѣтѓпит, у кѓтлу скѹват, процијѣдит, гѓре сйрац, а дѓље тѹмна вѓда (Хат).

скѹпит, -йм свр. према *куйшйи*, в. *сакуйшйи*. – Скѹпиле су ми чѣле зймницу, па ѣи нѣће трѣбат прирањйват (Ивица). – Трѣба јѹко друштво да скѹпй надабланк, тѓ је велйка кѓшница (Биоци).

скѹпјат, скѹпјѹм несвр. према *скуйшйи*, в. *сакуйљайшйи*. – Лѹни су чѣле скѹпјале и пѓнешто сѣрѣ (Вуч.).

скѹплѹѹње с гл. им. од *скуйљайшйи*, в. *йаша* 1. – Бѓсанскѣ пчѣле ймајѹ йнстинкт за пѓвѣћѹно скѹплѹѹње пѓлена (Пољ.).

скѹплѹѹт, скѹплѹѹѹм несвр. према *скуйшйи*, в. *сакуйљайшйи*.

слабйћ, -йћа м в. *слабйца*.

слабйца ж *малобројно йчелиње друшйво, в. нејакуша, йрскавица, слабйћ*. – Грабеж нѹјчешће угрѓжѹѹ слабйце (Цибр.).

славина ж *дио врѹѹлке, механизам за исйушйшање меда, в. канйула*.

слѹд м в. *сируџ*.

слѹдер м 1. в. *уљѣвица*. 2. в. *сируџ*.

слѹдор м в. *сладер* 1, 2.

слѹѹма ж 1. *мѹтеријал за уџйѓљѹвање кошница*. 2. *средсйво за убијање йчела, в. кров* 4. – Нѹјлѹшње је убит чѣлу плѹменом ѓ-сламѣ (Вуч.).

слѹткѹ вѓда в. *медовина* 2.

слѹткогѹз м пеј. *велики љубйшѣљ меда, в. медар* 1.

слѹзѣна ж (си. Херц.) в. *зѹйерак*.

слйјед м (ист. Херц.) в. *измѣй* 2, *слијѣй*. – Зйми се чѣле нѹлазѣ по слијѣду. Кад је снйјет, па оно угрије, тѹд чѣле йзѹђѹ на чйшћѣње па се на снйјѣгу вйдй ље пѹдѹ слйјед. То знѹѹчй да су ѓне нѣће блйзу. Йдѣш пѓ брдйма и ље гѓћ вйдйш слйјед, ту је чѣла блйзу (Дол.). – Чѣла баѹѹ слйјед по камѣну, ѓне су се и нѹлазиле пѓ том слйјѣду (Биоци).

баѹѹт ~ в. *чисйшйи* се.

слијѣпит, -йм несвр. (о пчѣлама) *оболијѣвайшйи од мајске болесйи*.

слйјѣт м в. *измѣй*. – Тражили су чѣле по слијѣту, то је твѓја мѹјка говѓрила: „Вйђѣла сам по камѣњу слйјѣт о-чѣлѹ“, ѓнѓ жѹћкастѓ (Ивица).

слѓвѣнка ж в. *ажѣјка*.

смѹкнѹт, смѹкнѣм (пчѣле) свр. *усмрйшйи йчелиње друшйво или некой ѓг њѣѓвйх чланѓва, в. ликвидарйшйи, йморйшйи, унишйшйи*. – Ако јѹ смѹкнѣм кѓмшйну чѣлу, сйла бѓжјѹ ље смѹкнѹт и мѓју (Биоци).

~ ма̄тницу в. обезма̄тничий̄.

смѣтјика ж (Благ.) в. шљейица; уй. обножје.

смѣтљица ж (Бор.) в. шљейица.

смѣтљика ж ик. (Врп.) в. шљейица.

смѣцат, -чѣм несвр. према смакнуий̄.

смјѣстит, -йм свр. в. сасуий̄; уй. исјресоваий̄.

смѣква ж ѿлог исѿоимене во̄шке, извор слайко̄ї сока.

млијечер ђ-смоквѣ в. млијечер и-смокова лисѿа.

смѣквара ж колач од кукурузна брашна и меда.

смѣла ж в. ѿройолис. — Стар̄ї би за прѣполис рѣкли смѣла, чѣлиньа смѣла (Хат.).

чѣлиньа ~ / чѣлија ~ исѿо.

смр̄знут се, -нѣм се свр. (ји. Херц., Ком.) в. уше̄ћериий̄ се. — Ка-се бѣрињий̄ мѣд смр̄знѣ, нѣ море га чѣла проварит (Биоци).

сн̄їјет м? нека болесий̄ ѿчелињеї леїла, в. сњеий̄. — Сњеѿика или сн̄їјет је ѿсто као што бѣде у шѣници °но цр̄но — сн̄їјет (Биоци).

сн̄їјет, снѣсѣм / снѣсем свр. в. ѿлаїаий̄ јаја. — Ма̄тица снѣсе јаје, ѿз ко̄га ѿзлази црвић, ларва што би сад рѣкли (До).

сн̄їмат, сн̄їм̄ам (сјев. Херц.) несвр. према снимий̄.

сн̄їмит, сн̄їм̄им свр. (сјев. Херц.) в. скинуий̄ 1, 2.

сн̄їт, снѣсем (јаје) свр. ик. (зап. Херц.) в. сн̄їјеий̄.

сње̄т м? (Баћ) в. сн̄їјеий̄.

сњеѿика ж в. сн̄їјеий̄.

сѣда ж в. жива сога.

сѣк / сѣк м слайка ѿечносий̄ из во̄ћних ѿлогова, в. мег 3; уй. во̄ће. — У ѓво̄ вријеме кад нѣма п̄ашѣ, чѣла скѣпља бїло шта сл̄атко, ѓбично сѣк са смѣк̄ав̄а, грѣжја, из расѣченије карпѣза (Вуч.). — Наваїиле чѣле на грѣжје, пѣсисашѣ в̄ас сѣк ѿж њега (Драч.).

вѣћний̄ ~, сл̄аткий̄ ~ исѿо.

сѣрта ж в. раса. — Пчѣла донесѣна ѿз Боснѣ дрѣгѣ је сѣртѣ, н̄їје прилаѣѣена на̄шїм ѿсловима, в̄їше са̄кѣпља пѣлен него не̄кт̄ар и та̄ раса не одгѣвар̄а на̄шем крају (Пољ.).

сп̄ават, сп̄ав̄ам несвр. в. зимий̄.

сп̄ајање с гл. им. од сѿајаий̄.

~ дрѣшт̄ав̄а; ~ рѣјѣв̄а.

сп̄ајат, сп̄ај̄ам (пчеле, ројеве) несвр. према сѿојиий̄. — П̄арѣјке мѣреш сп̄ајат, по тр̄ї-чѣтири п̄арѣјка ја̄ сам сп̄ајѣ у јѣдну ко̄шницу (Биоци).

сп̄аљит, сп̄аљ̄им свр. према ѿалиий̄; уй. заразиий̄.

сп̄аљиват, сп̄аљив̄ам / сп̄аљујем (пчеле) несвр. (ист. Херц.) в. ѿалиий̄ 1. — Чѣо̄ сам да се појавила америчка̄ кѣга, глѣво бїло, тѣ нѣма лијѣка, нѣго сп̄аљиват (Ивица).

сп̄арит, сп̄ар̄им свр. в. ѿйлогѿий̄. ~ се в. ѿйлогѿий̄ се. — Ако се ма̄тица нѣ сп̄ар̄ї за тр̄ї сѣдмице, ѓна пѣчињѣ полагат неѣплођен̄а јаја (Цибр.).

сп̄асов дан ѿразник за ко̄ји је везано ѿрво, куїино ва̄ђење меда у нижим ѿредѣљима. — Мл̄адї мѣд се в̄адӣо на Спасов дан (Дол.). — Ако присп̄ије р̄ано, пр̄вї мѣд се в̄адӣо и на сп̄асов дан (Хат.).

сп̄асѣје м име ѿч. дрѣшїива насѿалої ројѣњем на Сѿасовдан. — А рѣј, ако је

био случајно на Спасов дан, па би га називали Спасоје (Коњ.). – Рђила се на Спасов дан и та рђ назвала Спасоје (Хат.).

спѣрма ж *излучевина шрушове њолне жлијезде, в. симе / сѣме, сѣрмиј.* – Кад у матице нестане спѣрме, она почме лећ трutowска јаја (Хат.).

спѣрмиј, -ија м (Хат.) в. *сѣрма.*

спдјит, -јим / **спдјит**, -јим (пчеле, ројеве) свр. в. *саставић.* – Ја сам овог прољећа једанџ друштва извадио по пет кила меда (Пољ.).

спрѣт, спрѣта м (ист. руб Херц.) в. *наставак 1 и 2.*

горњй ~, **другй** ~ в. *наставак 1*; **дйгнут** – **дйзат** ~, **скйнут** – **скйдат** ~: **мѣтнут** – **мѣтат** / **мѣнат** ~, **стѣвит** / **пдстѣвит** – **стѣвљат** / **стѣвјат** ~ *огузейи, односно дога(ва)ићи наставак*; **дѣњй** ~ *ириземно, основно ишјело кошнице.*

спрѣмат чѣле, **спрѣмаћ** мит. несвр. према *сѣрмић челе.*

спрѣмачица ж в. *домаћица.*

спрѣмит, **спрѣмић** (пчеле) свр. мит. в. *ушшйић.* – Йма људи који знаду да спрѣме чѣле у туђ љаник да му мед донесу (Вуч.).

спуштѣње с гл. им. од *спушшйић се.* – Ради спуштѣња ројѣва сѣдили би око чѣла оњу љубицу (Биоци).

спуштат се, **спуштѣм се** несвр. према *спушшйић се.*

спуштит се **спуштѣм се** (о роју) свр. в. *сјес 2.* – Пѣројак не иде далеко, спуштѣ се близу љаника (Глав.).

срдѣбоља ж *више врста дијареичних ичелињих болести, в. ирижа, измећ 1, иролив / ирољев.*

сршљѣн, -ѣна м в. *сѣршљѣн.* – И сршљѣн кѣпи чѣлу (Дол.). – Сршљѣнови фѣтају чѣле у лѣгу испред кѣшнице (Хат.).

стѣвит, -йим / **стѣвйт**, -йим свр. **1.** (наставак) *догаић неко од догаићних ишјела кошнице, в. мѣшнућ.* – Прѣкјуче сам прѣгледѣ чѣле и оцијѣнићо кад којѣј трѣбам стѣвит наставак (Цибр.). **2.** (сатну основу) в. *ударий.*

стѣвјат, -ѣм / **стѣвјѣт**, -ѣм несвр. према *сѣставић.*

стѣвљат, -ѣм / **стѣвљѣт**, -ѣм несвр. према *сѣставић.*

стап м в. *кѣћа 1, 2.* – Прије нѣ што се рѣј дйгнѣ, свѣка чѣла се насисѣ, она је пѣна меда, она нѣсй хрѣнѣ за три-чѣтири дѣна, док наћѣ нѣви стан (Хат.).

стѣница (зап. Херц. риј.) в. *ћелија.*

стѣра ж оказ. (Сѣљ.) в. *сѣарка.*

стѣрац, -рца м в. *сѣарка.* – Испанѣ на крају да је бѣљй пѣројак нѣго стѣрац јер младѣ маћица нйје мѣгла йзаћ на оплѣдњу (Хат.).

* **врѣтит се** – **врѣћат се на стѣрца** в. *враић се – враћић се на...* – Вѣлик рѣј бићо, пѣну сам рѣјницу напунићо, а ѣстало дѣста чѣлѣ на трѣви. Вѣљйм, дѣста је, пушти тѣ нек се врѣти, нѣко у нас вѣли, на ѣца, нѣко на стѣрца (Ивица).

стѣришина м ик. (зап. руб Херц.) в. *маићица.*

стѣрић, -ића м *медоносна биљка.*

стѣрка ж (ист. Херц., Сѣљ.) *ич. друшйиво које је дало рѣј у шѣкућѣј сезони, в. баба, ћег, маићица 2, ѣиѣц, сѣара, дубовина – сѣара ~, сѣарац.*

старѣвошћина ж (сјев. Херц.) в. *сѣаровошћина.*

старѣвошћина ж *вошћина од сѣарѣ саћа, в. црновошћина.*

стврђнут се, -нѣм се свр. в. *ушећерий се.*

стѣгѣч, -ѣча м *дио мѣталне иресе за екстѣракцију воска, механизам за сѣезање*

вошиїине и вошиїаної иїроїа, в. виїак, іевиниї, чекрк 2.

стѣгнут се, стѣгнѣм се свр. (Изг.) *в. ушећерииї се.* – Врло крѣтко врїјеме пѣ сле врѣѣња мѣда таї мѣд се стѣгѣ, али се ниїе кристалисѣ кѣ ѣстали мѣдови у ѣнаї тврѣди кристал (Поль. *в. Тексїови*).

стїскѣње с гл. им. од *стїискаїиї*. – Мѣд се циїјѣдиѣ рѣчно стїскѣњем у лѣптице (Биоци).

стїскаѣ, стїскаѣм / стїшпѣм несвр. **1.** *в. иїечииї* – Ѣбјесї ћѣсу са сањем о јѣку чївиїу па ѣниїем дрвѣтима све стїска, стїска и тѣгли је дѣље, и такѣ иїгонї мѣд (Хат.). – Сање с мѣдом се стїска рѣкама, а иїж њѣга цѣри мѣд (Цибр.). **2.** *в. ииїеиїиїиї* **2.** – Приїе би врѣћу с раскувѣнѣм вѣштинѣм мѣтали међу двѣ дрвѣта, па стїскаї, стїскаї све док се вѣсак не ѣциїјѣди (Хат.).

стискїват, стїскївѣм несвр. *в. стїискаїиї*.

стїснут, -нѣм свр. према *стїискаїиї*. ~ **се** (їи. Херц.) *в. ушећерииї се.*

стѣ, стѣла м (їи. Херц.) *раван камен или дебља камена илѣча коїа служи као иїод губенице и даишаре, в. иїосїѣље, стїолњак, стїуї.*

стока ж (Попово) *в. чѣле 4.*

стѣлица ж (сїев. Херц.) *даска на коїу су иїосїављѣне коиинице, в. даска, иїод 1.*

стѣлњѣк м (їи. Херц.) *в. стїо.*

страдат, страдѣм (о пчѣлама) свр. и несвр. *в. иїнуїиї*. – Чѣла нѣјвише страдѣ од кѣницѣ ка-дѣћѣ јѣк мрѣз (Биоци).

стража ж **1.** *зашїиїиїа иїчѣлињѣї грушїїѣва.* **2.** *їруїа иїчѣла радилица коїе шїиїиїѣ улаз у коииницу.* – Стража чѣвѣ улаз у стѣблину (Вуч.).

чѣват стражу *в. стїражариїиї*.

стражѣр, -ѣра м *в. стїражарица.* – Ако туђицу дѣчекаїу стражѣри на улазу у кѣшницу, ѣна нѣће лако уљѣћ (Биоци).

стражѣрит, стражѣрїм несвр. *чѣваїиї улаз у коииницу, в. стража – чѣваїиї стїра-жу.*

стражѣрица ж *иїчѣла радилица коїа чѣва улаз у коииницу, в. иїандур, стїражар, стїражилица, чѣвар, чѣварица.* – Кад нѣко нѣпозвѣн крѣнѣ у кѣшницу, стражѣрице га дѣчѣкуїу на лѣти (Цибр.).

стражилица ж (риї.) *в. стїражарица.*

стрѣнут се, -нѣм се свр. (Брест.) *в. стїврднуїиї се, ушећерииї се.*

стетомїцин, -їна м *в. стїрѣїиїомицин.*

стрептомїцин, -їна м *лиїек иїроїиїѣ више иїчѣлињих заразних болесїиї.* – Забрѣњено је дават спрѣптомїцин пчѣлама да се нѣ би задржѣ у мѣду (Цибр.).

стрѣс, стрѣсем (пчѣле) свр. *иїрзаїем ѣбориїиї иїчѣле с некої иїредмѣїа, в. иїод-бацїиї, иїосуїиї, иїоїрес.* – И-шїкалицѣ рѣј се стрѣсе у кѣшницу (Хат.).

стрѣсат, стрѣсѣм несвр. према *стїрес.*

стретомїцин, -їна м *в. стїрѣїиїомицин.*

стрѣга ж *улаз у иїчѣлињѣк.* – Ради урѣкѣ рѣгове удари на стругу кѣдѣ ће нѣко прѣћ, од вѣла, од ѣвна, ѣд јѣрца, сѣмо нек су рѣгови (Хат.). – Стрѣга је у нѣс бїла сѣмо за хаївѣн, ниїе за чѣле (До).

стрѣгат, стрѣжѣм (пчѣле) несвр. (си. Херц.) *унишїїаваїиї иїчѣлиња грушїїѣва ѣдузїмањем свеїа њихѣвої сања, в. бїиї.*

стрѣгѣч, -ѣча м *ѣказ. в. скобла.*

стрїшљѣн, -ѣна м (зап. Херц.) *врстїа снажнѣї инсектїа Vespa crabro, иїчѣлиња шїиїѣшѣочїна, в. срїшљѣн, иїршљѣн.*

стѣблипа ж **1.** (їи. Херц.) *коииница с неїѣкрѣїиїм сањем ѣд издубѣної*

дебла или скована од гасака, в. дубина 1, дубовина 1, улишће 1. – Стублина и дубовина то ти је исто, само два најреча (Глав.). – Стублине су се правиле и Јодаскѣ, биле су четвртасте (Дол.). – Кажѣ ми Ристо Ружић: "Дај ми, Вуле, направи једну стублину, даћу ти двије кошнице за њу" (Биоци). **2.** (ји. Херц.) *йчелиње друштво са одговарајућом кошницом.* – Краду ми чѣле, односе стублине, те ти ја једну стублину сакриј... (Драч.). – Отац ми је у љанику имо по сто педесѣт стублинā (Биоци). **3.** (остала Херц.) *клада у којој моју живјејши шумске йчеле, в. шуљѣ дрво.*

младā ~ йч. друштво настало скорањим ројењем; отворит – отварат стублину. ступ м (Ком.) в. сѣо.

суварак, -рка м в. *сухарак.*

сувооштина ж (сј. Херц.) в. *сувоошћина.*

сувооштина ж *вошћина добијена йодламањем йразној саћа у сѣаринским кошницама, в. мрйвоошћина 2, йодрезак, сухосащина.*

сувоошћина ж (сј. Херц.) в. *сувоошћина.*

суд м в. *улишће 1.* – Ўнио сам заразу у љаник у судима од умрлије чѣлā, које ми је поклонио рођак (Глав.). – «Турци...побију најбоље суде пчела» (Бил. Руд. 807).

~ *чѣлā, чѣлињй / чѣљни / чѣлијй / чѣлин ~ исто.*

сукња ж мит. в. *заврйшање...*

суктат, **сукћѣм** (о пчелама) несвр. *веома брзо леијејши.* – Сукћу чѣле поред мѣне, навāлиле у комшйн чѣлињак (Драч.).

сулфатāзѣл, -ѣла м в. *сулфатијазѣл.*

сулфатијāзѣл, -ѣла / **сулфатијазѣл** м *лијек йрошйв више йчелињих заразних болесћи.*

сумпор м **1.** *средсйво за убијање йчела.* **2.** *средсйво за зашйшћу резервој саћа од вошћаној мољца.* – Узмѣм жāра на мащу, мѣтнѣм нā њ сумпора и подвучем под поклопљену коцку и сигурно гусеница неће у восак (Глав.). – Сумпором сам чѣле бранио од гусеницѣ (Биоци).

сумпорат, -āм (саће) несвр. *унишћавайи вошћане мољце сумпор-диокси-дом, в. сумпорисащ.* – С врѣмена на врйјеме, кад видйм да се негдје појавио вѣсков мољцац, сумпором сумпорāм прāзно саће (Пољ.).

сумпорисат, -шѣм несвр. в. *сумпорай.*

сумпорача ж *врсйа димлице йомоћу које се сумпорним димом шйшћи резервно саће од вошћаних мољца.* – Ймāм једну направљену малу спрāву – сумпорачу, у којој пāлим сумпор и тако штйтим прāзно саће (Пољ.).

сунцокрѣт м *медоносна биљка.* – Тāмо ймāш сунцокрѣт, бāгрѣм, лйпу, а у нās је пāша сирѣмашна (Дол.).

супер-друштво с *оказионални неологизам, веома јако йчелиње друштво.*

сухарак, -рка м (Мусл.) *йразан сащ, в. суварак.*

суходсатина ж (Бег.) в. *сувоошћина.*

Ѓ

ѣѣдало с (Зав.) *камен или озидан нижи сйуб у йчелињаку на којем се хвайјају ројѣви, в. шикало.*

сѣдат, -ѿм несвр. према *сјес*.

сѣме, -ена с в. *сѣрма*.

затријет се ~ (пчелама) (ист. Херц.), **смáкнут се** ~ (пчелама) в. *изумријей̄*.

сѣмѣњак, -áка м (Бег.) в. *ѿријесед*.

сѣр м (Ком.) в. *медљика*.

сѣра (ист. Херц.) / **сѣра** (Благ.) ж в. *медљика*. — Зна̄ сѣра да пãнѣ на рãс и кљѣн (Глав.). — Чѣла рãдо ѿдѣ на сѣру (Вуч.). — Сѣрѣ обично бѹдѣ на кљѣну, од нѣ је мѣд лóшѣг квалитѣта, мãло га бѹдѣ, тѣшко се врãа јер се ѿстѣжѣ, не ѿзлази из лѹлицã и више би волио да га нѣма (Пољ.).

мѣднã ~, **слãткã** ~ *истио*; **кљѣнова** ~ *медљика са кљена*; **рãстова** ~ *медљика са храснã*.

сѣрнӣ -ã -ѣ *који је од сјере*, в. *медљиков*. — Сѣрӣн̄ӣ мѣд није опãсан за лѹде, али јѣс за чѣле, јер ка-се смрзнѣ, нѣ море га чѣла проварит (Биоци).

сѣрни -ã -ѡ в. *сѣрӣњи*. — Сѣрни мѣд није добар за зимницу чѣлѣ (Биоци).

сѣров -а -о в. *сѣрӣњи*.

сѣс, -дѣм / -днѣм свр. в. *сјес* 1. — Ка-сѣднѣ чѣла на плочу, зна̄к је да ће се рѡјит (Дол.). — Сãсӯо сам рѡј у стублину и пѣтнѣсти дãn чѣла сѣла (Биоци). 2. в. *сјес* 2. — Бãба би сјѣла поред рѡјнице, обично на какав кãмѣн, и пѡчела би на вãс глãс викат: «Сѣди, мãти, сѣди, мѣдена, сѣдо јã, сѣди тѣ, мãти мѣдена" (Цибр.).

сѣтлика ж (Хат.) в. *шљѣйшица*. — Говѡрили би: „Нѣмѡјте јѣс сѣтлику, није тѡ здравѡ, ѡтрѡв“ (Глав.). — Док је прã на нѡгама, тѡ је ѡбнож, а у сãћу је тѡ сѣтлика (До).

сѣтлица ж в. *шљѣйшица*. — Сѣтлицу је ѡпãсно пѡјес, а прãшак није (Ивица).

сѣтличина ж (ји. Херц.) в. *шљѣйшица*.

сѣтљика ж (Хут.) в. *шљѣйшица*. — Ка-чѣла нѡси цвѣтнѣ прã^x на нѡгама, рѣкли би нѡси ѡбнож, а ка-се нãћѣ у сãћу, ѡндã је тѡ сѣтљика (Хат.).

сѣћ, сѣчем / сијѣчем (саће) несвр. в. *резãй*.

сѣћиво с *ошѣрица на ѿчеларском ножу*.

Т

тãбла ж в. *сãйна основа*. — Кад прѣрãдѣш вѡсак, ѡндã га прѣсујеш у тãбле и мѣћѣш у кѡшнице (Вуч.). — Онѣ тãбле које дãm да пчѣла ѿзвлãчѣ, које прѣво нãпунѣ и запѣчетѣ, по чѣтири тãква рãма ѡстављãм за зимницу (Пољ.).

вѡсак у тãблама *истио*.

тãблица ж в. *сãйна основа*.

талѣјãнка ж *ѿчелӣња рãса ѿоријеклом из Ишãлије*, в. чѣла — *шãлијãнска* ~.

тãлог м (сјев. и си. Херц.) 1. *нечисѣѡћа с гоње сѣране колушã воска*. — Кад прѣтопѣш вѡсак, јѡш он није чѣс, ѡставѣш га на млãкѡм шпѡрету, што више стѡјѣ у млãкѡм сѹду на ватри, тада је свѣ чѣстѣ¹, чѣстѣ вѡсак ѡстанѣ сãм гѡре, а тãлог се ѹватѣ с дѡнѣ странѣ (Дол.). 2. в. *грозã*. — Ка-се прѣтопѣ воштина, ѡндã се ѡдвојѣ вѡсак о-тãлога (Ивица).

тãља ж (зап. Херц.) в. *грозã*.

тãра ж (ји. Херц.) в. *грозã*.

тѣглит, -ѿм (саће) несвр. *ѡдузимãйи саће већинѡм из сãвременѣх кошнице, в. резãй* 1.

тѣља ж (зап. Херц.) в. *грозã*.

тѣротине ж мн. *сãйни ѡшѣаци на дну кошнице, в. бабурице*.

тѣсат, -шѣм несвр. в. *скоблаи*. — Тѣсѡ сам, тѣсѡ-нѹ дѹбину, мѣтну^о крѣснице гѡрњѣ и дѡњѣ, ѹдари^о дужѣрице и нѣкѡ вријеме била је пчела ѹ нѡј (Цибр.).

тѣсла ж в. *скобла*.

тетрамѣѣин, -йна м *лијек ѡрошив америчке шрулежи*.

тѣћ, тѣчем (о меду) несвр. *излучиваши некѣар и медљику у највећој мјери, ѡрош*.

тѣјело с *основни дво савремене кошнице састављен од њених бочних зидова, в. коштур кошнице, кушѣја, околишница*. — Наши љѹди су економични. Из даскѣ о-чѣтири мѣтра мѡгу се направити два тѣјела јѡванѡвичке, а ако прѡви даданблатѡв-ку, нѣ могу, фѡли јѣдан комѡд (Цибр.).

~ кѡшнице *исѣо*.

тѣјес, -ста м (ји. Херц., Ком.). в. *ѣјесак*.

тѣјесак, -ска м *дрвена ѡреса, чѣсто са каменом ѡдоглоом, којом је цијећен восак из вошѣине и вошѣјаној шроја, в. ѡреса 2, ѣјес, ѣјѣка*. — Причѡли су да је тѹ бѣ^о тѣјесак што су цијѣдили вѡсак (Глав.). — «... види се и јѣдан *ѣјесак* на коме је тештен восак» (Шума, 1218).

~ вѡска, ~ зѡ восак, ~ за цијѣћѣне вѡска *исѣо*.

тѣјештен -а -ѡ (ји. Херц.) / **тѣјештен** -а -ѡ (Ком.) ~ в. *ѣјѣћен*

тѣјештѣње с (ји. Херц.) гл. им. од *ѣјѣшѣиши*.

тѣјѣштит, тѣјѣштѣм несвр. 1. (мед) в. *ѣјѣгѣи 1. 2. (восак) из раскуване вошѣине ѡришѣскањем ѡдвајѣши восак од вошѣјаној шроја, в. изѡниш 3, сѣисѣаи, ѣјѣгѣи 2*.

тѣју-тѣју *ѡѡнашање ѣѣкања, ѡлашавања излежених маѣица уочи ројѣња, в. ѣи-ѣи, ѣи-ѣи, ѣју-ѣју*.

тѣлавина ж (зап. Херц.) в. *ѣиловина, занѡвѣи*.

тѣлевина ж (зап. Херц.) в. *ѣиловина, занѡвѣи*.

тѣловина ж (зап. Херц.) в. *занѡвѣи*.

тѣсавѡ ж (риј.) *дубеница најрављѣна од ѣисѡвине*.

~ дѹбина *исѣо*.

тѣсавина ж в. *ѣисѡвина*.

тѣсѡвина / **тѣсѡвина** ж (сјев. Херц.) 1. мит. *дрво од ѣисѣ (Taxus baccata) које се сѣавља у кошнице или ѡѡа њих ради зашѣише ѣчѣла од злих сила, в. дрво — ѣи-сѡво ~*. — „Тѹрам по јѣдно дрвце у ѹлишѣ да ми ћѣле бѹдѹ напредне.“ „А од чега је то дрвце?“ „Е, тѡ ти нѣћу казѡт.“ „А, ако ја погодим?“ „О-ћѣгѡ?“ „Од тисѣ.“ „Ѳткуда тѣ тѡ знаш, шѣјтанѣ?!“ (Баћ.). 2. *дубеница од ѣисѡвине, вѡма ѣјѣњѣна више из маѣјѣских нѣѡ ѹѣишѣарних разлоѡа, в. дубина — ѣисѡва ~*.

тѣѣат, тѣчѣм / **тѣѣат**, тѣчѣм (у кошницу) несвр. в. *вагѣи 1, 2*.

*«Дѡбро шѣчи, ѹ глаѡу не тѣчи» — *ѡмиљѣна је ѡсѡловица херцѣѡвачких ѣчѣлѡра*.

тѡња ж в. *маћа*.

топиѡник м в. *ѡреса 1*. — Сѹнчанѣ топиѡник је пѡгодан за добѣјање вѡска од рѡзних ѡтпаѡкѡ и зѡперакѡ (Цибр.).

пѡрѣи ~ *ѣи*. у којем се вошѣина и вошѣјани шрој расѣѡају врѣлом ѣарѡм; сѹнчанѣи ~ *ѣи*. за екѣѣраѣѣју воска из младе вошѣине ѡмоћу сунчанѣ ѣѡлоше.

тѡпит, -ѣм несвр. 1. (мед) в. *варѣи 2. (воштину) в. ѡрекувати*. — Мѣтнѹ се на вѡтру тѹбле вѡска ѹ два дѣци вѡдѣ и тѡпѣ се, ѣстѡпѣ се и ѡндѡ се ѣсѣјѣдѣи чѣс вѡсак (Дол.).

тѡплѣње с гл. им. од *ѣѡѣиши*. — Ъ јѣсѣн ѡдвајѡм стѡри вѡсак којѣ је за тѡплѣње, да га припрѣмѣм за прѣсѡвање (Пѡљ.).

- трѡвање лѣгла** с (ист. Херц.) в. *йолаіање јаја*.
трѡват, трѡјем несвр. **1.** ~ (мед) в. *йолаіаши јаја* (сјев. Херц.). **2.** ~ (меднѣ)
оболијевашн од маће, йламењаче (дол. Нер.).
трѡзга / трѡзга ж (сјев. Херц.) в. *грозја*.
трѡха ж (Мусл. у дол. Нер.) в. *грозја*.
трѡшење с гл. им. од *йрошиш*. — На тај начин пчѣлама обезбијѣднм
најквалитѣтннй прѡљећннй мѣд за трѡшење током знмѣ, за знмовање (Пољ.).
трѡшит, -шнм несвр. в. *храннш се*. — Трѡт нншта нѣ радн, само цаба трѡшн
храну (Драч.).
трѡт, трѡм несвр. в. *йрлѡашн*.
трѡд м *врснша када, незнзнно йрнйрремљена йлива из йороднце Polygorus, која*
раснше на дрвећу, в. бубнна, йуба, йубнна, йлива, кад 2, шкнша. — Кад йдем гѡрје ў
планнну, ймѡ на бѡковннн, ў нас су прнје старн лѡдн ѡ-тога правнлн трѡд за ѡнѣ
креснйваче, ја тога наснйјечем и ѡсушнм (Ивнца).
кѡпанн ~ *врснша йтруда коjn раснше у нсуруљелнм шуйлнннама дрвећа, коjn се из*
ннх која.
трѡлаж м в. *йруловнна*.
трѡлеж ж м **1.** *заразна болесн лѣла, в. куја*. **2.** в. *йруловнна*.
амернчка / амернчка ~, **амернчкн** ~, **ѡпакѡ** ~ в. *амернчка* ~; **благѡ** ~, **ѡмаћѡ** ~,
ѣврѡпскѡ ~ в. *евројска* ~.
трѡлна ж в. *йруловнна*.
трѡловнна ж *врснша када од йрулој дрвеша, в. йннладак, йрловнна, йрулаж,*
йрулеж 2, йрулна, дрво — йруло ~.
трѡп м *йчелнше йрудн*.
заднй ~ в. *задак*; **среднй** ~ в. *йруй*.
трѡт, трѡта (већнна херц. подручја) / **трѡт** (ист. Херц., Ком.) м **1.** *йчелншн*
мужјак, в. йрушннна, йѡшѡван. — Цѡба тн дѡбра маћнца ако нѣмѡш дѡбрѡг трѡта
(Вуч.). — Из неѡплоћенѡг јѡјета мѡре се нзлѣћ сѡмо трѡт (Хат.). — Без трѡта нѣ море
се чѣла лѣћ (Бнѡнцн). **2.** *маса йрушѡвске йѡулацнје*.
*Лнйен кѡ трѡт / трѡт.
трѡтара ж в. *йрушѡвњача*.
трѡтнна / **тругннна** (рнј.) ж в. *йрушн*. — Тругннна помѡжѣ лѣћ чѣлу прнлнком
пѡшѣ (Дол.). — Брез тругннѣ нѣ море се маћнца оплоднт ннкѡко (Вуч.).
*Лнйен / йстн кѡ трѡтнна (Глав.).
трѡтннскн -ѡ -ѡ в. *йрушѡвскн*. — Сад лѡдн ўбацѣ прѡзан ѡквнр, то је радн
варѡѣ, тѡ чѣла направн трѡтннскѡ лѣгло, на којѣ варѡа радо йдѣ и ѡндѡ се то нзбѡцн
(До). — Фѡлнѡ мн јѣдан ѡквнр у настѡвкѡ и ка-сам за неколнко данѡ дѡшѡ, ѡна га дѡ
днн заннјѣла, алн свѣ сѡмѡ трѡтннскѡ сѡће (До).
~ лѣгло; ~ сѡће в. *йрушнњак*.
трѡтнњѡк м (сн. Херц.) *сѡшн израћен за лежење йрушѡва, в. сѡће — йрушннско*
/ йрушѡвско ~, *йрушнвннна*.
трѡтовннна ж (зап. Херц.) в. *йрушнњак*.
трѡтовњача / тругѡвњача ж **1.** *неѡлоћена или ѡстарјѣла маћнца која леже*
сѡмо или йрешѣжно йрушѡвска јаја, в. нагрн-маћнца, йрушѡара, йрушнуша. — Кад
ѡстарѡ маћнца, ѡндѡ пронйзѡвдн сѡмо трѡтовскѡ јаја, то је тругѡвњача (Дол.). **2.** в.
нагрн-маћнца 1. — Мѡре и ѡбнчнѡ чѣла бнт тругѡвњача. Кад нѣстанѣ правѣ маћнцѣ,
ѡндѡ јѣдна чѣла пѡчмѣ лѣћ трѡтовскѡ лѣгло. Нѡ је тѣшко нѡћ (Дол.).

ћетат, -ам несвр. (ист. Херц.) в. *цвјећаӣ*

ћеса ж в. *кеса 1, 2.*

ћистит, -йм несвр. (Мусл. у дол. Нер.) в. *чисѿӣӣ*.

ћуваркућа ж (Мусл. у дол. Нер.) в. *узлудобар.*

ћуват, **ћувам** несвр. (Мусл. у дол. Нер.) в. *чува̄ӣ 1, 2.*

ћуп, **ћупа** м *дубоки љинени суд са двјема насѿрамним ручкама у којем је чуван мед, в. лонац; уй. мјешина.* – Мѣд се најбоље чўвā у зѣмљаном ћупу, ў њему стѿтинама гѣднā нѣће се промијѣнит ни на квалитѣту ни на квантитѣту (До).

ћускија ж в. *ован.*

У

уапсити, **уапсим** свр. према *аисѿӣ* мит. в. *ѿохайсӣӣ, усѿавӣӣ, уваѿӣӣ 2.* – «Ако туђе пчеле наваљују на твоје, па их даве и мед им носе, а ти туђе пчеле уапси» (Грђић 141).

убадат, **убадам** несвр. *ѿовређива̄ӣӣ жаоком, в. бос, жаца̄ӣ, жица̄ӣ, ѿеца̄ӣ, ујега̄ӣ.* – Пчѣле најжешће убáдају кад нѣмā пāшѣ (Цибр.).

убијање с пл. им од *убија̄ӣ* **1.** – Ў нас вāмо нѣје било тог убијања пчѣлā, то јѣш рāдѣ ў Црној Гѣри (Пољ.). **2.** – Мѣжда би ў другѣм случају дѣшло до убијања мāтѣца, āли, како сам тѣ рѣјеве у ѿсти мā рāставиѣ, дѣ тогā нѣје дѣшло (Ивица).

~ мāтѣца в. ~ 2; ~ трўтѣвā / трўтѣнā в. ~ 2; ~ чѣлā в. ~ 1.

убијат, **убијам** несвр. према *убӣӣ 1.* – У гѣрњијем крајевима, прѣје се убѣѣ дѣѣ чѣлā, а другѣ дѣѣ се ѣстављѣ да прѣзимѣ (Хат.). **2.** Чѣм нѣстанѣ пāшѣ, чѣла аутомāцки убѣја трўтину и ѣзгонѣ га из кѣшницѣ. У пāрѣжку мѣже бѣт и пѣ десѣт мāтѣца, па чѣле убѣјају слāбијѣ, а ѣстављају најболѣу (Дол.).

убит, **убијем** свр. према *бӣӣ 1.* (о пчелару) *унишѿӣӣӣ ѿчѣлиње друшѿӣво ради одузимања њѣова меда и воска, в. заѿушѿӣ, заѿалӣӣ, исѿруѿа̄ӣ, најѿкадѿӣ, оде-ра̄ӣ, ѿодавѿӣ, ѿојалӣӣ, ѿојкадѿӣ 2.* – Нāјлāшње је убит чѣлу пламеном ѣ-сламѣ (Вуч.). **2.** (о пчѣлама) *усмрѿӣӣӣ ѿчѣлињу јѣдинку, в. смакнӯӣ.* – Знā чѣла и ѣбит трўтину кад нѣмā штā да дѣносѣ, кад прѣстанѣ пāша (Глав.).

убод / **убѣд** м *ѿовреда насѿала забáдањем ѿчѣлиње жаоке.* – Чѣлāрскѣм кāпѣм се најбоље штѣтѣ глава од чѣлињѣх убѣдā (Цибр.). – Пѣкѣјни стрѣц је пчѣлињѣм убѣдима лијѣчиѣ мнѣгѣ бѣлѣсти (Пољ.).

чѣлѣпскѣ ~, чѣлињѣ ~, ~ чѣлѣ исѿӣо.

убѣј м (Румб.) в. *жаока.*

убѣс, **убѣдѣм** свр. *забѣсѿӣ жаоку, в. бацнӯӣ, боцнӯӣ, жацнӯӣ, жицнӯӣ, ѿекнӯӣ, ујес, уѣѣ.*

уватит, -йм / **уватѣт**, -йм (рој) свр. **1.** в. *ухваѿӣӣ (рој).* **2.** в. *уваѿӣӣ.* – ...тāкѣ мѣлѣ ѣни кѣјѣ вјѣрује да су му уваѣне чѣле (Хат.). ~ се в. *сјес.* **2.** – Прѣлāзим крај шѣпка и слўчāјно погледак, ка-се за грāну уватиѣ јѣдан рѣјчић, нѣ би било штѣтѣ ни да је пѣбјѣгѣ (Дол.).

увѣзат, **увѣжѣм** (саѣе) свр. према *веза̄ӣ 1, 2.*

увѣнит се, **увѣни се** свр. в. *ѿровре̄ӣ.*

увлāчѣње жѣцѣ пл. им. од *увлāчӣӣ.* – Цѣјѣлу зѣму ѣмāм пѣсла око фāрбāња кѣшницā, ѣзрадѣ рāмѣвā, увлāчѣња жѣцѣ... (Пољ.).

увлāчит жѣцу, **увлāчим** несвр. *ѿреко ѣквира заѿѣзай̄ жицу за коју се учврѿӣјују са̄ӣне основе.* – Прѣје нѣ што ўдарѣм тāблѣ, увлāчим жѣцу у рāмѣве (Драч.)

увљањик, -ика м (Сель.) в. челињак.

уволача ж *уволажа* (Forficula auricularia), *честї иосјеїшилац кошница, в. уволаца*. – Уволача се често нађе у кошницама, а не знам смета ли штѣ челама (Глав.).

уволаца ж в. *уволача*.

угѣбат, угѣбам несвр. в. *умираї*. – Ако се поремети пчелина природа, ѓндѣ или угѣба улийште или се рѣїї (Цибр.).

угинут, -нѣм (о пчелама) свр. *умријеї* збої *нейовольних околностї*. – Нѣшто је тѣ и ѓстало пчелѣ па је угинула (Цибр.). – У добрѣга чѣлара чѣла не море угинут (Корит.).

угињиват, угињивам несвр. према *уїнуї* (риј.). – Чѣле прїје нијѣсу угињивале кѣ сад, није бїло болѣстї, пѣша је бїла бѣлѣ (Корит.).

угонит, угонїм несвр. в. *їонїї* 3.

угријат, угријем свр. према *їријай* 1.

угушит, угушїм свр. према *їушиї*; *уї. огераї*. – Кад би старї убијали чѣле, ѓндѣ би и нѣїм угушили (Хат.).

їд м *їрушѣв* *їолни оріан*.

їдарат, -ам несвр. према *ударїї*.

їдарит, -їм свр. *їричврсїїїї сатїну основу у оквир, в. лијѣїїї 2, їришѣоїїї*, *сїавїїї 2*. – Требам мѣтнїт наставка на неколико кошницѣ, а јѣш нијѣсам ударио табле (Вуч.).

їдрит, їдарїм свр. в. *ударїї*.

їже, їжа / їжета с мит. *коной од уїредене вуне; уї. врашїло*.

їзѣврет, їзѣврѣм свр. према *врѣї*; *уї. медовњача*.

їзбрдњача ж оказ. (ист. Херц.) в. *гашчара*.

їзвѣрит, їзвѣрїм свр. према *варїї*, *їзвоїїїї мед из кљука їтермичком обрадом, кувањем*.

їзвїнит се, їзвїнї се свр. в. *увинїї се, їроврѣї*.

їзврїштат, -тїм свр. в. *їроврѣї*.

їзица ж мит. *їанко уже исїлїшено од вуне из їри їора које се закоїава у їчелињаку ради усїјѣшної хваїњања ројева* (Попово 253).

їзјарит се, їзјарїм се свр. према *јарїї се, в. иїраї се*.

їзлїдобар, -бра м в. *узлудобар*. – И на стѣблинама би сѣдили узлїдобар да їм нѣко не ўречѣ чѣле (Драч.).

їзлудобар, -бра / **їзлудѣбар**, -бра м мит. *биљка Sempervivum tectorum їаї се у їчелињацїма са жѣлом да їчеле їреживе у свим невољама и да од њих одвратїї уроке, в. зѣчје уво, зѣчї куїус, кућарица, лишајева їрава, їазїкућа, узлїдобар, чевакић, чуваркућа*. – Сѣдили су старї у нѣ ѓчи од коњскѣ главѣ узлудобар (Глав.). – И їу мене у љанику расте узлудѣбар (Вуч.). – Угинуле су ми лѣни дубѣвине, а ѣно ї сад на њима ѓнї узлудобар (Корит.).

їјавит, їјавїм (о маси пчела) свр. (Сель.) *ући у кошницѣ*.

їјанїк, -їка м (доња дол. Нер.) в. челињак.

їјед / **їјѣд** м в. *убог*. – Ка-сам пѣчѣ чѣларит, нијѣсам їмѣ нијаквѣ зѣштїтѣ од їјѣдѣ чѣлѣ, ни капѣ ни дїмилицѣ, кѣ данас (Биоци).

їјѣдат, їјѣдам несвр. в. *убагаї*. – Ка-су пчѣле сїте, ѓне не ујѣдајѣ (Пољ.). – Ка-сам пѣчѣ чѣларит, мѣне сѣ-јѣдале, бѣгами, пѣлїјѣпо (Биоци).

уљевича ж (Мусл. у дол. Нер.) в. *уљевича*.

уљутма ж (Благ.) *иосласџица раније сџрављана с мегом*.

уљаник, -џка м в. *челињак* – Мџ џтац нџкоме се нџје џдавџ из уљаника, нџкоме нџје да^о у уљаник кад џн у њему раџи (Цибр.).

Ўље с *средсџво за ублажавање бола од ичелињеџ убога, иџје се у иџежџм случајевџма*.

уљевак, уљџвка м в. *уљевича*. – Ка-чџла дџнесџ мџд у кошницу, нџје тџ јџш мџд, тџ је уљевак (Глав.).

уљеват, -џм несвр. в. *улијеваџи*.

уљевича ж 1. *нейрерађене слаџке сировџне у сађу, некџар, мџдљџка и вођни сок, в. мџд 2, мџд – зелен ~, млаг ~, незабулан ~, незаливен~, незамухурлеџсан ~, незаџечађен ~, нездрџо ~, неџџклоџљен ~, џџворен ~, уљџв(џца), уљџвица, уљевак*. – Уљевича је нездрџо мџд, кад каплџ из сађа ко вода. Кад га забула, тџ више нџје уљевича (Вуч.). – Дџнас мџре дџнијџт, реџџмо, пџт кџла уљевичџ, а нџма џ-тога два кџла мџда (Дол.). 2. в. *некџар*. – Извџчем џквџр, нагмџм га, иж њџга каплџ нектџр, џвђе би рекли сџпа уљевича (Хат.). – Отвџриџо сам неџолике кошнице и видиџо да има свџже унесџне уљевичџ (Пољ.).

уљџћ, уљџзџм / уљџгнџм (о пчџлама) свр. *уђи у кошницу; уџ. улаз*.

умазат, -жџм свр. *џрема мазџџи*.

умират, -рџм несвр. према *умријеџи*. – Кад је пџчџла варџла, ка-су чџле пџчџле умират, џђди нџјџсу знаџи штџ је ш њџма (Биоџи).

умитна плџча ик. (зап. Херц.) в. *сџйна основа*.

умитнџ, -џг(а) с ик. (зап. Херц.) в. *умјеџна*.

умјетна ж в. *кошница с џокреџним сађем*.

умјетничка ж в. *умјеџна*.

умријет, умрџм свр. према *мријеџи*. – Нџје било тије чџлињџ болџстџ, но вјџроватно умрџ старџ маџџца, па и чџла умрџ (Дол.). – Свџшта чџли мџре да се дџсџи, али не смије да умрџ џд глаџи (Ивица).

унијџт, унесџм свр. према *уносџи*. – Ка-се пчџла у јџсџн заџџмџи, она је унијџла свџ што јџј трџба, мџд, пџлен (Цибр.). – По сџмоме лџту чџлџ и раџу види се како је она дџбра и колико ће унијџт (Биоџи).

униџт, унесџм ик. (зап. Херц.) в. *унијеџи*.

уништџват, уништџваџм несвр. према *унишџџџи*.

уништџит, -џм (пчџле) свр. в. *смакнуџи*. – Трџба стрџго водит рачуна да не би унишџџо маџџцу (Биоџи).

~ *маџџцу* в. *обезмаџџџџи*.

унос м 1. *сакуџљена храна, оно иџџо је ичџла унијџла у кошницу*. – Уљевича је непређађен мџд, јџдноднџвнџ унос, сџтри дан тџ више нџје уљевича (До). – Трџба пџзит да за зџмницу не џставџш уноса о-сџрџ, сџрињџг мџда, јер на њему чџле тџшко презџмљујџ (Биоџи). 2. в. *уношење*. – Што је пџша удаљџнија од џаника, то је унос мањџ (Цибр.).

уносџт, уносџм несвр. *смјеџџџџџи храну у кошницу*.

уношење с гл. им. од *уносџи*, в. *унос 2; уџ. иџчађење*.

упеђ, упекнџм / упечџм свр. в. *убос*.

упљувак, -џвка м (ист. Херц.) в. *јаје*.

баџат – *убаџџват упљџвке* в. *џолаџџи јаја*.

у̀пљува̀т, -а̀м свр. (ист. Херц.) в. *йоложиӣ јаје*.

у̀пу̀тит, у̀пу̀тӣт (пчеле на пчеле) свр. мит. *изазва̄ӣӣ грабеж*, *йо вјерова̄њу*, *йојединӣ йчеларӣ су йознавалӣ ма̄ӣјску раг̄њу којом су уйӯћивалӣ своје йчеле у йӯћӯ йчелӣњак да би од йамош̄њих йчела ой̄имале̄ храну*, в. *најавӣӣ*, *наӯйӣӣӣ*, *насла̄ӣ*, *йосла̄ӣ*, *сӣремӣӣ*; *сӯйр*. *йӯӣӣӣӣ*. – Каже, упу̀тӣо̄ сво̀је ч̀еле на мо̀је, па се йскла̀ле све до једнѐ, а не зн̄а да је с̄ам кр̄ив (Глав.). – Вид̄им ко̀лико још̄ йма̄ љу̀дӣ којӣ вјѐрују да мо̀гу да ти у̀пу̀те сво̀је пч̀еле и из̄азову̀ грабеж у мо̀јим (Пољ.).

у̀ра̀дит, у̀ра̀дӣм свр. према *раг̄ӣӣ*.

у̀ре̄ћ у̀речѐм / у̀рекнѐм свр. мит. *ба̄цӣӣӣ урок* (на пчеле). – Бђјали су се љу̀ди да им кђ не у̀речѐ ч̀еле (Драч.). – Бђј̄ се, у̀ре-ће̄ му ч̀елу, па ће̄ му по̀бе̄ћ (Хат.). – “Да ти се пчеле не урече, метни на уљаник кошћурину главе међеђе, или ако те немаш, коњску” (Грђић 141).

у̀рок м мит. *мо̄ћ на̄ӣӣрӣродних зала*. – Нијесу ст̄ар̄и во̀љели да им се брђјѐ ч̀еле ради у̀ро̀к̄а (Глав.).

✳ Чѐла и ђо̀вца сто̀јѐ на у̀ро̀ку (Биоци).

у̀ро̀кљиве̄ д̄чи мит. в. *зле очи*. – Ко̀њска̄ гла̀ва се по̀ставља̀ла у љ̄аник да би се нѐко ко је у̀ро̀кљив̄их о̄чӣ чу̀дӣо гла̀ви, а не пч̀елама (Цибр.).

у̀са̀дит, у̀са̀дӣм свр. в. *насаг̄ӣӣ*.

у̀скисит, -с̄им / у̀скиснут -нѐм свр. в. *йровре̄й̄*.

у̀ско̀сит се, у̀ско̀сӣм се свр. од *косӣӣ се*.

у̀сријѐшен -а -о в. *уше̄ћерен*.

у̀сријѐшит се, у̀сријѐшӣм се свр. в. *уше̄ћерӣӣ се*.

у̀ста̀вит, -й̄м / у̀ста̀вӣт, -й̄м мит. *ухва̄ӣӣӣӣ йӯћӯице*, в. *уа̄йсӣӣ*. – Зн̄а̄о је да ђиг је он у̀мӣо у̀ста̀вӣт (Вуч. в. *Текст̄ови*).

у̀стријѐшен -а -о ~ в. *уше̄ћерен*.

у̀стријѐшит се, у̀стријѐшӣм се свр. в. *уше̄ћерӣӣ се*. – Кад прђда̄јеш мѐд па, ако сѐ у̀стријѐшӣо̄, неће̄ да ти га у̀змѐ, а не зна̄ју да се с̄амо пр̄ав̄и мѐд мђре у̀стријѐшит (Корит.).

у̀те̄ћ, у̀течѐм / у̀тектнѐм свр. (риј.) в. *йобје̄ћ*.

у̀тискив̄а̄ћ, -а̄ћа м (Благ.) в. *жв̄рк*.

~ *жй̄ц̄а* (Благ.) *истио*.

у̀то̀плӣт, у̀то̀плӣм свр. *за̄ӣӣӣӣӣӣ йчелӣње дрӯӣш̄иво од хладно̄ће*, в. *за̄зим̄ӣӣ*

2.

у̀то̀пља̀ва̄ње с глаг. им. од *ӯй̄ой̄ља̀ватӣ* – У̀ нас̄ й̄ нѐма̄ по̀требѐ за у̀то̀пља̀ва̄њем ч̀ел̄а, нѐма̄ ја̀кије з̄им̄а (Дол.).

у̀то̀пља̀ват, у̀то̀пља̀ва̄м несвр. према *ӯй̄ой̄лӣӣ*.

у̀ћерат, -а̀м свр. *йрисӣлӣӣӣ йчеле да ӯћу у некӣ йрос̄тор*; *ӯй̄ на̄ћера̄ӣ*. – Мед смо по̀вадӣли, го̀нили је ка̀дом, по̀вадӣли и мѐд и лѐгло и пч̀елу смо у̀гла̀внѐм у̀ћера̄ли у ро̀јницӣ (Цибр.).

у̀фатит, -й̄м (рој) свр. в. *ухва̄ӣӣӣ (рој)*. – Мѐни је һ̄а̄ћа пр̄ичђ: јѐдну ч̀елу у̀крас, јѐдну к̀упит и јѐдну у̀фатит, и ђн̄да̄ ће̄ ти се ч̀еле да̄т (Драч.). ~ **се** (о роју) (зап. Херц.) в. *сјес* 2.

у̀хватӣт, -й̄м (рој) свр. према *хва̄ӣа̄ӣ рој*. ~ **се** (о роју) (дол. Нер.) в. *сјес* 2. – “Али рој се не ухвати за грану, већ се...залијепише за напола сасушени дуб” (Брестиче, в. *Текст̄ови*).

у̀ш, у̀ши Гпл у̀шй̄ ж *бескрӣлни инсека̄ӣ Braula соеса, којӣ йпаразӣтӣра на йчелама*, в. *ва̄ш*, *крӣуша*, *челоморка*.

ч̀елӣња̄ / ч̀елӣја̄ / ч̀ел̄ња̄ / ч̀ел̄йнска̄ ~ *истио*.

ушёнут се, ушёнем се свр. (Баћ.) *в. ушећерий се.*

ушећерен -а -о трпни придев од *ушећерий се.* – Ушећерен мёд је прāvи мёд, сйгурно није направљен (Ивица).

~ мёд *м. у чврстйом сйању.*

ушећерит се, -йм се (о меду) свр. *йрећи из йолуийечној у чврстйом сйање, в. кристалисай се, смрзнуий се, сйвергнуий се, сйиснуий се, укочий се, укруийий се, ус(й)ријеший се, ушенуий се.* – Мёд од врёсинё врло брзо се ушећери, што није слўчај с пелимовйм мёдом (Биоци).

ушйкат, ушйчём / ушйкам свр. према *шикай.* – Ако би се рђила чёла, ондā би је ушйкали у рђницу (Пољ.). ~ **се в. сјес 2.** – Мётнём међу челе комāдић вёска с лёглом у празну дубовину и мāло кад да ми се неће ушйкат рђ (Вуч.).

уштипак, -пка м 1. в. зайерак (зап. Херц.). **2. врсйа колача** који се йремазује мёдом.

Ф

фабрыкуша ж *оказ. в. кошница с йокрейнйним саћем.* – Држали смо чёле у дубовинама, сāмо је једна била фабрыкуша, звāли смо је фабрыкуша, била је овё фёрмё, ймала је оквире, само није била овйје димёнзийā, прāвили смо је сббём (Корит.).

фāрāж *м* *оказ. Фарарова кошница, йий насйāвљаче сасйāвљене само од йолунасйāвака Дадан-Блайове кошнице.*

фāгалица ж *в. ројница.*

фāгāње (роја) с гл. им. од *файāй, в. хвайāње.*

фāгат, -ām (рој) несвр. *в. хвайāй.* ~ **се** (зап. Херц.) *в. сјес. 2.*

фāћат, -ām несвр. *в. хвайāй.*

фенотијāзин, -йна м *средсйво за зашйийийу йчела од йчелињих уши.*

феромбн, -она м *йчелиња излучевина која служи за међусобно сйоразумйевање йчела.* – Свдййм феромбнима чёле обавјештавају једна другу шта требају радит (Хат.).

фётйј *м в. фийий.*

фётйль *м в. фийий.*

фйтйль *м 1. дво вошйане свијеће, сйијењак. 2. в. вошйаница 2.* – Кад би некога забёлело ўво, прāвили су воштāницу, вdштāни фйтйль (Хат.).

вdштāни ~ *в. фийий 2.*

фдсак, фдска м (Зав.) *в. восак.*

фoштāница ж (Зав.) *в. вошйаница.*

фdштина ж (Зав.) *в. вошйина.*

фdштине, фdштйна ж *мн. (ист. Херц.) в. вошйина.*

фрцāлька ж (ист. Херц.) *в. врцāлька.* – Фрцāлька ми је у подруму, мреш је вйћет (Вуч.).

фрцāни / фрцāни -ā, -б *в. врцани.*

~ мёд *в. мед – фрцани ~.*

фрцāње с гл. им. од *фрцāй* (ји. Херц.). – Свāки осмй дāн фрцāње, по шёс-сёдам кйлā мёда днёвно с пелима, пелимова мёда (Дол.).

фрцат, -ām / фрцат, -ām несвр. (ји. Херц.) *в. врцāй.* – Кāкве су пāше бйле прйје,

сваќи пѣти-шестѣ дан фрѣај (Дол.). – Он је посебно фрѣо мѣд с врѣсинѣ (Вуч.).

фумагѣлѣн, -ѣна м *лијек ѣрошѣв ноземозе*. – Антибиѣотик фумагѣлѣн се дајѣ пчѣлама обѣлѣлѣм од нозѣмѣ (Цѣбр.).

Х

хѣлва *оријѣнѣална ѣосласѣица сѣрављана с мѣдом, в. алва*.

Хѣнеманова / Ханѣманова рѣшетка *в. рѣшѣйка*.

Хѣниманова рѣшетка (Цѣбр.) *в. рѣшѣйка*.

Хѣнорманова рѣшетка *в. рѣшѣйка*.

Хѣнуманова рѣшетка *в. рѣшѣйка*.

хѣчице, хѣчѣцѣ ж мн. (Благ.) *оријѣнѣална ѣосласѣица сѣрављана с мѣдом*.

хвѣтѣње с гл. им. од *хвѣшѣи*. – О-чѣлинѣ љубѣцѣ правѣ се укѣсан чѣј, а слѣжѣ и за хвѣтѣње рѣјѣвѣ, премда ја нѣмѣм мнѣго проблемѣ ма с рѣјѣњѣм јер је јѣ предѣхитрим и правѣ је ријѣткѣс да ми се пчѣла рѣјѣ (Пољ.).

хвѣтат, -ѣм (рој) несвр. (дол. Нер.) *ѣривлѣчиѣи рој на жељѣно мјѣстѣо, в. вѣшѣи / фѣшѣи / (х)фѣшѣи. ~ се в. сјѣс 2*.

хвѣћат, -ѣм несвр. (дол. Нер.) *в. хвѣшѣи. ~ се в. сјѣс 2*.

хлѣдит (се) несвр. *в. ѣровјѣшравѣи (се)*.

хлорфѣникѣл, -ѣла м *лијек ѣрошѣв мјѣшинастѣо лѣла*. – Мјѣшинастѣо лѣгло се лѣко лѣјѣчѣ хлорфѣникѣлом (Цѣбр.).

хѣрмѣн, -ѣна м (Хат.) *надрѣжујућа излучѣвина ѣособних ѣчѣлињѣх жлѣјѣзда*.

хрѣна ж *мѣтерије којѣма се ѣчѣле хранѣ, в. рана*. – Ако мѣтица нѣсѣ хѣљаду јѣјѣ, а нѣмѣ дѣвѣлно хрѣнѣ, ѣна се врѣти на ѣсам стѣтѣнѣ, па на пѣт стѣтѣнѣ, па прѣстанѣ лѣћ (Хат.).

хрѣнилица / хрѣнилица ж *дио кошнице с ѣокрѣињѣм саћѣм ѣомѣћу коѣа се ѣрихраћују ѣчѣлиња друшѣиња шећѣрним сѣрућѣом, в. ѣрихраћѣвач, ранилица*. – Најѣвѣћѣ злѣчин према чѣлама је направљѣн кад је ѣзмишљѣна хрѣнилица, јер чѣјѣ пчѣле хрѣнѣ сѣме сѣбе, ѣне нѣкад не ѣболијѣвајѣ (Цѣбр.).

пѣклопац~, ~ у **кѣпку** х. *уѣраћѣна у ѣоклојѣну гаску; рѣм-*~, ~ у **ѣквиру** х. *уѣраћѣна у ѣквиру*.

хрѣнит, хрѣнѣм несвр. *даѣшѣи храну, в. ѣрихраћѣваѣи, раниѣи. ~ се в. јѣс / јѣс, ѣрошѣи*.

хрѣс / хрѣс м **1.** *више врѣѣа мѣдоносноѣ дрѣвѣа из рога Quercus*. **2.** *мѣтеријѣл за израду дубѣница, в. дуб*. **3.** *дрво у којѣм живе шумске ѣчѣле*.

хрѣбина ж (Хут.) *дошѣрајѣла сѣшѣринска кошница са сѣшѣрим саћѣм*.

хрѣга ж *кров на дубѣници направљѣн од расѣоловѣне клѣде (Пѣповѣ)*.

хѣка ж *изузѣѣно јѣко зујѣње ѣчѣла, в. ука*.

хѣкат, хѣчѣм несвр. *хукћући дуѣшѣи у арошѣићну биљку ради расѣјѣрѣвања ѣѣноѣ мирѣса ѣриликом хвѣшѣања роја, в. укаѣи*. – Ка-се шѣчѣ чѣла, хѣчѣ се у љубѣцу и вѣчѣ: "У кућѣцу, мѣјко..." (До).

хѣкнут, хѣкнѣм свр. *према хукаѣи, в. укнѣи*.

Ц

цѣѣт м (зап. Херц.) *в. цѣѣјѣи*.

цмиљкита ж *медоносна култура* *Lotus corniculatus*, в. *цмиљка*.

цмиљка ж в. *цмиљкиша*.

црв м 1. синг. т. в. *лејло* 1. – На зановѣти се чѣле развијају, ѓтвориш кѓшницу – пѓла оквира лѣгло, ѣво црва, прѣје би рѣкли (До). – На Видов дан стрѣц отвѓрио дубовину да извади мѣда, па велѣ: "Свѣ црв, нѣма мѣда". А ја се чѣдѣм, какав црв у мѣду (Ивица). 2. в. *ларва*. – У лули ѣма црв који јѓш није узрѣсто у чѣлу (Драч.). 3. в. *ѣусеница*.

занијѣт ~ в. *ѣоложиш јаја*; **зѣтворен** ~ в. *лушка*; **ѓтворен** ~ в. *ларва*; ~ **ѓ-дѣна** в. *јаје*; **чѣлињ** / **чѣлиј** ~ в. *лејло* 1.

***бѣцит пѣ** ~ / **пребѣцит нѣ**~, **окрѣнут нѣ**~, **прѣтурит** / **прѓтурит** / **прѓтурит пѣ**~, **рѣзбит** / **рѣзбијат (мѣд) нѣ** ~ в. *рѣзбиш на црв*.

црвит, **црвим** несвр. (си. Херц.) в. *ѣоложиш (јаја)*.

црват, -ѣм несвр. (сјев. Херц.) в. *црвиш*.

црвић м *млађа ларва*. – Од јаја прѣво пѓстанѣ црв мѣли, црвић (Дол.). – Из јајета се излѣже црвић мѣли (Хат.).

цријѣво с *ѣчелињи ѣробавни канал*.

дѣбелѓ ~ *дио задњеи цријева*; **зѣдњѣ** ~ *ѣробавни канал сѣшѣављен од ѣанкои и дѣбелѓи цријева*.

цркнут, нѣм (о пчелама) свр. в. *крејѣш*.

црнѣ граб в. *црноѣраб*.

црнограб м 1. *медоносно дрво* *Ostrya caprinifolia*, в. *ѣраб*, *црни ѣраб*. 2. *сѣшѣанишѣ шумских ѣчела*. – Мѓја сѣстра у црнограбу нашла пчѣлу, висѓко горе у Леѓтару (Цибр.).

црновоштниа ж в. *сѣшѣаровошѣина*.

Ч

чѣбрица ж (сјев. Херц.) *мађа дрвена ѣосуда за мед*, в. *качица*.

чѣвѣра ж (сјев. Херц.) в. *ћелија*.

чѣвурица ж дем. в. *ћелија*.

чѣтма ж (дол. Нер.) в. *гашчара*.

чѣура ж в. *ћелија*. – Ја не мѓгу да вѣдѣм јѣднодневиѓ лѣгло у чѣури, зѣ тѓ трѣба ѓштар вѣд (Биоци).

трѣтовскѣ ~ / **трѣтовскѣ** ~ в. *ћелија – ѣрушѓовскѣ*~.

чѣурица ж дем. в. *ћелија*.

чѣчкалнца ж *средсѣво ѣомѓћу коѣа се уѣврћује здравсѣвено сѣшѣање зѣшѣворенои лѣла*. – Скинѣо сам нѣстѣвак и пѓглѣдѓ у плѓдишѣте, бѣло је стѣрѓг лѣгла зѣтворенѓ. Контролисѓ сам чѣчкалицѓм и утврѣдиѓ сам да је лѣгло сѣсѣвим ѣредно (Пољ.).

чѣвѣрак, -рка м в. *чѣвѣрак*.

чѣварѓти, -ујѣм несвр. *чѣварѣши*, *ѓбављѣши маѣијске радње ради зѣшѣишѣи ѣчела*. – “Неки сѣљак хѣти је чѣварѓти на Божић у пчелама, па кад је пошѣо у уљаник, рѣче ѓстѓлој чѣљѣди да гѓворе све за њим, шѣто он у уљанику узгѓвори” (Бил. Руд. 828).

чѣвѣрак, -рка м *ѣишѣица из ѣорѓгице* *Sturnidae*, *ѣчелиња шѣшѣшѣочина*.

чѣмрк м *ѓказ*. в. *жѣврк*.

чѣврчат, -ѣм несвр. (риј.) в. *кѣѓѣѣшѣи*.

чeбуљница ж (риј.) в. *иклоџац*.

чeвaкић м (сјев. Херц., риј.) в. *чуваркућа, узлудобар*.

чeкрк м 1. в. *лоза*. 2. в. *сѣѣач*.

чeла ж (код образованијих људи и **пчeла**, (**п**)**ћeла** у говору Муслимана у долини Неретве) 1. *врста медоносној инсекти* *Apis mellifica*, в. *мува* 1. – Ја сам увијек био љубитељ чeла (Ивица). – Чoдeк и чeла су блиски пријатељи (Биоци). 2. в. *радилица*. – Чѣтав рaм пун лeгла, а нeмa нo стo чeлa нa њeму (Цѣбр.). – Пригвeчиo сам нeотицe јeдну чeлу па мe другe чeлe иcклaлe (Ивица). 3. **а**) *настањено ичелиње друштво заједно са кошницом*, в. *дубина* 2, *дубовина* 3, *мува* 3а, *оћак*, *сѣдублина* 2. – Мени је тријес чeлa дoстa, нe трeбa ми вишe (Вуч.). – Чeла би нeкaд донoсилa пo пeт килa мeдa днeвнo (Дол.). б) *ненастањено ичелиње друштво*, в. *рој*. – Бијаше ми тeшкo ушѣкат тy чeлу, дѣгла сe висoкo (Биоци). – Дoћeм кyћи сa кoсидбe и нaћeм чeлу. Ђe ћy ш њoм? Нѣт сам припрeмиo кoшницy, ни вoсак, ни оквѣре ни нѣштa (Ивица). 4. синг. т. *маса ичелиње ѿоулације*, в. *aјван*, *марва*, *мува* 3, *народ*, *сѣока*. – У првoм рoју имa дoстa чeлe (Глав.). 5. пл. т. в. *челе*, *челињак*. 6. в. *кошница*. – Кад је пoкoњѣ стaрѣ пoчo чeлaрит, он је нaбавиo умјетнe чeлe. Штo је ужa и вишa чeла, тo је бoљa, oнa нeћe ширинy (Дол.).

aфрикa ~ 1. *ичелиња раса ѿоријеклом из Африке*, 2. *врста eизоитичној инсекти из ѿородице ичела настањеној у Африци*; **бeзматичнa** ~, **oбeзглaвљeнa** ~ в. *бeзмaѣак*; **бијeлa** ~ (в.); **дивљa** / **дивјa** / **дивѣјa** ~, **шyмскa** ~ *слoбoднo ичелиње друштво настањено у ѿпороди*; **вјeштaчкa** ~, **умјетнa** ~ / **умитнa** ~, **умјетничкa** ~, **пoкрeтнa** ~, ~ с **пoкрeтнѣм саћем ичелиње друштво у кошници с ѿокрејним саћем; **дoбрa** ~, **јaкa** ~: **пeјaкa** ~, **слaбa** ~ / **слaбa** ~, **тaнкa** ~ *многoбрoјнo, oднoснo малoбрoјнo ичелиње друштво*; **дoмaћa** ~ 1. *ич. друштво које сe ѣаји у ичелињакy*, 2. *ауѿохѣона ичелиња раса*; **дyбeћa** ~ *кошница с нeѿокрејним саћем*; **живa** ~ *живo ичелиње друштво*; **зaрaзнa** ~ *болeснo ич. друштво*; **јaлoвa** ~ в. *нeрoјкa*; **кaвкaскa** ~ *пчелиња раса пoријеклoм с Кавкaзa*; **крaњскa** ~, **крaшкa** ~ *ичелиња раса ѿоријеклoм из Крaњскe*; **крeстaтa** ~, ~ **крѣжaрицa** в. *крcтѣашицa*; **млaдa** ~ *ич. друштво настаљo у ѣeкyћoј сезoни*; **мртвa** ~ *уинулo ичелиње друштво*; **нaћeнa** ~ *ичелиње друштво наћeнo у ѿпороди*; **нaпpaвит чeлу** в. *разрoјѣ*; **oбeзглaвљeнa** ~ в. *бeзмaѣак*; ~ **пaљeницa** в. *пaљeницa*; **питoвнa** ~ в. *дoмaћa* ~ 1; **пoљскa** ~ в. *излeѣницa*; **пpазнa** ~ в. *ѣрaзницa*; **рaднa** ~ в. *мeдaрa*; **сѣвa** ~ *ичелиња раса свeјѣлѣје бoје*; **стaрa** ~ 1. в. *сѣaркa*, 2. *дoмaћa ичелиња раса*; **сyвa** ~, **шyпљoглaвa** / **шyпљeглaвa** ~ в. *шyљьoлaвa*; **сyд чeлa** *ичелиње друштво*; **тaлѣјaпскa** ~ в. *ѣaлѣјaнкa*; **тeшкa** ~ 1. *ич. друштво сa великoм зaлѣхoм хрaнe*, 2. *ичeлa сабирaчицa ѿрeѣoвaрeнa хрaнoм*; **тyћa** ~ (ист. Херц.) / **тyћa** ~ (зaп. Херц.) / **тyћa** ~ (Ком.) в. *ѣућѣцa*; **ушљивa** ~ *ичелиње друштво зaрaжeнo нaмeѣѣницaмa*; **црпa** ~ *ичелиња раса ѣaмнѣје бoје*; ~ **рaдѣлицa** / **рaдѣлицa** в. *рaдѣлицa* 1.**

чeлaр / **чeлaр** м (јѣ. Херц.) *ѣаѣлац ичeлa*, в. *мeдaр*, *ћeлaр*, *чeлaц*. – Ђoрћo је у oнo дoбa биo чyвeнѣ чeлaр (Вуч.). – Двa дoбрa чeлaрa бѣлa су нa Мoстy (Дол.). – Aкo сe чoдeк нѣје зaрaзиo чeлaмa, aкo нѣје зaвoлѣo чeлe, oндa му нe трeбajy чeлe. Aкo тo рaдѣ сaмo рaдѣ мeдa, нeмa тy нѣштa, тo је мeдaр, нѣје чeлaр (Корит.).

нeсвјeснѣ ~, **пpѣмитѣвнѣ** ~, **стaрѣнскѣ** ~, ~ **нeпoкрeтнoг сaћa** *ич. који ѣаји ичeлe нa сѣaрѣнскѣ нaчин у кошницaмa с нeѿокрејним саћем*; **рaциoнaлнѣ** ~, **сaврeмeнѣ** ~, **свјeснѣ** ~, **умјетнѣ** ~ *ич. који ѣаји ичeлe сaврeмeнoм ѣeхнoлoѣѣјoм у кошницaмa с ѿокрејним саћем*; **сeлeћѣ** ~ *ич. који сeлѣ сoвѣје ичeлe зa бoљoм ѣaшoм*.

чeлaрeњe с пл. им. oд *чeлaриѣ*, *ѣлeѣнoсѣ ѣaјeњa ичeлa*, в. *ћeлaрeњe*, *чeлaрcѣвo* 1. – Јeсу нeкѣ yслoви зa чeлaрeњe у Еpцeгoвинѣ дoбрѣ зa скуп и квaлѣтeтaн мeд, aлѣ су њeгoвe кoлѣѣнe скрoмнe (Ивица). – Бѣлa је зaвлaдaлa мoдa

челарѣња са више матица, али се то није показало добро (Цибр.). – Ка-сам види'о његов челињак, ја сам рѣко: "Хвала ти на оваком пчеларѣњу" (Пољ.).

челарит, челарѣм невр. *јајићи ичеле, в. бавији се челама, држати челе, радији око чела*. – Челарѣм о-четерес и седмѣ (Вуч.). – Поконји старји је пчо̀ челарит са Аземом Арсланагићем с Мѣста (Дол.).

челарица / **чѣларица** ж *иѣица* *Merops apiaster*, велики ушамањивач ичела, в. челозуба, челоједат. – Имају тице челарице, глѣдо сам иг изнад мѣг чѣлњака како фатају чѣле у зраку, па сам мѣрѣ да и плашѣм, да лупам у какву ламу... Чѣларице су мале, жу̀те, имају дѣста пѣрја лимунастѣг, жу̀тог кѣ лимун (Хат.).

чѣларскѣ -а -ѣ *који се односи на ичеларе и ичеларскѣво*. – Чѣларскѣ прибор највише набављамо преко Чѣларске задругѣ у Требињу (Хат.). – Лани, на Сајму пчеларства у Бѣограду одушевѣла су ме предавања: излагали су стручњаци по двадесѣт и пѣт минута о појединим пчеларским производима, о мѣду, о вѣску, о прѣполису, о чѣлињем ѣтрову, о пѣлену (Пољ.).

~ **прибор**: ~ виљушка, ~ кѣпа, ~ маска, ~ нѣж; ~ козметика.

чѣларство / **чѣларство** с (ји. Херц.) 1. в. *челарење*. – Већина људи који се бавѣ пчеларством обично имају неко другѣ занимање, а чѣларство ѣм је узгрѣдно занимање (Цибр.). 2. в. *челињак* (сјев. Херц.).

чѣлац, чѣлца м 1. (ји. Херц.) *ичелар код коѣа иреѣшеже економски интерес над љубављу ирема ичелама, в. медар 1*. 2. (Хут.) *иросѣрана дубеница*.

Чѣлац м пеј. *надимак ичелара, в. чѣлац 1*.

чѣле ж мн. в. *челињак*. – Кад ујутру ѣдем у чѣле, прѣво глѣдам како летѣ (Вуч.).

бијелѣ ~, **златнѣ** ~ (Хут.) в. *бијѣла чѣла 1*.

чѣлескѣ -а -ѣ в. *челињи*.

чѣлија / **чѣлииа** / **чѣлињска** / **чѣлиња** / **чѣлнѣ** / **чѣлнѣ љубица** в. *љубица*. – У љаницима сѣје се чѣлнѣ љубица (Ивица). У нас немѣ љаника брез чѣлињѣ љубицѣ (Вуч.).

чѣлији -а, ѣ (дол. Нер., си. Херц.) в. *челињи*. – Чѣлији вијек је три мјесѣца (Биоци).

чѣлин -а -ѣ *који иријада ичѣли, в. челињи 1*.

чѣлињска трава (зап. Херц.) в. *љубица*.

чѣлињскѣ, -а, -ѣ (зап. Херц.) в. *челињи*.

чѣлиња заједница в. *челиње друштво*. – Немѣ тѣ чѣлињѣ заједницѣ у којѣ немѣ баѣила, али ѣна обѣлијѣва тѣ-ка-се стѣкнѣ услови за тѣ (Цибр.).

чѣлињак м *иросѣтор у којем су смјѣшѣне кошнице с ичелама и осѣтлим садржајем, в. јаник / јањик / љаник / љѣнак / увљаник / улењак / уљаник, чѣларскѣво 2, чѣле, чѣлњак 1*. – Ја ка-дођѣм у чѣлињак, јѣс да сам у годинама, радѣм како трѣба (Драч.). – Још и сад имѣм двѣје дубѣвине у чѣлињаку на Жѣгуљи (Ивица).

чѣлиња љш ж *бескрилни инсекаји Braula соеса, који ипаразиѣира на ичелама, в. ваи, криуша, уш, челоморка*. – Чѣлиња љш се мѣре виђѣт и гѣлијем ѣчима (Дол.). – Чѣла нѣ море сѣ себе да збаѣи чѣлињу љш, машѣ крилима, али ѣна пријѣнула за љу (Хат.).

чѣлињѣ друштво с *заједница у којѣ обично живи јѣдна матица, ѣовремено неколико десѣтина или стѣотина иѣрушѣва и више десѣтина хиљада ичѣла радилица, в. ѣлава 5, друштво, дубина 2, дубовина 3, овѣа, стѣублина 2, улишѣе 2, чѣла 3а, (чѣлиња) заједница*. – Тврѣдѣм да мнѣги пчѣлари направѣ више штѣтѣ пчѣлињем друштву него користи. Увијек сам се дрђѣо девѣзе: Настѣј да ѣдрђиш

јако пчелине друштво и јоно ће само ријешит све проблеме. Елиминиши лоше пчелине друштво, јер увијек је лакше произвес ново друштво него спасит слабо друштво (Пољ.).

челине **лѣгло** с 1. в. *лејло* 1. 2. *лејло* из које се развијају *радилице*, в. *црв* – *челињи* / *челији* ~. – У празан оквир занијела је саће, али не челине лѣгло, него трутинско (До).

челињи -ā -ē 1. који се односи на *ичелу*. 2. који се добија од *ичеле*.

~лѣгло, ~љубица в. *челињи* 1; ~вдсак, ~мѣд в. *челињи* 2.

чѣлни / **чѣлни** -ā, ō (средњи дио ист. Херц.) в. *челињи*.

чѣлњак / **чѣлњак** м 1. в. *челињак*. – Шћкалица је вѣзда стала у чѣлњаку, прекривѣна црвенѣм крпѣм (Дол.). 2. в. *мѣшвица*.

чѣлњи / **чѣлњи** -ā, -ē (средњи дио ист. Херц.) в. *челињи*.

челѣзуба ж (јуж. Херц.) в. *челарица?*

челѣјаца, -јѣца м в. *челозуба*.

чѣломѣрка ж (риј.) в. *уш*.

чѣлњак м в. *челињак*. – Бјѣ је чѣлњак њѣ била наша кућа (Ивица).

чѣплијез / **чѣплјѣз** (дол. Нер.) / **чѣплјиз** м ик. (зап. Херц.) *медоносна биљка* *Asphodelus*.

четвртѣк м (Баћ.) в. *чѣвртинаца*.

четвртинаца, -инца м (Баћ.) *рој који се чѣврти одвоји у шоку сезоне од матичној друштва*, в. *чѣвртиак*, *рој* – *чѣврти* ~.

чѣткица ж *чекињава дио задње ноге, при којем радилица носи цвѣтне ирашак*.

чѣшаљ, **чѣшља** м 1. в. *враишица*. 2. *оказ*. в. *виљушка*.

чѣбук м *дио луле* 3, *цијев кроз коју се дува на кад* (Хут.).

чѣни ж пл. т. мит. *матички предмет и радње којима се неком наноси шћѣта*. – *Има људи који су убијѣдени да им је неко бацао чѣни на пчеле ако им се нешто лоше дѣсило с њима* (Пољ.).

бацит чѣни *проузроковати шћѣту*.

чѣстѣница ж *млада ичела радилица која чѣсти кошницу*. – Младѣ чѣле имају више љлѣга: једне загријавају лѣгло, другѣ избѣају отпатке из кошнице, тѣ су чѣстѣнице... (До).

чѣстит, -ѣм несвр. 1. (пањ, кладу) *иравити дубеницу*. 2. (саће) (сјев. Херц.) в. *иодломити*. 3. (ји. Херц., Ком.) в. *иеррадити*. 4. (кошнице) *одсѣрањивати нечѣстоћу и ипаразитѣ из кошница*, као и у њима *уништиавати шћѣтне микроорјанизме*, в. *дезинфиковати*. – Кошнице се прѣтежно чѣстѣ Вѣликѣ нећѣлѣ, дѣље очѣстѣш, јер чѣла обѣра на под нечѣстоћу кад зѣми не море излазит напоље (Биоци). ~ се (о пчелама) *ослобађати се измеѣта*, в. *иразниѣ се*. – Ка-се чѣсти чѣла, видѣ се онѣ жѣћкастѣ по камену (Ивица).

чѣчковина ж *сѣабљике бодљикаве биљке чѣчак, служе за зашварѣ леѣта*.

чѣшћѣње с пл. им. од *чѣстѣти* 1. *одсѣрањивање нечѣстоће из кошница*. 2. *иравнење цријева*, в. *излѣи*. – Кад зѣми по фѣну врѣмену излѣти чѣла, онда она идѣ на чѣшћѣње (Дол.).

ићит на / **ић па** ~ в. *иразниѣ се*.

чѣбанин м *особа која у врѣме ројѣбе осмаѣра ичелињака и хвата ројева или обавѣштава укућане о ројењу* (Зупци 24).

чѣбар, **чѣбра** м *медоносна биљка* *Satureia hortensis*, в. *коњски врѣсак*.

чубрак м *медоносна биљка.*

чува̀кић м в. *чуваркућа, узлудобар.*

чува̀кућа ж в. *чуваркућа.*

чу̀вал, -áла м (Сељ.) в. *врећа 2.*

чу̀вар, -ára м 1. в. *чобанин.* 2. в. *сѣражарица.*

~ ку̀ћē в. *чуваркућа.*

чу̀варица ж в. *сѣражарица.* – Ка-чела залу̀та у другу̀ ко̀шницу, одма̀ је на лету̀ дочеку̀ју чу̀варице (До).

чу̀варкућа ж (сјев. Херц.) в. *узлудобар.* – У челњаку̀ се садѝ чу̀вар ку̀ћē, љзлудобар, а нѐко ка̀же и чу̀варкућа, како̀ налетѝ на језик, та̀ко и рѐкне (Хат.).

чу̀ват, чу̀вам несвр. 1. (о пчелама) в. *сѣражарицѝ.* 2. *ѝазииѝ ѝчелиња̀к да не би из њеѝа ро̀јеви бжежали, в. ѝледати, љувати 2.* – У на̀с су ба̀бе па̀зиле љцу̀ и чу̀вале челѐ (Цибр.). – Диѝете ка-сам бѝо, ја сам чу̀во челѐ ка-се ро̀је (До).

чу̀дит се, -ѝм се (челама) несвр. мит. *ѝо вѝерова̀њу, било је оѝасно да се ѝролазницѝ изнена̀ђују ѝчелама ѝриликом ро̀јења; уѝ. ѝишка.* – Сва̀шта су ста̀ри ра̀дили да се не би дру̀ги чу̀дили челама ка-се ро̀је (Драч).

чу̀т се, чу̀јем се несвр. (ји. Херц.) в. *ѝјеваѝ.*

чу̀тура ж мит. *ѝосуда ко̀ја се вѝеша у ѝчелиња̀ку збо̀ уро̀ка.*

Ц

ца̀нарика ж *медоносна во̀шка Prunus cerasifera.* – У на̀с чела̀ прѝво по̀чињѐ носит с дру̀јена, па̀ онда̀ до̀ђе ца̀нарика (Ивица).

ца̀рат, -ам (у ко̀шницу) несвр. (риј.) в. *вадиѝ 1.*

ца̀рнут, -нѐм (риј.) свр. према *ѝарати.*

ца̀бра ж 1. *са̀ће зѝнечено с медом, кљук, в. љибра, салаванѝа.* 2. в. *дрозѝа.*

Ш

ша̀ка ж (ист. Херц.) *мѝера за малу̀ количину̀ ѝчелињѐ масе.* – Обѝесио̀ се паро̀јчић̀ о̀ гра̀ну, нѐма двѝје ша̀ке челѐ у њему̀ (Вуч.). – Одво̀ила се ма̀тица са̀ шакoм челѐ, заву̀кла се по̀д плочу̀, па се ро̀ј вра̀тио̀ на оца̀ (До).

~ челѐ, ~ му̀вѝ / му̀вѝ.

ша̀ншир, -ѝра м в. *каѝа 1.*

ша̀пурика ж в. *шиѝурика.*

шѐрбет / **шѐрбет** м 1. *безалкохолни наѝиѝак од меда, в. медовина 2.* – Кад ѝзгњѝчиш са̀ће, онѐ ту̀бле по̀топиш у шѐрпу с во̀дoм и до̀бијеш шѐрбет, сла̀тко пѝће, до̀бро жа̀гри (Дол.). 2. *алкохолно ѝиће од меда, в. медовина 1.* – Од меда се пра̀ви шѐрбет: на̀ десет литара̀ во̀де да̀дѝ се четири кѝла мѐда, и то̀ се о̀стави да о̀стоји и до̀бијеш пѝће ко та̀њѝ бѝјело̀ вѝно (Биоци). 3. в. *сируѝ.*

шѐћер м в. *сируѝ.* – Ја̀ мо̀јим челама̀ нѝкад нѝјесам да̀о гра̀ма шѐћера, ко̀јѝ пчелѐ хра̀не са̀ме сѐбе онѐ нѝкад не обо̀лијева̀ју (Цибр.). – У про̀љеће прира̀њујемо челѐ сирупом, на̀јбо̀љѝ је шѐћер (Хат.).

ку̀ва̀ни / ку̀ха̀ни ~ *истио.*

шѐћерит се, -ѝм се (о меду) несвр. *ѝрелазииѝ из ѝолуѝечно̀у у чврѝио̀ сѝање, у крѝсталну масу̀, в. крѝстализираѝ / крѝстализоваѝ / крѝсталисаѝ (се), мрзнуѝ се, ушѐћериѝ се.*

шиќалац, -а́лца м *човјек који хваќа ројеве.*

шиќалица ж (ист. Херц.) в. *ројница*. – Ако мѣтнѣш бар ма́ло во́ска с лѣглом у шиќалицу, рѡј ће у њу сáм у́љећ (Пољ.). – Сине, ка́жѣ, рѡјј се чѣла, донѣси ону́ шиќалицу да је у́шћем (Хат.).

шиќало с (Хут. Неум) в. *бегало*.

шиќат шикáм / шичѣм в. *хваќаћи*. – Шикá хѣд, а мѣни мýло да тѡ ја шикáм (Драч.). – Рѡјница се зѡве онѡ у́ што се шичѣ рѡј (Биоци).

✱»Дѡбро шичи, у́ гла́ву не тичи!» – слúшѡ сам то ѡ-стáрије лúдѡ (Хат.).

шиќке ж мн. (сјев. Херц.) в. *крсиа*.

шипúрак, -рка м в. *шиурика*.

шипúрика ж *медоносни íрм Rosa canina, в. шейурика, шийурак.*

ши́рит, шíрѡм (пчелињи стан) несвр. *повећавати заиремину кошнице, в. íроширити*. ~ се (ји. Херц.) *íроширивати залежену íовришину саћа*.

шкíпа(ц?) ж оказ. (Лип.) в. *íруг*.

шклáпац, -пца м (ји. Херц.) в. *шклойац*.

шклѡпац / шклѡпац, -пца м *íовреда изазвана íчелињим убодом, в. шклайац*.

шкрип м *íриродно сћаништи íчелињеí друшћива у каменој шу́љини* (Врч).

54).

шлѣтица ж (ист. Херц.) *цвѣјѣни íрашак у саћу, в. рђа, смејѡјика / смејѡјика / смејѡјица / смејѡјика, сѣйлика / сѣйлица / сѣйличина, шњѣица*. – Ако се мѣд јѣдѣ фрѣшак, накѡ у саћима, í сад би ко рѣкѡ ако би бýло прáшка тáмо: „Чувај се шлѣтицѣ, нѣмѡј се отрѡват“, а сáд тá шлѣтица, напрѡтив, лйјек (Бил.). Стáри би рѣкли шлѣтица – прáшак. Тѡ је бй’о стáри прá штѡ-станѣ у саћу (Дол.). – Кад би стáри виђѣли шлѣтицу, рѣкли би: "Нѣмѡјте, хѣцо, ѡвѡ јѣс, ѡ-тог бѡлй стѡмак" (Биоци).

шлй́ва ж **1.** *медоносна воћка Prunus domestica*. **2.** *íлог, извор слайко́й сока*. **3.** в. *шу́ље дрво*. – У нѣговѡм двѡришту бýла шу́пла шлй́ва, чѣла нá њу пријѣнѣ и у́йће у шлй́ву (Биоци).

шлýк, шлýка м об. у мн. **шлýци** мит. *костй од коњских или волујских ноу које се вјѣиају у íчелињаку збѡ урока*.

шњѣтица ж (ист. Херц.) в. *шњѣица*. – Стáри су нам кричали: «Нѣмѡјте, хѣцо, пѡјес шњѣтицѣ, °ног жутѡг у саћу, дѡбићете прѡлив (Дол.).

шпй́цак, -цка м *шлй́йи врх на íачкици слијѣда*. – Онй шпй́цак је показйѡ окле је пѡшла, а ѡкругѡ вáмо куд се враћá (Дол. в. *Тексйови*).

шр́шлѣи, -ѣна м (зап. Херц.) в. *сй́ришѣн*.

штй́павица ж (Зав.) *расцвѣјѣљѣна мойќа íомоћу које се исй́скује мед из ѡбјѣшене вреће најуњѣне медним саћем, в. дрвљаг*.

штй́чара ж (ји. Херц.) в. *гашчара*.

штй́чарица ж в. *гашчара*. – Лáкше је бýло скѡват штй́чарицу него íздýпс дубѡвину (Цибр.).

штрй́ка ж оказ. (Ком.) в. *лейвица*.

шћѣрат, -áм (пчеле) свр. **1.** *íреселийи кошнице с íчелама у ниже íогручје*. – Срѣћѡм, шћѣрѡ сам чѣле из планинѣ прије снй́јѣга (Ивица). **2.** *íомоћу дима или дру-íѡй ѡйѡно́й средствйа íрисилийи íчеле да сићу са саћа или с неко́й више́й íредметйа*.

шўма ж в. *йаша 3*.

шуплѣглав -а -ѡ в. *шу́љѡглав*.

шуплѣглавá ж арх. ист. (риј.) в. *шу́љѡглава*.

шупље дрво *й* природно сїанишиїе йчелињеї друшиїва у дрвеној дуїљи и маїеријал за израду дубенице, в. бадањ 1, дубина 3, сїублина 3. – Наїїе се природно шупље дрво и ју њему чела (Хат).

шупљоглав -а -о саћем нейойуњен вршни йросїор у сїаринској кошници.

~ дубовина, ~ стублина, ~ чела, ~ улиште, в. шуйьоїлава.

шупљоглав ж арх. ист. (риј.) *й*челиње друшиїво са нейойуњеним вршним йросїором кошнице с нейокреїним саћем, в. шуйьеїлава, глава – йразна у їлави, шуйьа у їлави.

ТЕКСТОВИ

Биоци, општина Требиње

Ка-сам пòчò челáрит, нијесам имò никаквè зàштитè од ујèдà чèлã, ни кãпè ни дймилицè, кò дãнас. Пò брду се скúпљала од крãвã бãлега и сýшила. Тãкò се прãвиò такозвãни кãд. Упãли се òсýшена бãлега и држй ù лијèвòй рúци и пúвã се ù њу према чèлама да би се умйриле. Првй пúт ка-сам помãгò стрйцу, чйм сам пришò чèли, двйје су ме ù глãву ујеле. Јãко ме забòљело па сам бãциò кãд и побјегò ù кућу. Ка-сам дòнеколико йзишò вãн, стрйко ме глèдã и смйје се. "Зãшто се смйјеш, стрйко? Мèне је забòљело." Он вèлй: "Нèће дòгодинè бòљет". Тãкò је й било. Више ме нйје бòљело нити ми је смèтало.

Вукашин Мијановић (1936)

Брестице, општина Билећа

"Из шуме се појави ковитлац – рој пчела, отеле се из нечије дубовине – није их попрскао нити им запалио трут. Ђурађ баца капу увис и поче да шишти и да звижди кроз зубе. Смилка загрну котулу, поче да их шика. Али рој се не ухвати за грану, већ се надви над зидом као да ће га преврнути, па се залијепише за напола сасушени дуб. А пчела је онога на чијем је дубу."

(Радослав Братић, Слика без оца. – Београд 1985, 210)

Главска, општина Требиње

Игра чела

Мй кò òеца йграли смо се тãкò... Јèдан би чúчну^ò и сãкриò глãву и йонò би почучали свй òколо, а јèдан би йшò òколо. Овй што је чúчиò у срèдини упйтò би: „Кò тò йдè око мòјè кућè?" Онй што је йшò òколо одговориò би: „Јã, кúме, јã.“ „Нèмòй ти мèни украс кòју чèлу.“ „Нèћу, кúме, нè дò Бòг.“ Он ùзмè иза лèђã... и кријè се. Одјèднòм нèмã ни јèднè.

Наде Милишић, рођ. Магазин у Заградињу (1927)

Долови, општина Требиње

Ишли су људи прије по планинама, букве, ђе су букве, јеле, и тражили чела. Кад би нашџ чѣлу, ударѣ крс на тџ дрво, закрсти је, то значи да је нађена, не би је дофатио нико. Кад дођем, и ја видѣм крс – неко је прије мене нашџ. Чим нађе чѣлу у букви или јели, обиђе џдѣл, ако није закршћена, џнда је твџја. Закрсти је и неђе је нико дофатит. Тако је било поштовање прије. Тражили су људи чѣлу по измеу по дубовима, по пѣлинама. По том измеу се знало у ком правцу је чѣла. Они шпѣцак је показивџ окле је пошла, а џкругџ вамо куд се враћа. И лањске гџдинѣ сам нашџ јѣдну чѣлу тџ, недалеко џд куће. Малиј је ушѣко у кошницу.

Мило Гудељ (1939)

Смџла ѣз ува се ѣзвлѣчи воштѣницама. Од бџтанѣ памучнѣ, која добро гџри, исијѣче се каиш, дугачак јѣдан мѣтар, два-три цѣнта ширинѣ, вас се потопѣ у шѣрпу са растопјеним воском и џџџџџџ се мџта ѣкрѣг на сквашенѣ дружицу или вретѣно. Ка-се џладѣ, скинѣ с дружицѣ – воштѣница, дџље ѣска, гџре шѣра. Лѣзи на страну, мѣтни ѣ-во ѣжи крај, а запѣли шѣри. То гџри док догџри до чѣтири-пѣт цѣнатѣ до ѣува и ѣзвѣче свѣ смџлу и нечиѣ ѣз ува. Са-се прџдајѣ и ѣу апџтекама.

Вида Гудељ, Милова жена

Зѣми се чѣле налазѣ по слијѣду. Кад је снијѣг, па оно ѣтрије, тад чѣле ѣзађу на чѣшћѣње па се на снијѣгу видѣ ђе пада слијѣд. То значи да су џне неђе близу. Удѣш по брдѣма и ђе гџђ видѣш слијѣд, ту је чѣла близу. А у ѣтњѣм перѣџџу, чѣле се траже по води. Удѣ се на најближу воду и глѣдајѣ се чѣле и џнда се прѣти у ком правцу чѣла џдлијеће с водѣ. Она џбично кружи, направѣ круг-два и свѣ што направѣ више кругџва, џна је више ѣдалѣна. Ако с водѣ лѣти дирѣктно, значи тџ је џна неђе близу, стџ мѣтѣра до двѣста мѣтѣра, глѣда се прѣвац крѣтања чѣлѣ и ѣдѣ се у том смјѣру.

Боко Гудељ, Милов син

Ивица, општина Љубиње

Дођѣм кући са коѣидбѣ и нађѣм чѣлу. Ђѣ ђу ш њџм? Ниѣ сам припрѣмиџ кошницу, ни воѣсак, ни оквиѣре ни ништа, а ја ш њџм у дубџвину. И зѣтџ ѣма ѣ сад јѣдна живѣ дубџвина, прѣва старѣнѣска ко назад пѣт стџтин гџдинѣ. Нек се чџѣк бар приѣсѣти старѣнѣ, ако не морѣш дођ у старѣну, мџрѣш сликовѣто приказѣт каква је бѣла старѣна кошница и живџта чѣла.

Раде Лугоња, (1955)

Вазда ја тџ опџмињѣм, свѣшта чѣли мџре да се дѣси, али немџј слѣчајно да џд глади ѣмрѣ, тџ не смеје бѣт. Умрѣ чѣла ко чџѣк. Прије не би јџј нажаџ учѣнили коџик ђѣтѣту, веџ сад у џвом врѣмену, каже покрџ му неко чѣле, прије би тџ бѣло равнѣ ђѣтѣту. Не би нико живѣ. Чѣк би рѣкли: чѣла неђе ѣлнѣ. Ако нешто учѣниш нажаџ тџђџ, џдразиће се тџ у твџм ѣанику. Чѣла је ко свѣтиња.

Неђа Лугоња, Радова жена

Коритник, општина Берковићи

Ми смо увјек имали чела. Није то било много, десетак-петнаес било је вазда омије дубовина. Остала ми је навика да имам челе. Ја не гледам да имам неку корис, оћу да имам. Ја се узга њи одморим, има горје један бријег, ја сам поставио столице, ту сједнем и гледам како оне раде исто ко да ја радим, то је болес мало, страшно влим то, једва чекам да одем, немам шта радит око њи, али једва чекам да одем, и готово. Ако се чоћек није заразио челама, ако није завдио челе, онда му не требају челе. Ако то ради само ради меда, нема ту ништа, то је медар, није челар. Челар не смије имат оштар нож. Зато мени Радивоје Максимовић каже: "Ти си челар".

Момо Муратовић (1938)

Пољице, општина Требиње

Једне године, крајем јула или почетком августа, кад у нас нема паше, примјетио сам да у раним јутарњим часовима пчеле иду на нешто, а ка-се враћају, падају тешке на лето, што је знак да носе. Отворио сам неколике кошнице и видио да има свјеже унесене љевице. То ми је био знак да је нека биљка замедила. Помислио сам да је то од сјере с кљена или раста, што се у нас ријетко дешава. После неколико дана, у пчелињаку сам осјетио неки непријатан мирис, па сам посумњао на неку болес, и то ме јако забринуло. Отворио сам неколике кошнице и видио да има љевице свјеже унесене и осјећо се непријатан мирис у свакој кошници. Скинуо сам наставак и погледо у плодиште, било је старо легло затворено. Контролисо сам чачкалицом и утврдио сам да је легло сасвим уредно, али ме забрињаво исти мирис у свим кошницама. Једно вријеме сам сумњао да није што крпало у пчелињаку јер сам прије тога косио траву међу челама па се могло десит да сам пресеко змију или што друго. Загледо сам испод кошница више дана, али ништа нијесам мого наћ. Отишо сам у оближњи пчелињак рђака који је живио у Цавтату и утврдио њ тамо исти таки мирис, па ми је и то мало олакшало, јер сам помислио да се не би могла у оба пчелињака појавит истовремено нека болес. Назво сам рђака у Цавтату и позво га да одма дође. Он је потврдио исту појаву, али кад је видио да има љевице и да рано јутром челе лете, подшто је био искуснији пчелар, закључио је да је то дубачац. Договорили смо се да идүћег јутра устанемо рано и посматрамо у ком правцу лете пчеле и на што то оне падају. Ујутру смо кренули у правцу полета пчелињег и ка-смо се попели на један бријег, пронашли смо огромне количине тога дубачца, све се плавило од њега и рђеви чела по њему су падали. То је трајало можда десетак-дванаес дана и после тога нешто је непријатан мирис. Дакле, ка-су пчеле прерадиле тај мед и почеле да печеће лулице, нешто је тај мирис.

Е сад се појавио други проблем. Пошто су пчеле унијеле у кошнице значајну количину тог меда, а рачунао сам да ће имат непријатан укус, смишљао сам да га се некако ријешим. Ни у ком случају нијесам хтио да га оставим пчелама за зимовање јер нијесам био сигуран како ће оне на њему зимоват. Онда сам помислио да га оставим за прољеће и да га дам пчелама умјесто оне прихране што им се тада даје. И договорили смо се да изврцамо све што га има. Ја сам изврцо повећу количину, седамдесет-осамдесет кила, двије оне канте отприлике. Тај мед је био мало горкас, али је имо пријатан укус. Врло кратко вријеме после

врцања меда тај мед се стегло, али се није кристалисо ко остали медови у онај тврди кристал, него се једноставно скупило, постао је ко свињска мас, ко нека мас сивобијеле боје, који се мдог кашиком фино вади, али се није такав мдог користит за исхрану. Настојо сам по сваку цијену да тај мед одмиришем, да га уништим, да га једноставно нема. отопио сам једну теглу од пет кило тога меда и однио рђаку у Цавтат да као узорак понуди Нијемцима и Аустријанцима који су били код њега на пансиону. За пе-шес дана он зове и каже: "Отпи све што имаш оног меда и донеси, мед се одлично продаје". Врло брзо све смо то продали и уновчили, а никад се више то с дубачцом није поновило, јер га у нашем крају спржи суша прије него се развије.

Божо Живанић (1948)

Упућивање пчела у крају меда

Вучија, ойишина Требиње

Био ти је један човек ту у Бањане, то сам ја чуо, то је жива истина, дошле челе туђе да му дигну мед, а он је знао да нешто учини да се оне не врну. А они што је спремио челе да му покупе мед, кад је видио да му нема хљеб челе да се врће, те он код њега. Знао је да иг је он умрио уставит, а није знао да он то зна. Куми, богоради: "Учинио сам то, нећу више нигда, сву ћу ти штету надокнадит, само ми пушти челе". "Ајде кад је тако. Ајде полако, оне ће за тобом, случајно се немож окренут док ти не дођу у љаник. Ако се окренеш, готов си." Ово је жива истина, кажу. И он, ка-су дошли неђе близу куће, окренуо се да чује, да види има ли колико, како летје, челе навале на њ – мртав. Жива истина.

Благоје Средановић (1926)

Ластва, ойишина Требиње

Лејенда о Сетимовом гробу

Ође је био један Јерковић, име му је било Селим, па је он држбо млого чела, улишта – старовренске љ днијем дубовинама. И ондан, сваки му дан нестало по једне. Пуна дубовина меда, чела нема. Једно јутро нестала му ђавоља. Е, јонда се он пожалио Арсланагићу неком на Мосту. "Вала, реко, нестале су ми челе, а пуње дубовине меда остале." "Е па, они му реко, хајде ти ко тога ћурића у Жљево па се ти њему пожали. Он ти хй је похапсио, а немож рећ: Ти си ми челе похапсио, а немож рећ ни да сам ти ја казо." Те он на коња одавље, те дођи у њега. "Помага бог* домаћине." «Бог* ти помого, хајде, бујрум св[р?]ати." Е попи ту кафу и ракију. "Е, знаш што је ћурићу." "А што је, реко, брате." "Амо имам седамдесет и пет чела, и сваки ми дан понестајало, за осам дана неста ми свака, а пуње дубовине меда, па, дошо сам да ти се пожалим, ако ми мореш помоћ." Па, реко: "Ће ти живиш?" Реко: "На Подбрежљу у Ластви, у Корјенићима." "Па, хајде ти, реко, брате, не бој се, доће ти оне за тобом. Само, да се није не смијеш окренути, но док кући доћеш." И он уђашо. И вође се је окрено, у зб час му било[?], тј доље, да виду[?] йду ли му, а онб... И тју су га испецале. И осто Селимов гроб.

Адем Карамехмедовић, 79 год.

(Ј. Хацимејлић, Микротопонимија требињске Ластве. – Ономатолошки прилози САНУ VIII, Београд 1987, 166)

Мостар (1867)

“Кажу да има и људи такије, који о такијем ђаволуцима раде; јер има некије, који имају пун уљаник пуније улишта 'чела', па кад је за њи рђава година, с некаквим ђавољским маштенијем пошље их у туђ уљаник, те покољу туђе челе и поваде вас мед и однесу у његов уљаник. Па видимо у многије, у којије су оплетени плотовима уљаници, и на оним коцима све редом натакнуте голе главурине од мртвије коња и магаради, а тако и крепане волујске главе. И оно се, брате мој, не ради без некаква узрока и неке чаре.”

(Памучина 335)

Херцеговина (1896)

“Ако туђе пчеле наваљују на твоје, па их даве и мед им носе, а ти туђе пчеле уапси. Пчеле се апсе овако: Узми мушке гаће и сврдло, па обнеси три пута око уљаника не обзирући се. За тим сврдло забуши у твоју најбољу кошницу, а гаћама је покри, па си туђе пчеле уапсио.

Вјерују у народу да се пчеле на пчеле могу некако врашки наслати. Они који је наслао, ако си му их уапсио доћи ће по њих, те молити да му их пустиш. Ако си му их рад пустити, а ти дигни гаће и извади сврдло, па си му их пустио, али твојим пчелама више не могу наудити.“

(Грђић 141)

Цибријан, општина Требиње

Ў нас су бабе пазиле ђецу и чувале челе. Ка-се чела роји, баба би сѣла поред ројнициѣ, обично на какав камѣн, и пòчела би на вас глас викат: «Сѣди, маћи, сѣди, меденā, сѣдо ја, сѣди ти, маћи меденā». Или: "Ў свòј дòмак, мајко, ў свòј дòмак, мајко", а лупкā пò-нòј рòјници. Мòј òтац нйкоме се нйје òдазвò из льяника, нйкоме нйје дā"о у льяник кад òн ў њему рāдй и стāлно је тврди"о: «Пòквāри ми челе, пòстајў лўте, нє идў ми ў пашу”.

У једнòј дòлини, нєко од ўкућāна је примјети"о да имā чела у једнòм стāròм хрāсту, кòјй је òгрòман, вєлики. Један дāн, òтац ми кaжє: "Ўзми òнй вєлики брòн-зйн, йдємо йзвaдит òнў чєлу, имā ў њòј дòста мєда". Тò је вєћ јєсєн бйла. „Йзвaди десєтак-пєтнєс кйлā мєда у òквйрима из òвије кòшницā и мєтнй-к у јєдну прāзну кòшницу, припрєми је да ў њў сaспємо чєлу кад је дòнесємо у рòјници“.

И òтишли смо гòре, ми смо пòвадили сaђе, гòнили је кāдом, вєћ је јєсєн – лєгла врло мāло, пòвадили и мєд и лєгло и пчєлу смо углāвнòм ўфєрaли у рòјницу, кòјў смо мєтнули изнā-тогā. Али нāм се нā крају крајєвā òд кāдa запāли хрāс, а вòдє нємāмо. "Пйшāј, сйне!" вйчє òтац, "изгòрєћє нāм чєла!" Те пйшāј јєдан, пйшāј дрўгй, бòгами угāсис-мо, и тā-је хрāс још ўвйјєк жив. Пчєла је побјєгла у рòјницу, а нєштò је тў и òстaло чєлє па је ўгинула, и рòјницу смо јўтòм зāмотāли, òтац је ўзò пòд рўку, ā ја брòнзйн с мєдом.

Веселин Трапарић (1928)

ИЗВОРИ

ПРИМАРНИ ИЗВОРИ

(Италиком означени информатори интервјуисани су 2011–2012)

Баћ.	Баћина, општ. Јабланица: Фатима Шукман (1904) и син Алија (1929)
Бег.	Беговина, општ. Столац: Мунир Ризванбеговић (1901)
Бил.	Билећа: Милан Бојовић (1906, рођен у Подгорју, Билећа)
Биоци	Биоци, Љубомирска брда, општ. Требиње: Вукашин Мијановић (1936)
Бих.	Бихор, општ. Бијело Поље: Тамил Сијарић (1913)
Благ.	Благај, општ. Мостар: Смаил Велагић (1902)
Бор.	Боровчићи, општ. Невесиње: Шефик Тињак (1919)
Брест.	Брестовско, општ. Кисељак сарајевски: Бисера Мустајбеговић (1907, рођена у Билаловцима, Кисељак)
Вит.	Витина, општ. Љубушки: Есад Месиховић (1913)
Вриј.	(В)ријека, општ. Билећа: Милан Ђоговић (1919)
Врп.	Врпоље, општ. Посушје: Петар Баришић (1899)
Вуч. / Вуч.	Вучија, Корјенићи, општ. Требиње: Ђорђо Средановић (1888); <i>Бла- иоје Средановић</i> (1926)
Глав.	<i>Главска, ојшић. Требиње: Владо Милишић (1912)</i>
До	<i>До, село на изворишћу Брејаве, ојшић. Берковићи: Димитрије Шкрба (1928)</i>
Дол.	<i>Долови код Требиња: Мило Гудељ (1939)</i>
Драч.	<i>Драчево, Пойово, ојшић. Требиње: Јово Бумба (1927)</i>
ДС	Доње Село, општ. Коњиц: Ристо Голубовић (1905) и Драго Ћећез (1912)
Зав.	Завала, Попово, општ. Равно: Владо Кораћ (1896)
Ивица	<i>Ивица, ојшић. Љубиње: Раде Лујоња (1955)</i>
Изг.	Изгори, општ. Гацко: Трифко Вуковић (1899, рођен на Мекој Грудн, Билећа)
Ком.	Комаје, општ. Конавли: Ђуро Л. Цапор (1903)
Коњ.	Коњско, Зупци, општ. Требиње: Јован Мијовић (1901) и син Обрен (1934)

Корий.	<i>Корийник, ойий.</i> Берковићи: Момо Мурајовић (1938)
Лип.	Липник, општ. Гацко: Радивоје Бјелогрић (1890)
Љуб.	Љуботићи, општ. Широки Бријег: Андрија Брекало Шимунадић (1900) и син Јуре (1927)
Мост.	Мостаћи, општ. Требиње: Динко Јелић (1919, воскар, власник тијеска)
Пољ./Пољ.	Пољице, Џивар, општ. Требиње: Вуле Живанић (1910) и његов син <i>Божидар</i> (1948); Томо Марић (1937)
Риља	Риља, општ. Невесиње: Станко Самарџија (1935)
Румб.	Румбоци, Рама, општ. Прозор: Никола Џолан (1893) и Миле Милетић (1930, рођен у Шћиту, Прозор)
Сељ.	Сељани, Пива, општина Плујине, ЦГ: Јована Блечић (1902, рођена

(Д.Бањак)

Убикација примарних извора

	у Голији) и син Новица (1927)
Фој.	Фојница, општ. Гацко: Милован Жуг (1919)
Хат./Хай̄.	Хатељи, општ. Берковићи: Душан Станић (1902), син <i>Милораг</i> (1936) и унук <i>Драженко</i> (1977)
Хут.	Хутово, Зажабље, општ. Неум: Мишко Бутиган (1913, рођен у Градцу, Неум)
ЦД	Церов Долац, општ. Груде: Владо Жуљ (1914)
Цибр.	<i>Цибријан, Љубомир, ойшић. Требиње: њроф. Веселин Трајарић</i> (1928)

ЦИТИРАНИ СЕКУНДАРНИ ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Српско-хрватско језичко подручје

- АНУБиХ** Комисија за лингвистичка испитивања. Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине, пољопривредна лексичка грађа, коју је сакупила студенткиња Едина Хебиб.
- Беговина** АНУБиХ, грађа из Беговине, Столац.
- Бил. Руд.** Ј. Дедијер, Билећске Рудине, СЕЗ V, Бгд 1903.
- Бјел.** АНУБиХ, грађа из Бјелојевића, Столац.
- Б. Крупа** М. Мартиновић, Биљешке из народног пчеларења. – БХТ I, 93–95, 113–116; БХТ II, 10–12. 60–61, 141–142, 159–161; Из биљежака о народном пчеларству. – БХТ VI, 190–191.
- Благај** V. Ćurčić, Narodno pčelarenje u Hercegovini. – БХТ XI, 28–32.
- Бољевац** С. М. Грбић, Српски народни обичаји из среза бољевачког. – СЕЗ XIV, 1–382; СЕЗ XXI, 352–356.
- Босна** С. Ждраловић, Допуна „Српском рјечнику за кованције“. – СП V, 79–80.
- Босут** М. Чудомировић, Донуна „Српском рјечнику за кованције“. – СП V, 60–61.
- Брушани** N. Markovac, Seljačko pčelarstvo u Brušanima (Lika). – ЕИГ IV, 57–63.
- БХТ** Босанско–херцеговачки тежак, орган Централног пчеларског друштва за БиХ (наставак ВПЛ). – Сарајево 1902–1914.
- Варош** L. Lukić, Varoš. Narodni život i običaji. Ćele. – ЗНЖ XXIV, 148–149.
- ВЕМ** Vjesnik Etnografskog muzeja u Zagrebu 1935→.
- Високо** М. С. Филиповић, Живот и обичаји народни у височкој нахији. – СЕЗ LXI (1949).
- ВПЛ** Вртларско–пчеларски лист I–III. – Сарајево 1900–1902.
- Врање** В. Николић–Стојанчевић, Врањско Поморавље, етнолошка испитивања. Пчеларство. – СЕЗ LXXX VI, 80–82.
- Врбник¹** I. Žac, Gajenje životinja (Vrbnik na Krku). Uli, čeli. – ЗНЖ XXI, 28–30.
- Врбник²** R. Strohal, Nešto o životu Vrbničana na otoku Krku u prvoj polovini 17. vijeka. – ЗНЖ XVI, 275–292.

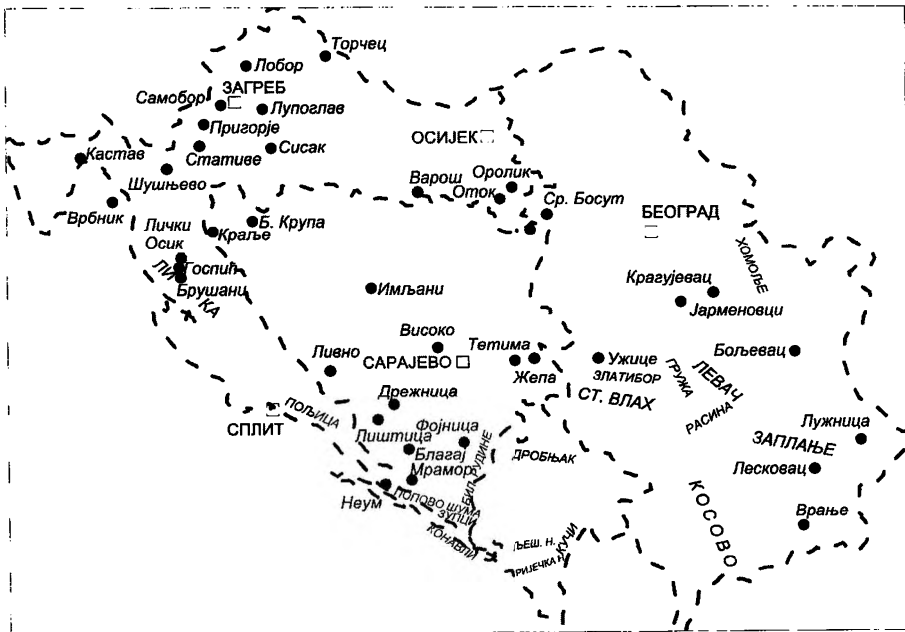
- Врч.** В. Врчевић, Разни чланци. Челе, њихова задруга, управа и обред, који и дананас постоји по Боки, Црнојгори и Херцеговини. – Дубровник 1891, 51–59.
- Вук** В. Ст. Караџић, Српски рјечник. – Београд 1935.
- Гаваци** М. Gavazzi, Pregled etnografije Hrvata. Pčelarstvo. – Zgb 1940, 56–59.
- Гацко** АНУБиХ, грађа из Гацка.
- ГЕМ** Гласник Етнографског музеја. – Београд 1926 →.
- ГЗМ** Гласник Земаљског музеја. – Сарајево 1890 →.
- Госпић** М. Biljan, Pčele. Narodno pričanje u Gospiću. – ЗНЖ XI, 145–148.
- Грђић** Л. Бјелокосић Грђић, Народна гагања. – ГЗМ, Сарајево 1896.
- Гружа** П. Ж. Петровић, Живот и обичаји народни у Гружи. Неговање пчела. – СЕЗ LVIII 72–75.
- Даничић** Ђ. Даничић, Рјечник из књижевних старина српских I–III (репринт). – Бгд 1975.
- Дреж.** В. Ćurčić, Narodno pčelarenje u Hercegovini. Ćapovi kod Donje Drežnice. – БХТ XI, 9–13.
- Дробњак** Св. Томић, Дробњак. – СЕЗ IV (1902).
- ЕАЈ** Etnološki atlas Jugoslavije, svezak 1. – Zagreb 1989.
- ЕИГ** Hrvatski državni muzej u Zagrebu: Etnografska istraživanja i građa, knj. IV. – Zgb 1940.
- ЕРСЈ** Етимолошки речник српског језика САНУ 1. – Београд 2003→.
- Жепа** Etnološko–folkloristička ispitivanja u Žepi: J. Vuković, Govorne osobine; С. Ђ. Popović, Privreda. – ГЗМ ns XIX, 45–62, 95–117.
- Живан.¹** Ј. Живановић, Српски рјечник за кованције. – Нови Сад 1877.
- Живан.²** Ј. Живановић, Српски рјечник за кованције. – „Јавор“, Нови Сад 1879, 306–310.
- Живан.³** Ј. Живановић, Српски рјечник за кованције. – „Јавор“, Нови Сад 1880, 1459–1464.
- Живан.⁴** Ј. Живановић, Српске народне техничке ријечи из пчеларства. – СП XV, 5–8, 24–27.
- Жрвањ** АНУБиХ, грађа из Жрвња, Љубиње.
- Жупа** В. Ćurčić, Privredne prilike u Župi (Dolina Neretve u konjičkom kotaru). – БХТ XI, 102–107.
- Заплање** В. К. Petrović, Zaplanje ili Leskovačko (u Srbiji). Narodni život i običaji. Pčele. – ЗНЖ V, 101.
- Златибор** Љ. Ж. Мићић, Златибор, антропогеографска испитивања. Пчеларство. – СЕЗ XXXIV, 413–414.
- ЗНЖ** Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena I–XXXIII. – Zagreb 1896–1949.
- Зупци** Ž. Ilić, Narodna privreda istočne Hercegovine. Pčelarstvo. – GZM ns XXII, 23–24.
- Ивић** П. Ивић, Дијалектологија српскохрватског језика. – Нови Сад 1985.
- Илић** Ž. Ilić, Torkulja ili žecka. Prilog poznavanju prerade voća. – ГЗМ ns XXVII–XXVIII, 183–198.
- Имљани** Etnološko–folkloristička istraživanja u Imljanima: С. Ђ. Popović, Privreda. Pčelarstvo; М. Obradović, Društvene igre i zabave. – ГЗМ ns XII, 67–68; 275–286.

- Ист. Херц.** R. Filipović–Fabijanić, Narodna medicina istočne Hercegovine. – ГЗМ нс XXIII, 35–76.
- Јарм.** М. Јовановић, Јарменовци. Пчеларство. – СЕЗ LXXIII, 34–36.
- ЈФ** Јужнословенски филолог I→. – Београд 1913→.
- Кастав** J. Jardas, Kastavština. Građa o narodnom životu i običajima u Kastavskom govoru. – ЗНЖ XXXIX.
- Конавли** N. Ljubidrag, Pridvorska kaznačina u Konavlima. – ЗНЖ VIII, 104–112.
- Косово** Д. Дебелковић, Обичаји српског народа на Косову пољу. Хватање пчела у трмке. – СЕЗ VII, 320–321.
- Краг.** Ј. М. Павловић, Живот и обичаји народа у Крагујевачкој Јасеници у Шумадији. – СЕЗ XXII, 21–22.
- Краље** I. Klarić, Kralje (u turskoj Hrvatskoj). Narodni život i običaji. Pčele. – ЗНЖ VI, 96.
- Кула** С. Бијелић, Њешто о пчеларству у Далмацији. – СП XI–5, 68–71.
- Кучи¹** Ј. Ердџановић, Кучи, племе у Црној Гори. Пчеларство. – СЕЗ VIII, 243.
- Кучи²** С. Дучић, Живот и обичаји племена Куча. Пчеларство. – СЕЗ XLVIII (1931), 41–44.
- Левач¹** С. М. Мијатовић–Т. Бушетић, Технички радови Срба сељака у Левчу и Темњићу. Пчеларство. – СЕЗ XXXII, 70–72.
- Левач²** С. М. Мијатовић, Српска народна јела (са прилогом о пићима) у Левчу и у Темњићу. – СЕЗ X, 7–69.
- Леск.** Д. М. Ђорђевић, Живот и обичаји народни у Лесковачкој Морави. Пчеларство. – СЕЗ LXX, 30–32.
- Ливно** Etnološka i folkloristička ispitivanja u Livanjskom polju. С. Ђ. Popović, Privreda. Pčelarstvo. – ГЗМ Е нс XV–XVI, 132–133.
- Лика** Т. Гутеша. Пчеларење у Личкој стени. – СП III, 112–116.
- Лич. Осик** I. Krmpotić, Iz osičke općine ili kuljske kumpanije (u Lici). Narodni život i običaji. – ЗНЖ V, 132–147.
- Лишт.** Ž. Ilić, Narodna privreda Lištice i okoline; M. Petrić, Etnička prošlost stanovništva na području Lištice u zapadnoj Hercegovini; A. S. Aličić, Lištica pod turskom vlašću u 15. i 16. stoljeću. – ГЗМ Е нс XXXIV–XXXV, 208–209, 9–95, 97–134.
- Лобор** J. Kotarski, Lobar. Narodni život i običaji. Čele. – ЗНЖ XX, 228–229.
- Лупоглав** S. Dokušec, Pčelarstvo u Lupoglavu. – ВЕМ III, 88–102.
- Лужница** В. М. Николић, Из Лужнице и Нишаве. Пчеларство. – СЕЗ XVI, 8–13.
- Љешан.** М. Вукчевић, Пчеларење у Црној Гори. – СП I, 63–64.
- Медић¹** М. Медић, Додатак пчеларској терминологији. – „Јавор“ 1886, 1515–1520, 1547–1552.
- Медић²** М. Медић, Додатак „Српском рјечнику за кованице“. – СП IV, 159–162.
- Михаљчић** Р. Михаљчић, Огледи о старом српском праву. – Бања Лука – Источно Сарајево 2013.
- Мрамор** V. Čurčić, Narodno pčelarenje u Hercegovini. Mramor kraj Hrasna,

- kotar stolački. – БХТ XIV, 40–43.
- Недельков** Љ. Недельков, Архаична пчеларска лексика у Војводини. – Нови Сад 2009.
- Недељ. Пр.** Љ. Недельков, Прилог проучавању фитонима у Војводини. – ЈФ LVI/3–4, 727–736.
- Пеум** V. Ćurčić, Narodno pčelarenje u Hercegovini. – БХТ X, 206–211.
- Никић** N. R. Nikić, težak iz Kruševa, Stolac, Prosta, ali dobra đerzonka. – БХТ XVI, 9–10.
- Окука** M. Okuka, Srpski dijalekti. – Zagreb 2008.
- Оролик** Г. Бабовић, Оролик. Историја, живот и обичаји једног сремског села. Пчеларство. – СЕЗ LXXVI, 40–41.
- Оток** J. Lovretić, Otok. Narodni život i običaji. – ЗНЖ II, 91–459; ЗНЖ VIII, 57–206.
- Памучина** J. Памучина, Сабрана дјела. – Билећа 2005.
- Пекић** P. Пекић, Фирентинци на Балкану 1300–1600. – Косовска Митровица 2012.
- Пецо** Pregled srpskohrvatskih dijalekata. – Београд 1980.
- Пива** J. Вуковић, Акцентат говора Пиве и Дробњака. – СДЗ X (1940).
- П. Мост** АНУБиХ, грађа из Попова Моста код Тјентишта, Фоча.
- Пољица** F. Ivanišević, Poljica. Narodni život i običaji. – ЗНЖ VIII, 79–103; ЗНЖ IX, 106–108.
- Попово** Љ. Мићовић, Живот и обичаји Поповаца. – СЕЗ LXV, 37–39.
- Пригорје** V. Rožić, Prigorje. Narodni život i običaji. Pčele. – ЗНЖ XII, 170–171.
- Пуј. Анат.** S. Pujić, Anatomski modeli nominacije ulišta u slovenskim jezicima. – Posebna izdanja ANUBiH LXI, Sarajevo 1983, 129–141.
- Пуј. Анача** С. Пујић, Анача из тамног вилајета. – Јужнословенски филолог LXI, Бгд 2005, 249–252.
- Пуј. Антр.** S. Pujić, Antroponimi pčelarskog porijekla *Parojčić* i *Bělopčelanině*. – Onomastica Jugoslavica, knj. 10, Zgb 1982, 189–190.
- Нуј. Аптроп.** S. Pujić, Srpskohrvatska antroponimija pčelarskog porijekla. – „Književni jezik“ VIII/4, Sar. 1979, 43–46.
- Пуј. Апид.** S. Pujić, Hercegovački apidonimi u svjetlu slavenskog kulta pčele. – Četrta jugoslovenska onomastična konferenca, Ljubljana 1981, 427–436.
- Пуј. Вук** S. Pujić, Vukova pčelarska leksika i savremena terminologija. – Zbornik radova o Vuku St. Karadžiću. – Sarajevo 1987, 135–142.
- Пуј. Одгон.** С. Пујић, Херцеговачке одгонетке Вукових пчеларских загонетака. – „Даница“, календар Вукове задужбине за 2003, Бгд 2002, 352–357.
- Пуј. Особит.** S. Pujić, Osobitosti srpskohrvatske pčelarske leksike. – Studia Linguistica Polono-Jugoslavica 6, Sarajevo 1991, 143–148.
- Пуј. Полен** С. Пујић, Номинација цвјетног праха у стручној и народној пчеларској терминологији. – „Наш језик“ XXIV/1–2, Бгд 1979, 56–62.
- Пуј. Полес.** S. Pujić, Hercegovačka *dub(ov)ina* i poleska *kologa* (Terminološke paralele). – Radovi ANUBiH LXX, Sarajevo 1981, 243–249.
- Пуј. Пориј.** S. Pujić, Porijeklo srpskohrvatske pčelarske leksike. – Лексикографија и лексикологија, Београд–Нови Сад 1982, 217–226.

- Пуј. Пробл.** S. Pujić, Problemi izučavanja pčelarske terminologije. – Posebna izdanja ANUBiH XXXI, Sar. 1974, 69–71.
- Пуј. Умир.** С. Пујић, Зашто пчеле *умиру*? – „Даница“, календар Вукове задужбине за 2003, Бгд 2002, 346–351.
- Пушиште
Расина** АНУБиХ, грађа из Пушишта, Столац.
С. М. Мијатовић, Занати и еснафи у Расини. Воскарско–восковардијски занат. – СЕЗ XLII (1928).
- Релковић
Ријечка¹** J. St. Relković, Kuchnik... – Osik 1796.
А. Јовићевић, Narodno gospodarstvo u Crnoj Gori (Riječka nahija). Pčele. – ЗНЖ XXIII, 141–145.
- Ријечка²** А. Јовићевић, Ријечка нахија (у Црној Гори). – СЕЗ XV(1911), 385–835.
- РЈАЗУ
РМС** Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–XXIII. – Zagreb 1880–1976.
Речник српскохрватскога књижевног језика I–VI. – Нови Сад 1967–1976.
- РСАНУ** Речник српскохрватског књижевног и народног језика 1–18→. – Београд 1959–2010→.
- Ружић
СДЗ
СЕЗ
Си. Босна** Д. М. Ружић, Пчеларски речник. – Београд 1904.
Српски дијалектолошки зборник I→. – Београд 1905→.
Српски етнографски зборник I→. – Београд 1894 →.
М. Филиповић, Прилози етнолошком познавању сјевероисточне Босне. – Грађа АНУБиХ XVI.
- Сисак
Скок** N. Svar, Narodno pčelarenje u selima oko Siska. – ЕИГ IV, 15–52.
P. Skok, Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV. – Zagreb 1971–1974.
- СМР** Ш. Кулишић – П. Ж. Петровић – Н. Пантелић, Српски митолошки речник. – Београд 1970.
- СП
Ст. Влах** Српски пчелар, Сремски Карловци 1896 –1899; Рума 1899–1934.
М. П. Поповић, Из народног пчеларства у старом Влаху и Златибору. – СЕЗ XXXII, 339–343.
- Стативе** К. Škoda – М. Držić, Staro, tradicijsko pčelarenje u Stativama (Pokuplje). – ЕИГ IV, 53–56.
- Тетима** V. Ćurčić, Narodno pčelarstvo u Tetimi, kotar Rogatica. – БХТ XII, 85–89, 109–112.
- Тешић** Ђ. Тешић, Тесак (Справа за цеђење воска). – ГЕМ, том 22–23 (1960), 187–197.
- Тођевац
Торчец** АНУБиХ, грађа из Тођевца, Фоча.
S. Kovač, Pčelarstvo i tradicije kod pčelarstva u Torčecu (Podravina). – ЕИГ IV, 9–13.
- Турчић
Ужице** V. Ćurčić, Narodno pčelarstvo u Bosni i Hercegovini. – Sarajevo 1938.
Б. Мићић, Из народног пчеларства у округу ужичком. – СЕЗ XXXII, 344–345.
- Фојница
Фр. гора** С. Семиз, Примитивни узгој пчела у Херцеговини. – ВПЛ 19–21.
М. Ђ. Шкарић, Живот и обичаји планинаца под Фрушком гором. Гајење пчела. – СЕЗ LIV, 25–26.
- Хомоље** С. М. Милосављевић, Српски народни обичају из среза омољског. Обичаји при пчеларењу. – СЕЗ XI, 403–408.

- Хр.–Шим.** М. Hraste – Р. Šimunović, Čakawich–deutsches Lexikon I. – Köln–Wien, 1979.
- Црна Река** М. Марковић, Речник народног говора у Црној Реци. – СДЗ XXXII, 190–191.
- Црњелово** М. Бешлић, Један примјер пчеларења на старински начин. – БХТ IX, 175–178.
- Шкаљић** А. Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku. – Sarajevo 1979.
- Шума** О. Ђурић Козић, Шума, Површ и Зупци у Херцеговини. – СЕЗ V (1903), 1105–1292.
- Шушњево** Ј. Božičević, Šušnjevo Selo i Čakovac. Narodni život i običaji. – ЗНЖ V, 11–20.

(Д.Бањак)

Убијација секундарних извора на с-х. подручју

Други језици

- Бабков** К. Бабков – А Въргулев, Тематичен русско-български речник. – София 1961, 385–386.
- Безлај** F. Bezlaj, Drobczi iz pradavnine. – Slovenski čebelar LI, Ljubljana 1949.
- Бланк** St. Blank-Weissberg, Barcie i kłody w Polsce. Wykaz terminów dotyczących barci i kłody. – Warszawa 1937, 87–91.
- Брикнер** A. Brückner, Słownik etymologiczny języka polskiego. – Warszawa 1974.

- Буђ.** W. Budziszewska, Słowiańskie słownictwo dotyczące przyrzody żywej. – Wrocław 1965.
- Варм.** H. Horodyska, Ze słownictwa gwar Warmii i Mazur. – Poradnik językowy 1963, z. 2, 78–84, Warszawa.
- Готјо** R. Gauthiot, Des noms de l'abeille et de la ruche en indo-européen et en finno-ougrien. – Mémoires de la Société de la Linguistique de Paris, t. XVI (1910), 264–279.
- Гумецка** Л. Л. Гумецька, 3 историчної лексикології української мови. Бджильництво. – Мовознавство № 3 (75), Київ 1979, 39–41.
- Дворецки Дунев** И. Х. Дворецкий, Латинско-русский словарь. – Москва 1976.
- Бевђелија** Ст. Тановић, Српски народни обичаји у Бевђелијској кази. Пчеларски адети (обичаји). – СЕЗ XL, Бгд 1927, 399–401.
- Енцикл.** Encyklopedia pszczelarska. Redaktor naukowy: L. Bornus. – Warszawa 1989.
- ЕСБМ** Академія навук Беларускай ССР, Этымалагічны слоўнік беларускай мовы I, П... Мінск 1978→.
- ЕССЈ** АНСССР, Этимологический словарь славянских языков под редакцией О. Н. Трубачева 1 →. – Москва 1974 →.
- Жиллјерон Жоравко** J. Gilliéron, Généalogie des mots qui ont designé l'abeille. – Paris 1918.
- Зеленина** А. Н. Покорский-Жоравко, Пчелы. Изъяснение названий разныхъ предметовъ пчеловодства. – С.–Петербург 1868, 78–98.
- Иван. Авт.** Э. Зеленина, Термины пчеловодства у бессарабских Болгар. – В помет на проф. д-р Ст. Стойков. Езиковедски иследования, София 1974.
- Иван. Лекс.** Т. Григорьевна Иванова, Лексика пчеловодства русских говоров Кубани. Автореферат диссертации... – Московский областной педагогический институт. Москва 1974.
- Иван. ЛС** Т. Г. Иванова, К изучению лексики пчеловодства в русских народных говорах (названия места, где находятся ульи с пчелами). – Лексика и словообразование русского языка. Пенза 1972, 62–69.
- Иван. Назв.** Т. Г. Иванова. Лексичко–семантический способ образования наименований (на материале профессионального языка кубанских пчеловодов). – Лексика и словообразование русского языка. Пенза 1972, 70–86.
- Иван. Назв.** Т. Г. Иванова. Названия пчелы и меда в русских говорах Кубани. – Современие проблемы русского языка и методики его преподавания в вузе и школе. Саратов 1972, 336–339.
- Кахаун.** E. Kahaunová, Včelárstvo. – Kultúra a spôsob života l'udu. Bratislava 1969, 193–209.
- Клеп.** Г. П. Клепикова, Славянская пастушеская терминология. – Москва 1974.
- Козл.** W. Kozłowski, Słownik leśny. bartny, burasztyniarski i oryłski I–II. – Warszawa 1846–1847.
- Кок. Авт.** А. В. Кокойло, Терминология пчеловодства русского литературного языка. Автореферат диссертации... – Киевский государственный

- ный педагогический институт. Киев 1976 (рукопис).
- Кок. Друс.** А. В. Кокойло, Древнерусские термины пчеловодства и их история. – Актуальные проблемы исторической лексикологии восточнославянских языков. Днепропетровск 1975, 57–58.
- Кок. Ист.** А. В. Кокойло, Из истории русских терминов пчеловодства. – Исследования по русскому языку. Киев 1976, 41–54.
- Кок. Нар.** А. В. Кокойло, Словообразовательные модели имен существительных в русских народных говорах. – Тези доповідей повідомлень міжвузівської наукової конференції з питань східнослов'янського іменного словотвору. Київ 1974, 136–137.
- Кок. НУ** А. В. Кокойло, Из наблюдений над лексикой пчеловодства в русских народных говорах (номинация ульев). – Вопросы теории и истории русского и украинского языков. Киев 1974, 67–86.
- Кок. Сем.** А. В. Кокойло, Семантический анализ терминов пчеловодства (наименования пчел). – Исследования по лексикологии и грамматике русского языка. Киев 1975, 18–33.
- Кок. Слов.** А. В. Кокойло, Из наблюдений над словообразованием имен существительных в русских народных говорах (на материале лексики пчеловодства). – Студії з мовознавства, Київ 1975, 134–141.
- Концки** W. Kaćki, Nauka o pasiekach. – Warszawa 1981. (репринт II издања из 1631, I издање: Komarnia 1613).
- Котков** С. И. Котков, Пасека, осек и ичельник в южновеликорусской области. – Вопросы филологии, Москва 1969, 139–145.
- Крејн** E. E. Crane, Słownik terminów pszczelarskich angielski-francuski-niemiecki-czeski-polski-rosyjski. – Warszawa 1964. (навођени бројеви одредница).
- Купренко** В. А. Купренко, Из наблюдений над лексикой бортного промысла в памятниках старобелорусской письменности XV–XVII вв. – Актуальные проблемы исторической лексикологии восточнославянских языков, Днепропетровск 1975.
- МАЗЈ** Materiały archiwalne Zakładu językoznawstwa JJ PAN Warszawa (грађа сакупљана по Kwestionariusz-y do badań słownictwa ludowego, z. I. – Wrocław 1958).
- Малешево** J. М. Павловић, Малешево и Малешевци. Пчеларство. – Бгд 1929, 88–91.
- Манаен.** А. Ф. Манаенкова, Лексика русских говоров Белоруссии. Терминология пчеловодства. – Минск 1973, 80–82.
- Марш.** Ph. Marchenay, L'homme et l'abeille. – Paris 1979.
- Мила** J. Milla, Včelársky náučný slovník. – Bratislava 1971.
- МЛА** Дијалектолошка грађа за Македонски лингвистички атлас. – Институт за македонски јазик Скопје.
- Мудра** J. Mudra, Stručný slovníček včelařský. – Plzeň 1900.
- Нижн. Дулц.** R. J. Nižnanský, Medové dulciaria – sladkosti a ich pomenovania. – Výživa a zdravie 27 (1982) 280–282; O názvoch nápojov z medu. – Výživa a zdravie 28 (1983) 43–44; med – všestranny liek. – Výživa a zdravie 28 (1983) 83, Bratislava.
- Нижн. Инт.** R. J. Nižnanský, Interferencia spisovných a nářečových termínov vo

- včelárstve. – Slovenska reč, Bratislava, 54 (1989) č. 1, 9–18.
- Нижн. Топ.** R. J. Nižnanský, Včelárske termíny *včelín* a *ul'* v slovenskej toponimii. – Slovenská onomastická konferencia. – Bratislava 1987, 149–154.
- Нижн. Уле** R. J. Nižnanský, Slovenské pomenovania úľov a ich slovenské súvislosti. – Studia linguistica Polono-Slovaca I. Wrocław 1988, 165–174.
- Никончук** М. В. Никончук, Материали до лексичного атласу української мови (правобережне Полісся). Бджильництво. – Київ 1979, 204–228.
- Новак** V. Novak, Slovenska ljudska kultura. Čebelarstvo. – Ljubljana 1960, 72–76.
- ОЈЗСл** Osmi jazyčný zemědělský slovník rusky-bulharsky-česky-polsky-madžarsky-rumunsky-německy-anglicky I–II. Redaktoři: V. Kratochvíl – St. Urbanová. – Praha 1970. (Навођени бројеви односе се на одреднице).
- Пол.** В. В. Анохин-Н. В. Никончук, Полесская терминология пчеловодства. – Лексика Полесья. Москва 1968, 320–364.
- Попов** В. П. Попов, Жизнь пчелы. Пчеловодная терминология. – Пенза 1893, 184–228.
- Поповскн** А. М. Поповський, Словотвір іменників в українській бджильницькій лексиці. – Тези доповідей повідомлень міжвузівської наукової конференції з питань східнослов'янського іменного словотвору. Київ 1974, 78–79.
- Прусс.** В. Н. Топоров, Прусский язык. Словарь I, II →. – Москва 1975 →.
- Репјева** Э. Н. Репьева, Лексико-семантическая группа наименований напитков в восточнославянской деловой письменности XV–XVI веков. – Исследования по русскому языку. Киев 1976, 54–71.
- Римут** K. Rymut, Kto to byli świerpietnicy? – Studia linguistica Polono-jugoslavica 2, Skopje 1982, 37–41.
- РМЈ** Институт за македонски јазик, Речник на македонскиот јазик I–III. – Скопје 1961–1966.
- Сержп.** А. Сержпутовский, Бортничество вь Бѣлоруссии. – Материали по этнографии России II. – Санктпетербург 1914, 13–34.
- Скопска** М. Филиповић, Обичаји и веровања у Скопској котлини. СЕЗ LIV.
- СЛПС** Słownik prasłowiański PAN pod redakcją Fr. Sławskiego I–III →. – Wrocław 1974 →.
- Стабеј** J. Stabej, Stari zapisi o čebelah in čebelarstvu. – Slovenski čebelar LVII, Ljubljana 1955.
- Топоров** В. Н. Топоров, К объяснению некоторых славянских слов мифологического характера в связи с возможными древними ближневосточными параллелями. – Славянское и балканское языкознание. Москва 1975.
- Трубачов** О. Н. Трубачев, Происхождение названий домашних животных в славянских языках. – Москва 1960.
- Фасмер** М. Фасмер, Этимологический словарь русского языка I–IV. – Москва 1964–1973.
- Харагсим** Názvoslovný zpravodaj zemědělský. Česko-rusko-anglicko-francouzsko-německý slovníček včelářský. Sestavili: L. Haragsimová a O. Haragsim. – Praha 1963.

СКРАЋЕНИЦЕ И СИМБОЛИ

арх. архаизам
аџм. аугментатив
блр. бјелоруски
буј. бугарски
в. види (синоним)
(в.) упут у пододредници на одредницу
џлуж. горњолужички
дол. долина
дем. деминутив
диј. дијалекатски
длуж. доњолужички
ек. екавски
зай. западни
зб. збирни
ib. *ibidem*, на истом мјесту
ијек. ијекавски
ик. икавски
истј. источни
истјо значење дато у одредници
истј. историзам
јз. југозападни
ји. југоисточни
јуж. јужни
каш. кашупски
књиж. књижевно поријекло
кол. колектив
куб. кубањски
мишј. митолошки
мн. множина
Мусл. Муслимани
немусл. немуслиман, Срби и Хрвати
Нер. Неретва
несвр. несвршени глагол
нс / ns нова серија

њем. њемачки
 об. обично
 оказ. оказационализам
 њеј. пејоративно
 ил. њ. плурале тантум
 њолес. полески
 њолај. полапски
 њољ. пољски
 њрасл. прасловенски
 њч. пчеларски
 риј. ријетко
 рус. руски
 свр. свршени глагол
 сз. сјеверозападни
 си. сјевероисточни
 синї. њ. сингуларе тантум
 сјев. сјеверни
 слвч. словачки
 слов. словеначки
 ср. средњи
 срї. српски
 сї̄– старо–
 сї̄њољ. – старопољски
 сї̄сл. старословенски
 суйр. антоним
 Суйј. Сутјеска
 укр. украински
 уї. упореди (упућивање на илустративни текст)
 уч. учестали глагол
 фр. француски
 Херц. Херцеговина, херцеговачки
 хрв. хрватски
 чеш. чешки

колокације, пододреднице

* фраземи

→ продужава се

САВО ПУИЧ
ГЕРЦЕГОВИНСКАЯ ПЧЕЛОВОДНАЯ ЛЕКСИКА
(на общеславянской основе)

РЕЗЮМЕ

В настоящей работе проанализирована, в рамках первого пространственного круга, лексика, употребляемая пчеловодами в Герцеговине и в приграничных местностях в Боснии, Далмации и Черногории. Материал, собираемый автором на данной территории, в форме свободной беседы, стимулированной обстоятельной памяткой, дополнялся материалом из опубликованных и неопубликованных источников. Полевые исследования проводились два раза: в 1974–1980 гг., однако данная рукопись словаря затерялась в Сараево во время военного урагана в 1994–1995 гг. Поэтому пришлось возобновить полевые исследования в 2010–2012 гг. в данном случае только на территории юго-восточной Герцеговины.

В рамках второго пространственного круга, охватывающего всю сербо-хорватскую языковую местность, материал разрабатывался только на основании sekundарных источников.

Третий территориальный круг, охватывающий весь славянский ареал, иногда и шире, в рамках которого анализ проводился на материале sekundарных источников, выделялись только пчеловодческие лексемы, родственные сербо-хорватским. При этом определялся их общий этимон и их звуковая и семантическая диверсификация в разных языках и диалектах.

Данная монография состоит из двух основных частей – лексикографической и лексикологической. В лексикографической части представлен только материал, записанный на исследованной территории. Лексикологическая часть разделена на две тематические сферы: 1) жизнь и работа медоносного насекомого, где анализируются лексемы с семантическим признаком 'пчелиньи' (пчелиный); 2) человеческая активность в области пчеловодства и эксплуатации данного насекомого, где обрабатывались лексемы с семантическим признаком 'пчеларски' (пчеловодческий).

Лексико-семантический анализ характеризуется тем, что лексика рассматривается в трех вариантах: а) отраслевая терминология, б) профессиональная лексика как результат усвоения отраслевой терминологии в коммуникации современных пчеловодов, в) народная лексика, занимающая первый план исследования. Таким образом, констатировалось, что в отраслевой пчеловодческой литературе для анатомических частей пчелы употребляется энтомологическая терминология; затем

дается краткий обзор отражения данного лексического слоя в речи герцеговинских пчеловодов и, наконец, исчерпывающе проанализирован богатый синонимный ряд народных названий пчелиного защитительного органа.

По своему происхождению герцеговинская пчеловодческая лексика рассматривалась в рамках двух concentрических кругов – в рамках специфической пчеловодческой лексики и в рамках общей лексики, сдвинутой в направлении пчеловодческой лексики. Первым циклом, допускающим возможность точного размежевания и анализа, охвачены существенные пчеловодческие лексемы со своими деривационными гнездами. Цикл, перенятый из общеупотребительного словарного фонда весьма расплывчат и поэтому, начиная с лексем, обладающих ясной пчеловодческой функцией, вплоть до тех, когда исследователю трудно решить употребляются ли они в пчеловодческой функции в своем общем или до некоторой степени специфичном пчеловодческом значении – все это осложняет данную тематику. Эта часть лексики играет значительную роль в терминологии и профессиональной лексике.

С предыдущим разделением отчасти совпадает и тематическое разделение: в центре внимания лексика, связанная с жизнью медоносного насекомого и его разведения, обработаны также части некоторых лексико-семантических групп, у которых наблюдается интенсивное сращение с пчеловодческой лексикой, так как участвуют в ее образовании или же она оказала влияние на наименование референтов в тех же группах (фитонимия, зоонимия, кулинария, фармакология). Несомненно, что и данный периферийный тематический круг важен для терминологии и профессиональной лексики.

В герцеговинской пчеловодческой лексике наблюдается несколько генетических слоев. Самый объемистый слой унаследован из праславянского и он представляет остов специфической народной пчелиной лексики. Второй слой сформирован на сербо-хорватском языковом пространстве путем трансформации праславянской лексики, преимущественно на морфологическом уровне, а также последующей деривации, затем путем словосложения и в частности семантического приспособления общеупотребительной лексики к профессиональным потребностям. Слой, заимствованный из других языков незначителен, и эта лексика почти исключительно касается средств, употребляемых в пчеловодстве и при изготовлении пчеловодческих продуктов.

Намереваясь определить этимологию специфической пчеловодческой лексики нами предложены новые решения относительно лексем, о которых этимологи раньше спорили (зановет, трнка, каптар, сат-саће, платутица). На бывшем югославском пространстве обнаружены большей частью одиночные подтверждения континуантов праславянских пчеловодческих лексем, до сих пор известных только в северно-славянских языках (бртва, кадањ, клија, пластуница).

В древние времена пчеловодство было окутано магией, возможно больше всех других человеческих родов занятий, вероятно потому что было скромным познание природы медоносного насекомого и его функционирования в жизненном окружении. Целый ряд приемов и предметов был рассчитан на то, чтобы с их помощью предотвратить от пчел нечистые силы. На основании все еще сохранившихся поверий и прежних этнографических источников описан значительный фонд пчеловодческой митологии.

В герцеговинской пчеловодческой лексике сильно подчеркнут антропоморфизм. При наличии в общей лексике различных признаков для аналогичных дено-

татов у людей и животных, пчелам обычно приписываются лексемы, характерные для человека. В названиях частей традиционного герцеговинского улья и его внутреннего распорядка сохранилась антропоморфная модель праславянского пчелиного обитания в выдолбленном живом дереве. На территории Герцеговины первый раз описаны имена отдельных пчелиных семейств, дававшиеся во время года, значительного для пчеловодства, а также на основании форм их ульев, выдолбленных в колодах (апидон`имы).

МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНИ СКУП
ПУТЕВИ И ДОМЕТИ ДИЈАЛЕКАТСКЕ ЛЕКСИКОГРАФИЈЕ
(Ниш, 12–13. април 2013)¹

У организацији Департмана за српски језик Филозофског факултета у Нишу, и Института за српски језик САНУ у Београду, од 12. до 13. априла 2013. године на Филозофском факултету у Нишу био је одржан Међународни научни скуп „Путеви и домети дијалекатске лексикографије“.

На самом почетку, у име домаћина, добродошлицу свим учесницима Скупа пожелела је проф. др Јордана Марковић са Филозофског факултета у Нишу, а затим су поздравне речи присутнима упутили и проф. др Горан Максимовић, декан Филозофског факултета у Нишу и проф. др Срето Танасић, директор Института за српски језик САНУ у Београду. Врло леп угођај свим присутнима приредила је ученица Нишке гимназије која је отпевала две дивне традиционалне песме са југа Србије.

Након свечаног отварања Скупа, уследила је пленарна седница, у оквиру које је проф. др Слободан Реметић у свом излагању настојао да укаже на то шта очекује од дијалекатског речника.

Даљи рад учесници Скупа су наставили по секцијама. Организоване су биле две секције пре и две после подне. Прва преподневна секција била је посвећена односу дијалекатске лексике и савременог језика. У оквиру ове секције од предвиђених десет, прочитано је седам реферата, док ће остали реферати, чији су аутори били спречени да дођу на Скуп, бити штампани у зборнику радова. О дијалекатској лексици и етимологији говорило се на другој преподневној секцији, где је такође, од најављених десет, седам аутора прочитало своје реферате. Прва послеподневна секција била је посвећена дијалекатској лексикографији код Срба и дијалекатским речницима, и овде је свих девет најављених учесника прочитало своје реферате. На другој послеподневној и уједно последњој секцији на Скуп, говорило се о дијалекатској лексикографији других народа: словенских и несловенских и о историјској лексикографији. У оквиру ове секције прочитано је осам реферата.

Општи утисак је да су све секције биле врло успешне и да се у оквиру сваке од њих на крају развила и плодна дискусија, где су учесници износили своја мишљења и давали конструктивне предлоге.

Другог дана Скупа одржан је округли сто, на којем је у уводном излагању говорио проф. др Недељко Богдановић са Филозофског факултета у Нишу, и то о

¹ Прилог је настао у оквиру пројекта *Дијалектолошка истраживања српској језичкој простору* (178020), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

отвореним питањима израде дијалекатских речника. Након тога уследила је дискусија и своја мишљења и конкретне предлоге за израду дијалекатских речника дали су: проф. др Слободан Реметић, проф. др Рада Стијовић, проф. др Никола Рамић, проф. др Мато Пижурица и проф. др Михај Радан.

Након затварања Скупа, организатори су за учеснике приредили и мали излет до Нишке Бање и обилазак Теле-куле.

На овом Међународном скупу учествовали су лингвисти из шест земаља: Македоније (Марјан Марковић, Светлана Давкова-Горгиева, Гоце Цветановски и Кагица Трајкова), Бугарске (Анелия Василева Петкова, Владислав Маринов, Мариола Мостовска и Валентина Бонджолова), Румуније (Михај Радан и Миљана-Радмила Ускату), Пољске (Feliks Czyżewski и Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska), Републике Српске (Дијана Црњак) и Србије (Слободан Реметић, Срето Танасић, Недељко Богдановић, Драгољуб Петровић, Мато Пижурица, Љубисав Ћирић, Љиљана Недељков, Гордана Драгин, Жарко Бошњаковић, Јованка Радић, Јордана Марковић, Рада Стијовић, Никола Рамић, Голуб Јашовић, Надежда Јовић, Марина Јањић, Ирена Цветковић-Теофиловић, Марина Јуришић, Драгана Радовановић, Мирјана Илић, Александра Лончар-Раичевић, Тајјана Трајковић, Ана Савић-Грујић, Мирјана Петровић-Савић, Тања Милосављевић, Бранкица Марковић, Јелена Стошић и Милица Мимовић).

Скуп је био веома добро организован и успешан у сваком погледу. Присуство колега из иностранства подигло је Скуп на ниво међународног, али и омогућило драгоцену размену научних информација у оба смера. Исто тако, значај овог Скупа огледа се и у томе што су изнети конкретни и практични предлози за израду дијалекатских речника, који ће бити од велике помоћи истраживачима у њиховом даљем раду.

Бранкица Марковић

